TRACTATVS
IN CLAVSVLAS,
ET CONCLVSIONES
VTRIVSQVE IVRIS,

Auctoribus

VITALI CAMBANO, ET CELSO
HVGONE CABILONENSE,
Iureconss. Praeclarissimis.

Accesserunt rerum summae, cum Indice locupletissimo.

VENETIIS, Ad candentis Salamandrae insigne.

M D L X X.

INDEX OMNIVM MATERIARVM CONTENTARVM IN TRACTATV CLAVSVLARVM

EXCELL. IVRISCON. D. VITALIS DE CAMBANIS FELICITER INCIPIT.

Cuius prior numerus argumentum, alter verò paginam denotat.

Index Tracta.

B

Cautio

Donatio

Dos

F

 concurrant

G

HABENS

H

L

M

c † Mater

Petitoris

super

S

Sententia

d † *Sponsalibus*

Tabellionibus

V

F I N I S.

TRACTATVS CELEBERRIMI VIRI D. VITALIS DE CAMBANIS IVRIS VTRIVSQVE DOCTORIS,

In Clausulas & Iuris vtriusque Conclusiones, cum Summarijs & Argumentis nuper additis.

SVMMARIVM.

1 *Generalitas ad quem referri non debeat.*
2 *Generalitas non damnosa.*
3 *Perdere uelle suum non est uerisimile.*
4 *Verba ambigua, siue obscura, quomodo sint intelligenda.*
5 *Pactum obscurum an interpretetur in eum, in cuius fauorem factum fuit.*
6 *Fides bona in quolibet contractu præstanda.*

CLAVSVLA illa generalis, Et generaliter de omni eo quod peti posset usque in præsentem diem: apposita instrumentis quietationum, refertur ad illud tantum
de quo fuit litigatum & cogitatum, &
erat lis seu quæstio, & de quibus inter
partes fuit transactum: ut in l. si de certa.
cum ibi no. in gl. & doc. C. de transac. &
l. qui cum tutoribus. & l. tres fratres. ff. de
transac. & l. si ex pluribus. ff. de solu. Nã
1 † generalitas non refertur ad ea, de qui
bus non est cogitatum nec est dictũ: quia
generalitas non debet intelligi ut alicui
2 partium † sit damnosa seu captiosa. l. cum
Aquiliana. ff de transac. Item prædicta
uerba non porriguntur ad ea, quæ deben
tur ex testamentis: nisi expresse hoc fue
rit actum: ut se d comprehendunt ea, quæ de
bentur inter uiuos duntaxat: ut l. Paulo
Callimacho. §. Pōponius. de lega. iii. facit
l. de his. l. iii. §. i. ff. de transac. sicut nec ge
neralis quietatio ad ius fideicōmissi por
rigitur: nisi hoc agatur expresse: ut l. fi. §.
idẽ q̃siit. ff. de cōd. indeb. ubi bonus tex.
pquo l. cũ pater. §. hæredẽ. ff. de leg. ii. de
quo plene per Bar. Ang. & alios in l. qui
Romæ. §. duo fratres. ff. de uerb. obli. Nã
uerba generalia restringuntur tã in tran
sactionibus quã in remissionibus: ut l. iu
bemus. C. ad Velleia. quã in sententiis: ut
C. de iud. l. licet. quã in compromissis: ut
ff. de arbi. l. si cũ dies. §. plenũ. quã in pa
ctionibus, seu quietationibus: ut. ff. de cō
di. indeb. l. fi. §. idẽ respondit. quã in cōpu
tationibus: ut l. emptor. §. Lucius. ff. de
pac. aliàs presumeremus donationẽ quod
3 non est uerisimile † q quisq; uelit perde
re suũ: ut ff. de prob. l. cũ de indebito. &
ideo non est præsumenda: iuxta not. in l.
cũ quid. ff. si cer. pe. Itẽ & illa uerba, Et
generaliter de omni eo &c. sunt obscura
ut l. prætor. ff. de iniur. & ff. cõmu. prædio.
l. in tradendis. & de iure fisci. l. ita fidei.
4 & uerba ambigua, † siue obscura sunt in
telligenda secundũ mentẽ loquẽtis ff. de
reb. dub. l. ambigua. & ff. de uer. sign. l. ne
pos Proculo. quæ mens ab eo est exqui
renda, siue ab eius hærede. de lega. i. l. si
quis à filio. §. si quis plures. ff. de præto.
stipu. l. in prætoriis. eius. n. est examinare
quid uelit esse sui beneficii. ut l. Neratius
ff. de reg. iur. imò si non exprimat accipiẽ
da est remissio in minori, & pro minori
summa. s. pro accessionibus, fructibus, &
expensis, & usuris aut interesse, cũ secun
dũ ius hoc fieri debet: ut l. ii. ff si quis cau.
in prin. & ff. si cer. pet. l. lecta. & l. certum.
5 & l. fi. ff. de eo qđ cer. loco. cũ pactũ † ob
scurum sit interpretandum contra eũ, in

cuius fauorem fit quasi sibi imputet: quia expressius nõ fuit pactus.ff. de regu.iur. l. sẽper in stipulationibus.& l. in obscuris.& ff.de contrahen.emp.l. si in emptione in prin .de uer.obli.l.quoties. & ff. de reb.dub.& l.quoties.sic intelligitur.ff.de pact.l.ueteribus.Nec.obst.l. alimenta. §. Basilicę.ff. de alimen.& cib. leg. quia ibi fit interpretatio per iudicem ex mente testatoris: ut l.uoluntas. C. de fideicom. Nec obstat glo.in l.emptor. §. Lucius. ff. de pactis quæ uult quòd in dubio stetur uerbis generalibus:quia dicta glos.loquitur quãdo nõ est super certa re,nec ratio ne certę rei fiebat dicta remissio generalis,secũdùm Iac.de Are.in quodam suo consil.quod incipit,Habeo debitorem in decẽ.Sed Bar.in quodã suo cõs. quod incipit , Petrus Matthei. dicit quòd illa glo.debet intelligi quãdo nõ sunt aliqui casus speciales expressi , ad quos dicta clausula posset referri:secus aliàs.

Et circa prędicta uide unũ consiliũ Frãcisci Tigrini,qđ incipit, Sẽpronius suum cõdidit testamẽtũ.& in alleg. cõsi. quod incipit,Habeo debitorẽ in decẽ. & uide Bar.in. l.Aurelius.in §.Caio.de lib.leg.& d.l.emptor.§.Lucius.& d.l.si certa. & uide Imo.in l.de pupillo.§.in pluribus.ff.de no.oper.nunc.Nec obst.l.doli clausula.ff. de uerb.oblig.quia ibi ideo est:quia natura contractus hoc exigit:quę exigit bonã
6 fidem in † quolibet contractu prestari: ut. C.de act.& oblig.l.bonã fidẽ.& per consequẽs exigit dolũ abesse cui cõtradicit bona fides. ff.pro soc.l.iii. §. fi. secũdùm Iac.de Are.in allegato consilio:siue dicatur ꝙ cedit omne ius,quod sibi cõpetit,& cõpetere potest in futurũ. hoc importat ꝙ tantũmodo cedit ius quod sibi cõpetit in uita,& non post mortẽ:de quo plenè ꝑ Bal.in quodã cõsilio,qđ incipit, In Christi nomine,amen.super quo dicẽdũ est ꝙ illa uerba,Cõpetere in futurũ,intelliguntur ex causa de præsẽti.ut no.Bar.in d.§. duo fratres.in vi.& vii.q.secũdùm Bal. in allegato consilio.

SVMMARIVM.

1 *Scripta quę sũt in anteriori parte cõtractus, an censeantur repetita in posterioribus.*
2 *Error quando præsumatur.*
3 *Correctio an debeat induci per receptionem uel subauditionem &c.*
4 *Recedi quando non uideatur à contractu per actum ex interuallo.*
5 *Præfationi an credatur.*

Clausula,Quæ in præfationibus dicũtur in contractibus repetita uidẽtur.Ista clausula potest dupliciter intelligi.Primò ꝙ intelligatur de his quę ponunt in pręfationibus,id est,de his quę partes conueniunt & practicant tãquàm fiat cõtractus uel stipulatio:ut l. item qa. ff.de pac.& de ista clausula hic loquitur. Itẽ potest intelligi de his quę dicuntur
1 in anteriori parte † contractus an intelligantur repetita in posterioribus.& ista est materia l. si quis in principio testamẽti.ff.de lega.iii.& de ista alibi dicã. Circa quod dic ꝙ eo ipso quòd est factũ aliud quàm fuerit dictũ seu actũ in prefatione ,
2 uidetur præsumi † errorem:ut l.si binarum ędium.& l.sed & si me putem.ff. de cõdi. indebi.Et idem in ultimis uoluntatibus: ut l.quoties.in princi.§.1.& ii.ff.de hęred. insti.& secundùm hoc uidetur quòd si qs uult concludere ꝙ aliquid uideatur actũ, debet duo probare.uidelicet in præfationibus id esse actũ:& contractũ esse factũ intra modicũ tempus:ut patet ex text. l. Titia.§.idem respondit.ff. de uer. oblig. iũcta l.si binarũ.Si aut uult solũ probare errorem sufficit probare solum in præfationibus esse dictũ:& posteà omissum. & hoc est uerũ,nisi repetitio uitiaret actũ , ubi sequeretur correctio:ut est glos.not. in c.cupientes.& §. quòd si per uiginti. de elec.in vi.ubi dicit ꝙ per receptionẽ , uel subauditionẽ,uel tacitos intellectus
3 nõ debet induci † correctio:facit etiã qđ no. gl.in l.talis scriptura.de lega.i. & qđ no.gl.& Bar.in l.pretor.in §. differentia. ff.ui.bono.rap.& hoc est uerũ nisi inter personas:ut l.in repetendis.cum ibi not. ff.de lega.iii.secundùm Bar.in d.§.idẽ respondit.sed Ioan.de Imo. ibidem dicit quòd contra Bartol. formiter facit. l. cùm in plures. §. locator horrei secundùm

cundùm unam lectu.ff.locati. quia si ex interuallo sequitur actus potius uidetur recessum ab eo quàm esset error. & hoc etiam uidetur notare Bartol.in l. pacta nouissima.C.de pact.& potest diei quòd quandoque in contractu ponitur conuentio, ex qua quæsitum est ius contrahenti aliquid facienti: & tunc non uidetur in dubio ab illo recedi
4 per † actum, qui posteà fit ex interuallo ex eo, quia aliàs insurgeret & pręsumeretur donatio quędam.argu.l. si mulier.ff.de condi.ob cau.& quod no.in l. si quis delegauerit ff de donat.quod nō est in dubio præsumendū.l.cùm indebito. ff. de prob.& ita intelligitur allegata l. si binarum.& l.si tibi liberum.quandoque uerò in contractu apponitur conuentio,sed in præfatione ante ipsum contractum, & ista est præsens materia, quo casu aut talis conuentio tendit ad tollendam, obligationem, aut ad limitandam: si tendit ad tollendam, tunc si simplex conuentio impediret effectum actus seu contractus subsequentis,si sequitur incontinenti:secus si ex interuallo.ut d.§.locator horrei secūdùm unum intellectum,licet dictus §. habeat plures intellectus: ut ibi no. & l. pacta nouissima. C. de pact.& l.non solū.§.mortis.ff.de no.ope. nunc.circa articulum declaratoriæ protestationis per Bart. & est ratio prędictorū, quia tūc uidetur fuisse protestatio contraria facto, ideo non tollitur per actum contrarium ex interuallo: secus si incontinenti,ex quo utraque pars consensit:argu.l.non ad ea de condi. & demonst.Si uerò talis conuentio seu protestatio conueniat in futuris, tunc impediretur effectus actus posteà subsequentis,etiam si ex interuallo fiat:eo quia tūc uidetur talis actus ęrrore emanasse, cum uerisimiliter non debuisset emanasse,si pars fuisset memor præambulæ conuentionis: nam uidetur in effectu fuisse mens partis conuentionem facientis, quòd nullo modo intendebat facere actum etiam in casu quo faceret: quia non intendebat id facere animo se obligandi.& si: si ex interuallo fecit, uidetur fecisse errore.argu.l.si tibi liberum & l. si binarum.& l.si me putem. Secundo casu principali quando præambula tendit ad limitandum, dic quòd aut tendit ad limitandum, tale quid,quod inducit diuersitatem in qualitate obligationis. exemplum in l.i. §. si quis simpliciter.ff.de uerbo. oblig.& l. si ita stipulatus.& tunc idem dicendum quod in proximo præcedenti casu:ut d.l.ita stipulatus.cū ibi not.ff.de uer.obli.aut attendit ad limitandum tale quid quod inducit diuersitatem in qualitate & substantia obligationis: ut potest colligi exemplum ex d.l. si binarum. si conuentio de qua ibi fuisset apposita in præfationibus:& tunc si incontinenti sequitur actus seu contractus uidetur repetita: ut d.§.idem respondit. secus si ex interuallo .argu. l. non ad ea.ff.de cōdi.& demonstr. & hoc quando simplex fuit conuentio. Si uerò contineret futurum, etiam ut patet exemplum ex no.per Bart. in d. l. pacta nouissima.tunc uidetur etiam repetita, si actus ex interuallo fiat,& nō impeditur. argu.l.Modestinus.ff.de solu. argu. eius quod not.Bar.in d.§.mortis.circa protestationem declaratoriam in secūdo membro. & est ratio quia hoc casu actus sequens non adeò contradicere uidetur conuentioni pręambulæ,sicut in casibus pręcedentibus.imo magis se compatitur cum illa: ideò aliud statuitur hic
5 quàm in supradictis casibus. Sed † an præfationi credatur,& fidem faciat? & uidetur quòd non: ut l. si fortè.ff.de castren.pecu.& l. fin. de exerc. econtra uidetur quòd sicut l.i.§.non autem. uersic. quòd si nuptiis.ff.de exerc. & l.fin. ff. de hæred. insti. & hæc est ueritas. nam creditur quantum ad eos qui pręfationes faciunt: ut allegata l. fina.& quantum ad alios, dic ut l. ambitiosa. secundùm unam lectu. ut ff. de decre. ab ordi. facien. secundùm Bartol. ibi maximè in grauibus personis. ut. l. i. ff. de offi. pręfec. præto &.in c.post cessionem. de proba. & in clemen. i. & quod ibi not.de proba.admittitur autem probatio in cōtrariū secūdùm gl.in d.cle

Itē ex præfationibus & tractat. habitis ante contractū, multoties iudicatur & præsumitur cōtractus sequēs, qualiter debeat iudicari. secūdùm Bal. in l. emptione. C. plus uale. quod agitur. ubi post Odofr. dicit quòd si ante contractum emptionis fuit habitus tractatus de mutuo, & postea fit instrumentum emptionis cum pacto de reuendendo, contractus iudicatur usurarius. de quo uide Ludoui. in suis dictis litera V. dicto quod incipit, Solet queri. an autē enuntiationibus seu præfationibus operatur. uide Bar. & Imo. in l. ex hac scriptura. ff. de dona. ubi plenè.

SUMMARIUM

1 *Clausula hæc, quid operetur.*
2 *Exactio pœnæ an non impediat sortem.*
3 *Iuramentum appositum in contractu quā uim habeat.*
4 *Clausula hæc, in cuius fauorē intelligatur.*
5 *Pœna & prouisio hominis an faciat cessare pœnam & prouisionem legis.*
6 *Stipulatio pœnalis an nouet præcedentem.*
7 *Expulsio quomodo fieri debeat.*
8 *Clausula hæc in quibus locum non habeat.*

CLausula, Rato manēte pacto. de ista clausula habetur plenè in l. qui fidem. ff. de transact. & in l. cùm proponas. C. de transact. & l. ita stipulatus. in fi. ff. de uer. obl. Et operatur ista clausula
1 † ut possit peti tam sors quàm pœna, nec per unū renūtiatur seu derogatur alteri: ut d. l. qui fidē. Et est ratio secundū Iaco. But. in d. l. qui fidē. quia per istam clausulā uidetur esse actū ut pœna nō succedat loco rei, quæ aliàs succederet, & sic nō posset peti utrūque. iuxta not. per Bar. & Iac. But. in d. l. qui fidem. licet ista sit materia pulchra & magna habens capita. de qua latius p Bal. in d. l. cùm proponas. & ideo tabelliones cōmuniter cōsueuerūt ponere in instrumētis hanc clausulā, Rato manente pacto seu æquipollentia: uidelicet quòd exactio pœnæ non impediat sortē
2 † seu econtra. Itē operatur dicta clausula, Rato manēte pacto, ut licet quis simpliciter recipiēdo sortē sine protestatione uideatur renuntiare pœnæ: ut l. fi. ff. de eo quod certo loco. & l. ij. ff. si quis cau. & l. iiij. C. deposi. tamen si in instrumento est posita clausula, Rato manente pacto. quis recipiendo sortē, nō uidetur renuntiare pœnæ conuentionali. glo. est in allegata l. fi. de eo quod certo loco. & ibi Bar. Itē
3 iuramentū appositū in † contractu habet uim clausulæ, Rato menente pacto. ita q̄ utrūque, scilicet tā principalis quàm pœna peti poterūt: ut l. si quis maior. C. de transact. de quo per Bal. ubi supra, & per eundē in allegata l. cùm proponas. & ibi per Bar. qui idē tenet. & de hac clausula uide Io. de Imo. in c. potuit. de loca. in gl. quæ incipit, bienniū. circa fin. ubi nō bene dicit glo. quæ uult q̄ clausula, rato manē
4 te † pacto, intelligitur & operatur in fauorem eius, qui seruat contractum: non autem in fauorem illius qui contrauenit, imò potius uidetur apponi in ipsius odiū & idem uoluit gl. l. qui fidē. ff. de transact. & l. ii. C. de iure emphyt. & ideo quando dominus apponit pœnam si emphyteuta non soluit canonem cū clausula, rato manente pacto. tunc si non soluitur pensio, potest exigi pœna, & cum hoc ēt dominus potest stare contractui si uult, & potest etiam non stare, si uult expellere emphyteutam: nec poterit emphyteuta se iuuare, ex dicta clausula, rato manente pacto, ex quo nō seruauit contractum. per. c. ex eo. de reg. iur. in vi. facit quod not. Dy. & Bar. in l. cùm pater §. liberti. de lega. ii. & facit ad prædicta quod no. Spe. in titul. de loc. §. inter aliqua. uer. xxxvi. cum duobus uersic. sequentibus. & facit c. si ecclesiæ. xxv. q. ii. & de arbi. c. dilecti. cum si. & tenet Bar. in alleg. l. qui fidem. subdit tamen Imo. in alleg. glos. quid si dominus stipulatus sit pœnam si emphyteuta non soluit canonem, & non apposuit clausulam, rato manente pacto. an tunc si emphyteuta non soluit per biennium, si est emphyteuta ecclesiæ, uel per triennium, si est emphyteuta priuati, poterit dominus expellere emphyteutā & uide-
5 tur quòd non: quia pœna & † prouisio hominis uidetur facere cessare pœnā & prouisionē l. arg. l. fi. C. de pact. cōue-

Con-

Contrarium tenet glo.in l.ii. C. de iure emphy.quam sequuntur communiter do ĉto. Nec obst.d.l. fi. quia ibi loquitur de quodam iure speciali inducto per legem in fauorem mulieris. quod facilius tollitur quam ius commune: ut l. eius. §. militia. ff. de testamen. mili & in §. qui uero.in authen. de nō alienan.col.ii. & ideo talis prouisio pœnalis non tollit ius commune circa pœnam expulsionis statutā in c.potuit. de loca.& etiam alleg.l.ii.C. de iure emphyt.& per hoc etiā habes quòd
6 stipulatio pœnalis non nouat † primitiuam obligationem,etiam descendentem ex contractu iuris communis. de quo per Bart. in l. ita stipulatus. ff. de uerbo. oblig. & tāgit in l. obligationum ferè.§.fin. ff.de act. & oblig. utrunque autem uidelicet, petere pœnam, & emphyteutam expellere, non potest: unde alterum eligere debebit, per l.scriptum.§. si pacto. ff. de pact.& hoc quando non est apposita prædicta clausula, rato manente pacto seu contractu.secus si fuisset apposita: ut suprà dixi in gl.& pro hoc facit etiam quod ponit Anto.de But.in alleg.cap.potuit. & Spec.ubi suprà & satis dicitur manere pactum, quando seruatur id, quod uult natura contractus, & ideo cùm natura con-
7 tractus, habeat ut possit fieri † expulsio propter solutionem non factam, debebit talis expulsio fieri stante tali clausula,rato manente pacto.& dicit Bar. in l. commissoriæ.C.de pact.inter empto.& uend. quòd qui post terminum petit rem, uidetur renuntiare petitioni pretii: nisi fuerit apposita clausula, rato manente pacto: & uide Cy.in alleg.l.cū antea. ubi post Iac. de Rauen. qui dicit q, clausula, rato ma-
8 nente pacto.non habet locum † in compromissis, ut pœna & res peti possit:uel quòd pœna petatur & exceptio detur:sed operatur quòd pœna sæpius cōmittatur. habet ergo locum secundum eam l.qui si dem.& l.cùm proponas.in aliis contractibus præterquàm in fideicommiss. de quo per Spec.in titu.de arb.§.fi. uer. item dixi. & uersi. item quid si in compromisso pœnali.

SUMMARIUM.

1 *Opponere in testes quando liceat.*

Clausula, Saluo iure impertinentium & non admittendorum. hic operatur quòd si fuit admissus qui nō debeat admitti: ut testes qui non debebāt admitti,si deposuerint cum non deberēt examinari sit aliàs omnimodo impertinēs,nec cōferēs ad causā. Non est dubiū quòd nil releuat ut quia deponunt. quòd rex est in Frāciā.sed si aliquid confert ad causam: licet non deberet admitti. ut patet exemplum in causa possessionis recuperandæ,si fuit admissa probatio, & tunc si quidem parti non fuit data copia articulorum: & sic ei non potest imputari quòd consenserit, poterit opponere posteà
1 † quòd dicta testium non ualebunt: sed si ei potest aliquid imputari, secus est: ut patet exemplum extra de ordine cog.c. i.& Innoc. in c. per tuas. de testib. & ex hoc apparet quòd quando iudex præcipit responderi positionibus saluo iure impertinentiū & non admittendorum:tunc etiā post responsionem potest disputari, an pars debuerit respondere uel non: quia apparet partem non consensisse. & prædicta sunt uera in his interrogationibus, quę fieri non debent in fauorem partis. Sunt & aliæ interrogationes quæ fieri nō debent a teste propter fauorem ipsius testis: putà an testis sit criminosus: licet interrogari non debuerit uitiatur tamen dictum eius:ut no.in c. i. extra de except. de quo per Spec.in titu.de posi.§.vii.uer. ix.Et de ista clausula uide per Spec. in ti. de posi.in §.vii.uer.& no.cuiu dicti effectum uide in fi. sequentis clausulæ quia debet esse hæc & per Bart.in l. si duo. §. idē iuris.ff.de iureiur.

SUMMARIUM.

1 *Superfluum cautius est admittere, quàm necessarium omittere.*

Clausula Si & inquantum de iure debet fieri & nō aliter, reddit actū cōditionalē: ita quòd si de iure actus

nō debebat admitti ipso iure habetur prò non admisso, quasi deficiat cōditio. & sic nō nocebit parti, etiam si non appelletur: licet aliàs noceret si non appellaretur. l. i. & ii. cum ibi notatis. ff. de appella. recipiendis. ubi per Bart. & hoc etiam fuit de mente Bart. in l. ambitiosa. ad finem. ff. de decretis ab ordi. faci. & sic non erit necessarium quòd appelletur à tali admissione, ubi aliàs esset necessarium, uel quòd petatur reuocari. secundùm Imo. in l. iudex. ff. de re indi. & l. si quādo. ff. de legat. i. idem ponit Ludo. in l. i. ff. de arbi. ubi etiam uide aliquos effectus quos operatur dicta clausula. & uide Bald. in l. fina. C. qui legitimam personam. & Specu. in titu. de positio. §. vii. uersi. & not. ubi dicit quòd cum cautius
1 sit superfluum † admittere quàm necessarium omittere: ut xiii. q. ii. non æstimemus, cum suis concordantiis. & quæ abundant non solent uitiare scripturas: ut ff. de regu. iur. l. non solent. debet iudex quando dubitat an positio sit admitenda uel non: quòd faciat respondere saluo iure impertinentium.

SVMMARIVM.

1 *Quæ requirantur in bonorum minorum alienatione.*

Clausula, Si inquantum de iure potest & non aliter. quam interponere solent iudices in † decretis super alie-
1 natione rerum minorum operatur, ꝙ si alienatio habeat omnes solennitates, & omnia requisita præter decretum, tunc operatur, quòd decretum ualet, licet aliàs sine eo non ualeret. & ad prædicta faciunt not. per Ioā. And. in c. cū cōtingat. ad fin. de offi. deleg. & quod no. glos. in l. iudex. ff. de re iudic. ubi dicit ꝙ iudex non debet dicere, admitto inquantum de iure debeo. si tamen facit habes quid importet. & ad prædicta faciunt not. per Bart. in l. ait prætor. §. ii. ff. de re iudic. & p Imo. in d. l. iudex. & Barto. in l. propter. ff. de leg. præstā. & uide Barto. in repetitione l. edita. quam fecit Paduæ.

Clausula, Saluo iure partium. qua uti solent iudices, quando ad ulteriora procedunt. hæc operatur, quòd ubi est præsumptio malitiæ contra partem excipientem. uel sit dubium, an exceptio sit de iure admittenda: & requirit longum tractatum, uel altiorem indaginem: uigore istius clausulæ potest iudex ad ulteriora procedere, facta reseruatione prædicta: & habet locum in exceptionibus dilatoriis, positionibus & articulis: uel quando dubitatur utrum ad mittatur testis uel non: & in his multum potest iudicis officium: ut l. ubicunque. ff. de inter. actio. & l. iii. §. i. ff. de testi. & facit quod not. Innoc. in c. ex parte. extra de testib. & idem in aliis exceptionibus, quæ non impediunt processum secundum eundem Ioann. And. in dicto c. ex parte. sed in exceptionibus præiudicialibus, in quibus ordo iuris peruerteretur, non posset fieri secundùm. Host. in c. cum contingat. de offi. deleg. p id qđ habetur in c. exhibita. de iudic. de qua materia uide gl. & Ioan. And. in d. c. cum cōtingat. & inde p Imo. in l. ille à quo in §. si de testamento. ad Trebellia. & facit qđ not. Barto. in l. ii. ff. de app. rec.

SVMMARIVM.

1 *Interpositio decreti quomodo fienda.*

Clausula. Si de iure processerit. iudex decernēdo hoc modo, dicit: interpono decretū si de iure processerit, an ualeat ista interpositio decreti uidetur quòd non: quia ante decreti inter-
1 positionem † nondum processerit de iure: & sic conclusio est falsa. sed Bald. tenet contrarium in l. i. C. qui admit. in xxi. col. quia quantum ad partem de iure processerit petendo decretalem, quando eidem est delata edictalis. & idem ét tenet Bar. in l. cùm propter. ff. de leg. pręstan. si aūt petitio de iure nō processerit, tūc cū cōditio defecerit: quia esset falsa, nō ualeret interpositio: prout sētit Bald. ibidē. & sic ista clausula apposita in interpositione decreti reddit actū cōditionalē.

SVM-

SVMMARIVM.

1 *Appellatio quando non admittatur.*

Clausula, Alioquin admitto si probatafuerit. hac atū clausula seu cautela utuntur iudices cauti, quando coram eis proponitur aliqua exceptio, quia si non admittitur, posset pars appellare: quia si iudex admittit exceptionem cum clausula prædicta, illa etiam non probata pars non poterit appellare,
1 uel si appellaret: appellatio † non admittitur: quæ cautela seu clausula elicitur ex c. olim. de excep. ubi p Host. & tenet Spec. in ti. de excep. §. uiso. uers. itē cautè.

SVMMARIVM.

1 *Iudicis assertioni an credatur.*
2 *Excommunicationis forma qualis sit.*

Clausula, Alioquin te noueris excommunicatum. De ista clausula uide p Spec. in tit. de citatione. §. iā. uersi. quòd si iudex. ubi dicit quòd si iudex dicat, mando tibi quòd uenias tali die, uel quòd talem cites, alioquin te noueris excommunicatum: quòd non ueniens, uel non citans non est excommunicatus: quia necessaria est sententia excommunicationis: ut C. de sen. ex peri. recip. l. arbiter. & ore proprio proferri. ii. q. i. de manifesta. in fi. ibi, iam diiudicaui. & ar. no. de simo. ca. sicut tuis. in fi. in gloss. ar. cap. quòd Abbas. & cap. i. de eo qui fur. ordi. susce. nec talis clausula probat sententia n. C. de edendo. authen. si quis in aliquo. & extra de fid. instru. cap. 1. quia
1 non creditur † iudicis assertioni. extra de proba. c. quoniam contra falsam. ar. contra lxiii. dist. c. Salonitanę. & xxiiii. q. iii. c. comperimus. extra de simo. c. accusatum. sed illa ut dicitur ibi, Papa loquitur, q aliquem solo uerbo absoluere potest. extra de senten. excommu. c. si aliquando. unde dic quòd iudex sic procedere debet: nam præsentibus aliquibus absentem, uel citare nolentem excommunicabit hoc modo, quia talis à me legitimè citatus comparere contempsit, uel ad mandatū nostrum citare neglexit, eum excommunico in his scriptis. deinde illū citabit hoc modo mādo tibi ut cōpareas tali die, uel talem cites alioquin te noueris excom-
2 municatum: cuius † excommunicationis forma talis est: ut supra. alii dicunt, quòd bene est excommunicatus per talia uerba: argu. eorum quæ not. in Specul. de sen. §. ut inter. uersic. porro. Quid autem si non ueniens habet iustam causam? uide eundem in dicto §. iam. uersic. quid si non ueniens. usque in fi. §.

SVMMARIVM.

1 *Ademptio in codicillis legatorum relictorū in testamento an fiat.*
2 *Vltimum testamentum ualidius cæteris.*
3 *Testari qui non potest, neq; codicillos facere.*
4 *Clausula codicillaris an grauet uenientes ab intestato.*

Clausula codicillaris, Si nō ualet iure testamenti, ualeat iure codicillorum &c. reuocat & annullat omnia legata apposita in primo testamento: quamuis sit nullum. C. de fideicō. l. fi. & de leg. i. l. planè. in prin. & l. si transferam. ff. de adimen. lega. constat enim legata quantuncunq; ualida relicta in testamento solenni, posse codicillis reuocari. quoniam nuda uoluntas reuocatoria minus solennis, legata & fideicommissa in prima uoluntate solenni relicta reuocat: ut ff. de adimen. leg. l. iii. §. fin. & quòd in codicillis fiat
1 ademptio † legatorum relictorum in testamento solenni. tex. est insti. de adimen. lega. & ita consuluit Angel. in quodam consilio, quod incipit, In Dei nomine, amen quidam condidit suum testamentum. si uerò fiat secundum testamentum non solenne, legata relicta in testamento solenni non reuocantur, per l. si iure. de lega. iii. & hoc procedit quādo ademptio surgit tacitè ex eo quòd secundum
2 testamentum † habet tollere primum,

iuxta l.posthumus.§.si paganus.ff. de iniusto rup. & irri.test. nam tunc ita demum uidetur adimere, si secundum ualet: ut dicta.l.si iure. Secus si ademptio esset facta expresse in secundo testamento minus solenni legati relicti in testamento primo solenni. Nam tunc saltem per exceptionem tollitur. per no. in l. milites.§. ueterani.de testa.mili.& l.planè.la i.secundùm Bald. & Imol. in l.si ita scriptum.de lega.i.

Clausula ista, Volo testamentũ meũ haberi pro legitimo. idẽ operatur quòd clausula, uolo testamentum meum ualere omni meliori modo quo potest. secundùm Imol. in l. codicillis. §. fina.ff.de lega.ii.ubi etiam dicit.quòd propter clausulam codicillarem uel equipollentem trahatur institutio ad causam fideicommissi. facit quod habetur in l. querebatur. ff. de testamen. milit. & quod plenè not.in authen.ex causa. & ex hoc tenet etiam quòd uerba directa ex ui clausulæ codicillaris obliquantur:ut l.Sceuola.ff.ad Trebel.& dicit Bald. in l. cùm pater.§.filius matrem.ff.de lega. ii. quòd istæ duæ clausulæ scilicet, uolo testamentum meum ualere omni meliori modo quo potest, & clausula codicillaris, si nõ ualet iure testamenti & c.equipollent. & idem dicit quòd habet effectum etiam ab in testato. facit l. codicillis.§. fi. suprà alleg.

Clausula codicillaris, Si non ualet iure testamenti &c. habet effectum istum: quia si testamẽtum deficiat: eò quia non aditur hæreditas: ut l. eam quam.C.de fideicommiss.& l. qui autem. ff.si quis omiss.caus.testa.dum tamen ponãtur uerba, si non ualet uel non ualebit. ita consuluerunt multi doctores consilio, quod incipit, Quidam nomine Andreas. Item etiam operatur dicta clausula codicillaris,ubi testamentum non ualeret propter defectum hæredis incapacis: ut dicta.l.eam.secundùm unam lectu. Si uerò testamentum deficit propter defectum personæ testantis: puta quia testari non potuit,tunc dicta clausula nihil operatur:

3 quia qui † non potest testari, neque codicillari:ut l.diui.§.codicillis. ff. de iure codi.& l.ii. de leg.i. de quo uide plenè in quodam consilio,quod incipit,Quia iuris. allegatio.

Clausula,Si nõ ualet &c. habet locũ, si testamẽtũ deficiat ex causa pręteritionis.ita tenet Bar.in consi.quod incipit, Dominus Iac. & est text. secundùm lect.Hugo.in l.si patroni. in prin. ff. ad Trebellia. & hoc tenet Marti. Syli. Dy.& moder.quia paria sunt relinquere à uiuentibus ab intestato,& dicere,si non ualet iure testamenti.secũdùm gl.l.ex testamẽto.C.de fideicõmiss.Sed si quis dixisset lagata deberi à ueniẽtibus ab intestato,deberentur sine dubio:ut l.si quis cùm nullũ.ff.de codic.& hoc est uerum,quãdo filius seu posthumus præteritur scienter, secus si ignoranter; quia tunc clausula codicillaris nihil operatur.& ita tenet Bar. in cõsi.ccxxxv.qđ incipit,Lapus fecit testamentum. Si uerò testamentum deficiat ex causa exhæredationis: etiam habet locũ dicta clausula codicillaris, sicut dictũ est in præteritione.Et idem si testamentum rumpitur per contratabulas. secundùm Bar.in l.i.C.de iure codic.

Clausula codicillaris apposita in codicillis sub his uerbis,Si nõ ualet iure codicillorũ,ualeat iure cuiuslibet ultimæ uoluntatis, prout melius ualere potest.secundùm Barto. in l. i. ff. de iure codic.operatur ut ualeat iure alterius ultimæ uoluntatis: puta uoluntatis imperfectæ inter liberos:ut l.si.C.fami.erciscũ.& l.hac consultissima. §. ex imperfecto.C. de testamen. non autem ut ualeat iure testamenti. Sed si erat uoluntas, sufficiens ad testamentum & hæredis institutionem: quia illa hæredis institutio non potest ualere directo:ut l.hæreditas. C. de his quibus ut indig. ualebit iure fideicommissi.

Clausula codicillaris supra posita,uidelicet,Si nõ ualet &c.debet intelligi aliter quàm per reuocationem testatoris,quoniam si per testatorem reuocatur primum testamentum simpliciter factum, in quo erat clausula codicillaris, nõ directè in testamẽto secundo his uerbis,

bis, cassans, irritans &c. Non est dubium quòd illa clausula nihil operatur? ut sentit & not. Barto. in l. i. de iure codicillorum.

Clausula codicillaris, Si non ualet &c. habet locum quando testamē tum deficit ratione omissæ solennitatis: ut l. codicil. §. fin. ff. de lega. ii. & l. his uerbis. ff. de testamen. & in auth. ex causa. Secus si deficit ex causa uoluntatis imperfectæ: quia mortuus antequàm testamentum compleatur: ut est tex. in l. fideicommiss. §. i. ff. de legat. iii. & l. ex ea scriptura. ff. de testamē. de quo etiam in allegato consilio, quod incipit, Iuris allegatio. si autem hæc clausula concipiatur copulatiuè: puta uolo quòd ualeat iure testamenti & codicillorum, dic quòd operatur & resoluitur in disiunctiuā, nec sit repugnantia: ut ff. de usufruct. lega. l. si Titio fundus.

4 Clausula codicillaris † uidetur grauare omnes uenientes ab intestato, qui defuncto succedunt. l. ex testamento. C. de fideicommiss. & ibi gloss. & l. quia autem, & ibi gloss. ff. si quis omissa cau. & etiam si aliqui succedunt ex testamento, putà quia primum testamentum per secundum non est reuocatiuum: tunc per clausulam codicillarem appositam in secundo testamento: succedentes enim illi ex primo testamento uidentur rogati: ut l. si quis cùm nullum. C. de iure codicil. secundùm Barto. in l. i. ff. de iure codicillorum.

SVMMARIVM

1 *Dictio rectè, an causę iustitiam significet.*
2 *Index nunquam iuri ordinario intendit præiudicare.*
3 *Confirmationis effectus qualis sit.*
4 *Personale an reale fieri possit.*
5 *Sententiam principis quis non potest reuocare.*
6 *Rescriptum & priuilegium an liceat indistinctè impetrare.*
7 *Confirmatio in forma communi nihil noui iuris tribuit.*
8 *Iusta & licita ex generali confirmatione colliguntur.*
9 *Priuilegium principis ad futura tendit.*
10 *Actus qui sint.*
11 *Confirmans à quo fundamentum accipiat.*
12 *Confirmatio magis accedit iustitiæ quàm gratiæ.*
13 *Confirmatio quæ dicatur.*
14 *Qui de uno dicit de alio negare uidetur.*

1 Clausula, † Quatenus ritè & rectè processerit, seu quatenus ritè & rectè processerit confirmamus. Scias pro intelligentia de istis dictionibus habetur per Bar. & gl. in l. hoc colore. ff. de inofficioso testa. & in l. iustè. ff. de acqui. pos. & in l. sed & si lege. §. scire. ff. de peti. hæredi. & per eundem Bar. in l. lecta. ff. si certum peta. Et conclusio est, quòd dictio rectè, causæ iustitiam significat. dictio ritè, solennitatem ordinis seu iuris. de quo per gl. in l. non putauit. §. non quęuis. ff. de contratab. & per Imo. in allegata l. iustè. Est sciendum quòd hæ dictiones aliquando ponuntur in sententiis, aliquando in priuilegiis, si in sententiis, aliquando secundùm aliquos faciunt conclusionem: sed in priuilegiis non, sed ponuntur causatiuè. sed Host. dicit quòd quando ista uerba ponūtur in priuilegiis seu confirmationibus in forma communi impetratæ intelligūtur conditionaliter. ubi non ex certa scientia principis conceditur seu impetratur confirmatio, seu priuilegium maximè, quando totus tenor inseritur rescripto: tunc uerba prædicta ponuntur causatiuè & non conditionaliter. & bene probatur in c. examinata. & in c. uenerabilem. de confir. uti. uel inuti. §. fi. in fi. & confirmatio facta cum dicta clausula, quatenus ritè & rectè, &c. sine causæ cognitione, & in forma communi nullum aut modicum ius tribuit: sed uetus tamen conseruat. xii. di. c. præcepit. & c. quia intentionis. de priuilegiis. de quo per Bar. in l. & quia. ff. de iurisf. om. iu. ubi plenè, an qui confirmat uideatur dare? & ibi latius per Bald. de quo Bar. in cōs. suo, cxcvi. qđ incipit, Ciuitatis Camerein.

ni. & per talem confirmationem non impeditur petitio alterius, uel non clauditur manus iudicis ordinarii, quominus iudex de dicta re seu causa possit cognoscere de conces. præben. c. quia diuersitatem. ne sede uacante. c. ii. de consti. ca. ex perte. quia nunquam princeps per tales confirmationes seu priuilegia intendit iu
2 ri † ordinario præiudicare: ut l. nec auus. C. de emancipa. liberorum. & l. ii. §. si quid à principe. & §. meritò. ff. ne quid in loco publico. & de offi. dele. c. super eo. & c. fi. de confir. uti. uel inuti. Operatur ergo dicta confirmatio ut maioris sit authoritatis, & magis timeatur, xi. di. cap. si quis nesciat. & xxiiii. di. c. quanquam. sic ubi princeps recepit aliquem sub sua protectione, talis receptio non eximit illum à potestate iudicis ordinarii: sed talis magis est timendus & honorandus: ut in cap. ex parte. lo ii. de priuil. & cap. recepimus. facit in arg. c. per tuas. de maioritate & obedien. Vnum tamen scias perpetuò quòd talis confirmatio facta in forma communi præbet titulum præscribendi: ut in cap. dudum. §. cæterum. de decimis ibi, nec confirmatio præfata tamen effluxerit temporis: de religio. domib. cap. constitutus. §. i. & §. final. de iure patronat. cap. circa. & hoc etiam uoluit Ludo. in l. iustè. de acqui.
3 possess. Effectus † uerò confirmationis quæ fit cum causæ cognitione ex certa scientia principis est, quia ius tribuit, & quòd de iure sit confirmata, nullus potest cognoscere nisi princeps, uel cui ipse princeps, specialiter mandauit: ut in ca. i. & ii. de confir. uti. uel inuti. & in c. quoniam Abbas. de offi. deleg. & in c. ueniés. de testibus. & in c. uenerabilis. de cõfir. uti. uel inuti. & in c. cùm ex frequen. de insti. & in c. Raynutius. & Raynaldus. de testi. Itẽ est & alius effectus, qui aufert inferiori causæ cognitionem, & parti aduersæ petititionem: ex quo fit per principem, nisi in modum supplicationis audiatur. ut in c. cùm ex literis. de restit. in integ. Item operatur ut si quid confirmatur uires habeat, & si quid omissum est, suppleatur. cap. i. de transac. & ut
4 quod est personale † fiat reale. de transac. c. ueniens. nisi in confirmatione aliud dicatur. de præben. c. nisi esset. §. ulti. & penul. & ut non solenne reddatur solenne. C. de testamẽ. l. omnium. & l. adoptio non iure facta. ff. de adopt. & ut inutile uel non firmum reddatur utile uel firmum. ut xvi. q. i. cap. i. & de conces. præben. c. ex parte Hasten. & di. cap. constitutus. & d. l. adopt. Est & alius casus quia quod confirmat suum facit C. de ueteri iure enucle. l. i. circa medium. ibi. nos omnia merito nostra facimus &c. quia à nobis eis impartitur authoritas &c. & ideo sicut nullus sententiam latam
5 † per principem potest reuocare, ita nec ab eo confirmatã ab eius certa scientia, uel cum causæ cognitione. de instit. c. cùm ex frequentibus. de iudic. capit. cùm uenissent. nisi liquidò constaret ipsam per subreptionem fore obtentam: ut in capit. ii. de confirma. uti. uel inuti. quod præsumitur, quia apertè est contrà ius: & contra solidum cursum curię: ut si minori xxv. annis beneficium cum cura confirmetur: ut in cap. eam te. de ætate & qualitate. Vel quia in confirmatione apparet uitium notorium, uel ex parte scripturæ, uel ex parte dictaminis, uel ex parte sigilli: ut in c. licet. & in c. sequenti. de crimine falsi. & ad hoc quid operentur confirmationes, uide gl. in c. quia diuersitatem. de conces. preb. & Cyn. in l. cùm oportet. in prin. C. de bonis quę lib. de quo ẽt in c. si gratiosè. de rescri. in vi. & uide per Spe. in titu. de instrumentorum edit. §. nunc testatus. circa princip. & per Innocen. in c. dilectus. de fide instrumentorum. Item supradicta clausula, quatenus ritè & rectè &c. adres quę non possidentur pacificè, sed sunt litigiosæ se non extendit: ut in c. i. de confirmatione uti. uel inuti. nisi de hoc expressam faciat mentionem ut in c. si ut lit. pen. secundùm. Host. in summa in tit. ut lite pendente. §. & qualiter. uersi. priuilegium. nam licet secundùm leges lit. contest. nullo modo possit priuilegium impetrari, nisi in certis casibus. de quo in rubro & nigro

nigro, ut lit.pen.c.ultimo. super his quæ in iudicio sunt deducta, licet super aliis, sic, dummodo fiat sine magno incommodo aliorum, ut in C. de preci.Impe. offe. l.quoties.tamen secundùm Canones in-
6 distinctè, licet rescriptum † uel priuilegium impetrare etiam lite pendente. dummodo de certa scientia principis impetretur. de quo per Host. in summa, ut lit.péden.§.& qualiter.uer.in istis casibus tamen admittitur.& in tit. de rescrip.§.cui præiudicet. Item dicta clausula, quatenus ritè & rectè processerit, non extendit se ab ui m seu furtiuè aut uitiosè possessam: ut l. authoritaté. C. unde ui.uide qđ per gl.& Ang.in l.si qua loca.C.de fun.& sal.rei.do.lib.xi. & per Bal.plenè in c.i.per quos fiat inuesti. in usi. feu. ubi dicit quòd generalis confirmatio priuilegiorum non confirmat nisi iusta priuilegia.& hoc not.ét in l.i.de his qui sunt sui uel alie.iur.& ibi Bar.& sic cō-
7 firmatio in forma communi † nihil noui iuris tribuit, sed fouet quod inuenit. de conces.præben. ca.quia diuersitatem.de re iudi.cap.cùm inter.de fide instru.cap. cum inter dilectos.& not.C.de dona.inter.ui.& uxo.l.ex his uerbis. Iuri autem contraria non intelliguntur confirmari, ut aliquod ius nouum detur, nisi constet de intentione.& ad hoc.ff.de lib.lega. l. Aurelius.§.testaméto.nisi fortè princeps confirmaret factum proprium. ff. de leg. i.l.legata inutiliter. uel nisi quædam confirmaret, & quędam infirmaret: ut ff.de testa.milit.l.tribunus.§.fi.de quo ui de Ioan.Andr. qui refert Valerium dicere testamentum cuiusdam furiosi per senatum approbatum, eò quia bene disposuerat: ut refert Ioan. And. in cap. fi. in nouella.extra de success.ab intest. & refert, & sequitur Ludo. in l.lecta.ff.si cert. pet.& in l.furiosum. C. qui testa. priuilegia uerò subreptitia non ualent: ut no.in nouel.in c.dudum.de priuileg.Item secundùm Bal. in l. priuilegia. C. de sac. san.eccl.in generali confirmatione priuilegiorum facta cum d. clausula, quatenus ritè & rectè processerit, non includuntur nisi priuilegia uigentia,& quæ tépore confirmationis ualent: ut l. Meuius. §.auiæ.ff.de lega.ii.& de iureiur.l. eum qui. §.si multi. secundùm Iac. But. in allegata l. Mella. §. i.de alimen.& ciba. leg.quam allegat Cyn.in addi. quæ bene probat.quod est uerum quando concessit cassando reuocationem priuilegiorum, tunc in generali confirmatione includuntur omnia priuilegia reuocata:& quæ tunc non uigebant: ut in l. priuilegia. C. de sacrosanc. eccle. cum si. sed Ludo. in l. quòd seruus. ff. de acqui. pos. dicit quòd in quacunque generali locutione iniusta intelliguntur excepta secundùm glo.ibi, cui est glo.similis in l. nō uidetur.in §.qui iussu.ff.de re iud. extra de iureiur.c.petitio.& eo.titu. c. i. in vi. Et hoc est notandum dicit ipse ad generalem confirmationem priuilegiorum, & statutorum per superiorem factam: quod non intelligitur confirmata nisi iusta: & ita etiam tenet Bar. in l. i. ff. de his qui sunt sui uel alie.iur.& Bal.in l.i.C.de monopol.pro quibus facit.text. optimus per quos fiat inuestitu. in usib. feu. ubi per generalem inuestituram feudorum factam per dominum in uasallum intelligitur facta inuestitura de iustis feudis tantum, & non de iniustis: & uide ad hoc Albe. de Rosa. in quæstionibus statu.in prima parte in q.quæ incipit, Itē quæro si statuta confirmentur &c. & sic
8 in generali confirmatione † ut est dictum non ueniunt nisi iusta & licita: ut in cap. i. de iureiuran. ut in generali iuramento de obseruando statuta non ueniunt nisi licita & iusta. de quo latissimè per eundem Albe. ubi suprà. in q. quæ incipit, Sed pone quòd statutum est illicitum & iniustum.ubi latè per eum. Item si uigore dictæ cōfirmationis factæ cum clausula, quatenus ritè & rectè processerit, quis ingrediatur possessionem rei quam alius possidet non citata parte, non excusatur talis à pœna inducta per statutum contra turbantes aliquos in eorum possessione. & secundùm Bartol.in l. iustè. ff. de acqui. pos. per ea quę dicit ipse idem Bar.in l. i. §. i.ff.si quis testamento liber esse iussus

fuerit

fuerit. pro quo facit l.fi. C.si per uim uel alio modo. & l.authoritate.& l. meminerint. C. unde ui. & hoc etiam tenet Bar. in quodam consilio, quod incipit, Missus in possessionem rei quam alius possidet uigore.l. edicto. Item aduerte: quia quod non est, per principem confirmari non potest. de præbend.cap.inter cętera: de consue.c.cùm olim. de sepul. c. in nostra.§. talem.de testa.c. officii. in quibus
9 patet quòd priuilegium † principis seu Papæ extenditur ad futura: unde tota die apponitur in priuilegiis, confirmamus tibi bona quæ nunc habes, uel in posterum dante domino poteris adipisci, secundùm Host. in summa in tit. de confirmatione util.uel inutil.§.de qua re. in fin. sicut qui iurauit seruare statuta ciuitatis, tenetur seruare futura. secundùm Alb. in allegato loco in quęstione, quæ incipit, Quid si potestas.

Circa confirmationes uerò utrùm possit peti officio iudicis: dic quòd quidã sunt actus qui sui natura ordinantur & tendũt ad confirmationem, ut electiones: & tũc in istis confirmatio potest peti, ut in §.interim.in authen.de defen.ciuita. Quidã sunt actus qui non expectant confirmationem de sui natura, ut sunt contractus & sententiæ: & tunc dicit Innocen.quòd aut isti actus procedunt per uiam iudicii, & potest peti confirmatio. ut in summa. de quo dicut not.ipse met in c.dilecto. de appella.ubi dicit quòd potest peti confirmatio diffinitiuæ sententiæ non interlocutoriæ. quod est notandum. Quidam sunt a
10 ctus † qui procedunt per uiã consensus, & tunc aut isti actus desiderant decretũ & potest peti confirmatio, ut de decurionibus. l. si quos spontaneos. lib. x. aut nõ desiderant decretum. & tunc non potest peti confirmatio. secundùm Inno.in c. i. de confirma. util. uel inutil.nisi fortè de consensu amborum contrahentium: arg. de mino.l.ait prætor. §. permittitur. quæ uerba sunt singularia.secundùm Bald.in l. & quia.ff. de iurisdi.omni. iudi.Et est sciẽdum quòd quando actus est nullus quare qui confirmat dat, & solus dicitur dare:
11 quia † confirmans non se fundat super confirmato: sed contra confirmans fundatur super confirmante. faciunt not. in l.ex his uerbis.C.de dona.inter ui. & uxo. & dicit Bal.in d. l.nam ita diuus.ff. de adop. quòd quando confirmatio petitur in his, quæ sui natura exigunt confirmationem
12 superioris, tunc confirmatio † magis accedit iustitiæ quã gratiæ: & potest peti etiã iudici aliter. ut in authen. de defen. ciui. §.utriusque.pro quo uide quod not. lxxii. distin.in c.si modo.per Archi.in c.quanto. & lxxvii. distin.& c.presbyter. & lxxxvii. distin.c.quisquis. per Archi. Si uerò contractus est nullus, tunc potest peti confirmatio. secũdũ Innoc. in c.i.de cõfirmat. uti. uel inuti.quia ex contractu nullo nullo modo competit ius agendi: Sed si contractus est aliquis, tunc superflua esset cõfirmatio, sed impetrando bene potest peti confirmatio contractus: & tunc magis innitur confirmatio gratiæ quàm iustitiæ. extra de transac. c. i. Aduerte tamẽ: quia confirmatio actus ualidi ad hoc poterit esse utilis: ut quia contractus ualidus per iudicẽ confirmatus erit irresistibilis. secundùm Bart. in d. l. si quos spontaneos.C de decu.lib.x.ubi dicit notabiliter, quòd contractus ualidus confirmatus per iudicem non potest rescindi per beneficium l.ii.C.de rescinden.uendi.Itẽ erit utilis: quia ubi sententia esset bis confirmata mandabitur executioni, nec eius executio retardabitur prætextu nullita-
13 tis.ut in cle.i.de re iudi.Et nota quòd † cõfirmationes magis dicuntur decreta quã sententiæ diffinitiuæ.de quo per Innocen. in c. cùm dilectus.de elec.& quando princeps confirmat illegitimum, uidetur cum eo dispensare. de quo per Innocen. in c. innotuit. de elec.& an confirmatio exigat examinationem. uide per Innocen. in c. uenerabilem.de elec. & dicit Bald. in l.i. §.permittitur.ff.de aqua quo.& æsti.quòd si princeps nõ confirmat feudum filiis defuncti militis; quòd eos grauat, & ab eo potest appellari.de quo per Bald. in l. ne
14 cui.C.locati.Item si princeps † uel dominus confirmat certa capitula, uidetur alia reprobare. quod est uerũ secundùm Bal. quando omnia capitula ostensa fuerint

&

& examinata: quod in dubio præsumitur si fuerunt ostensa.ut l.tribunus.§. i. ff. de testamento mili.secus si non fuerunt examinata,& fortè non producta. de quo per Imol.in l.legata inutiliter.ff.de leg.i.

SVMMARIVM.

1 *Tolluntur consuetudines ecclesiæ per generales non obstantias.*

Clausula, Nõ obstantibus quibuscunque statutis priuilegiis,uel cõsuetudinibus ecclesię cõtrariis confirmatione apostolica,uel quacunque alia firmitate roboratis, cum decreto & aliis non tollit constitutionẽ iuratam. glo.est in c.non doceat:de priuilegiis.in vi. unde per generales non obstantias appositas in collatione beneficii, quod est de iure patro.laicorũ facta alicui,nunquam intelligitur derogatum ordinationibus factis ꝑ laicos fundatores in fundatione beneficii,quæ ordinationes sunt ꝑ sedem apostolicam aut Episcopum confirmatæ: ne laici fundationem ecclesiarum retrahant. facit in arg.quod not.in ca.cùm dilectus. de iure patrona.facit quod not. Innocen. in c.significauit.de præben.ad hoc etiam ut pacta & conuentiones appositæ in fundatione tollantur,necessarium est quòd ipsorum pactorum & connentionum fiat mentio specialis.ut in c. ex multiplici. de decimis.facit quod not.in c.literas.de re-
1 scriptis. nam per generales non † obstantias solum tolluntur consuetudines & statuta ecclesię contrariæ, non pacta & cõuentiones.secundùm Pet.de Anch. consi.xx.quod incipit,Questio talis est, dominus noster Papa Bonifacius. Et siquis canonicus iurauit seruare consuetudines & statuta ecclesiæ,& postea contra consuetudines uel statuta ecclesiæ aliquid impetrauit, & in literis est clausula, non obstantibus statutis aut consuetudinibus ecclesiæ contrariis iuramento, aut confirmatione apostolica roboratis, an ualeat impetratio.uide latè in decisi.Rotæ, in nouis decisi.ccxcviii.

Item per talem non obstantiam generalem,scilicet non obstantibus pactis uel capitulis quibuscunque, non tolluntur pacta uel capitula iuramento firmata. ut est glos. in clemen. dudum. in uersicul. pacta. de sepultur. & ibi per Ioann. Mona. & super hoc omnino uide decisio. Rotę in nouis, tertiā. & uide quod not. Lapp. in capitu. i. de constitut. in vi. ubi dicit, quòd quando Papa uel princeps facit gratiam, uel aliquid concedit respiciens ius priuatum, aut aliud impediens, de quo debet fieri mentio, procedit ex facto proprio impetrantis, aut ex facto alieno: si ex facto proprio tunc aut quia beneficiatus impetrans est defectuosus, & tunc non sufficit clausula generalis: sed debet esse mentio specialis & specifica, specificando illius defectum pro quo scribitur: & est causa illius statuti, consuetudinis, uel priuilegii, per quos talis defectuosus redditur, scilicet ætatis, ordinis, uel alterius. & idem si ex facto alterius publicè sibi noto. quo casu uera est opin. Ioan. And.in allegato cap.ei cui, scilicet ut sufficiat generalis clausula non obstante. & uide omnino Albericum de Rosa. in quęstionibus statutorum in quæstione,quæ incipit, Statuto alicuius ciuitatis sic cauetur.

SVMMARIVM.

1 *Clausula hæc an extendatur ad priuilegia in corpore iuris clausa.*
2 *Clausula generali an intelligatur derogatum constitutionibus sacri consilij.*
3 *Consensu plurimum id quod fit,maiori authoritate roboratur.*

Clausula generalis, Nõ obstantibus quibuscunq; priuilegiis. non exten-
1 ditur ad priuilegia † in corpore iuris inclusa. secundùm glos. in l. ii. §. legatis ff. de iudic. & in authen. qua in pronuncia.C. ubi de crimine agi oportet. & l. hæres absens. ff. de iudi. in princip. & probatur ex eo quod singula not.dicit,Cyn. in l.i. C.quando iud. inter pupi. & uidu. ubi dicit, quòd per gene-

generalem constitutionem priuilegiorum derogatoriam cum clausula, etiam si de eis mentio fieri deberet, non intelligitur fore sublatum priuilegium concessum personæ aliàs priuilegiatæ, nisi de priuilegio fiat mentio in ipsa constitutione sigillatim & hoc per text. d. l. quod dictum. quod dicit non esse alibi. & probatur ex eo quod no. Bal. in l. humanũ. C. de leg. ubi dicit quòd per generalem clausulam, non obstantium,
2 nunquam intelligitur † derogatum constitutionibus sacri consilii quando pro facienda derogatione illorum oportet quòd de illis fiat mentio specialis. secundum Archi. in c. i. de constitutio. in vi. & est tex. in c. penul. de capel. mona. & de testib. c. nonnulli. & de ætate & qualitate. c. eam te. ratio est quòd illud † quod
3 plurimum consensu fit, maiori authoritate dicitur roborari. & ideò ut tollatur maiori reuocatione opus est C. de repu. l. dubium. & in c. prudentiam. de offic. deleg. & super materia non obstantiarum, ui de Fede. de Se. in consi. ccxxvi. & cõsilio xlvii. & uide plenè per Ioann. And. in nouella. in c. i. de concess. præben. in vi.

SVMMARIVM.

1 *Donatio ob causam an reuocari possit.*
2 *Priuilegium concessum an irreuocabile sit.*
3 *Clausula hæc, an extendatur ad causas pias.*

Clausula generalis, Non obstantibus quibuscunque priuilegiis non tollit priuilegia quę transiuerunt in contractum remuneratorium: uel aliàs sunt concessa priuilegia ad pias causas: ut in l. si pater. §. si quis. iuncta gloss. super uer. irreuocabilis. ff. de donatio.
1 ubi donatio † ob causam non reuocatur. Item quia licet priuilegium concessum à principe regulariter possit reuocari, ut in c. ueniens. & in c. i. cum ibi plenè not. de rescrip. tamen priuilegium concessum à principe non subdito est irreuocabile, quod transit in contractum. uel si subdito concessum est, princeps illud sine iusta causa reuocare non potest: quòd autem priuilegium concessum non subdito sit irreuocabile. not. Innoc. in cap. innotuit. de iudi. & Ionan. And. in addi. Spec. in titu. de censi. §. nunc, in additione, quæ incipit, Per hãc legem. & facit quod no. ipse in titul. de instrumen. edi. in §. nunc uerò aliqua. in fi. addi. incipientes. Hic omnino uide quod scripsi. & Barto. ponit in l. omnes populi. de iusti. & iure. & l. hi qui. de iure immu. & de decre. ab ordi. fa. l. quid semel. & C. de sacrosanc. eccle. l. priuilegia. & Bald. in l qui se patris. C. unde liberi. & de lega. l. si cum mihi. & de senat. l. nuptę prius. Quòd autem priuilegium concessum subdito sine iusta
2 causa sit † irreuocabile. ponit Innoc. in c. nostra. de iureiuran. & refert Anto. de Butr. in repetitione c. cum M. de constitutio. & est tex. in l. Titius. ff de obse. quoniam princeps ita ligatur ex contractu, sicut quilibet alius de natu. feudi. c. i. de probat. c. i. xxv. q. ii. cap. vii. & facit quod not. Cyn. C. de legibus. l. digna uox. & Bald. ff. de legib. l. princeps. & ff. de cõstitu prin l. princeps. & ideo ius quęsitum ex contractu sine iusta causa tolli non potest. secundùm Imol. in c. quæ in ecclesiarum. de constitutio. Quod autem generalis clausula obstantiarum non extendit
3 se ad causas † pias, probatur ex casu not. secundùm unam lect. in c. si propter tua debita. de rescri. in vi. ubi per rescriptum non intelligitur derogatum ei, quod ad pias causas est concessum, puta ad reparationem ecclesię. & probatur ex l. liberti. la ultima. §. posthumos. ff. de alimen. & ciba. legat. ubi generalis derogatio beneficiorum ab aliquo collatorum non intelligitur derogare his beneficiis, quæ ob causam alimentorum sunt relicta. ratio est: quia causam piam continent. & de hoc ibi Bartolus summè notat illum textum. Accedat ad hoc capitulum cùm olim. de re iudicata. & quod notant Archidia. & Ioannes Andr. cap. ei cui. de pręben. in vi. ubi dicunt illam generalem non obstantiarum

stantiarum, non derogare illis priuilegiis quibus concedentes non reuocassent in specie. de deci. cap. ii. in vi. de offi. Vica. c. fina. de pig. l. obligatione. uide Ludo. de Rom. in l. si uerò. §. de uiro. in xxiii. principali fallen. ff. sol. ma.

Clausula ista, Supplentes omnem defectum, siquis in eo interuenerit de nostræ plenitudine potestatis. apposita in literis uel rescriptis, supplet omnes defectus præter defectum partis supplicantis uel contrahentis: quia illum non uidetur supplere. dictum est Spec. in tit. de leg. & refert Arch. in vii. di. Romanensem. Et de ista clausula habetur in c. pastoralis. de re iudicata & in cap. inter dilectos. de fide. instru. & ideo si supplicans esset spurius, excommunicatus, uel bigamus, talis clausula non tollit istum defectum: sed si defectus procedit ex solennitate iuris positiui, talis defectus uigore dictæ clausulę bene tollitur ut no. in Spec. in titul. de lega. §. nunc ostendendum. uer. xviii. & facit quod habetur in c. illa quotidiana. de elec. de qua clausula uide Imo. in l. quidam consulebat. de re iudi.

SVMMARIVM.

1 *Clausula ista an tollat qualitates intrinsecas.*

2 *Dicta clausula an possit probari per testes.*

Clausula, Motu proprio. in rescripto apposita, non tollit defectum intentionis seu personæ: licet tollat defectum subreptionis: ut not. Ioan. An. in c. si motu prorio. in nouella de præben. in c. si Romanus. de præben. in vi. Item prædicta clausula non tollit qualitates in
1 trinsecas † ut not. domini de Ro. in decisionibus nouis, deci. iii. Item non tollit supradicta clausula ius tertii: ut not. domini de Rota in decisionibus nou, deci.
2 iiii. An † autem dicta calusula possit probari per testes? dic quòd non: ut not. glo. in dicto capi. si motu proprio. de præben. in vi. Item nunquam subintelligitur in rescripto, nisi expresse dicatur: ut in d. c. si motu proprio. & est glo. in c. si pluribus. eod. titul. Et ista clausula & sequens, scilicet ex certa scientia, ponuntur tanquam excedentia & excessa: ut not. Specu. in titul. de dispen. §. qualiter autem. uersic. debet autem. & sequenti.

SVMMARIVM.

1 *Clausula ista quid operetur.*

Clausula, Ex certa scientia. apposita in literis Papæ uel principis nil operatur, nisi princeps super facto causæ cognitionem præmiserit: ut in c. nihil. de elec. & in l. 1. C. si seruus aut lib. ad decu. de quo per glos. & Ioan. An. in c. ii. de schisma. & ibi per Inno. & per eundem Inno. in c. ueniens. de filiis presby. quia princeps ignorans non uidetur cum inhabili dispensare. per no. in c. ex ratione. de æta. & qualita. facit quod not. in c. statutum. in glos. in uerbo, literarum, de rescript. & facit quod not. in c. fina. de confir. utilit. uel inutil. & hoc etiam uoluit Bartol. in consil. quod incipit, Statuto ciuitatis Cameren. in ii. dubio. & nunquam subintelligitur nisi in literis expresse dicatur: ut not. glos. in c. si motu proprio. & in c. si pluribus. de præben. in vi. uide qd dixit Bal. in l. eos. in princip. C. appel. quòd si princeps sciuit negocium uel defectum, & de eo notitiam habuit, si in rescripto non sit apposita clausula, ex certa scientia, non ualet. Item hæc clausula, ex certa scientia apposita in rescripto, præmissa causæ cognitione hoc operatur,
1 † quòd licet aliàs princeps non præsumatur uti potestate absoluta nisi de hoc faciat expressam mentionem: ut no. Innocen. in c. innotuit. de elect. tamen uirtute supradictæ clausulæ in rescripto appositæ uidetur princeps uti potestate absoluta, etiam si aliter mentionem non facit: ut est glos. sing. in cap. ad hęc. in uer. elegerit. de rescipt. Item hæc clausula non requiritur ubi

ubi agitur de commodo temporali cōcedendo. iuxta not. in l. quoties. C. de preci. Imperato. offeren. secundùm unum intellectum. & in l. Barbarius. de offi. præsi. An autem supradicta clausula possit probari per testes. Bal. in c. i. p quos fiat inuestitu. quod not. per text. in l. probatorias. C. de diuersis officiis. lib. xii. de quo uide per Cy. in l. nec quicquam. in §. ubi decretum. ff. de offic. procons. sed domini de Rota decidunt contrarium, scilicet quòd ista clausula possit probari per testes. de quo uide in decisionibus nouis, decis. cccxxxvi. & sequen. & uide etiā not. Imol. in d. l. quidam consulebant. ff. de re iudic.

SVMMARIVM.

1 *Pœna nullitatis quæ sit.*

2 *Pœna an sit induere nullitatem actus.*

3 *Nullum an sit, quidquid fit contra prohibitionem legis.*

4 *Ius tertio quæsitum an esse uideatur ex inhibitione.*

5 *Lex an annullet actum propter defectum personæ.*

Clausula, Si contra factum fuerit, nullum sit, irritum & innane. operatur quidquid est in contrarium attentatum esse ipso iure nullum: ut not. glo. Bernardi in c. inter cętera. de præben. & de pœniten. & remis. c. cùm ex eo. §. fina. &. C. de legib. l. non dubium. & de rebus alic. non alienan. l. sancimus. secundùm Barto. in quodam consilio, quod incipit, Statuto cauetur quòd potestas possit cognoscere. quod est consilio xcv. in ii. uolumine. facit l. iubemus §. sanè. C. de sacrosan. eccle. facit c. ad dissoluendum. in fin. extra de sponsal. & facit extra de prę ben. c. si apostolicæ in vi. & ad hoc uide glo. not. in clemen. i. de iure patr. de quo etiam in c. i. de concessio præben. in vi. & ibi glos. not. in uerbo, ualeat. quæ uult ꝙ ita demum dicta clausula reddat actum nullum quando ad certum actum, uel ad certam rē se refert, uel super certa re seu certo actu interponitur: si uerò actus non declaratur nullus si contrafactum esset sed pœna adiicitur, tunc si pœna nullitati adiicitur, non est dubium per supradicta: si uerò non adiicitur pœna † nullitatis, sed talis pœna interponitur quæ merito infert nullitatem. exemplum habes in l. i. ff. de no. ope. nū. nam ius impedit uel inhibet ædificari post nunciationem noui operis. & si contrafiat, præcipit destrui opus. & sic merito infert quòd ædificatio de iure fuit inualida, aūt non infertur actus nullitatis expressè nec necessariè: & tunc actus tenet: ut l. qui duobus. ff. de sal in d. cle. i. de iure pa. & l. filius. §. fi. ff. de fals. Et aduerte quia pœna est

2 † induere nullitatem actus: ut l. senatus. ff. de contrahen. empt. de quo Bald. in l. turpia ff. de leg. i. & per Bart. in l. prætor ff. de nou. per. nunc. & per Bald. in l. nemo martyres. C. de sacrosan. eccl. & per Cy. & Bald. in l. non dubiū C. de legi. & per Cano. in c. licet. & c. fi. de elect. in vi. & hoc est certum qoòd quando actus annullatur ratione certę solennitatis omissæ tunc nullitas non dicitur propriè pœna, sed quando ratione alicuius causæ extrinsecę annullatur: tunc dicitur pœna: ut l. i. ff de no. oper. nun secundùm Bald. in d l. nemo martyres. de quo per Io. an in nouel. in c. fin. de ele. in vi. Si uerò lex inhibet aliquid fieri simpliciter nec procedit ulterius, quia non est clausula annullando siquidem contrafactum fuerit: & tunc si ille qui aliquid facit recipit potestatem faciendi à lege inhibente: & tunc est nul-

3 lum quidquid fit contra † prohibitionem. l. nō dubium. C. de legi. & ita notatur in d. cle. i. aut non recipit potestatem à lege inhibente, sed illud quod inhibetur, habet perpetuam causam inhibitionis: tunc si per inhibitionem erat ius quæsitum tertio, tunc actus est nullus. exemplum in c. si soli. extra de conces. præben in vi. & d. l. non dubium. & glos in d. cle. i. Si uerò non est quæsitum ius tertio per inhibitionem, uel non est fauor illius tertii: tunc ualeat actus. Iste est casus no. iuncta gloss. quę non est alibi secundùm Io. an. in l. cùm lex. ff de fideius & in d cle. i. de iure pa.

4 nam ibi ex inhibitione non † est ius tertio quæsitum uel si est alicui quæsitum, est

est quæsitum præsentato cui non est fauor quòd actus institutionis ibi prohibitus sit nullus, sed interest potius quòd ualeat. & ista sunt de mente glos. ibi. Et si contra hæc ultimò dicta opponitur de ca. fin. extra de elect. in vi. dic quòd illud loquitur in inhibitione legis & non hominis, & mitius agitur cum lege quàm cum homine: ut l. Celsus. ff. de arb. Item cùm statutum disponit ab initio contractum non ualere secundùm Barto. in l. cùm lex. allegata, non erit naturalis obligatio, & per consequens fideiussor non obligatur: nam hoc est uerum secundùm Ang. etiam inter uiuos, quando lex uel
5 statutum annullat actum propter † defectum personæ, secus si propter defectũ materiæ: ut. l. i. §. si quis ita. de uer. ob. coniuncta glo. in l. si unus. §: si acceptilatio. cum ibi no. ff. de pac. uel si dispositio sit cum iuramento uallata: ut. l. cùm pater. §. filius matrem. de lega. ii. & auth. sacramenta. C. si aduer. uen. & in c. licet mulieres. de iureiu. in vi. in ultimis uoluntatibus uidetur hoc esse præcipuum, quòd licet dispositio non teneat propter defectum solennitatis à solo iure ciuili inductum, nihilominus oritur obligatio naturalis: unde dicimus quòd ex testamento minus solenni oritur naturalis obligatio: ut plenè not. in l. cùm quis. C. de iuris & facti ignor. & l. i. ff. de condic. inde. etiã lex ibi dicit dispositionẽ non ualere: ut l. hac consultissima. C. de testa. licet aliqui dicãt in d. l. hac cõsultissima solũ deesse solẽnitatẽ probatoriam non formalẽ. de quo per Bar. in d. l. cũ quis. Cętera de ista clausula uide in d. l. nõ dubium. de legib. & dicta l. cùm lex.

Clausula, Quòd non obstante consuetudine aliqua uel statuto, quis possit conficere instrumẽta apposita in rescripto. extenditur non solùm ad consuetudinem præteritam, sed etiam ad futuram. per text. in l. seruitus. ff. de seruit. urba. prædi. secundùm Barto. & Bal. Nec ob. ca. i. de constitu. in vi. quia ibi non tollitur statutum, hic secus. Sed Cy. in l. ii. C. quæ sit longa. consuet. dicit ꝙ supra dicta clausula extenditur tam quo ad consuetudinem præteritã, quàm etiã futuram: etiam ad statutum præteritum & futurum. & idem tenet Imo. in l. si mihi & tibi. in §. in legatis. de legat. i. licet glos. teneat contrarium in cap. statutum. de electione. ubi uult quòd solùm ad pręterita trahatur. cuius contrarium tenet Paul. de Eleazariis ibi.

SVMMARIVM.

1 *Cuius sit hanc clausulam apponere.*
2 *Prouocare an quis possit a sententia præfecti pręteris.*
3 *Clausula hæc, quos effectus habeat.*
4 *Rescriptum in quo est talis clausula, an tollatur per aliud.*
5 *Delegatus à principe an possit ex delegatione appellatione remota committere.*
6 *Delegatus an possit committere causam.*

Clausula, Appellatione remota. Scias ꝙ hanc clausulam à sententia diffinitiua & interlocutoria so
1 lus princeps in scripto† potest apponerę: ut l. i. §. fin. ff. à quib. appel. non lic. de qua clausula per Cano. in c. pastoralis. & in c. super quęstionum. §. porro. & §. si uerò duo. de offic. deleg. & per Io. An. & Host. in ca. ut debitus. de ap. & Hosti. in sum. in titu. de ap. in §. fin. Causam autem appellationis ab interlocutoria cum supradicta clausula etiam inferior à principe potest committere. per l. fin. cum ibi not. per gl. C. de sent. & interlocut. omn. iud. quæ lex habet diuersos & uarios intellectus. de quibus ibi per Saly. per Bar. & Ang. & Imo. in l. i. §. fin. ff. à quib. app. non licet. & dicit Imo. in d. l. i. §. fin. quòd si princeps delegat causam appellatione remota, ualet delegatio: & uidetur omnem appellationem, siue legitimam, siue friuolam inhibere: quia text. in d. l. i. §. fin. generaliter loquitur, ergo generaliter est intelligendus de omni appellatione, siue legitima, siue friuola. ff. de public. l. de pretio. & hoc fortificat quia ille §. positus est sub titulo ff. à quibus appel. non lic. & per consequẽs debet intelligi ꝙ à tali iudice dato nullo modo possit

 appellari:

appellari: sed erit remedium secundùm eum, quia ad principem poterit supplicari, sicut dicimus in sententia præfecti prætoris, à † cuius sententia non appellatur, sed supplicatur: ut in l. i. C. de sentent. præfect. prętor. & in l. siquis aduersus. & authent. quæ supplicatio. de precib. Imperator. offerend. sed Angel. ibidem dicit quòd per dictam clausulam remoueatur omnis appellatio interponenda ad delegantem, non autem interponendam ad principem: quia delegatus cum prædicta clausula iuri principis non potuit derogare. l. nam & magistratus. ff. de arbitris. & l. ille à quo. §. intempestiui. ad Senatus conf. Trebellian. & in cap. cùm inferior. de maioritate & obedien. & idem uoluit Bald. in dicta l. fina. sed Bar. in dicta l. i. §. fina. uoluit dicere quòd dicta clausula tollat appellationem friuolam, sed secundùm ius canonicum dicta clausula, appellatione remota, uidetur tollere friuolas appellationes. secundùm Ioan. Andr. Innocent. Hostien. in cap. ut debitus. de appell. & secundùm glos. in cap. pastoralis. de officio delegati. Et hæc clausula habet † multos effectus. Primò quia ubi causa est delegata cum supradicta clausula: non potest appellari nisi ex causa in iure expressa, & in casibus in iure expressis: ut in capitulo, pastoralis. supra. allegato. Secundò quia si talis delegatus suo collegæ subdelegat causam, sed non in totum, non appellabatur ad Papam omisso delegante: licèt aliàs de iure canonico possit appellari omisso medio: ut in capitulo super quæstionum. §. porro. de offic. delegati. Tertiò quia rescriptum ubi est talis clausula, † non tollitur per aliud, nisi de dicta clausula faciat mentionem, per id quod habetur in c. ex conquæstione. de restitu. spolia. & in c. cùm dilecta. de rescript. & in c. inter. de re iudi. & in c. ex literis. de dolo & contuma. quia potest fieri executio non obstante appellatione, si non est interposita in casu à iure expresso, nisi princeps ex certa scientia causam committat: ut in d. cap. pastoralis. §. pen. & in cap. nouit. de appel. Quartò quia non tenetur iudex deferre appellationi, si non est in casu à iure expresso, & non deferendo non incurrit pœnam, quam aliàs incurreret. secundùm quod habetur in l. à proconsulibus. C. de appel. Quintò operatur dicta clausula, quia si alicui est concessum quòd in certa causa procedatur appellatione remota, si postea fuerit alterri concessum, quòd liberè possit appellare in omnibus causis per istam secundam concessionem non intelligitur derogatum cessioni speciali præambulæ: ut in c. i. de rescri. Sextò quia si aliquis impetrauit delegatum cum clausula, appellatione remota, super aliqua re, si posteà reconueniatur super alia re: quòd eo casu procedetur in causa reconuentionis, appellatione remota: ut in c. ii. de mutuis peti. Septimò quia sunt plures subdelegati per principem cum dicta clausula, si alter illorum subdeleget alteri uices suas, quia non potest subdelegare appellatione remota: non tenetur collega acceptare subdelegatum sui collegæ, ne uulneretur sua iurisditio: quia si procederet simul cum subdelegato, posset ab eo appellari, quod non posset, si procederet cum collega: ut in alleg. c. super quæstionum. in §. si uerò duo. de quo etiam per Hostien. in summa in titu. de offic. delega. §. quid si effectus. uersi. & hoc locum habet. Aduerte tamen quia licet delegatus † à principe possit ex delegatione appellatione remota cognoscere, tamen in tribus casibus potest causam appellatione remota commitere. quos ponit Hosti. in titul. de offi. deleg. §. quæ legari. circa fin. illius §. ubi uide. Octauò quia ubi Papa mandat aliquid fieri per ordinarium, uidetur excitari eius iurisditionem: si illud quod mandat, pertineat ad eius iurisditionem, non autem uidetur ipsum facere iudicem delegatum, nisi mandaret illud fieri cum clausula, appellatione remota: quia tunc uidetur alterari iurisditio ordinaria: & ideò tunc censebitur delegatus non ordinarius. per id quod not. in l. sæpe. ff. de officio præsidis. & in l. ius autem ciuile. ff. de iustitia & iure.

iure. sed Bal. in additione Spec. in ti. de appel. in uersic. clausula, appellatione remota. & in uers. quid operetur clausula, appellatione remota. dicit quod operatur ut iudex non teneatur appellationi deferre: sed nō tollit substātiā appellationis ut ibi per eum. Item si de consensu partium in rescripto ponatur talis clausula, appellatione remota, tunc à delegato non poterit appellari. secundùm Baldum in l. ii. C. de appel. & allegat. l. final. §. final. C. de tempo. appel. & cap. causam. quæ. de re iu di. quasi uideatur appellationi denunciasse, secus si de consensu unius partis tantum propter æqualitatem seruandam. arg. l. fi. C. de fruc. & lit. expen. quod tamen not. sequitur Imo. in allegata. l. i. §. fi. per c. pastoralis. quòd simpliciter loquitur ut ibi per eum. Aduerte tamen: quia licèt dictum sit quòd dicta clausula tollat duntaxat appellationē friuolā, tamen si causa sit commissa Cardinali appellatione remota, tunc ab eius sententia, siue iusta, siue iniusta nō poterit appellari. secūdùm Bal. in l. i. ff. de offi. præfec. præto. pro quo dicto uidetur glo. in supra allega. §. fi. secundùm Ludoui. in suis dictis in litera A. dicto. ij. Item si concessum sit potestati uel alteri alicui quòd ab eorum sententia non possit appellari, si constituunt uicarios uel locumtenentes ab eorum sententia poterit appellari. l. à proconsulibus. iuncta l. præcipimus. C. de appel. & est tex. in cap. super quæstionum. §. si uerò duo Item est sciendum quòd legatus de latere non potest committere causam appellatione remota. secundùm Bal. in l. ij. C. de appel. nisi expresse sibi esset hoc concessum. alle. quod habetur in l. obseruare. in §. fin. & l. nec quicquam. §. fi. de offi procon. & facit quod not gl. in c. fi. de hæreti. in vi. ubi legatus
6 non potest † committere causam, quòd procedatur summariè & de plano ommisso iuris ordine: quia non potest contra ius aliquid rescribere, seu per rescriptum concedere. facit etiam quod not. in capit. fin. de offic. Archid. quod est uerum etiam si Papa concessisset seu commisisset legato de latere cum clausula, appellatione remota: quia licet dicta clausula operetur quo ad sententias per eum ferendas, non tamen poterit illam extendere ad sententias ferendas per suum delegatum: quia cum dicta clausula sit contra ius seu lędat ius commune, uidetur tunc electa industria personalis. ideò non potest tunc extendi ad alium. alleg. not. per glo. in c. pastoralis. §. i. de officio dele. melius facit quod no. in d. §. si uerò duo. Dicit etiam Bald. in dicto loco quòd licet princeps committat alicui uniuersitatem causarum cum plena & omnimoda potestate, non tamen intelligitur esse tali data potestas delegandi cum dicta clausula, appellatione remota, nisi hoc exprimatur: & ratio esse potest licèt non dicat, quod illa clausula lędit ius alterius, ideò in dubio per principem non intelligitur concessa. arg. l. nec auus. C. de eman. libe. & c. ex tuarū. de auth. & usu palij. de priuil. c. pastoralis. & l. ij. § merito. & §. si quid à principe, ne quid in loco pub. Et de ista clausula, appellatione remota, uide per Specu. in ti. de appel. §. in quibus. uersi. quod autem. & in §. nunc dicamus. uer. circa. Et ex prædictis patet quòd principalis effectus huius clausulę est, quòd iudex delegatus cùm dicta clausula non tenetur deferre appellationi, si non ex facta in casu expresso in iure: & sic potest procedere ad executionem sententię, non obstante appellatione, nisi facta fuerit inhibitio, uel nisi ex certa sciētia Papa commiserit appellationem: ut patet ex supra allegatis. Aduerte tamen secundùm Imo. ubi supra quod licèt iudex non teneatur deferre appellationi: tamen si pars appellauit ex tali causa, quæ si esset uera deberet legitima reputari, quamuis non sit scripta in iurè licèt iudex non detulerit tali appellationi, tamen pars poterit adire principem super tali appellatione, qui poterit illam admittere si sibi uisum fuerit. vt habetur in d. c. pastoralis.

SVMMARIVM.

1 *Exceptio nulla an tollatur in rescripto.*
2 *Exceptiones friuolæ reijciuntur.*

3 *Excluduntur in rescripto quędam exceptiones.*
4 *Princeps non debet tollere peremptoriam exceptionem.*
5 *Rescriptum non ualet, per quod tollitur exceptio peremptoria.*
6 *Exceptio aliquando reddit instrumentum nullum.*
7 *Statutum contra ius non est extendendum.*
8 *Exceptio non admissa à statuto, an non admittatur.*
9 *Officium iudicis quando quis implorare non possit.*
10 *Officium iudicis imploratur, quando suadet æquitas.*
11 *Nemo cum iactura alterius locupletari debet.*
12 *Cognitio summaria non derogat ueritati.*
13 *Exceptio nullitatis, an propriè sit exceptio.*

CLausula, Nulla exceptione obstante, seu quacunque exceptione non obstante, apposita per principem, seu statutum in aliquo facto seu rescripto de qua aliqualiter tangit Bar. in l. i. §. si. ff. à qui. app. non licet. & in l. i. §. i. ff. qđ ui aut clam. & per Saly. & Cyn. in l. ita pudor. C. de adult. & tangunt Canonistæ in cap. ex parte. lo. ii. extra de offi. iudi. dele. ubi per glos. & Ioan. And. Pro cuius declaratione dic quòd aliquando in rescripto
1 nulla tollitur † exceptio, & tunc clarum est quòd debent admitti omnes exceptiones rationabiles. ut in allega. c. ex parte. & in c. si quãdo. de rescri. & alibi dicit gl. in authẽ. de manda. principum, § deinde consequens. colla. iij. quòd miseri prælati non audent exceptionem etiam rationabilem admittere contra rescriptum Papæ quod non debent facere per iura supra allegata. Interdum in rescripto tolluntur omnes exceptiones, & tunc aut tolluntur in genere aut in specie: si in genere, puta dicendo, nulla exceptione obstante: & tunc aut factum est adeò notum quòd nulla cadit exceptio, seu excusatio: ut quia Papa mandat remoueri Episcopum, quem constat adulterium cõmisisse: nam nulla ratio potest eum excusare si constat de adulterio. facit quod habetur in c. nõ ab homine. de iudi. & tũc procedet nulla exceptione obstante neque admissa. per id quod habetur in cap. lator. ij. q. vij. & in c. placuit. xxj. q. ij. & no. glos. in d. cap. ex parte. Si uerò est factum in quo poterat cadere exceptio rationabilis, & tunc in dubio per tale rescriptum in quo est posita dicta clausula, nulla exceptione obstante, friuolæ exceptio-
2 nes uidentur † repulsę, non autem rationabiles: ut est glo. in d c. ex parte. de quo per Ioann. Andr. ibi. pro quo facit illud quod dictum fuit in supra proxima clausula, appellatione remota: quia solùm friuola appellatio uidetur repulsa. Et potest ẽt dici secundùm Host. q̃ solùm exceptiones dilatoriæ uidẽtur esse repulsæ: quia uidentur esse modici prejudicii, nõ aũt peremptorię: quia illę sunt magni prejudicij. facit quod no. in l. quoties. C. de precib. Imper. offe. & per Innocentium. in capitulo. quę in ecclesiarum. de constitut. & dicit Host. in sum. in titu. de offi. deleg. §. quòd sit eius officium. uersic. item ad eius officium pertinet. quòd quantuncunque pręcisè scribatur debet legitimas exceptiones admittere, nisi mera executio demandetur. sed Imo. dixit quòd rescriptum in quo ex dicta clausula, nulla exceptione obstante, est nullum: ex quo uniuersaliter tollit omnem exceptionem, & sic etiam peremptoriam: & ideò non uidetur ualere, per id quod habetur in l. rescripta. C. si contra ius uel uti pub. & l. quoties, supra allegata. nisi in dicto rescripto esset apposita clausula, non obstante aliquo iure in contrarium faciente, uel esset concessum tale rescriptum ex certa scientia principis: aliàs præsumi debet falsum & suspectum de falsitate, & quòd non exiuerit de cancellaria principis: ut d. c. ex parte. de quo p An. de But. in c. i. de rescr. & in alle. ca. ex parte. Interdũ uerò in re
3 scripto † excluduntur certe exceptiones: & tũc illę nõ admittentur ẽt si sunt exceptiones perẽptorię: secũdùm gl. quã sequũtur doc. Canonistę in d. c ex parte. Sed an Pa
4 pa uel princeps † non debeat tollere perẽptoriã exceptionẽ sine causa tñ põt p n ɔ. p Inn. in c. quæ in ecclesiarũ. de constit. &

quo ad forum contentiosum, præsumitur per principem illud esse factum cum causa. ut no. Cyn. in l. rescripta. C. de preci. Impera. offer. & l. fi. C. si contra ius uel util. pub. licet princeps malè faciat, & peccet secundùm eum ibi, si iusta causa non subest. facit quod not. Innoc. in c. cùm inter. de renunt. idem est secundùm Host. & Ioan. And. si specialiter aliquæ exceptiones excludantur, & subijciatur clausula generalis quo ad alia: quia tunc omnes uidentur exclusæ, per id quod habetur in c. qui ad agēdū. de proc. in vi. & in l. sed & si quis. in §. quęsitum. ff. si quis cautio. Sed si in prędicto rescripto non est illa clausula. nō obstante aliquo iure in contrarium faciente: uel clausula, ex certa scientia. iuxta not. per glo. in cle. ij. de rescrip. & per Bald. in l. fina. C. sent. rescind. non posse. tunc cùm dictum rescriptum sit suspectum uidetur secunda iussio expectanda: secus sentiunt docto. Canoni. quando solùm dictę exceptiones perēptoriæ in rescripto excluduntur: quia tunc uidentur tenere quòd ualeat rescriptum etiam si aliqua de supradictis clausulis in rescripto non sit inserta. Tu tamen aduerte: quia uidetur posse dici quòd quando princeps mandat procedi per rescriptum nulla exceptione obstante, uel non admissa aliqua exceptione nisi tali & tali, quòd si per tale rescriptum tollatur exceptio perēptoria quòd
5 tale rescriptum non † ualet, uelut emanās contra ius, per id quod habetur in d. l. rescripta. & in l. quoties. C. de preci. Impera. offe. nisi in rescripto esset apposita clausula ex certa scientia, uel clausula, non obstante quocunque iure in contrarium faciente. Et prædicta faciunt ad statuta quę dicunt, quòd instrumentum publicum guarantigiæ seu confessionatum, mandetur executioni sicut sententia. & nō admittatur aliqua exceptio, nisi exceptio solutionis. quod est secundùm glo. & docto. in d. c. ex parte. alleg. Alię exceptiones uidentur exclusę: sed Barto. in alle. §. denique. quòd ui aut clam. dicit quòd regulariter alia exceptio quàm permissa à statuto non poterit opponi, quia in dubio stādum est uerbis statuti: argu. l. i. §. si is qui nauē. uersic. in re igitur dubia. de exerci. & l. prospexit. ff. qui & à quibus. Et ibi etiam dicit quòd hoc tripliciter uenit limitandū. Primò quia dictum est quòd procedit nisi opponatur exceptio contra personam producentem instrumentum, & sic agentem ex instrumento: puta quia inhabilis, & non potest stare in iudicio, fortè quia minor: ut l. minor. ff. de procur. uel fortè non habet mandatum, & idem si opponatur quòd agens est excommunicatus qui non potest agere. ut in c. intelleximus. de iudi. nam tales exceptiones admittentur, quia per statutum non excluduntur: quia statutum loquitur de illis quę opponuntur contra instrumentum, & non contra personam producentem instrumentum: remanemus ergo in dispositione iuris communis, & ideò de illis ante omnia debet quæri. l. non ignorat. C. qui accu. non pos. & l. si queramus. ff. de test. & hoc tenet Salyc. in alleg. l. ita pudor. & Bald. in addi. Spec. in ti. de procur. uersi. aliud est opponere.

Secundò limitat idem Bar. nisi oppona-
6 tur exceptio quæ † reddat instrumentum nullum ratione solennitatis omissę: quia non est indictio, aut annus Domini. de quibus in l. generali. C. de tabula. lib. x. quia tunc non est instrumentum. l. iiij. §. condēnatum. ff. de re iudic. & quod habetur in l. Paulus. de uerb. signifi. & quod habetur in l. diuus. ff. de testa. mili. per Bar. & sic non obstante statuto potest obijci exceptio quæ reddat instrumentum nullum: maximè quando est nullitas proueniens ex defectu potestatis: ut est glo. singul. in cle. i. de sequestra. posses. & fruct. licet aliàs expressè nulla exceptio esset admittenda.

Tertiò limitat idem Bar. nisi per aliud statutum in eodem uolumine contentum dicta exceptio esset admittenda, per id quod habetur in l. ob æs. iuncta gloss. C. de prædiis mino. Ray. uerò & Bald. in d. l. ita pudor. dicunt quòd in prędicto casu non admittitur aliqua exceptio nisi solum in statuto expressa, & sic debet seruari de consuetudine, & mouentur
7 quia dictum statutum † est contra ius: ideò non est extendendum, nec ab eius uerbis

 recedendum:

recedẽdum ut d.l. prospexit.& l.si uerò. §.de uiro.ff.solu.ma. unde licet statutum recipiat extensionem secundùm ius com mune:ut l.i.C.si ex noxa. causa agatur.& in c.cum dilectus.de cleri.non resi. illud uerò habet locum secundùm eos,quando est contra ius uel præter ius: quia tunc uerbis statuti præcisè est standum:ut d.§. si is qui nauem. suprà, allegato. etiam quia ubi est dictio taxatiua solùm, uel dũ taxat:non uidetur quòd posit fieri extensio.per glo.in l.ii.C.de patri qui filios distra. & per Dy. in regula,in arg.de regu.iur.in vi. potes secundùm Imol.conce cedere:quia ubi statutũ duntaxat aliquas exceptiones admittit, nullæ aliç admittuntur etiam rationabiles quæ per ius commune deberent admitti: & sic intelligitur dictum Ray.& Bal. sed bene admittuntur aliç quæ per aliquã partem statutorum admittuntur. & ita intelligitur opi.Dy.Et aduerte quia sicut Bart. dedit tres limitationes ad dictum statutum, ita & Bald. dedit alias. Vnam posuit in l.ii. C.de execu.rei iudi.Et prima est quòd po terit opponi exceptio quòd instrumentum non est liquidum, & tunc posset liquidari & in liquidatione poterunt opponi,ut ibi per eũ.Item secundùm eum poterit opponi exceptio quæ ipso iure perimat actum:ut est exceptio nouationis uel delegationis: ut l.i.ff.de no.& l.i.& ii.C. de no.unde quia pars sine actione experiretur,etiam iudex ex suo officio repellere posset: iuxta not per gloss. l. ubi pactum.C.de transact.& ita tenet Bal.in l.si non sortem.§.i.ff de condi. indeb. & ita etiam tenet Saly. in d. l. ita pudor. licèt Imo. non sequatur. Item poterit opponi exceptio quæ oritur ex ipso instrumento: puta si opponitur quòd in promissione facta in instrumento non cõ tinetur causa obligationis, sed solùm pro missio.& hoc ponit ét Bal.in d.l.si nõ sor té.§.i.sed ipse Bal.in hoc tenuit cõtrariũ in l.ii.C.de execu.rei iudi.ubi dicit quòd talis exceptio quòd instrumentum sit sine causa, non potest opponi contra instrumẽtum, ex quo nõ permittitur à statuto,de quo ꝑ Imo.in l.quæsitũ.ff.à qui. ap. nõ licet.quas opi.Bal.reducit ad concordiam. Et prædicta forte uera, quando uiuit ille,cum quo fuit factum instrumentum,sed si est mortuus & succedit sibi clericus,quid iuris?uide in deci.Rotæ,decisi. cccccxxix. Si uerò statutum disponeret quòd instrumentum publicum uel guarentigię mandetur executioni, & præcipit nullam exceptionem admitti nisi solutionis, an tunc poterit obiici exceptio simulationis.dic quòd aut talis exceptio non respicit instrumentum sed contractũ contentum in instrumento: & tunc ista
8 talis exceptio tanquàm non admissa † à statuto non admittitur.secundùm Bald.in d.l.i.C.plus uale.quod agitur. Si autem simulatio sit præsumptio,quę surgit ex prę sumptione iuris & de iure, ut est illa de qua in auth.sed iam necesse.C. de donante nup.& illa non obstante statuto potest obijci:quia continet ius tertii, uidelicet creditoris quod nõ uidetur tolli per statutũ.arg.eorum quę habẽtur in c.super eo.de oth.iud.deleg.& C. res inter alios acta.per totum.& etiam Bar.in alle.§. de nique.dicit quòd exceptio simulationis non admittitur:quia talis exceptio non respicit instrumentum: quia potest esse instrumentum simulatum & uerus contractus: secus si opponeretur exceptio quòd instrumentum esset nullum. de quo ut ibi per eum. Et quando statututum solum admittit exceptionẽ solutionis: sufficit tunc probare solutionẽ quę fit per cõ fessionẽ.secundũ Bal.in alle.l.si nõ sortẽ. §.i.co, quia licet confessio non iudicet actum naturalem,tamen ipsum actum probat:& sic uidetur satis probari uera solutio naturalis.per id quod habetur in l. Publia.§.fi.ff.depositi.cũ ibi not.& in l. acceptillatũ.§.apoch.ff.de acce. & i l.si ex pluribus.ff.de solu. & in l. si ita stipulatus. §. Chrysogonus.ff.de uer.obli.ubi per Ang. proprie alias posset intelligi qñ transactũ est tẽpus opponendi nõ factæ solutionis. de quo in l.in cõtractibus.C.de nõ nu.pec. licèt uideretur ꝙ de naturali tantũ exceptione solutionis esset intelligenda. per id quod habetur in l. solutam. ff. de solu. & quod no. Cyn. in l. assiduus.

duus.C.qui potior.in pig.hab.in gloss. in
uerbo,dotis.& Spe.in ti.de teste.§.i.uer.
sed pone.& Bartolus, & Angelus, in d.
§. Chrysogonus. cùm statutum non ui
detur extendi ad casum fictum, sed de-
bet intelligi in casu uero. ut in l. iii. §.
hęc uerba. ff. de neg. gest. Sed licet
ut suprà dictum est, per istam clausulam
nulla exceptione obstante, prohibeatur
quis exceptionem opponere: non tamen
prohibetur officium iudicis implorare. se
cũdùm Bar.in d.§.denique.per l.planè. &
l.fi.ff.de peti.hære.quod sequitur Bal. &
Ange.in d.l.planè.& d.l.fin. etiam in l.iii.
ff.nautę,caupo.sta.nisi statutum prohibe-
ret omnem exceptionem & defensionem
9 opponi.quoniam † tunc officium iudicis
implorare non posset. facit quod legitur
& nota. in l. nam posteà. §. si minor. ff.
de iureiur. Et propterea dicit Bal.in d.l.
planè. quòd si statutum dicit quòd accu-
satus nõ audiatur excipiẽdo,nisi personali
ter cõpareat,q; tunc per procuratorẽ po
terit cõparere,& officiũ iudicis, implora-
re,si euidẽs sit calũnia.facit quod no. In-
no.in c.i.de offi.vica.& hoc ẽt tenet Ang.
in d.l.fi.& dicit q; dicta practica sæpius
fuit usus.pro quo alle.quod no.gl.in l.ubi
pactum. C. de transa.unde dicit quòd po
terit implorari officium iudicis,per quod
poterit processus declarari nullus. quia
fortè accusatus uel inquisitus erat cleri-
cus,& iudex procedens erat laicus: uel
fortè maleficiũ erat impunibile,eo,quia,
passus iniuriã ex forma statuti impunè po
terat offendi.ut quia erat bannitus.& hoc
dicit tenuisse Richar. Ma. in l. filiusfam.
§. ueterani. ff. de procu.sed ipse Bal.te-
nuit contra prædicta in l.i.de condi..indè
C.scilicet q; non possit iudicis officium
implorari.& idem tenuit Saly. in d. l. ità
pudor.quia officium iudicis ita demum ha
10 bet deseruire † si hoc suadet ęquitas.
inst.de off.iud.§.i.& l.quòd si Ephesi.§. fi.
ff.de eo quod certo loco. In casu autem
præmisso uidetur subesse ęquitas,q; iudex
qui tenetur seruare statuta,nõ debet eius
officiũ impartiri cõtra statutũ & eius mẽ-
tẽ:ne prohibitũ una uia intelligatur p in-
directũ esse permissũ alia uia: qđ esse nõ
debet,p id qđ no.in l.scire oportet. ff. de
tut.& cu.da.ab his.& in regula, cum quid
una uia.de reg.iur.in vi.Imo. autem con-
11 cordando dicit,quod aut agens non † lo-
cupletatur cum alterius iactura, si p offi-
ciũ iudicis nõ admittitur dicta exceptio:
& tunc iudicis officium non possit implo-
rari.& per eum dicta exceptio admitti.&
& ita loquitur opi.Bar. Et scias q; in ca-
su quo non potest quis exceptionem de
iure communi sibi competentem per sta-
tutum opponere.remedium erit quòd sol
uat,& posteà repetatur:sicut contingit in
illo qui iurauit soluere usuras.ut in c. de-
bitores.de iureiu.nam isti soluenti dabi-
tur condictio indebi.uel sine causa.per l.
si fideiussor.§.in omnibus. ff. de mandati.
l.si fullo.ff.de condi.sine causa. Nec ob.
l.i.C.de condi.ind.ubi si soluitur authori
tate iudicis per condi.indebi.non repeti-
tur: quia uerum est quando potuit exami
nari in priori iudicio an esset debitũ uel
indebitum, sed hic hoc fieri non potuit
per statutum, quod prohibet exceptionẽ
opponi:& ita examinari. facit quod legi-
tur & no.in l.i. C.de iu.& fac.ignoran. se
cundùm Bar.in d.§.denique.& faciũt no-
ta.per Bal.in addi.Spec.in titu.de appel.
uersi.sed quid si iudex.ubi dicit q; si iudex
facit executionẽ instrumẽti guarẽtigiæ re
iecta exceptione nõ tãquã falsa,sed tãquã
exigẽte altiorem indaginem & longiorẽ,
poterit posteà retractari executio,si ex-
ceptio uera doceatur.per id quod habe-
tur in l.i.§.hæc uerba.ff.ne uis fiat ei.& in
c.ii.de purga.uul.& quia cognitio summa
12 ria non † habet derogare ueritati, ut l.
penul.ff.de his qui sunt sui uel alieni iuris.
& in l. à diuo Pio. §. si super rebus.
ff.de re iudica. Vnum tamen est memo-
riæ commendandum secundùm Bald. in
l.i.C.de iur.& fac. igno. quòd si dicetur
in statuto uel in rescripto quòd proce-
datur in causa,nulla exceptione obstante.
quòd dictum statutum non comprehen-
deret seu excluderet exceptionem nulli
tatis: quia secundùm Iacob. Butr. in d.
13 l.i.exceptio nullitatis nõ est propriè † ex
ceptio,sed defensio. Et de materia huius
clausulę uide Alberic. in libr. quęstio-

num statntorum in i. parte. in quæstione, quę incipit, Itē quomodo si per statutū caueetur quòd nullę exceptiones. & in quæstione, quę incipit, In Montepessulano est statutum.

SVMMARIVM.

1 *Seruitus discontinua an pręscribi possit.*
2 *Instrumenta dotalia præscribi an possint.*
3 *Statuto an possit disponi, ut nulla currat pręscriptio.*
4 *Fieri an possit per pactum, ne currat pręscriptio.*
5 *Possessio triennalis an possit tolli per pactum.*
6 *Præscriptio odiosa quæ sit.*
7 *Præscriptio ex quo sit inducta.*
8 *Pręscriptio quare inducta sit.*

CLausula, Nulla prescriptione obstante. apposita in statuto, uel lege non tollit pręscrsptionem centum annorum ut firmat Ange. in l. i. C. ne rei domi uel temp. & Ludo. in l. i. ff. de usucap. & hoc per text. in l. i. allegata iuncta glo. quod probat per si. quia licet dicatur ser
1 uitus discontinua non † potest præscribi tempore. ut l. seruitutes. ff. de seruituti bus. attamen intelligitur nisi tempore in cuius contrarium memoria hominum nō existat, puta centum annorum. ut l. hoc iure. §. ductus aquę. ff. dę aqua quo. & ęsti. & dicit Ange. in authen. ut decętero rerum ecclesiasticarum commuta. non fiant, §. decetero. col. v. predictam conclusionem probari ex tex. dictæ authen. in uerbo, nullo tempore rei. qui tex. secundū eum unà cum glo. ibi posita. facit ad statutum
2 disponens quòd in instrumentis † dotalibus nulla currat pręscriptio: nam non obstantibus his uerbis secundùm Ang. currit prescriptio centum annorum. & subdit not. ad literam. Nota hic casum, quòd per statutum potest di poni quòd nulla currat pręscriptio, sed per pactum fieri non potest, quòd nulla possit obiici præscriptio: sed bene potest fieri quòd non
3 † currat præscriptio. nisi xl. anno. ut tenet gloss. in authen. quas actiones, de sac. sane. eccle. quod dicit ipse notādū ad statutum ciuitatis Perusii disponens, quòd si creditor intra x. ann. non petierit debitum à tempore quo peti pòtuit, decętero petere non possit. nam si uis q̄ dicta præscriptio tibi non currat, paciscaris tēpore contractus quòd non currat prescriptio. x. annorum inducta à statuto, sed solum xl. annorum. Item idem Ang. in l. si quis decurio. de decurio. lib. x. dixit hoc modo uidelicet in tex. nulla præscriptione. subaudi, nisi sit prescriptio xl. an. ut C. ubi decur. uel cohor. l. si quis cohortalis. & l. omnes. C. de præscrip. xxx. anno. & hoc est not. secundum eundem ibi dein pro statutis dictantibus quòd in instrumētis dotium nulla currat pręscriptio. intelligatur enim nisi sit præscriptio xl. anno. ut in dicta glo. sed idem Angel. in l. cùm satis. C. de agri. & cen. lib. x. in tex. ibi, qui cunque emerit. dicit pręscriptio tamen xl. annorum liberatur. secundùm glo. ibi. Quod est notandnm secundùm eundem Ang. ad quest. dicit statutum, quòd instrumenta dotalia executioni demandentur nulla præscriptione obstante. quantuncū que anni effluxerint quòd non obstantibus his uerbis obstabit præscriptio xl. annorum. pro quo facit l. i. C. de cohortali. & quod not. in l. si quis decurio. . la fin. C. de decurio. libr. x. Ideo si quis quære-
4 ret † an per pactum fieri posset ne currat pręscriptio, & ita præscriptioni securè possit renuntiari. Bar to. in l. nemo potest. de legat. i. & Bald. ibi latius in authen. quas actiones. C. de sacrosanc. eccles. & conclusiuè in allega. l. i. quòd pręscriptio
5 † triennalis aut x. seu xx. annorum non potest tolli per pactum directè, sed per indirectum sic, cùm inducat malam fidem: & per consequens cessant necessaria in præscriptione: ut l. i. C. de usuca. transfor. & l. super. §. i. C. de præscrip. long. temporis. & hoc tenet Ioann. And. in addi. Specu. in rub. de præscrip. in ii. col. subdens ulterius, quòd uigore talis pacti non poterit præscribere habens causam à paciscente. per authen. malę fidei. C. de pręscriptio. longi temporis. & l. uenditio. ff. communia. prædiorum.

diorum.secus si causam à paciscente non habeat: quia tunc tale pactum personale illi successori non nocet.l.fi.in fi. ff. de contrahenda emptione.& l. Neratius. ff. de religi. sis.facit l.an uitium. §.ex facto. ff. de diuersis & tempor. præscriptio. Præscriptio uerò merè odiosa: ut triginta uel quadraginta annorum, similiter pa
6 cto tolli non potest: quia † est inducta in odium negligentis, & non in fauorem præscribentis:argumento.l.tametsi. ff. ad Senatusconsultum Macedonianũ. Et hoc etiam tenet Baldus in usibus feudorum. de capitulis Corra.capi.i.§.pura. Sed idē Bal.in l.nemo potest. de legatis. i. dicit quòd communiter doctores pertranseũt cum opinione Dyni, quòd saltem quo ad effectum præscriptio posset impediri, ut sic.licet cursus non impediretur ipso iure, saltem tamen tunc detur replicatio propter pactum.per allegatam.l.nemo potest. cum sua glossa.& sic dicit consuluisse.& istam partem tenet etiam Imo.in dicta l.nemo potest. quia licet præscriptio
7 sit inducta ex † mero odio, tamen exceptioni talis præscriptionis quæsitæ potest renunciari. & hoc etiam uoluit sentire Baldus in dicta. l. nemo. in responsione quam facit ad dictam l. cùm notissimi. §. sed si quis.C. de præscriptio. triginta anno.& pro hoc bene facit l.emptor. C. de præscriptio longi temporis. ubi tacitè renunciatur præscriptioni. Si uerò obiicitur ante sententiam.facit l.peremptorias C.sententiam rescindi non posse.Sed Ludouicus.in l.i. ff.de usucapio. tenet quòd ualet pactum: quia præscriptio respicit fauorem priuatorum principaliter:& reipub.secundario.ideò potest renuntiari & pacisci.de quo per gloss.in §.& quia uerò in auth. ut matres debita & credit.colla. vii.& not. gloss.in l.properandum. in principio.C.de iudic.& per Hostien. in summa in titul.de renuntia.in §.quæ possunt renuntiari.uersicu. ius. uerò humanum. & per Specu.in titul.de renunt. Item licet præscriptio triginta uel quadraginta anno.sit odiosa, uidetur tamen tolli per pactum, quoniam si præscriptio nata uigore pacti interrumpitur.ut l.cùm notissimi.in §.sed & si quis.suprà, allega.multo fortius nasci impeditur.ad hoc facit c. quemadmodum de iureiur.Item præscriptio ista longissimi temporis causatur ratione ne-
8 gligentiæ † non petentis.d.l.cùm notissimi.& l.omnes.& l.sicut.Sed ex isto pacto resultat iusta causa, ob quam cessat negligentia.& ita sentit do.Anto.de But.in c. cùm non liceat.de præscrip.Item authen. quas actiones.C.de sacrosan.ecc. dicit quod per principem non posset concedi quòd nulla præscriptio obiiciatur. quod est intelligendum secundum Bald. non quòd hoc non possit princeps: quia imò bene potest:ut C. de oper. publicis. l. præscriptione.sed ideò non ualet, quia à forma iure tradita seruata non est: quia non est in priuilegio, clausula non obstante. authent.quas actiones.uel alia l.Nã rescripta omnia habent clausulam derogatoriam subintellectam. ut l. scripta contra ius. C.de precibus Impe. offer. ideò ad hoc ut ualeant necesse est quòd habeant clausulam, non obstante tali l. &c. aliàs non ualent.per d. l. et scripta. pacta uerò secũdùm Pet.& Cy.in d.auth quas actiones. non habent clausulam derogatoriã de iure subintellectam, ideo pacta ualẽt. & ideò pacto præscriptio tolli potest.saltem ope exceptionis.secundùm Dy.in d. l.nemo potest. allegata. Statuta uerò municipalia ualent, licet non habeant clausulam, non obstante tali lege, per l. præscriptionem. C.de oper.publ.secundum Bald. in dicta authen. quas actiones.

SVMMARIVM.

1 *Dictio, si, quid importet.*
2 *Parte inaudita nihil facere possumus.*
3 *Literæ habens tacitam conditionem, etiam si non exprimantur.*
4 *Necessaria est iudicis ante omnia declaratio, antequam fiat executio.*
5 *Clausula, si preces ueritate nitantur, quid respiciat.*

Clausula,

CLausula, Si preces ueritate nitantur. Et clausula, Si tibi constiterit. Et clausula, Vocatis uocandis, equipollent secundùm Host. in c. ex parte.lo i.de rescriptis. Et istæ clausulę appositæ in rescripto, conferunt iurisditioni habenti causæ cognitionem.de iudi. c.exhibita. siue is qui tulit sententiam demandet, siue alius. Si ille qui tulit sententiã mandat exequi cum illis clausulis.tũc dictæ clausulæ intelliguntur causaliter. &
1 si, ponitur pro † quia.ut si preces,&c. id est quia preces. Si uerò alius quàm qui tulit sentẽtiã mandet,faciũt conditionẽ. & oportet quòd super contentis habeatur causę cognitio. secũdùm Hosti.in summa in titu. de offic.deleg.§. quæ delegari possunt. in uer. & finis litis. & dictæ clausulæ etiam de iure canonico in rescriptis, intelliguntur etiam si in rescripto nõ exprimantur:ut in c.ex parte.ĩ allegato. nã nisi dictę clausulę subintelligerentur. rescriptum maximam contineret iniquitatem: nam rescriptum absorbens ab omnibus iudicibus debet refutari. l. rescripta. & l.quoties.C.de precibus Impera.offer.
2 quia parte inaudita † nihil facere possumus:ut in c.i.de causa possess.& proprie.& index cui nil constat nil mandare potest. secundùm Innocẽ.in c.solet.de senten.ex commu. & qui rescriptã suscipiũt sine illa clausula: quia talia rescripta possunt lædere ius alterius, uel sigillare possunt famam principis,quid agere tunc debeant, instruit bene text. in ca.si quando. de rescriptis.ut enim ibi dicitur,debet diligenter primò considerare qualitatem negotij: ut tunc uel exequi, uel principi referre: & præsertim si illa contra quem litera dirigitur habet legitimas exceptiones, non debent admitti,quantumcunque scriptum fuisset omni exceptione remota: ut in ca.ex parte.lo ii.de offic. iudic.delega. &.l.i.§.i.ff. quod ui aut clam. per Bartol. facit ca.pastoralis.de exceptio. Præterea quando alicui mandatur executio alicuius negotij quod princeps non examinauit:uidetur etiam commissa cognitio ut præambulum: ut l. ad legatum. & l. ad rem mobilem. ff. de procur. l. & si non cognitio. C. si contra ius uel utili. public. faciunt not.per Bartol.in l.à diuo Pio.in princip. ff. de re iudic. ubi dicit quòd literę ha-
3 bent tacitam conditionem † etiam si non exprimatur, scilicet si preces ueritate nitantur: & sic ante omnem executionem quando nulla sententia præcessit de negotio est cognoscendum: aliàs is in cuius fauorem facta est executio non præcedente causæ cognitione punitur: ut l. meminerint. C. unde ui. pro quo l. fin. C. si per uim uel alio modo. de quo per Bartol. & alios in l. iustè. ff. de acquirend. possess. & hoc uult Barto. in consilio, quod incipit,Missus in possessione.de quo per Innocent. in cap. cùm nostris. de concess.pręben.in glos. credimus. tamen ideò quia in rescripto subintelligitur illa conditio, si preces ueritate nitantur: quia illa conditio tacitè subintellecta secũdùm no. per glo. l. item quia.ff. de pactis. suspendit effectum omnis executionis, sicut si esset expressa.faciunt no.in c.præterea. de appel. & in allegata l.item quia.Item, si lex mortuo pœnam ipso iure inferat,
4 necessaria † est ante omnia declaratio iudicis, antequàm fiat executio: ut in c. cùm secundùm leges. de hereticis. in vi. & gloss.in §. per contrarium.instit.de here. quę ab in testa. Etiam & quando princeps uiuus aliquid mandat.similiter ante omnia fit necessaria liquidatio. & hoc tenet Pe. de Anc. in consilio suo, quod incipit, Per prędicta subtiliter deducta. De iure uerò ciuili ista clausula,si preces ueritate nitantur. non intelligitur in rescripto nisi exprimatur: imò rescriptum de iure inualidatur, nisi in eo apponatur. l.uniuersa.C.de diuersis rescri. canonizata.xxv.q.vii.& secundùm opi.Petr. ut refert Bald. in l. præscriptione. C.si contra ius uel uti. pu. dicta clausula habet locũ in factis incertis,quia super certis nõ debet interponi:& quare aliud de iure canonico,& aliud de iure ciuili est.ratio secundũ Hosti.in d.c. ex parte.quia ius canonicũ procedit secũdũ ęquitatẽ,ius uero ciuile secũdũ rigorẽ.& est not.secũdũ Bal.in d. l. pręcriptione. quòd dicta clausula, si preces ueritate nitantur, apposita in rescripto

ſcripto non ad lites, facit conditionem, ſed monitionem: nec intelligitur eſſe de forma mandati: ſicut & quando in eo diceretur, ſi Titius probauerit. iuxta ea quæ not. Innoc. in c. prudentiam. de offic. deleg. ſed potius dicta clauſula apponitur ad iuſtitiam & iuſtificationem reſcribentis, & non ad formam, ſed potius ad expreſſionem iuris communis. & ſecundùm Ia. Bu. dicta clauſula non reſpicit ſubſtan
5 tiam † reſcripti: ſed eius effectum:ut dicit ibi Bald. At in literis gratiæ, dicta clauſula, ſi preces ueritate nitantur. uel ſi tibi conſtiterit talem eſſe de nobili genere, uel eſſe doctorem: prouideas ſibi de tali beneficio: iſtæ clauſulæ inducunt conditionem. & inducunt formam, & apponuntur pro forma: quia non inſunt tacitè: unde omiſsio iſtius formę habet uitiare actum quantuncunque fauorabilem. ſecundùm Innocen. in c. dudum. de præſumptio. de quo per glo. in clement. i. de offic. iudic. deleg. de quo. ff. de uer. obl. l. qui Romę. §. Flauius Hermes. & Bal. ubi ſupra dicta clauſula in reſcriptis appoſita, ſubſtantiam priuilegij reſpicit, non modum uel formam procedendi. quod eſt not. Et aduerte: quia ſi uerba ſequentia in reſcripto ponantur, cauſæ cognitionem conferunt, ut cùm dicit ſi eſt ita, uel ſi premiſſis ueritas ſuffragatur, cognita ueritate iuſtitia mediante ſicut de iure fuerit. quod canonicum, quod iuſtum fuerit, ut promiſit: ut tenetur, ſicut dicit: prout in inſtrumento inde confecto: uel in literis continetur, partibus uocatis, uel ſi ita eſſe reperies de iudic. cap. exhibita. uel ſi tibi conſtiterit. de foro compe. cap. conqueſtus. ſecundùm Hoſtien. in ſumma, in titul. de reſcript. §. quòd iuriſditionem conferat. uer. in principio, ubi ad literam dicit. not. argu. quòd licet reſcriptum cauſæ cognitionem habere preſumatur, in quo apertè quomodocunque factum narratur: quia ſemper ſubintelligitur hęc clauſula, ſi preces ueritate nitantur. ut in c. ii. de reſcriptis. & quelibet exceptio rationabilis admittitur. de offic. delegat. c. ex parte. lo ii.

SVMMARIVM.

1 *Cuius eſt officium citare.*
2 *Executores gratiarum qui ſint.*
3 *Executoribus an nullus ordo iuris ſit præfixus.*
4 *Poſſeſſio bonorum corporalis non datur niſi citato bonorum poſſeſſore.*
5 *Meri & mixti executores qui ſint.*
6 *Mixtus executor an iuriſditionem habeat.*
7 *Commiſſa executione uidetur commiſſum præambulum ipſius.*
8 *Exceptiones quædam ſunt, quæ ſolùm reſpiciunt executionem.*
9 *Merus executor an aliquam cauſæ cognitionem habeat.*
10 *Exceptio nullitatis an directò ſententiam impugnet.*
11 *Iuriſdictio ordinaria, an ſit delegata fauorabilior.*
12 *Iudex inferior ſententiam ſuperioris reſcindere non debet.*
13 *Sententia nulla ius competens excludere non poteſt.*
14 *Exceptio quando poſt ſententiam opponatur.*
15 *Obreptio ſolius libelli non inducit in integrum reſtitutionem.*
16 *Merus iudex an habeat ſe de ſententia intromittere.*

Clauſula, Si ita tibi conſtiterit. uel, ſi ita eſſe reperies. aliquando ponitur in literis executorum, aliquãdo ponitur in reſcriptis ad lites: aliquando ponitur in literis gratię. Primo caſu quando ponitur in reſcriptis executorum. Attende: quia executorum aliqui ſunt gratia
1 rũ: & iſtorũ non eſt officiũ† citare ſecundũ Ion. And. ſed prouidere, niſi partes iudicis uellent aſſumere. & hoc ponit in c. ſtatutum. de reſcrip. in ſexto. & de materia executorum uide Inno. & Ioã. An. in c. dudũ. de preſum. & p gl. in cle. i. de offi. iudi. deleg. Et de materia executorum ſententiarũ, uide Ioan. An. in c. ex. ratione. de appel. & in c. quòd ad conſultationem. & in c. de ceterò. de re iudi. & in c. cùm in iure. de offi. dele. p Specu. in tit. de execu. ſentẽ. § .ii. uer. ut aũt. Et aduerte: quia de numero executorum aliqui ſunt conſeruatorii,

seruatorij, de quibus in c.i de offic.delega.in vi.aliqui referendarij, qui ad unum actum tātum deputati sunt, absque alicu ius causę cognitione, & isti nil audire possunt.de quibus in l.ea quidem.C. de accusa.& in l.si ut proponis. C. de executi. rei iudic.& isti sunt tanquam pica,& organum: qui nudum facti ministerium eis iniunctum præstāt. Aliqui sunt executo-
2 res † gratiarum apostolicarum, quorum aliqui dantur cū clausula, si cū idoneū esse reperies, aliqui cū clausula, si eum de tali loco esse constiterit. Aliqui simpliciter: & de his tribus modis loquitur Innocen. in allegato c.dudum.& ibi Ioann.And. & glos.in cle.i.de offic.iudic.delegat.Et est sciendum illud quod dicit Ioann. And.
3 in c.ex ratione.de appel.quòd † executoribus nullus ordo iuris est prędixus, nec aliquem iuris ordinem seruare tenentur. ideò dicit Innocen. in dicto cap. dudum. quòd in his quę faciunt summariè & de plano proceditur: ideò executor datus cum hac clausula, si cum idoneum esse reperies: quia ista clausula concernit personam quo ad eius mores, uirtutes, & uitam. dicta clausula non facit conditionem sed admonitionem: & in his executor non tenetur citare aliquem. & ita intelligitur dictum Innocent. in allegato c. dudum. de quo per Ioann. de Ligna. in cle.i.de offi.iudi. delegat. & per Ioan. And. in cap. dudum. allegat. & per Innocent. in capit. proponunt. de conces. præben. nisi ipse executor partes iudicis assumere uellet, ut ibi. Item executor in conferendo non tenetur citare partem: ut dicit Archidiac. in capitul. ordinarij. de offic. ordin. sed in amouendo à possessione sic: ut in cap. licet.de præben.in vi.sicut pretor non citato possessore confert bonorum possessionem decretalem: ut not.in l.iii.§.pen. ff. de bonor. posses. tamen bonorum
4 possessionem † corporalem non dat nisi citato bonorum possessore: ut plenè not. in l.i.C.quor. bonor.facit.l.edicto.§. i.C. de edicto diui.Hadri. tol. Executor autem datus cum clausula, si eum de tali loco esse reperies & constiterit.dic q̃ ista clausula facit conditionem. quia non concernit personam nec inest intrinsecè.ideò oportet quòd executor seruet formam mandati. & inquirat primò si uacat beneficium,& si est de loco de quo in literis: aliàs totum est nullum, ut l. diligenter. ff. mandati. & in cap. cum dilecta.de rescrip. Si uerò est datus simpliciter executor, tunc si uult inquirere de persona ad sui informationem potest, & ista omnia, & quàmplura ponuntur per Innoc.in d. cap. dudum.& ibi per Ioann. And. Aliqui sunt executores sententiarum.& in hoc est sciendum quòd aliqui
5 sunt meri † executores, aliqui mixti.Meri sunt illi quibus nulla causæ cognitio cō missa est, ut quando solum nudum ministerium facti est commissum; ut quòd in possessionem talis rei per sententiam ad iudicatæ inducat, uel quòd testes audiat, ut l. si ut proponis.C.de execu.rei iud.& in d.clemen.i.Mixti uerò sunt illi quibus commissum est cum clausula, si tibi constiterit, uel cui commissum est, ut tale quid faciat in casu ubi nulla præcessit sententia,seu cognitio inter partes,& de his executoribus habetur per glos.in cap.pastoralis.in §.quia uerò.de offic.deleg.Sed an quando talis executio mixta commissa est,talis executor possit exceptiones aliquas legitimas admittere, & eas audire, & de prędictis cognoscere,uel an debeat ad iudicem committentem referre, uarii uaria dixerunt, & primò an pars sit citanda in executione.uide Bartol.in l. à diuo Pio.ff.de re iudi.circa princi. Innocen.Hosti.& Ioan Andr.in c. ex ratione. de appella.& Angel.latissimè in l.i.C. de iudi.Et ipsa parte citata an exceptionem nullitatis,aut alias legitimas exceptiones opponēdo,debeat ipse executor audire & admittere,& de ipsis cognoscere? & uide
6 tur q̃ sic,q̃a iurisdictionē habet ex quo est mixtus,& debet desistere ab exequēdo,si legitimè exceptiones sūt oppositę,ut.d.c. pastoralis.§.q̃a uerò.de offi.deleg.& cūm ꝓcessus est nullus sēper sumus in initio causę. secundùm Bald post Iaco. Bnt. in l.i.C.de iur. & fac. igno.Pro ueritate & indagine præmissorum est dicendum

secundùm

secundùm Bar. in allegata l. à diuo Pio. in princ. Cùm quæritur an quando alicui est cõmissa executio, an ei uideatur cõmissa causæ cognitio: dic, quòd quandoque mandatur executio, nulla præcedente causæ cognitione, seu sententia: puta scribit princeps, Conquestus est nobis talis, quòd tali possessione est indebitè spoliatus: si ita est, tibi committimus. ut eum in dictam possessioné restituas: & tũc uidetur commissum ut cognoscat de ueritate rerum per l. & si non cognitio. C. si contra ius uel uti. pub. Et hæc est euidens ratio: quia habent literæ tacitã cõditioné etiam si non exprimatur, scilicet si preces ueritate nitantur: ideò cùm cõmittitur executio uidetur commissum
7 † præambulum ipsius, scilicet cognitio: ut l. ij. ff. de iurisdi. om. iudi. & l. ad rem mobilem. & l. ad legatum. ff. de procura. Quandoque est cognitum de causa, & deinde rex committit executionem alicui in defectum iurisditionis: & hoc est ubi committit executionem sententiæ iudicis delegati, uel arbitri, & tunc sine dubio habet omnem cognitionem: ut l. à diuo Pio. in prin. & per totam l. s. allegatã. Quandoque committitur executio in auxilium iurisditionis post latam sententiam, utputa unus iudex committit alteri ut suam sententiam exequatur: ut l. à diuo Pio. in princ. & l. i. uel pone quòd permittit lex municipalis, ut in multis ciuitatibus sunt quidam iudices, quibus sola sententiarum executio est commissa per statutum. Et hoc aduertendum: nam quædam est cognitio circa res, in quibus debet fieri executio, & de hoc potest cognoscere. l. à diuo Pio. §. super rebus. de re iudi. Quædam est cognitio super exceptione quæ opponitur post sententiam, & hic est aduertendum: quia quædam sunt exceptiones quæ respiciũt merita causæ principalis: ut in his in quibus loquitur text in l. i. C. de iur. & fac. ignor. & de his nõ poterit cognoscere talis executor, & debet remittere ad priorem iudicé: ut l. cùm fideicommissum. ff. de consti. Quædam sunt exceptiones
8 † quæ solùm respiciunt executionem nec sententiam infringunt: ut est exceptio ne quis exigatur ultra quàm facere potest, exceptio inuentarii, & similes: & de istis cognoscit executor: ut d. l. cùm fideicommissum. & etiam super illis pronunciat: ut ibi. Quædam sunt exceptiones quæ de directo ueniunt contra sententiam, & eam impugnant: ut est exceptio nullitatis: uel quòd sententia prætextu falsorum instrumentorum est lata. & si. & tunc glo. in c. pastoralis. de offic. iudi. delega. §. quia uerò. uidetur dicere ꝙ talis executor potest de his cognoscere: uerius est secundùm Bal. ꝙ talis executor potest de his cognoscere. non ut pronunciet sententiam non esse exequẽdam ratione nullitatis, ꝙ si uiderit dictas exceptiones fore ueras, supersedeat ab executione & cognitione, & non ut pronunciet super his: sed remittit ad primũ iudicem ordinarium qui sententiam tulit: ut est text. in l. cùm prætor. §. Marcellus. ff. de iudi. qui hoc expresè probat, si rectè intelligatur: nam in fine redit ad prætorem, qui debet hoc facere, & hoc probatur ratione: quia aliàs sequeretur quòd iudex minor, uel par, posset infringere sententiam maioris uel paris: contra l. nam & magistratus. ff. de arbitris. & de hoc uidetur tex. in c. de cætero. de re iudi. & hoc uidetur dicere Inn. ibi. Quãdoque post senẽtiam latam, & post omnem causæ cognitioné super executione, committit iudex nudam executionem facti: ut in cummissione quæ fit nuncio: & iste uocatur merus execu-
9 tor & nullam habet causæ † cognitioné: ut l. executoré. C. de executio. rei iudic. & l. si ut proponis. C. co. ti. ratio: quia omnis cognitio præcessit: ideò mera executio uidetur commissa. Ioan. de Imo. in l. à diuo Pio. in princ. dicit quòd inquantum Bart. dicit, ꝙ si opponitur exceptio quæ respicit merita causæ, corã executore dato in auxiliũ iurisditionis, & non in defectũ: ꝙ de illa iudex ille executor non se intromittat: non uidetur sibi ꝙ Bart. bene dicat: imò de illa potest bene cognoscere: ut se informet an calumniosè obiiciatur, uel non, ut si uideat calu-

maiosè

mniosè obiici.illa non admissa procedat ad executionem.l.ij.C.de falsis.aliàs remittat negotium ad superiorem: sicut & quando opponitur exceptio impugnans directò sententiam, sicut est ex-
10 ceptio † nullitatis:nam inter hec non uidetur differentia:ut uidetur satis probari ex mente l. cùm fideicomiss. allegata. & uidetur ibi hoc sentire Bart. si bene ponderentur eius uerba.Item in quantum Bart.dicit,quòd etiam si sit ordinarius in auxilium executionis sententię.si obiicitur exceptio impugnans sententiam,non poterit super illa pronunciare,sed debebit ad iudicem remittere. per l. si pretor.§.Marcellus.iuncto §.fin. ff. de iudi.& sic intelligit Bar.illum text. adde q. gl. uidetur tenere contrariũ, in d.§.quia uerò:quia ex quo ē ordinarius, admittet omnem exceptionem: licèt sit secus in delegato. & ita intelligit. §. Marcellus.Et pro hac parte facit: quia iurisditio ordinaria, est fauorabilior
11 † quàm delegata.ut not.in cap.i.de rescrip.in vi. & pro hoc uidetur casus in l. à diuo Pio.§.i.iunctis his quę sequuntur. nam dictus §.i.loquitur in ordinario qui ad literas alterius iudicis exequitur. & ut intelligit Bart. & tamen sequentibus datur omnis cognitio, quæ requiritur in executione sententię: & pro hac parte facit, quia si ad literas iudicis Bononiensis,iudex Florentinus habet exequi sententiam in bonis ibi sitis: absonum uidetur quòd habeat remittere exceptiones ad illum iudicem. Prætereà hoc esset dispendiosum partibus propter locorum distantiam. Non obstat quia par uel inferior non debet rescindere
12 sententiam † superioris.l.nam & magistratus.ff.de arbitris. quia iste habens exequi, cùm hoc faciat authoritate legis permittentis sibi hanc cognitionem: potest dici in hoc superior. facit quod not. Cyn.in si.in authen.qua in prouincia.C.ubi de crimine agi opor.& præsupposita opinione Io. pro uera coram isto iudice exequente, qui ad literas alterius iudicis exequitur sententiam, quę exceptiones poterunt opponi. dic secundùm Bald.in d.l.i.C.de iur. & fac. igno. quòd si est exceptio que concernit nullitatem processus, seu sententiæ: omni tempore potest opponi, etiam post sententiam: ut l. licet. C. de procur. quoniam tunc ut dictum est secundùm Iaco. But.semper sumus in initio causæ: quoniam processus est nullus, & etiam quia exceptio nullitatis non est propria exceptio, sed defensio, & sententia nul
13 la non potest excludere ius † competens.de interro.actio.l.filius.la.ii.de iure patro.l.Carmelia pia.ff. fami. ercis. l. quedam mulier.C.quomodo & quando iudex.in l.preses.& l.iiij.§.condemnatũ. ff. de re iudica. Aut concernit æquitatem actionis de qua agit: & ista debet opponi ante sententiam. de exceptione doli l.qui æquitatis. Aut concernit reuerentem personam: ut in parentibus, & patronis,& similibus,uel fauorem publicum,ut in militibus & mulieribus, uel odium:ut in Macedo. & tunc post sententiam potest opponi: ut l. ex diuerso. §.fi.ff.solu.matri.& l.i.C.de iur. & fac. ign.ff.ad Macedo.l. tam etsi. secundùm Cyn.in l.probatione.C.de proba.in suis additionibus. Si uerò exceptio non respicit processus nullitatem: tunc aut talis exceptio de natura sui tendit ad excludendum, & ad infligendum condemnationē:& non potest opponi talis exceptio,nisi in causa appellationis.c.de tēp. appel.per hāc.& de appel.l. ampliorem. Ratio est propter terminũ legalē:q̃a sētētia est ꝑ termino peremptorio ad opponēdũ exceptiones.bene facit notata ꝑ Inno.in c.cùm in tua.qui mat.accu. pos. Aut exceptio non ordinatur ad excludendum condemnationem,quinimo pręsupposita condemnatione tendit ad ipsius sententię moderandam executionem,& tunc talis exceptio se compatitur cum sententia,& potest opponi post sententiam in executione.l.ex diuerso. §.fin.suprà allegato.cum si. & sic habes quòd exceptio quæ compatitur se cum sententia, & quæ examinatur seorsum ab ipso principali, & quę non elidit ipsum principale, potest post sententiam opponi.

14 † opponi.de quo habes tria exempla secundùm Bal.in d.l.i. Primum est in actione cedendarum actionum ut ff.de fideiusf.l.fideiussores.§.idem respondit. Secundum est in actione pretij non soluti: quia tanquam impletio modi potest excipiendo peti in executione sententiæ.ff.de rescin.uend.l.fundus Lucij Titij.& secundùm ipsum Bal. ibi Barto. in uoce dixit in l.si duo.§.si quis iurauerit. ff.de iureiur. quòd si ex ipsa sententia liquet ius ipsius excipientis,potest opponi:aliàs non potest opponi post sententiam,& per consequens nec post iuramentum.l.cùm eorum. C.de senten. & interlo.om. iudi. & quòd ista exceptio posset opponi post sententium, & per consequens post iuramentum: tenet Spec.in titu.de executore.in d.§. uersi. pone.sed contrarium ipse determinat in titu.de execu.sententię.§.fi. uersicul. item illud quæritur. & hanc partem tenet Bald.in d.l.i.& ideò debebat petere pretium iure actionis nó ui exceptionis.conclude ergo quòd quędam opponuntur secundum sententiam: puta si in sententia continetur modus, uel conditio, & eorum defectus potest opponi post sententiam: ut in l. in lege Aquilia si deletum.ff.ad legem Aquil. & d.l. cùm eorum. Quedam opponuntur pręter sentétiam.& ista similiter post sententiam possunt opponi:puta quòd sententia non sit liquida super expensis nondum taxatis,& ideò in expensis non est exequenda ut in materia l. terminato. C.de fruc.& lit.expen.&l. hoc autem. §.i.uersic.liquere.ff.ex quib.cau. in poss.eatur,& in alijs exéplis.supra positis.& ubicunque exceptio non redarguit sententiam de iniquitate: ut not. Cyn. in l.i.C.de condi. inde.& l. argentarius. §. cùm autem.ff.de edendo. Vbi uerò exceptio opponitur contra sententiam: tunc non potest opponi propter authoritatem rei iudi.nisi exceptio superueniret post sententiam: ut l. si fullo. ff. de condi.sine causa ex qua potest dari talis regula: quòd omnis exceptio super ueniens post sententiam potest opponi post sententiam,& contra sententiam.ratio est: quia in primo iudicio non potuit excludi nec includi: ex quo non competebat sibi ius, & ea post superuenit. ut ff. de transac.l.post rem.§.i. Item potest opponi exceptio post sententiam, quando talis exceptio est à iure reseruata post sententiam, quod non contingit nisi in casibus à iure expressis:in quibus occurrit ratio fauoris uel odij: ut d. l. tametsi. & tenuit Mar .Silli. in disputatione, quòd exceptio quę est mero odio introducta potest post sententiam opponi per dictam l.tametsi. Item in casibus ubi conceditur in integrum restitutio iudicis ministerio. quod est, quando est obreptum iudici in probationibus: ut ff.ad Trebellia.l. seruo inuito.§.cùm prætor,. nam obreptio solius libelli seu petitionis non inducit in

15 † integrum restitutio.ut l cùm putarem. ff.famil.ercifcun.nisi fortè in causa criminali, secundùm quosdam: ut ff. de falsis,l.si quis obrepserit.sed glo. intelligit illam l.in obreptione probationis.& ista est ueritas.interdum obreptio non opponitur sententię,sed opponitur actioni posteà de nouo intentatæ: & tunc ista exceptio opponi potest: quia non fuit per sententiam ipso iure sublata, & de nouo agens non inititur sententiæ; unde imputet sibi.ut not.glo.ff.de exceptione reiindicatę.l. duobus. & probatur.ff.de minor.l.minor xxv.annis.secundùm Baldum.ubi supra,fortè non est uerum: nam cùm ex senrentia oriatur actio: multofortius oritur replicatio. opinio glossæ tamen est, ut dictum est: quam sequitur Petr.Cyn.& Bartol. sed Ioan.And.in c.consultationem. de re iudicata.dicit sic. punctualiter datur pro regula secundùm Hostiensem quòd ubicunque dicitur sententia nulla & proponitur iusta causa, quia est nulla, debet summatim examinare executor sententię negotium: & si reperiat quòd malitiosè proponatur: nihilominus exequatur sic intelligitur l.ii. C. de falsis. Si uerò inueniat illam bona fide proponi, nunquam debet illam executioni

tioni mandare, sed referre negotium: sic potest intelligi c.de cæterũ. de re iudi.ut si dicatur sententia uenalis, uel iudicem.pecunia corruptum. sic intelligitur l.seruo inuito. §. cùm prætor. ff. ad Trebel.& idem ubicunque proponatur aliquid per quod sententia esset annullanda, hoc enim & si posset referre negotium si uelit non tamen tenetur. ratio sumitur, de officio delegat.c.si quando.& c.pastoralis.§.quia uerò. & in illis casibus si uellet exceptioné admittere, uictor potest appellare: quia partes iudicis assumit: ut in glo. cap.quo ad consultationem.sed secundùm alios illa exceptio dicitur legitima, quę iurisditioné afficit: ut si dicatur facta commissio per falsas literas.de crimine falsi.c.ii. Azo tamen dixit quòd si sit executor datus ab alio quàm à principe: exceptionem tenetur admittere. Si uerò princeps in præsentia partium causam examinauit, & diffiniuit:non tenetur executor suus admittere exceptionem.Et idem est de executore sui delegati de offi.delega.c. si quando. Quid si sententia, ab alio lata sit & Papa mandat quòd executioni mandetur, si iustè lata est:hic cum sit merus executor, exceptionem legitimã tenetur admittere.& hanc opinionem recitauit Inno. in allegato c.de cæterò. Alii dicunt & fortè melius, quòd siue sententia sit nulla, siue annullanda, hoc nihil ad executorem: coram quo non est exceptio proponẽda. sed coram iudice. de offi.deleg.c.super quęstionum.§.i.potest tamen si uult differre,& superiori referre.per no.in allegato c.de cęterò. & de crimine falsi.c.ii. sed nullo modo iure cogitur.& sic habet locum. ff. de iudi. l. non quidquid. Nec obstat si, dicatur: ergo est in potestate executoris sententiam iniustam uel nullam exequi. Respondeo, imputet enim sibi ille qui non obiicit hęc, coram superiore committente, quod potest & non uult. sed corã executore quod uult, sed non potest. de offic. delega.c. super abbatia. procedat ergo executor securè quandocunque appelletur:nisi fortè liquidè constet, id est, per confessionem partium de iusta exceptione proposita: tunc enim modum excederet si exequeretur unde posset appellari: & sic potest intelligi. ff. de iudic.l.si prætor.§.Marcellus.aliàs incipit, si per dolum. uel ibi loquitur quando non proponitur coram executore, sed coram iudice, qui tanquam iudex exceptionem potest examinare, & probationes recipere,& hoc uidetur ipsa litera sonare: sed non intelligenti hoc sonat: ibi enim loquitur de iudice, id est, mero executore: qui non habet se intromittere
16 † de sententia: ut dicit l.si prętor. in fin. cui continuantur sequentia. Et ideò prior intellectus uerior est: nec placet quod ibi not. per docto. quod fuit liquidò probatum per testes, qui sententiæ interfuerunt: quia & si tales habeant iurisditionem contra rebelles. de offic. dele.c.ex literis. nullam tamen habent quo ad indaginem contentiosam iudicialem. de executione rei iudi.l. si. ut proponis.dicit idem Ioan.Andr.in c.ex ratione.de appella.quòd executor exceptiones aliquas habet admittere:non ut iudicet, sed ut super his instruatur. & ideò hoc facere potest ad sui informationem. sed in c.de cęterò.de re iudica. circa medium sic dicit. adhuc tamen secundùm Imo.in his quę hic dicuntur in litera, & in glo.uidetur contra.ff.de iudi.l.si prætor.ubi dicitur quod coram executore potest probari dolus illius, qui in sententia obtinuit, & falsitas instrumentorum per quę sententia lata fuit. Solutio, ueritas est quòd nunquam executor debet aliquas exceptiones recipere, ad hoc ut iudicet super principali, uel ut determinet sententiam mandandam fore executioni uel non: nam si talis ferretur sententia, pręiudicaret in principali, & sententię iam latę, quę non posset mandari executioni, obstante exceptione rei iudic.& sic sententia lata inutilis remaneret:tamen ad instructionem suam potest aliquas probationes recipere: ut si inueniet aliquid quod eum mouet quòd ab executione desistat, & negotium totum ad superiorem remittat: uerumtamẽ

in

in hoc nunquam debet iudicare. & hoc expresse uidetur sonare litera in allegata l. si prætor. & sic ex omnibus præmissis secundùm Ioann. And. concluditur quòd siue sententia sit nulla: executor de hoc non debet cognoscere & pronunciare: sed potest supersedere, & negotium ad superiorem remittere. Opinio tamen Legistarum latior est & plenior, & melius negotium declarat: cui standum, cùm opin. Ioann. Andr. locum habeat & intelligi debet, quando opponitur exceptio quæ sententiam infringat: & in delegato, non in ordinario, qui ad literas alterius iudicis exequitur, secundùm Ioanne. de Imola. & ita debet intelligi & concordari. Si uerò dicta clausula, si tibi constiterit. ponatur in rescripto ad lites: tunc secundùm Baldum in l. præscriptione. C. si contra ius uel uti. publi. dicta clausula non facit conditionem, sed admonitionem. & non est de forma mandati, de quo supra in clausula, si preces ueritate nitantur. Si uerò dicta clausula ponatur in literis gratię, & dicta clausula non respicit personam, nec continet tale quid, quod de se præsumatur, & sic continet quid extrinsecum: ut puta si tibi constiterit talem esse de genere tali, uel de Francia, sibi prouideas de tali beneficio: certè semper talis clausula facit conditionem, & est de forma mandati, ita quòd si omitatur omne, & quidquid fit est nullum, secundùm Innoc. & Ioan. Andr. in allegato capitul. dudum. Et potest esse ratio diuersitatis inter ista: quia literæ de iustitia, comparantur contractibus stricti iuris, literæ de gratia cõparãtur cõtractibus bonę fidei. secũdũ Io. An. in c. ex parte. de rescrip. & facilius cõtractus bonę fidei dicitur nullus, quàm contractus stricti iuris. de quo per Bart. & alios in l. si quis cùm aliter. de uerbo. oblig. & l. eleganter. de dolo.

SVMMARIVM.

1 *Procurator qualiter præuenire dicatur.*

2 *Res integra esse an desinat in mãdato iurisdictionis per citationem.*

3 *Mandatum uniuersale in una causa an perpetuatur in alia.*

4 *Res ut desinat esse integra oportet quòd sit factum aliquod substantiale eius ad quod faciendum datur potestas.*

5 *Præuentio iurisdictionis quando fiat.*

6 *Citatio legitima an inducat præuentionem.*

7 *Contestatio non legitimè facta non interrumpit præscriptionem.*

8 *Litis contestatione quando res dicatur non integra.*

9 *Actus quando pro litis contestatione habeatur.*

10 *Res quibus rebus integra esse desinat.*

11 *Locus pœnitentiæ quibus in contractibus sit re integra.*

12 *Morte constituentis an finiatur potestas substituti.*

13 *Clausula, non sit melior conditio occupantis, quando locum habeat.*

14 *Occupasse quis primùm dicatur.*

15 *Seruitus aquę ducendæ quare sit cõcessa fratribus prædicatoribus & cæteris monachis.*

17 *Conuento uno ex reis debendi an alter conueniri possit.*

18 *Contumacia quando purgari non possit.*

19 *Negligentia iudicis, an alteri causa committi possit.*

20 *Superior iudex postquam cognouit inferior nõ poterit ulterius se intromittere.*

Clausula, Quòd non sit melior conditio occupantis, sed quod per unum inceptum fuerit, alius possit exequi & finire. & infra. De ista clausula habetur in c. si duo. de procuratoribus. libr. vi. & ibi per doctor. & de ista materia in l. pluribus. ff. de procuratoribus, & not. Innocentius in cap. in nostra. & in c. non iustè. de procuratoribus. & per Hostiens. in summa. in titul. de procuratoribus, §. si quis dari. uersicu. non solùm. authen. paterfamilias. & in Speculo. in titulo. de procuratoribus, §. ratione autem. & ut dicit dictum capitul. si duo. quando duo uel plures procuratores deputantur, non adiecto uerbo

insolidum, unus sine alio non debet admitti: ut dicto cap. si duo. in princip. Fallit in casibus specialibus: ut in eo. ti. §. sanè. & in executoribus, & tutoribus secus; & quæ sit ratio diuersitatis: dic ut ibi per glos. Si uerò sint in solidum dati, quilibet admittitur. sed illius erit conditio melior qui primò uenit, seu occupauit: ut l. pluribus. ff. de procurator. & dicto capitu. si duo. in ii. dicto. Si uerò adiecta est præsens clausula, quòd non sit melior &c. & tunc post occupationem etiam alius potest in casu absentiæ, seu infirmitatis illius qui occupauit, in causa interuenire, nec officium eius per occupationem alterius erit extinctum, ut in allegato c. si duo. Sed qualiter dicatur procurator † occupare seu præuenire. Bart. in l. si pluribus. ff. de lega. i. dicit quòd aut tractatur de occupatione exercitij iurisdictionis, & tunc occupasse dicitur per citationem: quia citatio de exercitio iurisdictionis est: ut l. si quis postquàm. & in l. ubi cœptum. ff. de iudic. Quandoque tractatur de occupatione in ordine procedendi, & ille dicitur occupare, qui primò dedit libellum: quia de ordine procedendi est ut in l. prior. & in l. tribus. ff. de iudi. Quandoque tractatur de occupatione respectu eius effectus de quo agitur: & tunc aut plures agunt ad idem; aut ad diuersum. si ad idem: aut ex eadem causa, aut ex diuersa: si ex eadem, aut non est possibile illas causas duas esse simul ueras: & tunc ille dicitur præoccupasse, qui prius ad sententiam uenit: quia pro illo prius saltem incipit præsumptiuè constare, quòd habebat bonam causam. l. is à quo. ff. de rei uendi. & l. pen. ff. de peti. heredi. Si uerò possint esse simul ueræ illæ causæ, & sunt: & tunc aut habuerunt originem eodem tempore, & ille dicitur præoccupare qui peruenit ad litem contesta. casus est si. in l. si pluribus. de legat. i. & in l. si ex duobus. de duobus reis. & in l. fideicommissa. §. interdum. de legat. iij. Si uerò non habuerunt originem eodem tempore: & tunc ille dicitur præoccupasse, qui habet ius prius petendi ut l. in operis. ff. locati. Si uerò non petitur idem, sed diuersum, & ex diuersis causis: tunc per litis contesta. nemo potest dici præoccupare. Quandoque cuiuslibet petitio tendit ad diuersa: sed oportet quòd deueniatur ad fontētiā, quæ est causa mediate executionis & ille in executione dicitur præoccupasse, ut l. si quis à multis. ff. de noxa. sed Bal. in allegata. l. si pluribus. ff. de procuratori. dicit quòd interdum agitur de iure nouiter quærendo: & tunc dic ut in l. si pluribus. de legat. i. nam tunc quo ad ius de nouo quærendum, quo ad exclusionem noui iuris quærendi, sufficit præoccupatio per litis contestatio, ut ibi. Interdū quærimus de iure quæsito præferendo: & tunc aut loquimur respectu officii iudicis: & sit occupatio per citationem ut ff. de iudicii. si quis postquàm. Item per primam iudicis aditionem: ut l. i. ff. de officio proconsul. unde in mandato iurisdictionis definit res esse integra per † citationem ut not. in l. & quia. ff. de iurisdictione omnium iudicum. & de hoc clarius de iure canonico in c. gratum. & in c. relatum. de officio. de legat. Et quòd materia iurisdictionis definit esse integra per citationem, intelligo siue sit particulare, siue generale, ad aliquas causas, & sic est uniuersale ad uniuersitatem causarum loci: tunc si citatio facta uirtute talis mandati generalis, ut detur quòd sit perpetuata iurisdictio in omnibus ut not. Bartolus, in allegata l. minor. circa finem. Sed † si non esset mandatum uniuersale, per citationem factam in una causa, non perpetuatur in alia: puta si due uel tres causæ nō essent delegatæ, p no. in d. c. licet secus si fuisset citatio simplex, nulla causa expressa: plus & dicit gl. quod etiā per aliū actū iurisdictionis, alias iurisdictionalem, exercitatum per delegatum perpetuatur iurisdictio: & sic definit res esse integra. puta si eligit locum in quo ulterius dicere: uel si eligit notarium ad scribendum acta: uel commisit citari: licet citatio non sit secuta. ut in c. ne aliq. & ibi gloss. singulariter de hæreti. libr. vi. de quo per Innocen in cap. pastoralis. de rescriptis. in penultima columna. & hoc

hoc uidetur uelle Hosti. in summa, de off. delega. §. quibus modis. uersicu. quid si mortuus est in fin. & hoc tenet Ioa. And. in addi. Spec. in ti. de recusa. §. ii. Communiter tamen tenet doctor. q requiratur citatio: ut patet ex no. in dicta l. & quia. & hanc tenet Ioann. Cald. in suis additio. in dicto cap. licet. & forte in foro ciuili, secundum Ioa. de Imol. in l. si cum filius. in §. sed & si quis. ff. de donatio. seruaretur opinio Calderi. quia communis quae de rigore iuris est uerior secundum Ludoui. ibidem. cum omnes tex. de hac materia loquentes exigant citationem: ergo non commissionem de citando: ut ff. de iudicijs. l. cum praetor. Praterea † ut res desinat esse integra oportet

4 quod sit factum, aliquod substantiale eius ad quod faciendum datur potestas. de electio. cap. in causis. sed per solam commissionem non est factum aliquod de substantialibus causae, siue rei: sed potius de praeparatoriis: patet, quia citatio ponitur pro primo actu iudicii, ut in capit. qui contra. de probationi. & de poenateme rè litigan. per gloss. & ff. & C. de in ius uocando. in rubrica. & per dominum Antonium de Butr. in cap. licet undique. de officio delegati. Sed in foro canonico propter authoritatem gl. & Ioannis Andreae forte seruaretur dicta glo. quia domini de Rota in decisionibus antiquis, decisione cxcii. uidetur tenere hanc partem, dicunt tamen, quod licet uideatur perpetuata iurisdictio per commissionem

5 de citādo ut nō finiatur morte. tamen † nō fit praeuentio iurisdictionis, nisi per actum citationis. ixta cap. proposuisti. de foro cōpetenti. & l. si quis posteà. ff. de iudiciis. & licet per citationem, ut dictum est, inducatur praeuentio, secundum Baldū in d. l. si pluribus. & per Ioannē Andreae. de obli. ad ratio. in nouella. p libelli tamen productionem non inducitur, per l. i. in gloss. & l. libertus aduersus. ff. de in ius uocando.

Vnum tamen est notandum, quod oportet ipsam citationem fere legitimam:

6 quia citatio illegitima non inducit † praeuentionem iurisdictionis: ut in capitulo. proposuisti. in uersiculo § legitime. de foro competenti. ubi hoc expresse determinat Ioannes Andreę, & firmat Archidia. secunda quaestione sexta. capitu. non ita. Et hic induco tria. Primò glo. ordinari. in l. si paterne. de statu defun. & in authentica, offeratur. C. de litis

7 contestatione. uolentem † contestationem illegitime factam praescriptionem non interrumpere, quam aliàs interrumpit. Secundò text. nota. in l. accusatus. ff. de adulteriis: ubi dicitur per porrectionem libelli inepte concepti, non interrumpi praescriptionem, qui aliàs apte conceptus interrumperet. Tertiò glo. ordinariam in capitulo, cum plures. de officio & potestate iudicis delega. in sexto. dicentem, quod actus, qui iurisdictionem perpetuat, teneat. aliàs si est nullus, iurisdictionem non perpetuat. & hoc uult Hostiensis in summa, de officio iudicis delegati. §. & qualiter. uersiculo, quid autem dixi, morte &c. & per Ioannem Andreae in allegato capitulo, cum plures. in glossa finali, quę tamen decisio, fallit in uno casu singulari, in capitulo, uenerabili fratri nostro Archiepiscopo Cusentinensi dedimus in mandatis. de officio & potestate iudicis delegati.

In mandato iudicii seu procuratoris ad

8 iudicia, dic q res desinit esse integra p litis contestationem, uel si dominus satisdet procuratore praesente l. post litis contestationem. & l. si defunctus. cum similibus. ff. de procuratoribus. Et si sunt causę, in quibus non requiritur litis contestatio, desinit res esse integra, quando aliquid est factum quod de iure communi ante litis contesta. fieri non posset: ut est repetitio testium, uel dare articulos po-

9 sitionis & similia: ut quia actus talis † qui fit, habetur pro litis contestatione tacita: ut est glo in c. i. de offic. iudic. delega in vi. & per Bartol. in l. post litem. & l. si defunctus, cum si. ff. de procura. & per Cyn. & Bald. in l. nihil. C. de procura. & Archi. vi. q. iii. c. quia uniuersa. In mandato uerò ad negotia, eo ipso quod est factum aliquid substantiale ipsius negotii. ut in capitu. in causis. de offic. iudic. deleg.

& per gl. in §. rectè. & §. item si adhuc. institutio. mandati. & l. si pecunia. §. si quis. ff. de condi. ob causam. & ibi per Bartol. secundùm Ludo. sed secundùm Imo. ubi suprà in extraiudicialibus, res non desinit esse integra per præparamenta extrinseca, ut l. si pecuniam. §. i. allegat. sed per intrinseca sic, secundùm aliquos: per l. i. §. cœpisse. ff. de pollici. & facit l. quòd Seruius. ff. de conditio. ob causam. sed uidetur quòd etiam per intrinseca non desi
10 nat † res esse integra: ut l. si pecuniam. §. item si quis suprà allegat. & hoc uidetur tenere Bartol. fallit fauore matrimonii: ut dicta l. quòd Seruius, & fauore Reipublicæ: ut dicta l. i. §. cœpisse. fatendum est, quòd dictus mandatarius debet indemnis seruari, per ea quæ habentur in d. l. si pecuniam. quòd non habet locum ille tex. quando iuramentum interuenit: quia per iuramentum res desinit esse integra. Et de iure canonico hoc posset procedere cùm possit seruari sine interitu salutis æternæ: ut in c. si uerò. & in c. cùm cõtingat. de iureiur. faciũt no. per Bar. in l. si quis ꝓ eo ff. de fideiuss. licet aliqui dicãt, quòd iuramentum regulatur secundùm naturam illius principalis dispositionis, super qua imponitur: ut l. fina. C. de non numera. pecu. ideò secundùm leges in con
11 tractibus † innominatis sit locus pœnitentiæ, re integra; ut d. l. si pecuniam. & iuramentum non impediat: quia dicti contractus recipiunt tacitam conditionem, si non pœniteat: & etiam aliam, scilicet si nil soluatur, detur interesse: et l. stipulationes non diuiduntur. §. Celsus. de uerbor. obligat. ergo cùm iuramentum sit sequela ad contractum præambulum, secundùm Ioann. de Imol. ubi suprà. Et hoc tenuit Innocent. & Anton. de But. in c. per tuas. de arbitris. & hoc uidetur uerum de rigore iuris ciuilis, licet de iure canonico non, cùm iuramentum debeat in forma specifica seruari, & hoc adimpleri: ut in cap. ad nostram. & quòd ibi not. de iureiurand. per Bart. in l. Iulianus. de condic. indebit. & tunc si teneas opi. istam, debes intelligere illã glo. nisi iuramentum fuerit præstitum in fauorem unius ex partibus contrahentibus: & tunc per partem illam, in cuius fauorem est præstitum, potest liberè remitti, & relaxari: adeò quòd non est necessaria alia relaxatio à iuramento. Adhoc extra de usuris. ea. consuluit. de sponsa. ea. purè. in nouella. & plenè per Specul. in titul. de legato. §. ostendendum. uersi. hoc quoque. & in titul. de iureiurand. §. i. uersi. quid si aliquis. & ponunt Bartol. & alij in d. cap. in §. & post operis. de noui operis nuncia. & per doc. in l. cùm stipulatus sim mihi ò Procule. ff. de uerbo. obligat. & licet certum sit, quòd mandatum principalis procuratoris re integra, morte domini finiatur: in substituto tamen, per procuratorē habentem potestatem ad substituendum cum clausula, quòd non sit melior condi
12 tio occupantis, &c. an † finiatur potestas dicti substituti re integra per mortē ipsius constituentis.

Circa hoc uarij uaria dixerunt quòd si constitutus, substituat tanquam dominus litis, & instantiæ: & tunc finiatur potestas substituti per mortem substituentis re integra. Si uerò ipsum substituat uigore potestatis sibi per dominum constituentem attributę in procuratorio: & tunc principalis uenit, & substitutus ipse a domino uidetur substitutus. ff. quod cuiusque uniuersitat. nomine l. itē eorũ. §. decuriones. & in c. i. de procurato. li. vi. Et no. domini de Rota in decisionibus nouis, decisioni. cl. & tunc non uidetur quòd potestas substituti per mortem substituentis re integra sit reuocata. Alij uerò aliter dixerunt. de quo in deci. antiquis, decisio. cxli. Item quòd hęc clausula, quòd
13 non sit melior conditio occupantis † non habet effectũ, neque locũ aduersario absente, uel contradicente. & hoc est dictum singulare Ioa. And. post Martin. Silli. in nouella. in cap. in nomine Domini. de testibus. & ponit Bald. in l. quando. C. de testamentis. secundùm Ludouic. in suis dictis. Item non habet locum sine effectu, ut uigore dictę clausulę, procurator cum dicta clausula constitutus, possit reuocare substitutum, per alium procuratorem substitutum, & qui in prima instantia

instantia processit: licet in procuratorio esset data potestas substituendi, & substi tutum reuocandi. secundùm dominos de Rota in decisionibus nouis, decisione cxliiij.

Circa præoccupationem uerò rerum corporalium attende, quòd in pluribus casibus non habet locum occupatio, ut notat glossa institut. de rerum diuisione. §. locorum. cùm ergo duo in loco ædificant, & per usum unius, impeditur usus alterius, quis istorum alteri præferatur: & constat quòd ille, qui primò incœpit, uincet illum, qui secundò incœpit: si potuit prouidere quod per usum eius, impediretur usus eius qui primò incœpit, pro quo tex. & gl. ff. ne quid in loco publico. l. ii. §. i. secundùm tertiam lec. ibi, in duobus claustris obuiantibus. Et idem iuris est, in usu fluminis publici & aquæ ipsius, quæ est in usu uiæ & itineris. & secundùm hoc uincet ille, qui primò incœperit, & primò incœpisse intelligo. ut. ff. de pollici. l. i. §. cœpisse. uel si uelis dicere, quòd flumina sunt publica. usus tamen eorum est communis, ut uidetur dicere tex. in d. §. flumina. de rerum diuisione. licet glossa ibi aliter exponatur. & sic aliàs fit de iure scripto quod requiratur perfecta occupatio, per iura suprà allegata. tñ istud ius scriptũ, est cõsuetudine correctum, ut

14 † dicatur occupasse q primò incœpit, & prosequitur. Et ita notat gl. in l. naturalẽ. §. i. de acquirẽd. rerũ domin. ita in proposito ille dicitur occupasse, qui primò incępit, ut aqua ducatur, & suũ opus prosequatur: secus si desistat: secundùm opinionẽ Trebatii: ut in dicto. §. i. Itẽ si uelis dicere illa iura non esse per cõsuetudinẽ correcta: quia hoc est uerum, quod dixi. nam iura prædicta loquũtur in animalibus, quæ in nullius bonis sunt. Sed in rebus inanimatis sufficit sola incœptio: unde si quis uellet in mari, seu littore ædificare, statim suum fit cum pillam iactauit, nec requiritur ibi rei perfectio: ut. ff. de acquirenda. rerum domin. l. ergo. §. fina. Præterea dicit l. i. ff. ne quid in loco public. quòd ille est tunc dominus, qui in littore ædificauit, molem in mare iactauit: ut l. ii. §. aduersus. ff. ne quid in loco publico. utitur ergo uerbo præsentis temporis, ut ædificat: sufficit ergo si presentialiter ædificet, & opus prosequatur: non intelligas Iudiacè, quòd neque dormire, neque comedere possit: nam actus naturæ intrinsecus non obest, ut C. de testamentis. l. cùm antiquitas. Idem dicerem si aliquibus diebus differret, quærens magistros, & alia præparamenta: argumento eius, quod notatur ff. de ui & ui armata l. iii. §. cùm igitur sed si post opus inchoatũ ipse negligeret prosequi, crederem eum ius suum amittere: ut ff. de damno infecto. l. si finita. §. penultimo. & l. si de co. §. i. & prædicta uera, si aqua, quæ ducitur ad eum usum non sufficit utrique: nam si utrique sufficeret, quilibet posset ducere: ut ff. de aqua quotidiana & æsti. l. Lucio. & not. in l. aqua. C. de seruitutib. & ff. de aqua pluuiali arcenda. in concedendo. Et ita fuit determinatum Bononiæ, cùm commune concessit

15 primò † fratribus prædicatoribus aquam, ad coquendum fabam: & postea concessit fratribus minoribus. Nam cùm aqua esset sufficiens, diuiserunt eam mensuris, & quilibet ordo conduxit aquam ad locum suum. Si uerò duo incœperunt primò, uel unus primò, alter post: quis tamen primò ignoratur, uidetur quòd sit locus gratificationi: uel forte dirimatur, ut no. in l. i. & ii. ff. de seruitut. rustic. prædio. & l. Imperatores. in princip. Item est cautela quòd ille qui primò incœpit ædificare, protestetur, & denunciet uicino, quòd ipse occupat, & occupare intendit usum dictæ aquæ ad tale ædificium. Item bonum esset si quis cum iudicis authoritate opus inciperet. & tamen non semper est de necessitate. ff. de acquirend. rerum domin. l. quamuis. dic ut ibi. & ista sunt uerba Bartoli, in re-

16 petitione. l. quominus. de flumi. † In creditoribus uerò & aliis prętẽdentibus iūs pignoris prætorii iudicialis aut conuentionalis, an habeat locum præoccupatio, seu præuentio. uide Bar. in l. cùm unus, ff. de bon. author. iudic. pos. & l. si finita. §. si plures. ff. de dam. infec. & ibi per Angel.

 & Imol.

& Imo. sed Ludouic. in l.hoc amplius.§. Celsus rectè.ff.de dãno infect. post Bar. & Imolam. Primò dicit, q licet secundùm opi.Azo.uno ex reis debendi conuen-
17 to, † alter non possit conueniri : ut l. quoties.§.creditor.ff.de peculio. & hoc procedit, nisi primò conuentus fuerit in contumacia quia tunc potest perueniri ad secũdùm, p l. hoc amplius.§.Celsus.ff.de damno infecto. Cuius contrarium tenet Ange. in d. §. Celsus. & contra Bartol. quia siue primus sit in contumacia, siue non: alter reus debendi conueniri potest. Casus est, qui non est alibi, secundum eum in l.creditor.in prin.ff mandati. Nec obstat dictus §.creditor.quia ibi loquitur in obligatis obligatione prętoria : quo casu de rigore uno conuento, alter conueniri non potest: secus in obligatis obligatione conuentionali iure legali: ut d.l.creditor. & ita est tenendum: quia illũ passum plenè examinando Bar.idem tenuit q Ang.in l.duobus.ff.de duobus reis. ubi fuit sibi contrarius in eo,quod tenuit in d.§.Celsus.idem dixit Bar. quòd l. ubi cœptum.ff.de iudi.non habet locum, ubi conuentus coram uno iudice fuit contumax:quia tunc & secũdò poterit corã alio iudice conueniri nõ obstãte exceptione, q lis fuit coram alio iudice inchoata.Aduerte,quia contra tenet Angelus. in d. §. Celsus. Primò authoritate sui Guilielmi, in l.nemo.C. de iur. omn. iudic. & Cyn. in l.nulli.C.de iudic. Secundò, quia cùm primus iudex præuenit citando, non potest alius se in illa causa impedire: ut l.si quis postquàm.ff.de iudic.& in c.proposuisti.de foro competenti. Tertiò non uidet Angelus. quòd si offert contumax satisdationem de iudicio sisti,& de expensis co-
18 ram primò iudice, non posse † contumaciam purgare.C.de iudic.l.sancimus.& sic coram primo iudice conueniri. Item, quia ex quo fuit ius quæsitum contumaci, uel iudici ex prima citatione : ideò non potuit agens coram alio iudice conueniri:& hoc tenet Inn.in c. super literis. de rescrip.& c.pastoralis. & c.cęterùm.& Ioann.And. in titul.de appel.§.in quibus. uer.quid si uictus. in addit Specul. Et subdit, quòd ex quo actor reum trahit coram diuersis iudicibus,litem perdit.l.i. in princ.C.de assertione tol.Inno.tamen in c.ex tenore. de rescript. dicit illud esse speciale in d.l.fauore libertatis.& Imo.sequitur opini.Bar.& dicit,quòd non obstat primum,quod dicit Ang. scilicet dictum Guil.& Cy.quia non loquuntur in casu nostro.Ad hoc l.& si post tres.ff siquis cau.

Tu autem aduerte : quia idem Bartol. in l.sepulchri uiolati.ff.de sepulchr. uiol. tenet idem Angelus.in d.§.Celsus. dummodo reus coram primo iudice comparendo uelit contumaciam purgare secundùm formam d.l.sancimus. quòd tunc poterit legitimè excipere de prima litis pendentia : & mouet se per iura Angel.& sic fuit sibi contrarius. Vnde potes dicere, quòd aut cum exceptione per reum opponenda concurrit uoluntas iudicis primi,& consensus : & tunc non potest præcedere secundus: & habeat locum l. ubi cœptum. Et hoc probatur duabus rationibus. Prima. quia primus iudex præuenit citando: ut dicta l. si quis. postquàm. & dicto c.proposuisti. ergo potest secundum prohibere : ut eum non turbet in sua iurisdictione : quinimo & interdicto, uti possidetis,contra eum agere: ut not. Bartol.in l.fin.ff. uti possidetis. facit de appel.cap.non solùm.lib.vi.Secunda, quia non potest primus iudex cuilibet turbanti iurisdictionem suam, de facto contradicere : & etiam de facto cum multare. Ad primum quòd not. Innocent. in cap.dilectus.de offic.delegat.& cap.i. facit.ff.de iureiur.l. sanè. Ad secundum ff.si quis iusdicenti nõ obtempera.l.i. Aut cũ exceptione opposita per reum nõ concurrit iudicis consensus,ac inhibitio, & tunc puto uerum esse,quod dicit Bartol. in l.prætor ait.§. Marcellus. de damno infecto. ea ratione: quam ipse sentit : scilicet, quia reus non potest se fundare ex prima citatione, cùm quò ad eum propter suam contumaciam habeatur pro circunducta: ut ff.de iudicijs l. & post. dictum.argu.etiam, quia non parendo uideatur eum uoluisse impugnare : ergo ex tali iure niti non potest. ff. de acquirenda

da hæreditate.l.quæsitum.cum similibus. pro quo facit, quia ex positione negata, quis non potest se iuuare: licet faciat pro se: ut not.Archi.in cap.i.de consecratio ne ecclesiæ,uel altaris,libr.vi. & ista est ueritas: ubi uerò reus non opponeret de litis pendentia, prima indubitanter pro cederet.l.nulli.C.de iudicijs.Item dixi in dicto §.Celsus.quòd ubi, propter negligentiam iudicis adhibiti, aditur supe-
19 rior † uel alteri causa committitur. tunc non potest primus iudex negligens, etiam si eum pœniteat, aduersarium qui ad superiorem querelauit, ad suam iurisdictionem reducere. Sed contrarium tenet.Ange.in d.§.Celsus.per tex. in c. si à iudice.de appella.in vi.ubi contra Bar. dicit esse casum.Tu autem sequaris Bar. qui a tex.ille loquitur in reuocatione grauaminis illati à iudice iniustitiam faciendo: quo casu licet fuerit appellatum ad superiorem, attamen iudice reuocante grauamen, potest ad suam iurisdictionem reducere: sed Bartolus loquitur, quando grauamen fuit illatum in non faciendo: id est negligendo iustitiam facere: quo casu non appellatur, sed aditur superior per uiam querelę. ut in ca. ij. de excep.in vi.& in authen. ut differ.iudi.circa princi. & Bar. in l.de pupillo.§.si quis ipsi.ff.de noui.oper.nuncia. Et ideo casus in d.c.si à iudice.est longè diuersus, à dicto Bar.pro quo facit quòd postquàm su-
20 perior†manū apposuit,nullus inferior se intromittit ulterius:de appel.c.ut nostrū. & ibi per Innocen. & prædicta tanquam quot diana nota bene, & tene menti. Itē addo.in prædictis quòd in contractibus, qui consensu contrahuntur, res non est integra,quando est facta traditio, uel solutio precij, in totum uel in partem, idem quando est facta traditio ficta, ut per constitutionem precarii: ut dicit glo. in l.ab emptione.ff.de pact.Item si aliquid interueniat, quo alter contrahentium liberetur, ut mors,uel quid simile: ut l. cùm emptor. in fin. ff.de rescind. uend. Item per traditionem instrumenti, non dicitur res non esse integra: quia non dicitur res tradita, sed solùm uidetur traditū ius contentum in instrumento,&ita debet intelligi l.i.C.de donatio.& ita dicit Bar in d.l.ab emptione.de pactis.

SVMMARIVM.

1 *Actus naturalis an requiratur in acquisitione possessionis.*
2 *Possidet is cuius nomine res possidetur.*
3 *Constitutione an transferatur possessio.*
4 *Procurator an sine speciali mandato possit se constituere precario possidere.*
5 *Actu ficto an quæratur possessio domino.*
6 *Actus ciuilis an sit acquisitio per constitutionem precarij.*
7 *Ignorantibus an per seruum & filium quæratur possessio.*
8 *Quæri nobis per liberam personam non possunt ea,quæ ciuiliter acquiruntur.*
9 *Traditione clauium an quæratur possessio domino.*
10 *Inuestitura actus est fictus.*
11 *Dominium in dominum transferri debet.*
12 *Clausula hæc,quid operetur.*
13 *Verba hæc constituere se nomine emptoris possidere,quem intellectum habeant.*
14 *Locus incertus possideri non potest.*
15 *Partus pars est uentris.*

Clausula,Constituit se precario nomine creditoris seu emptoris possidere &c.Ista clausula uidetur nimis exorbitans à iure communi: quoniam regulare est de iure communi: quòd in
1 †acquisitione possessionis,requiritur actus corporalis apprehēsiuus possessionis ut l. i.in princ.& l.ii.in prin. & l. quemadmodū.ff.de acquir.poss.Quid ergò si per statutum quæratur,maximè ubi quis est in conspectu rei,ideo ista clausula exorbitat à iure communi: quia ibi non interfuit appræhensio corporalis ipsius rei,nec aliquis de quinque sensibus corporis: sed tātummodo constitutum, per quod quis cōstituit se alieno nomine possidere, & sic continet ius speciale.Vel potest dici, q latè sumpto uocabulo, talis actus potest dici corporeus,sic & quilibet actus,quem homo agit; ideo per eum transfertur pos-

sessio : quoniam fuit uisum Legislatori æ-
quum,quòd si aliquis possidet rem , &
uendit ipsam alteri. & constituit se illius
nomine possidere, quòd potuit sibi muta
re causam possessionis.l.cùm nemo.C.de
acqui.pos.ex quo extrinseca causa super
uenit: ut d.l.cùm nemo.& l.iii.§. illud.ff.
de acqui. pos.& successiuè., & in conse-
quentiam fuit uisum iustum , quod acquire-
2 retur possessio alteri : quia is † possidet ,
cuius nomine possidetur : ut ff. de acqui.
poss. l. quod meo.& in c.cùm uenissent.
de resti.spolia . Et per hanc clausulam
precariò rogans,uidetur desinere possi-
dere , ex prima causa , qua possidebat. l.
qui bona fide. in princi ff.de acquir. pos.
& fingitur transferre possessionem ,
quam habebat in illum , à quo precario
rogat,& illum æquè sibi precario conce
dere. facit quod habetur in simili in l.
singularia.ff.si cert.peta. Et licet sic pre
cario concedens ante actum concessio-
nis non haberet possessionem : tamen in
ipso actu , iuris intellectu quæritur sibi :
ideo potest in alium transferre: ut uoluit
gl.l.interdum,ff.de acquiren. possessio.§.
fin. secus autem quando non haberet
possessionem ante actum traditionis,nec
in ipso actu acquireretur:quia tunc proce
dit regula l.nemo plus iuris:ff.de reg. iur.
& l traditio.ff.de acqui.rerum domi.& in
c.nemo plus.in vi.& in c.quod autē. de iure
patro.Illud quod dicitur quòd constitu-
3 tione † transfertur possessio : ut l. quæ-
dam mulier ff.de rei uen.& in l.qui bona.
in princ.& l.interdum.§.fi.l.quod meo. ff.
de acquir.poss.est intelligendum esse ue
rum , quando constituens tempore con-
stituti tenebat,& possidebat , aliàs non
posset transferi,secundùm glo.in l.quam-
uis.§.si conductor. ff. de acquir. poss. de
quo per Ange.in l.minus instructus. de ac
quir.poss.& dicit Ange.ibi quem sequitur
ibi Imo.in d.§. si conductor. quòd cau-
tus debet esse aduocatus , qui allegat
per constitutionem precarii translatam fo
re possessionem , quòd articulet , &
probet de possessione constituentis, aliàs
succumberet.Et ideò si colonus simplex ,
qui nullo modo possidet, constitueret. se

nomine alterius possidere, per talem cō
stitutionem non priuat dominum posses-
sione:ut est tex.no.in l.i.§.i.iuncta glo.de
acquir.poss.etiam si alteri solueret pen-
sionem : ut ibi no. quia per constitutio-
nem talem , non potest transferre posses
sionem,quam non habet,per supradicta :
secus autem, si uerè traderet.l.iii.§.quòd
si seruus.ff.de acqui.poss. secus si aliquis
personaliter possideret , ut est precario
possidens:ut ff.de precario.l.in rebus.§.i.
& habetur in §.is qui.& in l.si quis autem.
ff.de precario.quia tunc dominum facta
traditione, possessione priuaret : iuxta
no.in alle.l.interdum.§.fi.supra allegato.
Item hæc clausula operatur,ut per ipsam
transferatur possessio,quam per colonū,
procuratorem,uel alium habebam,& re-
tinebam : quia ex hoc possideo, & con-
stitui nomine alterius possidere : debet
per consequens per constitutionem trans
ferri possessio in illum,per d.l.quod meo.
licet Ludo.teneat cōtrarium per l.si quis
rem.ff.de acqui.poss & l.cùm fundum. in
prin.ff.de ui.& ui arma. & procurator si-
4 ne speciali mandato † non potest consti
tuere se precario nomine possidere : ut
d.l.quamuis.§.si conductor.quia per con
stitutionem,ut dictū est, transfertur pos-
sessio , quam non transferret, si manda-
tum non haberet. Si uerò ipsi procurato
ri aliquis constituit se nomine ipsius pro-
curatoris procuratorio nomine possidere :
an transferatur in dominum pos-
sessio ? Gul. de Cun. in l. licet. C. de
acquirend. poss. & in l. ab emptione
de pactis. tenet quòd non quæratur per
5 actum † fictum domino possessio: quia nō
potest quæri secundùm eū recta uia sine
cessione:iuxta l.ea quæ ciuiliter.de acqui.
rerum domi.& l.i.C.per quas personas.
sed Bar.in d.l.ab emptione. & in l. si quis
pro emptore. de usuca.pro emptore te-
net cōtrariū per l. cęterùm. ff. de preca.
quia non quæritur ficta possessio, sed ue-
ra ut l.quod meo.alleg. & hoc sequitur
Bald.in l.i.C.quando liceat ab emp.disce.
& hoc etiam uult Bald.in quodam con-
silio,quod incipit,Casus,talis est, quidam
nomine Matthæus.sed Ang.in d.l.si is qui
pro

pro emprore. tenet opi. Guil. de Cun. quia ista acquisitio per constitutionem precarij, est actus † ciuilis: & ea, quæ ciuiliter acquiruntur, non acquiruntur domino im mediatè sine cessione: ut d. l. ea quæ ciuiliter. & hoc etiam sequitur Imo. in d. l. si is qui. & alleg. quod not. Bart. in l. i. C. per quas personas. ubi dicit, quòd ideo per pactum legis commissoriæ non quæritur possessio, uel dominium per procuratorem: quia illa esset quædam acquisitio ciuilis, quæ fieret per actum ciuilem, contra alleg. l. ea quæ ciuiliter. ergo eodem modo dicendum est secundùm eum, in acquisitione per constitutionem precarij. Non obst. secundùm eum l. cæterum. §. si procurator. quòd potest responderi, quòd ibi interuenit actus naturalis ex eo quòd procurator rogauit, ut sibi res procuratorio nomine domini sui precario concederetur: & ita fuit facta concessio actuliter: & ideo nimirum, si tunc quæritur possessio domino. quia tunc interuenit actus cōpetens: secus autem esset secundùm Imo. in casu connexo, quando uenditor constituit se a procuratore precario nomine possidere, qui nullo modo antea possidebat: sed Lud. in l. i. in §. hæc quę. de acqui

7 poss. dicit quòd per † procuratorem, filiū, & seruum nobis quæritur possessio, etiam ignorantibus. pro quo l. ij. C. per quas personas. & l. postquàm. §. fin. & l. pen. de acqui. possess. quare actio personalis non quęritur per procuratorem: iura autem realia, & possessio sic, & est ratio per l. nec adiecit. ff. pro socio. quod limitat & intelligit Ange. in alle. l. i. de acqui. poss. esse uerum, quando per actum uerum, & naturalem procurator possessionem apprehendit: secus si per actum fictum, & ciuilem: puta per constitutionem precarij:

8 quia ea quæ ciuiliter acquiruntur † per liberam personam, nobis quæri non possūt: ut d. l. ea quæ. Item & per aliam rationem: quia concurrerent tali casū duæ fictiones. Prima fictio, quia persona domini repręsentatur in procuratore. Secunda, quia per pactum fictum, procuratoris domino quæritur: & hoc regulariter non admittitur. C. de dot. promiss. l. i. & inde dicit quod ex pacto legis commissarię per procuratorem apposito, non transfertur possessio in dominum: iuxta l. quod meo. §. si uenditor. ff. de acquir. posses. Item & per tradi

9 tionem † clauium procuratori factam: iuxta l. clauibus. C. de contrahen. empt. possessio non quęritur domino, secundùm Ludo. ipse tamen non credit hoc procedere. Primò, quia uidemus quòd ex constitutione precarij facta per procuratorem ex actu ficto quęritur possessio domino: ut l. certè. §. si procuratorem. ff. de precario. Secundò inquantum dicit de aspectu, potest etiam quòd iste sit naturalis actus quęrendę possessionis, tanquam instrumentum corporeū, non autem fictus: ut l. i. in prin. ff. de acqui. pos. dum dicit naturaliter insisti. Ter iò contra Ange. facit tex. in c. accedēs. de preben. Sed si uolumus tenere quòd per inuestituram transferatur possessio: ut tenet ibi gl. & per Inno. in c. ij. de consue. & in c. ex ore. de his quę fiunt à prelatis. & uide per Cano. & per Dy. in c. i. de regu. iur. in vi. & per Bal. in l. i. C. de dona. Certè ibi, est casus, ubi ex inuestitura (licet sit actus fictus) facta procuratori transfertur possessio in dominum. Si uerò uolumus tenere quòd per inuestituram uideatur concessa licentia, de intrādo propria authoritate possessionē, ut refert Inno. tenere Azo. in d. c. ii. & tunc similiter uidetur text. cùm per inue

10 stituram † quę est actus fictus, & iuris ciuilis, quęratur licentia apprehendendi possessionem propria autoritate: quod uidetur esse, ac si esset quęsita possessio. Nec obstat. d. l. ea quę. quia dum dicit, naturaliter &c. non debet intelligi. quòd (ut procurator quęrat domino) requiratur semper actus naturalis, secundùm Dyn. debet intelligi naturaliter, id est, quę ut plurimum consueuerunt naturaliter acquiri: cùm etiam uideatur sufficere fictus actus: ut dicto cap. accedens. Inquantum uerò Angel. dixit quòd ex pacto addictionis in diem uel legis commissorię, facto per procuratorem, non transfertur dominium in dominum, per casum. l. i. C. per quas personas. quod etiam sequitur Bartol. in l. qui mihi donatum. ff. de donatio

Et

Et hoc non uidetur uerum. primo, quia hoc reprobauit Bald. in d. l. i. C. per quas personas. cùm illa lex nihil faciat: quia loquitur de obligationis acquisitione, non autem dominij. Et idem etiam firmat glos. in dicta l. qui mihi donatum. Præterea ueniente illius pacti die, seu conditione, recisus est illus pacti omnis titulus, & finalis causa contractus: ut l. prima. in glossa magna. ff. de donatio. ergo
11 in dominum † debet dominium transferri. cùm amplius penes contrahentem non sit. l. nunquam nuda. ff. de acquirendo rerum domi. Nec obstat aliud fundamentum Barto. scilicet quòd ideo non transfertur: quia ista retrâslatio fit per actum ciuilem, qui non potest domino quæri per procuratorem sine cessione: ut dicta l. ea quæ. quia respondit quòd si hoc esset uerum, esset falsum quoddam aliud dictum Bartol. in l. ab emptione. de pact. & in dicta. l. si is qui pro emptore. in fine. & l. certè. ff. de precari. ubi dicit, quòd si quis constituat se precario nomine possidere procuratorio nomine ementis, quòd tali casu ex ciuili actu constitutionis precarii transfertur possessio & dominium in ipsum dominum: licet non interuenerit naturalis traditio, & hoc dictum est uerissimum. & dicit Barto. pro eo esse casum in l. certè. §. 1. ff. de preca. quod approbat Bald. in l. i. ad finem. C. quando liceat ab emp. disce. Non obstat §. qui liberam. quem ipse Barto. allegat: quia ibi non quæritur ideo hypothecaria domino per procuratorem: quia caret obligatione personali, quæ non potest per procuratorem quæri sine cessione: ut C. per quas personas. l. i. & l. ea quæ. Item secundùm Imo. in l. prędia. ff. de acqui. poss. non probatur possessio per instrumêtum confectum in absentia rei, etiam si sit apposita clausula, uendidit, tradidit, & dedit: quia illud est uerum, nisi interueniat clausula, constituens se precario nomine emptoris possidere. Nam si apparet uenditorem possed. sic tempore constitutionis, translata fuit possessio in emptorem etiam rei absentis, per dictam l. quod meo. de acquirend. poss. cum si. Et uoluit Spec. in titulo de empti. & uendi. §. sciendum. uer. si res & uer. & quid si instrumento. Si tamen quis esset in conspectu rei, dum instrumentum conficitur, per illa uerba sine constitutione precarii uidetur tradita possessio, secundùm Bartol. in l. minus instructus. de acquir. possessi. idem Ang. ibi. & idem Saly.

Et nota diligenter & tene menti, quòd ista clausula, constituens se, &c. hoc ope
12 ratur † q creditori emptori, aut alii contrahenti datur licentia, quòd propria authoritate possit rem occupare, secundùm glo. in l. cùm creditor. ff. de furt. de quo per Ludouic. in l. si ex stipulatione. de acquiren. poss. Item, quòd non habebit locum l. extat. quod metus causa. nec l. siquis in tantam. C. unde ui. nec l. creditores. de re publica. Item operatur dicta clausula, constituens, &c. quòd si uenditor constituit se precario nomine emptoris possidere, quòd nô potest amplius conueniri uenditor ex eo contractu, ut rem tradat: licet possit conueniri rei uendicatione, uel uti possidetis: ut not. glo in authen. sacramenta. C. si aduersus uend. de quo per Barto. in d. l. si ab emptione. Potest induci quòd absque aliquo actu corporali quæritur nobis possessio, sicut & in multis quæritur nobis dominium sine possessione, per ea quæ habentur in c. ii. de consuetudi. cum ibi not. per glos. & Innocen. & facit quod habetur in l. nulli. & in l. illud. C. de sacr. sanc. eccle. & in l. raptores. C. de episc. & cleri. & quod not. Bart. in l. i. §. si uir. ff. de acquir. poss. facit quod not. in l. quædam. & in l. si ager. de rei uend. fateor tamen, quòd in multis casibus quæritùr dominium ipso iure, in quibus non quæritur possessio: ut uoluit glo. singulariter in l. cum duobus. §. uenit autem. ff. pro socio. & Bar. in l. interdum. in prin. alleg. Quærendo differentiam inter ista uerba, constituês se precario nomine talis possidet, & constituens se tuo nemine possidere, non adiecto precario. dicit, quòd in primo casu iste, qui constituit, naturaliter tantùm possidet. In secundo uerò casu, talis nullo modo possidet: ut l. qui bona in prin.

prin. de acquir. pos. & l. quod meo. Super quo qualis sit inter ista differentia, uide glo. singularem in d. l. ab emptione. in uerbo, constituatur. & dicit Barto. in d. l. in-
13 terdum. quòd dicta uerba, constituit † se dicti emptoris nomine posfidere, possunt habere duplicem intellectum. Primò, quòd ego constituo me nomine emptoris possidere precario, quasi emptor precario hanc à me, & illam, precario retineat per me. arg. d. l. certè. §. i. & secũdùm hoc uenditor habet ciuilem, emptor naturalem. Secundò, possunt intelligi dicta uerba, cõstituit se dicti emptoris nomine possidere precario, hoc est, ad utilitatem dicti emptoris. similis expositio est. C. de his qui ut indig. l. Polla. & eod. titu. l. tutores. & secundùm hoc creditor uel emptor possidet ciuiliter, uenditor naturaliter, & precario. Et iste intellectus plus placet Bart. & secundùm Bar. in d. l. interdùm. per hanc clausulam, constituens se, &c. si constituens possidet tantùm naturalem, eam transfert: si ciuilem tantùm transfert ciuilem. Item hæc clausula, constitués se, &c. non comprehendit nisi tantum bona, quę habet, tenet, & possidet tempore constitutionis, ita quòd ad bona
14 futura se non extendit quia locus † incertus possideri non potest: ut l. locus incertus. de acquir. posse. & l. possideri. §. incertam. eo. tit. quæ autem futura sunt, incerta sunt: & per consequens uidentur non posse possideri, per iura prædicta. & hanc partem tenet Ang. in alle. §. incertam. & idem Bal. in l. stipulatio hoc modo. de uerbo. oblig. & Dy. in l hæredes palam. §. fi. de testamentis. Et hic resultat magnus effectus, quòd nouiter acquisita per tenentem precario, uirtute precarij nõ transeunt in eum, cuius nomine possidentur absque nouo minis apprehensione: imò in illis est potés retinens: quia tempore precarij erant adhuc quærenda, & præiudicare domino. l. fi. de acquir. pos. & tenet Bal. in rubri. C. de contrahen. emptio. dicens. ita determinasse suum præceptorem Fran. Tigri. de Pisis per l. actione. §. si quis post. ff. pro socio. & hanc partẽ sequitur idem Bal. in l. i. in fi. cum l. seq. eod. tit. per glo. secundùm eum quæ est ibi, in fi. quę ęquiparat, quo ad acquirendam possessionem, constitutionem precarij, cõtractui societatis: sed ex contractu societatis ominum bonorum, licet inter socios, possessio quæsitorum quæratur absq; noua appręhensione, ut ibi: attamen non possessio quęrendorum: ut l. si quis societatis. eo. ti. ergo ita erit pro constitutionem precarii: sed in contrariũ satis uidetur tex. in l. quamuis. ff. de preca. ubi si constituo me precario nomine possidere ancillã ex tali constitutione, transfertur in dominũ possessio partus post natiuitatẽ, absque noua apprehensione: sed potes respondere secundùm Ludo. in alleg. §. incertã. ubi est hoc ratione connexi
15 tatis, quam habet † partus cũ uentre, cùm dicatur eius pars. de uentre inspi. l. i. §. ex hoc rescripto. unde ibi ratio est, quia de connexis idem debet esse iudicium. l. quæ religiosè. ff. de rei uendi. & l. si finita. §. sinautem. ff. de dam. infec. sed Iaco. But. in l. fin. C. quæ res pig. ob. posses. tenet quòd precarium se extendit, ad futura. & ibi Barto. ad quod facit l. quamuis. ff. de preca. & quòd no. Ange. in l. eum qui. §. non solùm. ff. de fur. & tenet Imo. in l. stipulatio hoc modo concepta. supra allega. Nec ob. d. l. locus. quia ibi erat omnimodo incertitudo in re presente, de qua agebatur transferenda: sed in proposito intentio est constituentis precario rem certam, quam in futurum acquiret, precario nomine possidere, quando acquirentur: ideo uidetur, quòd ualet. arg. d. l. quamuis. Sed premissis non uidetur obstare quod supra dictum est: quia non ualet constitutio precarij, nisi constituens possideat tempore constituti: iuxta glos. l. quamuis. §. si conductor. & sic uidetur, quòd constitutum non se extendat ad futura: potes dicere, quòd non comprehendat futura: ut ex nunc ualet: sed ut ex tunc dum sua erunt: iuxta not. in l. pe. C. de dona. inter ui. & uxo. Bart. in d. l. si quis pro emptore. dum tractat ibi de fictione trãslatiua de tẽpore ad tẽpus. & hoc tenet Saly. in d. l. fi. C. quę res pig. ob. po. & Lu. in d. l. stipulatio hoc modo. Item clausula ista, cõstitués se, &c. hoc operat, quòd

q; si uéditor, qui cõstituerat se creditoris nomine possidere transfert naturalem in istum alium emptorem, & consequenter priuat istum creditorem sua ciuili, quæ erat pedissequa quodammodo illius naturalis siue accessoria.l.peregrè. §. quibus. ff. de acqui.pos.& per not. per gl.& Imo. in allega.l.interdum. in fi. secundùm Bar. & Ang. Ludo. & Imo. in l. Celsus. ff. de usucap. & Bal.in l. mulier. C. de rei uendi. & Imol. in alle. l. interdum. §. fi. licet Bar. tenuerit contrarium, & non bene secundùm doc. prędictos. Item precarii constitutio hoc operatur, ut bonis alienatis per debitorem, qui se constituit precario nomine creditoris possidere, possit agi contra tertium possessorem, nulla facta discussione principalis debitoris, & conditione.l.fi.C.de acqui. pos.secundùm Iac.But.in d.l.fi.C.quæ res pig. ob.pos.& in auth.hoc si debitor.C. de pig. & idem tenet Imo.& Ang.in l.exitus. ff. de acqui. poss.idem tenuit Bald.in l.i.C.de reuocandis his quę in fraudem cred. & Bar.in d. l.creditores. in sua repetitione.Item operatur hęc clausula, constituens se precario, &c. quòd si quis uendit rem uni, & constituit emptoris nomine possidere precario, & realiter, non tradidit possessionem: & deinde uni alteri uendidit & tradidit rem: quòd primus propter dictam clausulam erit potior. & ita l. quoties.C. de rei uendic. non solùm habet locum in traditione naturali: sed etiam in ficta, secundùm Ioan.Andr.qui ita tenet in titu. de emp. & uen.in §. hic dubitatur, si iste uendat.qui aliàs est uersi.item dicit Bart. in l.sicut re corporali. §. superuacuum. ff. quib.mod.pig.uel hypo.sol.quòd per hanc clausulam, constituens se, &c.non est quin contractus uenditionis presumatur fictus,quando uenditor repertus est semper possidere: requiritur ergo uera, & realis traditio: ut l. i.C.de sustra.nisi uenditor emptori de fructibus responderet: hoc enim faceret cessare pręsumptionem fraudis.argu.l. litibus.C.de argi. & censi. lib.xi.uel.nisi uenditor reseruauerit usumfructum: ut l.quisquis.C.de dona.

SUMMARIUM.

1 *Prioritas circa quæ intelligatur.*
2 *Creditorum diuisio.*
3 *Mulier an æquiparetur fisco.*
4 *Mulier, miles, & ecclesia in re empta & pecunia an habeant tacitam hypothecam priuilegiatam.*
5 *Pupillus duplici priuilegio gaudet.*
6 *Posterior causa quando præferatur priori.*
7 *Funeralia omne æs alienum superant.*
8 *Priuatus quando præferatur fisco.*
9 *Mendacio possessio perditur.*
10 *Priuilegium militis potentius est priuilegio dotis.*
11 *Occupantis conditio quando melior fit.*
12 *Vigilantibus iura subueniunt.*
13 *Priuilegia alia à iure dantur, alia à principe.*
14 *Prior tempore potior est iure. & nu. 35.*
15 *Mulier an præfereatur priori tempore habenti expressam hypothecam.*
16 *Habens actionem personalem priuilegiatam an uideatur habere potentius priuilegium.*
17 *Priuilegium in realibus non consideratur ex causa.*
18 *Pecuniam qui credidit ad rem conseruandam quot priuilegia habeat.*
19 *Fides non præsumitur habita de precio in nundinis.*
20 *Posteriores præferuntur anterioribus in fructibus beneficij.*
21 *Actio priuilegiata quoad sortem, non intelligitur priuilegiata quo ad pœnam.*
22 *Res uendita, non solutoq; pretio tradita, an pro pretio uendẽti uideatur tacitè obligata.*
23 *Dominium in aliquibus rebus penes fallitum existentibus prætendens, an in hisdem rebus alijs creditoribus præferatur.*
24 *Fraus an ex temporis breuitate presumatur.*
25 *Fides an & quando habita præsumatur.*
26 *Res ex pecunia mea empta, an mihi tacitè obligatur.*
27 *Priuilegium exigendi num in re ex pecunia mea empta, inter alios creditores habeam.*
28 *Mutuans ob ædificij refectionem, an in bonis illius, cui mutuatur, hypothecam habeat tacitam.*
29 *Vtilitatis publicę interest, ædificia destructa refici.*
30 *Hypotheca generalis ratione, an militia ex pecunia*

pecunia mea empta, & mihi obligata, omnibus alijs creditoribus priorem hypothecam habentibus præferat.

31 *Militia, an militantis morte expiret.*

32 *Creditor priuilegiatus, aut fiscus, uel mulier, si concurrant cum creditore priuato non priuilegiato, an priuilegiatus in bonis postea quæsitis sit potior.*

33 *Priuatus num fiscum in quærendis rebus obligatis præcedat.*

34 *Creditor secundus, num primo in rebus post quæsitis, sit potior.*

36 *Conuentio iuris quæsitio, non autem rei acquisitio.*

37 *Hypotheca quotuplex sit.*

38 *Paterna bona num filijs pro aduentitiis rebus obligentur. Et an sic in prælato male administrante. nu. 39. Item & in muliere ad secundas nuptias transeunte. num. 40.*

41 *Regula, qui prior &c. quando locum habeat.*

Clausula, Et specialiter obligauit ipsam rem emptam ex pecunia mutuata. Ista est longa materia prioritatis & posterioritatis, de qua materia in l. potior. & l. creditor. C. qui pot. in pig. ha. & in l. si fundum. eo. titu. & in regula, qui prior. ubi per Dy. de reg. iu. & ibi latè per eundem. lib. vi. Et scias quòd
1 prioritas † aliquando est circa iurisdictionem, aliquando circa iudicia, aliquando circa negotia. & de istis est dictum supra in clausula, quòd non sit melior conditio possidentis, uel occupantis, &c. Aliquãdo est prioritas, & posterioritas inter creditores prætendentes sibi res obligatas, & ex tempore & causa fore potiores. & de ista hic tractabitur. Pro cuius declaratione est sciendum, quòd aliqui sunt creditores priuilegati, aliqui non: aliqui sunt habentes hypothecam tacitam, ali-
2 qui expressam: † aliqui expressam & tacitam, aliqui nullam. Creditores habentes personaliter actionem priuilegiatam sunt contra amicum gerentem negotia sua. l. si negotium. ff. de priuile. credi. item creditor ex causa depositi: ut l. si hominem. §. quoties. ff. depositi. & intellige si nullas usuras à debitore accepit: ut l. si uentri. §. in bonis. de priuile. cre. & §. quoties. sic intelligitur l. dies sponsaliorum. §. i. depositi. Item qui pecuniam mutuauit, ut ex ea nauis, aut alia res emeretur: ut ut C. de pig. l. quamuis. iuncta glo. & qui pot. in pig. ha. l. licet. & auth. quo iure. secundùm Ang. in l. priuilegia. ff. de priui. cre. Item creditor, cuius pecunia creditores dimissi sunt. ff. de priui. credi. l. in bonis. §. rerum, quod intellige uerum, quando dimissa illa pecunia mutuata ad illum usum & effectum est, & si dubitetur præsumitur ex temporis breuitate. ut ibi. Item mutuans pecuniam, ut domus, uel nauis construatur de nouo: ut no. glo. in l. interdum. ff. qui po. in pi. ha. licet quidam contra. ut ibi dicit glo. & malè. & nullus istorum secundùm Ang. in d. l. priuilegia. habet tacitam hypothecam. de quibus glo. posuit in l. eos. C. qui po. in pig. ha. habent tamen personalem actionem, & hypothecam tacitã priuilegiatam, mu-
3 lier, † & fiscus, qui paribus passibus ambulant. l. iii. C. de priui. fisci. Item qui mutuauit pecuniã ad constructionem rei: ut d. l. interdum. habet tacitam hypothecam non priuilegiatam, pupillus in bonis tutoris, & omnes alij qui curatorum ope iuuantur, in bonis legitimorum administratorum, ut l. dabimus. cum l. seq. de pri. ui. credi. & l. pro officio. ff. de admini. tut. Item pupillus in bonis procuratoris, secũdùm Ang. ubi supra licet quidam contra & malè. in d. l. eos. uel dic, quòd illa glo. non loquitur in procuratore uero, sed de procuratore, | qui gessit procurationem minoris cum non esset. quæ glosa dicit apertè non habere tacitam hypothecam. Item qui mutuauit ob nauem, uel aliam rem construendam sine usuris, habet tacitam hypothecam, sed nõ priuilegiatam. ut no. glo. in d. l. interdum. Item mulier pro dote futura, uel quam dedit pro matrimonio immaturo: ut no. glo. in l. assiduis. C. qui po. in pig. ha. licet glo. d. l. eos. dicat non contrahi tacitam hypothecam.
4 Item mulier, miles, † & ecclesia, in re empta ex eorum pecunia, habent tacitam hypothecam, sed non priuilegiatam: ut l. idemque. ff. qui po. in pig. ha. Item pro pensione, inuecta & illata sunt tacitè obligata:

obligatæ: & illa tacita hypotheca non est priuilegiata. l. itemq; quia. de pact. & l. si non inducta. C. in quib. cau. ius. pi. ta. contra. Item bona usurarii pro usuris: ut in capitu. quanquam. de usu. in nouel. per Ioann. Andr. Item bona uiri, quando uxor assumpta tutela, sibi scienter est nupta, ante redditam rationem tutelæ, & reliquorum, ut in auth. de nup. §. si nubentem tutelam. Idem dicam in fisco, cui pro pœna delinquentis bona sunt tacitè hypothecata: ut l. rescriptum. de pact. & l. 1. C. de pœnis fisca. cre. præfer. lib. x. hi habent tacitam hypothecam sed nō priuilegiatam. Item habet priuilegium prælationis qui mutuauit propter funeralia, & non solùm in bonis mortui, sed etiam in bonis eius hæredis: ut l. quæsitum. ff. de priuil. cre. & præfertur cuicunque creditori in quantuncunque priuilegiato. & hoc est introductum, dicit Ang. in d. l. quæsitum. ad animandum homines: ut sepeliant cadauera, ne iaceant insepulta: ut l. penul. ff. de religio. & habet tacitam hypothecam & priuilegiatam contra habentes tacitam: sed non contra habentem expressam: sicut diximus in uxore. Item licet quis ex modis suprà dictis sit in pignore potior, & priuilegiatus rationæ causæ, & creditor qui in causis suprà dictis credidit, licet sit potior, & præferatur priori, ueluti si mutuaui ad nauem armandam, uel reficiendam, Idem est, secundùm Azo. in tit. qui po. in pi. ha. si credidit in cibariis nautarum, sine quibus nauis non poterat salua peruenire. Idem erit si merces erant aliis pignoratę prius: & ego credidi posterius, ut merces saluę fiant, uel ut naulum exoluatur, merces horrεorum, uel horrea, in quibus repositę erant res aliis obligatę prius. quod uerum intelligo, de pensione domus necessarię ad conseruationem rerum ipsarum: secus de pensione domus, quæ erat conducta ad habitationem tantum. hic .n. causa conseruandarū rerum non est, quando ad habitandum est conducta: & sic cessat ratio literæ. Ita dicit Bar. in d. l. interdum. ff. qui po. in pig. ha. Itē si credidi ut soluatur uectura iumentorū, quæ portauerunt res aliis prius obligatas: quoniam talis est potior. Idem est, ubi ex pecunia pupilli res

5 emuntur: quoniā pupillus præfertur: quia gaudet duplici priuilegio secundùm Azo. ubi suprà: quia res est ei tacitè obligata, hoc ipso, q; est empta de sua pecunia: & præfertur alii creditori priori, cui erat res prius obligata. Et ad prædicta facit d. l. interdū. & d. l. his. & l. idēq; ff. qui po. in pig. ha. & dicit Bar. in d. l. idemq;. q; pupillus præfertur omnibus aliis creditoribus anterioribus tēpore, in re empta ex eius pecunia: etiam si non sit dictū, q; non sit obligata: & hoc in pupillo, ecclesia, & fisco est speciale. potest eligere secundùm Barto. ibi, q; utili rei uendicatione petat rem. ut l. uxor marito. ff. de donatio. inter ui. & uxo. aut q; hypothecam aduocet. Et quod

6 suprà dixi posteriorem causam † præferri priori est intelligendum: nisi prior habeat hypothecā & priuilegiū. Quid .n. si mulieri res erat obligata pro dote, non præfertur eidem, cui credidit ob rem illam reficiendā: ut in auth. de ęqua. dotiū. §. his cōsequēs. col. v. imò mulier præfertur propter pignus & priuilegium: alias potentior. est muliere iste qui credidit pecuniā ad rē reficiendā, cū ipse præferatur priori creditori habenti expressam, ut dictū est: non æit mulier. Itē ratione causæ præfertur primus secūdo. primò ut si expēdit in

7 funerādo testatorē, funeralia † .n. superāt omne æs al. enū, cū bona soluēdo nō sunt adeò ut præferatur priori habenti tacitā hypothecā. ff. de religio. & sūpti. fune. l. penul. & l. at si quis. § i. fortè non idē est in eo, qui habet expressam hypothecā, & ubi secundus creditor non potest prætendere causam aliquā do suprà dictis, uel priuilegiū, uel aliquid simile: quia tunc habet locum regula, qui prior, &c. quę non solùm habet locum inter priuatos, sed etiā inter fiscum, & priuatum: ut etiam pri-

8 uatus † præferatur fisco si prior est in pignore, siue pignus sit speciale, siue generale in omnibus bonis: licet quidam aliter dicant: ut ff. qui pot. in pign. hab. l. si pignus. & C. de remiss. pign. l. si ignoranter. & qui pot. in pign. hab. l. si generaliter. secundùm Azo. ubi suprà. & habet locū, siue res obligetur à domino, siue

tte à non domino. Si enim obligetur à diuersis, non dominis, potior est conditio possidentis: ut ff. qui potiores in pignore habeantur l. si à non domino. Si uerò idem dominus obligat duobus, distingue an utrique in solidū an pro parte: si insolidū, utrique sunt insolidū obligati: si ex parte, per partes dimidias res consequentur & possessionem apprehendent, secundùm Azo. in summa in titul. de Saluiano interdicto. Sed ubi res obligaretur ab uno domino, & ab alio non domino: potior est causa illius, qui habet causam à domino, secundùm Azo. & fallit dicta ragula, qui prior, &c. non solùm ratione causæ sed etiam ratione pacti: ut si mutuo pecuniam, ut res aliqua ematur, cum pacto quòd mihi obligetur, ratione pacti præferor priori creditori. l. licet. C. qui potiores in pignore habeantur Itē fallit ratione mendacii: ut si prior creditor & possessor eras in pignore, & ego secūdus intēto contra te hypothecaria, & tu negas reus illius esse, qui tibi & mihi obligauit: nam si
9 te de mendacio † conuincam: possessio in me transfertur: licet probâres, q. res esset prius obligata: ut in authen. item possessor. C. qui potiores in pignore habeantur: sed translata possessione audieris in iure tuo. Fallit etiam ratione priuilegii dotis: nam mulier, & omnes filii eius præferūtur omnibus aliis creditoribus anterioribus, priuilegium aut hypothecam tacitam habentibus, non autem habentibus expressam. Item fallit hæc re
10 gula propter priuilegium † militis, quod est potentius priuilegio dotis: si crediderit quis pecuniam, ut ematur militia: & ex ea pecunia militia ematur: posteà præfertur iste creditor aliis prioribus creditoribus: imò & præfertur mulieri, secundùm Azo. in summa in titul. de bonis autho. iudic. possi. qui dicit, quòd inter creditores potiores sunt illi, qui acceperunt pignora, eis, qui habent actiones personales tantum. C. qui pot. in pign. habeantur l. eos. Inter hypothecarios aūt obtinet regula, qui prior ē in tēpore: nisi in casibus, in quibus suprà dictū est. Inter eos autē, personales actiones habentes, tantum æstumantur priuilegia ex causa, non ex tēpore: ut ff. de priuilegi. credit. l. priuilegia. sic enim prius erit satisfaciendum ei, qui hebet priuilegium, quàm ei qui non habet: ut ff. quòd cum eo. l. iii. C. de peculio. l. ex facto. §. fina. uel si uterque sit priuilegiatus, & paria sunt priuilegia, & pares sunt tituli: ut quia ambo depositarii sunt debent concurrere: ut ff. de priuil. credi. l. si uetri. §. in bonis. & §. eorū ratio. Idē fortè dici pōt, si unus tutelæ, & alter depositi: & idem in talibus titulis quæ uidentur paria, licèt nō sint eiusdem causæ, nisi lege nominatim probetur alterum in priuilegio personalis actionis præferendum: ut dicitur in fisco: ut ff. de priuil. cred. l. quod quis. uel fortè dicetur potentius priuilegium tutele, quàm depositi: quia inest tacita hypotheca. & quod dixi in fisco est seruandum etiam in muliere doté suam repetēte. cùm. n. ipsa prioritacitę prœferatur: & ita habet priuilegium potētius alio priuilegio quæsitū ad hypothecariā actionem. Idem uidetur etiā in priuilegio aliarum actionum personalium. & idem in eo, qui credidit ad rem reficiendam: ut ff. qui po. in pign. ha. l. interdum. Idem etiam fortè est in funeralibus: ut ff. de reli. l. penul. Sed si cōtētio est inter eos adeò priuilegiatos: nunquid unus eorum alteri præferatur: & fortè concurrerent, nisi lege de aliquo eorum probetur, quòd sit
11 præferendus. Inter † creditores autem non priuilegiatos occupantis erit melior conditio: hoc est si uigilauerit ut sibi satisfiat à debitore, q soluēdo nō erit, antequā bona debitoris posideātur: nā postq̄ bona cœperūt posideri omniū creditorū intraparia sūt facta. Ius. n. ciuile uigilātibus
12 † scriptū est. Itē si utroq; creditore instāte debitor uni uoluerit gratificari, debet illud omnibus cōmunicari: uel eadem portio quæri singulis: ut ff. de bonis author. iu iudic. posi. l. si non expedierit. §. 1. & de his quæ in frau cred. l. si autem. §. sciendū Sed Ange. in l. pupillus. eo. titul. dicit post Iacob. & Bar. quòd quando uni creditori soluatur, an reliqui agere possint contra

cum,ut solutum communicetur cum eis: postquam bona sunt possessa per omnes, aut per unum, per quem omnibus erat consultum:ut olim, quando in omnibus bonis fiebat missio,& uno immisso cæteri uidebantur immissi:& tunc quia contra ctum est pignus prætorium respectu omnium creditorum: & omnium effecta est æqua conditio: sine dubio est reuocandum solutum, & communicandum inter creditores per solidum, & libram: ut l. qui autem.§.sciendum.quæ in fraud. credi. Similiter si creditores reuocare uolentes prętendunt hypothecham regalem tacitam: uel expressam: & sic conuentionalem: &ille pręfertur,qui habet anteriorem,uel potentiorem: ut C.de priui. fisc. l.ex pecunia.ideo dicit gl.in d.l.si non expedierit.§.i.q. in iure suę hypothecę nõ fuit præiudicatum per diuisionem hæreditatis, quam inter se fecerunt Cruciferi. & hoc probatur l.fi.§.licentia.uer.sin uerò hęredes C.de iure deli.idem dicas, si nulla prętenditur hypotheca:sed creditores, qui nil receeperunt,habent actionem personalem priuilegiatam: creditor,qui recępit,non habet actionem priuilegiatam: iuxta l.priuilegia. de priuileg.cred. Et hoc intellige uerum, si non superest apud debitorem, quòd creditoribus possit satisfieri,si autem superest tantum, uel totum,usquę ad concurrentem quantitatem, eius, quod superest, non tenetur creditor communicare quicquam: ut d.l.si non expedierit.§.i.uersic.si utroque instante. Vbi uerò nullus ex creditoribus prætendit priuilegium personale, uel hypothecam tacitam, uel expressam, concludo quòd si debitor soluit uni gratificando, cùm omnes instarent:tunc fit reuocatio ad eandem portionem, quam alii habituri sunt: ut in alle. l. pupillus. uer. distinguimus.& d. §.i.l.si non expedierit. nam gratificando,dolum uidetur committere, & participare cum illo,qui soluit: non autem intelligitur uti iure suo: ut l. summa cum ratione.ff.de pecul.per glos. ff.de re iud.l. in dolo. quę allegatur pro contraria in d.l.in summa. & non soluit. Fallit si solutum uni ex creditoribus erat indiuiduum quia tunc non reuocatur per alios, quantuncunque debitor gratificatus fuerit tunc: ut dictis iuribus,& Facit. ff.loca.l. in operis. Sin uerò debitor fuerit absque ulla gratificatione:dic, quòd si soluit coactus ui compulsa: & sic fuit exactus indebitè, tenetur communicare illud solutum: ut in allegat.l.pupillus. uer sicul.si extorserit.Fallit si illa extorsio fuerit facta in subsidium. puta, quia debitor fugiebat cum pecunia,ut faciunt nummularij: & copia iudicis haberi non poterat: nam tunc quia illa compulsio est à iure permissa,nihil communicandum uenit: ut l.ait prætor.§.si debitorem. ff. de his quę in frau.cre.quoniam non possunt conquæri debitores asserendo sę læsos ex tali solutione: ex quo debitor cum pecunia fugiebat. Si autem creditori esset solutum authoritate prætoris: & sic iustè, uel per debitorem sponte soluentem, cũ nullus alius creditor instaret ut sibi solueretur: & tunc nihil communicandum uenit: ut l.pupillus.§.si uerò iustè.& uer sic.si quid ergo.suprà allegato.Et hoc intelligo uerum, quando creditor, cui est facta solutio, uigilauit,reliqui uerò fuerunt negligentes in petendo. & hoc uult text.in d.l.pupillus.uer cæteris etiam.sed si nulla negligentia creditoribus potest ascribi: quia latens erat diminutio patrimonii debitoris: nec credebatur in mora fore periculum ex cessatione: tunc solutum debet communicari. nam pręmatura,& festina diligẽtia creditoris cui tũc solutum est, nullũ debet afferre præiudicium: ut l. edicto.§.cùm autem.ff.de iure fisci.ubi bonus tex. Facit ff. de pig.act.l.si seruos.ubi non debet audiri creditor onerosus: ut ff. de solu l.quòd diximus. ubi nõ debet uenire cum sacculo paratus. & l. promissor. de constit.pecu.In sociis autẽ illud pręcipuum est speciale, & indistinctè socius,qui socio exegit, communicare debet exactum cum socio, qui partem suam non habuit:ut l.uerum. §. si cùm tres. ff. pro socio.Iac.But. in l.scire.C.de priuile. dot.dicit, quòd si quæratur inter plures creditores priuilegiatos, quis sit potior: dic, quòd quędam sunt priuilegia quæ

non

13 † non sunt in corpore iuris redacta: sed à principe conceduntur: & tunc aut in eis est dare ordinem, & prior præfertur: quia uidetur concessum secundo priuilegium sine præiudicio prioris: nisi expressè fuerit dictum in secundo, non obstante primo. ut l. regula. §. siquid à princi. ff. ne quid in loco pub. Sed si non est dare ordinem, sed dubitatur cui primo concessum fuerat: tunc dic, quòd aut priuilegium continet quid indiuisibile: & ratione dubitationis nullus gaudet priuilegio. l. duo sunt Titij. de testam. tute. & l. siquis seruos. §. inter duos. de lega. ij. Si autem priuilegia sunt clausa in corpore iuris. & tunc dic quod aut omnes concurrunt, & partiuntur bona debitoris, & pariter, & non considero quis prius contraxit: ut l. præsenti. §. 2. C. de his qui ad eccl. confu. & l. pro debito. C. de bon. autho. iud. pos. idem si omnes habent priuilegia paria. Si autem habent priuilegia personalia: tunc si non habent paria, præfertur habens maius priuilegium: ut in funeralibus, & similibus. Item præfertur multò magis habens priuilegium, non habenti priuilegium. Si autem habent priuilegia realia: tunc regulariter prior tempore† potior est iure. Fallit in muliere,
14 quæ præfertur prioribus in tẽpore habentibus tacitam hypothecam: ut d. l. assiduis. Fallit in fisco, qui præfertur priori habenti etiã expressam hypothecam post fisci obligationem quæsitam: ut l. si is. ff. de iure fisci. & ibi not. Sed ubi concurrit habens ius reale, cum habente ius personale: tũc præfertur habens ius reale: ut l. ii. pro debito. & l. si cùm pecuniam. de priuil. fisci. Et dicit Iaco. But. in l. quamuis. C. de priuil. fisci. Vnũ nota dignũ uerbũ, q si mulier, & fiscus concurrunt, sunt pares tam in tacita hypotheca, quàm in expressa: & ille præfertur inter eos, qui est prior tempore: ut d. l. quamuis. Si fiscus, uel mulier concurrunt cum priuato in tacita hypotheca, præferuntur fiscus & mulier, habenti tacitam etiam priori tempore: sed habenti expressam non
15 præfertur † mulier priori in tempore habenti expressã. & fiscus etiam non præfertur habenti expressam priori in tempore: nisi in bonis postea quæsitis per debitorem, postquàm contraxit cum fisco: ut not. in l. si is. de iure fisci. Et hanc op in. q mulier præferatur omnibus creditoribus prioribus tempore, etiam priuilegiatis habentibus tacitam. sed non habentibus expressam. idem tenet Iaco. But. in d. l. assiduis. Et si dicatur mutuans in refectione domus habet priuilegium legale, sicut mulier, & bene præfertur alijs prioribus creditoribus tempore habentibus expressam: ergo & mulieri præferatur. Sed dic secundùm eum, quod hoc non procedit à lege: sed à contractu, ex quo rem facit saluam sibi, & aliis creditoribus: unde non habet prior creditor de quo conqueratur: quia lex ei aufert, quod sibi dedit, & à se non habebat, & si lex præferat eum, qui mutuauit ob refectionem, non habet: unde conqueratur primus: quia nisi iste secundus mutuasset, res defecisset sibi, & omnibus aliis: ut d. l. interdum. sed Bald. in d. l. assiduis, tenet istam opi. quòd in tacita mulier præferatur: licet alii creditores habentes tacitam sint anteriores tempore, non tamen præfertur aliis creditoribus habentibus expressam priorem: quia lex suum auxilium denegat prioribus creditoribus, fauore mulierum: non tamen tollit, nec denegat, quod partes per pactum sibi quæsiuerãt, & ista est uera sententia, & hanc tenet glo. in actione funeraria: ut l. penul. de relig. & sump. fu. ubi dicit idem est in illa actione, quod in actione de dote. Sed Cyn. in. authen. quo iure. C. qui po. dicit, quòd mulier præferatur mutuanti ad refectionem, si mutuãs posterior sit in tempore, ut in corpore. unde sumitur illa authẽ. ibi in text. ueniat autem alter creditor &c. secus si talis mutuans præcederet mulierem in tempore: ut not. in corpore. & in d. l. assiduis. in glo. magna. ibi, item adhuc contra &c. Videtur tamen quòd Pe. intelligat in mutuante ad refectionẽ pacto apposito, q sibi obligetur. tũc enim dicit eum habere hypothecam. & alle. ff. quib. mo. ius pig. tac. contraha. l. i. Item aduerte, secũdum Cy. in l. si fundum. C. q

D po. in

po.in pig.hab. quòd regula prædicta, qui prior est &c.habet locum etiam inter habentes tacitas hypothecas, non priuilegiatas: ut l.fin in quib. cau. ius pig. ta. cõtrahi.C.unde dicit Dyn.aut præcedit hypotheca expressa, & sequitur tacita, & tunc nullum ex dubium: ut l.si fundum.& l.Titius.C.& ff. qui pot.aut præcedit tacita, & sequitur expressa, & tunc prefertur tacita,licet sequatur expressa: ut C. rem alie gerere.l.i.ii.responso.licet gl.circa si scum dubitet.

Vnum tamen scias secundùm Ange. in alleg.l. priuilegia. quòd semper habens
16 † actionem personalem priuilegiatam, uidetur habere potentius priuilegium, quãdo illa personalis habet tacitam hypothecam admixtã similiter priuilegiatã,ut preferatur cæteris aliis hypotheceis: sed ꝙ in mutuante ad refectionẽ rei,uel pro cõseruatione rei, uel ad emptionem, habeant tacitam hypothecam,& priuilegiatã.Iac. But.in l.licet.C.qui pot.in pig.hab. dicit, quòd aut ego mutuo ad refectionem, qui habeo rem obligatam, & potior ero:. ut l.interdum.& l.idemque.ff.qui pot.in pig. hab aut mutuo ad emptionem rei:& tunc non habeo rem obligatam, nisi exprefsè pacisear,tamen habeo actionem personalem.Sed an illa personalis sit priuilegiata? uidetur quòd non:ut l.procuratoris.§. planè.ff.de tributo.Econtrã uidetur quòd habeam priuilegiatam:ut l. qui nauem.de priuil.cred.& hoc uerum.Nec obst. l. procuratoris.§.planè.quia ibi loquitur in tributoria, quę sapit naturam realis: quia magis dicitur credere merci,quã personę ut l.procuratoris.§.si plures.co.ti.& ideo nõ habet in ea priuilegia ex causa.quia in
17 realibus non consideratur † priuilegium ex causa:sed ex tempore.Vel solue,ut gl. in alleg.l quod quis. quia aut mutuat in cõparatione,& habet priuilegiũ ex causa, ut d.l.licet.aut mutuat simpliciter, & non habet priuilegium: licèt inde ematur: ut in allega. l. pen. uel potes dicere, aut pecuniam mutuat quis in causa, & causam expressit, ut prædium inde ematur: ut in alleg. §. planè.uel potes dicere aut in hypothecaria: ut d.l.licet.aut mutuauit in eam rem,& non est conuentum de pignore.& putat Iaco. But. contrahi personalem priuilegiatam: sed nullo modo hypothecaria cootrahitur: ut l.quamuis.C.de pigño.& l. quamuis. C. in quib. cau.ius pig.tac. contrahitur. aut mutuat simpliciter. sed non in eam rem ut inde prędium ematur, & tunc licet ex ea pecunia re: sed non contrahitur personalis priuilegiata, nec hypothecaria: aliàs aliter:ut l.si cùm dotem.§.si.ff.solu.mat. Sed Cyn.in d.l.licet. dicit,quòd tunc præfertur,inter reales actiones priuilegiatus ille, cuius pecunia res empta est,cum specialiter fuit conuentum,quòd res esset ei obligata: aliàs non,ut ff.de tribu.l. procuratoris.§.planè.Item tunc prefertur inter personales actiones cùm exprefsè agit, quòd adhoc mutuat ut d. §. planè. Bal.uerò in d.l.licet.dicit quòd res empta ex pecunia mea nõ est mihi obligata: nisi hoc fit ex pacto : ut l. quamuis. C. in quib.cau.ius pign.tac.contra.& d.l.licet. Sed an saltem habeat actionem priuilegiatam:quidam dixerunt quòd non,per d. §.planè.ideo fuit in contraria opi.dicens, quòd debet habere priuilegium inter personales actiones.& hanc opi. tenet Iaco. But.per l.quod quis.C.de priuil.cred.sed in l.quamuis.de priuil.credi.dicit, ꝙ pro pecunia mutuata ad nauem fabricandam, armandam,instruendam , uel emendam, habet creditor priuilegium inter personales actiones potentius prę cęteris, excepto fisco,non habet autem tacitam hypothecam,licèt habeat tacitam, & priuilegia am qui mutuauit in refectione nauis.ut l.interdum.ff.qui po.sic intelligitur quod not. in l. qui nauem. ff. de priuil. credi. Sed Bartol. in d.l.interdum.dicit, quandoque quis mutuat pecuniam simpliciter,non exprimendo ad rem emendam ex ea:& tunc licet res ex ea ematur, non tamen habet priuilegium mutuans neque in personali: neque in hypothecaria: ut d. §.planè.quandoque quis mutuat pecuniam ad rem emendam pacto exprefsè apposito,quòd sibi fit obligata, & tunc habet priuilegium in personali, non autem in hypothecaria:ut d. l. quod quis.

quis.de priui.cred. Quandoque quis mutuat pecuniam ad rem emendam, pacto expressè apposito, quòd sit sibi obligata, & tūc habet priuilegium in personali & habet tacitā hypothecā & præfertur prioribus:ut in alleg.l.licèt.nisi sit mulier quæ prætendat ius in pignore ex causa dotis: ut in §. his consequens. in authen. de æquali. do, coll.vii.& ita tenet ibi glossa licèt aliter dicat in authen. quo iure. C.qui pot.in pig. habean. & ita uidetur intelligere glo.in allega.l.idemque. circa fi.& dicit glo. in alleg l. interdum.quòd
18 ille qui † credidit pecuniam ad rem conseruandam, habet tria priuilegia. Primò, q in personali alijs præfertur. Item quia habet tacitam hypothecam. Item quia ista tacita præfertur prioribus habentibus etiam expressam: & ista est uera secundùm Bart. ibi, si tamen esset mulier quæ haberet rem obligatam: tunc ipsa præferretur in dote:quia in ea concurrūt duo priuilegia:uidelicet priuilegium prælationis in actu personali, & priuilegium in hypotheca: ut in authen.de æquali.do. §.his consequens. Et dicit Bar. in alle. l. interdum.quòd si quis recipit equum in pignus, quòd pro expensis equi & famuli, & pensione stabuli habet tacitam hypothecam.& præfertur anterioribus creditoribus. Et scias, quòd dixit Ang. in d.l. quod quis. quòd uenditor rei pro pretio consequendo habet in bonis emptoris priuilegium prælationis,& secundum hoc mercator, qui cessauit, & fugit, & dimisit in fundo suo multos pannos, quos emerat debet uēditor pro pretio pannorum prædictorum esse potior alijs creditoribus non priuilegiatis: sed contrarium est uerum, ex quo uenditor habet fidem de pretio:ut est tex.in d.§.planè.& est casus in l. quidam fundum ff.de in rem uerso. Si autem uenditor non habuisset fidem de pretio: quia dominium esset uenditoris: ideò in pannis præferretur quantuncunque priuilegiatis, uel etiam expressam hypothecam pretendentibus:ut d. §. planè.& idem quod Ange. tenet Bal.in alleg.l.licet. & dicit Bal. in l si non donationis.C.de cōtrahen.empt. quòd quādo aliter coniectura potest apparere, uel ét quando uenduntur res, de quibus statim secundùm consuetudinem solita est fieri
19 solutio: ut quia in † nundinis nunquam præsumitur habita fides de pretio; ut ff. de polli.l.si soluturus.& l.si quasi.ff.de pigno.acti.unde.illi qui uendunt equos, uel alia animalia statim recessuris, nisi statim eis soluatur pretium possunt recuperare, cùm non sit translatum dominium, quia fides de pretio habita non fit. Idem si contractus fieret cum peregrinis, uel persona ignota, uel cum statim recessuro: uel cum suspecto de fuga: quoniam non præsumitur habita fides de pretio:ut d.l.si non donationis.per d.l.si quasi. arg. l.si quis delegationis ff.de ind.Item quando quis plures specificas mercantias exercet: puta uini, uel pannorum: licet ille alius prior fuerit, unde quilibet præfertur in mercimonia,in qua mutuauit. dictum singulare Rapha. ut l. procuratoris.§.si plures.ff.de Trib.secūdùm Lud.in suis dictis in litera M.in dicto,quod incipit Mercator.Item etiam fallit quando ille qui habet plures creditores, assumitur ad aliquod pingue beneficium, quòd si post assumptionem beneficij alios creditores adipiscatur:isti postea adepti licet
20 posteriores † præferuntur anterioribus in fructibus beneficij,si omnes habēt personalē: & de residuo debet solui prioribus creditoribus.dictū est sing.Guil.de Cu.in l.sed an me.ff.quod cum eo.qui alle. tex. fin.& bene probantē in l.i.§.sed filij.aliàs incipit, si filius.ff.de sepa.bo. & tenet Ludo.in litera P.dicto,quod incipit, Quidā laicus habet plures creditores.Item ciuitas mutuans pecuniam,non habet ius tacitæ hypothecæ,nisi sit respublica Romanorū:tex.est fin.in l.regula.C.de debito. ciui.lib.xi.in personali autem,ciuitas habet priuilegium:ut debitore non existente soluendo posset habere regressum contra possessores bonorum illius debitoris, quocunque titulo possideant; ut est text. in d.l.regula. & ibi Ange. Quid autem in ecclesia cathedral.: dic,quòd illa habet priuilegiū in personali, quando mutuauit sacerdoti:ut in c.eam te. de ætate & qua-

li.fallit quãdo ecclesia sciẽter,uel ẽt epi scopo sciẽte,& nõ contradicente talis clericus secũdò cõtraxit.quia tũc ecclesia talis priuilegiũ amittit:& sic secũdò contrahens præfertur in personali. dictum est sing. Vincen. in d c.eam te.quem refert Ioan.And. in nouel.secundũm Lud.in litera E.in dicto,quod incipit, Ecclesia cathedralis.

Vnum tamen scias,q priuilegiata actio
21 ne quo ad sortem † non intelligitur priuilegiata quo ad pœnam.text.est sing.in l. si damni.§.sed est communis.ff.de pecul. sed Lud.in l.si cum dotem.§.fi.ff.sol.mat. loquens de mutuante ad emptionem rerum sic dicit.hoc inducunt ad duas quæstiones.Prima est, aliquis uẽdit mercatori posteà fugam accipienti,& fallito:& extat illud,quod est emptũ: quæritur an in re empta debeat præferri ipse uẽdẽs omnibus aliis creditoribus. Pro cuius declàratione quãuis ipse breuiter loquatur:
22 tamen primò est uidendum,an † res uendita non soluto pretio tradita uideatur ipsi uendenti pro pretio tacitè obligata: quia si sit ratione tacitæ hypothecę præfertur uenditor aliis: & quidem uidetur quòd sic.arg.l.Iulianus.§.offerri.de actio. empt.ubi tex dicit uenditorem donec pretium soluatur retinere posse rem uenditam loco pignoris, sed contrarium est: quoniam & ibi dicit gloss.illud non esse pignus propriè.quòd patet, quia cùm res uendita existens penes uenditorem si adhuc in eius dominio:meritò non potest ei pignori esse:ut l.neque pignus. de regu. iur.quòd autem tradit adhuc precio non soluto,non remaneat pro precio tacitè pignorata.est expressum subtiliter intuenti in l.i.ad fi.ff.de rebus eo.& l.i.in fi.ff.de pericu. & commo.rei uenditę.Et pro hoc ita determinat Bald.in l.prætextu.C.cõmo.Ego text.addo clariorem in dicta l. procuratoris.§.planè.Nunc pro declaratione quęsiti sic dic, quòd aut uenditor non habuit fidem de pretio, & tunc iste in rebus uẽditis præfertur omnibus aliis, hoc autem esse uerum probo: quando ex traditione rei uenditæ non habita fide de pretio non transfertur dominium in emptorem, sed manet penes uenditorem: ut l.quòd uendidi.ff.de contrahen.emp.& l.in ciuili.C.de rei uendi. & insti.de rerum diui.§.uenditæ. succedit
23 ergo doctrina uolens,quòd † pretendẽs dominium in aliquibus rebus penes fallitum existentibus,in illis rebus pręfertur omnibus aliis creditoribus. Fallit, ut est expressum in l.si uenditor. §. in bonis. ff. de priuil.cred.& l. si uenditor.§.quoties. depositi. Aut uenditor fidem de pretio habuit: & tunc cùm dominium sit translatum in emptorem: meritò consequens est,ut ipse in illis non habeat priuilegium prelationis, sed cum aliis concurrat, & iste est tex.quẽ Dy.reputat singularem in l.cùm quidam fundus ff.de in rem uerso. melior text. hanc distinctionem probans est in d.l.procuratoris.§.sed si dedi. Hoc tamen ultimum membrum limitat Bald. in d. l. si cùm dotem. §. fin. nisi fortè tempore uenditionis mercator concepisset fraudem fugiendi:quia tunc,cùm dolus dedisset causam habendi fidem, de pretio,perinde est ac si habita nõ fuisset. & ad hoc allega.tex.ualdè no. in dicta l.
24 si quasi.de pigno.actio.dictam † autẽ fraudem pręsumit Ang.ex breuitate temporis: puta si die sequenti fugam arripuerit ut d.l.si uentri.§.in bonis. & argu.c. offi-
25 cium.de elect. In † dubio autem præsumitur habita fides de pretio & quãdo nõ. uide Bal.in d.l.si non donationis.C.de cõtrahen.empt.Nunc ad quęstionem si ex pecunia per me mutuata mercator emit res seu merces, ipsæque merces extant ipso mercatore fugiente, seu fallito,postmodum ego præferar in illis, alijs creditoribus.Pro hac quæstione bene tractã
26 da duo sunt uidẽda. Primò † an res empta ex pecunia mea sit mihi tacitè obligata: quia si hoc est ratione tacitæ hypothecę in illis aliis præferor. & quidem dicendũ est regulariter q nõ.Casus est in l.quã uis.la iij.C.de pignor. Fallit in re empta ex pecunia pupilli, quãdo illa est sibi tacitè obligata. text. est fin. secundùm unam lec. gloss.in l. idemque. ff. qui potiores in pignore habeantur.ubi Ang.arguendo à simili tenet idem fore in re em

pta

pta ex pecunia militis. bene tamen est uerum, quòd si res empta ex pecunia mea mihi obligetur quamuis posterius, tamen in eadem sum potior alijs creditoribus habentibus hypothecam tacitam priorē: ut d.l. licèt. & in authen. de æqua. doti. §. his consequens. & §. quia uerò, & in auth. quod obtinet. C. de pignor. Secundò
17 † examinandum est, nunquid in re empta ex pecunia mea ego habeam inter alios creditores priuilegium exigendi. In quo fuit una opi. in d.l. licèt quòd non: quia cū alijs in eandem concurrere debeo per d. §. planè. ubi hoc uidetur expressum. Secūda fuit opi. Iac. But. dicentis contra. per tex. l. qui nauem. & l. quod quis. ff. de priuil. cre. ubi est expressum, quòd mutuans pecuniā in emptionē nauis est inter alios creditores in exigendo priuilegiatus. Sed illa secundùm Lud. ibidem non obstant, quia loquuntur in casu speciali, scilicèt in mutuante in emptione nauis: quo casu est speciale, ut habeat priuilegium in exigendo is, ex cuius pecunia illa nauis emitur. Etiam ratio specialitatis est, ut deducantur homines ad facilius mutuandum in huiusmodi causam: cùm ex eadem contingit facultas facilius mercandi & negotiandi, quod reipublicæ utile est, dicit tex. in d.l. i. ad fi. ff. de nundinis. sed pro Iacob. uidetur esse tex. in auth. quo iure. C. qui po. in pign. ha. ubi est expressum creditorem, ex cuius pecunia res empta est, inter alios fore in eadem re priuilegiatū & sic ibi uidetur casus apertus. Sed respondē: quòd ibi fuit tex. malè extractus per Irnerium à corpore Authen. quia extractus est à §. is consequens. alleg. qui solum hoc dicit ut apparet ex uerbis literę ibi, hypothecas qu[illegible] n proponere iunio res &c. quòd is, ex cuius pecunia res empta est: si eadem sit sibi hypothecata, licèt posterius, præfertur tamen in ea creditoribus priorem tacitam habentibus, excepta dote. & sic ibi non dicit aliquid de priuilegio prælationis in actione personali. Vnde tertia fuit opi. glo. ord. in alleg. l. quod quis. dicētis, q̄ aut pecunia ad hoc specialiter mutuatur, ut inde res ematur: & tunc in eadem re empta mutuans habet priuilegium prælationis. & ita loquitur. l. qui nauem. Aut mutuata est simpliciter: & tunc mutuans non gaudet priuilegijs, sed concurrit cum alijs ut d. §. planè. Sed certè non reperitur primum mēbrum distinctionis iure probari: quoniam ut dixit glo. in d.l. cùm quis. & d.l. qui nauem. loquuntur in casu speciali, scilicet in eo. qui mutuauit in emptionem nauis. sicut etiam est speciale † in mutuante in
18 refectione ædificii. ut habeat tacitam hypothecam in bonis illius, cui mutuatur, & etiam priuilegium prælationis inter actiones personales: ut primum membrum probatur in l. i. in qui. cau. pi. ta. contraha. Secundum in d.l. si uentri. §. i. & l. creditor qui ob refectionem. ff. si certū petat.
29 & ratio specialitatis † est fauore publicę utilitatis, cuius interest, ne ex destructis ędificiis deformis maneat, eadem refici, cùm ad hoc compelli possunt: ut l. præses. ff. de offic. præsi. & d. l. ad curationis. de damno. infect. & l. ad singularium. C. de ædifi. priua. licèt Bar. in l. rebus. C. de iure do. uideatur tenere hanc opi. alle. ad hoc tex. no. in l. fi. C. de pig. qui tex. nil facit secundùm Lud. cùm secundùm eū loquatur in hypotheca bonorum; non autem in priuilegio prælationis inter actiones p̄sonales. superuenit post alleg. §. his cōsequēs. & §. quia uerò. in auth. de quali. do. ubi sumit dicta. aut. qd̄ obtinet. C. de pign. & auth. quo iure. C. qui po. in pig ha.
30 uolētes, q̄ † in hac militia empta ex pecunia mea, & mihi obligata ratio hypothecę generalis præferatur omnibus aliis creditoribus habentibus hypothecam priorem, excepto credito dotis, cui mutuo in militia non præfertur: nisi specialiter in hoc mutuauerit, ut militia ex hoc emeretur. & hoc in scriptis probari posset Vltimum ius ponitur in §. optimum. iuncta gloss. in uersic. ex cau-
31 sis. in auth. de exiben reis. uolens † militiam, quæ morte militantis expirat; ita demum obligari posse. quando obligat creditori mutuanti pecuniam adhoc, ut illa ematur. Concludo secundùm Ludo. q̄ ueritas est creditorem in re empta ex pecunia sua non habere prælationis pri-

uilegium: quia casus est expressus in alle. §. planè. & ista est uera opinio, quando simpliciter mutuauit, non expresso quòd inde res ematur. durum est recedere ab opin. Azo. Cy. Iacob. But. & Ang. qui tenent quòd tunc creditor habet priuilegium prælationis. licèt Petr. de Ancha. in constitu. M. xl. tenet contra opin. Ludo. Item dicta regula, qui prior. an locum habeat in duobus priuatis, qui habent hypothecam generalem in bonis post obligationem quęsitis, & Barto. in d. l. idemque. in fi. in l. fi. ff. qui po. in pig. ha. tenet ꝙ in duobus priuatis qui habent hypothecã generalem, primus est potior in bonis postmodum acquisitis. & dicit quòd est casus in d. l. fi. ff. qui po. in pig. ha. & l. hac edictali. §. omnibus. C. de secund. nuptiis. & l. in rebus. C. de iure do. & recitat Cy. in alleg. l. licèt. & de hoc planè dixit Bar. in l. si is. ff. de iure fisci. & ibi etiam hoc te-
32 net. sed † si creditor priuilegiatus aut fiscus uel mulier concurrerent cum creditore priuato non priuilegiato: tunc priuilegiatus in bonis etiam postea acquisitis esset potior. ut in allega. l. si is qui. & l. fin. C. qui po. in pig. ha. Sed Cyn. in l. licèt. in hoc passu, an si secundus creditor in bonis posteà quæsitis cõcurrat cum priore, quando sunt hypothecarii. arguit pro, & contra allega. gloss. quæ tenet quòd aliàs concurrunt: ut no. in d. l. idemque. ff. de iure fisci. & l. si is qui. ubi glossa tractat. sed Cyn. dicit, quòd Iacob. de Arc. tenet quòd prior prefertur. & hoc dicit tenuisse in publica disputatione. & dicit quòd non obstat. l. si is qui. supra allegata: quia illud est in priuilegio fisci. ut l. si ignorante. de remis. pigno. Idem Cyn. dicit, quòd aut secundus creditor est fiscus, aut priuatus: si fiscus tunc est potior, quàm
33 prior creditor, ratio est: quia † in quærendis, tempore quo res potuerunt obligari, non præcedit priuatus fiscum: ideo tanquam prior non prefertur. ff. de iure fisci. l. si is qui. aut est priuatus. tunc licet quidam distinguant uidetur dicere Petr. ꝙ concurrunt: ut in alleg. l. idemque. §. fi. & ita tenet ibi gloss. sed ratio Cy. est illa quã s̄. dixi: quia cũ non cõcurrũt priuatus

& fiscus nec potest negari, quòd non sit priuilegium fisci. sed Iaco. de Arc. dixit ꝙ prior præfertur: ut supra dictum est. Sed Bar. in allega. l. licet. dicit quòd primò uidetur, quòd prior sit potior in post quæsitis: ut l. qui fundum. ff. qui po. in pig. ha. & l. diuersi. eo. titu. In contrarium uidetur præallega. l. si is qui. & d. l. idemque. §. fin. dicit glo. quòd ibi creditores debent concurrere. & speciale est in fisco, quòd prę feratur: ut d. l. si is qui. sed, ut prædixi, Iac. de Arc. tenet contrarium, & dicit quòd est casus in d. l. licèt. & uerum dicit secundùm Bar. ibi. quia in d. l. licèt. tractatur de
34 bonis post quæsitis. & dicit, quòd † secundus creditor est potior, si res fuit empta ex pecunia, & eidẽ sit specialiter obligata: quia si uelit dicere, quòd si ista res postea acquisita non fuit specialiter obligata nõ esset potior. & sic non concurrunt:
35 ut ibi dicit gl. imò † qui prior est in tempore potior est in iure. facit optimè l. fin. in princip. qui po. in pig. ha. pro opi. Iaco. contra glos. intelligendo tex. prout iacet.
36 Preterea † conuentio est illa, quæ quærit ius, non acquisitio ipsius rei. & sic concludit secundùm Bart. quòd prior etiam in post quæsitis, debeat præferri secundo. & credo quòd hoc sit ipsa ueritas, ꝑ text. d. l. licèt. sed Bald. in d. l. si fund. C. qui po. dicit quòd inter priuatos habens generalem hypothecam, prefertur habenti specialem hypothecam, etiam si postea bona fuerũt quæsita: ut l. si pignus. ff. qui pot. in pig. ha. C. de remis. pigno. l. si ignoranter. ff. qui po. in pig. ha. l. fi. sed in fisco est speciale, quòd quæsita ꝑ debitorem post contractam obligationem in illis bonis fiscus est potior. ut d. l. si is. Si uerò postquàm fisco competat hypotheca tacita, aliquis contrahat cum illo in cuius bonis fiscus habet tacitam hypothecam: & iste contrahens habet expressam hypothecam posteriorem tempore illa tacita, iste primus est potior, secundùm gloss. in l. i. C. rem alie. geren. sed in l. pignus. ff. qui po. dubitat. uide per Dyn. in regula, qui prior. de re. iu. in vi. ubi plenè. Si autem fiscus & priuatus habent tacitam hypothecam, an preferatur fiscus. dic ut

not.

not. in l. eos. C. qui po. in pign. ha. ubi glo. quæ dicit, quòd præfertur mulier habens talem tacitam hypothecam. Et pro hoc uidetur casus in l. regula. C. de priui. fisci. & idem Bal. in l. diuersis. C. qui po. in pign. ha. dicit not. hanc regulam bene, quòd in pignoribus ille qui est prior tempore potior est in iure. & si unus habet hypothecam, alter non præfertur hypothecarius, quantuncunque sit posterior: quoniam quæsiuit ius in re: ut l. iii. C. qui po. in pig. ha. In duobus autem creditoribus quorum primus promisit; sed non iurauit: alius posterior secundus contraxit, sed iurauit antequam primus: quis istorum est potior, dic ut per Cy. in l. cùm tibi. C. qui po. in pigno. ha. quòd in dote primus est potior: in aliis secus, de quo per Cyn. post Iacob. in d. l. assiduis. Et dicit etiam Cyn. in d. l. scripturas. C. qui po. in pigno. ha. q. si creditor primus habet tantummodo priuatam scripturam debitoris, cum obligatione bonorum omnium scriptam, propria manu mihi subscriptâ testibus, cum hypotheca, quòd secundus creditor præfertur in hypotheca creditori priori. & ita dicit tenere Dy. in regula, qui prior. & ita Azo. in summa in titu. qui po. in pig. ha. C. & gl. in alle. l. diuersis.

Et pro intelligentia præmissorum no.

37 quòd † hypotheca aliqua est expressa, & ista fit solùm partiũ conuentione: ut l. i. ff. de pigno. actio. Alia est tacita, & ista fit per legem & datur à lege sine contrahentium expressione. & primò istam habet mulier in dote sibi promissa: ut l. i. C. de rei uxo. actio. Item etiam eam habet pro rebus paraphernalibus, nisi per specialem & expressam hypothecã sibi prouiderit: quia tũc alii renunciare uidetur, ut l. fi. C. de pact. conuen. sed Inno. tenet contra. in c. ex literis. de pig. de quo uide per Ludo. in litera D. dicto xvj. in uerbo dos. & hoc priuilegium ad hæredes mulieris non transit: ut l. i. C. de dot. promiss. nec hoc priuilegium habet mulier hæretica: ut in authen. de priui. dot. col. vij. Itẽ omnia inuecta & illata in rustico prædio domino sciente, nisi ad tempus inferantur, domino fundi tacitè obligãtur. ff. qui

pot. ...

mod. ius pig. ta. contraha. l. prædia. & C. eo. ti. l. quamuis. Item bona tutorum & curatorum tacitè obligantur: ut l. pro offi-

38 cio. ff. de admi. tuto. Sed † bona patris tacitè obligantur filijs p. o. rebus aduentitiis & rebus eorundem: non tamen imputatur patri, si malè sit ipsis usus: uel in eis malè uersatus sit: ut C. de bonis quæ liberis. l. antepe. & l. fi. §. non autem. Ergo

39 † & bona prælati ad exemplum patris & tutoris etiã tacitè obligantur pro mala administratione. xi. q. ii. illud. ij. quæ. vii. lator. & est glo. in c. ex literis, de pigno.

40 Item † bona matris transeuntis ad secundas nuptias tacitè obligantur filiis, primi matrimonii. l. hac edictali. §. pen. C. de secundis nuptiis. Item bona hæredis pro legatis & fideicommissis. C. commu. de lega. l. i. Item bona pro tributis obligantur. C. in quib. cau. pig. ta. contrahi. l. i. Item bona contrahentis cum fisco: ut C. in quibus causis pign. taci. contrahi. l. i. Itẽ bona primipili, quo casu etiam bona uxoris obligantur. C. in quibus cau. pig. ta. cõtrahi. l. satis. Idem in clerico coniugato obligato ecclesię. l. fi. C. de sacrosanct. ecclе. Item bona matris si antequam petat tutorem dari filio transeat ad secundas nuptias: ut C. ad. Tertul. l. omnem. C. in quib. cau. pig. taci. contrahi. l. si mater. & uide Hostien. in summa de pigno. in §. in conuentionalia. In pignoribus uerò prætoriis quid iuris sit? an habeat locum regula, qui prior. uide Barto. in l. cum unus. ff. de bonis autho. iudi. pos. & in l. fi. eod. ti. & in l. si decreto. Cum plures ueniunt aut omnes prætendunt pignus conuentionale. & tunc est notare regulam, qui prior in tempore &c. fallit in l. licet. & l. diuersis. suprà allega. & ff. qui po. in pig. ha. l. interdum. & in authẽ. de æquali. dot. §. his consequens. Si uerò omnes prætendunt pignus pretorium: tu dic, quòd aut omnes sunt eiusdem tituli: quia omnes ex contractu, uel omnes ex causa legati, uel omnes ex causa damni infecti: & tunc concurrunt omnes ordine non inspecto. & ita loquitur l. si decreto. & l. fin. C. de bonis authoritate iudicis possidẽdis. & ff. ut in possessione legato. l.

si is cui. §. si plures. & §. qui prior est. Aut sunt diuersorum titulorum, & tunc quę prior est in tempore. ut d. l. si decreto. Si
41 uerò † quidam prætendunt pignus conuẽtionale & quidam non. tunc habet locum dicta regula qui prior. ut ff. ut in possessione legat. l. si postquam. ff. qui potiores in pigno. habean. l. & secundum. Cętera autem ad intellectum istius materiei prioritatis, uide per Dynum in regula iuris, qui prior. de regulis iuris. in vj.

nil nouari. {
appellatione pendente.
nullitate pendente.
in integrũ restitutione pẽdẽte.
pẽdẽte r̃cursu ad arbitriũ boni (uiri.
recusatione iudicis pẽd.
securitate pendente.
dilatione pendente.
accusatione pendente.
lite pendente.
supplicatione pendente.
relatione pendente.
inuentarii confirmatione pen(dente.
}

SVMMARIVM.

1 *Clausula, nil nouari, materia quæ sit, et quę in ea discutienda requirantur.*
2 *Iudex rei ab uno litigantium petitæ, an in alterum possessionem transferre prohibeatur.*
3 *Ius offerri, & omnia attentata reuocari, in pristinumq; statum reduci quando pars petere possit.*
4 *Attentatorum & innouatorum reuocatio quã do per partem petatur.*
5 *Matrimonium contra iudicis inhibitionem à muliere cum alio contractum, quando reuocetur.*
6 *Appellationẽ suam num impugnare, & eã frustrator iam dicere possit appellans.*
7 *Iudex incompetens, si se competentem pronunciauit, an ab illius interlocutoria appelletur*
8 *Attentatio quando per iudicem appellationis, iudici, à quo, inhibita sit.*
Et quando intimatio inhibitionis uim habeat
9 *Iudicis & appellantis factum, quando per uiam attentati ex mero iudicantis officio reuocetur.*
10 *Clausula, nil nouari, &c. an in iudice, à quo, cuius officium appellatione pendente conquiescit, locum habeat. Et quid in iudice, ad quem.*
11 *Iudex, à quo quando, & quo tempore sententiam executioni mandare possit. & nume. 15.*
12 *Innouatio quotuplex sit.*
13 *Actus innouatus, an appellationi expressę & tacitæ contrarietur. Et quotuplex sit.*
14 *Attentata quando extraiudiciali appellatione pendente, non probata causę ueritate, reuocentur.*
15 *Preoccupatio seu præuentio an locum habeat in creditoribus & alijs pretendentibus ius pignoris prætorii aut conuentionalis.*
16 *Iudex num in causa capitali possit sententiam corporalem tempore ad appellandum pendente exequi.*
17 *Condemnatus ad mortem an ante dies decem à die latę sententię iuditium patiatur*
18 *Innocentem occidere, & occidere eum, qui confugit ad iustam iuris defensionem, paria sunt.*
19 *Iurisdictio an per appellationem censeatur in dici, à quo, sublata.*
20 *Regula nil nouari appellatione pendente, an solum inter appellantem, & appellatum locum habeat.*
21 *Appellatio, an sit semper iusta, cùm appellatur a sententia diffinitiua, ut ei deferatur.*
22 *Appellationis temerariæ & notoriæ pẽdentia quo casu suspendat pronunciatum.*
23 *Iudex ad quem, quando possit inhibere uel citare.*
24 *Inhibitio ut sit canonica tria requiruntur.*
25 *Ponderandum est non quod fit, sed quod fieri debet.*
26 *Iuris executio qua iniuria possit affici.*
27 *Iudex appellationis, quę præmittere debeat antequam iudici, à quo, inhibeat.*

Clausula, Nil nouari generalis est sub se continens supradictas clausulas, de quarũ qualibet dicamus per
1 ordinẽ. Et primò de clausula, Nil † nouari appellatione pendente. quę continet amplã materiam, bonã, & quotidianã. pro qua discutienda collige primò regulam, quòd appellatione

appellatione pendente nil nouatur. ff. nil nouari appellatione pen. per totum. & C. de appel. l. appellatione. Fallit quãdo ista innouatio fit per legem, uel authoritate legis. per hanc. C. de temp. ap. de quo per glos. fin. ibi. Item fallit quando nouatio fit contra tertium, contra quem innouari non interest appellantis. l. creditor. in princ. ff. man. ubi casus singularis, qui non est alibi.

Item fallit quando attentatur id, quod poterat attentari pendẽte priori iudicio: ut l. postquàm. §. Imperator. ff. ut legat. no. caue. secundùm Bartol. & ille tex. non est alibi secundùm Dy.

Item fallit si innouat appellans: ut l. minimè. & l. eos. §. super his. C. de ap.

Item fallit si appellatio est euidens, & notoria. & frustratoria, ut in c. cũ appellationibus. de ap. li. vi.

Item fallit secundùm Spe. in ti. de app. in §. nouissimè. cùm reus suspectus est, ut de dilapidatione fructuum rei acto. adiudicata. Nam tunc fructus: quia appellatione pendente, sequestrantur. ii. q. vi. ca. quoties. C. quo app. non reci. l. ab executore. §. fin. & l. Imperatores. §. fin. ff. de appel.

Item fallit, cùm hæres conuictus super legato appellat: non enim defertur appellationi, imò cauet de eo restituendo: ut l. postquàm. §. Imperator. suprà al legat.

Item fallit, quando condemnatus de crimine appellat. Nam non potest dare fideiussorem, quin sit in custodia, usque quo ueniat ad eum, ad quem appellauit. ii. q. vi. argu. C. de app. l. eos. §. super his.

Item fallit in his casibus, in quibus appellatio non admittitur: ut no. ii. q. vi. c. appellatione. & C. quorum appellat. non reci. per totum.

Item fallit in sententia excommunicationis uel interdicti. Nam quando excommunicatus appellat à sententia excommunicationis, post appellationem potest pronuntiari excommunicatus, de ap. c. pastoralis. & ita tenet Ioann. Andr. in c. uenerabilibus. de senten. excom. §. attamen. super uerbo, appellandum. in vi. & Ange. in l. per hanc. de tem. ap. & in l. i. ff. nil. no. app. pend.

Item fallit si agatur actione personali, puta ex empto. Nam si res petita alienatur, tenet alienatio. Nec ob. ff. nil. innouari ap. penden. l. i. & ii. q. vi. c. appellatione. ubi status causæ non debet mutari: quia dic secundum Spec. quòd non mutatur, nec appellationi præiudicatur: quia perinde cõdemnabitur reus si res petita alienatur, ac si non esset alienata. de quo in Spec. de interro. act. §. fin. uersic. uerum. Nec obstat authen. ut nul. iudi. §. super

2 hoc. ubi prohibetur † iudex transferre possessionem rei petitæ ab uno litigantiũ in alterum: quia hic non prohibetur pars transferre in extraneum: sed iudex sic ut ibi. Vnde quòd dicitur, nil innouari appellatione pendente, debet intelligi per iudicem. Nam pars, non obstante sua appellatione, potest uti suo iure: sed si ageretur reali. tunc fateor quòd non posset alienari non ea ratione: quia ap. pend. nil debet innouari, sed quia res est litigiosa.

Item in casu in quo tenet sententia lata: nec reuocatur ut habes de noto. crim. §. i. uer. quid si auditis.

Item etiam non ob. ap. quandoque iudex, à quo interponit suã iurisdictionem propter pericula animarum. Etiam fauore matrimonii. extra de matrimon. contracto contra interdict. eccl. capitu. ii.

Item etiam quia licèt detulerit appellationi: tamen intromittit se de iurisdictione, absoluendo ab excommunicatione, & cautionem nomine ecclesiæ recipiendo. de appel. ca. qua fronte.

Item ordinarius potest post appellationem possessionem turbatam reformare. de ap. c. teneamur. & c. ex parte. de restit. spo. per Ant. de But.

Item quia ubi ordinarius ignorat fuisse appellatum ad superiorem, tenet sententia lata contra appellantem per eum lata. de ap. c. si duobus.

Item quia potest delinquentem notoriè punire, licet appellantem. de ap. cap.

propo-

propofuisti.in fi.

Item poteft tempus legis moderari.de appel.c.cum fit.primo refponfo.

Item quia poft appellationem poteft cogere profequi appellationem propriã. de app.c.confuluit in fi.& c. repræhenfibi lis.

Item quia fi fit à iudice præfixus termi nus ad profequẽdũ appellationẽ,& appel lãs intra illud tẽpus non profequitur,po terit iudex ipsã fententiã exequi,uel in cau fa ipfa procedere.de ap.ca. cum fit Roma na.uer.ꝙ fi is.& c.ad hæc.Quidam tñ,di cũt,ꝙ nõ manet fententia diffinitiua rata, licet huiufmodi terminus fit elapfus, nifi lapfum fuerit tempus iuris.quod non pla cet.ut no.eod.titu.c.perfonas.

Itẽ fi eft cõmiffa caufa appellatione re mota,nõ obft.app.poterit ꝑ iudicẽ,à quo innouari,& fẽtẽtia executioni mãdari,fe cundùm Inno.& Hof.& in c.paftoralis.de offic.iudic.deleg.

Itẽ.tolle hanc regulam, ꝙ attẽtata ap pellatione pendente,reuocantur per uiã attentati officio iudicis appellationis:ut in c.nõ folùm.de ap.in vi.eft ergo practica, fecũdùm Ang.in allega.l.per hãc.ꝙ appel lãs uexatus appellat pendẽte,forfan:quia pignoratus,aut mulctatus,aut poffeffione bonorũ priuatus,cõpareat corã iudice ap pellationis,& dicat appellatione pẽdente

3 talia attentata & innouata,& ideò†petat pars ius offerri,omnia attẽtata reuocari, & in priftinũ ftatũ reduci.Et tũc iudex ap pellationis ipfo facto cognito, ꝙ attenta tũ fuit,debet reuocare de facto , ficut de facto attentatum eft:& hoc eft uerũ, quã do fuit appellatum à diffinitiua:quia non debet tunc expectari finis litis per litigã tẽ,uel per iudicẽ à quo.& fiquidem inno uatur,debet reuocari per uiã attentati:& hoc eft uerũ quãdo attẽtatũ pertinet ad iudicium & ad procefsum.Et fcias ꝙ illud dicitur pertinere ad iudiciũ & ad proceſ fum fecundùm Ang.in alle.l.i.ff.nil noua ri.quãdo nõ poteft expediri per iudicem à quo,nec ut per iudicẽ,nec per litigãtẽ, nifi ut litigãtẽ,& in forma iudicii.Et ideò fi appellas,nec eligas & eligis:non eligis, ut litigator:fed ratione iuris tui.Illo cafu electio non eft irrita per appellationis pẽ dentiã,fecundùm Inn.in c.dudũ ecclefia. in ii.col.& Spe.in titu.de ap.§.nouiffimè. uer.uerũ uidetur,Vnde nimirum fi attẽta ri põt electio app.pend.licèt antè multã pofsũt attẽtari ap.pen.ut s.dictũ eft:tamẽ fi appellãs appellatione uincit,omnia ex poft facto ceffant, quæ iuri appellãtis cõ tradicũt,fecũdùm Inno.& Io.And.in c.pa ftoralis.de ap. Vnũ tamẽ tene fixũ cordi,

4 ꝙ fi petũtur attẽtata feu innouata,reuoca ri,& pars opponit , & dicat appellationẽ nullã,feu nõ tenere:& de hoc poffet in cõ tinẽti docere,tunc nulla debet fieri reuo catio attentatorũ feu innouatorũ,fecun dùm Io.Mo.in c.cupiẽtes.de elec.in vi.Et ita dicit Bald.in l. appellatione.C.de ap pel.fubiũgẽs unũ no.dictũ poft eundẽ. Io. Mo. ꝙ fi lite pendẽte fuper fponfalibus

5 cõtra inhibitionem† iudicis mulier matri monium contrahat cũ alio,ꝙ nõ reuocatur matrimoniũ cõtractũ,contra inhibitionẽ iudicis lite pẽdẽte.Ang.no.in l.i.ff.nil no uari dicit,ꝙ ubi appellatio notoria nõ te net,attẽtata ꝑ ipsũ appellãtẽ debẽt reuo cari, licèt nõ fint attẽtata ꝑ ipsũ appella

6 tũ,uel per iudicẽ.Ratio eft,quia†non põt appellãs fuã appellationẽ impugnare , & dicere eã fruftratoriã: ut l. fi feruus plu riũ.§.fi.ff.de leg.i.& hoc tenet Inn. de re fcrip.c.ex parte. lo.ii. Item appellatione iudiciali pendente & fuper uno articulo, tota iurifdictio iudicis filet fuper toto ; quia tota caufa ad fuperiorẽ deuoluitur : ut in c.cordi.de ap.lib.vi.fi tamen corã iu dice appellatur,ne unus teftis recipiatur tanquam inimicus,uel excommunicatus: fi recipitur nõ obftãte appellatione, ua let receptio.fed nõ habet uti iudex dicto fuo,in præiudiciũ appellantis. & ita dicit Inno.in c.cùm uerò.de elec.Sed fi appel latur à fimplici teftium receptione,nõ im pediretur eius officiũ fuper aliis teftibus recipiẽdis.Quòd aũt dixit , cùm appella tur à iudice fuper uno articulo, totã cau fã ad fuperiorẽ deuolui,fi pronũciatur be ne appellatũ,intellige quando primus iu dex erat iudex dictæ caufæ.aliàs fecus.

7 Exẽplũ†fi iudex incõpetẽs pronũciauit fe iudicẽ cõpetẽtẽ,ab illa interlocutoria ap pellatur:

pellatur: nã superior de principali causa non cognoscit. Et hoc tenet. Spe. in ti. de appella. §. restat. in fi. & scias q̃ licet cùm appellat ab interlocutoria, officiũ iudicis nõ cõquiescat, nisi post inhibitioné canonicè factã: ut d.c. nõ solùm. tñ si iudex, à quo, loco & tẽpore cõgruis requisitus, apostolos dare denegauerit, aut nõ dedit: ex tũc absq; inhibitione, omnis eius ꝓcessus est inualidus, nisi appellationi renũtiatum fuerit. ut in c. ab eo & c. cùm super. de ap. in vi. & intelligitur renũtiare si appellãs cõparuit corã iudice primo: ut in c. gratũ. & in c. cùm uenisset de ap. secus si cõparuit corã eo, docẽdo de grauamine, ꝓpter qđ appellauit: licet de hoc sint opi. magnę ut refert Ioa. And. in c. si à iudice. de appellatio. in vi. Itẽ appellatione interiecta ab interlocutoria: ante inhibitionẽ, si iudex uult. aliquid attẽtare in causa prima procedẽdo, põt: nec debet ulterius citare appellãtẽ: ut in c. i. de do. & contũ. in vj. Itẽ si iudex uult attẽtare post appellationẽ ab interlocutoria, indistinctè põt, si reuocat grauamẽ, à quo est appellatũ, & reuocat eo tẽpore, quo nõ est ꝑfectè delata ad superiorẽ. tex. est in d.c. si à iudice. Quando uerò appellat ab interlocutoria non est facienda reuocatio attentatorũ antequã cõstet appellationis causam esse uerã. & hoc si fuerunt attẽtata ante inhibitionẽ: secus si post inhibitionẽ factã canonicè: quia tunc similiter non est expectãdus euentus litis. & ita tenet Ioan. And. post multa in d.c. non solùm. in glos.
8 magna in fi. iu uer. sed redeũdo. & est† necesse q̃ iudex appellationis inhibuerit iudici à quo, ne attentet: nam si solũ intimauit, hæc intimatio nõ habet uim inhibitionis: ut no. Ioan. And. in d.c. non solùm. per tex. illius. c. Si autẽ attentetur per tertiũ, illa non reuocan'ur per iudicẽ ad quẽ, sed per iudicem ordinarium: saluo, nisi per talia attẽtata per tertium impediatur iurisdictio iudicis appellationis, secũdùm Ioa. Andr. in d.c. nõ solùm. in gl. fi. circa prin. Si uerò aliquid attẽtatur per appellatũ: tũc si de sui natura ipsum attentatũ est licitũ & irreuocabile, ut matrimoniũ, cùm quæstio esset de sponsalibus: ut s. dictum est ꝑ Bal. post Ioan. Mo. & illud nõ reuocatur ꝑ uiã attentati, & si post inhibitionem esset attẽtatũ: sed expectatur litis euẽtus: si autẽ est reuocabile non reuocatur per uiam attentati: & si post inhibitionẽ attentatũ fuisset, cũ attentatum de sui natura est licitũ: ut no. Io. And. in d.c. non solùm. Ang. uerò in l. si cuius. de appellatio. recip. di-
9 cit, q̃ facta† per iudicem, uel appellantẽ, reuocari possunt per uiam attentati, ex mero officio iudicantis. nam si aliquid attentaretur contra appellantem, per tertium non habentem causã ab ipso appellante, non potest illud grauamem reuocari, nec per uiam ordinarii: ut in c. Romana. circa mediũ. de appel. in vi. & no. Ioan. And. in d.c. nõ solùm. si autem attentatur aliquid, quod est reuocabile, & illicitum: ut est spoliatio appellationis. tunc ex mero officio iudicis ad quem, reuocatur attentatum: si autem non est illicitum, attentatum non reuocatur quia multi sunt casus, in quibus appellatione pendente potest innouari. ut supra dixit. ubi autem attentatur aliquid irreuocabile: tũc punitur attentans, & interdicitur attẽtatum, ut desistat omni modo quo fieri potest secundùm Io. And. in d.c. non solùm. Vnum tamẽ. no. q̃ attentata: & per iudicem ad quẽ reuocata, licet pronuncietur post per iudicem ad quem, malè appellatum: non propterea debent reponi in illo statu, in quo erant ante reuocationem. Bartol. uerò in l. i. ff nil nouari. dicit quòd illud, quod dicitur quòd appellatione pendente nil debet nouari, habet locum in his, quæ pendente priori iudicio fieri; seu peti non poterant: ut l. postquàm. §. Impera-
10 tor. ut leg. no. caue. Item† etiam dicit, q̃ habet locum in iudice à quo, cuius officiũ appellatione pendente cõquiescit. Sed in iudice ad quem non habet locum, quoniam per eum multa fieri possunt & innouari. Item & per l. multa. possunt innouari. & sic restant, secundùm eundem, contraria, quę sunt in l. ii. C. de appella. & pendente appellatione non põt fieri executio facti, sed iuris sic: ut l. furti. in princ. ff. de his qui no. infa. Et hæc innouata ante uictoriam causæ: & post reuocari

uocari possunt, secundùm Inno. in c. dilectus. de excep. & caueat appellans, si in eodem libello petat principale negotiũ, & attentata reuocari, nec litis contestationem, sed reuocationem attentatorum petat tantum, secundùm Inno. in ti. de appel. §. nouissimè. & per Ioann. And. in d. c. non solùm. & adde unum no. dictum Bar.
11 in l. i. ff. nil no. quòd lapso † tempore ad appellandum iudex, à quo potest mandare sententiam executioni, si appellans non ostenderit de prosecutione & impedimento. C. de temp. appel. l. fin. §. illud. & est expressum in l. si cõtra maiorem. C. de apppel. & ibi hoc tenet Ang. & dicit Bar. in alleg. loco. quod dico de temporis lapsu, intelligitur, biênij: non enim sufficeret primum annum lapsum esse. C. de tempo. appel. auth. ei qui licèt de iure canonico innouatur. Contrarium in c. ex ratione. de app. secundùm Bald. & Saly. in l. de appellatione. C. de appel. & super hac clausula, nil innouari appellatione pendente,
12 dic, quòd † quædam est innouatio legalis: & ista admittitur, appellatione pendente patet in damnato qui interim efficitur infamis pendente appellatione interponenda, & dato tempore ad appellãdum: ut l. furti. in prin. ff. de his qui no. infa. licèt si prouocauerit, infamis interim non habeatur: ut ibi in secundo responso. Alia est innouatio partis: & tunc aut appellantis aut appellati: si appellantis,
13 & tunc † aut actus innouatus contrariatur appellationi expressè uel tacitè, & admittatur: quia uidetur appellationi renunciare attentans: ut l. ad solutionem. de re iudi. & C. de temp. app. l. fi. §. illud. aut actus ille non contrariatur appellationi. & tunc ut est extraiudicialis. & interim admittitur: licèt eo postea non appellante, uel succumbente in causa appellationis actus ille per iudicis officium reuocetur. ff. de admi. tuto. l. chyrographis. §. i. aut actus ille est substantialis pro institutione, seu iustificatione, seu appellatione, & ille admittitur. C. de tempo. app. l. per hanc. & l. ampliorem. si autem partis appellantis est ille actus, & tunc distingue, aut coram iudice à quo aut corã iudice, ad quem: si à quo, aut iudicium pendens imponit ei silentium super tali innouatione, & tunc reuocari remedio attentati: ut ff. de appel. l. cùm ex causa. & authen. ut nulli iudicum. §. super hoc. colla. ix. & d. c. non solùm & ita loquitur l. ii. C. de app. aut non imponit ei silentium, & tunc non debet reuocari per uiam attentati. extra de elec. c. cùm nobis olim. & notat Innoc. in c. cùm M. de consti. Alia & tertia innouatio est iudicis, & tunc aut eius, ad quem est appellatum: & talis admittitur, ut patet tam circa sequestrationem fructuum factam, ut super us est dictum. quàm etiã circa sentẽtiam ut in alleg. l. ampliorem. & ff. quod cum eo. l. Titianus. Aut iudicis, à quo, & tunc eius innouatio regulariter non permittitur. ut d. l. ampliorem. quia appellatio suspendit pronunciatum: ut l. 1. in fin. ff. ad Turpil. quod dictum intellige sanè iuxta no. per Bal. in l. si causa cognita. C. de transac. ubi dicit, quòd quædam sunt quę in causa appellationis possunt re formari & prorsus tolli, & quantum ad ista, appellatio suspendit pronunciatum: quia nisi rescindit præcisè, cum remaneãt interim reliquiæ: ut ff. ut lega. no. caue. l. postquàm. §. Imperator. & l. i. in fin. ff. ad Turpil. quędam sunt, quæ in causa appellationis non ueniunt rescindenda, & ista non rescinduntur per appellationem ut litis contestatio, & testium receptio: ut C. de procura. l. ita demum. & in cle. testibus. de testib. quædam sunt quę nullo modo pertinent ad iudicem appellationis: sed finiuntur statim, quòd est appellatum? & tunc quo ad ista appellatio prorsus rescindit pronunciatum. ff. de iudi. sol. l. cùm apud Sempronium. Quędam ergo transferuntur ad iudicem appellationis cum potestate mutandi, & ista dicuntur suspendi, quia pendent ex euentu. Quędam transferuntur sine potestate mutandi, & ista non suspenduntur: quia nõ pendent ex euentu. Quędam nullo modo transferuntür & ista præcisè perimuntur: ut d. l. cùm apud. Sunt & quædam quæ non possunt pendere. ut ea. quæ cùm sunt necessaria, trahunt secum executionem, ut infamia, deportatio: & ista per appellationem

pellationem rescinduntur. l. furti. §. 1. ff. de de his qui no insa. & l. qui ultimo. cum si. ff. de pœnis. si autem appellatio est extra iudicialis, & actus de sui natura est licitus, dic secundum Ange. in d. l. per hanc. quòd nunquam reuocatur, sed semper expectatur euentus, nisi probato quòd electio non fuit canonica. ut notat Ioan. An. in d c. non solum. in glos. magna. & Inno. in c. cum inter canonicos. de elect. in glo. quæ incipit, non uerò sufficeret. & sequenti, quę incipit, sed licet. ubi expressè
14 decidit † attentata, extraiudiciali appellatione pendente, nunquam reuocari, nisi probata ueritate causæ: etiam si appellans obtulisset se in cōtinenti probaturū. quod est notatu dignum: quia limitat. c. interposita. de appel. hoc, quod dico non reuocari, fallit in duobus casibus. primò si appellatur coram iudice habente iurisdictionē: exemplum, si appellatur à confirmatione, nec confirmetur electio prę lati: uel si partes appellationis iudicis eligerent communiter: nam tunc attentata, post appellationem à dicto actu extraiudiciali, reuocantur in continenti, secundum Inno. ibi. hæc autem appellatio extraiudicialis, intra x. dies fieri debet, & in scriptis, & cum causę insertione: ut in c. concertationi. de app. in vi. & sic non differt ab appellatione interposita in iudicio nisi quantum ad reuocationem attentatorum, ut ex prædictis patet, à quo, ad ipsa attentata, differt in alio. quod est mirum: quia si appello extra iudicium, ne Titius recipiatur in testem coram examinatore meo, ille examinator potest recipere alios: sed si appellatur in iudicio, ne iudex accipiat Titium testem facta inhibitione, nullus recipi poterit: quia per appellationis inhibitionem, totum negotium deuoluitur ad superiorem: ut in c. cordi. de appel. in vi. cum ergo appellatur extra iudicium, & ab actu extraiudiciali sola attentata respicientia ipsius appellationis articulum reuocantur, & non alia: sed cum appellatur in iudicio & ab actu iudiciali, non solum attentata respicientia ipsum articulum reuocātur, sed etiam alia respicientia ipsam causam. & no. Inno. de elec. c. cum nobis. Circa attentata uerò pendente appellatione, dic, quòd cùm postea appellatur à diffinitiua, omnia attentata interim reuocantur, sicut attentata appellatione pendente: ut dicto c. non solum. fallit ut suprà dictum est in sententia excommunicationis & interdicti, quę lata est intra tempora appellationis, non reuocatur, & est speciale in ea secundum Ioann. And. in c. uenerabilibus. de sententia excommuni. in vi. & hoc tenent domini de Rota in decis. no. decisio. clxxxv. Attentata uerò intra tempora app. cum appellatur postea ab interlocutoria, non reuocantur nisi secuta uicto
15 ria pro appellante, & ideò † interim iudex potest suam interlocutoriam mandare executioni, per d. c. non solum. unde secundum Ange. in l. ii. C. de app. sicut appellatione pendente nil innouatur, ita cum pendet tempus ad appellandum semper intellige, à diffinitiua, & hoc tenet glo. in l. i. nil noua. appel. & in l. ex iudiciorum. ff. de accusa. si tamen aliquid innouatur, nec post appellatur, non debet reuocari per iudicem, & secundū Bal. in l. per hanc. C. temp. appel. pend. app. nihil debet innouari, quod sit contrarium natū ræ appellationis: secus si est prosecutum: ut d. l. per hanc. Ludo. uerò in l. possideri. §. si seruus. ff. de acqui. posses. dicit sic ad paria iudicantur pendentia appel. & temporis dati ad appel. secundum glo. in d. l. ex iudiciorum ff. de accus. & in l. si quis post. ff. de testib. & in l. i. ff. nil noua. ap-
16 pel. penden. Iudex † in causa capitali pendente tempore ad appel. potest exequi sententiam corporalem, secundum Innocen. in c. quęrenti. de offi. dele. & secundum Bar. in l. non tantum. ff. de app. & l. addictos. C. de epi. audi. idem tenet Saly. in l. addictos. C. de appel. Albe. de Rosa. in quæstione statutorum, in ultima parte q. xxiiii. & hoc uult Bald. in d. l. addictos. de epis. audi. quòd non solum ille, qui ad ultimum supplicium ducitur: sed etiam quicunque ad ius potest appellare, si tempora largiuntur. l. si sumus intra x dies à die latę sententiæ: ergo appa-
17 ret ex hoc fine, quòd † ante decem dies

demnati ad mortem non possunt iudiciũ pati, & sic appellatione interposita differtur executio corporalis: tamen secus est in tempore appellationis interponendæ: ut d. l. addictos. & hoc idem tenet Guil. in d. l. addictos. de episc. audi. & Bar. in d. l. non tantum. ff. de appel. Nec obstat glo. in l. i. ff. nil innoua. appel. penden. quæ dicit, quòd sicut nil potest innouari post appellationem: ita nec potest innouari intra tempus appellationis: quia illa gl. loquitur in causa ciuili: secus autem est in causa capitali: quia ibi præcedit euidentissima probatio, secundum Petrum. Sed Guil. dicit, quòd ratio est: quia est uerisimile, quòd multi intersint ad audiendum condemnationem, quòd si uideant eum duci ad supplicium, quòd aliquis pietate motus appellat. quæ ratio parum ualet: nam dilatio sibi concessa à iure ad appellandum non debet sibi auferri: ut C. de dilatio. l. siue pars. in alle. c. nõ solum. de appel. breuiter quædam est executio, quæ procedit propter immanitatem criminis, quæ non potest retractari, sicut est executio ad mortem, uel ad membri mutilationem: & in hoc non habent locum leges, quæ loquuntur de reuocatione attentatorum: quia hoc est impossibile: quia irretractabilis est ista executio. Item nõ habent locum leges, quæ dicunt de temporis expectatione. quia hoc est impossibile propter criminis immanitatem. ad hoc. ff. de iniusto rupto & irrito testamẽ. l. si quis filio. §. si quis. sed si esset appellatum: tunc quia recisa esset sententia, executio fieri non posset: imò puniretur iu-
18 dex capitaliter: quia † paria sunt occidere innocentem, & occidere eum qui confugit ad iustam iuris defensionem: ut ff. ad l. Iul. maiesta. l. lege. §. fina. Fallit in notorijs ut quando delictum est commissum in conspectu populi, siue sit uehemens iudicium: quia per hoc efficitur notorium ipsum maleficium: ut quia interfector cũ gladio sanguinolẽto uisus est fugere per plateam in conspectu populi, secundum Inno. in c. statuimus. de offi. delega. Item fallit, quando quis est plenè conuictus & sponte confessus: nam cùm non possit probare contrarium, non auditur: ut C. quorum appel. non reci. l. obseruare. secus si sit semiplenè conuictus: ut ff. de quæstionib. l. maritus. Item illud est uerum quando confessio emanauit in figura iudicii ante sententiàm: nam si post sententiam confitetur extra iudicium, talis confessio non impediret appellationem: ut ff. de appella. l. non tantum. ubi glo. not. Et adde quod not. Innocen. de offi. delega. c. quærenti. ubi dicit, quod quando consanguinei uel amici appellant in casu premisso, pro eo qui ducitur ad supplicium; & nihilominus iudex uult exequi, quòd isto casu impunè possit resistere de facto huiusmodi inquisitioni: & illam impedi-
19 re: quia † per appellationem sublata est iurisdictio iudici à quo, secundum Innoc. ubi suprà. Item etiam dicit Innoc in ca. pastoralis. de offic. delega. quòd nunquã executor debet exequi sententiam corporalem si eam uidet esse iniustam: nam debet referre superiori, & omni ingenio, quo potest, executionem differre, uel impedire. ff. de questio. l. i. §. si quis ultro. ubi est text. Barto. uerò in l. qui ultimo. ff. de pœnis. dicit not. quòd quidam sunt effectus iuris ipsius sententiæ, non requirẽtis factum hominis, ut infamia: & quòd quis dicatur seruus pœnę, & in istis statim sententia lata producit suum effectum: ut l. quod ad statum. ff. de pœnis. & l. qui ultimo. ff. de pœnis. & l. furti. ff. de his qui no. infa. Quidam sunt effectus sententiæ requirentis factum hominis, ut est executio corporalis: & in istis sententia non producit effectum, nisi post lapsum temporis ad appellandum concessi. per gloss. in d. l. i ff. nil inno. ap. pendent. unde ex hac theorica resultat decisio: quicquid dixit Albe. sed Bald. in l. i. si à non
20 compet. iudic. quòd † regula, nil nouari appellatione pendente habet locũ inter appellantem & appellatum, non autem quo ad tertium, respectu cuius non dicitur pendere appellatio: pro quo allegatur gloss. singu. in l. creditor. in princip. ff. mand. & uidetur tex. in c. Roma. §. in alium. de app. in vi. & hoc potest esse uerum quando esset tertius, qui nullo mo-

...aet adhærere appellationi:secus es set, si tertius ex pendentia appellationis uellet se iuuare, hoc est, ex ipsa appella tione illam fuisse temerariam, ut dicit Bald. in l. qui à latronibus. §. 1. ff. de testa. sed idem Bald. in l. eum qui dnas. C. de adul. & l. si quis filio exhæredato. §. si quis post. & in d. l. qui à latronibus. §. 1. & in l. appellatione C. de appel. ad fi. sequendo Dy. & Bar. dicit, quòd tertius appellatione pendente non potest innouare: & ita non impunè offendere bannitum · ut d. l. 1. ff. nil no. & l. chyrographis. ad fin ff. de admi. tu. Pro ueritate potes sic dicere. An appellatione pendente aliquid possit innouari, aut appellatio pendens est iustè interposita, uel etiam calumniosè, dū modo de tali calumnia manifestissimè non appareat: & tunc aut uis dicere, q talis appellatio extinguat pronunciatum: ut l. 1. ad fi. ff. ad Turpillia. & l. tale pactū. §. qui prouocauit. ff. de pact. & clarum est quòd nihil debet innouari, nec bannitus interim potest impunè offendi. Aut uis dicere quod suspendat respectu futuri euē tus, & tunc idem, ut similiter conditiona li dispositione pendente conditione non purificata, dispositio non habet effectum: ut ff. si cer. peta. l. pecunia. de uer. obliga. l. quoties in diem. tum etiā, quia si ue iusta, siue calumniosa appel. dum tamen non sit notoriè calumniosa appellationem suspendit: ut d. l. 1. ff. nil nouari. ap pel. pen. & l. negotiorum. ff. de re iudica. & l. tutor. ff. de usuris. nam dicit Inno. in c. dilectus filius. la ij. de rescrip. ut dicit Ang. in l. quoniam iudices. de appel. quòd
21 cum appellatur à diffinitiua † appel. sem per est iusta, quantum ad hoc, ut ei debeatur deferri, quando continet causam grauaminis probabilis: & ideo interim est supersedendum: quia an appellatio procedat, uel non, & an causa sit uera, uel non, est cognitio iudicis appella. non iudicis à quo, ut l. quoniam iudices. C. de appell. In casibus uerò, in quibus est licitum appellare, non debet iudex primus supersedere, etiam cum appellatur a dif finitiua nisi postquam fuerit nominatim p iudicē appellationis inhibitum. Sed si ab interlocutoria est appellatum, non est supersedendum: ut in alleg. c. non solum. Et ubicunque dicitur q. ubicunque appel latur ab interlocutoria, non est supersedendum, nisi canonicè inhibeatur: hoc semper intellige, nisi iudex à quo, appellationi detulerit: ut in c. cum appella tionibus friuolis. de ap. in vi. & ita intelligitur l. constitutiones. ff. de appel. secun
22 dum Ange. ibi, aut † appellatio fuit teme raria, & notoriè apparet: & tali casu ipsius pendentia suspendit pronunciatum, ut l. preses ff. de re iudi l. quoniam multa. C. ad l. Iuliam de ui & quod habetur in l. eos. §. ne temerè. C. de ap. & non operatur quominus bannitus impunè possit offendi, nec impedit innouari ad quod. ff. d. appell. l. cōstitutiones. & C. quorū appel. nō, re. l. obseruare. Itē quod dicitur quòd ap. penden nil est innouandum, est uerum secundum Bal. in l. i C. de bon. poss. secun dum tab. in his quæ concernunt ipsam ap pellationem, & dependentia ab ea: secus, si essent omnino separata. C. de re. cre. l. generaliter. §. sin autem. & §. sequenti. & ff. man. l. creditor. in prin. & d. l. chirogra phis. §. fin. ff. de admi. tu. si autem appella tio esset deserta, tunc non dicitur innoua rè quia non pendet. C. de ap. l. eos. in prin ff. de pact. l. tale pactum. §. prouocauit. secundum dominos de Rota in deci. nouis, decisio. 1. Et dicit etiam Bal. in d. l. i. quòd appellatio non solum suspendit ea, quæ sunt contentiosæ iurisdictionis · sed etiā ea, quæ sunt uoluntariæ, ut ibi.

23 Supcrest nunc uidere, quando † iudex, ad quem, possit inhibere uel citare, ad hoc ut inhibitio dicatur canonica: dic secundum Ang in l. per hanc C. de tempori appel. quòd nullū prædictorū facere pôt. nisi iudex inspiciat appellatū ex causa, quę si uera esset, & legitima, & proba bilis est censenda: ut in cap. Romana. §. cum autem. de appel. in vi. & dic si citatus uel non citatus compareat coram iudi ce ad quem, & negat intra x. dies esse ap pellatum, aut aliud simile dicit: ut quia dicit non esse appellatum in scriptis, per qđ excludit causam nō esse deuolutā ad eū p appellationē: uel q a renuntiatū appella-

pellationi expresse,uel tacitè,uel non esse appellatum ex probabili causa: tunc iudex appellationis non potest inhibere, nisi primò cognoscat illam causam esse deuolutam ad eum per appellationem,siue appelletur à diffinitiua, siue ab interlocutoria: constare enim debet primo iudici de sua iurisdictione : ut d.c. Romana.uersi.si uerò uocatus. Sit ergo cautus appellatus ut in continenti cum appelletur compareat coram iudice appellationis, & non expectet se uocari: & narret quomodo est lata quędam sententia pro eo à quo est appellatum ad eum iudicem: & dicat quòd dicta causa per appellationem nó est deuoluta, & assignet causam legitimam.de qua suprà & protestetur, quòd non inhibeat iudici à quo, nisi primò cognouerit & pronunciauerit iurisdictionem suam esse. Si uerò non negatur ad eum deuolutam esse iurisdictionem per appellationem: sed solum negatur appellatum, fouere iustitiam: hoc casu si appelletur ab interlocutoria,non debet inhibere, nisi prius inceperit cognoscere de appellationis causa, an sit uera: ut in d.uersi.quod obiiciatur. saluo, nisi appellans coram iudice,à quo, obtulerit se probaturum in continenti, & non fuit admissus,seu auditus: quia tunc in continenti est inhibendum: ut in c.interposita de appel.& in d.c.Roma. Hæc tamen fallentia non habet locum secundum Ang. in appell.extraiudiciali. Si autem appellatur à diffinitiua: tunc si obijcitur esse appellatum,in casibus in quibus non est licitum appellare: de quibus in l. ii. C. quorum appel. non re. non debet iudex inhibere antequam cognoscere incęperit an appellatio sit recipienda uel non: ut infrà eo.c.uersi.si autem post sententiam.& poterit iudex cognoscere de hoc etiam parte absente: ut ff.de app.l. ei cuius.& d.l.chirographis.§. fin. de admini. tu.l.i.ff.nil noua.ap.pen.& ita per illas leges determinat Inno.in cap.pastoralis.in gloss.ibi, tutius uidetur. in fi. de offi.de lega.Et aduerte bene: quia hæc cognitio, an appellatio sit recipienda præcedit cognitionem illam, an appellatio sit iusta uel iniusta: ut per eundem Inno. & inhibitio facta præter formam prædictã est nulla: quia non canonica: ut in alleg. c.non solum. Et scias quòd licet Inno. dixerit, quòd cognitio an appellatio sit recipienda uel non,possit fieri parte absente: tamen contrarium tenet glo. in l. i.C.quorum appel.non re.quæ uult quòd talis cognitio debet fieri parte presente & causa cognita:sed Ang. in l.i. ff. nil innouari.dicit quòd,opi.Innocen. potest esse uera ante comparitionem appellati & contradictionẽ aliqualiter ipsius appellati: sed post contradictionem ipsius appellati uera est opi.glos.in d.l.i.C.quorum appella.non re. Secundum uenerabiles dominos de Rota in decisi.nouis, decisi.cxxi.ad hoc

24 † ut inhibitio sit canonica,tria requiruntur. Primò quòd appellatio sit ex causa probabili interiecta tali, uidelicet, si probata foret, deberet legitima reputari:ut in c. ut debitus.& c.interposita. de app.& in c.pastoralis. eo.ti. Secundò,quòd per talem appellationem negotium deuolutum sit ad iudicem, ad quem. Tertiò,quòd iudex, ad quem,recepta huiusmodi appellatione ex causa probabili interposita incipiat cognoscere, an talis causa uera sit:& hæc habentur & probantur in c. Romana.in §. quòd si obijciatur.suprà alleg. & tunc his peractis,& non ante, potest iudici, à quo,inhibere,ut ibi: & tunc dicitur inhibitio canonica,post quam inhibitionem nihil ualet quod agitur: ut in alle. cap. non solũ in §.illa.Et sic si non ex probabili causa uel ex uerisimili:sed hęc manifestè friuola appellatur, per talem. appellationem, ad superiorem negotium nõ deuoluitur, de elect.c.quamuis.in vi. & d.c. ut debitus.ergo non recipienda per iudicem appel.quæ licet recipiatur,hoc fit de facto, non de iure. quòd non curandum: nam

25 † non quod fit, sed quod fieri debet ponderandum est.de elect. c. cùm causam.secundum eosdem dominos de Rota, ubi suprà. Et secundum eosdem, siue sit appellatum à diffinitiua, siue ab interlocutoria,potest iudex, ad quem, inhibere iudici, à quo, dummodo constet de appellatione

pellatione & per appellationem ad superiorem causam fore deuolutam. nam iudex debet primò cognoscere, an sit appellatum & intra tempus, & ex causa probabili: quia hæc est prima cognitio, ut dixi, quam debet facere iudex appellationis: unde consueuerunt appellantes reportare instrumenta sententiæ, à qua est appellatum, ut sic appareat, an intra decẽ dies fuerit appellatum, & instrumentum appellationis, per quod iudex cognitionem appellationis recipiat: quo facto iudex potest inhibere iudici à quo: ut not. in dicto capit. non solum. & per eosdem dominos de Rota in decisi.. nouis, decisio. xii. Dicunt quidam, quòd quando est appellatum à diffinitiua statim ius inhibet: ut in capit. non solum. & ff. nil innouari appellatione pendente. per totum. & l. quoniam iudices. C. de appellationib. ergo iudex appellationis in execu-
26 tione statim potest inhibere: quia † iuris executio non habet iniuriam: ut in l. continet. ff. quòd metus causa. secundum eosdem dominos de Rota, in dicta decisio. xii. & hoc tenet Saly. in l. appellatione. C. de appella. & plus dicit ibi, quòd. inhibere dicitur, etiam si exprese non inhibuisset. Si uerò est appellatum extraiudicialiter tunc antequam de grauaminibus contentis in ipsa appellatione extra iudiciali constet, & uerificetur, non debet iudex ad quèm, inhibere: ut de appellationib. cap. interposita. & alleg. cap. non solum. §. fin. & si contra fiat, ipsa inhibitio non est canonica. poterit enim ipsa appellatio esse friuola, cui iudex deferre non tenebatur: ut in c. cum appellationibus friuolis. de appellatio. in vi. nec pro ueritate causarum in appellatione extraiudiciali expressarum præsumitur, nisi probetur. ut in allegat. capitu. non solum. & in capitu. Romana. §. cum uerò. allega. hoc uerum, nisi appellans causas appellationis propositas obtulisset in continenti probaturum: ut in cap. interposita. suprà allegat. licet secundum aliquos dicta decretalis, & cõsimiles possent intelligi de appellatione iudiciali, & non extraiudiciali: ueruntamen si dicamus & intelligamus etiam ipsam loqui in appellatione extraiudiciali, necessarium est, quòd se obtulerit in continenti probaturum, & in electionibus cathedralium, uel regularium ecclesiarum, hoc speciale est, quod quicquid factũ fuerit post & contra appellationem extraiudicialem ex causa probabili emissam, sit nullum ipso iure: ut in cap. si postquàm. de elect. in vi. Secus uero in electionibus inferiorum ecclesiarum. secundum Ioan. And. & Ioann. Mo. & Archid. in d. cap. si postquàm. secundum dominos de Rota. in decisi. nouis, decisi. cl. sed Bald. in d. l. appel-
27 latione. C. de appell. dicit, † quòd iudex appellationis antequam iudici à quo inhibeat debet premittere illam cognitionẽ, an appellatio sit recipienda, uel non: quia ante huiusmodi cognitionem ad inhibitionem procedere non debet: ut in c. Roma. in §. si uerò. de appellatio. secundum Ange. in d. l. appellatione. dicit quòd potest iudex appellationis, etiam dum cognoscit, utrum appellatio sit recipienda, uel non, inhibere iudici, à quo ut in allegato cap. non solum. & hoc ante comparitionem appellantis: eo autem comparente, & negante ex sufficienti causa fore appellatum, non debet inhibere, nisi super insufficientia causę primæ pronunciet. ut in allega. cap. non solum. & sit cautus, secundum eum appellans, ut semper petat renouationem attentatorum de appella. ca. consuluit. & ibi per Inno. & si appellatur ab interlocutoria super emergenti, supersedendum est in tota causa, si toti causę inferatur præiudicium: ut in cap. super eo. de appel. ubi per Innoc. & Bart.

SVMMARIVM.

1 *Sententia, an pendentia nullitatis non obstante executioni mandetur.*
2 *Iudex dubius an ad exequendum uelox esse debeat.*
3 *Defensiones friuolæ non attendendæ.*
4 *Nullitatis probatio quã indaginem requirat.*
5 *Executio, num petendo instrumẽtum retractari, illudq; usurarium declarari, retardetur.*

6 *Episcopus an inhibitionem, parte aduer, a non citata, nec iudicis secularis iurisdictione suspensa, facere possit.*
7 *Sententie executio coram quo iudice petenda.*
8 *Cognitio in sententiæ executione qualis esse debet.*
9 *Litis pēdentiā an inducat nullitatis obiectio.*

Nil nouari nullitate pendente. Si quęratur an pendentia nullitatis impedit aliquid innouari, seu executionem fieri: dic, quòd si nullitas intentatur principaliter, & per modū actionis: tunc secundum Innoc. in c. cum in iure. de offi. deleg. & Ang. in l. iiii. §. condemnatum. de re iudi. & per eundem in l. i. ff. nil nouari appel. pen. nullitas aliter intentata non impedit executionem fieri, nec ali-
1 quid innouari: imò sententia † non obstante pendentia nullitatis mandabitur executioni: hoc tenēt domini de Rota in in deci. no. decis. clxxxiiij. quia non uidetur iure cautum, quòd pendentia nullitatis executionem impediat, secundum Inno. ibi: imo potius contrarium: ut l. fin. C. de ordi. cogni. Bald. uerò in authen. quæ supplicatio. C. de precibus Impera. offe. dicit sic. Inno. dicit, ꝙ nullo iure cauetur, ꝙ pendente nullitate non possit fieri executio. ita no. ipse in c. cùm in iure. de offi. deleg. ego credo, dicit ipse, ꝙ Inno. sensit, quòd si fiat, non reuocetur per modum attentati: sed expectabitur finis negotij: ut in fi. auth. quæ supplicatio. non tamē credo, dicit ipse, quòd Inno. tradat regulam super executione interim fiēdā
2 quia diceret falsum: quia † cum interim sit dubium iudici non debet esse uelox ad exequendum. Et suprà ista materia dic latius, ꝙ aut sentētia, quę allegatur nulla: puta sentētia banni, aut alia apparet nulla: & sic nullitas allegatur, ex iusta causa: & tunc nil debet innouari: & ita bannitus uigore talis sententiæ interim non pōt offendi pēdente causa nullitatis: quia nō meretur executionem: ut in d. §. condemnatū. & l. si cum nulla. ff. de re iudi. aut allegatur nullitas ex iniusta causa, & calumniosè, & tunc pendentia nullitatis non impedit executionem: & isto casu bānitus interim potest impunè offendi quia
3 † non sunt attendendæ friuolæ defensiones: ut l. fin. de procurat. aut dubitatur, an causæ nullitatis sunt iustæ: & tunc est distinguendum: quia aut allegans nullitatē, offert statim se probaturum: & tunc talis allegatio cum suspendat executionē tunc bannitus uigore talis sententiæ, quę dicitur nulla, non poterit interim offendi, ꝑ ea quę not. Bar. & doct. in d. §. condēnatum. & l. fin. C. de ordin. cognit. & l. iii.
4 §. ibidē. ff. ad exhibendum. aut † probatio talis nullitatis requirit altiorem indaginem: & tunc in ciuilibus non suspendit executionem, sed posset innouari, & sententia exequi: ut statim dicetur. In capitalibus tamen, & in criminalibus ubi executio est irretractabilis, pendentia nullitatis impedit aliquid innouari & executionem fieri: secundum Bal. in l. eum qui duas. C. de adult. quod originaliter fuit dictum Pauli de Eleaza. limitantis hanc materiā in cle. i. de re iud. de quo etiam ꝑ Bald. in d. l. eum qui duas. Et prædicta dicunt Ang. & Inno. in d. §. condemnatum, ꝙ cum instrumenta guarentigię habeant executionem paratam, secundum formā
5 statutorum Tusciæ, ꝙ † licet petatur retractatio instrumenti: ut quia petitur coram ipso instrumentum declarari usurarium: illa petitio non retardabit executionē instrumēti: & hoc est secūdū eosdē de mēte Inno. in d. c. cū in iure. Et propterea inoleuit mos, secundū eū ꝙ iudex ecclesiasticus inhibeat iudici seculari sub pœna excōmunicationis ut super execu-
6 tione supersedeat. An † autē Episcopus possit facere inhibitionē ualidā, antequā pars aduersa fuerit citata, eo casu quo aliàs nō esset suspēsa iurisdictio iudicis secularis. Fed e. de Sen. tenuit qđ nō, ꝑ not. in c. Roma. de appel. in vi. prout ipse not. in cōsilijs suis, consilio cxc. & qđ dixit nō impediri executionē sentētiæ: licet pēdeat cā principaliter sup nullitate, intellige uerum si obiiciatur simpliciter de litis pendentia super nullitate: secus si obijceretur exceptio nullitatis: & de illa uellet dicere in continenti: nam non est repugnans, quòd deductum principaliter per

uiam

uiam nullitatis, possit etiam deduci per uiam executionis: & sic uicerit in forma excipiendi. facit quod not. in cap. ii. & fin. de ordin cognit. per hoc etiam uidetur, secundum Imo. ibi, quòd si in executione instrumenti opponatur executio usuraria eo casu debet remitti ad Episcopũ: quod quando sit, colligitur ex not. in l. Titia. §. usuras. ff. solut. matri. per Bart. in l. omni innouatione cessante. C. de sacrosan. ecclesi. per Bartol. & Bald. in clem. ii. de iudic. quòd tunc fortè debet supersedere iudex secularis per. ca. tuam. cum ibi not. de ordi. cognit. Si autem nullitas non intentatur principaliter & per modũ actionis, sed per modum executionis obijciatur contra sententiam: tunc secundum Bart. in d. §. condemnatum. quandoq; ex parte eius qui opponit nullitatem nihil est probandum: ut quia dicit se non fuisse citatum, uel non fuit procurator, qui egit. & ista exceptio nullitatis impedit executionem: & nil potest innouari. sic intelligitur quod no. Innocen. in c. cum in iure. de offic. delega. & in d. l. si cum nulla. & d. §. condemnatum. & l. licet. C. de procu. quod est uerum secundum Ange.
7 in d. §. condemnatum. quando † petitur executio coram iudice condemnante uel eius successore: secus si peteretur corã subdito iudicantis, qui potest præcisè cõpelli ad executioné sententiç: ut cũ dç legatus Apostolicus præcepit ordinario, ut suam sententiam executioni mandet. facit ca. sanè. & c. pastoralis. de offic. delegat. & eod. titu. c. significasti. nam tunc non admittitur talis querela secundum eum: si tamen iudex, super executione aditus suspicabitur sententiam nullam propter aliqua uerisimilia, debet consulere iudicantem & supersedere: quousque secundum mandatum recipiat, secundum Inno. in alle. c. cum in iure peritus. de quo per Bar. in l. à diuo Pio. in prin. de re iudi. Si uerò peteretur à iudice non subdito iudicati, eo fortè adito ad preces & literas iudicantis, secundum no. in l. à diuo Pio. in princ. & §. i. tunc secundum Inno. in d. c. cum in iure. si suspicatur sententiam nullã, aut iniustam, admittet hãc querelam, & de ea cognoscet de quo etiã per Bar. in d. l. à diuo Pio. sed dicit Ang. & Imo. ubi suprà. q quando & quatenus suspicatur de iniustitia, q potest admittere & cognoscere: non uidetur bene dicere, imò quando sententia transit in rem iudicatam, ne sint elusoria decreta prætorum: ut l. si prætor. ff. de iudic. per glos. in c. pastoralis. §. quia uerò. de offic. delegat. Quandoque uerò per illum, qui aduersus executionem nullitatis excipiendo opponit, est aliquid probandum in causa nullitatis: & tunc aut ista executio requiret altiorem indaginẽ: & tunc non impedit executionem. l. fi. C. de ordin cogn. & l. ii. C. de falsis. Si uerò in continenti probare posset: & tunc impedit executionem, & nil nouari. ut in alleg. l. fi. & l. iudicati. C. si ex falsis instrumentis. & de iudiciis. l. si prætor. §. Marcellus. & sic intelligitur dictum Specul. in titu. de sententia. §. quæ sunt. & probatur secundum Bar-
8 tol. ratione: quia † in executione sententiæ debet haberi cognitio summaria: ut l. à diuo Pio. §. super rebus. de re iudic. & in cognitione summaria non admittitur executio, quæ requirit altiorem indaginem: sed admittuntur illç quæ possunt expediri in continenti: ut l. iii. §. ibidem. ff. ad exhibend. & l. ille à quo. §. si de test. ff. ad Treb. & premissa uera, nisi exceptio nullitatis causa morandç solutionis opponeretur: quia tunc non impedit nouari, & executionem fieri pẽdentia nullitatis: ut l. ii. C. de fals. & secundum Iac. But. postquam post negotium liquidatum opponit, præsumitur causa morandæ solutionis fecisse: ut patet in d. l. ii. per eundem attamen quod suprà dictum est, quod ubi exceptio nullitatis requirit altiorem indaginem, quòd eius pendentia non impedit executionem. credit Ange. quòd hoc est uerum regulariter. fallit tamen secundum eum, quando allegatur nullitas sententiæ ex eo capite: quia sentẽtia dicitur lata per falsas allegationes, falso modo factas contra absentem ex causa necessaria & probabili: ut infirmitatis uel legationis. sic debet intelligi. l. si prætor. §. Marcellus. uer. Paulus, nã tunc de execu-

 tione

tioni cognoscens, non debet ita exequi sententiam: sed debet admittere dictā querelam. Bal. autem uidetur illum tex. intelligere quando in continenti possit docere quod uidetur rationabilius p d.l. iii.§.ibidē.Bal. autem super ista materia paucis uerbis se expedit in alleg. auth.
7 quæ supplicatio. ubi dicit, quòd † nullitatis obiectio, nō inducit propriè litis pendentiā, subdens, aut sententia ualuit, & iudicium non pendet: aut non ualuit, & tunc non inducitur pēdentia ratione nullitatis motæ, sed ratione primę causæ: & tunc aut offertur probatio prompta nullitatis: & non fit executio, nec innouatur, ut d.§.condemnatum: aut requirit longū examen: & tunc interim fit executio: ut l. fi.C.de ordin.cog. Item qui dicit testamētum nullum, si in causa succumbat, non repellitur à legato, secundum Bartol. in l.post legatum. ff. de his quibus ut indign. Sed an pendente causa nullitatis possit petere legatū. dic secundum Bartol. in dicta l.post legatum. ꝙ non: quia fieret prę iudicium petitioni hęreditatis, l. non distinguemus.§. si his. ff. de arbitris.

SUMMARIUM.

1 *Nouatio, de iure ciuili restitutione in integrum postulata, num de iure canonico fiat.*

2 *Supplicatio quando sententiæ principis executionem impediat.*

3 *Cautio à quibus, ut possessionis manumissio fiat exigenda est.*

4 *Temeritas, cum in petendo apparet manifesta num executionem suspendat.*

5 *Appellatione sublata, an restitutio tollatur. Et an petita in integrum restitutio, sententiam diffinitiuam suspendat. nu.6.*

7 *Restitutio in integrum qualiter imploretur, & an cum supplicatione similitudinem habeat.*

NIl nouari in integrum restitutione pendente. Dicit Cy. in l. unica. C. nil innouari in integr. resti. postul.
1 quòd † de iure ciuili in integrum restitutione postulata, nil innouatur de iure canonico. hoc modificatur, uidelicet, quòd non fit executio, ipsa in integrum restitutione pendente, nisi dicta restitutio malitiosè petatur: ut in c. suscitata. de in integrum restitut. tamen aduerte ad unum: quia domini de Rota in decisio. nouis, decisio. clvii. dicunt, quòd in d. c. suscitata. potius fuit gratiosa prouisio Papæ, quàm iuris decisio. Sed Inno. ibidem dicit, quòd pendentia in integrum restitutionis impedit aliquid innouari, & sententiam exequi, nisi quando sunt præsumptiones contra pendentem: quòd malitiosè petat talem restitutionem: quia tunc ratione talis præsumptionis pendentia litis super restitutione non impedit aliquid innouari, & executionem fieri: ut in alleg. cap. suscitata. Si uerò præsumptiones non sunt contra petentem, & sentētia est lata per minorem iudicem: tunc restitutio in integrum, impedit aliquid innouari: ut dicta l. unica. Si uerò sententia est lata per principem speciale est in eo, quòd pendētia causæ restitutionis nō impedit aliquid innouari & ita sententiam exequi. & est ratio, secundùm eum: quia aduersus sententiā principis non datur restitutio, ni
2 si per supplicationem petatur: sed † supplicatio non impedit executionem: ut in authen. quæ supplicatio. C. de precibus Imperatori offerēdis. Hostiē. uerò in summa in tit. de in integrum restitut. in §. executio sententiæ. dicit, quòd Vincent. dixit quòd executio sententiæ debet retardari, quando aduersus eam petitur in integrum restitutio: licet quandoq; uideatur, quòd Papa ex aliqua lata causa mandaret executioni sententiam: licet aduersus eā in integrū restitutio peteretur: attamen de iure debet retardari: ut d. l. unica. Hoc autē uerū est, quòd si præsumptio sit contra petentem, cautione præstita de restituendis omnibus ab ipso uictore quę occasione sentētiæ ad uictorē peruenient, mādabitur sententia executioni cōtra petētē: ut est expressū in d. c. suscitata. Nā † cū de iure sit ꝙ ab omnibus suspectis exigēda est cautio, qn̄ in possessionē mittuntur. C. de legi. hæredit. l. si fraudem. de petit. hęredit. l. fina. de

rei

rei uendic.l.is à quo. ut leg. nom. caue.l. postquam.de damno infecto.l. prætor. & c.ecclesia.ut lit. penden. & si non potest præstari cautio,res mobilis debet sequestrari penes iudicē. ff.qui satis. cogan.l.fideiussor.& ca.fin.& pe. extra ut lite pen. alias si postulans in integrum restitutionem non sit suspectus, nihil debet innouari pendente causa restitutionis in integrum,nec pendente appellatione.ii.q.vi. cap.appellatione.ff.nil no.l.i. de rescript. c.olim. sicut nec lite pendēte.ut lit. pen. per totum.Sed Ludo.in l. possideri. in §. seruus.de acquir.poss. post Bart. in l. penul.ff.de autho tuto.& post Bald.in alleg. authen. quæ supplicatio.dicit quòd aut talis restitutio apparet petita iuste : & tunc eius pendentia impedit aliquid innouari, & executionem fieri : ut probatur in dicta l.unica.& l.si causa cognita.C.de transac ideo bannitus interim impunè nō potest offendi:aut apparet petita temerariè & tunc licet in suspensione executionis

4 quo ad ciuilia dicatur : quòd † aut apparet manifesta temeritas, & non suspendatur executio,etiam si offerat se in continenti probaturum, secundum Hostien. in dicto cap.suscitata.aut non apparet manifesta:& tunc similiter non suspenditur: licet sit necesse in tali casu præstari satisdationem de restituendo in casu, in quo restitutio obtineatur, in c. suscitata.de in integrum restitutio. attamē hoc secundo casu, in criminalibus executio corporalis sententiæ suspenditur, ratione irretractabilis executionis, secundum Paul. de Eleaza.suprà allegat.& ideo bannitus in terim non potest impunè offendi.Et not. bene unum,quod dicit Bald. in l. ii. circa fin C. si pendente appellatione mors interue.quòd si statutum dicit,quòd querelæ bannitorum debeant admitti,debet intelligi excepta illa, quā bannitus per modum restitutionis in integrum intentat contra bannitum ad eius restitutionem. hoc probatur ex text. in c. i. de rescript. in vi.ubi licet audientia iudicii aliqua denegetur excommunicato agenti: ut de iudic.c. intelleximus. attamen intelligitur denegata illa, quæ aduersus recisionem excommunicationis intentatur, de remedio competenti de iure communi,& non

5 de iure speciali : unde † licet tollatur appellatio non tamen tollitur restitutio; tex.est iuncta gloss.in l.sicut. C. de præscrip.xxx.an.& authen. qua in prouincia, C.ubi de crimin.agi. oport.& hoc tenent domini de Rota in decisi. nouis , decisi. cliiij. sed Bald.in alleg. l.si.causa cognita.

6 per tex.ibi dicit † quod in integrum restitutio petita suspendit sententiam diffinitiuam : ergo interim non potest exequi: facit.ff.de auth. tu. l. defendente. & istud est uerum secundum eum ibidem nisi restitutio quæ petitur,sapiat naturam supplicationis,uidelicet , quando petitur contra sententiam principis : sic intelligitur alle.c.suscitata. & ita dicit tenere Inno.secundum unam opi. Sed idem Bal. d.l.unica.C.de integ.restit.postu.dicit,q̄ q̄n executio esset irretractabilis : puta, quia corporalis, pendente in integrū restitutione interim non potest fieri executio:unde,secundum eundem, donec condemnatus petit restitutionem in integrū, non potest poni in carcerem : quia illud grauamē nō potest reparari in diffinitiua. l ii.ff.de appella.reci.aut est executio retractabilis:& tunc refert an ille qui petit restitutionem, offert paratam probationē,& tunc dicunt quidā, quòd aut est prę sumptio contra ipsum ex qualitate causę, uel ex persona pronunciantis:ut quia princeps pronunciauit,& interim fit executio præstita tñ satisdatione, secundum similē formā quæ traditur in alleg. authen.quæ supplicatio.pro quo facit.c. suscitata.& al le.l.ii.C.de falsis.& de ord.cog.l si.Sin autem non est præsumptio contra petentē, cessare debet interim executio:ut l.si causa cognita.C.de trāsact.de quo per Ioan. And.in addi.Spec.in ti.de integ.resti.Sed idem Bal in authen.quæ supplicatio.dicit

7 q̄ † restitutio in integrum misericorditer imploratur:ideo quandam similitudinem habet cum supplicatione · sed quia tendit ad recisionem & ad reponendum rem in ueteri statu,habet similitudinem cum appellatione:quia non esset in ueteri statu, si interim aliquid innouaretur:ideo quidā

sic distinguũt, aut imploratur in integrũ restitutio bona fide, & interim omnia stãt in suspenso: ut in alleg. l. si causa cognita. Si uerò imploratur temerè, aut est temeritas euidens: ut quia incoloratè petitur restitutio: & tunc non suspenditur executio: ut ff. de mino l. minor autem magistratus. aut est temeritas uelata, & tunc lex presumit contra petentem: tunc interim fit executio satisdatione præstita, & non aliter: arg. alle. authen. quæ supplicatio. & hanc uiam eligit Papa. in c. suscitata. unũ tamen no. quòd antequam uolens intentare beneficium restitutionis in integrũ aduersus sententiam, seu aduersus sententias, audiatur: opus est quòd summariè doceat de aliqua noua causa, propter quam uerisimiliter scit ipsum fore læsum. ff. de mino. l. minor. cum sua glo. & tenet domini de Rota in decis. nouis, decis. ii.

SVMMARIVM.

1 *Filius patris debitor exhæredatus extraneo instituto an petitione hæreditatis conueniatur.*

2 *Reductionis causa quo tempore finiatur, & qua forma.*

3 *Iusta causa excusat à dolo.*

4 *Querela an à filio exhæredato post quinquenniũ intentetur.*

NIl nouari pendente recursu ad arbitrium boni uiri. Reductio ad arbitrium boni uiri, secũdùm Bal. in ad di. Spec. in ti. de arbi. non impedit executionem sententiæ arbitralis, si per formã alicuius statuti habet paratam executionẽ, & hoc probatur quatuor rationibus. Primò, quia præsumuntur tales reductiones fieri causa morandæ solutionis. C. de de falsis. l. ii. C. de ord. cogni. l. fin. Secundò, quia causa executionis est summaria: unde nõ retardatur per petitionem, quę requirit plenariam cognitionem: ut C. de compẽsa. l. fi. & C. de edic. diui. Hadri. toll. l. ij. ff. ad Trebel. l. ille à quo. §. i. ff. ut in poss. lega. & l. à quo. ff. de re iudi. l. à diuo Pio. §. si super rebus. Tertiò, quia istæ sunt mutuæ petitiones: & in summariis summaria cognitio non suspenditur; per reconuentionem causæ non summariæ: ut no. in c. i. de mutu. peti. Quartò, quia quãdo duo iudicia sic se habent, quòd unum & alterum sunt penitus opposita, unum non impedit processum alterius. ff. de exec. rei iud. l. si inter me & te. Sed uidetur oppositum pluribus rationibus. Primò, ex præiudicialium natura: nam quæstio præiudicialis est præferenda. ff. de iudi. l. per minorem. & no. in l qui prior. ff. eod. ti. & de noxa. l. si ad libertatem. in princ. Secundò, quia non ualet iudex exequi, quando sententia postea subiacet retractationi. arg. ff. de excusa. tuto. l. dicitur. Tertiò, quia reductio habet instrumenta appellationis: ergo interim nil est innouandum. C. de transact. l. si causa cognita. Quartò quia actio præiudicialis habet instar executionis. ff. de inoffic. testa. l. Papinianus. in §. si filius. Quintò, uidetur casus ex cõiunctione duarum legum. Si enim filius

8 † erat debitor patris, & pater moriens instituit extraneum filio exhæredato: potest filius conueniri petitione hæreditatis ex iure patrio, & habet paratam executionem. ff. de peti. hære. l. item ueniũt. §. item rectus. quem tamen filius opponẽdo querelam reijcit. Casus est in d. §. si filius. quod uerum credo, quando causa

2 † reductionis intra duos menses, & ita in continenti non requirens longum tractatum, debet finiri fortè ex forma alicuius statuti, arg. ff. de iure fis. l. aufertur. §. qui compensationi. Si autem ex forma statuti: aut alias sui natura requirit longum tractatum: tunc iudex debet exequi recepta cautione de restituendo in integrum c. suscitata. Sed Ang. in l. i. C. quando prouocare non est necesse, dicit quòd exceptio nullitatis requirens altiorem indaginem, non impedit executionem instrumenti guarentigiæ, nec laudi arbitralis: quoniam causa executiua summaria est in qua non admittuntur exceptiones requirentes altiorem indaginẽ l. ii. C. de edi. diui. Hadri. tol. & per Inn. c. cum in iure. de offic. dele. in i. col. ubi dicit quod pendentia litis præiudicialis executionis non impedit executionem sententię, & quòd non inue-

inuenitur iure cautum quòd impediat: & subdit Bald. in d. l. i. C. quando prouoc. & c. quòd si quis recurrit ad arbitrium boni uiri, & recurrens habuerit iustam causam litigandi, quòd excusatur à pœna per glos. ordina. C. quorum appel. non reci. l. ab executore. iuncto tex. cum gloss. quæ incipit, distinctione habita. quæ est not. Et præmissa faciunt ad quæstionē, in qua consuluit Dyn. cuius consilium incipit, Ptolomeus Manetis, quòd si aliquis promisit arbitramentum non reducere ad arbitrium boni uiri sub certa pœna, & postea fecit reduci, succubuit, quòd incidit in pœnam: quia per illam sententiam fuit declaratum ipsum debitum reduxisse. quod placet Bar. in l. qui Romę. §. duo fratres. ff. de uerbo. oblig. ubi dicit, esse casum secundum illam opi. qua dicitur in d. §. fuisse malè iudicatum. & tamen pœnam fuisse commissam: sed ibi dicit, quòd cum ipsa questio de facto occurrisset Perusij, & magnum scandalum ibidem generasset, idem Bar. consuluit contrarium, & adhæsit opi. gloss. l. tres fratres. ff. de pact. quæ dicit quòd licet committatur pœna, tamen obstat exceptio. doli. & idem sensit gloss. in d. §. duo fratres. post medium. in uersic. sinautem dicas quòd malè &c. Et hāc partem etiam ipse Bar. tenuit allegando pro hoc, quod no. Guil. de Suzar. in sum. in titu. de arbi. uersi. sed nunquid. ubi dicit quod si talis petens reductionem, habet iustam causam litigandi, excusat à pœna sicut etiam propter iustam causam litigandi, excusatur quis ab expensis. l. qui solidum. §. etiam. de lega. ii. cum concordantiis. & alleg. l. si quis fortè. ff. de pœn. & l. si debitor. ff. de peti. hæred. que leges satisfaciunt ut potest patere rectè intelligenti, licet Ange. dicat, quòd non uidet qualiter faciant & allegat ultra prædicta, quòd debeant
3 excusari à pœna: † quia iusta causa excusat à dolo. l. igitur. ff. de libe. causa. & l. si plagij. C. de plagiarijs. & hanc opi. uidetur tenere Ioan. And. in titu. de arbi. §. fi. uer. quid si promissum. quæ scripta nō uidetur Bart. uidisse, cum non facit mentionem. Si ergo iusta causa litigandi excusat à pœna: fortius si appareat sententiam esse iniustam: sed hanc partem dixit tenere Ange. fore uerissimam, maximè si contra petitorem absentem lata fuit sententia. per l. Papinianus. § meminisse. & l. qui repudiantis. § fin. ff. de inof. te. testa. nā licet ibi loquatur in pœna legali, tamen uidetur in pœna conuentionali ex identitate rationis, adducendo pro hoc. ff. de uerbo. oblig. l. quidam cum filium. uersic. si filius sit uictus iniustè in querela. nihilominus potest petere pœnam promissam si fuisset exheredatus, & sic in iudicio pœnę potest uerificari quæstio iniquitatis primæ sententię per illum qui succubuit. Nec potest illi tex. respon deri, secundum eum, nisi diuinando subaudiatur, quòd ibi filius † in querela suc-
4 cubuit, ex eo: quia illam post quinquennium intentauit: sed hęc diuinatio est refugium miserorum, ut dicit gloss. in l. filium quem habentem. C. fami. ercis. & sic remanet quòd dicta respon. non est bona. & hanc partem tenet Bald. in d. §. duo fratres. clarius in l. tres fratres. ff. de pact. Et secundum Ang. non obstat d. §. duo fratres. quoniam ipse tenet lecturam Rogerii, quòd ibi fuit bene iudicatum. Item nō obstat, si dicatur, quòd post sententiam non potest obiici exceptio, quæ habeat ipsam impuguare: ut ibi per eum, & plenè est dictum suprà in clausula, si tibi constiterit.

SVMMARIVM.

1 *Recusationis effectus qui sit.*
2 *Appellatio & recusatio an æquiparentur.*
3 *Iudex recusatus an sine recusatoris consensu causam committere possit.*
4 *Delicti enormitas de facili corrigenda.*
5 *Iudex delegatus an ex sola uoluntate ut suspectus recusetur.*
6 *Appellatio ab interlocutoria num processum nullum reddat.*

NIl nouari recusatione iudicis pendē te. Ang. in l. i. ff. nil noua. app. pend. dicit si uertat̄ in dubiū an pēdēte cā recusatiōis iudicis suspecti reputati aliqd possit

possit innouari, & innouatum reuocari, dicit q Inn in c. cùm speciali. de appel. dicit q meminit se legisse processũ iudicis recusati nô tenere, nisi appelletur, aut causa alio modo sit reuocata per superiorẽ: sed hodie factus est nouus casus, q si iudex recusetur ex causa legitima, quòd nil innouatur: ut in c. legitima de appel. in vi. Si ergo recusatio facta est sine causæ insertione, stabo Inno secundum Ang. Hostien. uerò in sum. in titu. de offic. iudic. deleg. sub rubricella, de recusatio. §. quid
1 sit effectus. dicit, quòd † est effectus recusationis, ut iurisdictio recusati suspendatur, causa recusationis pendente, sicut pendente appellatione causa suspenditur, & regulariter est uerum: nam sicut per appellationem receditur ab audientia iudi. sic & per recusationem: nec habeo necesse appellare, sed sufficit recusatio, sicut innuitur in c. secundò requiris. de app. & iii. questio. v. quia suspecti. C. de iudi. l. apertissimi. & sicut sententia post appellationem istã est ipso iure nulla: ut in c. cum olim. de offi. deleg. ad fi. & de appel. c. dilectis filiis. §. quia uerò. sic post recusationem lata est nulla: sicut audiuit ad not. Innocen. qui hoc tenet, ut ipse dicit ibidem. & hoc uerum est in utroque, si causa proposita uera & legitima est alioquin contra. de appella. c. cum spe
2 ciali. ubi † hæc duo æquiparantur appellatio & recusatio: ideo dicit rubrica de appella. & recusa. quia diuersi sunt modi per quorum quemlibet ab audientia iudi. receditur: & ubi non est locus appellationi, non est locus recusationi. de appella. c. super eo. lo ij. primo responso. Sed an sit uerum, quòd recusatio ipso iure suspẽdat iurisdictionem iudicis, ut est dictum Innocen. in alleg. c. cùm speciali. tenuit, q non: & ideo dixit tenere processum iudicis recusati nisi fuerit appellatum. Sed Barto. tenuit contrarium, in l. quia poterat. ff. ad Trebellia. dicens esse casum in l. i. C. si quacunque prædi. pote. sed posset de facili responderi: quia ibi speciale est in casu illo: ut dicit Innocen. in c. insinuante. de offi. delega. & sic fortè de iure posset defensari sententia, Innocen. in c. cum speciali. Nec obstat glos. in l. de iure. ff. ad mu. uni. quam alleg. Barto. quia illa non uidetur procedere: sed opinio. Barto. tenuit Hostien. ut est supra dictum quem refert Ioan. Andr. in c. cum speciali alleg. & fuit originaliter opinio glosſ. in c. quoties. ii. quæstio. vi. & iii. quæstio. v. c. quia suspecti. & hanc opinionem secutus est Pet. de Anchara in c. iudex. de offi. de leg. in vi. per dictam l. i. C. si quacunq; pre di potesta. per dictum c. iudex. ubi di-
3 citur † quòd iudex recusatus post recusationem propositam, non potest causam committere sine recusatoris consensu, excipitur sic: multò fortius non debet posse in principali causa procedere: argu. authen. multomagis. C. de sacrosanct. eccles. Sed certè si quis diligenter aduertat, ille tex. potest induci ad appellationem: quia si potest committere causam de recusatoris consensu: ergo non desinit omnino ipso iure esse iudex: aliàs priuatorum consensus non posset facere eum esse iudicem. l. priuatorum. C. de iurisdictio. omnium iudi. & extra de offic. deleg. c. significantibus. & sic patet, quòd habebat habitu iurisdictionem, licet cõtra exercitium posset obijci exceptio, & hoc etiam uidetur posse colligi ex eo quod ibi dicitur in fin. uidelicet quòd lata sentẽtia super recusatione, quod ipse recusatus, intelligo à qua non sit appellatum, ut intelligit Lapus arg. l. i. in fi. ff. ad Turpillia. omnino desinit esse iudex: ergo apertè innuit quòd ante latam sententiam, non omnino desierat esse iudex, & sic uidetur quòd ex quo habet habitum iurisdictionis ante sententiã super recusatione: licet contra exercitium possit obüci exceptio: quòd si procedat non obstante exceptione, licet aggrauet partem, debeat tenere processus, si non fuit appellatum. & sic uidetur quòd ille tex. non habeat obstare. Nam requiritur ubi potest obijci exceptio, quę processum iudicis, uel exercitium iurisdictionis eius quod si obiiciatur, & illa nòn obstante procedat ad ulteriora, uidetur tacitè ꝓnũciasse sup exceptione. & tenet ꝓcessus si non appelletur: ut patet ex not. in c. ex parte.

parte.de ap.& in l.à procedente.C. de di lat.ubi etiam per Bar. & facit quod not. in l.ait prætor.§.permittitur. ff. de mino. & non obstat ꝙ non habetur de offic.delega.c.prudentiam ubi nō ualet processus unius ex duobus delegatis, sine clausula, uel cum clausula,quòd si ambo,&c. ante purificationem clausulæ; quia non habēt iurisdictionem sed exercitium,non ualet processus, si procedat: licet uterque dicatur habere iurisdictionem in solidum: ut etiam tetigit Bar.in l.Pomponius.ff.de re iudic.nam ibi ideo: quia nunquàm ab ipso initio alter tantum habuit exercitiū in solidum & si nō obiiciebatur exceptio, non est dubium,quòd tenuisset processus. facit quod no.gloss.in cle.ii.ut lit.pendente.& ex quo habuit exercitium, licet potuerit elidi exceptione.sumus sub regula de qua supra in d.c.ex parte & d.l.à procedente. Non obstat d.l.i. C. si quacun-
4 que prædi.po.quia speciale est † propter enormitatem delicti ut alii de facili corrigantur.argu.l.si quis seruo.C.de fur.ut superius est tactum. Et patet ex prædictis quòd duplex fuit opin. an teneat processus iudicis recusati.nam una fuit Inno. ꝙ teneat nisi fuerit appellatum. Alia fuit opi.Hostien. & Bar. & Pet. de Anchar. quòd non ualet ipso iure. Tertia fuit opi. Lapi.in d.c.iudex.quòd processus interim sit in pendenti, & pendeat ex futuro euētu.nā si pronunciabitur pro recusante, detegetur ꝓcessus nō ualuisse,secus si cōtra eū quia detegetur ualuisse,& ꝓ hoc optimè facit quod dicitur in simili de appell. ab interlocutoria:quia si iudex à quo, procedat ante iurisdictionē sibi factam pendet processus ex futuro euentu: quia si pronunciabitur pro appellante, detegetur processus irritus fuisse: aliàs secus: ut in cap. non solùm.de appel libr.vi.& in c.exhibita.cum si. & sic nō debet plus ista recusatio ualere, quam ipsa appellatio ab interlocutoria. Nam & ibi ille, qui appellat, prætendit iudicem suspectum ratione grauaminis: facit quod habetur in c.ad hæc.de appel. & propriè loquendo uidetur interim tenere, si sit factus ante inhibitionem, an in ueritate ualeat, uel non. hoc declarabitur ex futuro euentu. facit quod not.glo.pe.de exceptio.c. cùm uenerabilis. & hęc fuit opi.Innocen. in l. quidam consulebant.ff.de re iudi. de quo per eum in l.quia poterat ff.ad trebel.de iure canonico,secundùm quòd, debet allegari causa sufficiens & probari.de offi.
5 delegat.c.suspicionis sed † de iure ciuili ex sola uoluntate potest recusari iudex delegatus ut suspectus,nec est necesse aliquam causam allegari, uel probari:ut no. in l.apertissimi iuris.C.de iudi.unde tunc tantum uidetur operari recusatio de iure ciuili facta delegato sine causa. quantum recusatio facta cum causa de iure canonico,lata sentētia,omnino desineret esse iudex: & sic processus tunc ipso iure non ualeret. & ita uidetur de iure ciuili,quòd ex hoc solo quòd facta est recusatio ipso iure desinit esse iudex: & per consequens non ualebit processus. & hæc est noua cōsideratio in hac materia.& sic patet concordari posse opiniones prædictas. quia opi. Hosti. & Barto. possunt procedere de iure ciuili. opi. Inno. pos-
6 set saluari de iure canonico tamen † quia est appellatum ab interlocutoria illa appellatio non reddit processum nullum ex hoc solo,quòd est appellatum, si non est factus post inhibitionem iudicis ad quem, per not.in cap. non solùm. de appellatio. & sic multo minus ex hoc solo quòd facta est recusatio, non debet processus prius factus esse nullus, ne hoc detegatur ex post facto probata ueritate causæ, & lata sententia pro recusante. Baldus uerò in l appellatione. C. de appellatio. dicit quòd sicut appellatione pendente nil est innouandum, ita nec recusatione iudicis pendente ut not.iii.quæstio vi. c. pateat.& per Hostien.de appella.c.i. & c. super eo. & c.cùm teneamur & c. constitutus.& c.bonę & de materia uide plenè per Lapū in suis alleg.allegatione prima.

SUMMARIUM.

1 *Securitas quotuplex sit, & quibus concedatur.*
2 *Concessioni determinatæ standum an sit.*

Infinitæ

Nil nouari securitate pendente. Et scias, secundùm Bar. in l. i. ad leg. Iu liam maiestatis. quòd † securitas
1 est multiplex: quædam est, quæ datur de iure gẽtium, ut legatis, & ambasiatoribus: & isti de iure gentium habent securitatẽ, & nemo eos impunè potest offendere: ut l. fi. ff. de leg. & l. sanctio. ff. de rerum diuisio. Quędam est securitas, quæ datur per iura ciuilia: & non porrigitur ad hostes: ut l. mercatores. C. de commer. & mercato. Exemplum: quicunque uenit ad nundinas, non debet inquietari: ut l. i. C. de nundinis. & ideo licet statutum ciuitatis det securitatem ueniendi ad nundinas: non tamen poterunt uenire banniti, seu relegati ciuitatis, nisi expressè sit actum, quòd banniti seu relegati uenire possint. & sic concessio ciuitatis facta est occasione certæ causæ: ut puta concessa est securitas ueniẽdi & redeũdi pro pace faciẽda: debet intelligi quòd possit ire & redire donec pendet tractatus pacis: ut l. continuus. & l. insula. ff. de uerborũ oblig. & l. ueteres. cum l. seq. ff. de itine. actuque priua. Si uerò concessio est facta generaliter, non occasione certæ causæ: sed generaliter, tunc si pars petiit securitatem eundi & redeundi pro una uia tantum, & illa petitio est certa, & princeps concessit indeterminatè, tunc illa determinata concessio intelligitur facta, secundùm determinatam petitionem, insti. de inuti. stipu. §. prętereà. & l. si sinc. §. interrogatum. ff. de interro. act. Quandoque petitio est indeterminata quia nõ dicit pro una uice, uel duabus: sed generaliter est petita licentia eundi & redeundi: sed concessio principis non fuit determinata, puta pro una uice tantum, uel duabus tantum
2 & tunc † stamus concessioni determinatę sicut iudex indeterminatum iuramentum taxat & limitat: ut l. fin. §. pe ff. de iureiuran. nam in eius potestate est concedere, uel non concedere. Si uerò fuit indeterminata petitio, & indeterminata concessio: tunc intelligitur pro prima uice tantum: ut l. boues. §. hoc sermone. ff. de uerbo. signi cum simi. Sed si dictũ fuerit, toties, quoties placuerit, nõ potest uenire, nisi bis. l. fideicõmissa. §. siquis decẽ. ff. de lega. ii. Ideò dixit Ange. in l. si finita. in princip. ff. de dam infect. quòd siquis promittit iudici aliquem præsentare toties, quoties opus fuerit, quòd liberatur, si bis tantum præsentauerit, & non est ulterius obligatus. quod probatur ratione, ut
3 † infinitas euitetur: ut l. qui bona. §. fin. & ibi Bar. Secundò probatur: quia ex qualibet pręsentatione generatur nouũ grauamen: ut puta sumptuum, & expensarum: præsentãti ergo &c. ut d. §. siquis decem. & idem tenuit ipse Ang. in l. oratione. ff. de feriis. & in l. ii. §. qui exhibẽdi. ff. de cu sto. reo. pro quo facit quod uoluit Specu. in tit. de arbi. § sequitur. uersic. quid si in compromisso pœnali. ut refert Bald. in l. si duo. §. semel. ff. de arbi. & sentit Cy. in l. cùm anteà. C. de arbi. & si in contractu

dictum fuerit, quòd pœna toties committatur, quoties fuit contrauentum, quod non committitur nisi bis, per dictum. §. siquis decem. Item facit quod dixit Bald. in simi li se consuluisse in l i. C. uti pos. mò ut in pos. lega. l. i. quòd si arbitro data est pote stas sententiandi intra decem dies cum potestate prorogandi, quòd non potest prorogare nisi usque ad tres menses: & hoc ratione infinitatis uitandæ. Sed est aduertendum: quia licet hæc opin. sit notanda. tamen secundùm Ludo. in l. si finita. in princip. est falsa: quia illud quod dicitur infinitatem uitandam, procedit ni si illa ex partium uoluntate oriatur: quia tunc est toleranda: ut ff. de fideiusso. l. si ita & l. q. bona. §. fi. & d. l. si finita. in prin.
4 de dam. infect. Sed constat, quòd†per hęc uerba, toties quoties, pars præsentare promittens, se in infinitũ obligauit: quia natura illorum uerborum hoc importat: ut est glo. in d. l. si finita. in prin. l. ueluti. ff. de eden. ergo tenetur pars etiam decies præsentare, si opus erit. & hanc opi. sequi tur Imo. in d. l. si finita. & idem Ludo. quia ex quo fideiussor de iudicio sisti aut de præsentando est obligatus usque ad sentẽtiam: ut l. Græcè. §. post litem. ff. de fideiusso. iniquum esset, quòd siquis reum ante sententiam præsentauerit, si opus esset tertiò uel quartò eundem repræsentare, non teneretur, cùm esset ad hoc obligatus: ex quo dictus §. post litem. indistinctè & non determinatè eum obligat. Sed hoc probatur per Barto. in simili in l. siquis cum alias incipit, siquis ita. ff. de fideiuss. ubi si fideiussor promisit quem præsentare ad omnem iudicis uoluntatem, uidetur eum promittere præsentare post sententiam, si opus erit, non distinguendo, an ter uel quater eum præsentauerit: licet Bald. in l. qui crimen. qui accusare non pos. tenuerit contrarium: allegando quandam glossellam ex inuentione Bene dicti de Plum. in l. duobus. §. ex fideiussore. in uersicu. si uidetur. in uerbo, exhibuerit. ff. de iureiurando, dicentem fideiussorem de presentando liberari, si semel præsentauit duntaxat, cum tex. coniugatur, quam non tenet Ludo. ex generalitate dicti. §. post litem. & quod no. glo. in l. si seruus hæreditarius. de diuer. & temporali. præscrip. Et ex his infert ad reprobationẽ eius, quod uoluit Ang in d. §. qui exhibendis dicens quòd promittens præsentare ad iudicis uoluntatem, liberatur præsentando bis. hoc enim non est uerum, quando reseruata iudicis uoluntate in infi
5 nitum procedunt: & quia uoluntas mortis, aut officij expiratione finitur: non autem ex bina, aut trina uice. ad hoc ff. locati. l. iiij. ff. de leg. 1 l. si ita legatum. §. illi si uolet. extra de rescri. c. gratiosè. & quod no. C. de postulan l. i. & faciunt quæ dicun tur in l. centesimis. §. fi. de uerb. obli. & uide Bar. & Imo. in alleg. l. si finita. & in alleg. l. qui bona. §. fi. & Bal. in l. superuacuã. C. de his quæ pe. no. ubi dicit quòd dictio toties quoties, intelligitur quatuor uel pluries, secundùm gloss. paruam in l. cum quis. C. de leg.

6 Sed†an pẽdente securitate sit aliquid innouandum, & dic secundùm Ludo. in l. iij. §. seruus. ff. de acqui. pos. quòd aut habet securitatẽ stante tẽpore securitatis; & nullum delictum committit: aut com-
7 mittit. Primò†casu, aut securitas data est à principe, & clarum est quòd debet seruari, & nihil est innouandum. ff. de quęstio. l. i. §. fi. & ff. de pœnis. l. relegati. Aut data est securitas ab inferiore: & tunc aut ex iusta causa, & cum causæ cognitione: & illa etiam seruanda est, si securitas sit temporalis: non autem perpetua: ut in alleg. al. relegati. & ff. de re militari.
8 l. cum uno. §. fi. Si†uerò sit securitas perpe tua nõ ualet. ut in tex. in auth. de mãdatis princip. in §. sed neq;. Et est ratio: qa quã do est perpetua, uidetur sẽtẽtiã principis tollere: quod nõ pôt l. iudex postquam. ff. de re iudica extra de offic. de deleg. c. in literis Aut est data ipsa securitas sine causæ cognitione, & tunc illa seruanda non est, & impunè potest innouari: ut d. l. relegati. & l. fi. in fi. ff. de officio procurato. Cæsa.

Secundò casu principali quando pendente securitate delinquit, uidetur dicendũ
9 non posse innouari: nec†assecuratũ posse offendi, cùm securitas uidetur sic cõcessa purè:

purè ergo non debet subintelligi tacita conditio, scilicet nisi deliquerit: ut ff. de uerborum obligationibus. l. quicquid astringende. ff. commo. l. in commodato. §. sic. t. Contrarium tamen est dicendum: quia imo debet in securitate concessa subintelligi conditio, nisi assecuratus assecurantem offenderit: uel nisi ipse offen sionis causam præbuerit. Ad primum. ff. locati. l. quero. §. inter locatorem ff. de uerborum obligationibus. l. is qui seruū. & de legatis & fideicommissis. i. l. quid er go. §. si heres. Ad secundum. ff. de uerbo rum obligationibus. l. quidam cùm filium. cum ibi notatis Item debet dicta securitas subintelligi rebus in eodem statu permanentibus. ff. de solutio. l. cùm quis. in princip. & l. si cùm Cornelius. ff. de hæreti. cap. fin. de renuncia. cap. cùm inter P. Sed clarum est quòd delinquens penden te securitate rempublicam offenditut ff. de captiuis. l. si quis ingenuam. §. in ciuilibus. Item & ipse nouam offensionis causam sibi præbet ratione delicti nouiter commissi: ut ff. de publicanis. l. licita tio. & l. item uulneratus. ff. ad legem Aquiliam. & si res in eodem statu non permanet: ergo securitas expirauit, & impunè potest assecuratus offendi. & contra eum innouari. & ita debent intelligi quę in hoc passu ponuntur per Ioannem Andreę. in additio. Specu. in titu. de accu satio. in tractatu bannitorum. in secunda quæstione suarum additionum. & Alber. de Rosa in tractatu quæstionum statutorum. in ultima parte quæstionis xlviii. & Barto. in dicta l. is qui reus. ad si. ff. de publi. iudi. & in l. relegati. & Bald. in l. i. §. non fuit. ff. de dolo &. l. libertas. ff. de statu homi. & Cyn. in l. præsenti C. de his qui ad eccle. confugi. & si data est potestas aliquibus aliquem bannitum eximen di de banno, si eis uideatur: an pendente tali deliberatione bannitus interim possit offendi, & contra eum possit aliquid innouari. uide Bartolum in l. Iulianus uerum debitorem. in repetitione sua de condictione indebi. & per Bald. in l. si creditores. C. de fideiussorib. & uide gloss. in proęmio Clemen. circa finem.

10 Et aduerte ad unum: quia † securitas data generaliter nisi expresse caueatur, non se extendit ad causas criminales: ut l. ii. cum gloss. C. de his qui ad eccle. cō fugi. & hoc tenet Barto. in consilio suo, quod incipit, Ciuitatis Tuderti dicit statutum. Item securitas data non se extendit ad debita fiscalia: ut nota. in authen. de mandatis principum §. pupillorum. Itē talis securitas aut est promissio, aut gratia aut utrunque simul continet, si promissio facta est tunc debet restringi ex bono & æquo, ut non compræhendat personas, quas comprehendere esset iniustum: iusti
11 ficanda † est. n. omnis promissio, quātenus gis potest iustificari. ff. de uerborum obli
12 gationibus l. quidam cùm filium. sed† ini quum esset si compræhēderet furem, aut fugitiuum, aut aliter criminosum: nam gratia facta Barbario Philippo non fecit eum liberum: quia fugitiuus, & fur erat. ff. de officio prætoris l. Barbarius. hoc populus & princeps possent, tamen non præsumuntur noluisse: Si uerò gratia est con cessa per rescriptum: tunc quia rescriptū imitatur ius commune, in similibus casibus. ut ff. de uulgari & pupillari. l. ex fur to. & ius commune non uult gratiam tem poris uel loci fugitiuis opitulari: ut not. C. de furtis. l finali. nisi in rescripto fieret specialis mentio fugæ uel delicti, aliàs non ualet gratia. de rescriptis. ca. dilectus filius abbas Sācti Stehani. Si uerò gratia continet utrunque, adhuc non includuntur ea, quæ princeps non esset uerisimiliter concessurus. ff. de pigno. l. obligatione generali. nec includitur casus insolitus; nam quę rarò fiunt non includuntur. ff. de contrahen. emptione. l. fistulas. §. frumenta. in dubio non præsumitur concessisse contra alium: quod contra se deberet dedignari sibi esse concessum, de solutio,
13 l. nec † in generalibus uerbis, personæ insignes, & maximæ preeminentiæ & dignitatis intelliguntur includi: ut in ca. sedes. de rescrip. & no. per Ioann. Andr. & alios in cap. ii. de rescrip. lib. vi. & ita consuluit Bald. in consilio suo, quod incipit, Iacob. Olcarius. Nam de iure communi

muni etiam in generalibus capitulis pacis, uel aliis. non compræhenduntur proditores & insignes criminosi: ut puta Deo & hominibus exosi. in l. Lucius. §. Lucius Titius damani. ff. de legatis ii. ubi sub generalitate non ueniunt illi. qui dominium & patriam offenderunt. ad hoc capitul. licèt. de priuilegiis. libro. vi. & quod not. Bartol. in l. iii. §. si tibi iudicium. ff. de condictione ob turpem causam. & hoc tenet Petrus de Ancha. in suo consil. quod incipit, Visis & diligenter discussis conuentionibus,
14 &c. Et tales † securitates, siue saluus conductus, secundùm Angel. in l. conuentionum. ff. de pact. duces belli, qui bellum, & guerram faciunt nomine proprio: ut sunt reges, & duces, concedere possunt: non autem ducentes, seu facientes bellum nomine alieno: ut sunt capitanei armorum, saluos conductus concedere possunt: ut in d. l. conuentionum. Nam si mandatum dictorum capitaneorum se extendat ad guerram, non faciunt treugas seu inducias, nec contrahent amicitiam præter mandatum domini: quia habens mandatum non transigit, neq; paciscitur, neq; ad tempus, neque in perpetuum: ut l. mandato generali. ff. de procurat. iuncta. l. qui Romæ. §. si Callimachus. ff. de uerbo. obligatio. qui not. est ad hoc. nam ibi apertè dicit, quòd diem solutionis non prorogat procurator, nisi hoc habeat in mandatis. Idem uerò Ang. in disputatione quam disputauit Bononię, seu ciuitatis bannitus dicit: Iudex habens iurisdictionem ratione proprietatis: ut sunt reges, & principes, duces, comites, & barones, aut alii, qui saltem de facto, superiorem non recognoscunt: unde quando solùm ad eorū præiudicium iurisdictionis tractatur: sine dubio saluum conductum concedere possunt liberè, licitè, & impunè. ff. de pœnis. l. relegatorum. & sic intellige opinio. Bar. in l. is qui reus. ff. de public. iudic.

Si uerò iudex habet iurisdictionem ordinariam, uel delegatam, à suo superiorè concessam: ut uidemus in rectoribus ciuitatum, qui loco præsidum habentur l. fi. C. de lōgi temporis præscriptio. commūcta glos. cùm superiorem habeat auctoritatem, aduersus cognitionem criminum, aut executionem sententiarum, quarum executio non spectat ad eos, sed ad superiores, saluum conductum concedere non potest. nec enim directò uel per obliquum in aliam iurisdictionem possunt falcem immittere. de aqua pluu. arcen. l. penultima. de iureiurando. cap. ad aures. aliàs, ad nostram. Bar. in l. i. ff. à quibus appellare non licet. & ita intelligitur opinio Oldradi, qui tenuit quòd iudex potest dare saluum conductum, si causa est talis in qua non interuenit procurator. Subdens idem Angel. in l. utinam. ff. de se-
15 pul. uiolat. quòd † saluus conductus cum alterius damno, seu iniuria concedi non debet, in l. ii. §. si quid à principe. & §. meritò. ff. ne quid in loco public. licèt hoc malè seruetur. facit ad hoc, de confirmatione utili, uel inutili. c. dilectus. concludēdo ibidem, quòd saluus conductus interdum subdito, interdum hosti, interdum propter represalias fortè timenti uenire ad ciuitatem Bononiæ, si datur hosti, non est seruandus, nisi detur à duce belli. ff. de dolo. l. i. §. non fuit. ff. de pact. l. conuentionum. & ibi nota. si post saluum conductum datum fieret pax, seruandus est, secundùm Iaco. de Belui. in dicto §. sed neque. de mandatis principum, sed si non datur à duce belli: tunc seruari potest, nisi priuatus non seruans iniuriam publicam exequatur, non seruando saluum conductum. ff. de religi. l. minimè. & in auth. de manda. princi. §. sed neque. & in §. non fuit. hunc autem saluum conductum perpetuò nemo concedit, nisi solus princeps. ff. de pœn. l. relegati. temporalis ergo saluus conductus concedi potest per inferiorem à principe, iusta causa subsistente: puta si bannitus Bononiæ, uel de alio crimine diffamatus, uult securitatem à iudice ut possit comparere, & se excusare: ut. ff. de public. iudi. l. is qui reus. faciunt not. in l. de ætate. ff. ad Treb. & quod no. in cle. pastoralis. de re iudic. Saluus uerò conductus subdito nō hosti concedi potest ꝑ inferiores à principe, ex iusta causa, cuiusmodi

modi causæ cognitio,pertinet ad iurisdictionem concedentis saluum conductum. Exemplum p. ne cum timet aliquis per aliquem offendi. Nam petitio cautionis de non offendendo, iudicis arbitrio moderanda est.ff.de damno infecto. lege, qui bona. §. qui damnum. Sed si quis habet saluum conductum pro quatuor hominibus secum euntibus, & ducit quinque: uel habet saluum conductum pro aliquibus rebus: & portat ultra illas alias res, au saluus conductus sit in totum ruptus, uel ualeat pro contentis in saluo conductu. Bart.in l.principalibus. ff. si cert.petat. in simili ponit,quòd si statuto cauetur quòd nullus possit deferre uinum extra, sine licentia, nisi ad usum suum, & aliquis detulit ultrà: nunquid perdat totum. Iacob. de Arc. tenet q totum: quia uenit priuilegium ergo illo non debet uti.l. Iudæos. C. de Iudæis. & C. de nautico fœnore. l. cum proponas. & de aquæ ductu. l. eos. lib. xi. Sed Guil. de Cug.quem sequitur Bald. in dicta l. principalibus. tenet contra-
16 rium: quia † sumus in actu diuiduo & separabili ubi utile per inutile non uitiatur. l. certi condictio. §. i. ff. si cert. petat. & l. iiij. §. siquis stipulantis. ff. de uerbo. obligationib. & l.i.§. Trebatius. ff. de aqua quotidiana.& æstiua.& l.i.§.publicanus. ff. de publicanis & uectiga.Iacob. de Arc. loquitur de priuilegiis, quæ sunt contra ius, sed licentia reducitur ad ius commune, & non est odiosa.& si nũ admittitur per abusioné.argume t.l.si unus. §.pactus.ff.de pactis. & per Bald. in d.l. cùm proponas. supra allegata. & per Bar. in l.ead.§.dominus.ff.de public. Et sic ex prędictis apparet decisio,quòd saluus còductus in totum non est ruptus: sed tamen illi,qui sunt ultra numerum, debent capi,& publicari, & quando quis habet saluum conductum pro se,& quatuor, seu quinque sociis, non potest secum ducere personam reprobatam,puta hostem, uel hæreticum: nisi hoc expresse caueatur:
17 quia † cum illis nullum habemus participium, secundùm Bar.in l.i.ff.ad leg. Iuliam maie. Iudæum autem bene potest ducere in sua comitiua.secundùm Angel. in l.utinam.ff.de sepulchro uio. Item non potest hominem maioris præeminentiæ, & dignitatis seu cõditionis ducere quàm ipse sit,qui dictus saluus conductus est cõcessus.in clement.nõ pót de procura. & l. si.de uino tritic. & oleo legato. & in cap. sedes. de rescript. & talis saluus conductus etiam rebellibus est seruandus per concedentem: ut l.conuentionum. ff. de pactis.de quo per glo.in l.i.§. non fuit. ff. de dolo. & qui ipsum frangit & in crimen læsæ maiestatis incidit,secũdùm Bartol in l nullã uim.ff.de suscept. & arca.?c. lib.x.Item omnis qui habet securitatem ab homine standi in ciuitate, si eam habet legitimè: quia à publico ei data est, dicitur eam habere a lege, eo quòd nullo modo potest offendi.ff.ad leg. Cornel. de sica.l.iij.§.transfugas.& ibi Bartol. illi uerò, qui timent offendi, an securitas sit præstanda, Bartòl. ponit in l. illicitas. §. ne potentiores. & §. quies ff.de officio præsidis.& in l.qui bona.§.siquis iussit.& Cyn. & Guiliel. de Cuneo in l.præsenti.C. de his qui ad ecclesiam confu.& Bart.in l.i.C.in quibus causis co lo.censi.libr.xi. & dic post eos & Angel. quod aut inimicitia prouenit absque mea culpa.&tunc dominus potest cogere què, de non offendendo ut mihi caueat,per dictum.§.siquis iuxta sumpto argumen.à cõtrario sensu: aut aliqua culpa mea subest, quare mihi quis inimicari debeat: & tunc
18 † aut petitur cautionem interponi, ante aliquam offensam à nemine factam, & potest peti cautionem prestari iudicis officio. & ita intelligitur dicta l. illicitas. §. ne potentiores.& in l.i.§.quies. ff. de officio præfecti urb.ad hoc. supra de usufruc. l.æquissimum.de re iudi.l.quod iussit. in gloss.parua.facit quod not. Innocent. in cap.in præsentia.extra de probat,& maximè si ex tali dissensione respublica lędatur,ut plerunque solet:ut ff. de capti uis.l.siquis ingenuam.§. in ciuilibus. Aut petitur cautio post offensionem per petentem factam,à tali casu. (quicquid dicat Bartol.secundùm Ludouic.in dicto.§. siquis iuxta. cui assentit Angel. offensus

non

19 non potest cogi ad cauendum ad petitionẽ partis, sed bene per iudicem potest arctari ad cautionem interponendam. ad hoc facit.l. stipulatio.C. de sent.l.furti §. pactus.& §.si iusiu. in gl.ff.de his qui not.infam.& est ratio:quia cùm præcessit culpa offendẽdo.ergo ei caueri nõ debet. facit. ff.de minor.l.auxilium.in princip.& d.§.si quis iuxta de usuris.c.quia frustrà.

Duobus enim casibus puto Barto. saluandum. Primus est quotiescunque lis aut inimicitia longissimo tempore durasset, aut duratura esset, adeò quòd sequeretur ambarum partium destructio,
20 tali enim † casu potest iudex cogere ad cautionem interponendam, aut ad pacem faciendam, & eum cogere potest, ut super lite transigat, quæ diu durauit:textus est qui nõ est alibi.xc.distinct. c.placuit secundùm dominũ. Anto.de But. de mutuis peti.c.i.& ii.quod not. & tene menti:quia limitat no.in l.transigere. per gl.& doc.C.de transact.

Secundò casu quando peteretur cautio ratione eius rei,quam is,à quo cautio petitur,habere desiderat, ad hoc extra de restit.spoliat.c.literas. Et ita debent intelligi quæ suprà hoc articulo notantur per Ioan.And.in addi. Spec.in titu. de pigno.§.sequitur.uersi.sed quid si timeo. & Bal.in d.§.quoties.ita intelligitur.l. præsenti: & quod ibi not. per Cyn. & Guil. C.de his qui ad ecclesi.cõfu.& cautio quę præstabitur, tunc præstabitur cum determinatione certi temporis: non autem in infinitum tenebitur.ad hoc.ff.de damn.infect. l qui bona.§.fin. & uoluit Angel.in l. iii.§.si iura.ff.de damn. infecto. Et licet superius sit satis dictum an securitate pendente aliquid sit innouandũ: dic tamẽ latius,& aliter secundùm Ioa. de Imo. in
21 l.is qui reus.ff.de publi.iudic.ubi sic † dicit: an bannito pro maleficio, si inculpatur de aliquo delicto,sibi possit dari saluus conductus Bart.per l is qui reus. concludit quod sic per gloss.fi. dictę l. is qui reus.cum tex.& ex hoc uidetur ꝙ si bannito pro ueniendo,potestas dat saluum cõductum, quòd non possit ipsum posteà capere, & decapitare, durante saluo conductu.& hoc uidetur tenere Cy. in dicta l.præsenti.ad finem.contrarium uidetur uelle glossa in §.neque autem homicidas,in authen.de manda.princip. allegat. quę gloss.est singularis.& non est alibi. & idem tenuit ibi Iac.de Belui.dicens quòd talis impunè non obstante saluo conductu,potest decapitari,quasi de iure non teneat illa talis datio salui conductus. Guiliel.de Cuneo.in l.i.§.non fuit.de dolo.uidetur uelle, quòd si detur existenti in loco, ubi poterat capi de iure per dantẽ saluum conductum: tunc non teneat datio salui conductus: secus si erat in loco, in quo capi non poterat: nec inuitus extrahi: & sic dicunt colligi posse, ex dicto.§. neque. immò. §. præcedenti. & per hoc uidetur sentire quòd si potestas bene det saluum conductum bannito pro homicidio,existenti in territorio Bononię ubi poterat capi, quòd non teneat datio salui conductus. secus si fuisset in territorio Ferrariensi: & si in alterius territorio, in quo non potest capi per potestatem Bononię. imò si esset captus, ciuitas Ferrariensis possit eum repetere: ut est gloss. quæ reputatur singularis in l. quis sit fugitiuus. in §. apud Labeonem.ff.de ędil.edict.potes concludere in quæstione supradicta: quia aut potestas Bononiæ dat saluum conductum ex causa. ut propter inuestigandam ueritatem alicuius rei: & tunc debeat seruari argumẽ.d.l.is qui reus.coniuncta gl.aut saluum cõductum dat absq; aliqua causa: & tunc si dat existenti in loco de quo inuitus poterat extrahi & capi: & tunc uidetur quòd non teneatur seruare, nec debeat,per dictum §. neque. supra allegatum cum gloss.sua: & quod no.Iac.de Beluis.& hoc etiam uidetur sequi Bartol.in l. is qui reus.allegata in una solutione, inquantum dicit quòd §. neque autem. loquitur quando datus est saluus conductus & fidantia ad finem, ut effugiatur punitio delicti, & non est iusta causa. & hoc etiam sentit Guili in d.§.nõ fuit.licet Cy. sentiat contrarium in d. §. præsenti. Sed non uidetur bene responsum ad §. neque. qui uidetur reprobare eius opinionem. si

autem ille, cui datur saluus cōductus fuisset in loco, de quo inuitus capi non poterat, est maius dubium propter id quod dixit. Guil. in d. §. non fuit. tamen de rigore
22 re iuris uidetur, quòd † non sit permissum iudici sine causa date saluum conductum homicide, per dictum §. neque autem. & ideo non uidetur tutum se submittere tunc literis salui conductus. Accedat ad hoc quod habetur in c. accedēs. lo ii extra ut lite. non contesta. ubi est text. ualde no. quòd non tenetur quis se submittere fidei capitalis inimici, etiam cum literis uel saluo conductu: & hæc faciūt ad id, quod quotidie iudices maleficiorum faciunt, qui dicunt capto pro maleficio, & sibi promittunt, quòd si fateatur ueritatem, quòd non patietur aliquod malū: nam talis promissio uidetur nulla, per ea quæ supradicta sunt. & facit quod habetur in l. iurisgentium. §. si paciscar. l. ius publicum. de pac. & hoc in foro contentioso & facit quod habetur per gloss. quæ reputatur singularis in ca. cupientes. de elect. lib. vi. quę dicit, quòd fouens iustam causam potest se defendere etiam per cauillationem: in foro autem conscientiæ fortè non est licitum mentiri, nam mendacium indistinctè uidetur prohibitum: licèt uno casu sit maius quàm alio. xxii. q. i. c. i.

Pro latiori tamen doctrina huius mate
23 riæ est aduertendum, quòd † confiderari possūt tres casus, ut tetigit Iacob. de Bel. in d. §. neque autem. nam aut fidantia seu saluus conductus datur hosti, aut datur subdito, aut datur alii, nō subdito, pro casu: si datur a lege seruari debet. exemplum in l. fi. ff. de legationibus. si autem non datur à lege: sed datur ab aliquo authoritate legis, debet seruari. exēplum quando datur fidantia à duce belli. Hostien. in l. conuentionum. ff. de pact. Si uerò datur ab alio sine legis authoritate, non est seruandus, si talis prosequitur iniuriam publicam: ut d. §. non fuit. si autem priuatam tunc potest seruari, si uult: sed non tenetur, nisi pax fuerit facta: ut d. §. non fuit. iuncta l. i. & l. conuentionum. ff. de pac. Secundo casu quando datur à superiori subdito: tunc si datur à lege est seruanda: ut dicta l. præsenti. & §. sed neque. in authen de mandatis principum. Idē si ab alio authoritate legis: ut probatur in dicto §. sed neque. secus si datur sine legis authoritate. ut d. §. sed neque autem homicidas. Tertiò casu si est solennis & obligatoria, seruari debet: quia graue est fidem fallere. l. i. ff. de constitu. pecu. idem est, si est obligatoria, sed non solennis: ut quia non potest probari: nam tunc deficit probatio, sed non ius. l. duo sunt Titii. ff. de testamen. tute. secus si sit solennis: ut quia apparet probatio, sed non obligatoria: ut quia pacto nudo: nam secundū leges non obligat. l. iurisgentium §. sed cum nulla. ff. de pactis. sed secundū canones secus: ut extra de pac. c. i. Et ad prædicta bene facit quod no. Bar. in sua quæstione, quæ incipit, Statuto Lucanæ
24 ciuitatis. an † autem securitas data extēdatur ad delicta deinde nouiter contracta. Ange. in l. penul. §. illud. ff. quod quisque iur. dixit quòd rescriptum ex parte impetrantis, per quod quis sibi potuit prouidere, nō extenditur ad futuras obligationes. arg. l. si ita scriptum. ff. de uebo. obli. & l. si ita stipulatus fuero illud, aut illud. §. cùm stipulamur. eod. titu. & l. à colono. de auro & argen. lega. & l. si ita. & l. Rutilia. de contrahen. emp. inde dixit ibi Ange. quòd si impetraui ut non tenear meis creditoribus respondere usque ad quinquennium, non utor eodem rescripto contra creditores futuros; argu. iurium prædictorum.

SVMMARIVM.

1 *Innouatio dilatione pendente non fit nisi ex causa dilatio abreuietur.*
2 *Cautio ex causa ad quid pendente dilatione sit præstanda.*
3 *Tempus condemnantis ad soluendum datum num miserationis causa datum sit?*
4 *Captura qua occasione, quibusue causis fieri possit.*
5 *Iud. cis officium, num pendente dilatione conquiescat.*

1 Nil nouari dilatione pendente. † Nil est innouandum dilatione pendente: ut l. siue pars. C. de dilatio. quod est uerum secundùm Cyn. in d. l. siue pars. nisi uellet ex causa dilationem abbreuiare ut l. qualem. in fin. ff. de arbitris. Item nisi pendente dilatione altera pars fugere uellet: ut ff. de his quæ in fraud. cred. l. ait prætor. §. si debitorem. Itē nisi sit alius articulus, super quo non est data dilatio: nam cum datur dilatio ad unū articulum, potest procedi super alio. C. de rebus credi. l. generaliter. §. his autem. dummodo sit separatum non connexum, aliàs secus. extra de appellatio. cap. super eo. &c. Bal. uerò in l. omnibus. ff. de iudiciis. dicit, pendente dilatione ad soluendum, debet præstari cautio de soluendo adueniente termino: ut l. in omnibus. ff. de iudi. & ideò pendente dilatione aliquando aliquid potest innouari: quia † debet præstari cautio ex causa.
2 de quo dic, ut no. Cyn. in l. uniuersa. C. de preci. Impera offe. ff. solu. matrimo. l. ii. & l. si constante. §. quoties. an hoc locum habeat in contractibus stricti iuris, sunt gloss. contrariè in l. in omnibus. ff. de iudi. & l. in possessionem. ff. ex quib. cau. in possess. ea. & illa communiter approbatur, per l. si creditores. ff. de priuileg. credi. adde quod not. Cyn. in l. ii. C. de hæreditate uel act. uendi. & dicit idem Bal. in l. si debitori. ff. de iudic. quòd condemnatus † ut soluat intra certum tempus,
3 potest capi, pendente termino, seu dilatione, ut satisdet. certum est enim, quòd tenetur satisdare: ut l. si debitori. alleg. & est ratio; quia istud tempus datur miserationis causa. ff. de cōpen. l. si cùm militi. §. cùm intra. ergo interim debet satisdare. ff. solu. matrimo. l. si constante. §. quoties. C. de preci. Imper. offe. l. uniuersa. & quod dicitur, ꝙ potest interim capi, est uerū, quòd potest capi interim, ratione satisdationis, non ratione debiti, & ideo debet prius constitui in mora super ipsa satisdatione, nisi esset debitor suspectus de fuga. de pigno. l. quæsitum.

Practica autē qualiter suspectus de fuga capiat: & quæ sunt necessaria antequā quis possit capi, ponit Ang. in l. si creditores. ff. de priuilegiis credi. & dicit inter cætera, ꝙ iuramentum non sufficit. Bal. uerò in l. apertissimi. C. de iudi. dicit ꝙ non sufficit iuramentum, sed debet allegari causa, puta quia forensis, uagabundus, & non possidens immobilia: ut l. fideiussor. in fin. ff. qui satisda. cogan. & in authen. de exhiben. reis. §. sancimus.

Probatis autem his causis summatim, tunc sufficit iuramentum suspicionis, aliàs non facit. ff. de priuil. cred. l. creditores. & ideo iudex debet esse cautus ad interrogandum de qualitate causæ, seu causarum suspicione, & si fuerint causæ uerisimiles,
4 tunc † poterit procedere ad capturam occasione debiti liquidi, non autem occasione debiti incerti: quia non debet incipi ab executione, maximè ad capturam personalem: ut l. i. C. qui bn. cede. pos. & not. in l. iii. §. tutores. ff. de suspe. tuto. ff. ad Trebel. l. Imperator. C. de sententiam pas. l. fi. & de iure dot. l. ubi adhuc. & secundùm Bald. dicitur dilatio assignari miserationis causa: quia non uenit secundùm naturam contractus, uel actionis intentatæ: sed extra naturam ipsius rei, siue sit dilatio legalis, siue iudicialis. & secundùm Ange. in l. si debitori. alleg. si debitor confitetur debitum etiam dilatione pendente, quæ iudicatis debet dari: uel etiam si non confitetur, & est condemnatus, & non est appellatum, capi poterit ut satisdet inter tempus quod datur iudicatis ad soluendum per hanc literam, ista enim dilatio datur miserationis causa: ut in l. si cùm militi. §. i. ff. de compensat. & ideo non debet esse nociua creditori, quin debeat esse cautus & securus, ut adueniente tempore sibi satisfaciat: & pro pœna sit cautus iudex maleficiorum, ut si tali dilatione pendente concessa condemnato pro crimine ad soluendum, potest capere ipsum condemnatum, quòd non tardet eum capere, nec timeat propter pendentiam dilationis; & ita uidi seruari. dicit Ang. de facto in quodam rectore, ꝙ cœpit malefactorem dilatione pendente, & cum relaxauit: nam fuit condemnatus ipse tempore syndicatus. Bal. autē in l. si-

5 ue pars.C.de dila dicit quòd † pendente dilatione iudicis officium conquiescit, nisi iudex dilationem reuocauerit, ut in gl.l.si ue pars.C.de dilatio.uel nisi ille. cui est data dilatio, sit suspectus de fuga: ut dicta l.siue pars.quod est no.secundùm Cy. uel nisi super alio articulo, super quo non pendet dilatio.arg.C.de rebus credi.l.generaliter.§.si autem.Sed an sit nullum id quod fit pendente dilatione, & contra dilationem? dic q sicut no.in l.i.ff.de feriis. & ita tenet Cy.sed certum est, q reus nõ potest aliquid facere intra dilationem: ut quia unus de se arctauit.dicit Bal.post Guil.de Cu.q adhuc debet expectare: licet nil posset facere in isto termino: quia adhuc durat terminus.de hoc habes glo. ordinariam in c.ubi maius periculũ.de elec. in vi.& facit c.commissa.de elec.in vi.

SVMMARIVM.

1 *Possessione pendente controuersia nemo sua priuatur.& nu.2.*
3 *Remedium ad sequestrum impediendum.*
4 *Hnnores, de crimine postulatus, num nouos assumat.*
5 *Litis pendentia an tantum operetur, quantum sententia condemnatoria, ut officium interdicatur.*
6 *Administratio quibus personis ratione postulationis sit interdicta.*
7 *Superiorem cum accusato dispensare num litis pendentia impediat.*
8 *Prælatus suspectus ab administratione repellitur? Et an tutori æquiparetur. nume.9.*
10 *Administrator negligens non remouendus, sed ei datur coadiutor.*
11 *Aequiparatio de prælato ad tutorem accusatum an bona.*
12 *Inquisitiones, cùm de dilapidatione inquiritur, quot & qualiter fiant.*
13 *Prælatus quantuncunque nobilis, secundùm ecclesiæ facultates expensas sẽperare debet.*
14 *Prelatus ob quid à subditis timetur.*
15 *Parte consistente an alio in inquisitione generali opus sit indicio.*
16 *Punitio malefactorum ad quid prodest.*
17 *Damnatus per inquisitionem an sit infamis*
18 *Generalis accusatio non admittenda.*
19 *Inquisitio generalis, stante statuto uel consuetudine, cuius uigoris sit.*
20 *Liberto patronum accusare num permittitur.*
21 *Accusatore non extante nemo punitur.*
22 *Reipublicæ interest, quòd crimina puniantur.*
23 *Actio una an, etiam pœnis concurrentibus, aliam tollat.*
24 *Consideratio puniendi criminis multiplex.*
25 *Parricidiũ sine homicidio fit, sed homicidium sine parricidio non.*
26 *Pœna extraordinaria imposita, an quis alia puniri possit.*
27 *Iudex quando iniuriam propriam uindicare uideatur.*
28 *Hominis mortui memoria quibus in delictis damnanda.& nume.29. Et an delinquens delicto commisso omne dominium amittat. nu.30.*
31 *Alienatio in fisci fraudem uel aliorum à delinquente facta, num reuocetur.*
32 *Fraus, qualiter, & in quos, committatur.*
33 *Sententia super crimine, ut bona publicentur, an sit necessaria.*
34 *Verbum, mox, uel in continẽti, in lege expressũ quid importat.*
35 *Hæreticus an dominium habeat.*
36 *Fiscus non nisi lata sententia apprehendit delinquentis bona.*
37 *Donatio post delictum commissum uxori facta num reuocatur.*
38 *Delinquenti accusato, & fugitiuo, bonisque administrandis interdicto an solui possit.*
39 *Libertas donata an reuocetur.*
40 *Fiscus si in eius fraudem alienata reuocat an emptoribus teneatur ad precii restitutionem.*

NIl nouari accusatione pendente. Dicit Ange.in l. defensionis facultas. C.de iure fis.lib.x.quòd † pẽdẽte
1 controuersia cum fisco, super aliquibus bonis, nemo debet sua possessione priuari, nec incorporari eius bona in fiscum. Hinc descendit quod no. Innoc.in c.querelam. de electio. quòd si iudex abstulit

stulit alicui possessionem, illo non requisito, potest illam reuocare, illo non citato, in quẽ trastulit. hinc descendit quod
2 dicimus, quòd nemo† debet de facto, sua possessione priuari. C. unde ui. l. si quis in tãtam & l. meminerint. & si per uim, uel alio modo. l. si. imò quilibet est in sua possessione tuendus & defendendus: ut no. de præben. c. de multa. & facit quod no. ff. ne uis fiat ei. per totum.

Itẽ accusatione pẽdẽte descriptio bonorũ fit in signũ incorporationis. ut pingere arma fisci. C. ut ne. priua. l. ii & l. si quãdo. C. de bo. ua. & ista nõ debẽt fieri lite pẽdẽte: quia nõ debet fieri executio ante sẽtẽtiã: ut l. defensionis facultas. alle. & l. i. C. de execu. rei iud. Quedã est descriptio ordinata solũ ad finẽ, ut omniũ rerũ habeat notitia: & ista põt fieri accusatione pẽdẽte: ut ff. de req. reis. l. fi. ff. de uen. in poss. mit. l. i. §. pe. ff. de bo. aut. iu. pos. l. fi. ff. loca. l. dñi. ff. de cõtra. empt. q̃a nemini affert p̃iudiciũ. licet tñ incorporatio fieri nõ possit lite pẽdẽte. tñ propter timorẽ barata tionis põt uenire ad sequestrũ: ut l. Imperatores. ff. de appe. de qua sequestratione ultra omnes doc. mũdi, loquitur Archid. xi. q. i. c. quia res. si tamen possessor uult satisdare de seruãdo rẽ, semper sequestrationem euitat. de reb. eccle. non alien. c. si quis diaconi. vnde Cy. qui hoc dicit in l. j. C. de prohibita sequestra. dominus Bartol. in l. litibus. de agric. & censitis. lib. xi.
3 dat remedium† ad sequestrum impediendum: & dicens quòd ille, qui uult impedire sequestrum, aut etiam facere reuocari, debet interim satisdare de restituẽdo, etiam absque alia destinatione, unde non sufficit simplex satisdatio, nisi dicta reponantur. quod colligitur ex litera in alleg. l. litibus. hoc remedium est secũdùm Bal. in l. i. de prohibit. sequestra. pecu. est uerum quando inter actorem & reum cadit satisdatio, aliàs non cessat sequestratio: ut l. Imperator. ad Trebel. & quòd descriptio fieri posset: ut est dictum: ponit Bar. in l. fin. ff. de requiren. reis. & in l. post contractum. ff. de donat. & Bald. in l. defensionis. allegata. & dicit gloss. in d. l. defensionis: quòd hęc quæstio, an Titius deliquerit, de cuius bonis quæritur debet præcedere omnem incorporationem bonorum: & in alijs fiscum pręcedat, uel nõ: pro quo l. i. C. ubi causę fiscales. uel etiam si liquet de delicto debet liquere an bona sint illius: ut l. fin. C. de bonis uacan.

Item idem Angel. in l. i. C. de reis postu.
4 lib. x. dicit, quòd postulatus de crimine nouos honores non assumit, nisi suam ignorãtiam excusauerit. ideo dicitur postulatus de crimine: quia si postulatur debitor quantitatis, non prohibetur honores assumere, nisi esset debitor ex causa uectigalium: ut l. rescriptum. §. debitores. ff. de mune. & hono. & l. i. C. de debi. ciui. uel nisi inferretur sibi quęstio omnium bonorum, uel maioris partis ipsorũ. ff. de excusa. tuto. l. propter litem. uel nisi sibi moueretur quæstio status. Item ideo dicitur postulatus: quia si nondum postulatus est, uel est postulatus: sed accusator desistit, non prohibetur ad honores assumi. ff. de mune. & hon. l. rescripto. §. si quis. Item ideo dixit, nouos: quia ueteres retinet: ut l. aufertur. §. si quis in reatu. ff. de iure fisci. Item ideo dixit honores: quia à muneribus non excusatur, sicut nec infamis: in l. unica. C. de infamibus. libro. x. Illud autem nota, quòd sicut postulatus de crimine, dignitate repellitur. ita & à testimonio: ut l. testimonium. ff. de testibus. Item ab officio procurationis: ut l. reum. C. de procurato. & dicit Bal. in d. l. reum. quòd accusatus de crimine capitali, non potest esse alterius
5 procurator. ut d. l. reum. ratio † quia tantum operatur pendentia litis, quantum sentẽtia condemnatoria, quantũ ad interdicendũ officiũ. ff. de mune. & hono. l. reus delatus. & c. olim. de accusa. Si uerò loquimur de crimine non capitali. ratio est, quia lex uult, quòd intendat purgationi criminis, & quòd non suscipiat officium procurationis. argu. ff. de publi. iudi. l. is qui reus. & per d. l. reum criminis. dicunt doct. quòd prelatus accusatus de dilapidatione in curia Romana, non potest interim tanquam syndicus monasterii agere, uel cõueniri, quod nota. & si administrator legitimus, puta p̃latus, tutor, cu

6 rator postuletur de crimine ratione † huius postulationis interdicitur sibi administratio: ut l.reo criminis.ff.de solu. uide cap. omnipotens Deus. de accusa. & in cap. accusatum. de simo. ubi Inno. sic dicit accusatum suspendi ab officio: & hoc est propter infamiam: & non obtinet solùm in simonia, sed ét alijs criminibus.C.de reis postu.l.i.li.x.& xl.q.v.c.presbyter. & propter suspicionem quis removetur ab administratione. 3. q. ii. &c. quia ea.Item prohibetur ab ordinibus, qui suis accusatus: & etiam de quo fit inquisitio. lxxxi. dist. tantis, arg.C. de procura.l.reum.sed non credunt quidam, quod ab electione prohibeatur: & est arg. quia procurator constitui non prohibetur, sed procurationem exercere:ut l. reum. C.de accusa.alij contra. hoc autem non extendimus ad exceptionem uel denunciationem:quia quantuncunque excipiatur uel denuncietur, nihilominus tamen eligitur, & confirmabitur, & consecrabitur in alia ecclesia,uel electione,quā in illa,de qua excipitur.& de hoc no.de despō sa.impube.c.ad dissoluendū. & eodē modo uidetur dicendū quibusdam in accusatione,& fortè non malè.c.accusatum. de simo.tantum loquitur in inquisitione: & exponunt accusatum, id est infamatum,& propter infamiam contra eum procedit inquisitio: specialē enim dicunt inquisitionem, ut nullus contra quem proceditur inquirendo possit eligi. Et est ratio: quia cùm inquisitio non debuit fieri, nisi contra diffamatum: ergo iste, qui diffamatus est eligi non potest:sed accusatio, nunciatio,& exceptio est in optione cuiusque,etiam nulla infamia praecedente, & ita per consequens esset in potestate cuiusque: & in optione cuiusque,quemlibet ab electione reuocare uel remouere, & hoc plus consonat rationi. & dicebat
7 Inno.in cap.dudum.de electio.quòd† pendentia litis super crimine nō impedit superiorem, quominus cum accusato possit dispensare:de quo uide tex.de iudi.c.at si cleric.& etiam dicebat Inno.in d.ca. dudum. quòd pendentia litis inter confirmatorem ex una parte,& electum,uel eligētes ex alia,non impedit superiorem,quin possit de beneficio illo alteri prouidere: idem no.in c.cum M. de constitu. Io. uerò de Imol.in l.quòd si fortè.§. sunt quidam.ff.de solutio.dicit inquantum Barto.
8 hic dicit,quòd † si prelatus, etiam si probatur suspectus,non remouetur ab administratione:nā hoc est falsum,ut probatur in cap.licet Heli. & ibi per Inno. extra de simo.& per gloss.& Ioan.And.in c. uenerabili.de officio deleg.& iii.q.ii.c. quia ea. Sed quaeritur quare praelatus statim cùm accusatur de suspecto, non remouetur ab administratione,sicut fit in tutore:
9 ut l.eum quē.C.de suspec.tuto.cùm† praelati equiparentur tutoribus:ut l. Orphanotrophos,cum ibi no.C.de epis. & cleri. & in cap.qualiter & quando.lo ii.de accu.respondit Innoc.in d.capi. licet Hely. quia pleniorem & pinguiorem curam & administrationem habet praelatus, quàm tutor,cùm possit uti fructibus ad suā utilitatem: & sic tāquam procurator in rem suam,quod non est in tutore:ideo per solam pēdentiā accusationis de suspecto,ipso iure interdicitur tutori administratio: tamen secus est in praelato:si tamen ultra pendentiam accusationis sit aliqua uerisimilis suspicio contra praelatum: tunc non in totum interdicitur administratio prelato:sed ei datur coadiutor. & ita loquitur capitu. uenerabili. primò allegato.Si uerò posteà probatur suspicio,tunc ex toto remouebitur:ut patet ex d.c. uenerabili.& c.licèt Hely.Ang.autem in d. §.sunt quidam.hoc non declarabat,sed solùm dicebat simpliciter,quòd potest dari coadiutor,ubi praelatus est suspectus, uel de dilapidatione diffamatus :de quo coadiutore habetur tex.in c.gandi.de exces-
10 sib.praelato.in vi.& idem † dicit, quando administrator est negligens, nec potest remoueri propter negligentiam: quia potest ei dari coadiutor,ut in c. grandi. allegato. & de dicto coadiutore habetur tex.cum gloss.id l.si praeses. C. quomodo & quādo iudex.& d.c.uenerabili Itē adde inquantum Bar. simpliciter uoluit. quòd si tutor accusatus de suspecto est coniunctus pupillo,quòd nunquā debet remoueri,

ri, etiam si probatur suspicio.nam glo.tenet contrarium, quando sibi adscribitur culpa, & non dolus: sed tunc uerba habent reparari, ne infametur.argum.l. non debet.ff.de dolo.ita tenet gl.in l.i.§.ostédimus.ff.de suspectis tuto.licet gloss. non bene se firmauerit in l.si tutor aliquo uinculo.co.titu.Bar.tamen ibi dixit hoc arbitrarium in hoc ultimo casu. Et per prędicta patet, quòd † non procedit equipa
11 ratio glo.quam facit de prelato, ad tutoré accusatum de suspecto, propter pendétiam accusationis: ut quia perdat administrationem: licet glo.hoc senserit in §. hoc autem.institu.de suspect. tuto. Ioan. uerò de. Ligna.in c.licet Hely. de simo. dicit,quòd Hostien.ibi ultra glo. dicit, quod si euidenter constat de suspicione dilapidationis,uel uideatur Papæ, suspenditur ab administratione.nam & adhoc. sufficit secundùm Inno.leuis suspicio:ut l.quòd si fortè.de solu.& ff.de suspec.tuto.§.iii.prætereà quando ipso administrante accusatio intenditur.tunc enim alius in administratione subrogatur: & sic intelligas. iij.q.ii.quia ca.arg.C.de suspec.tuto. l. eū quem. de accusa.cap. olim. & secundùm hoc intelliguntur no. in c. uenerabili. de
12 offic.dele.dicebat Hostien.quòd † quando de dilapidatione inquiritur, fiunt duæ inquisitiones:prima de suspicione: secunda de ueritate. De prima fit inquisitio summaria:adeo quia timetur,ne is, contra quem de ueritate inquirendum est, officiales corrumpat: & etiam inquisitionis ueritatem impediat,si in administratione perseueret: ideoque si per summariam informationem factam super suspicione suspectus appareat, ab administratione remouetur: ut allegato cap.licet Hely. & iii.q.ii.quia ca.secūdùm Goffre.sicut aliàs per suspecioné fit sequestratio.ff.de appellatio.l.Imperatores.ii.quæst.vi.quoties.& sacerdos ab executione ordinum suspenditur,in c.accusatum.de simo.ca. quoties. de purga.cano.& c.inter solicitudines.& tutor ab administratione, si ipsum suspectum liqueat apertissimis argumentis. ff. de suspect. tuto.l. ii. §.prætereà.qui,si ob fraudem remoueatur, fit infamis. C. de suspect.tuto.l.fi.aliàs autem non remouetur,nisi probata suspicione:ut in dicto ca. licèt in authen de non alienandis. §. quia uerò Leonis. & §.si quando.colla.ii. probatur suspicio per coniecturas: ut si ecclesia magnos habet reditus, nec requiruntur magnæ expensę: & nihilominus est prælatus magnis debitis implicatus: ut patet in dicto capitu. licet. aliàs nec excuset se prælatus obtentu nobilitatis:
13 quia † quantuncunque nobilis sit restringere & temperare debet expensas, secundùm ecclesiæ facultates: ut patet in eo, quod legitur,& not.in capitu. quoniam.l. responso. de uita & hone.cle. & de institu. capitu. i. & capitu. authoritate probata uerò suspicione, suspecto suspenso, inquiritur de ueritate dictæ dilapidationis, non summatim, ut prius, sed plenè: sed si ueritas reperitur, nec possit se excusare,omnino deponitur ab administratione in perpetuum, & dabitur non coadiutor,sed administrator. C. de sacrosanct.eccles.l iubemus.xii.q. ii.nobis. & per primam sententiam super suspicione remouetur ab administratione. temporalium,ne impediatur inquisitio ueritatis,& ne interim bona ecclesiæ dissipet: ut innuitur in dicto capitu.licet.& iii.q.ii.quia ca. quia interim &c. nihilominus tamen prælatus remanet in administratione in spiritualibus.xii.q.ii.nobis.& c. Vlterana.viii.q.iiii.cap.nonne.xvi. q. si cap. fin. ut lite penden.per totum secundùm Goffre.quod intelligas,nisi de ipsius malitia uerisimiliter præsumat:puta astringit sibi illos,q. ueritatem sciunt,uel alio modo corrūpit, uel minatur,ne ueritaté dicant. de testibus.c.tam literis.§.i.& c. constitutus.l.responso.tunc.n.& à spiritualibus suspendi posset.de concess.præla.c. tanta né
14 pè timere † possunt subditi cū ipsius iudicio nunc possunt opprimi, nunc erigi pro libito uoluntatis.xv. q. ii.capit.i.post medium. ad idem quod legitur & no. de accusa.c. olim. In secunda uerò sententia ferenda super acquisitione ueritatis, & quo ad administrationem, & quo ad ius omnino remouetur ab administratione temporalium & spiritualium.de accusa. c.

qualiter.lo ij.§i.in fi. & licet remotus in ordine suo remaneat, executionem tamẽ sui ordinis non habeat, cùm per sententiam remaneat infamatus. C. de suspec. tut l.fi.quia eius delictum factum est notorium iuris.de tẽpo.ordi.c.fi.de cohabi. cle.& mul.c.uestra.& c.fi.secundùm Gof. si uerò conuinci nõ potuerit, purgare se poterit: ut legitur & no.in c.cùm P. Man concella.§. fin. &c. ueniens. de accusa. & idẽ quod suprà dictum est per dominũ Io. de Lign.idem in effectu, & quasi in uerbis dicit in d.c.licet Hely. Anto. de But. & adde prædictis quod alibi dicit Inno. in c. bonæ.de elec.ꝙ ex inquisitione generali nemo uidetur damnandus: nec est sufficiens inquisitio generalis ad aliquem condemnãdum cùm illa uideatur fieri ad inueniendum, & ad inuestigandum, non ad puniendum. & sic uidetur fieri, ut præparet uiam inquisitioni speciali & sic dicit ibi Inno.quòd seruat totus mundus.Idem uidetur sentire.Barto.in l.ii. §. si publico.ff.de adulteriis.& idem tenet Bal.in titu. de elec super Inno. ubi punctaliter sic dicit ex recep. ergo super generali inquisitione non sequitur condemnatio alicuius specialis personę: quia nec citatur aliqua specialis persona, nec seruatur ullus ordo iudiciorum in generali inquisitione,secũdùm Inno.in capitu. bonæ.de elec facit quod no.institu.de publi.iudi in princip.& quod not.in l.fi.ff.de bono.possef l.iij.§.si causa cognita ff. de

15 re militia.l iij.§.si ad diem.si tamen pars confiteretur super generali inquisitione hic, non esset alio iudicio opus, cap.per inquisitionem.de elect. Nam ex quo constat de maleficio non curamus de modo. idem Baldus idem tenet in ti u.de elect. in suis additio. ubi dicit not. quòd si maleficium est notorium, sed malefactor est incertus,puta apparet quòd aliqua monialis est prægnans:sed nescitur quis concubuerit cum ea:uel corpus mortuum publicè apparet, sed nescitur quis eum interfecerit:ut ff.ad Silla.l.j.§. ilud. tunc totus mundus pro contingente tali maleficio notorio iudicem adit:& statim inquirit iudex generaliter, nõ cõtra certã personã:

& tunc nullo uocato iudex potest recipere testes,quis fecerit illud maleficium: qui testes ualent ad instructionem iudicis ad hoc ut iudex habet necesse formare specialem inquisitionem: & tunc scilicet in ista secunda inquisitione speciali citabitur reus, & audietur sua defensio, & testimonia recepta primitus ad informationem,nõ ualebunt ad probationem:sed denuò oportet,quòd deponant:ut in cap. ueniens. de testib. & c bonæ. secundùm Innocen.Idem tenet Bal.in l.edita.C.de eden. in sua repetitione Paduana,dicens quòd Barto.in l.ij.de adulte.§.si publico dicit, quòd ex probatione super generali inquisitione non potest sequi condemnatio:sed sequitur specialis inquisito,ex qua sequitur condemnatio, secundum Nicol. de Matta. quod mihi non placet, dicit Bald. Nam si citatur super generali, respondet inquisitioni; & confitetur, uel committitur, puta cum condemnandũ:

16 aliàs non † purgaretur prouincia malefactoribus ex ui generalis inquisitionis, cùm ex ea non sequeretur punitio. quòd est contra l.congruit.& dicit Innocẽ. quòd practicat totus mundus in cap.bonæ.de elect.ad quid inquisitus responderet, & litem contestaretur, si non posset condemnari.uide pro materia prædictorum dominum Ange.in repetitio.l. si uacantia. de bo.uacanti.libro x.& eundem Ang.in allegato §.si publico.Et ideò dum Barto.in l.infamem.ff de publi. iud.

17 dixit.quòd† damnatus per inquisitionem est infamis:duntamẽ sit damnatus de tali crimine,ex quo esset infamis,si per accusationem esset damnatus, per dictam l. infamẽ.licet contrarium notauerit glo.in l.iij.§. præterea.ff. de suspectis tuto. & in l.ij.C. de modo multa. quas sequitur Dyn.& bene not. quia reputantur singulares. Bal autem in dicta l.infamem.& dicit, quòd putat hoc dictum Barto. uerum, quando quis damnatur ex inquisitione specialiter formata cõtra aliquem, de certo & determinato delicto: secus in damnato.ex inquisitione generali Exemplum,quando tempore syndicatus cõtra assessorem, uel officialem formatur inquisitio

quisitio generalis, & eius uigore de aliquo delicto condemnatur: quia tunc nō est infamis ex eo, quòd extra ordinem est condēmnatus, cùm illa inquisitio non posset succedere in locum generalis accu-
18 sationis, cùm generalis accusatio non admittatur l. libellorum. ff. de accusa. allegat etiam Bald. quod not. in c. qualiter & quando. de accusatio. & in cap. cùm oporteat. de accus. secundùm tamen Ioa. de Imo. in d. c. infamé. alleg. potest dici, q dictum Bal. potest procedere, quando in
19 loco, ubi fiebat inquisitio generalis, erat consuetudo uel statutum: ut uigore generalis inquisitionis fieret condemnatio, Ange. in l. ea quidē. de accus. dicit q est inquisitio specialis circa personas, & generalis circa delicta: & illa non requirit solennitatem l. libellorum. Exemplum, inquiritur contra tutorem ad remotionem ex eo, quòd dicatur in administratione malè uersatus: uel contra prælatum: & istæ non sunt tantæ potentiæ, ut ex ea sequatur condemnatio, sed debet posteà contra infamatum specialiter inquiri: & iterum in hac inquisitione speciali debēt testes examinari, quando ex primis probationibus nulla condemnatio sequi potest: sed solùm in illis, quæ sunt in inquisitione speciali. quod tenet Specul. titul. de inquisitio. §. i. & ibi per Ioann. Andr. in addit. Bartol. in l. ii. §. si publico. ff. de adulter. Ego autem hęc omnia limito, quando istæ inquisitiones generales formantur solùm ad inuestigandum crimen: & ad istum finem solum tendunt. sed ubi tenderent, & ordinarentur ad finem punitionis: & probarentur in ea delicta & circunstantię nō uideo quare sequi nō posset condemnatio in rectoribus ciuitatum, qui sic dicantur: nam contra eos formatur inquisitio generalis de multis delictis, & super ea examinantur: & si singulariter probantur, uirtute illius inquisitionis generalis condemnantur. Idē dico, dicit Ange. in prelato & tutore generaliter inquisito ad finem remotionis ut l. iii. §. prætereà. ff. de suspect. tuto. & si tutor non gesserit. l. ii. & de hoc in Spec. in ti. de inquisit. uel potest dici, q ex inquisitione generali de facto potest sequi condemnatio sed non de iure: tamen, siue de iure, siue de facto fiat, uidetur per rationem Bald. quòd condemnatus sit infamis. fortiter. facit l. i. in fi. C. si
20 tutor non gesserit. Nam † ibi patet quòd non permittitur liberto accusationem famosam contra patronum instituere: tamē illi permittitur, quòd promoueat inquisitionem contra patronū in casu, in quo accusatio esset famosa: & si ex inquisitione patronus deberet infamari, uideretur q inquisitio deberet denegari liberto, sicut & uia accusationis, cùm eadem esset ratio: ex quo uia inquisitionis esset famosa: & sic & ipsa accusatio: unde fortè opin. gl. posset sustineri per illum tex. Nec obstat l. ordo. de accusa. quia ibi loquitur quando fit mutatio de ordine solenni ad non solennem, ut ibi patet: nam quando fit mutatio de una uia ad aliam diuersam uiam, in qua dispensator procedit contra regulas iuris: ut est uidere in uiā inquisitionis, per quam in certis casibus dispensatiuè proceditur: de quo in l. ii. §. publico. allega. per glo. & Bart. quod tamen est contra regulam iuris: quia
21 † nemo sine accusatore punitur: ut l. rescripto. §. si quis accusatorem. ff. de mune. & hono. & ca. i. de accusat. lib. vi. & si iudex aliquem de crimine puniuit extraordinariè, an possit puniri ordinariè de eodem delicto? Anton. de Butr. in c. i. de falsis tenet quòd non. Cyn. ponit in l. nullum. C. de testibus. & l. ubi. C. de falsis. & dicit, quòd aut iudex extraordinariè puniendo ipsum, puniuit plenariè: & tunc de ceterò non poterit accusari: & sic intelligūt quidā quod no. C. de testibus. l. nullū. aut non plenariè sed modicè puniuit: & tunc poterit de nouo accusari: ut
22 plenariè puniatur: quia † reipublicę interest, ne crimina remaneant impunita. l. ita uulneratus. ad leg. Aqui. sed hic remaneret impunitum quatenus non ad plenum pœna delicto responderet. & ita tenet Petr. in l. ubi allegat. Alii contra: quia de delicto unius hominis non est sæpius quærendum: ut l. licet. in fi. ff. nau. cau. stabul. & quia cùm agiī una uia ad uia

dictam,non potest alia intentari: ut dicit idem Cyn.in l. sepulchra. C.de sepulchro uiola. ubi sic dicit:nunquid si eligitur uia statuti,qua pœna minor imponitur, possit agi uia commum,quæ imponit maiorem: uel econtra, si maior esset pœna statuti? uidetur quòd sic: ut l. qui cum uno. §. qui post. uersicu. nam & qui. ff. de re militari & ff. ui bonor. rapt. l.ii. & l.cùm uno.ff.de actio.& oblig. & C. quando ciuilis actio. crimi præiud. l. i. econtra uidetur quòd non: ut ff. de accusa. l. senatus.ubi faciunt quidam casum. & ff. de iniuriis.l.quod senatus. Non obstat prædicta l.in contrarium inducta: quia uerum est,quoties sunt plures uiæ agendi, quòd una uia peracta, agitur, alia in quam plus est, scilicet ubi utraque competit intereſſe: sed si utraque competit ad uindictam:tunc secus:ut not.in dicta l. quod senatus.& hoc tenet Cyn.ibi. & in l.iii.ff. de libero, homine exibend. Petr. uide-
23 tur sentire, quòd † quatenus pœnæ concurrunt, una actio tollat aliam, quatenus excedunt in eo, quòd una excedit aliam potest agi, sicut in ciuilibus: ut ff. de act.& obligat.l.cùm ex uno. & l. ii. ui bono.rap.sed Iacob.de Ra. tenet, quod
24 prius dixi quòd ubicunque † crimen punitur diuersis legibus sub eadem consideratione: ut dicit idem Cyn. in l. qui de crimine. C. de accusa. Quandoque ex uno facto procedit unum crimen tantum, quod una duntaxat l.punitur. Quandoque ex uno facto procedit unum crimen, quòd duabus legibus punitur, sub una consideratione tantum. Quandoque ex eodem facto procedunt plura crimina sub diuersis considerationibus.

Redeo ad primum, & dico quando que ex uno facto procedit unum crimen tantum,& una tantum lege punitur uerbi gratia: aliquis interfecit hominem: hic est unum crimen homicidii,quod una lege punitur, scilicet lege Cornel.de sicar. & in hoc casu non est dubium, quòd non potest accusari nisi ab uno: & ita exemplificatur principiū l. qui de crimine. allega. Quandoque ex eodem facto procedit unum crimen,quod diuersis legibus punitur,sub una tantum consideratione. uerbi gratia quando iudex pecuniam recipit à subiecto, ut negotium faciat, uel non faciat: ex isto facto resultat unum crimen sub una consideratione, quod quidem crimen duabus legibus punitur: ut lege Iulia repetundarum, & lege de calumniatoribus: ut ff.ad leg.Iuliam repetundar.l.iii. & isto casu licet diuersimodè puniatur istud delictum: tamen non potest nisi per unum accusatorem puniri,& sic intellige l.senatus.ff.de accusat.Quandoque ex eodem facto procedunt diuersa crimina: & circa istud membrum refert: aut unum se habet ad aliud, tanquam species ad genus. uerbi gratia. aliquis interficit parentem suum hic committit crimen homicidii, & crimen patricidii seu parricidii: & unum se habet ad aliud,tanquam genus. ad speciem: nam
25 † parricidium non est sine homicidio.sed homicidium bene est sine eo. Isto casu si accusatio facta sit super homicidio non potest iterum super paricidio fieri: quia ex quo se habent inuicem, tanquam genus ad speciem,unum cōtinetur sub alio, & ideo non potest super hoc accusari. argu.dictæ l.senatus.& hoc dicit ibi glos. Quandoque ex eodem facto diuersa crimina procedunt: quorum unum se habet ad aliud, ut excedentia & excessa. uerbi gratia: quando aliquis cognouit consanguineam suam alii nuptam: licet committat adulterium & incestum: & unum potest esse sine alio. unde si accusatus fuerit super uno, & potest super alio accusari ab alio: ut ff. de adulteriis.l.si adulterium.& sic etiam intellige l.qui de crimine. alle. Bald. autem in
26 l.ubi.alleg.dicit † dum quæritur,an imposita pœna extraordinaria possit quis posteà puniri pœna ordinaria?dicit quòd Petr. dixit quòd sic: quia extraordinaria pœna crimē non est punitū,ergo:&c Ad quod facit.l.omnibus. C. de sportulis. alii dicunt contra: quia una pœna ad uindictam aliam tollit.sed dic quòd istud est uerum, quando quælibet de per se sufficit: ut not. extra de iudic.c. at si clerici tu dic,dicit Bal.ꝙ Pet.dicit uerū alia ratione:

ratione: quia iudex puniens extraordinariè: non prosequitur, nisi iniuriam suam: ut l. nullum. C. de testibus. ergo poterit ordinariè procedi: quia duæ personæ iniuriatæ: ergo, &c. argum. l. i. §. usque. ff. de iniuris. Iaco. Butr. in d. l. nullum alleg. dicit
27 quòd † iudex puniendo testem, qui eius aures offendit ex suo officio, uidetur propriam iniuriam uindicare. Et ideo nihilominus poterit posteà lege Corneli. de falsis accusari. Item quia quando iudex eum punit ex suo officio extraordinariè, minor pœna ei imponitur, quàm quando accusatur lege Cornelia de falsis. Ludouic. autem in l. post contractum. ff. donat. dicit quòd de iure communi, accusatione pendente nil est innouandum, nec administratio bonorum accusato interdicitur: ut l. aufertur. §. si quis in reatu. ff. de iure fisci. unde dicit secundum Barto. in l. post
28 contractum. allegat. quòd † in criminibus in quibus potest damnari memoria hominis post mortem. de quibus per glo. in l. ex iudiciorum. ff. de accusat. & in §. per contrarium. instit. de success. ab intestato. & in quibus fit reuocatio ipso iure propter immanitatem criminis, ut in crimine læsæ maiestatis & hæresis, nil potest innouari per partem, sed innouata reuocantur ipso iure, per l. ultimam, & penult. C. ad leg. Iuliam maiesta. necessaria tamen est declaratio: ut in c. cum secundum leges. de hæreticis. in sexto. sed in casibus in quibus non fit reuocatio ipso iu-
29 re, dic † quòd quędam sunt delicta, in quibus memoria hominis non damnatur, neque ipso iure fit reuocatio: tamen propter delictum statim dominiũ bonorum perditur, & in fiscum transit: ut l. commissa. ff. de public. & in authent. incestas. C. de incestis nupt. & in l. Imperatores. & ibi per Dy. & Bar. plenè. ff. de iure fisci. & tunc nihil est innouãdum: & si innouatur puta alienando bona, uel aliàs non ualet
30 alienatio, cum † dominium non habeat, cum statim post delictum amiserit. Quædam sunt delicta, in quibus licet dominiũ non perdat, statim ipso iure interdicitur administratio: ut l. quæsitum. ff. qui & à quibus. & l. exiudiciorum. ff. de accusat.

& tunc non potest alienare alienatione uoluntaria, necessariâ sicut l. reo criminis. ff. de solutio. & l. alienationes. ff. famil. erciscund. & l. peto. §. prædium. ff. de leg. ii. & intellige profuisse alimentis, aduocatis, & scripturis ad causam facientibus: ut l. fi. C. de ordin. cogni. & in c. ex parte de accusat. Quędam sunt delicta, in quibus non interdicitur administratio: ut est regulariter de iure communi: ut l. aufertur. §. in reatu. ff. de iure fisci. & tũc si est alienatio irretractabilis, ut manumissio: & tũc interdicit͂ ut l. pœnæ. ff. de manumiss. sed si est reuocabilis: tunc non interdicitur alienatio: ut l. post contractum. ff. de do-
31 nat. Sed † si in fraudem fisci, uel aliorum facta fuerit, tunc reuocatur ut l. si quis. ff. de donat. caus. mor. & in l. in fraudem. in princip. ff. de iure fisci. siue facta fuerit alienatio ex causa lucratiua, siue ex causa onerosa: ut ibi innuit: & pręsumitur alienatio facta in fraudem delicti, ut sub spe delicti committendi. Primò, si donauit omnia bona sua: ut l. omnes. §. Lucius. ff. de his, quæ in fraud. creditor. & ibi Dyn. & ibi loquitur in donatione. Idem in uenditione, secundum Angel. in l. qui testamentum. ff. de probatio. & ita consuluit Accur. in suo consilio, quod incipit, Quæstio, super qua consilium petitur, talis est: pater uendit filio spurio, &c. Et secundũ
32 Bartol. ista † fraus potest committi aduersus pręsentes creditores & futuros & in authen sed iam necesse. C. de donatio. ante nupt. & qualiter hoc fiat, ponit Bartol. in l. post contractum. & Cy. & Bald. in authen. sed iam necesse. alle. Itẽ quando donauit coniunctæ personæ: ut l. data. C. de dona. & l. pen. C. de bo. quæ lib. uel filio spurio: ut l. i. C. de natura. lib. debet esse aliqua causa ex qua præsumatur fraus: aliàs sola causa proximitatis non sufficeret l. si quis posthac. C. de bonis proscript. uersic. siquid. sed ex coniunctione personarum præsumitur: quia debet scire: ut l. de tutela. C. de in integr. restitu. & l. octaui. C. unde cognati. & in remotione uenditionis requiritur quod emptor sit particeps in fraude antequam posset reuocari: ut l. ait pretor. §. si quis par-

particeps.ff.de his, quæ in fraudem cre dito. Item si post alienationem uel dona tionem ipse alienans uel donans reperia tur possidere.l. sicut. §. superuacuum. ff. quib.mod.pig uel.hypo.soluitur. & quod not.per Cy.in l.si quis.C.de repudian. hæ redita.licet tunc potius uideatur simula tio secundum Bartol. Item si alienatio fiat clam.ut l.fin.C.de ritu nupt. Item si post alienationem de proximo sequatur delictum:ut l. si neutri. §. in bonis. ff. de priuileg. credito. Item si fiat alienatio sub conditione illa:si cōtigerit bona mea publicari:ut l.fin.& ibi not.ff.de stipu.ser uo.Item in crimine erat deprehensus: ut l fin.in princip.ff de his, qui sibi mortem consciuerunt. Et supradictis adde quæ di cit Bartol.in l Imperator.ff. de iure fisci. ubi dicit, quòd hæres propter delictum statim cadit à dominio:ut d.l. Imperator. & sic dicit Dy.supra argu. contra hæreti cos:ut ipso iure perdāt dominium rerum cū cœperint esse hæretici. Sed circa hoc dicas,cum delinquitur circa rem contra prohibitionem legis, dominium ipso iure applicatur fisco:ut d.l.Imperator.&l.cō missa.ff. de public. & l.i.§. an bona.ff. de iure fisci. Quandoque non delinquitur circa bona: sed aliàs committendo deli ctum,puta homicidium: uel crimen læsæ
33 maiestatis, uel hæresis tunc † est neces saria sententia super crimine, ut bona pu blicentur: ut l.ex iudiciorum.ff. de accu. & l.post contractum.ff.de dona.& l aufer tur.§.in reatu. ff. de iure fisci. tamen in crimine læsę maiestatis, uel hæresis per dit dominium rerum: ut C.ad leg.Iul. ma iesta.l.penult.& fin.& l.donationis.in fin. ff.de dona. & l. ex iudici orum. alle. Ista sunt uerba Dy.certè primum membrum Dy. quando delictum committitur circa rem,est uerum: sed quando committitur extra rem,bona non publicantur, nisi se cuta sententia: hoc est uerum in dubio, secus si in lege aliter exprimeretur, uel
34 † uteretur lex uerbo,mox, uel in conti nenti: uel diceret,statim amittant, uel si milia:quia tunc ipse iure amitterentur bo na.ut in authen.de incestis.nuptiis.§.i. li cet ibi Iacobus de Bel.aliter dicat. Idem si lex uteretur uerbo præteriti temporis, ut sit priuatus: quia tunc intelligeretur ipso iure:ut l iubemus.§.sanè.C. de sacro sanct.eccle. Et tertium dictum Dy. quòd in crimine hæresis, & læsę maiestatis bo na publicentur de iure canonico, hodie
35 † est expeditum in crimine hæresis: ut ipso iure perdatur dominium:extra de hę reticis.c cum secundum leges & an in cri mine læsę maiestatis bona publicentur ipso iure,& quid in crimine heresis.dic ut per Bart.in alle.l Imperator. & tangitur per eundem in l.si creditor.de his,quæ in fraud credi.pro quo uide eundem in ex trauaganti,quoniam nuper.in uerbo, re bellando:ibi, quid de dominio bonorum. ubi profundius loquitur:& inde hodie ne cessario in hoc regno.tex. in constitutio ne regni contingit in fi.& quod ibi not. in glo.super uerbo,damnato.& in tit.de ac cusato coram magistro Iustiniano. quæ glos.concordat cum his,quæ no.dominus Azo.in summa,unde ui. Sed in hoc regno hodie ad tollendum opin.uarietatem per c.Caroli secundi,quod incipit Bona pro ditorum ubi inde facta est hodi declara tio.quam glos & opi.Azo.sequitur domi nus And.de Iser.in x.colum.in tit. de pro hibi.feud.alie.§.callidis. ubi uide. & uide eundem And. in titu. quæ sint rega.§. & quę ut indignis.uersi. sed an habeat locū Ad unum tamē aduertas secundū Ludo. in l.commissa.ff.de publica. quòd licet ex forma iuris communis aut municipalis, res ex aliqua causa intelligatur publicata ipso iure: attamen intelligitur tantum publicatum dominium,non autē possessio absque apprehensione. & ad hoc facit ff. pro socio.l.cum duobus. §. idem respon dit & C. de sacrosanct eccles.l. fin. & l. cùm heredes.de acqui.posses. Et propte rea dicit Bal. in l. si quis posthac. C. de
36 bonis damna.quòd † fiscus non potest ap prehendere bona, nisi demum post sen tentiam latam. & dic secundum Ludo. in d. l. post contractum. alle. inquatum Bar.dicit,quòd donatio causa mortis quo cunq; tēpore facta reuocatur,secuta sen tentia condemnatoria in crimine capita li,per l.si aliquid.ff.de dona. cau. mor. & l. cum

l.cum hic status.§.si maritus. ff. de dona. inter uir.& uxor. Adde quòd hoc fallit in donatione causa mortis, facta per uirum uxori: quia hæc non reuocatur, secuta etiã sententia condemnatoria: sed stat in pendenti quousque maritus naturaliter moriatur. Iste est casus singularis in l. sed & si mors. ff. de dona. inter uir. & uxo. de quo Bal. facit magnum festum in l. executorem. C. de executione rei iudi. & bene facit tex. in l. res uxoris. C. de dona. inter uir. & uxor. cum generaliter loquatur, in qualibet donatione facta per uirum uxori, inquantum Bar. concludit, quòd donatio facta per uirum uxori, non reuocatur secuta sententia contra maritum: ut d. l. res. alle. nisi in casibus in quibus potest propter delictum memoria damnari defuncti, & ita intellige notabiliter dictum. §. si maritus. quòd ille §. etiam habet alium intellectum, scilicet quando fuit facta donatio uxori, scilicet post delictum commissum, & tunc reuocatur donatio: secus si ante delictum, & ita loquitur gloss. ibi. Contrariam gloss. habes in l. si quis posthac. allegata. super uerbo, largitione. cum duabus sequentibus: dicente,
37 quòd non † reuocatur donatio facta uxori etiam post delictum commissum: per l. post contractum. alleg. Istas tamen concorda, secundum Saly. in d. l. si quis posthac. quòd gloss. in d. l. res uxoris. loquatur in donatione inualida inter coniuges, illa autem in l. si quis posthac loquatur ut probatur relata ad tex. in donatione licita inter coniuges ipsos: ut in donatione ante nuptias & similibus.

Inquantũ uero Bar. dicit ꝙ in casibus, in quibus propter delictum cõmissum, est interdicta bonorũ administratio, seu alienatio ut est de iure ciuili in crimine lesæ maiest. & aliis, de qbus p glo. in l. ex iudiciorũ. ff. de accusatio. ꝙ nõ intelligitur prohibita administratio, seu alienatio necessaria p l. alienationis. ff. famil. ercis. adde quòd contrarium uoluit gloss. in l. reo criminis. ff. de solutio. potes dicere secundum Imo. in l. post contractum. allega. quòd aut quæritur an isti tali possit solui: & tunc loquatur glo. in d. l. res. quia casus est, quòd non, in d. l. fi. C. ad legem Iul. maiesta. aut an ipse possit soluere, uel alienare & tunc loquitur Barto. Adde tamen
38 inquantum circa hoc dicit, quòd † de linquenti accusato, cui interdicta est bonorum administratio, si fugitiuus est, aut absens non potest solui, per casum l. fin. ad finem. ff. de requirendis reis. quòd hoc procedit ubi debitores esse eum fugitiuum ignorant: quia tunc ipsi solui potest, & soluens liberatur, ad instar eius, qui soluit seruo fugitiuo, cui peculium est ademptum: ut l. liberi. ff. de peculio. & l. rogasti. §. fin. ff. si certum peta. ignorat tamen debitor eum esse fugitiuum: quia tunc soluendo liberatur: ut l. si non sortem. § qui filio. ff. de cõdi. indeb. & l. fugitiuus. in gl. ff. de solutio. & ita firmat Bald. in rubrica de positi. ad id not. quod dicit Bar. ꝙ eo casu, quo regulariter post commissum crimen alienatio non est interdicta: iuxta l. aufertur. §. si quis in reatu. ff. de iure fisci. intellige tamen, quòd est prohibita
39 alienatio irreuocabilis: ut † est donatio libertatis, quę semel donata non reuocatur: ut instit. qui manumit. non possunt. §. semel. & l. i. & ii. C. si aduersus libertatem. & hoc firmat per l. qui pœnæ. ff. de manumis. uindi. adde quia hoc non uidetur uerum. Primò, quia tex. ibi ponderat quando manumissio facta fuit suspicio pœnæ: ut patet ibi, cùm dicit, ut furtum prospiceret: & sic in fraudem. Secundò, quia non debet esse debitoris conditionis datio libertatis, quæ est causa fauorabilis, quàm alienatio alterius rei unde uerior solutio ad illum tex. est ex his, quæ tradit ibi gloss. firmat Bar. & Saly. in l. si quis posthac. alleg. quòd aut libertas data fuit bona fide, aut in fraudem, quæ fraus præsumitur ex dictis, per Bart. in d. l. post contractum.

Inquãtũ autẽ Bar. dicit, ꝙ ex uenditione omniũ bonorũ præsumitur fraus. dixit glo. in l. qui testamentũ. ff. de probatio. adde quia hoc est uerũ, si bona uendita fuerunt minori pretio, quàm ualerent: secus si iusto, & pretium apparet publicè: nec esset latens: quia tali casu non præsumeretur uenditio in fraudem facta. ut l. i. §. si quis

si quis in fraudem.ff.ne quid in fraudem
40 patroni. Sed † si fiscus reuocat in eius fraudem, an debeat restituere pretium emptoribus. In hoc sunt tres opiniones. Prima fuit Cyn. in l.pen. & fi. C.ad legem Iul.maiesta.dicentis,quòd sic, per dictum.§.si quis in fraudem. Secunda fuit Barto.in l.si debitor.ff.de his quæ in fraudem credito.distinguentis per illum tex. quòd aut pretium reperitur conuersum in utilitatem ipsius uenditoris, aut non: primo casu debet restitui, secundo non. Tertia fuit opinio Bal.in l.fi.§.emptor.C. communia de legatis dicentis per illum tex.indistinctè fiscum non teneri ad restitutionem.opinio tamen Cyn.uidetur uerior.primò quia non obstat d.l. si creditor. quæ est fundamentum Barto.quia illa loquitur in creditoribus reuocantibus qui prętendunt causam onerosam, ut ex se patet.& ita intelligit glos.illum tex. in d.§.si quis in fraudem. Nos autem loquimur in fisco prætendente causam lucratiuam, quo casu tantum inueniam decisum in simili, patronum prætendentem causam lucratiuam reuocando alienata per libertum debere restitui pretium. ita etiam decidam in casu simili propter identitatem rationis:ut l.illud.ff.ad leg.Aqui. Non obstat §.semper. per quē semper se fundat Bal.quia loquitur in casu speciali, & contra iuris communis regulas,scilicet in emente scienter res subiectas restitutioni. & ita non est ad consequentiam trahendus. ff. de legib.l.ius singulare.

SVMMARIVM.

1 *Tempus appellandi & supplicandi quotuplex.*
2 *Priuilegij impetrationem an sola litis pendentia impediat.*
3 *Iurisdictio extraordinaria an odiosa sit.*
4 *Supplicare ad litigandum, seu ad sopita restringuendum, num licet.*
5 *Citatio à competenti iudice necessariò fienda.*
6 *Priuilegia uel statuta an,& quare lite pendente impediantur.*
7 *Iudex & citatio quot modis dicantur incompetentes.*
8 *Citatio certa quid continere debeat.*
9 *Superioris responsum à referente expectandum.*
10 *Innouatio in impetrātis præiudicium,à sciente contra se rescriptum impetratum, num fiat.*
11 *Possessione sua, uel quasi,nemo priuari debet.*
12 *Coniugum alter an ob causam consanguinitatis iure suo sit priuandus.*
13 *Matrimonium contra ecclesiæ prohibitionē, an & quousque sit separandum.*
14 *Citatio, an dilationum deliberatoriarum sic exclusiua si instructa transmittatur.*
15 *Agere per uiam attentati, uel per interdictū unde ui,an differant.*
16 *Litis decisio an ante interpretationem fiat.*
17 *Priuilegium, num instantiam iudicij perempta lite pendente, impetratum, ualeat.*
18 *Priuilegium generale quale sit.*
19 *Subreptio in priuilegijs quid uitiet.*
20 *Sententia iure ex causa de præterito superueniente an exequi possit. Et an ius illud certa causa expressa proficiat.nu.21.*
22 *Exceptio ex facto de præterito superueniens an ad absolutum prosit.*
23 *Titulus possessori superueniēs an proficiat ad absolutoriam obtinendam.*
24 *Lis an quo ad priuilegij nullitatem, lite pendente impetrati,pendere dicatur.*
25 *Litis pendentia effectus qui sit.*
26 *Vitium litigiosi quotuplex dicatur.*
27 *Remedium tituli,ut lite pendente, ad quem possessorem se extendat.*

NIl nouari lite pendente.Iaco. Butin
1 l. licet C.ut lite pēdente. dicit † quatuor sunt tempora,Primum ante litem contestatam: & non possum circa processum supplicare,circa alia sic: sed neque iudicem possum impetrare, nisi ordinarius delegat iustitiam,seu iurisdictionem.in authen.ut in medio litis iurisdi.si ni Secundò post litem contestatam:& nō potest supplicari, nisi iudex denegat copiam actitatorum,uel alicuius interlocutoriæ:uel si iudex datus non prosequitur in causa illa,ut si cum habeam suspectum

possum petere, ut ei alius associetur: ut d. auth. ut in medio litis. Aliud est tempus appellationis pendentis: & tunc etiam nil debet innouari: ut ff. nil noua. appel. pend. Est aliud tempus post appellationē emissam, & sentetiam confirmatam: & tunc ēt nō licet supplicare: imo qui supplicauerit, punietur. Petrus de perusio in c. dile-
2 ctus. ut lite penden. dicit, ut sola † litis pēdentia impedit impetrationem priuilegij, etiam si ignorat litis pendentiam: & etiam si cum impetrans, lis non pendeat: & erit tunc ipso iure nullum priuilegium. facit quod no. Innocen. in c. dilecta. extra de rescr. Et dicitur quo ad hunc casum lis pendere per solam causæ commissionem licet citatio facta non sit: de testibus. c. causam. & eo. titu. ut lite pendente. c. ii. in clemen. & idem in iure communi, quòd emens lite pendente, quòd non præiudicat liti, nec iuri partis: ut in auth. ut in medio litis. §. i. non tamen prohibetur pars lite pendente, ius acquirere ab alio quàm à superiori, super re de qua agitur. ff. de iud. l. postquam. Adde casum in c. abbate sanè. de re iud. in vj. poterit tamen superior pro iure suo tuendo litigandi ius dare: ut in c. dilecta &c. Bald. in l. supplicare. ut lite pendente. dicit, Aut quis uult impetrare super aliqua re rescriptum, aut priuilegium aliquod. Primò casu, aut ante litem contestatam, & non potest ante ex
3 traordinarium iudicem impetrare: † quia extraordinaria iurisdictio est odiosa: nisi ordinarius iudex requisitus deneget facere iustitiam: ut in authenti. de mandatis principium. §. & non permittas. & in authen. ut diffe. iudi. §. si uerò. & hoc uerum de iure ciuili, secus de iure canonico: quia ualet impetratio ad lites: etiam si ordinarius non sit in mora uel culpa: aut post litem contestatam, & tunc licet supplicare de quatuor. Primò, ut sibi fiat copia actorum. Secundo, ut sibi fiat copia pronunciationis. Tertiò, quòd præcipiatur iudici ut procedat, si erat negligens. Quartò quòd alius iudex ei detur, si est suspectus: ut in §. super hoc. in auth. ut in medio litis. Aut uult supplicare post sententiam: & tunc aut est interlocutoria, quę non dirimit li-

tes: & sumus in casu ut li. pen. ut dicit gl. aut est diffinitiua, aut non est appellatio
4 ne suspensa: & nullo † modo licet supplicare ad litigandum seu ad restringendum sopita: ut l. qui autem. & l. penultima. C. ut lite pendente. Si uerò quis uult impetrare aliquod priuilegium super causa, quæ agitur, & non licet ut in authen. ut in medio litis &c. in principio. & no. in l. qui autem. in princi. si quis cautio. In aliis autem non pendentibus per litem motam licitum est priuilegium impetrare. ff. de excu satio. tuto. l. idem Vlpianus. & l. cum ex oratione. & l. ii. §. merito. & §. si quid à principe. ff ne quid in loco publico. Glos. uerò in clemen. fin. ut lite penden. dicit, q lis dicitur pendere nedum in ea lite: ut in c. ex parte. lo. ij. de uerbo. signi. sed etiam libello principi oblato. C. quando libellus princi. obl. l. i. & ii. & si adhuc non sit impetratum. C. ut lite penden. l. i. fortius ex quo impetratum est. de appella. c. suggestum. & fortius, quia ex quo negotium est commissum. de testibus. c. causam. per quę dicit ibi securè tenendum, quòd non solùm ea, quæ post litis contestationem, sed etiam ante litis contestationem, quæ post citationem acceptantur sine libello, ex puro & mero imperio per iudicis officium, reuocantur in statum pristinum. de constitu. c. cum M. in fi. de desponsa. impuber. cap. ad dissoluendum. de accusa. cap. olim. in quibus non potest dici, quòd fuerit lis contestata: & licet in hoc differat hęc rubrica, de restitut. spoliat. secundum ipsum: quia hic de plano expeditur, ubi libellus offertur, & lis contestatur. de restitut. spolia. capit. olim. & tribus capitu. sequentibus. & ad hoc quod per citationem dicitur pende-
5 re: & † necessarium est, quod citatio fiat à iudice competenti, ut in cap. fin. ut lit. penden. in clemen. Competens autem dicitur, qui habet causę iurisdictionem cum exercitio dato, & quòd illa possit per exceptionem elidi, siue exceptio contingat personam: ut quia suspectus, siue iurisdictionem: ut quia rescriptum subreptitiū, planum est, quòd his casibus ualet processus in principali, si non obijciatur exceptio

ceptio, de re iudica. c. inter monasterium, de hoc de rescriptis. c. ad audientiam. lo u. sicut autem requiritur competentia in iudice, sic & in citatione. facit quod habetur per Ioan. And. de foro competen. c. proposuisti. de officio delega. ca. cum plures. lib. vi. in glos. fi. & licet quo ad perpetuationem iurisdictionis sufficiat citationem emanasse secũdum canones. de quo per Ioann. Andr. de officio deleg. c. fin. in fin. quo tamen ad inducendam litis pendentiam non sufficit emanasse, nisi peruenerit ad notitiam citati. in clemen. fin. ut

6 lite pendente † priuilegia tamen uel rescripta uidentur impediri, per solam causę commissionem sine citatione. de testibus. cap. causam. lo ii. Paulus de Eleaza. in dicta clemen. fin. dicit idem quòd glos. quòd ille dicitur iudex competens qui habet iurisdictionem cum exercitio, etiam si posset cum exceptione elidi competente contra personam uel rescriptum: ut si dicatur subreptitium, uel persona suspecta, quòd tales exceptiones omitti possunt, de re iudica. c. inter monasterium. &

7 † iudex incompetens, seu citatio incompetens, secundum eundem Paulum, dicitur multis modis. Primò si iudex secularis citet clericum. xxii. q. viii. cap. conuenientio r. ubi de hoc. uel ubi ordinarius citat exemptum non expressa causa, propter quam efficiatur subiectus. de priuilegiis. ca. i. in sexto. uel duo citant non facta mentione de tertio: de officio delega. cap. prudentiam. primo responso. & si uel delegatus, qui hoc non habet in mandatis, citet personaliter: ut in cap. i. de iudiciis. in sexto. uel si is, cui datur iurisdictio, uel potestas citandi sub certo modo, & forma, ea omissa citet. de foro competen. cap. quamuis. uersi. uolumus ut ante omnia: uel cum euidens est citantem non esse iudicem. de rescriptis. cap. nonnulli: uel si errorẽ aliquem exprimat in citatione, puta quòd ueniat responsurus seruo, uel excommunicato, uel alteri, de quo cõstat agere non posse. ff. si quis cauti l. quoties. & ff. de procuratoribus. l. fœminę. uel citat ad idem feriatam. de feriis. cap. fi. uel citat de re, de qua non potest esse iudicium: ut de Sole & Luna. ff. de iudiciis. l. non quemadmodum. institu. de utili. stipula. §. i. & ii. uel si exprimat locum inhonestum. ff. de arbitris. l. si cum dies. §. si arbiter. uel ut respondeat militi procuratori alterius. C. de procuratoribus. l. militẽ. & generaliter ubicunque aliquod inhonestum, uel iniustum petitur, seu exprimitur in citatione manifestè: ita quòd certum est, q; si citatus ueniret, uel si presens esset in tali causa, respondere non teneretur. & de hoc not. iii. q. ii. cap. si episcopis. & de accusa. cap. ueniens. & in Specu. per totum in titu. de citatione. & secundum Paulum ibidem. Ad hoc ut per citationẽ lis dicatur pendere. citatio † debet esse

8 certa: & debet continere, quis, à quo, quid, & quare petatur. & non sufficeret citare generaliter, ueniat de iustitia responsurus: alias diceretur lis pendere super omnibus rebus quas quis possidet, cũ super omni re posset conueniri, donec actor declarasset: quod esset absurdum, & est sim le de dolo. capit. ii. Idem est in causa criminali. v. q. vii. cap. si primates. lxxxi. distin. cap. Maximianus. vii. q. i. cap. presentium. & si non exprimantur in citatione, quæ in accusatione obiiciuntur, uenire nõ teneretur. & hoc casu quando tanta fit expressio, & in citatione in causa criminali non dantur deliberatoriæ. sic intelligitur quod not. iii. q. ii. quod in summa. quod etiam tenuit Goffre. in summa de dilatio. in §. sunt & induciæ. alias dari debent: ut no. ii. quæst. viii. præscripta. & idem tenuit Boetius in suo libello iuris canonici in rubrica, qualiter fiat citatio. iuxta princip. ad idem facit C. ut intra certum tempus crimi. causa. l. ii. & no. C. de lit. contesta. authen. offeratur. idem Hostien. in summa, in titu. de dilatio. §. i. uersi. deliberatorię sunt &c. Hostien. autem in summa in titu. ut lite penden. §. qualiter dicatur lis pendere. dicit quòd lis pendere dicitur propter appellationem. Item propter recusationem: quia ea pendente officium iudicis recusari solet. de appella. ca. secundo requiris. & in cap. cum speciali. Item propter consultationem seu relationem, & ea pendente nil est innouandum. C. de relatio.

relatio. l.i.iii.q. vii.cap. multum. Imò ex illo tempore, ex quo iudex se relaturum promisit, suspenditur. C. de relatio. l.
9 ex illo. quia † debet referens expectare responsum superioris.vi.q.iii. denique. & hoc nedum in causis, sed etiam in aliis ne gotiis.de officio delega cap.licet. de postula.prælato.cap.bonæ.lo.ij.§.nec nocebat.in prædictis & aliis per modos supra dictos iurisdictio suspenditur. quia in eo, in quo ad superiorem recurritur, recurrens à iurisdictione inferioris eximitur. de appella. c. dilectus. & cap.pastoralis. Item per dilationem etiam processus suspenditur.de appellatio.cap. significante. & l.siue pars.C.de dilatio. & ex quo aliquis mouit litem contra aliquem, pendere dicitur, siue lis sit contestata ante diffinitiuam sententiam: ut lit. pendente. cap.ecclesia.& cap.fi.siue etiam lis contestata non sit, sed solum uocatus sit ad iudicium: ut c.à memoria.& c. laudabile.& c.fin.ut lite penden.de iudi.cap.i.de de sponsa. impube.c.ad dissoluendum. §. ne uerò quisquam.in fin. nam ex quo negotium inceptum est, pendet: de accusa.c.
10 olim I.V.& P. † Quinimo ex quo aliquis scit rescriptum contra se impetratum, non debet aliquid innouare in præiudicium impetrantis: de accusa. c. suggestum c.i.de alie.iudi.mutandi causa facta. Item uidetur, ex quo scit, quòd aduersarius ad sedem Apostolicam misit nuncium pro negotio, de quo dicitur, de officio delega.cap.cum causa. §.fi. & licet secundum l.amplius.ff. rem ratam haberi, non uideatur petitum, quousque sit lis contestata quo ad pœnam committendam: ut ff.de in ius uocan.l.quamuis.tamen potest dici petitum uideri, quo ad hoc ut citatione facta nil in partis præiudicium innouetur: ut argu.de matrimonio contracto contra interdictum ecclesiæ.cap.i.de cleri.peregrinan. cap. i.de rescriptis. c. significauit. cap.fi.ut lite penden.de priuilegiis.cap.dudum. & est expressum. de accusa. c. olim I.V.& P.& ibi, post inceptum negotium. & ibi, negotio pendente.nec enim potest ibi dici lis contestata fuisse, cum agatur per uiam inquisitionis. & tamen dicit omnia innouata retractari: ante tamen litis contestationem propriè non dicitur pendere. quia nec lis est sine parte. de uerborum significa. cap. forus. §. lis. est tamen quasi lis: uel saltem negotium motum est est siue causa: quia dum proponitur, causa est: de uerborum significa. cap. forus. §.i.ergo neque lite neque negotio, neque causa pendente, id est, coram iudicè proposita, nedum diffinitiua, debet quicquã in partis præiudicium innouari: nec debet
11 quis † possessione sua, uel quasi priuari: de restitu.in integrum.c. cum uenissent.in fin.viii.quæst.iiii.nonne.nec quis inhiberi ne utatur suo priuilegio quo uti consueuit.in cap.i.lite penden. Item lite penden. impetratum priuilegium seu rescriptum non ualet, nisi de litis pendentia faciat mentionem.ca.fi. ut lite penden.& capit. causam, de testibus.nec monachus lite pendente eiiciendus est à monasterio, uel excommunicandus, uel suspendendus à prælato suo iniustè, contra quem inquisitionem impetrauit: quia præsumitur, quod malo zelo hoc faciat: nec prælato debita
12 obedientia est subtrahenda. Item † si cõtingat matrimonium accusari ob causam consanguinitatis. non est priuandus alter coniugum iure suo lite pendente, quousque consanguinitas probata fuerit: ut in cap. laudabilem.ut lite pendente. & hoc quando matrimonium contractum fuit in facie sanctæ matris ecclesię, uel saltem ecclesia non contradicente: ut in dicto cap.laudabilem. nisi alter coniugum renueret habere probationes in continenti paratas: tunc enim interdicitur copula maximè in gradibus diuina lege prohibitis.de resti.spolia.cap. literas.§. præterea.& §.se.aliàs per iudicem non est interdicendum commercium, sed conscientia probabilis aliquando interdicit, quando propulsat alterum: debet enim potius sententiam excommunicationis humiliter tolerare, quàm contra sententiam uenire, ne ædificet ad gehennam: scrupulosam autem conscientiam ad conscientiã prælati deponere potest: ut dicta l literas.§.i. & §.porro. de simo. cap.per tuas.lo.ii.de senten.excommu. c. inquisitioni.

tioni.de ferui.cap.i.de æta. & qualita. c.
13 ad aures.si uerò † per ecclesiam fuit pro hibitum, ne contraherent, & ipsi ex certa scientia uenerunt contrà, & cõtraxerunt, ideo propter eorum contumaciam separatur, quousque causa constiterit, an sit uera an falsa: ut in cap.i. de matrimonio contracto contra interdictum ecclesiæ. & dicit idem Hostien. in eo. titu. ut lite penden. §. qualiter & q. de iure canonico indistinctè licet rescriptum uel priuigium impetrare lite pendente, dummodo ex certa scientia principis impetretur cap.fi. ut lite pendente, secundum uerò leges lite pendente nullo modo licet priuilegium impetrare super his quæ in litem deducta sunt: sed super alijs bene licet: si tamen fiat sine magno incommodo aliorum: ut l. quoties. C. de precib. Imperato offeren. in casibus tamen admittitur supplicatio ante litem contestatam, id est, pro executione iuris communis, uel pro iustitia communi: utputa, cum iudex loci primò adhibitus fuit, sed nec ligatus existit, cum circa ius commune partes suas ad plenum accommodare potuisset. in anthen. de mandatis princi. §. si tibi. & ut differen iudi. in princip. & §. si quis. col. v. sed post litem contestatam nullo modo licet: ut l. fi. C. ut lite pendente. nisi in casibus, ut est dictum primo, ut dentur acta uel sententiæ editio fiat. C. ut lite pendẽte. l. ii. & cap. G. perpetuus. de fide instrumen. uel ut alius iudex associetur. de officio delega. cap. causam. & c coram. uel ut mutuetur: quia necessarium est eius testimonium. de testi. cap. dilectio. uel ut terminetur causa, uel ut citius finiatur: ut in authen. in medio litis sacras iussio. non fie. §. super. colla. viii. Item simoniaco in ordine uel publicè diffamato inter dicitur executio ordinis lite pendente: de simonia. cap. accusatum. & ca. quoties. cum simi. Anto. de Butr. in tit. ut lite penden. not. regulam, quòd lite pendente nihil est innouandum. & dicitur lis pendente nihil est innouandum. & dicitur lis pendere à tempore citationis, quæ transiuit in notitiam citati, uel per per citatum stetit, quominus ueniret, & exigitur, quòd in citatione talia sint expressa, per quæ
14 poterit citatus de lite instrui: sic etiam alias exigitur, quòd † citatio sic transmittatur instructa ad finem excludendi dilationes deliberatorias super libello. de dila. ca. præterea per quod concludo, quòd quo ad alios effectus tenet citatio, per quam pars citata non instruitur in litem. & dic quòd lite pendente nihil potest attentari in preiudicium status primi ante litem contestatam, sed bene potest innouari aliquid consecutiuè ad statum primũ quod liti non præiudicet. ideo lite penden. potest uti sua possessione & effectu. & ideo existens in possessione eligendi, lite pendente poterit eligere. de restitu. in integrum. cap. ii. & in cap. consultationibus. de iure pat. Nam propter negationem prohibitiuorum, uel alicuius appellationis non debet quis priuari uti suo iure. C. de rei uendi. l. si fundus. & secundum eundem dominum Anto. de Butr. ut est dictum, attentata post appellationem ex puro & mero iudicis officio sine libello reuocãtur. de accusa. cap. olim. & in cap. cum M. in fi. de constitu. quod etiam facere debet iudex, à quo est appellatum, secundùm dominum Anto. in cap. i. ut lite penden. pro quo cap. cum teneamur.
15 de appella. In hoc tamen † est differentia, an agatur per uiam attentari, an per interdictum unde ui: quia in interdicto unde ui offertur libellus, & seruatur ordo iudiciarius: ut patet de restitu. spolia. cap. olim. & tribus cap. sequentibus. quando autem per uiam attentati negotium de plano expeditur. secundum Hostien. & idem not. de maio. & obedien. cap. dilecti. de appella. cap. bonæ. Inquantum dixit litem pendere à tempore citationis, hoc uerum est, quo ad principium iudicii, quo ad finem durat pendentia usque ad sẽtẽtiam. Domini de Rota dicunt pendere litem usque ad conclusionem in causa: ut not. de appella. c. non solum. in vi. in uerbo, gratia. & sic conclusio præcludit uiam attentatorum, sicut suspensionem petitorii. de causa possessionis & proprie. cap. pastoralis. & in clemen. ii. ut lite penden. & hoc ponunt

sua

sua conclusione lxxiiii. credo hoc uerum in attentatis ante conclusioné: sed in attentatis post conclusionem in causa: fortè adhuc posset ex officio supplere cũ ius superuenit de nouo. de officio delegat. ca. 15
insinuante. contrarium tamen sentit Ioã. And. in c. ii. de. ordi. cogni. & dicit idẽ Anto de Butr. in c. dilectus. ut lite penden. quòd priuilegium impetratum lite pendẽ. nõ facta mentione de litis pendentia nõ ualet, in c. dilectus, alleg. & priuilegiũ ad merita causæ lite pendente cõcessum, quãquam generale, non extenditur ad litẽ & causam iam inchoatam, uel in litem
16 deductam: imò secundum † antiquum ius ante interpretationem lis est decidenda ut dicto cap. dilectus. sed uidetur, quòd ex superueniẽti iure lit. penden. sequatur sententia in eadem instantia. ff. de rei uendicat. l. si post acceptum. dicit Inno. in d. cap. dilectus quandoque re superuenit ius lite pendẽ. ab alio, quam à communi domino siue principe: & illud ius proficit reo ad absolutionem, ut d. l. si post acceptũ. imò si aliter reus acquireret, proficeret ad absolutionem: ut quia præscriptione acquireret dominium, uel alijs modis acquirendi dominium, si non superuenit ius communi domino, ut principi, uel prelato illud non proficit. & est causa quia non est præsumptio quòd communis dominus uelit præiudicare lite pẽdente inter omnes communes subditos, & de alio, quam de cõmuni domino, uel prælato, nõ est uerisimile, ꝙ per litẽ pẽdentẽ omitteret dare alicui priuilegium; uel ius suum: ideo bene ualet priuilegium datum à tali lite pendente: si autem ius nouum superueniat à cõmuni domino uel prælato: tunc dicit ꝙ non præiudicat tale priuilegium liti. & sic quo ad præiudicium priuilegium nõ habet: ualet tamen quo ad futuram litem. Item ualet quo ad causam iam inchoatam, si casu aliquo contingat illã litẽ finiri, uel instantiam extingui
17 propter quæ dicit, ꝙ † impetratio priuigiũ lite pendente si postea pereat instantia iudicij, ualet priuilegium, secundũ eũ. idem si sententia feratur pro impetrante; unde oportet & lite, etiam sola citatione pendente, finiatur instantia, sententia diffinitiua feratur, uel saltem absolutoria ab obseruatione iudicii, ad hoc ut possit ualere priuilegiũ, uel saltem ꝙ renunciet liti expressè, uel saltẽ tacitè, ꝙ contingit, si alios iudices impetrat non subrogandos contra litis instantiam, secundũ Inno. quãdoque lite pendente superuenit cõstitutio: & an hæc det formã liti pendẽti, & prosit partibus, habetur ꝑ glo. & doct. in c. fi. de elec. in vi. & dicit Inno. in d. c. dilectus allegat. ꝙ non præiudicat in authen. ut cum de appella. cog. in prin. quod procedit absque dubio, quando ius nouum à iudice impetratur, secundum Ioan. And. ad hoc in authen. in medio litis sa. in s. non fi. quando superuenit lite pẽdente priuilegium; & si à non communi domino: dic, ut dicam: quandoque aliud ius superuenit quandoque superuenit à cõmuni domino: & priuilegium est cõcessum ex certa scientia, & ualet, & præiudicat liti: quia causa præsumitur in priuilegio. quod dic ut in ca. cũ accessissent. de constitu. & hoc tenet Innoc. in d. c. dilectus. Ioan. And. in c. dudum. de electio. tenet, quòd legitimatio & priuilegium impetratum lite pendente facta mentione de lite, quòd priuilegium tenet: de testibus. c. causam. si non est facta, mẽtio de lite: tunc dicit ꝙ priuilegiũ nõ præiudicat liti: ualet tamẽ lite finita: hoc indubitan
18 ter est uerum, † quando priuilegiũ est generale: ut erat in d. c. dilectus. quia tunc non peccat in subreptione: & ab eo conclusiuæ causæ censentur, super quibus pẽdent, & quousq; pendebunt: ubi autẽ specialiter impetratur in certa lite, uel causa, super qua pendet lis nõ facta mentione de priuilegio: tunc magis est dubium, cum tunc peccet in subreptione: & puto, quòd si dolosè est impetratum, non ualet etiam lite finita, capit. super literis. de
19 rescriptis. maximè tenendo, ꝙ † in priuilegiis subreptitio uitiet ipso iure. ut tenet Innoc. in c. dilecta. de rescript. & c. suꝑ literis. ad finem ultimæ gl. magne. si ex simplicitate uel ignorantia nõ ualebit nõ ꝓceditur ad præiudicium: sed bene ut lite finita ꝓsit causæ, sup qua lis pẽdebat,

nisi cõtra priuilegiũ sit decisa: arg. dicti c. sup literis. quandoq; ius superueniat lite pẽdente: & tunc dicit, quòd quandoq; superuenit ex parte actoris, & dubitatur, an proficiet ad condemnationẽ. de hoc per Bart. in l. an eadem. §. actiones. de excep. rei iudi. & per Ioã. de Ligna. in c. i. de libel. ob. & per Bar. l. non potest. ff. de iudi. dic quãdoque ius in substantia competebat tempore libelli, & sic superuenit solum ius directum ex parte conuenti: & ex eadem instantia potest sequi condemnatio. l. iii. ff. de peti. hæredit. & l. quæsitum. in princ. ff. de peculio. & no. in d. l. non potest. ff. de iudic. & l. si autem. §. i. ff. de rei uendic. quandoque à principio deficit ius actoris & sic superuenit, ius in substantia agendi pendente iudicio. & † si superuenit ex

20 causa de preterito potest sequi sentẽtia. l. si rem. §. fi. ff. de pigno. ac. & l. si tibi mandato. §. si tibi mandauero. ff. mandati. Si enim ago contra te pignoratitia actione, ut restituat pignus, si solis debitum pendente iudicio, sequitur condemnatio, si superuenit substantia iuris agendi pendente iudicio, & ex causa de nouo nõ habente originem à facto de præterito, dic de æquitate canonica, si iudicium est generaliter propositum, non expressa causa remota: ut quia ago rei uẽdicatione, quia dominus: uel personali, quia obligatus: & tunc sequi potest condẽnatoria ex tali iure superuenienti post actionem propositam: de re iudi. c. abbate sanè lib. vi. si autem ius superuenit de nouo proposita causa specifica, siue remota: ut quia ago, quia dominus: quia emi à tali, uel ago cõtra ex mutuo, tunc superueniens ius lite pendente de nouo non proficit ad condẽnationem. quia illud non est deductum & est causa remota: quia causa remota præsupponit locum & tempus: quia si dico ex causa emptionis uel mutui, oportet, quòd sit facta certo loco uel tempore: sic dicendo intelligi de certa emptione, dato quòd non determinaretur locus & tempus. si ergo deducitur certa & circunstantia causæ, non sufficit illam superuenire pendẽte iudicio: sed si pono causam proximam, ut quia obligatus, uel quia dominus, tunc obligatio uel dominium non clauditur tempore: ideo ius superueniẽs clauditur seu includitur in illo iudicio. sed Bart. in d. l. an eadem. in §. actiones. ad il-

21 lud, † quòd expressa certa causa non proficiet ius superueniens. allegat. Dyn. in l. hactenus. cum l. sequen. ff. de aqua pluu. arcen. & l. non potest. ff. de iudic. & in l. si mater. in §. si ex eadem. ff. de exceptio. rei iudic. per quę dicit Bartol. in dicto §. actiones. quòd expressa remota causa, & probato iure, sed non determinato tempore, ita quòd appareret sibi competiisse ante iudicium institutum, reus absoluetur. & sic non proderit probatio. ff. de neg. gest. l. cũ actũ. per gloss. ff. de noui oper. nuncia. l. non solum. §. sed ut probari, & dicit, quòd hoc tenet Ioan. Andr. in cap. Albericus. de re iudic. hæc uera in tangentibus utilitatem priuatam non in tangentibus publicam utilitatem: quia ex iure superuenienti post iudicium ceptum, iudex potest ferre sententiam. de rescriptis. ca. olim. de dolo & contu. cap. ueritatis. quandoque dubitatur quod ex iure superuenienti ex parte rei illa sibi prosit ad absolutoriã obtinẽdã. Bar. hoc expedit in

22 l. i. ff. de exceptio. dicẽs, quòd † si exceptio superueniẽs ex facto de preterito, illa prodest ad absolutionẽ ut in iuribus quę suprà allegaui ad action: & est expressum in l. cum mihi decem. in §. fi. ff. de solutionib. si superuenit ius excipiendi pendente iudicio, superueniẽs prosit ad absolutoriã. uide institu. de perpe. & tempo. ac. §. fi. & l. iusiurandum & ad pecunias. ff. de iureiurand. & l. eleganter. §. si quis post. de cõdic. inde. si superuenit mihi exceptio lite pendente absque facto aduersarii, & non possum illa uti ad absolutionẽ: ut in authen. ut cum de appell. cogno. §. i. ad hoc l. excusatus. ff. de excusatio. tutor. secundum Petr. Bartol. ad hoc allegat l. si post acceptum. ff. de rei uendic. sed dicit Bartol. in d. l. quanquam. dicat Petr. quandocunque superuenit exceptio pendente iudicio illa prodest ad obtinendam absolutionem. ff. soluto matrimonio. l. rei iudicatę. de pigno. l. Paulus. fallit in l. si post acceptum. ff. de rei uendicat. &

hoc

hoc quia odiosa est illa exceptio. Nunquid autem notoria exceptio debeat opponi, dic quòd sic, ut in capit. accedens. & ut lite non contesta. & in cle. appellanti, de appellatio. Ex his deciditur quæstio, quam format Ioann. Andr. in addi. Specu. in titul. de causa possessio. &
23 ppriet. ad fi. in §. nunquid dicendū. si † aliquo agente Publiciana, & probante titulū & possessionē se ante habuisse, si possessori lite pendente superueniat titulus, an ille proficiat ad absolutoriam. & quòd proficiat ad absolutoriam facit l. si duobus. ff. de public. ubi obtinet possidens habens titulum sicut actor: quia in pari causa melior est conditio possidentis. disputauit Odof. contrarium per l. cum nemo. C. de acquirend. possessio. & reus tempore quo cœpit habere titulum, erat malæ fidei possessor, cum contestata erat lis in Publiciana. Item quia emptio est facta contra legem: & sic cessat Publiciana. ff. de public. l. cum sponsus. in §. si res. & res litigiosa nō potest alienari: ut per totum titulum, ut lite pendente. & per totum titulum, de litigiosis. ad hoc ff. de acqui. pos. l. cum bonam fidem. si quod scriptum est. & dicit Ioan. Andr. quòd etiam hanc quæstionem disputauit dominus Philip. de Formaginis, qui fuit gener dom. Ioan. Andr. ut ibi recitat hec uerba, quandoque superueniit ius Publicianæ: secus si duobus litigantibus superueniat possessori dominium, super re in qua pendet iudicium rei uendicationis: ut quia emit à uero domino: quia secundum Inno. prodest reo quo ad hoc ut absoluatur. l. per diuersas. C. mandati. quare si non acquieuisset, prodest sibi, ut absolueretur. de causa poss. & propriet. cap. cum ecclesia. ad fi. & satis puto, quòd tunc obtinebit declaratoriam: & forte idem, si pendente Publiciana: quia hic non est mala fides, quando emit à domino uero, & dominium obstat Publicianæ. l. si à Titio. ff. de rei uend. & l. si à Titio. ff. de exceptio. rei iudi. & secundum dominum Anto. de
24 Bu. in d. c. dilectus, dicitur † lis pendere quo ad nullitatē priuilegii impetrati lite pendēte secundum Inno. in d. c. dilectus.

sola citatione facta uel causa in iudicio proposita: licet nondum sit lis contestata: nam dum proponitur causa est. de uerb. signi. c. forus. sed sic non solum lite contestata, sed in actione proposita dicitur
25 pendere. Item † alius effectus litispendentiæ est, quòd res efficiatur litigiosa: dicunt tamen quidam, quòd in iure incorporali, ut in iure decimali non contrahitur uitium litigiosi per leges ueteres. ff. de litigiosis. l. ii. ad hoc in authen. de litigiosis. §. i. colla. viii. & hoc tenet Azo in
26 summa de litigiosis. Alii dicunt, q. † dupliciter cōtrahitur uitium litigiosi. Primò secundum iura antiqua per litis cōtestationem. Secundò per iura noua per solam conuentionem in actione reali & isto modo non contrahitur, si agitur pro iure incorporali uel hypothecaria: sed bene cōtrahitur per modum iuris antiqui: ut fiat actio litigiosa: si ergo alienatio contingat circa actionem realem & fit actio litigiosa: uel ius per litis contestationem: si alienatur, si uero agatur de alienatione rei ad quam competit actio: tunc non efficitur litigiosa, nisi de dominio rei condemnatur, uel parte ipsa: tamen actio non efficitur litigiosa nisi per litis contestationem, ut est dictum: licet ergo nōn possit uendi, ipsa tamen actio ante litis contestationem poterit cedi. Aliud est enim uitium, quod afficit actionē: aliud quod afficit rem ipsam: si quæritur de actione personali, res non afficitur: sed afficitur actio post litis contestationem, de litigio. l. fin. & sic intelligitur, quod not. in c. ecclesia. iu iii. glos. ut lite penden. secundum Ioan. And. Bart. in l. i. ff. de litigiosis. dicit, quòd si agitur reali, ubi contenditur de dominio uel parte dominii per solam citationem res efficitur litigiosa & actio. C. de litigiosis. authen. litigiosa. & ibi per gloss. & per Innoc. in c. cum M. de constitutio. si agitur reali: & non contenditur de dominio uel parte dominii: sed alio iure, ut hypothecaria, confessoria, uel negatoria: & non efficitur res litigiosa: ut in authen. de litigiosis §. ad hec. ipsa tamen actio efficitur litigiosa: sed demum post lit. contest. arg. [illegible]

l. ii. C. de litigio. Et idem si litigietur de possessione, si agitur actione personali, si non contenditur de re: sed de aliquo opere facto in re, res nunquam efficitur litigiosa. etiam si illa actio sit in rem scripta. ff. de aqua plu. arcē. l. quamquam. §. Iulianus. & ibi no. Ipsa uerò actio non efficitur litigiosa: sed per litis contesta. ut l. ii. C. de litig. Si uerò agitur actione mixta, si actio est uniuersalis, & olim, & hodie res efficitur litigiosa per solam citationem. ff. de petit. hæredit. l. diuus. & ff. fam. ercis. l. alienationis. Si uerò est actio particularis, res & actio efficitur per litis contestationem litigiosa. l. i. in fin. C. commu. diui. per solam autem denunciationem non efficitur res nec actio litigiosa. C. de litigi. l. i. Si uerò quæras, quis sit effectus litigiosi: dic, quòd magnus: quia secundū tempora antiqua si res uel actio erat affecta, impediebatur alienatio, ut l. alienationis. suprà alle. Secundò, quia ille, in quem fiebat alienatio, non poterat continuare ad præscriptionem complendam tempore sui auctoris. C. de lon. temp. præscript. l. i. Tertiò, quia si cadebat à possessione, non poterat illam recuperare obstante exceptione. ff. de litigiosis. l. 1. Hodie uerò est additum, quod contractus super re litigiosa est ipso iure nullus. Item quia accedentibus ad contractus, imponuntur certæ pœnæ quæ ponuntur in l. fi. C. de litigio. de quo in l. creditores. C. de pig. Item quod si sententia fertur contra alienātem potest exequi contra ementem: ut l. ementem. C. de litig. quod dic ut d. l. creditores. C. de pig. Item potest agi contra illum qui emit ex uitio litigiosi contractus, ut rem ad pristinum statum restituat, ubi ab olim tamen poterat excipi: ut d. c. dilectus. & fortè po-
27 stest, quòd sentiunt doctores, quòd † remedium uillius tit. ut lite pendente se extendat ad illum possessorem, qui sciebat rē litigiosam, & emit: arg. de resti. spo. c. sæpe. alias ipsa decretalis non esset sub congruo titul. quas pœnas intellige habere locum, si fit alienatio lite pēdente: nā si perempta est instantia, licet tunc duret uitium litigiosi: ut not. in l. properandum. in §. & si quidem. de iudic. & l. ii. ff. iudic. solui. tamen contractus ualet. ut dicta l. i. C. de long. temporis præscrip. An autem res litigiosa possit obligari, dic quòd nō ut l. si filius. §. fin. ff. quæ res pigno. oblig. poss. & not. per glo. in l. i. §. fin. communi diui. secundum Bartol in l. i. in fin. de litigiosis.

Nil nouari supplicatione pendente. De ista clausula habetur in clausula, nil nouari in integrum restitutione pendente: & in clausula, nil nouari appellatione pendente: & in clausula, nil nouari lite pendente. ubi sunt casus in quibus licitum est supplicare lite pendente.

SVMMARIVM.

1 *Relatio quid, & quotuplex sit.*
2 *Relatione iudicis pendente nihil nouandum: quia ipsius officium conquiescit.*
3 *Appellatio, recusatio, & relatio an conueniant pariaque sint in iurisdictione suspendenda. & nu. 6. & nu. 14.*
4 *Causæ relator plura conseruare debet.*
5 *Remissio principi facta an reuocari possit.*
7 *Relatio principi facta quotuplex sit.*
8 *Sententiæ ualiditas an à futuro euentu pendeat.*
9 *Sentenia non expectato sapientis consilio lata an teneat.*
10 *Sententia mero iure lata an teneat, & an appellari possit.*
11 *Sententia interlocutoria executioni mandata, quot casibus reuocetur.*
12 *Sententia diffinitiua quot casibus & quibus remediis reuocetur. nu. 13.*
15 *Appellari posse à sententia nulla.*
16 *Ius ciuile, & canonicum, an inter se discordant.*
17 *Iudex iurisdictionem an proroget, qui nullam habet.*
18 *Deuolutio causæ an ad Papam de iure canonico facilius fiat, quam ad principem de iure ciuili.*

Nil nouari relatione. seu cōsultatione pendēte. Bal. in rubri. C. de rela. dicit † quandoque est necessaria, ut
1 quādo est cōmissa discussio sola: quādoq;

probabilis, ut quando dubium est super intellectu alicuius puncti subtilis: quandoque temeraria, ut quando iudex refert causã se exonerandi: ut ff. de iudiciis. l. fin. de falsis. l. ubi. ff. de offi. proconsul. l. si quis erit. de rescriptis. auditor. in cle. de offic. ordinarij. c. ordinarii. lib. vi. de re iud. l. Neratius. natura electionis not. extra de appel. c. intimasti. de offic. leg. c. licet, de fide iust. c. constitutus. per Innoc. Bar. de Salyc. in l. i. C. de rela. idem in effectu dicit, quòd relatio quandoque est necessaria, ut quando sola ueritatis inquisitio, ita q non diffinitio est commissa: ut l. ubi. C. de falsis. & l. solent. & l. si quid. ff. de offic. proconsu. Quandoque relatio est probabilis, ut quando est dubium iuris super aliquo puncto difficili: & tunc est permissa relatio: ut l. i. C. de rela. & in authen. de iudicibus. §. fin. & est collaudanda. C. de bonis quæ lib. l. non solum quãdoque est temeraria & detestanda, ut qñ petit sibi referri super facto & non super iure: ut ff. de iudi. l. eum quem temerè. §. i uel si super iure facit causã se exonerandi: ut in authen. ut iudi. non expec. sa. iussi. & in authen. nouo iure. C. de rela. & secundum Bal. in l. si quando. C. de relationibus.

2 Pendente † relatione iudicis nihil est innouandũ, quia officium iudicis conquiescit. & est argumentum, q iudex, qui commisit causam consulendam, sententiam ferre non possit, donec receperit consilium consultoris, uel donec consultori labatur tempus seu terminus ad consulendum datus: & est ratio, quia ista commissio est præiudicialis. arg. ff. de excusa. tuto. l. diximus. & in cle. quandiu. de appel. & quia appellatione pendente nil est innouandum C. de dilatio. l. siue pars. nisi de uoluntate utriusque partis: ut l. i. in fi. ff. de prætoriis stipu. nam † appellatio re-

3 cusatio, & relatio conueniunt, & paria sunt in iurisdictione iudicis suspendenda: ut no. Ioã. And. extra de appe. c. legitima. in nouella. in vi. & dicit Bar. de Salyc. in l. ex illo. C. de appel. q causa dicitur suspẽsa uel per appellationẽ, uel per relationẽ uel per consultationem factam principi: ut l. ex illo. C. de appellatio. Modò per commissionem factam de referendo, ut sonat litera d. l. ex illo. quod intelligit Bal. pronunciatione facta de referendo. & probatur in d. l. ex illo. quòd ubi ex dispositione statuti causa est necessariò cõmittenda consilio sapientis: quia iudex non potest iudicare ante consilium habitum. & maximè quando tenetur sequi cõsilium. Idem Bar. de Salyc. in l. si quando. C. de rela. dicit quòd necessitas imponitur referenti principi expectanti responsum, ex quo potest colligi, quòd pendente relatione iudicis officium debet conquiescere: unde si ferat sententiam, uidetur non ualere: ut d. l. si quando. & l. siue pars. C. de dilatio. l. ii. responso. ii. C. de relatio. & l. ad Imperatorem. C. de appella. Si iudex consuluit principem, & interim princeps moritur, debet expectari responsum successoris: quia consultatio principaliter fit dignitati: ideo solum illam concernit: licet persona sit ipsius dignitatis organum, sine quo dignitas nihil facit, at dignitas non moritur: ut l. quod princi pi. ff. de lega. ii. & idem e contra, si moritur iudex successor debet expectare responsum principis: ut ff. de mino. l. uerum. §. ex facto. secundum Bal. & secundum Bal. in l. i. C. de relat. Qui † causam uult

4 referre, plura debet obseruare. Primò, ut pronunciet, quid referre uoluerit. fallit in casu: ut in gloss. l. i. C. de relatio. Secundò, ut relatio plenè fiat. Tertiò, ut ipsa relatio partibus edatur apud acta. Quartò, quòd non fiat per ambages & parabolosè, sed sola necessaria scribantur: ut l. ampliorem. §. in refutatoriis. C. de temp. appel. & de preci. Impera. offer. l. fin. Quintò requiritur, ut non fiat animo exonerãdi se, sed ad hoc ut sibi remittatur onus iudicandi: ut in authen. ut iudi. non expec. sa. ius. §. iubemus. Sextò, quòd qui refert aut consuluit superiorem, dubitet in iure, non in facto: ut ff. de iudi. l. eum quem temerè. §. iudicibus. & ideo si iuris articulus est certus non debet committi causa consulenda cõsilio sapientis: quia qui hoc petit, calumniosè petit. Septimò, quòd nõ fiat causa uitandi odii partium. Octauò, quòd non fiat aliqua gratia uel sorde.

Nonò,quòd tota ueritas contineatur. Et ita post conclusionem & renuntiationem in causa: ut in l.super delictis. C.de relatio.

Sed an relatione pendente aliquid posset innouari, ita quòd si sententia interim feratur,ualeat, seu teneat necne? ui detur q sic, per l.i.C.de relatio.quæ sentit,quòd appellari debeat. l. ii. C.de appel.cum ibi no. & quando appellandum sit.l.i.circa principium.quòd non esset necessaria, si sententia esset nulla.C. quando prouocare nõ est neces.l.i.& ii. & pro hoc ff. de appell.l. ad principem. & l. ad Imperatorem.secundum unam lecturam. In contrarium facit. l.i. C. de relatio. in princi ubi prohibetur ferri sententia: & sic lata non debet tenere.C. de legibus. l.non dubium.& ad hoc facit tex.in l. fin. C.de relatio.ubi tex. imponit necessitatem iudicii expectandæ reuersionis: pro quo l.ex illo.C. de appel. & hoc est uerum· sed prima expectatio gloss.in l.i. C. de rela.non est uera.Quartò induco l.ad Imperatorem in contrarium inductã secundũ aliam expositioné, secundum quã illa partibus consentientibus coniunguntur cum sequentibus: quasi dicat, quòd potest,si partes consentiant, non aliàs. Quintò,istam partem suadet æquitas: puta gratia honoris principis conseruandi, quem consuluit.in fi.in princip.C.quando prouocare non est neces.Sextò, quia sententia non ex toto caret aliqua suspicione,cum iudex rescripsit principi,ut dubitans quid de iure debeat pronunciare,& tunc responso non expectato pronunciat, ut certus,non ut dubius.& ad l.i. de relatio.alleg.responde, quòd licet permittatur appellatio,non propterea sequitur necessariò: ergo sententia est aliqua, cum & in appellatione insit nullitas sententiæ:ut ff.fami.ercis.l·quedã mulier.& ff.de iure patro. l. Carmelia pia. Ad l.ad principem.de appel potest responderi, q ibi non ualet:quia ibi iurisdictio non spectabat ad iudicem remittere: ut ibi in gloss· Quid igitur dicendũ, reperio quòd Bal.
5 tenet,quòd ualet sententia. & † est ratio quia remissionem factam principi potest reuocare partẽ inuita: quia sententia interlocutoria fuit: ut l.quod iussit.ff.de re iudi.& l.post sententiam.C.de sententiis. & sic dicit Guil. de Suza.tenuisse. & per eũ no.in d.l.ad principem. Reperio etiã q Bal.C.de rela.l.fin tenet quòd non potest ferre sententiam, nisi fiat de uoluntate utriusque partis.argu. l. pe. in fin. ff. de prætor.stipu.& quia appellatio,relatio,
6 & recusatio conueniunt: & † paria sunt in iurisdictione iudicis suspendenda: ut no.Ioan Andr.in rub.de appel. in c. legitima.de appe.in vi.in nouella.Itẽ dicit,& addit,quòd hęc sunt bene notanda.Idem tenuit Hosti.& hęc paritas & conuenientia probatur: quia etiam hęc tria conueniunt: ut patet in rub. dicente, de appel. & rela.ut in dicta rub. patet. ego hanc opi. sequor per iura & rationes superius allegatas·ut tamen ueritas clarius pateat
7 dicendum est,quòd † relatio facta principi potest dici duplex. Vna uerbalis, qua iudex interlocutus est referendum esse principem:& istam potest iudex reuocare, & diffinitiuam ferre. Alia est realis: quia iam negotium instructum misit & literas suas princeps recepit: & tunc aut misionem istam de partium utriusque uoluntate facit: & sententiam fert diffinitiuam,& ualeret: ut ff.de appel.l. ad Imperatorem.& l.fi. ff. de preto. stip. aut facit partibus inuitis,aut altera inuita tantum, & hic stat dubium nostrum, in quo meo iudicio est uidendum,an terminus instantiæ per hanc remissionem suspendatur, uel non:ut primò casu non possit reuocare, nec ualeat sententia interim lata.Secundo casu distinguatur, aut est lata in termino: quia expectauit usque ad finem termini,non tamen labi permisit: & ualet sententia:sed si displicet, appellari potest:aut superat adhuc multum de termino, & scribit:& tunc ualeat, & robur recipiat· aut princeps intra terminum instãtiæ rescribit quid finiendum: & tunc sen-
8 tentia prius lata non ualet:& sic † ab hoc futuro euentu ualiditas sententiæ pẽdet, sicut & aliàs pendet,in l.generaliter. §.i. C.de iureiur.& no.in l.cum iudex. C. de sentẽtiis & interlo.om.iud.& ratione hu-

ius

ius dubij,& dependentiæ licet appellare: ut l.i.C.de rela.alle.Et ex prædictis infertur ad quæstionem,statuto cautur ut si petatur, quòd causa debet committi consilio sapientis non suspecti,& quòd iudex teneatur pronunciare secundùm consi-
9 lium sapientis assumpti. pone quòd si † iudex non expectato consilio sapientis pronunciat: an teneat sententia. & tenet Bartol.in l.i.C.de rela.quòd sic.per dictā l. i. coniuncta prima expositione gloss. & idem tenet nil nouari appellatione pēdente. ego aliter dico, ut patet ex proximè dictis, quòd aut tempus instantiæ non currebat usque ad præsentationem consilii,& sententia interim lata non ualet: aut currebat,& interim lata sic est in suspenso:aut quia, aut nullum consilium præsentabitur intra terminum: & tunc ualet:aut præsentabit:& tunc aut contrariū sententiæ,& non ualet sententia: quia iudex non tulit illam secundùm consilium sapientis ut debuit:nec illud dicitur sequi quod nondum erat:sed antecedit & proprio motu fecit, & sic statuto non deseruiuit.& pro uoc accedat l.si.ad si.C. ad legem Falci.& ff.de admi.tuto.l. Titium & Meuium in princi. ideo consilium est, ꝙ de nouo pronunciet secundùm tenorem consilii.arg.C.quomodo & quando iudex l.præses.Io.uerò de Imo. in l. i. §. quæsitum.ff.de appel.dicit quòd Angel.dixit.in d.§.quæsitum quòd partibus consentientibus potest ferre sententiam non expectato consilio:alle.quod habetur in l. fin. C.de rela.coniuncta gl.ubi dicit esse casum.sed melius facit.l.i.eo.ti.de rela.& ꝑ hoc patet secundùm eum,ꝙ non cogitur iudex sequi consilium, ex quo non cogitur expectare:alle.quod habetur in d. l. Titium & Meuium.alle.Sed aduerte quia cōtra ipsum facit quod habetur in l.iubemus.C.de app.ubi dicitur nil innouādum soluit idem Ang.ꝙ ibi dicitur nil innouare per quęstorem, quasi sibi adiungantur alii duo quisimul iudicent,qualis debuit esse responsio ad consultationem. Itē facit contra prædicta quod habetur in l. ex illo.alle.ubi dicitur ꝙ cōsultatione pēdente nil est innouādū,sed ibi respōdet,ꝙ ibi reducta erat tota causa ad principem per relationem,sicut dicit ibi patere in litora.Sed ista responsio non uidetur bona: quia etiā in d.l.i.causa erat ad principem relata.& tamen uidetur,ꝙ pendente relatione posset iudex, qui fecit relationem pronunciare,unde uidetur aliter posse responderi ad l.ex illo. quia ibi dicitur non debere relatione pēdente aliquid innouari: non tamen dicitur quid iuris, si aliquid fuerit innouatum, & fuerit sentētia lata per iudicem referentem. unde tunc standum d.l.i. & sic licet iudex malè faciat interim pendente relatione ferendo sententiam,per dictam l. ex illo. tamen
10 † si illam ferat de mero iure tenebit & poterit appellari,per dictam l. i. & hanc solutionem sentit & tenet Bart. in d. l.ex illo.& Barto. ibi.& hoc etiam tenuit Bartol.in d. l. ad principem. ff. de appellatio. ubi dicit, quòd si iudex commisit causā consilio sapientis uel superioris,potest suam emissionem reuocare sicut aliam interlocutoriam per l.quod iussit. ff. de re iudi.quod intelligit Bal. in d.l.ex illo.esse uerum,nisi ex forma statuti iudex teneretur committere causām consilio sapientis:quia tunc postquàm commisisset, deberet expectare consilium sapientis:aliàs non ualeret sententia:allega. quod habetur in capitu.in ueteri.de elec. Et aduerte, quia etiam statuta communiter disponunt, quòd quando committitur causa consilio sapientis secundum formā statuti teneatur iudex, sententiando sequi consilium sapientis: & si aliter sententiaret,non ualeret tunc sententia, & sic quotidie seruatur,& practicatur. Sed si iudex non ex forma statuti: sed uoluntariè causam commisit consulendam an possit indifferenter reuocare commissionem: dic, quòd partibus consentientibus clarum est quòd sic, per id quod habetur in l. i. §. & post operis. ff. de noui.ope.nūci.& quod habetur in l.ad Imperatorē.secūdùm unū intellectū.allegat. sed si uellet reuocare inuita alia partium, tunc est dubium: nam uideretur, quòd non possit,per dictam l.ad Imperatorem. à contrario seu contrarium tenuit not.

Bartol.in d.l.ad principem.per l.quod iussit. ff. de re iudi. Et aduerte, quòd licet probare ꝙ faciat in hoc ultimo, quòd habetur in l.ad Imperatorem.ff.de appel la.si ibi fiat punctus post uerbum, consentientibus: attamen facit contra si fiat punctus post uerbũ,remissam. Nam tunc cum dicat partibus cõsentientibus, posse presidem audire causam: à contrario uidetur innuere, secus fore si partes ante non consentiant. Item contra ipsum faciat ꝙ sententia interlocutoria postquã missa est executioni non potest reuocari, nisi partibus cõsentientibus uel nisi exiusta causa reuocaretur:ut legitur & no.per eundem Bar.in d.l.i.ad fi.ff. de præto.stipu.& ideo cum interlocutoria de referẽdo ad superiorem, sit missa executioni per relationem factam per iudicem: uidetur quòd non possit reuocari absque consensu partium: prout etiam innuitur in d.l.ad Imperatorem.Et dicit Ioan.de Imo. in l.i.alle.de preto.stipu.circa fi.punctaliter sic no.singulariter istam gloss. quam ita bene alibi non reperies, secundum

11 Ange. quòd sententia † interlocutoria postquàm executioni est mandata, non potest reuocari, nisi in duobus casibus. Primò,quando hoc fieret de partium uoluntate. Secundo quando ex causa: ut si diceretur erratum in ea & sic debet limitari l.quod iussit. alleg. quando non est interlocutoria executioni mãdata:adhuc aliàs regulariter reuocari posset, nisi in duobus casibus præmissis: & ita debent limitari notata per cano. in c. cum cessan-

12 te.de appella.Sententia † uerò diffinitiua in duobus casibus præmissis etiam non reuocatur,per ea quæ habentur in l. & si errauerit.ff. de arbitris. & l. si diuersa.C. de transact.& in l.i. C. quando prouoca. non est necess. & hoc ex officio iudicis.

13 nam † per uiam appellationis & similia remedia bene posset reuocari. Et aduerte: quia quod dixit de sententia missa execuni.idem dicit notab.Bar.si statim sententia secum trahit executionem. Item quatenus est dictum,ꝙ si iudex fert sentẽtiã post relationem factam interim pendente relatione,ꝙ ualet sententia,prout uidetur tenere Ang in d.§. qua situ. & Bar. in d.l.ad principem. & Bal.in d. l. ex illo.

14 Contra illud uidetur facere, quia † appellatio, relatio. & recusatio uidentur æquiparari quo ad suspendendam iurisdictionem:ut est dictum: ut no.per Io. Andr.in d.c.legitima.de appella. l. vi. in nouella.& sic uidetur,quòd sicut actus, qui fit per iudicem post appellationem legitimam non ualet: ut in cap. per tuas. de sententia excommunica.& eo.titu. cap.licet in vi.sed uidetur, ꝙ non ualet actus factus post relationem illa pendente:sed attende,quia ab ista ratione posset defensari dictum Barto. si teneremus opi. Inno.in cap. cum speciali. de appellatio. & ibi tenet,quòd licet malè facit iudex recusatus procedere post recusationem:tamen processus erit aliquis. & sic uidetur secundum hoc,quòd prædicta tria parificantur, quo ad hoc ut interim non debeat procedi: sed non parificantur quo ad omnia, si interim procedat. Hostien. tamen in d.c.cum speciali. & glos. in cap. quoties.ii.q.vi.& iii.q. v. quia suspecti. in uerbo,canonicè.tenuerunt processum factum post recusationem, non ualere. & hoc etiam tenet Barto.in l. quia poterat. ff.ad senatusconsultum Trebellia. & si teneamus istam opinio.tunc bene facit ratio supradicta contra Barto. & sic uidetur scripsisse Bal.in dicta l. fin.& pro hoc uideretur sibi fuisse cõtrarius in eo quod dixit in dicta l.ex illo. quæ autem opi. ex prædictis sit uerior, uide ex dictis suprà. nil nouari recusatione pendente.

Item contra opinio. Bartò.& Bald. in dicta l. ex illo. facit text. in capit. licet. de officio lega. ubi apertè uidetur esse casus contra prædictos. nam ibi dicitur, quòd si legatus Apostolicæ sedis, qui cœpit cognoscere de causa referat negotium ad Papam:si postea post relationem reassumat cognitionem, illud quòd faciet erit nullum, tanquam factum à iudice incompetenti. & illud etiam tenet Specu.in titul.de rela. §. fin. c. cum quo ibi transit. Ioann. And. & etiam idem uidetur uelle in dicto capitul. legitima.& tenendo istam opi.pro qua uidetur casus

in dicto.cap.licet.posset responderi ad iura per quę mouetur Barto. Et primò ad l. i.C. de rela.potes dicere quòd ibi,non dicitur,quòd processus teneat, seu ualeat: sed quòd potest appellari: per hoc autem non sequitur necessario, quòd pro
15 cessus debeat ualere: quia † etiam à sententia nulla potest appellare:ut legitur & not. in l.si expressim. ff. de appella. de quo per Ioan.And.post Inno. & Hostien.in c.dilecto.de appel. Item ad l.ad principē. potest responderi quòd si teneamus lecturam glo.illa nihil facit probare: licet faciat secundùm lecturam, quam ibi ponit extra glo.unde potest dici,quòd illa non est bona, per ea, quæ habentur in dicto cap.licet. Item ad l.ad Imperatorem. potest responderi, quòd illa facit contra eū, si præsentetur post uerbum remissam: ut superius est dictum.unde uidetur concludendum, quòd si iudex inuita altera partium procedat ad sententiam pendēte relatione non ualet sententia: secus si de cōsensu partium hoc facit: quia tunc ualebat,per id quod habetur in dicta l.ad Imperatorem.alleg.quamuis glo.ibi uideatur intelligere,quòd demum ex noua cōmissione tenebit processus. sed ille intellectus diuinat ad illam l.Plus uoluit. Hostien.in Specu.in præallegato loco, quòd ita demum ualebit sententia, etiam si de uoluntate partium feratur,antequàm relatio fuerit præsentata superiori: nā aliàs etiam de consensu partium non posset ab illa recedi,p id quod habetur in c. honę. in uersi.nec nocebit.de postu.præla. qđ est no.nam per hoc limitatur dicta l. ad Imperatorē.sed secūdùm prædicta uidet̄ limitandū etiam prædictū c.licet. præallega.& de iure ista uidetur uerior opin. ex quo habemus casum.in d.c.licet. & satis potest responderi ad contrarium per ea quæ superius dixit.

Sed Legistæ communiter consueuerunt transire cum opinio. Barto sed uidetur,quòd debeat intelligi quando partibus consentientibus uellet ferre sētētiā, aliàs secus:imò secundùm opinio.Hostié. ita demum partibus consentientibus pōt fieri,si relatio non fuisset presentata superiori.si quis uellet aliud dicere fortè de iure ciuili. & aliud de iure canonico,
16 non uidetur tutum: quia † in dubio non uidetur esse discordantia inter ius canonicum & ciuile,si aliud fieri potest:argu.l.i. C. de inofficiosis dona.& in cap.cùm expediat.de elect.in vi. Ang.tamen in d.l.ad Imperatorem.tenet,quòd iudex, qui causam misit principi consulendam de consensu partium, non potest iudicare, nisi & consensus principis intercedat.& hoc uidetur etiam tenere glo.in l.fi. & in l. ad Imperatorem. & sic uidetur sibi contrarius in l.i.§.quæsitum.de appell.ubi dicit, ꝙ de cōsensu partiū pōt cognoscere. nec dixit ibi, ꝙ requiratur consensus principis.Sed pro opi.Ange.in d. l. ad Imperatorem.facit cap.licet.alleg. pro opi.Ang. in d.l.i.§.quæsitum.facit l. ad Imperatorem.& l.ad principem.alleg.l.i.C.de rela. quæ nihil dicunt de consensu principis requirendo. potest dici interdum, quòd quis abdicat se à iurisdictione ex toto, puta renunciando officium in manibus superioris: & tunc procedit quod dicit gl. in dicta l.ad Imperatorem,quia ille efficitur omnino priuatus,seu priuata persona,
17 & † ideo non posset prorogari eius iurisdictio,cùm nullam haberet.l.priuatorum. C.de iurisdictio omnium. iudicum. & sic loquitur §. & cùm placuisset.allega.in gl. dictæ l ad Imperatorem. & l. legatus. ff. de offic. proconsul. Interdum quis non renunciat ex toto officio: sed remittit, uel refert unam causam ad iurisdictionē suam spectantem ad superiorem: ut contingit in casu l.ad principem.& l.ad Imperatorē.& l.i.C.de rela. tūc cùm remaneat iudex in aliis, uidetur quòd de consensu partium absque consensu superioris posit prorogari eius iurisdictio: uel sic posit de causa, quam remisit ad superiorem cognoscere. & iste uidetur uerus intellectus illius l. ad Imperatorem, absque diuinatione & uiolatione literæ,quicquid dicat ibi gl.fi.& Ang.ibi.

Sed nūc restat respōdere ad c.licet. allega.ad quod potest dupliciter respondere. Primò, quòd illud capitulum loquitur, quādo præsentata fuit remissio & relatio ipsi

ipsi Papæ: quo casu non uidetur absque eius consensu, quod etiam de consensu partium possit iudex se intromittere, per id quod habetur in capitu. bone. el ii. uersicu. non nocebit. de postu. præla. & no. Specu. in tit. de relatio. §. fi. ad finem. sed l. ad imperatorem intelligitur, quando relatio seu remissio non fuit præsentata principi: quo casu de consensu partium potest iudex de causa cognoscere sine consensu principis: & sic uidetur noluisse Spec. in loco præallegato. Verum quia ista solutio ad l. ad Imperatorem, uidetur diuinare cum simpliciter loquatur, & sic etiam in casu quo fuit præsentata remissio, seu relatio principi: Potest dici secundò quòd aliud fit de iure ciuili, secundum quod sufficit solus consensus partium sine principis consensu, etiam post præsentatam remissionem principis, per l. ad Imperatorem. & alia iura præalleg. & aliud de iure canonico, quo casu procedit quod dixit in prima solutione.

18 Et † potest ratio diuersitatis assignari quia facilius fit deuolutio causæ ad Papam omissis mediis de iure canonico, quàm fiat deuolutio ad principem de iure ciuili omisso medio. ut dicunt docto. in l. Imperatores. ff. de appellatio. & ideo non esset mirum, si dicatur, quòd Imperator uoluerit, & ius ciuile, quòd licet relatio fuerit præsentata principi, quòd nihilominus possit de consensu partium absque consensu principis, iudex, qui remisit, causam terminare. tutius tamen esset ad euitandas opi. habere consensum principis, quando fuisset sibi præsentata remissio: uidetur tamen per prædicta, quòd possit satis de iure sustineri, quòd etiam sine consensu principis posset iudex causam terminare. & istum intellectum uidetur omnes Legistæ sequi, & potissimè Bar. Bal. & Ang. & pro tanto in foro sæculari puto, quòd seruaretur opi. quòd non requiratur consensus principis: & prædicta procedunt, quando relatio fuit facta ad principem: ut d. l. ad principem. ad fin. ut consulat quid iuris, cum tunc iudex referens non uideatur ex toto abdicasse iurisdictionem: cum tunc iudex referens habeat iudicare in causa secundum consilium, quod fuerit datum à principe: ut l. 1. §. quæsitum. ff. de appella.

SVMMARIVM.

1 *Hæres non confecto inuentario, an à creditoribus conueniatur, & quibus causis.*
2 *Silentium super rebus legatis quousque imponatur.*
3 *Titulus, quòd quisque iuris, quando locum habeat.*
4 *Testatoris anima, an usuris non restitutis, pœnis affligatur.*
5 *Tempus conficiendi inuentarij quādo currere incipiat. & nu. 6. Et an illud causa cognita iudex abbreuiet. nu. 7.*
8 *Inuentarium an omisso crucis signo non teneat.*
9 *Consuetudo legum interpres optima.*
10 *Inuentarium nunquid de iure canonico sit necessarium, ut ultra uires hæreditarias hæres non teneatur.*
11 *Hæredibus, de iure canonico, uindicta num permissa sit.*
12 *Tabellionibus pluribus dependentibus an magis credatur, quam totidem testibus non tabellionibus.*
13 *Inuentarium qualiter fiat. & nu. 16.*
14 *Creditorum nomina in inuentario scribenda.*
15 *Tutoris inuentarium an in iuditio fieri debeat.*
17 *Debitum non est pupilli res, sed creditoris.*
18 *Inuentarij forma.*
19 *Testes quot & quales cum notario ad inuentarij perfectionem adhiberi debeant.*
20 *Inuentarium de quibus rebus fieri debeat.*
21 *Nomen istud, rei, an generale sit, & omnia comprahendat.*
22 *Creditores absentes nunquid sicut legatarij de necessitate sint citandi.*
23 *Citatio absentium, quando necessaria sit.*
24 *Inuentarium solius hæredis est actus.*
25 *Inuentarium confectum & non confectum quos producat effectus.*
26 *Sacerdotes, & prælati, uel in magistratu existentes, an sicut legatarij & creditores possint per iudicem laicum in inuentarij confec. io-*

NIl nouari inuentarij confectione pēdente. Cy. in l. fi. §. donec. C. de iu-
1 re delib. dicit, quòd † donec hæres intendit inuentario, non debet inquietari à quibuscunque creditoribus, siue conueniatur, ut hæres, siue tanquam alius licèt quidam dixerint, quòd haberet priuilegium, dum conuenitur ut hæres duntaxat, per l. de eo. §. fi. ff. ad exibend. quòd non placet Cy. in causis uerò piis, in quibus agitur de periculo animæ, quæ omnibus rebus est præferenda: ut l. sancimus. C. de sacrosanc. eccl. non habet locum dicta decisio secundùm Cy. post Richar. Malum. & ideò si testator iussit restitui usuras in continenti potest conueniri, ad hoc facit ff. de administ. tut. l. tutor qui repertorium. in prin. uer. uerum nihil. &c. Bald. uerò in d. §. donec. dicit, quòd hæres intra tempus conficiendi inuentarij non potest à creditoribus, nec legatarijs conueniri.

Hoc tamen fallit in relictis pro anima: & in restitutione usurarum: quia non recipiunt moram temporis, secundùm Cyn. post Richardum, prout est dictum: sicut nec expensæ funeris: poterit tamen conueniri ut possessor alicuius rei uenditæ, licet non poterit conueniri tanquam hæres. ff. ad exhibend. l. de eo. §. pen. & fi. nisi pro rebus legatis ageretur rei uendicatione.
2 Nam † super legatis est impositum silentium, durante tempore confectionis inuentarii, quacunque actione: ut l. fi. §. donec allega. unde dicit Bartol in d. §. donec quòd ista exceptio, quod quis est intra tempus conficiendi inuentarii, impedit litis contestationem: ut apparet ex tex. ibi, ad iudicium uocare. Item apparet ex d. §. donec. quòd dicta exceptio, quod quis est intra tempus conficiendi inuentarij, impedit processum, quòd apparet ex eo, quod dicit inquietari: & per hoc tota die practicatur, quòd executio instrumētorum non fit contra hæredes intra tempus conficiendi inuentarium: & licèt ui-
3 deatur, quod † hæredes non possint etiam alios cōuenire per titulum, quod quisque iuris. tamen in contrarium est ueritas: quoniam ille titulus habet locum quando alicui conceditur priuilegium ad sui postulationem: sed istud priuilegium non est huiusmodi. Ange. uerò in tractatu suo inuentarii, dicit, quòd donec pendet dilatio inuentarii beneficium sibi impartitur, ut à nullo possit uexari: ut d. §. donec. fallit si conuenitur ut hæres: sed ut simplex possessor fortè reali iudicio, quod inteutari potest cōtra quemlibet possessorē, ēt, non hæredem: ut ff. de re iudic. l. Nesennius. §. fundum.

Secundò fallit si uexatur pro legatis ad pias causas factis, quæ non requirunt dilationem, ut legata alimentorum pauperibus relicta, qui morerentur interim fame: uel pro restitutione malè ablato-
4 rum, uel usurarum, quibus † non restitutis anima testatoris pœnis affligitur: Idem dicas, si quid fuerit relictum pro funere faciendo, & hoc tenuerunt Richar. Malum. Bal. & Cy. in d. §. donec.

Tertiò

Tertiò fallit si ipse alios inquietat, ut hæres: quia illa dilatione pendente poterit conueniri ut heres pulsatus ab eo argumentum optimum.ff.de iudic.l.ii.§.legatis.& C.de senten.& interlo.om iud. aut & consequenter.nisi alios conueniret necessitate compulsus, ex eo: quia dilatio est periculum ablatura:ut quia debitores hæreditarii cum pecunia fugiunt: aut domus uicina minatur ruinam super domos hereditarias. Et secundùm Cyn.tempus
5 † inuētarii conficiendi incipit currere à tēpore mortis,& aditæ hereditatis: ut gloss. hic dicit in l fi.in prin.C.de iure delibe. & ibi Cyn. hoc tenet:licet glossa in auth: sed cùm testator. C.ad leg.Fal.tenuerit, q à die quo sciuit sibi fore delatam. & illam sequitur Richar.sed no.Cy.quia machinationi quam allegat Richar. possunt creditores obuiare, uidelicet instādo, q heres adeat per gloss.ibi,quę incipit, Sed nonne.& per l.si quis instituatur.ff.de hæredi.insti. Bald. autem in l. fin. in princ. alleg. dicit q tempus inchoandi inuentarium intra xxx. dies, incipit † currere à
6 tempore mortis, & aditæ hereditatis: quia ipse conueniri non potest nisi probetur hæreditatem agnouisse: ut no.ff. solu.ma.l.si cùm dotem. §.transgrediamur. & l.proinde.ff.si cer.peta.& l.fin.alle.§.si uerò postquàm.& sufficit inuētarium fuisse completum intra tres menses licet nō fuerit intra xxx.dies inchoatum: quia neglectum in primo termino,potest reperiri secūdò.ar.ff.de successo.edic.l.i.§. sed uidendum.

Et scias, q Nico. de Mat.in d.l.i. quæsiuit † nunquid tempus conficiendi inuen-
7 tarium possit per iudicem abbreuiari causa cognita:& dic, q non:quia dilationes à lege datæ super his, quę in iudicio aguntur,sunt arbitrariæ:ut l.siue pars.C. de dila. tamen secus est in his, quæ extra iudicium aguntur, secundùm Odo. & Nico.de Matta.ego credo dicit Bald. q sit uerùm,q non possit abbreuiari: quia est tex in d.§.donec.ubi imponitur silentium iudici: nec potest iudex reuocare factum legis ex sui capite:ut ff.quæ sen.sine ap.rescin.l.i.§.item cùm contra sacras. iudex

sit necessarius non q necessarium decretum: sed pro citatione absentium. Ang. autem tractatu suo inuentarii dicit, quòd si inuentarium non est inchoatum intra xxx. dies,prout debuit inchoari.ut l. fi. alle.est tamen finitum & completum intra tres menses secundùm Vber. de Bobio, non ualet,q est seruata forma d l.fin.pro hoc inducebat d.l.fin.§.si uerò postquàm. & per §.& si præfatam.& §.si uerò non fecerit.ibi secundùm hanc figuram. pro quibus facit.l.cum hi quibus.§.si prætor.ff.de tran.& de reb.eorum.l.magis puto. §. si eum alieno.C.de agri.& cen.l. quemadmodum.li.x.Idem tenuit Ioann.And.in ti. de instru.edi.§.fi.uer. item postquàm. & idem tenuit Mar. Sil.per dictum §. si uerò postquàm.& per §.si præfatam. Multi autem tenuerunt contrarium, quia suspicitur effectus: & hoc secus fuit. Cy. Bar. in d.l.fi.& etiam Bal.ut suprà est dictum, mouentur: quia est leuis omissio: ut l.i.§. fin.ff.de uentre inspi & de ele.ca. cupientes.li.vi.primam opi. Angel. semper tenuit per tex.dicti §.si uerò non fecerit sequendo Ioann. And. etiam, q † signum
8 crucis quantuncunque sit leuis solennitas, si non fuerit scriptum manu propria ipsius hæredis scientis, uel non scientis literas, cùm quibus dictum signum facere sciat, inuentarium non tenebit.quoniā lex desiderat formam traditam obseruari.& hoc tenuit Old. & Hostien. consuluit, q fieret in c.Raynaldus.de testam.ad fin. per tex. dicti §. & si prelatam. ibi, solidauerit.& Odo.& Hugo. de la Fonte,tenuerunt contrarium per l.i.§.fin. ff. de uentre inspi.argu.l. præscriptione.C.si contra ius uel uti.pu.prima tutior secun-
9 dùm Ange.& ita dicit, q † seruatur de consuetudine, quæ est optima legum interpres.

Adde supradictis quod dicit Ioa. Andr. in ti.de instrum.edi.§.fin.uer. quid si hæres non fecit illud.in addit.i.ubi dicit, q tempus quo debet confici inuentarium, hæredi instituto incipit currere immediatè post hæreditatem delatam, & cùm sciuit sibi delatam,&eodem modo fideicommissario currit immediatè post diem fidei

commissi cedentem, nisi per institutum ingeratur difficultas confectionis inuentarii. Tu autem dicas secundùm Angel. in suo tractatu inuentarii, quod hæredi non currit tempus nisi post aditam hæreditatem nam inuentarium debet confici per hæredem, non per illum, qui hæres non est: ergo non ante currit tempus, quàm sit hæres: ut ff. quor. lega. l. i. §. quod autem. & ff. de statuliber. l. statuliberos. §. si quis hæredi. quod etiã tenet Bar. saluo, nisi dolo adire distulerit in perniciem legatariorũ & creditorum. & hoc tenet gl. in l. fi. §. si nautem dubius. C. de iure delib. & fuit sẽtentia Cy. & Bar. & bene.

10 Sed † nunquid de iure canonico sit necessarium inuentarium: ut hæres ultra uires hereditarias non teneatur. Bal. in l. fi. alleg. circa principium. dicit aut loquimur in foro pœnitentiali: aut in foro iudiciali. Primò casu non attenditur inuentariũ nec confectio inuẽtarii, quę fingit hæredem subtraxisse: ut in authen. de hæredi. & Fal. §. scimus. & ideo licet heres non fecit inuentarium, non tenetur ultra uires hereditarias, seu bonorum: ut no. in cap. quanquam. de usuris. li. vi. & de sepultu. cap. parochiano.

Secundo casu in foro iudiciali, aut loquimur in obligationibus, quæ de iure ciuili non descendunt in hæredes, nisi quatenus ad eos occasione maleficii peruenisse probatur. & idem ut in obligationibus

11 ex delicto & de re familiari: nam † ad uindictam etiam de iure canonico non transeunt ad heredes: quia uindicta morte finitur: de collatione bonorum. l. cum emancipati. §. i. facit quod no. xij. q. iii. ca. fraternitatis. nam hoc esset contra naturalem rationem, & etiam contra ius canonicum. aut loquimur in obligationibus descendentibus in heredes, ut ex contractibus: & tunc in foro ecclesiastico seruabo hæc iura quæ de inuentario loquuntur, cùm ius canonicum nõ contradicat. Apud Theologos tamen quia forum penitentiæ le considerant, non attenditur ius ciuile: sed iudicant prout Deus esset iudicaturus sola ueritate inspecta. Hostien. uerò in

tt.

summa in ti. de testa. §. ad quid heredes teneantur. uers. quid non sufficiat. dicit, quod si hereditas non sufficiat ad debita persoluenda secundùm leges, si heres non fecerit inuentarium, tenetur ultra uires hæreditarias: iuxta l. fin. C. de iure delib. & idem uidetur secundùm ius canonicum in cap. Raynaldus. §. pen. & fin. in iudicio. autem. animę non tenetur hæres ultra quàm ad ipsum peruenerit de ipsa hereditate, quamuis sibi imputari possit quo ad detractionem Falcidię faciendam.

Sed an de generali consuetudine oporteat seruari tot solennitates. Bald. in d. l. fin. dicit post Orlan. in sua summa art. notariæ sub rubrica, inuentarium ab herede confectum. quòd ut plurimum dictæ solennitates, de quibus in princip. l. fin. allegat. de consuetudine non seruantur: & tamen inuentarium suis uiribus non frustratur. & dicit Angel. in suo tractatu inuentarij, quòd solennitas inuentarii quatenus est a iure ciuili introducta potest statuto seu consuetudine tolli, non autem sollennitas quę è iure gentium est introducta, scilicet ut in ore duorum uel trium stet omne uerbũ. & hoc tenet Spec. in titul. de instru. edi. §. fin. uers. quid ergo si hæres fecit scribi. in fi. Sed pone, quod tres notarii subscripserunt inuentarium nullo alio teste adhibito, nũquid sufficiat, Bald. in authe. sed cùm testator. C. ad leg. Fal. dicit, quòd gloss. in corpore in auth. de heredit. & Fal. unde sumitur d. auth. dicit, quod sic: quia unus uidetur alteri attestari, nec minus creditur eis, co: quia sunt tabelliones: imò plus istud est ualde notabile. ex quo secundùm eum sume argumen

12 tum, quod † pluribus tabellionibus deponentibus magis creditur quàm totidem testibus non tabellionibus: quod tene menti.

Ad unum tamen aduerte secundùm Bal. in l. defensionis facultas. de iure fisci. lib. x. quòd pendente quęstione petitionis hereditatis, si hæres non facit inuentariũ, non currit tempus ei: sed finita quæstione incipit currere tempus: argument. ad hoc ff. ad Silla. l. si quis. in graui. & l. fin.

l.fin. & l.qui posthumus. quod est not. & dicit Bar. in l.tutor qui repertorium. de
13 administr.tuto.quòd † qualiter inuentarium debeat fieri tex.in l.tutores.de admini.tut.dicit quòd in præsentia publicarum personarum.gloss. tamen ibi intelligit, quòd sufficiat unus notarius.& ita et dicit gloss. in l.tutor qui repertorium. alle.& ita etiam dicit Bar.ibi, quod communiter seruatur. Bal. in authen sed cùm testator.dicit, quòd licet uideretur, quòd duo tabelliones requirerentur:ut in aut. de here.& Fal.§.si uerò absunt. Bald.tamen ibi concludit,quòd tabellio unus sufficit cum legitimo numero testium. & glossam in l. tutores. alleg. quàm in l. tutor qui repertorium.alle. uidentur tenere,ꝙ inuentarium debet fieri coram iudice: arg.l.chirographis.ff. de admi.tu. Dicit Bartol.in d.l.tutor qui repertorium.quòd docto.dicunt & bene, quòd quantum ad tutorē sufficit fieri extraiudiciū:sed quantum ad hoc ut inuentarium faciat fi-
14 dem contra creditores, quorum † nomina describuntur in inuentario, requiritur ut coram iudice fiat: ut dicta l.chrirographis. & debent poni instrumenta nominum per extensum in inuentario: ut l. chirographis. alle.& hoc uidetur tenere Specu.in titu.de instrum.edi. §. dicto.ubi dicit, quòd contra inuentarium opponitur, quòd instrumenta non sunt scripta per extensum:puta dicit Bar.quòd si quis uellet, ꝙ inuentarium faciat fidem & probaret, quòd esset necesse, ꝙ esset confectum coram iudice præsentibus uel citatis, quos tangit legitimè ad hoc:aliàs inuentarium non faceret fidem: ut in authen.si quis in aliquo documento.C.de eden.& quod dico,citatis,ad hoc intellige. clarè scilicet ꝙ appareat corā iudice ad uidendum confectionem inuentarii, in quo exemplatur talē instrumentum debiti, debet enim esse clara citatio: ut l. aut qui aliter. ff.quod ui aut clam ff.de adulteriis.l. denunciasse.in princi. Sed quantum ad tutorem uolentem gerere sufficit, quòd effectus seu sententia instrumenti ponatur in inuentario: licet nō totus tenor extēsus.Bal. uerò in l. defensionis facultas.de iure fisci.lib.x. dicit quòd
15 † tutoris inuentarium debet fieri in iudicio: ut l.tutor qui repertoriū.alle.quia inuentarium ipsius tutoris ordinatur ad sententiam,id est, ad decretum recipiendę administrationis.C.de magistra. conuenien.l.fi.in princi.quod non est in inuētario hæredis: ut probatur in l. defensionis facultas:alle.quod ostenditur: quia inuētarium hęredis potest scribi per alium notarium, tanquam per illum qui præest actis: ergo non est necesse inuentarium fieri seu scribi in iudicio: tunc enim non posset in scripturam redigi, nisi per notarium,qui est apud acta: ut l. in fraudem.§.quoties.ff.de iure fisci.& no. ff. de testi. l. curent. puto tamen, ꝙ si tutor recipit administrationem cum decreto, confecto inuentario a pupillo, postea adueniat quædam magna hæreditas: puta ꝙ de bonis postea obuenientibus possit facere inuētarium etiam extra iudicium: quia non ordinatur tale inuentarium ad decretum, cum iam interpositū in primo inuentario recipiat extensionem etiam ad bona postea quęsita: ut no.in l.quamuis.de bo. auctho. iu di. pos.Angel. autem in tractatu sui inuentarii dicit, quòd
16 † confectio inuentarii requirit præsentiam iudicis, & in eius præsentia debet fieri.allegat l.nulli. §. cùm autem. C. de Epis.& cleri.& l. de creationibus. C. de Epis.audi. Bal.uerò in authen.sed cùm testator.quærit an in fine inuentarii requiratur decretum iudicis? uidetur ꝙ sic: arg.l.fi.C.arbitrium tute. In contrarium facit illa glo.singularis in l.pen.§.cùm autē.C.ad Trebel. ubi acta sufficiunt etiam sine adiectione decreti: simile in codice rationum.

Item inuentariū potest fieri coram iudice delegato: quod non esset si requireretur interpositio decreti.ff. de proba. l. ab ea parte.

Item inuentarium non est actus fori, cùm extraiudicium pręsentibus partibus fieri possit. Non obstat. l.fin.arbitrium tutelæ.quia ibi est inuentarium tutoris, ubi administrator debet committi:de hoc C.de Epis. & cler. l.nulli.de bo. proscri.

l. si

l.siquis posthac.C.de iure fisci.l. defensionis facultas.allegata.& debent poni omnes res,etiam instrumenta: ut l.fin. C.de alimen.pupil.prestan. & l tutores.alle. debita tamen quæ debet pupillus nō debēt
17 ponere nisi uelit: quia † debitum non est res pupilli sed creditoris,& si sunt credita, de quibus non apparent instrumenta, secundum Bar.in l.tutor qui repertorium.alle.non tenetur ponere in inuentario illa credita, sed postquàm exegerit, debet in inuentario ponere, sicut res de nouo obuenientes: ut l.fin. §. tali. C. de cur. furio. Ang. tamen in tractatu suo de inuentario.alle.dicit,ꝙ si hereditas mortuo testatore propter fructus & accessiones recipit incrementum quo ad legatarios,non debent poni in inuentario,si dictæ accessiones non debent hæredi in Falcidiam imputari: & tex.in d.l.fi.C. de iure delibe.loquitur solùm de his,quę reperiuntur tempore mortis,quo uerò ad creditores, uel ubi debent hæredi in Falcidiam inputari secundùm Ange. est secus: nā hæreditatem augent: ut l.quod de bonis.§.fructus.ad leg. Falcid.

Caueant autem omnes hæredes qui uolunt gaudere beneficio inuentarii: ut cùm adeunt,uel se immiscent semper offerant se uelle inuentarium conficere, & eius beneficio uti: aliàs tanquam certi de hæreditarijs uiribus uidentur hæreditatem agnouisse: nec conficiendo postea inuentarium quicquam eis prodesset: ut d.l.fi.§.cùm igitur.ibi nullo indiget inuentario. quod exponit Richar. Malumbra, ꝙ sibi prosit, qui dicit de dubitante, utrum adeunda sit hæreditas uel repudianda, sit ergo cautus aduocatus agētis contra hęredem, qui obiicit de inuentario iam confectio aut,de conficiendo, dum asserit pendere adhuc, & superesse de tempore ad inuentarium faciendum: ut replicet ꝙ nec conficere potest,ut sibi prosit, nec confectum eum iuuat: eo ꝙ ante ipsum inchoatum uelut certus de uiribus hereditatis hæreditatem agnouit: uel eidem se immiscuit, & pro herede se gessit purè & simpliciter nulla protestatione pręmissa, quòd uellet facere inuentarium, & eius beneficio gaudere: ac demum postea articulet, probet actus, quos fecit hæres,qui in dubio præsumptionem inducunt, quòd ipse se gesserit pro hærede. de quibus habetur in l.pro hærede.& l.gerit.ff. de acquir. hære.

Per hanc enim uiam infinitos excludes hæredes, qui se putant posse conficere inuentarium,uel iam facti beneficio gaudere. Ange. in suo consilio, quod incipit, Pūctus quæstionis super quo petitur consulendum, talis est Blasius minor xxv. an-
18 nis &c. dicit, quòd † forma inuentarij est ut primò citentur creditores & legatarij, ꝙ certo loco & tali die comparcāt ad uidendum confectionem inuentarij,& dicendum contra, in corpore de hære.& Fal.§.si uerò scripti. & debent sigillatim citari, si certi sunt: aliàs sufficit generale proclama. Primum probatur ff.de uentre inspi.l.i.§. denunciari. & §. de inspiciendo. ff. de seruit.rusti.præd.l.qui fundū de consti.c.cùm omnes.Secundum probatur C.de remis.pign.l.si eo tēpore. quod tenuit Rich.Malum Iac.But.Cy.& Bar.in
19 d.l.si eo tempore.hoc † autem facto adhiberi debet unus notarius, qui dictum inuentarium conficiat,& debent adhiberi testes,qui hæredem cognoscant: ut l.fi.§.cùm igitur.alle.& isti sunt duo testes, qui ad confectionem & perfectionem inuentarii adhibentur. Item debent adhiberi tres alii testes eiusdē ciuitatis optimæ opinionis & famæ locupletes,qui cognoscant hæredem,&cognouerunt defunctum,& isti adhibendi sunt loco creditorum & legatariorum absentium. in corpore,de hered.& Falci.§.sancimus.& §.si uerò absint.& no.gl.fi.in d. §. cùm igitur. & uer.cæterùm. Vnde si esset dare casum, ꝙ nulli essent legatarij ut creditores, dicti tres testes non essent necessarij imò sufficerent solùm duo: & in omnium quinque testium presentia instrumentum debet confici & perfici,ut ad hoc hæres nullam malignitatem possit circa testatoris defuncti substantiam committere,& præmisso uenerabili signo crucis manu heredis: quo facto hæres se subscribere debet propria

propria manu sua, si scribere scit, in qua subscriptione manifestare debet quantitatē rerū defuncti,& quòd nulla malignitate circa ea usus est, aut utetur in posterū, si autem subscribere nescit, adhibendus est unus notarius,qui pro eo dictā faciat subscriptionem: ut d.l.fi. §. finautem dubius alleg.& omnibus ita peractis notarius de confectione inuentarii rogatus illud in publicam formam redigat & reducat.Si autem dicta solennitas obseruata non fuerit,dictum inuentarium non ualet,& est nullum : ut d.§. & si præfatam. saluo nisi fuerit omissa solennitas signum crucis : quoniam illa est modica : unde non curatur : ut l.i.in fi.ff.de uen.inspi. & & ita tenent omnes.& sic licet idem AN. teneat in tractatu suo de inuentario, quòd modica solennitas, & ita omissio signi crucis uitiet inuentarium, in consulendo tamen secutus est opi. Cyn. Bartol. & Bald.& bene:quia ita cōmuniter tenetur,& practicatur ubique: ut l.minimè. ff. de legib.uide Salyc. contrarium in allegata l.fi.§.fi uerò postquàm.C.de iure deliberan.& Ioan.And.in addi.Specu.de instru edi.§.porrò.& secundùm Ang. in dicto tractatu signū crucis debet fieri per ipsum principalem,si potest principaliter interesse,aliàs per procuratorem ad hoc specialiter constitutum : ut l.fin.§. finautem à locis.C.de iure delib.Et secundùm Angelum in dicto tractatu inuentarij,

20 debet † fieri inuentarium de rebus in hæreditate inuentis tempore mortis defuncti. ut l. fin. §. finautem. alleg.& dicit ibi glo. mobilibus uel immobilibus. Tu adde secundùm Angel. & nominibus debitorum,& etiam si sibi hæredi aliquid debetur uel debeat, ne confundat actionem in eius præiudicium uel fauorem :

21 nam istud † nomen rei, generale est omnia comprehendens.ut l.i.in fi.ff.si cer.petat.coniuncto §.in computatione.l.fi.C.de iure deliberan.ubi loquitur de eo, quod ipse debet,uel sibi debetur,& si dictus hæres aliqua posuit in inuentario non ponéda,uel absq; dolo non posuit, subueniendum est saltem ex clausula generali.l.fi.ff. ex quib.cau. maior.& C. de iuris & fac. ignoran.l.cùm falsa.& hoc tenuit Spec.in d.§.fi.uersicu.quid si hæres.arg.tamen est contra arbi.tute.l. fi. æquiparando tutorem hæredi.nam tutori, qui posuit bona propria, non ponenda, ei nullo modo succurritur : ut ibi per gloss. & hoc credo uerum, si bona propria, secus si aliena, quæ hæreditaria putabat. nam tunc est quilibet excusandus : sed, ut omnium saluetur opinio, hodie inoleuit mos quòd heres & tutor in principio & fine inuentarii protestetur, quòd si aliqua posuerit non ponenda, uel omiserit apponere, quòd apposita pro non appositis habeantur, & quòd non apposita licet apponere,& hæc protestatio nullatenus releuat ad suorum iurium conseruationē,nisi probetur dolus aut machinatio ipsorū:ut l.si debitor.C.qui po.in pig.habe. & l.si debitor.ff.quibus modis pignus uel hypo.soluitur per gl.l.communi diuidundo.ff.communi diuid.

Possunt adiici etiam in illa protestatione ad cautelam etiam illa uerba, quòd si quid in hæreditate postea inueniet, quòd illud ponet in inuentario, cùm primum ad sui notitiam peruenerit.Bald. in l. fin. in princ. alleg. quæsiuit nun-

22 quid † est de necessitate quòd citentur creditores absentes sicut legatarii ? glo. dicit quòd sic.C.ad legem Falcid.authen. sed cùm testator. argu.l.fi.§.& si præfatā. uerisimile cum satis alleg. Idem tenet Oldra. cùm eorum intersit confectioni inuentarii interesse ne aliquid in eorū præiudicium occultetur cùm si occultetur in eorum preiudicium,fiat inuentariū: ut l.fi.C.de autho.tuto.in authen.ut spō sal.largi.§.ad hoc quoque sancimus. ff. de adoptio.l.nam ita diuus.& si hæres nomina creditorum ignorat fiat citatio generalis,sicut aliàs fit.ff. ex quibus causis in possessio. eatur.l.hoc autem. §. finautem. Item dicit Bartol. quòd si non citentur creditores, quòd non ualet inuentarium. sed Nico. de Mat. dicit quòd de citatione creditorum non est iure cautum: & ideò esto, quòd si creditores non sunt citati, uel loco creditorum absentium, cùm fortè præsentes sint lega-

tarii,non sunt tres testes adhibiti nô propterea uitiatur inuentarium. ego credo dicit Bal.quòd quãtum ad citatos ualeat: sed quantum ad non citatos uitietur: ut ff.de re iudicata.l.de unoquoque.nam sicut actus iurisdictionis contentiosæ nocet citatis: & non obest non citatis. C. de fide instrumento.l.ii.ita in actu uoluntariç iurisdictionis. quam distinctionem in l.fi.in principio. alleg. tenet Nico. de Matta.in legatariis. sed dicit Bald.in d. l. fin.alleg Ego idem dico in utrisque argumento.ff.de appellatio.l. si quis separatim.§.quoties.in inuentario tutoris dicit,
23 Bald.ibi quòd† non est necessaria citatio absentium, nisi quando ex inuentario quis uellet eos conuincere: & est ratio, quia eis non preiudicat in aliquo: ut l. chirographis.in princip.ff.de admini.&periculo tutorum.

Ex prædictis patet, quòd in inuentario hæredis est necessaria solennitas, scilicet absentium creditorum & legatariorum citatio.argu. contra ff. de bono. possessio.l.iii.§.penult.C.quorum legatorum. l. i.& quia in confectione inuentarii non possunt creditores facere aliquid, nec contradicere: quin hæres dicat uerba, quæ uult, & faciat ea scribi: quia
24 † inuentarium est actus solius heredis. unde si potest fieri eis inuitis,ergo & ignorantibus & irrequisitis: ut no.in simili. ff. de acqui.herc.l. si quis mihi bona.§. iussũ sed ibi loquitur in actu penitus extraiudiciali: ut in c.licet.de præben.lib.vi.& ui de quod not. ff. cõi diuid. l. Sabinus. in ultima glo.& an sufficiat citare procuratores absentium dic ut no.in §.si uerò absunt.in authen. de heredi.& Fal. in glos. sed qualiter.Bal.in auth.si omnes.in fi.C. si ut se ab heredi.absti. dicit quòd si hæres fecit inuentarium quibusdam solenniter citatis: & quibusdam non citatis, ꝙ inuentarium ualet in preiudicium citatorum:nec est nouum, secundùm ipsum, ꝙ res iudicata ualeat respectu unius personæ & non respectu alterius:ut C. qui. res iudica.non no.per totum.& ff. de infami. l.Lucius.& l.ij.de fide instru.& sufficit in inuẽtario una citatio cum non fiat ꝓpriè ad litem sed ad interessendũ certo actui. quasi extraiudicialis.argu.eius, quod no. in c.i.de hæreticis.in cle.
25 Effectus autem † quos producit inuentarium dum conficitur: & qui effectus sequuntur si non conficitur. Primus, quando conficitur, quia Falcidiam hæres detrahit. Item non timet creditores. Tertio non tenetur ultra uires hæreditarias. Quartò aliud pro alio soluere potest. Quintò non conuenitur intra tempus conficiendi inuentarii, nisi in certis. Si uerò non conficitur inuentarium, perdit Falcidiam: ut in auth. sed cùm testator. C.ad leg. Falcid. De Trebellianica sunt opin.de quo per Cyn. in authen.sed cùm testator.alleg. & per Bartol.in l.Marcellus.ad Trebel.ff.& tenetur, quando est malè factum, ac si nullo modo esset factum: ut l.fin.§. & si præfatam.alleg.& exceptio inuentarii confecti seu beneficiũ inuentarii potest opponi post sentẽtiã in executione secũdũ Iaco. But.in l.fi.§.licentia qui dicit,quòd quidã dixerunt, quòd est exceptio peremptoria. & sic usque ad sententiam potest opponi. Alii dixerunt, quòd est declinatoria, & sic usque ad litem contestatam: sed tu dic, dicit ipse,ꝙ sicut illa excepti, ne quis condẽnetur, nisi quatenus facere potest,opponitur etiam in exceptione:

Ita & ista l.ex diuerso.ff.solu.matr. & l.Nesennius.ff.de re iud.& ibi per Barto. Nam exceptio,quæ non respicit iniquitatem sententiæ, sed moderationem condemnationis,potest quandocunque opponi: ita & ista.Nam hæres non dicit se iniu ste damnatum,imò iustè: sed petit non in plus fieri executionem,quàm sit in bonis Et attende quia secundùm Bal.in l. defensionis facultas.alle,quòd tutor primò conficit inuentarium hæredis, posteà aliud conficiet nomine suo;eo:quia tutor.& de isto loquitur Bal.in d.l.defensionis facultas.alleg.& ad hãc sentẽtiã accedit bene coniunctio duarum legum.dicit lex, quòd si tutor omittit aliquid in inuentario scribere,ꝙ sibi nõ decernitur administratio, & punitur:ut l.i.§.solét.ff.de offic.præfec. urb. Alia lex dicit officialẽ publicũ fisci,

qui cœpit iā administrare, si hæreditas fisco delata sit, & per fraudē non plenè conscribit inuentarii, nō tñ dicit remoueri. C. de bonis proscrip. l. siquis post, intra, colligitur expresse ex dictis legibus differētia, quā fecimus, ꝙ aut inuētariū ordinatur ad suscipiendum administrationē per decretum: aut ad eam exequendam.

26 Restat uidere, an † possint requiri sacerdotes, & prælati, uel existentes in magistratu, sicut requiruntur creditores & legatarii in confectione inuentarii, per iudicem laicum. & do. Ange. in dicto tractatu dicit, quòd sic: quia casus est in d. §. sancimus. & credo dicit ipse, quòd etiam poterunt requiri per iudicem laicum: quia illa requisitio non fit ad finem, ut litigetur, nec ut requisiti uenire compellantur: sed tantummodo ueniant, si uolunt, & si eorū putauerint interesse: & sic dicta uocatio fit ad eorum commodum non incommodum. d. §. sancimus. Et sic non obstat de foro competen. c. si diligenti. si tamen superior prælati requirendi faciliter potest adiri, tutior uia est ꝙ iudex laicus, corā quo inuētarium debet confici, scribat illi superiori, quòd moueat & requirat illum prælatum, ut si sua putauerit interesse compareat coram dicto iudice ad uidendum confectionem inuentarii supradicti. Hæc enim generalis forma atque doctrina, ubicunque uult requirere non subiectum, ut scribit iudici iurisdictionem habenti sub illo nō subiecto in forma prædicta: ut no. in l. omnes. §. si uerò apparito. C. de episco. & cle. & de re iudica. l. à diuo Pio. §. sententiam Romę dictam. ff. de bo. auctho. iudi. possi. l. cùm unus. §. fina. Si autem de facili copia dicti superioris haberi non potest: sufficiet uocatio supradicta: quoniam uim habet, & obtinet cuiusdam simplicis denunciationis, quæ extra iudicium fieri potest: & credo, quòd sufficiat una requisitio: etiam si ponatur uerbum, & peremptoriè, considerato quòd iudex nullam habet ferre sententiam: sed tantummodo coram eo debet explicari actus inuentarii. Adde quia in istis publicationibus de iure communi est iudex competens iudex secularis: non autem alius index ecclesiasticus, per l. consulta diualia. & l. testamenta omnia. C. de testamen. & de iure constitutionum regni pertinet ad baiulos: ergo si baiulans est iudex causę, igitur omnium, quæ dictæ causæ debent adesse, & quilibet nolens opponere, siue sit clericus, siue laicus oportet quòd opponatur coram eo, qui est iudex causæ: ut ff. de re iudica. l. à diuo Pio. §. si super. Item quia citatio quæ fit de hærede non est simplex nec absoluta citatio, sed potius conditionalis in effectu scilicet si uult se opponere. Si autem se non opponit, non est aduersarius: ut no. in l. ea quidem. C. si manci ita fuerit aliunde dicta citatio potius dici potest edictum, quàm citatio: & edictem omnes astringit. extra qui ma. accusa. possunt. c. cùm in tua. & in c. fi. de electio. lib. vi. & potius uidetur citatus ad exquirendam uoluntatem quàm ad causam.

Idem dico, si hæres esset forensis: quia
27 † iudex bene potest citare forensem intra suum territorium. & ita fuit consultum Perusii per antiquos sapientes & bene: quia licet requiratur citatio, tamen actus iste est quasi uoluntariæ iurisdictionis: ut no. in l. 1. c. qui admitti. Item prætor hic nihil statuit. sed aliquid ex ordine facit. ff. de bonis auct. iudi. possidé. l. cùm unus. quem ordinem debet seruare, quatenus potest saltem de facto: argu. ff. de uerbo. obligatio. l. quidam cùm filium. necessitas ergo & qualitas causæ facit ut dicta insinuatio ualeat: quia
28 † iudex & pars faciendo, quod possunt, non tenentur ad ampliorem obseruantiam. de conditio. institu. l. mulier. §. i. Bal. in l. testamenta omnia. de testamen. & secundùm Bal. in l. defensionis. allega. tabellio in fine inuentarii se subscribat, hoc modo, acta sunt in tali ciuitate, in tali loco, in præsentia talium legatariorum, & talium testium trium bonæ opinionis, & famæ, & fide dignorum, & res immobiles, & facultates in dicta ciuitate possidentiū, qui dictum hæredem se agnoscere asserebant, in quorum præsentia dictus hæres scribere nō ualés, præmisso prius uenerabili signo Crucis me subscripsi: in subscri-

ptione autem hæredis, uel eius, qui pro eo subscribit compræhende quę supra dixit. dicendo. Ego talis notarius ab ipso hęrede ad hoc uocatus ut pro ipso hęrede subscriberem, huic inuentario me subscribo uoluntate dicti hęredis asserentis se subscribere nescire uel non posse: & prædictas res omnes in hoc inuentario scriptas se in ipsa hæreditate inuenisse, & eas remāsisse apud se, & quòd nullam malignitatem in hoc fecit, nec facit, protestās ēt, quòd si qua aliqua ad eum peruenirent de hęreditate prędicta. quàm cito poterit addere, addere intendit, & addet in ip
29 so inuentario. Et licet tex. dicat, quòd† hæres debet se subscribere per se aut tabellionem: ut dicta l. fin. allega. tamen p procuratorem ad hoc specialiter constitutū poterit se subscribere: quia ex quo permissum est hæredi per procuratorem inuentarium facere: ut l. fi. allega. in §. & si præfatam. ergo & omnia sine quibus inuentarium fieri non potest: ut l. ii. ff. de iurisdictione omnium iudicum. Iacob. uerò But in l. fi. in princip. dicit quòd tabellio de mandato hęredis se subscribit, quando hæres nescit scribere, & sic se subscribet: ego talis de mādato hæredis specialiter adhibitus me subscribo in hac forma: dixit hæres, quòd nulla malignitate fuit conscius: & iste tabellio nil aliud facit, quàm istam subscriptionem, & facit eam, antequàm generalis notarius, qui omnia scripsit, se subscribat dicens, acta fuerūt hec oīa in tali loco &c. ut sic pbet mādatū fuisse illi, qui se subscripserit pro hærede, & subscriptionem ita fecisse.

Item requiruntur tres testes, ut est dictum, ad solennitatem inuentarii: & ut est dictum debent citari legatarii & creditores. & si non uenerint, loco ipsorum tres testes bonę opinionis, in eadem ciuitate patrimonium possidentes se subscribent[k] uel tabellio se subscribet hoc modo: Tales in defectum legatariorum & creditorum sunt adhibiti, qui sunt bonæ opinionis & famæ, & in eadem ciuitate
30 patrimonium possidentes. Si autem† hęres omnia solennia seruauerit: sed in uno solo peccauerit: quia unam rem subtraxit & dolo eam occultauit, secundùm Angelum in suo tractatu inuentarii iure antiquo in totum non priuabitur, nisi Falcidia rei subtractę. ff. de his quibus ut indignis. l. rescriptum. hodie autem beneficio inuentarii priuari uidetur: quia non conficit inuentarium secundùm formam à lege traditam, nec formam traditam seruauit: ut hic tenet glo. in §. si uerò non fecerit in uerbo, lucrari in anthen. de hæredi. & Falcid. Cyn. in authen. sed cùm testator. C. ad legem Falcid. dicit, quòd si hæres subtrahat unam rem, & non ponat eam in inuentario. quòd gloss. in §. si uerò non fecerit. in authen. de hęredi. & Falcid. uoluerit dicere, quòd hæres priuetur in totum Falcidia: quod non placet Iaco. de Rauen. quia Imperator uidetur innuere in corpore, unde sumitur authē. sed cùm testator. quòd unum solùm addit ad confectionem inuentarii ad l. sancimus C. de iure deliberan. si de præsentia legatariorum. & secundùm hoc etiam adderet aliud de priuatione totius Falcidiæ p subtractionem unius rei: ut in §. hinc nobis. de hæredi. & Falcidia. licet ibidem gloss. uoluerit dicere quòd de iure antiquo priuabatur hæres Falcidia. detrahendo: per legis beneficium subtrahendo: quod nō est uerū: ut patet expressè. ff. de his quibus ut indignis. l. resciptum. Bald. autem in l. fin. allega. in princip. quærendo, an si hæres omiserit ponere aliqua in inuentario pro hoc careat toto beneficio inuentarii: & dicere uidetur, quòd sic argumento l. fi. §. si uerò postquàm. allegato. Et ita nota. in corpore, de hæredib. & Falcid. §. si uerò nō fecerit. & hoc tenet Bar. ff. ad legem Falcidiā. l. Paulus. Sed Nicol. de Mattare. dicit contrarium. quia aliam pœnam patitur, si malitiosè celauerit: si autem non celauit malitiosè non patitur pœnam, sed tenetur de illa re, ac si in inuentario esset apposita: ut dicta l. fi. §. licētia. secundùm Nicol. de Mattare. Tu dic, quòd aut omisit bona fide: &
31 tunc inuentarium non uitiatur: quia† uidetur legitimè factum quod bona fide fit. ff. de conditionibus & demonstrationibus. l. quamuis. aut dolosè occultauit: & tūc nihil

hil ualet inuentarium quia propter maleficium perditur beneficium. sicut diximus in filio, qui habet beneficium abstinendi: & tamen propter nimiam rem subtractã implicatur omnibus oneribus hęreditariis perdito beneficio abstinendi: ut ff. de acquirenda hęreditate. l. si seruum. §. prætor ait, ibi, aliquid autem &c. Idem si ponit in inuentario aliquam rem mentiẽs esse suam, cùm sit hæreditaria: quia nihil interest, subtraxit, an hęreditariam esse negauit: ut ff. ad legem Falcidiam. l. hæreditatum. §. fi. si uero heres bona fide fecit inuentarium, & post subscriptionem & perfectionem inuentarii aliqua de nouo inuenit, hæres in prima subscriptione debet protestari, quòd si adhuc ad eũ aliquid peruenerit de bonis hęreditariis in inuentario addere intendit: & ideo si postea aliquas res inuenerit, eas addere debet. C. de curatore furiosi. l. fina. §. tali. & esto, ꝙ si protestatio talis facta non esset, addenda tamen essent: ut propter hoc ostendat hęres se malum animum non habere, scilicet celandi res ipsas: & sic non patiatur pœnam dupli. de qua in l. fin. §. de illo. allega. nec puto, quòd in tali additione sit necessaria tota solennitas inuentarii, cùm hoc sit pars primi: argumen. ff. de testamẽ. l. heredes palam. §. sed & si notam. secun-
32 dùm Nico. de Matta. & † debent poni in inuentario res, quas defunctus tenebat, quę tamen non erant suę ff. de petitio. heredi. l. & non tantum. & dicit Bal. in l. item uidendum. §. nunc uideamus. in fin. de peti. hęredit. quod per illum textum fuit consultum, quòd in inuentario debent poni non solùm res proprię sed etiam res detentę. & secundùm Bald. in authen. sed cùm testator. C. ad legem Falcidiam. allega. illud, quod glos. dicit in §. si uerò non fecerit. in authen. de hęredi. & Falcid. ꝙ si hęres subtrahit unã rem, quòd per hoc totum inuentarium ruit: est uerum, quando interuenit dolus: secus si culpa: nam culpa non nocet sibi, quatenus est res: nec etiam putat Bald. ibi, quòd noceat culpa leuissima, & multòminus iustus error: ut ff. ad senatusconsul. Trebel. l. mulier. §. si hæres. & l. quamuis. ff. de cõditionib. & demonstra. & no. secundùm eũ ibi. quòd est utile facientibus inuentariũ protestari: ut suprà est dictum, ꝙ si quid in posterum inuenerit, quòd ponet inuen-
33 tario. nam † protestatio repellit doli præsumptionem. ut no. C. uti possi. l. i. & ff. uti possi. l. si duo. & C. unde vi. l. si quis in tantam. & si non seruat protestationem: quia postquàm uenit in notitiam, non ponit res in inuentario: non propterea perdit beneficium inuentarii: nec cir-
34 ca illam rem: quia quod legitimè factum est ex superuenienti casu non uitiatur. argumen. l. quid ergo. in princip. ff. de his qui no. infa. & quia secundùm Barto. in l. tutor, qui repertorium. in princip. ff. de administra. tuto. uersicu. siquis igitur. coniuncto. in princi. l. ille qui non facit id, ad quod scit, uel scire debet se teneri ratione officii, est in dolo pręsumpto. simile, de custo. reo. l. carceri. ff. mandati. l. si ꝓ curator. §. dolo. ff. ad leg. Fal. l. dolo. ideo si tutor nõ posuit omnes res in inuentario dolo facere uidetur: ut l. tutores. contra alle. non tamen per hoc repellitur ab agẽdo contra debitores, nisi prius remoueretur ut suspectus.

Pręd.icta uera, nisi aliqua iusta causa esset, propter quam non posuerit: puta quia illa res erat sibi occulta: & quando non ponit omnes res in in inuentario tutor, iuratur contra eum in litem: ut l. tutor qui repertoriũ. alleg. & iuratur propter dolũ & non latã culpã: ut l. in actionibus. ff. de in litẽ iur. & sufficit si sit dolus uerus uel pręsumptus ut l. tutor. alle. & est speciale hoc in tutore, ut iuretur contra eũ in litẽ propter dolũ pręsumptũ: ut no. gl. in d. l. in actionibus. & iuratur in litẽ, siue inuentarium non fecit, siue fecit, sed omnes res non posuit: uel si posuit, ita obscurè posuit, ꝙ de earum bonitate non apparet: ut l. in lege. ff. de contrah. emp. & & l. cùm
35 res. §. item si res. ff. de leg. i. debent † enim res demonstrari ꝑ signa & latera sicut in libello: ut l. siquis rem. ff. de rei uendi. Bar. aũt in cõsi. suo, qđ incipit, Cũ pręd.icta examinarẽ. cõsi. cl. m. i. uol. q̃rẽdo cũ pupillus agit cõtra tutorẽ dicẽs ipsũ non posuisse

oẽs res in inuẽtario,quæ probatio ad hoc requiritur. & dicit, ꝙ debet esse talis,ꝙ concludat tutorem in dolo uel culpa, scilicet ꝙ tutor sciuerit illas res pupilli, uel ꝙ communiter sciebatur, uel ꝙ diligens paterfamilias hoc inuestigasset,Sed qualiter sit probandum, ꝙ concludat, & uidetur ꝙ sufficiãt indicia nec requiratur probatio:ut C.arbi.tute.l.si defũctus.ibi, aliis indicijs &c.Sed certè illa uidentur intelligi de indiciis,id est, probationibus liquidis & claris.ar.optimũ.imò tex.C.de iure deli.l.fi.§.licẽtia.ibi,legitimis modis &c.

Sed circa hoc aduerte quia tria sunt, scilicet res ipsa. Item quantitas earum. Item ualor rerum.Ponc ergo contra tutorem probari uestes fratrum & libros fuisse in bonis: sed non probatur quot uestes uel libri,uel quanta fuerit quantitas fratrum,uel quanti ualoris,posito ꝙ probetur taliter, quòd includatur dolus uel culpa tutoris. Respondeo sicut contra tutorem qui nullum fecit inuentarium iuratur in litem; ut l.tutor qui repertorium. allc.in princi.In eadem ratione,si fecit,& aliqua omisit ponere in inuentario, pro illis quæ non posuit in inuentario,iurabitur in litem: quia quantum ad illas res inuentarium non fecit. & uerba illius l. sic debent intelligi: tutor qui repertorium non fecit,id est,quatenus nõ fecit: ut l.Stichus qui meus, erit, de uerbo.ob. Super isto igitur iureiurando uenit quantitas rerum & æstimatio,sicut si nullũ inuentariũ factum esset ut ibi,quod iuramentum† ta-

36 xabitur taxatione præmissa.l uideamus. §. iurare. ff. de in litẽ iur.& hoc cõtra principalem. sed contra hæredem tutoris debet plenè probari.ut C. de in litẽ iuram. l.ii.in fi.& quasi ꝑ totũ ti.Ioan autẽ Imol. in l.Paulus.ff.ad legẽ.Falci.dicit:ꝙ secundùm iura Digestorum si hæres subtrahebat unam rem nõ ponebat in inuentario, solùm perdebat Falcidiam in illa re subtracta: sed hodie perdit in totum & ita glo.in §.sancimus.in auth.de here.& Fal. in uerbo fortè.& in §.si uerò non fecerit. in uerbo lucrari.& hoc sequitur Barto. in d.l.Paulus.sed Cy.in auth.sed cum testator. C.ad leg.Falci.tenet, quòd d.l. Paulus.ff.ad leg.Falci,non est correcta. Ang. uerò in d.l.Paulus concordat opiniones: quia dicit.quia quo ad beneficium detractionis Falcidiæ procedit gloss.in d.§.sancimus.quia non debet illo uti ex quo illo est abusus:sed quo ad hoc, ut non teneatur ultra uires hereditarias,tenet aliã opinionem: quia per hoc non tribuit beneficium,sed redditur ad ius antiquum.l. is qui quadraginta.ff.ad legem Falcidiam. & quia textus in dicto. §. sancimus. dicit se nil uelle addere ad l.fi.C.de iure deliberan.de pœna,sed solum de forma conficiendi inuentarium.pro hoc concludit, ꝙ si hæres scienter omittit unam rem ponere in inuentario,ob hoc solùm non teneatur ultra uires hereditarias:sed bene priuabitur beneficio Falcidiæ. quod est notandum.& pluries dicit de facto habuisse & tene menti. Et uidetur intelligere Angelus, quòd non tenebitur hæres qui subtraxit rem hæreditariam, seu omisit ponere in inuentario ultra uires hæreditarias ad legata. nam sic erat de iure antiquo.l.i.§.is q quadraginta.ff.ad leg.Falcidiam.sed in creditoribus erat secus, ut ibi patet.unde Ang. fortè uoluit sentire contrarium, in creditoribus tamen fortè de iure potest defendi ut creditoribus nõ teneatur ultra uires hæreditariam: sed tenetur ad duplum rei subtractę computandum sibi:quia sic erat de iure codicillorũ. l.fi.§.illo de iure deliberan. quæ lex in hoc non reperitur correcta per ius Authenticorum: quia tex. in dicto §. sancimus.& §.hinc nobis.solùm uidẽ priuare heredẽ potestate detrahendi Falcidiam: ideo quo ad alia remanebit.in d.l.fin. correcta.

Nõ obstat qđ habẽ in codẽ auth.in §.si uerò nõ fecerit. q̃a loquitur q̃n hæres nõ fecit inuentariũ. & sic secus q̃n fecit, sed omisit ponere unã rem,si aliàs seruet formam l.fi.allc.pro quo bene facit d.l.fin.§. & si præfatam.iuncto §. illo. ubi patet ꝙ

37 licet dicatur.in §.&si præfatã.qđ †si hæres non seruauit dispositionem factam de inuentario conficiendo, tũc tenebitur in solidum creditoribus.& tamen in §.illo. dicit,ꝙ si facit inuentarium, sed omittit aliquam

quam rem ponere, quòd solùm punitur in duplum illius rei. sic eodem modo uidetur intelligendum in d. §. si uerò non fecerit. Nec obstat quod dixit heredem ex toto priuari Falcidia propter rem omissam in inuentario: quod habetur in dicto §. sancimus in uerb. illo solo adiecto ubi uidetur dici, quod Imperator solùm adijcit ad l. fi. allc. id, quod dicitur de præsentia legatariorum in confectione inuentarij. & sic uidetur quòd ex quo per dictam legem finalem nõ priuabatur Falcidia per omissionẽ unius rei ita nec hodie. & hoc tenuit Cyn. in d. auth. sed cùm testator. quare responde quòd circa formam confectionis inuentarij illud solùm addit, sed quo ad effectum inuentarij etiam additur & aliud, scilicet, quod si uult posse detrahere Falcidiam, debet purè seruare legẽ: & sic nihil omittere, uel subtrahere. & pro hoc quod not. glo. in dicto §. si uerò non fecerit. ubi glossa etiam enumerat aliqua quæ adduntur in l. fi. circa materiam inuentarii.

Ex prædictis apparent tria declarata.

38 Primò, † scilicet an per omissionẽ unius rei in inuentario priuetur, Falcidia in omnibus rebus. Secundò an ex tali omissione hæres teneatur in solidum legatarijs. Tertiò an ex omissione teneatur hæres creditoribus in solidum. Petrus uerò de Ancharano in consilio suo, quod incipit, In causa consulenda omissa, & cætera. dicit sic, licet tunc temporis, scilicet tẽpore confecti inuentarii omnia in inuentario non posuit poterit tamen postea ponere. nã quod ponantur omnes res à principio nulla lege cauetur. Sed descendendo ad secundùm dubium, quod fuit si mater scienter omisit ponere quasdam res in uentario, dicatur ex hoc minus legitimè tutelam assumpsisse. & per consequens tanquam nullo modo assumpserit, priuatur successione filii pupilli in pupillari ætate defuncti. Super quo dubio reperio contraria consilia excellentium doctorum tenentium, quòd priuetur: & fundant se principaliter super l. quoties uiciosè. ff. qui satisda cogan. & in c. inter corporalia.

39 de translatio. nam † nullum & inutile æquipollent: ut dicta l. item si omisisset omnia ponere: licet administrasset priuatur: ut not. in l. ii. in §. si mater. ff. ad Tertul. in glos. ergo idem, si partem rerum aut l. quæ de tota. ff. de rei uendic. Item ad pa

40 ria † iudicantur tutorem minus idoneum pupillo petere: uel dolosè res quas debuisse in inuentario occultare: ut est tex. iuncta glo. in l. i. §. solent. ff. de offi. præfec. ur. & sic mater tenetur petere tutorem, secundùm legem: ut dicit text. in l. sciant. C. de legi. hæredi. & ita etiam uidetur. quòd & ipsa debeat suscipere secundùm legem. Sed lege cautum est quòd ipsa conficiat inuentarium: ut l. fi. C. arbitrium tutel. ergo debet perficere perfectè, non perfunctoriè & dolosè, quod præsumitur, cùm scienter non posuit, quæ inuenit. ff. de admini. tut. l. tutor qui repertorium. ego, dicit Petr. prædictus, in hoc nouo dubio contrarium

41 sentio, scilicet, quòd ista pœna priuationis hereditatis nõ sit imponenda matri etiam scienter omittenti ponere plures res in inuentario, si alia solennia sunt seruata.

Moueor primò, quia hæc pœna priuationis non reperitur iure expressa ergo per rationes non debemus ad ipsam leges extendere. cap. in pœnis. de regu. iur. in vi. Secundò, quia inuentarii substantialia uidentur fundari super præsentia iudicis & aliis de quibus in l. fin. arbitr. tut. ponere autem omnes res non uidetur de substantia inuentarii: quod patet, quia non minus dicitur sollenne: ut not. Bar. in l. tutor qui repertorium ad finem. patet etiam, quòd post confectum inuentarium possunt poni, & sic non potest dici talis positio de substantia, siue solennitate inuentarii: ut Ioa. And. subtiliter in c. quanquam. de usuris. in vi in nouel. ad finẽ. non enim omnia quæ ponũtur in constitutione, quę aliquid statuit dicuntur esse de forma substantiali: adeo quòd eorum omissio reddat actũ nullum: maximè illę quæ non debent fieri uno contextu ut est rerum descriptio. Ad hoc c. quia propter. & quòd ibi no. de elect. & quod no. Bal. in l. non dubium C. de legib.

Præterea subtilius considerandum est, quòd

42 ꝙ de iure Digestorum est a dinuenta so lennitas inuentarii in susceptione tutelæ: ut patet in l.tutor qui repertorium. suprà alleg. Item eodem iure infringuntur pœnæ non conficienti, uel dolosè omittenti aliqua ponere in inuentario: ut d.l.i.§. solent.ff.de offic.præfect.urb.licet noua lex Codicis mandet strictius inuentariũ cõfici,& saluis pœnis antiquis pœnã imponat. tamẽ si aliter cõfectũ fuerit inuentarium, quàm illa l.fi.arbit.tute. statuat,non uidetur per hoc posse dici nullum, postquam ista pœna nullitatis non est inducta per legẽ nouiter editã:no.gl.singularis in simi-
43 li in clem.i.de iure patro.est † enim pœna inducere nullitatẽ actus: ut l. senatus. ff.de contrahen.emp.& no.Bar.in l.nõ dubium.C.de legibus. Sed propter omissionem certarum rerum in inuentario,quòd reddatur nullum.& perinde fit,ac si nullũ factum fuisset,non cauetur lege: imò est contra mentẽ legũ,dum aliæ pœnæ adueniũt,& ipsum ut suspectum tutorẽ remoueri præcipiunt.nam ex eo ꝙ remouetur apparet uerus tutor.ar.l.decem.de uerb. ob.& c.ad dissoluendũ.de despon. impube.

Ex quibus infero, ꝙ si in prima figura apparet inuentarium legitime confectum respectu decernentis tutelam, & personæ, cui decernitur, & personæ decretæ, & modi decernendi, satis apparet per ista solenniter esse cõfectũ:ar.l.i. ff.de confirmã.tut.& uitia inuisibilia, quæ
44 etiã ex dolo causarentur,ut † non est facta descriptio omnium rerum,nõ habent reddere inuentarium nullum.ad hoc optimè l.i.§.hæc autem. coniuncta l. quoties. §.fi.ff.si familia fur. fecisse dicatur. facit quod no.Bart.in l.post legatum. ff. de his quibus ut indi.& l.fi.C.de edi.diui Hadri. tol.& confirmatur hoc per simile de inuẽtario hæredis,in quo,si per dolum omisit, ponere quædã hæres,propter hoc nõ perdit beneficiũ inuentarii: sed tenetur pro uiribus hereditariis,si apparet aliàs legitimè factũ, licet aliter puniatur:ut patet in l.fi.§.illo uidelicet.alleg.& ꝑ prædicta satis apparet respõsum ad cõtraria: nam ex eo,ꝙ non sunt omnia in inuentario descripta,non potest dici inutile. Item si leges alias pœnas imponunt dolosè omittenti scribere omnia,non tamen istam pœnam priuationis,& satis dicitur inuentarium cõfectum secundùm leges,cùm uitiosum nõ appareat in prima sua essentia & figura.& satis uidetur ista opi. concordare cũ mẽte
45 gl.in d.§. si mater. † ubi tunc dicit matrẽ priuari successione,cùm ipsa uel alii gesserũt nõ petita tutela à iudice,uel inuẽtario cõfecto. à cõtrario ergo sensu cùm fuerit per iudicem decreta sibi,& confectũ fuerit inuentarium:licet quædam in eo omisit ponere,non uidetur priuanda dicta, ergo glo.quæ alle.in contrarium facit pro ista.Sed quid si testattor facit inuentariũ de omnibus bonis suis, & tradit hæredi, an hæres teneatur de nouo facere inuẽtarium aliud, & uidetur quòd non: quia sicut dicimus, quòd insinuatio facta à testatore prodest hæredi:ut l.omnium.C. de testa. ita uidetur in inuentario. Item quia hæres non potest addere uel detrahere: ut in auth.de iureiur.à morien. præsti.ergo frustrà repetit idem per idẽ:quia sufficit semel: dic secundùm Bal.in l.fi. alleg.in princ.quia hæres tenetur facere inuentariũ:quia inuentarium incipit ab hærede,nec potest seruari forma istius l.maximè in tempore:nisi inuẽtarium fiat post mortem testatoris.Item non potest testator hęredi inuentarij confectionem remittere:q̃a nõ pôt ordinare aliquid in prę iudicium creditorum,licet confectio inuentarij tutoris possit remitti tutori: ut l.fin.
46 C.arbit.tutel.ex quo patet,quod † inuentarium hæredis multum discrepat ab inuentario tutoris,quod fit pro se ipso pro consequenda administratione tutelę.Sed an prosit pupillo, ut sic cedat pro duplici inuentario tutoris & hęredis; & dicendum est quòd non. quia talia inuentaria multum distant, & in causa & in forma, & in finali effectu,nisi forte essent seruatę solennitates ad utrunque inuentarium requisitæ: nam tunc bene prodesset pupillo:cùm etiam ante aditam hæreditatem possit fieri inuentarium hæredis de uoluntate, non dico de necessitate.Item & tutor antequàm satisdet,hoc pôt l. fin.de

tute.

tuto.& cur.qui non satis dedit. In quibusdam autem locis est consuetudo,quòd in uentarium tutoris sufficiat pupillo & he
47 redi:& in † hoc seruanda est consuetudo locorum:ar.l.ii.C.quemad. test. aperian. tamen cum consuetudo sit facti debet probari, alias est iudicandum secundum ius commune. Item secundum eundem. Bal.in d.l.fina.in princi. inuentarium pupilli prodest suo substituto pupillari, quatenus conuenitur ex facto,& respectu patris, & paternæ hæreditatis. quia beneficium inuentarii transmittitur per heredem ad suos successores, cum sit in rem scriptum:nec posset assignari aliqua ratio cur non transmittatur:ergo &c.ut l. hæredem.ff.de regu.iur. sed quatenus conuenitur tanquam nouus hæres pupilli. fortè ad legata uel fideicommissa relicta in secundis tabulis,uel à creditoribus pupilli, non paternis: tunc inuentarium pupilli non prodest substituto pupilli: sed requiritur nouum inuentarium, ac si pupillus maior factus sibi fecisset testamentum.de noua enim hereditate tractatur,& de nouis bonis: ut ff.de uulgari & pupil. substi tut.l.sed & si plures.§.ad substitutos.& argumen ff.ad legem Falcid.l.pater filium, ex quo tres.

Item inuentarium factum per minorē habens substitutum uulgarem, si beneficio ætatis se abstinet ab hæreditate, prodest substituto uulgari: quinimo, si uelit nouum inuentarium alter facere, non uidetur ꝙ possit, cum transeant in ipsum acta iudicii.ff. de re iudi. l. ex contractu. dūmodo sint facta bona fide. ff. de acqui. hære.l.si minor.& dicit idē Bal. in authē. sed cum testator.C. ad legem Falc.quod
48 inuentarium † hæredis prodest fideicommissario uniuersali facta cessione beneficii,secundum Richar.Malum.& Cy. ff.ad Treb.l.si heres pecuniam. ipse tamē Bal. dicit quòd non requiritur cessio: quia ius excipiendi transit etiam non cessum. ff. de iureiur. l. etiam. & dolus hęredis nō facientis inuentarium non nocet fidei-
49 commissario uniuersali: quia † delictum non nocet alii,quam delinquenti. de quo per Bar.in l.in ratione. §. quòd uulgo.ff. ad legem Falci. & secundum Bal. in l.fin. suprà alle.in princi.Mulier,rusticus,& minor,qui non fecerunt inuentariū ex ignorantia iuris,uel fecerunt: sed minus solenniter, uidetur quòd in eis non præsumitur dolus:ut l.ubi.in princ.ff. de eden.pręsertim si non potuerunt cōsulere peritiores,uel errauerunt secuti errorem consultoris, & non ex propria culpa: ut ff.de bo.poss.l.in bonorum. & istud esset satis æquum,tamen cum non sit lege cautum, stādum est rigori,ut subueniatur ei sicut nec militibus. Ad hoc. C. de iur. & fac. igno.l.fi.& quod no.eod. titu.l. i. pro quo in authen.de hęre.& Fal.§.fi.minor tamē restituitur in integrum.iuxta gloss. in l.au
50 xilium.ff.de mino. Fiscus † autem,qui occupat bona uacantia, non tenetur facere inuentarium,nec tenetur ultra uires hæreditarias,uel bonorum:ut l.i.§.an bona. ff.de iure fis.Idem quando succedit ex delicto:quia nō est propriè hęres,sed uindictę causa succedit:ut ff.de in integ.resti.l. non solum.§.fin.& ff.de noua.l.quoties in
51 fin.& l.nouatio. Et † idem est in ecclesia, hospitalibus,& pauperibus,quod in fisco.
52 unde † si hęreditas est damnosa, possunt eam dimittere absque alia restitutione in integrū.C.de sac.san. eccle.l. sicut alienatio,quod est notatu dignum. do. Ange. in l.fi.§.fi.C.de iure deli.dicit,hodie uerò milites non excusantur secundū uerum intellectum per §. ultimum. in authen. de hęre.& Fal.qui tex.loquitur in milite utriusque militiæ, tam cęlestis, quam terrestris:& etiam loquitur in Imperatore ad hæreditatem uocato. Et propterea dici
53 potest quòd † si ecclesia est instituta, & hęreditatem agnouit, & inuentarium nō confecit, ꝙ legatariis & creditoribus tenetur in solidum per illum tex.licet Bar. indiscussum reliquit. potest tamen restitui aduersus inuentarium nō confectum.
54 nam † ecclesia æquiparatur pupillo: & pupillus potest restitui. ut dicto authen. §.pupillus.& ita poterit restitui miles armatę militiæ, non autem posset restitui
55 Imperator,ipse enim legem † condidit, & omnia iura in scrinio sui pectoris habet:ut l.omniū. suprà de testa. & eodem modo

modo forsan doctor minor xxv. annis nõ possit restitui, quia non potest iuris ignorantiam allegare: ut l.i. C. qui & aduersus quos. In mulieribus autem, & rusticis contradico, si habuerunt potestatem consulendi peritiores. ff. de bonorum poss. l. in bonorum. facit ff. de iur. & fac. igno. l. regula. §. fin. Hæc Ange. dominus Raphael Fulgo. in authen. sicut alienatio. C. de sac. san. eccle. dicit, quòd do. Bal. in d. authen. determinauit, quòd si ecclesia adierit aliquam hæreditatem damnosam sine beneficio inuentarii, quòd non tenetur ultra uires hæreditatis: alias oportet nos dicere, quòd aditio esset nulla. Istam quæstionem formauit Barto. in l. fin. ad finem. C. de iure delib. & reliquit insolutam. dicens se determinaturum. in authen. sed. cum testator. C. ad leg. Fal ubi nihil dicit. hæc determinatio Bal. uidetur cõtra tex. in authen de hære. & Fal. §. quia uerò duplex. ubi illam constitutionem disponentem &c. dicit habere locum in omni persona, siue militari, siue clericali, nec casus allegatæ authenticæ, sicut alienatio. habet eandem rationem: quia loquitur ibi de prædio infructuoso: hic autẽ de hęreditatibus, quæ sunt ualdè desperatæ. imò potius debemus dicere aditionem nullam esse, ita determinatur in corpore unde sumitur alle. authen. sicut. melius est ergo dicere aditionem tenere, & ecclesiam teneri ultra uires hæreditatis, sed adiuuabitur beneficio restitutionis in integrum ad instar minoris. l. ii. C. si ut se ab hære. absti. quod autem dicitur in alle. authen. nõ audere extendere ad minorẽ sed minori hoc casu consuleretur beneficio restitutionis in integrũ. qa nõ per omnia parificantur, scias q † omissio inuentarii non obligat executorem testamenti ultra uires hæreditarias, sicut hæredem. Ita dicit Ioann. Andr. in addi. Specu. in tit. de instrum. edi. §. nunc uerò aliqua. Itẽ non obligat in foro conscientiæ hæredem institutum. no. Ioan. Andr. in c. quãquã. de usu. lib. vi. & Bar. & Bal. in rub. de acquir. hęre. ff. Itẽ non obligat successorem in bonis uacantibus: nã ille nõ tenetur ultra uires, dicit Bar. in alleg. rub.

56

Item scias, quòd in inuentario est cautela, quòd æstimentur res inuentæ, & scribatur æstimatio. dicit Bar. in l. fi. C. de magistra. conuenien. quod tenet dominus Bar. de Saly. in l. ueteris. C. arbi. tute. ubi dicit, q dicta lex loquitur etiam in immobilibus: quia non simpliciter dicit, sed cum adiuncto dicens quantitatem substantię suæ &c. & sic de omni substantia loquitur, & fortè etiam ideo dicit quãtitatem ad denotandum, q non solum res & substantia pupilli debent in inuentario describi, sed etiam rerum æstimatio, ne uilis precii pro alia maioris precii postea restituatur, & sic pupilli fraudentur: quod frequenter euenit. & uidetur mihi probari. C. de magistra. conue. l. fi. & si hoc iure non cauetur, æquitas suadet,
57 & adde, q † hæres non tenetur ultra uires hæreditarias, etiam si non confecerit inuentarium in casibus infrascriptis.

Primus est in monasterio, quod successit ingresso religionem, secundum Baldum in authen. causa quæ fit cum monacho. C. de Epis. & cler.

Secundus est, si creditores seu legatarii hæreditarii confitentur se scire non sufficere bona hęreditaria pro soluendis debitis. ita dixit Ange. in l. filium. C. fami. ercis.

Tertius casus est quando testator antequam decedat cedit bonis. ita no. dicit Bal. in l fi. C. qui bo. ced. poss.

Quartus casus est, quando hæres dolo inductus adiuit hæreditatẽ. ita dixit Bal. in l. fi. ff. de dolo.

Quintus casus est, si legauit alimenta. ita Bal. in l. uoluntas. C. de fideicom.

Sextus casus est in ecclesia. ita Bald. in l. fin. C. de iure delib. & Bar. in l. fin. C. de sac. san. eccle. licet Ange. tenuerit contrarium in l. i. §. pen. ff. si cui plus quàm per leg. Falci.

Septimus casus est, quando testator dixit, quòd uolebat omnia solui de bonis suis. ita Bar in l. unica. C. de his quæ pœnę nomine.

Octauus est quando aliquid relinquitur ecclesiæ q relictum non potest ecclesia petere ultra uires hæredit, Ita Bar. in l. i. C.

l. i. C. de sacrosanct. eccle. Ratio, quia ecclesia debet uiuere secundum forum conscientię. c. nouit. de iud.

Nonus casus est, in executore, qui loco hæredis habetur. ita Bar. in l. Centurio. ff. de uulga. & pupil. & est tex. in c. cũ tibi. de testamen.

Decimus casus est, in instituto granato, ut omnia bona distribuat inter pauperes. Ita Ioan. And. in addi. Spec. in ti. de instrumen. edi. §. nunc aliqua. in addi. quæ incipit, Iaco. de Are.

Vndecimus est in marito & aliis qui non possunt exigere, nisi quatenus facere possunt, & in usurario, per not. in regula, peccatum. de reg. iur. in vi. & c. cum tu. de
58 usur. Vltra istos, & similes, quilibet † tenetur, nisi inuentarium confecerit. & dicit Bal. in alleg. l. fi. quòd si res sunt in pluribus prouinciis, uiderentur plura inuentaria necessaria ꝓpter diuersitaté locorũ & testiũ, & tabellionũ, tamen secundũ Odof. contrarium est uerum. nam hæres inuenit omnes res ubicunq; sunt per se, & per alios, & postea conuocatis testibus & legatariis: & his, qui conuocandi sunt ad hoc in certo loco, dicet, has res inueni in tali loco, & in tali parte, & has alias in tali, & de omnibus adimplebit solennitatem. & ideo datum est ei à lege certum tempus ad prædicta peragenda: ut primò perquirat res, & postea cum solennitate prædicta in scriptis reducat: & si non possent omnes res stare in una charta ponet in pluribus, dummodo sic sint coniunctæ, quòd in hoc non posset esse dubium: quia hoc non est prohibitum: ut ff. ex quibus can. maio. l. necnon. §. quod eris. & in hoc est arg. ff. de testa. l. ad testium. in fi. & sic seruat consuetudo. Consilium tamen est, ut tali casu ad remouendum dubium seu dubitationem, in prima charta fieret mentio de secunda, per hunc modum: Et quia in hac charta res omnes comprehendi non poterant: ideo ad eam alia est coniuncta per talem modum, in qua dictum inuentarium com-
59 pletur, sicut & cum testis † non habet annulum ad sigillandum, sigillet cum aliquo, uel cum alieno: insti. de testa. §. possunt. & cum hæres non potest subscribere adhibeat alium subscribentem: & facit de hoc mentionem, ut eius occasione dubietas non orietur, secundum Nico. de Mat. & si heres & fideicommissarius fecerint diuersa inuentaria, tanquam excedentia, & excessa: nunquid tanquam contrarię scripturæ sibi derogent secundum Bal. in auth. sed cum testator. alle. dic, ꝙ non: quia res inter alios acta & c. ff. de in sa. l. Lucius.

Et secundum Bal. ibidem, post decre-
60 tum † interpositum per iudicem in inuentario potest probari subtractio rerum: & probatur etiam per uxorem, & domesticos: ut no. in l. ii. C. quãdo & quibus quarta pars debetur. li. x. & per torturam seruorum perseuerantium & non uacillantium: ut no. ff. de quęstio. l. edictum. & an beneficium inuentarii habeat locum in hæreditate locuplete. ita quòd si agitur contra heredem, qui adiuit hæreditatem locupletissimam an possit allegare contra creditores agentes contra eum quòd non potest conueniri durante tempore inuentarii conficiendi: uidetur quòd non:
61 quia † omnis exceptio innitur æquitate: ut l. qui æquitate. ff. de doli excep. sed hunc non est æquum exceptionem dari cum alterius iactura: ergo per doli replicationem exceptio elidatur: quia non indiget inuentario, ut sibi prosit. & hoc tenet Rich. ut refert Cy. quod non credit Bald uerum, etiam locuplete existente hereditate expedit habere beneficiũ inuentarii, quę multa sunt. l. fina. alle. §. & si prefatam. & l. in cõputatione. & ideo etiam si locupletissima sit hereditas, potest hæres beneficium inuentarii pręten dere. argu. ad hoc. ff. ad Trebel l. quia poterat. uers. nec interest. Adde hic quòd tutor datus ad unum articulum non tenetur facere inuentarium: tutius tamen est, ꝙ faciat secundum Iac. de Are. uide Bar. in l. tutor qui repertorium. ff. de admi. tu. & no. omnia prędicta, quia quotidiana.

Vltimò pro condimento huius mate-
62 rie, scias † quòd multiplex est species inuentariorum: est enim quoddam inuentarium,

tarium,quod fit de bonis confiscatis: de quo C.de bon.proscrip.l. si quis posthac. & l.si quis intra.de bonis uacã.l. fi. lib.x. Item est aliud inuentarium, quod fit ab Episcopo in casu C. de Episco. & cler.l. nulli.Item aliud, quod fit ab hærede de suprà latè est dictum.& uide in l.fin.§.si nautem dubius. C. de iure deliberan. & ibi per docto. & in authen. de hæred. & Falc.§. si uerò absunt. & uide tractatum domini Ange.in l.ii.ff. si cui plus quam p legem Falci.Item aliud, quod fit per curatorem datum uentri: de quo habetur de uen.in possess.mitten.l.i.§.penul.& no. de curato.bo.dan.l.i. Item aliud quod fit per curatorem datum bonis: de quo in alleg.§.penul.& l.i.de curato.bo. dando.Item aliud,quod fit à creditoribus de bonis debitoris de quo de bonis aucto. iudi.possid.l.fina.circa mediũ.Item aliud, quod fit per curatorem adulti, uel tutorem pupilli:de quo in l.tutor qui reperto rium.ff.de admini.tuto.& C. eod. l. tutores.& istud differt ab inuentario hæredis in hoc: quia contra illud admittitur probatio in contrarium:ut C.de iure delibe.l.fi.§.licentia.sed contra istud inuen tarium no.ut C.arbi.tute.l.fi. Item differunt:quia in illo non inseruntur tenores instrumentorum: sed solum designantur: sed in isto tutoris sic: ut l. chirographis. ff.de admini.tuto.cum gloss. & de isto in uentario, licet supra aliqua sint dicta, hæc alia pono, quæ dixit Bal. in alleg.l. tutor.

63 Secundò,quæro † quid sit inuentarium respondeo, inuentarium est quędam scriptura, in qua describuntur omnia quæ in hęreditate,uel bonis alicuius sunt inuentarium ut not.in alleg. l.tutor. in gloss. sic dictum &c.& C.de admini.tuto.l tutores. & arbi.tute.l.fi.in gloss.super uerbo, facto. & in authent. de hæredi. & Falci.§. si uerò absunt. super uerbo inuentarium.

64 Tertiò quæro, nunquid † inuentarium istud sit faciendum uno contextu. & uidetur,quòd sic argu.C.de testa.l. cum antiquitas.& ff. de testa. l. heredes palam.§. fi.Contrarium puto,& dico quòd fiet secundum quòd res inueniuntur:ut no.in al leg.l.tutor. & l. tutores.& in authent. de hæredi.& falci.§.si uerò absunt.& l. fina. §.tali.C.de curato. furio. hanc etiam opinio.tenet Salyce.in alleg.l. tutores. Sed dicet quis,antequam tutor possit administrare,inuentarium debet esse factum: ut in alleg.l.tutor qui repertorium.ergo diu stabit,quòd administrare nô poterit. non enim sufficit inuentarium cęptum esse: ut notat Specula.in ti.de curatore. §. gene-

65 raliter.uersic.fiat autem. & bene † quia illud uerbum,factum, est præteriti temporis,& sic notat rem perfectam:ut l.i.§. hæc uerba. ff. quod quisque iuris. Et ego respondeo,dicit Salyc.ibidem, sequendo Bar.quòd habetur pro perfecto, quando ab ipso tutore est habitum pro facto:arg.

66 C.de fide instru. l. contractus. nec † aliquorum omissio uitiat dationem tutoris & probatur. infrà de magistra. conue. l. final.

67 Quartò quero,nunquid † inuentarium sit faciendum ab uno & eodem tabellione, & coram eisdem tabellionibus,& eisdem testibus:& uidetur quòd sic. quia segnius expediuntur,&c.l.iii. §.apparet.ff. de admi.tuto. Item ne rerum turbentur officia.C.de testa.l. consulta. & pro hoc C.de offi.consul.l.i. & C. de sportu.l.i.& ff.de tut.cum similibus.quod puto uerum dum tamen possit haberi copia eiusdem notarii, & testium, alias poterunt alii adhiberi.ff.de iudic.l.si longius.& d.l. unica.de offic. consul. C. de testa.l. cum antiquitas.§. si tamen. & de uacatio. mu. l.pe.§.si post.&c.de uétre inspi.l.i. in principio.

Quintò quęro secundum eundem Bal.

68 intra † quantum tempus debet fieri inuentarium per tutorem uel curatorem, gloss.C.eo.l.tutores. post multas opi. uidetur sentire quòd mox, statim, cum primum potest,nisi ex iustissima causa differat:ut in princip.d.l.tutor. secundum Cy. & potest esse iustissima causa secundum Saly in alleg.l.tutores. quia fortè testator remisit.l.fin.C.arbi. tute. uel quia sic est consuetudo, uel statutum in loco: uel quia iudex remisit, quia non expediebat

patri-

patrimonium pupilli manifestari propter creditores:ut ff.ad Tertul.l. ii.§. tractari. & C.de alimentis pupillo præstandis.l.fi. & C.quando & quibus quar. pars debe.l. ij.lib.x.Et idem tenet Bal. in alleg. l. tutor.dicens quòd testatoris prohibitio est iusta causa.nam dicit,quòd sicut tutor habet necesse inuentarium conficere, ita cauere rem pupilli saluam fore: sed testator potest releuare tutorem à præstatione satisdationis.ut inst. de satisda. tu. §.i. ergo & ab inuentarii confectione: pro quo est text.expressius C.arbitr.tute.l. fi. circa finem.Item dicit, quòd est alia iustissima causa,quando creditores credũt pupillum habere magnas facultates, propter quòd differunt eum conuenire: & tamen in ueritate pupillus est pauper.certè hoc casu est causa legitima & iustissima non faciendi inuentarium.Si enim fieret in præsentia tabellionis, creditorum
69 ac testium, diuulgaretur † pupilli paupertas,quod satis esset inhumanum.C.quando & quibus quarta pars debe.l.ii.§.mobiles.lib.x.secundum Petr.& pro hoc facit.de alimen.pupillo præstan.l.fi.

Sextò quæro,nunquid illud tempus cedat statim à die scientiæ & aditæ hæreditatis:uel debet prius adiri hereditas.glo. in dicta l.tutores.innuit, quòd primo debet adiri hæreditas. sed hoc non potest procedere: quia hæreditas debet adiri de auctoritate tutoris. unde tutor non potest auctorari,nisi prius facto inuentario:ut in alleg.l.tutor. uidetur ergo melius dicendum, ꝙ prius debeat confici inuentarium. Sed tunc insto, quid ergo ponetur in inuentario, cum pupillus ante aditam hæreditatem nihil in bonis habeat: potest dici, quòd tutor ponat in inuentario,quomodo inuenit in bonis habere pupillum ius adeundæ hæreditatis uel repudiandæ: & nihil aliud dicat tunc inuenisse: posteà uerò cum ipse debeat bona quęsita ponere in inuentario,ponet ibi hæreditatem, quam eius auctoritate adiuit.uel potest dici, ꝙ detur alius tutor specialiter ad adeundam hæreditatem:ut not.ff.de acquiren. hære.l. nemo. & hæc uera in pupillo extraneo, secundum Iacob.de Rauenna secus si esset suus: cum existentia sui hæredis habeatur pro adhibitione,potest statim cõficere inuẽtariũ secundũ Cyn.argu.inst.de hered. quę ab intesta.§.ii.do.Bar.de Saly. in al-
70 le.l.tutores.latius supradictã quęstionem examinat dicens. Quęro † cum gloss.an ante confectionem huius inuentarii debeat esse adita hereditas, & dicit Iacob. de Are.& Cy.quòd gloss.ii.ibi dicit,quòd sic.& intra tempus positum in l.fi.§. i. C. de iure deliberan. sed attende, quod ibi loquitur de inuentario,quod facit heres, ut gaudeat beneficio Falcidiæ: & ut teneatur ultra uires hereditarias: nos de eo,quod facere tenetur tutor, ut administrare possit:unde lex illa non habet aliquid commune cum ista.

Sed redeundo ad quæstionem dicere uidetur glo.in allega.l.tutores. quòd hereditas debet esse adita, & ante tempus non currat. Contra quod facit, quia hereditas non potest adiri sine auctoritate tutoris.l.potuit.C. de iure deliberan. sed ipse non potest auctorari,prius quam cõfecerit inuentarium: ut d.l.tutor qui repertorium.ergo &c.pro gloss. facit, quia
71 † inuentarium debet facere de rebus omnibus & iuribus quę sunt in substantia pupilli:ut in allega.l.tutores. & C. arbi. tute.l.fin.§.illo. sed ante aditam hęreditatem,nihil est in substãtia pupilli:ergo &c. huius timore dixit Iacob. de Are. ꝙ aditio hæreditatis non requiritur: sed tutor ipse legitimus,uel datiuus, cum ei decreta erit administratio, dicet quòd uolens facere inuentarium non reperit ad presens in bonis pupilli,nisi ius adeundi hereditatem patris, quod in principio sui inuentarii describi facit: & hoc facto poterit auctorari pupillo,ut adeat,uel eius nomine adire, si infans fuerit: & postea adita hæreditate describet bona hæreditatis quæsitę in inuentario:sin autem esset tutor testamentarius:tunc,inquit ipse, ꝙ recurritur ad Attilianum tutorem, cuius auctoritate adeat: ut institu.ad Attilianũ tuto. & postea testamentario decernetur administratio, qui inuentarium rerũ quęsitarũ conficit. & ita intelligunt gloss.

allega.l.tutores.& hoc nisi existentia sui
72 hæredis confirmet tutelam: quia † tunc dicit Attiliano locum non esse, & statim hæreditatis aditæ inuentarium post decretam administrationem confici posse, & ita pertranseunt quasi omnes. Sed ut non sileam, animi mei motum attende: quia an existentia sui hæredis confirmet tutelam dubito, ut dixi in l.1. C. de testamentaria tute. ubi dixi: quia si existentia sui hæredis confirmat tutelas testamẽtarias: remediũ Attiliani tutoris erit quodammodo superuacuum, & frustratoriũ, cum pater non possit tutorem filio dare: nisi eum habeat in potestate: ut institu. de tutel.§.permissum.& no.in l. mater.in princip.C.de testa. tutel. & restringe illud remedium ad casum, quando pater ei dedit substitutum: quod non uidetur de mente prædictarũ legũ. Itẽ meo iudicio nõ fuit de intentione legũ, ꝙ legitimus uel datiuus faceret inuentariũ de iure adeundi, sed de rebus ipsis & instrumẽtis, & substantia eius: ut patet ꝑ tex. dictę.l.tutores.& l.fi.C.arbi.tute. Item ab
73 allusione uocabuli: quia † inuentarium, quod idem est quod repertorium, est de pluribus, non de uno tantum: & quod nõ potest esse nisi unum. Preterea isti supponunt unum in se falsum quòd hæc potentia adeundi sit ius: quòd non est uerum: sed solum est facultas quędam adeundi. & inter hæc est longa differentia: ut no. dominus meus in l. cum antiquioribus. C.de iure deliberan.& ibi dicam.

Ex prędictis infero, quòd tutor legitimus uel datiuus statim cum est ordinatus, id est, ei decreta est administratio, potest adire pro infante, uel auctoritatẽ præbere pupillo ut adeat hęreditatem & post aditam inuentarium de rebus omnibus & instrumentis conficere, ut hic nec aliud inuentarium de iure adeundi est nęcessariũ. Non obstat quòd nõ potest prius gerere uel auctorari, quia uerum, nisi illud in quo auctoretur, uel quòd gerit, non possit expectare dilationem confectionis inuentarii, ut ibi dicit litera, qualis est aditio hereditatis quę necessariò pręcedit. & ita soluo obiectũ gl. in l.tutores. allega. quæ aditionẽ præcedere requirit, remanet simpliciter uera. hæc põdera licet aliàs sint ibi inaudita.

Septimò quero secundum Bald. intra
74 † quãtũ tẽpus debet cõpleri, dico cũ primũpõt de rebus nunc acquisitis & de iuribus, sed si postea alia reperiantur, uel obueniant, tunc & illa ponũtur, & sic inter plures uices poterit fieri & cõpleri secũdũ cõtingẽtias rerũ & casuũ, l.ut C. de curato.furio.fi. §.tali.& no.gl.in prin. alleg.l.tutor.& C.eo.l.tutores.in fi.necne.
75 Octauò † quæro, nunquid istud inuentarium debeat fieri coram iudice ordinario, glo. in dicta l. tutores. super uerbo, personarum, uidetur sonare quòd sic.& idem uidetur sentire in prima glo. dictę l tutor qui. Et hanc opi. tenet Azo in summa de admi.tuto. sed quidam Moder. dicunt, quòd etiam si coram iudice factum non fuerit, dum tamen sit factum per tabelliones, quod satis est quantum ad tutores, si nolunt agere ex eo, sed ꝑ alias probationes: si uerò uoluerint ex eo agere & probare, tunc oportet fieri coram iudice, & ita intelligitur l. chirographis. ff.de admi.tuto. Communiter tamen obseruatur, quod fit per solum tabellionẽ, sed uidetur, quòd debeat fieri coram iudice: quia inuentarium facit fidem contra debitores pupilli: ut d.l.chirographis. quod non faceret, nisi coram iudice fa-
76 ctum esset: quia instrumento † facienti de alio mentionẽ nõ adhibetur fides, nisi sit auctoritate iudicis publicatũ: ut C. de eden.auth.siquis in aliquo. & in auth. ut fratrum filii.§.illud. C. de testamen.l. publicati. ergo corã iudice debet fieri, qa tabelliones nõ possunt publicare. arg. C.de testamẽ.l.cõsulta. certè ego uidi sæpe multa inuentaria fieri, quæ nõ fiebant corã iudice: sed in præsentia tabellionis solum. Ratio enim conficiendi inuentarii fuit, ut per illud possit apparere & ꝓbari quot sunt res & quales, quas tutor accepit de bonis pupilli ergo sufficit si inuentarium faciat fidem: ut C.eo. l. tutores.

Nec obstat ꝙ dicitur instrumentũ faciens mentionẽ de alio, nõ facit fidẽ, nisi sit publicatum: uerũ est, nisi contra cũ, qui facit

facit copiam illius instrumenti: ut ff. de eden l. si quis ex argentariis. §. prohibet. & ff. de iure fisci. l. in fraudē. §. neque. unde dico, quòd quando fit inuentarium de iuribus, debent uocari debitores & creditores pupilli: & tunc tutores debent scribi facere in eorum presentia, & eorum uoluntate, qualiter talis debitor debet tantum pupillo, & talis tantum. Item qualiter tali creditori pupillus debet tantum & quantum: seu qualiter est solutū: & sic de singulis. hoc etiam casu inuentarium faciet fidem contra illos tales debitores & creditores, in quorum præsentia, & de quorum uoluntate sic fuit scriptum: sic intelligo dictam l. chirographis. ubi de hoc per Petr. do. Bart. de Saly. in alle. l. tutores. dicit, quòd si queratur quātum ad hoc ut tutor possit administrare, sufficiet inuentarium per tabellionem factum esse: si uerò quantum, ut ex inuentario possit probari contra debitores, oportet instrumentum inuentario esse descriptum. & ita descriptum iudicis auctoritate insinuatum esse: aliàs uelut exemplum instrumenti non probaret: & etiam aliæ subscriptiones tabellionum requirentur. de quibus dixi in authen. si quis in aliquo documento. C. de eden. & ita debet intelligi l. chirographis. ff. de admi. tu. alle. ut ibi per Dy. & per Cy. in alleg l. tutores. & Bar. in alleg l. tutor qui. & secundū
77 eundem Saly. sufficit † unus notarius ad faciendum inuentarium licet tex. in al. le. l. tutores. uideatur loqui in plurali numero: quia non obstat, ut ibi not. glo.

Nonò quero secundum Saly. in alleg. l. tutores. ad declarationem proximè dictorum, in instrumenta describi debeant de uerbo ad uerbum in inuētario. respondeo quòd huiusmodi solutio patet ex prædictis. nam ut tutor gerere seu administrare possit, sufficit quòd tutor effectum, & summam instrumenti ponat: sed quantum ad hoc, ut si casu periret instrumentum, uel chirographum possit probari per inuentarium, est necesse totum instrumentum in inuentario describi, & facere insinuari inuentarium, & per consequens instrumenta: & citari debent debitores pupilli, & clarè, non confuse sub
78 inuolutione uerborū: nam † citationes debent esse claræ: ut l. aut qui aliter. in prin. ff. quod ui aut clam. & l. denunciasse. ff. de adulte. Citabuntur igitur ad uidendum confectionem inuentarii, in quo exemplatur tale instrumentum, in quo reperitur, uel asseritur illum esse debitorem pupilli ex tali causa, in tanta quantitate scriptum manu talis notarii: & hęc de instrumentis, per quæ probatur alios debere pupillo: sed instrumenta, per quæ probatur pupillum debitorem esse, dixit Barto. in inuentario non esse necesse apponi, licet posset si uellet. quod probat ipse: quia
79 † res & instrumenta pupilli debent scribi. ut allega. l. tutores. sed tale ius nō est res pupilli, sed creditoris sui. ut probatur: C. de alimen. pu. prestan. l. si. ergo & c. Pro hoc ēt induco, quia tutor tenetur utilia facere, & inutilia prætermittere: sed talis omissio est utilis pupillo. & eius posito est inutilis & damnosa: ut d. l. si. ergo & c.

Sed ad oppositum uidi induci gl. signatam in allega. l. tutores. super uerbo, instrumentorum, quæ incipit, Non est necesse citari creditores: ex quo inferebat quidam magnus aduocatus, q instrumenta creditorum erant ponenda, sed creditores non erant citandi: quia de eorum commodo tractatur. Sed glos. ad alium effectum dixit, uidelicet propter inuentarium, quod fit ab hærede, ad cuius confectionem creditores sunt citandi: & eandem glosl. statim sequitur. Item dixit Bar. quòd si qua deberentur pupillo, de quorum probatione non reperiretur instrumentum in bonis pupilli, tutor non tenetur ponere in inuentario, antequàm
80 exigat: quod ipse † sic probat: inuentarium fit de rebus repertis & inuentis in bonis pupilli: & inde dicitur inuentarium ut notat prima glo. in allega. l. tutor qui reperto. sed istud propriè inuenitur, qđ manibus apprehenditur: ut insti. de rerū diui. §. lapilli. & C. de fideiuss. l. Barsatorā. & no. docto. in l. licet. C. de acquir. posses. sed talia debita non inueniuntur: quia nec manibus tangi possunt, nec aliquod eorum instrumentum. igitur in inuen-

inuentario non possunt poni, uel scribi: postquam autem erunt exacta, tunc exactum in inuentario describetur, sicut cæteræ res postea obuenientes: ut l. fi. C. de curato. furio. in §. tali.

Decimò quęro secundum eundem Saly. in allega. loco. circa res: quomodo illæ describentur in inuentario. dicit Bart.

81 quòd taliter describi debent, quòd † tutor ad illas restituendas ex inuentario conueniri possit. ut l. fin. C. arbi. tute. Ex quo infert, quòd res in eadem forma debent scribi, & designari in inuẽtario: quia describi & designari debent in libello. & sic ut dicitur in l. si in rem. ff. de rei uendi ca. & depositi. l. i. §. si quis argentum. & de furtis. l. in actione. §. i. Ego sum in opinione, quòd hoc solum non sufficit, sed quęlibet res mobilis saltem debet æstimari: & eius æstimatio iuxta ipsam rem describi, ne fraudetur pupillus aliam consimilem ei restituendo, sed non eiusdem æstimationis, uel bonitatis: & hoc uidetur mihi probari in l. fin. C. de magistra. conue. & ita uidi quoddam inuentarium factum in una ex ciuitatibus Marchiæ, licet in Bononia non habeatur in obseruãtia, sed de pupillis.

Vndecimò quęro secundum Bald. ubi suprà nunquid in tali inuentario sint de necessitate uocandi illi quorum interest? & uidetur quòd sic. argu. in auth. de testibus. § penulti. Item pro hoc de adoptio. l. nam ita diuus. cum concor. Item in inuẽtario heredes uocantur. C. de iure deliberan. l. fin. §. si autem. gloss. in alleg. l. tutores. tenet contrarium super uerbo, instrumentorum: scilicet, quòd non sint uocandi, quod satis puto uerum: quia nulla

82 lege hoc cauetur. Item quia † inuentarium istud non fit per tutorem ad hoc ut prosit creditoribus uel debitoribus: sed illa ratione tantum, ne minor decipiatur in computatione rerum suarum: sicut ergo quod omnes tangit, debet ab omnibus approbari: ita à contrario quod nullos tangit &c. C. de auth. pręst. l. fin. dico tamen quòd debent, & sunt uocandi, ut habeãt copiam instrumentorum & debitorum in diem uel purè. sic intelligitur d. l. chirographis. secundũ Pet. de Bella Pertica.

Duodecimò quæro, & attende: quia istam quęstionem dixit de facto habuisse do. Bartholo. Archamanus tutor, dum uolebat adire hereditatẽ, & facere inuentarium: dicebant propinquiores pupilli, nos uolumus interesse: quia nostra interest: quia sumus substituti uel propinquiores ipsi pupillo: utrum bene dicant, & uidetur quòd sic: quia ipsos tangit, ergo debent uocari. l. in diem. ff. de aqua plu. arcen. & spes est, quòd tangitur, sicut dicimus in testibus, qui aliàs recipiuntur ante litem contestatam, in quorum receptione pars debet uocari ratione futuri interesse. ff. ad leg. Aquil. l. si delictũ. & de usuris pupilla. l. ultima.

In contrarium uidetur, scilicet quòd non debeant interesse. Nam dicit lex, quòd ubi aliquis adipiscitur aliquid, quòd est spes, uel dubium alteri restituere debere: debet hoc facere coram personis publicis, uidelicet tabellione, & iudice, ut possit esse certum, quid debeat restitui in futurum, si casus contingat. C. de edic. diui Hadria. tol. l. fi. ff. depo si. l. i. §. si pecuniam. & arg. C. si minor se ab hære. absti. authen. si omnes. & in corpore unde sumitur. de spõ. lar. §. ad hoc quoq;. ibi, quãtitate earum in actis manifestanda, &c. non autem dixit, quòd debeant esse propinqui: & illi qui sperant restitutionem, quasi pręsumptio sit, quòd iudex & tabellio cũcta bene scribant. sic dicamus hic, in iudice & notario interuenientibus in cõfectione inuentarii. pro hoc facit quod not. in authen. si quis in aliquo documen-

83 to. C. de eden. uidelicet an † in publicatione instrumenti pars sit uocanda, satis tamen potest dici, quòd interesse debeat cum tutor adit hereditatem, & conficit inuentarium: ex quo spes est, quòd dicti substituti uel propinqui tangantur: arg. C. de suspec. tuto. l. pietatis.

Decimotertiò quęro, an qui fecit inuẽtarium & aliquid omisit, possit pro illo omisso agere. & dicit idem Bal. quòd nõ quia non est administratio sibi in illo concessa: nam licet uniuersalis sit concessio

cessio & officium : tamen administratio est diuidua. & hoc in obtinendo, secus in differeute, qui post tempus posuit, ante tamen quàm ageret pro illa re · quia habet officium & exercitium per iudicē cō cessum & donec remoueatur agere potest, secundum Fede.de Scalis, qui hoc disputauit, dicit Saly.in alle. l. tutores. ꝙ
84 † si tutor nō posuit omnes res in inuentario, inuentarium propterea non uitiatur: uerum quia omnes res ponere debuit: ut in alle.l.tutores.si sciēter omisit, ipse est in dolo præsumpto ut in d.l.tutor qui repertorium. ideo potest remoueri ut suspectus, secundum distinctionem, quam posuit idem Saly.in l.ii.C.de suspec.tut. antequam sit remotus, agere non prohibetur.

Decimoquartò quæro secundum Bal.
85 nunquid † hæreditas, quæ de nouo obuenit pupillo, sit describenda in eodem inuentario? & uidetur quòd non: imò poterit poni in alio: quia in l. dicitur inuentaria in pupillari ætate in casu, quando erat unus solus pupillus.l. fiue. in princ. C. de admi.tut. de tutel.& ratio distra.l.i. §. de seruis.& hoc satis dici potest, si res illius hæreditatis non possunt decipi in alio inuentario. aliàs secus, de cura. furio.l. fi.§. tali.

Decimoquintò quærit idem Baldus
86 † an mora commissa in confectione inuentarii possit purgari? & dicit, credo ꝙ sic: si pupilli non interest: sicut uideo moram purgari in aliis casibus re integra: de optione legata.l mancipiorum. de leg. ii. l. cum quidam.

Decimosextò quæro secundum Bald.
87 an † tutor sit alendus de bonis pupilli interim cum facit inuentarium : puto quòd sic, si est pauper: arg.ff.de tute.& ratio. distrahen.l.i.§.pupillus.si autem sit diues, non.argu.l.tutoribus.§. pen.ff. de admin. tu.nisi ipse tutor occasione inuentarii plus expendat: argu.ff.fami.er.l.ex parte. in princi.ad exhib.l.sed si hæreditas. §. i. de petit.hæred.l sed & si.§.quod autem. puto etiam quòd inuentarium erit soluēdum de bonis pupilli: arg.l.fi.§. incomputatione.C.de iure delibe. secundum doc. dic quòd tutor non debet recipere mercedem pro officio, quòd gratuitum esse debet, sicut mandatum.ff.de nego gest.l. qui sine usuris.circa medium.sed pro sumptu, cum proficiscitur sic.ff.manda.l.idem que, §.idem Labeo.

Decimooctauò quæro secundum Bal.
88 si † tutor agit, an debeat facere copiam totius inuentarii reo. & dic ut Iac. de Are. in l. maritus. ad leg. Falc. dominus Bartol.de Saly.in l.tutores. allega. dicit quòd si dicta copia petitur, ut constet, an habeat legitimam personam: quia ante illius cōfectionem non potest agere : tunc copia danda est , sed non totius : sed solum illius partis, per quam aduersarius instruatur, an persona tutoris sit legitima, uel non: dabitur ergo eius copia absque descriptione rerum, ponendo solum principium usque ad res, ponendo tamē principium rerum: puta in primis, &c. & postea ponat finem dum dicit, actum & publicatum. Res enim ideo non datur: quia illa particula spectat ad alium : ideo edi non debet. ut ff.de edendo.l. argētarius. §.edi.& etiam ne facultates pupilli manifestentur aliis: ut C.de alimentis pupillo præstandis.l. fin. & C. quando & quibus quarta pars debe.l.ii.libro. x. Sinautem petitur copia etiam rerum : quia dicat, quòd eum uult accusare de suspecto & facere eum remoueri : quia non omnes res describi fecit : tunc licet forsan quibusdam uideatur, quòd tunc rerum copia descriptarum deberet dari: argumen. l.j.§.editiones.ff. de eden. tamen ueritas est, quòd non tenetur dare. & ratio est: quia ista petens habetur suspectus, quòd non faciat animo differendi litem ei motam: argumen.l.iii.C.de fals. & ideo audiendus. Item quia hoc petit, uel alienā, non propriam iniuriam prosequatur: sic non audiendus. secundum Bart. ut l. neganda.C.qui accu.non poss.

Decimononò quęro secundum Bald. an in additione quę fit cum additur inuē-
89 tario , sit necesse , quòd † iudex sit pręsens: & uidetur ꝙ sic: ar. C. de nupt.l. in copulandis. In contrarium facit, quia inuentarium est quid uniuersale : & in uni-

uersalibus dispositio porrigitur ad futura: ergo & decretum porrigitur uel extenditur ad augmentum.l. inter socerum. §. cum inter. de pactis dotalib.l. cadem. de fundo instructo.Pro prima parte facit ff. de testament.& qui testamen.facer. poss. l.hæredes palam.§.i.

Vigesimò quæro secundùm sal.prædictum,an in confectione inuentarii sit necesse interponi decretum, an sufficiat iudicis præsentia: & fuit consilium Florentiæ,quòd sufficiebat præsentia iudicis,per l.tutores.allegat. nam nihil ultra lex requirit: ergo nec nos debemus requirere: ut qui admit.ad bono. pos. possunt. l. fi.dicunt doct.quod licet notarius possit cum tutore, & testibus ire ad domum pupilli. ad scribendum res, tamen poterit postea illa scriptura per tutorem & notarium coram illis testibus legi, & publi
90 cari: quia † in iudicio debet inuentariū fieri. dicta l. tutores. dicitur enim tunc instrumentum forense, ut not. Innocent. de probat. cap. i. & illud est propriè inuentarium, non illud, quod domi fit, sed illud est præambulum huius & est descriptio facti, & non iuris: nisi notarius de commissione iudicis hoc fecisset. argumē to notatorum C. de iure fisci. l.instar. & C.de lib. causa. l. iubemus. quod metus
91 causa.l.fi.in fi.cùm fi.Et an † si unus notarius cœpit facere, alter posit perficere est gl.ordinaria.in princip.in §.si uerò ab sunt.de hæred.& Falc.argum. q inuentarium imperfectum non ualet:ut no. de le. iii.l.fideicommissa.§.i.

Vigesimoprimò quęro secundùm Sal. ly.ubi s.an quod dictū est de confectione inuentarii, procedat in omni tutore.glo. in alleg.l.tutores.Respōdit,& bene,quòd sic: siue sit testamentarius,siue legitimus, siue datiuus.In datiuo addit Dyn.nisi sit datus ad unum articulum tantū, puta ad adeundam hæreditatem:quia ille non facit inuentarium:argument. C. de tutore & curato.qui nō satisdederunt.l.fi.& ff.de tutor.& curat.da ab his.l. impuberi. confirmo,quia ridiculum est dicere, quod faciat inuentarium de eo tantum, ad quod datur:qa & in actis iudicis constat.solùm enim ius seu facultatē adeūdi pōt ponere in inuentario:at iudex,qui eum dedit, ut adeat hoc iam supponit,igitur,&c.

Vigesimo secundò quęro quid de tutore honorario,uel qui datur causa notitiæ, nō tñ habet administrare, dic q nihilominus cū aliis debet cōficere inuētariū:quia & ipse particeps est tutelæ:ut ff. de testā. tute.l.iii.& nec putet.& qa ei solui pōt.ff. de solutio.l.q si fortè.§.i.& ita tenet gl. in d.l.tutor.q repertoriū.secūdū Sal.ubi s.

Vigesimo tertiò quero secūdū Sal.dixi
92 q † tutor ut posit administrare debet inuētariū facere: sed an alia teneāt facere. gl.iii. ultramediū i alleg.l.tutores.dicit q sic:qa debet decreto iudicis accipere administrationē:ut C.arbitr.tute.l.fin.& de hoc ibi latius,& satisdare rē pupilli saluā fore.C.de tutor.&curator:q nō satisdede rūt.l.i.&ibi dicitur.Itē debet iurare utilia facere,&inutilia prętermittere:ut in auth.ut ii.qui obligat se hab.perhib.&c.§.fi.C.de curat.furio.l.fi. §. sed cùm antiquitas. & ita ēt no.in d.l.tutor qui repertoriū. & l. legitimos.in princip.ff.de legi.tuto. & sic
93 † sunt necessaria quatuor in confectione inuentarii.Addunt hoc quintū, scilicet q expressè promittat defensionē pro pupillo suscipere:ut l.fi. §. defensionem. C. de administr.tuto.& dicit Bar.propter huius promissionis defectum se uidisse multas tutelas cassari. unde inspicienda sunt bene instrumenta tutelaria: quia multoties in hoc deficiunt, & cassantur gloss.in l.legitimos.in princip.ff. de legitimis tutor.ubi tantum illa gloss.quatuor enumerat, & istud quintum omisit. & etiam glo. in alleg.l.tutor qui repertorium.istud non ponit. Potest addi sextum in matre, & auia, ut per eas prædictæ promissiones fiant cum expressa hypotheca bonorum suorum: per ea quę no. C. quando mulier tu.offic.fungi potest.anthen.matri,& auiæ.ultra medium. uer. sed dubitari. & hoc nisi sit data in testamento: licet sit confirmata, p ea,quæ no. C.de cura.furio. l.fi.§.sed cùm antiquitas. quod omnino uide,Prędicta igitur sunt necessariò fiēda antequā administraret, ꝑterquā in his, q dilationē nō recipiūt,uel q simpliciter ad

commodum pupilli spectarent, nam tunc
ualent per tutoré gesta, licet non interue
ner int prædicta, uel eorũ aliquod: ut d.l.
tutor qui repertoriũ.circa prin. & C. de
tut.& curat.qui non satisdederunt.l.ulti.&
alia quæ reperiuntur in tutela.uide in l.le
gitimos.ff.de legitimis tutor.& ibi p gl.&
Bart.& Bal.& per Cy.in l.fi.§.omné auté.
C.de administ.tuto.ubi ponũt plenè, quid
debeat facere tutor antequàm manus ex
tendat ad administrandum

Vltimò de tutore, qui studio, non im
peritia malè confecit inuentarium: an de
beat puniri,& remoueri: & an si non con
fecit inuentarium tempore, quo tutelam
acceptauit, an possit ei opponi, si uult age
re uel administrare: & contra proprium
inuentarium possit probari error, & quid
debet facere tutor antequàm accedat: ui
de no.per Bal.in l.1.§.item solent.ff.de of
fic.præfect.urbis.

SVMMARIVM.

1 *Verba enunciatiua quæ sint.*
2 *Verba enunciatiua, quæ finalem causam sapiunt, quid importent.*
3 *Verba enunciatiua in quibus proferantur.*
4 *Verba enunciatiua quando vim dispositionis non habeant.*

DEdit, donauit Titio propter eius me
rita, & grata, ac accepta seruitia.
Ista clausula loquitur de uerbis
enũciatiuis de quibus per Bar. in l.ex hac
scriptura.ff.de dona.& per Bal.in l.ex his
uerbis.C.de testa.mi.& in l.v.C.de testa.
& in l.1.C.de falsa causa adiec.legat.& ibi
Cyn.& per doct.in l.non epistolis.& l. ra
tiones.C.de proba. & l. optimam. C. de
contrahen.& commit.stipul. & per cano.
in cle.1.de probat.& in c.si Papa. de priui
leg.libro vi.& aliqualiter per Innoc. in c.
fi.de successio.ab intesta. Et pro declara-
tione dicendorum est sciendum, q Bald.
in l.1.C.de falsa causa adiecta lega. dicit
1 quòd uerba † enunciatiua sunt quoddam
procemium, seu præambulum: & non sunt
ipsa dispositio, & ita dixerim, uerba enun-
ciatiua non stant per se: nec consistit uo-
luntas in eis: sed in alium transeunt: &
non est uerbum principale orationis: quæ
uerba dispositiua stant per se: quia ema-
nant principaliter propter se, & in eis si-
stit uolũtas.l.ex hac scriptura.ff.de dona.
& tunc fit nunciatio propter se, quando
terminatur ad sese & non ad aliud, scili-
2 cet uerba enunciatiua, † quæ finalem cau
sam sapiunt, tacitam causam sui effectus
disponunt. & illa propriè est enunciatio
quæ ueritatem continet, aliàs est abusiua
quædam locutio.

3 Verba enunciatiua† aliquãdo proferuntur in
- iudiciis.
- contractibus.
- vltimis uoluntatibus.
- scriptis seu priuilegiis
- actibus liberatoriis.
- actibus: in quibus agitur de obligatione contrahenda.

Et secundùm Cy. in l.1.C. de falsa cau
sa adiect.lega.ad hoc ut sciatur quando
uerba enunciatiua inducant dispositioné,
& quando non refert, quia aut sunt pro-
pter se principaliter emissa, aut sunt emis
sa incidenter propter aliud: si sunt emissa
4 incidenter propter aliud: tunc † nũquã ha-
bent uim dispositionis: uerbi gratia, cre-
debam aliquem liberum, cum esset ser-
uus: & credebam tecum habere hæredi-
tatem communem. unde dico sic in libel
lo contra talem fratrem meum, quòd
ipse tenetur, unde peto hæreditatem di-
uidi: uel dico fratri meo, uel tali liberto
meo, lego fundum. Ista uerba nunquam
habent tacitum effectum: & ideo non
præiudicant mihi.C.de probatio.l.nõ nu-
dis. & l. nõ epistolis & l.ex his uerbis. C.
de testa.mil.& l.qui familię.ff.fam. ercis.
Si aũt illa uerba enunciatiua emittuntur
ꝓpter se: tũc subdistingue: quia aut ꝓferũ
tur in ultima uolũtate: aut in ultimis uolũ
tatibus: ut inferius plenè declarabitur.

SVMMARIVM.

1 *Probationem an inducant ante litis contestationem uerba enunciatiua.*

2 *Verba enunciatiua à quibus proferantur ante litem contestatam.*
3 *Libelli receptio an dicatur de lite.*

SI uerò uerba enunciatiua proferuntur in iudiciis Bar. in l. ex hac scriptura. ff. de dona. dicit, quòd ante litis conte
1 sta. non inducunt † probationem: quia pôt pœnitere ante litem contestatam postea uerò post litē cōtestatā probationē inducūt, licet possit cōtrariū probari. & dicit, q̧ lex qui familiæ supra allegata, est lex magis utilis, quàm sit alia. & uerba enūciatiua in iudiciis aliqñ ponuntur in libellis, aliquādo in positionibus, aliqñ in sētētiis. Primo casu quando in libello dicit Bal. in l. cùm precum. C. de liberali causa. quòd ante quæritur, an uerba enunciatiua prolata in libello probent contra offerentē li-
2 bellum. & dic, quòd aut ante litem † contestatam, proferuntur ab errante, aut à sciente, aut dubitatur. Primò casu probato errore, uerba illa non præiudicant, neque probant contra proferentem. C. de iuris & fac. igno. l. error. & quod plenè p̄ Bar. & alios in l. non fatetur. ff. de confessis. & in l. de ætate. §. Celsus. ff. de interroga. actio. & ita pôt intelligi uno modo, l. q̧ familiæ. ff. fami. ercisc. Secūdo casu, quādo à sciente proferuntur, aut libellus continet quid certum, aut incertum. Primo casu aut aduersarius, cōtra quē libellus porrigitur in totū libello contradicit: & tunc uerba libelli sibi non prosunt, neque pro eo probant: quia nō potest quis iuuari ex eo, quod nixus est impugnare. l. quæsitum. cum simi. ff. de acqui. here. & quando, not. per Bar. in l. post legatum. ff. de his quibus ut indig. & expresse firmat idem Bal. in l. si magnum. C. qui accus. non pos. Secundo casu, scilicet qñ non contradicit: & tunc dicendum est, quòd statur uerbis enunciatiuis libelli contra ipsum libellantē. l. cùm precum. C. de liberali causa. fferem ra. habe. l. ne satisdatio. C. de omni agro deserto. l. cura. aliàs, rura. lib. xi. & hoc intelligēdū est de uerbis enūciatiuis: in quibus stat cōclusio libelli. in aliis aūt incidenter probatur propter aliud non statur, secundum Bald. ad hoc allega. & Pe. in l. Titia. in fin. principii. ff. de leg. ii. Alio uerò casu, quando libellus continet quid incertum: & tūc non probant contra libellātem: quia omnimoda incertitudo uitiat confessionem. ff. de confessis. l. certum. & iste secundùm eum potest esse alius intellectus in d. l. qui familiæ alleg. Tertio casu principali, scilicet quādo dubitatur, an fuerint prolata à sciēte, uel errante dicēdum est, q̧ aut probat errorem: & tunc præsumuntur prolata ut ab errante: ut d. §. Celsus. cum simi. aut non probat: & tūc ut à sciente: intra tamē quantum tempus possit error libelli probando reuocari. de hoc dic, ut per Bar. in l. non fatetur. alleg. & per Bal. in d. l. error. & hæc procedūt in p̄paratoriis iudicii & ante litē cōtestatā.

Aduerte tamen ad unū, quod dicit Pet. de Anchara. in suo consilio, quod incipit, quondam A. tenebatur. ubi dicit post Bal. in rub. C. de in ius uocan. q̧ quātum ad iu-
3 dicem libelli † receptio dicitur de processu: sed quantum ad partem non est de processu, nisi postquàm pars est citata. & ideo ei, qui obtulit, suum libellum, semper est licitum, eum recipere, & recuperare, donec pars sit citata: vt l. Sempronia libellos. ff. de furtis. Bar. uerò in l. certum. §. si quis absente. ff. de confes. dicit, q̧ si quis aliquid in libello confiteatur: licet libellum det iudici parte absente: tamen præiudicat sibi. ut l. cùm precum. alle. Ideo enim libellus datur iudici, ut per eum detur parti: ut C. de lit. contest. auth. offeratur. & C. quomodo & quando iudex. authen. qui semel. & sic quodammodo per quandam epistolam, seu iudicem, uel nuncium uidetur factum, parte præsēte: de quo per Bal. in l. fi. C. de iura. calū. Anto. uerò de Butr. in c. ex parte. de confessis. dicit quòd quis in libello uidetur confiteri contenta in eo, in l. cùm precū. C. de libe. causa, in tantum quòd præiudicat, etiam absente parte: quia ideo datur libellus iudici, ut p̄ eū detur parti: unde mediante iudice uidetur pars confiteri: quæ in libello comprehenduntur: ut C. de lit. contest. authen. offeratur. & non solùm in libello, sed etiam excipiendo q̄s uidetur confiteri, secūdùm Bar. ubi suprà

imò

Imò omnis responsio in iudicio habetur pro confessione.ff.de dona. L. quidam in iure.quinimò & interrogando quis confitetur:no.Ioã.xxii.q.ii.quod ait.dicit tamẽ Ioan.And. quòd licet ponendo quis confiteatur,non articulando,uel capitulando, uide eum in e.cùm in positionibus.de iureiur.lib.vi.in nouel·hæc uera, quando in illo comprehenditur quid dependens,uel quòd dependeat ab eius uoluntate: alias non statur uerbis enunciatiuis libelli:ut l. non epistolis.C.de probatio.ubi.Bar.hoc tenet.Bal.uerò in l.i.C.de confessis.sic dicit:Item dicit Innocen.quòd confessio facta in libello,ut in alia scriptura iudicii, producta aduersario absente, perinde ualet,ac si eo præsente:extra de exceptioni. c.cùm uenerabilis.facit C.de liberali causa.l.cùm precum.& C.de pac.l. postquam liti.

Enunciatiua uerba in positionibus.

SUMMARIUM.

1 *Probationem plenam quando inducant uerba enunciatiua.*

2 *Negatio,uel confessio in dubio respicit substantiam facti,de quo contrahitur.*

3 *Verbum,credo,quid importet.*

SI uerò uerba enunciatiua proferuntur in positionibus,& quis respondeat tali positioni simpliciter per uerbum, credo: uidetur confiteri solùm deducta principaliter in positione,non autem enũciatiuè narrata puta:puta,si pono, ꝙ Petrus filius & hæres Ioan.sui patris fecit talem procuratorem ad lites: nam respondens credo,uidetur eum confiteri procuratorem:non autem,ꝙ fuerit filius uel hęres.& hæc singulariter ponit Spec.in titu. de positio.§.vij.uersic.xi.Imò plus, si positio sic diceret,quòd talis cognouit carnaliter Bertam uxorem Titii:& ille respondet se carnaliter cognouisse dictam Bertam, non uidetur confessus illam qualitatem,uidelicet quòd fuit uxor Titij. & ita consuluit Bar.forte tamen posset dici secũdùm Mathesyllanũ, prædicta procedere quo ad uim probationis: sed quo ad uim semiplenæ probationis potest dici eum semiplenè confessum enunciatiuè narrata:arg.l.non nudis.& l.non epistolis.C.de proba.Sed cõtra prędicta facit quod no. Bar.in l.ex hac scriptura.ff.de dona.ubi dicit,quòd enunciatiuè prolata post litem
1 contestatam in iudicio inducunt † plenam probationem.Sed potest respõderi,quòd illud dictum debet intelligi in eo, qui explicitè ponit uerba enunciatiua: puta ponendo,uel capitulando,non autem in eo, qui implicitè exprimit uerba enunciatiua, ut,quia respondet positioni alterius, in qua sunt uerba enunciatiua,non ut uerba principaliter prolata propter se.Ioan. de Imo.not.in l. si dubitetur. ff. de fideiuss. post Barto. dicit quòd simpliciter nega-
2 tio ,† uel confessio in dubio respicit substantiam facti,de quo contrahitur:non autem singulas facti qualitates:& ideo si fideiussor cõuentus ut soluat debitum porrecto libello contra eum negat narrata, prout narrantur contra eum fore uera & petita fieri debere,sic intelligitur, in effectu negare se debitorem esse,seu,debere soluere: non autem se esse fideiussorem: licet hoc in libello etiam fuerit narratum: & ideo non perdit beneficium diuisionis: quia non negat id,quod est causa beneficii: quod est singulariter notãdũ.& adde quod ipse idẽ Bar.dicit in l.si cui. la. ii.§.si à filio.ff.de lega.i.ubi dicit, quòd respondens simpliciter positioni per uer-
3 bum † credit, facit pręiudicium, ac si expressè confiteretur: ut no. gloss. no. in cap. ex literis. de iureiuran. confessio tamen simpliciter,ut dixi.non refertur ad singu.as qualitates facti: quòd procedit secundùm Bal.in addi.Specula. in simplici confessione.sed si cõfessio est generalis, quia inquisitus confitetur omnia cõtenta in inquisitione:tunc uidetur, quòd debet referri etiam quo ad qualitates:ut d. uersicu.xi.alleg.& ita consuluit Dy.& ita tenet Iaco.de butr.in suo consilio,quod incipit, Cauetur statuto,quòd si quis offenderit aliquẽ officialẽ. & ita tenuit domi.

Rayne. de Mõte Vrbiano, doctor maximę auctoritatis in suo cõsilio, quod incipit, In Dei nomine Amen, & totius cælestis. & unum tenens, quòd quis ponendo, & producendo in iudicio uidetur confiteri contenta in ipsis: de quo per glo. in c. cùm in positionibus. de re iudi. lib. vi. & per Ioan. And. ibi in nouel. & per Anto. Bu. in c. ex parte. de confes. & dicit Bar. in l. certum. §. siquis absentem. alleg. quòd uidetur etiam confiteri quę ponit in suis exceptionibus, sicut quæ quis ponit in libello: nam sicut ex parte actoris conuentionalis dicitur libellus: ita ex parte rei debet dici libellus contradictionis. C. de his qui pœnæ nomine. l. i. & ff. de excep. l. i.

Enunciatiua uerba in sententiis.

SVMMARIVM.

1 *Debet esse medium inter actum unum, & alium.*
2 *Litis contestatio qualiter probetur.*
3 *Contestatio litis est de substantia iudicii.*
4 *Auctoritas sententiae quæ sit.*
5 *Citatio semper probanda.*
6 *Verbis enunciatiuis notarii an regulariter credatur.*

SI uerò uerba enunciatiua proferantur in sententiis. Ioann. de Imo. in l. sciẽdum. ff. de uerbo. obli. dicit si iudex in sententia dicat, uisa litis contestatione, positionibus inter talem &c. an probẽtur ob hoc prædicta in processu interuenisse? uidetur quòd non: quia illa tunc non potuerunt interuenire, cùm debeat esse
1 aliquod medium † inter unum actum, & alium. & hoc tenet Inno. in ca. quoniam contra falsam. de proba. & ibi per Ioann. An. adde hoc uerum secundùm Ang. nisi sententia fuerit lata contra præsentem: qui non contradixit, nec appellauit: nam tunc de omnibus in iudicio agitatis, de quibus in sẽtẽtia fit mẽtio, presumitur pro sẽtẽtia, sed nõ de agitatis extra iudiciũ, quæ in iudicio asseruntur producta, ut pro curatoriũ & simile. & sic dicit uelle Inno. rectè intelligẽdo in c. cùm in iure peritus. de offi. dele. in ulti. gl. mag. ubi dicit ꝙ producti instrumẽti procuratorii, uel alterius, si est de actis: sed nõ ipsũ instrumẽtũ, & sic licet appareat prędictũ esse instrumẽtum procuratoris, nõ prę sumitur illũ esse procuratorẽ nisi de instrumẽto originali appareat. sed certè ibi Inn. recitat opi. alioꝝ dicẽtiũ oppositũ, scilicet ex quo apparet productionẽ esse factã, præsumitur esse procuratorem, nisi aliud appareat, & idẽ si nõ apparet productio, si fuit lis contestata, uel habita pro cõtestata cum eo tãquã cum procuratore: quia præsumetur procurator, nisi doceatur de opposito: ut l. Pomponius. §. rati. ff. de procu. & hoc tenuit Inn. in c. quoniam contra falsam. de proba. & in c. nouit. de eo qui fur. ordi. susce. & in c. i. in uer. absẽte. de elec. in vi. & idẽ uoluit Bar. in auth si quis in aliquo documento. C. de edẽ. & in l. fi. C. quando app. sit. Item adde, quod uidetur idẽ, etiã si sententia fuerit lata contra partẽ absentẽ, dummodo cõtumacem, per id, quod notat Io. An. in d. c. quoniam. super ulti. gl. & Io. Cal. ibi, in suis addi. & Inn. in ca bonæ. lo. i. de ele. & Io. And. in c. in præsentia. de renun. & pręsertim quando de longinquo lata est sententia, per id quod no. Bar. in l. admonẽdi. ff. de iureiu. & Ioã. An. post Ho. in d. c. in præsentia. & hoc etiam si non fit mẽtio de lite contestata in tenore sentẽtiæ: ut uolũt doc. prædicti. & Spec. in ti. de sent. §. fi. uers. in sententia ad fi. & multò fortius quando facta est mentio: licet legistæ in hoc communiter sequantur opin. Bar. sed nõ bene, per prædicta: & quia prę sumitur pro sententia, quãdo nõ est appellatum ab ea: ut legitur & no. in l. Hærennius in §. Caia. ff. de euic. & hæc præsumptio transfert onus probandi in partem aduersam. facit quod no. Innoc. in c. cùm in iure peritus. de offi. dele.

2 Qualiter aũt probabit ista negatiua † ꝙ lis nõ ẽ cõtestata: dic, ꝙ per inspectionẽ actorũ, in quibus nõ reperit litis cõtestatio: ut l. ii. C. de errore aduoca. cum ibi not. per Butr. & hoc tenet Barto in suo consilio, quod incipit, Punctus talis est: cùm sententia

tentia lata est &c. unde cautela est, quòd producantur omnia acta, & fiat articulus, quod fuit & est absque eo, quòd alia acta, fuerint in dicta causa: & sic etiam fateatur notarius. Sed aduerte, quia contra
3 prædicta facit: quia cùm contestatio † litis sit de solennitate substantiali iudicij: nec illi partes possint renunciare: ut no. glo. in c. de causis. de offi. deleg. in ca. i. de lit. contesta. & no. etiam in l. i. C. de litis contest. sed uidetur, quòd non sit standum instrumento sententiæ & eius uerbis enunciatiuis: in quo continetur dictam solennitatem interuenisse, per ea, quæ dicta sunt superius per l. si fortè. ff. de castren. pecu. & in l. si donatione. C. de colla. potes dicere, quòd non præsumitur ex eo, quia facta est mentio: sed ex eo, quia pars contra quam lata fuit non reclamauit. Hinc est etiam, si non fuisset facta mentio in sententia de actis, nihilominus præsumeretur pro ea, ut pro actis, scilicet quòd processerunt legitimè: ut no. Spec. in ti. de sen. §. fina. uers. in sententia. & hæc præsumptio transfert onus probandi contrarium in partem aduersam: argu. l. siue possidetis. cum sua materia. C. de proba. & no. Ioan. And. in d. c. quoniam contra falsam. alleg. super glo. & ibi Calde. in suis addi. Item ex prædictis deciditur, quòd si arbiter tulit sententiam partibus præsentibus, & consentientibus uirtute compromissi, quod asserunt partes in eũ fecisse, poterit peti executio laudi licet de compromisso aliter non doceatur: quoniam partes tunc ipsum compromissum facere potuissent: sed non potuissent eum facere iudicem ordinarium nec delegatum ut l. priuatorum. C. de iurisdi. omniũ iud. & in c. significantibus. de officio delega. & ideò si negaretur talis iurisdictio, non mandaretur executioni nisi de illa appareret: saluo nisi sententia transiuisset in contractum: ut l. ii. C. communia utriusque iudic. Adde etiam, & sic uult Ange. in l. sciendum. de uerbo. obligat. alleg. quod pro fundamento iurisdictionis ordinarii, non præsumitur. Sed gloss. sentit contrarium in ordinario. in cap. cùm in iure peritus. alleg. Satis enim uidetur, quòd tanquam ordinarius fuit communiter reputatus: argu. l. barbarius. de officio præto. In delegato autem sentit quod dictum est supra. sed Innocen. in c. ii. de eo qui furt. ordin. susce. sentit hoc nullum quando pars antequàm fuit in iudicio, & sic processum fuit contra illum absentem: licet fortè contumacem: secus si fuit in iudicio, & litem contestatus omissa exceptione defectus potestatis: quia tunc & multò fortius in toto iudicio usque ad sententiam nil dixit, præsumitur tunc pro potestate iudicis delegati: argum. l. Pomponius. §. rati allegat. & quod ibi no. & idem sentit. Inno. in c. quoniam contra falsam. de proba. & in c. ii. de eo qui fur. ordi. susce. idem no. Ioan. de Imo. in l. iiii. §. condemnatum. de re iudi. dicit, quòd illud quod Bar. in §. condemnatum. ff. de re iudi. quòd dicens se non citatum propriè, tenetur, dato quòd etiam non appellauerit: quod est uerum, quando in sententia non fit mentio de citatione propter auctoritatẽ rei iudicatæ ex quo non est appellatum nec suppetit tempus appellandi. argu. no. in cap. in præsentia. de renuncia. & hoc tenuit Specul. in titu. de sen. §. ut autem. uers. & no. & sic dicit ibi Ioann. And. post Guid. de Suza. sernari de consuetudine. dixit tamen idem Guido, quòd de iure uidentur dicta uerba prolata à iudice non probare, per no. in capitu. quoniam contra falsam. de proba. sed illud ca. uideretur intelligendum, an esset appellatum, uel non, per ea, quæ ibi no. Ioan. And. super glo. fi. & per Ioan. Cal. in suis distinctionibus: ut suprà est dictũ. fatetur tamẽ Ioan. And. quòd probat opinionem: ut supra dixi producẽdo acta, ex quorum inspectione appareat non esse descriptum citatum: per nota. in l. fi. de errore aduo. & in c. cùm sedem. de resti. spo. & quæ plenè notantur in materia negatiuæ, in cap. bonæ. de elect. Plus etiam sentit Spec. in loco præallegato, quòd licet in sententia non fiat mentio: ex quo tamẽ nõ est appositũ, præsumitur pro sententia etiam respectu processus. & pro
4 hoc facit. quia auctoritas † sententiæ uidetur esse illa, quæ præsumptionẽ inducit,

quando est appellatum: quæ ratio hoc casu uendicat sibi locum. Hostien. tamen in summa in titu. de proba. §. quid debet probari. uersicu. item licet pro sententia. sic dicit. Item licet pro sententia prima faice præsumatur propter auctoritatem iudiciariam. de elect. c. bonæ memoriæ magnum. in §. quoniam. & de renunti. cap. in præsentia. de re iudica. cap. inter nos. & c. sicut. & sic præsumantur omnia solenniter acta. insti. de fideicom. §. fi. hoc uerũ, quãdo nihil obiicitur cõtra processum: nam si dicatur non fui citatus,
5 necesse est, quòd† citatio probetur. Idem si dicatur, non fuit lis contestata, non uidi testes iurare, non fui uocatus. & hoc est, quod dicit, non præsumitur pro processu, nisi quatenus legitimis constiterit argumentis. & ideo scribendæ sunt citationes recusationes, exceptiones, positiones, responsiones, interrogationes, & confessiones. ipse tamen Specu. cod ti. §. fi. uersi in summa. uidetur uelle, quòd demũ præsumitur pro sententia respectu processus: quando est lata contra præsentem, uel contra cõtumacẽ. & sic ẽt uidetur sentire. Ioã. Cal. in cap. quoniã cõtra falsam. de proba. Bar. autem in auth. si quis in aliquo documẽto. C. de eden. sensit solũ præsumi pro ea, quæ lata est, parte præsẽte, & facta est mentio de actis in tenore sententiæ: sed ut appareat ex prædictis, saltem quando lata est contta præsentem uel contra contumacem, licet non fiat mentio de actis in sententia: uidetur præsumi pro sententia propter transitum in rem iudicatam: idem uidetur si non sit lata contra præsentem nec appareat de contumacia: si tamen sententia iudicis faciat mentionem de citatione peremptoria ad sententiam audiendam, nam saltem de consuetudine sic uidetur seruari ut est superius dictum post Ioan. And. & Guid. de Suza. de hoc dic, ut no. in clausula, renunciat omnibus bonis: in articulo, dum tractatur an possit renunciari iuris solennitatibus. ubi autem iudex in sententia hoc non dixisset, nec esset lata in præsentem, nec appareret, quòd fuisset contumax, & sic legitimè citatus esset: maius dubium tamen, si apparuit, quòd pars habuerit notitiam sententiæ, nec appellauit in tempus debitum, uideretur quòd surgat ex hoc præsumptio pro sententia: ut uoluit Spec. in d. §. & no. & licet partes sint præsentes licet non citatæ, uideatur ualere sententia, per no. per Bartol. in l. prima. ff. de in ius uocan. & quæ habentur in l. in causæ. in §. causa cognita. ff. de mino. & quæ not. Ioan. Andr. in ca. fi. de elect. in nouella.

Tamen cautela est ad omne dubiũ tollendum, ꝙ iudex moneat partes ad sentẽtiam audiendam. Iacob. Bu. in auth. si quis in aliquo documento. dicit, quòd si narratur aliquid per iudicem seu notarium illa die, seu in illo loco actum esse, quòd illa die seu illo loco tunc non potuit fieri, nõ facit fidem. & ita intelligitur dicta auth. si quis in aliquo documento. ideo si dicit iudex in sententia, litẽ corã nobis cõtest. &c. nõ probat litis contestatioonẽ, nisi in præiudiciũ præsentis & patiẽtis hoc inseri in sentẽtia, & nihil opponentis. argu. l. optimã. C. de contrah. stipu. non inter extraneos, secundũ eundẽ Iacob. in d. l. optimã. Si uerò narrat aliquid, quodt unc & illa die fieri potuit tũc probat. & ita intelligitur gl. in l. i. C. de fide instr. & iure hastę fisca. lib x. Bal. uerò in l. optimã. C. de cõtrahẽ. stipula. dicit post Inn. in c. cũ in iure. de off. deleg. in gl. hoc uidetur, ꝙ uerbis enũ
6 ciatiuis † notarii generaliter creditur de his, de quibus tabellio testimonium fert de uisu: ut cùm dicit actum in tali loco: uel cùm dicit præsentibus talibus testibus: sed si in instrumento sententiæ aliquid enunciatur per notarium, quod potest interuenire, cùm enũciatur: exẽplũ, quia dicit facta citatione, & de re tali, statur enim tunc in hoc instrumento sententiæ, quòd citatio & admonitio præcessit, per Ioann. And. in addi. Specu. in titul. de citatione. secus autem si talis actus interuenire non potuit: tunc ut quia dixit, uiso libello, non propterea probatur libellus oblatus: uel quia dicit litem contestatam. nam non probatur litis contestatio, nec creditur ei, nisi de litis contestationo appareat: & hoc

hoc no. Innocen. ibi in cap. cum in iure. & cap. quoniam contra falsam. ut superius est dictum. & probatur in l. i. C. de fide in strumentorum, & iure hastæ fisca. lib. x. Et propterea si unum instrumentum de alio facit mentionem enunciatiué, nisi originale ostendatur, non facit fidem. in auth. si quis in aliquo. allegata. & ibi Barto.

Enunciatiua uerba in contractibus.

SVMMARIVM.

1 *Verbis enunciatiuis quando stetur.*
2 *Instrumentum non probat id, super quo non est confectum.*
3 *Casus in quibus uerba enunciatiua, habent tacitam dispositionem.*
4 *Verba enunciatiua emissa simpliciter propter se, disponunt in eo genere dispositionis, quod tunc geri potest.*
5 *Iuramentum testatoris interpositum super uerbis enunciatiuis, an operetur dispositionem quando agitur de præiudicio tertii.*
6 *Venditio facta iudicis auctoritate legitimè facta præsumitur.*
7 *Res inter alios acta non præiudicat.*
8 *Fictio quando requiratur, & nõ ueritas nunciationis actus.*
9 *Conuenitur actione utili qui expreßè fatetur.*
10 *Verba enunciatiua quando præiudicium afferant.*
11 *Assertioni an semper credatur.*
12 *Confessio emanans inter prohibitos an probet.*
13 *Verba enunciatiua quando inducant probationem, non autem dispositionem*
14 *Verba narratiua alterius instrumenti inter easdem partes an faciant probationem.*

SI uerò, uerba enunciatiua proferantur in contractibus. Bald. in d. l. optimam. allega dicit, quòd uerbis enun
1 ciatiuis inter contrahentes † statur, quã do contrahentes sunt tales, quòd sibi præiudicare possunt, uel sunt tales contrahentes, in quibus lex fraudem non præsumit inter se. Ita no. Bar. in l. si fortè. ff. de castren. pecul. & per eundem in auth. hoc ius porrectum. C. de sacrosanct. eccle. Vnde Bar. in d. l. si fortè. allega. dicit sic. hæc lex facit in argumentum ad infinita, nos dicimus in l. optimam. C. de contrahen. stipula. quòd uerba enunciatiua in contractibus probant inter easdem partes: ego dico, quòd illud est uerum: quando illa uerba enunciatiua emanant super eo, super quo partes possunt renuntiare, aut sibi præiudicare: aliàs uerba enunciatiua non probant, nisi probentur: ut l. si fortè. pro hoc dico in quæstione, si aliquis donauit alicui pro bonis meritis, & seruitijs habitis, & receptis, si quidem ista donatio fit ab eo, qui posset donare liberè nullis præcedentibus meritis: tunc ista uerba enũciatiua inducunt dispositionem, & probationem inter easdem personas & partes: sed si de necessitate requirantur benemerita, & aliàs donare non posset: tunc illa uerba non probarent merita præcessisse: sed esset probatio facienda: ut no. in l. si donationem. C. de colla. Si uerò enunciantur ea, quæ non sunt de substãtia actus. Exemplum, si enunciantur fines plebanatus, non statur eis, nisi partes de finibus dispo nere possint. de censi. c. cùm olim. per Innocen. & Ioan. Andr. de priuil. cap. si Papa. lib. vj. & per Inno. in cap. cùm inter R. de elect. Ange. in l. cùm aliquis: de iure deliberã. dicit, quòd uerba enunciatiua inter ipsos contrahentes, qui possunt de re, de qua enunciatur, disponere, probant, & dispositionem inducunt, inter alios non probant: & ideo si inter Episcopum Florentinum & Pisulanum confinentes, in instrumẽto inter eos cõfecto, dicantur, & apponantur talia uerba enunciatiua: actum in tali domo, posita in finibus Episcopatus Florẽtiæ. per hæc uerba enunciatiua probabitur domum & solum esse de diœcesi Florentiæ. sic intelligitur quod habetur in l. optimam. C. de contrahen. stipu. Bal. uerò in d. l. optimam. dicit, quòd si notarius dicit actum in tali loco in districtu Perusij: & hoc reperitur scriptum in multis instrumentis, quod præsumitur esse uerum, quòd sit de districtu Perusij, secundùm glo. d. l. optimãs allega.

allega. sed per unum instrumentum non probatur, quòd sit de districtu: quoniam
2 instrumentum † non probat id, super quo non est confectũ. & licet ista demonstratio in districtu Perusij esset falsa: tamen ista demonstratio non uitiat instrumentũ, secundùm Innocen. in dicto cap. cùm in iure. & in cap. quoniam contra falsam. allega. ubi dicit, quòd non creditur instrumento, nisi in his quæ eodem die, & loco fieri potuerũt & in esse produci. Alia uerò sunt enũciatiua, quæ nõ possunt probari per tale instrumentum, nec de illis intelligitur tabellio rogatus. & dicas glo. positam in l. optimam. alleg. esse ueram, si forte inter duos plebanos de finibus contendentes: & ad quos plebanos ipsorum finium dispositio spectabat, si talia uerba enunciatiua in eorum instrumentis scripta reperiantur: aliàs secus, ut exemplum: si inter duos priuatos notarius conficit instrumentum, & dicit actũ in tali loco de finibus talis plebanatus: & ita intelligitur gl. in l. cùm aliquis. C. de iure deliberan. Iacob. But. in d. l. optimam. dicit. Aut instrumentum continet ea quę secundùm tempus instrumenti confecti fieri potuerunt, & tunc probat ita esse cõtra omnes: ita loquitur gl. in l. i. C. de iure hastę fisca lib. x quæ dicit, quòd si in instrumento interuenerunt solennia, quòd præsumuntur omnia contenta in ea esse uera: aut continet seu enunciat ea, quæ secundùm tempus instrumenti non potuerunt interuenire, neque fieri & tunc non probat in præiudicium aliorum, seu tertii: sed in præiudicium patientis sic inseri in instrumento: unde si iudex præsentibus partibus ferat sententiam & dicat in ea litem contestatam coram nobis legitimè &c. sententia probat litis contestationem inter partes, quæ passæ sunt inseri in sententia, nòn inter alios: ut superius sępe est dictũ. Cy. uerò in l. i. C. de falsa causa adiect. lega. dicit, ꝙ si uerba enũciatiua proferuntur in contractibus inter uiuos: tunc regulariter non habent tacitã dispositionem: & ideo non habẽt locum remedia quæ ex dispositione competunt: ut ff. depositi. l. Publia. §. Lucius.

3 Fallit in casibus: unus † est, ubi tacitam despositionem important. uerbi gratia, interrogatus quis in iudicio, cõfessus est se debere: illo casu habent effectum: ut ff. de interroga. actio. l. de ætate. §. qui interrogatus. & ff. de dona. l. quidam in iure.

Secundus casus est ubi enunciatur inter uiuos ad liberãdum, & adijcit salario præsente: nam tunc inducunt dispositionem fauore liberationis, & possunt dici pactum: ut ff. de pact. l. tale pactũ. in princip. argumen. ff. de actio. & oblig. l. Arrianus. licet gloss. uelit in d. l. tale pactum. dicere, quòd ideo ibi habent effectum, scilicet dispositionis: quia referuntur ad uerbum confiteor te nolle teneri: sed si simpliciter & merè intelligerentur: tunc non haberent dispositionem. & sic ibi glo. adderet ad l. quod non est dicendum. Bald. uerò in l. ex his uerbis. C. de testamen. milit. dicit, ꝙ cõfesio est quid enunciatiuum sicut contestatio: ut not.
4 in l. non nudis. C. de proba. uerba † enunciatiua emissa simpliciter propter se disponunt in eo genere dispositionis: quod tunc geri potest: quia debent aliquid operari. ut l. ex hac scriptura. ff. de donatio. secus uerò si emanant propter aliud, quod tunc non erat in fieri iure impediẽtis: unde uerba enunciatiua circa ea, quæ non consistunt in consensu, non inducũt dispositionem per actum uerborum enũciatiuorum, sed per realem actum, qui probatur uerbis: ut l. Publia. §. fina. allega. si autem esset talis actus, qui sic geri possit, tunc talia uerba enunciatiua disponerent: ut l. quidam. in fi. ff. de cõsti. pecu. nisi errore: ut l. fi. eo. ti. & in l. optimã. C. de cõtrah. stipula. & nõ fuerũt ibi simpliciter uerba enunciatiua, quia ille, qui cum alio ibi contraxit, contraxit tanquam cum tali: & ex illa qualitate pendet acquisitio talis actus, & uidetur non simpliciter enunciare: sed confiteri illum talem esse talem: & ideo nõ potest negare: quia ueniret cõtra suum contractum: & in l. uerba. C. de testamen. uerba enunciatiua ideo non disponunt: quia ibi illa uerba enunciatiua negabant actum uerũ de præterito: & ideo non disponunt propter

pter ipſius ueritatis naturam ipſis uerbis mendacibus reſiſtentem : ſecus autem ubi uerba enunciatiua non habent contrariam ueritatem,uel habent,ſed talem quę per pœnitentiam tollitur, & tolli po teſt:ut in d.l.uerba.no.Item iuramentum
5 † teſtatoris interpoſitum ſupra uerbis enunciatiuis non operatur diſpoſitionẽ, quando agitur de præiudicio tertii.& ita loquitur l.uerba.alleg.ſed duntaxat,quãdo agitur de præiudicio teſtatoris, aut eius hæredis.& ita loquitur authen.quod obtinet. C. de proba. Item ſpeciale eſt propter auctoritatem decreti, pro quo præſumitur accedente ei teſtimonio publici inſtrumenti enunciantis ſolennitates intereeſſiſſe,quando partes erant pręſentes & neutra contradixit : ſed tacite utraque conſenſit: & ſic quòd prius erat contradictio facta, eſt conuentio & conſenſus: ut l.i. C.de rela. & operatur, ꝙ dictis uerbis enunciatiuis, referentibus actum de præterito ſeparatum à præſenti,credatur : iuxta not per gloſ. in l.1. C. de fide inſtrumen.& iure haſtæ fiſca. lib. x.Ange.uerò in l. Imperarores.C. de priuile.cred.in gloſſ.fin. ibi ſecundum Ioan.
6 ſic dicit,decidit iſta glo. ꝙ uenditio † facta auctoritate iudicis præſumitur facta legitimè,& ſic præſumuntur ſolennitates extrinſecæ. & idem tenet gloſſ. in l. i. C. de fide inſtru.& iure haſtę fiſca. lib.x. quod tenuit Dyn. ſi inſtrumento uenditionis ſaltem ſit mentio de omnibus ſolennitatibus. & ita intellexit illam gloſſ.

Sed huic opi.obſtat.l.quæcunq;.§.fin. ff.de de publi.eo, quia enunciationi factæ in inſtrumento in præiudicium tertij nunquam ſtatur, quando enunciata non poterat interuenire tempore confectionis inſtrumenti, ſecundum Innocen. & Ioann.Andr.in c.quoniam contra falſam. de pr batio. licet ſtetur in præiudicium ipſorum contrahentium: ut l.optimam al leg.& ibi ꝑ Iaco.Butr.nã poteſt defenſare glo.d.l.Imperatores.& d.l.i.C.de fide inſtru.& iure haſtę fiſca. lib. x. alleg. niſi dicas quòd ſpeciale ſit propter auctoritatẽ decreti, ſecundum Ange uide per Bal. & alios doct. de materia in l. ſciẽdum. de uerbo.obligatio.& Innocen.in d. c. quoniam contra falſum.alle.dat pro theorica,quòd ſi notarius aſſerit aliquid, quod dicit non ſub illo die factum,quòd in illo non loquitur tanquam notarius. ut puta hodie conficit inſtrumentum mutui, & aſſerit,quòd heri in ſua pręſentia fuit numerata pecunia, nil probat de numeratione : quia tempore numerationis non fuit rogatus,ſed hodie imò quòd eſt plus licet falſum diceret, non punitnr pœna falſi: quia loquitur ut priuata perſona, & non ut iurata perſona ſeu publica,ſecundum Bald.in d.l.ex his.C.de teſta.mili.& ſecundum eum ibi ſpeciale eſt in principe, ut eius uerbis enunciatiuis in facto proprio credatur:ut in cle.i.de proba. ſic creditur aliquid referenti ſine die & con ſule, ut prima conſti. C. §. fin. Bald.in l. cùm quis.C.de iure deliberan. dicit not. argu. ꝙ licet dicat inſtrumentum actum in ponte nouo Peruſij diſtrictus non tamẽ probatur pro hoc, quòd ſit Peruſini
7 diſtrictus:quia res inter † alios acta, uel dicta non præiudicat:ſed inter ipſos contrahentes præiudicat, unde ratione taliũ uerborum Peruſii ſortitur forum:nec poteſt declinare forũ, licet neget eſſe de diſtrictu.C.de contrah ſtipula.l.optimã.Itẽ quòd dicit gloſſ. in d.l. cum aliquis. quòd per uerba enunciatiua inſtrumentorum non probantur fines plebanatus, hoc uerum, niſi inſtrumenta antiqua hoc atteſtentur:nam probant communem opinionem hominum, quæ præſumitur eſſe uera:de flumi.l.i.§.1. de fundo inſtr.l.cum de larionis.§.aſinã.de infamibus.l.athletas.in princi. de ſupel. lega.l. Labeo. de condi.& demon.l.in teſtamẽto la.i. & cõſidera, ꝙ aut tabellio aliquid deſcribit in inſtrumento circa circunſtãtias & dic, ut modò dixi:aut circa qualitatem perſonarum, & tunc aut in actu obligatiuo, & dic ut in l. optimam. alle. aut in non obligatiuo ipſius: & loquitur l. ex his C. de teſtamento mili. Aut eſt quæſtio uolũtatis, aut eſt queſtio alterius ueritatis, ſi quidem eſt queſtio uoluntatis,& ſtatur inſtrumento. C.de proba. l. cum precibus.aut ſunt uerba enũciatiua:& tunc dic

ut per

ut p Cyn.& Dy.in l.ex his uerbis. C. de testamento mili.si uerò est quæstio ueritatis,& tunc refert,aut talis ueritas poterat tunc in esse produci simul cũ uoluntate: quia uoluntas erat causa ueritatis. & tunc supposita uoluntate, probata est ueritas.ff.de donatio.l.ex hac scriptura. aut talis ueritas nõ poterat tunc in esse produci sola uoluntate:& tunc aut sunt uerba prolata per modum confessionis: aut per modũ nudæ enunciationis: primo casu,aut confessio habet annexam dispositionem eius generis: & non cuius est assertio,seu confessio,aut diuersi generis, & etiam naturæ:aut neutram.primo casu loquitur lex, generaliter.C.de nõ nu.pecu.declaro hoc etiam, si nõ confiteor me debere decem ex quodam contractu, q̃ per chirographum,uel stipulationem, uel constitutam pecuniam promitto. certè cũ tali cõtractu,scilicet, stipulationis, & constitutæ pecuniæ quælibet causa congrua statur scripturæ:ut d. l. generaliter. Secundò casu loquitur lex,in cõtractibus eo.tit.declaro: nam si confessio mutui probaret ipsam naturalitatem,ista confession non congrueret chirographo,id est, contractui literarum, in quo requiritur
8 †fictio,& non ueritas nunciationis actus: unde post biennium non probat ueram numeratione:ergo bienninm nescit contractum literarum,non prima ueste, sed secunda, id est, confirmatoria: nam prima tunica istius contractus sunt literæ: ut instit.de literarum obligat.& iste contractus est æquipollens naturali,sed non per oĩa:ut not.in l. assiduis. C. qui po. in pig.habe.in glo.de dote confessata. quia glo. est uera.quia priuilegium tacitæ hypotecæ datur actioni: & non reperitur hoc priuilegium indultum.

Ex prædictis etiam apparet ratio l. Aurelius. §.fin. de li. lega.nam ibi causa erat de genere contractuum, & dispositio erat à genere legati. unde illa causa non potest supponi pro uera: quę haberet suum causatum perimere:ut l. si creditori. ff. de leg. i. tamen de ęquitate cano.ille §.non continet ueritatem. i. q. ii. c. quoties cordis oculus. & ar. extra de successi.ab inte.c.si.Tertio casu q̃n confessio nullã habet annexam dispositionem, expressam, uel tacitam: & tunc refert, an est ueri rememoratiua, & non disponit: sed refert retro dispositum.ff.deposi. l.Publia.§.fin.Contractus enim depositi ibi non contrahitur:quia nõ põt contrahi nisi uno mõ,scilicet re:aut est falsi enunciatiua:& tunc aut p errorẽ, & nihil operatur.ff.de constit.pecu.l si. aut ex certa scientia:& tũc q fatetur formiter, id est,
9 cũ eã expressa † conuenitur utili ex eadem causa:argumen.ff.de iureiur.l.si duo §.fi.& si informiter,id est,sine causa:tunc potest conueniri condi.ex l.si quis argentũ. q̃a uidetur donare:arg.ff.de uer. obliga.l.si diuortio.aut dubitatur & in dubio præsumitur confessio uera.ff.deposi.l. si. fallit in mutuo & dote,ubi non pręsumitur ueritas præcessisse,sed spes ueri, nisi post sua tẽpora.ff.si cer.pe.l. qui pecuniẽ C.de nõ nume.pecu.l. si ex cautione. Itẽ fallit.ff.de proba.l.qui testamentũ. ff. de leg.iii.l.cum quis decedens.§. codicillis. de dona.ante nupt.auth.sed iam necesse. & in l.per diuersas. C. de mandati. & in singulis istis casibus propriam rationem inuenies. Si autẽ uerba enunciatiua sint aliter commemoratiua, quam per modũ confessionis tunc aut negãtur contraria ueritati,& nõ statur eis. C. testam.l. uerba.nisi talis ueritas possit annihilari ex uoluntate loquentis,ut ibi not.secundum Ioan.aut sunt enunciatiua alterius euentus,& dic ut l.peto.in prin.ff.de leg. ii. & de usufr.lega.l generali.in princi.& adde no.ff.de rei uendica.l.emptor.§.fin.& de leg.ii.l.Titia.§.Lucius.cum simi.Ang.in l. i.C.de iure hastæ fisca.lib. x. dicit uerbis enunciatiuis notarii asserentis, aliquã solennitatem interuenisse, non creditur,nisi quatenus probatur:ut in corpore de tabu.circa princi. & habeẽ plenè p Innoc. in c.q̃m cõtra falsam.alle.de quo in auth. si quis in aliquo documẽto. & in corpore unde sumitur: nisi notarius dispositiuè,& & non enunciatiuè testaretur,ex eo:quia de qualibet solennitate conficit instrumẽtũ:sed uidetur q credatur uerbis enunciatiuis notarii,quãtũ pertinet ad preiudiciũ con-

contrahentium.ut in l.optimam. C. de cõtrahen.stip. & in l.cum aliquis. C. de iure deliberand. & Hoc ueritas est,sed hoc in quantum agitur de praeiudicio tertii:ut l. i. allegat. de iure hastae fisca. lib. x. & in quantum d.l.optimam.allegat.uidetur di-
10 cere quòd uerba enunciatiua † inferunt praeiudicium : est uerum in contractibus, in quibus partes possunt sibi ipsis praeiudicare,non autem extraneis: & ideo non probantur per eos fines plebanatus,quã do super eis sibi praeiudicare non potuerunt. Io.uerò de Imo.in l.sciendum. ff.de uerbo.obli. sic dicit. Ang. dixit in l.sciendum.quòd ubicunque per partes in instrumento aliquid enũciatur super illo,super quo partes habent potestatem disponendi, statur eorum assertioni: & sic intelligitur l. optimam allega. & sic itelligitur glos. in l. cum aliquis. C. de iure delib. secus si super eo disponere non possint. sic intelligitur quod no.de finibus in d. l. optimam.sed tu dic,quia ad praeiudicium partium inter quas conficitur instrumentum,statur uerbis enunciatiuis in instrumento etiam si non habeat potestatem disponendi:ut probatur in d. l. optimam. sed in praeiudicium tertii non: ut in auth. si quis in aliquo.C.de eden.& ideo per instrumentum confectum inter aliquos nõ fieret praeiudicium uillae quae debet resarcire damnum illi, cui est illatum intra fines plebanatus, si dicant esse de finibus plebanatus:& hoc probatur per solum instrumentum confectum inter partes. partibus autem bene praeiudicatur si deberent fortè decem solui gabellae uille de tali contractu inito intra fines plebanatus.& conclude si in instrumento fit mentio de solennitatibus extrinsecis , tunc praesumitur , & probatur si possibile fuit tunc illas interuenire tempore confecti instrumenti.& ita debet intelligi l.i. cum sua gloss.C. de iure hastae fisca. lib.x.si uerò interuenire non potuerunt tempore confecti instrumenti, & tunc inter easdẽ personas praesumitur. l. optimam alleg. dummodo sit talis solennitas, cui partes potuerunt renunciare,seu dummodo personae sint habiles ad renunciandum illi solennitati,alias secus.arg.l. doli exceptio. §.diuersũ.ff.de noua.& arg. eorũ,quae habentur in l.cùm his.§.sed cùm his.ff.de trãsac.& de castren.pecu.l.si fortè. & C. de colla.l.si donatione.& adde casum l.praedia.cum ibi no.ff.de acquir. poss. quia licet in instrumento confecto in alienatione rei dicatur talis uendidit, & tradidit tali talem rem,licet traditio tunc non potuerit interuenire : operantur tamen dicta uerba,ut uideatur data licentia apprehẽdẽdi possessionẽ auctoritate ꝓpria: ut ibi no.& dicit Ludo.in l. Aquilius.ff.de dona.quod si pater dicat,se donasse filio pro
11 pter eius merita praecedentia: an eius assertioni seu enunciationi credatur, & statur.dicit Bal.in l.illud.C.de sa.san. eccle. ꝗ aut exprimit̃ certa qualitas meritorũ, & statur tũc eius assertioni:ut l. Aquilius. alle.Aut exprimuntur merita in genere : & tunc non statur eius assertioni nec dicta uerba probant:ut C. de col l. si donatione.in glos.& in anthen unde si parens. C.de inoffic.testa. Bar. uerò in l. si fortè. C.de castren.pecu.dicit, quòd uerba enũciatiua à contrahentibus prolata super his, quae non pendent à mera eorum uoluntate,uel potestate, nihil operantur,neque probant: probatur hoc per l.si fortè. alle.& per glo.in d.l.si donatione. Item quòd licet uerba enunciatiua prolata ab eo,qui posset non praecedentibus meritis donare liberè , inducant probationem meritorũ:ut l. Aquilius Regulus.ff.de donattamen prolata ab eo, qui non potest liberè donare,nisi benemeritis praecedentibus,ut à patre respectu filii in potestate cõstituti,nõ inducunt probationem meritorũ:& iden oportet aliter probari : ut in gl.magna d l si donatione.ibi , nec inspecto,si dixerit pater,dono ut extraneo. & istam conclusionem cõmuniter sequũtur doct.& Bal. in l.si donatione.alle.referẽdo Nico.de Mat.Huius autẽ est ratio,quia
12 cõfessio emanãs inter†prohibitos:ut hoc casũ nõ est probationis inductiua:ut l. qui testamentum.ff.de proba.& de leg. iii.l. cũ quis decedẽs.§.codicillis. & de ista cõfessione benemeritorũ an probet,& quid operetur,uide per Bar. & Bal.in l.p diuersas.

sas.C.manda.& per Bal.C.ne liceat pot. l.ii,imò secundum I.udo.d.l.Aquilius.uelle uidetur, quod nullo modo debeat stari dictæ assertioni ad euitandas fraudes: ut l.conuenire.ff.de pact.dota. tamen secundum hoc hodie nulla donatio egeret insinuatione:quia semper hodie in omnibus instrumentis ponitur, dedit, donauit propter eius grata & accepta seruitia. Cy. uerò in l. testamentum. C. de iur. & fac.igno. dicit quòd uerba enunciatiua emissa per modum confessionis, ꝑ uerba dispositiua inducunt dispositionem & obligationē.C.de postu.l. si sub specie ut si cōfiteor illos libertos esse meos, & eis libertatem do.si uerò sunt tantummodo enunciatiua,non emissa dispositiuè, tunc non præiudicant,nisi quantum ad probationē:ut l.Publia.ff.depositi. §.fin.& tunc est uerum, quòd inducunt probationem, quādo animo cōfitendi proferuntur:alias si nō intenderet cōfiteri, tunc nō operantur probationem:uerbi gratia, dominus obuiam seruo dicit, Bene uenias liberte me.nihil operantur, quia uerba, quatenus carent consensu seu effectui consensus nihil operantur.ff.de act.& obli.l.obligatio.ad fi.& in authen.de exhiben. reis. §.illud.& §.scimus.colum.vi.&c Bar. uerò in l.ex hac scriptura.ff. de dona. dicit, ꝙ uerba enunciatiua apposita in contractibus,si proferantur ad liberandum, dispositionē faciunt:ut l.tale pactū. in prin. ff.de pact. & hoc uerum, quando uerba enunciatiua sunt emissa principaliter ꝑpter se: sed si ob aliud incidenter tunc non inducerent dispositionem:ut l. cum precum.C.de libera.causa.Si uerò uerba enunciatiua proferuntur ad obligandum, tunc distingue, aut emittuntur principali-
13 ter propter se, † & tunc inducunt probationem, non autem dispositionem, ut l. Publia §.fi.ff.depositi. si propter aliud & tunc aut in contractu aliquo inter præsentes celebrato, & tunc inducunt dispositionem, seu probationem, donec probetur contrarium,ut l. optimam. alle. & l.quidam. ff.de proba. si simpliciter sunt emissa absenti tunc probationem non inducunt,ut l.epistola.in princ.ff. de pac.& l. nō nudis.& l.nō epistolis.C. de proba.

Ad unum tamen est aduertendum, ꝙ si illa uerba enunciatiua proferuntur super aliquo iure, in quo sit dare quasi possessionem illius iuris, cōstituunt illum,ad quem uerba dirigūtur, possessorem illius iuris,ut l.nō nudis.& l.non epistolis. alle. & l.fi.ff.de proba.ubi autem dixi inducere dispositionem, intelligas semper inter præsentes,uel inter absentes per nuncium uel epistolam. Idem Bar. in consilio suo, quod incipit,quidam Petrus Matthæi de urbe ueteri.dicit, ꝙ aliquando in instrumento continentur aliqua dispositiuè, & illa probant, & ad illa refertur iuramentum in instrumento appositum, & in illis operatur, aliquando instrumento continentur quædam enunciatiuè de his, quæ fuerunt gesta tunc tēpore contractus,seu confecti instrumenti,puta quia qui confitetur recepisse,& habuisse tūc tale quid, &c.& tunc idem est, quia probant, & dispositionem inducunt, & ad illud etiā iuramētū refertur: quia cū sit gestum tunc ab ipso contrahente, uidetur iuramentū interpositum pro obseruatione prædictorum:& ita loquitur in authē. sacramenta puberum.ibi,de contractibus rerum suarū nō retractandis. C.si aduer. uend.aliquando in instrumento quædam alia enūciatiua ponuntur de preterito,de his,quæ sunt gesta per alios,uel de aliis, quæ tēpore celebrati contractus geri non potuerunt:& tunc per tale instrumentū nō probantur,nec iuramentū in eo appositū ad illa refertur:ratio, quia dictum limitatur secundū causam , uel rationem: ut l.hæc. actio.de calum.de his, quæ in testa.dele. l.cancellauerat.,de leg.ii. l. cum pater.§. dulcissimis. sed cū iuramenti fuit pro obseruatione prædictorum : sed in eo,quod est iam factum,& præteritum,nulla cadit obseruatio:nam imò cū ex facto proferentiū nō depēdet melius ergo debuissēt cōcipi uerba iuramēti , si quis uellet , ꝙ ad prædicta referuntur,uidelicet ꝙ iuraret ea,q̄ narrata sūt,uera esse.& tūc haberet locū auth.q̄d obtinet.& l.rationes.C. de ꝓba.& de leg.iii.l.cū quis.§. codicillis. & idem Bar.in consilio suo,q̄d incipit Quæritur

ritur in dubio reuocatur, ait Franciscus. 14 dicit, q uerba narratiua † seu enunciatiua alterius instrumenti seu negotii inter easdem personas, inter quas dictum instrumentum, seu negotium, de quo fit mẽtio fuit celebratum, faciunt probationem ut l. optimam. alle. ff. de edil. edic. l. quero. in fi. ff. de inoffic. testa. l. multum interest. & facit quod no. ff. de nego. gest. l. Pomponius. scribit. ubi ratihabitio facta, parte absente, sufficit.

Item fauore dotis uerba enunciatiua inducunt plenam probationem: ut l. ii. C. de dot. promis. & ad minus semper in dote faciunt semiplenam probationem. & dicit Bar. in suo cõsilio, quod incipit, Titius & Seius fratres uenerunt ad diuisionem & dicit Bar. in authen. si quis in aliquo documento. alle. & Bal. in notulis feu. in c. i. quòd si instrumentum dicit, q capitulũ uẽdidit precedentibus legitimis tractatibus habita licentia Episcopi &c. quòd ista nõ probantur per hoc instrumentum, licet uideretur, quòd sic inter easdem personas, per l. optimam. alle. sed dicta lex debet intelligi in personis, quæ possũt sibi præiudicare confitendo, alienãdo, & obligando, secus in aliis. ratio, quia eadem facilitate, qua uẽdũt, eadẽ facilitate ista uerba asserunt: ut l. doli exceptio. § diuersum. ff. de noua. & qñ quis dat alicui pecuniam, ut mercatori, uel ut artifici, uel tibi confitenti te artificem, uel mercatorem, an probent istum esse talem? dic per Bar. in l. si donatione. C. de colla. & & per supradicta per Bar. in l. si fortè. de castr. pecu. potest decidi presens dubium.

Enunciatiua uerba in ultimis uoluntatibus.

SVMMARIVM.

1 *Verba enunciatiua in ultimis uoluntatibus, quomodo emittantur.*
2 *Verba hæc narratiua quando disponant.*
3 *Verba enunciatiua in oneratum relata, non disponunt.*
4 *Affirmare nostrum, uel negare, non facit aliter rem se habere.*
5 *Verba causatiua in præteritum non inducunt legatum, imò præiudicant.*
6 *Verba negatiua dominij, aut obligationis, quid importent.*
7 *Verba enunciatiua per testatorem, quot effectus habeant.*
8 *Fauor libertatis & ultimæ uoluntatis an causa sufficiens.*
9 *Verba quæ non continent certam quantitatem, uel speciem quando inducant dispositionem.*
10 *Verba enunciatiua probant in contractibus sed non disponunt.*
11 *Verba enunciatiua simpliciter quæ sint.*
12 *Testator an possit confessionem reuocare.*
13 *Potest contrahi in ultimis uoluntatibus.*
14 *Actus ambiguus in testamento, an possit declarari.*
15 *Confessio facta in fraudem non ualidatur iuramento.*
16 *Assertio facta in ultima uoluntate, an probet dominium, & obligationem.*
17 *Confessio absente parte facta, an probet.*
18 *Confessio quando simulata præsumatur.*
19 *Iure confessionis quod non ualet an ualeat iure legati.*
20 *Deterioris conditionis esse non debet confessio iudicialis, quàm extraiudicialis.*
21 *Hæres an possit uenire contra uoluntatem defuncti.*
22 *Verba quando operari de præterito, & induci de præsenti possunt, & quando non.*

SI uerò uerba enunciatiua proferantur in ultimis uoluntatibus: & tunc dic 1. uerba enunciatiua emissa propter se principaliter ut l. ex hac scriptura. ff. de dona. ad grauatum directa: ut no. glo. in l. peto. in princ. ff. de leg. ii. l. scienter. & l. ii. C. de fal. cau. adiec. eorum, quę per defunctum sunt disponibilia: ut l. i. C. arb. tute. & l. cum pater. §. pater filio. de leg. ii. dispositionem inducunt, quatenus uerborum significatio seu natura patiatur: ut l. Titia. §. Caius. ff. de lega. ii. aliàs si propter aliud proferuntur incidenter: ut l. ex his. C. de testa. mili. ad oneratũ directa: ut l. uerba. secũdũ unã lectu. C. de test. & l. generali. ff. de usufruct. leg. errore seu ignoranter quæ p defunctũ non sunt disponi-

ponibilia quatenus uerborum significatio, seu natura non patiatur, dispositionē non inducunt. & dic quòd uerba enunciatiua † in ultimis uoluntatibus, quæ emittuntur propter aliud, quandoque emittuntur per modum modi, aliquando per modum demonstrationis, aliquando per modum conditionis, aliquando per modum causæ, aliquando per modum modi, tunc disponunt, ut l. fi. C. de his, quæ sub modo. uerba enunciatiua, quæ emittuntur propter aliud per modum conditionis distingue, aut in eis non est expressa certa quantitas, uel species, aut fuit expressa, si non est expressa, tunc non disponunt, etiam si in modo dispositionis fuissent prolata, in l. Titia. in prin. ff. de leg. ii. & l. cum post. §. gener. ff. de iure do. si fuit expressa certa quantitas, aut species, aut quæris, an inducant. dispositionē in eo, quod deuenit in conditionem, aut in alio antecedēti uel consequenti, quod poterat per testatorem induci, & inducunt dispositionem, si erat antecedens necessarium, ut l. Proculus. ff. de usufru. in in prin. l. denique. ff. de pecu. leg. & l. pen. de colla. do. fallunt prædicta, quando uerba conditionalia proferuntur per ablatiuos absolutos, ut l. in ratione. §. tametsi. ff. ad leg. Falci. Si uerò uerba enunciatiua emittuntur propter aliud per modum causæ, quādo in causa uenit aliquid, quod per testatorem poterat disponi, si errasset, inducunt dispositionem etiam quo ad actionem, secundum glos. in l. socer. §. Lucius. ff. sol. matr. & Inno. in c. fi. de succes. ab intesta. licet gloss. dicat, & teneat in l. emptor. §. ancilla. ff. de rei uendi. q̃ solum quo ad exceptionem, & ita, ut dictū est, tenet, & dicit Bar. in l. ex hac scripura. ff. de dona. Bald. uerò in l. uerba. C. de testamen. dicit, quòd uerba enunciatiua, aut negant preteritā ueritatem, aut enunciant ueritatem de futuro.

Primo casu, aut negant ueritatē rei, & dicit ut in l. Titia. §. Caius de lega. ii. aut negant ueritatem actus, & tunc si est talis actus, qui potest per pœnitentiam reuocari, & reuocatur ope exceutionis, sed si non potest per pœnitentiam reuocari, tunc talia uerba nihil operantur, ut l. uerba. C. de testament. in tex. & gloss.

Secundo casu, aut enunciant ueritatē persuasiuè, aut dispositiuè, uel præceptiuè: aut dubitatur.

Primo casu non disponunt: quia sapiūt causam impulsiuam.

Secundo casu disponunt: quia sapiunt causam finalem. ff. de usufruct. lega. l. generali in princip. & ff. de lega. ii. l. unum ex familia. §. fi.

Tertio casu, aut uerba enunciatiua sunt præteriti actus, non existentis: sed in postremum effectum tendentis commemorationem principaliter & propter
2 se prolata † & tunc disponunt. ff. de dona tio. l. ex hac scriptura. sed si sunt prolata incidenter propter aliud, tunc non disponunt. ff. de testamen. mili. l. ex his uerbis. nisi fortè sint prolata ad liberandum ab obligatione seu uinculo, quod possit tolli nullo consensu: ut ff. de pactis. l. tale pactum. in princip. sed si dicunt, quòd ibi fuerunt uerba dispositiua. Item ibi fuerunt prolata principaliter ad effectum liberationis. Si autem uerba enunciatiua sunt futuri commemoratoria: talis actus, qui dependet ex animo: & tunc aut diriguntur grauato, & uidentur directa per modum præcepti: aut diriguntur onerato, & tunc aut includunt dispositionem saltem ope exceptionis, ut ff. de rei uendicatione. l. emptor. §. ancillam. aut sunt uerba ab omni grauamine absoluta, & tunc nō disponunt ullo modo, ut not. in l. peto. in principio. ff. de legatis ii. & scias rationem l. Titia. §. Caius. ubi uerbis enunciatiuis falsam causam continentibus nihil operatur annexa dispositio. Et sic ratio, quia si causa esset uera, dispositio esset superuacua, ut l. petitor. ff. de liber. lega. si autem non esset uera tunc legatum fundatur super falsa causa finali, & ideo non ualet, nisi probetur, quòd testator non legare uoluit, ita quòd non fuerit causa finalis, sed impulsiua, quæ legatum non uitiat, ut ff. de conditio. & demonstratio. l. cum tale. §. falsam. gloss. tamen, ut dixi in l. emptor. §. ancillam. alleg.

dicit

dicit quòd in d. §. Caius. competit exceptio, non actio: sed falsum dicit quo ad dictum §. caius. sed quo ad dictum §. ancillam. dicit uerum. nam quia ibi filia possidebat, merito sufficit ei exceptio: iuxta nota. C. de collationib. l. filiæ. & l. si soror. Item etiam scias rationem, quare uerba enunciatiua † in oneratum relata non disponunt: ut not. in l. peto. in principio. ff. de legatis. ii. nam ratio est: quia uerba deprecatiua ad oneratum directa sunt potius consilii quam præcepti. & aliud est persuadere: aliud iubere. Item scias, quòd ratio l. ex his uerbis est quia non tenet principale dispositum facti sermo testatoris. C. de necess. seruis hæredi. institue. l. quidam. §. illo. ergo alia uerba, quæ sunt propter illud non tenet ff. de seruitu. urbano. prædiorum. l. iii. §. qui habet. Item ratio l. uerba. C. de testamen. est: quia nostrum affirmare,

4 † uel negare, non facit ueritatem aliter se habere. Cynus uerò in l. uerba. C. de testamen. dicit, quòd aut uerba testatoris sunt dispositiua, aut demonstratiua, aut causatiua, aut enunciatiua: si dispositiua, seruanda sunt: ut in §. disponat. in authentico, de nuptij. & l. prima. C. de falsa causa adiec. nisi sint iniusta, & impossibilia, tam de iure, quàm de facto. C. de inst. & substi. l. repræhendenda. de fideicommiss. lib. l. fin. & l. filius. ff. de condi. insti. & l. quidam. & de lega. i. l. apud Iulianum. §. fin. aut uerba sunt demonstratiua, siue uera, siue iusta sit demonstratio, non impediuntur relicta. ff. de auro & argen. lega. l. Quintus. & de conditio. & demonstra. l. demonstratio. in prin. & l. falsa. nisi testator errasset in demonstratione, non legatarii, si falsum sciuisset. ff. de condi. & demonstra. l. cum tale. §. fina. & de leg. i. l. legata inutiliter. Si uerò uerba sint causatiua, siquidem in præteritum, idem quod in demonstratione, seruandum est per eadem iura:

5 si in futurum, tunc † non inducunt legatū imò præiudicant. ff. de lega. ii. l. Titia. in princi. Si uerò sunt uerba enunciatiua refert, aut sunt emissa in præiudicium extranei & nō ualent: ut l. uerba. C. de testa. & C. de proba. l. exemplo. aut sunt uerba assertiua, aut negatiua: si quidem sunt assertiua, & præiudicant: ut ff. de dona. l. ex hac scriptura. & de lega. ii. l. Lucius. & de au. argen. leg. l. qui uxorem. de legat. iii. l. Lucius. §. i. Si uerò sunt uerba negatiua

6 † aut sunt negatiua domnii, aut obligationis: si dominii, non præiudicant, ut l. Lucius. §. Caius. de lega. ii. nisi aliud probetur, si sunt negatiua obligationis aut directè, ut talis mihi non debet, & tunc obtinet quod dicitur in l. i. C. de fal. cau. adiec. Si uerò indirectè, tunc obtinet, qđ dicitur C. de probatio l. rationes. & authen. quod obtinet. si autem nil tale obtineat, tunc nihil ualet. Io. uerò de. Imo. dicit in d. l. uerba. quòd aut testator loquitur dispositiuè, tunc ualet dispositio l. non idcirco. C. de codicilli. & l. cum pater. §. donationis. de lega. ii. aut loquitur causatiuè, & tunc dicunt quidā, q̃ aut est causa de præterito, & tunc tenet legatū, & si causa sit falsa si est de futuro, tunc secus. tu dic, quòd aut erat legatarius, & ualet, aut non, & tunc secus. In dubio autem dic, quod aut scienter disponēs, sciēs causam falsam esse, & tunc præsumitur causa impulsiua, & ualet legatum: sed in dubio, aut causa respicit legatarii commodum, & præsumitur impulsiua, ut l. ii. ff. de dona. aut disponunt demonstratiuè, & tūc aut uerba respiciunt indeterminatum, & futurum tempus, & tunc potius unam conditionem, quàm demonstrationem faciunt, ut l. Stichum, qui meus erit. de lega. i. l. nuper. de leg. iii. si autem uerba respiciunt determinatum & præteritum, uel præsens tempus, tunc demonstratio non uitiat legatum, ut C. de falsa causa adiec. per totum. aut proferuntur uerba enunciatiua, & tunc aut testator loquitur cum onerato, & non tenet dispositio, ut l. uerba. C. de testa. secundū unā lect. fallit in milite, ut l. ex his uerbis. C. de testa mēto mili. aut cum grauato, & tenet: ut l. peto. in prin. ff. de lega. ii. sed aliquando uerba enunciatiua, licet nō operentur dispositionē, operantur tamē aliquādo præsumptionē in preiudicium patientis ea inseri in instrumento, ut l. optimam. ff. alle. Itē

operantur, quia inducunt quandoque declarationem in dispositione: ut l. si seruus communis. ff. de stipu. ser. & l. cum aliquis. C. de iure deliberan. quia si dicitur in instrumento, talis seruus stipulatus est dominis suis talibus &c. licet non probetur per hoc seruus esse: declarat tamen respectu domini stipulatũ fuisse: ut d. l. si seruus. secundum Iacob. Butr. in l. rationes. C. de proba.

Item operantur in præiudicium hæredis, quando testator iurauit: ut in authen. quod obtinet. C. de proba. Idem Iac. But. in l. rationes. C. de proba. alle. & dicit, q

7 uerba enunciatiua prolata † per testatorem habent effectum tribus uel quatuor modis. Primò quia habent effectum dispositionis in testamento militis: ut l. ex his. C. testamen. mili. aliquando non operantur dispositionem: sed quandam præsumptionem in præiudicium patientis inseri ea in instrumento: ut l. optimam. alleg. & & §. item uerborum. insti. de inutili stip. Item operantur hoc: quia licet non probent, tamen inducunt declarationem in dispositione: ut suprà est declaratum. & dicit Dy. in l. i. C. de falsa causa adiect. q si uerba enunciatiua emittuntur propter se in ultima uoluntate, & referuntur ad personã honorandam: ut quia dico, scias q si bene te habeas erga hæredem tuum dabit tibi centum: tunc habent tacitum effectum. ff. de lega. ii. l. unum ex familia. §. fin. & l. i. C. de falsa causa adiect. Ange. autem in l. ex his uerbis. C. de testamen. mili. dicit, quod fauor tantum libertatis

8 † & ultimæ uoluntatis non est causa sufficiens, quòd uerba enunciatiua prolata principaliter propter aliud disponãt, sed disponunt concurrente fauore militiæ: facit C. de proba. l. non nudis. & l. non epistolis. & l. ii. C. de necess. seruis hæredi. instit. l. seruus. C. de lega. Si autem concurreret fauor in publico, & libertate, etiam in testamento pagani, talia uerba disponerent: ut l. si hæreditas. §. fi. ff. de testa. tutel. Exẽplũ, si testator enũciando seruũ liberum eum tutorem constituit, ut ibi patet. & conclude circa istum articulum ultimę uoluntatis, quòd si uerba enunciatiua proferuntur propter se, inducunt dispositionem in enunciatione: ut l. ex hac scriptura. ff. de dona. fallit si in perniciem tertii proferantur: ut C. de testa. l. uerba. si autem proferuntur principaliter propter aliud, conclude, quòd si in uim modi disponunt: ut quia non differt enunciatio à dispositione: ut l. si. C. de his, quæ sub modo. si autem proferantur in uim conditionis, non disponunt in enunciato: ut l. ex facto etiam agitato. ff. de hæredi. insti. si proferantur per modum demonstrationis, non disponunt in testamento pagani: ut l. ex his uerbis. alleg. Fallit in l. si hæreditas. §. fina. ff. de testa. tute. & fallit, fauore militiæ & libertatis. ut d. l. ex his uerbis. alleg. & l. Lucius. §. fin. de testam. mili. tamen in casu, quo nõ disponunt uerba enunciatiua, quo ad parandam actionem, saltem disponunt, quo ad parandam exceptionem: ut ff. de rei uendi. l. emptor. §. ancillam. secundum gloss. ibi, & secundum Bart. in l. cum proponeretur. de lega. ii. uerba enunciatiua in testamentis inducunt probationem eorum, quæ gesta dicuntur in testamento: ut est tex. in d. l. cum proponeretur, sed non eorum, quæ gesta dicuntur extra testamentum: ut l. Aurelius. §. fin. ff. de li. leg. & l. Lucius. §. fina. de lega. iii. & secundum Bar. in l. Titia. §. Caius. de lega. ii. sed secundum gloss. in d. §. Caius. uerba enuncia-

9 tiua, quæ non continent † certam quantitatem, uel speciem, non inducunt dispositionem quantum ad obligandum: inducũt tamen quantum ad liberandum: ut l. emptor. §. Lucius. ff. de pact. & l. certum. §. i. ff. de acceptilatio. & uerba enunciatiua quantum ad inducendum exceptionem sunt ita bene sufficientia in actione reali, sicut in personali: ut l. exceptiones. §. rei autem. ff. de excep. & secundum gloss. & Bar. in l. peto. in princip. de lega. ii. quædã sunt uerba dispositiua seu præceptiua. & illa, in quencunque referantur, dispositionem inducunt ut d. l. peto. in prin. quædam sunt uerba non dispositiua: sed magis enunciatiua futuri euentus, uel de precatiua: & illa, si referantur ad grauatum, inducunt dispositionem; ut l. unum ex familia.

§ fi.

§.si.de lega.ii. Si uerò referuntur ad onc ratum, & tunc non inducunt dispositionē: ut l.generali.in princip. ff. de usufru. leg. Ioan.autem de Imo in l.Titia.§.Caius.de leg.ii.dicit, quòd uerba enunciatiua in ultima uoluntate prolata: licet præsumptionem faciāt non tamen probant: ut l.Aurelius.§.fin.de li.leg.no.gloss.in l.i.C. de falsa causa adiec.& dic secundum eum ibi, quòd quædam sunt uerba enunciatiua propter aliud simpliciter emissa: ut dixit Bald.in l. Titia.de leg.ii.quæ nō disponūt: ut l.qui familiæ.ff.fami.ercis.nisi essent talia, ex quibus fundaretur intentio libelli. & ita intelligit l.cum percum.C. de libe.causa. Interdum sunt uerba enunciatiua propter se principaliter prolata: & tunc aut sunt negatiuè prolata: & non inducunt in effectu liberationem, ubi non procedit substantia debiti. si autem sunt assertiua, & affirmatiua: tunc si sunt assertiua seu affirmatiua obligationis, & non probant in ultima uoluntate: sed disponunt, nisi doceatur de errore.

10 In contractibus † autem est contra: quia probant: sed non disponunt. l.Publia. in fin. ff. depositi. & l.i. C. de falsa causa adiect. & idem dicit Bal. si sunt enunciatiua dominij: facit quod not.in l.falsa. C.de iur.& fac.igno. Si autem sunt assertiua possessionis in contractu probant.: licet non disponant in ultima uoluntate uidetur quòd non probent nec etiam disponant: quia non est in potestate testantis possessionē facti in alium transferre: licet dominium. fic.facit quod no.gloss. in l.si cum duobus §.idem.ff.pro socio. Lambertus uerò de Rampo.in suis distinctionibus in l.si dotē. C.de falsa causa adiect. sic dicit: si quæris an uerba enunciatiua habeant uim dispositionis, distingue: aut proferūtur in iudicio, aut extra: si in iudicio, habent uim dispositionis: exemplum. interrogatus in iure an sit hæres, uel an debeat? respondit quòd sic: tunc habent uim dispositionis.ff.de interroga.act.l. de ætate. §. qui in iure. & est idem, ac si expressè esset obligatus. & hoc est uerū, si est præsens, cui debet acquiri.ff.de interroga. actio.l. fin. quia sicut uera obligatio. non quæritur absenti sic nec hic. Si uerò proferuntur extra iudicium, de hoc dicetur infrà. aut emittuntur uerba enunciatiua in ultimis uoluntatibus per modum confessionis: & tunc aut uerba enunciatiua emittuntur non propter se principaliter: sed propter aliud, tunc non operantur dispositionem: ut d.§.Sticho liberto meo lego fundum. non enim sunt emissa ista uerba, liberto meo, propter se: sed propter personę designationem, ideo non habent uim dispositionis: nec uerba in instrumentis prolata, quæ non propter se principaliter proferuntur, proferentem obligant; utputa si dicis: talis cohæres meus possidet hæreditatem, quam peto dimidi, non uideris confiteri eum hæredē. ff. de lega.ii.l.Titia.in princip.ff.famil.ercis.l.qui familiæ. Sed secundum supradicta hoc habet locum in præparatoriis, & ante litem contestatam: aut proferuntur uerba propter se principaliter: ut dico, fateor à te me recepisse decem: non proferuntur ad aliud, nisi ad notificandum solutionem tuam. & non distinguo, utrum referantur uerba ad honoratum, uel oneratum: quia hoc casu idem est utrobique sed refert an ista uerba de sua propria significatione possint trahi ad legata, uel fideicommissa, uel non. si sic ut puta peto, quòd sis conuentus eo, quòd legaui tibi, tunc habent uim dispositionis. ff. de lega.ii. l. peto. ii. & iii.responso. aut uerba ex sua propria significatione non possunt trahi ad legatum, seu fideicommissum, nisi per exceptionem: & sic sunt uer-

11 ba † enunciatiua simpliciter, ut dico, Hæredes mei, fateor talem mihi soluisse, tunc aut ista uerba proferuntur gratia legatarii, & magis ad grauamen hæredis: utputa testator instituit uxorem suam hæredem: & dicit, uxor mea scio, quòd restitues hæreditatem meam liberis meis tūc fauore liberorum habetur ac si diceret, rogo te, quòd eis restituas.ff. de lega.ii. l.unum ex familia.§.pe.& §.fi.& si intelligitur.l.si dotē, C. de falsa causa adie. aut proferuntur uerba magis ad grauamē hæredis, quam ad prouisionem legatarii & non operantur dispositionē: utputa dicit

testator, lego tibi usumfructū talis fundi & scio, te consecuturum proprietatem, si gratus sit erga meum hæredem, uidetur hæredem grauare in eum casum, ubi eris sibi gratus, magis quã tibi ꝓuidere: & ideo uerba non faciunt dispositioné. ff. de usufru. lega. l. generali. in princip.

Sed an est uerum simpliciter, quòd uerba enunciatiua in testamento per modum confessionis probent. dic quòd Cy. in l. generaliter. C. de non nume. pecu. dicit quòd confessio facta in ultima uolũtate probationem inducit: utputa si testator dicit in suo testamento, Hæredes mei, ego debeo Titio centum. & dicit, quòd sicut emissa inter uiuos proficiunt ad probandum: ut l. Publia. §. si ff. deposi. sic etiam emissa in ultima uoluntate: ut l. i. C. de falsa causa adiec. & l. i. eod. titulo & ff. de lib. leg. l. iii. & l. Aurelius. §. i. ita quòd dicit idem Cyn. post Petr.
12 quòd licet testator † conualescat, & de dicta confessione pœniteat, quòd licet alias posfit reuocare confessionem: tamen aut reuocare non poterit, cum sit contractus, & in testamento potest contrahi: ut no. gloss. in l. hęredes palam. §. si. de testa. contractus non reuocatur, nisi utroque consentiente: ut l. sicut. C. de actio. & obliga. subdens, quòd illud quod dicitur, quòd ultima uoluntas potest reuocari usque ad ultimum uitę exitum: est uerum in dispositiuis, non autem in enunciatiuis. Ideò cum confessio sit quid enunciatiuum non potest reuocari: et dicit idé Cy. quòd confessio, quę emanat in ultima uoluntate, requirit partis pręsentiam. ut l. cum pater. §. surdo. ff. de lega. ii. & l. fin. C. quando dies lega. ce. & quo ad obligandum non requirit cófessio causæ adiectionem: ut ff. de lega. ii. l. Lucius. §. siquis. quo uerò ad probandum bene requirit causæ adiectionem: sicut & confessio inter uiuos emissa: ut l. cum de indebito. §. fi. ff de proba. tu dic, quòd licet ipse Cy. dicat, quòd confessio facta de debito per testatorem in ultima uoluntate eo superueniente probet contra eum: licet facta fuerit in absentia partis: tamen communis opinio. est in contrarium, per l. cer tum. §. siquis absente. ff. de confessis. & l. fi. ff. de interrogatio. actio. ubi reqrit partis pręsentiã ad hoc ut confessio obligatoria probet. & hoc firmat ibi Barto. in l. cum quis decedens §. codicillis. ff. de legatis iii. l. Lucius. §. i. eo. ti. & l. Lucius. §. quisquis. de legatis ii. & l. Aurelius. §. fin. de libe. legat. & idem firmat Barto. in l. generaliter. allega. allegans textum in c. dilectus. de succes. ab intesta. & idé tenet in l. rationes. C. de probationibus. & in l. si creditores. C. de fideicommissis. in lectura antiqua. nisi testator in cõfessione iurauerit: iuxta auth. quod obtinet. C. de probatio. & in dicto §. codicillis. allega.

Iacob. tamen Butriga. in l. i. C. de falsa causa adiect. dicit sic est contra eos, qui dicunt, quòd si testator confitetur in ultima uoluntate se mihi debere coram pluribus testibus, & postea mutat uoluntaté. quòd nihilominus debet, quod confessus est, quod falsum est: quia talia uerba nõ faciunt debitum, ut ibi, sed legatum, quod est, secundum eum mirabile: ut l. cum proponas. C. de codicil. & l. clari. de fideicommis. hæc ille. Angel. uerò in l. i. & l. si nõ designata. C. de falsa causa adiect. dicit quòd non statur confessioni testantis in ultima uoluntate: nec illa confessio probationem inducit: nisi emanauerit parte præsente: ut l. Lucius. §. quisquis. de legatis ii & l. Aurelius. §. fin. de liber. legata. dicit idem Angel. in l. uerba. C. de testamé. quòd uerba enunciatiua prolata per testatorem in præiudicium hæredũ si sunt iuramento firmata inducunt dispositionem: ut dicta l. rationes. & authen. quòd obtinet. C. de probatio. Bartol. uerò in l. cum quis decedens. §. codicillis. allega. sic dicit, testator confitetur se in testamento suo habuisse de bonis communibus tantum, uel de usuris tantum: postea reconualescit: an posfit ad illa conueniri. Petr. format hanc quæstionem. & Cy. refert in l. generaliter. C. de nõ num. pecun. & ibi uidet tenere, ꝙ ex hoc ipse posfit cõueniri, & contra eũ inducunt ꝓbationem: nam in ultimis uoluntatibus
13 † potest contrahi: ut l. hęredes palam. in fi. & ibi no ta. ff. de testamé. Ité in contractibus

ctibus non est locus pœnitentiæ. ut l. sicut. C. de actio. & obligatio. & ff. de commod l. in commodato. §. sicut. Ista enim confessio habet uim cuiusdam confessionis factæ inter uiuos. nec poterit reuocari.

Nec obstat, quòd ultima uoluntas est obligatoria usque ad mortem: quia illud est uerum in ultimis uoluntatibus dispositiuis: & quæ stant in finibus meræ ultimæ uoluntatis: sed ista confessio habet uim confessionis emissę inter uiuos. Iacob. de Bel. in authen. de iureiu. à moriente præstito. determinauit contra. & de hoc uidetur esse casus in alle. l. cum quis decedens. §. codicilli ubi confessio non probat nisi fuerit iurata. Pręterea testator, secundum hoc posset priuare filios legitima confitendo aliis se debere, quod sufficeret, & aperiretur uia malitiis: præterea si hoc esset uerum, omnes leges, quæ dicunt, quòd ex tali confessione inducatur fideicommissum, malè dicerent: quia tunc demum potest induci fideicommissum, quando de debito non constat. sed secundum hoc, constaret de debito: ergo nō debet induci fideicōmissum, qđ est falsum: ut l. si creditori. de lega. i. & l. Lucius. §. i. de lega. iii. & l. Lucius. §. quisquis. de lega. ii. l. Aurelius. in fin. de lib. leg. pro hoc facit c. fin. de success. ab intesta. prædicta uera, nisi fuisset notarius stipulatus recipiendo pro alio, uel confiteretur parte præsente: tunc tamē habet uim confessionis inter uiuos, & præiudicat. & secundū hoc, bene loquit Pe. & Cyn. & intellige secundum Bar. in l. Lucius. §. quisque. de leg. ii. siue pars sit præsens p se siue per nunciū, uel epistolā, sicut aliàs inducunt probationem: ut in alle. l. Publia. §. fi. secus si fieret parte absente: ut l. certum. §. siquis absente. ff. de cōfessis. & l. fina. ff. de interroga. actio. & idem tenet Barto. in d. §. quisquis. & prædicta uera in his confessionibus quæ pendēt ex mera uoluntate confitentis, ut aditio hęreditatis, uel declaratio animi, quando præcessit actus ambiguus: ut l. si auia. C. de iure deliberand. & l. uxorē. §. fin. quia
14 in testamento talis actus † ambiguus, qui præcessit potest declarari: ut ibi, in d. §. fi. & si diceretur liber rationum testatoris, probat contra se: ut l. rationes. C. de probatio. quare non confessio facta in ultima uoluntate? quidam dicunt, quòd bene probat, si non sit nuda à partis præsentia, ut l. nuda. ff. de dona. uel dic aliud in rationibus: quoniam ille actus fit tantum ad probationē: aliud in testamēto, quod fit ad dispositionem principaliter: ideo testator uidetur magis dixisse, ut disponat, & leget, quam ut probationem inducat. fallit si interuenit iuramentum: ut in d. §. codicillis. Et est ratio, quando iuramentum apponitur, quia est perinde, ac si diceret, uolo ista uerba habere effectū eo modo, quo melius fieri potest: ut l. cum pater. §. filius matrem. ff. de lega. ii. Et est etiam ratio propter religionem, quæ est in iuramento.

Vnum tamen no. secundum Bart. in d. l. cum quis. §. Titia. quòd confessio facta in ultima uoluntate in fauorem non capacis, præsumitur facta in fraudem: ut d. §. Titia. ubi est tex. & ideò si testator confitetur debere non capaci, talis confessio nihil operatur: & ideo si testator confitetur debere, dicit ibi gloss. quòd in dubio talis confessio præsumitur esse facta in fraudem. facit. l. qui testamentum. ff. de proba. & secundum Bartol.
15 illa talis † confessio quæ præsumitur esse facta in fraudem non ualidatur iuramento. & ideo si testator habens uxorem suam secundam, cui uult relinquere plus quam possit secundum formam l. hac edictali. C. de secundis nupt. cōfiteatur se habuisse ab uxore mille, & sic iurauit, certè nihil ualet: quia confessio facta cum iuramento ad utilitatem non capacis, non ualet. & hoc etiam tenet Barto. punctaliter in l. Aurelius. §. fin. de liber. lega. idem Guiliel. de Cugn. in l. sed & si possessori. ff. de iureiur. & fuit originaliter opi. Pe. quem refert Cy. in l. i. in fin. C. de sacrosanct. eccle. Item si testator in testamento suo confiteatur se habuisse ab uxore sua mille, & sic iurauit, & postea uiuens uult illam confessionem reuocare: supra dictum est, quòd iura-

mentum ualidat eam, & non potest reuocari:ut d.§.codicillis.quia transit in contractum donationis inter uiuos.

In quæstione præsenti dico contra, secundum Bar.quia uxor non est capax donationis inter uiuos,constante matrimonio:& ideo uir uiuens semper posset reuocare: quia confessio uidetur facta in fraudem:sed si maritus esset mortuus,tūc cum donatio posset post mortem confirmari,heres non posset reuocare,per d.§. codicillis.& ad corroborationem prædictorum Bal.in suo consilio, quod incipit, In Christi nomine Amen. testamentū in quo filiabus in potestate. dicit, an assertio facta in ultima uoluntate probet.dic quòd Petr.tenet,quòd sic, in l. generaliter.C.de non numerata pecunia. quia licet requiratur dirigi per nuncium uel epistolam : ut l. Publia.in fine.ff.depositi.tamen in ultima uoluntate non requiritur, hæc communis opinio est omnium , per leg. Aurelius.§.fin.de lib.lega.ꝙ non pro
16 bet obligationem; uel dominium assertio facta in ultima uoluntate:tex.in c.fin. de successio.ab intesta. dicit , quòd non probat sufficienter, sed uehementer adminiculatur:& ideo apud iudicem præstat multum fidei,& auctoritatis , facit fortè, ut possit deferri sacramentum in defectum probationis.de iureiurand. l. si duo patroni.& quod ibi Guihel.de Cugn. uel ut cum aliis adminiculis faciat efficacem probationem , & maximè de illa summa æquitate,quę ponitur, & no:i.q.vii.c.quoties cordis oculus. Ludoui. in l.admonendi.ff.de iureiurand. dicit quòd Barto. dixit in d.l.admonendi. quòd confessio facta absente parte,semiplenā probationē inducit, per l.capite quinto.ff.de adulte, cum sua glos.& l.quæro.§.fina.ff.de ædil. edic.& per. §. fina. de succes. ab intesta. Sed contra eum tenuit Bald.in l.in bonæ fidei.C.de iureiurād.respondēdo ad iura Bartol. excepto ad allega. capitu.fina. Item contra Bart. tenuit Salyce. primò, quia tex.in l.certum.§. siquis absente. de
17 confes.dicit confessionem † absente parte factam non probare:ergo perinde habetur,ac si dixisset nullam probationē ibi

ducere.Non obstat gl.in d.l. capite quinto.quia ibi non dicit quòd inducat semiplenam : sed bene quòd facit indicium, quod tamen est minus , quam semiplena probatio:ut l.cum probatio. in fin. ff. de proba.& similiter respōdit ad d. l.quæro. in fine.ad c.fin.tu dicas,ꝙ Bar.in allegatione eius errauit:quoniam ibi dicitur,ꝙ testes ibi deponebāt confessionem corā abbate,quæ erat pars, factam fore,& sic in eius præsentia:ut l.corā.ff.de uerb.sig. & l. diem proferre.§. coram. ff. de arbi. unum nunquam ibi dicitur , quòd facta fuerit confessio talis,parte absente:& tu dicas quare:ergo confessio in casu illius c.non inducit plenam probationem , ex quo probatum est eam esse factam in præsentia partis, responde. ut ibi dicit gl.ꝙ ibi facta fuit in præsentia partis enunciatiuè & incidenter,non autem principaliter,unde tex. ille nullo mō ꝓbat intētionē Bar.q̄a uidet̄ uerior opi.Bal. & Salyc. Item Bal.in suo consilio,quod incipit. In Christi nomine Amen.factū tale est,magnificus princeps dominus Nicolaus &c. dicit,quòd confessio facta in ultima uoluntate inter uirum & uxorem non inducit probationem debiti.tex.est. ff. de lib. leg.l.Aurelius. & idem inter quascunque personas , quia per ultimam uoluntatem non probatur contractus. arg. ff. de uerbo. sign.l. uerba gesserunt. & licet in ultima uoluntate possit contractus anne cti, ut ff.de testamen.l.hæredes palam.§. fina.tamen iste contractus debet habere formam debitam contractus , non formā ultimæ uoluntatis.licet Pet. aliter dicat, ut not. Cyn. in l.generaliter. C. de non numera. pecu. Secundò præmitto quòd
18 confessio † inter prohibitos præsumitur simulata.ff.de proba.l. qui testamentum. & ibi not. præsertim quando uergit in præiudicium tertii. l. i. §. sed si mutuam. ff.si quid in frau. patro. Ideo quia uir ab uxore secundi matrimonii nō potest consequi nisi usque ad certam quantitatem: iuxta.l.hac edictali. C. de secūdis nupt.cōfessio excedens modū illū seu quātitatē nō tenet,ut l.cum quis decedens.§.Titia. de leg.iii.& d.l.q testamentū.Sed si cōfessio

sio probaretur uera esse, bene ualet confessio: quia qui compensat, non donat: sed magis soluit debitum, licet soluatur in alia re: & intellige, quod ualet usque ad concurrentem quantitatem. nam dicit lex. quòd ille, qui non potest titulo lucratiuo capere, nisi usque ad certum modum, non prohibetur capere ex causa, ex qua tantum sibi habet abesse, quãtũ adesse: unus modus legis non ponitur nisi in residuo, ut ff. de cõd. & demõ. l. sed si hoc. in §. quidam. qui tex. est ad hoc ualde no. præterea Bal. in l. i. C. de fal. causa adie. dicit, ꝙ si testator sua manu scripsit testamentum, & ibi confitetur Titio debere centum, quòd illa confessio incidit ultimæ uoluntati & eius naturam assumit: & ideo reuocatur, sicut & testamentum: nisi illa confessio fiat in epistola missa ad legatarium: ar. l. Publia. §. fi. ff. depositi. licet aliquibus uideretur, ꝙ probaret, sicut liber rationum. ꝑ hoc facit c. ꝑ tuas. extra de proba. & Bal. ibidem quærendo, an confessionem factam in testamento possit quis reuocare: dicit, quòd Barto. dixit, quòd sic: alii, quod non: ut l. generaliter. C. de non numera. pecu. & ibi dicit, quòd non potest reuocare, quin faciat iudicium: ut de success. ab intesta. c. fi. & per talem confessionem oritur exceptio doli contra ipsum testatorem: ut not. ff. de lib. lega. l. non solum. §. si liberationis. quod est uerum, quando testator dixit: do no irreuocabiliter, & inter uiuos: ut no. ff. de testamen. l. hæredes palam. §. fin. & tenet ibi Bald. quòd confessio testatoris ad obligandum emissa cum causa, non probat ipsam causam fore ueram: ut l. Aurelius. §. fi. ubi causa erat emissa ad legandum, non ad obligandum testatorem: quia testando non contrahit.

Pe. tamen ut refert Cy. in materia cõfessionis factæ in ultima uoluntate tenet quòd talis confessio probet, nisi contrariũ probetur: ut l. i. C. de falsa causa adiec. leg. in eius primo responso. eo autẽ casu

19 quo cõtra ꝓbetur, qđ non ualet iure † cõfessionis, ualet iure legati, si testator sciebat falsam causam, quod præsumitur, nisi probetur error, quo errore probato, non ualet etiam tanquam legatum. ideo Dy. in l. Lucius. §. quisquis. de leg. ii. dicit, ꝙ uerba enunciatiua in testamento prolata non uidentur probare. & sic uidetur tex. in d. §. quisquis. ꝙ confessio facta in testamento non probet. contra tenet Cy. in d. §. quisquis. per Pe. & plenius per Cy. in l. i. C. de falsa causa adie. & secundum Cy. in d. §. quisquis. non dicitur an probet sed bene probat, secundum eum, debitũ subesse per id, quod habetur in d. l. i. sed potest probari contra. sicut & cõtra alias confessiones: iuxta no in l. error. C. de iuris & fac. igno. tamen si legatarius replicet de scientia testatoris: poterit tunc tãquam fideicommissum petere. & sic intelligitur d. §. quisquis. cum simi.

Sed contrarium uidetur uerius ꝑ tex. in alle. l. cum quis. §. codicillis. ubi patet, quod propter iuramentum inducitur probatio. & sic à contrario sensu secus si non interuenisset iuramentum, prout litera ibi sonare uidetur: arg. l. i. §. huius rei. ff. de offic. eius. & pro hoc bene facit l. Aurelius. §. fin. ff. de lib. lega. Et pro hac parte uidetur casus in l. certum. §. si quis ab sente. ff. de cõfes. ubi cõfessio facta absente parte non ualet: & sic nec hic debet ualere, si facta est in absentia partis: secus si pars fuisset præsens: quia tũ bene ꝓbaret sicut si inter uiuos facta fuisset. ar. eorũ, q̃ habentur in l. q testamẽto. §. fi. C. de test. qđ sequitur etiam Barto. nec uidetur bona responsio Pe. ad d. §. si quis. quia respõdit, ꝙ in confessione iudiciali quæ nõ solũ habet uim ꝓbatiuam: sed inductiuam, per id quod habetur in l. Lucius. §. fin. de leg. ii. & in l. i. ff. de interro. act. & in l. si de censor. §. qui interrogatus. eod. titu. quæ obligatio non potest induci parte absente, nõ interueniente nuncio, uel epistola; nam & cõfessio ultimæ uoluntatis habet uim inductiuam scilicet, si fideicom. & ideò cum diuersus sit effectus probatiuus ab inductiuo: licet non haberet inducere obligationem: tamen saltem debet probare. arg. l. Publia. in fin. ff. depositi. quia

20 non debet † esse deterioris conditionis confessio iudicialis, quam extraiudicialis; imò melioris propter auctoritatem iu

exceptionem: ut no. in l. non solùm. §. libe rationis uerbo. de lib. lega. quod falsum credo, per no. in l. idem in duobus. ff. de pactis. ergo in contrarium est ius commune: ergo uerba prolata absente parte, quę est de substantia negotii non pariunt nec disponunt in iure quęsito: si tamen contra ius querendum possint operari, ubi illud consisteret in sola uoluntate unius: ut no. in l. Pomponius scribit. in gloss. ff. de neg. gest. & ibi per Guil. de Cu. secundo casu principali quando possunt aliquid de pręterito operari: sed non de præsenti disponere refert, aut declaratio concurrit cum ueritate, & tunc est standum declarationi: aut est contra ueritatem, & tunc non est standum: ut l. cùm falsa. C. de iuris & fac igno. aut est dubium, & tunc refert: aut est talis actus ex quo oriatur ius probationis: & tunc statur uerbis enũciatiuis de præterito: ut l. Publia. ff. depositi. §. fi. aut ẽ talis actus, ex quo secundùm naturam sui non oritur ius probationis: & tunc non faciunt probationem: ut ff. de libe. lega. l. Aurelius. §. fin. & adde quod no. Cyn. in l. generaliter. C. de non nume. pecun. Ex prędictis conclude, quòd interdum uerba tendunt ad disponendum, & possunt disponere: interdum tendunt ad probandum, & possunt probare: interdum ad neutrum tendunt, & neutrum possunt: ut ex prædictis patet.

Enunciatiua uerba confessionis extra ius ad liberandum.

SVMMARIVM.

1 *Confessio extraiudicialis in criminibus, an probet.*
2 *Confessio facta coram notario, an nihil operetur coram iudice.*
3 *Confessio extraiudicialis, an praeiudicet.*
4 *Confessio non scripta, an faciat praeiudicium.*
5 *Confessio iudicialis, an indigeat alia probatione.*
6 *Iudex quando suppleat absentis praesentiam.*
7 *Confessio apud acta, requirit partium praesentiam.*
8 *Possessio an solo animo perdatur.*
9 *Consorti ratum habenti, quaeritur ius agendi sine cessione.*
10 *Confessio geminata extraiudicialis, an tantum operetur, quantum iudicialis.*
11 *Verba, cassetur & irritetur, quomodo intelligantur.*
12 *Confessio extraiudicialis quid importet.*
13 *Confessio facta praesente fideiussore, an dicatur facta in absentia partis.*
14 *Notatio uerbi seruanda.*

SI uerba enunciatiua proferuntur per modum confessionis extra ius ad liberandum: an illa confessio extraiudicialis probet. Ange. in l. tale pactum. ff. de pac. dicit, quòd confessio emanans in absentia partis nihil operatur, quantuncunque ad liberandum emanet. & hoc tenet Cyn. in l. generaliter. in iiij. quest. de non nume. pecun, deficit enim tunc consensus liberandi: & sic per consequens non est pactum l. i. ff. de pac. & hoc tenet gloss. in l. cùm de indebito. §. fi. ff. de proba. & oportet, quòd talis confessio reprę sentetur per nuncium, uel epistolam: ut l. emptor. §. Lucius. ff. de pactis. & l. Publia. §. fina. ff. depos. & dicit idẽ Angel. in l. quoniam. in prin. ff. de his qui
1 no. infa. quòd confessio † extraiudicialis in criminibus non probat: ut tenet gloss. in d. l. quoniam. facit tamen indicium ad torturam: ut l. capite quinto. & & ibi gloss. ff. de adul. confessio iudicialis bene probat: ut dicit gloss. in l. Lucius. ff. de his qui no. infa. & oportet, quòd fiat in forma iudicii: aliàs si in camera iudicis, non in forma iudicii, non probat: ut dicit gloss. in l. iubemus. C. de libe. causa. & in l. interrogatam. eod. titul. & hoc tenet Angel. in d. l. Lucius. Cyn. in l. fin. C. de confessis. uidetur distinguere in tertia quæstione inter iurisdictionem uoluntariam & contentiosam. uide ibi, & etiam Bald. in d. l. unica. C. de confes. & alibi, dicit gloss. in l. ii. C. de iure fisci. lib. x. quòd confessio facta coram notario nihil operatur

2 tur † coram iudice sed licet ex confessio ne extraiudiciali non possit sequi condem natio: ut est dictũ: quia non probat plenè debitum, inducit tamẽ, ut possit puniri de linquens, tanquã se gloriãs, de delicto ex traordinariè iudicis arbitrio. Tex. est no. in c. quã sit graue. de exces. prela. & licet in his, quæ dependent ex uolũtate duorũ cõfessio facta in absẽtia partis nõ ꝓbet: ut no. in l. idẽ in duobus. ff. de pac. & est tex. & gl. in l. & hæredi. §. nos aũt. eo. ti. in his tamen, quæ dependent ex uoluntate unius: secus est ut ratihabitione & aditione hereditatis. tunc enim non requiritur partis præsentia ut l. Põponius scribit. ff. de nego. gest. & per bar. in l. Aurelius. §. fi. de libe. lega.

Hosti. uerò in summa in ti. de confes. §. quid si quis extra ius confiteatur. dicit ꝙ Iaco. doctor antiquus dixit talem confes-
3 sionem extra † ius factam præiudicare catenus ut confessus necesse habeat probare contrarium: argu. C. de proba. l. non nudis. & l. non epistolis. & ff. de proba. l. quidam. & ff. de his qui no. infa. l. quoniã. & de exces. prælа. c. quàm sit graue. Ioan. dicit contrarium, quia non nocet. nisi sit in iure facta: ut l. i. & fina. ff. de interro. actio. & distingue secundùm Hosti. ibidẽ, cùm qui extra ius confitetur, si ad alium liberandum, & in scriptis elapsis xxx. diebus rata est confessio. sed intra xxx. dies habet exceptionem non solutæ pecuniæ. Excipiuntur quandoque casus, in quibus statim præiudicium paratur: ut tractatur in l. in contractibus. C. de non nume. pec. & de quadri. præscr. & l. ii. in fin. & C. ad Velle. l. antiquæ. sed si quis confiteatur extra iudicium ad se alii obligandum, si in ultima uoluntate, & hoc iuraverit, statur cõfessioni. ff. de lega. iij. l. cùm quis decedens. in §. codicillis. C. de proba. authen. quod obtinet si sine sacramento, nõ obest hæredibus, nisi ex mente testatoris præsumatur uim fideicommissi habere: ut quia erat coniuncta persona illi, cui se debere confiteatur, & cui tantum erat de suo relicturus, etiam si nihil deberet: ut ff. de dona. l. ex hac scriptura. ff. de leg. ii. l. Lucius §. quisquis. ff. de aur. & argen. leg. l. uxor. ff. de libe. lega. l. legaui. sed si inter uiuos confiteatur quis extra iudicium ad se obligandum: si in scriptis, & sine causa, nõ præiudicat: de fide instrumen. c. si cautio. ff. de proba. l. cùm de indebito. §. fin. sed si causa adiiciat, aut adiicit causam mutui, uel dotis: quo casu exceptio competit intra sua tempora: ut in l. in contractibus. C. de non nume. pecu. in secundo respon. C. de dote cau. l. fin. & authen. ibi posita. quibus temporibus transactis rata manet confessio nisi querela interim exposita foret: quo casu hæredi & cõtra hæredem perpetuò datur exceptio. C. de nõ numerata pecunia. l. si intra. quod non est in potestate sua, quin conueniatur. ff. de exceptio. doli. l. purè. §. fi. ff. de calum. l. annus. aut adiicit aliam causam non mutui uel dotis: puta emptionis, uel locationis, & similium contractuum: in quo casu incontinenti parat præiudicium sibi, quia satis absurdum est, quòd quis uoce dilucidè protestatus est &c. C. de non numera. pecunia. l. generaliter. hęc ubi in scriptis confessus est inter uiuos
4 extra iudicium, sed sine scriptis † non paratur præiudicium secundùm occasionem, quia non est confessio extra ius facta, sed dic, idem sine scriptis secundùm distinctionem premissam, non enim scriptura est de substantia. C. de probationib. l. cùm res. ff. de pigno. l. contrahitur. & ubi in confessione causa adiicitur, uidetur habere uim pacti. ff. de inter roga actio. l. de ætate. §. qui interrogatus. & l. i. & fina. ff. de interrogato. actio. quæ uidentur uelle, quòd confessio extra ius non ualeat, debet intelligi secũdùm Hos. quando confessio fit sine causa, & nulla causa est adiecta in confessione.

Anto. de But. in c. ex parte. de confes. dicit, ꝙ illud, quod dicitur, quòd confessio extraiudicialis non nocet, neque probat: glo. in d. c. ex parte. hoc intelligit, & restringit, nisi confessio fiat extra iudicium cum causa: quia confiteor me debere ex causa mutui, uel alia, nã hoc ꝓbato ꝑ testes cõfessio mihi præiudicat: quia ex illa confessione potero condemnari secundùm gloss. ibi, ex qua colliguntur duæ

duæ subtiles differentiæ inter confessionem iudicialem & extraiudicialem. Prima, quia confessio iudicialis ligat quem, etiam non expressa causa specificata, secus in extraiudiciali. Secunda quia con-
5 fessio iudicialis † non indiget alia probatione, quia se ipsam probat eo quòd facta est in iudicio: sed extraiudicialis probatione indiget, & non sufficit probationē fieri coram iudice: sed est necessariū, quòd fiat coram tribunali iudicis, quando fit per uiam contentiosę iurisdictionis, & in iudicio ordinario & ordinabiliter ag tato: ut l. cùm sententiam. C. de sentē. & l. pen. ff. de insti. & iur. si autem fiat in summario iudicio, uel fiat ex abrupto, uel per uiam uoluntarię iurisdictionis: & potest fieri in quolibet loco, uel etiam si fiat in his, quæ cōcernerent ordinationē, uel præparamenta iudicii. ff. de offic. proconsul l. ii. & l. nec quicquam. §. de plano. & l. ii. §. dies. ff. quis ordo in bono. possessio seruetur. & ibi gloss. & l. uoluit. §. quod ait. ff. de interrogato. actio. secundùm Barto. in l. i. C. de confessis. aliquando hoc fallit ratione personæ: quia alibi quàm coram tribunali potest fieri confessio: ut in l. ad egregias. ff. de iureiurando. requiritur etiam, q̃ fiat confessio extraiudicialis, siue iudicialis parte præsente. ff. de interrogato actio. l. fi. & l. certum. in princip. §. siquis absente. ff. de confes. de quo per Cy. in l. fina. C. de confes. & Bar. in l. non solùm. §. liberationis. ff. de libe. lega. in confessione iudiciali, si illa fiat absente parte, & iudice, non ualet: ut gloss. dicit in dicto c. ex parte. nisi fiat præsente aduocato, uel alio recipiente pro absente: ut no. glos. ff. de interrogato. actio. l. & fi fine. si præsente iudice, absente parte si fit confessio, quæ emanet per uiam uoluntariæ iurisdictionis hæc præiudicat: ut in authen. generaliter. C. de Episcopis & clericis. & idem ibi dicit Cy. ad hoc. ff. de manu. uindic. l. non est. & c. quanquam. de usuris. libro vi. si per uiam contentiosæ iurisdictionis. & parte nō citata, nō ualet: ut d. §. siquis absēte. si parte citata, in casibus, in quibus potest procedi cōtra absentem, iu-
6 dex supplet † absentis præsentiam: ut l. si ob causam. C. de euicti. & l. properandū. §. sin autem reus. C. de iudic. & no. in cap. ueniens. de accusa. secundùm Cyn. & in l. i. C. de confes. hoc sequitur Ioan. Andr. in additio. Spe. in ti. de confessis. §. sequitur. uersiculo vii. dicit tamen Petr. in l. i. in fi. ff. de interrogato. actio. quòd si iudex confessionem, ut publica persona recipiat, absente parte, etiam non citata, quòd ualet confessio: ubicunque tamen dixi confessionem absente te parte factam coram iudice uel coram alio præiudicare, semper intellige, si ad hoc præsens, est aliàs nō præiudicat: ut no. Petr. & Cyn. in authen. sacramenta. C. si aduersus uendi. in x. quæst. nam ex abrupto uel casu fortuito non præiudicaret: ut gloss. dicit in d. §. fi. ff. de interro. actio. de confessione, quę fit in libello, dic ut suprà dixi, quando uerba enunciatiua proferūtur in iudiciis in extraiudiciali cōfessione, si fiat absente parte in reali præiudicat: ut l. siquis vi. §. differētia. de acquirē possess. quia rē absente parte potest quis habere pro derelicto, in personali uerò nec ad liberandum, nec ad obligandū præiudicat, nisi fiat parte, uel iudice, uel publica persona, uel aliquo recipiente p̄ absente, illo postea ratum habente: ut no. in d. uersicu. vii. & in c. quanquam. de usuris. lib. vi. & l. rescriptum. ff. de pactis. & l. non solum. in §. si liberationis. ff. de lib. leg. hæc uera, nisi fiat per epistolam: quia tunc præiudicat confitenti etiam ad obligandum: ut l. Publia. §. fi. ff. de depositi. & hoc ideo quia scriptura sē per loquitur: & no. in l. nuda. ff. de dona. quod uerū puto uiuente ipso confitente, eo aūt mortuo scriptura eius non loquitur: ideo non crederem, quòd illum obligaret ad hoc. de success. ab intest. c. fi. & quòd ibi no. Inno. & ut est dictum † confessio apud acta
7 scripta pro solennitate ipsius actus requirit partium præsentiam, uel ad hunc actū citationem: de testi. c. in nomine Domini. ideo statim est nulla, uel aliqua: ut dicit Bar. in alleg. l. nuda.

Dicit tñ Io. And. in ti. de cōfes. §. & nūc uidendū. uers. quid si confiteor. q̃ in omni

bus

bus casibus, in quibus, absente parte alteri prçiudicaret sententia, quòd ei proderit confessio facta : ut in casibus c. quamuis. de re iud. per quæ dicit, quòd confessio facta : prçsente uno ex consortibus eiusdem litis, prçiudicat cõfitenti quo ad aliũ, & hæc uera in his, quæ dependent ex uoluntate duorum : sed in dependentibus ex uoluntate unius, bene præiudicat confessio facta absente parte. ff. de nego. gest. l. Pomponius. & l. Nesennius. & no. Bar. in alleg. l. nuda. & no. in l. certum. §. si quis absente. de confes. ad hoc tex. cũ gl. in d. l. Pomponius. oportet secundùm prædicta, quòd iudex sedeat propter hoc, aliàs non prçiudicat sibi confessio: ut patet, de ordi. cogni. c. cùm dilectus. ad fin. aliàs crimen, de quo constat in iudicio, punietur ordinariè, si de eo constaret per confessionem, quod est contra illa iura. Not. ergo. glo. in d. c. ex parte. quòd confessio facta coram iudice ad aliud sedente non præiudicat : sed quando confessio emanat super iure reali, an indueat abligationem, & probet: ut si ego dominus, uel possessor confiteor te dominum uel possessorem : an confessio faciat te dominum ? dicit Barto. in l. cùm falsa. de iuris & fac. igno. & in l. si testamentum. eod. tit. quòd si extra iudicium confiteor in iure reali † cuius translatio pendet à potestate mea sine alia traditione, & confessio inducitur ut in hypothecaria. dicitur in alleg. l. si testamentum. sed si confiteor circa, ea cuius translatio non pendet à nuda mea uoluntate, siquidem in iudicio præiudicat mihi, & confessio inducit dominii translationem: ut est casus ff. de confes. l. certum. §. i. qui ad hoc est no. secundùm Bar. quod dicit esse uerum: etiam si in confessione non adijciatur specifica causa : ut quia confiteor te dominum simpliciter : nam sicut libellus procedit sine causa specifica. & ita confessio secundùm eum. & per hoc dicit, quòd si confiteor ecclesiam dominam : quia nuda uoluntate transfertur in eam dominium : quia confessio præiudicat, idem dicit in ultima uoluntate, cùm in illis non exigatur traditio : proficit tamen confessio quo ad probationem : ut in allega. l. Publia. licet nõ inducat. de hoc in Specu. de confessis. §. nunc dicendum. uersi. quid si cõfiteor. ad fin. §. & uide etiam in eodem §. uersic. porrò. ubi Specu. dicit, quòd si confiteor
8 alium possidere : quia solo † animo perditur : possessio illa confessione perditur, ut l. iii. §. in amittenda. & l. si quis vi. §. differentia. de acqui. posses. in uersic. sed si confiteor. & dicit hoc uerum quo ad perdendam possessionem : sed non quo ad transferendam : quia solo animo non acquiritur possessio. C. de acquiren. possess. l. licet, secundùm Gui. de Cu. hæc uera, quando confiteor simpliciter rem tuam esse, & meipsum tuo nomine possidere, tanquam conductor, dicit Specu. in titu. de confes. §. nunc uidendum. uersi. quid si confiteor. ibi recitat dictum Iac. Bal. & refert, an confiteatur sciẽter & an dicat scienter confiteri rẽ tã esse, & eam tenere in feudũ uel emphyteusim, tũc nõ nocet : ut in alle. l. cùm falsa. quia ex hoc non conducit : sed narrat. idem si dicat confiteri rem tuam esse, & uolo ipsam cõducere in emphyteusim : ut d. l. cùm falsa. fatetur tamen omni casu confessionem probare conductionem, & dominium alterius, donec contrarium probetur. pro hoc dicit Barto. in allega. l. cum falsa. si quis confitetur talem esse dominum suæ rei, & eum etiam constituisse precario nomine possidere eiusdem, quod ex hoc nõ transfertur : ut in l. traditionis. C. de pactis. secundùm Bar. quod credo uerũ probando rem aliter se habere: quia sola confessio non disponit, ex quo exigitur traditio : & sola confessio conductionis, & constitutionis non habetur pro illa: licet probetur.

Dicit tamen Ioann. And post Dyn. in consiliis, in additionibus Specu. in loco prçallegato, quòd si consors litis receperat confessionem, qualiter ab eo, & ab alio conduxit rem in feudum : & hæc confessio prçiudicat, ad hoc, quòd consor-
9 ti † ratum habenti quçritur ius agendi sine cessione : quia si per traditionem uel quasi, quæritur ius agendi sine cessione per procuratorem. ff. de acquiren. rerum domi-

domi.l.si procurator. & l. si traditio. §. si. & l. si per seruum. §.fin.& sic ex hac confessione quæretur illi absque cessione uel quæsitum probabitur, nisi talis confessio probat fictam traditionem. Ioann. de Imol. in l. nuda. ff. de dona. dicit quòd uulgatum est, quòd confessio facta absente parte non præjudicat.l.certum.§. siquis.ff.de cõfes. Nec obstat.l.Publia. §. si. quia loquitur in cõfessione facta in epistola, quæ dirigitur absenti: quo casu absens absenti: loqui uidetur mediante organo epistolæ.l.qui autem. & licet. ff. de constitu.pecu.& ideo nil mirum si præjudicat, & secundùm eundem Ioan.ibi, omnis scriptura, quæ ex mente disponentis dirigitur parti absenti aduersæ, si producatur scriptura, & ad uidendum eius productionem pars fuit citata, confessio facta in illa scriptura, seu, quæ oritur ex illius productione, semper præiudicat parti. & ita intelligitur dictus §.si quis absente.& hoc noluit ibi Bar.quãdo dixit aliud fortè in scriptura libelli, quæ dirigitur parti.

Ludoui.uerò in dicta l.nuda. dicit, quòd confessio sine expressione causæ scripta probationem non inducit.l.cùm de indebito.§.si.ff.de probatio. & de fide instrumen.c.si cautio.& quod ibi no. quòd hoc uenit tripliciter limitandum. Primò nisi confessio facta fuerit in iudicio seu in instrumento guarentigiato, secundùm Bal. per illum tex.in l.si cut.C.de repu. hære. Secundò, nisi confessio extraiudicialis 10 fuerit geminata: quia tunc operantur tantum, quantum iudicialis: ut dicit gl. singularis in l.cùm scimus. C. de agri. & censi.& ibi Bar.hoc dicit.li.xi. meritò secundùm Ludo.infertur, quòd probat sine causa, ut & iudicialis: unde secundùm eum in suis dictis in d.l.in dicto, quod incipit, duplicatio dictionis. dicit, quòd duplicatio dictionis operatur plus quàm si non esset duplicatio. pone exemplum, doctrina est communis in l.criminali. C. de iurisdi.omni.iudi.& in l.iubemus.§.fanè.C. de sacrosanc.eccle.dum quæritur, an bona damnati per delictum perdantur ipso iure uel per sententiam, quia ant statutũ seu lex loquitur per uerbum futuri temporis, ut perdantur: & intelligitur per sententiam, si loquitur per uerba præteriti temporis, intelligitur ipso iure. Modò pone, quòd statutum dicit: siquis fecerit instrumentum sine appositione horæ, uel diei, uel nominis, puniatur in tot: quinimò & instrumentum cassetur, & irritetur, an ista uerba cassetur & irritetur intelligantur ipso iure uel per sententiam iudicis iuris ordine seruato: & dic, quòd ista uerba duplicata, cassetur, & irritetur, intelliguntur ipso iure. Ita simpliciter dicit Bal.in ti.de pace Constan. in gloss. in uerbo, priuilegia omnia. & in uerb. collatio. & dicit Bar.in d.l.cùm scimus.§.illud, quòd dicitur, quòd uerba enunciatiua nõ probant: hoc est intelligendum, nisi sint prolata bis: quia non probant, sicut & confessio extraiudicialis geminata. Item tertiò est limitandum: quia licet non probet plenè, inducit tamen semiplenam probationem, secundùm Specu.in ti.de confes.§.nunc uidendum.uersic. sed nunquid semiplenam.& refert Anto. de But. in d. cap.si cautio. Et de hoc est casus rectè intuenti, secundùm exemplum, quòd ibi ponit glo.in l.instrumenta.C. de probat. Item dicit Bar.in l.cùm falsa. C. de iuris

11 & facti igno.quòd confessio † extraiudicialis transfert onus probandi contrariũ in confitente. domini de Rota in decisionibus nouis clxxxiij. dicunt, quòd confessio extraiudicialis facit indicium, non plenam probationem, per gloss. in l. capite quinto ff.de adulte.& c.quàm sit graue. de exces.præla.Bal.in suo consilio, quod incipit, An confessio facta absente parte ad probandum liberationem, & dicunt quòd sic: quidam dicunt, quòd non, nisi pars sit præsens. nam confessio requirit præsentiam aduersarii, sicut pactum.ff.de con fes.l.certum.§.siquis absente.&.no. C. de confes.l.i.ff.de pact.l. idẽ in duobus. facit de libe.lega.l.Aurelius.§.fin.nisi talis confessio sit trãsmissa per nũciũ uel epistolã. ff.depositi.l.i. in fin. ff. de dona. l. nudar.

In contrarium uidetur, quòd talis confessio ualeat ad meram probationem: licet & hodie exceptionem pariat: ut ff de lib.

lib.leg.l.nō solùm.§.si liberationis uerba. licet pactū nō ualeat absente altera parte,nisi interueniat nūcius uel epistola: qa pactū est contractus,& confesio nō ē cōtractus.ff.de actio. & obliga.l.consensu.& no.C.de sacrosan.eccle.l.illud. de excep. l.si acceptilatum.§.si.ad hoc facit ff.de nego.gest.l. Pomponius scribit. ff. de ædil. edic.l.quæro.§.fi.& de succes. ab intesta. c.fi.Solutio dicendū est,q quantum ad effectum aliquid inducendi,uel disponendi non ualet inter absentes, nisi dispositio pendeat ex uoluntate unius tantum:ut ratificatio,uel improbatio: ut d.l.Pōponius. sed quantum ad finem probandi fictam solutionem, & repellendi petitionem contrariam, ualet: ut d.§.& licet.quicquid dicat Pet.C. de non nume. pecu.l. generaliter. & dicit ibi, quòd confessio facta

13 † præsente fideiussore, non dicitur esse facta in absentia partis, cùm per fideiussorem possit quæri reo principali exceptio doli.ut est tex.in l. idem in duobus. ff.de pactis.& dicit idem Bal.in alio consilio suo,quod incipit,In Dei nomine Amē punctus super quo cōsiliū petitur,& postulatur,talis est: Titius fecit instrumentum in forma uenditionis &c. quòd ualet absente possessore confessio: quia tendit ad liberandum possessorem.& omnis confessio,quę tendit ad exceptionem in absētia partis ualet:in auth. de testi.§. & licet. & no.in l.i.de interrog.actio.&l.nō solū.§.si liberationis.de libe.lega.& l.generaliter. C.de non nume.pecu.& C.de iuris & facti.igno.l.cùm falsa.

Franciscus uerò Tigrini in suo cōsilio, quod incipit,Super quæstione,qua quæritur nūquid confessio &c.regulā tradit, q taliter cōfessio facta absente parte in nullo confitēti præiudicat l.certum.§. si quis absente.ff.de confes. & l.fi.& ibi no. ff.de interroga.actio.& l.cùm de indebito.§.fi. ff.de probat. Sed contra: quia si confiteatur creditor se non numerasse, statur cōfessioni creditoris,ut no.glo.in l. in contractibus.de non nume.pecu.in glo. nec si uelit &c.nō igitur refert in pręsentia uel in absentia facta fuerit cōfessio, dūmodo de confessione constet. Non obstat gl. posita in l. idem in duobus.ff.de pactis. quæ communiter reprobatur.& huic opi. assētit Guil.de Cu.in l.Pomponius scribit, ff. negotium.ff.de nego. gest. Imò econtra d.gloss.per doctores nouos approbatur: ut suprà plenè est deductum in articulo de uerbis enunciatiuis in ultima uoluntate prolatis.& ista est communior.

Saly in l.unica.C.de confes. tenet expresse,q cōfessio extraiudicialis non ualet,nisi fiat parte præsente.& hoc quādo est obligatoria. & ita oēs cōmuniter fatentur.sed ubi sit liberatoria, quidam dixerunt ut Bal.& Franciscus Tigrini in dictis cōsiliis ualere,quo ad doli exceptionē.per no.in l.nō solùm.§. si liberationis uerba de libe.legat. quòd reprobat Bar. in d.§.si quis absente.per aliam glos. quæ ibi uidetur contraria.& in l.idem in duobus.ff.de pactis.& etiam per tex.& glo.in l.& hæredi.§.nos autem.eo.titu.sed secūdùm eundem Bart.de Saly. ille loquitur in pacto quod est liberationis inductiuū, & ad nō petendum in futurum:nos loquimur in confessione liberationis declaratiua in qua dicendum est indistinctè, q facta aduersario absente, & nemine pro eo recipiente, non ualet ipso iure: ut not.gloss.ii.ad fin.in l. Pomponius scribit. ff.de neg.gest.Item dic, quòd aut confessio facta est aduersario instante, petente,uel interrogante,& ualet: ut d.l.fi.& l. si sine.§.i.ff.de interro.actio.aut est facta aduersario præsente, sed non petente, nec interrogante,uel instante,& ualet ut d.l.si sine.in princip. & quod not.gloss.in l.i.C.de confes.in uersi illud uerò. quæ sic debet intelligi.aut est facta pręsente aduersario non petente uel instante, uel nec recipiente,uel statim acceptante: & tunc dico quòd non præiudicat: ut sentit Cyn. in dicta l. uerba,in vi.quæst. Et est ratio differentiæ: quia non seruatur

14 significatum † uerbi, ut fieri debet: ut l. ij. §. appellata. ff. si certum peta. est enim confessio simul duorum pluriumuè eiusdem rei fassio, ex dictione, con, quæ notat simulantem: ut ff. de pac. l.i.§.i.si ergo simul uterque nō fatetur, non est confessio. igitur ualere non

non debet argu.l.i.in princip.ff.de uerborum obliga.

Item quia multi per iocum uel solatiũ talia uerba proferunt, uel ut euitent interdum petitores quærentes ab eis mutua,& ipsi uolentes eos curialiter repellere,dicunt non habere,imò à Petro hic mecum existente recepi pridie centũ mutuo:& cùm Petrus tacet,qui si forsan uocaret testes,ille tunc negaret: aut confessio est facta ex toto, absente aduersario: & tunc aut est facta in iudicio:& tunc aut per modũ iurisdictionis contentiosæ aut uoluntariæ. si contentiosæ,dic,quòd olim non ualebat ut d.§.siquis absente.& C. si per uim uel alio modo.l.fin.&.ff.de interroga actio.l.fin.Et est ratio,quia olim ęre modicium cõtrahi non poterat; hodie uerò,quia ęremodicium contrahi potest, ualeret parte legitimè citata: ut C. de iudi.l.properandum.§.i.& ii.§. cùm autem & ita not.gloss.in §.i.siquis absenti. & idē ibi no.docto.si per modum iurisdictionis uoluntarię.idem dico si iudex agit expressè eam recipere,& absenti quærere:arg. ff.de magistra.conue.l.i. §. exigere. & ff. rem pupil.sal.fore.leg.ii.cum.simi.

Enunciatiua uerba in epistolis prolata.

S V M M A R I V M.

1 *Literæ quando praeiudicant scribenti.*
2 *Literæ commendatitiæ, an scribentem obligent.*
3 *Testator si dixerit standum est dicto tertij alicuius, an id pro dicto defuncto accipiatur.*
4 *Testator si dixerit standum esse dicto guardiani minorum,an standum sit.*
5 *Epistola,an plenam probationem faciat.*
6 *Approbare,an non improbare sit.*
7 *Receptione sola instrumenti,an quis uideatur consentire.*
8 *Literæ condemnatitiæ quem effectum habeant.*
9 *Mandatum specificatum quare requiratur.*
10 *Sigillo quando fletur.*
11 *Scriptura non probat,nisi constet de uoluntate sigillantis.*
12 *Sigillum quando dicatur publicum.*
13 *Approbatio literarum quot modis fiat.*
14 *Sigilli appositio quando praeiudicet, & quando non.*
15 *Apodissa quando probet.*
16 *Epistola quando fidem faciat.*
17 *Epistola quæ continet fraternitatis nunciationem,an probationem inducat.*
18 *Confessio in epistolis an praeiudicet.*
19 *Scripturæ priuatæ, in iudiciis credatur.*
20 *Maior an sit authoritas ordinarij quàm tabellionis.*

SI uerò uerba enunciatiua proferuntur in epistolis, conclude secundùm Bald. in l. i. C. de contrahen stip. quòd ubi per epistolam nunciatur illud per epistolam potest confici & induci, illa nunciatio, inducit obligationem, & eam inductam probat secundùm Archi: & bene est text. in l.Titius,la ij.ff.de consti.pecu.si autem nón potest confici,quòd denunciatur per epistolam inter contrahentes,tunc non inducit obligationē: sed eam inductam probat:ut l.Publia.§. si. ff. depositi.& ibi Bal.fatuus est qui epistolam mittit præsenti, cuius copiam habet quantum uult; & potest ei uerbo omnia explanare: quandoque tamen, & per modum epistolę:quis præsenti loquitur:exēplum.ff de pac.l.emptor.§.Lucius.unde li-
1 teræ prǽiudicant scribenti,quando † quid certum continent, & specificum: ut l. Lucius. §. de fideicommissis. si autem literę sunt generales, & incerte, ut sunt literæ credentiales: tunc dic secundùm Bar.in e.l.Lucius. quòd aut dictæ literæ sunt nimium generales,ut tali latori præsentium de his,quæ uobis dixerit, dabitis plenam fidem,tunc earum uigore non poterit agere talis lator in pręiudicium scribentis:quoniam tales literę sunt magis commēdatoriæ: quasi dicat iste lator est, persona fidei,potestis de eo confidere:& sic non obligant scribentem:ut l.fi.C. qđ cum eo.ff.de dolo.l.eleganter.§.fi.ff.mandati.

dati l. si uerò non remunerādi. §. cùm quidam. & dicit Cyn. in d. l. fina. quòd literæ † commendatitiæ scribentem non obligant, Magnates enim de facili tales literas concedunt. Fallit si ex qualitate personæ scribentis aliud appareat, ex quo generaliter certificaretur. ut si ille, de quo scribebat, erat factor, seu institor scribentis in aliqua mercantia: quia tunc uidetur dicere, quòd ei adhibeatur fides in negotio illius mercantiæ. tex. est notabilis in l. cuiuscunque. §. sed cùm fullo. & §. planè. ff. de instito. argumen. ff. de uerbo. obligatio. l. triticum. & ibi no. Item fallit si dixit in epistola, adhibe plenam fidē super me, uel meo periculo: ut ff. māda ti. l. si uerò. §. siquis mandauerit. in fin. Quandoque istę literæ sunt magis speciales: puta tali latori præsentium de intentione mea plenariè informato dabitis plenam fidem. Et hoc aduerte, quia aliquando mandatur, ut tali credatur tantum id, quod ei refert: & tunc non contrahet. Aliud est enim credere contrahentem referenti: & hoc nullam dispositionem continet: aliud est contrahere. Si enim cum tali aliquis celebratur contractus, non obligatur, nec obligat mandantem: quia excedit fines mandati. ff. mandati. l. diligenter. & notatur ff. de procuratoribus. l. procurator. in glossa. & ff. de solutionib. l. hoc iure. fallit ratione personę: ut si esset institor, ut dixi: fateor tamen, quòd si occasione illius credulitatis passus sum damnum, possum recuperare per actionem mandati: puta ille lator dixit mihi ex parte scribentis: quòd si ego uellem talem librum pro certa quantitate, mitterem pecuniam: ego credens misi, & in hoc expendi, dominus non uult dare librum, istud damnum repetam: ut l. si tibi mandauero. §. fin. ff. man. sed si ille lator literarum dixit, talis fecit me procuratorem ad contrahendum tecum negotium: ego credidi, & tanquam cum procuratore contraxi non præiudicat mihi scribenti, nec debet credi ei, quando narrat aliquid quod pertinet ad ipsum latorem seu referentem, per quod acquiretur commodum seu officium, nisi quatenus literis esset expressum, ne detur materia malignandi: ut l. fin. quod cum eo. & ff. quòd iussu. l. i. in prin. & creditur sibi sine iuramento, cùm ab utraque parte eius fides sit approbata, scilicet, à mittente, & ab eo, qui recipit: ut no. ff. de testis. l. licet uideretur contrarium: ut l. Theopompus. ff. de dote præle. Sed dic, quando

3 testator dicit esse standum † dicto alicuius de eo, quod testator sibi dixit: & quia tunc dictum illius est dictum defuncti magis quàm deponentis: ideo tunc debet iuratus deponere, ut testis: sic loquitur l. Theopompus. & l. iurisiurandi. C. de testibus. quandoque testator dixit standū esse dicto alicuius de eo, quod sibi deponenti esse uidebitur: tunc in illo dicto nō est testis, sed magis quidam arbitrator: ideo non debet iurare: ut C. de arbi. authenti. decernimus. & hoc uerum quando aliquis est assumptus à testatore, uel à parte simpliciter: sed si assumeretur à iudice, puta: quia iudex dicit, referas mihi, quod tibi uidebitur de tali re: ut me dici quando assumuntur ad uidendum tale uulnus: tunc talis debet iurare: ut l. cōparationes. C. de fide instru. licet contrarium no. in d. l. iurisiurandi. & in l. i. post princip. ff. de uentre inspi.

Contra prædicta facit. l. hac edictali. in §. his illud. C. de secun. nupt. ubi uidetur dici, quòd quando quis assumitur à partibus, debet iurare. sic intellige, quod ibi assumitur à partibus de mandato iudicis, uel assumitur à partibus, hoc est agentibus ut iuret. aliàs secus, ut d. l. Theopompus. & ibi bar. Bal. in l. captatorias. ff. de testamento mili. dicit, quid si testator commisit declarationem incertorum Seio, qui declarauit indiscusè, quòd deberent restitui Caio tanquam ab eo extorta, an ualeat dicta declaratio, consuluit Bar. quod non, per l. Thais. § sororem. de fideicom. liber. cùm aliquid ei constare debuerit requisito hærede. ff. de transac. l. cùm hi. §. si pretor. & ff. de usufructu lega. l. legatum ciuitati. & de testamentis: c. nos quidem. uidetur tamen, quòd de hoc credatur iuramento ipsius executoris, si aliàs est honesta persona: ut d. l. Theopompus. & l.

siquis

siquis pro redemptione. C. de dona. Sed si executor non est persona fide digna, uel aliquod interesse prætenderet, non crederetur sibi. C. de Episco. & cler. siqs in conscribendo. in ultima q. per Cy. sed
4 si testator mandauit stari dicto guardiani minorum, uel priori prædicatorum, ei stabitur: argumen. ff. mandati. l. si mandauero. §. si tibi. Si uerò testator mandauit stari suę schedulæ depositę apud sacristiam fratrum. dicit Iaco. de Bel. q. ista schedula tanquam priuata non probat, tu dic, q. imò probat, quia est approbata in testamento per ipsius testatoris confessionē: de fide instrumen. authen. ad hoc. C. de condi. & demonstra. l. i. & l. si ita scripserim. ff. de rebus dubiis. nec potest negari scriptura apparens de manu testatoris, quam testator esse propriam fatetur argumen. C. de testa. l. cum antiquitas. uer. finaut em.

Sed pone quòd statutum est, quòd si alicui fuerit datum damnum furtiuè, igne, uel ferro, quòd homines uillę, in cuius territorio fuerit factum, teneantur illud emendare. Euenit quòd inimicus damnū passi mittit epistolam seu literas potestati, & dicit se damnum dedisse, an credatur literis: & an modò damnum passus possit habere regressum contra uillā pro damno. Iacob. de Are. in suo cōsilio, q. incipit, Statuto Parmæ cauetur. tenet quòd non probant in prejudicium damnum passi. & hoc quatuor rationibus. Primò quia dicta confessio non fuit facta in iudicio: ut l. i. de interroga. actio. Secundò, quia dicta confessio confitenti non damnum passi debet nocere. ff. de interroga. actio. l. de ætate. responso primo. de probatio. l. exemplo. & in authen. de iureiuran. à moriente præstito. primo responso. Tertiò, quia dicta confessio facta fuit absente eo, cui damnum datum fuit: meritò nocere nō debuit. l. certum. §. si quis absente. ff. de confes. & l. fi. de interrogato. actio. Quartò, quia ille, qui est confessus, est inimicus damnum passi: & sic ei credi non debet. ff. de quæstionibus. l. i. §. quæstioni. in authenti. de testibus. §. quia uerò odiosus. ff. de adimendis leg. l. iii. de testi. l. iii. in princi. de suspecti tuto.
5 l. tutor. Et in summa, † ubicunque dicitur quòd epistola plenam probationem induciti extra l. Publia. ff. depositi. hoc esse uerum intellige; nisi fuerit per partem aduersam contradictum: quia posteà in fauorem sui uti non potest: non enim debuit ei prodesse, quod nixus est impugnare: ut legē, quæsitum. cum similibus. ff. de acquirenda hæredita. ita uoluit Spec. in titu. depositi. §. viii. uersiculo primo. in simili. & Barto. in l. post legatum. ff. de his quibus ut indignis. & Archidiaconus in cap. præsentium. de testibus. & ibi Ioan. And. in sexto. Siuerò fuerit contradictū sed acceptata & tunc probat, & acceptata intelligūtur secundum Ludouic. in l. nuda. ff. de donatio. eo ipso, quòd pars tacet non contradicendo. ff. ad Macedonia. l. si filius. in clementina i. de procuratoribus. in cle. & quòd habetur per Bartol. in l. Titius. ff. de constitu. pecu. & in l. quo enim. ff. rem ratam haberi. ubi dicit, quòd aut geritur aliquis actus pertinens ad acquisitionem ad mei commodum: & tunc
6 non improbare † est approbare: ut l. si absentis. C. si cer. peta. & ibi per glosl. & doctores: quandoque geritur actus, qui respicit meum præiudicium, & tunc quandoque superuenit simplex scientia: & eo casu non approbare est improbare: ut l. procurator. in fin. ff. rem rat. habe, quandoque superuenit scientia cum aliquo actu, ut cum præsentatione literarum uel instrumenti. & dominus recipit: & tunc non improbare, est approbare: ut l. si filius. ff. ad Macedo. & l. i. §. fina. ff. nautæ, caupo. stabula.

Pretereà fallunt in l. fi. ff. qui & à quibus. & l. in sponsalibus. in fin. ff. de sponsa. & potest quis habere ratum absente parte: ut no. glo. in l. Pomponius scribit. de nego. gest. Anto. de But. in clem. i. de procura. dicit: licet Guiliel. de mōte Laudino
7 tenuerit, quòd sola receptione † instrumēti in dubio non uideatur consentire, nisi ab aduersario probetur, quòd animo recipiēdi mandatum illud recepit: & q. hoc constet per uerba eius uel alium actū exteriorē, tene quicquid Guil. tenuerit secū

L dum

dum Genzelinum, quod sufficit, quod scienter receperit epistolam absque protestatione: alias dicta clementina esset frustrà: nam solo facto sæpe quis consentit. not. de appella. c. dilecta. ad hoc quia recipiés instrumentum uidetur approbare omnia contenta in instrumento: de renuncia. c. sanè. de offic. delega. c. coram. ut lite penden. cap. ecclesia. lo. ii. & quod ibi not. & quod approbans scripturam, omnia in ea contenta approbare uidetur. ix. distinctio ut ueterum. & c. si ad scripturas. Bald. in rubric. C. de constitu. pecunia. de istis literis: tali dabitis plenam fidem. quid operentur? do. Barto. ponit in l. Lucius. ff. de fideius. tuto. dic quod sic debêt intelligi, dabitis plenam, supple. & bonam fidem: non ergo omne, quod loquitur credendum est: sed si ad bonam fidem spectet id credere: si ergo dicit aliquid uerisimile uel utile, mittenti credi potest. argumen. ff. commod. l. argentum. si autem pertinet ad expoliandum dominum, tunc non debet credi, ut ff. mandati. l. creditor. in fin. & facie l. fi. C. de quod cum eo. istæ ergo literæ intelliguntur, dabitis plenam fidem discreto modo.

Dominus Anto. de Butri. & dominus Petr. quos sequitur Imol. in capit. fraternitati. de cleri. non residen. tangunt de istis literis commendatitiis, uel
8 credentiæ, † quas inimici sibi inuicem sæpe mittunt, quem effectum habeant: de quibus per Bartol. in l. Lucius. de fideiusso. & in effectu concludit, quod si sint multum generales: puta quia in eis commendatur portans ipsas literas: tunc lator talium literarum nihil poterit agere in præiudicium scribentis, quia uerba generalia non sunt obligatoria. l. si uerò non remunerandi. §. cum quidam. ff mandati. Idem dicunt si in eis dicatur latori præsentium in his, quę dixerit, detis plenam fidem, quia censentur esse commendatitiæ, & per eas in effectu uidetur dici, quod lator sit fida persona, facit l. fina. C. quod cum eo. ideo non potuerunt obligare scribentem. Fallit si ex qualitate personę, pro qua scribitur, aliud appareat, ut si ille, pro quo scribebat, erat factor ipsius scribentis in aliqua mercantia, quia tunc uidetur dicere, quod etiam adhibeat fidem in negotio ipsius mercantiæ, per l. cuicunque. §. si fullo. de institoria actio. Item fallit si in litera dixit, & adhibe ei plenam fidem super me & meo periculo. l. si uerò non remunerandi. §. si quis mandat. Quandoque uerò sunt literę magis speciales, puta latori præsentium de intentione mea plenariè informato dabis plenam fidem, tunc dicunt, quod cum mandatur solum, ut credatur id quod refert, quod non per hoc poterit aliquis contractus cum ipso celebrari, nisi qualitas personę aliud suaderet, ut si esset institor, seu factor ipsius scribentis ut suprà dixi. si tamen ratione credulitatis passus esset damnum ille, cui scribitur, posset recuperare per actionem mandati, puta si dixit ex parte scribentis, quod si ille, cui scribitur, uellet talem librum, uel talem rem pro tanta quantitate mitteret ad eum, nam si misit, & in hoc fecit expensam, si postea scribens non uult dare, poterit illud dãnũ recuperari, p l. si uerò non remuneran di. §. si quis. alleg. & sic patet, quod ut
9 possit contrahere, † requiritur specificatum mandatum, ne aliàs detur materia malignandi. l. final. C. quod cum eo.

Et ex prædictis patet, quod si ille, cui mittuntur literę commendatitię, mutuet pecuniã ipsi portãti literas reregulariter non tenetur scribens pro tali mutuo, nisi in literis aliud fuerit expressum, uel nisi in casu, de quo suprà dixi, quod tenementi: quia potest sępe de facto contingere. Bar. uerò in l. nuda ff. de dona. dicit circa epistolas, quę mittuntur absentibus. dic, quod aliquando quæritur de effectu eius, qui in ipsis cõtinetur, & tunc dic, ut dicit Cyn. in l. non nudis. & in l. non epistolis. C. de proba. quandoque quæritur an probet, & tunc aut epistola cõfessatur, & probat, ut l. Publia. in fi. ff. depositi. cũ si. aut nõ cõfessatur, & nõ pbat, ut l. Publia. & tũc si habet sigillum

lum authenticum, & probet: ut l. si qua ꝑ calumniam. C. de Episco. & cleri. & ibi ꝑ doct. C. de publicanis. l. publicanus. §. i. & ibi aliqualiter etiam per Bar. aut non habet sigillum authenticum, & tunc debet approbari per comparationem, sicut de libris rationum dicitur: & hoc, quando epistola mittitur absenti. quia est illa ratio: quæ est in libro rationum: quia non est, quod imputetur parti. & de sigillo an probet, dic secundum Anto. de But. in cle. i. de ꝓcura. ubi dicit sic. Guil. de Cu. dicit in l. si procurator. ff. de procura.
10 quod si sigillum † est authenticæ personæ, adhibetur ei plena fides. ff. de officio præsi. l. diuus. in authen. ut nulli iudicum. §. si quis uerò comprehensorum. Si autẽ sigillum est priuatæ personæ, tunc dicit, quòd exigunt duo, ut probetur: primum, quòd sit sigillatum proprio sigillo sigillantis. Secundò, quòd constet dominum sigillasse, nec sufficit, quòd appareat sigillatum sigillo domini, quia potuit esse, ꝙ fuerit appositum falsò. C. de latina liber. tollen. l. i. §. sed nec ad hoc de proba. c. tertio loco. Hoc non placet Guil. de monte Laudino, pr. ut requirit, quòd sigillo proprio sigilletur, quia & alieno sigillo potest quis sigillare. ff. de testa. l. testamentum. §. fi. Si autem non constat, an sigillum sit ipsius, nec de uoluntate eius appositum: tunc dicit, quòd sigillum non releuat. Conclude secundum eum, aut sigillat sigillo proprio, & constat, quòd sigillauit: & tunc probat: aut sigillat dominus sigillo alieno, & constat quòd sigillauit idẽ aut apparet suum sigillum in instrumẽto, non tamen constat, quòd ille sigillauit tunc dicit ꝙ licet non proficiat si simpliciter amittatur: sufficit tamẽ, ut cum cautione de rato admittatur. C. de proba. l. i. Iac. But. in d. l. si procurator. idem sequitur dicens, quòd si non constat de uo
11 luntate sigillantis, † quòd scriptura non probat, nisi fuerit approbata, probat tamen semiplenè secundum Marti. Sil. & Pet. & hoc in priuatis sigillis. In sigillo autẽ publico sigillãs, dicit idẽ ꝙ nõ ꝓbat nisi constet de uoluntate sigillantis: uel sigillum tenentis, ne detur materia fabricandi falsum: ut in l. unica. §. ne autem. C. de cadu. tol. his autem interuenientibus, probat: ut in l. si qua per calumniam. alle. Bar. in d. l. si procurator. dicit, cuius uerba aliquo addito, concludo si quæratur an creditur literis ad præiudiciũ domini: & dico, ꝙ sic, constito, quòd literæ sint suæ, uel ab eo sigillatę uel approbatę per comparationem, secundum illa quæ habentur in l. scripturas. & auth. ibi posita. C. qui pot. in pigno. habe. Si quæratur, an probet, quo ad hoc ut procurator ad mittatur: dic, quòd aut sunt literæ sigillatę sigillo publico, aut priuato: si sunt sigillatæ sigillo publico, & cõstat ꝙ de uoluntate sigillantis probant: ut dicit Iaco. Butri. si sunt sigillatæ sigillo publico: de quo constat: sed non apparet, quòd de uoluntate sigillantis, & tunc credo, quòd non credatur, quia istud est magis præiudicii: ut no. in c. post cessionem. de probatio. nisi fortè ad impetrandum, uel nisi admittatur cum cautione de rato: licet Bar. dicat indistinctè eum admitti, per l. si qua per calumniam. allega. quod non placet per iam dicta. & dicit ibi Barto. ꝙ
12 sigillum est publicum, eo † quòd est alicuius domini uel comitis. allegat l. i. ff. de seruis fugitiuis & l. diuus. ff. de offic. præsidis. & in authen. ut nulli iudicum. §. si quis uerò comprehensorum.

Et an literis Episcoporum cum solo sigillo sine testibus, & sine tabellione credatur: dicit in decisionibus nouis, decisione xxiii. & tenent, quod in his, quæ spectant ad eius officium inter suos subditos: & quando non procedit, ut iudex, eis creditur & statur: aut sigillum est priuatum, & tunc, si literę sunt sigillatæ sigillo proprio & constet de uoluntate sigillantis, puto quod probet absque alia probatione: aut constat, quod sunt sigillatæ aliquo sigillo alieno: & non constat, quod de uoluntate domini, & nihil probant: aut constat, quod sunt sigillatę aliquo sigillo, & non constat, cuius sit sigillum: & idem aut sunt sigillatæ sigillo, de quo constat, non tamen constat, quod de uoluntate domini sigillatę sunt: & tũc dicit

Bar. quod si literæ sunt approbatæ probāt: si uerò non sunt approbatæ, non probant.
13 Approbatio autem † fit tribus modis secundum eum, si habet testimonium publicum: ut quia notarius attestatur, quod fecit dictas literas proprio sigillo sigillari, uel alieno. C. de fide instru. auth. ad hęc. Secundo modo potest approbari per testes, qui fuerunt præsentes: qui dixerunt se uidisse sigillari: ut l. si quis ex signatoribus. ff. quemadmodum test. ape, & quod no. in l. ii. circa princip. eod. titu. aut constat, quòd sigillo alieno sigillauit, & constat quòd de uoluntate eius, & probant: ut l. ad testamentū. §. si. alleg. Quandoque constat, quòd procurator habet sigillum tantum, nec habet aliam scripturam: & tunc non probatur ex hoc mandatum, quoniam sigillū nihil apertè arguit: ut no. Archid. in c. quamuis. de procura. lib. vi. & tenet Guil. de monte Laudino in cle. i. de procura. Iaco. But. in l. si qua per calumniam. C. de Epis. & cle. dicit, si quæritur, an literæ probent: dicit, quòd aut habetur sigillum authenticum, seu publicum, aut priuatum. Primo casu probāt: ut. d. l. si qua per calumniam. & est secundum ipsum sigillum publicū, sigillum Episcopi ciuitatis, aut uniuersitatis. Si autem literæ priuatæ habent sigillum alicuius: tunc aut habent testimonium publicum: ut fit quotidie de consiliis: & dic, quod qui dant ea sigillata, & præcipiunt notario, quod inde conficiat instrumentū & tunc probant: ut l. i. circa medium. C. de communi seruo manu. aut non habent testimonium publicum, & probant ad instar scripturæ priuatæ contra scribētem: ut l. si procuratorem. ff. de procurato. & l. instrumenta. C. de proba. unde secundum Cy. in l. distrahente. C. de rebus alie. ubi quis apponit sigillum suum scienter in aliquo actu, tunc tenetur ei stare: quia uidetur approbare, & sibi præiudicat: ut ff. de pigno. l. fideiussor. §. si pater. hinc est, quod ubi priuatus dat mandatum per sigillum suum, fidem facit contra eum. ff. de procurato. l. si procurator. de hoc per Innocen. in c. si. de fide instru. & Specu. in titu. de procurato. §. ratione autem formæ. uersic. item quia nō sunt. & uide Archi. in c. ut circa. de elec.
14 in vi. † Si uerò sigillum apponeretur ignoranter: tunc nō præiudicaret: ut l. Caius. de pign. actio. & dicit idem Iaco. in l. si literas. C. mandati Quandoque literæ diriguntur ad creditorem, aut sunt solū cōmendatoriæ, & non obligant commendantem: ut l. si uerò. §. cum quidam. ff. mandati. aut in eis continebatur, quod debeat pecuniam mutuare debitori: & tunc mandans tenetur mandati, debitor certi condictione: ut l. si literas. C. mandati. aut literæ directæ fuerunt ad procuratorem, siue ad debitorem: & tunc dominus mandans tenetur utili institutoria: ut l. si mutuam. C. de exercito. aut fuit missus accipiens tanquam nuncius, & tenetur dominus certi condictione: ut l. si ex contractu. C. quod. cum eo. Si uerò præsens præsenti daret scripturam in modum epistolę, ut quotidie fit: tūc esset idē quod in apocha: & secundum Angelū suo consilio, quod incipit, In Christi nomine Amen. tres sunt casus &c. sic dicit, tres sunt casus: aut in apodissa quis cōfitetur esse debitorē præsentis, uel absentis: aut dubitatur: aut fuerit præsens alter, alter non.
15 Primo casu † apodissa probat, si apparet, quod sit manu illius scripta, & contineat causam: sin autem indiscreta non probat. ff. de proba. l. cum de indebito. §. fin. Secundo casu, si est indiscreta, non probat nec pro ea præsumitur. ff. de donatio. l. nuda ratio. sin autem est discreta, id est cum causa: tunc aut est destinata per nuncium: & probat, ut l. Publia. §. fina. ff. deposi. Idem est si est tradita procuratori absentis. ff. de uerbo. obli. l. si ita stipulatus. §. Chrysogonus. aut est apodissa, & non apparet transmissa: tunc aut reperitur penes creditorem, & præsumitur transmissa & probat argu. C. de pac. conuen. l. pe. cum glos. ff. de probatio. l. si chirographum. aut reperitur penes debitorem: tunc sunt opi. quidam dicunt, quod non probant, arg. ff. de confessis. l. certum. §. si quis absente. nisi fit ad liberādū. de libe. lega. l. non solum. §. liberationis uerba. pro ista parte, quod non ualet facit

facit quod no. ff. de actio. & obliga. l. ex consensu. de sacrosanct. eccle. l. illud. de contrahen. emptio. l. fi. in fi. C. de dona. l. si ambigitur. Alii dicunt, quòd ualet etiã absente aduersario facta. C. de conueniẽ dis fisci debi. l. fi. & Azo in summa. C. de fid. instru.

Sed cõtra istos facit: quia testamentũ factum in scriptis est in hac confessione, quædam apodissa testatoris: & tamen nõ probat. de lib. leg. l. Aurelius. §. fin. nisi dicatur in testamento aliquid: ut quia fit animo testandi, non probandi, & ligandi iterum testatorem, de quo per Cyn. C. de non num. pecu. l. generaliter. In dubio præsumitur præsens fuisse ille, qui apodissam, non dico epistolam, producit. C. de contrahen. stipu. l. j. Bart. in authen. & si contractus. C. de fide instrumento. circa apodissam dicit: aut a parte, cõtra quã producitur, confessatur, quòd est sua manu facta: & facit fidem, in l. cum de inde bito. §. fi. ff. de proba. aut negatur: & tũc aut habet subscriptionem trium testium, & contrahentium: & tunc ex comparatione sola: & ex sola approbatione facit fidem plenam: ut l. scripturas. C. qui po. in pig. hab. nam propter tot subscriptiones, tunc habet locum d. authen. quia ista non facit plenam fidem, si approbetur per comparationem tantum: sed facit semiplenã. Item non facit plenam fidem, si approbetur testibus tantum: sed facit semiplenã. Item si approbetur, utroque modo facit plenã fidem. ut in authen. & si contractus. C. de fide instru. dicunt tamen esse tot testes, ut habetur, & no. in l. fi. & authen. ibi posita. C. si cer. peta. Et Barto. loquendo de epistola, quam quis confitetur à se emissam, an probet, dicit

16 quòd aut epistola continet † uerba dispositiua, siquidem super eo, quod poterat per epistolam introduci, ut in contractibus, qui consensu contrahuntur, tunc epistola probat, & inducit: ut l. consensu. ff. de actio. & oblig. & in l. i. in fi. C. de contrahen. stipula. & insti. de obliga. quæ ex consensu. Si uerò id non poterat induci per epistolam: & tunc non probat: ut l. i. C. de contrahen. stipu. Si uerò super eo, quod partes inducere non possunt ut fraternitatem: tunc dicta epistola nihil probat: ut l. non epistolis. C. de probatio. adminiculatur tamen aliqualiter: & hoc uerum, si erat in quasi possessione fraternitatis: ut l. non nudis. C. de probationib. & l. quidam. in fin. ff. de probatio. Cyn. uerò in l. non epistolis. alleg. quid operetur epistola, dicit, aut epistola continet dispositionem super tali negotio, quod solo consensu potest fieri: ut emptio, & similes cõtractus: tunc mediante epistola, per quã consensus exprimitur, & uelut quoddam organum emittitur, contrahitur: ut l. Labeo. ff. de pact. l. consensu. ff. de actio. & obligatio. cum simi. aut continet dispositionem super tali negotio, quod non potest fieri solo consensu: sed desiderat aliã solennitatem, ut uerborum: & tunc per epistolam nihil agitur ut ff. de uerbo. obligatio. l. 1. in princip. & insti. de inutilibus stipula. §. item uerborum. Secundò casu quando continet enunciationem: aut continet enunciationem negotii dispositi inter easdem personas, & ab eisdem, & tunc creditur epistolę, ut per eã probetur: ut l. i. C. de contrahen. stipulatio. & l. Publia. §. fi. ff. depositi. aut continet enũciationẽ negotii dispositi ab aliquo. Tertiò inter aliquos, siue inter eosdem tunc non operatur aliquid. ut l. epistola. C. de contrahen. stipulatio. aut continet enunciationem parentelę, uel libertatem: & tunc nihil tribuit: ut l. non epistolis. C. de probatio. & l. iubemus. C. de libe. causa. secundum Iaco. de Are.

17 Et si quæritur, an epistola, † quæ continet fraternitatis enunciationem, saltem probationem inducat, & pręiudicet, donec contrariũ probetur. Ia. antiquus doctor dixit, q̃ sic: quia secundũ eũ cõfessio extra iudiciũ præiudicat. Primò p l. non epistolis. alle. Secũdò probatur per l. quidam. ff. de prob. & arg. l. quoniã. ff. de his qui no. infa. Iac. & Azo. dicunt contrarium: quia confessio extra ius emissa non præiudicat: sed in iudicio emissa, sic. ff. de interrogatoriis actio. l. i. & ibi not. Sed certè si ipsi uolunt dicere, quòd non præiudicat confessio extra ius emissa ad

obligandum bene dicunt: & sic intelligitur d.l.i.ff. de interroga. actio. sed si uelint dicere, quòd non prosit quantum ad probandum, falsum dicunt: ut l. Publia. in fi. ff. deposi. Quid ergo dicendum: Iacob. prædictus intellexit, quòd confessio extra ius emissa & indisposita proficeret ad probandum: quod nostri doctores negant, quia oportet, quòd causam contineat; ut l. cum de indebito. §. fi. ff. de proba. & sic loquitur d.l. Publia. & l. non epistolis. alleg. indiscretè, id est, sine causa fuit emissa: ut quia uocaui eam sororem propter aliud dicẽdo, tali sorori suæ salutem &c.

Vnde refert, quòd aut confessio emittitur in iudicio, aut extra iudiciũ: si extra iudiciũ, aut quæritur nunquid præiudicat ad probandum? & tunc aut emissa est animo confitendi, aut non: si non animo cõfitendi, uerbi gratia, credebam, quòd talis ancilla esset mea soror: scripsi sibi epistolã in qua dixi, Charissima soror mea salutes, uenias ad diuidendum mecum hereditatem &c. talis epistola † siue confes-
18 sio continens huiusmodi uerba non prodest etiam quo ad confessionem. sic intelligitur l. non epistolis. alle. & l. ex his uerbis. C. de testamento mili. Si animo cõfitendi tunc subdistingue, quia aut tendit ad liberationem & distinctè ualet: ut l. tale pactum. in princip. ff. de pact. aut ad obligandum: & tunc aut cum causa, & præiudicat: ut d.l. cum de indebito. §. fi. alle. aut sine causa: & tunc aut est emissa super tali articulo: qui non requirit causam, ut super realibus: ut si confiteor te dominum huius libri, uel confiteor: quia frater meus es? & tunc est idem: & tunc operatur ad probandum: sic potest intelligi. ff. de proba. l. quidam. & hoc casu potest procedere sententia Iac. doctoris antiqui. Ange. uerò in l. si procurator. ff. de procura. dicit quòd quando literæ nõ sunt notę, tunc est necessaria approbatio. ff. de procu. l. si procurator. ubi uerò essent notæ, tunc eis creditur, & uera est glos. in d.l. si procurator. in secunda opi. gloss. & de talibus literis loquitur Cy. in l. si qua per calumniam. alle. Bar. etiam tã git. ff. de fideiusso. l. Lucius. Inno. plenè in c.i. & in c. intra quatuor. de cleri. peregri. & ibi ponit, an credatur sigillo dominorũ uel Episcoporum peregrinorum, ponit ẽt in c. post cessionem. de proba. de hoc ẽt no. in corpore, ut nulli iudi. §. si quis uerò compræhensorum. & ubi nõ est notariorũ usus creditur literis priuatorũ, si habẽt subscriptionem testium: pone exemplum de beneficiis, uel recurritur ad fidẽ scripturarũ priuatorũ. xvi. q. iii. §. post. & hoc
19 extra iudiciũ. In † iudiciis enim nõ creditur scripturæ priuatæ: sed oportet q̃ sit facta p notarios, uel duos legales scriptores ad hoc deputatos, secundum Inno. in d.c. post cessionem, not. etiam per eum in c. quoniam contra falsam.

Dominus Petr. de Perusio in c. post cessionem. alleg. dicit, quòd per literas ordinarii probatur quis excommunicatus, quod uidetur intelligendum in quocunque ordinario etiam inferiori ab Episcopo, de iure patro. c.i. in clemen. Sed uidetur, quòd talibus literis non inducatur probatio: quia ualidior probatio est uiuæ uocis, quam mortuæ. in authen de fide instru. §. si uerò. sed uiuæ uoci ordinarii non creditur. vi. quęstio. ii. c. si tamen. hinc est, quòd Papa non credit illi, qui dicit se alium excommunicasse. de testi. cap. cum tu filii. eo quòd tales literæ quandoque non ex bona fide fiunt. ff.
20 de custo. reo. l. diuus. Præterea † non est maior auctoritas ordinarii, quàm tabellionis: sed scripturæ tabellionis non creditur, nisi testibus sit subscripta: ut in authen. de fide instrumen. §. si uerò. ergo nõ creditur literis ordinarii.

In contrarium: quòd credatur literis ordinarii. de offi. ord. c. ordinarii. de elec. ut circa. lib. vi. de senten. excom. c. cum medicinalis. eo. lib. dicas quòd literis ordinarii etiã habentibus authẽticum sigillum non datur fides, nisi sint testibus subscriptæ: de hoc est casus in c. ii. de fide instrumen. fallit in casibus. Primò in sententia excommunicationis: ut in cap. post cessionem. de proba. quod obtinet, quando literæ sunt super excommunicatione confectę: secus si essent testimoniales: quia tunc

tunc non faciunt fidem absque testium subscriptione: eo quia sunt nunciantes actum de præterito. de priuilegiis. c. si Papa. in vi. de proba. c. i. in clemen. Secundò fallit, quando emanant super ordine, de cleri. peregri. c. i. uel cum hoc disponit cõsuetudo, de fide instru. cap. cum dilectus. De literis autem, & sigillis delegatorum, & maximè super relatione processus, an fides adhibeatur, dic, quòd super remissione facta creditur: super iudiciali uerò processu relationi inferioris non creditur, nisi quatenus per acta constet, nisi literis delegato directis dicatur ꝙ quicquid fecerit per suas literas notum faciat. de testibus. c. cum clamor. de fideiusso. peruenit. Si uerò sint extraiudiciales, puta executiui ministerii, creditur illi sigillo sigillantis: ita no. Specu. in titu. de probatio. §. uidendum. uersicu. x. & in titu. de instrumen. edit. §. postremò. & §. utile. uersi. sed nunquid remissio iudicũ. & per Compostel. in c. i. de elec. in vi. facit de officio deleg. c. cum olim. de præscrip. c. in iuuentute. de confirmatione utili uel inutili. c. cum dilecta. de preben. cũ secundum. de accusati. c. cum dilecti. de purga. ca. c. penul. §. exegerit. De literis autem arbitrorum, dic illis non credi super processu coram eis initiato. C. de arbi. l. ne in arbitris. &c.

Quando uerba enunciatiua proferuntur in priuilegiis, rescriptis, aut literis Papæ.

SVMMARIVM.

1 *Intentio super narratis quando fundatur.*
2 *Præsumptioni quando stetur.*
3 *Lenior sufficit probatio in facto antiquo.*
4 *Papæ an credatur in facto alterius.*
5 *Enunciatio æqualis quandoque probationi.*
6 *Confirmatio Pontificis, an ualeat sine productione originalis.*
7 *Vitia occulta multa sunt in sigillo bullæ.*

SI uerò uerba enunciatiua proferuntur in priuilegiis, rescriptis, aut literis Papæ seu principis, dic secundum gloss. & Pau. de Elea. in clemẽ. i. de prob. quod præsumitur uerum esse, quod Papa, aut princeps
1 † in suis literis narrat, quãdo super narratis sua fundatur intentio principaliter, donec contrarium probetur, & hoc quando narrat factum alienũ sed si narratio est de facto proprio ipsius Papę seu principis, probatio in contrariũ perimens narrata, aut ipsam narrationẽ falsam reddens non admittitur, sed probatio, per quam stante narratione releuaretur probans, & narratio Papæ seu principis non perimitur, aut falsa redditur, bene admittitur: exemplum propter renunciationem beneficii factam in manibus Papę, & per eum acceptatã, Papa cõfert illud, uel conferri mandat: bene potero probare, quòd illud beneficium tẽpore renũciationis seu cessionis spectabat ad me, non ad renunciantem, seu cedentem: uel quia ipse renuncians, seu cedens prius renunciauerat in manibus ordinarii: uel ꝙ fuerat dicto beneficio priuatus: & ideo secundũ glo. in d. cle. i. de proba. Verba narratiua in literis, rescriptis, seu priuilegiis Papę, seu principis, super his super quibus non fundatur intentio Papæ, aut principis nõ probant: ut in c. si Papa. de priuileg. in vi. facit quod no. xciii. distin. c. dominus. iii. q. vi. hoc quippe. Si uerò sunt uerba narratiua principis seu Papę super illis, super quibus sua fundatur intentio: tunc aut narrat factum proprium & faciunt plenam fidem. ita quòd non admittitur probatio in contrarium, quę perimat, aut falsam reddat ipsam narrationem, ut suprà. dixi. Si uerò narrat factũ alienũ, & tũc talia uerba ꝓbant prȩsumptiuè, donec probetur contrariũ,
2 ita † quòd præsumptioni stabitur, donec contrarium probetur, not in c. quia nonnulli. de rescrip. in gl. penul. & dicit Pau. in d. clemen. i. allega. quòd nondum creditur Papæ seu principi in eo, quod dicit se fecisse, sed ẽt in eo, qđ ab alio dicit factũ esse. Inferiori autem à principe, secundũ Paulum non creditur, licet super narra-

tis sua intentio fundetur. vi. q. ii. si tamen. & c. sequen. & de prob. c. quoniam contra falsam. Subdens idem Paulus, quòd licet in criminalibus probationes debeat esse luce clariores. C. de proba. l. sciant. ii. q. viii. c. ii. tamen uerba narratiua principis in criminalibus etiam faciunt probationem. Si uero legatus de latere narret in suis literis aliqua beneficia reseruasse sibi, super narratis, de iure credi non debet: ut in c. cum à nobis. de testi. licet consuetudo curię Romanæ aliud habeat, pro qua extra de fide instrumentorum. c. ꝗ super his. ubi de hoc per Hostié. & Compostel. Ant. de But. in d. clemen. i. dicit quòd enunciatis, & narratis in literis Papæ, seu principis, propter se plena fides adhibetur enunciatis, & narratis, propter aliud non, & dicuntur secundum cum enunciata propter se, quando super illis fundatur dispositio Papæ seu principis: ut d. cle. i. loquitur tota in enunciatis de facto proprio Papæ: & aduerte, quòd sicut uiuæ uoci Papæ, seu principis creditur: ut not. in d. c. cum à nobis. de testib. sic & literis suis sigillatis. secundũ Guil. de monte Laudino. in d. cle. quod dicit uerum esse Paulus de Eleazariis in causa criminali, ut est dictum in qua requirũtur probationes luce clariores.

Et super ista materia dic latius secundum eum, an quandoque in literis principis enunciãtur aliqua propter aliud, quia super illis non fundat princeps intentionem suam: & tunc non probatur ex illis literis: tamen talis, qualis præsumptio inducitur, & talis, quæ in facto antiquo
3 probaret plenè: quia in facto † antiquo leuior sufficit probatio: ut no. in c. ueniens de uerb. signi. per Inn. & hoc dicunt duæ glo. simul iunctæ, una in c. si Papa. allega. alia in c. cum olim de censi. Nam in factis antiquis fama facit plenã probationé, secundum Bal. in l. proprietatis. C. de ꝓbatio. & dicit Idé Bal. in l. conuenticulam. & auth quas actiones. C. de sacrosanct. eccle. ꝗ sola fama est sufficiens probatio ad probandum ipsum fore dominum terrarum ecclesię; quædam sunt, quæ in literis Papæ, seu principis enunciantur propter se: ut quia super illis Papa fundat intentionem suam; & tunc quædam sunt quæ enunciantur ut à se gesta: quædam sunt, quæ enunciantur ut ab alio gesta. Primo casu talibus enunciatis plena & plenissima fides adhibetur: ita quòd non admittetur probatio. In contrarium dicc directè factum perimentem, quando narratum consistit in facto: sed si narratur aliquid, quod consistat in iuris effectu, probationem etiam iuris effectum perimentem non admittit: per quam dicatur principem falsum dixisse. Idem per omnia dicit Guil. de monte Laudino, si Papa narrat aliquod factum à prædecessore suo: quia illud informatus proferre censetur. Allegat extrauagantem, prouidi. si narrat factum ab alio gestum. gloss. in d. clemen. i. dicit, concordat Paulus, quòd adhibetur fides: sed non tanta, quin admittat probationem in contrarium, unde dicit, quòd talia probant pręsumptiuè, adhoc gloss. pe. in c. quia nonnulli. de rescrip. per quę dicit, quòd si Papa uel princeps narrat renunciationem coram se factum per procuratorem ꝗ licet credatur quo ad hoc, ut credatur renunciationé factã, non tamen creditur, quin possit probari contrarium, procuratorem non habuisse mandatum, unde poterit probare eum ante reuocatum, & certificatum. de renuncia. cap. i. & de rescrip. c. ex parte Decani. Ioan. Andr. in regula: non licet. de regu. iur. in vi. dicit ꝗ in facto tertii nullo modo creditur, unde si in literis dicaẽ, talis clericus, uel mandamus, ꝗ tali clerico prouideas, per hoc non probatur, ꝗ sit clericus, & tamẽ super ipsis Papa fundat intentioné suam, per not. in c. ex literis. de transa. de rescrip. cap. cum ad hæc. de pręsump. cap. fi. Idem dicit glo. in d. cle. i. de
4 proba. quæ dicit, quòd † in facto alterius tantum nõ creditur Papę, quia de illo nõ est informatus, nisi aliter probetur. & recitat Lauren. de causa possessionis, super commento, mihi uidetur dicendum dicit Anto. ꝗ qnandoque Papa narrat factum ut à parte narratur, uel ut uerisimiliter à parte narraẽ, & tunc nõ creditur, nisi aliter

ter liqueat. & sic intellige gloss. Ioan. Andr. super regula, non licet. & hoc tenet Guil. in dicta cle. i. de probat. allega. de fide instru. c. ex literis. de priuil. si Papa allega. in cle. si dignitatem. de prębend.

Ad hoc quod scribit Innoc. de fide instrum. cap. inter dilectos. de præsumptio. cap. illud. tunc tamen credo, quòd talia narrata faciant præsumptionem talem, qualem uni testi æquiualentem: licet in facto antiquo facerent plenam, ut est dictum: & uolunt illæ duæ gloss. simul iunctæ allegatæ. & facit quod scribit Ioa. Andr. in d. regula, non licet alleg. ubi di-
5 cit talem enunciationem æqualem † probationi per famam. ad hoc de success. ab intesta. cap. fin. quod credo uerum: quando Papa simpliciter narrat: licet ab alio sit ei in supplicatione expositum. secus si-ue à parte, uelut ab alio narratum Papa narrat: quia tunc non adhibetur fides aliqua quo ad præsumptionem: quia quo ad talem subintelligitur clausula, si ita est. de rescrip. c. ij. quod uerum dicit Guil. de monte Laudino quando uerba profert princeps ad instantiam, & supplicationem alterius: secus si scribit motu proprio: quia tunc informatus uidetur illa uerba asserere. ad hoc ad prebẽ. c. si motu proprio. lib. vi. ideo faciunt fidem plenam. ad hoc cle. si sumus. de sen. ex com mu. & hæc omnia credo uera, nisi ex pręcedentibus, & sequentibus princeps se super narratis assereret informatũ. ad hoc cle. i. de proba. & de rescrip. cap. quia non nulli. quod ibi scribit Ioan. Andr. super gloss. Si autem nunciat aliqua à se & ab alio gesta mixtim: & probant ut est text. in cle. i. de probat. & hoc tenet Laurent. & recitat Cal. uiua uoce dixisse: per omnia credo idem dicendum, quod dixit supra quando narratur factum ab alio, & fortius in literis autem prelatorum aut aliorum inferiorum dicit Calde. in d. cap. post cessionem. si consuetudo disponit enunciatiuis uerbis credi, creditur. Ideo Calde. dicit, quòd tunc talibus narratis adhibetur fides: quia hoc habet generalis consuetudo. & hoc tenet Host. de uerb. sign. c. abbate. ff. de pig. act. l. uel uniuersorum. & sic dicit curiam seruare, si cõsuetudo non disponit. in his quę sunt leuis preiudicii, enunciationi creditur. in pręiudicialibus, si quęratur, an credatur contra scribentem? dic quòd sic: ut l. optimam. C. de contrahen. & commit. stipu. ff. depositi. l. Publia. §. fin. C. arbi. tutell. fin. contra alium qui super enunciatis non fundat intentionem suam: & si sunt emissa propter aliud, non creditur: quia nec principi: ut in clemen. i. de prob. si super enunciatis fundat intentionem suam, si enunciat factum tertii, uel ab alio coram se non creditur indistinctè. & in hoc differunt à literis principis, seu Papę.

Hoc uerum nisi nunciata iuuentur alia pręsumptione: ut quia iudex in sententia dicat, seu recitat citationem, & alia acta. nam pro sententia præsumitur, & tunc illud creditur potius ex pręsumptione, quàm ex uirtute literarum. & sic intelligit Calde. dictum Innoc. de offic. de lega. cap. cùm in iure. allega. Miles aliquis tenet aliquod castrum alicuius ecclesię petitur ab eo, ipse dicit, quòd tenet ex concessione sedis Apostolicę: & ad hoc probandum producit duo instrumenta confirmationis summorum Pontificum: in quorum primo continetur, quòd Papa confirmauit tale priuilegium concessum ipsi militi super isto castro per alium Papam: & in secunda confirmatione similiter continetur, quòd Papa confirmauit eidem priuilegia concessa per alios prædecessores suos: ueruntamen priuilegium originalis cõcessionis non apparet, modò quęritur, an sufficiant istæ confir-
6 firmationes † sine productione originalis: dicas secundùm Albericum de Rosa. in authen. siquis in aliquo documento. C. de eden. quòd non, per d. authen. & c. i. de fide instrumen. & quia ista confirmatio nil noui iuris dat, sed per alios datum narrat. ff. de testamentis. l. hęredes palam. §. i. deficiente ergo principali, uel non apparente, deficiunt ista duo: arg. ff. de hęre dit. instit. l. asse toto. ff. de aqua plu. arcen. l. i. §. penul. Pro hoc etiam facit, quia

quia quando instrumentum aliquod authéticatur,& publicatur, tunc si reuocatur in dubium utrum ita contineatur in originali, originale est exibendum, si adest, uel haberi potest: ut no.xi.distinct. cap. ut ueterum.in gloss. Pro hoc etiam facit, quia tales confirmationes:quæ fiũt in forma communi, nil noui iuris tribuunt: ut de confirmatione utili uel inutili. cap. cùm dilecta. & not eod.ti.c.i. Item uerba narratiua Papæ fidem non faciunt: ut in cap.si Papa.de priuileg. in vi. & faciunt, quæ not. Ioann.Andr.& Archidia. & Ioa. Mona. Et prædicta uera sunt, nisi Papa narraret in facto proprio:puta quia narraret se beneficium reseruasse,uel, priuilegium concessisse:quia tunc eis uerba narratiua fidem facerent:ut in cle.i. de proba.in cle.

In contrariũ,ꝙ dictæ duæ confirmationes fidẽ faciant.uidetur sentire gl.xix.distinct.c.si Romanorum.in gl. quę incipit, hæc est. & Odof.hoc sentit.in d.auth. si quis in aliquo documẽto.alleg. ꝙ confirmatio una uel plures Papę uel Imperatoris sufficiant.& alleg.de testamentis l.omniũ.& ff.de iurisdict.om.iudi.l.& quia.Idẽ sentit Spe.in ti. de instrumentorum. edit. § nũc autem uidendum restat. uer. quid si concessũ est alicui. & uer. præcedenti, qui incipit, item pone.Iacob.de Are. fuit in eadem opi. quid ergo dicendum? primam. opi.credo ueram per iura ad hoc allega.& ad hoc etiam facit quod not. in c.contra morem.in gl.quæ lectu.ad gloss. si Romanorum. responderi potest, quia ibi arguendo, non determinando dicit in princip. Et prędicta iura ego Albericus allegaui in ciuitate Pergami corám collegio ipsius ciuitatis in quadam quæstione, in qua quidam domini dicebant se esse iudices delegatos imperij in causis appellationum excedentibus summam xxv.librarum.& ad hoc probandum inducebant quandam confirmationem factã per dominum Imperatorem Henricum: quæ mentionem faciebat de ueteri priuilegio eis concesso per Imperatorem Federicũ,& dicebam istam confirmationem fidem non facere,nisi originale ostẽderetur.& credo, ꝙ bene dicebã ꝑ allegata.

Vlterius si dominus Papa,uel Imperator dicat, quòd prædecessores nostri tale priuilegium concesserunt tali: ideo nos ipsum priuilegium confirmamus eidem: nunquid ista talis confirmatio fidem faciat dato quòd nõ ostendatur originale per prędecessores concessum. Primò uidetur,quòd sic ut ista uerba per prędecessores nostros, &c. aliquid operentur extra de priuil.c.ex ore. & quod ibi no.in glos.quæ incipit, quòd quando hæc dictio.& hoc etiam satis no.de uerb. sig. c.abbate sancti Siluani.circa medium. in gloss. quæ incipit, Ex hoc uidetur argu. quod sic in priuilegio. Quid ergo dicemus? puto fidem per prællegatum c. si Papa cui standum putò, cum sit ius nouum.& ad hoc facit auth.si quis in aliquo documento.allegat.idem puto,si totus tenor originalis priuilegii, seu rescripti esset in priuilegio confirmationis insertus: quia in bulla, & sigillo,& aliis posset deprehendi falsitas in originali primo: quæ non posset in secundò. & ita tenet Innocen.in d.c.abbate.in d.gloss.nisi fortè esset totus tenor auctoritate iudiciaria ꝑ modum authenticationis & publicationis insertus: quia tunc facerent. & de hoc not.in q. Barth. Brix.cxxxiii.q.quæ incipit, Sæpe contingit.& Archi.cum eo concordat in lec. vii.q i.priuilegium. de hoc etiã uide de confirmatione utili uel inutili. cap.pen.in gloss.& ita,posset intelligi opi. Dy.Odofre.& Spec. posita in quæstione præcedenti. Sed quid si instrumentum,uel priuilegium originale, de quo fit mentio, in alio est perditum, nunquid illud poterit probari per testes? uidetur quod sic. ut l.solennibus.& l.in exercendis. C. de fide instrum.& in Spec. in ti.de instrumentorum edi.§.restat.uer. illud quoque non est.Circa quod est aduertendum, ꝙ si testis.qui deponit,dicat se uidisse.& fuisse pręsens rogationi instrumenti uel concessioni priuilegij: tunc tale testimonium ualet:si autẽ deponerẽt isti testes solũ,ꝙ uiderunt ipsum priuilegium, uel instrumẽtum,& legerunt: & quòd in eo sic continebatur,tunc uidetur,qđ tales testes fidẽ non

non faciant, sicut nec exemplum ipsius instrumenti seu priuilegii non probaret nisi originale produceretur: ut d.authen. si quis in aliquo documento. allegat. Ita ipsi testes non probant, quia faciunt mentionem de originali:potuissent etiam multa uitia in originali esse, ex quibus fidem non facerent: & ideo nisi exhibeatur, fidem non faciunt dicta talium testium.&ita tenet AZO.in summa in ti.de instrument. edit. §. de amisis. quod est no. dignum. Si tamen essent tales testes, puta Iurisperiti, qui cognoscerent uitia instrumentorum, & testificarentur se uidisse, & legisse priuilegia, uel instrumentum non uitiatum, non cancellatum, sed omni suspicione carens,tunc talis probatio uidetur sufficere:ut no.de priuile.c. cùm olim.in gl.Bar.& ibi ét plenè per Inno.&alios.Sed deponere tale testimoniũ non est sine periculo.quia possent esse ui
7 tia occulta † & in sigillo bullę & aliis.Itaque tale testimonium non libenter ferrē seu deponerem de aliquo priuilegio, uel instrumento, hæc ille.& dicit Ludo. in d. l.ex hac scriptura.quod per tex.c. si Papa alle.& per cle.i.de proba. per illos duos tex.simul iunctos uidetur destrui dictum Innocen.in c.cùm ab ecclesiarum. de officio ordinarii. dicētis quòd eoipso, q̃ princeps rescribit alicui castro,uel ciuitati: uidetur eam creare ciuitatem hoc .n. nō uidetur uerum: quia uerba enunciatiua in suis literis apposita non inducunt dispositionem,seu probationem, quando in eis non fundatur principalis dispositio ipsius principis. posset tamen fortè saluari, nisi princeps pluries ita rescriberet,& eam in actis suæ curiæ ita appellaret: quia tunc uidetur ciuitas creari,& hoc ad instar domini:qui suum seruum, ut filium pluries nuncupauit, & in actis iudiciariis ita rescripsit. Ex hoc enim uidetur ei libertatem dedisse: ut in l.unica.§.sic itaque.& §.similique modo.C.de Lati.liber tol.quę omnia nota.

Quando uerba enunciatiua proferuntur in actibus liberatoriis seu obligatoriis.

SUMMARIUM.

1 *Verba hac aliquandò ad liberationem debiti, & ad libertatem personæ tendunt.*

2 *Verba si sint propter se prolata inducunt probationem.*

3 *Verba inter uiuos non habent tacitam dispositionem.*

4 *Pater si in testamento aliquem uocauit filiũ, an ex hoc probetur filius naturalis & legitimus.*

SI uerò uerba enunciatiua proferuntur in actibus liberatoriis seu obligationem inducentibus, quid iuris sit, colligi potest ex dictis: quando uerba enunciatiua emanant in ultima uoluntate: & quando emanant per modum confessionis extraiudicialis ad liberandum. & dicut ibi. & secundùm Ioan. de Imo. in l.ex hac scriptura. alle. in quantum Bar. in d. l.tangit de uerbis enunciatiuis in contractibus. dic quòd in quantum uult, quòd si emanant principaliter propter se ad liberationem inducant dispositionem:ut l.tale pactum.ff.de pactis.hoc po-
1 test esse uerum,quando intendunt † ad liberationem debiti:sed si ad inducendam libertatem personę non uidētur pręiudicare,nisi fortè quinq; interuenerunt testes,per no.inst.de liber.§.i.& C.de Latina.lib.tollen.l.i.§.sed ne fraudandi. Item in quantum dicit, quod si incidēter proferuntur,nec probant,nec disponūt in actu liberatorio. nam hoc uidetur falsum,saltem quando inter pręsentes proferuntur, cùm tunc probent in actu obligatorio ad præiudicium partium,per l.optimã. suprà alle.& ipse idem dicit, & multòfortius in actu liberatorio: ideo si diceretur, quod quod talis seruus Titii fecit conuentionē: puta cum aliquo seruo,ne peteret decem ab ipso Titio,staretur dictis uerbis enunciatiuis,in quantum asseratur seruus Titii alio non apparente,per d.l.optimam.

Nec

Nec obstat prędictis l.iubemus. C. de libe.causa.quia ibi emanabat circa id, super quo non poterat fieri præiudicium sine certa solennitate: quæ non adhæreat, quia super libertate eius: qui uerè erat seruus. Item in quantom dicit, quod contractibus, in quibus agitur de obligatione, licet non inducant dispositionem, inducant probationem † si sint propter se prolata: intellige, quando cum certa scientia expressa proferuntur in personalibus per ea, quæ hic tetigit gloss. uel etiã sine causa in realibus uel similibus, per not. per Cyn. in d.l. non nudis. & l. non epistolis. & per Bar. in l.cùm falsa. C. de iuris & facti ignoran. & in quantum dicit idem Bar. quòd probent, donec probetur contrarium, adde, quod est uerum, si sciẽter proferuntur super eo, super quo partes possunt præiudicare, non admittetur probatio in contrarium: aliàs sic, per no, per Cyn. in d.l. non nudis. in ultima quęst. & per Bartol. in d.l. cùm falsa. & quod subdit, quòd si incidenter proferuntur inter absentes. quòd tunc non probãt per l.epistola. ff. de pac. nam hoc non uidetur simpliciter uerum: nam cùm incidenter eadem ratio est, quæ est, quando fit inter præsentes, si sit actus, qui possit fieri inter absentes. & ideo uideretur, quod si aliquis scribit epistolam, in qua dicit cum Sticho seruo tuo tali die per stipulationem in tali ciuitate promisi decem: scias quòd reddam tibi hinc ad mensem: uidetur quòd hæc uerba habeant probare stipulationem fuisse contractam per Stichum seruum illius. per no. in l.i. C. de contrahen. stipu. iuncto eo quod no. Bar. in d.l.certum. §.si quis absente. ff. de confes.

Non obstat l.epistola. quia ibi non cõtinebat enunciationem dispositorum per partes, sed dispositorum per tertium. Ité si quis confitetur aliquem filium, an talis confessio præiudicet ipso iure, seu probet: dic secundùm Cyn. in l non nudis. C. de proba. aut confessio fuit emissa non animo confitendi sed propter aliud: ut quia dixit, Fili mi ueni huc, uel uade illuc: isto casu nil prodest: ut l. non epistolis. C. de proba. & l. ex his uerbis. de testa. mili. C. aut sunt emissa animo cõfitendi: & tunc ad probandum præiudicat donec contrarium probetur. & idem in qualibet alia confessione: ut ff. de interro. actio. l. de ætate. §. qui iusto. Sed si pater confiteretur te filium suum, & tu post eius mortem uis uenire ad successionem unà mecum. ego dico, tu non es frater meus, dicis tu, imò ecce confessionem paternam: dico ego amice, pater meus errauit confitendo, uolo probare contrariũ scilicet, quòd confessio est erronea: nunquid possum? uidetur quòd non. l.i. in fin. C. de fa. cau. adie. ff. de le. ii. Titia. §. Caius & l. rationes. ii. responso. C. de prob. tamen ueritas est in contrarium, scilicet ꝙ bene possum.

Non obstant prędicta iura: quia loquuntur in ultimis uoluntatibus, ubi uerba enunciatiua scienter emissa habent tacitam conditionem, scilicet, hãc uolo prę
3 stari, &c. sed inter † uiuos non habent tacitã dispositionẽ: ideo non potest ualere, ut donatio ut si pater meus sic dixit, confiteor te filium, & uolo quòd uenias ad successionem meam cum fratribus, quo mortuo tu uis uenire ad succedendũ mecum. ego uolo probare quòd pater meus errauit, tu uis probare quod scienter confessus est, faciendo dispositionem dicendo uolo, quòd uenias ad successionem: nunquid hoc probato uenìens ad successionem mecum? uidetur quod sic: quia ubi confiteris ex causa mutui me tibi debere cum dispositione ista: & ideo uolo tibi reddi, si ego probo errorem: & tu probas quòd scienter uidetur tunc donatio. nã cuius ꝑ errorẽ. & c. ff. de donat. ff. de reg. l. si patronus. & l. cuius per errorẽ iur. So. secũdum Petr. dicendũ est contrarium in casu prędicto: quia licet pater millesies disposuerit, nõ præiudicat mihi, ut l. non nudis. & l. nõ epistolis. de proba.

Ad rationes contrarias respondendo quędam sunt: quæ solo consensu ꝑtium fieri possunt ut me obligare in centum. & isto casu procedant prædicta. quædam sunt, quæ solo consensu partium fieri non possunt sed habent fieri à natura, uel ab arte,

arte, quę imitatur naturam, ut filium patrem habere. & in istis non operatur cōsensus, per consensum enim non possum facere filiū: sic intelligitur d. l. non nudis. & l. non epistolis.

Sed contra prædicta uidetur facere, & esse tex. in aut. item si quis. C. de nat. lib. sed dic secundùm Barto. in quæstione, quā disputauit, quæ incipit, Habens filiam naturalem. ubi concludit, quòd non ex eo,
4 quòd † uocauit eum in testamento filium & hoc solo probatur filius naturalis & legitimus: sed plura alia requiruntur. Primò requiritur quòd illa mulier ex qua natus est sit talis mulier, cum qua matrimonium tunc esse poterat & honestè secundum mores ciuita. ut in auth. ut nulli iudicum. col. viij. in §. ad hæc. & l. filius. de condi. & demon. & l. cùm ita legatum. co. ti. C. de sponsa. l. fin. §. quę ita. in gloss. super uerbo, propter personam. no. in authen. quibus modis naturales effi. sui. §. illud tamen. ibi aut legitimo iure nō digna &c. Item requiritur, q̃ dicta uerba proferantur principaliter propter se, secus si proferantur incidenter propter aliud, puta causa demonstrationis: exemplum, lego decem tali filiæ meę: nam illa oratio profertur principaliter propter legatum. illa uerò uerba, filiæ meæ, ponuntur, ut persona legatariæ clariùs exprimatur, & demonstretur. Item requiritur, quòd quis natus sit ex illa muliere, quam quis tenebat indubitato affectu. §. si quis autem defunctus. & §. seq. in authen. quibus. mo. nat. effi. sui. ita tenet Hostien. in summa in ti. qui filii sint legi. §. fin. circa fin. Item habet locum non existentibus filiis legitimis, & naturalibus. Si enim filii legitimi extarent tunc per uerba talia in testamento apposita quantūcunque principaliter propter se prolata, non dicentur illi legitimi, qui naturales tantum sunt. hoc tenet Hosti. in d. §. fi. circa fi. & Io. And. in c. per tuas. qui filii sint legitimi. licet gl. dubitet in d. §. si quis. alleg. uide Oldra. in suis cō filijs. consi. xvi. uide Pet. de Ancha. in suis consiliis, consilio, quod incipit, Ex tenore priuilegii.

S V M M A R I V M.

1 *Error quot modis committatur.*
2 *Error quotuplex sit.*
3 *Error iustissimus & cæteri quomodo appareant.*
4 *Mendacium in dubio pręsumi non debet.*
5 *Error quando committatur in contractibus.*
6 *Error quando impediat translationem dominij.*
7 *Error quando committatur circa rem.*
8 *Dominium transfertur per sententiam mediāte traditione.*
9 *Errore quando non impeditur translatio dominij.*
10 *Prescribere non potest, qui titulo caret.*
11 *Error nocet scienti.*
12 *Dominium sine titulo non transfertur.*
13 *Simulatum id quod est, aut fictum, non attenditur.*
14 *Error in causa quid importet.*
15 *Error in nomine quando non uitiat.*
16 *Error quicunque an possit reuocari.*
17 *Differentia an sit circa reuocationem erroris iuris & facti.*
18 *Error facti quando noceat.*
19 *Error facti an post sententiam possit reuocari.*
20 *Error an in dubio pręsumatur.*
21 *Erranti in iudicio in iure non succurritur.*
22 *Error an allegatur in causa quæ infitiatione crescit.*
23 *Confessio usque ad quod tempus reuocari possit.*
24 *Error in iurisdictione reuocatur ante & post sententiam.*
25 *Iuris & facti ignorantia in confessione extra iudicium an praeiudicet mihi.*
26 *Confessio extra iudicium habet effectum declaratiuum.*
27 *Error iuris indistinctè præiudicat in iudicijs.*
28 *Errans an uideatur consiteri.*
29 *Errare in iure est lata culpa.*
30 *Personæ quę excusantur ab errore iuris.*
31 *Error post sententiam reuocatur.*

Reprobat

32 *Reprobato instrumento an reprobetur sententia.*

33 *Falsum non dicitur quod primordio non caret ueritate.*

34 *Sententia precepti uim habet diffinitiuæ.*

35 *Decretum ex falsa causa nullum est.*

36 *Confessio an post pronunciationem sententiæ diffinitiuæ, reuocari possit.*

37 *Appellatio rescindit omnem terminum.*

38 *Confessio ut possit reuocari, quæ requirantur.*

39 *Iurans falsum qui credit esse uerum an sit periurus.*

40 *Positio uel confessio facta per positionem, an possit reuocari.*

41 *Differentia inter confessionem procuratoris et domini.*

42 *Fieri in continenti quando dicatur.*

43 *Ignorare ius in personis priuilegiatis, an sit lata culpa.*

44 *Actus fictus an conditiones ueri accipiat.*

45 *Recedere quis potest ab eo quod est per se.*

46 *Confessus pro iudicato habetur.*

47 *Antecedens non potest esse sine subiecto.*

48 *Preceptum quid sit.*

49 *Iuris Ignorantia an excuset.*

50 *Ignorantia dolum cessare facit.*

51 *Error in causa non impedit dominij translationem, secus error in persona.*

52 *Testis an à periurio excusetur.*

53 *Erronea confessio facili negotio reuocatur.*

54 *Possit an quis pluries interrogari super eadem positione.*

55 *Error lata culpa commissus nunquam reuocatur.*

56 *Dolus aduersarij ubi interuenit, & ratione minoris ętatis fallit.*

Error in facto proprio non est reuocabilis quãdo cadit in leuem culpam, ita quòd non in latam.

57 *Confessio incerta non potest reuocari nisi subueniatur confitenti aduersus iuramentum.*

58 *Iuramentum omne appositum in pręiudicium rei familiaris est seruandum.*

Iuramento dolo extorto non licet contrauenire.

Erroris probatio nec reuocatio iure communi admittuntur post conclusionem & renunciationem.

59 *Personæ priuilegiata, ut minor, ecclesia, ante sententiam potest restitui, secus in maiore.*

60 *Error potest reuocari ante sententiam, & post sententiam per restitutionem in integrum.*

Pars non auditur per beneficium restitutionis in integrum aduersus confessionem, postquã negotium est finitis per renunciationem & conclusionem.

Maior scienter confessus nec tuuatur hoc beneficio restitutionis.

61 *Erroris ad reuocationem duo probanda sunt falsitas confessionis, et error, nec sufficit unũ probare sine alio, nec probatiõ unius infert probationem alterius.*

Error dum allegatur in facto proprio non sufficit probare rem aliter se habere.

Iuramentum teneri, & obseruari potest sine interitu salutis ęternæ cum agitur de prędiudicio rei familiaris.

62 *Persona priuilegiata non tuuatur nisi dumtaxat in ignorantia iuris & non in errore facti.*

63 *Error probatur ex qualitate facti & coniecturis.*

Confessione fit litiscontestatio & in ea fundatur iudicium.

64 *Errorem in genere allegare non debet qui deliberatè respondet, sed specificare causam erroris.*

Verbo qui protulit mente agitasse præsumitur.

In iudicijs & circa præparatoria sufficit probare aliter se habere.

65 *Error iuris probatur ex qualitate personarum & facti.*

Ignorantia aliquando probabilis in factò proprio.

66 *Appellatio extinguit pronunciatum.*

67 *Error præsumitur probando rem aliter se habere: quia error non præsumitur nisi circunstantiæ probentur, & quot & quales sint.*

68 *Error iuris regulariter non præsumitur.*

Confessio nocet nisi in illa sit error expressus.

Clausula,

Clausula, Non errore ductus. &c. Pro introductione dicendorum scias, quòd multipliciter error committitur: & dicas, quòd aliquando † committitur error in contractibus. Aliquando in iudicijs. Aliquando in arbitris, seu arbitratoribus. Aliquando in matrimoniis. Aliquando in ultimis uoluntatibus.

In contractibus aliquando errant partes. Aliquando notarius.

In iudiciis aliquando partes. Aliquando testes. Aliquando procurator. Aliquando aduocatus. Aliquando iudex.

In ultimis uoluntatibus. Aliquando testator. Aliquando notarius.

Bar. in l. Celsus. ff. de usuca. dicit, quòd est dare errorem iustum, & errorem iu-
2 stissimum † & est dare errorem iniustum. Errorem iniustum arbitratur in proprio facto nulla assertione ductus: ut putaui emisse, putaui mihi donatum, intraui in possessionem: tunc est error iniustus: ut l. quanquam. ff. ad Velle. Et error iuris est iniustus: ut l. nunquam. ff. de usuca. & l. si fur. §. 1. eod. titu. & putat idem Barto. in facto proprio esse errorem iustum. Inductus tamen persuasione aduersarii: ut uenisti ad me, & dixisti uolo dare tibi illum librum: quia promisi tibi: ego non recordor, accipio: licet in facto proprio errem, tamẽ est iustus error: ut l. iii. pro suo. & l. si existimas. ff. pro emptore. & facit ꝙ aduersario debeam credere. l. i. in fi. ff. quando actio de peculio est annalis. & l. doli exceptio. in fi cum sua materia. ff. de noua. Errorem iustissimum, idem Barto. appellat in facto alieno: ut si seruus meus, procurator meus, uel tutor, uel curator, uel gestor, dixit se emisse pro me, sic tradidit mihi: ut ff. pro emptore. l. quod uulgo. & l. i. ff. pro suo. dicit Ang. in l. non fatetur. ff. de confes. illud, quod dicitur, quòd in facto alieno error est probabilis: hoc limita, nisi in facto alieno ille, qui confessus est, fuisset præsens, aut etiam errat notorium in loco contrarium eius quod confitebatur. gl. est in l. si tutor. C. de periculo tutorum. & ita intelligitur l. regula. §. sed si facto. ff. de iur. & fac. igno. Idem putat si maiores mei mihi dixerunt, ut puta pater, uel auus, cui successi, se emisse talem rem &c. eadem ratione, qua dixit, si seruus aut procurator mihi dixerunt.

3 Item apparet † iustissimus error ex euidẽtia rei: quia erat pupillus, & apparebat maior, putaui eũ impuberẽ: ut l. ii. §. si à pupillo. ff. pro emptore. & §. si à furioso. & l. pignori. §. i. ff. de usuca. Item ex publica fama seu opinione uicinorũ inducitur iustissimus error: ut l. cũ quidã. §. quod dicitur ff. de acqui. here. Et illud est utile pone pater tuus emit fundum, possedi xx. annis, postea moritur, & possedisti tu eius filius alius x. annis, à possessione cecidisti, non potes reperire instrumentum, uel uel testes per quos probatur titulus: & possessio xx. annorum non sufficit sine titulo. Item titulum pro hærede non potes allegare, quia filius: ut l. nihil. C. pro hærede. consului, ꝙ allegare titulum, & probare aliquam ex prædictis causis, & secutam possessionem x. annorum, & sufficit sed in ipso defuncto, quia de facto suo agitur, non esset iusta causa. Io. de Imo. in l. quod uulgo. ff. de usuc. pro emptore. dicit nõ assertio procuratoris, uel serui, probat iustã causam erroris. Eodem modo uidetur in assertione patris, uel alterius, cui quis successit. quod intellige, ut no. Bar. in l. Celsus. ff. de usuca.

In contrariũ tamen facit secũdùm Iac. de Rauẽ. q̃a quis nõ debet esse credulus: ut l. i. §. i ff. de eo ꝑ quẽ factũ ẽ. quare assertioni unius ẽt in quacunq; dignitate existẽtis regulariter nõ uidetur credẽdũ, per. l. iurisiurandi. C. de testibus. Potes dicere, ꝙ quando procurator, uel seruus persuasit alicui, fortè faciẽs dici sibi personas fide dignas: & tunc prębet iustam causam erroris: ut l. quod uulgo. ff. de usuca pro emptore. uel potes dicere, quòd in l. quod uulgo. uerisimiliter debuit credere procuratori per mandatum quod ei dederat, cùm teneatur uirtute mandati id facere: & sic in dubio sit præsumendum, quòd ita
4 sit: quia † non debet in dubio præsumi mẽdacium: arg. l. merito. ff. pro socio. & quia

uult se

uult se iuuare ex possessione sua cum longo tempore: ut l. quod uulgo. alias secus, quando alias ex simplici assertione uellet agere contra alium, per id quod habetur in l. qui cum alio. ff. de regu. iur. & l. iij. §. sed & si sic. ff. de. in rem uerso. Et per prædicta patet, quòd licet. Bar. in d. l. quod uulgo. uideatur uelle, quod simplex assertio serui uel procuratoris dicatur prabere iustissimum errorem: uidetur, quod non propriè dicatur iustissimus, cum alius possit esse iustior: ut quando occurrit assertio fide dignarum personarum: tamen fortè dictum Bar. potest saluari ex eo, quod est sufficiens ad usucapionem in ti. pro emptore: in quo gloss. dicunt requiri iustissimum errorem: ut l. Celsus. ff. de usucap. unde quo ad dictum effectum, ex quo parit usucapionem, potest dici iustissimus. & pro dicto Bar. facit etiã gl. in d. l. quod uulgo alleg.

5 His peractis, † uideamus quando error cõmittitur in cõtractibus. Et secundũ hoc dic secundũ Bar. in l. i. ff. de officio procuratoris Cæsa. quod quandoque erratur circa personam, quandoque circa rem, quandoque circa dominium, quandoque circa causas dominij, quandoque circa causam traditionis dominij. Primo casu, quando circa personam erratur: aut erratur circa substantiam ipsius personæ: quia tunc
6 talis error impedit † translationem dominii: ut l. si quis uxori. §. cùm Titio. ff. de furtis. aut erratur circa qualitatem personæ: ut puto te esse liberum, cùm sis seruus: uel patrem familias, cũ sis filiusfamilias: tunc non impeditur translatio dominij: ut dicta l. si quis uxori. §. cùm Titio. & §. si seruus. aut putabam te diuitẽ, cùm esses pauper: nam talis error non impedit dominij translationem, nisi circa hoc sit commissa falsitas, uel dolus: ut l. si is qui. §. cùm Titium. ff. de furtis. & l. quòd si missioni. ff. de dolo. aut est erratum: quia credebam te procuratorem Titii: cùm non eras: & tunc aut nunquam habuisti mandatum; aut habuisti, & fuit reuocatum: & primo casu fit furtum, secundo non: ut no. per gloss. & docto. in l. falsus. C. de furtis. & ibi per Cyn. in l. si procuratori. C. de condictio. ob causam. si uerò putabam, te sanę mentis, cùm sis furiosus: tunc etiam impeditur dominij translatio: ut l. quòd meo. §. si furioso. ff. de acquirenda possessio. In secũdo membro
7 principali quando † erratur circa rem: tunc aut erratur in corpore rei: ut quando uolo dare equum, ut dedi hominem: & tunc impedit translationem dominii: ut ff. de contrahen. empti. l. in uenditione. si uerò erratur in substantia rei: ut quando uolo dare massam argenti, & ipsa est de ære: tunc uitiat dominii translationem, nec contractus uenditionis ualet: ut d. l. in uẽditione. in l. si. licet stipulatio ualeat. ff. de uerborum obliga. l. super quod: & & ibi ratio redditur de hoc per gloss. Si autẽ erratur in nomine rei propriæ: aut appellatione, de quo dic ut in l. si quis in fundi uocabulo. ff. de legatis ii. Quandoque erratur in pondere uel mensura rei: tunc impeditur dominii translatio in eo: in quo est erratum: ut dicta l. si quis uxori. §. qui marmora. & no. in l. arbitrio. §. de eo. ff. de dolo.

Tertiò casu principali, quando erratur in dominio: tunc secundùm gloss. quæ est melior, quàm alibi in l. prima. ff. de officio procurato. Cæsar. dic quòd aut errans tradidit rem suam: aut alienam: si suam aut ipse scit eam esse suam: sed eam tradidit tanquam alienam: tunc transfertur dominium: ut l. Iulianus. ff. de curato. furio. aut ignorabat rem esse suam: & tũc aut tradidit tanquam si esset eius, cui tradidit, & impeditur dominij translatio: ut l. iii. §. subtilius. ff. de cõdict. ob causam. Fallit secundùm gloss. quando traderetur auctoritate rei iudicatæ, quo casu per sen-
8 tentiam mediante † traditione transfertur dominium: ut dixit idem Bar. in l. ex hoc iure. ff. de iusti. & iur. & no. insti. de offi. iud. §. fi. & l. Pomponius. §. si iussu. ff. de acqui. poss. aut tradidit rem non eius, cui tradidit: & tunc aut tradidit eã tanquam alterius, à quo causam habet, & tunc non impedit dominii translationem: ut l. eius qui in prouincia. in §. quos uerò. ff. si certum petatur. & ibi no. aut tradidit eam tã quam alterius, à quo causam non habet:

&

& tunc traditio talis impedit translationē dominii,ut l.si procurator.ff.de acquiren. rerū dominio, si uerò tradidit rē alienā, & tūc aut tradidit ut suā,& dominiū non transfertur: ut hac l. nec potest habere rationem à domino rei.& hæc translatio non impeditur nisi in subsidium re perem pta:ut l.mater.C.de rei uendicatione. & dic ut ibi.si uerò tradidit rē alienā,nō ut suam, sed tanquam domini, tunc aut non habet mandatum ad hoc,& dominiū non transfertur, ut l. i.C. de rebus alienis non alienandis.per totum. aut habet mandatum: & tunc alienat in tribus casibus,si habet mandatum speciale,uel generale cū libera, & in alio casu: ut no.in fi.gl.magnæ.l.i.ff.de offic procur.Cesa. & l.procurator cui libera.ff.de procu. & d. gl.signata.

Quarto membro, quando erratur in causa dominii,ut trado dominium ex una causa,& nō ex alia causa: & tunc impeditur dominii trāslatio,ut l.seruum Titii. ff. mandati.secundùm doc.

Quinto membro, quando erratur in
9 causa traditionis dominii:tunc † aut ambo contrahentes in eadem causa consentiunt,licet errent: & tunc non impeditur dominii translatio,sed habent locum iuris remedia,ut condictio indebiti, & ob causam per totum titulum de cond. indeb.& sine causa.aut non cōcordant in eandem causam: & tunc aut uterque causa est habilis ad dominiū transferendum aut altera tantum,si altera tantum, non transfertur dominiū.ff.si certum peta.l.si ego.in fi.si uerò utraq; causa erat habilis ad transferēdum dominium, & tunc aut apparet ꝙ tradens ex una causa tantū uolebat trāsferre dominiū,& non ex alia & hoc casu impeditur dominii translatio:ut d.l.si ego.in princip.aut nō apparet, ꝙ uoluit tantum ex una causa tradere: & tūc talis error in causa traditionis nō impedit dominii trāslationē:ut l.cū in corpus. ff.de acquirēd.rerū.do Cyn.uerò in l. ex initio.c.de falsis.dicit qđ si tu falso instrumēto motus mihi tradidisti rē nūquā trāsfers dominiū gl.in l.ex initio.alleg.distinguit.aduerte ad translationē dominii causa habilis uera uel putatiua: ut l. nunquā. ff.de acquiren.rerum do.& per totum titulum C.& ff.de condi.indebi.

Ideò cùm quęritur nunquid motus ex falso instrumento tradendo dominium transferat:pôt sic distingui, aut uterque tradens & accipiēs sciebat instrumentū falsum, aut uterque ignorabat,aut alter sciebat uel ignorabat,tātū primis duobus casibus planum est, in tertio casu subdistingue,aut sciebat tradens, & accipiens ignorabat,aut ecōtra,si tradēs sciebat solus,tunc transferatur,quia uidetur donare:ut l.cuius ꝑ errorē.ff.de reg.iur. si sciebat tantum ille,qui accipiebat,& tradēs ignorabat,aut tradebat rem mobilem: & tunc committitur furtum: & sic transfertur dominium.ff.de condi.fur.l. quoniam. & C.de furtis.l.falsus.Iaco.autem But. in d.l.ex initio. dicit, si ego tradens eram dominus: aut tradidi rem ut debitam tibi,& transit dominium in te non ex falso instrumento, quod mihi monstrasti:sed ex uoluntate mea:ut C. de condi. indebi. l.i.per totā.aut tuā, & non transfero in te dominiū :ut l.iii. §. subtilius. ff. de cond. ob causam. aut nulla traditio interuenit: quia tu possidebas, & tibi dimisi: quia mihi ostendisti falsum instrumentum:
10 & tunc nullo modo † poteris praescribere: quia titulo cares: ut l.ex initio.alleg.secundùm primum intellectum gloss. aut tradidi tibi possessionem:quam habebam quia ostendisti mihi falsum instrumētum,& tunc aut non eram dominus. & si tractatur de præscriptione, dico,quòd nō potes præscribere:quia cares titulo, cùm falsum habeas,ut l.unica.§.ut tantum modo.C.de usuca.transformanda. aut eram dominus:& sic de dominio quærendo tractabatur: & tunc aut tradidi, ut tibi debitam, & efficieris dominus, ut de condi. indeb. per totum.ff.& C.aut ut tuam, & non efficieris, ut l.iii.§.subtilius.alleg. Barth.de Saly. in l. ex initio. alleg. dicit ꝙ aut uterque recipiens, & tradens scie-
11 bant instrumentum falsum.& tunc † tradens uidetur donare,ut l.i.& ff de condi. indeb. & l.Campanus.de opc.lib.& l.cuius ꝑ errorē.ff.de reg.iu.& ideo ꝑ dona-

to usucapiet: aut uterque ignorauit: & tunc aut is,qui tradidit,ut propriam eius, cui tradidit:& tunc dominium nõ trasfertur, ut l.ii. §.subtilius. ff. de condi. ob causam.ideo nec is cui tradidit aliquo titulo speciali usucapit, sed titulo generali pro suo hoc operante iusto errore.l. fi. ff.pro suo.aut tradidit ut suam, putans se astrictum ad tradendum ex aliqua causa habili ad translationem dominii: quam causam per instrumẽtum ut uerum uterque putabat probari, & tunc dominium transfert ex illa causa:licet putatiua: ut d.§.subtilius.& de cõdi.indebi. per totũ. & ideo ex eadem causa non dominus transfert usucapiendi causam: ut l. clauibus. ff. de contrahẽ. emptio. & ff.de usuca.l. Celsus.aut alter eorum sciuit tantũ, & tunc aut tradens tantum:& iste passus uidetur dubius.nam tradens donare uidetur:ut legibus suprà allegatis. sed recipiẽs nõ agit ex donatione recipere: sed ex causa in instrumento contenta: puta ex testamento: & sic non uidetur transferri dominiũ: ut l. si ego. ff.si cer. peta.

In contrariũ uidetur casus in l. cùm in corpus.ff.de acqui.rerũ do.& hoc est ins: quia utraque causa tendebat ad eundem effectum. Et altera est necessaria in l. si ego.utraque uoluntaria,nec uterque tendit ad eundẽ effectũ. & nõ dubito ex qua causa dicatur dominiũ transferri:quia ex illa possidetur,ex qua recipit: & credo quòd ex illa dominium transferatur.& pro ista parte bene facit tex.& gloss. in l. si ego.alle. & pro hoc accedat, quod no. glo. in solutione contrariorum in l. Celsus.ff.de usuca.& omnes leges ibi contra Celsum inductę adiuuãt istam partẽ.Nec obstat,quod tradẽs uidetur donare,quod isto casu uidetur donare: quia ius repetendi nõ uidetur remittere,& isto respectu donat, aut duntaxat is,cui traditur sciuit:& tunc si ut propriam eius,cui traditur, & neutrum sciuit, facit, quia dominium non transfert, cùm hoc non agatur:ut d.§. subtilius.nec usucapiendi conditio:quia iustus error deficit.Si uerò ut debitam: tunc si res erat mobilis,furtum committit:ut ff. de condi.fur.l.quoniam.& C.de fur.l.falsus,& ideò non trãsfertur dominium,nec usucapiendi conditio,in l.ex initio. alleg. & est ratio:quia deficit titulus & bona fides:ut C.de usuca.transfor.l.unica. Si uerò erat immobilis, & tunc licèt tradens tradat ut debitam, tamen quia bona fides deficit,non pręscribit:ut d.l.ex initio. sed dominium transfert secundùm Cyn. quod non credo:quia deficit titulus nedũ

12 uerus, sed putatiuus:sine quo†dominium non transfertur,ut C.de pac.l.traditionibus.& ff.de acqui.rerum do.l.nunquã nuda.Oportet enim quòd ad titulum putatiuũ concurrat uoluntas accipientis,& eius bona fides,argu.dictæ l.quoniam.ff.de cõ. di.fur.licet ibi furtum committatur propter qualitatem rei,quod fieri nõ potest in re immobili:ut l.rectè.ff.de fur.& potissima causa translationis est illa, ex qua recipitur:ut s. dixi.sed nullam subesse nõ ignorat recipiens:sed falsò illam simulet & fingit simulanti non prodesse simulatã.

13 Simulatum †autem & fictum non debet attendi,nec prodest simulanti,ut plus ualere,quod agitur.per totum in rubro & nigro.& d.l.falsus allega.

Lambertus autem de Rãponibus in l. error.C. de iuris & fact. igno. dicit cùm queritur,an error impediat actum agendi:aut error in persona,aut in reipsa, aut in causa,si in persona tunc impediatur actus gerendus: ut credebam tradere Titio,&tradidi Seio.ff.de fur.l.siquis uxori. §.cũ Titio.aut error est in cõditione personæ:& tunc aut conditio putatiua personę,circa quam erratur,est cõtraria actui: qui geritur,aut non:si sic, tunc impediat gerendum,ut trãslationis, iurisdictionis, & tutelæ:ut ff.de testa.tute. l. si tutor. in prin.de testa.mili.alleg.de re milita.l.neque.§.in seruitute. ff.de re iudi.l. quidam consulebant.aut error non est contra naturam rei,quæ agitur: & tunc error non impedit actum gerendum: ut credis Titium liberum,& est seruus:uel credis eũ locupletem, & non est: uel credis eũ procuratorem, & non est,mutuans sibi transfert dominium.ff de furtis.l.falsus.§. i. & l.siquis uxori.§.seruum. Aut est error in

14 causa † si tũc & tradens & recipiens consentiunt,

sentiunt,&concurrunt in eadem causa erroris? & error nō impedit translationem dominii:ut trado tibi librum ex causa uenditionis: & tu idem credis, cùm non debui: tamen tunc transfertur dominium, & repetam per condictionem indebiti: aut tradens, & accipiens dissentiunt in causa,ut trado tibi ex una causa, & tu recipis ex alia:tunc aut utraque causa tendit ad obligandum, aut non: si sic,tunc impeditur translatio dominii, ut trado tibi librum ut uenditum, tu recipis ut permutatum tibi.ff.si cer.pet.l.si ego. aut altera causa tendit tantum ad liberandū, seu liberationem,ut trado tibi pecuniam mutuo.tu recipis ut tibi donatam: uel econtra,tūc error impedit dominii trāslationem, sed cadet in solutum fauore liberationis.ff.de acqui. rerum do. l. cùm in corpus. ff. de solu. l.qui hominem. §. debitor.aut est error in substantia rei, aut in nomine,aut in pōdere,numero,uel mēsura,aut in dominio rei. Si in substantia, non transfert dominium. ff. de cōtrahē. emptio. l. in uenditionibus.Aut est error
15 † in nomine, & tunc proprio, aut appellatiuo, si in proprio nomine,nō uitiet, si de corpore cōstat:ut l.si in nomine.C. de testa.& insti.de leg.§.si in nomine. Si in appellatiuo,sic, ut l.siquis in fundi uocabulo.de lega.i.aut est error in pondere, uel mensura,& impedit dominii translationem:ut credo tibi dare librā unam ceræ,& trado tibi duas,ut ff.de fur.l. si quis uxori.§ si quis maiora.aut est error in dominio,tūc aut in ipso dominio, aut in causa dominii, si in causa dominii, non impedit dominii translationem, ut tu dominus sibi:qui cùm trad.s,credis te dominū ex causa hæreditatis: & es dominus ex alia causa,ut ff.man.l.seruum Titii. ii. responso.aut est error in ipso dominio, & credis unum esse dominum, & alius est dominus,& tunc aut credis rem tuā, aut alienam:si tuam & sciens esse tuam transfers dominium tuū tuo nomine tradēs. ff.de cur.fur.l.si curator.aut tradis errās, credēs esse alienam, & tunc aut credens esse eius,cui tradis,& non transfertur dominiū,quia hec est uoluntas tua trāsferédi.ff.de condi.ob causam.l.iii.§. subdluis. & hoc est uerum,nisi tradens condemnatus sit sententia diffinitiua.ff. de publica. l.sunt.& alii.& l. Pomponius.§. si iussu.ff. de acquiren.posses.si tradis, & credis esse alterius, tunc aut credis eam esse illius.à quo causā habes,ut est res Titii,cuius eam esse credis,& moriatur,te hærede instituto,& hoc ignoras, tradens eam mihi transfers in me dominium.ff.si cert. pet.l.eius q in prouincia.§.quas uerò pecunias.quia nec in ueritate est error: aut credis eam esse eius, à quo causam non habes:ut credis esse Titii,cuius es procurator,& habes eam à parentibus tuis, & non transfers dominium, ut ff. de acqui. rerum do.l.si procurator.caue tamē quia in effectu præiudicat tibi, quia licet tibi competat rei uendicatio, tamen emptor te repellet per doli exceptionem, quia teneris de euictione,& ages contra dominum tuum ad pretium. & hoc est uerum, si est administrator uoluntarius, quia necessarius potest eā petere, ut sibi præiudicat.ff.man.l.seruum Titii. in princip. & al le.l.si procurator.aut tradis rem alienam non tuam,tunc tradis tanquā tuā per errorem,aut sciens,si per errorem,non trāsfers dominium.sic potest intelligi.l. error. secundo responso. C. de iuris & fac.ign.sicut intelligit gl.& l alleg.si procurator.si sciēs,non transfertur dominiū. & hoc est uerum regulariter.

Fallit in tribus casibus.Primò,si habet speciale mandatū uendēdi. Secūdò, si est procurator in rē suā constitutus. Tertiò, si est procurator habens liberam administrationem.ff.de procuratoribus.l.procurator cui libera.ff.de iureiuran.l.iusiurandū ex conuentione.§.fi.cum l.sequēti. Et
16 an quicunque error † possit indistinctè reuocari, siue sit in facto proprio, siue in alieno.glo.secundùm Bar.in l. nō fatetur. ff.de confessis.dicit quòd sic.& doct. secūdùm Bar.ibi illam glo.damnāt, quia qui errat in iure, improbabiliter errat,nec excusatur, ut d. l. non fatetur. sed error in facto proprio æquiparatur errori iuris ff.de interroga actio.l.de ætate. §. qui iusso.ubi si est error, quia cadit in latam

culpam non excusatur, sed error iuris est lata culpa, ut l.liberorum.§.notantur.ff. de his qui no. infa. & l. latæ culpę. ff. de uerbo. signifi. Ista est ratio in l. non fatetur.allega.quare non potest reuocari error iuris, sed error in facto proprio est lata culpa, ut l.quanquam.ad Velleia. & ideo glo.d.l.non fatetur. debet limitari,quando quis errat in facto proprio tali errore, qui non cadat in latam culpam, ut l.i.& ii.ff.quando actio.de pecu.est annalis.& ibi notat.&istud uidetur uelle.gl. ff.de uentre inspicien.l.i.§.cęterum.in gl. super uer. iniunxerit. utputa si factum, uel negotium est implicatum, & intricatum,ut l.penul.ff.de cōfessis. Idem etiam si est negotium primum de facto longinquo,quia memoria hominum non retinetur.l.peregrè.ff.de acqui.possef.in princ. & per Dyn.in regula præsumitur.de reg. iur.in vi. & hæc uera in confessione facta in iudicio,secus si extra iudicium facta erat confessio,quia si de damno uitādo erat,præsumitur ignorantia,& sibi sufficit: ut l.sed & si me putem.ff.de condi. indebi.aut fit circa ea, quę pertinent ad litis decisionem: & tunc aut pars confitetur scienter,& præiudicat sine dubio: ut l.quidam in iure.ff. de dona. & l. qui Stichum.ff.de confes.aut confitetur ignoranter: & tunc aut quæris utrum præiudicet interim,donec probetur contrarium:& sine dubio præiudicat, ut l.iubemus.C.de liberali causa.

Sed an possit probari contrarium.& hic aduertendum: quia aut quis confitetur in causa, quæ crescit per inficiationem, & non potest probari contrarium: ut l. si is. ff. de confes. aut confitetur in alia causa: & tunc aut talis error cadit in latam culpam,aut in leuē,aut in nullam, si cadit in latam,non potest reuocari:ut l.de etate.§.qui iusto.allega. Si uerò cadit in aliam culpam:& tunc ante sententiam potest reuocari de communi probato errore:ut l.error.C.de iuris, & fac.igno.& post sententiā pōt reuocari per restitutionē in integrū ex clausula generali,si qua mihi iusta causa esse uidebitur: ut l.de etate.§.ex causa.ff.de interro.act. Cy.aūt in l.error.C.de iu.& fac.ign.dicit.

17 an sit differētia circa reuocationē erroris,siue sit iuris,siue facti.quidā uoluerūt dicere,q error facti reuocet,nō iuris: qa l.error.C.de iu.& fac.igno.loquitur in errore facti:&qui de uno dicit de alio negare uidetur:ut l.maritus.C.de procu.Io. uidetur sensisse, q siue erret in facto siue in iure nō sit diuersitas,nisi in subtilitate.qa error facti ante sentētiā reuocat ipso iure:sed error iuris p restitutionem in integrū:ut ff.de cōfes.l.i.Petrus dicit q ubi erratur in facto, siue extra ius,siue in iure ante sentētiā diffinitiuā,reuocat ipso iure:ut dicit litera in d.l. error. alleg. post sentē iā uerò nō reuocat,nisi error fuerit probabilis,& tunc ex clausula generali.

Error autē iuris extra ius similiter ipso iure non reuocatur, nisi per restitutionē in integrum.& in hoc est differentia.Sed Ia.Ra.& Iac.de Are.dicunt, quòd error facti etiam ante sententiam in iudicio nō reuocatur,nisi p restitutionē in integrū: ut ff.de confes.l.certum.§. minorem Sed dicit Cy.tenendū est secūdùm illud quod dicit Dy.in c.ignorantia.de reg.iu.in vi.

18 Et tenet secūdùm Cy.quòd error facti post sententiā nocet,nisi ætas, uel causę paritas,uel doli cōnexitas, uel personarū diuersitas,uel erroris cōmunitas, uel actionum uarietas aliud inducat.per hoc, quod dicitur,nisi ætas,soluitur contrariū de l.i.C.si aduersus rem iudi.per hoc, qđ dicitur,causę paritas,tollitur contrarium l.ut inter diuinum. C. de sac.san.eccle.& l.respublica. C.ex qui.cau.ma.quia respublica,minor,& ecclesia equiparantur.per hoc,quod dicitur doli cōnexitas,tollit cōtrariū l.fi.§.finautē.C.de furt.per hoc,qđ dicitur erroris cōmunitas,tollitur contrariū l.quęsitū.quādo ac.de pec.est annalis. Sed secūdùm Ia.de Ra & Pet. illud non operatur,ibi erroris cōmunitas: sed operatur illud,probabilitas erroris sufficit enim,q ibi fuerit error probabilis, licet nō cōmunis error,ut restitutionē inducat ex clausula generali,si qua mihi iusta causa esse uidebit,&c.ut l.i.ff.ex quibus causis maiores. Et per hoc quod dicitur, nisi actionū uarietas,respōdet ad l. habebat.

ff.de

ff.de insti.quę loquitur,ubi alia actio inté tabatur in l.error.ubi eadem, licet quidã dicant,q in d.l.habebat. intentabatur ea dem actio specie:licet alia numero, uel é dicendum,q ibi nõ sunt nomina actionũ: sed sunt adiectiones.& ideo non sunt eædem actiones specie, unde credit Petr. quòd hoc faciat erroris probabilitas.

Et breuiter Petrus intelligit quòd er-
19 ror facti post sententiam† diffinitiuam nõ possit reuocari, nisi allegetur error probabilis: qui restitutionem inducat ex clausula generali. & sic intelliguntur omnia prædicta iura. Error autem probabilis secundùm eum est ut in facto alieno: ut l. fina. ff. pro suo. & habet locum d.l.error.allega. siue error committatur in iudicio, siue extra iudicium:quoniam potest reuocari usq; ad sententiã:ut ibi dicit gl.& licèt textus ibi dicat, finito negotio: est sic uidetur loqui in errore cõmisso in iudicio: tamen non solùm negotium per sententiam finitur, quia etiam aliis modis: puta transactione,uel iureiurando: ut l.2.ff.de iureiu.& ei,qui dicit se errasse,incumbit probatio ut l.ei, qui.ff. de proba. & hoc probando obtinebo, nisi aduersarius meus uelit me probare sciēter fuisse confessum.ff.de liber lega.l. Aurelius.§.fi.& de legatis.ii.l.Titia.§.Caius. C.de falsa cau.adiect.leg.l i.secũdùm Pet. Ange. autem in l. allegat. non fatetur. de confes. dicit quòd in dubio in confi-
20 tente non † præsumitur error, nisi probetur:sed interim ei statur, donec contrarium probatur:de quo per Dy. in regula, præsumitur.de regu.iur.in vi.& in c.quod semel.eo.ti.de quo in l.error.suprà alleg. Error in iure est lata culpa,seu lata est annexa ignorantia iuris: & ideo errans in iure confitendo sibi pręiudicat: etiam si tractet de dãno uitãdo,& aduersarius de lucro captando: ut l. si is.ff.de confess.secundùm unũ intellectũ gl.Glo.ét tenet in l.non fatetur.in positione duorum exemplorum.Sed Odof.tenuit contrarium,quã do tractat de damno uitando:ut no.Spec. in ti.de nonfes.§.sequitur. circa princip. sed eius opi.ipse secundò probat.& etiam Ioan.And.Iacob.de Ra.in d. l. non fatetur.idem dixit, quòd Odofredus: sed uariauit ab eo,quia Odofred. dixit ignorãti succurri ipso iure errore comperto.Iaco. dixit demum per restitutionem in integrum,& alleg.pro causa l.pe.ff.de confess. sed tu intellige illam in errore facti.

Conclude ergo secundùm Ange.quòd
21 erranti † in iudicio in iure nõ succurritur ipso iure,neq; per remedium restitutionis in interum, quia non est error probabilis per dictam latam culpam: & si errãs in iure tractet de damno uitando,& aduersarius de lucro captando.casus est in l. non fatetur.suprà alleg. fallit in personis, in quibus nulla est detestatio, si ius ignorauit.exemplum in milite errãte in iure,& in muliere,& in rustico,ut l.edicto.§.fi. & l.ii.ff.de iure fisci.in quibus est casus. Et considera tres casus:quia interdum cõfessio est uera,& hoc cõstat,& illa nõ reuocatur,interdũ est falsa, & similiter cõstat hoc,& illa nõ reuocatur:ut l.si is.ff.de insti.& l.qui Stichũ.& l quidã in iure. ff. de dona.interdũ alle.q est erronea,& tũc reuocari potest errore probato nõ habente secũ admixtũ dolũ uel latam culpã,& usq; ad sententiam,& in causa appellationis, ut in l.non fatetur. & in l.error. alleg. postea non nisi restitutione petita.ut d.§.ex causa.quę restitutio conceditur, etiam si confitens fuerit in culpa leui.Fallit in cau-
22 sa,quę inficiatione † crescit,in qua non licet allegare errorẽ,ut reuocetur confessio.ut d.l.si is.alleg.in confessione emanata circa præparatoria iudiciorum, & ex parte rei conclude,q si cõfessio est uera, nõ reuocatur,ut s.dictũ est.si est falsa, cõclude etiam,q non reuocatur:fallit si aduersarius sciuit eam falsam,& tunc quandocunque ante sententiam:ut l.is qui.& l. sique.ff.de rei uẽ.secũdò fallit, quãdo aduersario ignorante:nam potest tũcusq;ad litis contestationem,hoc tamen concurrẽte,quòd ius actionis nõ sit factũ deterius.

Intellige autẽ secũdùm.Ang. deterius factũ,si actor proposuerat rẽ petere ab aduersario certo:ut d.l.is q.cõiuncto principio l.fin.antẽ.eo.ti.Cùm aũt confessio circa præparatoria esset erronea, & ex parte rei.Cõclude q ante litis cõtestationẽ

potest sine dubio, & post usq; ad sententiam reuocare, dummodo cesset omnis dolus, & lata culpa confitentis. & intellige errore nõ cõperto: ut l. de ętate. §. qui iusto. ff. de interro. ac. Ille enim §. intelligendus est in confessione, etiã circa præparatoria, & in d. l. error. post latam sententiam non reuocatur. & hoc intellige quãdo sentẽtia est aliqua, secus si nulla: ut l. iiij. §. condemnatum. ff. de re iudic. & ẽt ubi ẽ aliqua, interdũ succurritur, absq; restitutione in casu l. si mulier in iure. ff. ad Vell. ex parte actoris, qui confessus fuit aliquid in libello in præiudicium sui: an possit illam confessionem reuocare, seu corrigere. fuerunt opiniones, una fuit quòd sic ante litis contestationem, aliter de errore non docto: unde sufficit hic, q actor dicat se errasse: ut l. qui familiæ. ff. famil. ercisc. in ultima solutione. post uerò litis contestationem potest dummodo errore probet: ut ea. l. secũdũ penultimã solutionẽ. Alii dicunt omnino standum assertioni l. cùm precum. C. de libe. cau. di-
23 cas q usq; ad sentẽtiã potest actor † reuocare cõfessionẽ errore cõperto, sicut licet reo: sed sẽper est necesse, q de errore doceat, sicut reus, ne eius sit melior cõditio. Fallit in uno: in quo ẽt prætextu erroris ẽt actori nullo modo licet. C. de omni agro deserto. l. iura. li. xi. & est ibi speciale fauore publicæ utilitatis.

Non obstat prędicta l. edita. C. de edẽ. quæ mutationem permittit ante litis contestationem, quia intelligitur, nisi mutatio existat in his, quę sint reo damnosa propter ius quæsitum ex parte confessionis actoris. Iac. autem de Bu. in d. l. error. dicit si queris an errorem meum possim reuocare, sic distingue: quòd aut erraui circa iurisdictionem, & quilibet error
24 † reuocatur, & ante sentẽtiã & post. quia non potest fieri iudex cõpetens: & p cõsequẽs in iudiciũ fuit nullũ, & setẽtia nulla, ut l. i. & ii. C. si nõ à cõpetẽti iudi. & l. ii. in prin. ff. de iudi. aut error est circa pręparatoria, & tunc aut id, qđ olim negaui, uolo hodie cõfiteri, & possũ, secũdũ l. electo. ff. de noxa. aut qđ fui confessus uolo reuocare, & tũc aut ante litis contestationẽ, & possum, siue sui sciens, siue ignorans si nulla captio sit actionis, ut l. de ætate. §. Celsus. ff. de interro. acti. aut uolo pœnitere post litis contestationẽ de eo, quod fui cõfessus ante litis cõtestationẽ ad præparationẽ iudicii, aut fui sciens, & nõ pœniteo, nisi fuerit aduersarius sciens, quia tunc pęniteo, ut l. is qui. ff. de rei uen. aut fuit ignorans, & tunc aut ignoraui factum, aut tunc error meus fuit probabilis, uel minus probabilis aliquantulũ, & possum pœnitere, aut fuit supinus, uel error iuris, & non possum pœnitere, nec reuocare, ut d. l. de ętate. §. qui iusto. allegat. aut confitetur in decisoriis, & tunc aut confitetur extra iudiciũ, aut in iudicio. primo casu aut fui ignorans, aut sciens, si ignorans, non præiudico quocunque errore fuero confessus. C. de iu. & fac. igno. l. cùm falsa. secundùm unam lecturam. si sciens, & tunc in his quę per consensum possunt induci, mihi præiudico, ut l. iii. §. in admittenda & l. si quis vi. §. differentia. ff. de acquirẽd. poss. & l. tale pactum. ff. de pact. in his autẽ, quæ per consensum induci nõ possunt, mihi non præiudico, ut d. l. cùm falsa. secundùm aliam lecturam. si autem sim cõfessus in iudicio, & tunc aut uolo reuocare confessionem meam ante diffinitiuam sententiã, ut l. error. alle. & hoc est regulare, quòd quãdocunq; possum ante diffinitiuam sententiam errorem meũ reuocare, speciale est in l. Aquil. & in causa, quę crescit p inficiationẽ. l. si is. ff. de cõfess. aut uolo pœnitere post sentẽtiã. & tũc aut mutatur persona, res, uel causa, & possum, ut l. habebat. ff. de insti. & l. cùm quærebatur. ff. de re iud. aut nihil mutatur, & regulariter nõ possum, ut l. error. allegat. fallit ratione minoris ętatis. si aduer. rem iud per totum. fallit ubi dolus aduersarii interuenit, ut C. si ex falsis instrumentis. per totum.

Itẽ fallit ratione cõmunis erroris, ut l. ii. C. ff. quãdo actio de peculio est annalis.
25 & s. fuit dictũ secũdũ Cy. Itẽ † in cõfessione extra iudicium iuris, & facti ignorãtia mihi non præiudicat ipso iure, quoniam certo de damno uitãdo & aduersarius de lucro captãdo: sed si fui sciẽs, tunc in his, quę

quę per consensum possum inducere, ut in possessione perdenda, uel liberatione concedenda mihi praeiudico: ut l. iii. §. in admittenda. & l. si quis vi. §. differentia. ff. de acquir. poss. & l tale pactum. ff. de pac. sed in his quę per solum consensum induci nō possunt mihi non praeiudico: ut l. cùm falsa. alleg. & habet haec confessio effe-
26 ctum inductiuum: sed confessio † extra iudicium habet effectum declaratiuum, nō solùm inductiuum: aut interuenit error factorum, & possum reuocare ante senté tiam, non post: ut l. error. allega. sed si in iudicio erratur, in iure non nocet error: ut l. ii. in princ. ff. de iudic. aut erratur circa pręparatoria, & non excusat error: imò nocet, ut l. de aetate. §. qui iusto. ff. de interrora. act. aut erratur in iure circa decisoria, & tunc praeiudicat error multomagis, ut l. non fatetur ff. de confess.

Sed Vltramontani dicunt, q error in iudicio non excusat, scilicet, ipso iure, sed p restitutioné ex clausula generali, ut l. cùm fideicommissum. ff. de confessis. sed errans in facto, iuuatur ipso iure, sed certe illa loquitur in facti errore, qui bene excusat errore probato, sed pro eis bene facit, quia uidetur consuli ope exceptionis. per hoc uidetur loqui in errore iuris, nam error facti ipso iure non excusat, sed errore probato, sed tu tene glo. quòd loquatur in errore facti, non iuris, & quòd
27 error iuris, indistinctè † in iudiciis praeiudicet, & habet locum l. error. alle. quando potest error reuocari, siue sit error in iudicio decisiuo totius, siue in iudicio decisiuo partis, secūdùm gl. in l. error. alle p d. l. error. licet Iac. de Ra dixit, q solùm habet locū in decisiuo partis, & probat sic. Cōfessus in iure pro iudicato habetur. l. i. C. de confes. & si ita est, q ante esset condenatus, nō posset reuocare errorem, ut d. l. error. ergo nec quando est confessus totū, cū sileat iudicis officiū in cognoscendo, non poterit cognoscere, utrū errauerit uel ne. Sed Iacob. ratio procedit in cōfitente, qui pro cōfessio habetur, sed er-
28 rās nō uidet cōfiteri, ut l. non fatetur, ut ff. de confes. Ant. de Iu. in c. ex parte. de cōfes. dicit, q si reuocatio petit ante lité cōtestatā, & admittitur reuocatio, nisi captio sit aduersarii: quia in hoc facit expēsas, quo casu nō reuocat, nisi satisfaciet de laesione. ff. de rei uen. l. sin autē ff. de dolo. l. pe. ff. de pe. haer. l. qui soliti. Et hęc uera, etiam si confitetur sciéter. sic dicunt docto. Iaco. de Are. cuius fuit hęc distinctio, haec uera in praeparatoriis iudiciis, uel directoriis: ut si confitetur, quòd possideat, & similia: sed si aliter confiteretur circa decisoria, ut si confitetur se debitorem, non admitteretur reuocatio, nisi docendo de errore iusto, & infra dicetur. Quandoq; haec confessio facta ante litem cōtestatam, petitur reuocari post lité cōtestatam, & non potest reuocari, nisi actori obiiciatur scientia ut l. is qui se obtulit. ff. de rei uen. ubi offerens se liti, nō pōt post litem contestatam reuocare confessioné, quòd possideat, nisi aduersarius sciuerit eum non possidere, quia hoc ipso captio est aduersarii, si instantia periret: & sic non licet. l. de aetate. §. Celsus. ff. de interroga actio. quod est uerum, nisi doceat de errore probabili, ut infrà dicetur.

Itē hoc in praeparatoriis, & decisoriis credo, q sciētia falsitatis confessionis partis, ad cuius commodum fit, confessio nō inualidaret confessionem, nisi aliàs cōstaret de errore: & errorē intellige probabilem, quando nō cadit in latam culpā, ut l. de aetate. §. qui iusto. ff. de interroga. actio. aliàs si cadat in leuē, admittitur, ut no. Bar. in l. nō fatetur. alle. per hoc patet, q si cōfitetur ignoráter solo iuris errore
29 q non reuocat: quia † errare in iure est lata culpa. ff. de uerbo. signi. latae culpae. quod est uerum, nisi confessio habeat intolerabilem errorem expressum, ut si cōfiteatur minorē xiiij. an posse testari: quia tunc non ualet sententia: ut dicit glo. in d. cap. ex parte. quo casu frustrà tractaretur de reuocatione. Item hoc intellige de errore iuris, in corpore iuris clauso. Si esset error extrauagantis, tunc esset tolerabilis, ut extra de fide instrumento. c. pastoralis. & no. Bar. in l. cùm prolatis. ff. de re iudi. Item hoc uerum in iure cōmuni, Si esset casus singularis, uel ius, super cuius intellectu essent opin. ille

error esset tolerabilis,ut l.ii.ff. de iur. & fact.igno.& no.Bar.in l.quod Nerua.ff.de positi.ad hoc qd' no.Innoc.de ap.c.cũ speciali.& per hoc dixit Florianus in l.regula.§. sed iuris.ff.de iur.& fac.ign.quod ubi circa intellectũ legis sunt uariæ opiniones, nisi appareat decisũ,quæ opinio sit tutior, excusatur etiam assessor,nec facit lite suã: arg.l.cùm prolatis.ff.de re iud.quod uidetur ibi sentire Bar.& sine ratione opinionis,quæ facit pro appellante,si prosequatur causam appellationis, & succumbat, nõ cõdemnabitur in expẽsis,secũdùm Io. An.qui dicit hoc fuisse dictum domini Petri de Saxonia in c.ut debitus. de app. & idem dicit Guil.Spe.in ti.de expens.§.nũc uidendum.& de hoc uide glo.ordi.in l. & ideo.ff.de legibus.

Item hæc uera, nisi esset miles, fœ-
30 mina, rusticus, † uel monachus, uel alii, qui excusantur ab errore iuris, ubi sunt in loco,in quo non possunt cõsulere petitiores.ff.de iur.& fac.igno.l. regula.§ sed & si C.de bono.posses.l.in bonorũ.Præsumitur autẽ habita copia peritorũ,si locus sit insignis,si sit ibi forum iudiciorũ,& habeat merum & mixtum imperium.l.si duas.§.decem. de excusa. tutó. unũ no.quod si ibi esset copia Canonistarum tantũ,& hoc per Canones declarari non posset,obstat exceptio, scilicet defectus peritorũ.xi.q.i.c.si quis cum clerico. in si. secus si posset per Canones declarari: ar. c.i.extra de no.oper.nuncia. & ibi idẽ dicas econuerso,si esset ibi copia Legistarũ tantum.

Sed usque ad quod tempus error põt reuocari,& primò concludo usque ad conclusionem in causa: & si confessio est facta circa preparatoria:dic,ut suprà est dictum.Si uerò confessio superuenit post litem contestatam dic ut dicit gl.in c. i. de elec.in vi.super uer.absentia.In decisoriis autem planum est, quòd potest reuocari ex errore post litem contestatam.Sed dubium,an post conclusionem in causa, uide quod no.de procur.c.auditis. de causa posses.c.pastoralis. de fide instrumen. cap.cùm dilectus. in cle.i.de causa posses. & proprie.quod firmat Ioann.Mona.in c. aduersus.de in integ.resti.in vi.Credo dictum Anto. quòd ad petitionem partis hæc reuocatio non admittatur, sed bene ex officio iudicis,ut non reuocet, sed excuset per actum interrogationis nisi iurauerit plenam dicere ueritatem.& est casus de accusa.c.cùm dilecti.arg.de fide instrumento.cùm Ioannes.hæc omnia intellige, cum limitationibus, de quibus infrà dicetur in reuocatione ante sententiam, & ante conclusionem in causa indistinctè põt reuocari confessio intercedentibus illis,quæ exiguntur ad reuocationẽ confessionis: de quibus infrà dicetur. quãdo uerò confessio est facta post litem cõtestatam, uel ante, & repetita reuocatione post sententiam: dic,si error reddit sententiam nullam,poterit quandocũque reuocari.patet in confitente aliquem iudicem,qui non est.ff.de iurisdi.om.iudi. l.si per errorem. quia sicut potest exceptio excõmunicationis opponi: ita & hic error potest post sentẽtiam reuocari. Idẽ in omnibus casibus,in quibus exceptio potest opponi post sententiam, si circa illa fiat confessio, potest reuocari: quia sententia ex quo est nulla,non obuiat reuocationi,& idem ubicunque aliquo respectu sententia remanet nulla.Idem si sententia est aliqua,sed talis,que non transit in rem iudicatam, illa confessio potest
31 etiam post † sententiam reuocari:ut notãt docto.de re iudi.c.lator.de despon.impu.c.attestationes.quod est notabile dictum,quandoque sententia est aliqua, & talis,quæ transit in rem iudicatam: & tunc quandoque sententia fuit lata contra confessionem, quia reprobata est confessio, ut quia confessio est nuda ab instrumento, & potest confessio reuocari post sententiam: ut no.Innoc.in duobus locis de excep.cap.cùm uenerab lis.de iureiu. ca. mulieri. & est casus in authen. item possessor.& ibi glo.C. qui po.in pig.habe. & in corpore unde sumitur.de hoc xxx.q. v. § his ita.& quod ibi notat.Ioa.Si cõfessio est uestita productione instrumenti, & reprobatur instrumentum,& reprobetur cõfessio, ita quòd possit contra illam uenire,si sententia fertur contra confessionẽ

& instrumentum adhuc potest reuocari: ut dicto c. mulieri. si est lata contra instrumentum tantum, tunc si confessio est ab instrumento: ut quia pro se confessus est contenta in instrumento, & tūc reprobato instrumento † non est re-
32 probata confessio, nisi aliter reuocetur ut dicit Innocen. in d. c. cum uenerabilis. si est facta cohæsiuè ad instrumentum, ut quia producendo instrumentum, confitetur contenta in instrumento, & confiteri censetur tacitè sola productione, & tūc reprobato instrumento quia falsum: uidetur reprobata confessio, quæ ut accessoria, non reperit aliquod fundamentum, in quo subsistat: ut ibi notat Inno. Si instrumentum est reprobatum altero uitio utputa, quia caret solennitatibus extrinsecis: non quia falsum. & tunc ex hoc non confundetur confessio, nisi altero iure reuocetur: ut ibi no. quia non est falsa confessio, nec caret fundamento: ex quo instrumentum non est ex toto ut falsum reprobatum: quia non dicitur falsum, quod primordio non caret ueritate: ut l. cum
33 filius. ff. de lega. ii. tangit Innocen. in c. cum olim. de censibus. Si autem sententia est lata secundum confessionem, sententia non reprobata, non potest reuocari confessio post sententiam: ex quo non est appellatum: saluo, nisi de errore constaret notoriè: ut no. Innocen. in c. quia plerique. de immu. eccle. & de frigidis & male. c. quia fraternitatis. & de rescrip. c. cum dilecta. nunquid autem possit reuocari confessio post præceptum, & sententiam præcepti. Bart. tangit in l. non fatetur. ff. de confes. & bene decidit, sed nihil allegat. dic q. si sententia præcepti est lata cum causæ cognitione, quòd illa habet uim diffinitiuæ: & ideo confessio non potest reuocari post talem sententiam si sine causæ cognitione: dic, quòd potest reuocari etiam post sententiam
34 † præcepti. quia in hoc non habet uim diffinitiuæ: & de hoc habes glos. de uerb. signi. cap. ex parte. clem. i. & dicit Bart. in dicta l. non fatetur. causæ cognitionem subesse, quando datus est terminus ad ostendendum, quare confessio non debet reuocari: alleg. l. penult. ff. de confess.

Quid de decreto, tenet Ioan. And. in addi. Spec. in titu. de confes. §. nunc uidendum. uersic. quid de confessione. & dicit quòd in libertate non habet locum. C. si aduer. libet. a l. ii. in alienatione prædii minoris, uel excusatione tutoris non impedit decretum illam reuocari. ff. de trāsactio. l. cum hi. §. si prætor. ff. de iudiciis. l. si prætor. §. Marcellus. C. de falsa causa adiec. l. i. & ii. ff. rebus eorum. l. magis. §. fi.
35 quia decretum † ex falsa causa est nullum. l. cum uerò. §. subuentum. ff. de fideicommiss. liberta. Et si ad confessionem est aliqua interlocutoria lata, an illa possit reuocari: credit dictus Anto. q. iudex ex officio possit illā partē admittere ad reuocandum. de appel. c. cum cessante. ff. de re iud. l. quod iussit: quia non transit in rem iudicatam quo ad iudicem: licet quo ad partem, contra quam sit lata ex falsa causa sic. quod autem est dictum de decreto, credo uerum, quòd quando continet iniustitiam, & confessio est ex parte petentis: secus tamen ex parte eius, cōtra quem agitur, per no. in l. iustè. ff. de aq. pl. Ex hoc infertur, quid in beneficialibus, an admittatur reuocatio confessionis post sententiam: quia quo ad iudicem non transit in rem iudicem non trāsit in rem iudicatam. Idē, qđ dixit in interlocutoria, & maximè. quia tales confessiones non tribuunt ius ei, pro quo fit confessio: ut no Io. And. de confessis. in c. fi. & c. ii. in vi. Idem puto ubicunque sententia nutrit peccatum: quia contra confessionem etiam post sententiam admittitur probatio erroris: quia tales sententiæ non transeunt in rem iudicatam: ut no. xxxv. q. ii. in summa. Et no. in rub. de re iudi. & no. doc. in c. inter monasteriū. de re iudi. & in c. cum Bertholdus. eo. ti. In quantum dixit post sententiam præcepti uel decretum reuocari confessionem. Bar. in d. l. non fatetur. dicit uerum esse, nisi actu sit facta executio: quia illa executio habebitur, ut terminus impeditiuus reuocationis confessionis: quia est actus, qui potest fieri demum post senten-

tiam

tiam, diffinitiuam: unde habet hęc uim diffinitiuæ: arg. eius quòd no. in gloss. in d. c. i. de elec. lib. vi. in uersicu. absentia.

Non obstat si dicatur, ꝙ etiam post solam confessionem non debet posse reuocari, cum illa habeat uim sententiæ diffinitiuę: quia hoc est uerum in confessione non erronea. Et ex his patet, an apposita exceptione peremptoria, & illa confessata, si pronunciatum est exceptionem fore admittendam, uel si confessatum est aliquid, per quod pronuncietur exceptionē non fore admittendam, an possit post
36 hanc † pronunciationem confessio reuocari: quod non uidetur uerū: quia post hanc negotium quo ad exceptionem & confessionem circa eum uidetur decisum: puta si pronunciatum est exceptionem admittendam, confessionem posse reuocari; quia non est hæc diffinitiua, cū aliam expectet post se, si pronunciatum est ipsam obstare: quia hęc habet uim diffinitiuæ: & fertur cum causę cognitione, quia postea non poterit reuocari: ar. eius quod no. glos. in cle. cum à repulsione. de appel. Ex his patet quid dicendum in pronunciatione super exceptione lit. fini. ut no. in c. i. de lit. contesta. in vi. ꝙ post illā sententiam non admitteretur reuocatio confessionis. Si quæratur an possit reuocari post sententiam appellatione suspensam: doct. dicunt in c. ex parte. de confess. quòd sic. Spec. dicit se obtinuisse. in Spe. in ti. de confes. §. fi. Et hoc credit Ant. de But. uerum, quia appellatio rescindit om
37 nē † terminum usque ad litem contestatā. C. de procur. l. ita demum. Si quæritur an possit reuocari sententia suspensa per uim restitutionis in integrum? dic, ꝙ si restitutio detur aduersus confessionem, ubi competit. non est dubium, si non petitur aduersus confessionem, si petitur reuocari probato errore, bene admittetur ad hoc cū clausula, si qua mihi iusta cā esse uidebitur: uel aliter rescissa sententia prętextu restitutionis speciali iure. Ad primū facit quod no. in l. mater. §. i. ff. de excep. rei iudi. & no. glos. in l. si fideiussor. §. in omnibus. ff. man. & no. in cap. i. de pur. uul.

38 Quæro † quæ requirūtur ad hoc ut cōfessio possit reuocari, & secundū ea, quæ habentur in c. ex parte. de confess uidetur requiri, ꝙ negotiū nedū sit finitum: si ergo est finitum, tunc nō admittitur reuocatio: & dicitur finitū per sententiam diffinitiuam appellatione non suspensa, uel alio remedio decisiuo, ut finitum, ut iureiurando, uel trāsactione ad li. conte. c. j. lib. vj. nunquid ergo per sentētiam arbitri, seu arbitratoris, dicatur finitum negotium, ita quòd non admittatur reuocatio. Spec. tangit in tit. de confes. §. nunc uidendum. in ij. co. Ioā. And. in additionibus ibi, dicit, quòd in arbitro dicitur finitū negotium, si sit laudum emologatum in arbitramēto, postquàm est latum: quia post illud non admittitur reuocatio, quia illud optimè obtinet instar transactionis. ut in authen. ut differentes iudices. §. si uerò contigerit. hoc uerum, ubi non est petita reductio ad arbitrium boni uiri, quia etiam pro deceptione re ipsa petitur reductio, ut ff. de uerbo. obliga. l. si sic. aliàs, si quis cùm aliquid.

Secundò requiritur ut admittatur cōfessio reuocationis, quæ sit facta in causa ciuili in causa criminali admittatur reuocatio cōfessionis est dubiū, & tāgit Spec. in titu. de confes. §. fi. uersi. sed nunquid. ad finem. § ubi Specu. dicit, quòd non reuocatur, quando in ea perseuerauit. Idē dixit glo. de diuor. c. ex literis. per quam aliqui dicunt, quòd si confessio est deliberata, ut quia statuto termino, & data dilatione ad respondendum quis confitetur, non admittitur ad reuocandum confessionem & sic limitant iura ad id quod notat Ioan. And. in nouella. in c. cùm in positionibus. de iureiuran. lib. vj. Putat Anto. de Butr. quòd in causa criminali admittatur reuocatio, nisi iurauit plenam dicere ueritatem circa inquisita, quia nō posset tunc ostendens se periurum admitti ad reuocationem, ad excusationem bene admitteretur, ut in c. cùm dilecti. de accusatio. de quo per Ioan. And. in dicto ca. cum in positionibus. qui uidetur uelle, quòd admittatur, sed cum maiori causę

causæ cognitione. Imò secundum Anto. de But. in dicto capit. ex parte. potest dici, quòd licet iurauerit plenam dicere ueritatem de eo, quod scit probabili errore facti deceptus sit in eo, quod confite-
39 tur, ex hoc non est periurus † iurans falsum: quia credit uerum, de iureiuran. c. quanto. & ideo subest causa, ut illam posset reuocare. cap. autem, cum dilecti. loquitur, quando non probat errorem probabilem.

Tertiò requiritur, quòd confessio sit facta uerbaliter: unde dicit Innocen. in capit. cum olim. quòd si est confessio cohæsiuè ad instrumentum producendo ipsum instrumentum, ex quo quis dicitur confiteri in eo contenta, non admittitur reuocatio confessionis: assignat causam, quia confessio uerbalis lapsu linguæ probetur, deliberata non est: quia facilè quis uerba profert, sed productio instrumenti fit cum magna deliberatione & maturitate: & exquirere potest quis, & meditari instrumentum, quod uidet ante productionem, de fide instru. cap. imputari. puto, quòd si uelit quis excusare confessionem dando alium intellectum in instrumento, quod possit: ut in c. cum dilecti. de accusat. Si agit & uult reprobare instrumentum, & confessionem: tunc si uult eam reprobare ex reuocatione, seu reprobatione instrumenti ante facta per alium, & potest: ut l. de ætate. §. ex causa. ff. de interro. actio. si uult improbare propter falsitatem, & potest: ut suprà. dixi. Si autem, reprobare uult solam confessionem, & non instrumentum, & non potest: quia non potest stante instrumento constare de errore.

40 Sed † an positio, & confessio facta per positionem possit reuocari. gloss. tangit. in c. cum in positionibus. alleg. Et in Specu. in titu. de positionibus. §. fina. uersicu. item si ponens. Et concludit glo. in c. cum in positionibus. quòd ex probabili errore poterit reuocari, aliter non: & sic intellige Specu. qui ad hoc alleg. c. ex parte. de confess. Dicit tamen Ioann. Andr. in nouella. ibi, in capit. cum in positionibus, quòd non sic de facili probat, quando confessio est facta deliberatè per productionem scripturæ quod est uerum. Et hæc uera dicunt domini de Rota decisione sua lvii. quando positiones sunt datæ per principalem, si autem datæ per procuratorem, possunt mutari, & meliorari sine expressa probatione erroris: tum quia iuratio non est de ueritate, sed de credulitate, tum quia procuratores non sunt ita plenè informati, sicut principales, qui non habent causam notam: qui non possunt mutare positionem iuratam: ut d. c. cum in positionibus. nota quod intellige uerum, nisi probato errore: ut
41 dixi. & ex hoc habes † differentiam inter confessionem procuratoris, & domini: quia illa potest reuocari, etiam in iudicio porrecta non probato errore, sed nō potest sic reuocari positio porrecta per dominum. Itē ex hoc habes quòd confessio iurata per iuramētum ueritatis, nō potest reuocari, quod intellige, nisi cū difficultate, & causæ cognitione. Et fortè quia nullo modo nisi subueniatur aduersus iuramentum: quia per hoc se ostendit periurum: sed si probaret aliquid, propter quod poterat, quod iurauit tunc uerum credere, & modò uult uerum dicere, etiam admitteretur: quia per hoc non concluditur periurus: ut in iurante falsum, quod creditur uerum. xxii. q. ii. per totum. de iuretur. c. quanto.

Ipsi tamen domini de Rota sua conclusione cclx. dicunt, quod dixi in procuratore plus procedere ex stylo palatii, quam ex stylo iuris, ut illa possit reuocari aliter non probato errore, quam solum dicunt seruari debere in beneficialibus, & matrimonialibus: in quibus uertitur periculum animæ: iurauit tamē super errore. Et idem dicunt in positionibus datis sine iuramento in alia quacunque materia, aliàs dicunt non admitti ad reuocandum. Cyn. tenet quòd confessio procuratoris non possit reuocari, nisi ut propria, nisi reuocet in continenti. Cōfessionē uerò surgētē ex uerbis narratis, quis pōt reuocare indistinctè & ante litem contestatam non potest: ut l. q familię. ff. famuer. & no. Bar. ff. de dona.

l. ex

l.ex hac scriptura in ultima q. & hoc cre do uerum in praeparatoriis, in decisoriis autem admittitur ad reuocandum usque ad tempus ad quod potest reuocari libellus:ut in authen.qui semel. C. quomodo & quando iudex.& usque ad quod tẽpus potest mutare, colligitur ex notatis in l. i. C. eden. & in l. edita, & de libelli oblatione.c.i.post non, nisi probato errore: requiritur etiam, quòd ad hoc reuocetur,probetur error in confessione quo casu dic,si confessio est aduocati, an, & quando potest reuocari. infrà. dicetur, de quo per Cy. C.de conf.f. in pen. q.& in Spe.de confes. §. postremò. ad principium §.si confessio est propria, & est non facta deliberatè, sed calore iracundiae, admittitur reuocatio:ut no.glo. in c.ex literis.de diuor. Si non est facta calore iracundiae,sed maturè & deliberatè:tunc nõ admittitur reuocatio:ut dicit gloss. & docto.in d.c.ex literis.alle. Si est facta simpliciter,& uelit illa porrecta in continenti reuocare.dicit glo.in c.apud misericordem.xxxii.q.i. quod dicitur in continenti

42 † fieri,antequàm sit apud acta descripta ad hoc xxxv.q.ix.c.si debitum. & si porrigitur in scriptis: tunc statim ponderabit iudex:quando dicatur statim fieri: quo casu etiam poterit sine probatione erroris reuocare.hic not.glo.in cap. cum in p. sitionibus.de iureiuran.lib.vi.in uers. iusta causa.in fi.quam non allegat. similiter in teste.de testi.c.praeterea.

In eisdem terminis tenet Ioan.Mona. & Archid. allega.glo.de appel. in c. cum causam. ad hoc. de elect. c. scriptum. in prima gloss.Adde no.per Ioan.And.de diuor.c.ex literis.super gl ii.ubi Hosti. etiã dicit confessionem in continenti reuocari quando non est scripta.Si quaeritur, an ubi est facta non calore iracundiae, an ex internallo possit reuocari?dic, nisi probato errore non potest reuocari, eo probato sic:ut d.c.ex parte.alleg. & l. non fatetur.ff.de confes. Sed quo errore facta cõfessio potest reuocari? dic si error iuris est : quia cadit in latam culpam:ut l. latae culpae.ff.de uerb.signifi.nec excusat, nec admittitur reuocatio : ut l. de aetate. § qui iusto.ff.de interroga.actio. Quandoque confitetur errore facti & proprii: & tunc, quia error in facto proprio cadit in latam culpam:ut l.quanquam. ad Velleia.nisi in certis casibus, in quibus saltẽ excluditur lata culpa.

Primus quando ad hanc confessionem est errore ductus suasione aduersarii:ut l.i.& ii.quando actio.de pecu. est anna.& l.i.§.eorum. ff. de uentre inspi. ubi gloss. super uersic. illuserit.ad hoc l.Celsus.& quod ibi no. ff. de usucap. & l. hominem. ff.pro suo.

Secundus casus est quando negotium ualde est intricatum,ut l.penul.ff.de confes.

Tertius casus est, quando factum est de longinquo, quod memoria hominum non retinet. ff.de acqui.pos.l.peregrè.per Dy.in regula.praesumitur.de regu. iur. in vi.haec omnia procedunt in confessione iudiciali: in extraiudiciali dic, quòd si certat de damno uitando, excusat ignorantia.l.sed & si me putem.ff.de condictio.indebiti.secundum Bar. in quantum dixit in facto, de longinquo ignorantiam excusare,hoc uerum,secundum Anto.de But.nisi sit factum adeo notabile, quod de facili non exeat à memoria: & si confessio est facta ex causa quę inficiatione crescat, non admittitur reuocatio. ff. de confes.l.si is.si non inficiatione crescat: & si error cadat in latam culpam, non potest confessio reuocari,etiam si sit de facto alieno. Si uerò cadit in leuem culpam: tunc potest reuocari, & fortius si in leuissimam, & reuocatur usque ad sententiam,post sententiã petita restitutione in integrum l.de aetate. §. si ex causa. allega. ff. de confes. l. cum fideicommissum.

Ex his apparet, quòd inquantum dixi, errore iuris factam confessionem non posse reuocari, quia si excluditur lata culpa,potest reuocari, alias non, exemplum patet in priuilegiatis psonis,in qui-

43 bus ignorare ius non † est lata culpa, ut in muliere,rustico, & monacho, ubi non possunt consulere peritiores. Idem si ius est singulare, uel multipliciter intelligibile,

bile, ut dicit Bart. in l. quod Nerua. ff. de positi. Idem, ubi est ius extrauagans : de fide instrumen. c. pastoralis. & no. Barto. ff. de re iudi. l. cum prolatis. Idem, si est consuetudinarium, non scriptum. Idem de iure municipali, & scripto alterius ci uitatis, quod tolerabile ignoratur: de cõstitu. c. i. in vi. secundum Barto. in d. l non fatetur. & ex his omnibus casibus admittitur positio iuris: secundum Anto. de But. An ficta confessio possit reuocari. Ioan. And. in addi. Specu. in ti. de positio. §. ix. uer. ueruntamen. arguit quòd non: quia in facto proprio nõ cadit error, dic contrarium per l. quoniam. ff. de his qui not. infa. nam pactus habetur pro confesso, & si uult probare, quòd cõfessio fuit calumniosa ad repetendam pecuniam, potest secundum hoc, procedit in præsumpto confessio: sed si esset fictio illa, non admitteret in contrarium probationem, præsumptio autem iuris, & de iure fit: sed tunc demum per confessionem partis aduersæ: ut in authen. sed iam necesse. C. de dona. ante nup. & in corpore unde sumitur. & notat Inno. in cap. quia plerique. de immu. eccle. & sic uidetur, quòd non debeat admitti probatio. Tu dic quòd imò poterit reuocari ficta confessio: quia si potest uera, fortius & ficta: quia cum actus fictus non sit melioris conditionis,
44 quàm uerus: & quia † actus fictus recipit conditiones ueri: de dolo & contu. capit. i.

Non obstat, quòd fictio, & presumptio non admittunt probationem in contrarium: quia illud uerum eo respectu quo fingit, uel præsumit: sed ficta confessio non fingit contentum in confessione facta sed fingit confessionem: si uellet ergo probare se non confessum, non admitteretur probatio: sed si uult probare contentum in confessione esse falsum, potest: quia hoc non repugnat fictioni. adhoc gloss. in clemen. literas. de proba. ideo si iussus respondere positionibus, nõ respondet. si tamen uenit ante sententiã & uelit probare rem aliter se habere, potest, & idem de bannito, & de deficiente in purgatione. ad hoc glos. aperta de purga ca. cap. ex tuarum. de hoc de frigi. & male. c. fraternitatis. nam illa probatio frigiditatis, habet uim tacitæ confessionis: post sententiam autem, non admittitur reuocatio erroris, quod credo uerum, nisi de errore constaret notoriè, per not. in c. fraternitatis. alleg. & in cap. quia plerique de immu. eccl. requiritur etiam, quòd confessio sit uera: requiritur etiam, ut dicunt iura, quòd sit confessio.

Sed est dubium de negatione, Ioann. And. in additio. Specula. in titu. de confess. §. postremò. dicit, quòd si negatiua est per se, ut communiter fit, ab ea potest recedere quandocunque: quia ab
45 † eo, quod est per se, quis potest recede ut in regula, quod semel. de reg. iuris. in vi. & in l. si quis in principio testamenti. de lega. iii. de regularibus. cap. statuimus. cum simil. Si negatiua in aliquo faceret pro aduersario: exemplum in cap. ut nostrum. ut ecclesia. benefi. in Episcopo negante se contulisse, & in cap. dilectus. de tempo ordi ubi negauit se habere mandatum. dicit idẽ per omnia, quod in confessione secundum Ioan. And. requiritur secundum alios, ut detur restitutio ad hoc ut possit reuocari confessio: ut l. cum fideicommissum. ff. de confessis. dic ubi dixi ipsum posse reuocari ante sententiam: ut quia est facta scienter, uel errore iuris: tunc bene posset dari restitutio, si esset persona: quæ esset priuilegiata in restitutione, ut in minore, uel ecclesia: sed tunc non restituitur: eo quia confessus in hoc confitendo est usus iure communi, sed oportet, quòd probet læsionem, quam probat probando contrarium suæ confessionis: ut ff. de admi. tu. l. quoties. §. sicut. & l. nam & postea. §. quòd si minor ff. de iureiur. secundum Cyn. in l. i. in ultima q. C. de confes. Si autem est maior, non puto eum restitui in quantum scienter est confessus, aut ignoranter ignorantia iuris. quanquam Cyn. senserit contrarium in l. i. C. de confes. Barto. in l. cum fideicommissum. ff. de confes. Post sententiam autem non suspensam appellatione, ubi dixi eum audiri uolens reuocare

uocare, auditur demum petita restitutio ne, nisi confessio esset facta circa illa, quæ respiciunt executionem tantum, quia ipso iure tunc in actu executionis posset dictum actum reuocare: ut d. l. cum fideicommissum. Bart. in d. l. non fatetur. ff. de confes. dicit quòd in confessione adhibita circa præparatoria, quando quis confitetur falsum scienter, & tunc aut aduersario sciente, & potest reuocar: ut l. is qui se obtulit. ff. de rei uend. aut aduersario ignorante, & tunc ante litem contestatam potest reuocare, si nulla captio sit actoris, seu aduersarii. ut l. de ętate. §. fin. ff. de interroga. actio. Et intelligo, quòd sit captio aduersarii, etiam in hoc si esset petiturus à certa persona & ille se obtulit: ut l. sinautem. in princip. ff. de rei uend. post uerò litem contestatam non est locus pœnitentię: ut l. is qui se obtulit. allega. qñ quis confitetur falsum p errorem, & tūc in omnibus casibus, in quibus potest reuocare, si ex certa scientia esset confessus, multo magis per errorem per easdem leges.

† In aliis uerò casibus distingue, aut nō habuit iustam causam, aut habuit. Primò casu, aut fuit propter latam culpā, & non potest reuocare. ut l. de ętate. §. qui iusto. alle. & no. ff. de his qui no. infa. l. liberorū. §. notanter. Si autem fuit culpa leuis: tūc usq; ad sententiam potest reuocare probando cōtrariū, ut l. nō fatetur. ff. de confes. C. de iur. & fac. igno. l. error. aut habuit iustam causam erroris, ita q̄ in nulla culpa cadat: & tunc usque ad sententiā pōt reuocare probando contrarium: ut d. l. error. & hoc de iure communi. Item potest reuocare post sententiam per in integrum restitutionem: ut l. cum fideicō missum. ff. de cōfes. & l. de ætate. §. ex causa. ff. de interroga. actio. Quod autem dixi, q̄ non potest reuocari post sententiam nisi per in integrum restitutionem, fallit in l. si mulier. ff. ad Velleia. Secūdo fallit, si est talis error, q̄ reddat iudicium nullū: ut l. si per errorē. ff. de iurisdi. om. iud. sic dicit in exceptione falsi ꝓcuratoris. ut l. licet. C. de procu. & arg. C. si à nō cō peten. iudi. per totū. Si uerò est erratū circa decisoria litis: utputa quia erroneè cōfessus est, & tunc siue sit confessio decisiua totius, siue partis, possit reuocari talis confessio ante sententiam: uel si nō separatur sententia ante executionem. Non obstat l. post rem. ff. de re iudi. quia
46 illud est uerum quòd confessus † habetur pro iudicato, quando confessio est erronea: quia tunc reuocari potest, ut ex continuatione. l. confessus. cum l. non fatetur. ff. confes. & de hoc est tex. in l. cum fideicommissum. ff. de confess.

Sed an isto casu poterit reuocari confessio post præceptum factum à iudice de soluendo, secundum formam l. si debitori. ff. de iudi. & uidetur quòd non: quasi istud sit sententia: sed dico, quòd talis iussus non est sententia diffinitiua, sed tendit ad executionem confessionis sinæ. simile ff. de doli excep. l. apud Celsum. §. Labeo. unde potest probari error, nisi antequam fieret dictum præceptum esset datus terminus quare nō debet fieri, & quare confessio non debeat exequi tunc esset idem quòd in sententia. l. pen. ff. de confes. & secundum Bald. in l. error, C. de iuris & fact. ignor. An post sententiam error posset reuocari: distingue, aut refricatur eadem lis respectu personæ rei, & causæ, & tunc error non potest emendari: ut l. error. C. de iur. & fact. igno. Istud est uerum, quando reprehenditur in ipso, lite refricante: secus si error deprehēditur in ipso aduersario. uerbi gratia, errauit reus in primo processu lata sententia diffinitiua, contra reum actor denuò intentat ueterem actionem: certè poterit errorem suum corrigere: ut no. in l. duobus. ff. de excep. rei iudi. Itē prædicta regula est uera, nisi minoris etatis suffragiū, uel aliud æquitatis subsidiū afferat beneficiū restitutionis in integrū ff. de confes. l. cū fideicōmissum. primo responso. & quādo actio de peculio est annalis. l. quesitum. secundum huiusmodi intellectū: uel nisi lex ipso iure restituat: ut l. i. C. de iuris & fac. igno. & ff. ad Macedo l. tametsi. uel nisi illud omissum in primo iudicio, sit tale, qđ compatiatur se cū ipsa sententia: ut uerbi gratia, lata est sen tentia

tentia cōtra heredē super restitutione fideicōmissi, in executione sententię, apparet nihil esse in bonis certis: licet hęres non allegauerit hoc ante sententiā, poterit allegare postea, etiā coram delegato. & p hoc poterit delegatus pronunciare nō exequendū, non ex defectu testamenti, obligationis, seu sententiæ, sed ex defectu bonorum. Iste est casus in d.l. fidei commissum. in secunda parte, & ibi not.

Item fallit in causa appellationis, ubi potest error emendari commissus in prima instantia. ratio est, quia lis ratione psonæ, est sub disceptatione. C. de errore aduoca. l. ii. & no. ff. de appel. l. creditor. §. iustus. aut non est cadē lis ratione personæ: tunc sententia non excludit correctionem erroris. Et ratio est: quia illi tertio non fuit ius quęsitum ex processu: ut C de iure deliberā l. fi. §. finautē dubius. Idem si alia lis sit ratione rei diuersę. ut l. ii. C. de iudi. Idem si ratione causę: ut ff. de institu. l. habebat. Si autem nō est diuersitas causæ, sed qualitatis: tunc propter hoc non potest error post sententiā emendari. ratio est, quia qualitas per se sine principali non potest refricari in iu

47 dicio. quia † accidens non potest esse sine subiecto. Iste est casus in l. in delictis. §. si detracta. ff. de noxa.

Sed an error facti ante sentētiam possit emendari: distingue, aut est cōclusum in causa: & idem per omnia, ac si esset pnunciatum: ut notat Ioan. Monachus, & Io. Andreæ in c. fi. de in integrum restitutione. libro sexto. ex hoc apparet, q falsa est opinio Bartoli, qui dicit, quòd si iudex fecit præceptū in confessum, quòd potest postea reuocari confessio: ut ipse dicit, in l. error. C. de iuris & facti igno. & l. non fatetur. ff. de confes. quia uidetur fieri ad executionem non ad condemnationem secundum eum: nam illud non est

48 uerū propter tria. Primo, quia illud † pręceptū est terminus disceptationis, sicut cōclusio in causa. Secundò quia illud præceptū transit in rem iudicatam: ut l. si debitori. per l. si debitoribus. ff. de iudic. & de re iudic. & de minoribus. l. ait prætor. §. permittitur. Tertiò, quia ex illo præcepto nascitur obligatio, & actio: ut not. in l. cū non solum. §. non autem filio. ff. de bonis quæ libe. & sic per omnia habet uim diffinitiuæ. illud est uerum in præcepto habente naturam iurisdictionis contententiosæ, & ita in iudiciis, sed in præcepto, quod fit in contractu à tabellione, quod appellamus præceptū guarentigiæ.

Sto cum Bartolo, quia ex isto præcepto, nec augetur, nec inducitur obligatio, sed datur quidam modus exequēdi, & si obligatio est inefficax, cessat executio. Est enim istud præceptum accessoriū contractus, & non stat per se, secus quā do iudicialiter præcipitur, quia tunc fit principaliter propter se & stat pro se, ut dicto §. permittitur. aut non est conclusum in causa per renunciationem, uel pręceptum, & tunc refert, aut erratur in impetratione, aut in petitione, aut est erratum in prosecutione. Si autem esset erratum in impetratione, aut est erratum cōtra se ipsum, & nocet error, si utatur rescripto. C. de liberali causa. l. cum precū. aut est erratum contra aduersarium, & tūc dic. ut in l. pręscriptione. C. si contra ius uel utilitatem publicam. Secundò casu, quando est erratum in petitione, dic, quòd ante litem contestatam potest error corrigi, quia qui errat, non intelligitur confiteri, etiam q ponit in libello, ut ff. famil. ercisun. l. qui familiæ. aut post litem contestatam, & non potest error emendari, quia per litem contestatam transiuit in quasi contractum inter partes, ut l. edita. C. de edendo.

Sed Azo dicit quòd donec iuratur de calumnia etiam post litem contestatā potest error emendari. quod non est uerū, loquor in errore petitionis, aut loquor in errore prosecutionis, & tunc talis error potest emendari, quandiu potest in causa probari, & ita loquitur le. error. C. de iuris & facti ignorant. & hoc uerum in errore agentis. In errore uerò cōuenti distingue, aut reus errauit ad litis præparationem, aut ad litem contestatā, aut circa contentionem, aut circa omittē dam probationem. Primo casu dic, ut ff. de rei uendicat. l. finautē. & l. is qui se obtulit.

tulit allegata. & de interrogatoriis actionibus. l. de ætate. §. i. & penultimo. Secundo casu, quando errauit in litis contestatione. Istud potest esse dupliciter: uno modo confitendo: & tunc credo, quòd error non posset reuocari: & idem, qui in contestatione litis negat maleficium, nunquam posteà confitendo habebit statuti beneficium: ut ff. de fideiuss. l. si dubitetur. ff. de legem Falcidiam. l. si hæreditatum. §. fin. ratio est: quia cum istud beneficiũ detur sub conditione, conditio, quę prius extitit, disponit negotium. ff. de uerborũ obligationib. l. si quis ita stipuletur. si autem tractatur de damno uitando, id est, de obligatione non augenda, non dico diminuenda: tunc potest pœnitere, & re integra confiteri. Ista est gloss. notabilis. instit. de actionibus. §. item mixta est actio realis contra eos. facit. ff. de iureiurand. l. eum qui. aut reus post litem contestatam errauit, confitendo: tunc sunt duæ opiniones.

Prima est opinio Iacobi de Are. quòd aut confitetur aliquid decisiuum totius causæ, & non potest reuocari, nisi ope restitutionis in integrum: quia habetur pro condemnato: ut l. post rem. ff. de re iudic. aut nõ est quid decisiuum, sed quid adminiculatiuum: & tunc quia non habetur pro condemnato, potest reuocare: ut l. cum falsa. C. de iuris & facti ignorantia. Alii dicunt & est uerius, quòd. potest reuocare allegando errorem, & probando contrarium, & non petita restitutione. Et in illa opinio. est gloss. in l. creditor. §. iussus. allegato. & l. fin. & l. ii. de errore aduocat.

Non obstat l. post rem. quia illa loquitur in confessione ex certa scientia, non in confessione erronea, secundum Bart. & ista est ueritas: aut reus errauit in omittendo, & post sententiam non admittitur regulariter, nisi in certis casibus, de quibus ut in l. i. C. de iuris & facti ignorant. Et an iuris

49 † ignorantia excuset: dic secundum Bald. in l. error. quòd interdũ allegatur iuris ignorantia ad delicti exclusionem: interdum ad rei suæ intentionem. interdum ad alicuius rei acquisitionem. Primo casu dic, quòd ignorantia iuris prodest, nisi dolum egerit in delinqué do. ut ff. de iurisd. omnium iudicum. l. si id quod. §. doli. ff. ad Sil. l. si quis in graui. §. si quis ignorans. de adulte. l. si quis adulterium cum incestu. §. i. nec mirum: quia

50 † ignorantia facit cessare dolum. l. sed & si lege. §. scire. ff. de petitione hæreditat. Fallit propter clausulam destinantem, ubi pręsumitur dolus: ut l. i. C. de interdicto matrimonio. & l. fin. C. de ritu nuptiarum. Item fallit propter suspectam falsitatem, & in eo qui sibi ascribit in testamento errans in iure. ff. de falsis. l. diuus. ibi, uel his ne uenia detur, &c. quod fallit in milite propter legum imperitiam: nam uidetur magis errare, quam malitia id fecisse. C. de his qui sibi ascribunt in testamento l. quòd adhibitus. Item in delictis non excusat ignorantia supina uel simulata: ut ff. de iuris & facti ignorant. l. nec supina. & ff. de abigeis. l. prima. in fine. & l. constitutiones. C. de iuris & facti ignorantia.

Secundò casu principali quando ignorantia iuris ciuilis allegatur, ad suæ rei intentionem: tunc nocet: quia agitur de damno uitando. ff. de iuris & fact. ignoran. l. error. fallit in casibus notatis in l. iuris ignorantia. ff. de iuris & fact. ignorãtia. Item fallit in iudicio ut l. non fatetur. ff. de confess. secundo responso.

Tertiò casu principali quando allegatur iuris ciuilis ignorantia: ad alicuius rei acquisitionem refert, aut talis ignorantia est alteri damnosa, ut in usucapione: & tunc ignorantia non prodest: ut ff. de usucapio. l. nonnunquam. sed ubi est sine alterius iniuria & damno ut in hæreditate, & bonorum possessione: & tunc aut potuit consulere peritiores, & nocet: aut nõ potuit, & nõ nocet: ut l. in bonorũ. ff. de bonorũ possessione. & dic, ut ibi per Bartol. Sed an facti ignorantia: distingue, secundum Bald. ubi supra. nam interdum allegatur ad delicti exclusionem: & tunc ignorantia excusat. ut ff. de adulte. l. penultima. de furtis l. inter eos. §. rectè. & l. si is cui. fallit, quando est propositum delinquendi. ff. de iureiurando. l.

eum

eum qui nocentem.§.si iniuria. & l. illud. & de furtis.l.falsus.in fin.hoc uerum nisi impossibile sit delinquere:ut l.fin.de crimine expilatæ hæreditatis. interdum allegatur ignorantia facti ad euitandā cōtrahendam obligationem: & tunc ignorātia facti non prodest:ut ff.mandati.l. seruum Titii.fallit quando ignorantia est in causa finali, quia tunc prodest:ut l.fin.de cōstituta pecunia. Itē fallit quādo cōtractus est nullus:ut C.locati.l.qui rē ꝓpriā. Interdum allegatur ignorantia facti ad euitandum dominii translationem:& tūc si error sit in persona, impeditur dominii translatio:ut ff.de furtis.l. si quis uxori. §. cum Titio. Idem si erratur in dominio: ut ff. de acquirend. rerum domi. l. si procurator. de conditione ob causam. l. dedi. §. penult. fallit fauore liberationis: ut l.eius qui in prouincia.ff. si cer.pet.

51 Sed error † in causa nō impedit dominii translationem:quia non impedit consensum: ut l.damus. de condictio. indebit. Interdum facti ignorantia allegatur ad usucapionē:tunc aut ad faciēdam usucapionem aut ad euitandam. Primo casu prodest:ut l. Celsus.ff.de usucapio. Secūdo casu non prodest.ut l.fin.de long.temporis prescriptione.& l.si partē.§.i.ff.quemadmodum seruit. amitta. Interdū facti ignorantia allegatur ad euitandam cōfessionem:& tunc aut negotium est finitum, & non prodest, aut nondum est finitum, & prodest:ut l. error. C. de iuris & facti ignorantia.& aduerte, quia licet error faciat mentionem de sentētia: idem est,si est conclusum in causa : nam conclusio in causa, est terminus disceptationis . ut supra est dictum : ut not. Ioan. Monach. & Ioan.And.in c.fi.de in integ.restitutione. lib.vi.in nouella. Interdum allegatur ad omissam probationem , & similiter non prodest facti ignorātia: ut l.si sub specie. ff.de re iud.fallit ī milite:ut l.i.C.de iuris & facti ignorant. secundū Iacob.de Arc. Itē fallit si iudiciū est retrò nullū:ut not. in l.fin.C.de exceptio. secundum hoc nō prodest alicui,si post terminū datū ad probandum superuenisset sibi notitia ueritatis:secus tamē uidetᵣ in termino ad excipiēdū extra de exceptionib.c. pastoralis. Sed Bal. utrobique credidit idem , nam ignorantia est iustum impedimentum: & ideo debet dari noua dilatio.

Sed q̄d,si quis post datas positiones ꝑ aliquem,aut post responsiones factas ipsis positionibus sui aduersarii quis reperiatur sibi contrarius : & uult probare se errasse,& errorem reuocare in altero de contrariis,an possēt, maximè ubi poneretur, uel responderetur de facto alieno, ubi est tolerabilis error:ut l.fi.ff.pro suo. & de confess.cap.ex parte. & in cap. fi. de restitut. spo.in vi. & uidetur quòd non:nā euolat emissum semper irreuocabile uerbum.xliiii.distin.cap.fi.in fin. de proba.c. per tuas.C.de non nu.pec.l. generaliter. econtra uidetur , quòd reuocari possit. xxxii. distinct.cap apud de pœn.distinct.i. cap.diuortio.de uerbo. signifi. cap. nam & ergo.ff.de diuort.l. si penituit.dicit Io. de Deo,si data sit positio in scriptis , non potest reuocari , aliàs potest : ad hoc de elect.capit.scriptum. de confess.ca.ex parte.quod Guiliel.abhorret in Spec.in titu. de positionibus. §. fin. uersic.item si ponens. dicens ex quo in iudicio præposita est , siue in scriptis , siue non reuocari non potest , propter d.c. ex partè. de lit. contestat. cap. uno. de elect.cap.dudum. lo ii.nisi diceret de errore :ut suprà dixi satis,uidetur secundum Ioan. Andr.in gl. in c. cum in positionibus. de iureiur. lib.

52 vi.quòd sicut testis † à periurio excusatur,si in continenti se corrigit : ut de testi.cogen.c.præterea.sic & ponens uel respondens eadem ratione.

Ludouicus uerò in l.si uerò.§. de uiro. ff.solut.mat.dicit,ꝙ circa hunc articulum tres dantur ueræ conclusiones.

Primò ꝙ responsio facta positioni,seu interrogationi aduersarii in cōtinenti reuocari potest absque alia erroris probatione.& hoc si facta fuerit nō præcedēte termino ad deliberatè respondendū hęc est gl.singularis c.fi.de iureiuran. in vi ita declarans dictū Spe.in ti.de positionibus §.fi.uer.sed q̄d si ponat.ut suprà est dictū immediatè.& ipsam sequitᵣ dominus Bal.

in repetitione l.edita.C.de edend.

Hæc autem sententia firmatur ex tribus. Primò auctoritate alterius gloss. idē dicentis.xxxii.q.i. ca. apud misericordem iudicem.dicentis tunc intelligi confessionē,seu responsionem,tunc in continenti reuocari, quando reuocata est, antequam in actis publicis redigatur. & hoc sequitur dominus Anto. de But. in d.c.ultimo. de confes.Secundò, auctoritate glo. in c. olim. extra de censi. & in c.scriptum.de elec.quę declarando cap.causa.de appel. & l.fin.de errore aduo. dicentes reuocationē confessionis aduocati, uel procuratoris,si incontinenti fiat, aliā erroris probationem requirere.Tertiò,probatur ex l. de ętate. §. Celsus. ff. de interrogat. actio.dum dicit,literę respondenti pœnitere, si nulla captio ex eius pœnitentia fit actori: nemo autem dixerit captionem fieri,si in cōtinēti respōsio reuocetē.

Secunda conclusio, ꝙ respōsio seu cōfessio facta post terminū deliberatiuū erroris prętextu nō pōt reuocari, ut firmat glo.in cap.ex literis.de diuort. quā sequitur Archi. de iureiurand. in d.c.fin.in vi. & cap.i.de accusa. in vi. ea ratione: quia ibi censetur erratum,ubi deliberatio præcessit.ii.q.iii.ca.si quis iratus.qua quidem ratione idem dicendum uidetur, ut in cōfessione iterata & illa erroris prætextu reuocari non possit, cum iteratio præcedentē deliberationem concludat: ut clarè dicitur in d.c.si quis iratus.& probatur in l.si mulier.C.ad Velle. repetita, quasi confessio probat id, quod in ea deuenit satis ualidum, satis firmissimum: ut dicat text. notabilis in simili.C. de emend. Iusti. Codicis.l. cordi nobis. uer. si nemini. hæc tamen sententia quamuis colorata reprehenditur per dominum Bald.Et rectè iudicio meo in l.error.allegat. & plenè & notabilius in l.iusiurādum. & ad pecunias. ff. de iureiurand. licet ipse idem firmauerit in l.cum precum.C. de libera. causa.

Surgit autem eius reprobatio duabus reprobationibus. Primò,quia cum deliberando quis errare possit:ut l.de ætate. §. ex causa. ff.de interrogator. actioni. iniquum foret dicere confessionem ex erronea deliberatione factam reuocari nō posse. Secundò, quia si foret uera sententia glos.sequeretur confessionem factam post litem contestatam non posse prætextu erroris reuocari,cum præcesserunt induciæ deliberatoriæ iuxta authen. offeratur.de litis contestatio.sed hoc est falsū: ut patet in d.l.error.cū simil.b. ergo, &c. Concludit tñ Ioan. Andr. circa hoc in dict. c. fina.de iureiurand. lib. vi. admitti tali casu reuocationem cum maiori causæ cognitione, quæ aliàs interuenire deberet.

Tertia conclusio, quòd responsio,seu confessio iurata pro ueritate erroris,prętextu erroris reuocari non potest, licet bene interpretari, ita ut probari potest in c.cum dilectus.aliàs, dilecti. de accus. huius est ratio, quia cum magna deliberatione censetur quis attendere ad responsionem iuratam, ne incautè periurii peccatum,seu pœnam incurrat, quod cui tandum est, si mors debeat sustineri, ut nos docet exemplum clarissimi uiri Iurisconsulti in l.iiii.in fin.ff.de capti.& ita tenent quidam imperiti. Illa tamen opinio non placet domino Anto.in d.c. fi. & rectè ea ratione: quia si cum iuramento cōfessus aliquid probaret,per quod iustè poterat credere uerum esse, quod tunc iurauit, nunc autem ultra clarè probat:& manifestè id tale, quod credidit fore falsum admittitur ad iuratę confessionis reuocationem, quoniam non admittitur periurus.Item iurat falsum, quod credidit esse uerum.de iureiu.c.quanto.xxiii.q.ii.c.homines falsum iurant.cum sequen. nec refragatur dictum.c.cum dilectus.quoniam ibi non probat errorem probabilem in iurata confessione interuenisse: & ideo reuocatio non admittitur.

Ad unum tamen aduerte:quia id,quod dicitur, ꝙ erronea confessio, ad quam quis est ductus persuasione aduersarii, le-
53 uius † reuocatur,quàm alia,quā quis facit ex seipso:ut l.i.in fi.qđ act.de pecu.est anna.& de uen.inspi.l.i.§.si omnes. uer.si certum.ibi,dum dicit.uel ipsa cum illuserit &c.ꝙ domini de Rota.in decisionibus antiquis,

antiquis, decisione ccxxvi. dicunt, quòd ubi pars principalis semel in causa respõdit iteratò, si iudici uidetur, potest compelli, ut respondeat quia est possibile, quod hodie credit unum & cras aliud: ut l. qui bona. §. si quis stipulatus. ff. de damno infecto iuncta l. ubicunque. ff. de interrogato. actionib. licet uideatur cõtra propter ueritatem, & dubium periurii, quod posset induci propter talem multitudinem responsionum: iuxta c. cum in positionibus. de iureiuran. in vi. ubi per Ioan. Andr. licet Archi. teneat contrarium. unde Iaco. But. in l. ii. §. quod obseruari. C. de iuramento calumniæ. quærendo, an quis plu

54 ries possit † interrogari super eadem positione, dicit quòd aut est iuramentum de credulitate: & tunc secundum idem tempus non debet sepius interrogari: quia redderetur periurus: quia secundum idem tempus non potest diuersa credere. & sic procedat. l. qui iurasse. ff. de iureiur. aut est iuratum de credulitate, & sic interrogatio ex internallo: & tunc interrogari secundò, & pluries, ex hoc non redditur periurus: quia potest esse, quòd heri unum credidit, hodie aliud: aut est iuramentum ueritatis, aliàs de ueritate, & debet interrogari semel tantum, etiam secundum diuersa tempora: quia id, quod est uerum, semper est uerum: & sic posset reddi periurus: ar. d. l. qui iurasse. alle. & ideo fuit quæstio hic: quia quidam fuit interrogatus, si interfuit tali negotio dixit quòd sic: interrogatus de quo millesimo dixit se nescire: postea dixit, quòd fuit in tali millesimo, certè nõ est propterea periurus, quia potest esse quòd nescit annos domini, uel de millesimo non recordatur tunc, modò sic: quia fecit rationem domini, & inuenit millesimum: potest enim interrogari secundum diuersa tempora super his quæ de credulitate dixit. Et dicit Lud. in l. qui bona. §. si quis stipulatus. quod in parte per uerbum credo ita fit confessio, sicut per uerbum confiteor. iuxta gl. in c. ex literis, de diuor. unde nõ poterit postea contrarium asserere. C. de non num. pecu. l. generaliter. hoc tamen intelligo, secundum Bal. eleganter in l. de tutela. C. de in integ. resti. nisi postea pars cui contrarium crederet causam assignaret, & illam probaret: quare nunc contrarium crederet: quia tunc secundæ credulitati staretur per glo. quæ ibi est, quam no. De hoc tamen dicto uide in Specu. in tit. de positionibus. §. vi. uersicu. sequitur.

Et quia ego alias consului, quando error potest reuocari: ideo succinctè in paucis uerbis multa compræhẽdit ipsum consilium: hic repilogo dubium principale erat, an error commissus, siue allegatus in respondendo positionibus, & cum iuramento: qui error commissus est per principalẽ personam, & in suo facto proprio, an renunciatio & conclusio possit reuocari iure communi, aut speciali: puta per beneficiũ restitutionis in integrum ex clausula generali, si qua mihi iusta causa esse uidebitur. Et docto. dicunt, quod error potest reuocari ante sententiã, & ita negotio non finito: ut l. error. C. de iuris & fac. ignoran. & in c. ex parte. de confes. gl. in c. dilecti. de accusa. & ista est communis theorica docto in d. l. error. Cyn. Iacob. de Butri. Bartol. Bald. & omnium.

Sed uidendum qualis error potest reuocari: & docto. dicunt, quòd error in facto proprio non potest reuocari: quia nõ est tolerabilis: ut l. fin. ff. pro suo. Primò, quia æquiparatur latæ culpe. Bar. ad hoc allegat l. quanquam. ff. ad Velleia. & eandem l. ad hoc alleg. Anto. de Butr. in cap. fin. de confes. Et Franc. de Pisis. in l. non fatetur. ff. de confes. & error, qui cadit in

55 latam culpam, nullatenus † reuocatur. l. de ętate. §. qui iusto. ff. de interrog. actio. & ibi casus. & hoc tenet Bartol. & Francis. de Pisis in l. non fatetur. alleg. Et idẽ Ant. de Butr. in c. fi. alleg. & idem ibi Ioã. de Ligna. & notabiliter. & ideo dicit Hostien. in summa in tit. de confes. §. quid si confitetur. quod si quis erret errore probabili, & in facto probabili: tunc subuenitur ei quandocunque ante sententiam. l. de ętate. §. ex causa. ff. de interrogato. actio Et notanter dico, dicit Hostien. errore probabili, quia in facto proprio non admittitur error nec est tolerabilis, sed in alieno

tantum: de rescrip. c. ab excommunicato.C. de rescind.uend.l. quisquis. & propterea si quis termino dato ad respondédum positionibus,respondet: & ita deliberatè, & in facto proprio non admittitur erroris reuocatio.Ita dicit gloss. in c. ex literis.de diuor.& hoc tenet Archid. in c.cum in positionibus.de iureiuran.lib. vi.Et idem Anto. de Butr.in c.fina.de cõ fess. qui dicit, quòd idem tenet Ioann. Andr. in nouel. in d. c. cum in positionibus.Et est ratio: quia ex quo deliberatè respondet, & habet aduocatum: seu est in loco,ubi est copia peritorum, duo pos sunt imputari.

Primum est, quare non consuluit peritiores: & ideo error non excusat: etiã si est mulier: ut in l. regula. ff. de iuris & fac. ignoran.& in l.i.§.fin.ff.quis ordo in bono.possess.seruetur.& in l. in bonorum. ff. de bono.possess.secundum tabu. Secundum, quia ex quó deliberatè respondet, & habere potest peritiores: sicuti & habet in casu præsenti, præsumitur pars respondens sciens.Hoc tenet expressè Iaco.Butr.in l. error. alleg. circa finem. & ubi quis sciens aliquid confitetur, non potest errorem reuocare.l. quidam in iure.ff. de donatio. & ibi casus. hoc tenet Barto.in l.non fatetur.alleg. Cy. Hostié. Anto.de But.Iacob.Butr. Ioan. de Ligna & omnes.Barto.tamen & Francis. de Pisis.in dicta l.non fatetur. dicunt. & Ioan. de Ligna.& Anto.de Butr. in d.c. fina.de confes.& Iacob.de But.in d.l.error.quòd error in facto proprio, quia æquiparatur errori iuris:ut l.i.ff.de iuris & fac.ignorã. non reuocatur,nisi cadant, & probentur circunstantię:utputa quia subductus persuasione aduersarii: quia tunc non cadit in latã culpam,sed leuem:ut l.i.& ii. quãdo actio de pecu.est annalis. Idem quando factum est intricatum: sicut est calculatio patrimonii:ut l. cum fideicommissum ff de confess.

Idem si factum est longinquum:ut l.peregrè.in principio. ff. de acquirenda possessione. de quo per Dyn. in regula ij. prę sumitur.de regulis iuris.Iacob. de Butriga.dicit quòd dicitur, quòd error non reuocatur dicit ipse, uerum est, nisi ætas, uel doli connexitas, uel erroris communitas: uel personarum diuersitas, uel actionum pluralitas,alia inducat. ista sunt uerba magistralia dicti Iacobi, in dicta l.error.& dicit sic, ante sententiam licita est erroris reuocatio, post non, regulariter ubi causa,uel persona non mutatur.

56 Fallit † ubi dolus aduersarii interuenit. Item ratione minoris ætatis, ut ibi:& sic secundum doctrinam doctorum error in facto proprio non est reuocabilis, quando cadit in leuem culpam, ita quòd non in latam. Sed hoc uerum secundum doctrinam supradictam, quando non deliberatè respondet:quia si deliberatè, secus est: quia est quid sibi imputari possit, & præsumitur sciens secundum Archidiac.ubi suprà si dolum aduersarii alleget, & illum probet, in l. quoties. §. qui dolo.ff. de proba. Cæterum ista confessio fuit, & est iurata: ut patet ex actis secundum Anto.de Butri.in c.fi. alle.con

57 fessio † iurata non potest reuocari, nisi subueniatur confitenti aduersus iuramentum:quia per hoc ostendit se periurum: sed si probaret aliquid, per quod poterat,quod iurauit tunc credere uerum: & ita de probabili errore facti tunc docuit, ex quo dicit se deceptum in eo, quod fuit deceptus: & modo uult dicere uerum non esse, admitteretur:quia per hoc non concluditur periurus, ut in iurante falsum, quod credit uerum xxii. q. ii. per totum.de iureiur.c.quanto. Sed quia in casu nostro deliberatè respondit, ut iam dixi, præsumitur scienter fuisse confessus. & ita non posse reuocare.Item iurauit nõ contrauenire aliqua de causa, & sic non possit cõtrauenire ratione erroris: ut in

58 c.cum contingat. de iureiu. quia † omne iuramentum appositum in pręiudicium rei familiaris est seruandum: ut ibi secundum. Innoc. quia contra iuramentum etiam dolo extortum non licet sine dispensatione uenire,secundũ Inn.in c.de bitores.de iureiur.etiã si esset temerariũ ut in c.uenerabilé.de ele.sed in casu, quo error potest reuocari ante sententiã. ueritas

ritas iuris est, quòd de iure cómuni post conclusionem & renuntiationem non admittatur reuocatio, nec probatio erroris. Et ista est conclusio Ray. de Forli. in l. error C. de iur. & fac. igno. & Bald. ibidem Arch. & Io. Mona. in c. aduersus. de in inte. rest. in vi. pro quo tex. in authen. ut cum de appel. cogno. §. sed & hoc præsenti. ibi, modis omnibus sententia proferatur &c.

Sed an per beneficium restitutionis in integrum admittatur ex clausula generali,
59 † si qua mihi iusta causa esse uidebitur. Anto. de But. in d. c. fi. alle. dic, persona priuilegiata, utputa minor, & ecclesia, ante sententiam potest restitui: sed tunc non restituitur, eo: quia confessus: quia est usus iure communi, sed restituitur, eo: quia læsus docto de errore, in d. l. non uidetur. C. de in integrum resti. mino. Si autem est maior, non putat eum restitui, inquantum sciéter est confessus, aut ignoranter iuris ignorantia. Post sententiam autem non suspensam appellatione reuocans errorem demum auditur petita restitutione. Io. de Ligna. dicit in d. c. fin. ꝙ ante sententiam potest reuocari error,
60 post sententiam uerò per † restitutionem in integrum. Bar. in l. non fatetur. alle. dicit ꝙ qñ error cadit in leuem culpam, potest reuocari per beneficium restitutionis in integrum ex clausula generali, si qua mihi iusta causa esse uidebitur: ut in d. §. si ex causa. & ita isti docto. euidenter tenent, quòd nõ cõceditur restitutio in integrũ ante sententiam, sed post. Spe. uerò in ti. de resti. in inte. in §. si quis autẽ, & quando. uersi. sed nunquid etiam. dicit expresè, ꝙ maior non auditur contra confessionem per beneficium restitutionis in integrum ante sententiam: minor autem, & post renuntiationem & conclusionem: ut suprà dictum est.

Negotiũ dicitur decisum & finitũ secũdum doc. supradictos: ergo secundũ. Spe. postquam negotiũ est finitũ ꝑ renuntiationẽ, & conclusionẽ nõ auditur pars per beneficium restitutionis in integrum aduersus confessionẽ: & in hanc sententiam inclinat Io. And. in c. aduersus. alle. Nec obst. c. auditis. de resti. in integ. quod loquitur in personis priuilegiatis: ut patet ex litera, quibus datur restitutio ante sententiam, & post. Et ideo, quia iuxta præ dicta ex processu apparet, quòd deliberatè fuit responsum, & habebat aduocatũ, quem potuit consulere: & sic scienter probatur confessa: per consequens ꝑ beneficium restitutionis in integrum non uidetur posse iuuari, secundum Anto. de But. Et si quis uellet sustinere opi. Innoc. in c. pastoralis. de causa pos. & proprieta. posset dicere, ꝙ habet locum ubi erroneè, nõ scienter, & circa factũ alienũ est emanata confessio. & hoc patet ex dicto Anto. de But. qui dicit, quòd maior scienter confessus non iuuatur per beneficium restitutionis in integrum: & etiam ante omnia in casu quo facienda esset reuocatio per beneficium restitutionis in integ. aduersus conclusionem, & renuntiationem esset petenda restitutio. Primò, quia illa est, quæ lædit, non sententia, cum non sit lata: & quia renuntiatio est impedimentum in reuocando errorem, cum ante sententiam in eo casu, quo error potest reuocari, sit licitum quandocunq; iuxta l. error. alle. nisi sit conclusum: ut suprà est dictum. conclusio ergo impedit, sic ergo aduersus conclusionem, & restitutionem petenda primò restitutio esset. Et hoc tenet And. de Iser. in constitutione obscuri tatum. de restitutio. mino. Item, cum quis
61 † uult reuocare errorem, duo uult probare, secundum Ray. de Forliuio in l. error. alleg. & l. de ætate. §. fin. de interro. act. scilicet, falsitatem confessionis, & errorem: nec sufficit unũ probare sine alio: quia sunt separata, iuxta ea, quæ habentur in l. neque natales. C. de prob. & l. maritus. C. de dona. inter ui. & uxo. nec probatio unius, secundum eum, infert probationẽ alterius, & ita dicit Bononiæ obtinuisse. & ita tenet Innoc. in d. c. ex literis. de restit. in integr. Bartol. uerò in l. nõ fatetur. dicit, quòd in facto proprio, dum allegatur error, non sufficit probare rem aliter se habere: iuxta glos. in l. si quis delegauerit. ff. de noua. glo. in l. si res obligata. de lega. i. Sed necessarium est, quòd ꝓbentur

bentur aliæ circunstantiæ: uidelicet dolus, seu persuasio aduersarii, negotii intricatio, seu implicitas, aut facti longinquitas. Et idem dicunt Anto. de But. & Io. de Ligna. in c. fi. alleg. Francis. de Pisis dicit in d. l. non fatetur. quòd non sufficit probare rē aliter se habere in facto proprio, sed debeo probare circūstantias, p quas animus iudicantis moueatur ad credendū q fuerit erratum, & errari uerisimiliter potuerit. Ia. Bru. in l. error. allegat. dicit, q pbato, q res aliter se habet, præsumit ignorasse: sed si aduersarius dicit eū sciuisse rē aliter se habere, & scienter fuit cōfessus pbet illud, & probauit probando, quomodo cōsuluit peritiores: & ideo certioratus fuit: & ideo fuit scienter confessus: & non errauit secundum Iacob. prædictum.

Concludendo, ex omnibus prædictis saluo saniori consilio: q dicta mulier non tantum semel respondit, sed pluries: & ita præsumitur, quòd consultè & deliberatè respondit, ex quo per interpellationem, eo: quia aduocatum habebat, quòd non potest iuuare in casu nostræ quæstionis, per beneficium restitutionis in integrum, & hoc tenet formaliter Bar. in l. ista. C. de confes. maximè considerato iuramento, quod teneri, & obseruari potest sine interitu salutis æternæ. Ideo seruandum, cum agitur de præiudicio rei familiaris duntaxat, in c. cum contingat. de iureiur. & in c. quamuis. de iure patro. in vi. & c. licet. de iureiur. eo. lib. maximè di spēsatione non obtēta, iuxta c. si uerò. de iureiuran. cum notatis in glo. ibidem. & si dicatur, est mulier, dico, quòd persona pri
62 uilegiata non iuuatur, † nisi solum ignorātia iuris, & non in errore facti. Et ista est gl. Iac. de But. in l. i. C. de iuris & fac. igno. sed secundum Bald. in l. error. C. de iuris & fac. igno. & qualiter probatur error. Iac. de Are. in quodam suo tractatu in l. i. alleg. sentit, q probetur p iuramētū, alle. l. fi. C. de his qui ad eccle. confu. l. fi. §. licentia. C. de iure delibe. qđ est uerum, si cum iuramento concurrat probatio facti aliter se habenti: ut l. si post diuisionem. ff. de iuris & facti igno. quia probato contrario elisa est, sicut & præsumptio eliditur p probationē cōtrarii. ff. de iure dot. l. si nuptura. ff. de fideicōmis. lib. l. generaliter. §. si petitum. Alii dicunt
63 q ex qualitate facti, & coniecturis † probatur error, & quòd in facto proprio nō admittitur error, sed in alieno sic. ff. de noua. l. si quis delegauerit. quæ loquitur in errore contractus. Idem in errore iudicii, quia eadē est ratio, secundum Bar. Tertii dicunt, q aut quis contrahit præhabita deliberatione, & tunc non præsumitur error, aut non habita deliberatione, & tunc sic, ut ecclesia. benefi. c. ut nostrū. de diuor. c. ex literis. & Archid. in c. fi. de iureiur. in vi. unde isti dicunt, quòd ille, qui habuit terminum ad deliberatè respōdendum, & deliberatè respōdit, maximè sub iuramento, non potest allegare errorem, nec confessionē suam perimere posset, tamen probabiliter eam exponit, de accu. c. cū dilecti. qđ est notabile, cum illud c. loquat in cōfessione p quā fit litis contestatio, & in ea fundatur iudicium.

Credo mediam opinionem ueriorem, q in deliberando quis potest errare. ff. de interroga actio. l. de ætate. §. ex causa. bene credo nunc, quòd iste, qui deli-
64 beratè respondet, non † debet allegare errorem in genere: sed debet specificare causam erroris, ita quòd concludat iudici, per d. §. ex causa. Iacob. Butri. in d. l. error. allega. dicit, quòd uolens probare errorem habet probare rem aliter se habere, & se errasse: quia ex quo allego errorem, debeo probare ut l. ei qui. ff. de proba. præterea iste uerbo protulit: ergo in mente agitasse præsumitur ut l. Labeo, ff. de supel. lega. alias si nō præsumeretur agitasse in mente, quod uerbo protulit, præsumeretur temerarius, quod esse nō debet quia temeritas præsumitur. ut l. Iulianus. ff. de actio. emp. aut oportet me præsumere eum scientem, & habeo propositum: aut temerarium: & hoc esse non debet: quia sic præsumerem culpam, & sic id. de quo puniri deberet.

Azo in summa dicit, quòd cum error sit animo, & si sumus in casu dubii pbato quòd res aliter se habet, præsumam eum igno-

ignorantem fuisse: & si aduersarius uellet dicere, quòd fuit sciens, probet illud probando quod consuluit peritiores: & sic certioratus fuit, & ita fuit sciens, non ignorans, quia scienter confessus. Anto. de But. in c. fin. allega. dicit, quòd si quis uult reuocare confessionem alterius, ut procuratoris, uel alterius administratoris, sufficit probare rem aliter se habere: ut l. certum. §. sed ad ipsos. ff. de confes. & ibi gloss. hoc tenet Iacob. de Butr. in l. non solum. ff. de procura. nisi habuerit mandatum ad sic confitendum. quo casu idem dicendum de confessione procuratoris, quòd de confessione principalis, quia illa uidetur propria. & uide Ioan. xxxv. q. ix. §. j. & ibi Archi. Si uolo probare errorem proprium reuocare possum in facto alieno adhuc probando rem aliter se habere, si confitens reuocando certat de damno uitando, & aduersarius de lucro captando: ut l. sed & si me putem. ff. de condi. indebi. & not. glo. in l. cum de indebito. ff. de proba. secus si non certat de damno uitando, sed in pari causa est cum aduersario: quia tunc non præsumitur error: ut l. quanquam. ff. ad Velleia. In iudiciis, autem & circa præparatoria sufficit probare rem aliter se habere. ff. de interroga. actio. l. de ætate. §. qui iusto. cum gloss. allega. suprà. Sed circa decisoria fiunt aliquando persuasione aduersarii: ut in l. fi. in fin. qñ actio. de pecu. est annalis. & in l. hominem. ff. pro suo. uel nisi factum sit longinquum, uel intricatum: ut l. emptor. §. Lucius. ff. de pactis. & l. pen. ff. de confes. secundum Barto.

65 Error † autem iuris probatur per tex. l. si adulterium cum incestu. ff. de adulte. quia ex qualitate personarum, & ex qualitate facti: ut si desponsauit consanguineam publicè & palam: & cum fuit dictũ ei, quòd erat consanguinea, pœnituit eũ, secundum Bart. Ang. autem in l. non fatetur. alleg. dicit quòd gloss. in d. l. non fatetur. decidit, quòd error facti probatur eo ipso, quòd probatur rẽ aliter se habere, & ita tenet glo. in l. de ætate. §. fi. ff. de interroga. act. & hoc est uerum per tex. in l. si post diuisionẽ. C. de iuris & fac. igno. quod intellige, cum error fuit circa factũ alienum. Sed si circa proprium non sufficit hoc solum probare, sic intellige l. res obligata. ff. de lega. j. Et quod no. Dy. in d. c. præsumitur. de regu. iur. nam in facto proprio etiam aliquando est probabilis ignorantia: ut puto quando factum implicitum, & intricatum, uel multum de longinquo, uel quia quis fuit confessus deductus persuasionibus. & hoc fuit de mente Bart. in d. l. nõ fatetur. & qñ quis dicatur confiteri ad persuasionem aduersarii. uide Bar. in l. error. C. de iuris & facti igno, & secundum gl. in d. l. non fatetur.

Error põt reuocari usque ad sententiã &c. & in causa appellationis: nam ap-

66 pellatio † extinguit pnũciatũ: unde sicut prima lite pendente ante sententiam reuocatur error, sic & in causa appellationis: ut d. l. non fatetur. Et ibi per Cy. Bar. uerò in d. l. non fatetur. dicit, quomodo probabitur error facti: sufficit ne probare rẽ aliter se habere, ut error præsumatur glo. in d. l. non fatetur. alleg. dicit quòd sic melius gloss. in l. de ætate. §. qui iusto. uidetur dicere quòd sic: alia glo. est in l. cum de indebito. circa principium. ff. de prob. tex. est in l. si post diuisionem. C. de iuris & fact. ign. ubi dicitur, ꝙ sufficit probare rẽ aliter se habere, ut præsumatur error ut l. certum. §. sed an ipsos. ff. de confes. ubi glo. & tunc aut uolo reuocare errorẽ proprium: & tunc aut fuit circa factum alienum, & probando rem aliter se habere satis est: quia in facto alieno est tollerabilis ignorantia: ut l. fi. ff. pro suo. & tũc aduerte, quia aut quis dicit se errasse extra iudicium: & tunc aut ille, qui dicit se errasse, certat de damno uitando: alius

67 de lucro captando: & tunc probando † rẽ aliter se habere, præsumitur error: ut l. si post diuisionem. alleg. & in l. sed & si me putem. allega. & gloss. in d. l. cum de indebito. in princip. ubi gloss. dicit, quòd si soluo tibi aliquid tanquam debitum, repeto ut indebitum, & probo illam causam, cuius prætextu solui, non esse ueram, an sufficiat, certè sic. Si uerò ille, qui dicit se errasse, non certat de damno uitando sed est in pari causa cum aduersa-

 rio:

rio:tunc in facto proprio non præsumitur error:ut l.quàquã.ad Velleia.& quod no. in l.fi.ff.pro suo. nisi aliqua circunstantia probetur, ex qua præsumatur error:ut de ipsis circunstantijs statim dicetur. Si uerò in iudicijs:& tunc aut circa præparatoria. & idem quod est, quando extra iudicium erratur, quia probando rem aliter se habere, præsumitur error: ut l.de ætate.§.qui iusto.cum sua glo.ff.de interroga.actio.Si uerò circa decisoria: & tūc sto eis,quæ dixi, quando error in facto proprio est: quia error non præsumitur, nisi circunstantiæ,probentur: & sunt circunstantiæ,quando persuasione aduersarij est ductus: ut l.fi.in fi. quando actio de pe.est annalis.& l.hominē. ff. pro suo. Item.longinquitas temporis:ut l.peregè. in prin.ff.de acqui.poss. Et per Dy. in regula,præsumitur.alleg.uel quia negotium est implicatum,&intricatum:ut l.pe.ff.de confes.& l.emptor.§.Lucius.ff.de pac.

Iuris autem ignorantia ante litem contestatam excusatur:& non nocet:ut l.de ætate.§.fi.alle.post lit.contesta. sic. & ita intelligit l.non fatetur.alleg. secundùm Dy.in regula, iuris ignorantia.de regu. iur.in vj.Item in iudicio nocet:ut l.non fatetur.extra iudiciū non:ut l. iuris ignorantia.ff.de iuris & fac.igno.Sed qualiter probetur iuris ignorãtia, certè error

68 iuris † non præsumitur regulariter: ut l. si heres ab eo.in fi.ff.ad Trebel.nisi probetur, quòd qualiter fiat:nescio dare meliorem doctrinam, quam dat Iurisconsultus in l.si adulterium cum incestu. §.i. ff.de adulte.quia ex qualitate personarū, & ex qualitate factorum:utpura desponsauit consanguineam publicè, uel palam & cum statim fuit dictum,quòd erat consanguinea,pœnituit:& propter uerba,quę audiuit,cognouit se errasse, postquã fuit à perito doctus, pœnituit,præsumitur error iuris.Et si quis respondendo positioni iuris, respondeat & fatetur minorem xiiii.an.posse testari,non nocet dicta confessio, licet esset in iure : quia quod dicitur quòd confessio nocet,hoc uerum, nisi in cōfessione sit error expressus: & quia etiam positioni iuris nō est respondendū. & si respondeat,non ualet.ut l.ornamentorum.ff.de auro & argen.leg.& l.confessionibus.ff.de interroga.act. & quod no. ff.de confes.l. .ibi,nisi ius,uel natura repugnet.Facit quod no.C.de iur.cal.l.ii.§. quod obseruari.ideo dico, si aliquis confitetur allegando aliquam l. secundum aliquem falsum intellectum, quòd licet faciat contra se potest dicere contrarium: & hoc uerum,quando est positio iuris cōmunis,sed si esset positio iuris consuetudinarii,non præscripti : tunc deberet respondere:quia est probandum : ergo fieri debet positio. Idem de iure municipali scripto alterius loci,quàm ubi lis agitur. Idem puto in iure communi extrauaganti,de quo in l.cum prolatis.ff. de re iudic. per doctores.

SUMMARIUM.

1 *Error quando præsumatur in scripto, & non in dicto, & è contra.*
2 *Probare errorem notarii difficile.*
3 *Additione uel detractione an uitietur totum instrumentum.*
4 *Error tabellionis quando præsumatur, & error partis.*
5 *Publicum officium præscriptionem bonæ fidei inducit.*
6 *Acta iudicialia scriptura tantum probari possunt.*
7 *Differentia an sit inter scripta & priuilegia.*
8 *Ineptitudo notarii non nocet.*
9 *Error an uitiet actum.*
10 *Notarius an errorem suum corrigere queat.*
11 *Indictio an uitiet contractum.*
12 *Dolus non præsumitur, nisi probetur.*
13 *Notarius faciens instrumentum contra formam iuris, incidit in pœnam falsi.*
14 *Testis & notarius aequiparantur.*

DE errore notarii. Quia suprà uisū est; quis error partibus noceat, & quando possit reuocari, & qualiter probetur. Videamus nunc de errore notarii.Et primò dicit Bald. in l. quoties.

ties.§.sed si nō in corpore.de hęre. instit. quòd error in quantitate continua, uel discontinua non uitiat, siue minus sit scriptum, quàm dictum, siue plus scriptum, & minus dictum. Item dicit, quòd quando unum fuit dictum, & aliud reperitur
1 scriptum, præsumitur † error in scripto, & non in dicto: & hoc est ualde notabile ad excusandum tabelliones. Dicit Bar. quòd quando in instrumento reperitur plus, uel minus, quàm partes dictauerint, præsumitur hoc per errorem esse scriptū, & non per dolum, per tex. d. l. quoties. §. sed si non in corpore. allega. nisi ex aliquibus indiciis apparet contrarium debere præsumi, ut l. si quis ex argentariis. §. penul. ff. de eden. & quod no. ff. de lega. ii. l. cùm ita legatur. §. species. & facit. l. si. C. de magi. conue. Breuiter tamen dicit Bald. in hoc puncto ponderandum qualitatem personæ. Nam si iste aliàs fuit bonus, pręsumitur error, si autem malus, præsumitur quòd falsò scripserit, ut no. in d. l. si quis ex argentariis. §. ii. C. de proba. l. iubemus. & l. non omnes. §. à Barba-
2 ris. ff. de re militari. & difficile † est probare errorem notarii, ut l. quoties. §. sed si non in corpore. uersi. sed si maiorem. alleg. Sed difficilius est probare errorem testatoris, quando ipsemet testator scripsit testamentum: ratio, quia ipse potuit mutare uoluntatem dicendo unum, & scribendo aliud. Et istud est notabile, uoluntas tamen in dubio non pręsumitur mutata ff. de proba. l. cùm tacitum. & l. quinquaginta. Et secundùm Bald. in d. l. quoties. §. idem tractat. allega. non inspicitur factum notarii, sed factum partium: & ideo notarius circa factum partium nil potest addere, detrahere, uel mutare, & si mutat, detrahi, uel ad-
3 dit. † non uitiatur tota scriptura, sed solùm id, quod est additum, detractum, uel mutatum. Faciunt no. in l. si ex falsis. C. de transact. per Innocen. in cap. fraternitatis. de hæreti. facit. ff. de falsis. l. filius. §. sequens quæstio. & secundùm eundem Bald. in l. quoties. allega. §. sed si. cùm probatur error, quia primò erat tractatum. & deliberatum unum, & postea aliud erat scriptum secundùm Bart. qui dicit, quòd error, & simulacio hoc modo probari possunt. & facit hoc ad conuincendos usurarios, qui primò tractant de pignore accipiendo, quod postea faciunt fieri contractum uenditionis: præsumitur enim iste contractus pignoratitius, & factus in fraudem usurarum, ut dixi ff. de pactis. l. item quia. & secundùm Bald. in l. errore. C. de testamen. Si reperitur error in testamento, an præsumatur notarii an partis. dic, quòd aut est error in eo quod pertinet ad officium notarii, quod est sibi commissum in iure, puta in iudicatione, & tunc presumi
4 tur error † tabellionis: aut in eo, quod non pertinet ad officium notarii puta in re, uel in confinibus, uel in alquo nomine: & tunc pręsumitur error partis, seu testatoris. Nam per tabellionem præsumitur, quòd nil aliud scripserit, quàm ei fuerat iniunctum, & quòd quicquid est scriptum, sit scriptum de uoluntate & mandato eius, qui rogauit de actu scribendo, nec pręsumitur, quòd notarius sciat aliter factum, nisi sicut fuerit rogatus de ipso, & non attenditur scientia priuata in ipso, sed scientia, quā habet ut tabellio, id est, ut publica persona. Ad hoc facit quod no. ff. de uerb. obl. l. sciendùm. in fi. gloss. & in authen. de tabel. §. nos autem. quia notarius non præsumitur excessisse fines mandati, sed fide-
5 liter scripsisse, nam † publicum officium bonæ fidei præscriptionem inducit: ut C. de proba. l. cùm precibus. & C. de offic. ciui iudic. l. ii. in uerbo, quod non arbitramur. qui tex. ad hoc est notabilis. Et secundùm Angel. in l. errore. C. de testa. In dubio autem error non præsumitur: & ideo qui eum allegat, eum probare debet, & probatio est difficilis: ut suprà est dictū. Et secundū Cyn. in l. errore. allegat. Error tabellionis nō nocet, ut ibi in l. errore & in l. si librarius. ff. de regu. iuris. Sed si in testamento sit scriptū tantū nomen, utputa Titius: nec sit dictum hæres, uel esto, an ualeat. Placen. dicit, quòd sic. glo. in dicta l. errore. dicit quòd aut omisit ipse tabellio, quia testator omi

sit

sit dicere:& tunc bene dicit gl.aut omisit ipse tabellio,sed nõ testator,imò bene nominauit, & dixit hæres esto, sed notarius omisit p errorẽ & tũc si hoc cõstet, qa p bari põt nõ præiudicat: ut l.i.§.si autẽ.ff. de hered.institu. & potest hoc probari per duos testes, licet in testamentis requirantur septem. Vnde est notabile ad alios casus.

6 Quidam enim sunt casus,qui nõ possũt nisi p scripturã probari,ut acta† iudicialia ut l.à proconsulibus.C.de appellatio. & in c.quoniã contra falsam.allega.Et dicit Bald.in l.Imperator.ff.de statu hominum. quòd mala latinitas notarii non uitiat instrumentum, ut d.l.Imperator. sed in dubio ratione recti sermonis est seruandus, ut l. Plautius. ff. de auro & argen. legat. Et non dicitur instrumentum uituperatum, licet in latinitate sit defectus. Fallit in literis Apostolicis, ubi falsa latinitas uitiat eas, ut in cap. ad audientiã:de rescript.quod dic,ut no. xxxv. quæst.ix.cap.Apostolicæ. & ibi facit gloss.

7 differentiam † inter rescripta & priuilegia.Item si rusticus notarius fit,Titius uolens decedere testatus, fecit hunc codicillum,in quo A.suum hæredem uniuersalem fecit, nunquid qui errauit in hoc uerbo,codicillum, uitiatur actus.& dic quòd non, quia potius ualet,quod apertè sentit,quàm quòd uitiet,quod profertur inepte, ut no.ff.de regu.iur.l.si librarius. & C.de testa.l.testamentum. Item si notarius rusticus dixit, quòd G. relinquit A. centum pro sua Falcidia, nesciens proferre Falcidia. Item alius notarius, quòd mulier renunciauit beneficio. Valeriani, nesciens proferre Velleiani. Nam sæpe imperiti notarii multas commut-

8 tunt ineptitudines,†quę tamẽ non nocẽt, ut l.Imperator.ff.de statu homi.& l. si librarius.alleg.& l.errore.C.de test.Et secundùm Bal in l. Imperator. ff. de statu. homi.Si errore tabellionis est omissa solẽnitas legitima,ut quia nõ registrauit bãnũ senis in tabula,ut debuit uitiatur bãnũ Item ꝙ non censentur inter bannitos tabulæ: ut not. C. de testamen. l. ambiguitates secundùm Mar. Silli. & Cyn. & adde quod not. C. de fal. l. nec exemplum. & si notarius errauit cancellando, dic ut l. i. & l. fin.ff. de his quæ in testa.delen.& l.in fraudem. de mil.testa. per Bartol. & dicit idem Bartol. de Iustu.Codice confirman. in §.si ue rò.post Dyn.in suo consi.quòd licet omissio indictionis uitiet instrumentum, non tamen error in computatione indictionis, quia non est omissa forma, licèt sit erratum in cõputatione. quod est not. dignum secundùm eum. Et dicit ibi Dy. ꝙ potius prę sumitur quis errare in indictione,quàm in annis domini, quia errare in anno,est latissima culpa,nemo est tã demens qui quotum annum ignoret, sed ista lata culpa non præsumitur.

Secunda ratio est:quia semper præsumitur quis errare in eo,quod est,uel esse debet minus notum,prout est indictio,quam multi imperiti nesciunt computare. Ad hoc facit in ratione sui ff.de rebus dub. l.

9 qui habebat. Idem tenet Barto.in l.si librarius.ff.de regulis iur.Et utrum † error uitiet actum, dic.ut in l.cùm proponeretur.ff.de leg.ii. Aut ratione erroris aliquid omittitur circa solennitatem, aut circa uoluntatem, aut circa declarationẽ uolũtatis.Primo casu,aut omittitur circa solennitatem actus,& uitiat actũ: & etiã scripturæ non creditur, ut C.de testamẽ. l.si unus.aut omittitur circa solennitatem scripturæ, & nõ actus tũc uitiat scriptura sed actus ualet,ut l.cùm pponeretur. de leg.ii.Secundo casu quando aliquid omittitur circa uoluntatem, aut non apparet coniectura & uitiat, aut apparet aliqua coniectura legitimè probata, & non uitiat:ut d.l.cùm proponeret.cũ gl.alleg. Tertiò casu non uitiat omissio,ff.de testa. l.hæredes palã.§.sed si notã,&c.Bar.aũt

10 in l.si librarius.de re.iuris. dicit,ꝙ an† notarius errorem suũ possit corrigere,dic p Guil. de Cugn. in l. Imperator. ff. de statu homi. & in Specul. in titul. de instrumen.edit. §. postremò. uersicul. sed nunquid confecto.Iac.de Belui.in aut. de æqual.do.§.illud.

Sed uos debetis scire, ꝙ in instrumẽto publico cõtinẽtur duo. Vnũ qđ spectat ad notarium

notarium: scilicet anni domini, indictio, dies. & aliæ solennitates. Secundò continetur substantia contractus: aut est ergo erratum in eo, quod non reddidit instrumentum nullum, ut mala latinitas: & tunc non uitiat instrumentum, ut l. Imperator. ff. de sta. homi. & potest per notariū corrigi: ut l. actorum uerba. ff. de re iudic. Quādoq; est erratū in eo, quod instrumē uitiat, & tunc quandoq; constat, q; est erratum, exemplum, in instrumēto deficit indictio, & defectus indictionis uitiat instrumentum, ut in auth. ut præponatur nomē Imperatoris. in prin. & in auth. quibus mo. natu. effi. legi. §. quod uerò. de fid. instru. c. inter dilectos. & isto casu; quia apparet de errore, in quo est erratum: & potest corrigi iste error, ne scribentis error noceat partibus, ut l. si quis in nomine. & l. errore. C. de testa. quādoq; cōstat, q; est erratum, sed non constat in quo, utputa, quia fuit omissa dies, & sic est erratum, & isto casu dico, q; notario dicenti se recordari de die, debet credi, quia officiali creditur in officio sibi commisso, ut C. de exacto. tribu. l. apparitores. & l. si quis decurio. C. de fal. & l. magis puto. §. ne tamen. ff. de rebus eorum. de offic. præfec. urb. l. pe. §. cura carnis. & § sequenti. & maximè cùm hic error de die sit minimum, quod apparet, quia si testis de die non recordatur, nihilominus probat, ut l testium cum glo. C. de testibus. & hoc quando est erratum omittendo, sed quando esset erratum ponendo: puta posuit unam diem, uel mensem, cùm deberet ponere alium, isto casu non poterit se corrigere, nisi de errore constet per testes, uel aliis modis, ut infra dicetur, ut l. quicquid astringēdi. ff. responso. de uerbo. obli. secundùm unū intellectum. Item quia functus est officio suo, sicut iudex, ut l. iudex. ff. de re iudi. & sicut testis, ut infrà dicetur. Sed hoc non potest dici, quādo omisit diem: quia instrumentum non ualet: & sic non potest dici, functus officio suo: ut l. qualem ff. de arbi. & quod no. in d. l iudex. quandoq; est erratum alio modo ratione cuiusdam alterationis: ut dico anno domini, &c. indictione tali, & non cōcordat indictio cum annis domini.

In hoc consuluit Dy. & dixit, q; licet in
11 dictio † uitiet contractum, si comittatur: tamē si est posita, & erratum non uitiatur instrumentum, ut l. quoties. in princ. ff. de hære. institu. Sed in dubio in quo potius uideatur erratum, seu præsumatur, uel in annis domini, uel in indictione, & die, q;
12 in indictione: quia dolus † non præsumitur nisi probetur, ut l quoties. §. qui dolo. ff. de proba. modo si præsumeres esse erratum in annodomini, præsumeres dolum, uel latam culpam: quia communiter omnes sciunt annos domini: ut l. latæ culpæ. & l. cedere diem. §. Latinus. ff. de uerbo. signi. Indictio uerò non sic scitur ab omnibus, ideo præsumitur error, & credo Dyn. bene dicere. & induco pro eo gl quæ est in l. siquis in fundi uocabulo ff. de legat i. & l. penult ff. de rebus dubiis. & hoc puto uerū, quicquid dicat gloss. in d. ca. inter dilectos de fide instru.

13 Sed contra hoc facit: quia notarius † q; facit instrumentum cōtra formā iuris, punitur ut falsarius ut l iubemus. in fi. C. de testa. & sic non pōt amplius corrigere: & sic fortè hoc ē speciale in testamētis. vel melius ibi, loquitur, quando solēnitas non fuit seruata, nec scripta in testamento: hic loquit, quādo fuit seruata sed nō scripta. Quandoque est erratū in eo, qđ pertinet ad partes: & in hoc dicit Guiliel. in Spec. aut notarius uult corrigere incōtinēti, & admittitur: aut ex interuallo, & nō potest nisi probato errore, p §. illud. in corpore,
14 de æqua. do hoc ēt probatur, testis, & † notarius æquiparantur. l. Domitius. de testa. sed testis potest in continenti, sed non ex interuallo se corrigere, ut in c. præterea. de testibus ut in §. quia uerò. in authē. de test bus. in gl magna.

Nota ultimò, quādo notarius omisit scribere indictionē, uel aliquā solēnitatē, uel aliquā ueritatē, an teneat ad interesse ptis uide per Bal. in l. fi. C. de magist. cōueni. & p Bar. in l imperatòr. de statu hom. & dicit Bald. in alleg l. fi. de magist. conueni in tex. si p neglgētiā, etiam q; si notarius. de contractu per eum celebrato non fecit abbreuiaturam

abbreuiaturam in in protocollo, ita quòd ex lapsu temporis non bene recordatur de serie contractus, quòd tenetur de sua negligentia parti læsæ ad interesse. Hoc intellige uerum, quando de serie contractus ueritas sciri non posset: nam si superessent testes, qui de ueritate negotii recordarentur: tunc tabellio posset ipsos testes, qui contractui interfuerunt, & de negotii serie recordantur, facere examinare, & de ipsorum dictis conficere instrumentum. Ita dicit Bar. in l. fi. de tabul. exhibend.

SVMMARIVM.

1 *Officium tabellionis quod sit.*
2 *Ratione officij creditur notario.*
3 *Error à lege præsumptus quomodo corrigatur.*
4 *Notarius an propria autoritate quæ desunt supplere possit.*
5 *Emendare notarius non mutata substantia an possit.*
6 *Error scripturæ an noceat.*
7 *Veritas apparens est probatio probata, non probatio probanda.*
8 *Causa facti ad iudicis examen pertinet.*
9 *Verba scripturæ, non censentur uerba notarij, sed partium.*
10 *Maior an sit defectus omissionis, quàm erroris.*
11 *Dies & hora debent poni in instrumento.*
12 *Vtilis persona per inutilem non uitiatur.*
13 *Dedisse non uidetur qui rem perfectam non dedit.*

Restat uidendum an notarius erroré suum possit corrigere, seu emendare. Bald. in l. cùm proponeretur. ff. de leg. ii. dicit, aut est error testatoris, uel contrahentis, & potest emendari per ipsosmet, non per tabellionem, quód per ipsos patet in d. l. cùm proponeretur. cum sua gloss. quòd per tabellioné nó posset, patet per nota. in l. ambiguitates. C. de testa. & est ratio, quia offi-
1 cium tabellionis † est scribere uerba testatoris, uel partis, non mutare. Ad eum enim non pertinet, nisi quod sentit, & uidet, non id, quod in iudicio rationis consistit: facit quod no. ff. de hæred. instit. l. illa institutio. de proba. c. quoniam contra falsam. per Innocen. aut est error illius tabellionis, quem ipse tabellio uult corrigere uel emendare: & tunc refert, aut talis error non mutat facti substantiam: & per consequens eius emendatio neminem lædit, ut in falsa latinitate, & hoc potest emendare: ut ff. de re iudic. l. actorum uerba. de ap. l. ab executore. & quod not. ff. de arbi. l. qualem. in fin. cum l. seq. Aut ratione mutationis mutatur effectus, & tunc refert. Aut tabellio non dum scripturam redegit in mundum, nec publicauit eam, & potest addere, & mu-
2 tare: quia † creditur ei ratione officii ut C. de falsis. l. si quis decurio. dummodo non deuiet ab originali: quia ad originale debet recurri, ubi tractatur de errore: ut in authen. de tabel. §. fin. Aut tabellio compleuit, & publicauit scripturam, & fortè restituit parti: & tunc refert. Aut constat de errore, puta: quia tabellio restituit instrumentum sine inductione: & tunc potest eam addere: quia non dicitur instrumentum restituisse, cùm careat forma substantiali: imò potius dicitur illa priuata scriptura: ut ff. de edé. l. ueluti. ii. responso. Idem dico si apparet diuersitas inter indictionem, & annos domini, nam cùm liqueat de errore meritò ad actorem scripturæ recurrendum est: ut d. l. si quis decurio. Aut error non est patens, sed latens, quia notarius scripsit die tertio, cùm deberet scribere die secundo, uel narrauit factum aliter, quàm deberet, tunc refert. Aut uult corrigere propria auctoritate, & non potest, quia ista uariatio reddit rem suspectam, ut in teste, ut in l. qui falso. ff. de testi. Aut uult corrigere de præcepto iudicis, & túc refert. Aut tale præceptum emanauit sine causæ cognitione, & non potest, quia non ualet præceptum, arg. l. filiusfamilias. §. diui. ff. de leg. i. C. commi. uel epistolas. l. interlocutio. Aut cum causæ cognitione citatis citandis, & probato errore,

fore: & tunc prodest: nec committit falsum, quia iudicis authoritas, & fides ueritatis eum excusauit. hoc tenent Guiliel. de Cugno, & Cyn. in l. Imperator. ff. de statu homi. Idem tenent Barto. in l. si librarius. ff. de regulis iuris. Idem tenet Bald. C. de Iusti. Cod. confir. dum quærit, an notarius possit errorem corrigere. dicit quòd gl. in l. Imperator. ff. de statu homi. dicit quo non ualet, postquàm restituit publicum instrumẽtum parti. Idem etiam
3 dicit Iac. de Bel. Alij dicũt, ꝙ † error, qui est à lege ꝓsumptus, corrigitur ut error in dictionis: secus si nõ sit error iuris præsumptione: quia tunc non potest corrigere propria authoritate: quia esset sibi contrarius: & quia officio suo functus est: & quia æquiparatur testi, sed debet corrigere cum authoritate iudicis facta fide primò ueritatis.

Et ideo est tenendum, & concludendum coniuncta utraque opinione. Aut notarius non restituit instrumentum, & potest aptare, ut uult: ut l. si quis decurio. C. de falsis. Aut restituit instrumentum in publicam formam, & tunc aut uult corrigere eo modo, quo potest, quia habet iuris præsumptionem pro se: & quia non nocet alicui, quia sine hoc lex ita præsumeret etiam, & potest. Aut uult corrigere circa aliud, super quo lex non præsumit, & tunc non potest rationibus iam dictis. Quæ uerba notanda sunt ad infinita, quæ occurere possunt ad dicta testium, si quid ꝑ errorem fuerit omissum, quod possunt corrigere, arg. eorum quæ no. in authen. de testi. §. quia uerò. Et idẽ Bald. in l. ambiguitates. C. de testam. dicit post Iacob. de Belui. postquam tradidit parti instrumentum, quòd non potest ipsum propria auctoritate corrigere, sed debet hoc facere auctoritate superioris citatis citandis: ut suprà est dictum. Alii dicunt, quòd si est bonæ famæ, quòd
4 potest supplere † ea, quæ desunt propria auctoritate. xxvii. dist. ca. qui de mensa. tamen ex interuallo se corrigere non potest ad instar testis, dic: ut supra est dictum, post Bald. l. Imperator. ff. de statu homi. Ange. in l. errore, C. de testa. dicit, quòd notarius potest compelli à iudicis officio ad corrigẽdum suum errorem parte tamen citata, in cuius præiudicium fieret correctio, ex regula l. nam ita diuus. ff. de adopt. An autem ipse notarius ex semet possit suum errorem corrigere post restitutum instrumẽtum in publicam formam, uel ante restitutionem illius: dic, ut dicit Barto. in l. si librarius. ff. de regu. iur. qui dixit, quòd si errauit in eo quòd merè pertinet ad officium: puta in scribendo diẽ, mensem, uel annum, indictionem, consulem, & nomina testium, ꝙ potest, sed si uult corrigere id, quod est celebratum à partibus, quod ipse debuit scribere in formam, tunc non potest, nisi parte citata ex iudicis officio: ut d. l. si librarius &c.

Ioan. autem de Imola in l. cùm proponeretur. dicit quòd error potest corrigi per ipsas partes, sicut per testatorem: ut l. cùm proponeretur. unà cum gloss. al le. Error uerò notarii, si ipse notarius uult
5 emendare † non mutata substantia potest, ut l. actorum. ff. de re iud. Si uerò uult mutare substantiam, & tunc aut nondum redegit in publicam formam, & potest, quia ipse est ad cuius recurritur fidem. l. si quis decurio. C. de falsis. quam intellige, dum tamen non mutet substantiam originalis scripturæ, per id, quod habetur in l. Sempronius. de lega. ii. Si autem iã tradidit in publicam formam: & tunc si est error manifestus: ut quia caret indictione: uel quia discordat indictio cum annis domini: & tunc potest emendare, quia non censetur in effectu tradidisse: ex quo sic manifestè imperfectum tradidit & de hoc per Barto. in l. si librarius. ff. de regu. iur. Si uerò non est sic patens, ut forte: quia dixit die quintò cùm debuerit dicere die sexto, uel errauit in alio, & tunc tunc si uult à seipso corrigere, non potest: quia esset suspectus, sicut testis, qui uariat, ut ff. de testi. l. qui falso. Si autem uult facere authoritate iudicis: & tunc si facit causa cognita, & ad mandatum iudicis, excusatur, nec per hoc incurrit poenam falsi quod tene [illegible] facto fuit in ciuitate Bononiæ [illegible]

causę cognitione, per l.interlocutio. C. commi. uel epi. Et per hoc apparet partes debuisse citari, quarum interest, per l. in causæ. §. causa cognita. ff. de mino. de quo per Barto. in d.l. si librarius.

Adde, quòd non stabitur solùm asser tioni notarii hoc casu, si confiteatur se errasse, nisi probetur aliud, uel per confessionem partium, uel per testes, secundùm Bald. in d.l. cùm proponeretur. allegata. & in d.l. si librarius. Bal. autem in d.l. cùm proponeretur. allegata dicit, quòd notarius ex suo officio potest suam malā latinitatem corrigere, sine iussu iudicis, quia facit sui officii intellectum, & nemini lędit: quia idē facit ipse, quod ipsa lex. Nam licèt ipse non corrigeret, tamē lex iam correxit, & reduxit ad literę grammaticæ intellectum.

Item nec iudex potest dare contrariā sententiam: frustrà ergo adiretur prætor pro eo, quod est necessariò esse: arg. ff. de condi. insti. l. quę sub conditione. §. 1. C. de thesauris. l. i. lib. x. secundùm secundam lecturam l. Imperator. ff. de statu homi. Dicta lex, Imperator. loquitur quando erratur in substantia, uel ęqualitate substantiali, ut quia scribit seruus, ubi debuit scribere liber. Et secundùm hoc not.

6 quòd error scripturæ, † non nocet, & hoc uerum probato errore: sed in dubio statur instrumento. C. de probat. l. cùm precibus. Pone quòd tabellio dixit sic, Petrus corpore sanus, licet mente languens, considerans mortis periculum, uolens decedere testatus, fecit testamentum, in quo &c. nunquid istud instrumētū ualet? & uidetur quòd non, nisi probetur, quòd testator erat sanæ mentis, quia scriptura dicit, mente languens. In contrariū uidetur: quia manifestè apparet error in eo, quod dixit, mente languens, cùm statim sequatur, cōsiderās &c. & istud est uerius, quia ipse suum errorem præcedentē per sequentia correxisset: uidetur arg. ff. de manumis. test. l. Stichus. imò etiam, & quando error est notorius, sine iussu magistratus potest se corrigere: quia notoriū ęquiparatur sententiæ: & quia ipse est ordinarius in officio suo: cùm enim ipse sit ueritatis actor, pōt emendare suā scripturā, præsertim si concordat sententiæ datio cum protocollo, & cum ratione iuris, & uerisimilitudine facti: quia cùm totum redigatur postea ad examen boni uiri, id est, iudicis, ut l. continuus. §. cùm ita. ff. de uerbo. obli. bonus uir cōcordando secū ratione debet habere ratū id, cui lux ueritatis cōsistit: arg. ff. de testi. l. ob carmē. §. fi.

Itē posito, qđ esset necessariū mādatū prętoris: puto ꝙ posset hęc mādare nemini citato: qa est pūctus iuris, & de iure nō

7 facti. Etenim † ueritas apparens est probatio probata, non probatio probanda: & ideò non indiget discussione, seu disceptatione fori: nihil enim potest allegari contra: ubi ueritas est notoria. & hoc tenet expresè Cyn. in l. nam ita diuus. ff. de adop. in additione notatorum per Innoc. in c. cùm inter nos. de consuetu. in fi. Si enim est error latens: ut quia cùm debuit scribere liber, scripsit seruus, & instrumentum parti tradidit in forma publica & solenni: tunc suum errorem nō potest corrigere, nisi iudicis mandato, & errore probato, & hoc triplici ratione.

8 Primò quia causa † facti pertinet ad iudicis examē: sed ipse tabellio nō est iudex, maximè in causa sui erroris.

Item quia requiritur partis citatio, & notarius nō habet citādi auctoritatē. facit C. de test. l. hac cōsultissima. C. de lib. causa. l. iubemus. Secūdò, qa tabellio functus ē officio suo, cū fecerit id, qđ ē extremū sui officii reddere instrumētū. Tertiò, quia instrumētū redditū presumit uerum: ergo quod mutatur, præsumitur falsum ꝓ locum à contrariis, sicut in teste: ut in authē. de testib. §. quia uerò. Et nota, quòd præsumitur potius diuersitas temporis, uel loci, quàm præsumatur falsum. ff. de pac. l. iurisgentium. §. quod ferè. Item si posset infringere suam scripturam sic uariando, ergo tolleret ius partis: & quia nec prima nec secunda scriptura teneret: ut l. q falsò. ff. de testi. Itē aut scriptura prima est uera: & tunc debet stare in propria firmitate, aut non: ergo notarius deliquit in officio, ergo postea ei non creditur: u

no.

no.ff.de eden.l.si quis ex argentariis. §.i. Et de hoc uo.in data sexti libri per Ioan. An. Quando autē prętor iubet iussus prętoris habetur pro ueritate.ff.de re iud. l. res.iudicata.

Concludo ergo, ꝙ error facti ambigui nō possit corrigi, nisi de mandato iudicis competētis, & oblato libello super correctione erroris probatoq; errore. Et hoc tenet Spe.in ti.de instr.edi.§. instrumētū. uers.sed nunquid. Et Iacob. de Belui. in authen.de æqualita do.§.i.& Gui.de Cu. & Cyn.in l.Imperator. ff. de statu homi. Sed pone, libellus est oblatus super correctione erroris, & comparuit notarius, confitetur se errasse, nunquid suæ confessioni stetur, & uidetur quòd sic, quia partes elegerunt eum, ut ei staretur. ff. de dote pręlega.l. Theopompus.& quia uerbō notarii est credēdū:ut not.i.q vii. cùm uenientibus.sed illud uerum in eo, quod scriptura loquitur, non in eo, quod ipse nuda uoce loquitur: ut no. C. de falsis. l. si
9 quis decurio.uerba † enim scripturæ non censentur uerba notarii, sed partium ambarum, de uerbo. obligatio. l. sciendum. in gloss.

In contrariū facit, quia est ius quęsitū parti: argu.l.si partem.§.i.ff. quēadmodū serui. amit. & quia commissio partium intelligitur de primo actu.ff. de uerbor. significatio. l. boues. §. hoc sermone. & sic non uidetur sibi commissum. quòd corrigat, sed semel duntaxat faciat. ff. de arb.l.si arbiter. Et si uult corrigere instrumentum circa solennitatem, puta circa diem, & consulem. an authoritate propria posfit:& si quidem, si apparet error, puta in indictione, ualet instrumētū, & indictio erronea non nocet:quia trahitur ad ueritatē certi tēporis, id est, anni, mēsis, & diei, ergo & notarius potest quia idem facit ipse, quod lex. Et hoc dico ut dixit Bald.sequendo Dyn. qui consuluit an indictionis omissio uitiet, non tamen uitiat, si sit in eius computatione erratū. Alii dicunt non ualere, si est erratū, quia indictio nō est posita, ut debuit poni. Sed opinio.Dyn. uerior est, nam maior est de
10 fectus † omissionis, quàm erroris: de libe-ris & posthumis.l. Titius.§.i.coniuncta. l. Gallus.§.in omnibus.eo.tit. Si uerò error diei non apparet, tunc non potest corrigi, nisi authore iudice, maximè in facto remoto. Nam nedum indiuiduum temporis, id est, dies:sed etiam tempus, id est, mēsis, & annus: ut no.de diuersis & tempo.præscri.l.in tempore. quia facilè recedunt de memoria nostra:de accusatio.c. qualiter. per Innoc.& ff. de probationib.l. census. & ff. de furtis.l.quidam tabularum. in fine.

11 Et † nota, ꝙ dies, & hora debent poni in instrumēto, quoniā ratione solius diei, siue horę, potest nasci dubitatio circa id, qđ fit:ut no.in c.si eo tēpore. de electio. lib.vi.in nouella. Et nota, ꝙ ratione horę, unū instrumētum dicitur prius altero. de solutioni.l.si ex pluribus causis.§.fi. & ibi gl.ordinaria.quā rarò alibi reperies secūdùm Andręam de Pisis.

Ad unum aduerte: quia si sunt duo notarii simul adhibiti, & unus est officio priuatus, ualet tamē utrunque instrumentum, propter illum, qui est authenticus. ff. de edendo. l. si quis ex argentariis. §. cogentur. uersicul. idem erit. quod est no. Et sic habes, quòd utilis per-
12 sona † per inutilem non uitiatur. Sed an in contractu in scriptis posfit error corrigi mandato iudicis, uidetur quòd non: quia ista noua scriptura non esset eiusdem speciei, nec confitetur contractum in scriptis sed nuncupatiuum. ad hoc facit quod no.Barto. ff.de libe.& posthu.l.Gallus.uersicu.item credendum. In contrarium facit l. cùm proponebatur. ff. de lega. ii. sed certè ibi, non ualet vi scripturæ, sed ui alterius probationis. Sed quid si notarius uult declarando addere: puta dixit, tempore domini Gregorij Papę, & non dixit undecimi, an poterit addendo declarare, & addere undecimi? & uidetur quòd sic. ff.de testamē.l. hæredes palam.§.sed si notam.sed ibi, loquitur in domino, hic in scriba. Tamen credo, ꝙ posfit, cùm ex anno scripto in instrumento posset comprehendi quotus esset Papa: argu.C. de fideicom.l.uerbum, uolo. & secundū Bar.in l.i.C. de tab.exhi.si no-

tarius

tarius dederit instrumentum defectiuum poterit pars agere contra eum, ut corrigat, uel ut perfectum det, quia non uide
13 tur dedisse, † qui non perfectum dedit, ut l. ueluti. circa prin. ff. de eden. & l. ubi uers. dolo. eo. ti. Si uerò notarius dicit, quod sibi permittatur addere, uel detur habere in instrumento, uel examinentur testes, qualiter factum processit, cùm notarius reddit se incertum, si notarius allegat iustam causam erroris, uel incertitudinis suæ, potest hoc petere, & dicere, puta, si tempore contractus fuerunt multæ côuentiones, & notarius nihil scripsit propter partium festinantiam: uel si notarius protocollum primum casu perdidit, aliàs cùm ipse debeat alios certificare, non posset petere certificari ab aliis: arg. l. prętor. §. penul. & fina. ff. de edendo.

Si uerò quis est damnificatus in aliquo, propterea, quia notarius omisit scribere, tunc notarius ad interesse tenetur, ut l. argentarius. & per totam ipsam leg. ff. de edendo. habebitis tex. no. in l. fin. C. de magistra. conue. facit de susceptorib. & arca. l. i. libro. x. Quando uerò notarius reddit instrumentum, & super instrumento nulla est contentio, nec requiritur aliqua causæ cognitio, quia notarius confitur, & pars ad quam spectat est certa, unde non est tunc aliquod dubium, sed si emanaret aliqua contentio: quia notarius diceret se aliàs reddidisse, & sic non tenetur iterum reddere, uel diceret ad petentem non pertinere, uel diceret instrumentum inualidum, & sic non deberet pubricari, tunc deberet citari pars, quę lędereatur, cùm hoc faciat causa cognita, ut l. prætor. §. plures. ff. de eden. & l. i. §. quoniam autem. ff. de tabu. exhib. & l. de tabulis. eo. titu.

Et quando istę contentiones emanant, an debeat plenaria causę cognitio adhiberi: an uerò summaria? Et dic quando que emanat aliqua contentio, cuius decisio parat plenum prçiudicium, puta quia tractatur: quia notarius negat se fuisse rogatum, uel negat aliquod capitulũ fuisse expressum: tunc quia ista cognitio parat plenum præiudicium: quia tractatur, an contractus fuit celebratus, an non: tunc debet adhiberi plenaria causę cognitio: ut l. si in iudicis nomine. ff. de iudi. & ita intellige l. i. ff. de tabul. exhi. ibi, sed si neget. hoc etiam probatur extra de confir. uti. uel inuti. cap. cùm dilecti. ubi petebatur reuocatio priuilegiorum à summo Pontifice: & debet pars citari. Quandoque emanant contentiones, quę non parant plenum præiudicium, ut si dicatur instrumentum redditum esse. & sic de tenore instrumenti non contenditur: puto, quòd ista examinetur summariè: & quandoque sufficit iuris pręstatio: ut not. in l. i. ff. quemadmod. testa. aper. facit l. iii. §. ibidem. ff. ad exhibendum. Et nota prædicta, quia quotidiana.

SUMMARIUM.

1 *Error notarij quomodo probetur.*
2 *Testes quot requirantur ad erroris probationem.*
3 *Iuramentum an deferri possit in defectum plenę probationis in causa erroris.*
4 *Præsumptio iuris infringitur duobus testibus.*
5 *Instrumento an error alterius instrumenti probetur.*

Restat uidendum qualiter error notarii probetur. Dicit bald. in l. cùm proponeretur. ff. de lega. ii. quòd si notarius coram iudice interrogatus, con-
1 fitetur se errasse, † per hoc non probatur error in præiudicium partis: nisi error probetur per testes, uel indicia. tex. est singul. in d. l. cùm proponeretur. alleg. cum sua gloss. nam talis forma probandi ibi statuitur, si duo instrumenta originalia appareant discrepantia: discrepant in literarum figura, sed non in substantia, tunc talis discrepantia nil operatur. Casus est in cap. dudum. de conuers. coniuga. Si uerò, discrepant in facti substantia, tunc si unum potest trahi ad aliud, tunc ualent, & quod continet plus, trahitur ad minus, quia in pluribus præsumitur erratum

erratum:ut l. Sempronius.d e lega.ii. Si uerò unum non potest trahi ad aliud,propter repugnantiam,& contrarietatem. & tunc neutrum ualet.C.de fide instrumen. l.scripturæ diuersæ. Et si ultra notarium est unus testis nunquid sufficit ad probandum errorem? dic secundum Bal.in d.l.cū proponeretur.quòd uidetur quòd sic; qa notarius est unus testis.ff.de testa.l. Domitius.C. qui testa.fac.pos.l.hac consultissima.§.fi.& habet contestem: ergo sunt duo testes. Et hoc uerum, nisi plures testes quàm duo requirantur ad substantiam actus. quia tunc similiter requi

2 runtur ad probationem † erroris. ff. de leg.ii.l.cùm proponeretur.In contrarium uidetur: nam in hoc libello ipse notarius est reus: ergo non potest esse testis. Item contra propriam scripturam non potest testificari.C. de non nume.pecu.l.generaliter.in fi. &hoc est uerius quidquid dicat Bar.in d.l.si librarius.

3 Sed † an poterit deferri sacramētum in defectū plenæ probationis super ista causa erroris:uidetur quòd sic,ex regula generali l. in bonæ fidei. C. de iureiurand. nam nos sumus in bonæ fidei iudicio: quia mandatum est bonæ fidei: sed notarius conuenitur ratione mandati:ut no. ff.de edē.l.prętor.§.i.& in auth. de tabel. §.nos autem.igitur &c.

In contrarium uidetur, ꝙ nō stat̄ cōfessioni notarii:ergo ad quid defertur sacramētū,nisi dicas inter ipsas partes principales.sed puto non deferri, cū in cōtrariū sit scriptura non debemus deferre iuramētum ex minus ualida probatione:argu. no.C.qui & aduer.quos.l.i. require ergo clarā probationē.Et si notarius esset mortuus adhuc require clariorē iuxta no.inst. de inuti.stipu.§.itē uerborū.& l.i.in fin.ff. quēadmodū testa.ape.per Bar.& no.ꝙ instrumētū directē & indirectē reprobatur ꝑ duos testes:ut no.in regula, pluralis locutio. per Ioan. Andr.id est, infringitur tabellio, sed pars non potest infringi,nisi per aliam scripturam.ut l.generaliter. al-

4 legata.sed præsumptio † legis potest infringi per duos testes: ut l.iurisgentium. §.quod ferè.ff.de pac. Et si notarius uellet supplere quod dicit omissum in facti causa,non potest nisi de mandato iudicis: quia etiam omittendo est error: & an sit certum necne:debet primò uideri apud iudicem competentem: ut dictum est supra, & secūdum Bar.in l.si librarius.de regu.iu.poterit constare de erore,& probabitur,si notarius transcripsit scripturā alterius:tūc produco originale,& error faciliter probatur:ut l. si librarius.allegata. & l.ii.C.de errore aduo.Si uerò scripsit scripturam propriam:& tunc si habet protocollum,probabitur per extensionem protocolli:ut in auth.de tabel.§.pœnam. Ex illo uerificatur instrumentum extēsiuum, & sic uidebitur,an sit erratum in transcribendo:ut d.l.si librarius.Sed posses dicere:quia magis dicitur principale protocollum,quàm instrumentū publicū:nonne potuit esse, quòd notarius ab ipso initio confecit instrumentum publicum? responsio, non præsumitur:ut d. §. pen. nam originale retinet notarius apud se, ut aliis edatur cùm opus fuerit.ff.de edē l. argentarius.§.i.& ideò ipsi notario non debet dari copia instrumenti ut l. prætor.§.prohibet.ff.de eden.modo dicit lex, ꝙ pars potest petere,ut exhibeatur originale à notario ut uideatur, an instrumentum restitutum per notarium parti plenè contineat omnia, ut l.ueluti.circa princ.ff.de eden.prędicta uera nisi persona notarii esset persona suspecta: ut d. l. argentarius. §.i.& quòd illud,quod remanet apud notarium, præsumatur originale probatur, quia sic est solitum fieri. & probatur per argumentum à solitis, ut l. i. §. i. & §. meritò. ff. ne quid in loco publi. & l. certi condictio. §. si nummos. ff. si cert. petat. Item potest probari per testes scriptos in instrumento,qui ad hoc apponuntur:ut in corpore auth.de instrumē.cau.& & fide.§.sed& si instrumenta.& l.i.in fi.ff. quemadmodum.testa.ape.

Sed qd si testes dicāt aliter fuisse,quā dictat instrumentū,seu nō recordāt̄,qualiter fuerit respōsio,si hoc contingat circa ea,quæ pertinent ad notariū,ut circa diē, & mensem, & similia,& tunc quia cōstat, ꝙ est erratum,restat quòd credatur nota

rio, ut dictum est. Si uerò hoc contingat circa ea, quæ pertinent ad partes: & tunc notarius non posset corrigere: licet constaret quòd sit erratum, non tamen scit notarius, quid habeat ponere, ut est dictum. Item potest probari per præsentes, & alios, qui fuerunt mediatores inter partes sic contrahentes: ut in authē. de instrumen. cau. & fi. §. si uerò moriantur. uersicu. in his. in glos. quę incipit, ad numerationem. & puto quòd sufficeret dictum unius testis cum notario, quia remanent duo: ut dicto. uersi. in his. Dicit Fede. de Se. consilio cclxxviij. quòd non creditur notario, nisi in his quæ pertinent ad suum officium, & si in his quę non pertinent ad officium suum falsum scribat, tunc non dicitur instrumentum falsum. Si uerò hoc contingat circa ea, quę pertinent ad partes, tunc notarius nó posset corrigere: quia licet constaret, quòd sit erratum, non tamen scit notarius, quod habeat ponere, ut est dictum.

Item potest probari quandoque error per ipsos facientes: ut si quædam uniuersitas fecit syndicum, uel alium cōtractum: homines dictę ciuitatis seu uniuersitatis poterunt probare sic fuisse, uel non fuisse tunc actum, uel etiam si esset aliquid, quòd nulli fieret præiudicium: ut si testator ad huc uiuens dixit notarium in suo

5 testamento errasse. Sed† an per unum instrumentum probetur error alterius, si sunt scripta manu eiusdē notarij: & uidequòd sic: ut l. Sempronius. ff. de lega. ij. sed ibi loquitur in scriptura testatoris, quæ caret omni suspicione falsitatis: secus ergo uidetur in scriptura notarij. C. de fide instrumen. l. scripturæ. Solutio, si est repugnantia, neutra ualet: sed si in una est plus, quàm in alia, aut illud plus potest reduci ad minus, ut in summis, ualet in minori summa: argu. ff. de ai bi. l. diem proferre. §. si plures. Aut non potest reduci, ut quia una scriptura est plenior, quàm altera: quia cōtinet plura capitula: & tunc pleniori scripturæ stabo: argu. ff. de hære. insti. l. si ita stipulatus fuerit Titius. Nam una scriptura suppletur per aliam. ff. de ed en. l. si quis ex argentarijs. §. si initium tabularum. secundùm Bald. qui ita dicit in d. l. cùm proponeretur. allegata. quę dicit ibidem, quòd si unum instrumentum est protocollum, & aliud exemplum & uariant, debere stari protocollo originali: ut in auth. si quis in aliquo documento. C. de eden. & probatur error: ut habetur in l. errores. C. de erro. aduoca. Et quæ sunt, seu dicantur capitula diuersa: dic per Barto. in l. Aurelius. §. idem quæsijt. ff. de liber. lega. & per Innocen. in cap. fraternitatis. de hæreticis. Ange. autem in l. errore. C. de testa. dicit, quòd error notarij probatur multum faciliter, scilicet, per testes, qui dicunt se interfuisse actui, & qui dicunt, quòd actus sit aliter celebratus, quàm scriptus.

SVMMARIVM.

1 *Error tabellionis an vitiet testamentum.*
2 *Fideicommissum an probetur coniecturis.*
3 *Testes in testamentis, & codicillis quot requirantur.*
4 *Mens hominis nemini nota, nisi Deo.*
5 *Voluntas hominum verbis probatur.*
6 *Testis vnus an faciat indicium.*
7 *Legatum, an per inimicitias reuocari possit.*
8 *Error in corpore, per quos testes probetur.*
9 *Forma deficiente actus non coadiuuatur.*
10 *Omittendum nihil est in sententia.*
11 *Error non potest probari, quin non probetur veritas.*
12 *Probatur facilius aliquid supra, uel praeter scripturam, quàm cōtra ipsius tenorem.*
13 *Scriptura est de substantia testamenti.*

Sequitur qualiter probatur error in ultimis uoluntatibus. & dicit Iaco. Bru. in l. errore. C. de testa. quòd error tabellionis nó uitiat testamentū: sed dic, quòd

1 aut sunt omissa substantialia: & † tunc uitiatur testamentum, siue hoc omittat testator, siue tabellio: ut l. i. §. sin autem. ff. de hære. institu. & l. Titia cum testamento. ff. de lega. ii. Aut omittuntur accidentia: & tunc siue omitantur à tabellione, siue à testatore, non uitiatur testamentum: uerum quando omittantur substantialia errore tabellionis, si probatur

batur quòd testator expressit substantialia: & tabellio omisit, non uitiatur testamentum:ut l.errore.C.de testamétis. aut omittuntur solennia,& uitiatur testamentum:ut l.fi.C. de iure codicil. secundum eundem Iaco.in l.ambiguitas.C.de testamen.Bald.uerò in l.cum proponeretur.ff. de leg.ii.dicit, quòd fideicommissum,seu ultima uoluntas probatur, & probari po
2 test ex † coniecturis:& quæ sint istæ coniecturæ. gloss.in l.cum proponeretur.dicit, quòd si testator primò dixit se uelle substituere: & postea dixit se per errorem omisisse,hoc sufficere. Ité sufficit ad probandum,si hoc enunciatiuè scripsit in testamento:ut in text.d.l. cum proponeretur.Et aduerte,quia testator antequã ueniret ad testandum, dixit se uelle substituere,& posteà non substituit, quòd tunc præsumitur per errorem omisisse. Sed per quot testes hoc debeat probari? Gl. dicit in d.l.cum proponeretur. quòd per
3 septem testes in testamento: † in codicillis per quinque. Contra hoc uidetur l.hæredes palam.§.sed si notam.de testamen. ubi dicit, quòd sufficit probare per duos testes. Distingue, quandoque quis uult probare dispositionem directò, uel per coniecturas:aut uoluntas est certa sed est erratum in qualitate, siue in quantitate.

Primo casu tunc oportet quòd probetur per septem testes in testamento: & quinque in codicillis:ut l.fin. C. de codicil.& ita loquitur gloss.ii. & fin. in l. cum proponeretur.allega.

Secundo casu sufficit per minorem numerum testium probari: ut dicto §. sed si notam. Idem not. Bald. in l. quoties. §. sed si non in corpore. idem dicit in effectu. ubi dicit, per quot autem testes probatur error: dic, quòd aut loquimur in substantialibus, & requiruntur tot testes ad probandum errorem, quot requiruntur ad essentiam actus:ut dicta l.cum proponeretur.& ibi glo.Aut loquimur de errore probando in circunstãtiis, & coherétiis,seu demóstrationibus: tunc sufficiunt duo testes.ff.de testamé.l. hæredes palã. §.sed si notã.Ange.autem in l.errore.C. de testamentis dicit,si dicamus testatoré erraſſe, probatio huius erroris est difficilis: ratio est q̃a eius uoluntas est mutabilis,& uariabilis usque ad mortem: quis ergo scire poterit,quòd testator errauit,cũ
4 mens † hominis nulli sit nota, nisi Deo,& ei de cuius méte tractatur: inst. de actio. §. alii.in glo.magna.Tu habes articulare: q̃ tunc cum testator ad testandũ se parauit,dixit,& in chartulam suam fortè redegit de manu propria, quomodo uolebat instituere Titium,& ex tanta parte,uel ei legare tantum,uel talem rem,uel eum instituere solum in certa parte, uel dixit se uelle legare centum in scriptis,seu ducenta uel econtra.Hoc enim probato, quòd cũ se ad testandum parauit,dixit unum,& incontinenti dixi aliud: & ita reperitur scriptum præsumitur hic error fuisse.nam non præsumitur uoluntatem tam citò mutasse.ff.de condit.& demonstrationi. l. nã ad ea ff.de lega.iii.l. fideicommis.§. si ré. & quòd per hoc probatur qualis fuerit intentio hominum: Ponit glo.in l. Fulcinius.§.quid sit latitare.ff. quibus ex cau. in pos.ea.ff.de do.excep.l.apud Celsum. in princ. Voluntas enim † hominum per
5 uerba probatur:ut l Labeo.ff. de supel. leg.& secundum Bal.in l.cũm proponeretur.alleg.dic, quòd debet credi soli testatori, qui dicit se erraſſe in testaméto suo & similiter debet credi contrahentibus, si ambo asserunt se erraſſe: nec est opus alia probatione erroris.

Et dicit ibi Bal. quòd in contractibus, & maleficijs indicium debet probari per duos testes. In testamentis inter liberos per duos testes:ut l.fi.C.fa.ercis.& ibi glo.& in c.sicut.de simonia.In testamentis inter extraneos per septem testes. In codicillis per quinque.Idem ergo numerus testium requiritur, in probandis indicijs,qui requiritur in probatione ueritatis.quod est no. Et si dicas, unus testis facit indicium: ut l.Theopompus.de dote prælegata.ff.de quæstio.l.maritus.Respõsio, illud est uerum, ubi certus numerus testium non requiratur de solennitate:ut C.de testibus.l.si unus. & ubi testis deponit, super ueritate:sed si deponit, super
6 indicio † unus testis non facit indicium &

bentur aliæ circunstantiæ: uidelicet dolus, seu persuasio aduersarii, negotii intricatio, seu implicitas, aut facti longinquitas. Et idem dicunt Anto. de But. & Io. de Ligna. in c. fi. alleg. Francisc. de Pisis dicit in d.l. non fatetur. quòd non sufficit probare rē aliter se habere in facto proprio, sed debeo probare circūstantias, per quas animus iudicantis moueatur ad credendū quod fuerit erratum, & errari uerisimiliter potuerit. Ia. Bru. in l. error. allegat. dicit, quod probato, quod res aliter se habet, præsumit ignorasse: sed si aduersarius dicit eū sciuisse rē aliter se habere, & scienter fuit cōfessus probet illud, & probauit probando, quomodo cōsuluit peritiores: & ideo certioratus fuit: & ideo fuit scienter confessus: & non errauit secundum Iacob. prædictum.

Concludendo, ex omnibus prædictis saluo saniori consilio: quod dicta mulier non tantum semel respondit, sed pluries: & ita præsumitur, quòd consultè & deliberatè respondit, ex quo per interpellationem, eo: quia aduocatum habebat, quòd non potest iuuare in casu nostræ quæstionis, per beneficium restitutionis in integrum, & hoc tenet formaliter Bar. in l. ista. C. de confes. maximè considerato, iuramento, quod teneri, & obseruari potest sine interitu salutis æternæ. Ideo seruandum, cum agitur de præiudicio rei familiaris duntaxat, in c. cum contingat. de iureiur. & in c. quamuis. de iure patro. in vi. & c. licet. de iureiur. eo. lib. maximè dispēsatione non obtēta, iuxta c. si uerò. de iureiuran. cum notatis in glo. ibidem. & si dicatur, est mulier, dico, quòd persona pri-
62 uilegiata non iuuatur, † nisi solum ignorātia iuris, & non in errore facti. Et ista est gl. Iac. de But. in l. i. C. de iuris & fac. igno. sed secundum Bald. in l. error. C. de iuris & fac. igno. & qualiter probatur error. Iac. de Are. in quodam suo tractatu in l. i. alleg. sentit, quod probetur per iuramētū, alle. l. fi. C. de his qui ad eccle. confu. l. fi. §. licentia. C. de iure delibe. quod est uerum, si cum iuramento concurrat probatio facti aliter se habenti: ut l. si post diuisionem. ff. de iuris & facti igno. quia probato contrario elisa est, sicut & præsumptio eliditur per probationē cōtrarii. ff. de iure dot. l. si nuptura. ff. de fideicōmis. lib. l. generaliter. §. si petitum. Alii dicunt
63 quod ex qualitate facti, & coniecturis † probatur error, & quòd in facto proprio nō admittitur error, sed in alieno sic. ff. de noua. l. si quis delegauerit. quæ loquitur in errore contractus. Idem in errore iudicii, quia eadē est ratio, secundum Bar. Tertii dicunt, quod aut quis contrahit præhabita deliberatione, & tunc non præsumitur error, aut non habita deliberatione, & tunc sic, ut ecclesia. benefi. c. ut nostrū. de diuor. c. ex literis. & Archid. in c. fi. de iureiur. in vi. unde isti dicunt, quòd ille, qui habuit terminum ad deliberatè respōdendum, & deliberatè respōdit, maximè sub iuramento, non potest allegare errorem, nec confessionē suam perimere posset, tamen probabiliter eam exponit, de accu. c. cū dilecti. quod est notabile, cum illud c. loquatur in cōfessione per quā fit litis contestatio, & in ea fundatur iudicium.

Credo mediam opinionem ueriorem, quod in deliberando quis potest errare. ff. de interroga actio. l. de ætate. §. ex causa. bene credo nuum, quòd iste, qui deli-
64 berate respondet, non † debet allegare errorem in genere: sed debet specificare causam erroris, ita quòd concludat in dict, per d. §. ex causa. Iacob. Butri. in d.l. error. allega. dicit, quòd uolens probare errorem habet probare rem aliter se habere, & se errasse: quia ex quo allego errorem, debeo probare ut l. ei qui. ff. de proba. præterea iste uerbo protulit: ergo in mente agitasse præsumitur ut l. Labeo, ff. de supel. lega. aliàs si nō præsumeretur agitasse in mente, quod uerbo protulit, præsumeretur temerarius, quod esse nō debet quia temeritas præsumitur. ut l. Iulianus. ff. de actio. emp. aut oportet me præsumere eum scientem, & habeo propositum: aut temerarium: & hoc esse non debet: quia sic præsumerem culpam, & sic id. de quo puniri deberet.

Azo in summa dicit, quòd cum error sit animo, & si sumus in casu dubii probato quòd res aliter se habet, præsumam eum igno-

ignorantem fuisse: & si aduersarius uellet dicere, quòd fuit sciens, probet illud probando quod consuluit peritiores: & sic certioratus fuit, & ita fuit sciens, non ignorans, quia scienter confessus. Anto. de But. in c. fin. allega. dicit, quòd si quis uult reuocare confessionem alterius, ut procuratoris, uel alterius administratoris, sufficit probare rem aliter se habere: ut l. certum. §. sed ad ipsos. ff. de confes. & ibi gloss. hoc tenet Iacob. de Butr. in l. non solum. ff. de procura. nisi habuerit mandatum ad sic confitendum. quo casu idem dicendum de confessione procuratoris, quòd de confessione principalis, quia illa uidetur propria. & uide Ioan. xxxv. q. ix. §. j. & ibi Archi. Si uolo probare errorem proprium reuocare possum in facto alieno adhuc probando rem aliter se habere, si confitens reuocãdo certat de damno uitando, & aduersarius de lucro captando: ut l. sed & si me putem. ff. de condi. indebi. & not. glo. in l. cum de indebito. ff. de proba. secus si non certat de damno uitando, sed in pari causa est cum aduersario: quia tunc non præsumitur error: ut l. quanquam. ff. ad Velleia. In iudiciis, autem & circa præparatoria sufficit probare rem aliter se habere. ff. de interroga. actio. l. de ætate. §. qui iusto. cum gloss. allega. suprà. Sed circa decisoria fiunt aliquando persuasione aduersarii: ut in l. fi. in fin. qñ actio. de pecu. est annalis. & in l. hominem. ff. pro suo. uel nisi factum sit longinquum, uel intricatum: ut l. emptor. §. Lucius. ff. de pactis. & l. pen. ff. de confes. secundum Barto.

65 Error † autem iuris probatur per tex. l. si adulterium cum incestu. ff. de adulte. quia ex qualitate personarum, & ex qualitate facti: ut si desponsauit consanguineam publicè & palam: & cum fuit dictũ ei, quòd erat consanguinea, pœnituit eũ, secundum Bart. Ang. autem in l. non fatetur. alleg. dicit quòd gloss. in d. l. non fatetur. decidit, quòd error facti probatur eo ipso, quòd probatur rẽ aliter se habere, & ita tenet glo. in l. de ætate. §. fi. ff. de interroga. act. & hoc est uerum per tex. in l. si post diuisioñẽ. C. de iuris & fac. igno. quod intellige, cum error fuit circa factũ alienum. Sed si circa proprium non sufficit hoc solum probare, sic intellige l. res obligata. ff. de lega. i. Et quod no. Dy. in d. c. præsumitur. de regu. iur. nam in facto proprio etiam aliquando est probabilis ignorantia: ut puto quando factum implicitum, & intricatum, uel multum de longinquo, uel quia quis fuit confessus deductus persuasionibus. & hoc fuit de mente Bart. in d. l. nõ fatetur. & qñ quis dicatur confiteri ad persuasionem aduersarii. uide Bar. in l. error. C. de iuris & facti igno, & secundum gl. in d. l. non fatetur.

Error põt reuocari usque ad sententiã &c. & in causa appellationis: nam ap-

66 pellatio † extinguit ,pnũciatũ: unde sicut prima lite pendente ante sententiam reuocatur error, sic & in causa appellationis: ut d. l. non fatetur. Et ibi per Cy. Bar. uerò in d. l. non fatetur. dicit, quomodo probabitur error facti: sufficit ne probare rẽ aliter se habere, ut error præsumatur glo. in d. l. non fatetur. alleg. dicit quòd sit melius glos. in l. de ætate. §. qui iusto. uidetur dicere quòd sic: alia glo. est in l. cum de indebito. circa principium. ff. de prob. tex. est in l. si post diuisionem. C. de iuris & fact. ign. ubi dicitur, q; sufficit probare rẽ aliter se habere, ut præsumatur error ut l. certum. §. sed an ipsos. ff. de confes. ubi glo. & tunc aut uolo reuocare errorẽ proprium: & tunc aut fuit circa factum alienum, & probando rem aliter se habere satis est: quia in facto alieno est tollerabilis ignorantia: ut l. fi. ff. pro suo. & tũc aduerte, quia aut quis dicit se errasse extra iudicium: & tunc aut ille, qui dicit se errasse, certat de damno uitando: alius

67 de lucro captando: & tunc probando † rẽ aliter se habere, præsumitur error: ut l. si post diuisionem. alleg. & in l. sed & si me putem. allega. & gloss. in d. l. cum de indebito. in princip. ubi gloss. dicit, quòd si soluo tibi aliquid tanquam debitum, & repeto ut indebitum, & probo illam causam, cuius prætextu solui, non esse ueram, an sufficiat, certè sic. Si uerò ille, qui dicit se errasse, non certat de damno uitando, sed est in pari causa cum aduersario:

rio:tunc in facto proprio non præsumitur error:ut l.quáquã.ad Velleia.& quod no. in l.fi.ff.pro suo. nisi aliqua circunstantia probetur, ex qua præsumatur error:ut de ipsis circunstantijs statim dicetur. Si uerò in iudicijs:& tunc aut circa præparatoria. & idem quod est,quando extra iudicium erratur, quia probando rem aliter se habere, præsumitur error: ut l.de ætate.§.qui iusto.cum sua glo.ff.de interroga.actio.Si uerò circa decisoria: & tūc sto cis,quæ dixi, quando error in facto proprio est: quia error non præsumitur, nisi circunstantiæ,probentur: & sunt circunstantiæ,quando persuasione aduersarij est ductus : ut l.fi.in fi. quando actio de pe.est annalis.& l.hominē. ff. pro suo. Item.longinquitas temporis:ut l.peregè. in prin.ff.de acqui.poss. Et per Dy. in regula,præsumitur.alleg.uel quia negotium est implicatum,&intricatum:ut l.pe.ff.de confes.& l.emptor.§.Lucius.ff.de pac.

Iuris autem ignorantia ante litem contestatam excusatur:& non nocet:ut l.de ætate.§.fi.alle.post lit.contesta. sic. & ita intelligit l.non fatetur.alleg. secundùm Dy.in regula, iuris ignorantia.de regu. iur.in vj.Item in iudicio nocet:ut l.non fatetur.extra iudiciū non:ut l. iuris ignorantia.ff.de iuris & fac.igno.Sed qualiter probetur iuris ignorãtia, certè error
68 iuris † non præsumitur regulariter: ut l. si heres ab eo.in fi.ff.ad Trebel.nisi probetur, quòd qualiter fiat:nescio dare meliorem doctrinam, quam dat Iurisconsultus in l.si adulterium cum incestu. §.i. ff.de adulte.quia ex qualitate personarū, & ex qualitate factorum:utputa desponsauit consanguineam publicè, uel palam & cum statim fuit dictum,quòd erat consanguinea,pęnituit:& propter uerba,quę audiuit,cognouit se errasse, postquã fuit à perito doctus, pœnituit,præsumitur error iuris.Et si quis respondendo positioni iuris, respondeat & fatetur minorem xiiii.an.posse testari,non nocet dicta confessio, licet esset in iure : quia quod dicitur quòd confessio nocet,hoc uerum, nisi in cōfessione sit error expressus: & quia etiam positioni iuris nō est respondendū, & si respondeat,non ualet.ut l.ornamentorum.ff.de auro & argen.leg.& l.confessionibus.ff.de interroga.act. & quod no. ff.de confes.l. .ibi,nisi ius,uel natura repugnet.Facit quod no.C.de iur.cal.l.ii.§. quod obseruari.ideo dico, si aliquis confitetur allegando aliquam l. secundum aliquem falsum intellectum, quòd licet faciat contra se potest dicere contrarium: & hoc uerum,quando est positio iuris cōmunis,sed si esset positio iuris consuetudinarii,non præscripti : tunc deberet responderi:quia est probandum : ergo fieri debet positio. Idem de iure municipali scripto alterius loci,quàm ubi lis agitur. Idem puto in iure communi extrauaganti,de quo in l.cum prolatis.ff. de re iudic. per doctores.

SVMMARIVM.

1 *Error quando præsumatur in scripto, & non in dicto,& è contra.*
2 *Probare errorem notarii difficile.*
3 *Additione uel detractione an uitietur totum instrumentum.*
4 *Error tabellionis quando præsumatur,& error partis.*
5 *Publicum officium præscriptionem bonæ fidei inducit.*
6 *Acta iudicialia scriptura tantum probari possunt.*
7 *Differentia an sit inter scripta & priuilegia.*
8 *Ineptitudo notarii non nocet.*
9 *Error an uitiet actum.*
10 *Notarius an errorem suum corrigere queat.*
11 *Indictio an uitiet contractum.*
12 *Dolus non præsumitur, nisi probetur.*
13 *Notarius faciens instrumentum contra formam iuris,incidit in pœnam falsi.*
14 *Testis & notarius aequiparantur.*

De errore notarii. Quia suprà uisū est; quis error partibus noceat, & quando possit reuocari, & qualiter probetur. Videamus nunc de errore notarii.Et primò dicit Bald. in l. quoties.

ties.§.sed si nõ in corpore.de here. instit. quòd error in quantitate continua, uel discontinua non uitiat, siue minus sit scriptum, quàm dictum, siue plus scriptum, & minus dictum. Item dicit, quòd quando unum fuit dictum, & aliud reperitur
1 scriptum, præsumitur † error in scripto, & non in dicto: & hoc est ualde notabile ad excusandum tabelliones. Dicit Bar. quòd quando in instrumento reperitur plus, uel minus, quàm partes dictauerint, præsumitur hoc per errorem esse scriptũ, & non per dolum, per tex. d.l. quoties. §. sed si non in corpore. allega. nisi ex aliquibus indiciis apparet contrarium debere præsumi, ut l. si quis ex argentariis. §. penul. ff. de eden. & quod no. ff. de lega. ii. l. cùm ita legatur. §. species. & facit. l. si. C. de magi. conue. Breuiter tamen dicit Bald. in hoc puncto ponderandum qualitatem personæ. Nam si iste aliàs fuit bonus, præsumitur error, si autem malus, præsumitur quòd falsò scripserit, ut no. in d.l. si quis ex argentariis. §. ii. C. de proba. l. iubemus. & l. non omnes. §. à Barba-
2 ris. ff. de re militari. & difficile † est probare errorem notarii, ut l. quoties. §. sed si non in corpore. uersi. sed si maiorem. alleg. Sed difficilius est probare errorem testatoris, quando ipsemet testator scripsit testamentum: ratio, quia ipse potuit mutare uoluntatem dicendo unum, & scribendo aliud. Et istud est notabile, uoluntas tamen in dubio non præsumitur mutata ff. de proba. l. cùm tacitum. & l. quinquaginta. Et secundùm Bald. in d. l. quoties. §. idem tractat allega. non inspicitur factum notarii, sed factum partium: & ideo notarius circa factum partium nil potest addere, detrahere, uel mutare, & si mutat, detrahi, uel ad-
3 dit. † non uitiatur tota scriptura, sed solùm id, quod est additum, detractum, uel mutatum. Faciunt no. in l. si ex falsis: C. de transact. per Innocen. in cap. fraternitatis. de hæreti. facit. ff. de falsis. l. filius. §. sequens quæstio. & secundùm eundem Bald. in l. quoties. allega. §. sed si. cùm probatur error, quia primò erat tractatum. & deliberatum unum, & postea aliud erat scriptum secundùm Bart. qui dicit, quòd error, & simulatio hoc modo probari possunt. & facit hoc ad conuincendos usurarios, qui primò tractant de pignore accipiendo, quod postea faciunt fieri contractum uenditionis: præsumitur enim iste contractus pignoratitius, & factus in fraudem usurarum, ut dixi ff. de pactis. l. item quia. & secundùm Bald. in l. errore. C. de testamen. Si reperitur error in testamento, an præsumatur notarii an partis. dic, quòd aut est error in eo quod pertinet ad officium notarii, quod est sibi commissum in iure, puta in iudicatione, & tunc præsumi
4 tur error † tabellionis: aut in eo, quod non pertinet ad officium notarii puta in re, uel in confinibus, uel in aliquo nomine: & tunc præsumitur error partis, seu testatoris. Nam per tabellionem præsumitur, quòd nil aliud scripserit, quàm ei fuerat iniunctum, & quòd quicquid est scriptum, sit scriptum de uoluntate & mandato eius, qui rogauit de actu scribendo, nec præsumitur, quòd notarius sciat aliter factum, nisi sicut fuerit rogatus de ipso, & non attenditur scientia priuata in ipso, sed scientia, quã habet ut tabellio, id est, ut publica persona. Ad hoc facit quod no. ff. de uerb. obl. l. sciendùm. in fi. gloss. & in authen. de tabel. §. nos autem. quia notarius non præsumitur excessisse fines mandati, sed fide
5 liter scripsisse, nam † publicum officium bonæ fidei præscriptionem inducit: ut C. de proba. l. cùm precibus. & C. de offic. ciui. iudic. l. ii. in uerbo, quod non arbitramur. qui tex. ad hoc est notabilis. Et secundùm Angel. in l. errore. C. de testa. In dubio autem error non præsumitur: & ideo qui eum allegat, eum probare debet, & probatio est difficilis: ut suprà est dictũ. Et secundũ Cyn. in l. errore. allegat. Error tabellionis nõ nocet, ut ibi in l. errore & in l. si librarius. ff. de regu. iuris. Sed si in testamento sit scriptũ tantũ nomen, utputa Titius: nec sit dictum hæres, uel esto, an ualeat. Placen. dicit, quòd sic. glo. in dicta l. errore. dicit quòd aut omisit ipse tabellio, quia testator omisit

sit

fit dicere:& tunc bene dicit gl.aut omisit ipse tabellio,sed nõ testator,imò bene nominauit, & dixit hæresesto, sed notarius omisit p errorẽ & tũc si hoc cõstet, qa p bari põt nõ præiudicat: ut l.i.§.si autẽ.ff. de hered.institu. & potest hoc probari per duos testes, licet in testamentis requirantur septem. Vnde est notabile ad alios casus.

Quidam enim sunt casus,qui nõ possũt
6 nisi p scripturã probari,ut acta† iudicialia ut l.a proconsulibus.C.de appellatio. & in c.quoniã contra falsam.allega.Et dicit Bald.in l.Imperator.ff.de statu hominum. quòd mala latinitas notarii non uitiat instrumentum, ut d.l.Imperator. sed in dubio ratione recti sermonis est seruandus, ut l. Plautius. ff. de auro & argen. legat. Et non dicitur instrumentum uituperatum, licet in latinitate sit defectus. Fallit in literis Apostolicis, ubi falsa latinitas uitiat eas, ut in cap. ad audientiã:de rescript.quod dic,ut no. xxxv. quęst.ix.cap.Apostolicæ. & ibi facit gloss.
7 differentiam † inter rescripta & priuilegia.Item si rusticus notarius fit,Titius uolens decedere testatus, fecit hunc codicillum,in quo A.suum hæredem uniuersalem fecit, nunquid qui errauit in hoc uerbo,codicillum, uitiatur actus.& dic quòd non, quia potius ualet,quod apertè sentit,quàm quòd uitiet,quod profertur inepte, ut no.ff.de regu.iur.l.si librarius. & C.de testa.l.testamentum. Item si notarius rusticus dixit, quòd G. relinquit A. centum pro sua Falcidia, nesciens proferre Falcidia. Item alius notarius, quòd mulier renunciauit beneficio. Valeriani, nesciens proferre Velleiani. Nam sæpe imperiti notarii multas commit-
8 tunt ineptitudines,†quę tamẽ non nocẽt, ut l.Imperator.ff.de statu homi.& l. si librarius.alleg.& l.errore.C.de test.Et secundùm Bal in l. Imperator. ff. de statu. homi.Si errore tabellionis est omissa solẽnitas legitima,ut quia nõ registrauit bãnũ fenis in tabula,ut debuit uitiatur bãnũ Item q̃ non censentur inter bannitos tabulæ: ut not. C. de testamen. l. ambiguitates secundùm Mar. Silli. & Cyn. & adde quod not. C. de fal. l. nec exemplum. & si notarius errauit cancellando, dic ut l.i. & l. fin.ff. de his quæ in testa.delen.& l.in fraudem. de milit.testa. per Bartol. & dicit idem Bartol. de Iust.Codice confirman. in §.si uerò.post Dyn.in suo consi.quòd licet omissio indictionis uitiet instrumentum, non tamen error in computatione indictionis, quia non est omissa forma, licèt sit erratum in cõputatione. quod est not. dignum secundùm eum. Et dicit ibi Dy. q̃ potius pręsumitur quis errare in indictione,quàm in annis domini, quia errare in anno,est latissima culpa,nemo est tã demens qui quotum annum ignoret, sed ista lata culpa non præsumitur.

Secunda ratio est:quia semper presumitur quis errare in eo,quod est,uel esse debet minus notum,prout est indictio,quam multi imperiti nesciunt computare. Ad hoc facit in ratione sui ff.de rebus dub. l. qui habebat. Idem tenet Barto.in l.si li-
9 brarius.ff.de regulis iur.Et utrum † error uitiet actum, dic.ut in l.cùm proponeretur.ff.de leg.ii. Aut ratione erroris aliquid omittitur circa solennitatem, aut circa uoluntatem, aut circa declarationẽ uolũtatis.Primo casu,aut omittitur circa solennitatem actus,& uitiat actũ: & etiã scripturæ non creditur, ut C.de testamẽ. l.si unus.aut omittitur circa solennitatem scripturæ, & nõ actus tũc uitiatur scriptura sed actus ualet,ut l.cùm pponeretur. de leg.ii.Secundo casu quando aliquid omittitur circa uoluntatem, aut non apparet coniectura & uitiat, aut apparet aliqua coniectura legitimè probata, & non uitiat:ut d.l.cùm proponeretur.cũ gl.alleg. Tertiò casu non uitiat omissio,ff.de testa. l.hæredes palã.§.sed si notã,&c.Bar.aũt
10 in l.si librarius.de re.iuris.dicit,q̃ ant notarius errorem suũ possit corrigere,dic p Guil. de Cugn. in l. Imperator. ff. de statu homi. & in Specul. in titul. de instrumen.edit. §. postremò. uersicul. sed nunquid confecto.Iac.de Belui.in aut. de æqual.do.§ illud.

Sed uos debetis scire, q̃ in instrumẽto publico cõtinẽtur duo.Vnũ qđ spectat ad notarium

notarium: scilicet anni domini, indictio, dies. & aliæ solennitates. Secundò continetur substantia contractus: aut est ergo erratum in eo, quod non reddidit instrumentum nullum, ut mala latinitas: & tunc non uitiat instrumentum, ut l. Imperator. ff. de sta. homi. & potest per notariũ corrigi: ut l. actorum uerba. ff. de re iudic. Quãdoq; est erratũ in eo, quod instrumẽ uitiat, & tunc quandoq; constat, q̃ est erratum, exemplum, in instrumẽto deficit indictio, & defectus indictionis uitiat instrumentum, ut in auth. ut præponatur nomẽ Imperatoris. in prin. & in auth quibus mo. natu. effi. legi. §. quod uerò. de fid. instru. c. inter dilectos. & isto casu, quia apparet de errore, in quo est erratum: & potest corrigi iste error, ne scribentis error noceat partibus, ut l. si quis in nomine. & l. errore. C. de testa. quãdoq; cõstat, q̃ est erratum, sed non constat in quo, utputa, quia fuit omissa dies, & sic est erratum, & isto casu dico, q̃ notario dicenti se recordari de die, debet credi, quia officiali creditur in officio sibi commisso, ut C. de exa cto. tribu. l. apparitores. & l. si quis decurio. C. de fal. & l. magis puto. §. ne tamen. ff. de rebus eorum. de offic. prefec. urb. l. pe. §. cura carnis. & § sequenti. & maximè cùm hic error de die sit minimum, quod apparet, quia si testis de die non recordatur, nihilominus probat, ut l testium cum glo. C. de testibus. & hoc quando est erratum omittendo, sed quando esset erratum ponendo: puta posuit unam diem, uel mensem, cum deberet ponere alium, isto casu non poterit se corrigere, nisi de errore constet per testes, uel aliis modis, ut infrà dicetur, ut l. quicquid astringẽdę. ni. responso. de uerbo. obli. secundùm unũ intellectum. Item quia functus est officio suo, sicut iudex, ut l. iudex. ff. de re iudi. & sicut testis, ut infrà dicetur. Sed hoc non potest dici, quãdo omisit diem: quia instrumentum non ualet: & sic non potest dici, functus officio suo: ut l. qualem ff. de arbi. & quod no. in d. l iudex. quandoq; est erratum alio modo ratione cuiusdam alterationis: ut dico anno domini, &c. indictione tali, & non cõcordat indictio cum annis domini.

In hoc consuluit Dy. & dixit, q̃ licet in
11 dictio † uitiet contractum, si comittatur: tamẽ si est posita, & erratum non uitiatur instrumentum, ut l. quoties. in princ. ff. de hære. institu. Sed in dubio in quo potius uideatur erratum, seu præsumatur, uel in annis domini, uel in indictione, & dic, q̃
12 in indictione: quia dolus † non præsumitur nisi probetur, ut l quoties. §. qui dolo. ff. de proba. modo si pręsumeres esse erratum in annodomini, præsumeres dolum, uel latam culpam: quia communiter omnes sciunt annos domini: ut l. latę culpę. & l. cedere diem. §. Latinus. ff. de uerbo. signi. Indictio uerò non sic scitur ab omnibus, ideo præsumitur error, & credo Dyn. bene dicere. & induco pro eo gl quæ est in l. si quis in fundi uocabulo ff. de legat i. & l. penult ff. de rebus dubiis. & hoc puto uerũ, quicquid dicat gloss. in d. ca. inter dilectos de fide instru.

13 Sed contra hoc facit: quia notarius † q̃ facit instrumentum cõtra formã iuris, punitur ut falsarius ut l iubemus. in fi. C. de testa. & sic non põt amplius corrigere: & sic fortè hocẽ speciale in testamẽtis. vel melius ibi, loquitur, quando solẽnitas non fuit seruata, nec scripta in testamento: hic loquitur, quãdo fuit seruata sed nõ scripta. Quandoque est erratũ in eo, qđ pertinet ad partes: & in hoc dicit Guihel. in Spec. aut notarius uult corrigere incõtinẽti, & admittitur: aut ex interuallo, & nõ potest nisi probato errore. p §. illud. in corpore,
14 de æqua. do hoc ét probatur, testis, & † notarius æquiparantur. l. Domitius. de testa. sed testis potest in continenti, sed non ex interuallo se corrigere, ut in c. præterea. de testibus ut in §. quia uerò. in authẽ. de test bus. in gl magna.

Nota ultimò, quãdo notarius omisit scribere indictionẽ, uel aliquã solẽnitatẽ, uel aliquã uer:tatẽ, an teneat ad interesse ptis uide per Bal. in l. fi. C. de mag st. cõuent. & p Bar. in l imperator. de statu. hom. & dicit Bald. in alleg l. fi. de magist. conueni in tex. si p neglegẽtiã, etiam q̃ si notarius. de contractu per eum celebrato non fecit abbreuiaturam

abbreuiaturam in in protocollo, ita quòd ex lapsu temporis non bene recordatur de serie contractus, quòd tenetur de sua negligentia parti læsæ ad interesse. Hoc intellige uerum, quando de serie contractus ueritas sciri non posset: nam si superessent testes, qui de ueritate negotii recordarentur: tunc tabellio posset ipsos testes, qui contractui interfuerunt, & de negotii serie recordantur, facere examinare, & de ipsorum dictis conficere instrumentum. Ita dicit Bar. in l. fi. de tabul. exhibend.

SVMMARIVM.

1 *Officium tabellionis quod sit.*

2 *Ratione officij creditur notario.*

3 *Error à lege præsumptus quomodo corrigatur.*

4 *Notarius an propria authoritate quę desunt supplere possit.*

5 *Emendare notarius non mutata substantia an possit.*

6 *Error scripturæ an noceat.*

7 *Veritas apparens est probatio probata, non probatio probanda.*

8 *Causa facti ad iudicis examen pertinet.*

9 *Verba scripturæ, non censentur uerba notarij, sed partium.*

10 *Maior an sit defectus omissionis, quàm erroris.*

11 *Dies & hora debent poni in instrumento.*

12 *Vtilis persona per inutilem non uitiatur.*

13 *Dedisse non uidetur qui rem perfectam non dedit.*

Restat uidendum an notarius erroré suum possit corrigere, seu emendare. Bald. in l. cùm proponeretur. ff. de leg. ii. dicit, aut est error testatoris, uel contrahentis, & potest emendari per ipsosmet, non per tabellionem, quòd per ipsos patet in d. l. cùm proponeretur. cum sua gloss. quòd per tabellioné nó posset, patet per nota. in l. ambiguitates. C. de testa. & est ratio, quia offi-
1 cium tabellionis † est scribere uerba testatoris, uel partis, non mutare. Ad eum enim non pertinet, nisi quod sentit, & uidet, non id, quod in iudicio rationis consistit: facit quod no. ff. de hęred. instit. l. illa institutio. de proba. c. quoniam contra falsam. per Innocen. aut est error illius tabellionis, quem ipse tabellio uult corrigere uel emendare: & tunc refert, aut talis error non mutat facti substantiam: & per consequens eius emendatio neminem lædit, ut in falsa latinitate, & hoc potest emendare: ut ff. de re iudic. l. actorum uerba. de ap. l. ab executore. & quod not. ff. de arbi. l. qualem. in fin. cum l. seq. Aut ratione mutationis mutatur effectus, & tunc refert. Aut tabellio non dum scripturam redegit in mundum, nec publicauit eam, & potest addere, & mu-
2 tare: quia † creditur ei ratione officii: ut C. de falsis. l. siquis decurio. duntamen non deuiet ab originali: quia ad originale debet recurri, ubi tractatur de errore: ut in authen. de tabel. §. fin. Aut tabellio compleuit, & publicauit scripturam, & fortè restituit parti: & tunc refert. Aut constat de errore, puta: quia tabellio restituit instrumentum sine inductione: & tunc potest eam addere: quia non dicitur instrumentum restituisse, cùm careat forma substantiali: imò potius dicitur illa priuata scriptura: ut ff. de edé. l. ueluti. ii. responso. Idem dico si apparet diuersitas inter indictionem, & annos domini, nam cùm liqueat de errore meritò ad actorem scripturæ recurrendum est: ut d. l. si quis decurio. Aut error non est patens, sed latens, quia notarius scripsit die tertio, cùm deberet scribere die secundo, uel narrauit factum aliter, quàm deberet, tunc refert. Aut uult corrigere propria auctoritate, & non potest, quia ista uariatio reddit rem suspectam, ut in teste, ut in l. qui falso. ff. de testi. Aut uult corrigere de pręcepto iudicis, & tūc refert. Aut tale præceptum emanauit sine causę cognitione, & non potest, quia non ualet præceptum, arg. l. filiusfamilias. §. diui. ff. de leg. i. C. commi. uel epistolas. l. interlocutio. Aut cum causæ cognitione citatis citandis, & probato errore,

fore: & tunc prodest: nec committit falsum, quia iudicis authoritas, & fides ueritatis eum excusauit. hoc tenent Guiliel. de Cugno, & Cyn. in l. Imperator. ff. de statu homi. Idem tenet Barto. in l. si librarius. ff. de regulis iuris. Idem tenet Bald. C. de Iusti. Cod. confir. dum quærit, an notarius possit errorem corrigere. dicit quòd gl. in l. Imperator. ff. de statu homi. dicit quo non ualet, postquàm restituit publicum instrumētum parti. Idem etiam
3 dicit Iac. de Bel. Alij dicũt, q̃ † error, qui est à lege ꝓsumptus, corrigitur ut error in dictionis: secus si nō sit error iuris præsumptione: quia tunc non potest corrigere propria authoritate: quia esset sibi contrarius: & quia officio suo functus est: & quia æquiparatur testi, sed debet corrigere cum authoritate iudicis facta fide primò ueritatis.

Et ideo est tenendum, & concludendum coniuncta utraque opinione. Aut notarius non restituit instrumentum, & potest aptare, ut uult: ut l. si quis decurio. C. de falsis. Aut restituit instrumentum in publicam formam, & tunc aut uult corrigere eo modo, quo potest, quia habet iuris præsumptionem pro se: & quia non nocet alicui, quia sine hoc lex ita præsumeret etiam, & potest. Aut uult corrigere circa aliud, super quo lex non præsumit, & tunc non potest rationibus iam dictis. Quæ uerba notanda sunt ad infinita, quæ occurrere possunt ad dicta testium, si quid ꝑ errorem fuerit omissum, quod possunt corrigere, arg. eorum quæ no. in authen. de testi. §. quia uerò. Et idē Bald. in l. ambiguitates. C. de testam. dicit post Iacob. de Belui. postquam tradidit parti instrumentum, quòd non potest ipsum propria auctoritate corrigere, sed debet hoc facere auctoritate superioris citatis citandis: ut suprà est dictum. Alii dicunt, quòd si est bonæ famæ, quòd
4 potest supplere † ea, quæ desunt propria auctoritate. xxvii. dist. ca. qui de mensa. tamen ex interuallo se corrigere non potest ad instar testis, dic: ut supra est dictum, post Bald. l. Imperator. ff. de statu homi. Ange. in l. errore, C. de testa. dicit, quòd notarius potest compelli à iudice officio ad corrigēdum suum errorem parte tamen citata, in cuius præiudicium fieret correctio, ex regula l. nam ita diuus. ff. de adopt. An autem ipse notarius ex semet possit suum errorem corrigere post restitutum instrumētum in publicam formam, uel ante restitutionem illius: dic, ut dicit Barto. in l. si librarius. ff. de regu. iur. qui dixit, quòd si errauit in eo quòd merè pertinet ad officium: puta in scribendo diē, mensem, uel annum, indictionem, consulem, & nomina testium, q̃ potest, sed si uult corrigere id, quod est celebratum à partibus, quod ipse debuit scribere in formam, tunc non potest, nisi parte citata ex iudicis officio: ut d. l. si librarius &c.

Ioan. autem de Imola in l. cùm proponeretur. dicit quòd error potest corrigi per ipsas partes, sicut per testatorem: ut l. cùm proponeretur. unà cum gloss. al le. Error uerò notarii, si ipse notarius uult
5 emendare † non mutata substantia potest, ut l. actorum. ff. de re iud. Si uerò uult mutare substantiam, & tunc aut nondum redegit in publicam formam, & potest, quia ipse est ad cuius recurritur fidem. l. si quis decurio. C. de falsis. quam intellige, dum tamen non mutet substantiam originalis scripturæ, per id, quod habetur in l. Sempronius. de lega. ii. Si autem iā tradidit in publicam formam: & tunc si est error manifestus: ut quia caret indictione: uel quia discordat indictio cum annis domini: & tunc potest emendare, quia non censetur in effectu tradidisse: ex quo fic manifestè imperfectum tradidit: & de hoc per Barto. in l. si librarius. ff. de regu. iur. Si uerò non est sic patens, ut fortè: quia dixit die quintò cùm debuerit dicere die sexto, uel errauit in alio, & tunc tunc si uult à seipso corrigere, non potest: quia esset suspectus, sicut testis, qui uariat, ut ff. de testi. l. qui falso. Si autem uult facere authoritate iudicis: & tunc si facit causa cognita, & ad mandatum iudicis, excusatur, nec per hoc incurrrit pœnam falsi. quod tene menti: quia de facto fuit in ciuitate Bononię: secus si sine

causæ

causę cognitione, per l.interlocutio. C. commi. uel epi. Et per hoc apparet partes debuisse citari, quarum interest, per l. in causæ. §. causa cognita. ff. de mino. de quo per Barto. in d.l. si librarius.

Adde, quòd non stabitur solùm asser tioni notarii hoc casu, si confiteatur se errasse, nisi probetur aliud, uel per confessionem partium, uel per testes, secundùm Bald. in d.l. cùm proponeretur. allegata. & in d.l. si librarius. Bal. autem in d.l. cùm proponeretur. allegata dicit, quòd notarius ex suo officio potest suam malā latinitatem corrigere, sine iussu iudicis, quia facit sui officii intellectum, & nemini lędit: quia idē facit ipse, quod ipsa lex. Nam licèt ipse non corrigeret, tamē lex iam correxit, & reduxit ad literę grammaticæ intellectum.

Item nec iudex potest dare contrariā sententiam: frustrà ergo adiretur prætor pro eo, quod est necessariò esse: arg. ff. de condi. insti. l. quę subconditione. §. 1. C. de thesauris. l. i. lib. x. secundùm secundam lecturam l. Imperator. ff. de statu homi. Dicta lex, Imperator. loquitur quando erratur in substantia, uel ęqualitate substantiali, ut quia scribit seruus, ubi debuit scribere liber. Et secundùm hoc not.

6 quòd error scripturæ, † non nocet, & hoc uerum probato errore: sed in dubio statur instrumento. C. de probat. l. cùm precibus. Pone quòd tabellio dixit sic, Petrus corpore sanus, licet mente languens, considerans mortis periculum, uolens decedere testatus, fecit testamentum, in quo &c. nunquid istud instrumētū ualet? & uidetur quòd non, nisi probetur, quòd testator erat sanæ mentis, quia scriptura dicit, mente languens. In contrariū uidetur: quia manifestè apparet error in eo, quod dixit, mente languens, cùm statim sequatur, cōsiderās &c. & illud est uerius, quia ipse suum errorem præcedentē per sequentia correxisset: uidetur arg. ff. de manumis. test. l. Stichus. imò etiam, & quando error est notorius, sine iussu magistratus potest se corrigere: quia notoriū ęquiparatur sententiæ: & quia ipse est ordinarius in officio suo: cùm enim ipse sit ueritatis actor, pōt emendare suā scripturā, præsertim si concordat sententiæ datio cum protocollo, & cum ratione iuris, & uerisimilitudine facti: quia cùm totum redigatur postea ad examen boni uiri, id est, iudicis, ut l. continuus. §. cùm ita. ff. de uerbo. obli. bonus uir cōcordando secū ratione debet habere ratū id, cui lux ueritatis cōsistit: arg. ff. de testi. l. ob carmē. §. fi.

Itē posito, qđ esset necessariū mādatū pretoris: puto qꝺ posset hęc mādare nemine citato: q̄a est pūctus iuris, & de iure nō

7 facti. Etenim † ueritas apparens est probatio probata, non probatio probanda: & ideò non indiget discussione, seu disceptatione fori: nihil enim potest allegari contra: ubi ueritas est notoria. & hoc tenet expressè Cyn. in l. nam ita diuus. ff. de adop. in additione notatorum per Innoc. in c. cùm inter nos. de consuetu. in fi. Si enim est error latens: ut quia cùm debuit scribere liber, scripsit seruus, & instrumentum parti tradidit in forma publica & solenni: tunc suum errorem nō potest corrigere, nisi iudicis mandato, & errore probato, & hoc triplici ratione.

8 Primò quia causa † facti pertinet ad iudicis examē: sed ipse tabellio nō est iudex, maximè in causa sui erroris.

Item quia requiritur partis citatio, & notarius nō habet citādi auctoritatē. facit C. de test. l. hac cōsultissima. C. de lib. causa. l. iubemus. Secūdò, q̄a tabellio functus ē officio suo, cū fecerit id, qđ ē extremū sui officii reddere instrumētū. Tertiò, quia instrumētū redditū pręsumit uerum: ergo quod mutatur, præsumitur falsum per locum à contrariis, sicut in teste: ut in authē. de testib. §. quia uerò. Et nota, quòd præsumitur potius diuersitas temporis, uel loci, quàm præsumatur falsum. ff. de pac. l. iurisgentium. §. quod ferè. Item si posset infringere suam scripturam sic uariando, ergo tolleret ius partis: & quia nec prima nec secunda scriptura teneret: ut l. q falso. ff. de testi. Itē aut scriptura prima est uera: & tunc debet stare in propria firmitate, aut non: ergo notarius deliquit in officio, ergo postea ei non creditur: uno.

no.ff.de eden.l.si quis ex argentariis. §.i. Et de hoc uo.in data sexti libri per Ioan. An. Quando autẽ prętor iubet iussus prętoris habetur pro ueritate.ff.de re iud. l. res. iudicata.

Concludo ergo, ꝙ error facti ambigui nõ possit corrigi, nisi de mandato iudicis competẽtis, & oblato libello super correctione erroris probatoq; errore. Et hoc tenet Spe.in ti.de instr.e di.§. instrumẽtũ. uers.sed nunquid. Et Iacob. de Belui. in authen.de æqualita do.§.i.& Gui.de Cu. & Cyn.in l.Imperator.ff. de statu homi. Sed pone, libellus est oblatus super correctione erroris, & comparuit notarius, confitetur se errasse, nunquid suæ confessioni stetur, & uidetur quòd sic, quia partes elegerunt eum, ut ei staretur. ff.de dote prælega.l.Theopompus.& quia uerbõ notarii est credẽdũ:ut not.i.q vii. cùm uenientibus.sed illud uerum in eo, quod scriptura loquitur, non in eo, quod ipse nuda uoce loquitur: ut no. C. de falsis. l. si
9 quis decurio.uerba † enim scripturæ non censentur uerba notarii, sed partium ambarum, de uerbo, obligatio. l. sciendum. in gloss.

In contrariũ facit, quia est ius quęsitũ parti: argu.l.si partem.§.i.ff. quẽadmodũ serui. amit. & quia commissio partium intelligitur de primo actu.ff. de uerbor. significatio. l. bones. §. hoc sermone. & sic non uidetur sibi commissum.quòd corrigat, sed semel duntaxat faciat. ff. de arb.l.si arbiter. Et si uult corrigere instrumentum circa solennitatem, puta circa diem, & consulem. an authoritate propria possit:& si quidem, si apparet error, puta in indictione, ualet instrumẽtũ, & indictio erronea non nocet:quia trahitur ad ueritatẽ certi tẽporis, id est, anni, mẽsis,& diei, ergo & notarius potest quia idem facit ipse, quod lex. Et hoc dico ut dixit Bald.sequendo Dyn. qui consuluit an indictionis omissio uitiet, non tamen uitiat, si sit in eius computatione erratũ. Alii dicunt non ualere, si est erratũ, quia indictio nõ est posita, ut debuit poni. Sed opinio.Dyn. uerior est, nam maior est de
10 fectus † omissionis, quàm erroris: de liberis & posthumis.l.Titius.§.i.coniuncta. l. Gallus.§.in omnibus.eo.tit. Si uerò error diei non apparet, tunc non potest corrigi, nisi authore iudice, maximè in facto remoto. Nam nedum indiuiduum temporis, id est, dies:sed etiam tempus, id est, mẽsis, & annus: ut no.de diuersis & tempo.præscri.l.in tempore. quia facilè recedunt de memoria nostra:de accusatio.c. qualiter. per Innoc.& ff. de probationib.l. census. & ff. de furtis.l.quidam tabularum. in fine.

11 Et † nota, ꝙ dies, & hora debent poni in instrumẽto, quoniã ratione solius diei, siue horę, potest nasci dubitatio circa id, qđ fit:ut no.in c.si eo tẽpore. de electio. lib.vi.in nouella. Et nota, ꝙ ratione horę, unũ instrumẽtum dicitur prius altero. de solutioni.l.si ex pluribus causis.§.fi. & ibi gl.ordinaria.quã rarò alibi reperies secũdũm Andręam de Pisis.

Ad unum aduerte: quia si sunt duo notarii simul adhibiti, & unus est officio priuatus, ualet tamẽ utrunque instrumentum, propter illum, qui est authenticus. ff. de edendo. l. si quis ex argentariis. §. cogentur. uersicul. idem erit. quod est no. Et sic habes, quòd utilis per-
12 sona † per inutilem non uitiatur. Sed an in contractu in scriptis possit error corrigi mandato iudicis, uidetur quòd non: quia ista noua scriptura non esset eiusdem speciei, nec confitetur contractum in scriptis sed nuncupatiuum. ad hoc facit quod no.Barto. ff.de libe.& posthu.l.Gallus.uersicu.item credendum. In contrarium facit l. cùm proponebatur. ff. de lega. ii. sed certè ibi, non ualet vi scripturæ, sed ui alterius probationis. Sed quid si notarius uult declarando addere: puta dixit, tempore domini Gregorij Papę,& non dixit undecimi, an poterit addendo declarare, & addere undecimi?& uidetur quòd sic.ff.de testamẽ.l. hæredes palam.§.sed si notam.sed ibi, loquitur in domino, hic in scriba. Tamen credo, ꝙ possit, cùm ex anno scripto in instrumento posset comprehendi quotus esset Papa: argu.C. de fideicom.l.uerbum, nolo. & secundũ Bar.in l.i.C. de tab.exhi.si notarius

tarius dederit instrumentum defectiuum poterit pars agere contra eum, ut corrigat, uel ut perfectum det, quia non uide
13 tur dedisse, † qui non perfectum dedit, ut l. ueluti. circa prin. ff. de eden. & l. ubi uers. dolo. eo. ti. Si uerò notarius dicit, q sibi permittatur addere, uel detur habere in instrumento, uel examinentur testes, qualiter factum processit, cùm notarius reddit se incertum, si notarius allegat iustam causam erroris, uel incertitudinis suæ, potest hoc petere, & dicere, puta, si tempore contractus fuerunt multæ cõuentiones, & notarius nihil scri psit propter partium festinantiam: uel si notarius protocollum primum casu perdidit, aliás cùm ipse debeat alios certificare, non possit petere certificari ab aliis: arg. l. prętor. §. penul. & fina. ff. de edendo.

Si uerò quis est damnificatus in aliquo, propterea, quia notarius omisit scribere, tunc notarius ad interesse tenetur, ut l. argentarius. & per totam ipsam leg. ff. de edendo. habebitis tex. no. in l. fin. C. de magistra. conue. facit de susceptorib. & arca. l. i. libro. x. Quando uerò notarius reddit instrumentum, & super instrumento nulla est contentio, nec requiritur aliqua causæ cognitio, quia notarius confitetur, & pars ad quam spectat est certa, unde non est tunc aliquod dubium, sed si emanaret aliqua contentio: quia notarius diceret se aliás reddidisse, & sic non tenetur iterum reddere, uel diceret ad petentem non pertinere, uel diceret instrumentum inualidum, & sic non deberet pubricari, tunc deberet citari pars, quę lę dereaur, cùm hoc faciat causa cognita, ut l. prætor. §. plures. ff. de eden. & l. i. §. quoniam autem. ff. de tabu. exhib. & l. de tabu lis. eo. titu.

Et quando istę contentiones emanant, an debeat plenaria causę cognitio adhiberi: an uerò summaria? Et dic quando que emanat aliqua contentio, cuius decisio parat plenum preiudicium, put a quia tractatur: quia notarius negat se fuisse rogatum, uel negat aliquod capitulũ fuisse expressum: tunc quia ista cognitio parat plenum præiudicium: quia tractatur, an non: tunc contractus fuit celebratus, an non: tunc debet adhiberi plenaria causę cognitio: ut l. si in iudicis nomine. ff. de iudi. & ita intellige l. i. ff de tabul. exhi. ibi, sed si neget. hoc etiam probatur extra de confir. uti. uel inuti. cap. cùm dilecti. ubi petebatur reuocatio priuilegiorum à summo Pontifice: & debet pars citari. Quandoque emanant contentiones, quę non parant plenum præiudicium, ut si dicatur instrumentum redditum esse. & sic de tenore instrumenti non contenditur: puto, quòd ista examinetur summariè: & quandoque sufficit iuris prestatio: ut not. in l. i. ff. quemadmod. testa. aper. facit l. iii. §. ibidem. ff. ad exhibendum. Et nota prædicta, quia quotidiana.

SVMMARIVM.

1 *Error notarij quomodo probetur.*
2 *Testes quot requirantur ad erroris probationem.*
3 *Iuramentum an deferri possit in defectum plene probationis in causa erroris.*
4 *Præsumptio iuris infringitur duobus testibus.*
5 *Instrumento an error alterius instrumenti probetur.*

Restat uidendum qualiter error notarii probetur. Dicit bald. in l. cùm proponeretur. ff. de lega. ii. quòd si notarius coram iudice interrogatus, con-
1 fitetur se errasse, † per hoc non probatur error in præiudicium partis: nisi error probetur per testes, uel indicia. tex. est singul. in d. l. cùm proponeretur. alleg. cum sua gloss. nam talis forma probandi ibi statuitur, si duo instrumenta originalia appareant discrepantia: discrepant in literarum figura, sed non in substantia, tunc talis discrepantia nil operatur. Casus est in cap. dudum. de conuers. coniuga. Si uerò, discrepant in facti substantia, tunc si unum potest trahi ad aliud, tunc ualent, & quod continet plus, trahitur ad minus, quia in pluribus præsumitur

erratum

erratum:ut l. Sempronius. d e lega. ii. Si uerò unum non potest trahi ad aliud, pro pter repugnantiam, & contrarietatem & tunc neutrum ualet C. de fide instrumen. l. scripturæ diuersæ. Et si ultra notarium est unus testis nunquid sufficit ad probandum errorem? dic secundùm Bal. in d. l. cũ proponeretur. quòd uidetur quòd sic: q2 notarius est unus testis. ff. de testa. l. Domitius. C. qui testa. fac. pos. l. hac consultissima. §. fi. & habet contestem: ergo sunt duo testes. Et hoc uerum, nisi plures testes quàm duo requirantur ad substantiam actus. quia tunc similiter requi

2 runtur ad probationem † erroris. ff. de leg. ii. l. cùm proponeretur. In contrarium uidetur: nam in hoc libello ipse notarius est reus: ergo non potest esse testis. Item contra propriam scripturam non potest testificari. C. de non nume. pecu. l. generaliter. in fi. & hoc, est uerius quidquid dicat Bar. in d. l. si librarius.

3 Sed † an poterit deferri sacramẽtum in defectũ plenæ probationis super ista causa erroris: uidetur quòd sic, ex regula generali l. in bonæ fidei. C. de iureiurand. nam nos sumus in bonæ fidei iudicio: quia mandatum est bonæ fidei: sed notarius conuenitur ratione mandati: ut no. ff. de edẽ. l. prętor. §. i. & in auth. de tabel. §. nos autem. igitur &c.

In contrarium uidetur, q̃ nõ stat̃ cõfes sioni notarii: ergo ad quid defertur sacramẽtũ, nisi dicas inter ipsas partes principales. sed puto non deferri, cũ in cõtrariũ sit scriptura non debemus deferre iuramẽtum ex minus ualida probatione: argu. no. C. qui & aduer. quos. l. i. require ergo clarã probationẽ. Et si notarius esset mortuus adhuc require clariorẽ: iuxta no. inst. de inuti. stipu. §. itẽ uerborũ. & l. i. in fin. ff. queãdmodũ testa. ape. per Bar. & no. q̃ instrumẽtũ directè & indirectè reprobatur p duos testes: ut no. in regula, pluralis locutio. per Ioan. Andr. id est, infringitur tabellio, sed pars non potest infringi, nisi per aliam scripturam. ut l. generaliter. al-

4 legata. sed præsumptio † legis potest infringi per duos testes: ut l. iurisgentium. §. quod ferè. ff. de pac. Et si notarius uellet supplere quod dicit omissum in facti causa, non potest nisi de mandato iudicis: quia etiam omittendo est error: & an sit certum necne: debet primò uideri apud iudicem competentem: ut dictum est supra, & secũdùm Bar. in l. si librarius. de re gu. iu. poterit constare de erore, & probabitur, si notarius transcripsit scripturã alterius: tũc produco originale, & error faci liter probatur: ut l. si librarius. allegata. & l. ii. C. de errore aduo. Si uerò scripsit scripturam propriam: & tunc si habet protocollum, probabitur per extensionem pro tocolli: ut in auth. de tabel. §. pœnam. Ex illo uerificatur instrumentum extẽsiuum, & sic uidebitur, an sit erratum in transcribendo: ut d. l. si librarius. Sed posses dicere: quia magis dicitur principale protocollum, quàm instrumentũ publicũ: nonne potuit esse, quòd notarius ab ipso initio confecit instrumentum publicum? responsio, non præsumitur: ut d. §. pen. nam originale retinet notarius apud se, ut aliis edatur cùm opus fuerit. ff. de edẽ l. argentarius. §. i. & ideò ipsi notario non debet dari copia instrumenti: ut l. prætor. §. prohibet. ff. de eden. modo dicit lex, q̃ pars potest petere, ut exhibeatur originale à notario ut uideatur, an instrumentum restitutum per notarium parti plenè contineat omnia, ut l. ueluti. circa princ. ff. de eden. prędicta uera nisi persona notarii esset persona suspecta: ut d. l. argentarius. §. i. & quòd illud, quod remanet apud notarium, præsumatur originale probatur, quia sic est solitum fieri. & probatur per argumentum à solitis, ut l. i. §. i. & §. meritò. ff. ne quid in loco publi. & l. certi condictio. §. si nummos. ff. si cert. petat. Item potest probari per testes scriptos in instrumento, qui ad hoc apponuntur: ut in corpore auth. de instrumẽ. cau. & & fide. §. sed & si instrumenta. & l. i. in fi. ff. quemadmodum. testa. ape.

Sed q̃d si testes dicãt aliter fuisse, quã dictat instrumentũ, seu nõ recordãt̃, qualiter fuerit respõsio, si hoc contingat circa ea, quæ pertinent ad notariũ, ut circa diẽ, & mensem, & similia, & tunc quia cõstat, q̃ est erratum, restat quòd credatur nota

O rio,

rio, ut dictum est. Si uerò hoc contingat circa ea, quæ pertinent ad partes: & tunc notarius non posset corrigere: licet constaret quòd sit erratum, non tamen scit notarius, quid habeat ponere, ut est dictum. Item potest probari per præsentes, & alios, qui fuerunt mediatores inter partes sic contrahentes: ut in authē. de instrumen.cau.& fi.§. si uerò moriantur.uersicu.in his.in glos. quę incipit, ad numerationem. & puto quòd sufficeret dictum unius testis cum notario, quia remanent duo: ut dicto.uersi. in his. Dicit Fede. de Se. consilio cclxxviij. quòd non creditur notario, nisi in his quæ pertinent ad suum officium, & si in his quę non pertinent ad officium suum falsum scribat, tunc non dicitur instrumentum falsum. Si uerò hoc contingat circa ea, quę pertinent ad partes, tunc notarius nō posset corrigere: quia licet constaret, quòd sit erratum, non tamen scit notarius, quod habeat ponere, ut est dictum.

Item potest probari quandoque error per ipsos facientes: ut si quædam uniuersitas fecit syndicum, uel alium cōtractum: homines dictę ciuitatis seu uniuersitatis poterunt probare sic fuisse, uel non fuisse tunc actum, uel etiam si esset aliquid, quòd nulli fieret præiudicium: ut si testator ad huc uiuens dixit notarium in suo

5 testamento errasse. Sed† an per unum instrumentum probetur error alterius, si sunt scripta manu eiusdē notarij: & uidequòd sic ut l. Sempronius.ff. de lega.ij. sed ibi loquitur in scriptura testatoris, quæ caret omni suspicione falsitatis: secus ergo uidetur in scriptura notarij. C. de fide instrumen.l. scripturæ. Solutio, si est repugnantia, neutra ualet: sed si in una est plus, quàm in alia, aut illud plus potest reduci ad minus, ut in summis, ualet in minori summa: argu.ff.de arbi.l. diem proferre.§.si plures. Aut non potest reduci, ut quia una scriptura est plenior, quàm altera: quia cōtinet plura capitula: & tunc pleniori scripturæ stabo: argu.ff.de hære. insti.l.si ita stipulatus fuerit Titius. Nam una scriptura suppletur per aliam.ff.de ed en.l. si quis ex argentarijs.§. si initium tabularum. secundùm Bald. qui ita dicit in d l cùm proponeretur. allegata. quę dicit ibidem, quòd si unum instrumentum est protocollum, & aliud exemplum & uariant, debere stari protocollo originali: ut in auth. si quis in aliquo documento. C. de eden. & probatur error: ut habetur in l. errores. C. de erro. aduoca. Et quæ sunt, seu dicantur capitula diuersa: dic per Barto. in l. Aurelius.§ idem quæsijt.ff. de liber.lega. & per Innocen. in cap. fraternitatis. de hæreticis. Ange. autem in l. errore. C. de testa. dicit, quòd error notarij probatur multum faciliter, scilicet, per testes, qui dicunt se interfuisse actui, & qui dicunt, quòd actus sit aliter celebratus, quàm scriptus.

SVMMARIVM.

1 *Error tabellionis an vitiet testamentum.*
2 *Fideicommissum an probetur coniecturis.*
3 *Testes in testamentis, & codicillis quot requirantur.*
4 *Mens hominis nemini nota, nisi Deo.*
5 *Voluntas hominum verbis probatur.*
6 *Testis vnus an faciat indicium.*
7 *Legatum, an per inimicitias reuocari possit.*
8 *Error in corpore, per quos testes probetur.*
9 *Forma deficiente actus non coadiuuatur.*
10 *Omittendum nihil est in sententia.*
11 *Error non potest probari, quin non probetur veritas.*
12 *Probatur facilius aliquid supra, uel præter scripturam, quàm cōtra ipsius tenorem.*
13 *Scriptura est de substantia testamenti.*

Sequitur qualiter probatur error in ultimis uoluntatibus. & dicit Iaco. Bru. in l. errore. C. de testa. q error tabellionis nō uitiat testamentū: sed dic, quòd

1 aut sunt omissa substantialia: & † tunc uitiatur testamentum, siue hoc omittat testator, siue tabellio: ut l.i.§.sin autem. ff. de hære. institu. & l. Titia cum testamento. ff. de lega. ii. Aut omittuntur accidentia: & tunc siue omitantur à tabellione, siue à testatore, non uitiatur testamentum: uerum quando omittuntur substantialia errore tabellionis, si pro

batur

batur quòd testator expressit substantialia: & tabellio omisit, non uitiatur testamentum: ut l. errore. C. de testamẽtis. aut omittuntur solennia, & uitiatur testamentum: ut l. fi. C. de iure codicil. secundum eundem Iaco. in l. ambiguitas. C. de testamen. Bald. uerò in l. cum proponeretur. ff. de leg. ii. dicit, quòd fideicommissum, seu ultima uoluntas probatur, & probari potest ex † coniecturis: & quæ sint istæ coniecturæ. gloss. in l. cum proponeretur. dicit, quòd si testator primò dixit se uelle substituere: & posteà dixit se per errorem omisisse, hoc sufficere. Itẽ sufficit ad probandum, si hoc enunciatiuè scripsit in testamento: ut in text. d. l. cum proponeretur. Et aduerte, quia testator antequã ueniret ad testandum, dixit se uelle substituere, & posteà non substituit, quòd tunc præsumitur per errorem omisisse. Sed per quot testes hoc debeat probari? Gl. dicit in d. l. cum proponeretur. quòd per septem testes in testamento; † in codicillis per quinque. Contra hoc uidetur l. hæredes palam. §. sed si notam. de testamen. ubi dicit, quòd sufficit probare per duos testes. Distingue, quandoque quis uult probare dispositionem directò, uel per coniecturas: aut uoluntas est certa sed est erratum in qualitate, siue in quantitate.

2 (margin, at "potest ex † coniecturis")

3 (margin, at "septem testes in testamento")

Primo casu tunc oportet quòd probetur per septem testes in testamento: & quinque in codicillis: ut l. fin. C. de codicil. & ita loquitur gloss. ii. & fin. in l. cum proponeretur. allega.

Secundo casu sufficit per minorem numerum testium probari: ut dicto §. sed si notam. Idem not. Bald. in l. quoties. §. sed si non in corpore. idem dicit in effectu. ubi dicit, per quot autem testes probatur error: dic, quòd aut loquimur in substantialibus, & requiruntur tot testes ad probandum errorem, quot requiruntur ad essentiam actus: ut dicta l. cum proponeretur. & ibi glo. Aut loquimur de errore probando in circunstãtiis, & coherẽtiis, seu demõstrationibus: tunc sufficiunt duo testes. ff. de testamẽ. l. hæredes palã. §. sed si notã. Ange. autem in l. errore. C. de testamentis dicit, si dicamus testatorẽ errasse, probatio huius erroris est difficilis: ratio est q a eius uoluntas est mutabilis, & uariabilis usque ad mortem: quis ergo scire poterit, quòd testator errauit, cũ

4 mens † hominis nulli sit nota, nisi Deo, & ei de cuius mẽte tractatur: inst. de actio. §. alii. in glo. magna. Tu habes articulares, q tunc cum testator ad testandũ se parauit, dixit, & in chartulam suam fortè redegit de manu propria, quomodo uolebat instituere Titium, & ex tanta parte, uel ei legare tantum, uel talem rem, uel eum instituere solum in certa parte, uel dixit se uelle legare centum in scriptis, seu ducenta uel econtra. Hoc enim probato, quòd cũ se ad testandum parauit, dixit unum, & incontinenti dixi aliud: & ita reperitur scriptum præsumitur hic error fuisse. nam non præsumitur uoluntatem tam citò mutasse. ff. de condit. & demonstrationi. l. nã ad ea ff. de lega. iii. l. fideicommiss. §. si rẽ. & quòd per hoc probatur qualis fuerit intentio hominum: Ponit glo. in l. Fulcinius. §. quid sit latitare. ff. quibus ex cau. in pos. ea. ff. de do. excep. l. apud Celsum. in princ. Voluntas enim † hominum per

5 uerba probatur: ut l Labeo. ff. de supel. leg. & secundum Bal. in l. cùm proponeretur. alleg. dic, quòd debet credi soli testatori, qui dicit se errasse in testamẽto suo & similiter debet credi contrahentibus, si ambo asserunt se errasse: nec est opus alia probatione erroris.

Et dicit ibi Bal. quòd in contractibus, & maleficijs indicium debet probari per duos testes. In testamentis inter liberos per duos testes: ut l. fi. C. fa. ercis. & ibi glo. & in c. sicut. de simonia. In testamentis inter extraneos per septem testes. In codicillis per quinque. Idem ergo numerus testium requiritur, in probandis indicijs, qui requiritur in probatione ueritatis. quod est no. Et si dicat, unus testis facit indicium: ut l. Theopompus. de dote prælegata. ff. de quæstio. l. maritus. Respõsio, illud est uerum, ubi certus numerus testium non requiratur de solennitate: ut C. de testibus. l. si unus. & ubi testis deponit, super ueritate: sed si deponit, super

6 indicio † unus testis non facit indicium &

ita dicunt doctores, & est menti tenendum.

Sed an ista indicia seu coniecturæ possint probari per testes non rogatos, hoc est, an error testamenti possit probari per testes non rogatos. Et dic aut probatio erroris includit aliquid dispositiuum, & non potest probari nisi per testes rogatos. Non enim potest probari error, nisi probetur ueritatem aliter se habere: sed ueritas testamenti requirit septem testes rogatos, ut institut. de testamentis. §. testes. Facit tex. in l. i. in fin. quemadmodum testamenta aperiātur & institu. de inutilibus stipulationibus. §. item uerborum. Aut probatio erroris non consistit in actu dispositiuo, sed in actu enunciatiuo, tunc fortè potest probari per testes non rogatos. Contrarium credit ibi Bald. quia uerba enunciatiua concludunt eundem effectum cum uerbis dispositiuis: de hoc est plenè dictum in clausula, dedit, donauit Titio, &c. Et dic secūdùm Bal. in l. cùm proponeretur. allegat. q̃ ille dicitur errare, qui omittit ponere, quod debuit ponere, & non debuit omittere.

Sed uidetur q̃ talis omissio facta p̄ testantem uitiet eius dispositionē: ut l. ambiguitates. C. de testamen. & l. sed & si alii. ff. de usufru. legato. Sed dic, q̃ aut omittit aliquid in scriptura, sed nō in prolatione uerborū, & non uitiat, ut in l. cùm proponeretur. allegata. secūdū intellectū Azon. ibi in glos. Aut omittitur in utroque, scilicet, in ꝓlatione uerborū & in scriptura, & tunc refert. Aut omittitur in prolatione uerborū, dispositiua & enūciatiua, & tunc habetur pro omisso: ut d. l. ambuiguitates. Aut in dispositiua, sed non in enūciatiua: & non habetur pro omisso: ut d. l. cùm proponeretur. secundùm intellectum Ioan. & sic secundùm istam distinctionem intellige multas opiniones.

Sed circa hunc passum qualiter error scribentis, seu testantis probetur, aliqui docto. Moderni dixerunt, quòd gloss. hic posuit: ut est dictum in dicta l. cùm proponeretur. & Bald. in l. errore. C. de testament. ubi dicit, quòd aut loquitur de extrinsecis à uoluntate testatoris. Aut de pertinentibus ad substantiam testamenti: & tunc aut circa certitudinem, aut circa aliam uerisimilem supletionem. Primo casu dicit Bal. puto, quia institutus, uel legatarius non sit capax, uel quòd inimicitiæ interuenerunt inter testatorem, uel legatariū, uel hæredem, & tunc sufficiunt duo testes hoc probantes.

Super hoc aduerte, quia Bartol. sequendo Dyn. in l. hæredes palam. §. sed si notam. ff. de testa. dicit, quòd requirunt septem uel quinque testes:
7 quia per inimicitias reuocatur legatum. Vnde eadem solennitas requiritur in tali probatione inimicitiarum, sicut in reuocatione. Sed uidetur uerius dictum Bald. in l. errore. allegat. quia inimicitiæ non inducunt reuocationem ipso iure legati, sed faciunt legatarium indignum, & ope exceptionis repellendum: ut l. cùm quidam indignum. & in l. si inimicitiæ. ff. de his qui. ut indign. Vnde non requiritur illa solennitas: quia non tractamus de reuocatione ipso iure, sed de indignitate causanda. Secundò patet, quia per alienationem rei legatæ, si fit ex uoluntate, reuocatur legatum: ut l. fideicommissa. § si rem. ff. de lega. iii. & tamen nemo diceret requiri ultra duos testes ad probandum illam alienationem. & maximè pro Bald. faciunt dicta per Bar. in l. in quæstionibus ff. ad leg. Iul. maiest. & per Bal. in auth. si dicatur. in fi. C. de testi. & in l. i. C. de rebus credit. Adde dicta per Bar. in l. solent. ff. de alimen. & ciba. facit etiam quod habetur per glo. in l. cùm probatio. ff. de probat. iuncta glo. in l. fi. ff. fami. ercisc.

Ex quibus omnibus allegationibus ostenditur, quòd non eadem qualitas, & forma probationis requiritur in circunstātiis, uel in aliquo, quod non ipsum, de quo principaliter quæritur: sed est quoddā medium, p̄ qd̄ fortè peruenit ad illud: ut patet in dictis locis: & uide in allegationibus Lapi, allegatione lix. & hoc cū tractamus de extrinsecis. Ad testamentū subdebat Bald. in his quæ concernūt substantiā, uel certitudinem

certitudinem, uel uerisimilem aliquam suppletionem. Primo casu dicit ipse, loquitur l. cū n proponeretur. allegata. Secūdo casu de certitudine loquitur, qđ dicitur in l. hæredes palam §. i. ff. de testamentis. tertiò casu loquitur Pet. & Cy. in l. errore. C. de testamen.

Hæc sunt uerba Bal. dubia: tamen ideò † uidetur sic posse dici, q ibi uolumus q in testamēto, uel alia ultima uoluntate intelligatur id quod non est scriptum, uel dictum aliquo modo, si errauit testator, quod intendebat dicere, uel scribere: & tunc ita intelligitur gloss. no. in l. cùm proponeretur. allegata. quòd ex præcedentibus & sequentibus probatis per septem testes probatur ille error: & substitutio reciproca ibi habet effectum: nec sufficerent quæ ante dixit, nisi & post dixisset in terminis illius gloss. ut dicunt docto. quam gloss. intelligas cum tractamus de alio dispositio, quàm de propria institutione heredis, nam de ipsa institutione uidetur attendendum: an ita probatiò per septem testes per se sufficeret; & formam haberet ad testamentum ex ea ualeret: aliter autem ut ualeat tanquàm ut illud medium testam. non uidetur in institutione hæredis dici posse, per l. iubemus. C. de testament. sed in his quæ expressionem talem non requirunt, illud testamentum mediū probatis ante, & post quæ probantur ibi, ipsum est, quod habet ualiditatē respectu illius substitutionis reciprocæ, inspecto quod uoluit testator, & non inspecto errore suo, quia omisit, ita uidetur intelligendū qđ ibi dicitur. Et adde ad id quod Bal. dicit in l. quoties. in princip. ff. de heredib. instit. quòd ubi est error † in corpore, debet probari per septem testes: sed ubi in nomine proprio, sufficit per duos. Et hoc nota ad ea quæ habentur in l. si in nomine. C. de testa. & intellige probato errore in corpore ualere illud, quod uoluit: non illud, quod faciendo errauit. & hoc quia dispositio non erat ualida: ideo requiruntur septem testes ad ualidandum, & intelligēdū quod nō est expressū; uel ad mutandum, quod est expressum.

Ista est conclusio uera de mēte Bar. in d. l. heredes palā. in §. i. allegato. & melius in l. qui ex liberis. §. testamento. ff. de bo. possess. secundùm tabu. & idem in l. i. C. de codicil. Sed ubi tractatur de aliquo ualido disposito confirmando, uel declarando, uel interpretando, uel corrigendo, eo modo tamen cùm defectus non erit tantus qui inualidaret: ut in errore proprii nominis & tunc in omnibus his casibus sufficiunt duo testes, nam & generale est hoc, quòd non requiritur eadē solēnitas in declarādo, uel interpretādo actū qui requiritur in faciendo: ideo iudex sententiam suam ex interuallo declarauit: ut l. ab executore. de ann. quam mutare non posset ut l. Paulus. ff. de re iudic. libellus posset declarari post litem contestatam: arg. l. Pomponius scribit, si frumentum. §. fi. ff. de rei uend. ibi gloss. quod non posset corrigere, secundùm ea, quæ habentur in l. edita C. de eden. Testis et declarat dictum suum sine nouo iuramento secundùm Innoc. in c. cum clamor. de testi. & sic, de similibus: unde in proposito ad talem declarationem, uel interpretationem ualent coniecturæ, & per duos testes probatę. Item etiam intellige, q sufficerent uerba præcedentia, uel sequentia tantum in istis terminis arg. l. qui filiabus. & l. si seruus plurium §. i. ff. de le. i. nec habet locū, quod dicitur in l. cùm proponeretur. in gl. quę loquit in superioribus terminis etiā de tali interpretatione, uel coiecturis, uel acc... aliis habetur in l. reos. §. cùm in tabulis. ff. de duobus reis. & in l. iurisgētiū §. quod ferè. ff. de pac. & ideò illud quod dicit Bal. in l. cū propone retur. alleg. quòd indiciū in ultimis uoluntatibus, debet probari p quinque testes, nisi inter liberos. non est uerū dictū, nisi intelligatur dūtaxat de eo probādo, quod non apparet dictum, uel scriptum. & sic nō tractatur de interpretatione, uel declaratione ualidæ uoluntatis: quia tunc sufficiunt duo testes: ut supra est dictum.

Et erit dubitatio una an requiratur q illi septem testes sint rogati: de quo supra est dictum per Bald. Ange. uerò in l. quoties. ff. de hęred. inst. p illum tex. dicit, q

licet actus in scriptis requiritur fieri, tamen potest probari error, quando aliter est scriptum, quàm fuerit dictum, uel conceptum, hoc est, negatiuè, ubi debebit affirmatiuè, uel. econtrà: uel ubi debebat fieri de centum, est confecta confessio de ducentis uel econuersò: tenet probato isto errore, tenet et actus in scriptis, & corrigitur: quod est mirabilissimū. tñ uideo probari per illum tex. qui non potest esse, q non loquatur in testamento etiam in scriptis.

Non obstat dicto Angeli illud, quod dicitur in l. contractus. C. de fide. instr. ut suprà dictum fuit. Nam ubi deficit for-
9 ma, † quę non est seruata in actu in scriptis, non potest coadiuuari, nisi quatenus est scriptum, sed quando est erratum, ut nunc est dictum, tunc secus. Sic secundùm eum singulariter per illum tex. l. quoties. cui aliter nō uidet respōsū, pro hoc dicto Ange. facit, quòd maior est defectus formę omissæ, uel maior est difficultas subaddere id, quod penitus est omissum, quam sit defectus formę utiosæ positæ, uel quàm sit difficultas mutare de eo, quod est erratum ad id, quod est in uerò intellectu. ut aliàs dicebat Bal. in omissione iurisdictionis, uel in mala positione eius, quia primo casu inualidum est instrumentum, secundo non. Et de mutatione & de aliquo ad aliquid, quod non est de non ente ad ens, unde glo. in l. Iulianus. ff. qui satisd. cog. & ideo si dictū esset per testatorem, Titius, & esset omissum dicere per errorem, hęres esto, non poterit suppleri, hæres esto, & tamen poterit mutari, secundùm d. l. quoties. in princ. allegata. & dicit ibi Ange. dicta per eum esse utilia ad sententiam. & non dicis plus. ibi. uult dicere, no. quòd si in sententia, quæ debet ferri in scriptis, ut in c. fi. de iudi. lib. vi. & l. ii. C. de senten. ex breuiculo recitā. sit erratum eo modo, quo nūc est dictum per Ang. potest corrigi, secundùm eum, & ualeret: quod est mirabile, si esset uerū & si sit omissa solennitas, uel forma, puta uerbū, condēno, uel absoluo, uitietur penitus, si nō est æquipollēs uerbū, Hoc bene est uerum, ut l. pręses. C. de sentē. ubi Bar. dicit q lata sententia absolutoria, absoluimus reum, & uictum uicto ri in expensis, & non dicit plus: dicit Bar. q nō uidetur condemnatus in expensis, cùm omiserit uerbū, condēnamus, nec potest repeti ex præcedētibus in istis terminis: sed si dixisset condēnamus reum, & uictum uictori in expensis, intelligeretur repetitum, condemnamus, & ualeret: sed nō ita in absolutione.

Nō obstat l. i. § finaute. de hæredi. insti tu. & l. errore. C. de test. & l. uerbū, uolo, C. de fideicom. Nam in ultimis uoluntatibus bene suppletur propter fragillitatem mentis testatoris: ut l. hac consulti sima. §. aut cum humana. C. qui testa. fa. poss. nō, sic in sententia, in qua iudex debet esse
10 aduertens nihil omittere † de rigorositate, & de forma. & idem Bart. in d. §. finau tem. allegato. In aliquibus lecturis. aliter uidetur loqui in hoc passu, & uariare: ut refert Imol. in l. iudex postquàm ff. de re iud. conando seruare æquiorem partem, quod ualeat dicta sententia condemnatoria expensarum tanquam interlocutoria, que non debet scripti recitatione proferri: & ideò potest suppleri ad eā plus quàm ad diffinitiuā, ut suprà dictum est.

Quæsiuit Bald an error in testamentis posset probari per duos testes: & dic secū dùm eum in l. errore. C. de test. quòd uidetur quòd non: quia in testamentis requirūtur plures testes ad probandū sic fa
11 ctum testamentum: sed error nō pōt probari, quin probet ueritas cōtraria errori: hoc pbat ff. de leg. ii. l. cùm proponeret, Itē eadem est disciplina contrariorum, & eadem est regula probandi. C. de non nu. pe. l. generaliter. ergo quemadmodum est probanda ueritas, ita est probādus error. In contrarium uidetur, quòd error in tępore, uel in confinibus, uel nomine uidetur posse probari per duos testes. ff. de tę sta. l. hęredes palā. § sed si notā. Itē amicitia, & inimicitia possunt probari per duos testes, & tamen testamētū inde depēdet: ut l. si quis seruū. §. inter duos. ff. de leg. ii. & ff. de adimē. leg. l. iii. in fi. cū similibus. Solue, dicit hic Cy. ut dicit Bald. q error pōt probari p duos testes secundùm, Pe.

Tu

Tu dic q quædã sunt probationes extrinsecæ, nõ ex testamento uenientes, ut q aliquis sit inimicus, uel spurius, uel alio mõdo nõ capax:& ista probata per duos testes infringũt testamẽtũ.ut C.de testa. l.neq;.& ecõtra si probaret capacitas, uel amicitia p duos testes, coadiuuaret testa mẽtũ:de leg i.l.Lucius.§.fi.ff. de proba. l. ab ea parte.& ff.de testib.l. ubi numerus. Quædã sunt probationes, quę debẽt fieri de ipso testamẽto: & tũc refert, aut circa substantia testamenti, aut circa certitudinẽ:aut circa aliquam uerisimilẽ suppletionẽ. Primo casu loquitur l.cùm propone ref.cũ sua gl.allegata. Secũdo casu loquif Cy.in l errore.allegata.&Pe & est ratio:
12 qa facilius aliquid probaf suprà scripturã uel præter scripturam, quàm contra ipsius tenorem:ut no. C.de contrahend. stipul.l.optimam.per Cy.& ff.de duo.reis.l. reos.§.cùm in tabulis.in gl.nisi aliis. & ff. de pac.l.iurisgẽtium.§.quod ferè. Itẽ facilius probanf adminicula, quàm ipsum principale dispositũ, cùm in adminiculis, & cohærentiis probãdis sufficiunt coniecturæ: ut ff.de rebus du.l.i.de legat.i.l. si seruus plurium.§.fi.

Eodẽ modo, si probatio nõ tẽdit ad pbãdũ testamẽtũ, nec cõcernit factũ testatoris, sed factũ tabellionis:ut qa uolo probare, q tabellio errauit à die cõscripti instrumẽti:qa scripsit prius, uel posterius, q deberet, q hoc põt infringi, & probari p duos testes: quia hoc potest examinari seorsum à principali, unde non est eiusdem naturę. Et sic intellig. quod no. in l.errore.allegata.per Cyn.& Pet.& ff.pe regu. iuris l.si librarius. & l.i. in fi.quemadmo. testa ape. Si autem probaf error per testes puta quia dixit testator, hæres esto, tamen non est scriptum. Dic secundùm Nico.de Matta.q aut testamẽtũ est nũciatiuũ, & tũc ualet:quia ibi scriptura nõ est de substãtia testamẽti:sed ad solã probationẽ fit:& ideò, talis error scripturæ nõ nocet, cũ testatorẽ cõstet nuncupasse. & sic cõpleuisse perfectè ea, quæ ipse debuit ad substãtiã testamẽti:arg.ff.de pign. l.cõtrahif.& de pac.l.pactũ.& l.errore.al leg.& de leg.ii.l.cũ proponeref.ff.de hæred.inst.l.i §. ergo & si ita. Aut est testamentũ in scriptis.& tunc credo q non ua-
13 leat:quia cùm scriptura sit de substãtia, oportet hęredem institutum esse scriptũ: quia institutio caput est testamenti, adeò quòd sine ea nullum testamẽtum esse potest.ff.de his quę in testa.dele.l.proximè. & debet per ipsam scripturam exprimi: ut ff.de codicil l.fi.& pro hoc.C. de arbi. l.ne in arbitris. §. finautem in scriptura. Sed ubi testator tantam institutionis partem in scriptura exprimit, quod ex ipsa scriptura colligi potest à parte tota, licet aliquod uerbum desit in scriptura, tunc ualet. Ideò quòd lex intelligit in nuncupando non fuisse defectum, & defectum scripturæ intelligit, quasi non fuisse defectum, cùm per illud, quod est scriptum, appareat intentio dicentis: ut in exemplo suprà posito: ut l. i.§.finautem.& l.quoties.ff.de hære.insti. In legatis autem, & fideicommissis, quæ probantur dicta: licet sit in eis substantia testamenti: est tamen in eis substantia legati ipsius.

Vnde puto, dicit Bald.eandem distinctionem habere locum per prædictas rationes. Sed in errore commisso in sententia:puta, quia dixit iudex, condemno, & non est scriptum. Respon.cum sentẽtia sit ferenda in scriptis, scriptura sit de substantia pronunciationis. C. de senten. ex breui. reci. l. ij. in fi. puto ibi eandem distinctionem adhibendam, quam dixi in testamento in scriptis, & idem puto in quolibet actu, in quo ad eius substantiam requiritur scriptura: ubi autem scriptura fit ad solam probationem: tunc dico idem, quod dixi in testamento sine scriptis, secundùm Nico. de Matta. Et dicit Bald.in d.l. quties in princi.de hære.insti.quòd error cõsanguinitatis uitiat institutionem, ut credebam te fratrem meum, cùm esses partus suppositus: ideo te substitui, & dicit glo.quod non ualet:ut l.si pater.& l.nec apud.C.de hęred.insti.& l.eã quã C.de fideicom. & hoc quando constat de errore. In dubio dic.quòd si exprimaf causa, quę si uera esset, haberet eũ notoriè instituere:ut, filium

meum Titium hæredem instituo, & tunc præsumitur causa finalis, quę si uera est, tenet, aliàs non. Et hoc uidetur dicere gloss. interlinearis in dicta l. si pater. & nil allegat, & potest allegare. C. de pact. l. si eũ te. secundùm Cyn. Ego dico, quòd non solùm si causa impor tabit necessitatem: sed etiam si importabit minimam affectionem, presumitur causa finalis: ut in exemplo supra posito, quãdo erratur in fraternitate. Casus est, in l. nec apud. & ad hoc facit ff. de pact. l. tale pactum. §. si. quod ibi no.

SUMMARIUM.

1 *Error in nomine proprio an possit uitiare legatum, & alios actus.*
2 *Qualitas rei potius aliquando attenditur, quã nomen proprium.*
3 *Verba appellatiua quid importent.*
4 *Errare an idem sit in nominibus appellatiuis quod in proprijs.*
5 *Error in nomine proprio an uitiet depositum.*
6 *Corruptio nominis apellatiui quid significet.*
7 *Nomen suum proprium & filiorum ignorat, nemo.*
8 *Error in syllaba an noceat.*

NUnc uideamus de errore nominis proprii, uel appellatiui. Et secundũ Ioa. de Imo. in l. si quis in fundi uo
1 cabulo. de lega. i. Error † in nomine proprio non habet uitiare legatum, ut l. si quis in nomine. C. de testam. & §. si quis in nomine. inst. de lega. Idem si sit error in cõfinibus. l. patronus. §. i. & ii. ff. de lega. iii. no. in l. forma. ff. de censi. idem si sit error in patria uel parochia. ut d. l. patronus. §. i. & ij. Nec obst. cap. significantes. de rescriptis. de quo Bal. in d. l. si quis in fundi uocabulo. opponit, & non soluit: de quo die per Ioan. Andr. in nouella super tex. quia non cõstabat ibi de mẽte. Error uerò in nomine appellatiuo, habet uitiare: ut d. l. si quis in fundi uocabulo. nisi fortè res esset præsens: ut est. gloss. singularis in l. quę extrinsecus. ff. de uerb. ob. uel nisi cõsuetudo loquẽdi excusaret eũ: ut l. Labeo. §. in Tubero. ff. de supel. leg. nisi esset aliqua conformitas, & nõ omnimoda dissimilitudo: ut l. librorũ §. quod tamen Cassius. de leg. iij. uel nisi cõstaret de mente, & de substantia corporis per protestationem præambulam corporis: ut tangit gloss. in dicta. l. si quis in fundi uocabulo allegata in gloss. super uerbo, uocabulo. & ex glo ii circa finem eiusdem in dicta l. si quis in fundi uocabulo.

No. q. ubi discordat nomen cum finibus, uel cum rei qualitate, potius attendũ
2 tur fines, uel rei † qualitas, quàm nomen proprium: de quo in l. demonstratio. ff. de condi. & demon.

Item ex eadem gloss. no. quòd qualitas rei inserta operatur id, quod appositio finium. Et per hoc infertur, quòd si aliquis accusat aliquem de uulnere commisso in palatio dominorum, non est necesse, quòd apponantur fines ipsius palatii, cùm propter qualitatem expressam res satis reddatur certa, & ideò non eget alia demonstratione. l. i. in fin. ff. de dote præle. & l. cùm sermo. cum ibi no. ff. de contrahen. emptio. & per hoc limitatur l. libellorũ. ff. de accu.

Itẽ ex gl. iii. in d. l. si quis in fundi. in fin. no. secundùm Ang. ibi, quòd licèt possit ad fundum, uel pratum reduci, uel ad terram aratoriam, tamen censetur diuersa in substantia: & ideò error habet uitiare. quod no. Et secundùm Bart. in d. l. si quis in fundi uocabulo error proprii nominis non uitiat actus inter uiuos, nec in ultima uoluntate secũdùm gl. in d. l. si quis in fundi uocabulo. secundùm concordantias, quas allegat. Non enim uitiat stipulationem: ut l. si quis in nomine. ff. de uer. ob nec heredis institutio: ut l. si quis in nomine. C. de testa nec iudicium: ut l. Pomponius scribit, si frumentum. ff. de rei uendi.

Et an si constet de uoluntate testatoris, qui in nomine appellatiuo errauit, an uitiet: glo. in l si quis in fundi. uidetur contradicere sibi, unde eam, ut declares gl. dic, aut constat testatorem

erraſſe in nomine appellatiuo tacitè, uel apparent aliqua indicia: puta, quia antè dixit ſe aliquid uelle legare: & tunc nihilominus legatum non uitiatur: ut in princi. dicte gloſ. ita loquitur glo. in d. l. ſi quis in fundi alleg. Ratio: quia nomina †appellatiua ſunt ita communia, quòd lex non præſumit aliquem erraſſe, & hoc ex aliquibus indicijs. Sicuti enim ſtultum eſt errare in nomine ſuo propriomet: ut l. fin. C. de here. inſti. ita quodammodo in nomine appellatiuo: fallit propter conformitatem nominum. ut l. liberorum. §. quod tamen Caſsius. ff. de leg. iii. Fallit ſi ex cõmuni uſu loquendi aliter appellaretur: ut l. Labeo uerſicu. ſicut hoc mirum. de ſupel. lega. Si uerò, conſtat teſtatorem expreſsè uoluiſſe nominare equum, pro mulo tunc ualeret legatum. & ita loquitur ſecunda pars dictæ gloſ. Idem ſi res eſſet præſens, & eam teſtator digito demonſtraret, ſub alio tamen nomine appellatiuo, ſi diceret hunc equum tibi lego, cum eſſet bos. l. quæ extrinſecus. cum glo ff. de uerb. obliga. Et ſi erretur in nominibus adiectiuis: ut ſi dixit album, cum eſſet nigrum, ſecundum gloſ. in d. l. ſi quis in fundi. eſt idem quod in nominibus† proprijs. & uidetur tex. in l. fin. ff. de reb. dub. Et probatur, quòd errauit in nomine proprio, ſi poſuit confines, uel aliquam demonſtrationem: ut quia dixit oliuetum, quod eſt contiguum alteri fundo teſtatoris, qui non habebat illud nomen. Vide gloſſ. in dicta l ſi quis in fundi uocabulo. de qua ſingulariter not. quòd ſi fines concordant, uel qualitas fundi eſt re de qua agimus, illud magis inſpicitur, quàm uocabulum loci, ſeu fundi. de quo p Bar. in l. demonſtratio. ff. de conditio. & demonſtratio.

Error autem in corpore, ſi teſtator ante factum teſtamentum conferens cum aliquibus dixit, ꝙ uolebat uel intendebat legare, ſi poſtea aliud ponit, probatur, ꝙ errauit in corpore ex præcedentibus uerbis dictis hoc ſenſit glo. in l ſi quis in fundi allegata. cum dicit intendebat &c probatur ff. de hæred. inſti. l. quoties. § i. & ii. Ange. autem in l. ſi quis in nomine. C. de

teſta. dicit, quòd error in nomine non uitiat diſpoſitionem: ut l. ſi quis in nomine. allegata. Intellige cum erratur in nomine proprio, ſecus in appellatiuo: ut l. ſi quis in fundi uocabulo allega. de lega. i. ſaluo niſi inter nomina appellatiua habeant uicinitatem quandam: exemplum, in l. librorum. § quod tamen Caſsius. de legatis. iii Et ſaluo niſi præſentia rei cum demonſtratione digito facta talem excludat errorem. Exemplum, ſi dico, promitto tibi bouem hunc, cum ſit aſinus in præſentia conſtitutus, gloſ. eſt in l. quæ extrinſecus. ff. de uerborum obligationib. Error uerò ſyllabæ, non uitiat diſpoſitionem: ut l. qui habebat ff de manumiſ. teſtamen. imò nec reddit ambiguam: ut in præal l. Fallit ſi per errorem ſyllabæ reſultat mala latinitas in reſcriptis emanantibus a cancellaria Papę uel principis: q a per multas manus diſcurrunt, non eſt uериſimile cancellarium dimiſiſſe exire de cancellaria, & ideo præſumitur falſum: de reſcriptis. c. ad audientiam per Barto. Error in confinibus, uel nomine regionis non uitiat diſpoſitionem, dummodo conſtet de corpore: de cenſi l. forma. de legatis iii. l. patronus. §. i. & ii.

Quid ergo erit, ſi quis legat fundum, qui uocatur campus de Piro ſituatum in pertinentijs uillæ Maleti, qui laborabatur per talem uillicum, ſi in illis pertinentijs nõ reperitur: ſed bene inuenitur cãpus eiuſdẽ nominis, & ab eodẽ uillico laboratur utrum ſtabitur denominationi regionis, uel uillæ? an uerò præponderat identitas nominis eiuſdem fundi? Et dic, quòd concurrentia iſtorum duorum præualet: & ideo fundus debetur. Si autem dicta duo non concurrent. ſed unum tantum, puta nomen fundi: ſed nomen regionis non, tunc præualet regionis nominatio, & non debetur fundus: niſi legatarius doceat teſtatorẽ, de ipſo fundo ſcripſiſſe in coniunctione dictorum duorum: ut l patronus §. i. & ii. allegato. Et attende, quia uerum eſt non attendi nominationem regionis in caſu quodam, quando regiones ſunt contiguę: nam ſi eſſent minus diſcontiguæ: puta, quia regio eſſet

uersus unam partem ciuitatis, & fundus est uersus aliam constitutus, crederem tunc prævalere nominationem regionis tanquam magis cognitam, & mentis memoriæ commendatam saluo, nisi per legatarium probetur testatorem hoc uoluisse.

Et dicunt doctores moderni, quòd
5 error in nomine † proprio non uitiat dispositum: quia in eo non consistit rei substantia: sed denominatio, quę potest pluribus modis haberi: & sufficit, si non habetur uno modo, quòd habeatur alio modo: ut l. qui habebat Flaccum fullonem, & Philonicum pistoré. de rebus dub. & l. demonstratio falsa. ff. de condi. & demõ
6 stra. & ibi per Bart. Sed † corruptio nominis appellatiui significat corruptioné formæ substantialis, & non uitiat tale dispositum error in nomine appellatiuo, nisi per multam similitudinem ut d. l. si quis in fundi. ff. de lega. i. & l. librorum. §. quod tamen Cassius. allegata. uel nisi nomina appellatiua non essent omnino diuersa, & se haberent tanquam excedentia & excessa: quia tunc error in nomine appellatiuo non uitiat ut l. qui quartam. de lega. i. & ibi per Imo. uel etiam nisi consuetudo loquendi testatoris hoc supportaret: ut l. Labeo. §. id Tubero. ff. de supel. lega. si constaret, quòd errauit in appellatiuo: tamen constaret de certo corpore, si probatur per septem testes iste error uidetur sufficere, & ualere: & in nomine proprio sufficit errorem probare per duos testes: de quo per Bald. in l. cum proponeretur. de lega. ii. Et quod dictum est, quòd error in nomine proprio non uitiat, hoc limita nisi esset error in nomine proprio ipsius loquentis, aut filii, aut coniunctæ personæ: ut l. fi. C. de hære. insti. secundum. Bal. ibi: quia si præsumeremus errorem in nomine proprio ipsius loquentis, aut filii, aut coniun-
7 ctę † personę præsumeremus eum fatuum esse: ut d. l. fin. quia fatuus reputatur nomen sui, aut filiorum, aut coniunctorum ignorare: modò prǽsumitur quis scire: ut l. de tutela. C. de in integ. resti. minorum. & l. octaui. unde cognati.

Et quod dicitur quòd error in nomine appellatiuo uitiat: hoc intelligitur, nisi res præsens & demonstrata sit: quia error nominis appellatiui tunc non uitiat: ut est glo. in l. quę extrinsecus. ff. de uerb. obligationib. Error uerò artificii non nocet, nec uitiat: ut d. l. qui habebat. allega. nec etiam uitiat error in nomine regionis, ut, supra est dictum: uel etiam patrię: ut l. patronus. §. i. & ii. allegat. sed prævalet nomini proprio, ut ibi: nec etiam error in confinibus: ut not. glos. in l. forma. de censi. nec etiam † error in syllaba
8 nocet, seu uitiat. ff. de manumissis testamen l. qui habebat. nisi resultaret mala latinitas loquendi in rescriptis Papæ: ut est dictum: quia in aliis non uitiat. ut l. Plantius. de auro & argento legato.

SVMMARIVM.

1 *Verbum, credo, in confessione quid importet.*

2 *Contrarius sibi quis esse non creditur.*

SVperest ut tunc uideamus de errore qui in iudiciis committitur, & licet suprà sit latè dictum, quando partes errant, siue in iudicio, siue extra iudicium Adde adhuc, quod dicit Bald. in l. de tutela. de in integr. resti. minorum. ubi dicit glo. quod si hodie credo unum, cras possum cõtrarium credere: quia assertio fundata in credulitate nó officit, quòd si postea credo contrarium: non potest dicere, & probare. Et ex dicta glos. collige, quòd per
1 confessionem factam per † uerbum, credo, semper quis potest probare contrarium: quia nõ dicitur quis esse contrarius
2 † sibi licet hodie credat unum, cras aliud & hoc facit ad excusationem doctorum, qui dant consilia contraria contrariis, tépus per uerbum, credo, certè erubescenda est ista uarietas. C. de modo mulctarũ. l. eos. Item facit, quòd confessio facta per uerbum, credo, possit corrigi, nec dicatur quis periurus diuersis temporibus per uerbum, credo: quia hominis opinio potest

test uariari: sed ego credo, quòd dicatur periurus, nisi alleget qualiter aliter nunc credit quàm prius. & est ratio: quia ex prima confessione, seu responsione est ius quæsitum aduersario: ut l. ii. §. quod obseruari. C. de iura. calum. & facit quod not. de resti. spol. cap. cum ad sedem. & uide quæ suprà dixi post Iacob. Brun. circa hoc.

SVMMARIVM.

1 *Syndici maleficia denunciant.*
2 *Error aduocati an reuocari possit.*
3 *Error intrà quod tempus reuocari possit.*
4 *Confessio aduocati an noceat.*
5 *Præsens non dicitur, qui non intelligit.*
6 *Pactio aliena quando plus noceat, quam propria.*

QVid autem sit de errore aduocati uidemus. Circa qd dicit Iaco. Bru. in l. errores. C. de erro. aduo. quòd quãdoque errat aduocatus, & loquitur l. i. & fi. C. de errore aduoc. Aliquando errat tabelio scribens: & loquitur l. errores. C. de erro. aduoca. & dicit ibi Iaco. Bru. uidi multoties de facto hoc euenire
1 nam † syndici debent denunciare maleficia, & qui nesciunt literas faciunt sibi scribi à quodam notario nomẽ delinquentis, & locum. Quandoque notarius errat in nomine delinquentis: unde iudex uult syndicum de falso puniri, certè non debet: quia error talis non debet nocere: ut l. errores. allega. Hostien. uerò in summa
2 de confes. §. an error. dicit de errore † ad uocati an reuocari potest: dicunt quidam ut Placen. quòd usque ad triduum tãtum potest. C. de erro. aduoca. l. fin. Azo dixit quòd quandocunque ante sententiã. Probato tamen errore nõ obstat. l. fi. allega. nam ibi sic accidit de facto: quia sententia fuit lata intra triduum proximũ post confessionem ab aduocato factam: quicquid scriptum inuenias, distingui uidetur utrum aduocatus errauit in iure: & tunc secundum omnes potest reuocari: quia causę meræ qualitatem certiorem habeo quàm iuris statuta, & subtilitates, quæ fortè mihi minus plenè, uel penitus sunt incognitæ. Si uerò in facto errauit: ego interrogatus, an ratum habeo, quòd aduocatus meus in iudicio dicet, respondit q; sic perinde est ac si ego confitendo errassem: ergo probato errore, reuocare potero quandocunque ante sententiam. C. de iuris & fact. igno. l. error. & ff. de confes. l. non fatetur. sic intelligas C. de erro. aduoca. l. i. nam, & post sententiam reuocatur quandoque error probabilis. ff. quando act. de pe. est annalis. l. ii. Si autem non fuerit à me quæsitum, utrum habeam ratum, uel non uel fuit quæsitum, & ego cautè respondi: uidelicet in hunc modum, habeo ratum id quod pro me dixerit: sed quod contra me, non habeo ratum: tunc errorem suum nudo uerbo sine
3 probatione aliqua † intra triduum reuocare potest. Sic intelligas l. fin. C. de errore aduoca. Dicere enim quòd ita accidit de facto, diuinatio est: & pro hac sententia facit optimè: quia confessio aduocati per procuratorem fuit eadem die nudo uerbo reuocata: & per consequens non fuit lis contestata: de appel. cum causam. & à contrario sensu, de censibus. c. olim.

Videtur etiã quòd error siue proprius siue procuratorius reuocari possit: de elect. c. scriptum. §. i, subaudi, incontinenti: de testib. cogen. cap. præterea. super quo uide, quod not. de elect. in fini. §. qualiter. super uerbo, mox. Idem uide in procuratore fines mandati excedente: argu. cap. olim abbas. de offi. delega. uel illud, quia ad hoc non est datus: secus fortè in his, ad quæ fortè constitutus est. Error igitur aduocati eodem die potest reuocari: ut dixi suprà & dic idem intra triduum: argu. in his, quæ not. Hostien. in summa in titu. de confes. §. qualiter intelligatur. uersicu. dominus causæ. & sequenti. Et uidetur hoc triduum computatum à tẽpore scientiæ: Elapso autem triduo, perinde habetur, ac si principalis esset confessus. & sic etiam potest intelligi C. de errore aduoca. l. i. sit ergo cautus diligens aduocatus, quando petet à clientulo suo an habeat ratum id quod ipse ad

uocatus

uocatus dicet in iudicio, ne pudeat ipsum aduocatū ostendere, ut docui supra, sc. licet ut dicat, habet ratum, si quid pro ipso dixero, si contra, non habet ratum, ut sic seruet clientulo dictum beneficium: quia quòd clientulus cogatur habere ratū id quod aduocatus dicet in iudicio, in uenisse me non memini iure cautum, nisi quantum not. Hostien. ipse in titu. de postulan. in sum. §. quid pertinet. si probatur intercesse positionibus: & de licentia iudicis respondere posset, & illud dici, quòd hoc, quod dixi de triduo locum habet, quando clientulus absens erat: sicut Hostien. distinxit de procura. in titu. de confessis. §. qualiter intelligatur. uersicu. dominus. & sequenti sed uerius est, quod hic notaui suprà proximè. Confessio ritè reuocata non nocet de appella. c. cum causam. de censi. cap. cum olim.

Attende, quod Cyn. in l. i. de erro. aduoca. quærit pone, quòd protestatio talis præcedit, si aliqua dicantur, quæ sint utilia causæ, ualeant, aliàs non: & talis protestatio fit per clientulum, uel per ipsum aduocatum: nunquid si postea dixerit aliquid sibi non utile, præiudicabit? & tenet quòd non: secundum Pet. argu. ff. de lega. i. l. si quis. in princi. uide in simili protestatione Archi. in cap. si delegatus. extra de offic. delega. lib. vi. aliàs errares. Vide Ioan. And. in c. si. de rescrip. in cle. ubi uidetur aliter tenere. Adde gl. xix. distin. c. si Romanorum. ubi dicit, quòd non ualet talis protestatio. Domini de Rota conclusione clxxvi. dicunt quòd si instrumentum est factum ad petitionem solius aduersarii, ut in appellatione: tunc iuuat protestatio. Si autem producatur instrumentum factum inter partes, non iuuat illa protestatio. allegat. c. uenerabilē. de except. Bald. autem in l. fin. de errore aduoca. dicit, quòd error aduocati potest reuocari usque ad sententiam etiam in causa appellationis: & ideò confessio potest reuocari in causa appellationis probando errorem probando contrarium, ut not. ff. de appella. l. creditor. §. illius. not. etiam per Cyn. in l. ii. C. quorum appella. non reci. Item si aduocatus loquitur literaliter, & clientulus est idiota, secundum glos. in l. i. C. de errore aduoca. confessio
4 tunc aduocati non nocet clientulo, nec præiudicat, quia secundum glos. ibi, confessio aduocati debet fieri ad hoc ut præiudicet clientulo præsente, & intelligente. Et certè hoc dubium est bonum gratia dubitationis tollendæ.

Vnde not. dictum necessarium eo ipso quod dicit præsentibus, intelligitur, &
5 intelligentibus Qui † enim non intelligit, non dicitur esse præsens: ut l. coram ff. de uerbo. signifi. & l. diem. §. coram. ff. de arbi. secundum Barto consule tamen tabellioni, quòd non scribat hæc uerba parte præsente, nisi uulgarizat sibi dictum aduocati, quando clientulus est talis, qui nō intelligit literatam loquelam, aliàs de facili posset conficere falsum instrumentum, cum præsentia includat intellectum secundum opinio. Barto. Et dicit idem Bald. in rubr. C. qui admit. ad bono. pos. ꝙ illud, quod requirit præsentiam iudicis, quod sic debet fieri, quòd iudex intelligat, quod fit coram eo. Ignorans enim nō intelligitur præstare præsentiam, nec consensum. ff. de uerbo. signifi. l. coram. ff. de arbi. l. idem proferre. §. coram. ff. de testa men. l. hæredes palam. §. in testamentis. in uersi. certiorentur. Et not. glo. in l. i. C. de bono poss. secundum tab. Et ideo dicit Bald. ibi, de facto dicebam, cum partes simulant, cum tacitam donationem celebrant: licet iudex interponat decretum, tamen dicitur donatio insinuata: quia non erat notum iudici, quòd non intenderent donationem celebrare, aperte itaque, & intelligibiliter natura negotii exponenda est, & declaranda iudici, de edi. diui Adria. tollen. l. fi. aliàs non intelligitur factum in præsentia eius. Ad hoc. ff. de bon. pos. l. seruus. & idem est si in aliquo actu requiritur propinquorum seu amicorum præsentia. nam debent factum clarè intelligere, aliàs si actus esset simulatus, non dicuntur esse præsentes. Hoc dicit glos. ff. de bon. pos. l. tutor. dum dicit amicis eius, & iudice scientibus. quam gloss. ad hoc singulariter not.

Archi-

Archidia.xxxv.q.ix.§.i.dixit, an liceat errorem aduocati corrigere: & uidetur q non, per id quod legitur & no. de appel. c. cum causam. ubi etiam Inno.& Hostié. dicunt, quòd eadem die debet reuocari: quia si ultra unam diem taceant dominus siue procurator: tunc ratum habere uidetur. Ibi tamen dixit Gofre. quòd aduocatus erroneam confessionem potest reuocare, non solum illa die, ut ibi dixit, sed usque ad triduum. C. de errore aduoca. l. iii. imò usque ad sententiam. C. de iuris & fact. igno. l. error. Si enim proprium errorem licet reuocare, multofortius alienũ, secundum Gof. Alii dicunt, quòd tantum usque ad triduum, per prædictam. l. C. de erro. aduoca. dicentem, quòd aliud est in errore aduocati, quàm litigatoris: nam intra triduum plus nocet mihi pactio
6 aliena, quàm propria. C. de pactis. l. pactũ quod. & l. fin. sed tu dic, quòd in d. l. iii. C. de errore aduo. factum notatur, & non statuitur ius: de hoc notatur extra de diuor. capitulo ex literis. quod not. diligenter.

SUMMARIUM.

1 *Scriptum obscurè, pro non scripto habetur.*
2 *Testis an in causa appellationis dictum suum corrigere queat.*
3 *Testis quando tanquam varians habeatur.*
4 *Primo dicto testis quando stetur.*
5 *Varietas circa demonstrationes, an dicatur varietas testis.*
6 *Testi plus creditur post torturam, quàm ante, uel in tortura.*
7 *Posteriora prioribus derogant.*
8 *Primo & ultimo dicto testis quando standum sit.*
9 *Depositio testis absente iudice an ualeat.*
10 *Testis in iudicio cogitur uerum dicere.*
11 *Lex, eis. de fal. quibus in casibus loquatur.*
12 *Errorem an corrigere liceat quandocunque ante sententiam.*
13 *Iudex an suam sententiam diffinitiuam corrigere possit.*
14 *Testes an pluries produci possint.*
15 *Memoria hominum labilis.*
16 *Verbum, ne. cio, quid importet.*
17 *Testis contradicens & uacillans quis dicatur.*
18 *Qualitas personarum consideranda est.*

De errore testis subiiciamus. Dicit Hostien. in summa in tit. de teste. §. super quibus. circa fi. uersi. item potest reddere testis. quòd potest reddere testis, & interpretari dictum suum, si ita obscurè erat, quòd non posset sententiari. Quod enim obscurè dicitur, pro non dicto habetur. ff. de interroga. actio. l. de
1 ætate. §. nihil interest. & obscurè † scriptum, pro non scripto habetur. ff. de his quę pro non scrip. l. ii. & hoc ad instantiã iudicis intelligas: ut in cap. cum clamor. de testi. Non enim de nouo aliquid dicit, sed quod dixerat, declarat. ff. de testa. l. hæredes palam. §. si quis post testamentum. ff. de acqui. re. do. l. adeo. §. cum quis ex aliena materia. in fi. aliàs facienda est interpretatio contra illum, qui produxit eum: ut notat Hostien. in summa de proba. §. & qualiter. in fin. quòd si testis proprio motu uenit dicés, quòd uult corrigere dictum suum. & cum primò dixisset album, modò dicit nigrum: uidetur q standum sit tantum ultimo testimonio. ff. de here. insti. l. si ita scriptum. i. responso. ff. de manumis. testa. l. Stichus. Contra: quia sibi, & fidei suæ derogat. de testib. cap. sicut nobis. & c. cum in tua. dicas quòd si habuit tractatum cum aliqua partium, nõ est admittendus: quia suspectus est, aliàs se ipsum corrigere poterit: si tamen aliàs sit honestæ & bonę opinionis: & sic intellige, quòd incontinenti potest seipsum corrigere ut de testibus cogen. c. præterea. uel dicas illud incontinenti arbitrarium. argumen. iiii. quęst. iii. testium fides. ff. de testi. l. iij.

Quid enim si sit quidam Episcopus, quidam religiosus, qui non memor est suæ salutis. i. quest. vii. sancimus. de procur. c. in nostra. ad fin. certè hoc debet ualere: quia pro persona præsumitur. Et quid si postea contraxit affinitates cum

aliqua

aliqua partium uel nimiam familiaritatē: certè in hoc casu, si reuocatur, suspectus est quamuis, ualeret testimonium suum, si non reuerteretur: & ad hoc ff. de postu. l. cui eorum. §. affinitatis. de testib. cogen. c. prætereа. sic potest intelligi. xxxv. q. vi. de parentela. Petrus de Perusio. in capit. preterea. de testibus cogen. allegata. dicit, quod gloss. dicit in dicto cap. præterea.
2 quod testis non potest corrigere † dictuum suum in causa appellationis. Est enim alia instantia in causa principali, & corrigere non potest, nisi in eadem instātia, & antequam loquatur partibus, secūdum glos. ibi Dicit Innocen. ibi, & antequam loquatur alicui personæ: & antequā exeat conspectum iudicis: & hoc casu iudex attendet modum, & causam correctionis: & incidit in suspicionem, nisi iudex probabiliter cognoscat, quare uariat uel uacillat, si autem testimonio suo addat, tunc ei, quod addit, minus fidei adhibetur. Et habes tres casus: quandoque testis, uult corrigere dictum suum, & tunc potest, si incontinenti illud faciat: & ita loquitur cap. præterea. de testib. cogen. quandoque uult addere dicto suo: & loquitur c. per tuas. de testib. quandoque, uult declarare: & loquitur cap. cum clamor. de testib. & de probatio. c. in præsentia. Tunc autē testis pōt corrigere, addere, uel declarare, qñ simpliciter iurat dicere ueritatem, secus si iurat meram, & plenam ueritatem: de accusa. capit. cum dilecta. ubi est singularis casus: & dicit idem Petrus in capitu. literas. de præsumptio.

Not. ex hac glos. q. si testis dicit in secundo iudicio contrarium eius, quod dixit in primo, statur primo dicto, etiam si uarietur modus agendi, & etiam si illud dixerit extra iudicium. Si enim aliquis tanquam arbiter unum iudicauerit, poterit ut iudex contrarium iudicare: & cum iudex, à quo, succedat in locum iudicis, ad quem, poterit suam sententiam reuocare, secundum doctores dicit ibi Petrus Dicebat tamē glo. in c. cū inter. de elect. quòd tanquam ordinarius potest reuocare electionem à se factam, ut à cōpromissario. Bart. autem in l. eos. ff. de falsis. dicit, quòd licet testi incontinenti se corrigere: ut notatur in authen. de testib. §. quando uerò. in glo. magna. & est tex. de testib. cogen. c. præterea. & hoc uerum, quòd potest se corrigere incontinenti, si iustam causam erroris, & correctionis alleget, & hoc iudici uidebitur. Sed quando simpliciter dicit diuersa, nec dicit hoc facere animo corrigendi: tunc habetur ut testis uarians: ideo punitur. ita intelligitur l. eos. ff. de falsis. Sed uideretur quòd non haberetur tanquam uarians, neque dictum ultimum eneruaret primum: sed dicto primo esset standum: ut l. generaliter. C. de non numera. pecunia. de testib. l. sicut. sed ibi secundum dictum testis fuit post publicationem, & extra iudicium, non in forma iudicii. Si autem utrunque
3 dictum fuisset in iudicio, † & in forma iudicii: tunc loquitur l. eos allegata. quia tūc habetur, tanquā uarians. Ideo dic, in hac materia secundum Bartol. ibi, quando testis uariat in eadem causa inter easdem personas: & tūc aut secundum dictum est cum tormentis, & tunc aut dicit hoc animo se corrigendi, aut non, ut patet ex supradictis, quandoque testis uariat in iudicio ab eo, quod dixit extra iudicium, & tunc, aut primò testificatus est in iudicio, secundò dicit contrariū extra iudicium, &
4 statur primo † dicto, ut l. generaliter. allegat. & cap. sicut. de testibus. Aut primò dixit extra iudicium, & postea dixit contrarium in iudicio. & tunc punitur ut falsarius, ut l. eos. ff. de fal. ii. responso. Si uerò profert uaria testimonia, & diuersa, tunc punitur ut falsarius, ut l. eos. allegat. iii. responso. Et dicuntur falsa testimonia quando quis dolosè contra ueritatem deponit. Varia sunt, quando unum dicit in uno articulo, & in alio articulo aliud dicit: & intellige, quòd sit uarietas ista circa factum, seu negotium principale, seu circunstantias ipsiu negotii principalis.
5 Nam si uarietas esset circa † demonstrationes aliquas ipsius negotii, & circa pronomē, uel agnomen unius ex partibus nō dicitur propterea uarietas testis: argu. l. his uerbis. in fin. ff. de hæred. institu. & l. pen.

pen. ff. de rebus du.

Sed tunc diceretur testis uarius, si uariaret circa tempus, uel locum contractus, uel delicti: ad quod facit quod no. C. de testi. l. testium. Aduersa & contraria dicere dicuntur, qui dicunt incompatibilia: puta, in uno articulo dixit unum, in alio articulo dixit aliud, quod est impossibile concurrere cum primo. Facit quod no. Innoc. in c. præterea. de test. & in Spe. in titu. de teste. §. i. uer. item quòd est uarius. & uersic. itē ꝙ aliquid. Et dicit idem Bald in l. si postulauerit. §. sed si negauerit. ff. de adulte. quòd licet testis antequā torqueatur, dicat unum, & postea postquā torquetur,† dicat aliud est credendum ei, quod post torturam dixit. quod tene menti. Item secundùm eum in d. tex. sed & si negauerit. uidetur expressum quòd possit testis corrigere dictum suū: & si primò dixit mendacium, postea potest dicere ueritatem. Gloss. tamen in authen. de testi. §. quia uerò. uidetur dicere quòd non possit corrigere dictum suum. ita no. ibi. & ita communiter obseruatur secundùm Bartol. Sed illa glos. loquitur in correctione dicti, quod facit testis spōte: sed si metu tormentorum uellet corrigere dictum suum, puto ei standum semper ante publicationem, per illum tex. sed si negauerit. Boni tamen assessores faciunt, quod non reperitur nisi unum dictū scilicet, illud, quod dixit post tormenta. Ang. autem in l. de tormentis. C. de quæstioni. dicit quòd confitenti contra se non statur, nisi pseuerauerit: ut l. i. §. si quis ultro. ff. de quæstioni. Confitenti de alio, ut testis, statur, licet nō perseueret: quia statur dicto primo, non autem ultimo, quando se corrigit absque tormentis, & absq; causa rationabili: secus si cum causa rationabili: ut §. si uerò. in authen. de testi, & c. præterea. de testi. cogē. de quo p gl. in c. literas. de psump. Sed si corrigit qđ in tormētis reperitur, nō statur dicto primo, neq; secundo. sed iterum debet repeti, & stabitur illi dicto, in quo pseuerauerit tanquā uero. & ita intellige glo. i. uer. alii dicunt in d. l. de tormentis. Et ita intellige Dy. dicentem neutri dicto standū quia concedo. antequā tertiò repetatur saluo, nisi in animo iudicis sedeat: & saluo nisi fuerit locutus cū parte: quia tunc statur semper dicto primo, & non posteriori, secundum dictum §. quia uerò.

6

Et ideo tene pro constanti, quòd quando quis non torquetur in se, sed torquetur in alium, tanquam testis, non requirit perseuerantiam, imò statur primo dicto: arg. in d. §. quia uerò. & hoc uerum sine dubio, quando est locutus cum parte. Si autem locutus non fuit cum parte, & repetitus in tormentis dixit contrarium eius quod dixit primò. dixerunt quidam standum esse posteriori dicto, per illud generale.

7

† posteriora prioribus. Et in hac opinio. fuerunt illi, de quibus fit mentio in gloss. l. de tormentis. allegat. in ultimo membro illius gloss. ibi, dum dicit. tertii econtra. Dyn. autem dixit, quòd neutri dicto est standum, per l. qui falsò. ff. de testib. & per l. eos. ff. de fals. & hoc ipse tenet in l. repeti. ff. de quæstioni. Bartolus in l. eos. ff. de falsis. uidetur tenere, quòd aut testis uariat sine tormentis: & habet locum l. qui falsò. Aut uariat in tormentis, & statur ultimo dicto, per legem, si postulauerit. ff. de adulteriis. uersiculo, sed si negauerit. & hoc dicit Angelus sibi placere, si non fuit locutus cum parte: saluo nisi in animo iudicis sedeat, ut dixi ex aliqua rationabili causa quòd primum dictum uerisimilius, & negatio partis uerior, uel iustior sit: ipse autem magis scire potest, quam alius: ut l. iii. §. ideoque diuus. ff. de testibus. Et ideo contingēte hoc casu potest testis iteratò repeti, & tūc uidebitur in qua confessione perseueret, an in prima, an in secunda, & ei debet stare iudex in qua inuenerit eum perseuerantem. Et ita intellige opinionem illorum, qui dicunt, quòd confitens de aliis in tormentis, debet perseuerare. Nā ista perseuerantia attendenda est eo casu, quo tortus testis, primò dixit unum, tortus secundò dixit oppositum, nam, torquendus est tertiò: ut uideatur in quo dicto magis persistat & hoc est ualde ęquū. Facit quod not. de testi. co. c. præterea. & ibi per Canonistas. Vnde non credo dicit Ang.

Ang. dictum Bartol. ita indistinctè, & simpliciter uerum: quia secundo dicto credatur.

Petrus autè de Perusio in consilio suo, quod incipit, Punctus talis est extra iudicium unà cum aliis docto. sic dicit testis extra iudicium antequam examinaretur in iudicio, dixit, & confitetur coram Titio, quòd ipse testis nunquam uiderat, q ipse Titius percusserat, seu percuteret Martinum: & si quo tempore diceret contrarium, uel dixisset, non diceret uerum. postea examinatus per iudicem maleficiorum super inquisitione formata contra Titium de percussione facta contra Martinum, qui testis dicit uera esse contenta in inquisitione, & quòd uidit, quòd dictus Titius percussit dictum Martinum & uulnerauit: quæritur nunquid dictus Titius possit condemnari de dicto maleficio uigore dictorum testium, qui primò dixerunt extra iudicium, quòd nihil uiderunt, posteà in iudicio dixerunt contrarium. Super hoc puncto dicit Petr. dico de iure, quòd standum est primo dixo, plato extra iudicium, & non secundo prolato in iudicio. Casus est in cap. per tuas. extra de proba. & quod not. extra de præsumpt. cap. literas. hinc est quòd testis punitur, quando dixit contrarium eius, q primò dixit extra iudicium: ut ff. de falsis. l. eos. Petr. de Perusio utriusque iuris doctor. Et ita etiam dico, & cõsulo ego Honofrius de Perusio legum doctor per ea quæ not. Bartol. in dicta l. eos. duntamen facit illud, quod not. gloss. extra de testi. cap. cum causam. in gloss. hæc litera. in fi. ubi dicit, quòd si recepti sunt testes coram iudice incompetenti, qui dixerunt contrarium coram iudice competenti, 8 standum sit † ultimo dicto & non primo. Fortius igitur si primo extra iudicium.

Sed fortè dici potest, ut dicit Barto. in dicta. l. eos. quòd tunc standum est secundo, quando seipsum corrigit: secus, quando simpliciter testificatur: nam negari non potest, quòd ipse testis suspectus est, & potest de falso puniri: ergo sua fides nulla in suo testimonio. Et idem dico: ut suprà ego Marcus Angelilli de Perusio: nam licet regulariter in absen-9 tia iudicis † non ualeat dictum testis. ut not. per gloss. in l. solam. C. de testi. & in authen. ut defunct. seu fune. & nihil operetur ad ualorem probationis: tamen quantum ad propositum, talis testis postea attestando contrarium præsumitur falsus, & ut falsarius punitur, secundum not. in dicta l. eos. Bal. autem, ut sequitur, sic consuluit, Ego Bald. de Perusio in causa Michaelis commissa mandato magnificorum meorum dominorum ciuitatis Assisii sic consulo. nam de hoc sunt opi. cõtrariæ quia Bal. in l. eos. ff. de falsis. dicit tales testes falsum deposuisse in iudicio, cum per prius affirmauerunt cõtrarium: tamen sequitur, quòd dictis testibus nõ sit credendum, sed debeant de falso puniri: sed gloss. ordinaria dicit contrarium extra de testib. cap. cum causam. & ista est ueritas: quia statur eorum dictis, quãdo solenniter deposuerunt: non autem eorum dictis, quando extra iudicium deposuerunt: quia nullam fidem faciunt in cle. de testib. c. de testibus. à contrario sensu.

Et hoc etiam probatur: quia testis in 10 iudicio † cogitur inuitus dicere uerum, & sub uinculo iuramenti, & pro utraque parte: ut l. i. ff. de testib. & ideò non arctantur testes, nec pars stare suo dicto, quod extra iudicium asseruit: imò quia si in iudicio lite non contestata non sollenniter deposuisset, posset posteà solenniter deponere contrarium, licet hoc casu testis esset multum suspectus. & fortè non crederetur ei sine tormentis: argument. ff. de ædil. edict. l. quæro. §. fin Ex prædictis concluditur quòd dictis attestationibus debet dari fides. Bald. Idem Bal. dicit in alio suo consilio, quòd incipit, In Christi nomine Amen. licet assessores euntes post Bartol. ut cæci credant plus sibi, quã glossatoribus, & ueritati: tamen hoc est ualde reprehensibile. Dixit enim Barto. quòd si testis extra iudicium dixit unum, & in iudicio aliud, quòd debet puniri de falso nullo alio probato. per l. eos. de falsis. nisi dixit esse casum: sed ueritas est in contrarium. & de hoc est gloss. ordi. in c.

cum

cùm causam.de testib.in gloss.super uerbo, hæc litera.ubi dicit gloss. quòd testimonium tale in iudicio depositũ probat, quòd minimè probaret, si esset de falso condemnandus? Hoc etiam patet per rationẽ: nam aut uolumus, quòd dixerit falsum extra iudicium:& per hoc non punitur de falso: aut dixerit in iudicio, & de hoc non constat: quia illud,quod dixit extra iudicium, fidem nõ facit.C. de testib. l.iurisiurandi. Item est expressum, quòd testis,qui dixit extra iudicium se nescire, potest in iudicio testificari ueritatem.x. col.quid sit inuestitu.c.j. ubi est tex.unicus in iure.

Non obstat l.eos.allegat.quia illa lo-
11 quitur in tribus casibus.Primò, † quando in una & eadem productione solenni testis est sibi contrarius. Secundò, quando est contrarius suo sigillo. Tertiò, quãdo in diuersis productionibus solenniter factis est sibi cõtrarius in iudicio. De extraindiciali nil loquitur ibi: & miror, ꝙ tam præclarus doctor dominus meus ita errauit in casus positione: arbitrium ergo iudicis nil operatur: quia iste casus nõ subiacet pœnæ falsi, nisi aliter probaretur, quòd falsum dixerit per testes reprobatorios, qui interfuerũt facto: aliter nullatenus:potest condemnari. Et ita cõsulo ego Bald.de Perusio. dominus. Florianus in l.qui falso.ff.de testi.in casu prędicto uidetur sequi Bald.dicens, quòd melius facit tex.in c.i.quid sit inuesti. facit etiam.C.de testi.l.sola coniuncta glo. ubi, dicitur quòd attestatio testis facta corã uicinis nil releuat: quia extra iudicium,& extra formam iudicialem.

Non ob.gl.in c.literas. de presump. quia ibi est speciale in causa matrimonii. Archi.autẽ xxxv.q.ix.§.i.super glo.in uerbo,errorem. an testis possit dictum suum corrigere,dicit ꝙ gl.dic ꝙ sic incõtinẽti. Adde,dicit ipse, id est,antequã loquatur partibus, secundùm Vincẽ.Gof.Philip.& Ber.uel alicui personæ secundùm Innoc. sed Hosti. hic dicit hoc arbitrio iudicis relinquendũ,qui qualitatẽ personarũ attendat, & utrũ testes tractatũ habuerint cum partibus,uel non: & secundùm hoc, & alias circunstatias correctionem ipsius testis reprobet,uel admittet:arg. ad hoc extra. de testi.c. præterea. secundùm Hosti. De hoc uerbo, in continenti,legitur & no.de ap.c.an sit.de mutua.peti.c.i. & adde quod no.extra de locato.c.potuit. in glos. & ita patet gloss no. in d. §.i.xxxv.q.ix.sic dicit.nota quòd partibus & aduocatis licet corrigere dictum erro
12 rem suum † quandocunq; ante sententiam:extra de censibus.c.olim.C. de iuris & fact.igno.l. error. quia testibus se incontinenti corrigere licet:extra de testi.cogẽ.c. præterea. Item dominus potest in continenti errorem procuratoris corrigere.de offi. dele.c. cùm olim.in fi. nisi errauit in petendis iudicibus suspectis. de causa pos. & propric. cap. cùm olim.Item iudex potest errorem suum corrigere in interlocutoria sententia.ff.
13 de iudi.l. quod iussit.sed diffinitiuam † sẽtentiam nullus potest corrigere.Item dicit gl.in c. graue.xxxv.q.ix. quòd iudex potest sæpius interrogare testes, cùm dubiè aliquid dixerunt: ut in c. iudicantem.xxx.q.ulti. de empt. & uen.c. cùm causam.ff. de interroga. ac.l. ubicunque, nec aliter ad ueritatem peruenitur, nisi circunstantię omnes diligenter quærantur: ut xxiii.q. ultim.c. eccidit. & secundùm Archi.ibi. Adde ad hoc extra de testi.c.cùm clamor.ubi de hoc.Sed ibi Ber. in casu illius. cap. ponit hoc esse uerum, cùm iudex ex officio inquirit: secus credit in ordinario iudicio.Et idem uideẽ ibi innuere Inno.

Sed tu dic secundùm Archi. quòd testes in hoc casu possunt iteratò produci,
14 † scilicet,cùm dubiè,uel confusè dicunt, uel obscurè. extra de testi. cogen.c. præterea. supra.ea.q.vi. de parentela.ff. de quæstio.l.repeti. Quod enim obscurè dicitur,pro nõ dicto habetur.ff.de interro. ac.l.de ætate.§.nil interest. Itẽ qđ obscure scriptum est,pro non scripto habetur. l.ii.ff.de his quę pro non scrip.habẽ.secũdũ Gof.& etiam post cõclusionem iudex interrogare poterit testes si opus fuerit. de fide instru.c.cum Ioann. secũdũ Vinc. ibi Host.dicit, ꝙ sibi magis placet quòd

P testes

testes sua dicta ualeant declarare: de hoc etiam satis no. in summa. de testi. §. super quibus. uers. sed nunquid tenetur. cum uersi. seq. Et no. Ber. extra de proba. c. in præsentia. in glo. sed ratione. & de testi. c. per tuas. ubi uideas. & quod no. Acc cur. in authē. de testi. §. si uerò. in glo. imò uidetur. Ludo. uerò in l. qui bona. §. si quis stipulatus. ff. de dam. infec. quæsiuit, an stetur dicto deponentis, super eo, super quo, cùm aliàs interrogatus esset, dixit se nescire, aut non recordari, dicas secundùm eum, quòd de hoc est tex. quem Bal. reputat singularem in c. i. quid sit inuesti. in feu. sed similis est illi tex. alter textus in eo. lib. c. i. §. notandum. de notis feu. ubi ipse idem illud no. qui tex. dicit quòd sic. & ita uoluit Ange. licet nil allegauerit in l. quidam tabularum. ff. de fur. motus per illum tex. & potest esse ratio: quia licet hodie non fuisset recordatus, cras potuisset recordari: ut in c. cùm causam. extra de
15 testib. in gloss. memoria † enim labilis est. ff. de acqui. hæred. l. peregrè. de Carbo. edic. l. iii.

Nec huic conclusioni obstat c. prætereà. de testi. cogen. ubi testis non potest ex interuallo dictum suum corrigere: quia illud uerum, ubi secundùm non compateretur cum primo: secus est hic, ubi, compati potest. & hoc uult not gloss. in c. causam quæ inter Oeconomum. de testi. in ii. glo. & in c. causam quæ inter Archiepiscopum. in ult. glo. eo. ti. ubi hoc sentit glo. Ber. & quando testis potest seipsum corrigere ex interuallo, & quando incontinenti. uide Bar. in l. eos. de falsis. & in l. quidquid astringendæ. de uerb. ob & Bal. in auth. at qui semel. de proba. per Inno. & Cano. in c. cùm clamor. de testi. & c. præterea. de testi. cogen. & per Ioā. de Imo. in l. inter stipulantem. §. i. de uerbo. obli.

Quid autem, si dicit ita, nunquid cras poterit deponere contrarium? in teste, potes ita dicere, quòd aut deponit per hoc uerbum, credo, & subdit causam necessariò cōcludentē, uerum esse illud, quod credit: & tunc contrarium deponendo credere non potest. Aut deponit per uerbum, credo, absque alia causa: & tunc dictum testis non ualet: quia credere, est nescire: & qui deponit per uerbū,
16 nescire, † non est amplius admittendus: ut in glo. d. c. causam quæ inter Oeconomum. alle. quam distinctionē Io. An. in c. præterea. in nouella. super uerbo, incōtinenti. dicit quod testi licet suum dictū corrigere incontinēti, id est, antequā partibus uel alicui personæ loquatur. aliàs præsumitur contra eum: nec ualet correctio, nec tantum primo dicto stabitur: arg. c. sicut. de testis. quamuis illud c. loquatur post publicationem testium, & post sententiam: sed eadem ratio uidetur etiam ante publicationem: & debet stari primo dicto, ubi in secundo dicunt contrarium, tamen erit minor fides adhibenda: quia per secundum debilitatur primum. Si autem antequàm exeat conspectum iudicis, se corrigit, iudex debet tunc prudenter aduertere, & attendere modum, & causam correctionis. de accusa. c. cùm dilecti. nisi cognoscat eum probabiliter se corrigere, incidit in suspicionem, uel uacillationem. ff. de testi. l. in testibus. uel uariationem. eo. ti. l. qui falso. si non corrigat: sed addat, si hoc faciat, antequàm exeat præsentiam iudicis, constat licitum esse, si postea hoc facit, postquàm potuit loqui partibus audiendus est: sed minor fides adhibetur ei: arg. in ca. præterea. alleg. & in authen. de testi. §. quia uerò.

Et no. quòd uarians dicitur ille, qui primò dicit aliquid, cuius postea dicit contrarium, nullam uarationis causam assi-
17 gnans. Contradicens. † qui primò dixit duo incompatibilia: ut si dicit se interfuisse contractui tali die, & loco: postea dicit se illa die fuisse alibi. Vacillans, qui dubitando, & timendo loquitur. Item qui uariè loquitur. ff. de falsis. l. eos qui. ff. de testib. l. ii. & l. qui falso. horum autem testimonium non ualet: ideo punitur. C. de testib. l. nullum. de hoc uide in Specul. de teste. §. i. uersic. item quòd testes sunt uarii. & uersic. sequen. ubi ponit dictum Iaco. But. de ignorante, errante, & titubāte. Et licet quidā dixerint quod testis possit reuo-

reuocare errorem suum, usque ad sententiam, sicut & principalis. C. de iur. & fac. igno. hoc tamen non placet Ioan. And. nec Gofre. Glo. tamen in d. c. praeterea. dicit ꝙ testis potest corrigere dictum suũ incontinenti, id est, in eadem instantia iudicii, ante quàm partibus loquatur: quia postea subornatus praesumitur: sed hoc potest intelligi secundùm glo habito re-
18 spectu ad † qualitatem personae: ut sic possit corrigere etiam ex interuallo. & dicit Ioan. And. super dicta glos. post Hostien. ꝙ licet super hoc multa sint scripta ipse tamen putat hoc esse arbitrarium, ut considerata qualitate personae, quantitate interualli, colloquio partium, & reliquis circunstantiis, iudex correctionem admittat uel non admittat.

SUMMARIUM.

1 *Haeres an inuentarium sua authoritate corrigere possit.*
2 *Lex, ueteris. C. arbit. tut. in quibus rebus locum habeat.*
3 *inuentarium pupilli bonorum quomodo confici debeat.*

De errore inuentarii. Bal. in authen. sed cum testator. C. ad legem Falci. dicit, ꝙ si haeres errauit: quia plura posuit in inuentario, quam deberet, potest errorem corrigere coram iudice
1 † citatis creditoribus, & legatariis, non propria authoritate: arg. C. de iur. & fac. ignor. l. cum falsa. & ff. de acquirend. rer. domi. l. quae quisque. & idem dico in inuẽtario tutoris, si iustus error ꝓbetur. aliàs statur inuentario: argumen. ff. de regu. iur. l. si librarius. fami. ercis. l. si familiae. C. arbi. tute. l. fin. & l. rura. C. de omni agro deser. & dicit Cy. in † l. ueteris. C. arbi. tute. ꝙ si tutor errauit in inuentario: puta, quia posuit domum alienam, quam credebat rem pupilli fore, non nocet, & illum errorẽ potest corrigere: quia lex illa, ueteris. locum habet in rebus mobilibus, quae possunt occultari, & subtrahi: non autem in immobilibus, quae occultari non possunt, secundum Iaco. de Aret. dominus Barth. de Salyce. in d. l. ueteris. arbi. tute. dicit ꝙ dicta l. loquitur etiam in mobilibus: quia non simpliciter dicit: sed cum adiuncto dicens, quantitatem substantiae suae &c. & sic de omni substantia loquitur, & fortè etiam ideo dicit quantitatem ad denotã-
3 dum, ꝙ non solum res, & substantia † pupilli debet in inuentario describi, sed etiã rerũ aestimatio, ne res utilis ꝑtij pro alia maioris pretii postea restituatur: & sic pupilli fraudentur, quod frequenter euenit: & uidetur mihi probari. C. de magistra. cõue. l. fin. & si hoc iure non cauetur, equitas suadet. haec ille. Quod nota, quia uenit saepe de facto contra tutores.

SUMMARIUM.

1 *Sententiae plures super una re fieri non possunt, neque plura arbitria.*
2 *Iudices qui sint, qui sententias proprias corrigere possint.*
3 *Arbiter suam sententiam mutare, & corrigere nequit.*
4 *Verbum, mox, quid importet.*
5 *Sententia arbitratoris sub quacunque conditione fieri potest.*
6 *Iudex nemo in sua causa.*
7 *Pars actus esse censetur, qui dat formam & qualitatem.*
8 *Arbitramentum est actus extraiudicialis.*

Nunc subiiciamus de errore arbitri, & arbitratoris. Dicit Barto. in l. q d tamen. ff. de arbi. quid releuet illa clausula, quòd possit semel, & pluries, & quoties sibi placuerit? Nam intellige ꝙ possit iudicare pluries, hoc est, in uno capitulo semel, & in alio postea: ut in l. quid tamen. ff. de arb. nec potest intelligi, quòd super eodem capitulo iudicet pluries, siue sit arbiter, siue arbitrator. Nam
1 cum super una re non † possent fieri plures sententię: ut l. 1. C. q̃n prouo. non est necess. ita nec plura arbitria. Itẽ cum semel est decisum per sententiã arbitri uel

per transactionem res desiit esse dubia, non potest iterum dubitari nec iterũ trãsigi: ut l. post rem. ff. de transact. ad hoc ergo ut arbiter possit corrigere suam sententiam super eodem capitulo, deberet dici in compromisso hoc expressè: quia possit iudicare semel, & pluries: & ipsum iudicatum corrigere, & mutare: nam hãc potestatem non habet arbiter de iure cõmuni: ut l. dicere. ff. de arbi. sed puto, quòd eis possit attribui ex potestate partium. Sicut enim sunt quidam iudices, qui
2 possunt corrigere † suas sententias, ut præfecti prætorio: ut l. ab executore. ff. de appel. ita etiam potest concedi arbitris: ut l. non distinguemus. §. i. ff. de arb. & ita dicit Barto. se cõsuluisse in ciuitate Spoleti.

Petrus autem de Anch. in consilio suo, quod incipit, Iudex de iure iudicaturus. dicit, quòd statim cũ arbiter pronunciat super omni eo, in quo assumptus fuit, functus est officio suo, adeo ꝙ sententiam mutare nequit. ff. de arb. l. dicere. & l. quia arbiter. & ibi glo. & l. quid tamẽ. in princ. & l. non distinguemus. §. de officio. Comparatur enim delegato: ut dicit gloss. in d. l. quia arbiter. sed delegatus non potest mutare sententiam. ff. de re iudi. l. iudex & l. Paulus. & de offi. deleg. c. ex literis. & ibi per Innocen. & de re iudica. c. i. Et arbiter in sua sententia non potest adiicere conditionem resolutiuam ipsius sententiæ, nec etiam iudex ordinarius. C. de senten. ex breui. reci. l. ii. de accu. ca. qualiter. Permittitur hoc solum principi. ff. de quæstioni. l. i. in fin. quod plenè scribit Bar. in l. ab executore. ff. de app. Arbitria enim habent instar iudiciorum. C. de arbi. l. i. & hoc tam in medio quàm in principio, quã in fine, de quo ibi plenè ꝑ Bald. & de arbi. c. cum dilectus. & ibi per Ioan.
3 And. Et quòd arbiter † non possit mutare suam sententiam, est tex. in d. l. dicere. alleg. in fin. & si incontinenti, ut ibi, probatur in uerbo, mox uetuit, cum uerbum, † mox, importat continuitatem sine interuallo actus extrinseci. ff. de uerb. obli. l. i. §. qui præsens. & ibi glo. & l. continuus. primo responso. & de ui & ui arm. l. iii. §. cum igitur. & de ele. capit. quia propter. iuncto. c. cum post petitã. secundum uerũ intellectum. de quo in Spec. in tit. de dispu. & alle. §. iiii. uersi. item mox. Et ꝙ arbiter non mutet, tenet Cy. etiam si sententia sua sit nulla: ut l. si ut proponis. & l. si accusatoribus. C. de accu. fortius si sententia fuit ualida, hoc tenet expressè etiam Bar. in l. quid tamen. in prin. alle nisi fuit cõmissum, & data potestas arbitro ut possit sententiam corrigere: & sic dicit se consuluisse. Item dicit Bar. in l. iudex. ff. de re iudi. de quo per eum in l. fin. ff. ad Turpil. & in l. moris. ff. de pœnis. ꝙ si iudex adiicit sententiæ clausulam, quòd si sententia lata est contra statuta, reducit ipsam ad statuta, quòd talis clausula habetur pro non adiecta, si uerba sententiæ præcesserint illam clausulam, pro quo l. actorum. ff. de re iud. secundum primam lecturam gl. quæ ibi ponitur in glo. quam omnes tenent.

5 Sententia † autẽ arbitratoris sub quacunque conditione tam resolutiua, quã suspensiua fieri potest, quia sententia arbitratoris habet instar contractuum, potius quam actuum iudicialiũ. Quod patet ex pluribus. primò patet in authen. ut dif se. iud. §. si uerò cotingerit. ibi ambicabilem conuentum. quod etiam tenet ibi gl. Probatur in c. Quintauallis. de iureiurã. ubi talis sententia uocatur mãdatum, & not. bene ponderandum, quia quinquies in illo tex. reperitur illud uerbum, & nunquã appellat sententiam. Probatur etiam ex ratione, quia quis non potest iudicare in
6 † causa propria. C. ne quis in sua causa. l. unica. de uerbo. signifi. c. ex parte. ubi de hoc per Innoc. sic nec arbitrari tanquam arbiter. ff. de arbi. l. i. sed arbitrator sic, ut l. si libertus. ff. de oper. liber. & d. c. Quintauallis. de iureiur. Item coram arbitratore non porrigitur libellus, nec procedit ut iudex in aliquo de necessitate, nec oporteat, ꝙ iudicando sedeat pro tribunali, & ualet sententia eius, etiam lata die feriata in honorem Dei, sicut transactio. C. de feriis. l. fi. & ibi per Iaco. But. & per Bal. qui plenè no. C. de arbi. l. i.

Regulariter autẽ quilibet contractus põt fieri sub quacunq; forma, & in diẽ, sub conditione

conditione tam resolutiua, quàm suspensiua. insti. de contrahen. emptio. ff. de in diem addict. l. ij. ff. de peri. & commo. rei uend. l. necessario. pro emptore. l. ij. §. si sub conditione. & quod plenè no. Dy. & Io. And. in regula, actus legitimi. de reg. iur. lib. vj. Et quòd sententia arbitratoris possit fieri sub conditione, nedum resolutiua, sed etiam suspensiua, casus est in c. Quintauallis. de iureiur. ubi fuit lata sub conditione omnino incerta, & non reprobatur ibi, ex illa causa.

Et est sciendum, quòd quando in sententia incontinenti aliquæ adijciuntur clausulę suę cōditionis potius uidentur unum, & idem cum sententia, quoniam quando cunque in una dispositione sunt dispositia, quorum unum adiacet alteri, tanquā forma, seu qualitas, coniungimus utrunque ad perficiendum unum totum. & dicimus requiri, quòd expediantur uno contextu, & talia dantia formam, siue qualitatem censentur † pars actus. ff. de testamē. l. hæredes palam. in fi. de elec. c. quia propter. & c. cùm post petitam. alleg. sicut dicimus authoritatem tutoris, tanquam formalitatem actus gerendi à pupillo interuenire debere in ipso contractu, ut cōstituatur pars actus. ff. de authorit. tuto l. obligari. §. i. institu. de autho. tutor. §. tutor. quod not. Innocent. de consuetu. c. consuetudinis. de rebus ecclesię non alie. c. i. lib. vi. probatur. ff. si cer. peta. l. lecta. uer. dicebam. loca. l. si tibi. C. de pac. l. petens. de elec. c. officii.

7

Item in his quæ emanant uno eodem tempore, non potest attendi ordo prælationis: secus esset, si diuerso tempore. ff. de mili. testa. l. certarum. § miles. & quod ibi not. Dyn. de statutis contra in eodem uolumine. Item probatur quia conditio apposita post pactum, seu stipulationem, duntamen incontinenti, impedit productionem, & est pars productionis. ff. de act. & ob. l. obligationum ferè. §. conditio secundùm gloss. ueriorem. licet alia gloss. minus bene sentiat aliter. Ad hoc, de dona. c. dilecti. de eōdi. appo. c. uerum. secus autē, si ex interuallo. C. de dona. l. pfecta. maximè in sententia, per quā functus est officio pronunciationis. & sic ex interuallo nō mutat, nisi sibi reseruasset in sententia potestatem mutandi: tunc etiam ex interuallo potest: ut est text. coniuncta gl. fina. fami. ercisc un. l. item Labeo. §. i. uers. sed si purè. quod etiam ibi not. Raine. de Forli. & dicit ibidem Petr. de Ancha. quòd
8 quia arbitramentū † est actus extraiudicialis, & sic est reuocabilis, docto de errore: cum sit iudicium, in quo bona fide agitur.

SVMMARIVM.

1 *Erronea calculatio an noceat.*
2 *Sententia an retractetur prætextu erroris calculi.*
3 *Expressa nocent quæ non expressa non nocent.*
4 *Sententia appellationis ad primam sententiam refertur.*
5 *Sententia indiuidua.*
6 *Error an impediat consensum.*
7 *Error iudicis an uitiet sententiam.*
8 *Sententia robur habet ab actorum mente.*
9 *Quæstio est facti utrum sit maior uel minor.*
10 *Transactio quid differat à sententia.*
11 *Error quando sententiam uitiet.*
12 *Decretum quando nullum dicatur.*
13 *Falsa causa allegata quando uitiet sententiam.*
14 *Dicto, maximè, quid importet.*
15 *Sententia diffinitiua propter nouiter producta potest confirmari.*
16 *§. Marcellus. in l. si prætor. quot intellectus habeat.*
17 *Appellatione querelæ quid contineatur.*
18 *Inferior non infringit sententiam superioris.*
19 *Sententia si sit nulla retractatione non opus est.*
20 *Dolum committere uidetur, qui iura partis aduersæ omisit.*

EXpleto errore arbitri, dicamus de errore, qui committitur per iudicem: & aliquando erratur in calculo: aliquando in falsę causæ expressione. Circa errorem calculi t Bald. in l. i. C. de errore

1 rore calculi. dicit quòd non nocet † erronea calculatio inter partes sępe facta: ut l.i.C.de erro.cal.

Et hic est argu.quòd erronea confessio sæpius repetita potest reuocari. Et licet inter plures mercatores sit saldata ratio,& summata:tamen adhuc potest petere debitor, uel creditor, ut iterum cõputetur, & uideatur an sit erratum in calculo , uel non:etiam si talis error transit in contractum, uel stipulationem. Item
2 sententia † non retractatur prætextu erroris calculi indisiunctè , & omni casu: quia non omnis error retractat sententiam.de quo in l.seruo inuito.§.cùm prætor.ff.ad Trebellia. & per Guil.de Cu.in l.penul.ff.de iustitia & iure.Et conclude, quòd aut errant partes in calculando:aut errat ipse iudex.Si quidem errãt partes: ut quia per errorem calculi , deducitur plus in instrumento, uel minus, & iudex pronunciat secundùm illud instrumentũ, tunc ualet sententia:ut in l.i.C.de errore calcu. Aut errat iudex: & tunc aut exprimit errorem in sententia, & tunc sententia est nulla ut l.i.§.i.ff.quę sentẽ.sine appella.rescindan. Aut non exprimit errorẽ in sententia: & tunc sententia tenet: ut d.l.i.C.de erro.calcu.probatur ista distin
3 ctio: quia expressa nocent, quæ † non expressa , non nocent:ut in regula iuris ad hoc ff.de re iudi.l.præses.C. quando pro uo. non est neces.l.ii.Iacob.de Are.dicit, quòd aut error apparet ex actis, aut non apparet ex actis.

Primo casu sententia est nulla quia lata per respectum ad acta, quę continere uidentur errorẽ quasi expressum.l.ii.C. quę senten. sine certa quantita. Aut error non apparet ex actis:& tunc ualet sẽtentia: unde grauatus debet appellare: aliàs sibi imputetur:ut l.i.C.si sæpius.in integ. restitutio postul. & l.i.C.de postu. Barto.dicit idem,quod Iaco.de Are. quãdo sententia cõtinet relationem ad acta. Item dicit , quòd quædam sunt acta, ad quæ sententia de necessitate refertur, ut libellus:ut l.ut fundus.ff. communi diui.
4 Item sententia † appellationis de necessitate referẽ ad primã sententiã:unde sibi est error expressus, sententia confirmatoria non tenet:quia uidetur eundem errorem continere, & repetere secundùm Bar. Tu dic secundùm glos. quòd error expressus uitiat: quia inducit peccatum formæ , sed error tantus non uitiat: quia non peccatur in forma , sed in materia : sicut dicimus in simili ff. de falsis.l.si quis legatum. ff. de pœnis.l. si quis aliquid.§. testamento. unde licet iudex dicat ita:quia est probatum. ideo condemnamus:licet nullo modo probatum sit,ualet sententia: ut no. Innoc.in c. prudentiam.de offic.delega. & in c. quoniam contra falsam. de proba. non enim reperitur conformitas sententiæ quo ad probationem sed ad esse sententiæ: licet requiratur ad bene,& rectè esse, sed bene requiritur conformitas sententię quo ad libellum seu petitionem, ut de eodem sit:ut l.si.C.de fideicom.liber.

Et sententia,quæ non continet totaliter errorem calculi, secundùm glo. in l.i. de erro.calcu.uidetur quòd in totum sit
5 nulla:quia sententia † est indiuidua,unde super uno capitulo non potest pro parte ualere,& pro parte non,ut l.certa. C.quãdo prouoca. nõ est ne.Contrarium tenet glo.in l.ii.C.de re iudi.dicit ibi Iac. Bru. quòd in diuersis capitulis potest sententia in uno ualere , & in alio nulla esse.ff. famil.ercisc.l. quędam mulier. & l.Carmel:a pia.de iure patrona.sed in eo capitulo refert, aut continet quid diuiduum in quantitate , & tunc ualet inquantum non est erratum,aut continet quid indiuiduum, uel quòd pro parte explicari non potest, & tunc nullo modo ualet , ut l.in hoc iudicio. ff.communi diuidun.Cyn.tamen tenet in l.i.C.de errore calculi. alleg. quòd super eo capitulo sententia in totum sit nulla , quia sententia de se est quid indiuiduum.& hanc tenet Fede. in suo consilio Mccxlii.unde tamen concedo,quòd si ab ipsa sententia appellatur , debebit ista sententia reformari , non quòd in parte confirmetur, & in parte infirmetur, sed quia iudex appellationis condemnabit in condemnandis , & absoluet in absoluendis habita sententia

pro

pro nulla, eã nullitatis facit cũ succedere in iurisditionem.C. de accusa.l.absenté. & facit ff.de uerbo. oblig.l.qui Romæ.§. pe.& ff.quod cum eo.l.Titianus. In transactione uerò si sit erratum in calculo, quidam dicunt quòd ualet, etiam si fit er ratum in calculo, & sit expressus error: argu.ff.si quis cau.l sed & si quis.§.fina.& de fideiuss.l.si quis postquàm.

6 Iaco.de Are.dicit contrariũ:quia † error impedit consensum, ergo non ualet. ff.de acti.& obli.l.actionũ genera Pet.dicit, q; transactio.ualet, sed quatenus est error expressus, rescinditur:argu.l.i.in fi. C.de erro.cal.& quia rescinditur appellatio, quatenus est erratum:ergo idem in quolibet actu:& hæc opinio est uera secũdùm Bar. Posset tamen. dici, q; quia est peccatum in forma, q; quatenus est uitiũ, eatenus transactio est nulla ipso iure. Nõ obstat l.i.in fi.allega. de errore calcu. quia ibi non erat error expressũ in stipulatione, sed in causa stipulationis, id est, in computo: unde deriuabatur stipulatio, & sic non obstat. Vide Cyn.in l i.de erro re calu & de re iudic l.ii.& Ioan. And.in c.ea quæ.de regu.iur.lib.vi. Et prędicta uera, quando sunt diuersa capitula: si autẽ unum, tunc secus, sic intelligitur glo.l.fi. ff.de iurisdi. omni.iudi.facit quod habeť in l.item si unus.§.fi.cum l.seq.ff.de arbi. Cy.autem in l.i.C.de errore calcu.alleg. dicit, q; si partes errauerunt inter se in calculo, ita q; non iudex, tunc error calculi nõ reddit sententiam nullam:ut in l.i.C. de erro. calcu. Aut errauit iudex † & tunc reddit sententiam nullã:ut

7 l.i.§.i.ff.quæ sen.sine appella.rescin.& est necessarium secundũ Cy. ibi q; in sententia exprimatur error, & tunc nõ ualet: ut d.l.i.§ i.alleg. alias si error in sententia non exprimatur, tunc sententia tenet: ut in l.i. de errore cal.sed si error non fuit in sententia expressus, sed in mente retentus, cui tamen apparet ex actis.

Glossatores uoluerunt dicere, quòd sẽ tentia teneat, nisi error fuerit expressus in sententia: ut l.ii.C.quando prouo. non est necess.& l.cùm prolatis.ff.de re iudi.& ff.de appel.l.si expressim.in prin.

Sed Iacob.de Rauen.quem sequitur Pet. dicit, quòd si iudex pronunciat contra legẽ non expresso errore in sententia, dun tamẽ quòd error ex actis appareat, quòd sententia non ualet: quia sententia suum

8 robur † habet ex mente actorum, sicut cõ tractus ex mente contrahentium. ff. de actio & obli.l.obligatiohum substantia. & æquè bene erratur, siue sententia, siue actorum inspectio errorem ostendat: ergo &c. Præterea refertur ad acta, ut cer ta indicet sic & ad acta referenda est, ut dicatur erronea: ut l. ait prætor. §. prætor.ff.de re iudi.& C.de sen.quæ sine cer ta quantita.l.ii.quid plura, lex est expressa, ubi iudex putauit in mente errando quòd quinquaginta & uigintiquinque facerent centum: & sic pronunciauit: unde non ualet sententia ipso iure: ut ff. quæ sent.sine appella.rescin.l.i.§.i. ibi, si huius quæstionis &c. & ubi expressè loquitur de errore, quem iudex habuit in mente.

Non obstant leges in contrarium allegatæ, quia in l.si expressim. subaudiri debet, maximè.& ad l. cùm prolatis.iudex non pronunciauit contra legem, sed pronunciauit contra similem legem: quia putauit quòd illud nõ esset simile, tunc enim sententia ualet: ut l.ii.C. quando prouoc. non est necess. ibi, non fuit sententia lata contra ius legis, sed contra ius litigato-

9 ris: quia utrum sit maior † uel minor, quęstio est facti. Sed an ualeat saltem in eo, in quo non est erratum. Glo.in l.ii. C. de re iudica.tenet quòd non debet utile per per inutile uitiari.l.sancimus. C.de dona. facit totum illud, utile per inutile, &c.ut l.i.de uerbo.obliga.dicit Cyn.ibi, & docto. Moderni dicunt contrarium, & bene, scilicet quòd non ualet in aliquo: ut l. i. §. i. quę sen. sine appella. rescind.& facit l. in hoc iudicio. ff. fami. ercis.& hanc opinio.uidetur firmare glo. in l.fi.de iurisdit.omniũ iudi.ff. & est mirabile dicit Pet.quòd aliàs ubi actus est diuiduus, utile per inutile nõ uitiatur, sed in sententia secus est: ratio, quia sẽtẽtia est actus indiuiduus. Dicit dominus Rapha Fulg. in allega.l.i.de erro. calc.qď p

P 4 sententia

sententia Pet. facit: nam si docto. dicũt quòd si sit erratum, quia condemnatus in maiori, quàm debuerit, illa sententia in totum sit nulla: quodamodo autem debebunt ipsi tenere, quòd sententia teneat in eo, quod nullo modo est dictum aut scriptum in sententia? occurrunt mihi, quòd uerba emissa in uim causæ etiam dispositionem inducunt: ut l. qui uolebat. de hæred.insti.l.empta.§.ulti.de rei uendi.modò ad propositum dicit iudex per modũ causæ: quia constat Titium debere xxv.ex tali specie: & xxv. ex tali specie: ideo condemno eum in xxx.nunc talis pronunciatio habet uim sententiæ condemnatoriæ:ut l.si prætor. in princip. de iudi. dubio tamen in transactione quòd error calculi ipsam uitiat conclusiuè. Idem Cy. tenet quòd ualet: & ita tenet Pet. in dicta l.i.de erro.calcu.& ibi gl.& ponit ibi Cyn.post Petr. rationem diuersitatis inter sententiam & transactionem. Si uerò petebantur xii. & condemnauit in sex. & alia sex errore omisit: Cyn.in l.i.C. si ad uer.rem iudi.per l.in hoc iudicio. allega. tenet quòd non ualet. & de hoc per Dy. institu.de actio.in §.si minus. & hoc quando petebam illa xii.ex eadem causa: quia in totum absoluere, aut in totum condemnare debet:ut l. in hoc iudicio. allega. Si uerò petebam sex ex uno capitulo, & sex ex alio: & tunc aut est actum, ut de omnibus pronuncietur: & tunc non ualet sententia lata super parte. ff. de arbi. l. quid tamen.in princip.aut non est actum, & separatum potest pronunciari: ut ff.de mino.l.etiam.§.i.& de hoc latius dic per Cy. in l.i.C.de erro.calcu.

Iacob.autem Bru.in l.i.de erro.aduoc. dicit, aut simpliciter fuit facta computatio.& ista non nocet, etiam si stipulatio non interuenit, non animo transigendi: ut in fi.l.i.C.de erro.aduo. aut interuenit computatio, & est lata sententia, uel trãsactio facta: & tunc ualet sententia, si error fuit expressus in ipsa sententia:si uerò fuit expressus: aut sunt plura capitula:aut unũ tantũ: si sunt plura capitula in eo, in quo est error,non ualet,in alio sic:ut l.ét. ff.de mino. Aut est unum capitulũ, & tũc siue sit diuiduum,siue indiuiduum, non tenet sententia,ut in l.in hoc iudicio ff. fam. ercifcun.Sed in trãsactione dic quòd aut plura capitula,& uitium in uno non porrigitur ad aliud. Aut est unum capitulũ tantum & tunc aut indiuiduum, & uitiat pro ea parte tantum, pro qua est erratum, pro alia nõ ut l.placuit ff. de usuris. & in

10 hoc differt transactio † à sententia,& est ratio: quia transactio fit ex cõsensu, sententia redditur in uitium,ut l.inter stiplãtem.§.Stichũ. de uerbo. obliga. Si autem præcessit quæstio de errore, tunc in transactione postea secuta non potuit esse error,cùm sit decisa,in sentẽtia sic, ut cùm sit declaratiua & tunc aut fuit error expressus in ea,& non tenet,aliàs sic.

Si autem est error in sententia iudicis in falsæ causæ expresione. Anto. de But. in c. significantibus. de purgatio. uulga. post Iac.de Are.dicit sic, quòd aut est error in ordine iudicij, & tunc aut unius causæ ad aliam,& nõ uitiat,ut l.j.C.de appellat.j. quæst.j.in summa. Aut eiusdem causæ ad seipsam,& tunc uitiat,ut l. prolatam.C.de senten. & interlo. omnium iudi. Si autem est error in prolatione sententiæ,tunc,quia aut tulerit aliter, quàm uolebat, aut quia aliter, quàm debebat.

Primo casu, aut manifestè cõstat de errore,& tunc nõ ualet, quasi non uideatur ore dixisse, quod mente non agitauit. l. Labeo.ff. de supel.lega.de regu. iur.l.in ambiguis. & uerba deseruiunt intẽtioni, & non econtra.de appella. c.secundò requiris. Si autem non constat, statur sentẽtiæ.ff.de arb.l.qualem.de re iudi.l.iudex. Si uerò fuit error aliter proferẽdo,quàm debeat: Aut fuit contra ius, uel expressus

11 † error in sententia, & tunc est nulla.ij. quæst.vj.§.diffinitiua.post princip. uersic. item si sententia contra ius, & est l.ij.C. quando prouo.non est ne.de re iudic.c.j. de senten. excommu.ca.sacro. Si autem non est exprefsè contra ius scriptum, sed contra ius litigatoris lata est sententia, & tunc tenet, ex quo non fuit appellatum: de re iud. c.cùm in tua.in fi. ff.q senté.sine appella.rescin.l.j.de hoc in

Spec.

Specu.de arbi §.fin. uersicu.quid ergo. Ludouicus autem in ista materia in l. si is ad quem.ff.de acquireu.hære.latius dicit, quàm aliquis locutus fuerit:ideo eius dicta hic pono. Cùm quæritur, an sententia lata ex falsa causa sit nulla ipso iure, an debeat rescindi: sic distingue post Bart. quòd aut sententia est lata ex falsa causa à parte allegata, aut ex falsa causa allegata à iudice, & expressa in sententia. Aut ex falsa causa in mente retenta.

Primo casu, aut sententia lata ex falsa causa est lata contra minorem: & est nulla ipso iure.ut l.i.C.si ex falsis instrumen. de cuius l. intellectu dicetur infra. Idem putarem dicendum in ecclesia: pro quo est glos.in l.j.C.de senten.aduersus fiscũ latis. cùm quo ad sententiam ferendam minor, & ecclesia æquiparantur:ut patet per glos.not.in l.si preses quasi desertam. C.quomodo & quãdo iudex. dicentem, quòd eo modo, quo nulla est sententia lata contra pupillum.ff.de re iudic. l.contra pupillum.& l. & cùm minores.C.si aduer.rem iudic. cum si.ita & lata contra ecclesiam pastore uiduatam: secus tamẽ esset secundùm Cano. si ecclesia pastorem haberet, non tamen causam ecclesię defendentem: quia tunc aliqua est: & opus est restitutione in integrum: ut patet in c.prout.& cap.si.de do. & contu.& in cap. cùm ex literis. de restitu. in integr.

Secundo casu, quando est lata contra maiorem: & tunc aut in allegatione causæ interuenit dolus aduersarij, aut non.

Primo casu, aut est lata contra absentem:& est ipso iure nulla:ut l.si prætor.§. Marcellus.ff.de iudi.

Secundo casu ualida est, sed rescinditur per restitutionẽ in integrũ, uel aliud remedium: ut ff.de re iudi.l.diuus: Quando autem contra præsentem est lata, dic aliquam esse, sed restitutione in integrũ rescindi: tamen Ange. in d.§.Marcellus. dicit uerum, quando causa est cum dolo allegata: si autem sine dolo: tunc opus est rescindi tantum per uiam appellationis: ut patet in ca.cùm dilecta. de rescriptis. & in c.cùm Bertholdus. de re iudic. Et de intellectu d.§. Marcellus. dicet infra Aduerte tamẽ, quia hęc dicta Bart. recipiunt duplicem limitationem. Primò hæc procedunt, nisi lata esset sententia pro libertate: tunc enim est aliqua, non obstante falsitate causę allegatæ. ut dicit tex. not.ff.de dolo.l.si dolo. Aduerte tamen, quia ille tex. loquitur, quando fuit lata per alium, quàm per aduersarium: ideo cogita, si procederet, quando per aduersarium allegaretur. Secundo dicas hæc dicta Bart. procedere, nisi ipse tutor confessus fuisset iniustè sententiam obtinuisse: quia tunc omni casu sententia nulla fuisset, adeo quòd ex ea nõ oritur actio, nec potest peti executio: ut notanter uoluit Inn. de immuni. ecl.c. quia plerisq;. circa fi.j.col.

Quid autem si lata esset sẽtẽtia propter falsam causam allegata: cui quidem allegationi consenserunt aduersarius, & iudex: dicas hoc casu no.secundum Inno. in c.grauatis.extra depositi.idem dicit in c.cum olim. de re iudi.quòd talis consensus non impedit, quin si contra eum prætextu sententiæ solutum est: condictione ex iusta causa repeti possit. Et ꝓ hoc est casus notabilis, licet Inno. nõ alleget in l.cũ à te ff.de dolo. secundũ quã intellige dictũ Inn. Itẽ hęc sẽtẽtia Bar. ꝓcedit in diffinitiua, secus in interlocutoria par ui preiudicii: quia & si illa prætextu falsę causę allegatę lata sit nedum a maiore sed ẽt à minore ꝑ restitutionem infringi nõ põt, secundum Inno. in c. coram Felicis. de rest. in integr. pro quo Bald. dat casum in l.ait pretor.§.permittitur.ff.de mino. Si autẽ interlocutoria est magni prę iudicii: & tunc aut lata est ex falsa causa à parte allegata:& sit nulla ipso iure, uel in effectu. Dominus Raphael Cumanus dicit in l.si is ad quem.ff.de acqui. hære. se consuluisse ex dictis Cyn. hoc dicentis in authen. offeratur. C. de lit. contest. & in l. consentaneum. circa fin.C. quomodo qñ iudex. ꝙ indistinctè nulla est ipso iure. & colligitur ex mente Cy. ꝑ leges, quas allegat: alitor tamen sonant eius uerba, de quo tangetur, infrà. dũ tra

ctabimus

stabimus de intellectu §. Marcellus.

Quid autem in directo, dicendum esset nullum ipso iure secundum latè dicta p Bar. in l. tutor si petitus & .l. Sciæ egressæ. ff. de tu. & cur. da. ab his. & l. iuste. ff. de aquirend. poss. quod tamē intellige secundum dicta per Bal. in eodem puncto in l. ii. C. quando prouo. non est ne. quibus & illud addas, quòd nedum decretum inter
12 positum † ex falsa causa est nullum ipso iure, imò si ex causa partim falsa, & partim uera interpositum sit, in totum corruit. Et ita refert Bald. consuluisse Bart. in l. certi condictio. in §. quoniam igitur. ff. si cer. pe. sed certè & hoc ipse Bart. dixit in l. si non sortem. §. si centum. ff. de cō di. inde. per illum tex. licet Bal. non alleget. Quod dictum consonat rationi, quia & sententia ipsius decreti indiuidua est. ff. fa. ercis. l. in hoc iudicio. ff. ne uis fiat ei. l. i. §. hęc uerba. Et hæc procedunt in falsa causa allegata circa ius partis. Falsa enim
13 causa allegata † circa substantiam iudiciorum reddit sententiam ipso iure nullā ut l. si quis obrepserit. ff. de falsis. ad quod facit tex. no. in l. in fraudem. §. quoties. ff. de iure fisci. ubi nedū, quòd sententia lata per falsitatem sit ipso iure nulla, sed etiā ex dicta falsificatione inducitur amissio causę.

Secundo casu principali est dicendum, quòd aut causa est à iudice allegata, & in sententia expressa: & tunc aut falsitas causæ constitit in facto & in iure, & dic ut p Bar. in l. si is ad quem allegat. quia nulla est. Aut consistit in facto tantum: & tunc est aliqua, sed uenit per appellationē rescindenda: ut l. præses. ff. de re iudic. secundum Bar. Quod dupliciter lemita. Primò, nisi sit lata contra factum notorium: quia tunc est ipso iure nulla: de re iudic. cap. inter cæteras. facit de appel. c. solicitudinē. & hoc est de mente do. Anto. de Bu. in c. in præsentia. de renun. Secundò nisi falsitas facti cōsistat in conditione: quia tunc sententia lata contra propter falsam conditionem de præsenti est ipso iure nulla. Casus est singularis secundum unam lecturam glo. in l. qui testamento. ff. de excu. tu. & illam lecturam gloss. approbat Innocen. in d. c. in præsentia. quòd dictū dicit Ange. Legistas ignorare in l. qui Romæ. §. duo fratres. ff. de uer. obligat. sed puto, quòd tunc non meminit illius gloss. Aut sententia lata est ex falsa causa consistente in iure: & tunc sententia est ipso iure nulla: ut l. i. & ii. C. quando prouo. non est ne. & l. i. in princip. & §. cum contra sacras. ff. quæ sen. sine appe. resci. & ff. de appel. l. si expressim. & de re iudica. cap. u. hoc intellige, ubi falsitas talis colligitur ex claro, & manifesto casu legis secus si ex similitudine legis, ut eleganter not. Innoc. de appel. l. cum speciali. circa princip. Item secus si colligitur ex aliqua extrauaganti, secundum Bartol. ff. de re iudic. l. cum prolatis pro quo est casus, licet non alleget, de fide instrum. cap. pastoralis.

Item secus, si colligitur ex consuetudine ciuitatis, quę tamen notoria nō sit secundum Cyn. & Bartol. in l. i. & ii. C. quæ sit lon. consuetu. & Bal. in d. l. ii. C. quando prouo. non est ne. & in l. i. & ii. C. quę sit lon. consuet. secundum But. & in l. i. C. ut quæ desunt aduo. & uidetur casus notabilis, licet ipsi non allegent, in c. cum uenissent. extra de eo qui mit. in pos. causa rei ser. Item modifica hoc dictum Bar. quando causa unica tantum expressa est in sententia & falsa: secus si duæ, quarum una uera est. & alia falsa: quia tunc reiecta falsa sententia sustentatur ex ea quæ est uera, ut potius ualeat quàm pereat: arg. l. quoties. cum si. de reb. dub. & ita no. Inno. in d. c. in præsentia. pro quo tamen dominus Anto. dat casum in cap. per tuas. qui filij sint legi. ubi per eum. Item dictum idem limita, nisi talis falsa causa in iure consistens sit in sententia expressa, cum hac cōditione: maximè, quia tunc sustentatur ex uera, si qua est, falsa reie-
14 cta ex uirtute dictionis, † maximè, quæ tacitè includit: ut l. i. §. uel maximè. cū si. ff. de col. bonor.

Et hoc est qđ notanter uoluit Bar. in l. ii. § ignominię ff. de his qui not. infam. qđ tamen intelligas secundū do. Anto. in d. ex literis. de restit. in integ. quando talis uera causa ex actis colligi potest: secus si

extra

extra acta: quia nullo modo illa habet sententiam ualidare. p illum tex. quod no. Et p prædicta dicit Ioan. de Imo. in d. l. si is ad quē. fatuum esse iudicem, qui in sententia causam exprimit. In quo tamen communiter tenetur, quòd non sit necessaria talis expressio, nisi in casibus not. per Ioan. Andr. in c. sicut. de re iudi. & per Bal in l. si præses. C. de re iudic. & p alios legentes in d. §. ignominiæ. & d. §. duò fratres & l. ꝓperādū. §. illo. C. de iud. Ex qua cā lata præsumitur, dicēdum est, ꝙ ex ea, quæ ex actis apparet, & si plures apparerēt ex ea lata præsumitur, quæ minus prę iudicium infert condemnato ad hoc no. per Bar. in l. si quis ad exhibendum. ff. de excep. rei iudi. & l. iulianus uerum debitorem. ff. de condict. inde. ubi etiam aliquid per glo. & est tex. pro hoc in l. hoc enim. aliàs, ne enim. ff. de suspect. tut. Item statur de his, iudicis declarationi. Pro quo Bald. & Imo hic allegant gloss. singularē secūdum eos in d. l. si pretor. §. Marcellus. Pro quo tamen rectè intuenti est tex. no. licet ipsi nō allegent, in l. sed & si ex utraque. cum fine l præcedentis ff. de euic. Dicit tamen Barto. in d. l. si is ad quē. alle. ad dendo ad supradicta, quòd si sententia potest aliqua noua causa iustificari, quàm quæ in eadem expressa sit, iudex appellationis ex eadē causa confirmauit, p l. Titianus. quod cū eo. quę secundū eū est no.

Aduerte tamē: quia Bal. in l. i. C. de cō di. indeb. tenuit contra. dicens non obstare d. l. Titianus. quia ibi in fine non erat expressa falsa causa in sententia, sed incongrua: unde, quia est ita magnum uitiū, sicut qn̄ falsa expressa est: meritò appellationis iudex ex nouo illam infirmat in casu illius l qnæ opi. uera est, quo ad intellectū illius l. ut ibi patet: sed non quo ad reprehensionē dicti Bar. Manifestissi-

15 mū enim est † diffinitiuā sententiā ex nouiter inductis in causa appellationis confirmari posse. C. de appel l. eos. I. p hanc. C. de tēpo. appel. cū si. Itē dicta in tertio mēbro principali ꝓcedunt, dū falsa causa à iudice sigillatim est expressa in sententia absque reductione ad acta: nam si falsa cā, seu error colligitur facta relatione ad acta tunc an ex hoc sententia reddatur nulla, uel ueniat rescindenda, fuerūt opiniones, quibus tamen reiectis dicas secundum Bart. in l. i. C. de erro. cal. ꝙ aut sentētia expresè refertur ad acta. & tūc si facta dicta relatione colligit falsa causa, aut error, sententia nulla est: ut l. i. §. i. ff. quæ sen sine ap. re. Idem est, si expressè ad ea se non refert, tamen ad ea de iuris necessitate referri debeat: utputa sententia ad libellum: ut C. de fideicommiss. li. l. fi. Aut nō est facta expressa relatio. & tunc sententia non est nulla: ut l. præses. ff. de re iudi.

Ex qua distinctione inferas contra elegans dictum Inno. in c. quoniam cōtra falsam. de proba ubi si iudex dixit ꝙ per A. & B probatum est mutuum: ideo condēnamus, &c. ꝙ licet ex actis appareat dictam probationem non esse factam, ualet tamen dicta sententia quod dictum, ut uides, est contra primum membrum distinctionis Bart. igitur dubium. Bal. autē ubique tenuit, scilicet in d. l. i. & l. prolatam. C. de sent. & intelo. omn. omn. iud. dictum Inn. pro quibus facit: quia talis sententia uidetur lata contra ius litigatoris, non autem contra ius commune: ideo est ualida ut supradictum est. quo argumento utitur Ioā. de Imo. in l. si is ad quem. allega. Nunc tamen de facili respondetur: quia istud, quod dicitur contra ius litigatoris teneri, debet intelligi, nisi tale ius sit notorium, ut suprà dictum est: cum autem notorium resultet ex actis ut not. Inno. in c. insinuatione. ex finalibus uerbis. extra de appel. ergo hoc non obstat. & ideo ipse Inno. in c. cum Bertholdus. in gloss. super uerbo, concessimus. de re iudic. per illum tex. uidetur mutasse opi. in contrarium.

Ponit. n. sup hoc dicto duas opiniones. Vna est ꝙ illud dictū suū in c. qm̄ contra falsam. nō ꝓcedit in sentētia lata in beneficialibus & ita respōdit ad dictum. ca. cū Bertholdus. Secundò & ultimò dicit indistinctè falsum esse qđ ipse dixit in d. c. qm̄ contra falsam. & idē tenet Ioann. And. in c. i. de sent. excō. lib. vi. in nouel. facit qđ not. in l. qui filium. in gloss. ff. ad Trebel. & Bald. in auth. ex testamēto. C. de colla.

Dicit tamen Imo.in l.si is ad quem alle. saluando dictum Inno.in c.quoniam contra falsam.quòd licet sentẽtia se referat ad acta,duntamen non cõnstaret de manifesto errore,procedit dictum Inn.in c. quoniam contra falsam.quòd fuit de mẽte Anto.de But.licet ipse non alleget in c in præsentia.alle. & posuit in c.ab excõ municato.de rescrip.quod dictum exemplificat,si iudex diceret:quia nõ comperimus probatum fore, ideo absoluimus. Et licet enim posset ex actis apparere, quòd probata fuerit actoris intentio: ꝙ tamen fortè: quia iudex se mouit ad non credẽdum illis testibus aliqua causa, quæ in actis redacta non est, qua iudex se moueret potest:ut eleganter dicit glos.in l.quoties.§. qui dolo ff.de proba.& quanta fides adhibenda sit testibus, in iudice consistit, & eius arbitrio: ut ff.de testi.l.iij.§. tu magis.

Et aduerte ad id, quod dictum est suprà sententiam nullam iustificari posse in causa appellationis ex actis nouis. Quid autem esset, si aduersus sententiam implorata esset in integrum restitutio? an ad iustificationẽ sententiæ ex nouis actis, uel antiquis procedi debeat. Raphaël Cuma.colorata ratione in l.si is ad quẽ: alleg.uidetur uelle, quòd etiam ex nouis actis iustificari possit:quia si hoc est, quã do ad impugnationem sententię intentatur uia iuris communis: ut est appellatio: multomagis esse debeat, dum intentatur ius speciale,ut est in integrum restitutio: Aduerte tamen: quia ista sua oppositio est contra Bartol. licet ipse hoc non ponat in d.l.j.C. de sentent. aduers. fiscum latis. in fin. & quæ sit uerior, infra dicetur.

16 Vltimò aduerte pro intellectu §.† Marcellus. de quo dixi suprà.Ille enim §.habet septem intellectus principales,quorũ quatuor seu quinque posuit Angel.in d.§. duo fratres.Primus est,quòd in casu illius §.sententia sit aliqua, ueniat tamen rescindendã: & hoc per illud uerbum text. ibi,querelam, &c.iste fuit unus intellectus glo.ibi,Si enim Iurisconsultus prouidet iudicẽ super executione deputatum querelam admittere debere: ergo dicta sententia fuit aliqua: appellatione enim

17 querelæ continetur † remedium rescissorium.ff.de inof.test.l.i.Sed non obstat: quia uerbum querelam, etiam sub se nullitatis beneficium cõprehendere potest: ut patet ex no.in l.querela.C. de falsis. Vnde tamen dictum uerbũ ad utrunque possit adaptari adaptari enim debet, ut patitur subiecta materia: ar.ff. loca.l. si uno.in prin In materia autẽ d.§.Marcellus.potius adaptari debet uerbum,querela,ad nullitatis beneficiũ, quàm ad aliud, quod patet per uerbum, sciens, in eo §. positum.Si enim diceremus,quòd sententia lata contra absentem ex allegationibus falsò factis non esset nulla, sed ueniret rescindenda:ergo idẽ esset hoc casu, ut est quando allegationes cum dolò factæ fuerunt: quod est absurdum.

Secundus intellectus fuit Innoc. in c. cùm in iure.de offi. iudi.dele.dicentis,ꝙ ibi sententia erat aliqua:sed ideo executionem suspendebat: quia pendebat appellatio.Iste intellectus uidetur dupliciter falsus. Primò, quia dicit sententiam in casu illo fore aliquam, quod est contra supradicta. Secundò,quia dicit appellationem pendere, quod similiter est falsum: quia hęc est diuinatio ad illum tex. quod est miserorum refugium: ut dicit gloss. famil. ercis.l. filium quem habẽtem.

Tertius fuit intellectus Innocen.in c. deextero.de re iudi. dicentis, quòd ubi coram iudice super executione deputato opponitur sententiam fore nullam uel rescindendam fore:is eas probationes admittere tenetur:non ut ipse pronunciet, sed ut superiori referat. Et hunc intellectum ipse secutus est in d.c. cùm dilecta.suprà alleg. & in d.c.cùm Bertholdus. de re iudi. & in d.c.cùm grauis. qui procedit quo ad dictum §. non autem: quod ex hoc declarat,an sententia fuerit nulla,uel aliqua.

Et ideo quartus intellectus fuit Bar. in l.is ad quem. alleg. & in l.diuus. de re iudic.quem secuti fuerunt Bal.& Ange.in d.§.Marcellus.& ibi sentit glo.quòd sententia

tentia fuit nulla propter falsas allegationes falsò factas per præsentes contra absentem Qui etiam intellectus bonus est, ut patebit ex dicendis.

Quintus fuit Ang. in d. §. duo fratres. capiens totam legem dicendo, quòd in prin. l. si prætor. sententia erat aliqua, ut patet per tex. ibi, ne elusoria &c. & in fin. principii. meritò executor non admittit tunc probationes in contrarium, cum sententia transiuerit in rem iudicatam, ut patet in tex. dum dicit, qui de iudicato cognoscat &c. & demum subdit in §. Marcellus. quòd si allegetur contra absentē pronunciatum fore ex allegationibus falsò factis per præsentem iudex super executione deputatus has probationes admittat, per quas sentētia nulla redditur, ut ad pretorem remittat sententiantem: & meritò quia hæc sententia erat nulla: & ideo admittuntur probationes super nullitate corā dicto executore: p ea, quæ not. Bar. in l. iii. §. cōdemnatū. ff. de re iud. & l. à diuo Pio. in prin. eo. ti. & l. cū fideicommiss. ff. de confess. Demum subditur in uersi. Paulus notat quòd si allegetur sententiam nullam esse propter allegationes falsò factas per præsentem contra absentem ex probabili & necessaria causa: utputa reipublicæ, uel simili. Executor his admissis non tantum denegare poterit executionem sententiæ eam petenti, sed etiam pronunciare dictam sententiam per superiorem latam fore nullam: & sic in hoc §. Marcellus. & uersi. Paulus. aduersatur: quia in primo casu loquitur, quando absens erat ex causa uoluntaria: quo casu executor poterit admittere probationes super nullitate, non tamen ut pronunciet, sed ut ad superiorem remittat. In secundo casu non tantum eas poterit admittere: sed & pronunciare sententiam nullam. & per hoc dicit ipse Angelus intelligi casus illius peregrini, & singularis §. quē nunquam intellexisti.

Aduerte, quia iste intellectus non procedit. Primò, qu a contra regulā cōmunē,
18 qua cauetur, quòd † inferior non infringit sentētiam superioris: ut ff. de minor. l. minor autem magistratus. ff. de arbi. l. nā & magistratus. extra de maio. & obed. c. cùm inferior. Item alia ratione non procedit, si quis rectè intueatur uerba in principio illius l. ubi prætor ponitur pro eo, qui protulit sententiam: iudex autem pro eo, qui executionem mandabat. Demum in uers. Paulus notat Iurisconsultus non dat potestatem pronūciandi sententiam nullam iudici super executione deputato: sed priori iudicanti. Vnde uidetur, quòd prætor hanc notionem habeat, demum cùm ad eum per iudicem super executione deputatum remissæ sunt probationes super nullitate: & hoc modo intellexit Bar. istum tex. licet Ang. non fuerit recordatus in d. l. à diuo Pio. allegando Inno. in d. c. decæterò. per quem uidetur istum singularem intellectum Ang. nō procedere.

Sextus fuit intellectus Bartol. in d. §. Marcellus. quòd uersi. Paulus notat. ponat nouum casum, scilicet, quòd sententia lata contra absentem ex probabili causa, & necessaria sit nulla ipso iure, si prætor hoc impedimentum sciat si autē ignoret, detur condemnato in integrū restitutio. ff. de re iudi. l. quæsitum. faciunt quæ no. in l. iij. ff. de in ius uoca. per Bar. & ita exponantur illæ duę alternatiuæ in fi. tex. positæ, scilicet, dicentis, aut actionem in eū denegandam, uel prætorem exequi iudicatum non debere.

Vel & septimò, secundùm eum prima pars alternatiuę intelligitur, quando petebatur executio per actionem iudicati, uel in factum, quę oritur ex sententia, secundum l. miles. §. iudicati. de re iudi. Secunda pars alternatiuę intelligitur, dum petitur officio iudicis. Et hos duos intellectus tanquam magis consonantes literæ potes tenere ad uersic. Paulus. & ad uersi. Marcellus. reiectis aliis.

Octauus, quem posuit Cy. in l. consentaneū. C. quomodo & qn̄ iudex. dicendo difinitiuā sententiā non posse retractari in casu. d. §. Marcellus. p obreptionē prætori factā, nisi in ea interueniat dolus interlocutoria, aut dūmodo iudici obreptū fuerit, siue cum dolo, siue sine dolo, retractabitur. Ad primum inducebat l. fideiussor.

iussor. §. in omnibus. ff. manda. Ad secundum iura loquentia de decreto nullo ex falsa causa interposito, qui intellectus non procedit: quia si fuerit dolus in casu d. §. Marcellus. sententia est nulla: unde
19 nõ † est opus retractatione: arg. l. nam & sub conditione. ff. de iniusto rupto. si autem dolus non interuenit: tunc malè dicit, quia nemo retractatur per restitutionem in in integrum: ut suprà est dictum & probatur in l. diuus. ff. de re iudica.

Posita tamen communi sententia pro uera, debes eã dupliciter limitare, uidelicet quòd §. Marcellus. fallit primò in sẽtentia excommunicationis, quæ cum in maiori reuerentia habenda sit, licet lata sit ex allegationibus in absentem falsò factis, aliqua est, secundum Ange. notabiliter in d. §. duo fratres. allegando. ca. ꝑ tuas. de senten. excommu. & quod no. in c. ex parte. de offi. ordi. xxi. q. iii. ca. i. & ii. Et notabilius limita dictum §. Marcellus. procedere, quando obtenta est sententia per aduersarium falsò allegantem: secus si falsò omittat ius absentis allegare: quæritur tunc an sententia sit nulla, uel aliqua. Inno. reperitur contrarius: nam in c. si duobus. de appel. tenuit sententiam ualere. & ad hoc facit quod no. per Bar. C. de satisdan. l. unica. sed in c. fi. extra de accus. tenuit sententiam esse nullam, si obtenta est in absentem per omissionem iuris absentis falsò factam per præsentem ad hoc allegando d. §. Marcellus.

Verum tamen putat Ludoui. quod dicit in d. c. si duobus. quidquid ibi dicat Anto. de Bu. quia dictum suum in d. c. fi. non probatur ex d. §. Marcellùs. cum aliud, & longè magis sit delictum committendo quàm omittendo: ut §. i. l. si mora. ff. solu. mat. de prob. c. i. C. de eden. l. i. §. fi. unde
20 non uidetur dolum † committere is, qui iura partis aduersæ omisit. l. diuus. ff. ad Silla. Præterea quis non tenetur contra se allegare iura partis aduersæ, cum iure utatur: ad hoc extra de elec. c. cum ecclesia Vulterana. posses tamen dictum Innocen. in d. c. fina. seruare in usurario qui contra se instrumenta edere tenetur: ut in cle. i. de usuris. cum eo casu in sui odium hæc instrumẽta allegare omittat, ex quo tenetur, sententia pro eo lata sit nulla. Vnde cogita, & quando sententia lata est ex falsa causa in mente iudicis retenta, dic per glo. & docto. maximè per Imol. qui latissimè disputat in l. seruo inuito. §. cum prætor. ff. ad Trebellianum. quę not.

SVMMARIVM.

1 *Vltimæ opinioni an standum sit.*
2 *Sententia habita, an possit iudex aliquid adijcere uel corrigere.*
3 *Argumentum an ualeat de teste ad iudicem.*
4 *Solennitas quæ requiratur in sententiæ prolatione.*
5 *Iudex in euentum conditionis an possit resoluere sententiam condemnatoriam.*
6 *Dictio, nisi, quando faciat conditionem.*
7 *Delegatus an possit corrigere seu mutare sententiam.*
8 *Delegatus à principe multa specialia habet.*
9 *Delegatus an super causa nullitatis possit sententiam reformare.*
10 *Causa si bene sit appellatum, retinetur.*
11 *Verba sententiæ possunt mutari, consensus nunquam.*
12 *Sententiam interpretari cuius sit.*
13 *Sententiæ uerba ubi sunt dubia nec permittitur interpretari ex iuris dispositione, fieri debet interpretatio in mitiorem partem.*
14 *Notarius per se in instrumento uerba ambiguè posita declarare potest & interpretari.*
Sententiam qui tulit an eam interpretari possit ubi uerba sunt ambigua & ad plures sensus possunt trahi.
Tabellio in his quæ pertinent solum ad se proferens uerbum abscurum interpretabitur illud.
Intrpretatio non potest fieri amplius quàm semel.
Successor potest interpretari sententiam prædecessoris, quia interpretatio competit illi ratione dignitatis non priuatæ personæ.

Digni-

15 *Dignitas quando est eadem successoris & prædecessoris idem censetur etiam & officium.*
Sententia ambigua uenit declaranda per acta.
Intentionis nostræ secreta res cum nobis solis pateat nullus alius interpretari potest pater nos ipsos.
Expensarum taxationem iudicis ordinarij successor facere potest quia sibi ut priuato non reseruata sed dignitati & officio.
Iudex quando malè interpretatur, ab ea interpretatione potest appellari
16 *Quæstio inferri non potest de eo quod conscientię alicuius relinquitur.*
Iniquitas interpretationis sententię quod modis appareat.
17 *Error iudicis an possit reuocari.*
Consilium non defendit sententiam contra nullitatem erroris expressi, etiam latam de uoluntate partium.
Ius constitutionis non potest immutari pactis priuatorum.

SEd an iudex posſit ſuam ſententiam corrigere. Et ſecundùm Ioannem de Imola, in l. iudex. ff. de re iudicata. uidetur quòd ſic: quia ſecundùm Angelum in dicta l. iudex. pacta & clauſulæ, quæ apponuntur in eodē cōtextu orationis, ſiue apponātur in principio, ſiue in medio ſiue in fine, uidētur ineſſe diſpoſitioni, ſicut ſi ab initio eſſent appoſitæ. l. ſi teſtamentū. C. de inſtitutionibus & ſubſtitutionibus ſub conditione factis. & l. lecta. ff. ſi certum petatur. uerſiculo, dicebam. & pro hoc uidetur gloſſa ordinaria, quam ibi tenet Archidiaconus in c. prædicator. de cimaſexta quæſtione prima. ubi dicit gloſ. quòd ualet hæc ſententia, condemno Titium, imò abſoluo. Facit lex, Stichus. ff. de manumiſsis teſtamento. & de hæredibus inſtituendis. l. ita ſcriptum. eſt & alia gloſſa, non tamen ſic expreſſa, undecima quæſtione tertia. cùm ergo ſint in opinio-
1 nibus, etiam contrariis, ſtari debet † ultimæ: ut eſt gloſſa notabilis in l. qui filiū. ff. ad ſenatuſconſultum Trebellianum.

Item facit quod habetur in l. i. §. finali. ff. de ſtipulatione ſeruorum. coniuncta l. contra iuris ciuilis regulas. ff. de pactis. in quibus patet quòd licet ſeruus non poſsit præiudicare domino poſt actionem quęſitam, ut ibi: tamen iſtud intellige, niſi in continenti uelit præiudicare: ut dicta l. i. §. finali. Et hoc uidetur uelle Speculator in titulo, de arbitris. §. finali. uerſiculo, licet autem. ubi plus uidetur uelle Speculator, quòd etiam poſt actum ſententiæ perfectum, & conſumatum poſsit ſe corrigere, duntamen incontinenti hoc faciat: argumen. eius, quod dicitur in ſimili de teſte, qui poteſt corrigere incontinenti dictum ſuum, in c. præterea. de teſtibus cogendis. & argumen. l. lecta. uerſiculo, dicebam. alleg.

Et ad prædicta poteſt allegari gloſ. in l. item Labeo. ff. familię erciſcundæ quæ dicit, ſaluo quod infra dicam. In contrarium: quia euolat emiſſum irreuocabile uerbum: ut habetur in cap. fina. §. fina. xliiii. diſtinctione. & facit l. iudex. ff. de re iudicata. Potes ſic dicere: aut iudex ex interuallo uult adiicere ſententiæ aliquā clauſulam: & clarum eſt, ſecundùm omnes, quòd non poteſt, ſi per illam uelit corrigere, aut immutare ſententiam: ut l. iudex. ff. de re iudicata. ſaluo eo, quod dicitur de expenſis in l. Paulus. ff. de re iudicata. quia tunc propriè id non uenit ad immutationem, & correctionem ſententiæ: ſed potius ad quoddam additamētum. Aut iudex uult aliquam clauſulam adiicere incontinenti ad correctionem uel immutationem ſententiæ & tunc aut
2 uult illam adiicere poſt † ſententiam habitam & pro perfecta & abſoluta: & hoc caſu non poteſt per dictam l. iudex. Hoc uidetur uoluiſſe Bartolus & etiam Angelus: licet Speculator uoluerit contrariū in dicto titulo, de arbitris. §. fina. uerſiculo, licet autē. ſed uidetur, quòd nō bene: quia eius dictum nullo iure probatur: imò uidetur potius contra dictam l. iudex. alleg. nec iura per eum allegata hoc probant: quia non eſt bonum ſimilē de teſte
3 † ad iudicem: quia teſtis deponit dictum ſuum uerbo tenus, licet redigatur in ſcripturam: nec in depoſitione requiritur tanta ſolennitas, ſicut in ſententiæ prolatione:

latione: ideo posset facilius testis corrigere dictum suum in continenti, antequã loquatur partibus:ut d. c. prętere a si testes publici.

Iudex autem cum magna solennitate,
4 † & magna deliberatione debet uenire ad prolationem sententiæ:ut patet in l. i. & ii.C.de senten.ex breui. reci.Aut uult aliquam clausulam adiicere, antequam sententia sit habita pro perfecta & absoluta: & tunc aut talis clausula uenit ad modificationem:tunc uidetur, quòd possit dictam clausulam adiicere.& hoc clarum,quando in contextu eiusdem orationis adiicit uerè, uel interpretatiuè: ut quia dicit in iudicio communi diuidundo, adiudico talem fundum tali, saluo eo, quod infrà dicam:nam si postea adiiciat etiam in alia oratione de seruitute, uidetur quòd possit, per tex.cum glo.in l.item Labeo.ff.fami. ercis.si autem hæc uellet in diuersa oratione,& non in contextu eiusdem orationis uerè, uel interpretatiuè:tunc est magis dubium. Nam glo. à contrario sensu in d.l.item Labeo. allega.uidetur uoluisse id fieri non posse: & apertius in l.terminato.C. de fruc. & lit. expen.

Sed fortè de iure uerius est oppositũ: nam ex quo fit in continenti adiectio prędicta, antequàm sententia sit habita,pro perfecta, & absoluta, uidetur quòd cẽsetur inesse, & habeatur perinde ac si abinitio esset posita,ex quo uenit solùm ad qualificandum sententiam: argu.l. lecta.cum si.ff.si cert.petat quod habetur in l.si binarum.C.de serui. urba.prædio. & ita intelligatur d.l.item Labeo.nam si ex intervallo uellet adiicere clausulam puræ adiudicationis prius factæ,non posset. Si autem clausula,quæ adiicitur, uenit ad correctionem, uel immutationem sententiæ: tunc fortè posset dici, quòd aut opponitur in eodem contextu orationis, aut non, per notata in simili in l. exceptionem.C.de prɩbat. & l.& siquidẽ. C.de except. plus tamen placet sic, ꝙ aut in contextu orationis detegitur, & apparet iudicem ex lapsu linguę errasse & sic in eo, quod processit, & dixit nullatenus consensisse: & tunc ualet dicta adiectio saltem in ordinario, per gloss. dict. capit. prædicator. allega. Sed in delegato esset magis dubium. Facit ad prædicta quod not. Ioan. Andr. in cap. ii. de purga. uulga. sed si uelles tenere idem in delegato,dicas quòd quando iudex ex lapsu linguę dicit, quòd non habuit in mente, quòd illud non facit finire iurisditionem iudicis, nec iudicem fungi officio suo: secus quando dixit,quòd uoluit, licet putauerit se bene dixisse, & errauit: quia tunc consentit, licet causa putatiua: ut per totum titulum de condictio.indebi.ff.& C.& l.nunquam nuda.ff. de acquiren.rerum domi.& quod not.in l. eleganter. ff. de dolo. Aut id non detegitur, nec apparet iudicem ex lapsu linguę errasse: & tunc aut ex uerbis clausulę redditur sententia conditionalis, & suspensiua. & tunc possit adiici: unde non curo, an iudex dicat, si Titius ex forma statuti ueniat condemnandus in centum ex tali causa, ipsum condemno in centũ: an uerò econtra dicat, condemno Titiũ in centum, si uenit in dicta quantitate condemnandus ex forma statuti, per l.i. §. biduum.ff.quando appel.sit. & hoc tenet Ang.in d.l.iudex.licet Bar. post Iac. de Bel.in hoc faciat differentiam. Et per prędicta etiam uidetur, quòd si iudex dicit, condemno Titium in centum, nisi probauerit se soluisse intra decem dies, quòd ualet dicta sententia, tenẽdo quòd dicta dictio, nisi, faciat conditionem suspensiuam, & non resolutiuam, ut l. quibus diebus.§.quidam Titio. ff.de condi. & demonstra.hęc enim est benignior interpretatio: sicut in ultimis uoluntatibus, potius quàm in contractibus, cùm per illam magis faueatur reo: ut l.Arrianus.ff.de actio. & obli. & ideo potius debet præsumi:argu. notatorum per Barto. in l.centesimis.§.i.ff.de uerbo. obliga. & glo.in l.obligationum ferè.§.conditio.ff. de ac.& obliga. quæ dicit, quòd iudex in euentum conditionis potest resoluere
5 sententiam † condemnatoriam. Potest dici quòd illa glo. non loquatur in sententia diffinitiua:sed in sentẽtia interlocutoria

tentia diffinitiua: sed in sententia int rlocutoria excommunicaionis, secundùm Ioan. de Imo. quæ facilius potest mutari, quã diffinitiua.l.quod iussit. ff. de re iudica.& sentit Ioan. And. in additio. Spec. in titu. de senten. §. species. uersicu. quid si iudex præcepit.

Et eodem modo potest responderi ad dictum Specu. nunc allegatum. & Ioan. And. quia loquitur in sententia præcepti de soluendo, quæ de se est interlocutoria: licet quo ad quid habet uim quandoque sententiæ diffinitiuæ. Facit quod not. in l. cùm non solùm. §. necesse. C. de bo. quæ libe. & dato quòd loqueretur in diffinitiua potest dici, quòd dictio,
6 † nisi, in actu sententiæ faciat conditionem, sicut in ultimis uoluntatibus; non resolutionem, sicut in contractibus. Item dixit Bart. in l. iudex. ff. de re iudica. quòd si iudex delegatus per errorẽ facti sententiam ferat, non dicetur functus officio suo: imò sententia nulla existente poterit nihilominus iteratò pronunciare, allegat Inno. in c. i. de re iudica. sed certè, si bene ponderentur eius uerba ibi, nõ loquitur in sñia, sed in facto alieno extraiudiciali: puta prouisionis de beneficio: unde ipse idem Inno. in c. ex literis. de officio deleg. absolutè uoluit, q̃ sententia nulla qualitercunque per errorem facti finiat iurisditionem delegati: secus dicit in factis, & aliis præter sententiam, & ponit exemplum de delegato ad prouidendum de beneficio: nam in illo, ut beneficium principis debitum sortiatur effectum, latior fit interpretatio, in l. fi. de const. princip. Archidia. aũt xxxv. q.
7 ix. §. i. dicit an delegatus † posit corrigere seu mutare sententiam. quidã, ut Ioan. de Fa. dixerũt quòd sic, per decretalem, qualiter. de accu. Sed Laurentius dixit, quòd delegatus hoc nunquam potest, per l. si ut proponis. C. quomodo & quando iudex. & idem sentit Ber.

Non obstat dicta decretalis, qualiter. quia ibi nondum tulerant sententiã, sed errauerunt in processu illi generales legati: unde inquirendũ, unde mutare potuissent, si errassent: ut ibi no. & quòd nondum esset ibi lata sententia, patet ex text. ipsius decretalis secundùm Innoce. uel potest dici, quòd est speciale in causa inquisitionis, quòd posit procedi lite non contestata, argumen. extra de offic. ordi. cap. graue. uel ibi non reuocauerunt iure suo, sed de mandato Papæ. Quod tamen prius dictum est, plus placet Archidia. & credit uerius, & sententia Lauren. quam ipse sequitur. & sequitur Gof. in summa de re iudica. §. diffinitiua. uel etiam dixit, quòd si iudex delegatus, semel pronunciauit diffinitiuè, & eius sñia nulla est, impetrabitur à superiore ex integro iudicari. C. de senten. ex breui. reci. l. i. & per alium iudicẽ. C. quo modo & quando iud. l. si ut proponis. Ioã. de Imo. in l. iudex. ff. de re iudica. querendo delegato, qui tulit sentẽtiam nullam, an finiatur eius iurisdictio: dixit q̃ quidam, ut Ange. dixerunt, quòd hoc fallit, quòd non finiatur eius iurisdictio primò in delegato à principe: quia ille poterit iteratò iudicare, sicut qlibet ordinarius: argu. l. à iudice. C. de iudi. Sed re uera nõ reperitur hoc clarè expressum, quia in d. l. à iudice. hoc non dicitur. nã licet delega
8 tus † à principe habeat multa specialia, quia possit subdelegare, & etiam sententiam suam exequi, non tamen reperitur hoc expressum, q̃ possit de nullitate pronunciare & sic uidetur, quòd remaneat sub regula l. iudex. ff. de re iudi. tamẽ hoc non est sine scrupulo. Item fallit secundùm Ange. in delegato per inferiorem à principe ad uniuersitatem causarũ, quia etiam iste equiparatur ordinario, per l. i. §. fi. ff. qui & à quibus. ibi tamen loquitur quo ad potestatem subdelegandi, nõ quo ad effectum corrigendi, aut de nouo iudicandi, nam hoc etiam non est sine dubio. Tertiò fallit etiã in delegato ab inferiore à principe ad unã cãm tantum, si tulit sententiã nullam contra formam rescripti, quia tunc non dicitur functus officio suo, & ideo iterum poterit pronunciare, sicut & arbiter. l. quid tamen. in princip. ff. de arbit. secundum Iacob. de Are. & Oldra. ut refert Ange. in l. iudex. allega. & sequitur Bar. & Sali. in l. si ut proponis.

nis. allega. C. quomodo & quando iudex. Et pro hoc etiam facit quod not. Barto. ibidem. ubi etiam hoc uidetur de mente sua. Et per hoc patet, quòd leges dicentes, ꝙ delegatus, qui tulit sententiã nullam iteratò non iudicat, debent intelligi quando seruata forma delegationis iudicauit, sed propter illud accidens sententia est nulla: ut quia iudicauit parte absente, non contumaciter, uel die feriata. & ita intellige dictam l. si ut proponis. Fallit etiam secundùm Bart. quando per errorem facti pronunciauit: sed hoc non procedit, ut supra fuit dictum.

9 Sed † an delegatus super causa nullitatis possit sententiam suam reformare si hoc petatur: nam uidetur ꝙ sic, ꝑ l. absentem. C. de accu. iuncto eo, qđ not. Bar. in l. si ut proponis. In contrarium facit, quia iurisditio delegata est stricti iuris: extra de offic. deleg. c. P. & G. & sic uidetur ꝙ solùm possit se itromittere de eo, quod est sibi cõmissum. Et hanc partem tenet Bar. de Sali. in d. l. si ut proponis. dicens contraria procedere in ordinario. Et aduerte, quia contra suum dictũ facit quod not. Inn. & Hosti. in simili in cap. ut debitus. extra de appella. & ibi per Ioan. And. in glo. circa fi. ubi dicunt, ꝙ delegatus super articulo appellationis ab interlocutoria pronũciet bene appellatum, & malè iudicatum; poterit de causa cognoscere sine noua commissione de causa principali, sicut & posset ordinarius, qui cognouisset de dicta appellatione ab interlocutoria secundùm sui naturam, sed
10 sua natura† est: qa deuoluit negotiũ principale, si sit bene appellatũ: ut d. c. ut debitus. & sic uideretur in ꝓposito, ꝙ tenendo opi. glos. & Bart. uideatur dicendum ꝙ intelligatur dicta causa nullitatis commissa secundùm sui naturam.

Ioan. uerò An. in d. c. ut. debitus. dicit inspiciendam formam delegationis: & sic fortè uoluit, quòd aut cõmittatur causa appellationis, cùm suis cohęrentibus, dependentibus, & emergentibus, & connexis dictę appellationis ab interlocutoria, & tunc non intromittit se ulterius: ut dixit, committimus tali, ut faciat iustitiã. & tunc quia hæc uerba sunt pręgnantia, forte uoluit, quòd tunc procedit dictum Inno. nisi dicas, quòd illa uerba debeant referri ad petitionẽ partis: argu. l. si defensor. §. qui interrogatus. ff. de interroga. actio. tamẽ fortè propter multiplicationem litium euitandam, ad quam superior in dubio uidetur intendere argu. l. terminato. C. de fruct. & lit. expen. & extra de dolo, & contu. cap. finem litibus. In dubio intelligitur simpliciter: nec obstat dictus §. qui interrogatus. quia loquitur de responsione, quę fit per partem parti: hic super responsione, quæ fit per superiorẽ, cuius mens in dubio uidetur tunc euitare multiplicationem litium.

Et per prædicta fortè eodẽ modo posset distinguit in prædicta quęstione, ut diligenter attendi debeant uerba ipsius rescripti, & commissionis. Glo. uerò xxxv. quęst. ix. §. i. sup uerbo, errorẽ. dicit, quòd iudex potest suum errorẽ corrigere, siue sit ordinarius, siue sit delegatus, siue in ciuilibus, siue in criminalibus causis: extra de officio delega. cap. in literis. C. quomodo & quando iudex. l. si ut proponis. ff. de pœ. l. diui fratres. nisi sit lata cõtra ordinem iuris. tunc potest retractari ab ordinario tantum. C. de accu. l. iiii. & etiã à delegato ut extra de accu. c. qualiter. sed licet corrigere non possit sentẽtiam, tamen poterit moderare. ff. de offi. pręsi. l. illicitas. §. fin. similiter si deceptus tulit sententiam, potest denegare executionẽ iudicati. ff. de iudi. l. si prætor. in fine.

Item uerba sententię potest mutare, dũ-
11 tamen consensus † idem maneat: ut ff. de re iudi. l. actorum uerba. Item supplere potest eodem die de fructibus. ff. de re iudica. l. Paulus.

Item interpretari põt sententiam suam,
12 est præses, † uel procurator Cęsaris: ut ff. de appel. l. ab executore. Ioan. enim de Imo. in l. ab executore. ff. de appella. dicit, quòd multiplex est interpretatio, ꝑut colligitur ex notatis in l. si quis operas. ff. ad Trebel. & l. i. ff. de origi. iur. Nã aliquando sumitur interpretatio pro correctione totali. Interdum pro correctione particulari, & sic pro detractione. Interdum

terdum pro additione. Interdum pro declaratione. Vnde potest dubitari, an iudex, qui habet potestatem interpretandi poterit omnem interpretationem facere, dicendum est quod non: nam non poterit facere, nec primam, nec secundam, per l. i. C. senten. rescin. nō posse. nec similiter tertiam: nisi uelit addere eadem die, circa accessoria: ut l. Paulus. ff. de re iudica. Quartam autem, quæ cùm sit in declarādo, poterit facere: & ita intelligitur l. ab executore. ff. de appella. facit quod habetur in l. hæredes palam. §. si quid post. ff. de testamen. Exemplum potest poni, si iudex condemnauit in decem libris: nam potest esse dubium: aut intellexerit de decem libris paruorum aut grossorum, inter quas est differentia: potest declarare de quibus intellexit, licet, si non declararet, intelligatur de libris paruorum, per id quod habetur in l. semper in obscuris. ff. de regu. iur. per id quod not. in l. Iulianus. uerum debitorē. ff. de cōdict. indebit.

Similiter si condemnauit Titium uiolentias cōmisisse contra Seium, poterit declarare de qua uiolentia intellexit, de priuata, aut publica: cum armis, uel sine, quāuis si non declaret, intelligitur de uiolentia priuata sine armis: ut in l. interpretatione. ff. de pœnis. & l. præses. eo. tit. Et secundùm glo. in l. ab executore. allegat. Præses pōt suam sententiā interpretari: delegatus aūt, secundùm gl. in d. l. ab executore. non pōt: quod uidetur procedere secundùm aliquos, nisi esset talis delegatus, qui posset suam sententiam mandare executioni: sed hoc non reperitur iure cautum, quod delegatus possit sententiā interpretari: imò potius oppositum per tex. in d. l. ab executore. à contrario sensu. Si uerò loquimur de ordinario: tunc si sit procurator Cæsaris, uel etiam iudex, qui habeat merum imperium: tunc poterit suam sentētiam interpretari per dictam l. ab executore. Si autem sit alius inferior tunc uidetur, quòd sententiam delegati poterit interpretari: suam autem non poterit, per text. d. l. ab executore. à contrario sensu.

Et si dicas quid ergo tunc fiet, ex quo uerba sententiæ sunt dubia, & sibi non permittitur interpretari? dic quòd in dubio ex iuris dispositione fieri debebit in-
13 terpretatio † in minorem partem, per no. in l. si præses. & l. interpretatione. ff. de pœnis. & l. Iulianus uerum debito rem. ff. de condi. indebi. & de reg. iur. l. in obscuris. per hoc tamen non impeditur facere taxationem expensarum: si talis sit iudex, qui potest suam sententiam exequi. Faciunt notata per Ioan. Andr. & glo. in cap. si quis contra clericum. de foro compe. Si autem non potest suam sententiam exequi: tunc uidetur, quòd alius iudex, ad quem spectat executio sententiæ, poterit illam exequi. Faciunt quæ no. per glo. & doctores in l. Episcopalem. C. de Episco. audien. Si autem eiusdē tribunalis duo essent iudices, vnus alterius etiam impediti non poterit sententiam interpretari: quia non reperitur iure cautum. l. illam. C. de col. nisi sui delegati: ut supra est dictum. Facit l. illa. alleg. & capit. consuluisti. ii. quæst. v. Sed quid fiet tunc, si in sententia sunt uerba ambigua, & maior non potest sententiam minoris interpretari: quia non reperitur iure cautum, nec ipse minor: dic, quòd fiet interpretatio ex iuris dispositione in minorem partem, per id, quod supra est dictum.

14 Notarius autem † uerba ambigua per eum in suo instrumento posita declarare & interpretari potest: ut expresse dicit glo. iii. in l. ab executore. allega. & in tali declaratione, seu interpretatione est pars citāda per id, quod habetur, in l. de unoquoque. ff. de re iudi. facit quod no. per Innoc. in c. olim de uerbo. obliga. & hoc tenet Barto. in l. ab executore. Et pro hoc, an notarius possit suum errorē corrigere, uel tabellio, uide in Specu. de instr. edi. §. postremò, uersi. sed nunquid confectum. & per glo. ff. de statu ho. l. si pater mater. in corpore, de æquali. do. in principio. Bartol. succinctè, de regul. iur. l. librarius. dominus Ange. in allegata l. ab executore. in tex. ibi, potestatem habuit. sic dicit, hic est melior tex. qui sit in iure: an qui sententiam tu-

 lit,

lit;cã interpretatri possit:& loquor quando uerbum in sententia prolatum est ambiguum, ita quòd est ad plures sensus trahibile:& conclude, quòd nullus iudex inferior à principe potest, nisi sit delegans, qui sui delegati interpretetur sententiam:ut l. duo iudices. de re iudicata. uel nisi sit ordinarius habens merum imperiũ, ut hic: sin autem imperio careat, nullo modo. Qui ergo condemnauit accusatum de crimine in manu, & non dixit de qua, licet in dubio intelligatur de sinistra, cum in ea possit minus interpretari: tamen poterit de dextera: sed & tabellio in his, quę pertinent solùm ad se, proferens uerbũ obscurum interpretabitur illud, ut glo. signanter hic dicit. Bald. autẽ in l. ii. C. de sentent. ex breui. reci. quòd non poterit fieri interpretatio amplius, quàm semel, per id quod habetur in l. quicquid astringẽdę. ff. de uerb. ob. §. nec rursus. Et licet uideretur, quòd successor non posset interpretari sententiam prædecessoris ꝑ id, quod habetur in simili, in l. Põponius scribit, si frumentũ. §. fi. ff. de rei uen. contrarium tamen est uerùm secundùm Bart. in d. l. ab executore. alle. quia interpretatio competens iudici, non cõpetit sibi ut priuatæ personę, sed ratione
15 ne dignitatis, quam habet: sed † dignitas est eadẽ, & idẽ cẽsẽ et officium successoris & prædecessoris. l. proponebatur. de iudi: qua ratione uideẽ, quòd possit interpretari. Et ad d. l. Pomponius. §. fi. respondetur, ꝙ ibi, loquitur in hærede, qui uerè est alia ꝑsona à defuncto, licet fictè eadẽ fingatur: ut in auth. de iureiu. à morien. præstito. sed ut dixi uerè est eadem dignitas, & idẽ officiũ ꝑdecessoris, & successoris: ideo secus in successione dignitatis.

Bal. autem de hoc dubitauit & uideẽ tenere cõtrariũ in l. ii. C. de sen. ex breui. recitã. ꝑ no. in l. Pomponius. §. fi. tamẽ potest respondere, ut statim dixi. Aduerte tamen, quia uideẽ posse dici opin. Bart. procedere, quãdo fit interpretatio, quæ uerificari posset in similibus cõiecturis, sed ubi fieret eo casu, qui consistebat in mera potestate iudicãtis, tũc cõtingit in casu quem ponit Ange. in l. ab executore allg. uidelicet si iudex condemnauit aliquem ad pœnam manus: tunc uidetur, quòd possit procedere opi. Bald. & hoc fortè uoluit Ang. in l. ab executore. alleg. dum dixit, quòd igitur permittitur, ut interpretatio quandoq; possit fieri per alium, quia non ita consistit in nuda uoluntate, quòd non possit ex coniecturis, uel similibus apparere quicquid qui iudicauit, cõsiderato eo quod tãgitur in glo. quæ incipit, An iure. in d. l. ab executore. alle. & considerato etiam, quòd sententia ambigua uenit declaranda per acta. iuxta id, quod not. in l. hæc enim. ff. de suspec. tu. & in l. ii. & iii. ff. de senten. quę sine certa quanti. Facit etiam, licet nõ alleget in l. si quis ad exhibendum. ff. de excep. rei iudi. alias autem rem secretam intentionis nostræ cum nobis solis pateat, nullus alius interpretari potest, nisi nosipsi. Faciunt not in l. inter stipulantem. §. j. ff. de uerbo oblig. Et per prædicta patet, quòd successor iudicis ordinarii poterit taxare expensas, quarum taxationem sibi reseruauit, quia uidetur reseruasse dignitati, & officio non sibi ut priuato. Si uerò delegatus, qui non habet executionem sententię, taxationem sibi reseruauit, tunc delegans taxabit, nõ ipse, quia ista taxatio concernit executionem sentẽtiæ, & nõ uidetur sibi reseruasse, ut priuatę personę, sed ratione iurisditionis, quã habebat, quę erat eadẽ cũ iurisdictione delegantis. ut l. i. §. qui mãdatũ. ff. de offi. eius, cui manda. est iurisdi.

Et quando iudex male interpretatur à dicta interpretatione potest appellari: ut d. l. ab executore. quod uidetur esse cõtra istud, quod dicit Io. An. in c. statutũ. §. assessorẽ. de rescript. lib. vj. in uerbo, relinquitur. ubi dicit, ꝙ si aliquid relinquiẽ cõsciẽtę alicuius de ea, nõ potest inferri questio. Sed potes dicere, ꝙ aliud est, quãdo relinquiẽ aliquid cõscientiæ alicuius. Quo casu ꝓcedit qđ in d. c. diciẽ: sed licet tũc nõ possit appellari, si tñ dicaẽ cõscientiã fuisse erroneã, & tũc imploreẽ officiũ superioris, ut eã corrigat, uel corrigi faciat uideẽ ꝙ hoc fieri possit: ut est gl. ualde no. in clem. i. de iure patr. & etiam

Bald.

Bal.in l.ii.C.de sentē ex breui.reci. Aliud autem est, quando lex permittit interpretari uerba ambigua sententiæ: quia tunc habet locum quod dicitur in d. l. ab executore. alleg. nam non ponitur tunc simpliciter in conscientia ipsius iudicis sed ut interpretetur: unde uoluit tūc lex, q̄ si ex probabilibus cōiecturis appareat

16 † interpretationem esse iniquam, quòd illi non debebit stari, sed possit appellari, & poterit apparere de iniquitate interpretationis. Primò ex uerbis sententię, quando non sunt extranea ab interpretatione. Itē poterit apparere ex his, quæ gesta sunt in iudicio, & sic ex actis: poterit etiā apparere ex qualitate rei, ut si fortè cōdēnauit in decem libris paruorū, cū tamē ex qualitate rei appareat, quòd mercebatur pretium decem librarum grossorū. Facit quod habetur in l. semper in stipulationibus. de regu. iur. Et prædicta sunt de mēte Bar. in d. l. ab executore. & Ioan. de Imo. ibidē. & dicit Io. de Ligna. in c. olim de uerb. signi. quòd interpretatio debet fieri partibus præsentibus: & si aliter fiat non ualet: de testibus c. causam. de priuilegiis. c. dudum. Si autē fiat ex certa scientia principis de plenitudine potestatis: tūc ualet, licet pars non citetur: quia nō licet ei dicere cur ita facis. xix. distinct. cap. in memoria. & ideò ualet, etiam si alteri præiudicetur: ut in cap. quanto. de censib. Si autē ab alio inferiori à principe fieret, non ualeret. ff. de re iudic. l. de uno quoque.

17 Error autem † iudicis an possit reuocari. Baldus in l. error. C. de iuris & facti ignor. dicit, quòd aut iudex errauit in ordine iudicij, & non tenet iudicium: ut l. prolatam. C. de sentent. nisi litigantes renuntiassent ordini iudiciorum: ut not. in cap. de causis. de offic. dele. secundùm qđ sibi distinguitur in glos. ordinaria. Aut iudex errauit in prolatione sentētiæ: & tūc refert: aut errauit in proferendo aliter, quàm uolebat, & constat de errore: & non ualet sententia. ut not. ff. de arbit. l. qui aliter. sed in dubio non præsumitur error: ut l. Labeo. ff. de supel. lega. aut errauit aliter proferēdo, quàm debuit: & tunc aut errore iuris expresso, & sententia est nulla, etiam si fundetur super confessione: ut no. in l. non fatetur. ff. de confess. & l. ornamentorum. ff. de auro & argen. lega. eodem modo, si fundetur super consilio alicuius imperiti: quia consilium non defendit sentētiam contra nullitatē erroris expressi, etiam dico quòd si esset lata de uoluntate partium, quòd adhuc esset nulla. Non obstat l. ij. C. communia utri. iudic. quia ibi non loquitur in casu erroris expressi. Ratio omnium prædictorum est, quia ius cōstitutionis nōn potest immutari pactis priuatorū. ff. ad leg. Fal. l. quòd de bonis. §. i. & l. Seius & Augerius. eo. ti. Aut non fuit error expressus: & tunc sententia diffinitiua emendari non potest: ut l. iudex. ff. de re iu. siue in causa ciuili, siue in causa criminali. ff. de pœnis. l. diui fratres.

De errore matrimonij.

SVMMARIVM.

1 *Error personæ impedit matrimonium.*

2 *Consensus in matrimonio liberè desideratur.*

3 *Error qualitatis & fortunæ, an impediat matrimonium.*

4 *Errores quot sint in matrimonio.*

5 *Consensui nihil tam contrarium, quàm error.*

OStenso de errore iudicii, uidendum est de errore, qui in matrimonio cōmittitur. Et Host. in summa in tit. de sponsa. sub rub. de matrimonijs. in §. qualiter impediatur. uer. primò ergo occur-

1 rit error personæ, &c. Dicit† quòd error, scilicet, personæ impedit matrimoniū, ut si credo contrahere cum Gemma, & ego cōtraho cū Berta: hic nullū est matrimoniū. Hoc autē impedimentū, nō ex constitutione ecclesiæ: sed potius ex sui natura

2 procedit. Cùm enim in matrimonio † consensus liberę desideratur: ut in c. cùm locum. de sponsa. & adeo q̄ sine ipso cętera frustrantur: ut in c. tua nos. in fi. de sponsa. & de sponsa. duorum capi. fi. apparet, q̄ si est error, aut fit error in personā nullum

nullum est matrimonium. Errans enim nõ consentit ff. de iurisd. omn. iud. l. si per errorem. l. ii. ff. de iud. C. de iur. & fac. ignõ. l. cum testamentum. & l. non idcirco. Sed ad hoc ut iste error rationabilis sit, necesse est, ut is, qui errat, habeat aliquã notitiam personæ, cum qua contrahere intendit, aut per uisum, aut per auditum aut per famam: quia in penitus ignotum non affectum, nec consensum dirigere possumus: argu. ff. de contrahen. empt. l. cum ab eo. §. mensam. & l. in lege. ff. de pact. l. tres fratres. ff. de transact. l. qui cũ tutoribus. in fin. unde, si cõsentiat quis in personam absentem aliqualiter, ut dictũ est, sibi notã, quã putat esse præsentẽ, cõstat ꝙ nõ consentit in præsentem: sed in illã quã putat esse præsentẽ: & sic deficiẽte cõsensu ꝑsonæ, deficit & matrimoniũ.

Ideo oportet ꝙ aliquã notitiã habeat personæ, ut dixi, alias non errat in ea, sed decipitur in præsentem, de quo ponunt magistri tale exẽplum? Aliquis Anglicus rusticus uenit ad aliquam mulierẽ Romanam nobilem, & dixit se filium Regis Angliæ, cum non esset: mulier nullã notitiam habens filij Regis Angliæ, nec personæ, nec nominis, contrahit cum eo credens eum fore filium Regis Angliæ: hic tenet matrimonium: quia non errauit: sed potius decepta fuit, uel non fuit error personæ, sed qualitatis: sed certè cum ubicunque terrarum habeatur notitia Regis Angliç saltem per famam, uidetur ꝙ hic sit error personæ: non enim in personam præsentem, sed in personam filii Regi Angliæ consentire uidetur. Nõ enim refert utrum petatur seruus proprio nomine expresso: uel qui natus est ex illa ancilla, ff. de rei. uend. l. si in rem. de testi. c. licet ex quadam. §. ex teste. ibi, personas expressis nominibus. de consan gui. & affi. c. tua. ibi, nominibus propriis, uel æquipollẽtibus indiciis. & dic ergo, ꝙ hoc, qđ dicunt, locum habet, quando nõ ex pri mitit aliquam certam locutionem, per quam habeatur notitia patris, & filii: & per consequens puta dicit se filium Regis, uel Comitis in genere, & nõ dicit cuius: uel si specificat nulla habetur notitia patris, neq; filii: uel dicit sed diuitẽ, cũ sit pauper: uel nobilẽ, cũ sit rusticus, uel bonũ, cũ sit malus: uel mulier dicit se

3 uirginẽ, cũ sit corrupta: talis enim † error fortunæ & in exemplo diuitiarum.

Itẽ qualitas ut in aliis exẽplis nõ impedit matrimoniũ. xxix. q. i. §. Item error cõditionis impedit & dirimit matrimoniũ: ut si credo contrahere cũ Berta, contraho cũ ancilla: hoc enim nullũ est matrimonium, nisi ex quo sciui illã esse ancillã cognoscendo, uel alio modo consentiã in eã: de coniu. seruo. c. proposuit. Vnde dicit Host. in sum. in ti. de cõiug. seruo. §. & an matrimoniũ à seruo. circa prin. dixit, si autem alter coniugum seruus est, & alter liber, & liber nõ ignorauit conditionẽ à principio, ualet matrimonium: sed si ignorauit error conditionis impedit consensum, ita ꝙ matrimoniũ ab initio est nul-

4 lum. Quatuor enim sunt errores, † error personæ, error conditionis: & hi duo impediunt ab initio. Item error fortunæ: ut si credo contrahere cum diuite, & inuenitur pauper. Item error qualitatis: ut si is credatur bonus, qui est malus: uel si credatur uirgo, quæ est corrupta: uel si credatur sana, cũ est leprosa: & hi ultimi errores nõ soluunt: ut xxix. quæstione. i. §. i. Sed primi duo soluunt, nisi is qui est liber uerbo, uel facto: puta cognoscendo carnaliter scienter in seruum consenserit ex post facto, quia postea non posset dissentire ut in c. proposuit. allegato. & in cap. ad nostram. de coniugio seruorum. nec sufficit, si medio tempore efficiatur liber: quia oportet quòd sit à principio, secundùm Hostien. ibi.

Error uerò sectæ impedit matrimonium, licet sit eror qualitatis: ut xxviij. q. j. c. caue. ut in Pagano, uel Iudęo, qui credebatur Christianus. Glo. tamen xxviij. q. i. in sum. & de spon. c. cùm locum. tenet quòd error personę ex sui natura non impedit matrimonium, sed non potest desẽdi, secundùm Ioan. de Ligna in c. proposuit. de coning. seruorum. quia matrimonium contrahitur consensu. c. cum locũ.

5 de spon. nil tam contrarium † consensui quã error: ut l. si per errorem. ff. de iuris

idi.

sdi. om. iud. Error enim conditionis ex sui natura non imedit, ut dicit glos. &, uerum dicit, quia lege ciuili impeditur matrimonium: ut l. cum ancillis. C. de incest. nup. lege uerò canonica non impeditur, si est error conditionis: ut cap. i. de coniugio seruo. & in matrimonijs lex canonica praeualet. Et scias, quòd error conditionis deterioris impedit, sed non error conditionis melioris, ut si credebam contrahere cum ancilla, & erat libera secundùm Innocen. in c. proposuit. alle. Sed si credens contrahere cum libera, contrahit cum ascriptitia, matrimonium tenet: ut no. gl. xxix. q. ii. in fine summe. Et quare si errans in cõditione personae statim cùm sic cognoscit, & approbat facto, statim est matrimonium. Ratio est, quia primò fuit effigies matrimonii, quod fuit cõtractum per uerba: nunc efficitur uerus consensus, quia illa priora uerba trahũtur ad tempus copulae: & sic statim perdit ius excipiendi, secundum Io. de Lig. ubi supra &c.

De simulatione.

SUMMARIUM.

1 *Verum an includat mendacium.*
2 *Scriptura aliquandò continet aliud qu-m uerum.*
3 *Falsum aliud est, & aliud simulatum.*
4 *Simulatio multiplex.*
5 *Consensus an ab actu remotus sit.*
6 *Aliud in ore aliquando, & aliud in pectore.*
7 *Debitum ex una causa potest in debitum ex alia conuerti.*
8 *Exceptio simulationis est perpetua.*
9 *Exceptio non nume. pecu. an sit quadam species exceptionis simulationis.*
10 *Id quod agitur, quando non ualeat, neque id quod simulatur.*
11 *Contractus quando possit dici simulatus.*
12 *Poenitentia quando non praesumatur.*
13 *Nomen uxoris quando utilitatem uiro afferat.*
14 *Praesumptiones quot sint in instrumento.*
15 *Dominium uxori in dubio acquisitum praesumitur.*
16 *Ficta possessio per procuratorem uel ministrũ quaeritur.*
17 *Statutum à uiro nil relinqui potest quod uxori factum praesumitur in fraudem.*
18 *Fraus non praesumitur in contractibus inter uiuos.*
19 *Contractus, quot modis imaginarius seu simulatus dicatur.*

Clausula, Rei non sic gestae, non sic celebratae &c. Ista clausula materiã simulationis continet. Et secundùm Bald. in l. in contractibus. C. plus ualere quod agitur. Materia simulationis utilis est, & quotidiana. ideo scias quòd quandoque scriptura continet uerum, sed il-
1 lud † uerum mendacium includit: & hoc potest esse dupliciter, scilicet, in scriptura notarii. Item, & in scriptura priuata. Exemplum de primo, scribit notarius, quòd ego fui confessus habuisse decẽ ex causa mutui, illa scriptura continet uerum, scilicet, quòd fui confessus: sed includit falsum scilicet quòd receperim. Exemplum de secundo, ego feci tibi scripturam in hac forma: Ego A. habui, & recepi à te decem mutuo. Istud enim nõ est aliud, quàm confiteri: quia sic scribẽdo confiteor, ista scriptura continet uerum, quia confiteor: sed includit mendacium, si nõ recepi. C. de non nume. pecu. l. si ex cautone. & illa est matria illius tituli, de nõ nume. pecu. Quandoque scri-
2 ptura † continet aliud, quàm uerum, & hoc potest cõtingere tribus modis. Primò, quia cõtinet mendacium falsi fabricatione, & ista non est materia illius tituli, plus ualere quod agitur: quia propriè lo-
3 quendo aliud est falsũ, † aliud est simulatũ. De hoc habes exemplũ, de fide instrumen. l. repetita. & C. de falsis. l. si creditor. Quandoque scriptura cõtinet mendaciũ propter erroris interuẽtionem: & tũc propriè instrumentum nõ dicatur simulatum, licet sit inualidũ: ut l. si. C. plus ualere quod agitur. de hoc habes ibi exemplũ in l. si. ff. de cõstit. pe. ff. de doli exceptione. l. ii. §. circa. Quandoque instrumẽtũ continet mendacium propter simulationem, & ista est propriè materia illius

tituli, plus ual. quod agi. quę diuiditur in
4 tres artic. Nam quædam simulatio † est in qua contrahens ostendere nititur id, quod facere nullo modo intendit. Interdum ostendere nititur id, quod facere aliter intendit. Interdum ostendere nititur id, quod facere in alia persona intendit.

Primo casu actus dicitur imaginarius: ut l. nuda. ff. de cōtra hen. emp. & est sicut corpus sine spiritu: quia consensus est re-
5 motus † ab actu.

Secundo casu quando intendit unum facere, & aliud ostendere, refert: aut illud quod ostenditur, potest efficere id, quod intenditur: & ualet in illo. Exemplū in l. si ex pretio. C. si cert. peta. cuius intellectus stat in hoc: nam cùm statur ibi in finibus pacti, contractus est simulatus: quia aut loqueris in mutuo naturali, & illud est simulatum: aut in ciuili, & illud non contrahitur nudo pacto. Si autē interuenit stipulatio ibi, non est simulatio: quia uerum mutuum ciuile contrahitur uerbis: meritò ergo tenet stipulatio ciuili ueritate, & causatiua substantia simul iunctis. Si autem illud, quod ostenditur, non potest efficere illud, quod intenditur, tunc non ualet: ut patet per eandem l. si ex pretio. in exemplo pacti nudi.

Tertio casu, quando mutatione personarum committitur simulatio: tunc aut persona agens actum potest esse habile subiectum ipsius actus ff. so. ma l. quę dotis. ff. mandati l. idemq́;. §. si cui. de contra hen. & commit. stipu. l. optimam. ff. de hære. insti. l. quidam cùm filium. Aut non potest esse habile subiectum: & tunc nō ualet actus. C. de secun. nu p. l. hac edicta l. in prin. C. de nat. lib. l. si quis. §. & q de subeunda. & si unus contrahens simulet, alter non: sed credit id esse in mente,
6 † quod est in uoce, uel in scripto: tunc in eius potestate est, quòd actus ualeat, uel non ualeat: ut no. ff. de dolo. l. eleganter. in prin. ff. de acti. emp. l. Iulianus. §. si quis colludente. & hoc est uerum, nisi lex precisè resistat actui: ut no. ff. de ritu nup. l. a diuo. & ibi glo. singularis. Dicit idem Bal. in l. si ex pretio. C. si cer. pe. quòd quædā est simulatio, quæ continet in se substantiam obligationis: & ex tali simulatione non oritur exceptio simulationis: & ideò statuta, quæ loquuntur de exceptione simulationis non habent locum hoc casu, secundùm Bar. qui dicit in l. si ex pretio. alle. quòd illa dicitur exceptio simulationis, quādo promissio est facta simulatè ob causam non ueram, uel non iustam: & ita loquitur titu. plus ualere quod agitur. & l. j. C. de condi. obtur. cau. sed quādo debitū in ueritate est ex una causa: licet in instrumēto cōfiteatur ut debitum ex alia causa, non dicitur instrumentum simulatum: quia obligationis substātia nō deficit: ut dicit tex. in d. l. si ex pretio. &
7 debitum † ex una causa, potest in debitum ex alia causa conuerti. Et prędicta secundùm Bar. ibi faciunt ad statutum, quo cauetur, q contra instrumentum cōfessionatum seu guarentigiatum possit opponi exceptio simulationis.

Secundo casu, est & quædam simulatio, quę non habet in se obligationis substantiam: & ex ista oritur simulationis exceptio, seu doli. ut ff. de doli excep. l. ii. §. circa Prætereà dicit Bal. in l. si sub specie. C. de postulando. q tunc contractus est simulatus: quando nullius causæ prætextu essentialiter, sed figuraliter celebratur: sed quando prætextu alicuius causæ celebratur. & illæ causæ ex uolutate partium sic se habent, q una æquipollet alteri, hic nō est simulatio: ut l. si ex pretio. alle. Si uerò essent causæ, quæ non possent adinuicem æquipollere, ut causa emptionis & locationis: & tunc ibi est simulatio & potest opponi perpetuò. C. plus ualere quod agitur. l. emptione. & in d. l. si sub specie. non est simulatio, cum ibi loquatur de causis, quæ possunt ordinari per contrahentes ad eundem finem solutionis: meritò ibi non est simulatio propriè sumpta: & ideò ibi pręcluditur ius excipiendi biēnio. C. de non nu. pec.
8 Ius uerò excipiendi † de simulatione est perpetuum: sed si in d. l. si sub specie. salarium excessisset debitum modum: tunc esset simulatio ibi de permisso ad prohibitum.

bitum. & ideò catenus competeret ius excipiendi secundum omnes docto. dicit ibi Bal. Et secundum Bal. ibi, quando statuta permittunt opponi simulationis exceptionem: intelliguntur statuta loqui qñ aliquid permittitur sine spe alicuius causæ precedentis, uel futurę. Item, quando causæ uerę intendunt ad diuersum effectum, uel contrarium cum causa expressa in instrumento. Item, quando de nullo fingitur aliquid: sed quando de aliquo fit in aliud nouatio siue translatio, est ibi æquipollentia: illa obligatio non est simulata: quia non deficit obligationis substãtia: ut d.l. si ex pretio.

Sed si statutum dicit, ꝙ cõtra instrumẽtum confessionatũ non possit opponi nisi exceptio solutionis, & simulationis, an possit opponi exceptio nõ numeratæ pecuniæ, ut dicit Bar. in d.l. si sub specie. ꝙ quãdo aliquid permittitur sub spe futuræ causæ: posteà nõ secutæ, quòd potest opponi exceptio simulationis. Exceptio er-
9 go nõ nu. pe. est† quædã species exceptionis simulationis: & ideò uidetur, ꝙ possit opponi: unde Odof. in d.l. si sub specie. alle. dici, ꝙ exceptio ista nõ nu. pe. est quasi exceptio simulationis. Bar. diceret uerũ, quãdo permittitur spe futuræ causæ posteà non secutæ. cùm alia causa inserta exprimitur. quia est ibi color quęsitus ad non causam, sed quãdo eadem causa quę nõ spectatur, exprimitur in instrumẽto, ibi à principio nulla est simulatio: unde dicit Bal. nõ credo, ꝙ exceptio nõ nu. pe. ꝓpriè loquẽdo sit exceptio simulationis quia inter partes ꝑ chirographũ uerè cõtrahitur, licet efficacia nõ assit illi cõtractui, nisi post biennium. Bar. autẽ in l. j. C. plus ualere quod agitur. dicit, ꝙ quando agitur unum, & scribitur aliud per errorem, tũc sine dubio pręualet quod agitur: ut l. si quis in fundi uocabu. ff. de leg. i. & l. qui quartã. eo. ti. & l. quoties. ff. de hære. insti. & l. error. C. de testa. Quandoque unum agitur, & aliud scribitur per fallaciã unius partis. & tunc idẽ: quia plus ualet qđ agitur: ut l. i. C. plus ualere qđ agitur. Quandoque unum agitur, & aliud scribitur simulatè de partiũ uoluntate: & tũc aut aliud, quod agitur in ueritate, nullius est momenti, & non ualet quod agi-
10 tur,† nec quod simulatur: sed obstat exceptio: ut C. de codi. ob turp. cau. l. i. & l. si sub specie. C. de postu. Aut id quod agitur erat aliquid in effectu: & tunc aut illud, quod scribitur fit ꝑ modũ habile ad transferendum unã obligationẽ in aliam & ualet illud, quod scribitur magis, quã illud, quod in ueritate fuit actum: ut C. si cer. pe. l. si ex ꝑtio. & l. si pro mutua. Aut non fuit per modũ habile, seu contrahibile ad hoc: & tunc ualet plus quod agitur, quàm quod simulatè cõcipitur: ut per totum ti. plus uale. quod agi.

Bal. autem in consi. suo, qđ incipit, In Dei nomine Amẽ. in causa. Nicolai de Forcolonis, &c. dicit ꝙ altero de tribus
11 † modis cõtractus potest dici simulatus, uno, qñ in ueritate agitur, ꝙ celebratur unus contractus, & nihilominus alter celebratur simulatè: ut C. plus uale. quod agitur. per totum. Secundo modo dicitur simulatus, quando inter partes agitur ita in ueritate, sicut dicunt: sed modico tempore est duraturum: ut cum fit uenditio, & incontinenti fit pactum de retinendendo: ut l. iiii. §. si ab ignoto. ff. de manu. Tertio modo dicitur simulatus, quando inter partes agitur, ꝙ nihil fit in existentia, in quod agitur, sed solum ad apparentiam, ut l. imaginaria. ff. de reg. iur. & l. simulatè. ff. de ritu nup. ff. de aqua plu. arc. l. emptor. Dicunt & quartò quidam esse simulationẽ de persona ad personã, quæ propriè simulatio dici nõ põt, nec in alicuius simulationis speciem cadit, cũ lex nõ uetet, sed permittit, ut quis possit submittere alium ad stipulandum, uel ad recipiẽdum quod sibi debetur, nec ad hoc contractus dicitur simulatus, ut l. Iulianus. §. qui fundum. ff. de uerbo. oblig. & l. nouare possumus. ff. de noua. C. si quis alteri, uel sibi. quasi per totum.

Nil certè interest, an promittatur, uel satisfiat creditori, an alteri de uoluntate creditoris, ut l. nihil. C. de sol. facit l. i. ff. qui satisd. cog. nec minus consequitur debitor liberationem satisfaciendo isti adiecto, quàm si satisfaceret priori creditori,

tori:ut l.inuito.C. de solu. Vnde posito, quòd unum instrumentũ fuisset confectũ in personam Titii.de eo, quod debebatur Seio, satis tamẽ sufficit, ex quo de uoluntate Seii processit, ut ei competat directa actio, nec per hoc dici potest simulatũ, uel fictum. Idem tenet Bald. in l.mul tum.C. si quis alteri uel sibi. In lectura dicit, quòd instrumentum cantat, siue sonat in personam uxoris, & re uera emit uir, instrumentum est simulatum, & hæc simulatio probatur à priori. Item probatur à posteriori. Item probatur ab utroque simul iuncto. A priori probatur, si probatur, quòd per prius, id est, ante instrumẽtum erat actum, quòd uir esset emptor, & quòd simulatè poneretur nomen uxoris in instrumento:ut l.iiii.§. si ab ignoto.ff. de manu. A posteriori probatur, si post cõ tractum uxor confessa est sic se habere ueritatem recognoscendo bonam fidem: nã cùm pecunia fuit uiri: ista nõ est donatio: sed bonæ fidei agnitio. Item à priori & posteriori simul iuncto probatur: uerbi gratia, probatur quòd nomen uxoris fuit appositum in instrumento, tamen uir soluit pretium: & postea ipsi uiro possessio tradita est, quia ex hoc uidetur simulatio, & hoc est coniecturabile, quia ex quo nõ reperitur aliquid factum ab uxore, nec uxori, sed sola nominis intitulatio, quòd hoc fuerit præordinatum inter partes, ꝙ nudũ nomen uxoris contineretur in instrumẽto. Cùm enim in effectuali utilitate possessionũ, & fructuũ ipsa nihil participiauerit, nec in soluẽdo pretiũ se grauauerit, & sic ad eam neq; lucrum neque damnũ peruenerit, præsumitur nuda ministra, & non cõmodum sentiens, ut no.ff. de dona.inter uir. & uxo.l.mulier.aliàs in cipit, Si Suplicius.& ff.sol.matr.l.quæ dotis.ff.de here. insti.l. quidam cùm filiũ.ff. de usuris.l.in fideicommissi.§.cùm Pollidius. Et sic ex cõiunctione uerisimilitudinum, & signorũ consonantium in effectu, imò etiam uerius ex coniunctione substãtialium causarum præsumitur contractus uerus quo ad maritũ, & simulatus quo ad uxorẽ. & idẽ esset cõtra suppositis ter minis econtra.

Et conclude, quòd quandoque simulatio probatur ex cõtractu, & ordinatione: uerbi gratia, erat tractatum, ordinatum, & firmatum, ac conuentũ inter maritum & uxorem, ꝙ re uera ipse maritus esset emptor, sed nomen uxoris suæ poneretur in instrumento, quod frequenter faciunt usurarij in fraudem eorum, à quibus extorserunt usuras: & si dicatur ꝙ de isto pacto potuerunt pœnitere: unde possibile est, ꝙ sequẽs actus sit uerus in persona uxoris:ut C.de pac.l.pacta nouissima. Respondeo secundùm Bal.ibi ꝙ non præsumitur pœnitentia, quando præcedunt
12 † uerba derogatoria ad futurum actũ: ut ff.de leg.ii.l.si ita scriptum. Quandoque probatur tractatus tantum, & hoc probare per se non sufficit: quia multa tractantur, quæ non ueniunt ad conclusionem, nec ad finalem effectum: ut ff. de mino. l. si ex causa.§. nunc uidendum. in fi. & c. dudum. de rebus eccl.non alie.in vj. & de condi.indeb.l.eleganter.in fi.C. de rescin.uen.l. si uoluntate. sed si non probatur solus tractatus: sed confirmetur ex sequentibus signis: utputa ex pretii numeratione: uel ex facta in persona uiri traditione, uel ex longa possessione uiri titulo pro suo: tunc præsumitur tractatus præcedens positus in executione. ff. de iure do.l. cùm post.in principio.

Vnde dico in simili quod dicit ibi Bald. si inter Titium, & Martinum fuit tractatũ de occidendo Seium per ipsum Titium: & postea ipse Titius occidit, ꝙ præsumitur quod fuerit secutus illum tractatum, & quòd fuerit ita ordinatum inter ipsos: licet testes de finali ordinatione dicant se nescire. Ad hoc facit, quod not.Bart.in l.qui in aliena.§.si is qui.ff.de acquir.hæred. Sed ex sola solutione collectarum facta per maritum, uel ex eo, quòd maritus poni fecit res in suo æstimo, non præsumitur simulatio: ut l. si pater.C.de actio. emp. nec ex sola pretii numeratione: ut l. mancipia. C. si quis alteri uel sibi. Idem uerò Baldus in consilio, quod incipit, Casus talis est, quidam nomine Mat heus. sic dicit quædam

dam gloss. allegata, quòd nomen 13 † uxoris insertum in instrumento affert utilitatem & ius viro, & non uxori, quando de pecunia uiri apparet pretium solutum. ff. de dona. inter uir. & uxor marito. in glo. quæ incipit, Argumentum contra prælatos. & hoc potest intelligi sic, ut nomen uxoris uideatur adiectum, & insertum simpliciter, non donationis causa, nec ut uxori ius aliquod quæratur: sed honoris causa, & superficialiter: Et ista est una opinio, & hoc alibi contingit, quòd nomen unius ponitur in instrumento, & tamen non quæritur sibi, sed alteri, in quem re uera dirigebatur effectus intentionis: & hoc ponunt doctor. in l. iiii. §. si ab ignoto. ff. de manu. etsi inspiciamus tex. uidetur tex. C. si quis alte. uel sibi. l. multum. uersiculo quòd si emisti. & l. cùm propria. in quibus legibus uidetur dici, quòd ius rei emptæ, id est, ius dominii, uel quasi dominii, acquiritur uiro, non uxori, cuius nomen tantum in instrumento inscriptum est.

In contrarium uidetur, quòd ius rei, seu in re sit quæsitum uxori. & hoc probatur tali ratione communi: nam pro instrumento præsumitur, nisi probetur contrarium. Ex instrumento enim quatuor 14 † præsumptiones oriri dici consueuit. Prima, quòd instrumentum sit uerum, & non falsum. Secunda, quòd sit uerum, & non simulatum. Tertia, quòd quicquid ibi scriptum sit: sit scriptũ de partium uoluntate. Quarta, quia præsumuntur oĩa solenniter esse acta, scilicet, quo ad intrinsecam solennitatem: ut C. de proba. l. cùm precibus. de contrahen. & commit. stipula. l. optimam. & no. plenè in l. sciendum. ff. de uerbo. oblig. & §. scriptum. & l. iurisgentium. §. quod ferè. cùm ergo præsumatur nomen uxoris appositum re, & nomine, non nomine tantũ: ergo ei acquiritur. alioquin præsumeretur simulatio quædam de persona ad ꝑsonam, quæ nunquam præsumitur, nisi ꝓbetur. C. plus ualere quod agitur. l. ii. Præterea hoc uidetur expressum C. de dona. inter uirum & uxo. l. si filii tui. ubi onus probandi incumbit uero, non mulieri, nec hæredi mulieris. In dubio præsumi-15 tur † dominium acquisitum uxori. Ad hoc facit glo. in d. l. cùm propria. in glo. quæ incipit, Quæ oportet te facere. cùm satis sit pro ea in instrumento contineri eam emisse: ut l. multũ. in gl. quæ incipit, Sed interim statur scripturæ.

Quid ergo dicendũ est? Solutio, aut in in persona uxoris concurrit titulus, & traditio uera, uel ficta: & tũc ipsa efficietur domina rei: sed tenetur marito ad pretium restituendum, quod maritus pro ea numerauit: & si non soluendo, tunc maritus habet utilem rei uendicationem ad rem emptam. & ita loquitur l. uxor marito. & ita debet ĩtelligi glo. ibi posita. Fit enim mulier domina rei per traditionem ab extraneo factã, non à merito. Aut titulus est in persona mulieris: sed traditio facta est marito. tunc præsumitur ꝑ uxorem titulus simulatus in fauorẽ uiri appositus. non aũt præsumitur uxorem esse ueram emptricem, nec etiã præsumitur aliquid donatũ sibi, ex quo in suam personã deuentum ad traditionẽ non est. l. si filii. primo responso. §. allega. & l. Papinianus. ff. de dona. inter ui. & uxor. & facit quod not. in simili. ff. famil. erciscun. l. filiæ cuius. & si instrumentum, in quo nomẽ uxoris est insertum, est precarium, uidetur interuenisse ficta traditio per uim precarii: & si ista uia ficta precarii recta uia porrigitur ad uxorem, est uxori dominiũ quæsitum: si autem esset opus cessione, tunc secus. Guil. de Cu. dicit, quòd non 16 quæritur per † procuratorem uel, ministrum ficta possessio: ut ipse no. C. de acqui. pos. l. licet. ff. de pac. l. ab emptione. Alii dicunt contra per l. certè. de preca. & ff. de acqu. pos. l. quod meo. §. procurator. passus est subtilis: tñ hoc ultimũ communiter seruatur secundùm Bald. & ideo ex tali contractu quæritur dominium.

Dic de hoc latius in clausula, constituens se precario nomine possidere. Sed si per statutum uir non põt aliquid relinquere uxori, & uir in suo testamento, & inter uiuos confessus est ad interrogationẽ uxoris suę se alienasse de bonis uxoris suę paraphernalibus aliqd, & se debere

pro

pro pretio centum, uel emit aliquid asserens se emere de pecunia paraphernali uxoris suę, an confessio præsumatur simulata, uel an ualeat. Super hoc dominus Ioan. de Canemortuo, consuluit quòd aut loquimur de confessione facta in ultima uoluntate: & illa non ualet, nisi constat uerum esse, quod testator confessus
17 est: ex quo enim per statutum nil † potest à uiro relinqui uxori, præsumitur in fraudem factum: & hoc per l. qui testamentum. ff. de proba. per quam l. dicit ipse, intelligo ut habeat dubium, quòd fuit facta in forma confessionis. Aut loquimur de confessione facta inter uiuos: & hoc dico quòd ualet, per ea quę not. in d. l. qui testamentum. prętereà non est præsumendus animus donandi, cùm ista sit facta inter uiuos: ut l. cùm de indebito. ff. de proba. & maximè quando quantitas nõ est modica: ut l. uitium. ff. de dona. inter uirum & uxo. & l. si filij. alleg. in fi. glo. secundæ. Vide glo. l. uxor. §. fi. de lega. iij.

Sed obstat quia præsumitur quesita de bonis uiri. C. de dona. inter ui. & uxor. l. etiam. & l. Quintus. ff. eo. titu. & ideò uidetur, quòd animo donandi fecerit, nisi appareat unde mulier habeat pecuniam. Sed responderi potest, quòd id, quod ille leges dicunt, uidelicet l. etiam. & l. Quintus. loquuntur quando controuersia est de hoc: sed uiro confitente non potest esse controuersia, quia eius confessio sibi, & heredi eius obstat propter euitandam suspicionem turpis quęstus, quæ tollitur uiro confitenti, quòd de bonis uxoris aliunde quęsitis habuit. Sed certè illa responsio nil ualet: quia in pręallegatis legibus etiam dicitur in prima glo. quòd dum uir deponendo dicit, quod erat uxoris suę, non ualet: & uidetur propter fi. l. ibi intelligitur etiam ubi non constaret eam fuisse uiri, nec cõfessio eius præiudicare uidetur.

Dubito, sed primùm uidetur quòd ualeat, quia ualet iure contractus, & confessionis, non iure legati, ut in argu. l. assignare. ff. de assig. liber. & notat Dy. in c. quod semel. de reg. iur. in 6. licèt facta in testamento deberet censeri, ac si facta foret inter uiuos, & ita ibi dicit text. & ita ibi intelligit Bar. qui dicit illam l. si legatur ut debitum, ualet ut legatum, nisi ut debitum probaretur, sicut quando legaretur capaci, ut l. legaui. ff. de libe. leg. Ad secundum, quod dicitur de confessione inter uiuos per glo. l. qui testamẽtum. uidetur contrarium per l. i. C. de nat. lib. per quam l. Iacob. de Belui. impugnat illam glo. sed non oportet, quia ibi loquitur in causa speciali. quod patet ex illa l. coniuncta l. affectionis. ff. de dona. Præter eã quòd in omnibus contractibus in-
18 ter † uiuos non præsumatur fraus, nisi probetur. facit in materia nostra l. quod autẽ. §. si uxor. & §. si uxor & §. si tibi. ff. de don. inter uirũ & uxo. nec requirunt illæ leges, quòd debeat apparere unde habuit pecuniam.

Vnde nec obstat ad istud secundum, si dicatur quòd per statutum non potest ualere, quia uir non potest quicquam relinquere, quia respondeo quòd ista cõfessio, quando fit inter uiuos, non continetur appellatione relicti, ut l. j. in prin. ff. de tabul. exhiben. facit quod no. in l. si sponsus. §. circa. de dona. inter uir. & uxo. contra istud facit de contractu facto in testa. tempore mortis. quòd prę̨sumitur fraus, iuxta not. extra. de sepultu. cap. de his. in glos. & extra de testa. c. Rainutius. in glos. super uerbo, deductis. uide Bart. in l. cùm quis. §. codicillis. de lega. iij. uide Cyn. in l. i. C. de sacrosanct. eccle. uide plenè super clausula, dedit, & donauit &c. & attende, quia supra dictum est, quod quærit uxor tempore constantis matrimonij, prę̨sumuntur quæsita de bonis uiri, ut in iuribus supra allegatis, hoc uerum secundùm Sali. tamen muliere negante fuisse quæsita tempore constantis matrimonij uidetur casus in l. etiam. de dona. inter ui. & uxo. alle. quod non præsumentur tempore matrimonii quęsita, nisi probentur. ut ibi colligitur ex illis uerbis matrimonij tempore. quod bene nota, quia hoc satis est æquum. & ita intelligenda est dicta l. Quintus. & probatur ibi in fi. in ratione ibi posita in uerbo, quę

quod bene notat Barto. in consilio, quod incipit, Factum tale est, Petrus Nicolai donauit Colesexti &c.

19 Dicit, contractus † fictus imaginarius, seu simulatus dicitur tribus modis.

Vno modo, cùm in ueritate agitur, quòd unus contractus celebratur, tamen alius celebrari simulatur: ut C. plus ualere quod agitur. per totum. C. de contrahen. empt. l. fides. & istius simulationis natura est, ut ex hac simulatione non impediatur acquisitio fienda ei, cui acquiritur, si ex causa, quæ uerè agebatur, intererat acquiri. C. si cer. pet. l. si ex pretio. no. in l. nuda. C. de contrahen. emp. & in l. imaginaria. ff. de regu. iur.

Secundo modo dicitur contractus simulatus, fictitius, seu imaginarius, quando contractus in ueritate celebratus est, sed modico tempore debet durare: quia fortè debet reuendere citò: ut l. iiij. §. si ab ignoto. de manu. & istius simulationis natura est, ut debeat hoc per pactum agi: ut dicto §. si ab ignoto.

Tertio modo dicitur contractus imaginarius, seu simulatus, quando contractus apparenter fit, ex mente uerò agitur inter partes, quòd nihil fiat: & de istis loquitur dicta l. nuda. & l. imaginaria. de ritu nuptiarum. l. simulantis. de aqua plu. arcen. l. emptor. Et ista credo quòd appellatur certa, uel apparentia, hoc est, ad apparendum, seu ad reparandum: utputa si aliquis timebat tyrannum, uel propter fugienda onera, uel aliquid simile, fecit alienationem bonorum, uel partis bonorum in alium tamen in ueritate agebatur, quòd non esset alienatio: sed solùm ad operandum prædicta.

SVMMARIVM.

1 *Turpitudinem suam qui allegat, an audiatur.*

Sequitur uidere quis possit dicere, seu allegare contractum simulatum an uenditor contra ipsum emptorem possit dicere contractum simulatum. Et dicendum, quòd aut uult dicere uenditionem esse factam in fraudem, & non potest: ut l. cùm profitearis. C. de reuocan. dona. & de seruo pigno. dato manu. l. si creditoribus. & C. de his quæ in fraudem credi. l. filio. Aut uult dicere uenditionẽ esse fictitiam, non in fraudem alicuius priuati, aut fisci: sed ut se defenderet à tyranno, uel alia honesta causa, & hoc poterit dicere: ut C. si quis alteri, uel sibi. l. quãuis. & l. cùm proponas. & ita punctaliter dicit Barto. in l post contractum. ff. de dona. Idem uerò Barto. in supradicto consilio, Factum tale est, Petrus Nico. &c. dicit, quòd si donator uult dicere ipsum cõtractum fore factum in fraudem, uel simulatum, & siquidem hoc uult dicere ipse donator, non debet audiri. C. de reuocam. dona. l. cùm profitearis. de seruo pigno. da. manu. l. creditoribus. allega. Si uero uult dicere hęres ipsius alienatoris uel donatoris: tunc siquidem est talis hęres, cui testator habebat necesse relinquere, ut libertus patrono: tunc admittitsr ad reuocandum factum in fraudem probando ea, quæ requiruntur. C. de his quæ in frau. patro. l. ii. & ibi not. glo. in uerbo, reuocare. Si uerò est talis hæres, cui testator non habet necesse relinquere: tunc non potest uenire contra, sicut nec ipse defunctus: ut not. in l. ii. allega. Ideo hęres extraneus non potest dicere contractum simulatum: si uerò diceret extraneus, in cuius fraudem diceretur factum: utputa creditor, uel fiscus, audiretur probando ea, quæ requiruntur. ff. de his quę in frau. credi. per totum. ita loquitur l. sicut. §. superuacuum. ff. quibus modis pigno. uel hypo. sol. Creditor enim ibi conquerebatur: ideo l. illa nihil facit ad propositum, ubi hæres conqueritur.

1 Bald. uerò in l. cùm profitearis. de reuocan. dona. dicit quòd allegans † turpitudinem suam non auditur: de quo per glo. & Barto. in l. nam & postea. ff. de iureiuran. & licet uideatur, quòd contrahens non possit dicere contractum simulatum: quia uidetur allegare suam turpitudinem, ut ibi in d. l. cùm profitearis.

caue

caue tamen tibi. & d. l. debet intelligi, quando donatio erat uera, licet in fraudem facta, secus si esset simulata in fraudē facta, quia tunc bene potest agi de simulatione, & potest bene donator allegare, se simulatè donasse, & licet appareat de fraude, non tamen repellitur ab agendo. C. de dona. l. si præses. allegat. ꝙ consensus præstitus simulatè donationē nō inducit, uide quod no. Spec. in titu. de dona. quarta parte.

Ex quibus causis possit simulatio præsumi.

SVMMARIVM.

1 *Fraus præsumitur ex modicitate pretij.*
2 *Venditum utrum non præsumatur quod in patrimonio reperitur.*
3 *Dicere non potest se pro suo possedisse, qui instrumento conuincitur.*
4 *Præsumptiones duæ an uincant unam.*
5 *Factum proprium utrum magis noceat alicui, quàm alienum.*
6 *Confessio utrum facilius elidatur, quàm solutio naturalis.*
7 *Effectus utrum augeatur ex pluribus indicijs concurrentibus.*
8 *Confessio quę tendit ad exceptionem, utrum ualeat in absentia partis.*
9 *Possessio utrum non repugnet promissioni.*
10 *Præsumptio simulationis utrum excludatur per possessionem precariam.*
11 *Emptionis est ut emptor faciat fructus suos.*
12 *Animus utrum sit donandi ubi pactum est appositum reuendendi.*
13 *Probatio inducitur ex his, quę communiter solent fieri.*

Restat uidere ex quibus causis possit simulatio præsumi. & Cy. in l. emptor. C. plus ualere, quod agitur. quærit nunquid ex modico pretio potest probari simulatio, uidelicet quòd fuerit pignus, & non emptio. Dicunt quidam,
1 quòd sic, quia ex modicitate † pretii præsumitur fraus. C. mandati. l. per diuersas. Sed certè non uidetur hanc solam præsumptionem sufficere, quia licet contra hentibus adinuicem se decipere. ff. de mino. l. in causæ. §. pe. secundùm Iac. de Are. Quid si probatur, ꝙ sit usurarius, & ꝙ res plus ualet, & quòd conuenit eam reddere quandocunq; pretium redderetur, nunquid uenditio presumeretur pignus? dicūt quidam, quòd sic, extra de pignoribus. c. illo uos. & de empt. & uendi. c. ad nostram. sed certè illa capitula non loquuntur de hoc, quia c. illos uos. loquitur quando erat in potestate emptoris recuperandi. quod deest de potestate creditoris. Itē ibi ex pretio habendo de liberat, quod est cōtra naturam emptionis, & ideo ibi determinatur, ꝙ fuerit pignus. Item cap. ad nostram. loquitur quādo debeat aliquid reddi supra datum, ꝑ quod uidebatur usura, & quòd fructus debeant cōputari, quod est contra naturam emptionis, unde ibi etiam erant adminicula ad uiā præsumptioni faciendā, secundùm Iac. de Are. Bal. autē in consilio, quod incipit, In Dei nomine Amen. Punctus super quò cōsilium petitur talis est: Titius fecit instrumentum in forma uenditionis Seio, &c. ubi sic dicit, quòd possessio longo tēpore tenta post contractum per uenditòrem secundùm Guil. de Suza. facit contractum præsumi simula-
2 tum: quia non præsumitur uenditū † quod in patrimonio effectualiter reperitur. ff. qui. modis pig. uel hypot. sol. l. sicut §. superuacuum. C. de distract. pig. l. & qui sub imagine. argu. ff. de proba. l. Procula. ff. de contrahen. empt. l. cum manu sata. §. nemo potest. Item præsumitur dominus, qui tanto tempore omnia pro domino egit, ut l. Titia. ff. de solu. ff. de acquirend. hered. l. qui in aliena. §. i. ff. si serui. uendi. l. si quis diuturno. & sciente, & patiente emptore, se dominum nominauit. argu. C. de serui. & aqua. l. ii. C. de agri. & censi. l. litibus. lib. xi. Item si in æstimo uenditoris talia bona semper fuerunt, & patiente, & sciente emptore soluit collectam, pro ipsis bonis, præsumitur silentio, ac patientia interuenientibus contra emptorem, quòd sic titulus simulatus. Ad hoc facit, quod legitur, & notatur ff. de rei uendic.

l. si

l. si solennibus. Ad hoc facit de natu. lib. l. si quis. §. & quod de subeunda. & ff. de acquirend. hered. l. si is qui bonis. C. de repud. here. l. iii. In quibus legibus dicitur, quòd ex possessione præsumitur simulatio, non est uerisimile, quòd emptor tanto tempore suum iactasset, si uerus fuisset contractus, argu. ff. de probatio l. cùm de indebito.

2 Alii dixerunt quòd uidetur uenditor retinere, & possidere, uel detinere titulo precarii, ideo non præsumitur simulatio, nec præiudicat tempus. Primum probatur in d. §. superuacuum, ii. responso. ubi nouus titulus excludit præsumptionem simulationis: sed titulus precarii est nouus titulus, quem nunquam habuit uenditor, ergo, &c. ad hoc facit. C. de præscript. xxx. an. l. malè agitur, nec potest dicere se pro suo possedisse, qui per instru-

3 mentum † conuincitur, quòd possidet precario nomine: argu. C. de non nu. pecu. l. generaliter. Suum enim affirmare, uel negare nihil mutat de rei ueritate. nec. aliquid operantur uerba, quæ post contractum dicuntur ab una parte. C. de transa. l. si maior. C. quod metus cau. l. metum. Item non potest mutare causam detentionis. ff. de usuris. l. non solùm. §. quod uulgo. C. de acquirend. poss. l. cùm nemo. unde de precario, ad illud genus possidendi, se transferre non potest: & si facit, habet fidem malam, quę tempore non cōualescit: ut C. de falsis. l. ex initio. Super isto puncto uidetur dicendum · quòd aut contractus fuit celebratus inter prohibitos, & tunc præsumitur simulatio: ut l. qui testamentum. ff. de proba. Aut inter personas præmissas. & tunc aut inter personas coniunctas, & præsumitur simulatio. C. de don. l. data iam pridem. & de bonis lib. l. Iuli. §. facilior. Aut inter extraneas: & tunc aut allegatur simulatio per tertiū cuius interest, puta per fiscum, quia uenditor commisit maleficium, uel per creditorem, ut C. de non nu. pecu. l. si cui. tunc præsumitur simulatio, ut in §. superuacuum. & l. qui sub imagine. & no. per Iaco. in l. post contractum. ff. de dona. Aut allegatur simulatio per ipsum uenditorē ad proprium ipsius commodum: tunc dicit Bal. ibi, non occurrit mihi lex, quæ dicat quòd præsumatur simulatio, imò in dubio uideatur standum instrumento. C. de proba. l. cum precibus. duo sunt quodam modo instrumenta: quia unū est habens duo capita, scilicet, uenditionis, & precarii, & ideò meritò duo instrumenta excludere uidentur omnem præsumptionem simulationis, sicut si uenditor contradixisset, de contrahen. empt. l. fundi partem. sicut duę

4 præsumptiones, & duæ rationes † uincūt unam, ut in authen. de consangui. & ute. fratribus. & quod ibi no.

Plus ergo fauetur tertio opponenti, quàm ipsi contrahenti. & est ratio, quia

5 factū proprium magis officit alicui, † quā alienum. ff. de opt. leg. l. post mortem. de rei uend. l. cum à matre. C. de reuo. dona. l. cum profitearis. Vel distingue, aut fuit pretium numeratum, aut confessatū, si fuit uere numeratum, tunc non præsumitur simulatio: si autem fuerit pretiū confessatum, tunc præsumitur simulatio, quia facilius eliditur confessio, quàm so-

6 lutio † naturalis. C. man. l. ab Anastasio. & l. per diuersas. & facit quod no. gloss. in l. assiduis. C. qui po. in pigno. ha. in gloss. parua. & C. de non nu. pecu. l. si ex cautione. & in authen. de æquali do. §. illud. de acceptil. l. si acceptilatum. §. apocha. C. de dona. l. si dona. uel potest dici, quòd aut possessio uenditionis fouetur solo cursu temporis, tunc non præsumitur simulatio: ut l. malè agitur. allegat. Aut possessio est coniuncta cum aliis indiciis significantibus simulationem: ut quia uenditor patiēte emptore, & sciente, semper se dominum uocauit: tunc fit emptori præiudicium, argu. C. ad Vell. l. si fine. & C. de peti. heredi. l. si filius. nec mirum, quia ex plu-

7 ribus † indiciis concurrentibus augetur effectus, ut ff. de ædil. edi. l. quæro. §. fin. Aut possessio uenditoris est coniuncta cū confessione emptoris, tunc non est dubiū quòd contractus debet censeri simulatus & ualet confessio etiam absente possessore, quia tendit ad liberandum possesso-

8 rem. & omnis confessio, quę tendit † ad exceptionem, ualet in absentia partis, ut in au-

in auth. de testib. §. & licet. & no. in l. i. de interroga. act. & l. non solùm. §. si liberationis. ff. de lib. leg. & in l. generaliter. C. de non nu. pe. per glo. pen & Cy. & C. de iuris & fac. igno. l. cùm falsa. & contractus ex indiciis, & confessione iudicatur, & probatur simulatus extra de pigno. c. illo uos. de emp. & uend. c. ad nostra. & facit, quod no. in Spec. in tit. de dona. §. i. uer. item pone aliquis. & p Cyn. C. de bonis proscrip. l. si quis post hac. Accedit prædictis, quia simulatio est facti, & animi probantur per confessionem factam in absentia partis. ff. de nego. gest. l. Pomponius scribit. & l. Nesennius. Bald. autem in l. illud. C. de sacrosanc. ecc. sic dicit: Quæro, nunquid contra donationem insinuatam possit opponi exceptio simulationis & fraudis? & uidetur tex. quòd nõ: ut l. i. C. de prediis curia. lib. x.

Breuiter ueritas est in contrariũ. unde si donatio fiat in fraudem, quanquam sit insinuata, irritatur. Ita tenet Spec. in titu. de dona. uer. itẽ pone aliquis. & uer. seq. & ad hoc facit, quod plene no. per Bartol. in l. post contractum. ff. de dona. Et inter cætera ex quibus præsumatur fraus, & simulatio, est post donationem continuata possessio, secũdum Spec. & Bartol. in l. sicut. §. superuacuum. ff. qui. mod. pign. uel hypot. sol. Sed contra hoc oppono: quia ex donatione potest agi usq; ad xxx. annos, ut donans tradat possessionem: sed si præsumetur ex possessione simulatio, non posset: ergo falsum est, quod dicunt. Respõdeo, aut est instrumentum promissionis, & non præsumitur ex possessione simulatio: ut l. ii. de consti. pe. in fi. Aut est instrumẽtũ traditionis: tũc, aut sunt aliquæ cõiecturæ seu causæ simulationis, uel fraudis, & ex possessione iuncta cum illis præsumitur simulatio, uel fraus: ut d. §. superuacuum. Et est ratio differentiæ inter instrumentum promissionis, & traditionis:

9 † quia possessio non repugnat promissioni, sed traditio repugnat ueræ possessioni tradentis, nec cum eo concurrit. unde. quia non consonat effectus cum sua causa, præsumitur simulatio causæ seu tituli, nisi tradens precario recepisset. Nam per

10 † possessionem precariam excluditur præsumptio simulationis: ut l. quod meo. ff. de acquiren. possess. & quod no. ff. de pact. l. ab emptione. sed non excluditur præsumptio simulationis, & fraudis simul iunctis: ut d. §. superuacuum.

Ioan. autem de Imo. in capit. ad nostram. de emptio. & uendi. dicit quòd ex conuentione de reuendendo ad certum tempus contractus emptionis præsumitur simulatus concurrente altero de duobus, secundum dominum Anton. de But. in c. ad nostram. allegat. uel, quòd uenditor, dum peteret pecuniam mutuo, ductus est ad uendendum, cum pacto de reuendendo, uel quòd pretium non commensuratur ualere rei uenditæ: ut quia ualde minus est pretium, quàm ualebat res uendita. Sed dominus Petr. de Perusio aliter dicit in d. c. ad nostram. ubi dicit quòd licet secundum eum pactum de reuendendo sit licitum: ut l. ii. de pac. inter emptorem & uend. compositis. & antequam redimatur res, emptor lucratur fructus: ut ibi patet per not. per gloss. in c. conquestus. de usuris.

Tamen hoc fallit, quando cum pacto de reuendendo concurrunt, aliæ coniecturæ, propter quas, præsumi potest contractum fuisse simulatum, & in fraudem usurarum factum: ut contingebat secundum eum in d. c. ad nostrã. nã ibi secundũ eum ponderandum erat, quòd ille cui facta erat uẽditio, erat usurarius. & dicitur ibi innuere tex. ibi dum dicit, contra usurarios editum, &c. & sic etiã dicebat Aegidius, q ille, de quo loquitur litera, erat usurarius. Item concurrebat, q ante septennium res non poterat redemi. Item q à principio fuerat petitũ pecuniã mutuari. Item concurrebat paruitas pretii: unde nimirum si præsumitur cõtractus simulatus, & factus in fraudem usurarum, stante ẽt pacto de reuendendo. & ibi dicitur in litera. facit quod inferius dicetur Vnde aduerte secũdũ do. Anton. de But. ubi s. q glos. in d. c. ad nostram. uidetur uoluisse in effectu. q aut cõtrahentes uolentes mutuum contrahere, simulãt uenditionem. & tunc clarum, q contractus simu-

simulatus taliter non ualet: sed de eo iudicatur, ut de mutuo, ut probatur in d.c. ad nostram. & l.iii.C. plus ualere quod agitur. si hoc constat quòd tantùmmodo sit uenditio, & tunc talis uenditio ualebit & emptor interim lucratur fructus, donec uenditor reddat pretium ipsi emptori, ut d.l.ii.C. de pact. inter empt. & uend. Vbi autem sumus in dubio, dicta gloss. iii. non bene declarat, sed dicit idē dominus Ant. de But. q̄ dictum c. ad nostram. uidetur requirere duo, ut præsumatur cōtractū simulatum fuisse, uel usurariū, uidelicet paruitatem pretii, & pactū de reuēdendo ad certū tēpus. Et ista duo ēt uidetur exigere Hosti. quasi per prædicta conuincatur de usuraria prauitate ipse emptor, præcipuè ex eo, quod paciscitur, quòd ad certum tempus res possit redimi, quia ex hoc apparet, quòd interim uult fructus lucrari, sola enim paruitas preti non sufficeret secundum Innocen: ad præsumendum contractum simulatum nisi interueniat pactū de reuendendo ad certum tempus, & quòd sola paruitas pretii non sufficiat: patet, quia licitum est contrahentibus ad inuicem se decipere ipsa re absque dolo, dummodò non deueniat deceptio ultra dimidiam iusti pretii. l. in causę. §. pen. ff. de mino. Dicebat etiam Host. ut tāgit dominus Ant de But. quod ex eo patet simulatio. quia debitor petebat mutuo pecuniam, & creditor dixit nolo mutuare: sed sum contentus emere tales res, cum pacto de reuendendo ad tempus.

Et per prædicta concludit dominus Anto. quod solum paruitas pretii non faciat præsumi contractum simulatum, nec solum pactum de reuendendo: sed pactum de reuendendo in duobus casibus facit præsumi contractum simulatum.

Primus est, quando constat uenditorem primo petiisse sibi mutuum, seu pecuniam mutuari, & ille, à quo petebatur, uoluit sibi fieri uenditionem de certis rebus.

Secundus est, quando concurrit paruitas pretii cum pacto de reuendendo, maximè si est, pactum de reuendendo post certum tempus, & non ante: quia ex hoc apparet, quòd uoluit sibi certitudinaliter fructus lucrari percipiendos ante dictum tempus, & sic uidetur gloss. intelligere dictum c. ad nostram. sed dominus Anto. de Butr. in cap. conquestus. de usuris. & facit c. cum in diœcesi. eod. tit. & decimaquartā quæstione tertiā. cap. plerique. & dicebat Hostiens. in dicto c. ad nostram. de facili esse præsumendum contra usurarios: quia pessimum est genus hominum: & quia sic præsumi expedit pro animabus ipsorum argumen. cap. iuuenis. de spons. & de usuris. in c. in ciuitate. nam faciunt multas fraudes, & quotidie fingunt nouos contractus, contra quos hortatur prouidere. & Ioan. Andr. in d. cap. ad nostram. etiam exprimit de multis fraudibus, quas quotidie excogitant. facit quod no. in Spec. in titu. de usu. & sic resident idem dominus. Antonius. Et per prædicta habes ex quibus coniecturis præsumatur contractum uenditionis esse simulatū & fictitium in fraudem usurarum.

Aduerte, quia dominus Fran. Zabarella Florentinus in dicto cap. ad nostram in materia ista aliter loquitur: nam concludit, quod aut fuit pactum de reuendendo post certum tempus: & tunc propriè habet locum cap. ad nostram. de emptiō. & uendit. allegat. Interdum uerò fit pactum de reuendendo ad libitum uenditoris: & tunc aut fit pactum de reuendendo, pro maiori pretio, quàm esset primum: & tunc præsumitur contractus fœneratitius, per cap. illo uos. de pign. aut fuit pactum de reuendendo, pro eodem pretio: & tunc ualebit: ut eadem l.ii. de pact. inter emp. & uendit. Et ex prædictis dicit, quòd in c. ad nostram. allegat. fuit duplex præsumptio. Primò propter pactum de reuendendo, non simpliciter, sed post septennium. Item pro reuendendo pro longè minori pretio, quàm res ualeret: nam ex his, secundùm eum, præsumitur, quòd contractus fuerit pignoratitius, & quòd creditor uoluerit lucrari fructus septennii, pro usuris. Nec est uerisimile, secundùm eum, quòd si fuisset uera uenditio, q̄ uoluisset dare pro

minori pretio, quàm ualeret: sed certè istud ultimum secundùm Ioann. de Imol. non uidetur procedere: quando uult dare pro eodem pretio, quo emit: quia tunc satis est uerisimile.

Et per prædicta dicit se consuluisse in quæstione facti: nam quidam habuerat, à Titio certam quantitatem: puta centum, & fecerat eidem Titio uenditionem, pro centum de prædio ualente centum: dein de per aliud instrumetum promisit Titio reddere prædium pretio habito. dicit se consuluisse, quòd ex hoc non poterat præsumi contractus fœneratitius, ex quo non fuit peractum de computando fructus in sortem, quo casu secus esset: ut d. cap. illo uos. & pro hoc allegat, quia de natura emptionis est, quòd emptor fa

11 ciat † fructus suos, ut dicit glo. in c. ad nostram. alle. & per hoc dicit patere intellectum in quo dicit scribentes uarias se. & ad prędicta allegat, quod ipse not. in c. ex literis. de iureiur. & quòd no. Cy. in l. iii. C. plus ualere quod agitur. ubi cōcludit Cyn. quòd etiam si interueniat pactum de reuendendo, & etiam quòd quis sit usurariu & etiam paruitas pretii, ꝙ non præsumitur contractus fœneratitius quia licet quis sit usurarius, potest facere uerum cōtractum emptionis: & quia pactum de reuendendo de se est licitu. n: ut l. ii. C. de pac. inter empt. & uen. & quia etiam paruitas pretii non uidetur nocere, per l. dolus. C. de rescin. uen. & quod etiam dixit Inn. in d. c. ad nostram. alle. & ad c. illo uos. respondetur: quia ibi alia cōcurrebāt, uidelicet quia ibi fuit actū, ꝙ fructus computarentur in sortem. Itē & ꝙ ultra pretiū aliquid aliud daretur. Ideo nimirum, si ibi contractus præsumitur fœneratitius: quia cessant in casu Cy. ad c. ad nostrā. alle. nititur Cy. in d. l. iii. respōdere ut uoluit dominus Fran. Zaba. Florentinus in d. c. ad nostram. ꝙ in d. c. ad nostram fuit pactum de reuendendo post septennium: & pro longè minori pretio, quàm res ualeret. sed in casu Cy. fuit pactum de reuendendo, quandocunque uoluerit uenditor usque ad bien nium, uel aliud tēpus. Posset etiam respōderi, quòd multa in d. c. ad nostram. cōcurrebant: ut supra est dictum per dominum Pet. de Perusio. & Ioan. And. in d. cap. illo uos. uidetur transire cum dicto Cyn. & similiter dominus Franciscus Zabarella Florentinus, & dictus dominus Petr.

Sed dominus Anto. de Butr. in dicto cap. ad nostram. alleg. uidetur uoluisse contrarium dum dixit: quòd quando cōcurrit paruitas pretii cum pacto de reuēdendo, quòd presumitur contractus fœneratitius, maximè, si pactum est de reuēdendo, post certum tempus: & sic per dictionem maximè quę est implicatiua: ut no. de fil. presby. c. ad abolendam. & l. illud. ad legē Aquiliam. uidetur uelle idē dicendum, si pactum sit de reuendendo, ad certum tempus, uel simpliciter, quando placuerit uenditori. & idem uidetur uoluisse glo. in c. conquestus. de usuris. ubi glo. uidetur apertè uelle, quòd paruitas pretii, cum pacto de reuendendo, quandocunque placuerit uēditori, faciat pręsumi contractum usurarium, præcipuè si emptor cōsueuit exercere usuras: alle. c. illo uos. ubi ponitur dictio, præsertim, quæ importat idē quod maximè. & sic uidetur glo. prędicta uoluisse ꝙ etiā in nō cōsueto fœnerari præsumatur contractum fœneratitium. & istud etiam uidetur uoluisse Archi. in ca. plerique. xiiii. q. iii. & ista pars satis uidetur rationabilis, ex quo præsupponit paruitatem pretii interuinire: tamen, ut dixi, dicit Io. de Imo. Cy. uoluit contrarium, quem uidetur sequi Io. An. in d. c. illo uos. & etiam dominus Flo. & dominus Pet. & re uera ad c. ad nostrā. & c. illo uos. tenendo opi. Cy. & sequētium posset responderi, ut supra est dictū: tamē propter fraudes, quæ quotidie fiunt in fraudem usurarū satis uidetur ꝙ rationabiliter posset teneri opinio glo in d. c. conquestus. quā sequitur Archi. in dicto c. plerique. & do. Anto. in d. c. ad nostram. & no. etiam ut tangit Bald. in d. l. iii. plus ualere quod agitur. Quandoque cōtractus uēditionis fit simulatè: ut quia cōtētatur creditor, à quo petitur pe

cunia

cunia mutuo mutuari:sed dicit, q pro sui securitate uult, q fiat instrumentum uenditionis de aliqua re cum pacto de reuendendo. Interdum autem uerè fit contractus uenditionis,sed fit in fraudem usurarum:ut quia debitor petit mutuo:sed creditor dicit, quòd non uult mutuare, sed si uult ipse debitor uendere talem rem, pro tali pretio cum pacto de reuendendo, quòd ipse est contentus sic emere: nam hoc casu, secundùm Baldum, erit uerè contractus uenditionis factus in fraudem usurarum. & sic præsumitur, ex quo originalis causa fuit mutui petiti. Facit c. ad nostram. allegatum. Bald. uerò in suo consilio,sic dicit ad literam, pretii incongruitas, & pactum de reuendendo usque ad certũ tempus faciunt præsumi contractum simulatum.C. de pac. inter empt.& uenditio.l.ii. & not.in l. emptorem.C.plus ualere quod agitur. & l.i.C. de probationibus per Cyn Et si in contractu reuenditionis fit mentio sortis, quia gitur:ut fructus non extenuent sortem,apparet,quòd est contractus usurarius: nam sors dicitur per respectum ad usuras.ff.si certum peta.l.lecta.§.sed causæ sortis.& de condict.indebi.l.si nõ sortem. cum simi. Vnde proculdubio uenditio, quando prædicta interuenerunt est imaginaria, & simulata loco pignoris in fraudem usurarum facta: extra de pigno.c.illo nos. de emptio. & uendi.c. ad nostram. & per Cyn. & alios, ut supra maximè si emptor erat assuetus usurarius, quia ex consuetudine fœnerandi præsumitur contrahens fœneratitius: ut de pign. actio.l. uel uniuersorum.C. si quis Impera.maledixe.l.i. de act.& oblig. l.fina. & ista est ueritas Bald.

Idem uerò Bald. in suo consilio,quod incipit, In Dei nomine Amen. Casus talis est, quidam Petrucius. sic dicit,uenditio facta Petrucio domini Petri est multum suspecta ex promissione de reuendendo, & licet sit clausula donationis: tamen captiosam liberaliatem interpretatio prudentum fingit.ff. de transac.l.cum Aquilia. Preterea ista clausula donationis non refertur,nisi ad modicam summã:non autẽ ubi esset deceptio ultra dimidiam iusti pretii.ff.de uerbo. signi.l. hæc edictio.ff.de lega.ii.l. cum filius.§. heres meus.nec etiam conuenit bonis uiris, tam enormiter cum aliena iactura locupletari: ut no.ff.de reg. iuris.l. iure naturę. &l. nam hoc à natura.ff. de condicti.indeb. nec est uerisimile, quòd fuerit animus donandi,ubi pactum est † appositum reuendendi? argu. ff. de solutio.l.qui sic soluit. In cõtrarium uidetur: nam ex quo scit ualorem rei, non competit sibi auxilium l.ii.C. de rescin.uend. Vnde secundùm Barto.illa clausula donationis in magna læsione uidetur apposita per errorem: quia nemo pręsumitur sua iactare.l.cum de indebito.ff.de probationib.In contrarium uidetur, quòd dicta clausula debet aliquid operari, sed in modica summa non est ista clausula necessaria.ff.de minorib.l. in causę. trahitur ergo ad magnam summam, ut aliquid operetur. Item si in instrumento fit mento scientæ, sibi tunc imputet uenditor. ff. si quis cautionibus.l. sed & si quis. in fine. quod uerum credo, dicit Baldus, de iure ergo non potest compelli emptor ad credendum: argumen.ff. de uerborũ obligationib.l.si ita quis.§. Seia. sed in foro conscientię standum esset ueritati: in foro autem iudicii oportet quòd seruemus scripturas.C. de probationibus l. cum precibus. si tamen indicia alia sufficientia probarentur uel confessio dicti colorati emptoris, quòd fuerit pignus sufficiens: nam confessio etiam parte absente facit indicium. Pro hoc uide gloss.in l. capite quinto.ff. de adulteriis. in gloss. magna. iuncta cum aliis indiciis, plenè probat, uel uehemẽter adminiculatur: & uehemens adminiculatio supplet semplenam probtionem.ff. de ædilitio edicto. l.quero.§.finali. & extra de successio. ab intesta.c. cum dilectus. ubi text. not. Sed si probatur, quòd emptor esset consuetus talia instrumenta recipere, in fraudem usurarum: etiam istud multum facit cõtra eum, qui in eodem genere culpę frequens malus semper præsumitur esse ma

 lus,

lus,ut in regula.

Idem uerò Bal.in l.legem.C.de pactis. quæsiuit, si maritus fuit confessus se recepisse dotem, quam promisit restituere patri stipulanti, seu recipienti, pro filia, postea immediatè fit quidam alius contractus, in quo continetur promissio dotis dandæ non obstante confessione, quæritur an istud instrumentum ualeat ita, q ex primo instrumento adueniente casu restitutionis dotis filia non possit petere dotem, sed instrumentum dictę confessionis præsumatur simulatum, sed uidetur quòd filia possit agere ex primo instrumento, & contractu, quia ex illo est sibi ius quæsitum, unde non potuit tolli per sequentem contractum, argu.l. fina. C. de pactis.cum simi. In contrarium uidetur, quòd ex quo promissio sequens fuit facta incontinenti, apparet, quòd non interuenit numeratio, sed illa confessio potius fuit simulata, argu.ff.de priui.credi.l. si uétri. §. fina. Iacob. de Are. mouet istam quęstionem in l. in his. §. penul. ff. solu. matr.& determinat pro muliere, quæ determinatio uera est, ubi sequens contractus fuit factus ex interuallo: sed ubi fuisset factus incontinenti, nō starem huic determinationi: quia sicut clausula posterior derogat primę: ita contractus posterior derogat primo contractui.ff. de stipula.seruo.l.1.§.fi. utrum autem sit incontinenti, uel non potest apparere ex eodé loco, uel ex eodem tempore.ff. de solutio. l.si ex pluribus.§.fin Ludo. uerò in l. pen. §. si uir socero. ff. solu. matri.dicit, quòd ista questio in d.§. si uir socero.tractatur per Bal.post Iaco.& Bar.& eandem tractauit idem Bald.in l.si absentis.C.si certum petatur.extensè per dominum Ang. in quodam suo consilio incip. In primis inquirendum est ad solutionem dictorum dubiorum, an promissio per socerum &c. Mihi autem pro elucidanda eius decisione considerandi uidentur tres casus principales.

Primus, q aliquando post confessioné dotis solutæ emanauit ꝑmissio eiusdem soluendę incontinenti, & eodé tépore: & tunc illa cófessio ꝑcedés intelligitur emanasse sub spe futuræ promissionis, quæ postmodum est secuta. hoc probatur ex tribus. Primò ex tex.ad propositum singulari in l.minor xxxv.annis, cui fideicommissum.ff.de mino.in quo apparet, quòd quando præcedit refutatio seu confessio facta uidetur sub spe futurę promissionis. Secundò ad idem tex.singularis in l.ab Anastasio. C. mandati. ex uerbo ibi dum dicit, hoc tamen modo exactionem sortiri &c. colligit idem Baldus. quòd si confessus fuerit se habuisse centum in dotem, seu nomine dotis: tandem post eius confessionem apparet, quòd fuerunt ei numerata quinquaginta de illa summa, quòd ex hoc præsumitur, quòd non receperit, nisi illa quinquaginta. Et consequenter non ultrà teneatur, quemadmodum ergo sibi subsequens particularis solutio eius summæ, quam quis integrè recepisse se confessus est inducit præsumptionem falsitatis confessans in residua summa ita pari ratione subsequens promissio summæ quam quis recepisse confessus est incontinenti secutam ipsam confessionem inducit presumptionem falsitatis eiusdem. & sic quòd non confessus fuerit eo quia receperit: sed quia in futurum illam sibi promittit seu numerari sperauerit. & posito quòd hoc non rectè probaretur ex tex. dictæ l. ab Anastasio. est sententia gloss. singularis in l. ii. C. de non numerata pecu. dicentis pecuniam integram non fuisse numeratam, prout confessio cantat, & consequenter ipsam confessio nem factam spe futuræ numerationis, seu promissionis probari ex diuersis numerationibus per cuius summæ confessat. post illam confessionem diuersis temporibus factis. Tertiò idem probatur, quoniam ita quotidie facimus, & facere solemus, scilicet, ut primò præcedat confessio de dote recepta. Secundò post promissionem eiusdem soluendę;

13 ex eo autem, quod communiter † fit, seu fieri solet probatio inducitur.ff. de sponsalibus.l.sufficit.ff.de usufru.l.si quis donaturus. ff.de rebus creditis, & si certum petatur. l. certi condictio. §. si nummos. & C.de

& C. de iudiciis. l. certi iuris.

Cæterùm ratione eiusdem contextus ambo hi actus iudicari debēt actus unus: & de eo, ut de actu uno debemus disponere: argumento. C. de testamentis. l. cùm antiquitas. ff. de testamen. l. hæredes palam. §. uno contextu. Ratione enim contextualitatis, ac uicinitatis actuū, illud, quod uni interest, alteri interesse creditur. ff. de uulgari & pupilla. substi. l. patris & filii. ff. de uerborum obligationibus. l. Titia. §. idem respondit. ff. de pactis. l. item quia. §. idem Iuliano. ff. de edendo. l. si quis ex argentariis. §. si initium tabularum. concordat etiam l. si uentri. §. finali. ff. de priuilegiis creditorum. de electione. capitu. officii. nisi enim hac de causa, id est, futuræ promissionis præsumamus cōfessionem emanasse, sequeretur, quòd socer uel extraneus dotantes duplici onere præstationis dotis se astrinxissent. quod non est uerisimile. leg. Titia. §. qui in uita. ff. de legatis ii. & l. Lucius. de dote prælegata. l. qui dotem.

Secundus casus principalis est, quòd aliquando ex interuallo post confessionem emanauit promissio dotis soluendæ, eo tamen tempore, quo promissio emanauit: adhuc supererat de tempore opponendæ exceptionis non numeratæ dotis: & tunc idem dico quòd in proximo dicto casu: ex quo enim in instrumētis non continebatur, nisi simplex confessio de recepto, adhuc mulieri perfectum ius ad dotis exactionem non erat quæsitum eum repelli potuisset exceptione non numeratæ dotis. l. ii. & l. fin. & authen. quod locum. C. de dote cauta non nume. Satis enim constat, quòd animo seu prætextu futuræ promissionis, & numerationis: talis confessio ab initio emanauit, proximo per proxima dicta: quia non est uerisimile, ut prædixi, quòd si socer uel extraneus dotem soluisset iterum eam soluere promisisset: ut dicto §. qui in uita. & dicta lege Lucius. allega.

Inde his duobus casibus duplex est opi. Prima Barto. dicentis, quòd ex quo confessio facta præsumitur spe futuræ ꝑmissionis ea ꝑmissione secuta, nō est cā quare efficaciter non teneat maritus, qui uidetur uoluisse fore de eadē contentus: vnde illa loco cedit solutionis. ff. manda. l. inter causas. §. abesse. & nomen illius promittentis in tantum æstimatum, quantum fuit dos promissa, accepisse uidetur: argumen. C. de rescin. uendi. l. pretii causa. & sic periculum est ipsius mariti: argu. dict. §. si uir à socero. & l. Mæuia. ff. solu. matri. & l. promittendo. §. pe. & l. de dote. & l. uir ab eo. de iur. do. quod intelligendum est, si maritus in exigendo moram fecerit: aliàs enim periculum est mulieris, de iure do. l. cùm dotem. uel nisi promissor dotis pater fuerit: quoniam tunc mulieris etiam est periculum: quia genero parcendum est, si socerum ad solutionem non præcipitauerit: dicit tex. not. in l. si extraneus. ff. de iure dot. Secunda est opi. Bald. & Ange. dicentium maritum, uel eius hæredem hoc casu liberari, si actio ad dotem competentem mulieri cedat. Ad hoc ff. solu. matr. l. si socrus. §. Lucius. & l. etiam. §. fin. ff. de peculio. l. quod debetur. & hæc opi. placet Ludoui. quando ipse promissor est soluendo dotem per prædicta iura: uel si soluendo non sit, marito non potest imputari mora, cùm non exegit, per dictam l. Mæuia. & lege si extraneus. & l. promittendo. §. penulti. & dict. l. cùm dotem. nisi ipse maritus ab initio pro dote nomen eius promissoris acceperit, quem sciebat non esse soluendo: quia tunc est eius periculum: quia illa nominis acceptatio, in dotis titulum loco solutionis cedit: ut d. l. promittendo. §. penul. uel nisi promissorem per acceptilationem liberauit. quoniam tunc non cedendo liberatur: ut d. §. si uir à socero.

Tertius casus principalis est, quando promissio emanauit post lapsa tempora ad opponendum exceptionem non numeratæ dotis præfixa: & tunc quandocunque animo seu intentione emanauerit confessio, nō est uis: quia ex lapsu dicti tēporis ex confessione uiri ad dotis

exactionem mulieri erat ius perfectè quę situm: unde suo facto non potest promissor citra mulieris uoluntatem actionem sibi quæsitam tollere. Ad hoc ff. solu. mat. l. non solum. & l. quoties. & l. insulam. §. fi. C. de iure do. l. cum à socero. ff. de pac. l. fi. ff. de noua. l. Stichum. §. fi. & igitur ipsi mulieri, subsecutâ promissione non obstante, competit actio, ad exigendum dotem propter confessionem, cui amplius opponi non potest non numeratæ dotis exceptio. Hostien. autem in summa in tit. de usuris. §. qualiter contractus usurarius detegatur. dicit ipsum detegi per testes, & indicia: ut si uenio ad creditorem petens mutuum, & ipse dicit, quòd non mutuabit: quia bene scit, quòd non potest facere utilitatem suam: sed ipse emet à me aliquam possessionem meam, uel aliquã rem: & faciet mihi hunc amorem, quòd restituet mihi rem eodem pretio, usque ad certum tempus: ergo dico, ex quo non possum aliud, ego faciam, si de hoc constet iudici per testes, pręsumet hoc factum in fraudem usurarum, maximè si longe citrà iustum pretium emat: ut in c. ad nostram. de emp. & uenditio. Idem si pacta apposita claudicant: quia omnia apposita sunt in fraudem creditoris, & nullum in fauorem debitoris: ut pone in potestate creditoris est, an uelit contractum rescindi: quia computat fructus in sorte, quos non pręsumitur iactare uelle, si uerus fuisset contractus, & sui essent: argu. l. cũ de indebito. ff. de proba. quia recipit aliquid ultra sortem: quia cõsueuit usuras exercere. ff. de pigno. actio. l. uel uniuersorum. c. illo uos. de pigno. secundum eundem Hostien. in summa in titu. de pignor. §. quibus pactis. uersi. Item reprobatur. non ualet pactum, quòd debitori nõ liceat pignus luere, uel redimere, uel in perpetuum, uel ante diem præfixum: argu. ff. de preca. l. cum precario. & in ca. precarium. de preca. nec ualet pactum, ꝙ debitori non liceat pignus recuperare. ff. de iureiurand. l. si duo patroni. §. idem Iulia. nec ualet, si fiat pactum, ꝙ si debitor non soluit intra certam diem, ꝙ creditor habeat rem in feudum: de feudo dato in uicem legis commissor. c. i. quia sic hæret fraus legi argumento. c. ad nostram. de rebus ecclesiæ non alie. Si uerò est dictum ꝙ non possit recuperare usque ad duos annos, non ualet per dictam l. cum precario. licet sit argumentum contra. ff. communi. diui. l. in hoc iudicio. §. fi.

Quando cessiones dicuntur simulatæ.

SVMMARIVM.

1 *Titulus utrum debeat poni in principio instrumenti.*

2 *Cessio utrum possit impugnari ratione fraudis & simulationis simul iunctis.*

3 *Impugnari nullo modo potest, quod nullum est.*

4 *Vitium litigiosi impedit alienationem possidentis.*

SVperest ut tunc uideamus de cessionibus, quando dicantur simulatæ. Et Iacob. Bu. in l. per diuersas. C. manda. dicit, quòd aut cõstat cessionem simulatam esse, & non ualet: in dubio præsumitur simulata, si alterum de tribus interueniat. Primò, si minus est pretiũ cessionis, quàm quantitas cessionis. Secundò si est pro parte donata, & pro parte uendita. Tertiò, si deficit titulus in instrumento cessionis. Modò, qd erit, si ĩ instrumẽto cessionis continetur, ꝙ confessus est cedens se nomine cessionis tantam pecuniam recepisse, an sufficit? Iaco quòd non, & hoc quantum ad debitorem. confessio tamen præiudicat confitenti: ut l. generaliter. C. de non nu. pe. quia debet re uera pretium esse numeratum: & ideo in instrumentis ponitur quotidie, cessit ex causa emptionis iura contra talem pro tanto pretio numerato, in præsentia mei notarii & testium infrascriptorum. & quidam adiiciunt, & malè secundum Iaco. prout confessus fuit cedens. & dicit Bald. in l. ab Anastasio. C. mand. quòd si quis fuerit confessus se habuisse centum nomine dotis, tandem apparet, quòd post istam

istam confessionem, quòd ei fuerunt numerata quinquaginta de illa summa, ꝙ ex hoc præsumitur, quòd non receperit nisi illa quinquaginta, & quòd ultra non teneatur. hoc colligitur ex tex. dictæ. l. ab Anastasio. ibi, hoc tantummodo exactionem sortiri &c. nisi appareat quòd illa quinquaginta fuerunt soluta pro residuo: nam hæc uerba sonant, quòd totum sit receptum: ut l. ii. C. de hæred. institu. & l. i. C. si. regun. de hoc est suprà latè dictum. Bar. autem in l. per diuersas. allega. dicit, cessio in dubio præsumitur simulata ex tribus, uel quatuor.

Primò ex paruitate pretii, si actio magnæ quātitatis ꝓ modico ceditur: & ideo non ualet cessio, nisi usque ad quantitatē solutam, ut l. per diuersas. allega.

Secundò præsumitur simulata, si titulus contractus non apparet intercessisse, ut colligitur ex d. l. per diuersas. ibi, licet instrumento cessionis uenditionis nomine &c. Et ideo isti, qui faciunt contractum, dicunt talis titulo cessionis dedit cessit, transtulit &c. & semper ponunt titulum uel uenditionis, uel donationis, uel alium. & ista duo ponuntur per glos. in d. l. per diuersas.

Tertiò requiritur, quòd titulus ponatur in principio instrumenti. Ita tenet gloss. C. ne lice. poten. l. i. in gloss. magna. & Innonen. etiā de aliena. iudi. mutand. causa fact. Dyn. & Cyn. in l. i. C. ne liceat poten. tenent, quòd hoc non est necesse, quòd in principio ponatur: quia nulla lege reperitur cautum: & hoc iam fuit obtentum, & iudicatum, & hoc placet Barto. Et istis casibus, licet cessio præsumatur simulata, tamen actio non perditur.

Quarto casu præsumitur simulata, si partim uenditur, & partim donatur: ut l. ab Anastasio. allega. & isto casu perditur actio in eo casu, quo donatur pro utraque parte. Et quando dicitur, ꝙ ex paruitate pretii, cessio præsumitur simulata: pretium intelligitur paruū deductis expensis, & laboribus, qui de necessitate debent fieri, in exactione illius rei: tene menti: quia hoc ualet ad multa, & semper actio debeat æstimari deducto eo, quòd communiter expenderetur in exactione. & si Titius mihi cessit actiones, quas habet contra Sempronium ad centū: & hoc pro pretio centum, tamen in instrumento nō apponitur expressè, quòd hoc fecerit titulo uenditionis secundùm eos, qui dicunt quòd titulus debet poni in princi-
1 pio† instrumenti: non ualeret cessio, quia hoc non apparet ex principio, sed ex toto instrumento. Sed Barto. putat ibidem, quòd cessio ualet. nā nil aliud est titulus, quàm causa contractus. l. iii. §. ex pluribus. ff. de acquirē. possess. unde cum ex instrumēto appareat titulus, hoc est, causa uenditionis, satis est, secundùm Barto. & si pro parte uenditur, & pro parte permutatur, idem est, quia non ualet: quia ex quo lex in uenditione loquitur: idem est in quolibet contractu, ex causa onerosā, ut l. statuliber à cæteris. §. fi. ff. de statuliber.

Præsumitur etiam cessio simulata, quando in ueritate pretium, pro quo est facta cessio, est solutum re ipsa, licet non dicatur per glo. magnam d. l. per diuersas. tamen innuitur in tex. d. l. per diuersas. & in gloss. super uerbo, solutarum. Quod etiam probatur in l. ab Anstasio. ibi, re ipsa persoluit. Ex quo concludatur secundùm Barto. ibi, quòd non sufficit, si in instrumento cessionis cedens confiteatur sibi solutum esse, nisi re uera sibi solutum probetur, Et hoc est uerum quantum ad eum, contra quem ceditur, sed quantum ad ipsum cedentem, nocet ipsa confessio, hoc tenet Iaco. de Belui. in auth. de equali. do. §. i. hoc tenet consulendo Iac. Bru. & Rain. de Forli. ita pluries, ut Barto. dicit, ipse cum domi. Fran. de Pisis consuluit. Et si ex aliis causis, quā ex causa uenditionis. fiat cessio, debet aliter apparere de ueritate causæ, quàm ꝑ confessionem partis. Et ideo si quis fecit cessionem pro bonis seruitiis, & meritis, quæ ab aliquo recipit. & habuit, an sit necessarium, quòd merita & seruitia probētur? uidetur, ꝙ sic, quia cōfessio nihil releuat, ut supra dictū est, ut l. si fortè. ff. de castren. pecu. & l. si donatione. ff. de col. bo. in contrariū uidetur, ꝙ nō debeat pro

bari:quia si totam l.per diuersas.inspicias solummodo litium redemptores condemnauit: sed quando fit per merita, non potest dici litium redemptor. Non enim seruitia fecit, ut sibi actio cederetur,sed ideo cedit:quia cedenti placet siue causa sit uera, siue nō appatet quòd nō est litis redemptor:quid dicēdū dubito,dicit Barto.uide infra sup hoc, quod dicetur per Bal. qui soluit.

Tamen propter tollendum dictum dubium, dicit Barto. Aliquando in quibusdam cessionibus eleuari fecit illam clausulam, pro bonis meritis, & seruitiis: & loco eius apponi fecit, sua mera libera, & spōtanea uoluntate, & liberalitate: quia sic sibi placuit, & sic uoluit & cessabit ista dubietas,& secundùm Barto. sufficit ,quòd post cōtractū re ipsa numeret licet in instrumento non dicatur, q re uera numerauit : sed si in ueritate numerauit,& postea recepit,& recuperauit,& sic ex una manu dat, ex alia recipit, non ualet aliquid: imò perderet actionē, p l.ab Anastasio.per hanc fraudem, & simulationem non uidetur enim solutū,quia statim soluēs est recepturus:ut l.qui sic ff.de sol. & si cessio sit inter socios, ex alia causa diuidentes, uel societatem contrahentes:unde quando contrahunt, dicit Bart. cessio ualet:ut l.i. & ii. & iii.ff. pro so. tamen potest pręsumi simulata : sicut dicit de uenditione,quando unus ex una parte ponit modicum, & alius multum: & quādo inter eos fit diuisio, ualet cessio: & hoc teneas, pro fundamento, quod sicut in certis casibus exceptuatis in l. per diuersas.allega.ualet cessio,ita q non præsumitur simulata idem est, & uerum est in omnibus casibus eandem rationem habentibus,ut ubicunque apparet, quod ille, cui fit cessio, non sit redemptor litiū ex causa, ex qua fit cessio,quod tunc semper cessios ualeat, sicut in casibus in d. l. exceptuatis. & dicit Barto. in d.l. ab Anastasio.quod glo.sup uerbo coloratā. facit ad statutū, quod est in Perusio, q folliecta uini non possit uendi ultra octo denarios. modò quidam uendidit uinum ad illam rationē:tamen non dedisset tibi, nisi emisses ab eo unam castaneam pro quatuor denariis: certè uidetur iste incidere in statutum,nec debet excusari per istam coloratam uenditionem: argumen. dictæ.l.ab Anastasio.cum d. glo. ad quod optimè facit l. eos.C.de usuris.uer.inter dicta licentia creditoribus. ut in l. quem admodū.C. de agri. & censit.lib.xj. quod facit tam contra macellarios, quàm cōtra alios uendentes. qui habentes duas res unam bonam,& aliam tristem,nolunt uendere bonam, nisi tristis mixtim cum bona ematur. quod not. bene. Bal. uerò in l.cuiuscunque.C.ne liceat poten. dicit,impugnatur cessio ratione fraudis: ut si potentior noluit nominari in instrumento, sed per interpositam personam cœpit possessionem: ut C. quod metus cau.l.si per impressionem. Item potest
2 impugnari † cessio ratione fraudis & simulationis simul iunctis, quod est quando dicitur pro parte uendita, & pro parte donata in fraudem legis: ut l.ab Anastasio.C.man.quo casu quatenus prætenditur donatio, non ualet cessio, & cedens suo iure priuatur:ut l.fi.§.si quis autem.C.ne liceat poten.

Quartò impugnatur cessio ratione simulationis præsumptæ : q simulatio præsumiť ex tribus,scilicet,q actio sit ex parte uēdita,& p parte donata ut s dictū ē.

Item & quòd actio sit minori pretio uendita: nam quatenus est plus in actione,quàm in pretio pręsumitur simulatio: hic tamen est considerandum, quòd debet haberi ratio expensarum iudicii: ut no.in l. p diuersas.C.man.adde,quod no. in l.i.ff.de expēsis in rebus dota. factis.

Quintò pręsumitur simulata, si titulus cessionis non continetur in instrumento. Super hoc tamen dicit Dyn.q sufficit titulus præsumptus:unde, quādo fit cessio inter coniunctas personas, quia pręsumitur donatio, ualet cessio secundum Dy. qui ita not.in l. patrem. ff. de his quæ in fraud. cred. Item de acto fuit ista quæstio,in instrumento cessionis sic continebatur, talis cessit talem actionem Seio pro centum,dicebatur,quòd non erat ibi titulus. Sed contrarium fuit consultum

per

per do. Bar. quia cum ibi cõtinebatur pretium, resultat titulus emptionis ut l. fi. C. de prædiis curia. lib. x. & hoc est uerum, quando in instrumento dicetur pro pretio centum, sed quando non fieret mentio, seu memoratio pretii, est magis dubium: tamen idem dico: quia saltem resultat cõtractus innominatus, facio ut des: arg. l. fi. ff. de condi. ob cau. & quòd ibi not.

Sextò præsomitur simulatio, si non cõtinetur in instrumento uera numeratio, sed confessio numerationis: ut l. per diuersas. C. man. in glos. quæ incipit, not. in hoc forte &c. & l. ab Anastasio. §. si quis. in uerbo, re ipsa persoluit &c. & hoc tent Iacob. de Bel. in auth. de æqual. do. §. illud. facit quod not. in simili in l. assiduis. C. qui po. in pig. ha. in glo. non ergo in dote confessata. & hoc consuluit Barto. & multi alii docti consuluerunt cum eo. Ego autem dico, quòd aut actio est minori pretio uendita, uel pro parte uendita. & pro parte donata: & tunc fateor, quòd ex confessione pretii præsumitur simulatio: imò ipsa confessio habetur pro ueritate, nisi probaretur: quòd re uera numeratio non intercessit: arg. ff. deposi. l. Publia. §. fi. ideo dico. quòd non præsumitur simulatio: quia nulla lex dicit, quod præsumitur nisi in dictis duobus casibus. & ita cõsueuerunt tenere aduocati Florétini, & cõmuniter hoc obseruat cõsuetudo. & Spe. ponendo formam cessionis cõficit instrumẽtũ sub forma cõfessionis. Et istud uerius credo. Non obstat §. aliud. in authen. de æquali. do. quia ibi confessio erat suspecta propter alios creditores, quibus præiudicabatur: non autem propter ipsum debitorem. C. de donatio. ante nupt. authen. sed iam necesse. & in ista ciuitate Perusiii fuit iudicatum, secundum consilium Bartol. sæpius.

Septimò impugnatur cessio ratione ueræ simulationis, id est, quia probatur uerè simulatio: & tunc non est dubium, quia quod simulatè agitur, nullum est: &
3 illud, quod nullum est, † omni tempore põt impugnari: est enim iste falsus procurator in rem suam: ut l. licet. C. de procu.

Octauò impugnatur cessio ratione cedentis: de quo dic ut no. per Dyn. in l. pen. ff. de author. tut.

Nonò impugnatur ratione cessionarii. C. qui dar. tut. poss. authent. minoris debitor. & l. omnes. ff. de actio. & oblig.

Decimò impugnatur cessio ratione iuris incessibilis: ut ff. de iure do. l: si mulier. §. ex asse. facit ff. de administr. tut. l. ex pluribus. Adde ubicunque dixi. dicit Bald. quòd cessio præsumitur simulata, est intelligendum, quando actio principaliter ceditur: sed quando ceditur, seu uẽditur possessio à possessore, ut in eius consequentiam uenit cessio, ibi non præsumitur simulatio: unde in instrumentis emptionum apponuntur ista uerba, & quod plus ualet, donat, &c. tamen non est dubium, quòd ubi rei uenditio ualet, & cessio, quæ fit in eius consequentiam: ut d. l. per diuersas. §. exceptis. Et idem dico: quando cessio dictat defensionem, non impugnationem: uerbi gratia, possidebam quandam rem, conueniebar publiciana super ea, ad exclusionem istius publicianæ, acquisiui titulum à uero domino rei aliquo sibi dato: certè licet minus fuerit pretium: tamen ualet. titulus, & ex eo me tueor contra publicianam: ut d. §. except. nec per uitium litigiosi impe
4 ditur ista acquisitio tituli: quia litigiosi uitium impedit alienationem † possidentis, sed non acquirentis ab eo fieri: quod est no. Adde quod no. per Gul. de Cug. C. de peti hæred. l. cogi. Et si instrumentum cessionis dicat, ex causa donationis pro bonis meritis, & seruitiis: an oportet quòd cessionarius probet merita? Bart. in l. per diuersas. dubitat de hoc. sed non est dubitandum: quia in instrumento cessionis requiritur titulus, qui hic ad est, scilicet titulus donationis. Causa autem tituli nõ requiritur, nec aliqua lex hoc dicit: & ideo nõ requiritur probatio meritorum: quia nulla lex hoc dictat: quia merita nõ sunt titulus, sed præcedentia tituli. facit quod no. in simili ff. de condic. ob tur. causam. l. si ob turpẽ. Præterea merita non sunt de substantia donationis, nisi donator legitimũ modum excedat, & non est insinuata ff. de do. l. Aquilius Regulus.

Vltimò

Vltimo aduertas: quia ubicunq; dixi de præsumenda simulatione, debet intelligi in cessione uoluntaria: secus in cessione necessaria: exemplū ff. de sol. l. Modestinus. ff. de leg. j. l. si res obligata. quia non potest dici redemptor litis: quia talem recipit cessionem de cōscientia legis: ut d. §. exceptis. Hosti. uerò in summa in titu. de alie. iud. mutan. causa fac. sub rubr. de cessione actionum. §. an actio cedi, uel uēdi possit. uer. itē si dubitetur. dicit, q; si dubitetur utrū cessio sit uera, uel ficta semper præsumitur simulata, ex eo, quòd actio pro parte donata fuit, & pro parte uendita: & tunc agitis cui cessa est usq; ad quantitatem, quā dedit: nam in superfluo nūc cedēs agit. Idē si pro modico pretio uendidit. ar. ff. de trāsac. l. cum his. §. modus quoq; Idē si dicas in instrumento cessionis cessionē factam, & nō dicatur ex qua causa: ut ff. de iu. fis. l. ita fidei. C. ma. l. pe. & fi. Itē præsumit facta in fraudē, si clerico fiat cessio, à laico cōtra laicum: secus putat Hosti. si cōtra clericum: ar. c. ii. de alie. iudi. mut. causa fac. uel potest distingui, quādo laicus cedit clerico contra laicum, utrum trahat ipsum corā ecclesiastico iudice: puta, quia sic est de consuetudine, quæ ualet: ut de fo. compe. c. si clericus. uel corā suo iudice laico: ut in primo casu præ umatur contra clericū: in secundo minimè: sed quicquid malitiæ cōtra hoc excogitari potest, pro infecto habetur. C. man. l ab Anastasio. in fi. Cy. in l. qui stipendia. C. de procura. dicit, q; qnādo cessio fit cū fraude, causa, & intentione cōstituendi duriorem aduersariū, quòd nō ualet, p titu. de ali. iudi. mutan. causa fac. In dubio autem quisquis cedēdo præsumitur secundùm quosdā cessionem facere bona fide, & nō causa uexādi aduersarium uel causa cōstituendi aduersarium duriorem. & qui malam fidem allegat, illam probet. ut l. quoties. §. qui dolo. ff. de prob. D. c. iuris canonici, secundùm Cyn. ibi, dicunt in cessione facta in clericum præsumitur malafides: ut in c. ex parte. de alie. iudi. mut, causa fac. tamen Deus nouit qualiter decretalis illa hoc dicit, nos habemus. duos titulos, unū ne lice. potē. qui habet locum, ubi facta est cessio, in potentiorem ratione potestatis, ut quia sit præpositus, uel officialis. Alium titulum habemus, de alien iudi. mutand. causa fac. qui habet locum, quando cessio fit causa mutandi iudiciū. Modò ponamus, laicus in clericum facit cessionem: ista cessio non reputatur facta in potentiorem: ita quòd non habet locum prior titulus, sed an reputabitur facta causa mutandi iudicii in fraudē: certè dicit Pet. nō puto hoc in dubio, nisi fraus probetur: sed si ponamus, quòd fraus præsumatur secundùm Cano. an & tunc si iuratur non factum in fraudem, præsumatur bona fides? uidetur, quòd sic: ut l. fi. ad leg. Iuli. repe. C. Præterea ponamus, quòd laicus cessit iura sua in clericum de genere suo: uidetur, quòd non præsumatur fraus: quia conuentio uidetur remouere dolum: ut l. ii. ff. de recepta. ad hoc facit: quia ubi sunt duæ rationes, quarum una prodest, altera nocet, debemus assumere illam, quæ prodest: argu. ff. de acquirend. poss. l. si quis rem. & ff. pro socio. l. meritò. sic & in proposito duæ sunt, una est: quia durior est aduersarius: & sic præsumitur fraus; alia est, quia est coniuncta persona: & sic præsumitur honesta causa facta cessio, tanquam in cōiunctā personam: & ista causa sumenda est tanquam nobilior secundùm Petr. argum. præalle.

De fraude.

SVMMARIVM.

1 *Tot modis fit simulatio, quot modis fit fraus.*
2 *Fraus quid sit*
3 *Fraus quando præsumatur.*
4 *Simulatus titulus, titulus non est: neque traditio simulata, est traditio.*
5 *Fraus quando fiat de nomine ad nomen.*
6 *Facere contra legem quid sit.*
7 *Res minoris quæ seruando seruari non possunt, an possint uendi sine iudicis decreto.*
8 *Fraus quot modis fiat.*
9 *Donatio nulla inter uirum & uxorem.*

Bara-

10 *Barathrum quid sit.*
11 *Stochi qui dicantur.*
12 *Præsumptiones quæ colliguntur ex metu pœnæ delicti committendi.*
13 *Fraus antequàm præsumatur necessum est, ut causa aliqua præcedat.*
14 *Simulata uenditio nulla.*
15 *Casus ex quibus colligitur fraudis præsumptio.*

Restat ut aliquid de fraude dicamus: quia secundum Bald. in l.fraus.ff. de legi. & in l.nec patronus.C.de ope.
1 lib.tot modis fit simulatio, † quot modis fit fraus.l. ab Anastasio. C. man. & l. emptor.C.de aqua plu.arc. & unde no. in Spec.in titul.de dona. §.i. uer. item pone aliquis.Ideo dic secundû Bal.in d.l.fraus.
2 q. fraus est de permisso † ad prohibitum tendés occasio:ut no.p Guil.in d. l.fraus. & emancipatio,quę potest fieri simulate: ut l.i.§.is quoque.de coll.bono. præsumitur simulata,& fraus si diu stetit occulta: ut l.si filio.ff. solu.mat. per Iaco. de Are.
3 Item præsumitur † fraus ex una alienatione magna.l. omnes.§.Lucius.ff. de his quæ in fraud.l. credit .Item ex pluribus simul iunctis facientibus unum magnum: de lega.iii.l.nomen.§.i.& ibi gloss.not.Itē traditio uerbalis, sine realitatis effectu præsumitur simulata: ut l.sicut.§. superuacuum.ff.quib.mo.pigno. ue hypot. sol. Et
4 not.quòd simulatus † titulus.non est titulus, & simulata traditio non præiudicat possessori,ut l.emptor.de aqua plu. arc.& C. de transac. l. cum eaquæ. Non tamen dicitur simulatio, ubi una persona permissa à iure recipitur pro alia permissa. ff. de manu.l.iiii.§.si ab ignoto.& fit aliquãdo fraus legi.l. si libertus minorem. ff.de iure pa.l.hac edictali. C.de secun nup.Fit fraus fisco, de quo dic ut in l.post contractum.ff.de dona.Fit fraus priuato, ut l sicut.§.non uidetur.ff.quib.mod.pig.uel hypot. sol.

Et nota, quòd ille qui non potest esse potestas, non potest esse defensor, quia
5 † esset fraus de nomine ad nomen, cum idē imperium solo nomine mutato daretur,ut no.glo.de domino Odone potestate, qui in fraudem statutorum fecit se uocare defensorem.& facit l.fi. C. de pact, pign.C.de usucap.pro emptore.l.ii. de renuncia.c.i.lib.vi.solut.mat.l.fillæ meæ. de pign.c.illo uos.de deposi. cap. grauis.per Innocen.Et dicit Bal.in l.unica.C.de suffra.unum mirabile dictum, quòd ubicunque est suspicio fraudis, uel simulationis, ficta traditio pręsumitur simulata.ff. qui. mod. pig.uel hypot. sol.l.sicut.§. superuacuum. & l. emptor. de aqua plu.arcē. iuxta not. per Bartol. in l. emptor. alleg.& l.post contractum.& ideo,non sufficit tali casu precarium, uel retentio usufructus,secundum eum:sed est necessaria uera traditio.Host.autem in summa in tit.de empt.& uend.§. qualiter rescindatur.uer.illud autem.sic dicit,illud autē nota, quòd si quid fiat in fraudē, non ualet,quod sequit̃ ex eo.uel ob id C.de legi l.nō dubium.facit autē contra legem,
6 † qui facit, quod lex prohibet, obseruando uerba legis,& sententiam, ut patet in iudice, qui emit à subditis, ut ff.de cōtrahend.empt.l.non licet. ut patet in eo, qui emit rem minoris, quæ seruando seruari
7 potest, sine iudicis † decreto, ut ff.de rebus eorum. p totum.C.de admi.tu.l.lex quę tutores.ut patet in Oeconomo uel pręlato,qui uendit rem ecclesiæ nō serua ordine iuris.C. de sacro sanc. eccl. auth. hoc ius porrectum.Sed fit fraus legi,quãdo seruatis legibus circūuenitur mens,ut ff. de legi.l.contra legem.& l.seq.
8 Et hęc fraus habet fieri † quatuor modis.Primo modo de contractu ad contractum.alterum, ut coniunx, qui donare nō potest, ut de dona inter ui.& uxo.c.f.uēdit pretium non exacturus, ideo non ualet contractus.ff.de dona.inter ui.& uxo. l. si sponsus.§. circa.uel quando accedo ad usurarium & uolens mutuum recipere ipse non consentit, quia timet de usuris sed dicit, q. emã, si uoluero, si hoc dicsit testes,qui fuerūt mecū q. talia uerba habuimus,& uenditio fit lōgè circa iustum pretiū,uel prope iustum, & constat quòd emptor usurarius est, & q. si ego aliud facere possē,non uenderem, & nullatenus crã rē uenditurus,nō ualet cōtractus, de contrahen.

contrahen.emp.c.ad nostram.Idem si fiat pactum,quòd fructus computentur in sortem, & quod detur aliquid ultra sortem: de pign.c.illo uos. Consuetudo usurarii, & literæ in hoc maximè est attendenda, scilicet, quando multi usurarii in terra sunt:& sic omnes contrahere consueuerunt sicut in multis locis.

Secundò,de persona ad personam: ut si coniunx interponat aliquam personam cui donat, ut coniugi suo detur: ut ff. de do.inter ui. & uxo.l.iii.§.non tantum. Itē si do.potestatem amico meo,ut possit cōferre tibi ecclesiam, uel præbendam primò uacantem,uel cui uoluerit, & ego bene scio, quòd tibi dabit: ut de concess. preben.cap.constitutus.& cap.fi. hæc autem potestas bene potest dari in genere, hoc est, uel tacitè,uel expressim:ut de insti.cap.ex frequentibus.Item quando per sona per se prohibita contrahere, per alium contrahit:ut patet in iudice,qui cōtrahit per alium cum subditis,cum per se non possit.C.quod me.causa. l. pe. C. de contract.iudi.l.i.ff.de contrahen emptio. l.non licet. Item est exemplum in Oeconomo ecclesiæ, qui emit rem ecclesiæ p interpositam personam, cum per se non posfit: quia non ualet.C.de sacrosan. eccle.auth. quibuscunque modis. Itē est exēplum C.de proximis sacro.scrinio.l.fi. C. de principi.agen.in rebus.l.i.

Tertiò,de re ad rem, ut cum filiofa. cui non potest tradi pecunia mutuo, sine metu Macedoniani patre inscio, & ratum non habente:ut C.ad Macedonianū. l.i.Et si traditur species certo pretio, ut ipsam uendat,& pretium recipiat:ut ff.ad Macedo.l.item si filius.§. mutui. Item cū non posfit dari iudici ultra esculenta, & poculenta.ff.de officio præsi.l. plebiscito. datur enim tantum,quod peruenit ad munerum qualitatatem in encæniis.ff. de offic.proconsu.l. solent. §. fin. sic prælatus, qui non potest obligare ecclesiam suam, consueuerat tradere sigillum de solu.ca. quorundā. & hæc fraus nimium per usurarios hodie est usurpata: non enim mutuant: sed tradunt speciem certo pretio æstimatam:& aliquando cum denariis misscent assumendo omnia insimul quas barathrarias uocant, & uerū dicunt barathrarias animarum suarum, quas barathrant siue ad barathrum inducunt nisi satis faciant ante mortem: nam in æstimatione chariori facta quam uendi posset bene cōtinetur usura: ergo seipsos barathrant tales barathratores: nec ualet etiā qđ agūt ut sunt arg. expressa C.mand.l.ab Anastasio.ff.de act.empt.l.Iulianus.§. idem Papinianus.C.de usuris.l. cū allegas. & l. constitutionbus. sed est argu. pro ipsis ff. de act.emp.l.Lucius.§.Titius.

Quartò de contractu, ad eundem contractū,sed altero modo:ut cum trado mutuum tibi, uis dare mulierem in fideiussorem:& ego sciens eam tutam Velleiano, uolo ꝙ constituat se principalem, & fideiubeas tu pro ipsa: ut ff.ad Velleia.l. quamuis.§.si cum essem. & hoc non est omittendum,ꝙ mulier consentiens alienationi rei sibi donatæ propter nuptias præiudicat sibi:ut in c.peruenit.de cōtrahen.empt.quod intellige, quando uir consensit:ut in authen.siue à me.C.ad Velle. uel quando debebat reuerti ad heredes mariti: quia non erat factum pactum de lucrando de do.inter uir.& uxo.c.fi. in fi. uel quando iurauit:ut in c.cum contingat de iureiurand.uel quando expediebat mulieri:quo casu etiam dos uendi posset. ff. solu.matri.l.quamuis.& de iure do.l. fi. & in authen. ut nulli iudi. §. illud. colla. ix. Azo.autem in summa in rubri.C.plus ualere quod agitur. dicit quòd fit fraus legi de re ad rem, de contractu ad alterum contractum,sed altero modo de persona ad personam, & dicit, quòd in omnibus talibus magis inspicit ueritatem, ut præualeat falsitati,quod uerè actum est, uel etiam ut non ualeat secundum naturam rei,de qua quæritur. Nam ubi donare uolui uxori,& scriptum est me uendidisse,nō tenet uenditio, quia simulata est, nec do-
9 natio, quia inter me † & uxorem meam ualere non potest, secus si uoluissem donare alii, tunc enim donatio teneret, & sic de cæteris exaudi.ff.de contrahen. em l. si quis donationis. & ff. de dona. inter uir. & uxo.l.si sponsus.§. circa. Ioann.uerò de

rò de Imo. in c.ad nostram. de emp. &
uend. dicit quod Host. dixit in cap. ad
nostram. alleg. quòd fœneratores mul-
tas fraudes, & barathrarias faciunt, nunc
emendo, nunc partem uendendo, & reuē
dendo in fraudem usurarum, quæ uerè
dicuntur barathrariæ secundùm eos: quia
10 eos ducunt ad barathrum, † scilicet ad in
fernum.

Ioan.And.ibidē exprimit aliquas frau-
des: nam dicunt. quòd emunt rem aliquā
cum pacto de reuendendo, nolunt quòd
de ipso pacto de reuendendo appareat in
ipso instrumento uenditionis: sed in alio
de per se facto. Et quandoque etiam no-
lunt, ꝙ appareat aliquo modo pactum de
reuēdendo, sed ꝙ debitor confidit de eo,
ut fit de uno sacrista. Item quandoque
nolunt reuendere, uel facere instrumen
tum, nisi econtra debitor absoluat eū ab
omni eo, quod posset petere occasione
usurarum. Et quandoque etiam faciunt
fieri cessiones in suos amicos, uel coniun-
ctos de eo, quod posset peti nomine usu-
rarum. Et dicit Ioan. An. ꝙ bonum esset
prouidere contra tales fraudes: & præci-
puè, secundùm eum, posset fieri constitu-
tio, ꝙ si post prædicta, de quibus supra est
dictum reperiretur quem exercuisse, uel
exercere usuras, post prędicta instrumen-
ta, præsumerentur acta infraudem usura-
rum: & ꝙ non tenerent cessiones. Dicit
etiam ꝙ quandoque faciunt fraudem dā
do pecuniam alicui ad negotiandum in
certa arte: licet cum tali nullo modo ne-
gotietur. Item quandoque uendunt ali-
quam rem petenti pecuniā mutuo, & po-
stea reemunt pro longè minori pretio,
quam uendiderant: & isti uocantur uul-
11 gariter † stochi.

Dicebat etiam dominus Pet. de peru-
sio, quòd uidit quendam mutuantem gra-
tis. sed si in termino non soluebatur. tunc
si aliquid emolumēti dabatur, differebat
exactionem: aliàs se difficilem exhibebat
in exactione: & fortius molestabat debi-
torem: & si etiam soluebat in termino, si
debitor aliquid ultra sortem sibi non da-
bat, alia uice sibi non mutuabat: nam iste,
secundū eum, erat usurarius mentaliter:
licet non faceret pactum expressum de
usuris: facit c.fi. de simo. & c. consuluit. de
usur. & dicit etiam, quòd aliqui usurarii
non scribunt id, quod recipiunt de usuris
uel si scribunt scribunt in schedulis, quas
postea lacerant: & sic non possint con-
uinci de usuris: facit clemen. i. de usu-
ris. unde ipse dicit, quòd satis uidetur de
iure posse dici, quòd quando apparet ali
quē nō fecisse aliquod exercitium, quàm
mutui, & apparet ꝙ ualde est ditatus ul-
tra quam à principio haberet, id est, ante
dictum exercitium, quod satis præsumitur
ipsum fuisse ditatum: quia sic communi-
ter consueuit euenire: facit l. uel uniuer-
sorum. ff. de pign. actio. & l. qui semisses. ff.
de usuris. & ideo uidetur, ꝙ ex tali præ-
sumptione posset condemnari ad restitu
tionem usurarum: facit quod no. Bar. in l.
fi. ff de quæstio. Ioan. And. in c. ex literis.
de iureiur. & maximè uidetur procedere
quod dixi, quando alia coniectura nō ap-
parebat, ex qua posset dici ipsum lucratū
fuisse, aliās quando ex exercitio mutui, &
fama etiā uicinorum hoc habebat, ꝙ ex
exercitio mutui fuerit lucratus illa, quæ
apparent ipsum fuisse lucratum post tale
exercitium. Et ad hoc facit glo. ualde no
tabilis: licet ipse non alleget in capitu.
quamquam. in gloss. alioquin. de usuris.
lib. vi.

Adde, etiam superius dictis, quòd eo
casu, quo dixi contractum uēditionis præ
sumi simulatum, multo fortius præsumere
tur, si in contractu sunt adiecta illa uerba
quod uenditor uendidit uerè, & nō fictè
aut simulatè: quia talis clausula nō consue
ta apponi inducit maiorem præsumptio-
nem, & suspicionem, secundum Bald. in l.
iii C. plus ualere quod agitur. allegat
quod not. gloss. in l. si quis sub conditione.
ff. de condi. institu. Et punctaliter dicit
Bal. in l. iii. iam dicta, quòd si in instrumen
to dicitur, quòd uendidit, & tradidit ue-
rè, & non in fraudem usurarum: ꝙ ex istis
uerbis instrumentū esset magis suspectū
& non minus: iuxta gloss. not. in simili
in l. si quis sub conditione. ff. de condi.
insti.

Bar. aūt, in d. l. post cōtractū. ff. dę dona.
dicit

dicit quoddam est tempus ante cr mē cōmissum. Aliud ante proprositam accusa tionem, Tertium tempus est post accusationem, & ante litem contestatam. Quartum tempus est post accusationem & litem contestatam, & ante sententiam. Quintum tempus est post sententiam. In primo tempore, quando ante delictum commissum: & tunc fortè reuocandum, si uendat, seu alienat ante delictum commissum: & iam proposuerat delictum cō mittere, & sic propter delictum committendum: tunc eodem modo reuocatur propter delictum: quia satis est in fraudē fisci factum, & sub spe pœnę: ut l. si aliquis ff. de do. & in l. in fraudem. ff. de iure fisci. & pro hoc facit. l. sed & si maritus in fin. ff. qui & à qui. præsumitur autem hoc esse factum metu pœnę delicti committendi propter sex præsumptiones.

Et aliquos modos ex his ponit Dyn. in l. omnes. §. Lucius. ff. de his quæ in fraud.
12 credi. Prima † præsumptio est, si donauit bona: ut l. omnes. §. Lucius. alleg. & ibi Dyn. & ibi dicitur in donatione idem, quod in uenditione: ut dicit glos. in d. l. qui testamentum. ff. de probationib. Et ad hoc, quod dicit de uenditione, facit l. in fraudem. in prin. alleg. Sed dices tu uerum esse, quòd præsumitur factum in fraudem creditorum, quos habeo iam sed ꝙ faciam metu pœnę delicti non commissi. Hoc non declarant dictæ leges: imò uidetur tex. in contrarium, quòd in fraudem futuri creditoris etiam fisci, non posset fieri. C. de iure fisci. l. i. lib. x. Dico ꝙ tu debes probare, quòd tempore donationis suberat quædam causa inimicitiæ capitalis, seu alia, propter quam uerisimiliter deuentum est ad delictum. Probo per authen. sed iam necesse. C. de donatio. ante nup. & ibi glo. & istud probatur extra de renuncia. c. i. lib. vi. & probatur hoc per l. sed si maritus. in fin. ff. qui & à quibus. & ff. rerum amo. l. si mulier. in principio.

secundus casus est, quando donat coniunctę personę. C. de donatio. l. data. & l. pe. de bonis lib. circa princ. & illa est multum no. l. quam Dy. non alle. Et ibi dicitur etiam, quòd oportet ꝙ causa prę-
13 cedat † per quam præsumitur fraus, aliàs sola proximitas non sufficeret: ut l. si quis post hanc. uersi. si quid. C. de bonis damnato. Et idem in uenditione: licet quòd ad reuocandum uenditionem requiratur quòd emptor sit particeps fraudis: ut l. ait prætor. §. si quis particeps. ff. de his quæ in fraud. cre. sed propter coniunctionem personarum pręsumitur contra emptorem: quia debet scire: argu. l. octaui. un de cogna. & l. de tutela. C. de in integ. restitutio.

Tertiò pręsumitur, si post donationem uel uenditionem ipse uenditor reperiatur possidere. l. sicut. §. superuacuum. ff. quibus mo. pig uel hypo. sol. & l. si is qui. ff. de acqui. hære. & l. si quis. in fi. C. de natu. lib. facit quod no. per Cyn. in l. sicut. C. de repu. hære. Sed isto casu aduerte: quia magis uidetur uelle lex, ꝙ sit alienatio simulata, & imaginaria, quàm quòd sit uera, & facta in fraudem: quia differentia est inter alienationem ueram, & factam in fraudem, & simulatam, & imaginariam
14 quia simulata † nulla est ut l. emptor. de aqua plu. arcen. & l. nuda. de contrahen. empt. & l. imaginaria. de reg. iur. & l. qui sub imagine. C. de distra. pign. & hic non requiritur actio reuocatoria: quia de bonis non exiuit: secus, qn in fraudem quia sunt tunc necessariæ actiones reuocatorię. Sed quid si emptor dicit se possedisse pro emptore. Respondeo, dicit Bal. non puto sufficere: quia est pręsumptio, & suspicio fraudis, requiritur ergo traditio corporalis, ut l. i. C. de suffra. hoc solum inspicio, an uenditori responderit de fructibus, & tunc præsumitur fictitia, aliàs secus, ut l. litibus. C. de agri & censi. de actio. empt. l. Iulianus. §. idem Papinianus. Sed quanto tempore est necesse pati emptorem possidere, ut præsumatur ista fictio? Respondeo hoc esse arbitrio iudicis, ex qualitate personarum, & ex fama loci, & aliis probationibus uerisimilibus. Quid enim si statim oportet emptorem absentari, uel mortuus est, & remansit hæres minor ignorās & si. tunc nō pręsumerem talem fictionem. Prædicta uera

nisi

nisi uenditor retinuerit sibi usumfructum: ut l. quisquis. C. de dona.

15 Quartus † casus est, quando est facta clam: ut l. fi. ff. de ritu nup. & l. non existimo. ff. de administra. tuto. & hoc in donatione, sed in uẽditione credo, quòd oportet quòd probetur, ꝙ fuerit emptor particeps: ut l. ait prætor. §. si quis particeps. alleg. & semper intellige. quòd præcedat causa, propter quam uerisimiliter ille præcogitauerit malum committere.

Quintò præsumitur, si de proximo sequatur delictum: ut l. si uentri. §. in bonis. ff. de priui. credi. Cy. in l. si quis posthac. C. de bonis damna. In uenditione oportet emptorẽ fuisse participem: & ex hoc, quod incontinenti secutum est, præsumeretur animus precessisse ad quod authen minoris debitor. C. qui da. tut. pos. & in corpore unde sumitur. posset tamen malum esse commissum taliter, quòd manifestè appareret animum non præcessisse, ut si occidit hominem ex inopinata rixa.

Sextus & ultimus casus est, si fit sub conditione illa, dono si contingerit bona mea publicari: ut l. fi. & ibi no. ff. de stipu. seruo. pro quo l. summa cum ratione. in princip. ff. de peculio. & uide de istis præsumptionibus per Angel. in alle. l. per hanc.

Qualiter simulatio probetur.

SVMMARIVM.

1 *Probatio non admittitur contra præsumptionem iuris & de iure.*
2 *Actus præcedens an tollat actum subsequentem.*
3 *Verba si non sint expressa, ad futurum relata an intelligantur.*
4 *Testibus an simulatio contra instrumentum probari possit.*
5 *Simulatio qualiter probetur.*
6 *Agere quis usque ad quod tempus possit in uenditorem possidentem.*
7 *Necessaria quæ sint, ut probetur simulatio.*
8 *Fraus præsumitur ex qualitate personæ.*
9 *Pœna, quæ insit contractui, an præsumatur adiecta in fraudem usurarum.*
10 *Pactum de reuendendo an præsumatur contractus usurarius.*
11 *Simulatio nulla præsumitur in eo qui iura ignorat.*

RESTAT ut uideamus, qualiter simulatio probetur. Et Ioan. de Imol. in c. ad nostram. de emptio. & uendi. quærit an possit probari per testes. & gloss. in authen. de fide instru. & cautel. in §. si uerò aliquid tale. ut tangit dominus Petr. in d. c. ad nostram. uidetur uelle, ꝙ si nisi contractus fuisset in scriptis: ita ꝙ scriptura esset de substantia: quia tunc nõ posset probari, nisi per contrariam scripturam. Facit quod legitur & no. in l. generaliter. C. de non nu. pecu. Ipse dominus Petr. secutus fuit quandam distinctionem, quam posuit Cy. in l. optimam. C. de contrahen. & commit. stip. in iiii. q. quę non placet Io. de Imo. quia fundatur ex. l. antiqua. C. ad Velle. & ex l. fi. C. arbi. tute. quę iura loquuntur, quando ex scriptu-
1 ra insurgit præsumptio † iuris & de iure, contra quam non admittitur probatio in contrarium: ut no. in ca. is qui. de sponsal. Bal. in l. pacta nouissima. C. de pactis. dicit, quòd probatur, & probari potest simulatio: ut ecce ego produco quoddam pretendens instrumentum, in quo continetur, quòd si inter te, & me fuerit actũ quòd si appareret aliquod instrumentum inter te, & me in figura uenditionis, ꝙ intelligatur loco pignoris pro tanta quantitate: pone ergo quòd appareat primum instrumentum in figura uenditionis, nunquid præsumatur simulata? dicit Iac. Bru. quòd sic quòd si incontinenti fuit factum, præsumitur simulatio: sed si ex interuallo, non præsumitur simulatio: nisi in primo instrumento fiat mentio expressa futuri instrumenti fiendi ex interuallo secundum Iaco. Bru. & Bart. unde dicit Iacob. Bru formam uerborum considerandam: quia, aut protestatio erat concepta

pta futuri actus quantunque ex interuallo fiendi: aut simpliciter.

Primo casu quando respicit futurum tempus. expressè uerbi gratia dico, quod non intendo conuersari uel monachari, & si contingat me in futurum promittere, non intendo me obligare. Item actus
2 precedens † tollit actum subsequentem: quia excludit ab eo consensum. & ita loquitur gloss. in l. pacta nouissima.

Secundo casu quando protestatio non est collata in futurum, sed simpliciter: & tunc si incontinenti fit actus, non ualet: quia contraria protestatio sibi nocet: si autem ex interuallo fiat, ualet actus: quia præsumitur, quòd pœnituit protestationis ex duobus concurrentibus, scilicet, ex actu contrario, & temporis interuallo: unde præsumitur uoluntas mutata. & sic intelligitur l. cum in plures. §. locator horrei. ff. locati. secundum Iacob. Bru. & Bar. quod est notandum. Et facit ad probandum contractum simulatum. Et ex hoc aduerte, quando uis probare simulationem per testes, qui deponunt instrumentum uenditionis simulatum ex eo, quia interfuerunt, quando partes agebant quòd esset pignus: nam nisi isti testes probent de tempore non probant simulationem: & non debent ita simpliciter deponere, sed quod partes hoc agebant quòd quandocunque fieret instrumentum uenditionis, illud esset loco pignoris, nam si uerba
3 non sunt expressa † ad futurũ relata non intelliguntur nisi de actu coniuncto cum protestatione, non de actu, qui fit postea cum temporis interuallo, secundum Bru. & Bart quod est notandum.

Ex ex hoc instruitur aduocatus qualiter debeat formare articulum, ad probandum simulationem. Bald. in l. in contractibus. C. plus ualere quod agitur. dicere
4 uidetur quòd per † testes simulatio non possit probari contra instrumentum, ut C. de non numerata pecunia. l. generaliter. In contrarium uidetur per l. in exhibendis. C. de fide instrumen. Cyn. in l. i. C. plus ualere quod agitur. uacillat. Tu dic, quòd interdum testes producuntur ad remotionem causæ scriptę in instrumento, & talis probatio non admittitur, ut l. generaliter. allega. Interdum producuntur ad remotionem consensus, & ista est propria materia simulationis, & tunc duo dicit Bal. quòd testes requiruntur ad probandum simulatum instrumentum, ut l. multum. C. si qui alte. uel sibi. & C. de dona. inter uirum & uxo. l. si non uerum. & l. filii tui. Interdum non producuntur testes contra instrumentum, sed supra instrumentum ad eius declarationem, & tunc recipiuntur testes. ff. de testamen. l. heredes palam. §. sed si notam. facit quod not. in l. reos. §. cum in tabulis. ff. de duo. reis. interdum testes producuntur ad instrumenti suppletionem. & idem extra de fide instrumen. c. cum Ioannes Eremita. de lega ii. l. cum proponeretur. Interdum producuntur testes ad transferendum in aliam dispositionem. & idem ff. de dona. inter uirum & uxo. l. marito. Interdum introducuntur ad remouendum instrumenti tacitam presumptionem, & idem ut ff. de pac l. iurisgentium. §. quod ferè. Interdum producuntur ad probandam instrumenti falsificationem, ut d. l. optimam. in fin. de contrahen. & committen. stipu. quę uerba not.

Idem uerò. Bald. in l. emptione. C. plus
5 uale. quod agitur. dicit qualiter † probetur simulatio, uidetur quòd non possit probari. l. si alii. ff. de usufru. lega sed ibi loquitur de impotentia facti, quia non habebas testes, ideo, dicit simulationem nõ posse probari. Et dic, quòd simulatio aut allegatur per tertium, qui læditur, aut per eum cum quo cõtrahitur. Primo casu probatur simulatio per coniecturas, puta per continuatam possessionem, ut prius, ut l. sicut. §. superuacuum. ff. quib. mo. pignus uel hypo. sol. & ideo ille, qui post uenditionem possederit, si ex tali uenditione alteri preiudicaretur, puta creditori, uel fisco, præsumitur celebrasse contractum simulatum, etiam si sibi fit constitutio precarii, ut no in l post contractum. per Bar. ff. de dona & in Specu. de dona. §. i. uersi. item pone aliquis intendens. de actio, seu peti. §. in anterioribus. uersicu. ipsi fortè. Si autem allegatur per eũ, cum quo cõtrahitur

hitur, non præsumitur simulatio, licet sit retenta possessio: nam contra uenditorem
6 † possidentem potest agi usque ad xxx. annos actione ex empto: ergo per possessionem medij temporis non præsumitur simulatio: ut l. ij. C. de consti tu. pecu. Bar. autem in l. pacta nouissima. C. de pactis.
7 dicit, si tu uis probare contractum † simulatum, tu habes necesse probare, quòd tempore quo tu uendidisti, fuit dictum, quod non esset uenditio, sed pignus: tamen uenditio statim secuta bene præsumeretur simulata: sed si uenditio esset postea secuta ex interuallo, non sufficeret illud probare, quia per sequentem uenditionem uidetur pœnituisse illius protestationis: ut d. l. cum in plures. §. locator horrei. allega. debet ergo probare, quòd ille dixit, quòd non intendebat, quòd esset uenditio; & si contigerit in futurum uendere, quòd esset pignus: quod est satis not.

Ange. uerò in d. l. pacta nouissima. allega. dicit idem quod Bart. Dicit tamen, quòd contra Barto. dictum uidetur tenere Innocen. in capit. innotuit. de arbi. in gloss. fin. magna. ubi dicit, quòd qualis fuerit intentio contrahentium, declaratur ex contractu præambulo etiam dudum facto. Sed respõde, quòd quãdo uerba cõtractus sunt ad plura referri ex proprio significato ipsorum: quòd tunc quid egerunt partes probatur per tractatum præambulum: & ita intelligitur dictũ Innocen. Sed quando uerba cõtractus sunt clara & nõ possunt nisi ad unum referri: ut in exemplo de uenditione, tamen si allegant partes aliud scripsisse, & aliud egisse, non sufficit probare tractatum præambulum ex interuallo. Super hoc omnino uide Ioan. de Imo. in l. si quis cum aliter. ff. de uerbo. obliga qui latissimè istum passum examinauit & ponit Ioan. And. in c. in generali. de regu. iur. in vi. unde quando pactum primum derogatorium processit simpliciter non respiciens expressè futurum tempus, tunc faciendo illud, ex interuallo uidetur recedere à primo: ita loquitur l. cum in plures. §. locator horrei. allega. sed si pactum esset derogatorium respiciens tempus futurũ expressè, uerbi gratia, ego dico, non intẽdo promittere animo obligandi me, & si contigerit me in futurum promittere, nõ facio animo obligandi: tunc pactum primum tollit ultimum: ita loquitur glos. in d. l. pacta nouissima. allega.

Idem uerò Bald. in l. cum allegas. C. de
8 usuris. dicit, quòd ex qualitate † personæ fraus præsumitur, puta si erat aliàs solitus fœnerari, aliàs possent lites fingi ff. de transactio. l. cum hi. §. si cum lis. Et scias, quòd ad probandum contractum usurarium sufficit probare, quòd ita erat præordinatũ à partibus: licet tabellio, & testes instrumenti de hoc nihil sciant, si probatur per alios testes: ut eleganter ponit Innocen. in c. grauis. de deposi. quod intellige, quando erat præordinatum sic firmàdo: secus, si solummodo ratiocinàdo: quia multa dicuntur, quę non fiunt. ff. de ędil. edic. l. sciendum. §. dictum. Et in his multum habet locum iudicis arbitrium: nam quòd aliquis sit fœnerator, est quædam infamia, super qua iudicis arbitrium multum potest, iuxta not. per Innocen. in cap. cum oporteat. de accusa. & si pœna est
9 adiecta in contractu, † an præsumitur adiecta in fraudem usurarum? Ioan. And. in addi. Specu. in titu. de usuris. tenet quod sic. & idem Ray. & Iaco. Bu. in l. cum allegas. C. de usur. dicit, quòd aut adijcitur pœna in augmentum solutionis, & non ualet: aut ad securitatem promissionis, & ualet: ut l. qui autem. & l. hactenus. in fi. ff. de consti. pecu. idem tenet ipse Iacob. in l. rogasti. §. si tibi. ff. si certum peta. Barto. dicit, quòd in eodem instrumento præsumitur fraus: secus si tale factum promittatur in nouo instrumento, seu contractu: sed certè secundum Bald. in d. l. si ut allegas. per hoc nõ excluditur materia fraudis: argumen. C. ad Vellei. l. si mulier. ideo dic secundùm eum, quòd aut consueuit fœnerari: & præsumitur fraus: & maximè quando est persona, quæ ignorat ius: sicut sunt simplices psonę, seu homines rustici, uel mulieres, uel similes, in quibus nõ præsumitur fraudis cõsilium: argumen. glo. positæ in d. l. cum allegas. ibi dũ dicit,

maximè ius ignorantibus.quam glos.not. & pro hoc facit ff. de actio. empti.l.prædia.

Ludo. in suis dictis in litera V. in dicto quod incipit, Solet quæri.sic dicit, solet
10 quæri,nunquid pactum † de reuendendo ad certum tempus faciat præsumi contractum usurarium? ponunt Cano.in cap. ad nostram.de emptio.& uendi.& in cap.illo nos.de pig. & in c.cōquestus. de usuris.& gl.& Archi.xiiii.quęst.iii.c.plerique.& Hostien.in summa in tit.de usuris.in §.an aliquo.& Bald.in l.fina.C.de condi.infer. & in rub.C.de usuris. & in c.j.de feu. da. in uicem legis commissoriç Adde l.ii.C. de pac.inter empto. & uendi. & tene pro regula, q ubicunque pactū de reuendendo celebratum in contractu emptionis præcessit contractus mutui, semper contractus emptionis habens annexum pactum de reuendendo pręsumitur celebratus in fraudem usurarum,& ideo, ut usurarius potest in illis declarari, & fructus percepti debent uendicari, dictum est singulare Odof.& non est alibi, secundum Bald. in l.emptione.C.plus ualere quod agitur Et dicit glos.in l.cum allegas. C. de usur. sic nota,quòd hanc l.intelligit But. quando talis erat persona,quę consueuerat fœnerari, quod si est contra naturalem pręsumptionem, non admittit probationem in contrarium. In aliis autem gratis dantibus pecuniam, & maximè ius ignoranti
11 bus, † hoc peccatum non reprobatur.Et dicit Ludou.in l.si duo.ff.de acquiren.hæredita.sic punctaliter,quod glo.dicit in l. cum allegas.C. de usur.quòd eo ipso, q quis solitus est fœnnerari, clausula insolita per eum in contractu apposita inducit probationem iuris, & de iure,q contractus sit usurarius, nec admittatur probatio in contrarium. quod tene menti quoniam est opi.glo.licet in practica non seruaretur.Facit glo.in l.iubemus.§. fina. C.de testamen.de notario,qui non ponit clausulas solitas, & consuetas,quod præsumitur fraudulenter, & in falsum incidit,& non admittitur probatio in contrarium. Et ex quibus causis contractus usurarius præsumatur, uide latè Pet. de Anchara.in suo consilio,quod incipit, in christi nomine Amen. Plurimæ coniecturę cōcurrunt &c.consilio xlviij.

Qualiter opponi debeat exceptio simulationis.

SUMMARIUM.

1 *Simulatio multiplex.*

2 *Simulatum instrumentum qui impugnat, debet exprimere in qua parte sit simulatus, et quare.*

3 *Contractus simulatus pro parte ualet, & pro parte non.*

4 *Intentio excipientis certa esse debet.*

Qualiter autem exceptio simulationis debeat opponi nunc uideamus. Et dicit Barto.in allega. consilio, Factum tale est,Petrus Nicolai &c.quòd qui dicit instrumentum simulatum,siue in agendo,siue excipiendo,quia uerbū,simu
1 latio, † potest multipliciter intelligi, debet dicere qua specie simulationis sit simulatus,non intentione incerta,ut aduersarius reddatur certus, & nulla alia facta declaratione, ille contra quem dicitur simulatus, debet obtinere.l.i.in princi.ff. de eden. & l.Pomponius scribit si frumētum.in fi.ff. de rei uendi. quæ loquuntur in agente,& idem in excipiente.l.i.§.Labeo.de flumini. & de leg.i.l. Titię textores.in princip.& idem in obscurè probante.ff.de nego.gestis.l. cum actum.in fi. & ibi not.ff.de noui oper.nuncia.l.nō solum. §.sed ut probari.& ibi glo. super uerbo, probaretur.& idē extra de proba.cap. in præsentia.sed ibi diceretur, quòd instrumentum esset factum ad apparentiam, hoc est ad reparationem, & ad defensio alicuius facti. Ex hac enim causa uidetur intentio certa, quasi dicat de tertia specie simulationis.

Sed ad huc est dicendum, quòd hæc similiter est incerta nam non ponitur quæ causa timoris, uel suspicionis superesset, uel quę fuerit,nā q ad eius separationē, &

& euitationem dictam donationē fecerit, & de iure est, quòd simulatio, & fictio non præsumuntur, nisi appareat causa quare fit.ff. rerum amo.l.si mulier. in princi.ff. qui & à quibus.l.si maritus.§.fi. ubi est ex pressum & expressius extra de renuntia. cap.fi. lib. vi.sic enim non possunt dici in fraudem creditorum, quæ non sunt.ff.de iure fis.l.i. sicut non potest dici donatio facta metu mortis, nisi quando instat metus mortis.ff.de dona.causa mor.l.i. cum sequen. ita non potest dici donatio facta ad reparationem alicuius, nisi causa dicatur instare. Ex his concluditur, q̃ qui dicit instrumentum fictitium, uel ad apparentiam factum, debet speciem, & causam fictionis dicere: & ad cuius casus reparationem sit factum. Item ex prædictis apparet, quòd hoc solum, quod post donationem donatoris remansit in possessione non facit contractum fictitium, simulatum, & ad apparētiam factum, quia ex possessione non apparet causa simulationis, quę debet ante subsistere, ut probant dictæ leges: & sic loquitur.l.sicut.§.superuacuum.ff.quib.mo.pignus uel hypo. sol. ibi enim suberat causa, quare ad excludendum creditorem esset simulata uenditio. & hoc allegat ipse creditor, non uenditor, uel hæres eius.

Ad prędicta faciūt quę scripsit idē Bar. in l.post contractum.ff.de don. quòd semper est necesse, quòd appareat causa, propter quam ficta donatio præsumatur. Et an ex eo, quòd donator cōstituit se precario nomine possidere, tollatur dicta obiectio simulationis? tex. uidetur sic. in l. quisquis.ff.de dona.& de rei uendi.l. quędam mulier. & de acquir.possess.l. cum te. ubi dicitur expressè, quod uerum puto, quando aliqua causa pręsumendæ fictionis, & simulationis non apparet, aliàs si appare. ita præsumeretur fictus dictus actus, quòd se constituit precario possidere, sicut alius contractus: argumen. pro hoc ff.de usufru.l.i. Bald.uerò in l. ab Anastasio.C.man.dicit.quòd ille, qui dicit instru-

2 mentum † simulatum, debet exprimere in qua parte sit simulatum, & quare, & sic debet exprimere modum simulationis. Nam id quod pluribus modis potest fieri debet declarari per interpretantē. Facit quod not.Innocen.in simili in c.licet causam.de probat. ubi dicit, quòd intentans uim turbatiuam debet exprimere modos turbationis, si hoc aduersarius declarari petat. sic hic dico. Non enim sequitur, est instrumentum simulatum, ergo in totum simulatū, facit quod not.instit.de inuti. stipu.§.item uerborum. & dicit ibi Bald. quòd donatio simulata, dicitur figurata, seu depicta. Extrinsecus enim apparet aliqua, & intrinsecus non habet substantiam & dicit Lab Anastasio. q̃ ubi contractus

3 est pro parte uerus, & pro † parte simulatus, utile per inutile nō uitiatur: & sic pro parte ualet, & pro parte non.

Idem uerò Bald.in consilio, quod incipit, In Dei nomine amen. In causa Nicolai de Forcolonis. dicit cum simulatio possit multipliciter intelligi, cū eius species sint plures, & opponens talem exceptionem debet specifice, & clare dicere speciem simulationis, in qua se fundat: ut sic aduersarius reddatur certus, & aliter obiiciendo, & non declarando, eius intentio non est certa, nec necesse concludens: ideo, nihil releuat, sed succumbit hanc, si

4 eam non opposuisset, cum intentio † excipientis debeat esse certa, sicut intentio agētis: ut l.i.§.Labeo.ff. de flumi. & quod no.in l. Titię textores.in princip. de lega. i.& quod not.ibi per Bartol.

An iuramentum ualidet contractum simulatum.

SUMMARIUM:

1 *Pœna adiecta contractui simulato, si contra fiat, an committatur.*

2 *Iuramentum pro ueritate habetur.*

3 *Contractus simulatus an firmetur iuramento.*

4 *Iuramentum appositum facit instrumentum mereri executionem.*

5 *Iuri suo quisque renunciare potest.*

6 *Iudex potest de facto supplere in iis, quæ sunt sibi nota ut iudici.*

7 *Necesse an sit ut id quod appenitur ab homine, id inducatur à iure.*
8 *Auxilio nullitatis an renuncietur.*
9 *Consensu deficiente nullus fit contractus.*
10 *Differentia inter uerba & partium consensum.*
11 *Executio an differri possit exceptione.*
12 *Simulatio quædam in qua aliquid agitur, & simulentur alia, in qua aliquid simulatur & nihil agitur.*
13 *Exceptio debet clarè specificeque proponi.*
14 *Verba sunt spectanda & consideranda in exceptionibus formandis.*
15 *Traditione nuda an dominium transferatur.*
16 *Arbitri seu arbitratores non sunt ueri iudices.*
17 *Arbitri à quibus dentur.*
18 *Exceptioni simulationis qui aduersatur an error opponi possit.*
19 *Iudex perniciosæ subtilitati debet occurrere.*
20 *Iudicis in notione esse debet qualis sit allegans errorem.*
21 *Iuramentum an impediat quominus quis simulationem proponere nequeat.*
22 *Exceptio simulationis quando opponi possit & quando non.*
23 *Contractus unus in alium transferri potest.*
24 *Contractus si sit simulatus an traditio præsumatur simulata.*

Postremò est discutiendum an iuramentum ualidet contractum simulatum: & Cy. in l. empt. C. plus ualere quod agitur quærendo dicit, si quis iurauit non uenire contra contractum simulatum, dicit, quòd glo. dicit, quòd nihilominus potest uenire cõtra, per l. non dubiũ. C. de legi. Et ex hoc colligitur, dicit ipse,
1 quòd pœna † simulato contractui adiecta si contrafiat, non committitur: quod procul dubio dicit ipse uerum esse, cum in locũ reprobati, & prohibiti contractus, qui uerè agitur, aliud simulatur. Bal. uerò in d. cõsi. In Dei nomine Amen. In cã Nicolai de Forcolonis. dicit, quod si in instrumento interuenit iuramentum, quod ex hoc so-
2 lo excluditur omnis simulatio: nam † iuramentum pro ueritate habetur: ut l. sed & si possessori. §. item si iurauero. ff. de iure iur. & facit omnem presumi solennitatem & uerè omnia acta: ut l. cũ pater. §. filius matrem. & quod ibi no. ff. de lega. ii. & dicere instrumentum, in quo interuenit iuramentum, quod possit esse simulatum, est dicere, quòd dictum instrumentum esset uerũ per iuramentũ: ut in dictis iur. bus. Et simulatum, & fictitium quod in se omnino cõtinet repugnãtiã: unde nõ uidetur hoc simul posse stare: sed magis dicẽdũ est, quod ueritas, quæ habet in se plurimũ rationes perimat præsumptionem simulationis: & ipsa ueritas præualeat: iuxta no. per me, dicit Bald. in l. per hanc C. de tempo. appel. in tertio quæsito.

Io. Cal. in consilio suo, quod incipit. Casus super quo consilium petitur exhiberi talis est, Statuto ciuitatis Fauentiæ cauetur, &c. dicit quòd iuramẽtum de iure canonico etiam non ualidat contractum simulatum, nec iuramentum tollit simulationem, quia in contractu simulato deficiunt illi tres comites, qui sunt necessarii in quolibet iuramẽto. xxii. q. ii iurauit. de iureiur. c. & si Christus. dõ quo per gl. in auth. iisdẽ pœnis C. de secun. nu. Bal. autẽ in l. emptione. C. plus ualere quod agitur dicit
3 post gl. ibi, quod cõtractus † simulatus nõ firmatur iuramento: quia istud iuramẽtũ nõ habet consensum: & sic non habet fundamentũ: ut l. fi. C. de non nu. pe. quod est uerũ, secundum Bal. ibi, si contractus fuit simulatus: secus, si uerus, licet in fraudem usurarum: quia tunc esset standũ iuramento, donec relaxaretur per Episcopum: at extra de iureiur. c. i. si tamẽ iurãs est mortuus, hæres non indiget relaxatione, quia spirituale uinculum iuramenti morte expiratũ est, de iureiur. c. uer. tas. per Inno. & in c. si. de fo. cõpe. in vi. in nouella. & ideò dico spirituale uinculum, dicit Bal. ibi, quod secus in temporali, & obligatione respectu rerum temporalium in c. quamuis pactum. de pac. lib. vi. in glo. ordi.

Super hoc uerò puncto recolendæ memoriæ dominus Rapha. Fulgo. doct. illustris consuluit, & quia plenè dixit eius cõsilium de uerbo ad uerbũ insero, cuius tenor ta-

nor talis est, Circa uires instrumenti, de quo agitur, & ipsius executionē petitam tria sunt examinanda. Primò an contra executionem petitam obiici possit exceptio simulationis, adeo quòd propter ipsius obiectum prædicta executio differatur, donec de uiribus executionis fuerit cognitum, & decisum. Secundò posito ꝙ dicta simulatio obiici possit, an à parte fuerit opposita. Tertiò posito, quòd a parte, & ritè proposita fuerit, an propterea cogendus sit ipse creditor ad compromittēdū cū asserto debitore uirtute statuti disponentis cōpromissum fiēdum inter affines. Ad primum dicendum est dictum instrumentū executionem mereri, non obstante simulationis obiectu. Certum est enim, quòd si dicta simulatio non obiiceretur, executio parata foret, tum propter iuramentum appositum, quòd
4 † facit instrumentū mereri executionem. l. ii. & ibi Bar. to. & doc. ff. de iureiur. adeo, quòd ibi dicit Bal. quòd quando petitur executio instrumenti, in quo iuramētum continetur, si appelletur, talis executio non suspēditur: licet in sententia secus: idē est dicēdum, quamuis dicta simulatio obiicitur propter specialem clausulam, uel capitulum in instrumento cōtentum, quo apparet debitorem solenniter promisisse creditori non opponere aliquam exceptionē iuris, uel facti defensionem, propter quā defectus exactionis depositi impediri possit, uel differri: & hoc etiā seruare iurauit. Constat autem exceptionem simulationis esse saltem exceptionē facti: ut no. Bartol. in l. i. §. denique. ff. qđ ui aut clam & Bald. in l. si non sortem. §. indebitum ff. de cōdic. indebi. & in numero exceptionum non computatur, iuxta no. per gl. in l. nemo ex his ff. de regu. iur. ergo ipsam opponere non potest: maximè obstante iuramento, quod seruandum est, si nec ui, aut metu præstium est: & seruari potest sine dispendio salutis æternę: de iureiu. c. cum cōtingat. & c. si uerò. cū si. Et si dicatur, talis cōuentio generalis, non nocet ipsi debitori: respondetur ꝙ imò nocet, ac si de ipsa simulatione fuisset facta mentio specialis: iuxta no. p Bal. in l. pacta nouissima. in fi. sui apparatus secundùm Petr. & Cy. C. de pac. Præterea hic adest specialis, & expressa renunciatio simulationis: ergo ab ipsius obiectu renūciationis exclusus est, cū possit quis-
5 que † suo iuri renuntiare. l. si quis in conscribendo. C. de pac.

Restat ad aliqua respondere, quæ alleganturin cōtrarium. Non obstant primò per Bald. post Nic. de Matra. dicta. in d. l. si ex cautione. C. de non nu. pe. ubi habetur in effectu, quòd quando renuntiatio accidit contractui seu obligationi, ipse cōtractus, seu obligatio non redditur propter ea efficax: quia renuntiatio non est modus faciendi obligationem efficacem. Nam quidquid sit de ratione prædicta respectu eius, ad quod inducit ibi, uidelicet, an per ipsam rationem probetur exceptioni non numeratæ pecuniæ posse renunciari. respondeo, quòd quandoque dispositio, cui apposita est renunciatio exceptionis nullitatē inferentis, tam apparenter, quàm incidenter, est ipso iure nulla, nullam producens actionem: & tunc uerum est, quòd renunciatio prędicta dictæ dispositioni adiecta nil operatur: & ratio est: quia solùm accessit per modum cuiusdam obstaculi, non autem per modū roboris aut efficaciæ tribuendæ: unde si in iudicio deducitur, cum ipsius nullitas sit in euidenti, non erit opus, quòd ei opponatur à parte, sed iudex ex se, tanquā rem sibi notam ut iudici, poterit, & debe-
6 bit inniti. Nam in iis, quæ sunt nota iudici, ut iudici, iudex potest de facto supplere: & præsertim in his, quæ patent ex processu: iuxta no. per glo. l. ubi pactum C. de transact. & per Innoc. in c. ex insinuatione. de appell. & per Ang. in l. i. C. de iudic. per glos. in l. i. C. ubi & apud quos. nam cū ista nullitas insit à iure, & apparens sit ut supponitur statim repellit agentem: ut not. Ioan. And. in c. apit. ut circa. de elect. in vi. in nouella. ad hoc quod no. gloss. in l. si tutor. C. de pericul. tut. quę uult, quòd probationes, quæ ueniunt à legibus sunt liquidissime. & quod not. Bartol. in l. necessariis. ff. de acquirend hęred. qui uult, quòd id, quod inducitur à iure non est

7 † necesse, quòd apponatur ab homine: & quod not. gloss. in l. filius familias.§. ueterani.ff. de procura

Facit etiam quod de inepta actione dicitur, seu intentione repellenda: ut per Innocen.in c.examinata. de iudic. & inc. super his. de accu.circa princ. Quandoque uerò contractus,seu dispositio,cui dicta renunciatio accedit, est ipso iure aliqua saltem apparenter,& ex alio nô ostenso proponẽtis intentio redditur iure fundata: & hoc casu renonciatio prædicta multum operatur:quoniam dato, q̃ secundum ueritatem ipse contractus sit nullus: tamẽ quia de apparentibus tantum sumitur iudicium: & quæ non apparent, pro non existentibus iudicantur: ut l.in lege. ff.de contrahend.empt.tacente ipso renũciante: & sic nullitate occulta stabitur illi ueritati præsumptæ.l.cum precibus.C. de proba. facit l.fi. & quod ibi not.C. de edi.diui Adria.tollendo. sic est in proposito dicendum, cum intentio ipsius deponentis per publicum instrumentũ probata sit, cui standum est donec contrarium probetur, seu doceatur: ut d.l.cum precibus. nô ergo potest dici dictam renunciationem in casu prædicto non teneri: eo, quòd nil possit operari ex defectu materię non bene dispositæ, ut dicitur in casu precedenti: quia imò poterit, ut nunc est dictum. Sed aduerte: quia isto casu hoc non erit tantum renunciatio nullitatis: sed etiam renunciatio proponẽdi de nullitate, quę ut dictũ est,antequàm probatũ, non presumitur, & quam fortè, si ei non renunciaret seu potentiæ ipsam proponẽdi, foret impossibile probari, propter quod sic renunciãs quasi super dubio nullitatis uideatur transigi,uidetur quod fieri potest:ut l post rem. & utrobiq; no.ff. de transac.Ad hoc optimè facit quod no. Bald. in l.talle pactum.§. qui prouocauit. ff.de pac.circa fi.ix.col.uer. secundò quæro, pone quòd reus dicit sententiam nullam. ubi uide, & quod idem no.in l.1.C. plus ualere quod agitur.in tertio contrario.quod prꝗsertim in casu, de quo agiẽ, est dicendum propter iuramẽtum appositũ, quod facit rẽ ualere omni modo quo melius potest:ut l.cum pater.§.filius matrem.ff.de lega.ii.Et dicit Bal. quòd auxi

8 lio † nullitatis renunciari potest cum iuramento.l. antiquę.§. ne autẽ mulieres.C. ad Vell.quod intelligo, quando dispositio,cui accedit saltem est antiqua apparẽter:ut dixit Innoc.plus dico in renunciatione simulationis. Hęc enim exceptio solum potest arguere defectum consensus contrahentiũ apparenter propter præambulam conuentionem, à qua cùm à solo contrahentium consensu dependet, certum est sequenti eorundem conuentione recedi posse.l. ab emptione.ff. de pac. text.est in l.pacta nouissima.C. de pac.

Sed quomodo potest clarius,& expressius per contrarium primè conuentionis de simulando factum conuentioni, quàm simulationi renunciando, dum subsequenter contrahitur: quid aliud importet renunciare simulationi, quàm præambulæ conuenitionis de simulando pecuniam ostendere & ipsam reuocare, & annullare, & uelle quòd dispositio hęc, cui accedit,uera sit, & non simulata dicta prima conuentione de simulando non obstãte, non uideo quomodo hæc duo directè sunt contria, præsertim quando etiam,ut dictũ est promissum sit solenniter non opponi exceptionem aliquam, uel defensionem iuris, uel facti, per quam executio prædicta differri possit, uel impediri: in qua promissione, quãuis generaliter concepta, etiam exceptio simulationis comprehenditur: iuxta not.per Bald.in l.pacta nouissima.præalleg.in fin.ubi uult ipse, quòd si protestatio præambula ad consensum excludendum facta per contrarium consensum sensum sequentem sublata sit,actus ualeat,qui geritur:ad hoc l. si quis in principio testamenti. de leg.iii. cum sua materia.

Conclusio itaq; est patens, quòdposito ,quòd in casu, de quo agitur præcessit præambula conuentio de simulando: quia tamen, & generaliter, & specialiter renunciatum est simulationi,& solenniter promissum est ipsam non opponi,cõtractus iste nô tantum dici debet apparẽter uerus,sed etiã existẽter.Ex quo sequitur

tur quòd absque metu periurii liceret debitori hanc exceptionem opponere, & probaretur conuentionem de simulando præcessisse, non propterea releuaret excipientem. quia per ipsam renunciationem apparet euidenter à simulatione recessisse, per hoc etiam infertur, quod est dare casum, quo renũciatio simplex exceptionis inferens nullitatem dispositioni, cui accedit, quæ aliter aliqua fuisset, ualidam & efficacem essentialiter reddit: fit ratio, quia remotio ipsius exceptionis necessariò sui oppositum infert: nam simulatione remota ab eo, quod gerit, si agitur absque medio, & necessitati succedit ueritatis exclusio, ut patet ad sensum. & ideo in casu, de quo agitur ad liquiditatem contractus, seu ipsius confirmationem, nõ fuit necessarium iuramentum: tamen quia appositum fuit cum sponte, & ex certa scientia præstitum, probatur & seruari possit absque dispendio salutis æternæ, non uideo quare salua opinione iurantis ab ipso resiliri posit, & quin alias pœnas incurrat: de quibus in l. si quis maior. C. de transac.

Apparet etiã per prædicta quod not. per Cy. & Bal. in l. in contractibus. C. de non nume. pec propositum nõ attingunt. illa enim sub aliis traditionibus iuris regulãtur: nam ideo, ubi exceptio ex forma statuti non habet locum: quia præceptum de quo ibi agitur, emanauit in contrarium confessionis morbo affectæ seu onere exceptionis: unde nimirum si cessare debet executio, quæ pendet à præcepto, quod debet esse illius conditionis, & censuræ, cuius suum antecedens. Sed si præceptũ illud in cõtentioso iudic. o emanasset: & sic non in cõsequentiam, sed principaliter: secus esset, quia tunc non compatibiliter, sed aduersatiuè, & appositiuè ipsi exceptioni ueniret: ut ibi per eosdem not. Cum ita ad propositum renunciatio simulationis non in consequentiam, nec incompatibiliter accessit illi conuentioni, sed simulando allegate, sed remotiuè ad conflictum ipsius, si qua fortè præcessit. Et ad omne dubium remouendum, & clarè ostendendum quòd in contractu, qui tunc gerebat, nulla fictio aut simulatio intercedebat, ut superius ostensum est: similiter dicendũ per ipsius exceptionis obiectum, executionem prædictam non impediri, ut nunc de præcepti executione dictum est.

Non obstat quod not. in l. iii. C. plus ualere quod agitur. ubi habetur quòd contractus simulatus non firmatur iuramento: quia cum præsumatur ibi contractum

9 nullum† ex defectu cõsensus propter præcedentem conuentionem de simulando, quæ non supponitur reuocata tacitè, uel expresè: similiter & ipsi iuramento consensus abesse intelligitur quo ad obseruationem illius facti contractus, quoniam intelligatur iurari de obseruando contractu in sua forma, id est, eo modo, quo ipsi contrahentes censuerunt. Et quia contractus dici non potest, à quo remouetur cõsensus, sed ille, cui interest consensus. l. i. ff. de pac. & l. i. §. si conueniat. ff. deposi. ti. perinde est iurare, seruare contractũ simulatum, ac si iuraretur seruari nihil: unde puto referre, qualiter iuretur, uidelicet, an iuramentũ se referat ad contractum, puta, iuro seruare contractum, & locum habeant supradicta, & quæ no. in d. l. iii. an refert se ad uerba. ut quia dicatur, iuro ea, quæ dixi nunc, seruare, quia tunc tenebitur seruare iurans, quod uerborũ prolatorum significatio importat: nõ autem quod inter partes sensitum est,

10 cum † constat aliud esse uerba, & aliud partium consensus. Nam & aliàs refert, qualiter concipiatur iuramentum: ut l. si duo patroni. §. idem Iulianus. & ibi no. ff. de iureiur. & not. Cy. in l. si ex cautione. in iii. q. C. de nõ nume. pecu. Bal. in l. ii. C. de rescind. uendi. uersicu. illud. & idem dicendum, si in instrumento contineretur quòd debitor iurauit seruare scripta in ipso instrumento, referendo se ad scripturam, non ad ipsum contractum, seu cõsensus partium, ut fuerit in casu de quo agitur. Nam dicitur in instrumento, quòd ipse depositarius dixit omnia suprascripta ac infrascripta uera esse & fuisse, & promisit ipsa attendere, & obseruare: ergo per prædicta, quamuis contractus

ipse simulatus fuisset, obligatus erit uirtute iuramenti seruare id, quod ipsa literarum figura significat. Multum enim refert inter consensum & scripturã, ut superius dictum est, de uerbis, & consensu. Facit quod no in l. nõ figura. ff. de actio. & obliga. ad hoc facit optimè: quia iuramentum debet seruari in forma specifica, ut conditio: de iureiuran. c. ad nostram. & not. Bar. in l. amplius. ff. rem ratam hab. & sic potius factum respicit, quàm iuri dispositionem: ut l. qui hæredi. in princi. ff. de condi & demonstra. & Mæuius. eod. ti. Itẽ in casu nostro specialiter simulationi renunciatum est cum iuramento, sed in d. l. iii. secus.

Ex prædictis etiam infero, quòd cum depositarius prædictus promisit non opponere aliquam exceptionem, seu defensionem iuris, uel facti: & sic ad factum suum retulit, non ad contractum seu consensum, ut est dictum: posito etiam, quòd contractus etiam principaliter simulatus esset, nec iuramento confirmaretur, nec renunciatione: nihilominus ipsa simulatio opponi nõ poterit. Stante enim simul hæc, contractum simulatum, & nullum esse, & exceptionem simulationis obstante iuramento opponi non posse. casus est in cap. debitores. de iureiurand. de pignori. c. significante. not. Bart. in l. si quis pro eo. ff. de fideiuss. in princip. Et per prædicta etiam apparent clarissimè not. per Barto. in l. Seius & Augerius. ff. ad legẽ Falcidiam. & C. de execu. rei indi. & alia allegata contra executionem dicti instrumenti impertinenter allegata. Et ut detur breuis conclusio dic, quòd contra dictum instrumentum, seu executionem petitam, frustrà opponitur simulatio dicta, quæ executionem per ipsam exceptio-

11 nem † nullo modo differre posset, uel impedire.

Ad secundum aduertendũ est, quòd simulationis multæ sunt species, & diuersorum effectuum: ut habetur C. plus ualere quod agitur. per totum. & plenè per Bal. in l. i. cod. titu. & in l. si non sortem. §. indebitum. de condictio. indebi. ff & in l. cum precibus. C. de probati. & habetur etiã in l. quamuis. & in l. cum te. & in l. multum interest. C. si quis alteri uel sibi. & in multis aliis iuribus. & inter cæteras species quædam est, quæ tantum simulatur, & nihil agitur: ut l. nuda. ff. de contrahenda emptio. & not. in l imaginaria ff. de re

12 gulis iuris. Quædam † in qua aliquid agitur & aliquid simulatur: & in hac specie quandoque quod uerè agitur, concernit fauorem dantis seu t. dentis ut cum agitur de deponendo, & donatio simulatur: & in hac specie quãdoque quod uerè agitur, concernit fauorem recipientis, ut si est uerè donatum, & depositum simulatur iuxta not. in l. cum manu sata §. fina. ff. de contrahen. emptio. hoc præsupposito uidetur dicendum, nisi simulatio proponatur in specie sua, non releuat proponen-

13 tes. Exceptio † enim debet clarè specificè que proponi, aliàs non prodesset. Tex. est in c. pia causa. de exceptio. libro vi. in glo. super uerbo, speciem not etiam glo. in c. pastoralis. de rescriptis. & in Specul. in titulo prædicto. §. nunc uidendum. uersicu. sed illud. Facit l. titiæ Textores. & quod ibi not. per docto. de lega. i. ad hoc etiam quod not. Ioan. And. in c. præsentium. de testibus. lib. vi. in nouella. in exceptionibus hendis contra testes. Et ratio est, quòd quemadmodum actio apertè & concludenter proponenda est: ut l. labeo. §. i. ff. de flumi. & not. Barto. in l. i. & ii. ff. de except. Si uerò simpliciter non designata specie proposita fuit in casu, de quo agitur ut factum fuisse assertitur: cum multæ sint species diuersorum effectuum: dicendum uidetur talis sic proponentis intentionem non procedere.

Et sic in terminis istis de facto consuluit Barto. in consilio, quod incipit. Petrus Nicolai. Sed forsitan uidetur mihi distinguendum, quòd aut proponens simulationem simul asserit aliquid uerè actum simpliciter. & procedant prædicta rationibus antedictis: aut solum dicitur contractum, de quo agitur simulatum: nec dicit uerè actum fuisse: & ista simulationis exceptio procedat tanquam comprehendens solum istam speciem simulationis: aliàs in

tan

tantum, quantum simulatur, & nihil agitur: de qua superius dictum est; quam tamen speciem uerba apta sunt comprehēdere. Nam in articulis & exceptionibus
14 formandis, multum spectari † debent uerba: & ideo, cauti deben esse aduocati, & procuratores: quia ex parua uerborum mutatione, magnus quandoque mutatur effectus. iii. q. vi. in grauibus. ad hoc optimè quod no. glos. de statu regula. c. i. in uersic. absque penuria. & Ioan. And. in c. i. & ii. de homici. in vi. in nouella. Bald. in l. si quis non dicam rapere. de Epis. & cle. sic itaque ipsam exceptionem tenendum est ritè propositam ratione prædicta de necessitate infertur pecuniam traditam: per ipsum deponentem, penes ipsum excipientem residere, & sine causa: quia dato quòd causa simulata dici possit: non tamen numeratio, quàm factam realiter ipsum instrumentum attestatur, nisi & instrumentum de falsitate arguatur.

Et hoc præsupposito satis dicendum erit promissionem de restituendo simulatam non intelligi: quia & absque ipsa dicta pecunia, stans uendicari posse: quia
15 nuda traditione † dominum nō transfertur. l. nunquam nuda. ff. de acqui. rer. domi. quæ l. potest exēplificari per id, quod no. in l. triticū. ff. de uerbo. obliga. in glo. argu. l. nam & si fur. ff. si cert. peta. Et si dubitaretur an tradens fuisset dominus: & sic an pro stantibus rei uendicatio cōpeteret, saltem ad aduocandam possessionem daretur condictio l. indebiti. §. si nūmi. ff. de condi. inde. Ad tertium præsupponendo aptè, & ritè propositam fuisse dictam simulationem: an creditor possit inuitus cogi ad compromittendum uirtute statuti prædicti. Et breuiter dicendū est quòd non: nam electi ex necessitate imposita per legem, ueri iudices, & non
16 arbitri seu † arbittatores sunt. l. i. C. de arb. licet aliquibus non placeat hoc: sed dicunt quòd quandoque iudex iubet eligi arbitros, & dari à iudice, & sunt iudices delegati: & ita dicunt debere intelligi l. apertissimi & dictam l. fina. C. de iudi. quandoque lex arctat in amicum cōpromitti: & hæc est transactio: ut not in authen. ut differentes iudices. §. i. unde dicitur tunc compelli ad transigendum; & sic arbitri, seu arbitratores erunt, & non iudices: quorum opinio non est uera: quia arbiter & arbitrator, de quibus in
17 dictis legibus, non dantur † à iudice, sed tantum à partibus eliguntur iussu legis, qui iussus, dato quòd à partibus eligātur, facit eos iudices esse: unde refert an spōte eligantur à partibus, & sunt arbitri, seu arbitratores, iuxta no. in d. §. i. an legis precepto & tunc sunt iudices: nam dato, quòd à partibus eligantur: tamen à lege authoritatem iudicandi & cognoscendi recipiunt: & ita loquitur dicta l. apertissimi. & dicta l. fina. & ita ibi tenet Barto. & Bal. & per Bart. in l. i. ff. à quibus appella. non licet.

Et ita tenetur communiter, modò cum in casu istius executionis principaliter disceptetur de uiribus iuramenti præstiti per dictum debitorem, de quo, an fuerit præstitum, non dubitatur: quia instrumentum attestatur de ipso: & sic inter dictas partes disceptatur an seruandū sit: constat huiusmodi cognitionem ad eligendos uirtute dicti statuti ut ad seculares iudices pertinere non posse, sed solū ad ecclesiasticum, tanquam de spirituali re: de electio. c. uenerabilem & not. Ioan. And. in c. fina. de foro competen. in vi. in nouella. ergo non potest cogi ad compromitendum: quia iudices eligendi non forent talis notionis capaces, nec etiam statutum posset facere hoc, etiam si expressè hoc dictaret: ut in c. ecclesia sanctæ Mariæ. de constitutio. solum enim ad iudicem secularem spectat facti quæstio, scilicet an iuratum sit, & cognito iuratum esse, iuramentum exequi tenetur: ut in c. licet. de iureiuran. in vi. Ad hoc quod not. Bald. de rescin. uendi. l. i. uersi. & nota. & quod de usurarum quæstione dicitur in l. Titia ff. solu. matri per Bar. & docto. in l. omni innouatione cessante. C. de sacrosanc. eccle. & in l. quoties. C. de iudic. & utrobique per Bal. & quod legitur & no. in l. tuam. de ordi. cogni. qui filii sint legitimi. c. lator. cum simi. huic tamen disputa

tionis locus non uidetur: quia, ut fertur, ecclesiasticus iudex per hunc creditorem adhibitus; iam ipsi debitori praecepit, ut iuramentum obseruet sub pena &c. & sic dubium istud cognitum, & decisum est: non autem cognoscendum uel dicendum etiam per uiam compromissi: ut not. in l. post re. ff. de transactio. per Bar. & docto.

18 Postremò, † quia etiam error opponitur, qui exceptioni simulationis aduersatur quia simulatio praesupponit contractũ iustum ex certa scientia sic inhibitum fuisse: nam si uerum fuit conuentionem praecessisse de simulando: ergo cõtractus simulatus subordinatus fuit conuentioni praecedenti: & sic non erratur, sed scienter fuit celebratus: ergo tanquam incompatibilia non possunt concurrere, nec admitti. l. i. C. de furt.

Nec obstat, quòd exceptiones etiam contrariae simul opponi possunt: ut habetur per Dyn. in regula, nullus pluribus. de regulis iuris. in vi. & per gloss. in c. cum dilectus. de religio. domib. & in l. nemo. ff. de exceptionibus. & in l. nemo ex his. ff. de regu. iur. quia est uerum, quando una exceptio pure proponitur, & alia sub conditione, secundum Dyn. in dicta regula, nullus. sed glo. in d. l. nemo ex his. indistinctè admittit contrarias exceptiones. idem gloss. in d. c. nullus. praeterquam in casibus à iure prohibitis. Barto. in d. l. nemo. de excep. sentit contra Dyn. gloss. uerò in d. c. cum dilectus. distinguit inter contrarias, & compatibiles, ut compatibiles simul, & eodem tempore proponi possint: contrariae uerò tantum successiuè: unde postquàm à prima exclusus fuerit, poterit secundam contrariam proponere & idem tenet in c. pastoralis. de excep. pro opin. Dyn. facit l. si quidem. C. de excep. Item respondet, quòd allegans contraria repellitur: ut d. l. & c. solicitudinem in fi. de appella.

Nob obstat l. nemo prohibetur. quia loquitur de diuersis, non de contrariis. Nõ obstat l. nemo ex his. quae uult quòd possit negans uti alia exceptjobe seu defensione: quia intelligendo diuersa, erit non cõtraria. & eodem modo intelligi potest c. nullus. satis ęqua uidetur opi. Bar. secundũ quam allegans contraria est repellendus secundum opi. Dy. Sed posito q opi. Iaco. & Ioan. Andr. procedat: tamen in casu, de quo agitur, non debet habere locũ per iuramenti religionem, quae diuini iuris est, cuius executio propter subtiles & calumniosas exceptiones impediri non debet, cũ de mera & plena ueritate agatur: arg. c. cum dilecti. de accusa. de facili enim, tales exceptiones proponẽdo quis posset periurium incurrere: & sic peccaret mortaliter: occurendum est per iudicem ipsas taliter oppositas repellẽdo: ar. optimum in l. pe. C. ad Trebel. ibi, nedum nimia, &c. & dicit Ioan. Andr. quòd iudex

19 † perniciosae subtilitati debet occurrere, in c. cum cõtingat. de offic. delega. no. gl. in c. sepe. de restitu. spo. si aduersantur, uel non adinuicem hae duę exceptiones, uel simul possunt proponi uel non dicendum est, quòd in casu isto non est admittenda erroris allegatio: quia expressè dicitur in instrumento ipsum debitorem asseruisse se ex certa scientia, & non per errorem contrahere: quae uerba, quamuis narratiua, sibi praeiudicant. l. optimam. C. de contrahen. & commit. stipu. & not. per Inno. c. cũ in iure. de offic. deleg. adhuc quia si in priuilegio principis continetur ipsum principem ex certa scientia aliquid cõcedere, remouetur etiam contrarium: ut habetur in l. idem Vlpianus ff. de excu. tuto. & l. quidã consulebant. ff. de re iud. & per Bal. in l. pen. C. de sent. rescin. non pos. facit quod not. in l. sed. & si quis. §. fin. ff. si quis cau. & in l. si diuortio. ff. de uerb. obl.

20 Est etiam in notione iudicis, qualis † est allegans errorem: nam si diligens, & studiosus homo est maior aetate, & expertus in talibus, aut maioribus: aut scientificus maximè in facultate legali: & si uerisimile debet scire errantibus consulere, ipsum sic allegantem non debet admittere: ut l. i. C. qui & aduer. quos. facit l. cum de indebito. ff. de proba.

Et ex praedictis euidentissimè apparet executionem dicti instrumenti praeter erroris allegationem, aut nullo modo impediri, aut differri posse. Rapha. Fulg. Ioan. autem

autem de Imol. in l. nemo potest. de lega. i. dicit sic in eo, quod do. Bar. dicit in l. ne mo potest. de lega. i. de renunciatione exceptionis simulationis, dicitque idem Ioan. quòd hoc procedit, quando non est in renunciatione iuramentum appositum: & idem quando est appositum, sed simpliciter est iuratum non contrauenire secundum mentem contrahentium: argumen. l. fi. C. de non nume. pecu. & not. per eundem Bart. in l. si quis pro eo. ff. de fideiuss. secus autem, si partes iurassent prædicta omnia uera esse, & in nullo contrafacere uel uenire & tunc per iuramentum nõ uidetur allegari posse simulatio, ut uidetur etiam uoluisse Barto. in alleg. l. fina. in fi. nisi fortè prius super hoc obtineatur absolutio argumen. c. debitores. de iureiurand. Idem uerò Ioan. de Imo. in c. ad nostram. de empt. & uenditio. idem dicit

21 sic. An † autem iuramentum super contractum simulatio impediat dici de simulatione: glo. in l. iii. C. plus ualere quod agitur. uidetur uelle, quòd non. & idem dominus Flo. & idẽ dominus Pet. in d. c. ad nostram. quia cùm deficiat consensus in contractu simulato, non extenditur ad iuramentum ad ipsum per id, quòd habetur in l. fin. C. de non nume. pecu. quod uidetur intelligendum, nisi expressè fuisset iuratum omnia & singula cõtenta in instrumento uera esse: quia tunc allegando simulationẽ ueniret contra iuramentum: secus quando simpliciter iurasset non contrauenire: Facit quod not. Bar. in d. l. fi. & dominus Anto. de Bu. in c. cum contingat. de iureiurand. circa fin. & ibi uide Im ol. dixit etiam idem dominus Flo. in d. cap. ad nostram. allega. quòd licet in instrumẽto sit renunciatum omnibus exceptionibus competentibus, quòd nihilominus poterit opponi exceptio simulationis: quia talis renunciatio censetur etiam simulata: ut not. Bar. in l. nemo potest. de legat. i. & hoc quãdo fuit facta in ipso instrumẽto: secus, si ex interuallo post instrumẽtũ. argu. l. ii. C. quod metu causa & no. Bar. in d. l. nemo potest. & dicit Bar. in dicto consilio allega. Petrus Nicolai quòd si quis renunciat in instrumento exceptioni simulationis & apparentiæ facti cõtractus, quòd dicta renunciatio hoc operatur: quia declarat intentionem suam: quia non intendit dicere illum contractum esse fictitiũ simulatum, uel ad apparentiam factum. Sed hoc non obstante, si appareant legitimæ causæ probationis, & indicia: tunc eadem ratione, quia substantia contractus probaretur simulata, eadẽ ratione & renunciatio: argumen. ff. de noua. l. doli. §. diuersum. per easdem rationes potest dici facta donatio: licet fuerit omnium bonorum. & sic not. ff. quæ in fraud. credit. l. Lucius.

Sed quid, si statutum dicit, quòd contra instrumentum confessionatum non possit aliqua defensio, seu exceptio, nisi solutionis falsitatis, uel pacti, & nulla alia: nunquid poterit opponi exceptio simulationis, dicit quòd non. Barto. in l. i. ff. quod ui aut clam. quia instrumentum est instrumentum: licet contractus sit simulatus. Tu dic, dicit Bald. in l. i. C. plus ualere quod agitur quòd aut est simulatio probata per præsumptionem iuris & de iure, & potest opponi: ut C. de dona. ante nup. auth. sed iam necesse. aut est simulatio probanda: & tũc refert: aut obiicitur

22 tur † contractui, & non potest opponi: aut obiicitur rogito notarii: quia dicit, quòd rogitus fuit simulatus: tũc dicit Bal. quòd potest opponi. Dicendo enim quòd notarius fuit simulatè rogatus: quia finxerunt se rogare, cùm non intenderẽt rogare, dicendo quòd testes fuerunt simulatè adhibiti, per hoc dicitur, quòd instrumentum non est instrumentum: quia deficit substantia instrumentaria, id est, rogitus: ut in auth. de tabel. §. nos autem. ideo salua ueritate, quę semper debet esse in proponente, uel opponente: respice modũ excipiendi, & diligenter nota. Et secundùm Bald. in rubrica C. deposi. exceptio simulationis tunc obstat, quando in ueritate nihil agebatur uel agebatur aliquid inualidum, seu turpe: secus, si in ueritate aliquid agebatur, in quo poterat fundari obligationis substantia: licet caderet in speciem alterius contractus. Tex. est not. in l. Lucius Titius cum hæres. ff. deposi-

Vnde

Vnde si quis mihi debet decem ex causa dotis, uel uenditionis, qui promittit mihi soluere ex causa depositi: dum ego repeto, si ille opponit, quòd illud depositum est simulatum, non procedit exceptio, per l. si ex pretio. C. si certum petat.

Vnde dicit Barto. in l. Lucius. ff. deposi. allega. quòd quandoque agitur aliquid simulatè: & tamen in ueritate nihil agitur: & tunc sine dubio non ualet quod agitur, nec quod simulatè concipitur: ut C. plus ualere quod agitur, Quandoque unum agitur, & aliud agi simulatur: & tunc quandoque illud, quod agitur in ueritate, est de iure ualidum: & tunc illud, quod agi simulatur, ualet: quia unus

23 contractus † transfertur in alium ut not. in l. Lucius. alle. & in l. singularia. ff. si certū peta. & in l. si ex pretio. C. si cer. peta. Quandoque illud, quod agitur, nullo modo est ualidum: & tunc non ualet, quod simulatè concipitur: ut l. i. C. de conditio. ob turpem causam. Quandoque illud, quod agitur, est inualidum eo modo quo agitur, sed ualidum certo modo: ut d. l. Lucius. ubi non ualebat dotis constitutio, quæ in ueritate agebatur: sed obligatur recipiens ad restituendum condictione sine causa: ut C. de condi. sine causa. l. i. & ff. de condic. sine cau. l. auunculo. & tunc ualet quod simulatè cōcipitur: ut d. l. Lucius. & illa obligatio, quæ nascebatur præter propositum contrahentium, transfertur in actionem depositi: ut d. l. Lucius. in qua habetis, ut aliàs dixi, dicit Barto. ibi quòd exceptio simulationis tunc obstat, quando in ueritate nihil agebatur, uel agebatur aliquid inualidum, seu turpe: secus, si in ueritate aliquid agebatur, licet caderet in speciem alterius obligationis.

Et si quæritur quanto tempore durat exceptio simulationis? dic secundùm Bal. in l. i. C. plus ualere quod agitur. aut succedit loco exceptionis non numeratæ pecuniæ: & tantum durat exceptio simulationis, quantum durat exceptio non numeratæ pecuniæ. C. de postu. l. si sub specie. aut competit ex alia æquitate: & tunc perpetuò. ff. de doli exceptio. l. purè. §. fina. Et si quæratur, an exceptioni simulationis possit renunciari: ex prædictis responsum est. Sed an ex contractu simulato transeat possessio? dic secūdùm Bal. in l. emptione. C. plus ualere quod agitur. quod aut loqueris de ciuili translatione: puta per precarium, & non transfertur: quia cùm simulans remaneat dominus, ut prius rei suæ non tenet precarium: ut ff. de regu. iur. l. neque pignus. aut loquimur de naturali traditione: & tunc Barto. distinguit: aut probatur animus transferendæ possessionis, & transfertur ex contractu etiam inutili: ut ff. de acquiren. poss. l. i. §. si uir uxori. sed in dubio non præsumitur animus possessionis

24 transferendæ ex quo contractus † est simulatus: & sic etiam traditio præsumitur simulata secundùm Barto. qui ita not. de aqua plu. arcē. l. emptio. Credo dicit Bal. quòd si de possessione discessit, & alium in possessione dimisit, quòd iste sit modus possessionis transferendæ: argumen. ff. de dolo. l. cum quis. & l. fistulas. §. i. ff. de contrahen. emp. ergo secus, si in rei ueritate non discessit de possessione. & uide Bald. in l. quidā cum filium. ff. de hæredi. institu. Vltimò. Sali. in l. emptione. plus ualere. dicit quòd ex contractu simulato pœna non committitur: quia est nullus propter cōsensus defectum: & idem Sali. in l. i. eod. titu. dicit, quòd si unus contrahentium simulat, quòd non simulans potest dicere contractum ualere, quando lex contractui non resistit l. eleganter. in principio. de dolo & l. Iulianus. §. si quis. de actione empti. secus, si resistat contractui simulato. l. à diuo Pio. ubi gloss. de re iudicata.

SVMMARIVM.

1 *Spoliatus ante omnia restituendus.*

2 *Vis quot sint generæ.*

3 *Accusatio criminalis non competit pro ui turbatiua.*

4 *Violentiæ puniuntur tam à prætore quàm à iure*

In iure civili.
5 Metus quid sit.
6 Factum qui confirmat per metum, potius confirmat dissensum quàm assensum.
7 Metus aliquando probabilis & aliquando improbabilis.
8 Metus damni in dato uel promisso excusat.
9 Excommunicatio quid contineat.
10 Metus uinculorum an sit iustus metus.
11 Appellatio quæ fit timore impressionis an ualeat.

CLausula, Non ui, non metu, habet duas partes: unam ui: aliam metu. In ista clausula de ui quo ad primā partem modica dicentur: quia in clausu-
1 la, spoliatus † ante omnia est restituendus latissimè omnia dicentur, & dixit Bartol. in l. extat. ff. quód metus cau. post glo.
2 quód quinque sunt genera † uiolentiarū. Est enim quædam uiolentia expulsiua: & ista non habet consensum expulsi: & hæc punitur per interdictum, unde ui: ut ff. de ui & ui arma per totum. Est quędam alia uiolentia, quæ uocatur turbatiua: & ista habet locum tam in re mobili, quàm immobili, & contra eam subuenitur per interdictum, uti possidetis. Sed est aduertē quód pro hac uiolentia nō reperitur pro-
3 dita aliqua publica accusatio † criminalis: ut l. si seruus. ff. de actioni. & obligatio. & l. hoc iure. ff. de regu. iur. & ibi per Iacob. de Are. est tamen prodita actio iniuriarū ciuilis, uel accusatio iniuriarū, quæ priuata est. ff. de iure dotium. l. sane. & uide Baldum, super hoc in sua quæstione, quā disputauit, quę incipit, Accusatus de ui turbatiua. & ibi uide. Est & tertia uiolentia quæ uocatur inquietatiua: ut quando tu ędificas in meo, uel aliquid facis: & hæc uiolentia punitur per interdictum, quod ui aut clam. & potest esse quód hæc uiolentia habeat consensum eius, cui infert: ut l. metum. §. ii. ff. quód metus cau. Est & quarta uiolentia, quæ uocatur ablatiua: & ista habet locum solùm in rebus mobilibus, nec habet uoluntatem eius, cui auferuntur: & pro ista est prodita actio ui bonorum raptorum: & competit etiam accusatio legis Iulię, de ui. Est quinta uiolentia, quæ uocatur compulsiua: ut quando per uim aliquis cogitur consentire, & uel le: & de ista loquitur totus titulus, quod me. cau. C. & ff.

Sunt enim iura alia punientia uiolentias quædam pretoria, ut interdictum, ne uis fiat ei & multa alia interdicta prohi-
4 bitoria. Et sunt etiam quædam iura † ciuilia, quæ puniunt uiolentias, de quibus gl. mentionem facit in dicta l. extat. & Gof. omnes illas constitutiones commentauit circa finem libelli sui. & idem quod Bar. dicit Hosti. in summa quod me. causa. §. qualiter distinguitur. & idem dicit Barto. quod Bal.

Transeamus ad aliam partem de metu. & dicit Hostien. in summā in tit. quod
5 me. causa. §. qu d si metus. quòd † metus est instātis uel futuri periculi causa mētis trepidatio. ff. quod met. causa. l. i. Exigitur autem quòd metus sit pręsens, licet futurum periculum. ff. quod metus causa. l. metum. Barto. dicit tamen ibi. in d. l. metum. quòd instans metus non accipitur simpliciter, prout uerè est de presenti: sed quando res ad hoc uerisimiliter tendit, & dicitur metus quasi mentem, scilicet, liberam tenens, id est, retines seu impediens. nam qui timorem habet, non quod ore semper exprimit, mente gerit. Bald. uero in l. his qui. C. de his qui per metum iudi. nō appella. dicit quòd metus est tractio mentis, per quam usus liberi arbitrii arcetur. & in tantum uitiet electionem prelatorum, quod superior electionem uulneratam perseuerante uulnere & morbo ipsius, cum radix ipsius sit putanda, & medicinæ formenta non sentiat, confirmare nō potest: quia talis electio est contra ius naturale secundum Inno. unde cum talis electio, quia uis est illata uerè, non conualescit. facit quod not. in cap. dudum. de rebus eccle. non alie. ut extra de elect. e.
6 in causis. per Barto. Considerat. ꝙ † qui confirmat factum per metum, potius, confirmat dissensum, quàm assensum, id est, confirmat ipsum dissensum, quia dissensus in metu potior est consensu, & pręualet

ualet à prædominio, & potentia:ut not. in l. debitor. ff. ad senatuscon. Trebelleia.

Porrò iudicamus actū secundùm prævalentiam.ff.de donatio.inter uirū & uxorem.l.si sponsus.§.circa.& l.queritur.ff.de statuho.& dicit Hostien.in summa, quod metus causa.in §.qualiter.q metus est du-

7 plex,probabilis † & improbabilis.& fuerūt dicta Azonis in summa eod.titu quod metus causa. Probabilis est, ut metus carceris,& status mortis,cruciatus corporis, uerberum, stupri. Tales enim metus cadent in constantē uirum: ut l. isti quidem. ff.quod metus causa.C. de transactio.l. interpositas. unde iustus metus est timere subuersionem sui status, uel stuprum se pati, uel filios,uel uerbera,uel cruciatum corporis, uel uincula: ut l. nec timorem. ff. quod me.causa. Item metus iudicis.ii. q.i.in primis.C. quod me. cau.l.pe. & fi. Item metus uerberum. xxiiii.q.viii. conuenior.Item metus onerādę libertatis.ff. quarum re.ac.non da.l.i.§.quę onerandæ. Item metus,ne honor impediatur, seu beneficium,de insti.cap.cum uenissent.Item metus carceris, uel uincula.ff. quod met. cau.l.isti quidem. Item metus rerum, est iustus metus,ut in cap. Abbas. quod met. cau.50.distinc.presbyteros. quod intellige de damno graui,puta omniū bonorum uel maioris partis.ff.de excu.tu.l.propter litem.quia secūdum eundē Hosti. in summa in ti. de procura. in §. in qua re. uer. & quod dixit,amissio rerum altera mors est. unde dicitur, quòd non est subueniendum in necem suam. ff. de mino.l. in causæ.la prima.modicum autem damnum nō excusat.xxxij.q.vii.c.omnes. & melius secundum Hostien.in d.c.qualiter.allegat

8 † damni excusat in dato uel promisso:nam & datum repetitur, & promissum non soluitur: exigitur & remissum, sed non excusat in commisso, scilicet, in peccato mortali, quia potius debemus omnia mala tolerare, ut in c. fratris. quod metus causa secundum Gofre. Item metus excommunicationis: nam excommunicatio

9 † continet corporis & animæ detrimentum.ii.quæstione.i.de manifesta. xii.q. iii. audi.& per ipsam subuertitur status hominis, quia de corpore ecclesiæ eiicitur, & traditur Sathano,ut ibi,& est ęternę mortis damnatio.xi.quæstio.iii.nemo. unde timenda est sicut mors.Sed contra,quia medicinalis est non mortalis.ii.q.i.dixit Gofre.quòd metus excommunicationis non excusat, quia aut est iniusta, & illa non ligat quo ad Deum. xi. q. iii. cui est illata, dummodo non contemnat.xxiii.q.iii. in fi. Aut est iusta, & tunc sibi imputet, qui in culpam incidit.ff.quod met.causa.l.si mulier. secundum Gofre. ff. de regul. iur. l. quod quis.hoc non audeo asserere, dicit Hostien.ibi.Item dubium potest esse,utrū sit iusta,uel iniusta, & etiam si iniustè excommunicetur quis, tamen quo ad ecclesiam tenet sententia, & multa sequuntur incommoda,ut patet in c.bonæ. de æta. & qua.de appel.c.pastoralis.in fi.

Quid enim si Episcopus pauperem sacerdotem qui nō habet nisi unicum beneficium, in casu non concesso nisi det decē uult excommunicare: uidetur ergo quòd debeat aliquando, & in aliquibus excusari:ar.xi.questio.iii.sententia. de resti. spo. cap.olim.lo tertio.sed hæc à iudice diligenter inspicienda erunt, ut arbitretur si deliter in prædictis,si accidunt, utrum debeat excusari considerando personas,loca,& tempora,& qualitatem facti,& causam.ff. ex quib. cau. maiores.l.iii.ff. quod met.cau.l.nō est uerisimile.ff. de rescind. uend.l.in fundo. quod metus cau. cap.fi. de transa.cap.fi.in fi.& dicit Bal. in l.metum.ff.quod met.caus.quòd metus debet esse atrox, & qui cadit in constantem uirum,facit C.de transactio.l. interpositas. ff.de iniu.l.itē apud Labeonem.§. quęstionem. Cyn. in l.i.C. de rescind. uendit.in cap. Abbas. quod metus causa. & c. cum dilectus. facit quod not. Innocen. in c. cum nobis. de elec. Ex hoc apparet, dicit ibi Bald.quando electio dicatur facta per impressionem laicorum,& uide quod not Archi.vii. distin.fuerunt. & idem Arch. lxxiiij.distin ubi iste. & uide ff. quod fallo tut.au.l.nouissimè.§.pe.& l.j. C.si quacunque prędi.po. Item idem Bald.in l.nō est uerisimile.§.si iusto.ff.quod met caus. dicit,

10 cit, quòd metus † uinculorum est iustus metus. Item quòd minæ potentum sunt metuendæ. Innocen. in cap. dilectus. quod me. cau dicit, quòd iustus metus est mortis, & cruciatus corporis: ut in cap. cum dilectus. quod met. caus. & in l. interpositas. C. de transactio & l. metum. C. quod met. caus. Item famæ, stupri, & status. ff. quod met. causa. l. isti quidem. Item quòd metus uerberum: & si negetur iustus metus, iudicis arbitrio relinquetur. ff. quod met. causa. l. non est uerisimile. §. i.

Et dicit idem Innocen. in cap. cum nobis. de elect. allegat. hæc appellatio aliquando tenet: appello, ne fiat electio in certo loco, uel certo tempore: si tunc temporis, uel eo loco timetur impressio faciũda. xxiii. dist. inc. in nomine. & c. bonæ memoriæ Maguntinensi. sed contra, de his quæ fi. à ma. par. ca. c. cum in cunctis. ubi dicit Innocè. quòd non ualet appellatio, quæ fit extra iudiciũ, nisi probetur uera esse causa, ex qua appellatum est: ergo
11 nõ ualet appellatio, quæ fit † per timorẽ impressionis, nisi sequatur impressio. Solutio: iusta causa est quare non debet fieri electio, iustus timor impressionis secuturæ & imminẽs, & nõ uanus, etiã si non sequatur impressio dũmodo uerisimile, & probabile sit q timoris effectus sequatur si ibi fiat electio: & ideo sufficit probare hãc causã, scilicet, iustũ timorẽ: hęc enim est causa, quę facit iustã appellationẽ: ar. ff. quod met. caus. l. metũ. de ap. bonæ memoriæ. Alii dicunt, q non ualet appellatio, nisi sequatur impressio. Ang. uerò in l. interpositas. C. de trãsact. dicit, quòd si infertur metus alicuius futuri periculi, cuius euasio quasi totaliter dependet à metu inferentis: sufficit exemplum in medico, qui extorsit pecuniam asserendo infirmo egritudinem esse grauem, & periculosam, nisi eam bene curat: ut l. medicus. de uariis & extraordi. cogni. ff. & Bald. in d. l. interpositas. alleg. dicit quòd quandoque infertur metus alicuius futuri euentus à natura, ut medicus, qui infirmitatem modicam facit magnam, & periculosam: & occasione huiusmodi promissiones illicitas extorquet, certè rescindetur officio iudicis: ut l. medicus. supra alleg. Bartol. dicit in l. metum ff. quod me. cau. quòd iustus metus non accipitur simpliciter, prout uerè est de præsenti: sed quãdo res ad hoc uerisimiliter tendit. Innoc. in c. perlatum. quòd met. cau. dicit no. metum mortis non tantum imminere ei, quãdo gladii erant pręsentes: sed toto tempore quo maritus uixit: quia potestatẽ necis habebat super eam. & intelligo hunc præsentem, cum possit semper occidi per maritum: quia ita potẽs erat, q non poterat habere locum ad quem confugeret sine timore mortis. ff. quod me. cau. l. metum. in prin. unde toto tempore uitæ eius non præsumitur ratificare, sed eo mortuo, si post remanet, præsumitur habere ratum: & si quæras, intra quantum tempus? hoc est arbitrio iudicis relinquendum. ff. de uerb. obl. l. continuus. §. cum ita.

De metu uxoris.

SVMMARIVM.

1 *Metus uel uiolentia non præsumitur ex sola dignitate.*
2 *Minæ quomodò intelligantur.*
3 *Temporis quantum detur ad rescindendum cõtractum factum metu.*
4 *Metus si semel est adhibitus an semper postea mulier præsumatur metu fecisse.*
5 *Metus qualis consideretur in muliere.*
6 *Præsentia amicorum an faciat cessare metum.*
7 *Minores & mulieres in Italia sine consensu consanguineorum contrahere nequeunt.*
8 *Natura quæ sit.*

De metu uxoris dicit Barto. in l. ad inuidiam. C. quod me. causa. quòd
1 ex sola dignitate † non præsumitur uiolentia, uel metus: & ideo, si mulier uendit propter metum mariti, iusta est causa rescindendi contractum: ut l. i. §. quæ onerandæ. ff. quarum re. act. non da, tamen iste metus nõ probatur eo quia est maritus: ar. d. l. ad inuidiam. alleg. sed est necesse quòd probentur minæ, uel uerbera:

ne b...ut l.si donationis.C. quod me. cau. & per Inno.in c.cum accedens.de côuer. coniu.& dicit Barto. in d.l.si donationis. C quod me. causa. quòd metus mortis dicitur,& intelligitur, quando instabat metus mortis:quia fortè tenebat gladium super caput.
2 Minę uerò intelliguntur † quādo mors non instabat: tunc & istæ minæ faciunt iustum metum ex qualitate personæ. Ideo dicit Bart.in l. metum.C. quod me. cau. quòd quando minæ inferuntur, debet inspici persona inferentis minas: Sunt enim quidam potentes, & ita mali, quòd illud, quod dicunt, consueti sunt facere: & tunc causatur iustus metus ex minis; & iactationibus:ut l.si donationis. C.quod me.cau. Si uerò erat quidam homo, qui multa consueuerat dicere, & pauca facere: tunc non esset iustus metus: ut l. metum.C.quod me.cau. ex personis ergo dicta pensemus: ut l.i.C.si quis Imperatori maledix.nec enim minæ elusortæ debent attendi, sed uerisimiles. Itē idem Bart.in l si ob turpem.ff. de condi. ob tur cau. dicit quòd ipse in quæstione de facto dixit, probabatur quòd uir percussit optimè uxorem, quæ nolebat consentire cuidam instrumento, postea mulier consensit ex interuallo: certè enim metu uidetur fecisse. Donec enim durat in matrimonio uiri, iusta est causa metus. facit ad hoc quod no.ff. quarum re. act. nō da.l.i.§.quę onerandæ.& C.de transa. l interpositas. & per Cano. maximè per Innocen. de conuersio. coniuga.c. accedens. & dicit Bart.in l.i.§.quæ onerandę. ff. quarum re. ac. non datur. quòd licet actio,quod me.causa,requirat cruciatum, uel metum corporis. tamen propter metum, qui est ex nimia reuerentia, quam uxor habet in uirum, & in clerico erga Episcopum rescinditur promissio: ut dicit glo.in d.§.quę onerandæ. quæ glo.secundum Bar.ibi, dicit ueritatem: & reuocatur per officium iudicis. Casus est singularis in l fin.§.i.& §.cùm fœnerator.ff.quod met.cau & no C.eo.ti.l. metum. &.C.de transac.l.interpositas. ergo eo quia maritus uel eo quia Episcopus erat,pręsumitur illatus metus: ut d.l.interpositas,& l. ad inuidiam. supra allega. debet ergo, ut supra dictum est,probari quæ præcesserit minę uel uerba: tunc cum illa qualitate: quia uir, uel maritus erat, efficitur iustus metus:ut no.in l.metum.C.quod me. causa. & per Innocen. in d. capit. accedens.alle.

3 Et ad rescindendum talem cōtractum celebratum prætextu metus talis † reuerentials non datur,nisi annus, secundum Bart. in l.uirum.ff.si quis aliquem testari prohibue.Ange.autem in l.i.§. quæ onerādæ.ff.quarum re.ac.non da.dicit sic.si per patronum incussus fuit timor liberto, tūc omne promissum dicitur causa libertatis onerandæ: & semper subest eadem causa timoris, & reuerentię:nec est necesse, quòd libertus probet tempore promissiōnis aliquem metum fuisse incussum: quia sufficit ipsum promisisse,sicut & cum uxor uerberata, quia nolebat uiro contrahenti consentire: eodem metu etiam ex interuallo intelligitur consentire, licet super caput suum non habuit gladium, neque bacillum, ut no. Inno.in c.perlatum. quòd met.cau a Si autem uxor antecedēti tempore ad uirum non habeat nimiam reuerentiam,neque etia sibi alius timor fuit incussus, tunc neque timore, neque uiri reuerentia, aut ui contractui consensisse uidetur. & ideo timorem, aut reuerentiam aliter probari oportet secūdùm Inno. in d.c.perlatum. & idem tenuit idē. Angel. in l. interpositas.C. de transa.sed si ratione præeminentię inferatur timor, ut uxori per uirum,& liberto per patronū, ad reuocādum actum non requiritur terror, de quo in l.interpositas.allegat. sed tandem purus actus rescinditur officio iudicis: ut l.i.§. quę onerandæ. allegat. & dicit idem Angel. in l. ad inuidiam. allegat.C. quod met.causa. quòd ex sula dignitate contrahentis uiolentia non probatur. & ideo dixit ibi ipse, si uxor alicuius magni uiri dicit ad contrahendum se fuisse coactam, non creditur suo uerbo, nec præsumitur metus illatus,ex hoc quòd sit uir, etiam si sit in dignitate positus, nisi probetur minas, & metum pręcessisse,
4 & si semel† metus fuit adhibitus,

semper

ſemper poſtea mulier præſumitur metu feciſſe, donec ſtat in eodem matrimonio: ut dixi in l.ii.C. quod me.cau. & no. per Inno.in c.accedens.de conuer.coniug. in prima glo.ipſius Innoc.& Bal.in l.interpoſitas.C.de tranſac.dicit, quòd aliquando infertur metus ratione maioritatis,& reuerentię abſque aliqua publica poteſtate: ut eſt maioritas, quæ habetur à uiro in uxorem, & à patrono in libertũ,& reſcinditur hoc p officium iudicis. ut dicto §. quę onerandæ.quę not.dicit Bald.quia ſi uxor facit aliquid propter minas mariti: tunc reſcinditur per officium iudicis. Et aduerte ad unum, quod dicit Ludouic. in ſuis dictis in litera M. in dicto, quod incipit,Cum quęritur.ubi dicit, quòd quando contractus initus per mulierem, debet reſcindi propter metum: non inſpici-
5 mus metum, qui † cadat in conſtantem uirum: ſed metum, qui cadit in conſtantem mulierem. gloſſ.eſt in c. cum locum. de ſponſa.& not.Anto.de But. eo.titul.c. conſultationem.

Ad tollendum autem pręſumptionem metus uxoris ſerua conſilium Barto. in l. tranſactionem.C. de tranſact. ubi dicit quòd preſentia amicorum facit ceſſare
6 † pręſumptionem metus. & dicit Bartol. in l.interpoſitas.C. de tranſac. ꝙ ſi uxor propter metum uiri, & reuerentiam aliquid facit,quod reuocetur: licet non interueniat metus mortis,uel cruciatus corporis:ut igitur ceſſet iſta præſumptio metus, facias, quando iſtæ dominæ faciunt iſtos contractus, quòd adhibeatur amicorum preſentia:argu.l.tranſactionem.allega. Item ad tollendam præſumptionem doli,& metus,qui allegaretur contra te, ſis memor facere probationes, quòd interuenerunt amici, per dictam l. tranſactionem.allegat Item ex dicta l.no. rationem ſtatutorum, quæ fiunt per Italiam,
7 † quòd mulieres,& minores non poſſunt contrahere ſine præſentia conſanguineorum:hoc fit per dictã l.ad tollendã præſumptionem doli,& metus: ſed ſi in ſtatuto adiicitur,ſine præſentia conſanguineorum proximorum: in eo quod dicit proximorum, eſt ratio: quia cum ad eos ſpes ſucceſſionis pertineat,eſt uerifimi le,ꝙ diligentius hoc uidebunt. facit ad hoc.ff.de legi.tut.l.i.& ſecundum Bal.in d.l.tranſactionem.alle.Si iſti promiſſores eſſent abſentes in remotis partibus, nunc poteſt ſine eis contrahi:argu.ff. de condi. inde. l. multa.in princ.

Conſuluit tamen ibi Bal.ꝙ loco abſentium adhibeatur iudicis pręſentia, uel authoritas:argum.ff. qui admit.ad bon.poſſ. l.bonorum.facit in ratione ſui in auth.de hære. & Falci.§.ſi uerò abſunt.facit quod no.ff.de fideicom.lib.l.cum uerò is qui.§. i.ff.quarum re.act.non da.l.i.§. in ſumma. & ff.quod met.cau.l.ſi cum exceptione.§. quia tamen.& dicit Bald. quia lex præſumit quòd ubi interuenerunt amici, quòd metus,ſeu dolus non interuenit: ideo uolẽs probare metum interueniſſe, oportet quòd habeat clariores probationes, quã ſi amici non interueniſſent: quia iſta præſumptio aggrauat onus probandi:ut no. in d.l.non eſt uerifimile. Natura enim præ-
8 ſumptionis † hæc eſt, quòd interdum attenuat onus probandi: interdum aggrauat,interdum liberat ab onere probandi, ut ibi: & dicit ibi Bald.quòd Barto. dicit in d.l.tranſactionem.alle.quòd licet uxor uel filia præſumitur facere aliquid ob nimiam reuerẽtiam:ut l.i.§. quę onerandę. alle.tamen ſi adhibeantur conſanguinei, & amici,præſumitur omnis metus & omnis reuerentia ceſſare,ſecundum Bald. dicentem in aliis ut Bar.in l.tranſactionem. Et attende,quòd quando aliqui ſunt coacti propter metum,& uendunt,uel renunciant,uel quid aliud faciant:facies, quòd ſecretè tales prædicti, & clam proteſtentur coram quibuſdam, quòd propter metum prædicta faciunt, talis proteſtatio ad conſeruationem iurium eorum ſatis proderit: quod optimè probatur per gloſſ. in l. Celſus. aliàs, qui in aliena. de acquiren. hæred. ubi uideas omnino Dy. & talis proteſtatio inducit pręſumptionem metus, & releuat proteſtantem ab onere probandi metum, & transfert probationem ſpontaneę uoluntatis in aduerſariũ ſecundum Pet. de Peru. in c.i.quod met.cau.quod tene menti.

T De

De metu officialis.

SVMMARIVM.

1 *Metus an semper præsumatur contra officialem.*
2 *Dignitas non obest, sed prodest.*
3 *Metus quibus coniecturis colligatur in officialem.*
4 *Suspicio metus quando in iudicem resultet.*
5 *Delictum commissum à familia præsumitur commissum uoluntate domini.*
6 *Causa metus probata præsumitur impressio.*

1 De metu officialis. Cy. in l. ii. C. quòd met. cau. dicit, q̃ semper contra officialem † præsumitur metus, allegat l. si per impressionem. C. quod metus causa Bal. autem in l. nouissimè ff. quod fal. tu autho. sequêdo Cy. dicit quòd semper in officiali presumitur metus, & presumitur semper ab eo terror inferri. quod est no. dignum. Idem uerò Bald. in l ad inuidiam. C. quod met. cau. dicit quòd quãdo administratio est annexa dignitati non præsumitur metus illatus per habentem dignitatem, nisi alia indicia illati metus
2 possint probari: nam dignitas nõ † debet obesse, sed prodesse: ut l. si longius. in fi. ff. de iud. & hæc est ratio l. ad inuidiam. C. quod me. cau. licet quidam dicant contrarium, quòd præsumitur metus illatus arg. l. si per impressionem. & l. fi. C. quod me. cau. secundum Bald. in l. si per impressionem. ibi constabat de metu in l. ad inuidiam non constabat, facit secundum Bal. in d. l. si per impressionem. contra fœneratores, qui faciunt recipi instrumenta per uxores, uel per familiares eorum: quia non possunt: quia qui non potest recipere instrumentum in sua persona, non potest facere per alium recipi, secundum eũ ibi. Et hanc opi. quòd in officiali simpliciter, & indistinctè non præsumatur metus, sequitur Bar. in l. ad inuidiam. alleg. ubi dicit, quòd quando officialis contrahit nullo metu adhibito uel impressione: tunc contractus ualet, & non rescinditur: ut in l. ad inuidiam. C. quod met. cau. sed si interuenit metus seu impressio officialis dicendo, quòd contra eum procederet, uel de maleficio eum denũciaret, tunc rescinditur contractus: ut d. l. si per impressionem. alle.

Bar. autem in l. de pupillo. §. si quis ipsi prætori. ff. de no. ope. nunc. dicit quòd metus officialis probatur probãdo, quòd cõsueuit appellãtes ab eo seu eius gestis incarcerare: & eis uiolentias, & iniurias inferre: & sic ex qualitate personæ hoc præsumitur: ut in l. si à bonæ fidei. ff. de rei uẽdi. & l. argentum. ff. commo. uel quia minatus erat sic facere: ut l. metum. C. quod met. causa. cum glo. sua. Facit si qui. Impera. maledix. l. i. & si probatur, quòd iudex tantum hoc semel fecit, an sit iusta causa timoris. Responde, ut ff. de edili edic. l. quis sit fugitiuus. in prin. & quasi per totam l. Sed si in alio officio probatur, q̃ hoc fecit, sed non in isto, hęc non est iusta causa timoris: argu. ff. de suspe. tuto. l. quæri potest. & ibi no. in glos. super uerbo, cessare. Quid si probatur simpliciter quòd consueuit homines incarcerare, an sufficiat, certè non: quia posset hoc facere iustè, & sic non esset iusta causa timoris: arg ff. de edil. edic. l. qui sit fugitiuus. §. i. ut seruus, qui iustè aufugit, non est fugitiuus, oportet quòd probatio concludat, q̃ consueuit hoc facere contra ius. Sed dices tu cum tales officiales incarceratores causas fingant, si inquisitiones de aliquibus delictis componant, uel formẽt: hoc scilicet quòd iniustè fecerunt, nunquam poterit probari. Respondeo, dicit Bar. ex coniecturis, ut si in continenti interposita appellatione cõtra eũ formauit processum. ut ff. de priuileg. credi. l. si uentri. §. in bonis. & quòd postea secuta est renunciatio appellationis, uel absolutio ab inquisitione, quæ omnia includunt animum præcedentem: ut ff. ad Maced. l sed & Iulianus. §. proinde. fortè etiam sufficeret fama sola, scilicet quòd consueuit has
3 uiolentias appellantibus, † & reclamantibus inferre: arg ff. de quæsti. l. de minore. §. tormenta. ibi uel cuius æstimationis &c. facit quod not per Cyn. in l iiii C. de seruis fugi. ubi dicitur, q̃ id, quod dicitur à per-

à personis fide dignis est iusta causa ci c dul tatis: sed si non consueuit tale quid facere appellantibus, seu reclamantibus, seu protestantibus, sed eorum consangui neis, seu laboratoribus terrarum ipsorum satis est iustus metus: ut ff. de cond. & de mon. l. hæres meus. §. fi. ff quod me. cau l. isti quidē. §. fi. est & hodie decretalis mul tum no. de cōces. præla. c. i. in cle. Et si nō probatur, quòd ipse fecerit, sed eius fami lia hoc fecit. puto, dicit Bar. hoc sufficere, ꝙ ipse uidetur fecisse, cum potuit corrige re & non fecit: ut l. flumium. §. quanquā ff. de aqua plu. arc. & est expressum extra de testi. c. constitutum. & c. seq. ubi dicitur ꝙ non est uerisimile, quòd tales faciant contra uoluntatem domini, uel sine eius conscientia.

Adde hic quod dicit Inno. in c. querelam de elec ꝙ prohibens minis, uel uerbis, cuius prohibitio incurrit terribilem metum, tenetur de uiolentia expulsiua. quod dictum Bald. in eo. ti. super Inno. dicit no. cōtra nobiles, & potentes, qui pro hibent laboratoribus, ne tuum agrum laborent, necne tibi respondeant de fructi bus, & ne ad agrum tuum accedant, facit quod no. in l. metum. in princ. quod me. cau. Bald. tamen in l. ad inuidiam. C. quod me. cau. dicit, quòd ex metu adhibito per familiares alicuius potestatis non præsumitur propter hoc quòd hoc sit factum de conscientia domini: ut extra de resti. spol. capit. cum ad sedem. Hæc opi. Bald. uidetur mihi æquior, per alleg. capitul. cum ad sedem. per Bald. allegatum. iuncta gloss. magna, quæ punctaliter dicit, nec enim de facto familiæ suæ tenetur dominus, nisi mandauerit, uel ratum habuerit.

Ludouicus uerò in d. l. de pupillo. §. si quis ipsi prætori. alle. dicit quòd in quantum Bart. dicit in d. §. si quis ipsi prætori. ex consuetudine personæ induci suspicio nem metus: adde hoc probari ff. de usuris l. qui semisses. ff de pigno. actio. l. uel uniuersorum. facit de restitutio. spolia. c. frequens. & de celebra. miss. c. maritus. Et dū subdit non sufficere pro probanda suspicione metus probari, ꝙ iudex semel intulerit metum: dicas, dicit Ludou. hoc esse uerum, si probat quòd alteri, quam probanti, metus illatus fuerit: secus, si probat quòd eidem probanti metum intulit in eadem causa. Ex hac enim probatione quo ad ipsum probantem resultat proba-

4 bilis † metus suspicio secundum Bald. in l. ii. C. de his, qui per met. iudi. non app. allegantam ad hoc l. si quis patrono. quod met. caus. & dum subdit Barto. in d. §. si quis ipsi prætori. quòd inducitur probabilis suspicio metus: sed si probatur de consuetudine iudicis, intelligas hoc esse uerum quantum ad excusandum partem, quare coram iudice non appellauit: aut protestatus fuit: non autem sufficit quātum ad puniendum ipsum iudicem respe ctu metus aut uiolentiæ illatæ, secundum eundem Bart. eleganter: & ibi est tex. no. in l. i. § idem Labeo. ff. quod ui aut clam. Item inquantum dixit Bartol. ibidem me-

5 tum aut delictum † aliud commissum à familia, seu famulis domesticis præsumi commissum uoluntate, & conscientia domini.

Adde quod idem uoluit in alle. l. i. §. fi. quis ff. quod ui aut clam. Bald. autem indi stinctè n n faciens mentionem de Bart. uoluit contrarium in l. i. in fi. C. de Epis. & cle. & in l. ad inuidiam. C. quod met. causa allegans casum, qui optimè facit: de re stitu. spolia. c. cum ad sedem. pro quo uide tur tex. si bene aduertatur in l. i. §. quod igitur. & §. si filius. ff. de ui & ui arma Potes tamen concordando dicere, quòd aut contra dominum ultra famulatum & domesticitatem subest aliqua alia suspicio seu presumptio, & tūc uerum dic. t Barto & hoc uidetur sentire tex. in c. cōstitutus. per eum alle. ad quod facit quod no. Bar to. in l. fina. ff. de questioni. aut nulla alia suspicio contra dominum subest, & tunc uerum dicat Bal. quod probatur in d. §. si filius. & dicit idem Bald. in l. iis qui. C. de his qui per me. iudi. non app. quòd si alicui metus sit illatus, in aliquo actu præcedenti, puta: quia dum à grauamine uellt appellare, iudex facit eum poni in compedibus, & acriter torqueri: an idem metus præsumatur durare in

appellatione à diffinitiua? & dicit quòd sic: quia in eodem genere delicti & malitię præsumitur perseuerantia animi:ut extra quod metus causa.c.i.& in regula, semel malus.& facit extra de appellatio.c. si iustus metus. Item similiter odium pręsumitur continuari, & odiosus in uno,pręsumitur in aliis, quando est odium irrationabile: ut l.si quis prouocatione.C.de appella. & l.licet. & l.non distinguemus.§. cum quidã.ff.de arbi. extra, de arbitris.c. cum P.& V. Item an metus sit iustus uel non, committitur arbitrio iudicis secundum Innoc. in c.cum dilectus.& dicit In-
6 nocē.quòd probata causa metus † impressio præsumitur. extra de elec.c.bonę memoriæ.

De metu rerum seu bonorum.

SVMMARIVM.

1 *Metus perditionis instrumentorum omnium bonorum an sit iustus.*

DE metu rerum seu bonorum. Dicit Bal. in l.isti quidem.§. si is.ff. quod me.cau.quòd timor perditionis instrumentorum omnium bonorum,seu ma
1 ioris partis ipsorum † est iustus metus: & est idem,sicut quãdo infertur timor mortis,uel pœna capitalis.insti.de excu. tuto. §.item propter litem. & in l.fina.C. de reuo.dona. secundum Guihel. & Cyn. in addi. & dicit idem Bald.in l.non est ueri simile.§.si fœnerator.ff. quod metus causa.quod ubi non timetur damnum personæ,nec cursionis patrimonii: sed aliud damnum particulare, non habet locum actio,quod met.cau.quæ est specialis,sed officium iudicis: uide ibi.Innocen.autem in c.cum dilectus. quod metus causa.dicit quòd iustus metus est perditio omnium bonorum seu rerum fortis & magnæ partis ĩ c.Abbas.quod met.causa. & c.penul. & idem dicit Hostien. in summa in tit. quod met. causa.§. qualiter. uersic. item metus eorum est iustus metus &c. Bald. autem in l.interpositas.C. de transactio. sic dicit. Item adde, quòd ubi non timetur mors, uel quasi, sed timetur graue damnum in rebus propriis, quòd iste est legitimus metus ita quòd officio iudicis consulitur. argu.C. de reuo. dona.l fina. secundum Cynum, metus grauis rerum est, ubi aliquis potestas,uel tyrannus dicit,facias mihi instrumentũ mille florenorum,uel alterius promissionis,aliàs ueniã ad comburendum domum tuam: nam rescinditur instrumentum, si metus imminebat ex qualitate personarum, sicut rescinderetur, si esset metus mortis, uel corporis cruciatus, quod est not. dicit Bald.ibi.

De metu Regum.

SVMMARIVM.

1 *Metus iustus an causetur p præceptum Regis uel alicuius principis.*
2 *Princeps quando inducat metum.*
3 *Potentum minę metuendę.*
4 *Differentia an sit inter præceptum & blanditias potentum.*
5 *Timor armorum an sit metus iustus.*
6 *Metus quando præsumatur circa principem,*
7 *Actus unicus an inducat iustum metum.*

DE metu regum,principum, & uirorũ
1 potentum per pręceptum † regis, aut alterius principis non causatur metus iustus: ut est tex. in glo.in cap. qui insinuante.qui clerici,uel uouẽtes.ubi sic dicit glo.arguen.quòd imperium regis nõ sufficit ad iustum metum: argumen.C. quod metus causa.l. ad inuidiam. argumẽ contra.C.quod metus causa.l.ult.& xxiii. q. viii. conuenior. Similiter imperium parentum non sufficit.ff. de ritu nup.l. parte.xxxii.q.vii. omnes cautiones. dicit ibi Ioan. And. quòd nisi alter probetur oppressio dignitatis aduersarii non sufficit ad probandum, metum: sic loquitur d.l. ad inuidiam. Credo tamen, dicit ibi Ioan. Andr.quòd imperium principis, qui
2 aliàs consueuit † tyrannicè, & oppressiuè tractare eos, qui precibus, uel præ-

ceptis suis non obediunt, induceret iustū metum: ideo non uidetur quòd Barto. qui dixit indistinctè in tractatu de tyranno, quòd uerba præceptiua seu blanditiua inducunt iustum metum, bene dixit, nisi intelligas Bartol. secundum Ioan. Andr. quando talis tyrannus solitus erat inferre damnum illis, qui præceptis, aut blanditiis suis non obtemperabant. Quod ui detur uerum: quia dicta ex persona pensamus: ut l.i.C.si quis Impera.maledixe.
3 minæ tamen † potentum sunt metuendæ: ut dixit Bald.in l. non est uerisimile.§. si iusto.ff. quod met. causa. De minis aliorum hominum an inducant iustum metū supra est dictum: & super hoc uide Bald. & Cyn. in l.metum. C. quod me. causa ibi ponunt quid iuris de eo, qui post minas reperitur mortuus: an præsumatur mortuus ab eo, qui intulit minas: ueritas est, secundum Bal.ibi, quòd hoc debet perpendi ex qualitate personarum & aliis indiciis.

Illud tamen est notandum: quòd licet minæ nō probent factum, probant tamen capitales inimicitias: ut no.ff. de arbit.l. licet.Item glo.l.metum.C. quòd me.cau. facit quòd si aliquis fuit mihi minatus, & post minas me offendit: & erat tunc ex se potens ad offendendum me, quòd alius non teneatur de mandato: quia ex minis cum actu subsecuto apparet, quod aliàs erat facturus secundùm Iaco.Bru. qui ita dicit: hoc uerum dicit Bald.in d.l.metum allega. quādo fecit suo nomine: sed si deliquit nomine mandantis, indistinctè tenetur mandans, in cap.cum quis. de sen. excom. in vi. Vlterius uide glo.not.in l.i.C. si rector prouinciæ quòd non est differen
4 tia inter præceptum, † & blanditias potētum: uide clemen.i.de testi in uerbo, exhortamur.& ff.quod iussu l i.§.i.uersi.quē admodum. Et dicit, quòd non solum per minas, sed etiam per terribilem uultum potentis causatur iustus metus: ut dixit Ioan Andr.in c.quia propter. de elect. in vi.in penul. col. & Bal.refert & sequitur de pa.iura: fir.§.iniuria. hoc etiam tenet Hostien.in summa in titu.de alie.iudi.mu. causa fac. sub rub. de cessionibus. §. an actio uendi. uersi. intelligo autem potentiorem &c. Item adde Bald. in titu. de pace Constan. uersicu. pactiones. ubi dixit, quòd contractus factus cum domino terrarum per subditum est ipso iure nullus, quando metus interuenit: quia talis metus ex toto euacuat consensum: nam hoc est falsum, per tex.l. si mulier.§. si metu.ff. quod me. cau. no. viij. quæst. aliàs vi. quæst. cap. si ergo. & per aliam gloss. in capit. si postquam. xiij.quæstio.i. quę glossę dicunt, quòd licet contractus uel actus sit factus ad furorem populi, tamen non est ipso iure nullus: & tamen negari non potest quòd iste non sit metus ita terribilis: sicut metus tyranni.

Item adde Innocen.in c. si. ubi dicit, quòd iustus metus causatur, si uidi uenire
5 armatos contra me: quia timor † armorum sufficit ad causandum iustū metum: de quo uide text. in l.ui.§.i.ff. de ui & ui ar. ubi Barto. dicit per istum tex.quòd dicitur uiolentia facta cum armis, si arma non extraxit. pur, si arma ad latus portabat, seu habebat: dixit Innoc. in cap. querelam. de elect. Si autem quis prohibuit armis alicuine ingrediretur possessionem, cuius possessionem primò nō de serat animo, interdictum competit: & idem si prohibuit eum uti iure suo: puta usufructu uel administratione, cuius quasi possessionem habebat.ff.de ui & ui ar.l. idemque.§. unum ui. & §. pertinet. Si autem non armis, sed uerbo prohibuit & esset talis prohibens, quòd eius prohibitio iustum metum faceret: locum habet interdictum contra eum, si post inuasit illam intra annum insolidum, eo quòd occasione dictæ prohibitionis ad eum peruenit, aliàs non: interdictum enim hoc, atrocitatem desiderat.ff. de ui & ui ar.l.i.§.si interdictum hoc. & §. ad solam. Si autem esset in possessione, & exiuit possessionem propter minas, non habet locum interdictum, scilicet quod me.cau.ff.quod me causa.l.metum. primo responso. Si autem antequàm ueniret ad locum unde electus metu armatorum illuc euntium discesserit contra eos

eos locum habet interdictum ff. de ui & ui ar. l. i. §. idem Labeo. Si autem illuc nô ibât, uerùm est posidentê possessionem amisisse solo animo. ff. de usufc. l. non solùm §. si dominus. ueruntamē quia dolosè nô egerunt, ut spoliarent, non tenentur interdicto ff. de ui & ui ar. l. idemque. §. si quis armatus.

Credimus tamen, quòd etiam tunc si acciperent possessionem sic derelictam, competit uel utile interdictum, uel actio in factum: quia propter uim, quam timuit exiens à possessione, uacua possessio ad eos peruenit. ff. de ui & ui ar. l. i. §. familię. & §. sequen. Si uerò aliquis occupasset possessionem, & postea deuenisset ad aliquos, quorum metu exiuit, qui tamen metum non intendebant inferre, contra hos non competit interdictum ff. de ui & ui ar. l. i. §. eum qui neque animo. Et idem dicit Inno. in c. si. quod me. causa. Item uide glo. no. in cap. conuenior. xxxii. q. viii. quæ dicit quòd eoipso quòd princeps

6 mandat † aliquem eligi, præsumitur metus, illa electio erit uitiosa. Item adde ad Barto. in l. de pupillo. in §. si quis ipsi pretori. de noui operis nunciat. in vi. quest. dum dicit, unicum actum non inducere

7 iustum † metum. pro quo facit quod no. Archidia. xii. distin. cap. illud. ubi dicitur non probari consuetudinem certi hominis per unum actum: unde facit l. iii. & quod ibi no. C. de Epi. audien. Item pro hoc facit quod not. ipse Barto. in l. seruus urbanus. de leg. iii. ubi dixit, quòd ex una sola mercatura non probatur quis mercator.

De metu tyranni.

SUMMARIUM.

1 *Tyranni ea quæ faciunt ipso iure nulla sunt.*
2 *Carceratus cum carcerante contrahere non potest.*
3 *Rogamina quæ sint.*
4 *Importunæ preces metui æquiparantur.*

De metu tyranni, uide Barto. in tractatu de tyranno: & maximè in vii. quæstio. ubi dicit, quòd ea, quæ fa-

1 ciunt ipsi tyranni, † sunt nulla ipso iure: ut l. decernimus. C. de sacrosan. eccl. & in c. i. de schismat. & viii. quæst. i. ordinatos. Et si ciuitas donat, uel aliquid concedit ipsi tyranno, contractus est ipso iure nullus: nam sicut non ualet contractus

2 factus per carceratum † cum carcerante: ut l. qui in carcerem. ff. quod met. cau. ita nô ualet promisio facta illi, qui eû tenet quodammodo captiuatû. Nam tyranus dicitur tenere populum in seruitute: ut in c. non minus. de immu. eccle. Sunt etiam contractus inti cum tyranno nulli, seu annullandi per l. si p impressionem. ff. quod me. causa. & per l. i. C. de contract iudi. Et si tyrannus ille, qui habebat aliquam rem, super alienatione eius, multa rogamina super ipsa alienatione fieri facit, rescinditur contractus quoniam rogami-

3 na † potentium, seu maiorum sunt iussus: ut l. i. in princip. super uerbo, quemadmodum. ff. quod iussu. & ibi gloss. & in clemē. i. uersi. hortamur. de testib. & est glossi singularis in l. i. C. si rector prouin. facit dictû Inn. een. in c. petitio. de iureiuran. ubi côtractus celebratus per importunas preces tyranni: rescinditur, cum importu-

4 næ preces † metui æquiparantur quo ad actus rescisionem: ut ibi per Innocen. Et Barto. facit de hoc magnum festum in dicto tractatu, in dicta vii. quest. Et hoc uerum est, quòd contractus rescinditur, quando est in fauorem tyranni: si autem est in fauorem illius, qui contrahit cum tyranno, dicendum est, quòd ualet, secundum Hostien. in cap. i. de schismaticis. per l. non eo minus. C. de procura. Si uerò celebraretur contractus, qui partim esset in fauorem illius, qui contrahit cum tyrâno, & partim in fauorem tyranni. & contineant diuersa capitula, & separata, tunc ualeret, inquantum continet fauorem illius, qui contrahit cum tyranno. Si autê non continet capitula separata, tunc necesse est, q aut in totum ualeat, aut in totû ruat. Et predicta uera, quando contrahens cum tyranno ignoret eû esse tyrannum.

num: si uerò sciebat, contractus est nullus; & ei non subuenitur, secundùm Bar. ibi, & uide ibi plenè de hoc: & quis est tyranus, & de his, quæ agit respectu iurisditionis, & quę agit contrahendo. & uide per Bald. in d.l. decernimus. de sacrosanc. eccle. ubi posuit tractatum de tyranno: dic ut ibi.

De metu tormentorum.

SUMMARIUM.

1 *Confessio in criminali an faciat semiplenam probationem.*

2 *Confessio si extorqueatur per tormenta, requiritur perseuerantia.*

3 *Assessorum practica quæ sit in dandis torturis, & quomodo in ijs uersentur.*

4 *Confessioni factæ in tormentis non statur nisi sponte fiat.*

5 *Modus qualis sit seruandus in torturis.*

6 *Indicia debent præcedere per legitimos testes torturam.*

7 *Vitam suam nemo odio prosequitur.*

8 *Metus an semper in iudice præsumatur.*

9 *Potentia torquendi in habitu idem operatur quod in actu.*

10 *Nuda confessio in ciuilibus non sufficit.*

11 *Confessio quando dicatur facta per tormenta.*

12 *Testis utrum possit corrigere dictum suum.*

13 *Confiteri in tormentis, & in formidine tormentorum utrum sint paria.*

14 *Metus utrum excuset à dolo.*

15 *Iuris executio utrum habeat iniuriam.*

16 *Executio utrum fiat ex sola confessione, absque alio processu in causa criminali. & tenetur quod non.*

17 *Probatio semiplena, fama de delicto commisso & uitæ, personæ leuitas, inuicem concurrentia faciunt ut quis possit tormentis addici.*

De metu tormentorum. Cyn. in l. si quis in ea. C. de custo. reo. dicit, quod gl. in d.l. si quis in ea. uult, quod confes-
1 sio facta in criminali † facit semiplenam probationem, & non plenam probationem: ut l. i. §. diuus. ff. de quæstionibus. Et aduerte, quia glo. & quidam sui sequaces, ut Franc. Accur. dicunt, quòd siue spóte, siue per tormenta, quis cófiteatur, non est adhuc puniendus, nisi perseuerat. & probatur per l. si quis in ea. alleg. quæ generaliter loquitur: ergo &c. ff. de lega. præstan. l. i. §. generaliter. de public. l. de pretio. Azo tenet quòd perseuerantia tunc requiritur, cum per tormenta
2 confessio † extorqueatur, aliàs non. & sic non insinuatur titulus, de confes. & idem tenet Odofre. Sed pro sententia priorum facit C. ad leg. Iul. de ui. l. seruos: ubi dicit confessionibus, in plurali. Sed glo. quę est ibi, uidetur dicere contrariū. Bald. autem in d.l. si quis in ea. alleg. dicit no. in quo loco reus debet confiteri uel negare: quia apud acta. Nam dicunt docto. per tex. d.l. si quis in ea. quòd quando quis cogitur ad confitendum per torturam, postquàm iudex torsit, talem tortum debet ducere ad bancham, & apud acta facere ipsum confiteri: quia confessio alibi facta in criminali non sufficit ad condemnationem per text. d.l. si quis in ea. alle. licet sufficiat ad torturam. facit glo. in l. iubemus. C. de libe. cau. & in l. capite quinto. ff. de adulte. Et dicunt docto. quòd cautius est ut iudex adbibeat duos uel tres testes, & uideant quòd sponte confitetur maleficiū. Et dicit ibidem Bal. quòd cauti assessores non sunt una confessione contenti: sed
3 tempore, † quo mittunt malefactores ad supplicium, faciunt, quòd illam confessionem confirment iteratò, & confiteantur secundum Azo. in summa in titu. de cófes. & dicit quòd tunc est necesse, quòd in cófessione perseueret, quando confessio emanauit per torturam: secus si sponte: hoc tenet Gandinus & Barto. & dicunt idem de consuetudine obseruari: & allegant quod not. in l. seruos. C. ad leg. Iul. de ui. Et dicit, quòd aliquando in confessione perseueratur per expressam confessionem factam apud acta: & non est dubium. quòd talis confessus ex sola confessione potest damnari secundùm omnes. Quandoque in cófessione pseueratur tacitè: qa nó reuocatur cófessio: & túc aut ema

nauit sponte, & sufficit: aut metu tormentorum, & non sufficit: imò repetenda est confessio: imò assessores, ut non stetur in dubio isto, faciunt scribi, quomodo reus fuit sponte confessus, & quasi ut plurimum ista confessio falsa. Quandoque in scriptura non perseueratur tacitè, uel expressè, sed reuocatur confessio: & tunc siquidem sunt aliqua indicia facientia pro reuocatione, admittitur reuocatio: sed iste potest cogi confiteri: ergo fortius cogi potest perseuerare in confessione. Si autem nulla indicia apparent, prout contra apparet, quòd ista reuocatio sponte non procedat, nisi error allegaretur, & probaretur: aliàs non staret per allegantem: sed staret per iudicem, quominus probaretur: ut l. de ætate. §. fina. ff. de interroga. actio. facit quod no. in l. 1. ctus fustium. ff. de his qui not. infa.

Confessionem autem suam quis interpretari potest exponendo, uel perimendo in totũ de accusa. c. cum dilecti. Iaco. uerò Bru. in l. si quis in ea. allega. dicit
4 quòd non statur † confessioni adhibitæ in tormentis, nisi sponte fuerit ratificata p̃ cõfessum. Quidam iudices maleficiorum malè practicant dictam l. si quis in ea. alleg. quòd statim cum reus est confessus in tormentis, ducunt eum apud acta, & faciunt eum confiteri, & ratificare confessionem. & dicunt quòd sufficit, per d. l. si quis in ea. & malè quia quæ incontinenti fiunt, inesse uidentur: ut l. lecta. uersicu. dicebam. ff. si cert. petat. & ideo quando statim post tormenta ratificatur, uidetur adhuc instare metus tormentorũ. & similiter habes in l. ii. C. quod me causa. quia non uidetur sponte soluere, qui statim post promissionem metu factam soluit. Oportet ergo, quòd quando confessus est in tormentis, per diem uel noctem dimittatur quiescere, postea interrogetur apud acta: & si confiteatur, tunc iterum planum est: si negat, non statur primę confessioni. & hoc directè probat dicta l. si quis in ea. Item est sciendum, quòd quidam intelligunt secundam confessionem debere sponte sequi, siue fuerit facta prima in tormentis, siue non, & malè: quia loquitur quando prima fuit facta in tormentis. Vnde dicit idem Iacobus Brunel. in l. ii. C. quod metus causa. quòd si solùm fuit metus adhibitus in promissione, & non in solutione, quod non repetitur solutum: quia spontanea solutio tollit metum ut l. ii. C. quod metus causa. hoc uerum dicit ipse, nisi adhuc solueretur metu instante: ut quia promisit per metum & statim: quia pecuniam habebat penes se, soluit: & tunc non inferente aduersario: quia fortè dixit, ex quo habes pecuniam, quare non soluis. & ideo puto, dicit Iaco. quòd repetat. Et ideo dicit l. secundùm eum ibi, quòd confessio facta in tormentis nõ ualet, nisi perseuerat confessus in loco remoto à loco torturæ, ut sic non immineat locus tormentorum, aliàs asseueratio non tenet: ut colligitur ex l. ii. C. de custodia reorum. licet malè obseruent eam iudices maleficiorum. Nam confessionem factam in tormentis † faciunt ra-
5 tificari statim: unde adhuc instat metus tormentorum: & faciunt scribi postea, quòd sponte & liberè fuit confessus de crimine sine aliquo metu & malè faciunt.

Bal. autem in consilio, quod incipit, In Christi nomine Amen. Tres sunt casus dicit ipse. Primò quando quis confitetur in tortura, uel in formidine tormentorum: & hoc constat: & tunc, si non præcedunt indicia, non creditur confessioni: & si post cõfessionem probantur indicia, tunc iudex appellationis non debet confessionem sequi: quia illicita, & contra iuris formam fuit extorta: ut legitur & not. in l. maritus. ff. de quæstio. Indicia † ergo debent præcedere per legitimos
6 testes legitimè recipiendos, & examinãdos. Si enim extra iudicium aliquid dicerent sine iuramento, non facerent indicium: quia deposuerunt non iurati. C. de testibus l. solam. & l. iurisiurandi. & indicia sunt probanda per duos testes contestes, non singulares. C. familiæ erciscundę. l. fin. in glossa. Secundus casus est, quando quis confitetur sponte, & hoc constat: tunc

tunc statur suę confessioni. C. de pœnis. l. qui sententiam. nisi indicia probabilia, & uerisimilia, uel ipsa innocentiæ substantia in contrarium appareant. ff. de quæstionibus l. i. §. si quis ultro. Et isto casu, si quis reuocet confessionem, & coram iudice appellationis detegat innocentiam, debet liberari, ut not. ff. de appellatio. l. creditor. §. iussus. C. de errore aduocatorum l. fina. quorum appellationes non recipiuntur. l. ii. per Cynũ. Tertius casus est, quando ipse dixit se confessum formidine tormentorum, & iudex, & tabellio dicunt eum sponte confessum, & est dubia per negationem, & tunc siquidem coram iudice appellationis probatur delictum, debet sequi condemnatio. Si autem dato termino utrique parti non probatur delictum, tunc quia communiter tales confessiones cõsueuerunt per assessores, & potestates, per tormenta extorqueri, fortè per locum à communiter accidentibus debet præsumi formido tormentorum. Ad hoc facit quod not. Cyn. & clarius not. Iacob. Bru. in l. ii. C. quod me. causa. in litera. & ibi multum assessores reprehenduntur, qui faciunt scribi, quòd fuit sponte confessus. Item ratio na

7 turalis hoc dictat, quia nemo † uitam suã odio habet, unde non est uerisimile, quòd existens in fortia iudicis sponte confiteatur: sufficit enim terror eorum, qui minacem feruorem ponunt: ex sola ergo confessione reuocata, & ideò dato termino ad probandum hincinde, & maleficio non probato, non credo, quòd iudex possit fundare condemnationem, maximè secundùm gloss. quæ dicunt, quòd soli nudæ confessioni non creditur: ut no. C. de custo. reor. l. ii. aliàs parum prodesset etiam ignorantibus appellare: quia durum est probare torturam, quæ fit in camera iudicum, nec assumuntur testes, quorum dicta possent haberi; sicut docet experientia: & sic lex quę permittit appellare confesso, esset ludibrio.

Ex quibus dicit ibi Bald. in dicto consilio: concludo, quòd iudex primus malè, & perperam ad torturam processit non præcedentibus indiciis, & quod dictus miser captus legitimè potuit habere recursum: ex actitatis enim huc usque non uideo, dicit Bald. eum conuictũ, & maximè cùm testes sint singulares, & contrarii, & defectiui: quia non deponunt de loco delicti: non nego tamen, quin iudex recursus seu appellationis per omnem uiam possit sequi ueritatem, quę præsumitur ex conscientia eorum, quæ probarentur cum ipsa cõfessione, sed ibi non probantur: quia probatio caret substantialibus, ut hic, non debet ex sola cõscientia sui à iuris tramite deuiari: ut extra de proba. c. licet causam. circa mediũ. & l. illicitas. §. ueritas. ff. de officio presidis. & l. ii. ff. de feriis. Petrus uerò de Ancha. in suo consilio, quod incipit, Visa inquisitione formata contra Philosophum de Mantua, &c. consilium suprà dictum Baldus referendo dicit, quòd ad prædicta faciunt not. per Baldum in l. nouissimè. ff. quod falso tutore author. post Cynum, ubi dicit quòd semper præsumitur

8 in officiali metus & terror † ab eo inferri. l. si per impressionem. C. quod met. causa. & licet quis sit relaxatus: tamen semper metus instare uidetur, ne iterum capiatur & talis rectè dici potest metus continuatus: ut in capitu. i. quod met. causa.

Et idem dicendum est in iudice, cuius metus posito in carcere pro crimine semper instat ad torturam familiam, & alia instrumenta semper in promptu habet, ita ꝙ potentia nocendi, & torquendi in habi

9 tu † idem operatur quòd potentia in actu ut in capit. non solum. de appel. in vi. & l. Labeo. de statu ho. & habet hoc in se æquitatem: nam & si nimia reuerentia tormentorum contrahentis timetur: ut l. i. §. quæ onerandę. ff. quarum rer. actio nõ da. xxii. quæst. ii. c. unusquisque. multo magis nimia tormentorum formido: quam formidinem iustam reddit communis uulgi opinio, quæ habet, quòd officiales captos, & requisitos de criminibus pretermissa iuris grauitate torquere consueuerunt. Ad hoc, ut no. Bar. in l. de pupillo. in §. si quis ipsi prætori. ff. de no. oper. nun.

Item

10 Item nuda confessio non sufficeret † in ciuilibus ad obligandum, seu ad obligationem.l.cum de indebito.ff. de proba.& capit.si cautio.de fide instru. multominus in criminalibus, ubi agitur de salute hominis.

Nec est uerisimile,quòd quis ultro cōfiteatur illud, quod uitam adimat,uel statū eius, uel famā minuat: abhorret enim hoc natura,quæ seruari desiderat: mortem uerò & perniciem,ut ait Boetius ciuitat: confessionem ergo non uerisimilem, & sponte factam non debet iudex admittere, nisi alia suffragent adminicula,ut legitur & no. in cap.quia uerisimile.de præsumptio. & sic confessio contra naturam non ualet: ut in cap.fi.de confes. & c.nos in quemquam.ii.q.i. ita nec confessio contra præsumptionem, quæ est secundum naturam scilicet seipsum conseruare,mortemque,& perniciem euitare.Remedium ergo est,q̃ ille, qui dicitur confessus, secundum Pet.de Anch. ibidem, formidine tormentorū, q̃ confessionem suam reuocet per se uel per procuratorem habentem speciale mandatum ad hoc, nec iudex aliter dicto crimine non probato poterit eum condemnare rationibus supradictis.

Et ita idem dominus Petr. dicit de facto obtinuisse,licet iudices maleficiorum difficiles, & rigorosi in admittendam dictam reuocationem confessionis se exhibeant, & euolant ad condemnationem, cum per inquisitionem procedunt, & credunt uilescere in conspectu hominum, cum absoluunt, contra l. absentem.ff. de pœnis.

Dominus Barto.in l.i.§.diuus Seuerus ff. de quæstionibus. dicit non stetur confessioni factæ in tormentis, nisi perseuerat in ea: ut l. i. §.diuus Seuerus. & §. si quis ultro, ff. de quæstionibus. Si autem esset facta sponte sine tormentis, tunc ei statur: ut d. §. diuus. allegat. & l.i.C.de confess.

11 Et dicitur confessio † facta per tormēta, quando est facta adhibita tortura.uel est facta prope torturam aliquo ligato,& præcedentibus minis de ponendo ad torturam, Non autem quælibet tortura facit uideri cōfessionem factam esse formidine tormentorum: sed debet esse positus in tormentis, uel ductus ad ea. Idem si esset in carcere, in quo famis, uel frigoris multum patiebatur.

Nam tunc formidine tormentorum, tunc uidetur facta: arg.ad hoc.ff.de iniuriis. l. apud Labeonem. §.quęstionem facit ff. de ui & ui armata.l.iii §. si quis autem uisis. dum dicit,sufficit terror armorum.

Et qualiter dicatur perseuerare in confessione? hunc passum determinat text. in l.si quis in ca.de custo. reo. quia oportet quòd post confessionem factam in tormentis, reducatur loco publici iudicii, & ibi coram notario, & personis publicis confiteatur:ut ibi in textu dicitur.Et tempus, intra quod debet reduci, arbitrio iudicis debet arbitrari:ut reducat eum illo tempore, quo cessauerit dolor tormentorum: si enim statim reduceret ad locū iisdem doloribus instantibus; totum hoc uidetur factum formidine tormentorum: eadem enim formidine dicere uideretur:arg.l.quod ait.§.filius.ff.de adulteriis. de hoc dic,ut latius dictum fuit in clausula,non error.dum fuit tractatum,an testis

12 possit † corrigere dictum suum:& si notarius scripsit quòd sponte fuit confessus:uerum est,quòd confessio fuit facta per tormenta:erit ne notarius falsus? & uidetur tex. quòd non,in l.i.§. si quis ultro.ff.de quęstionibus. ibi in textu, si quis ultro, &c. & sequitur ibi in litera, cum tormentis, &c. constiterit, & sic dicitur sponte confessus ille, qui in tormentis est confessus.& secundum hoc debemus exponere constiterit,scilicet de cōfessione illius serui:& si dicis, quomodo dicitur sponte cōfessus:cum dicatur per tormēta? dicas, ideo quia perseuerauerit in confessione illius serui:ut l.i.§. diuus Seuerus, allega. & l.ii.C.de custo.reo.uel etiam si confessus est in actu torturæ, quamuis ibi notarius scripserit, quòd sponte confessus est.

Nec obstat uerbum, constiterit, positum in dicto §. si quis ultro. allegat.quia exponitur,

exponitur, constiterit, scilicet de innocentia: & sic non refert se ad confessionem, sed ad serui innocentiam, ut ibi patet. & not. benè, dicit ibi Bartol. Bal. autem in l. nouissimè. ff. de fal. tutor. author. dicit, quòd paria sunt aliquid fieri uel timore coactionis, ut d. l. nouissimè. & dicit ibi Bald. quòd ita clarè non reperitur alibi.

Et ex hoc dicit Bald. colligit Bartol. quatuor argu. Primū est, quòd paria sunt
13 † confiteri in tormētis, & formidine tormentorum. Secundum, quòd qui per timorem uiolat interdictum, non fit irregularis. Tertium, quòd testis, qui per tormenta seu per torturam dicit falsum non te-
14 netur crimine falsi: quia metus † excusat à dolo. & dicta l. nouissimè. & ff. de libera causa. l. minor. Idem uerò Bald. in l. ii. C. quod met. caus. dicit, quòd metus adhibitus in promittendo, sed non in soluendo: si soluitur incōtinenti præsumitur metus, & metu solutum. Facit quod notatur in simili in l. i. C. unde ui. & l. i. §. quæ oneran dæ. ff. quarum rerum act. non da. Si soluitur ex interuallo, aut durat eadem causa metus puta tyranni potentia, & præsumitur solutum per metum, ut l. i. §. Fulcinius. ff. ex quibus cau. in possess. ea. & in cap. i. quod met. caus. & ff. de nego. gestis l. nam & Seruius. in princip. aut non durat eadem causa metus: puta fuit promissum tyranno, & solutum, postea desiit esse tyrannus: & tunc præsumitur solutum sponte: facit l. i. C. si quacunque prædit. potes. & l. i. C. si rec. prouinc.

Et hæc faciunt ad quæstionem, dicit lex, quòd confessio facta in tormentis nihil ualet nisi perseuerauerit cōfessus in loco remoto à loco torturæ, ut sic nō immineat metus tormentorum: ut colligitur in l. ii. C. de custodia reorum. modò iudices maleficiorum faciunt quem confiteri in tormentis, postea faciunt statim ipsam ratificari ad bancham, dicit Iaco. Bru. quòd malè faciunt: quia adhuc instat metus tormentorum: sed ipsi postea faciunt scribere, quòd sponte, & liberè fuit confessus de crimine sine aliquo tormento: tamen ista scriptura non imitatur ueritatem secundum Iacob. Brunel. & sua intentio est, quòd aliquod interuallum competens debeat esse inter tormenta, & confessionem, quæ postea fit in iudicio: tamen quia iudex semper habet potestatem tormentandi: licet adhibeatur interuallum, non propterea cessat metus tormentorum: quia est in potestate iudicis repetere tormenta: tamen quia iste metus non est iniustus, ex parte inferentis: dicit Bald. credo ibi confessionem ualere: ut C. de quæstionib. l. de militibus. ff. de ædi. edi. l.
15 quæro. in fin. quia iuris † executio, non habet iniuriam: ut l. continet. ff. quod metus causa.

Ang. uerò in allega. l. quis in ca. de custodia reorum. ibi in text cum de commisso constiterit per confessionem factam, non in forma iudicii, forsitan intra palatiū cum tormentis, ut moris est: unde illa confessio non est sufficiens ad condemnatoriam, nisi perseueret in ea: ut hic, & in l. i. de custodia reorum. licet contrarium not. in l. si confessus. eod. titu. & in l. seruos. ad leg. Iuliam de ui. in i. gloss. sed hæc uera. Semper autem dicitur perseuerare timor tormentorum, nisi repausatus fuerit per unam diem, & noctem post tormenta illata: arg. l. ii. C. quod met. caus. & ff. si cert. petatur. l. lecta. uersic. dicebā. Caueant ergo iudices iniqui in continenti illatis tormentis, & confessione extorta, qui illata post tormenta ducunt reum ad tribunal, & faciunt eum reconfirmare confessionem: & quod peius est, faciunt inscribi instrumentum falsum, quòd ille sponte confessus fuit: non enim hoc dicere possunt nisi tortus repausauerit se per diem, & noctem. Ange. ubi. suprà attende ex prædictis, quòd in causa criminali
16 † ex sola confessione absque alio processu, non fit executio, neque patitur quis diffinitiuam. Hoc enim tenet Innocen. in c. quærenti. de offic. delegat. Contrariū tenet idem Innocen in cap. qualiter. lo ii. de accus. & pro ista parte est casus in cap. Romana. de appel. lib. vi. dic aut quis cōfitetur metu tormentorum, & habent locum superius dicta & allegata, scilicet, quod requiritur perseuerantia: aut confitetur sponte

ſponte, & habet locum ſecunda opi. Inno. in c. qualiter. ſcilicet, quòd ſine perſeuerantia poteſt pati diffinitiuam, & ſine alio proceſſu. & uide quod not. per glo. in c. ex literis. de diuor. ſuper uerbo, admonitus. & uide Bart. in l. i. in fi. de cuſto. reo. & per do. And. de Iſer. in conſtitutione regni pœnam eorum, de forbannitis, & foriudica.

Vltimò attende, quòd cõſtitutio regni ſi damna caladeſtina: & ibi, qui glo. & do And. de Iſer. uult, quòd nullus poſsit tormentari, niſi tria concurrant, ſcili-
17 cet, ſemiplena probatio, leuitas † uitæ perſonæ, & fama de delicto commiſſo. Quod no.

De metu matrimonij.

SVMMARIVM.

1 *Filia quę conſenſit nuptijs, timore, uel alio ſimili, ducta, matrimonium non ualet.*

2 *Captus apud hoſtes utrum poſſit contrahere matrimonium.*

3 *Votum & habitus ſuſceptio utrum differant.*

4 *Arrhæ conſiſtunt in actuali datione.*

5 *Pœna utrum nulla poſſit interuenire in matrimonijs.*

6 *Rem alienam ſi quis rapuerit punitur in quadruplum.*

7 *Statutum, loquens de duplatione pœnæ non uendicat ſibi locum, ubi pes uel manus deberet abſcindi.*

8 *Sponſalibus diruptis per unum eorum utrum poſſit alter ex ſtipulatione agere ad intereſſe.*

9 *Obligatio ſuccedit ad intereſſe in ſtipulationibus facti.*

10 *Promiſſor affectat fieri id quod in conditionem deuenit.*

11 *Executio matrimonij debet eſſe honeſta.*

12 *Priuatio præſupponit habitum.*

13 *Verba legis, quæ ſunt latiſſima non ſunt reſtringenda,*

14 *Simonia eſt, ſi quis obligatur ad monaſterium.*

15 *Paupertatis prętextu utrum parcatur delinquenti.*

16 *Datio pecuniæ uoluntaria non eſt prohibita.*

17 *Animus lucri eſt damnatus in uſura & ſimonia.*

18 *Iudex ſecularis, utrum poſſit facere circa matrimonia, ſtatuta pœnalia.*

19 *Conſenſum utrique iuri eſt, quod eſt ſtatutum.*

20 *Separatorum ratio eſt ſeparata.*

21 *Ius contrahendi matrimonium debet eſſe liberum.*

22 *Contrahere matrimonium ſine conſenſu patris utrum ſit odium capitale.*

23 *Res raptoris applicentur raptæ.*

23 *Confeſſione, realis probatur numeratio.*

DE metu matrimonii dicit Inno. in c. cum locum. de ſponſa. quòd metus, qui cadat in conſtantem uirum, de quo in l. metum. ff. quod met. cauſa. & xxxii. q. vii. c. indignatur. impedit matrimonium. Item coactio, id eſt, uis: quia capitur, uel tenetur, uel ligatur, uel huiuſmodi. Metus autem alterius, quàm eius, qui contrahit, impedit matrimonium, ut ſi filia timeat patris mortem, uel captiuitatem ſibi imminere, & propter hoc filia conſenſit nuptiis, quas pater pro ea con-
1 trahit: uel etiam ipſa hoc timore, † uel alio ſimili ducta contrahit matrimonium non ualet: argu. eius quod econuerſo dicitur de patre: quia iuſtus metus eſt in eo ſi timet ſtuprum, uel ſeruitutem filiorum. ff. quod metus cauſa. l. iſti quidem. xxxi. q. ii. ſi uerum. & c. de nepte. ſed illa capitula loquuntur, quando etiam ſponſi inuiti erant: ſed certè non uidetur, quòd ibi alia de cauſa inuiti fuerunt, niſi propter eorum, metum, qui eos habebant in poteſtate. Hoc autem conſtat, quòd ſi conſenſus contrahentium, eſt liber, quamuis patres haberent iuſtum metum: tamen matrimonium tenet. Alii dicunt, quòd nõ impeditur matrimonium: licet timeat filia mortem patris: & ſi metus, uel coactio interuenit ſuper eo, ſuper quo conſenſus requiritur: tunc metus, uel coactio impedit. Verbi gratia, ſi cogitur contrahere matrimonium: ſed ſi ſuper diuerſis

tia si cogitur contrahere matrimonium: sed si super diuersis interueniat uis, & cõsensus: uerbi gratia, incarcerauit quis aliquem: ut ab eo pecuniam extorqueret, si idem uim, & uincula patiens consentiat in matrimonium, uel etiam alium contractũ tenet: nam & agere potest per procuratorem: & per consequens procuratorem constituere. ff. de mino. l. præcipimus. ex quib. cau. maio. l. ait prætor, nisi fortè in uinculis constitutus captus esset ab hostibus. & per hoc esset seruus: nam tunc consensum non haberet: ut in præalleg. l. ait prætor. Ioan. autem de Ligna. in c. cum locum. de sponsa. dicit quòd si mulier capiatur, & incarceretur, ut matrimoniũ cõtrahat, matrimonium nullum est: ut l. qui in carcerem. ff. quod met. causa. & in c. cum locum. de sponsa.

Aduerte tamẽ, secundum eundem Io. ibidem: quòd etiam si capta fuisset mulier ut matrimonium contraheret: si tamen aliàs sponte, & uoluntariè contraheret, bene teneret matrimonium: ex quo coactio illa transiuit in purum consensum: &
2 captus existens in captiuitate † apud hostes, potest contrahere matrimonium: ut in c. dominus. de secundis nup. licet Inno. dixerit contrarium in cap. cum locum. de sponsa. alle. & glo. in c. Abbas. quod met. causa. & in c. cum locum. de sponsa. alle. tenet, quòd contractum matrimonium per metum, ipso iure non tenet. Idem tenet Hostien. in summa, quod met. causa. §. pe. & idem glo. in l. si mulier. §. si dos & idem Oldr. consi. xxxv. Ludo. uerò in rubrica, sol. marti. dicit, quòd metus arguit nullitatem in matrimonio. Glo. est in d. §. si dos. alleg. & in c. Abbas. quod met. cau. & ii. q. iiii. intercætera. & probatur in c. i. & c. requisiuit. & c. cum locũ. & c. cũ mulier. & c. ueniens. de sponsa. ꝙ tale matrimonium est ipso iure nullum. & melius in c. significauit. extra de eo, qui dux. in ma. quam polluit per adul. ubi est casus rectè. Nec obstat. l. si patre cogente ff. de ritu nup. quia respondetur: ut ibi glo. Io. uerò And. in cap. cum locum. de sponsa. dicit, quòd Inno. in d. cap. cum locum. cuius uerba hæc sunt, si timeat filia mortem, uel captiuitatem patris, uel aliud simile, no ualet matrimonium secundum Inno. Hosti. & Abba. arg. xxxi. q. ii. c. i. & ii. nam iustus est timor, sicut econtrà. ff. quod met. cau. l. isti quidem. Si uerò consensus esset liber, licet pater haberet iustum metum, tenet matrimonium.

Et dicitur coactio super eo, super quo consensus requiritur, ut si cogatur matrimonium contrahere, secus si in diuersis interueniat consensus, ut coactio, ut si detentus in uinculis, pro pecunia extorquenda, matrimonium contrahat, bene tenet: quia tunc potest agere, per procuratorem. l. Papinianus exuli. ff. de mino. secundum Inno. si captus esset ab hostibus: quia per hoc esset seruus: & sic consensum non habet. ff. ex qui. cau. maio. l. ait prætor. secundum eum. Sed tu dic contra. in illo casu: ut de secundis nup. l. dominus. ubi de hoc dicam. dicit Ioan. And. & ibi dicit in uerbo, uobis.

Not. quòd loquitur uniuersis Christianis, in captiuitate Saracenorum positis. per quod patet, quòd captiuus, uel incarceratus potest matrimonium contrahere: dixi de hoc, dicit Ioan. And. in c. cum locum. de sponsa. & habet hoc locũ in captiuo hostium: ut dicto cap. dominus. licet Inno. contrarium uoluerit in dicto c. cum locum. item in c. prelatũ. quod met. causa.

Item hoc idem est in matrimonio, ꝙ licet præcessit metus: quòd licet postea sequatur cõsensus, ratificatur matrimoniũ: de sponsa. c. ad id quod. Item in d. c. prelatum. quia ibi illa mulier, de qua c. loquitur, solenniter uelum accepit de manibus Episcoporum, & in monasterium ingrediendo uoluisse uidetur hoc uotum tacitè ratificare si cessante timore in monasterio perseueret. Sin autem sine solennitate accessisset nec uerbo uoluisset: nõ intelligeretur ratificare ille, si in eodem monasterio essent non professi, habitum non portantes.

3 Item differentia est inter † uotum, & habitus susceptionem: quia uotum tenentur seruare, nisi metus interuenerit, ꝙ in constantem

constantem uirum caderet, nec ualeb t protestatio, nisi ex tali iusto metu interuenerit, cùm non prosit, nisi iusta causa interuenerit: ut not. de elect. c. Cumana. non est autem iulta causa, nisi metus sit talis, qui cadat in cōstantem uirum. In habitus susceptione sufficit quicunque metus, uel alia præsumptio, uel protestatio, super hoc habita appareat, quòd habitum inuitum suscipiebat: unde si comminationibus patris habitum suscepit, potest illum dimittere. xx. q. iij. præses. secus si uouisset. Ratio diuersitatis, quia in uoto cū expressa sit uoluntas, ei standum est: nisi aliquid expressum appareat in contrariū. Si enim suscipiendo habitū, nihil expressè uoueat: sed præsumptiuè tantum: talis præsumptio facilè per aliam præsumptionē elidītur. Et aduerte, quia matrimonia debent esse libera à pœna, tam in contrahendo, quàm in distrahendo: ut in cap. cùm locum. alleg. Et propterea dicit Ioan. de Imo. in l. Titia. ff. de uerbo. obligatio. in princ. quòd licet matrimonia debeant esse libera à promissione pœnarum: ut d. l. Titia. alleg. & l. fin. C. de spons. & cap. Gemma. eod. titu possunt tamen arrhæ dari, & interuenire: ut d. l. fin. C. de sponsa.

Et est differentia inter arrham, & pœ-
4 nam: quia arrhæ consistunt in actuali † datione, & traditione: pœna uerò in sola promissione: & quis de facili promittit magnam pęnam, quæ consistit in solo uerbo: sed non dat magnas arrhas. & ideo nō sic de facili impeditur libertas matrimonij, per ipsas arrhas, sicut per ipsam pœnā secundùm docto. Et ex hac ratione uidetur, quòd si pœna respectu personarum est paruaita, quòd uerisimiliter libertas matrimonij non impediretur, tunc ualet: & similiter si arrhę sunt ita magnę quòd uerisimiliter libertas matrimonij impediretē, tūc nō ualeret etiam datio arrharum. Et est de facto, dicit Io. And. in c. Gemma. de sponsa. & dicit se de facto uidisse arrhas datas in magna quātitate: qa in quātitate quatuor milliū florenorum. Et secundum hoc leges, quæ fecerunt differentiam inter arrham & pœnam, considerauerunt frequentiam. Et hanc opin sequuntur Iacob. de Are. Petr. & Cyn. in. d. l. fina. C. de spon a.

Et Ioan. Andr. in d. cap. Gemma. Barto. in d. l. Titia. tenet cōtrarium dicens, quòd
5 in matrimonijs † nulla pœna potest interuenire siue magna siue parua, per d. l. fina. quę simpliciter loquitur, & præcisè dicendo, quòd quicdquid fit extra diffinitionem illius legis, non ualet, per l. neque. cum sua glo. C. de nuptiis. quæ uidetur exemplificare de quantitate x. quę sui natura est modica. & hoc placet ipsi Ioan. de Imo. quia nō est nostrum recede à uerbis d. l. fin. C. de sponsa. & quod dicitur in arrhis, idem est in pignoribus: ut dicit Innocen. in c. Gemma. de sponsa. & hęc est opi. communis. Ioan. tamen And. in c. Gemma. dicit posse distingui quantitatem & ualorem pignorum, ut supra dictū est de arrha, ut si fortè sit pignus magni ualoris inspecta qualitate personæ: & hoc casu non teneat, sicut nec arrha nec pœna. Bartol. uerò dixit glos. in l. Titia. ff. de uerbo obliga. & Innocen. in c. Gemma. alleg. uerum dicere, quando pignora dantur realiter, & consistunt in quantitate, quasi uelit dicere, quòd secus sit, si sola conuentione pignus contrahatur. & hoc etiam tenuit Ioan. And. in d. c. Gemma. & uidetur fuisse opinio Iacob. de Aret. ut patet ex notatis per Ioann. And. in dicto capit. Gemma. & pro hoc facit quia eadem est ratio, quæ in pęna, ex quo non interuenit traditio, nam & de facili talia pignora fierent, sicut & promissio pœne.

Item Bart. innuit secus esse, si pignus consistat in specie, licet actualiter tradatur, quasi dicere uelit, quòd arrha non poss t consistere in specie, etiam si actualiter tradatur: & sic in libro, uel fundo, uel alia simili specie: & hoc ex eo, quia non recipit multiplicationem, ut l. Lucius. § impuberem. ff. de legatis. ii. Et ideo. cùm l. fina. de sponsa. dicat deberi reddi arrhas duplicatas, non uidetur, quòd habeat locum in specie, sed secundùm Io. de Imo. in d. l. Titia. alleg. in princi. non uidetur uerū, per l. ii. in prin. ff. vi. bo. rap. ubi

6 ubi dicitur, quòd ſi quis† rapuerit rem alienam, punitur in quadruplum · & tamē nemo dixit, quòd ſi rapuerit ſpeciem, & non quantitatem, quòd dicta pœna non habeat locum. Et ideo in propoſito cum hic agatur ad puniēdum illum, per quem remanet quominus matrimonium cōtrahatur: uidetur, quòd ſi ſit data ſpecies, & per illum recipientem remaneat, debeat illam reddere, & illius æſtimationem, ne aliàs tranſeat impunitus, contra l. ita uulneratus. ff. ad legem Aquiliam

Nec obſtat dictus §. impuberem. de legatis ii. quia poteſt dupliciter reſpondere. Primò, quia illud ibi ideo, ne duę cauſę lucratiuę concurrant circa idem: ut l. Meuius. §. duobus. de legatis ii. quę ratio hic ceſſat. Vel ſecundò ideo illud, quia ex quo teſtator aliqua diſpoſuerat in quātitate, & aliqua in ſpecie, dicendo, quòd ea, quæ reliquit uult in duplum pręſtari: uidetur uelle, quòd illa, quæ recipiunt multiplicationem, pręſtentur, cum hæc ſonent uerba: & ſic non refert ſe ad ſpecies, quæ non recipiunt multiplicationē. Sed de mente l. eſſe uidetur, quòd ſoluatur ęſtimatio pro duplo, eo caſu, quò data eſſet ſpecies, pro arrha, ne aliàs tranſeat impunitus ille, per quem remanet: ſicut in ſimili, ui bo. rap. l. ii. alleg. Si uerò dicatur, ſeu dictum ſit, do tibi iſta centum pro pœna, ſi contingat matrimonium non cōtrahi, nec pręcedit alia promiſſio pœnæ, an ualeat. Nam ſi dictum eſſet, do tibi centum pro arrhis, clarum eſt, quòd ualeret, per l. fi. C. de ſponſa. ſed an hoc caſū ualeat? uidetur, quòd non: quia ex quo pœna cōuentionalis improbatur, imputādum uidetur parti, quæ uiam incongruā elegit: argu. l. fin. §. quia quidem. C. de iure deliberan.

In contrarium uidetur, quia non uidetur curandum de nominibus: argu. l. i. & ii. C. commu. de leg. & l. ii. ad finem C. de cōſtitu. pecun. & ſecundùm Ioan. de Imo. ſub dubio fortè hæc pars eſt uera. Nec obſtat d. l. fi. quia illa loquitur, quando pœna conſiſtit in promiſſione, non autem quando in datione. Vnde dicit ibi litera, cautio ſtipulationis pœnæ. Et ideo cum eadem ſit ratio, hoc caſu uidetur: quòd omnino debeat ualere, ſicut ſi datio facta eſſet pro arrha: nec uerba illius l. fi. reſiſtere uideantur: uidetur quòd ualere debeat: argu. l. à Titio. cum ſi. ff. de uerbo. obliga. iuncta d. l. ii. ad fi. C. de conſti. pe. & per hoc patet ſoluta quæſtio, uidelicet quid iuris, ſi detur pignus pro pœna, ſi nō ſequatur matrimoniū, eo caſu quo alia nō præcedit promiſsio pœnę? Dominus Barto. de Sali. in alleg. l. fi. de ſponſa. dicit, dubitari poteſt: quid ſi ſpecies eſt data loco arrhæ, an pœna iſta locum habere poſſit? reperio quòd Cy. dixit, quòd ſic ut per not. ſ. titu. j. Sed Barto. tenet contrarium in l. Titia. in princip. de uerbo obliga. ex eo quia dicit, quòd ſpecies non poſſunt duplari. ff. de lega. i. l. planè. §. i. & de legat. i. l. Lucius. §. impuberem. ſed iſte tex. loquitur de re, quę duplatur, igitur non in ſpeciebus, ſed in rebus conſiſtentibus in pondere, numero, uel menſura, quia illę duplantur, & quadruplantur.

Et attende, ſecundùm eundem, iſta quæſtio unū pręſupponit, & aliud quęrit, ſupponit ſpeciē dari poſſe pro arrhis, in cuius cōtrarium poteſt hęc l. in duci, quia ſpecies duplationem non recipiunt, ſecundū Bar. ī oppo. facit infrà ti. i. ubi dicit, quod pignora data fuerunt, ſed poteſt reſponderi, quòd ibi pignora accipiuntur pro arrhis, tamen ex mente contrahentium puto ſpeciem pro arrhis dari poſſe, nec dationem uitiari, quia l. iſta in fi. non uitiat, niſi cautionem ſtipulationis pœnalis. Hoc ſuppoſito, dico cum Cyn. pœnam dupli locum non habere, niſi ut duę ſpecies tradantur, ſed ſpecies recepta, & eius æſtimatio, quæ loco ſpeciei ſuccedit, ut d. l. ſi cum exceptione. §. quadruplabitur. & d. l. ex hoc edicto. quæ in ſpeciebus loquuntur. & etiam in d. l. is qui pręd:a. & in glo. ſua. & in l. ſenatus. de cōtrahen. emptio. & patet in pœna furti, & raptus, ubi ſpecies ſit ſubtracta, quia duplatur, uel quadruplatur æſtimatio. C. de fur. l. de his. & pro tali ratione, ſi pars, quæ ſpeciē dediſſet pro arrha, fuiſſet ſtipulata duplum reddere, puto nemi-

nem

nem dubitari stipulationem ualere:ut hac l.§.quadruplabitur. & tamen unum simplum consistet in rei æstimatione : & si hoc facit prouisio hominis, idem dicendum est in prouisione legis. communia de leg.l.i.uersi.cum enim.

Fateor unum quoddam aliud, quod tenet Barto.in l.sanctio legum.de pœnis.
7 in ulti. quęstio. quòd statutum † loquens de duplatione pœnę non uendicat sibi locum, ubi pes uel manus deberet abscindi, uel oculus euelli: quia talia æstimationem non recipiunt, & sic non duplantur, respectu sui, nec respectu ęstimationis, ut impossibilis: & licet pœnalis stipulatio non ualeat in matrimoniis: ut supra est dictum: an saltim ualeat, ut possit agi, ad interesse? glo. in l. Titia. alleg. & in l.ii.C. de sponsa. tenet, quòd sic. sed contrarium tenetur & net. in l. si stipuler. ff. de uerbo. obliga. & illam tenet Barto. per text. d.l. Titia. quæ dicit, quòd non ualet promissio tanquam contra bonos mores: licet aliqui distinguant: an uelit agere ad interesse, quod consistit in damno? an uerò ad interesse, quod consistit in lucro? ut primo casu possim, secundo non. Et hoc tenet Dyn. sed communiter hoc non tenetur, secundum Petr. Iacob. de Are. & Barto. & idem Ioan. And. in d.c. Gemma. & hoc per tex. d.l. Titia. alleg. qui simpliciter uult stipulationē pęnalem inualidā & contra bonos mores: & quia aliter agi posset ad pœnam, si pœna esset apposita, saltem quatenus interesset: quod tamen l. fina. C. de spons. indistinctè uetat: & pro prędictis etiam facit: quia imputet sibi ille, qui scit, uel scire debuit stipulationem inualidā, si pretextu stipulationis aliquas fecit expensas. Ex quibus postea sequitur damnum, non secuto matrimonio. Barto. tamen dicit in d.l. Titia. allega. quòd si ille, qui matrimonium non contraxit, dolum commisisset, ad finem, ut damnificaret illum, qui fecisset expensas, quòd tunc teneretur actione de dolo ad interesse.

Dicit Sali. in l.i.C. de sponsa. quæritur, an diruptis sponsalibus per unum eorum
8 † possit alter, ex stipulatione agere, ad interesse? & hanc quæstionem format gloss. in l.ii. de sponsa. & non soluit: & uidetur
9 quòd sic: quia in stipulationibus † facti succedit obligatio, ad interesse: ut l. stipulationes non diuiduntur. §. Celsus. de uer. obli. contrarium tenuit Iacob. de Are. & Petr. quia si hoc uerum esset, sequeretur, quòd ad pœnam agi posset, quatenus interest: quod tamen est falsum: ut l. fi. C. de spons. ubi simpliciter negatur ex stipulatione pœnali agi posse: & arg. l. Titia. in princ. ff. de uerb. obliga. Dy. uerò dicit, quòd agitur ad interesse ratione lucri, quod facturus esset: quia mulier est diues. & tūc non possit: quia esset species pœnę. argu. ff. de fur. l. is cui. & de damno infec. l. Proculus. & ideo dicit glo. in hoc malè dixisse in d.l. Titia. aut uult petere interesse ratione damni incursi: ut quia magna fecit præparamenta: & tunc potest agi in eo, quod abest: quia non est pœna respectu agentis: sed rei persecutio: sed Cyn. hoc non placet: quia sibi imputet, qui talia pręparamēta fecit sciens, uel scire debens, quòd stipulatio non est obligatoria. & sic non obstat dictus. §. Celsus. Ego fateor, dicit Sali. dictum Cy. & Petr. si uelit agere ex stipulatione: sed ubi alia actione uelit agere: puta de dolo ad interesse: argu. l. cum proponas. suprà de dolo. uel saltim actione in factum ex æquitate: quia non debet remanere in damno, ex mulieris facto, non superueniente noua causa, quantuncunque sit locus pœnitentię. Distinguo, aut præparamenta sunt uoluntaria: & tunc sto cum Cy. aut necessaria ad huius rei perfectionem, ut uestimenta, quæ mulieri fecit, quam uestire tenebatur, annulos, & centuram emit, & similia, prout moris est, & tunc in istis sto cum Dyn. quia non est imputandum mihi, qui necesse habeo hoc facere, ut consumarē conuenta. Ad hoc facit æquitas, quam cōsiderauit in istis præparamentis Legislator in l. si pecuniam. in principio. ff. de con dictio. ob causam. & in l. si uerò non numerandi. §. i. in fi. man.

Vlterius aduerte, quòd quædam gloss. posita in d.l. Titia. super uerbo, cōtrahenda. uidetur uelle, quòd si Titius promittit se facturum sub pœna, quòd Titia consentiat

in matri-

in matrimonio, quòd ualebit.& pro hoc facit.l.mulieri.& Titio.ff.de condi.& demon. coniunctis legibus alleg.in d.glo.su per uerbo, contrahenda. Sed doct. dicunt hoc uerum, ubi ille promittens sit conductus, uel multum amicus sponsæ, quòd uerisimiliter puella contraheret metu pœnæ, ne incidat ille in pœnam: tūc non ualet promissio eadem ratione, qua in patre, & matre: arg.l.hæres meus.§.fi. cum ibi no.ff.de cond.&demon. Si autem esset penitus extraneus: & tunc procedit glos. Et ita possent concordari opinio. & ita etiam per Ioan.An.l.in d.c.Gemma. super glo. circa fi. unde dicit ibi Hostien. quòd si omnino extranei inter se bona fide faciunt sponsionem, seu promissionē, quòd tenet promissio. Exemplum ponit, si duobus loquentibus de sponsalibus, extraneorum unus promittit alteri decem si fiat, & alter tantundem, si non fiat? quòd tenet promissio, sicut sub qualibet conditione concepta. Secus, dicit Hostien. si spōsalia promittāt nomine mulieris ad dita pœna: si uerò fiāt, quamuis nomine suo. quia tunc non tenet pœna adiecta accessoriè principali, quòd esse debet liberum. & attende quia in terminis gloss. supradictæ promissio potest fieri nomine pœnæ: ut quia stipulator abhorret & nollet fieri, quod in conuentione deuenit: quando fit præmissio non nomine pœnæ: sed ad finem incitandi sub spe premii. quia quod in conditione deducitur: & quia
10 promissor affectat fieri, † quod in conditione deuenit.

Hoc præmisso, dic in primo casu glo. quando promittis decem, si illa nupserit, si nomine pœnæ tenet promissio: si es extraneus omnino, nec es coniunctus, nec amicus multum mulieris ipsius: ita, quòd uerisimiliter non curauit de pœna, quam incurres: alias est secus, ut est prædictum. Si uerò promissio esset facta ad incitandum matrimonium spe premii: tunc uidetur, quòd teneat. Nam sicut potest incitari mulier spe præmii ad contrahendum matrimonium, ita uidetur quòd tertius possit incitari spe præmii: ut si suadeat mulieri matrimonium fieri. & sic isto casu non esset uis, an ipse stipulator esset omnino extraneus, uel non. [illegible]

In secūdo [illegible] quando promittis decē, si talis n[illegible] cōclude, quòd si promissio fit nomine penæ, nō tenet promissio, saluo nisi promissor sit omnino extraneus, & nullo modo cōiunctus, uel amicus mulieris. Si uerò fiat ad incitādū, ut sequatur, qđ in cōditione deuenit: tunc hoc casu secundùm iura Digestorū, secundùm quæ reprobatur cōditio inducens uiduitatē nō teneret promissio si stipulator erat multum amicus, uel coniunctus: ita quòd uerisimiliter potuisset inducere mulierē ad nubendum: aliàs teneret stipulatio. hodie uerò fortè teneret indistinctè etiam si esset aliàs coniunctus ipse stipulator, per auth. cui relictum. C. de indic. uidui. tollen. ubi hodie non eiicitur conditio inducens uiduitatem. Et ita in effectu uidetur Sali. tenere in allega. l. fin. C. de nup. ubi dicit, aut unus coniugum promittit alteri coniugi, uel etiam extraneo, & tunc non tenet promissio: argu. d.l.fi.in fi. C.de nup. aut promittit extraneus extraneo: & tunc, aut debentes matrimonium contrahere, sunt subiecti promittentibus pœnam & tunc non ualet promissio: arg. l.i.& ii.ff.in ius uoca. ut eant. quia non est uerisimile filiam patrem illaqueatum dimittere: aut non sunt illis subiecti: & tūc si est tanta coniunctio, siue amicitia inter eos, quòd non est uerisimile, quòd illi resilire ut à contractu nuptiarum: & idem arg.l.hæres meus.de condi. & demon. Si uerò hæc amicitia, uel cōiūctio cessat, & tūc cessat pmissio: arg.ff.de cōd.& demō. l. cū ita.& de indi.ui.l.i.& ita intelligitꝰ qđ no.gl.in l.Titia.in prin.ff.de uer.obli.secūdùm doct.& Cy.& in alle.l.fi.de spō. Bal. quęrit, an in matrimonio possit apponi pęna, si concubinam tenebis, tantum dabis nomine pœnæ? respondit ꝙ sic: quia licet matrimoniū debeat esse liberum, tamen
11 executio † matrimonii debet esse honesta. & non debet aliquid fieri, nec per uirū, nec per uxorē, seu mulierē lædens pudorem matrimonii. Tex. est no. in l. ex ea parte. §.i.ff.de uerb.obli.

In tertia uerò quæstione glo. quando [illegible] illa, repudiauerit il- [illegible] promißio ſub no[illegible] l. Titia. alle. [illegible] ndùm iſta tẽpora Digeſtorũ permittebatur repudium inter cõiuges.l.i.& per totũ ti.ff.de repu. hodie uerò,& ſecundùm iura Codicis permititur ſolũ in caſibus,de quibus in.l.con ſenſu.C.de rep.ſecũdùm autẽ legẽ Euangelicam, & ius canonicum, quod in hoc prævalet iuri ciuili,cũ ſumus in ſpirituali bus: iuxta no.per gl.in §.fi.inſti. de gradibus.& extra de reg. iur.c. ii. lib.vi. nullo modo eſt permiſſũ repudiũ:niſi cauſa fornicationis, quo caſu permiſſa eſt ad thorũ ſeparationẽ, dummodo fiat authoritate eccleſiæ:ut in c.ii.de coniugio lepro.& in c.porrò.de diuor.& in c.tuæ.de procur. nõ autem quo ad uinculũ,& ideo nõ poſſet unus altero uiuente cõtrahere cũ alia perſona, ut patet in dictis iuribus, uel niſi fortaſſe matrimoniũ fuiſſet nullũ,propter impedimẽtũ canonicũ, quo caſu proprie non eſt diuortium,uel repudiũ,cùm
12 priuatio † præſupponat habitũ, ut l.de cẽ.ff.de uer.ob.unde dicitur potius declarari nullũ,de quo in l.diuortio.ff.de nego. geſt. Si uerò fiat dicta promißio ad incitandum diuortium,tunc etiam non ualeret tanquam ſub turpi conditione, & conſequenter impoſſibili de iure,ut l. reprehendenda. C. de inſti.& ſubſti. iuncta gl. in l. impoßibilis.ff. de uerb.oblig.

Poſſet tamen,& tertius caſus conſiderari,ſcilicet,quando non eſt facta promiſſio nomine pœnæ,nec ad incitandum repudium,ſed quaſi ſub quauis conditione alia,ſi aliquo caſu contingat ipſum repudium,&tunc fortè hoc caſu poſſet ualere promißio,& tunc poſsit ſaluari gl.d.l.Titia.alle.

An autem in dubio præſumi debeat promißionem factam nomine pœnæ, uel ad incitandum,ut fiat id,quod in conditione deducitur,uel ut ſimpliciter diſpoſitio conditionalis,Dic hoc perpendẽdum ex circũſtãtijs,& ex præcedentibus,& ſequẽtibus,& ex qualitate perſonarũ,ar.l.ſi ſeruus pluriũ.§.fi.de leg.i.d.l.hæres meus.§. fi.de condi.& demõ.Satis tamẽ fortè poſſet dici,quòd ſi præcedat conuentio, ut quia ꝓmittit quis ſe curaturũ,&facturũ id, quod in conditione deuenit,&ſi nõ fiat,promittit decẽ,tunc uidetur facta promißio nomine pœnę,ſi aũt nulla præceſſit cõuẽtio, tunc ſi fit promißio conditionalis inter extraneos omnino uideatur facta tanquã ſub ſimplici conditione. Vbi autem nõ eſſent omnino extranei,ſed coniuncti, uel multum amici contrahere debentiũ ſponſalia uel matrimonium,tunc eſſet cõſiderandũ,an ueriſimiliter pars mulieris haberet affectum ad ſponſalia,uel matrimonium,an uerò econtra,nam ex hoc ueriſimiliter perpendi poterit, qua de cauſa fuerit facta promißio.Et attende bene,quòd gl.d.l.Titia.alle.fortè uoluit, quod ſupra dictũ eſt,ſcilicet quòd in dubio,quãdo nulla conuentio præcedit,& fit promißio,inter omnino extraneos,quòd intelligatur fieri promißio, ſicut ſub alia ſimplici conditione.

Item Barto.in alleg.l.Titia. dicit quòd arrhæ,quæ promittuntur circa matrimonia, non poſſunt excedere quantitatem dotis,& ubi non eſſet aliqua dos, non poſſunt excedere quantitatem deſcriptam in l.iubemus.C.de repu.Adde,quòd hoc nõ placet Ang.nec Io.de Imo.per l.fi. C. de ſponſa.quæ ſimpliciter concedit poteſtatem dandi arrhas quaſcunque,& uult eas reddi duplicatas,unde indiſtinctè ſunt in
13 telligenda.Nam uerba † legis, quæ ſunt latiſsima,non ſunt reſtringenda. l. quicquid aſtringendæ.de uer.obli.& l.in fraudem.de teſta.milit.&pro hoc facit,quia in ſponſalibus nulla pœna imponitur arrhis non datis,quod nõ eſt in matrimonio diſſoluto nulla dote data.d.l. iubemus. ideo nimirum ſi tolerretur,quòd aliquãdo maior pœna poſsit eſſe ipſis arrhis datis. Item dicit Bartol. quòd ſufficit confeſſio arrharum contra confitentem, per l.Publia. ff. depoſi. nam hoc non placet Angel. & bene ſecundùm Imol. nam cùm dicta confeßio emanat inter prohibitos, & niſi interueniat actus naturalis numerationis, non ſufficit confeßio.Alleg.no.per glo. in l. aſsiduis. C.

qui po.in pig.ha.& alle.gl.in l.qui testamentum.ff. de probatio.glo. tamen ibi facit contra eum: sed dic quòd reprobatur per ipsummet Barto.in l.si is qui.ff.de uulga.& pupil.& ideo cùm in dicta l.fina. C.de sponsa.requiratur actualis numeratio,& inualidetur, quod fit extra diffinitionem illius l.non debet sufficere dicta confessio.Pro hoc faciunt no.in l.i.C.de suffra.& l.per diuersas.cum ibi not. per glo.& docto.C.manda.&pro hocfacit et quia de facili faceret confessionem, cum consistat in solo uerbo,sicut,& promissionem arrharum,& pœnæ, quę non ualent secundùm eũ:ergo cùm sit eadem ratio, idem ius debet dici:argumen. l.illud.ff. ad legem Aquiliam.

Nec obstat dicta l. Publ a. quia loquitur in actu, in quo non requiritur actualis traditio:seu non emanat inter prohibitas personas: uel ubi non adesset prȩsumptio fraudis:in casu nostro secus. An autem in matrimonio spirituali sit licitum dari aliquid?& I an.de Imol.in l. Titio centum.§. Titio centum.ff.de con dit. & demonstr. dicit quòd inquantum Bartol.in d.§. Titio centum dixit, quòd dictus.§. Titio centum. qui uult, quòd matrimonia debent esse libera à pœna amissionis damni: nõ à prœna amissionis lucri, procedit & habet locum in matrimonio carnali, in quo non repugnat interuentus pecuniæ propter simoniam:ut in ca.non satis.de simo.Nam adde primò, quòd in l.ii.C.de insti.&substit.sub cõdi. fac.simpliciter transiuit cũ opin.quam reprobat in d.§.Titio centum.in qua l. i. alleg.Bartol.sic dicit: Quæro, quid in matrimonio spirituali, & si instituo monasterium mihi hæredem, si recipiat talem in monachum an ualeat? & breuiter ueritas est, quòd non ualet conditio,imò reiicitur,tanquam turpis, & institutio remanet pura:quia in ueritate monasteriũ obligari ad recipiendum aliquem sub spe
14 † lucri, est simonia: ut extra de simo. cap.non satis.

Nec ob. d.l.ii.quia loquitur in matrimonio carnali,in quo admittitur, ut spe lucri aliquis inuitetur: ut l. Titio.§. i. ff. de condi.& demonst.Et cùm hæc quæstio.occurrisset de facto semel:ita fuit hic consultum per do. Recuperium de sancto Miniato:& ita sensimus nos omnes. facit ff.de hæred.insti.l.ille autem. & quod ibi not:sed quod dicit Bar.in d.§. Titio cētũ. allegat.secundùm Imol.est uerius,p d. c. nõ satis.& per id,quod habetur in d.l.ille aũt.allegat.Item adde secundò,ꝙ inquantũ dicit,ꝙ si reliquit pro alimentis monialium certũ quid,si recipiãt talẽ in monialẽ,ꝙ tunc tenet:nã hoc uidetur uerũ,quãdo monasteriũ esset egenũ, & non posset per se prębere alimenta:per id quod no. gl.in d.c.non satis.aliàs de facili fieri posset fraus. Facit,quod no.in simili, in l. illud.C.de sacrosanct.ecc.per gl.& doct.& tamen de consilio esset ꝙ testator in testamento rogaret moniales, ꝙ acceptarent talem in monialem,& quòd ipse relinqueret aliquid ipsis monialibus simpliciter,per id,quod no.in d.c non satis.per doc.quia tunc per hoc uidetur cessare uitium simoniæ:tamen periculum tunc potest esse,si moniales non reciperent illam in monialem:sed non est uerisimile.Dicit tamen Ioan.de Imo.in l.Titia. ff. de uerbor.oblig quòd de consilio esset, ut omnino euitetur uitium simoniæ,quòd quando aliqua monasterium ingrediatur, quòd nullum penitus fiat pactum, seu conuentio: sed purè, & liberè recipiatur: demũ aliquid detur pro alimentis, seu intuitu eleemosinę.Hostien.uerò in summa de simon. in §. qua pęna feriantur. uersicul. quid si quis confert.dicit, quòd si quis cõfert bona sua ecclesiæ simpliciter sine pacto,tamẽ intentione hac,ut per bona temporalia quæ offert,spiritualia ualeat adipisci, ipsa bona,aliàs nõ daturus, nec ipsum essent aliàs clerici recepturi.Ad hoc dicit decretalis,quòd tam ille, quàm isti apud districtum iudicem,qui est scrutator cordium, culpabiles iudicantur,in c.tua nos. in §.licet autem.de simo.& simoniaci sũt, quia sola uoluntate committitur simonia, quo ad Deum:ut in c.tua nos. in fin.de simo.

15 Sed quid si monasterium non abundat, & est tenue depressum nimia paupertate?

numquid possit dari pecunia, & recipi sine uitio simoniae? potest concedi, quòd haec uera dicere possint tantum hi, qui sunt de conuentu uolenti intrare, Nos libenter, & grati recipimus te ad consortium nostrum spirituale, sed cùm bona nostra nobis nō sufficiunt, & tibi apperta tecum unde uidere possis, uel sic, prouideas tibi, unde uiuas: tunc enim si ingrediens aliqua bona conferat temporalia, non committitur simonia. Nec obstat cap. quoniam de simonia. uel dicit, pretextu paupertatis uolentes hoc uitium palliare. Nam illa intelligenda sunt, quando non sic cautè proceditur: imò recipientes pactum faciunt, & certum forum. & cum sic commiserint prauitatem, nituntur paupertatis praetextu excusare: sed hoc

15 pretextu non † parcitur delinquenti. ff. de ritu. nup. l. palam. §. nō est ignoscendū de diuor. cap. ex literis. nam esset sanctius fame mori. xxxii. quaest. iiii. sicut sanctius. & omnia mala de mundo pati. xxxi. quest. v. ita ne. Nec obstat, quòd à furto excusat famis necessitas: de consecrat. distinct. v. discipulos. quia tali tēpore omnia sunt communia. ff. ad leg. Rhodiam de iac. l. i. §. cùm in eadem naui. sed si non sit tanta necessitas, non excusat in totum: de furtis. cap. si quis propter necessitatem.

Quid de monasteriis, ubi nullū pactū interponitur, est tamen taxatum: quātum puella ingrediens dare debet, & quidem talis taxatio reprobatur. cap. sicut pro certo. & c. intantum. in fi. de simon. idemq; si pactum interponitur de tali cōsuetudine obseruanda simoniacum est: ut in c. ueniens. & in c. intantum. in §. cùm uerò expressius. de simon. Idem est, si gratis recipiatur, & postea compellatur receptus ad talem consuetudinem obseruandam: ut in c. audiuimus. & in c. Iacobus. de sim. Si autem omni conuentione, omni compulsione cessante, gratis detur id, quod est consuetum, non est simonia, quo ad militantem ecclesiam. quamuis hoc sit simoniacum quo ad Deum: arg cap. consuluit. de usuris. xiiii q. iii. plerique. & est expressum in c. fin. de simon. Anton. de But. in capitu. quoniam. de simo. dicit, quòd religiosi cum pecunia recepti. unà cum recipientibus de monasterio expelluntur.

Sed quaeritibi glo. an possit aliqua mulier in monialem recipi cum pecunia praetextu paupertatis? & dicit ibi gloss. quòd sic, si sunt omnino pauperes, nec in fraudem faciunt, nec ex pacto: & poterunt in receptione petere, ut apportent, unde uiuant: & forma talis receptionis erit, ut dicant, non habemus, unde possimus te sustentare: ideo si uis intrare, apporta tecum, unde uiuere possis, secundùm Ioan. dicit tamen gloss. quod tutius est quòd nullus sic recipiatur. Idem no. in cap. non satis. de simonia. alle. in 1. glo. de quibus i. q. iii. in summa Hostien. tenet glos. Innoc. dicit indistinctè etiam praetextu paupertatis non ualet receptio: quia non excusat paupertas à simonia, per decretalem, quoniam. de simonia. Item quia pactum, quòd non petatur, quod de iure communi competit, inducit simoniam, in ca. per tuas. & c. pe. de simo. & de iure communi, quòd canonicus, uel monachus uiuat de communi: de constitu. c. cùm omnes. de praeben. c. relatum. dic, si recipitur allegata paupertate in fraudem, est simonia: si allegata paupertate non in fraudem, sed pacto praecedēte, est simonia, si pacto nō praecedēte, sed praemissa protestatione tempore receptionis, si receptione, conditionat ad dationem bonorum, est simonia: ut in c. tuanos. de simo. si receptio est simplex, scilicet, de pecunia soluēda, ut uiuat, protestās, receptio non est simoniaca. Idē & multofortius, si nihil dicitur in repetitione, & pecunia offeratur gratis: nā datio pe

16 cuniae uoluntaria † nō est prohibita. ut d. c. nō satis. Itē nec exactio est prohibita, quādo monasteriū est ita tenue, quòd non sufficit pro superueniente: quia potest dici, apporta tecū, unde uiuere possis: quia in

17 usura † & simonia animus lucri est dānatus. xliiii. q. iii. si quis obrepserit. quod not. & ex gl. d. c. quoniā. colligi potest practica instrumēti cōficiēdi super re quę daē monasterio: quia dicat. quòd uoluntate, uel quòd exacta necessitate monasterii: sic enim

enim colligitur practica libellandi. Contra gl. d. c non satis. tenet Innoc. in c. tua nos. de simo. quanquam. Host. teneat gl. d. cap non satis. de hoc not. in d. ca. tua nos. & in capit. quoniam. super prima gloss. Ioan. And. dicit, quòd quando ipsi recipiẽtes uolunt deducere in formam contractus, & sic illius uigore uolunt pecuniam exigere, & non possunt ut d. c non satis. & ita intelligitur dictum Innocen. quandoque hoc non deducunt in contractu, sed per uiam cuiusdam protestationis simplicis hoc dicunt: & tunc licita est receptio pecuniæ. Ita intelligatur dictum gloss. d. capit. non satis. quæ sic potest saluari.

18 Sed an iudex sæcularis. † circa matrimonia possit facere statuta pœnalia? Ioan. Andr. in c. statutum. de hære. dicit sic. Hæc decretalis facit ad quæstionem de statuto ciuitatis, quod imponit pęnam contrahẽti matrimonium cum filia familias sine consensu patris: propter quod Titius, qui contrasecit conuenitur ad pœnam corã iudice sæculari, an iudex ecclesiasticus inhibere possit illi, ne procedat: & determinatũ fuit, quòd nõ. Allega quod de iurisditione distinctiuè not. de iud. c. nouit. qui filij sint legi. c. causam. lo ij. Item quod est statutũ,

19 est † utrique iuriconsonum. xxxij. q. ij. honoratur. xxxij. quęst. iij. ca. uno ff. de ritu nup. l. ii. & iij. nec est substãtia super substãtia matrimonij: sed super forma cõtrahendi. Itẽ licet lex positiua legẽ diuinã tollere nõ possit, illã tamẽ distinguit, & modificat. Inducebatur qđ scripsit post Innoc. de consuetu. cap. fin. super uerbo, denegare. Item exactio illius pęnę est à matrimonio separata, & separatorum debet esse

20 † ratio separata, de rescript. cap. edoceri. de his quę fiunt à pręla. c. ũm Apostolica. ff. de adul. l. similes. §. defuncto. C. de procu. l. maritus. de inhibitione igitur nõ est curandum. de re. iur. cã. ea, quæ. ultra hoc uidemus hoc statutum uigere quasi in singulis ciuitatibus Italiæ: æquitatem habet hæc solutio, & uigentem: & intantum, quòd pater prò liberis habet consilium capere. ff. de adul. l. nec in ea. maximè quia mulieres semper nituntur contra propria commoda, & agunt, quæ pariunt tristem exitum. C. de bonis quæ lib. l. fina. §. filiis. Et econtrà posset filiafamilias uirgo uel uidua esse quadragenaria, aut ultra: nonne absurdum quòd sine patris consensu uirum habere non possit metu pœnæ: quo cessante plures idoneos inueniret: negari non potest, quin iste metus impediat matrimonium contrahi directè, ut hic. Itẽ, ut scripsit, de secun. nup. cap. fi. super gloss In multis casibus correctę sunt leges ob certas causas matrimonia prohibentes: & præcipuè, quæ requirunt patris consensum. xxvij. q ii. c. j. iij. quest. ij. c. uno. fortius ergo. prohibita sunt statuta id agẽtia. Item ne impediatur libertas matrimonij, prohibetur in eo apponi pœna: de sponsa. c. Gemma. cum concordan. Cum ergo matrimoniũ eius causa & dependentia ab illis sunt ecclesiastici fori. de. ordi. cogni. c. tuam. qui filij sint legi. c. lator. de dona. inter ui. & uxo. cap. iii. meritò iudex ecclesiasticus de hac pœna, ne exigatur, habet se intromittere, sicut facit de pœna conuentionali impediente libertatem matrimonii. ut in prædicto capit. Gemma.

Ludouic. in rubr. ff. sol. matrimo. quęrit nunquid ualeat statutum sub pœna prohibens matrimonium contrahi sine certa solennitate? & nunquid ualeat statutum contrahi matrimonium prohibibens cum certo genere personarũ? & ista quæstio reperitur tacta der Ioan. Andr. in c. statutũ. de hęret. lib. vi. in nouella. Bartol. uerò faciẽs mentionem de Ioan. Andr. in l adiicimus. de Murilegu libr. xi. & ponit Bald. in l. nemini. C. de nup. & l. i. §. ius naturle. ff. de iusti. & iur. & l. omnem. C. ad Terrullia. Tu dic dum quærit, an ualeat statutum prohibens cõtrahi matrimonium cũ certo genere personarum, cum aliàs de iure permittitur: quòd communis opinio est: ꝙ statutum non ualet. Et primò, quia matrimonium est quid spirituale: ergo dispositio iuris ciuilis super eo disponere non potest: ut in cap cum laicis. de rebus eccl. non alie. & c. quanto. & c. decernimus. de iudic. Secundò. quia ius contra-

21 hendi † matrimonij debet esse liberũ. ut

in c.Gẽma de sponsa.& l.libera.C.de inutil. stip.

Tu dic contrarium: & de ista quæstione est casus, quòd ualet consuetudo prohibens contrahi matrimonium cum certo genere personarum: cùm est aliàs permissum de iure. Et pro euidentia est sciẽdum, quòd est licita coniunctio matrimonii inter filios compatrum, dummodo non sit ille, uel illa qui fuerunt causa compaternitatis contrahendę: de cogna.spiri. c.i. cum si Modò habeo casum, quòd ualet consuetudo, quòd inter tales non possit contrahi matrimonium. Casus est in c. super eo.de cogna.spiri. quo autẽ ad illud, dum dicitur, quod restringitur libertas matrimonii dic, illud est uerum, quando prohibetur quis contrahere matrimoniũ cum omnibus, non autem cum certis personis. Text. est in l. cùm ita & l. cùm hoc modo. ff. de condi.& demõ unde dicit Io. de Imo. in l. hoc modo. facit hæc l. cùm licet, si fiat legatum alicui, si non ingrediatur monasterium, seu religionem, reiiciatur conditio, per id quod habetur in §. sed hoc de pręsẽti. in auth. de sanctis. epis. col. ix si tamen relinquatur aliquid alicui, si certam religionem, puta fratrum minorum non fuerit ingressus: quòd tenet relictum: & non spernatur conditio: cum multæ aliæ sint religiones, quas posset ingredi: quod est multum not ad ea, quæ habẽtur in d.§. sed hoc de præsenti. alleg. & in auth. nisi rogati. C. ad Treb. Et dicit idem Ioan. in d.l. cũ ita. alleg. quod interdũ est permissum aliquid prohiberi specialiter, quòd non est promissum generaliter. Facit quod no. in c.i. de alie. feu. in usi. feu. & in c. si sacerdos. de offi. ordi.

Item subiungit ipse Ludouic. in d. rub. ubi suprà nunquid ualet statutum prohibens sub pœna matrimonium contrahi sine solemnitate certæ obseruationis: ut puta dicit, quod nullum sit matrimonium contractum per filiamfamilias sine consensu patris: dic, quòd ualet secundũ eũ. & uide l. semper in conuentionibus. ff. de ritu nup. ubi dicit non considerari, quod licet, sed quod decet. Vnde induco, ꝙ quãuis de iure canonico possit sine consensu patris côntrahi matrimoniũ tñ nõ est expediens, licet sit licitũ: qa nõ est honestũ ꝙ filia nubat sine patris cõsẽsu. Pręterea tex. xxxiii. q. ii c. honorãtur. dicit ꝙ pudor est uirginibus circa quærendos maritos sine patris consensu: unde cum statutum habeat honestatem causæ, in se ualet, & punitur filia pœna imposita.

Bald. in l. omnem. C. ad Tertul. dicit sic adde quod not. in c. statutum. in nouella. de hæreticis. lib. vi. ibi enim disputat an ualeat statutum ciuitatis, quod punit contrahentes matrimonium cum filiofamilias sine cõsensu patris, & finaliter determinat. quòd non ualet: quia matrimoniũ, & dependentia ex illo sunt ecclesiastici fori. Vnde si agitur ad pœnam, Episcopus potest inhibere, ne petatur pœna. Quam determinationem, dicit Bald. non credo ueram: quia contrahere sine consensu patris est contra bonos mores omnium, &

22 maximè prudentium, † & inducit odium capitale: ut l. iii. §. si emancipatus. ff. de cõtra tabu. & ideo ualet statutum: non quia uetat substantiam matrimonii: hoc enim nemo potest facere, nisi Papa: sed quia punit malos mores, & in republica facinora seminantes. Non idem dicerem, dicit Bald ibi in prælatorum electionibus, uel præsentationibus patronorum, quia ecclesia est libera, & iugum non patitur: ut legitur & notatur in authen. de non alien. §. i in g of. quæ incipit, Si dederit. & ideo non tenet statutum, quod metum inducit: quia terribilis metus non solum in armis sed etiam in statutis consistit. ut no. Cyn. in l. cum te C. quod me. cau. quinimo statutum, quod semper loquitur, semper terretur, & continuum infert metum. Et aduerte, quòd in multis casibus, contrahentibus matrimonium pœnas iura ciuilia infligunt: ut in l. i. C. si rector prouin. & in l. si tutor. C. de interdi. ma. & in l. lege Iulia. ff. de ritu nup. Sed ius canonicũ derogat istis pœnis secundum Ioan. And. in c. fi. de secund. nup. glo. est xxx. q. iii. ca. ita diligenter.

Item inter raptam, & rapientem non potest de iure ciuili esse matrimonium: ut l. unica. C. de rap. uirgi. & per totum

titulum in auth.de rapto.de iure canonico primo hoc corrigitur xxxvi.q.ii.c.tua. e.pen. & fin.de rapt. similiter prohibetur mulier intra annum luctus contrahere matrimonium:ut l.i.& ii.C.de incest.nupt. aliâs, de secun.nup.secus de iure canonico:quia mortuo uiro soluta est à lege uiri, & nubat in domino:ut in c. pen. & fi.de secun.nup. Sed nunquid his casibus, quibus est prohibitum de iure ciuili contrahi matrimonium, ius canonicum derogans iuri ciuili, intelligitur iuri ciuili derogare,etiam ad impositionem pœnæ? In ista quæstione remissiue quædam sunt pœnæ, quas ius ciuile imponit, ablatiuæ lucri, & an ius canonicum permittens matrimonium,intelligatur derogare?glo. sunt contrariæ,una xxxvi.q.ii.de puellis. quę uult,q iuri ciuili intelligat derogare, & quo ad pœnas:alia contraria est in c.cũ secundùm.de hæreti.in vi.Et pone exemplum in rapiente,ubi lex uult,quòd res ra
23 ptoris applicentur † raptę: ecce ergo, quia lucratur hæc mulier ex raptura tales res. Item quòd mulier rapta perdat illud lucrum,si nubat raptori & trãsit in fiscum: ista ergo pœna est,quę est ablatiua lucri: & in hac loquuntur glo. Quędam uerò sunt priuatiuæ pœnæ iuris proprii, quod ex contractu matrimonii prohibiti ortũ capit:& tunc an ius ciuile corrigatur,uide Inno Ioan And. & alios in c.pen & fi.de secun. nup. Bar. & Legistas in l. liberorum. ff. de his qui no. infa. & in l.i. de secund. nup & ibi gloss.& Cyn.in l.decreto. C. de infa. & in l.si qua mulier. C. ad Orficia.

Ange.autem in l.si quis tutores.C.de interdi. matri. dicit, quòd pœna, de qua loquitur senatusconsultus, & titulus, de interdicto matri.non habet locum in iure canonico, & dixit Cyn. quòd est uerum quantum ad ordines: sed quantum ad successiones, bene habet locum dictus titulus, de interdi. matri.C. Idem tenet in l. qui contra. de incest.nupt.Idem tenuit Iacob. Brun. in lectura antiqua, sed postea mutauit ita, quòd non habet locum pœna.Ita tenet Iaco.Bru.in l.quod principi.in lectura noua, de consti.princi. Iacò.uero Bru.in l.quod principipi.ff.de consti. princ.sic dicit,fuit quęstio,an per statutum posit disponi aliquid ac circa matrimmonia,ut certo mòdo fierent, uel non fierent taliter sub tali pœna,& dicebatur, quod nõ:quia cùm sit iurisgentium non potest tolli,ego dicebam, quod poterat disponi, nam sicut princeps potest generaliter statuere,ut l.fi.C.de sponsa. ita & populus specialiter: ut l.omnes populi ff. de iusti. & iure. nam licet iusgentium, in totum tolli non posit, potest tamen ei aliquid derogari.allegabatur contra me,quia Imperator,ut d.l.fi. de sponsa. disponit per modum arrharum, & non aliter: sed quid ad hoc, ergo & ciuis, si uelit: & in hac opin. fui quandoque.

Nunc dico oppositũ,nã licet matrimonium sit iurisgentiũ,tamen est spirituale, & nos non possumus aliquid disponere circa ipsum,nec etiam Imperator posset, nisi Papa concedente, sed Papa, & clerici bene possent disponere & disposuerũt: nam, secundum nos, cum qualibet etiam coniunctа potest contrahi, hodie secus: ualét ergo leges nostrę tractãtes de hoc, quatenus canones permittunt, & nõ plus ut in c.ecclesia sanctæ Mariæ.de consti. Bal.in l.perfectam.C.quãdo lice.ab emp. dispone in sponsalibus contrahendis dicitur sic, & confessi fuerunt dicti promissores ambo inuicem se unus ab altero recepisse centum, nomine arrharum pro sponsalibus adimplendis, deinde unus non uult adimplere, quis erit effectus.

Respondit Nico. de Matta.quòd ille, quem pœnitet, conuenietur, non ex confessione, sed ex datione arrharum,quæ asserenda est in petendo, & probando per confessionem.ut dicta centum reddat,uel aliud tantundẽ condictione ex l.fi. C. de spõ.&C.de fid.inst.l.cõtractus.& si tibi cõuentus dicit, & ego compenso tibi alia centum, quæ tibi dedi, ut apparet ex tua confessione, dicet petitor, & illa centum perdidisti, quia non seruasti sponsalia, & sic pateris duplicem pœnam propter duplicem dationem arrharum,

nam quod dedisti, perdis: quod recepisti, duplum reddis. & hoc est multum notabile: quia sæpe de facto de talibus quæritur secundum Nico. de Matta. Bart. uerò dicit quòd Bald. somniat: quia dicit quòd l. fin. C. de sponsa. alleg. non habet locum in arrhis confessatis cum textus dicat ibi, extra diffinitionem &c. ipse no. in l. Titia. ff. de uerb. oblig. quod nihil est dictum: & contrarium seruat consuetudo: quia per
24 † confessionem probatur realis numeratio: ut plenè dicit ibi Bald. in l. ex cautione. C. de non nume. pecu. & l. Publia. ff. de posi. Non obstat ille uersi. extra diffinitionem &c. quia intelligitur, id est, extra metam in illa lege taxatam: puta si pactum excedat quadruplum. Et iste est uerus intellectus illius legis, secundum Bald. ubi suprà.

De metu carceris.

SVMMARIVM:

1 *Carcer est metus iustus.*
2 *Testamentum utrum ualeat factum in priuato carcere.*

De metu carceris Iacob. Bru. in l. qui in carcerem. ff. quod me. cau. dicit quòd d. l. qui in carcerem intelligitur duobus modis. Vno modo generaliter, ut quæcunque confessio facta in carcere, non ualet, quod esset uerum in causa criminali: & ideo dicuntur extra carcerem: ut probatur in l. ii. C. de custo. reo. Alia lectura est uerior, scilicet, quod loquatur in eo, qui aliquem in priuatum carcerem detrudit, ut aliquid extorqueat: certè promissio nō ualet, etiam si de carcere extrahatur, & bene custodiatur, quia satis uidetur in carcere esse: secus esset: si licitè propter debitum esset detrusus in carcerem: quia tunc, si aliquid promitteret, ut inde extraheretur, bene ualeret promissio. Item promissio, quam faceret alii, non ei, qui eum in carcerem detrusit, bene teneret. Bar. autem in d. l. qui in carcerem. dicit idem quòd Iac. &
1 dicit, ꝙ carcer est iustus † metus: & promissio facta detinenti, uel eius sociis, est nullius momenti: pro quo l. non interest. C. quod me. causa. si autem fiat alteri, quā detinenti, tunc ualet: ut l. metum. §. sed licet. ff. quod me. cau. & dicebat Iac. Bru. in l. qui in carcerem. & Iac. de Are. in l. qui neque. ff. de uerb. sign. quòd l. qui in carcerem. debet intelligi, quando quis in carceratur iniustè, secus si iu è feci te incarcerari: ut l. si mulier. in prin. ff. quod me. cau. & ideo si fecisti debitorem tuum incarcerari iustè, & tibi soluit, uel uendit, ualet.

Consuetudo tamen est, quòd extrahantur extra carcerem, quando faciunt aliquem contractum: sed illud extrahere nihil ualet, quia donec habet custodes, adeo ꝙ non potest ire quo uult, dicitur in carcere esse: ut l. qui neque. ff. de uerb. signi. & ibi Iac. de Are. Item dicit Bald. in d. l. qui in carcerem. quod Bar. & Iac. Addit tamen unum Bal. dicens, ꝙ detenus etiam cum detinente posset contrahere sponte: ut l. si mulier. in prin. ff. quod me. cau. & dicit idē Bal. in l. metū. §. sed licet. ff. qđ met. cau. ꝙ si quis est incarceratus, & iniustè ꝙ tenet promissio, quāuis detentus in carcere etiā illicito, dummodo nō promittat detinenti: sed ex iusta causa. Contractus enim facti in carcere non annullantur ratione loci, sed ratione iniustæ causæ. Vnde ubi est iusta causa, bene ualet contractus, & promissio. Casus est expressus in l. metū. in §. sed licet. ff. quod met cau. subiungit idem Bald. in l. nam & Seruius. in princ. ff. de neg. gest. quòd mandatum, & procuratio facta in carcere tenet. Et hoc est uerum, dicit ipse ibi, quando fit ad utilitatem carcerati: secus quādo fit ad utilitatem carcerantis. ff. quod met. cau. l. qui in carcerem. Et adde, quod not. Iacob. de Aret. in d. l. qui neque. Et ex hoc patet, ꝙ ille, qui est in carcere potest constituere procuratorem ad se defendendum. Item & ad uendendum bona pro sua excarceratione: & tene menti.

Sed cum ipso carcerante non potest cōtrahere. ut l. qui in carcerem. alleg. Item dicit Barto. in d. l. qui in carcerem. quòd quis

qui is existens in carceribus pôt facere testamētū, quod intellige non ad cōmodum detinentis, per titulum, si quis aliquē testari prohi. Item qui sunt in carceribus, & postea sunt damnati ad mortem, non faciūt testamētū: qa sunt serui: ut l. eius qui. ff. de testa. Bal. in l. qui à latronibus. ff. de testa. dicit, q̄ ualet testamentum factum
2 in priuato † carcere. Quid de contractu? respondit gloss. in d. l. qui à latronibus. obscurè, quòd non ualet, licet possit contrahere: non enim ualet, si contrahit cum eo, qui eū detinet: ut l. qui in carcerē alle. sed cum alio ualet: ut l. metum. § sed licet. ff. quod met. cau.

Dicunt Dyn. & Bar. quòd idem debet dici in testamento: nam si iste, qui cepit istum, facit se hæredem institui directè, uel per obliquum, non ualet testamētum. secus si in stituatur tertius, qui non deliquit in actu capturę, secundùm Dyn. & Bar. quod est no. Et hoc fuit de facto in testamēto domini Ioānis de Piscina in quodā, qui fuit culpabilis in sua captura, & morte, fecit testamētum incarcere, & legari fecit sibi magnam summam. Adde quod no. in l. qui neque. ff. de uerbo. sig. Iac. de Are. & quod no. In d. l. nam & Seruius. ff. de nego. gest. in princ. Si uerò detinetur q̄s in carcere publico, & iustè: tūc bene posset testari, & testamentum ualeret: ut l. si quis post. ff. de testamen. & hoc ult Bald. tam in l qui à latronibus. quàm in l. si quis post de testamen. Et de priuato carcere uide Barto. in l. capite quinto. de adulte. ubi ponit, quis sit priuatus carcer: & quando dicatur teneri quem in priuato carcere.

SVMMARIVM.

1 *Solutio spontanea utrum purget metum uiolentiæ.*
2 *Solutio una an non debeat parere obligationem & liberationem.*
3 *Error non nocet in uitando damno.*
4 *Metus perditionis bonorum an æquiparetur metui mortis.*
5 *Relinquit nemo suam carnem.*
6 *Suspicio probabilis tormentorum idem operatur quod ipsorum illatio.*
7 *Periculum est instans, uel futurum, metus uerò præsens.*
8 *Aestimatio nulla fit uani timoris.*

Restat uidere quæ sunt necessaria ad hoc, ut quis in actione quod metus causa obtineat. & Gofredus de Libellis in rubrica, de utili rei, uendicatione, sic dicit: si aliquis per metum compellatū rē aliquam uendere, uel tradere, uel donare, succuritur per prætorem sibi, & habet utilem rei uendicationem, licet de iure ciuili sit dominium trāslatum. Vnde ad hoc, ut actio ista competat, tot sunt necessaria. Primò, quòd, metus sit adhibitus, & talis, qui cadat in constantem uirum: ut ff. quod metus causa. l. metum. non uanus, sed contineat animæ periculum, & corporis cruciatum: ut l. inter positas. C. de transactio. Secundò, q̄ intercedat metus in contractu, & in ipsa traditione: alioquin si spontanea fuerit traditio licet precesserit metus, non habet locum actio, quod me. cau. quia per spontaneam traditionē sublata est causa proxima, scilicet, causa turpitudinis: ut C. quod met. causa l. ii.

Vnde Ang. in l. ii. C. quod me. causa. di
1 cit, solutio spontanea † purgat metum uiolētię adhibitū tēpore promissionis Et pro intellectu distingue, quòd si constat metū adhibitum in soluendo locus est actioni, quod metus causa. sine dubio. & in ultimo responso l. ii. C. quod metus causa. si constat metum nō esse adhibitum: tunc non est locus repetitioni per actionem quod me. causa ut d. l. ii. siue facta fuerit incontinenti siue ex interuallo.

Sed an habeat locum condictio indebiti dubitatur. & glo. in d. l. ii. uidetur tenere, quòd non. Primò soluendo uidetur habere ratam promissionem. Secundò. quia una solutio nō debet parere obliga
2 tionem † & liberationem: ut l. qui hominem in si. ff. de solu. quia soluens erat tutus exceptione odiosa: ergo non repetit: ut l qui exceptionem. ff. de condi. indebi. Sed tu dic, dicit Ange. quòd aut soluit

sciēs.

ſcienter : & uera eſt opinio glo. quia uidetur donaſſe: ut l. i. ff. de condi. indeb. aut ſoluit ignoranter errore ſupino, & nihilominus repetit: quia in damno † uitando
3 talis error non nocet: ut l. iuris ignorãtia. ff. de iur. & fac. ignoran. Nec obſtat prima ratio: quia eadem ſolutio non parit liberationem, & repetitionem: quia hic inducitur liberatio ab obligatione inefficaci. Nec obſtat tertia ratio de exceptione odioſa: quia illud ꝓcedit in mera odioſa, ſed exceptio metus non eſt merè odioſa, imò introducta in fauorem metum paſſi: & ideo habet locũ repetitio: aliàs delinquẽs eſſet meliori, cõditionis quã nõ delinquẽs. Interdũ uerò dubitatur, an ſolutio ſit facta per metum: & tunc ſi ſit incontinenti, præſumitur facta per metum: arg. ff. de priui. credi. l. ſi uentri. §. in bonis. ff. ſi cer. peta. l. lecta. §. dicebam. Idem ſi fiat ex interuallo, & eadem cauſa metus durat: ut l. Fulcinius. §. i. ff. ex quib. cauſ. in poſſ. ea. dum de tyrannide ibi ſit mentio: & l. i. §. quæ onerandæ. ff. quarum rerum actio. non da. & cap. i. quod metus cauſ. Si uerò ſit ex interuallo: tunc non præſumitur metus, niſi probetur. & hoc uoluit glo. in d. l. ii. C. quod metus cauſ. Et ſcias ſecundùm Angel. ibi, quòd nunquam ſoluens intelligitur approbare promiſsionem pręambulam, quãdo ſuberat aliqua cauſa ex qua ſoluens neceſsitari poterat ad ſoluendum: puta quia iurauit. & hoc ſentit glo. magna in d. l. ii.

Et ideò cùm ex forma ſtatuti communis Peruſii cõtra inſtrumentum guarentigiæ, non poſsit opponi exceptio doli, uel metus, ſi quis promiſiſſet per metum, & poſtea ſoluiſſet, non uidetur approbare contractũ. quod eſt notandũ. Bal. in l. qui in aliena. §. Celſus. ff. de acquirend. hæredit. dicit, ꝙ proteſtatio præcedẽs contraria aditioni hæreditatis, reddit aditionẽ in utilẽ. ut d. §. Celſus. & ideo facit ad quęſtionem ſecundùm Bal. poſt Dy. de quodam potente, qui per metum coegit quendam ad uendendum: quia dicit, ꝙ ſi ſtatim uendat, quòd non ualet propter proteſtationem: ſecus ſi ex interuallo poſt proteſtationem: ut l. cùm in plures. §. locator horrei. ff. locati. Ego dico, dicit ibi Bald. audiui Bar. dicentem ꝙ aliud eſt aditio hæreditatis, quæ dependet ab animo ſolius adeuntis: ideo non ualet: ſed contractus dependet ab animo utriuſque contrahentis: & ideò clandeſtina proteſtatio non ualet in contractibus: & alleg. l. ſi repetendi. C. de condictio. ob cauſam. aliàs eſſet aperta uia multis malitiis hominum: & reſcinderentur multi contractus bona fide facti ſecundùm Bart. Ego dico, dicit Bald. quòd donec proteſtatio habet fundamentum iuſti timoris, locũ habet quod dicit Dy. argu. ff. de no. ope. nuncia. l. de pupillo. §. ſi quis ipſi prætori. & intellige hoc uerum, ſiue incontinenti, ſiue ex interuallo, dummodo inſtet idem metus. Facit ad hoc l. ii. C. quod metus cauſa. Aut non præcedunt indicia timoris: tunc iſta proteſtatio clandeſtina nihil ualet: & ita intelligitur dictum Bart. ſiue ex interuallo, ſiue in continenti fiat. & ad hoc facit dictus §. locator horrei: alleg. ad hoc facit cap. cum M. Ferarienſis. de conſti. C. de pactis l. pacta nouiſsima. & l. fideiuſſor. in princip. ff. qui ſatiſda. cogan. per Iaco. de Are.

Et attende ad unum, quod dicit Petr. de Ancha. in conſilio ſuo, quod incipit, In Chriſti nomine Amen. In quæſtione, quæ uertitur inter ſer Anguſtinum &c. quòd licet ſpontanea ſolutio facta poſt promiſſionem factam per metum purget metũ, ut l. ii. C. quod metus cauſa. hoc uerum, dicit ipſe, niſi promiſsio, uirtute cuius ſoluitur, fuerit facta in carcere, in qua eſt ſpeciale ſecundum eum, ut non teneat ipſo iure: ut l. qui in carcerem. ff. quod metus cau. ſecus ſi extra carcerem, licet per metum: quia tenet, niſi reſcindatur per actionem, quod me. cau. ut per totum iſtũ titulum, quòd me. cau. ff. & C. Cyn. autem in d. l. ii. etiam quod metus cauſa. dicit ꝙ ſi promitto per metum, & ſtatim ſoluo, dicit glo ibi, quod non repeto. Sed Pet. dicit & bene, aut interuenit tantum interuallum quòd appareat me per metum nõ ſoluiſſe: & tunc non repetam, aliàs ſic: argu. l. ſi mulier. in princip. ff. quod metus cauſa. & ff. quarum rerum ac. non da. l. i. §. quæ

quæ onerandæ.uersi.in summa. quæ optime facit,& per dictam glo.dicit Cyn.ibidem,quòd uidit semel in quæstione de facto pessimè & iniquè determinari. Ecce statutũ fuit in ciuitate Pistorii exititio rum expulsorum uenire debebant in publicas rationes tã mobilia, quàm immobilia,&iura,& actiones,& c.accidit,ꝙ debitor cuiusdã expulsi per officialẽ cõmunis fuit coactus soluere communi & fuit ob hoc detentus in palatio,& fame affectus,ꝑ aliquos dies, ita ꝙ dixit se paratũ soluere,& cauit relaxatus,postea eadem die,uel sequenti soluit.demũ reuersus creditor,repetebat ab eo,qui se tuebatur,ex solutione iã facta cõmuni per coactionẽ iudicis,& ad hoc inducebatur illa consueta disputatio de debitore expulso per iudicẽ coacto soluere communi, quæ ponitur in quæstionibus statutorum.&per Dy. ff.de solu.l.creditor.in princip. per soluẽtẽ allegabatur statutũ, quod tollit omnẽ dubitationem:ex aduerso dicebatur, ꝙ bene fuit coactus soluere, & sic promisit tamen non probatur,quòd sic coactus soluit unde fuit determinatum,quòd iteratò solueret per hanc glo.quæ determinatio, nec nunc,dicit Cyn.placuit sibi: quia non erat remissa instantia iudicis:imò semper imminebat,& semper durabat coniectura metus,Ad hoc enim deputatus erat & poterat facere,& iustè semper timuit iã expertus: & sic ex prǽterito in præsenti coniectura,& præsumptio erat.

Præterea uidetur casus in l.nouissimè. §.i.ff. quod fal.tuto.autho.Bald.in l. nouissimè. alleg dicit, quòd quidam socer habens generum,fuit detentus in carcere,& quasi fame necatus, promisit bona generi dare & tradere reipublicæ: mandato iudicis fuit dimissus, posteà post duos dies soluit,& dedit bona,postea conuenitur à genero; qui petitbona,socer dicit,quòd est liberatus, quia compulsus soluit.De ista quæstione dicit ibi Cy.&dicit Bald.ibi, quòd fuerunt dati tres arbitri, quorum ipse Cy.fuit unus,duo tenebant, ꝙ nõ fuit liberatus,quia quãuis fuerat cõpulsus,promitteret,tamen quia ex quo postea spõte soluit:illa spõtanea solutio tollit prim ani compulsionem,seu metum,ar. C.quod met.s cau.l.ii.& quod nota.C.de condi.ob turpem causam. l. si ob turpem. Cy.dicit contrar.ũ,arg.dictę.l.nouissimè. alleg ibi,quid enim si compulsus,aut metuens ne repelleretur,&c. & pro hoc ff. de nego gesto.l.nam & Seruius.in princ. Et hoc tenet Iacob.de Are. qui ponit similem quęstionem.Et dicit Cy.quòd hãc credit ueritatem esse, & ꝙ hæc quęstio fuit Bononiæ in Lambertariis.

Hanc quæstionẽ ponit idẽ Cy.in d.l. ii. & addit aliqua uerba notabilia. Primum est,ꝙ si statutum disponit compelli debitores exititiorum,quòd hoc solùm sufficit ad liberationem soluentium: non tamen intelligitur,ꝙ liberẽtur ipso iure,nisi bona essent liberata,sed liberentur per exceptionem doli:quia non debent soluentes damnum pati ex eo,quod fit propter odium expulsi: ut d.l. nam & Seruius. in princip.ff de nego. gest. Secundũ est notabile dignum,quòd in officiali semper pręsumitur terror ab eo inferri: super hoc tamen uide quæ dicta sunt suprà dum dictum est de metu officialis.Adde q̃d no.in l. Paulo Callimucho.§.fi.de lega iii. & l. creditor.per Dy.ff.de solu.& ibi per Barto.Itẽ dicit ibi Cyn.quòd licet quis sit relaxatus per procuratorem, semper præsumitur metus instare,ne interim cõpellatur, quod est no.dignum secundùm Bal. Quæro hic,debitor alicuius exigitur inuitus, à fisco uel aliquo potenti, utrum sit liberatus soluens?de hac quæstione uide plenè per Specu in ti de obli.& solu.§.nunc aliqua de solutionibus.uersicu.illud. autẽ quæritur.& per An.de Iser.in x.colla. de pace tenen.uide Bart in l.creditor.de solu.& ibi per dominum Petr.de Ancha. & per Ioann.And.in addi.Spec. in alleg. loco.& per Bald.in l.si.C.deposi.& in c. significauit.de censi.in nouel. & plenè per Bar.in tractatu suo de tyrannide, in vii. quęstio.Et adde,quòd si dictus debitor fisco soluens fuisset in mora soluendi, quia erat obligatus ad diem certum, uel quia fuerat interpellatus,& non soluit: tunc non liberaretur debitor soluendo: nam isto casu periculũ esset debitoris, ꝑ l. q̃d

te.si

t e. si certum peta.

Barto. in l. si ob turpem. ff. de condi. ob turpem cau. si quæratur, quis debet probare metum fuisse purgatum, uel non fuisse? dicit, dic quòd quandoque actor fundat intentionem suam ex turpitudine seu metu adhibito tempore contractus celebrati: reus dicit turpitudinem submotam esse ex sequenti ratihabitione. tunc reus debet probare: ut c. super hoc. de renunciatio. Quandoque actor non fundat intentionem suam ex turpitudine seu metu adhibito tempore contractus, seu actus celebrati, contra quem uenit, sed adhibito tempore anteriori. Exemplum, quis promittit, & soluit: nunc uenit quis contra solutionem, certè non sufficit probare turpitudinem, seu metum adhibitum esse in obligatione prima, tempore promissionis: ut l. si ob turpem. ff. de condi. ob turpem. cau. & l. ii. C. quod metus causa. Sed contra hoc facit: quia iste soluens soluit ex necessitate primæ obligationis: ergo sufficit turpitudinem, seu metum adhibitum esse in obligatione prima: ut l. damni. §. Sabinus. ff. de damno infec. Dic quòd in l. ii. C. quod metus causa. & in l. si ob turpem. alleg. non habebat soluens necesse soluere: quia tutus exceptione: unde solutio non habuit necessariam consequentiam à principio: probatur in l. iii. §. minor. ff. de minori. Et per hoc dico, dicit Barto. in d. l. si ob turpem. allc. quòd si ex necessitate primæ obligationis quis soluerit ex forma statutorum Italiæ, quæ uolũt, quòd contra instrumentum non possit opponi exceptio doli uel metus, uel turpitudinis, sed solùm permittit quasdam exceptiones: quòd tunc solutum posset repeti: quia tempore solutionis adhuc subest turpitudo, & habet necessariam consequentiam ad primam turpitudinem.

Idem dico, si metus illatus adhuc tempore solutionis duraret. Exemplum, tyrannus compulit me ad promittendum centum, uel etiam commune istius ciuitatis: certe tẽpore solutionis adhuc subest metus, donec tyrannia illius durat uel regimen istius ciuitatis: argumen. l. Fulcinius. §. i. ff. ex quibus cau. in pos. ea. & est expressum extra quod metus cau. cap. i. nec potest dici, tu debebas recedere de illa ciuitate, & dimittere domum, & omnia bona tua, quia imò debuit primò soluere. Metus enim perditionis † omnium bonorum, æquiparatur metui mortis: ut l. propter litem. in prin. ff. de excusa. tuto. & extra quod metus casa. c. ii. Vnde ex his apparet, quòd lex debet intelligi, quando causa turpitudinis est finita tempore solutionis, ut si promisit pecuniam, ut liberum redderet, & eam solui, postquàm reddidisti, secus si in primo actu redditionis soluerim, uel modicum post, ut l. lecta. §. dicebam ff. si certum peta. & l. ut iurisiurandi. §. i. ff. de ope. liber. Item est exemplum l. si ob turpem. alleg. si adhibuisti metum tempore promissionis, & posteà tibi soluo in loco, & tempore, in quo omnis turpitudo, & omnis metus cessabat, secus si adhuc poterat durare: ut supra est dictum de metu, uel turpitudine durante: promisi ne maleficium committeres: licet ista causa sit completa per tẽpus: quia stetisti per mensem, quòd non fecisti maleficium: tamen adhuc potes facere soluens repetam: ut l. ii. ff. de condi. ob turpem cau. 4

Quòd autem dixit Rofre. quòd primùm, quod requiritur ad hoc, ut actio, quod metus causa. competat, quod est necessarium, quod metus sit talis, qui cadat in constantem uirum, dic, quòd hoc uerum est, ut reuocetur, quod metu gestum per actionem, quod metus cau. potest autem reuocari, & alio remedio puta actione de dolo, uel actione, ex eo contractu, secundùm Cyn. in l. i. de rescin. uend. qui dicit sic quòd licet in contractu ibi non interueniat iustus metus, qui caderet in constantem uirum, non habeat locum quod metus cau. ita, quòd ueniat rescindendus per actionem quod metus cau. per totum titulum, quod metus causa. habebitur tamen ratio tanquam per dolum sit contractum, si ut fiat rescisio, per actionem ex eo contractu in qua non uenit quadruplum: ut ff. quod metus caus. l. fin. & ff. de actio. empti. l. Iulianus. §. per contrarium. & §. uenditor. unde dicit Bar. in l.

in l. fin. §. si fenerator. quòd quando aliquid fit aliquo metu, non tamen, mortis, uel cruciatus corporis, licet nõ rescindatur per actionem, quod metus causa. rescinditur tamen per officium iudicis: & sic facit, quòd si uxor propter reuerentiã patris, uel mariti aliquid facit, per officiũ iudicis rescindi: ut l. i. §. quæ onerandæ. ff. quarum rerum actio non da. & in l. interpositas. C. de transac. & in l. nec timorem. ff. quod metus causa. & dicit idem Barto. in l. metum. ff. quòd metus causa. ꝙ metus infamiæ non rescinditur per actionem quod metus causa: ut d. l. metum. in princip. sed per officium iudicis, ut d. l. fin. §. si fœnerator. ff. quod metus causa.

Et dicit Bald. in l. interpositas. C. de transac. cuius uerba sunt quasi uerba Bartol. ibidem. Quandoque quis uult rescindere contractum metu factum ex edicto prætoris, quod metus causa: & tunc requiritur ille metus, de quo loquitur l. interpositas. uidelicet, mortis uel cruciatus corporis: ut l. metum. ff. quod metus causa. Quandoque quis uult rescindere ex sententia edicti: & tunc sufficit, si est metus in persona filii, uel coniuncti: licet nõ in persona sua: ut ff. quod metus causa. l.
5 isti quidem. in fi. nam nemo † carnem suã reliquit: ut l. ii. ff. si quis in ius uoca. nõ ier. & ibi not. Quandoque quis uult rescindere per officium iudicis: & tunc sufficit metus uerecundię, licet non contineat metũ mortis uel corporis cruciatum. Exemplũ, quidam denudauit quandam mulierem dicẽs, aut te mittam nudam extra domum, aut promittas mihi decem: ut l. fi. ff. quod metus causa. Quandoque infertur metus causa. Quandoque infertur metus alicui futuri euentus à natura, ut medicus, qui infirmitatem modicam facit magnam, & periculosam, & occasione huiusmodi causæ extorquet promissiones illicitas, certò rescindetur officio iudicis: ut l. medicus. ff. de uarijs. & extraord. cognitio. Quãdoque infertur ratione maioritatis, & reuerentiæ: & hoc fit dupliciter. Nam quædam est maioritas absque publica utilitate, ut maioritas; quæ habetur à marito in uxorem, & à patrono in libertum: & hoc rescinditur per officium iudicis: ut l. i. §. quæ onerandæ. allega. quod not. quia si uxor facit aliquid propter minas mariti tunc rescinditur ꝑ officium iudicis. Quãdoque fit aliquid propter metum officialis, seu potestatis: & tunc rescinditur per l. penultimã. C. quod metus causa. & not. in gloss. secundùm Barto. Adde ad illud, quod fit propter nimiam reuerentiam, rescinditur, ac si fieret per metum: ut no. in d. §. quę onerandę. allegato. argumento. l. fin. ff. de furtis. Item adde, quòd ubi non timetur mors, seu quasi, sed timetur graue damnum in rebus propriis, quòd iste metus est legitimus, ita quòd officio iudicis consulitur. arg. C. de reuo. dona. l. fi. secundùm Cyn. Idem adde, quòd idem ope
6 ratur probabilis † suspicio tormentorũ, quod ipsorum illatio: ut ff. quod fal. tut. au. l. nouissimè. & ibi per Cyn. Item l. interpositas. alle. dum æquiparat mortem, & tormenta, est in ar. quòd sicut mulier grauida non potest occidi per iudicem, ita nec tormentari. De hoc nota. ff. de pœnis. l. prægnantes. Angel. autem in l. interpositas. alleg. dicit idem, quod Bald. per alia uerba tamen, sed non ita plenè. Tertium, quod requiritur, quòd actio, quòd metus causa, competat, est, quòd propter metũ obligatio aliqua intercesserit, uel res aliqua tradita sit. ff. quod metus causa l. metum. §. sed quòd prætor. Item quartum
7 quòd periculum sit instans, † uel futurum, & metus sit præsens: ut ff. quod metus causa. l. i. & l. metum. Quintum est, ꝙ metus sit illatus, & aliquid ad te successorẽ uniuersalem, uel rei singularis peruenit: alioquin & si tu metum intulisti, licet non peruenerit, nihilominus teneris: ut ff. qđ metus caus. l. metũ. §. ex hoc edicto. & §. cùm autem. & l. sed & si partus. & l. quod diximus. §. fi.

Item & sextum est necessarium, quòd alius inferat metum, & non ipse sibi: ut ff. quod metus causa l. si mulier & hec uera sunt in actione ꝙ metus causa directa, ꝙ metus mortis desideratur, ut dictũ est: nã
8 uani † timoris nulla sit æstimatio: ut ff. de re iudic. l. si quis ab alio. uerum in actione, quod metus causa utili, non est necessarius

farius metus mortis, sed ęquè similis: puta si uolebas comburere instrumenta status mei, uolebas agere & noscere filiam, uel filium meum: & hoc casu locum habet actio utilis, quod metus cau. quia concordat sententia, licet uerba deficiant. ff. quod metus caus. l. isti quidem. Item, & septimum est necessarium ad hoc, ut actio, quod met. cau. competat, ut ille, qui infert metum sit potentior te alias nõ audieris, nisi probares metum illatum esse. ff. quod me. caus. l. non est uerisimile. Item octauũ quòd fuerit in tali loco, quòd potuit uires timere. Si autem in curia Imperatoris, uel domini Papæ, dicat metum illatũ, non auditur: quia in comitatu Imperatoris, uel Papæ nil debuisti timere: ut C. de de his qui per met. iudi. non appel. Et secũdùm eundem Rofre. ibi metus qui caderet in constantissimũ uirũ, est quia habebas ad gulam cultelum tuum: quia me posuisti in carcerem, uel quia ligatum me tenebas, & quotidie me uerberabas, & malè me tractabas.

Qualiter metus in iudicio deduci debeat.

SVMMARIVM.

1 *Probare metum in genere non sufficit.*
2 *Probatio ubi requiritur certa non sufficit probare per uerisimiles.*

VIdendum est qualiter metus in iudicio debeat deduci. Et secundùm Bal. in l. interpositas. C. de transactio. non sufficit allegare uel probare genus, ubi requiritur specificata probatio.
1 Vnde non † sufficit probare metum in genere: sed debet probari species, & qualitas metus, scilicet, quòd ex eo imminebat salutis periculum, uel corporis cruciatus: est arg. ad rescindendum contractum usurarium: quia non sufficit probare, ꝙ contrahens erat usurarius, nisi probetur specificatio de illo contractu.

Circa hoc uide dicta in clausula, rei nõ sic gestæ. dũ fuit ibi dictũ qualiter exceptio simulationis opponi debeat, & quando aliquid dicatur factũ metu cruciatus, corporis, uel tormentorum. hoc relinquitur iudicis arbitrio coniecturandum ex circunstantiis probatis. Ita dicit glo. ind. l. interpositas. in gl. quæ incipit, Iudicis arbitrio. quod est no. quia sæpe allegatur, ꝙ confessio non ualet: quia facta metu tormentorum, nec clarè potest probari: quia recurritur, ad coniecturas, ex quibus iudex habet arbitrari. & non sufficit pro-
2 bare † quasdam uerisimiles multum distantes, ubi requiritur certa, & clara probatio.

SVMMARIVM.

1 *Voluntas utrum deprehendatur quamuis coacta.*
2 *Dolus in spiritualibus non rescindit contractum.*
3 *Vnusquisque det, prout destinauerit in corde suo.*
4 *Cogendus est quis ad bonum iam susceptum.*

SVperest ut subiungamus alquos casus speciales in quibus negotiũ gestũ est ipse iure nullũ, & nõ tenet. Et primò datẽ regula secundùm Hosti. in summa, qđ me. cau. §. pe. nbi sic dicit: ea, quæ fiũt metu, ualeant ipso iure, sed per exceptionẽ iirritantur: ut in c. Abbas. quod metus cau sa. & l. metũ. §. sed quod prætor. ff. qđ metus. causa. Ratio est: quia deprehẽditur uo
1 luntas † quamuis coacta. ff. quod met. causa l. si mulier. §. si metu. xv. q. i. meritò.

Excipiuntur nouem casus, in quibus nõ ualet ipso iure, quamuis iuramentum interueniat. Primus est in matrimoniis quia debent esse libera in contrahendo, & distrahendo, de spon. c. cùm locum. & c. ueniens. ubi pater compullit illum, quem inuenit cùm filia, ut eam adduceret in uxorem: quia ergo non excusat ibi metus: nam mortis metus imminebat, cùm hoc casu liceat patri illum interficere. ff. de adulter. l. quod ait. quare ergo dicit in fine, nisi metu coactus, &c. quia semper potuit cadere in constantem uirum. Sed dic, quòd secundùm canones non licet in-

terfi-

terficere.xxxiii.q.ii.inter hæc.uel in fauo
rem matrimonii. Sic responderetur, secũ-
dùm Gofr. quòd quamuis liceat patri in-
terficere, non tamen semper interficit:
imò aliquoties pacto consentit: & ideo
aut attentauit interficere, & sic metus po
tuit cadere in constantem uirum: aut non
attentauit, & tunc matrimoniũ tenuit, &
hoc est, quod distinguit. Secundus casus
est in promissione dotis, eadem ratione.
ff. quod met. causa. l. si mulier. §. si dos. Ter
tius est in alienatione rei ecclesię. xv. q. vi.
c. i. de iureiu. c. ii. de rebus ecc. non alie. c.
presbyterorum. quia non potest uendi
propria uoluntate, nisi seruata solennita-
te. Quartus in iurisdictione proroganda.
ut in c. si diligenti. de foro compe. Quin-
tus in uoto. c. licet, & c. i. quod met. causa.
xv. quæstio. i. non est. Sextus in authori
tate tutoris. ff. de author. tutor. l. fin. Se-
ptimus ubi quis facit testamentum per
metum: de test. l. qui testaméto §. fi. Octa
uus in sententię pronunciatione. xi. q. iii.
iniustũ. Nonus in procuratoris constitutio
ne: arg. c. accedens. de procur. de quo etiã
per Host. in c. Abbas. quod met. causa. &
ibi Ioan. Andr.

Et si quis inducitur dolo, uel metu, ad
bene agendum, uel operandum, non re-
scinditur, in c. pen. quod me. causa. ideo di
cit Hostien. in summa in ti. dè conuersio.
coniuga. §. & utrum. quod si quis dolo in-
ductus fuit, ut religionem intraret, nõ po
test religionem exire: & ut in c. ueniens.
& in c. dudum. de conuers. coniuga. Idem
est, si ex falsa causa. ut in cap. ex parte. Io
ii. de conuer. coniug. quia dolus in spiri-
2 tualibus non rescindit contractum: † quod
met. caus. c. pen. cùm bonus sit l. i. §. non
fuit. de dolo. secus in contractibus. ca. di-
lecti. de contrahen. emp. quia secundùm
eundem Hosti. licet ad bonum non susce
ptum, quis non debeat cogi. xl. distinct.
qui syncera. & cap. i. de Iudæis. quia
Deus spernit coacta seruitia. unde Apo-
stolus ad Corinthios. Vnusquisque det,
3 † prout destinauerit in corde suo, non
ex tristitia, aut ex necessitate: hylarem
enim datorem diligit Deus. Item est in
eodem. Si ex necessitate euangelizaue-
ro, non est mihi gloria. Si autem hoc ago
uolens mercedem: habeo apud Deum.
4 ad bonum † iam susceptum quis cogendus
est in c. disciplina. xlv. distinct. contra oĩa.

SVMMARIVM.

1 *Iuramentum ui uel metu extortum utrum ualeat.*

2 *Tollerare omnia mala est melius, quàm malè consentire.*

3 *Exceptio doli uel metus utrum possit opponi contra instrumenta.*

VLtimò uideamus an iuramentum
v. uel metu extortũ obliget Host.
in summa in ti. qđ met causa. in §.
in hac autem. dicit quòd Tancre. dixit:
1 † quòd iuramentum ui, uel metu extor
tum neminẽ obligat: arg. xxii. q. iiii. inter
cætera. xxxi. q. ii. Lotharius. xv. q. vi. c. i.
Alanus dixit, an habeat animum implen-
di: & tunc ligatur: alias non: ut in c. i. cir
c. si. de oblig. Guil. Nazo dixit, quòd sem
per est obligatoriũ. xv. q. i. meritò. c. ad
aures. quod met causa. de iureiur. c. con
tra iuramẽtum: ui uel metu præstitum, in
iungitur pœnitentia, tanquam pro uenia
li peccato: ut in c. uerum. de iureiur. quod
potest dici uerum, si sit coactio absoluta:
puta quia aliquis manus alicuius uiolen-
ter, & ipso nolente ponit thus in manus
eius, & trahit eum ad idolum, ita quòd
uelit, nolit, ponit thus illud super arcam
idoli. 50. distin. presbyteros. i. q. i. constat.
xxxii. q. v. quasi per totum. xvi. q. i. ca. i. Ar
chid. de consecra. distinct. iiii. cos. ff.
de author. præstan. l. i. Si uerò sit conditio-
nalis, non excusat à tanto, sed à toto: quia
culpam siue pœnam attenuat: quod metus
causa. c. sacris. enim coactio dicitur metus,
de qua dicitur, quòd melius est omnia ma
2 la tolerare † quàm malo consentire. xxxii.
q. v. ita ne.

Si aũt cogatur ad id, qđ non sit morta-
le puta renunciare rebus suis, si potest ca
dere in constantem uirũ, indistinctè põt
uenire contra, secundùm quosdam. Sed re
fert utrum iurauerit quis resignare tãtũ
uel etiam non petere: si iurauerit tantum
resignare,

resignare, illud seruandum erit: sed tamen directè ipso beneficio resignando potest rescriptum impetrare, & ipsum repetere per actioné, quod metus causa, quæ in rem datur, licet personalis sit, sic potest intelligi c. Abbas & c. ad audientiam. quod met. cauf. Si uerò iurauerit, non repetere, & iterum sibi confiteatur, recipere potest, & ex secunda receptione agere: de renũ. c. cũ inter P. Gaufredi. Ité, & absolutus per Papam, poterit petere ex prima cõstitutione: sic potest intelligi d. c. cùm inter. & de iureiurand. c. si uerò. quòd si iurauit nõ uenire contra iuramentum, id est, nõ petere absolutioné, adhuc potest ecclesię renunciare, & ecclesia ad nunciationem ipsius ipsum absoluere motu proprio. xxxv. q. v. consanguinos. de iur reiu. c. quemadmodũ. in fi. & de spon. impu. c. ad dissoluendum. & de iureiur. c. ad nostram. lo. ii. Si uerò iurauit non denunciare, non ualet. de iure. ea. quemadmodum. quod est uerũ, quo ad pęnitentiã agendã, sed si is, qui iurauit, non denunciare, magis mouetur zelo rei recuperãdæ ad denunciationem faciendam, quàm zelo animæ, aliàs cum proximi uidetur sanũ esse consilium, quòd non denunciet: quia iam deieraret, ergo in hoc casu amico eget, secundùm hoc intelligo, de iureiur. ca. & c. debitores, sit. ergo omne saramẽtum tenendum, nisi urgeat in dispendium salutis æternæ: nam tale tenendum non est. xxxii. q. vii. cap. omnes causationes. & xxii. q. iiii. si aliquid. xxxii. q. v. ita ne. de iureiur. uerum. quia iuramentum non est iniquitatis uinculum. xxii. q. iiii. inter cætera Bald. in l. ii. C. quod met. cauf. dicit, si per metum iuraui, si postea soluo, dicor secundùm gloss. dictæ. l. ii. sponte soluere: quia non teneor seruare iuramentum de iure ciuili: sed de iure canonico, est secus: quia imminet metus periurii ideo attento iure canonico repeto, quod non sponte solui.

Pe. dicit, quòd etiam de iure ciuili repeto nam quidam metuunt etiam inualidum iuramentum, secundum Petr. & Cyn. in alle. l. quæ sub conditione. ff. de condi. insti. quæ nihil facit, loquitur in iuramento ualido.

Et ex prędictis nota, quòd quando in solutione potest accedere alia causa, quã approbatio promissionis, quòd non uidetur quis soluendo approbare promissionem, & pro hoc dicit Bar. quòd si ex forma statuti non potest opponi exceptio metus, uel doli, contra instrumétum guarentigiatum, quòd ille, qui soluit, non dicitur approbare instrumentum, sed uidetur soluere, ne capiatur: & ideò solutum repetit, arg. de iureiur. c. si debitores. secundùm Bar. Et ex hoc nota, quòd licet statutum tollat exceptiones in se habentes æquitatem naturalem: tamen soluens potest repetere. quod bone no. non quia tutus exceptione sed quia tutus naturali æquitate. Et an l. ii. C. quod me. cau. habeat locum in contractibus, qui sunt ipso ipso iure nulli propter metum, dic ut in c. i. quod me. cau. Cyn. autem in l. ii. C. quòd met. cauf. dicit, promisi per metum, & iuraui, demũ solui de iure canonico repeto, secus de iure ciuili, quia iuramentum remittitur, ideo, &c. secundùm gloss. Pet. contra, quia multi sunt timentes iuramẽtum adeò, quod mirabile est, & tunc repetitioni locus est, etiam de iure nostro, ar. ff. de alie. iud. mutan. causa fa. l. item si res. Iaco.

Bru. in alleg. l. ii. dicit, item quæro, an si per metum iuraui soluere, & sponte solui, an possim repetere? glo. dicit, & bene, quòd de iure ciuili non repeto, de iure canonico sic. Et est ratio, quia ius ciuile tollit, & remittit hoc sacramentum, ut in authen. sacramenta. C. si aduersus uendit. & l. fina. ff. qui satisda cogan. & ideo cùm nullus metus periurii immineat spõte soluendo non repetit, sed iure canonico non remittitur sacramentum, ideò imminet metus periurii, & infamiæ, ut l. sancimus. de iureiur. & l. isti quidem. ff. quod met. cauf. de iure ergo ciuili non imminet metus aliquis, & ideò non repetit sed de iure canonico imminet, ideo repetitur. Dicebat do. Rapha. Fulg. in l. ii. C. quod me. cau. attendite iudicio meo, allegationes factæ in eadem l. ii. contra Placen. per gloss. neque iuri ciuili, neque iuri

canonico uidentur posse præstringere, nã l.1.C.si aduer.uend.loquitur de iuramento non extorto per uim: nec etiam ca. debitores. quia loquitur de iuramento, quod non erat extortum per uim: nos autem loquimur de iuramento per uim extorto.

Pro sententia tamẽ gl. melius facere uidetur authen. sacramenta puberum. si aduer. uendi. Iure autẽ canonico plus dubiũ dubium est, & nisi fallor, gl. in c. Abbate. de iureiu. uidetur sentire, quòd iuramentum teneat ipso iure, sed debeat peti absolutio à superiore, & si hæc essent uerba sententiæ: tunc benè sequeretur, quòd si solueret, posset repetere. Pe. autem hic noua consideratione, etiam de iure ciuili concedit repetitionem dicens, quòd aliqui sunt ita timidi, & nimis reuerentiæ ꝗ iuramentum ẽt, quod non tenentur seruare, nolunt contemnere, ut l. quæ sub cõditione. in prin. de condi. insti. & l. item si res. §.1. de alie. iudi. mu. causa fac. & hanc sententiam debemus tenere ea ratione, quia in re obscura potius est fauendum repetitioni. l. non debet. §. in re obscura. ff. de reg. iur. Bar. autem in l.1. alleg. dicit, quòd si iuraui per metum decem dare, & postea soluo, de iure ciuili non possum repetere, secundùm glo. in d. l.1. C. quod me. cau. de iure canonico contra: quia uideor soluere metu periurii, & repetam extra de iureiu. c. ad aures. & in his standum est iuri canonico.

Ex quo no. quòd ubicunque in solutione potest subesse alia causa, quàm approbatio primæ promissionis, quis non præsumitur illam approbare, quoniam uideor soluere metu periurii, non ut approbem promissionem primam, sed ut non sim periurus: & per hoc dicit ibi Bar. ꝗ in Tuscia in ciuitatibus, ubi sunt statuta, quòd contra instrumenta non possit opponi
3 † exceptio doli, uel metus, quòd soluens non uidetur primam promissionem approbare, sed uidetur soluere, ne capiatur, & poterit repetere. Facit ad prædicta, quod dixit Barto. in l.1. §.1. ff. quod ui aut clam. Inno. in c. ad aures. quod me. cau. dicit quòd est distinguendum inter iuramentum, quod sui natura est malum, & turpiter præstitum, & istud non obligat: ut no. per ipsum Inno. in c. uenerabilem. extra de elec. Et illud, quod non est malum de natura sui, sed turpiter præstitum tantum, id est, dolo, uel metu extortum, & tale obligat. & dicimus, dicit ibi Inno. quòd iuramentum metu extortum super rebus suis non repetendis obligatorium est, quantum ad hoc: quia debet illud seruare, quousque absoluat, ꝑ Episcopum: sed absolui debet, & postea petere. & sic loquitur c. si uerò. & c. uerum. de iureiu. & cognoscet Episcopus, antequam absoluet, an fuerit metus, qui cadat in constantem uirum, & caueat iudex, quantum potest, ne directè ueniat contra sacramentum, sed si iurauit soluere usuras, soluat, & postea repetat: & si iurauit non repetere, posset iudex compellere receptorem ad restituendum, de iureiuran. c. ad nostram. posset etiam denunciare ad pœnitentiam, & si iurasset non denunciare, non debet seruare, quia est contra legem Euangelicam. ii. q. 3. c. si peccauerit. & quousque autem aliter prouidere posset, eo modo Episcopus non ueniat ad absolutionem à iuramento: quamuis contra ius non reputetur, si alius uiis omissis absoluat.

Hosti. in summa in §. habet aũt. dicit, ꝗ si quis obsidet castrũ meum & ego uideo, quòd nullatenus possim euadere: castrum meum reddo, ita quòd cum familia, & armis exire possum: credo, dicit Hostien. edicto, quod me. causa. fore locũ: & hoc nimis de facto contingit: & plerunque discreti dubitant, quæ actio cõpetit: sed planum est, ꝗ hæc actio, quod metus cau. ff. quod metus cau. l. metũ. 1. responso. ibi, aliter atq; &c. Interdictũ enim unde ui, locum sibi non uendicat in hoc casu: ut expressè legitur ff. de ui, & ui arma. l. si rerũ. Et si quis in captiuitate detẽtus aliquid ꝓmittat, uel fideiussores det, exceptionẽ habet aduersus petentem, & actionem, ut liberetur ipse & fideiussor. ff. quod met. cau. l. metum. §. sed quod prætor. & actio, quod metus causa. quæ est in rẽ scripta: ut institu. de actio. §. præterea.

X ff. quod

ff. quod met. cau. l. si cum exceptione. §. in hac. competit contra quemlibet possidentem, quamuis metum non intulerit. Vide ibi plenè per ipsum Hostien. & uide suprà ibi, restat quæ sunt necessaria.

Vltimò Bal. in usibus Feu. i ti. de pa. iur. fir. §. item sacramenta. x. colum. in princip. sic dicit, nota quòd iuramentum per metum interpositum, est ipso iure nullum, etiam si contractus principalis non esset ipso iure nullus, sed ueniret resindendus, per actionem, quod metus causa. & subdit idem Bald. in allega. §. item sacramenta. in fin. dicens, quæro quare stipulatio facta per metum, ualet mero iure, & iuramentum factum per metum, est ipso iure nullum mero iure. Gloss. notab. in allega. §. respondet, quòd ratio est, quia debilior est stipulatio, quàm iuramentum. Tu dic, dicit Bald. melius, quòd ratio est natura iuramenti, quia est istius naturę, quia non debet esse uinculum iniquitatis, eo quia Deus, qui est ibi præsens, non assistit, sed resistit peccato. Bald. Tu adde, quòd istam rationem ponit Archidiaconus in c. quamuis. extra de pactis. Et inter alia dicit, quòd ubi præstatur tale iuramentum, scilicet, per uim extortum, debet prius absolutio peti, antequàm faciat contra, & istud dicit tutius tenere.

SVMMARIVM.

1 *Renunciatio an sit propriis iuris spontanea refutatio.*

Clausula, Renũciauit omnibus bonis paternis, & maternis &c. Quia in ista materia seu clausula tractabatur de materia renunciationis, quæ lata & utilis, ac quotidiana est. Ideo in primis est uidendum, quid sit renunciatio. & dicit Hostien. in summa in titu. de re-
1 nuncia. in §. 1. quòd renunciatio. † est proprij iuris spontanea refutatio. Alieno enim iuri renunciari non potest. C. res inter alios acta. per totum. & pactum inter certas personas, uel super certa re habitum alijs non nocet. C. de iudi. l. licet. ff. de pac. l. si unus, §. pacta. & de transac. c. ueniens. §. fi.

Quibus iuribus renunciari posit. Rubrica.

SVMMARIVM.

1 *Debitor utrum non possit probare solutionem nisi per scripturam.*
2 *Iuri scripto & non scripto utrum possit renunciari.*
3 *Iura condere & habere intiuitate parum est, nisi sit qui per ipsum ius reddat & seruet.*
4 *Pactis priuatorum non derogatur iuri publico.*
5 *Clericus laico utrum possit renunciare priuilegium ordinis clericalis.*
6 *Renunciari non possunt quæ respiciunt uigorem & rigorem iudicij.*
7 *Liber homo an possit renunciare iuri libertatis.*
8 *Communio generare solet discordias.*
9 *Fauori suo quilibet potest renunciare.*
10 *Derogari iuri publico per legem utrum possit, non autem per pactum.*
11 *Fauorabilis omnis lex præsumitur in dubio.*
12 *Renunciatio utrum teneat nulla specificatione facta.*
13 *Iura deceptis non decipientibus subueniunt.*
14 *Clericus à quo recepit ordinem, ab eo debet recipere & iudicium.*
15 *Iura loquentia super materia in renunciando utrum contineantur simplici renunciatione.*
16 *Actus quilibet præsumitur spontaneus.*
17 *Princeps utrum possit super omnes ius constituere.*
18 *Iurisdictio iudicis incapacis non firmatur nisi demum per litis contestationem.*
19 *Probatum semel non reprobatur.*
20 *Iudex semel acceptatus non recusatur.*
21 *Sufficere uidetur quòd quis satisdet de iudicato soluendo.*
22 *Promittere aliud est & aliud soluere.*

Videa-

Videamus quibus iuribus renunciari possit. & glo. magistralis in auten. ut sine prohi. matres. colla. vii. sic dicit: sed nunquid semper cuilibet iuri renũciari potest? plene dicas, quod aut est ius publicũ authoritatis, & utilitatis, ut quia ius fisci, uel alia publica utilitas uertitur: & tunc renunciari non potest. C. sine censu uel reliq. l. i. & ii. & ff. de pactis. l. ius publicum. & l. inter. aut authoritatis tantũ non tamen utilitatis. nam & hoc dicitur publicum: ut insti. de excusa. tuto. §. i. tunc aut statutũ factũ est in utilitatem renunciantis, aut communis. Primo casu potest renunciari, siue sit priuilegium, siue ius ex aliquo contractu, uel pacto, ut ff. de pac. & transactio. & de acceptilla. & de noua. hic excipe casus illos, quos notaui secundùm Ioan. C. de pac. l. pen. Si uerò communi utilitati, id est, publice, & renunciãtis, & cui renũciatur: & tũc nõ licet. C. de iura. calum. l. ii. §. sed quia. & ff. de postu. l. quos prohibet. ff. de admi. tuto. l. quidam decedens. & ff. de ope. lib. l. cerdonem. & ff. de pac. l. iurisgentium. §. si paciscar. Et per hoc puto, quòd hoc pactum non tenet, quod faciunt creditores, quòd debitor non ualet probare solutionẽ, †nisi per scripturam, cùm sit communis utilitas testificandi: ut in authen. de testi. in princi. & non debet angustari, ut C. de hæreti. l. quoniam. in fi. imò debet adãpliari. C. de rebus credi. l. generaliter. in prin. nec ad unam speciem probationis iudex debet animum alligare. ff. de testib. l. testium. §. quæ argumenta. Si uerò renunctietur iuri communi, quod non est in fauorem, nec est ibi publica utilitas, potest renunciari: ut no. ff. de pact. l. ius publicũ. sed etiam uidetur, quòd etiam si sit communis utilitas uidetur in iure, quòd possit renunciari. ff. de feriis. l. i.

Ideo distinguũt alii. Aut ius consistit in probatione, uel præcepto, & tunc renunciari non potest: aut in promissione, & tũc potest. Alii sic, quòd aut est generale, & tunc licet: aut speciale, & tunc odio sui nõ licet, ut in Macedoniano: si uerò in fauorẽ, & tunc licet. ff. ad Velleia. l. fi. §. penul. primam approbo. Nec obst. d. l. i. de feriis, quia tacitè fuit ibi renunciatum, quod licet, ubi etiam aliàs non licet expressim. ff. de procurato. l. final. §. ueterani. uel quòd dic, principaliter in laborantium utilitatem dantur illæ feriæ: ut patet in l. i. de feriis in princip. ibi quia occupati &c.

Casus uerò, in quibus non potest renũciari, etiam ubi uertitur utilitas renunciãtis, quos ponis gl. secundùm Ioa. ponuntur per gl. ut est dictũ in l. penul. C. de pactis. cuius uerba gl. sunt hæc. Primus ff. de pac. dota. l. de die. sed ibi speciale: ut argu. ff. solu. matrimo. l. i. Secundus. ff. solu. matrimo. l. alia. §. eleganter. Sed ibi, quia contra bonos mores. Tertius ff. de postulan. l. quos prohibet. Sed ibi, propter honorem prætoris, ut eod. titu. l. i. uel ut puniantur prohibiti: ut ff. ad legem Aquiliam. l. ita uulneratus. §. q. si quis. Quartus ff. de procura. l. filiusfamilias. §. ueterani. Sed ibi, propter publicam utilitatem. C. loca. l. milites. Quintus de iuramento. calum. l. ii. §. sed quia. sed ibi redditur ratio. Sextus de liberali causa. l. nec si uolẽs sed ibi non sunt uerba pacti: ut diximus. & C. de iuris & facti ignoran. l. cùm testamentum. Item ff. de usufru. l. sed & si quid. in fin. Expone ut ibi. Item alius. C. de pac. pigno. l. fina. sed ibi speciale, ne creditores nimium extendant suam auaritiam. Itẽ ff. si quis cau. l. sed & si quis. §. quę situ. sed ibi tenet speciale pactũ. & ideo nõ est cõtra. Itẽ cõtra C. de quæstio. l. seruos. sed ibi nõ fuit pactũ. Sed est aliud. ff. de pactis l. si unus. §. pacta. sed ibi ponit ratio solutionis. Item contra. C. de inofficio. testamen. l. si quando. §. illud. & de collatio. l. pactum. Sed ibi illud, quia contra bonos mores. Item. ff. de pactis. l. ius autem agnationis. sed ibi est ius naturale. Item C. de pa. pote. l. abdicatio. sed ibi non fuit pactum. Item. ff. de trãsactionib. l. cùm hi. in principio. Solu. ibi speciale. Item ff. de pignorat. actio. l. iiii. in fine sed ibi speciale. Item de aduoca. diuerso. iudic. l. ne quis. Solutio, ut ibi. Item ff. de liberali causa l. i. ii. & iii. se ibi non tantum renunciantis, sed etiam mei causa est: ut in eodem titulo. l. quoniam. & l. iiii

Item ff.de precario.l.precario.sed ibi nó fecit pactũ de non petendo:tunc enim te neret, sed concessit ad tempus, & etiam interim mutauit uoluntatem &c. cùm unum speciale pro eo,cui conceditur, inducatur,sed ne teneatur,nisi de dolo, & lata culpa,& hoc contra eum inducitur. ff.de iureiurando.l.cum qui in principio & ex quibus causis manumittere licet.l. i. & de preca.l.quæsitum. §.es. secundùm Ioan.Item.ff.communi diuidun.l.in hoc iudic ium.

Host.autem in summa in ti.de renunc. in §.quæ possunt renunciari dicit,quòd iu
2 ra scripta,& non scripta † possunt renunciari.Et dicit,quòd ius publicum auctoritatis largo modo dicitur quodlibet ius in scriptis reddactum: quia à publicis personis introductum, puta principibus factis, uel consiliis: sic etiam dici potest publicum ius, quælibet constitutio municipalis, uel Episcopalis: institu. de iure naturali gentium & ciuili. §. iii. & iiii. & de maiori. & obedien. cap. quod super his. Item quodlibet ius utilitatis publicum est largo modo nã publicæ utilitati expedit, ne quis malè utatur re sua:institu. de his qui sunt sui, uel alienis iuris.§. dominorum. Item largo modo publicæ interest, quòd quodlibet obseruetur:& ideò iudices constituũtur: quia parum esset iura condere, & habere
3 in ciuitate † nisi esset, qui per ipsum ius redderet,& seruaret.ff.de orig.iur.l.ii.§. post originem.

Sed ius publicũ specialiter, & propriè dicitur illud,quod consistit in sacris, & sacerdotibus.ff.de iusti.& iur.l.i.& i.dist.ius publicum.quod & specialiter diuinum dicitur:de iureiuran.c.nimis.

Et si uis scire cui iuri renũciari possit, sic distingue ius publicum:aliud diuinum, aliud humanum.

Ius publicum, diuinum subauditur, aliud reale,siue temporale,aliud spirituale,aliud collegiatũ,aliud personale, aliud statum publicum respiciens.

Ius publicum diuinum reale aliud concessum ecclesijs,ne ipsarũ res alienentur, nisi in casu concesso, & modo debito, & huic renunciari non potest,etiam per iuramentum.de iureiur.c.sicut nostris.xxxv. q.ix.c.quod quis commisit.Aliud consistit in hoc ut immunitas ecclesiæ seruetur, nec huic renunciari potest etiam per Episcopum:de immu.eccle.c.non minus & c. aduersus & xvii.q.iiii. per totum. aliud in hoc ut debitus status ecclesiæ generali non immutetur. nec huic renunciari potest.xxv.quæstio.ii.cap.i.& cap.sequentibus.

Ius uerò publicũ diuinũ spirituale, aut consistit in diuino cultu:puta feriis inductis in honorem Dei, & huic renunciari non potest.ff.de arbitr.l.si feriatis. de feriis.c.fi.Et ne de relictis ad pias causas aliquid deducatur: de testa.c.fin.aut consistit in diuinis præceptis,& huic etiã consuetudo nõ obstat.de consuetu.c.fi.nec ẽt aliqua constitutio:de præscrip.c.fi. aut cõ sistit in consiliis generalibus,& prouincialibus & præceptis,uel prohibitionibus periculum animarum tangentibus, & huic non renunciatur.xx.q.i.sunt quidam.xv.di stinct.sicut.de trãsact. c.fi.de in integr. resti.c.causa.§.fin.de re iudic.c.lator.c.te neor.& c.consanguinei.& de except.c. exceptione.

Ius uerò publicum, diuinum collegiatũ aliud commune,id est, uniuerso collegio clericali generali ecclesiæ indultum, & huic etiam per iuramẽtum renunciari nõ potest expressim:de foro compet.c. si diligenti.de sent.excomm.c.contingit. lo i. licet per contrarium actum aliquando cõ sortio clericali, & priuilegio per consequens priuet se clericus, de priuileg.c.ex parte.de sentent.excom. c.perpendimus. & c.in audientia.& c. contingit. lo ii. licet enim Episcopus in præiudicium collegii egit, ratificare possit, ut in quo deliquit, puniatur, ut in cap. quod in dubiis. de renuncia. & sic intelliguntur consilia.xi.q.i.placuit. & cap. inolita,quorum tenor ponitur, de foro compe.ca. si diligenti. Aliud est singulare,ut singulari ecclesiæ uel collegio concessum, & huic aliquando expressim,aliquando per contrarium actum aliquãdo spacio decẽ annorum,aliquando xxx.renunciant,ut no.idẽ

Hostien.

Hostien. in summa in ti. de consti. tu. §. quādo cōstitutio. in distinctione, quæ incipit, Cum priuilegium.

Ius uerò diuinum publicum, personale, aliud ob honorem, uel utilitatem dignitatis, cui à persona dignitatem tenentem, quatenus personam tangit, renunciari potest, sed superior, uel ad querelam illorū quorum aliàs interest, uel ex officio restituit, de insti. c. cùm uenissent. in fi. de arbi. cum tempore. Aliud ob personas singulares, & huic indistinctè renunciatur, de rē scriptis nonnulli. de foro competen. dilecti. de regu. ad nostram. & cap. statuimus. de crimi. fal. c. i. de elec quòd sicut. §. si autem. & c. ne pro defectu. §. fi. Aliud ob personam singularem, cui personaliter indulgetur, & huic multofortius renunciari potest: quia nec personā egreditur: de concess. preben. c. constitutus. vii. q. i. petisti. institu. de iure natu. §. sed quod principio. uers. planè.

Ius autem publicum diuinum, publicum statum respiciens est, quòd persona idonea eligatur, & quod forma seruetur, & quòd Episcopi testamēta exequantur, & si quibus bene renunciari non potest: ut patet de elec. c. cùm in cunctis. & c. ne pro defectu. i. responso. & c. quia propter. de test. c. tua.

Ius uerò humanum publicum, aliud publicum utilitate, & authoritate, ut fiscale: & huic non renunciatur. ff. de pac. l. ius publicum. & l. inter debitorem. ff. de iure immu. l. semper. § cōductorem. Idem in omnibus his, in quibus iudex ex officio proprio motu procedit, de quibus dicit Hostien in summa in titu. de offi. iudi. §. utrū desideret: & ut maleficia non remaneant impunita. ff. ad leg. Aquil. l. ita uulneratus. de senten. excom. ca. ut famæ. hoc saluo, quia inquantum tangit priuatam utilitatem renunciari potest. ff. de pac l. iuris gentium. §. si paciscar. ideo pacisci possum ne furti iam commissi agam, non tamen furti commitendi: ut ff. de pac. l. item si unus. §. pacta de iureiuran. c. quemadmodum. §. illud autem.

Itē dicitur ius humanū publicū aut hotate, & utilitate &c. ut ordo iudiciarius seruetur sicut quòd libellus offeretur, lis contestetur, & sententia in scriptis feratur, & ius reddatur, & ut leges publicum statum respicientes seruentur. ff de leg. i. l. nemo. de testa. requisiti. & c. tua. ergo lite non contestata non potest dari diffinitiua sententia, quantuncunque renuncietur, licet posśit mandamentum, uel compositio fieri: de hoc no. per Hostien. in titu. de libel. obla. §. ultra libellus, & litis contest. §. quæ sit ratio. & §. quid sit effectus.

Aliud publicum authoritate, sed utilitate priuatum: & hoc, aut est inductum, ob communem utilitatem, & huic renunciari non potest exprefsim, licèt tacitè posśit. C. de iuramen. calum. l. ii. §. sed quia uerenuir. in hoc etiā iure tenet renunciatio, si iuramento firmetur: de iureiur. cap. cùm contingat. C. si aduer. uend. auth. sacramenta puberum. Aut est inductum propter priuatam utilitatem: & tunc si fauorabile, & proprium est renunciari potest: ut C. quando mulier tutel. offic. fungi potest. auth. matri, & auiæ. C. de pac. l. fi. quis in conscribendo. nam tempore illius l. illud priuilegium talis naturæ erat: licet hodie secus sit per constitutionem imperialem, quæ incipit, Sed hodie sanxit noua constitutio &c. Si est fauorabile, & commune, quatenus tangit renunciantem tenet: quatenus tangit aliam, non tenet ff. de serui. rusti. prędi l. per fundū. ideo si uasallus renunciat foro domini, nō præiudicat domino: de arbi. cùm tēpore. de offic. deleg. c. significantibus. de iudi. cæterum. de foro compe. ex transmissa & c. sequenti. & c. significasti. aut est odiosum, sicut Macedonianum, & huic renunciari non potest ut tractatur de condi. indebi. l. qui exceptionem. ff. ad Maced. l. sed & si pater. §. si fallit autem hoc in tutelari munere, quod est publicum authoritate. institu. de excusa. tut. i. responso. de mune. & hono. l. i. & l. munerum. de uer bo. signi. l. pupillus. §. munus. sed non est publicum utilitate. & sic intellige. de excusa. tuto. l. athletæ. §. tutela imò est utilitate priuatū, ne pupilli incurrant detrimē

tum rerũ suarũ. insti. de tutel. §. cùm. aũt & §. sequenti. & de autho. tut. i. responso. & de satisda. tut. & cura. i. responso. & tamen huic renunciari non potest: quia inuitus datur tutor, cùm sit munus publicum. C. de decur. l. nullus. lib. x. & inuito datur. ff. de tutelis. l. ii. tamen l. alle. athletæ. non dicit, quin sit munus publicum: imò quòd non est munus reipublicæ: & ut non possit renunciari fragilitati ætatis. Facit ff. de mino. l. i. huic quod supradictum est quòd clericus non potest renunciare suo priuilegio, concordat, de foro compe. c. significasti.

Sed contra: quia si uoluntarius responderet coram non suo iudice, tacitè renunciare uidetur. iii. q. vi. pulsatus. potest autem intelligi illud. c. quando clericus citatur authoritate secundi rescripti intra annum, & dolosè tacet primum rescriptũ impetratum: de rescip. cap. ex parte. §. i. dic ergo, quòd si clericus coram laico responderet, & causa ciuilis sit, pro conuicto habetur, etiam si pro ipso sententia feratur, alioquin locum suum amittit, & si nõ habet locum, fortè poterit, excommunicari argu. c. tuæ. ut lit. non contest. & c. quoniam. §. fi. & de dolo & contu. c. finem. In criminali uerò locum suum amittit, & si non habet locum: puto, dicit Hosti. quòd possit aliàs extra ordinem puniri: argu. in proximè dictis concordantiis. Et sic patet, quòd tacitè renunciari potest quãtum ad damnum suum. xi. q. i. placuit. sed certè multomagis puniendus est, & si expressim consenserit, & postea responderit. Si uerò inuitus tractus sit, sententia contra eum lata non tenet: sic intelligit, de indi. c. at si clerici. & c. cùm non ab homine. sed qui eum uocauit, & cogi fecit, causam amittere debet: intelligas per sententiam, & excommunicari debet iudex, & ab officio iudicandi priuandus est. xi. q. i. inclita. de foro compe. c. si diligenti. Et puto, dicit Host. ꝙ sola uocatione, ex quo ego clericus tractus ero, hanc pœnam aduersarius patietur. xi. q. i. placuit. de exces. præla. c. grauem. C. de transac. l. siquis maior. C. de iurisdi. omnium iudi. l. in crimina li. Iudex uerò non patietur dictam pœnã, nisi iudicauerit: sed fortè iure citãdi priuãbitur, ut priuatur in eo, in quo deliquit, de transla. Episcop. quanto. de tempo. or di. literas. & c. seq. uel fortè circa litis cõtestationem locus erit pœnitentiæ: arg. ff. de in ius. uocan. l. quamuis. ff. rem ra. ha. l. amplius.

Alii dicunt, ꝙ usque ad sententiam: ar. ff. de inoffi. testamen. l. Papinianus. §. meminisse. C. de his qui. ut indig. l. alia. Sed si certo loco promittat clericus, quid soluturum se, tacitè uidetur renunciare priuilegio suo: arg. c. dilecta. de foro compet. Idem est in reconuentione, secundùm eũdem Hostien. in summa de mutuis peti. in §. & quando. uer. sed nunquid. idem uerò Host. in ti. de fo. competẽ. in §. liquet. uersic. sed nunquid clericus. dicit, uidetur ꝙ

4 clericus † nõ possit renunciare priuilegio suo: quia iuri publico pactis priuatorũ nõ derogatur. ff. de pact. l. ius publicum. & l. inter debitorem. & de re. iur. l. neque pignus. §. priuatorum. de arbi. c. cum tempore. de senten. excommu. c. contingit. ff. de admini. tuto. l. quidam decedens. de leg. i. l. nemo. de testib. requisiti. ff. ad legẽ Fal. l. quod de bonis. §. i. C. de cond. inser. l. ii. x. q. i. sicut quidã. C. de iura. calum. l. ii. §. sed quia. ff. de postu. l. quos prohibet. C. de ad uo. diuer. iu. l. ne quis ex corpore togatorum. & est expressius, de foro compe. c. si diligenti. Sed contra ff. de pactis. l. pacisci. ff. à qui. appel. non licet. l. i. §. i. de temp. appel. l. fi. in fi. ff. de feriis. l. i. ff. de mino. l. iudex. de regulari. ad Apostolicã statuimus. de cri. fal. c. fi. de priui. c. si de terra. accedentibus pro & contra. de feriis. c. fi. Et est expressum, ꝙ renunciatio tenet. C. de pac. l. si quis in conscribẽdo. de uita & ho. cle. c. fi. de cle. coniug. ca. ex parte. de sentẽ. excõ. c. cõtingit. in audiẽtia. iii. q. vi. pulsatus. ii. q. vii. uos. Super hoc sunt diuersæ opinio. magistri dicunt, ꝙ cõtraria corriguntur, ꝙ nunquã potest renunciari priuilegio suo ẽt de cõsensu: ut in c. significasti. de foro cõpe. quia nõ est suũ, sed cõmune: ut dicit decretalis, si diligenti. Docto. magnæ opinio. dixerũt, ꝙ registreẽ in suo foro: decretalis in suo: sed hoc nõ ualet, cũ

5 clericus non possit laico renunciare † priuilegium

uilegium ordinis clericalis.

Ego dico dicit Host. q; secundùm tẽpus illius l. si quis in conscribendo. laicis licuit indicare clericos: nec habebant clerici priuilegium, nisi hoc solum, quòd poterant eligere utrum conuenirẽtur sub Episcopo, uel sub præside prouinciæ: ut patet C. de Epis. & cle. l. cùm clericis. & l. omnes. l. iubemus. §. fi. unde tunc tali electioni poterant renunciare, quę electio in fauorem suum tantum fuit data. Iustinianus uerò hoc priuilegium augmentauit: quia dixit, quòd in causa pecuniaria prius cõueniatur corã Episcopo ut in auth. ut cle. apud proprios Episcopos. col. vj. posita. C. de Epis. & cle. clericus. sed in criminalibus dixit, q; cognoscet ciuilis iudex. & secundùm illud tempus dicas, quòd renunciare poterat in foro ciuili: quia adhuc non indulgebatur collegio, sed clericis: tamen hodie sanxit noua constitutio Federici, ut nullus ecclesiasticam personam in criminali, uel ciuili ad iudicem secularem tradere præsumat, contra constitutionem imperialem, & canonicas sanctiones: aliàs actor à iure suo cadat, nec teneat iudicium, iudex ab officio iudicandi priuetur. Si quis autem ecclesiasticis personis iustitiam denegare pręsumpserit, tertiò requisitus iurisditionem amittat, ut in constitutione Federici hac edictali. Approbat ergo Fede. quantum ad partem istam canonicas sanctiones. xi. qæstio. 1. inolita. & capit. placuit & capitu. si diligenti. ergo in utroque foro hodie seruari debent, nec corrigit l. si quis in conscribendo. quia illo tempore priuilegium singulare erat: & ideo ei renũciari poterat. ff. de ędil. edi. l. quæritur. §. si uenditor. & subdit idẽ Hostien. in eodem titu. in summa in §. illud scias. §. sed nunquid hoc casu. ubi dicit: sed nunquid, si clericus coram iudice laico, sentẽtiam contriam reportet, potest eam habere ratam Episcopus in suum pręiudicium? non uidetur, quia initium spectandum est de elec. c. dudum. de contrahen. emp. capit. cùm dilecti. & respectu initii nulla est, quia lata est à non suo iudice: ergo quod ab initio non ualet &c. de elect. c. audistis. de regu. iur. quod ab initio.

Item prælatus similis est tutori: ut in auth. de eccle. titu. §. penul. & fi. col. ix. sed tutor contractum præcedentem, non potest ratificare: institu. de autho. tuto. §. tutor. Credo contra, dicit Host. ubi suprà arg. c. quod in dubiis. de renuncia. de offi. deleg. c. cùm olim Abbas. de his quæ fiũt à prælato. c. cùm nos. de dona. c. pastoralis. ff. de arbi. l. ligatores. & de iudi. licet. Et laicus in iudicem non suum, non potest in spiritualibus, puta matrimoniis, usuris, & similib. sine cõsensu proprij Episcopi consentire: argumen. c. cum apostolica. de rebus eccle. non alie. de parochia. nullus. de iure patro. nullus. de pœniten. & remissio. cap. omnes. & cap. ne pro dilatione.

Item Episcopus me inuito non potest me submittere alicui tanquam ordinario ut patet in dicto cap. significasti. ubi utriusque consensus requiritur, & est ratio: ut infrà de præscriptio. cum non liceat. & de his quæ fiunt à prælato. capit. quanto. & sequenti. potest tamen ipse delegare causam ad non pertinentem etiam me inuito, dummodo, non sit persona suspecta: de foro competen. ca. i. & l. iii. de appela. c. cum speciali. de officio delega. ca. cum super quæstionum. §. uerum. & §. intentionis. & hoc si ordinarius recusatur tanquam suspectus: ut dicunt iura inducta: idem si non recusatur: de foro competent. c. i. delegabit autem ordinarius recusatur: nisi proximus superior sit pręsens: & de consuetudine recurratur ad eum, uel de iure communi, ad Papam: de foro competen. licet. ii. quest. vi. quamuis. & c. sequenti. uel dic, quòd ubi ordinarius recusatur, delegat causam, uel ad superiorem remittat: nam ad hæc duo sub distinctione tenetur: de appel. cum speciali. §. causa. sufficit ergo quod eligat. argumen. de rescrip. cap. cum inter cęteras. ff. de iure do. l. plerunque. C. de condictio. indeb. l. fina. sed si delegare non uult, uel remittere, recurritur ad superiorẽ: de iure patro. nullus. põt, & illud dici, q; ubi superior ꝓximus non multũ distat, recurritur ad superiorẽ: de foro comp. ca. licet. sicut ubi recusat delegatus, cognoscit delegãs,

qui proximus est: de offic. deleg. cap. cùm olim magister. uel ubi nimis distat, est ad arbitros recurrendum: de offi. dele. cap. suspicionis. & cùm Episcopus, si ordinarius Episcopi clericus de Episcopo suo cõquerens sequitur forum suum, & sic conueniet cum coram Archiepiscopo. de offi. ordi cap. pastora. de fo. compe. sanè. de offi. ordi. cap. ad reprimendam. de offi. deleg. cap cum contingat. Si uerò Episcopus conqueratur de clerico, ibi eligendi sunt arbitri: quia in re propria non potest esse iudex. xi. quest. i. clericus aduersus clericum. in aliis libris incipit, Clericus.

Angel. autem in quodam suo consilio, quod incipit, Clericus, non sub nomine clericali: sic consuluit, nõ sub nomine clericali, sed simpliciter nomine priuato, nõ incedens in habitu clericali, non opponẽs exceptionem iudicis incompetentis condemnatus appellat. Quæritur, an talem sententiam possit dicere nullam, cùm non opposuit principali exceptionem clericatus? & sine dubio potest dicere nullam. quia hanc exceptionem non potest remittere, nec ei renunciare tacitè, uel expressè. extra de foro compe. cap. si diligenti. & cap. significasti. & notat, & tenet expresse. Guil. in Spec. in titul. de act. §. i. in fin. uersic. sed pone. & Archi. xv. q. iij. placitis. & ad hoc facit quod no. Innocent. extra de censib. cap. uenerabili. nam cùm ipsum priuilegium non sit ipsius clerici, sed totius ordinis clericalis: ut in cap. si diligenti. nihil operatur taciturnas clerici: ubi enim est tale factum, quòd à iure improbatur, nec est in potestate facientis, nihil operatur approbatio, etiam expressa facientis: extra de præben. cap. dilectus. cum si.

Non ob. quòd non incedebat in habitu: quia propter hoc non perdit priuilegium, nisi post trinam monitionem: de sent. excommu. cap. in audientia. Bald. in l. i. ff. de iudiciis. in noua lectura sic dicit, sed pone, clericus coram laico conuẽtus processit in causa, & litem est contestatus, & tacet de clericatu suo, an ualet processus? gloss. tangit in alleg. l. i. & innuit, quòd si sponte litigat, ualet processus, quia hoc uidetur potius prorogatio iuris, quam hominis: ut l. fi. de excep. Io. Andr. dicit, quòd si clericus opponit de clericatu, iudex secularis super ista declinatoria potest procedere: & ideo consulit, quòd si clericus uult processum nõ ualere, non excipiat, sed protestetur de clericatu. Ita dicit ipse in d. c. si diligenti. in addi. In eo autem, qui non adiicit, neque protestatur, nihil determinat. potest dici, quòd si in fraudem tacuit de clericatu ad uersario ignorante, quòd ualet processus, ne dolus eius sibi patrocinetur: aliás secus, q licet non posit prorogare per pactum, potest per delictum, quia dolo tacet, & dissimulat: arg. C. ad Velle. l. si sine.

Iacob. Bru. in authẽ. generaliter C. de Episcop. & cle. dicit: quòd quædam sunt, quę respiciunt fauorem partium, & ista possunt remitti ex cõsensu: ut l. quæritur. §. si uenditor. ff. de edil. edi. & authen. generaliter. C. de Episcop. & cle. & l. penul. C. de pact. Quædam sunt, quæ † respiciunt
6 uigorem, & rigorem iudicii, & ista nõ possunt renunciari: ut l. prolatam. C. de senten. & authen. offeratur. C. de lit. contest. Quædam sunt, quæ respiciunt publicam, seu communem utilitatem. & ista non possunt remitti consensu partium: ut l. ii. §. sed quia ueremur. C. de iura. calum. & l. iurisgentium. §. si paciscar. ff. de pact. Idem uerò Iacob. Bru. in l. penultima. C. de pac. dicit, quòd aut per pactum uolo tollere id, quod continet publicam utilitatem, & non ualet: ut l. iurisgentium. §. si paciscar. ff. de pact. & l. quos prohibet. ff. de postu. Aut uolo tollere id, quod continet communem utilitatem, & non possum: ut l. ii. §. sed quia ueremur. C. de iura calum. & in corpore de non alie. §. ut autem. Aut uolo tollere id, quod continet odium alienum, ut Macedonianum pactum legis cõmissoriæ in pignoribus, & non possum: ut l. penultima. C. de pac. pig. & l. tam & si ff. ad Macedon. Aut uolo tollere per pactũ id, quod continet fauorem alienum, & nõ possum ut l. si unus. §. & in summa. ff. de pact. aut continet fauorem meum, & tunc

tunc aut est tale, quod per pactum tolli non potest, & pactum nihil operatur: ut l.abdicatio.C.de pat.pote.& l. ius autem agnationis.ff.de pact.aut per pactum tolli potest: & uerba non sunt apta ad paciscendum, & tollendum, & tunc pactum nihil operatur: ut l.nec si uolens.C.de libe. causa.aut possunt tolli per pactum, & uerba sunt apta ad pactum, & tunc tolli possunt regulariter: ut l. penultima. C. de pact. & l.pactum. ff.de pact. Et contraria quæ no.in l. penul.C.de pact. sunt specialia: & ratio specialitatis ponitur ibi in gloss.

Cyn.in l. penult.C.de pact.dicit sic: Si quæris, an possit renunciari iuri naturali, aut alii iuri? si iuri naturali, puta sanguinis non potest.ff.de reg.iur.l.iura sanguinis.ff. de pact.l.ius autem agnationis.aut aliquis uult renunciare alii iuri per pactū. & tunc subdistingue: & tunc aut illud ius est solùm in fauorem eius introductum: aut est introductum in fauorem sui, & alterius. si in fauorem eius, & alterius, ut reipublicæ, uel alterius: tunc non potest renunciari: ut ff.de pact.do.l.ii.quia in fauorem reipublicæ ibi est, ut dos citius habeatur: ut ff. so.ma.l i.similiter in fauorem reipublicę est, ut miles non sit procurator: ut l.filiusfamilias.§. ueterani.ff. de procur.eodem modo est fauor publicus in iuramento calumniæ ut d.§. sed quia ueremur.C.de iura.calum.Idem si fuerit introductum in fauorem cuiuslibet alterius.ut in l. quos prohibet ff de postu. Aut illud ius est introductum in fauorem unius tantum: & tunc subdistingue: & tunc aut ille, qui renunciat, habet illius iuris plenam dispositionem seu dominationem: aut non: si uult renunciare iuri cuius plenam dispositionem seu dominationem non habet, non

7 potest, ut liber † homo, qui non potest renunciare iuri libertatis, nisi multis iuris solennitatibus occurrentibus: ut ff.ad leg. Aqui. l.liber homo.C.de libera causa l. nec si uolens.inst.de iure perso.§.serui.aut uult quis renunciare iuri, cuius quis habet dispositionem: tunc refert, aut renunciatio est contra bonos mores: & tunc si quidem per hoc induceretur ad delinquendum, non ualet: ut l.si unus.§ illud.ff. de pact.&ff.de pact.do.l conuenire.Si autem non induceretur ad delinquendum: tunc regulariter uerum est, quòd iuri pro se introducto quis renunciare potest: ut l.penulti. C. de pactis: Fallit quatuor casibus.

Primus est l fi.C.de pac.pig.ratio ibi est propter auaritiam creditorum.

Secundus est ff.de transact.l. cum hi. ibi est fauore alimentorum in ultima uoluntate relictorum.

Tertius est ff.de pig. act.l. si conuenerit.ubi creditor non pōt conuenire, ut pignus uendere.sibi liceat certè ibi non dicitur hoc: imò dicitur, quòd si conuenerit potest uendere, sed ibi conuenit non uẽdere: tunc non potest uendere, nisi præcedente trina monitione, ut ibi dicitur. Vnde secundum Petr. ille casus non facit ad exceptionem. Item fallit in precario.ff.de precar.& ille est tertius casus, & est ratio: quia pactum est contra naturam contractus.

Quartus casus est ff.communi diuid. l. in hoc iudicio. §.conuenerit. ratio fallendi est: quia communitas, quę per pactum induceretur, ibi pareret discordias, quas

8 † communio generare solet.ff.de leg.ii.l. cùm pater.§.dulcissimis.& C.de dona. l. sancimus.§. sin autem res donationis. in gloss super uerbo, contentio. Bartol.autẽ in l.ius publicum ff.de pact. dicit pro utili doctrina huius materiæ dicas, ꝙ quoddam est ius publicum naturale non positiuum, & istud non potest tolli pacto: ut l. ius autem agnationis. ff.de pactis.

Quoddam est ius publicum positiuum, & istud quandoque disponit circa formā dandam alicui actui, testametis, contractibus, uel iudiciis, non curo: & istud pacto contrahentium tolli nō potest, seu mutari: ut l.nemo potest.ff.de leg.i. ff.de uerbo.oblig.l.i.§.si quis ita.C.de sentent. l. prolatam. & de fide instrum.l.comparationes.ibi, non aliter &c Quandoque ius disponit circa effectum alicuius actus: & tũc aut ille effectus respicit principaliter, & directo utilitatem publicam, & non potest

est mutari pacto priuatorum: ut ff. de pact. l. iurisgentium. §. si paciscar. & l. si unus. §. item ne experiar. & l. ius publicum ff. de pactis. Quandoque respicit utilitatem priuatam: & tunc aduertendum est ad causam, quare lex sic disponit, aut causa continet simpliciter fauorem eius, qui huic iuri renunciauit, & hoc ius uult mutare, & potest: quia quilibet potest
9 renunciare † fauori suo: ut l. pactum. ff. pact. & l. penultima. C. de pactis & hoc est uerum respectu ipsius iuris, quod est mutabile per pactum: si tamen persona sit talis, cui pacisci liceat: ut beneficio restitutionis in integrum, quod potest tolli per pactum factum à maiore. C. si maior factus ratum habuerit. per totum. nō, si fieret à minore: ut l. si iudex circumuentus. ff. de minor. & ibi no. C. de in integr. restit. l. si intra. Si uerò causa illius statuti facti per legem non est priuata utilitas paciscentium, sed subest alia causa: tunc non potest: ita loquuntur omnes casus notati in l. pactum. ff. de pact. & in l. penulti. C. de pact. Subiicio exemplum, dicit Bart. causa euidentioris intellectus. Quandoque aliquid statuitur: quia si secus fieret, esset contra bonos mores: tunc pactum in contrarium non ualet: ut l. alia §. eleganter. ff. so. ma. & l. si unus. §. pacta quę ob turpem. ff. de pact. sic potest loqui titulus C. ne fideiuss. do. den. Et enim ibi ratio, ne causa perfidiæ nascatur in matrimonio, & omnes leges, quæ prohibent pactū, ex quo daretur materia delinquendi. Quandoq; pactū prohibetur odio alicuius: ut in pacto legis commissoriæ, & in pignore, & in mutuo facto filiofa. tunc per pactum non potest mutari: ut ff. ad Maced. l. tam & si, C. de pact. pig. l. fi. Quandoque pactū prohibetur, seu p legē aliquid statuitur ratione publicæ utilitatis, licet respiciat principaliter priuatam utilitatē tunc etiam hoc pacto mutari non potest: ut l. de die. ff. de pact. do. & C. de agric. & censi. l. ii. & l. quemadmodum. Et ad ista reducuntur omnes casus, qui not. in l. pactū. ff. de pact.

Et ideo multum diligenter aduerte, si in statuto apponitur causa, quæ respicit publicam utilitatem, uel nō: tunc enim non posset etiam iuramento firmari, conueniri, seu in contrarium pacisci: ut l. iurisgentium §. sed & generaliter. alle. & no. in d. l. ii. C. de agric. & censi. Circa hoc uide in l. nemo potest. ff. de leg. i. & latius in l. si quis in conscribendo. C. de pac. Sed cōtra prædicta uidetur, quia quod potest fieri per legem, & sic & per pactum. Bar. in l. nō impossibile ff. de pactis. dicit, quòd quędam sunt prohibita ratione publicæ utilitatis & tunc non est uera regula hoc modo sumendo, quod potest fieri per legem, potest fieri per pactum priuatorum: quia per legem potest iuri publico dero
10 gari, † non potest per pactum: ut l. ius publicum. ff. de pact. sed bene procederet ista regula, quod potest fieri per legem, potest fieri per pactum scilicet, publicum populi, uel alterius, qui habet potestatem cōdendi legem, ita intelligitur, quod no. in l. neque ex prætorio. & l. neque pignus §. priuatorum. ff. de re. iur. sed si pactum esset prohibitum, eo: quòd cōtra bonos mores sit tunc ista sunt conuertibilia, quod non potest fieri per pactum, neque per legem, nec econtra: ut no. C. de decretis decu. super rubr. dixi de hoc plenè, dicit Bar. in l. omnes populi. in quæstione illa, à qbus possūt fieri statuta. ff. de iust. & iur.

Idem autem Bar. in l. penultima. C. de pac. dicit sic quando aliquis uult renunciare iuri suo. Aut est ius naturale, aut positiuū. Primo casu non potest renunciare: ut l. iura sanguinis. ff. de reg. iuris. & l. ius autem agnationis. ff. de pact. Secundo casu, aut est ius, quod statuit certam formā, in actibus hominum introducendo, uel alio modo disponendo. Primo casu pone exemplum, quòd testamentum fiat cum solenni numero testium, & quòd pacta & stipulationes certo modo fiant, & huic non potest renunciari: ut l. nemo potest. ff. de leg. i. & ff. de pact. l. contra iuris. in princip. & C. de testamen. l. testandi. Secundo casu, aut est ius publicum. & ei renunciare potest quis: ut l. ius publicum. ff. de pact. aut est ius priuatum, cui quis uult renunciare: & tunc quandoque illud ius continet publicam utilitatem cuiusdam

alterius tertii priuati: quandoque continet priuatam utilitatem renunciantis tantum. Primo casu, si quidem utilitas priuata potest separari à publica, & ualet renunciatio, quantum ad priuatam utilitatem, quantum ad publicam non, ut l. iurisgentium. §. si paciscar. & ibi not. ff. de pact. l. si non potest separari, renunciatio non ualet: ut l. de die. ff. de pact. do. coniuncta. l. i. ff. so. mat. ff. de postu. l. quos prohibet. & l. filiusfamilias. §. ueterani. ff. de procur. & l. ii. §. sed quia ueremur. C. de iura. calum. Secundo casu, quando continet utilitatem renunciantis, & tertii, & tunc idem, quia siquidem possunt renunciare, ualet quantum ad praeiudicium renunciatis: non autem quantum praeiudicium tertii: ut C. res inter alios ac. per totum. & l. si post mortem. ff. de contratab. Sed si non potest separari, non ualet renunciatio: ut C. de lib. causa, l. i. iii. & iiii. Tertio casu, quando continet priuatam utilitatem tantum, tunc quandoque illud ius est introductum principaliter in fauorem renunciantis: quandoque est introductũ principaliter in odiũ alterius, & secundariũ redũdat in fauorẽ renunciantis.

Primo casu, siquidem ille fauor est introductus propter renunciantis imbecillitatem, & renunciatio non ualet: ut l. si intra. & ibi no. C. de in integ. resti. & l. si iudex. & ibi not. ff. de mino. & ff. noua. l. doli. §. diuersum. Si uerò est introductum aliter, quàm propter eius imbecillitatem: tunc siquidem talis renunciatio esset contra bonos mores, uel induceret aliquem ad delinquendum, & non ualet, ut l. alia. §. eleganter. ff. solu. ma. & de pct. do. l. conuenire. Sed si non esset contra bonos mores, uel non induceret aliqdem ad delinquendum: & tunc renunciatio ualet, ut l. penultima. C. de pact. Secundo casu, quando illud ius est introductũ principaliter in odium alterius tunc si quidem renunciatio est causa, quare illud odium cessat, ualebit renunciatio: ut l. fin. C. ad Maced. aliàs non ualeret: ut l. tam & si. ff. ad Macedo.

Bal. autem in l. si quis in conscribendo. C. de pact. dicit sic post Bar. quòd quando quis uult suo iuri renunciare. Aut est ius naturale, aut positiuum. Primo casu non non potest: quia de necessitate inest. ff. de reg. iu. l. iura sanguinis. & ff de pac. l. ius autem agnationis. Secundo casu aut est ius, quod statuit certam formam in contractibus, seu actibus hominum, ut quòd testamenta fiant sub certa solennitate, & non potest renunciari: ut ff. de leg. i. l. nemo potest. de pac. l. contra iuris. in princip. & C. de testa. l. testandi Aut ius ciuile non disponit per modum solennitatis, uel formae, sed alio modo in actibus hominũ disponit, & tunc refert, aut est ius publicũ principaliter, & ei non potest quis renunciare, ut ff. de pac. l. ius publicum. Aut est ius priuatum, & tunc aut continet priuatam utilitatem renunciantis, & publicam simul, aut continet priuatam utilitatem renunciantis, & cuiusdam alterius tertii priuati, aut continet utilitatem solius renunciantis.

Primo casu si utilitas publica potest separari à priuata, ualet renunciatio quantũ ad priuatã utilitatẽ, quantũ ad publicã nõ, ut l. iurisgentiũ. §. si paciscar. ff. de pac. si autẽ nõ potest separari, non ualet renũciatio, ut l. de die. ff. de. pac. do. coniuncta. l. i. ff. so. ma. ff. de postulã. l. quos prohibet. ff. de procu. l. filiusfamilias. §. ueterani. C. de iura. calũ. l. ii. §. sed qa ueremur. Secundo casu quando continet utilitatem renunciantis, & tertii, tunc similiter refert, quia si possunt separari, ualet quantum ad praeiudicium renunciantis non aũt quãtũ ad praeiudiciũ tertii. ff. de pact. l. si. ff. de cõtratab. l. si post mortẽ. §. fi. sed si non potest separari, non ualet renunciatio. ff. de appel. l. non tantum. & l. i. ii. iii. & iiii. ff. de lib. causa. secundum Bar. haec distinctio de separabili & inseparabili probatur per l. quod sponsus. §. generaliter. ff. de do. inter vi. & uxo. & ff. de liber. causa l. si is, qui duos. ff. de distrac. pig. l. arbitri. ff. qui po. in pig. hab. l. Claudius Felix.

Tertio casu, quando continet priuatam utilitatẽ renunciantis tantum, & tunc refert: aut illud ius est introductũ principaliter in fauorem renunciantis: aut in alterius

rius odium:& secundariò redundat in fauorem renunciantis.

Primo casu,siquidem ille fauor est introductus propter imbecillitatem renunciantis,& non ualet renunciatio:ut l.si in tra,& ibi not. de integr.resti.mino.C.& l. si iudex circunuento.ff.de mino.& l.d.li. uersic. diuersum.ff. de noua secundùm Bar.Et hoc uerum,nisi imbecillitas causetur ratione præsumptę ignorātiæ: quia sic certificatus quis renunciare potest:ut in muliere renunciante Velleiano. Si uerò est introductus aliter, quàm propter eius imbecillitatem:& tunc si talis renunciatio esset contra bonos mores,uel induceret quem ad delinquendum,& non ualet:ut l. alia.§.eleganter.ff.sol.mat.& l.conuenire. ff.de pac.do.sed si non esset contra bonos mores,uel non induceret quem ad delinquendum: & tunc ualet:ut l.pe.C.de pac. & hoc uerum,nisi in his,quæ non dependent ex mera potestate:unde libertati renunciare non possimus: quia libertas sola uoluntate non perditur: ut C. de libe.cau. l.nec si uolens.secundùm Cy.&hac ratione non possimus nos obligare ad personalem pœnam,uel mortis:quia nunquam talia possunt induci,per talia pacta:ut legitur& notatur.xxiii.q.v cùm homo Facit ff. de pac.l.si unus.§.pactus.uersi. sed si pacium.

Secundo casu quando principaliter est introductum in odium,non ualet renunciatio,nisi illa renunciatio causam odii cessare faceret: ut C.ad Maced.l.fi.ff ad Maced l.tam & fi.secundùm Bar Sed quomodo cognosco, fit in odium,uel in fauorem introductum? Respōdeo,ex ratione legis: nam aut ratio legis consistit in doli præsumptio de tunc est in odium: aut in præsumptione imbecillitatis,uel in alia ęquitate & tunc est in fauorem:ut ff.de condi. in debi.l. qui exceptionem.Ratio enim legis quādoque ex proœmio ipsius colligitur:ut ff. de hære.insti.l.fi. Si aūt non constat de ratione, siquidē lex prohibet, & annullat, non potest renunciari: ut C. ne fide. do. den.l.i nam si principale est nullum,causa similiter renunciationis est nulla. Facit quod no:.per Cyn.C.ad Velle.authen. si qua mulier.Si autem lex non prohibet, sed permittit: tunc potest tali legi renunciari,si non appareret,quòd sit prodita in

11 odium uel fauorem, quia in dubio † omnis pręsumitur fauorabilis : arg.d.l.qui exceptionem.

Ang.autem in l sed & si quis §. quęsitum.ff.si quis cau sic dicit,Tu autem super isto puncto quotidiano & utili, uidelicet, an renunciatio generalis ualeat,conclude breuiter,quòd in iudiciis generalis renunciatio casus fortuiti.uel periculi nunquam tenet.Et si aliqui casus specialiter enumerati fuissent, quia noluit pretor stipulationibus ab eo inductis,quenquam decipi, sub uerborum inuolutione, & ita loquitur in d §.quæsitum.imò est necessarium,quòd casus exprimantur,& sigillatim, ut patet in litera,defensionibus uerò competentibus,de præsenti bene quis potest renunciare.generaliter in iudicio, habet enim earum notitiam, unde imputet sibi C de indi.auct.iubemus.& C.de app.l.addictos. & C.de Epi.aud. l. addictos. & hac practica utuntur assessores,cum faciunt damnandos ad mortem renunciare termino adiecta causa, quia nullam defensionem habent.Caueant tamen ne super se & filios eorum cōuertatur,si iniquè facerent, ut in corpore iurisiur. quòd præstatur ab his. & facit ad prædicta quòd not. per Bar in l.Aurelio.§. Caius.de liber.lega.

In conuentionalibus stipulationalibus conclude,quòd si renunciatur defensioni futuræ propter casum fortuitū,sufficit illa renunciatio absque alia expressione.Tex. est in l.quæ fortuitis C.de pigno. actio. & Intellige de casu fortuito usitato. Tex. est in l.fistulas.§.frumēta.ff.de cōtrahēda emptio.Venit etiā casus fortuitus cōtingēs, ex natura rei.Casus est in l.item quæritur §.si gemma.ff.locati.& si casus,uel periculum ueniebat de natura contractus, hoc plus operatur promissio, ut ueniat etiam si causetur ex culpa aduersarii, absque dolo. Tamen tex. est singularis in l. qui officiū.in fin.ff.de contrahen emptio.Si tamen non renunciaretur casui fortuito,sed periculo, & defensioni oriendę ex eo, tunc conclude, quòd nulla specificatione

12 ne† facta, similiter tenet renunciatio. ff. de nautico fœnore. l. periculi. Si non ueniebat, tunc similiter cōclude, quòd tenet, si ille, qui renunciat, non posideret rem cuius suscepit periculum, nam cùm culpam de leui non posit commitere in re, quā posidet, necessario hæc uerba ad casum fortuitum sunt trahenda, vt l. i. & l. si in uenditione. ff. de periculo & commo. rei uend. Sed si possessio remaneat apud eū & sic de facili in ea potest committi dolus, & culpa, tunc conclude, quòd semper hæc renunciatio debet aliquid operari, & operatur semper unum solùm, quod propinquius casui, qui ueniebat de natura cōtractus, ueniat, unde si de natura contractus ueniebat dolus, & lata culpa, nunc uenit leuis, & non plus, si uenit leuis, nunc uenit leuissima, & non ultra, si ueniebat leuissima, nunc uenit casus fortuitus. Ad aliud enim non potest fieri relatio. Sic intelligit ff. locati. l. hæc distinctio. in princip. & l. opus quod aduersione. quæ optima est ad hoc, coniuncta l. & Aristoni. ff. manda. Dicet quis, quare non ita operatur renunciatio periculi, sicut casus fortuiti? dicit, quòd non est eadem significatio. Tex. est in d. l. locus. Et prædicta uendicant sibi locum, quando solùm generalis renunciatio emanauit. Si autem fuerit quorundam casuum expressio, & deinde subsequatur clausula generalis, ut uidemus communiter fieri in omnibus instrumētis, dic, ꝙ in specificatis tenet sine dubio, in non expressis etiam ualet quo ad similia, uel minora, non quo ad grauiora, secundùm Guil. pro quo optimè facit c. ele. ii. de procuratoribus. facit optimè l. si cui. & l. fi. §. cui dulcia. ff. de uino tritico, & oleo lega. & quod no. Specu. in titu. de procuratore. §. i. uers. sed nunquid. & extra de rescrip. c. fides Apostoli ea. ubi dicit ita iudicatū fuisse. Facit etiā optimè. ff. de dona. l. filius.

Vltimo scias, quòd licet ista renunciatio generalis iuretur, tamen nihil operatur iuramentum, quia non interponitur ad confirmandum, sed ad augendum, & iuramētū nō auget, ut no. gl. in auth. sacramenta. C. si aduersus uend. facit. C. de non nume. pec. l. fi. ff. ad munic. l. fi. Quid autem si in renunciatione generali apponerentur ista uerba in clausula generali, uidelicet, quòd partes uelint habere pro specificatis, & expressis casus, qui contingere possunt dic, ꝙ non sufficit, per §. quæsitū. l. sed & si q s. ff. si q s. cau. q requirit expressionē sigillatim, secus esset, si ista clausulā apponeretur in statutis, nā satis debet haberi pro expresso, quod legislator uult haberi. & idē dicas in rescriptis gratiæ quæ cōceduntur motu proprio, nam illæ ueræ nō sunt leges, secus uerò forsitā si cōcederetur ad postulationē alterius. In hoc tamen serua opi. Io. And. notatam in c. cùm aliquibus. & c. si ubscriptum. de rescri. Bar. autem in d. l. ii. §. quæsitū ff. si quis cau. dicit quod glo. in d. §. quæsitum. & l. si quis. alleg. quærit an d. §. quæsitum. habeat locū in ueritate in contractibus, ut casus debeant specialiter exprimi, & recitat opin. Mar. quòd non ideò dicit cōtra, quilibet pro se allegat, multas bonas leges.

Tertia fuit opi. Bal. qui distinxit, quòd aut aliqui casus enumerāt in cōtractibus, & postea subiicitur clausula generalis, & ualet, aut renunciatur generaliter tantum, & non ualet, ut in gloss. & gl. dicit istud cōsuetudine approbatum. Hoc sequitur Dyn. in capi. contractus. de regu. iur. in vi. sed Cyn. in l. i. C. commodati. hanc opi. repugnat, quia est eadē ratio, quæ in iudiciis quę in d. §. quæsitum, reprobatur, ergo, &c. Guil. de Cu. tenet glo. cū quadam modificatione, uidelicet quòd clausula generalis ualet quo ad omnia similia, uel minora casibus expressis, non quo ad maiora, ar. l. fi. §. cui dulcia ff. de uino tri. & oleo legato. quæ limitatio satis placet ꝑ tex. c. a sedes. de rescri. & in c. non potest. de procur. in cle.

Quarta fuit opi. quæ colligitur hic ex glo. in d. §. quæsitum. alle. licet illud ponat per modum cuiusdam quæstionis nō ꝙ iure, ut distinguamus aut quis renunciat ꝙ suscipit in se periculum simpliciter: & tūc aut ex natura cōtractus ueniebat leuis culpa, & ueniet leuissima, aut ueniebat leuissima

leuissima culpa, & ueniet casus fortuitus ut uerba aliquid operentur: ut l. si quando. de lega. i. sed Cy. in l. i. §. commodati. reprehendit hac distinctionem: sed non curo, quia uera est, ut infra dicam. Odofre. distinguit: aut stetit per reum, cum actor uelit enumerare, quia dicit, dicas generaliter, aut non stetit per reum: ego non curo de ista sua opi. Nic. de Matta. dicebat, aut ille, qui est obligatus ad rem, suscipit in se periculum: & hoc ualet, quamquam generaliter dicat: ut l. iurisgentium. §. item si quis. ff. de pac. & ff. manda. l. Aristo. & l. iii. §. nunc uidendum. ff. commodati & depositi. l. i. §. saepe. de nautico foeno. l. periculi. de iure dotium. l. si mancipia. Aut est obligatus ad factum: & tunc non suscipit in se periculum, nisi specialiter exprimatur: ut l. ii. §. quaesitum. alleg. haec opin. est contra casum l. opus ff. locati. ubi, licet est obligatus ad factum, tenebitur, etiam ad ipsum opus restituendum, & tamen si suscipit in se periculum, non intelligitur de casu fortuito. Vt igitur liqueat huius materiae ueritas in iudiciis seu stipulationibus iudiciariis, & praetoriis tene §. quaesitum. l. ii. alle. Item si renuncietur exceptionibus peremptoriis, uel aliis iuribus competentibus, ut in gl. l. sub praetextu. & l. si de certa. C. de transact. dixit idē Bar. in l. Aurelius. §. Caius. de liber. lega.

In stipulationibus cōuētionalibus si aliquis renunciat exceptionibus competituris, uel suscipit in se periculum: quid operetur? distingue, aut exprimit se susciperepericulum casus, & ualet & de omni casu fortuito tenetur. l. quae fortuitis. C. de pigno. actio. in fin. & ibi casus, ut gl. tenet in d. §. quaesitum. aut suscipit in se periculum simpliciter: & tunc aut ille, qui suscipit, erat ille, ad quem pertinebat periculum, ante contractum, & tenetur de casu fortuito: ut dicta l. periculi. de nautico foenore aut ille primo non tenebatur: & tunc aut possessio rei non transit ad eum, qui in se suscipit periculum, & tenetur de casu fortuito: ut l. si in uenditione. in principio. ff. de periculo & commodo. rei uenditae. ratio, quia non est uerisimile, quòd in re, quam non habet, committat culpam: solum ergo ad casum referri potest: aut trāsit ad eum: & tunc aut ex natura contractus ueniebat leuis culpa, & tenetur de leuissima: ut dicta. l. opus. ff. locati. aut ueniebat leuissima, ut in mandato: & tunc tenebitur de casu fortuito: ut in l. Aristo. ff. mandati. & tenet glos. in dicto §. quaesitum. aut tenebatur de casu fortuito & tunc istud in se suscipere periculum hoc operatur: quia prius tenebatur de casu fortuito contingente absque culpa alterius partis, dummodo dolus absit: ut l. qui officii. §. fin. ff. de contrahenda emptione. & omnes leges quae uidentur simpliciter dicere, quem teneri de periculo, si est actum, intelligunt secundum praedictam distinctionē. Est enim necesse quòd omnes exprimantur in casibus, in quibus prius tenebantur de leui culpa ad plus. C. commodati. l. ea quidem quae ui maiore. & depositi. l. i. & ita intelligatur opinio. Ioan. posita in dicto §. quaesitum. Si uerò quosdam casus enumerauit, & postea subiicitur clausula generalis: ualet illa generalis clausula: ut dicto §. quaesitum. in gloss. secundum opinionem Bald. & Dyn. in d. capit. contractus. quod intellige quo ad similia, uel minora: non quo ad maiora: ut d. c. sedes & cap. non potes. de procuratoribus. in cle. ubicunque teneri quem de casu fortuito, intellige in solito, non in casibus inconsuetis, uel non uerisimilibus: ut l. fistulas. §. fi. ff. de contrahend. empt. qui casus est notabilis.

Quid si postea in generali renunciatione instrumēto est iuratū? Respondeo, dicit Bar. ad illos casus, ad quos renunciatio refertur, & iuramentum: ut l. fin. C. de non nu. pecun. & l. fin. in princ. ff. ad municip. & l. fi. ff. qui satisda. cog. & dicit Hostien. in summa in titu. de renun. in §. quae possunt renunciari. quod si quis renūciat omni iuri competenti, & competituro literis impetratis, & impetrandis: & quidem quo ad futurum tempus pertinet non ualere: argu. praedictorum iurium. ff. de pactis. l. tres fratres. ff. de transact. l. qui cum tutoribus. in fi. & de const. c. cum accessissent.

accessissent.de rescriptis.pastoralis.§.fin. de eccle. edifi.cap.ad audientiam.lo ii.de despon.impubé.c. ad dissoluendum. i. respon.ff.de iniusto rup. & irrito testamento l.nam & si sub conditione.dic secundũ ipsum Hostien. si generalis sit renunciatio, uere ualet: secus si specificatis quibusdam iuribus, sequitur generalis renũciationis conclusio.C. quando mulier tutel.officio fungi potest.l.fi.circa medium. & in auth.ibi posita matri & auiæ.& in authen.ut sine prohibit.ma.§.quia uerò.colum.vii.

Possunt etiam renunciari iura non scripta circa incorporalia: puta seruitutes,cõpetentia, & similia: quę etiam annalia sunt in futurum renunciari possunt: de sepulturis.c.in pręsentia.de decimis.cap.ex multiplici.si seruitus uen.l.harum.& l.egi. de excep.rei iudi.possunt etiam renunciari iura non scripta,quæ circa beneficia cõpetunt:quia renunciari possunt beneficia maiora maxima, & minora: licèt autem clericus, qui impetrauit beneficium misericordię canonicorum se subiiciat, nõ propter hoc renunciare uidetur.ut in cap.ueniens.de renun.nisi literas reddat:sed ex tunc officio iudicis restituitur,si immisericordes sunt, ne unde misericordiam debuit impetrare,inde cogatur dispendiũ sustinere:ut in c.sanè.de renunc.ff.de furtis. l.seruus.communis.§.que uerò.ff.quemadmodum testa.ape.l. sed si quis.deceptis

13 enim & non decipientibus † iura subueniunt.de rerum permuta.c. cum uniuersorum. & dicit idem Hostien.in titu.de renuncia.§.qualiter, quòd renunciatio iurís stricti ex certa scientia facienda est: ideò renuncians ius, ignorans de effectu iuris, cui renunciat, certificandus est: argumentum in auth.quomodo oportet Episcopos.& cleri. §. igitur ordinandus. col. i.ne causetur literarum ignorantia. ff. de insti. actio. l. si pupilli. §. de quo palam. nec enim potest quis renunciare ei, quod ignorat.ff.de innoffi.testa. l. mater decedens.ff.de acquiren.hereditа.l.is qui.§. si dubitet.& l.i.§.qui putet. & ff. quibus ad liber.procla.non licèt.l.pen.§. non enim, nec enim renunciari potest ei, quod non habetur nec haberi potest.ff.de reg.iur.l. eius.& l. qui potest.ff.de acquiren.hæred. l.hæredi.& l.nolle.& l.is qui hæres. i.respon.& l.is potest ff.de success.edi.l.i.§.decretalis.& argu.ff.quod met. causa. l. sed & partus. §.Iulianus.in fi.licèt ergo renũciari, uel repudiari non possit, quod nondum competit: pacto tamen remitti potest.C.de pactis.l.i.ff.de pactis.l. pactum inter hæredem renunciat etiam quis expressè, si dicat, si quietum clamo ius tale: de decimis. ex multiplici. renunciat, & tacitè compositionem recipiendo, & inuitus causatiuè, non pręcisè: sic intelligitur.cap. cum inter seniorem. de ele.tacitè, etiam renunciat exhibendo honorem illi, cuius electioni contradixit: de his quę fiunt à maio.parte capi.c. ex ore. uel recipiendo aliquid ex testamento, quod impugnat.ff.de inoffi.testamen. l. si proponas.C.de inoffi.testamen.l.si pater. ad idem.ff.pe publ.l.si ego.§.i.de re in. c. quo ad cõsultationem. uel accipiendo beneficium, uel aduocando pro eo: de transac.ex literis.ff.de inoffi. testa. l. pe. in fi.

Item facienda est renunciatio auctoritate illorum, quorum interest: de offic. Archidia.ad hęc.§.fi.ideo clericus nõ potest suo foro renunciare,sine authoritate Episcopi, & eius consensu: quia ex hoc præiudicaretur Episcopo:de foro compe. c.significasti.x.quæst.i. clericum. iii.q. vi.

14 non licèt. A quo enim clericus † recipit ordinem, ab eo debet recipere & iudicium.ix.quæst.ii. nullus primas forense & & pœnitentiale.de pœni.distin.vi. placuit de parochiis.nullus.de pœni.& remiss.omnes.alioquin quilibet clericus de uno Episcopatu posset sibi constituere iudicem in alio: ut ff. de iudi.l.i. eadem ratione nõ potest renunciare clericus priuilegio, quo habet.xvii.quæst.iiii.si.quis suadente. nam & si actionem iniuriarum propriam remittere potest.xxiii.quest.iiii.si is qui.& c.si illic.iniuriam tamen ecclesię siue collegij in personam suam illatam, remittere non potest:de sent.excomm.c. cum desideres.§.fi. nec enim hoc ius in fauorem suum specialiter, sed totius collegii intro ductum est,& in odium laicorum,de senten.

ten. excommu. ca. contingit. lo ii. in fin.
q. nobis oppidò sūt in festi. ii. q. vii. laicos.
Bald. autem in l. ii. §. quæsitum. ff. si quis
aut. sic dicit, si quis renunciat omnibus
beneficiis, an intelligatur renunciare
omnibus beneficiis iuris communis, &
statutariis an iuris communis tantum? di-
cunt quidam, quòd iuris appellatione sim-
pliciter continetur ius commune, tanquã
nobilius, & superius: sicut appellatione
Poetæ, intelligitur Virgilius per excel-
lentiã iustè & iure naturali. Et ideo agēs
secundùm formam iuris concludēdo intel
ligitur nominasse solū ius commune. Ad
hoc de testamēto. militis. l. in testamēto.
cōtrarium dicit Bal. ut no. Innocē. in c. cer
tificari. de sepulturis. ut omnem uiam iu-
ris comprehendat. ut l. iii. §. de testamen-
to mili. & quod no. in l. actu fint. C. de se-
na tamē in ciuili si uię sunt diuersę, intelli
gitur sibi eligere utiliorem de iudi. in ci-
uili leuiorem, ut l. si præsens. C. de sena-
nato. Sed in renunciando credo omnia iu-
15 ra † super materia loquentia contineri
simplici renunciatione: ut argumē. l. illud.
de acquiren. hæredi. secus si renunciatur
certo capiti, & non simpliciter: ut in l. i. §.
sed uidendum. de succes. edic.

An generalis renunciatio casuum for-
tuitorum, seu obligatio nulla specificatio-
ne facta, ualidetur iuramento, secundùm
formam §. quæsitum allega. Cyn. dicit q.
non, in l. i. C. commo. In iiii. q. & non alle
gat gloss. ordina. quæ est in auth. sacramē
ta C. si aduersus uen. quia iuramentum non
ampliat obligationem, sed confirmat: hic
autem ampliaret. Item quia iuris præsum
ptione est defectus consensus, unde ni-
hil operatur iuramentum. Et an casibus
fortuitis in iudiciis sufficiat ita renuncia-
re: renuncio omnibus casibus fortuitis:
dicit glo. in §. quęsitum. allega. quòd non:
quia non sufficit exprimere, nisi & specifi
centur causæ: ut d. §. quæsitum. allega. Et
an in renunciatione sufficiat unum casum
exprimere seu specificare, & postea gene
ralem clausulam inferre: puta, renuncio
incendio, & omnibus aliis casibus fortui-
tis: quidam, quòd sic, intelligendo de simi
libus, ut de furto: quia incendium, & fur

tum rarò fiunt sine culpa: sed non de ui ho
stium: quia est casus diuersus in ratione:
ut l. fluminum. §. seruus. ff. de dam. infec. di
xit, quòd custodia aduersus uim parum
proficit, sed aduersus incendium, sine ui
ortum, & furtum multum proficit: ut ff. de
offic. præfe. urb. l. iii. Pro hoc, quia eadem
ratio, ergo idem ius; ut quia uidetur sensi
tum de simili qualitate casuum specifica
torum: ut in l. h. §. cui dulcia. de uino triti-
co, & oleo lega. Alii dicunt quòd illa ge-
neralitas nihil ualet, nec de similibus ad
similia porrigitur, quia litera. d. §. quęsi-
tum. allegati, requirit casus contingentes
specificatione, quod est tutius, & uerius
secundùm Bal. In contractibus uerò ex-
traiudicialibus an suscipiens in se omne
periculum intelligatur de casu fortuito
cogitasse: Ioan. dixit, quòd non: sed de cul
pa etiam leuissima glo. distinguit in d. §.
quæsitum. aut potest aliquid operari non
extendendo ad casum. & tunc non conti
net casum, secus si non potest aliquid ope
rari. Sentit ergo gloss. in d. §. quæsitum: q.
generalis renunciatio, & arctatio, ualeat
in extraiudicialibus, dummodo liqueat de
consensu, & interpretatur liquere p. hoc;
quia uerba uidentur inserta ad aliquid
operandum. ff. de fundo instructo. l. fundū
qui. contrarium tamen probat glos. relata
ad text. l. i. C. commodati. Iaco. & in extra
iudicialibus, si quis suscipit in se casum
fortuitum expressè, sed non specificat sin
gulas species, uel capitula, an ualeat, glo.
dicit in d. §. quæsitum. quòd sic, multo ma-
gis si quendam casuum fortuitorum speci
ficat, & addit clausulam generalem, quia
ualet. & dicebat Mart. quòd renunciatio
facta suis iuribus in iudiciis, præsume-
batur facta metu, secus in contracti-
16 bus, sed falsum est. quia quilibet † actus
præsumitur spontaneus, alias enim gene-
ralis exceptio non ualeret Et facit glo. in
§. quæsitum. allega. & Innocenc. c. extra de
renunc. c: cùm semper.

An renunciatio possit fieri parte absen
te? uidetur, quòd sic, ut no. in l. i. C. de
pactis. c. cùm pridē. eo. ti. contrarium cre
dit Bald. fore uerum. quia fit ad obligan-
dū, ut l. certum. §. si quis absente. ff. de cō-

fesf.

fec.& quia iuri futuro nõ renunciatur,nisi iudex teneat locũ partis:& ff de in ius uocan.l.eũ pro quo & secundùm Bal.idẽ est dicere,renuncio,& promitto nõ uti: ut d. §.quæsitũ & l.penul.C.de pact.Et an ille, qui renunciat prȩsumatur scienter renunciare:dic ut no.in l.si quis.ff.de noua.Ioa.An.in c.si diligẽti.de foro cõpetẽ.dicit circa gl.nostrã:dicunt aliqui, ꝗ aut ius prȩcipit,uel ꝓhibet:& tũc nõ renunciatur:ut c.si diligẽti.de foro cõpe.aut permittit,& tũc renunciatͬ,& sic intelligitur de priuilegiis. c.si de terra.cũ si Alii dicũt, ius publicum est authoritatis,sed utilitatis priuatũ, aut authoritatis,& utilitatis publicum.

Secũdo casu nõ renũciatur:ut d.c.si diligẽti.in primo renũciari põt ut in iuribus, & cõtrarijs in gl.d.c.si diligenti. signatis.

Est aũt ius publicũ auctoritatis,quod
17 princeps constituit,qui ius super oẽs†constituere põt,de cõst.c.si.publicũ utilitatis, quando omniũ ibi tangitur utilitas: ut d. c.si diligenti.ius enim publicum consistit in sacris,& sacerdotibus.i.distin.ius publicum. Item alio respectu est publicum utilitatis, quia omnium interest,ue sacerdotes diuinis officiis auocentur,sed suis precibus peccata populi commendant,& deleant.i.q ii.pastor.iii.q.i.nulli. Alii coniugunt has duas solutiones, scilicet proximam,& gl.dicentes: aut est ius publicum authoritatis & utilitatis : aut publicum authoritatis,& utilitatis priuatum.Primo casu non renunciatur. Secundo subdistingue,aut introductũ est in fauorẽ renũciantis tantũ,aut eius,& alterius. Primo casu renunciari potest. Secundo uerò non. & hoc placet Gofr.in sũma in ti.de renũcia.

Hostien uerò uolens plenius casus, & materiam comprehendere dicebat sic iuri publico diuino collegiato, quale est in c.si diligẽti.non põt renunciari,etiam per iuramentũ ut in d.c.si.diligenti.& de sentẽ.excommuni c.contingit. nisi forsitan ꝑ actum contrarium,de priuil.ca.ex parte. de senten.excom.perpendimus.in audientia contingit,nec concesso in libertatem ecclesiȩ.xvii.quȩst. iiii.per totum. de immuni.eccle.cap.non minus. nec prohibenti generale statutũ ecclesiæ mutari. xxvi. quæst.ii.cap.i.& ii.& sequenti. nec inducto propter honorem Dei:de feriis. cap. fin.nec firmato diuinis præceptis,uel consiliis generalibus , uel prouincialibus,uel aliis iuribus , quorum transgressio inducat peccatum mortale:de consuetu.c.fin. xxv.q.i.sunt quidam.& iuri concesso in fauorem ecclesiæ singulis,uel collegii , potest renunciari expresse per actum contrarium,& ꝑ lapsum temporis: quod dic , ut de constitu.ca.accessissent. iuri diuino personarum,ad statum uel libertatem dignitatis,uel ecclesiæ spectanti:& si renunciari ualet quo ad personam renunciantem,non obest superiori dignitati , uel ecclesiæ,de arbitris.cum tempore. de institu.cùm uenissent.quod me.cau.c.i. iuri inducto propter priuatam utilitatem, seu priuatum ius , & si commune sit , renunciari potest,quale est,de rescrip.cap. non nulli.de elec.cap.quòd sicut. §. finautem. de regulari. ad Apostolicam. multo fortius quando non est commune, sed personale,uel speciale,quale est infra de concess.præben.cap.constitutus.illi iuri,quod publicum statum respicit, renunciari non potest, sicut , quòd persona idonea, & canonicè eligatur : de elec. quia propter. quòd uoluntas defunctorum adimpleatur, de testa.tute.hoc de iure ecclesiastico ecclesiis, & ecclesiasticis personis, cõcesso iuri humano publico authoritatis, &utilitatis,sicut ẽ ius fiscale renũciari nõ põt ff.de pact.l.ius publicũ.&l.inter debitorem?quale est illud,quod præcipit puniri maleficia,de sen. excom.c.ut famæ. ꝗ libellus detur, iudicialis ordo seruetur, de libel.obla.& lit.contest.per totum.& quòd alia iura seruentur respicientia publicum statum,de leg.i.l.nemo potest. publico authoritatis , & utilitatis priuato per communem utilitatem introducto expresse renunciari non potest , nisi iuramento firmetur, de iureiura.c. cùm contingat.C.si aduer.uen.l.i.& auth. sacramenta. tacitè potest.ff. de procura. l. filiusfa.§.ueterani. Si sit inductũ propter priuatam utilitatem , renunciari potest,si sit fauuorabile.C. quando mulier tutelæ offi.fungi potest,auth.matri & auiæ. si

 sit

ſit odioſum,ut Macedonianum, ſecus. ff.
ad Macedo.l.ſed & ſi pater. ſecundùm
Hoſti.ſecundùm quem adde quod no. de
regularibus.ad Apoſtolicā&in ſumma de
renun.§.ii. & ibi hæc diſtinctio remitti-
tur.

Ange.autem in l penul.C.de pac. dicit
quòd renuncians priuilegio fori, eo ulte-
rius,non utitur,ut l.ſiquis in conſcriben-
do.C. de pact.& intellige in eo,qui renū
ciauit priuilegio,quod poterat declinare
ex priuilegio, exemplum in ſcholari,qui
habet tres iudices:ut in auth. habita. C.
ne filius pro patre.ligatur ergo ſcholaris
tali renunciationi, ante litem conteſtatā.
Sed ubi quis renunciaſſet priuilegio fori,
cui nullo modo eſt ſubditus,talis renun-
ciatio, non ſtringit renunciantem, niſi
poſt litem conteſtatam ſic intelligitur l.
ſi conuenerit.ff.de iuriſ.om.iudi. quæ ui-
detur contraria l.penul. C. de pac. Si ta-
men pœna eſſet appoſita inquantum re-
nūciauit,uteretur exceptione, bene eſſet
locus exactioni,pœnę, quia renūciatio nō
eſt contra legem,imò prętcr legem,ergo
pœna petitur,ut l.ſtipulatio iſta.§. alteri.
ff.de uerbo.obliga. Vbi tamen iſta renun
ciatio ſit ſemper ualida,facias ſecundùm
Ange.ibi apponi in inſtrumento illa uer-
ba,quòd quis promittit ſoluere Neapo-
li,Piſis,& ubicunque locorum fuerit inuē
tus,nam tunc ratione deſtinatæ ſolutio-
nis,ubicunque intelligitur contraxiſſe, ut
ff.de actio.& obli.l.contraxiſſe.Idem ue-
rò Ang.in l.i.C.de iuriſdi.omnium iudic.
ſuper gloſſ.dicit,quòd gloſſ.in d.l.i.de iu-
riſdi. omni.iudi. uidetur innuere, ꝙ licet
exceptio iudicis incompetentis non ſit
propoſita inter alias exceptiones, tamen
continuò proponi poterit, ante litis con-
18 teſtationem, quia iuriſdictio † iudicis in-
competentis non firmatur,niſi demū per
litem conteſta. & hoc idem tenuit gloſſ.
in l.ſi per errorem.ff.de iuriſd. omn. iudi.
hoc etiam tenet Pet.de Bellaper. per l.
eo tempore. ff. de pecul. in princip. &
ff.ſolu.matri.l. ſi cum dotem.§. eo autem
tempore.

Sed Marti. Silla.dicit indiſtinctè incō
tinenti iuriſdictionem fundari, cùm quis
declinat iuriſdictionem,cùm poteſt: nam
19 ſemel probatum,† nō reprobatur: ut l.Pō
ponius.ff.de nego.geſt.& iudex ſemel ac
20 ceptatus † non recuſatur:ut C. de dila. l.
ſi quando.& ſemel placitum amplius non
diſplicet in præiudicium alienum, ut
in regula, quod ſemel.de regu.iur. in
vi.nec poteſt quis mutare conſilium in
præiudicium alterius: ut in regula iu-
ris, mutari. pro hoc etiam facit,quòd ad
recuſandum iudicem ſuſpectum xx. dies
tribuuntur: ut in auth.offeratur.C. de li-
tis conteſta.

Iacob.de Are.cuius opi.tenet Iac.But.
dicitꝙ iudici non quæritur iuriſdictio,niſi
per litis conteſtatio.ut d.auth. offeratur.
ſed parti,quæritur actio ad intereſſe, uel
ad pœnam, ſi ſe per ſtipulationem obli-
gauit: ſi autem nudo pacto, tunc agitur
cum eo de dolo: ut ff. de dolo.l. ſi cùm
mihi. & hęc eſt opi.originalis Iacob. de
Rauen.

Sed Iaco.Bru.licet teneat eam, ſubdi-
ſtinguit latius dicens,quòd prorogatio du
plex eſt.Vna eſt tacita,cùm partes ſcien-
ter litigant, coram iudice incompetenti,
ut l.i.C.de iuriſdi.omn.iudic.& iſta proro
gatio non obſtat,niſi poſt litem conteſta
tam: nec antè quęritur iuriſdictio iudici e
ut dictis iuribus.& ita intelligitur gl.in l.
i.C.de iuriſdi.omn.iudic.Alia eſt proroga
tio ſcilicet,expreſſa,cū partes paciſcūtur
adinuicē:ut de cauſa talis ſit iudex, licet
incompetens,& cognoſcere poſſit, & de
beat & tunc ex conuentione quæritur iu
riſdictio iudici,ſed reuocabiliter,quia po
teſt eius iuriſditio declinari,uſque ad litis
conteſtationem:ſic intelligitur l.ſi conue
nerit.allegat.ſicut dicimus in legato:quia
quęritur ignorāti reuocabiliter, ſed poſt
acceptationem irreuocabiliter ut l.cùm
pater.§.ſurdo.ff.de leg.ii.Si uerò non per
uiam prorogationis,ſed per uiam promiſ
ſionis ſimplicis, aliqua pars promiſit ſub
certo iudice reſpondere: ſicut uidemus
quotidie fieri in omnibus inſtrumentis:
quia promittit quis reſpōdere Peruſij, Aſ
ſiſij,&c.& tūc ex tali pacto iudici nulla
quæritur iuriſdictio, niſi lit.cōteſta.ſed ſi
pars,quę promiſit, nō obſeruat promiſſa,

quia non uult respondere: tenetur ad pœnam, si promisit, uel ad interesse, si promisit, sic intelligitur C. de Episco. & cleri. l. si quis in conscribendo.

Pet. aũt de Ancha. in suo cõsilio, qđ incipit, In Christi nomine Amen. In auxiliũ ueritatis, & pro cõfirmatione eorũ, &c. loquendo de intellectu dictæ l. si conuenerit. allegat. dicit, quòd expositio gloss. in ea. l. si conuenerit. quæ intelligit, & glossat uerbum, adiretur, in ipsa l. positũ per uerbum, usque ad lit. contesta. potest intelligi dicta glossa, cùm non appareat per aliquẽ actum expresse ante litem contestatam in iudicio consensisse: sed si appareret: non uidetur amplius habere locum pœnitentia: & sic intelligat dictam gloss. quasi funiculus duplex difficiliter rumpatur: ut in cap. i. de pact. nec potest negari, dicit ipse Petr. ibi, quin per satisdationem, & promissionem, de iudicato soluendo uideatur iurisdictio prorogata, quæ prorogatio etiam absque litis cõtestatione confirmatur: iuxta no. in cap. P. & G. de offic. deleg. & etiam pronunciatio iudicis, à quo non est appellatum, & firmat iurisdictionem iudicis ordinarii etiã contra non suos subditos: ut no. Innocen. in cap. præterea. de dila. & quod ipse no. & post eum Ioann. Andr. in cap. super literis. de rescrip. & fine. appellatione contra dictio personarum, aut modicum operatur contra factum iudicis. c. dilecto. & qđ ibi no. Innocen. de appel.

Item exceptio iudicis incompetentis propter iuramenti appositionem, in contractu nõ habet obstare, & certè dicit idẽ Pet. licet nouũ uideatur: audeo, dicit ipse dicere, q lex, si cõuenerit. non habet locũ ubi promissio de non suo iudice adeũdo, est firmata iuramento: quo casu non uidetur habere locum pœnitentia, de qua loquitur l. illa, quod primo probo dicit ipse, ex regula generali, qua caue ur omne iuramentum esse seruandum, quod non uergit in dispendium salutis æternæ. c. cũ contingat de iureiu. de pactis. c. i. lib. vi. sed illud est huiusmodi. Cõuenit enim expresse pluribus locis generaliter ubiq; posse grauari in ære, & in persona, & coram quocunque iudice, ubi creditor uoluerit eum conuenire. Quę ergo sunt promissa, de iure canonico opere compleantur, & mortaliter peccat, qui recedit à pacto, ut in c. i. de pact. & quod ibi no. nec debet iudex secularis aliquem audire cõtra proprium iuramentum, ut c. ii. de iure iur. in vi. Nec mirum, dicit Petr. si in hoc dico l. illam, si conuenerit. non habere locùm, cùm pactum est iuramento firmatum: nam in grauioribus iuramentum firmat contractum innitum contra ius ciuile ut d. cap. cùm contingat. & c. ii. de pact. lib. vi. multomagis debet firmare: ne liceat uariare, uel pœnitere. & sit unus iste de casibus. in quibus uarietas, & inconstantia reprobatur propter uinculum iuramenti c. cùm in multis. de rescrip. lib. vi. nec potest dici dictam l. concernere publicam utilitatem, sed utilitatem priuatorum: & per consequens potest actus & dispositio iuramento firmari, iuxta theoricam Barto. in l. si quis pro eod. ff. de fideiuss.

Ioan. de Imo. in l. quidam consulebant. de re iudic. quærit an per satisdationem, de iudicio sisti, quis uideatur in iudicem consentire. & sic præiudicet sibi in exceptione recusationis: nam Barto. tenet ibi simpliciter, quòd non, per not. in authen. offeratur. C. de lit. contesta. & per ea, quę Bartol. tetigit in l. uir bonus. ff. iudicatum solui. gloss. tamen de hoc dubitauit in l. fi. in gloss. ff. quando appel. sit. & nihil decidit. Innocen. tetigit in cap. inter monasterium. de re iudic. Bartol. etiam uidetur dubitasse in l. si pupillus. §. i. ff. de priuil. cred. fortè posset sic dici secundum Ioan. quòd si de mente partis constet seruetur. In dubio autem potest dici, quòd aut præstatur in casu necessitatis: & tunc non intelligitur renunciasse exceptioni recusationis: & ita uidetur intelligere Innoc. authen. offeratur. q ex necessitate fuit præstita ibi: ut quia erat casus, in quo tenebatur satisdationem illã præstare: & hoc casu potest dici, quòd illa satisdatio, habet in se tacitam conditionem, si & inquãtum teneatur coram illo iudice respondere, & non posset illius examen declinare

& sic posset intelligi:quod dixit Bar. in d. l.quidam consulebãt. Si autem præstatur sponte eo casu,quo non tenebatur: tunc est magis dubium,quia tunc uidetur sentire,ꝙ tunc sit secus, à contrario suorum uerborum.sed Bar.in alleg.l. quidã consulebant.uidetur sentire idem inquantũ simpliciter dicit ꝙ dicta satisdatio habet in se conditionem tacitã,de qua suprà dixi. nec distinguit, an sponte, an necessitate præstetur,fortè potest dici:secundùm ipsum Io.pro concordia,ꝙ aut præstans illã sciebat se nõ teneri,& hoc constat. & tũc procedat opinio.Innocẽ. quia nõ uidetur bene posse capi alia coniectura,quare tũc præstiterit,nisi ut consentiret in iudicem. Ioann.tunc uidetur consensisse, arg. not. in simili in l.si cùm aurum. ff. de solut. & quod habetur in l.si quando.ff.de leg.i.Si autem putabat se teneri:tunc posset procedere opin.Bar.quia errans non uidetur consentire:ut l.si per errorem.ff. de iuris di.omn.iud.

In dubio aũt præsumitur sciẽtia,ꝙ quilibet ꝓsumatur scire iura. l.leges.C. de legibus.nisi fortè fuerit minor, mulier uel rusticus,uel similis ꝑsona,in qua præsumitur iusta ignorantia: ut l.cũ indebito. in princip.cum ibi no.ff.de proba.& hoc in satisdatione de iudicio sisti.In satisdatione autem iudicatum solui.Bar.etiam in l.quidã consulebant.non tetigit,tamen idem dixit in d.l.i.uir bonus.in eo, quod dicit in dicta l.quidam consulebant.in satisdatione de iudicio sisti. nam utraque debet ante litis contesta. præstari eo casu, quo sunt præstandæ. Facit quod habetur in l. Pomponius. §. rati. ff. de procura. de hac autem satisdatione iudicatum solui specificè dubitauit in dicta l.si pupillus.

Aduerte tamen,quia subtiliter considerando ibi loquitur, quando post contumaciam pro recuperanda possessione quis satisdedit de iudicato soluendo, an tunc perdiderit declinatoriam fori. Nam potest tunc dubitari propter duplicem causam, primò propter ipsam satisdationem: secundò propter contumaciam preambulam.& de ista secunda causa tangit Angel. & ibi dixit Ioann. post eum in l.si finita §.Iulianus ff.de damn. infect. de prima uidetur dicendum, ut superius est dictum in simili de satisdatione,de iudicio sisti.

Aduerte tamen:quia nõ uidetur esse necesse,ꝙ pro recuperanda possessione data in contumaciam, quis satisdet de iudicato soluẽdo,sed uidetur sufficere,ꝙ quis
21 satisdet† de iudicio sisti:ut in authẽ.& qui iurat.C.de bonis author.iudic. possid. & hoc etiam uidetur uelle Bar.in l hoc aũt. §.si.ff.ex quibus caus.in poss.eat.licet contrarium uideatur sensisse in allegata l. si pupillus. Et ad prędicta facit quod no. Cy.in l.si.C.de spon.

Et aduerte:quia hęc procedũt tenẽdo opinio.prędictam,quam tenuit Bar.in d.l. quidam consulebant. & gloss. in d. capi. inter monasterium. & uidetur fuisse communis opin. Bartol. in l.si conuenerit.ff. de iurisdic. omn.iudic.dicit, quid releuãt ista pacta,quę quotidie ponuntur in instrumentis,quòd quis possit ubiq; conueniri? Respon.aut istud simplici pacto fit,& non releuet aliquid: ut l. si conuenerit. ff. de iurisdi. omn. iudic. aut fit per stipulationem: & tunc qui promisit, conueniri coram iudice non suo, potest conueniri ad pœnam,uel interesse.ff.de arbitris.l. diem proferre.in fi. sed si ista conuentio esset confecta ꝑ alia uerba, scilicet,quòd quis promittit soluere in quolibet loco, in quo placuerit actori, & istud non releuat q̃a debet intelligi, ꝙ actor nõ trahat reum debitorẽ extra suum domiciliũ:ut l. Męuia.in fin.de oper. liber. aut promittit soluere,in quocunque loco fuerit inuentus:& tunc ubicunque fuerit inuentus,potest conueniri:quia ibi dicitur contraxisse:ut l.cõtraxisse.ff.de actio.&oblig.& de adminis.tutor.l.si Titium & Męuium. §.i.

Et sic aduerte ad differẽtiã: quia aliud est promittere,quòd ubique posset cõue-
22 niri:aliud est promittere soluere† ubicunque inuenitur,Facit ad prædicta quod dixit Bar.in l.ii.§.si quis ita ff. de eo quod certo loco.sic intelligo,dicit Barto.quod no.Guil. in l.si quis in conscribendo. C. de Episcop. & cler. Item si promitto soluere

soluere ubicunque in Tuscia me inueneris: nam ubicunque me in ea prouincia poteris inuenire, si ibi me inueneris, poteris ibi me conuenire, ut l. hæres absens. §. fi. cum l. sequenti. ff. de iudic. Non obstat §. qui ex situm. l. ii. ff. si quis cautio. quia bene possunt quæri quælibet ciuitates, seu castra, quæ sunt in Tuscia.

Renunciatio iurium futurorum.

SVMMARIVM.

1 *Pactum confirmatur consensu amborum.*
2 *Nolle posse dicitur, qui potest & uelle.*
3 *Obligatio duorum consensu introducta, consensu unius dissoluitur.*
4 *Renunciatio iurum porrigatur ad ius futurum.*

SVperest ut uideamus an ius futurum possit tolli, seu renunciari. Iacob. Bru. in d. l. i. C. de pac. dicit quòd per pactum tollitur ius futurum: ut l. i. supra de pac. per repudiationem solùm ius presens, & nõ futurũ tollitur: ut l. si ita scriptũ. §. si sub conditione. ff. de legat. ii. Sed quæ est ratio, quod repudiatio, seu renũciatio tollit ius præsens, & nõ futurũ, quod est utilius, quàm ius præsens? Respõ. dicit Iac. licet repudiatio de præsenti iure, & eius consensus interueniat, nõ tamẽ propterea ualidatur, nisi solo consensu repudiantis, & ab eius solo cõsensu dependet: pactum uerò ualidatur consensu amborũ.
1 † Et si dicas, nonne quotidie fit repudiatio iuris futuri alicui præsenti, quomodo ergo ualet? dic secundùm Iacob. quòd est pactum, quod fit, & non renunciatio.

Non attendã abusionẽ nominis, quam faciunt tabelliones dicentes. Talis renunciauit: imò intelligam, pactum fecit: arg. l. insulã. ff. de præscrip. uerb. & l. si duo. circa princ. ff. locati. Et dato, quod nõ intelligã sic dictũ; dicã, quod cũ de fauore tractamus, si nõ ualet id, quod ago, ut ago, ualet, ut potest, ut l. an inutilis. ff. de acc. pt. la. & sic ut pactum ualebit.

Sed quæ est ratio, quod renunciatio operatur, super iure præsenti, & non super iure futuro? Responsio duplex. Vna est, quia renũciare est à se abdicare aliquid: & ille
2 dicitur posse † nolle, qui potest & uelle. Sed d ita est antecedente conditione: quis non potest nolle à se abdicare. Secunda ratio est, quia uerba prolata secũdùm presens tẽpus, operantur secundùm illud, si possunt: & si non possunt, nõ operãtur ẽt secũdùm aliud: unde uerbũ præsentis tẽporis nõ trahit ad futurũ: ut l. uerbũ erit. ff. de uerbo. sig. & l. si à colono. ff. de uerbo. oblig. modo ita est, quod quando dico, remitto, uel repudio, ista uerba sunt ordinata ad præsens, sed de præsenti operari nõ possunt, cùm nil iuris habeam, quod possit à me abdicari: ergo nec de futuro operatur. Sed si paciscar non petere, pactum operatur de præsenti: quia me statim obligat, ut nõ petam in futurũ: & ideo pactum ualet, & non renunciati, ut d. l. i. C. de pac.

Et circa istã materiam Vltramõrani distinguunt, quod aut quæris de eo, qd est uallatũ cõsensu unius tantũ, & per pactũ tollitur pars præsens, per consensũ futurũ per repudiationem tollitur præsens, non futurũ. Sed hic non uidetur bene dictum, nã dominium acquiritur alicui cõsensu duorum: & tamen potest tolli consensu unius tantum, habendo rem pro derelicta: sic &
3 obligatio consensu † duorum introducta potest dissolui consensu unius, seu solius creditoris: & inuito debitore, ut l. solutionem. ff. de solu. Sed ego puto, dicit Iacob. quòd ipsi uoluerũt sic intelligere, quòd aut quædam causantur consensu duorum, resident apud duos: & ista per renunciationem non tolluntur, sed per pactum, ut l. Pomponius scribit. ff. de neg. gest. Non ob l. solutionem. ff. de solu. quia ibi per indirectũ tollitur. Aut ego uolo tollere directè id, qd residet apud duos, & oportet interuenire consensus alterius per pactũ: ut l. Pomponius. aut uolo, & indirectum tollere, & possum etiam sine consensu alterius: ut d. l. solutionem. de sol.

Dicerem ergo, dicit Iaco. quod aut quæremus de eo, quod est uallatum consensu duorum: sed tamen residet apud unum tantum: ut est dominium: & hoc possum abdicare si uolo: aut apud utrunque: & tūc per repudiationē tollere non possum sed per pactum ut l. Pomponius. & l. seq. cum glo. ff. de neg gest. Aut quæro de eo, quod est fundatum in persona unius, & ab unius tantum consensu: ut est legatū nondum agnitum, quod est solum fundatum à uoluntate defuncti: ut l. cum pater. §. surdo. ff. de lega. ii. & tunc si est præsens, tollitur repudiatione: si futurum, tollitur pacto sed si agnouisset legatum præsens tūc esset fundatum uoluntate duorum, scilicet, defuncti, & legatarii: & ideo repudiatio, non ualeret, sed pactum de non petendo sic.

Ange. autem in l. i. C. de pac. dicit, an iuri de præsenti, uel de futuro renunciari possit, & quomodo? Circa, quod dic aut ius competit nobis re, & spe, de præsenti, aut competit spe tantum, aut nec re nec spe. Primo casu, aut competit nobis sine aliquo facto nostro ex dispositione legali, uel testatoris, & potest remitti repudiatione simplici, exemplum in hæreditate, uel legato relictis, ut l. fi. C. de repudian. hæreditate. de condi. insti. l. si quis ita. de leg. i. l. seruum filii. §. i. Si uerò tale ius nobis competit ex facto nostro, tūc aut est ius personale, aut est ius reale. Si personale, non tollitur repudiatione, sed pacto ut l. fideiussores. de pactis. & facit. ff. de uerb. oblig. l. stipulatio ista. §. alteri. Si uerò est ius reale, tunc ius possessionis potest tolli sine repudiatione, uel pacto, ius dominii non: ut probatur de utroq; iure. l. si quis vi. § differentia. ff. de acquir. pos. Secundo casu qn ius cōpetit nobis spe tātū, dic quod pacto renūciari pōt, ut l. i. C. de pactis. in primo cōtrario, & in legibus allegatis in ea, nisi talis renūciatio fieret in iudicio, qa tūc habet uim pacti, ut l. i. de cur. bo. dan. facit l. fi. in fi. C. de tēporibus appella. & nisi talis renūciatio fiat extra iudicium parte præsente, & acceptante, qa tūc talis renūciatio inducit pactū, ut l. tale pactū. i prin. ff. de pact.

Si uerò tale ius nō competit nobis, nec re, nec spe: tunc non uidetur renunciatione, uel pacto remitti posse: ut l. i. §. quod ait. ff. quorum legatorum. Barto. in l. i. C. de pactis. sic ait, an iuri de futuro possit renunciari? Distinguo tres casus. Quędam sunt iura, quæ uerè nobis competunt, re & spe: quædam, quæ nobis spe: quędā, quę nec cōpetunt re, nec spe. Primo casu si quidem illa iura competunt nobis absque aliquo nostro facto ex dispositione legis, uel testatoris: ut legata, quæ à die mortis quęruntur ignoranti: & hæreditas, quæ quæritur filio suo ignoranti: tunc potest repudiari & per pactum remitti. non est dubium: ut l. fin. C. de repu. hære. & l. si quis ita. de condi. insti. & quod ibi not. & in l. seruum filii. §. i. ff. de lega. i. Si uerò nobis competunt ex aliquo facto nostro: tunc, si est ius personale, nullo modo potest tolli renunciatione: sed requiritur pactum factum parte præsente, quod alteri paciscendo alteri non queritur: ut in l. fideiuss. res. & quod ibi not. ff. de pac. & l. stipulatio ista. §. alteri. ff. de uerb. obligat. Si uerò est ius reale: tunc ius possessionis potest simplici renunciatione perdi: ut l. si quis vi. §. differentia. ff. de acquirend. possess. Quandoque est ius aliquod, quod competit spe, non re: & tunc per pactū potest remitti: ut l. i. C. de pac.

Simplici uerò renunciatione, dic aut fit parte præsente: & idem quod habet uim pacti: ut l. tale pactum. in princ. ff. de pac. Si parte absente in iudicio ualet: ut l. i. de curatore bo. dan. & ibi nota. & in l. plurium. ff. de acqui. hæred. & in l. i. §. i. ff. qui, & à quibus. & in l. i. circa fin. C. de tēporib. appella. Si extra iudicium, non ualet: ut l. si ita scriptum. §. si sub conditione. ff. de lega. ii. cum similib. Quandoque est aliquod ius, quod nec re, nec spe: & istud si quidem uerba renunciationis propriam sapiunt dispositionem, de pre-
4 senti: nullo modo ad ius futurum † renūciatio porrigitur. C. de capti. l. nec nos. ff. quorum legatorū. l. i. §. quod ait. Sed si uerba pacti porrigerentur ad futurum, hoc modo, si quo tempore res ad me pertineret, etiā ex causa de futuro, facio tibi

pactum de nõ petendo, uel simil a uerba tunc puto, quòd istud ualeret, argumen. ff. de uerborum obliga. l. si rem meam. facit ff. de usucapio. l. cum ut.

Renunciatio successionum futurarum.

SVMMARIVM.

1 Pactum futurę successionis conseruandæ utrum ualeat.
2 Filiæ fœminę utrum faciant pactum de non succedendo & iurant.
3 Heres utrum debeat habere falcidiam.
4 Hæreditas utrum recipiat semper augmentũ.
5 Facultas testandi an sit libera in usufructu.
6 Dispositio omnis utrum iudicatur secundum tempus, in quo confertur effectus.
7 Donatio si sit causa mortis utrum possit reuocari.
8 Renunciatio matris utrum noceat filijs.
9 Remittere utrum sit aliud & promittere.
10 Ius ubi est alij quæsitum uel quærendum, non admittitur quis ad deierandum.
11 Lex utrum habeat uim apostolici.
12 Periurium est pœna legalis.
13 Lex utrum possit disponere super iuramento.
14 Magistratus est lex loquens.
15 Obligatio duplex utrum oriatur ex iuramento.
16 Dispositio utrum possit tolli per statutum.
17 Veritas plus attendi debet apud Deum, cui omnia sunt nota, quàm fictio.
18 Factum plus attenditur in contractibus quã contemplatio
19 Causa uoluntaria distinguitur à uoluntate tã quam actus exterior ab animo
20 Iuramenti ratione utrum ciuilis authoritas obrumpitur.
21 Nomen dotis sine matrimonio esse non potest.
22 Pacto priuatorum utrum lex tollatur statutaria.
23 Pactum admixtum cum delicto, utrum ualeat.
24 Præcepta iudicialia ueteris legis utrum non obligent in noua nisi a noua sint approbata.
25 Dominiũ nõ transfertur ex titulo uniuersali.
26 Bona non sunt propriè testantis, quæ crescunt post mortem ipsius.
27 Qualitas adiuncta uerbo debet intelligi secũdum tempus uerbi.
28 Successiones quę iure publico deferuntur priuatorum pactionibus utrum mutari non conueniat.
29 Meritis filios magis ad paterna uocandos quam pactionibus adstringendos, decens est.
30 Hæreditas quemadmodum non potest pacto dari ne adimi.
31 Specialitatis ratio quæ uendicat sibi locum in militie, utrum non uendicat sibi locum ad pias causas.
32 Delictum uidetur committi quando accipitur ab inuito pecunia.
33 Casus ille tacitè comprehensus uidetur, in quo concurrit identitas rationis.
34 Facultas contrahendi matrimonium utrum sit libera.
35 Renunciatio in aliorum quàm fratrum fauorem extenditur.
36 Dos utrum succedat in locum legitimæ.
37 Actus factus contra iuramentum utrum firmetur iuramento.
38 Actus temporalis qui fit contra iuramentum utrum ualeat.
39 Actus spiritualis factus contra iuramentum utrum ualeat.
40 Matrimonium de præsenti utrum sit fortius quàm sponsalia de futuro.
41 Iuramentũ non debet esse iniquitatis uinculũ.
42 Iuramentum utrum non extendatur ad id, ad quod non erat cogitatum.
43 Certificatio non præsumitur nisi probetur.
44 Par non habet in parem imperium.
45 Iuramenta utrum cadant in Iudæos actiuè atque passiuè.
46 Iuramentum unius utrum non debeat pręiudicare alteri.
47 Pactum unius non potest tollere ius alterius.
48 Pactum futurę successionis priuatiuum utrũ iuramento non firmetur.

Svperest ut uideamus de pactis successionum futurarũ. Pro quo sciẽdũ est, quòd quoddam est pactum futuræ successionis conseruandæ: quoddam est pactum de non succedendo alicui.

aliciu. Circa primum pactum, scilicet pa-
ctum futuræ successionis conseruandæ di
cit Bartol. in l. fin. C. de pactis. an tale
1 † pactum ualeat uidetur tex. quòd sic, in
§. fi. insti. de legitima agna. success. & ibi
pater emancipat filium contracta fidu-
cia. Dico sic, quandoque ille, qui habet
ius succedẽdi, priuatur eo propter suũ de
lictum, quandoque propter alium iuris ri-
gorem. Primò casu, siquidem quis est pri-
uatus propter delictum, tunc ualet pactũ
cõseruandæ successionis: quia potest quis
remittere causas ingratitudinis: ut l. fi. C.
de reuo. dona. Sed si quis uellet facere pa
ctũ, ut ingratitudo futura non obstaret,
non ualeret quia induceret quem ad de-
linquendum & esset cõtra bonos mores:
ut ff. de pactis dota. l. conuenire. Secũdo
casu quãdo quis priuatur, ꝓpter aliquem
iuris rigorem: & tunc aut paciscens, pos-
set super hoc prouidere testando, & ua-
let pactum: ut d. §. fina. institu. de legiti
ma agnã. successio. an non possit prouide
re testando. & pactum non ualet: ut x. col
latio. de feud. success. c. i.

Pro hoc induco, dicit Bart. ad quæstio-
nem de facto, Statutum est Perusii, quòd
filia fœmina non succedat ab intestato,
stantibus masculinis, ex testamento capit
quicquid sibi relinquatur. Ex hoc dicit
Bar. ipse, ꝙ tempore quo dotatur ipsa fi-
lia, de cõsensu patris: reseruat sibi ius suc
cessionis, illud pactum ualet, ut dicto §.
finali. institu. de legitima agna. successio.
Sed pone, ut uidi in quibusdam ciuitati-
bus est statutum, quòd mulier nupta ex-
tra ciuitatem non succedat, ex testamen
to nec ab intestato, certè tunc pactum de
reseruando iure successionis nõ ualeret,
per ea quæ dicta sunt suprà. Idem possu-
mus dicere, dicit Bar. in ciuitate Assisii
est statutum, ꝙ ingrediẽs monasterium
non succedat, an ualeat pactum factum
cum consanguineis de reseruando iure
successionis tempore ingressus.

Ad istam quæstionẽ examinandã opor-
tet primò uidere secundùm Bartol. an
ualeat statutum, quòd ingrediens mona
sterium non succedat, uidetur quòd
non, quia contra priuilegia concessa
clericis, per l. Deo nobis. C. de Epi
scop. & cle. & uidetur contra liberta-
tem ecclesiæ, ut in auth. cassa. C. de
sacrosanct. eccles. & pro hoc uidetur
text. in authen de sanctissimis Episco-
pis. §. sed hoc præsenti. & in authen.
nisi rogati. C. ad Trebel. Solutio, aut
statutum disponit de ingrediente per
hęc uerba, ingrediens monasterium,
uel si quis intraret monasterium, sit
priuatus iure succedendi, uel non suc-
cedat: & dico, quòd statutum ualet, nam
non disponit circa clericum, sed circa lai-
cum, nam laicus est ille, qui ingreditur
monasterium sicut uiuens moritur, ut l.
qui duos. de manumiss. testamẽto. Et huic
non obstat auth. cassa. nec obstat authen.
nisi rogati. quia ibi si monasterium in-
greditur lucratur. In casu uerò no-
stro lucrum aufertur. Sed si statutum di-
sponit de iam ingresso per hæc uerba,
si quis ingressus fuerit monasterium: &
tunc non ualet statutum, quia non potest
clerico auferri ius suum, & esset contra
libertatem ecclesię, ut dicta l. Deo nobis
& hoc dico, dicit Bartolus saluo iudicio, &
determinatione canonica. Et quòd in ca-
su predicto ualet statutum patet, quia po-
test fieri per pactum saltem iuramento
firmatum: ut statim dicetur. Pactum ue-
rò de non succedendo an ualeat, dic, ꝙ
aut cum pacto est admixtum delictum, &
tunc ualet pactum successionis perden-
de, ut l. i. §. si parens. ff. si quis à paren. fue
rit manu. secundùm unam solutionem.
Si uerò non est admixtum delictum, &
tunc aut ratione talis pacti tantum per-
cepit, quantum occasione successionis
deberet, & ualet pactum, ut d. l. i. §. si pa
rens. secundùm aliam lecturam. Si uerò
tantum non percepit, & tunc de iure ciui
li pactum non ualet, ut C. de col. l. pactũ.
de iure canonico sic, si fuerit iuramento
firmatum, ut in cap. quamuis. de pactis.
lib. vi.

2 Et ideo hodie est consuetudo, qđ † filię
fœminę faciunt pactũ de nõ succedendo,
& iurant, & ualet illud pactum. Et si tu
dicis, uidetur quod iuramentum non
habeat ualidare, seu confirmare istud
pactum,

pactum: quia est contra bonos mores: ut l.fin.C.de pact.& in cap.non est obligatorium.de reg.iuris in vi. dico, dicit Bartol. quod istud pactum non est contra bonos mores. Nec obstat l.fin.C.de pactis. quia loquitur de pacto de succedendo, uel disponendo, de hereditate, postquàm fuit successum: quod pactum inducit uotum captande mortis alterius & sic non ualet. Sed quæstio nostra loquitur de pacto de non succedendo, per quod uotum captande mortis non inducitur: imò tollitur, meritò iuramento firmatur. Pactum autem de succedendo alicui uidetur expressum, quòd non ualeat, cum sit contra bonos mores: ideò non ualet: ut l.pactum.C.de pact.& l.cum donationis.C.de transact.& l.stipulatio hoc modo concepta. de uerb. obliga. C. de pac. conuentis.l.cum hereditas.

Gloss. tamen, quæ est in d. l. fin. C.de pact.uidetur dicere, quòd per stipulationem hoc posit fieri promittendo omnia bona præsentia post mortem uide ibi glossam super uerbo, accommodatum. quam nota, & tene menti. Si igitur promitto, quòd tu sis heres meus, uel mihi succedas, uel quòd te faciam heredem, non ualet istud pactum, quia est contra bonos mores, ut dictum est. Sed si promitto tibi omnia bona mea post mortem meam ualet: ut dicit glo.in d.l.fin.C. de pact. & erit donatio causa mortis, uel inter uiuos. Examinemus, dicit Barto.an sit donatio causa mortis, uel inter uiuos: si est facta mentio mortis, est donatio causa mortis, nisi sit dictum expressè, quòd est inter uiuos: uel, quòd reuocari non liceat: ut ff. de dot.prleg.l. si Seię.& l. ubi ita de dona.causa mortis.

2 An autem ualeat uidetur, quod sic.primò per leges, quas allegat. glo.in d.l.fin. C. de pact. Secundò per l.hæreditarium.C. de bonis author.iudic. poss. Tertiò, per remotionem contrariorum: nam istud pactum non aufert liberam testamenti factionem. Potero enim quemcunque uolo instituere: sed ille tenebitur illi stipulatori dare. Item non inducit uotum captandę mortis, modo prohibito: quia hoc fit de uoluntate eius, cui speratur succedi. Quandoque ista promissio est donatio causa mortis: & tunc ualet, quia potest reuocari: ut l.non omnis.ff.si cer.peta.Item non aufert liberam testamenti factionē:
3 quoniam hæres † debet habere Falcidiā: ut l.donationis.C.ad legem Falcid.quorū lega.l.i.§.si mortis. Si uerò esset donatio inter uiuos: aut dicit, dono omnia bona mea: & tunc ualet, ut dicit glo.in d. l.fin. nec aufert liberam testamēti factionem: quia potest lucrari, & de suo lucro testari. Item de fructibus potest testari: quia ista uerba omnia ad præsentia referuntur.l.fin.§.i.de lega.ii. Nec obstat l.hereditas.C. de pac.conuentis.quia ibi fuit facta illa promissio.

Si uerò diceret, dono omnia bona mea præsentia, & futura: tunc non ualeret. primò, quia auferret liberam testamenti factionem: cum non possit habere, de quo testetur. Secundò, quia uidetur contra bonos mores: ut l. inter stipulantem. §.sacram.ff.de uerborum obligatio. Item ponere hominem liberum in statu: in quo sit certum, quòd nihil in perpetuum habere poterit: istud est contra bonos mores. Prædicta fortè non haberent locum, si quis donaret ecclesiæ: nam cum quis posset personam suam uouere ecclesiæ: multomagis bona præsentia, & futura: argumento eorum, quæ Barto.dixit in auth. ingressi.C.de sacrosanct. ecclē. ubi concludit quòd quis principaliter se dedicando ecclesiæ, per consequentiam omnia bona sua sunt ecclesiæ: & in auth de monachis.§.illud.xix.quæst.iii. quia ingredientibus. Si uerò aliquis diceret: dono hereditatem meam idem esset dicere quòd dono omnia bona mea præsentia, & futu-
4 ra: nam hæreditas est nomen iuris † & semper recipiat augmentum.ff.de peti. hęredi.l.item ueniunt.§.fructus.

Item si quis non donaret, sed uenderet omnia bona sua præsentia, & futura, talis uenditio ualet: nam remanet precium, de quo potest testari, etiam si esset deceptus ultra dimidiam iusti precii, remanet illud ius petendi in hæreditate. Apparet ergo si dono omnia bona mea præsentia,

ridiculum esset. Fuit enim donantis intentio, quòd quamuis largè, & effusè donaret, tamen nollet donans, ꝙ in uita egeret, & ideo uoluit reseruare fructus, de quibus uiueret, & faceret quicquid uellet uiuẽdo. Itaq; cũ post mortẽ nõ eēcat apud donatariũ remaneret, si quid de fructibus superesset. Sed ꝙ dispositio testamẽti, nõ dicatur fieri in uita, cũ effectũ nõ habeat, ꝓbatur in l.i.cũ gl.ff. de testamẽta.tutel.

Ad hoc etiã facit, ꝙ omnis dispositio 6 iudicatur secundum † tempus in quo confertur effectus. C. de donatio. ante nuptias.l. quod sponsæ.& l.in fuga.C.ad leg. Flauiã de plagiariis.Sed effectus testamẽti licèt fiat à uiuente, tamen confertur post mortem: ut d.l.i.ergo tota dispositio, non debet dici inter uiuos, sed potius ultimæ uoluntatis, & post mortem. Nec obstant illa uerba reseruationis dũtaxat, quòd possit disponere in uita sua: quia de necessitate omnis dispositio, quæ fit oportet ꝙ fiat in uita: quia à iam mortuo nulla fit, uel fieri potest dispositio. Idcirco dicta uerba in uita sua, & c.de necessitate sunt intelligenda, id est, de dispositione, quæ inter uiuos dicitur: nã uerba debent aliquid operari: ut l.si quando. de legat.i.& in reseruatione dixit in uita sua: ego suprà probaui, ꝙ nulla dispositio fit à mortuo, sed solũ à uiuẽte. Et ideo ut illa uerba in uita sua, ut rectè aliquid operẽtur, oportet de necessitate intelligere, de dispositione, q̃ fit inter uiuos: aliàs illa uerba nihil operarẽtur: sed sufficiebat solũ dicere, ꝙ possit de fructibus disponere.

Et ideò ut rectus, & sanus sit intellectus illorum uerborum, dicit Bar. concludendo, ꝙ de dispositione, quæ dicitur inter uiuos, fuerit à donatore sensitum. Idẽ Bar. addit in l. pactum. de col. dicit. ꝙ pactũ, ꝙ filia dote contenta non succedat, non ualet: sed hodie confirmatur iuramẽto de iure canonico: ut in c.quãuis. de pactis.lib.vi.licèt secundũ gl. ibi de iure ciuili non ualeat: ut tenet gl. in d.l.pactũ. Sed an ualeat pactum factum ab uxore cũ marito, ne filii nati ex ea succedant. gl. in d.l. pactũ. dicit, ꝙ non.licèt contrarium possit dici per l.imperialem.§. fin. de prohibita feudi al e. per Fede. dic ut ibi. Sed alibi habemus duos textus, dicit Barto. Primus est de filiis natis, ex matrimonio ad morganaticam contracto.§.fi.si de feudo controuersia fuerit. §.si filii. ubi expressè dicit, quòd tale pactum non ualet de iure. Bart. autem. in l. stipulatio. hoc modo cõcepta.ff.de uerbo.ob.sic dicit, dũ quęritur an ualeat pactũ de futura successione.

Plenius quàm docto. distingue, aut fuit pactum pro iure successionis conseruando, aut pro iure successionis amittendo, seu perdendo, aut pro iure successionis acquirendo, aut de eo, quod acquiritur, certo modo per successionem disponendo. Primo casu ualet pactum: ut institu. de legitima agna.succesio.§. fin. Secundo casu aut tale pactum est admixtum cũ delicto, & ualet: ut l.i.§.si parẽs.ff. si quis à paren. fuerit ma. aut non est admixtum delictum: & tunc aut firmatur iuramento, & ualet, ut c.ii. de pactis.lib. vi. aut non firmatur iuramento, & non ualet: ut C.de colla.l.pactum.quod nota. Tertio casu nõ ualet: ut l.stipulatio hoc modo concepta. ff.de uerborum obliga. & C. de pactis. l. pactum. & C. de transactio.l.cum donationis. etiam si fuerit donatum, ut est dictũ. Quarto casu. aut pactum fuit appositum supra hæreditate incerti hominis, & ualet: ut l.iii.§.de illo ff.pro socio.aut hominis certi & tunc aut hoc uenit ex consequentia prioris contractus, & ualet: ut l. si quis seruum. ff. de actione empti. aut nõ est, tunc aut uenit super quadam uniuersitate, & ualet: ut l.ii.§.illud.ff.de hæreditate uel actio. uendita. Aut fit per se principaliter, & tunc aut continet liberationem paciscentis & ualet, ut in l. & suum.§.filia. ff. de pactis. aut continet obligationem: & tunc aut ille de cuius bonis agitur non cõsensit, & non ualet etiam si iuretur, aut consensit, & ualet si consensus dictat, ut C.de pactis.l.fi.& dicit idem Bar. ꝙ quandoque est pactum tale de futura successione, quod inducit uotum captandæ mortis, quale est pactum de succedendo affirmatiuè conceptum: uel pactũ, quod aufert liberam testandi facultatem, & tunc non ualet, nec firmatur iuramento, ut l.fin. C. de

de pactis. & l. stipulatio hoc modo concepta. ff. de uerb. oblig. quia est contra bonos mores, facit cap. ne captandæ de præben.lib.vi. Quandoque est pactum de non succedendo patri, & negatiuè, & nō ualet de iure ciuili: ut l.pactum, quod do tale.C.de collatio. sed tunc firmatur iuramento. extra de iureiuran. ca. licèt. in vi.& cap.ii.de pactis.lib. vi. ubi loquitur, quando pactum fit patri, de non succedēdo. Sed si pactum fieret fratri, de ne succedendo patri, non impediretur filia iurans, ex testamento succedere, non auferatur libera testandi faculcas, seu testamenti factio: ut C.de pactis.l. pactum. Et si aliquis uult facere, quòd alius habeat bona sua post mortem, modus, & cautela erit: ut dicit glo.in l.fin.C.de pactis. quòd promittat bona sua, per stipulationem, post mortem suam: ut l. i. ut actio. ab hęrede, & contra hæredem. & erit donatio causa mortis, ut ibi dicit.

Sed hoc cōsimiliter modicum est: quia
7 si est donatio † causa mortis, potest reuocari: faciat enim hanc promissionem animo donandi inter uiuos: ut l. ubi mortis. ff.de donatione causa mortis. Sed an tūc ualeat Cyn.tangit in dicta l.fina. Tu autē dic latius, aut promittit hęreditatem, & sic ius succedendi, & non ualet ut dicta. l.stipulatio hoc modo concepta:ff.de uerborum obligationibus.& C. de trāsactio. l.cum donationis.in fine.aut promittit bona: & tunc aut omnia bona præsentia, & futura, & non ualet: quia aufert liberam testandi facultatem per indirectum, cum nullus uellet esse heres sine commodo.& hoc Cyn.consuluit. & pro hoc facit institu. ad legem Falcidiam.in princip.coniuncta l.quod de bonis.aut dicit bona omnia non autem adiicit pręsentia, & futura: & tunc ualet: ut l omnes.§.Lucius.ff. de his quæ in frau.credito. & dicta l. i. ut actio. ab hærede, & contra hæredem. & l.hæreditarium.ff.de bonis autho.iudi.poss. ratio, quia poterit post promissionem acquirere, quod lex pręsumit: ut l. si defunctę. C.arbi.tutel.& in illo lucro poterit testari: & sic non aufert liberam testandi facultatem, seu testamenti factionem. Item quia, à uolente fit, non curatur, quia inducit uotum captandæ mortis: ut dicta l. fina. C. de pactis. Idem puto si donauit omnia bona sua præsentia, & futura reseruata sibi certa quantitate, uel re. Intelligendo tamen, ut Barto.suprà dixit in suo consilio, idem dicò, si uendidit omnia sua bona, pręsentia, & futura: nam in hoc nō uenit precium, quod percipit ab emptore: argumentum l.damni. §. cum parietē. ff. de damno infecto. unde in illo precio poterit testari. Secus puto dicit Bartolus, si diceret uendo hęreditatem meam: quia importat ius succedendi sibi, quod non potest, ut dictum est. Bartolus autem in l.qui superstitis.ff.de acquirenda hæreditate. dixit sic, utrum per pactum possit ręnunciari successioni uiuentis: gloss. dicit, quòd non, etiam si iuretur. Vide glo.quę de iuramento dicit, quòd de iure canonico non procedit, cui in hoc est standum: ut in ca.quamuis.de pactis. libro vi.quod est uerum de pacto in non succedendo, sed pactum de succedendo, est contra bonos mores.l.fin.C.de pactis.ideo non ualidatur iuramento, etiam de iure canonico: ut in cap.non est obligatorium.de regulis iuris.in vi.

Quid si filia promisit, & iurauit se non reuersuram ad bona patris: utrum hoc præiudicat filiis existentibus: glo. tangit in l.pactum.C.de collationi.

Tu aduerte, si quidem nepos ex filia ueniret ad successionem cum aliis nepotibus, tūc pactum matris non noceret sibi, sine dubio: quia mater pacta est de se: filius autem uenit suo iure: sed si poneres nepotem uenire ad successionem, cum patruis siue auunculis, tunc ipse non potest uenire, nisi succedendo in locum matris: mater autem fuit exclusa, per suum pactum: ergo: & filius. Sed respondeo ad hoc, quòd filius succedat in locum patris, siue matris quantum ad successionem auii: quia hoc non habet à matre: sed ex dispositione legis.l.iii.ff. de interdictis, & relegatis. ergo mater suo facto non potuit auferre filio: ut l.si arrogator. ff. de adoptionibus. Sed quid si poneres hoc expressè fore dictum in pacto, quòd filii nati

nati ex ea non succedant. hoc tang.t glo. in l.pactum.C.de colla.ueritas est, quòd de iure non ualet, de cõsuetudine in qui busdam locis admittitur: ut in x. colla.de matrimonio ad morga. contracto.ca.1.& c. si filius.si de feudo controuersia fuerit tenet ergo Barto.in d.l. qui superstitis.ꝙ non obstante iuramento matris,ac pacto filius indistinctè uenit ad successionem sui aui: quia hoc habet à natura uel ex dispositione legis:ut l.iii.ff.de interdictis. Bald.autem in l.fi.circa finẽ.C.de pactis. arguit pro hac parte.

Nec obstat iuramentum matris: quia est personale ex parte iurantis: ut not. Innoc.in cap.ueritatis.de iureiurando & sic finitur cum persona. Præterea nepos uenit ex persona propria: ergo non obstat sibi renunciatio materna: ut in l.non tantum. §.si emancipatus.ff. de contrata bul. Præterea uidetur habere locum successorium edictum ff.de inoffic. testam l. pater.& l.si is qui. Præterea pone, quòd non sit hęres matris ergo factum matris non nocet nepoti:iuxta notata C.de rei uend.l.cum à matre. Super hoc sic distinguc, aut talis mater decessit uiuo patre suo: tunc non repellitur nepos, propter illam renunciationem:quia uenit ex propria persona,non propter renunciatioñẽ matris: aut mater decesit, post patrem suum:tunc, cum talis renunciatio habeat uim pacti,nec pariat uniuersali hęredi pacti exceptionem, uidetur nepos excludi: quia hęres uniuersali uidetur hoc ius habere ex liberalitate matris,unde aliud est hæreditatem delatã renunciare, quo casu habent locum contraria, aliud est de hæreditate deferenda pacisci, non petere eam, nam illud pactum,est quædam tacita donatio à matre nepotis in hæredem uniuersalem collata, perinde ergo nepos excluditur. Cautela tamen est optima, quòd uerba non sint concepta, per modum simplicis renunciationis, sed magis in forma pacti de non petendo, quod censetur esse quędam donatio, ut l. si quis obligatione. de regulis iuris.

Non obstat ad prędicta dictum Innocen. de iureiurand. in capit ueritatis. quòd iuramentum est personale, ergo & eiu effectus, quia illud est uerum quo ad spirituale uinculum animę,sed quo ad robur contractus iuramentum habet realẽ effectum, ut in authen. sacramenta.C.si aduersus uendit. Angelus tamen in l. qui superstitis. tenet contra Bartolum, quòd
8 renunciatio † matris noceat filiis. & uidetur gloss. in capitul.ii.de pactis. lib.vi. Bald.in l.pactum. C.de collationibus.dicit,quòd si filia cum iuramento, metu tamen patris, uel cum nimia reuerentia eius renunciauit bonis patris, sibi nõ prę iudicat dummodo petat absolutionem, à iuramento,ut l.1.§.quę onerandę.ff.quarum rerum ac.non datur.& l.fin.ff. de furtis. Et secundum Bald.ibi, talis renunciatio facta, per filiam cum iuramento non nocet nepoti,tum, quia iuramentum est personale: extra de iureiurand.cap.ueritatis.tum, quia super iure tertii iurare non potuit, ut l.fin.C.de repudianda bonor.poss. Et hoc uerum, quando fuit simplex renunciatio, secus si partis sibi debitæ exceptio, nam tunc obligatur sequentibus, non ui repudiationis, sed ui successionis, quia succesit in parte sua.

Consulo tamen patri,si uult, quòd nepotes ex filia non succedant, quòd filia uocet se contentam sua portione, & iuret. Si uerò non appareret aliqua causa renunciationis, deuolueretur successio in nepotem, ut C.de successo. edicto.l.1. et am si renunciasset aliquo accepto pro ipsa renunciatione, ut ff. de acquirend. hæred.l.fuit quęstionis.ff.si quis omis.causa testa.l.licet.nisi tale acceptum consue uerit in legitimam imputari, ut dos, quia tunc non est mera renunciatio, sed partis,id est, suę legitimę perceptio, & ideo non fieret locus secundo in gradu, & in gradu sequenti. Si autem ista filia decederet uiuo patre, tunc indistinctè non obstat nepoti, ut ff. de libe. & posthum. l.Gallus.in princ.de iniusto rupto & irrit. testamento.l.posthumorum. & institu. de hereditа. quę ab intestato. §. cum filius. Et si filia cum iuramento promisit se non successu-

successuram patri suo, & patre mortuo uult succedere, & dicit licet succedendo inciderim in periurium, tamen succedere
9 possum, quia aliud est promittere † aliud remittere, & ideo licet testator damnet heredem suum liberare debitorem suum, non tamen liberat, ut not ff. de condi. indeb. l. si non sortem. §. adeo. nec mirum aliud possimus, licet in periurium incidamus, ut not. in capit. fin. de procurato. in vi.

Contrarium est uerum: quia ubi est alicuius quæsitum, uel quærendum, non ad
10 mittitur quis † ad deierãdum: ut l. si quis maior. C. de transactio. silere ergo debet & an per hoc præiudicatur nepotis? suprà est dictum. Bartolus tamen in l. qui superstitis. ff. de acquirend. hæredit. mouet unum dubium: an tales nepotes possint succedere cum patruis? & arguit, quòd non quia succedunt loco matris: sed mater est exclusa: ergo, & eius locum tenentes: ut in feu. titul. i. §. hoc autem. contrà. tamen determinat, & bene: quia hoc ius habet nepos à lege, non à matris beneficio ff. de adoptio. l. si arrogator. melius facit. ff. de contratabul. l. iii. §. si emancipatus filius. Non obstat. §. hoc autem, quia ibi nepos succedit ex linea insuccessibili: unde uitium est in tota linea, non in sola matre. Item, non obstat, quòd succedat in locum matris; quia succedit per locum à remotione siue priuatione matris: & ideo non potest sibi assumere naturam iam extinctam: sed assumit sibi locum, quem reperit uacantem.

Et hęc sunt uera in matre, quę non facit partem aliis successoribus: nam si faceret partem, nepos ex ea repellitur, nec refert quo titulo partem faciat, ex quo iurauit. Facit, quod not. Bartol. ff. de contratab. l. i. §. filiusfami in iiii. quęst. Et per renunciationem, quam facit filia, non prohibetur succedere ex testamento patris: ut C. de pactis. l. fi. & ff. de uerb. obli. l. stipulatio hoc modo concepta. alias ipsius patris impediretur testamenti factio: quod esset absurdum. Et si renunciauit patri propter fratres, qui uiuebant tépore renunciationis, qui uiuo patre decesserunt non nocet renunciatio: argu. C. ad Velle. l. iubemus. Et propter statuta ciuitatum, potest prouideri, ne iuramenta apposita in talibus renunciationibus, ualeãt
11 quia lex habet uim † apostolicam: ut not. in l. adigere. §. quamuis. ff. de iure patro. unde lex municipalis, seu principis secularis, potest super iuramento dispensare hoc probatur primò per text. in l. fina. ff. ad municipales. ubi Imperator Antonius & Seuerus gratiam fecerunt iurisiurandi ei, qui iurauit se decurionum ordini non interfuturum, dum postea esset creatus duumuir: ita dicit ibi tex. gratiam fecerunt, &c. Ex quo patet, quòd Imperatores dispensant, super iuramento hoc etiam probat l. adigere. §. quamuis. de iure patronatus. ubi lex Iulia de maritandis, iuramentum remittit, quod prestat libertus ne uxorem ducat. & ibi gloss. singularis dicit legem ciuilem habere uim apostolicam. Probatur, & tertio in l. non dubium. C. de legib. & in l. si quis inquilinos. §. fi. ff. de leg. i. cum si.

Item iuramentum quod est speciale, potest remitti per eum, cui est quæsitum: pro hoc facit doctrina Bartol. in l. cum ita stipulatus. ff. de uerbor. obligatio. dicentis, quòd si pars sciat aliam partem, in termino, non posse adimplere, & prorogauit terminum iuramento, adimplens iuramentum post terminum non est per-
12 iurus: quia periurium est † pœna legalis: & ideo debet totum tempus transire, ut sit periurus, per not. per Ioan. Andre. in c. ii. de sponsa. & ibi per Anton. de But. per illum text. ubi remittitur fides pręstita: Facit etiam l. remittit. de iureiu. Cur ergo non per legem uel statutum? cum pactum, & statutum equiparãtur p gloss. in rubrica, de decretis ab ordine faciend. lib. x. nam in statuto censentur omnes consentire: licet non interfuerunt, p l. quod maior. & l. municipes. ff. ad municipa. & sic non obstat, quòd sit spirituale & non obstat, in primis ratio Bartol. in repetitione l. omnes populi. ff. de iusti. & iure. in iii. principali quęstione. ubi dicit, quòd iuramentum est res spiritualis: & in spiritualibus non pôt se intromittere iudex

dex secularis: ut in cap. tuam. de ordine cogni. facit cap. ecclesia sanctę Mariæ. de consti. Item quia iuramentum est de iure diuino, uel naturali. xxii. quęst. ii. si peccauerit. & inferior non habet potestatem in superiorem: ergo princeps secularis nō potest dispensare, quia ut dicit gloss. in l. l. i. de constitu. princ. & in l. ius ciuile. de iusti. & iure. & hoc ius diuinum, uel naturale non corrigitur, sed limitatur, & distinguitur, quod facere potest lex humana: ut expressè tenet glo. in l. fin. C. si contra ius uel utili. publi. allegat Apostolum dicentem, Estote subditi principi tanquā præcellenti, & ducibus tanquam à Deo missis: nam lex diuina dicit, Non occides, & tamen lex ciuilis permittit patrem occidere filiam repertam in adulterio. l. patri. datur. ff. de adulteriis.

In multis casibus tam de iure canonico quàm ciuili requiruntur testes plures tribus: ut dicit Anton. de Butri. in cap. in omni. de testib. etiam de iure canonico requiruntur plures testes aliquādo: & quod dicitur, in ore duorum, uel trium stat omne uerbum, id est, non paucorum. Item, quòd de iure canonico requiruntur est tex. ii. quęst. v. cap. i. & ii. & Innocen. in c. quæ in ecclesiarum. de constitu. & hanc partem secutus est Bald. in l. non dubium. de legibus. & in corpore, unde sumitur auth. sacramenta puberum, & l. ii. C. de resein. uend. in quæst. ix. & Sali. in d. auth. sacramenta puberum. & l. non dubium. C. de leg. & in l. si quis inquilinos. §. fin. de de leg. i. ubi dicit text. iusiurandum contra uim legum, & authoritatem iuris in testamento sumptū nullius esse momenti. Et hanc opinio. uult etiam Albe. de Rosa. in d. auth. sacramenta puberum. & Raphael Fulg. in l. i. ff. de consti. principum. & l. fin. ff. qui satisda. cog. Et hanc opinio. secutus est do. Petr. de Ancha in repetitione regula, ea quæ à iudice. de reg. iur. libro vi. & in repetitione. cap. i. de con consti. quia causa iuramenti est de foro ciuili, per not. in cap. fin. de foro cōpet. lib.
13 vi. & ideo lex ciuilis potest disponere † su periuramento, per d. l. adigere. §. quāuis. de iurepatronatus. cum si Si pōt lex, ergo
14 & princeps, qui est lex † uiua in terris, ut in auth. de consulibus. in princ. & multo fortius Papa.

Nec obstat quod iuramentum principaliter dirigitur in Deū, & sibi queritur principalis obligatio: ut in c. debitores. & in c. si Christus. de iureiuran. ergo hoc potest impediri, nec tolli, nisi per Deū, uel eius uicarium, in spiritualibus ex causa, non aliter: ut in c. nouit ille. de iudic. & quod not. in c. authoritatis. xiiii. quęst. vi. & per per glo. in c. quanto. de iureiuran. & Inno. in c. inter P. de renun. quia ut dicit Anto. de But. in c. cum contingat. de iureiuran.
15 ex iuramento oritur duplex † obligatio: una est, quò ad Deum: alia quo ad partē: illa quo ad Deū ipsum habet ultorē, & super illa solus Papa habet dispensare, & tollere: sed quo ad aliam etiā princeps secularis poterit etiam uel super ipsa princeps ex causa iusta.

Paul. de Cast. in repetitione auth. sacramenta puberum. dicit quòd si statutum diceret, quòd iuramentum non ualeat, non ualet statutum: quia disponit de re ad suum forum non pertinente: cum iuramentum hodie, secundum eum, non sit de foro seculari, nisi ut ipsum mandet executioni: ut in cap. fin. de foro cumpet. lib. vi. non ut circa ipsum aliquid statuat annullando: uel ut de uiribus eius cognoscat. Hoc enim pertinet ad iudicium ecclesiæ: sicut non posset statutum, uel consuetudo locorum statuere contra uirēs matrimonii ad ipsum inualidandum: ut plenè not. in capitu. primo. de sponsa. nam & annullationes inductæ de iure ciuili, sunt hodie sublatæ per ius canonicum, quatenus cum eo non concordat: cum in hoc duntaxat est hodie standum: ut not. in l. fin. C. de interdi. matri. & in Specu. de cogna. spi. super rubrica: in additio. Specu. capitu. tuam. de ordine cogni. & capit. lator. qui filii sunt legit. C. de sacrosanct. ecclesi. l. omni innouatione cessante. cum ibi not. & quod not Bartolus in l. Titia. ff. solut. matrimo. unde attenta dispositione iuris ciuilis & canonici statutum non potest annullare de directo, & principaliter iuramentum: quia non est de suo fo-

ro: sed dispositio iure diuino, uel canonico attento dispositione iuris ciuilis est secus, unde posset bene per statutum tolli
16 † dispositio. auth. sacramenta puberum. & in l. iurisgentium. §. & generaliter. ff. de pact. & in l. omnes populi. ff. de iusti. & iure. sed non prodesset, quòd remaneret dispositio iuris canonici, quæ tantundem, & plus operaretur. Facit text. in l. adigere. §. fin. ff. de iurepatro. ubi dicit, quòd lex habet uim apostolicam, in remittendo iuramentum. Quod ego intelligo, dicit Pau. ut dixit de iure ciuil non canonico uel diuino. Ad idem l. fin. cum ibi no. ff. qui satisda. cogan. & per Bal. in l. nec patronis. C. de ope lib.

Sed an saltem per indirectum posset statutum infringere uires iuramenti: puta statuendo, quòd nisi certa solennitas fuerit obseruata, contractus præsumatur fictitius, & simulatus, & dolo initus, & uidetur quod sic: nam istud uidetur posse facere statutum, circa contractus laicorum, qui sunt de foro suo tam personæ, quàm contractus: arg. l. per diuersas, & l. ab Anastasio. C. mandati. & præsupposita simulatione contractus, uel dolo dante ei causam, iuramentum supra eo appositum, non est seruandum: quia caret uoluntate: ut in cap. ii. de pactis. lib. vi. & l. nuda. ff. de contrahen. empt. & l. imaginaria. ff. de reg. iur. & sic caret iudicio, quod est unum de necessariis tribus comitibus iuramenti. & est glo. ordi. in l. iii. C. plus ualere quod agitur. & probatur. C. de ope. lib. l. i. Istam partem tenet Bar. in l. omnes populi. ff. de inst. & iur. super ii. q. principali. idem Bald. in l. nec patronis. C. de oper. lib. dicens, quòd statutum potest interpretari iuramentum prædicto modo: & tunc absolutio non erit necessaria, sed sola declaratio, q. non ligauit. prout in simili dicit text. in c. quanto. de iureiuran. sed Bal. in authen. sacramenta. tenet plus, quòd etiam directo possit statutum annullare iuramentum, quando subest iusta causa: ut quia in loco minores, & mulieres decipiebantur. & ideo statuit, quòd non seruata tali solennitate non ualeat contractus, nec iuramentum. & idem sentit Bal. in l. i. C. si aduersus uend. Breuiter dicit Pau. ego puto quòd quantum ad uires, quas habet iuramentum de iure ciuili, bene posset, per statutum tam directè, quàm per indirectum sibi auferri, per d. l. adigere. §. fin. Sed quantum ad uires, quas habet à iure canonico, nec directè, nec per obliquum, etiam potest statutum eas auferre, per regulam, cum quid una uia. de reg. iur. lib. vi. & quia esset in potestate laicorum attrahere ad se ea, quæ non essent de suo foro, quod fieri non debet: sicut nec econtra. & in c. innotuit de iudi. in authen. quomodo oportet episcopos. in prin.

Nec obstant iura in contrarium allegata: quia fateor quando contractus est uere simulatus, uel dolo initus, iuramentum non ualet: quia non adest consensus iurantis: sed in casu nostro potest esse, quòd re uera potest esse, quòd consensus adest: & tamen per statutum fingitur abesse: sed
17 quo ad Deum, † cui omnia sunt nota, plus ueritas attendi debet, quam fictio, arg. c. inquisitionis. de senten. excommu. Si tamen statutum fingeret simulationem, & dolum ex aliquibus coniecturis, propinquis, & uerisimilibus ad præsumendum uerum dolum, secundum ea, quæ notantur in l. dolum. C. de dolo diceret, dicit Paul. contrarium, quia tunc non esset dolus fictus, sed uerus, qui cum non possunt directò probari: sed per coniecturas, possunt per statutum tales uerisimiles coniecturæ declarari, & specificari: & si diceret, quòd quando quis accusatus de aliquo crimine facit aliquem contractum, quòd iste præsumatur simulatus. Satis enim esset ista propinqua, & uerisimilis coniectura, scilicet, quòd faciat potius ad euadendum pœnam, quàm pro ueritate, si contingat eum absolui ab accusatione. Poterit enim dicere contractum simulatum ex forma statuti, non obstante iuramento. Vel pone, dicat, si minor curatorem habens contrahat sine eo, cũ de facili possit haberi præsumitur dolo inductus, certè satis est bona ista præsumptio, arg. l. fin. C. de ritu nup. Sicut enim per ius commune, quædam præsumptiones

nes

aes uerisimiles specificantur ad probandũ uerum dolum,uel simulatũ:ut l.dolum cum ibi notatis.C.de dolo.& l. per diuersas.C.mandati.ita possunt induci per statutum,sed quando est coniectura omnino extranea:ut si est statutum, ꝙ mulier, uel minor non contrahat,nisi corã capitaneo tali:& alias contractus, præsumeretur simulatus non putarem per hoc tolli iuramentũ,& eius uires per iam dicta.& dicit Bal.in l.pactum.C.de collat. ꝙ renunciationes se non extendunt ad ius postea quæsitum.

Sed Dy.in suis consiliis,cõsilio,quod incipit, Quidam nomine Fronte, & si filius prodigus uiuo patre renunciat bonis paternis cum iuramento, ualet renunciatio: quia ex quo non habet curatorem, ex iuramento obligatur, secus si haberet curatorẽ,quem habere potest, si est emancipatur.ff.de uerbo. obliga. l. is cui bonis.& quod no.in l. qui habet.ff. de tute.per Iac.de Are.Et si soror renunciauit hæreditati paternæ uni fratrũ præsenti,& recipienti.Dy. consuluit in consilio suo,quod incipit,Ex testamẽto do.Alber. quòd omnibus fratribus accrescit,& prodest ista ratione,quia quoties unus de his quibus successio defertur directò,uel per mediam personam alterius, uel per repudiationem excluditur, à iure petendi, & eius portio defertur aliis iure accrescendi. Aliquando uolentibus, aliquando inuitis:ut ff.de bono.pos.l.ii.§.in bonorum. cum tribus legibus sequentibus. de acquiren. hære. l. hæreditatem. & ad Tertul.l. si nemo. de suis, & legitimis. l.si ex pluribus. & C. quando non petent. partes.l. unica. & de cadu.tollen.l.i.§.his ita. quod est uerum secundùm Bald. nisi appareat præsumptio donationis, in recipientem collatę. ff. de dona. l. in ędibus.uersi.uelut.& de pactis.l. si actione. & l.creditori.in ii.gloss.Et si est renunciatum per filiam uni ex fratribus seu uni fratrum,& iste non uult hæreditatem paternam.Guil.de Cug.dicit quòd hęc renunciatio,non prodest extraneis hæredibus. ff.de pac.l.auus.

Tu tamẽ, secundum Bal.in d.l.pactum. considera quid factum:ut C.de dotis promiss.l.pro te.nam semper in contractibus plus attenditur factum, quàm contemplatio: † ut ibi no.& C.de iure do.l.cùm patrem.Et nota, quòd propter iuramentum potest acquiri ius omnibus etiam absentibus de iure canonico: ut i.q.vii.ca. quoties cordis oculus.& si filius renunciauit successioni futuræ propter expensas studii,dicit Cyn. quòd non ualet. quod est uerum secundùm Bal.in d. l. pactum, nisi iurauerit & eo casu, quo non ualet renunciatio, ipsas expensas supra sua legitima computauit,secundùm Bal. quia hoc uidetur tacitè actum:arg.ff.ad leg Falcid.l.cũ quo.§.fi.licet uideretur, ꝙ non, quia sunt consumptæ tempore mortis patris. Et si soror faciat renunciationem de omni eo, quod sibi debetur: an extendatur ad res, quas potest uendicare? & uidetur, quòd non ut ff.de libera leg.l.Aurelius. §. Mæuia.& l.ab Aurelio.ad fi. ibi, res testator. Et quãdo remittit omne ius,quod habet, uel haberę sperat. quomodo intelligitur hoc uerbum,sperat intelligitur,sperat ex causa de præterito,non de futuro,quia de ea non potuit cogitari.Pro hoc l.qui Romæ.§.duo fratres.ff.de uer.obli.per Bar. & ff.de adul.l.si uxor.§.diuus.per eundem Bartolum.

18 (margin number beside "tio: † ut ibi no." line)

Et an clausula generalis post quædã specificata restringatur solùm ad illa.Respõ. sic dicit Bal.in d.l.pactũ. si utraque clausula depẽdet ab eadẽ causa fi. aliàs generaliter operatur.C.de transac.l. de certa. & l.sub prętextu. la ii.& ff.de trãsac.l. emptor.§.Lucius.& de excep.l.si ex maiore. & ff.de transac.l.cùm Aquiliana.& ff. de condi.indeb.l.fi.§.idem.quęsijt.& d.l.Aurelio.§.fi.Et si ista clausula generalis à nullo regitur, sed absolutè ponitur, id est, non regitur ab aliqua clausula,nec est alteri annexa: an generalis sit uirtus eius uidetur quòd sic per illud brocardũ,quòd generaliter dictum, debet generaliter intelligi.nisi sit aliqua ratio restrictiua,quæ respiciebat robur,& firmitatem præcedentium clausularum. & ideò meritò refertur ad omnia,quia præsumitur quis uelle quòd ualeant omnia quæ facit.C.de condi.

di,inst.r.l.ii.sed hoc non uenit ad firmitatem, sed ad extensionem: idem tamen fortè debet operari in ragione generalis intellectus,corrigeretur, uel minueretur: quòd speciale est dispositum: ut C. fami. ercisc.l. quoties.& ff. fami. ercisc.l. legatorum.§.qui plures. Et si in huiusmodi renunciationibus nulla ponitur causa: non possunt restringi ratione causæ non expressè,nec tacitè sub intellectę, restringuntur tamen ratione temporis ad principia.ff.de uerbo.oblig.l. cum stipulamur & l.si à colono.ff.de lib.causa.l.Aurelius. §.testamento.

Itē restringuntur clausulæ ex animo ad id solum,quod quis sciebat sibi deberi:ut ff.de pac.l.tres fratres,uel scire debebat: ut ff.si cert.petā.l.quod te. Et ideo consulo,quòd caueāt sibi renunciantes à uerbis generalibus, ne in promptu ex effuso sermone incidant in periculum:ut C.de dotis promissione.l.si.in fi. unde creditores non sunt compellendi apponere in refutationibus clausulas generales: nisi quatenus uenirent ad robur specialium. l.ii.§.i.ff. de contrario iudi.tute.& ibi per Iac.de Aret.tenentur tamen renunciare beneficiis per quę actus ipse posset infringi,ut in auth. matri. & auię. C. quando mulier offic.tut.fungi potest.

Et si in refutatione generali ponuntur hęc uerba,quòd sic uoluit, & sic sibi placuit,an ista uerba sint alicuius causæ necne:uidetur, quòd non:quia causa uoluntatis † distinguitur à uoluntate, tanquam actus exterior, ab animo ,id est, ab actu interiori.ut ff. de transact. l. cum hi §.in causa.In contrarium uidetur, ꝙ sit tacita donatio.ut l.Capanus.ff.de oper. lib. effectus est magnus:quia ubi non est causa, ualet liberatio,tanquam inferius, & sine causa :ut no.ff. de pac.l.tale pactū.in prin. & sic non uidetur requiri insinuatio,cum non sit donatio. Si uerò est donatio, requiritur insinuatio,cum hoc ueniat ad liberatum, tanquam merum lucrum, & sic est eadem ratio, quę in uera donatione, scilicet, ne quis impetu quodam tanquam prodigus suo patrimonio abutatur. Facit ad hoc,quod not.in simili C. de rei uend.l.mater.Ista ergo uerba generalia, nullam determinationem habentia, generaliter debent intelligi:ut d.l. emptor. §.Lucius. si enim esset aliquis terminus restrictiuus,uerba generalia restringerentur.ff.de sol.l.si ex pluribus causis. Et adde , quod no. insti. de dona. in summa per Azo.& quod dixit idem Bald.in l. illud.C.de sacrosanc.eccle.

19

Sed quomodo pactum , de non succedendo firmatur iuramento , cum sit contra bonos mores? Respon. aliquid esse cōtra bonos mores intelligitur tripliciter, scilicet natura, uel quasi: & tunc non ualet iuramentum:quia est contra ius naturale,uel quasi:ut si pater iurat non alere filium,uel non obedire Deo,uel ecclesię Romanę in spiritualibus.de iusti. & iur.l. ueluti.Item facto,ut quia est turpe,& tūc idē:ut ff.de pac.l.iurisgentium.§.generaliter.Item iuris cēsura,id est, iuris artificio.& tunc de iure ciuili non ualet iuramentum,ne ratione iuramenti † iuris ciuilis authoritas obrūpatur : ut C. de leg. l. non dubium. sed de iure canonico ualet, propter religionis uinculum , quod est de iure diuino. Et licet ius ciuile nihil dicat esse contra bonos mores , nisi quia deducit ad aliquod inconueniens:tamē magis esset incōueniens spernere iuramētum,quod est ipsi Deo prętitū:uerbi gratia ius ciuile non potest renūciare hereditati futuræ ne filius uidens sic se priuatum bonis paternis omittat obsequium.Hoc enim esset satis incōueniens: at si se priuatum non uidet , patrem obsequiis prouocabit. Item uiuet uirtuosè secundum paternum desiderium: & illud est ualde conueniens : & quòd spes pulcherrima foueat filios,in successione parentum:ut ff.pro socio. l. cum duobus. §. idem respondit.& l.pactum.C.de coll.& C.de sent.pas.l.fin.& ff.de ope. lib. l.nec ci.§.i.sed istę rationes iuris ciuilis sunt persuasiuę & nō necessariæ: & ideo talis incōuenientia,est contingens uitio filius iurātis,ꝙ ei nō debet patrocinari. Filius n.tenet patri,nō qa diues,sed qa pauper.

20

Sed si statutum dictat ꝙ licet filię non renunciauerint,tñ debeant dotari. & amplius

plius petere non possint modò puella nô uult nubere, sed uult succedere, & castitatē seruare: quid iuris, si non nubit? ratio iuris est impedimēto, ne dotetur: quia nomē eius dotis sine matrimonio † esse nō pôt. l. fin. C. de dona. ante nup. quia ergo deficit tacita conditio statuti, scilicet nuptiarum: ergo cessat statutum. Item statutū, qđ arctat ad nubendum, esset contra bonos mores, & non ualeret, iuxta not. in c. statutum. de hæreticis. in nouella. In cōtrarium, quia stat per ipsam quominus dotetur: ergo debet haberi, pro dotata: ut ff. de cond. & demon. l. iure ciuili. Solutio, si tantū assignatur, quantū nomine dotis deberet sibi præstari: nihil amplius petere pôt: unde cogitur tali portione esse contentā: arg. ff. de her. insti. l. qui uolebat. & ff. de fideicom. lib. l. Thais. §. i. Et si statutum dictaret, q mulieres nō possint contrahere sine cōsensu aliorum propinquorū, ét cū iuramento. & q potestas illius ciuitatis teneatur de facto compellere recipientem, ad remittendū oia iura, quę uiderētur sibi quęsita: quod ét de iure cōmuni ēst, qn̄ per fraudem sunt extorta: ut ff. de of. præsi. l. illicitas. in prin. nunquid hoc erit uerū, qn̄ filia renunciat patri? dicit Bal. q non: nam propter naturalem affectum paternū patri uidetur esse concessum: ar. ff. de li. cau. l. Aurelius. §. Titius testamento. ff. de hære. inst. l. quidam cum filium. ff. de cu. fur. l. furioso puberi. ff. de adul. l. nec in ea. §. fin. Si autem nō cōtraheret cū patre, sed cū aliis remotioribus, qui plerunq; malū cōsiliū capiūt. pro puellis: ut C. de nup. l. uiduæ. §. sed ne fortè. tunc haberet locū statutū, in cōtractibus, & in distractibus: ut l. Meuia. §. i. ff. sol. mat. & quod no. in l. iii. §. contrarium. ff. de contrario iudicio tute. quia istud statutum, quod imbecillitati mulierum prouidet, etiam ad renunciantes extendi debet; ut ff. de noua. l. doli. §. diuersum. & no. ff. de mino. l. si index. & p Bar. in l. mutum. §. fi. ff. de acqui. hered. & Bal. in tit. si de feud. cōtrouer. fuerit. c. moribus. sic dicit. Ex hoc capitulo arguunt quidā ualere pactū, de futura successione, quod est falsum, quia in d. c. moribus. nō est pactū, de futura successione, sed est tale, quale est ut ad leg. Fla. de plagi. l. in fuga. in fi.

Et not. q hodie ualet pactum de futura successione, si interueniat sacramentū: ut extra de pact. c. ii. lib. vi. Bartol. dicit q ualet pactum de non succedēdo. & est ratio, quia illud non inducit uotum captandę mortis, sed pactum de succedendo sic, ut de fideiussor. l. si quis pro eo. & ff. de uerb. obli. l. stipulatio hoc modo concepta. Istam distinctionem meri Canonistę, non tenent, quia ratio dicti c. est, quia iuramentum potest saluari sine interitu salutis æternæ. & si dicatur, quod inducit uotum captandę mortis, hoc nescimus quid sit in animo paciscentium, sed benescimus, quòd possunt obseruare pactum sine interitu salutis ęternæ: & ideo puto, quòd Episcopi cogerent talem iurantem ad obseruantiam talis iuramenti. Et pro opinio. mea dicit Bal. in d. c. moribus. sunt expressa uerba Petri de Ceruo, quæ talia sunt, ex quo capitulo dicunt quidam ualere pactum de futura successione etiam sine consensu uasalli, de cuius hęreditate agitur.

Ad quod facit quod legitur, & notatur in d. c. moribus. & C. de inuti. stipu. l. i. & C. de coll. in l. pactū. adeo, quòd si sacramentum interuenit, non ualet, ut l. pactū. C. de colla. & per decretalem Bonifacii bene ualeret, extra de pac. c. ii. lib. vi. & Pet. de Ceruo, ut patet tali ratione, quia pactum, quòd non succedat filia, p exclusionem filiæ inducit pactum, q filia succedat. ff. de iudi. l. cum prętor. & tamen illa decretalis determinat expresè illud iuramentum appositū esse seruandū. Ideò simplicitati Canonistarū adhæreat Io. de Imo in l. stipulatio hoc modo concepta. ff. de uerbo. obli. sic dicit. Attende, quia hic tractat Bar. an pactum de futura successione ualeat uel nō. Et distinguit quatuor casus principales? quia interdum fit pactum de iure successionis conseruando: interdum, de iure successionis minuēdo, seu perdendo, interdum de iure successionis acquirendo. interdum de eo quod uenit per successionem acquirendam certo modo disponendo.

Primum casum ualde breuiter se expedit dicendo, quòd ualet per §.fin. institu. de legitima agna. succes.& in l.fi. C.de pac. latius dicit & considerat duos casus principales, uidelicet quòd quando ille, qui uult conseruare ius succedendi, priuatur eo, propter delictum: quandoque propter aliquem iuris rigorem. Et hoc secundo casu concludit, quòd aut ille, cum quo fit pactum, posset circa hoc prouidere testando, & ualet pactum: ut d.§.fi. aut non posset: & tunc non ualet. Allegat c.1. de feu. suc. Et per prædicta decidit, quòd si statutum est in ciuitate, quòd filia fœmina non succedat extantibus masculis, ex testamento capiet quicquid sibi relinquitur: quòd si tempore, quo dotatur, conseruat sibi ius successionis de consensu patris, quòd ualebit istud pactum per l. fi. C.de pac. Secus si esset statutum in ciuitate, quòd mulier nupta extra ciuitatem non succedat, ex testamento, uel ab intestato: quia tunc non ualeret pactum. Tu adde, quòd non uidetur ualere, quando solùm impedit successionem ab intestato, si frater masculus non succedit: quia statutum in fauorem maculorum uidetur esse factum: & sic non uidetur, quòd tali fauori possit per tertias personas, in alieno præiudicio renunciari. argumen. l. sicut. C. ut in pos. legato. Si autem frater consentiret: uidetur adhuc esse dubium: tamē uidetur adhuc idē, quia per pactū pri-
22 uatorū non † uidetur posse tolli lex statutaria l. ius publicum. ff. de pact.

Non obstat §.fin. institu. de legitima agna. succes. quia ibi lex expressè permittit pactum: hic autem secus: Fortè tamen sustinendo dictum Bart. posset dici, quòd ex quo in fauorem masculorum lex municipalis emanaui possit masculus illi renūciare: argumen. l. si quis in conscribendo. C. de pact. & hoc uidetur esse de mente Sali. in l. pactum quod dotale. C. de pac. Item per prædicta decidit Bartol. quòd si statutum esset in ciuitate, ut dicit esse Assisij, quòd ingrediens monasterium non succedat: quòd si simpliciter statutum prohibet eum succedere, etiam ex testamento; non ualebit pactum factum cum parentibus, & consanguineis, de iure successionis reseruando tempore ingressus: secus, si solùm priuaretur successione intestati. dubitat an statutum ualeat, concluditur, & si loquitur per hæc uerba, ingrediens monasterium, uel si quis intrat monasterium, sit priuatus iure successionis seu succedendi: & tunc ualet, quia non disponit circa clericum, sed circa laicum: nam laicus est ille, qui ingreditur monasterium, sicut uiuens moritur. l. qui duos. ff. de ma. testamento.

Nec obstat auth. nisi rogati. C. ad Trebel. ibi, grauatur in iam quæsito, si monasterium ingreditur. hic autem lucrum au fertur. Si autem statutum disponat de iā ingresso: utputa, si quis ingressus fuerit monasterium non succedat, non ualebit statutum: quia uidetur disponere de clerico, cui statutum non potest auferre ius suum & contra formam iuris. l. Deo nobis. C. de Episco. & cle. Et pro hac distinctione allegat l. Stichus. de manu. testamento. & hoc dicit salua Canonistarum determinatione. Tu adde dicit Ioa. de Imo. quòd Bal. in d. l. fi. dicit in primo casu, quā do statutum dicit, seu loquitur de ingrediente, ꝙ si priuat ipsum ultra legitimam, ualet. Si autem priuat etiā legitima: quia illa est debita filio. l. fi. C. de codicil. & l. iii. C. de iuris & fac. ignoran. tunc nō ualet dictum statutum, uelut odiosum detrahens religioni. Tu adde dicit Io. de Imo. quòd indistinctè non uidetur dictum statutum ualere etiam ultra legitimam, per tex. §. sed hoc de presenti. in auth. de sanctis. Episc. col. v. ubi est casus expressus, quòd reputatur etiam dispositio turpis, si per illam aliquis ingrediendo monasterium priuatur lucro, seu non admittitur ad lucrū: & sic non loquimur, quando in iā quæsito quis grauatur: imò loquitur etiā quando quis non admittitur ad lucrum ingrediendo, ubi aliàs admitteretur, si non ingrederetur.

Nec obstat quod no. Ioan. And. in sua quęstione, quę incipit, A colitus. quā posuit super reg. sine culpa: in ultimo articulo ii. quęstionis principalis. & Ioan. Cal. in sua

sua quæstione, quæ incipit, Statutum. in solutione. ubi dicit, quòd quando statutum, uel cõsuetudo laici, punit aliquem laicum, ante clericatũ, ꝙ ligat etiam factum: quia loquuntur, quando quis priuatur, etiam si non fieret clericus. Nam consuetudo, ꝙ primogenitus succedat, defert hæreditatem primogenito, etiam si primogenitus semper remaneat laicus. & sic non priuatur ex eo, quòd fiat clericus. in quęstione nostra secus.

Circa secundum casum principalem, quando fit pactum de iure successionis minuendo, seu perdendo, adde secundùm Bald. quòd inquantum dicit, quòd
23 ubi est pactum admixtum † cum delicto, quòd ualet, ut l. i. §. si parens. si quis à parente fuerit manu. quòd imò tunc non ualet pactum: quia tunc non ui pacti: sed ui delicti repellitur ut ibi no. & C. de codicillis. l. pactum. Item adde secundùm Bal. quòd hic casus secundus loquitur de iure succedendi perdẽdo, tertio iam defuncto, quod ad paciscentem debeat deuolui conditione eueniente tunc bene ualet. Exemplum, in eo, qui in se recipit ius fideicommissi conditionalis: ut l. i. C. de pac. & ff. de uerb. oblig. l. qui Romę. §. duo fratres. Tu etiam adde quòd Richar. de Sali. & dominus Bartho. de Sali. post eum in l. pactum. C. de pac. limitat c. ii. de pac. lib. vi. procedere casũ, quo quando mulier renuncians, & paciscens, de non soluendo, habuit dotem: secus si nihil haberet, quia tunc secundum eos pactum uidetur esse contra bonos mores, & incitare odium iter coniunctos sanguine: argumen. l. fin. ff. de receptato. Sed tu potes dicere quòd si sit pactum de non succedendo: licet tunc mulier non habuit dotem, non uidetur per hoc renunciari iuri petendi se dotari, per l. fin. de dot. promis. & in l. qui liberos. ff. de publi: nec similiter iuri petendi alimenta. Et sic cùm remaneat solum dictum ius alimentorum & dotis, non uidetur, quòd pactum de non succedendo sit contra bonos mores: maximè quia nulla lege reperitur hoc cautum: unde potes dicere, quòd ibi solùm est improbatũ propter quẽdã rigorẽ iuris: de quo ibi per Bar. Si autem expressè renunciauit iuri petendi alimenta, & iuri succedendi, tunc esset magis dubium an iuramento firmaretur pactum de non succedendo: respectu tamen alimentorũ, non uidetur ualere, nec firmari iuramento per c. cùm quidam. extra de iure iu. Et forte etiam respectu dotis, cùm illa uideatur succedere loco alimentorum, & quia abas uidetur dari quodammodo uia delinquendi mulieri, si sic esset pœnitus indotata, & consequenter non posset uero similiter nubere, arg. auth. sed si post. C. de inoffi. test.

Et potes etiam addere quòd Bru. dicit in l. pactum. C. de col. quòd si filio data est legitima, & paciscitur de non succedendo: quòd ualet pactum, & non potest agere ad supplemẽtum legitimæ etiã si bona patris posteà augmentarentur cùm potuissent posteà diminui: & sic uidetur sufficere, quòd habeat legitimam, secundùm tempus ipsius dationis, & pacti: arg. l. de fideicommiss. C. de transac. Et hoc dictum sequitur Ang. in l. stipulatio hoc modo concepta. ff. de uer. obli. & Bal. tenet contrarium in l. si quando. §. illud. C. de inoffi. testa. & hoc uidetur uerius secundùm istũ tex. nisi defendẽdo Ia. dicas, ꝙ ibi loquitur quando dabatur minus legitima tempore quo datio fiebat. & hoc satis uidetur innuere litera illa, & sic forte posset defensari opi. Ia.

Circa tertium casum principalem scilicet de iure successionis acquirendo. Addit hic Bal. & successiuè Ang. dictis Bar. ꝙ licet regulariter non ualeat, fallit inter milites, ut est casus singularis, qui non est alibi in l. licet. C. de pactis.

Quarto autem casu nihil addit Bald. in d. l. stipulatio hoc modo concepta. nec Ang. addit dictis Bar. aduerte tamẽ, quia Ang. in d. l. stipulatio hoc modo cõcepta. aliter expediuit istam materiam, scilicet per regulas, & quinque fallentias: quę omnes fallentiæ satis patent, ex supradictis; exceptis duabus. Vna est, quòd licet regula sit, quòd non ualet, si sit pactum cum eo, cui debet succedi, secus si sit pactum et non firmatum iuramento de non

succedendo tertio. Exemplum ponit, si filia accepit dotem à fratre uiuo patre, & paciscitur cum eo, ut non succedat patri: nam istud pactum bene ualet patre defuncto ab intestato, quasi uendiderit fratri ius geniturę, sicut fecit Esau, qui uendidit ius primogenituræ fratri suo Iacob. ut patet vii. q. i. quàm periculosum. De iure primogeniturę etiam per Ioan. And. post Hostien. in c. licet. extra de uoto. bene succederet patri ex testamento non obstante pactione, si aliter diceremus, per hoc pactum intelligeretur patri ablata libertas testandi, contra d. l. stipulatio hoc modo cōcepta. & l. fi. C. de pac. Adde, quòd hæc opinio uidetur contra l. stipulatio hoc modo concepta. & contra l. pactum, quod dotale. C. de col. ubi simpliciter pactū factū de non succedendo, non distincto cum quo non ualet nec obstat, quod ipse dicit de Esau: quia illud procedit secundùm leges ueteris testamenti ex pręcepto iudiciali ipsius legis: & ideo hodie non uędicat sibi locum, ex quo ius ciuile disponit
24 oppositum, cum præcepta iudicialia † ueteris legis non obligent in noua, nisi a noua sint approbata: ut no. 100. distin §. his. ita. & extra de consuetu. cap. fi. & per D. Thomam de Aquino. in i. ii. cap. iiii. articulo. iii. pondera tamen, quia per prędicta non uidetur fieri contra bonos mores, pactum de non succedendo, cùm approbatū sit secundùm legem diuinam; nisi fortè diceres, ꝙ Esau non fuit ex toto priuatus ab omnimoda successione.

Alia fallentia est, si non impeditur directò libera testamenti factio: & sic salua tur paciscenti alia forma testādi de bonis suis. l. quidā cùm filium. iuncto fine gl. magnæ ff. de uerborū obli. Et per hoc dicit se non assentire opi. magistri sui Ber. dicētis ꝙ non ualet donatio omnium bonorū pręsentium, & futurorum: ex quo quia nemo uellet eius hereditatem adire: & per talem donationem ponit se in statu extremæ paupertatis, & uult se reddere inhabilem ad acquirendum in effectu: ut ipse tangit etiam hic, & in l. fi. C. de pactis. Non est tale directum impedimentum considerandum, per d. gloss. quia ad hoc principaliter nō ordinatur: & per hoc etiā allegat: quia si hoc est uerum, nemo cōstitutus in mortis articulo poterit donare uniuersa bona sua: cùm ponit se in statu paupertatis: & similiter nemo uellet eius hereditatem adire: quod est falsum secundùm eum, quoniam nec senectus nec ęgritudo impedit dispositionem bonorum fieri per dominum. C qui te. fa. pos. l. senium.

Item non est uerum, secundùm eum, ꝙ ponatur in statu paupertatis: nec quòd impediatur factio testamenti eo modo, quo ipse dicit: nam poterūt talia bona dari, & relinqui cum pacto, quòd stipulatori nihil acquiratur: & sic in illis poterit habere hæredem: sicut dicimus, cui ita donatur. C. de bo. quæ lib. auth. excipitur. & C. de inoffi. testa. l. filius matrem. Item adducit, quia potest quis se ponere in statu paupertatis, & tollere sibi testamenti factionem, non solùm per approbatum ingressum religionis: imò etiam per pactum de se detestabile: puta faciendo seu patiendo se uendi ad precium participandum. ff. de statu ho. l. in seruorum. C. de sacrosanc. eccle. auth. ingressi. quia uerum est in illis, qui non sunt domini actu nec potentia, quia acquirere potest ut dictum est. Item & actu: quia licet donatario tradere teneatur: tamen ante traditionem remanet dominus, quia ex titulo
25 etiam † uniuersali non transfertur dominium regulariter, nec possessio: ut est tex. iuncta gl. quę non est alibi in l. i. in prin. in uerbo, uniuersali. ff. de usuca. pro donato. Et hoc clarū quādo non intercessit constitutio precarii: quia sicut locus incertus possideri non potest, ita nec precario rogari: ut l. locus. ff. de acquir. possess.

Item ideo, secundùm eum, instrumenta generalis obligationis hypothecæ de pręsentibus, & futuris cum constitutione precarii quantum ad futura fortè nihil releuant, secundùm eum. Idem dicit Bald. in d. l. stipulatio hoc modo concepta. in effectum, sed clarius loquitur quo ad aliqua: unde tene, quòd dicta donatio ualet: quia secundùm eum aliàs sequeretur, quòd nullus constitutus

tutus in mortis articulo, de cuius uita nō esset spes, posset donare omnia bona sua: impediretur libera testamenti factio: cum sit spes, quòd alia possit acquirere, quod dicere est trustatorium secundùm eum. Adde quòd uidetur esse casus in l. certum. aliàs, omnes. §. Lucius. ff. de his quę in frau. cre. indistinctè illam l. intelligendo. Nec est uerum secūdùm eum quòd impediatur libera testamenti factio: quia talis donans, atequàm tradat non perdit dominium præcipuè rerum: quas post quærit. allegat d. gl. in d. l. i. de usucap. pro dona. nec ob. si dicatur, quòd nullus uelit esse hæres nomine tantum, & non re, quia si hoc simpliciter consideremus, nullus qui nō esset soluēdo, non haberet testādi facultaté: quod est falsum. ff. de hær. inst. l. soluendo, non erat. & hoc credit sine dubio uerum, nisi talis donās cōstituerit se bona præsētia & futura precario nomine donatarii possidere in tali forma, q̃ ualeret constitutio precarii, tūc irrita esset donatio: quia tunc uerè impediretur libera testamenti factio: quia non porrigitur constitutio precarii ad iura incorporalia, & actiones, quę & quas donatio acquireret: nec etiam quo ad corporalia ualebit, cùm sit incerta. alleg. d. l. locus. & sic residet in allega. l. stipulatio hoc modo concepta. Adde quia in l. fin. C. de pac. tenet eum opinio. Bar. quam dicit esse communem. illam enim sequitur Pet. & Cyn.

Et aduerte, quia cum Ang. & Bald. in l. stipulatio hoc modo concepta. concordat Dyn. in cap. in c. qui semel. de regu. iur. in vi. & in l. hæredes palā. §. si. ff. de testa. & Richar. de Sali. & domi. Bartho. de Sali. in d. l. fi. undè passus iste est dubius propter tantorū opinē: & quælibet pars posset probabiliter sustineri: & fortè de mente iurium posset sustineri, q̃ donatio non ualet, quasi præsumatur facta, & uideatur uice testamenti, quod est reprobatum à iure. ar. l. stipulatio hoc modo concepta. ff. de uer. obli. & uidetur casus in terminis in l. hæreditas. C. de pact. conuen. Vnde quod ibi dicitur uice testamenti intelligc: quia sic uidetur fieri non quia aliter de hoc constaret, aliàs lex illa modicum haberet dubium.

Nec obst. d. l. i. C. ut actiones ab hæredi. & contra hęredes. quia intelligo l. illam in particulari donatione, uel promissione, non in obligatione omnium bonorum. In illa enim pręsumitur facilius fraus posse attentari, quòd si simpliciter donarentur omnia bona post mortem alicui hoc acto, quòd sit donatio inter uiuos: hoc casu fortè non ualuit, licet nō sit adiectum aliter de futuris, quasi in dubio, ex quo dispositio est uniuersalis, & relata ad tēpus mortis, uideatur facta uice testamēti, per l. hæreditas. supra alleg. ubi etiā uidetur casus. Si autem uelles tenere, q̃ donatio ualeret in aliquibus casibus seu aliquibus respectibus: puta quia in ipsa donatione generali, non uenerunt saltem illa, quę in specie quis uerisimiliter esset cōcessurus, ut in c. in generali. de re. iuris. in vi. & de pigno. l. obligatione generali. fortè hoc esset tolerabile, etiam si aliàs teneres opi. Bar. propter suos respectus, & rationes, pro habendo respectu ad rationes, quas facit.

Posses etiam tenere, quòd tunc non uenirent bona. quę crescerent post mor
26 tem † testantis, cùm illa propriè non sint testātis, ut l. i. § hęc uerba. ff. de neg. gest. & uerba in dubio debent intelligi propriè. l. nō aliter. ff. de leg. ii. & sic etiam esset uerisimile, quòd uellet ipse disponens: arg. l. iiii. ff. de test. mi. Si autem constet. de mente, quòd omnia prędictā uult in donationē uenire, remanet dubiū supra dictū: an tūc teneat donatio, & præsertim quando precessit cōstitutio precarii, secūdùm Bar. nōn teneret, quia per indirectum impediretur libera facultas testandi. Sed cōtra istam rationem faciunt ea, quę dicta sunt supra post Angel. & Bal. Si autem teneres, quòd non tenet respectu, quo dixi, quòd uideretur fieri uice testamenti, & per hoc esset contra bonos mores: tunc nihil obstabit.

Itē attēde: quia ē dubiū, an tenēdo opi. Bar. & habendo respectū ad suā rationē, si donantur presentia, & futura ex toto uitietur donatio: an uitiet quo ad futura? &

Bart. in l. fi. C. de pact. dubitat & non decidit. Bald. ibi tenet quòd uitietur ex toto: argu. d. l. hæreditas. Sal. contra, ꝙ uitietur solum quo ad futura: argum. l. sancimus. C. de dona ad d. l. hæreditas. respondet, quòd ibi constabat, quòd uice testamenti facta erat. Tu potes attentare, ꝙ uerior uidetur opinio Baldi, per l. si libertus. ad fin. ff. de iure pa. ubi uidetur esse casus, quòd quando eodem tempore in fraudem legis plura alienantur, ipso iure omnia annullantur: secus quãdo ex interuallo fit alienatio unius rei, & post aliã.

Itẽ attẽde: q̃ quęstio debet intelligi, qñ constat donantẽ uel donationem esse inter uiuos: licet uelit habere effectũ post mortẽ alias esset donatio causa mortis: ut no. in l. Scia. ff. de dote plegata. Itẽ debet intelligi, si esset facta insinuatio, si excederet summã: de qua in l. sancimus. C. de do.

Itẽ aduerte, q̃ si quis donat bona post mortẽ suã: cõmuniter tenet̃, ꝙ nõ ueniãt futura. & Richar. de Sali. & Bar. de Sali. contra predictã l. fin. quia qualitas adiun

27 cta † uerbo debet intelligi secundum tẽpus uerbi: & quia aliàs dictio, post mortẽ, nihil operatur: & quia uidetur esse casus in d. l. hæreditas. hoc fortè potest procedere, qñ constaret donantẽ uelle irreuocabiliter donare: nã tunc, ut dixi, fortè uidetur ex iuris dispositione fieri uice testamenti, nisi hoc constet: tene cum opin. doc. Nec obstat ꝙ qualitas iuncta uerbo, &c. quia hoc in effectu intelligitur terminare uerbum, dare: quę datio potest fieri post mortem etiam de bonis, quę fuerũt tantummodo tempore donationis.

Itẽ nec ob. secundo quòd dictio, post mortẽ, nihil operabitur: quia imò operat̃ ut de se patet: quia si nõ esset apposita, statim sumeret effectũ donatio: nã ob. d. l. hęreditas. quia deberet dicere: quia ibi constabat, ꝙ uice testamẽti erat facta, de cuius testamenti natura est, ꝙ inspiciatur tẽpus mortis. Ludo. in l. pactum, quod dotale. C. de col. dicit, ꝙ ratio quare pactũ futurę successionis conceptum affirmatiuè nõ ualet, est triplex. Primò ꝙ hęreditas nõ pacto, sed testamẽto deferri debet l. hęreditas. C. de pact. conuen. & l. pactũ. C. de pac. Secundò, q̃ p eã tollit̃ testamenti factio, qđ est prohibitũ contra bonos mores: ut l. stipulatio hoc modo concepta. ff. de uerb. ob. & ff. pro socio. l. cum duobus. §. idẽ respondit. Tertiò, q̃ p eũ inducitur uotũ captãdę mortis: qđ similiter prohibitũ est, & bonis moribus repugnat: ut l. fin. C. de pac. & in c. nõ captandę. de concess. preben. lib. vi. quę ratio nõ urget in casu d. l. fi. ubi pater consensisset pactionibus super hęreditate factis: quia tunc ualet pactũ. Nec ob. ꝙ inducitur uotum captãdę mortis: quia non prę sumit̃ patrẽ cõsensisse, si de sua uita dubitasset.

Si autem dicis, quare non ualet pactũ futurę successionis negatiuum? Quadruplex potest esse ratio. Prima illa, quã reddit tex. in d. l. fi. scilicet, quia successiones

28 † quę iure publico deferuntur, priuatorũ pactionibus mutari nõ cõuenit. ff. de pac. l. ius publicum. Secunda illa, quam reddit Papinianus in d. l. si quãdo. §. i. de inof.

29 test. scilicet, quia † meritis magis filios ad paterna bona uocãdos quã pactionibus astringendos decens est. Tertia, quia successio filii, fundatur in naturali iure. ff. de bon. damna. l. cum ratio. ff. unde liberi. l. scripto. ad fi. & l. nam & si parentibus ff. de inoffi. testa. quod quidem pactionibus priuatorum tolli non potest: ut ff. de usufruc. earum rerum. l. ii. ff. de capi. dimi. l. legatum. & l. eas. cum si. Quarta, & illa est efficacior, quæ colligitur ex tex. l. cum hi. ff. de transac. in prin. quia contingere posset plurimũ homines depauperari, si tale pactum ualeret, qđ est cõtra publicã utilitatẽ: ut in authen. & iudi. sine quoquo suf. §. cogitat. insti. de his qui sunt sui uel alie. iur. §. expedit. Et ut plurimum uidemus homines magis contentari modico pręsenti, quã plurimo, quod speratur in futurum haberi: ut d. l. cum hi. Potest assignari, & quinta ratio, quia sicut hæreditas non põt pacto dari: ut dicta l. pactum.

30 ita nec pacto † adimi posset. Hisdẽ enim regulis regulatur ademptio, sicut, & translatio, seu datio: ut ff. de adimen. lega. l. iii. §. cõditio. & l. legata inutiliter. ff. de leg. i. & de re. iuris. l. nil tam naturale. cum si.

Sed qđ dictũ est, ꝙ pactum futuræ successio-

cessionis affirmatiuè conceptum, non ualet, fallit in duobus casibus. Primus quando pactum fuit inter milites in expeditione degentes: quia tunc illud appellatur ultima uoluntas, in genere, & ualidum est. Tex. est singul. in l. licet. C. de pact. Secundò fallit fauore piæ causæ: utputa, si pactum fuit, quod post mortē meam pauperes succedāt seu ecclesia, secundum Bal. singulariter in d. l. fin. C. de pac. pro quo facit, quia non obstante eo, quod pactum cū ecclesia factum tollat liberam testandi facultatem, per indirectum pactum ualidum fore dicetur: utputa, si fiat ad pias causas: donatio omnium bonorum præsentium, & futurorum, quę fauore pię causæ fit, ualet secundum Bal. in d. l. fin. argu. in authen. ingressi. C. de sacrosanct. eccle. & Bald. in authen. si quas ruinas. & l. iubemus. eod. tit. Quicquid tamen sit, puto dicit Ludouic. salua reuerentia Bald. malè dicere: quia si pactum futuræ successionis affirmatiuè conceptum non ualet etiam in filio, qui magis est fauorabilis: ut est casus in dicta l. pactum quod dotale. multominus debet ualere ad pias causas, quę pia causa minus fauorabilis est in iure, quam filius: ut probatur xviii. qu. 2. fin. c. quicunque. & l. Papinianus. in glos. ff. de inoffi. testa. Non obstat d. l. licet. quia ibi est speciale in milite: ergo in contrarium est ius commune quocunque casu: ut ff. de legi. l. ius singulare. cum si.

31 Præterea ratio specialitatis, quę † uendicat sibi locum in milite, non uendicat sibi locum ad pias causas: ergo nec illius legis dispositio. ff. de pact. l. quod dictum. extra de appel. c. cum cessante. quòd autem sibi locum non uendicat, patet quia in milite non est: quia sibi fuit remissa omnis solennitas circa testamentum quę sunt inductæ de iure ciuili. ff. de testa. mili. l. i. quod nō est ad pias causas, quoniam sunt solum casu illo remissę solennitates iuris ciuilis, quo ad testes: extra de testi. c. relatum. & c. cum omnes. non autem, quo ad alia: ut plenè not. C. de sacrosanct. eccle. l. i.

Nec obstat dictū Bar. & Bald. de donatione omnium bonorum præsentium, & futurorum: quia illud dictum est falsum ut suprà dixi: & alibi latius dicetur. Succedit tamen circa hoc pactum dubietas seu dubitatio: an pactum futurę successionis affirmatiuè conceptum iuramento firmetur: in quo Bartol. in d. l. stipulatio hoc modo concepta. ff. de uerb. obliga. & in l. fin. C. de pact. tenuit quòd non: quia cum sit contra bonos mores tanquam impediens liberam testamenti factionem: ut in c. non est obligatorium. de re. iur. in vi. & de leg. i. l. si quis inquilinos. §. fi. de nup. authen. quod eis. Bald. autem in c. moribus. si de feudo fuerit contentio inter dominum, & agnatos. tenuit contra dicens, quòd simplex Canonista hoc non concederet: quoniam est ius regula, quòd omne iuramentum, quod non uergit in dispendium salutis eternę, seruandum est: ut extra de pactis. c. quamuis. lib. vi. de iureiur. c. ueritatis. & c. cum contingat. sed istud est huiusmodi, ergo.

Dicit Ludouic. malè dicit iudicio meo: quia imò Canonista simplex in materia iuramenti habet duas regulas principales. Prima est, quam ponit Bald. Secunda, quòd non est obligatorium contra bonos mores pręstitum iuramentum: ut d. cap. non est obligatorium. cum si licet ergo simplex Canonista non infringeret illud pactum futuræ successionis iuratum, ex prima regula, tamen infringeret ex secunda: negari non potest, quin pactū istud sit contra bonos mores: ut est tex. in d. l. stipulatio hoc modo concepta. Secundū autem membrum, scilicet, quòd pactum futurę successionis conceptum negatiuè seu priuatiuè, quòd non ualeat, habet tres fallentias.

Prima est, nisi pacto sit admixtum delictum, per tex. in l. i. §. si parens. ff. si quis à parente fuerit manu. & secundum glo. in d. l. pactum. C. de col. pater accipiendo precium emancipationis deliquit, ut dicta gloss. communiter approbatur. Attamen secundum casum l. i. §. si parens. non uidet uera, quia imò uidetur licitum recipere, nec contra bonos mores censetur patri recipere pecuniam, pro emancipando filium, ut probatur de uer-

de uer bor. obliga.l. utrum. Nec ob.text. in l.si quando .C.de inoff. testa. quia ibi 32 uidetur † committi delictum, quando accipitur ab inuito pecunia, secus autem si à uolente, per text.in dicta l. utrum Vnde dicas, quòd ratio primi dicti in d.§.si parens.ac etiam secundi est illa, scilicet, quòd bonorum possessio, quæ datur patri, regulatur ad instar bonorum possessionis, quæ datur patrono:ut d.l.i. in princip.ff.si quis à parente fuerit manu. Clarum autē est, si patronus accipit pecuniā ab extraneo pro manumittendo seruum uel etiam à seruo inuito, amittit bonorū possessionem in bonis liberti:ut plenè p batur in l. etiam. in §. si quis nummos. ff. de bonis liber. sed text. in d.l. si quando. argumento ergo sumpto ab ęquiparatione, idem iuris statuit Iurisconsultus in patre propter dictam ęquiparationem. Secunda fallentia est, nisi tantum habuit renuncians futuræ successioni quantum habuisset post mortem eius, de cuius hęreditate agitur. Casus est in dicto §.si parens.in ii.responso, Tertia fallentia est, nisi sit pactum iuratum ut in c. quamuis.de pact. lib. vi. Vnde idem Ludouic.in l.qui superstitis.ff.de acquirēda heredit. dicit, quòd hodie est decisum, quòd tenet pactum cum iuramento : ut dicto capit. quamuis.

Aduerte tamen, dicit idem Ludouic. quòd dominus Io. de Imo.referendo Ricar.de Sali.dat tres notabiles limitationes ad d.cap.quamuis.quarum duas dico fuisse Bald.in d.l.pactum. Prima est, nisi pater non obstante illa repudiatione eam filiam in testamento instituat: quia tunc licet repudiauerit, tamen ex noua causa superueniente, ad hęreditatem admittitur. Allegāt prędicti l.si patronus nō aluerit.de bon.lib Ergo dicit Ludo. allego notabiliorem casum, qui hoc melius probat, & loquitur in iuramento in capi. cum inter P. Gaufredi. extra de renun. quem casum pro hac decisione allegant Domini de Rota in decisionibus antiquis, deci.M clxxi.unde dicit idem Ludouic.in l.pactum.de col.quod cap.quamuis pactum allegatum, tantum habet locum quando filia renunciat successioni ab intestato: successioni autem ex testamento renunciari non potest, etiam cum iuramento:quia tolleretur libera testamenti factio, quòd est contra bonos mores:ut l. stipulatio hoc modo concepta.& ideo iuramento non firmatur:ut d.c.non est obligatorium.& ita eleganter uoluit Bald. in l.fin.C.de pac.quod dictum, dicit Ludouic. nullibi placet, quia in d. c. quamuis. uis.non ponderatur, an renunciatio sit cū iuramento:sed solum hoc, quòd iuramentum illud super renunciatione appositū seruandum est: quia non uergit in dispendium salutis ęternę:extra de iureiurand. c.ueritatis.& c.cum contingat. Sed ratio ista utroque casu pariter sibi locum uendicat, scilicet, siue renunciatur ex testamento, siue ab intestato: igitur & utrunque casum illius canonis dispositio comprehendere debet. Tacitè enim comprehensus censetur casus ille, † in quo concurrit identitas rationis. C. de reuocandis dona.l.his solis.ff.de acqui. hęre. l.illud.de uerborum obliga.l. à Titio.

Non obstat quòd per hoc tollitur libera testamēti factio. Illud enim est falsum quia licet non possit testari instituendo renunciantem, attamen poterit testari instituendo alios: unde libera uidetur superesse testamenti factio, nisi adempta uidetur respectu unius, qui institui nō potest. & istud probo, dicit Lud. à fine eius, 34 quòd dicitur liberam debere esse† facultatem cōtrahendi matrimonia. C.de inuti.stip.l.libera.C.de nup.l.neque. attamē libertas illa non censetur adempta, licet prohibeatur mulier contrahere matrimonium cum aliquibus singularibus personis.de uer.obli.l.cum ita. qui in proposito est tex. optimus. Dico tamen, & hoc est notandum, q non obstante renunciatione iurata ēt successioni ex testamento facta si pater filiā instituerit, filia nō obstā te renūciatione poterit uenire ad successionē paternā, nec enim iuramētū obstabit q a pater instituendo uidetur iuramē tū in sui fauorē pręstitū remisisse tacitè, quod pōt, ut extra de usuris. c.cōsuluit.& no.Bar.ff.de no.op.nū.l.i.§.post operis.&

l. cum

l. cum stipulatus sim mihi ò Procule. ff. de uerb. ob.

Secunda limitatio ad dictũ c. quamuis. alle. secundum Lud. in d. l. qui superstitis. est, quando fratres seu alii consanguinei ipsius filię renũciãtes mortui sunt ante ipsam filiã: quia tũc cũ eorũ respectu presumatur ipsã filiã, renũciasse: ideo hac causa cessãte, q̃a defuncti sunt, filia ad successio nẽ admittitur: nec hęc repudiatio aliis ꝓdest. Allegant prędicti in arg. l. iubemus. C. de colla. Tu adde tex. not. qui hoc probat secundum unam lect. in l. si actione. C. de pactis. & quod ibi not. per Bald. & per eundem in d. l. pactum. ubi pro hoc allegat Guil. de Cug. & hoc probatur, quia non obstante dicta renunciatione dicta filia possit uenire mortuis fratribus. l. iii. §. fin. ff. de trãsact. Itẽ quia renunciatio seu iuramentũ factũ, illi nõ prodest, cui ut pro sit renũciãtis nõ interest, seu paciscẽtis: ut ff. de pactis. l. & hæredi. §. si. sed sororis renũciantis nõ interest, aliis, quã fratribus suã prodesse renunciationem: ergo renun
35 ciatio in aliorum, † quàm fratrum fauorem non extenditur.

Tertia limitatio est, & ista est propriè Richar. quando ipsa filia non dotata renunciasset: quia tunc cum sumus extra formam preallegati c. quamuis pactum. quod loquitur in muliere dotata non debemus c. illud quod continet ius singulare, extendere extra uerba sua: ar. l. ius singulare. ff. de legi. & l. i. ff. ad munici. cum si. quod tamen dictum in se, licèt notabile sit, tamẽ ipsum improbat. Ioan. quia licèt ipsa mulier indotata renunciauerit: & sic uideacessare dictum c. quamuis. tum pur stat ratio illius tex. dicentis, quòd omne iuramẽtum est seruandum, quod non uergit in dispendium salutis ęternæ: unde cum pur subsistat ratio, quia licèt indotata sit: attamen remanet uirtus iuramenti, quod est seruandum: ideo remanet iuris dispositio. allegat clemen. i. de elec. & l. quod dictum. ff. de pact. cum simi.

36 Et aduerte, quia dicimus dotem † succedere in locum legitimæ: ut habetur cõmuniter secundum formam statutorum. & habetur in l. quisquis: circa medium literę C. ad leg. Iul. maiesta. & not. C. de nup. l. sancimus. per Cy. certum, quòd si mulier simpliciter ut præsupponunt præfati docto. cum iuramento renunciauit, seu repudiauit hęreditatem paternam nõ tamen per hoc excluditur, à petitione dotis, quę in locum legitimæ succedit secũdum tex. C. de inoffic. test. l. siquando. §. & generaliter. unde uidetur, quòd firma remanet dicta repudiatio, cum salua ipsi filiæ non obstante repudiatione remanet dotis petitio. Præterea quòd hoc dictum Ioan. sit uerum, probatur arguendo, de pacto ad statutum, secundum l. non impossibile. ff. de pact. Certum est enim: q̃ stante statuto, quòd stantibus filiis seu agnatis, filia fœmina non succedat: ipsi filii, aut agnati succedentes, filia à patre non dotata, succedũt in ius dotandi, adeo quòd filia ad dotandum compellitur secundum Barto. eleganter ex illo tex. in l. si marito. §. si uolũtate. ff. soluto matrimo. facit quod not. in l. post dotem. eod. titu. quod approbatur in l. fin. C. de dotis promissione. Vnde ita in casu proposito, si filia se uoluntariè excludit, successio in uniuersum ad filios deuoluta cum onere dotandi transit. ex quibus reparatur, quòd cum possit tueri repudiationem per se factam à filiis dotem petendo, ne incidamus in absurdum, quòd ueniat contra factum suum: & ut res magis ualeat, quàm pereat: arg. l. quoties. ff. de reb. dub. uerior sit opinio Ioan.

Quartò & ultimò singullariter fallit dictum c. quamuis. nisi ipsa filia esset minor, & iurasset se non contracturam, seu non distracturam absque legitima solennitate, hoc est, ipsius iudicis decreto, aut cum authoritate totoris: aliàs si faceret, nihil ualeret tunc: ergo quantuncunque interueniat in repudiatione iuramentum: attamen hoc non ualet, ratione pręcedentis sacramenti, liciti, & honesti. Et hanc limitationem sumo ex eleganti dicto Spec. in titu. de emptio. & uenditio. §. tertio loco. uersicu. & non generaliter consilium quod approbat Ioan. And. & ponit de hoc gloss. singu. in capit. mulieres. de iureiu. lib.

lib. vi. quod quantumcunque secundùm formam dicti c. licèt & cap. cum contingat. eo.tit. in antiq. alienatio fundi dotalis ualeat iuramento præcedente: tamen hoc est uerum, nisi mulier per prius iurasset se nō alienaturam: & casu quo aliénaret, non ualeret, quod dictum fundatur ex tex.c.intellecto.cum glo.alleg. ibi in antiquis. quod nota, & tene menti. & ita fortè limitatur authen.sacramenta puberum.C.si aduer.uend.& hoc dictum dicit à Bald. in conclusionibus iuris. & ita limitatur dictum c.quamuis.

Posset tamen dubitari an actus factus
37 contra iuramentum † præambulum seu præcedens iuramento firmetur, uel ualeat: an sit nullus ratione præcedentis iuramenti contrarii. Bar. nihil dicit in l. si quis pro eo.ff.de fideicom. nec Anto. de But.in cap. cum contingat. de iureiu. sed Ioan.de Imo. in d. c. cum contingat. hoc examinat, posteà arguit, quòd non ualeat actus, qui fit contra iuramentum præambulum, per c.dilecto.extra de præbē.& pro hoc dicit esse gl.ordinariam ual de not.in c.ii.de iureiur.lib. vi. ubi gloss. not.dicit quòd si mulier iurauit non alienare dotem, nisi ex causa necessaria, & cum authoritate iudicis, quòd si posteà alienat sine authoritate iudicis, etiam cum iuramento, quòd alienatio non ualet: quia debet seruari primum iuramentum, quod fuit licitum, per c. intellecto. de iureiur.secus si fuit illicitum, per cap. tuam.extra de iureiuran. & illam glo. tenuit Hostien.ut ibi tangit Ioan. And.Ioā. Mona.& Archi. & Specu.in tit. de empti. & uend.in §.tertio loco.uersic. & non generale.ubi Spec.dat consilium, quòd quādo pater, uel alius dat dotem pro filia,facit præstari prædictum iuramentum; & si de facili non possit preiudicare alienando: & illam glo.in d.c.ii.secutus fuit Bar. in d.l.si quis pro eo. in tertio membro. & l.is cui.ff. de uerb. obli. pro qua uidetur casus in d.c.intellecto. & facit c.ueniens. de iureiuran.

In contrarium uidetur esse casus in ca. sicut ex literis. extra de spon. ubi ualet matrimonium factum post prius præstitū iuramentum. & hanc partem uidetur tenere Innocen.in d.c.intellecto.& in c.dilecto.de præben.ubi cōcludit,quòd actus
38 temporalis, † qui fit contra iuramentum primum ualet: licèt secus in actu spirituali per ea; quæ habentur in d.c.dilecto.ubi uidetur casus. dicit tamen aliquos tenere,
39 quod etiam † actus spiritualis, qui fit contra iuramentum, ualet. Facit quòd habetur in præallegato c. si quis ex literis. de spon.ubi matrimonium,quod est res spiritualis, ualet contra iuramentum præambulum. & hanc opi. tenet Ioan. And. uidelicet,quòd etiam actus spiritualis contra iuramentum factus teneat. & hoc ét tenuit Specu.in ti.de legato. §. nunc tractemus. uersic. sed si legatus. & ibi Ioan. An. in addit. Aliter tamen non respondit ad c. dilecto.nisi, quòd ibi fuit allegatio partis: nec etiam respondit ad glo. suam in d. c. ii.de iureiu. in vi. nec de illa facit mentionem. Si quis tamen uellet tenere opi.Ioan.And. & dictum Inno. in c. dilecto.& etiam in addi.Spec.super dicto uersicu. sed si legatus. posset dici secundum Ioan.de Imo.in d.c.cum contingat, quòd dictum Ioan.And.& dictum Innoc. in ca. dilecto. inquantum dicunt actum, qui fit contra iuramentum tenere, præsertim si sit actus temporalis, debet limitari; saluo nisi iuramentum haberet secum concursum iuris communis: ut contingit in casu dictæ glo.in c.ii.de iureiu.lib vi. nam de iure communi est prohibita alienatio rei dotalis ut patet in l.lex Iulia.de fundo dotali.& l.i.§.& cū lex. C. de rei uxo. act. ideo, quia iuramentum tunc habet concursum iuris communis, inualidatur actus, qui fit contra iuramentum. Facit, quod habetur in alleg.cap.intellecto. secus,dicit ipse do. Ioan. si non haberet cōcursum.& etiam tenuit Spec.in tit.de legato.§.nunc tractemus uersic.sed si legatus.& ibi Ioan.And.in addi.Spec. alias tamen non respondit ad cap. dilecto.nisi,quòd ibi fuit allegatio partis, nec etiam respōdit ad gl.suam in c.ii.de iureiu.lib. vi. nec de illa facit mentionem. quis tamen uellet tenere opi.Ioan.And.in d.c.dilecto.& in addi. Spec. super dicto uersi. sed si legatus,

gatus. potest dicere ut supra. dictum est, quòd aut iuramentum habet concursum iuris communis, aut non. Et istam tenet Ludo. in l. alia. §. eleganter. circa fi. ff. sol. matr.

Et ad istam distinctionem bene facit quod no. per docto. in l. ii. C. de usufca. pro emptore. in fi. ubi dicunt, quòd quando prohibitio testatoris habet concursum, cùm prohibitione iuris communis ualet: ut ibi: aliàs non ualeret. & pro hoc etiam dicit facere, quod not. in l. ea lege. C. de cond. ob causam. circa contra. §. sanctissimas. in authen. de aliena. & emphy. ubi dicit, q pactũ cõtrahentiũ habens cõcursum iuris cõmunis operatur: ubi aliàs nõ operaretur inualiditatem actus. & isto modo dicit saluari posse glo. in d. c. ii. quæ communiter dicitur approbari à tot doc. licet alii eam reprobent. Subdit idem dominus Ioan. quia uidetur casus in illo c. dilecto. quòd actus spiritualis, qui uadit contra iuramentum, non ualet: nam uidetur esse uiolatio ad illud c. dilecto. quia ibi fit allegatio partis considerato, quòd ex illa uidetur Papa se fundare: & sic uidetur, quòd ponat ius, licet sit allegatio partis. & istud uidetur ibi uoluisse Inno. qui inclinat in hanc partem, licet recitet ultimo loco opi. aliorum.

Ideò circa hanc materiam sic distinguit idem dominus Ioan. aut loquimur in actu merè spirituali, aut in actu merè temporali.

Primo casu uidetur, quòd actus, qui fit contra iuramentum sit nullus, ut uidetur esse casus in d. cap. dilecto. non cauillando. & in hanc partem uidetur inclinare ibi Innoc. licet Spec. aliter dicat: ut suprà est dictum. Nec ob. cap. ex literis. per quod mouetur Ioann. And. quia non loquimur in actu merè spirituali: quia matrimonium carnale non est merè spirituale, quia pro eo potest interuenire pecunia: quia datur pro illo dos: ut in toto titu. de iure do. C. & ff. secus in matrimonio spirituali: ut quando quis eligitur in canonicum uel in prelatum: ut extra de elec. c. cùm inter canonicos. quia esset simonia: ut extra de pac. c. cùm pridem. & extra de simo. cap. Iacobus. & in cap. Mattheus.

Secundo casu, quando non loquimur de actu, non merè spirituali: ut est matrimonium carnale, aut actus, qui sequitur iuramentum, non est plenior actu, qui continetur sub iuramento. Exemplum, si quis iurauerit accipere Bertam in uxorem, & postea iurat accipere Titiam: quia utrunque iuramentum respicit sponsalia de futuro, cùm primum iuramẽtum sit licitum, est seruandum, non secundum: & pro secundo debet imponi pœnitentia: ut dicit d. c. si quis ex literis. in fi. extra de spon. Si autem actus, qui sequitur iuramentum est fortior eo, qui continetur in iuramento primo: ut quia iurauit accipere Bertam in uxorem, postea contrahit matrimonium de præsenti cum Titia: & tunc cùm actus, qui fit contra iuramentum: quia fortius est
40 † matrimonium de præsenti, quàm sponsalia de futuro, ut patet ex c. ii. de sponsa. ubi partes possunt recedere à sponsalibus de futuro etiam iuratis: sed non à matrimonio per uerba de presenti: licet non interueniat iuramentum. & ita loquitur d. c. sicut ex literis.

Tertio casu quando interponitur iuramentum in actu merè temporali: tunc aut apponitur affirmatiuè, aut negatiuè. Si affirmatiuè, ant actus sequens non est fortior eo, qui continetur sub iuramento: aut est fortior. Primo casu est seruandum primum iuramentum. Exemplum, si quis iurat uendere rem Titio: deinde iurat rem illam uendere Seio. primum iuramentum est seruandum, ex quo fuit licitum. Facit d. cap. sicut ex literis. circa fin. & quod no. in l. in operis. ff. locati. Si uerò promittitur solùm per stipulationem absque iuramento uendere Seio, ubi iurasset uendere Titio prius: adhuc uidetur idem saltem de iure canonico, quod non facit differentiam inter simplicem promissionem, & iuramentum. xxii. quæst. v. iurati. idem uidetur de iure ciuili, per no in d. l. in operis. Si autem actus, qui fit contra iuramentum, fit fortior eo, qui continetur sub iuramento: tunc tenet

actus, qui fit cōtra iuramentum, per d.c. si sicut ex literis. Exemplum, si quis iurauit rem uendere Titio, deinde Seio illā uendidit, & ei tradidit. Facit quod habetur in l. quoties. C. de rei uend. nam standum erit secundę uenditioni, licet facta sit cōtra iuramentum: tamē cum primum iuramētum de iure canonico producat actionem, uel saltem officiū iudicis: ut no. Ioa. Andr. in c. cùm uenissent. extra de instit. uidetur, quòd Titius possit agere ad interesse, si sua interest iuramentum fuisse seruatum. l. stipulationes non diuiduntur. §. Celsus ff. de uerb. obli. & etiam debet imponi pœnitentia de periurio: ut d. cap. sicut ex literis. Si autem iuramentum fuit negatiuè cōceptum, potest dici, quòd aut habuit cōcursum iuris communis, & tunc actus, qui fit contra iuramentum, nō ualet: sic intelligitur glo. in alleg. c. ii. de iureiur. lib. vi. quę communiter approbatur: pro qua facit c. intellecto. extra de iureiur. aut nō habet cōcursū iuris cōmunis. & tūc uidetur actus qui fit cōtra iuramentum, ualere, per d.c. sicut ex literis. & per Inno. in d.c. dilecto. de præben. saltem quādo actus sequens esset perfectus: ut si quis iurasset non uendere domum alicui de tali familia, & postea uenderet, & traderet, nam ualet contractus secutus: licet incurrat periurium. Facit, quod no. gloss. in cap. fin. de procurato. libr. vi.

Tamen aduertendum dicit idem dominus. Ioan. quòd in alleg. cap. dilecto. de iureiuran. erat concursus iuris communis tendens ad publicam utilitatem principaliter, uel tendens ad obseruantiam regni & regalis status. Sed in muliere iurante non alienare rem dotalem est concursus iuris communi concernens publicam utilitatem secundario, & non principaliter: & ideo cum tali iuri possit renunciari cum iuramento: ut patet in cap. cùm contingat. de iureiuran. non ualet q̄ predicta gloss. probetur per dictum c. intellecto. unde dicit disputatiuè posse tenere contrarium. tamen gloss. d. cap. ii. de iureiuran. lib. vi. communiter tenetur, & approbatur.

Quintò, dicit Ludo. in l. qui superstitis, de acqui. here. limitatur d.c. quāuis. secundùm Petr. de Ancha. in c. i. de cōsti. in vi. in repetitione sua. & c. licet mulieres. de iureiur. in vi. nisi talis renunciatio contineret in se euidentem iniustitiam, & iniquitatem: & ita dicit se consuluisse & ponit exemplum, quando mulier repudiat hęreditatem, quæ ualet quatuor milia, pro mille in dotem habitis: tunc enim non habet
41 locum d.c. quamuis. ratio, quia † iuramentum non debet esse iniquitatis uinculum extra de iureiuran. c. quanto. cum simi. in glo. Item quia debet habere tres comites ad hoc, ut sit ualidum, scilicet, iustitiam iudicium, & ueritatem: authen. quod eis. C. de nup. & ibi glo. extra de iureiur. c. & si Christus. sed hic in tali iuramento apparet euidens iniquitas, & iniustitia: uidelicet, quòd pro mille renunciet hereditati ita locupleti, scilicet quatuor milia. Item secundò, quia paria uidentur dolus adhibitus ex proposito, & dolus adhibitus re ipsa. ff. de uer. ob. l. si quis cū aliter. de doli exceptione. l. ii. §. in actum. sed illud c. non habet locum dolo interueniente ex proposito: ut in auth. sacramenta. C. si aduer. uen. ergo nec dolo interueniente re ipsa: quia dolus colligitur ex perspicuis indiciis, l. dolum. C. de dolo. hic interuenientibus, uidelicet, quia pro modica quantitate renunciauit magnę. Item fragilitas minoris ætatis & sexus: argu. l. cùm de indebito. ff. de proba. & l. fin. C. de iur. & fac. igno. cum si pro hoc tertio allegat q̄d no. Inn. in d.c. cùm cōtingat. quæ rationes, licet uideantur suasiuæ, attamen dictum non uidetur habere ueritatem. & ipsum, ut audio non tenet dominus Io. de Imo. in d.c. cùm cōtingat: quia dicta auth. prouidet circa restitutionem.

Dominus Pet. unà cū absolutione, à dicto iuramēto dixit intentandū fore restitutionē aduersus ipsam repudiatiō nē, quę quidem restitutio non datur, nisi ex magna lesione, ut l. scio ff. de in integrum restitu. Et si uerum esset dictum domini Petr. sequeretur, quòd dicta auth. esset imposita uerbis non rebus contra l. ii. C. communia de lega. Probato enim de

magna

magna lęsione semper competeret resti tutio petita absolutione: quamobrē dictū Pe. nō est uerū, uno tamen casu dictū Pet. puto saluari posse scilicet quādo unà cū magna lęsione concurrēt falsæ suggestio nes ipsius patris, aut consanguineorū, ob quas ipsa filia renūciasset: tunc enim arg. no. in l. itē. si ex precio. §. fi. ff. locati. licet non allegetur per illum docto. qui hoc di cit, competere restitutionem petita abso lutione aduersus prędictam repudiatio- nē. & hoc uoluit Fede. de Senis imitando dictum c. quamuis. in eius consilio, cuius tenor talis est, Quæritur an domina Mar garita minor xxv. annis, filia olim Nicolai Paulilli fuerit, & sit cum effectu obligata, ex promissione iurata, quam fecit fratri- bus suis de non habendo recursum ad bona paterna, & materna: ut patet in publico instrumēto manu Ribaldi Pau lilli: sub anno Mcccxxxi. die 21. mensis Iunij, cùm non apparet de testamento nec de legato, de quibus fit mentio in di cto instrumento. & uidetur primò quòd sic, per tex. in d. c. ii. de pac. lib. vi. Item quia mulier ista fuit certificata, quid im portarēt illa iura, quibus renunciabat. & per hoc cessat dubium, an præsumatur certificata: de quo no. ff. ad Velleia. l. fin. §. pe. mximè cùm secundùm Archi. nō re- quiritur certificatio: ut no. per eum. de pac. c. ii. li. vi. & quia per tale iuramētū sic generaliter præstitū, uidetur excludi, nedū beneficiū minoris, sed etiā beneficiū iuris cōmunis. & sic accedat quod no. de rescin. uen. l. ii. & de emp. & uen. l. i. ad fi. sed con tra uicetur: nam mulier uidetur dolo, & fraude inducta ad sic promittendum. & iurandum, cùm suggestum fuerit eidem, ꝙ pater legauerat eidē solū modo ducen tas libras. unde ipsa uolens parere facto & dispositioni paternę, quod iura ei sua dēt: ut de ragula, sicut uerum. & de despō. impube. c. ii. reputauit se contentā de eo, de quo aliàs non reputasset contentam, si hoc presciuisset. Ad hoc C. de hęredi. in stitu. l. si pater. & titu. precedenti. l. ut con

42 fessio. iuramentū† aūt non extenditur ad id, ad quod non est cogitatū. nec uerisimi le erat: de iureiu. c. ueniēs. & de renū. c. ii.

Itē iurādo nō uidetꝰ renūciasse qđ igno rabat. ff. de petitio. hæredita. l. legitima. & de inoffi. testam. l. mater. sed ista præsumi

43 tur ignorasse: qa certificatio† ē solēnitas extrinseca, quę nō præsumitꝰ, nisi probetꝰ ff. de publ. l. quęcunque. §. fi. sed iuris igno. rātia nō nocet, in talibus, nisi probetꝰ, & mi noribus, & mulieribus: sed hic cōcurrit se xus: quia mulier, & quia minor. ut ff. de ꝓ ba. l. cùm de indebito. & de iur. & fac. igno. l. pen. ii. respon. & de hoc no. Cy. post. Dy. in l. ii. C. de rescinden uen. & Ioan. And. post eus in nouel. de emp. & uen. c. pe. Sed dicas, ꝙ ista cessant: quia in instrumento dicitur certificata. Ad hoc respondeo: ꝙ dictum instrumentum non probat certifi cationem: nam instrumentum facit fidem de his, quę inter contrahentes geruntur: non autem de his, quæ ipse notarius di- cit se fecisse: ar. C. de testib. l. omnibus. Fa cit quod no. Innoc. de proba. c. quoniam. supra uerbo, occurerit. qui dicūt, ꝙ licet dicatur in instrumento, oblato libello, & lite contestata, talia uerba nō probant li tis contestationem. Ad hoc de priuile. si Papa. lib. vi. & in Spe. de prob. §. fi. uer. sed pone iudex. & ꝑ ista iura, & rationes illo- rum doctorū, & per rationem l. C. de edē. auth. si quis in aliquo documento commu niter tenetur, quòd si in actis reperiatur talis iuratus sic dixit & deposuit, quòd ta lis scriptura nō probat sacramentum, sed solùm depositionem.

Idem tenet Ioa. And. in addi. Spe. in ti. de teste. §. sequitur. in fi. quod hic potest concludi cum ratione falsę, & dolosę sug gestionis: tunc quia non probatur certifi- catio, & quia communiter accidit mulie- ribus in tam tenera ætate, scilicet, parū post xii. annū circumueniri à cōsanguineis & quia talis certificatio circa renūciatio nes prædictas nō fit facilis, ꝙ tale iuramē tū ideo sit obligatoriū, & ꝙ mulier relin quatur dispositione iuris communis præ- terea secundùm Lud. in d. l. ꝙ superstitis. alle. pro do. Ioan. facit, quia posito quòd ista filia incōgruè dotata habito respectu ad quantitatem patrocinii, sit tamen quia habet potest iterum petere à patre, aut consangineos compellere, ut cōgruè

iudicis arbitrio dotetur,& dos ei supplea tur: ut eleganter dixit Bald.se consuluisse in l.fin.C.de dotis promis.argum.l.si non mortis ubi etiam hoc dictum ponit. ff. de inoffi.testa.& arg.l.si filia.de leg.iii. ponē do exemplum de statuto dicente: quòd filia dotata stantibus masculis, non succedat uidetur per rationes prędictas:uidelicet ut actus magis ualeat,quā pereat,ne ueniat contra factum suum hanc repudiationem non posse infringere.

Sextò dictum c.quamuis.de pac.limita secundùm Fulgo.in alle.l. pactum quod dotale.quando illa repudiatio seu renunciatio facta est in manibus patris:secus si in manibus fratrū suorum:quia tunc non habet locum dictum c.quamuis. & ita dicit se consuluisse in maxima quæstione de facto: tamen in recollectis suis, quas habeo,non allegat pro hoc aliquas rationes:sed tantum authoritatem suam.Ratio potest esse, quia dictum c.quamuis.loquitur in filia tantum à patre dotata:non autē à fratribus seu aliis:ergo minus corrigitur ius ciuile,quàm potest:hoc tamen suum dictum non uidetur uerum. Primò authoritate Fede.de Senis in dicto consilio extendentis d.c.quamuis.ad fratres dotantes. Secundo authoritate Bal.qui hoc firmat.licet Fede.non alleget in d. auth.sacramenta.& per rationes.

Primò quia licet repudiatio facta fuerit fratribus:attamen durat ratio d.c. quamuis.uidelicet,quod seruandum sit iuramētum: quia non uergit in dispendium salutis æternæ: ergo durat eius dispositio, per l. quod dictum. cum aliis suprà allegatis. Item & secundò,quòd dictum c.quamuis. disponit dictam renunciationem in manibus patris factam ualere: cuius contrariū uidebatur ratione præsumpti metus, qui resultat ex reuerentia, quam filia gerit patri:iuxta l.ii.§.quæ onerandæ.ff.quarum rerum actio non datur.ff.de furtis. l. pen. ff.quod metus causa.l.si.§.si fœnerator.& quod no.Inno.extra de offic.deleg.c.causā mulieris.multomagis ualet repudiatio fratri facta,à quo nullus pręsumitur infer

44 ri metus:quia par in parem † non habet imperium. ad hoc ff. ad Trebel. l. ille à quo.§.intempestiuum. ff.de arbi.l. nam & magistratus.

Preterea pone,quòd dicta filia fratribus renuncians esset minor,nonne dices tu, quod iuramentum super renunciatione appositum habeat eam ualidare? & certè sic: quia auth.sacramēta.loquens in cōtractibus, habet locum etiam in quibusdam distractibus.licet sit glo.no.in corpore un de sumitur delicta auth.& l.iii.§.contrarium.ff.de contrario.iudicio tute. si ergo in minori ualida fuerit dicta repudiatio seu renunciatio,multofortius & in maiori,in quo non cōcurrit dictus defectus: ex quibus uidetur hoc dictum Raph. Fulg. non esse uerum.

Septimò dictum c.quamuis. secundùm Bald.not.in cap.i.§.sacramenta. de pace iur.fir.non habere locum in repudiatione Iudæorum aut hæreticorum ea ratione:

45 quia iuramenta non cadunt in eos† actiuè neque passiuè: ut l.penul.C.de here. ti.quod dictum non uidetur uerum, quia sicut Christianus iurans per alienos deos obligatur ex tali iuramento:ut dixit Inno. in c.& si Christus.de iureiuran.ita etiam & Iudęi iurantes per nostrum Christum obligati esse uidentur:quia contrariorum eadem est disciplina: & melioris conditionis sunt Iudæi,& heretici, quàm Christiani: contra,l.non solùm. de noxalibus. ff.quod ui aut clam.l.quod seruus.cum si ad hoc facit quod no.Inn.extra de uoto. c.quod super.ubi dicit,quòd Papa punire possetIudęos peccantes in moralibus,aut in l.naturæ,ergo punire potest, si contra iuramentum diuini nominis ueniant.Satis enim peccat in naturam,si Deum,qui est natura naturans offendit:institu.de uerb. oblig.§.continens.cogita,dicit Ludo Idē Ludo.in l.pactum quod dotale.C.de colla.dicit,adde quòd licet dictum Bald. reprobauerim in l.qui superstitis. attamen pro eo facit,& potest inducit glos. ad hoc propositum singularis in authē.iusiurandum,quod prętatur ab his.circa prin. dicens, quòd ideo Iudæus aut Hæbreus officialales esse non possunt: quia in eis cadere non potest iuramentum, quod officialesprętare tenentur positum in authen.

then. iusiurādū,qđ prēstatur ab his alleg.

Secundò induci potest quod eleganter not. Bald. in rub. ff. de iusti. & iure. dicens, quòd licet iure Digestorum Iudæus possit esse Christiani tutor: ut l. spadonem. §. iam & autem Iudęi. de excu. tuto. attamen iure hodierno nouissimo non poterit: quia non potest in eo cadere iuramen tum, quod requiritur ab eo prēstari, dum tutelā assumit, cuius forma no. c. de admi. tu. l. fi. ita in proposito nō uidetur habere locum dispositio d. c. quamuis. cùm in Iudeis non potest cadere iuramentum per Christum, aut per nostram religionem.

His tñ non obstantibus teneo qđ tenui dicit Lud. in d. l. qui superstitis. Primò, qa licet nō possint iurare ꝑ religionē nostrā tñ iurabūt per eā, super quā ęquè tenētur seruare, sicut & nos nostrā xxii. q. i. mouet te firmat Spec. in ti. de iura. calū. §. restat. uers. sed pone Iudæus. Secundò idē ꝓbat ꝑ reductionē ad illud absurdū: quia sequeretur, ꝙ Iudeus nullo modo posset esse testis contra Christianū cùm non possit iurare ꝑ nostrā religionem. quod quidē iuramētū est de forma substantiali ipsius testificationis: de testibus. l. iurisiurādi. hoc aūt falsū est, quia imò pōt, contra Christianū testificari in probanda interuptione prēscriptionis secundū casum singularem secundùm gl. C. de hęret. l. pe. & tenet iura re per suā religionē. per s. dicta. Non ob. auth. iusiurandū. quia nō est. illa ratio, quā ipse ponit, quare Iudęi ad officium assumi non debent: sed est illa quia Iudeis omnis dignitas ē interdicta. C. de Iudęis. l. fi. Nō ob. qđ dicit Bal. in d. rub. qa possumus dicere, ꝙ dictū suū est falsū per reductionē ad illa duo absurda, de quibus s. dixi. Item quia pōt iurare per suā religionē: ut s dictū est, uel si uolumus tenere illud, quod dicit esse uerū, alia ratione fortificari potest, scilicet, ꝙ ideo iure hodierno tutor esse nō pōt, quia singula eius bona de iure sunt publicata. C. de here. auth. Gazaros. licet hodie de facto teneant: & ideo cū nō possint idoneè satisdare secūdū formā: de tut. & cu. ꝙ nō satisdede. qđ est speciale in administratione tutelę, ut ibidē. Ergo & ita per hāc rationē consului, dicit Ludo. sustētādo. Bal. in ciuitate Bononiæ, & obtinui cōtra famosissimos doct.

Octauò limita illud c. quamuis. habere locū negatiuè, nō affirmatiuè. ut ꝑ Bar. in d. l. si qs pro eo. ff. de fideicōmis. & d. l. pactū qđ dotale. ꝑ alios, quàm in l. pactū. Limita ēt secundùm Bar eundē in l. quęsitū. quę aliàs incipit, Si tibi. ff. de adop. non ꝓcedere in filio legitimato à patre: quia eū hac moderatione legitimare potest, ne si bi succedat, quia cùm ex eius patris beneficio legitimationē consequatur, potest ei legem quā uult imponere. arg. C. de pac. l. legem. & hoc dictum est satis notabile, licet non habeatur in omnibus lecturis.

Et aduerte, quia qsis, renūciando bonis maternis non priuatur successione fraterna ab intestato in eiusdem bonis: ut tenuit in suo cōs. Oldra. cuius tenor talis est. Filia renūciauit bonis paternis, quę ꝑuenerūt ad fratrē suū hęredē matris prędictę, deinde moritur frater ab intestato relicta dicta filia, & alia eius sorore, quæ nō renūciauerat, an excludatur uirtute renunciationis, & uidetur dicendùm, ꝙ si filia renunciauit bonis maternis, & illa bona postea peruenerunt ad fratrem, ꝙ uirtute dictæ renunciationis non prohibeatur succedere fratri ab intestato decedēti in his quę ad eū peruenerunt à matre. ff. de bo. libe. l. si filius. in princip. nec enim uenit ad ea ut materna: sed ut fraterna. Ad hoc facit ff. de lega. i. l. si mihi. & tibi in princip. ff. de solu. l. si duo. mutatione enim personę cœperunt esse bona fraterna. ff. de acqui. hæreditate. l. Paulus. §. i. C. de inoffic testamen. l. fina. ff. de col. bo. l. i. §. nec castrse. extra de renuncia. c. curat. sicut si uocaret ad successionē pupillarem per eum, à quo capere non posset: quia tunc ad uenientia à substituto, à quo capere non posset, non admitteretur etiā tanquam substitutus, ad alia sic. ff. de uul. & pu. l. si is, qui ex bonis. & pro hoc facit. ff. de pet. hęre. l. cùm hęreditas. & no. ff. de iureiu. l. cum qui §. si libertus. Oldra.

Dicit ulterius Ludouic. in d. l. qui superstitis. quòd Bar. quæsiuit de una notabili quęstione in d. l. qui superstitis. an repudiatio filię facta de successione ꝑiudicet

filijs ipsius filię, & sic nepotibus? decidit, quòd non præiudicat etiam si ipsi filij ueniunt ex persona matris cum auunculis ipsis, & patruis: quia ex sua uenire non possunt, cum sint in gradu posteriores, ut auth. cessante. & authen. post fratres. C. de legi hęredi. & authen. de nupt. §. solutio. ratio Barto. est quia licet ueniant ex persona matris: tamen hoc datur ipsi filio, ex legis beneficio, quod inducit filios in locum matris repudiantis succedere, iuxta l. i. cū si. C. de succes. edicto. & l. Gallus. in prin. ff. de lib. & posthumis. l. posthumorum. ff. de iniusto rupto, & irrit. testa. quod legis beneficium à matre filiis non potuit auferri. allegat. l. si arrogator. ff. de adop. adde l. fi. de repu. bonor. poss. Item hoc dictū uidetur uerum, quia
46 iuramentum unius † non debet præiudicare alteri. l. fi. §. filiis autem. C. de bon. quę lib. in gl. Aduerte tamen quia gl. fi. in d. c. quamuis. de pac. lib. vi. tenuit contrarium: licet Bartol. de ea non faciat mentionem.

Et ideo pro cōcorcordia debes notare uerba Bal. in l. pactū. C. de col. q̃ aut quæritur, an preiudicet filiis uenientibus iure suo tantum: utputa quando ueniunt cum alijs fratribus, & tunc repudiatio materna non preiudicat: quia pactum unius, non
47 potest tollere ius † alterius. l. fina. ff. de pact. l. si post mortem. §. fina. ff. de contrata. aut filii ueniunt ex persona matris, & tunc aut filia decessit uiuente patre: & tunc, quia filii legis beneficio subintrant eius locū: ut d. l. i. de successor. edict. & l. posthumorum. & d. l. Gallus. & similiter non præiudicat repudiatio materna, per d. l. si arrogator. & d. l. fi. quod limita, nisi filia renunciasset dicens se parte sua fore contentam: quia tunc secundùm Bald. in allegato loco notabiliter filii excluduntur, non tantum repudiationis iure: sed etiam quia mater sua habuit suam partem, ultra quam nepotes ulterius habere non possunt: aut filia decessit post mortem patris: & tunc filii excluduntur.

Primò quia non potest dici, quòd ipsi filii subintrēt locū matris: quia mater tempore mortis patris uiuebat pro hoc l. si quis filiam. C. de inoffic. testam. & l. si quis filio exhæredato. ff. de iniusto rupt. Item secundò, quia ex quo uiuebat dicta filia, quę non poterat ex ui repudiationis succedere, accreuit pars eius confratribus: ut l. i. C. quando non petentium partes. cum si merito materni filii excluduntur. & hęc sunt elegantia uerba Bald. aliquibus additis, in d. l. pactū, quod dotale. quā distinctionē in hoc articulo teneas, ut uerissimam. Et pro his & dicto Bartoli facit quod no. in l. libertorum. ff. de uerbo. signific. & l. ii. circa fi. ff. de contrata. Et uide circa hoc ea, quæ dicit Bald. in l. fin. C. de pact. & l. si quando. §. i. C. de inoffic. testam. & in quantum Bald. in l. pactum, quod dotale. approbat opinio. glo. tenendo, quòd de iure pactum
48 futuræ successionis priuatiuum † iuramento non firmatur, per l. non dubium. C. de legib. & per l. si quis inquilinos. §. fi. ff. de leg. i.

Adde, secūdum Lud. q̃ licet hoc posset esse uerum, attamen dispositio d. c. quamuis. in utroque foro est seruanda, quia in spiritualibus, ut est iuramentū, lex, succūbit omnino canoni: extra de c. nsan. & as. c. i. in fi. & c. ex conquestione. extra de restit. spo. plenè no. Io. An. in c. i. de no. oper. nun. & Legistę in l. priuilegia. C. de sacro sanct. eccl. Itē inquantum Bald. dicit ēt in d. l. pactum. q̃ renunciatio per filiam metu, & reuerentia paterna inducta, & facta per filiam non obligat, per auth. sacramenta puberum. C. si aduersus uend. & d. cap. cùm contingat. & c. quamuis. & iunctis his quę no. per gl. & doc. in l. i. §. quę onerande. ff. quarum rerum acti. non datur.

Adde, quòd de metu, qui ob reuerentiā paternā inducitur, habes tex. optimū in l. antepe. ff. de furtis. licet Bartol. in d. l. pactum est Romæ. alleget l. fin. eiusdem tituli. & l. si cùm dotem. §. eo autem tempore. ff. solu. mat. & l. si pater. ff. de ritu nup. & plenè no. Bal. in l. interpositas. C. de transact. & ff. de condi. ob tur. causam. l. si ob turpem. & idem Bal. in l. fideiussor. & §. pater. ff. de pigno. & Innoc. in ca. causam matrimonii. extra de offic. deleg.

uide

uide plenè in clausula,non ui, non metu. Itē inquantum Bal.quærit an ualeat renū ciatio facta per prodigum dictę successio ni,cum iuramento.adde dicta per Bal. in l.i.ff.de cur.furi. & Bart. in l.is cui bonis. ff.de uer.obl.& ultra alios latè disputat Fede.de Sen.in consi.suo iii.& per domi. Anto.de But.ind.c.cùm contingat. Item inquantum Bal.ibi confirmauit:quòd si filia facit generalē quietationem patri de omni eo,quod per patrē sibi debetur,non intelligitur uenire id,propter quod patrē rei uendicatione cōuenire posset,per tex. l.creditor.§.Titia.& l.Aurelius.§. Meuia. ff.de lib.leg.

Adde quod idē tenuit in l.necessitatē. C.de fideic. & uidetur gloss.ordi.insti. actio.in prin.super uerbo,debetur uolēs quòd debitum ex reali actione : puta rei uendicatione, & si non dicatur propriè debitum.Item in quantum Bal.uult alle-Bart.in l. si uxor.§.i.ff. de adul. & l.qui Romæ.§.duo fratres.ff.de uerbo.oblig.ꝗ remittens omne ius,quod habet, uel habere sperat, remittere intelligitur solùm illud,quod habere sperat,& spe trahente ortum ex causa de futuro.

Adde quòd idem tenuit in l.fin. de pact. & latius idem Bartol.examinauit in l. post emancipationem. ff.de liber.leg.ui de Bart.in dispu.quæ incipit,Dicit statutum antiquum. & gloss.in consuetudine Neapolitana,si moriatur aliquis, in titul. de suc.ab intest. & Angel.in l.Gallus.§.& quid de lib.& posth.in glo.emancipa.ibi no.Pet.in iii.char.

Quando filia repellitur à successione statutorum.

S V M M A R I V M.

1 *Fœmina semel exclusa à masculo,in perpetuum est exclusa.*
2 *Filia fœmina non succedit, donec masculus superest.*
3 *Prodigus & furiosus tandiu durant in cura, quandiu ad sanos mores fuerint reuersi.*
4 *Hæreditas matris, cùm non est delata, non potest transmitti.*
5 *Statuto uetante non potest filia succedere.*
6 *Lex potest facere ut in uita testamentum ualeat, postea irritetur.*
7 *Filia dotata utrum possit uenire ad bona dotantis.*
8 *Testamentum rumpitur ex causa præteritionis.*
9 *Hæreditas transfertur de uno in alium propter hæredis delictum.*
10 *Soror utrum succedat fratri stantibus alijs fratribus ex eodem patre.*
11 *Soror utrum succedat excluso fratre per matrem.*
12 *Prohibitum ad tempus, post tempus utrum uideatur permissum.*
13 *Fideicommissum conditionale utrum transmittatur.*
14 *Nullitas nisi insit tempore mortis, an confirmet testamentum.*
15 *Testamentum utrum transmittat ius petendi legitimam.*
16 *Statutum non illud aufert, quod ius commune defert.*
17 *Actio agendi utrum non habeat locum, cùm filia nullum habet titulum institutionis.*
18 *Priuilegio finito filii præmortui utrum filia reperiatur in iure communi.*
19 *Temporalis exclusio utrum non debeat trahi ad exclusionem perpetuam.*
20 *Filius ingratus repellitur à lege.*
21 *Actus priuationis non præcedit actum translationis.*
22 *Filius exhæredatus, utrum post peractam querelam habeat renunciare hæreditati.*
23 *Edictum alteri aperit, qui sibi non proficit.*
24 *Nupta satis à patre alienata est in alienam familiam.*
25 *Priuatus ab actu & à potentia succedendi ab intestato, non potest testamentum rumpere.*
26 *Statutum non disponit, cùm mater extat.*
27 *Tutor priuatur legato si non gerit tutelam.*
28 *Matre exclusa admittuntur alij sequentes in gradu.*
29 *Neptis an non debeat esse melioris conditionis quàm filia,in cuius locum succedit.*
30 *Vulneratio utrum comprehendi possit sub*

uerbo occisionis.

31 *Agnatio utrum conseruatur per masculinum sexum.*

32 *Consuetudo cessat cessante ratione.*

33 *Forma testamenti sic se habet, quemadmodum forma legis.*

34 *Verba legis & statuti æquiparantur.*

35 *Præteritio legis utrum debet haberi pro exhæredatione, sicut præteritio militis.*

36 *Inclusio unius omnium aliorum est exclusio.*

37 *Statutum idem debet intelligi in nepte, quod in filia.*

38 *Produci ulterius non potest, ubi in capite principium sumitur.*

39 *Recurritur ad ius commune quoties cessat municipale.*

40 *Ingratitudo patris non est ingratitudo filij.*

41 *Cui non competit definitio, nec definitum.*

42 *Definitio essentiam, descriptio intelligentiam rei claudit.*

43 *Priuilegium filij an transeat ad nepotem.*

44 *Generatio augetur per nepotem, & magis memoria conseruatur*

45 *Ratio iuris non debet separare quod ratio connectit.*

46 *Natura nescit mentiri.*

47 *Filij dicuntur qui primi existunt in ordine nascentium.*

48 *Distinctionem fauoris & alii non attendimus in propria significatione uerborum.*

49 *Iudicium legis diuidere non potest nec iudicium testatoris.*

50 *Fauor andicatur odium.*

Quia suprà uisum est quando filia repellitur ab hęreditate pacto, uel repudiatione, seu renunciatione, nunc uidendum est quando repellitur à statuto quid iuris sit? dicit Bald. in feu. Episco. uel Abbatem. cap. item si Episcopum. §. quid autem. Et not. quòd
1 fœmina † semel exclusa à masculo, in perpetuum est exclusa: ita, quòd mors masculi deinceps non patrocinatur fœminę quod est no. dignum ad statuta quę dicunt, quòd patre moriente cum masculis fœmina non succedat: nam licet masculi mortuo patre sine liberis moriantur, non patebit locum fœminę ad successionem patris: à successione tamen fratris non repellitur nisi frater decessisset, cum hęrede testamentario, secus si sta-
2 tutum diceret, quòd filia fœmina † non succedat, donec masculus superest: nam ista nō exclusa, sed suspensa à successione: interim tamē masculus est in solidum hęres, ut no. in l. ii. si pars hęreditatis petat. eo mortuo remotum est obstaculū, quod obstat fœminę. & ideo succedit patri, pro sua portione. & potest esse hęres anomala, ut no. gl. institu. de eo cui libertatis causa. per quā gl. consuluit recolendę memoriæ & sanctę uitæ Francisc. Tigri. de Pisis. & de hoc per Bar. ff. ad Treb. l. fi. Bartol. autē in l. si filius. ff. ad Tertul. sic dicit, ca uetur statuto huius ciuitatis, ꝙ filia fœmina dotata non succedat quousque uixerit aliquis filius masculus, ꝙ postea mortuus est, sine liberis, patris hęreditate adita: quæritur utrum filia possit aliquid petere de hæreditate paterna? dubium facit, quia in successione ab intestato ille admittitur, qui est proximior tēpore mortis, uel tēpore, quo testamētū destruit si testamētū fuit factū: ut insti. de hæreditatib. quæ ab intestato. § ita demum. & suprà ti. i. l. ii. §. i. & ff. de condi. insti. l. fi. & quod ibi no. sed ista filia nō erat proximior, nec aptior ad succedēdū tempore mortis, ergo &c.

Pręterea postq; ā hęreditas patris fuit adita per filium, cœpit esse hæreditas filii, & cœpit esse in bonis filii: ut l. sed & si plures. §. filios. ff. de uul. & pu. & sic de hęreditate patris non est amplius tractandum.

In contrarium facit, quia statutū, quod priuat filiā istam ad tempus, quousq; filius superuixerit cessante impedimento uidetur irreuocabiliter admitti.

Quid dicemus pro declaratione? debetis scire, quòd ista uerba, quousq; masculus superuixerit, ut in simili, in l. ii. §. fi. ad Tertul. dicit Bar. est uidendum, de significatione horum uerborum, scilicet, quousque superuixerit: nā certum est, ꝙ statutū potest facere, ꝙ quis sit hęres ad tempus, ut ꝙ sit hęres alicui in uita ipsi defuncto, & postea desinat esse hęres. & alius sit hęres

hæres posteà directò: ut l.milites.in prin. ff. de testamento mili. & ideo si ista uerba importarent, quòd masculus sit heres in uita postea non, tunc in parte filie post mortem non esset heres: sed filia. & ista uerba quousq;,&c. ho enon important, ut filius in uita sit heres, ut post tẽpus, id est, post mortẽ filij fœmina sit hæres, tunc fœmina nõ succederet etiã mortuo masculo & ꝙ istã significationẽ nõ habeat scilicet, ꝙ post tempus possit esse hæres, uidetur casus in l. Imperatores. ff. de manu. testamẽto. de excusa.tut.l.pe.de suspe.tu.l. iii. §. si quis. ꝑ hoc uidetur expressũ per Inn. extra de æta. & quali. c. bonæ. & ibi ponit expressè de dictione, quousq;.

In contrariũ uidetur, & est ueritas ꝙ ista uerba significent, ꝙ filio nõ superstite, filia possit admitti, quasi in illa parte ille nõ habeat heredẽ, donec superuiuit filius: hoc probat ff. de uen. in poss. mitt. l. i. §. fi. & l. siue. §. tãdiu. ff. de cõdi. fur. & l. in delictis. §. si detracta. ff. de noxa. & l. i. ff. de cur. fur. & hoc in his dictionibus, tandiu, quousq; & similibus à lege prolatis. Idẽ si proferantur à contrahentibus, uel a testatore: ut l. pater Seuerinam. in fi. ff. de condi. & demõ. & l. i. C. de legib. & l. Caio. §. Imperator. ff. de alimen. & ciba. leg. & ff. de usufructu. l. iii. & l. ambiguitatem. C. de usufructu. ii. responso. Ex quibus cõcludo ꝙ filiis desinentibus extare, filia possit succedere patri. Nõ obstat l. Imperatores. ff. de manu. testa. quia ibi hoc contingit, quia testator potestatem dare non potest ad tempus: ut l. libertas. eo. ti. & ideo illa uerba non operãtur æstimationem libertatis, quia testator hoc expressè non posset. Idem dicerem in hęreditate, quę non potest dari ad tempus: ut l. hæreditas ff. de hære. insti. & hoc fit hic à lege, sicut à milite: ut l. miles ita. ff. de testa. mili. Nõ ob. l. pe. ff. de excu. tuto. & l. iii. §. si quis tutor. ff. de suspec. tu. quia ista dictio, quoad, & quousq;, & donec, apponit actui habenti limitationẽ certi temporis: utputa, tutele, quæ pubertate finitur: unde cùm ego dico, quo ad reipublicę causam, non alias intelligitur qãntum si intra xiiii. annos: unde propter temporis intellectum faciunt magis diem siue quandam suspensionem, quàm conditionem suspensiuam: & l. ii. §. donec. C. de iure delib. Item non obstat dictum Inn. in c. cùm bonæ. de æta. & qua. quia ibi loquitur, quando ista uerba proferuntur per iudicem: tunc enim iudex debet esse certus de illo futuro euẽtu, aliàs eius dispositio nõ resoluitur: ut ibi per eũ. Simile in l. i. de cura. fu. ff. ubi dicitur, ꝙ

3 † prodigus & furiosus tandiu durant in cura quandiu ad sanos mores fuerint reuersi. quod intelligit Iaco. de Aret. si hoc fuerit manifestè per iudicem declaratũ. Sed si poneremus, quòd statutum diceret simpliciter, quòd filia fœmina non succederet extantibus masculis, si masculi essent tempore mortis, & esset per eos hęreditas adita, tunc nõ esset amplius de hæreditate patris tractandum. sed de hæreditate filii: & procederent argumenta in princip. retento statuto quousque &c.

Quæro, quid si filia succedit, antequã frater, an poterunt hęredes eius filiæ adire hæreditatem mortuo fratre? Respondeo, siquidẽ uolunt adire ex persona ma-

4 tris, nõ possunt: quia † cũ hęreditas matris non esset delata, nõ potuit transmitti, nec ius declarandi: ut l. cùm antiquioribus. C. de iure delibe. sed ex persona eorum possent, si essent nati tempore aui, ut l. iii. §. si quis proximior. ff. unde cognati.

Quæro, uos habuistis suprà, quòd filio decedente filia fœmina admittitur: quæro, utrum ista filia possit petere cautionem à filio de non dissipando bona, & de hæreditate restituenda, si casus obuenerit, quòd decederet sine liberis? cogitabitis, & si ista filia fœmina dotata sit à patre in testamento: ta-

5 mẽ an testamentum rumpat, cùm † uetante statuto non possit succedere, ut l. i. §. penul. ff. de contratab. sed ista filia uiuente masculo non succedit, ergo &c. sicut dicimus de posthuma, quę non rumpit testamentum: & sic potest succedere. imò dicit cõtrarium ibi, ꝙ interim, donec speratur nasci posthumus hæres scriptus non est hæres: ut est tex. in l. uentre. ff. de acqui. hære. & hoc ideo quia testamentũ potest rumpi ipso iure, licet non sit adhuc

huc ruptum:ergo in proposito glo.est in l.antiqui.ff.si pars hæreditatis peta.si ergo filia præcedebat fratri : ergo testamentum erat ualidum : arg.l.posthumus. & l. posthuma.& quod ibi no ff.de libe.& posthu.& quod dixit idem Barto.in l.i.§. toties.ff.de uentre in poss.mit.

Sed si filius præcederetur,testamētum rumperetur.Interim autem est in pendēti:sicut in posthumo preterito:sed contra prędicta uidetur,quòd interim non fit in pendenti:imò interim filius sit hæres ex testamento,eo mortuo testamentum irri
6 tatur:quia lex potest facere † ut in uita testamentum ualeat,postea irritetur : ut l.miles in.prin.ff.de testa.mili.Ratio,dicit Bart.est quòd prędicta non sunt uera, quando statutum non disponit aliquid circa testamentum : sed solùm circa personam filię,quòd non succedat stantibus masculis : tunc enim quia possibile est, quòd filia aliquo casu se reperiet pręterita,& se posse succedere.Ideo testamentum interim est in pendenti,sicut dictum est de posthumo,& de filio capto ab hostibus:ut l.penul.ff.de lib.& posthu.

Sed si statutum disponeret circa testamentum : ut si diceret, quòd filia nupta non possit rumpere testamentum,quousque uixerit masculus , tunc interim testamentum ualet , & masculo decedente rumpetur:ut l.miles ita.ff.de testa.milita. Et predicta inuestigatio est necessaria ad questionem,quam habui de facto in hac ciuitate.Pater filium instituit,filiam uerò nuptam dotatam preteriit,& adiecit,quod si non ualet , uel ualebit iure testamenti, ualeat iure codicillorum:contigit quòd filius decessit superstite filia , quę dicit testamentum nullum : & constat prędictum testamentum nullum esse.

Sed dubitatur de fideicommisso , quo uidetur grauata per illa uerba,si non ualet,&c.sed certè si testamētum retro nullū esse hodie declaratur,tunc dies fideicōmissi cessit in uita filii instituti,& ita filia tenetur hæredibus eius restituere , si testamentum omnino filio uiuo ualuit , & post mortem eius annullatur: constat , quod illa conditio,si non ualet,&c. habuit effectū post mortem eius &c. & sic eo uiuo nō cessit dies fideicommissi: ergo hęredibus eius nō debet:sed remanet apud filiā grauatā,ut l.i.§.ne aūt.C.de cadu.tollen. & l.si in personam.C.de fideicommissis.

Et super præmissis cōsuluit Bart.quorū consiliorum tenor talis est , Factum sic se habet, Quidam nomine dominus Iac. habens in potestatē filiū B.& filiam dotatā ab ipso domino Iac.nomine A.suam cōdidit ultimam uoluntatē,cuius tenor talis est,In nomine domini &c. Mortuus est prędictus dominus Iaco.superstitibus, scilicet,B.& A.prædicta dotata:quoniam B. post mortē dicti domini Ia.sui patris sciēs dictam ultimam uoluntatem sui patris immiscuit se bonis paternis,& bona paterna possedit usque ad tempus suę mortis , qui B. suum condidit ultimum testamentum in quo dominam Constantiam eius uxorem sibi uniuersalem hęredem instituit, tandem decessit dictus B. sine filiis masculis superstitibus , tamen eidem filiabus legitimis , & naturalibus institutis à dicto B.in certa re : modo dicta domina A.filia dicti domini Iac.soror istius B.prę mortui uenit ad hęreditatem istius domini Iac.& dicit se habere debere dimidiā dictæ hereditatis negantis à dicta domina Constantia.Modò quęritur utrum dicta domina A. aliquid habere debeat de prædicta hęreditate : & si aliquid habere debeat quantum ? uisis dicta ultima uoluntate dicti domini Iacob. & statuto communis Perusiij,& allegationibus partium, quòd statutum dictat , quod filia † dotata non possit reuerti,nec ueni-
7 re ad bona dotantis , uel descendentium ab eisdem,quousque superuixerit masculus. Quę omnia uobis mittimus uidenda:& examinanda sub sigilli nostri munimine interclusa.

Ad inuestigationē quęstionis prędictę, ante omnia est uidendum, quo iure petit dicta dominaA.circa quod dicendum est, quod dicta domina A.nullo alio iure uenire potest,nisi dicendo testamentum nullum: quia preterita: sed hoc pretextu uenire nō potest:ut infra ostēdā.Et sic concludit quòd dicta domina A.de hęreditate prę-

dicta

dicta,nihil habere debet. q autem hoc sit uerum, probatur rationibus infrascriptis. Primò,si illa filia præterita testamẽtum non rumpit,quia ab intestato nõ succedit:ut l.i.§.penul.ff.de bonorum possess. contratab.& l.si necesse.§.si deportatus. ff.de bo.libe.hæc filia non succedit ab intestato existente masculo filio,ut expressè cauetur statuto communis Perusii, quo continetur,quòd filia dotata non possit regreßum habere ad bona paterna, quousque filius masculus uixerit.Sed contra prędicta respondetur per aduersarios, quòd prędictum statutum excludit filiam, quousque superuixerit masculus: sed nunc filius desinit extare, ergo filia fœmina admittitur.Ad hoc respondetur. qui hoc dicunt, significationem huius dictionis,quousque, non intelligunt.Nam non est uerum,quòd ex uirtute huius dictionis:quousque, filia exclusa admittatur deficiẽtibus masculis.Casus est ff. de manu. testa.l.Imperatores.ubi est casus quòd illa uerba, quousque &c.non sunt sufficientia ad reuocandam hæreditatem iam filio delatam, & acquisitam.Et hoc expressè tenet Inn.in c.cùm bonæ.extra de æta.& quali.ubi dicit,quòd uigore huius dictionis,quousque,-dispositio præambuli non uitiatur, ipso iure adueniente casu,sed opus est noua dispositione:ut puta,si clericus est suspensus,quousque satis faciat, sequuta est satisfactio, non cessat suspensio, nisi de nouo reuocetur. & hæc exclusio facta de filia, quousque superuixerit masculus: adueniente casu, quòd masculus decedat, non debet reuocari, nisi expressè fuerit dispositum.

Præterea filius masculus fuit hæres patris sui: & sic per aditionem desiit esse in hæreditate patris sui: cœpit enim esse unita cum hereditate filii: & sic de hereditate filii est tractandum, non patris: ut l.sed & si plures.§.filio.ff.de uulga. & pupilla Aut ergo ista filia uult uenire ad hęreditatem patris, & non potest quia non reperitur.Aut ad hereditatem fratris, & non potest: quia alij ex testamento est delata hęreditas. Tunc concluditur omnino,quòd dicta filia nihil potest petere de hęreditate patris.

Preterea quòd filia dotata pœnitus excludatur, nec posit reuerti ad successionem patris post mortem filii masculi: apparet ex eodem statuto, quod incipit, Si qua mulier. ad finem ipsius in §. item si aliquis pater: ubi dicit, quòd etiam filia non dotata dotetur, & ex tunc excludatur à successione patris & aui.

Notandum tamen est,quòd dicit excludatur simpliciter: non dicit,quousque superuixerit masculus,ergo & c. apparet ipsam pœnitus excludi,& etiam mortuo masculo non uocari.

Præterea, quòd dicta filia excludatur, est expressum in corpore statuti, quod incipit.Presertim statuimus.ubi dicit,quòd cogendi sunt inuiolabiliter obseruare testamentum parentis superuenientibus masculis filiis, uel alio descendente ex eo per lineam: quoniam agnata, &c.

Concluditur ergo, quòd tam in hoc secundo statuto,quàm etiam in primo, quod incipit, Si qua mulier. est expressum,q filia dotata ad dicta bona non potest habere regreßum:& ita semper obseruandum in ciuitate Perusij,licet quidã per suas subtilitates uelint dicere contrarium: sed minimè inutãda sunt quæ interpretationem certam semper habuerunt. Sed posito sine præiudicio ueritatis q filia preterita posit dicere testamẽtũ nullũ: uidendum est quid ad eam de dicta hęreditate pertineat,cùm si dicta filia ab intestato succederet,quia in dicto testamẽto est apposita clausula,si nõ ualet,uel ualebit iure testamenti: & sic uidetur rogata de restituendo portionem suam dicto filio instituto,& sic uidendum est quid,& quantum filia pręterita de hęreditate habere debeat?

Circa qđ plura inuestigãda sũt.Primò, si dicta clausula,nõ ualet,&c. porrigat̃ ad
8 hûc casũ,qñ testamẽtũ rũpit̃ ex causa pręteritionis.glo.in auth. ex causa.C. de lib. pte.tenet q nõ. & fuit additio.Ia.de Bel. Sed contrariũ habemus in l.si patroni. §.

fi.ff.ad Treb.& idē Dy.& omnes moderni, quod probant:sic paria sunt relinquere uenientibus ab intestato,& dicere, si non ualet iure testaméti,ualeat iure codicillorum:ut not.C.de fideicō.l.ex testamento. & l.quod autem.in prin.ff.si quis omi.causa testa. & l. codicillis.in fi.ff.de leg.ii.& ibi de hoc per Dy.sed si testator rogasset uenientes ab intestato,filius,etiā prȩteritus teneretur:ut l.si quis cùm nullum.ff.de iure codicil.ergo &c.Sed contra hoc uidetur de leg.iii.l.ii.ubi à filio prȩterito non debentur legata,uel fideicōmissa.Sed respondetur,quòd ibi loquitur de legatis uel fideicommissis relictis ab ipso filio prxterito ex testamento. Quȩstio nostra loquitur de his,quȩ relinquuntur generaliter à uenientibus ab intestato: & hoc indubitanter uerum est apud omnes.

Sed uidendum est,utrū in fideicommisso ueniat portio hæreditatis, quæ ab intestato defertur,posito quòd sit locus. fideicommisso. Ad quod respondetur indubitanter, quòd uenit dicta portio hæreditatis:ut no.C.de testa. mili.l. ex his uerbis.de militari testamento.l. quȩrebatur.uers.utrum autem.& sic dicta filia prȩterita, si ab intestato succederet, debet portionem suam fratri instituto restituere detracta legitima tantum : ut infrà dicetur. Tertiò est dicendum, an dies fideicommissi cesserit dicto fratri, instituto uiuente: & sic ad hæredem suum trāsmisit, an non?& sic ad heredem non transmiserit.& dicunt dicti Moderni, dies dicti fideicommissi cessit uiuo filio instituto : nam statutum impedit dictam filiam uenire, quousque uixerit masculus: & sic demum post mortem masculi incipit posse uenire,& rumpere testamētum: & sic.dicta conditio, si non ualet iure testamenti, uel ualebit &c. incipit stare post mortem filii : & sic dies fideicommissi non cessit in eius personam. Ad quod respondetur sic : aut dicimus testamentum non rumpi, & habemus propositum, ut in prima parte istarū allegationum, ut dictum est,aut dicimus tenendo opini. aduersariorum.licet non ueram : quòd testamentum rumpitur : & tunc indubitanter dicendum est,quòd nunc post mortem filii. apparet testamentum retro fuisse nullum.

Prȩterea l ex præcipit filium non debere præteriri à testatore,nisi ex certis causis,quæ sunt xii.ut in authen.ut cùm de appel.cogno.§.illud quoque. & in authen. non licet.C.de liberis prȩteri. sed causa, quȩ allegatur,propter quam filia fuit prȩterita,non est de illis,ergo,&c. Item si esset causa legitima de iure communi permissa, uel iure municipali non sufficeret ad præteritionem,nisi à patre fuisset expressa : ut dicta authen.non licet,quȩ expressa hic non fuit. Postea aduersarii uidentes dictam altercationem, quam fecerant,,quòd testamētum rumpatur post mortem non sustinere, dixerunt dictum testamentum non rumpi in uita, nec post mortem : & sic conditio dicti fideicommissi, quȩ est,& si non ualet, uel ualebit &c.nunquam extitit.dicebant enim,quòd dicta filia preterita uocatur ad dimidiam dictæ hæreditatis ex uigore dicti statuti, ex eo,quòd prohibet eam solùm, quousque uixerit masculus. & pro hoc allegat C.de fideicommissis. authē. hoc amplius. & in corpore unde sumitur. ubi hæreditas uni ex testamento quæsita, ex dispositione legis transfertur ad alium: nec tamen testator efficitur intestatus. Ita dicitur hic,quòd portio hæreditatis ad filiā liam uenit, nec per hoc testamentum uitiatur. Ad quod respondendum,quòd dicta allegatio est peior prȩcedenti:nam in dicta authen.hoc amplius.transfertur hæ

9 reditas † expressè de uno in aliū propter heredis delictum. Sed in quȩstione prȩposita statutum nihil disponit contra hæredem post mortem filii: dicit enim quòd non posset reuerti ad bona usque uixeris aliquis masculus: unde deficientibus masculis statutum istud non uocat eam, nec de ea aliquid dicit:& si tacitè intelligeretur aliquid disponere, intelligitur ꝙ remaneat filia post mortem filii,in dispositione iuris communis, in qua erat ante statutum : sed de iure communi non potest uenire,nisi dicendo testamentū nullum

lum: & sic concluditur, quòd si dictum testamentum est nullum, hodie apparet retro fuisse nullum.

Tertiò quæritur, cùm restitutioni fidei commissi locus esset, quæ dicta filia debet detrahere? Respondeo, legitimam tantum: quia non uenit in fideicommisso. Non ob. glos. opi. in cap. Raynutius. & in capitu. Raynaldus: de testamentis. quæ loquuntur de detractione legitimæ & Trebellianicę: quia habent locum in rogato sub conditione, secus si purè: ut not. ff. de inoffi. testamen. l. Papinianus. §. meminisse. in ulti. glos. & C. ad legem Falcid. l. si ut allegas. & in authen. de heredi. & Falcid. §. si quis autem non implens. Sed hic ista filia rogata est purè, quę nunc apparet, quòd ab ipso principio non ualuit testamentum: ergo concluditur, quòd solam legitimam uel solam Trebellianicam deducet. Barto.

Item idem Barto. in alio consilio sic dicit, Quæritur, an nepos ex filia dotata præteritus ab auo materno possit expugnare testamētū, & ab intestato succedere non obstante statuto, prohibente filiā dotatam succedere patri ab intestato: dico quòd si non fuerit præteritus ab auo materno, posset expugnare testamentum nepos sine causa præteritus, quod de iure communi admitti debet: ut in aut. non licet. & in auth. ex causa. C. de libe. prete. per ea quæ ibi notantur, & in corpore unde sumitur. & §. exhæredatos. sed cùm de iure municipali filia testatoris dotata prohibeatur succedere ab intestato patri suo: dico, quòd ex mente istius statuti intelligitur etiam prohibitus nepos iste filius dictæ dotatæ filiæ. quod probo. Ex hoc concludo magnam copiam allegationum, quę possent fieri in contrarium: nam quoties prior in gradu excluditur non propter mortem, uel repudiationem, uel delictū, uel ingratitudinem, quæ non porrigatur in descendentes: sed excludatur fauore eius, cui succeditur, uel alterius: tunc excluduntur descendentes. Exemplum in usibus feudorum sub rubrica, qui dare possunt feudum. c. i. §. hanc. uersic. filia. Excluditur etiam filius propter dictam rationem: sed mens statuti uidetur esse præponendi masculos filiabus dotatis, ne patrimonia, & diuitiæ testantis deueniant ad extraneos: sed potius familiaris dignitas salua sit, & in diuitiarum honestate seruetur, quod reipublicę interest: vt. l. i. §. pen. ff. de uentre inspicien. & bene facit ille tex. cùm exponi debeat familiarum, id est, agnationum: vt ibi not. in glo. & probatur in l. pronunciatio. §. de iure communi. ff. de uerbo. signifi. Pro qua ratione, ne ad axtraneos deueniat, bene facit l. libertus qui soluendo. ff. de bonis liber. quod magis potest in filio, quàm in ipsa filia: quia eadem ratio est & maior: & ita per dictam rationem consulo ego Bart. Idem Barto. dixit in l. i. §. & quod si sine. ff. de contratabul. pone duo statuta, quæ consueuerunt esse communiter per Italiam: unum est, quòd filia fœmina non succedat stantibus masculis ex eodem patre.

10 Aliud est quòd soror non† succedat fratri stantibus aliis fratribus ex eodem patre.

Quæro, quid si stat aliquis frater uel filius, qui omnino est incapax: an impediat istam filiam uel sororem succedere: text. est in l. i. §. & quid si tantum. ff. de contratabu uidetur ꝙ non: ut in l. si necesse. §. si deportatus. ff. de bonis liber. cum si. & hoc puto uerum, dicit Barto. licet in contrarium faciat C. de naturali. lib. auth. licet. & per hoc de facto consultus respondi, ꝙ si filius superest, qui est de ordine minorum, filiam succedere non impedit: quia talis filius nullo modo est capax hæreditatis: ut in cle. exiuit. de uerbo. signifi. Sed pone quòd talis filius uel frater non est omnino incapax: sed tantum in proposito impeditur succedere. Verbi gratia, decedit derelicto fratre ex patre tantum, & relicta matre, & sorore ex utroque parente hoc casu: ille frater non potest ei succedere, quia prefertur ei mater, in auth. defuncto. dubitatur an frater ex utroque parente posset cum matre succedere, uidetur quòd non propter statutum, quod dicit stantibus fratribus non succedit soror: sed nunc extat, ergo &c. pro hoc uidentur

detur in authen.licet. C. de natu. lib. In contrarium uidetur, quòd ille frater debeat succedere in illa dimidia, in qua debet succedere soror, cùm ex eius persona excluditur soror: ut l. equissimum. ff. ad Tertul. & l. ii. §. obiicitur. eod.titul.

E contra uidetur, quòd soror ipsa
11 † succedat excluso fratre per matrem: ut l.ii.§.si sit consanguinea.ff.ad Tertul. Quid dicemus? hoc est dubium: ante quam ueniamus ad determinationem pro solutione dictarum legum, dicas q ille, qui est remotior me, excludit eum, qui excludit me:aut ille remotior succedit in locum eius, quem excludit: & tunc ille succedit, & ego excludor: ut l. ii. §.obiicitur.& l.æquissimum.ff.ad Tertul.nam ibi auus excludit patrem, & succedit in locum patris filii quo ad eum: merito excludit matrem, sicut ipsum patrem, quandoque non succedit in locum eius: & tunc aut ille, quem ille remotior excludat me: ideo, quia habet potentius ius in successione: & tunc ego nō excludor:sed potero ad successionem uocari iure meo, perinde ac si ille exclusus non esset: ut l. ii.§.si sit consanguinea.ff.ad Tertu. aut nō excludit eum; sed quasi deficiat conditio, qua uocabar ad successionem:& tunc non potero admitti: ut in auth.licet.C.de naturalibus liber.ibi enim excluditur filius naturalis, propter coniugem, non ideo, quòd coniunx habet potentius ius in successione: sed ideo quia lex uocari uoluit naturalē sub ea conditione, si coniunx non esset: ideo non attenditur utrum illa coniunx succedat,uel non.

Nunc ad propositum uidenda est gl. quo iure frater excludat statuto uetante sororem succedere:breuiter isti ablatiui absoluti resoluuntur in conditionem: ut l. à testatore.ff.de conditio.& demon.& de euic. l. euictis. tamen in casu proposito puto quòd faciat dispositionem,ut etiam inducat,ut frater succedat,&fratri præferatur: quia eius fauore est hoc statutum: ut l.seruo legato.§.si testator. ff.de lega.i.& l.fideicommissa.§.interdum.de legat.iii.& facit l.fideicommissa. §.cum esset.eod.titul. & sic excluditur soror á fratre tanquam habente potius ius:ideo fratre excluso à matre soror admittitur:ut d.l.ii.§.si sit.Sed pone, quòd iste filius non succedit: quia exclusus ex dispositione defuncti: quia exhęredatus à patre, uel à fratre preteritus, turpi persona non instituta, utrum impediat filiam, & sororem?breuiter dico, dicit Bar.tex.est de coniūgen.cū eman.liberis eius.l.i.§.si pater.& ibi hoc dicam, dicit Bar.quid si iste filius,uel frater non succedit pacto exclusus:quia habet aliquid, &promisit cum iuramento non uenire ad hereditatem paternam, uel exclusus testamento,quia institutus in certa quantitate?Respondeo ex eo, q filius propter hoc aliquid habuit,perinde facit partem aliis,&alios excludit ac si totaliter succederet,ut l.i.§.aduersus.ff.si q d in frau.patro.quod est uerum,quòd facit partem in cōputatione legitimę,&alios impedit succedere tanquam extraneos secundùm formam dictorum statutorum,tamen præteritus ipse non rumpet testamentū:quia non debet institui,ut l.i.§.&quid si tantū. ff.de contratabu.sed si filius,uel frater nō succedit, quia non uult, utrum impediat filiam uel sororem?uidetur quòd sic per tex.cum gl.in l.filiusfami. §. cùm quis. ff. de legat.i.

In contrariū uidetur tex.in l.ii. §. cùm sic.ff.ad Trebel.Respondeo,si nō uult succedere,nō obstat sorori.Nō obstat, quod no.in §.cùm quis.quia ibi filii non impediebant alios,quia habent potentius ius in successione:sed quia conditioné alterius facit deficere. Sed in quęstione nostra filius filii,& frater sorori obstāt,quia habent ius potentius. Sed quid si est talis persona,quę excluditur: sed non perpetuò: uerbi gratia:dicit statutum,quòd filia fœmina non succedat quousque uixerit masculus:& sic non perpetuò filius filiam excludit sed quousque uiuit.Bald. in l.ii.C.de liberis pręte.sic dicit pater filiā dotatam pręteriit & filium instituit,super uixit filius patri, filia dicit testamentum nullum,queritur an possit supposito statuto

tuto communis Perusij dicente, quòd filia dotata non possit uenire, nec reuerti ad bona donantis, quousque superuixerit filius masculus. Circa quod dicendum est, quòd indubitanter dictum testamentum nunc nullum est, & filia dotata præterita hodie potest dicere testamentum nullum: & hoc uult statutum, quod uoluit solùm eam excludere à bonis, quousque masculus superuixerit: & sic eo mortuo eam admittit, quia prohibitum
12 † ad tempus, post tempus uidetur esse permissum: ut l. Imperator. ff. de postulā. sed ita est, quod retro fuit nullum, sic probatur, ille præteritus, non potest dicere testamentum nullum, qui tempore mortis non debebat de necessitate institui. ff. de iniusto rup. l. si quis exhæredato. in prin. si ergo diceremus testamentū uino filio, esse aliquod: & per consequens filiam tempore mortis non fuisse necesse institui: ergo hodie non rumpetur testamentū: ut in alleg. l. si quis. in prin. cùm ergo filia dicat nullum, ergo de necessitate habes præsumere, quòd hodie apparet eā esse talis conditionis, quòd tempore mortis debeat institui.

Preterea hoc apparet per gl. l. Gallus. in §. & quid si tantū. ff. de libe. & posthu. ubi filius deportati post mortem patris restituitur in integrū: tamen non dicit testamentū nullū, nisi restituatur ex causa, quę retrotrahitur, ut ibi patet in fi. gl. aut ergo ista filia dotata incipit post mortem filii, esse habilis ad succedēdū ex causa, quæ non trahitur retro, & non posset dicere testamentum nullum: aut ex causa, quæ retrotrahitur & cùm constat testamentum retro fuisse nullum: istę rationes de necessitate concludunt.

Præterea ex eo testamēto, quod speratur rūpi ex causa preteritionis, nō pōt adiri hereditas, neq; suus heres exsistere: ut ff. de acquiren. hæredita. l. cùm quidā. §. qđ dicitur. sed istud est huiusmodi: quia si contingat filium decedere sine filiis, filia fuit præterita: & sic testamentum nullum, ergo filius masculus ex eo testamento non potest esse hæres: ergo concluditur de necessitatę quòd dictum testamētum retro fuit nullum ex ea ratione, q; ex dicto testamento non fuit adita hæreditas, nec suus hæres extitit.

Pręterea predicta probātur per casus similes. Primò de posthumo pręterito, qui non potest dicere testamētū nullū, quousque est in uentre: tamē natus retro rūpit. Item in filio capto ab hostibus pręterito, qui non potest dicere nullum quousque est apud hostes; tamen reuersus rumpit retro, ut iura dicunt. Pręterea hoc uidetur quasi in his terminis expressum ff. de bo. poss. secundùm tabu. l. æquissimum. circa prin. ubi, expectandum ergo, &c. ubi dicitur quandiu superest aliquis, qui possit uenire per contratabulas, sicut hic dicit statutum, quòd quandiu superest masculus non ueniat fœmina. Modò pone quòd illi qui possunt uenire per contratab. sunt exclusi morte uel alio modo, certè tunc instituti uenirent per secūdùm tabu. non ut ex nunc confirmetur testamentum: sed tanquam retro ualuit testamētū, ergo uirtus istorū uerborū, quandiu &c. interim suspendit, tamen potest retro fingi secūdum Bar. quia ita consuluit: & per hoc concludebat Bar. quòd clausula, si non ualet iure testamenti, ualeat iure codicillorum: quæ erat in prędicto testamento apposita, tāquam retro uera habebat operari suum effectum: prout ego, dicit Bald. dixi in auth. ex causa. cui ego Bald. contradicebam omnino, dum eram aduocatus partis aduersæ, quòd dicta clausula non poterat operari quod illa conditio, si non ualet, &c. nunquam fuit impleta uiuo filio masculo: sed demum eo mortuo: & ideo fidei-
13 commissum † conditionale non transmisit: ut l. hęredes mei. §. cùm ita. ff. ad Trebel. & no in l. cùm filio. ff. de lega. i. & l. i. C. de his qui ante aper. tab. dicebam ergo quòd testamentum erat nullum ex nunc, id est, post mortem filii, non retro.

Super qua quęstione Rayne. de For & collegium Senense consuluerunt quòd dicta filia nihil poterat petere, nec nullum dicere testamentum: quia tempore mortis patris, & aditæ hęreditatis per

per filium masculum, se inuenit exclusam ex forma statuti: & ideo nunquam potest redire ad ius dicendi nullum, nec de iure ciuili nec de iure prætorio quia inuenit hæreditatem alteri aplicatam: argu. C. de secundis nuptiis. l. in quibus. nulli-
14 tas† enim, nisi insit tempore mortis confirmat testamentum expugnabiliter ut d. l. si quis à filio. & ideo in l. Gallus. non consideratur, nisi quis pręcedat tempore mortis testatoris: nam si tunc iuris obseruantia non deficit, testamentum in expugnabiliter ualet & in hac parte non fuerunt secuti consilium Bartoli. sed præcisè consuluerunt contra partem meam.

Sed collegium Florentinum consuluit pro parte clientulę meæ, & q ipsa succederet in dimidia: non obstante dicta clausula: & idem consuluit recolendæ memorię Franciscus Tigri. de Pisis & respõdebat ad leges contrarias, quòd ista filia erat hæres anomala & concedebat, quòd hęreditas tota fuerat ad filium applicata: sed nihilominus ex dispositione legis municipalis pro parte dimidia euincipoterat filio masculo mortuo sine liberis, nã hoc non est uerum, quòd ex dispositione unus desinat, & alter incipiat esse hæres: ut no. in l. in substitutione §. ij. ff. de uulga. & pupilla. & institu. de eo cui liberta. causa. in fine. Nam statutum infringit regulas iuris communis excludendo filiam ad tẽpus uitæ fratris, & postea includendo ipsam, & reintegrando ipsam ad successionem & post mortem uitæ fratris: argumen. ff. de leg. ii. l. statuliberum. §. Stichum uerè. ergo filius fuit hæres interim insolidum ex testamento, & non uiuo filio: sed mortuo filio redit ad causam intestati ex preteritionis defectu, & sic causa finalis, quæ medio tempore obsistit mulieri, defficit per mortem masculi. ita q fœmina potest succedere sine masculo, ut ex nunc. id est, post amotionem causę finalis obstaculi, quare consilium domini Ray. non placet, dicit Bald. quia nos sumus in materia statuti, non in simplici materia iuris communis.

Item consilium Bart. non placet Bald. quia sequeretur quòd interim masculus non esset hęres, nec possit agere, nec conueniri. uel posito quòd possit conueniri, per l. fin. C. de peti. hęredit. tamen agere non posset ut ibi no. ut l. i. §. apud Iulianum. ff. deposi. Et si qæratur, an ista filia interim decedens transmittat istud ius dicendi nullum ad suos liberos? & uidetur quòd non. Nam istud ius dicendi nullum, est interim conditionale, seu in diẽ incertam, ergo non transmittitur. ff. de condi. & demonstr. l. hęres meus. & l. quibusdiebus. §. quidam Tito. Nam tu dixisti suprà quòd interim filius efficaciter est hæres, ergo filia non haberet ius deliberandi nec adeundi, & oportet dicentem nullum alterum de prędictis iuribus habere, ut no. in l. suus. C. de repudian. hæred. si ergo nihil habet, ergo nihil transmittit: ut l. cùm antiquioribus. C. de iure de libe. & ita decidendo tenet Barto. in l. fi. C. ad Tertul. Sed contrarium uidetur uerum, si tu tenes aliam opinio. quòd testamentum fuerit retro nullum: nam est casus in l. quod transmittitur. licet decesserit antequam poterit de nullitate agere. ff. de lib. & post. l. si à patre. Si autem tenes, quòd interim testamentum tenet, & ualet, cùm effectu non fieret transmissio iuris dicendi nullum, sicut cùm decedit posthumus uiuo testatore: quia tale ius nõ est adhuc in potẽtia effectuali ad aliquid.
15 Dubitatur tamen de legitima,† an transmittat ius petendi legitimam: & uidetur quòd sic ut l. si quis filium. C. de inoffic. testa.

In contrarium uidetur, quòd cùm interim filia sit exclusa, neque iure ciuili, neque iure prætorio habet, quid interim transmittat: ut ff. de bonor. possess. l. non est ambiguẽdum. §. fi. nisi dicatur, quòd legitima sibi detur etiam interim, licet non possit petere in uita fratris: nam statutum non priuat eam pręcisè, sed imponit ei temporale silentium & non intendit statutum aliter facere, nisi quòd fœmina non agat contra masculum: interim ergo fœmina habet ius in habitu, sed non in exercitio: & ad transmittendum sufficit ius in habitu habere: ut dicta. l. si quis filium.

filium. & facit ff. de contratabu. l.illud.§. fin.ff. ad Sillan.l.ſi quis magni.§.fin. cum l. ſequenti. Item iſta legitima cenſetur æs alienum. & ideo æqua opinio uidetur, quòd tranſmittatur in poſteros ab ea, ipſa interim decedente quia ius cõmune
16 defert, † & ſtatutum non aufert: ſed ſuſpendit ad tempus: & licet tempus ſit incertum, non debet haberi pro conditione, ſed pro dilatione fauore filię: argum.l.ex his.C.quãdo dies lega. cedit. & quod not.ff. ad Trebel.l. Seius Saturninus. & ita de facto conſultum fuit per quoſdam doc. ſubtiles.

Communiter tamen doc.cõtra opinantur, quia iura, quæ cõpetitura ſunt alicui per mortem alterius, & nõ ante, ſiue ſint uniuerſalia, ſiue quaſi uniuerſalia, ſiue ſimpliciter particularia interim nõ recipiunt tranſmiſsionem. Item non uidetur poſſe negari ꝙ iſta ſit ſimilis mortis cauſa capioni: & talia iura, niſi ſint certa, nõ tranſmittuntur. C. de cadu. tollen. l.i.§. ſinautẽ aliquid. & §.fin. Idem uerò Bal. ſuper eadẽ materia, quaſi in eiſdem terminis in l. ſi quis filium. C. de inoffic. teſta. ſic dicit. Sta tuto cauetur, quòd filia dotata à patre nõ ſuccedat, quandiu exiſtat filius maſculus: modò pater, qui dotauerat filiam, fecit teſtamentum, in quo teſtamento filiam præteriit filio hærede uniuerſali inſtituto, inſerta clauſula, quòd ſi non ualet, uel ualebit iure teſtamenti, ualeat iure codicillorum: tandem iſte filius deceſſit ſine filiis: iſta fœmina ſuperuiuens uult teſtamentum dicere nullum, eo: quia fuit prę terita à patre. Modò quæritur, an poſsit, & ſi poteſt teſtamentum dicere nullum: quia licet eſſet præterita præteriri potuit de iure: quia frater eam præcedebat tempore mortis teſtatoris: Et dixit ipſe, ꝙ erat caſus in dicta l. ſi quis filio exhęredato. in princ. & l. Gallus. per totam.

Præterea non eſt dubium quòd filius, donec uixit, fuit hæres inſolidum ex teſtamento: ergo teſtamentum ualuit: ſi ergo teſtamentum aſſumpſit effectum, impoſsibile eſt ꝙ poſt dicatᷓ nullũ Quod ſic probo: quia ſi poſsibile eſſet dici nullũ interim adiri nõ poſſet hęreditas de iure ciuili: ſed ſolummodo poſſet bonorum poſſeſsio ſecundùm tabulas peti: ut ff. de Carbo. edic. l. ſi impubes. §. quęſitum. Præ ſuppoſito ergo quòd ex dicto teſtamento potuerit adiri hęreditas de iure ciuili. Neceſſario ſequitur, quòd dictum teſtamẽtum non poſsit dici nullum: ergo nõ uocabitur filia per ius dicendi nullum. Item nec per quærelam inofficioſi: quia non fuit exhæredata. Item, quia habet dotẽ à patre: & ſic magis debet agere ad ſupplementum, Iſta ratio ultima nõ procedit
17 quia cùm † nullum habeat titulum inſtitutionis, non habet locum actio agendi hodie. Item, quòd iſta filia non poſsit rumpere, niſi per uiã quærele. facit ff. de inoffic. teſtament. l. pater filium.

Pręterea ad idẽ filius maſculus ſemel fuit heres in teſtamento: ergo hoc nomen hęredis in perpetuũ non poteſt deſinere: ut ff. de minor. l. quod ſi ſine. §. ſed quod Papinianus. Sed ad iſtã rationem non poteſt reſponderi: quia lex poteſt hoc facere: ꝙ iſte, qui eſt hęres, deſinat omnino eſſe hæres: ut not. ff. de uulga. & pupi. ſubſtitu. l. in ſubſtitutione filii. Bart. hanc quæſtionẽ mouet ff. ad Tertul. l. fin. Et ibi determinat, aut ſtatutũ dicit, ꝙ filia ſuccedat ſtante maſculo, tũc intelligitᷓ tẽpore mortis patris, ut l. ſi quis à filio. aut ſtatutũ dicit, ꝙ filia nõ ſuccedat quandiu ſuperuixerit maſculus: tunc ius filiæ nõ aufertur, ſed differtur in tempus certum, dicit ergo, ꝙ interim eſt in pendenti, & ꝙ mortuo fratre ſine filiis iſta filia poteſt dicere teſtamentũ nullũ, & tunc retro apparet teſtamentũ fuiſſe nullũ, & hoc operatur clauſula codicillaris. Sed ſi iſta opinio eſſet uera, dicit Bald. ſequeretᷓ abſurdũ, ꝙ maſculus interim non eſſet hęres de iure ciuili, nec poſſet actiones hęreditarias mouere uel ſuſcipere ut hęres, quod eſſet abſurdum, & contra mentẽ ſtatuti. & ideo dato ꝙ interim iſte maſculus eſt heres etiam de iure ciuili, & ꝙ eo mortuo ſine filiis reſtituatur filiabus ius dicendi nullũ, quod propter maſculũ non habebant, ſic ergo iſtud teſtamentũ eſt in caſu rupturæ mortuo filio, & ideo ibi clauſula codicillaris nihil operatᷓ, ꝗa prius eſt mortuus maſculus,

sculus,quàm stet conditio illius clausulę, unde masculus fideicommissum importatum per clausulam pendente conditione decedens non potuit transmittere, ut l.i. C.de his qui ante aper.tabu.

In hac opinione erat recolendæ memorię dominus meus dominus Franc. Tigri. de Pisis, qui dicebat quòd ista filia erat heres anomala,in qua nõ seruantur regulæ iuris communis,sed simplex forma statuti,& allegat glo.singularẽ, quę est in insti. de eo cui liberta. causa.in fin. Opi. Ray. tenuit collegiũ Senense, opinionẽ Fran. tenuit collegium Florentinum.

Sed quid si ista filia decedat uiuo fratre, an filius habeat ius rumpẽdi mortuo isto suo auunculo sine liberis? respondit Bartol.quòd aut iste nepos uult uenire ex persona matris, & nõ potest,aut ex persona propria,& potest. Pro qua determinatione facit quod dictũ est supra sed hoc nõ uidet̃ uerũ:quia in isto toto est cõsideranda duplex uirtus, scilicet, uirtus istius masculi inclusiua, & in hoc statutum dispo nit purè: secunda est uirtus istius acquisitionis tacitè resolutiua, postquàm mascu lus non erit. Et in ista secunda uirtute statutum habet in se conditionem, quę respicit filiam: si ergo ista conditio deficit in filia, remanet caput inclusiuũ filii masculi purum, & liberum: ergo non uidet̃ quòd nepos,id est,filius filiæ,admittat̃ ad repugnandum inuenit ius auũculo perfectè & impugnabiliter acquisitũ,ammota, id est, mortua matre, quę ex beneficio statuti poterat admitti. Et similia uerba de dupli ci uirtute ponit Bar.secũdùm Richar. Malũ.ff.ad Tertul.l.ii.§.uidendũ. & si iste masculus dilapidat bona,nunquam soror potest compellere eum ad cauendum de nõ alienando,nec dissipando bona.Barto.dicit, cogitabis: ego, dicit Bald. dico quòd potest cogi, si incipit dilapidare, uel est suspectus: ut ff. ad Trebel.l.Imperatores.& ff.qui satisda. cogan. l. inter omnes.

Idem Bald.quęstionem predictam in l. si quis posthumus.§. si filium.ff.de libe. & posthu. pertractauit ubi sic dicit: Dictat statutum,q; filia fœmina, quãdiu masculus superuixerit,non succedat:modò pater habẽs filium & filiam, instituit heredem uniuersalem filiũ adiecta clausula, si non ualet iure testamenti,&c.& filiam pręteriit, tandem pater decessit, & filius se immiscuit hereditati, deinde decessit filius, filia præterita uult dicere testamentum nullum: allegat enim, quòd obstaculum filii est ablatum, & ammotum,& quòd fi-
18 nito priuilegio† filii præmortui ipsa filia reperitur in iure communi: ut l. sed & & milites. in prncip. ff. de excusa. tutorum.

Modò quęritur, quid iuris? ista magna quæstio fuit de facto hic,& fuerunt consilia lata per collegia in contrarias partes: nam q; filia non possit dicere testamentũ nullum probatur tribus rationibus.Prima ratio est ista, quomodocunque testamentum est tale, quòd ex eo moriente testatore potest adiri hæreditas de iure ciuili, nunquam illud testamentum potest dici nullũ ratione pręteritionis:ut l. si q̃s post humos. §. si filium. ff.de liber. & posthu. quia quandiu esset incertũ,nõ posset adiri hæreditas ex testamento: quia se habet ad esse & non esse.ff. si pars hęreditatis pet.l.illud.ff. de acquiren. heredit.l. cùm quidam.§.quod dicitur.sed istud testamẽtum est tale quòd potest adiri hereditas post mortẽ patris:ergo nõ potest dici nullũ ratione præteritionis. Secũdò probatur per alia rationẽ sic: ille demum preteritus dicit testamentum nullũ quẽ testator tempore mortis tenebatur instituere, aut exhæredare:ut d.§.si filium.& l.si quis filio.in prin.ff.de iniusto rup.& C.de inof si.testa.l.si quis filium.sed tempore mortis non tenebatur pater filiam instituere uel exheredare:ergo præteriendo filiam, nullam fecit filię iniuriam: unde meritò testamentum non debet rescindi, cùm pater secundùm obseruantiam municipalis iuris testatus fuit. Tertiò,& ultimò probatur per casum C. de liberis pręteritis.l. maximum uitium. nam secundùm illam mediam iuris prudentiam, secundùm quã differebant filiæ à masculis, non dabatur fœminis ius dicendi nullum, sed quodam alio iure petebant quandam portionem,

tionem, & uocabatur illud ius accrescendi? ita debet esse in proposito, quòd ista filia non possit dicere testamentum nullum. & per istam rationem fuit consultum per do. Rayn. de For. & per collegium Senense, quòd filia præcisè repelletur.

Sed contrarium quod filia admittatur
19 sic probatur: temporalis † exclusio non debet trahi ad exclusionem uel exemptionem perpetuam.l. si quis posthumos.ff.de libe.& posthu. de postulan. l. Imperator. de pact.l.epistola.§.fin. sed per statutum filia excluditur ad tempus iure masculi: ergo non debet excludi in perpetuum. Nam sic est in feudis, quòd filia excluditur masculo uiuente: tamen masculo mortuo admittitur fœmina: quoniam obstaculum, quod obstabat, remouetur. ita ergo est in proposito quòd mortuo filio redit ad ius commune & debet succedere. Quomodo autem hoc potest esse? nam sequitur, quòd testamentum ualuerit in uita filii,& postea desinat ualere. & istud est contra regulas iuris: quòd pro parte temporis quis testatus sit,& pro parte intestatus. Bart.consuluit quòd haberet ius rumpendi testamentum: domi. Francisc. de Pisis dixit idem, & dicebat quòd propriè loquendo ista filia erat hæres anomala, & quòd successio istius non erat successio regularis, sed irregularis propter statutum. allegat. gloss. insti. de eo cui lib. causa.§.fin. Predicta possunt habere locū,quādo in statuto ponitur dictio tēporis limitatiua,ut donec,uel quamdiu. ff.de excus.tut.l.pe. Secus uerò si statutū simpliciter excludat filiam: nam tunc sufficit, quòd momento eam excluserit, ut sit exclusa in perpetuum. nam cum successio ad filium confluxerit filius transmittit postea ad hæredes suos. & filia fœmina nullum habet ius petendi, quia ius acquisitum alteri.

Bartol. autem in l.i.§.si pater.ff de coniūgen.cum eman libe. eius.sic dicit: Statutum dicit, quòd filia non succedat patri extantibus masculis uel mater nō succedat filio stantibus aliis filiis masculis:quid si est alius filius masculus, qui ex iudicio testatoris non potest succedere, ut quia exheredatus:an impediet matrē uel filiā succedere?Item est ualde difficilis passus: & uidetur quòd talis exclusus non impediat, quoniam habetur pro mortuo: ut l i.§ si pater.ff.de coniungend.cum eman. libe. eius. & ut perfectè hanc partem uideamus,opp. dicitur in dicto §. si pater quòd exhæredatus habetur pro mortuo: ut ff. de lega.i.l. filius.§. cum quis. & ibi glossa. Dicunt quidam, ut Iacob. de Are. habetur pro mortuo quo ad suum commodum: secus quantum ad commodum alienum ut ibi. hęc solutio non placet Bartol. quia etiam quantum ad commodum alienum habetur pro mortuo. nam in d.§.si pater. nepotes habebunt totum, cùm aliàs essent habituri dimidiam. dic ergo quòd ibi exheredatus impediebat alium faciens conditionem dispositionis deficere: ex qua ille nolebat succedere: unde non attenditur, an sit exhæredatus, uel non:quia sufficit quòd sit filius,ut ibi:sed in dicto §.si pater.loquitur quando exhæredatus alium impediebat: quia concurrebat,sed omnes cum eo succedebant:unde eo excluso per exheredationem non impedit alium succedere: ut dicto §.si pater.

Item opponitur de dicto §.si pater. ubi filius exhæredatus nocet nepoti,ut ibi dicitur: ergo exheredatus non habetur pro mortuo:quia tunc ueniret per contratabulas nepos preteritus, uel diceret nullum. Aduerte quia exheredatio assumit effectum post aditam hæreditatem: ut l. filium.§. sed cùm exheredatio. ff.de bono. possessione contratabulas. & tunc incipit haberi pro mortuo, cum est adita hereditas & exheredatio confirmata: si ergo nepós qui est sequentis gradus uult uenire per querelam,quæ oritur post aditam hereditatem,& potest: quia pater exheredatus sibi non obstat, cùm tunc post aditam hæreditatem habeatur pro mortuo. Sed si filius uellet uenire per contratabulas, quæ oritur ante aditam hæreditatem: ut l. illud. in princip. ff. decontratab. uel uellet dicere nullum: quod ius oritur ante aditam hereditatem,

reditatem, non poteſt, cùm illo tempore, quo ius debet oriri, non habeatur pro mortuo pater: ut allegato §. ſi pater. & l. ſi quis filio exhæredato. in principio. ff. de iniuſto rupto.

Ex hoc ſequitur aliud, uos ſcitis quòd contratabu. quę datur patrono, oritur post aditam hęreditatem: ut l. illud. ff. de contratabu. modò filius liberti exhęredatus non impedit patronum, quin ſuccedat per contratabulas: ut inſtitutio. de ſucceſsione libertorum. §. ſed noſtra. uer ſiculo, ſed cùm teſtamentum. quia illo tempore, quo oritur illa contratab. filius haberetur pro mortuo: ut in uerſi. ſed & ſi patruus. d. §. ſi pater. ubi admittitur nepos filio exhęredato habito pro mortuo. Eſt ratio, quia uenit ex quodã iure ciuili ſibi non competenti ante aditam hęrẽditatem: quoniam ipſe erat in poteſtate, & pater emancipatus: & ſic ei nullo modo obſtabat, ſi uellet uenire iure aliquo ſibi quęſito: ideo, quia pater eius erat exhæredatus, habet locum quod ſupra dixi, filia fœmina non ſuccedat extantibus maſculis. maſculus etiam exhæredatus, impedit ne ſuccedere filiã fœminam? aduerte, ſi exhęredatio eſſet annullata aliquo modo, tunc eſſet perinde, ac ſi non eſſet facta: ut ſupra dixi. ſed ſi eſſet exhęredatus ritè, ita quòd teſtamentum non poſſet rumpere, tunc ſi filia uult ſuccedere tanquam ſua, non poteſt: quia filius maſculus tempore mortis eam pręcedebat: ut d. §. ſi pater. in principio. & d. l. ſi quis filio exhęredato. in princip. quia non debuit inſtitui: ſed ſi filia uellet uenire per querelã, quę oritur poſt aditionem hæreditatis, ſeu poſt aditam hæreditatem. Et ſic eo tẽpore quo filius habetur pro mortuo: tunc poteſt ſuccedere: prout ſupra eſt dictum de nepote.

Contra prędicta opponit fortiter in authen. de nup. §. ſoluto. in fin. ubi filius qui ingratitudinem commiſit, nullo modo alii obſtat. Solutio ibi, filius ingratus

20 † repellitur à lege: & ſic tempore mortis matris reperitur excluſus, ideò alios non excludit: ſed in §. ſi pater. excluditur per factum hominis: ut per exhęredationem, quę habet effectum poſt aditam hęreditatem, ſed ſi ueniret aliquis ex iure, quod oritur ante aditam hęreditatẽ, cui ipſe filius obſtabat: tunc filius impedit, ut dixi.

Item oppo. ff. de aſsig. lib. l. i. §. fin. ubi dicitur, ꝙ teſtator, qui priuat aliquẽ portione ſua: poteſt eam aſsignare cui uult, & ille priuatus facit alii partem. Reſponde, & aduerte quando actus priuationis alicuius pręcedit actũ aſsignationis factę alteri de eadem portione, qua ille priuatus. Verbi gratia, exhęredatur quis. Primò ecce actus priuationis. Secundus effectus exhęredandi, portio alteri aſsignatur: tunc habent locum quę dixi ſupra quando actus aſsignationis factus alteri, & alterius priuationis actus eſt idẽ actus, tunc habet locum lex contraria, quia teſtator poteſt aſſignare cui uult, & priuatus alii facit partem.

Ex hoc cõcludo ad aliam quęſtionem, dicit ſtatutum, quòd mater non ſuccedat filio habenti fratres carnales ex parte, modò pone, ꝙ Titius filius deceſsit pręterito fratre extraneo, non turpi perſona inſtituta ſucceditne mater? uidetur, ꝙ ſic, quia frater non poteſt tũc ſuccedere, quia eſt pręteritus. Contrarium puto dicit Bar. nam ille frater priuatur ſucceſsione

21 facto defuncti, & † actus priuationis non pręcedit actum tranſlationis in alterum, imò eſt unus & idem, ideo licuit de facto auferre illi, & alii dare, & ille frater ita impedit matrem, ſicut hęres, ut l. i. §. fi. ff. de aſsig. libe. Vt iſta materia tibi liqueat, an ille, qui me impedit, uel qui mecum non concurrit, iudicio teſtatoris à ſucceſsione excludatur, me impediat, uel mihi partem faciat? ſic diſtingue, aut ille impediebat me, quia faciebat deficere conditionem diſpoſitionis, ex qua debebam admitti, aut impediebat me, quia ius ſuccedendi habebat. Primo caſu etiã priuatus iudicio teſtatoris me impedit, ut l. filiusfamilias. §. cum quis. & ibi not. ff. de lega. i. Secundo caſu diſtingue, aut actus tranſlationis in alium de portione, quę illi priuato debebatur. & actus priuationis eſt unus, & idem: aut actus priuationis impedit

pedit me. Primo casu impedit me ille priuatus, sicut si priuatus non esset: ut l.i.§.fina.ff. de assig.liber. Secundo casu debes scrie, quòd ille actus priuationis assumit effectum demum hæreditate adita: ut l. filium, §. sed cùm exhæredatio.ff. de contratabu.& ideo distingue: aut ego habebam ius succedendi insolidum ab ipso initio: sed ille priuatus faciebat mihi partem per concursum, & tunc priuatus mihi non obstat: ut l.i.§. si pater.uersic. sed & si patruus. aut ab initio non habebam ius succedendi, uel insolidum non habebam, & tunc aut uolo uenire ex aliquo iure, quod habet originem à tempore mortis, uel ante aditam hæreditatem, ut per bonorum possessionem contratabu. quæ datur liberis, uel dicendo nullum, & non possum: ut d.§. si pater.& l.si quis filio exhęredato.in princip.ff.de iniusto rupto.coniuncta l.illud.in princi.ff.de contratabu.aut uolo uenire per aliquod ius, quod habet originem tantum post aditam hęreditatem: ut per contratabu.quæ datur patrono per querelam, & possum: ut in §. sed nostra. institu. de succes.libertorum.cõiuncta l.illud.in princip. ff.de contratabu. & probatur in l.si quis filium. in princ.C.de inoffic.test.& ff. de contratab.l.iii.§.si emancipatus. in fin. & hæc uera siue actus priuationis pręcedat siue uerè, siue fictè: ut insti.de succe. libe.§.sed nostra. uersicu.si uerò testamẽtom.& l.si patronus testator in princ.ff.de bonis libr.&ita debet intelligi hęc difficicilis materia.

Bald.autẽ in l.maximũ uitium.C.de liberis pręteritis.sic dict. Statuto cauet ꝙ filia extantibus masculis ad successionem intestati uenire nõ posit:modo pater habebat filium,& filiam ex primo matrimonio,& unũ alium ex secundo, fecit testamentum, in quo filium primi matrimonii instituit in decẽ:filię fœminę relquit quinque iure legati:filium uerò secundi matrimonii instituit hęredem uniuersalem,quę filia tanquam præterita uult dicere testamentum nullum ad hoc, ut frater suus ex utroque parente succedat cum altero ęquali portione, quæritur an posit? uidetur quòd sic. Primò quia duo sunt iura diuersa, scilicet ius rumpendi, & ius succedendi: unde suus præteritus ipso iure rumpit.ff. de libe.& posthu.l. filius qui in potestate. licet ergo statutum remoueat unum ius, tamen non remouet reliquum: quia ab illo est pœnitus separatum: ut l. si domus.ff.de seruitu.urba.prędio. Secundò probatur, quia interest nostra habere ius rumpendi, etiam si successuri non sumus: ut patet in filio exheredato,

22 † qui post peractam querelam habet renunciare hæreditati:ut ff.de inofficio. testamen.l.quemadmodum.& l.qui de inofficioso. Tertiò, quia interest habere aliquod ius uenale: ut ff.de contratabu.l.filium. ibi, ergo erat uenale beneficium &c.& ex hoc enim potest utilitas percipi: ergo sua interest habere ius rumpendi. Quartò, quia interest ratione affectionis, & charitatis naturalis, quam habet ad fratrem atque coniunctũ:arg.ff.de euict.l.pater filiæ. Quintò, arguendo de parte ad totum:nam etiam totum quis rumpit, & tamen non semper in totum succedit: ut ff. si tab.testa. nullę exta.l.i. in fi. Sextò,

23 quia aperit † edictum alteri, qui sibi non proficit.ff.de contratabu.l. si post mortẽ. §.fin.Septimò, quia istud statutum est fauore masculorum: nunc uerò uerteretur in odium fratris utrinque coniuncti. Octauò, quia ista filia potest uenire saltem per contratabulas, quæ est ex testamento: ut l.ex liberis.C. de collatio.

In contrarium, quòd ista filia non possit testamẽtum rumpere:nam certum est, quòd præterito eorum, quibus non debet legitima non uitiat testamentum:sed huic filiæ non debetur legitima, cum sit redacta ad instar exceptionis: & legitima datur respectu intestati: unde qui nullam partem est habiturus ab intestato, ei non debetur legitima: ut l.cùm quæritur. C. de inofficio. testamen. Secundò, sic ista filia est priuata per statutum: ergo non iure ciuili, nec iure prętorio succedit.ff. de bo. possessio.l. nõ est ambigendum.§. fina. Tertiò sic arguo, magnum uitium esset, si aliud ius seruare-

mus ex testamento, aliud ab intestato, ergo talis differentia nõ est fienda. Quartò, quia ista filia nupta potest æquiparari casui adoptionis, quia olim adoptiuus tanquam translatus in alienam familiam non habebat contratabulas. ut C. de adoptio. l. cùm in adoptiuis. in principio. & hoc idem per similitudinem uidetẽ posse dici in casu nostro, nam satis à patre
24 in alienam familiam alienata est, † quæ nupserit. C. de liberis. l. fi. Quintò uidetur lex expressa, quòd ille, qui est priuatus
25 † ab actu & à potentia succedendi ab intestato, non potest rumpere tanquam præteritus, ut d. l. si post mortem. §. liberi. Sextò, quia ista iura sunt connexa, & connexę se habent in actu & priuatione, ut C. de repudianda hereditate. l. suus. & argum. ff. de libe. & posthu. l. si ita. §. regula. Septimò arguo, quia uideo quòd si filius emancipatus, & nepos suus, & filius est institutus, & nepos præteritus, quòd ideo dictus nepos non potest dicere testamentum nullum, quia non succedat ab intestato, ut not. Barto. in l. Gallus. in §. & quid si tantum. de liberis & posthumis. Octauò, quia absurdum est, quòd filia imputet patri hoc solùm, quòd pater testatus decessit, ut ff. de inofficio. testamẽ. l. posthumus. in princ. nam quo ad filiam attinet, libera bona habet, ergo liberè potest testari, argu. l. fi. C. de bo. liber. Solu. dicit Bal. hanc ultimam partem, quia cùm in istam filiam non continuaretur dominium, ergo non dicit nullam ratione suitatis, ut ff. de libe. & posthu. l. in suis. à contrario sensu nec ratione iniuriæ sibi illatæ à patre, quia pater nullam iniuriam intulit dictę filiæ, nam ut dixi quo ad eam liberas ædes habet, ut l. loci corpus. §. competit. ff. si seruitus uendi. nec etiam potest dici nullum, eo quòd iuris obseruantia defecerit, eo quòd testator non paruit præcepto legis, ut ff. de liberis & posthumis. l. Gallus. §. in omnibus. nam cùm ista filiæ sit incognita de iure ciuili propriæ ciuitatis, de ea mentionẽ fieri nõ oportuit, ullo modo, sicut nec olim de emancipatis, quia erant incogniti, ꝑ legẽ xii. tabularum. & ideo pretoris auxilio eguerunt. C. unde liberi. l. certum. Cùm ergo hoc ius ciuile non patrocinetur huic filię, nec pretorium: ergo nullo modo potest rumpere testamentum. & hoc uerum in filia, quæ exclusa est perpetuò. Sed de exclusa ad tempus, puta quandiu masculus uiuit, dictum fuit supra.

Bald. autem in l. si quis filium. C. de inoffi. testamen. dicit sic, Statuto cauetur, ꝙ fœmina non succedat stantibus masculis. alio statuto cauetur, ꝙ soror non succedat stantibus fratribus aliis etiam cõsanguineis tantum mortuo fratre ex altero parente, & relicta matre, & sorore ex utroque parente, quæritur utrum soror possit succedere: & ut procedat quæstio, intelligas in tali fratre, qui sit capax hęreditatis: nam si non esset capax, ut frater, minor non excluderet eam: ut l. i. §. si frater. ff. de coniungen. cum emanci. libe. Et uidetur dicendum, quòd frater excludat sororem, & per consequens totũ matri accrescat, ut ordo sit, ista mater excludit fratrem ex altero tantũ parente coniunctum. Itẽ frater excludit sororem: ergo sola mater est ista, quæ succedat: ut in authen. de nup. §. ingratitudinem. colla. iiii.

In contrarium uidetur, iste frater non potest succedere propter matris defectum: ergo non potest excludere sororem. nam, ut dicit tex. ꝙ bonum est ei fauere. ff. de contratab. l. si post mortem. §. liberi. quasi dicat, non est ei in hoc fauendum. præterea ista soror uincit matrẽ in partem: quia facit sibi partem per concursum: ut in auth. defuncto. mater autem uincit fratrem ex altero tantum latere: tunc arguo sic, si uinco uincentẽ te, multo fortius uinco te: & sic excludentem te, multò fortius excludo te: ut ff. ad Tert. l. ii. §. si sit agnatus. & l. æquissimum. Ista quęstio habet dubitationem, nunquid statutum ius sororis transferat in fratrẽ: nam tunc frater admitteretur æqualiter cum matre: & quòd iste frater succedat in ius sororis, factum est statutum: ut l. fideicommissa. §. interdum. de legatis. iii.

Istam quæstionem mouet Barto. ff. de contratabu.

contratabu. l. i. in qua finaliter sic dico, quòd aut lex excludit aliquem excludẽtem successionem deferendo, aut exclusо simpliciter obstando. Primo casu, aut extat casus à statuto prouisus, in quò successio deferatur, ut themate prelibato: si ponas matrem repudiantem in rerum natura non esse: tunc excludenti deferenda est integra successio. l. fina. C. de prædiis cura. lib. x. ubi existente fratre, & sorore, soror pro nihilo reputatur, aut non existit casus prouisus à statuto, in quo excludenti successio deferatur, sicut est in themate proposito: quia quan
16 do mater extat, † statutum non disponit: tunc tanquam in casu omisso seruatur ius commune. l. si cùm dotem. in princip. ff. solu. ma. Secundo casu principali quando statutum procedit excluso simpliciter obstando: tunc non est curandum, an exclusus admittatur necne: quia fit exclusus tanquam à quadam conditione: ut C. de natura. libe. authen. licet.

Ex prædictis concludendo sequitur, quòd mater & soror uiriliter succedunt: & quòd frater in exclusione sororis nihil operatur: quia mater ei substat. & adde dicto brocardo, si uinco uincẽtem te &c. qđ no. de pigno. l. ususcapio. ubi gl. uult ꝙ regula est infallibilis, quòd uincens succedit in ius uicti per successionem, uel alio modo: quę uerba sunt uerba Barto. in d. l. i. ff. de contratabu. & non allegauit dictam gl. quę ponit theoricam. Bar. autẽ in l. siue ingenua. §. uidẽdum. ff. ad Tertul. sic dicit, Statuto ciuitatis Florentię cauetur, quòd mater non succedat extanti bus agnatis usque ad tertium gradum: quęro quid de auo materno, si respicis uerba statuti, solùm excludunt matrem. de admittendis autem agnatis nihil disponit, sed matre exclusa ueniunt sequentes in gradu, qui tenent primum gradum successionis: ut d. l. siue ingenua. §. uidendum est. ff. ad Tertul. sed auus ueniret, si non esset mater, ergo, &c. Item pro hoc, quia mater sub proprio nomine, non sub nomine agnati excludetur, ergo non excluduntur alii agnati: ut l. tutelas. ff. de capi. di.

Item contra quòd excludatur auus maternus, uidetur ratio statuti, quæ uidetur uelle, quòd hereditas remanet apud agnatos: præterea si excluditur proximior in gradu, sequentes uidentur excludi: ut l. i. §. fratres. & quod ibi not. ff. si quis aliquem testari prohi. Quid dicemus? Richar. Malum. disputauit unam quęstionẽ in similibus terminis, & determinauit agnatos præferendos cognatis per talem rationem: dicit enim hic mater excluditur à statuto per quoddam ius speciale: sed ille qui iure speciali excluditur, quantum ad excludendum alios uidetur esse heres: ut l. mulieri & Titio. ff. de conditio. & demon. Mihi autem uidetur, dicit Barto. quòd ista ratio nõ sit bona. Primò per tex. d. l. siue ingenua. supra. sed si sint sui. & ff. de bo. lib. l. si ex modica. §. si filius. ubi nudum nomen hæredis non sufficit ad alios excludendos: tamen determinatio sua uidetur mihi bona.

Et pro euidentia scias quod ista uerba, mater non succedat stantibus agnatis, non solùm habent uirtutem exclusiuam: ut d. §. uidendum. sed etiam habent uirtutem inductiuam, ut agnati succedant: nam isti ablatiui absoluti stantibus agnatis inducunt dispositionem, quando proferuntur ab eo, qui habet potestatem disponendi circa illud. l. fideicommissa. §. cùm esset. ff. de leg. iii. & l. in ratione. §. tametsi. ff. ad legem Falci.

Præterea quando una dispositio fit cõtemplatione alterius, licet expressa uerba ad illud nõ dirigãtur, tamen competit actio: ut l. seruo legato. §. si testator. de lega. i. & l. fideicommissa §. interdum. ff. de lega. iii. unde cùm ista dispositio facta agnatorum fauore, eis ex hac dispositione competit actio: ut in legibus supra allegatis.

Præterea quando aliquis remouetur à lucro cõtemplatione alicuius, illi bebet applicari, cuius contemplatione remouẽ
27 ut apparet in tutore, † qui priuatur legato, si non gerit tutelam: ut l. post legatum. §. amittere. ff. de his quibus ut indignis.

C. de leg. l. penul. & pro hoc text. optimè ff. de colla bonorum. l. cùm emancipati. §. si duo. ubi Barto. sic dicit. Not. quòd quando alicui confertur hæreditas contemplatione alicuius, uidetur illi hæreditas conferri, cuius contemplatione confertur text.

Adde ad quæstionem, quam feci, dicit Barto. de statuto quod dicit q filia fœmina non succedat extantibus agnatis: quia cùm tunc contemplatione agnatorum filia repellatur, uidetur illis agnatis hereditas ex testamento deferri: ut d. §. si duo emancipati. quod tene menti. Ex his concludo, dicit Barto. in d. §. uidendum. quòd statutum uidetur disponere, quòd mater non succedat sed agnati. & ex hoc sequitur quòd agnati succedunt exclusa matre, & omnibus cognatis. Ad l. siue ingenua. §. uidendum. supra allega. quæ dicit quòd
28 matre exclusa † admittuntur alii sequentes in gradu, respondeo, dicit ibi Bart. quòd ibi est facta exclusio nullius contemplatione; & per dictam constitutionem nullus alius nominatim uocatur matre exclusa, sed in quæstione nostra secus est.

Non obstat, dicit ibi Bar. si dicis quòd per statutum mater nominatim excluditur, ergo non alii: ut l. tutelas. ff. de cap. dimi. quia fateor quòd illo capite, quo mater excluditur, alii non excluduntur: sed ex eo, quo agnati uocantur, alii excluduntur: quia cum aliquos uoco, cęteros uideor excludere: ut l. cùm prætor. ff. de iudi. & expressius in l. sicut certi. C. de testamento militis. & si auus maternus diceret, ego uinco agnatos, agnati uincunt matrem; ergo uinco matrem: non est bona argumentatio: quia quod dicit auus, ego excludo agnatos, uerum est de iure communi: ut in auth. defuncto. C. ad Tertul. sed agnati excludunt matrem, & omnes agnatos ex forma statuti. ideo concludo, quòd siue mater sit uiua, siue sit mortua, quòd agnati admittuntur exclusa matre, & omnibus sequentibus in gradu. Idem puto in omnibus similibus quęstionibus descendentibus ex statuto. ut puta si diceret statutum, quòd extantibus masculis filia fœmina non succedat. Quid in nepote ex filia? certè idem est quod in filia, per ea, quę supra dixit. tene ista menti. Et sic de facto, dicit Barto. in ciuitate Florentiæ consului. Bal. autem in l. si uerò. §. de uiro. ff. solu. matri. sic dicit.

Prędicta faciunt ad quæstionem, Statuto cauetur, quòd filia non succedat superstite filio masculo: decessit filia, & superest neptis, quæritur utrum neptis excludatur à filio masculo? & uidetur quòd non, per l. si uerò. §. de uiro. quia statutum loquitur de filia nō de nepte. ad idē. l. sed & milites. §. i. & l. libertum cùm de excusatione. ff. de excusa. tuto.

In contrarium uidetur, quia non debet esse melioris conditionis neptis,
29 quàm filia, † in cuius locum succedit. C. de bo. mat. l. si uiua matre. ibi dum dicit, ut deteriores nepotibus filii non fiant. Istam opi. tent Cyn. secundùm Richar. Malum. in l. i. C. quæ sit lon. consue. & ff. de legibus. l. de quibus. in l. 2. & u. respondet ad istum §. quòd uerba hęc nō poterant adaptari nepoti per largam significationem. ff. de uerbo. signi. l. liberorum. §. sed & Papinianus. Istud dictum, dicit Bal. est uerum, sed non per istam rationem: sed uera ratio est, quia statutum duo facit: filium includit quo ad uniuersalem successionem, & excludit filiam neptis, ergo excludetur ex capite inclusiuo, ex quo solus filius est inclusus, quod caput sufficit mihi, dicit Bald. licet cessent uerba capitis excludentis. ff. de lega. i. l. quod in rerum. §. si quis post. sed pone, quòd filius decedit relicto nepote, nunquid nepos excludat amitam? & dico, dicit Bald. quòd non, quia nepos non includitur in uerbis istius prouisionis statutarię. Ad hoc facit C. de colla. l. illam. circa mediū. & quod not. in fi. in auth. de restitu. fidei commiss. §. manifestum. ex quo apparet, quòd decisio istius quæstionis non stat in larga, uel stricta significatione, sed stat in subtiliori consideratione? quod tene menti.

Cy. aūt in l. i. C. q̄ sit lon. cōsue. sic dicit

Iuxta

Iuxta hoc quæro, posito quòd non trahatur ad filiam talis consuetudo, uel statutum: nunquid poterit trahi ad maiora, quando negatiuè profertur: uel ad minora, quando profertur affirmatiuè? uerbi gratia, dicit statutum uel consuetudo loci, quòd filia non succedat patri ab Intestato, si ab eo dotata est extantibus filiis masculis: nunquid erit idem in nepte, quæ etiam uidetur posse remoueri? Item si per statutum, uel consuetudinem est, quòd liceat occidere impunè, an liceat uulnerare, quod est minus? uidetur quòd sic: ut C. ad Macedo. l. si filius tuus. & ff. de senato. l. qui indignus. & de seruis expor. l. cui pacto. Econtra uidetur, quòd non: quia trahitur ad consequentiam, ut in prædictis. In hac quęstione dicunt quidam, quòd sicut lex uincit consuetudinem: sic ratio legis uincit consuetudinis rationem, quæ est attendenda, ubi ratio inuenitur: ut l. i. C. quæ sit longa consue. secus ubi ratio cessat: ut l. ii. quæ sit longa consue. Tertii, ut Nicol. de Mat. de Mutina quòd si in tali casu est maius id, quod est permissum, uel quia est minus id, quod est habitum: non credunt quòd in tali casu producatur, uel consuetudo, uel statutum strictũ. uerbi gratia, consuetudo, uel statutum dictat, quòd pœna homicidii, quæ est secundùm legem personalis, sit pecuniaria.

Præterea est dicendum, an sit aliud in alio crimine minori: puta furti, uiolentię, uel similibus? sed si casus ille habet illam rationem, & alias per quas appareat mentem consuetudinis, uel statuti illum casum comprehendere, & uerba quocunque modo ad hoc trahi possunt: licet impropriè tũc iudicandus est ille casus secũdùm consuetudinem uel statutum non trahendo, uel taxando illud, ad cõsequẽtiam, sed seruando mentem, ut est in exẽ-
30 plis positis: quia sub uerbo, † occisionis, potest comprehendi uulneratio: argu. ff. ad legem Aquil. l. illud. in fin. & etiam sub uerbo, filii, potest nepos contineri: ut d. l. si filius tuus. & de uerb. signi. l. liberorum. argu. ff. de legi. l. benignius. & exponatur ibi, benignius, quàm uerba patiantur, quo, pro ut, ut uoluntas earum seruetur: quasi dicat pro uoluntate legis seruanda, quàm colligimus quibuscunque cõiecturis faciẽdo etiam uim uerbis, secundùm eos, isti uidentur dicere, ubi uerba possunt hoc importare, secundùm aliquam eorum significationem, licet impropria. Et ratio est, in differentiis non curamus propriam significationem uerborum, ut dixit idem Cyn. in l. quicunque. C. de seruis fugiti. Quid enim si statutum dicit, quòd quicunque uadat de nocte, soluat xx. an soluet mulier, certè sic: quia ratio est differens, & sic non ui similitudinis, sed uirtute statuti eiusdem, siue rationis comprehenditur. Ad quod optimè facit C. de indicta uidui. tol. l. i. in princip. & ff. de ritu nuptia. l. libertum. §. i. idem etiam Cy. in l. i. C. de adulte. sic dicit.

Inducitur hęc l. ad quæstionem de facto, Consuetudo uel statutum est in multis ciuitatibus Italię, quòd si aliquis decedat relictis filiis masculis, & filiabus fratris non nuptis, quòd fœminę debent maritari de bonis patris, & contentari de dote, & masculus succedat in totũ. Modò pone quòd quidam decessit relictis filio, & filia, sed antequàm filia nuberet, decedit masculus relicta una filia, est modò cõtrouersia inter istam filiam & amitam suã sororem fratris defuncti, quia dicit filia fratris, quòd ipsa debet esse cõtenta dote, dicit amita quòd imò debet succedere una secum in tota hæreditate: & facit pro ea l. i. C. de adulte. quia quòd filii masculi succedant in totum, filiæ fœminæ dotẽtur, inductum est in priuilegium sexus, cum per masculinum sexum conserue-
31 tur † agnatio, ut institu. de legitima agna succe. in princip.

Pręterea cùm ratio consuetudinis siue statuti sit ista, ut sit salua agnatio, quæ conseruatur per masculinum sexum: ut di-
32 ctum est, cessante ratione † cessat consuetudo, siue statutum: quia ratio eius est attẽdenda: ut C. quę sit longa consue. l. i. uel potest filia obiicere amitę, quòd ipsa tenet locum siue gradum patris sui: ut institu. de hæredum quali. & differen. §. cùm filius

& ff. de liberis & posthumis. l. filius à patre. §. i. quia licet hoc sit uerum, tamen admittitur ipsa, ut fœmina, non ut masculus: argumen. ff. de contratabu. l. non tantum. §. si emancipatus. C. de inofficio. testamen. l. si quis in suo. & ff. de in ius uocando. l. adoptiuum. secundùm Iacob. de Are. & hec fuit sententia Vberti de Bobio: argumen. prædictarium legum, & argu. ff. de operis liber. l. si quis sub hac. & l. planè. & argumen. ff. de lega. ii. l. Titia Seio. §. usuras.

Sed Hugo de la Fontana Parmensis distinguebat, aut frater decessit antequàm pater eius decederet: & tūc obtinet sententia prędictorum, aut decessit post mortem patris: ut in quæstione nostra proponitur: & tunc quia iam erat acquisitum ius in persona eius, trāsmittit istud in hęredem etiam fœminam: ut C. de iure deliberan. l. cum antiquioribus. & de his qui ante apertas tabu. l. i. & de cadu. tollen. l. i. §. in nouissimo. Item hæreditas est successio in uniuersum, ergo &c. ut ff. de uerbo. significa. l. nihil aliud est. Item repręsentat uicem patris, sicut aliàs. C. de hęreditate uel actio. uendita. l. emptor.

Pretera sufficit semel fuisse ius cōstitutū Ad quod ff. quod metus causa. l. uideamus. & sic iam de facto obtinuisse se dicebat. Item Bald. in l. maximum uitiū. C. de liberis præteri. sic dicit, Statuto cauetur, quòd filia fœmina nō succedat extantibus masculis: modò filia decessit uiuo patre, & relicta nepte: queritur an dicta neptis succedat cum masculis: & uidetur quòd sic: quia sicut se habet forma

33 † testamenti, sic se habet forma legis: ut in auth. de nuptiis. §. d. sponat. sed si pater in testamento exhæredat filiam, & neptem preterit, si moritur filia neptis rumpit testamentum: ut l. ii. C. de libe. præte. Idem dicendum est in dispositione statuti: quia uerba statuti, & uerba

34 legis † equiparantur: ut l. seruus hac lege. ff. de manumis. & ff. de manumis. testamento. l. si ita fuerit. §. fina. dicamus ergo, quod ista neptis tanquam à statuto præterita succedere debat.

In contrarium uidetur quòd preteritio

35 legis sicut præteritio† militis pro exhęredatione debet haberi: & ut C. de testamē to militis. l. si cùm uel in utero. in fi. sed quando statutum disponit filiam excludēdam fauore masculorum, tunc tale statutum uidetur habere duo capita: unum est exclusiuum, aliud inclusiuum masculorum: capite igitur, quo masculi includuntur, cæteri uidentur excludi, ita quòd nulli descendentes ex filia, siue masculi, siue fœminę possunt succedere: quia

36 † inclusio unius, est exclusio omnium aliorum: ut ff. de lega. ii. l. quod in rerum. §. si quis post. & iste ablatiuus, extantibus masculis, &c. à lege prolatus tacitam dispositionem habere uidetur, uidelicet, quòd illi masculi, de quibus statutum loquitur, succedant, cùm in eorum fauorem lata sit lex: argumen. C. de secun. nuptiis. l. cùm aliquis. & l. generaliter. §. in his. & de lega. iii. l. cùm fideicommissa. §. cùm esset. ff. ad legem Falcid. l. in ratione. §. tam & finam & hoc alibi contingit quod uerba conditionalia rediguntur in conditionem ex mente legis: ut ff. de oper. liber. l. si ita stipulatio. nec est simile de testamento: quia quo ad neptem preteritam non est seruata forma testandi, quę ratio cessat in dispositione legali.

Preterea cùm ratio statuti sit fauor agnationis, quinimo fauor publicus conseruandarum familiarum: & eadem ratio sit in excludenda nepte & maior, quàm in excludenda filia: ergo idem intelligi

37 debet statutum † in nepte, quod in filia: arg. ff. ad Macedo. l. filium habeo. nec debet esse melioris conditionis neptis, quàm filia: argu. C. de bonis mater. l. si uiua matre.

Preterea ista neptis descendit per radicem: ergo quicquid ex ea oritur, uidetur exclusum, ut in usibus feudo. in titu. de feu di succes. §. hoc autem notandum. hoc tenent Cynus C. quæ sit longa consue. l. i. in fine. & Barto. ff. ad Tertullia. l. ii. §. uidēdum. Non obstat ff. de contratabulas. l. iii. §. si emancipatus. quia ibi loquitur in exhæredatione, quæ prouenit ex delicto, & ex odio personali: hic autem

tem loquimur in excluſione, in qua non
conſideratur hoc, ſed natura: ut in l.
maximũ uitium. C. de liberis prete. ibi, na
turæ accuſatores exiſtunt, &c. ſed in
huius legis excluſione naturę participat
neptis, ſicut mater eius: ut l. fin. C. de
inſti. & ſubſti. ſub condi. fac. & C. de
natu. libe. l. fi. & idem dico, dicit Bal. ſi
ex tali filia ſupereſſet maſculus nepos:
nam mutato in eo ſexu, non tamen mu-
tatur ratio excluſiua, cùm non poſsit ue-
nire, niſi tanquam matris imago: ar-
gum. C. de colla. l. illam. §. penul. ſed ma-
ter inuenitur excluſa: ergo, & tota linea,
quę deſcendit ex ipſa: quia ubi in capite
38 principium ſumitur, ulterius † produci
nõ poteſt: argum. ff. de actionib. & obligat.
l. quæcunque gerimus.

Item facit ad aliam quæſtionem, Statu-
to cauetur, quòd ſi quis deceſſerit ab in-
teſtato relictis filiis maſculis uno uel plu-
ribus, & relicta filia dotata, talis filia ſeu
filię, quæ dotatę fuerunt, in bonis patris
amplius non petant. Item alio ſtatuto
cauetur, quòd uerba ſtatutorum intelli-
gantur ſecundùm proprium & uulgarem
intellectum abſq; ſubauditione aliqua,
uel interpretatione. Modò contingit
quòd quidam deceſsit inteſtatus relicta
nepte ex filia dotata præmortua: du-
bitatur. an dictus nepos ex filia
excludatur. Et iſta quæſtio ſtat in duo-
bus punctis.

Primus punctus eſt, an beneficium da-
tum filio trahatur ad nepotem, poſito q
ſtatutum interpretationem reciperet iu-
ſtam, & rationabilem. Secundus punctus
eſt, an cùm per aliud ſtatutum ſit diſpoſi-
tum, quòd uerba ſtatuti intelligantur
propriè ſecundùm uulgarem intellectum
abſque ſubauditione aliqua, uel interpre-
tatione: utrum appellatione filii cõtinea
tur nepos? De uero & proprio intellectu
ante perfectionem, hanc quæſtionem
diſputauit Iacob. de Bel. & arguit ad
partem negatiuam, quòd nepos ex filio
non habeat iſtud beneficium, quod ſic
probatur, uerba ſtatuti debent intel-
ligi propriè: ſed de propria ſignificatione
filius non includit nepotem: ergo iſte
caſus eſt omiſſus à ſtatuto, & ſic ſtamus
iuri communi. ff. ſol. ma. l. ſi uerò. §. de ui-
ro. nam quoties ceſſat ius municipale,
39 † ad ius cõmune recurritur. l. iii. §. diuus.
ff. de ſepul. uio. extra de cõſuetudi. cap.
cùm dilectus. quod autem nomine filii
non includatur nepos, patet ex nomine:
quia quę differunt in nomine appellatiuo,
non ſunt idem: ut ff. de leg. i. l. ſi quis in fũ-
di uocabulo. patet ex genere: quia prima
generatio, eſt filius: ſecunda generatio,
eſt nepos: ut in auth. de non alie. §. emphy
teoſim. patet ex prima: quia ſi nepos ex
alia prima naſcitur, per ſe originem ſor-
titur: ut ff. ad municipa. l. aſſumptio. patet
ex perſona: quia perſona propria eſt ani-
ma, quę eſt pars formalis hominis. Nam
alia eſt eſt anima patris, alia filii. Et hęc
uera, & manifeſta. Quintò patet ex ſe-
quentibus omnia prælibata: unde ingra-
40 titudo † patris, non eſt ingratitudo filii:
ff. de iure patro. l. diui fratres. ff. de ſena-
to. l. emãcipatum. §. fin. ff. de interdict. &
releg. l. iii. ff. de cõtratabu. l. iii. §. ſi emanci
patus. & priuatio filii, non eſt priuatio ne-
potis. ff. de libe. & poſthum. l. Gallus. §. &
quid ſi tantum. ff. de acquiren. heredi. l.
qui in aliena. §. interdum.

Preterea cui non competit diffinitio
41 † nec diffinitum: ſed diffinitio filii hęc
eſt, filius eſt generatio prima: ſed hæc
diffinitio non cõpetit nepoti. probo maio
rem. Nam filius diffinitur, qui ex uiro
& uxore naſcitur. ſed dictio, ex, cau-
ſam immediatam denotat: ergo nepos
propriè filius non eſt: quia non naſci-
tur ex uxore, ſed ex nuru. ff. de his
qui ſunt ſui uel alie. iur. l. filium. huic ac-
cedit uulgi opinio, cui debet ſtari. ff. de
fundo inſtruct. l. cùm de lanionis. §. aſi-
nam.

Nam ſignificationes uocabulorum ſunt
aut de iure naturali, aut gentium, aut
de iure ciuili, aut cõſuetudinario. Primũ
patet. ff. de capi. dimi. l. tutelas. Secundum
patet ff. de iuſti. & iure. l. manumiſsiones.
Tertium patet ff. de uerbor. ſignific. l.
tigurii. & l. ut Alphenus. accedit etiã quod
42 dicit Boetius, quòd † diffinitio eſſentiam,
deſcriptio intelligentiam rei claudit: ſed

aliter describitur filius, aliter nepos: ergo per unum non includitur alter, & confirmatur hoc expressè ff. de excu. tu. l.1.§ nunquam enim. facit quod not. insti. qui tut. dare possunt.§.fi.

Præterea text. dicit expressè, quòd appellatione filii nepos continetur ex interpretatione, quasi dicat, non ex significatione propriè & strictè sumpto uocabulo. ff. de uerbo. signifi. l. iusta interpretatione.

In contrarium quòd appellatione filii propriè loquendo intelligatur nepos, probatur ff. de uerbor. signifi. l. liberorum. nam proprius sensus uocabuli est ille, quem ei lex dat, non quem uulgus imperitus assignat. Secundò hoc probatur, quia, totum, significat quamlibet eius partem: sed nepos est pars: ut ff. locati. l. sed addes. §. si quis mulierem. & C. de agric. & censi. l. cùm scimus. lib. xi. & C. de impub. & aliis sub. l. fin.

Præterea nomen filii interdum profertur respectu gradus: & tunc non continet nepotem: ut C. ad Trebel. l. iubemus. Interdum affectionis determinatio ad idem: ut ff. de liber. & posthum. l. Gallus. §. substituens. Interdum respectu naturæ, & tunc nepos continetur: ut dicta l. tutelas. sed in dubio uidetur proferre respectu naturę: ut C. de his qui ueniam ætatis impetrarunt. l. fin. quia dispositio legis regulatur secundùm rationem, non secundùm animi affectum: ergo, &c argumēto C. familię ercis. l. fi. & hanc opinionē tenuit Iac. Bru. quòd appellatione filii cōtineatur nepos de proprietate & natura sermonis: & ideo determinauit pro nepote ex filio includēdo. Hoc

43 etiam confirmauit alia ratione: quia † priuilegium filii transit ad nepotem: ut C. de quęstionibus. l. diuo Marco. cùm nepos succedat in locum patris sui: ut C. de lib. pręte. l. ii. Et ista est conclusio Iacob. Bru. in primo puncto. sed Bartol. in l. liberorum. ff. de uerbor. signi. dicit, ꝙ appellatione filii nepos nō cōtinet ex natura propriæ locutionis, sed ex quadā interpretatione beniga. nihilominus tamen fatetur, ꝙ beneficium filii porrigitur ad nepotes, cùm statuta recipiant à iure cōmuni passiuam interpretationem, & iura cōmunia hoc uolunt, quòd beneficium patris, in filium descendit: ut C. qui po. in pig. hab. l. assiduis. & no. in l. dabimus. ff. de priuileg. credi. sed certè ista ratio non multum concludit: nam priuilegium, quod ius tertii absorbet, concessum filio non transit ad nepotem: quia uidetur concessum limitatè & respectu personæ: ut ff. de rescrip. l. non solùm. §. si puellę. sed ubi ex tali priuilegio nullus lęditur: ibi bene fit transitus, quia latior fit interpretatio, cùm tractatur de mero fauore: arg. C. de preci. Imper. offe. l. rescripta.

Præterea istud statutū corrigit ius commune, ergo nō habet locum, nisi in casu & persona expressa, ut not. in authē. quas actiones. C. de sacrosāct. eccle. sed Iac. de Are. disputauit hanc quęstionē, & tenuit, ꝙ nepos includiē nō ratione uocabuli, uel significationis eiusdē, sed ponderata mente statuti, nā cùm ratio & mēs idem sunt, ut no. Dy. in c. fi. de. reg. iur. in vi, sicut in homine idem est ratio, mens, & intellectus, sed ratio statuti est, ut agnatorum salua sit dignitas, ut ff. de uen. inspic. l. 1. §. quæ nuis. & C. de quęstionibus. l. super statu. & quod nota. p Cyn. in l. publico. C. de adul. sed hec ratio magis uiget in nepote,

44 quàm in filio, nam p nepotem † generatio augetur, & magis memoria cōseruat, ut ff. de uerb. sig. l. pronunciatio. ergo statutū debet intelligi de utroque, nam quod

45 † ratio connectit, non debet iuris ratio separare. l. si libellum. C. de diuersis rescript. C. si unus ex pluribus. l. 1. ff. de libe. lega. l. si is qui duos. ff. de excu. tut. l. non tantum. & l. nō solùm. §. qui primum. ibi dum dicit, rectè adaptaris omnibus similib. capitulis, &c, sed Bar. dicit, ꝙ determinatio sibi placet, nō tamen p rationē prædictam, quoniam de ratione dicti statuti non apparet, quia non est expressa in statuto: sed ista ratio Bartol. mihi nō placet, quia quādo certa est ratio legis, sed tacita, tamē potest argui ex ea tanquā ex causa fi. ut ff. de re militari. l. milites agrum. in princ. tūc aut est certa, quādo sola ipsa reddi

di potest, argu.ff.de fun. instru. l. fundus qui locatus.ff.de op.legata.l.si optio.i. responso.sed quando ratio statuti esset dubia,uel congruè reddi non potest. tunc ex tali ratione arguere non possimus: quia non est necessaria, sed magistralis: iuxta no.C.de leg.l.i.

Ex prædictis ergo apparet quòd Iaco. Bru.determinauit quòd filii appellatione nepos continetur ex proprio& uero intellectu huic nomini filius, per legem attributo. Item & per consuetudinem loquendi nam ex consuetudine auorum est nepotes filios appellare, & hoc procedit ex dictamine naturali:id autem quod est ex dictamine naturali est uerè.&propriè,
46 quia nihil est ita uerum sicut natura†que nescit mentiri. pro hoc text.in d. l. liberorum. ibi dum dicit, natura nos docet, &c.

Præterea filius dicitur & exponitur à philos, quod est amor: sed ita ardenti animo diligimus nepotes ut filios, ergo nepos propriè & uerè dicitur filius: sed Bartol. determinat, quòd uerè & propriè nepos non dicitur filius. Illi enim propriè, & uerè dicuntur filii, qui
47 primi existunt † in ordine nascentium: unde ille uerè & propriè est filius meus, qui nascitur ex me & ex uxore mea, & non alius,nam si essent idem, quare habemus diuersa uocabula? ut C.de codicil lis.l.idem.

Præterea per l.maximum uitium.C.de libe.præteri.apparet quòd alia erant statuta in filiis,alia in nepotibus. Ad idem C. de colla. l.illam.insti. de hæred. que ab inte. §. uetustas. quare dico, quòd aut statutum de filio excludendo est tale, quod non recipit interpretationem, nisi expositionem uulgarem: & tunc non includit nepotem:quia nepos propriè, & uerè non est filius sui aui: aut tale statutū recipit interpretationem: & tunc nepos includitur. Dico autem quòd recipit interpretationem, nisi sit expresè prohibita: quia talis interpretatio ex mente uenit, id est,ex ratione eiusdem statuti & ideo non uidetur extendi, sed intelligi. unde plenè dicit Bald.in l. si filius seruo.

C.de furtis.& hoc ad nepotem,qui nascitus ex filio masculo.sed in nepote excludendo, qui nascitur ex fœmina dico eum omnino excludi et' an si statutum nullam reciperet interpretationem: quia hoc non est ui interpretationis statuti,sed per uiuam rationem quia nascitur ex inhabili materia.nam mater eius, à qua sumeret formam succedendi,sicut sumit originem nascendi, est inhabilis, & aliena, ergo quicquid ex ea sequitur: argumen.l.ii.C. de libertis & eorum lib. Alii dicunt,quòd exclusa filia,quia fœmina non excluditur, filius masculus ex ea: quinimo aperitur uia nepti, nepti,tanquam matre ciuiliter mortua tempore mortis aui: argumen. ff. de contratabu l.i.§.si & ff.de acquirend. hæredit.l.qui in aliena.§.interdum. ff. de interdictis & releg.l.cum qui.ff. de inofficiosi testamen.l pater filium. Si autem ista filia fuerit premortua patri suo: tunc cùm statutum non loquatur de nepote. & tractatur de odio uera determinatio eius uidetur,quòd nepos non excludatur, & si hoc est, sequitur quòd in alio membro? quod alias dixi scilicet, quòd nepos contineatur appellatione filii ex propria significat one: nam in propria significatione uerborum,non attendimus distinctio-
48 nem † fauoris, & odii: ut l. prospexit. ff.qui & à quibus.nisi dicas,quòd ipse pon derat distinctionem sexus,& non gradus. Item etiam rationem statuti, quę est q filia est dotata: quę ratio cessat in nepote de iure, & de facto. Ego, dicit Bald. finaliter concludo,quòd aut filia simpliciter excluditur,& tunc nepos ex ea excluditur, aut non excluditur simpliciter: sed quia dotata: & tunc aut superuixit patri nepos excluditur: aut prędecessit,& tunc nepos non excluditur per iura superius allgata.Sed pone, quòd frater non uult excludere sororem,sed eam secum admittere ad succedendum, & renunciare beneficio statuti, creditores uerò uolunt eum conuenire tanquam hæredem in solidum quæritur quid iuris: & contra filium facit, quia non potest iudicium
49 † legis diuidere, sicut,nec iudicium testatoris.

In contrarium facit, quod res de facili redit ad ius commune. ff. de pactis. l. si unus. §. quod in specie. & hoc credo. dicit Baldus, uerius quia iuri municipali pro se introducto potest renunciari: argum. insti. de heredū quali. & diffe. §. sed his permittit pretor. & an statutum, quod uult, quòd frater excludat sororem intelligitur de tali fratre, qui non succedat: & dic, quòd non. ff. ad Trebel. l. ii. §. si bonorum. & ibi per Dyn. quia paria sunt non extare, uel extare, & non succedere: ut ff. de bonis liber. l. sed & si ex modica. §. si filius utputa, quia est frater minor, qui de iure non potest succedere, & qui non admittitur ad partem, non facit partem alij: ut ff. de contratabul. l. si post mortem. §. liberi. & ad hoc facit, quod no. ff. ad Trebel. l. ex facto. §. fina. & no. per Bartolum in l. i. in fin. ff. de contratabul. argumento contra ff. de leg. i. l. filius. §. cùm quis. tenendo primam opinio. gloss. ibi positam, quam tenet Dyn. Baldus autem in l. uenia. ff. de in ius uocando. sic dicit, aut statuta, quæ excludunt fœminas, & deferunt hereditatem masculis, dicuntur odiosa, uel fauorabilia? & uidetur quòd dicantur odiosa: nam irrationabilis fa-
50 uor † dicitur odium: ut l. maximum uitium. C. de liberis preteritis. exheredatio liberorum est odium: ut ff. de libe. & posthumis. l. cum. ff. de uerbor. obligationib. l. quidam cùm filium. Iste ergò fœminæ, quæ malè tractantur per statuta, dicuntur quodammodo exheredari: ut ff. de hæred. instit. l. qui nolebat. ergo apparet manifestè, quòd statutum est odiosum.

In contrarium, q; sit fauorabile: quia est factum in fauorem agnatorum, & causa conseruandæ dignitatis familiarium. ff. de ne. insp. l. j. §. si seruus. sed hoc est quid fauorabile.

Preterea ratio legis est illa, ex qua apparet, an statutum sit fauorabile, an odiosum, ut ff. de condi. indeb. l. qui exceptionem. sed ratio statuti, non est odium mulierum: quia ubi non essent masculi, non excludūtur, sed est fauor masculorum, ergo statutum est fauorabile. Ad idem quia statutum pœnale, quia tutor non contrahat cum puella, dicitur fauorabile, & extendendum, ut ff. de ritu nup. l. libertum. §. senatus. ergo ita est hic, Quartò probatur, quia hanc partem apertè tenet Iac. de Are. & Cyn. in l. publico. C. ad Velle. Sol. gl. in l. uenia. C. de in ius uoc. dirimit quęstionem, nam ex parte succedentis est fauor, ex parte mulieris, quæ repellitur, est odium. Ex hoc sequitur, q; ex parte succedentis uerba latè interpretantur: unde si statutum dicit, q; filius excludat fœminas, idem in nepote ex filio premortuo. ff. de uerb. sig. l. liberorum. de hære. instit. l. Lucius. sed quia ex parte mulieris est odium, si statutum dicit, q; filia succedat, sed neptis ex filio, quia repręsentat patrem, qui succedebat: neptis autem ex filia non succederet, quia repræsentat personam, quæ excludebatur, quia non debet plus concedi nepti quàm filio quia ratio statuti hoc non patitur, ut C. de bonis mat. l. si uiua matre. uersicul. nam licet. & ita intelligo quod no. Iaco. Bru. & Cy. in l. i. quæ sit longa consuetudo.

SUMMARIUM.

1 *Legi prohibenti aliquid in fauorem renunciantis utrum non possit renunciari.*
2 *Res debendi utrum plures possint constitui.*
3 *Fideiussores & pignora pari tramite incedunt.*
4 *Calori iuuentutis est occurrendum.*
5 *Matrimonio soluto potest dari fideiussor pro dote seruanda.*
6 *Prohibitio legis cùm dirigitur ad personam, tunc contrafaciens peccat.*
7 *Coniuges debent esse unius cordis.*
8 *Ocasio perfidiæ quando detur inter coniuges.*
9 *Contractus iuramento firmatur.*
10 *Fideiussio facta contra titulum firmatur iuramento.*
11 *Prohibitio quando concernit fauorem personæ prohibitæ, dicitur magis consilium quàm præceptum.*
12 *Mulier obligatur naturaliter & ciuiliter.*

Lege

13 *Leges diuinæ & humanæ prohibent unicuique quòd non recipiat usuras.*
14 *Vxor constante matrimonio utrum possit exigere à marito fideiussores dotis restituendæ.*
15 *Vxor utrum possit exigere pignus.*
16 *Duo rei debendi pro recuperanda dote utrum debeant constitui.*
17 *Pater obligatur pro dote filii modò sit ipsius filij fideiussor.*
18 *Diuersitatis ratio exigi non potest inter fideiussorem dotis restituendæ & fideiussorem dotis conseruandę.*
19 *Antecedens si prohibetur, prohibetur & consequens.*
20 *Prohibitum quod est una uia an debeat per aliam intelligi concessum.*
21 *Necessaria restitutio rei restituendę conseruationem præsumit.*
22 *Prohibitum cùm quid est uidetur omne id prohiberi, per quod peruenitur ad illud.*
23 *Iura non obstant in contrarium allegata, cū sint correcta.*
24 *Vnus ex reis uidetur pro alio fideiubere.*
25 *Duo rei adinuicem coniuncti utrum possint constitui, sed ut sint penitus extranei.*
26 *Datione ex spontanea non innascitur causæ perfidię.*
27 *Dos & tutela æquiparantur.*
28 *Dos est repetibilis si pater non habeat donationem ratam.*
29 *Bona uenientia in donationem propter nuptias, dicuntur hypothecata pro restitutione dotis uxoris.*
30 *Mulier nulla sibi uult nubere, si non sit cauta de dote reddenda.*
31 *Pater aliquando cogitur consentire filio, non tamen se obligat.*
32 *Tutor quamuis pro plena inquisitione datus à iudice minore teneatur satisdare tamen cum inquisitione datus à maiore non tenetur.*
33 *Tutor à quocunque datus, utrum debeat satisdare.*
34 *Pater tanquam administrator habetur.*
35 *Pater dimidiam partem bonorum aduentitiorum potest consequi.*
36 *Emancipatio & mors in materia dotis æquiparantur.*
37 *Patre mortuo dos integra debet percipi per filium hæredem.*
38 *Vxor non separetur à uiri cohabitatione.*
39 *Dos ex quo est aduentitij peculij, omnimoda administratio sit penes patrem.*
40 *Pater pro se, filio, uxore, atque liberis alimenta præstat.*
41 *Habitationis ad identias ad inducendum necessitatem præstandi alimenti non est necessaria.*
42 *Socer potest obiicere de præsenti iussu compensationem.*
43 *Pecunia redacta de re dotali dotalis est.*
44 *Mulierum genus est auarissimum, præcipuè in uirum in quem donatio est prohibita.*
45 *In uniuersalibus precium succedit loco rei, etiam si non exprimatur.*
46 *Dos augetur accessionibus, quod non fieret, si esset iudicium particulare.*
47 *Pater pro suo filio utrum dotarium recipere compellatur.*
48 *Pater non compellitur consentire filio electo ad officium.*
49 *Contractus dotis de sui natura non requirit obligationem fideiussoris.*
50 *Consuetudines ubi uariæ sunt, recurrendum est ad ius commune.*
51 *Consuetudines si sint uariæ, standum est ultimæ legitimè præscriptę.*

SVperest ut uideamus an aliquibus particularibus legibus &casibus possit renunciari. Et primò uideamus an possit renunciari rubricę sub titulo, ne fidefideiussiores dotium dentur: super quo Bald. in l.siue ex iure. C. ne fideiussores dotium dentur. dicit quòd gloss.i.in d.l.siue ex iure.quæ non est alibi, dicit,
1 quòd legi prohibenti aliquid in fauorem renunciantis non potest renunciari: ratio quia pręcepto legis non potest contraria ri:imò contrafaciens morte debet puniri, tanquam inobediens suo principi, ut in c. ii.extra de maio.& obe.& in c.nō est obligatorium.de re.iuris. in vi.& l.desertorē. §.in bello.ff. de re militari. Sed quando lex, non procedit prohibendo,& sic præcipiendo, bene potest renunciari iuri pro se introducto:ut C.de epi.& cler.l.si qs in cōscribendo.& tenet ibi decisiuè Bald. q pro dote dāda mulier potest dare fideiussorē uiro:& ita seruat cōsuetudo. Casus ē in l.

in l. cum dotis. ff. de iure do. eodem mo-do pro donatione propter nuptias danda mulieri, fideiussor dari potest. Ita tenet Innocen. in cap. per uestras. de dona. inter uir. & uxor. & bene. Item teneas decisiuè, quòd maritus non potest dare fideiussorem pro dote conseruanda secundùm omnes, & generaretur inter eos causa perfidię.

Sed an pro dote restituenda? sunt opiniones, Accur. & Azo. tenent, quòd non datur fideiussor. & ita tenuit Innoc in allegato c. per tuas. quia eadem est ratio generandæ perfidiæ inter eos. Et quia l. ii. C. ne fideiuss. do dentur. ampliat l. i. quę loquitur solùm de dote conseruanda, hanc partem tenuit etiam Bar. & bene secundùm Bald. Contrarium tenuit Dyn. quòd imò pro dote restituenda potest dari fideiussor. & eum sequitur cy. in d. l. i. motus principaliter illa ratione, quia possunt
2 † constitui plures rei debendi. Tex. est no. in l. fin. C. de dote cau. non numerata. ergo eodem mòdo potest dari fideiussor, cum plures rei debēdi uideantur insimul fideiubere. ff. ad Velle. l. uir uxori. secūdo responso. quòd propriè fide iubet, & nullus se obligat ut accessor: imò quilibet, ut principalis, & tanquam dotem recipiens, & ita seruat consuetudo: quia plures in instrumento confitentur se recepisse dotem: & promittunt eam restituere: & ita facias tu conficere instrumentum, dicit Bald. In tali casu potest sustentari opinio Dyn. ut teneat fideiussio illorum, qui tenentur se obligare ad restitutionem dotis. Exemplum, si filius dotem recipiat, & pater promittit eā restituere, tenet fideiussio, quia per hoc nulla generatur causa perfidię, cùm de iure pater, & auus essent astricti. & ita loquitur l. fin. C. de dote cauta non numerata. quia fideiussores,
3 † & pignora, paribus passibus ambulant: sed maritus pro dote restituenda expressè potest obligare aliqua bona sua, & non extranei: ergo & eodem modo obligari fideiussores. Barto. autem in l. generali. C. ne fideiuss. dotium dentur. sic dicit: Quæro an huic legi renunciari possit? gloss. tua dicit, quòd non: quia istis legibus præcipientibus renunciari non potest. & hoc est, dicit ibi Barto. quod dicebam tibi in authent. sacramenta. quia quando statutum dicit, quòd minor non possit contrahere sine consensu duorum propinquorum, seu consanguineorum, etiam si iuret ipse contrarium, quòd tale iuramentum nil proficit. & dicit idem Barto. in dicta authen. sacramenta.

Aduerte, quia hæc authen. loquitur solùm, quando contractus est inualidus ratione ætatis: nam iuramentum facit eum uideri maiorem per dictam authen. sacramenta. si ergo alia ratione contractus esset inualidus, iuramentum pręstitū à minore simpliciter non ualidaret illum contractum, nisi ultrà adiiceretur, quia iurauit non contrauenire ratione minoris ętatis, uel alia quacunque causa, nam ex eo, quòd iurat non contrauenire ratione minoris ętatis, habetur pro maiore, & habetur perinde ac si maior iuraret: unde in casibus, in quibus iuramentum maioris non confirmaret, nec hoc confirmabitur. Ideo pone de facto per multas ciuitates Italiæ sunt statuta, quæ dicunt, quòd nullus audeat contrahere cum minore sine præsentia consanguineorum, & sub certa pœna: minor contrahit & iurat non contrauenire ratione minoris ætatis, uel alia, utrum possit uenire contra? Aduocati communiter dicerent quòd non: quia istud statutum potest facere, quòd minor ueniat contra iuramentum suum: non enim hoc potest facere Imperator. l. non dubium. C. de legibus. & capitu. cùm contingat. extra de iureiur.

Ego, dicit Bartol. dico contrarium, nam authen. sacramenta. & cap. cùm contingat. loquuntur quando actus est prohibitus fauore iurantis: meritò iurando tollitur eius fauor. Non enim prohibetur aliquis emere à minore, nec minor prohibetur uendere à lege: sed dicit, quòd non ualat, si facit, unde lex non assistit huic uenditioni, nec prohibet personam contrahere: sed si aliquis facit contra præceptum legis: peccat mortaliter: extra

extra de maio. & obe. ca. qui non obedierit. & alibi dicit Pau. Omnis anima subdita sit principi. & infra sequitur: & qui uoluntati eius resistit, uoluntati Dei resistit, & damnationem sibi acquirit. Cùm ergo superior, populus, uel princeps hoc præcipiat, si quis contrafaciat, peccat mortaliter: sed iuramentum interpositum super peccato mortali, non est obligatorium: ut in cap. ii. de pactis. lib. vi. & cap. non est obligatorium. de regu. iur. in vi. ergo manifestè concluditur, quòd tale iuramentum non obligat. & ideo uerba statuti sunt diligenter inspicienda, utrum prohibeant contractum ualere, uel personam contrahere quod tene menti.

Cyn autem in d. l. siue. sic dicit, quæritur an huic legi posset renunciari, dicit gloss. quòd non. Iacob. de Are. credit, quòd per scientes potest fieri contra hãc legem ergo & ei renunciari quia, si tu bene respicis l. istam & l. sequentem, tollunt leges, & consuetudines, quæ maritum cogebant satisdare, sed spontaneas satisdationes, non prohibent. plus enim dicit dictus Iacob. quòd ex causa iusta, ueluti si maritus calore iuuentutis dotes dissiparet, possunt dari fideiussores, pro

4 dote seruanda quia calori iuuentutis † occurrendum est. C. de bonis quæ liberis. l. fina. §. filius. Salice. in l. i. C. ne fideiusso. dotium dentur. sic dicit, Quæro octauò an huic titulo possit renunciare, & arguit pro gloss. quòd sic, per regulam l. quis in conscribendo. de pactis. postea determinat oppositum. primò. per regulam, quæ est prohibitoria, à qua licet argui. ff. si certum petatur. l. i. & quia prohibitoriis non renunciatur: ut in exemplis ipsius gl. quod no. quia ex hoc habes quòd præcepto legis non potest renunciari.

Et ita communiter pertranseunt docto. preterquàm Iacob. de Rauenna. qui dicit, quòd sponte potest renunciari: & quia si maritus iuuentutis calore ductus dissiparet dotem possent dari fideiussores pro dote conseruanda, quia calori iuuenili est occurrendum. C. de bonis quæ liberis. l. finali. §. filius autem. sed frustra est: quia huiusmodi calori aliter est prouisum, per l. ubi autem. C. de iure dotium. & authentica, quod locum. C. de collationibus. dominus Raphael Cuman. in l. si constante. §. quoties. ff. soluto matri-

5 mo. sic dicit, uidelicet quòd † matrimonio soluto potest dari fideiussor pro dote restituenda: ut in allegato §. quoties. idem & in matrimonio cõstante propter inopiam mariti, ut possit dari uel debeat, si mulier malit: ut in cap. per uestras. de donationib. inter uirum & uxorem. & Barto. in allegato. § ubi non est inopia, potest dari fideiussor, puta pater: argumento l. si cùm dotem. §. transgrediamur. ff. soluto matrimonio. Item possunt constitui duo rei debendi: quamuis uideantur inuicem fideiubere, ut l. finali. ff. de duobus reis stipulandi licet Bartolus, intelligere uideatur aliter: si quæratur, an de dote seruanda possit dari fideiussor, certè non, per tex. ne fideiuss. do. dentur. Si quæratur de fideiussore de dote restituenda. Dyn. dicit quòd sic: quia uidetur conferri fideiussor in tempus habile: communis sententia est, quòd non possunt dari pignora tamen dari possunt. l. quamuis. ff. de solu. & est communis sententia, & tenenda.

Vnum tamen tentaui, quòd non esset peccatum mortale, quòd nulla lex prohibet dari fideiussores de dote à uolente, sed prohibet maritum inuitum ad dandũ fideiussores astringi ratione fit causa perfidiæ, si mulier astringat maritum, quæ causa est perfidiæ, scilicet, quod mulier: quæ commisit personam suam, uelit cautionem de rebus. l. hac. C. de pac. conuen. patet ex hac rubrica quæ dicit ne fideiussores dotium dentur, & sic tollit necessitatem. Ioan. de Imo. in cap. cùm contingat. de iureiuran. dicit quòd communis uidetur esse opin. quòd fideiussores non possint dari pro dote conseruanda. pro hoc facit qđ habetur in l. i. C. ne fideiuss. dotiũ dentur. Sed an possit dari pro dote restituẽda: alii docto. tenuerunt. quòd sic. sed gloss. in d. l. i. tenuit oppositum. pro quo facit generalitas rubricæ, & quæ habentur

bentur in l.ii.eo.ti.de quo etiam consueuit dici in l.si constante.§.quoties. ff. sol. mat.ubi etiam per Bar.& tangitur ét per Io.An.in addi.Spec.in ti.de dona. inter uirum & uxo.§.ii.uersic.illud quoque præsuppofito.ergo pro modo q prohibeantur fideiussores dari pro ipsa dote restituenda, dubium est, an si se obligent sine iuramento, an tunc obligentur?uidetur q non:quia uidentur dari lege prohibēte.& sic uidetur q nō ualeat qđ agitur.l.nō dubiũ.c.de legi.nec etiā uidetur posse renũciari dispositioni dictę.l.i.&ii.qa phibitio pręcedit: ut ex ipsa rubrica patet, à qua licitũ est arguere p id quod habet&no.in l. fin.C.de eo per quem factum est.&etiam in prooemio vi.lib.& ideo uidetur, q non possit renunciari,sicut contingit in casu.l. i.ut nō liceat maritis Christianum Iudæis uendicare.& etiam in l.ii.eo.titul.& ff. ne quid in loco publi. & quia prohibitio uidetur dirigi ad personam, ideo uidetur, q non ualeat actus, & istud cōmuniter tenetur,quādo non interuenit iuramētũ:aliqui dixerunt contradicentes,q d. l.i.& ij. prohibēt quē cogi ad dandũ fideiussores, sed nō prohibēt spōte dare uolētes, ut tāgit Cy.in d.l.i.tñ cōmunis opinio est, q ét sponte dari non possit fideiussor,nec etiā consequenter dictis iuribus renunciari.

Sed dubium est,quando interuenit iuramentũ.Bar.uidetur uelle, q non firmetur obligatio iuramento,per ea, quę ipse tangit in l.si quis pro eo.in tertio, & quinto membro,ubi dicit quòd quando prohi
6 bitio † legis dirigitur ad personā,tunc eō trafaciens peccat tanquā non obediens iusto præcepto superioris. Facit quod no. in c.ii.de maiori.& obe.& ideo uidetur q non firmetur iuramento.do.Ant. de But. in c.cùm contingat. de iureiuran. tenet idem nō tamen per rationem Bar.quia illa non simpliciter sibi placet:sed ex eo,se cũdùm eũ.Idē prohibet dicta obligatio: quia per illā surgit,seu surgere pōt diffidētia,& nō confidentia inter cōiuges,quæ sibi inuicē cōmittunt personas, & pręcipuè ipsa mulier cōmittit personā,& dotē,ut l. hac lege.C.de pac.cōué. & sic debēt esse
7 † unius cordis,ideo dicta promissio uidet esse quodā modo cōtra bonos mores,& p cōsequens non uidetur ualidari per iuramētũ.qđ.habet in c.nō est obligatoriũ. de reg.iur.uidetur.n. q mulier exigendo fideiussores à uiro nō cōfidit de eo: & sic
8 uidetur dare perfidię † occasionē tunc inter coniuges,facit qđ habetur in d.l.ii.C. ne fideius.do.dentur.& in l.i.eo.ti.& l. reprehendēda.C.de instit.& substit.& Bar. in l.si cōstante.§.quoties.ff solu.matrimo. tenuit opinionē gl.quam tenuit glo. in d. l.i.uidelicet,q non possit dari etiam pro dote restituenda,per dictā l.ii. quę generaliter loquitur, & ampliare uidetur dictam l.i.per id, quod habetur in rubro, quod etiam indistinctè loquitur.

Sed aduerte in quantũ Bar.& do.Ant. uoluerunt,q nō possint dari fideiussores, ét cum iuramento,uidetur posse dici contrariũ ex eo:quia hęc lex prohibet contra ctũ,tñ si iuramentum pōt seruari sine interitu salutis ęternę uidetur q sit seruandũ,per ea quę habentur in d.c.cùm cōtingat.& auth.sacramenta.C.si aduer.uen. In quibus patet,q licet prohibeat alienationē rei dotalis ét cōsentiēte muliere, ut l. unica.§.cũ lex.C.de rei uxo. act. facit qđ habetur in l.lex Iulia.ff. de fundo dotali. tñ si alienentur proprio cũ iuramento ipsius mulieris iurantis non cōtrauenire, licet de iure ciuili non ualeret:ut allegato c.cùm contingat.& no.in d.§. & cùm lex. per gl.de iure canonico,quod in hac materia seruari debet iuxta id qđ habet in c.ii.de iureiuran.in vi. tenetur obseruare
9 sacramentũ,& firmatur † contractus iuramēto,ut superius est dictũ:ut no.Fede. de Se.in suo consi.clxxxij.circa fi.& similiter uidemus q licet lex phibeat alienari res minoris immobiles:& ét mobiles,quę seruando seruari possunt.l.i.ff.de rebus eorũ.& l.lex quæ tutores.C.de admi.tuto.& l.non pōt.C. de prædiis minorũ.tñ si minor alienet cum iuramento,tenet iuramētũ,& contractus:ut no.in d.auth. sacramēta.& sic etiam uidetur eidē & eadē ratione.Idem dicendũ in casu proposito. facit quod habet in c.quāuis.de pac.lib.vj.Nec obstare uidentur allegata in contrarium. & pono,non obstat ratio Barto.quæ vult, quòd

ꝙ ubi lex prohibet partes contrahere, quòd si fiat cõtra, tunc contrahẽs peccat mortaliter, & per consequens nõ obligat per iuramentum, quòd ista ratio non est simpliciter uera, nec ipsã tenuit dominus Ant. de But. in dicto c. cùm contingat. Itẽ non obstat, ꝙ videatur esse contra bonos mores: quia hoc nõ dicitur in d. c. j. & ij. Itẽ non obstat, quòd uideatur dari ocasio malignãdi, & perfidiæ inter cõiuges: ut uidet̃ probare in d. l. j. quia nõ dicitur ibi ꝙ directò, & semper detur, occasio, sed est casualiter contingens, ideo non habet impedire uirtutem iuramenti, per ea quę no. glo. in c. si uerò. de iureiurando.

Ex prędictis tñ nota, ꝙ ubi lex ꝑcedit prohibendo, uidet̃, ꝙ non possit renunciari sine iuramento, & illud satis uidetur uel le gl. in d. l. ii. ne fideiusſ. do. dentur. & etiã Bar. in l. Modestinus. ff. de dona. & l. si quis pro eo. ff. de fideiuſ. & Io. An. in addi. Spe. in ti. de instrumentorũ edi. & §. porrò. circa. fi. & ẽt idem Bar. in l. de his. ff. de transac. facit quod no. Bal. in l. illud. c. de sacrosanc. eccle. Sed ubi interuenit iuramentũ tunc est magis dubium, per ea quę dixit. tñ Ioã. And. in addi. proximè allega. super d. §. porrò. uidetur tenere in simili, qđ ĩ. dixit, uidelicet ꝙ licet non possit renunciari lege prohibente sine iuramento, tñ renunciari posset cum iuramento dummodo nõ sit extortum per torturã aut metũ. Pau. autẽ. de Ca. in auth. sacramenta. in repetitione C. si aduersus uẽdi. dicit ꝙ Bar. infert in l. si quis. de fideiuſ. ff. & l. is cui bonis. ff. de uerb. obli. ꝙ fideiussio facta contra titulum C. ne fideiuſ. do. dentur. non firmatur iuramento: quia prohibitio illius tituli dirigitur in personam & eodẽ modo, nec contractus illius, cui bonis est interdictũ. & eadem ratione nec contractus factus cũ incapace: quia illo prohibitus est accipere, ut ipse no. in l. cùm quis decedens. §. Titia. ff. de leg. iij. sed secun-

10 dùm Pau. Bar. non bene dicit, † quia fideiussio facta contra titulum C. ne fideiuſ. do. dentur. firmatur iuramento: quia ibi prohibitio dirigitur in dantem fideiussorẽ & fortè etiam, in recipientem. cuius causa potiusquàm dantis sit illa prohibitio, non tamen dirigitur in ipsum fideiussorem: unde quis fideiubendo, non facit contra prohibitionem: & sic non peccat, igitur tenetur seruare iuramentum.

11 Preterea quando † prohibitio, concernit fauorem personę prohibitę dicitur magis consilium, quàm præceptum, ut l. ii. ff.

12 mandati. & hęc est ratio quia † mulier obligatur naturaliter & ciuiliter, licet cõtra prohibitionem, & dispositionem senatusconsulti promisit: ut l. si mulier. in fi. ff. ad Velleia. quod non esset, si concerneret fauorem alterius, quàm ipsius prohibentis. l. cùm lex. ff. de fideiuſ. & l. si non fortè. ff. de condi. indebi. quia non dicitur factũ contra legis præceptum, sed contra consilium, & sic non peccat: sic & ille, qui non sequitur consilium Euangelii dicentis: Vade & uende omnia, quæ habes, & da pauperibus.

Pręterea posito, ꝙ Bar. dixerit uerum, quòd si prohibitio sit in personam iurantis indistinctè peccet, & non sit seruandũ iuramentum, etiam cùm concernet eius fauorem duntaxat: attamen inquantum uidetur uelle, ꝙ idem sit, cùm dirigitur in personam recipientis iuramentum: nõ bene dicit, per c. debitores. de iureiurando.

13 Nam † leges diuinę, & humanæ prohibent unicuique, ꝙ non recipiat usuras, & per consequens nec aliquam obligationem pro usuris: ut argu. l. oratio. ff. de spon. & tamen si quis iurauerit soluere, cogetur soluere, quia ipse non est prohibitus promittere uel iurare: licet aliter sit prohibitus recipere, & promittendo ac iurando non peccat, nec etiam soluendo, licet recipiens peccet &c. Ludo. in l. si constante. in prin. ff. solu. mat. sic dicit, quòd pleniori inuestigatione est primo in

14 uestigandum an possit uxor † constante matrimonio à marito exigere fideiussores

15 dotis restituendæ. Secundò † an possit exigere pignus. Tertiò an possint pro recu-

16 perãda † dote cõstitui duo rei debendi. Quartò quid in extraneo, nunquid à primorum duorum alterum compellere possit maritum.

Circa primum dic, quod post glo. C. ne fideiuſ. do. dẽt̃ fuit opi. Dy. in d. §. quoties. quam

quam sequitur Ioann.And.in addi.Specu. in titul.de dona.inter uir.& uxo. §. nunc. in additione incipiente.Reassumit uerba, & formam &c. cum tribus sequentibus, quòd sic primò per l.fina.C.de dote cau. non numerata.ubi patet, quòd pro dote restituenda possint interuenire duo rei. & tamen constat,quòd unus uidetur pro altero,fideiubere: ut plenè traditur in l. uir uxori.ff.ad Velleia.sed ad illum respõ de: ut infrà in examinatione tertiæ quęstionis patebit. Secundò per l. si cùm dotem.in §.transgrediamur.ff.soluto matri-
17 mo.ubi patet † patrem obligari pro dote filij.& tamen in hoc casu non est, nisi sit ipsius filii fideiussor. Ad hoc ff.de uerb. oblig.l.cùm filius.& l.i.C.de decu. lib. x. & l.libertus.§.i.ff.ad munici. Tertiò quia dari potest matrimonio soluto pro dote restituenda: ut l. si constante.§.quoties. ff.soluto matrimonio.ergo, & eodem constante in casu restituendę dotis soluto matrimonio.quoniam paria sunt quid fieri in tempore permisso,uel prohibito,& in tẽpus permissum conferri:ut l.in tempus. ff. de hære di.institu.

Secunda fuit opi.Barto.in d.§.quoties. dicentis contrarium. Primò quia non ui-
18 detur ratio diuersitatis † inter fideiussorem dotis restituendę & fideiussorem dotis conseruandæ, non potest exigi, ut d. l.i.C.ne fideiul.do.dentur.ergo nec fideiussor restituendæ,ꝙ non sit diuersitas:patet quia conseruatio non tendit ad aliud, quàm ad facultatem dotis restituendę inducendam. Secundò, quia dicta lex secunda ueniens ampliatiuè ad legem primam, ut in litera eius patet, si non intelligeretur prohibere fideiussorem dotis restituendę,nihil ad primam adderet contra.§.quibus.cum simili. C. de nouo Codice compo.Bald.& Ange.in d.l.si constante.& plenius in d. §. quoties. sequuntur opi.Dyn. Primò quia non est uerum, quod dicit Bar. ꝙ eadem ratio uideatur in fideiussorem dotis restituendę, & dotis conseruandę,quia in fideiussore dotis restituendæ inest conditio,si matrimoniũ dissoluatur: ut patet in l.ii.ff.solu. matrimo.fideiussioni autem de ea conseruanda non: quia illa refertur etiã ad tempus constantis matrimonii,unde tanquam inducens perfidiam inter coniuges matrimonio constante reprobatur:ut patet ex ratione dictę l.ij.in fi. quæ ratio cessat in fideiussione dotis restituendę. Secundò, quia malè dicit Bar.in d.l.ii.si non intelligeretur prout ipse dicit, nihil adderet ad primam: quia lex prima solùm reprobat legem municipalem uel consuetudinariam arctantem maritum ad pręstandũ fideiussorem dotis restituendę.Lex secunda, ponit rationem prohibitionis subiiciens,ꝙ nedum fideiussio pręstatur, sed nec ulla satisdatio.

Tu adde,quia quamuis pro opi.Bar. faciat ea ratio.quia ex quo prohibetur fideiussio dotis conseruandę uidetur prohiberi etiam eiusdem restituendę: quia si
19 † prohibetur antecedens,prohiberi uidetur necessarium consequens:ut ff. de pac. l.quod dictum.cum simi.Itẽ, & quia quod
20 † una uia est prohibitum,non debet per aliam intelligi concessum:ut in regula iuris,cùm quid una uia.libro.vi. & est prohibitum præstari fideiussorem doti seruãdæ erga deuenitur, ad hoc debet intelligi pręstari fideiussorem restituendæ,cùm
21 necessaria † restitutio rei restituendę, conseruationem.præsumat. Tertiò,quia ratio dictæ legis secundæ prohibentis pręstari fideiussorem dotis seruandę, quę ita formaliter dicit: si enim credendam sese,suamque dotem mulier patri matri existimauerit,quare fideiussor, uel alius intercessor exigitur,ut causa perfidiæ, de matrimonio generetur,&c. locum etiam habet,in fideiussione restituendę: ut ex se patet:tamen opin.Dyn. tot docto.confirmant,ꝙ fortè in practica seruaretur:licet illa Bar.de iuris mente sit uerior per prædicta: & quia ipse ad rationes Dyn. respondet: ergo ego omitto: & hoc de prima.& pro dicta opi.Bar.uidetur doctrina d.l.oratio.ff.de spon.nolens,quòd cùm
22 † quid prohibetur,uidetur omne id prohiberi,per quod peruenitur ad illud:ergo uidetur prohiberi fideiussor dotis restituendę:ex quo intuenti ad faciendum dotis restitutionem peruenire oportet ad il-

lius obſeruationem.

Quo ad ſecundum quæritur an pręſte tur fideiuſſor, pro dote ſeruanda, ſeu re-ſtituenda, ſeu pignorum cautio? uidetur prima fronte, quòd ſic, per l. quamuis. aliàs incipit, Callipodius. ff. de ſolu. l. quod autem. §. ſi uxor. ff. de donationib. inter uirum & uxo. In quibus uidetur caſus, pro quo etiam facit, quia ex quo fauore dotis à iure eſt introducta tacita pignoris obligatio: ut l. aſsiduis. cum ſimili. meritò non uidetur referre, ſi ipſa tacita reducatur in expreſſam: argumen. ff. ſi certum petatur. l. cùm quid. ff. de uerborum obliga. l. triticum. cum ſimilib.

Contrarium tamen puto per text. d. l. ii. ubi tex. utens ſigno ſeu uerbo uniuerſali, dicit nullam ſatiſdationem, pro dote à patre mariti poſſe exigi: ergo ſequitur quòd nec pignus: cùm illud ſatiſdationis uerbum adimpleat: ut l. i. §. iubet. C. de collatione bo. cum ſimili. & hoc maxime uerum credo, quòd ratio d. l. ii. §. fin. quæ ideo prohibet ſatiſdationem exigi, ne cauſa perfidiæ in connubio generare tur: ita locum habet: ut ex ſe patet in pignore ſicut in fideiuſſore. Nec obſtant.
23 † iura in contrarium allegata: quia illa ſunt correcta, per d. l. ii. Nec obſtat ratio, quia quamuis à iure, ſit fauore dotis introducta tacita hypotheca: tamen multum refert inter eam & tacitam: ut patet, quia quamuis mulier præferatur omnibus habentibus tacitam, ex ſua tacita, tamen non aliis habentibus expreſſam præfertur per ſolam tacitam: ut concludit gloſſa. quam communiter ſequimur in dicta l. aſſiduis.

Prȩterea cùm mulier, petit hypothecã expreſſam habens tacitam, eſt cauſa maioris perfidiæ generandæ in connubio: quia ex hoc apparet, quòd nondum confidere uelit de perſona mariti, ſed nec de prouidentia legis inducentis tacitam: unde multomagis militat ratio dictæ l. ii. & hoc de ſecunda.

Quo ad tertiam in qua quæritur an poſſint conſtitui duo rei debendi: dicit idem Ludoui. ubi ſupra eſſe ſciendum, quòd hoc tetigit Io Andreæ, in dicta additione. & Barto. hic aliqualiter in dicto §. quoties. communis opinio eſt, quòd duo rei conſtitui poſſunt, ſi ambo ſunt coniunctæ perſonæ, ut pater, & filius dotem recipiens: quoniam ex hoc non uidetur in connubio perfidiæ cauſa generari: ſecus ſi ſint perſonæ extraneæ: quia tunc non uidentur poſſȩ conſtitui:
24 cum enim unus † ex reis uidetur pro alio fideiubere: ut plenè traditur in d. l. uir uxori. §. fin. meritò ceſſat prohibitio d. l. ii. & per hoc dicunt eſſe caſum in d. l. fin. C. de dote cauta. ſed certè illa in uerbo, omniq́; perſonæ, &c. probat contrarium: prius pręmiſerat l. de patre ſe obligante ad dotem cum filia, & poſtea ſubiungit de omni perſona, quæ ſe cum eadem obligat. & ſic uidetur uelle, quòd
25 nedum poſſunt duo rei conſtitui † ad inuicem coniuncti, ſed etiam pœnitus extranei.

Tu aduerte: quia primò oportet conſiderare, an uerum ſit, quòd duorum reorum, unus uideatur pro alio fideiubere, in quo adhȩrendo doctrinȩ Bartoli in l. reos. in princ. ff. de duobus reis. ueritas eſt, quòd unus non uidetur pro alio fideiubere, niſi hoc ſit expreſſum, uel niſi ſit aliquis color quæſitus: ut probatur in l. ſed & Iulianus. §. i. ff. ad Macedon. ſi ergo ſic eſt, ſequitur quòd duo rei in ſolidum principaliter obligati poſſunt conſtitui. & ita eſt caſus in dicta l. fi. Titulus autem, ne fideiuſſ. dodentur. loquitur de obligatione ſecundaria principali acceſſoria. Sed ſi quæris, an pars mulieris, poſſit ad hoc compellere, certè non: quia hic eſſet color quæſitus, qui fieret ad diſpoſitionem legis prohibentis fideiuſſorem dari fraudãdo, igitur, &c. & d. l. ſed & Iulianus. §. i. & hoc de tertia.

Quo ad quartum dicendum eſt ab extraneo dotante poſſe ſatiſdationem peti. & uidetur rectè probari in l. i. ff. qui pot. in pigno. habean. Secũdò quia ratio dictæ l. ii. prohibentis, quȩ eſt ne perfidia inter coniuges generetur, &c. ſed ceſſat hoc caſu cum eo quòd competat extraneo non habet generari perfidia inter coniuges.

coniuges. & sic succedit generalis regula legis, in omnibus. de iudic. & l. si creditores.ff. de priuilegiis creditorum.cum simi. & hoc est quod tenuit Bartolus in fin.vi. quæstionis secundæ partis principalis in l. si constante.ff.solut. matrimo. argum.l.uniuersa.cum ibi not.C. de precib. Imperat. offe. Et an, si satisdatio sit sponte prestita, teneat: glossa ualde dubitauit in l.ii.C.ne fideiussi.do.dentur.ergo uerò dicit Ludouic.dico quòd sic: quia text. in dicta l.ii. uetat à marito satisdationem exigi, & sic ab inuito extorqueri: ut l. fideicomnissa.§. si rem.ff.de leg.iii.unde non uetat uoluntariè posse dari: quare succedit text. in l.sed & si quis.§. fin.ff. si quis cau.l.i.ff. ut in possessione legat.l. Græcè.§. tutore.ff. de fideiusso. & quod plenè not.in l. si patronus.ff.de donat.ubi patet satisdationem præstitam sponte à sciente se ad illam non teneri ualidam esse. Secundò per text. dictę l. quæ prohibet satisdationem, ne generaretur causa perfidiæ inter cöiuges:ut pluries dixi:
26 sed ex † spontanea datione non generatur causa perfidiæ: ut ex se patet, igitur, &c. & per hoc puto etiam quòd gloss. d.l.i. quę semper solet communiter teneri uolens, quòd prohibitioni exigendæ satisdationis inductę per dictum titulum non possit maritus renunciare, est falsa: nec est uera regula sua dicens dispositioni legis prohibitiuę renunciare non posse: quod probo per duo.

Primò quia text.non deberet testamẽtum fieri sine filii institutione uel exheredatione: aliàs sit nullum: ut l. inter cętera.ff.de liber & posthum. & tamen si ita sit factum, filius potest legi prohibenti testamentum ualere, per suum consensum derogare: ut l. filio præterito.ff. de iniusto rupto. Item idem Ludouic. in l. si cùm dotem.§.transgrediamur.ff.solut.matrimo. sic dicit, stat dubitatio pulchra, an cogatur pater pro dote filii se & sua bona obligare:in quo quidem dubio plures sunt opinio.

Prima Dyni dicentis quòd sic, per textum l. fin. ad fin. ff. de suspect. tutor. l. si inter tres.§.fin.ff. de excusat. tutor. ubi uidetur expressè patrem posse compelli se obligare pro filiofamilias, qui à iudice tutor datur: ergo pari ratione se poterit obligare pro filio dotem re-
27 cipienti, † cùm dos, & tutela æquiparẽtur: ut patet in l.pro officio.C. de administra. tutor. & l.assiduis. C. qui pot. in pignor. habe. & hanc opinio. sequitur Oldra. per text. l. quemadmodum.§.i. ff. de iure do.& §.illud. in authen. exactio. instante. unde sumitur authen. dos data. C.de dona.ante.nupt.

Secunda fuit opinio. Andr. de Pisis dicentis contrarium ea ratione: quia prohibitum est hodie satisdationem pro dote dari mulieri: ut allegata l.i. & ii.ergo non admittitur interuentus patris ut se obligantis, nec etiam bonorum eius hypotheca, maximè: quia. nulla lege cautum reperitur, quòd ipse se obligare cogatur.

Tertia fuit opinio. Bart. quam sequuntur in l. si cùm dotem.§. transgrediamur. allegat. Bald. & Angel. dicentes, quòd aut est consuetudo iuxta dotem datam ab uxore fieri donationem, propter nuptias à patre mariti: & tunc non compellitur se, pro dote ulterius obligare, ea ratione: quia ex quo compellitur ipse tunc pro filio tam in potestate, quàm in emancipato constituere donationem propter nuptias, ut l. fi. C.de dotis promissione. & d.§. illud. & l. qui liberos.ff.de ritu nupt. ergo non debet ulterius compelli se cum hypotheca bonorum suorũ obligare, ne aliàs duplici onere grauetur:quod est regulariter inhibitum: ut l. Titia.§. qui inuita.ff. de leg.ii.& l.pen.cum si.ff.de dote prælega. aut non est consuetudo donationem, propter nuptias à patre maritorum cõstitui. & tunc aut filius uxorem accepit qualitate suæ cöditionis indignam: & tũc non potest compelli se obliare attento, ꝙ per hanc causam iure ueteri eisdẽ concedebatur exhæredatio.ut l.iii.§. si emancipatus.ff.de contratabul.argum.etiam l. si rogatus.in §.matrimonii.ff.de manu.uin aut accepit dignam. & tũc se obligare cõpellitur:argumen.d.l.fi.& dicta l.si quis in

tres.

tres.§.Imperator. Tu uerò aduerte: quia text. dicti §. Imperator.& d.l.fin. non uidentur probare intentionem docto. quoniam illi dicunt, quòd si pater pro filio electo tutore idoneo, ideo cauere non uult, ut eum à tutela eximat attento, quòd ad satisdandum impotés est, à tutela remouetur: tunc iudex una cum filio compellere poterit ad tutelam administrandum.

Not. ergo quòd ideo ibi pater compellitur: quia in fraudem hoc faciebat, quòd se pro filio non obligabat: ergo ubi de fraude non constat, non datur hęc conclusio: nec etiam aliquid uidetur facere text. in d. l.quemadmodum.§.i quia ibi dicitur quòd si per mulierem filio uel seruo data sit dos, & pater ratum nō habet, mulier repetere potest: unde duplex cadit responsio. Prima, quòd ibi loquatur in uxore prędictis data ab uxore patris uel domini. & secundùm hanc iste text. nihil facit. Secunda quia loquitur in dote data per mulierem patris filio & marito suo, & secundùm hunc intellectum magis uidetur casus contra Dyn. quàm pro. quia
28 dicitur, quòd si pater non habet † donationem ratam, dos est repetibilis: unde dicitur uelle, quòd non cogatur habere: & per consequens nec se obligare, si non uult: tex. etiam in d. §. illud non uidetur dictam opinionem probare: quia, ut dixi, ille loquitur in constitutione donationis propter nuptias, non autem alterius obligationis.

Præterea ratio domini Andr. de Pisis non uidetur urgens: quia possumus dicere primò, quòd quamuis sit prohibitum præstare satisdationem dotis seruandæ, ut in suis iuribus: non tamen satisdationem dotis reddendæ. l. si constante.§. quoties. ubi de hoc plenè.ff. solu. mat. Secundò, quia quamuis sit prohibita præstari satisdatio accessoria ad actionem siue obligationem principalem, tamen non est prohibita obligatio alteris, unà cum marito, coæqualiter obligari, imò permissa: ut l fin.C. de dote cauta.

Præterea & quamuis sit prohibitum dari fideiussorem, non tamen est prohibita pignoris, uel hypothecæ obligatio tanquam magis accedens ad naturam dotis, cui inest hypotheca tacita. & hoc specialiter probatur in l. quamuis. aliàs incipit, Callipodius. ff. de solu.& l.i.in princip.ff.qui po. in pig. ha. unde mihi Ludouic. salua sempre substantia ueritatis uidetur dicendum sic, quòd aut pater pro filio constituit donationem propter nuptias: & tunc ulterius se obligare unà cum hypotheca omnium bonorum non compellitur. quod probo, quia
29 hęc bona † uenientia in donatione propter nuptias censentur tacitè hypotheca pro restitutione uxoris dotis. text. est in auth.siue à me. C. ad Velleia. & in authen.permissa.C. de dona. ante nup. & in auth.donationem.C.de iure dotium.

Et si dicis quomodo competit uxori tacita hypotheca bonorum dictę donationis: quia cùm sua sint, non possunt sibi intelligi obligata.l. neque pignus.cum simi. ff. de regul.iuris. Respondeo, quòd imò cadit hypotheca in bonis his, ex quo non sunt sua irreuocabiliter, sed reuocabiliter. & hoc probatur in l. ex sextante.§. Latinus.ff. de exceptio. rei iudic. facit.l. si quis in bello.§. si quis seruum.ff. de capti. hoc ergo casu non astringitur pater ulteriori obligationis onere, ne cōtingat eum dupliciter grauari: ut dicto §.qui inuita. cum similibus. aut non est constituta donatio propter nuptias: quia hoc non habet consuetudo: & tunc dico, quòd aut pater non uult se obligare pro dote, ne filius famil. reperiat uxorem: quia fortè
30 † nulla uult sibi nubere, si non est bene cauta de dote reddenda, & tunc dico patrem compellendum. Hoc primò probo per tex. dictæ l.fin.de suspect.tutor. & dicti §.Imperator.si enim ibi pater pro filio tutore dato se obligare compellitur, cum pro eo non uult cauere uoluntariè, ut eundem eximat à tutelæ onere in pupilli præiudicium. igitur pari ratione pro dote se obligare compelli potest, cùm uoluntariè non uult, ut filium inhabilem reddat ad uxorem inueniendum.

Secundò hoc apertius demonstro, quia qua ratione pater pro filio de iure compellitur

pellitur constituere donationem propter nuptias, ne si non constitueret, per indirectum auferret potestatem matrimonii contrahendi: quia fortè de facili uxorem non reperiret, si illam donationem, propter nuptias non acciperet: ut est expressum in dicta l. fin. C. de dotis promissione. & dicto §. illud meritò. eadem ratione cùm non est de consuetudine tales donationes celebrari compellitur se pro dote obligare: ne, si non se obligaret, filius uxorem non reperiret.

Tertiò hoc probo ad propositum, ex text. ualde singulari in l.fin.§. idem rescripserunt patres. ff. ad municipales.ibi enim dicitur, quòd si pater ideo filium emancipauit, ne prò eodem decurione creato caueret: & si actum emancipationis fecit præiudicium filii & reipublicæ, tunc pro eo quamuis emancipato compellitur cauere, seu cauisse intelligitur. Ita ergo in proposito, si pater pro dote filii cauere non uult, ne filius uxorẽ reperiat: & sic hoc in præiudicium filii & reipublicæ, cuius interest matrimonia contrahi, ut ciuitas liberis repleatur: ut l.i.ff.solu.matr.tunc compelli cauere debet seu cauisse intelligitur, nec ad hoc propositum est text. melior illo.

Quartò probatur per l.qui liberos. ff. de ritu nupt.ibi enim dicitur, quòd ad officium iudicis pertinet compellere parentes, ut filios in matrimoniis collocent, si eos reperiat matrimonia filiorum prohibere, & subiicit:prohibere autem uidetur, qui conditionem non quærunt, id est, secundùm uerum intellectum, qui facultatem matrimonii contrahendi, cùm possint, filio non dant: ergo ibi est expressũ; quòd si uideat iudex ideo patrem nolle pro dote se obligare, ne filius de facili uxorem reperiat, potest tunc ad illud illum cõpellere:aut pater nõ ideo denegat cauere, ut nuptias filii impediat:sed ne in obligationibus uinculum incidat: & tunc si sine patris obligatione nõ potest uxorẽ reperire, certè compelli debet per rationes proximas, quę etiam in hoc cõcludũt. Si uerò sine ea reperire potest uxorem, tunc non compellitur obligari per regulam rubricę, ne filius pro patre, & econtra. quæ in hoc non reperitur pati exceptionem: & hęc est huius subtilis passus ueritas.

Succedit dubitatio pulchra quid si pater simpliciter consentiat filio, in dotis receptione: an in huiusmodi solo consensu censeatur obligatus insolidum ad dotem, pro qua determinanda Bartol. facit tria notabilia membra. Primum, quòd

31 aliquando † pater cogitur filio consentire, non tamen se obligare: ut in casu l. cùm non solùm.§.necessitatem.C.de bonis quę liberis. & tunc ex huiusmodi consensu non obligatur, & licet nihil allegat, tu tamen dic hoc uelle gloss.ordinariam in l.i.§. si ratum. in uerbo, habuerint.ff. quod iussu. quam ponderauit Bald. in l.i. C. quod cum eo. aliquando pater cogitur consentire, filio, & se pro eo obligare: & tunc simplex consensus inducit obligationem in solidum patris. Casus est secundùm eum ff.de tute.l.si filius. iuncta l. si quis inter tres.§. Imperator. & l.fin. ff. de suspect. tu.quando non cogitur pater, neque consentire neque se obligare: & tunc simplex consensus hoc inducit, quòd pater solùm de peculio obligatur. & iste est casus secundùm eũ in l. Lucius Titius Caius.ff.de admin.tut. Tu autẽ aduerte, quia secundum membrum fundatũ in d.l.si filius.uidetur dubium.ibi enim filius fuit tutor datiuus, quia à prætore datus, & consequenter à maiore iudice, meritò succedit regula glo.ordinar. ut hi qui obligantur. ad finem super uerbo, aget.quam sequitur Cyn.in rubrica C.de tuto. & cura. qui satis non dede. uolen-

32 tis, quòd quamuis † tutor, cùm pro plena inquisitione datus à iudice minore teneat satisdare:argu.§.nos.insti.de Attiliano tutore.tamen tutor, cũ inquisitione datus à iudice maiore satisdare nõ tenet: ut insti.de satisdtu. in princ.& l.si nemo.§. hoc edictum.cum ibi no.ff. de testa. tute. & in l.dubiũ.& l.non omnium.C. de tut.& cura.quisatis nõ dede.cum ergo in casu d. l.si filius.esset tutor datiuus à iudice maiore creatus, consequenter nõ tenebat satisdare,

tisdare, & sic nec pater se pro eo obligare.

Nec uideo responsum aliud, nisi diuinemus ibi tutorē datū fuisse sine inquisitione: quo casu regula est, ut à † quocunque datus satisdare debeat: arg. ff. de confir. tut. l. tutores à patruo. secundùm uerum intellectum. & ideo cùm in casu d. l. cogeretur filius satisdare, & alius pro eodem, si alius non reperiebatur: ut d. l. si quis inter tres. §. Imperator. meritò est, quòd simplex consensus per patrem præstitus in assumptione tutelæ inducit eiusdem obligationem insolidum. Tertium uerò membrum est etiam dubitabile ualde, quòd quamuis in d. l. Lucius Titius Caium filium fa. quia tutor testamentarius existens non tenetur satisdare: ut l. testamento. cum similib. ff. de testamen. tute. & consequenter nec pater, pro eo satisdare compellitur. igitur eiusdem cōsensus, non uideretur debere inducere patris obligationem insolidum, eo: quia non necessariam, tamen per regula uidetur falsa per tex. l. filius. ff. de administratio. rerum ad ciuitatem pertinen l. honores. in fin. de decurio. & l. quoties. libro x. & l. i. C. de filiis famil. eodem lib. in quibus est expressum, quòd si pater consentit assumptioni filii familias ad decurionatum seu magistratum, consensus ille eum obligat insolidum: & tamen non est dubium, quòd non cogitur consentire: quia potest contradicere si uult: ut d. l. honores. in fin. Item nec cogitur se obligare: ut l. fin. C. de filiis fami. lib. x. non uideo aliud responsum, nisi quòd dicta iura contineant specialitatem fauore reipublicæ: sed certè eadem specialitas debet esse fauore minoris: ut d. l. Lucius. argumen. l. cùm ostendimus. §. fina. ff. de fideiuss. tutorum unde materia est ualde dubia.

Et propter prædicta arbiter, non posset dare in ea certam theoricam: ipsam tamen dat Barto. præsupposita pro uera. Primò resultat decisio ad quæstionem præpositam, scilicet, quòd eo casu quo compellitur pater se pro dote filii obligare simpliciter, consensus cū reddat obligatum insolidum: alias uero de peculio, quod tamen intelligo, & declaro, nisi consensisset pater receptioni dotis factæ per filium, à quo contractum matrimonium nullum est, puta propter defectum ætatis uel aliter: tunc enim simplex consensus patris in eo obligationem soli di non induceret. Casum allegat ualde notabilem in l. i. uers. pro infante. C. de mune. & hono. non conti. inter patrem & filium. l. b. x. ibi dicitur enim, quòd ex consensu, quem præstat pater assumptioni decurionatus filii infantis, eo quòd nulla huiusmodi assumptio est, non resultat in eo obligatio solidi: licet, si assentiret assumptioni ualidæ, sic: ut d. l. filius. ff. de admi. rerum ad ciuitatem pertinen. cùm sit ita: ergo in proposito, quam uis si assentiret receptioni dotis resultantis ex matrimonio ualido obligaretur insolidū, eo casu, quo posset compelli ad expressè se obligandum: tamen si consentit dotis receptioni ex matrimonio inualido, tunc non, per dictam l. i. C. de mune. & hono. non conti. quod est notandum.

Secundo declarando adiicio, quòd subsequens adoptio filii qui ante dotem receperat inducit obligationem patris adoptiui insolidum, quemadmodum si se ab initio expressè obligasset, eo tamen casu, cogeretur se obligare. Casum allego ualde no in l. Lucius. §. idem respondit. de lega. ii. Ex præmissa etiā theorica Barto. inducitur declaratio l. sed & Iulianus. §. quanquam. inquit. & l. si filius. & l. si tamen sciente. ff. ad Maced. In quibus apparet cōsensum paternum præstitum filio mutuum assumenti excludere beneficium exceptionis Macedo. quoniam an ex eodem pater obligetur insolidum, uel de peculio decisio resultat ex eadem quæstione: tamen, ut prædixi, est ualde dubitabilis.

Et cohæret præmissis tertia questio, quam ponit Bald. in l. si cùm dotē §. transgrediamur. alle. quòd pater, & filius ambo confessi sunt se recepisse dotem, an censeant obligati ad restituendū, quilibet pro dimidia: quasi dimidia præsumatur ad

quemlibet peruenisse: quod uidetur dicẽdum per l. reos. §. cùm in tabulis. de duobus reis. & §. sed cùm duo. l. Vranius. ff. de fideiusso. & l. si uir uxori. §. fi. ff. ad Velle. An uerò teneatur quilibet insolidum, quod uidetur arg. l. si non singuli. C. si cer. peta. an uerò teneatur patre tantum, quasi ad eum præsumatur integre dos peruenisse per locum à communiter accidenti-
34 bus, cùm uideamus ut plurimum † patrem tanquam administratorem recipere. Bal. in d. §. transgrediamur. & l. si constante. in princi. tenet post Dy opi. primã per dictum §. cùm in tabulis. licet referat Cyn. cuius opi. dicit lege non probari dicentem, quòd aut filius est magnus mercator, & qui continuè negociatur & pręsumitur integraliter dos ad eum peruenisse, aut gubernatur à patre, & pręsumitur peruenisse ad patrem.

Tu aduerte, quia quantum ad hoc, ad quem pręsumitur peruenisse: ueritas est, ꝙ ad quemlibet pro dimidia: ut in d. §. cùm in tabulis reiecta hac Cy. consideratione: arg. l. pro patre. §. fi. ff. de in rem uerso. quinimo licet tota peruenisset ad alterum, tamen pur quilibet pro dimidia remanet obligatus: arg. l. si non singuli. licet, si is, qui nihil recipit, conuen retur, implorare posset, ut eius sumptibus actio dirigatur contra eum, ad quem peruenit pecunia: ut probatur ff. commodati. l. cùm. quæritur. & l. cùm in plures. §. uestimenta ff locati. & not. per Barto. ff. de duobus reis. l. ii. aliàs l. iu. §. ubi duo. Quid si confiteretur pater, uel mater se dotem filii percepisse an huiusmodi confessio inducet ut ad quemlibet censeatur peruenisse pro dimidia & consequenter quilibet pro eadem obligetur. Barto. in simili quæstione consulens in suo consilio incipiente, Punctus quęstionis talis est: domina P. nupsit &c. cuius tenor ĩ describitur. quod refert Bal. in l. i. C. de duobus reis. & l. mater. C. de rei uendi. dixit, quòd sic, ponendo casum in uxore, & marito confitẽtibus ad eos peruenisse rei dotalis utilitatem & argu. d. §. cùm in tabulis. sed male loquitur quia contra casum apertũ in authen. si qua mulier. C. ad Velleia. ubi est expressum, quòd ubi uxor unà cum uiro in eodem instrumento se obligat uel confitetur se recepisse &c. Confessio huiusmodi nunquã ad uxorem peruenisse probat: unde est opus aliter probare peruenisse ad eam. Et per illum tex. ibi opi. Bar. impugnauit Bal. & rectè.

Sed prius hęc fuit sententia Specu. ex eodem tex. licet ipse non alleget in titu. de solu. & obli. §. ante omnia. uers. quid si uir. si tamen ipsa mulier confiteretur in forma iudicii ad hoc instituti se precium recepisse, uel in dotis receptione concurrisse: tũc fortè præiudicaret sibi confessio huiusmodi an instar eius, quod dicimus cõfessionem: & si quamuis extraiudicialiter nõ pręiudicaret libertati: ut l. nec si uolens. cum simili. C. de libe. causa. tamen in forma iudicii ad hoc instituti facta pręiudicaret: ut eod. titu. l. interrogatam. & l. iubemus. & ita sentit Nico. de Matta. in d. authen. si qua mulier. quod intellige, cũ confiteretũ hęredibus mariti agentibus, quoniam si confiteretur agente eo, qui dotem repetit, uel emptore dotalis prædii, confessio facta illis agentibus, marito, seu eius hæredibus non prodest. Ad hoc optimè l. fina. ff. de interro. actio. Succedit proximis, dic. t Ludo. quarta quotidiana quęstio, quam ponit Bal in d. §. transgrediamur. & plenius in l. ii. C. fami. ercis. an filius, post suam emancipationem possit dotem, quam pater recipit, ab eodem petere sibi consignari adeo, quòd non possit ipse pater dicere in remunerationem factę emãcipationis debere gaudere dimidia usufructus dotis.

Et primò † uidetur prima facie dicendum partem dimidiam posse consequi ꝑ tex. l. cùm oportet. §. cùm autem. C. de bonis quę libe. ubi apparet patrem in remunerationem libertatis filio præstitam dimidiam debere habere usufructus bonorum aduentitiorum, quæ aduenerunt antè eo existente in potestate. Sed ut scias quid ex dote filiæ consequatur pater, casum istum æquiparamus ad alium disponentem, quid ex peculio aduentitio filii quæratur patri. C. de bonis quę liberis. l. i.

Contrarium

Contrarium ipse determinat, & mihi placet his rationibus.

36 Primò, quia † emancipatio, & mors in materia dotis æquiparantur: ut l. utrum. §. uideamus. C. de rei uxo. actione. & l. si cùm pater filię nomine. ff. soluto matri-
37 monio. l. si socer. cum similib. sed † patre mortuo dos integra debet percipi per filium, quem onera matrimonii sequuntur: ut l. si maritus. & l. si filia. §. hoc amplius. ff. fami. ercisciun.

Secundò, quia emancipatio, & exheredatio ęquiparantur: ut l. ii. ff. quod cum eo. sed filio exheredato integra dos debetur, quasi integra onera matrimonii sentienti. ff. de dote prelega. l. iiii. in §. per cõtrarium.

Tertiò, quia ius percipiendi usumfructum dotis tacitam habet conditionem, si matrimonii onera percipere uolens sustineat: ut l. cùm post. §. in domum. ff. de iure dotium. & l. in insulam. §. usuras. ff. soluto matrimonio. & ideo dicimus, quòd ibi dos esse debet, ubi onera metrimonii sustinentur. ff. de iure dotium. l. si is Stichũ. §. ibi dos. ff. pro socio l. actione. §. fina. cum l. sequen. unde consequens est illam cum integro usufructu apud filium emancipatum esse debere, cum per emancipationem uideatur pater eum posuisse in libertate alibi marandi: & sic matrimonii onera sustinendi, ex quo per eadem paternam familiam exiuisse uidetur: ut l. finali. C. de capi. diminu. & l. capitis diminuto ff. de suis & legitim s. Etiam non obstat tex. in d. §. cùm autem. iuxta dictam l. quia. ff. soluto matrimonio. quia infra respondebitur. Huic autem conformis est quæstio Ange. in d. §. transgrediamur. an si filius seorsum à patre habitet, petere possit dotem suæ uxoris sibi consignari? & breuiter se expediens tenet, quòd sic per regulam dicti §. ibi dos.

Tu pro ea quęstione dilucidanda, debes primò cõsiderare an in dote filii familias pater habeat usumfructum, prout in peculio aduentitio: in quo Barto. quẽ miror ab eorum nemine allegari in dicto §. transgrediamur. in l. contra nurum. § quoties. ff. rerum amotarum. mirabiliter distinguit: aut dos consistit in specie: & tunc pater usumfructum non habet, & huius est ratio secundùm eum: quia tunc dos nõ efficitur peculium: ut l. si cùm dotem. §. fina. ff. soluto matrimonio. & in l. in bonę fidei. ff. de peculio. aut consistit in pecunia: & tunc ususfructus est. & ratio huius est: quia tunc illa efficiebatur olim peculii profectitii: ut l. dotem filiæ. ff. de castren. peculio. & l. deposui. ff. de peculio. hodie uerò efficitur aduentitii: ut dicta l. i. C. de bonis quæ liberis. unde succedit regula uolens, quòd aduentitiorum pater lucratur usumfructum. Tu aduerte: quia mirum est quomodo differentiam hanc fecerit, quòd lege cautum non reperitur.

Et quid uidetur dicendum in quacunque re dotis existente usumfructum manifestissimè fore patris, ex tribus textibus simul iunctis. Primò ex dicta l. i. de bonis quæ liberis. cuius uerba formalia sunt hæc: hoc quoque conuenit obseruari, ut quicquid, uel uxor marito non emancipato, uel maritus uxori in potestate positæ quocunque iure uel titulo contulerit, siue transmiserit hoc patri nullatenus acquiratur, scilicet quo ad proprietatem: sed quo ad usumfructum sic. Hoc autem esse demonstrat primò principium huius legis: ut ex se patet æquiparantis bonis obuenientibus filio familias ex linea materna, quorum proprietas licet nullatenus patri quęratur, tamen ususfructu, sic: ut l. prima. cum similibus. C. de bonis maternis. Secundò clarius demonstratę textus legis secund. eiusdem tituli, cuius uerba formalia sunt hęc, ceterarum rerum, quę ex substantia speciali coniugis ad superstitem deuenerant, quamuis idem in sacris sit, fructu tamen solo atque usu parentibus deputato, dominium ei, qui à cõiuge, uel quę à marito meruit, reseruetur: parente propter emancipationis beneficium, si uoluerit, sicut in maternis rebus uel quę per eandem lineam ueniunt, premium habituro. quæ ultima uerba iuncta dictæ l. cùm oportet. §. cùm autem. uidentur continere casum quem supra

proximè confirmaui post Bald. & quòd hæc l. ii. in dote loquatur manifestè probat l. tertia. proximè subsequens, cuius uerba sunt hæc, quòd scitis prioribus continetur, nec à filia, quæ in potestate est donationem ante nuptias patri, nec à filio dotem acquiri, eo addito confirmamus &c. uerba enim, scitis prioribus, de necessitate, ut uult etiam glossa, ibi referuntur ad præcedentes leges .l. prima, & secunda cuius uerba retulimus supra. cùm nullæ aliæ leges priores sunt de hoc loquentes. & sic hæc lex manifestè declarat primam & secundam legem in dotem loqui: & consequenter clarè determinat dotis usumfructum patri acquiri. unde in istis uidetur apertus casus: quas tamen intelligo, si pater onera matrimonii sustineat, quoniam si non tunc usufructus erit penes filium sustinentem onera, per dictum. §. ibi dos. cum aliis in proxima quæstione deductis.

Redeundo ergo ad opinio. Ange. accedit sibi secunda Modernorum opinio dicentium eius determinationem procedere, si emancipauit pater filium ab eo seorsum habitantem: quia cùm uideatur eum posuisse in libertate alibi morādi: ut supra dixi: & tunc uxor cum eo manere

38 debeat: quia † non debet à uiri separari cohabitatione: ut l. ceterū. §. i. cū sequentibus. ff. de usu & habi. meritò consequens est, ut dotem dare filio teneatur, qui supportat uxoris secum habitantis onera, & consequenter matrimonii. Si autem non emancipasset eū, tūc si de patris uoluntate seorsum habitet: idem uidetur dicendum eadē ratione: sed si absque patris uoluntate tunc certè filio imputetur, quare seorsum habitare uult, nisi fortè aliqua iusta causa simul habitationem impediret nam sicut ex causa filius potest cogere patrem ad se emancipandum: ut no. Bar. in l. quidam, cum filium. ff. de uerb. obli. Itē uidetur, quòd ex causa possit compellere patrem, ut patiatur eum de per se habitare, fortè tamen secūdùm eosdem, si filius suspectus fortè de mala administratione sufficeret patrē præbere alimenta, cùm ipse sit, qui obligatus est, ad restitutionem, & sic non debet cogi restituere nisi sibi sit cautum arg. d. l. ij. §. j. & l. pater ff. de dote prælег.

Mihi uerò, dicit Ludo. ista uidenē somnia: quia ex quo dos † est aduentitii pe-

39 culii: ut est expressum in d. l. i. C. de bonis quæ liberis. iuncta l. quod scitis. cōsequens est, ut eius omni moda administratio sit penes patrem. & p cōsequēs nō possit peti p filium, quamuis seorsum habitantem: ut l. i. C. de bonis mater. ceterum filio seorsum habitanti, pater promebit de alimētis, non solùm pro eo, sed pro uxore, & li-

40 beris, quoniam † pater filio, pro se uxore, atque liberis alimenta præstat: ut patet in l. si quis à liberis. §. non tantum. iuncta glo. ff. de libe. agno. quæ ad hoc allegat dictam l. si filia. §. hoc amplius. nec ea ratione, quòd filius uelit seorsum habitare, potest pater, sibi alimenta negare:

41 quoniam ad inducendam † necessitatem prestationis alimētorum, ex dispositione hominis, non est necessaria habitationis identitas: ut l. libertis libertabus que meis. §. fin. ff. de alimen. lega. ergo multo minus ex dispositione legis. l. Celsus. de arbitris, quod maximè uerum est, si iusta causa sit, quare seorsum habitat: cùm ea stante possit filius adire iudicē: ut patrē compellat ad hoc patiendum: argu. optimum in l. mortis. in princip. ff. de interdictis & relegat. de pœnis. l. moris. circa princ. de offic. procura. Cęsa.

Quòd autem filius possit patrem ex iusta causa, ad emancipandum compellere: adde, quòd licet opi. Bart. sequatur Ange. in l. utrum. ff. de uerborum obli. tamen glo. instit. quibus modis ius patrię po. soluitur. firmat contrarium dicens, quod ex illis iustis causis, ex quibus pater potest compellere filiū ut emancipationem recipiat, quæ enumerantur ibi in l. non potest. ff. de adop. & l. fi. ff. si quis à paren. fuerit ma. & l. nec auus. C. de emancipa. liber. & in auth. quibus mo. na. effi. sui. §. generaliter. non potest econuerso filius, compellere patrem, quod tamen sit uerius, presentis speculationis non est: quia non pertinet ad materiam.

Præmissis

Præmissis adijcias, quòd si filio emancipato iussu nurus soluat pater dotem, consequitur liberationem, quoniam & si post
42 modum agat † potest socer obiicere de præsenti iussu compensationem: ut l. sanè ad fi. ff. de iure dot: um per quem tex. refert ibi Bar. hoc dixisse Mar. Silla. consiliū Bar. de quo suprà tactum est, Punctus quæstionis talis est domina P. nupsit A. & dedit sibi in dotem quendam fundum inæstimatum, qui A. promisit dictę dominę dictam dotem restituere in euentu restituendę dotis constante matrimonio, dicti coniuges in eodem instrumento uenditionis, dictum fundum dotalem uendiderunt, quilibet insolidum, & confessi fuerunt precium ab emptore recepisse, & habuisse. solutum est matrimonium prædictum per mortem dicti A. & dicta domina P. petit ab hæredibus, siue successoribus uniuersalibus dicti A. dotem prædictam, scilicet precium redactum ex dicta uenditione. Quęritur utrum dicta domina P. bene dicat: & utrum totum precium dicti fundi debeat sibi restitui? & si non totum, quantum debeat sibi restitui, & an per hoc bona uiri sint sibi obligata pro dote?

In quę. ista primò est uidendum utrum totum precium uideatur peruenisse ad P. uxorem, ex eo, quia insolidum uendiderunt: & sic insolidum tanquam duo rei sunt obligati emptori, tamen ipsi inter se dicunt quandam communionem habere, & quod ex illo contractu percipiutur, ueni t communicandum, ut no. in l. frater à fratre in magna glo. ff. de condictio. inde. de leg. ii. l. si Titio aut Seio. & de solu. l. qui hominem. §. i. & ibi no. Inquantum ergo uir, & uxor perceperunt precium præsumendum est eos communiter & ęqualiter pręcepisse. Ad quod facit, quod in perceptione precii non fuit dictum, quòd in solidum perceperunt: ergo intelligitur, quòd quilibet pro parte, ut l. reos. §. cùm in tabulis. ff. de duobus reis.

Concluditur ergo, quòd dicta domina solùm medietatem dicti precii quasi ad utrunque peruenisse præsumitur, repetere potest.

Secundò examinādum est, qua actione dicta medietas precii possit repeti: & ui-
43 detur, q actione de dote, quia † pecunia redacta de re dotali dotalis est, ut l. si ex lapidicinis. ff. de iure do.

In contrarium facit gl. l. si ex pecunia. C. de iure do. quę intelligit d. l. si ex lapidicinis. quando hæc agitur, ut dotale efficiatur, & mulieri est utile: sed hoc non apparet, quòd sit actum.

Circa hoc dico, q ex eo, quod est utile mulieri, & sibi utile esse asseritur, præsumitur hoc actum esse: ut illud precium ex causa dotis habeatur, quod probo primò per l. fina. C. de iure do. & ibi no. in ulti. gloss. dicitur, q quando est utile mulieri, sed expressè non dicatur, pręsumitur facta permutatio de una re in aliam, in causam dotis, & hoc etiam probatur, per rationem: nam si hoc pręsumeretur, & mulier peteret pecuniam suā esse apud unum sine aliqua causa saltem esset donatio usus ipsius pecunię, se in muliere non debemus præsumere uoluntatem donan-
44 di, cùm mulierum † genus auarissimum sit, & maximè in uirum, in quem donatio est prohibita: ex nulla autem alia causa, non prohibita potest dici esse apud uirum, nisi ex causa dotis, ergo est ex illa pręsumendum: ut l. pro hærede. §. Papinianus. ff. de acquiren. hæredit.

Pręterea illud, quod ex natura rei, uel contra præsumitur esse actum tacitè, ut l. cū quid. in si. ff. si cert. peta. sed ex natura dotis, est ut precium succedat loco rei, ergo istud uidetur tacitè actum, probo, dos est nomen iuris, & cuiusdam uniuersitatis, sicut hereditas, peculium, & simile, ut ff. de impen. in re. do. factis. l. quod dicitur. in princip. & ibi no. in magna gloss. sed in
45 † uniuersalibus precium succedit loco rei etiam si non exprimatur, ut l. si rem & precium. ff. de petitio. hæredi. & ibi no. & ff. de lega. ii. l. Imperator. §. fin. ergo tacitè uidetur actum, cùm hoc sit ex natura rei, ut dos sit quid uniuersale, probatur in l. si marito. §. fi. ff. solu. mat. ubi dicitur,
46 quòd † dos augetur propter accessiones,

nes quod non esset, si esset iudicium particulare: ut ff. de peti heredi. l. si rem.

Præterea ff. de uerbo. signifi. l. Labeo. in gl. super uerbo, abest. expressè dicitur, quòd in dotis causa precium succedit loco rei: nec dicit quòd requiratur quòd hoc agatur. nam si hoc esset necesse, nulla specialitas esset in dote, quia ex precii conuentione in quolibet contractu posset fieri q̃ una res loco alterius debeatur. Sed in dicta glo. ponitur casus dotis, tanquam specialis: ergo non requiritur, quòd hoc agatur.

Concluditur ergo, q̃ dictum precium, quod peruenit ad uirum, petatur actione ex stipulatu pro dote. & sic bona uiri sunt obligata, à tempore contractus dotis celebratæ, non à tempore quo dictum precium peruenit ad eum, ut l. i. ff. qui po. in pig. habe. præsertim propter uerba contractus supra relata quę dicunt, quòd promisit dictam dotem restituere, quòd est notandum. dicit enim dotem, non ipsam rem dotalem. sed hęc appellatio dotis, cótinet ipsum precium, ut dictum est ergo &c. Bar. Ang. autem in suo consilio, quod incipit, Quidam furtum commisit suasio-
47 ne uxoris. sic dicit: Quæro an pater† pro suo filio dotarium recipere compellatur? & uidetur, quòd non: quia nemo inuitus &c. ut l. sicut. C. de actio. & obliga.

In contrarium, quòd sic, quia si tenetur ad id, quod est maius, scilicet dotem uel donationem propter nuptias constituere de suo: ut l. ex morte. C. de dotis promis. & l. qui liberos. ff. de ritu nuptia. multomagis tenebitur ad se obligandum, & recipiendum, dotem: ut est casus in l. si quis inter tres. §. Imperator. ff. de excusa. tuto. quem §. quidam libri non habent. & ita no. Dy. in l. si cum dotem. §. trãsgrediamur. ego credo, quòd non compellatur, per illud argumentum, quod facit Dy. nam si non cõpellitur ad id, quod est maius, id est, maior utilitas: multominus ad id, quod est minus. sed uideo, quòd pa-
48 ter† non compellitur consentire filio electo ad officium quod est publicum authoritate & utilitate: ut l. ii. ff. ad municipales. ergo multominus compellitur ad recipiendum dotem, cum ibi tanta non uersetur utilitas.

49 Præterea contractus† dotis, de sui natura, non requirit obligationem fideiussoris: ut l. cùm filia. ff. de uerbo. obli. sed hoc casu pater esset fideiussor filii: ut l. cùm filius. ff. de uerbo obliga. Non obstat argu. Dyn. quia sequitur, dotem compellitur constituere, ergo & dotem recipere: nam si cõpellitur pro filia dotẽ dare, similiter pro filio donationẽ propter nuptias: sed & si dotẽ compelleretur pro filio recipere, astringeretur plus pro filio, scilicet donationem constituere, & dotem recipere: quàm pro filia: cùm solummodo habet dotem constituere: sed hoc est absurdum: nam qui enim tale diceret &c. ut l. maximum uitium. C. de libe. præte. Non obstat §. Imperator. quia ibi est speciale in fraudem ipsius patris: ut ibi expressè dicit Ange.

Ludo. autem in l. soluto. in princip. ff. solu. matri. sic dicit. Item inquantum quærit Bart. qualiter promitti debeat restitutio dotis, per maritum uxori, & concludit, q̃ secũdùm formam iuris communis promitti debet, secundùm l. si filio. §. maritum. ff. solu. matri. & l. in rebus. ff. de iure dotium & l. cùm quærebatur. ff. de uerbo. signifi. ca. & l. si quis stipuletur. ubi autem disponeret super hoc, consuetudo illa seruari debet: argumen. l. quòd si nolit. §. qui assi dua. ff. de ędil. edic. & l. si prius. §. placuit.
50 ff. de aqua plu. arcen. ubi autem† consuetudines forent uariæ, tunc recurrendum est ad ius commune: argumen. l. nemo. §. temporalis. ff. de regu. iuris. adde, quòd in hoc ultimo non bene loquitur. Si enim sunt
51 † consuetudines uariæ, standum est ultimæ legitimè pręscriptæ: ut ff. de alimen. lega. l. Mela. §. sed si alimenta. aliàs consuetudini primæ est standum. & ita loquitur dictus §. temporalis. secundùm uerum intellectum. Vbi autem non apparet prioritas uel posterioritas, standum est illi, per quã introducitur mariti facilior obligatio ipsi marito. ff. de admini. tuto. l. tutor qui. §. ex cęteris. ubi casus. & cap. ex parte. de censi.

Ioan.

Ioann. Andr. in additio. Specul. in titul. de dona. inter ui. & uxo. in addi. quæ incipit, Reassumit uerba, & formam. dicit formam, quę sequitur tutá esse. ego id non fateor, qui noui iam pronunciatum contrarium. Pro eius tamen dicto facit l. ii. C. ne fideiuss. do. dentur. quę prohibet illos, qui dotes suscipiunt, dare fideiussores: cùm ergo alius cum uiro suscipit dotem, nil fit contra legem. ad hoc facit. l. fina. C. de dote cauta. C. de rei uxo. actio. l. i. §. i. & quod not. Azo. in l. i. C. ne fideiuss. dot. dentur. post principium. & quod sequitur in uersicu. cæterum. & infra. §. proximo. uersicu. item no. aliter iudicatum uidi eum, qui sic cum marito dotem suscepit, & matrimonio soluto de dote non teneri. Ad allegatam l. ii. quæ loquitur de his, qui suscipiunt dotem, respondebatur id intelligendum illis quorum intererat: cum uiro suscipere sicut pater, auus, proauus. Cùm enim duo rei debendi sunt, inuicem sunt fideiussores, unus pro parte illa, quæ peruenit ad reliquum, de qua satis no. ff. ad Velleia. l. uir uxori. §. ii. facit. ff. de in rem uerso. l. si pro patre. ff. commo. l. unius. quare ergo leges locum habent, quæ de fideiussoribus loquuntur. Itē patet ad sensum, q̃ si ista forma procedat, lex illa erit imposita uerbis, & non rebus, contra l. ii. in fi. C. communia de lega. & de electio. c. commissa. §. porrò. lib. vi. & erit secundùm id lex ludubrio, ut ibi, & l. fi. C. de bonis quæ libe. §. ubi autem. & erit prohibitum una uia, quæ effectum respicit, alia uia concedi ad eludendum effectum contra regulam, cùm quid una uia. de regulis iuris. in vi.

Plus instarem, nisi duo resisterent. Primū scilicet consuetudo id approbans, contra quam tamen facit l. i. C. ne fideiusso. do. dentur. quæ uitiat consuetudinem causæ, quæ præcesserat prohibitionem, & nedum damnatam, fortius ergo posteriorē. Secundum, quia recipitur pro uera, opinio Odofred. quam sequitur, & quę placet Dyno, & tamen dico prædicta ualere posse ad partem cautionis de dote soluēda, propter quod hoc expressi ibi. & tenet secundùm Odofre. & hoc ultimum placet Dyn. qui sic se iudicasse dicebat. & et Cy. refert in l. i. C. ne fideiussor. do. dentur. sit ratio quia omnis opi. fatetur, q̃ soluto matrimo. bene datur fideiussor de dote restituenda, & ualet, ergo ualet data constante matrimonio, ex quo cōfertur eius effectus in tēpus in quo cōferri poterat. ff. de donatio. inter uir. & uxo. l. si cum seruum uxori. in fi cū l. sequē. & de hæredib. institu. l. in tempus. Itē cùm pignus, & fideiussores æquiparantur, institu. de rerum diui §. uenditæ. cùm teneat pignoris datio pro dote restituenda. ff. qui po. in pigno. hab. l. i ff. de solu. l. quamuis. aliàs incipit, Callipodius. ergo & fideiussoris datio: pro hac parte facit C. de bonis quæ libe. l. cū oportet. §. non autem. & §. fi. & idē Ioā. And. in eod. ti. ibi. l. non dubium. ita no. in d. l. i. C. ne fideiusso. do. dentur. Sed qui tenent contrarium, dicunt illis legibus, non impediri satisdationes spontaneas: sed solùm lege, uel consuetudines coactas dari, quod placuit Iacobo de Rauen. qui etiam dicit ex causa possess. tenere fideiussionem de dote seruanda, ut quia creditur maritum illam dissipaturum iuuentutis calore, cui obuiandum est. C. de bonis quæ libe. l. fin. §. filius. sed ad hoc facilis esset responsio, cùm matrimonia sint uoluntaria: quis cogit mulieres cum tali contrahere: sed responderi posset, eum probabiliter ignorasse. Ioannes Andreæ.

An reductioni ad Arbitrium boni uiri possit renunciari.

SVMMARIVM.

1 *Compromissum an sit in arbitrum & arbitratorem.*

2 *Dolus futurus nulla ratione potest remitti.*

3 *Sententiæ arbitri est parendum siue æqua siue iniqua.*

4 *Contractus ex pacto naturā suam extendunt de præscriptis uerbis.*

5 *Dolus futurus siue ex proposito siue ex re ipsa non*

non remittitur.

6 *Recurrendum non est ad coniecturas, ubi certitudinem habemus.*

7 *Obseruans obseruando non nocet Deo.*

8 *Iui agendi deficiens parti, Iudex per officium potest inducere & supplere.*

9 *Redutio non potest peti absque pacto.*

10 *Dolus ubi uenit aut culpa, generalis remissio porrigitur ad culpam non dolum.*

11 *Partes dando donandi potentiam non lædunt tur, cum sic eos donare placuit.*

12 *Materiæ aperiendi uiam malitijs est radix amputanda*

13 *Venditio an per pactum in contractu factum rescindatur.*

14 *Iurisgentium requiruntur duo testes in testamento militis nisi in acie decedat.*

15 *Papa si concessit alicui plenum, & liberum regimen alicuius ciuitatis, uidetur quòd talis non possit committere causas summariè & simpliciter.*

16 *Ordo iudiciorum nõ est de iuregentium, sed de iure ciuili.*

17 *Liberum illud dicitur, quod non est iuri communi submissum.*

18 *Appellationi renunciari potest, & renunciando ulterius non appellatur.*

19 *Magna in quantitate lædere iniustum est.*

20 *Dolus aut iniuria in scientem non cadit.*

21 *Succedit obligatio ad interesse in obligationibus facti.*

22 *Transactio non potest fieri nisi aliquo dato uel retento.*

23 *Iuramentum adiicitur super eo, quod est contra ius commune, & tunc non obligat.*

24 *Iniquum arbitrium reducitur ad arbitrium boni uiri.*

25 *Nulla permutatio potest fieri sine pacto.*

26 *Metus non cadit in uirum bonum.*

27 *Partes esse æquales debent in dubio.*

28 *Potestas donandi in dubio non uidetur data ei, cui etiam conceditur libera.*

29 *Respectu effectus non consensit dominus.*

30 *Petitio reductionis est species appellandi.*

31 *Infamis efficitur, qui uenit contra transactionem iuratam, & quod habet amittit.*

32 *Scienti & uolenti non infertur iniuria neque dolus.*

33 *Licitum est unicuiq; res suas pro libito regere & gubernare.*

34 *Tendere quod potest ad onus & commodum alicuius non potest prætendere la fionem.*

35 *Laudum approbat, qui intra dies decem illi non contradicit.*

36 *Iuramentum reddit in multis contractum efficatiorem.*

37 *Ordo iste est seruandus ut noceatur creditor, quòd iuramentum remittat.*

38 *Causa cognita per iudicem rescinditur.*

39 *Definire nihil possumus contra partem inauditam.*

40 *Transactio iurata inducit multiplicicem effectum.*

41 *Iudex secularis an Papæ obedire teneatur.*

42 *Iudex non debet audire eum, qui iurauit ueniens contra contractum.*

43 *Iuramentum an & quando cuiq; per metum esse constet extortum.*

44 *Pessoris doli est deterior conditio.*

45 *Inhibitio quantumcunque facta canonicè nunquam aspicit præterita, sed futura.*

46 *Quanto iuniores, tanto inspectiores.*

47 *Probare debet qui dicit laudum iniquum, uel legitimè latum,*

48 *Prouocatio de minore iudice ad maiorem.*

49 *Facta non præsumuntur nisi probentur.*

50 *Iudici omnia utrum sint absolutoria.*

51 *Iura sunt promptiora ad absoluendum quàm ad condemnandum.*

52 *Probatio efficacior ibi requiritur, ubi est iuris præsumptio.*

53 *Remissio debiti utrum sit donatio.*

54 *Beneficium debitoris sibi acquirere est species furti.*

55 *Libellus, & sententia utrum solùm scriptis inferantur.*

56 *Acta utrum fiant in scriptis in omnibus causis summarijs.*

57 *Sententiæ arbitri statur, & non recurritur ab ea.*

58 *Recedendum non uidetur à dicto ubi de pacto non constat.*

AN reductioni ad arbitrium boni uiri possit renunciari. Angel. quæstione sua quam disputauit, quæ incip. Duo adinuicem litigantes. sic dicit, superest uidere, cùm renunciatum est reductioni ad arbitrium boni uiri: & renunciatio est iuramento firmata, nihilominus reductio peti possit. & ista quæstio per multa scripta discurrit. Albertus Galeotti dixit hoc pactum non tenere. Idem tenuit Spec. in titul. de arbitr. §. sequitur.
1 uersic. item quid si † compromissum est tanquam in arbitrum & arbitratorem: mouetur per cap. quemadmodum. & cap. ad nostram. de iureiur. & de foro compe. c. si diligēti. in fi. mouetur etiam ratione, quia dicit, quòd tale pactum, uidetur côtra bonos mores: quoniā inuitat ad malè pronūciandū: ff. de pac. dota. l. conueníre. de o-
2 per. liber. l. si libertus. quia dolus † futurus nulla potest ratione remitti: ut ff. de pactis. l. si unus. §. illud. & §. pactum. & ff. locat. l. si in lege. in princ. Guid. de Suza. dixit non tenere simplicem renunciationē: sed si pacto firmetur, tenet: inducit, quia sicut potest renunciari appellationi per pactum, ut l. ii. in princ. ff. de tempo. appella. & l. i. ff. à quibus appel: non licet. & hoc tenuerunt quamplures doc. ex eo, quia tunc sententia arbitratoris, reducitur
3 ad sententiam † arbitri, cui parere oportet siue æqua siue iniqua pronun-
4 cietur † contractus enim ex pacto naturam suam extendunt, de præscriptis uerbis. l. naturalis. §. fin. sic & reductioni, ad arbitrium boni uiri: quoniam illa est quædam species appellandi. & ita dixit l. si ex consensu. C. de episcop. & cleric.

Cyn. in l. antea. C. de arbitris. in penultima quæstione. Idem tenuit, quòd non possit reduci, quoniam renunciatio est pacto firmata. & eodem pacto, est remissum ius, & actio pro eo reducenda competitura, potest enim iuri futuro renunciari per pactum, ut l. i. C. de pact. & liber. legata l. non solùm. §. fina. & §. si quis rationem. de pactis. l si unus. §. illud. & ita dicit iam plenè dictasse. ubi autem non esset renunciatum iuri, & actioni competituris: sed simpliciter partes uicissim promisissent non petere reductionem, tunc dubitauit, pro parte affirmatiua, quòd possit peti reductio, inducit dictā l. cùm antea. quę dicit lata sententia, nec pactum debere fieri: ergo ante factum non ualet. Secundò quia sententia quę habet dolū, non nocet, ut in l. arbitrorum. eo. titul. &
5 quia dolus † futurus, siue ex proposito, siue ex re ipsa non remittitur: ut d. l. si unus. §. illud. & huic sententiæ uelut humaniori inhęret, sequendo Iacob. de Are. & etiam Dyn. in cap. scienti. de regul. iur. lib. vi. & l. quidam cùm filium. ff. de uerbor. obliga.

Postremò Dyn. in quodam suo consilio, cuius tenor inferius describitur dixit, quòd si tertius promisit pro litigatore, se facturum quòd litigator ratum laudum habebit sub certa pœna, quòd ab illo tertio potest exigi pœna, si petatur reductio, quā tuncunque laudum ex aliqua causa, non sortiatur effectum, & propter istud consilium dixit Ioan. Andr. in d. uersicul. item quid si compromissum. q; in Tuscia post illud consilium, seruatur multum, dicta cō promittendi forma: undè attende bene, quòd ipse dicit posse reduci propter iniquitatem: sed dicit penam committi contra dictum tertium, qui promisit facturum & curaturum, quòd litigator non ueniet contra. Ioan. And. in dicto uersic. itē quid si compromissum. dicit disputando fuisse determinatum Bononię, quòd si in compromisso adiiciatur clausula, per hęc uerba, uidelicet, quòd partes per pactum renunciant reductioni ad arbitrium boni uiri, & omni iuri, & actioni pro illa petendi competituro in quantuncunque iniquè, & erroneè arbitratum sit, præiudicium per illud parti alteri inferatur, quòd tunc non potest peti reductio, licet lęsio sit enormis re ipsa, nam licet potestas arbitratorum, ex præsumpta mente contrahentium, contineat tacitam conditionem æquitatis: ut d. l. si libertus. & in capitu. Quintaualls. de iureiur. & de uerbo. obli. l. quidam cùm filium. & extra de iureiur. c. ueniens.

In proposito apparet mens contraria; quòd.

quòd non curauerunt de æquitate prædi-
6 cta: unde † non est recurrendum ad coniecturas ubi certitudinem habemus: ut l. continuus, §. i. ff. de uerbor. oblig. & quia expressum tollit tacitum: eo. ti. l. doli clausula. uersi. quare fit. & prædicta uera cùm re ipsa solùm læsio contingit. Si autem esset laudum ex proposito dolosum, seu dolosè latum, puta per corruptelam uel gratiam, non tenet, quia semper compromissum habet in se tacitam conditionem, dummodo dolus absit, qui in proposito non abest: ut ff. de arbi. l. ita demum. & l. non distinguemus. §. cùm quidam & ff. de iudic. l. si filius. & l. si prætor. §. Marcellus. In eius enim potestate quantuncunque plenissima semper dolus excipitur. ff. mandati. l. creditor. §. Lucius. si nautem signanter non fuisset facta mentio læsionis enormis, sed simpliciter fuisset renunciatum reductioni, per pactum tunc posset peti reductio per læsionem enormem: quia non intelliguntur partes cogitasse de illa. ff. de minori. l. si ex causa. in princ. & C. si aduers. uend. pign. l. fin. extra de in integr. restit. c. i.

Ioan. Calde. quo ad articulum, de quo per Legistas, non erat bene tractatum, reassumpsit quæstionem, & disputando decidit, quòd ubi obseruantia iuramenti peccatum inducit uel inductum nutrit, quod illud iuramentum nihil operatur, & tunc petens reductionem non est periurus. & idem scripsit Hostien. in c. Quintauallis. & ibi refert Ioan. Andr. sed si potest ser-
7 uari sine peccato, tunc tenetur, cùm † ob seruans obseruando non noceat Deo, sed soli sibi non potest peti reductio propter læsionem enormem, quando dicta clausula est formaliter adiecta, ut prædixit, alias reductio peti posset, quia in iuramento, semper inest illa conditio, quæ inest dispositioni, cùm quid inest, si fuerit arbitratus æquè: ut d. l. si libertus. & in hoc residet Ioan. And. dicens, quòd Hostien. dixit, quod quantuncunque propter læsionem enormem, ubi dicta clausula esset apposita, nõ posset peti reductio, quia forsan iudex de æquitate debet occurrere contra iniquitatem, ubi circunstantiæ in hoc suadent. & hoc retulit Ioan. nihil tamen firmans in d. c. Quintauallis. sed non credo, quòd ius
8 agendi † deficiens parti, iudex per officium possit inducere, & supplere. Imò sine actione experiente ex suo officio iudex dotest expellere. C. de transact. l. ubi pactum. circa medium. glo. magnæ. & C. ut quæ desunt aduoca. l. i. & cum suis concordan.

Non obstat, quòd index supplet excipiendo quandoque, & hoc ideo, quia exceptio nititur æquitate, ut l. i. ff. quod ui. aut clam. & l. fi. de petit. hereditat. unde eadem ratione hic uidetur quòd possit supplere, propter æquitatem. & iudex in excipiendo supplet, quando exceptio competit, sed quando ex aliqua causa impeditur solus usus exceptionis: ac in proposito nullum ius, nullaque actio competit ad reductionem petendam, & sic deneganda est excipiendi potentia, ut l. si pupilli. §. uideamus. ff. de nego. gestis. de petit. hæredit. l. q. si possessor. in fi. placet igitur ista decisio, uidelicet, quod ubi renunciatio simplex, non est uallata iuramento, semper potest peti reductio, quia iuri futuro non renunciatur renunciatione simplici, si tamen læsio fuerit enormis: ut in l. si societatem. §. arbitrorum. & in l. unde si Neruæ. Si uerò est renunciatum per pactum, & maximè iuramento firmatum, non potest peti reductio ratione modicæ
9 læsionis, quia absque † pacto, non potest peti reductio, ut in d. §. arbitrorum. si uerò læsio esset enormis, potest peti nõ obstante pacto ita simpliciter facto de nõ petendo reductionem ad arbitrium boni uiri; quia sub illo pacto iurato, inest tacita conditio, si arbitratus fuerit æquè, ut in l. si libertus. de ope. liber. & in c. Quintauallis. de iureiur.

Fallit si est actum, ut non possit peti ratione enormis læsionis reductio: si tamen læsio à consilio, & à dolo arbitrii, traxit originem, semper potest peti reductio nõ obstante quocunque pacto qualitercunque firmato: quia dolus futurus nulla potest ratione remitti: ut ff. de pact. l. si unus. §. illud nulla enim neque expressè, neque intrinsecè, secũdùm uerum intellectũ, licet gloss.

gloss. ibi de uelato uideatur tenere contrarium super. uersi. illud. & super. uersi. agat. in princ. Pro quo intellectu, multum facit tex. quia tex. ibi dicit dolum futurum non remitti. quamuis re ipsa, si sit pactum ne agatur depositi, dolus remissus intelligitur, & pactum prodest ut sit bona continuatio, & adursatio. Sed responde, quod aduersatur ad ius, & factum: quia supra. locutus est de dolo futuro in uersi. quamuis. loquitur de preterito. & sic bene se continuat, alium casum ponendo, & aduersatur ad ius, quia ualet remissio talis doli.

Erat autem dubitatio, ut non ualeret, quasi in generali remissione gratuita, non uidetur dolus remissus. Cuius contrarium decidit in deposito, in quo solus dolus, & lata culpa uenit, quę dolo cōparatur. ff. de positi. l. quod Nerua. Ideo tex. ibi dicit, re

10 ipsa. ubi autem † ueniret dolus & culpa, generalis remissio porrigeretur ad culpā, non ad dolum, secundùm Gui. Ray. & Bar. ibi & latius per eū in l. Aurelius. §. Cata. ff. de lib. legat. Si autem læsio esset enormis aut enormissima, pōt peti nō obstāte, quòd adiecta sūt illa uerba ratione enormis læsionis, quandoque pactum de una re factum, non porrigitur ad aliam: ut d. l. si unus §. ante omnia. sed alia res est enormis læsio, alia enormior, alia enormissima, ut igitur reductio fieri non possit ratione enormissimę, consilium est, ut etiam de enormissima fiet mentio, & modus practicandi erit, ut partes concedat liberam & absolutam potestatem arbitratori ius unius partis in totum, & in parte alteri concedendi, & donationis titulo conferendi. Sicut enim potest constitui procurator ad donandum, & dilapidandum bona ipsius constituentis, & in totum, & in parte, cùm in re propria quilibet est moderator, & arbiter: ut in l. in re mandata. C. mādati. sic, & hic eadem potestas potest cōcedi arbitratori, nec uideo quid repugnet cum omnis eorum potestas ex cōpromisso firmatur, ut in l. non distinguemus. §. de officio. de arbi. Et ita concipiendo pactum ex lęsione etiam enormissima, circūscripto dolo arbitratoris, nūquā poterit peti reductio, ratio est, quia

11 † partes dando donandi potentiam non læduntur, cùm sic eos donare placuit: ut in regula iuris, scienti, coniuncta l. i. de dona.

Sanum enim est consilium, secundùm Dy. in dicto suo consilio, quòd extra compromissum duo interueniāt, qui uicissim sibi pœnam promittant, si quis contrauenientium non seruaret laudum ferendum nam tunc nihil aliud inquiratur, nisi an aliquis contraueniat: & tunc contra illum, qui promisit laudum seruaturum, contra uenientem pœna committitur, nec de illius quęritur interesse: & ideo tunc laudum, licet non sortiatur de iure effectum, tamen pœna nihilominus petitur. Pro cuius opi. facit, quia contingit in multis, q̃ actus sunt nulli, & nō possunt dici nulli: quia no. in gl. l. si creditoribus. C. de seruo pignorato ma. & hoc intelligo, nisi nullitas censetur à dolo arbitratoris, aliàs dolus futurus posset remitti, quod

12 est falsum, & daretur materia† malignandi & aperiendi uia malitijs, quorum radix est amputanda. ff. de rei uen. l. in fundo. & quod est interdictum directò, est interdictum etiam per obliquum. C. de legib. l. non dubium. plenè per Dy. de reg. iu. c. fi. & no. de legibus. l. fraus. Iac. in auth decernimus. C. de arbi. sic dicit, an possit renunciari per pactū reductioni ad arbitriū boni uiri? dicit Iac. q̃ in quolibet compromisso inest tacita cōditio, etiā si fuerit iuramēto uallatū, uidelicet si cesset dolus arbitratoris ex animo, & ideo si dolus fuerit ex animo, quantumcunque pactū interuenit de non reducendo ad arbitriū boni uiri potest reduci, ut l. fina. C. de non nu. pec. & si dolus interuenit re ipsa etiam secundùm quosdam, potest reduci ad arbitrium boni uiri, non obstante quocunque pacto, de non reducendo: nam in qualibet conuentione generali, tacitè intelligitur legalis dispositio per modum dispositionis, ut si promitto colonum de fundo non expellere, intelligitur si soluit mercedem, ut l. quęro. §. inter locatorem. ff. locati.

Itē si promitto filium non exhæredare intelligitur

intelligitur si causam ingratitudinis non committat, per quam mereatur exheredari:ut l.quidam cùm filium.ff.de uerbor. obligat. & l.uir bonus. ff. iudic. sol. & l. non cogendum.§.aequitas.ff. de procurato.sic & hic,si promitto non petere reduci ad arbitrium boni uiri,laudum intelligitur, si dolus ex animo,siue re ipsa esset, & hęc est communis opinio. nihil tamen dicit Iacob.Butr.non multum placet,quia non uideo,dicit Iac. quare non possit remitti per pactum recursus ad arbitrium boni uiri,quicquid dixerit Dyn.ubi dolus est re ipsa, ut in l.ii.C.de rescin. uend. sed sic,quando est dolus ex animo. Nec obstat arg.quia tacita cōditio legalis sub intelligitur : quia uerum est,nisi aliud exprimatur.

Quid ergo si promitto laudum non reducere ad arbitrium boni uiri, siue sit ęquum, siue iniquum, dummodo dolus ex animo arbitri non interueniat, quare non ualebit hoc pactum. certè dicit Iac. But.non uideo, & hoc tenet Odof. in d. l.ii.C.de rescin.uendi.dicitur etiam, dicit Iaco.quòd hoc tenet Inno.in cap.Quinta uallis.de iureiur.& hoc etiam tenet Iac. de Are.in d.auth.decernimus. Et probat pulcherrima ratione.Certum est enim ꝙ stipulatio prętoria potest alterari ex conuentione partium , & tunc fit conuentionalis,ut l.in conuentionalibus.ff.de uerb. obli.quare ergo non ita hic non potest conueniri expressè per pactum, quòd laudum non petatur reduci ad arbitrium boni uiri,siue sit ęquum siue iniquum,dū tamen dolus non procedat ex animo arbitri,sed re ipsa , & in hoc sapiat naturam arbitri , cuius sententia non potest retractari.Certè ualde bene potest fieri, dicit ibi Iaco.But.ut l.unde si Neruæ.ff.pro socio.uidetur loqui in dolo ex animo procedente: & ideo cùm quidam meus clientulus,dicit Iacob. promisisset sub pęna non petere reduci laudum ad arbitrium boni uiri,siue esset ęquum,siue iniquum , dū tamen dolus ex animo non procederet,cōtigit,quòd re ipsa dolus intercessit,& uolebat petere reduci ad arbitrium boni uiri,sed timebat ne pœnam incurreret,propter opiniones,quæ sunt uariæ circa hoc: ut dixi,ego dedi consilium,ut cederet ius suum tertio amico suo,sub hac forma, cedo tibi iudicis officium, ad reducendum tale laudum ad arbitrium boni uiri, si , & inquantum mihi cōpetit sine pœnę commissione : modò Titius experietur iure cesso,si iudex sequendo opinionem , quę est magis communis dicat non obstante pacto posse reduci, quia planum est,quòd non committitur pœna: si autem iudex sequatur opinionem, quam dę iure dicit Iaco.puto ueram , & dicat non posse reduci ad arbitrium boni uiri,obstante pacto,cùm dolus non ex animo , sed re ipsa intercesserit,tunc etiam nō committetur pœna:quia cedens nō cessit purè, sed sub conditione, si, & inquantum ei competit sine pœnæ commissione ius reducendi ad arbitrium boni uiri,argum. ad hoc. ff. de alie.iudic.mutan.causa facta.l.iii.§. opus. & quod ibi no.

Idem uerò Iacob.Butr.in l.fina. C. de contrahenda emptione.sic dicit,an possimus renunciare, quòd non petemus reduci laudum ad arbitrium boni uiri ? Docto communiter dicunt : ꝙ non. mihi tamen uidetur sic dicendum , quòd aut dolus interuenit ex animo arbitri, & illi renunciari non potest,quia sic esset remittere dolum futurum , quod esse non debet, ut l.iurisgentium. §. sed si paciscar. ff. de pac.aut interuenit dolus re ipsa: & tunc aut ultra dimidiam iusti precii, & nihilominus non obstante pacto , uel renunciatione petere possum reduci ad arbitrium
13 boni uiri, quia idem si facerem†pactum in contractu,ꝙ uenditionem nō rescinderem,ut l.ii.C.de rescind. uend. aut infra dimidiam iusti precij.& tunc satis uidetur durum , quòd huic dolo renunciare non possum.

Cyn.in l. cum antea. C.de arbi. sic dicit,an possit conueniri per pactum, ut sententia ferenda per arbitratorem non petatur reduci ad arbitrium boni uiri.l.cùm antea. C. de arbi. est argum. quòd non , nam dicit,quod pactum fieri debet. postquam diffinitio pręcesserit,nō ante. & in hoc est differentia, inter iudicem, & arbitrum :

bitrum: & rationem diuersitatis assignat Cyn. in d.l. Præterea aut sententia habet dolum propositum: & tunc uidetur, quòd tale pactum non nocet: ut C. de arbi. l. arbitrorum. Præterea futurus dolus sententiæ ex proposito siue re ipsa non potest pacto remitti: ut l. si unus. §. illud. ff. de pactis. cum si. Econtra uidetur, quod possit, & ualeat pactum cum per hoc reducatur sententia arbitratoris ad sententiam ueri arbitri: quia contractus potest ex postfacto naturam suam extendere: ut ff. de præscri. uer. l. naturalis. ad fi. ergo &c. ut ff. de arbitris. l. diem proferre. §. stari. nisi esset dolus ex proposito: ut C. de arbit. l. arbitrorum.

Quid dicemus omissis allegationibus, breuiter refero, quia Iacob. de Arc. dicit, quòd prima opi. est humanior, & eam tenet firmiter doctor meus, extra de reg. iur. c. scienti. in apparatu suo in addi. suis. ff. de uerb. obli. l. quidam cum filium. Sed nunquid erit aliqua cautela, quę possit derogare de iure nostro illi l. si societaté. §. arbitrorum. & ff. de ope. liber. l. libertus. dicunt quidam docto. & aduocati, quod sic remittendo, per pactum reductionem ad arbitrium boni uiri seu ius uel actioné pro ea petenda competiturum, argu. ff. de lib. leg. l. non solum. §. fin. & l. si quis. rationes. ff. de pac. l. si unus. §. illud. & ego dicit Cyn. sic aliquando dictaui compromissa: tamen adhuc uidetur obstare, ne derogetur l. priuatorum. C. de iurisd. omn. iud. Bar. in d. §. arbitrorum. sic dicit, utrum possit renũciari petitioni reductionis ad arbitrium boni uiri: & si renunciatur, quid operetur ista renunciatio.

Istam quæstionem ponit Dyn. in l. quidam cum filium. ff. de uerbo. obliga. & in c. scienti. de reg. iur. lib. vi. & Cy. in l. cum antea. C. de arb. & Guil. de Cugno. in l. si unus. §. illud. ff. de pac. & etiam Spec. post multa uidetur mihi sic dicendum. aut arbitrator iniquè arbitratur dolo: & tunc talis renunciatio, circa hoc nihil operatur: ut in allegato §. illud. & l. conuenire ff. de pactis dotalibus. & ita loquitur disputatio Dy. super hoc allegata. c. scienti. Si uerò sine dolo: tunc aut est deceptio, in magna quantitate, aut in parua: si in magna, potest peti reductio: si in parua, secus: argumen. ff. de minorib. l. ait prætor. §. quæsitum. & l. si ex causa. in princ. ff. eodem. inest ergo in hac renunciatione tacita conditio de non petendo reductionem, scilicet nisi immoderatè læderet, argumen. l. quæro. §. inter locatorem. ff. locati. & l. quidam cum filium. ff. de uerb. obli. & sic debet intelligi glo. in l. si de meis. §. recepisse. ff. de arbitris, quę dicit, quòd potest auferre de iure unius, & dare alteri: subaudi moderatè accipiendo, si in renunciatione esset dictum, quòd possit accipere de iure unius, & dare alteri in magna, & parua quantitate, uel moderatè & immoderatè: tunc illud pactum ualeret, secundum Hostien. argu. l. i. §. si conuenerit. ff. depositi. nisi esset magna quantitas, dicit ipse in cap. Quintauallis. de iureiuran. sed hoc non benè probat. Et si est data potestas arbitratori, quod possit altè & bassè iudicare, prout sibi placuerit, quid operentur ista uerba? uide Ioan. And. in c. humilis doctrina. de maio. & obedien. quem sequitur Bald. in x. colla. de lege Corrad. cap. ii. & per eundem Bald. in fin. ff. de testamen. mili. sic dicit.

Nota, quòd liberum arbitrium alicui concessum, uidetur remittere necessitatem obseruantiæ legum uel statutorum: & ex hoc dicunt docto. quod si est datum potestati liberum arbitrium circa maleficia, quod intelligitur ei remissa solennitas iuris, ut non teneatur obseruare ordinem iudiciorum secundum Iacob. de Aren. Rayn & Cyn. non tamen per hoc potest præferre iniquum æquo, nec auferre ius partis: ut l. in fraudem. in princip. de testamen mili. & de hoc est glo. ord. in c. sæpe. de uerb. signi. in clemé. intelligitur etiam semper exceptum ab omni libero arbitrio quis bona fide faciat, & non per dolum: ut l. creditor. § Lucius. ff. mandati. Et ideo dicunt docto. quòd si est data potestas libera arbitratori auferendi in parua, & magna quantitate de iure unius, & dare alteri parti, quòd ista concessio intelligitur in casu, quo arbiter hoc faciat ex simplicitate, non ex mali-

tia; nec est melior tex. in iure, quam ille, qui est in d.§.Lucius. Item licet potestas habeat arbitrium, operatur ut non teneatur quis sequi formam iuris ciuilis: bene tamen debet sequi formam iurisgen
14 tium: unde, quia de iuregentium † requiruntur duo testes: iuxta illud, in ore duorum uel trium &c. etiam in testamento militis requiruntur duo testes, nisi quando in acie decedit: ut no. in l.i. ff. de test. mil. l: diuus. eo. ti. C. de testa. mil. l. milites in expeditione. licet enim solénitas remittatur, tamé non intelligitur remissa probatio duorum testium, quod est notandum. Dicit Bar. etiam quòd ille, qui habet liberũ arbitrium procedendi, potest procede
15 re non obstantibus ferijs & si Papa† concessit alicui plenũ, & liberum regimen alicuius ciuitatis, uidetur, quòd talis non possit committere causas summariè & de plano, ut l. nec quicquam in fi. ff. de procon.

In contrarium uidetur quid per theori
16 cam prædictam. Nam ordo † iudiciorum, non est de iure gétium, sed de iure ciuili: & obseruantia iuris ciuilis remissa uidetur, ut l.i. ff. de testa. mil.

In contrarium facit C. de inof. testa. l. si quando. in prin. ubi dicitur, tenetur seruare consuetudinem: & solennisatem. Bar. in l.i. C. de sac. san. ecc. in sua repetitione inhærendo theoricæ Iac. de Arc. in l.i. §. item nunciatio. ff. de noui opc. nun. sic dicit, aut liberum arbitrium continet rei prorogationem: & tunc dicit liberum, id est sine solennitate: ut l.i. ff. de test. mil. aut continet actus prohibiti concessionem, & tunc non debet omitti solennitas: ut d. l. si quando. in prin. aut id, quod conceditur, nõ est aliàs prohibitum, uel concessum: & tunc intelligimus etiam quod non teneatur obseruare solennitates iuris ciuilis: ut l.i. ff. de testa. mil. quia illud
17 † dicitur liberum, quod non est iuri communi submissum.

Et adde, quod no. Cyn. in l. si cùm ex. C. de dotis promiss. ubi dicit ipse, quòd per uerbum, quod significat merã uoluntaté, nõ uidetur permissum, quod quis lædat ius alterum quæsitum, secus in iure quærẽdo: arg. ff. de testa. mil. l. qui in iure militari. cõium cto tex. l.i. ff. de testa mi. Io. Andr. in addi. Specul. in ti. de arb. §. sequitur. in additione, quæ incipit, clarius. sic dicit, clarius formaretur hęc clausula, quòd partes per pactum renunciant reductioni ad arbitriũ boni uiri. & omni iuri, & actioni, pro illa petenda competituro, quantuncunque iniquè arbitratum sit, & quantũcunque enorme præiudicium per illud alteri parti inferatur. & hoc fuit disputando determinatum, quòd hoc casu sic expresso, quantuncunque damnum, uel lęsionem re ipsa contineat laudum, non erit locus reductioni his rationibus: quia licet potestas arbitrorum, ex præsumpta mente contrahentiũ contineat tacitã conditionẽ ęquitatis: leges multas scripsi super §. i. super uerbo arbitrator. sufficit tunc l. si libertus. ff. de operis libertorum. ibi, & ferrea mens &c. de iureiurando. c. ueniens.

Apparet autem mens ipsorum contraria, dum contrariũ expressè paciscuntur, cessat enim illa præsumptio: in incertis enim & non certis locus est coniecturæ l. continuus. §. i. ff. de uerbor. oblig. ueniant leges quę per expressum tollunt tacitum. ff. de uerbor. obli. l. doli clausula. de regu. iu. c. expressa. ad casum facit l. si conuenerit. ff. de re iudic. ff. de uerbor. oblig. l. quidam cùm filium.

Quęre: sic de lęsione re ipsa dixit: quia si ex proposito suo dolo uel partis corrũpentis siue odio siue ex gratia iniquè laudum esset, non teneret ex tacita conditione, si dolus absit, qui nunc apparet ad fuisse, per l. arbitrorum. C. de arbitr. & ff. de arbitr. l. ita demum. & l. non distinguemus. §. cùm quidam. ff. de re. iudic. l. si filiis. & l. si prætor. §. Marcellus. de casu sic expresso dixit: quia si fuisset generalis renũciatio, & læsio re ipsa esset enormis, non impediret reductionem ex tacita conditione, nisi enormis lęsio inferatur. ff. de usu. l. si stipulatus. ff. de damn. infec. l. iiii. §. hoc autem. ff. de uerbor. obliga. l. qui ita. §. conuentionalis. coniuncta l. unde si Neruę. & l. sequen. ff. pro socio. aliàs si enormis non est læsio, tenet renunciatio, cùm non offendatur aliqua prędictarum conditionũ tacitè intellecta: & sic intelligitur,

telligitur, quod not. in l. si de meis. §. rece pisse. ff. de arbi. pro distin. allega. ff. de mino. l. si ex causa. in princip. C. si aducr. ué di. l. i. de restitu. in integr. capitu. i. cum concor.

Adoptiuus meus hanc quæstionem Legistarum, quo ad iuramentum, de quo per eos tractatum non erat, transumpsit, & ualdè plenè tractauit, & ante omnia dicit, quòd arbitramentum, obseruatio cuius peccatum induceret, uel nutriret, non obligat iurantem: unde nec periurus esset petens illud reduci. alle. xxiii. quęstio. iiii. unde si aliquid. & cap. si peruentus. & hoc uoluit Hostien. ut scripsi in c. Quinta uallis. in glo. magna. uersic. quid si partes. & hoc nullum dubium: in arbitramento autem alias iniquo concordat. Et quod dixi supra primo membro de laudo, quòd solum re ipsa erat iniquum, dicit reductionem impediri per tale, ut expressum iuramentum, quòd illam petens est periurus, cum solum de suo pręiudicio agatur, inducit. quod dicit Hosti. uersi. supra allegat. de iureiuran. c. si uerò. & c. cum contingat. de insti. cap. cum uenisset. de pac. c. quamuis. lib. vi. subdit tamen Hostien. ibi quòd forsan ex ęquitate iudex deberet occurrere iniquitati, ubi circunstantiæ hoc suaderent: ut ibi dixit. Facit de iureiuran. c. ad nostram lo. ii. Si uerò laudum esset iniquum, ut dixi secundo membro. uersicu. de lęsione, concordans his, quę ibi tenet, iuramentum non obstare & petentem non esse periurum.

Et probat per locum à diuisione: quia aut casus dolosi arbitri non includebatur in pacto, & iuramento. aut includebatur. Primo casu planum est, induc. t de iureiu. c. pe. de eccle. ædi. c. fin. & iura, quæ scripsi de eo, qui duxit in matrimonio. c. cum haberet. super gl. iuramentum. Secundo casu cum dicis includi idem, quia hoc tacitũ inclusum nõ põt plus operari, quã expressũ: sed si expressè iurasset de huiusmodi dolo futuro, nõ esset iuramentũ obligatorium, cum contra publicum bonæ iustitiæ contra bonos mores fuisset præstitum. de regu. iu. non est obligatorium lib. vi. cum sine pacto, per quem ius pronunciari non possit. xi. q. iii. qui nocte. & c. quatuor. & c. sc. & de re iu. c. i. in vi. & sic iste iurans in princi. criminis se inuoluit, propter quod utriusque turpitudinem continere uidetur. & sic etiam facit pro dicto Hostien. in decre. si. de pac. ubi scripsi in ultima gl. inducit etiam de exceptione. non numeratæ pecu. scripsi post Hostien. de solu. c. fin. fortius etiam hoc procedit, quando in ipsum compromissum est, ut bonum uirum: debuit ergo arbitrari, ut bono uiro congruebat. ff. loca. l. si in lege. i. responso. & Matthæi xii. Bonus homo profert bona.

Vltimò sciendum est, quòd circa tertium, quod dixeram supra ubi dicit Hostien. bene placet: ubi supra quòd generale iuramentum de stando dicto arbitratoris, supple & de non petendo ad arbitrium boni uiri nõ impedit reductionem. circa hoc etiam uide, quod post eum scripsi. eod. titu. de arbi. in c. per tuas. in glos. not. ergo & c. ii. super ultima glo. Ludo. in rubrica de arbi. ff. sic dicit, an ualeat renunciatio reductionis ad arbitrium boni uiri: & an licet renunciatum sit, reductio ad arbitrium boni uiri fieri posit prima facie uidetur dicendum, quòd non per l. si quis in conscribendo. C. de pactis. Item reductio habet instar appellationis, ex-
18 tra de arbi. c. ii. sed † appellationi renunciari potest, & renunciando ulterius non appellatur. C. de tempo. appel. l. fi. §. fi. & ff. quibus mod. appel. non licet. l. fi. §. i. ergo idem dicemus in reductione.

In contrarium primo loco est sententia Dy. extra de regu. iu. c. scienti. lib. vi. ubi dicit non obstante reductione, ex probabili causa sententiam reduci posse. hoc idem sentit Ioan. And. in titu. de arbi. §. fi. ubi igitur si adhuc in additione pro hoc adducit glo. in l. quidam cùm filium. ff. de uerbo. obliga. ubi Barto. tangit dicens, quòd quamuis promittat filium non ex hærede re, tamen intelligitur nisi iusta causa interueniat. ad hoc l. quæro. §. inter locatorem. ff. loca. ubi si te de domo conducta non expellere promitto, intelligitur nisi iusta causa subsit. Barto. in d. §. arbitrorum. reducit ad hanc conclusionem, quòd aut læsio, ex qua iusta causa reductionis

ctionis prætenditur uenit ex proposito: & tunc siue in parua quãtitate, siue in magna contingat lęsio, reduci potest hæc sententia, ne dolus futurus remitti uideatur ff. de pactis. l. si unus. §. illud nullam. ff. de libe. lega. l. si quis rationes. & de lega. i. l. si seruus uetitus. ff. de admi. tuto. l. quidam decedens. cum similib. Item ad euitandã delinquendi occasionem: ut supra dictum est: aut lęsio contingat re ipsa: & tunc aut in parua quantitate, & reduci non potest, ut ff. de in integ. resti. l. scio. de mino. l. si ex causa. facit l. quamuis. ff. de condi. & demonstra. aut in magna quantitate, & tunc reduci potest. Et ita secundùm eum intelligi debet gl. in l. si de meis. §. recepisse. ff. de arbi.

In hanc eandem partem inclinat Bal. in l. cùm antea. C. de arbi. Pro quo facit, quòd in ipsa renunciatione non uenit nisi id, de quo est cogitatum. ff. de condi. inde. l. fi. §. idẽ quęsiit. C. de transac. l. sub prætextu specierum. & l. si de certa. Sed hoc licet in magna quantitate lędere pars cogitasse non pręsumitur, cùm in eum tanquam amicum, de quo pręsumi debet bonum. l. unum ex familia. §. fi. ff. de lega. ii. compromisisse uidetur, ergo &c.

Preterea in compromisso semper subintelligatur clausula, si iustè fuerit arbitratus. text. est elegans l. si libertus ita. ff.
19 de oper. liber. sed in magna † quantitate lędere iniustum est, ergo &c. & idem tenuit Ange. in disputatione sua, Duo inuicem litigantes. Anto. de But. in cap. Quintauallis. idem tenuit uno addito dicens hoc procedere, nisi quando ꝑ simplicem renunciationem hoc factum est, tunc enim cum parte absente facta uitietur, ut l. certum. §. si quis absente. ff. de confess. allegata. l. non solùm. §. liberationis. ff. de libe. lega. tũc etiam, quia iuri futuro renunciari non potuit. C. de pactis l. i. talis renũciatio nullum à iure habet fundamentũ, ista est sua conclusio.

Aduerte tamẽ, quia id quod supra dictũ est, quãdo lęsio ex proposito cõtingit, tũc etiam ratione paruę quantitatis, potest recurri, quia fortè est intelligendum, quia ascendere debet quantitatem duorum aureorum: aliàs enim si descenderet pro ita parua re actio de dote non competit. ff. de dolo. l. si oleum. §. fi. cum l. seq.

Aduerte tamen quia si partes coipso, ꝙ in arbitratorem compromiserunt dictus arbiter eis notificauit, quid sententia re intenderet: tunc nullo casu mundi potest talis ad arbitrium boni uiri reduci: istud est dictum singulare, & est dictum Bald. secundùm eum in l. si uenditor. C. de rescinden. uendi. & per illum textum, qui hoc ab extra proba. Imputent enim sibi partes. quæ dum sententię ferendæ peritiam habuerunt in talem compromi
20 serunt: quia dolus, † aut iniuria in scientem non cadit. C. de transactio. l. cùm donationis. cum similibus. Et an ualeat statutum, quòd sententia arbitratoris reduci non possit ad arbitrium boni uiri? Bald. determinat quòd sic in l. cum antea. C. de arbit. nisi inesset dolus in quantuncunque enim in generali uerbo cõprehensus non uidetur ex hoc. ff. de donatio. l. filius cum simili.

Sed quid si in dicta renunciatione iuramentum interpositum est: an hoc casu aliquid habeat operari, & si in magna quantitate, quis læsus est possit nihilominus tamen reduci. Federicus de Senis, in suo consilio excv. tenet hoc casu reduci non posse, cùm possit iuramentum sine interitu salutis æternę seruari: extra de iureiuran. cap. ueniens. & cap. cùm contingat. quapropter concludit, quòd nisi euidens appareat iniquitas, nunquam talis sententia reducetur. Vel secundùm Hostien. in d. cap. Quintauallis. nisi ipse arbitrator mandaret aliquid contra diuinam religionem allega. extra de appella cap. fina. Ioan. And. in quodam suo consilio incipiente, Thema super quo consilium petitur. tenet idèm, quòd tenuit Fede. addendo omni casu, quo reductio peti posset necessariam esse absolutionem à iuramento prędicto. Ad hoc extra de iure iuran. cap. debitores.

Barto. quem sequitur Anto. de But. in §. arbitrorum. & in dicto cap. debitores. tenet hoc iuramentum, si renunciationi

nihil

nihil addere; regulariter enim nihil addit, sed tanquam accessorium sequitur ipsius contractus naturam, ff. qui satisdare cogan. l. qui iurato. C. de non numera. pecunia. l. si. idem Barto. in l. si procurator. ff. de conditio. indebi. Pro Federi. facit. quia aliquando iuramentum naturæ cōtractus superaddit: quamuis enim in obligationi-
21 bus † facti succedat obligatio ad interesse: ut l. stipulationes non diuiduntur. §. Celsus. ff. de uerborum obligatio. unde iuramentum facit quem non precise teneri ad factum, & ad id cogi. glos. est singularis in l. si pecuniam. in parua glos. ff. de cōditione ob causam. secundum Bald. in l. i. de senten. quæ pro eo, quod interest. & habet in se iuramentum annexam uirtutem, si non ualet, quod ago, ut ago, ualeat ut ualere potest. tex. est in l. cum pater. §. filius. matrem. ff. de leg. ii. secundum Bar. in l. i. §. si quis ita. ff. de uerb. ob. Item habet uirtutem clausulę, rato manente pacto. C. de transac. l. si quis maior. Item uirtutem guarentigiæ: facit enim contractū habere paratam executionem. Istud est nouum dictum Bar. in l. ii. ff. de iureiuran. quod limita secundùm Bald. in l. i. C. de iureiuran.

Quid autem, si in renunciatione dictū est, ꝙ possit lędere in parua, & magna quantitate, nec reductionem petere: dic secundum Io. And. in dicto tit. de arbitris. dum refert disputationē Io. Cal. ꝙ eo causam. in quantuncunq; maxima quantitate lædat re ipsa, tamen nunquā reductio peti poterit, ꝙ si ex proposito idem dicas quod supra. & idem limitando. tamen tenet Anto. de But. Bar. & Bal. in d. l. cum antea. sed an uigore dictorum uerborum possit in totum unam partem lędere? uidetur quòd sic: quòd idem ius est de toto, quod de parte maxima. ff. de excusa. tuto. l. propter litem. C. de reuo. do. l. si unquā. cum si.

In contrarium est sententia Bal. in d. l. si procurator. ff. de cond. indeb. cum in omni uerborum prolatione generali donatio exclusa uidetur. ff. mandati. l. creditor. §. Lucius. ff. de pact. l. contra iuris ciuilis regulas. §. ite in arbitramentū. Item arbitramentum & transactio æquiparantur. C. de iudi. auth. si non contigerit. & in cor-
22 pore unde sumitur. sed † transactio nō potest fieri, nisi aliquo dato uel retento: ut l. transact. C. de transac. ergo & arbitramentum.

Pręterea arbitrator dicitur bonus uir. ff. de arbi. l. non distinguemus. §. de officio. ergo debuit id facere, quod suo nomini conuenit. C. de officio præfecti urb. l. i. & sic partes concordare, non autem in totum largiri. Item an dolus in arbitramento præsumatur in dubio? Federi. in dicto consilio tenet quòd non, per l. dolum. C. de dolo. & l. quoties. §. qui dolum. ff. de probatio. Anto. de But. & Bar. dicunt ex qualitate facti id præsumi. Si enim in magna quantitate grauaret, dolo id fecisse pręsumitur. ff. de his quæ in fraudē cred. l. omnes. §. Lucius. Idem fortè si iuberet dare res preciosas. hoc per tex. not. in l. cùm summa. ff. de peculio. ubi dicit, quòd alienatio rerum magis preciosarum pręsumitur in fraudem facta: & non est alibi secundum Ang. in l. ii. C. de peti. hęredi. Ioan. Cal. in sua disputatione, quæ incipit, Duo litigātes compromiserunt, sic dicit, præmitto quòd legistę dicunt circa iuramentum appositum super eo, quod dici-
23 tur legi obuiare: dicunt ipsi, ꝙ † aut iuramentum adiicitur super eo, quod est contra ius commune, & tunc non obligat: ut l. non dubium. C. de legibus. & l. si ex falsis. C. de transac. aut contra ius speciale. & tunc, quia id facilius tollitur, quam ius commune benè obligat: ut l. ii. & authen. sacramenta puberum. C. si aduersus uendi.

Dyn. in regula, non est obligatorium. dicit, quòd si iuramentum adiicitur circa id, quod est prohibitum, in fauorem, & priuilegium alicuius: per eum, in fauorē cuius est prohibitio, & est obligatorium: ut in c. cum contingat. de iureiuran. & in c. quamuis. de pac. sed si est prohibitū propter turpitudinem sine illo, cui adiicitur iuramentum: tunc iuramentum nihil operatur: ut in regula, non est obligatoriū. est concor. in c. significante. de pigno. & apertius, quod not. in cap. penul. de empt. &

uendi.& in l.ii.C.de rescinden. uend. Itē est sciendum, quòd pro indubitato habetur, quòd ubi quis generaliter iurauit stare arbitrio arbitratoris, potest petere, ꝙ
24 iniquum † arbitrium reducatur ad arbitrium boni uiri. Nec obstat iuramentum, nec est periurus, quod uidetur expressum in l. si libertus ita. ff. de ope. liber. & in cap.ueniens.& in cap.Quintauallis. de iu reiuran. ubi ibidem.& hoc not. Innocen. & Specu.in titu.de arbi. §. i. uersicu. sed pone.

Idem etiam dicit Innocen.de pœna apposita, quòd hoc casu non committitur: sed citra pęnam reducere petetur. quòd placet Dyno: nisi specialiter fuerit compromissum sub pœna quòd non petetur, quòd plenè prosequitur in regula,scienti. de regulis iur. lib vi. & finaliter concludit, quòd nemo sani capitis diceret,quòd arbitratori uideatur concedi,ꝙ iniquè,& contra iuris cōmunis prohibitionem pronunciet, siue pronunciare possit. sed Hostien.in cap.Quintauallis.dicit,si specialiter dictum fuit, & expresŝè,quòd arbitrator in totum uel in parte ius unius partis possit alteri parti dare, & quantumcunq; iniquè pronunciet, debet stari dicto suo, si iuramentum interuenisset uel postea esset promissa pęna de rigore iuris, iurans, & non parens deierat, & pœnam promissionis incurrit: ut in cap. i. & iii. de pac. ubi dicitur, ꝙ si dictum arbitratoris esset contra Deum: quo casu in nullo parendum esset, per notata in cap.ad aures. de tempo.ordi.subdit tamen ipse, quòd fortè ex ęquitate iudicis ex officio debet occurrere iniquitati, tanta posset esse pensatis locis, causis, temporibus, & qualitatibus personarum, de transac.cap. fin. de arbi.cap.ii.sed Guil.in specu. in tit.de arbit.uersi.item quid si compromissum.uidetur tenere, quòd iuramentum hoc etiam non obliget. alleg. de iureiuran. cap. ad nostram. & cap. quemadmodum. de foro compe.cap.si diligent. in fin. & quia contra bonos mores: ut ff. de pac.l. iurisgentium.§.prętor.& extra de pac. capitu. fin. & quia per illud uidetur fortius ius remitti: ut l.illud.§.pacta. & quia per id inuitatur quis ad malè pronunciandum: ut in eadem l.§. illud quoque. & de pactis. l. conuentionum. allegat.l.cum precario. eod.titu. l.fi.& l.si libertus. de ope.liber. & hęc solutio probatur ff.quarum rerum. actio non datur. l. i. §. quæ onerandę. & refert quòd quidam dicunt hoc pactum ualere: sed non simpliciter renunciationem.

His sic pręmissis dico, dicit Ioannes Calderi. indubitanter, ꝙ si arbitrator mandauerit aliquid, quod sit iniquum, & contra Deum, & cuius obseruantia indu ceret peccatum, illud non ualet, nec ad illud obligatur per iuramētum: unde hoc casu petens reduci debet audiri non obstante iuramento: nec nunc, cum petit, est periurus.xxii.quęst.iiii.si aliquis.& ca. si quis perueniens. & capi. Quintauallis. cum simi. & hoc uoluit etiam dicere Hostien. Si autem id, quod mandauit de se non est contra Deum, & eius obseruantia non inducit peccatum, nec nutrit: sed aliàs est iniquum. Distinguo, aut est iniquitas in re ipsa, aut dolo arbitratoris: ut quia sic iniquè pronunciauit, ex alterius partis odio, gratia, uel sorde. Primo casu puto iuramentum obstare: & per consequens ipsum petentem reductionem esse periurum, cum hic solum de præiudicio iurātis agatur quantum ad iura sua, quòd per se posŝit cum iuramento maxime spōte se obligare ex certa scientia: ut in cap. cum uenisset. de insti. & per rationem ca. si uerò. & cap.cum contingat.de iureiur. & c.quamuis.de pac.lib.vi.nec fateor hoc casu, aliquid induci, contra publicam utilitatem, uel contra bonos mores. & hoc casu sit uerum, quod primò dixit Hostiē. de pœna compromittenda. Si uerò arbitramentum fuit iniquum, & doli arbitratoris: ut quia sic iniquè pronunciauit, ex alterius odio, uel gratia, uel sordē corruptus: dico hunc petentem reductionem non esse periurum, nec sibi obstare prædictum iuramentum: quod sic probo: quia aut dicis, quòd prædicta uerba non includebant dictum casum, scilicet, quando dolo arbitratoris pronunciaret iniquę; & tunc planum

est

est ad talem casum, de quo non fuit dictũ nec cogitatum, non esset extendendum iuramentum: de iureiurand.c.pe. de renun.c. cum inter. de iureiur. cap. ad nostram.quod met.caus.cap.ad audientiam. cum si.

Nec est uersimile. quòd hoc casu uoluerit se obligare propter dispendium, & preiudicium salutis æternæ, quod hoc casu facit imminere arbitratori, de iureiur.cap.ad nostram.maximè cùm dictus dolus superuenerit, ad hoc de ecclesi. ædi.c.fin. de iureiurand.cap.petitio.& C. de transact. l. si ex falsis. ff. ad municipales.l.fin.& quod not.xi.quæst.iii.cap. ante cessor.in glo.fin. aut per prædicta uerba includebantur isti casus, scilicet, si dolo arbitratoris, &c. & tunc idem, quia si expresiè de huiusmodi dolo futuro fecisset mentionem iuramentum, non fuisset obligatorium: quia hoc casu contra publicam iustitiam, & honestatem, & bonos

25 mores præstitum fuisset, cum nulla † per mutatio, cuius nomine appellatur, possit fieri sine pacto, cùm sit dolo, odio, per gratiam, uel per sordes.xi. quæst.iii. cap. qui rectè. & c.quatuor.cum sequentibus. de arbitr. cap.ii.de re iudic. cap.i. lib.vi. Item sic expresiè promittendo uidetur se sociare pacto arbitratoris, quare non obligatur, ex quo petit, ut ad bonum uirũ reducatur.xxii. quęst.iiij. si ad peccatum. secundùm hoc iuramentum turpitudinem continet etiam ex parte iurantis: & sic nõ contradicit. Facit quod no. Hostien. de pactis.c.fin.in uerbo, nullum. facit etiam opinio, quæ habetur, quòd non obstante iuramento potest opponi exceptio doli per arbitratorem, etiam post biennium propter pecuniam non numeratam. quam tenet Hostien. & plenè notatur de solu. c.fin. hoc enim probo nedum ex mente: sed ex uerbis compromissi, quia ex themate dicit, quòd compromiserunt partes in istum tãquam in bonum uirum, tale enim arbitrium pręstare debuit quale bono uiro conuenit, ut dicit l.si in lege.ff.locati. sed planum est, quòd arbitrando dolosè non fecit ut bonus uir. unde Tullius libro de Officijs describens bonum uirum di-

26 cit, quod in † bonum uirum non cadit metus, sequitur ergo & concluditur; quòd per dictam l. si in lege. quòd irrita est approbatio conductoris dolo facta, quia reductio licitè petitur iuramento non obstante.

Dominus Floria. de sancto Petro de Bononia in repetitione §. arbitrorum.sic dicit, si quis renunciauit non petere reduci ad arbitrium boni uiri, an teneat renunciatio, ita quòd non possit peti reductio? Iac. Bru. tangit in auth. decernimus. C. de arbi.ibi uide, hoc non firmat clarè, uidetur tamen dicere, quòd communis opinio sit, quòd renunciari non possit ullo modo, quominus reductio petatur qualitercunq; fit. alibi tamen, scilicet C. de contrahen. empt.sic distinguit: aut dolus interuenit ex animo arbitri, & illi renunciari non potest, quia hoc esset remittere dolum, futurum, quod esse nõ potest.l.iurisgentium.§.si paciscar. ff.de pact.aut interuenit dolus re ipsa, & tunc aut ultra dimidiam iusti precij, & nihilominus petitur reductio, non obstante pacto, uel renunciatione, ar.l.ij.C.de rescin.uend. aut infra dimidiam iusti precij. & tunc satis uidetur durũ, q huic dolo renunciari non possit. Ita transiuit Iacob. But. cuius uerba not. quia ut patebit ex sequentibus. hoc idem approbat Bar.pro parte debet limitari, prout dicit ipse Bart.infra per illum tex. Dy. de hac quęstione tangit in l.quidam cùm filium.ff.de uerbo.oblig.in regula, scienti.de reg. iur. in vj.Cyn.in l.cũ antea.C.de arbitr.Guil. de Cug. in l. si unus.§. illud.ff. de pact. Guil.in Spe.c.in titu.de arbit.§.si.uer. itẽ si compromissum. Innocen. Hosti. & alii Canonistę in c. Quintauallis. de iureiu. quorum omnium opinio.simpliciter omitto, quia satis possunt omnia eorum dicta ad concordiam reuocari.

Dic ergo, secũdùm Bart. in.§ arbitorũ. Aut arbitrator iniquè arbitratur dolo, & circa hoc nihil operaĩ renunciatio, ut d.l. si unus.§.illud.& l.cõuenire.ff.de pact.dota. & ita loquiĩ tota disputatio Dyn. in c. scienti.de reg.iu.in vj. Aut sine dolo, & tũc aut est deceptio, ĩ magna quãtitate, aut

in parua primo casu potest peti reductio: secundo non:arg.ff. de mino.l.si ex causa. in princ.quia in hac renunciatione inest tacita conditio, scilicet nisi immoderatè me læderet:argu.ff.de uerb.oblig.l.quidā cum filium.ff.locati l.quæro.§.inter locatorem.Ita dicit Bartol.intelligendo gloss. quæ est in l.si de meis.§.recepisse. ff. de arbit.quæ dicit,quòd si arbiter potest de iure unius auferre,& dare alteri: quia debet intelligi, scilicet moderatè accipiendo.Quid autem si esset expressè dictum, quòd immoderatè posset:an teneret talis conuentio, ita quòd nō posset reclamari? patet infra ex solutione alterius quæstionis.

Sed quid si in renunciatione interuenit iuramentum, & in materia nostra,quę dicatur parua uel magna quantitas? dic, colligitur ex text.l. unde si Neruæ. coniuncta l.si non fuerit.ff.pro socio, scilicet, quòd facta computatione sufficit excessus in sexta totius. Nam cū in dubio
27 † partes debent esse ęquales: ut d.l.si nō fuerit. cùm uni mandet unam partem de toto dare alteri duas, dicitur iniquè arbitratus:ut in dictis legibus. Nec ob.quòd ut quantitas dicatur magna: uidetur requiri excessus ultra dimidiam iusti precii: quia respondet Bartol. & hoc rogo pondera: quia illa lex loquitur in taxatione precii facta à se: secus si fiat ab alio: quia tunc sufficit: quòd in sexta parte sit deceptus. & hic est casus in §. arbitrorum. cum l. unde si Neruæ. cum l. sequenti.

Et ex hoc infertur sub dubio tamen fortè, quòd si in contractu facto per procuratorem non habentem ad hoc speciale mandatum, si quis deceptus in sexta parte, si contra procuratorem non posset haberi regressus posset implorari remedium dictæ l. ii.C. de rescinden. uendit. scilicet, ut precium suppleatur, & à contractu recedatur:ita dicit Bartol. hic, non tamen præcisè affirmat. super hoc: tamen Io. de Imo. in l.si quis arbitratu.ff.de uerbo. oblig. sic dicit in fi. Itē adde, quia dixit Bart. in l. si societatem. §. arbitrorum. ff.pro socio.quòd enormis læsio dicitur esse, quando quis læditur p aliam in sexta totius,per l.un de si Nerue. ff.pro socio.& per hoc ibi concludit,quòd in casu l.ii.C. de rescinden. uendit. si fortè contraxisset, per procuratorem, succurreretur sibi,si esset læsus in sexta parte: licet secus, si per seipsum contraxisset: quia tunc requireretur deceptio ultra dimidiam iusti precii. nam Bartol. non uidetur benè dicere: quia leges allegatæ per eum non bene probant de sexta, si bene ponderentur: sed de tertia eius, quæ debebatur in effectu. Nam in dubio partes societatis debent esse equales.l.si non fuerit.ff.pro socio. Ideo si arbiter assumptus sub distributione partis societatis,adiudicat uni socio tertiam partem lucri,alii duas partes: in effectu uidetur lædere eum, cui assignat tertiam, ex quo debebat habere dimidiam: & sic sex unciæ totius lucri in tertia parte, quam habet minus,quàm alius,qui duas uncias, habet minus: quæ sunt tertia pars de sex.

Item in secundo dicto non uidetur benè dicere: sed potius uidetur dicendum, quòd aut ille procurator habuit specificum mandatum, de uendenda re, pro certo precio: & sic uendidit, & uidetur haberi proinde, ac si dominus uendidisset, cùm non sit dare rationem diuersitatis: aut habuit solùm mandatum cum libera: & tunc uidetur habere mandatum, de uendendo iusto precio: tamen in resi-
28 duo sit donatio. Donandi autem † potestas in dubio nō uidetur data ei,cui etiam conceditur libera.l.si filius ff.de dona. & l. contra iuris.§.fin.ff. de pact.ideo uidetur tunc, quòd possit reuocari uenditio, quasi facta cōtra formā mandati, etiam si infra dimidiam sit deceptio, nisi modicissima esset deceptio seu læsio, quia tūc de illa nō curaretur:arg.l.scio.ff. de in integr.restit. Si autem habuerit mandatū de uendēdo pro illo precio, quod fuerit arbitratus. & sic idē:quia eadē est ratio:quia in arbitrium eius tanquā boni uiri est cōmissum.l.si sic.& ibi no.ff.de leg.i Si autē fuit datū mandatū,q; pro illo precio,quo noluerit,uendat:tunc dummodo non committat dolum, nec uelit dare, uidetur q; teneat

teneat uenditio: & sit idem ac si ipsemet uendidisset: arg.l.cred.tor.§. Lucius. ff.de mandati.uel dic quòd in secundo & tertio casu tenebat uenditio, ex quo ex tenore uenditionis non apparet apertè tôtra mandatum esse factum, sicut etiam tenet sententia arbitratoris, licet iniquè arbitretur. Fateor tamen, quòd ratione
29 læsionis:quia† respectu effectus non consensit dominus, poterit peti rescindi, secundùm l.ii.C.de rescin.uend.& hoc clarè apparet, si læsio erit ultra dimidiam iusti precii uel infra dimidiam, per illam l. idem fortè si in tertia, per l.unde si Neruæ.suprà alleg secūdùm opi. Bar. quæ uidetur in casu isto posse sustentari: tamen, quia noua est, & peregrina, timeo quòd non seruaretur in practica, & potissimè, quia re uera l.unde si Nerue. in alio casu loquitur, scilicet, quando sunt duo compromittentes in tertium, & non, quòd unus dat mandatum alicui de aliquo faciendo eius arbitrio.

Subsequenter quærit idem Florianus in d.§ arbitrorum. Quid si in compromisso fuit dictum, quòd ex nunc partes emologauerunt quicquid fuerit arbitratum? fertur Dyn.consuluisse, quòd idem est, quod in renunciatione simplici: de qua dixi, ut intelligatur emologare, si æquè fuerit arbitratus: ut ergo emologatio præiudicet, debet fieri post laudum secundùm eum, quod intellige de emologatione expressa: ut dixi. nam sententia arbitratoris non potest emologari tacito cursu decem dierum, secundùm Innocenc. in cap. Quintaualllis.

Quæritur si renunciatio reductionis ad arbitrium boni uiri sit uallata iuramento, ut quia iurauerunt stare omni eius arbitrio, etiam iniquo quantuncunq; damnum intulerit alicui ipsorum: & quòd illud non poterit ad arbitrium boni uiri reduci.

Quæritur an arbitrium quod re uera iniquum est possit peti reduci ad arbitriū boni uiri & petens sit periurus: & an sibi obstet iuramentum, uel non. Bartol. in d.§ arbitrorum. se expedit dicens, quòd iuramentum habet illam conditionem, quam pactum preambulum, scilicet de non contraueniendo, si æquum fuerit arbitratus: ut d.cap. Quintauallis. & C.de non nume.pecu.l.fin ff ad municipales.l. fin.in princ.& cum hoc transeunt communiter Iuristæ, quantum ad nostrum propositum: licet circa iuramentum generaliter, & quomodo sit obligatorium, aliqualiter distinguam: ut colligitur ex allegatis legibus, ante determinationem huius quęstionis. Sed quia quantum ad hunc articulum de iuramento hæc quęstio est magis canonica, quàm ciuilis. Idcirco sciendum est, quòd Ioan.Cald. utriusque iuris doctor famosissimus disputauit istam quæstionem, cuius determinationem postea secutus est ille utriusque iuris monarcha profundus Ioan. An. eius pater adoptiuus. Ita colligitur ex notatis per Ioann.And.in titul. de arbitr. §.fina.uersicul. item si compromissum. & quia hanc determinationem communiter omnes sequuntur: quia etiam quęstio hæc utilis est, & quotidiana. Ideo eius solutionem hic interseram allegationibus ad partes omissis.

Pro clariori ergo solutione huius quæstionis habenda pręmittit, quòd iura de hac reductione loquentia, uidentur aliqualiter diuersa: & sic ad concordiam deducuntur. Aut enim est compromissum stare arbitrio, uel arbitrato alterius partis, eo casu quo, id fecerit, potest: ut not.ff. de arbitr.l.penultima. hoc dico propter nō. C.de contrahen.emptio. l. si in uendendis.& tunc ad arbitrium boni uiri refertur, si arbitratur iniquè: ut dicta l. libertus.& cap. Quintauallis.& siue nihil arbitretur: ut ff.de contrahenda emptione. l. hęc uenditio.& ff.locati. l. si in lege. Aut est compromissum stare arbitrato tertiæ personę: & tunc licet quidam uoluerunt dicere ad arbitrium boni uiri recurrendum in contractibus bonę fidei, & non est stricti iuris. tamen hæc distinctio non procedit, imò si nihil sit arbitratus non est recedendum à persona tertia. Super dicta solutione uide supra ubi est supradictum, Ioan. Calde super dicta solutione. Petr. autem de Ancha. in consilio suo quod incipit,

cipit, Primum dubium sic dicit. Primum
de quo quæritur non est nouum: sed per
antiquos, & modernos plenè discussum,
&publicè disputatum: & quòd reductio
in casu nostro peti non possit obstante re
nunciatione, & etiam speciali partium
iuramento, & procuratorum specialium,
ad hunc actum uigent efficacissimæ ratio
nes.

Et quòd ualeat renunnciatio, facit pri
30 mò:quia † petitio reductionis est species
appellandi.l.non distinguemus.§.cum qui
dam.ff. de arbitris. sic ergo potest futurę
appellationi renunciari: ut l.fina.§. fina.
C. de temporibus appella.& ita & futurę
reductioni, maximè quia sicut per redu-
ctionem petitur emendari iniquitas ar-
bitratoris. ita per appellationem iniqui-
tas iudicantis. l.i. ff. de appellationib.
ubi ergo est eadem ratio per omnia. ib.
idem ius debet statui: ut l. illud ff. ad le
gem Aquiliam. in c. inter corporalia. de
transactionib.

Secundò pro hoc facit similitudo, quā
habet sententia iurisiurandi · & tran-
sactio ad laudum arbitratoris: nam lau-
dum est quædam transactio: ut in aut-
hen.ut differentes iudices.§.j. ergo sicut
in illis non admittitur querela iniquita-
tis, quando partes consenserunt: ut l.
res iudicata.ff. de re iudicata. & l nam &
postea. ff. de iureiurando. & l.sub præ-
textu. C. de re iudicata. ita nec contra
laudum roboratum consensu partium
præambulo. Nam talis consensus in com-
promisso appositus, uidetur in laudo re-
petitus: quia ad hoc tempus refertur: &
ideo hoc tempus, in quo effectus dispoſi-
tionis dirigitur, debet attendi:ut l.in tē-
pus.ff.de hæredib.institu.& l.si ita scripse
ro. ff. de conditio.& demōstra. ex hoc in
fertur, quòd iuramentum in compromis
so appositum, uidetur in laudo repeti-
tum: quia si ita est: cùm laudum sit
transactio: ut dictum est, sicut ille qui
31 uenit † contra transactionem iuratam,
recepta restituit, ius quod habet, amit
tit,& infamis efficitur: ut l.si quis maior.
C. de transac. ita & ille qui uenit con-
tra laudum, in quo iuramentum. in com
promisso præcedenti appositum uidetur
repetitum; ut in consequenti; quia ad ip
sum, & eius obseruantiam refertur: ar-
gumen.l. oratio. ff. de sponsal.l. ad rem
mobilem. & l. ad legatum. de procura-
to. & cap. præterea. de officio de-
lega.

Tertiò pro hoc facit: quia in hoc casu
cessat ratio querelæ præmissæ super ini-
quitate laudi. Est enim ratio: quia partes
non uidentur hoc cogitasse, quòd assum
ptus, in arbitratorem, & in bonum ui-
rum, debet iniquè arbitrari. & hæc ra-
tio colligitur in cap. ueniens. de iure-
iuran. & l. si libertus. de operis liber-
torum: sed in casu nostro partes con-
uenerunt & iurauerunt de iniquitate non
conqueri: apparet ex hoc de iniquita-
te cogitasse, & ei renunciasse: scienti
32 † ergo, & uolenti non infertur inju-
ria neque dolus: ut in cap. scienti. de
regu. iur. in vi. & l.i. C. de actio. em-
pti.

Quartò hoc firmat, libera in bonis
propriis administratio. Dicit enim lex,
33 quòd licitum est unicuique sua † commit
tere, & res suas pro libito regere, &
gubernare. ut l. nemo exterius. C. de
iudi. & l. in re mandata C.mandati. Item
& si tertio liberè commisit, quòd posset
de re sua agere, quicquid uellet, debet
esse ratum, quicquid ipse gerit, etiam si
iniquè, dummodo absit dolus: ut l. idem
proferre.§.stari. ff. de arbitris. & l. cùm
quidam.de leg.ii. & l. creditor.§. Lucius.
ff.manda.

Præterea rem propriam potest quis li-
berè donare, & mari proiicere. l. cuius
per errorem.ff. de reg.iur. & in l.i.C. de
inofficio.dona. si ergo rem certā,& indu-
bitatam,quæ ad me spectat,possum etiam
sine querela cuiuscunque ita malè dispen
sare:multomagis litem dubiam, sic ex to-
to uoluntati alterius committere. ut sic
quo ad hoc non sit melioris conditionis
res dubia,& in controuersia posita,quàm
certa,& indubitata:ut l. ordinata.§· fina.
de libera.causa.

Quintò hoc probat ex eo:quia sicut ex
futura iniquitate laudi poterat lędi, ita
poterat

poterat commodum consequi si arbitrator pro eo iniquè pronunciasset, cùm autem ita actus, & dispositio pendet, quòd
34 potest tendere ad onus & commodum alicuius non potest prętendere lęsionem, si contra eum sors acciderit, quia pro eo potuisset: argu. optimum C. de inoffic. testa. l. si pater puellæ. & l. si ea. C. de usuris. est enim casus fortuitus: quòd iniquè arbitrator assumptus in bonum uirum iniquè pronunciet, sicut enim de iudice: ut notat Bar. in l. exceptionem. ff. de fideius. sed casui fortuito, potest exprefsè renunciari: ut l. sed & si quis. §. quęsitum. ff. si quis cau.

Sextò accedat pro confirmatione prędictorum authoritas iuramenti, cuius robur, & efficacia multiplex est, & illa magna quòd confirmat, aliàs inualida, & à iure prohibita quandoque: de iureiur. ca. cùm contingat. de pac. c. ii. lib. vi. xxii. q. i. omne beneficium maximà rescissorium dispositionis cum iuramento uallatę. authé. sacramenta. C. si aduersus uendi. & l. iiii. C. si minor se maiorem dixerit. Item in materia iuramenti traditur regula generalis, quòd omne iuramentnm est seruandum, quod non uergit in dispendium salutis ęternę, etiam si enormiter quis ex eo lędatur in patrimonio suo, uel sibi debito: patet in dote, quę est patrimonium mulieris. l. i. §. sed utrum. ff. de minorib. & in hereditate paterna filiis debita, quodammodo uiuo patre: ut l. in suis. de liberis & posthumis. & tamen pacto iuramento firmato possunt hæc iura tolli, licet maximi prę iudicii: ut patet in dicto c. cùm contingat. & dicto c. ii. multomagis ergo tolli potest ius dubium incertum: & indubitanter potest à se abdicare: multofortius de incerto ad incertitudinem reducto non conqueri: ut probatum est suprà in iij. responso. Item contra iuramentum non possum etiam proximum arguere de peccato: patet in c. debitores. de iureiurãdo. sed hic uolo arguere arbitratorem de peccato, scilicèt, ꝙ iniquè egerit, quod non possum si iuraui non opponere, uel querelare: ad hoc cap. quemadmodum. de iureiurãdo. ea enim ratione repellitur quis ab impugnatione sententię arbitri: quia in eũ consensit: ut l. diem proferre. §. stari. ff. de arbitris. multomagis in casu nostro, ex quo exprefsè de iniquitate non conqueri fuit exprefsè in conuentione deductum: & sic habuit latiores habenas, & maximè inspecta natura rei, super qua laudum profertur. Nam est quęstio, à qua recedere maximum est lucrum: nec potest quis de ipsa transigendo conqueri ratione deceptionis. l. Lucius. §. fina. ff. ad Trebellian. sufficit nanque timor litis ad ipsam ualidandam. l. ij. C. de transactionibus.

Septimò & ultimò in hac parte facit quod no. Accur. in simili ff. si mensor falsũ modiũ dixe. l. ii. §. competit. in glo. Idem si conuenerit &c. ubi pactum super futura iniquitate mensoris ualet, & est seruandũ. Ad idem optimè facit, quod no. Io. An. in c. humilis. de maiori. & obedientia. in nouella. ubi ad literam ita dicit quando in iudicem uel alium sic compromittitur, quod posit de alto & basso iuxta multorum uulgare dicere, & facere quicquid uult, & ius unius partis in totum uel in parte, alteri dare: deceterò non potest altera partium ignorantiam allegare: quia ui pacti se excludit, & de se quęratur, argumen. ff. de minoribus. l. cùm mandato. in fi. de arbitris. l. diem proferre. §. stari. & l. sed & si quis. §. fina. §. de instito. actio. ita ibi dicit hanc partem scilicet quòd nõ posit peti reductio. tenuit Ioan. Calder. disputando, ut refert Ioannes An. in Specula. de arbi. §. fi.

Idem etiam tenuit disputando Rayn. de Forliuio, & quàmplures alij: licet quidam docto. magnę famæ teneant contrarium, scilicet quòd non obstante iuramento, & renunciatione prædictis posit peti reductio ad arbitrium boni uiri, in qua uarietate optimum est habere iudicem gratiosum: quia potest sequi alteram opinionem, prout sibi placet. Sed etiam in casu nostro pro dicta opinione, uidelicet quòd non posit peti reductio: ideo superius ita latè allegaui, ꝙ non solùm ex hoc capite: sed etiam ex alio potest iustitia huius laudi confirmari, & quòd iniquitatem

non

non contineat, uel si aliqualem contineat, non tamen talem, quòd reductio peti possit probo hoc ex tenore alterius laudi, de quo in secundo dubio in principio narrationis facti: de quo in secundo dubio in principio narrationis facti, de quo suprà ubi dicitur, quòd prędicta domina Francisca approbauit laudum & arbitramentū domini Episcopi in ea parte, quæ fauorem eius concernebat: quia iuxta eius continé tiam recipit dotem, & augmentum dotis: non potest igitur ipsum impugnare in his quæ faciunt contra se: argu. l. cùm quæritur. ff. de administra. tuto. & in l. in causæ. ff. de procura.

Præterea secundùm opinio. Specula. 35 non contradicendo † laudo intra decem dies uidetur laudum approbare: uel, secundùm Bar. tacendo per annum: ut ipse no. in l. si societatem. §. arbitrorum. ff. pro socio. hic autem fuit plus quàm taciturnitas ex parte dominę Franciscæ: quia recipit deducta in laudo, ut prædixi: & plus est approbare facto, quàm uerbo, per c. dilecti. de appella. & l. de quibus. de legibus. & l. certum. ff. si certum petatur. quia igitur in laudo, & arbitramento domini Episcopi dicitur contineri, quòd ipsa teneatur renunciare successioni filiorum: & hoc etiam uenerat in compromisso iurato, uidetur habere perinde, ac si ipsa renunciasset: quia ut dixi supra in ii. argumento conuenta & promissa inter partes uidentur in laudo repetita, maximè à partibus, approbato pro me, teneor recipere contra me. l. si quis testibus. C. de testibus. & quod not. Ioann. Andr. post Innocen. in capitu. cùm uenerabilis. de exceptio.

Prętereа ponderandum est, quòd domina Francisca de ultimo laudo lato per dominum Ioan non potest conqueri, tanquam lęsa ab eo: sed à suo procuratore, qui plura bona in hęreditate, de qua agebatur asserit, quę reperta sunt, quę si reperta fuissent laudum suum non posset de iniquitate redargui, ex eo: quòd plus quàm debuisset adiudicauerit dominæ Catherinę. est igitur in hoc laudo deceptio, re ipsa, non dolo arbitratoris, quo casu non uidetur posse peti reductio, prout dominus Ioã. Cal. disputauit. potest enim contra suum procuratorem habere recursum, si dolosè obrepserit. l. ii. ff. de eo per quem factum est. & credendum est ita affirmasse ex conscientia dictæ dominę, unde de seipsa queratur. c. scienti. de regulis iuris. in vi.

Ex his concludo, quòd laudum domini Ioan. iustificatur ex laudo domini Episcopi præcedenti, cuius uigore dicta domina Francisca excluditur ab hæreditate pupillorum Odorici: condemnata est enim ad faciendum remissionem, & pactum nō petendi de cęterò aliquid de prædictis bonis petendo, igitur contra laudum emologatum, & approbatum : ut supra patet, concluditur quòd iniustè petit: & posset agi etiam iudicis officio, ut sibi silentium imponatur: ut l. si contendat. & quod ibi no. ff. de fideiuss. & l. Aurelius. §. centum. ff. de liber. lega.

Vltimò aduertendum quod etiam tenendo opi. contrariam, uidelicet, quòd contra laudum possit reductio peti ad arbitrium boni uiri, propter enormem lęsionem re ipsa non obstante iuramento: cuius tamen oppositum multi tenent, ut supra dixi. & rationibus ualidis confirmaui. tamen hoc est clarum, quòd antequàm petat huiusmodi reductionem, debet peti relaxatio iuramenti, quantuncunque laudum arguatur iniquum: patet hoc in cap. si uero. de iureiu. li. vi. & ratione metus non potest peti rescissio dispositionis iuramento uallatæ, nisi prius relaxatione obtenta, & tamen metus continet in se dolum ut l. j. ff. quod met. causa. ad idem c. debitores. eo. titu. ubi etiam si re ipsa promissio ut turpis: puta de præstandis usuris, tamen debet eam implere, per iuramentum, nisi prius fuerit relaxatum pro hoc etiam c. ueniēs. & c. Quintauallis eo. ti. ubi ad Papam fuit habitus recursus propter iniquitatem arbitratoris, propter iuramentum, quòd declara eos non teneri: ante ergo talem declarationem non uidetur licitum deferre sacramentum authoritate propria, maximè cùm prima facie nihil turpe in se contineat. ad hoc

quod

quod no.Inno.de elec.cap. uenerabilem. in hac autem relaxatione petenda, debet pars, cui est iuratum, citari: quia agitur de eius praeiudicio: arg.l.nam ita diuus. ff.de adoptio. & l.de unoquoque.ff. de re iudica. ex eius enim relaxatione negari non potest robur, & efficacia dispositionis sic iuratę attenuari, & debillitari, quia
36 † iuramentum reddit in multis contractū efficaciorem: iuxta plenè no. secundùm Bar.in l.si quis pro eo.ff. de fideiuss. parte ergo presente debet de meritis iuramenti discuti, & inquiri, postquàm contractus diminutio tractatur: ut l.fin.C. si per uim uel alio modo.& certè iustificato laudo domini Ioan.secundùm quod superius est ostensum, conclude dictam relaxationem non esse concedendam dictae dominę Franciscę, sed petenda potius propter iuramentum, quod generaliter est seruandum, ubi non fuerit praestitum, ui, dolo, uel metu, nec uergit in dispendium salutis aeternae: ut dicto capitu. ii. de pact lib. vi. facit quod not. in cap. exceptionem obiiciens. de litis contestatio.libro vi.

Idem tamen Petrus de Ancharano, in suo consilio, quod incipit, In quaestione, quę uertitur inter Nicolaum Benedicti.in ordine xix.sic dicit. Oldradus in suis quęstionibus expressè tenet, ꝙ quando quaeritur de relaxatione iuramenti, non ad rescissionem dolosi contractus: sed ad habilitandum personam: ut non obstante tali iuramento, detegere possit fraudem contractus, & hoc casu non requiritur partis citatio, nec solemnis examinatio: quia de graui periculo creditoris non agitur: remanet enim omne ius sibi saluum ad omne tale debitum deferendum. Concludit enim quòd sine aliquo ordine potest decenter concedi talis relaxatio, & iuri partis non detrahitur, ponit similitudinem in liberto; qui petit ueniam à praetore, ut possit uocare patronum in ius & de filio emancipato, qui petit decerni bonorum possessionem causa litis cognoscendę & sibi dari licentiam, ut possit proponere querelam inofficiosi testamenti, contra testamentum patris. cum Oldrado concordat Ioann. Andr.in add. Spec. in titul. de iureiur.in rubrica.ad finem mouetur eisdem rationibus & similibus.

Et ex his concludit quòd non obstante contradictione partis, Episcopus, seu eius uicarius, dictum iuramentum debet relaxare ad fratres supradictos, & pars probationes facere in iudicio quibus detegat dolum, & fraudem contractus. Ioann. Andr.in addi.Specu.in titu. de iureiuran. in rub. sic dicit: Quaero de illo qui iurauit super usuris soluendis, uel solutis, non repetendis: petit absolui à iuramento per Episcopum: an necessariò sit uocandus creditor, qui usurarius dicatur sine dubio, sicut diuersa est forma iuramenti, de qua quaeritur, sic cadit diuersa responsio. In primo enim scilicet de soluendis potest arctari terminus solutionis fiendę, quę arctatio non cadit in secundo, scilicet, de non repetendis.pro tanto scripsi dicit Ioan.Andr.post Tancre. & Vincen. in decretali, debitores. de iureiur. super fin.gloss.ii.quae ibi dicit in fine quòd nisi petat absolutionem à iuramento, tenetur soluere. praedicti dant instantiam: quando instat terminus solutionis, & cre
37 ditor abest; † & sic concludunt eum de necessitate uocandum. Est ergo de iure iste ordo seruandus, ut uocetur creditor, quòd iuramentum remittat, ut in c. i. de iureiu.si contumaciter resistit, relaxabit illud iudex, ut satis scripsit idem Ioann. Andr.in cap.debitores.eo.titu. supra glo. ii & quod scripsit idem Ioan. Andr. in cap. ad nostram.in tex.& super pen.gloss.de iure iur.& facit de testibus.cap.constitutis. lo ii.sed ibi denunciantur iurantes, propter temeritatem iuramenti: concordat cap.cùm qui iam. eod titu. remanet ergo dubium, ubi creditor non est contumax: quo casu dicunt quidam idem, pro quibus benefacit ff. de fideicom.lib.l.si. quis seruum.§.si cùm seruum.& l. non tantum. §. senatus.ff. de iurepatro.l.adigere & quod ibi no.sic enim lex mortua factum, & praesentiam hominis repręsentat, iura enim fingunt praesentem, quo praesente fiendū erat quod agitur, uel fauore libertatis: ut

in

in iuribus prædictis. C. si mancip. ita fuerit alien. ut ma. l. fin. uel testamentorum: ut in auth. de heredi. & Falci. §. his igitur. in fin. uel criminis odio: ut in casu nostro, propter quod etiam ex officio inquirit ecclesiasticus iudex: ut in d. c. ad nostram. facit C. de priuileg. fisci. l. fi.

Concluditur ergo quòd siue ad dissoluendā actionem contractus, qui usurarius dicit̄, siue ad relaxandum iuramentum dissoluendum in diem, siue ad obtinendā relaxationem iuramenti de non petendo usuras solutas, semper est uocandus creditor: expedietur autem causa summariè, & de plano & c. ut in cle. dispendiosam. de iudi. ubi autem iurasset etiam non denunciare uel illum in ius uocare, & uult in ius uocare, uel denunciare satis uideretur, quòd relaxatio iuramenti illo non uocato fieri possit: quia iuri partis nil detrahitur: dat exemplū in liberto, qui petit à prætore licentiam uocandi patronum in ius, uel parentē. ff. de in ius uocan. l. quique. §. i. Pet. autem de Anchara. in quodam suo alio consilio, quod incipit, In Christi nomine Amen. Retento ordine dubiorum. tenet contra. & iudicio meo melius, per rationes suas: tenor talis est, Retento ordine dubiorum reassumam singula, ut aliquid ultra addam: & super primo quæsito an si contra iuramentum, quod prætēditur extortū per metum, possit qui iurauit uenire contra propria authoritate. & dicendum est pro ueritate, quòd non: imò requiritur absolutio. & in hac opinione concordant omnes: ut Innocen. in cap. si uerò. & cap. uerum. de iureiuran. & utrobique ibi not. idem Spec. in titu. de legato. §. nunc ostendendum. uersi. xxiiij. idem Archidia. xxii. q. iii. qui sacrām. & xv. quæst. vi. cap. auc thoritate.

Regulariter igit̄ gesta per metum ualent, licet † causa cognita per iudicem rescindatur: ut C. & ff. quod metus causa. & no. in c. Abbas. quod metus causa. fallit in certis casibus, in quibus gesta p̄ metum non obligant, sed sunt ipso iure nulla, de quibus in dicto c. Abbas. in quibus etiam credo, q̄ requiritur sententia declaratoria, quòd possit uenire contra: argu. e cūm secundum leges. de hæreticis. lib. vi. & quod not. in c. ii. de præscript. eo. lib. & hoc dico, quando uitium est latens, secus si apparet ex sui inspectione illic. tum: & quòd eius obseruantia uergat in dispendium salutis æternæ: quia tunc authoritate propria potest deferri: ut l. quæ sub cō ditione. §. fi. ff. de condi. insti. & quod not. in c. uenerabilem. de electio. Cognitio autem huiusmodi non seruatur iudici, ne quis in hoc, sicut nec in aliis sit iudex in re propria deferendo iuramentum: & præmissa, quę prima facie nullum continent uitium uisibile: igitur eis standum: argumen. notatorum in l. fi. de edic. diui Adria. tol. & l. cum precibus. C. de proba. & super hoc non expedit ultra progredi, postquam omnes in hac parte inclinant.

Præsupposito ergo hoc pro uerò uidédum est an iudex adhibitus in ista relaxatione iuramenti præstiti in contractu transactionis debeat adhibere causę cognitionem? & sic partem citare: ut l. fi. C. si per uim uel alio modo. super quo est aduertendum, quòd quandoque iuramētum solùm personam obligat: puta ad non petendum uel nō agendum: & de isto per Inno. in cap. exceptiones. de litis contest. lib. vi. quandoque uenit ad confirmationem contractus aliàs inualidi, ut minoris, uel mulieris, in certis casibus: ut in c. cūm contingat. de iureiuran. & c. ii. de pac. lib. vi. in auth. sacramenta puberum. C. si aduersus uend. Primo casu, quia non est magni preiudicii habilitare personam solummodo ad actum, tunc dicunt quidam, quòd non requiritur partis citatio in tali relaxatione: sed certè cùm talis relaxatio ius tribuat in quantum inhabilitat ad iudicium, non habet in se rationem, quòd non debeat pars citari. imò contrarium potest colligi ex notatis in l. i. §. si causa cognita. ff. de bono. pos. titu. generali. Item nō potest dici modicum interesse excludendi aduersarium à limine iudicii, propter multas moras iudicii ipsius in dubium euentum & insuper sumptibus litis non uexari: ut l. minoribus ff. de

ff.de mino. & l.quod debetur. ff. de peculio. & posito quod esset modicum interesse: tamen & in minis non debet partem lædere : arg. cap. de appellationibus. de appel. & C. de appel.l. & in maioribus. Ex quo igitur certum est, quæritur interesse, scilicet aduersarium ab agendo repellere, ipsũ iudex habilitare nõ potest parte nõ citata: nã, ut dicit tex. cõtra par-
39 tem † inauditã nihil diffinire possumus : ut in c.i.de causa pos.& proprie. & in cap. intra quatuor.de maio. & obe. & quod not.in cap.ecclesia sanctæ Mariæ. de constitu. est ergo hoc iuramentum præstitum parti: ergo non potest per iudicem remitti proprio motu: ut not. in d.c. authoritate. In secunda autẽ specie iuramenti præstiti super ualiditate contractus, uel super maiori efficacia, & effectu: & cum transactio est iurata, sicut in casu nostro, credo proculdubio necessariam esse cognitionẽ: & per consequens citationem, super qua fundatur omne iudicium: ut not. in d.c.ecclesia sanctę Mariæ.& ff.de iureiuran. in rub. Probo hoc primò ex eo, quòd transa-
40 ctio † iurata inducit multiplicem effectũ: ut patet in l.si quis maior. C. de transac. non uidetur ergo permissum iudici ex abrupto ipsius uires debilitare, per relaxationem iuramẽti, quod censetur esse pars contractus, & concomitantia, sicut dies, & omnia pacta: ut l.i.ad fi.ff. de eden. & l.fundi partem. ff. de contrahẽ. emptio. &c. Abbate sanè.de re iudi.lib.vi. Formę igitur contractus datę à contrahentibus, non uidetur permissum iudici detrahere: ut l.in conuentionali.ff.de uerbo. obliga. & nedum iudex, sed nec Imperator potest sine causa tollere ius alterius, maximè, quod descendit ex conuentione, & sic ex uinculo naturali : ut l.i.ff.de pactis. &c. quæ in ecclesiarum. de constitu. per Innocen.& l.quoties.C.de precib. Impe. offe. iuramentũ autem prętitum, homini est huiusmodi, & de iure naturali: ut not.p Archidia. in d. c. authoritate. & in Specu. ubi supra.

Pręterea inter laicos iudex ecclesiasticus cognoscit de uiribus iuramenti, & de incidenti spirituali, sicut in simili, de ordine cogni.cap.i. nulli autem dubium quòd de spirituali incidenter mota est cognoscendum parte citata. ut c.tuam.eod.titu. & c.lator.qui filii sint legi.

Ex istis breuiter concludendum est, quòd sicut iudicis sententia esset ipso iure super toto contractu nulla, & præmissa causę cognitione & citatione legitima: ut l.ea quę. C. quomodo & quando iudex. & in clemen. pastoralis. de re iudi. ita etiam debet esse nulla super parte contractus deducta in ecclesiastico foro : argu.l. quæ de dota.ff.de rei uen.& l.prolatam. & quod ibi not. C. de sententiis. & cap. cum ex literis. de restitu. in integ.

Pręterea ad not.per Innocen in cap. debitores.de iureiu.est aduertendum ubi relaxatio iuramenti primo loco spectat ad partem, cui est pręstitum, & in eius contumaciam, & contemptum potest iudex ex officio relaxare: ut in allegato ca. debitores.in nouella. si igitur ordine successiuo iste actus spectet ad plures, non ualet quod agitur per sequentem in gradu ante deuolutionem ad ipsum : argu.l. quandiu. ff. de acquiren. hęredi. & quod not.in. cap. prudentiam. de offi. delega. & cap. ab excommunicatio. de rescrip. in nouella & maximè est uerũ, cum subrogatur iudicis officium, quod nõ concurrit cum alio: luce clarius manifestè patet, quòd absolutio à iuramento domini Episcopi fuit nulla & per consequens nec nomen sententię meretur habere: ut d.clemen.pastoralis.ad finem.ad hoc l.iiii.§. cõdemnatũ. ff.de re iudi.& l.iii.§.testamentũ.ff. quemad.testa. aperian. & l.non putauit.§. nam quæuis.ff.ne contratab.

Ex hoc etiam consequenter infertur solutio ad secundum quęsitum principale, uidelicet quòd d.domina B.contra dictam transactionem à se factam, iuramento uallatam, supplicando, uel aliter ueniẽdo cõtra, incidit in pœnas, de quibus in l.si quis maior.C.de transa.nec Episcopi auctoritas, qui eam perperam, & temerè absoluit excusat ipsã à temeritate, quę uertitur in ueniendo cõtra dictã transactionẽ. ut l.iustè.ff.de acqui.pos.per Bart.& c. si.de clan-

desti.respon.& l.meminerint.C.unde ui. & maximè hoc est uerum quando ipsa pro curante & ad eius instantiam Episcopus relaxauit uel talem absolutionem factam suo nomine alio postulante ratam habuerit tacitè, uel expressè: ut in cap. finale de confess.lib.vi.& ad hoc l. prætor. ff. de iudi.& quod no Innocen. in cap.ii. de dila. Si autem procurator ad hoc non habens speciale mandatum supplicauit, ut transactio iurata à prædicta domina rescindatur nō debuit audiri:quia talis actus per quem, dum incidit in pœnam, uel diminutionem formę, & status sui, ut est ista per allegatam l. si quis. non potest procurator exequi sine speciali mandato: ut in clemen.procurator.de procura.cum ibi no.

Videndum est an iudex secularis possit cognoscere de uiribus & effectu iuramenti appositi in prędicta transactione dicitur, ꝙ fuit pręstitum per metum, & per consequens non est obligatorium in effectu: ut d.cap.si uerò.& ca.uerum.de iureiuran. Et certè dum in isto casu, de quo quęritur, fit contentio, an iuramentum sit seruandum, uel non, uidetur quòd huiusmodi cognitio spectet ad forum ecclesiasticum, iuxta plenè not.per Ioan.And. in cap.fin. de foro compe. Nam dictum est suprà in primo dubio post doctores ꝙ iuramentum per metum extortum ligat & obligat, licet possit rescindi, sicut alia, quæ per metum geruntur: sed quia ista resolutio est de re spirituali, uidetur spectare hæc cognitio ad iudicem ecclesiasticum, & non secularem: ut in cap. tua.de ordine cognitio.& in cap.decernimus.de iudi.

Et hoc pro uero præsupposito, uidendum restat, si iudex ecclesiasticus ex abrupto & sine causæ cognitione relaxauerit: & sic absolutio & relaxatio ipso iure nulla: ut est suprà plenè probatum. Videndum est an iudex secularis, coram quo de nullitate talis absolutionis contenditur, possit de ipso cognoscere, uel precisè tenetur sequi relaxationem & absolutionem Episcopi, licet nullam: & in hoc est recurrendum ad no.per Ioann. Andr. in cap.cùm in iure.de offi.delega.& ca.ii. de officio ordinarii.in nouel.& utrobique uidetur esse de mente docto. quòd iudex secularis non debet obedire iudici ecclesiastico, nisi quando iudex ecclesiasticus processit iuris ordine obseruato contra illos, qui de facto non de iure sunt rebelles: & ita dicit in d.cap. i. & expressius in dicto cap.cùm in iure.dicit quòd cùm unus ordinarius committit executionem alii ordinario, si sciat, uel uehementer suspicatur eam iniustam, non exequatur. idem dicit, quando uult causam probare iniquam, ut d. cap. cùm in iure. & pro hoc facit præallegatum cap.i.ibi, non ad preiudicium, sed ad ea quę sunt Deo placita &c.quod non contingit in sententia nulla uel iniqua contra iura:ideo nō obe

41 diat iudex secularis etiam † Pape. cap. si quando.de rescriptis. Item canon uidetur innuere, cùm implorat ecclesiasticus iudex auxilium brachii secularis, debet antequàm impartiatur, adhiberi aliqua causæ cognitio, an sit iustum præceptum. xxiiii.q.vi.cap.administratores.argu.ff. ad municipa l.de iure.de agricol.& censi.l.si colonus.per quę iura dicunt doctores, ꝙ iudex antequàm remittat criminosum ad locum delicti, debet aliqualiter cognoscere: ut not. in clemen. pastoralis. de re iudica.

Ad propositum ergo, cùm contra absolutionem à iuramento obiicitur nullitas coram iudice seculari: uidetur, quòd

42 non debeat eum, qui iurauit audire † ueniens contra contractum: pro quo præsumitur, & cui statur ex inspectione actorum: argumen.eorum.quę no Bar.in l.iiii. §.condemnatum.ff. de re iudica. nedum euidens nullitas, sed & euidens iniquitas uidetur impedire sententię executionem, & cuiuscunque præcepti iudicialis: iuxta not.in cap.ad aures.de ęta. & quali. per Innocen. Et per ista non obstat cap.fina. de exceptio.lib.vi.ubi iudex secularis tenetur exequi sententiam iudicis ecclesiastici: nam hoc uerum, ubi euidenter non apparet nulla, & iniqua.ad hoc facit quod no.Bar.in l.diuus.ff.de custo. reo. ubi iudex sęcularis non tenetur stare præcisè

processui iudicis ecclesiastici: & præcipuè in casu nostro., in quo de iuramento sponte præstito in contractu liquet, & expressè iudici seculari: quod autem fuerit
43 per metum extortum, nihil sibi constat, imo est præsumptio in contrarium in ciuitate, ubi iustitia ministratur: ut l. non est uerisimile. ff. quod metus causa. quam præsumptionem iudex potius sequi tenetur, quàm sententiam ex abrupto latam parte non citata: argumen. capitu. quia uerisimile. de præsumptio. & in hoc resideo.

Descendo ad aliud dubium, de quo quæritur an dictæ Franciscæ obest replicatio de periurio, de quo dicitur incurrisse ueniendo contra sententiam iuramento confirmatam in alia causa inter ipsam & dictam B. & certè ista est materia subtilis, & longa. de qua in l. cùm mulier. ff. soluto matrimonio. per Bar. & Bald. plenè in repetitione per Ioan. And. in c. intelleximus. de adulte. & cap. cùm ecclesiasticæ. de except. tamen specialiter ad casum de quo quæritur descendens dico, quod dictæ Franciscæ excipienti de periurio contra dictam B. non obstat replicatio: arg. l. apud Celsum §. Celsus. ff. de doli ex cep. Nam circa eandem rem contra doli exceptionem non datur replicatio doli:
44 & deterior est conditio † petitoris doli: ut ibi & l. ii. de condi. ob turp. cau. ergo multomagis circa res diuersas, de quibus regulariter de una ad aliam non infertur. l. Papinianus exuli. ff. de minoribus. & l. si maritus C. de donat. inter. uirum & uxo.

Præterea in casu nostro exceptio de periurio non solùm agentem expellit, sed etiam permittit exceptionem ipso iure: ut d. l. si quis maior C. de transact. ergo deducta in iudicium, & si pars esset inhabilis ad optionem, dum tamen postquàm iudici constat de inhabilitate agentis: & de effectu iuris ipsius debet iudex ex officio repellere. l. quos prohibet. ff. de postulan. & no. in l. ubi pactum. C. de transacti.

Præterea aduertendum, quòd quantuncunque reus sit legibus odiosus, & nullius status, ut excommunicatus, Iudæus, seruus, & si tamen omnis defensio competit eis contra personas agentium & impugnantium eos: & l. hos accusare. §. si seruus. ff. de accusa. & cap. cùm inter priorem. de exceptionib. & quod not. in capitu. testimonium. de testibus. in gloss.

Postremò fuit ab illa sententia per B. recessum per subsequentem transactionē: ergo à iuramento & omnibus accessoriis: ut in clemen. pastoralis. ad fin. de re iudica. maximè contra ipsam B. quæ recedendo à sententia, & concomitantiis non uidetur audienda super replicatione periurii: quantuncunque subsequens transactio non purgaret periurium, in quod fortè iam incideret dicta Francisca: argumen. capitu. licet in beato Petro. de accusatio. & l. si maritus. §. si negauerit. ff. de adulteriis.

Concludo igitur in casu quæsito, quòd communis dolus uel malitia repellit actorem ab agendo, non ab excipiendo reum maximè in casu nostro, in quo dicta B. ultimò transigendo exclusit seipsam super exceptione periurij aliunde sibi competente per iura prælegata.

Vltimò distinguendum est de metu, cuius pretextu transactio impugnatur: & iste metus aliter non probatur, nisi per quandam protestationem clandestinam factam ante inuitam transactionem, quòd per metum, & potentiam dicti domini Marchionis ad transigendum impellebatur, & certè aliter non probato metu in actu transactio duorum cōsensu perficitur, nou unius tantum: ut no. in l. qui in aliena. §. Celsus. ff. de acquiren. hæredi. Item & si dicta protestatio esset ualida, prout non est: tamen metus allegatus non est iustus, sed uanus, & contrà sacramentum, & iustum consilium causa excelsa, & iusti domini ut est in simili casus in l. ii. C. de his, qui per metum iudicis non appel. Item, quia amicis inter uenientibus facta: ergo non est prēsumptus metus. l. transactione. C. de transactio. Item & si metus fuisset adhibitus,

censeretur purgatus per spontaneum implementum. l. ii. C. quod metus causa. Item contra iudicem non sufficeret allegare metum, nisi probetur per coniecturas: de quibus per Bartol. in l. de pupillo. §. si quis ipsi prætori. ff. de noui operis nunciat. non probatur autem consilium dicti domini recusantibus transigere, intulisse metum qui infert, uel periculum salutis coporis, qui metus est efficiens ad actus rescisionem, non autem causas metus. l. interpositas. C. de transactio.

Resumendo igitur conclusiuè singula per ordinem dico, quòd sine absolutione à iuramento non potest quis uenire contrà transactionem iuramento uallatam, prætextu metus. Item quòd tali absolutione, & relaxatione debet pars citari, & causę cognitio adhiberi, aliàs ipso iure non ualet, nec taliter absolutus euitat pœnas: de quibus in dicta l. si quis maior. prætextu talis absolutionis inualidæ, nec iudex secularis tenetur sequi talem absolutionem perperam factam. Item quòd excipiens contra agentes de periurio nõ repellitur replicatione periurii. Item quòd metus allegatus non uidetur uerisimilis nec sufficiens. Et est aduertendum, quòd relaxatio seu absolutio à iuramento debet peti, antequàm terminus absolutionis sit elapsus: postea autem peti non potest, secundùm Fedę. de Senis consilio ccxc. cuius tenor talis est, Factum proponitur esse tale, deb. tor promisit soluere centum creditori ad suam petitionem, & terminum, quæ confessus fuit à dicto creditore mutuo habuisse, & recepisse, & iurauit ad sancta Dei Euangelista prędicta uera esse, & perpetuò tenere, attendere, & obseruare confecto inde publico instrumento, post tempora creditor petiit executionem dictæ chartę in curia seculari contra dictum debitorem, à dicto creditore dicta centum repetiit de quo debitore contumace existente dictus creditor impetrat à iudice seculari licentiam pignorandi & grauandi dictum debitorem, postquàm licentiam dictus debitor creditore non citato à diœcesano Episcopo seu eius uicario impetrat literas inhibitionis ad iudices seculares, quatenus non procedant ad executionem dicti debiti petendo se absolui à iuramento ex eo, quòd dicit instrumentum, & promissionem prędictam esse & fuisse usurarium, & usurariam, & satisfactum fuisse eidem creditori de uera sorte: per dictum uerò creditorem opponitur contradictum debitorem, & eius petitionem, & literas, quod ipse debitor super prædictis audiendus non est & dictę literę sunt reuocandę obstante iuramento dicto: & petit per eum non procedunt, nisi primò & ante omnia facta solutione, & satisfactione de prædictis centum creditori prędicto: dico semper salua ueritate, cui me subiicio, quòd inhibitio † quantumcunque

45 canonicè facta, nunquam aspicit præterita, sed futura. capitu. non solùm. ii. responso. de appel. lib. vi. & de noui operis nunciat. l. i. in princip. unde si ante inhibitionem debitor erat pignoratus, uel captus, per talem inhibitionem non reuocatur captura: sed tunc demum reuocatur, cùm per sententiam pronunciatum fuerit instrumentum fore usurarium ex inanitum per solutionem sortis.

Item dico, quòd iudex secularis debet cessare facta sibi inhibitione, duntamen fiat canonicè: sed dicitur esse facta canonicè, cùm lis pendet coram iudice ecclesiastico, sed non dicitur pendere, nisi citatione secuta: ut lite penden. capitu. ii. in clemen. & sic debet intelligi de ordine cognitio. cap. tuam. nam iudex appellationis non potest inhibere, nisi partibus citatis: de appellatio. c. Romana. §. si uerò. lib. vi. Item dico, quòd debitor, qui iurauit seruare instrumentum, & non contrauenire, non debet audiri uolens uenire contra, nisi primum fuerit absolutus a iuramento: nam, & si expresšè iurasset soluere usuras, tenetur seruare iuramẽtum, donec fuerit absolutus: de iureiu. c. debitores. Item dico, quòd pendente quęstione, scilicet, an sit absoluendus à iuramento, non debet

fieri

fieri inhibitio iudici seculari, ne procedat in causa coram eo mota. Nam, ut dictum est iuramentum debet seruari, do nec debitor fuerit absolutus. Quomodo enim potest fieri inhibitio iudici seculari, ne procedat ad exequendum instrumentum: cùm super instrumento non pendet lis in Episcopatu sed an debet fieri absolutio, si pendet lis?

Item dico, quòd ad hoc ut contineatur absolutio à iuramento, necesse est fides, quod instrumentum sit usurarium saltem semiplenè: & eo absoluto admittetur contra instrumentum: & iteratò habebit probare, quòd instrumentum sit usurarium, & probationes primò factæ super incidenti non faciunt fidem super causa usuraria: optimè ad hoc facit capitu. solitè. & quod not. de ordi. cogni. capitu. ii. in gloss. hic patet. Item dico quòd absolutio à iuramento debet peti ante terminum elapsum solutionis faciendę: & sic intelligitur capitu. i. de iureiurand. ut not. Ioann. Andr. eod. titul. capitu. creditores. in gloss. penultima in fin. si ergo lapsus est terminus solutionis faciendæ: & sic incidit in periurium, debitor non debet audiri: quia frustrà auxilium legis, &c. de usuris. cap. quia frustrà. & facit de iureiuran. cap. fin. libr. vi.

Et redeundo ad materiam reductionis ad arbitrium boni uiri, super hoc Pet. de Anch. cõsuluit, cuius cõsilij tenor talis est, Duo sunt dubia: Primum tale est, utrũ attentis uerbis, & forma compromissi possit laudi inde sequentis peti reductio ad arbitrium boni uiri? Secundum est si reductio peti potest, nec de iustitia uel iniustitia ipsius aliquid petere possit, uel probatum appareat, nisi per assertionem ipsius arbitratoris, qui super laudo per eum lato deponit utrum debeat per iudicem aditum tanquam bonum uirum confirmari? Super primo dubio, secũdùm quod alibi dicit gloss. quanto iuniores tanto inspectiores: ut l. Gallus. de liberis & posthu. prætermittendum est, quod pro maiori robore & firmitate laudi diuersas, & uarias formas, & clausulas nouel la practica adinuenit: quandoque enim partes paciscuntur non petere reductionem ad arbitrium boni uiri sub certa pœna. Et de ista forma per Dy. in c. scienti. de reg. iur. lib. vi. & per Innocen. c. Quintauallis. de iureiurando. & de ista reductionis renunciatione, per Guil de Cug. in l. unus. §. illud. ff. de pactis. quandoque dicitur quod possit altè, & bassè facere, & dicere quicquid uult: & de iure unius partis, uel in parte uel in totum alteri dare,

46

Et de ista forma uel eius uiribus habetur per Ioan. Andr. in cap. humilis doctrina. de maior. & obedien. quandoque ultra proximam formam additur, quòd quantumcunque iniquè pronuncietur, debeat stare eius dicto cum iuramento & pœna: & de hac in d. cap. Quintauallis. in nouella. ubi quod licet de rigore iuris in pęnam incidit & periurus fit ueniens contrà: iudex tamen ex officio occurrere debet iniquitati. Quandoque simpliciter partes paciscuntur de parendo laudo: sed amici ipsorum inter se paciscuntur pœnam, si quis ipsorum, contra quem laudum erit: uenerit contrà: & de hac forma in addit. ad Specu. in titu. de arbitr. §. i. uersic. quid si cõpromissum. Quandoque partes promittunt cum iuramento parere laudo quantumcunque iniquo, & non contrauenire etiam ratione enormis lęsionis. & de hoc in disputatione Ioan. Calde. ut refert Ioan. And. in d. tit. de arbitr.

Est & alia forma Bartol. in l. Labeo. §. tametsi. & in l. diem proferre. §. stari. ff. de arbitris. uidelicet compromisimus in talem adiecta clausula, quem ut bonum uirum eligimus, solùm habito respectu ad eum, non ad alium: nam operatur hęc clausula, ut pars læsa non possit reducere ad arbitrium boni uiri.

Est & alia forma nouissima recolendę memorię domini Angeli de Perusio, uidelicet quòd una pars donet alteri, & altera alteri quicquid de iure suo arbitrator fuerit arbitratus. in hoc, scilicet, in dando uel totum ius suum, uel partem

 plenam,

plenam, & liberam tribuendo potestatē. In quęstione proposita nulla clausula ex præmissis apparet in dicto compromisso inserta, sed simpliciter potestas cognoscē di de iure, & de facto cum scriptis, & sine scriptis pro rebus pręsentibus uel absentibus subiuncta promissione de parendo omni laudo, pręcepto arbitrato, & sententiæ ferendis interposito iuramento, quòd omne laudum, & contenta in dicto compromisso habentur rata, & firma. non uidetur esse dubium, quòd in hac forma simplici, & generali concepta non impediat quin arbitrīū possit dici iniquū & peti reductio: & ista generalitas uerborum habet tacitam conditionem annexam, si æquum fuerit arbitratus: ut l. si libertus. ff. de oper. liber. nec iuramentum impedit quin possit ipso casu dici iniquum: quia iniquitas fuit incognita: quia de amico præsumpsit, imò ulterius non extenditur: ut in c. ueniens. & c. Quinta uallis. de iureiu. cum, scilicet, cum iuramēto & pœna promittitur: quia parebunt, &c. nō impedit quin reductio peti possit: ut ibi in nouella.

Ex istis breuiter concludendum pro ueritate uidetur, quod non obstante iuramento, & promissione super laudi obseruantia: de qua supra patet, possit peti reductio ad arbitrium boni uiri: posset multis iuribus, & rationibus confirmari, quę possunt obiici ex remissionibus supra factis. ex quibus ueritas redditur manifesta.

Venio ad secundum dubium, in quo dicitur arbitratorem condemnasse unam partium in mille libras: nec apparet aliqua petitio, probatio, uel allegatio super iuribus partium producta coram ipso arbitratore, licet ipse arbitrator in testem productus coram iudice recursus asserat, & attestetur omnia interuenisse: utrum ergo iudex adhibitus tanquam bonus uir, debeat pro laudo præsumere, & sic ipsum confirmare: uel postquam aliter non iustificatur, uel probationibus aliis nō fulciatur, debeat ipsum infirmare? ego istum articulum disputaui, & incipit, Cum C. laicus, &c. & allegaui pro laudo consilium Dyni, quod incipit, Tholonięus

47 Manentis. ubi ipse tenet, quòd ille † qui dicit laudum iniquum, uel non legitimē latum, debet probare. l. i. de iure hastę fisca. lib. x. quicunque allegat dolum, debet probare. l. quoties. §. qui dolo. ff. de proba. Item pręsumitur pro his, quæ fiunt per iudicem: cap. innotuit. de eo qui furtiuè ordi. suscep. & maximè pro arbitratore, cuius fides, & solertia fuit à principio à partibus approbata: non uidetur ergo si post factum eius reprobet, de facili audiendus: sic nec ille, qui alicuius personam in aliquo officio approbauit, audiri debet si uelit eum postea reprobare: cap. accepimus. de ætate, & qualita. & plenè Innocen. in cap. uenerabilis. de exceptionibus. & l. si quis. C. de testibus. Item attendendum, quia fuit in compromisso expressum, quòd possit sine scriptura procedere: ex quo uidetur inter partes conuentum, quòd de actis meritа causæ concernentibus debeat eius dicto stari ut no. Bar. in authen. nisi breuiores. C. de senten: ex pericu. recitan.

Item ad quid expedit, q̄ appareant acta, & arbitrator posset ista non sequi, si sibi aliud iustum non fuit: nam iudex potest testibus non habere fidem, ut cap. quoniam contra falsam. de proba. Potuit enim aliqua causa latens non publicanda aliis arbitratoris animum non commouere ad ferendum laudum, & hinc est q̄ pro sententia iudicis præsumitur, si contra non probetur. l. Herennius. §. Caia. de euic. & c. in pręsentia. de renun. & si pro sententia iudicis, quæ redditur in inuitū, præsumitur: multo fortius pręsumendum uidetur pro laudo, quod descendit ex actu uoluntario, uidelicet, cōpromisso, & à persona, cuius fides, ut dixi, approbata est à partibus. ego ī terminis huic quęstioni similibus cōtrarium disputando tenui, & signanter dico, huic similibus, quia in ista quęstione, sicut in illa pręsupponit, q̄ sit deducta ī cōdemnatione quātitas sine expressione specialis causę, ex qua iste appareat obligatus. Item sine concomitantia loci, uel tēporis, uel alicuius relationis,

nis ad certum: ex quo excluditur, quòd hu iusmodi condemnationis. Mccc. librarum non est possibile, quòd possit probare contrarium, scilicet se non esse debitorem in dicta quantitate, nec ulla defensio reperiri possit, quę concludat necessariò in dicta sententia lata, causa, uel tempore non coarctata: ergo nulla potest esse probatio: ut l. actor. C. de proba. & hoc casu dico, quòd non uendicat sibi locum consilium Dy. qui dixit ꝙ onus probandi laudum fore iniquum, incumbit asserenti, debet intelligi, & iniquum asserens hoc probare potest, alias derisorium esset dicere, ꝙ incumberet sibi probatio eius: quod est impossibile de natura: ad hanc possibilitatem probandi se retulit Bar. in l. societatem. §. arbitrorum. ff. pro socio. In illa quęstione qualiter laudum detegatur iniquum. Potuit enim primò in facto, de quo potest esse probatio per rerum naturam ex circunstantiis, & probationibus, & coniecturis.

In casu ergo nostro concludo, quòd ille pro quo laudum est datum in tam magna summa, debet coram iudice recursus probare, & iustificare laudum fore ęquũ, non ille qui asserit iniquum: cùm hoc probare sit impossibile: & ut probaui, & confirmo hoc aliis rationibus: & primò, quia sic est in iudice, cui super iustitia causę non conceditur, nisi constiterit legitimis documentis. capitulo, quoniam contra falsam de probationibus. multo fortius hoc dictum est in arbitratore, cuius arbitramentum non est uestitum aliquo legis auxilio in procedendo, & est citra omnem legem & authoritatem à sola partium conuentione dependens: ut notatur in d. c. Quintauallis. in nouella. Absurdum enim est sentire, ꝙ magis pręsumatur pro facto unius personę, quàm iudicis de quo lex magis confidit omnia indecisa suo arbitrio reseruando. l. i. ff. de iure delib. & l. iij. de testibus. & l. continuus. §. illud. ff. de uerbo. ob.

Preterea iste recursus ad iudicem ut ad bonum uirum, est species appellandi, licet non sit propriè appellatio, quia non
48 de minore iudice ad † maiorem prouocatur. ad hoc l. nõ distinguemus §. cum quidam. ff. de arb. sicut ergo appellatione pendente debet actor probare suam intentionem, & iustificare sententiam pro se latam, iuxta no. in c. in pręsentia. de renun. & l. hi, qui ad ciuilia. C. de appel. & l. i. C. de appel. & l. i. C. si in integrum resti. pos. per Cyn. & quod est fortius pendente cognitione utrum laudum sit ęquum uidetur quasi laudum latum nõ fuerit per querelam ad iudicem deductam: sicut nec ex sentẽcia fuerit pręsumptio aliqua, ex quo est ab eo appellatum: ut no. in d. c. in pręsentia. & c. bonę memorię. de elec. & c. in notuit. super gl. sic de renũc. procedere autem posset dictũ Dy. postquàm laudũ quę relari non potest, ꝙ pro ipso pręsumatur, sed non pẽdente discussione suę iustitię. Sic enim dicamus in sententia, pro qua tamen fortius pręsumendum ut dixi, & pręcipuè hoc uerum uidetur in facto retentis & istud, in quo si coram arbitratore consistit de prędicto debito, & non coram iudice recursus, potest de facili fieri fides, & nisi fiat, ualde iste iudex aditus, tanquã bonus uir, debet pręsumere contra laudum. Quod enim nunc non ostenditur, pręsumitur nũc propter breuitatem temporis, Vt sic non extitisset: & sic ex breuitate temporis, aliquid pręsumamus: ut in cap. officii. & quod ibi no. de electio. & l. si uentri. §. in bonis. ff. de priuil. credi.

49 Pręterea facta † non pręsumuntur nisi probentur, & paria sunt non esse, & non apparere: ut l. in lege. de contrahen. emp. & maximè obligationes personales, quę habent originem ex aliquo iuris uinculo, non sunt pręsumendę nisi probentur, ut insti. de obligationibus. in princ.
50 dicitur, quod omnia iudicia † sunt absolutoria: ut institu. de perpetuis & tempo. actio. in fin. & l. qui accusare. C. de eden. & cap. i. ut ecclesia. benefi. hinc etiam dicitur, quòd promptiora sunt iura † ad absoluendum, quam ad obligandum seu condemnandum: ut l. Arrianus. ff. de acti. & obl. & l. fauorabiliores. de reg. iur. Ad propositum igitur cùm laudum arbitratoris habeat contra se pręsumptionẽ iuris

contrariam, scilicet quem non esse obligatam, & tendat ad obligandum, non ad liberandum, uideatur quòd debeat iustificari extrinsecus, ut presumptiuè bonitas huius hominis, scilicet arbitratoris elidat, uidetur posse elidere presumptionem iuris contrariam, ubi est iuris presumptio,
52 ibi probatio † efficacior requiritur ad elidendum iuris præsumptionem: ut in cap. qui uerisimile. de presumptionibus. & quod ibi no. & cap. solitè. de rest. spol. & cap super. de renunc. quod ergo dicit Dyn. quòd est præsumendum pro laudo, potest habere locum cùm esset absolutorius: secus si condemnatorius: ut in casu nostro.

Preterea aduertendum, quòd in casu quæstionis, quam disputaui, & iuxtà ista duo, ut paria, cùm scilicet arbitrator absoluit à debito, de quo liqueat per instrumenta producta, uel condemnauit in debito, de quo nulla probatio apparebat: & in utroque conclude, quòd arbitramentũ contineat in se dolum ex euidentia, & qualitate facti, sicut enim remissio de-
53 biti † est donatio: ut l. si mulier. de con di. ob causam. ita & condemnatio in quantitate, de qua non apparet aliqua obligatio, uidetur sapere donationem, sicut stipulatio sine causa. l. ii. §. circa. de doli excep. & l. Campanus. de ope. lib. ex quo sequitur quòd arbitrator uidetur, ut donum non ut debitum, hanc summam deduxisse in laudum. Dicit enim lex, quòd species furti est ex alieno largiri, & beneficium
54 † debitoris sibi acquirere. ff de fur. l. si pignore. uidetur ergo arbitrator sine probationibus condemnando in summa ista excessiua fecisse illi gratiam, quo casu si per gratiã: uel per sordes pronunciet, in effectu non ualet ut l. iii. C. de arbitris. l. si filius. ff. de iudi. & cap. cùm eterni. de re iud. lib. vi. Facit enim quod facere non debuit: & per consequens est in dolo. l. dolus. ff. mandati.

Non obstat si dicatur partes conuenisse, ut eius simplici uerbo, uel dicto stetur, postquàm sine scriptura eis placuit ipsum posse procedere: ut C. de senten. ex periculo rei. l. i. quia posito ꝙ sit ita: tamen debet eius dictum ratione fulciri: nam & si expressè conuenisset stare eius dicto: tamen si iniquum re ipsa diceretur non debere eius dicto stari, ut l. Theopompus. & ibi per Bar. ff. de dote præle. nam si dicatur ab homine uel à lege standum esse alicuius conscientiæ uel assertioni si dixerat, quòd non sit iustum, uel æquum, debet emẽdari, ut est glo. notabilis. in cle. i. de iure pa. non ita igitur rigorosè dictum Dyn. quod pro laudo presumatur, debet intelligi. & si condemnauit in decem milibus, non est dicendũ, ꝙ presumi debeat pro laudo, ut sic per iudicem recursus debeat per dictam præsumptionẽ laudũ cõfirmare: imò uidetur equitas & iustius, quòd debeat infirmare: sicut enim infirmaret sententiam iudicis à quo iudex appellationis: ut d. c. in præsentia. & ridiculum esset dicere, ꝙ iudex recursus, qui in ista recursione est aditus tanquam bonus uir nullis probationibus coram eo factis debeat laudum, de cuius iustitia nihil constat, tanquam equum confirmare. hoc enim facere non potest salua conscientia: ut dicit tex. in simili in c. Abbate sanè. de re iud. lib. vi. nec obstat si dicatur iste arbitrator examinatus ut testis attestaũ sibi debitè constituisse: hic enim esset assertio nullis adiuncta probationibus nimis nuda, & sine aliqua ratione: ideo non sequenda: conuincitur enim eo ipso ꝙ minus rectè egerit, postquàm uerò ostendet quibus rationibus & probationibus motus fuerit ad condemnandum in summa adeo excessiua, ad hoc l. non solùm. C. de testibus.

Præterea est solus & non creditur etiam si sit authoritatis: ut dicto cap. super eo, quòd à nobis. de testib. Ex quibus concludo, quòd per iudicem aditum tanquam bonum uirum debeat laudum pronunciari iniquè postquàm ipsum fore equũ nullis probationibus ostenditur. Petr. de Anch. Et quòd dicto arbitratoris non stetur, tenet Ang. in authen. nisi breuiores. C. de senten. ex pericu recit. ubi sic dicit, sicut sentẽtia sine scriptis fieri potest, ita reliqua acta fieri possunt: ut notatur in corpore. ut clerici apud proprios

prios Episcopos. §. i. & in §. necessitatem. in authen. ut iudices sine quoquo suffragio. dicunt tamen quidam, quòd licet acta, uel sententia non debeant fieri in scriptis, tamen redigi in scripturam debent ad perpetuam rei memoriam. Bar. cõtra: quia in omni causa grauissima acta fieri possunt sine scriptis, sed rediguntur in scriptis per notarium actorum. solùm
55 autem libellus, & † sententia est in scritis ferenda. ideo dicit in talibus casibus stari soli uerbo simplicis iudicis, quãtuncũque nulla facta scriptura sit, neque de sententia, sicut creditur soli relationi nuncii: ut l. ea quidem. C. de accusationib. & c. cum parati. de appel. & propterea dicit unum, quod est mihi graue. Et propterea dicit Ang. quòd si compromissum sit in arbitrum, uel arbitratorem, & attribuitur potestas, ut in scriptis, & sine scriptis pronunciari possit de omnibus, statur simplici uerbo arbitri in causis uilibus., & modici præiudicii isto cum eo in aliis: secus in l. Theopompus. de dote prælег. aliàs de facili quęlibet pars posset decipi, & pręcludenda est uia malitiis. Et pro hoc facit quod notat glo. in l. ne in arbitris. C. de arbitris. in §. finauté scriptura. in glo. quæ incipit, Nam uox unius &c. & quod not. Innoc. de electione c. cum dilectus.

Florentiæ autem practicatur, quòd in
56 omnibus causis summariis † acta fiant in scriptis. Nam primò procurator scribit ea in sua camera, & ad iudicem producit, & rogat notarium, ut reducat in scripturã. Cùm autem quis uadit ad tribunal, & solùm profert uerba: in scriptis uerò nihil producit, solum dicit notario scribe quod tibi dico, ille actus dicitur sine scriptis, & per notarium redactus in scriptis. Bar. autem, qui tenet indistinctè, quòd soli dicto arbitratoris statur, sic dicit in dicta authen. nisi breuiores.

Sed quæro, dicitur hic quòd sentẽtia debet fieri sine scriptis, quid de processu? tex. uidetur dicere quòd sine processu, uel scripto cognoscatur: ut in d. §. necessitatem. & in auth. ut clerici apud proprios Episcopos. §. i. quòd potest intelligi duobus modis. uno modo si ne scripto, quòd non detur libellus: secundùm, quòd aliàs requiritur: ut in authen. offeratur. de litis contesta. tamen bene redigetur in scriptis per notarium. Sed hic intellectus nõ placet: quia excepto libello, & sententia in qualibet graui causa procedetur sine scriptis, licet postea in scriptis redigatur. c. quoniam contra falsam. de proba. & l. scire oportet. §. oportet. de excu. tut. ff. & ideo intelligo sine scriptis, ꝙ nulla fiat scriptura. Creditur ergo simplici informationi iudicis inspectis causis breuioribus: ut est uerum, quòd aliàs creditur soli relationi nuncii; secundùm ea quæ no. in l. ea quidem. C. de accu. & l. magis puto. §. non tantum. ff. de rebus eorũ. multomagis creditur iudici in istis breuioribus. & hæc nota pro cõpromissis, quæ fiunt, in quibus datur potestas redigendi, uel cognoscendi in scriptis, uel sine: quia ꝑ hoc uidentur partes uelle, quòd eius simplici informationi credatur.

In eo autẽ, quòd Bart. dixit, quòd in omni causa de mundo quantuncunque grauissima, acta iudicialia de substantia non requirunt scripturam: unde possunt probari per testes. Adde, quòd idem not. glo. parua in l. si prætor. §. Marcellus. de iudic. & idem gloss. in l. quoniam. C. de hęreti. & in l. quoties. §. fin. & l. curent. de testibus. per glo. idem notat expressè Innocen. in c. quoniam contra falsam. de probationib. & ibi per Ioan. And. in nouella. sed Innocen. in cap. ii. in fi. de libelli oblatione. tenet contrarium, scilicet ꝙ omnia acta iudicialia de necessitate requirant scripturam. idem nota. glo. ordinaria. Bernar. in c. quoniam contra. in uerbo, præsumitur. in princip. de probationib. idem Cy. in l. ii. de emancipa. libe. & in emancipatione. de fide instrumento. & idem similiter no. in l. errore. de testamẽ.

Et idem notat Barto. in l. ne in arbitris. C. de arbitris. & idem not. glo. in constitutione regni lite legitimè contesta. in uerbo, proponat. quid ergo dicemus dicit Cynus, quòd aut acta sint deperdita, & probantur per testes: aliàs

est necessaria scriptura ut nota. per eum in alleg.l.ii.In hac opi. est glo. ordina. in allegato cap.quoniam.in uerbo, præsumitur,& ita concordat Ange. de Peru. istas opiniones in allega. §. Marcellus. qui sic concordat Innocen.qui in hoc uariauit: ut suprà in allegatis locis patet. Idem dicit Cy.in allegata l.errore.quãdo in actis esset erratum:nam ille error posset probari per testes:&sic uidetur intelligere qđ no.Innocen.in allegato cap. quoniam. in fin.Bald. in l.ne in arbitris. suprà allega. dicit, ꝙ quędam sunt acta,quę de sui natura requirunt scripturam: ut est libellus, & sententia diffinitiua. Item actus iuramenti, & illa non possunt,nisi per scripturam probari,uel per testes,qui deponant sic fore actum & scriptum: ita quod de scriptura deponant. & ita procedat una opinio.Alia uerò acta iudicialia, quæ non requirunt scripturam, ut exceptio, uel interlocutoria: & similia, & illa possunt probari per testes: ut in allegata authen. nisi breuiores. & hæc est ueritas meo uidere.

Vltimò dominus Florianus in allegato §.arbitrorum. sic dicit sententię arbitri
57 † statur, & non recurritur ab ea: ut l. diem proferre.§.stari.ff.de arbitris.in arbitratore secus: ut in §. arbitrorum. allegat.est ratio diuersitatis: quia cum quis compromittit in aliquem,ut in arbitrum: scit,quòd debet seruare ordinem iuris in iudicando: ideo contemnit iudicem, ad quem pertinet hęc iurisdictio, & sic non potest ad eum redire.ff.de arbitris l. litigatores. in princ. & hoc est quod dicit tex.cum glos.in l.iii.§.i.ff. de arbitris. in glos.quę incipit, Præcipuè. quòd quando compromittitur in aliquem, compromittitur in eum tanquam in bonum uirum, ita quòd ab eius dicto nec recedatur, nec ad iudicem eatur, sed cùm compromittitur tanquam in arbitratorem: tunc cùm semper sui natura fiat super contractu, qui celebratur ex partium conuentione, non ex iudicis authoritate, meritò nulla iudici fit iniuria,nec cõtemnitur: ideo in causa reductionis potest ipse adiri:aliud ergo in arbitratore, aliud in arbitro. & cùm hoc transeunt omnes Iuristæ communiter tam in §. stari. quàm in §. arbitrorum. Ber. etiam idem in cap.ueniens.de iureiuran.& de electio.c. tanquam.

Sed sciendum ꝙ Hosti.in c.ii.extra de arb.ut refert ibi Io.And.super ultima gl. dicit, quòd si sententia arbitri continet manifestam iniquitatem, non est illi standũ: imò ordinarius ex officio illud faciet emendari, & hoc innuit litera in d.ca. ii. Idem si contineat euidentem lęsionẽ partis:& ratio est quia tunc continet pactum: & sic emendandum, nec stabitur.§.stari. in foro canonico & etiam ciuili,quod probatur: quia etiam lex ciuilis mandet peccata corrigi: ut in authen. ut non luxu. contra naturã.in princip.colla. vi. & hoc dictum est notandum:quia fortè Legistę habent hactenus inauditum. Attende tamen secundùm Florianum ibi: quia fortè hoc procederet,ubi de pacto constaret: aliàs uidetur standum illi §. stari. potest tamen arbitrium esse iniquum re ipsa & tamen non ex animo pronunciantis,nec dolo: ideo ubi de pacto non constat,non
58 † uidetur recedendum à dicto §. stari. & à regula §.arbitrorum.

Quo iure petatur reductio ad arbitrium boni uiri.

SVMMARIVM.

1 *Officio iudicis utrum petatur reductio ad arbitrium boni uiri.*

2 *Officium iudicis utrum habeat uim actionis.*

NVnc dicendum est quo iure reductio ad arbitrium boni uiri petatur reduci. Bartol. in d. §. arbitrorum. sic dicit, Innnocen. & Specu. uidentur dicere, quòd officio iudicis:tex. in l.si societatem.§.arbitrorum. in l.unde si Nerue.uidetur dicere,quòd actione ex eo contractu:breuiter: quòd aut loquimur in contractibus stricti iuris: & tunc
1 ꝑ officiũ† iudicis,ut l.si libertus.ff.de ope. liber.

liber. Ita intelligo opinionem prædictorum, aut loquimur in contractibus bonę fidei & tunc aut ex eo contractu oritur actio, ei qui uult petere reduci ad arbitrium boni uiri: & petetur actione ex eo contractu: ut d. l. unde si Neruæ. aut ex eius parte non oritur actio. Exemplum in contractu dotis fuit compromissum in aliquem, ut statueret dotem alicui mulieri, qui statuit, & iniquè statuit: quia mulierem nimis grauauit: certè quia ex parte mulieris nulla oritur actio, ad petendum dotem constante matrimonio: tunc recurritur ad iudicis officium: argumen. d. l. libertus. quod probo aliter, si mulier conueniretur à uiro uigore illius arbitramēti, mulier posset excipere de eius iniquitate, & sic per officium iudicis mercenariū de eius iniquitate cognosceretur. Sed regulariter uidetur, quòd ubi quis habet exceptionem, etiam si non conueniatur, potest iudicis officium implorare, ne ab aduersario inquietetur: ut l. iii. C. de his qui bo. ced. possunt. ff. de fideiusso. l. si contendat. & ibi est tex. secundum lectu. gloss.

Facit. ff. de libe. lega. l. Aurelius. §. centum. & quod ibi not. Florianus in d. §. arbitrorum. sic dicit, quæro quo iure peti posset, quòd sententia arbitratoris reducatur ad arbitrium boni uiri. quidam ut Innocen. & Specu. in titu. de arbi. §. sequitur. uersicu. sed quo. & glo. instit. de contrahen. emptio. §. precium. & uidetur gl. dicere, quòd petatur officio iudicis. In contrarium facit text. in dicto §. arbitratorum. & in l. unde si Neruę. ubi uidetur uelle, quòd actione ex eo contractu: & per consequens non officio iudicis, quòd est subsidiarium. ff. de minori. l. in causę. & hoc firmat gloss. quòd iure actionis. ff. locati. l. sed & si in lege. in princip. in glo. in uersicu. irrita, uel pro non facta &c. Iacob. Brun. dicit dari officium iudicis, quod datur ad rescindendum, ubi deficit actio. l. quod si minor. §. fin. ff. de minor.
2 quod † officium habet naturam actionis. & eadem l. quod si minor. uel dicatur quod detur ad rescindendum actio in factum ex æquitate, per l. quoties. ff. de prę scrip. uerbis. secundum eum: doctores ergo uariant. Quid dicemus? Canonistæ etiam transeunt simpliciter quòd officio iudicis, sed tu dic perfectius opinio. concordando, quòd aut loquimur in contractibus stricti iuris: & tunc officio iudicis: ut l. si libertus. ff. de ope. lib. & ita intelligantur prędictorum opinio. Aut in contractibus bonę fidei: & tunc aut ex eo cō tractu oritur actio ei, qui uult petere reduci, & petatur actio ex eo contractu: ut ut d. §. arbitrorum. cum d. l. unde si Neruę. aut ex eius parte non oritur actio. Exemplum, compromisimus in aliquem, ut statueret dotem alicui mulieri, qui statuit, & iniquè: quia mulierem nimis grauauit, certè ex parte mulieris nulla competit actio constante matrimonio ad repetendum: tunc recurritur ad iudicis officium: ut in d. l. si libertus. secundum Bartol. ubi supra.

SVMMARIVM.

1 *Seruus an compromittere possit.*
2 *Minor xx. annorum utrum non possit esse arbiter.*
3 *Arbitrator si inique arbitratus est, reducitur ad arbitrium boni uiri.*
4 *Compromitti non licet de populari actione.*
5 *Arbitrium non ualet, si mulier compromittis nomine alieno.*
6 *Compromissum, si claudicat, utrum non ualeat.*
7 *Arbitrium utrum sit pignoribus & iuramento uallatum.*
8 *Minæ utrum excusant arbitrum.*
9 *Minæ capitales excusant arbitrum.*
10 *Inimicitia contracta ex arbitrio non impedit laudum.*
11 *Arbiter, antequam acceptet, utrum non sit arbiter.*
12 *Acceptationis tempus magis inspicitur quam electionis.*
13 *Electio utrum trahatur ad diem acceptationis.*

Credo,

14 *Credo, uerbum prolatum à iudice est diffinitiuum, à teste, dubitatiuum, à parte, assertiuum.*

SEquitur uidere contra arbitros & cōtra compromissum qualiter obiiciatur: & quidam magister nepos de monte Albano in quodam suo libello in rubrica qualiter obiiciatur contra arbitros & contra compromissarios sic dicit. Sequitur uidere contra arbitros, & contra compromissum qualiter obiiciatur. &
1 primò obiici potest: quia † seruus est, & in eum compromitti non potest: ut ff. de arbitris. l. sed & in seruum. §. ii. xiii. quæst.
2 vii. cap. tria. Item † minor xx. anno. arbiter esse nō potest: ut in d. l. sed & in seruum. cum l. sequenti. & hoc intellige, quòd cogi non debet: & de hoc dicitur ff. de mu. & ho. l. ad rempublicam. ubi de hoc plenè. & ff. de iudi. l. cum prætor. in fin. & ff. de re iudi. l. quidam. possunt addi ea, quæ suprà proximè allegata sunt ibi. Itē si minor &c. Item iuri proprio quis arbiter esse non potest: ut ff. eo. l. pe. & argumen. ff. de iudi. l. Iulianus. ff. de iurisdi. omnium iudi. l. qui iurisdictioni. arg. contra C. mandati. l. in re mandata. Item contra ff. si quis cau. l. ii. ibi, se arctauit &c. Item contra C. ne quis in sua causa. l. i. Item si fuerit mulier, non ualet arbitrium: ut C. eo. l. ulti. ff. de iudi. l. cum prætor. §. pe. ff. de regu. iur. l. ii. ff. de procura. l. neque fœmina. argu. contra. extra de arbi. dilecti filii. So. ibi erat de consuetudine approbata: & hoc dixi supra titu. proxi. Item si fuerit ordinarius eiusdem rei, de qua extitit compromissum: ut ff. eo. l. sed & in seruū. §. 1. & hoc uerum est secundùm leges: sed secundum canones in quemlibet delegatum compromitti potest: extra eodem c. cum tempore. & cap. cum olim. extra de electio. causam. extra de prebē. de mulcta & c. cum in literis. extra de præscri. literarum.

Veruntamen secundùm leges compromitti potest: non tanquam in uerum arbitrum, sed tanquam in arbitratorem: ut in authen. de iudi. §. si uerò contraxerit. colla. ix. & not. in dicta l. sed & in seruum. Nam differentia est inter arbitrum, & arbitratorem: quia arbiter compromissarius est, qui cognoscit ad modum iudicis, sed arbitrator est amicabilis compositor, qui ad modum amici pacificat: & sententiæ arbitri standum est. siue æqua siue iniqua sit: & sibi imputent, qui eum elegerunt: ut ff. de arbi. l. diem proferre. §. stari. Arbitrator autem si iniquè arbitratus fuerit,
3 † reducitur ad arbitrium boni uiri: ut ff. pro socio. l. si societatem. & i. quæstione. iii. cap. arbitrorum. Item si furiosus est, arbiter esse non potest: ut ff. de re iudica. l. arbitratoris. Item si compromissum est de causa criminali publica, uel matrimoniali, uel liberali non ualeat: ut ff. eod. l. non distinguemus. §. Iulius. & §. de liberali. & extra de in integ. restitu. cap. pen. extra de consangui. & affi. ex literis. extra de transac. cap. ulti.

De causa uerò criminali, quando ciuiliter arguitur, potest in arbitrum compromitti: argumen. ff. de his qui not. infa. §. ex compromisso. argum. C. de transac. l. transigere. Solutio, ut ibi.
4 Idem de populari actione † compromitti non licet: ut in dicta l. non distinguemus. §. de liberali. Item de causa restitutionis in integrum compromitti non potest, eo quòd certis iudicibus tantūm illius causæ cognitio demandatur, ut C. ubi & apud quem cogni. in integrum restitu. agenda sit. l. ultima. nisi incidenter causa restitutionis coram arbitro moueretur, tunc enim bene licet, quia tunc tantum super principali pronunciat, non super incidenti, & per pronunciationem principalis, absoluitur incidens. C. de pedane. iudi. l. i. & de ordine cognitio. l. ii. & de iudicijs. l. i. & l. quoties. extra de ordine cognitio. cap. i. ubi de hoc. Item quæritur an infamis arbiter esse possit, ut ff. eod. l. Pedius. iii. q. vii. circa fin. ubi dicitur, nihil enim refert eum, qui arbitrium suscepit, an sit integræ famæ, an ignominiosus, & de hoc consueuit

uit

uit notari C. de infamibus.l.i.C. de digni ta.l.ii.libro xii.

Item si mulier compromittat nomine
5 † alieno, non ualet arbitrium: ut ff. eodẽ. l. non distinguemus. §. si mulier. Item si compromissum sit per pupillum sine tutoris authoritate, non ualet: ut ff. eodem. l. pupillus. Item si sine pœna fuerit compromissum, uel sine eo, quod obtinet uicem pœnæ, non ualet cum effectu: quia partes non tenentur seruare sententiam arbitri: nisi uelint, si pœna non fuerit apposita: ut C. eodem. l. i. Vel iuramentum secundum Cano. extra eodem cum tempore. & c. non sine. ad hoc. ff. eodem. l. litigatores. §. arbitrium. l. non distinguemus. §. i. & §. in summa. C. eodem. l. pen. §. altera autem. cum scripta enim benè ualent: licèt pœna non fuit apposita: si partes expressè consenserint sententię arbitri, uel post sententiam: & decem dierum taciturnitate confirmauerunt: & ex eo actori dabitur actio, & reo exceptio: ut C. eodem. l. cum antea. §. i. & ii. & argu. extra eod. c. per tuas.

6 Item si † compromissum claudicet, non ualet: ut ff. eodem. l. quid tamen. §. penul. l. penultima. Item si pronunciatio arbitri in tertium sit collata, uel in arbitrium. tertii non ualet: ut ff. eod. l. si unus. & §. si quando duos. & extra de arbitris: innotuit. extra de officio delega. cap. suspicionis. extra de appellatio. cum speciali. ubi de hoc notatur. Item si dies apposita est in compromisso, & ea transacta est, postea quicquid dicat arbiter, non ualebit: ut ff. eodem. l. non distinguemus. §. sanè. & l. sequenti. & l. si cum dies. §. iii. & C. eodem. l. ii. in fin. & argumen. extra de officio delega. de causis. Item si die feriata pronunciatum sit, & ei renunciatum non fuerit, uel altera parte absente: nisi hoc actum sit, non ualebit: ut ff. eodem. dicto §. litigator. & l. Pomponius. §. fin. & l. si feriatis. & argumen. extra de feriis. cap. ultima.

Item de re ecclesiastica in laicum compromitti non potest: extra de arbi. cap. contingit. & de iudiciis. cap. decernimus. Item not. quòd quædam noua constitutio prohibet, ut iudex iurare non faciat arbitrum uel alterum litigatorum: ut C. eo auth. decernimus. ubi de hoc. sed secundum Cano. non partes bene iurant: ut supra dictum est. & extra eo. cum tempore. & c. non sanè.

Item potest obiici compromisso, quòd solutum est compromissum: soluitur enim pluribus modis: puta die mortis, acceptilatione, iudicis facto. satisfactione obueniente: ut ff. eod. l. non distinguemus. Itẽ potest obiici compromisso, quòd nudo pacto non licet compromittere, nisi in casu quò nudo pacto licet compromittere: scilicet cum duo debitores faciunt sibi pactum ad inuicem de non petendo, si arbitri sententiæ non pareant: ut ff. eod. §. litigatores. l. i. & §. fina. Item potest obiici, quòd arbiter in se non suscepit arbitrium seu compromissum. ut ff. eod. l. iii. §. in compromissum. Item potest obiici, quòd arbiter non potest inferre mulctam contra contumaciam nisi expressum fuerit in compromisso: ut ff. de iudiciis. l. ii. §. ultimò. ff. eod. l. non distinguemus. §. cum in plures. & l. quid tamen. in fin.

Sed contrarium uidetur ff. eod. l. non ex omnibus. sed non esset contra: quia intelligitur, quòd dictum fuerat compromisso: ut in c. non sine mulcta. de hoc consueuit notari extra eodem. cap. cum dilectus. Item arbitrium non ualet si contra hæredes fuit promulgatum, nisi de his hæredibus tãtum fuerit in cõpromisso: ut ff. eodem. dicto §. i. Item potest obiici, quòd oblatus non fuerit libellus, arbitri arbitrari non possunt: ut C. de iudiciis. l. rem non nouam. & de arbitris. l. penulti. in fin. Item nota differentiam inter arbitrium, & compromissum. Arbitrium est quod fit
7 sine pœna, sed pignoribus † uel iuramento est uallatum: ut C eo. l. ne in arbitris. Compromissum autem quod fit cum pœna: ut C. de iudiciis. l. rem non nouam. §. i. & ii. C. ubi & apud quem cog. in integ. resti. agen. sit. l. ulti. Quòd autem dicunt quòd hodie non est iurandum in arbitris: ut suprà dictũ est per auth. decernimus. C. eo. titu. posito.

Vt autem

Vt autem nihil possit obijci compromisso, hoc modo scribatur secundum eundem in libro: ubi supra. Titius, & Martinus de tali quæstione, quę fertur inter ipsos, uel ferri sperabatur: & de omnibus aliis pro se, & suis hęredibus compromittunt, & consentiunt in Sempronium tanquam arbitrum compromissarium, & arbitratorem siue amicabilem compositorē uolentem in se arbitrium suscipere, asserentes se inde, in arbitrium compromittere causa finiendarum litium: & quòd in prædictum Sempronium compromittunt in bonum uirum, ita quòd ab eius sentētia, & dicto non recedatur, nec ad iudicem eatur: ita, quòd possit pronunciare, examinare, cognoscere, & interlocutoriam, & diffinitiuam dare: & ordinariè iuris ordine seruato, uel pœnitus pręter misso, uel extraordinariè prout sibi melius uisum fuerit diebus feriatis, & non feriatis, sedendo, stando, & in omni loco, & omni hora, & utraque parte absente, uel præsente, & quòd arbitrari possit semel, uel pluries, & suam sententiam interpretari, corrigere, uel emendare, ac mutare, si opus fuerit, contumaciam litigatoris punire, & citare, ad quemcunque locum fuerit, uel ad loca, & ut possit pronunciare, in scriptis, uel sine scriptis, prædicti, Titius & Martinus, unus alteri adinuicem per stipulationem solennem pro se, ac suis hæredibus, sub pœna centum marcarum quod laudo, arbitro, pronunciationi, seu dicto obtemperabunt, & in nullo contrauenient, de iure, uel de facto, uerbo, uel opere, per se, uel interpositam personam, & quòd nullum dolum committant, & quòd contra compromissum nullum impetrabunt rescriptum, & nullum priuilegium allegabunt, & nullam exceptionem opponent, & quòd non uterentur beneficio alicuius legis, quæ uitiet, uel uitiare possit compromissum, seu personam arbitri: seu ex persona committentium: seu ex rebus, de quibus compromissum est, & quòd eorum sententię seu laudo ęquo uel iniquo stabunt renunciantes causæ beneficiorum prędictorum, beneficiis, & priuilegiis competentibus specialiter hic enumeratis, & de omnibus prędictis specialiter certificatis iuramento corporaliter præstito adinuicem promittentes per stipulationem attendere, complere, & obseruare, pro se, & suis hęredibus, & successoribus, & contra non ire sub pœna prędicta, & obligatione bonorum omnium pręsentium, & futurorum, constituentes adinuicem unus pro alio bona precario possidere, ita quod liceat ei, qui seruauerit compromissum sine iudicis authoritate ingredi bona illius, qui fecerit contra compromissum precarium reuocādo: nihilominus compromisso, in sua manente firmitate. hoc adiecto quòd dicta pœna semel, & pluries, & quoties contra prędicta, uel aliquid horum in omnibus, & singulis in solidum committatur, & cōmissa exigatur. Et ego talis notarius his omnibus interfui & ut supra legitur, uoluntate dictarum partium scripsi hoc publicum instrumentum.

Et plenissimum qualiter obiiciatur cōtra arbitrum, & eius arbitrium, & qualiter compromissum conficiatur. uide per Specul. in titu. de arbitris. §. excipitur. argumen. contra arbitrum, seu arbitrium per totum. quę ideo sic non scripsi: quia modica addit prędictis.

Et quia aliquando contingere solet, quòd partes minantur arbitro: ideo uidea
8 mus an minæ † excusent arbitrum. & in
hoc reperio, quòd Bald. in suis conclusionibus, per modum alphabeti redactis per dominum Andream, Ioannes de Perusio in litera, Arbitrium. sic dicit: Arbi
9 trum excusant minę † capitales non iacta
torię, sed effectuales: & ualidæ: de arbitris. l. licet. quia præsumitur inimicitia ex minis capitalibus. facit, quod notatur in l. iii. ex quibus causis maiores. l. antepenultima. eod. titul. in gloss. & l. Fulcinius. §. ii. in gloss. sed non excusant iudicem, nec testem: quia facilius inueniuntur centum arbitri, quàm unus testis: unde testis non excusatur, nec repellitur, nisi testis diceret se minas ad animum reuocasse: & se ex hoc fatetur capitalem inimicum: quia tunc est præsumptio conditionis eius: die

ut

ut in authen. de testibus. §. si uerò odisses, aliàs semper quis minaretur testi, ut non ualeret dictum eius, quod est absurdum. Vel distingue inter minas actiuas, & passiuas: nam aut testis infert minas, & non creditur ei, si minæ sunt uerisimiles & non simulatę, nec calore iracundiæ. Aut pars minatur testi, & tunc testis nunquã repellitur, si dicit se de minis non curare, uel nil de hoc deponit. Si autem dicit se inimicum: tunc sibi non creditur: quia professio, & desiderium, sibi inuicem resistunt. Item despectio, sicut contumeliatio, & sicut diffamatio facit, quòd arbiter non cogitur laudare: de arbitris. l. licèt. in principio. dic aut despicitur arbiter diffamando, & loquitur. l. licet. & l. sed & si in seruum. §. fin. de arbitris. Aut contumeliando re uel uerbis atrocitatem continentibus, ex animo pensatè, & non fictitiè, & loquitur l. licet. aut aliter: & tunc aut despicitur, & ad alium itur, & soluitur compromissum ut l litigatores. de arbitris. aut despicitur bene fortè propter imperitiam: tunc statim possunt partes ad eum redire non multo post litem. l. si unus. §. 1. aut non despicitur, sed ad alium itur, fortè propter infirmitatem arbitri, & tunc aut alius aditur, & sublatum est post. l. litigatores. i. responso. Aut iudex, tunc dic ut not. in dicta l. item nota bene. Item ini-
10 micitia contracta † ex arbitrio non impedit laudum, secus si extrinsecus, si sit protestatum: ut in §. cum quidam. dummodo protestatio sit uera, & manefestè probetur.

Attende secundum Baldum in supra-
11 dictis conclusionibus, quòd arbiter † antequam acceptat, non est arbiter. l. si de meis. §. recepisse. & l si cum dies. in principio. ff. de arbitris. & potest eligi arbiter in absentia: ut l. iii. eodem titu. no. &
12 tempus acceptationis † inspicitur magis. quàm electionis: quia non est ius quæsitũ per electionem · sed per acceptationem. l. sed & si in seruum. eodem titu. uel qu a
13 electio † trahitur ad diem acceptation s. l. fin. infr. eodem.

Præterea nota bene an arbiter possit condemnare, per uerbum, credo: dicit Baldus in allegatis conclusionibus suis,
14 quòd sic: quia uerbum credo, † prolatum à iudice est diffinitiuum: à parte est asser tiuum: à teste est dubitatiuum: & nihil ualet. l. diem. §. si plures. de arbitr. quod notat.

Intra quantum tempus petatur recursus ad arbitrium boni uiri.

SVMMARIVM.

1 *Reductio utrum tanto tempore peti possit, quã to actio durat.*

2 *Officium iudicis, datur ad rescindendum, quod de iure communi ualet.*

3 *Tempus non est modus finiendi compromissum nec potestatem.*

4 *Partis præsentiam non requirunt ea, quæ fiunt sine causæ cognitione.*

5 *Executor utrum possit expedire sibi commissa etiam parte non citata.*

6 *Pactum hoc quoddam est, quod transit ad hæredem.*

7 *Arbitrator utrum possit arbitrari per nuncium uel per epistolam.*

8 *Iure proprio quis arbitratur aut iure commissionis.*

9 *Laudum utrum sit nullum, cum non interuenit partium auditor.*

10 *Laudum arbitratoris utrum possit fieri die feriato.*

11 *Res non dicitur displicere, cuius possessio retinetur.*

12 *Laudum est aliud in iudicio, aliud extra iudicium.*

13 *Arbitrator utrum teneatur ad ordinem iudiciorum.*

14 *Potestas arbitri an finiatur cum instantia.*

Sed uideamus intra quantum tempus debeat recursus ad arbitrium boni uiri interponi. Barto. in l. si quis arbitratu. ff. de uerborum obl. in d. §. arbitrorum. sic dicit. Quæro intra quantum tempus possit peti fieri reductio ad arbitriũ boni uiri. Specul. in titul. de arbitr. §. sequitur. uersi. sed pone, intra quod tempus.

pus. ineectur dicere, quòd intra decem dies. sicut in appellatione: quia ista est quædam appellandi species: ut in allegata. l. non distinguemus. §. cùm quidam. quod mihi non placet: quia uel hoc fit iure actionis: uel proponitur iudicis officiũ, ut examinetur aliqua exceptio uel defensio: sed actionibus uel exceptionibus non præscribitur tam modico tempore, nisi xxx annis. ut not. in l. querela. C. de falsis. Quid dicemus? quæstio ista requirit decisionem principis: tamen de iuris rigore secundum ea, quę scripta sunt mihi uidetur, quòd si per annum taceat: quia uidea tur arbitramentum approbare, ut l. qui se grauatos. C. de censibus. & censitoribus. lib. xi. si tamen intra annum conquestus est, non dico coram iudice, sed etiã extra iudicium, ita quòd appareat eum taciturnitate non consensisse: tunc eo casu quo ista reductio petitur iure actionis, uel officio iudicis, quod loco actionis pro
1 ponitur, tunc tanto tempore peti † poterit. quanto tempore actio durat. Sed quãdo officium iudicis proponitur loco exceptionis, tunc sicut exceptio perpetuò durat: ut l. procurator. §. fin. ff. de doli exceptione. & l. licet. C. de exceptionibus. Ita poterit perpetuò peti reductio ista.

Possumus etiam dicere, & fortè non malè prædicta uera esse, quando petitur per modum actionis, uel officio iudicis loco actionis seu exceptionis: sed quando officium iudicis principaliter proponitur, ut in contractibus stricti iuris: tunc debeat fieri reductio intra quadriennisi olim: hodie intra annum utilem: quia regula est quòd quandocunque officium iu
2 dicis datur † ad rescindendum id, quod de iure communi ualet, anno utili finitur: ut in l. in honorariis. §. sed cũ rescissa. de actio. & obligatio. quę est menti tenenda. Dominus Florianus de Bononia in dicto §. arbitrorum. sic dicit, intra quantum tempus potest peti reductio ad arbitrium boni uiri? Guil. in Specul. in titu. de arbitris. §. sequitur. uersi. sed intra quod. arguit primò hoc esse arbitrium, tanquã indeterminatum à iure, argumen. extra de offic. deleg. cap. de causis. & l. i. in fi ff. de iure deliberand. demum refert quosdam dicere, quòd usque ad xxx. annos. C. de præscripti. xxx ann. l. sicut. quasi hoc sit quoddam personale. Alii secundum eum distinguunt, quòd aut in arbitrio est præfixum tempus, quo aliquid debeat fieri, & solui: aut intra illud tempus debeat reductio peti: aut non est pręfixum, & tunc debet peti intra quatuor menses, qui dantur iudicatis ad soluendum. ff. de arbitris. l. si cum dies. §. fin. & hoc in agendo. nam semper excipi potest. ff. de doli exceptione. l. purè. §. fin. Finaliter uerius putat, quòd intra decem dies, sicut in appellatione dicitur, quasi hæc sit quædam species appellationis, & in hoc residet.

Hanc etiam opinionem refert hic Iacob. Bru. quosdam fuisse secutos, argumẽ. l. non distinguemus. §. cum quidam. ff. de arbitris. sed certè hæc opinio. Specul. nõ est uera. quia siue petatur iure actionis, siue officio iudicis petatur, & examinetur aliqua exceptio, seu defensio: secundum prædicta, non est dubium tam breui tempore hanc potestatem petendæ reductionis non tolli: quia actionibus uel exceptionibus non pręscribitur tam modico tempore, nec etiam officio iudicis, cũ non præscribatur minori tempore saltem xxx annorum. not. gloss. in l. querela. C. de falsis.

Præterea aduerte, hæc opinio confunditur per dictum eiusdem Specul. in titulo de arbitris. §. i. uersiculo, quid si a tempore quo cœpit agere, &c. ubi dicit, quòd si petita reductione pars negligit illam prosequi per annum, quòd ei postea prosequenti non poterit opponi lapsus anni, sicut poterit in appellatione: extra de appellat. cap. cum sit. & cap. oblatę. & C. de temporibus appellat. authen. ei qui. & in corpore unde sumitur. nec poterit secundum eum hæc dici appellatio, sed potius attestatio, ut dicta l. non distinguemus. §. cum quidam. & C. de arbitr. l. penultima. §. fin autem. & sic patet, quòd sibi ipsi in hoc dicitur contrarius: quia non censetur hæc reductio, appellatio quantum ad tempora fatalia prosecutio-

nis,

nis, ergo nec quantum ad prima tempora scilicet ipsius reclamationis, ne eadem res censeatur iure diuerso: contra l. cum qui ædes. ff. de ususcapio. Potest & aliter responderi ad illum §. cum quidam. secundùm Iaco. Brun. quòd ibi loquitur non de appellatione, sed de quadam reclamatione, de qua ff. qui satisdare cogant. l. arbitro. & C. de relatio. l. i. hęc opinio ergo nullo modo uera.

Alii uerò ut Martinus Sillimanus, dixit simpliciter hanc reductionem peti posse perpetuò, & idem, ut audiui, tenet Andr. de Pisis & Nicolaus de Matt. Alii, ut Iacob. Brun. distinguunt: aut arbiter aditur super lite: & sic est uerus arbiter, & non rescindatur: argumento dictæ l. diem pro ferre. §. stari. ff. de arbitris. quod tamen intellige, ut supra dixi: aut aditur super contractu bonę fidei & tunc quia actio durat xxx. annis, usque ad illud tempus poterit peti reductio. Alii, ut Bartolus dixit, quòd hæc quæstio requirit decisionē principis: de iuris tamen rigore, & secundùm ea quæ scripta sunt, putat, quòd si pars taceat per annum, uidetur arbitramentum approbare. l. qui se grauatos. C. de censibus, & censito. lib. xi. ubi dicit, quòd si aliquis dicat se iniquè æstimatum in positione collectarum, quod intra annum, postquàm sciuerit, debet conqueri: postea autem non auditur. Sed certè illa lex non multum urget: nam ibi puto speciale fauore fisci, ut intra illud tempus debeat fieri: nec mirum quia sic & aliud contingit in illa materia speciale, scilicet, quòd hypothecaria, quæ prætendit cōtra rem alicui æstimatam tollatur spacio sex mensium: ut patet. eo. titul. l. fin. & ibi notatur per glo. quę tamen aliàs sui natura maiori tempore consueuit durare secundùm l. cùm notissimi. in principio. C. de præscriptio. xxx. uel xl. anno. & ita notatur. & sic intelligendo, illa lex potius faceret contra eum, quia si ibi est speciale, ergo in contrarium est ius commune. l. i. in fi. ff. ad municipales. Quid ergo dicendum? puto, dicit Florianus, quòd à iure re uera non sit præfixus certus terminus, tamen pro huiusmodi declaratione, & ueritate habenda puto opiniones prædictas in suis casibus esse ueras.

Distinguo: ergo si quæratur intra quā tum tempus possit fieri reductio: dic, aut in arbitrio non est apposita pœna de parendo sententiæ talis arbitratoris: & tunc non puto præfixum certum tempus, nisi secundùm suprascripta: aut est promissa pœna de parendo sententiæ: & tunc aut talis arbitrator iussit aliquid dari uel fieri intra certum tempus: tunc fortè potest dici, quòd nisi intra illam diem pars cessans implere fuerit cōquesta de iniquitate arbitratoris, quòd committitur pœna: argumen. ff. de arbitris. l. si cùm dies. §. fin. dato. quòd postea uelit agere de iniquitate arbitrii. unde quantum ad effectū huius pœnę non competeret ulterius de iniqtate agi: licet respectu principalis negocii adhuc possit: & sic intelligatur, & uerificatur opinio una suprapposita: & sic intelligatur una opinio Spec. suprapposita. aut certum tempus non adiicitur, quia dato quòd adiiceretur, loquimur de reductione ipsa respectu principalis negocii, & tūc aut ista reductio petitur iure actionis aut officio iudicis, si per uiam actionis, tunc hæc reductio durat tanto tempore, quanto durat actio, unde si actio erit perpetua, & hæc perpetua, si temporalis, hęc temporalis. Sed si petatur iudicis officio, tunc aut est iudicis officium, quod loco proponitur actionis. & idem quod proximè dixi, quia tanto tempore durat, quanto durat actio, aut est officium, quod loco proponitur exceptionis, uerbi gratia, quia contra agentem contra me ad id quod in tali arbitramento deuenit, excipio de iniquitate ipsius arbitri. Tunc est, quòd sicut exceptio de sui natura est perpetua l. purè. ff. de doli exceptione. C. de exceptionibus. & l. licet. & ibi not. Ita & hęc reductio posset per hunc modum perpetuò peti. Bald. autem in l. fina. C. de contrahenda emptione. sic dicit.

Quæro intra quantum tempus possit peti reductio? Respondeo usque ad triginta annos, quia illud tempus non est determinatum

terminatum à iure. unde siue sit actio, siue sit officium, est perpetuum: ut C. de præscription. xxx. annorum. l. sicut. Ita notat Cynus in §. arbitrorum. in additionib. & idem Baldus in dicta l. finali. C. de contrahenda emptione. tenet contra Bartolum, qui tenuit, quòd tacendo per annum uidetur approbare: ubi sic dicit, Quid si arbitrator non expedit negotiū intra annum: sed stat per annum, & ultra? & non arbitratur utrum post annum possit arbitrari? Bartol. consuluit in suo consilio, quod incipit, Talionus. cuius tenor statim infra describitur. quod not. bene secundùm eum, potestas arbitratoris tacentis anno finitur: ar. C. de Episco. & clericis. l. nulli. & C. communia de lega. l. fina. §. i. ff. de conditio. & demonstra. l. mulcta.

Ego dico dicit Bal. quòd etiam post an
3 num poterit arbitrari: quia † tempus, non est modus finiendi compromissum, nec potestatem sine temporis diffinitione cōmissam: ut C. de tempo. appel. authen ei qui. Item non obstant contraria: quia loquuntur in ultimis uoluntatibus, quarum executiones non debent pendere, sed celeritatem desiderare, argu ff. communia prædiorum l. receptum. Angel. autem in dicta sua disputatione. Duo adinuicem litigantes. sic dicit, Petitur autem hæc reductio officio iudicis nobili. ideo ius petendi est perpetuum, nisi laudum sit emologatum tacitè, uel expressè: extra de arbi. cap. ii. & cap. exposita. iuncta l. sicut. de prescriptio. xxx. annorum. Et ideo cùm tacita emologatio impediat reductionem totius, est, quòd intra decennium petatur secundùm Specu. quod tenuit Guil. de fica. in sua summa. uersic. quando. cui adhæsit Ioan. And. in d. §. sed quo iure petitur, & reductio: uidi tamen seruari, quòd multoties quis post decennium fuit admissus ad petendum reductionem. sed tutius est, cùm pars ante decennium laudū reprobauit: licet non concurrerit ad iudicium: uide Oldrad. in suis consilijs consilio. Melvii. ubi tenet, quòd potest peti usque ad xxx. annos. consilium, de quo supra sit mentio, tale est, Taliones de Spoleto uendidit cuidam unam suam possessionem pro precio, quod arbitrabitur dominus Raynerius, qui arbitratus est absente parte uenditrice, & post quadriennium uenditore exbannito, & bonis eius publicatis.

Ex hoc quæritur, an arbitramentum latum absente, & irrequisito uenditore ualeat. Secundò, an ualeat: quia latum est post quadriennium. Tertiò, an ualeat ex eo: qa latū est post publicationē bonorū. Super primo dico, quòd Pet. de Bellapertica in l. si quis arbitrat. ff. de uerb. oblig. dicit, quòd non ualet: per legem illam, quam inducit pro casu: quia si posset fieri absente parte stipulator non posset esse in mora. Idem tenet Cyn. in l. fina. C. de contrahend. empt. Quidam aduocati consuluerunt contrarium his rationibus: primò, quia arbitrator non iudicialiter cognoscit, sed extraiudicialiter de negotio se informat: ut notat Innocen. in c. Quintauallis. de iureiuran. facit quod notatur ff. de iudicijs. l. i. ff. de arbi. l. sed & si in seruum. §. si iudex. & quod ibi notatur in authen. ut differen. iudices. §. i. & quod
4 ibi no. in glos. sed ea quæ † fiunt sine causæ cognitione, non requirunt partis præsentiam: ut l. diem proferre. in prin. ff. de arbi. & l. sed & si interpellatus. §. i. ff. eod titu.

Præterea hoc uidemus, quòd quando aliquis actus fit per iudicem, non iudicialiter, non requiritur partis præsentia. ff. de bono. posses. l. iii. §. i. & ibi not.

Preterea talis arbitrator habet nudum ministerium facti, sicut executor,
5 † qui potest expedire commissa sibi, etiam parte non citata, & de causa cognito: ut C. de executione rei iud. l. si ut proponis. & quod not. per Innoc. de præsump. cap. dudum.

Præterea tempore arbitramenti non debet requiri præsentia partis sic, ut in euentu cuiuslibet conditionis alterius: utputa si nauis ex Asia uenerit: nam ridiculum esset dicere, quòd naue adueniente requiratur par is præsentia. istæ sunt rationes illius consultoris ad l. si quis arbitratu.

tratu. Respondit quòd fuit actum ibi ꝙ parte præsente arbitretur: uel potest dici, quòd ibi affuit aliud impedimentum mortis, uel simile: ut sic arbitrari non possit: uel potest dici, quòd ibi fuit actũ de prorogando compromisso, quod non potest fieri parte absente: ut l. si cùm dies. §. fi. ff. de arbi. Ista sunt uerba illius consul toris: & licet prędicta subtiliter sint dicta, ego non recedo à sententia Cy. & Pet. sed dico eos indubitanter dicere ueritatem. Primo per d. l. si quis arbitratu ubi uerè est casus: nam si posset fieri absente parte non diceretur fieri mora per stipulatorẽ. ut l. diem proferre. §. si quis litigatorem. ff. de arbi. nec obstant dictæ rationes: quia omnes diuinationes sunt.

Prçterea de hoc est casus expressus ff. de edil. edic. l. quòd si nolit. §. si quidem. circa fi. ubi dicitur, quòd ille, qui emit, ut ibi plantamenta fiant, non potest suum placitum, & uoluntatem exprimere parte absente: & est aduertendum, ꝙ illud uerbum, placuerit, idem importat ꝙ si arbitratus fuerit: scilicet arbitrio boni uiri: ut l. Thais. §. sororem. ff. de fideicom. lib.

Præterea est etiam casus C. de secun. nup. l. hac edictali. §. his illud. ubi dicitur quòd tales arbitratores positi à partibus ad æstimandum seu precium constituendum, coguntur iurare, & ab eis iuramentum exigitur: apparet ergo quòd pars debet esse præsens ut iuramentum exigat: arg. l. quando. C. de testibus.

Prçterea hoc uidetur esse expressè in iudice, qui licet non in forma iudicii cognoscat, ut quando decernit modũ, in alimentis pupilli: tamen debet cognitionem adhibere, & partes interrogare, & explicare ea, quæ circa prędicta expediunt: ut ff. ubi pupillus edu. deb. l. i. §. sed & si non constat. ita debuit facere hic arbitrator, ꝙ cũ non fecerit, nõ ualet arbitramẽtum.

Prçterea hoc dicit textus expressus in arbitratore, qui debet discutere partes, & eas interrogare, quid uelint, quantum æstimant. Ista est enim amicabilis compositio: ut l. si de meis. §. recepisse. in fine. ff. de arbitris.

Prçterea expressum uidetur in l. legatum. ff. de usufruc. lega. ubi quando fit arbitramentum illud de transmitendo unã rem in aliam, debent omnes quorum interest adhiberi: pro hoc ratio naturalis, & iuris dispositio, quæ est, quòd debent requiri hi, qui læderentur: posset enim eorum præsentia trahere illum arbitratorem in aliam sententiam. Non obstat de bonorum possessione. l. iii. §. penul. in contrarium allegata: quia loquitur in his, in quibus parti absenti nullum preiudicium paratur: ut ibi patet. Non obstat exemplum de executore: quia illud procedit in mero executore, quando præcessit cognitio plena: aliàs secus, ut l. & si non cognitio. ff. si contra ius uel utilitatem publicam. Super secundo puncto, an ualeat arbitramẽtum latum post quadriennium, dico quòd Specu. in titu. de arbi. §. differt. uersic. item, quòd intra triennium. uidetur dicere, quòd arbitramentum non finitur tempore triennii, sed nec aliquid boni allegat, nec intellexit bene. Ideo est sciendum, quòd talis conditio, si talis arbitrabitur, deficit illo arbitrari nolente, ut l. si merces. in principio. ff. locati. C. de contrahen. emptio. l. fin. institu. de contrahenda emptione. §. precium. Quando autem uideatur nolle quis arbitrari, uariantur iura, & ideo dico, quòd quandoque arbitramentum confertur in aliquem ex cõtrahentibus, loquor in casu permisso, tunc si tale arbitramentum consistit circa ea, quæ de substantialibus sunt contractus, ut circa ipsam rem, & tunc debet arbitrari intra xxx. dies, nisi aliud tempus sit expressum, ut l. quòd si nolit. §. si quis ita. ff. de edili. edicto. Si uerò arbitramentum consistit circa aliqua extrinseca, tunc debet arbitrari cùm potest, aliàs dicitur nolle, ut l. hęc uenditio. in principio. ff. de contrahen. empt. ff. de condi. & demonstra. l. hæc conditio. quandoque confertur arbitramentum in tertium, ut in casu nostro, tunc potest duobus modis contingere.

Primò, quòd arbitramentum sit circa personam, cui acquiri debeat re existente certa, tunc non dicitur nolle arbitrari, nisi

cùm super hoc fuerit in iudicio interpellatus: ante enim posset moram purgare: ut l. cum quidam. ff. de leg. ii. & ibi not. Si uerò persona est certa, declaratio rei, uel precii committitur arbitrio tertii: ut in casu quæstionis nostræ: tunc dicitur nolle arbitrari elapso anno. Casus est expressus. C. communia de lega. l. fin. §. sed & si quis, nec dicat aliquis quòd sit speciale fauore ultime uoluntatis: quia in eo est speciale, quòd illo non arbitrante trãsit arbitrium in legatarium: quod non est in contractibus: quia tunc annullatur, sed per cursum anni desinit arbitrator posse arbitrari: quia uidetur nolle: & sic deficit conditio: & commune est istud, tam in contractibus quam in ultimis uoluntatibus. & hoc sentit glo. in d. §. sed & si quis. si bene inspiciatur. & propter cursum anni quis dicatur perfectè nolle: probatur. ff. ad Trebel. l. filii. §. i. Super tertio puncto dico quòd dictum arbitramentum nõ tenet bonis publicatis: tamen consultor ille consuluit, quòd ualeret, & usus est his uerbis, licèt compromissum soluatur morte: & per consequens publicatione: ut l. actione. §. publicatione. ff. pro socio.
6 tamen hoc est quoddam pactum † seu trãsactio, quę transit ad heredem: ut ff. de proba. l. pactum. no. in Spe. de arbi. §. finitur. uersi. sed nunquid arbitrator: sed, parcat mihi ille cõsultor, hoc est contra tex. in l. quoties. §. fi. ff. de noua. ubi dicitur, ꝙ conditio contractus antecedentis existẽs post publicationem bonorum non facit obligationem oriri, nec ciuilem, nec naturalem, quod patet, quio si ibi obligatio naturalis contraheretur, fieret nouatio: ut l. i. §. i. eo. titu. sed ista uenditio, de qua loquitur est conditionalis, si arbitretur ille: ut l. fin C. de contrahen. emptio. ergo &c. nec obstat, quod dicitur, quòd transit ad hæredem, quia posito, ꝙ sit uerum, tamen fiscus hoc casu non habetur loco hæredis: ut dicit glo. expressè in terminis nostris in l. nouatio. C. de noua. & tangitur ff. de fideiuss. l. inter. eos. §. bonis. & ibi per gloss. expressius per Iacob. de Aret. ibidem.

Concluditur ergo dictum arbitramentum ex triplici defectu esse nullum. Bart. Bal. tamen in l. fi. C. de cõtrahen. emptio. tenet contra Bar. & respondet dictis suis, ubi sic dicit. Nunquid arbitrator possit arbitrari partibus absentibus? Bart. dixit, ꝙ non per l. si quis arbitratu. ff. de uerborũ obligationibus, de usufructu. leg. l. legatum. ff. de distrac. pigno. l. creditor. ff. de edilitio edicto. l. quòd si nolit. §. si quis ita. nam licèt coram arbitratore non sit iudicium, tamen pars debet moneri, cum de eius preiudicio agatur: argumen. ff. de in diem addictio. l. necessariò. de lega. ii. l. cum quidam. & l. aut qui aliter. ff. quod ui aut clam. & ita tenet Pet. in l. fin. C. de contrahen emptio. & tenebat Cyn. in lectu. sed postea in additio. Cy. tenet contrarium quod in declaratione arbitratoris non sit necessaria requisitio, uel præsentia
7 partis. & hoc probat, quia † arbitrator potest arbitrari per nuncium, & epistolam: arg. ff. de acquir. hęre. l. si quis mihi bona. §. iussu ff. de leg. ii. cum pater. §. hæreditate. de iure emphiteutico. l. ii. ff. si mens. fal. mod. dixer. l. t. in fin.

Nec obstat quòd debet procedere ut uir bonus: quia hoc est uerum quo ad modum, non quo ad qualitatem: ut ff. de usufructu lega. l. si fundi. §. fin. Ista sunt uerba Cyn. in additione. & credo dicit Baldus. quòd Bartol. non habebat istam additionem Cyn. quę uerba expone, quòd debet procedere ut uir bonus quo ad commodum, id est, moderamen bono uiro conueniens: quia arbitrium suum debet esse moderatum, non quo ad qualitatem, id est, ut procedat taliter, qualiter proceditur in uia disceptationis, scilicet, partibus conuocatis. Ad hoc facit. ff. de pigno. actio. l. si conuenerit. Primò respondeo, ubi in executione potestatis conuentionalis non requiritur citatio. Item, quia coram arbitratore non requiritur ordo: ut notat Innocen. extra de appellatio. cap. ex ratione. nec coram promissore: ut not. in capitu. i. de offic. delega. in clemen. nec quando bonorum possessio agnoscitur & decernitur: ut notatur. ff. de bono. possess. l. iii. § causa cognita. aliàs non differunt extraiudi-

traiudicialia à iudicialibus: & ubicunque extra iudicium requiritur interpellatio, illud eſt: quia requiritur mora: ut ff. de eui ctio. l. ſi dictum. §. penult. & fina. Solutio:
8 aut † quis arbitratur iure proprio, aut iure commiſſionis. Primo caſu non eſt neceſſaria requiſitio alterius: ut ff. de ſeruitute. ruſti. prædio. l. per fundum. & C. de contrahen. emptio. l. fundum. Secundo. n. caſu refert: aut eſt compromiſſum de re non litigioſa, & non exigitur requiſitio alterius: unde ſi canonici eligunt per uiã compromiſſi, non eſt neceſſaria requiſitio tempore laudi: ut in cap. ſi compromiſſarius. de electio. lib. vi. nam compromiſſarius, eſt aſſumptus, tanquam negociorum geſtor utriuſque partis, & poteſt gerere negocium abſentium ſicut procurator, & nuncius. ff. de uerbo. obliga. l. qui Romę. §. Callimachus. & ff. manda. l. creditor. §. ſi.

Vnde ad laudum iuſtificãdum ueritas, & æquitas ſufficit: nec exigitur alia ſolennitas extrinſeca, nihil enim quærimus ab ipſo niſi ueritatem: & nihil amamus in ipſo niſi ęquitatem. Hæ ſunt duæ radices, propter quas affluunt ad arbitrium: & hic eſt finis compromiſſi, quo habito non curamus de ordine. Aut eſt compromiſſum de re litigioſa, & trutinanda, id eſt, examinanda inter partes: & tunc arbitrator, qui omiſſa examinatione procedit, uerſatur in dolo: nec uidetur ſibi data poteſtas: ut in d. §. Lucius. omnis enim examinatio ab ipſis partibus incipit: ut l. fin. C. ſi per uim uel alio modo. Et ideò niſi interue-
9 niat partium auditor, laudum † eſt nullũ: ſufficit autem, quòd iſta examinatio, præcedat laudum, licet tempore laudi partes non ſunt pręſentes. ad hoc facit quod no. Innocen. extra de teſtib. cap. Raynaldus. in glo. quæ incipit, Quę erat uerſ. ſi etiã dicimus. Et hoc apparet, quòd laudum
10 arbitratori † poteſt fieri die feriato in honorem Dei: ut C. de feriis. l. fin. Et tamẽ ad illam diem partes non poſſunt moueri. Nec obſt. ad iſtam diſtinctionem l. ſi quis arbitratu: quia ibi non dicitur, quòd arbitramentum impediatur de iure propter abſentiam partis: ſed dicitur, quòd ſi pars monita non obtemperat arbitratori, & contemnat, incidit, in pœnam ratione contemptus.

Item non obſtat d. l. quod ſi nolit. §. ſi quis ita. ubi dicitur, quòd ſi pars non eſt præſens, non currit tempus ad arbitraadum ſuper diſplicentia: quia ibi diſplicentia factum traditionis deſiderat: quę non poteſt fieri abſenti: non enim dicitur di-
11 ſplicere † res, cuius poſſeſſio retinetur. Oportet ergo quòd cùm diſplicentia animi interueniat retraditio, quæ inter abſentes explicari non poteſt: ibi ergo procedi illud propter ipſius conuentionis naturam, ſecus in his, quę nudo animo explicantur: argu. ff. de nego. geſtis. in l. Neſennius. & extra de eccle. benefi. c. 1. & de conceſ. prebẽ. c. quia. cunctis. lib. vi. & ita teneo de iſta quæſtione. & adde quod no. Iacob. de Are. & Cy. in l. creditor. C. de diſtra. pigno. Et quod no. Bar. in ſimili in l. ſi. ff. de dona.

Item non obſtat l. legatum. ff. de uſufruc. leg. quia illud eſt propter alternationem diſpoſitionis teſtatoris: & non loquitur ibi de arbitratore compromiſſario, ſed in iudice: & ideo nihil fecit ad rhumbum.

Item non obſtat l. hac edictali. §. his illud. C. de ſecun. nup. quia ibi loquitur in arbitratoribus aſſumptis ad inſtructionẽ iudicis, & qui rediguntur ad inſtar teſtiũ: ut ff. de dote pręlega. l. Theopompus. & arbitrator poteſt arbitrari non ſolùm deſtricti recitatione, ſed etiam ſimpliciter nudo uerbo, ut no. Inno. in c. Quintauallis. de iureiuran. Et ſi arbitrator protulit arbitramentũ ipſo iure nullum, tunc dicit Innocen. quòd loquendo in aliis factis, & non in iudicijs, non finit authoritas conceſſa, ita eleganter notatur extra de offi. deleg. c. in literis. Si uerò arbitramentum eſt aliquod ipſo iure, ſed ope exceptionis, uel officio iudicis eſt emendandũ, & tũnc non poteſt iteratò arbitrari, quia functus eſt poteſtate ſemel data, ideo quia diffinitum corrigere non poteſt, ut no. ff. pro ſocio l. propoſita.

Pet. & Cyn. dicunt quòd aut laudum eſt nullum, quia exceſſit fines mãdati, &

e idem potest iteratò arbitrari. Aut continet errorem: expressũ & tunc non potest iteratò abritrari: argu. l.iudex. ff. de re iudi. Sed ad illam legem respondet
12 Innocen in d.cap.ex literis.† Aliud enim est in iudice, cui committitur disceptatio. Aliud extra iudicium, ubi committitur rei. argu. ff. de condi. & demon. l. hæc conditio. in principio. & ita teneo. Item Bald. in suo consilio, quod incipit, Malitiosa:uel uoluntaria unius arbitrorũ. dicit quòd Guil.de Cu.in l.Episcopale. in fi.C.de Episco.audien.dicit,& tenet quòd in declaratione arbitratoris, non requiritur citatio,uel partis pręsentia licet Pet. & Bar. teneant contrarium in l. si quis ar bitratu.ff.de uerbo.obli. dicendo sic in dicto consilio,quicquid dictum sit, sic uidetur concludendum quando arbitrator assumptus est super lite:quia ubi partes fuerunt pręsentes in discussione, & in causę meritis uentilandis, tunc non sit necessaria pręsentia partium tempore arbitra-
13 menti:quia arbitrator † non tenetur ad ordinem iudiciorum: ut not. Innocen. in c. Quintauallis. de iureiuran. Citatio fit in iudiciis,ut seruetur figura iudiciorum. Et quia non ualeret,ubi pars præsens,uel haberetur pro pręsente.de confes. l. certum.§. si quis absente. Arbitrator autem non habet regulam iudiciorum imitari. Item uidetur esse dicendum. quòd præsumatur laudum arbitratoris esse aliquod, & rectè, & ritè,& præsumuntur omnia discussa,& bene, & solenniter acta ut not. in consilio suo Dy. quod incipit, Tholomęus Manentis. & ita consuluit ibi idem Bald.& Dynus.

Adde, & de ista materia an in arbitramento requiratur partis præsentia: uide latè per do.Petr.de Ancha.in l.si quis ar bitratu. in sua repe.in uer.secundò quęro arbitrator. & latius ibi per Lud. Roma. Et in causa recursus ad arbitrium boni uiri non habent locum tempora fataliã secundùm Pet. de Ancha.in consilio, quod incipit,In causa,& quęstione,quę uertitur inter uniuersitatem terrę sancti Seuerini &c. ubi sic dicit quo ad primum dubium, quòd de iure cõmuni ista appellatio, siue recursus ad arbitriũ boni uiri,nõ possit impugnari ratione desertionis, uel per lapsum fatalium: potest manifestè colligi ex quadam disputatione domini Rusticani, qui tenuit quòd iudex adhibitus super tali reductione non assumat naturam iudicis: sed meri arbitratoris, & amicabilis compositoris, cuius loco subrogatur: & ideo concludit ab eo,quod diffinierit, nõ appellari:ut etiam no.Io.An.in addi.Spe. in titu.de appella.§.in quibus.Bar.in l.1.in fi.ff.de lega.ii.& allegat Innocen. in cap. præsenti.de rescrip.quòd si iudex aditus non cognoscit,ut iudex:necessariò sequitur,quod fatalia introducta in causis non uendicent sibi locum. Ioan. And. in titu. de arbit.in addi.quæ incipit, Et hoc tibi recitat. sic dicit. Et iustificari potest istud dictum:adeo per legem triennium non esset liti per arbitrium finiendæ statutum: quia partes illum statuere possunt, quòd non procedit in iudice: patet primum ff. de arbi.l.si cum dies. in princip. l. Labeo. lo ii.imputent ergo sibi,si non statuerunt. Item iudex eo casu terminum statuere potest, & arbitrum cogere, ut intra certum diem pronunciet: ut ff.de arbi. l.iii. §.i.de appel.c,legitimo.lib vi.& in auth.si tamen.C.de temp.appel.Et subiungit idẽ Ioan.And.in addi.sequenti isto modo:patet ergo non finiri compromissum triennio.Et idem in cle.quandiu. de appel. Io. de Imo in l.mulcta. ff. de conditio. & demonstra.sic dicit.

Item adde dictis Barto.in quantum dicit remittendo ad l. si quis arbitratu. uoluit, quòd ubi committitur arbitrio terii potestas arbitrandi duret anno, per l. fi.§.i.C.commu.de leg.nam Bal.dicit hoc uerum in ultima uoluntate, quæ non debet esse diu in suspẽso.l.receptum. ff. cõmunia prędio. secus in contractibus per id,quod ibi habetur.& per auth.si tamen. C.de tempo. appel. ibi in litera, etiam si decies millies plus quàm sit tempus biennii transierit.& sic uidetur ibi casus, secundum eum, quòd etiam ultra biennium,imò etiam ultra quadriennium durat potestas arbitrandi:nec intelligitur tẽpore limitata, nisi partes apposuerint terminum,

terminum:uel per iudicem apponatur: & hoc in arbitratore:secus dicit in arbitro: quia,secundùm eum,cius potestas finitur triennio, per l. item si unus.§. si multo post.cũ ibi not.ff.de arbi.adeo,secundùm
14 eũ,ꝙ potestas arbitri † finitur cũ instãtia & cõtingit hoc ex quodã contemptu, quẽ partes uidentur facere: ut d.§. si multo post.secundùm eum: secus tamen est in iurisdictione iudicis,quę non expirat per lapsum istantiæ triennii, in l.properandum.§.fi.ff.de iudi.

Tu adde, quòd dicta auth. si tamen. non uidetur bene probare opi. Bald.quia ibi non intendit principaliter decidere, quanto tempore durat potestas arbitrãdi: sed quòd etiam si duret multo tempore plus quàm sit biennium, quòd possit esse expressa partium conuentione: arg.l. non distinguemus. §. de officio. ff. de arbi. quòd non per hoc deseritur appellatio.

Preterea illa auth. non magis loquitur de arbitratore, quàm de arbitro: & sic, si uerus esset suus intellectus, debuisset dicere idem in arbitratore, quòd etiam in arbitro non sit dare certum tempus à iure præfixum, intra quod debeat proferre arbitrium. fuit opin. Placen. originaliter per dictam auth. si tamen. ut patet ex not.in l.litigatores.§.fi. cùm l. seq. & d.§.si multo post. ff. de arbi. & clarius in Specu. de arbi.§. differt. ad fi. & ibi etiam per Ioan. And. in addi.ubi uidetur approbare hanc sententiam Placen. per dictam auth.si tamen.& quia imputãdum uidetur partibus, quare non apposuerunt tempus: quæ ratio cessat in iudicio. non respondet tamen ad dictum §. si multo.sed tenendo hanc partem fortè posset adiici, quòd ibi non dicitur potestatem arbitri esse finitam: sed uidetur ꝙ non debet cogi, quando multo tempore partes steterunt:& sic nõ negat, si uellet posse arbitrari:unde fortè de iurehęc opinio est ucrior: pro qua satis facit dicta auth.Si uerò teneremus opinio. Accur.in d.§.si multo post.ꝙ in arbitro sit dare instantiam, quòd habeat durare intra triennium à tempore litis contestatę corã eo. de quo etiam tangit Spec.& Ioan. And.in loco prę al.tũc etiam posset dici,ꝙ quãdo nõ esset lis cõtestata,posset durare etiam ultra triennium:& sic possent etiam intelligi dicta:tamen in arbitratore non bene habemus expressum,quòd certa instantia debeat seruari si ut dixi d.§. si multo. loquitur in arbitro,& ibi glos.& sic uidetur, quòd in ultimis uoluntatibus, quando receditur à persona,non durat potestas ultra annum: & ita uidetur, & multo fortius,quòd debeat esse in contractibus: argumen.l.in testamentis.ff.de regu.iu.iuncta.l.seruum filii.§.cũ qui chirographum. ff.de lega.i.& sic fortè defensari potest opi. Barto.nisi fortè dicas, quòd in dicta l.fi.§.i.ideo finitur ibi potestas anno: quia lex dispensauit contra regulas iuris,quòd à persona recederetur. ita uoluit successiuè talem specialem prouisionem limitare ad tempus. & ideo secus uideretur,si fruatur potestate eius arbitrio primo loco res committitur: quia tunc non uidetur quòd finiatur anno in ultimis uoluntatibus:& hoc uidetur uerius de iure:ut plenè dixi in d.l.si quis arbitratu. Eo autem casu quo in contractibus conceditur,hoc est, quando malè arbitratur: ut plenè not.in d.l.si quis arbitratu. cùm tunc recurratur ad iudicem. l. si societatem:§.arbitrorum. cum ibi not.ff.pro soc.non uidetur tunc procedere quæstio pro ea parte, quia conditio est impossibilis, remouetur quod pro alia forma remanet.

SVMMARIVM.

1 *Potestas arbitrandi tandiu stat,quandiu partes non contempserunt arbitratorem.*

QVanto autem tempore duret potestas arbitrandi & in arbitrio? dic ut notatur in l.sed si compromissum. ff. de arbitris.& per Bald.in l si quis arbitratu.ff.de uerbo.obliga.in arbitratore dic ut notatum fuit.& ibi omnino uide supra.§. præcedenti. Scd uideamus intra quantum tempus in fi. per Ioan. de Imo. & dicit Barto. ut ipsum refert dominus

Pet. de Ancha. in allegata l. si quis arbitratur.de uerbo. obligatio. in sua repetitione. quòd potestas arbitratoris durat anno, per l. fin. §. sed & si quis. C. communia de lega. Bald.ibi dicit,aut compromissum est in arbitratorem respectu certæ contemplationis. & tunc non durat, nisi secundum quod illa contemplatio requirit: ut l.nec semel.§.si in habitatione. & l.Firmio. ff. quando dies legati cedit. Aut est factum simpliciter,& tunc finitur anno, secundum Barto. Sed Bart.contra. nam secundum eum durat donec sit laudatũ:quia ita est in omnibus extraiudicialibus: ut in c.in literis.de officio delegat. per Innocen. Item compromissum in arbitrum durat usque ad triennium post litẽ contestatam, & non plus: quia uidentur partes arbitrum spreuisse: ut l. item si unus. ff. de arbitris.non est enim dare rationem, quare non ita in arbitratore. Item quòd possit durare multis annis, uidetur expressum in authen. si tamen. C. de tempori.appella.& clemen. tandiu.de appella. facit l. falsò. de diuersis rescrip.

1 Concludo igitur, quòd tandiu † durat, quandiu partes non spreuerunt arbitratorem, uel quousque durat terminus præfixus arbitratori per iudicem, ad instantiam partium, uel unius partis, quòd debeat arbitrari: argu. l. diffamari. de ingenu. & manu.& l.si finita.in princi.de dã no infec. Non obstat.§ sed & si quis. quia loquitur in ultimis uoluntatibus, in quibus sit deuolutio ad alium post annum: hic uerò ad nullum: ut in allegata l.si quis arbitratu. uel ibi speciale: quia non potest ita pendere ultima uoluntas sicut cõtractus. l. receptum.ff. communia prædiorum. Item etiam in ultima uoluntate alia tempora alibi sunt statuta: ut patet ex not.per Bald. in l.i.ff.de lega.ii.in iii.quæstio.non est igitur sumenda decisio de.§. sed & quis ad casum nostrum, in quo absurdum esset dicere, quòd si partes corã arbitratore semper procedunt, quòd per finem anni expiret compromissum.Et hãc partem firmat.Bal.in allega.l. si quis arbitratu.& in d.§.sed & si quis.& idem tenet in l.si duobus.§.sed & si quis. C. cõmunia de lega.& idem tenet Bal.in x.col. in tit. de lege Corradi.c.inter.partes. ii. col. & in allegata l.si quis arbitratu.dicit Bal.quod tale compromissum durat perpetuò, donec sit laudatum,per c. in literis. de officio delegati.& per l. cum stipulatus sim mihi ò Procule. de uerborum obliga. ubi text. dicit quod potest arbitrari quando uult.fatetur tamen quòd superior potest certum tempus statuere: ut dicit in allegato c.inter partes Bald.quod not.

SUMMARIUM.

1 *Reductio an sit quædam species prouocationis.*

2 *Exceptio utrum nõ recurratur ad superiorem arbitratoris, sed ad iudicem partium.*

3 *Arbitrator utrum nullum habeat iurisdictionis gradum.*

4 *Reductio utrum petatur coram iudice Ianuensi.*

Videamus quis est iudex competens in causa recursus.Barto.in d.§.arbitrorum. sic dicit. Quæro quis est iudex, cuius officium imploratur in causa recursus? credunt communiter aduocati, quòd sit iudex appellationis, cum ista
1 reductio † sit quædam species appellationis,ut l.non distinguemus.§.cum quidam. ff. de arbitr. contrarium puto quòd imò est iudex principalis: nam si hoc dicitur iure actionis,non est dubium, quòd actor sequitur forum rei: & deberet hoc examinari coram eo, qui esset iudex illius actionis. Idem si petatur per officium iudicis: ut l.ii.C.ubi, & apud quem cognitio in integrum restitutio. agenda sit. unum tamen puto aduertendum, quòd quando istud officium iudicis imploratur à reo, cui exceptio competit, poterit ista reductio peti coram iudice ipsius rei, licet nõ sit iudex actionis: ratio, quia cum ista exceptio non examinatur principaliter, quæ aliàs in iudicio actore agente examinaretur, incidenter potest examinari coram illo iudice, coram quò, actor habet necesse hanc actionem proponere, nec in hoc actor grauatur: quia sic ipse

ipse de iure communi haberet necesse facere: pro hoc uidetur casus. ff. de transactioni.l.cum hi.§.transactione alimentorum.ubi dicitur quòd ille iudex debet arbitrari super transactione alimentorum, qui esset futurus iudex super lite. Idem fortè ubicunque super aliqua exceptione debet principaliter aliquid examinare,ut currens ad sui defensionem petit examinari testes, ad æternam rei memoriam: nam fit examinatio coram iudice rei,qui futurus esset iudex super causa: ita debet intelligi l.fi. C. de usuris pupillorum. secundùm unam lec.

Et hoc idem tenet Fede. de Senis in suo consilio ccxxx. quod est notandum secundùm Antonium de Butr. in cap. si clericus. de fo. compet. in finali lectura. Et not. singulariter hanc doctrinam, ꝙ si reus originarius uellet agere super exceptione, quod potest: ut l.si contendat. ff.de fideiussor.& l.si finita. §. eleganter. ff.de dam.infect.quòd tunc erit agendum coram iudice ipsius rei, quòd attenditur origo naturalis: nam coram eo ageretur, si conueniretur, quod est notandum secundùm Antonium de But. in cap. si clericus laicum. in fin. de foro compet. ubi per istam doctrinam Bartol. dicit esse idem si agatur condictione l. diffamari. quod dicit esse not.& ipse ibi limitat doctrinam istam Bartol. esse ueram in exceptione necessaria: nam secus esset in exceptione uoluntaria: puta, quando est tempus petendę confirmationis, & non petitur: quia si excipiatur, exceptio hec habet instar actionis: ergo opponenda est coram iudice electi.de quo per Innocen. in cap. dudum lo i. & de dolo.cap.cùm dilecti. & de electio. cap. super eo. ubi de hoc.& quod not. Innocent. de exceptio. cap. cum inter. secundum Antonium de Butr. ibidem in allegato capitu. si clericus.

2 Ex hoc apparet, quòd non † recurritur ad superiorem arbitratoris, sed ad iudicem partium,secundum ea, quę dixi.

Hoc etiam colligitur, si bene aduertatur, extra de arbitr. c. exposita. ubi Papa cognoscit de arbitramento lato à Duce Venetiarum, qui sibi non suberat, cùm partes sibi suberant, & sic bonus uir est superior partium, non arbitratoris: sed Ioan.And.in c.ii. de arbitr. in nouella tenet contrarium, sed pro Bartolo facit, ꝙ

3 iste arbitrator † nullum habet iurisdictionis gradum: ut.l.ait prætor.ff.de re iudic. & reductio, quæ est species appellandi, debet fieri gradatim sicut appellatio ut l. Imperatores. ff. de appellat. ergo ex quo arbitrator non habet gradum: ergo non habet superiorem in gradu, nam in comparatiuum suum supponit positiuum:unde non ad superiorem arbitratoris, sed partium deuoluitur ista reductio. facit pro hoc,quod not.Bald. in d. l.si quis arbitratu.ff.de uerb.obl.

Angel. autem in dicta disputatione, Duo adinuicem litigãtes.sic dicit: Videndum, quis est iudex competens super reductione? pone enim arbitratorem Ianuensem, & laudum datum Ianuæ, uictorem Bononiensem:& uictũ de Mantua:an Ianuæ, & an Bononiæ petetur reductio? uidetur, quòd Ianuæ, quia ista reductio habet instar appellationis.l. non distinguemus.§.cum quidam. ff. de arbitr. per doct.in dicto §. arbitrorum. sed cum appellatur appellandum est coram superiore eius qui tulit sententiam. ff.de appellatio.l.i.& ideo cum iudex Ianuensis sit superior,ipse adhiberi debet pro hoc: quia in Ianua perficitur contractus transactionis resultantis ex laudo, & compromisso: ut in corpore, ut differentes iudices.§. si uerò contigerit. unde sumpta est authẽ. si uerò.C.de iudic.ergo partes ibi sortiuntur forum. ff. de iudic. l. hæres absens. & hoc credo uerum, scilicet, quòd coram

4 iudice Ianuensi † potest peti reductio: quia ubi agitur ad resolutionem contractus, agi debet in loco contractus. ff. de condi.indeb.l. is qui certo loco. & de iudic.l.exigere dotem. potest etiam agi Bononiæ, cum ibi reus super reductione conuentus ratione originis, domicilium sortiatur. C. ubi & apud quem. l. secunda. ubi est casus: uterque ergo iudex est competens, ut ex prædictis apparet.

Non obstat, ꝙ iudex Ianuensis, solũ est

superior iudicantis,& reductio est species appellationis, quòd est uerum in effectu, per apellationem contra iniquitatem iudicis: sed non quò ad alia: quòd apparet, quia nulla habet fatalia, sed terminari debet in triennium.C.de iudi.l. properandum. de materia ista uideas Bald. in quodam suo repertorio: super uerbo, arbiter.& uide no.dictum Bar.in l.ii. C. ubi & apud quem.ubi per Bald.& per Bar. in l.si filius.de condi.insti.Flo.in d.§.arbitrorum.sic dicit: Quero quis est iudex, coram quo peti poterit hæc reductio: uel cuius officium implorabitur? dicunt quidam,qnòd erit iudex appellationis: quia ista reductio est quędam species appellandi ut d.§.cùm quidam.& hoc dicit Bartol. quod communiter tenetur per docto. ipse tamen tenet contrarium dicens, quòd imò erit iudex causæ principalis:nam si iure actionis petitur hęc reductio, non est dubium quòd actor sequitur forum rei.C. de iurisdict.omn.iud.l. iuris ordinem.extra de fo.compe.cap.cùm sit generale. & debet examinari coram eo, qui esset iudex illius actionis.

Et pro hac opini.uidetur casus in §.arbitrorum.& l.unde si Nerue.prout habetur in litera, per iudicem bone fidei. & ita ego habeo,dicit Flo. idem, si petatur per officium iudicis.l. ii. C.ubi, & apud quam. dicit tamen aduertendum, q̃ quando istud officiũ iudicis imploratur ab eo cui exceptio competit, poterit ista reductio peti coram iudice rei, licet non sit iudex actionis:ratio,quia cùm ista exceptio nũc examinetur principaliter, quæ aliàs in iudicio, actore agente examinaretur incidẽter,potest examinari corã quò, actor posset hanc exceptionem opponere:pro quò,uidetur casus,secundùm eum, in l.cùm hi. §.transactione alimentorum. ff.de transact.Sed pone quòd ille,qui arbitratus est aliàs erat iudex ordinarius illius causę,in quem per partes est compromissum, ut in arbitratorem: quod potest fieri secundùm communem opinionem Iuristarum.de qua per glo.& doc.ff.de arbi.l.sed& si in seruum.§.si quis iudex.etiã Canonistarum. de quo extra de arbit. cap. cùm tempore.super.i.gloss.& ii.quæstio.iiij.§.tria. Quis erit nunc iudex in causa reductionis,si ille: fuit in quem arbitratus puto posse dici,quia cùm isto casu non possit haberi recursus ad ordinarium illius causę:quia ille fuit qui pronunciauit, quòd habebitur recursus ad iudicem appellationis: cùm hic recursus sit quasi quędam species appellationis: ut dicto §.cùm quidam.& gradatim est appellandum.

Qualiter iustificetur uel impugnetur arbitramentum.

SVMMARIVM.

1 *Arbitramentum utrum detegatur siue æquũ siue iniquum.*

2 *Arbitrator utrum necessariò non faciat scripturas.*

3 *Personæ si sint æquales, partes societatis sint æquales est necesse.*

4 *Veritas non inspicitur quando quis in transactione est deceptus,sed æstimatio illius dubij euentus.*

5 *Vox unius monet dubium.*

6 *Dolus cùm ex perspicuis indiciis probetur etiam ex uerisimilibus coniecturis.*

7 *Qui manifestam iniquitatem exercent proculdubio sunt in dolo.*

8 *Votum parentum filios, ad hęreditatem excitat.*

9 *Precibus quis corrumpitur sicut pretio.*

SVperest ut uideamus qualiter iustificetur uel impugnetur arbitramentum.Super quo Bartol. in d.§. arbitrorum. sic dicit.

Quęro utrum arbitramentum possit de-
1 tegi ęquum † uel iniquum ex nouis probationibus: an solùm ex his, quæ factæ sunt coram arbitratore? & uidetur, quòd ex nouis probationibus, sicut in causa appellationis: ut l. eos.C. de appellat.& l.per hanc.C. de tempo.appellat. puto sic dicendum: quandoque in causa reductionis ad arbitrium boni uiri est necesse, q̃ detegatur dolus arbitratorum: ut patet ex his, quæ supra dixi in articulo renunciationis:

ciationis: & tunc non potest æquitas, uel iniquitas detegi, nisi ex eisdem actis: quia si faceres nouas probationes, quę arbitratori non fuissent factæ: & sic ignorauit, non detegeretur dolus ipsius: qui non cadit in ignorantem: sed uenit ex animo: ut l. i. ff. de dolo. nisi facto ipsius occurrisset, ne coram eo probationes fierent: ut ff. de euictio. l. si dictum. §. fin. Quod autem dixi non posse fieri nouas probationes: intellige omnino nouas: si enim uellem probare coram arbitratore, sic fuisse probatum, possim etiam per testes, cùm
2 arbitrator † non habet de necessitate facere scripturas: quia non obseruat ordinem iudiciarium, & etiam dicta testium & alia acta possent probari per testes, ut ff. de proba. l. quoties. §. qui dolo. in gloss. super uerbo: & idem. & ff. de testi. l. curent. & ibi no.

Pro hoc facit, quod dicemus, quando appellatur ab interlocutoria: quia oportet quod doceatur, quod iudex grauauerit, oportet enim quòd iustificetur ex primis actis: ut l. ait prętor. §. permittitur. ff. de mino. in cle. appellanti. de appella. Si uerò non est necesse quòd dolus arbitratoris detegatur: tunc potest ęquitas uel iniquitas detegi, ex nouis probationibus: arg. dictę l. eos. C. de app. & l. per hanc. C. de tempo. appel. pro hoc facit l. Vnde si Nerue. ff. pro socio. in eo, quod dicit, si arbitrium ita paruum est, &c. non dicitur si arbitrator fuerit in dolo: sed si arbitrium re ipsa in se contineat iniquitatem. Sed tunc quero, quid habeat probare ad detegendum istam iniquitatem? Respondeo, quando arbitrator assumitur super contractu, quid sit probandũ tunc dicitur in l. quid enim. in fi. ff. pro socio. si e-
3 nim personæ sunt † ęquales: partes societatis debent esse æquales: sed si impares, est uarietas in opera, uel industria, uel pecunia: tunc æquitas boni uiri facit, ut partes possint esse inequales. Ista ergo æqualitas, uel inequalitas erit probanda, ex qua detegeretur arbitrium ęquum, uel iniquum: & istud in contractu est facile.

Si uerò arbitrator assumitur super lite: ut quando assumitur super contractu transactionis incundo super illa lite, qualiter detegetur. & probabitur iniquitas? iudicio meo dicit Barto. habemus legem determinantem hoc clarè. ff. de transac. l. cũ hi. in princ. & §. fi. ubi dicitur, quòd lex uult, quòd iudex ordinarius esset bonus uir, qui arbitraretur super transactione alimentorum. Ad hoc ut rectè arbitretur, declarat, & uult, quòd cognoscat de causa, quare peruenitur ad transactionem de modo quem hincinde fit ad dandum, uel retinendum de personis transigentium: ut ibi patet, & ex hoc habes, quòd coram iudice reductionis non sufficit arbitratorem contra iustitiam arbitratum esse, in totum, uel in partem: non enim ad hoc assumitur, ut secundùm iustitiam iudicet, sed debet probari causa, quare quis peterebat, seu quare quis se defendebat. Item qualitas personarum. Item, quòd in isto dubio, æquum fuisset tantum alterum alteri transactionis nomine dare. & ex hoc estimetur modus, in quo arbiter debuit condemnare: ut d. l. cùm hi. §. modus. & hoc est, quod no. in l. Lucius. §. penulti. ff. ad Trebel. & uide, quòd dixi, quando-
4 quis est † deceptus in transactione, inspicitur non ueritas: sed æstimatio illius dubii euentus litis. Et ex hoc apparet, quòd articuli, & probationes, tunc debent concludi: quòd tunc cùm arbitrator iudicauit sic erat æquum: quia tales, & tales probationes habebat: non enim sufficeret, si sibi hodie superuenirent probationes de nouo: ut l. sub prætextu. C. de transactio. & quando estimatur æquitas, uel iniquitas arbitrii, arbitratores possunt supra hoc testimonium facere, si ipsi inuestigauerunt de facto, nec sunt alię probationes, possunt examinari, & eis creditur, si sunt duo: ut in cap. cùm dilecti. de elect.

Circa quod uide Innoc. in cap. ii. de arbitr. Floria. in allegat. §. arbitrorum. dicit quòd si in hac causa reductionis debet detegi dolus arbitratoris: tunc ex antiquis tantum actis coram arbitratore, & non ex nouis: nam cùm eorum, quæ de nouo probata sunt, cadet in eo probabilis ignorantia,

ignorantia: quia nec diuinare debuerat: extra ut ecclesia.benefi.cap.i.patet: quia illorum respectu non potest deprehendi dolus,qui uenit,& cadit demum in scientē:quia ex animo uenit. ff. de dolo. l. i. & no.ff.ex quibus cau.in pos. ea.l. Fulcinius. §.quid sit latitare.& hoc uerum, nisi fortè factum esset facto eius,ne tales probationes coram eo fierēt:ar. in simili. infrà de euic.l.si dictū.§.pe.pro hoc facit,quod dici consueuit in simili: quòd licet is, qui obtinuit in principali causa, si succumbat in appellatione, ex actis tantum prioris causę uenit condemnandus in expensis: quia fuit in errore iuris, qui non excusat condemnationem expensarum. Si tamen succumbat ex nouiter probatis, in causa appellationis: tunc quia respectu nouarum probationum fuit in errore probabili euitabit expensarum cōdemnationem, secundùm Host. & Inno.de dolo & contu.cap.fin.& Io.and.in gl.ordi. in regula, iuris ignorantia.de reg.iur.lib vi.quod est no.pro intellectu glo.quàm circa hoc puto unicam de iure ciuili in l. generaliter. §.sinautem.super uerbo, dispendii. C. de rebus credi.& iureiuran. Sed si n n oportet in hac causa reductionis dolum arbitratoris argui: sed solùm iniquitatem re ipsa,tunc poterit hoc fieri etiam ex nouis probationibus:ar. eius quod dicitur in simili in causa appellationis in Leos. C. de appellatio.& l.per hanc. de tempor.app. Et quod dixi de probationibus nouis: intelligo, quę omnino de nouo fiant: secus autem si nunc uellem probare fortè per testes id.quod probatum fuit coram arbitro: de quo fortè non apparet: quia de tali probatione nulla fuit scriptura cō f cta,cùm arbitrator non seruauerit ordinem iuris.hęc enim non est noua probatio: sed iam probati declaratio: ergo nihil noui inducit,arg.ff.de acqui.rerum do. l adeo.§.nunc quis.& xxv.q.i.§. sunt quidam.ergo ex tali probatione posset dolus arbitratoris argui.pro hoc facit quod no. extra de testibus.cap.cùm clamor. ubi licet testes non possint super iisdem articulis, post didicita testificata produci: ex officio tamen iudicis, possunt iterum testes repeti,ut dictum eorum declarent, ubi obscurè deposuerunt, nec uidentur de nouo repetere.

Quæro,quando æstimatur æquitas,uel iniquitas arbitri:& sic oportet probationes haberi nunquam arbitratores possunt ferre testimonium de his, quę coram eis acta sunt.Barto.in d.§.arbitrorum.se expedit dicens,quòd si inuestigauerunt de facto possunt examinari, & eis creditur si duo sunt: extra de arbitris. cap. ii. & cum hoc transit.Sed aduerte, ut hoc latius attingamus: quia potest occurrere quotidie sciendum est quòd gl.C.de arbi. l.ne in arbitris.in gl.quę incipit, Vxor u-
5 nius.†monet dubium. & ibi tenet, quòd sic: & ibi Cyn. ponit circa hoc notanda uerba: Iacob. de Aret. etiam ibi hoc tetigit: glo.& Bern.hoc tetigit.extra de testi.ca.super eo,quod cùm à nobis.in gl. iii.de hoc Inn.in c.in nostra.de procurat. in glo.qualiter recipiuntur.& circa finem simpliciter dicit iudices posse uocari, ut ferant testimoniū de his,quæ sunt acta corā eis.& tangitur etiam in d.c.ii.extra de arbitris.in glo.i.per gratiam.& de elec.c. cùm dilecti. in gloss. isti non sunt testes. ubi tenere uidetur, quòd possint esse testes, si de eorum laudo agatur: dicens aliquos tenere idem de procuratore contra dominum, etiam in causa,quam procurauit, sed illa iura loquuntur in defectum probationum. utrobique autem notatur per Io.An.in hoc tamen,scilicet,de procuratore, non in fisco: quia nihil ad propositum nostrum: sed remitto ad notata in l.fin.ff.de testib.& ff.de iure fisci. l.deferre. & per Cyn.in l.quoniam.C. de de testib.& extra de testi.cap.fi.lib.vi.de hoc etiam principali proposito tangitur aliquid de accu.ca.cùm dilecti. de exces. pręla.cap.inter dilectos §.i. & c. fi. extra de testi.lib.vi.& plenè etiam ii. quęst. vi. statuendum.

Quid ergo concludendum: nunquid sola remissione eamus cōtenti more Canonistarum,qui plurimū rei mittentes, per remissiones suas,dubia quasi cuncta, uel saltē plurima indistincta, & indeterminata relinquūt,certè nequaquā:dic ergo latius

tius quàm Iaco. de Are. uel alius: si quæritur, nunquid iudex, uel arbiter possit esse testis causę? aut uult esse testis super principali negocio: aut super actis gestis. Primo casu, quia aut officium eius erat finitum, aut non. Secundo casu, si erat finitum: aut per eius sententiam diffinitiuam, & amplius non potest esse testis idoneus: argu. C. de appel. l. eos. quæ præsumptio est, quòd semper uellet suam sententiam ratam haberi: hoc probatur in d. ca. statuendum. ii. q. vi. Aut aliter erit finitũ: & tunc poterit esse testis super principali negocio: siue lis sit contestata, siue non, dum tamẽ antè testes coram eo producti non fuerunt: de hoc extra de testibus. c. dilecti. de accu. c. cum dilecti. & l. ob carmen. §. fin ff. de testi. secus si ante eius depositionem fuissent testes coram eo producti, quia tunc, cùm de causa cognouit, non est amplius idoneus testis, scilicet super ipso principali negocio, super quo antea potuisset testificari. Aut eius officium non est finitum, & tunc non potest esse testis, quia non potest fungi duplici officio, argumen. C. de postulan. l. quisquis. Item quia secundum allegata, & probata, debet iudicare. l. illicitas. §. ueritas. ff. de offic. præsidis. & iii. q. vi. iudicet.

Item quia debent testes moneri, ut iurent, aliàs si testes sponte iurent, non ualet eorum dictum, ut l. iii. in princi. & tibi no. ff. de iureiuran. sed iudex non potest sibi ipsi iubere, ut l. penul. ff. de arbitris. Secũdo casu principali, quãdo inducitur ut testis super actis gestis, tunc aut hoc facit, ut iudex, & ei non creditur, ut d. l. ne in arbitris. & ibi notatur. quod intellige, nisi quatenus appareat legitimis documennis. facit C. de relatio. l. i. tex. expressus est extra de probationibus. c. quoniam contra falsam. in fin. Aut hoc facit, ut testis, & tunc de habitis coram se, & ei creditur, ut uni testi, ut extra de accusa. c. cùm dilecti. ita potest intelligi. l. ob carmen. §. item senatus. ff. de testibus. Aut inducitur ut testis, ut ipse reddat testimonium de his, quæ ipse gessit, & tunc non potest, nisi contra se testificaretur, argu. extra de accu. c. i. & notatur in d. c. statuendum hoc uerum nisi uellet testificari, ad declarandum, uel interpretandum ambiguum, à se prolatum, & sic uult declarare animi sui intentionem, quę sub uerbis laudi, uel sententiæ possent includi, quia tunc auditur, argu. ff. de appella. l. ab executore. & eius, quod notatur in glo. in d. l. ne in arbitris. in glo. nam uox. circa principium.

Ange. autem in d. sua disputatione, Duo ad inuicem litigantes. sic dicit, Videndum occurrit, eo casu, quo contra laudum arbitratoris non potest ueniri, nisi ratione sui doli, qualiter probabitur dolus eius. Iste punctus est dubius, & ualde necessarius; potest dici, quòd cum dolus
6 † ex indiciis perspicuis, & uerisimilibus cõiecturis probetur, ut l. dolum. C. de dolo. & insidię perspicuę erunt istæ: primò si laudũ appareat iniquum apud homines
7 bonos, & graues, qui enim † notoriam iniquitatem exercent, sine dubio sunt in dolo. Pone exemplum, si arbitrator declarauerit filium de hæreditate paterna nihil habiturum, hoc est contrarium pieta-
8 ti. cum commune † uotum parentum, & naturę filios, ad paternam hereditatem inuitent, ut ff unde liberi. l. scripto. & de bon. damna. l. cum ratio. uel si exclusit fratrem à successione fratris nulla iusta causa assignata, quem lex non simpliciter ad successionem fratris inuitat, ut l. fina. C. quorum bonorum. uel si exclusit parentes à successione descendentium, quos inuitat, ratio pietatis, ut l. nam, & si parentibus. ff. de inofficioso testamento. & d. l. rescripto. uel si iussit filios, ex ancilla natos separandos, à parentibus, aut à uiro cõiugem segregari, quę separatio, cùm sit dura, per legem reprobatur, ut communia utriusque iudicii. l. possessionum. ut est text. notabilis circa dictam separationem. ff. de legatis iii. l. uxorem. §. concubinæ. idem dico, si sententiam passus loco, & tempore congruis sua iura prompta, per quæ apparet claritas suæ ueritatis, & iustitiæ coram eo, in continenti se exhibiturum, & probaturum obtulit, & arbitrator noluit admittere, uel audire, sed leuato uelo, laudum fulminauit, & deinde

deinde in causa reductionis, probauit ueritatem causarum: ex quibus euidenter apparet: de enormi grauamine constare, extra de testibus.c.ex parte.

Adde & ibi per Bernar. Innocen. & Ioan. And. in c.interposita.extra de appella. Idem dico, si dictus arbitrator corruptus pecunia, diceretur arbitramentum tulisse: omnis enim talis corruptela uerisimiliter dolum detegit. C. quando prouocare non est necesse. l. uenales. & in corpore, ut iudices sine quoquo suffragio. circa principium. & quasi per totum ff. de calum.l.i.§.penul. & de condictio.ob turpem causam. l.ii.§. fina. Idem dico, & si ipse arbitrator, ante sententiam hoc dixit, scilicet quòd licet faceret arbitramētum iniquum, tamen sic ipsum facere uolebat.ff. ex quibus causis in possessionem eatur. l. Fulcinius.§. quid sit latitare. in glo. & ff. de doli exceptione.l. apud Celsum.in princip.in glo.ii. facit ff. de supellec.lega.l. Labeo.§. Tubero. non idem dico, si post arbitramentum: cum asseret se dolo arbitramentum tulisse: aut etiam pecunia corruptus: quia non staretur suæ assertioni, in præiudicium partis, quę pro se sententiam reportauit: de electio.c.nostri per Innocen. in glo.i. nulla. sicut nec creditur testi, qui dicit se corruptum pecunia, & falsum tulisse testimonium: extra de testibus.c.sicut nobis. Dico etiam dolum ex hac coniectura probari: si fortè litigantem, qui succubuit, inebriauit in prandio: ut suo arbitramento consentiret. & hoc exemplum ponit glo. in d.l. dolum.uel si arbitrator, ostendit litiganti, quædam instrumenta, quæ sciebat inania. & ex his litigantem induxit ad consentiendum laudo: ut ff. de dolo.l.litigaturus. coniuncta gloss.sua.

Idem dico, si constare posset, quòd arbitrator, à partibus exoratus, conuertit suum propositum, de æquo in iniquum, potest enim corrumpi quis † precibus, sicut precio. ff. ad legem Iuliam de ui publica.l. qui cetu.§. qui uacante. licet corruptela non adeo turpis sit, nec sententiam eodem modo afficit. ff. ad Trebellia. l. seruo inuito.§.cùm prętor.not.glo.ff. de arbitris. l. sed & si in seruum.§. sunt alii. Multæ etiam aliæ uariæ coniecturę secundùm subiectam materiam, & rationem possunt contingere, ex quibus collusio, & arbitratoris dolus, potest colligi manifestè: unde quia non potest dari certa determinatio, hoc totum relinquendum est arbitrio iudicis, qui secundùm allegata, & probata hoc magis scire potest.ff. de testibus.l.iii.§.i.& unum exemplum sufficiat referre. Quid ergo si probatur, quòd litigator, qui obtinuit, cum arbitratore ante compromissum pactus est, quòd uult in eum compromittere, si uult, pro eo sententiam ferre, & arbitrator pollicitus est. nonne sententia iniqua, dicimus eum in dolo pręsumpto? certè sic: quoniam nullus debet alicui sententiam suam polliceri: quia nec ostendere animi sui motum: ut ff. de offic.præsid.l.obseruandum. hæ enim pactiones, & tractatus preambuli declarant postea intentionem disponentis, qualis fuerit, an bona, uel mala: ęqua, uel iniqua: de quo in l.si seruus plurium.§.i.ff. de lega.i.& c. innotuit.de arbitris.per Innocen. & Barto. in l.Titia.ff. de uerborum obligationibus. & melius in l. pacta nouissima.C. de pactis.per eundem. aliter autem bene non prospicio dolum posse probari, ubi est data potestas tam plena, & tam ampla: ut supra est dictum, & quot modis arbitramentum dicitur iniquum, & quando: uide Bald. in l.si duobus.§.sed & si quis.C.communia de lega. & aliquid per Pet. de Ancha. in l.si quis arbitratu. de uerbo. obli. Et adde, quòd Bal.in addi.ad Specu. in titu. de arbi.in ii. col.dicit, quòd arbitrator, non tenetur nisi de dolo, & lata culpa.

De emologatione arbitrii.

SVMMARIVM.

1 *Clausulæ diuersæ habent uim diuersorum factorum.*

2 *Prouisio hominis utrum tollat prouisionem legalem.*

3 *Compromissum unum utrum innouetur per alterum.*

terum.

4 *Commissiones plures utrum ad agendum fiant.*

5 *Sententia arbitratoris utrum possit emologari tacitè.*

6 *Emologatio quæ præiudicat utrum debeat fieri post laudum.*

Videamus de emologatione arbitrij. & Bald.in additio. ad Specul a. in vij.colum.in uersicu.de emologatione sic dicit : De emologatione notandum est, quòd in contractu , uel arbitramento , non habet emologatio locum : nam nulla lex hoc dicit : ergo stamus regulæ ff.de actionib.& obligationib.l. obligationum ferè.§.placet. si tamen pars est præsens laudo , debet contradicere , ne acquiescere uideatur: argumen.ff ad Macedo.l. si filius.C.de relatio.l.i.ff.de fideiuss.tutorum.l. cùm ostendimus. §. fina ff. de pignorib.l. fideiuss. §. pater. Ego uerò credo, dicit Bald. quòd patientia non habeatur pro cõsensu,sed facit bene præsumi pro iustitia laudi non contradicti : argumen.eorum quę no.Innocen. & Hostien.extra de probatio.cap.quoniam contra falsam. nisi notarius scriberet latum tali præsente & consentiente : nam tunc patientia habetur pro consensu.sic loquitur d.l.cùm ostendimus.§.fina.Sed in uerò arbitrio habet locum emologatio cũ hac distinctione. Nam interdum fit compromissum nudo pacto , sine pœna , & tunc habet locum emologatio. C. de arbitris.l. pen. Interdum nudo pacto cum pœna : & tunc non habet locum emologatio quo ad laudi uigorem : quia lex non prouidet ei, qui sibi prospexit. C. de pactis conuen. l. fina. C. de procura. l.maritus. & quia soluendo pœnam non tenetur ad aliud , argumen. not. in l. i. in princi.ff.de actio.empt. & quia per promissionem pęnę uidetur fieri quędam nouatio,naturalis enim obligatio nouari potest: ut no.ff.de pactis. l. rescriptum §. si pacto.

Dicit Azo quod aut erat apposita pœna sine clausula , rato manente laudo, & promisso : aut cum clausula. Primo casu cessat emologatio. Secundo casu habet locum emologatio , quasi sint plura compromissa : unum cum pœna : alterum sine pœna. uersicu. quid ergo G. quia plu-

1 res † clausulæ diuersæ habent uim diuersorum factorum : & est simile ff. de hęred.insti.l.circa eos. in princi.ibi,quasi duplici &c. & de condi.& demon. l. hęc scriptura.ita dicit gloss. ff.de arbi.l.ii.hãc partem tenet Cyn. & Bartol. Interdum compromittitur per stipulationem sine pœna : tunc dicunt quidam , quòd cessat emologationis uigor : sed agitur ad interesse, quod tacitè facta stipulatione continetur.ff.de arbi.l. diem proferre.§.fina.

Alii dicunt , quòd cadit emologatio , quia petitio interesse descendit potius , ex promissione legali causa coadiuuandi laudum,non causa perimẽdi : quod credo uerius. Interdum cõpromittitur per stipulationem cum pœna:& tũc aut est adiecta dicta clausula aut non ut in pacto.non tamen placet michi illa ratio,scilicet quòd duo uideãtur compromissa: sed potius est unum habens plura capita. ff. de condi. & demonstr.l.hæc scriptura.nec fit hoc casu nouatio. ff.de uerbo.obliga l.ita stipulatus.§.fi.ff.de transac.l qui fidem. & maximè,quia naturalis obligato est de iuregẽ. unde non nouatur à pœna.ff.de actio. empti.l.prædia.pro socio:l.duo.Illud sciendũ est , quòd emologatio debet sequi laudũ non præcedere,scilicet ex interuallo.d.l. pen .C.de arbitris.Bald.

Idem Bal.in suis conclusionibus sic dicit : compromissum, si est pœnale , cessat emologatio,nisi dictum sit, rato manente pacto.ff.de arb.l.ij.&hoc ad agendum sed ad excipiendum,dic ut not.ff.de arbi.l.si duo.ratio primi est quia prouisio hominis inducit recessum à prouisione regulari iuris. l.si.C.de pactis conuen.Ratio secundi est,quia clausula debet aliquid operari, & quia partes uidentur iuris prouisionem ampliasse,non derogasse,& quia duo compromissa uidentur,unum cum pœna,aliud sine pœna , argu contra quia magis metu pœnę coactus , quàm libero animi iudicio uidetur tacuisse, argu.ff.qui.ex cau.maio l.nec-

l.uetnon. §. i. & ideo tacita emologatio cessat, expressa non:no.bene Bal.

Idem Bal.in l.cum antea.C. de arbi.sic dicit: Quæro quid si compromissum est factum cum pœna: nunquid habeat locum emologatio expressa, uel tacita:ut ut per hoc habeat locum actio, uel exceptio? Dixerunt quidam, quòd non:quia iste tex. dicit: neque pœna compromissi uallabat. non obstat supra l.proxima.§.si quis. quia hæc lex uenit ad interpretationem illius: unde ille §. debet intelligi pœna non apposita.

Preterea remedia istius legis, cùm antea. sunt subsidiaria: ergo non habent locum, ubi competit ordinarium remedium petitionis pœnæ. facit suprà eod. authen. decernimus. ibi si pœna statuatur &c.

2 Preterea prouisio † hominis tollit prouisionē legalem.l.fin. C. de pac. conuen. Alii dicunt, ꝙ aut est clausula, rato manente pacto: tunc pœna committitur, & actio in factum oritur:quasi duo sint compromissa: unum cum pœna: alterum sine pœna, unde attento cōpromisso sine pena, habet locum hæc lex. Aut non est ibi illa clausula: & tunc cessat hæc lex. ita no.gl. ff. eod. l.ii.hoc etiam sentit Odofre. in allegata.l.cùm antea. per istam rationem, quasi duo sint compromissa hoc tenet Barto.in l.a:t pretor.ff de re iudi. nec noua-

3 tur unum † compromissum per alterum: quia ista clausula apponitur ad adiiciendum, non ad nouandum:arg.pro socio. l. duo societatem.sicut & si alicui darentur duo remedia:nam non tollit alterum:nec una cōpromissio derogat alteri cōpromissioni eidem personę simul factæ propter rationem prædictam:quia plures compro-

4 missiones† ad augendū fiunt: unde una nō derogat alteri:arg.ff.de leg.i.l.legata inutiliter. sicut econtra, quod fit ad diminuendum, non auget:de heredi.instit.l. ex facto ad hoc quod dico de noua.facit, quod no.de pactis.l.si pacto, quo pœnam.

Dominus Flor.in allegato §. arbitrorū, in sua repeti dicit ꝙ arbitramentum non emologatur cursu decē dierum.l.cùm antea.C. de arbitris. loquitur in arbitrio nō in arbitratore secundùm Innocen.in cap. Quintauallis.alleg.ex quo nota, quòd sen-

5 tentia arbitratoris † non potest emologari tacitè, scilicet cursu decem dierum: si tamen partes, illud expresiè confiterentur, parit exceptionem quasi transactionis, uel pacti secundùm Innocen. ibi: quod no.pro intellectu l.cùm antea. Bar. in allega.§.arbitrorum.quasi in fine sic dicit: Quid si fuerit dictū in compromisso. quòd ex tunc partes hoc emologauerunt quicquid fuerit arbitratum?Dy.consuluit

5 ꝙ emologatio, quę preiudicet,† debet fieri post laudum:alias si fiat ante, idem iuris quòd in renunciatione simpliciter facta.uidetur enim emologare, si tamen fuerit factum. Bartol.

SVMMARIVM.

1 *Victoria super reductione utrum pariat exceptionem in petitione pœnæ.*

2 *Iusta absentia, utrum excusat quem à pœnis legalibus.*

3 *Subuenitur ei magis qui ex necessitate facit, quàm ei qui ex uoluntate.*

4 *Acta exitus litis probant.*

Subsequenter est ostendendum, an qui petiit reductionem, & succubuit, releuetur à pœna si iustam causam habuit litigandi. Dyn. in suo consi. quod incipit, Tholomeus cuius tenor infra describitur dicit, quòd sic, cui adhęsit Ioa. And.in d.uersi supra allega.Item quid si compromissum.& subdit Dyn. quòd reductione petita non potest illico peti pœna: sed tunc cùm sententia lata erit contra petentem unde futurus euentus declarauit an possit peti: & dixi, ꝙ non possunt hæc iudicia cumulari, cum uictoria supra

1 reductione pariat † exceptionem in petitione penæ, ut l.fundi.&l.fundum.ff.de exceptio.Ioan.And.in addi.Specu.in titu.de arbitris.in addi.quæ incipit, Dyn. in regula sic dicit.Dy.in regula, scienti.de regu. iur.lib.vi.tractat plenè, an pena possit peti ab illo, qui sub pęna id, ꝙ laudatur, promiserat se ratum habiturum, & demum petit iniquū arbitramentum reduci ad arbitrium

bitrium boni uiri, & tenet quòd non: per rationes hic inductas, per l. quæro. §. inter locatorē. ff. locati. ff. de uerborum obliga. l. quidam cùm filium. §. sed uideamus. cum sua glos.

Item, quòd cuiuscunque arbitri libertas, quamuis generalis, & larga, restringitur ad id, quòd de iure communi liceat. ff. de condi. indebi. l. si procurator. ff. de his quę in fraudem credito. l. pater filio. ad municipa. l. Lucius. §. penul. C. de mune. & honor. non conti. l. i. §. pro infante. alia etiam inducit, quæ ibi uideas. & uide, quod sequitur in uersic. eo. Scire tamen debes, quod ipse Dy. in quadam causa Senensi, ut patet in suo consi. xiii cōsuluit, quòd licet talis de quo, scilicet petendo reduci, non incidat in pœnam: tamen si succumbat, & appareat iustè probatum: tunc pœna committetur cum effectu: & sic ex post facto declarabitur, an pœnæ commissio cum effectu procedat necne. & nihil allegat. Ibi etiam tenet quòd prouocans dicens laudū iniquum, habet probare: argu. C. de iure hastæ fisca. l. i. lib. x. ff. de probatio. l. ab ea parte. maximè cū in trinseca solennitas præsumitur. insti. de fideius. §. i. & de inuti. stipula. §. scriptum. uterque tamen probat de renuncia. c. sup hoc. cùm uterque dicat. ff. pro socio. l. eius qui. Tenuit etiam ibi q; ualet obligatio pœnalis, quam duo promittentes sibi inuicem faciunt super obseruantia laudi ferē di scilicet q; ego tibi promitto, q; unus ex compromittentibus seruauerit laudū, & tu mihi promittis de altero promitten te: & hoc etiam, si ipsorum non intersit laudum seruari, in stipulante autem pœnam non est necessarium, quòd eius intersit. ff. de uerbo. obliga. l. quidam cum filium. ibi de hoc. & l. stipulatio ista. §. alter. uers. at si quis dolum. ff. de uerbo. obliga. l. hæc uerba. Si ergo B. de quo mihi promisisti, non seruat laudum, pœna committitur, & exigitur cum effectu, siue laudum de iure sortiatur effectum, siue non: & hoc consilum multum in Tuscia frequentatur & iste modus promittendi.

Redeo ad primum dictum consilii, quod procedit secundùm Guido. de Suza quando petens non habuit probabilem causam id petendi: allegatur ff. de re iudi. l. fi. de appella. l. negociorum gestorum. & ff. de usuris. l. tutor. i. responso. Si uerò petens reduci ad arbitrium boni uiri, habuit probabilem causam id petendi, & iustè credere potuit sententiam iniquam: tunc non cadit in pœnam l. si quis fortè. ff. de pœnis. & ff. de peti. hæredi. l. si debitor. Barto autem in l. Iulianus uerum debitorem. ff. de condictio. indebi. sic dicit. In quolibet arbitramento apponitur clausula, quòd pars promittit non reducere ad arbitrium boni uiri sub certa pœna: quæ promissio intelligitur, si æque fuerit arbitratus: ut l. si libertus. ff. de oper. libe.

Modò pone, quòd pars petiit reduci ad arbitrium boni uiri: & aduersa pars fuerit absoluta, nunc petit pœnam iste, contra quem agitur, uult probare, quod non incidit in pœnam hoc petendo: quia arbitrium fuit iniquum. Quæritur an possit? reperitur determinasse quòd sic, scilicet quòd possit pœna compromissi peti: nam licet petendo reduci ad arbitrium boni uiri non incidit in pœnam, ut no. Dy. in regula, sciens. de reg. iu. lib. vi. tamen si succumbat, & appareat iustè probatum arbitrium tunc pœna cum effectu committetur. & sic ex post facto declarabitur an pœnæ commissio, procedat necne, & ita consuluit Dy. & est casus pro ista opinio. secundùm Bart. in l. qui Romæ. §. duo fratres. ff. de uerb. obl. secūdùm opi. quā tenet ipse Bar. q; sententia illa, licet fuerit in qua: tamē facit ut possit agi ad pœnam pro hoc l. ex diuersis. ff. de rei uen. & ibi p Bar. Veritas est, aut iudex absoluit conuē tum causa expressa: quia arbitramentum erat æquū: & tunc non poterit probare iniquum in quæstione: ut d. §. duo fratres. & l. Iulianus uerum debitorem. secundùm notata ibi. Aut fuit reus simpliciter absolutus uel expressa causa: quia non fuit probatum arbitrium iniquum: & in quæstione pœnæ poterit de iniquitate probari, & de hoc est tex. in c. ueniens. lo ii. de testib. ad hibita tamen distinctione secundùm Bar. in d. l. Iulianus. quia aliquando reus ab

soluitur

solu.tur ab eo, quia non probatum: aliquãdo, quia non debitum: aliquando simpliciter, scilicet quia non probatum, potest agi condictione indebiti: tamen si conuentus probabit debitum, agens succumbet. & pro tanto dicitur in d. l. Iulianus. ꝙ non potest repetere. Aut fuit absolutus, quia non debitum & tunc aut fuit pronunciatum super facto: ut quia non contractum: & tunc poterit repeti, & per sententiam probabitur indebitum: ut l. si duo. §. idem Iulianus. ff. de iureiur. Aut fuit pronunciatum non debitum: & tunc sententia probat, aut fuit dictum non debitum, & intelligitur nõ debitum, scilicet ciuile: & sic posset probari aduersa parte debitum naturaliter: nisi ex actis aliud appareat. Aut fuit absolutus simpliciter, prę sumitur absolutus: quia nõ probatũ ut l. Iulianus. & sic non poterit repeti, si ab aduersario debitum non probatur: nisi ex actis aliud appareat.

Et quòd dictum est, quòd petens reduci, & succumbens incidit in pœnam cùm effectu: intellige uerum, secundùm Guido. de Suza. ut suprà est dictum. post Io. And. quando petẽs reduci nõ habuit probabilẽ causam id petendi, & iustè credere potuit sententiam iniquam: ut l. si quis fortè. ff. de pœnis. In dubio tamen arbitrium presumitur ęquum. l. Herennius. §. Caia. ff. de euic. & ibi gloss. de quo per Bald. in authen. generaliter. C. de episc. & cleri. & per eundem, de capi. Corradi. §. inter pares. & per Ange. in l. ii. C. de calumnia.

Angel. autem in rubri. ff. de arbi. sic dicit: Sed an iusta causa reductionis excusat à pœna in compromisso apposita? supra quo puncto est notandum. Dyn. consuluit in cõsilio quod incipit: Tholomeus ut refert Barto. in l. qui Romæ. §. duo fratres. ff. de uer. obli. quòd siue iustè, siue iniustè, nihilominus à pœna non excusatur. pro quo Barto. dicit esse casum ibi: secundùm unam lecturam: secundùm quam erat malè iudicatum: quia nihilominus dicit gloss. quòd pœna committitur, ex quo potest responderi quòd ibi non apparet an appellatum fuerit ab illa sententia, uel non. sic nil ad casum nostrum, cùm possit esse post lapsum decem dierum sententia confirmata, licet iniusta.

Pro hac opinione Dyn. facit gloss. singularis in l. in hac. ff. de cõdi. triti. dicẽs iustam causam litigandi excusare ab interitu rei: quam notanter ponderat Bald. in cap. i. qui succe. tene. idem facit l. quòd te. & l. uinum. ff. si certum peta. ubi iusta causa litigandi excusat quem à mora. Item facit alia gloss. singularis secundùm docto. in l. i. circa fi. ff. si quis ius dicenti non obtempe. ubi non tantum iusta causa excusat quem à pœna contumaciæ: licet Bal. dicat ibi esse simile in l. ex. consensu. §. fi. ff. de appella. facit l. plagii. ff. ad legem Iuliam. de plagia. & ubi iusta causa excusat quem à dolo. & quod notanter dicit gl. in l. fi. ff. ad legem Iul. de ambitu. ubi non tantum iusta causa sed iniusta quem excusat à culpa.

Ioan. And. in addi. tenet contrarium, dicens iustam causam etiam succumbentẽ excusare à pœna. pro quo facit quod idem dicit in cap. i. in fin. de electio. lib. vi. ut refert Bald. in l. generaliter. C. de episco. & cleri. & de lege Corra. c. i. §. inter pares. & iusta causa habet quem à pœna legali excusare. pro quo dicto idem Bald. in addi. Specu. in titu. de arbitris. allegat gloss. notabilem, quę hoc expressè dicit in l. ab executore. C. quorum appella. non recip. pro opinione tamen Dyni facit gloss. quę reputatur singularis secundùm Bald. in l. si cum militaribus. C. de restitu. in integrum. ubi licet iusta absentia † excusat quem à pœnis legalibus, non tamen à conuentionalibus. pro quo gl. elegans in l. nõ solùm. de rei uendi. & l. iii. §. si rem. ff. de lega. iii. dicentis iustam causam litigandi non habere quem excusare à pęnis conuentionalibus, licet à legalibus sic. institu. de pœna temerè litigan. in princip. & Bald. in l. ex. diuerso. §. i. ff. de rei uendicatio. & l. Iulianus uerum debitorem. de condictio. indeb. semper nisus est has opiniones concordare dicens, quòd aut iudex reductionis dixit iustè laudatum fuisse, & tunc iusta causa litigandi

gandi excusare non habeat. Aut simpliciter confirmando primam sententiam, & tunc reducens excusetur: quia in dubio confirmata præsumitur: tanquam non probatum: dicit gloss. in l. si quis ad exhibendum. ff. de re iudicata.

Bald. in dicta l. generaliter. & dicto §. inter pares. & l. fina. C. de arbitris. sequitur Ioannes Andreę, ipse idem in l. eos. §. cautionem. C. de appellatio. ita eleganter dicit: aut compromissum fuit uoluntarium, aut necessarium. Primo casu habet reducentem excusare, magis
3 † enim subuenitur ei, qui ex necessitate facit, quàm ei qui ex uoluntate. ff. qui satisdare cogantur. l. fideiussor. §. necessaria. Secundo casu imputet sibi promittens, quia promisit. ad hoc ff. de euictio. l. si dictum. §. si promisero alibi in l. fina. C. de contrahenda emptio. Sic concordantur dicta Dyni, & Ioannis Andreæ dicentium, quòd aut reducens habuit iustam causam, aut malam. Primo casu tenet dictum Ioannis Andreę. Secundo Dyni, aut dubitatur de bona causa,
4 uel mala. & tunc † litis exitus acta probant. C. de iudicijs l. rem non nouam. in fine. Sed in l. si iudex. ff. de his qui sunt sui uel alieni iuris. simpliciter sequitur opinionem Bar. in l. tres fratres. ff. de pact. & in l. qui cum tutoribus. ff. de transac.

Sequitur simpliciter Ioan. Andr. alibi in d. l. non solùm. de rei uéd. sic distinguit: aut reducens erat actor aut reus. Primò casu nec causa iusta habebat eum excusare: sibi enim imputet, quare temerè litigauit. ff. de iudi. l. eum quem temerè: cùm instructus ad causam debuerat uenire. ff. de regu. iuris. l. qui in alterius. Secundo casu iusta causa eum excusat, ratione fauoris rei adhibendi. ff. de actionib. & obligati. l. Arrianus. cũ seq. Sed in l. quòd te. supra allegata. hoc idem tenet, primũ de actore limitando, dicens ipsum excusari, communem opinionem populi secutus, reductionem petierit: debuit enim credere q̃ à certis credebatur. Ange. in repetitione dicti §. duo fratres. tenuit ex supradictis simpliciter contra. Dy. potes ergo inter tot & tantas opiniones reducere ad hoc. Aut compromissum fuit necessariũ, & tunc non solùm iusta causa, sed etiã iniusta excusat, per gl. dictæ. l. 1. ff si quis ius dicenti. Aut uoluntariũ: & tunc aut reductionẽ petijt actor. & sequaris Bal. in locis supradictis. aut reus: & sequaris distinctionẽ eiusdem in l. fi. C. de contrahend: emptio.

SUMMARIUM.

1 *Actio utrum oriatur ex confirmante, non autem ex confirmato.*
2 *Sententia iudicis non fit nouatio ad incommodum uictoris,*
3 *Videtur temere egisse, qui succubuit.*
4 *Laudum, uiri boni arbitrio an corrigatur.*
5 *Renunciatio in omnibus utrum debeat habere effectum.*
6 *Commissio in omnibus utrum habeat effectum.*
7 *Compromissum utrum sit quædam species transactionis.*
8 *Pactum quod operatur in iure competenti, an in iure competituro operatur.*
9 *Pactum appositum ante sententiam utrum excludas beneficium prouocandi.*

SEquitur uidere pro huiusmodi complemento, si sententia arbitratoris, qua quis ad quinquaginta condemnatus fuit, reducta est ad boni uiri arbitrium, qui in centum condemnauit, pœna committitur per non parentẽ: aliàs istius sententię secundę in residuo quantitatis in qua iudex reductionis condemnauit. In hoc articulo primo fuit sententia Bartol. in l. mulcta non committitur. ff. de condit. & demonst. dicentis hunc talem reductioni sententię non parentem ad pœnam primi compromisi non teneri, & minimè obligari, per tex. illum. Item quia pœna tanquam odiosa repetita non censetur C. de usuris. l. per retentionem. contrarium allegat Innocen. in d. cap. Quintauallis. tenuit Bald. in d l. fin C. de contrahen. emptio communiter autem doctores sequuntur Barto. per tex in l. cũ apud Sempronium. ff. iudic. sol. Et si reducens pro parte succubuit, & pro parte non Bal.

in l. fin. C. de arbitris. tenuit eum totaliter ad pœnam teneri: sed in l.eos. §. cautionem. C. de appella. tenuit contrarium. uide quod idem Baldus notat in l.cogi.C. de petitio. hæredita. C. de appella. l. iubemus. Sed si laudum reducitur ad arbitriũ boni uiri: an teneantur fideiussores, uel pignora data pro obseruantia laudi? gloss. dicit quòd non, in l. in proposita. ff. pro socio. ergo idem in pœna: ut ff. iudic. sol. l. cum apud Sempronium. quòd est ualdè notabile, & menti tenendum. de quo per Bartol. in l. mulcta non committitur. ff. de condit. & demonstra. tamen Innocen. dicit, quòd si non soluitur id, ad quod per arbitrium boni uiri reductum est dictum arbitratoris, quòd pęna committitur: ut notat Innocen. in cap. Quintauallis. in glossa magna. uersi. quidam dicunt. ibi, nisi cessauerit soluere, &c. quod uerius credo: quia pęna promissa, si non pareatur, uidetur promissa si bono uiro non pareatur: unde etiam ad iudicem iuris intellectu refertur promissio: quia ipse est bonus uir: ut l. continuus. §. cum ita. ff. de uerbo. oblig.

Non obstat l. cum apud Sempronium. ff. iudicatum solui. quia illa stipulatio nõ refertur ad quemlibet bonum uirum, sed ad iudicem principalis causæ. Item iudex appellationis non est propriè iudex subrogatus loco iudicis primę causæ: sed est superior eò: at in casu nostro iudex reformator, aliàs reformatus loco arbitratoris succedit: & ita reformatio sua habet instar transactionis sicut arbitratus, & ista est ueritas: & ita teneo.

Non obstat l. mulcta non committitur. quia ibi receditur à persona non arbitrante: ut not. in l. i. ff. de lega. ii. unde non potest ibi cadere aliquis contemptus arbitratoris: quia nihil dixit, uel nihil declarauit. at ubi declararet, & ueniret contra, ita communiter pœna ex contrauentione in uniuerso: ut ff. fam. ercisc. l. hæredes. §. idem iuris. & ff. de uerbor. obligationibus. l. v. §. si fortem. Et idem dico si duobus discordantibus ipsi eligant tertium arbitratorem, siue ex potestate conuentionis; siue ex legis, uel consuetudinis dispositione, nam si pœna non committeretur, ille non cogeretur arbitrari, quòd est falsum: ut ff. de arbitr. l. item si unus. §. principaliter. quòd est notandum. Sed quid si laudum non est correctum, sed infirmatum per iudicem: nunquid si non pareatur, committatur pœna compromissi? & uidetur quòd non:
1 quia actio † oritur ex confirmante non ex confirmato, ubicunque confirmans habet uim sententię: ut not. ff. de pactis. l. tale pactum. §. qui prouocauit.

In contrarium uidetur: nam ex quo laudum est confirmatum, ueniens contra, uenit contra æquitatem arbitrii: ergo incidit in pœnam quia non titulus actionis, sed origo spectatur. ff. de dona. l. si id quod. & ff. de fideiusso. l. tutor. Solu. aut petens reduci non habuit bonam causam petendi. & incidit in pœnam, eo ipso, quòd contempsit arbitramentum: ut not. Dyn. in consilio, quòd incipit, Tholomæus. Aut habuit probabilem causam petendi, licet finaliter succubuerit: & tunc non incidit in pœnam ex sola petitione: arg. not. l. ab executore. C. quorum ap. non re. Sed si postea spreuit tam iudicis, quam arbitratoris arbitrium, incidit in
2 pœnam: quia per sententiam † iudicis non fit nouatio, ad commodum uictoris: ut C. de usuris rei iudic. l. fin. Aut est dubium: & tunc finis declarat principium
3 suum: quia uidetur temerè egisse † qui succubuit. C. de iudic. l. rem non nouam. Tenor consilii, de quo suprà fit mentio, est talis: Tholomæus Manentis ciuis Senarum de populo sancti Pergami emancipauit Manestucium filium suum, post emancipationem cum haberent discordiam de rebus, & bonis de illa, & de omnibus, & de singulis litibus, quę inter eos esse possent, quocunque modo uel causa: & plenum compromissum fecerunt in fratrem Laurentium de ordine Eremitarum, tanquam in arbitrum, & arbitratorem, & amicabilem compositorem, promiserunt stare eius laudo, & non petere, quòd corrigatur, uel reducatur, ad arbitrium boni uiri, nec dicere nullum, nec ini-

quum

æquum sub certa pœna, in compromisso cõtenta, ut committitur in publico instrumento facto manu G. notarij, insuper dominus meus promisit B. Cionis se facturum, & curaturum: ita, quòd laudum, quod proferetur per prædictum arbitrum, & arbitratorem dictus Manestucius habebit ratum, & firmum, & non opponet de iniquitate, uel nullitate dicti laudi, & quòd non petet ipsum reduci ad arbitrium boni uiri: & uersa uice dictus B. promisit dicto domino meo se facturũ & curaturum, quod dictus Tholomeus dictum laudum habeat ratum, & firmum, & non opponet de iniquitate, uel nullitate, uel quòd reducatur ad arbitrium boni uiri sub certa pœna. ut continetur in alio instrumento manu dicti G. qui Tholomeus, & Manestucius, post dictum compromissum ratificauerunt ex nunc laudum ferendum per dictum arbitrum, & arbitratorem, & promiserunt contra non facere, uel uenire: ut continetur in alio instrumento facto manu dicti G. post hoc dictus arbiter, & arbitrator laudum tulit publicatum manu dicti notarii: dictus autem Manestucius requisiuit dictum Tholomeum patrem suum: quòd dictum laudum seruaret: dicens se paratum esse ipsum seruare, qui Tholomeus uolens laudo parere obtulit suam petitionem coram iudice potestatis Senarum: & dixit dictum laudum iniquum, & petijt eum corrigi, & reduci ad arbitrium boni uiri. Si autem nullum esset petiit pronunciari nullum: ut in suo libello continetur, super quò lis est contestata, & iuratum de calumnia, & terminus datus est dicto Tholomeo ad probandum de iniquitate, & nullitate secundùm formam statuti Senarum: dictus autem dominus meus post prædicta requisiuit dictum B. quòd ita faceret, & curaret, quòd dictus Tholomeus dictum laudum seruaret: ut continetur in publico instrumento manu talis notarij, quod non fecit, nec fieri fecit dictus B.

Ex prædicto themate quęruntur plura. Primò: si dictus Tholomeus petere potest, quòd dictum laudum corrigatur & reducatur ad arbitrium boni uiri dicto pacto non obstante. Secundo, posito sine præiudicio, quòd possit cui incumbit onus probandi ęquum, uel iniquum uel nullum. Tertiò, an dictus Tholomæus incidat in pœnam non seruando dictum laudum, & dando dictam petitionem, & super ea litem contestando an dictus Manestucius petere possit, à dicto suo patre. Quartò, an dicta ratificatio facta antequàm laudum feratur, obest dicto Tholomæo uel non? ita, quòd eum succumbere faciat, uel non in causa quam inchoauit. Quintò, an dictus B. incidat dicto domino meo in pœnam, quam promisit ex eo, quòd dictus Tholomæus laudum non seruauit, sed litem contestatus est; ut suprà dicitur: & an eam dictus dominus meus petere possit ab eo.

Super primo dubio uidetur dicendum quòd dictus Tholomęus petere possit, quòd dictum laudum corrigatur, & reducatur ad arbitrium boni uiri, dicto pacto non obstante. Primò, quia pacta quorum occasione uel pretextu quis inuitatur ad delinquendum, non tenent: ut l. conuenire. & l. Pomponius. ff. de pact. dota. & ff. de uerbor. obligat. l. si plagii. & per tale pactum potest arbitrator facilè moueri ad malum, siue ad malè pronunciandum: & propterea pacta non uidentur ualere.

Præterea ubicuuque promittitur aliquid non fieri, & pœna si contra fiat, tacitè uidetur agi, quòd pœna non committatur si obseruetur, quòd de iure seruari debet hinc inde: & non de committenda, si ea non seruentur, quæ de iure non debuerunt seruari: ut l. quæro. §. inter locatorem. ff. locati. cùm ergo actum uideatur, quod arbitrator de iure pronunciaret, si non de iure, sed iniquè pronunciauit, uidetur dicendum pœnam non debere committi.

Præterea si promitto filium non exhæredare, & promitto pœnam, si exhæredauero, tacitè uidetur inesse conditio, quòd pœna non committatur, si exhæredari

si exhæredari meruerit:ut l.quidam cùm filium.in uer.sed uideamus.in gloss.ibi posita.ff.de uerbor.obligat.ergo si promittam,quòd non petam reduci ad arbitriū boni uiri:& si petam reduci ad arbitrium boni uiri promitto pœnam:& petendo reduci ad arbitrium boni uiri illud quod est iniustè pronunciatum,non incidam in pœnam, sicut nec incido, in pœnam ibi exhęredando eum, qui exhæredari meruerit.

Pręterea pactum,quod non reducatur ad arbitrium boni uiri à iure communi remotū est,cùm de iure communi reduci possit,& debeat si iniquitatem contineat: ut l.unde.& l.quidam.ff.pro socio.&de cōtrahenda emptione.l.hęc uenditio. si remotum:ergo non debet teneri:ut l. iurisgētium.§.& generaliter. §.de pactis secū dùm secūdam positionem, quę ueritatem uidetur continere.

Pręterea publica utilitate suadente,uidetur inductum, quòd iniqua arbitria, per boni uiri arbitrium corrigantur: ergo pactum, quòd non corrigantur,non uidetur tenere :ut ff. de administratio. tutorum. l. quidam decedens. & de suis, & legitimis hęredib. l. fin. & de regul. iuris. l.neque pignus. §.priuatorum conuentio.& ad leg.Falcidiam. l.quod de bonis.§.i.

Præterea leges non concedunt iniquū arbitramentum habere effectum: quod patet,quia præstat uiam, per quam iniquiquitas remouetur:ut l.ita demum.§. arbitrorum.ff.de arbitr.& C.eod.l.arbitrorū. si ergo pactum fiat quòd ualeat, uidetur pactum contra leges,&propterea non ualere:ut l.non dubium.C.de legibus. si enim in ultima uoluntate, quæ maioris est authoritatis,quàm contractus,cauere nō potest,ne leges locum habeant:ut in l.nemo.ff.de leg.i.multominus tamen potest in contractibus.

Pręterea cuiuslibet arbitrij,quātūcūq; libertas generalis, & larga ad id restringitur,& limitari uidetur,qđ de iure communi licet:ut l.si procurator.ff.de cōdict. inde.& l.si pater filio.ff.de his quę in fraudē credito.& ad municipa.l.Lucius.§.pen. unde nemo dicit permissum uideri, quòd iniquè pronunciet.

E contra uidetur, quòd pactum impediat quominus corrigatur laudum seu reducatur ad arbitrium boni uiri, etiam si iniquè fuerit pronunciatum: quia lege cauetur, quòd si pater dederit filium in adoptionem,& stipulatus fuerat pœnam à patre adoptiuo,si eū exhęredari contigerit, ꝙ pœna promissa habet effectū, etiam si exhæredari meruerit,quod patet,quia exhæredato uicto in querela, nihilominus uendicat sibi locū petitio pœnæ: ut ff.de uerb.ob.l.quidam cū filium.ibi,de quo tamen casu &c.ergo & si laudum meruerit reduci ad arbitrium boni uiri: quia fortè erat iniquum,cadere debet cum effectu in pœnam.

Præterea renunciatio generalis illud operatur,ac si singula exprimerentur,quibus erat nominatim renūciandū: ut C.de quadri.præscrip.l.ii.& de præscrip.xxx.anno.l.omnes.& de administr.tuto.l. si duo. & de leg.iii.l.si chorus.cùm ergo renunciatum fuerit omni iuri,& legum auxilio, perinde haberi debet ac si renunciatum foret iudicis officio & conditioni ex lege:per quę peti potest, quòd laudum uiri

4 † boni arbitrio corrigatur.

Præterea in renunciando quædā fuerūt nominatim expressa, & subsequēter clausula generalis subiecta:ut ex uerbis compromissi apparet:& idèo renunciatio ef-

5 fectum debet† habere in omnibus: ut in auth.ut sine prohib.ma.§.pręterea igitur. & C,quando mulier tute.offic. fungi potest l.fi.no.ff.siquis.cautio.l.sed & si quis. §.quęsitum.

Pręterea posito, quòd laudum contra ius, & iniquè & dolosè latum esset, nihilominus pactum de stando laudo, & promissio pœnę, si non stet, effectum habere debet: quia futuro dolo tacitè renunciari potuit. quod uidetur factum hoc ipso quòd conuenit, quòd non reducatur ad arbitrium boni uiri: ut ff. de pactis l.iurisgentium.§.sed & si quis. & l. si unus.§.illud.

Præterea reductio ad arbitriū boni uiri est species appellādi:ut colligit ex l.nō

distinguemus.

distinguemus.§.cùm quidã. ff.de arbitris. sed iuri appellandi, potest renunciari per pactum, ut C. de tempor. appellatio.l.fin. §.illud.ff. à quibus appella. non licet. l. i. §.si quis professus.ergo, & reductioni ad arbitrium boni uiri.Mihi autem Dyno de Musello uidetur dicendum, quòd si per reductionem apparet iniquè prolatum, esse, quòd tunc pęnã cum effectu non committitur: sed si apparet iustè prolatum, tunc pęna committitur, & cum effectu, & sic ex postfacto declarabitur
6 utrum pęnæ commissio † procedat cum effectu.

Super secundo dubio, uidetur prima facie, quòd cùm uterque affirmet, unus dicendo ęquum, alius iniquum, uel nullum quòd utrique incumbit onus probandi, secũdùm regulam generalem, quæ traditur in l.actor.C.de proba.& l. ei qui.ff.eo tamẽ mihi uidetur dicendum, q̃ ille qui dicit iniquum, uel non legitimè prolatũ, necesse habeat probare, arg.C.de fide instr. & iure hastę fisca.l.i.lib.x.&quia qui dicit non legitimè factum, probare debet illud deesse, cuius defectus reddit inutile id, de quo agitur, ut ff.de probat. l. ab ea parte.& pręsumendę sunt iuris solennitates, cùm potius sunt intrinsecę adesse potius, quàm abesse, ut l.sciendum.& l.Titia, §.idem respondit.ff.de uerb. oblig. & de pactis.l.iurisgentium.§.quòd ferè. & instit.de inuti.stipula.§.quod scriptum.& de fideiuss.§.fin.

Super tertio dubio uidetur dicendum, quòd dictam petitionem dando, & super ea litem contestando, incidit in pęnam in compromisso contentam, quia compro-
7 missum † est quædam species transactionis, ut in auth. ut differentes iudices.§. si uerò contigerit. sed certum est, quòd is uenit contra transactionem iudicem interpellando, uel non implendo promissa, & multofortius litẽ contestando, cadit cũ effectu in pęnam, ut C.de transactio.l.si quis maior.& ibi no.ergo & si uenit cõtra laudum, quod originẽ sumpsit ex compromisso, incidit cum effectu in pęnam in compromisso contentam.

Præterea cùm filius siue Manestucius suprà dictus sit emancipatus, non est dubium quòd agere poterit contra patrem, & petere pęnam, uenia tamen petita, ut C.de in ius uocan.l.fi.& ff. de iudi.l. lis nulla.

Super quarto dubio uidetur, quòd ratificatio antequam laudum feratur, ualeat, probatur, quia illud quod operatur pa-
8 ctum in iure † competenti, operatur in iure competituro, ut C.de pac. l. i. ff. de pac.l.& hęredi.§.fi.de mino.l.iii. §. siquidem minori. Præterea reductio ad arbitrium boni uiri, sicut dictum est, est species appellandi: ut d.§.cùm quidam.sed pa-
9 ctum appositum, † ante sententiam excludit, à beneficio appellandi, de tempo.app. l.fi.ergo & interpositum ante sententiam excludit, à beneficio reductionis ad arbitrium boni uiri. Determinatio istius quarti dubii dependet, ex determinatione primi.& ideo prout distinctu est ibi, distinguendum est hic.

Super quinto, & ultimo dubio dicendum est, quòd dictus B. inciderit in pęnam dicto domino meo, quia dictus dominus meus dictum laudum non seruauit: & quòd dictus dominus meus ab eo petere possit, quia cùm factum est contra promissionem, is qui stipulatus est potest pęnam exigere, siue sua intersit, siue sua non intersit, seruatum esse id, quod in promissionem deuenit, ut ff. de uerbo.oblig. l. stipulatio ista. §. alteri.

Præterea ex quo pœna fuit adiecta, committeretur cuicunque extraneo stipulanti, & pro facto cuiuscunque extranei etiam ad compromissionem pertinentis, ut d.l.stipulatio ista. §. at si quis. & §. si quis dolum.ff.de uerb.ob.& ff. iudicatum solui.l.nouissima. & ff.de uerb.sign.l.hæc uerba. Ex quo concludendum est, quòd siue intersit domini mei, siue non intersit seruari quod in laudo deuenit, pœna sibi committitur, & exigi potest cum effectu, siue pronunciatio facta per arbitratorem de iure sortiatur effectum, siue non, ut d. l.quidam cùm filium.circa finem. cum ibi notatis.

Præterea uerba statuti guarẽtigiæ hoc inducunt,

inducunt: quia non concedunt aliquam exceptionem contra formam statuti, in quo præceptum guarentigię continetur. Dyn.

SVMMARIVM.

1 *Libellus non offertur coram arbitratore.*
2 *Arbitrator non habet obseruare solẽnitatem.*
3 *Arbitrium iudicis utrum possit extendi ad pęnam mortis.*
4 *Maxima pęna aliquando pro leui delicto imponitur.*
5 *Ius cum pęna utrũ debeat æquiparari delicto.*

POstremò uidendum restat an à sententia lata in causa reductionis, per bonum uirum possit appellari. Ioan And. in titu. de appel. in addi. Specu. in addi. quæ incipit, De hoc scripsi plenè. sic dicit. quęritur an sententia iudicis lata supra petitione de reducendo ad arbitrium boni uiri possit appellari. Rusticanus disputauit hanc quæstionem, quę incipit, Petitum fuit à iudice. & tenuit, quòd appellari non possit, & eius principale motiuum est, quòd ab arbitramento non appellatur: ergo neç à sententia, quæ fertur super eo. Item iudex hic non cognoscit, ut iudex, sed ut bonus uir. ff. pro socio. l. si societatem. in fi. & habetur perinde, ac si non ut iudex ad id fuisset assumptus. Primum declarat, quia subrogatum in alterius locum illius naturam sortitur. ff. si quis cautio. l. si eum. §. qui iniuriarum. cum concordantiis ibi not. sicut, enim ab arbitratore non appellatur, sic nec ab isto: unde quando arbitri in locũ iudicum cognoscunt, appellatur ab eis, ut à iudicibus. C. de iudiciis. l. apertissimi. & l. cum specialis. & de officio delegati. ab arbitratoris. libro vi. sic ergo e conuerso, quando iudex locum arbitratoris tenet, non appellatur ab eo, sicut nec ab arbitratore: aliàs per primã & secundã appellationẽ in anfractus iudiciorum inciderent partes, ꝙ à principio abhorruerunt.

Bald. autem in l. fina. C. de contrahen. emptio. sic dicit, scias quòd fuit quęstio disputata an à sententia laudi reductiua possit appellari, & fuit determinatum, ꝙ non: quia illa sententia succedit loco arbitramenti. & ita inuenitur etiam Barto. tenuisse in l. i. ff. de legatis ii. prout ego uidi in quibusdam lecturis: sed alii communiter, non habent de hoc, alibi latius dicam.

Ludoui. autem in rubrica de arbi. sic dicit: sed an sicut sententia arbitratoris reduci non potest: ita, & ab ea appellari? Bartol. in l. fin. §. fi. ff. de appel. reci. tenuit quòd potest appellari, tali ratione confirmans: quia sicut à quolibet actu extraiudiciali appellari potest: dicit tex. in l. fi. §. idem rescripserunt. ff. de appella. extra de appella. cap. bonæ. & c. cum sit Romana. & cap. cordi. lib vi. & arbitramentum extraiudiciarius actus sit, quod patet: quia in procedendo iudicii ritum seruare non tenetur: ut dicit Inno. in c. Quintauallis. ergo ab eo appellari potest. Effectus autem appellationis secũdum eundem erit, quia debebat interponere intra decem dies. C. de appell. authen. hodie. Itẽ quia sicut attentata appellatione pendente reuocari possunt: extra de appella. capitu. non solum. libro vi. ita erit in isto casu.

Contrarium tamen firmat Bal. in l. hi, qui ad ciuilia. circa fin. C. de appella. per rationem, quia ex tali arbitramento non oritur actio in factum: ergo appellari non potest. l. i. C. de arbi. Item per lapsum decem dierum, uidetur sententia confirmata. C. quomodo, & quando iudex. l. ab eo. appellare tamẽ debuisti à tali sententia, si displicebat. C. si sæpius in integrum restitutio postuletur. l. i. Ad iura Bar. respondet, ut dicit glo. in d. l. rescripserunt. §. i. non dicitur appellatio, sed quędam à læsione extraiudicialis actus reclamatio. & ideo iura Barto. non probant id ad quod allegantur.

Præterea non sine causa leges induxerunt arbitrium boni uiri: ut d. §. arbitrorum. non enim hæc esset necessaria si appellari posset: & sic de superfluis lex nobis seruiret: quod est absurdum, ut in prima constitu. C. & hanc partem tenet Bart. de Salice. in allegato §. arbitrorum. Super

hoc enim diuersæ & uariæ sunt opinio. nam Barto. ut dictum est in l.i. de leg. ii. quęsiuit an possit appellari à iudice, ad quem fuit habitus recursus tanquam ad bonum uirum?& concludit quòd non, per dictum Inno. in extrauagan. præsenti decreto. de rescrip. quod tenet Innocen. in c.fina. de feriis. & idem tenet Bald. in l.tale pactum.§.qui prouocauit.ff. de pactis.& in repe.l.i.ff.de lega.ii.& in l.fina. C.de contrahen. emptio. eadem ratione ualet: quia iudex, ad quem habetur recursus, tenetur iudicare secundùm conscientiam, & qui tenetur iudicare secundùm conscientiam, non recipit appellationem de eius conscientia: ut notat.glo. in c.statutum.in §. assessorem. de rescrip. lib.vi.ergo nec iste, qui ut bonus uir, iudicat. Item idem Bald.in suis extractis in c.fina. de feriis. quòd ubicunque aliquid relinquitur iudicis arbitrio, ibi non potest ab illa sententia appellari.

Item tenet.idē Iacob.But.in l.arbitrio. ff. qui satisdare cogantur. quod tenet Innocen.in c.præsenti.supra alleg. & Barto. in l.i.ff.de lega.ii Concludit tamen Iaco. But. quòd licet non possit appellari, potest tamen reclamari, seu querela proponi: quod est no.dicit ipse, istam etiam opi. tenet Ioan. And. ut supra patet in addi. Specul.in titul.de appell.§. in quibus uer ficu. quid si conuenit. ubi concludit hoc fuisse disputatum per Rusticanum, & conclusum, quòd non possit appellari. Salic. in l.& in maioribus.C.de appella. & in §. arbitrorum. tenet opinio. Barto. & Ioan. And. quòd non possit appellari per longam disputationem, sed idem Barto.in l. si res.ff. de appella. recipien. tenet, quòd à sententia arbitratorum potest appellari. & idem tenet Bald. in cap.sancimus §. penul. in fin. quo tempore miles. dicens q à iudice cogente aliquem ad obseruantiam iniqui arbitrii potest appellari, per not. per Innocen. in capitu. innotuit. de arbitriis. & idem tenet idem Bald. in l. i. de his quę pœnæ nomine.& l.in ementis. C.de contrahen.emptio. & Anto. de But in c.Quintauallis.de iureiurando.concludit q potest appellari, quia in commissis ad arbitrium iudicis appellatur: ut no. gloss.in c. super his. de accusatio. & quia non subrogatur loco eius per omnia, sed datur, ut iudex, & iudicialiter cognoscat, quod est extraiudicialiter malefactum. subdit tamen ipse, quòd licet faciat, ut iudex, tamen habet reformare tanquam loco arbitratoris, unde sufficit ut laudum reducat, & reformet ad illos terminos, quibus laudum ab arbitratore foret equū si ab eo esset latum, & sic licet iudex discrepet à iure, habet tamen fundamentū naturalis æquitatis, quare non poterit appellari iuste. & sic similiter si in aliquo modico læderet partem pro bono pacis, poterit reformare: quod tenet Ioannes And.in additionib. Specu. in tit. de arbitris.§.differt.

Item secundum eum in tanto conflictu doc.potest dici secundum Bald. in l. i. C. de rebus cred.& in c.i. de milite uasal. q aut talis sententia reductiua continet par uam iniquitatem seu læsionem. & procedit opi. Barto. & suorum sequacium in l. i.ff. de lega.ii. quod dicit gloss.in d.§.assessorem. aut talis sententia affert graue præiudicium, & tunc etiam à sententia eius, qui secundum conscientiam puram, debet iudicare, potest appellari: ut not. glo. in clem. i. de iure patro. Et pro hoc facit, q not.gl.in c.ad petitionem.in gloss. super his.de accu.Item idem Bal.C. ne liceat in una eademq; causa.concludit, q si petita est reductio laudi ad arbitrium boni uiri, & succubuit petens, igitur appellauit, quòd potest iterum appellare, ex quo est una appellatio: & pro ista est cap.i.de dila. uersi. dilatio datur arbitrio iudicis, ex eius officio, tamen potest appellari, & sic uidetur dicere contra id, quod dicit in suis extractis. Inno.in c.fin. de feriis. ubi dicit, quòd ubicunque aliquid relinquitur iudicis arbitrio, ibi non potest appellari ab illa sententia, sed rectè aduertendo non est contrarietas, quia cum iudex potest aliquid facere ex officio, illud non faciendo non potest appellari: sicut dicimus, quòd quando iudex potest supplere, & non supplet, quòd non potest appellari: quia hoc non consistit in iure partis: ut not.

ut no. Spec. in titul. do offic. iudic. & Angel. in suis extractis. Innocen. in d. cap. fina. de feriis. cùm ergo primum dictum Bald. positum in alleg. cap. sancimus. cum si. loquatur in casu, quando iudex illud tollit quòd consistit in iure partis, & dictum, quòd ponit in alleg. c. fin. loquitur in casu quando iudex non tollit ius partis, nec illud, quod consistit in iure partis: nec Ioan. de Imo. in l. i. ff. de lega. ii. & in l. publicorum. ff. de pub. iudic. sic. dicit extra gloss.

Adde dictis. Bartol. in quantum hic dicit post Innocen. quòd quando fertur sententia per iudicem: tanquam per bonum uirum, ut quia petita est reductio coram eo, quòd non potest appellari, & allegat dictum singulare Inno. in extrauaganti, presenti. de rescriptis. Ioan. And. in addi. Specu. in titu. de appel. §. in quibus. uersi cu. quid si conuenit refert hoc fuisse disputatum per dominum Rusticanum de Busagia, quia tunc iudex uidetur subrogari loco arbitratoris, à cuius sententia non appellatur: ideo debet tanquam surrogatus sapere eius naturam. l. si eum. §. qui iniuriarum. ff. si quis cautio. Et quia aliàs partes possent plus fatigari quàm sit de mente eorum, & in hoc consilia pro, & contra ualentissimorum docto. uidi & audiui dominum Petrum de Ancha. publicè disputantem hunc articulum, & finaliter determinauit contrarium: quia hoc non est de iure cautum, & quia licitum est unicuique, à sententia diffinitiua appellare. facit l. & in maioribus. C. de appel. & ꝙ nõ omnino subrogatur loco arbitratoris

1 patet, quia coram arbitratore † necessario non offertur libellus: ut not. Inno. in cap. Quintauallis. de iureiuran. secus in isto, ut uoluit Cyn. in l. fina. C. de contrahen emp. Item arbitrator, non

2 habet obseruare † solennitatem: ut l. fin. C. de sententiis ex peri. recitan. pro ista pate est gloss. in capit. super his. de accusat. quę uult quòd ubi iudex habet aliquid arbitrari, si malè arbitratur, potest appellari, quam gloss. reputo singularem pro hoc, quòd not. gloss. & Bar. in l. si qua pœna. ff. de uerbo. signi. pro hoc etiam facit, quòd reclamatio ad arbitrium boni uiri, est quędam species appellandi, seu appellationis. l. non distinguemus. §. cùm quidam. ff. de arbitris. ergo semel debebit appellari, à sententia iudicis aditi super reclamatione, fortè tamen si succumberet reclamans in ipsa appellationis causa, non poterit amplius appellari: cùm reclamatio obtinuit uim primę appellationis: & si postea appellauit. intelligitur bis appellasse: & sic non poterit tertiò prouocare per id quod habetur in l. i. C. ne liceat in una eademque causa &c. hæc pars plus mihi placet uelut æquior. Nam standum est regulæ. l. & in maioribus. C. de appella. cùm non reperiamus oppositum.

Nec obstat quòd quis poterit durius grauari: quia debebat hoc imaginari, ex quo sciebat reductionem peti. idem Ioan. de Imo. in l. publicorum. ff. de publi. iudi. in materia ista: in quęstione illa, qui quęsiuit an habens arbitrium possit arbitrari usque ad mortem, sic dicit: Quid autem si aliquo casu pœna ueniat imponenda pro delicto ad arbitrium iudicis, an possit iudex arbitrari pœnam mortis? gl. consueuit allegari pro singulari in §. in summa. institu. de iniur. idem probat glo. parua. in l. penulti. C. si aduersus libertatem. in glo. fi. non tamen probat de pœna capitis, sed tu potes dicere, quandoque lex, uel statutum dicit pœnam esse in arbitrio iudicis: & usq; ad pœnam mortis, & tunc clarum, quòd potest se extendere ipsius

3 arbitrium: ad pœnam mortis: ut l saccularii. §. sunt quidã. ff. de extraor. crimi. & ibi casus. quãdoq; lex, uel statutũ dicit pęnam esse arbitrio iudicis, dũmodo nõ extendat ad pęnã mortis: & tunc clarũ, ꝙ illam nõ poterit imponere, probatur plaiuè in l. i. ff. de fur. Bald. in l. i. §. explicatores. & §. fi. ff. de effracto. & l. iii. §. fi. ff. de crimi. stellionatus. qui tex. prima facie. uidetur facere contra gloss. pręallegatam. Sed re uera non facit, quia loquuntur in casu in quo constat de mente disponentis: ut patet ex prædictis, & sic quodammodo probatur contrarium à simili.

Interdum uerò lex, uel statutũ simpliciter

citer dicit pœnam esse in arbitrio iudicis: tunc uidetur, quòd tanquam uir bonus arbitrari debeat.l. uir bonus. ff. iudica.so lui. & in l.si societatem. §. arbitrorum.ff. pro socio. & quod not. per glo. & per Barto.in l.si qua pœna.ff.de uerbo. significa. & per gl.in c.super his.ff. de accusa. in uersi.astringendo.& sic patet, quòd secundùm circunstantias facti aliter, & aliter debebit arbitrari:argumen.eius,quod habetur in cap. sicut dignum. de homici. & in d.l.i.§.expilatores.& §.fi.& in §.sunt quidam.& pro hoc infertur, quòd circunstantia facti non suadet pœnam mortis uel detruncationem membri: illam non poterit arbitrari,nec debebit: & si arbitrabitur, poterit appellari, quasi iniquè fuerit arbitratus: ut not. glo. & Barto. in d.l.si qua pœna. & glo. in d. ca. super his. imò plus sensit glo. in d.c. super his quòd poterit peti reductio ad arbitrium boni uiri: & sic secundùm hoc duplex esset uia querendi, uel appellare à tali sententia tanquam iniqua:uel petere reductionem ad arbitrium boni uiri. & sentit gloss. in d.c.super his.quam reputo singularem. & non est alibi,in quantum ibi dicitur,de reductione ad arbitrium boni uiri. & idem uidetur si per consuetudinem consueuisset certa pœna imponi uirtute talis statuti: nam non deberet illam exercere, nisi ex causa, per ea quę no. Bar.in d.l.si qua pœna. & quòd habetur in l.hodie. ff. de pœnis. & quod no. in l.quid ergo.§.pœna grauior. de his,qui no.insa.

Et quòd dixi suprà in primo membro. posse arbitrari pœnam mortis, uidetur intelligendum quando circunstantia facti illud suadet: argumen.eorum, quæ super ius dixi, & pro prædictis etiam facit, uidelicet ꝙ non possit iudex indistinctè arbitrari pœnam mortis, quando pœna est in eius arbitrio: quia sequeretur absurdum, uidelicet, quòd pro leui delicto
4 quandoque † maxima pœna posset imponi, quod est contra omnem æquitatem,
5 & ius: cùm pœna † debeat æquiparari delicto: iuxta l.sancimus.C.de pœnis. Et per prædicta patet, quòd ubi committitur aliquid arbitrio iudicis, potest appellari. Contrarium sentit Inno.in extrauagan. presenti. de rescriptis. & in c.fi. extra de feriis.& Bar.in l.i.ad fi.ff. de lega. ii. Sed ipsorum dicta possunt saluari,quando ad liberum arbitrium iudicis aliquid committitur, per ea quæ habentur in l. fideicommissa libertas. ff.de fideicom.lib. & quod not.per Barto.in l.si sic.ff.de leg.i & l.si filius fa. ff. de dona. Et hæc faciunt ad quæstionem: nunquid à sententia iudicis aditi super reductione ad arbitrium boni uiri possit appellari? super hoc uide consilia pro, & contra: & præceptor meus dominus Pet. de Ancha. in publica disputatione disputauit, & determinauit, quòd possit appellari: & hanc partem credo ueram per supradicta. & ita sæpius est obtentum: & ergo causas appellationis authoritate regia sæpissimè commisi uidendas, decidendas, & terminandas, cùm non reperiatur prohibitum: ergo &c.

SVMMARIVM.

1 *Aequum est ut quilibet pœnam suæ contumaciæ luat.*
2 *Pœna quæ à iure permissa est, utrum peti possit à religiosis.*
3 *Pœna imposita ex conuentione partium utrum exigatur.*
4 *Raptori non sufficit rem restituere ad euitandam pœnam.*
5 *Iustum est quòd ob maleficium pœna soluatur.*
6 *Ecclesia non debet debitum cum augmento recipere.*
7 *Pœna si apponatur pro contumacia, utrum peti possit in totum.*
8 *Pœna si apponatur in fraudem usurarum, utrum non possit peti.*
9 *Pœna sublata, utrum stabit contractus.*
10 *Priuilegium ecclesiæ qui uiolauit, utrum soluat pœnam.*
11 *Scripta ad nostram doctrinam sunt scripta.*
12 *Auferri nulli potest iustè id, quod dare non debet.*

Restat

Restat ut uideamus, si pęnæ, quę adiiciuntur in compromisso aut instrumentis ex partium conuentione, an licitè & in foro conscientię possint peti, & exigi etiam in foro canonico. Flo. in d.§. arbitrorum. uidetur, quòd sit casus, quòd sic, extra de arbitris. cap. dilectus. in fin. ubi mandat arbitrium serua ri propter pęnam in compromisso apposi tam, ergo uidetur permittere illius pęnæ exactionem hoc confirmat clarè Innocen. in ca. suam in fi. extra de pęnis. ubi clarè dicit, quòd pęna imposita ex partiũ conuentione licitè exigitur etiam si talis pęna interesse excedat: subdit tamen ipse ibi, quòd uerum, dummodo intentio sit recta: quia pœna apponitur, ut placitis parcatur, & non ad usuras, uel lucrum, ut in d. decretali, dilecti. secus si esset apposita in fraudem usurarum, quod præsumitur secundum eum, si creditor consueuit antè dare ad usuras: ut ff. de usuris. l. qui semisses. uel singulis annis uel mensibus pęna committi dicatur, ut no. in auth. ad hæc. C. de usuris. simile dicit ibi de pęna imposita a iudice. allega. xiii. distin. quanquam.

Item quantũ ad pęnã compromissi, ut licitè petatur. tenet Hostien. in d. c. dilecti. cuius dictum refert Ioan. And. in ultima gloss. dicit tamen Host. circa hoc aliquantulum latius, quòd pęnarum sex sunt species. Alia est canonica, ut legalis, & hanc potest exigere licitè, & etiam per iura ibi allegata. Alia consuetudinaria: & idem, de qua de offi. ordi. c. dilectus. Alia est contumaciam puniens, & idem dummodo iudex pręsit tribunali, ut ff. de iudi. l. ii. uel sit delegatus Papæ. de offic. deleg. c. de causis. Alia est iudicialis: & idem de dolo, & contuma. c. i. de elec. cũm dilecti. Alia est conuentionalis, & in hac dicit posse exigi quatenus interest, nisi in fraudem usurarum apponatur. Alia est arbitraria, de qua idem, ut prædixi, & uidetur casus in d. cap. dilecti. dicit tamen, quòd in omnibus prędictis clericus non sic debet emungere, sicut laicus. alleg. de pęnis. cap. suam ita dicit Hostien. Dicitur autem apposita in fraudem usurarum, secundùm Ioan. And. ibi, quando adiicitur ad solutionem quantitatis, secundùm no. in l. cùm allegas. C. de usur. Et ideo in stipulationibus, uel contractibus hodie hæc pęna adiicitur facto, puta de pręsentando tot pignora &c. secundùm no. practicam Iacob. Brun. quam ibi sequitur Bal. in l. rogasti. §. si tibi. ff. si cert. petatur. quod non uidetur referre Ioan. And. sed remittit ad no. per eum in Specul. in titu. de ob. uersicul. primum. & remittit ad no. per eum in d. cap. dilecti. ubi de hoc tangit.

Et dicit Ludo. in rubri. ff. de arb. quòd pœna in compromisso adiecta fortè de iure canonico peti non potest, cùm eatenus petatur quatenus intersit, extra de arbi. cap. dilecti. Hęc autem pœna in compromissis loco contemptus, & non interesse adijcitur, ergo &c. Et ideo dicit glo. singu. ij. quæst. ij. cap. fraternitas. secundùm Bald. in extractis ex gloss. Decreti, pœnas dupli, uel quadrupli ob furtum de iure ciuili inuentas iure cano. minimè peti posse. quę no. & tene mẽti. Ioã. de Imo. in l. quibus diebus. §. dominus. ff. de cõdi. & demõ. sic dicit: Si aliquis in testamento mandat satisfieri creditoribus suis pro salute animæ suæ & iste fortasse furatus fuerat aliquam rem Titio, nõ debebit satisfieri de duplo ultra rei restitutionẽ. secundùm Bal. ibi: nam ex quo dixit pro salute animæ suę, uidetur se referre ad forum pœnitentiale, in quo non tenetur quia ad restitutionem pœnæ, nec tenetur sibi de illa facere conscientiam. ij. alias xij. q. ij. c. fraternitas.

Hostien. autem in summa, in ti. de arbitris. §. qualiter constituatur. uersicu. sed nunquid religiosus. sic dicit: nunquid religiosi possint petere pœnam ab illo, qui non seruat arbitrium, uidetur casus in c. dilecti. in fi. de arbitris. quod sic. Nam, & aliàs auctoritate iuris pœna petitur. xij. q. ij. Episcopus qui mancipium. xxiij. distin. quanquam. xvj. quęstio. i. statuimus. xij. q. ii. cùm deuotissima. c. in legibus. xvij. quęstio. iiij. si quis contumax. & capitu. quisquis. & c. si quis domum. & c. qui subdiaconum.

Sed

Sed contra xi.q.ii fraternitas.religiosi enim nedum pœnam, sed nec etiam sortem seu capitale petere debent cum scandalo aliorum. xi. quæst.i. alius. de pœni. distin.i.alius.de pœnis.cap. suam. Sol dic quòd religiosi petere possunt pœnam, siue in pecunia consistat, siue in alio.i. quæst. vii.quoties. de elect.cap.dilectus. Aequũ
1 est enim † ut quilibet pœnam suæ contumaciæ luat. ff. de colla. bo.l.ii.§.si cũ duobus. ff. de tabulis exhiben.l.locum §.condemnatio. & hoc, siue pœna sit conuentionalis, siue à iure permissa secundùm quosdam.

Nec obstat cap. aliud. quia loquitur in foro pœnitentiali. Mihi breuiter uidetur, quòd pœnam fraudulentia in fraudem usurarum permissam nemo petere potest. ff. de actio. emp.l.Iulianus.§. idem Papinia-
2 nus. Item etiam pœna † quæ à iure permissa inuenitur, peti potest à religiosis: ut dicunt illa iura xii.q.ii. Episcopus qui mancipium. ergo iudicialem petere possunt, ut patet in his quæ no. per Host. de sen. excom.§ & qualiter hæc absolutio.sub §.secundum etiam requiritur.uer. & not.quòd aliquoties.& seq conuentionalis uerò peti potest, si succedat loco interesse, ut in c.peruenit. de fideiuss. & in c. constitutis.ff.de ac. emp.l.prædia.si autem non interest, sed causa auaritię extorquetur, ut in lucrum cedat proprium, & alterius detrimentum, tunc non debet, nec possunt petere religiosi: argu. de prębendis.c.auaritię.& de decimis. cap.i. de censi.c.ea, quę auaritię.& c.ex parte Cõpostellani.ad ñ.de simo.c.nemo.& religiosi potissimè obseruare debent; ne enim alterius iactura fiant locupletiores.ff. de cõdi. indebi.l.nam hoc natura. ergo si pœna promissa est inter duas ecclesias, & utraque in pœnam incidat compensatione facta hincinde, neutra agere potest, de pœni.c. constitutus. Si uerò altera tantum incidat, & nõ interest, puta, nec laborabit petẽdo corã iudicibus, uel arbitris, uel expensas fecerit, cum post arbitrium fuerit xxx.librarum pœna apposita, nisi intra certum tẽpus soluisset xl.libras pars condemnata, de quibus soluit xxxiij. Iniquum est pœnam peti: sic loquitur manifestè de pœnis. cap. suam. Sed si interest: puta quia laborauit petens, & expensas fecit coram arbitris, in quos sub pœna compromissum est, ueniendo non potest peti pœna: sic loquitur c. dilecti. de arbi. & hoc quãdo tenuit compromissum, ut quia superioris licentia habita fuit, uel conuẽtus: ut in c.dilecti.de arbi. de transac. c. contingit. aliàs ab ecclesia peti non potest. & sic potest intelligi, de pœnis.c. suam. licet peti posset ab illo, qui proprium haberet: sed nec religiosus petere debet grauem pro modico interesse, & sic potest intelligi c. suam.de pœnis. licet secularis posset hoc facere de rigore iuris. Et hęc erit differentia inter eos, & istos.

Innoc.in c.suam de pœnis.sic dicit. no.
3 quòd pœnam † impositam ex conuentione pratium exigere licet, dummodo sit recta intentio, scilicet ut pareatur placitis: & non ad usuras uel lucrum: de arbitris. cap.dilecti.secus esset, si pœna esset apposita in fraudẽ usurarum, quod presumitur, si creditor antè consueuit dare ad usuras: ut ff. de usuris. l.qui semisses. ff. de actio. emp.l.Iulia.§.itẽ Papinianus. uel si in singulis annis, uel mensibus pœna cõmitti dicatur. C.de usuris.auth.ad hęc. Item legitimè petitur pœna à iudice imposita. xx. distinctio. c.quanquam. Item credimus ꝙ etiam si pœna interesse excedat, quòd licitè tota pœna petitur: gloss.in c.fraternitas.xii.quæst.ii.su; er uersicu.augmento. sic dicit, augmento, scilicet in naturali, & in legitimo, ne sit cõtra distin. lxxxix. decenter.xvij.quæst.iiij.quisquis.in ea.q.v c. pœnę. supra ea. quęst. in antiquis. ad hoc respondent quidam: si uult liberè prędo, uel fur restituere rem, antequàm conueniatur, pœnam euitat: hoc falsum est: quia
4 † non sufficit raptori rem restituere ad euitandam pœnam: ut ff. ui bo.rap l. non prodest. uel dicit, quod ecclesia non petit pœnam: sed iudex officio suo eam infliget, & dabit ecclesiæ, cui sanctitas igno scendi gloriam derelinquit C. de epis. & cleri.l. si quis. & est ad hoc bonum, uel dic, ꝙ nõ potest petere interesse, quod est

extra

extra rem, ut si fortè occasione rei ablatæ, familia uel pecora sunt mortua, illud non potest repetere, sicut nec aliter. ff. de actio. empti. l. si sterilis. §. non per uenditorem. aliàs ponas sic casum:

Quæsitum fuit, si aliquis confessus fuit se furtum fecisse sacerdoti suo: an in pœnitentia deberet ei iniungi, ut rem illam restitueret cum pœna? respondeo non, & sic cõtraria nõ tangunt casum. Archid. autem super ista gloss. in fin. sic dicit, adde, quòd hoc in iudicio animæ, illa in iudicio humano. Et in hoc non dico ecclesiam deterioris conditionis quolibet laico, siue priuato. Nam tam ecclesia, quã priuatus potest agere ad interesse, causa damnum uitandi: puta cùm interfecisti equum mihi commodatum. ff. de fur. l. interficiendo. §. si tibi. & ar. in ea. q. & causa. si quis de cleri. quandoq; in lucro captando: puta, cùm interfecisti seruum meum institutum, antequàm hereditatem adiret. ff. de condictio. fur. l. si condictio. ar. in c. non licet. supra allegato. ubi consequitur ecclesia fructus percipiendos: nã

5 dicit lex, quòd iustum est † quòd ob maleficia pœna soluatur. ff. de fideiusso. l. si à reo. §. si à furioso. sed & pœnam conuentionalem petere potest ecclesia: extra de arbitris. ca. dilecti. Potest ecclesia petere pœnam, uel interesse siue in rem, siue extra rem, & quocunque nomine uocetur: nec oportet. ff. de actio. empt. l. si sterilis. §. cùm per uenditorem. quia ibi in contractibus secus est: argu. hic in maleficiis secundùm Lau. Sed Hugo dicit, quòd cùm ecclesia petit in figura iudicii, & rem & pœnam petere potest, & ita cum augmẽto: quando uerò non per iudicem petit: ut not. in d. c. fraternitas. quia pœna quælibet non est imponenda, nisi per iudicẽ xxiii. q. iiii. cap. ea uendita. xxiii. q. ii. cap. in hoc.

Bartol. uerò distinguit. Vtrum expectet raptor strepitum iudiciorum: & tunc tenetur ad pœnam, uel non: & tunc habet locum hoc ar. C. de inoffic. testa. l. si quis in suo. Sed Gratianus proximo §. hoc intelligit ex dispensatione contraria, de iure: sed cùm hæc sit consultatio, non uidetur, quòd Papa responderet nisi de mero iure. Gofr. aliter intellexit, cuius dictum confunditur in cap. si quis. de cleric. & c. non licet. ii. quæst. i. in primis. secundùm Laud. Sed huic literæ uidetur cõtradicere. xviii. distinct. c. quoniam quidã. ibi, solutio. Et ibi dixi de hac materia satis plenè. not. Spec. de fructibus, & interesse, ibi uideas. idem Archid. xxii. quæst. i. sic dicit super gloss. Sed quid de pœna, quæ imponitur, nisi certo tempore soluatur pecunia, est ne usura? & quidem talis pœna potest esse licita, & illicita, puta si fiat in fraudem usurarum, non tamen potest puniri, uel condemnari ab ecclesia. Si enim ueniatur ad præsumptionem, tunc si ille, cui est promissa talis pœna, est solitus exercere talem fœnebrem pecuniam, præsumitur esse usura, & si non est, præsumitur, quòd hoc fecerit, ut coarctaret debitorem ad soluẽdum quia interest sua tunc pecuniam sibi solui, secũdùm Hugo. qui hoc no. xiiii. q. iii. plerique.

Dicas ergo secundùm Archid. quòd si ille, qui talem pœnam apposuit, consueuit esse usurarius, præsumitur tunc quòd in fraudem usurarum adiiceret pœnam. ff. de act. emp. l. Iulianus. §. eiusdem. & ff. de usuris. l. qui semisses. Et etiam præsumitur, quòd sit usura, si per singulos annos, uel menses dicatur pœna committi, ar. C. de usuris. auth. ad hæc. Et idem in simili quæ ab usurariis solent specialiter exerceri, talia enim inducunt semper præsumptionem prima facie, quòd sit usura, in iudicio tamen animæ starem suæ confessioni, sed propter præsumptiones contrarias diligentius examinarem suam conscientiam, secundùm Ray. de pœna furti, in summa. hoc uidetur etiam Gofre. approbare dicens, quòd si sit pœna adiecta in contractu mutui, non præsumitur in fraudem usurarum adiecta, nisi ex qualitate personæ creditoris, ut si consueuit fœnerari, & sic intelligitur ff. de actio. empt. l. Iulia. de pig. c. illo uos. in si gloss. ordi. xviii. distin. c. quoniam quidem. sic dicit arg. quòd clerici possunt pecunialiter puniri, & punire. xxiii. dist. quanquam. in fi.

in fi. & xvij.q.iiij.diffinit, & si quis deinceps.xxiii.dist.liguribus. ar. extra de pœnis.c.licet.ideo punitur in quadruplum: quia crimen concussionis commisit quòd punitur pœna quadrupli.prim.q.vii. sancimus. in fi.& tam laicus quàm clericus punitur pœna quadrupli, si commisit crimē concussionis.xxiii.q.i.militant. aliàs militare.

Hic signatur unum contrarium.xii.q ii. fraternitas. ubi dicitur, quod ecclesia
6 non † debet debitum suum cum augmento recipere: sed dic quòd hoc non reciperet nomine ecclesiæ, sed proprio nomine.Archi.autem super ista gl.circa fi. sic dicit. Circa sol.huius contrarii, dic quòd est dispensatio iudicis, & litigatoris & iuris: ex iudicis dispēsatione, uel rigore. tam ecclesia, quam quælibet alia persona duplum, & quadruplum petere potest, & hoc ideo ut malefactores coerceantur. iiii.dist.factę sunt leges.xxiii.q.iiii. quęsita. & secundùm hoc exaudias hoc.c. quoniam. cum si. ex litigationis uerbo dispensatione seu equitate: nec ecclesia nec alia persona ultra sortem debet recipere: quia nec hoc uult sibi fieri: ubi supra in cap. humanam.ii.q.i.& sic potest intelligi prędictum.cap.fraternitas: uel dic, quòd illud de perfectione: hęc de iuris rigore.& de hac materia plenè no.Hosti. de arbitr.cap.dilecti.

Frater autem Ray. de pœna fur. in sua summa. parte secunda. rub. de furtis. in uersi. cum uerò agitur. dicit. cum uerò agitur ciuiliter pœna furti manifesti est quadruplum, &c.& sequitur parum post, si autem in foro pœnitentiali agatur, non ęst iste rigor obseruandus.sed ex quo plenè satisfactum est damnum passo, iniquū esset illum locupletari cum nocumento alieno.Item idem Ray.in cap.suam.in iii. parte rub. de pœnis. dicit sic: quandoque de communi consensu partium conuentionalis pœna apponitur: de qua quęritur an possit recipi sine peccato, aut tā tummodo usq; ad interesse. Respondeo si pœna apponitur loco interesse, potest peti quanti interest, cui promissa est.ff.de
7 actio. empt.l.pacta. si apponatur † pro cōtumacia, potest peti in totum.ff.de colla. bo.l.ii.§.si cum duobus.ff. de tabu.exhi.l.
8 locum.Si apponatur † in fraudem usurarum non potest peti: ut extra de emptio. & uen.c.ad nostram.ff.de ac.empt.l.Iulianus.§.idem Papinianus.
9 Sed nunquid pœna † sublata stabit contractus? uidetur quod sic.xxv.q.ii.quicunque. ubi dicitur quòd qui uiolauit priuile-
10 gium ecclesiæ † soluat pœnam: & nihilominus stet priuilegium. Ad idem xii.q.ii. idem Episcopus qui emancipium. xxii. di. c. quanquam.in fi.ff.de transac.l. qui fidē. argu.contra extra de pœnis.c. suam. Iniquum est enim ut simul habeat res,& pęnam.ff. de doli excep. l. apud Celsum.§. Labeo. Respondeo quando de hoc est actum expressè, ut stet contractus,& pęna soluatur, utrunq; peti potest, aliter non.Vel distingue utrum apponatur pęna pro contumacia, ut possit tunc pęna & res peti, aut loco interesse, & tunc tantum agatur ad interesse, aut in fraudem usurarum, & tunc non possit peti pena: ut supra est dictum. & per eadem iura. Item idem Ray. in dicta secunda parte rubricę sue, de usu.uer.item quid si pęna. sic dicit: quid si pęna est apposita in contractu mutui, nunquid illa pęna possit peti, sine usurę periculo? ad hoc dico, quod si pęna est iudicialis, id est, statuta, uel imposita à iudice propter puniendam cōtumaciam debitoris, qui cùm possit, contemnit in termino statuto soluere pecuniam creditori, non est usura. arg.xxiii. dist.quanquam.in.ff.de re iud.l.qui actionum. Si uerò pęna sit conuentionalis, id est, de communi consensu partium in ipso contractu apposita, ut saltem metu pęnæ debitum certa die soluatur, usura non cōmittitur, dum tamen intentio sit recta: ut supra est dictum: arg.xxiii.dist.quanquam. in fin.extra de arbitr.c.dilecti.

Beatus uerò Thomas de Aquino secunda secūdę. articulo iii.q.lxii.in cor.quest. sic dicit, ad tertium sic procedit & uidetur quod non sufficiat restituere simplū, eius quòd iniustè ablatum est, dicitur Exodi. uersic. xxii. Siquis furatus fuerit ouem aut bouem, & occiderit uel uendiderit, quinq;

quinque boues pro uno boue restituat: quatuor oues pro una oue restituat. Sed quilibet tenetur mandatum duplex legis seruare: ergo ille, qui furatur tenetur mandatum restituere quadruplum, uel quintuplum.

Preterea quæ scripta sunt ad nostram
11 † doctrinam scripta sunt: ad Roma. xv. sed Lucæ xix. Zacheus dixit ad dominum: Si quid aliquem defraudaui, reddo quadruplum. ergo debet homo reddere multiplicatum, quòd iniustè accepit.

12 Preterea nulli potest † auferri iustè id, quod dare non debet: sed iudex iustè auferret ab eo, qui furatus est pro emenda. homo debet illud soluere, & ita nõ sufficit reddere simplũ. sed est, q̃ restitutio reducit ad equalitatem id, quod inequaliter ablatũ est: sed aliquis reddendo quod accepit, simplũ, reducit ad æqualitatẽ: ergo solũ tenetur restituere tantum, quantum accepit. Respondeo, & dico, q̃ cùm aliquis iniustè accepit rem alienam, duo sunt ibi, quorum unum est inequalitas ex parte rei, quæ quandoq; est sine iustitia, ut patet in mutuis: aliud autem in iustitiæ culpa, quæ potest esse etiam cum inæqualitate rei: puta cùm aliquis intendit inferre uiolentiam, sed non præualet.

Quantum ad primum ergo adhibetur remedium per restitutionem, in quantum ad eum æqualitas reperitur: ad quod sufficit, quòd restituat tantũ, quantum habuit de alieno, sed quantũ ad culpam adhibetur remediũ per pœnã, cuius inflictio pertinet ad iudicẽ. Et ideo antequàm sit condemnatus per iudicem non tenetur plus restituere, quàm accepit, sed postquàm condemnatus est tenetur pœnã soluere: & per hoc patet responsio ad primũ quòd lege illa determinata est pœna per iudicem infligenda, & quamuis ad obseruantiam iudicialis precepti, nullus teneatur post Christi aduentum: ut suprà est habitum. potest tamen illud uel simile statui in lege humana: de qua erit eadem ratio.

Ad secundùm dico quòd Zacheus id dixit quasi supererogare uolens, unde premiserat: Ecce dimidium meorum do pauperibus.

Ad tertium dico, q̃ iudex condemnando, iustè potest accipere aliquid amplius loco emende: quod tamen, antequàm condemnaret, non debebat.

SUMMARIUM.

1 *Prohibitio alienationis rerum ecclesiarum, utrum non trahatur ad res mobiles.*
2 *Contractus ubi est contra legem, potest quis uenire contra factum.*
3 *Iuramentum utrum ualeat ubi pactum tenet.*
4 *Renunciatio facta per mulierem an iuri hypothecarum praualeat.*
5 *Donatio inter uirum & uxorem utrum firmetur iuramento.*
6 *Iusiurandum per se utrum inducat obligationem.*
7 *Obligatur quis ad non agendum ex pacto obligatorio.*
8 *Uxor non potest fundum dotalem uendere marito non consentiente.*
9 *Mulier cùm non est domina, non potest agere contra possessorem.*
10 *Fundus dotalis an prohibeatur alienari.*
11 *Ratione iuramenti contrahitur obligatio naturalis.*
12 *Iudicium utrum rarò detur inter uxorem & maritum constante matrimonio.*
13 *Fundus dotalis datus in dotem inæstimatus, utrum absque instrumento possit alienari.*
14 *Res data in dotem utrum alienetur.*
15 *Maritus si alienat fundum dotalem, utrum ipsemet possit recuperare, & contra contractum uenire.*
16 *Iuramentum utrum ligat, si uertatur in alterius praiudicium*
17 *Translatio dominij non impeditur ante conditionis aduentum.*

Nunc uideamus an beneficio l. Iuliæ. de fundo dotali possit renunciari. & breuiter renunciari simplici pacto non potest: ut l. i. §. & cùm lex. C. de rei uxo. act. & l. Iulia. ff. de fundo dotali. cum iuramento autem sic: c. licet de iureiur l. b. vi. & c. cùm contingat. eod. tit. Cyn. autem in d. l. unica. §. & cùm lex. sic dicit.

dicit. an mulier possit renunciare iuri hypothecæ: distingue, aut mulier consensit alienationi fundi dotalis: aut alienationi rei propriæ mariti: aut alienationi rei donatæ in donatione propter nuptias, duob. ult. nihil: seu consensit alienationi fundi dotalis: & tūc refert, quia aut propriè est dotalis: aut impropriè. Si propriè, tunc nō potest alienare, in quantuncunque consentiat mulier, nec hypothecæ dare: ut l. i. §. & cum lex. etiam si iuret secundùm iura ciuilia. C. de legibus. l. non dubium. secundùm iura canonica: ut in cap. licet. de iureiur. lib. vi. Si uerò est propriè, aliàs impropriè dotalis: ut quia datus sit æstimatus: tunc potest consentire: & præiudicat, si modò supersint uiro res: ex quibus possit satisfieri uxori: ut dicit idem Cyn. in authentica, siue à me. C. ad Velleianum per l. in rebus. C. de iure dotium.

Secundo casu quando consentit alienationi rei propriæ mariti. tunc potest, ut l. iubemus. C. ad Velleia. secundùm Iacobum de Are. Et si res mobilis data sit in dotem, an seruabitur idem, quòd in fundo dotali, quòd non possit alienari. gloss. mouet in dicto §. & cum lex. & per fi. quia

1 prohibitio alienationis † rerum ecclesiarum non trahitur ad res mobiles, & hoc erat idem in tutoribus olim, qui alienabant res mobiles, & non immobiles. Idem etiam sentit Iacob. de Rauen. circa istum articulum plenius distinguit: dicit enim referre utrum quæratur, an possit res mobilis data in dotem alienari sine uoluntate mulieris in eius præiudicium, ita quòd soluto matrimonio non possit eam uendicare. An uerò quæratur utrum possit alienari uoluntate mulieris.

Primo casu dic, quòd non potest alienari: ut mulieri præiudicet etiam sine lege Iulia: quia licet maritus interim sit dominus: tamen soluto matrimonio reuersurū est dominium ad mulierem. C. de iure do. l. in rebus. ergo soluto matrimonio poterit uendicare à simili; sicut ille, qui uendit rem suam, sub pacto alienationis addictionis in diem; ut ff. de in diem addic. l. iiii. alias l. iii. i. & l. fi. & authen. res quæ. C. communia de lega. Et quod ibi dicit Cy.

Secundo casu potest, nisi assentiendo mulier uideatur intercedere: tunc præiudicaret, consensus non habet intercessionem: ut quia maritus non alienat pro necessitate: tunc ualet alienatio, secundùm eum: glo. & alii docto. uidentur dicere cōtrarium, scilicet. quòd etiam consensu mulieris non possit res mobilis dotalis alienari: quod tenet Petrus, ut dixi, idem Cy. in auth. siue à me. C. ad Velle. Et si maritus uendat rem dotalem, & tradat, an ipsemet possit contrauenire? uidetur, quòd non: ut ff. de usufca. l. cùm uir. potest dici contrarium: quia ubi contractus est

2 contra † legem, potest quis uenire contra factum suum. C. de agr. & cens. l. quemadmodum. maximè fauore mulieris: sicut oeconomus fauore ecclesię. ut dixit idē Cy. in l. si prędium. C. de iure do. ubi Cy. sic dicit, cùm ipsa mulier uendit rem dotalem, an potest contrauenire? dicit Iac. de Rauē. quòd non, imò soluto matrimonio non poterit rem auocare ab emptore, nam fragilitati mulieris subuenitur, non earum deceptionibus. ff. ad Velle. l. ii. §. uerba.

Præterea, si fundus rediret ad eam, non cōtraueniret, sicut maritus uendens, cuius lucro cessisset. ff. de fundo do. l. fundum. & ff. de usufca. l. cùm uir. Iaco de Are. Sed si mulier uendit, & iurat non cōtrauenire, uidetur quòd iuramentum non ualeat, quia secundùm nos, ibi, ualet iura-

3 mentum, † ubi pactum tenet. ff. de pac. l. iurisgentium. §. & generaliter. hodie expeditum est per decretalem Bonifacii. extra de iureiu. c. i. lib. vi. & an mulier, quæ uendit rem dotalem, sit obligata emptori. gl. distinguit in re sacra, in l. & liberi. ff. de contrahen. empt. & in l. si in emptione. §. liberum. Aduertatis. glo. in l. si prędium. præsupponit, quòd prohibitio alienationis rei dotalis sit in rem, alibi uidetur dicere, ꝙ sit in personam, quia dicit idem quòd in re minoris: ut ff. de fideiuss. l. cum res. Hoc refert Accur. propter fideiuss. nā cùm lex occurrit uēditionibus in

priuilegium

priuilegium rei uenditę fideiussor non tenetur. sic intelligitur alleg. l. cùm lex. & ubi occurritur fauore personæ & tunc tenetur. C. de prædi mino. l. si is. Credo dicit Cyn. quòd non sit prohibitio in rem, sed in fauorem personæ facta.

Quid enim dicemus in quęstione premissa? dico, quòd prohibitio alienationis rei dotalis facta est fauore mulieris: unde si mulier ipsa uendat non est obligata, nec tenet contractus suo fauore, sed si maritus, cuius fauore non est inductum, bene obligatur ipse: secundũ Iaco. de Ra ué ut C. de prędiis mino. l. & si is. & poterit contra factum suũ uenire: quia non uenit suo nomine, sed nomine mulieris, sicut œconomus nomine ecclesię: ut dicit idem Cy. in l. iubemus. C. de sacrosanc eccle. & in l. & si is. C. de prædiis mino. sic quæritur quòd in marito, qui rem dotalem alienauit: & se obligauit de euictione, & res suas, uel fideiussores dedit: nunquid ualeat talis obligatio in persona sua & rebus, & in persona fideiussorum? & determinatum fuit per hanc l. quòd sic. & gl. uidetur dicere, quòd idem in prędio dotali, quòd in prædio minoris: ut no. glo. ff. de fideiusso. l. cùm lex. Ang. in l. iubemus. C. ad Velle. sic dicit: ex hac l. duę dantur regulę affirmatiuę. Prima est, quòd mulier potest renunciare iuri hypothecarum, etiam cùm uir contrahit, & sic ad utilitatem uiri, quia per hanc simplicem renunciationem in nullo obligatur ipsa, & si non intercedit. Item & per hanc renunciationem non tollitur ius debiti principalis. & sic nulla cõtrahitur donatio, per talem renunciationem, cùm renunciatio esset nulla, & hoc contingit ubi uir soluendo non est.

Et ita tenet Iaco. de Are. in d. l. iubemus. & in l. Męuia. in fi. ff. sol. mat. nec firmaretur iuramẽto talis renunciatio, quia donationi lex resistit: unde talis contractus de iure reprobatus non firmatur iuramento: ut l. non dubium. C. de legibus. & not. in l. pactum. C. de colla. & ideo sit cautus contrahẽs cum uiro existente nõ soluendo: ut accipiat fideiussorem, uel alium promissorem, nec sit contentus, quòd mulier tali contractui consentiat, & iuri hypothecarum renunciet, quia non obest mulieri, ex quo uir soluendo non est: ut dictum est: quòd uerum intellige secundùm Ange. ibi, nisi mulier confiteatur in instrumento ad suas manus peruenisse pecuniam: tunc enim per præuentionem pecunię extinguitur ius pignoris, dum mulieri potuerit solui dos constante matrimonio: sicut est in casibus notatis in l. i. ff. solu. mat. & in l. mutus. §. manente. ff. de iure do. ubi uerò mulier non renunciat iuri hypothecarum: sed obligat suam personam pro uiro, uel etiam consentit, ut res sua per uirum obligetur: sic licet mulier consentiat, nunquam consensus sibi præiudicat, sic intelligitur auth. si qua mulier. C. ad Velle. & in cor. unde sumitur. & est ratio: quia in quolibet dictorũ casuum obligatur. & si dicit intercedere se pro marito: illa intercessio nulla est. Si autẽ mulier consentiret uiro uendenti, uel aliter alienanti rem uiri: aut etiam rem ipsius uxoris met: tunc ille consensus bene ualet, licet tendat ad utilitatem uiri: sicut si mulier uendat rem propriam, & precium uerteretur in utilitatem uiri: ut l. senatus. C. ad Velle. unde potest mulier consentire uiro uendenti, & donanti, & non potest consentire uiro obliganti. & hoc intellige uerum, quã do res quæ alienatur est uxoris, uel uiri: non tamen est dotalis, nec donata propter nuptias. si enim res dotalis, & immobilis, & data in dotem æstimata, consensus mulieris nihil operatur, etiam si iuramento firmetur de iure ciuili: ut in §. & cum lex. C. de rei uxo. act. sed de iure Cano. secus. ut in c. cùm contingat. de iureiu. & in c. licet. eo. tit. lib. vi.

Et idem si fuit data pro æstimata, & uir aliàs soluendo non est: ut not. in authen. sine à me. C. ad Velle. secundùm unã lect. & est ratio: quia pro tali re in subsidium uiro existente non soluẽdo mulieri competit uendicatio: ut l. in rebus. C. de iure do. ita pro hoc casu res inæstimata uel æstimata data in dotem pariter iudicantur: ubi uerò uir esset soluendo, tunc quia æstimatio fecit emptionem: ut l. quoties.

ties. C. de iure dot. consensus mulieris pręiudicat sibi, sicut si consensisset alienationi alterius rei uiri. Si uerò res mobilis fuerit data in dotem,& est res quæ seruãdo seruari potest: & fuit data inęstimata, idem iuris est per omnia, ꝙ in re immobili,quia non potest alienari:ut no. in d.authē. siue à me. Et ideo consensus in nullo sibi præiudicat, si sit iuramento firmatus de iure cano. Si autem dos fuit data æstimata, aut etiam inęstimata: sed seruando seruari non poterit : & tunc maritus eam rem ad arbitrium suum detrahet:ut ff.de iure dot.l. res in dotem. & ideo mulieris consensus,sibi præiudicat: si enim mulier consentit alienationi rei sibi donatæ propter nuptias, tunc ille consensus nil sibi præiudicat si res erat immobilis, nisi interueniat ius secũdum formam d. auth. siue à me.

4 Ex prædictis igitur habes † an renunciatio facta per mulierem iuri hypothecarum ualeat : & an mulier consentiens uiro alienanti,sibi præiudicet, siue sit res uiri,siue uxoris,& siue res dotalis,siue donata propter nuptias, siue non? Et similiter an mulier consentiens uiro obliganti sibi præiudicet? Secunda regula est affirmatiua, quòd renunciatio iuri hypothecæ facta per mulierem non extenditur ad aliam personam, quàm cui renunciatum est. quod est mirum, cum per renunciationem ius pignoris sit extinctum. Sed potest dici, quòd speciale sit in muliere : in aliis autem sit secus : ut l. Paulus.in princi.ff. quibus mod. pign. uel hypo.sol.licet ergo ibi uideatur tenere per l.iubemus. C. ad Velle. quòd etiã in aliis idem sit in hac alle.l.iubemus.contineat ius commune, nec repellitur mulier agens contra alium possessorem hypothecaria exceptione cedendarum, ꝙ non possit cedere hypothecariam,quam habet contra maritum.ut not.in l.mulier. ff. qui pot.in pign. hab. quia non tenetur cedere nisi personalem, non autem hypothecariam, quæ est extincta contra maritum:ut ibi no.glo.& pro hoc optimè facit l.stipulatus.§.1.ff.de fideiusso.

Et dicit idem Ang.in d. authen. si qua mulier.sit cautus multum ille, qui contrahit cum uiro,ut non stet contentus, quando mulier renunciet iuri hypothecarum, cum non sufficiat consensus mulieris. & hoc intellige,quando non iurauit mulier, aliàs contra iuramentum non posset uenire, cum seruari posset absque dispendio salutis æternę: ut d.c.ad nostram.& c. cũ contingat de iureiu.& c. quamuis. de pactis.lib.vi.nisi per talem consensum induceretur donatio, quæ à iure probata est: licet quidam dicant contra, quòd donatio inter uirum, & † uxorem firmetur iu- 5
ramento. Subdens idem Ange.in l. antiquæ.§.ne autem.C.ad Velle. quia dictus §.ne autem. uult nisi mulieris intercedentis contractus redigatur in publicum instrumentum, & à tribus testibus sit signatum, quod semper mulieres intercedentes iuuantur ipso iure, nec obstat eis renunciatio.Et hoc intellige uerum quando non iurauit mulier:ubi autem iurasset, staretur suo iuramento: quia, ut dictum est, seruari potest sine dispendio salutis ęternæ: ut in c.cum contingat. de iureiuran. uel dic, quòd etiam si iuret, tamen iuramentum mulierum non obligat: quia iusiurandum per se obligationem non in-
6 ducit,†ut l.ut iurisiurãdi.de ope.libe. Sed litera in l.antiquæ.§. ne autem. dicit mulierem intercedentem ipso iure, non obligari: si ergo non obligatur,ex promissione,non obligatur ex iuramento : tunc .n. iuramentum operatur, ut quis non potest contrauenire, quando interpositum est ad ualidandum contractum, ex quo obligatio, & actio nata est: ut ergo euades istas opiniones,sis semper cautus tu, qui cõtrahis cum muliere intercedente, ut contractum facias redigi in publicum instrumentum: & à tribus testibus subsignatum,& ꝙ mulier renunciet Velleiano, & iuret: & eris securus.

Bar.in l.iubemus.C. ad Velle.sic dicit : mulier potest renunciare iuri hypothecarum: nt d.l.iubemus. quę renunciatio non extenditur ad res alias, uel personas, quàm ad eas, quibus seu de quibus est facta renunciatio: quod tene menti perpetuò: quod, secundum Bart. ibi docto. intelliguut

telligunt d.l.iubemus. quòd si in aliis rebus remanet soluendo, talis renunciatio mulieri non præiudicat: ratio, quia quando maritus remanet soluendo, renuciatio hypothecæ, non continet donationem:ut l.etiam. C. ad Velleianum. & ff. quę in fraudem creditorum.l.si pignus.Sed quando maritus esset aliàs soluendo, mulier per hanc obligationem esset obligata
7 non agere : nam ex † pacto obligatorio quis obligatur ad non agendum:ut l. ubi pactum.C.de transactionib.& l.si unus.§. pactus. ff. de pactis. sed mulier pro uiro nullo modo potest obligari:ut in authen. si qua mulier.C.ad Velleia.ergo talis renunciatio non ualet:licet contrarium teneat Iacob.de Aret.in l.Mæuia.§. fina. ff. soluto matrimonio. & Dyn. & ff. quę in fraudem creditorum. l. si pignus.& Iaco. de Aret.in authen.ut immo. ante nuptia. dona.colla:v.& ne possis errare circa intellectum dictę l. iubemus .quando mulier renunciat iuri hypothecarum, & fuisset confessa, quòd precium ad eam peruenit: tunc enim tanquam si solutum esset, fortè secũdùm Bartolum prĕiudicaret quo ad omnes : ut l. uir uxori. §.i. ff. ad Velleia. quod intellige tamen non esse uerum simpliciter : sed cum distinctione illa : quam gloss.tangit in l.ii.ff.soluto matrimonio.quæ gloss.dicit: An per solutionem factam constante matrimonio contingat uiro liberatio? de quo per Barto. in dicta l.ii.circa princip. ff. soluto matrimonio.

Sed an possit renunciari authen. si qua mulier.C.ad Velle.Cy.in dicta authen.dicit,solet queri an possit renunciari authen. si qua mulier. C. ad Velle. respondent doct.nostri, quòd non. quod probat Iaco.de Are.quia hoc est ius prohibitorium, cui renunciari non potest:sicut aliàs prohibet rem minoris alienari sine decreto, & sine causa:nec potest huic iuri renunciari,similiter si renunciet legi prohibenti donationem , inter coniuges non ualere:nam cùm sit contra legem, est nulla.& sic non ualet, secundùm eum.

Preterea eadem ratio esset in prohibenda renunciatione,quæ est in prohibendo contractu , scilicet facilior facultas. Bald. in authen. si qua mulier. sic dicit: Quærunt docto. an authen.si qua mulier. possit renunciari sine iuramento : dicunt docto.quòd sic:tum quia hec authen.procedit prohibendo , & damnando factum : tum quia procedit ipso iure annullando, secundùm Cy. & alios. Bal. autem in l.si prędium.C.de iure dot.sic dicit,uxor non
8 potest † fundum dotalem uendere,nec uẽdenti consentire,marito non consentiente: ut d.l.si prædium.C.de iure dotium.& si mulier iurauit non uenire contra istam uenditionem,seu alienationem, an possit uenire contra?glo.secundùm Ioan.ibi dicit quòd sic:quia non sit prohibita alienatio fundi dotalis: ergo iuramentum accedens contractui prohibitio:ut l. si quis inquilinos.ff.de lega.i.

Non obstat auth.sacramenta puberum. quia dicit Ioan. concedo , quòd iuramentum operatur respectu ætatis:quia iurans censetur maior,sed nõ operatur respectu alterius prohibitionis: puta prohibitionis alienationis fundi dotalis, secundum Ioã. per gl.ff. de fideiuss.l.cum lex.quæ dicit,ꝙ idem in dote,quòd in minore: sed glo.ibi loquitur quantum ad prohibitionem, non quantum ad promittendum. Aduerte,quęstio ista secundum Bal ibi non potest formari constante matrimonio,quia cum mu-
9 lier non sit † domina , non potest agere contra possessorem : ut C. de rei uend. l. doce ancillam. supponit ergo propterea glo. matrimonium fore dissolutum & dotem reuersam de iure ad mulierem. Sed dato tali casu, dicit Bald. ibi dico mulierem repelli etiam sine iuramento : ut ff. de usucap. l. cùm uir prędium. & ibi per Cyn.si uxor uendidit fundum dotalem cõsentiente marito,&tradidit ipsum, nũquid trãsferat dominium? uidetur , quòd non :
10 quia fundus dotalis † prohibetur alienari,& iste fundus est dotalis : ergo non tenet alienatio.

In contrarium uidetur per l.si prædium.à contrario sensu. C. de iure dotium. nam litera dicit ibi, uolenti , & consentienti possit dominium auferri : ut tenet Iaco.de Aret.in d.l.si prędium.dicens , ꝙ

licet

licet uir non posit uendere efficaciter fundum dotalem, etiam consentiente uxore: ut in auth. siue à me. tamen uxor potest uendere consentiente uiro: & est ratio, quia uidetur breui manu uir ei restituere dotem: & sic desinit esse dotalis: unde trãsit dominium. Alii dicunt, & uerius secundùm Bald. q̃ cum restitutio non possit fieri constante matrimonio, nisi ex certis causis, quòd talis uenditio non esset efficax, nisi illis casibus, in quibus alienatio est permissa, constante matrimonio. ut ff. soluto matri. l. quamuis. & ibi per Bartol. Et ideo considera semper quando emis ab istis mulieribus, utrum sint in potestate parentis, ita uel ne: & an iuramentum appositum super alienatione rei dotalis, sit seruandum: textus determinat, q̃ sic, in muliere iurante: ut in cap. cùm contingat. de iureiuran.

In contrarium uidetur, quòd alienatio fundi dotalis est prohibita, fauore publico: nam reipubl. interest mulieres dotatas esse, ut ff. solu. matrimonio. l. i. unde tale iuramentum non amplectitur leges ciuiles, ut ff. de pactis l. iurisgentium. §. & generaliter. Sed pone maritus uendidit fundum dotalem, & dedit fideiussorem, nunquid iste fideiussor teneatur, uidetur quòd non, ut ff. de fideiuss. l. cùm lex. In contrarium uidetur, quia illa prohibitio non est in rem sed in fauorem mulieris, ergo obligatur fideiussor. C. de prædiis minor. l. si is. & hoc tenet Cyn. in d. l. si prędium. Aduerte ad glo. in d. l. si prædium. quæ uult quòd inter scientes non contrahatur obligatio principalis, ergo non subsistat accessoria, unde uidetur dictum Cyni limitandum & intelligendũ, quòd emptor emit sciens rem dotalem, unde consulo, quòd non accipiatur fideiussor, sed alius principalis correus, qui se obliget principaliter & insolidũ, uel dic, quòd aut uendit mulier, & tunc loquitur diffinitio glo. aut maritus: & tunc tenetur indistincte fideiussor, quia quo ad uirum non est prohibita alienatio, quia lex non prohibet in fauorem uiri, sed in fauorem mulieris.

Et ita intellige quod not. Barto. in d. l. cum lex. ff. de fideiuss. & ista est ueritas. & si uis agere cautè fiat ut dixi supra. scilicet quòd correus obligetur principaliter in solidum, & cessabit omnis scrupulus altercationis. Sed pone, quòd mulier iurauit nunquid fideiussor tunc accedat, & uidetur, quòd sic, quia ratione iuramenti
11 † contrahitur obligatio naturalis, cui fideiussor potest accedere. Contrarium uidetur, licet indueat censuram ecclesiasticam, tamen fideiussor non accedit tali cẽsure, sed debet accedere obligationi, unde si non tenet obligatio, nec tenet fideiussio, ut ff. de fideiusso. l. si quis pro eo. in princip. idem etiam Bald. in auth. si qua mulier. C. ad Velleianũ. sic dicit, Pone, uir & uxor uendunt fundum dotalem cum iuramẽto, & confitentur ambo se recepisse precium, deinde solu. ma. mulier repetit totam quantitatem, opponitur, q̃ iam habuit dimidiam, ut ff. de duobus reis. l. duos. §. cum in tabulis. Barto. consuluit eam pro dimidio repelli. sed contra hoc uidetur, quia quando confitẽtur mulier in instrumento cum uiro, ex confessione nõ præsumitur ad eam peruenisse, nisi probetur realitas peruentionis, sed p̃ Barto. facit iuramentum, quia si iurauit peruenisse, standum uidetur iuramento, nisi dicas, quòd in hoc iuramentum non est permissorium, sed assertorium, cui non statur, ubi lex statuit de uero actu probandi, ut not. ff. de lega. iii. l. cum quis. §. Titia.

Quoniam, secundum Nico. de Matta. illa confessio est ex consequentia inanis consensus, unde sicut mulier non potest renunciare auth. si qua mulier. C. ad Velleia. ita nec confiteri in elusione dictæ auth. si qua mulier. quia inter prohibitos præsumitur confessio simulata, ut ff. de probatio. l. qui testamentum. secundùm Nico. de Matta. & si coram iudice mulier confitetur pecuniam fore uersam in utilitatem suam, si hoc facit in figura iudicii, credo dicit Bald. quòd ualeat, & aliter non, sic dicitur in causa liberali. C. de lib. causa. l. nec si uolens. & l. cum affirmes. & l. iubemus. secundum eundem Nico. de Matta. quod est notandum.

& similiter se obligat principaliter in cõ tractu, & maritus fideiubeat, non ualet quo ad mulierem, per auth. si qua mulier. C. ad Velleia. quia pręsumit ipsam mulierem intercedere: unde in uiro, & uxore pręsumitur color quæsitus, nisi probetur quòd res processerit in utilitatem mulieris: ut d. auth. si qua mulier. secundùm eundem Nico. de Mat. qui ita glossat dictam auth. & refert Bald. in dicta auth. Si enim uir, & uxor constituunt se principales debitores in eodem instrumento, uidetur quòd talis contractus non teneat: quia per hoc mulier uidetur tacitè cõsentire uiro, quę in eodem instrumento obligat se pro ipso: ut l. eleganter. §. seruus pactionis. ff. de dolo. sed hoc est prohibitum: ut d. auth. si qua mulier. in contrariũ uidet̃ ꝑ d. l. si uir uxori. §. si. ff. ad Velleia.

Iacob. de Bel. ponit istam quæstionem in cor. unde sumitur dicta auth. si qua mulier. & dicit, quòd aduocati communiter dicunt quòd ualet: sed ipse dicit, quòd non ualet quo ad mulierem, nisi probetur in utilitatem mulieris uersum esse: ergo cõtrahens debet esse curiosus, ut effectualiter perueniat ad mulierem, sic. C. de sacrosanc. eccle. auth. hoc ius porrectum. pręsertim in mutuo: quia ista auth. non tantum loquitur in mutuo, licet non excludat similes: & an maritus possit se obligare pro uxore, uidetur quòd non: quia ex hoc resultet quædam donatio, uel quædam repetibilis donatio, quia inter uirum, & uxorem datur raró iudi-
12 cium † constante matrimonio. ff. de excusa. tutor. l. i. in fin. contrarium est uerũ: quia quicquid agitur inter uirum, & uxorem nihil ad creditorem, qui curat de damno: argumen. de dona. l. ut nihil donares. ff. de donat.

Dominus Bartho. de Sali. in allega. l. si prędium. sic dicit. Quæro primò, an dicta lex, si prædium. procedat si fundus in dotem datus fuit æstimatus? glo. ibi primò sentit, quòd non, quia alienationem fũdi dotalis prohibet lex Iulia fundi dotalis, ergo &c. Sed tene contrarium, ꝙ licet sit æstimatus æstimatione quæ facit emptionẽ, dominium est mariti: ut l. quoties. C. de iure do. & si æstimatio non facit emptionem: quia facta est deteriorationis sciendæ causa: adhuc lex Iulia fundi dotalis prohibet alienationem: quia ita est dotalis, ac si æstimatus non fuisset: ut l. si inter. C. de iure dotium. igitur neutro casu marito inuito potest alienari Soluendo cõtraria gl. dic, ꝙ prædicta uera sunt quo ad dominii translationem: quantum uerò ad contractus ualiditatem procedit glo. quia si est inęstimatus, contractus est nullus: quia contra legem: & hoc declarat gl. ii. dicte l. si prędium. sinautem ęstimatur ea æstimatione quę faciat emptionem: tunc lex Iulia, se non impedit: quia nõ est dotalis: & sic contractus est aliquis tanquam rei alienę: ut ff. de contrahen. emp. l. rem alienam. & hęc fuit intentio glo. in allega. l. si prędium.

Querit ibidem idem Sali. secundò supposito quòd fundus fuerit inæstimatus, & mulier iurauit non uenire contra uenditionem: uel etiam non iurauerit, an ipsa contrauenire poterit? & asserunt quidã ꝙ sic: quia uenditio est facta contra legem: ergo nõ ualidatur iuramento: ut supra de legibus. l. nõ dubium. & sic uenire potest contra: ut ĩ. de agric. & censit. l. quemadmodum. lib. xi. Alii dicunt, quòd ubi iurauit, non potest contrauenire, per auth. sacramenta puberum. C. si aduer. uendi. Alii distinguunt: aut mulier est minor: & tunc possit contrauenire, ut quilibet minor, quia iuramentum facit solùm ipsum minorem haberi pro maiori: sed maior posset: quia uenditio est contra legem Iuliam fundi dotalis, ergo &c. aut mulier est maior ętate: & tunc non possit obstante iuramẽto: ut d. auth. sacramenta. & tũc debes respondere ad l. non dubium, quia ibi in perpetuò prohibitus est, quando prohibitio est in rem, non in personam: uerùm notarii cauti faciunt mulieres licet minores, iurare de non contraueniẽdo ratione ætatis, & cuiuscunque alterius causæ: & tunc quia duplex est sacramẽtum pręstitum. Primum facit eas haberi pro maioribus, & secundum eas, ut maiores excludit, hodie autem est expeditũ de iure canonico, ut iurans quantuncũque

minor

minor non potest contrauenire: ut extra de iureiuran.c.licet.lib vi.nisi prius iurasset non alienare: uel alienanti non consentire, & primum iuramentum seruaretur, ut ibi not. gloss.

Quæric idem Salic.tertiò, mulier alienauit, uel alienanti consensit, nec iurauit, an indistinctè possit contrauenire: gl. in allega. l. si prædium. in fina. notabiliter distinguit, ut si emptor fuit sciens, tunc contrauenire possit: quia contractus non tenet, nec ipsa de euictione tenetur, si ignorans tunc in præiudicium uenditoris scientis tenet, quãtum ad hoc, ut ei teneatur de euictione ad interesse, non ut dominium rei transferatur: quia fieri nõ potest, sic distinguitur in uendente scienter liberum hominem, uel rem sacram, ut ff. de contrahen. emptio. l. liberi. & ff. de emp. & uend. §. fi. Ex ista determinatione glo. not. quòd prohibitio alienationis fundi dotalis, est in rem. Sed in solutione, quam glo. l. si prædium. posuit in præcedenti questione, sentit glo. q̃ sit in persona, & fauore personæ factam ad instar prohibitionis alienationis rei minoris, & ita not. ff. de fideius. l. cum lex. in glo. fi. & prodest hoc scire, quia si est in rem, fideiussor non tenetur, ut d. l. cum lex. Si uerò est facta fauore personæ, fideiussor tenetur: ut C. de prædiis mino. l. & si is. & q̃ sit persona, tenet Cy. & Ray. secuti Ioan. de Rauen. Et ideò in questione prędicta dicunt, aũt uxor alienat, & non tenet cõtractus sui fauore, ideo nec obligatur de euictione nullo modo, aut maritus est ille, qui alienauit, & in eius præiudicium ualet, ideo ipse de euictione tenetur, ut not. in l. ubi. C. de iure do. cum eius fauore hæc prohibitio non sit facta, sed uxoris tantum fauore, argumen. l. i. ff. solu. matri. Veruntamen dicunt, quòd licèt maritus non possit proprio nomine cõuenire: poterit tamẽ nomine uxoris ad instar ęconomi qui reuocat nomine ecclesię per eũ alienata, ut C. de sacrosanc. eccl. l. iubemus. §. sanè. uersi. prędia. facit ad prędicta quod not. in l. cum uir. ff. de usucap.

Aduerte tamen, quòd uxor ipsa, & per consequens nec maritus pro ea, quando uxor ipsa alienasset, uel alienanti consentisset: non posset contrauenire, nisi constante matrimonio, non postea, quia tũc fundus ad ipsam est reuersurus, aut e contra, not. glo. in l. constante. C. de dona. pro qua facit. ff. de fundo dotali. l. fundum. & ff. de usucap. l. cum uir. quod nota. quia casus non est omnino similis, quia in præiudicium mariti tenet contractus à principio, ideo faciliter cõfirmatur ex post facto, si ad eum ires est reuersura, sed quando uxor uendit, contractus est à principio eius respectu nullus, ut ipsi dicũt, ideo soluto matrimonio, licet tunc res sit ad ipsum reuersa, non uidetur cõfirmari, ut l. quę ab initio. ff. de regu. iur. lib. vi. & cap. non firmatur. & quod ibi per Dyn. eod. titul.

Quæro ab extra secundum Salice. ibi tex. dicit in l. si prędium. quòd uxor non potuit alienare fundum dotalem marito inuito, quid si maritus consensit & uoluit? uidetur quòd tunc possit, ut ibi à contrario sensu, & hanc partem tenuit Ioan. de Are. & allegabat, quia cum maritus consensit uxori alienanti, dos dicitur ei restitui & sic desinit res esse dotalis, ideo sit alienabilis, ut ff. soluto matri. l. seruus dotalis. & ff. de fundo dota. l. cum in fundo. §. si uxor. & l. si debitor. Sed Francis. Accur. Cy. Ray. & communiter doct. tenent contrarium per tex. istum, quibus aliena re licet. in princ. & l. i. §. & cum lex. C. de rei uxo. ac. & C. si dos constante mat. l. unica. Ad tex. d. l. si prędium. alle. subaudiunt maximè: uel dicitur intelligendum esse, uel subsit iusta causa dotis restituẽdæ ibi. Causæ aũt iustę ponuntur. ff. de iure do. l. mutus. §. i. & de his plenè dicitur Sal. in d. l. unica. C. si dos constante matrimonio.

Dominus Rapha. Fulgo. in alle. l. si prædium. sic dicit. Si quęratur, an res in dotem data possit alienari, sic tamen uidetur dicendum, si est res immobilis inæstimata, non potest alienari olim inuita muliere, hodie etiam à consentiente. ff. qui bus alienare licet in. princip. Istam conclusionem limito sic, quòd non potest alienari per maritum, per uxorem autem marito consentiente potest alienare

eo casu, quo maritus posset dotem mulie
ri restituere. de quibus in l. ii. & l. quãuis.
ff. soluto matrimo. plenè hoc not. per Cy.
in allega. l. si prædium. Secundo limito, quod
licet nõ possit alienari uendendo, permu-
tari tamen potest uel cum marito, uel
cum alio, ita quòd non fiat deterior con-
ditio dotis. hoc uòluit Alberi. in l. unica.
§. & cùm lex. C. de rei uxoriæ actio. &
Bald. tangit in l. i. & patet ex his quæ di
cta fuerunt in l. quamuis. ff. solu. matrimo
nio. per domi. Rapha. Cuma. & l. coustã
te. de donatio. Tertiò fallit si iuramentũ
est appositum à muliere, tunc ualet alie-
natio, si mulier consentiat cum iuramen-
to, ut in cap licet. de iureiuran. lib. vi. &
cap. cùm contingat. eo. titu. & cap. licet.
nisi mulier prouidisset, primò sibi iuran-
do se non consensuram, quia licet postea
iuraret, non ualeret: ut in cap. licet. al-
lega. & tangit Barto. in simili in l. si quis
pro eo. ff. de fideiuss. ubi autem res immo
bilis esset æstimata simpliciter: tunc non
est dubium. quia res non est dotalis: ut
l. quoties. C. de iure do. si autem est æsti
mata secundũm formam l. si æstimatis. ff.
sol. mat. tunc secũdùm gl. ibi potest aliena
ri cũ consensu mulieris: aliàs non. Si uerò
loquimur de re mobili: siquidem est res
mobilis, quę non potest seruari: puta quæ
consistit pondere, numero, uel mensura:
quæ seruando seruari non potest: tunc po
test alienari: ut l. res in dotem. ff. de iure
do. Si autem esset res mobilis, quæ seruã
do seruari potest, in hoc communis sen-
tentia uidetur, quod alienatio teneat à prin-
cipio, sed ex post facto reuocetur: ut per
Bar. in alle. l. si ęstimatis. nisi sit datio li
bertatis: ut l. dotalem. eo. titu. & hoc si
est inter uiuos: secus in ultima uolunte.
Item in subsidium datur mulieri uendi
catio contra quemlibet, siue res sit æsti-
mata, siue non: siue mobilis, siue immobi-
lis. l. in rebus. C. de iure do. Adde hic, quod
13 licet fundus rei dotalis datus † in dotem
inęstimatus, absque iuramento nõ possit
alienari, etiã cõsentiente muliere: ut in l.
unica. §. & cùm lex. C. de rei uxo. actio. ta-
men secus est si fuisset ęstimatus, quia tũc
licet non possit alienari sine consensu mu

lieris in ipsius pręiudicium, tamen ipsa cõ
sentiente poterit alienari, dummodo inte
ueniat binus consensus, secundùm formã
auth. siue à me. C. ad Velle. & dummodò
etiam sint alia bona in facultatibus uiri, ex
quibus mulieri potest consuli, ut uoluit
glo. secundùm unum intellectũ in allegã.
auth. siue à me. & hoc procedit quandò
ęstimatio fuit talis, quæ faceret emptionẽ,
quòd quando sit, not. per gl. in l. si inter.
C. de iure do. idẽ si solùm ęstimatio fuit fa
cta ad finẽ ut uideretur an res efficeretur
deterior, per l. si æstimati. ff. sol. mat. ubi
hoc tenet Iacob. de Are. Bartol. & Bal.
quod est ualde notandũ. quia prima facie
uideretur cõtrarium, ex quo estimatio nõ
fuit facta ad finẽ emptionis: & sic uidetur
remanere res dotalis. & idem uidetur quod
si res mobilis fuisset data in dotem per
dictã auth. siue à me. Et ex prędictis pa-
14 tet, quòd interdum alienatur res † da-
ta in dotẽ, & tũc debet distingui an fuerit
mobilis, aut immobilis, & si immobilis, an
fuerit ęstimata, an nõ, nam ex prędictis sa
tis apparet, an possit alienari, cõsentiente
muliere, si uerò alienatur donatio pro-
pter nuptias, tunc recurrendum est ad di-
ctam auth. siue à me. quia aut fuit donata
res immobilis, aut mobilis, & hoc primo
casu habet locũ d. auth. ut ibi not. Interdũ
uerò mulier consentit alienationi rei sibi
obligatę pro dote, & tũc loquitur etiam l.
iubemus. cum ibi no. C. ad Velle. quia no-
cet mulieri, dum tamẽ supersunt alia bo
na, ex quibus mulieri possit satisfieri, nec
hoc casu requiriẽ binus cõsensus, ut patet
ex dictis iuribus, cum ibi no. per Bar. &
maximè in d. l. iubemus. Interdum mulier
uult se obligare, pro uiro, uel pignus da-
re, pro obligatione uiri, & tũc habet locũ
auth. si qua mulier. C. ad Velle.
Dominus Bart. de Sali. in l. unica. §. &
cum lex. C. de rei uxo. ac. sic dicit, ut res
lucidius pateat, dic, aut consentit mulier
alienationi fundi dotalis, & propriè dota-
lis, quia inæstimati, & non pręiudicat sibi,
ut hic, etiam si iuret, ut no. ff. in alia gl. al-
leg. §. & cùm lex. & hoc de iure nostro,
de iure canonico propter iuramentum
non potest contrauenire. c. licet. li. vi. de
iureiur.

iureiur. Aut consentit alienationi fundi æstimati in dotem dati: & tūc preiudicat sibi: ut hic in litera, quod intellige si superfint uiro res, ex quibus posit satisfieri uxori, non aliàs: ut supra. & C. de iure do. l. in rebus. & auth. siue à me. C. ad Velle. aut consentit alienationi alterius mariti, & prçiudicat sibi: ut in d. §. & cùm lex. & l. iubemus. C. ad Velle. & dic ut ibi, aut cōsentit alienationi rei sibi propter nuptias donatę: & dic ut in d. auth. siue à me. Quid autem de re mobili in dote data? dicit glo. in alle. §. & cùm lex: quòd uidetur, q tenèat alienatio, quod patet: quia seruū dotalē manumittat. C. de seruo pig. dato manu. l. i. & quia cùm hic prohibeat in immobilibus, permittere uidetur in mobilibus: arg. l. cùm prætor. ff. de iudi. & hanc partē firmat glos. ff. qui bus alienare licet. in princip. & ibi uidetur casus propter dictionem, tantummodo. dicit enim in rebus tantummodo soli. & hoc tenet Azo. in summa in ti. de fundo dotali.

Hoc idem Iac. de Ra. per dictas rationes: addit etiam, quia prohibitio alienationis in rebus ecclesiæ non trahitur ad res mobiles: ut l. iubemus. & authen. hoc ius porrectum. C. de sacrosanct. eccl. & quia hoc olim erat in tutoribus, ut l. lex quæ tutores. C. de adminiſt. tuto. sed quædam alia gloſ. in auth. siue à me. in fine magnę glo. distinguit: aut res mobiles non possunt seruando seruari, & tunc posſit alienari: aut seruando seruantur, ut sunt serui: & tunc non posſit argu. d. l. lex quæ fallit libertatis fauore. C. de seruo pig. dato manu. l. i.

Sed Pe. & Iacob. de Ra. in rebus mobilibus distinguunt sic: aut quia an posſit alienare sine uoluntate mulieris, in præiudicium eius: ita quòd soluto matrimonio non posſit eas uendicare: & dicit, q non potest, & non ex diſpositione legis Iuliæ: quia ita tantum in rebus soli diſponit: sed alio respectu: quia licet maritus interim sit dominus, tamen solu. ma. dominium est reuersurum ad ipsam mulierem. l. in rebus. C. de iure do. quę etiam in immobilibus loquitur. & sic matrimonio potest uēdicare, sicut ille. qui uēdit rem suā sub pacto addictionis in diem, ut ff. de in diem addic. l. iii. uel iiii. facit etiam in simi li. C. commu. de leg. l. fi. & auth. res quę. Aut quęritur utrum posſit alienare uoluntatem mulieris: & tunc mulier consentiēdo, uidetur intercedere: & tūc non posſit: quia consensus mulieris ei non præiudicat. C. ad Velle. l. si mulier. aut uxor per consensum non dicitur intercedere: quia non alienat ex necessitate, tunc tenet alienatio, & præiudicat mulieri: ut tamē istę opin. euitētur, est consiliū ut res mobiles dentur æstimatę, maxime quia deteriorantur, uel in tempore corrumpuntur.

Ioan. de Imo. ff. de usucap. sic dicit. Si maritus alienat fundum dotalem ipsemet potest recuperare, & contra contractum

15 uenire, ex sua persona: & ita tenet glo. quæ communiter per doct. approbatur in l. i. §. & cum lex. C. de rei uxo. act. licet cōtra not. glo. in l. cum uir. ff. de usucap. Et non ob. l. cum profiteri. C. de reuo. do. nec l. uēdicantem. ff. de euict. quia illa est, quòd quis non potest uenire contra factū suum proprium, quæ fallit, quando factū est prohibitum à iure propter publicam utilitatem, nam tunc potest etiam ipse idem uenire contra, ut probatur expresſè in l. quemadmodum. C. de agri. & cen. & no. per doc. in l. post mortem. ff. de ado. & per glo. & Cano. in cap. nosti. de elect. & in cap. diuersis fallentiis. de cle. coniu. ubi etiam per Innocen. & tangitur etiam in d. l. uendicantem. facit quod not. in l. i. C. de lib. causa. unde cum constante matrimonio maritus sit dominus dotis, seu rei dotalis, suo iure ipse uendicabit non obstante alienatione per eum facta, ex quo est prohibita propter publicam utilitatem, ut patet in l. i. ff. solu. ma. coniunctà l. lex Iulia. de fundo dotali. Mulier autem soluto matrimonio uidetur posse uendicare, uel quando uergit ad inopiam, ut in l. in rebus. & l. ubi adhuc. C. de iure do. & ēt uoluit glo. not. & singu. melior. quę sit in corpore. iuris. inst. quib. alienar. licet. in princip. & not. Specul. in titu. de empt. & uend. §. tertio loco. uersi. quid ergo si uir. ad si. ibi, consueuit autem notari, &c.

 Et intellige,

intellige, dicit ipse Ioannes, prædicta uera, si uenditio est facta emptori ignoranti rem dotalem: quia nihilominus stat eadem ratio: quia alienatio non ualet propter publicam utilitatem: ideo debet admitti, ad reuocandum, & intelligo etiam, dicit ipse Ioan. si iurasset ipse maritus nõ uenire contra: quia talis alienatio non est prohibita in sui fauorem, sed in fauorem tertii, scilicet mulieris, ne remaneat indotata: ideo tale iuramẽtum non ligat, per tex. in cap. cum contingat. à contrario sensu. de iureiuran. quia licet quis possit iuri pro se introducto renunciare: non tamen potest renunciare iuri in alterius fauorem introducto: ut probatur in l. si unus. in §. ante omnia. ff. de pact. & in cap. si diligenti. de foro compe. & plenè per doct. & Bartol. in l. fin. C. de pact. & in l. pactum inter hæredes. ff. de pact. & gloss. not. in auth. ut sine prohibitione matres. col. vii.

Et si dicis, quod super hoc casu iuramẽtum uidetur tendere in præiudicium alterius, quia reipub. ac si etiam mulier iuret, non debeat ligari, quod est contrà dictũ c. cùm contingat. Responderi potest, ꝙ in quantum ibi dicitur, quòd iuramentũ
16 non ligat † si uertitur in præiudicium alterius: debet intelligi, scilicet priuati: secus si reipublicę secundariò & nõ principaliter, ut est quando mulier iurat: iuxta not. plenè per Bart. in l. i. ad fin. ff. solu. matr. & ff. de fideiusso. l. si quis pro eo. Si autem in præiudicium reipub. principaliter esset, tunc non obligaret: ut in ca. quãto. de iureiu. Item non obst. prædictis, si dicas quòd maritus constante matrimonio est dominus rei dotalis: & debet percipere fructus: ut l. doce ancillam. C. de rei uen. & de eius præiudicio tantum modo uidetur agi: & per consequens nõ uidetur posse repetere obstante suo iuramento, quia responderi potest, quòd licet dominus, & fructus percipere debeat: tamen tenetur ipsos conuertere in onera matrimonii, ut l. pro oneribus. C. de iur. do. & per cõsequens subueniri mulieri in opportunis: ideo non uiri simpliciter est præiudicium, si non reuocatur dotalis fundus, imò etiam mulieris. Item propter tale præiudicium admittitur ad reuocandum, licet in consequentiam ipse utilitatem percipiat: argu. l. i. ff. de autho. tut. & sic quodammodo dicitur ex parte mulieris recuperare dicta de causa. & hoc modo posset saluari id, quod sentit gloss. in d. l. cum uir.

Et etiam Ang. qui dicit. quòd reuocat ex persona mulieris non ex sua. tamen rectè considerando ex persona sua seu ex iure suo propter suum dominium reuocat ipso iure. & hoc respectu potest dici ex persona sua reuocare: quia ex iure in persona sua residentis, & licet maritus esset aliàs locuples, & soluendo bene posset deseruire oneribus matrimonii: tamen adhuc puto, dicit Ioan. procedere quod est supra dictum: quia pignus subueniri poterit. Si habebit etiam fructus rei dotalis, qui debẽt esse penes illum, qui onera matrimonii sustinet. l. si is qui. §. quod dicitur. ff. de iure do. & facilius auocabit mulier ab hæredibus uiri soluto matrimonio, quàm ab alio extraneo. facit quod habetur in auth. ut immo. ante nupt. dona. §. fin. in princip. col. vi. nam hæres non potest referre quæstionem domini, in extraneo secus. l. si quis conductionis. & ibi not. C. locati.

Sed si maritus uendit rem dotalem: an teneatur de euictione? reperio triplicem opinio. una fuit indistinctè, quòd non: per l. cùm lex. ff. de fideiusso. iuxta l. nondum. C. de legi. & l. lex Iulia. allegat supra. & hanc tetigit Specu. titul. de emptione. & uend. §. tertio loco, uersic. sed pone uxor. & uersic. sed in casu præmisso. Secunda fuit opinio. quòd teneretur, per l. & si is. C. de prædi. mi. saltem ad precium, per l. emptor. §. fin. C. communia de lega. nam sicut ibi res erat uendentis, & subiecta restitutioni: ita & ista, tangit Bartol. in l. cùm uir. ff. de usucapio. in quarta opinio. Tertia fuit, quòd si emptor fuit ignorans: tunc teneatur de euictione maritus: secus si sciens: & in ipsa uidetur residere Spec. in dicto uersicu. sed pone uxor. & in uersicu. sed in casu præmisso. & eam sequitur Ioan. Fabri,

Fabri, institu. quib. aliena licet. in princip. & ibi concludit, quòd si emptor fuit sciens, tenebitur maritus de euictione, si expressè fuit stipulatus emptor, de euictione, per l. si fundum. C. de euict.

Potes dicere, quòd aut quæritur an teneatur ad precium: aut an ultrà teneatur de euictione. Primo casu si emptor fuit ignorans, & ius factum ignorauit fundum esse dotalem, & sine dubio poterat repetere, ex quo fuit bonæ fidei, ut uoluit gloss. in l. quemadmodum. C. de agrico. & censi. & in cap. imperialem. §. i. seu in princip. principij de prohibi. feudi aliena. per Fede. Item si sciuit factum, & ignorauit ius, ut uoluit glo. in dicta l. quemadmodum. nam licet non censeatur bonę fidei quo ad ususcap. tamen secus quo ad alia. l. si fur. cum ibi not. §. i. ff. de usucapio. præsumitur autem ignorantia iuris, si erat persona rustica, uel alia, cui licet ius ignorare. l. cùm de indebito. ff. de proba. & l. i. §. i. & ff. de iur. & fact. igno. aliàs non præsumetur nisi aliter appareat. l. leges. C. de legi. & not. plenè per Bartol. in l. quòd Nerua. ff. depositi. Si autem sciuit ius & factum ipse emptor, tunc uidetur etiam quòd posset recuperare ipsum precium, per d. l. fin. §. emptor. C. communia de legat. ubi etiam sciens recuperat in casu illo, & per auth. qui res. cum sua gloss. C. de sacrosanct. eccle. & istam partem tenet Iaco. de Rauen. in d. l. cùm uir. & respondet ad alle. l. quemadmodum. quæ dicit oppositum, quia ibi prohibetur res de iure communi alienari, secus quando propter specialem fauorem mulieris, & quia res est uiri, licet sit subiecta restitutioni, ideo debet posse agi, ut d. §. emptor. contrarium credo de iure, dicit Ioã. per dictam l. quemadmodum. nam imputãdum est ei, qui contra legum interdicta scienter mercatur, ut ibi dicitur. unde uidetur emptor delinquere contra interdictum legum contrahendo scienter, ideo punitur, ut perdat pretium, ut ibi dicitur, & hanc partem uidetur uelle Ioan. Fabri. institut. quibus aliena. licet. in princ.

Nec obst. quod habetur in d. §. emptor. quia interim ibi, ante aduentum conditio17 nis † non impeditur translatio dominii. & sic non est omnino interdictum commercium, ideo magis subuenitur emptori, hic secus, quia nullo modo transfertur dominium. Item non obst. quod nota in d. authen. qui res. quia licet glo. ibi teneat illam opin. quòd emptor sciens recuperat precium ab œconomo, licet non ab ecclesia. & uideatur sequi omnino Innocen. in c. si quis presbyterum. extra de rebus ecclesi. non alie. tamen contrarium tenet gl. in §. si quis supra. in auth. de non alienan. in ii. col. & eam sequuntur doc. cõmuniter, maximè Cy. Iacob. Bru. Barto. in in d. auth. qui res. & etiam glo. in cap. ad audientiam. extra de re. eccle. non alie. & hęc pars uidetur uerior per d. l. quemadmodum. quæ fundatur ex ratione, quam quam dixi, scilicet, quòd scienter contra interdictum legum contraxit, non autem fundatur super ratione Iaco. de Aret. in auth. qui res. concludit etiam in casu dictę auth. qui res.

Credo tamen quòd nõ remanebit precium pęnes maritum, cum sit in pari causa turpitudinis cum emptore, ideo auferturab eo per fiscum, tanquam ab indignos ut uoluit glo. in l. quemadmodum. & facit l. Lucius. ff. de iure fisci. & l. ii. C. de conditione ob turpem causam. Si autem quæras an ad aliud præterquam ad precium possit agi, concludo, si fuit sciens, clarum est, quòd non agit etiam ad precium, quod intellige etiam si ille fuisset illud stipulatus sibi reddi in casu euictionis, licet glo. sentiat cõtrarium in d. l. quemadmodum. & etiam Iaco. ibi loco pręallegato. & similiter Specu. sed puto quòd non bene. quia talis stipulatio foueret causam turpem per ea, quæ supra dixi. & quæ habentur in l. quemadmodum. ideo non debet tenere. l. generaliter. & l. si plagii. & quod ibi not. ff. de uerb. obl. Si autem fuisset ignorans, tunc uidetur uelle Iacob. de Aret. prædictus. & Specu. in locis præalleg. & glo. in d. l. si prædium. quòd teneatur de euictione ad interesse ultra precium.

Sed fortè posset dici oppositum, quòd ex quo lex permittit maritum uenire

contra

contra contractum, ad ipsam rem uendendam non debet per uiam indirectam, prohiberi ipsum à uenditione, per d. l. cùm lex. ff. de fideiuss. fateor tamen, quòd si res esset meliorata per uiam exceptionis, saltem consequeretur meliorationem: ut l. in fundo. ff. de rei uendica. & fortè etiam ad illud competeret actio: sed si uellet agere, quatenus res non esset meliorata, nec uir locupletatus: tûc uidetur procedere, quod dixi, & per prædicta uidetur posse decidi.

Quid si ipse emptor fuisset stipulatus duplã uel aliam pœnã nomine euictionis, an poterit petere? Spec. in loco præallega tenuit, quòd nõ si fuit sciens: quia tunc nil petere potuit ultra preciũ, p l. fi. §. emptor. supra alleg. secus si fuit ignorans. Sed gl. in l. quêadmodum. & Iac. in loco præallega. uoluerunt, quòd posset petere: etiam si sciens: credo, quòd si fuit sciens, quòd poterit agere, quia dicta stipulatio, non uidetur fouere causam turpem, ut prædixi, idem si fuit ignorans, quia non poterit petere pœnam, licet potuerit precium petere, ut prædixi. & ratio est: quia ex quo lex permittit sibi ex iure suo uendicare, non debet per indirectum impediri, per aliam uiam: ut probatur expressè in d. l. cùm lex.

Nec obstat prædictis l. sed & si. supra de predijs mino. quia ibi non recuperabat administrator minoris rem ex iure suo, sed ex iure minoris: ideo ibi bene tenetur ad pœnam, hic autem ex iure suo recuperat: ideo non est conueniens, quòd teneatur ad penam per rationem dictæ l. cùm lex. & prædicta procedunt quando uir uẽdidit sine consensu mulieris. Idẽ dicas, si cum cõsensu mulieris, si non interuenit iuramentum uxoris, per l. i. §. & cùm lex. C. de rei vxo. actio. idem si consensit cum iuramento, si loquimur de iure ciuili: ut l. non dubium. C. de legibus. & no. in dicto §. & cùm lex. secus de iure canonico. quod in hoc præualet iuri ciuili, ut in capitu. cùm contingat. de iureiurando. & cap. licet. eodem titulo. in vi. unde tunc quando mulier cum iuramento consensit, tutus esset emptor, nec posset uir, qui alienasset muliere consentiente reuocare, nec etiam ipsa mulier soluto matrimonio.

SVMMARIVM.

1 *Vir potest rem auocare constante matrimonio non obstante consensu per eum præstito.*
2 *Filij uiuente patre aut matre in eorum bonis non habent ius.*
3 *Mulier quæ reuocat dotem uiro uergente in inopiam fructus debet conuertere in onera matrimonij.*
4 *Contractus utrum fiat contra iuramentum in temporalibus.*
5 *Contractus utrum teneat etiam si quis peccet faciendo contra iuramentum.*
6 *Prohibitum per uiam directam an debeat per uiam indirectam concedi.*
7 *Statutum si prohibeat iuramentum recipi, utrum non possit ex iuramento agi.*
8 *Lex ciuilis utrum remittere possit iuramentum sicut Papa.*
9 *Transgressio utrum debeat esse iniquitatis uinculum.*
10 *Iuris fictione quando quis intelligatur periurus.*
11 *Probatio utrum nulla admittatur contra iuris fictionem.*
12 *Periurus non dicitur qui ex iusta causa deserit iuramentum.*
13 *Iuramentum utrum possit remitti per illum, in cuius fauorem est præstitum.*
14 *Obligatio erat prohibita, ubi iuramentum non interueniebat.*
15 *Filiusfamilias de iure communi potest obligari sine consensu patris.*
16 *Filiusfamilias non debet obligari iuramento, nec uoto.*
17 *Non ualent leges in quantum infringunt uotum.*
18 *Possum petere ut relaxes iuramentum.*
19 *Iuramentum uidetur obligatorium, ubi minus uidetur obligatorium.*
20 *Filius non obedit uoto, sine patris consensu.*
21 *Clericus inuitus si trahitur ad iudicem secularem, à condemnato habeatur pro absoluto in odium trahentis.*
22 *Dolus ubi dat causam contractui, contractus est*

est nullus ex parte decepti.

23 *Querela & petitio hæreditatis possunt eodem libello proponi.*

24 *Petitio hæreditatis pendet ex euentu hæreditatis.*

25 *Actio pignoratitia non competit nisi soluta pecunia.*

26 *Leges possunt disponere super iuramentis subditorum.*

27 *Transgressio inducit mortale peccatum.*

28 *Lex reprobat iuramentum in multis casibus.*

29 *Statutum potest inducere fictionem.*

30 *Iuramentum non obligabit si non interueniat necessitas.*

31 *Prohibere iuramentum non pertinet ad iudices seculares.*

32 *Legis resistentia impedit naturalem obligationem.*

33 *Momentaneum implementum non sufficit nisi arguatur turpitudo in decipiendo.*

34 *Annullatur contractus ex ui legis uel statuti.*

35 *Iura canonica simpliciter innuunt seruari iuramentum.*

36 *Prohibitio ubi dirigitur ad personam, non oritur ex iuramento obligatio secundaria.*

37 *Lex in causa legitima præsumit fraudem.*

38 *Iuramentum præstitum per prodigum, non obligat.*

39 *Prohibitio utrum dirigitur in rem an in personam.*

40 *In dubio iudicando & consulendo non est recedendum à glossa.*

41 *Statutum super contractu, utrum dispanat ut prohibeat alienationem.*

42 *Iuramentum de se non est obligatorium.*

43 *In foro canonico est seruandum ius canonicũ.*

44 *Statutum non potest prohibere iuramentum.*

45 *Statutum utrum possit imponere pœnam iuramenti.*

46 *Ille qui recipit iuramentum sine solennitate statuti, utrum possit puniri pœna arbitraria.*

SEd nunc restat uidere, quid econtra, quando mulier uendit seu alienat rẽ dotalem: conclude quòd si alienat uiro non consentiente, non ualet, & nõ præiudicat uiro: ut l. si prędium. C. de iure dot. Si aũt uir cõsensisset, uideretur secus per d. l. si prędium. à contrario sensu, quòd sequitur ibi Iacob. de Aret. sed tene contra secundùm Bar. & Cyn. & communiter omnes: quia non ualet in simili arg. à contrario sensu, per id quod habetur in prædicto §. & cùm lex. & instit. quibus alie. licet. in princi. ideo tene securè, quòd uir poterit rem auocare constante
1 matrimonio † non obstante consensu, per eum prestito, per d. l. quemadmodum. per id quòd plenè suprà dixi. Sed tunc est dubium, an soluto matrimonio, mulier posset reuocare? Vidi istam quæstionem de facto, & dicebatur, quod non: quia confirmabatur alienatio per ius superueniens mulieri, per hanc l. & pro hoc uidetur gloss. singu. quæ non est alibi in l. constante. C. de donatio. & eam uidetur sequi Cyn. & Bald. in d. l. si prædium. & Specu. in d. §. iij. uersi. sed nunquid confiteatur. contrarium sentit gloss. instit. quibus alien. licet. in princ. ubi dicit quod soluto matrimonio mulier reuocat. & idẽ Specula. in d. §. iii. in uersicu. consueuit autem notari. & hanc partem, dicit Ioan. puto ueriorem: quia non cessat ratio legis inhibentis alienationem, quia interest mulieris sibi conseruari rem dotalem, etiam soluto matrimonio: ut sic possit iteratò nubere. l. i. ff. soluto matrimonio.

Et hoc puto uerum, etiam si emptor fuerit ignorans: quia adhuc stat dicta ratio: & quia etiam tunc non uidetur obligata de euictione, per rationem d. l. cùm lex. & uoluit etiam ibi Barto. & clarius Ioan. in alleg. loco, ut suprà. ideo non est ratio, quare debeat confirmari, ex quo alienatio est nulla, nec obligatur mulier de euictione, nec etiam cessat ratio legis, & credo, quando mulier non iurauit. Si autem mulier iurasset non contrauenire: tunc tale iuramentum, non præiudicaret uiro, si non consensit, per text. in d. cap. cum contingat. à cõtrario sensu. Si autem soluto matrimonio: tunc in effectu confirmaretur aliter: quia mulier obstante sacramento non posset contrauenire, ut d. c. cùm contingat. & hoc casu potest saluari gloss. in d. l. constante. & opin. Cyn. & Bal. Si autem mulier alienauit cũ

sacramento

sacramento cōsentiente uiro, tunc nec uir nec mulier admittuntur ad reuocandū, ut d.c.cùm contingat. maximè si etiam uir iurauerit: idem tamen credo, & si non iurasset, ex quo iurat tantum mulier, cuius fauore lex prohibuit alienationem: ut in c. cùm contingat. ubi autem mulier alienat non interueniente iuramento mulieris: tunc ut dixi non impeditur reuocatio per uirum constante matrimonio, etiam si ipse iurasset: ex quo mulier non iurauit, nec similiter impeditur mulier, soluto matrimonio. An autem quando mulier alienat possit emptor petere precium? conclude quòd non, si fuit sciens, etiam si expressè fuit stipulatus eo casu quo alienatio non tenet, per eā quę prædixi, quando uir alienat: secus si ignorauit, quia tūc poterit petere precium, non tamen pœnam, per d.l.cùm lex. in ratione sui: etiam si fuisset ignorans emptor. & hoc uoluit Iacob. in loco præalleg. qui respondit ad l.& si ts.C.de prędijs min. quòd ibi administratio non reuocat ex iure suo: secus in muliere: ideo tunc succedit ratio legis cùm lex. facit quod ibi no. per Bar. unde nec uidetur tunc aliter teneri de euictione, si emptor fuit ignorans non bene dixit, & hoc satis fuit de mente. Bar. & in d.l.cùm lex. si intelligeres, & solius respectu precij.

Ex prædictis etiā patere potest. Quid si uir, & uxor simul uendant rem dotalem seu quilibet solùm pro parte se obliget; & siue quilibet in solidum, & siue uterq; siue alter tantum. Quid autem quando uterque uendidit: an saltem pro dimidia tenebitur mulier ad precium: eo casu quo uenditio non tenet? uidetur quòd sic: ex quo precium utrique dicitur solutum: argu. l. reos. §. cùm in tabulis. de duobus reis. & hanc partem uidetur tenere Barto. in quodam suo consilio, quod incipit, Punctus quæstionis talis est d.P. nupsit cuidam.

In contrarium facit fortiter, quod habetur in authen. si qua mulier. C.ad Velle. ubi quando mulier, & uir in eodem instrumento se obligant non tenetur mulier, nisi quatenus doceatur uersum esse in utilitatem mulieris. & hanc partem etiam uidetur tenere Specu. in titu. de solu & lib. §. ante omnia uers. sed pone uir. & hanc partem puto ueriorem per d. authen. si qua mulier. & quia, ut docet experientiā maritus uerè percipit pecuniam, sed pro cautela emptoris quandoque mulier principaliter se obligat, & confitetur se precium recepisse: nec commodè mulier potest etiam bene resistere uoluntati uiri: ideo satis est uisum, quod non teneatur etiam si in instrumento dicatur pecuniam sibi fuisse numeratam: prout uidetur sentire Specu. in d. uersicul. sed pone uir. & uidetur de mente d. authen. si qua mulier. quæ præsupponit uerisimiliter sic factam rationem superius tactam.

Nec obstat d.§. cùm in tabulis. quia quod ibi dicitur, procedit regulariter in his, qui possunt se obligare: sed fallit in muliere, quæ non potest se obligare aliàs pro uiro, nec etiam regulariter pro alijs; per id quod habetur in d. authen. si qua mulier. & per l.i. & per totū ti. ff. ad Velleia. & hanc quęstionem uidi de facto in ciuitate ista. Item aduerte; quia dixi suprà quòd si emptor emit scienter rem dotalem, precium non petit nec pœnam, etiam si fuerit stipulatus.

Non habet obstare l. si fundum. C. de euic. quia ibi loquitur quando uenditur res aliena, quę non est prohibita alienari: iuxta l. rem alienā. ff. de contrahen. emp. secus quando est prohibita alienari: ut d. l. quemadmodum. & sic etiam soluit glo. quam reputo singularem, & quę apertè illud tenet in c. i. in fi. prin. de prohi. feu. alie. per Fede. qui meo iudicio melius dicit, quàm gl. in l. quemadmodum. & quàm dicat Specul. & alii tenentes opi. & bene facit tex. in d. cap. i. in fin. principij. Item non obstat l. fin. C. de fundis limi. quia debet intelligi quādo emptor fuit ignorans saltem ius: & sic fuit bona fide, ut ibi tangitur: & d. l. quemadmodum. Item etiam aduerte inquantum dixi non confirmari alienationem factam per mulierem etiā soluto matrimonio quando fuit inualida: licet

licet gloss. uelit contrà. in l. constante. C. de donatio.

Nec obstat l. cùm uir. ff. de usuca. quia loquitur in uiro, cuius fauore non est pro hibita alienatio: secus in muliere, cuius fauore est prohibita, & in qua non cessat ratio legis prohibentis etiam soluto matrimonio, per l. i. ff. sol. mat. Item non ob. l. & hæredi. §. filiæ ff. de pac. quia ille §. debet intelligi, quia dissoluto matrimonio fuit pactum prẹiudiciale doti, secus si eo constante, etiam si conferatur in tempus soluti matrimonij. l. de die. & l. Attilicinus. ff. de pact. dota. & fortè non nocet: si fit ante matrimonium: licet gloss. dicat contra. in d. §. filiæ. de quo per Ioann. de Imol. in l. si socer. §. Lucius. ff. solut. matri.

Item nec obstat l. spē. C. de dona. quia loquitur quādo donatur spes actionis rei non prohibitẹ alienari: secus quando esset prohibita, per id quod legitur, & not. in l. si ad rem soluendam. C. de prediis mino. Item aduerte, quia pro eo quòd di xi suprà quando maritus alienat, & solus iurat, quòd posset reuocare non obstante sacramento: bene facit quod habetur in cap. peruenit. lo i. & capitu. sicut nostis. extra de iureiurā. ubi patet quòd si prælatus alienauit rem ecclesiæ, & iurauit non contrauenire, non obstante sacramento potest reuocare propter utilitatem ecclesiẹ, licet ipse habeat uti fructibus pro alimentis & hoc apertè, & clarius tenet ibi An. de But. in c. cùm uenissent. super gl. extra de institu.

Et hoc etiam in simili uidetur tenere Iacob. in loco præallega. ubi dicit, quòd si ex matrimonio extant filii, etiam si uir, & mulier iurassent, nihilominus uir reuocabit constante matrimonio, & mulier eo soluto: allegat gloss. singu. & quæ non est alibi in dicto cap. cùm contingat. & sic eadem ratione quando uir iurauit solus, ex quo tendit ad prẹiudiciū mulieris, non debet impediri reuocare. fortè tamē tutius esset petere absolutionem à iuramento, saltem ad cautelam, quẹ sine dubio deberet concedi, per id quod no. in simili per Innocen. in d. cap. peruenit. Sed aduerte, quòd in quantum Iac. uult post glo. debet attendi præiudicium, quod fieret

2 filiis, non uidetur uerum: quia filii † uiuē te patre aut matre in eorum bonis non habent ius. l. non usque. ff. si quis à paren. fuerit ma. & no. Dy. & Barto. in l. si. ff. de libe, agno. licet glo. aliter sentiat in §. si quis autem non implens. in authen de hẹre. & Fal. colla. i. sed ipse respondet primò quòd lex non usque est correcta secundùm quosdam: iuxta not. in l. i. C. de inof. dona. Vel secundò potest dici, q aliud sit in aliis bonis, aliud in dotalibus ex quibus liberi debent aliri. l. ubi adhuc C. de iure dot.

Sed Ioan. And. in d. c. cùm contingat. super gl. & in gloss. ordin. super c. quāuis. de pact. in vi. non tenet. & dicit, quòd glo illa debet intelligi quando principaliter uergit in præiudicium alterius, non quando secundariò, ut contingit in filiis, qui post mortem parentum solùm possunt succedere, & sic non principaliter, sed secūdariò eorum interest. Et pro hac parte facit, quia etiam mulier possit, in dotem extraneum hẹredem instituere, dum modo relinqueret filio legitimam. l. hac edictali. §. fin cum ibi not. C. de secun. nupt. & l. i. C. de inoffic, dona. & sic non uidetur habere in effectum maius ius in dotalibus, quàm in aliis.

Non obstat d. l. ubi adhuc. licet Ioan. Andr. non respondeat: quia fateor, quòd

3 mulier, quẹ reuocat † dotem uiro uergente ad inopiam, debet fructus conuertere in onera matrimonii, & consequē ter filios alere, ut ibi. nam & contra regulas iuris permittitur sibi tunc reuocare, cum nondum sit solutum matrimonium, sed non per hoc sequitur, quòd filii habeant ius in dotem: nam etiam mater tenetur alere filium, quando non posset à patre ali, iuxta not. in l. alimenta. C. de nego gest. & l. Nesennius. ff. eo d. titu. & istam partem credo ueriorem. hinc est etiam, q soluto matrimonio, licet non extent liberi ex eo, tamen mulier debet habere suā dotem, & ipsam debet dare secūdo uiro, licet hodie debeat conseruare secundùm moderationē d. l. hac edictali. si cōtin gat

gat eam postea mori.

Item aduerte, dicunt quidam ꝙ quando mulier iurauit, ipsa poterit petere absolutionem à iuramento: & sic uidetur Ioan. And. uelle, post Vin. in d. capitu. cùm contingat. ubi dicit, Vincen. credo, ꝙ per sacramẽtum mulier ligetur, sed instet, quòd absoluatur. Sed cõtra credo uerius: quia aliàs illa decretalis seruiret nobis de uento, & erit imposita uerbis, & non rebus, contra l. ii. C. communia. de leg. & c. commissa. §. porrò. de elec. in vi. puto tamen dictum Vincen. posse saluari, apparet mulierem propter minas, & uerbera, per maritum sibi illata consensisse cum iuramento, quia tunc uidetur coacta fuisse: iuxta no. per Inno. & Ioan. And. in cap. causam matrimonii. de officio deleg. per Bar. in l. i. §. quę onerandæ. ff. quarum rerum act. non datur. Et adde etiam prędictis, ꝙ si emptor fuit ignorans rem, esse dotalem rem, si apparet mulierem consensisse animo decipiendi; ut quia asseruit rem non esse dotalẽ, uidetur ꝙ tunc non subueniatur sibi per id quod habetur in l. si sine. C. ad Velleia. & l. iij. C. si minor. se maior. dix.

Sed iuxta prædicta potest dubitari, an quando mulier iurat, contractus firmetur iuramento: an illa solùm obligetur ad obseruantiam iuramenti remanente contractu nullo: & hanc secundam partem tenuit Iacob. in loco præallegat. quia tex. iuris canonici, maximè in d. c. cùm contingat. & c. licet mulieres. non dicunt contractum confirmari iuramento: sed quòd mulieres non possunt contrauenire: & ex hoc infert, quòd mulier, à tertio possessore, cui non uendidit soluto matrimonio, poterit uendicare: quia ille non est dominus, sicut nec ille, qui emit à muliere: nã ex quo contractus est nullus, non potuit transferri dominium. l. nunquam nuda. ff. de acquiren. rerum domi. ideo poterit uendicare ab illo tertio, nec poterit ab ea exceptione repelli, qui eius respectu nihil iurauit, sed emptor si possideret, cui iurauit, posset eã repellere, & sic excusatio est personalis: sicut in simili in l. milites. §. cũ ueteranus. ff. de testamẽto milita. & in l. qui ex liberis. §. testamẽto. ff. de secun. tabu. facit quod habetur in l. loci corpus. §. competit. ff. si seruitus uen. quod intelligit uerum, nisi ille tertius habet causam ab eo, cui illa mulier iurauit, per l. ait prætor §. si. cum l. seq. & l. nã & postea. §. si. ff. de iureiuran. alleg. etiam ad prædicta. l. si quis emptionis. C. de pręscrip. xxx. anno. ubi antiquus dominus licet non posset auocare rem à malæ fidei possessore, si pręscripsit xxx. annis tamẽ ab alio poterit: ut ibi patet. Et per prędicta omnia dic, quòd mortua muliere hæredes eius poterũt auocare: quia in eos trãsiuit dominiũ, quod erat penes mulierẽ & ipsi non ligãt iuramento, ꝗa iuramẽtũ est personale ex parte mulieris: iuxta no. per Inn. & Io. An. in c. ueritatis. de iureiu. sed Io. An. & Archi. in ca. quamuis. de pact. in vi. tenet contractum firmari iuramento. & ibi etiam uidetur probari, in quantum dicit contractum iuratum debere seruari: & non dixit simpliciter iuramentum. & hanc partem tenuit Ioann. Cald. in dicto ca. cùm contingat. in suis additionibus. hoc etiam tenet Bartol. in l. si quis pro eo. ff. de fideiuss. sed cum hac parte ad præsens transeo.

Item iuxta prædicta est sciendum quòd datur consilium, quòd mulier etiam cum iuramento non obligetur: ut si pater aut alius faciat eam iurare de non alienando ipsam dotem: nam tunc licet postea alienat, & iurat non contrauenire, præualebit primum iuramentum, per c. intellecto. de iureiurã. & hoc tenuit Hostien. in cap. cùm contingat. de iureiur. & in gloss. quę non est alibi in d. c. licet mulieres. & not. Specu. in d. §. tertio loco. ubi & no. consilium. Sed contra istud dictum facit: quia uidetur dare materiam delinquendi, & decipiendi. Item uidetur iniquum, quòd noceat emptori, qui ignorauit primum iuramentum: atgu. l. si. ff. pro suo. Item quia contractus, qui fit contra iuramentum, uidetur tenere: ut in c. sicut ex literis. de spon. & no. Ioa. And. & Innocen. in ca. dilecto. de præben. ubi dicunt, quòd licet actus, qui fieret contra iuramentũ, in spiritualibus nõ ualeret; tamen

tamen secus uidetur, quòd contractus sit
4 † contra iuramentum in temporalibus: uel etiam in matrimonio: ut d.c. sicut ex literis. ubi contractus matrimonij cõtra iuramentum præambulum tenet, non reperio hunc passum declaratum, tamen pro matrimonio potes dicere, quòd si iuramẽtum primum habet fomentum iuris secum, ut quia tenditur ad prohibendum alienationem aliâs à iure prohibitam, ut est in casu proposito, & tunc posset procedere glos. in d.c. licet mulieres. facit quod no. in simili. in l. ea. de condi. ob causam. & l. ii. C. de usucap. pro emptore. & l. si filiusfamilias. §. diui. ad fi. ff. de leg. i. secus si primum iuramentum non habeat secum iuris fomentum. & sic loquitur dictum Inn. in d.c. dilecto.

Et idem tenet Ludo. in l alia. §. eleganter. solu. matri. uidetur latissimè. suprà in istamet clausula in articulo dum tractatur de pactis successionum. Credo tamen, ꝙ in quæstione proposita æquè posset distinguere: ut uoluit Iac. in loco præallega. an emptor sciuerit primum iuramentum: & tunc procedit gloss. in d.c. licet mulieres. quia imputet sibi, quia contrahit tunc, si autem ignorasset: tunc uidetur, quòd non noceat primum iuramentum ipsi emptori, qui probabiliter ipsum ignorauit, per l. fi. ff. pro suo.

Nec obstat d.c. dilecto. quia loquitur in Rege, qui habet iuramentum in promotione, non alienare iura regni, & sic probabiliter contrahens non debuit illud ignorare, quę ratio hic cessat. Non obstat prędictis si dicatur, ꝙ ex quo mulier primò iurauit contrahendo postea contra iuramentum, uidetur peccare: & sic secundum iuramentum habet nutrire peccatum, & per consequens indistinctè non uidetur tenere per id, quod habetur in c. si uerò. de iureiur. & quod no. Bar. in d.l. si quis pro eo. & quod no. in c. ii. de maio. & obe. quia probari potest, ꝙ per primum iuramentum non uidetur ligare mulierem ad preiudiciũ tertii illud probabiliter ignorantis. argu. l. si unus. §. ante omnia. ff. de pac. & c. ueniens. de transactio. & in d.c. cum contingat. à contrario sensu. de iureiuran. ideo non uidetur tunc peccatum respectu tertii: si seruat secundum iuramentum quod tertius iure permittente facit interponi, per d.c. cùm contingat. nec posset sibi obiici de primo: ex quo illud probabiliter ignorauit.

Pręterea etiam secundo potest dici, ꝙ licet quis peccet actum faciendo, non tamen per hoc iuramentum infringitur super eo pręstitum: ut patet in eo, qui iurat per Dæmonem, uel per creaturam: quia peccat sic iurando: & tamen ex quo sic iurauit, debet seruare: c. & si Christus. de iureiuran. & c. monet te. xxxij. quæst. i. & si-
5 militer uidemus, ꝙ licet quis † peccet faciendo contra iuramentum, nihilominus contractus tenet: ut in c. sicut ex literis. de spon.

Quid autem si statutum expressè dicat, quòd non possit mulier alienare fundum dotalem etiam cum iuramẽto, prout uiget in ciuitate Bononię: an tunc firmetur contractus iuramento? & uidetur, quòd lex uel statutum non potest annullare iuramentum. dicit enim Ioa. de Imo. in d.c. cùm contingat. & Barto. in l. omnes populi. tertia quęstione principali concludunt, quòd non potest annullare iuramentum: quia cùm iuramentum sit res spiritualis, non potest se intromittere iudex secularis. facit quod habetur in ca. tuam. de ordi cogni. & quia scriptum est, Reddite iuramenta uestra. & no. secundùm eum, in c. si Christus. de iureiurã. Super autem iure diuino non uidetur fieri posse statutum per seculares. & hoc dicit uerum, nisi statutum excluderet causam peccandi. & pro hoc dicit, quòd si statutum dicat non ualeat contractus matrimonij sine tali solennitate, etiam si fuit iuratum: quòd tale statutum non ualet, per ea quę sunt suprádicta: sed si statutum diceret, quòd si aliter fieret contractus prę sumatur per dolum, & metum extortum: tunc quia statutum uidetur excludere causam peccandi seu peccati, contractum, & iuramentum esse per metum uel dolum, non obligat iuramentum, sicut nec ligauit quando per dolum, & metum esset extortũ: ut in auth. sacramẽta puberũ, C. si aduersus uẽ. & sic

uidetur

uidetur sequi opi.q iuramentũ per metũ extortũ ipso iure nõ obligat:sed peti posset absolutio:ut in c.si uerò.de iureiuran.

Sed Rayn. de Forli. in repetitione. l. omnes populi. non uidetur tenere istud dictum in quantum dicit Bartol. quòd si statutum præsumat cõtractum extortum per metum,uel dolum, quòd tunc iuramẽtum non obligat, sed secundùm eum hoc uidetur fieri in fraudem iuris canonici,& diuini, uolentis iuramentum seruari: & ideo tale statutum non teneret tanquam factum in fraudem superioris: facit quod habetur in regula,certũ.in vi.& in l.fraus. cum l.seq.ff.de legi.& priuilegijs.cap.quã
6 to.& quia prohibitum† per uiam directã, non debet per uiam indirectam. concedi. ff.de reg.iu.l.nam quod una uia.in vi.& in l.non dubium.de leg.Bar.tamẽ in d.l. omnes populi.secundum suam opi.dixit iudicari uidisse.

Nec obstat prædictis si dicatur q licet lex uel statutum prohibendo personam, non uidetur ad peccatum illaqueare contrafacientem: quia ad hoc non tendit finis legis ciuilis: tamen uidetur, ex quo lex canonica,uel diuina dicunt obediendum fore iusto pręcepto superioris, ut patet ex his quæ habentur in c. contra morem.viij.distin.xi.quæstio.iii.cap. qui resistit.& de maio.& obed.cap.solito. & secũdò,uidetur,quòd non parens in dicto casu incurrat peccatum,saltem attẽta dispositione legis diuinę,& canonicæ: Sed potest responderi,quòd licet secundùm legem diuinam, & canonicam obediendum sit iusto præcepto superioris, hoc non est uerum quo ad hoc,ut superior iustè possit punire subditum non obedientẽ propter suas pœnas temporales: facit,quod habetur in d.cap.qui resistit. non autem per hoc sequitur, quòd peccet contraueniẽs: & sic etiam potest intelligi, quod habetur in cap.si quis autem. xi. dist. ubi gloss. iuncto text. uidetur uelle quòd peccet inobediens legi. Sed potes dicere,quòd illud procedit,quando pręceptum emanauit in materia,de cuius natura esset quòd transgressio induceret peccatum secundùm quod not. Bald. in l. non dubium. in xviij.op.C.de legi. uel potest intelligi: quando ex contemptu quis faceret contra legem superioris.& sic uidetur loqui dictum cap.si quis autem.& dicitur ex contemptu quis facere, quando propter elationem, & superbiam quis non uult obedire legi,nec uult subijci dispositioni legis,facit quod not. Archi. lxxvij.dist. c. ueniam.secus quando ex contemptu uenit:quia contra legem positiuam: nam uidetur,quòd non incurrat peccatum, licet possit puniri per superiorem.

Et ex prędictis uidetur concludi: quòd licet quis non obediat iusto præcepto legis positiuæ, non incurrit peccatum, nisi quando faceret ex contemptu, uel nisi emanaret in materia, cuius transgressio sui natura induceret peccatum. Item aduerte: quia rationi Bald.aliter potest responderi:nam ex pręsupposito,q ubi prohibitio dirigitur ad personas peccantes, contra facientes tamen:ut supra dixi, non uidetur q peccet seruans contractũ, quẽ prohibitũ est facere: quia statutũ, uel lex hoc non dicit, nec prohibet ne cõtrahat. Et ratio uidetur, q si iurat seruare cõtractũ, uel cõuentionẽ,nõ peccet iurando·licet peccet contraueniendo. facit, quod habetur in c. debitores. de iureiuran. & in cap.ad audientiam.quod metus causa.& de ista materia Bald.in pluribus locis: scilicet in l.pactum. C. de coll. & di-
7 cit no.quòd si statutum prohibet † iuramentum recipi, non potest ex iuramento agi,uel recipi, per id quod habetur in l. iii.C.ne fide.dotium dẽtur.& in l.inuitus. §.fi.ff.de reg.iur Item tangit in l. nec patronus.de ope.liber.& in l.nõ dubium.C. de legi.& in auth. sacramenta puberum. C.si aduersus uen.

Demum quæritur an per statutum possit prohiberi,ut non ualeat iuramentum? dicit,q sic,quia lex uidetur cõtinere uim Apostolici.seu Papę in remissione iuramenti.l.adigere.§.fi.ff.de iure patro.& in gl.singula. idẽ uidetur uelle. eadẽ lxxi. q. ubi uidetur uelle,q ualeat statutũ disponẽs,q mulier nõ possit cõtrahere sine cõsensu duorũ consanguineorum,nec obligetur si iurauit,& potestas teneatur cogere illum.

illum, qui aliquid recepit ex tali consensu restituere mulieri: idem uidetur uelle in l. nec patronus. de ope. liber. ubi conclu
8 dit, ꝙ lex † ciuilis potest remittere iuramentũ, sicut Papa: quia lex in hoc obtinet uim Apostolici: ut not. gloss. in d. l. adigere. in §. fin. unde potest legem secundum eum interpretari, & statuere, ꝙ iuramentum non extendatur ad casus illicitos. alleg. quod habetur in l. non dubium. C. de legibus. nam dicit ibi no. ꝙ ubi lex ciuilis prohibet iuramentum, non tenetur quis illud seruare: & sic not. ꝙ lex ciuilis potest prohibere iuramentum: & ex hoc infert, ꝙ ualent statuta, quę in certis casibus inhibent iuramenta. allegat quod habetur in l. si quis inquilinos. §. fin. de leg. iii. & d. l. adigere. §. fin. Et quando iuramentum apponitur super actu inualido, quid operetur de iure ciuili, quid de iure canonico? nam uidetur primò dicere, quòd ubi actus est ipso iure nullus: tunc iuramentum interpositum non ualidat actum, per id, quod habetur in l. non dubium. alleg. & authen. sacramenta. & l. antiquis. C. ad Treb. secus ubi actus est inualidus, quò ad effectum: mero tamen iure tenet, sed potest rescindi per beneficium restitutionis in integrum: quia tunc bene operatur iuramentum. Sed tene primum dictum, ut ipse dicit. & uidetur esse contra authen. sacramenta. sed communis opi. illa habet locum etiam quando iuramentum interponitur super contractu nullo, secundum opi. communem. & ibi Ioã. post alios dixit: aut contractus est prohibitus eo casu in quo in se habet æquitatem naturalem per ius positiuum: tunc iuramentum operetur, si interponatur super tali actu nullo de iure positiuo, exemplum, si minor propter necessitatem sibi imminentem alienat rem sine decreto: quia tunc secundum naturalem ęquitatem actus debent tenere, ex quo minor hoc fecit propter necessitatem: ideo dixit, quòd si tũc contraxit, & sine decreto, & iurauit: tunc iuramẽtum operabitur: licet postea minor luserit pecuniam. & sic potest intelligi authẽ. sacramẽta. & opi. illorũ dicunt, quòd ualidatur actus etiam nullus per iuramẽtum: sed ubi non haberet in se ęquitatem naturalẽ: ut quia minori non imminebat aliqua necessitas eminens, propter quam sine decreto alienaret: tunc iuramentum interpositum super actu nullo non obligabit, & hoc casu non habebit locum auth. sacramenta. & hoc modo concor. quę habentur in l. i. & auth. sacramenta. C. si aduersus uen. quæ simpliciter loquitur, & in distinctè. & sic debet intelligi lex, de precio. de pub.

De iure uerò canonico concludit, ꝙ si iuramentũ emanat super actu prohibito, & iustitia positiua debet seruari, cum posset seruari sine interitu salutis ęternę, per id quod habetur in auth. sacramenta. & in c. quamuis. de pactis. in vi. sed si emanat super materia prohibita ex iustitia non simpliciter positiua: sed quia transgressio induceret peccatum, tunc iuramentum, nõ obligaret: quia non debet esse iniquitatis
9 † uinculũ. xxii. q. iiii. c. inter cæter. a & prędicta dic procedere ubi agitur de pręiudicio iurantis: sed in pręiudiciũ tertii non tenet, per id quod no. in l. fi. §. filius autẽ. C. de bo. quæ lib. & per no. ibi per Bal. & subdit in xvii. oppo. ꝙ iuramentum interdum est contra ius constitutionũ: interdũ contra ius tertii: interdũ contra ius iurantis. Si contra ius cõstitutionũ: tunc distinguit, an illa cõstitutio sit ex iustitia positiua: aut ex iustitia nõ positiua: sed cuius transgressio inducit peccatum: ut supra dixi, si aũt sit contra ius tertii: tunc non præiudicat, secus quando contra ius iurantis: ut in authen. sacramenta. Item dicit, quòd interdum lex, uel statutum disponit prohibendo iuramentum pręstari: & tunc ualet legis dispositio: ut l. quæ sub conditione. ff. de condi. insti. interdum lex disponit dando remedium: puta, ut petatur absolutio, tunc deberet peti, si disponit ministerio iudicis: tunc dicit, quòd faciens contra incurrit periurium: tamen iuris fictione
10 † censetur periurus, per l. qui iurato. ff. qui satisda. cogan. & l. fi. ff. ad muni. interdum autem dispouit interpretando: & tũc licet quis ueniat contra iuramentũ, licet non cõtra interpretationẽ, non censetur periurus: per id quod habetur in l. fin. C.

de non nume.pecu & sic uidetur omittere causam, quando simpliciter inualidat, & prohibet iuramentum in dicta distinctione, tamen illud membrum satis potest intelligi ex his, quæ dicit in l. non dubium.C.de legibus.

Subdit post prædicta ꝙ qñ forma iuramenti recipit uerũ factum: & nudum ministerium debet seruari in forma specifica: secus quando recipit iuris ministeriũ: quia tunc iuramentum non ligaret, ubi cõtra iuris ministerium allegat quod no. in l. quidam cum filium.ff.de uerbor. obliga. & si bene ponderentur dicta per Bald. uidentur uelle, quòd per statutum possint prohiberi iuramenta. idem uidetur uelle in l.ii. in ix.q.C.de rescin.uendi.sed in authen.sacramenta. tenet, quòd per statutum non possit fieri, quòd ualeat contractus sine decreto, etiam si interuenit iuramentum: & inducit tres rationes supra dictas. Primò, quia iuramentum est quid substantiale: & sic uidetur, ꝙ statutum laicorum non possit, nec iuramento dispone re. per id quod habetur in c. tuam. de ordi.cogni. Secundò quia tale statutum esset aperire uiam periuriis, contra l.i.C. de rescin.uend. Tertiò, quia tale statutum uidetur contra legem superioris: quia contra dictam authen. factam ab Imperatore. & sic uidetur, quòd inferior nõ posset cõtra disponere: facit quod no. in §. interim. in auth.de defen.ciui.& c.inferior. de ma.& obe.& sic uidetur per prædicta. quòd dictum statutum non ualeat. sed ipse refert, quòd antiqui aduocati dicebant ualere, per l.si quis inquilinos.§.i.de leg.i.sed ipse dicit quòd illa lex non facit: quia ibi loquitur, quando iuramentum interpositum super re prohibita à iure communi: interdum statutum disponit, quòd si fiat contractus sine tali solennitate non ualeat etiam si iuretur. & si aliter fuerit factum, præsumatur dolo, uel metu extortum: nam secundum eum potest statutum inducere præsumptionem, cui sit statutum: facit quod no. in l.siue possidetis. C. de prob.& in c.is qui.de spon. qua inducta apparet secundum eũ ꝙ iuramentũ nõ habet ligare, sicut quando dolo uel metu extortum: ut d.aut. sacraméta. & sic uidetur ponere cautelam, quam posuit Bar. in l. omnes populi.ff.de iusti.& iure.

Ponit etiam Sali. in d.auth.sacramenta. & ponit illam aliqualiter ampliorem: nam ponit quòd statutum dicat, quòd si aliter fiat præsumatur contractum per dolũ uel metũ extortum, nec posset probari cõtrarium. Et ponit etiam aliam cautelam, ꝙ non inducat præsumptionem: sed fictionẽ ut dicantur sic, si aliter fiat fingatur contractus per dolum, uel metum extortus:
11 nam contra fictionem iuris nulla † admittatur probatio. facit quod consueuit dici in l.siue possidetis.C.de prob.& in l.si qs pro emptore.§.maximè ff.de ususca. ꝑ empt. per Bar. & quod no.gl. in l.unica.§.accedit.de rei uxo.act.& quod not. per glo. & doc. in c.is qui.de spon. dicit etiam Bal. in d.auth. sacramenta. quòd non inducat præsumptionẽ, uel fictionem prędictam: tamen si habet in se rationem, & æquitatem ualebit statutum. Exemplum. si dicat statutum, quòd malitia adeo excreuit, ꝙ prompti sunt homines ad decipiendũ minores: & ideo statuimus, quòd non obligetur minor sine tali solennitate, etiam si interueniat iuramentum: nam tunc secundũ eum quia statutum habet in se rationem, & æquitatem, ualebit statutum, & prohibitio iuramẽti. & dicit de facto seruari. similiter in auth.sacramenta. circa fi. concludendo finaliter per supradicta per statutum posse prohiberi iuramentum. mouetur primò per d.l.non dubium.& l. si quis inquilinos.§.i.de leg. i.alle. pro hoc. quia
12 non dicitur periurus, qui ex iuxta † causa deserit iuramentum.l. fin.ff.qui satisda.
13 cog. Itẽ allegat pro hoc tertio, quia † iuramentum potest remitti per illum, in cuius fauorem est prestitum. allegat quod habetur in l.si libertus non aluerit. ff. de bo. liber.& in l. fina. qui & à quibus. sed melius probantur per ea, quę habentur in capit.ii.cum ibi not. per Ioan. And. de spon.& in Spec. in titu.ii.§.nunc ostendendum. uersic. hic quoque. si ergo potest remitti per pactum, ergo & per statutum, cum illa uideantur parificari. Confirmat etiã istam rationẽ: quia in eo quod

sit per

fit per statutum, uidentur omnes consentire, etiam qui non interfuerunt statuendo.alleg.no.in l. omnes populi. alleg. sed melius facit in l.quod maior. & l. municipales.& quod no.glos.in l.i.C. quę fit longa consuetu.& ideo contrahens cum minore uidetur consensisse. quòd iuramentum prestitum per minorem in contractu sibi non habeat nocere.

Et per prædicta potest responderi ad rationes in contrarium alle. & inductas: nam imò non obstat, dum dicitur, quòd iuramentum est res spiritualis.& sic statutũ laicorum non uidetur posse disponere: quia dico, quòd potest bene per partem remitti,& per illum, in cuius fauorem est prestitum, ut superius est expressum seu dictum. & sic uidetur remissum fore hoc casu attenta forma statuti, & eo quod superius dixi. Item non obstat, quòd aperiretur uia periurijs, respondeo hoc non est uerum in eo, quod non dicitur periurus, qui ex iusta causa deserit iuramentum, ut dictum est. Item non ob. quòd illud statutum uidetur contra iura,& contra dictam auth. sacramenta.& sic uidetur quòd non ualeat: quia respondit, quia istud statutũ non debet dici contra ius: quia habet in se rationem,& equitatem, ne minores decipiantur:& quia per statutum censentur consensisse, ut iuramentum non obliget quando eis præstatur: quæ ratio cessat in casu auth. sacramenta.

Sed aduerte, quia ista ratio Sali. licet fuerit subtilis, tamen non uidetur procedere simpliciter. Primò si contigerit forensem contrahere cum minore, cessat ratio Sali. quia ille nõ fingitur consensisse ex quo est forensis:& uidetur, quòd tunc iuramentum habet ligare, non obstante statuto: licet ille, cui est præstitum iuramentum ob eius fauorem possit illud remittere, ut patet ex his quę habentur in d. cap. ii. de spon. per Ioan. And. tamen non reperitur, quòd ille qui uerè non consensit in relaxatione iuramenti, uidetur consensisse: ita quòd iure ciuili non posset petere obseruantiam iuramenti. Sol. non uidetur quòd hoc dictum procedat, cum iure canonico nõ uidetur approbatum. facit quod habetur in cap. ii. de transla.prelat. & quod habetur in l.ill am C.de colla.& sic non uidetur procedere simpliciter ratio Sali.

Sed Federi.de Se.in consil. suo cclxxii. format q. si statuto cauetur, quod non ualeat promissio facta per filiumfa. sine consensu patris, etiam si fiat cum iuramento, cuius tenor describitur, & concludit in effectu, quòd si interueniat iuramentum, obligetur filiusfa. non obstãte statuto: moueretur etiam, quia iuramentum obliget etiam in casibus ubi uidetur quòd obligaret: & sic fortius obligauit hoc casu: argu. eorum quę habentur in ca. cum in cunctis. de elect. & auth. multo magis. C. de sacrosanct. eccles. nam iuramentum obligat in casu. authen. sacramenta. & in casu d. c. cum contingat. & tamen constat

14 quòd † obligatio erat prohibita, ubi iuramentum non interueniebat: & sic multo fortius iuramentum debebat obligare, in

15 casu predicto: qa filiũfamil. † de iure communi, obligari possunt sine consensu patris excepto Macedoniano: ut l. ii. §. filiusfam. ff. de actionibus.& obligatio.& l.i.§.i. ff. de polli.

16 Nec obst. si dicatur, quòd non † debet filiusfam. obligari iuramento, sicut nec uoto: ut dicta l.ii.§.i. de polli. facit quod not. Innocen.& Ioan. Andr. in c. scriptura. de uoto. quia respondit Fede. in suo consil.& & hoc sequitur do. Anto. de Butr. in d. cap. cum contingat. quòd non † ualent illę leges in quãtum infringant uotum, per not. per gloss. in capit. similiter. xxxii. quæst. ii. in glo.i.& fi. Sed certè Innocen. uidetur uelle quòd quando uotum non tendit ad preiudicium patriæ potestatis: quòd tunc possit facere uotum, sine consensu patris: de quo tamen plenè not in d. c. scriptura.& Ioan. Andr. ibidem. dicit tamẽ Fede in d. consilio, quòd quia debuit obedire statuto ex causa per superiorem, per id quod habetur viii. distinct. cap. contra morem. & ix. quæst. in cap. qui resistit. tamẽ inobediens potius meretur præmium. facit, quod habetur in cap. eum qui. de preben. in vi. i deo dicit quòd poterit peti relaxatio iuramenti, seu ut cogatur ad re

laxandum iuramentō, cum indebitè uideatur recepisse, recipiendo contra legem superioris cui debet obedire. allegat quod habetur in cap. debitores. de iureiur. nec diceretur tunc uenire contra sacramentum: quia imò potius fatetur se obligatū ad obseruantiam iuramenti, ille qui petit illud sibi relaxari: & dicit quòd ad relaxandum poterit cogi, ille qui iuramentum receperit per iudicem ecclesiasticū ratione peccati: & etiam per iudicem secularem: cum ille recipiens sit laicus: & de eius foro: facit c. cum sit generale. de foro compe. & c. si. cod. tit. in vi. & subdit, ꝙ si agatur in casu prædicto contra illum, qui præstet iuramentum, potes excipere dicendo non potes me conuenire, uel
18 astringere: quia † possum petere, ut relaxes iuramentum.

Facit quod habetur in l. Papinianus. §. si filius. de inoffic. testamē. facit quod not. in c. pastoralis. circa fi. de causa possess. & propriè. ubi glo. uult, ꝙ licet per l. si quis in tantam. C. unde ui. spoliās aliquem debet perdere per sententiam ferendā, ius quod habet in re: tamen si spoliatus agit rei uendicatione, poterit petere spoliatus ante sententiam, ꝙ perdere debeat ius quod habet, & sic eodē modo in proposito, poterit opponi exceptio, de qua supra, & sic patet Fede. uelle, quòd statutum non potest expressè prohibere iuramentum, quominus obliget, tamen bene operatur prohibendo iuramentum, ꝙ recipiens iuramentum, illicitè illud uidetur recipere: & per consequens poterit cogi ad relaxationem iuramenti: sed hæc opinio uidetur rationabilis: sed infr. patebit, an procedat.

Tenor consilii, de quo supra fit mētio, est talis, Factum tale est, statuto ciuitatis Perusii cauetur, ꝙ certa confessio, seu promissio, facta à filiofamil. sine consensu patris, non ualeat ipso iure, etiam si iuramentum fuerit interpositum: ut filiusfamli. compromisit ex una parte in Titium arbitrum & arbitratorem: & promisit seruare quicquid laudatum fuerit per Titiū sub certa pena, & non uenire cōtra; & insuper ad sancta Dei Euāgelia iurauit non uenire contrà, arbiter laudauit uigore dicti compromissi, ꝙ iste filiusfamilias soluere debeat Sempronio, cum quo compromiserat, centum: laudum petitur executioni mandari, contra dictum filiumfamilias uigore statuti loquentis de executione instrumentorum, & laudorum, contra cuius executionem, opponitur pro patre filii, quod compromissum non ualuit ipso iure. & per consequens nec laudum latum ex eo obstante dicto statuto: quod supra. &c. contra quam oppositionem replicatur, quòd dictum compromissum ualeat uirtute iuramenti pręstiti in dicto cō promisso: Cui replicationi respondetur, quòd statutum annullat iuramentum, & quòd respondetur, quòd statutum non potuit disponere, super iuramento, quod est res spiritualis. modò queritur uisis pręmissis quid iuris, & nunquid dictum compromissum ualeat uel non uigore dicti iuramenti: & esto, quòd iuramentum pręstitum, habeat obstare, & eo obstante non possit proponi dicta exceptio, & dare remedium contra dictum iuramentum exactum contra formam statuti, per modum petitionis, uel alia uia: & si per uiam petitionis, an coram iudice seculari, uel ecclesiastico, super quibus nostrum salubre consilium implorabatur. Super primo dico iuramentum esse obligatorium de iure communi ex parte iu-
19 rantis: nam est obligatorium † ubi minus uidebatur obligatorium: ut patet in authen. sacramenta puberum. & in capit. cum contingat. de iureiurando. & de pigno. cap. significante. in cap. ii. de pactis. in vi. ubi loquitur, in filia patrem non habente. & de iureiurando. capitu. & si Christus.

Sed contra uidetur, quòd filius non
20 † uidetur posse obedirē uoto sine consensu & licentia patris. ut ff. de pollicitatio. l. ii. §. uoto. & not. Innocen. in cap. scripturæ. de uoto. ergo loquitur de iuramento, quòd plus operatur, quàm simplex promissio, & illi legi derogatum est, ut not. xxxii. quæstione ii. mulier. in glo. penultima. & fina. tamen, quia iuramentum recipiens, fecit contra prohibitionem

statuti

ſtatuti ciuitatis ex cauſa facti, cui obtemperare debuit, & non contrauenire. viii. diſtinctione.cap.contra minorem. & xi.q. iii.cap. qui reſiſtit. cum ex dicta transgreſſione puniri deberet, non debet inde cōmodum reportare. xvi. quæſtione i. legi. & de præbendis.cap.cum qui.in vi. Dico, quòd poteſt compelli, ad relaxandum iuramentum: nec in hoc uenit iurans, contra iuramentum: imò petens relaxationem iuramenti fatetur ſe eſſe obligatum iuramento: ſicut accidit in eo, qui iurauit ſoluere uſuras, qui obligatur iuramento: & tamen poteſt petere relaxationem: de iureiur.c.i & c. debitores. ſic ergo ibi recipiens iuramētum ſuper re illicita, quo ad ſe cogitur relaxare iuramentum: ita hic iuramentum erat illicitum ex parte recipientis, propter prohibitionem legis municipalis, uel cui debuit obtemperare. facit quod not. Innocen. & Ioan. Andr.poſt Vinc. in cap.cum contingat.de iureiur.in glo.ii.ſuper uerb., contrarietates. & credo, quòd ratione peccati, iudex eccleſiaſticus poterit facere dictam compulſionem: & iudex ſecularis, quia recipiens laicus eſt. Item uidetur, quòd iurans conuentus poſſit dicere excipiendo non debes audiri petens obſeruantiam iuramenti: quia ipſum iuramentum relaxare debes, & ipſum relaxari peto:& ad hoc.ff. de inoffi.teſta. l. Papinianus.§. ſi filius.

Ad hoc facit, quòd pœna l. ſi quis in tantam. incurritur ipſo iure: ſed per ſententiam exinde ex illa conſtitutione,ante ſententiam latam excipitur, ſi ſpoliator agat: ut not. extra de cauſa poſſ. & proprieta.cap.paſtoralis.gloſſ.penul. & fin.& iſtud uidetur mihi ſatis poſſe dici de iure: arg.contra de iureiu.ca. debitores. unde per eundem Fede.conſi. Mlxxxv.cuius tenor talis eſt, Quidam clericus traxit aliū clericum coram iudice ſeculari interdicto unde ui, congregato,'de cauſa tandem clericus conuentus, fuit diffinitiuè abſolutus: nunc iſte idem actor, trahit illum eundem clericum ſuper eodem interdicto unde ui, coram iudice eccleſiaſtico lite conteſtata,iſte conuentus ad ſui defenſionem opponit,& opponendo articulat, quomodo alia uice ſuper eodē poſſeſſorio fuit tractus coram iudice ſeculari,& inuitus,& ſcienter, & fuit diffinitiuè abſolutus: & per conſequens uidetur concludere, ꝙ illa ſententia abſolutoria debeat ſeruari in fauorem tracti, & in odiū trahentis: & quòd ille trahens perdiderit ius ſuum, per id quòd legitur, & not. in cap.ſi diligenti.de foro compe.

Modò quæritur an iſte conuentus debeat audiri contra iſtum agentem interdicto unde ui: uidetur ꝙ non,quia priuilegium dicitur ſpoliati, uel qui ſpoliatum ſe aſſerit:ut tales exceptiones ſibi non opponantur: de ordi.cogni.c.ii.& ſi.de reſt. ſpol.c.i.& c.in literis. & c. item cum quis. cum ſua materia. Item quia huiuſmodi exceptiones probatę non uidētur releuare:nam poſito, quòd aliquis trahat clericum inuitum, & ſcienter coram uetito examine, ſcilicet coram iudice ſeculari, non perdit cauſam ipſo iure, ſcilicet, per ſententiam: ut communiter tenent doctor. ergo non poteſt excipi de illo iure, quod nondum eſt natum: quia uidetur quòd iſte trahens debeat priuari iure ſuo, ſcilicet, nouo iudicio contra eum inſtituendo. E contra uidetur quòd iſte tractus hodie haberet actionem contra illum trahentem, ut perdat ius ſuum: ergo habet exceptionem: quia cui damus &c. de regu.iur.c.qui ad agendum.lib. vi.ad quod facit quod no.ff.de in noſ.teſta.l Papinianus.§.ſi filius exhæredatus. & ibi glo. uide † quod not. Specu. de compe. iudi. adi. §. 1. uerſi. ſed quomodo.

21 Item ſi clericus inuitus trahitur ad iudicem ſecularem,& condemnetur, habeatur pro abſoluto in odium trahentis: multo ergo fortius quando abſolutus eſt, talis abſolutio debet rata haberi per iudicem eccleſiaſticum in odium trahentis. facit quod no.de foro cōpe.c.ſi diligenti. in gloſſ. quid ſi contra eos. Item non debent eſſe melioris conditionis ſtulti quā periti: de preben.capitu. cum qui.cum ſi. lib. vi. ſed certum eſt, quòd ſi iſte actor traxiſſet illum clericum in foro eccle-

siastico: & ille fuisset absolutus, obstaret sibi exceptio rei iudicatæ, si iterum ageret interdicto, unde ui: ergo multo fortius in odium trahentis debet seruari sententia absolutoria.

Non obstat, quòd agenti possessorio non potest opponi exceptio, quod uerum est quando exceptio tangens proprietaté nó potest obiici, uel referri agenti possessorio: sed exceptio quę respicit possessorium bene potest opponi: puta potest opponi exceptio rei iudicatæ super possessorio: alias non esset litium finis. Item q sponte renunciauit, dum possidebat: de resti. spolia. c. iiii. & no. eo. ti. c. ii. in fi. primę glo. Item, quòd uim ui repellere licet: co. ti. c. olim. lo i. Item ob pactum de non agendo similiter possessorio: quia debet intelligi no. Inno. & Hosti. de ordi. cog. c. fin. in fi. sic & in proposito iste reus nunc conuentus in foro ecclesię non obiicit aliquid, quod sapiat proprietatem: sed sapit possessorium, scilicet opponit, quòd iste actor perdidit ius suum, quod habebat in eo, quòd super possessorio fuit tractus inuitus, & scienter coram iudice sęculari, & fuit absolutus, contra quam absolutionem non potest opponere ex eo: quia dicat, quòd sententia non ualuerit: quia siue ualuerit, siue non: debet seruari in sui odium: nec potest uenire contra: sicut dicimus in simili casu, de renunc. cap. quod in dubiis. & no. in c. si diligenti, in glo. supra alleg. modò quęritur quid iuris: puto agenti exceptionem rei iudicatæ obstare: & eidem replicationem nullitatis sententiæ non competere: primò per l. Papinianus. in fi. ibi, cuius in agendo obseruauit arbitrium &c. C. de sent. & interlo. om. iudi. & accedat. ff. de neg. gest. l. Pomponius scribit. circa princip. ibi, sed reprobare non possum semel probatum.

Secundo quia dicta sententia est nulla ex parte côuenti & tracti ipso uolente:
22 Nam ubi † dolus dat causam contractui, contractus est nullus ex parte decepti, uolentis ipso iure dicere nullû, sed ex parte illius dolosi tenet uolente decepto: ut probat ff. de dolo. l. eleganter. in prin. ibi, nó dicit nullã esse uenditioné, si in hoc ipse ut uédens circûscriptus est: ut in gl. ibi posita. & accedat C. de prędiis mino. l. & si is.

Tertiò quia licet actor, qui reum in uetito examine traxit, prępositi negocii actione mulctet, quod intellige p séntétiam: ut l. in criminali. cû sua glo. C. de iuris. om. iudi. tamen in modû exceptionis satis probabiliter, si agat ea actione, qua p sententiam ess priuandus, debet ab actione repelli: nã excipit côuctus: recté ageres, si nó cótra te actio dari posset. ut ff. de contrata. l. si præteritus. in fi. ff. de inof. test. l. Papinianus. §. si filius preteritus.

Sequitur responsio domini Abbatis De Podio Boniti, discussis premissis uidetur quòd per ea, quę supra allegantur, q ex prædicta sententia absolutoria procedat, & admitti debeat salua tamen subtiliori, & meliori intelligétia. Alius legum doctor ad idem sic dixit: & dico, quòd rigore eiusdem iuris: cuius mihi non competit ius agendi, si contra me agatur competit mihi ius excipiendi: quia ius fauet magis excipienti, quàm agenti. cum omnis exceptio sit fundata super ęquitate. ff. de doli excep. l. æquitate. Et propterea uidemus, quòd si possessorio contra me agatur eiusdem rei nomine non daretur actio, & tamen datur exceptio, & ne decipiatur. prudenter respondetis argumentis in contrarium, quia est pręexistens materia, de qua exceptio potest habere ortum, scilicet uiolentia, siue protractio ad uetitum examen: tamen si quęretur à respondente unde oriatur actio contra eum, qui traxit aliquem ad uetitum examen, postquàm declaratum est, per sentétiam eum cecidisse à iure suo, scio quòd diceret q oritur ex pristina illicita protractione secuta sententia, sicut dicimus secundum uerã opi. q actio negociorû gestorû in negocio, quod est meum per ratihabitionem nascitur, secuta ratihabitione ex negocio nondum gesto, & non ex ratihabitione secuta, sicut solet dici & notari in l. iii. §. hac actione. ff. de neg. ge. Cû ergo sit pręexistens materia, scilicet illicita protractio, quãuis non sit sufficiens

ad

ad producendum actionem nisi secuta sẽtentia, esset sufficiens ad producendum exceptionem, ut in præall. l. in primo arg.

Sed dico q lex, filio. de inoff. test. dicit q si filius exhæredatus à matre egit contra fratrẽ matris de inofficioso, & obtinuit q filia quæ erat simpliciter exheredata, non admittitur ad hereditatẽ cũ fratre, nisi demũ intentata querela, quæ querela est obstaculum, quæ non facit eam ad hereditatem admitti nisi eã probata. & ita dicit lex, ex facto. §. fi. ff. de uulga. & pupil. & si non intelligit leges illas respondens non est culpa mea illud, ad quod respondetur, quòd querela & petitio he

23 reditatis † possunt eodem libello proponi: ut no. in l. qui de inofficioso. & similiter C. de locato. l. conductores. facit pro me, sicut dixi in allegationibus meis: quia nemo sine actione experitur. l. quoties. §. si temporali. ff. de admi. tuto. & l. si pupilli. §. uideamus. de nego. gest. Si ergo proponuntur eodem libello: ergo ius proponẽdi competebat. Si ergo erat aliquod fundamentum iuris, quod pariebat qualitercunque ius agendi, multo fortius pariet ius excipiendi: ut in §. cui damus. & in §. quod ait.

Nec obstat respõsio, quę fit quòd actio siue exceptio, quę competit contra trahentem ad uetitum examen, dependet à casu ferendæ sententię: quia talis responsio facit contra illas precedentes allegationes quibus dixit querelam & hereditatis petitionem posse simul intentari: nam

24 † petitio hereditatis pendet ex euentu querelę: quod patet, quia sublata querela per primam, peruenitur ad hereditatis petitionem. & propterea petitio est sublata, per l. sancimus. §. fina. C. de inofficioso testamento. & per not. per Dy. in c. indultum. in fi. alleg. cap. qui ad agendũ. de regulis iuris. in vi. cum sequen. secundùm quod concludunt sua argumenta. Sed ad declarationem omnium: aut competit ius & causa agendi: & tunc actio competit, & exceptio suo loco: & tunc nõ est dubium: aut non competit ius nec causa & tunc nec actio, nec exceptio competit: & ita loquuntur iura, & rationes respondentes. uerbi gratia: nunquam traxi te ad uetitum examen: certè contra me non competit tibi actio nec exceptio. Sed ponamus quòd traxi, sed non est lata sententia adhuc, certè competit tibi ius agendi ratione præexistentis materie, quamuis non competat actio. exem-

25 plum, † pignoratitia non competit nisi soluta pecunia: ut l. si rem. §. omnes. ff. de pignora. actio. nunquid ante solutam uigore præcedentis contractus competat ius agendi? certè sic: ut l. si rem. §. fi. & sic soluitur contrarium de l. non potest uideri in iudicium. ff. de iudiciis, & ubi quis agere, uel conue. debeat. ut not. per Dyn. institutioni. de actionib. in principio. & sic in casu nostro præexistẽs materia sine delictum: ex quo secuta sententia agitur, est illicita tractio ad uetitum examen, sicut in quærela ipsa exhæredatio, & in contratabulis ipsa petitio, ita quòd non est dare differentiam: quia non possum proponere simul condictionem ex canone, si diligenti & rei uendicationem, sicut quærelam, & petititionem hereditatis.

Vltimò in hoc totus mundus non posset respondere, sicut exheredato competit quærela de præsenti, & de preterito contra tabulas de presenti: si competit de presenti tracto ad uetitum examen condictio ex canone, si diligenti. & ex l. in criminali. Nullus ergo sanæ mentis posset dicere: quia talis condictio competẽs de præsenti tracto ad uetitum examen, nõ possit opponere in modum exceptionis: argumẽ. d. §. si filius. & dictæ l. si præteritus. Item non obstat, quod ultimò allegatur per dominum Iacobum, quòd agenti possessorio non potest referri quæstio proprietatis: fateor hic, sed in casu nostro Bertus nõ opponit contra Fatinum agentem possessorio exceptionem, quæ tangit proprietatem: sed opponit, quòd dictus Fatinus perdidit ius suum, quod habebat super possessorio: nam super possessorio fuit tractus dictus Bertus coram capitaneo populi super possessorio: nunc trahit eum coram auditore. &

in hac opinio. est dominus Cancellarius. scilicet quòd tractus ad uetitum examen etiam ante sententiam latam possit contrahentem opponere exceptionem, si conueniatur. Federic. de Senis.

Redeamus nunc ad materiam nostram primam, & in ea d.Pet. de Ancha. in regula, quę fiunt à iudice. de reg. iur. in q. iiii. & in repet. c. i. de consti. in vi. in iii. & xj. q. in uersic. item si statutum. & etiam circa fin. ipsius q. & in omnibus aliis locis uidetur sequi Bal. & dicit in dictis locis, quòd iuramentum nedum est de foro ecclesiastico, sed etiam est de foro ciuili ex his, quæ habentur in c. fi. de fo. compe. in vi. ubi dicitur, quòd leges possunt disponere super iuramento, unde quando in certis casibus reprobant iuramenta: & quandoque remittunt, allegat quod habetur in l. adigere. §. quamuis. de iurepatrona. ubi glo. notabiliter dicit, quòd lex ciuilis habet uim Apostolici: hoc est Papę in remissione iuramenti & in effectu. idē Pet. ponit uerba, quæ ponit Bald. in l. nec patronus. C. de ope. lib. & ponit etiam dictum Bal. circa notabilia in l. pactum. C.
26 de collat. & cōcludit, † quòd leges & statuta possunt disponere super iuramentis subditorum. & per consequēs iudices, ut legum ministri sunt in his iudices competentes, ad quorum officia spectat leges tueri. l. ii. §. & post originem. de origi. iur. sicut ad officium prælatorum spectat canonicas sanctiones tueri: ut in cap. fin. cū ibi notatis. de offic. Archid. in nouella. & sic residet in dicta regula, quę à iudice.

In repetitione uerò d. c. i. de consti. in vi. in iiii. quæst. remouet dubium, an leges super iuramento possint principaliter disponere? & dubium facit, quòd iuramenta principaliter contemnunt reuerentiam, & religionem diuini cultus, & † trans-
27 gressio inducit mortale peccatum, ut in ca. & si Christus. de iureiur. concludens, quòd principaliter, & incidenter iudex laicus potest cognoscere de quæstione iuramenti, per id quod no. Ioan. And. in c. fi. de foro competen. in vi. Sed an possit reprobare, uel remittere iuramentū, uel impedire obligationem ex iuramento natam, cum iuramentum obliget Deo: facit, quod habetur in alleg. c. & si Christus. & in c. debitores. nam uidetur, quòd hęc obligatio non posset impediri per legem humanam, sicut nec impediri potest obligatio naturalis. institu. de iure natura §. sed nec naturalia.

Finaliter tamen tenet contrarium: quia
28 lex reprobat † iuramentum in multis casibus: ut d. l. non dubium. C. de leg. & d. l. si quis inquilinos. §. fi. de lega. i. & d. l. adigere. & l. quæ sub conditione. §. fi. de condi. instit. & l. fi. qui satisda. cog. & l. fi. ad muni. & ideo secundùm eum colligitur ex not. in l. cum lex. ff. de fideiuss. & finaliter dicit, quòd potest etiam remittere iuramentum: & in hoc etiam obtinet uim Apostolici, per not. in d. l. nec patronus. fatentur tamen, quòd in certis dispositionibus initis contra legem iuramentū interpositū tantum operatur, quòd ualet dispositio: ut plenè not. per Barto. in l. si quis pro. eo. ff. de fideiuss. in quibus casibus lex succūbit canoni, etiam in foro seculari: & hoc propter periculum animę: ut in ca. licet. de iureiuran. in vi. & in cap. cum contingat. eo. titu. & sic residet in d. quæst. iiii. in uersicu. item si statutum impugnat opinio. Barto. in l. omnes populi. alleg. in quantum dicit, quòd litera in d. l. omnes populi. dirigit hanc cōsiderationem: quia fictio seu pręsumptio statuti non liberat à peccato: subdit tamen quòd ibi Bal. tenet quòd statutum ualet reprobans iuramentum in certo casu, ex eo quia ius ciuile potest ex iusta causa iuramentum reprobare: & lex in hoc obtinet uim Apostolici, ut in ea regula, quæ fiunt à iudice. circa fi. in x. quæst. reuocat in dubium: an per statutum possit reuocari, & derogare iuri canonico, quo cauetur omne iudicium, quod nō uergit in dispendium salutis ęternę, fore seruandū. Exemplum, si statutum reprobat contractum minoris, uel mulieris etiam iuramento uallatū, nisi interueniat decretū iudicis uel duorū consanguineorum: & in effectu arguit quòd non: per rationes quas tangit Bald. in authen. sacramenta. de quibus suprà est dictum.

Et

Et finaliter concludit, quòd si statutũ haberet rationem annexam: puta propter multas deceptiones, quas patiuntur minores, & mulieres. tunc tale statutum ualeat: quia ipsum statutum habet naturalem rationem, & æquitatem: & sic uidetur, quòd non posit dici contra iura: fatetur tamen quòd in multis ciuitatibus statuta fingant in suis contractibus minores, & mulieres uideri, & fingi dolo, & metu inductos, si sine solennitate contrahatur,
29 quòd uidetur posse esse: nam † statutum potest inducere fictionem: ut uoluit Bal. in d. auth. sacramenta. & plenius Bar. in l. cùm lex. & in d. l. si quis pro eo. sed certè quo ad hoc expresius dicit in d. l. omnes populi. in iii. q. i. & sic residet. sed si ponderes uerba Bal. in eo, quod dicit in d. auth. sacramenta. in quantum approbat fictionem uel præsumptionem statuti, quam etiam Sali. uidetur approbare, & etiam Pet. in loco alleg. uidetur ipse Bal. sibiipsi contrariari in eo quod dicit in l. omnes populi. ubi uidetur approbare has fictiones & præsumptiones, reprobando doctrinam, & practicam Bart. ibi, sed quid hoc tenendum, patebit ex infra dicendis. & per prædicta uidetur dominus Pet. fuisse secutus Bal.

Et Ioan. And. tetigit de hac materia in addi. Spec. in ti. de senté. prola. §. nũ auté. uer. hoc autem. not. post Nico. de Matta. & Iaco. de Bel. uidetur transire cum eis, quòd si statutum prohibeat contractum sine certa solennitate contrahi, etiam si iuramentum interueniat non obligabit, per id quòd habetur in l. si quis inquilinos de lega. i. & quia iuramentum non uidetur esse contra bonos mores, per id quod habetur in l. fin. C. ad Macedo. Sed in minore, quòd ualebit contractus, si interueniat iuramentum, per id quod habetur in authen. sacramenta. & sic residet ibi Ioan. And. qui etiam tetigit de materia: qui etiam Ioan. Ad. in uersi. hoc autem non tangit.

Quid autem si statuto cauetur quòd si filiusfa. non posit obligari sine expressa licentia curatoris sui, uel duorum consanguineorum, uel proximorum, & quòd cõtractus aliter factus non teneat nec ualeat: an si postea contraxit filius sine licentia partis: uel adultus sine licentia curatoris sui, & iurauerit contractum suum seruare: an tunc iuramentum obligabit? & dicit post Iaco. de Bel. in sua q. quæ incipit, Lege Perusina. quòd contractus factus per filiumfa. non ualebit nec obligabit iuramentum, ex eo: quia principale non regulatur à suo accessorio. l. si in pupillari. ff. de uulga. & pupilla. & quia tale iuramentum uidetur contra bonos mores, per id quod habetur in l. i. ff. ad Macedo. & institu. quod cum eo. ubi dicitur, quòd filiusfa. ex hoc insidiatur uitæ parentum: & sic præstatur materia peccati in alijs moribus: ideo iuramentum non uidetur esse obligatorium per regulam, non
30 est obligatorium. de regu. iur. in vi. † In adulto autem dicit, quòd aut quæritur de iure ciuili: & tunc iuramentum non obligabit, si non interueniat, solennitas. l. non dubium. C de legi.

Nec obstat d. auth. sacramenta. quia secundùm eum ibi loquitur quando iuramentum interponitur super contractum, qui solùm erat prohibitus de iure communi: sed in casu nostro etiam erat prohibitio statuaria, ideo tunc non habet locum d. auth. sed quo ad effectum uidetur, quòd statutum legi deroget. Si autem quæritur de iure canonico: tunc dictum iuramentum obligabit, in quo contractus erat prohibitus fauore personæ, & iuramentum potest seruari sine interitu salutis æternæ. pro hoc etiam cap. cum contingat. de iureiuran. & sic ibi residet do. Anto. de But. in c. cum contingat dicit nõ esse differentiam, an filiusfa. contrahat sine solennitate statuti, an adultus: utrobique enim dicit iuramẽtum obligare, quia statutum uidetur factum in fauorem adulti & filiifa. ideo potest ei renunciari cum iuramento, non tamen aliter. Respondit rationi Iacob. de Bel. In articulo autem de quo principaliter quæritur, an per statutum posit annullari uel prohiberi iuramentum.

Anto. de But. in d. c. cum contingat. re-
31 net ꝙ non: quia † prohibere iuramentum

tum non pertinet ad iudices seculares: nec ad legem ciuilem.alleg no per Ioan. And.post Hostien.in c.quemadmodum.in gloss.super uer.uel rasum de iureiur. & quod no.Fede.in suo consi.cclxxii. Item pro hoc allegat quia talia iuramenta,quę principaliter dirigũtur in Deum:non sunt subiecta legi præcipuè ciuili.alle. de reg. c.licet.alleg.etiam simile, quod diximus de spiritualibus,& ad pias causas, quæ nõ uidentur subiici legi ciuili,p not.maximè per Bar.in l.i.C.de sacrosanc.eccle.& qđ no.in c.cùm omnes.& inc,relatum.de testib.& idem puto si iuramento daretur aliqua solennitas à statuto, quia talibus non potest lex ciuilis super addere solennitatem,in quãtum obligatio dirigitur in Deum:sicut dicimus in dispositionibus ad pias causas,secundùm quod notat Innoc. in locis præalleg. idem dicit si statutum annullaret instrumenta, uel fraudem prę sumeret alia non apparente causa præsumendi, uel si apponeret pœnas uenientibus ad contractum etiam iuratum, quia omnia talia non possunt fingi ad excludẽdam obligationem iuramentalem, per uiam indirectàm, ubi directè fieri non potest,contra id quod habetur in regula, cùm quid una uia.de regu.in vi. de priuile.cap.quanto.& per hoc dicit, quòd licet statutum dicat,quòd non ualeat promissio facta per filiumfa. sine licentia patris, etiam si fuerit iurata, nec contractus cum minore uel muliere sine consensu duorum consanguineorum, etiam cum iuramento: nihilominus prędicti contrahentes cum iuramento, licet non seruata solennitate obligabuntur per iuramentum.

Nõ obstat ei,quod dixi de filiosa. quod habetur in l. ii. ff. de polli. ubi filiusfam. non obligabitur ex uoto sine licentia patris:& sic uidetur quòd non obligetur ex iuramento: nam uidetur parificari in c.& si Christus.de iureiu nam respondit post Federi.in consilio suo cclxxxviij.ualent leges in quantum infringunt uotum: ut no. gloss.quam reputo singularem in cap. mulier.xxxij.quæstio.ii. in gloss. i.in fin. Sed aduerte licet domi.An.& Fede. sic simpliciter dicant,tamen Innocen.aliter uidetur respondere in c.scripturæ: de uoto. nã uotũ religionis possit filiusfa. adultus sine licentia patris facere. xx. questio.ij. cap.i.& ii.dicit Innocen.quòd uotum absentiæ uel peregrinationis non posset filiusfami.sine licentia patris expressa, uel tacita facere:consentire enim uidetur pater si scit,& non contradicit,ut ibi no.per eum.& idem etiam uidetur sentire de alio uoto,propter patriam potestatem: & dicit q non peccat pater contradicens, nec filius preceptum patris nõ obseruãs, lex enim & patria potestas eos excusat, cùm hoc fiat authoritate canonis: potest allegari xxxiii. quæst.iij.qui peccat. & sic uidetur residere Hostien. & Ioann.Andr. in d.cap.scripturę. non tangit aliquid de iuramento. Sed posset dici quòd si iuramentum concerneret reuerentiam Dei: tũc uidetur idem quòd in uoto: quia eadem ratio est, per consequens idem ius uidetur dicendum in cap.translato.de constitu.Si autem iuramentum respiceret utilitatem priuatam: ut quia iurasset dare aliquid alicui,si est filiusfa. potest obligare sine consensu patris per alium contractũ preterquã in mutuo.l.filiusfa.ff. de actio. & obligatio. uidetur quòd eadem ratione posset se obligare per iuramentum: imò fortius cùm sit maior authoritas. & sic hoc casu iuramentum non æquiparatur uoto:

Item attende, quòd dicit Innocen. in d.cap.scripturę.quòd filiusfa.durante patria potestate non tenetur ad obseruantiam uoti,ubi pater contradixisset: tamen si efficiatur sui iuris debebit illud implere,quia sicut per delictum potest obligari Demoni: ut in ca.i.& ii.de delictis pue.ita debet posse obligari Deo, licet durante patria potestate fuerit excusatus patre contradicente alio uoto quàm religionis. Item aduerte, quia licet do. Anto. pertranseat cum Innocen.& Ioan.Andr. in dicto capitu. scripturæ.tamen uidetur dicendum, quòd ubi per uotum non impediretur ius patrie potestatis,quòd tunc tenet,per no.per Hostien. in summa de uoto.§.ij.

Quid

Quid autem si omni die uouisset septem psalmes penitentiales, non uidetur quòd tale uotum praeiudicet patriae. potestati: & ideo uidetur quòd possit ualere, ex quo cessat praeiudicium patriae potestatis: argumen. cap. cùm cessante. de appela. & idem in similibus, & tene menti praedicta: quia quotidiana. Nec obstat
32 praedictis si dicatur, quòd legis† resistentia impedit naturalem obligationem. l. cùm lex. ff. de fideiusso. & l. si non sortem. de condictio. indebi: & sic pari ratione iuramentum uidetur impediri, cùm canon dicat inter iuramentum, & simplicem loquelam non faciendam differentiam. xxii. questio, i. iurante. quia illud non potest esse uerum, quando prohibitio legis est consonans iuri diuino: ut si statutum uel lex prohibet usuram, aliàs uidetur, secus secundùm Anto. de But. uel posset dici secundùm eum, quòd licet statutum possit infringere naturalem obligationem in quantum ex contractu haberet oriri: & etiam iuramentum quò ad secundariam obligationem, quę dirigitur ad partem: ad cuius commodum tenderet obligatio possit etiam impediri. facit quod habetur secundùm eum allega. c. i. debitores. & in hoc possunt dici esse paria simplex loquela, & iuramentum, loquendo de secundaria obligatione quaerenda parti ex iuramento, & sic utrunque possit prohibere statutum: non tamen potest prohibere statutum obligationem, quae oritur ex iuramento, per quam obligatur Deo. & sic remanet uirtus iuramenti saltem propter obligationē, quę in Deū dirigitur. unde concludit quòd isto casu iuramentum obligabit, sed non confirmabit contractum, & ex eo nihil posset petere: & sic uult do. Anto. quòd ubi statutū dirigit prohibitionem ad personam, non ualet actus, nec obligatur prohibitus ex contractu: nec etiam ex iuramento secundariae obligationis quaerendae parti: sed solùm obligatur ad obseruantiam iuramenti per allegationē, quae principaliter acquiritur Deo, & in Deum dirigitur. & no. quòd haec distinctio de obligatione principali, & secundaria uidetur tenere quòd ex iuramento oriatur obligatio, & actio secundùm canones: sed tenendo quòd solùm oriatur officium iudicis, non uidetur procedere quòd iudicis officium praesupponat obligationem. l. qui per collusionem. §. i. de actione empti.

Quis autem erit effectus ualidationis iuramenti in casu praedicto, ex quo non oritur obligatio secundaria parti? dic quòd effectus erit quòd poterit cogi ad obseruantiam iuramenti per uiam denunciationis, uel officio iudicis, uel aliis remediis, quibus cogitur iurans ad soluendas usuras, de quibus in capitu. debitores. de iureiurando. An autem in casibus praedictis iurans habeat aliquod remedium contra iuramentum, ubi non est turpitudo ex parte illius, cui soluitur, non datur repetitio, & ideo non impletur obligatio iuramenti momento: quia tenetur Deo ad obseruantiam iuramenti, & momentaneum implementum non suffi-
32 cit † nisi arguatur turpitudo in decipiendo: ut d. c. debitores. uel nisi ex hoc melius bonum impediatur per id quod habetur in c. cōmissum. de spon. Nec obstat si dicatur quòd debet posse repetere saltem condictione sine causa: cùm sine causa uideatur esse penes eū, cui facta est solutio, ex quo non oritur obligatio ex cōtractu nec etiā ex iuramento, quo ad secundā eius obligationē, quae tendit ad cōmodum partis: quia respondit quòd non est sine causa apud recipientē ex eo quia tenetur Deo: quia obligatus erat soluens Deo ad dandum seu tradendum ipsi recipienti: & sic non debet posse repetere. quia inquantum ad ipsū iurantē uidetur licitè tenere, cùm nō debeat repetere obstāte iuramēto & nō impletur obligatio hoc casu, momētaneo implemento. Item etiam non obstat si dicas, quòd haeredes iurantis poterunt repetere, quia ipsi non iurauerunt, & iuramentū defuncti non uidetur eos ligare, quia est personale, ex parte praestantis: ut no. per Innoc. in c. ueritatis. de iureiur. & ibi per Ioan. Andr.

Item ubi prohibitio dirigitur in rem fauore personę, ut quia prohibet contractū uel

uel alienationem rei minoris, uel dotalis fundi, tunc dicit do. Anto. de Butr. ꝙ
34 † annullatur contractus, & obligatio ex ui legis uel statuti. sed si iuramentum fuit interpositum, obligabit iurantem. An autem firmet contractum, refert opin. Barto. qui tenuit, quòd sic per authen. sacramenta. & illam etiam multi tenuerunt & etiam eam sequitur Angel. in l. si quis
35 pro eo. de fideiuss. ff. & licet iura † canonica simpliciter innuant seruari iuramentū: ut in cap. cùm contingat. de iureiu. & cap. ii. eod. titu. in vj. tamen debet intelligi, ꝙ contractus ualidetur per iuramentum: quia si iuramentum firmaret cōtractum, uideretur, quòd solutum posset repeti, & sequebantur inde multę absurditates, quas do. Anto. tangit in d. capi. cùm contingat. & Ioan. Cald. & quòd contractus firmetur iuramento, tenet Feder. in suo consi. cclxxxij. per c. cùm contingat. & authen sacramenta.

Sed Anto. de Butrio in d. cap. cùm contingat tenet contra dicens, quòd non firmetur iuramento contractus: nam licet lex ciuilis possit prohibere contractū, & impedire omnem obligationem. l. si nō sortem. in princ. ff. de condi. indeb. & ideo cum lex canonica non dicit contractum firmari iuramento, sed solùm dicit iuramentum fore seruandum, dicit quòd nil est, quòd constringat dicere, quòd contractus ualidetur iuramento, & tamen concludit, quòd in hoc casu, ex quo lex non resistit personę, licet prohibeat contractum uel alienationem ex iuramento oritur obligatio, nedum respectu obligationis, què dirigitur in partem, ex quo nō est in recipientem aliqua turpitudo: quæ dicit etiam procedere, si iuramentum addat solennitatem contractui, & annullet contractum cessante solennitate: licet Fed. in suo consi. cclxxxii. mihi est cclxxi. cuius tenor infrà describitur, aliter sēsit: quia ut dixi, lex ciuilis potest prohibere & impedire omnem obligationem: ut in d. l. si non sortem. & predicta dicit do. Anto. procedere etiam si statutum dicat, ꝙ non ualeat contractus promissionis uel iuramentum, qui fiunt per filiumfa. absq; consensu patris uel cōsanguineorum. Lex enim ciuils, secundùm eum, non potest annullare iuramentum: & ex hoc fit prohibitio: respectu & fauore personæ uidetur cessare turpitudo in extrahendo, si alia non appareat deceptio: licet fiat contra legem ciuilem, non fit contra legem Dei, in quantum in dicto casu reperitur iuramentum, & ideo ex iuramento oritur obligatio, licet annullabitur ex turpitudine, quia lex Dei non habetur pro turpi, quominus in casu prædicto seruet iuramentum parti, licet lex ciuilis aliud uelit.

Et nota secundùm d. An. quòd est differentia, an lex uel statutum dirigat prohibitionē ad personā, an ad rem, licet utroque casu secundùm eum actus non firmetur iuramento, sed tenetur iurans ad obseruantiam iuramenti: nam ubi dirigitur
36 prohibitio † ad personam, nō oritur ex iuramento obligatio secundaria, quæ dirigitur in partem.

Nec obstat secundùm eum si dicatur, quòd non uidetur referre, an lex uel statutum prohibeat contractum, uel alienationem, & sic in rem disponat, an uerò prohibeat personam, quia prohibendo contractum, uel alienationem, uidetur etiam prohibere personas contrahentium: quia respondit, quòd illud est uerum solùm propter fauorem personę, quem attendit lex ciuilis non propter peccatum inducendum, quod magis attendit lex canonica, quę magis considerat bonum animæ quàm corporis, ut dicit glos. nam quis potius mala temporalia pati debet. quàm agere aliquid cum animę detrimento, ut cap. satis. quod metus causa. & per hoc patet. ut dixi suprà quòd quando prohibitio dirigitur ad rem, nedum habebit locum uia denunciationis, uel officium iudicis pro obseruantia iuramenti, sed etiam poterit agi ex ipso iuramento propter obligationem secundariam ipsi parti quęsitā nec poterit peti relaxatio iuramenti, ex quo nihil turpe continet, etiam si statutū prohibuerit iuramentum: & sic non erit aliquod remedium contra iuramentum, nisi aliqua arguatur deceptio in contra-

ctu. tunc

ctu: tunc dic, quòd iurans haberet remedium. si deceptio erat enormis, per ea quæ habentur in cap. Quintauallis. de iureiurand. & quod habetur secundum eũ in ca. ueniens. in gloss. fin. cum ibi allega. Item quia in enormi læsione pręsumitur dolus, & censetur idem esse: sic præsupponit l. omnes. §. Lucius. ff. quę in fraud. credi. & l. qui testamentum. cum ibi nota. ff. de proba. unde tunc adesset turpitudo ex parte eius, cumquo contrahitur, & cui præstatur iuramentum: ideo tunc haberet remedia, de quibus in allegato cap. debitores. Vnde etiam si quis mutuaret parato ad ludum, uel corrupto notoriè in actu ludendi, uel in uoluptatibus mulierum: quia tunc bene essent remedia aduersus iuramenta pręstita: quia satis uidetur adesse turpitudo uel fraus præsumpta ex parte recipientis, ubi hoc constaret ex euidentia facti: uel quia notoriè esset prodigus: uel ei ut prodigo fuisset interdictum: quia tunc aliqualis est turpitudo ex parte contrahentis, qui dat materiam iuueni consumpturo, ut primum matrimonium consumat, & lex
37 in causa † legitima in tali præsumit fraudem. ff. pro emptore. l. si quis cum sciret. & ff. de minor. l. quòd si minor. §. fin. & l. si uerò non remunerandi. §. adolescens. ff mandati. & ff. quarum rerum actio. non dat. sed aliàs non putat sufficere, si statutum præsumat dolum, deceptionem, uel fraudem, uel metum ad finem euertendi iuramentum, nisi statutum habeat aliam causam promptam, propter quam præsumi posset, aliàs aperta esset lex ciuilis de facili ad prohibenda iuramenta indirectè, quod non est concedendum, secundum ea quę superius dicta sunt.

Et ista in effectu sunt dicta domini Anto. licet per alium ordinem, & magis confusè dicat, unde est aduertendum primò in quantum facit differentiam, an prohibitio dirigatur in personam, uel in rem, primo casu impediatur obligatio secundaria, & iuramento ex secundo. Nam hæc differentia non uidetur uera etiam sua opinio. supposita: quia ex quo secundũ eum quando pręceptum fit fauore personę, sapit naturam consilii, unde uidetur quòd tunc possit prohibitus & iurans renunciare suo fauori. & per consequens ex iuramento debet etiam oriri obligatio secundaria quærenda parti, sicut & quando dirigitur prohibitio in rem: quia uidetur eadem ratio utrobique, ex quo præceptum, uel prohibitio respicit fauorem personæ, & sic utrobique uidetur posse renunciari, & obligare iurantem pariformiter, argu. eorum quę not. in ca. translatio. de consti. & ff. ad legem Aquil. l. illud.

Item aduerte secundò in quantum non distinguit filium fa. àb adulto, nam contra eum facit, quia in adulto seu minore prohibitio uidetur fieri fauore ipsius minoris: sed in filio fam. non uidetur fieri simpliciter in ipsius fauore, imò etiam propter fauorem patris, ut l. fin. §. filiis. & §. seq. de bon. quæ li. uel odio creditoris, ꝑ l. 1. ff. ad Macedo. & insti. quod cum eo. §. ii. Vnde aduertendum dicit, ꝙ in filio fa. qui prohibetur obligari per statutum sine consensu patris, & postea se obliget cum iuramento, quid iuris? reperio triplicem opi. etiam si statutum non dirigat sua uerba ad personam, sed in rem, an ualeat promissio facta uel obligatio per filiamfa. sine consensu patris: nam fuit una opinio Iacob. de Bel. recitata per Ioan. Andr. in addi. Spec. in loco preal leg. quòd ubi concluditur quòd non obligetur etiam de iure canonico. licet iura uerit per rationes, quas tangit ibi Ioan. Andr.

Alia fuit opi. Bartol. in d. l. si quis pro eo. quę uidetur uelle quòd si prohibitio dirigatur ad personas, non obligat iuramẽtum etiam de iure canonico per rationẽ quę ibi ponitur, quia ueniendo tunc contra præceptum superioris uidetur peccare mortaliter, ut suprà est tactum, quãdo statutum expressè nõ prohibet iuramentum. Si autem prohibitio dirigatur in iuratem, si tamẽ uidetur prohiberi odio crediti toris, tũc posset peti absolutio, ꝑ id quod habetur in c. debitores. de iureiur. & hoc etiam tenet Fede. quãdo statutum dicit, quòd

quòd non ualeat obligatio filiifam. sine consensu patris etiam in iuramento, in cō silio, de quo suprà feci mentionem. Tertia opi. fuit, quam sequitur d. Ant. de But. quòd si interueniat iuramentum, siue diri gatur prohibitio in rem, siue in personam efficaciter obligabitur, ex iuramento, nec potest peti absolutio: licet quo ad obliga tionem secundariam faciat differentiam, an prohibitio dirigatur in personā, an in rē: & motiuum quare potest obligari est: quia concernit fauorem suū: sed certè ista ratio non uidetur bona, quia etiā uidetur respicere fauorē patris: ut d. §. filiis autē. & etiam odium creditoris, per ea quę habentur in l. i. ff. ad Maced. unde uidetur dicendum ꝙ ideo iuramentum obligat ip sum filiumfa. quòd potest seruari sine inte ritu salutis ęternæ.

Sed tunc est dubium, an potest peti ab solutio. Nec obst. quod habetur in c. debi tores. quia in casu isto uidetur recipiens turpiter recipere: cùm recipiat contra di spositionem iuris diuini prohibentis usuras: ut in c. i. & quasi in omnibus, de usuris. & pro hoc facit, quia licet contractus mu tui sit prohibitus odio creditoris, quando fit cum filiofa. tamen si soluatur creditori, licitè recipit, nec potest repeti. l. qui ex ceptionē. ff. de cond. indebit. ergo uidetur ꝙ filiusfam. in contractu mutui obligetur per iuramentū, & potest cogi ad obseruā tiam iuramenti, nec etiam potest repeti, si soluatur. Bartol. aliter sensit in allegata l. si quis pro eo. non enim ui deo quid repugnet quin efficaciter de bet tunc filiusfa. iuramentum seruare, ex quo potest seruari sine interitu salutis æternæ: & etiam recipiens uidetur sibi de bitum recipere.

Nec obst. quod habetur in d. l. fi. §. filijs autē. quia ibi loquitur quando filiusfa. alie nat rem, in qua habebat pater usumfructū: hic autem, quando se obligabat, nec alienabat rem spectantē ad patrem: uel in qua pater nullū habebat usumfructū. Itē nō obstat ratio Ia. de Belui. in quantū dicit, ꝙ iuramentū uidetur esse contra bonos mores, per l. i. ff. ad Maced. quia potest dici primò, quòd lex illa loquitur in mutuo, non autem loquitur in alijs casibus: ut ibi patet. Potest etiam dici, quòd licet occasionaliter quandoque filiusfa. insidietur uitę parentum, tamen ex quo illud de quo seu, super quo iuratur est licitum, non debet attendi talis occasio, ad inualidandum iuramentum, per id quod no. in cap. si uerò. de iureiuran. & per hoc etiam: quia reperitur à iure canonico reprobatum tale iuramentum. Secū dò debet obligare, ex quo potest sine interitu salutis ęternę seruari. facit quod habetur in c. si diligenti. circa fin. de foro compet. & sic uidetur quod opi. do. Anto. possit sustentari, per ea quæ habentur in c. iuuenis. de spon.

Et pro prædicta opinio. facit quod aut consideramus alios casus, quàm mutui: & tunc certum est, quòd de iure communi potest obligari, & obligatur. l. si filiusfamil. ff. de actio. & obli. licet ergo per statutum prohibeatur filiusfamil. contrahere sine consensu patris, uidetur quòd si interueniat iuramētum, debeat efficaciter obligari: & per hoc uidetur rediri ad dispositionē iuris communis, qua ut predi xi filiusfa. etiā sine consensu patris obligatur, in alio contractu, quàm mutui: & sic uidetur, ꝙ omnino per iuramētū redijt ad naturā suā, quòd de facili iura permittūt: ut l. si unus. §. pactus. ff. de pactis. uersicul. quod in specie. & sic non potest dici, quòd iuramentum hoc casu aliquam turpitudinem contineat: ex quo tendit ad obligationem, ex qua de iure communi filiusfa obligaretur: aut consideramus contractum mutui, & adhuc uidetur etiā quòd ex iuramento filiusfam. obligetur non obstante statuto: quia certum est quòd antequam esset senatusconsultum Macedonianum, filiusfa obligabatur ex mutuo: ergo uidetur, quòd de se obligatio turpis non sit: aliàs interdicta fuisset obligatio. l. generaliter. & l. si plagii. ff. de uerbor. obligat. & l. si remunerandi. §. rei turpis. ff. mandati. & pro hoc etiam facit: quia etiā post inductum senatuscon sult. Macedo. seu beneficium ipsius: obligatur filius mero iure: licet possit obijcere exceptionē, ut l. i. ff. ad Maced. cùm gl. & no.

& no.Barto.in l.cùm lex.circa fi. ff. de fideiu.& sic patet quòd de se obligatio turpis non est: quia aliàs ipso iure non obligaretur: unde licet prohibeatur obligatio odio creditoris: tamen si interuenit iuramētum,obligatur iurans, per id quod habetur in d.c.debitores.de iureiu. & de pig.c.significãte.& no Bar.in l.si quis pro eo.allegata.non enim uidetur absonum, ꝙ etiam in contractu mutui obligetur filiusfami.iurans non obstante prohibitione statuti:& quia non uidetur peccare recipiens sibi debitum.facit l.si exceptionē. de condi.inde.cùm uideatur quòd efficaciter obligetur.

Non obstat c.debitores. quia ibi peccabat recipiendo usuras:unde ibi potest peti absolutio à iuramento, & sic nō peccat recipiens debitum: ideo secus.& per hoc respondetur rationi, quam tangit Bar. in d.l.si quis pro eo. Ex prædictis patet posse defensari opi.do. Anto. licet ratio sua non uideatur simpliciter uera,per ea quæ superius dicta sunt. Item aduerte quod dixit Barto.in l.fi.§.filijs autem. C. de bonis quæ liberis. quòd si filiusfami. alienat rem peculii aduentitii, in quo pater habet usumfructū,nō ualet alienatio, etiā si iurauit illam seruare,nec obligabitur ex iuramento: adeo quòd etiam post mortem patris non tenebitur seruare,mouetur, quia uidetur facta prohibitio filiofamilias in dicto casu ad instar prodigi, per id quod habetur in d. §. filiis autem. uersic.melius est enim. unde si iuramen-
38 tum † prestitum per prodigum non obligat: ut no.Iacob.de Aret.in l. qui habet. ff. de tutel.& Barto.in l.is,cui bonis ff. de uerbo.obligationib.ita nō obligat filiumfamilias in eo casu. Allegat etiam quod not. Specu.in titu.de actio.§. i. uersiculo quid si super hoc iurauerat.sed certè Specula.uidetur sentire contra gl.in dicto. §. filiis autem.ubi uoluit.& ista pars uidetur de iure uerior, quòd per cap.cùm contingat de iureiurando. quia debet seruari iuramentum,quod seruari potest sine interitu salutis ęternæ.fateor tamē,quod non tēdit ad præiudicium patris, per id quod habetur in dicto capitu. cùm contingat. sed bene preiudicabit sibi post mortem patris,uel postquàm factus fuerit sui iuris facit quod not. Innocen. in simili de uoto facto per filiumfamilias, in capitu. cum scripturæ. de uoto. ubi licet non obliget durante patria potestate: tamen postea tenetur seruare, si factus sit sui iuris.

Et pro declaratione huius dubii an per statutum possit prohiberi iuramentum: est aduertendum quòd interdum statutum uel lex prohibet simpliciter contractum sine certa solennitate: & dicit illum non ualere: etiam si non interueniat iuramentum, interdum prohibet statutum contractum sine certa solennitate:& etiam dicitur, quòd si aliter fiat contractus,non ualeat:nec etiam iuramentum, fuerit interpositum.Primo casu est aduertendum quòd licet Bar.in l,si quis pro eo. facit differentiam an prohibitio dirigatur
39 † in rem,an in personam, seu contractum,uel alienationem:tamen illa distinctio non uidetur uera, quia si prohibetur contractus,uel alienatio, uidentur etiam prohibita illa per quę peruenitur ad ea, per id quod habetur in l.oratio.ff. de spōsa.& per consequens uidetur prohiberi contrahere personas uel alienare. facit etiam quod ipse no.in l. cùm lex.ad fin. ff.de fideiuss. in simili hoc uidetur uelle, ubi etiam sua distinctio non uidetur bona.& illam etiam reprobat Io. de Lig. & Sal.in auth.sacramenta puberum. ultima questio.

Nec obstat ratio sua, quam fecit in d. l.si quis pro eo.quia potest multipliciter responderi, ut sæpius dixi: unde in hoc casu si interueniat iuramētum: an habeat obstare, & certè uidetur dicendum quòd sic,per id quod habetur in c. cum contingat.de iureiuran.& in authen. sacramenta. Vnde uidetur, quòd intelligenda sit prohibitio statuti inquantum non interueniat iuramentum: secus si interueniat, quamuis sit licitus contractus, nō habeat locum prohibitio.Iac.de Belui.in sua disputatione quæ incipit.Lege Perusina. allegata, uidetur uelle quòd quando statutum prohibet contractum fieri sine certa so-

ita solennitate: & si aliter fiat, non ualeat, tunc uelle uidetur, quòd non sufficiat solennitas iuramenti: nisi interueniat solennitas requisita à statuto. & ideo tunc de iure ciuili non firmaretur contractus iuramento: licet uideretur secus esse per authen. sacramenta. allegata sed ipse respondit, quòd non habeat locum ubi adest prohibitio statuti: sed solùm ubi prohibitio iuris communis. fatetur tamen, quòd de iure canonico bene obligaret iuramentum. per alleg. cap. cùm contingat. & satis uidetur, quòd hoc casu contractus firmetur iuramento, per id quod habetur in gloss. in dicta authen. sacramenta. & quod habetur in cap. ii. de pactis. in vi. & uidetur opinio communis: nam illam sequuntur Bar. & Ange. Ioan. Cald. Ioan. Andr. & Archid. in d. cap. ij. & Feder. in suo consil. cclxxxiij. licet dominus Anto. de Butrig. aliter dixerit, scilicet, quòd non ualidetur contractus: sed solùm quis teneatur ad obseruantiam iuramenti. tamen Ioann. de Ligna. in cap. cùm contingat. tenet contrarium: quia hoc non dicit tex. in d. c. cùm contingat. nec in c. licet eo. ti. lib. vi.

Sed aduerte, quia uidetur de iure posse defensari quòd contractus firmetur iuramento: & sic est opinio. gloss. in authen. sacramenta. Barto. & Ioann. Cald. per ca. ii. de pactis. in vi. ubi litera apertè dicit, quòd licet pactum de quo de iure ciuili prohibeatur: tamen si sit prestitum iuramentum, iubet seruari, & sic ponderat quòd uult ipsum pactum seruari, & nō simpliciter dicit de iuramento: & ideo sicut ibi pactum firmetur iuramento, ita uidetur, quòd eadem ratione sit dicendum in casu proposito, cùm eadem sit ratio: ergo idem ius, ut l. illud. ad leg. Aquiliam. & hęc pars uidetur uerior, licet Anto. de But. & Ioan. de Ligna. in cap. cum contingat. teneant contrarium. & hanc opin. quod contractus firmetur iuramento, tenuit Io. Andr. in gloss. ordinaria in c. ii. de pactis. lib. vi. super uerbo, fruaris. & etiam Arch. super eodem uerbo: nam per illam decretalem dicunt approbari opin. Plato. positam in l. pactum. C. de colla. quæ meritò debuit approbari, quia qua ratione tenet contractus minoris super re sua, si iurat. licet aliàs non teneret in authen. sacramenta. eadem ratione debet tenere pactum iuratum in casu illius ca. & idem gloss. in ca. licet de iureiur. & in cap. cum contingat. ubi gloss. apertè uoluit contractum firmari, ex quo glossatores iuris ciuilis & iuris canonici hanc partem tenent propter authoritates superius alle-

40 gatas: in † dubio iudicando & consulendo non est recedendum à gloss. secundum Iaco. Brunel. in l. i. C. qui pro sua iurisdi.

Et hanc partem tenet Feder. ut patet infra in suo consilio. secundo casu, quando statutum dicit quòd contractus aliter factus non ualeat, etiam si interueniat iuramentum, tunc uidetur dicendum, quod contractus non firmetur iuramento, ex quo expressè statutum annullat illud, etiam si interueniat iuramen nam hoc potest lex ciuilis, & sic ipsum statutum super ipso contractu

41 † disponere: & prohibere alienationem, potest & illam inualidare per id, quod habetur in l. cum lex. ff. de fideiusso. & l. si non sortem. ff. de condic. indeb. unde non potuit aliquid agi ex ipso contractu, ex quo inualidus est per dispositionem statuti, nec etiā poterit coram iudice seculari agi ex iuramento, quia de iure ciuili iuramentum

42 † de se non est obligatorium regulariter, ut inducat obligationem, ut legitur & no. in l. i. C. de ope. liber. & sic uidetur in foro ciuili quòd contrahens contra formam statuti nullum habet remedium, sed solum uidetur quod possit recurrere ad forum ecclesiasticum, ut cogatur iurans ad obseruantiam iuramenti. quod habetur in c. fin. in vi.

Posset tamen esse dubium, quod ex quo statutum expressè non inualidat iuramentum. & sic uideatur esse seruandum, an debeat iudex secularis illud facere seruari, cum ius canonicum in hoc pręualeat iuri ciuili, in quantum uult iuramentum efficaciam habere, etiam si tendat ad inducendam obligationem, licet aliud uelit ius ciuile? & uidetur quòd sic: per id quòd habetur

habetur in c.ij.de iureiu.in vj.tamen credo, quòd communiter in foro seculari non audiretur agens in casu prædicto contra statutum: & quia aliquando ius ciuile,& canonicum discordant,& quid tūc seruari debeat, & breuis conclusio est, quòd in materia spirituali, ut iuramenti, uel matrimoniali, uel simili, in foro ciuili, etiam in terris Imperij seruatur ius canonicum: per id quod habetur in c.pen.in 6.de præscrip. & per gl.in regula,possessor.de reg iur.in vi.& per glo.in c.i.de arbitris.in vi.& in §.fi.insti. de gradibus. & in l.i.C.de secūdis nup. In terris
43 ecclesiæ seruandum † est ius canonicum, siue in foro canonico: ut in ca.fi duo. de appel.siue in foro ciuili. In terris Imperij seruari debent leges: ut uoluit gloss. no.in c.i.de arbitris.in vi. & ad prędicta facit quod no. Hostien.in c. cùm contingat. dicens hoc esse uerum de mēte legū, in casu c.cum contingat.quòd seruetur iuramentum, ex quo canones uolunt illud seruari: quod etiam & ipsę leges mandāt, quod canones mandant:ut in authen.quo modo oportet epis.§.i.col.i.C. de summa Trini.l.i. in princ. & in authen. de mand. princ.§.fin.

Et de illa materia tāgitur per Legistas in l.priuilegia.C.de sacrosan.eccle.& Io. And.& Io.Cald.in c. i. de noui oper.nuncia.Tertio casu, quando statutum expressè disponit super iuramento: ut quia dicit si cōtractus aliter fiat,nō ualeat: nec etiā iuramentum si interponatur: & tunc est etiam aduertendum,ꝗ uariæ fuerunt opiniones una fuit, quod simpliciter tale iuramentum teneret.& hac sequitur Bal. in l. pactum.C.de colla.in vi.q ubi ad literam decidit, quòd statutum potest prohibere ut non ualeat iuramentum, per id quod habetur in l.adigere.§.quamuis.cum sua gloss.ff.de iure patro.& hanc opinio uidetur sentire in l.nec patronus.C. de oper. liber.& hanc sequitur Salic.in authen. sacramenta.

Secunda fuit opinio, quòd non posset statutū inualidare iuramentum,saluo: nisi presumat uel fingat dolum, uel fraudem, uel metum: & istam sequitur Bald. in l. omnes populi alleg. in iii. q. sed ut supra tetigi, Ray.in dicta l.omnes populi.simpliciter tenet statutum non ualere, quia si posset presumēdo,uel fingendo fraudem, uel dolum statuere,uideretur in fraudem iuris diuini,uel canonici iuramētum eneruare,& sic aperiretur uia fraudibus, contra ea,quæ habentur in ca.quanto. de diuortiis.

Tertia fuit opin. quòd non obstante statuto iurans obligatur, quia non poterat super illo disponere,tanquam super re spirituali. Item quia recipiens tunc iuramentum contra formam statuti, uidetur illud illicitè recipere: quia contra mandatum superioris,cui debet obedire. viij. distin. c.quæ contra morem.de maio.& obed. c. ii.& istam opin.tenet Fede.in dicto consi.cclxxii.& uidetur secundum eum idem quando statutū dicit, non ualeat contractus aliter factus, etiam si interueniat iuramentū:quia tacite uideatur statutū uelle,ꝗ ille nō debet sine solennitate statuti iuramentū recipere. Dominus An.in c. cū
44 contingat tenet ꝗ statutum † non potest prohibere iuramentum: quia illud non spectat ad iudicē secularem,nec ad legē ciuilem,uel statutariam,sed ad legem canonicam:& presertim alle.no.in c.quemadmodum.super gl.post Host.

Quid ergo tenendum in tanta uarietate opin. uidetur posse dici, quòd illa sit uera opi.quæ habet quòd statutum,uel lex non possit prohibere, quia ipsum iuramentum est res spiritualis, & per consequens statutum laicorum non posset super illo disponere. Et circa istam materiam aliquorum quarta fuit opin. qui dixerunt, quòd iuramentum non obstante statuto efficaciter obligabit, & tamen recipiens illud sine solennitate statuti punietur pœna posita in statuto,uel pœna arbitraria,per no.per Bal.in l. non dubium. C.de legi.

Ex prędictis apparet, quòd licet statutum non possit eneruare uires iuramenti, tamen uidetur,ꝗ possit imponere pœnā recipienti iuramentum sine solennitate statuti, ex legitima causa facti. unde pondera uerba statuti: nam aut statutum

prohibet contractum fieri cum minore, uel muliere, uel filiofa. fine certa folenni tate, etiam fi interueniat iuramentum, & fi aliquis aliter contraxerit, imponit pœnam: & tunc contrafaciens incurrit illam: aut aliquam pœnam non imponit & poterit puniri pęna arbitraria: aut ftatutũ prohibet contractum fieri fine certa folenni tate: ẽt fi interuenit iuramentũ, & annullat contractum aliter factum, & tunc iurans tenetur, & ftatutũ in quantum annullat iuramentũ, non ualet: quia iuramentũ eft res fpiritualis, & inducit obligationem de iure canonico, in c. & fi Chriftus. de iureiu. nec poffet ftatutum illud inualidare. hoc tamen cafu poffet habere locum pœna arbitraria contra facientẽ. Interdum uerò ftatutũ dicit, ꝙ non posfit fieri contractus fine certa folennitate: etiam fi nõ interueniat iuramentum, & fi aliquis utatur tali inftrumento, in quo etiam contractus nõ teneat, incurrat pœnam centum, tunc uidetur fi utatur inftrumento propter contractũ poffe incurrere pœnã ftatuti: fed fi utatur inftrumento propter iuramentũ, quod petit obferuari: tunc uidetur ꝙ non incurrat pęnam: quia fi ftatutũ non poteft eneruare uires iuramenti, fic
45 non poteft † imponere pœnam iuranti tali inftrumẽto. ad hoc. l. Seius & Augerius. ff. ad leg. Falc. & l. quod de bo.

Nec poteft ftatutum adiicere etiam folennitatem iuramento quo ad eius uires infringendo, fi dictæ folennitates non interuenerunt. poterit tamen puniri recipiens iuramentum fine certa folennitate ftatuti ex iufta caufa facti: quia in hoc debuit obedire ftatuto, quod habet in fe rationem, & æquitatem. facit quod habetur in l. quę fub conditione. ff. de condi. inftitu. fed pofito, ꝙ lex uel ftatutum laicorum nõ posfit prohibere iuramentũ: an faltem poterit peti abfolutio à iuramẽto: ut mult. Fed. in alleg. cõfi. cuius opinio prima facie uidetur fatis æqua, & rationabilis: quia licet ftatutum non posfit eneruare uim, & efficaciam iuramenti: bene tamẽ uidetur, ꝙ posfit prohibere fubiectũ, ꝙ non recipiat iuramentũ fine certa folẽnitate, cũ tale ftatutũ ex iufta caufa fit factum: & fic uidetur quòd ei eft obediendum: quia de fe non continet quid illicitum, imò prima facie ualde iuftũ & æquũ, fcilicet, ꝙ non recipiat iuramentum fine folennitate ftatuti. nam etiam uidemus quòd ius non præftitum iuramentum prohibet interdum feruari, & feruatur eius difpofitio. d. l. quę fub conditione. ibi dicitur ꝙ teftator legauit Titio: & fi iurauerit afcendere capitolium, quòd non debet cogi pręftari iuramentum: imò fufficit, ꝙ afcendat non pręftito iuramento ad hoc, ut habeat legatum: & fic uidetur ꝙ in fe uideatur iuftum ftatutum, in quantũ uidetur prohibere recipi iuramentum, fi non interueniat folennitas ftatuti, & per confequens quòd illicitè faciat aliter recipiendo, & fi aliter recipiatur licet iuramentum obliget: quia poteft feruari fine interitu falutis ęternæ, uidetur quòd posfit peti abfolutio: & uideretur poffe dici, quòd illi, cui eft pręftitum iuramentum fponte quæratur efficax obligatio ex iuramento, fecundum Imo. & fic uidetur, ꝙ non posfit cogi ad efficaciam ipfius iuramenti: quia imputandum uidetur illi, qui fpõte iurauit: uideretur tamen poffe dici,
46 ꝙ ille qui recipit iuramentum † fine folẽnitate ftatuti, posfit puniri pœna arbitraria: ex quo prohibitio erat rationabilis, per not. per Iac. de Bel. & Bald. poft eum. in l. non dubium. C. de legibus.

De abfolutione à iuramento.

SVMMARIVM.

1 *Vnum pro alio inuito creditori folui non poteft.*
2 *Peccatum fit in iurando, non in tranfeundo.*
3 *Calore iracundiæ facta non pręiudicant, nifi detur perfeuerantia.*
4 *Contractus factus ab irato non tenet.*
5 *Contrariorum eadem eft difciplina.*
6 *Lubricum linguæ non eft trahendum ad punitionem.*
7 *Vbi eft dolus excluditur uoluntas.*
8 *Excepto dolo & quibufdam alijs firmatur iuramentum.*
9 *Mora poft terminum committitur.*

Peccatum

10 *Peccatum tanto grauius quanto diuturnius.*
11 *Recipiens iuramentum illicitum potest compelli ad dimittendum.*
12 *Iuramentum est personale ex parte iurantis.*
13 *Dos est nomen uniuersale.*
14 *Alienatio uoluntaria est permissa.*
15 *Dotale mancipium per maritum, si soluendo est potest etiam in uita uxoris manumitti.*
16 *Soluto matrimonio, uno casu dotis alienatio est permissa.*
17 *Alienatio quemadmodum rei dotalis est prohibita, ita & praescriptio.*
18 *Constante matrimonio dotis restitutio mulieri non potest fieri.*
19 *Vidua an possit uendere rem dotalem.*
20 *Distrahere nihil aliud est quàm remouere, uendere, uel donare.*

SEd uideamus quando possit peti, &
debeat obtineri absolutio, à iura-
mento, & dic aut iuramentum ex
omni parte est licitum, scilicet tam ex
parte iurãtis, quàm ex parte recipientis,
quàm materiæ super qua prestatur: &
tunc compellendus est iurans ad obseruã
tiam iuramenti, nec est danda absolutio:
ut in c. & si Christus. de iureiuran. quinimo
nulla causa extrinsecus existente:
etiã Papa à tali iuramento absoluere nõ
potest, si est prestitum in materia ab eius
potestate nõ dependẽte: ut quia est in fa-
uorem tertij. ad hoc quod no. gl. in c. quã
to. de iureiuran. & Innocen. in ca. cùm in-
ter. de renun. & in simili gl. in c. non est.
de uoto. imò fortè non posset dictum iu-
ramentum in melius commutare inuito
eo, cui quesita est obligatio, quia unum
1 † pro alio inuito creditori solui non po-
test. l. ii. §. appel. ff. si cert. peta. ad hoc qđ
no. Ioan. And. in c. in malis. de regu. iur. in
vi. in mercurialibus. & Innocen. in c. ii. de
confir. uti. uel inuti. & in cap. inquisitioni.
de senten. excommu. secus si in honorem
Dei: quia tunc posset in melius commu-
tare, sic intelligitur cap. peruenit. lo ii.
de iureiuran. & quod not. Inno. in c. debi
tores. de iureiuran ubi uult, quòd Episco-
pus etiam potest in melius commutare, si
cut & uota. Si uerò iuramentum ex par
te iurantis, non potest seruari sine inte-
ritu, & dispendio salutis æternæ: tunc
2 nulla requiritur absolutio. † Peccatum
enim fit in iurando, non in transeundo,
imò peccaret nõ contraueniendo. ad hoc
xxij. quæstio. iii. quasi per totum. & capitu.
quamuis. & capit. sicut ex literis. de iu-
reiuran. ubi autem iuramentum potest
seruari sine interitu salutis eterne: sed est
contra bonos mores: tũc nulla requiritur
absolutio: ut in regula non est obligato-
riũ. de reg. iur. in vi. & ibi per gl. Si autem
sacramentum processit calore iracundiæ:
puta si iurauit, quòd nunquàm loque-
retur cum aliquo, uel simili: tunc sen-
tit Ioan. And. & alii quòd tale iuramen-
tum non est obligatorium, quia non ha-
buit comitem discretionis & iustitiæ. xxii.
q. i. iurabit. & xxii. quæst. ij. animaduerten-
dum.

Summiste tamen uidentur tenere, ꝙ
talia iuramenta teneant, sed debeat da-
ri absolutio: de quo no. in c. cùm quidam.
de iureiuran. & satis potest teneri, quòd
si iracundie calor fuit tantus, quòd deli-
beratè tale iuramentum non prestitisset,
non erat obligatorium: quia uoluntas non
est discreta, sicut dicimus, quòd confessio
3 facta † calore iracundiæ non præiudicat,
nisi detur perseuerantia: ut no. dicit glos.
in c. ex literis. de diuor. facit. l. quicquid
calore. de reg. iur. non enim est omnino
uoluntarium, & sic non uidetur Deus ta-
lem obligationem indiscretam recipe-
re. xv. quest. i. non est. uel si dicamus tene
re, debet de facili per Episcopum absol-
ui: arg. d. c. cùm quidam. Lud. autem in
suis dictis in litera. I. dicto, quod incipit,
dicit lex. sic dicit, Dicit lex quicquid ca-
4 lore. ff. de reg. iur. quod cõtractus † factus
ab irato non tenetur: & est casus in l. iij. ff.
de diuor. quia diuortiũ factum calore ira
cundiæ habetur pro non facto. hoc etiam
probatur in l. licitatio. in princip. ff. de pu-
bli. ubi dicitur, ꝙ licitatio facta calore ira
cundie est inualida, nisi perseueretur in
eadem uoluntate.

Secundò probatur, contrariorum ea-
5 dem est † disciplina: sed dicta ioco nõ obli

gant,ut l.ij.in fi.ff.de actio.& obli.pariter nec dicta calore iracūdię.hoc similiter limita,nisi contractus fiat ad pias causas: quia tunc est ualidus:utputa, quia pater turbatus cum filiis,donauit hospitali omnia bona sua.Casus est singula.xvij. q.iiij. sunt qui opes.& addas ad Bar. in l. quicquid calore.

Sed quero hic quid de uoto facto calore iracundię,an obliget uouentem?gloss. est singu.in c.dudum. de conuersio.coniug. quæ dicit,quòd nō:pro quo facit, ꝙ Deus ad sibi aliquem obligandum solùm cor respicit: non autem uerba: ut dicit text. xiij.quæstio.v.si quid inuenisti·ergo à commoto calore iracundiæ non recipit obligationem: quia non dixit cum corde. Secundò allegato doctrinam Ioan.And. qui refert sanctum Thomam de Aquino in c. literatura. de uoto. ubi dicit, quòd ut quis obligetur ex uoto, tria requiruntur. Primum est,deliberatio.Secundum: quoddam propositum uoluntatis.Tertium,promissio:ad hoc ut prædicta reducantur ad effectum: sed illud quod fit cum calore iracundię,nō fit cum deliberatione: ergo non obligat.

Tertiò allegat tex. sic dicentem, militem uoluntarium non coactum elegit sibi Christus.xv.q.i.non est. sed motus calore iracundię non est uoluntarius, ergo non obligat. Sed quid in confessione facta calore iracundiæ.dicit gl.sing.quod not. in cap.ex literis.de diuor.Sed quid in iuramento:an iuramentum irati obliget? legistæ habent solùm unum tex.in l.aliena. quę est lex ii.C.ad leg.Iuliam maie. dicētem,quòd si quis irato animo iurat, & illud iuramentum non obseruat, nō incidit in crimen læsæ maiestatis · ergo sequitur. non obligatur ex illo: quia non incidit in pœnam. canonistæ habent in c. sicut.lo.i. de iureiuran.

Sed quid in delicto: an sit punibile? dic, quòd sic.Casus est in l. fi. non conuitii.C.de iniuriis.sed credo, ꝙ debet puniri minori pœna,quàm si fecisset animo deliberato. ad quod probandum allego. l. i. C.si quis Impera.maledixit. Secundò allego tex.in l.famosi.ff.ad legem Iuliā maie. ubi dicitur,quòd lubricum linguę non est
6 † trahendum ad punitionem ita magnam sicut si factum uel dictum esset deliberato animo.Tertio allegato tex.xj quęst.iij. illi propositorum.& tex. alium. dicentem, iræ etenim commotio uitium excludit calumniæ: ut est tex. questio. iij. §. nondum.& allego etiam alium tex.xl.quęst. i. inebriauerunt. qui optimè facit. ad quod allego.tex.iii.quæstio.ii. si quis irascitur. Si uerò iuramentum à principio est super materia indifferenti: & postea peruenit ad casum, de quo si cogitasset à principio,iuramentum fuisset illicitum,uel non iurasset.& tunc dicit Archid.in dicto cap. animaduertendum. quod potest propria authoritate transgredi iuramentum: nec requiritur absolutio Papæ, si iuraui non negociari uel non recipere feudum à tali: & deuenit casus:quòd si ab illo non recipio feudum,aliter uiuere non possum: quia aut tempore iuramenti non cogitauit de illo casu:& sic non ligat ultra mentem suam: ut in c.ueniens.& in ca. Quintauallis.de iureiur.aut cogitauit.& fuit illicitum:ideo non obseruandum: de iureiur.c.i.in vi.

Et faciunt hæc ad quest.quotidianā ad illū,qui iurauit nō fideiubere pro aliquo, certè à principio iuramentū est illicitum, maximè quando iurauit quòd pluries deceptus ab his pro quibus se obligauerat, sicut enim potest iurare pro utilitate proximi, ita & pro utilitate propria. ad hoc no. per Archid. i. q. i. non est.& Io.An.in addi.Spec.in ti.de iureiur. post princip.ubi dicit,quòd si salus proximi periclitaretur ex non fideiussione, ꝙ non tenetur ad obseruantiam iuramenti, & eodem modo nō potest distingui in eo, qui iurauit non mutare,uel aliquid simile facere.Si uerò iuramentum fuit dolo aduersarii extortum, si tunc consensus, super quo pręstatur,est aliàs reprobatus,in fauorem principaliter iurantis tale iuramentū non est obligatoriū. & iste est casus à contrario sensu non annullando litem in c.cùm contingat. de iureiuran. & cap quamuis. de pac.in vi.c.licet.de iureiur.in vi.&in auth.sacraméta.omnia enim ista

ista excipiunt casum, in quo dolus interuenit.

Et idem probat quando interuenit uis, uel metus. tutius tamen est quòd ad cautelam sui petatur absolutio: si uerò iuramentum non uenit contra dispositum à iure, & interuenit dolus, tunc subdistingue, quòd aut est tantus dolus, quòd excludit mentem iurantis: ut quia cessante dolo nullo modo se obligasset: utputa, quia dedit causam contractui: & tunc iuramentum non ligat, & potest contrauenire non petita absolutione: arg. l. tres. fratres. ff. de pac. & l. si soror. de col. & sic debet intelligi Fede. in suo consi. qui ponit casum in muliere minore xxv. annis. quę subducta renunciauit fratribus hæreditatem paternam, quę ualebat longè plus quàm habuit in dotem. quod not. in c. ii. de pac. in vi. ut non procedat, quando dolus de-
7 dit causam contractui, nam ubi est † dolus excluditur uoluntas. l. i. ff. de dolo. iura mentum autem non obligat ultra mentē iurantis: ut in cap. uenieus, & in cap. Quintauallis, de iureiuran. & quod not. Ioan. And. in cap. unico. de commodato. sed ubi dolus superueniens non excludit consensum: ut quia non dat causam contractui: puta, quando arte quadam me inducis ad consentiendum: tunc exigitur absolutio, quę debet præstari non obstante aduersarii contradictione propter eius turpitudinem, & dolum, debet intelligi no. in alleg. cap. cum contingat. & cap. si uerò. & cap. uerum. de iureiu. & idem intellige de metu, & ui, ut requiratur absolutio in odium aduersarii, per dicta iura. Si autem iuramentum continet turpitudinem ex parte recipientis, maximè concurrente etiam turpitudinis materia, super qua pręstatur, & tunc iuramentum obligat, seu potest peti absolutio non obstante aduersarii contradictione: & iste est propriè casus in c. i. & c. debitores. de iureiuran. & c. si uerò. eo. titu. ubi autem nulla alia turpitudo reperitur in iuramento, nisi quod est præstitum contra legem. In hoc distingue, aut lex resistit fauore publicę utilitatis principaliter, & non est necessaria absolutio: quia iuramentum non ualuit: ut in capitu. si diligenti. de foro competen. aut principaliter in fauorem iurantis, licet secundario in fauorem publicum: ut in muliere minore: ut in casibus cap. cùm contingat. de iureiu. & c. ii. de pactis in vi. & auth. sacramenta. & tunc credo quod absolutio sit deneganda: quia iuramentum non uergit in detrimentum salutis æternæ, ergo seruandum.

Item quia nulla reperitur turpitudo, & quilibet potest renunciare fauori suo. Item quia in contrahente nullus potest argui dolus, nec deceptio, nec materia de se est turpis: arg. optimum. in c. ad Apostolicam. de reg. & sic sumus extra formam cap. debitores. & c. i. & c. si uerò. & c. uerum. de iureiuran. Ibi enim reperitur turpitudo ex parte recipientis, & materia prohibita, quia mala: quæ omnia cessant in casu nostro, & satis est quòd lex uel statutum puniat irritando actum. Item aliàs dicta iura, & capitula seruirent nobis de uento, contra legem, omne uerbum. C. communia de leg. Item si ex eo, quòd contra statutum uel legem emanauit consensus, competeret absolutio, de facili euacuaretur prouisio c. cum contingat. & auth. sacramenta. petendo absolutionem à iuramento. Nec est uerisimile, quòd ibi uel saltem in cap. licet. de iureiu. in vi. emanauit tam solenniter, nulla fuisset facta mentio de absolutione: licet Vin. & Fede. de Se. & gloss. in d. cap. cum contingat. tenuerunt dandam fore absolutionem: quod intellige, ut supra. est declaratum: nam solum in d. cap. cum contingat. cum simil. excipitur dolus,
8 † & quędam alia, quibus cessantibus iura mētū ualet, & absolutio debet denegari.

Nec obstat ꝙ pręsumitur turpitudo, ex quo contrahit contra prohibitionem legis: quia istud est in fauorem sui, & nulla est turpitudo respectu Dei, & in actu spirituali minor reputatur maior. in c. si annū. de iudi. in vi. & quia attenditur potius ius diuinum, quàm positiuum, & laicale: ut no. Inno. in titu. de regu. nec sufficit quòd lex statutum præsumat dolum ad euacuandum iuramentum: ut supra est dictum. Si uerò statuto uel lege prohibente contra-

hitur, & interuenit lęsio tunc si lęsio erit modica, cessabit absolutio in cap. Abbas. quod metus causa.& c.i.de resti. in integ. facit l.ii.C. de rescin. uend. secus si lesio est enormis: quia tunc præsumitur dolus: ut l.omnes.§.Lucius.ff. quæ in frau. cred. & l.qui testamentum.ff.de proba. nec uidetur iurans ad hunc casum se obligasse: arg.c,ueniens. & c.Quintauallis.de iureiuran.nam paria sunt, quòd dolus ueniat ex proposito, uel re ipsa.l.si quis cum aliter.ff.de uerb.obli.Si autem turpitudo reperitur ex parte recipientis iuramentum: ita quòd locus est relaxationi iuramenti, & absolutioni: si ante petitionem relaxationis iuramenti, debitor est periurus:an possit petere absolutionem? de hoc supra dictum fuit in articulo.

Sed ultra illas dic, & considera duos modos iurandi: quandoque enim quis iurat non uenire contra contractum: sed soluere usuras directè, uel indirectè: quãdoque iurat, omnia & singula in instrumẽto contenta esse uera, tamen instrumentum fictitium, & in fraudẽ usurarum fabricatum. In primo modo iurandi apertè tenet Fede.in suo consilio subscripto in fin. quòd non debet audiri absolutionem petens: ex quo incidit in periurium: quia frustrà legis auxilium inuocat, &c. alleg. not.per Ioan.Andr.in c.debitores. de iureiuran. sed dominus Anto. de But. in alleg. cap. tenet oppositum: quia ad duo erat iuramento obligatus, scilicet ad soluendum in termino:& ad soluendum principaliter.l.Celsus.ff.de arbi.& c.cum dilecti.de dolo & contu.& si non soluit in termino, in hoc peccauit, & est periurus. In quantum ergo soluens obligatus est post terminũ & non peccauit:& sic petere poterit absolutionẽ,uel saltem poterit soluere, & postea repetere secundum eum. & hoc ultimum, ut soluat placet, quia licet inciderit in periurium, non debet repelli à prosecutione iuramenti proprii,iiii.quæstio.vi. per totum. nullibi enim probare potest, quòd ius repetendi sibi competens sit sublatum: ex eo quòd incidit in periurium.

In quãtum autem do. Ant.dixit,ꝙ potest etiam si uult petere absolutionem in distinctè non placet,per not.in c. debitores.Nec obstat ratio do.Anto.imò potius facit contra eum. Si enim etiam post lapsum termini remanet obligatus:ergo debet compelli ad soluendum, per rationẽ ca. debitores.nec debet audiri petens absolutionem,quia petendo remanet in peccato. semper † enim post terminum est in mora, ut in allega.c.Celsus.& c.cum dilecti. & ideò assiduè peccaret,& peccatum † tanto fit grauius, quanto diuturnius.de consue.c.fi.Item toties quis incidit in periurium, quoties quis uenit contra iuramẽtum, de re iu.c ad Apostolicæ.in vi. Puto tamen, quòd si petendo absolutionem nõ perseueret in peccando, quòd posset petere absolutionem, & sic post terminum, licet inciderit in periurium. & hoc ratione obligationis instantis. Pone exemplũ in uendente rem per metum, & iurante non contrauenire, tamen postea contrauenit non petendo prius absolutionem à iuramento,cum & illam petendo non peccet denuò, nec perseueret in peccato, cũ fuerit illud peccatum momentaneum, & non successiuum, quòd quamuis iurat nõ contrauenire, non tamen peccat petendo absolutionem, quia hoc non iurauit, etiã quod metus causa, arg.c. ad audientiam. & c.uerum.& c.si uerò.de iureiu.Intelligitur enim quòd non contraueniat constante iuramento, arg. c. sicut. de spon. & sic possunt ad concordiam reduci opi. supra dictorum doctorum. In secundo uerò modo iurandi, si omnia & singula essent uera,quę in ueritate sunt falsa, & simulata, sentit apertè dominus Fed.in suo consi.ꝙ possit petere absolutionem, quia ex tali modo iurandi,non incidit in periurium,& hoc sentit in dicto princ.& in consi.nil tamen inducit.

Sed do.Ant.in alle.c.cũ contingat. incidenter sentit oppositum.s.ꝙ iste sit periurus, & non debet audiri allegans simulationem:quia in hoc detegeret turpitudinẽ suam.cũ ex hoc allegaret se periurum. c.inter dilectos.de dona. nisi secũdum eũ ueniret per uiã denũciationis Euãgelicæ ad exonerandũ cõscientiã aduersarii,quia

In hoc non obstaret turpitudo, in quantum ibi quid sequitur, ut in cap.quemadmodum.de iureiuran.& sic in parte sentit contra Fed.nec de eo fecit mentionem: & uidetur contra no.per eum in alle.c.de bitores.& quę sunt proximè dicta per eũ: ubi tenet quòd etiam postquàm incidit in periurium:potest petere absolutionem: ideo potest hoc reduci sic ad concordiã: quòd ubi quis aliqua necessitate ductus. sic iurauit falsum: ut quia anxius, & sitibundus non poterat reperire mutuũ uel euadere metum sibi adhibitum, quòd tũc habito respectu ad necessitatem, in qua erat constitutus: & quia ex quo consensus principalis fuit simulatus: satis probabiliter potest etiam allegari iuramentum simulatum:& quòd audiatur petendo absolutionem, quia licet in sic iurando sit, & fuerit in aliqua culpa:aduersarius tamẽ reperitur in maiori:arg.l.si obstetrix.in fi. ad legẽ Aqui.ff.& hoc casu procedat dictũ Fed.sed si nulla necessitate ductus hoc fecit,imò potius ad deceptionẽ alterius, tunc non audiatur allegans simulationem ad commodum suum,ex quo detegit turpitudinem suã:ut in alle.c.inter dilectos. & hoc casu procedit dictum domini Ant. & secundùm Innocen.in allegat.c.debitores. quando in prædictis casibus peteretur absolutio, non potest superior absoluere,nisi in subsidium quando ille non uult relaxare,cui sunt præstitum,& ad hoc c.i.de iureiu.

Sed Ioann.Andr. in addi. Specul. in rub. de iureiuran: concludit oppositum, & apertius tenet do. An.de Butr. in alle. c.i.q principaliter & nõ in subsidiũ possit adiri superior pro absolutione habẽda:ita quòd hęc remedia sunt equè principalia, non unum ad aliud subsidiarium: poterit ergo iurans petere, ut creditor compellatur relaxare iuramentum. Item, si uult, poterit directè petere à superiori, ut eum à tali iuramento absoluat,quia poterit absolutionem petere etiam à creditore in relaxando non contumace, debet tamen uocari creditor in absolutionem, quia interest: ut concludit Ioan.And. ibi & pro hoc cap.uerum.&c.si uerò.de iureiur.& c. ad aures.& c. Abbas. quod metus causa.in quibus iuribus patet quòd detecta turpitudine ex parte recipientis,potest principaliter adiri superior.& sic sunt duo remedia æquè principalia. & dicit Ludouic.in suis dictis, in litera, l.in dicto, quod incipit. ubi iuramentum.sic ubi iuramentum est licitum ex parte iurantis, & illicitum ex parte recipientis potest compelli recipiens ad absoluendum iurantem à iuramento. Casus est in cap. i. de iureiu.cum si.

Nunquid super hac compulsione faciẽda de relaxatione facienda sit iudex secularis sicut iudex competens iudex ecclesiasticus,dic quòd sic:& ita est iudex competens iudex secularis,sicut iudex ecclesiasticus,ita tenet Fe.de Sen.in cõs. clxvi. &est ratio:quia iudex secularis est competens iudex ad compellendum iurantem obseruare quod iurauit.c. licet mulieres. de iureiur.in vi.& c.cùm C.laicus.de foro compe.in vi.ergo debet esse competens quo ad relaxationem iuramenti, cũ contrariorum eadem sit disciplina.Item dicit

11 d.c.i.de iureiur.quòd†recipiens iuramentum illicitum,potest cõpelli ad dimittendum,etiam si iurans licitè iurauit,hoc intellige uerũ,antequam ipse iurans incidat in periurium postquàm incidit in periuriũ eius iuramẽti relaxationem à parte petere non potest, dicit ipse consilio clxxxj.& aliqui habẽt cccxxj. & allegat Ioan.And. in alle. capitu. debitores .ubi dicit hoc sentire.

Secundò inducit regulam generalem dicentem, frustrà legis auxilium inuocatur,&c.ff.de minori.l.auxiliũ. Nec obstat materia l.si quis maior.uolens periurum non posse agere, quia illa regula est uera in actione descendente ex contractu,quẽ seruare iurauit, & non seruat, secus autẽ in alio contractu, quia periurus potest agere, & ita probatur ex doctrina in not.cap.dilecto.de probat. determinat in cap.intelleximus.de iud. & not.quia singulare.

Tenor consilij Fede. de quo supra fit mentio,talis est,Statuto cauetur,quòd si donationes nõ fuerint registratæ uel insinuatæ

nuat e intra mensem, q ex tunc non ualeant,& donatio sit irrita ipso iure. Quidam donauit sorori, & iurauit non contrauenire: donataria non fecit registrari secundùm formam statuti,quæritur an hęredes donãtis possint cõtrauenire? super quo habita deliberatione cõuenienti,uidetur mihi Fede.de Senis,ut minimo Decretorũ doctori, hęredes dicti donantis tutos,&defensos esse uigore dicti statuti, & eos obligatos non esse iuramento sui authoris, ratio mouens est: quia in dicto iuramento intelligitur si res in eodem statu permanserit : unde principe, uel prelato e suo statu,uel dignitate remotis, subditi qui eidem iurauerunt, non sunt obligati ulterius iuramento illo:ut in ca. uenerabilem.de ele.in fin.& de noui ope. nunc.c.ii.Ex culpa quidem donatariæ hoc accidit: quia non seruauit statutum ex iusta causa editum: quæ causa fundatur super l.data.C.de dona.&sic ex superueniẽti iure, uel causa remissum est iuramentum etiam eidem iuranti: ex quo ex superuenienti iure non fuit actum,nec cogitatum,in illo iuramento.ad hoc de renũc. c.ij.& de iureiuran.cap.penul. optunè facit eod.titu.cap.ad nostram.lo ii. maximè secundùm lect.Hostien.ad idem. de hære.c.fin.& quod ibi no.ad hoc etiam facit quod no.Hostiens.de censi.c. significauit. ubi dicit, quòd licet aliquis teneatur de iuramẽto alicui soluere intra certam diẽ, &creditor medio tẽpore condẽnetur, & bona eius sunt confiscata,ille iurans eidẽ olim creditori ex iuramento amplius nõ tenetur hic:ergo futuro iuri non uidetur iste iurans renunciasse:ut in prędictis iuribus,& in eo,quod legitur & no.de iureiur.in c.quemadmodum.

Prædicta maximè uidẽtur procedere in heredibus iurãtis ad quos non transit reli
12 gio iuramẽti,seu descendit,quia † iuramẽtum est personale ex parte iurantis: ut no Innocen.in c. ueritatis. de iureiur. ad fin & facit quęstio Bar.Brixiensis,quæ incipit,Bononienses iurauerunt pacem,&c. In quorum testimonium sigillum apposui consuetum.Si autem instrumento donationis fuisset specialiter: & nominatim renunciatum illi statuto,ita quòd donataria nullum præiudicium incurreret, si registrari non faceret instrumentum: tunc dicerem quod illud iuramentum ualidasset donationem, sicut aliàs ualidat in casu cũ c.cõtingat.de iureiu.& de pact.in c. ii.in vj.& de pigno.cap. significante. facit quod no. Hostien.de iureiu.c.Quintaualis.in gl.magna.uersic.quid si partes promiserunt,&c.& si diceretur, q iuramentũ nõ descendit ad hęredes,per id quod no. Hostien.& Innocen.de iureiu.c.ueritatis. & Bar. Brixiensis in q.quæ incipit, Bononienses.Respondeo,q hæredes non tenẽtur seruare factum à defuncto ratione iuramenti: ideo quia iuramentum eos obliget, sic si iurassent, sed quia donatio facta à defuncto tenuit ratione iuramenti, uel actio, quæ competebat contra defunctum, competit contra hęredes. ff. de actio. & obligat. l. ex depositi. & l.ex contractibus.& de sepul. cap. si.cum si.

Sciendum tamen est, quòd iuramentum in auth.sacramenta. & de iureiuran. c.cùm contingat.& de pac.c.ii. cum si. in vi.non solum imponit silentium iuranti, ne contraueniat: sed firmat contractum, super quo.iuratur:ut no.in auth.sacramenta.in gl.ii.aliàs lex, & canon deciperent contrahentes in casibus suprà dictis,si hęredes iurantium possent uenire contra: quod non est sentiendum.xxvij.q.ii.ca.uiduis.Fede.

Quid autem si mulier consentiente uiro, uel ambo dent in dotem filiæ communi fundum dotalem?tetigit Spec. in d.§.tertio loco. uersi. quid si uir. & ibi uidetur concludere, quòd non teneat, nisi interueniat iuramentum mulieris: ut d.c.cum contingat. Item aduerte: quia ut supra est tactum, potest esse dubium, quando mulier repetit ab hęredibus uiri, pro dote sua precium receptum ex re uendita.Bar.in suo consi.quod statim sequitur: concludit, quòd pro dimidia, pro qua precium pręsumitur peruenisse ad uirum: licet ambo se in solidum obligassent de euictione, & confessi fuerunt precium recepisse, per id,

quod

quod consueuit notari in materia duorũ reorum in l.uir uxori.§.fin.ff.ad Velle. & in l.reos.§.cùm in tabulis. ff. de duobus reis. & l.ea. eod. ti. poterit agere contra hæredes uiri: quia tale precium succedit in dotem loco rei.ff.de uerbor. sig. l.Labeo.§.item si dominus.cum ibi no.per
13 gloss. & quia dos est nomen † uniuersale: iuxta no.in l.quod dicitur.ff.de nup. ideo ibi succedit precium loco rei, sicut in uniuersalibus.& l. si rem & precium. de peti.here.pro alia dimidia dicit nõ posse agi, cùm illa uideatur peruenisse ad mulierem.

Sed contra uidetur posse dici de iure, per id quod suprà dixi: quia ex quo uir, & uxor sunt obligati in eodem instrumento, nisi probetur manifestè aliter quàm ex tenore instrumenti pecuniam uersam in utilitatem mulieris,illam teneri, per authen.si qua mulier. C. ad Vell. & per id quod no.Specu.in d.§.ante omnia. uer.sed pone uir.Et hoc credo uerũ,dicit Io.quando uterq; obligauit se in solidum de euictione,licet Bar.aliter sentiat in dicto consilio.Si autem solùm pro dimidia obligasset tunc posset procedere opi.Bartoli: quia satis est uerisimiliter, quòd si pecuniæ debuissent in solidum peruenire ad manus uiri,quòd emptor uoluisset in solidũ uirum obligari: unde tunc etiam non reperitur mulier obligata in dicta dimidia simul cum uiro: ideo cessat tunc dicta authen.si qua mulier. Si autem uir alienasset consentiente muliere,& iurasset,& ipse precium recepisset: clarum est,ꝙ ab hæredibus eius posset peti dos: & consequenter precium receptum per rationẽ suprà allegatã,quæ colligitur ex d.l.quod dicitur.§.itẽ si dominus.cum sua gl. Si autem econtra mulier alienauit siquidẽ sine consensu uiri,clarum est quòd ab hærede uiri nil petet, si autem alienauit cum consensu uiri,& etiam iurauit: tunc si mulier sola est obligata de euictione: & precium recipit,non poterit aliquid petere. Si aũt in solidũ se obligasset de euictione cum ea & tunc satis credo, quòd licet dicatur in instrumento mulierem recepisse quòd nisi aliter probetur uersum in eius utilitatem,præsumatur peruenisse ad manus mariti,ꝑ id quod habetur in d.auth.si qua mulier.& quod no.Spe. in d.§.ante omnia.uers.sed pone uir.

Consiliũ Bar.de quo suprà fit mentio decerptũ est suprà in istamet clausula in articulo supra,an non potest renunciari rubricæ,ne fideiussores do.dentur.& ex prędictis habes quid iuris, siue mulier alienet,siue uir,fundũ dotalem.& intellige ut hic uoluit Ange.quando est fundus dotalis inæstimatus, si esset estimatus ea æstimatione quæ faceret emptionem, non esset propriè fundus dotalis: iuxta no. in l. inter uirum. C. de iure do. Si autem esset æstimatus ea æstimatione, quæ non facit emptionem: sed ut uideatur, an sit melioratus, uel deterioratus, ipse fundus: habes casum singularem coniuncta glo. & non est alibi,in l.si æstimatis.ff.solu.mat.quòd tunc potest uendi per maritum consentiente muliere,& sic in ista non habet locum.§.& cùm lex.sed solum in omnino ęstimato. Super autẽ ista materia fundi dotalis æstimati,uel non ęstimati Lud.in d.l.si estimatis. sic dicit: Vt materia fũdi dotalis clarè pateat, pone has conclusiones. Primò ubi agitur actione reali, uel simil,ipsam dotem concernẽte:ipsius tamen alienatio necessaria est permissa ff.de fundo dotali. l.j.C.eo. ti. l.ij.

Secunda conclusio, ubi agitur aduersus mulierem, actione tamen non concernente principaliter dotem: eius tamẽ alienatio est prohibita regulariter.hic est casus ff.de bonis dam.l. quinque legibus.cum duabus seq. & ff.de iure do.l. Titia.

Tertia conclusio, ubi agitur aduersus maritum,sentẽtię executio aduersus eum prolatæ non potest fieri in dotem: & sic nec tunc permittitur eius alienatio necessaria:ut C.ne uxor pro marito .l. ob maritorum. & ibi no Bal.& Barto in l.à dmo Pio.§.in executione ff.de re iud.& probatur.ff.sol.mat.l.si marito publico.in princip.fallit si conueniatur ipse maritus ex causa officij primipilaris:ut l.satis notum. C. in quibus causis ius pigno. taci.

contra

contra. & hoc ubi actio non concernit principaliter rem dotalem: quoniam si concernat, tunc forma conclusionem hanc si ex sententia lata super actione dotis mota aduersus maritum, aduersus eum executio fieri poterit necessaria: & sic permittitur eius alienatio necessaria. ff. qui satisdare cogantur. l. de die. §. quidam etiam aiunt. An autem tunc ea sententia aduersus maritum prolata non sua culpa, nec uitio, marito praeiudicet? dic, quòd non: ad hoc. ff. de re iud. l. saepe. & c. quamuis. & c. cum super. de re iudi. Si uerò mariti uitio res ipsa dotalis euicta fuerit, tunc marito existenti soluendo sibi sententia praeiudicium afferret: & non aliàs: ut habetur tex. singu. in l. Titio centum. §. fin. de condi. & demon.

Quarta conclusio, ubi res in dotem data, est aestimata tali aestimatione, quae facit emptionem, uel est in arbitrio mariti, an faciat uel non: puta, quia electionem habet restituendi rem dotalem, uel aestima-
14 tionem: tunc † alienatio uoluntaria est permissa. Tex. est ff. de fundo dotali. l. quod si fundus.

Quinta conclusio, ubi res dotalis est aestimata: sed dubitatur an sit aestimata: ut fiat emptio, uel non. Item an sit in electione mariti rem restituere, uel aestimationem tunc etiam eius alienatio uoluntaria est permissa: & huius ratio est, quia tunc praesumitur, quòd sit in electione mariti: ut d. l. plerunque. §. fi. Item quia praesumitur in dubio, quòd ipsa aestimatio fecerit emptionem ut d. l. plerunque. §. fin autem. & l. quoties. & l. cum te dotem. & l. si inter uirum. & ibi no. in glo. C. de iure dotium.

Sexta conclusio rei dotalis aestimatae ipsi mulieri electione seruata: an rem repetere uelit, an aestimationem? inhibita est alienatio uoluntaria: tex. est C. de fundo dota. l. i.

Septima conclusio est rei mobilis dotalis inaestimatae, consistentis in numero, pondere uel mensura, alienatio pro marito permissa est etiam sine mulieris consensu. text. est ff. de iure do. l. res in dotem. & tunc demum ualet conuentio: ut res quae ex alienatione talis dotis, ad maritum peruenit in dotem subrogatur, quando mulieri hoc utile est: hic est tex. ff. de pac. do. l. si mulier dotis. ff. de iure dotium. l. res quae in dotali. & l. si ex lapidicinis. & ita no. glo. C. de iure dotium. & l. si ex pecunia. & in c. i. §. si uerò Corradus. super uerbo, nominati. in usibus feudo. qui feud. dare pos. & ita debet intelligi glo. in l. Labeo. §. Sabinus. & §. item si dominus. de uerb. sig.

Octaua conclusio rei dotalis mobilis, cuius natura, uel qualitas non accipit secundum naturam pondus, uel mensuram: ut est seruus uel ancilla: ita demum est permissa alienatio uoluntaria, si uxor consentiat, & sibi utilis est. iste est tex. in l. si mulier dotis. ff. de pac. dota. & l. ita constante. cum l. seq. ff. de iure dot. fallit hoc fauo
15 re libertatis, quoniam dotale † mancipium per maritum si soluendo est, potest etiam in uita uxoris manumitti. Casus est l. dotem. ff. solut. matri. C. de iure do. l. & si dotis. C. de seruo pign. da. ma. l. i. ff. de manu. tit. generali. l. seruum.

Nona conclusio rei dotalis immobilis marito cum consensu mulieris iurantis nõ contrauenire, uoluntaria alienatio est permissa: de iureiur. c. cum contingat. & c. licet mulieres. eodem titu. in vi. Istud autem limita, nisi mulier per prius iurasset se dotem nunquam alienaturam: quoniam si postea alienationi consenserit cum iuramento de non contraueniendo: tunc nõ ualet ipsa alienatio. haec est glo. singularis in c. licet mulieres. eod. tit. in vi. alleg. referens idem tenere Hos. in d. c. cum contingat. in antiquis. cuius quidem sententiã etiam sequitur. Bar. in l. si quis pro eo. ff. de fideiusso. & Spec. in tit. de emp. & uen. §. tertio loco. & no. generale consilium, quod est sub uerbo, quid ergo si uir. & huius dicti illa est ratio, quòd seruandum est hoc casu iuramentum primum, quod noscitur esse licitum & cui assistit ius commune, non autem secundum primo contrarium praestitum super alienatione rei dotalis, cui resistit ius commune: de iure iur. c. intellecto. & c. eam te. & hoc est notabile: dic tamen latius: ut suprà fuit dictum post Io. de Imo.

Decima

Decima conclusio rei dotalis immobilis marito est permissa uoluntaria alienatio, si mulieris consensus ab initio interueniat:& rursus alius consensus post bien nium iteratur, dummodo in bonis mariti illud sit:ex quo mulieri in recuperatione dotis possit consuli sufficienter. Iste casus est secundum uerum intellectum in auth. siuo a me.C.ad Velle.& in auth. unde sumitur.

Vndecima conclusio rei dotalis immobilis uel mobilis eo casu, quo alienatio est prohibita tunc uoluntaria alienatio censetur marito esse permissa, cum consensu patris, quando data est res dotalis ęstimata: etiam si ęstimatio non sit facta ad causandam emptionem, sed ad finem, ut uideatur argumentum, uel diminutio ualoris rei.& iste est casus no.in d.l.si ęstimatis.& in l.si.ff.de pactis.do. & l. i. §. & cum lex.C.de re.uxo act.

Duodecima conclusio extra casus prędictos rei dotalis alienatio etiam accedēte mulietis consensu est prohibita:ut d.l. unica.§.& cum lex.& insti.quibus alienare licet.in princ.& ff.de usuca. l. cum uir prędium. Interdum est prohibita alienatio constante matrimonio, & ut dissoluto: dum tamen spes futuri matrimonii supersit. Casus est notab. in l. etiam directo.ff. de fundo dota.& idem est ante matrimonium, & post sponsalia · ut eodem titu.l. lex Iulia.& l.non fine.C. de bonis quę li-
16 be.Soluto † tamen matrimonio uno casu dotis alienatio est permissa, scilicet cū in dotem est usufructus fundi, cuius proprietas ad alium pertinet, quam ad mulierem: tunc enim ille matrimonio soluto uendi potest proprietario. Iste est tex.in l. usufructus. ff. sol. mat. & hęc procedunt, quia de alienatione dotis, quæ uenit fienda, per uiam præscriptionis: capias regulam, quòd rei dotalis quemadmodum prohibetur alienatio, ita & præscriptio inchoanda licet non tollatur illa, quæ ante donationem dotis est inchoata. Hic est tex.ff. de fundo dotali.l.si fundū.fallit ubi usufructus est datus in dotem: quoniam tunc maritus illum perdit, propter negligentiam in eo non utendo sufficienti tempore commissam.Iste casus no.in l.cum in fundo.§.ꝙ si mulier.uer. ꝙ si acciderit.de iure do.

An autem per non usum mariti perdatur seruitus rei dotali debita:glo.in l.si filius.§.maritum.ff.solu.matri.super uerbo, culpa.uult quòd non per usum mariti inducatur amissio seruitutis fundo dotali debitę:sed hoc quidem reprobatur ibi: quia ex quo dictæ seruitutis marito est prohibita alienatio : ut l.Iulianus.de fundo dota.ff. ergo & eiusdem uidetur prohibita usucapio, seu pręscriptio.l. ubi lex. ff. de usucap.sed Bar.tenet glo.per l. longè. ff. de diuer.& tempo.præscript. & l. si maritus.ff.de fundo dotali.quę iura nō faciunt: quia in diuersis casibus loquuntur : unde primorum opin.secundum Lud in d.§. maritum.uidetur uerior, per l. si fundum.ff. de fundo dotali.ubi datur regula, quòd
17 quemadmodum † rei dotalis est prohibita alienatio,ita & præscriptio.

Pręterea si speciale est in uxore,atque habente ab ea causam, quòd seruitutem personalem in dotem datam,id est, usumfructum ex nō usu mariti sibi pręscriptionem quærit:ut est casus in l.cum in fundo. §.quid si mulier.uersi. quòd si acciderit.ff. de iure do.ergo in aliis in contrarium est ius cōmune:& hoc teneo,dicit Lud. quicquid dicit Bar.

Nunc autem pro materię complemento superest uidendum, quid est e contra, scilicet an ipsi mulieri sit permissum rei dotalis alienatio & quidem contradicente marito clarum est quòd non: ut l. si prædium.C.de iure dot. & l. constante. de dona.Quæstio autem est an eo consentiente? & in hoc Iac.de Are.tenuit,quòd sic.primò per tex in d.l.si prędium.in uerbo, uolenti. à contrario sensu, hoc non refragatur, quia non est assumendum argumentum tale cum resultat iuri absonus,uel contrarius intellectus l. ii. C. de codi.in princ.Secundò mouetur, si uir cōsentiens in dotis alienatione breui manu uidetur ei dotem restituere,quod potest. allegatur tex. in l.uir uxori.§.si mulier.ff. ad Velle.& sic cum ex restitutione desinat fundus esse dotalis : ergo est conse-

quens

quens, ut ex alienatione mulieris, eius dominium transferatur: sed certè hoc etiã est falsum: quia regula est, quòd constan-
18 te † matrimonio dotis restitutio mulieri non posset fieri: ut l. i. C. si dos constante matrimonio. & in auth. de nupt. §. dotes. nisi in casibus notatis in l. quamuis. cum l. sequen. ff. soluto matrimonio. & l. maritus. §. i. ff. de iure dotium. Et ad §. si mulier. respondetur, quòd ibi soluti.o dotis constante matrimonio facta fuit in uno, ex casibus permissis, qui not. in d. l. quamuis. & ita cõmuniter tenetur etiam post Bar. in l. ii. in principio. soluto matrimonio. Vnde contraria opinio est uerior, & probatur ex casu expresso per locum à speciali in l. fina. ff. de iure dotium. ibi etiam dicitur, quòd constante matrimonio mulier cum cõsensu mariti fundum dotalem alienat, cum ex ea alienatione dotis cõditio melior redigatur: ergo alio casu, in cõtrarim est ius commune.

Vltimò pro materiæ declaratione quęro. quid si fundus dotalis esse desierit: puta quia in eo tot sunt expensæ factæ, quãtus est ualor fundi: an autē eius alienatio fieri poterit per maritum? certè non, quoniam expectari debet per mulierem fienda relatio. Casus est notab. in l. si is qui. §. fina. ff. de iure dotium. & quia certum est, quòd alienatio fundi dotalis facta cum cõsensu mulieris, in casu quo expedit utilitati mulieris illum alienari Casus est in l. ita constante. cum l. sequen. & l. fi. de iure dotium. & in l. si mulier. ff. de pact. dota. Item ualet prædicta alienatio cum consensu mulieris: si res data in dotem sit talis, quę seruando seruari non potest: argumen. l. lex quæ tutores. ff. de administratio. tutorum. & Barto. dicit illam legem hoc non probare, malè dicit: quia bonum est exēplum, cum expediat uxori illas res alienari: ergo potest alienari: ut l si constante. cum similibus alleg. unde etiam si res data in dotem consistit in pondere, numero. uel mensura, potest alienari sine consensu: ut l. res in dotem. ff. de iure dotium. Extra istos casus est inalienabilis: ut dicto §. cum lex. & institutio. quibus alienare licet. in principio.

19 Item † uidua non potest uendere rem dotalem: quia interest reipublicæ, ut illa conseruetur text. est singularis in l. & si recte. ff. de fundo dotali. Si autē extraneus uendit fundum dotalem: quid iuris? tunc secundum Ioannem de Imola. in l. cum uir. ff. de usucapionib. quòd uidetur idem dicendum, quòd idem esset quòd in uendente rem alienam, per nota. per Barto. in l. cum lex. ff. de fideiussorib. Sed fortè potest dici, quando emptor est ignorans: si autem fuerit sciens, fortè non poterit agere ad precium, etiã si esset stipulatus: quia uidetur quodammodo delinquere contra interdictum legis emendę contra dictam l. quemadmodum. de agricolis, & censitis. & quod habetur in cap. i. & fi. per Fede. cum glo. sua. de prohibita feud. alie. & per hoc uidetur posse inferri quòd l. & si is. C. de prædiis mino. debeat intelligi quòd emptor fuit ignorans saltem: nam si sciuisset ius, & factum: non uidetur, ꝙ debeat posse agi aliquo modo de euictione, cum prohibita sit res minoris alienari per rationem dictæ l. quemadmodum. & no. in dicto cap. i. & hæc no. quia communiter doct. sequuntur: contrarium tamen, quòd dixi fortè de iure uerius est per rationem alleg.

Nec obstat predictis, ꝙ lex solum uidetur prohibere alienationem rei dotalis, & rei minoris, & non contractum, ut uoluit sentire Bart. in l. cum lex. ff. de fideiuss. quia responderi potest, ꝙ imò etiam prohibet contractum super re dotali l. ii. ff. de fundo dotali. & similiter super re minoris. l. nõ solum. C. de prædi. & aliis reb. mino. dum prohibet ne distrahatur: nam
20 † distrahere secundum Hugonem in uerbo, trahere, idem est. ꝙ remouere, uendere, uel donare, & sic dictum Bartoli nõ uidetur simpliciter uerum. Vltimò ex prędictis patet, ꝙ quando maritus uendit fundum dotalem, & emptor scit ꝙ tunc alienatio est omnino nulla, nec obligatur maritus, & confirmatur, & sic uidemus, ꝙ possumus dicere eodem modo, quando emitur scienter furtiua res, cum eadem sit ratio.

Vltimò dicit Ang. in l. cum uir. ff. de usufca.

usufca. quòd uenditio facta per uirum in re dotali, q; non ualet in præiudicium mulieris, sed bene ualet in præiudicium mariti uendentis, ut ipse & fideiussores sui teneantur: & ut ex sui persona non possit rem dotalem uendicare, cum non posit contra factum suum uenire. allegat. l. cum profitearis. C. de reuocan. dona. & l. & si is. C. de predi. mino. sed ex persona mulieris sic. & sic dicit gloss. nel le. l. cum uir. ff. de usucap. & respondit ad l. uendicantem. quòd loquatur, non quando nomine suo quis agit: sed tu dic plenè ut suprà est dictum. nam Ange. non uidetur per omnia bene dixisse, ut patet ex superius dictis, & signatur not. glo. in d. l. quemadmodum. de agrico. & censi. quæ ponit unam solutionem ad dictam l. uendicantem. & quando quis posset uenire contra factum suum: quia dicta regula non procedit, quando actus est prohibitus ratione utilitatis. & de materia etiam per glo. & Bar. in l. post mortem. ff. de adoptio. quę nota.

An posit renunciari beneficio cesionis bonorum.

SVMMARIVM.

1 *Cessio bonorum operatur, ne quis iniiciatur in carcerem.*

2 *Pactum quando est damnatum, non potest renunciari legi prohibenti & punienti.*

3 *Carceris squalor contra naturalem æquitatem est.*

4 *Carcer est species seruitutis.*

5 *Cessante ratione beneficij, cessat beneficium.*

6 *Ei quod non competit simpliciter renunciari non potest.*

7 *Pactum pro futura iniuria non propulsanda improbatum est.*

8 *Pactum an tantum, quantum lex operetur.*

9 *Per legem denegatur facultas purgandi moram & pœnam euitandi.*

10 *Per pactum quis prohibetur fieri seruus creditoris.*

11 *Non est singulis concedendum, quod publicè per magistratus solet exerceri.*

12 *Pactum illud non ualet, per quod quis potest induci ad delinquendum.*

13 *Pactum illud non ualet, quod est remotum à iure.*

14 *Membrorum suorum nemo est dominus.*

15 *Quis obligare non potest id, in quo ius non habet.*

16 *Pacta ualent, quæ non sunt reprobata per legem, aut per senatusconsulta.*

17 *Nihil tam humanum, quam ea, quæ placuerunt seruari.*

18 *Conceditur creditori capere debitorem.*

19 *Omnia uidentur concessa, quæ specialiter non sunt prohibita.*

20 *Aliud est obligatum esse ad seruile ministerium, & aliud ad carcerem.*

21 *Quod potest fieri per legem, potest fieri per pactum.*

22 *Per pactum non potest infringi libertas.*

23 *Dispositio testatoris est lex.*

24 *Statutum utrum ualeat, per quod renunciatur facultati renunciationis cessionis bonorum, siue iuramentum inferatur, siue non.*

25 *Inualida est conuentio, per quam quis liberè deducitur ad speciem seruitutis.*

26 *Per illud cuius in nihilo interest, non potest acquiri seruitus rei.*

27 *Carcer ad custodiam utrum sit inuentus, an ad pœnam*

28 *Pactum nudum continens id, quod ius commune, an sit ualidum, & utilis actionis productiuum.*

29 *Conuentio, per quam quis se obligat ad aliquid, quod est suæ personæ cohærens, an afficiat suum hæredem.*

30 *Vtilitas uitæ meretricis, in persona sui, utrum legum obseruationem excludat.*

31 *Fieri quod per pactum non potest, non potest fieri per statutum.*

32 *Conuentio nulla est, ex qua paciscenti nullum quæratur commodum, uel utilitas.*

33 *Libertas utrum conuentionibus lædi non possit.*

34 *Cessionis beneficio non gaudet, qui sub specie huius beneficij contraxit debita.*

35 *Partes solennitati ordinis iudiciorum, utrum possint*

possint renunciare.

36 *Beneficio cessionis bonorum, utrum quis euitet carcerem.*

27 *Lucrum illud est, quod ex honestis causis susci pis initium.*

HIs peractis uideamus an posśit renunciari beneficio cessionis bonorũ: super hoc Ang. in auth. imò à debito. C. de act. & obliga. sic dicit ex fi. glo. fi. consuluit Richar. Malum. quòd exceptioni cessionis bonorum non potest
1 renunciari pacto: nam † cessio bonorum operatur, ne quis detrudatur in carcerẽ. l. i. C. qui bonis. ced. pos. unde si teneret renunciatio, stare cogetur in carcere, quod stare est species seruitutis. Sed Pet. de Bellapertica dicit contrarium: quia licet in carcere stet, non tamen seruit: istę tñ leges loquuntur de eo, quẽ seruire oportet: sed opi. Ricar. est humanior. Pro sententia tamen Pet. facit l. fi. in fin. ff. de his, quę in fraud. cred. ubi dissipans bona sua per fraudem: licet bonis cedat, in nullo releuatur, quin pro debito detrudatur in carcerem: unde quandoque sicut lex hoc disponit, ita uidetur posse disponi p actũ ęquiparando potentiam legis, & pacti: ut not. in rubric. de decret. ab or. fa. & de pac. l. quod dictum Bald. autem in dicta auth. imò. quęrit an dictę auth. imò. posśit renunciari, & an teneat pactum cum debitore, quòd posśit capi propria authoritate, & detineri? glos. respondit quòd nõ:
2 quia quando factum est † damnatum, & pœnale, non potest renunciari legi prohibenti & punienti. quod est notabile, & tene menti.

Et ibi Bald. in l. i. C. qui bo. ced. pos. sic dicit: Quęrunt doct. an beneficio cessionis potest renunciari per pactum uel per renunciationem, quę fiet in ipso contractu, & in hoc puncto dicit hic Iacob. de Are. ꝙ per pactum potest renunciari beneficio cessionis: quilibet enim iuri pro se introducto renunciare potest. cum renunciatio non uergat contra bonos mores. Item potest quis obligari ad carcerem iudicis: licet non ad carcerem creditoris. l. ad eos. ff. de actio. & obl. Item non inuenitur lege cautum, quòd illud pactum non ualeat: ergo ualet. Item tres sunt casus, quandoque conceditur beneficium iure contractus, & ei potest renunciari. Itẽ quandoque propter reuerentiam personę, & tunc ei renunciari non potest, ut l. si quis in conscribendo. C. de pac. Itẽ contrariorum eadẽ est disciplina, sed pactum ne quis posśit incarcerari, ualet, ergo &c.

Item pone quòd contrahitur cum mercatore, qui omnia bona sua habet in mobilibus bonis; & pecuniis, quę de facili possunt occultari, & ideo ut fraudibus occurratur, apponitur pactum, ne liceat cedere bonis, quia nemo dicit illud pactum non esse iustum, sicut enim pactum, quod est res mali exempli, non ualet, sic e contra quòd res boni exempli debet ualere, ut l. scire. ut in pos. lega. & l. utrum. & l. ex ea parte. ff. de uerb. obli. §. i. & l. filius. ff. de cond. inser.

Idem uidetur in aliis beneficiis: puta in beneficio inuentarii, uidetur quòd heres potest ante factum inuentarium, & post factum inuentarium ei renunciare, de ante factum dubium non est, quia potest facere contrarium, scilicet absque beneficio inuentarii adeundo, idem uidetur etiam post factum quòd per hoc obligatio non maior efficitur, cùm de sui natura esset solidi prosecutoria, licet magis exequibilis fiat. Item hoc pactum ualet ad replicandũ, ut in §. pactus ne peteret. & in summa duo sunt, quibus renunciari non potest, scilicet iuri nullitatis, ut C. ad Velleia. l. antiquę. & quando renunciatio est contra bonos mores, sed ista non est contra bonos mores, ergo ualet. ff. de pac. l. pactum.

Preterea beneficiũ cessionis põt ante te pactum considerari, id est, ante cessionẽ, & post factum, id est, post cessionem. & uidetur ꝙ utroq; tempore põt renunciari, pręsertim cum iuramento, nam iuramentum est de iure naturali, quod est potentius, quàm ius ciuile, quod inducit cessionẽ bonorũ, & est ipsius met positiuum. Itẽ cõtra ius istud ualet statutũ ciuitatis, ergo & pactũ, ut not. in ru. de decre. ab ordi. fa. ualet ergo rescriptũ principis adiecta clau-

cta clausula, nõ obstãte. In statuto autem ciuitatis non est necessaria ista clausula, & ratio differentiæ est: quia statuta emanant cum deliberatione: rescripta uerò cum importunitate: ut l.i. C. de peti. bo. sub.lib.x.& istam opi.tenet Iacob.de Are.

Dyn.autem tenet contrarium:quia di-
3 cit contra naturalem æquitatem † in esse carceri squalorem: ut not. glos. in l.i. C. qui bo.ced.pos. Item creditor potest argui de duritia:ut l.duritia.ff. de seruis expor. Itẽ creditor nihil nõ agit ut officiat. C.de rei uen.l.in fundo.Item liberi hominis caro,& corium in obligatione, & commercio non est.ff.de uerborum obliga. l. inter stipulantem.§.sacram. & hanc opin. tanquam humaniorem sequitur Cyn. & etiam canonistæ extra de solu. c.Odoardus.& Iacob.de Bel.in auth.de fideiuss. §. quod autem.

Tu considerando istas opinio. dicas secundum Bal.ꝙ aut quæritur quantum ad carceris effectum: & renunciatio non tenet:quia non interest creditoris debitorẽ in carcere mori:& carcer non est pœna: sed custodia esse debet:sed quia liberta-
4 ti derogaret,cum carcer sit † species seruitutis:aut quantum ad effectum,quòd licet bonis non cedat tamen in solidum teneatur non deducto,ne egeat, & dico,ꝙ pactum quantum ad effectum hunc ualet: unde quicquid debitor de die in diem lucratur,cogetur assignare creditori: saluo ta nen necessario uictu, qui laborantibus subtrahi non potest: ut l. suo uictu. ff. de opc.lib.certum est enim,ꝙ quis potest se obligare alicui ad operas tandiu & quousque ad precium operarum suarum pœna debita soluatur:quia istud non est species seruitutis:sed est quidam modus debiti soluendi moderatione, & miseratione,& hæc uera de renunciatione expressa: sed tacita renunciatio approbata à lege bene potest fieri indistinctè:ista autem tacita renunciatio,fit per pactum contrarium ipsius beneficii: ut quia pertinaciter negat,uel qa in fraudẽ facta est inops, quod prę sumitur,si alienauit omnia bona, uel maiorẽ partẽ,ut l.omnes.§.Lucius.ff.quæ in frau.cre.siue simul,& semel,siue interpellatis uicibus,ut ff.de leg.iii.l.nomen.§. filio.uel bona sua cõsumpserit in ludo perditionis,ut ff.de usucap.pro empt.l.si quis cum sciret.uel in meretricibus,quæ deuorant animas perditorum, ut C. de natur. lib.l.i.uel prioribus creditoribus prępo- suerunt posteriores.hoc enim facere non debuit,quia creditoribus pro rata, uel secundum prius, & posterius solui debent, si habent hypothecam, nisi soluens hoc faciat de licentia legis,aut statuti: ut C. de iure deliberan.l.fin.§. & si præfatam. & si creditores renunciant iuri incarcerandi debitorem, debitor non potest cedere bonis,quia ratio carceris cessat, & ideo dietim,prout lucrabitur, creditoribus soluere tenetur, nõ attento ne egeat
5 quia cessante † ratione benefici cessat beneficium,ut l.si.ff.de diuor.Cyn.autem in l.ob ęs.C.de actio.& obl. sic dicit glo. quęrit an possit renunciari his legibus?& dicit,ꝙ non.& ita consuluit de facto Richar.Malum.per glo. dictam.

Sed Pet.dicit, ꝙ aliud est obligare se ad seruiendum,quod non potest,ut hic,& aliud,ut in carcere maneat, quia propterea non compellitur seruire, de quo per eum Cyn.C.qui bo.ced.pos. ubi sic dicit Quęritur an beneficio cessionis debitor potest renunciare? uidetur ꝙ non,quia uidetur esse contra bonos mores,ergo &c. ut ff.soluto matrimo l.alia.§.eleganter.& præterea propter hoc ad istud deducetur debitor,quòd inuitus detinebitur, ut l.i. C.qui bo.ced.pos.& l ii.C.de exacto. tribu.lib.x.ergo per hoc deducitur in speciem seruitutis,quod est in iure prohibitum, ut l.ob æs. C. de actio.& obliga.& istud concedit Dyn. ut not.per eum in d. §.eleganter.

Præterea uidetur dicere ꝙ per pactũ de carcerando non cogitur ad seruiendũ, quod prohibet l.ob ęs alienũ. & auth. ibi posita.nã licet stet in carcere,non tamen seruit,ut ibi dixi, sed cum ego haberem corã me istam quæstionẽ de facto,cum essem iudex in senatu cũ domino Lud. de Comitibus de Lombardia senatore almę urbis p aduocatos unius partis ostẽsũ, & exhibitũ fuit quoddã consiliũ Iac.de Are.

quod

quod ipse aliàs Romę dederat, in quo al legabat pro, & contra, & soluebat distinguendo, hoc modo. Dicebat ipse, & uidetur q beneficio cessionis non possit renunciari: quia aut renunciatur simpliciter, & non ualet: quia beneficium cessionis demum competit post factam condemnationem, uel confessionem, ut dixi: &
6 sic ei quod nondum † competebat, simpliciter renunciari non potest: ut ff. de legatis l. si ita stipulatus. §. i. & de acquiren. hęredita. l. qui hęres. Aut renunciauit p pactum: & tunc non uidetur ualere: quia per carcerationem dicitur debitor iniuriam pati: ut l. cum filii. C. qui bo. cede. pos. quę euitatur per beneficium cessionis: ut si ualeret renunciatio talis, exponeret se iniuriandum: sed pactum † pro
7 futura iniuria non propulsanda improbatum est: & à simili talis renunciatio: ut ff. de pac. l. si unus. §. pacta quę turpem. & ibi per Guil. de Cu.

Item cum per carcerationem infringitur hominis libertas: ut l. ii. de lib. ho. exhiben. non uidetur ualere renunciatio, per quam peruenitur ad infringẽdam hominis libertatem: ut l. nec si uolens. C. de libe. cau. ergo uidetur, quòd ualeat renunciatio per regulam generalem, quæ traditur in l. si quis in conscribendo. C. de pact. & sic non potest redire ad id, cui renunciari putauit: ut de rebus cred. l. si q. s. ff. de ędil edi. l. item quæritur. §. si uenditor. Item cum certi sunt casus, in quibus non ualet renunciatio sui iuris: ut not. ff. de pac. l. pactum inter hęredes. & iste nõ sit numeratus inter eos, manet sub regula, quę per exceptionem in sui generalitate firmatur: ut in authen. de non alie. §. ut autem & de restitu. & ea quæ pa. circa prin. & argu ff. de his qui sunt sui uel alie. iuris. l. patre furioso & de actio. & obliga. l. obligationum. §. placet.

Nec obstat quod dicit iuri futuro &c. quia per pactum potest illi renunciari: ut C. de pact. l. i. & cum præsente creditore hęc renunciatio facta fuerit, habetur sicut professio de non utendo certo iure: ut d. l. si quis in conscribendo. & d. l. pacta nouissima. & ff. de pact. l. tale pactum. in princip. argum. C. de inoffi. testamen. l. si quando. §. penul.

Nec ob. quod dicitur, quòd illud pactũ sit contra bonos mores: quia cum debitor delinquat non soluendo debitum, cum ueniat contra fidem & pactionem: arg ff. de doli excep. l. pactum. §. i. Aequum est enim pœnas carceris sustinere, ut sic metu pœnę fiat bonus, & solicitus in soluendo: argumen. ff. de usur. l. cum quidam. §. de pupillo. & hęc iuris executio non potest dici iniuria: ut ff. de iniuriis. l. iniuriarum. §. ii. & l. quod reipublicę.

Non obst. l. cum filii. C. qui bo. ced. pos. quia debet exponi iniuriam, id est pœnã &c. quę est iniuria respectu iuris naturalis: sed est ius respectu iuris ciuilis: quod propter bonum publicum sic prouidet: ut ff. de nego. gestis. l. i. & de usuris. l. i. & argumen. ff. de fideiusso. l. si adeo.

8 Preterea quod † licet per legem, ergo per pactum: ut ff. de pact. l. non impossibi-
9 le. sed per legem † denegatur facultas purgandi moram, & pœnam euitandi: ut l. traiectitia. §. de illo. & l. magnam. & sic per pactum facilius potest denegari hoc & à simili facultas cedendi bonis, quę est uia quædam ad euitandam pœnam carceris, potest remitti. Item facultas cedendi bonis, denegatur aliquando: ut suprà qui bon cede. pos. l. fi. ergo & per pactum potest denegari: ut d. l. non impossibile. & C. de fideius. l. fina. facit, quod not. ff. de pact. l. si quis crediderit.

Non obst. quod dicitur, infringitur hominis libertas propter carcerationem: quia hoc contingit propter culpam, & delictum, siue contumaciam non soluentis: ergo, &c. ut ff. de reg. iur. l. quòd quis. & ff. si quis ius di. non obtem. l. i. in princip. Quid ergo dicemus uidetur dicto Iacob. de Arc. quòd si in continenti fiat renunciatio, quòd tenet, & non licet contrauenire, & decipere contrahentes: ut d. l. si quis in conscribendo. ibi, aduersus sua pacta, &c. Si uerò post factum contractum ex interuallo, cum pactum factum ex interuallo, cum pactum factum ex interuallo non coadiuuet actionem: ut in §. quini mo. nisi ubi ex pacto elisa erat actio, quę

per pactum contrarium auxiliatur: ut d. §. pactus ne peteret. argu. ff. de regul. iur. l. nil tam naturale. idem si renunciaret iuri quod datur condemnatis, cùm tale pactum nil ualeat: ut. ff. de uerbo. oblig. l. in conuentionalibus. unde cessionis beneficio uti potest: & ita consiluit, ut prediximus: unde ipsa est in hac sententia quòd per legitimum pactum potest renunciari beneficio cessionis. pro quo multum facit quod no. ff. qui bo. ce. pos. l. fi. nisi diceretur, quò ubi tempore exactionis releuatur in tanto spacio temporis: sed etiam ab ipso principio possit releuari, secundùm quod procederet ex conuentione neutriusque. unde non est eadē ratio. & ideo sine dubio sententia Dyni uidetur humanior per sua ar. nec potest dici, q contumacia non soluentis faciat dignum debitorem hac pena: quia sicut dixi supra. debitor priuatus quãtumcunq; contumax potest cedere bonis: & sic remanet pactū contra bonos mores, & hominis libertatem: & hanc sentētiā tenet Richar. Malū. per quandam gl. que est super auth. positā in d. l. eos. C. de act. & obli.

Iac. Butr. in l. ob ęs. C. de act. & obli. sic dicit. quotidie apponitur in instrumentis, maximè in Italia, quòd si debitor ad tempus statutum non soluerit, liceat creditori eum capere propria authoritate, & inclusum tenere, & incarcerare, donec debitum soluerit, an ualeat pactum? quòd non; per d. l. ob ęs. tu dic contra, dicit Iacob. Brun. quia in d. l. ob ęs agebatur, q esset seruus perpetuò: quod non posset fieri. sed in quęst. nostra agebatur, quòd potest inclusus retineri ad tempus, donec solueret, nō ut seruus esset. & ideo ualet. Iacob. de Arc. in suo consilio sic dicit, Debitor fecit pactum suo creditori: ut liceat ei prefatum debitorem capere, & detinere propria auctoritate usque ad integram debiti satisfactionem. Modò quęritur utrū tale pactū ualeat: & an ipse creditor talē potest capere debitorē? & uidetur q nō: quia à quo remouetur genus, remouetur & qlibet eius species. ff. de suis & leg. l. post cōsanguineos. & ff. de spōs. l. omnino. ff. de fundo instruct. & instrumen

10 to leg. l. fundi. §. fi. sed per† pactum. quis prohibetur fieri seruus creditoris: ut d. l. ob es in authen. ut nulli iudi. §. quia uerò. C. de lib. causa. l. nec si uolens. & l. liberos. & species seruitutis est quem detinere. ff. de lib. ho. exhiben. l. ii. ff. de ędil. edic. l. quis sit fugitiuus. §. idem ait. arg. ibi sumpto à contrario sensu: ergo, &c. Praeterea stat pactum factum contra bonos mores non ualere. & ideo illud pactum quo quis paciscitur, ut possit conueniri ultrà quàm facere possit, cum habet beneficium à lege, non ualet, & sic nec pactum; ut possit quis detineri: multo fortius debet istud pactum censeri contra bonos mores: sicut, & illud pactum improbatur quo quis paciscitur, ut non possit bonis cedere? ut communiter tenetur per doc.

11 Praeterea non † est singulis concedendum, quod publicè per magistratus solet exerceri. ff. ad leg. Iul. peculatus. l. sacrilegii. & ff. si quis ius di. non obtē. l. i. C. qui bo. ce. possunt l. i. non est ergo priuato cō-

12 cedendum. Pręterea illud pactum nō ualet, per quod quis potest induci ad delinquendum. ff. de pact. do. l. conuenire. ff. de administr. tutor. l. quidam decedens. sed per istud posse delictum oriri, cum creditor cœperit debitorem: ergo, &c. & hoc etiam ponitur in l. non est singulis. ibi, nō occasio sit maioris tumultus, &c.

Pręterea illud pactum nō ualet, quòd
13 est † remotum à iure communi. ff. de pac. l. iurisgentium. §. generaliter. & hanc opinio. tenere uidetur d. Cyn. ut not. in l. si conuenerit. ff. de re iudic. & not. in l. iii. ff. de lib. ho. exhiben. sed constat ipsum esse remotum, & contrarium iuri communi: quia priuatorum consensus iudicem non facit eum, qui nulli pręest iurisdictioni, ut l. priuatorum. C. de iurisdict. omn. iudic. & q nemo potest sibi ius dicere, nec in sua causa iudex esse debet. C. ne quis in sua causa. & C. de Iudęis. l. nemo. ergo, &c.
14 remotum est à re priuata quia † nemo est dominus membrorum suorum. l. liber homo. ad leg. Aquil. ergo non ualet. ff. de pactis. l. iiii. §. in suam.

Pręterea pactū legis cōmissorię in pignore

gnore reali reprobatur? & est ratio ne creditores nimium suam auaritiam exerceant cōtra debitores: ut no. C. de pactis. l. si quis in conscribendo. multo fortius debet esse reprobandum, in pignorū personę, quę quidem rebus est preferenda: C. de sacrosanct. eccle. l. iubemus. Praeterea suam personam non debet quis posse pignori dare: cum nemo sit dominus mēbrorum suorum: ut d. l. liber homo. &
15 † quis obligare non potest id, in quo ius non habet: ut C. quae res pigno. oblig. possunt, uel non. l. qui filios.
16 E contra uidetur pactum ualere: † quia omnia pacta ualent, quae expressè reprobata non sunt, per legem, uel senatusconsulta: ut l. iurisgentium. §. ait pretor. & ni
17 hil ita † humanum, quam ea quę placuerunt seruari. ff. de pactis. l. i. ff. de transac. l. non minorem. & graue est fidem fallere. ff. de consti. pec. l. i. & omnes dixerunt, pacta custodiantur: de pactis. cap. i. & inter simplicem promissionem, & iuramentum Deus non facit differentiam. xxii. quaest. v. iuramenti. mortaliter enim peccat, qui uenit contra pactum: ut not. in d. cap. i. Cum ergo pactum, de quo agimus, non expresse reprobatur: ergo, &c. Item iuri pro se introducto potest quis renunciare, & maximè per pactum. C. de pact. l. i. & l. si quis in conscribendo. exceptis casibus ibi notatis, inter quos hic casus non est expressus: ergo regula remanet firma in casu praesenti. ff. de fundo instruct. l. quę situm. §. idem petiit.

Praeterea illa concessio quę fit per legem, potest fieri per pactum. l. non impossibile. ff. de pactis. ad idem. ff. de pig. acti. l. non est mirum. sed per legem con
18 ceditur † creditori capere debitorem. ff. quae in fraud. cred. l. ait pretor. §. si quis debitorē. ergo, & per pactū uidetur hoc posse cōcedi. Praeterea, ita uetatur creditor sua auctoritate occupare bona debitoris, sicut & capere debitorem. ff. quod metus causa. l. extat. C. unde ui. l. si quis in tantā. tamen potest creditor ex pacto occupare rē debitoris. C. de pigno. l. iii. ergo, & capere eadem ratione.

Item si iure contractus habet quis, ut non possit conueniri ultra quam facere possit, potest per pactum se obligare, ut in solidum conueniatur. ut ff. de iudic. l. si conuenerit. ff. de pactis. l. si quis credide rit. tamen per illud pactum poterit carcerari, cum solidum soluere non poterit. Praeterea pactum de successione uiuentis: quia contra bonos mores reprobatur à iure. tamen si fiat uolente, & sciente illo, de cuius successione agitur, pactum tenet. & est ratio, quia uolenti, & scienti non fit iniuria neque dolus. de pactis. l. fin. sic in proposito propter consensum paciscentis non poterit dici turpe: erit licitum pactum, quod expressè non repro
19 batur à iure. nam omnia ea † uidentur esse concessa, quae specialiter non sunt prohibita ff. ex quibus caus. ma. l. nec non §. quod eis. C. de religio. & sump. fu. l. statuas.

Praeterea per pactum liber homo potest detineri, ut obseruet, quandiu fiat, quod conuenit: ut not. de iureiur. cap. ex rescripto. sed in eo ius pignoris non posset constitui: ut ibidem not. & xxiii. quest. viii. ut pridem. ubi not. & sic in proposito licet pactum non possit operari, ut debitor in seipso constituat ius pignoris, tū ut possit capi, & detineri donec soluat, operari potest. Preterea si creditor detineat debitorem uolētem ex causa probabili, & bona ratione, sicut in proposito nō incidit in interdictum, de libero homine exhibendo. l. iii. §. si quis cum. & sufficit debitorem uoluisse. ff. de aqua plu. arcen. l. in diem. ff. de leg. iii. l. fideicommissa. §. sic & fideicommissum. sapiētes sentiunt pro, & contra: ego credo ultimum uerum.

Iacob. Brunel. & d. Raphael Fulgo. in allega. authen. imò. C. de actionib. & obligatio. sic dicit in gloss. fin. in fin. Per finem huius gloss. dixit Ricar. de facto non ualere pactum per quod quis renunciat cessioni bonorum. dicit tamen Cyn. Pe
20 cere † aliud esse obligatum ad seruile ministerium: aliud se obligare ad carcerem: sed de hac quęstione tradit Cy. in l. 1. C. qui bonis cedere possunt. & an quis possit se obligare ad carcerem. hoc tractat Alberi. & Dyn. & Bartol. in l. alia. §. eleganter.

ganter. ff. sol. mat. in l. Titio centũ. §. ii. de condi. & demon. ff. unum uidetur mirum: quia dicit glo. non posse renunciari his legibus. & gloss. supra innuit, quòd si esset consensus, non haberet locum ista auth. imò. alleg. cogitabitis: quia gloss. supra: uidetur contra Raph. ubi supra à d. Angel. in repetitione l. nemo carcerem. post multa sic concludit. Ex prędictis apparet solutio quęstionis, utrum pactum ualeat, quòd ni si debitor soluerit intra certum tempus, quòd debeat stare reclusus in quodam castello creditoris quousque soluerit, & nõ ualet: imò creditor priuatur iure suo: ut dicto §. quia uerò. sed bene ualeret pactum ꝙ staret in carcere publico usquequo soluerit: nam si de iure communi licita est carceratio, propter deb. tũ, ergo ꝑ pactũ

21 fieri potest: quia quod fieri potest † per legem, potest fieri per pactum. C. de decurio. lib. x. in rub. & ff. de pœn. l. quod dictũ. aliàs incipit, non possibile.

Ex prædictis apparet, ꝙ pœnę, quæ hodie in instrumentis promissionum per mercatores communiter inseruntur, scilicet, ꝙ mercator promittit soluere Perusij, Florentię, & ubicunque fuerit inuentus, & ibi recipere pręceptum de nõ recedendo de carcere siue palatio domini loci, quousque soluerit, ualet: quia licita est etiam pro debito priuato personalis debitoris compulsio in loco publico: sed nõ in carcere priuato uide Ang. latius in allegata l. nemo carcerem. de exacto. trib. Bartol. autem in l. Titio centum. §. Titio. ff. de condi. & demon. sic dicit. Dyn. dicit per istum text. quòd non ualent statuta de homine incarcerando, non dicit plus: sed supra hoc Dyn. allegando reperitur satis extensè dixisse, ꝙ non ualet.

Sed ego dico, dicit Bart. quòd ualet statutum, si est factum in ciuitate, quę haberet merum, & mixtum imperium: & probo quòd de iure communi potest quis incarcerari pro debito. C. qui bon. ced. poss. l. i. ergo per statutum fieri possunt, quæ sunt de iure ciuili. Ad arg. factũ per Dyn. respondeo, & dicit ipse illud, quod non potest fieri per pactum, per legem fieri non potest: ut not. in rub. C. de decre. decur. ff. de pact. l. non impossibile.

22 sed per † pactum non potest infringi libertas: ut l. nec si uolés. C. de lib. cau. & l. interrogatam, eo tit. respõdeo, quòd hoc, scilicet, quod non potest fieri per pactum, non potest fieri per statutum, non uerum, nisi in his, quæ sunt contra bonos mores: aliàs secus, ut not. in l. nec ex prætorio. & l. neque pignus. §. priuatorum. ff. de reg. iur. Secunda ratio, homines incarcerari est contra bonos mores, & contra ius: ut l. succurritur. & l. pen. ff. ex quib. caus. ma. & ff. quod metus causa. l. qui in carcerem. & l. i. & ii. C. de libe. ho. exhibend. & C. de actionib. & obligat. l. ob es. Sed respondeo aliquem incarcerari à priuato est cõtra bonos mores, sed auctoritate publica non est contra bonos mores. l. i. C. qui bo. ced. pos. Tertia ratio, non est dubium, quòd statuta habent auctoritatem ab hominibus, sed nullus homo est dominus mẽbrorum suorum, ut d. l. liber homo. ergo homines hoc facere non possunt, sed dic, ꝙ populus habet iurisdictioné in quolibet, licet priuatus simpliciter non.

32 Item † dispositio testatoris est lex, ut in authen. de nup. §. disponat. sed per testatorem non potest fieri, ut l. Titio. cẽtum. §. Titio. & ibi no. ff. de condi. & demon. ergo, &c. respondeo per testatorem non potest fieri in eo, in quo non habet ius, sed in liberos, in quos habet ius, potest, ut d. §. Titio. ergo populus potest in suos subditos, in aliis non, ut d. §. Titio. quem §. retorqueo contra Dyn. qui allegauit tantum pro se, dicit Barto. & dicit idem Bar. in l. postulante. in princip. ff. ad Treb. Sic ultimò facit hęc lex ad quæst. dicit statutum, quòd debitor potest incarcerari, & capi pro debito, quid de herede debitoris? Respondeo, idem dicit Bar. per d. l. licet in statuto nulla fiat mẽtio de hæred. Idem dicit Bar. in l. alia. §. eleganter. ff. solu. mat.

Sic quæris Dyn. an pactum factũ, quòd liceat creditori capere debitoré, ualeat? dic ꝙ nõ, ꝑ dictũ §. elegãter. arg. l. nõ est singulis. de regul. iur. Vltimò Dyn. inducit d. §. eleganter, ad quęst. an ualeat pactum,

q; non liceat debitori cedere bonis. ad quod facit. l. nemo carcerem. C. de exacto. tribu. lib. x. Cyn. ponit istam q. in l. i. in fin. C. qui bon. ced. poss. & ibi recitatur consilium Iac. de Are. & finaliter uidetur dicere q; Iac. de Are. dicebat q; aut istud pactum fuit uestitum appositum iuxta cō tractum, & est ualidum alias secus: per l. fi. in fi. C. qui bo. ce. pos. Ad sig quod solet dici, q; stare incarceratus, est species seruitutis, non tamen est seruitus. Ricar. Malum. tenet, quòd pactum non ualet, per l. ob æs. cum auth. ibi posita. & istud puto uerum, & do duas limitationes, quòd hoc fallit, si iste qui uult cedere bonis dissipat bona in fraudem creditoris: ut l. si. fina. in fi. ff. quæ in frau. cre. quod tenet Dy. institut. de actio. si autem. fallit etiam si debitor tempore quo contraxit sciebat se non esse soluendo. ff. de iure dot. l. soluendo. & idem uult Baldus in capit. licet. si de feud. fue. contro. & idem uult Barto. in alle. l. fin. in fi. ff. quę in fraud. cred. & uide Bald. de ista materia in d. §. eleganter.

Item limita q; non ualet pactū q; quis pro debito teneatur in carcere, quando: fit ut constituatur ius in liberam personam tanquam in rem, secus si aliquod ius non constituatur, sed ut detineatur quousque debitum soluatur. ut no. in c. exposita. de offi. Archi. & in c. ex rescripto. de iureiur. & ibi hoc uult Inno. pro hoc facit quod no. C. de patr qui filios dis. l. ii. Ludo. autem in d. §. eleganter. sic dicit, Arguit hic Dyn. ad tres questiones. Prima est, an ualeat pactum, quod debitor propria authoritate possit capi & incarcera
24 ri. Secunda, an super eadem† ualeat statutum, per quod renunciatur facultati cessionis bonorum, siue iuramentum inferatur siue non.

Circa primum scias hanc q. Ange. tetigisse in l. nemo carcerem. de exac. trib. lib. x. & quidem uidetur dicendum pactum hoc esse inualidum. Primò, quia inualida
25 est † conuentio, per quam quis liberè deducitur ad speciem seruitutis. C. de libe. cau. l. liberos. & l. nec si uolens. & l. interrogatam. & l. parentes. sed carcer speciem seruitutis introducit. l. ii. ff. de libero ho. exhib. ergo &c.

Secundò: quia certū est, quod legi prohibitoriæ renunciari nō potest per pactū ut not. glo. in l. i. C. ne fideius. dot. dentur. sed reperitur lex prohibens sic dicēs, nullus homo liber pro debito teneatur, etiā si bona non sunt. extra de pigno. c. ii. &c.

Tertiò, quia promittendo quis, quòd seipsum alter possit incarcerare, uidetur concedere illi potestatem super persona, & membris, sed nemo membrorum suorum est dominus, ergo &c.

Quartò pone quòd creditoris nihil interest debitorem carceratum detinere, dices tu hanc conuentionem ualere? cer
26 tè non. quod probo, quia si † per illud, cuius in nihilo interest, non potest acquiri seruitus rei, ut l. quoties. ff. de serui. & insti. de seruitu. §. ideo autem. & l. sicuti. ad fin. ff. si seruitus uend. ergo multominus potest acquiri per eum species seruitutis in persona.

Quintò non est dubium quòd si creditoris in nihilo interest debitorem retinere carceratum, ille carcer tunc non erit nisi ad debitoris pœnam & incarceratio
27 nem: sed † carcer ad custodiam inuentus est, non ad pœnam, ut l. aut damnum. §. solent. ff. de pœnis. C. eodem. l. incredibile. & extra eodem. c. quamuis. in vi. ergo &c. imò reprehendendus est creditor de inhumanitate & duritia aduersus suum debitorem. Ad hoc ff. de seruis exportan. l. seruus ea.

Sextò hęc carceratio actus est iurisdictionis, & similiter captura, ut ex se patet, ergo priuatorū conuentione super hoc dari iurisdictio non potest non habenti. C. de iurisd. om. iud. l. priuatorum. quod autem iurisdictionis sit ita quòd priuatis nō competat, patet in l. i. C. de priuā. carce. & huius sententiæ fuit glo. ordinaria, quę est in authen. Imò. quæ est super l. omnes. C. de act. & obli. licet alia contrarium senserit, & non bene, in l. interdum. §. qui furem. ff. de furtis. quam Bar. ibi reprobat in l. penul. C. de condi. ob causam & per hæc apparet multomagis inualidam fore

fore conuentionem suam, hoc quòd debitorem liceat carcerare, conueniat, ut idē carceratus seruire teneatur: ut patet ex glo. d. authen. imò, relata ad l. ob æs. Non est enim concedendum singulis priuatis capere & carcerare facta conuentione, ne si sic diceremus, causam daremus rixis atque tumultibus. l. non est singulis. ff. de regu. iuris.

Fallit autem hoc, nisi sit debitor ratione redemptionis ab hostibus de eo factæ: quoniam tunc etiam de iure communi licitum est illum in creditoris seruitium loco pignoris retinere, donec precium soluet. C. de captiuis. l. ii. & l. qui testamento. ff. de testamen. Quid autem si interueniat iuramentum, an tunc conuentio ualidetur? uidetur quòd sic, per c. ex rescripto. de iureiur. ubi determinatur fuisse cōuentionem ualidam, per quam monachus iurando promisit respectu debiti, donec illud solutum fuerit, fuimet ipsius obsidatum: ubi si iuramentum non interuenisset, certè conuentio fuisset inualida, per d. l. qui pignoris. C. quæ res pign. ob. poss. & l. i. C. de patri. qui filios distra.

Sed solue dupliciter. Primò quia non ualuit iurata conuentio: quia etiam interuenit authoritas Papæ. & ita gloss. intelligit illum tex. in cap. ut pridem. xxiii. quæstio. viii. sed quia hoc diuinatio est, ideo solue. Secundò ut ibi sentit Ioan. Andr. scilicet, quòd aut illi iurantes positi erant in certo loco, à quo etiam si uoluissent, recedere non potuissent, & tunc cōuentio est inualida per supradicta, nec etiam eo, quòd ibi uoluntariè stent, excusatur eos retinens à pœna canonis, si quis suadente. arg. cap. cum contingat. de senten. excommu. Aut positi erāt in loco, à quo si uoluissent, potuissent eorum uoluntate recedere? sed nolebant, ut eorum obseruarent fidem, & præstitum iuramentum, & tunc hoc non reprobatur. & sic intelligitur dictum ca. ex rescripto. & procedunt hęc, si obligauit se quis ad carcerem priuatum: si autem ad carcerem publicum: tunc dixit Bald. in d. l. eleganter. conuentionem ualidam fore: argum. l. fin. de male. & Mathe. & l. capite quinto. ff. de adulteriis. & l. interdum. §. qui furem. & in authen. ut iudi. sine quoquo suffra. §. necesse. ff. de his quæ in fraud. credi. l. ait prætor. §. si debitorem. ff. de furtis. l. si quis in seruitute. l. generali. C. de tabula. & quod not. in cap. i. §. i. de pace iura. firman. & institu. de actio. circa princ. sed certè illa iura parum faciūt, quia loquuntur in casibus, quibus iure communi permissum est alicui propria auctoritate quem capere, & ad ius dicentem ducere: unde nihil ad propositum.

Quare puto isto casu dicendum, quòd aut per pactum obligat se ad carcerem publicum eo casu, quo de iure communi potest carcere: & tunc pactum quamuis nudum est ualidum: quia † pactum nudum continens id, quod ius commune, est ualidum, & est utilis actionis productiuum: ut not. gloss. ff. de pactis. l. legitima. pro quo allego casum singularem in l. inter socerum. §. conuenit. ff. de pact. do. coniuncta l. si quis uxore. ff. de dona. inter uirum & uxo. Aut quis se obligat ad carcerem publicum eo casu, quo de iure communi est prohibitum: & tunc obligatio est inualida per rationes pręcedentes, quę etiam decidūt fore pactum inualidū, per quod quis sua propria auctoritate capi potest: licet Bal. in d. §. elegāter. teneat contrarium, & bene per prędicta.

Sed est dubium, posito quòd dictum pactum ualeat: an ex eodem pacto capiatur hæres debitoris? in quo Bar. in l. si decesserit. in prin. ff. qui satis. cogan. determinat notabiliter ꝙ non, per illum tex. dicentē,
29 ꝙ † conuentio per quam quis se obligat ad aliquid, quod est suę personę coherēs, non afficit suum hæredem: sed hoc est huiusmodi: ergo &c. Ad hoc facit tex. in l. Paulus. ff. de pig. ubi tex. dicens conuentionem, qua testator obligauit omnia bona sua quærenda per se, non afficere personam hæredis: quia non bona quęrenda ab eo. Item facit tex. ualde not. in l. qui Romæ. §. Augerius. de uerb. obliga. ubi obligans se ad soluendum quicquid Titiū uiuentē debere cōstitisset, non obligatur, si declaratio debiti ex ꝑsona Titii iā mortui facta fuisset in persona hæredis eius.

Fallit hęc decisio in muliere: quæ suscipiens tutelam filii renunciauit omni legũ auxilio: quoniam tunc quamuis mulier pro debito capi non possit & carcerari: ut authen. nouo iure. C. de custodia reo. & l. i. & authen. ibi posita. C. de offi. diuer. iud. tamen hoc casu capi poterit & carcerari respectu eius, quod filio ex tutelari administratione uigore prædictæ generalis renunciationis. ita notabiliter determinat Bal. in l. si quis sub conditione. ff. de testa. tute. ea ratione quia qua ratione fauore filii mater tutelam ingrediens potest renunciare beneficio Velleiani: ut d. auth. matri. & auię. eadem poterit renunciare alteri beneficio pro se introducto, per d. authen. nouo iure. quod est notabile. intellige tamen d. authen. nouo iure. locum nõ habere in meretrice: ut determinat Bal. in l. consentaneum. C. quomodo & quan-
30 do iudex. & huius est ratio: quia † in persona sui legum obseruationem uitæ suæ utilitas excludit. C. de adult. l. quę adulterium.

Quo ad secundum, an statutum ualeat permittens debitoris capturam & carcerationem? & uidetur dicendum quòd nõ,
31 quia quod † per pactum fieri non potest, non potest fieri per statutum, ut patet sumpto argumento ex l. non impossibile. ad fi. ff. de pac. & not. gloss. in rubrica C. de decre. decur. lib. x. Sed responde, quòd hæc regula negatiua concessa falsa est, ut patet ex gloss. hoc plenè notante in l. neque pignus. §. priuatorum. & l. nec ex prætorio. ff. de regul. iur. quam examinat Bald. in l. proclama. C. commina. episto. & tangit in l. cunctos populos. C. de summa Trini. licet affirmatiuè concessa sit uera: ut l. fin. in fi. C. de fideiusso. ubi text.

Secundò, quia statutum habet auctoritatem ab hominibus condentibus, sed nullus ex condentibus dominus est membrorum suorum, ut dicta l. liber homo. ergo &c. Sed responde quòd quemadmodum dispositio testatoris collata in eum, in quem ius habet, ut in libertum, ualida est, quamuis per eum personę illius libertas infringitur: ut d. §. Titio. in fi. ita & ualida est dispositio statuentium, per quam infringitur libertas personę, in qua ius habent. unde ualidum est statutum, quòd insignis latro seu bannitus seruus capientis efficiatur. C. qui. ad liber. procla. non licet. l. dilationum. ubi casus est singularis secundum unum intellectum.

Tertiò, quia hominem incarcerare est contra bonos mores, quod est absurdum dicere, sed constitutio quid contra bonos mores statuens est inualida. iiii. dist. erit autem lex. ergo &c. Sed responde contra bonos mores, esse, si loquimur respectu carceris priuati, secus si respectu publici, & in casu licito: ut patet in l. i. C. qui bon. ced. pos. & l. sacrilegii. §. fi. ff. ad leg. Iuli. pecu. & l. nemo carcerem. de exac. trib. lib. x. & l. iii. §. tutores. de suspec. tut.

Sed stat dubium, an pręsupposita ualiditate statuti concedentis debitoris capturam, & carcerationem propria authoritate, illud locum habeat in debitoris hęrede. Bartol. determinat quòd sic, in l. postulanti. in princip. ff. ad Trebel. per illum text. qui facit egregiè. Appellatione enim debitoris ita uenit hæres, sicut defunctus, quia ille debitor est, à quo inuito exigi potest: ut d. l. debitor. ff. de uerbor. signifi. & l. nihil obligat. ff. de libe. cau.

Quo ad tertium, an ualeat renunciatio facta facultati cessionis bonorum cũ iuramento uel sine, scias hanc quæstionem tractari per Cyn. & Bal. in l. i. C. qui bonis ced. pos. & per Dyn. & Bar. in d. §. eleganter. & Spec. uidetur tangere in tit. de renunc. & conclu. §. i. uersi. item & beneficium. Canonistę in c. Odoardus. de solu. & do. Anto. de But. in c. cum contingat. de iureiuran. Fede. de Senis. in consiliis, consilio mihi lviii. cuius tenor infr. describitur. & ponunt domini de rota in decisionibus antiquis. decisio. mihi ccvii. & primo dicendum quòd non, quia per talem renunciationem astringitur ad detentionem carceris, cum ex cessione illam euitet: ut d. l. i. C. q. bo. ced. pos. Ex detẽtione sequitur inhumanitas & crudelitas sine commodo

modo creditoris: quia frustrà ibi detrusus inhumanè uexabitur, & fame forsitan morietur clarum est iuramentū, per quod inhumanitas deducitur, inualidum fore: extra de iureiuran. c. cum quidam. debet enim ut sit ualidum habere tria, scilicet ueritatem, iustitiam & iudicium: ut no. gl. in auth. quod eis. C. de nup. & patet in c. si Christus. de iureiuran. xxii. q. i. & iurabūt. xxii. q. iiii. animaduertendum. non enim illud fuit repertum, ut esset iniquitatis uinculum: de iureiurand. c. quanto. xxii. q. iui. c. cætera.

51. Item † est clarum nullam esse conuentionem, ex qua pasciscenti nullum queratur commodum uel utilitas: ut patet in d. l. quoties. & d. l. sicut. Item idem etiam nulla est conuentio, per quam in uoluntatem alterius reponitur facultas disponendi de rebus propriis. ff. de pactis. l. nemo. Sed responde inhumanitatem seu credudelitatem non sequi, quia ita prouidendum est, ut carceratis uictus non deficiat: qui etiam pro tribunali causa detentis non denegatur, imò si uolenti ad eos illum offerre iudex ingressum denegat, etiā si uelit afferre statutū, iniuriarū est actio: ut patet in l. si uictum aut stratū. ff. de re iudi. & l. reo criminis. ff. de soluti. & ad hoc C. de Epis. aud. l. iudices.

Præterea hoc sequitur in creditoris commodum: quia uel tædio carceris affectus soluet, uel alius pietate forte commotus ad solutionem forte induceretur: & consequenter isto casu iste carcer non erit pœnalis, seu, ut ita dixerim, tędialis.

Secundò quia ex hoc creditor non reportabit commodum, cum in carcere existens nil lucrari uel acquirere potest, quod forsan extra faceret, & ad talem fortunā deuenire, quòd creditori satisfaceret. Cum igitur carceratio creditori non prosit dicto respectu, & debitori nocet, uidetur renunciatio, ex qua hoc sequitur non tenere, cùm ex hoc creditor ueniat contra præceptum charitatis & humanitatis. Item & ipse debitor renuncians sibi ipsi inhumanus fiet & impius, ar. ff. de appella. §. nō tantum. Sed responde, quòd cum carcer, qui assignatur debitoribus, debet esse sub lata & libera custodia ad usum hominis constituta: ut dicit tex. in d. l. nemo carcerem. igitur consequenter ibi operari poterit: ut extra, & sic lucrari.

Tertiò, quia debitor sic detrusus non poterit audire diuina, nec sacramenta ecclesiastica perciperet pro libito uoluntatis, nec audire uerbū Dei, quod nō minus prodest, quàm assistentia missæ. i. q. i. interrogo uos fratres. ex quo poterit forsā deduci ad infirmitatem: ergo talis renunciatio, quæ potest debitorē deducere ad deteriorē exitū salutis ęternæ, non uidetur posse iuramento ualidari: arg. xxij. q. iiij. & si aliquis. & in d. c. cùm contingat. & ca. si uerò. eo. ti. Sed responde hoc esse falsum, quia carceratis etiam damnatis ad supplicium ultimum, si petantur, non possunt denegari, de pœniten. & remis. cle. i. eo. ti: quod in te. & c. si. de sententia excommu. in vi. est enim hæc carceratio ciuiliter cōsideranda, non autem inhumanè: arg. ff. de serui. l. si cui.

Quartò sequeretur damnum reipublicę cuius interest homines diuites & liberos habere, ac seruire potētes: ut l. i. ff. sol. matr. & l. cùm ratio. ad fi. ff. de bonis dam. & in auth. ut iudices sine quoquo suffra. §. cogitatio. quia forsan huiusmodi seruitio indigebat: unde in eius preiudicio talis renunciatio non uidetur iuramento ualidari posse, ut ff. ad muni. l. fi. in prin. Sed responde, quia hoc casu, cùm respublica indiget, poterit à custodia carceris liberari. Causa enim utilitatis publicæ ius priuatū lędi potest. ff. de euic. l. Lucius. ff. de rei uendi. l. itē si uerberatū. & quod no. Bart. in l. Anthiochensium. ff. de priui. cre. & Inn. in c. in nostra. de iureiu.

Quintò sequitur ex hoc prẹiudiciū uxoris & liberorum, quibus non poterit uitę necessaria subministrare: ergo in eius prę iudicium non uidetur talis renunciatio iuramento ualidari: ut d. c. cùm contingat. & de pactis. cap. quamuis. in vi. Sed respōde has remotas occasiones in consideratione, non esse ad hoc gl. de homi. c. de cętero. aliàs rarò carcerationes reputarentur ualidæ: quod est absurdum.

Sextò, quia astringitur talis debitor p talem renunciationem ad quandam speciem perpetuæ seruitutis: quia ad perpetuam carcerationem, & consequenter etiam carcer isto iure erit pœna, ubi debet esse custodia: ut suprà dictum est.

Sed ad hoc responde multipliciter: quia carcer isto iure non est pœnalis, sed custodialis: ideo enim introductur, ut tædio affectus creditoribus satisfiat. Ad hoc quod dicimus in simili, quòd missio in possessionem ex primo decreto, quamuis largo modo fiat in contumacē in eius pœnam ut l. satis. de in ius uocan. & tamē propriè fit aduersus eum ad inferendum tædium, quo affectus ueniat coram iudice responsurus: ut l. is cui. in princip. ff. ut in poss. lega. & in capit. quoniam frequenter. §. in aliis. extra ut lit. non contesta.

Secundò, quòd quamuis ex hoc tacitè resultat conuentio de carcerando, quam suprà diximus inualidam: tamen hoc non consideratur ad inualiditatem renunciationis: quia illa uenit in eius consequentiam, & clarum est quòd aliàs prohibita possunt uenire in consequentiam permissi: ut l. i. de autho. tuto. ff. l. in modicis. ff. de contrahen. emp. l. quędam. ff. de acquirend. rerum domi. c. qui uenerabilem. in glo. ii. ubi concordantię, qui si lii sint legi.

Tertiò quòd quamuis ipsa carceratio sit species seruitutis: ut l. ii. de libero homine exhiben. & speciem libertatis infringat: ut d. §. Titio. tamen sufficit quòd per hanc non fit seruus creditoris: quia hoc non reperitur lege cautum: sed seruus, ut ita dixerim, tędii carceralis quod sentit donec soluit: & ita seruitus à iure est permissa, ex quo permittit carceratio nem ut d. l. nemo carcerem. & l. i. c. qui bo. ced. pos. & per hoc respondetur ad d. l. ob ęs. ff. de act. & oblig. illa enim dicens ob æs alienum non compelli debitorem posse ad seruiendum creditori, est intelligenda, cùm iure seruitutis authoritate propria ex pacto creditor debitorem uult compellere ad sibi seruiendum: quod

33 quidem est prohibitum †quia conuentionibus libertas lædi non potest: ut d. l. liberos. C. de libera. cau. secus si iure contractus ab eo petat seruitium operarum: qa quemadmodum ipse operas suas locare alteri potest: ut l. qui operas. & l. in operis. ff. locati. cum si. pariter uidetur q & creditori.

Præterea hoc pacto resultat facultas carcerandi propria authoritate & in casu permisso, quod est licitum: ut d. §. tutores. & in d. l. nemo carcerem. questio autem prima in ordine de carceratione propria priuati & in casu permisso: unde ueritas est in isto casu renunciationem esse ualidam etiam sine iuramento. & hoc uerum esse probatur: primò, quia tres sunt casus.

Primus quandoque quis renunciat iuri pro se introducto ob reuerentiam personę: & tunc renunciatio est inualida. tunc est casus in d. §. eleganter. Quandoq; quis renunciat iuri pro se introducto ex natura contractus uel actionis: & tunc renunciatio est ualida. ff. de pac. l. si quis crediderit. & ff. de re iudi. l. si conuenerit. Quādoque quis renunciat iuri pro se introducto, aliàs per quandam equitatem seu humanitatem: ut est casus noster in cessione bonorum: & tunc renunciatio est ualida: de regu. c. statuimus. & c. ad Apostolicam. & C. de pactis. l. si quis in conscribendo. ff. de pact. l. pactum inter hærēdē. & quod plenè not. gl. ordina. in auth. ut sine prohibi. mat. §. præterea. in uerbo, senatuscōsul. & in c. si diligenti. de foro competen.

Secundò, quia renunciatio iuris nō tendens contra bonos mores, est regulariter ualida ut d. l. si quis in conscribendo. & d. l. pactum. sed hęc est huiusmodi: ut patet, quia non habet perpetuam causam prohibitionis: quoniam plures sunt casus, in quibus non potest quis bonis cedere: quorum duos ponit Bar. in d. §. eleganter. in fi. alios ponit Bal. in l. i. C. qui bonis cede. pos. & Ang. in l. is qui bonis. ff. de cessio. bo. ubi Bal. sic dicit in d. l. i. Cessioni bonorum tacitè renunciatur. Primò, qui pertinaciter negat debitum: quia non habet quis hoc beneficium, nisi debitum confiteatur: ut l. penul. C. qui bonis ced. pos. Itē nō habet beneficiū cessionis bonorū, qui

dolo

dolo uel fraude factus est inops: ut l. fina. de his quæ in fraud. cred. quod præsumitur, dicit Bald. si omnia bona uel maiorem partem alienauit, ut l.omnes.§. Lucius.ff. quæ in frau. cre. siue simul, & semel, siue interpellatis uicibus. ff.de leg.iij.l.nomen.§.filio. Item si bona sua consumpserit.in ludo uel in meretricibus:ut l.si quis cùm sciret. ff. de usuca. pro emptore.

Quibus casibus, dicit Ludo. duos ego addo. Primus,si habuit inducias quinquennales:quoniam tunc excluditur à facultate cedendi.l.fi.C.qui bo.cede.pos.Secundus post publicationem bonorum suorum facultas sibi concessa fuerat à principe recuperationis eorundem:quoniam si ad euitandam creditoris uexationem uelit bonis cedere,non potest,ut est casus singularis,quem solus noto,dicit Ludo. in l. ii.ad fi.C.de senten.pas. Item secundùm Bald.in l. i.C.qui bo.cede.pos.hæres, qui non facit inuentarium, non potest cedere bonis, quia præsumitur in eo dolus,ut in authen.de hæredibus &Fal.§.sancimus Item si furatus fuit aliquid: ut l. non dubium. C. de legib. Item si creditores renunciant iuri incarcerandi, non potest debitor cedere bonis: quia cessat ratio l. i. C. qui bo. ced. pos. ratio secundum Bald. ibi, prout dietim lucrabitur, satisfaciet creditoribus, & soluere tenetur non attento ne egeat, quia cessante ratio ne beneficii,cessat ipsum beneficium.l. fi. ff.de dinor.

Adde hic,quòd periurus non habet beneficium cessionis bonorum, ut in c.peruenit.de fideiuss.secundùm dominum Ant. de But.in c. Odoardus. de solutio. uide Bald.qui uidetur aliter notare in l.fin.C. de non nume. pecun. Excommunicatus autem potest cedere bonis, quia non petitur in figura iudicii: ut dicit Fede. de Senis in suo consilio.clxxxviii. secundùm quod refert Anto.de Bu.in d.cap. Odoardus. Vtrum autem diues possit cedere bonis? dic, quòd sic, quia tex.est secundum doct. in l. illud. ff. de tribu. Item

34† non gaudet beneficio cessionis, qui sub spe huius beneficii contraxit debita, ut not.Dyn.in cap.peccatum.de regu.iuris.lib.vi.

Similiter non gaudet beneficio cessionis omnis obligatus ad factum, quia ad illud potest precisè cogi, ut ponit Cyn. in l.i.C.qui bo.ced.pos. & propterea dico,quòd cum in Tuscia sint statuta, quòd obligati per instrumenta guerentigiæ ponatur in carceribus, de quibus nō exeant nisi totum debitum soluant, non audientur bonis cedendo.ita fuit pronunciatum Perusii me aduocante. hoc etiam tenet do. Ange.in repetitione l. nemo carcerē.ff. de exacto. tribu. & idem uidetur tenere Bal.in l.i.in vi.quæst. C. qui bo.ced. pos.& datur beneficium cessionis etiam mulieri, quantuncunq; detrudi non possit in carcerem, etiam pro debito fiscali, ut in authen. ut nulli iudic. §. necessariò.licet in Appulia malè seruetur. quod tenet do.Angel. in fin. qui bo. ced. pos.

Et uo. quòd licet debitor fiscalis propter tributa non possit carcerari, si non potest soluere:ut in l.sacrilegii.ad leg.Iul. pe per Bar.tamen habet beneficium cessionis: ut attestatur And.de Iser.in ti.quæ sint regalia.& dicit sic debere intelligi l. ii.c.de exac.tribu.lib.x. Vnum adde,quòd sine tanta difficultate uidi semel allegari casum, quòd in debitore fiscali indistinctè habet locum beneficium cessionis bonorum, ut est casus institu.de socie. §. item si quis de sociis.de hoc uide plenè per dominum Ang.in l.is qui.ff.de cessio.bono.

An autem unus sociorum possit alium incarcerari facere propter inopiam? do. Bald. in rubrica C. pro socio. in fin. dicit quòd non: quia societas uinculum fraternitatis obtinet: dic ut ibi per eum.

Redeamus ad Ludo.Tertio,non reperitur de iure hæc renunciatio prohibita: ergo in dubio debet censeri permissa.ff.ex quibus cau.maio.l.necnon.§.eis.ff de proba.l.ab ea parte. Quartò, quia cùm taciti & expressi eadem sit uirtus: ut l cùm quid.ff. si certum peta. & l qui ad certū.ff loca. & l.triticum. cum si. ff. de uerbor obliga.

obliga.ergo quòd si ualet renunciatio tacitè, quæ resultat ex beneficio induciæ quinquennalis, ut l.fin.qui bo. cede. pos. C. pari ratione uel maiori dicendum est ualere expressum, quod quidem limitat Fede.in dicto consilio, nisi manifesta & notoria sit paupertas ipsius renunciantis, & cum spe non lucrari in futurum: utputa, quia decrepitus uel similiter cum spe negatiua, quòd aliquis pro eo soluat, quoniam tunc cedere poterit renunciatione non obstante tanquam inualida, quemadmodum propter inhumanitatem inualidum est iuramentum, propter quod filius promittit alimenta non petere: ut ponit Specu.in ti.qui filii sint legi. §.i.uersicu.item pone aliàs incipit, Sed pone pater.& sequitur Bar.in l.si quis à liberis.§.si uel parens. ff. de lib. agno. clarius ponit Bal.in l.pactū dotali.C.de colla.pro quo est casus de iureiur.c.cùm quidam.

Aduerte tamē, quia si quis ex seipso iurauit nō cedere bonis, non obstante iuramēto poterit cedere. Tenor cōsilii.Fede. de Senis talis est, ꝙ pactum seu renunciatio per quod ceditur bonis, ualidetur iuramento proprio.&primo per similes casus, de quibus licitum est arguere: primò in casu authen.sacramenta.Item, quòd non uenatur contra alienationem rei dotalis: de iureiuran.c.cùm contingat. Item quòd filia non habeat regressum ad bona patern. de pact.c.ii.in vi. Item in pacto legis commissoriæ. de pigno.c.significante. Itē Specu. dicit quòd etiam sine iuramento uidetur ualere pactum quòd pro debito quis possit personaliter detineri: ut not. Specu.in titu.de renunc.& conclu. §. i.ad fi.uersi.item est beneficium.quòd dicit, ne liber homo &c. Item quia sunt casus, ꝙ non ualet pactum, ut conueniatur habita ratione ne egeat, ut infrà in uersi. præcedenti.ergo contra iuris regulas,& ex hoc probatur quòd tale pactum non est contra bonos mores, nec habet perpetuā causam prohibitionis. Prædicta uidentur uera, nisi esset notoria & euidens mendicitas, paupertas, & fames, quod non esset in casu nostro: quia tūc iuramentum esset contra ius naturale, unde non ualet pactum, quòd filius non petat alimenta à patre.ut no.Spe.qui fi.sint legi.uersi. sed pone quidam.

Fede.de Senis.Ioan.de Imo.in d.§.Titio centum.sic dicit no. argumētum quòd non possit quis per pactum astringi ad habitandum certo loco: quod est uerum, nisi intersit eius, cum quo sit pactum: quia tunc tenebitur ad interesse si non seruet: arg.eorum quæ habentur in l. qui concubinam.§.hæres. ff. de leg iii.Item arguitur, quòd nō ualet pactum uel statutū, quòd possit quis incarcerari, si non soluat intra terminum: de quo hic per Dyn. & Bar.& etiam aliquid per Bar.& adde dictis Bar.quatenus per statutum dicit posse fieri: concordat Bald. & allegat. l. missi opinatores. C. de exacto. trib. li.x. Sed quatenus per pactum dicit posse fieri: limitat hoc uerum, quando fit pactum, quod possit detineri per priuatū, sed ubi fit pactum, quod possit detineri per iudicē, uel authoritate iudicis, dicit secus per id quod habetur in d. l. missi opinatores. & ita dicit quendam de monte Vibiano consuluisse.facit quod no.Cyn.l.i. C. qui bo.ced.pos.

Sed fortè contrarium est uerum in hoc
35 ultimò: † quia partes non possunt renunciare solennitati ordinis iudiciorum. l. prolatam. cum ibi not. C. de sententijs. & l. i. C. de lite contesta. & cap. de causis. de offic.deleg.& ideo non debent posse, quòd per pactum deueniatur ad capturam non seruato ordine iuris. & pro hoc etiam bene facit quod no.Inn.& Ioa. And.in cap.P. & G. de offic. delega. ubi concludit partes non posse renunciare quòd feratur sententia excommunicationis in non soluentem in termino, non seruata solennitate iuris seu.c.sacro. de senten.excommuni Non obstat l.missi opinatores.quia si bene ponderetur, non probat id ad quod allegatur. per hoc uidetur quòd pacta quę sępe apponuntur in instrumentis: quòd si non fiat solutio in termino, possit quis realiter & personaliter detineri & carcerari per partē, operātur in locis, ubi statuta non disponunt.

talia

talia pacta esse seruanda & executioni mandanda: & sic talia pacta non operantur, nisi statutum uel consuetudo loci disponat.

Aliud uerò si dicit statutum quòd debitor capiatur pro debito: an tunc eius hæres potest capi? super hoc Ioan. de Imo. in l. postulante. ad Trebellia. sic dicit ex glos. inducitur iste tex. ad quæstionem, si statutum dicit, quòd debitor potest capi & carcerari pro debito: quòd licet non faciat mentionem de hærede, tamen hæres etiam capi poterit. & hoc fatetur Angel. de plano, ex quo statutum loquitur de debitore: quia hęres est debitor. facit ff. de uerborum signifi. l. debitor. si autem diceret, quòd promissor possit capi: tunc dicit idem, si ad capturam perueniatur iuris ordine: argumen. principii. l. postulante. secus uerò si permissa à statuto contra formam iuris communis: quia cum hæres non promisit, non extenditur statutum ultra personam, de qua loquitur, uelut odiosum & irrationabile. l. quod uerò. §. de uiro ff. soluto matrimo. & de pactis. l. si unus. §. ante omnia.

Et subdit Angel. de facto se uidisse terminari in ciuitate Perusii arduissimam quæstionem per d. tex. l. postulante. nam ubi uiget statutum, quòd debitor, contra quem sit interpositum secundum decretum, possit & debeat cogi præcisè ad consentiendum illud, quod uirtute dicti statuti fuit compulsus hæres illius, ad quē emanauerat decretum: sed, secundum eum, forte terminus fuit in l. ista: quia ex iuris ciuilis censura debitor non cogitur approbare, potissimè si emanasset iniquè.

Tu adde primò, quòd ex quo statutum loquitur de debitore, uidetur comprehendere etiam heredem, per id quod dicit supra. idem Angel. Item, quia secundum decretum consueuit interponi contra latitantem. & sic contra uerum contumacem. l. Fulcinius. §. fin. ff. ex quibus cau. in pos. ea. quo casu non potest appellari. l. i. C. quorum. appel. non re. & sic etiam de iure cogitur approbare, cum non potest contradicere: si tamen secundum decretum ex causa damni infecti: tunc forte potuisset esse absens iusta causa. l. si finita. §. si fortè. ff. de dam. infec. nec cogitur de iure approbare: ut ibi. Item adde secundò, quòd etiam ubi statutum loquitur de promissione, uidetur trahi ad heredem per regulam illius l. postulante. in uersicu. cum enim. iuncto uerb. respondi. & sic uidetur esse potius extensio passiua ex ui regulę antiquæ, quæ est permissa etiam in statutis, & etiā in pœnalibus. l. si quis seruo. C. de furtis. Imputet enim sibi, qui hæreditatem adit: nam debet imaginari ꝙ succedit in uniuersum ius defuncti actiuè & passiuè. ff. de regul. iur. l. nihil aliud.

Item adde tertiò hoc uerum, nisi fortè fecerit inuentarium: quia tunc non uidetur posse personaliter grauari, per ea quæ habentur in l. fin. §. in computatione. cum ibi not. C. de iure delibe. & sic de facto dicebam in quæstione in ciuitate ista Bononię: dicit idem Ioan. in qua est statutum, quòd pro excussione literę cambii potest debitor detineri. uide super hoc Bartol. in l. scimus. §. in computatione. C. de iure delib. & hoc tenet Petr. de Ancha. in consi. suo, quod incipit, In Christi nomine: quoniam uiso themate quæstionis inter dominam Franciscam. ubi sic dicit: Aduertendum quod dictum statutum in quantum prouidet contra heredem cum beneficio inuentarii, solum statuit de exceptione super bonis hæreditatis, & non contra personam. concordans in hoc cum iure communi: ut l. fin. §. & si prefatā. C. de iure delib. ibi, nihil ex sua substantia pœnitus, hæredes amittant. & ibi, neq; ipsum hæredem inquietare, &c. quod doct. intelligunt in personali captura. in uer. contra ipsum, &c. hęc ille.

Ang. autem in suo cōsilio, quod incipit, Punctus quęstionis, super quo petitur cōsilium, tale est, uidelicet, Blasius minor xxv. annis. sic dicit. Ex prędictis concludo, quod si inuentarium teneret, eo: ꝙ de legitima citatione posset doceri, quòd tunc non posset personaliter compelli ad debita persoluenda: quinimò nec ad bona uendenda suo periculo: unde sufficit quod de

bonis

bonis defuncti satisfacere uelit: & alias multam molestiam pati potest ut l.fin §.& si præfatam. & sic ibi per Cyn. Bar. & alios.quinimo in terris ecclesię, ubi. Papa habet temporalem iurisdictionem de æquitate canonica, non tenetur hæres etiam inuentario non confecto ultra uires hęreditarias:ut no.Hostien.in summa in ti.de testa.quod locum habet maximè in usurariis: quòd hæredes usurarii non tenentur ad restitutionem ipsarum ultra uires hęreditarias,etiam inuentario non confecto:ut no.Io.An.in c.quamquam. de usuris.in vi.

36 Item † est sciendum quòd per beneficiũ cessionis bonorum quis euitat carcerem: ut l.i.C.qui bo. ce. pos. Item non possit compelli, donec peruenerit ad pinguiorem fortunam: ut l.is qui. & l.qui bonis.C.qui bo.ced.pos.sed debet cauere de soluendo secundum Canonistas:ut dicit Cyn. l.i.C.qui bo.ced.pos. Videamus quando dicatur quis peruenisse ad pinguiorem fortunam:& dicendum est,quòd quando tantum acquisiuit quòd deductis necessariis alimentis aliquid superest sibi.ff de reg.iuris l.in condemnatione. C. de munc.& ho.l.curam.§.deficientiũ.& l. his muneribus actis.de iure immuni.l.sem

37 per.§ negociatio.Illud † autem est lucrũ quod ex honestis causis suscipit initium: ita ut illud,quod illicitè acquiritur., non sit lucrum: ut d §.deficientium. & in tex. ff.pro so.l.quod autem ex furto.cũ seq. sit ratio:quia qui licitè quærit illud tantundem restituere tenetur.ideo ad eum non dicitur peruenisse, quod remanet oneri cum quo peruenit.ff.de her. uel act. uen. l.ii.§.illud tendendum. & d. l. peruenisse. cum si.Empta ergo ex usuris non uidentur augmentasse patrimoniũ,ex quo subiacét restitutioni:de usur c.cum tu.& capit. cum tua per totum.de quo per glo.in l. i. ff.de his qui sunt sui uel alie.iur.Sed quęsita ex licita negociatione, etiam cum pecunia ex usuris percepta uidentur augmentasse patrimonium, quia ad eorum restitutionem non tenetur, quę ex iusta sunt quęsita: ut d. l.semper.§.negotiatio.cum si.

Item aduertendum, quòd cessio bonorum habet locum, quando actio non descendit ex delicto.l.nam & is.ff.de dolo.secus si ex delicto: ut l. quicunque.C. de seruis fugi. ut l. fina. quæ in fraud. cred. in §.fina.& quod dictum est, quòd quis cedendo bonis non liberatur ab obligatione. hoc intellige uerum, nisi cessio fiet ignominiosè, quoniam si fit ignominiosè, liberatur ex toto ab obligatione: ita gloss. in cap. sicut dignum. de homicidio.

An mulier possit renunciare beneficio Velleiani.

SVMMARIVM.

1 *Mulier quando beneficio Velleiani renunciet.*

2 *Renunciationes omnes Velleiani utrum non uideantur ualere de iure.*

EXpletis præmissis uidendum est an mulier possit renunciare beneficio. Velleiani. Angel.in l. generaliter. C. ad Velleian.sic dicit: gloss. ubique tenent, quòd per mulieres potest renunciari beneficio Velleiani: ut no gloss.in l. i. & l. generaliter.C.ad Vell.& l.fi.eod.ti. C. & ff.ad Vell.l.fin.§.pen.tamen de iuris rigore dic,quòd aut mulier intercedit pro uiro, † & tunc non renunciat beneficio:

1 quia ipso iure tuta est.C.ad Vell.authen. si qua mulier.aut intercedit pro alio, & tunc si non intercedit per publicum instrumentum, & a tribus testibus subsignatum,simpliciter renunciatio Velleiani nulla est, quia ipso iure tuta est: ut l. antiquæ.C.ad Vell.§.ne autem.sed si intercedit per publicum instrumentum, & à tribus testibus subsignatum: tunc aut intercedit in causam,in quàm necessariò obligatur, & ualet renunciatio Velleiani: ut in authen.matri & auię.C.quando mulier offic.tut.fungi potest.& in authen. unde sumitur.aut intercedit in causam, in quã obligatur spontè, & tunc si renunciat

in iu-

in iudicio, ualeat renūciatio propter iudiciorum auctoritatem: ut l. fin. §. pen. ff. ad Velleia. aut renunciat extra iudicium, & tunc si renunciat interuallo, id est, post biennium, ualet renunciatio: ut l. si mulier. C. ad Velleia. Si uerò renunciat intra biennium uel in ipso contractu: & tunc talis renunciatio nulla est: ut d. l. si mulier. quia qua fragilitate contraxit, cadem renunciauit, & quia beneficiis concessis propter fragilitatem nemo renunciat.

Et ideo minor non potest renunciare beneficio restitutionis in integrum: ut not. in l. si intra. C. de in integr. restitu. min. & ff. de minor. l. si iudex. per Cy. C. de pact. l. si quis in conscribendo. & hoc etiam tenet Cyn. in dicta l. generaliter. & dicit idem Angel. in l. 1. C. ad Velleia. licet gloss. communis sit opin. & eam seruat consuetudo, quòd mulier possit renunciare beneficio Velleiani: tamen multi moderni tenent oppositum, quòd de iure renunciari non potest quia mulieribus hoc beneficium est concessum propter fragilitatem sexus: unde qua fragilitate sunt inductę ad contrahendum, eadem fragilitate sunt inductę ad renunciandum.

Nec obst. auth. matri & auię. ubi apertè dicit litera posse renunciari beneficio Velleiani: quia speciale est, cùm mulier obligetur auctoritate legis, & lex assistat renunciationi. Nec obst. l. si. ff. ad Velleia. quia ibi fuit renūciatio facta ex post facto & in iudicio, licet tamen istud esset de rigore, tamen de consuetudine est contrarium ut dixi, debet tamen mulier esse certiorata de tali beneficio, aliàs renunciatio nihil operatur: ut no. per gl. in d. l. si §. pe. ff. ad Vell.

Bald. autem in d. authen. matri & auię. sic dicit, in tutelis quas recipiunt fęminę, tres renunciationes debent poni. Primò debent renunciare secundis nuptiis, si alię non precesserunt. Secūdò debent renunciare beneficio Velleiani. Tertiò debent renunciare omni alii legum auxilio iuris introducto in fauorem sexus, quia per has renunciationes mulieres rediguntur ad iura communia masculorum, & non habent aliquod beneficium in pręiudiciū pupilli uel aliorum, quatenus concernit officium tutelę, & si in instrumento non sunt istę renunciationes, dicunt quidam non ualere, quia non est seruata forma legis, & ea quę sunt de forma, non possunt omitti, ut C. de administr. tut. l. fi. §. omnē. alii dicunt, quòd suscipiendo tutelam, tacitè uidetur facere omne id, per quod peruenitur ad tutelam, arg. ff. de acqui. hę re. l. illud. Tu dic secundùm Bal. quod non ualet, nisi expressè fiat renunciatio, qua mulier posset pretendere iuris ignorantiam. l. fina. C. de iur. & fa. igno. Item ad hoc facit. ff. de uerbor. sign. l. sciendum. ubi no quòd mulier non pręsumitur renunciasse Velleiano, uel alicui alii suo auxilio.

Quidam tamen dicunt, quòd renunciatio beneficij Velleiani nō est necessaria, & dicunt, quòd hęc est leuis solennitas, & potest omitti, quod est falsum, quia litera loquitur conditionaliter, dum dicit, si renunciauit, &c, & conditio, quę opponitur per legem, nunquàm dicitur continere leuem solennitatem, imò oportet quòd cōditio extet, arg. ff. de col. bonorum. l. pręter. in prin.

Sed quid si in instrumento est omissa illa renunciatio, & omni alij auxilio, dicūt quidam tutelam ualere, quia non reperitur aliud auxilium. Bartol. dicit non ualere tutelam, quia habet auxilium erroris iuris, & ideo renunciat l. fina. C. de iur. & fact. igno. ergo, & c. Sed tu dic secundum Bald. quòd imò est aliud auxilium, quod habent, scilicet, auxilium l. antiquę. §. finali alleg. & ideo sis cautus, quòd omnes istę renunciationes in instrumento ponantur, aliàs non ualet decretum interpositum super tutela matris, & dicit idem Bald. quòd omissio istius renunciationis reddit tutelam nullam, & multum operatur, quoniam poterit incarcerari, & non poterit euitare carcerem ex beneficio authen. sed hodie. C. de offic. diuer. indi. & etiam si emittitur renunciatio Velleiani, tutela non ualet, licet quidam dicant contrarium, quia dicunt, quòd est modici pręiudi-

præiudicii hæc renunciatio: ut l.i. in fi. ff. de uentre inspi. Tu dic contrarium secundum Bald. quia imò est magni præiudicii: nam tenetur creditoribus ad defendendum pupillum conuentum ab eis: ut in gl. si malum authorem constituit, tenetur pro contutoribus & sic multimodè interessit.

Barto. de Sali. in alleg. authen. matri & auiæ. in sua lectu. ibi, in xvii. quæ. sic dicit: Quæro quid si nullam specialem renunciationē fecit de nuptiis, nec Velleiano, sed tantum generalem: quia renunciauit omni beneficio, & auxilio sibi competenti, & competituro, an sufficiat? respondeo quantum ad Velleianum sufficere: quia illud non est beneficium, sed facultas: ideo sub illa generali renunciatione non comprehenditur, secundum Bar. sed dubito dicit Sali. ne hęc specificatio sit de forma: & sic ab ea non sit recedendum: quia hęc duo specificantur: & postea clausula generalis adiicitur: ut patet infr. ea. l. fin. & authen. ut sine prohi. ma. §. quia nerò. colla. vii. ubi autem forma est data, procedit ratio Barto. & dicit idem Bald. in l. si pater. C. quando mulier. tute. offic. fungi potest. sic & ex hac l. coniuncta authen. matri & auię. habes apertè, quid debet promittere mater, quando suscipit tutelam filiorum: quia debet inter cętera renunciare secundis nuptijs, & specialiter beneficio Velleiani, & generaliter omni legum auxilio matri competenti, & debet obligare pro tutela gerenda omnia bona sua: si quid autem istorum deficiat, tutela non procedat.

Et ideò sis cautus tu, qui matrem facis dare tutricem, requiruntur enim alia, sed non ex eo, quia mulier: sed quia tutrix: quia òmnis tutor hoc promittere debet, scilicet, pupillum defendere, & sine ulla cunctatione, & rem eius saluam fore: & si quid istorum etiam deficeret tutela est nulla. text habes in l. ii. §. defensionem. C. de administr. tuto. & ibi no.

Ex prędictis inferas nouam opin. Bartol. uideri ueram, scilicet, quòd in ratione reddenda mulier possit incarcerari: ex quo renūciauit auctoritate legum omni auxilio legum mulieribus competenti, leges enim impartiuntur hoc beneficium mulieribus, ne detrudantur in carcerem: ut dicit idem Bal. in l. i. C. qui bo. ce. poss. & C. de custod. reo. auth. nouo iure. Attēde tamen secundum Bald. quod si in loco uigeret statutum, quòd mulier carcerari nō posset, uel aliquod aliud priuilegium mulieribus esset per statutum indultum talis renunciatio non porrigeretur ad hoc, nec cogenda est tali priuilegio renunciare: quia non inuenitur lege cautum: quia allegata l. si pater. solum loquitur de priuilegiis legalibus, quæ differunt realiter, & etiam essentialiter à priuilegiis statutorū: & quia cum de lege loquimur, in dubio ad leges ciuiles, & non statutarias est facienda relatio: ut not. gloss. insti. de iure naturali. in princ. & ff. de iusti. & iure. l. ius pluribus modis.

Idem Bald. in l. mulieribus. C. ad Velleia. sic dicit. Vtrum beneficio senatusconsulti Velleiani potest renunciari? gloss. in dicta l. mulieribus. dicit quòd sic: ut l. fin. ff. ad Velle. dum tamen sit certiorata ita quod intellexerit beneficium suum, nec præsumitur certiorata: ut not. ff. de uerb. obl. l. sciendum. Nicolaus de Matta. in l. si mulier. C. ad Velleia. sic dicit, quòd in ista secunda iactura succuritur mulieri, sicut in prima per text. qui dicit in secundam iacturam, ex qua litera facit quòd si mulier renunciauit beneficio Velleiani in instrumento fideiussionis sibi non pręiudicat· quia hoc procedit ex consequentia ex eadē facultate: ar. ff. de noua l. doli. & quod not. ff. de mino. l. si iudex circunuentus.

Non ob. ff. ad Velle. l. fin. §. fin. quia ibi non in instrumento fideiussionis: sed ex post facto: & cum conueniebatur in iudicio per modum iurisdictionis contentiosæ renunciauit: unde illud contingit propter iudicii uigorem.

Item non obst. l. fi. C. quando mulier officio. tu. fun. potest. & authen. matri. & auię. quia nec ibi renunciat instrumēto fideiussionis, sed in datione tutelæ: ibi, non est fideiussio. ut ibi patet, & l. si mater. ad Vel. quo casu pōt uallere pro fideiussione, quā

facit

facit exercendo officium tutelæ, ut ibi. not.

Preterea ibi renunciat ex neceſſitate officij ſuſcepti tutelaris: & de conſcientia legis: ut C. ſi mater indemni. promiſ. per l. fina. ſecundùm Nico. de Mat. & aliquo addito ex uerbis Cyn. in l. fina. C. ad Velleia. tu dic, ſecundum Bald. quòd mulier fideiubet pro uiro, & non poteſt renunciare, ſi ad ipſam non pertinet utilitas contractus: ut in authen. ſi qua mulier. C. ad Velleia. aut fideiubet pro extraneo, & tunc aut in rem propriam & tenet fideiuſſio, nec eſt neceſſaria renunciatio, ut ff. qui ſatiſda. cogan. l. de die. §. qui in mulierem, aut in rem ipſius extranei: & tunc aut non eſt certiorata, & non tenet renunciatio: ut not. in dicta l. ſciendum. aut eſt certiorata, & tunc refert. Aut intercellit, coram teſtibus non interueniente publico inſtrumento, & tunc non tenet renunciatio: ut dicta l. antiquæ. §. ne autem. aut interuenit publicum inſtrumentum, & tunc ſecundùm opin. gloſſ. teneret renunciatio, ſed ſecundùm alios, aut eſt renunciatio uoluntaria, & non tenet, quia mulier præſumitur decepta non ſolum re ſed conſilio principalis debitoris, ac etiam creditoris: text. eſt not. ff. ad Velleia. l. i. in fin. unde propter fraudem præſumptam non tenet renunciatio uoluntaria: aut eſt renunciatio neceſſaria, & tenet ut d. authen. matri & auiæ.

Item tenet quandoque in figura iudicii: ut d. l. fi. §. fi. ratio autem prædictorum hęc eſt: quia quandoque mulier intercedit ſecundùm legem: & tunc non eſt neceſſaria renũciatio: ut ff. ad Velle. l. uir uxori. §. fi. quãdoq; preter legẽ: & tunc ſumus in iſta materia, utrum ualeat renunciatio necne, quandoque contra legem. & hoc dupliciter: uel ratione perſone, uel quia pro uiro, uel quia ratione formæ ut quia non interuenit inſtrumentum publicum: & utroque caſu renunciare non poteſt: quia eſt nullum ipſo iure, ut d. authen. ſi qua mulier. & d. §. ne autem. Sed dic ſecundum Bald. cùm hodie non utamur in Lombardia ſubſcriptionibus teſtium: ergo non uidentur ualere fideiuſſiones mulierum, ut d. §. ne autem. ſed dic ſecundùm Bald. quòd conſuetudo facit ualere: quia ſatis eſt quòd tabellio ſcripſerit nomina teſtium, de conſuetudine etiam ſufficiunt duo teſtes: nam per conſuetudinem receditur à maiori ſolennitate, & minor ſollennitas ſubrogatur loco maioris: ut in authen. de inſtrumentorum cau. & fide. §. oportet. & iſta conſuetudo eſt notoria ex inſpectione omnium inſtrumentorum publicorum, & ideo non indiget probatione: quę uerba tene menti.

Idem Bald. in l. ſi mulier. C. ad Velle. ſic dicit, quando mulier ſe obligat ſecundò poſt biennium: an tunc ſit neceſſarium quòd mulier renunciando ſit de ipſo beneficio certiorata? uidetur quòd ſic: ut l. fi. §. fi. ff. ad Velle. & l. ſciendum. ff. de uerb. obl. & in authen. quomodo oportet Epiſcopos. in ii. col. contrarium dico dicit Bal. quòd hæc mulier non excluditur, quando ſecundò fideiubet poſt biennium vi renunciationis tacitæ, nam tunc oportet ſcire tenorem ſenatuſconſulti Velleiani: ſed excluditur propter ſolennitatẽ actus repetiti: & ſimile quando excluditur propter aliam cauſam quàm renunciationis: quia ibi non requiritur certioratio: ut l. antiquę. C. ad Velleia. & l. ſi dotale. & l. pen in fin. eod. titu. idem etiam Bald. in l. antiquę. §. ne autem. ſic dicit: per hunc tex apparet quid faciant illa uerba, renunciauit beneficio Velleiani, & cuilibet alij auxilio: nam de auxilio Velleiani conſtat.

Aliud autẽ auxilium, eſt auxilium nullitatis: ut d. l. antiquę. §. ne authẽ. ſi qua mulier. eo ti cui auxilio nullitatis renunciari non poteſt, niſi cum ſacramento, uel de conſcientia legis, ut in authen. matri & auiæ. & operatur aliud: quia non poterit allegare iuris ignorantiam ſecundùm Bald. in l. ſi pater. & d. authen. matri & auię. Cyn. autem in l. generaliter. C. ad Velleia. ſic dicit: beneficio ſenatuſconſulſulti Velleiani põt renũciari: ut l. fi. §. pe. ff. ad Velle. & auth. ut matres credi. & debita.

debita.§.1.& in renunciatione debet mulier certiorari & certificari de tenore & effectu senatusconsulti Velleiani, antequàm renunciet:secundum Cy.ibi,& secũ Cy.si continuatur cum instrumento quòd renunciauit Velleiano simpliciter, nõ prę sumitur mulier certiorata: quia hæc certioratio est solennitas extrinseca, ideo non prę sumitur:ut l.quęcunque.§.fi. ff.de publi.

Et non obstat l. sciendum. de uerbor. obli,& §.fi.instit.de fideiuss.& §.si ita scriptum,insti.de inuti. stipu. quia loquuntur in solennitate intrinseca,quę bene præsumitur:& si reperiatur in instrumento q̃ fuerit renunciatum an ualeat omnimodè renunciatio? & generaliter Moder.distinguunt:an mulier intercedit pro marito: & tunc qualitercunque intercedat in scriptis uel non, non tenet renunciatio ipso iure,nisi quatenus in rem suam uersum est,& tunc renunciari potest: ut in authé. si qua mulier.C.ad Velleia.ubi dicit Dy. quòd beneficio authen.si qua mulier. renunciari non potest: quod probat Iacob. de Aret.quia hoc est ius prohibitorium, cui renunciari non potest, sicut aliàs ius prohibet rem minoris alienari sine decreto,& sine causa: nec potest huic iuri renunciari:& similiter si renunciaretur legi prohibenti donationem inter coniuges non ualere, nam cùm sit contra legem est nulla, & sic non ualet secundùm eum.

Præterea eadem ratio esset in prohibita renunciatione, quæ in prohibendo contractu, scilicet facilior facilitas: aut mulier intercedit pro extraneo, & tunc aut in aliquo de casibus, de quibus mulier non iuuatur Velleiano: quorum unus est in causa dotis: ut l generaliter.eo.l. si dotale.C.ad Velleia.item in causa libertatis.item si animo decipiẽdi fideiubeat: ut l.i.C.ad Velleia.& ff.eod.l. si decipien Item si ob hoc recipiat pecuniam: ut l. antiquę.eod.titu. Item si post biennium iteratò promittat: ut in d. authen. si qua mulier. Item ubi in rem suam fideiubet. ff.ad Velleia.l. si pro aliquo. Item si ei, pro quo intercessit,successit. ff. ad Velleia.l.quamuis.§.planè. Item fallit ff. ad Maced.l.si mulier.in princi. Item fallit ubi renunciat.ff.ad Velle.l. fin.§. penul. & tunc in casibus prædictis, siue in scriptis, siue sine scriptis intercedat, ualet, nec est opus renunciare, cùm teneatur in effectu, aut fideiubet in alio casu quàm in prædictis specialibus, & tunc refert: aut sine scriptis: aut cum scriptura solenni, si fideiubet: uel intercedat sine scriptis: & tunc non ualet ipso iure: ut d.l.antiquæ.§.fina.in.fin. & tunc si renunciatur Velleiano,nihil importat,quia non indiget eo auxilio, cum sit ipso iure tuta: ergo nec eius renunciatio nocet.

1 Præterea non potest legis solennitati renunciari:ut dicit Cy.in dicta auth.si qua mulier.C.ad Velle. & ut supra est dictum: si intercedit cum scriptura solenni à tribus testibus signata:& tunc obligatur ipso iure, & si renunciat, nocet sibi, quia perdit beneficium exceptionis: ut ut d.l. antiquę.§.i.& ff.ad Velleia.l. fin. §. penul.& in authen.ut mat.credi. & debi. §.i.Sed in hoc aduerte: quia tunc nostri docto.dicunt indistinctè ualere,& nocere renunciationem. Iacob.de Rauen. & sui sequaces:ut Pet.distinguunt: aut renunciat in ipso contractu, & non ualet, ratio est, quia istud beneficium Velleiani fuit introductum ratione fragilitatis mulierum:& sicut de facili intercedunt, ita de facili renunciauerunt: & ideo renunciari non potest: quia fragilitate sexus in renunciatione uidetur intercedere: aut mulier renunciat post contractum absolutum ex interuallo, & ualet: argumen. C.ad Vellei.l.si mulier.Ista sententia, dicit Cyn.est satis æqua, de qua dixi. dicit Cy.C.de Episco.& cleri.l. si quis in conscribendo.

Non obstant iura prædicta,ex quorum falso intellectu pessimus error inoleuit, quia si bene respicias §.illum. pen l. finali.ff.ad Velleia. uidebis ibi quòd mulier renunciauit ex interuallo,& plus quia corã iudice.Itẽ non obstat §.i.in auth.ut matres debita & credita.quia ibi renũciat legis authoritate,quę uocat eam ad tutelam:

iam, ergo &c. ut l. i. C. de his qui ue. æta. impetra. Bar. autem in l. finali. §. si mulier. ff. eodem. dicit sic: Nota quòd exceptioni Velleiani potest renunciari, ut obseruat consuetudo. tamen in contrarium est ueritas? beneficium enim Velleiani est inductum propter fragilitatem sexus mulierum: ut l. iii. ff. eodem. nam eo ipso, quod renunciat, decipitur: ut l. interdum. ff. de minorib. & quod not. in l. iudex. eodem titulo. ad quod. l. doli. §. diuersum. ff. de noua. ita tenent docto. in l. fi. C. ad Velleianum.

Non obstat l. fina. §. si mulier. alleg. quia est speciale in renunciatione facta in iudicio, nam in dicta l. si mulier. renunciauit in iudicio. & ex post facto. Item idem Barto. in l. finali. C. ad Velleianum. sic dicit, An sit uerum quòd mulier possit renunciare Velleiano? gl. in dicta l. generaliter. simpliciter tenet quòd sic, per l. fin. §. penul. ff. eod. & ita tenent communiter aduocati. Veritas est ista secundùm Bart. ibi. Aut mulier obligat se pro marito, & tunc ipso iure non ualet, ut d. authen. si qua mulier. nam renunciando Velleiano nihil operatur. Aut intercedit pro alio, & tunc aut sine scriptis & sine subscriptione testium, & tunc indistinctè non tenetur ipso iure, & renunciatio nihil operatur, ut d. l. antiquę. §. fina. Si uerò intercedit in scriptis & cum solennitate posita in dicta l. antiquę. tunc dico quòd aut renunciauit Velleiano in causa, in qua ipsa necessariò se obligauit & ualet renunciatio, ut in authen. matri. & auię. Aut aliàs renunciauit, & si quidem hæc renunciatio fiat in iudicio, & ualet, ut in alleg l. fin. §. penul. Aut fit extra iudicium, & tunc siquidem post biennium, & ualet, ut C. eodem. l. si mulier. in princip. Aut intra biennium, & non ualet, quia eadem fragilitate, qua obligatur, eadem renunciat Velleiano, ut alleg. l. si mulier. in princ. & l. doli. §. diuersum. ff. de noua. à simili sicut dicimus in renunciatione beneficii restitutionis in integrum, de quibus in l. si intra C. de in integrum restitutio. & l. si iudex circunuento. ff. de mino. gl. in c. si diligéti de foro cōpe. sic dicit mulieres possunt renunciare Velleiano: quia in fauoré ipsarum est introductum propter infirmitatem sexus: sed Macedoniano non, quia illud in fauorem quorundam est introductum, & in odium creditoris. ff. ad Macedonia. l. sed & si paterfamilias. in fi. similiter beneficio restitutionis non potest renunciari, quia tam in fauorem, quàm in odiū introductum est: licet sit arg. contra ff. de mino. l. si iudex.

Ioan. de Imo. in l. doli. ff. de noua. sic dicit. no. argumentum quòd mulier non potest renunciare Velleiano, quia renunciādo similiter circunscribitur, sicut intercedendo: & hoc ex eadem fragilitate inducetur ad renunciandum: & eodem modo uidetur simile, quòd minor non possit renunciare beneficio restitutionis in integrum? de quo est gl. in l. si iudex circunuēto. ff. de mino. & l. si intra. C. de in integrū resti. In Velleiano autem conclude, quòd communis opi. habet, quòd potest renunciare, quia uidetur beneficium mulieris fauore introductum: & cùm sit maior xxv. annis, uidetur posse renunciare: argu. l. si quis in conscribēdo. C. de pac. de quo per gl. in l. fi. §. pen. ad Velle. & hęc opi. cōmuniter practicatur.

Tamen Bar. in l. fi. C. ad Velle. quem in effectu sequitur Ang. licet non alleget, dicit de iure dicendum oppositum per tex. l. dolum. ff. de noua. quia regulariter non poterit renūciari. Fallit in tribus casibus. Primò, si renunciat in iudicio, per d. l. fi. §. pe. Secundò, si in causam necessariam renunciat: exemplum in auth. matri & auiæ. C. quando mulier offi. tu. fun. potest. Tertiò, si cauet secundò post biennium non intercedendo pro uiro. l. si mulier. C. eo.

2 †Itē aduertas; quia omnes renūciationes Velleiani nō uidētur ualere de iure: quia tunc competit exceptio Velleiani. quando mulier obligat se per instrumentū publicum trino teste subsignatū, in l. fi. C. ad Velleia. sed eotes dicere, quod illa lex per contrariā consuetudiné est abolita, arg. l. de quibus. in fi. de legi. & istā opi. Bartol. & Ang. potest responderi ad l. si quis in conscribendo. quod procedit, nisi beneficium concedatur propter imbecillita-

tem consilii:nam illa imbecillitas, quę est in contrahendo,eadē uidetur uersari in renunciando. ideo non uidetur nocere. tu adde,quòd multum facit pro glo.quod habetur in l.si.§. pe. iuncta l. si mulier in iure.ad Velleia.& in l.iiii.§.idem scribit. de peculio. nam certum est, quòd si mulier in iudicio quasi contrahat.& obligetur pro alio, competit sibi exceptio, sicut si extra iudicium obligaret se pro alio, ergo non debet tenere renunciatio facta etiam coram iudice,cùm ex eadem fragilitate inducatur ad renunciandum coram iudice,qua inducitur ad quasi contrahendum & suscipiendum iudicium pro alio.

Cuius contrarium uidetur in d.§.penultimo.& per hoc non uidetur obstare tex. l.doli.alleg.opin.gloss.quia non dicit renunciationem Velleiani non tenere:sed, quòd secundò promettat pro alio : quia hęc secunda obligatio est intercessio, sicut prima,& sibi succurritur.Hęc autē inter se uidentur esse diuersa, renunciare, & pro alio intercedere: ut probatur in d. l.si.coniunctis alijs legibus supra alleg.Iacob.Brunel.in authen.si qua mulier.C.ad Velleianum.dicit : Quæro qualiter mulier Velleiano renunciare debeat?respondeo,debet renunciare certiorata alias renunciatio non tenet.& si dicatur in instrumento quòd mulier renunciauit Velleiano : an pręsumatur certificata? quidam dicunt quòd sic, per l.sciendum. de uerbo.obli.quidam quòd non, per l. quæcunque. §. fina ff.de pub.sed dic, quòd quædam est solennitas intrinseca , scilicet quòd est de substantia & natura contractus : ut uerba in stipulatione:& talis solennitas bene præsumitur:ut d.l. sciendū. quędam est solennitas extrinseca,scilicet, ꝙ non est de natura contractus: imò sine ea potest esse contractus , ut est scientia Velleiani: & talis scientia non præsumitur,nisi probetur:ut d.l.quæcunque. & an renunciatio Velleiani statim, cùm contrahitur,pręiudicet indistinctè,quidā,ꝙ sic: per l si.§.pe.ff.ad Velleia.& est hęc cōmunis opin.& de consuetudine seruatur. Alii dicunt magis æquè, scilicet, quòd aut statim tempore contractus renunciauit, & non tenet renunciatio : aut ex interuallo , & tunc tenet. & est ratio : quia cum propter fragilitatem iuuetur mulier : ut l.si.ff.ad Velleia. eadem fragilitate qua consentit ad se obligandum,eadem fragilitate renunciat.

Præterea uidemus quando se obligat , quia statim sibi non pręiudicat : ut C. ad Velleia. l. si mulier. & probatur per dictam l.fina. §. penult. quia ibi mulier uolebat subire iudicium , & dicitur quòd non potest nisi renunciet:ergo non renunciauit tempore contractus, sed iudicij.

Pręterea uidetur ꝙ similiter confessio facta in tormentis nō ualet:ut l.i.§. diuus. ff.de quæstionibus.idem si fiat statim post tormenta,ut l.antepenult.C. de quæstionibus.ita in proposito.

Vltimò attende quòd in Velleiano, etiam si mulier non renunciauit, iuramentum tollit beneficium exceptionis inductæ in fauorem mulieris. Pone enim quòd mulier fideiubet : & iurat, certè iuramentum tollit exceptionem Velleiani, etiam si non renunciat, nec certiorata fuerit de beneficio , not.Ber. extra de iureiuran. capitu. ex rescripto. gloss.penul.quod est not. dignum secundùm do. Petr. de Perusio ibi , idem uidetur uoluisse Bart*.in l.sciendum prima q.ff.de uer.obli.ubi uide eum.

De renunciatione beneficii Macedoniani.

SVMMARIVM.

1 *Exceptio Macedoniani an sit introducta ad instar exceptionis Velleiani.*

AN autem senatusconsulto Macedoniano possit renunciari ? Cyn. in l.filiusfamilias. C. ad Macedo. sic dicit : An filiusfami. possit renunciare Macedoniano? uidetur quòd sic : ut l.si quis in cōscribēdo.C.de pactis. Preterea
1 †exceptio Macedoniani est introducta ad instar

instar exceptionis Velleiani: ut ff. ad Macedonia. l. tametsi. sed mulier potest renunciare exceptioni Velleiani: ut ff. ad Velleia. l. fin. §. penul. in authen. de hæredit. ab intesta. uenien. §. de his. gloss. determinat, quòd non potest. quia est introducta odio creditoris.

Non obstat quod dicitur de Velle. quia illud est introductum fauore: sed Macedonianum odio: ut ff. ad Maced. l. j. Aduerte, ista ratio secũdũ Cy. ibi suadet oppositũ quia si exceptio Macedoniaui est odiosa, facilius debet tolli, quã fauorabilia iura: sicut dicitur de actione iniuriarum. ff. de pactis. l. si tibi. §. quædam. de iustit. & iure. §. fi. & in auth. de non alie. §. quia uerò uerisimile.

Quid ergo dicamus? dico, dicit Cy. distinguendum esse, secundùm Pet. cùm quæritur, an filiusfa. possit huic beneficio renunciare? aut factus est sui iuris: & tunc potest: ut ff. ad Macedo. l. sed & Iulianus. §. fina. aut est in potestate: & tunc non potest, quia fauore paterno fuit introductum, licet odio creditoris. & sic intellige gl. argumen. ff. ad Macedo. l. i. & ꝙ non possit renunciari, tenet gloss. in ca. si diligenti de foro competen. Iac. Bru. in l. si filiusfami. C. ad Macedo. sic dicit, An possit renunciari Macedoniano, ut glo. dicit.

An beneficio restitutionis in integrum possit renunciari.

SVMMARIVM.

1 *Beneficium restitutionis in integrum tam in fauorem minorum est introductum, quam in odium cum eis contrahentium.*

2 *Minor quando est in minori ætate tunc beneficio renunciare non potest, maior tamen factus sic, & intra tempus restitutionis.*

Explanmeus an beneficio restitutionis in integrum possit renunciari? Anto. de But. in c. si diligenti. de foro compe. sic dicit, quid in beneficio restitutionis in integrum? & uidetur quòd renunciari non possit † quia tam in fauorem minorum introductum est, quàm in odium cum eis contrahentium. In contrarium est ff. de mino. l. si iudex circunuento. dic quod non potest minor existens minor, beneficio restitutionis renunciare, quia qua facilitate inducatur ad renunciandũ: & sicut læsus est in primo contractu, sic etiam in renunciationis actu lędetur: & ipso iure non tenet renunciatio, ne contingat petitionem restitutionis dari quod lex negat. ff. de mino. l. intra utili. potest tamen maior factus intra tempus petendæ restitutionis, ut intra, quadriennium, renunciare, & sibi præiudicat, quia perfectus in maiori ætate, intra tempus restitutionis petẽdæ non datur sibi restitutio. ff. de noua. l. doli exceptio. l. fi. C. de repudian. hęreditate.

Non obstat l. si iudex. ff. de minor. quia secundùm Io. And. sibi bene preiudicare potest: & de facto non petendo ibi restitutionem: tollere autem potestatem sibi petendi non potest, & hoc tenet glo. in d. l. si iudex. & l. interdum. eod. ti.

Bar. autem in l. si intra. C. de in integrũ
2 restitutio. mino. dicit, † ꝙ minor existens in minori ætate intra tempus minoris ætatis non potest renunciare beneficio restitutionis in integrũ, quia eo ipso, ꝙ renũciat, læditur: ut l. doli exceptio. §. diuersũ. ff. de noua. & arg. ff. de in integrum restitu. l. interdum. & no. gl. in d. l. si iudex circunuento. sed maior factus bene potest renũciare tali beneficio quia potest ratificare contractum: ut per totum titu. C. si maior. fa. & ita tenet gl. in d. l. si intra. C. de in integ. restitu. mino.

Specul. in titul. de in integr. restitu. secunda parte. §. qualiter. dicit: Nunquid minor potest renunciare beneficio minoris ætatis? respondeo, non: quia in hoc ipse decipitur. ff. de mino. l. interdum. ibi, hoc enim ipso etiam. & l. si fine. §. restitutio. & l. ait pretor. in princip. sed arg. con-

tra.eod.titu.l.si iudex.

Sed Ioann Andr.in capitu. si diligenti. dicit, quòd ibi renunciat ipso facto nolendo uti restitutione sibi concessa. & de hoc an possit renunciari huic beneficio restitutionis in integrum, est satis dictum supra super illo articulo, an possit renunciari beneficio Velleiani. Bartol. autem in allegat. l. si iudex. sic dicit. in gloss. de qua facit ad quæstionem, an minor potest renunciare beneficio restitutionis in integrum? & dicit quòd non.facit id quod not. Cyn. in l.omnem honorem. C. quando prouoca. non est necesse.& in l.per hanc.C.de tempo.appel.

SVMMARIVM.

1 *Verbum,potest,negatiuè prolatū an inducat necessitatem.*

2 *Prohibitio quando fit ex causa publicæ utilitatis uel propter honorem iudicis, uel propter prætoris auctoritatem,non potest pacto remitti.*

3 *Qualiter debeant concipi uerba quietationis seu refutationis.*

4 *Refutatio non extenditur ad ius futurum,sed solum ad illud quod in præsenti est liquidum.*

5 *Contra naturam refutationis est ut extendatur ad futura.*

6 *Non potest renunciare ijs quæ introducta sunt in odium occultantium testamenta, & nume. 10.*

7 *Renunciatio generalis non præiudicat filiæ si non habet integram legitimam.sed specialiter debet renunciare actioni suæ legitimę ad supplementum.*

8 *Quando lex loquitur prohibitiuè ei non renunciatur.*

9 *Inspici uerba,an sit de forma.*

11 *Iuramentum potest seruari sine interitu salutis æternæ.*

12 *Simplici pacto renunciari non potest.*

An autem legi,de his.ff.de transactio. possit renunciari?Bar.in d.l.sic dicit an legi,de his possit renūciari? gloss. dicit quòd sic:ut l.penul. C. de pac. & ff. eod.l.pactum.Iac.de Bel.dicit contrariū, quia non tam paciscitur, quàm decipitur: ut l.qui cum tutoribus.§.ii.ff. de transac. idem tenebat Iac Bru.& bene: quia hæc lex non est facta in fauorē legatariorum, sed in odiū occultantium testamenta, & tangitur in gl.d.l.de his.Item fauore publicę utilitatis ergo non potest ei renunciari:ut ff.ad Mace.l.tametsi.& ff. de pactis.l.ius publicum.

Preterea d.l.uidetur disponere contra formam,dicit enim,quòd non potest transigi,nisi &c.ergo renunciari non potest, ut l.nemo potest.ff.de leg.i.

Præterea ista lex est prohibēs,sed istis legibus prohibitiuis nō potest renunciari, ut no.glo.C.ne fide.do.dentur.l.i. & ii. &
1 quòd prohibeat apparet,quia†uerbū, pôt negatiuè prolatū inducit necessitatem,ut extra de reg.iur.c.i.in vi.& ibi per Ioan. And.& ff.de furtis.l.non potest. sis ergo cautus in omnibus conuentionibus, quæ fiunt super his,quæ ex testamento dependent,ut dicatur uisis & cognitis uerbis testamenti.& dicit idem Bar. in l.quos pro-
2 hibet.ff.de postulando.quòd quando†prohibitio fit ex causa publicę honestatis,uel propter honorem iudicis, uel propter prętoris authoritatem,non potest pacto remitti.

Ange.autem in d.l.de his.dicit, protonotarius debet ponere in instrumento ad hoc ut ualeat transactio ex ultima uoluntate,ista uerba,uidelicet,quòd partes asseruerunt habere plenam notitiam,&certitudinem de uoluntate testatoris, conuenerunt,& transegerunt,argumen.l.si cùm optio.ff.de optio.leg.& adde hic, quod dicit domi.Ange.in l.si ut certi.C. de testa. militis.in gl.uenire.super uerbo, quid iuris.ille tex.est no.& per hanc. gl. & illum
4 tex.habes doctrinam†qualiter debet cōcipere uerba huius refutationis uel quietationis, quando debitor uult eam porrigi ad iura ignorata,quia debet concipi instrumentum in hac figura, quòd creditor

tor quietauit de tali re etiam & generaliter de omni eo, quod ab eo debitore petere posset, etiam si sic petere posse ignorauit: de quo mihi uidetur, dicit Angel. ꝙ Bar. ponat in l. qui Romę. §. duo fratres. ff. de uerb. oblig. uide eundem Ang. in l. tres fratres. de pactis. ff. & Bar. in l. si de certa. C. de transac.

Bald. in x. colum. in titu. magister Lotharius Eugenio Papæ. cap. si quis miles.
4 dicit, quòd † refutatio non extenditur ad ius futurum, sed solum ad illud, quod in
5 pręsenti est liquidum. & ratio est, quia † cōtra naturam refutationis est ut extendatur ad futura. ff. de leg. ii. l. si ita. §. sub conditione. ff. de bonis liberto. l. Paulus respō dit ei. §. i. & no. in l. fin. de bonis liberto. l. Paulus respondit ei. §. i. & no. in l. fi. de bonis liberto. Bald. in d. l. de his. sic dicit, an possit renunciari huic legi? glos. quòd sic, ꝓ qua facit l. 4. ff. de test. mil. Dominus Ia.
6 dicit cōtrariū: quia cùm hæc † sit introducta in odiū occultantium testamēta, ei nō potest renunciari. ff. ad Mace. l. tametsi.

Sed quærit Guil. de tali quæstione: fratres maritauerūt sororē, & fecerūt, ꝙ ipsa uocauit se contentā dote, & renunciauit omni iuri, qđ haberet in hęreditate paterna, quęrit an ista renūciatio noceat sibi quo ad relicta eidē in testamento patris dicit Guil. ꝙ non, nisi testamentum fuerit ostensum sibi, & datū intelligi quo ad relicta eidem in testamēto patris, quo casu bene præiudicat sibi, saluo quàm in
7 legitima, quia † si non haberet integram legitimā, non pręiudicat sibi renunciatio generalis. sed requiritur quòd specialiter renunciasset ipsi legitimæ seu actioni ad supplementum. iste est tex. C. de inoffi. testa. l. si quando. §. fi. quod est no. menti tenendum secundum Gui.

Adde quòd in prędicta quęst. idem tenet Bartho. de Salı. in l. pactum quod dotali. C. de pact. & uide quæ no. Io. And. de Iser. in constitutione regni, in aliquibus in iii. car. in prine. Ang. autem in d. l. de his. sic dicit super gl. ibi, puto ꝙ sic, & malè quia huic nō potest renunciari secundùm Iac. Bru. Bar. & alios. Primò, quia hęc lex loquitur prohibitè, ergo ei non renunciatur. C. ne fide do. dentur. l. i. in glo. Secun-
9 dò, † quia si debent inspici uerba, est de forma, ergo non remittitur pacto ut uidistis plenè per eundem Ange. in l. pactum inter hæredem. ff. de pactis. Tertiò, quia
10 † istud inductum in odium occultantium testamenta. Ioa. de Imo. in c. cùm contingat. tenet idem quod Bar. & per easdem rationes: & subdit ibi quod Bartol. non exprimit.

Quid si renunciatio fit cum iuramento? Videtur sentire ꝙ non ualeat per ea quę ipse dicit in l. cū lex. ff. de fideius. Sed certè secundū Io. de iure uidetur dicēdū contrarium per regulam d. c. cū cōtingat.
11 & c. quamuis. de pactis. in vi. ex quo † iuramentum potest seruari sine interitu salutis ęternę: & rationes Barto. faciunt quòd
12 non † potest renunciari simplici pacto: sed nō quominus possit per iuramentum, per ea quæ habentur in cap. significante. de pigno.

An defensionibus possit renunciari.

SVMMARIVM.

1 *Dilatio utrum reo in criminali semper sit danda ad sui defensionem.*

Licet renunciatum dilationibus tamen ualēt probationes & defensiones quę fierent sine termino.

Defensio est de iure naturæ.

Vt iuri naturæ non renunciatur sic nec iuri defendendi.

Renunciatio ualet in omnibus exceptionibus peremptoriis & dilatoriis.

Male faciunt assessores qui inquisitum immediatè faciunt renunciare termino & defensionibus.

Iudicialis defensio etiam est de iure naturæ.

3 *Verbum, potest, utrum in causa capitali, uel etiam criminali concludat.*

Quis potest renunciare omni suæ defensioni.

Confessio præsumitur uera & in dubio statur illi, si tamen uult pœnitere, potest.

Renunciatione reuocata per accusatum non potest ad executionem procedi.
Nisi terminus detur ad defensionem faciendam inquisito, non potest ad cōdemnatoriam deueniri.
In criminali non habet locum pœnitentia, & per eam renunciatur defensioni.
Renunciatio quæ fit secundum ordinem iuris merito ualet.
Assessor uolens ut non reuocetur renunciatio termini, faciat quod inquisitus concludat in causa.
Reo uolente ubi proceditur, differtur condemnatoria & non absolutoria.
3 *Carceratus an possit pro causa criminali renũciare feriis, quatenus est in sui fauorem.*
Reus in criminali non potest renunciare termino sibi dato ex statuto ad faciendum suam defensionem.
Vbi constat reum nullam defensionem habere, potest renunciare ex quo ius defendendi non habet.
Non est currandum quòd moriatur citius insignis latro, quando certum est eum non habere ex quo se defendat.
Nemo dominus membrorum suorum.
Pro incarcerato inuito quilibet admittitur ad defendendum.
Post conclusionem in causa non possunt fieri defensiones.
Inuito reo causa potest retractari
Processus totus potest fieri altera parte instante usque ad sententiam.
4 *Sententia utrum possit ferri, si sit absolutoria, contra principis conscientiam, secus si condemnatoria.*
5 *Reus utrum non debeat condemnari, nisi prius sibi dato termino ad faciendum suam defensionem.*

SEd discutiamus an defensionibus possit renunciari. Bald. in l. pactum. ff. de pact. sic dicit, Not. quòd in crimina li non tenet renunciatio: si quis renunciat defensionibns, nec impedit ista renunciatio, quoniam defensiones sunt de iure naturali, cui derogari non potest, ut in cle. pastoralis. §. fi. de re iudi. secus fortè, si non essent istæ defensiones de iure naturali cui derogari non potest: sed essent de iure positiuo, sicut est ista defensio, quòd accusator non debeat audiri: quia non soluit collectas, nam illa exceptio non est propriè defensio, argumen. ff. manda. l. fideiussor. §. quædam. & quod ibi no. facit quod habetur in simili. C. de accusa. l. si accusatoribus. hoc tamen non affirmo dicit Bal. quia glo. in l. pactum inter hæredem. ff. de pactis. ualde indistinctè loquitur, per quàm glo. apparet, quòd in criminalibus non potest renunciari appellationi licet in ciuili sit secus, ut l. fin. C. de temporibus appel. Item colligitur
1 ex. gl. d. l. pactum. dicit Bal. † quod semper in criminali est danda dilatio reo ad faciendam defensionem, & hoc probatur de re milita. l. i. §. quòd si ad diem. nisi constet, quòd nullam defensionem habeat, ut l. si quis filio uel sic. nisi fortè. ff. de inusto rupto. facit quod no. in l. ii. ff. de inf. fami. sed licet nō possit renunciari dilationibus: ut suprà est dictum an possit renunciari dilationibus in causa criminali? quidam allegant gloss. in l. pactum inter. ff. de pactis. tamen gloss. hoc non dicit; quia licet esset renunciatum dilationibus, tamen ualerent probationes, & defensiones, quæ fierent sine termino. ff. de adulte. l. in crimine de quo per eundem Bal. in fi. C. de ferijs.

Ange. autem. in l. pactum. ff. de pactis. sic dicit. Defensio est de iure naturæ, & ideo sicut iuri naturali non renunciatur: ut ff. de pactis. l. ius agnationis. ita nec etiã iuri defendendi. & est uerum, quando renunciatur defensioni futurę per rationem prædictam. & est casus in l. si conuenerit. ff. de iurisdictio. omnium iudicum. & no. C. de pigno. l. iij. Sed si defensio competit de præsenti: an possit renunciari? est dubium in causa ciuili, quòd sic, in authen. iubemus. C. de iud. C. de iure hastæ fiscal. l. defensionis facultas. excepta causa status, & ideo ualet renunciatio in omnibus exceptionibus peremptoriis & dilatoriis: probatur primum in l. i. C. de iudi. §. secundum C. sententiam rescindi nō posse. l. peremptorias. C. de pactis. l. postquàm liti. ff. de iudi. l. destitisse. & ff. iudi. l.

di. l. tale pactum. §. qui prouocauit. Si autem renunciatur in criminali. gloss. ff. de pactis. in l. tale pactum. uidetur tenere indistinctè: quòd non tenebat, & est notabilis, & huius contrarium practicant assessores, cùm faciunt accusatum uel inquisitum confiteri maleficium, & illi tunc dant terminum ad se defendendum, & inquisitus immediatè renunciat termino & defensionibus, unde uidetur quòd malè faciunt, per hanc gloss. & l. non tantum. ff. de appella. & C. de appella. l. addictos. C. de Episcopa. audi. l. addictos. & pro hac parte optimè facit ff. de public. iudic. l. custodias. & ibi Barto. tangit. & in dicta l. non tantum. sed nihil firmat.

Pro ista opinione facit ff. de quæstionib. l. i. §. si quis ultrò. & quia defensio iudicialis est de iure naturæ. Casus est in clemen. pastoralis. de re iudicata. tamen pro practica assessorum optimè facit C. de feriis. l. prouinciarum. & uidetur casus in l. i. C. de fur. baln. facit cap. cùm dilec-
2 ctus de accusa. & quia in † causa criminali, uel etiam capitali potest cõcludi in causa. C. de adulte. l. quãuis indubitati. sed cõstat, q. facta conclusione nihil ulterius de iure potest allegari, aut de facto, ut dicit Inno. in c. cùm dilectus. de fide instrumentorũ & c. quoniam contra. de proba. & in c. auditis. de procuratoribus. & no. gl. in §. quia uerò. in auth. de test. & no. in d. auth. iubemus. expressè per Inn. in c. pastoralis. de causa pos. & propriè. & per Ioan. And. in nouel. & in cap. si. de restit. in integr. ergo uidetur, quòd quis possit renunciare omni suæ defensioni dic, quòd aut constat accusatum uel inquisitum nullam defensionem habere, puta quia est notoriè malefactor, & tunc ualet renunciatio, & bona est practica, unde sit cautus assessor sè per facere in actis, q. renunciauit in termino, quia dixit se nullam defensionẽ habere: nã confessio presumitur uera, & stãdum est in dubio confessioni, aut constat, quòd habet defensionem, & non tenet renunciatio, & sic intelligitur gloss. in dicta l. pactum. Aut dubitatur utrum habeat defensionem, & tenet tunc renunciatio in dubio tamen si renuncians uult pœnitere, potest, ut d. §. si quis ultrò. sic intelligitur l. non tantum. & l. addictos. & quòd tenet renunciatio, est casus & gloss. in dicta l. i. de furi balne. Sit ergo cautus aduocatus accusati uel inquisiti, ut reuocari faciat dictam renunciationem, quia ea reuocata non poterit ad executionem procedi, & scias, quòd semper debet dari terminus ad faciendum defensionem: alias non potest ad condemnatoriam deueniri. Tex. est in l. iii. §. ad diem. ff. de re mili.

Non obstat, quòd potest in causa criminali concludi, & non habet locum pœnitentia, & tamen per eam renunciatur defensioni, ut in capitu. cum Ioannes. de fide instrumentorum. quia illa renunciatio fit secundum ordinem iuris, merito illa ualet, & ideo si assessor uult, quòd renunciatio termini non reuocetur faciat quòd inquisitus concludat in causa. Ioan. de Imo. in l. custodias. §. & feriatis. sic dicit super glo. in fin. quæ potuit esse ratio, quòd differtur condemnatoria, & non absolutoria, ex quo reo uolente proceditur.

Dixit hic Barto. notabiliter, quòd ratio
3 esse potest, quia † carceratus pro causa criminali potest renunciare feriis, quatenus est in sui fauorem, sed nõ quatenus est in sui detrimentum. & sic facit quod reus non possit renunciare termino in criminali, qui datur sibi secundum formam statuti ad faciendum suam defensionem. & pro hoc etiam facit quod not. glossa in l. pactum inter hæredem. ff. de pactis. §. in quantũ alleg. l. tantum. ff. de appel. quæ. consueuit reputari singularis, tamen dicit Bartol. pro constanti se non ponere. Angel. hic concludit quòd si constat reum nullam defensionem habere, fortè, quia est insignis latro, tunc potest rennnciare, ex quo ius defendendi non habet, per ea quæ habentur in l. prouinciarum. C. de ferijs. Facit, licet non allegat, quod habetur in l. iij. C. de Episc. audi. pro hoc etiam allegat, quia hæc renunciatio non uidetur lędere: nisi quia morĩ citius, de quo nõ uidetũ curandũ, ex

quo certum est eum non habere defensionem per l.cum res.C.de pœnis. Interdum constat eum habere defensionem: sed desiderat mori; & tunc non tenet renunciatio, cum † nemo sit dominus membrorũ suorum: ut l.liber homo. ff. ad leg. Aquil.& ideo pro tali † incarcerato etiam inuito quilibet admittitur ad defendendum. l. non tantum. ff. de appel. & C. de Epi.audi.l.addictos. Interdũ est dubiũ an habeat defensionem, & tunc creditur renunciationem admitti: sed si pœnitet adhuc poterit se defendere, per tex.cum gloss.d.l. i. de furi.balne. & quia † partes possunt in causa cõcludere,& post conclusionẽ in causa non possunt fieri defensiones, ut in cap.cũm Ioannes Eremita. de fide instrumentorum. & in auth.de testi. §.quia uerò. colla. vii. ubi in iudicio renunciatur testibus & probationibus, & concluditur in causa. & pro hoc etiam facit quod habetur C. de iudic. auth. iubemus. ubi similiter partes renunciant allegationibus in ciuili:argu.l. absentem. §. i. de pœnis.

Adde primò ꝙ prædicta procedunt, quando ex crimine uenit imponenda pœna corporis afflictiua & sic non pecuniaria: ubi autem ex crimine ueniret imponenda tantummodo pecuniaria: tunc licitum est termino & suo iuri renunciare, sicut in ciuili. l. si quis in conscribendo.C.de pact.quia tunc non uidetur esse tantum preiudicium: arg. l. in seruorum. in fin.ff.de pact. & hoc etiam uoluit Bal. hic. Item adde, quòd pro predictis bene facit quod not.gloss.pe. in l. in tantum. ff. de appel.& quod not.etiam per Barto. in l. qui ultimo ff. de pœnis. & quod habetur in d.l.addictos. secundum unum intellectum:nam ibi non fiebat exceptio intra decem dies in causa criminali: quia fuerat illi termino renunciatum, scilicet, dato ad probandum. & sic uidetur, quòd teneat, donec ipsum pœniteat, uel aliquis pro eo ueniat ad defensionem.

Nec ob.tex.l.custodias.§.& feriatis. licet Ange.non respondeat, ꝙ posset intelligi, quòd etiã † inuito reo causa poterat retractari tempore isto,dum tamen feratur sententia condemnatoria hoc tempore. & secundum hoc hic † processus totus poterit fieri altera parte instante usque ad sententiam. Sententia autem poterat ferri, si erat absolutoria: secus si condemnatoria: ut est uidere simile C.ubi senа.uel cla.ubi potest procedi contra certas personas ibi nominatas usque ad calculum sententiæ inclusiuæ.
4 † Sententia autem potest ferri, si sit absolutoria etiã contra principis conscientiam: secus si condemnatoria: & hoc uidetur uerum de iure: & conclusioni quam tetigit Ange.uidetur adhærere hic Bal.licet recitet multas opin. subdit tamen, quòd † nemo debet condemnari, nisi prius sibi dato termino ad faciendum suam defensionem: allegat l.iii.§.si ad diem. ff. de re mili. & text.cum glo.quem dicit sing. in dicta l.i. ff.de fur.balnea. & quod not.in l.ii. C. ut intra cert.temp.

5

An possit renunciari probationibus.

SVMMARIVM.

1 *Iuri pro se introducto utrum aliquis possit renunciare.*
2 *Iuriurando ubi quis renunciauit, utrum possit postea ad illud redire.*
3 *Renunciatio utrum teneat in testibus & instrumentis.*
4 *Testes postquam sunt producti, uel instrumenta, utrum eis possit renunciari.*
5 *Pars utraque cum renunciat, an sit idem renunciare, & concludere in causa.*
6 *Vsus testium utrum sit frequẽs & necessarius.*
7 *Dilationem possim ne reuocare, antequam declares.*
8 *Probationis facultas utrum sit angustanda.*
9 *Dos & quarta utrum non possint peti, nisi per instrumentum.*
10 *Instrumenta utrum non possint produci post conclusionem.*
11 *Iuramentalis probatio plenam probationem inducens utrum in eodem facto, & ab eadem parte non admittitur, nisi bis.*
12 *Aequitas, cum mouet iudicem post conclusionem,*

nem, utrum ex suo proprio officio in causa supplere possit.

13 *Testis utrum efficitur in propria causa iurando de parte.*

OStenso an possit renunciari defensionibus, uidendum est an possit renunciari probationibus? Cyn. in authen. iubemus, C. de iud. sic dicit: an partes probationibus sibi competetibus possint renunciare? uidetur, quòd sic, in d. authen. iubemus. renunciauit una partium allegationibus suis: ergo & probationibus renunciare poterit. glo. in d. authen. iubemus. dicit contrarium. & in authen. de testibus. §. quia uerò. nam tacitè, & si didicit testificata, renunciari potest: ut d. §. quia uerò. & expressè not. & per pactum renunciari non potest.

Nec obst. quod habemus in auth iubemus. C. de iudi. quia aliud est renunciare allegationibus: quod potest per d. auth. iubemus: quia allegationes plerunque sint superfluę: & aliud est renunciare probationibus, quod non potest: quia tunc renunciatio est contra publicam utilitatem: arg. C. de hereti. l. quoniam. & ita not. in authen. ut sine prohi. ma. §. fin. in glo. magna. & sic no. in d. §. quia uerò. & huic sententię acquieuit Pe. Iaco. de Are. dicit contrarium, scilicet, quòd renunciari possit probationibus per instrumenta & per testes, sicut allegationibus: nam

1 † quis potest renunciare iuri pro se introducto. l. pen. C. de pact.

2 Praeterea lege cauetur, q ubi † quis renunciat iuriiurando, non potest postea ad illud redire, quod renunciandum putauit, ut l. si quis. C. de rebus credi. sed iuramentũ ibi est quędã probatio: ergo, &c. ut ff. de ędi. edict. l. quaeritur. §. si uẽditor. & de hoc est tex. expressus, qui dcit tenere renunciationem in testibus: extra de testi. cap. de testibus. Quod autem dicitur in d. §. quia uerò. ibi concludit, & c. non intelligitur de renunciatione, sed de ultima probatione: nam sicut in argumento conclusio est ultimum: ita in ultima probatione, conclusio. Ang. autem in d. authen. iubemus. de iudi. sic dicit, quòd renunciatio facta testibus non tenuit, tenet glo. in corpore unde sumitur dicta auth. & idem tenet in d. auth. iubemus. & ita in corpore de testibus. §. quia uerò. sed in renunciatione instrumentorum gloss. in corpore tenet contrarium eius, quod in d. auth. iubemus. dicitur: dic secundum Ange. quòd in causa ciuili in iudicio renunciari potest productio instrumentorum uel testium, ut l. si quis in conscribendo, C. de pact. & talis renunciatio nocet parti non solum in causa: sed etiam in causa appellationis.

Et ita habent determinatum canonistae in capitu. fraternitatis. de testibus. & in capitu. de testibus. eod. titul. saluo nisi in causa appellationis producetur super nouis articulis dependentibus à primis: ut in d. capit. & per Iacob. de Are. in d. auth. iubemus. Productioni uerò testiũ extra iudicium non renunciatur: unde si accipis pecuniã mutuo, & paciscaris cum creditore, ut non probes solutionem nisi per instrumentum publicum: tale pactum non excludit eum à potentia probandi per testes. & ita dicit glo. singu. in auth. ut sine prohib. ma. §. quia uerò. col. vii. In criminali uerò est ualde dubium: an possit quis renunciare termino dato ad defendendum, cum defensio sit de iure naturali, cui non renunciatur pacto: ut l. ius agnationis. ff. de pact. gloss. in l. custodias. ff. de publi. iudic. uidetur tenere quòd teneat renunciatio in pręiudicium partis, & pro hoc uidetur casus in l. non tantum. ff. de appel. & C. de appel. l. addictos. quod credo uerum, dicit Angel. ubi non est malefactor notorius, quem mori subitò expediat reipublicę: tunc enim ualet renunciatio, quia notorium est nullam habere defensionem, ut in latronibus in signibus, & ducibus factionum: ut l prouinciarum. C. de feriis. & l. constitutiones. ff. de appel. & ubi quis renunciat termino quia dicit se nullam defensionem habere, tunc bene ualet renunciatio, quia non renunciatur defensioni. Et ita intelligo, dicit Angel d. c. fraternitatis. & cap. de testibus. extra de testibus. & ideo cauti

iudices

iudices maleficiorum faciunt hoc semper registrari in actis:& dicit idem in d.l.pro uinciarum. ꝙ per statutum potest induci ꝙ in criminalibus procedatur die feriato in honorem Dei.

Item uidetur ibi casus in d.l. prouinciarum.quòd quaudo constat clarè malefactorem condemnatum & ex bānitum esse illum, qui in fortia est deductus,nulla debet sibi dari dilatio ad faciendum aliquā defensionem. pro hoc facit optimè ff. de pact.l.si quis fortè.§.sunt quædam.assessores tamen practicant,ut ipsi fateantur ad bancham se esse illum,qui repertus est ex bannitus & condemnatus, & communiter dant sibi terminum trium dierum ad faciendum suam defensionem, benefaciunt : quia est possibile quòd haberet instrumentum restitutionis & indulgentiæ: tamen in malefactoribus notorus nō est hæc dilatio tribuenda.Bar. autem in l. i.ff.de feriis. dicit : querit gloss. nunquid partes possint renunciare testibus: & determinat quòd sic.& est casus in cap. super literis. & melius in cap. tuis. de aliis solennitatibus, & de litis contestatione, & libelli oblatione,& similibus dic, ut C. de litis contestatio.l.i.& aut.offeratur. & extra de offi.deleg e.de causis. & per Io. Andr.in c.si.de re iud.aliàs c.cum causam in vi.& per Innocen. extra de testibus.c. cum causam.quod capitulum facit , quòd dicta testium non legitimè examinatorum possunt consensu partium approbari. & Guil.in l. i & auth. offeratur. C. de lit. contest .

Idem autem Bart.in auth. iubemus.C. de iudic.sic dicit: Aliquis renunciauit productioni testium uel instrumentorum . an hæc renunciatio ualeat? uidetur quòd sic,per auth.iubemus.ibi in text.allegationibus renunciauit,&c.gloss. ibi determinat contrarium,ꝙ non ualeat renunciatio.& d.auth. loquiť in allegationibus iuris uide gl.quę est una noua gl.cōtrariū ui deť tenere in corpore unde sumiť auth. iubemus.& Iac. de Are. tenet cōtra & ēt cano. ut ex̃ de testi. c. de testibus.& illud quotidie obseruať in iudiciis. ergo q̃s pôt renunciare suis probationibus , sed extra iudiciū talis renunciatio nō ualet:ut no.in authen.ut sine proli. ina.§. quia uerò. & ideò illa pacta quæ quotidie apponuntur in instrumentis,quæ dicunt,promittunt,ꝙ contra instrumentum non potest probari, nisi per aliud instrumentum , non ualent: ut no.in d.§. quia uerò. Item illud quod gl.dicit,ꝙ allegationibus iuris non possit renunciari : intellige quantum ad hoc ut sibi ulterius non statuatur terminus ad allegandum: nec si imputetur iudici: tamen talis renūciatio non impedit quin lex semper possit allegari : quia illis non potest renunciari , ut l. ornamentorum. de auro & argen.leg.ff.de interrog. act. l.confessionibus.ff.de leg.i. l. nemo potest.

Bald.autem in d.authent. iubemus. sic dicit : An possit renunciari productioni testium uel instrumentorum ? dicunt quidam quòd non : quia tex. in corpore in §. quia uerò.dicere uidetur , quòd non noceat renunciatio : sed didicisse testificata bene nocet in testium productione: licet non noceat in productione instrumentorum:ut extra de fide instru. ea. cum dilectus.& not.in d.§.quia uerò. & ff. de rei uendi. l. officium. Concludit ergo gloss. quòd productioni testium & instrumentorum non possit renunciari. Sed Iacob. de Are.dicit contrarium : quia potest renunciari testibus & instrumentis ac allegationibus tam facti, quam iuris: nam potest quis renunciare iuri pro se introducto:ut l.pe.C.de pactis. nec potest pœnitere:ut C. de reb. credi. l. iusiurandum. ubi renunciatur iuriiurando : licet sit species probationis. Item renunciantibus actiones suas &c.l.quero.§.si uenditor.ff. de ędi.edic.& decretalis est expressa,quę
3 dicit † renunciationem tenere in testibus & instrumentis:ut extra de testibus.c. de testibus. quæ renunciatio facta in causa principali nocet etiam in causa appellationis: ut extra de testibus.c. fraternitatis.quod autem dicitur in §. quia uerò. in uer.conclusit. nō intelligas de renunciatione,sed de ultima productione:nā sicut in argumento ultimum extremum est conclusio:ita ibi ultima productio appellatur conclusio , secundum Iac.de Are.

Cyn.

Cyn. hic dicit quòd ista renunciatio facta in iudicio tenet, sed extra iudicium non ualet, ut not. in authen. ut sine prohi. ma. cre. & debi. §. quia uerò. & ideo illa pacta, quæ in instrumentis apponuntur: scilicet quòd contra tale instrumentum non possit probari, nisi per aliud instrumentum, & non per testes, non ualét: quia contra publicam utilitatem secundũ Cyn. Barto. & Specu. in titu. de test. §. fin. uersic. sed pone. Sed Iacob. Brun. recitat hic opin. & non firmat. Adde quod not. in l. fin. ff. de preto. stip. secundum Dy. Item
4 adde quòd † postquam testes sunt producti uel instrumenta potest eis renunciari: ut C. de fide instrumen. l. iii. & hęc uera in causis ciuilibus: sed in causis criminalibus non potest renunciari: ut not. ff. de pactis. l. pactum inter heredem. facit quod not. ff. de appella. l. non tantum. Item adde,
5 quòd † quando utraque pars renunciat: idem est renunciare, & concludere in causa, ut not. in cap. fi. de rest. in integ. in nouel. & plenius per Archi. & latius per Ioan. And. in d. c. pastoralis. de causa poss. & proprie. postquam partes nihil possunt allegare de iure uel facto: ut dicit Innoc. in d. c. pastoralis. allega. & intellige prout de allegationibus loquitur, quòd nõ possunt de iure allegare, scilicet quòd tales allegationes trãseant in actu iudicii: nunquam enim potest claudi alicui, quin possit leges allegare: licet fuerit in causa conclusum: ut patet C. de adulte. l. quamuis. & in authen. ut cum de appella. cogno. in princ. & extra de fide instrumentorum. c. cum Ioannes Eremita. Ioan. de Imo. in l. custodias. ff. de publi. iud. sic dicit: an possit quis renunciare productioni testium & instrumentorum in causa pręsertim pecuniaria? recitat hic Bal. opi. nam dicit ꝗ in causa pecuniaria uidetur quòd possit renunciari per l. si quis in conscribendo. C. de pactis. & quia non est res tanti prę iudicii, sicut in criminali. Secundam opi. recitat, quòd possit renunciari, & non extra iudicium: & hanc sequitur Barto. & Guil. in d. authen. iubemus. Et tertiã opi. recitat, quòd non ualet renunciatio quia uidetur renunciare defensioni, quę est de iure naturali: quod est immutabile ex pacto: ut l. ius agnationis. ff. de pactis. & institut. de iure naturali. §. sed naturalia.

Sed certè hæc ultima opi. non uidetur bona: quia secundum illam non debet posse renunciari etiam in iudicio: quod est contra capitulum, de testibus. allegatum. Bal. hic clarè non decidit.

Aduertè primò: quia gloss. in d. authen. iubemus uidetur uelle, ꝗ non ualeat renunciatio de testibus neque de instrumẽtis. & idẽ uidetur uelle gl. in §. quia uerò. in authen. ut sine prohi. ma. coll. vii. sed gl. in authen. ut cum de appell. cogno. §. i. colla. viii. uidetur uelle quòd ualeat in instrumentis: sed non in testibus. Io. de Lig. in c. i. de proba. tenet simpliciter, quòd ualeat pactum, quòd possint probari nisi per instrumentum: licet gloss. quę reputatur singularis tenuerit contrarium in d. §. quia uerò. in authen. ut siue prohib. ma. mouetur per regulam generalem: quia quilibet debet posse renunciare suo fauori, & quòd partes possit agere quòd in actis requiratur scriptura necessariò: ut l. contractus. C. de fide instrumentorum. & bene facit l. testium. ff. de testibus. & quod not. per gl. de censi. in cap. i. in vi. & hanc opi. tenuit Azo. & Hostien. in summa de renunciatione. §. quę possunt. uersic. quid de pacto. ubi dicit. Quid de pacto quod tota die creditores faciunt fieri speciale, uidelicet, quòd debitor non possit probare solutionem, nisi per instrumentum uel scripturam: an per tale pactum possit renunciari probationi testium? non uidetur. hoc enim ius, quòd per testes probetur, propter communem utilitatem inductum
6 est: quia † usus testium frequens est, & necessarius. ff. de testibus. l. i. primo respõso. ergo tali iuri renunciari non potest: argum. ff. de postu. l. quos prohibet. ff. de admi. tuto. l. quidam decedens. ff. de ope. lib. l. cerdonem. & tale pactum contra legem est: ut in authen. de testibus. §. licet dudum. C. de here. l. quoniam. de cleri. peregri. ca. tuę fraternitatis. quinimo peccatum mortale uidetur inducere: argu. de crimine fal. cap. i. ad fin. dixit

tamen

tamen Azo. quòd bene ualet renunciatio. Io. de Imo. in l. fi. ff. de pretoriis stipu. super hoc sic dicit. Vltimò tangit hic Barto. quæstionem quotidianam: & promitto stare tuo sacraméto uel tuo simplici dicto de dánis & interesse: an talis conuentio ualeat: & an præcisè debeat seruari? nam sunt opi.

Vltramontani dicunt quòd nil ualet, ne detur materia delinquendi. de quo per Cy. in l. pe. C. de pactis. de Episc. & cleri. l. si quis in conscribendo. & Specu. in tit. de proba. §. uidendum. uersicu. quid si ibi. ubi idē in effectu tenet ꝙ Vltramontani. Alia fuit opinio Dyni, quòd conuentio prædicta ualeat, & ei stari debeat, si æquè dicat. si autem iniquè, poterit peti reduci ad arbitriū boni uiri secundū legē. si liber tatē de operis lib. & hâc uidetur sequi Io. And. in addi. Spec. in d. uersi. quid si ibi: Ray. hic dicit quòd opi. Vltramon. non est bona prout ipse tenet in d. l. fi. quis. unde tenet conuentionem ualere. & plus dicit quòd stabitur dicto eius, nec poterit peti reductio. licet Dy. aliter dicat, mouetur per l. iii. §. fi. ff. de iureiurā. iuncta l. fi. C. de fideiusso. dummodo non statuat in infinitum, per l. uideamus. §. iurare. ff. de iure iur. & l. si finita. cum simi. de damno infecto.

Nec obstant secundùm eum leges allegatæ per Dy. quia loquuntur quando confertur tacite: & ualet in uoluntatē alterius: secus quando expressè, ut in casu isto: ar. l. fideicommissa. §. fideicōmissum. ff. de leg. iii. & l. fideicōmissaria libertas. C. de fideicom. lib. Bart. autem in fi. ff. de preto. stipu. dixit ꝙ licet dilatio teneat, tamen

7 † possum reuocare dilationē antequàm declares, ꝑ l. iurisiurandi. C. de reb. cred. ubi dilatio iuramenti potest reuocari antequàm præstetur: & tamen uidetur habere uim stipulationis. ex quo fit apud acta: arg. l. cùm ostendimus. de fideius. tuto. sed postquàm iniquè declarasti, deberet recurrere ad arbitrium boni uiri, & petere reductionem: quod intelligit, siue promiserat stare arbitrio tuo, & sic per uerba importantia arbitriū boni uiri, siue

8 simplici dicto tuo: & sic per uerba importātia merā uoluntatem: quia tunc intelligitur exclusus dolus. l. creditor. l. Lucius. ff. mand. ideo cùm uideatur dolosè arbitrari, si non declarat quod iustum est, meritò posset peti reductio.

Nec obstat quod habetur in l. pe. ff. de ar. quia dicit responsionem patere ex ibi notatis: nam ibi loquitur quando commissio fit, ut decidat sententiando dubium: unde taliter nō potest quis esse in re sua iudex uel arbiter: sed quando factū non reuocatur in dubium, & pars committit se decalarationi aduersarii simpliciter fiendæ, non per uiam sententiæ, ratio illud non prohibet, ut l. iii. C. de dotis pro mis. & nota bene hoc dictum Bart. quod uidetur uelle ꝙ quando uerba referuntur ad aduersarium, non sit in effectu differentia, an uerba sint importantia arbitrium boni uiri, an nudam uoluntatem, quod est singulariter notandum. & idem uidetur uoluisse Inno. in c. sanè. & c. ueniens. de renun. ubi tangit quando quis se submittit gratię & misericordię alicuius aduersarii, nam nisi gratiam & misericordiam reportet, debet reponi in pristinum statum, quod est menti tenendum.

Et dicit Ange. in seipso practicasse in assumptione certæ pecuniæ à communitate quadam, fortè enim assumpsit illam promittendo, quòd staret gratię & misericordię suę in facto interesse dicte pecunię, quando autem dicta uerba referuntur ad tertium non est dubium, quòd est differentia, an sunt uerba importantia arbitrium boni uiri, an liberam uoluntatem per l. si sic. ff. de lega. i. & l. si societatē. §. arbitrorum. ff. pro socio. & potest esse ratio diuersitatis, quia tertius non sit suspectus, ex quo non declarat ad suum commodū, ideo licet declaret aliter quam declararet bonus uir, stari tamen debet eius dicto, nisi in eo arguatur dolus, quia tunc præsumptiuè argueretur, quando nimis magnus esset excessus, arg. l. omnes. §. Lucius. ff. quæ in fraud. credi. & not. Bart. in d. §. arbitrorum. sed quādo quis declarat ad proprium commodum, est magis suspectus: ideo tunc facilius præsumitur dolus eo

lus eo ipso, q quis non declarat ut bonus uir. Ray. tamen sensit contrarium: ut patet ex his, quæ superius dixi.

Ange. uerò in l. si. ff. de preto. stip. dicit q si iusta causa reuocandi interuenit: puta quia est effectus quidam ribaldus & homo infamis uitę, tunc poterit reuocari cõuentio, antequam sit facta declaratio, per l. cum quis. & per similes concordantias. ff. de solu. aliàs secus. & respondit ad l. si quis iusiurandum. q ideo iuramentum delatum reuocatur propter causam emergẽtem de nouo: quia superuenerunt deferenti probationes, aliàs non esset locus pœnitentię. alleg. l. si non fuit. ff. de iureiur. & ibi de hoc per Guil. secundum eum aliter non respondit ad d. l. cum ostendimus. sed potest dicere, quòd illa mod cum facit contra Barto. quia loquitur, quando quis apud acta passus est se scribi pro fideiussore, & pro pupillo, uel pro republica: qui fideiussor consueuit se per stipulationẽ obligare. l. blanditiis. ff. de fideiusso. & est speciale ibi fauore pupilli & reipublicę: ut not. per Bar. que ratio cessat in casu prædicto. & etiam actus dilationis non est actus, qui sui natura stipulatione egeat: unde puto Ange. bene dixisse. & secundum dictum eius limitandum dictum Dyn. Credo tamen, dicit Io. quòd in d. l. si quis iusiurandum. non procedat responsio Ange. quia non uidetur ibi quòd de nouo emerserit probatio: imò potius fuerit oppositum. quia nil probauit: sed bene allegabat q uolebat probare: & fortè etiam dicebat de nouo superuenisse: tamen illud non probat, nec erat necessarium illud probari, quia locus erat pœnitentiæ ante præstitum iuramentum.

Nunc redeamus ad dicta Ioã. de Imo. in l. custodias. ubi continuando dicit quòd Iaco. de Bel. tenuit opi. positam in d. §. quia uerò. ut fine prohi. ma. & probatur. etiam in authen. iubemus. & Iacob. Bru. ibi, & Ioan. Andr. in c. si diligenti. super prima glo. ad fin. de foro compe. Spec. in tit. de proba. §. uidendum. uers. sed pone. refert tres opi. una est, quòd pactum non ualeat, alia est quòd ualeat; tertia est q inspiciatur qualitas personarum, arg. ff. de eden. l. si quis ex argentariis. potes concludere q aut apponitur pactum extra iudicium, per quod renunciatur productioni testium, & agitur q non fiat probatio nisi per instrumentum, & tunc licet sint opiniones, uerior tamen uidetur opinio Azo. & Hosti quam in effectu sequitur Io. de Ligna. per suas rationes.

Nec obstat quòd pactum contra publicam uilitatem non ualebt: quia non reperitur lex expressa, quæ dicat probationes testium ad publicam utilitatem tendere seu propter publicam utilitatem indu-

8 ctas, & bene dicit lex quòd usus † testium est frequens & necessarius in iudiciis. l. ii. ff. de testi. & quòd probationis facultas non est angustanda l. quoniam. in fi. de hereticis. propterea dicta iura possunt intelligi, quando per partes non agitur, quòd requiratur scriptura in actu: possunt tamen hoc agere, ut est dictum. & pro hoc bene facit d. l. testium. & pro hoc etiam facit, quia licet appellatio fuerit ualdè expediẽs & necessaria: ut l. i. ff. de appellationib. tamen appellationi potest renunciari: ut l. si. ad fi. C. de tempo. appel. facit quod habetur in l. i. §. penul. ff. qui & à qui. & pro hoc etiam facit, quia si simpliciter dicta ratio attenderetur, scilicet quia contra publicam utilitatem non debet posse renunciare, etiam in iudicio, quod est contra dictum c. de testibus. extra de testibus.

An autem in iudicio possit renunciari productioni testium, uidetur q sic: ut d. c. de testibus. In contrarium uidetur casus in authen. de testibus. §. quia uerò. colla. vij. & facit quod no glo. in authen. ut cùm de appel. cogno. §. i, potes dicere sequendo Barto. in authen. qui semel. C. de proba. quòd aut conclusum est in causa. & absque dubio tenet talis renunciatio post conclusionem. Adde, quòd non poterunt produci nedum testes nec etiam instrumẽta: ut est tex. in c. cùm dilectus. extra de fide instru. nisi fortè beneficio restitutionis in integrum pars posset iuuari, uel nisi fortè secundum legem seruata solennitate auth. qui semel Interdum nõ est cõ-

clusum

clusum in causa? & tunc tenet renunciatio quo ad testes. quos potuit producere. & sic loquitur c. de testibus. sed non extenditur talis renunciatio in dubio ad testes, quos ignorabat posse producere, dum tamen non audiatur, nisi prius seruata solennitate, de qua in d. authen. qui semel. & sic loquitur d. §. quia uerò. prout etiam ibi innuere uidetur litera, si bene ponderetur. Et ex prędictis patet quòd si constaret de mente renunciantis, quòd uellet ex toto omnibus testibus renunciare: ꝙ tunc fortè amplius non audiretur: & sic facit pro his quę dixi circa pactum, quod fit extra iudicium de non probando per testes.

An autem quis possit renunciare probationi fiendę per instrumentũ? concludꝰ ꝙ si fiat extra iudicium, quòd non possit probari per instrumentum: fortè tenebit, sicut in simili supra dixi de testibus: argu. l. in exercendis. C. de fide instrumen. si autem fieret in iudicio, multo fortius idem uidetur, & eo ipso quod cõcluditur in causa, eo ipso uidetur renunciari productioni instrumẽtorum: ut in d. c. cum dilectus. An autem si quis renunciat in causa principali productioni testium, & instrumentorum, extendatur renunciatio ad causam appellationis? dic ut per Bart. in d. auth. qui semel. & per Innocen. in cap. cum uenissent. & in ca. intimauit. extra de testib. Quid autem si quis renunciat probationi testium & instrumentorum, & uoluit solum stari debere sacramento aduersarii? de hoc fuit dictum suprà & de hoc etiam habetur per Bart. in l. Theopompus. de dote præleg. sed super hoc puncto Ludo. in suis dictis in litera, P. in dicto, qđ incipit, magnum est dubium, sic dicit: magnũ est dubium an ualeat pactũ, ꝑ quod quis se astringat ad certum genus probationis glo. in auth. iubemus. C. de iudic. & in authen. ut sine prohi. ma. deb. & cre. §. quia uerò. & ꝑ canoni. in c. ii. de probationib. Si autem interuenit iuramentum, conuentio est ualida: & iurans non potest probare, nisi secundum quod se astrinxit.

Modò pone quòd unus iurauit se non probaturum, nisi per instrumentum, & nõ habet instrumentum: an erit dare aliquod remedium, quòd iste possit probare per testes? dic quòd remedium est, quòd iudex ex officio suo etiam parte non petente illos testes faciat examinare. dictũ est singulare Specu. in titu. de probatio. §. nunquid. uersicu. sed quid si debitor. & dicit Ioan. de Imo. in c. cum contingat. ꝙ si lex uel statutum requirat scripturam ad probationem, quòd hoc locum habet, ubi non est interpositum iuramentum: sed ubi est appositum iuramentum, maximè corã iudice ecclesiastico, poterit probari iuramentum per duos testes, & iurans compellitur ad obseruantiam ipsius iuramenti, per cap. cum C. laicus de foro competen. in vi. quod dicit summè notandum, & à nemine tactum, & prędicta faciunt ad consuetudinem Neapolitã. quę
9 uult quòd dos † & quarta non possunt peti, nisi per instrumentum.

Idem etiam Ludo. in l. admonendi. ff. de iureiurand. sic dicit: Pone quòd lectura Pylei, in l. admonendi. uera sit. sumit Bar. ex ea ibi unum quod est singulare secun
10 dum eum, quòd † licet post conclusionẽ in causa non possunt instrumenta produci: ut in c. cum dilectus. de fide instrumen. tamen hoc est uerum, nisi ista instrumenta sint nouiter reperta: quoniam tunc & post conclusionem in causa produci poterunt: ut ibi in lectura Pylei not. probatur. & ꝙ sint nouiter reperta, statur secundũ cum iuramento producentis, per c. pastoralis. extra de excep. qui tex. secundum cum ad hoc est notandus.

Tu aduerte, ꝙ plura sunt in hoc addenda. Primò enim in quantum dicit ꝙ post conclusionem in causa non possunt instrumenta produci adde hoc tunc uerum, etiã si illa non ad probandum producuntur: sed etiam ad declarandum alia instrumenta ante conclusionem producta: quoniam nedum quòd non admittantur instrumenta probantia: sed nec admittuntur publicorum instrumentorum declarationes: ut est casus not. extra, de restitut. in integ. capit. auditis. Secundo adde, quod hęc sua doctrina per capit. cum dilectus. fallit. Pimo in causa criminali, in qua etiam post

poſt concluſionem in cauſa inſtrumenta produci poſſunt:ut eſt caſus ſecundum eũ not.ibi in l.diui fratres.ff. de pœnis. Secundò fallit niſi in cauſa pupilli,publica, uel eccleſiæ: quia ſi fauore ,iſtorum, produci poſſunt inſtrumenta de nouo reperta poſt ſententiam ad eius retractationem:ut l.Imperatores. de re iudi. cap.inter monaſterium.eod.titu.in gloſſ. fi.multo magis dicendum,quòd poſt concluſionem in cauſa poſſunt produci & ante latam ſententiam. Tertiò fallit, niſi iudex ex aliqua iuſtiſsima cauſa moueretur ad petendum à parte, quòd inſtrumenta produceret : ut not.Specu. in titu. de renun. & conclu.§.i.uerſicu.& ſcias.argu. l. ubicunque.ff.de interro.actio.& refert Bald. in l.i. ad fi.C.ſententiã re.non poſ. Quartò fallit in pupillo,republica , & eccleſia, qui producere poſſunt.prius tamen reſtitutione in integrum implorata:ut d c. auditis.nec eſt iſta quarta fallentia ſuperflua per ea quę ſuprà dixi in ſecunda: quoniam ibi dicta loquuntur de inſtrumentis de nouo repertis : nos autem loquimur de his, quæ de nouo reperta non ſunt.quo caſu uendicant ſibi locum , quæ nunc dixi. Vltimò fallit niſi producantur inſtrumenta de nouo celebrata, propter quę non explicata ſententia intenderent partes à lite recedere.

Quinetiam poſt concluſionem in cauſa producta iudex tenetur admittere , ut expreſsè probatur in l.i.§.unde quæritur. ff.de noui oper.nuncia. Item poſtremò fallit illud in cauſis ſummariis,quę agitantur ſine figura iudicii: quoniam in illis ad inſtantiam partis etiam poſt concluſionem in cauſa poteſt iudex interrogare partem aduerſam,an inſtrumenta habeat,& cogere eam ut illa producat,ut e ſt glo.ſingularis.in cle.ſepe. in uerbo , interrogabit. de uerbo. ſigni. licet in cauſis ordinariis. & quæ habent in ſe ordinatam telam iudicii non poſſet iudex ad partis inſtantiam hoc facere,per not.in cap.cum Ioannes Eremita.de fide inſtr.& in c.per tuas. extra de teſtibus. Dubiũ tamẽ eſt an poſſit ex proprio officio: & de hoc infra dicetur in fin.

Secundò attende,quòd in quantum ſuprà dictum eſt ꝙ iuramento partis eſt ſtãdũ,ꝙ inſtrumẽta quę ſunt de nouo reperta,allegando cap.paſtoralis.de except.ad de,quòd idem probatur in cap.nulli licere.& cap.ut circa de electio. in vi. Venit tamen hoc dupliciter limitandum. Primò niſi ipſa pars in productione dictorum inſtrumentorum poſt concluſionem in cauſa product ·rum bis ſuo iuramento ꝓbauerit illa nouiter eſſe reperta:quoniam tunc ſi certum inſtrumentum producere uelit,& intendat per iuramentum id nouiter repertum,non admittitur ad iurandum : quoniam † iuramentalis probatio
11 plenam probationem inducens in eodem facto,& ab eadem parte non admittitur, niſi bis:& ad hoc l.fin. in fin.de bo.autho. iudi.poſ. qui tex.in hoc non eſt alibi iudicio meo. Secũdò fallit niſi reperiatͬ hunc ſemel iuraſſe falsò quod iuraſſet:quoniam tunc ſemel periurus beneficium probandi per iuramentum amittit : quod probo per tex.c.paruuli.xxii.queſt. v. & ille canon eſt ad hoc no.

Tertiò adde ꝙ hoc principale dictum Bart.ſumptum ex doctrina Pylei non uidetur procedere. & hoc primò probo ex doctrina eiuſdem Bar.in l.ſi mater.§ hoc iure in f.uerborum ſuorum. ff. de excep. rei iud.per glo.in l.ſi rem.§.fin.ff.de euic. per id quod apparet poſt concluſionem in cauſa , perinde eſt ac ſi appareret poſt ſententiam:ſed ſi poſt ſententiam inſtrumenta nouiter reperta à parte apparent, non poſſent illa produci ad retractationem ipſius:ut d.l.ſi ſub ſpecie.& d.l. Imperatores. ergo neque poterunt produci poſt concluſionem in cauſa: ſed ſi loquamur in his inſtrumentis,que produci poſſunt in cauſa appellationis à ſententia.

Iſtud idem clarè probatur, quòd ſi uerum eſſet dictum Bar. fruſtatoria eſſet deciſio l.per hanc. C. de temporibus appel. & cap.fraternitatis. extra de teſtibus. dicens quòd non productum in cauſa principali poſſum producere in cauſa appellationis : quoniam non ex alio credendũ eſt deciſionem illam emanaſſe , niſi ut ea quæ reperta ſunt nouiter poſt concluſionem

sionem in causa & instantia principali, cùm produci non possunt : producantur autem in causa appellationis : nec uos moueat ꝙ possetis dicere quòd per doctrinam docto. poterunt produci in causa appellationis ea, quæ nõ fuerunt noniter reperta : sed ea etiam de quibus pars habebat notitiam ante conclusionem in causa, & producere potuisset, si uoluisset: quoniam hoc est falsum: ut declarat do. Anto. de But. in c. ad audientiam, lo ii. extra de rescri. dicens quòd dicta legum decisio locum nõ habet in his, in qbus negligens fuit in causa principali producere : sed locum habet in his, quæ producere non potuit, aut respectu ignorantię, aut respectu impedimenti. Vltimò hoc probat d. cap. cùm dilectus. quoniam nulla facta distinctione nouiter, & nõ nouiter repertorum prohibet productionem post conclusionem in causa. Adde ꝙ dixit Anto. de But. in alleg. cap. ad audientiam. do Ioan. de Imo. ibidem dicit, quòd de iure. contrarium uidetur uerius per regulam l. per hanc. C. de tempo. appel. quæ indistinctè loquitur: licet forte tunc posset haberi consideratio, an teneatur ad expensas ille, qui scienter omisit, secundùm ea quæ habentur in simili in ca. exceptionem. de excep.

Item idem Ludo. in l. admonendi. quærit, an post conclusionem in causa iuramẽtum possit deferri in supplementũ plenę probationis. hæc quęstio habet duas partes. Primò est, an iudex ex officio proprio parte non petente post conclusionem in causa possit deferre. Secundò an parte petente possit post cõclusionem deferre. Quo ad primam partem Bald. uidetur uarius in l. admonendi. & uidetur indistinctè tenuisse quòd sic, per ea. quę not. Specu. titu. de renũ. & conclu. §. i. uersicu. & scias. & idem in l. i. C. ut quę desunt aduo. & l. i. C. senten. rescin. non pos.
2 dicens, quòd ubi iudicem † æquitas mouet, post conclusionẽ in causa ex proprio officio possit supplerę: argu. l. ubicunque. ff. de interroga. actio. ipse idem Bald. in l. i. ff. de iurciuran. & in l. in bonæ fidei. cod. titu. uidetur dicere ꝙ ex officio supplere potest ad deferendum iuramentum solùm ad declarationem actitatorum ante conclusionem in causa, non autem ad aliquid nouiter probandum: & ad hoc quod not. Inno. in quadam additione, quam facit post compilationẽ operis in d. c. cùm Ioannes Eremita. dicens, quòd dicta regula l. ubicunque. uidetur innuere ꝙ ex generalitate: ubi etiam post cõclusionem in causa possit iudex ex proprio officio supplere, debet intelligi ad declarationẽ iam actitatorum, non autem ad aliquid nouiter inducendum: sed ipse idem Bal. in cap. i. in §. idẽ si uasallus. de controuer. inuesti. generaliter tenuit ꝙ post conclusionem in causa nõ possit hoc iuramentum deferri, per ea quę no. Innoc. in cap. pastoralis. &. sic ex quo generaliter uidetur etiam iudicem includere: & pro hoc facit: quia intra illa tempora tantum, & non post, potest iudex ex officio proprio supplere, intra quę potuisset pars, si uoluisset ei satisfacere, secundùm gl. not. in l. filiusfa. §. ueterani. ff. de procurato. sed post conclusionẽ in causa non posset pars à iudice petere sibi iuramẽtum deferri, secundùm opinio. Barto. & communiorem: ergo nec iudex ex officio supplendo deferre potest: uidetur tamẽ, ꝙ uerior sit opi. illa. ꝙ post conclusionem in causa ipse deferre possit. & hoc propter generalitatem text. in cap. cùm Ioannes. dicentis ꝙ in quantuncunque sit à partibus conclusum, potest ipse iudex supplendo interrogare : & sic à parte petere an iurare uelit.

Nec obst. dictum Innoc. in d. cap. cùm Ioannes. dicentis ꝙ illud debet intellligi quo ad declarationẽ actitatorum: quoniã illud reprobat do. Anto. ibidem, & in cap. cùm in causa. extra de iura. calumnię. & in c. i. de iudi. dicens, ꝙ nedum ad declarationem actitatorum : sed etiam ad ius partis nouiter fundandum potest iudex ex proprio officio post conclusionem in causa interrogare. allega. text. in l. generaliter. §. i. eo. titu. ex quo tamen text. licet non multum probetur sua opi. ut infra. patebit. & tamen uidetur uerior ex generalitate regulæ positæ in cap. iudicantem. xxx. q. v. & ex generali regula dictę l. ubicunque.

cunque.ex his quę not.Specu.in d. uerſic. & ſcias.

Non obſt.quod not.Innocen.in d.c.paſtoralis. quia illud intelligitur quo ad partes litigantes, quibus poſt concluſionem in cauſa uidetur clauſum os quomodocunque probandi:ut d.cap.cum dilectus.& §. quia uerò.non autem quo ad iudicem,per dictam l.ubicunque.

Non obſtat gloſſ. in d.§.ueterani. quia poteſt dici, ꝙ illa ſit falſa per tex.expreſſum in dicto cap. cum Ioannes. & per id quod not. extra de teſtibus.cap. cum clamor.& cap.per tuas. Sed quo ad ſecundã partem,quæ eſt an parte petente poſt concluſionem in cauſa poſsit iuramentum deferri:omnes tenent communiter, quòd non,excepto Bart. de Sali. qui tenet contra,Sed opi. communis uidetur uerior: quia qua ratione poſt concluſionem in cauſa prohibetur productio inſtrumentorum:ut eſt tex.in d.cap. cum dilectus. eadem ratione uidetur dici poſſe ꝙ & petitio delationis iuramenti, cum nulla poſſit penitus diuerſitatis ratio aſsignari: & quia ſi poſt concluſionem in cauſa uidentur prohibitæ productiones aliorum teſtium: ut d.§.quia uerò.ad fi. ergo ſimiliter petitio, quòd ſibi parti deferatur iu-
13 ramentum:quia † iurando de parte efficitur teſtis in propria cauſa: ut eſt text.in l.fi.C. de fideicommiſ.

Nec obſtant rationes Barth. de Salic. quia in quantum dicit, quòd hæc petitio delationis iuramenti nõ uidetur niſi poſt concluſionem in cauſa poſſe fieri: ex quo neſcit antè pars an expediat ſibi iurari: & hoc malè dicit, quia cum ante concluſionem in cauſa fiat publicatio teſtium, ex qua poſſet pars comprehendere, an expediat ſibi iurare,uidendo an teſtes ſui plenè uel ſemiplenè probauerunt,meritò & ante concluſionem in cauſa hæc petitio fieri poteſt.

Præterea dicit contra caſum l. quam alleg. ad fundamentum intentionis ſuę opi.ſcd.l.generaliter.ubi expreſsè dicitur iuramentum omne ſiue à partibus ſiue à iudice delatum,poſſe à principio, medio, & fine, tunc pręſtari, & ſic poſt atteſtationes publicatas: & ante concluſionem in cauſa.

Non obſtat d.l. generaliter. §. i. quoniam illa,ut patet ex ordine literæ, præſupponit quòd licet poſsit poſt concluſionem in cauſa iurari:nihilominus ante petitum fuerat deferri, ut patet dum dicit forma literæ, omne ergo iuramentum, ſiue à partibus, ſiue à iudice illatum fuerit: an in ipſo iudicio: aut in medio litis aut uſque ad diffinitiuam dari debeat: & ſic patet in uerbis illis,illatum fuerit,quę habent tractum in pręteritum, quòd ipſum iuramentum petitum fuerat deferri ante concluſionem in cauſa, licet poſtmodum ex ui, pręcedentis delationis iurari poſsit.

Nec obſtat ſi dicatur ꝙ iurari nõ poſsit poſt concluſionem in cauſa tanquam ex interuallo poſt delationem iuramenti: ut l.non erit.§.fi.ff.de iureiuran. quoniam dici poteſt ꝙ §.ille locum habet in iuramẽto uoluntario & iudiciali: ſecus autem in neceſſario ,ut rectè intelligendo uidetur probari in §.idem eſt.

Non obſt.ſecundum fundamentum, dũ dicit, ꝙ ſi poſt concluſionem poteſt iurari: ergo eodem modo poteſt iuramentum deferri.quia hoc eſt falſum:ut patet in exceptione dilatoria, quę licet poſsit poſt lit.conte.probari, tamen non poteſt poſt lit. conte. opponi, cum prius opponi debeat:ut l.exceptionem.C. de proba.& l.pe.C.de excep.uno tamen caſu poſſet ſaluari opin.Sali.ſcilicet,eo caſu,quo proceſſus eſt ſummarius: quia tunc poſt concluſionem in cauſa, etiam ad petitionem partis poteſt iudex ſupplere: ut eſt gloſſa ſing.in d.cle.ſæpę.de uerbor.ſigni. in uer. interrogabit.

An exceptioni non numeratę pecuniæ renunciari poſsit.

SVMMARIVM.

1 *Facilitas antecedntis utrum inducat facilitatem conſequentis.*

2 *Civilis obligatio utrum non sit nata ante biennium in contractu literarũ.*

3 *Reus qua fragilitate cauit, eadem fragilitate renunciauit.*

SVpereſt ut uideamus, an exceptioni non numeratę pecunię poſsit renunciari? Bar. in l. ſi ex cautione. C. de nõ nu. pecu. ſic dicit, Quęro utrum poſsit renunciari exceptioni non nu. pecu. gloſſ. dicit ꝙ ſic quantum ad hoc, ꝗ per oppoſitionem huius exceptionis non grauabitur actor onere probandi pecuniam non eſſe numeratam, poteſt opponere exceptionem doli, uel in factum, ſicut dicimus poſt biennium. C. de condi. ob. turpem cau. l. 1. & l. in contractibus. C. de non numera. pecu. Nicol. de Matta. diſputauit iſtam quęſtionem, & inter alia dicit, quandoque obligatio eſt contracta literis, & tũc intra biennium non eſt nata ciuilis obligatio, ſecundum opin. gloſſarum noſtrarum, & not. idem Barto. in l. cum quis. C. de iure. & fact. igno. ergo non eſt nata actio, quæ oritur ex obligatione ciuili, & naturali, ut inſtit. de obli. in princ. & l. licet. §. ea obligatio. de procurato. Si autem non eſt nata renunciatio iſta, non eſt modus inducendi obligationem, uel producendi actionem, ergo talis renunciatio nihil operatur, idem ſi obligatio eſſet contracta uerbis per ſtipulationem, argu. C. de non nu. pecu. l. cum libera. ſed ſi aliquis ageret ex obligatione contracta re per numerationem, & ad eam probandã induceret confeſsionem, tunc iſta renunciatio poſſet aliquid operari, ſecundum glo. ita dicit dominus Nico.

Hec opi. non placet Bar. quia licet intra biennium non ſit nata ciuilis, in ueritate tamen nata pręſumitur, donec opponatur exceptio, ideo d. l. ſi ex cautione. requirit, quòd exceptio opponatur, inſti. de excep. per totum. Si enim actio non eſſet nata, exceptioni locus non eſt. & quòd ideo dicit Bartol. quòd ſecundum quod docto. noſtri dicunt quòd huic exceptioni non poſsit renunciari, eadem enim fragilitate qua inducitur ad promittendum, eadem inducitur ad renunciandum, tanta enim eſt fragilitas debitoris quęrentis pecuniam, quòd facit inſtrumentum creditori, ergo, &c. argum. l. ſi mulier. C. ad Velle. & l. doli. §. diuerſum. ff. de noua. Ad idem facit. C. de pactis pigno. l. fin.

Non ob. l. cùm fidem. C. de nõ nu. pecu. quia ibi ex poſt facto uidetur approbare contractum, & renunciare exceptioni, ſed in ipſo contractu non poſſet. Similiter uidemus in pacto legis commiſſoriæ in pignoribus, quod ab initio ipſo non ualet, ſed ualeret, ſi fieret ex poſt facto, ut l. Titius. ff. de pignora. actio. de quo per eundẽ Bartol in l. ſi quis. aliàs, Callipodius, de ſolu. ſi tamen in renunciatione interuenit iuramentum, tunc idem Bart. in l. fin. C. de non nume. pecu. dicit quòd ſi quis in inſtrumento renunciauit exceptioni non numeratę pecuniæ, & poſtea iurauit non contrauenire contractui, quòd tunc uidetur quòd non poſsit iſtam exceptionem opponere, quia ueniret contra factum ſuum, puto tamẽ quòd ſi ſoluerit, poterit, repetere, ſicut dicimus de debitore. qui iurauit ſoluere uſuras, extra de iureiur. c. debitores.

Bald. autẽ in alleg. l. ſi ex cautione. ſic dicit, Quærit gl. utrum ille, qui renunciat exceptioni non nu. pecu. poſsit illam opponere. & in hoc ſunt opi. quidam dicunt ſimpliciter quòd non, quidam dicunt ſimpliciter quòd ſic, quidã tenẽt, quod tenet renunciatio quãtũ ad releuandũ agẽtẽ ab onere probandi, ſed non quantum ad excludẽdum reum à facultate probãdi oppoſitum. Primi fundãt ſe ex regula, qua cauetur quòd poteſt renunciari exceptionibus competentibus & competituris, ut ff. ſi quis cautio. l. ſed & ſi quis. §. quæſitũ. hoc ſic probatur, creditor qui recepit confeſsionẽ, uidetur promittere futuram numerationẽ. C. de dot. promiſ. l. ſi uoluntate. ſed à promiſsione ſemper poteſt quis liberari per pactum, ut ff. de pact. l. ſi unus. §. pactus ne. ergo, &c. Creditor à neceſsitate numerandi poteſt abſolui. ad hoc etiam facit regula generalis C. de pact. l. pe. Sed pro ſecunda opi. facit, quia iſta renunciatio habet cauſam finalem

finalem de futuro. C. de non nume. pecu. l. fin. ff. loca. l. quæro. §. inter locatorem. & defectus causæ finalis obligatoriæ reum absoluit ab impetitione actoris: ut ff. de ope. lib. l. si libertus. ita. unde per talem renunciationem non augetur effectus. facit quod not. ff. de uerbor. obligat. l. triticum.

Preterea sicut se habet cautio informis, sic se habet cautio formis ex defectu formę, id est, causę: sed cautio informis non obligat: ergo nec cautio quæsito colore formę, in qua deficit essentialis substantia: ut ff. de consti. pec. l. fin. sed pro alia opi. quæ dicit renuciationem operari solo respectu probationis. facit quia pro hoc emanauit, & reus se astrinxit pro hoc. & certum est q quis se astringẽdo potest releuare aduersarium ab onere probãdi: extra de prob. c. licet causam. doc. cõmuniter tenent q ubi principaliter elidituriuris presumptio, ibi & renunciatio similiter eliditur. & hoc tenet Pet. & plenius explicat hic Nico. de Mat. sic dicens circa hunc articulum, qui est de renunciatione huius exceptionis: non credo quòd renunciatio huius exceptionis: quæ fit in instrumẽto debiti, quo quis confitetur se debere aliquid ex causa mutui faciat obligationem efficacem ad agendum, si agatur ex sola literarum uel uerborum obligatione, nec tollat hanc obligationem, quod inconuincibili ratione probo: nam certũ est quòd per talẽ confessionem & scripturam nascitur literarũ obligatio: de qua dicitur insti. de lit. ob. quæ nõ est efficax ad agẽdũ ante bienniumunde renunciatio huius exceptionis non potest facere efficacem obligationem, quæ de sui natura est inefficax: quia hic non est modus faciendi obligationem efficacem: sic ut quando uendo fundum pro decem: & renuncio petitioni precii, non tenet uẽditio: ut ff. de contrahen. emp. l. si quis uenditionis.

Item cum re debet obligatio formari uel impleri, non tenet renunciatio, nisi res interueniat: quia impossibile est quod separata forma à materia obligationem producat: & ideo renunciatio coniuncta cũ cõfessionẽ, licet intelligatur secundùm naturã obligationis, implicaret cõditionem: & esset contra naturam substantialem actus: sed quia agnitio debiti, & fides ueri preiudicaret secundùm Nico. de Mat. cuius est ista sentẽtia: licet uerba nõ sint om

1 nia sua. & hæc est ueritas quia † facilitas antecedentis inducit facilitatem consequentis, & in eodẽ instanti tẽporis, in quo non repetitur, nisi unius anni motus & una facilitas: argu. C. ad Velle. l. si mulier.

Verũ per statutũ possit tolli exceptio non nu. pe. uidetur quòd nõ: quia per hoc induceretur creditor ad delinquendum: ut l. illicitas. in prin. ff. de offi. præsidis. In cõtrariũ uidetur: nã exceptio non nume. pecu. est de iure ciuili: ergo potest tolli per aliud ius ciuile, uel municipale: ut no. ff. de iurciur. l. nec ex prætorio. Solutio: aut loqueris quo ad forũ laicale: aut quo ad forum episcopale: aut quo ad forum pœnitentiale, si quãtum ad forum laicale: & tenet statutum, & est seruãdum. facit l. ii. in fi. C. de consti. pe.

Non ob. q statutum dicatur esse quoddã pactum ut no. in rub. de decre. ab ord. fa. quia illud per simile dicitur, non propriè: licet enim statutum sit consensus ciuium, tamẽ est consensus nõ simplex, sed lege munitus, & hoc usu approbatur: facit quod not. Cyn. C. fami. hercisc. l. certum. Si uerò loquimur quantum ad forum episcopale, ubi iudicialiter agitur de peccato: ut extra de iud. c. nouit. tũc statutũ ualet in hoc, ut in debitorẽ trãsferat onus probãdi negatiuam: sed non ualet facta probatione negatiuæ: quia ibi constat de peccato, non iuris fictione, sed uerè tunc iudicium est ecclesiæ: ut d. cap. nouit. seruata forma per modum denunciationis: ut ibi patet: si uerò loquimur quãtum ad forũ pœnitentiale, in quo non fit discussio probationum. quilibet enim relinquitur suæ cõscientiæ, secundùm Innoc. ibidem facit quod not. per eundem in c. quia plerique de immuni. eccle.

Cy. aliàs in l. si ex cautione. sic dicit: Nunquid debitor possit renunciare exceptioni non num. pecuniæ? uidetur quod sic: quia introducta est in fauorẽ ipsius, ergo:

ut l.si quis in conscribendo. C de pactis.ui detur contra,quia non debet alia uia con cedi quod lex prohibet,ut l.scire. Quid di cit gloss. Bononiensis, q fuit subtilissimus apud omnes, cùm debitor confitetur spe futuræ numerationis, antequàm pecunia sit numerata,duo sibi competũt. primum est,quòd petit sibi excipere, secundũ est, ꝙ creditor probet numeratam pecuniã. hoc uerũ, ubi non renũciat, non perdit ambo prædicta, sed unũ tantum, scilicet, ultimã. poterit ergo adhuc excipere, sed oportebit eum modò probare, aliàs de nihilo renunciatio deseruiret. quod esse non debet.ff. de leg.i. l. si quando. Et hãc opin.secutus est Iac.Bald.& Odo.

Alii, ut Iacob. de Raué. dicũt indistin ctè quòd sicut ante renunciationẽ duo prædicta sibi competunt, ita & post, nec per suam renunciationẽm potest facere quia semper intra biennium creditor pro bet, & ostendunt sic, beneficium istud, quod habent debitores spe futuræ nume rationis, introductum est ad occurrendũ facilitati debitorum pecunia indigẽtium, nam dicit idem Cy. in l. in contractibus. C.de nõ nu.pecu. quòd magis affectat de bitor pecuniam habere,& se facilius obli gat,quàm creditor affectet sibi pecuniam restitui,& maximè usurarius qui semper uellet quòd debitor dormiret, & suum fœnus uigilet, & sic sepeliatĩ in inferno,& dicit Cy. in d. l. ex cautione.si tali bene ficio posset renunciari eadem facilitate & indigentia induceretur ad renuncian dum, qua induceretur ad confitendũ ar. l.si mulier.C.ad Velle.ubi ex consequen tia suæ fragilitatis.

Et hac ratione teneo cum prædicto Iacobo ad dicendum quòd priuilegiis in ductis alicui ad suam utilitatem in ipso contractu renunciare non potest. ita hęc renunciatio ad delinquendum induceret creditorem,scilicet ꝙ nõ numeraret pe cuniã:qđ esse non debet:ut ff. de pa. do.l. conuenire.& istam sententiã credit Cyn. uerã. Ad l.si qñ.de leg.i.respondit. adie ctio debet aliquid operari, uerũ est, si sit adiectio efficax:sed hęc nõ est efficax: er go,&c.secundum Iaco. Bru. sed pone, ꝙ renunciauit debitor:& iurauit,quid iuris? uidetur ꝙ nõ possit cõtrauenire:ut in au then.sacramenta.uidetur ꝙ imò possit cõ trauenire: ut l. non dubium.C.de legi.

Breuiter distingue, aut sacramentũ in teruenit hoc modo,iuro ꝙ reddam tibi:& adhuc possum excipere:& adhuc uideor sub conditione promittere, si pecunia sit mihi numerata:ut l.fin.C. de non nu.pec. ubi uidetur casus:aut renunciauit debitor exceptioni non nu.pecu.& iurauit nõ pro ponere in perpetuum: tunc iure nostro non pręiudicaret: ut extra de iureiur. c.cum contingat.& tamen rationem præ dictam, scilicet, ꝙ uideatur promittere sub conditione, non approbat Pe. Imò uidetur promittere sub modo: & ideo si non soluit, ipsa iuris subtilitate incurrit periurium:tamen lex secum dispensat, sic intelligitur C.de non nu.pecu.l. fin. & ff. qui satisda.cog.l.fin.

Angel.in alle.l. si ex cautione. sic dicit: tenet igitur hęc gl. ꝙ quando debitor re nunciat exceptioni non nu.pe. ꝙ non ob stante renunciatione poterit excipere saltem de dolo;sed sibi nũc incũbit onus probandi pecuniam numeratam non esse: & in hoc ergo grauatur tunc debitor pro pter dictam renunciationem.

Sed Nicol.de Mat.disputauit hanc quę stionem, & determinauit ꝙ aut creditor agit ex numeratione. & ad eam proban dam inducit cautionem omissam à debito re,& tunc debitor non potest excipere: quia obstat sibi renunciatio: aut creditor agit ex cautione debitoris tanquam obli gationis inductiua:& tunc renunciatio il

2 la nihil operatur: quia † ante biennium in contractu literarũ ciuilis obligatio nõ est nata,ut not.insti.de literarũ ob.in prin cip.& C. de iur. & fact. ignor.l. cum quis. unde cũ nõ sit nata obligatio neque actio, talis renunciatio non est causa obligatio nis inducendę, & ideo nõ obstante renun ciatione exceptio poterat opponi.

Sed Bartolus damnat istam opinio. quia licet obligatio,& actio non sit nata, tamẽ fingitur nata esse, quod apparet, quia ad creditoris repulsionem requiri tur ꝙ proponatur excep.l.si ex cautione. & l.

& l. si intra. & l. asseueratio. & l. aduersus. C. de non nu. pec. dicit quòd ista renunciatio nihil operatur: unde reus non arctatur ad pecuniam numeratam probandam non esse: quia † qua fragilitate reus
3 cauit, eadem fragilitate renunciauit: ut l. si intra. C. de in integr. restit. mi. & l. si mulier. la ultima. C. ad uelleia. & ff. de mino. l. si iudex. facit ff. de nouatio. l. doli exceptio. §. diuersum. tanta est enim auiditas debitoris quærentis pecuniam, ꝙ quicquid creditor peteret, debitor asseueret.

Nec obstat, quòd renunciatio debet aliquid operari. l. si quãdo. ff. de leg. i. quia est uerum, quando renunciatio efficax est secundum Pet. & hoc sequuntur Cy. Bart. & ista opi. mihi uera uidetur, dicit Ange. ibidem. & dicit idem Angel. in l. in contractibus. c. ff. de nõ nu. pec. ꝙ ubi quis renunciauit exceptioni non num. pecu. & iurauit eam non opponere, non poterit: nam tale iuramentum seruari potest sine interitu salutis æternæ: & præcludit debitori, ut eam non opponat: ut in cap. ad nostram. & capit. debitores. de iureiuran. licet secus si non renunciasset non obstante quòd iurasset: & dicit Ang. in l. fina. C. de non num. pecun. intellige hanc legem quando ille, qui iurauit non renunciauit exceptioni non nu. pe. aliàs si renunciasset, non posset uenire contra proprium sacramentum, sed deberet soluere: sed postea solutum ut indebitum repetere: ut in c. debitores. de iureiur.

An solennitatibus iuris possit renunciari.

SVMMARIVM.

1 *Consensu partium utrum ea, quæ inducunt certam solennitatem in actibus hominum, tolli possint.*
2 *Materia deficiente utrum deficiat materiatum.*
3 *Consuetudo optima legum interpres.*
4 *Reo utrum sit offerri propriè, an petenti.*
5 *Ratione defectus ordinis iudiciarij, ratificari non potest quod nullum est.*
6 *Iudicium non ualet, in quo interuenit minor sine cõsensu administratoris, etiam si pater & administrator ratum habeant.*
7 *Iudicium cùm non habuerit sua essentialia, utrum non possit ratificari.*
8 *Sententia nulla ex defectu iurisdictionis, utrũ possit consensu partium confirmari.*
9 *Iudex si cognitionem causæ omittat, utrum uitietur sententia.*
10 *Ius uult quòd prima citatio non sit peremptoria, sed tertia.*
11 *Citatio peremptoria utrum requiratur ad definitiuam.*
12 *Iudex cùm citat absentem ad unum actum, & facit alium actum, ille actus est nullus.*
13 *Sententia non potest ferri utraque parte absente.*

AN autem iuris solennitatibus renunciari possit discutiamus? Bar. in authen. offeratur. C. de litis cõtestatio. dicit: Verum productioni libelli possit renunciari. gloss. in authen. offeratur. dicit, ꝙ libellus tacitè potest omitti, non expressè. & in hoc uidetur residere Martinus Silliman. & Iacobus Brunellus. Alii sunt in contraria opinione ꝙ renunciari non possit productioni libelli. & istud puto uerius, dicit ibi Bartolus. Ista enim solennitas non fit solum ad utilitatem partis, sed fit ad utilitatem iudicis, ut sciat super quo habet ferre sentẽtiam: & ideo non potest per consensum partium renunciari.

1 Præterea † ea quæ inducunt certam solennitatem in actibus hominum, non possunt consensu partium tolli: ut l. nemo potest. ff. de leg. i. & l. ius publicum. ff. de pactis. idem dico, dicit ibi Barto. in litis contest. idem tenent cano. extra de offi. deleg. c. de causis. & per Ioan. An. de re iud. c. si. in vi.

Sed quid si tota die fiunt compromissa in arbitros, ꝙ possint cognoscere sine libello, sine litis contestatione, & pronunciare in scriptis, & sine scriptis: quomodo ualet iste processus, cũ ut dixi dictis solen

nitatibus renunciari non possit? respondeo, dicit ibi Bar. sicut Papa uel Imperator dando iudicem potest remittere istas solennitates: ut l. i. post princi. ff. à quibus appella. non licet. l. fi. C. de senten. & interlo. om. iud. ita partes possunt dare istã formam procedendi arbitris, & illam notionem, quam habent, à partibus tantum habent: ideo possunt assumi cum reuocatione dictarum solennitatum: secus in alio iudice, qui iurisdictionem habet à seipso, non à partibus.

Bal. in l. fi. ff. de feriis. dicit sic: iuramen tũ calumniæ consensu partium non potest remitti: quia est de solennitatibus totius iudicii: sed iuramentum testis remitti potest de consensu partium: quoniam non est de solennitatibus: sed est introductum ad ueritatem. facit de dote præle. l. Theopompus. ubi dicit ꝙ consensus partium facit quòd dictum unius testis facit plenam probationem: tamen in dubio iuramentum nunquam intelligitur remitti: ut est tex. no. ff. de quæstio. l. maritus. & dicit in l. iusiurandi. C. de testibus. nunquid sacramẽtum testis possit remitti consensu partium? gl. in l. i. ff. de feriis. dicit ꝙ sic. & C. de iura. calum. §. sed quia ueremur. quod est expressum, extra de testib. c. tuis quæstionibus.

Vtrum libellus & cętera substantialia iudicii possint de consensu partium remitti? dic ut plenè no. in cle. sępe. de uer. signi. ut plenè per gl. & Pau. de Eleazar. uos habetis glo. Accur. in auth. de exhiben. reis. §. i. & glo. Bart. de officio delegati. c. de causis. & not. Specu. in titu. de libelli conceptione. §. utrum & §. tunc dicendum.

Idem uerò Bald. in authenti. offeratur. sic dicit: nunquid oblatio libelli possit ex partium consensu remitti? quidam dicunt quòd sic tacitè, non expressè: ut not. in authen. offeratur. C. de litis contestatio. & argumen. C. de iuramen. calum. l. ii. §. sed quia ueremur. Alii dicunt quòd potest remitti tacitè & expressè. l. quoties. de priuilegio scola. lib. xii. Tertii dicunt quòd nec expressè nec tacitè: quia est de substantia iudicii: & hoc no. de officio deleg. cap. de causis. & Spec. in tit. de libelli conceptio. §. utrum. uersicu. ix.

Præterea authen. offeratur. dat formam & ultra procedit annullando, si forma non seruatur: unde consensu partium non potest derogari formę, nec renunciare nullitati. hoc tenet Iacob. de Bel. in authentica de exhiben. reis. §. sancimus.

Præterea libellus est materia, de qua
2 debet formari sententia: deficiente † ergo materia, deficit materiatum. ff. de solutio. l. qui res. §. area. nec enim potest formari sententia sine libello: ut l. fundus. C. communi diuidundo. facit quod not. ff. de de falsis l. si quis obrepserit. & in l. fi. C. de fideicommiss. liber. & C. de falsis. l. nec exceptioni. Alii dicunt quòd potest omitti solennitas oblationis: sed non substantialis petitionis, hoc est dicere, quòd sine petitione impossibile est procedi: sed sine libello in scriptis oblato bene potest procedi, dummodo appareat quali petitione. sic etiam de iure ueteri procedebatur ad litis contestationem. & ad sententiam ex quali petitione etiam non oblata in scriptis: ut l. i. §. edere. ff. de eden. & hoc uidetur tenere Iaco. Brun. in sua lectura. & si reperiatur in actis petitio dictata uerbo tenus: an hæc habeatur pro libello oblato in scriptis, & secundũ glo. positam in authen. offeratur. quæ dicit ꝙ ubi tacitè potest procedi sine libello, ualet processus: sed secundum eos qui requirunt libellum in scriptis offerri, non probatur per hoc quòd libellus sit oblatus, eo ꝙ apparet petitio in scriptis redacta. ad hoc facit quod no. Spec. de appel. §. ante omnia. uersicu. & no.

D. Barto. de Salice. in d. authen. offeratur. sic dicit: Quęro an libellus consensu partium possit remitti? glo. fin. hic format istam quęstionem, & arguit pro, & contra. finaliter determinat quòd non expressè sed tacitè sic: argumen. ff. de procur. l. filiusfa. §. ueterani. & suprà de iuramen. calum. l. ii. §. sed quia ueremur. aliqui dixerunt quòd nec expressè, nec tacitè: quia est de ordine substantiali illius

illius iudicii: ut not.in l. prolatam. C. de senten.& hoc no.in c.de causis extra de offic.deleg.

Iac.But.dixit quòd si quęrimus de obla tione fienda iudici:tunc illa non potest ul lo modo remitti: quia nec omitti: argu. infr. de senten.ex breui. reci.l.ii.& C,cõmuni diuidun. l.ut fundus. & eius quod not.in d.l.prolatam. Aut quæritur de ea, quæ est fienda parti:& illa non potest remitti expressè & tacitè: quia fauorem priuatum respicit:ut l.si quis in conscribendo.C.de pactis.sed hoc ultimũ non ui detur uerum. & primò ꝙ tacitè non possit:quia necessitas offeredi imponitur par ti & iudici:quia pars de mandato iudicis debet ei mittere copiam libelli: ut in prima glos.nota. & hoc est clarum tenendo opinio. ꝙ ei mittatur cum citatione, de qua infra subiiciam. Secundò probatur ex hoc uerbo, offeratur: nam est impera tiui modi, & dirigitur ad oneratum: & sic necessitat,& oblationes propriè fiunt etiam non petentibus:imò quandoque no lentibus uel non affectantibus.ut infrà de usuris.l. acceptam. infrà de solutionib. l. obsignatione.ff de uerbor.oblig l.qui Romæ.ff.de actio.empti.l. Iulianus.§. offerri.Tertiò, quia hęc authen. uidetur formam istam dare,& ultra procedere annul lando contrafactum:ergo partium cõsensu non potest remitti.l.non dubium C.de legib.ff.de transactio.l.cum hi.§. prætor. & de lega. ii. l. nemo potest.& hoc mihi, dicit Salicet. uidetur tutius, & sic nodum quo ad iudicem, sed nec etiam quo ad partem potest remitti hæc libell oblatio: fateor bene ꝙ potest reus nolle ipsum recipere, uel super recepto non pro nunciare,& sibi imputetur sed iudex non posset nolle recipere &c.

Ange.autem in d.anthen. offeratur.sic dicit tu potes dicere in hoc, scilicet an libellus posit remitti: sunt uariæ opi. & Iaco.de Aret.& Cy. tenent quòd non potest tacitè uel expressè, quia est de substantia, ut d. authen.offeratur. & in corpore unde sumitur,& quia lex ultrà procedit annullando processum. Mar. Sil. & Iacob. Brun.tenent glo. Primam opi. sequitur Bartol. & eam tenent canonistæ in c.de causis.de offic.deleg.& Ioan. An. in c.fi.de re iudi.lib.vi.idem Barto. in c.i. de libelli oblatio. Vltimò scias ꝙ istud est uerum,cum litigatur corã iudice, sed si coram arbitrio, tunc bene procedit sine libello de partium uoluntate,ratio est quia partes arbitro notionem tribuunt, unde de concessione notionis possunt re mittere solennitatem iudicialem,sicut cũ princeps causam delegat alicui, & solennitatem iudiciorum remittit,ut l.i.ff.à qui bus appellare licet.

3 Et ita obseruat † consuetudo, quę est optima legum interpres,ut l.de quibus.ff. de legibus.glo.in c.i.de libelli oblatio.sic dicit, Nunquid libelli oblatio sit de substantia ordinis iudiciarii? uidetur ꝙ sic, quia consilium patres istos noluit audire, nisi prius libellum scriberent,ut argumen tum optimum de probat.cap.quoniam.& per libellum apparet de modo agendi, secundum quem debet formari sententia, de accusatio.cap.qualiter & quando. ad fin. de simo.c.licet Heli. & per auth. offeratur optimè uidetur probari, ubi dicit, lis ergo contestata contra hoc indul tum habita, pro nihilo habenda est. & sic uidetur quòd sit de substantia, sicut & litis contestatio.de lit.conte.c. uno. de electio.c.dudum.dicunt quidam, ꝙ nõ est de substantia ordinis oblatio libelli,& sic potest omitti tacitè, sicut consueuit dici de iuramen.calum.

Alii contrà, ꝙ non ualet quicquid factum est, & hoc per iura prędicta, nisi sit uilis causa ut dictum est,quod melius uide tur iure canonico. Ista enim principalia sunt libellus, qui est principium & fundamẽtum causę litis contestatæ, & ꝙ sententia feratur in scriptis, & à iudice sedẽte, & à se recitante.Ioan. And.in nouella super ista glo. ibi, iure canonico. sic dicit.idem hic Innocen.& Hosti. alle.Innocen. in authen. de tempo. non so pe.su per dote.§.contestatione.colla.vii. Host. alleg.in auth.de exhiben.& intro.reis.§.il lud.colla v.per quem dicit ꝙ nec expressè nec tacitè remitti potest. Erant enim quidã,q aduersarios simplices uocabãt ad

iudicium: & eis negantibus dicebant litē contestatam. Quod ibi reprobat Imperator in §.sequenti. statuens ꝙ libellus offeratur, & ꝙ litis contestatio hac oblatione omissa habeatur pro nulla.

Tancredus Philosophus, & Vincentius dicebant ꝙ secundum leges erant de substantia: secundum canones non inducebant cap. si quis cum clerico. & decretalem, prout. quibus responsum est in gloss. & hoc dicebat per authen. offeratur. de litis contestatio. quę tamen est canonizata Guil. tractauit de hoc nihil approbans in Specu. de libelli conceptione. §. utrum libellus satis &c. Credo, ꝙ petitio sit de substantia, sed si fiat ad modum postæ: & non in modum libelli: & super ea lis contestatur, credo tenere processum parte non petente, necessaria est dare in modum libelli. hoc uidetur contra clem. sæpe. de uerborum signification. & uide ibi quod not. in gloss. dat. pro hoc.

Salicetus autem in authentica, offeratur. sic dicit, Cum quęritur, an libellus super petitis debeat dari uel offerri: dic, aut agitur iure actionis uel officio iudicis. Primò casu aut cognitio erat ordinaria & plenaria: & tunc libellus debet offerri iudici, & parti de mandato iudicis: ut in authen. offeratur. & in prima glo. cum similibus. aut cognitio erat summaria. & sic extraordinaria: & tunc libellus per modum libelli non est necessarius: sed sufficit qualisqualis petitio, quę in actis scribatur, cui sententia postea conformetur: ut C. de sentent. ex breuic. recitand. l. secunda. & ex illa accipiat sibi reus copiam si uult. quia non tenetur actor sibi offerre. & ita intelligatur authentica. nisi breuiores. eodem titu. si tamen libellus ordinarius offerretur, non haberet uitiare: ut notat Innocentius in c. nouit. de iudiciis. Secundò casu dic, aut officium iudicis erat mercenarium super aliquo incidenti uel emergenti imploratum: & tunc libellus non erit necessarius: ut ff. de interrogatoriis actionibus. super rubrica. Aut est merum, nobile, & principaliter intentatum: & tunc aut imploratur in figura iudicii ad sententiam aliquam diffinitiuam proferendam, aut extra figuram iudicii ad semiplenam auctoritatem interponendam. Primò casu, aut plenaria cognitio interuenire debet: & tunc libellus est necessarius: ut in auten. offeratur. & auten. seq. & ff. de mino. l. quòd si minor. §. restitutio. & §. fin. & hoc quo ad iudicem: sed quantum ad oblationem fiendam parti: tunc si persona certa subest: & idem aliàs, cum non sit certa, ei non potest oblatio fieri: ita intelligatur authen. si omnes. C. si ut se ab heredi. absti. aut summaria cognitio interuenire debet: & tunc libellus non est necessarius: sed qualisqualis petitio sufficit: ut l. i. §. cū patronus. C. de offi. prefec. urbis. & l. si quis à liberis. §. meminisse. ff. de lib. agno. Secundò casu quando officium iudicis imploratur ob authoritatem aliquam interponendam: tunc libellus aliquis non est necessarius: ut ff. de offic. procon. l. nec quicquam. §. ubi decretum. ff. de reg. iur. l. omnia.

Iacob. Brun. in dicta authen. offeratur. sic dicit: Quæro, an sine libello possit ad diffinitiuam ueniri? & uidetur quòd non: quia sententia debet ferri lite contesta. ut l. ii. C. de senten. ex breui. reci.

Præterea libellus omissus uitiat contestationem: ut in auth. offeratur. & in auth. unde sumitur. & sine cōtest. nō pōt sentētiam formare: ut l. prolatā. C. de sentētiis. & l. si §. illud. C. de tempo. appella. sed do. Mar. dicit quòd aut libellus est petitus, & oblatus: & planum est quòd de eo fertur sententia: ut l. ii. de sentē. ex breui. re. aut non est petitus, & oblatus: & tunc tacitè uidetur omitti: & ualet iudicium ut l. ii. §. sed quia ueremur. C. de iura. calum. aut petitur, sed non offertur: & tunc uitiatur iudicium: ut d. authen. offeratur. sed si non est oblatus libellus, quomodo poterit dari sententia contra l. ii. C. de senten. ex breuic. reci. & ideo debes intelligere de libello non oblato: intelligo quòd nō fuit oblatus parti, iudici tamen oblatus fuit, & in actis positus: aliàs nō uideo quomodo possit ferri sententia diffinitiua: quia cùm sit libellus est

materia

materia, ex qua debet ferri sententia: & deficienti materia, deficit materiatum: ut l. inter stipulantem. §. sacram. ff. de uerbo. obligat. & l. qui res. §. aream. ff. de solu. nec dicas non posse omitti tacitè, nec etiam expressè: quia respicit fauorem rei, ut deliberet, & non communem: ut facit iuramentum calumnię, & ideo siue sit per pactum remissum expressè siue tacitè, dũ modo sit petitio iudici oblata, & in actis redacta ualet.

Cyn. in d. authen. sic dicit: Quæro an libellus possit omitti: ita quòd sine eo teneat processus? gl. antiqua dicit quòd nõ: alii & gl. noua dicunt quòd potest remitti expressè: arg. ff. de procura. l. filiusfam. §. ueterani. & C. de iura. cal. l. ii. §. sed quia ueremur.

Io. de Blonesco in suo libello super tit. instit. de actio. dicit quòd non potest tacitè nec expressè remitti, & probat quòd in tex. authen. offeratur. dicitur, unde debet eum actor offerre, etiam si non petatur à reo, cùm offerri sit propriè non petenti, ut ff. de lega. iii. l. fideicommissa. §. si reus. Item reus non posset solùm renunciare: quia non tantum fauore suo, imo fauore actoris & iudicis est inuentum, ut libellus detur propter memoriam labilem hominum: ut ff. de pigno. actio. l. contrahitur, & propter sententiam conformandã libello: ut l. ut fundus. C. communi diui. & quia cum libello facilius fiunt positiones, & facilius ueritas inquiritur, quam inquiri multis modis cuiuslibet iudicis interest: ut C. de iudic. l. iudices. ergo per solũ reũ remitti non potest C. de authoritate pręstan. l. i. tamen Iaco. de Rauen. confundit istam rationem, dicit: enim ꝙ non est in fauorem iudicis introductum, quid dicemus? glossa iuris canonici sequitur opin. Ioan. Blonesci, extra de libelli oblatio. cap. i. & multi alii doct. moderni nostri iuris.

Pet. uerò uidetur sentire quòd aut renunciatur per reum, quòd non traditur in scriptis: & tunc potest remitti tacitè licet non expressè, aut non traditur aliquo modo: & tunc non potest tacitè uel non expressè: argu. d. l. ut fundus. Sed Mar. Sill. circa hoc distinguebat: aut libellus petitur, & offertur: & tunc tenet processus, si alius ordo sit seruatus: aut nec petitur nec offertur: & tunc non tenet processus quantuncunque sit seruatus alius ordo, quia libelli oblatio, licet possit remitti expressè: ut C. de episc. & cler. l. generaliter. in fi. C. de priui. scho. l. fi. lib. xii. tamen non tacitè: ut d. authen. offeratur. & de senten. & interlo. omnium iudi. l. prolatam. licet glos. noua e contra hoc dicat, aut petitur, sed non offertur: & nulla remissio interuenit, nec tacitè, nec expressè, unde certum est processum nullum in ciuili, ut d. authen. offeratur. & in criminali, ut libellorum. Fallit in casibus, ubi est speciale, ut possit sine libello procedi, aut offertur, sed non petitur, & oblatus non recipitur, & tunc uidetur ualere processus, quasi fauore rei sit introducta libelli oblatio, cui fauori potest renunciari, ut l. si quis in conscribendo. & quia inuito beneficium non confertur, in regula iuris, inuito. & quia uidetur expressè renunciare non recipiendo oblatum: cæterum si renocetur in dubium, utrum in causa quę agitur sit o erendus libel-lus: necne? & iudex interloquatur non offerendum, uidetur processus tenere, necne &c. ut C. de his qui ueniam æta. impe. l. i.

E contra uidetur quòd non. ff. de regu. iuris. l. factum à iudice. quod tutius est, scilicet cùm interlocutoria contineat expressum iuris errorem. Item & quando non contineat expressum iuris errorem, sed reus nõ acquieuit interlocutoriæ, sed si acquieuit, uidetur processus tenere, quia expressè remisit, quia expressa remissio tenet, nisi quando iudex instaret, ut libellus offeratur, cuius etiam interest, tũc expressa renunciatio à partibus facta non tenet, secundùm eum ut scripsi in d. auth. offeratur.

Tamen huic dicto occurrit id quod Iacob. de Aret. dicit, scilicet in fauorem iudicis non fore introductum, ut libellus in scriptis tradatur, mihi uidetur, dicit Cy. licet Pet. dixerit superius, quòd scriptura libelli bene potest tacitè remitti,

mitti: argum. d. l. ut fundus. ff. de pœnis. l. preses. quòd etiam libellus in scriptis remitti non potest: quia reputo tutius adhærere auth. offeratur. in fin. quæ dicit quòd si libellus non tradatur in scriptis quòd litis contestatio non tenet, & sic remitti non potest, arg. d. auth. & hoc uidetur innui in corpore auth. ubi proponitur quòd libellus est de substãtialibus: ergo &c. & hoc tenet Iac. de Are. gl. Io. An. in cle. sæpè. de uerbo. signifi. super uerbo, necessariò. sic dicit: datur per hoc intelligi quòd in alijs causis, in quibus non proceditur simpliciter &c. necessariò sit offerendus libellus: de hoc no. extra de libelli oblatio. cap. i. Innocen. & Hostien.: enent libellum esse de substantia iudiciorum, inducunt d. decretalem, & auth. offeratur. iii. q. iii. & Inno. inducit in authen. de tem. non solu. pe. super do. §. contestatione. colla. vii.

Hostien. inducit ibi auth. de exhi. & intro. reis. §. illud. collat. v. ubi dicit expressum: & respondit ad capit. si quis cum clerico. xi. q. i. & ad c. prout de dolo & contuma. & ibi not. pro hac opin. facit: quia authẽ. dicit offerendum,† sed offertur propriè non petenti ff. de lega. iii. l. fideicõmissa. §. si rem de resti. spo. capitu. literas. circa fin. de appellat. capitu. interposita. in prin.

4 Tamen Vincentius, & Philosophus dicebant per prædictum c. si quis. & c. prout. ꝙ de iure canonico libellus non erat de substãtia Guil. de hoc tractat nil approbans in Spec. in tit. de libel. obla. §. utrum libellus offerendus.

Accur. in d. authent. offeratur. tenet quòd tacitè potest remitti, sed in d. §. illud. authen. de exhiben. & intro. re. tenet quòd etiam expressè remitti possit, ultra medium magnæ glos. Dominus meus in legibus dicebat quòd si libellus petitur, & offertur, bene proceditur, si nec petitur nec offertur, nõ tenet processus, quia licet possit expressè remitti secundum eum. C. de epi. & cle. auth. generaliter. in fi. & C. de priui. scho. l. quoties. in fi. lib. xii. nõ tamen tacitè. p auth. offeratur. & C. de sen. & interlo. om iud. l. prolatã. Si uerò petit, sed non offertur, nõ ualet processus, cum nulla remissio interuenerit, si uerò offertur, sed non petitur, nec recipitur oblatus tunc ualet processus, quia fauore rei uidetur introducta oblatio, & quilibet renunciat fauori suo, ut l. pe. C. de. pac. & quia inuito non offertur beneficium, & quia se eundem eum oblatum non recipiendo, expressè renunciare uidetur. alii dicunt reũ renunciare posse ne libellus tradatur in scriptis. & tunc renunciatur tacitè, si uerò nullo modo tradatur, non potest renũciari tacitè uel expressè. argu. d. l. ut fundus. ff. de pœnis. l. si preses. unde dicere so leo in d. c. i. ꝙ petitio sit de substãtia, sed si fiat in modum postæ apud acta, non inmodum libelli: & super eo lis cõtestetur, credo tenere processum: satis enim uisum est menti iuris: ut infra dicef. Parte uerò petẽte necessariũ est in modũ libelli petitioné offerre, per iura primò allegata.

Sed hæc opi. uidetur hic reprobari. Si enim hic est speciale in his, in quibus proceditur simpliciter & de plano, quòd non est necesse libellum offerri, sed sufficit petitionem apud acta describi, ut sequitur, ergo in aliis non sufficit petitionem sic describi, sed non est necesse libellum offerri. Solu. per hanc decretalem ab opinio. prædicta non recedo: nam primum approbatur ea parte, qua dico esse necesse petitionem describendam in actis, si enim hoc in his, fortius in aliis.

Ad propositum respondeo in his casibus speciale, ꝙ in eis etiam parti petenti non est necessarius libellus offerendus, qui tamẽ petẽti in aliis necessariò debet offerri, quòd intelligo exceptis his casibus, quibus sine libello proceditur, quorum aliquos notat Hostien. in decre. prima. de libelli obla. & Accur. in glo. præallega. auth. de exhiben. & intro. reis. sed Guihel. plenè colligit in Specu. de libelli concep. §. nunc dicendum. non tamen putes quòd in omni casu, in quo non exigitur libellus, locus sit huic constitutioni, quod per multa exempla posita uidere potes, & satis est, ubi expressum non est. & dicit idem Ioan. Andr. in alleg. clemen.

in

in gl.super uerbo, sine uerbo. sic eligat ergo petens q uult uel scripturam dare, uel uerbo proferre: ut de suo ore scribatur apud acta ut solent fieri postæ.

Domi. Anto. de Butrig. in capitu. i. de libelli oblatio. sic dicit: Quæro an libelli oblatio sit de substantia ordinis iudiciarii? arguit gloss. quòd sic, ut hic, & in cap. quoniam contra falsam. de probationib. ubi describuntur iura specialia, quia ad illum ut fundamentum mensuratur sententia: de accusa. capitu. qualiter. de simo. cap. licet Hely. Quidam dicunt, ut dicit gloss. libellum esse de substantia, si petatur ut dicitur iuramento calumnie, ad hoc de iura. calum. capitu. i. in vi. Alii quòd nec omitti nec remitti potest. hoc dicit gloss. uerùm de iure canonico concludens tria specialia, libellum, litis contestationem, & quòd sententia feratur in scriptis. gl. in quātū tria ponit p substātialibus iudicii, uide gloss. quartam, aliàs ii quæstio. i. in summa. & C. de sententiis. l. prolatam. ii. quæst. vi. §. diffinitiuam. uers. prolatam. in Specu. de offic. iudi. §. postremò. v. colu. multas opinio. recitat in Spec. de litis contesta. §. utrum libellus. quas omitto.

Coloratam autē opinio. Mar. Silli. magis uide per Ioan. And. in clemen. fina. de uerbor. signifi. in uerbo, necessariò. Iaco. Bru. in auth. offeratur. tenet libellum de substantia, si petatur quo ad partem. si remittatur expresse quo ad partem, non esse de substantia, aliàs non posset ferri sententia, quia deficiente materia deficit & materiatum: de uerborum obligatio. l. inter stipulantem. §. sacram. & l. qui res. §. aream. ff. de solu. Innocen. & Hostien. in cap. i. de libelli obla. dicunt quòd glos. Innocen. allegat ibi auth. de tem. non solu. pe. super do. §. contestationem. colla. vii. Hosti. allegat ibi auth. de exhi. & intro. re. §. illud. colla. v. per quæ dicit, quod nec tacitè nec expresse remitti potest. erant quidam qui aduersarios simpliciter uocabant ad iudiciū, & eis negantibus dicebāt litem contesta. quod ibi reprobat Imperator in §. sequen. statuens quòd libellus offeratur. & quòd litis contestatio hac oblatione omissa habeatur pro nulla. Alii q secundum leges est necessaria secundum canones non: ut cap. i. de libelli obla. per glos. tam Vin. quàm Philosophi: ut in cap. si quis cum clerico. & in decretali, prout. quibus responsum est in gloss. Ioan. And, in ca. fi. de uerborum significa. in cle. in uerbo, necessariò. & fuit opin. Pet. licet non placeat Cyn. in auth offeratur. in xi. q. qui dicit quòd parte petente necessarius est libellus: & hoc in causa plenaria, in causa summaria posta sufficit apud acta, non in modum libelli: si uerò petatur, adhuc sufficit quędā posta apud acta: & tantum est posta, quantum libellus iudici oblatus.

Cyn. & Barto. tenent quòd nec tacitè nec expresse pōt remitti, quia hec solennitas respicit nedū utilitatem partis: sed etiam iudicis: ut possit certam ferre sententiam: & fuit hæc ratio Barto. quæ non placet Cy. Secundā ponit rationem, quia partes non possunt tacitè nec expresse renūciare solennitatibus legis: ut l. nemo potest. de leg. i. ff. de pac. l. ius publicū. Cy. adiicit rationem, quia auth. offeratur. exigit quòd detur in scriptis, aliàs contestatio facta non tenet.

Idem tenet Iacob. de Bel. in authen. de exhibend. & introdu. reis. §. i. collatio. v. allegat rationes Barto. in authen. ut matres debi. & cre. §. quia uerò. nisi aliud haberet consuetudo. Sed istis potest responderi hoc esse uerum, si petatur: remanet ergo opinio Io. An. nec credo libellum, etiam si à iudice petatur parte omittente de substantia, quicquid sentiat Mar Silli. & etiam Cyn. in d. authen. offeratur. sed bene necessaria est quedam posta, super qua se fundat iudex ad sententiam ferendam, & sic intelligo Ioan. And. & Bru. quā si iudex remitteret, & partes, non ualeret remissio, quin aliqualis petitio exigatur, quia hoc concernit utilitatem publicam, per authen. offeratur. & in corpore unde sumitur. Sic intelligo Cyn. & Bar.

Sit ergo conclusio, si libellus petatur à iudice, & à parte, est de substātia in plenariis, in summariis quędam posta, si non

petatur,

petatur,nec à parte nec à iudice parte non contradicente. Idem quod dixi supra scilicet quando petitur à parte, si uerò petitur à iudice,& remittitur à parte: si uolunt plenariè procedere remissio: quo ad libellum exigitur aliqualis posta, ex quo iudex se informet in sententia.& hoc non potest remitti à parte,quia interesset iudicis, & quia hic tractatur de solennitatibus & ordine iudiciorum, sciendum. est secundùm Hostien.in summa. in titul: de sententia.§.qualiter proferri debeat. is est ordo, quòd duplex est ordo iudiciorum sine solennitas,sic dicit, Is est ordo iudiciorum solitus,cōtra quem si feratur sententia, uel non seruetur,imò peruertatur,Primò contestetur lis,secundò offeratur libellus. Primò iuretur de calumnia, secundò contestetur lis. Primò feratur sententia, postea scribatur, sententia non ualebit secundùm Azo. C. de sententiis & interloquutio.omnium iudicum.l.prolatam.ij.quæstio.vi.§.diffinitiua.uersicu sententia.sed forma electionis per ordinem est seruanda, non transferenda, de electio.cùm post petitam.nec omittenda,de electio.cap.Cumana.§. fina. sed & ordo iudiciarius est seruandus, & hoc intelligunt doctores, de dicto ordine iudiciario generali,secus de speciali. & sic primò pronuncietur de possessione, quàm proprietate,tunc enim secundùm legem tenet sententia mero iure, sed & iure prouocatur, siue appellatur.C. de appellatio.l.i.

Vel potest distingui inter ordinem iudiciarium,qui si omittatur, non ualet processus, ut dictum est, & ordinem iuris, qui si peruertatur,mero iure tenet, ut C. de appellatio. l. j. secundum Gofred.uel distinguo secundum ordinem iudiciarium substantialem,id est,quem iudex de rigore iuris, uelit nolit, ipse uel partes, ex quo in figura iudicij agitur, seruare debet, & iudicialem, id est quem iudex de æquitate & benignitate iuris seruare debet, cui tamen à partibus,&.si in figura iudicij agatur, potest renunciari & mixtum seu anomalum,qui aliquando habet uim special.., aliquando iudicialis. Ordo iudiciarius substantialis est, & sic puta,quòd citentur partes, libellus offeratur,lis contestetur, & de calumnia iuretur, & quòd sententia absolutoria, uel condemnatoria sit certa, nisi in casibus congruo loco,& tempore competenti,iudice sedendo,in his scriptis,& gratis, ritè,id est,non expressim contra iura pronuncietur,& quando contra hunc ordinē pronunciet,nulla est sententia.C. quando prouo.non est necess.l.ii.in princ. Seruandus est enim ordo solitus iudiciorum, ut patet de rescriptis. cap. causam quæ. sic & nos ecclesiasticus, de re iudica. cap. iiij nec est generalis status ecclesię debitus & antiquus per alicuius insolentiā subuertendus,de suppl.negligent.prælator.c. ii.§.nolentes.quandoque tamen sententiam latam spreto ordine iudiciario dominus Papa ratam habet de plenitudine potestatis, sicut patet de accusa.c. ad petitionem.

Ordo uerò iudiciarius & iudicialis uidetur consistere in his,quæ arguuntur inter iuramentum de calumnia, & sententiam:scilicet,quod fiant positiones, productiones testium,& instrumentorum publicationes,& interlocutiones, renunciationes,conclusiones,& allegationes: & si quis iudex hoc non seruat, mero iure uidetur tenere sententia,& lata potius cōtra ius litigatoris,quàm cōtra ius cōmune & si nihil probatum est, uel si semiplenè, iudex ex quo lis contestata est, & iuratū de calumnia, condemnare potest:sed appellandum est C.quando prouoca.nō est necess.l.ij.in fin.nam si non appellatur,facit ius inter partes:cap.inter nos.§. fi. de de re iudica, & cap. quod ad consultationem. C. de agricol. & censib. l. litibus.circa fi.& argumen.de præben. cap. nisi essent.uersiculo,quòd ergo.unde nec error detectus retractat sententiam.ff.familiæ erciscund. l. cum patrem.& cap. inter monasterium.& ca.sequen.de senten. & re iudic.uidetur enim acquiescere sententię is, contra quem fertur, cùm non appellat:& in potestate sua sit appellare, ergo imputet sibi,si non appellat,& in potestate sua sit appellare,ergo imputet sibi,

bi,ſi non appellat. Sic ergò ſententia auctoritate iuris ſuffulta tribuit ius illi, qui non habebat, & aufertur illi, qui habebat, argumento cap. paſtoralis. de reſcriptis. nec mirum: nam & patientia uel tolerantia conſentientis auctoritate ſine ratificatione illius, qui diſpenſare poteſt interueniente, hoc idem uidetur facere: de ſupplenda negligentia prælatorum. ca. penulti. & de temporibus ordi. cap. ii. de præbendis. cap. tuę. in fin. & cap. ſequen. ante finem. de ſpon. cap. præterea. lo. i. in fin. qui cler. uel uouen. capitu. ueniens. de elect. quòd ſicut. de his quæ fiunt à prelat. ſine conſenſu capitu. cum uos. de donat. cap. paſtoralis. de. iure patronatus. ca. cura. ff. de offic proconſul. l. obſeruare. in fin. ii. quęſtio. i. in primis. ſecus autem ſi ſententia non ſit lata, uel, tolerantia ſit turbata: argumen. de fimo. cap. Matthęus. uel diſſimulata, id eſt, conniuentibus, ſeu clauſis oculis. Præterea, argumen. de priuile. cap. quanto. de ſenten. excommu. cap. conqueſti. uel quando etiam is conſentit expreſſim, uel tacitè, qui diſpenſare non poteſt: talis enim in beneficiis eccleſiaſticis non excuſat, imò ueritate comperta remouetur tenens beneficium, & eſt ad perceptorum reſtitutionem condemnandus canonicè: ſic intellige de cleric. coniugatis. cap. diuerſis fallaciis. de prębendis. capitu. dilecto. in fin. de his quę fiunt à prælat. ſine conſenſu capitu. cap. continebatur. de iure patronat. cap. cùm dilectus. in fi. de appellationi. cap. bonę. in fi. & ſic intellige quòd multa per patientiã tolerantur. ergo, &c. de præben. cap. cum iamdudum.

Et breuiter in his, in quibus peccatum eſt ſecundum legem diuinam, ſicut in furto, rapina, nec Papa, nec alius diſpenſat, quominus pœnitentia agatur, & reſtitutio fiat, de uſur. cap. cum tu. xiiij. quęſtio. quinta. ſi quid inueniſti. & in cap. multi. ii. quęſtio. v. ſi res. In his uerò, in quibus eſt peccatum mortale ſecundum ius poſitiuum, & eſt interdicta diſpenſatio Epiſcopo, ſiue inferioribus à Papa, nullus poteſt preſtare hanc patientiam, niſi ipſe Papa, uel is, cui auctoritatem dederit: ut probãt concordantiæ ſupradictę, de cognat. ſpirit. c. ſuper eo. Ipſe uerò Papa non de facili hanc patientiam interponit, niſi quando homines parati ſunt corrigi, & quo ad futura non futura: ſic intellige de temporibus ordinatio & qualita, ordinandos. c. ii. de cõſecrat. eccleſię, uel altaris. c. aqua. Quo ad temporalia uerò aliena detenta non excuſatur ſimiliter quis, quouſque abſolutus ſit per ſententiam à qua appellatum non eſt, uel præſcriptio ſit completa. Iſta ſunt uerba Hoſtien. in titul. de ſententiis. §. quot ſunt eius ſpecies. uerſicu. ſed nunquid. hoc eſt ſimpliciter uerum.

Redeamus ad uerſicu. is eſt ordo, ubi Hoſtienſ. ſic dicit. Veruntamen ſi appelletur, & iudex dicat in ſententia, per ea quę uidi, & audiui, uel quæ probata fuerunt coram me, uiſis. & auditis allegationibus, &c. talem condemno: tunc ſi is, qui condemnatus eſt dicat hunc ordinem non ſeruatum fuiſſe: puta ſe nihil fuiſſe confeſſum, nec conuictum, neque uidiſſe teſtes iurare, uel copiam ipſorum non habuiſſe, ſecundùm leges uel ſecundum canones, &c. ſi appellatum non fuerit, & obiiciatur aliquid fuiſſe omiſſum de ordine iudiciorum ſubſtantiali retrotrahitur ſententia, niſi proceſſus legitimus probetur, & ſic ſententia caſſabitur, ſic non præſumitur pro proceſſu, niſi quatenus conſtiterit legitimis documentis: de proba. c. quoniam contra. in fi. de reſt. ſpolia. c. cùm ad ſedem. §. ſi. ideo litigatur de proceſſu: de teſti. c. cõſtitutus. in fi. ſed hoc poteſt intelligi, quòd dicit decretalis ſententiam fuiſſe caſſatam, non dicit caſſam pronunciatam ſolummodo propter iudiciarium ordinem non ſeruatum, qui ſi illi ſint legitimi. c. per uenerabilem. § uidebatur. uerſicu. præterea. & quod dicit lex, ita potiantur uictores ſententiis, ſi eas rectè habere monſtrauerint: in authen. de his qui ingredi. ad appel. §. ſi uerò neutrum. colla. v. ſi uerò nihil obiicitur, nec in dubium reuocatur, neque ſuo tempore appellatur, tunc tranſit in rem iudicatam ſententia, & pro auctoritate iudicis præſumitur, ſic poteſt intelligi de elec. c.

bonæ

bone memoriæ, de renunc. capitu. in præsentia. de statu homi. l. ingenuum. ff. de adopt. l. adoptio. §. fi. & si etiam appelletur, & apponatur grauamen non tangens ordinem iudiciarium iudicialem secundum leges, seu aliquid quodcunque ius, & non probetur uel secundum ius canonicum quodcunque grauamen præcedens sententiam, nisi sit tangens ordinem iudiciarium substantialem, quantuncunque offeratur probatio, nisi proponatur articulus nouus ex antiquis dependens, qui per nouos testes in causa appellationis probetur, iuxta materiam cap. fraternitatis, de testibus. confirmabitur sententia prima.

Sed hoc intellige, quod is qui appellat cum de iniquitate sententiæ conqueratur ff. de mino. l. præfecti. debet probare quod asserunt iniquitatem, scilicet, sententiam continere. ff. de proba. l. circa eum qui. debet probare enim se iuste appellasse. C. de appella. l. hi qui ad ciuilia. & dicit gerere iniquitatem sententie. ff. si pen. appel. l. i. §. i. de appel. cum ecclesia. quod per ostensionem sententiæ quandoque apparet ut de testi. cap. Raynutius. & ca. Raynaldus. Ideo cauti Italici faciunt omnia acta in publicam formam redigi, & sibi tradi ad fidem perpetuam faciendam, si quando forte super processu aliqua dubitatio oriatur. C. de re iudi. l. gesta. de probatio. cap. quoniam contra falsam. per totum. sed si, partes nihil obiiciatur neque iudex obiicere debet, de probatio. cap. fin. in medio. ibi alioquin cum non reuocetur in dubium de litis contesta. & hoc dictum fuit in clausula, dedit donauit Titio, & c. in articulo quando tractatur de uerbis enunciatiuis prolatis in sententia.

Mixtus uero siue anomalus ordo iudiciarius potest dici is, qui exigitur in præsentia partium procedentium, nec enim absentia potest lis contestari, nec de calumnia iurari, ex quo ad hos articulos est substantialis, sed nec illa, quæ occurrunt inter iuramentum de calumnia, & sententiam diffinitiuam in absentia partium expediri debet, si tamen expedita fuerint in absentia, & post sententia feratur in præsentia, mero iure tenet sententia, nisi fuerit appellatum, licet debeat retractari, etiam si post sententiam hoc opponatur.

Item quo ad sententiam aliquoties nihil obstat, ut quia absens dedit hanc potestatem iudici, & contumax est, aliquoties reddit ipsam nullam, ut quando nec renunciauit, seu hanc potestatem dedit iudici, nec contumax reperitur, & hoc secundum iura ciuilia, exceptis his casibus, in quibus ante sententiam, appellationē admittunt, locum habebunt. Regulariter enim non admittunt appellationem ante sententiam. C. de iudic. l. apertissimi. & quando app. non licet, l. ante sententiā. C. de sent. & interloqut. om. iud. l. fi. ideo nihil potest imputari, si nō fuit appellatū. appellari autem poterit à diffinitiua sententia occasione grauaminis præcedentis. & sic habet necessariò appellans probare appellationem suam, nisi fortè allegetur grauamen de ordine iudiciario non seruato, sed secundum iura canonica in illis casibus, in quibus appellationem admittunt imputabitur si non fuerit appellatum, & sic secundum canones, præsumitur post latam sententiam pro authoritate iudiciaria, etiam si appelletur à sententia. c. inter uos. & c. sicut. de re iudi. nisi sententia in se manifestam contineat iniquitatem. c. inter ceteras. de re iud. uel nisi obiiciatur ordinem, iudiciarium specialem non fuisse seruatum.

Et sic intelligitur quod no. Hosti. post Gofr. in summa de proba. §. quid debet. uersi. sic ubi. sic dicit. hoc etiam nō admitto, quòd secundùm Gof. ante diffinitiuam sententiam latam non præsumitur pro processu iudicis, &c. ut statim dixi, & sic intellexi hanc decretalem, quoniam contra falsam, ante sententiam tantum habere locum, nam post sententiam semper præsumitur pro sententia, & pro processu, nisi contrarium ostendatur, ut dicunt iura signata supra cod. uersicu. licet secundum Gofre.

Sed pone, quòd partes approbant ex certa scientia processum iudicis sciētes quod

non

non est oblatus libellus,nec est litis contestatio facta,uolentes quod hoc non obstante processus ualeat; nunquid ualebit dictus processus & sententia ferenda? dic quòd non,ut dici Innocen.de testibus c.cum causam.in glo.no.quòd attestationes.de offic.de leg.c.prudentiam.in glo. sed quid si iudex. & per Archid. de elec. si cui de litis contesta. cap. fina. facit ad hoc.ff.de dona.inter ui.& uxo.l. si non se
5 cûdum.& quod † nullum est ratione defectus ordinis iudiciarii, ratificari non potest:ut d.c.cùm causam.& in d.gl.no.quod attestationes.& de hoc quod no.per Ioa. And.de hære.cap.ii.in glo.magna. & ad hoc faciunt no.per Spe.in titulo, de sententiis.§.iuxta.uer.quid si partium uoluntate.

Et idem Hosti.in summa in titulo, de mulcta.§.utrum. sic dicit: Vnum tamen notabis specialiter circa hanc materiam, quòd ubi sententia adeo nulla est, quòd nec ratificari potest, puta contra ordinem iudiciarium substantialem lata, per appellationem nec tacitè nec expresim ratificari potest,sic intellige ff.de appel.l. si expressim.§.i.l.ex consensu.§. cum procurator ubi uerò nulla est, sed ratificari potest:puta lata est contra ordinem iudiciarium iudicialem, uel quia falsus procurator interuenit. ff.de iudic.licet si hic appelletur,tacitè ratificatur, & aliqua efficitur:sic intellige rem ra. ha. ff. l.iiii. §. falsus.

An autem sententia nulla per consensum partium possit ratificari, ac aliquo modo ualeat?super hoc Cy.C.communia utriusque iudi.l.ii.sic dicit: Nota hic, quòd illud quod aliàs non ualet, per cõsensum partium roboratur,pro hoc dicunt quidam, quod sententia lata per quendam priuatum potest ratificari ex post facto: ut d.l.ii.& d.l.licet.ff.de iudi.sed hoc non est uerum: quia ubicunque negotia non habent sua essentialia à principio, non possunt ratificari, ut ff. de regu. iuris l.quod ab initio & no. C. de iure fisci. l. ii.lib.x.

Nõ obst.l.ii.C.cõmunia utriusq; iudici quia ibi ualet per consensum,non tanquã factum per iudicem,sed tanquam per seipsos,ex quo consensu dominiũ nacti sunt non ex authoritate sententiæ,& ex certa scientia,scientes sententiam nullam non per errorem:unde si non possiderent, nõ possent ex hoc nudo pacto agere, ut ibi innuit.

Idem uerò Cy.in l.i.C.qui pro sua iurisdic.sic dicit:Quid si quis cœpit cognoscere tanquã delegatus,& non erat,post ille qui poterat delegare,habet ratum: an ualebit processus?uidetur quòd sic.ff. de iudic.l.licet.contrarium ibi not. C. de iure fisc.l.ii.ratio est secundum Petr. quia quod non habet sua essentialia à principio,non potest per ratificationem confirmari, sicut est istud: nam iudicium istud deficit in suis essentialibus: quia non habet iudicẽ,ideo,&c.ff.de reg.iu.l.qđ ab initio.sed in l.licet non habuit sua essentialia,quia fuit actor,iudex,& reus.Alii reddunt aliã rationem, quia iurisdictio est de iure publico. & ideo non operatur in ea ratiabitio: sed tamen prima ratio est melior, & eadem ratione dicamus ubi non interuenit tutor in causa à principio, si aduersus rem iudic. l. fina. Idem uerò Cy.in l.i.C.ubi de crimine agi oportet. sic dicit, quòd aut negocium in solo consensu peccat,aut in alio quàm in solo consensu.

Primò casu:aut habuit sua essentialia, ut quia fuit actor iudex,& reus:& tunc ratihabitio retrotrahitur, & confirmatur quod est actum:ut d.l.licet.

Secundo casu tunc ratificatio non operatur, ut trahatur retro. ff.de offic. procons.l.obseruare.in fi.hinc † est quòd nõ
6 ualet iudicium, in quo interuenit minor sine consensu administratoris, etiã si pater & administrator ratam habeant. ut l.uniuersis. C.qui da.tuto.po.& not.C.de bonis quæ liberis. l. cùm oportet. §. necessitatem. ubi idem Cyn. sic dicit, Quæro nunquid iste consensus posit ex post facto interuenire, ita quòd per consensum sequentem ratificentur iam facta? & uidetur quòd sic: ut ff. de iudic. l.licet. glo. hic dicit contra:quia hic filius suo,non nomine patris: agebat, unde ratum

tum haberi non potest, ut l.si pupilli. §. si ego. ff. de nego. gest. sed certè imo quod non geritur nomine meo, possum habere ratum: ut ff. de pignorib.l.si fundus.§.i.

Quid dicemus? dicit Pet. quòd processus non fuit rectè initiatus: ut C. qui da. tuto. post l.uniuersis.& C. de autho. præstan.l.clárum.& ideo quod ab initio non tenuit, non potest postea conualescere, ut in regula iuris, quod ab initio. uult dicere quòd persona filii familias non est legitima, nec integra ad standum in iudi-
7 cio, & ideo † cùm iudicium non habuerit sua essentialia, non potest ratificari, ut aliàs solet notari C. si aduersus rem iudicatam. l. finali. & C. ubi de crimine agi oportet.l.i.

Nostri moderni sunt, qui dicunt quòd hæc regula fundatur super falso, uidelicet super eo, quòd filius non sit integer homo: & legitima persona per se sine patris consensu illum reintegrantis & legitimantis, quod est falsum secundum Iacob. de Aret. & eius sequaces. per l. filiusfami. ff. de actionib. & obligatio. & l.si. §. i. ff. de uerbo. obligatio. Mihi, dicit Cyn. uidetur considerandum utrum filiusfamilias egerit pro his bonis, in quibus ratione usufructus quem agnouit est legitimus administrator, & tunc uidetur uera opinio Pet. quia tunc dico patrem legitimum administratorem, & per consequens authorem, si ponamus filiumfamilias minorem: sed quando est maior, tunc filiusfamil. non habet exercitium ipse, sed pater, tamen si ageret, utrum posset ratificare? uidetur quòd sic, quia iudicium non deficit propter defectum substãtialium, sed propter defectum iuris istius agentis, uel potestatem iuris agendi: hoc magis placet. aut egit pro aliis bonis, in quibus pater noluit usumfructum habere, tunc cum requiratur consensus solummodo in signũ repudiationis, & ne litem sopitam resuscitet, ut prædixi, quantuncunque tale signum & certitudo interuenit, satisfactum est huic legi. Aut quæritur cum filius extra prædicta bona obligatur & conuenitur, tunc dico quod filiusfamilias potest esse in iudicio hodie, sicut olim, ut dicta l.tam ex contractibus. ff. de iud.

Iac. Bru. in l.ii. C. communia utriusque iudic. sic dicit: Si diuisio est facta à iudice incompetenti: confirmatur per consensum partium, ut ex contractu, non ut ex sentia ualeat. Barto. in d.l.ii. sic dicit, Non intelligas hic, quòd diuisio in d.l.ii. conualidetur ex consensu, tanquam ex sententia: sed approbatur tanquam ex diuisione ex consensu facta: unde licet idem Bar. in l.i.C. qui pro sua iurisdictio. oppo. C. communia utriusque iudic. l.ii. dicit gloss. fateor, quod sententia est nulla, nisi à partibus approbetur: ut l. contraria. in d. gl. quã no. ꝙ sententia nulla ex defectu iurisdictionis iudicis potest consensu partiũ ualidari: docto. omnes tenent contra in l. si expressim. ff. de appellatio. in l. priuatorum. C. de iurisdictio. omnium iudicum.

Non obstat d.l.ij. quia ibi ex illa approbatione non conualidatur sententia, ut sententia: sed habet uim cuiusdam actus, cum partes fecerunt per contractum il-
8 lud, † quod deuenit in sententia. Bald. in l.i. C. qui pro sua iurisdictio. sic dicit, Quæro, nunquid sententia nulla ex defectu iurisdictionis possit consensu partium confirmari? dicit gloss. quòd aut consensus aut sententia precessit consensum, & tũc consensus facit ipsam sententiam ualere, ut l.ii. C. communia utriusque iudic. ueritas est ꝙ neutro casu ualet sententia. C. de iurisdictio. omnium iud. l. priuatorum. sed ipse consensus potest ualere, tanquã pactum: & ita intelligitur d.l.ii. secundum docto. & Bar.

Idem Bald. in alleg. l.ii. sic dicit: Quæro, nunquid ista sententia partium consensu conualescit? dic quòd diuisio conualescit, sed non sententia, nam diuisio est actus, qui potest explicari etiam ab ipsis partibus, sed sententia non. C. de iurisdictio, omniũ iud. l. priuatorum. & adde quod no. in l.i. C. qui pro sua iurisdict. unde Ia Bru. dicit super glo. quæ dicit quòd non tenet factum: sed ex consensu partium confirmatur. dicit Ioan. uerius puto, non ex ueteri sententia sed ex nouo consensu

consensu robur acceperunt.

Ange.in l.i.C.qui pro sua iurisditio. sic dicit: unum scias, quòd quando actus est omnium respectu nullus, nunquam ratihabitio habet actum confirmare. ita ponit simpliciter Innoc.in c.prudentiam.de offic.deleg.Ioan. de Imo. in l. si expressim. ff.de appel.sic dicit Ang.patere ex hac gl. cum tex.quod sententia quæ est nulla ex alia ratione quam propter defectum consensus,nō confirmatur expresso consensu, nec tacito partis,licet glo.dixerit contra. & non bene.l.i.C.qui pro sua iurisdi.quod dicit procedere,nisi facta sententia transeat in contractum, per id quod habetur in l.ii.C.communia utriusque iudi.sed certè ibi non firmatur ut ualeat ut sententia: sed ut ualeat ex ui pacti & tanquam pactum:prout ibi no.per docto.& etiam per Bartol.

Item dicit idem Ioann. de Imol. sic: Nota quod ubi appellatur à sententia nulla, per hoc confirmatur ipsa sententia. quod procedit, quando sententia est nulla propter iuris rigorem: & sic propter defectum solennitatis: secus si esset nulla propter defectum consensus appellantis: quia tunc confirmaretur: ut probatur in l.iii.§.falsus.ff rem ratam haberi.& quod habetur in d.l.si expressim.in glo. pen.gl. Ioan.And.in clemen.sæpe. alleg. sic dicit super una conclusione. Ista litera uidetur uelle, quòd in aliis causis requirentibus figuram iudiciorum necessaria sit conclusio: de conclusione habetur de procuratoribus.c. auditis. de causa possessio. & proprieta.ca.pastoralis.& c.quoniam contra.de probatio.de fide instrumentorum. c.cùm dilectus.& c.cùm Ioannes. cōmuniter in secularibus foris,apud nos non fit conclusio in ecclesiasticis sic per partes, inter ipsas, uel altera ipsarum innita, ex quo sufficientes dilationes datæ essent, & elapsæ,pronunciaret iudex conclusum in causa.& uide Specu.de renunc.& conclu.in princ.gl.in l prolatam.C.de sententiis.ponit quæ sunt de substantia ordinis iudiciorum:& inter cetera dicit, quòd publicatio est de substantialibus processus. dicit ibi Ang.quòd in hac gl.non bene sentit,quia etiam non publicato processu potest ferri sententia,& ualet: licet appellari possit ab ea:extra de senten.& re iud. c,cùm I.& A.processus licet non sit publicatus partibus, tamen est apertus & publicatus iudici: unde bene potest iudex acta nouisse etiam ante ullā publicationē; sed si poneremus,quòd nec parti,nec iudici fuisset apertus, uel publicatus iudici processus,exēplum,quia iudex cōmisit extra territorium alii iudici examinationē testium,ante præsentationem attestationum,non dicitur publicatus:& hoc credo glo.sensisse.& sic est defensata:tunc enim non cognouit de causa,ergo sententia est nulla secundum omnes.Et in quantum gl. dicit quòd iuramentum calumniæ est de substantialibus iudicij.in hoc gl.non bene dicit secundùm Ang.ibi:cùm etiam ex toto iuramentum calumniæ posset omitti. l. ii. §.sed quia ueremur.C. de iuramento calumniæ.casus est in c.i. de iuramento calumniæ. in vi.

Item in quantum gl.dicit ibi quòd causæ cognitio est de substantialibus iudicii. ibi in gl.dum dicit, uel si non cognouit de causa.secundum Ioa.dicit ibi Ang. & bene,quòd si non cognouit:ergo non deliberauit sententiam,imò fulminauit illam de facto,meritò nulla est,ut l.ex stipulatione. C.de sententiis & interloquutio omnium iudicum.& l.i.& ii.C.de sententiis ex breuicu.reci.probatur autem quòd non cōgnouit de causa,si non habuit de tempore ad cognoscendum:& erat actorum multitudo:ita quòd uerisimiliter propter temporis breuitatem iudex non potuit se reddere instructum: de in integrum restituti.cap.constitutus.ubi casus.& not. hoc quia quotidie contingit de facto: nam productis exceptionibus per reum alio non uiso iudex fulminauit sententiam, certè sententia erit nulla ut dixi: differant ergo iudices,ut bene acta conspiciāt ut C.de iudi.l.iudices. & authen. ibi posita. & licet iudex inserat in sententia, uisis actis, illa uerba enunciatiua nihil importtant: quoniam enunciant impossibile, contra naturam, temporis breuitatem, ut dixi.

Et dicit Ang.in d.l.prolatam.unum notabile uerbum,quòd si Papa uel Imperator causam delegat alicui,& designat modum procedendi, si modus non seruatur, quantuncunque non sit substantialis,tamen sententia nulla est,secũdum Innoc.de rescrip.c.cum dilecta.& licet per uersio aut omissio talis ordinis uitiet stipulationem.de rescriptis.cum dilecta. est uerum, saluo nisi partes cõsentiant, ut talis ordo non seruetur cum eorum fauore Papa uel Princeps adiecerit , secundum Inno.de offic.dele.c.prudentiam.in gl.nobis uidetur.

Iacob Bru.in d.l.prolatam. sic dicit , Aut quæritur de ordine in ipsa sententia & circa ipsam,& iste ordo omissus uitiat, sententiam , ut primo data, & postea in scriptis redacta:aut omittitur substãtia ipsius sententię,& non ualet,ut quia continet absolutioné uel condénationé uel æquipollens,ut l.præses.C. de sententiis & interlo.omn.iudi.Aut quæritur de ordine iustitiæ ad ipsam sententiã,ut de litis contestatione,de iuramento calumnię &c. & talis ordo omissus uitiat sententiam , ut in anthen.de exhib.reis. §. sancimus. & suscepto. ita intelligitur d.l. prolatam. Aut quæritur de ordine plurium instantiarum adinuicem,& talis non uitiat ipso iure.C.de appellationib.l.i.& est argumentum ad quæstionem de facto , nam creditor conuenerat pignoris possessorem non excusso debitore principali, quærebatur an teneat sententia lata contra pignoris possessorem?uidebatur quòd non,quia est omissus ordo iuris,contra d. l. prolatam. sed dicit quòd imò tenet , quia non fuit omissus ordo unius instãtię ad seipsã, sed unius instantię ad aliã, nam in una instantia debet prius conueniri debitor principalis,in alia fideiussor postea, & ideo talis ordo omissus non uitiat sententiam. Et in hanc sententiam residet Angel. allegando not.per glos.in l.si mancipium. ff.de euictionibus.

9 Item quæritur, † an si iudex cognitionem causæ omittat , uitietur sententia, quasi iuris ordine non seruato? gl uidetur tenere ꝙ nõ, ex eo,ꝙ reprobat illud exemplum in hac l.sed dominus Marti. dicit ꝙ uitiat,quia causæ cognitio est de ordine debito & debet sententiam præcedere. & hoc tenet Innocen.in c.tua nos.de cohabi.cleri.& mulie.sic uidetur in arbitro, qui est electus,ut de iure lité decidat, nã si incõtinenti nulla cognitione facta uult pronunciare,nõ põt.quod probatur sic,nã arbiter habet similitudinem iudicis, ut l. rem non nouam.C.de iudi.sed iudex non debet cognitionem omittere:ut l.iudices. eo.ti & l.de unoquoque.ff.de re iudic. ergo nec arbiter.

Item querit glo. si iudex non publicauit testium dicta:an ualeat sententia: ego puto dicit,Iac.ꝙ ualeat sentẽtia , quia nõ omittitur hic ordo: sed potius contra ius litigatoris est lata,& ideo tenet mero iure.Ang.in l.gesta.C. de re iudicata. dicit quòd publicatio processuum , quæ fit per iudicem , requiritur solum in actis, quæ fiunt in iudicio secretè, sicut sunt attestationes testium &c. Aliorum autem actitorum , quæ fiunt publicè,& notoriè, & semper coram testium multitudine,non est necessaria alia apertura , & ita intelligitur l. gesta. secundum Bru. & Bartol. C. de re iudicata. Attestationes enim & acta quæ fiunt in secreto, non facerent fidé in alio iudicio,uel inter easdem personas , nisi dicta acta sunt publicata , id est , manu publica scripta , & postea publicata per sententiam iudicis partibus præsentibus latam, quia pronunciauit processum publicum & apertum , & pro aperto & publico haberi uoluit & mandauit , & licet acta , quæ fiunt notoriè , non sit necessarium publicari , ut dictum est , tamen necessarium est secundum Ang. ibi quòd publicentur per notarium actorum cum signo consueto apponi in talibus actis.

Innocentius uerò in capitu. Albericus.de testibus.sic dicit , Nos credimus quòd ex quo acta sunt scripta per tabellionem,eis creditur inter easdem personas sine alia publicatione,aliis auté non prosunt,nec obsunt.C.de donationibus. l. in donationibus.de probatio c. quoniam de iurciu-

iureiurando.l.sed & si possessori fuerit iusiurandum.§.si cùm de hæreditate inter te & me.& l.sequen.Si autem inueniretur apud iudicem non authenticata per rebellionem,necessaria est publicatio.Item hæc uera sunt q̄ prætextu defectus solennitatis testium non potest dicere non credendum esse actis uel etiam instrumento exinde per manum tabellionis conformato:sed si neget ea acta,audietur: quia suprà dictum est post Hostiensem in summa, quòd citatio est de ordine iudicii substantialis: hoc intelligendum est de citatione ad causas: quia si contra non citatum procederetur, tunc regulariter est nullum iudicium: ut in clementin. pastoralis.de re iudica. & in l. absente. de appellatio.& in c.i.de causa possessio. & proprie.Si uerò quis citatus fuit ad causam, sed non ad singulos articulos causæ, utputa processum fuit ad sententiam sine citatione: tunc nullitas non respicit totum processum, sed sententiam tantum, tunc processus remanebit ualidus,& ex eisdem actis sententia infirmabitur propter defectum citationis ad sententiam secundùm Bar.& Ange.in l. si ut proponis.la pr.ma.C.quomodo & quando iudex.unde non potest perueniri ad sententiam:neque aliter ualet,nisi citatio præcederet,

Sed glo.Ioa.Andr.in clemen. sæpe. de uerbor.signi.ubi dicit super uerbo, ad id. nō sufficit ergo citari, nisi exprimatur id, quod ad sententiam audiendam: ut ff. quæ senten. sine appellatione rescind. l.i. §.item cùm ex edicto facit de testibus cap.cumolim. in fi.de dolo & contuma.c. cum qui.lib.vi. nam si hoc in summariis, fortius in aliis.& dicit glo.ibidem in uerbo.non peremptoriè.argu. quòd in aliis causis, in quibus seruatur iudiciorum figura, fit necessarium peremptorium exprimi,ubi non fit trina citatio ad sententiam audiendam, quod uidetur tenere Ioa.xxiiij.q.iii.de illicita.Ber.de offic. de leg.consuluit. Innocen. de accusatio. ad petitionem.Spec.in ti.de citatione.§.uiso de tempore.uersi.alias autem.& in uersi. quid si lata.

Et dicit Anto.de But.in d.c.ad petitionem. quòd in actis grandis præiudicii, ut in diffinitiua sententia, ut in missione in possessionem,per quam datur uera possessio,in absolutione ab instantia iudicii, in annotatione bonorum in causa criminali uel ciuili secundùm Innocen.in dicto. ca. ad petitionem.requiritur citatio peremptoria.uel trina: Et dicit idem Antonius post Innocētium, quòd solennitas citationum non habet locū in citationibus, quæ fiunt à principio, antequam compareant: nec in dilationibus testium,neque in aliis iudiciis, quæ dantur præsentibus.ff.de iure delibe l.i. & dicit etiam,quòd in citationibus,quę fiunt ad media causæ non requiritur peremptorium, licet aliqua dicant contrarium si sint grauis præiudicii, aliàs non:de quo in c. consuluit.de offic. delega.

Sed de citatione ad sententiam quæ non sufficit una sine solennitate, sed hoc communiter tenetur: est tamen aduertendum quòd non sufficit cum solennitatibus,nisi exprimatur quòd ad sententiam audiendam:ut no.gloss.de hæreti.c. contumacia,in vi.gloss. penulti.Idem dicunt domini de Rota decisione cccxxxvj. in quocunque alio actu non sufficere citationem ad audiendam uoluntatem, nisi actus exprimatur, quia citatio est generalis & uaga, de uerbor. oblig. l.si quis insulam.Barto.de rescrip.c. fi.super uerbo, indeterminatas.alleg.l.ad peremptorium. & l.sequen.de indi.ad hoc per Ioan.And. in l.fi.de uerborum significa.in uerbo,peremptoriè. per Ioann.Andr.xxiiii.q.ü. de illicita.& per Guil.de monte Laudi.in c. i. super uerbo. promulget. de dolo & contu.

Item in quantum dixi modò sufficere citationem sine peremptorio ad sententiam, intellige exceptis casibus, in quibus procedi potest secundùm formam clemen.sæpe. de uerborum significa. de quo in clemen. dispendiosam. de iudi. in quibus non exigitur peremptorium: ut d.clemen.sæpe. & procedit in causa beneficiali in curia existente. Item intellige nisi per modū cōminationis dixerit se

iudex processurum ad sententiam: ut dixit Bart.in l.si finita.§.Iulianus.ff.de damno infec.& ponunt domini de Rota in sua quæstione ccxxxix.de quo in Specu. de citatione.§.uiso de tempore.uersi. alias autem. & uersicul.quid si lata. ubi Specul. tenet idē in omnibus.& tractat ibi in uer. sed ante clausula.Et ponit opinio. Aegid. de qua in alleg.c.consuluit.an comminatio de procedendo ad anteriora quātum de iure poterit habeat uim peremptorii, habetur p dominos de Rota in dicta decisione supra alle.qui tenent opinio. Bar. & de hoc per eundem dominum Anto.in c.causamque.de dolo & contuma.& in c. ex tuæ.de cleri.non resid.& in cap.ii. qui cle.uel uouet.

Ioan.An.& Imo.concludunt, quòd nō, ratio est clara,quia ex quo refert se,pro-
10 ut de iure fuerit,sed ius † uult quòd prima citatio non sit perēptoria,sed tertia, ut in iuribus uulgaribus, ergo &c. & est hęc communis opin. quam Bald. limitat ueram in casibus, in quibus proceditur cum ordine iuris:sed si sumus in causa sū maria tantū: tunc uerba de quibus supra, faciunt talē citationē esse perēptoriā, ita ipse Bal. in rubrica. C. comminationes, epistolas.aliàs in arg.glo.i.cod.ti. sed secundùm Ludo.in l.si finita.§.Iulianus.non est uerū: ut infrà dicetur, quia in primo decreto proceditur summariè:& est necessarium peremptorium. Si autem citatur quis cum comminatione, quòd aliàs protestatur quis se processurum & pronunciaturum,dicit quòd habet uim perēptorii.tex. est in l. ad peremptorium. ff. de iudi. Ludo.in d.§.Iulianus.sic dicit in gloss.magna uult principium glo.quod ad hoc ut procedatur ad missionem in possessionem,requiratur peremptorium. l. præsenti.§.cum autem.C.de his qui ad eccle. confu.& l.consentaneum.§.fin. quomodo & quando iu.unde Barto.ex dictis uerbis gl.quærit in quibus casibus sit necessariū peremptorium: & refert Innocen.in ca. ad petitionem.de accusa.ubi dicit, quòd est necessarium in casibus quatuor: & in sententia diffinitiua: ut l.i.§. cum edicto. ff. quæ senten. sine appella.rescin.Secundò,ut quando peruenitur ad primū & secundum decretum:at per iura supra allega.& per gl.in d.§.Iulianus. Tertius est in casu.c.sacro.de senten.excommu.Idem dicit Innocen.in c.uenerabilis.de dolo & contu.ubi addit alium, scilicet in sentētia absolutoria ab obseruatione iudicii.& alleg.tex.l.properandum.

Extra hos casus dicit Bar. q̀ quælibet citatio præsumitur,q̀ habeat uim peremptorii,alleg.dictum Spec.in ti.de cita.§.uiso.uersic.dicunt etiam quidam.& sic pertransit Bar.sed ipse uidit Spe in ti.de dila ti.post prin.§.uidendum. uersi. terminum enim assignari. ubi dicit quòd terminus post litis contestationem sit peremptorius,dicit,quòd non meminit se legisse. ideo pedes firmant domini mei de Rota decisione cexxxix.ubi dicunt in Romana curia seruari dictum Spec.in §.uiso.uidelicet quòd omnis citatio, seu terminus datus post litis cōtestationem est peremptorius:hoc sequitur dominus Ant.de But. & Ioa.And.in c.consuluit.de offic.deleg. & glo.in clemen.i.de excep. & Barto. in l.fi.ff.de feriis.& probatur in l. si quando. C.de testibus.& in ca. in nomine domini. eod.ti.extra & not.dictum cap.consuluit. quoniam ibi narratur factum. Ex his ha-
11 bes,quòd ad† diffinitiuam requiritur citatio peremptoria.

Fallit primò, quando citatur ad diffinitiuam tyrannus, qui iustè uideatur ipsi citanti terribilis: istud est singulare dictum Hostien. & Ioann. Andr. in cap.non minus. de immu. eccle. & refert Bal.& sequitur in c. i. de milite. va. qui conu.est.

Secūdò fallit in causis,in quibus proceditur summariè,& de plano:glo.est in cle. sæpe.de uerbo signi.& no.in extrauag.ad reprimendum.

Tertiò fallit in causa summaria tantū, quia non requiritur peremptoria citatio sed simplex requiritur, dictum est singulare Specu.in titu.de summa.cog.§.postremò.uersicu.hoc quoque.& l.fi.ff.de feriis. sed hoc non est uerum. nam in primo decreto proceditur summariè, ut l.ii.C.ubi in rem acti.& c.quoniam frequenter extra ut

tra ut lite non contesta. sed ut possit perueniri ad primum decretum requiritur peremptorium. l. consentaneum. C. quomodo & quando iud. licet in ipso primo decreto procedatur summariè, &c.

Quartò fallit ubi superior procedit ad declarandum statuta nulla: quia contra ecclesiasticam libertatem, quia tunc non requiritur citatio peremptoria, imò nulla, hoc est dictũ Archidia. singulare ii. q. i. quia Lotharius. & refert Bal. in l. presbyteri. C. de epi. & cleri.

Quintò fallit, ubi primò citatur absque eo quòd aliquid dicat, ascendit equum ut uadat ad partes longinquas: quia non requiritur hic aliqua citatio, dictum est Innocen. in capitul. auditis. de procuratoribus. & refert Bald. in l. ii. C. quomodo & quando iud. ratio est, quia citatio fit ad fines comparitionis: sed eo ascendente equum, & ascendente ad partes longinquas, ostendit se nolle comparere, cum facto datur uoluntas intelligi ut l. reprehendenda. C. de institutio. & substitu. sub condi fac. l. de quibus. ff. de legib. l. si tamen. §. non nocebit. ff. de ædil. edic.

Sextò fallit, ubi dicit se expressè nolle comparere: uel ubi se occultat. ne nũcius habeat eius notitiam. ita not Innocen in c. ad petitionem. de accusa & illud sequũtur domini mei in allega decisio. & Bart. ponit in l. si finita. §. Iulianus. in. x. q. & in auth. qui semel. C. quomodo & quando iud. tenet contrarium quia potest eius mutari uoluntas ut l. liberi C. de fideicommis. liber. sed Ioa. An in c uenerabilibus. de senten. excommu. in vi. in §. sed non. allegans istas opinio. uidetur uelle concordare quia aut hæc uerba, uidelicet, nolle uenire, in iudicio loquitur, & tunc non est citandus, ut in dicto §. semper. aut extra iudicium, & sit citandum ratione pœnæ.

Sed gl. tenet opi Inno. in l. fi. de in integrũ restitu. & in l. tres denunciationes C. quomodo & quando iudex. & hoc est uerũ. nam textus, in clemen. si à me. de dolo. & contum. & c. cum qui de eo qui mittitur in possessione causa rei ser. & Barto. in l. qui Romæ. §. Flauius. de uerborum obligationib. uoluit & quòd appellans friuolè, si iudex non defert, non tenetur ulterius citare. ratio est quia intendit protestari, quod non intendit ulterius cõparere: unde ibi uidetur casus, & non obstat quod ibi fuit appellatum, ergo fuit hoc in iudicio, quia potest appellatio fieri etiam non in iudicio. l. i. de ferijs. ii. quæstione vi. adeunti. & l. i. §. eundem. ff. quando appella. sit.

Non obstat ratio Pet. & Cyn quia non præsumitur quis pœnitere, cùm præsumatur uoluntas durare l. Lucius. de legatis ii. & l. cùm tacitũ. & l. eum qui semper. ff. de probat. & hoc etiam habet locum in illicitis, nisi ex uerisimilibus coniecturis appareat contrarium. Tex. est singularis in c. à nobis. il grande. de sẽtẽtia excommu & cũm hac opinio. pertransit Bal. in l. ii. & l. tres denunciationes. C. quomodo & quando iudex.

Septimò fallit contra rebellem occupantem terras ecclesię, quia nõ requiritur peremptorium. ratio est, quia ex actu detentationis præsumitur notorium ratione actus permanentis. Ita Innoc. in ca. tua. de senten. excommu. & Io. An. in c. cùm olim. de re iudi.

Octauò fallit, ubi fertur sententia per reuisores rationis communis: quia tunc nõ requiritur citatio cũ peremptorio, sed etiam sine citatione potest sententia ferri, tex est singularis secundum lecturam gl. quam Barto. ibi notauit in l. ii. §. quod de frumentaria. C. de administra. re. ad ciui. pertinent.

Nonò fallit, ubi inferior citat quẽ, ut cõpareat coram superiore, cui uult referre merita causæ. & ita Spec. in §. uidendum: post princip. in ti. de renuncia. & in §. ii. in princip. & refert Io. An. in c. fi. de accusa. in nouella.

Decimò fallit cùm par citat seu monet parem: quia tunc non requiritur perẽptorium gl. est singula in d. clemen. i. de hæreticis. & refert Bal. in l. nam ita diuus. ff. de appellatio. & cano. in c. cùm causam. de officio delega.

Oo 3 Vndecimò

Vndecimo in extraiudicilibus, in quibus quælibet admonitio habet uim perẽptorij: hæc est doctrina glos. si episcopus. xviij. distin. quam sequitur Ioan. And. in cap. si ego. ij. de iureiur. imò fuit doctrina Innocen. in cap. cùm nobis olim. de elec. & est doctrina glo. nostræ in l. si eo tempore. C. de fide instrumẽ. lib. x. & l. Titia. §. usuras. ff. de leg. ij. Non obstat tex. in l. qui Romæ. §. cohæredes. ff. de uerborum obligatio. ibi dicit, ꝙ hæres intendens uendere rem hæreditariam requisiuit coheredes pluries. sed responde, quòd illud uerbũ pluris requisiuit natura factum, nõ autem statuit: ut l. j. ff. quando non pe. par. in glo.

Fallit etiam in casibus, in quibus proceditur summariè & de plano sine strepitu forma & figura iudicij. ut in text. in clemen. sæpe. de uerbo. signi. & uide Barto. in extrauaganti. ad reprimendum.

Item Ludo. in suis dictis in litera, S. in dicto. quod incipit, sententia lata. sic dicit: Sẽtẽtia lata sine citatione est nulla. l. de unoquoque. C. de re iud. fallit secũdũ Specu. nisi quis fuerit contumax in respõdendo positionibus sibi factis: quia tunc ualeat sententia sine citatione: & ita dicit de facto pronũciasse: ita ponit ipse in tit. de posi. §. octauò. ad fi. & ita dicit de consilio dominorum antiquorum, quod dictum nunquã p fuit aliquis legista, quod dictum Specu. reprobat Ioan. And. in cap. ij. de confes. in vj. in nouella. & ratio est quia ibi non respondendo positionibus potest quis dupliciter esse contumax: uno modo, quando iussus & monitus à iudice non respondit, sed recedit: modò contra istum, contumacem dicit text. in d. cap. ij. quòd talis habetur, ac si foret confessus, modò sic. si iste fuisset uerè confessus positiones, requireretur citatio ad sententiã, ergo pariter est citandus ad sententiam iste fictè confessus. Secundò, quia potest quis esse cõtumax quia eoipso, ꝙ respondens scit positones. & recedit non expectans mandatum, dicitur cõtumax contra talẽ ergo cõtumacẽ proceditur tanquam contra contumacem: ut in dict. cap. ii. talis ergo cotumax in quocunque litis articulo contumacia non obstante debet citari ad sententiam diffinitiuam, allegat casum in ca. cùm olim. de testi. & gloss. in c. ii. de dolo & contum. libr. vi. Si ergo contra istum debet procedi tanquam contra contumacem, debet citari ad sententiam: quod not. quia alius legista non tangit.

Item potest ferri sententia sine citatione contra tutorem, quando proceditur contra eum tanquam dilapidatorẽ bonorum pupilli, uel prelatum dilapidantem bona ecclesiæ etiam lite non contestata, etiam quo ad receptionem testium. ut dicit gl. iij. quæst. ij. quia ca. & alia iij. quęst. ix. in summa. quę concludunt hęc in sui odium. & alleg. l. ne cui. C. de pœ. quę nihil facit. Tu dic, quòd de hoc uidetur casus in capitu. ueritatis. de dolo & contuma. quia ibi procedebatur contra prelatum, tanquam contra dilapidatorem bonorum ecclesię absentem: & fuit processum ad diffinitiuam, sed melior tex. est in l. ii. C. ubi crimi. agi oportet, ibi, nullo priuilegio.

Item Ange. in l. ea quæ. C. quomodo & quando iudex. sic dicit, In notoriis potest ferri sententia etiam parte non citata, & sic in eis habet locũ ista l. ea quæ. de quo c. iiij. de transla. episco. & de cohabi. cleri. & mulie. capitul. uestra Bartol. in l. si finita. §. Iulianus. quærit: An cùm quis peremptoriè citatur ad audiendam sententiam, sit necesse quòd dicatur ad audiendam sententiam contra se ferendam & ipse Bar. in l. si apparitor. C. de cohortali. libro xii. dicit, quòd ibi est text. quòd ubi sententia fertur contra absentem, debet citari ad audiendam sententiam contra se.

Ego audiui dicit Ludoui. in dicto §. Iulianus. à domino meo, in ca. ij. & post edictũ. de iudi. qui dicebat ꝙ Baldus, uiua uoce reprehendit illud dictum hac ratione, quia quando fertur sententia contra absentem, ita potest ferri pro eo, sicut contra, ut dicta l. & post edictum. & l. properandum. & l. siquidem. sed si dictum Bartoli esset uerum, sequeretur quòd sententia lata pro absente esset nulla, &

la: & ille leges ſeruirent nobis de uento: quòd eſſet nulla, probatur, nam
12 † cùm iudex citat abſentem ad unum actum, & facit alium actum: ille actus eſt nullus: text. eſt in l. aut qui aliter. quod ui aut clam. ff. & l. ſi ut proponis. C. quomodo & quando iudex. ſed ſic eſſet in caſu noſtro: ergo illa eſſet nulla, cum ad eam non ſit citatus.

Baldus in l. diem proferre. §. ſi quis litigatorum. ff. de arbitris. ſic dicit: Nota quod ualet ſententia pro parte abſente, quod eſt not. & nota argumen. ex iſto. §. quod ualet proceſſus ſine citatione, quando eſt renunciatum citationi. & de hoc eſt gloſſ. ordin in dicto §. ſi quis litigatorum. & ideo quotidie datur licentia iudicibus, dicit Barto. ad experiendum ſine aliqua citatione, ut uideamus ſeruari & practicari in criminalibus cauſis. Adde quod notat Specu. in titul. de citationibus. §. uiſo. uerſicu. ſed pone quòd partes.

Item dicit Ludouic. in ſuis dictis in litera, S. in dicto, quod incipit, ſententia non poteſt ferri pro actore. ubi dicit ſic: Sententia non poteſt ferri pro actore abſente non citato. tex. eſt in l. furioſo. & l. quæſitum. C. de re iudic. & l. properandum. §. ſin autem. C. de iudi. hoc eſt uerum in ciuili, ſed in criminali bene poteſt. Caſus eſt unicus & mirabilis. C. de adul. l. quamuis indubitati. allegat Bald. in l. ea quæ. C. quomodo & quando iu. & ulterius idem Ludouic. in litera, S. in dicto, quod incipit, ſententia diffinitiua, ſic di-
13 cit: † Sententia non poteſt ferri utraque parte abſente: ut eſt gloſſ. in l. properandum. in uerbo, trienij. C. de iudicijs. Fallit in caſibus, in quibus iudex ex officio procederet, quia tunc ualet etiam utraque parte abſente. gl. eſt in cap. cupientes. §. quòd ſi per xx. uerſicu. opponente. de electionib. lib. vi. quam refert Angel. in l. ſi quis libertatem. ff. de petitio. hæredit. ubi etiam uide illum, quem ponit idem Ang. ſcilicet, in caſu appellationis interiectæ ad Papam, uel Imperatorem. Archidiaco. autem. ii. q. i. c. quę Lotharius. in glo. i. ibi, fortè, ſic dicit: adde pro iſto fortè. facit quod no. Vincen. & Bar. extra de diuor. c. porrò. ſed contra hoc quod not. de iureiuran. capitu. ad noſtram. in gloſſ. ii. de hoc etiam no. de purgatio. canonic. ca. penult. in 6.

Sed quòd in notorio poſſit fieri ſententia parte non citata uidetur expreſſum, extra de tranſlat. epiſcop. cap. quanto. §. ne autem. ibi, ſibi præcipimus. & ibi hoc per Innocen. & Hoſtien. approbatur: nam uerbum præcipimus, uim habet ſententię. extra de uerbor. ſignificat. cap. in his. & ideo Ioan. Lau. & Hugo. no. ij. q. i. §. fin. tamen ipse Innocen. de cohabitatione clericor. & mulierum. c. tua. quòd in crimine notorio citatio eſt facienda: ut in alleg. c. ad noſtram. Sed contra, extra. de re iudic. c. cùm olim. in fi. ſed illud intelligo, cùm exceſſus eſſet iudici notorius, quod nulla poteſt tergiuerſatione celari: uel poteſt diſtingui: utrum factum ſit tale, in quo certę perſonę condemnatio exigatur: & tunc quantuncunque ſit notorium, debet citari ad ſententiam audiendam, ita ſeruatur in curia ratio eſt, quia abſens multas excuſationes & defenſiones poſſet prætendere, per quas non condemnaretur, ſi eſſet præſens & eas proponeret, alias ſuſſiciat tantum inhibitio uel ordinatio, uerbi gratia, Statutum eſt ab aliqua ciuitate aliquid, quod ſit contra libertatem eccleſię, uel contra ius diuinum, ſi hoc notorium ſit: ſuperior poteſt tollere, uel tolli, & non obſeruari mandare ſine aliqua citatione, & decernere illud non tenere & caſſare. ad hoc facit ff. de ſeruis fug. l. diuus. & ff. de offic. procuratoris Cęſa. l. fina. Notat tamen Innocen. quòd non eſt neceſſaria ſententia: ut ipſe not. extra. de uerbor. ſignificat. c. ex parte in gl. ſed dices. iuxta princ. Sed Vincen. & Hugo. uidentur notare cōtra de diuor. c. porrò. ſed dic quòd non requiritur ſententia ſcilicet, in ſcriptis, & ſolenniter proferenda. ſic no. in authen. ut indic. ſine quoquo ſuffra. §. neceſsitate. Archidia.

An ferijs possit renunciari.

SVMMARIVM.

1 *Transactio utrum fieri possit die Dominico.*
2 *Transactio utrum ponatur largè.*
3 *Ferijs possit ne renunciari tantum in iudicio.*
4 *Renunciatio feria um an ualeat extra iudicium.*
5 *Quilibet potest suo iuri renunciare.*
6 *Operibus pietatis magis est insistendum, quam priuatis.*
7 *Pacta conferunt, transactiones sequuntur.*
8 *Consensus teneat usque ad litis contestationem*

Aliqualiter est uidendum an possit renunciari feriis. Bald. in l. i. ff. de feriis. sic dicit: Feriis messium potest renunciari, & in iudicio, & in instrumentis secundum cōmunem opinionē secus in ferijs introductis in honorem Dei. Modò quæro. quid in ferijs repentinis; & dicit, quòd non potest renunciari: quia uidetur principaliter introductæ ad publicam utilitatem: ut no. in cle. sæpe. de uerbor. significa. super uerbo, feriarum. & dicit Bald ibidem in d l. j. quòd si partes renunciant ferijs, quòd arbiter non posset eis uti. quod putat Bald. uerum, si partes renunciauerunt in compromisso, quia arbiter acceptando compromissum, intelligitur acceptasse cum suis capitulis; argumen. ff de manumiss. l. Cazius. & si extra compromissum partes renunciauerunt non consentiente arbitro: tunc non affert præiudicium renunciatio ipsi arbitro: ut no. in cle. sępe, de uerbo. significa. nisi esset res tēpore peritura. Ad de quod no. extra de offic. delegat. cap. de causis & dicit idem Bald. in l. si feriatis diebus. ff. de arbitr. quòd idem iudicatur de feriis repentinis, sicut de feriis inductis in honorem Dei: quia inducuntur ad publicam utilitatem, siue causam: & ius publicum, & diuinum æquiparantur: ut l. fina. C. de sacrosanct eccles. & ita no. in cle sępe de uerbor. signi. & dicit idem Bal in l. si de meis §. si ex cōpromisso. ff. de arb. quòd arbiter non potest procedere diebus feriatis ob necessitatem hominum, nisi sit periculum in mora, nam tunc proceditur diebus feriatis: ut d. §. ex compromisso. sed etiam si periculum sit in mora procèditur diebus feriatis in honorem Dei, sed solùm si ad hominis utilitatem.

Sed arbitrator potest procedre quolibet tempore: quia non procedit per modum iudicij, sed per modū transactionis

1 & †transactio potest fieri die Dominico: ut C. de ferijs. l. fin. & per Iacob. But. in lec. dicit idem Bald. in l. si de meis. §. recepisse. quòd arbitramentum nō propriè habet uim transactionis: quoniam si haberet, non posset reduci ad arbitriū boni uiri, etiam pro magna læsione: ut not. ff. ad Treb. l. Lucius. §. fin. & quoddicitur in auth ut differen. iudic. §. si uerò quod habet uim transactionis, uerum est: non tamen per omnia: arg. ff. de arbitr. l. non distinguemus. §. cùm quidam. ad fin. & eius quod not. Cyn. in addi.

Præterea ipsum compromissum est contractus cuiusdam trāsactionis largè, id est, cuiusdam amicabilis decisionis cōmissæ arbitratori unde arbitrator assumitur super contractu illius, quasi transactionis resultantis ex compromisso, nec oportet etiam dubitare, quòd non est uera transactio, cum non habeat procedere aliquo dato uel retento: imò toto dato uel toto retento posset arbiter etiam laudare: quod esset impossibile, si esset uera transactio. Illud ergo uerbum, transactio, ponitur largè.

Angel. uerò in l. j. C. de ferijs. sic dicit: uidetur casus hic, quòd sicut non potest renunciari ferijs solēnibus, id est, in honorem Dei introductis: ut not. in l. omnes. C. de ferijs. ita non potest renunciari feriis repētinis: & ita tennit Azo. in summa de feriis. & idem Ioa. And. in clemen sæpe de uerbor. signific. tenet: dicit etiam Cyn in l. i. C. de feriis. quòd in contractu potest quis renunciare ferijs introductis

3 ob necesitatem hominum, licet alii. dicant contra, quod †non possit renunciari nisi. tantum in iudicio. quod nōt Bartol. autem in l. si feriatis. ff. de arbitr.

sic

sic dicit: apponitur quotidie in compromisso, quòd cognoscere possit & pronunciare diebus feriatis & non feriatis: & hoc intelligitur in arbitro: secus in arbitratore: ut dicit idem Bartol. in l. si de meis. §. fin. de arbitr.

Item nota q. si feriæ sunt inductę in honorem Dei: non potest quis consensu partium renunciare: uel auctoritate iudicis: & sic sententia lata illa die non ualeret: secus in sententia arbitratoris: nam cùm sit quædam transactio, potest fieri etiam diebus feriatis ut l. die. festos. C. de feriis. Idem autem Bartol. in l. 1. ff. de fe. sic dicit: an renunciatio feriarum

8 † ualeat extra iudicium? uidetur quòd non: arg. C. de pact. l. i.

In contrarium uidetur, & istud tenetur per l. i. qui. Cappel. non licet. & C. de temporib appellat. l. penul. §. fi. quod intelligit Gui. nisi alia causa de nouo superuenerit: utputa si superuenerint diuitię, propter quas est necesse quòd occupetur, quod non erat tempore celebrati contractus, argumen. l. de ætate. §. ex causa. ff. de interro. actio. & ff. de procura. l. post litem. cum seq.

Item aduerte, quòd renunciatio feriarum facta simpliciter, intelligitur de præsentibus: ideo est necesse, quòd dicatur de feriis inductis, & inducendis: argumen. l. si ita ff. de auro & argen. lega. & quærit gloss. in l. i. de feriis. ff. utrum per partes possit renunciari iuramento testium: & determinat quòd sic: & est tex. extra de testibus. cap. super literis. & de re iudic. cap. tuis. quid de aliis solennitatibus? ut de lit. contestatio. de libelli oblatione. & sic dic ut in l. i. & authen. offeratur. C. de lit. contestat. & extra de offic. delegat. cap. de causis. & per Ioan. Andr. de re iudic. cap. fin. & per Innocen. de testibus. cap. cùm causam facit quòd dicta testium non legitimè examinatorum possunt consensu partium approbari. & per Guil. in allegat. auth. offeratur. & de hoc dicit plenè: ut supra. fuit dictum: an iuris solennitatibus possit renunciari.

Item Ludouic. in litera, T. in dicto ultimo sic dicit: non possunt partes renunciare feriis in præiudiciũ testiũ. text. est melior, qui sit albi secundùm Bal. in. l. falla citer. C. de aboli. Hosti. autem in titu. de feriis. in. §. & an feriis sic dicit: An feriis possit renũciari repẽtinis minimè solenni bus inductis in honorẽ Dei multominus, qa nec processus habitus ẽt partibus cõsentientibus tenet, nec sententia: cap fin. §. quibus. ff. de feriis. Itã inductis in honorem Dei: principis uel ciuitatis. non potest renunciari: ut l. si feriatis. ff. de feriis. & ff. de postu. l. quos prohibet. ff. de iure immunitatis. l. semper. §. conductores. de foro competenti. cap. si diligenti.

Solennitatibus autem inductis ob necessitatem hominum renũciari potest, & est ratio, quia id de quo quæritur, per

5 alios expediri potest: & quia † quilibet potest suo iuri renunciare: simile de testibus. cap. tuis. sed si renunciatum esset, non ualeret: ut d. cap. fin. & ff. de feriis. l. 1. & l. si feriatis. Item renunciatio fit aliquando auctoritate iuris in omnibus feriis:

6 nam † in operibus pietatis magis insistendum est diebus solennibus, quam priuatis: ut in cap. cùm ad monasterium. de statu monacho. in §. in refectorio & in c. fin. §. quibus. de feriis. & in operibus misericordie, distinctio dierum non est habenda lxxvii. distinctione, utinam. de consecra. distinctione v. nunquã. quia ibi summa est ratio, quę pro religione facit. ff. de reli. l. sunt personæ causa etiam, quæ tempore lapso inutilis manet, etiam in feriis uindemiarum & messium tractatur de iudic cap fin. §. fin. idem fortè in his, quæ appellationem nõ recipiunt. ff. de appella. rec. l. fin.

Quid de causis matrimonialibus & spiritualibus? uidetur quòd his diebus etiam tractari possint: argumẽ. de elec. cap. cùm inter uniuersas. & cap ne pro defectu. & ut lite non contestat. capit. quoniam frequenter. § porrò. & pen. & hoc no. Hugo. xv. quæstio. iiii placita. puto contra si in figura iudicii agatur: sed si procedatur ex officio, fortè potest: argumen. de clandesti. de sponsa capitu. cùm inhibitio. Sed nunquid milites & clerici habeant ferias messium, & uindemiarum.

rum. Item quid de his, qui nō habent prędia nec uineas. & uidetur, quòd in eis deficiat ratio: quia hæ feriæ conceduntur: ergo & effectus: de appella. cap. cùm ecclesiæ. sed certè tales circa messes amicorũ & familiariũ & emptionē melioris fori, quā habēt tempore messiũ possint esse intenti, nō ergo in eis ratio deficit. omnino: & ideo in re dubia, melius est uerbis edicti seruire, indistinctè enim loquit̃, in distinctè recipere debemus, ut ff. de exer. l. i. §. si is qui nauem. uer in re ergo dubia, & quia priuilegium est latissimè interpretandum, de dona. cap. cùm dilecti. & sic saltem propter alios gaudebunt. Sed tamen habes contra. argumen. supra de treuga & pace. ca. ii. & argumen. quibus non obstat. long. tempor. præscript. ubi priuilegium concessum occasione agriculturę, siue militiæ nō prodest, nisi insistentibus in agricultura, siue militia, sed ibi loquitur in iustitia & militibus, qui ad illa duo sunt specialiter deputati, & est ideo dictum, ut diligentiores sint circa officium sibi commissum, uel dic, quòd si non habent instrumenti impedimentum uel pro se uel pro alio, ibi necessariò uenire tenetur & respondere. nam ibi tantum hoc priuilegium uidentur habere, quia circa rem rusticam occupati sunt, ut ff. de feriis. l. i. primo responso.

Et secundùm Hosten. in eod. titul. §. quid in eis agi debeat. quandocunque necessitas uel pietas exigit, quòd non sunt feriandi hi dies, igitur causæ matrimoniales & aliæ, in quibus uertitur periculum animæ, in his diebus tractari possunt. Item ea, quæ ad pacem & concordiam pertinent, his diebus tractari & terminari possunt. cap. i. & cap. fin. §. fin. de
7 feriis. † pacta enim conferant, transactiones loquantur? de feriis. l. fin. C.

Item uidetur, quòd causę miserabilium personarum & debilium his diebus tractari possunt, hęc enim pietas suadet, & in operibus misericordię distinctio dierum non est habenda. Item quolibet tempore appellari potest, siue feria sit solennis, siue repētina, sed appellationis exercitiũ denegatur, ut C. de feriis. l. i. currit tamē tempus anni, uel biennii appellanti his diebus. C. de appellationibus. l. ii. §. si.

Itē quolibet die libellus offerri potest. ff. de appellationibus. l. miles. §. sexaginta. Item publicę & fiscales causę tractari possunt. C. de feriis. l. publicas. aliud in feriis solennibus ob honorem Dei. C. de feriis. l. omnes. in fine. Sed & quę pertinent ad uolũtariam iurisdictionem. sicut adoptio, emancipatio, excommunicatio, absolutio, ubi non requiritur causæ cognitio, puta in notoriis, criminalibus, & manumissionibus, etiā diebus paschalibus expediri possunt. C. de feriis. l. actus.

Item quæstiones latronum insignium his diebus expediuntur. l. prouinciarum. C. de feriis. die autem sabbati potius debemus operari quàm aliis diebus ne ui deamur Iudaizare. de consuetu. distinct. i. c. i. & distinct. iii. c. peruenit. & cum Hostien. cōcordat Azo. C. de feriis. ubi Azo dicit, quòd de consensu partium tempore feriarum potest ius dici, & tenebit sententia: ut ff. de feriis. l. i.

In diebus autem feriatis ob honorem Dei, uel Principis, uel ciuitatis, non puto. dicit idem Azo aliquid operari consensus partium, cùm & qui prohibetur postulare ob reuerentiam prætoris, etiam utraque parte consentiente repellitur à postulando. ff. de postulando. l. quos prohibet. argumen. ff. de arbitris. l. si feriatis diebus. in fine.

Item actiones tēpore mortis periturę, uel tempore feriarum possunt exerceri, ut fiat litis contestatio, uel executoris cōuentio, ut ff. de feriis. l. i. §. sed excipiuntur. & in l. iii. Cyn. aũt in l. i. C. de feriis. sic dicit, Quero, nũquid possit renunciari feriis in instrumēto? ecce duo cōtrahunt & renũciant feriis. quod est intelligendũ de feriis gratia hominum. hęc quæstio fit in Specul. eodem titulo. §. finali. circa finem. Iacob. de Aret. hoc disputat & uidetur quòd sic, ut l. si quis in conscribendo. C. de pactis.

E contra uidetur quòd non, quia opor
8 tet † quòd duret consensus usque ad litis contestationem. ff. soluto matrimonio. l. si cùm dotem. §. eo autem tempore. Item pro

pro hoc ff. de iurisdictione omnium iudicum.l. si conuenit. ergo uidetur, quòd in præsenti desideretur consensus. Istam quæstionem ipse non determinat aliter, nisi quòd quidam dicunt, quòd potest renunciari tantum quando litigatur, non ante. Alii dicunt contra per d.l. si quis in conscribendo. & istud credo: sed obiicio, quod non ualeat renunciatio de futuro: respon de prout plenè no.C.de pactis.l.i.

An legibus insinuationem exigentibus possit renunciari.

SUMMARIUM.

1 *Legum austeritas pactis litigantium mitigatur, & pacto remitti potest.nu.16.*

2 *Legi prohibenti renunciari non potest.*

3 *Prohibitum una uia, alia fieri non debet.*

4 *Duo coram indice cessare præsumuntur, & num.32.*

5 *Reipublicæ expedit ne quis re sua malè utatur.*

6 *Donare est perdere.*

7 *Insinuatio respicit fauorem donatarii, & in odium aliorum inducta, ne fiat fraus legi. num. 18.*

8 *Renunciatio tenet cum iuramento & sine iuramento.*

9 *Donatio sine insinuatione non est penitus inimica iuri.*

10 *Iuramentum præstitum nec dolo, ui, aut metu, uidetur seruandum.*

11 *L. si unquam C. de reuoc.donat. non est inducta in fauorem donantis & renunciantis, sed filiorum.*

12 *Renuncians & donans promittunt non reuocare, etiam per superuenientiam liberorum.*

13 *Non est uerisimile donatorem uelle donationem habere effectum si superuenerint liberi.*

14 *Donatio & renunciatio infra legitimam, non potest præiudicare filio, etiam si cum iuramento sit facta.*

15 *Legibus loquentibus de insinuatione fienda, utrum possit renunciari per pactum sine iuramento.*

17 *Non uidetur quod partes possint renunciare legibus inducentibus certam solennitatem in actu.*

19 *Lex prohibet fieri donationem ultra certam summam sine insinuatione.*

20 *Donatio per pactum non interueniens, ipsi non potest renunciari.*

21 *Duo coram indice insinuationis cessare præsumuntur, metus & fraus*

22 *Uti malè uidetur, qui donat, cum donare sit perdere.*

23 *Donatio patrimonii non censetur esse administratio.*

24 *Res minoris etiam cum decreto donari non possunt, licet uendi.*

25 *Sine iuramento renunciari non potest, ex communi opinione.*

26 *Si interuenit sacramentum, an ualeat donatio sine insinuatione ultra quantitatem à iure taxatam.*

27 *Donatio non est ex toto prohibita, & saltem ualet usque ad summam permissam sine insinuatione.*

28 *Tria sunt necessaria ut iuramentum operetur.*

29 *Renuntiari non potest legi danti certam solennitatem.*

30 *Indiscretum iuramentum non obligat.*

31 *Ubi non fit insinuatio, est donatio sine causa.*

33 *Ubi actus est nullus non ualidatur iuramento.*

34 *Renunciatio Uelleiani facta cum sacramento, non ualet.*

35 *Quando est certificata de beneficio non tenet renunciatio.*

36 *Donare est perdere, & sibi imputet qui donat.*

37 *Indiscretum non est iuramentum si donans est sanæ mentis.*

38 *Donatio non insinuata non ideo debet dici suspecta.*

39 *Insinuatio inducta, ut tollatur occasio procurandi donationes per metum fieri, uel fraudem, uel clandestine.*

40 *Interest reipublicæ mulieres non esse indotatas.*

41 *Renunciari non potest legibus inducentibus solennitatem in actibus hominum.*

42 *Alienatio rei minoris sine solennitatibus, cum sacra-*

sa cramento tenet.

43 Licet sine iuramento non possit renunciari tamen iuramentum obligat.

44 Insinuatio conceditur fieri in fauorem donantis, ne de sua liberalitate periclitetur.

45 Iuramentum ubi interponitur super re prohibita non ligat.

46 Donatio nec iure ciuili nec canonico ualet ubi non interuenit iuramentum.

47 Remittens obligationem certi debiti censetur donare. & huiusmodi donatio tanquam in directa ualebit sine insinuatione.

48 In debito usurarum potest fieri remissio ultra summam, iuris & in odium illarum nec etiam requiritur insinuatio.

49 Licet specificētur plures res in una donatione ascendentes ultra summam non ualet donatio.

50 Censentur esse tot contractus, quot sunt res.

51 Donationes plures factæ in fraudem legis nō ualent.

52 Certa quātitas si pluribus datur si tota excedit summam iuris, exigitur insinuatio, secus si nulla.

53 Absonum non est ut unus contractus primo scribatur & iteratò reducatur in scripturam.

54 Insinuatio est quando donatio fit in scriptis coram iudice nec alia auctoritas requiritur.

55 Per contractum donationis ipsa sortitur forum loci ubi facta est.

56 Ex quo partes in iudicem aliquem pro aliquo actu celebrando consenserunt actus iurisdictionis ualet inter eos & nu. 57.

58 Actus uoluntariæ iurisdictionis ut donatio potest fieri die feriato.

59 Cognitio causæ non est necessaria in his, quæ fiunt inter uolentes.

60 Publicum testimonium sufficit in donatione licet non sine priuati testes & in suis loci consuetudo attenditur.

61 An in regibus sicut nec imperatoribus cum donāt requiritur insinuatio in patrimonialibus non, sicut in pertinentibus ad regnum remissiuè.

62 Rex in suo regno an possit quòd imperator in suis subiectis Remissiuè

63 Qui facit quietatione animo donandi an exigat insinuationem.

64 Remissa debita ex diuersis causis non egent insinuatione.

65 Insinuatio utrum sit facere donationem in scriptis coram iudice.

66 In magnis quantitatibus maior obseruantia exigitur.

67 Apud quemcunque iudicem, etiam cui non subest donatio, nec res donata, potest insinuatio fieri, cum ex mera uoluntate testatoris consistat.

68 Ubi decretum iudicis non requiritur sufficit sola eius præsentia.

70 Post donationem factam extra iudicium, donatio fieri potest ex post facto.

71 Donatio quę incipit à traditione, utrum egeat insinuatione.

72 Illis legibus quæ inducunt insinuationem, utrum possit renunciari.

73 Legibus quæ de insinuatione donationum loquuntur non potest renunciari.

74 Cl. An ualeat donatio, tot sint donationes quot res aut iugera terrę. & nu. 77. quid inspiciendum circa eam, & num. 195. ubi dicitur esse Cl. iuri contrariam in fraudem legum adiectam & nil operari.

75 Donatio ad plures facta eodem tempore cum unica facienda sit præstatio una esse censetur.

76 Insinuatio magis inspicit actum donationis quam conuentionis.

78 Donatio ex causa renunciationis facta an indigeat insinuatione, de præterito aut futuro non secus in aliis temporibus.

79 Mera donatio insinuatione non eget, nec etiam simplex renunciatio.

80 Remuneratio sapit naturam donationis.

81 Deffinitio donationis ex Bart.

82 Videtur insinuatum quod est coram iudice factum licet decretum non est interpositum.

83 Debet pars dicere quid intendit donare ut iudici quod agatur & contrahatur innotescat.

84 Præsumendum est de iudicis uoluntate quòd nil intendit iniquè agere.

85 Insinuatio facta non dicitur coram iudice, cum per iudicem non intelligitur quid fiat.

86 Ille enim qui non intelligit quod agitur, pro absente habetur.

87 Clam dicitur fieri, quod ita fit ut non intelligatur quod fiat.

Quando

88 *Quando dicatur quid fieri coram iudice uel eo præsente. remissiuè in Cl. non error. de erro.aduo.*

89 *Vbi nulla uel parua causæ cognitio requiritur die feriato alium in honorem Dei fieri potest.*

90 *Donationis insinuatio potest fieri parte non citata, in iis quæ causæ cognitionem non desiderant.*

91 *Insinuatio ubicunque fieri potest etiam in priuata domo.*

92 *Si iudex, uel donans sit uel donatarius apud seipsum insinuationē facere poterit ut fiunt ea quæ sunt iurisdictionis uoluntariæ circa emancipationem et manumissionem.*

93 *Duæ formæ donationis & insinuationis ex Oldrado cum casibus earū & ultra ualidior.*

94 *Donatio utrum effugiat necessitatem insinuationis, propter illa uerba, quod necessitas in tempore.*

95 *Ratione contractus celebrati iudex loci sortitur iurisdictionem super contrahentes.*

96 *Die solenni potest fieri insinuatio, cum non requirit causæ cognitionem, cuiusmodi actus admittit natura, & nu.97.*

98 *Insinuatio est per superiorem auctoritatis præstatio, cum aliis diuersis diffinitionibus.*

99 *Non est nouum quòd actus apud unum celebratus pro sua utilitate et perfectione apud alium publicetur.*

100 *Inuenta ideo insinuatio ut medio tempore donans deliberet, an donationem per insinuationem conseruare expediat.*

101 *Iteratio actus donationis & insinuationis ostendit mentis perseuerantiam, & tollit deceptionis suspicionem propter acta.*

102 *Insinuatio occurrit falsis probationibus fiendis per scripturas publicas non insinuatas, clam tamen factas.*

103 *Prima donatio non insinuata non creditur tenere, nec ualere de iure, cum aliæ apparent.*

104 *In quibus casibus insinuatio non sit necessaria.*

105 *In donatione facta ecclesiæ quid?*

106 *Quid in donatione facta pro redemptione captiuorum.*

107 *Princeps & sacerdotium æquiparantur.*

108 *In principe ut ualet donatio absque insinuatione, sic & in ecclesia.*

109 *Legum correctio non habet locum ubi est rationis identitas.*

110 *In contractibus seu dispositionibus celebratis cum ecclesia, non uidetur requiri solennitas iuris ciuilis.*

111 *Inuēta insinuatio ad reiiciēdas fraudes quæ in contractu donationis possunt fieri.*

112 *Ecclesia semper dicitur esse iustitiæ & ueritatis cultrix & augmentatrix.*

113 *Materia relictorum ad pias causas censetur esse spiritualis, & ideo leges super illis disponentes non ualent, nisi in quantum sunt per ipsos canones approbatæ.*

114 *Idem in donationibus inter uiuos in piam causam.*

115 *Rex aut dominus in suo territorio donās subdito, an talis donatio ualet absq; insinuatione.*

116 *Rex siue dominus superior principi æquiparatur.*

117 *Donatio pœnæ utrum requirat insinuationē.*

118 *In donatione causa mortis non requiritur insinuatio.*

119 *Quid in remissione debiti gratuita, uariant doct.*

120 *Remissio non est donatio & sic non eget insinuatione, & contra.nu.121.& 122.*

123 *Remissio debiti non liquidi non dicitur donatio propriè.*

124 *Quisque rei suæ est moderator & arbiter.*

125 *Magna est differentia inter donationem directam & obliquam.*

126 *Quietatio cum fit animo donandi, dicitur uera donatio.*

127 *Id merè dicitur donari, quod nullo cogente imperio, sed uoluntariè datur.*

128 *In donatione ubi deficit uoluntas unius donatio non perficitur.*

129 *Verba libero, seu remitto debitum, faciunt meram donationem, & sic indigent insinuatione.*

130 *Vbicunque possumus alium contractum præsumere, non præsumimus donationem.*

131 *Donatio indirecta non eget insinuatione.*

132 *Donatio causa renuntiationis, non eget insinuatione.*

133 *Assertioni donantis dicentis se donare ob merita præcedentia, an stetur.*

134 *Cum donatur ob causam de præterito ob quā est orta obligatio ad antidora, donatio non eget insinuatione.*

135 *An donatio mutuo facta inter duos cuius effectus*

effectus confert post mortem alterius praedecedentis indigeat insinuatione.

136 *Leges loquentes de insinuatione, loquuntur de propria donatione.*

137 *In donationibus mutuis, una fuit causa finalis alterius.*

138 *Donatio propter nuptias quae fit per maritum ob causam praecedentis dotis, est necesse quod per eum insinuetur, licet non per uxorem.*

139 *Dicta in donatione propter nuptias ut exorbitantia, ab omnibus aliis non sunt trahenda in cõsequẽtiã, etiã ex identitate, rationis.*

140 *Donatio iurata an uitietur ex defectu insinuationis.*

141 *Iuramentum habet sub se tacitam conditionem si res in eodem statu permanserit,*

142 *Si res in eodem statu non permanet sed mutatur tunc iuramentum non obligat iurãtem.*

143 *Vt iuramẽtũ ualidet actũ tria requirũtur.*

144 *Ex donatione non insinuata non oritur nec naturalis nec ciuilis obligatio.*

145 *Iuramentum non confirmat ubi non reperit aliquod confirmabile.*

146 *Vbi actus nullus ex defectu solennitatis formalis omissus, iuramentum non confirmat.*

147 *Intra quantum tempus debet insinuatio fieri, si non taxatur a lege, aut statuto.*

148 *Tempore quo queritur de lucro dotis si maritus non reperitur insinuasse donationes propter nuptias, frustrà petit lucrum illud ex pacto proueniens.*

149 *Auctoritas debet praecedere, aut immediatè sequi.*

150 *Insinuatio ex magno interuallo potest sequi.*

151 *Donatio facta in urbe debet insinuari apud magistrum census, nisi certus esset index in ciuitate pro insinuandis donationibus.*

152 *Renunciatio non tenet, quando per eam ius ciuile impugnatur.*

153 *Solennitates substantiales quibus omissis actus nullus redditur, nõ possunt pacto tolli, nec eis potest renunciari.*

154 *Insinuatio donationis summam legitimam excedentis est huiusmodi.*

155 *Renuntiatio quae fit per donantem beneficio l si unquam. C. de reuoc. donat. non tenet, quia in fauorem donantis non fuit inducta.*

156 *Cautela non ualet ut quando quis uult rem donare fingat eam pro derelicta habere, & postmodum alter capiat.*

157 *Vbi data est forma per legem uel statutum ratione iuramenti, quandoque a iuramento recedi potest.*

158 *Contractus cum requirit insinuationem, si non insinuetur, non ualet iuramentum.*

159 *Insinuationi renunciari non potest.*

160 *Insinuatio si non fit ex contractu, non resultat ius nec probatio.*

161 *Periurus non dicitur qui legis auctoritate utitur.*

162 *Iuramentum precedens non tollit defensionẽ, quae post nascitur ex negligentia sequentis uel noua causa alia.*

163 *Periurus reputari non debet qui rationabilis statuti beneficio utitur.*

164 *Lex utrum uicem Apostolici teneat & iuramentum relaxare possit.*

165 *Laudum assimilatur arbitratoris transactioni.*

166 *Laudum inualidum, nisi consenserint partes ipsum implendum.*

167 *An possit cum iuramento renunciari insinuationi, remissiuè.*

168 *Vbi ecclesia priuilegiata in trecentis, ualet donatio sine insinuatione usque ad octingentos.*

169 *Hodie istud quod erat priuilegium, est redactum ad ius commune.*

170 *A taxatione legis non possimus ex nostro arbitrio discedere.*

171 *Quid insinuatio ex Gul. de Cun.*

172 *Insinuatio est facere donationem, uel in scriptis redigere coram iudice competenti.*

173 *Decretum non requiritur nisi ad confirmandum id, quod de se non ualet.*

174 *Si deputatur in ciuitate iudex aliquis super insinuationibus, partes non possunt in alium iurisdictionem prorogare.*

175 *In insinuatione donationis non requiritur aliqua citatio alicuius, sed sola praesentia donantis & donatarij.*

176 *Non praeiudicatur nisi praesenti contrahenti super proprio iure usus.*

177 *Vbi nullus alius habet ius in actu conficiendo uel impugnando, nullus alius est citandus.*

178 *Propria auctoritate notarius nil debet ponere in actis nisi mãdato ipsius iudicis, cũ talem auctoritatem non habeant tabelliones.*

179 *In liberatione facta ex causa donationis,* nel

uel sine causae expressione, an requiratur insinuatio ultra quingentos aureos.

180 *Liberatio cum ualet sine causa, et sine titulo.*

181 *Titulus solus utrum requirat insinuationẽ.*

182 *Liberatio utrum possit fieri absenti respectu donationis.*

183 *In pœnis uel usuris nõ requiritur insinuatio odio pœnarum, in obligationem sortis sic.*

184 *Dare uidetur qui remittit.*

185 *Filia dotata si renunciat in manibus patris futuram successionem cum iuramento, hae res primus non tenetur insinuare.*

186 *Renunciatio gratuita utrum sit species donationis.*

187 *Vbi obuiatur iuri quaesito & non querendo, non requiritur insinuatio.*

188 *Donans pater filio emancipato in praemium emancipationis, an insinuatio requiratur.*

189 *Donatio in præmium emancipationis censetur naturale debitum non donatio.*

190 *Pater assignans filio legitimã uidetur cum eo diuidere, & supra legitimam quod excedit modum, requirit insinuationem.*

191 *Licet uiuo patre filius legitimam petere non possit, tamen si uult pater potest in soluendo praeuenire.*

192 *Donatio facta ob merita non requirit insinuationem.*

193 *Qualitas meritorum ubi cum donatione concurrit non requiritur insinuatio, aliàs sic.*

194 *In hijs quæ ex affectu magis quã meritis dãtur a patre filio, insinuatio est necessaria.*

195 *Ratione iuramenti utrum ualeat donatio sine insinuatione.*

196 *Donationes clandestinæ nõ interueniẽtibus actibus sunt prohibita, nec ualidãtur iuramento, nec oritur ex eis obligatio naturalis.*

197 *Non potest renunciari legi disponenti super insinuatione, quæ non est introducta in beneficium renunciantis, sed in odium recipientium clandestinas donationes, & ne quis prodigaliter utatur sua substantia.*

198 *Res donatæ singulę de per se, an coniunctim omnes inspiciendæ.*

199 *Dinumeratio temporum nil operatur ut nec dinumeratio rerum,*

200 *Arguitur de re ad tempus ex coniunctione duarum legum.*

201 *Liberatio ẽ correlatiuũ ad obligationẽ ut tot sint liberationes quot pcesserũt obligationes*

202 *Confessio facta in iudicio sine causa, an requirat insinuationem.*

203 *Actio non oritur ex donatione, sed actio in factum ex confessione.*

204 *In donatiõe emergẽti qlibet est iudex cõpetẽs.*

205 *Incidẽs donatio de qua l. cẽsuale C. de dona. non requirit insinuationem aliã quã prima.*

206 *In donatione usque ad quingentos aureos an monetæ nunc currentis, uel quæ tempore huius legis currebat, ratio habeatur.*

207 *In legibus & statutis nõ inspicitur tẽpus legis cõditæ, sed tẽpus quo oritur postea oblig.*

208 *Aureus legalis nunc currens inspicitur in materia insinuationis.*

209 *Legibus quæ insinuationem requirunt, per homines priuatos an possit renunciari.*

210 *Legi prohibenti, renunciari non potest.*

VIdendum est an legibus insinuationem exigentibus possit renunciari? Ioan. And. in addi. Specu. in titu. de instrumentorũ edi. in § porro. in additio. de prędicta l. si quis. sic dicit: Dubitatur an legibus, quæ insinuationem requirunt, renunciari possit? Dominus Guiliel. de Suza. in l. penul. C. de dona. & in l. illud. C. de sacrosanc. eccle. tenet ꝙ sic, dummodo exprimãtur leges hoc prohibẽtes, cũ
1 † legum austeritas pactis litigantium mitigetur. C. de tempo. appella. l. fi. in fi. ff. de ędil. edic. l. quæritur. § si uenditor. facit C. de pac. l. penul. & ff. eo. titu. l. pacisci. & qđ no. ff. de donatio. l. fideiussor. Sinom Vincen. in l. sancimus. C. de donatio. & Cy. eo. titu. l. penul. & fi. tenet contra. quod
2 mihi placet: cùm † legi prohibenti renunciari non possit, ut in re dotali, & minoris, & donatione inter coniuges &
3 simili, ne † prohibitum una uia, fiat alia. de regu. iur. l. cùm quid una uia. lib. vi. ita ius aliud est publicum utilitate, ne per metum uel fraudem donantis lædatur;
4 quæ † duo coram iudice cessare præsumuntur. C. de his qui per metum iud. non
5 appel. l. i. ff. quod me. causa. l. fi. & † reipublicę expedit, ne quis re sua malè utatur. insti. de his qui sui suut, uel alie. iur. §. do-
6 minorum. hoc maximè quia donare est perdere. ff. de donatio. l. filiusfami.

Hanc partem tenuit Iaco. de Pel in sua quæstione. v. extra literas. in qua tractat. de donatione facta nepoti per auũm. inducit

7 ducit quòd etiam † insinuatio respicit fauorem donatarii: ut in authen. ut fratrum filii. §. illud. C. de donationib. l. donatio & l. data. in fi. Tamen fatetur ꝙ etiam concurrens eius renunciatio non teneat.

Sed quid si renuncians iurauit non contrauenire, & de omissione insinuationis nō opponere. & secundū opi. Guil. de Suzar. de qua supra. non est quęstio, cùm per
8 eam† teneat renunciatio sine iuramento, & cum iuramento teneat: facit authen. sacramenta. C. si aduersus uendi. & quod not. ibi in iii. glos. & in decreta. c. cùm cō tingat. de iureiuran. & eod. tit. c. quemadmodum. in fin. & c. licet. eo. titu. lib. vi. & c. quamuis. de pactis. lib. vi. Ad idem facit
9 quòd † donatio sine insinuatione non est penitus inimica iuri: qđ patet, quia tenet infra legitimam summam: ut l. sancimus C. de dona.

Ad contra. facit quòd not. in eadem authen. sacramenta. collatio. x. in ii. glo. in princi. Item cùm donare sit perdere: ut supra. dixi, patens est læsio. Sed huic respondebitur per regulam, scienti. de regu. iur. in vi. cum concordan. propter quòd
10 cùm† pręstitum sit iuramentum non dolo, ui, uel metu, uidetur seruandum per prima iura. Hoc autem est, quòd renunciatio, quę fieret de l. si unquam. C. de reuocan. do. etiam cum iuramento non
11 tenet: ratio quia non est † lex illa inducta in fauorem donātis & renunciantis, sed in fauorem filiorum. C. ut in possessio. lega. l. ii. & penul. & quod ibi not. ff. ad legem Falci. l. quod de bonis. in fin.

Ioan. de Imo. in c. cùm contingat dicit, quòd Specu. in d. §. porrò. in titu. de instru men. edi. in forma instrumenti expressè
12 ponit, quòd † renuncians & donans promittit nō reuocare etiam per superueniē tiam liberorum. Et istam partem dicit Ioan. ibi ego puto ueriorem: quia illa donatio reuocatur ex pręsumpta mente do
13 nantis: quia † non est uerisimile quòd uoluerit illam habere effectum, si superuenerint liberi: & sic præsumit lex illa esse utriusque partis uoluntate facit quod no. Dyn. & Barto. in l. Titia, §. Imperator. de lega ii. Dictum tamen Ioan. And. posset
14 seruari, quatenus † refertur esse infra legitimam: quia in illa non posset præiudicare filio etiam cum iuramento, per ea quę habentur in l. i. & l. liqueat. C. de inofficio. donatio. sed quatenus esset ultra legitimam, uidetur quòd non teneat renunciatio. tene tamen menti dictum Ioan. And.

Ioan. autem de Imo. in d. c. cùm con-
15 tingat. sic dicit: an † legibus loquentibus de insinuatione fienda possit renunciari per pactum sine iuramento. Guido de Suzaria in l. illud. C. de sacrosanctis eccle. & in l. penulti. de donatio. ut refert Ioan. And. in titu. de instrumentorum editione. § porrò. in additio. tenuit, quòd ualebit re
16 nunciatio: † quia austeritas legis per pactum potest remitti. l. quæritur. §. uenditor. de edi. edicto. & l. fi. circa fi. C. de temp. appellatio. & l. penul. C. de pactis. Simon Vincen. super l. sancimus. C. de donatio. ut refert Ioan. And. in addi. & Barto. in l. Modestinus. de solu. & Sali. in d. l. illud. in v. q.
17 & pro ista opin. facit quòd † non uidetur quòd partes possint renunciare legibus inducentibus certam solennitatē in actu. l. nemo potest. ff. de leg. i. Item secundo, quòd insinuatio fieri debeat, non fuit in
18 ductum fauore donantis † sed in odium aliorum, uidelicet ut fraudes non fiant legi. l. data opera. & l. donatio. de donationibus. ff. & sic uidetur ꝙ tali iuri renunciari non possit, per ea quę habentur in l. tametsi. ff. ad Mac. & qđ no. in §. quia uerò. in auth. ut fiue prohib. ma. debi. & cre.
19 colla. vii. Pro hoc facit tertiò; quia † lex prohibet fieri donationem ultra certam, summam sine insi uatione: & sic uidetur quòd tali non possit renunciari per id, quod legitur & notatur in l. i. & ii. C. ne fideiusso. dotium dentur. quia ita in simili uidemus in legibus ꝓhibētibus rē minoris uel dotalē alienari, & ēt donationē in
20 ter coniuges. quia † per pactum non interueniente ipsa, non potest ei renunciari.

Item quia uidetur esse ius publicæ utilitatis, ne, scilicet donator per metū uel
21 fraudem grauiter lædatur: quæ † duo coram iudice cessare præsumunt, coràm quo

quo habet fieri insinuatio : ut l. in donationibus. C. de donationibus. facit l. fin. ff. quod metus causa. Item quia uidetur interesse reipublicæ, ne quis re sua prodigaliter & malè utatur. facit quod habetur in l. Imperator. C. ad Trebel. & institu.
22 de his qui sunt sui uel alie. iuris. §. i. † Malè enim uidetur uti, qui donat, cũ donare sit perdere. l. filius familias. ff. de donatio-
23 nibus. unde non censetur esse † administratio, donatio patrimonii, per ea quę habentur in d. l. filius. & l. à cognato. & l. fin. ff. de curato. furio. in quibus non possunt
24 † res minoris donari etiam cum decreto & authoritate iudicis : licet possint uendi, nisi fortè esset donatio à iure permissa, secundùm ea quæ habentur in l. lex quæ tutores. C. de administratio. tutorum. & in l. i. §. sed nonnullos. ff. de tute. & ratio. distrah. ut quia potest esse donatio propter nuptias: uel quia benemerẽti fieret, ut habetur in dictis iuribus : & ut dixi,
25 hæc est † communis opinio, quòd non possit renunciari sine iuramento.

Sed dubium est quid iuris si interuenit
26 sacramentum: † an tunc ualebit donatio sine insinuatione: etiam ultra quantitatem à iure taxatam. Bar. de hoc quæsiuit in dicta l. Modestinus. ibi, non decidit sed remittit ad nota, in l. si quis pro eo. ubi de hoc dicit Ioannes Andreæ, in dicto §. porro tenet firmiter, quòd firmetur iuramento. per ea quæ habentur in cap. cùm contingat. de iureiurando. in authen. C. si aduer. uend. & in dicto c. quamuis. & quia
27 † donatio non est ex toto prohibita: quia ualet: saltem usque ad summam permissam sine insinuatione. de quibus habetur in l. penult. C. de donationibus. & ideo uidetur ualere cum iuramento.

Nec obstant supradicta, quòd donare sit perdere. nec etiam quod glo. not. in principio. in uersicu. item sacramentum. de pace iuramen. fir. quia secundùm eum respondéri potest, per ea quæ habentur in regula, scienti. de regu. iur. in ui. quia imputet sibi qui scienter talem donationem fecit cũ iuramẽto. Bal. in d. l. illud C. de sacrosan. eccle. tenuit cõtrariũ, nõ facta mẽtione de d. Ioan. An. nam dicit q ad
28 hoc † ut iuramẽtũ operetur, pręcipue requirũtur tria. Primò, q persona sit habilis. seu habilitata per iuramẽtũ. Secundò, quòd generalis forma sit seruata. Tertiò, quòd non fiat super re prohibita. Cùm ergo prohibeãtur donationes ultra summam taxatam, nisi insinuentur : tunc nõ censeantur interdictę & suspectę: ut dicta l. donatio. & dicta l. data opera. & sic uidetur quòd iuramentum non operetur & quia etiam nõ uidetur posse renunciari, cùm lex prohibere uideat talem donationem in odium procurantium donationem fieri occultè uel per fraudem : ut d. l. & etiam. ne quis prodigaliter utatur re sua,
29 facit l. Imperator. ff. ad Treb. & etiã † non uidetur posse renunciari legi danti certã solennitatem. l. nemo potest. ff. de lega. i.

Sali. tangit in l. pe. C. de donatio. circa princip. & etiam ibi tangit de renunciatione Velleiani. Item allegat pro illa quòd nõ ualeat, quia ut superius tactum est, donare est perdere, & sic uidetur esse patẽs
30 læsio. & sic uidetur † indiscretum iuramentum super hoc impositum : ideo non uidetur obligare, per id quod habetur in auth. q̃d eis. C. de nup. facit cap. & si Christus. de iureiuran. Item tertiò allegat: quia prohibita una uia, non debent ad aliam admitti, per regulam, cùm quid una uia. de regu. iur. in ui. & de excusa. tuto. l. scire oportet. §. oportet. Itẽ quartò allegat : q a
31 ubi non fit insinuatio, uidetur esse donatio sine causa: ut de don. l. sancimus. Itẽ quintò allegat, quia eadem facilitate inducentur ad iurandum, qua ad donandum ultra summam taxatam à iure: & sic uidetur quòd non obligetur, argum. l. doli exceptio. §. diuersum. ff. de nouatio. Itẽ sextò
32 allegat, quia † est contra ius publicum utilitate inductum : ut donans per metum uel fraudem grauiter lædatur, quę duo coram iudice cessare præsumuntur. l. fin. ff. quod metus causa. & etiam interest reipublicæ, ne quis re secundã utatur : institu. malè de his qui sunt sui uel alie. iur. §. i. & per prędictam quęstionem dicit esse dubium, & super illa cogitandum esse.

Tu tamen potes tenere opi. Ioan. And. per allega. per eum, dummodo per do-

lũ, aut per metum non sit extortum iuramentum:nam tunc posset peti absolutio iuxta ea quæ habetur in c. si uerò. de iureiur.

Nec obstant rationes in contrarium:& primò non obstat quod no glo.in §. item sacramentum.in prin quia illa glo.uidetur uelle quòd sit speciale illo casu quòd contractus inualidus firmetur iuramento. & etiam uoluit sentire gl.in l.si prędium.C. de iure dotium.& l.i.§.& cùm lex. C. de rei uen.actio.nam uolunt glossę prędictę, quòd licet contractus minoris firmetur iuramento,per authen.sacramenta.tamen secus dicunt esse in contractu rei dotalis,quia de illa non disponit authen.sacramenta. & sic remanemus in regula l. non
33 dubium.C. de legibus. quę † uult q; ubi actus est nullus non ualidetur iuraméto: sed certè illud procedere posset de iure ciuili: sed de iure canonico,qđ in hac materia seculari debet, ut est dictũ:ut probatur in c. ii.de iureiur.in vi.non procedunt illę gl. quia imò uidetur quòd in aliis casibus licet contractus sit nullus, firmetur iuramento,dum tamen seruari possit sine interitu salutis æternæ, & non tendat in alterius præiudicium, per ea quæ habentur in allega.cap.cùm contingat. & in cap ii.de pactis.in vi.Et sic uidetur quòd ubicunque prædicta ratio habere posset locum, firmetur contractus iuramento: & ideo per hoc uidetur quòd in casu proposito firmari debeat contractus,iuraméto, cùm dicta ratio locum uendicare sibi posset.

Item non obstat quod no.glo.in quan-
34 tum dicit † renunciationem Velleiani factam cum sacramento, non nocere, quia loquitur quando facta est per mulierem minorem xxv. annis: quo casu satis est, cùm iuramentum presentet illam minorem maiorẽ:ut no.in l.ii.C de rescin.uendi. & ideo sicut minor potest uti Velleiano, licet renunciasset, secundùm eum in l.fin.C.ad Velleia.ita etiam poterit in dicto casu, etiam secundùm opi.glo.si ue-
35 rò fuerit † certificata de beneficio, non teneat renunciatio: de quo in l. fina. §. pe.ff.ad Velle.

Præterea potest esse dubium in d. gl. in quantum dicit mulierem minorem renunciantem Velleiano cum iuramento non præiudicare sibi, an procedat,ex quo cum iuramento renunciat ipsa beneficio Velleiani? nam tale sacramentum potest seruari sine interitu salutis ęternæ: & uidetur seruandum, saltem si mulier fuit certificata de ipso beneficio.Item nõ
36 obstat, quod † donare est perdere, quia imputat sibi qui donat argumen.ff.de reg. iur.l.damnũ.& quia ét alias,si summam taxatam à iure nõ uidetur posse donare.qđ
37 tamẽ est falsum.Nec ét potest dici† indiscretum iuramentum, dummodo alias donans sit sanę mentis, per ea quę habentur in auth sacramenta. & ètiam in cap. cùm contingat.

Et etiam per hoc non obstat quod habetur in auth. quod eis.quia illud procedit, quando iuramentum præstaretur ab eo,qui non est sanæ mentis, & sic non habet discretionem.

Item non obstat tertia ratio: quia illa non procedit,quando secunda est cum iuramento,& postea sine:ut patet expresse in authen.sacramenta.& in cap.cum contingat. & in cap. debitores. de iureiuran. & hoc propter auctoritatem & reuerentiam iuramenti. facit de iureiurand. cap. & si Christus.

Item non obstat quarta ratio: quia li-
38 cet †donatio non sit insinuata, tamen potest esse publicè facta & coram testibus, ut fiunt alii contractus:& sic propterea nõ debet dici suspecta nisi aliter appareat, quòd occultè per fraudem fuisset procurata.

Nec obstat quod habetur in l.donatio. ubi donatio ultra summam taxatam à iure debet insinuari,ut tollatur occasio procurandi donationes fieri clandestinè & fraudulenter,sed q; occasionaliter potest illud contingere, quæ occasio non debet attendi,quando iuramentũ est præstitum ut no.per glos.in cap.si uerò.de iureiurã. & de pactis.cap.ii.in vi. nisi aliter probetur fraus.

Itẽ nõ obstat quinta ratio, dum dicitur quòd eadem facilitate &c.quia illa ratio non

non procedit, quando interuenit iuramẽtum propter reuerentiam & auctoritatẽ ipsius sacramenti: ut patet in muliere & minore iurante super contractu: ut patet in auth. sacramenta. & in c. cum cõtingat.

Item non obstat si dicatur esse contra publicam utilitatem, quia illud non reperitur in iure cautum, sed bene dicitur, ꝙ
39 fuit insinuatio inducta, ut tollatur occasio procurandi donationes fieri per metum, uel fraudem, seu clandestinè, ut d. l.
40 donatio. & licet dicatur † interesse reipublicæ mulieres non esse indotatas. l. i. ff. soluto matri. tamen firmatur contractus donationis rei dotalis, ut patet in cap. cum contingat.

41 Item † non obstat ꝙ non uidetur posse renunciari legibus inducentibus solennitatem in actibus hominum, iuxta l. nemo potest. ff. de lega. i. quia illud uerum, quando non interuenit iuramentum, secus quã do interuenit, ut in minore, nam licet lex dicat, & det solennitatem certam seruari debere in alienatione rei minoris, ut ꝙ fiat cum authoritate administratoris, & cum decreto iudicis, & causa cognita. l. magis. §. nec passim C. de rebus eorũ. tamẽ
42 si alienetur sine dicta solennitate cum sacramento. talis alienatio tenet, ut in auth. sacramenta. cum ibi not.

Item non obstat si dicatur, ꝙ inductum fuit insinuationem fieri non fauore donãtis sed in odium illorum, qui procurabant fraudulenter & clandestinè illas fieri. l. donatio. & l. data. C. de dona. Et sic uidetur, quòd non possit renunciari, per not. in l. tametsi ff. ad Macedonia. quia potest re-
43 spondert dupliciter. Primò, quia † licet sine iuramento non possit renunciari, tamẽ secundum omnes iuramentum obligat, ut in cap. significante. in fi. de pigno. & cap. debitores: de iureiurand. & not. Barto. in l. si quis pro eo ff. de fideius.

Item secũdò potest dici, ꝙ inductũ fuit insinuationẽ fieri principaliter in fauorẽ donantis, ne de sua liberalitate periclitetur. Fallit. l. ne ex liberalitate. de re iud. & secundariò in odium procurantium clam & occultè illas fieri, ut tollatur talis occasio: & ideo uidetur ꝙ possit renunciari, ꝑ regulam l. pe. C. de pactis. saltem cum iuramentum. Nam communiter tenetur quòd sine iuramento, renunciari non possit per illas rationes superius tactas.

Item non obstat quòd lex prohibet fieri donationes ultra summam taxatam sine insinuatione, & sic uidetur non posse renunciari, per not. in l i. & ii. C. ne fideius. do. dentur. quia illa non procedit quando interuenit iuramentum.

Item non obstat ultimò quod dicitur
45 in d. l. illud. dum dicit, quòd ubi † iuramẽtum interponitur super re probita, quòd non ligat, per l. si quis inquilinos. § i. ff. de lega. i. quia illud procedit, quando esset prohibita per canones: secus quando per leges tantum: ut uoluit Ioan. And. post Hostien. in c. quemadmodum. de iureiurã. & glo super uerbo, uel nasum.

Item secundò potest dici, ꝙ illud procedit, quando est prohibita contra bonos mores: uel reprobaretur à iure canonico ratione publicę utilitatis principaliter, ꝑ ea que habentur in cap. si diligenti. de foro compet. & in c. non est obligatorium. de re. iur. quod non contingit in casu proposito: quia nõ reprobatur donatio ultra summam prędictam per dictas rationes, sed per alias superius tactas: & ideo non sequitur, quòd non possit iuramento fir-
46 mari: satis tamen uidetur quòd ubi † non interuenit iuramentum, nedum de iure ciuili, sed etiã nec de iure canonico ualeat per ea quæ habentur in c. i. de noui ope. nuncia. dixit etiam post Albertum Papiensem quòd si debes mihi florenos mille, &
47 ego remitto obligationem ipsorum, quòd talis remissio uidetur donatio. facit quod habetur in l. i. ff. de transact. & in l. si quis obligauerit ff. de dona. tamen ualebit sine insinuatione: quia indirecta donatio.

Sed glossa tenuit contra in l. si quis obligatione. ff de regulis iuris. & illam tenet Bartol. in l. Modestinus. ff. de dona. quando ex una causa debeantur illa mille: secus si ex diuersis, quando ullam excedebat summam à iure taxatam, per ea quę habentur in d. l. Modestinus. in princip. tamen potest dici quòd uidetur spe-
48 ciale † in debito usurarũ, ut possit fieri re

misſio etiam ultra ſummam, & non exigatur inſinuatio in odium uſurarum ipſarum: & ſic etiam uidetur fuiſſe de mente Azo. in ſumma. & uidetur etiam quòd tenet donatio, quando donatur ius donationis ultra ſummam taxatam: ut patet ex tex. cùm gloſ. d. l. donatio.

Sed quando fit donatio an ſufficiat, ut ualeat, quòd tot intelligantur donationes eſſe, ita quòd nulla intelligatur excedere ſummam? communiter tenent quòd non: ut notat Barto. in d. l. Modeſtinus. circa fi. & etiam Ioan. And. in addi. licet ibi ponat opin. & hoc etiam tenet Cyn. in l. ſancimus. §. ſi quis. C. de donation. Et not. quod Barto. in d. l. Modeſtinus. dicit
49 quòd etiam ſi † ſpecificentur, plures res quę aſcendant ultra ſummam quòd non ualeat donatio: licet aliàs conſueuerit di
50 ci, quòd tot † cenſeantur eſſe contractus, quot ſunt res: ut l. ſcire debemus. ff. de uerborum obligatio. quod not. quia Specu. uidetur ſentire hoc in d. uerſi. porrò.

Dixit tamen Albertus Papienſis ꝗ ſi donationes fiant plures in fraudem legis, ꝗ non ualebunt: licet aliqui cõtra: ſed nõ bene, ꝑ l. fraus. & l. cõtra ff. de legibus. Di
52 xit ẽt ꝗ † ſi donatur certa quantitas pluribus, licet nulla pars excedat ſummam: cum ſi tota excedit exigitur inſinuatio: ut notat Ioan. And. in titu. de dona. in Spe. in §. i. uer. quòd ſi.

Sed quęritur qualiter debeat fieri renunciatio. Specu. tetigit in §. porrò. uerſicu. dona tio. & Ioan. And. in addi. plenius in effectu dicit duas eſſe opiniones. Prima ut, fiat hoc modo: ut redigatur in ſcripturã ipſa donatio, demum coram iudice publicetur, reſcribatur apud acta: dicunt iſti
53 quod non eſt † abſonum, quòd unus contractus primò ſcribatur, deinde iteratò reducatur ad ſcripturam. allegat quod habetur in fin. in l. iubemus. §. primo. de adoptio. C. & in l. iubemus. C. de emancipatio. libero. facit quod notat Inno. de teſtibus. in cap. Albericus. & ſecundùm aliquos requiritur ꝗ partes ſubſcribẽt ſe. & per hoc facit quod habetur in l. in donationibus. C. de dona. tamẽ ut dicit Io. An. non eſt in uſu, quòd partes ſe ſubſcribant.

Alia eſt opinio, uidelicet, ꝗ donatio ſubſcribatur & publicetur, corã iudice: nec ẽt requiritur alia ſcriptura fieri: & iſta opinio uidetẽ eſſe cõmunis, & cõmuniter ſeruatur, & tangit Ioan. An. ſuper dicto uerſi. donatio. & illam uidetur ſequi Azo. in ſumma in titu. de dona. & ſimiliter Hoſtien. & Barto. in d. l. Modeſtinus. ubi di-
54 cunt, quòd † inſinuatio eſt, quando donatio fit in ſcripris coram iudice: nec requiritur ſecundùm eum, decretum iudicis uel alia authoritas, quia in hoc non uidentur requirere iura: ſed. quòd fiat in preſentia iudicis. licet Guil. de Cu. aliter dixerit in l. illud. C de. ſacroſanct. eccleſiis.

Quis autem ſit iudex competens: concludit. Ioan. And. in dicta addi. quòd ſi ſit iudex partium, clarum eſt. & idem ſi ſit iudex loci, uel rei, quæ donatur. facit l. data. in fi. C. de dona. ſi autem non ſit iudex, nec loci, nec rei: tũc dicit ꝗ tutũ eſſet ſeruare primam opinio. quòd fiat donatio interueniente ſcriptura inter perſonas, & demum coram iudice publicetur, nam
55 per † contractum donationis ſortietur forum ibi. Aliqui tamẽ faciunt fieri cautelam, uidelicet quòd ponatur in inſtrumento. quòd partes eligant domicilium, uel quòd prorogent iuriſdictionem. Bart. in d. l. Modeſtinus. uidetur uelle quòd coram quocunque iudice poſſet fieri, licet non ſit iudex partium, uel loci, uel rei quę donatur, per dictam l. data. & l. in hac. C. de donatio.

Satis puto quòd iſta opin. ſit uera, licet ad dictas leges poſſit reſponderi: ut uoluit ſentire Ioã. And. quòd loquatur quando eſt iudex partium uel ipſius rei, quæ donatur: tamen ſequenda eſt eius opinio, conſiderato quòd tunc in ſeruando illam quãdo ſit cõtractus corã illo iudice in illo actu ſit competens. facit quòd, habetur in l. Lucius. ff. de uerborum obligationibus.
56 † & etiam iſte eſt actus iuriſdictionis. qui ſit inter uolenes. ideo uidetur ꝗ ualet, ex quo partes in illum pro tali actu celebrando conſenſerunt. facit quod habetur in l. ii. ff de officio proconſul.

Aduerte tamen quia uidetur quòd eſſe debeat

debeat iudex, qui habeat reddere ius: ut præſes prouinciæ, defenſor ciuitatis, uel alterius magiſtratus: ut habetur in l. in hac. C. de donatio. & ideo ſi ex forma ſtatuti in cõtractibus requireretur, unius iudicis præſentia de collegio iudicum, nõ ſufficeret contractum donationis fieri coram illo, ſi excederet ſummam, ex quo nõ eſſet deputatus talis iudex ad ius reddendum, ſed expediret publicari coram iudice publico ad reddendum ius.

57 Sed an poſſet † fieri tempore feriato? tenet Ioannes Andreæ, quòd ſic in dicta
58 additio. quia † eſt actus uoluntariæ iuriſdi-
59 facit l. actus. C. de feriis. nam † in his, quæ fiunt inter uolentes, non eſt neceſſaria cauſæ cognitio. & ideo poterit fieri in alio loco, quàm in tribunali: ut l. uoluit. §. i. de interrogato. actio. & ſic dicit practicari, quia interdum fit in camera. Credo. dicit Ioan. de Imo. de mente iurium fuiſſe quòd debeat fieri iudice ſedente pro tribunali: uel ſaltẽ ipſo ſtante in loco iudicii: quo caſu non conſueuit eſſe ſine præſentia aliquorum officialium uel familiarium, per ea quæ habentur in l. in donationibus. C. de donatio. quia non eſt uerisimile iudicem pro tribunali ſedere in tali loco ſolenni, quin ſint ibi perſonæ ſeu officiales publici. & dicit in dicta l. in
60 donationibus. quod tunc † ſufficit publicum teſtimonium, licet non interueniant priuati teſtes. & iſtud uidetur eſſe de mẽte Azo. in ſumma, de donatio. dum dicit, quòd debeat fieri coram iudice aſtantibus pluribus perſonis non requirantur priuati teſtes: puto tamen quòd in his ſeruetur id, quod eſt de cõſuetudine, in l. de quibus. ff. de legibus. & per id, qđ notat Ioannes Andreæ, ſuper dicto uerſiculo, donationes.

61 An autem ſicut nõ † exigitur inſinuatio, quando Imperator donat: iuxta notata ſuper auth. poſita in l. ſancimus. & qđ nota, in l. pe. C. de donatio. ſit idem dicendum in Regibus. Ioan. And. tetigit in dicta additio. & concludit quòd de facto ſeruatur quòd non requiritur inſinuatio. & intellige quæſt. quando donaret rem patrimonialem: nam ſi donaret aliquid pertinens ad regnum. recurritur ad cap. inte ſ lecto. de iureiuran.

62 An autem Rex in ſuo regno † poſſit qđ poteſt Imperator in ſuis ſibi ſubiectis, recurrendum eſt ad ea quæ notat Innoc. in cap. ii. de reg. iur. facit cap. per reuerentialem. qui fit. ſint leg. de uerborum. ſignifica. capit. ſuper quibuſdam. per Ioann. Andr.

Bartol. autem in d. l. Modeſtinus. ſic dicit. Quæro, promiſiſti mihi aliquid. feciſti
36 † quietaionẽ animo donandi, an indigeat inſinuatione: quidam dicunt quòd non: ut gloſ. uult in d. l. Modeſtinus. gloſſ. uidetur tenere contra l. ſi quis obligatione. de reg. iur. & reſpondit ad l. Modeſtinus. ꝙ ibi in uſuris, quæ debentur annuatim. &
46 ideo † ſi ſimul remitterem alicui mille florenos, ſi quidem eſſent debiti ex diuerſis cauſis, non eget inſinuatione: ut dicit glo.
65 ibi: Quæro quid eſt † inſinuatio? eſt facere donationem in ſcriptis coram iudice: ut not. in l. donatio. in fi. & in l. donatione. & in l. ſancimus. & expreſsè dicit Azo. in ſumma huius titul. de donationibus.

Quæro, an iudex debeat aliquam cauſæ cognitionẽ præmittere ſeu adhibere? Reſpondeo non. Iſta enim ſolennitas eſt adhibita propter duo. Primò, ne fiat clam, & homines non fraudentur: ut l. data. C. de
66 dona. & quia in † magnis quantiatibus maior obſeruantia exigitͬ: ut l. fin. & auth. ibi poſita. C. ſi certum pe. & hoc apparet:
67 quia apud † quemcunque iudicem, etiam cui nõ ſubeſt donatio, nec res donata, poteſt inſinuatio fieri: quia hoc ex mera uoluntate donatoris conſiſtit. Ex hoc appa
68 ret quòd † ubi decretum iudicis non requiritur, ſufficit ſola iudicis preſentia: ut de teſtamen. l. omnium. licet Guil. dicat contrarium & malè: C. de ſacroſanct.
68 eccleſiis. l. illud. An poſſit fieri † donatio ex poſt facto, ſcilicet, poſt donationem factam extra iudicium? dico quòd ſic. l. fin. §. penulti. C. de donationib. ante nupt.

Quid in donatione, quæ fit tacitè ſoluendo dotem pro muliere? dic ut C. de iure do. l. fin.

71 Quæro, an † donatio, quæ incipit

 à traditio-

à traditione, egeat insinuatione? respondeo sic: ut expressè tenet text. in l. sancimus. §. i C. de donationib. Non obstat l. purè §. si donaui. ff. de doli exceptio. quia non sustinebat expensas.

72 Quęro, † an illis legibus, quę inducunt insinuationem, possit renunciari? respondeo non: quia illis legibus: quæ inducunt certam solennitatē in actibus hominum, nō potest renunciari: de lega. i. l. nemo potest. & quia lex hoc prohibet, quòd fiat sine insinuatione: ergo isti legi renunciari non potest: vt C. ne fideiussor. do. dentur. l. i. & ibi not. gloss.

Pręterea quòd insinuatio fiat, non est in fauorem donantis, sed filiorum, scilicet, ne fiat fraus, vt C. de dona. l. data. ergo renunciari non potest, vt not. in authen. ut sine prohibi. mat. §. quia uerò. Idem uerò Bartol. in l. sancimus. §. si quis autem

73 C. de donat. sic dicit: Vtrum † his legibus, quę de insinuatione donationum loquuntur possit renunciari? respondeo nō: quam legibus, quæ dant certam formam in constituendis actibus hominum renunciari non potest. ff. de pact. l. ius publicum de leg. i. l. nemo potest.

Quęro, quid si fuit dictum in instrumē-

74 to, quòd † tot donationes intelligantur, quot sunt iugera terræ: uel quot sunt res, quę omnes coaceruatæ excedunt summam. Istam quęstio. tangit Spec. in titu. de dona §. i. uersic. quid si aliqui. ergo dicit Bar. indistinctè dico, quòd talis cautela nihil releuat: quia uidetur in fraudem fieri C. de agrico. & censi. l. quemadmodum. ubi ponitur similis fraus. dico etiam, quòd si plures nominarentur in donatione ita quòd uerè essent plures donationes, secundum l. scire debemus & l. quod dicimus. ff. de uerbor. oblig. tamen quantum

75 ad hoc † una esset donatio. eo: quòd uno tempore est facta & unica facienda præstatio: ut expressè patet C. de donat. l. sancimus. §. si quis autem. in tex. & glo.

Prȩterea hic est eadem ratio, quòd fieri debeat insinuatio, quæ ponitur in di-

76 cta l. data. † insinuationem enim magis inspicere actum donationis, quam actum cōnectionis, ut sciamus utrum sit una uel plures: ut ff. de dona. causa mor. l. senatus. §. fin. Bartol. in l. sancimus. C. de donat. §.

77 si quis autē. sic dicit: Quero de illa † clausula, quę consueuit apponi in donationibus: ut tot intelligantur esse donationes, quot res: utrum ualeat? certè nō: quia hoc solum debet inspici, utrum eodem tempore sint factæ, uel non: ut patet ex text. & gloss. in l. sancimus. §. si quis autem. Quid si sit renunciatum ipsis legibus cum iuramento? Bartol. in l. si quis pro eo. ff. de fideiusso. in octauo membro dicit, quod non firmatur iuramento.

. Idem Bartol. in l Aquilius. ff. de donat.

78 dicit: Quæro, an † donatio facta ex causa remunerationis indigeat insinuatione? & dicit gloss. in dicta l. Aquilius. quòd si

79 esset † mera donatio: tunc non indigeret insinuatione. sed illa de qua loquitur. l. Aquilius, non indiget. Credo, dicit Bar. quòd si est simplex remuneratio, quæ insinuatione non egeat: quia differentia est inter remunerationem, & donationem: ut ff. mandati. l. si uerò non remunerandi.

80 & hæc † remuneratio sapit naturam donationis habes ergo dicere, dicit Barto. quòd aut ista remuneratio fit ex causa de preterito, & non eget insinuatione: ut l. Aquilius. si ex causa de futuro, & idem: ut l. fin. C. de do. ante nupt. & authen. ibi posita. & l. fin in princ. C. de iure do. secus si est simplex donatio.

Ludo. in l. Modestinus. ff. de donationib. sic dicit: Quia Bartol. hic eleganter posuit materiam insinuationis, ideo tu dictis eius primò adde in quantum dicit, quid

81 sit insinuatio? dicendo † quòd est coram iudice donationem facere: uel factam iudici ostendere, & in publica acta redigere, allegando casum in l. in hac. C. de dona. Adde quòd melior text. est iuncta gloss. super uerbo, insinuetur. in l. sancimus. C. de diuer. rescrip. & dicit Bal. in quodam suo consilio, quod incipit, In Christi nomine Amen. Certum est quòd filia in bonis patris. sic ad literam. sed uidemus in proposito an uideatur facta insinuatio: quia iudex interponit decretum & est iudex ordinarius? & uidetur quòd sic: nam quilibet iudex ordinarius sufficit

in ce

82 in eo territorio.C.de dona.l.in hac.&†uidetur insinuatum : quia est coram iudice factum, etiam si decretum non esset appositū.C.de testa.l.omniū.Contra dico dicit Bal.quia causa non fuit coram iudice
83 exposita nominatim, † debet enim dicere pars, quid intendit donare : ita quòd iudici quid agatur, & quid contrahatur, innotescat.C.de præd.decur.l.i. lib. x. super eo enim iudex non examinat,& quòd ei bona fide non narratur, decretum interponere nō uidetur: errat enim in facti causa, aut causam ignorat.ff.de tut.& cu.da.ab his l. tutor petitus.ff.de transa.l. cū Aquilia.nam si iudici facti causam & dilapidationem pupilli nominasset,procul dubio passus non esset,nec decretum inter-
84 posuisset:quia † præsumendum est de iudicis mente quòd nihil intendat inique facere:quia hoc iurat, in auth. iusiurandum quod præ.ab his.§.ab æquæ.C.ad leg. Iuliam repe.l.fin.propterea ego Bal. audacter dico quòd dicta donatio non est insinuata realiter, licet superficialiter contractus ille fuerit factus coram iudice.
85 Item coram iudice † non dicitur insinuatio facta,cum per iudicem non intelligitur quid fiat.& ideo corā eo fieri non dicitur:ut ff.de uerbor.signifi.l coram.bene facit quod not. C. de errore aduo.l. i.ille
86 enim,†qui non intelligit quod agitur,pro absente habetur:ut l.ii.§ uoluntate. ff solu.matri.& in tex.in d.l.data.C. de dona. dicit quòd insinuatio requiritur, ut clandestinis & domesticis fraudibus, &c. & ideo licet aliqua remissio fiat coram iudice,si iudex non intelligebat quòd animo donandi illa fiebat,clam dicitur facta, & non coram iudice insinuatio : ut patet ff. de iure fis.l.intelligitur.in prin. & de leg.
87 i.l.Lucius.§.testamento.† Clam enim dicitur fieri,quod fit ita ut non intelligatur quid fiat:ut dictis legibus. uide circa hoc
88† quando dicatur quid fieri coram iudice seu præsente:in clausula,non error : in articulo,dum fuit tractatum de errore aduocati. ibi uide circa fin.

Secundò adde in quantum dicit non esse necessarium super tali insinuatione iudicem apponere decretum & interloqui, q̄ de hoc est melior tex. quam allegatus per eum,in l.fi.C.de prędi.decurio.lib.decimo.qui propriè loquitur de donationibus.& hanc opin.etiam sequitur Bal.in d. l.illud.& l.omnium.C. de testamen.

Tertiò adde in quantum Barto. concludit in hac insinuatione non esse necessariam causę cognitionē uel paruam saltem, quòd ex hoc resultant tria uel quatuor notanda. Primo quòd hinc est quòd talis insinuatio potest fieri die feriata etiam
89 in honorem Dei, ex †quo nulla uel parua causæ cognitio requiritur: ad hoc.ff quis ordo in bon.pos.serl.ii.§.dies.Item & alia ratione, quia insinuatio est actus uoluntariæ iurisdictionis, secundùm gloss.ordi. in auth.de defen. ciuita. §. nulla. quæ incipit, Vel quodcunque aliud, &c. & ideo talibus diebus expleari potest. C. de feriis.l.actus omnes.ita tenet Ioan. And. in addi.in ti.de instrumen.edit.§.porrò.uer. uiso.cuius Bal.non meminit in d. l.in hac. & l.illud.uer. idem tenuit.
90 Secundum autem quod resultat,est† q̄ potest fieri parte non citata: ea enim,quę causę cognitionem non desiderant, absque citatione procedunt. l. iij. §. si causa cognita.in gloss.ff.de bon.pos.l.si deserta. in glos.si propter publi.pen. C. Istud uidit Ioan.Andr.in d. uersicu. idem Bald. licet eum non allegat in l.in hac. & in auth. eo decursum. C. de dona.ante nupt. ubi pro hoc dicit esse text.

Item tertium quod resultat, est quòd potest dicta insinuatio per iudicem fieri
91 † non tantum in loco solito tribunalis, sed ubicumque: & quod est fortius in priuata domo ipsius donantis uel donatarii : ita enim fieri possunt, quæ paruam uel nullam causæ cognitionem desiderant, & maximè si sunt iurisdictionis uoluntariæ. ff. de interroga. actio.l.uoluit.& istud uoluit eleganter Bald. in l. generaliter.§. fi.ff.de rebus cred. non tamen memor Ioan. An. idem tenētis in dicto uer.

Resultat autem & quartum,quod est,si
92 ipse iudex sit donans uel donatarius, poterit apud seipsum insinuationem facere:ut et facisit alia quæ sunt iurisdictionis uolūtariæ,scilicet,emācipationē & manu

missionem. Ad primum ff. de adopt. l. si consul. Ad secundùm ff. de manumiss. uindi. l. apud. & c. cùm si. & istud uolunt Moderni in dicta l. si cõsul. Et super prẽmissis Oldra. in suo consilio lxxvi. dicit: Factum
93 tale † est, domina E. habens duas filias M. & I. donauit M. inter uiuos recipienti & benemeritæ quædam bona, quę habebat in diœcesi Tholosana excedentia summã quingentorum florenorum, retento sibi usufructu ad uitam suam, constituẽdo se nomine dictæ M. possidere interim, & de euictione teneri, acto in ipsa donatione post solitas renunciationes, ꝙ dicta donatio pro tot partibus sic facta, quarum quælibet legitimam summam nõ excedat, cui donationi iudex ordinarius loci, ubi donatio facta fuit, non tamen iudex ipsorum contrahentium, nec ratione rerum, nec personarum authoritatem suã iudiciariam interposuit & consensum: hæc facta fuerunt in die feriata & solenni ob honorem Dei, & in domo priuata: deinde reuolutis temporibus dicta domina E. pœnitẽs donationis prædictæ nitens eã reuocare in solidum uel in parte, eo quia nõ fuit legitimè insinuata, quia decretũ iudiciale, die feriato solenni fuit interpositum, donauit secunda uice & inter uiuos dicta bona prius donata I. filiæ eius recipienti, & benemeritę, & condignę, retento sibi usufructu ad uitam constituendo se nomine ipsius I. interim possidere, & de euictione teneri, acto in ipsa donatione post multas & solitas renuntiationes, ꝙ tãtæ cẽseantur factę donationes, quarum quęlibet legitimam summã nõ excedat: fuitq; iurata ipsa donatio, & coram iudice ordinario loci, ubi facta fuit, non tamen ipsorum contrahentium, ratione personarũ, uel rerum, & eius iurisdictionem sciẽter prorogauerunt facta, publicata & legitimè insinuata loco tamen priuato electo pro publico & idoneo ad id, per eundem iudicem ob honestatem, magni sicentiam, & fragilitatem dictæ donatricis: denique ipsam B. in corporalem possessionem aliquorum bonorum induxit dicta donatrix: & per illam corporalem possessionem, seu quasi aliorum bonorum donatorum, quæ ibidem ad oculum uidebantur, & uideri poterant, inductam uoluit, dicto tamen usufructu retento; mortua dicta B. donatrice quęritur, quæ donatio prædictarum sit ualidior: & utrum secunda primam casset, & infringat iure & facto?

94 Primò uidendum est an † donatio necessitatem effugiat insinuationis propter illa uerba, quòd necessitas in tempore. ut C. de dona. l. scimus. §. si quis autem per diuersa. C. de sacrosanct. ecclesiis. l. illud. in fi. & pro hoc optimè C. de nauti. fœ. l. nihil. §. quod in singulis.

Secundò est uidendum an iudex, coram quo est prima donatio facta, fuerit iudex competens ad faciendum insinuationem? & uidetur quòd sic: ut C. de dona.
95 l. in hac. præsertim quia † ratione contractus ibi celebrati: ut C. de contrahen. emptio. l. i. sortitur etiam iudex iurisdictionem super contrahentes: ut ff. de iud. l. hæres absens. §. i.

96 Tertio est uidendum an † insinuatio potuerit fieri die solenni? & uidetur ꝙ sic: quia cùm non reperiatur quòd talis insinuatio requireret causæ cognitionem potest die qualibet actus expediri, ut ff. quis ordo in bonor. possess. seruetur. l. ii.
97 §. dies: & hoc bene † admittit natura huiusmodi actus qui est uoluntarię iurisdictionis: ut C. de feriis. l. actus. & not. Hostien. in summa de feriis. §. quid in eis. uer. sic. licet, quę pertinet. & eadem ratione uidetur quòd in domo poterit fieri. ff. de interro. actio. l. uoluit. §. i. & de ma. uin. l. non est omnino.

Vltimò uidẽdum est quid sit insinuatio,
98 & dicunt quidam † quòd est per superiorem authoritatis prẽstatio. Et hanc diffinitionem uidetur ponere glo. & tenere in authent. ut non fiant pignoratio. §. illud. colla. v. Alii dicunt quòd est scriptura facta in præsentia publicarum personarum, & in actis superuacuum est aliud testimonium quærere: ut C. de donationibus. l. in donationibus unde dicunt quòd ad hoc ut donatio dicatur fore insinuata, sufficit ꝙ de ea sit facta scriptura apud cõpetentem iudicẽ publicata.

& hanc

& hanc opinio tenet Azo in summa de dona.§. quæ donationes scripturā requirā t. Tamen uerius uidetur quòd quantum ad hoc ut dici possit quòd insinuatio est pręexistentia donationis in scripturam redactæ apud competententem iudicem facta publicatio, & eius authoritate in publica monimenta,seu acta,uel gesta facta redactio,ut perpetua & facilior sit probatio, ueritatis, & de hoc colligimus C.de donatio.l.in hac.& in authen.ut fratrum filii.§.illud.collatio.ix.& in authen. de defen.ciui.§.non habente.colla.vii. & in authen.ut nulli iud.§.& hoc. peruenit.

99 & † nec est nouum,quòd actus apud unū celebratus pro sua utilitate & perfectione apud alium publicetur.C. de emancip. libe.l.iubemus.& de adoptio.l.ii. & talis

100 †insinuatio inuenta fuit, ut medio tempore, quod est inter donationem & insinuationem, possit donans deliberare an donationem per insinuationem, conseruare expediat: ut in authen. de

101 appellatio. circa princip. quia † iteratio actus, scilicet, donationis & insinuationis ostendit mentis perseuerantiam;ut C.de plus pe.l.unica.& tollit suspicionem deceptionis propter acta:arg. C.

102 ad Velle. l. si mulier. & occurrit falsis probationibus,quæ possunt fieri per scripturas publicas non insinuatas clam tamen factas cogitari: ut C. de donatio.

103 l. data.unde cùm prima donatio non fit taliter insinuata:& tali modo,non reputo eam sufficienter insinuatam, & per consequens non credo eam nec tenere necua lere de iure.

Redeamus ad dicta Ludoui.in l. Modestinus.& uidendum est in quibus casibus ista insinuatio non sit necessaria:& primò

105 potest esse † dubium quid in donatione facta ecclesiæ.& in hoc glossa, in authen. de non alien.& l.simus.& in dicta l.illud. & in l. sancimus.C.de donatio. quas communiter sequuntur domini legistę, & tenent quòd requiritur insinuatio: & alias

106 non ualeat: quia † si speciale est in donatione facta pro redemptione captiuorum,& in aliis casibus no.in l.si quis pro redemptione.C.de donatio. inter quos iste non numeratur quòd ualeant absque insinuatione: ergo in contrarium est ius commune. Aduerte tamen quia in contrarium tenuerunt Hosti. & Ioan.Andr. extra de fide instru.c. si. in nouel. alleg. pro hoc d.l.sancimus. quę facit pro hoc contra eos.

Idem tamen Ioa.And.in d.§. porrò. in addi.quę incipit, illa lex, idem secutus

107 est,& hac ratione:quia si princeps & sacerdotium æquiparantur: ut in authen. quomodo oportet Episco.in princ. extra de testib.c. omnis anima. & in principe

108 hoc est,quòd † ualeat donatio sibi facta absque insinuatione:ut d.l.sancimus.in authen.ibi posita.& in authen. ut non fiant pigno.§.si.ergo idem debemus dicere in donatione facta ipsi ecclesiæ: & hæc pars fortè de iure canonico sustentaretur, ex quo in ea nō reperitur aliud iure cautum quòd donatio facta ecclesiæ requirat insinuationem:unde respondeas quia hic suppletur per ius ciuile:ut in c.si adiutorium. x.distinc.Et ad rationem Ioan. Andr.potest responderi, quòd non ualeat,cùm ex

109 ea sequitur † legum correctio, quę non habet locum etiam ubi est identitas rationis:ut plene no.in auth.quas actiones. C.de sacrosanc.eccle.

Pro sua tamen opinione multum facit

110 quòd † in contractibus celebratis cum ecclesia seu dispositionibus non uidetur requiri solennitas iuris ciuilis. C. de sacrosanc.eccle.l.generali.ut ibi no.facit extra de testibus.c.relatum.& c. cùm esses. & hanc opi. teneo saltem de æquitate canonica. & una ratione,quia insinuatio

111 ista † inuenta fuit ad reiciendas fraudes, quæ possunt in ipso contractu donationis iniri. & hæc fuit finalis ratio. C.de dona.l.data.sed hęc ratio cessat in

112 † ecclesia quæ semper dicitur esse iustitię & ueritatis cultrix & augmentatrix: ut dicit pulchrè tex.de alie. feu.c. i. & in cle.cum illusio.de renun.ergo cessat legis insinuatio inducentis dispositionem, & iura sunt clara.

Pro hoc Marti.Sill.autem in suis,dictis dicto clxx.no.quòd leges.quæ nolunt, quod in donatione, quæ fit ecclesię ab aliquo,

pręter

præterquam ab Imperatore, requiritur insinuatio à quingentis aureis suprà. l.illud. C.de sacrosanc.eccle. non uidetur ualere secundum ius canonicum, secuudum. quòd ualeat indistinctè usque ad omnem summam, ut notat Hostien. & Ioan.And. post eum. & Anto.de But. in cap.fin.de insti.& pro eis allego capitu. sunt qui ope. & cap.fin.xvij.q.iiij. & clemen. i.in fin.de deci. & potest assignari
113 ratio, quia sic † materia relictorum ad pias causas censetur esse spiritualis: ita quòd leges super illis disponentes non ualent,nisi in quantum sunt per canones approbatæ:ut in c.relatum.extra de testi.& patet in his quę no.Bar.in repe.l.i.C. de
114 sacrosan.eccle. † ita donationes inter uiuos fortè in piā causam:ut in c..si de re. eccle.non alie.facit quod habetur. x. q. & xvii.q.iiij.per totum.
115 Item dubitatur an in† Rege aut alio domino in suo territorio non recognoscente superiorem,ualeat donatio per eū facta suo subdito absque insinuatione. In hac quæstione in simili consuluit Barto.& unà cum eo Franc.Tigri.tenētes,quòd absque insinuatione ualeat:ita simpliciter refert Bal.in d.l.sancimus.& hanc opi.ego comprobo.primò authoritate Ioan.An. idem tenentis in d.uers.qui incipit, Vltimò. Secundò ratione,quia si ita est in principe: ut supra dixi, ergo idem dicendum est in
116 † Rege:siue alio domino superiore,qui principi æquiparatur:ut l.postliminium.in princ.ff.de capti.& clarius in c.super quibusdam.§.i.de uerb.sig.& istum punctum tene menti.
117 Tertium dubium est an † donatio pœnæ requirat insinuationem?uidetur quòd sic, quia dicitur uera donatio. C.de dona.l.donationis ubi est casus Contrarium tamen firmat Bal.in l.si mulier.ff.de condi.ob causam.simplici ratione,scilicet,pœnarum odio non tamen meminit inducere l.Modestinus.ff.de don. in qua uidetur casus,quia si usura est pœna:ut l.lecta.ff.si cer.pet. & in donatione eius requiritur insinuatio, & propter odium, ergo idem etiam uidetur dicendum in alia donatio-
118 ne pœnę. In † donatione autem causa mortis non requiritur insinuatio.l.fin. de donat. causa mor.
119 Item quęritur,an†in remissione debiti gratuita requiratur insinuatio? & in hoc aduertendum,quia glo.& doct. uariarūt. Vna est enim in l.si quis obligatione.ff.de reg.iur.quæ dicit insinuationem requiri. Alia.uidetur contrarium innuere in l.i. ff. quib.mod.pign.uel hypo.sol.dum dixit q;
120 † remissio non est donatio,ergo non indiget insinuatione.Bar.secutus fuit glos. in l.si quis obligatione generali. tam ibi, quam hic, eo, quia uidetur clarè probari in l.in ędibus.in princi. ff. de dona. quòd
121 † talis remissio seu quietatio dicitur donatio.Bal.uariauit:quia in alleg.l.illud.dixit quòd aut in tali remissione fit mentio donationis,& tunc insinuatio non requiri
122 tur.quia ista remissio non dicitur donatio,sed potius liberatio,quę ipsius fauore procedit,& sine causa ualere tenetur, & per consequens absque titulo donationis: ut l. tale pactum.in princip. iuncta gloss. i. ff. de pactis.sed in l.si inter. C de solu. tenuit simpliciter Bartol. & hoc per tex. ibi iuncta glos. dicente quòd talis remissio esse uidetur donatio: sed in l. tale pactum. distinxit aut remittitur debitum liquidum: & tunc procedat dictum Barto.per d l.si inter. aut non liquidum:& tunc non eget insinuatione: quia
123 †remissio debiti non liquidi non dicitur donatio propriè:ut l.contra iuris. §. si filius.ff.de pactis.

Io.An.in d.§.porrò.in uersic. quid si donationes.in additione,quę incipit, Quid renuncians.tenet insinuationem non esse
124 necessariam,quia † rei suæ quisque est moderator & arbiter.C. manda. l. in re mandata. ff. si quis à pa. fue.ma.l.non usque adeo. hæc ratio nihil concludit, ut
125 per te uides.Secundò, quia † magna differentia est inter donationem directam & obliquam.ff.de lib leg.l.si is qui duos. & in c.cùm Apostolica.extra de his quæ fiunt à prælatis.quæ ratio subtiliter, aut nihil,aut parum concludit: ut patebit ex inferioribus.

Nouissimè do. Angel. in hoc passu in cōsilio,quod incipit,In Dei nomine & suę

matris

matris Virginis gloriosę Amen.pro parte negatiua consuluit quòd non audiatur dicta soror:ita perfectè & magistraliter distinguere uidetur,quod est hic uidendum, utrum ista remissio seu quietatio dicatur uera donatio, & in hoc item dicendum

126 est,quòd aut ista † quietatio fit animo donandi: & de hoc constat:& tunc clarũ est quòd dicitur uera donatio. Casus est in d.l.in edibus.& in l. i. ff. de transactio. facit secũdùm eum C.de pactis.l. pactum cura.ff.de noua.l.si quis delegauerit.& ibi per Barto.ulterius alia ratione : quia id

127 † merè dicitur donari quod nullo cogẽte imperio sed uoluntariè datur.ff.de dona.l.donare. sed hec est huiusmodi, ergo &c.hoc firmat Cyn.C.de pactis.l. pacta,quæ contra.aut non fit animo donandi, & constat,clarum est,quòd non est donatio,nec insinuatio requiritur, & quòd

128 non fit:patet: quia † deficit in donatione uoluntas unius,sine quo donatio. non perficitur.ut l.absenti.arg.l.nuda.ff.de donatio.& l.si quis argentum.C.de donatio.

129 aut per † uerba directa, libero, seu remitto debitum: & tunc dicendum est, ꝙ ista est mera donatio: & ideo insinuatione indiget:quòd est casus in dicta l. si inter.a.licet ipse alleget glos.in dicta l.si quis obligatione.

Hoc tamẽ procedit,nisi sint aliquę presumptiones,ex quibus colligatur remittẽtem non habuisse animum donandi,utputa quia remisit, quia non erat debitum liquidum, aut non habebat probationes in promptu, & hoc per glossam in

130 dicto §. si filius. ubicunque † possumus alium contractum præsumere, non præsumimus donationem. ff. de solutionibus.l. si cum aurum. ff. de pignoratitia actio.l.eleganter.§.qui reprobos. aut talis remissio seu liberatio fit per uerba,ex quibus ipsa per indirectum colligitur, utputa profiteor te non teneri : & tunc non dicatur donatio, & per consequens insinuatio non requiritur,sed potius mera deliberatio.& ita loquitur tex.cum gl. in dicta l. tale pactum.in principio.& hoc ultimum ego probo per casum notabilem coniuncta suppletione doctorum in l.quidam in iure ff. de donationibus. ubi

131 † donatio indirecta non egeat insinuatione.& hanc distinctionem nota & tene menti,quia est ipsa ueritas.

Sed quid in donatione rei alienę? & in hoc conclude secundùm Bal.in l.post mortem.in fi.C.de fideiusso.dic, ut ibi per eũ

132 Ludoui.in l.Aquilius.quęrit † an donatio causa renunciationis egeat insinuatione. ubi sic dicit.no.hanc glos.pro singula. & ita semper allegamus quòd donatio causa renunciationis non indiget insinuatione. Idem secundum Bartol. si fiat ob aliam causam, siue de præterito, siue de futuro, ut l. fina. §. similique modo. cum authen. ibi posita. C. de donationib. ante nupt. Pro ueritate tamen huius articuli concludo aliquibus per me additis, secundum Baldum, in l. illud. C. de sacrosanctis ecclesijs. ꝙ aut fit donatio causa renunciationis, aut ob aliam causam.

Primo casu,aut sunt merita colorata, seu simulata,quia in rei ueritate non præcessit,& tũc clarũ est quòd requiritur insinuatio,ad hoc ff.de regulis iuris.l. imaginaria. & in toto titulo,plus ualere quod agitur.aut fuerunt uera merita primò, & tũc insinuatione nõ indigent hic siue fuerit renunciatio ob causam precedentem, ex qua potuerit agi,ut l.Aquilius Regulus. secundum unum intellectum.siue ob causam,ex qua orta fuerit obligatio ad antidora,secundum formam l.sed si lege,§.cõsuluit.ff.de petitione hęreditatis. & d. l. Aquilius Regulus,secundum alium intellectum.

133 Sed an stetur assertioni † ipsius donantis dicentis se donare ob merita precedẽtia. Bal.in l. illud.allegata distin.ꝙ aut exprimitur certa qualitas meritorum, & statur: ut l. Aquilius Regulus. aut exprimuntur merita in genere ; & tunc non. C. de collationibus. l. si donatione. in gloss. & authen. unde si parens. C. de inofficioso testamento. Primum tamen membrum intelligo quando est facta donatio ab eo, qui poterat liberè donare absque meritis præcedentibus, secus si sine eis donare non posset, ut inter patrem & filium, quia

quia tunc nô statur assertioni. Ista est theorica domini Baldi, in l. si fortè. ff. de castrē si peculo, licet aliàs in l. per diuersas. C. mandati, uel contra. in hoc dubitauerit, cuius dubitationem decidat Baldus in l. ii. C. ne liceat potentioribus patrociniū. imò etiam uidetur quòd nullo casu debeat stari assertioni prædictę ad euitandas fraudes. ff. de pactis dotalibus. l. conuenire. & secundum hoc hodie nulla donatio indigeret insinuatione: quia semper in instrumentis ponitur de benemeritis præcedentibus. & ad hoc notat Bart. in alleg. l. si fortè.

134 Secundò casu principali: † aut donatur ob causam de præterito, ob quam est orta obligatio ad antidora, & tunc non indiget insinuatione: ut allega. l. Aquilius. aut non est orta: & tunc indiget. C. de do. l. donatio. & ita etiam similiter distinguas in causa de futuro.

Ex prædictis resultat decisio, an 135 † donatio mutuo facta inter duos, cuius effectus confert post mortem alterius prędecedentis, & indigeat insinuatione. & hic est punctus, super quo his diebus, dicit Ludoui: consultum fuit per multos famosissimos doctores huius ciuitatis ac etiam per me, & reperi nouiter consilium domini Ange. quòd pro tunc non uideram, & est secundum consilium, quod allegaui supra. & uidetur, quòd non indigeat. Primò per glo. in allega. l. Aquilius.

136 Secundò, quia † leges loquentes de insinuatione loquuntur de propria donatione. ff. de uerborum significa. l. eum qui uectigal. & l. i. §. si is qui nauem. ff. de exer.

137 sed donatio, de qua agitur: est † donatio mutua: quarum donationum una fuit causa finalis alterius. ut in simili allegatur. dixit tex. in l. & hęc distinc. in fin. ff. lo. & hanc partem tenet Ioan. Andr. in ti. de instru. edit. §. porrò. in fi. & Bal. in l. sācimus. C. de dona. & Ang ubi supra. multū tamē faciebat me dubitare alleg. l. fi. §. similique modo. & auth. eo decursum. eod. titu. & in auth. ut fra. fi. suc. §. illud. ubi uideo,

138 quòd † donatio propter nuptias, quæ fit per maritum ob causam pręcedentis dotis, est necesse quòd per eum insinuetur, licet non per uxorem: & tamen inter utrunque. interuenerunt mutuę donationes, scilicet, certa pars dotis ex pacto pro prio uxoris. uiro donatę, non tamē dedit

139 aliud responsum, nisi, quòd ea quę† dicū tur in donatione propter nuptias tanquā specialiter dicta in donatione exorbitante, ab omnibus aliis non sunt trahenda ad consequentiam, etiam ex identitate rationis, secundum gl. ord. in c. fi. de hære. l. sexto & ita etiam reperio Ange. respondere in d. consi.

140 Sed quid in donatione iurata †: an illa uitietur ex defectu. insinuationis, Lud. in d l. Modestinus. sic dicit, In hoc reperio duas opin. una fuit Ioan. Andr. in d. uersicu. sed quid si renucians. tenentis quòd non, per uulgarem rationē, quia potest iuramentum seruari sine dispendio salutis æternæ, ut in cap. cùm contingat. de iureiu. lib. vi. & istam opi sequuntur alii moderni in d c. cùm contingat. Secunda opinio fuit Feder. de Senis. in consi. cclxxiii. cuius tenor infrà describitur, tenētis de directo contrarium, licet non uiderit Ioa.

141 Andr. una sola ratione, quia† iuramentum habet sub se tacitam conditionem, si res in eodem statu permanserit, extra de renunc. cap. ii. extra de iureiurando. cap. quemadmodum. in gloss. magna. si enim

142 † res in eodem statu non permanet, sed mutatur, tunc iuramentum non obligat iurantem: sed hoc culpa ipsius donatarii factum est, quòd donatio non fuerit insinuata, ergo Barto. in l. Modestinus. remisit ad dicenda per eum in l. si quis pro eo. ff. de fideiuss. & ibi nil dixit. Istam opinio. similiter asserit ueram in d. l. si quis pro eo. Idem Bald. in l. illud. licet nemo ipsorum alleget Fede. ea

143 sola ratione, quia ut † iuramentum ualidet actum, tria requiruntur, quòd persona sit habilis, seu per iuramentum habilitata. Secundò, quòd actus sit factus solenniter. Tertiò ut non sit prohibitus, & hęc probantur in l. si quis inquilinos. in fin. ff. de lega. i. sed hic non interuenit solennitas, quia deficit insinuatio, ergo &c.

Et hanc opinio. dicit Ludoui. tenere duabus

144 duabus rationibus. Primò: quia † ex donatione non insinuata non oritur neque naturalis, neque ciuilis obligatio: ut dicitur esse casus singu. in d.l. scimus. circa princip. ibi, pro nõ scripto aut intellecto &c. ergo iuramentũ talẽ donationẽ non ualidat, ex quo cõsensus in ea præstitus à lege
145 totaliter annullatur, & † iuramentũ, quod non confirmat, ubi nõ reperit aliquod cõfirmabile, in l. fi. ff. qui satisd. cog. C. de nõ
146 numera. pec. l. fi. Secundò, quia † ubi actus est nullus ex defectu solennitatis formalis omissus, iuramentum non confirmat: ut l. si quis pro eo. ff. de fideiusso. in ix. regula ipsius Bar. ergo. &c.
147 Vlterius potest dubitari † intra quantum tempus ista insinuatio debeat fieri: si nõ taxatur tempus à lege aut statuto, & ibi hic dicit Ludoui nunquã reperi ab aliquo tactum, nisi ab Ang. in quodam eius consilio, quod incipit, Visis instrumẽtis prædictis de rerũ ualore in dubium reuocatur &c. ubi formaliter ita dicitur, uidetur q cum talis insinuatio possit ex interuallo post donationem fieri: ut l. fi. §. similique modo. C. de do. ante nup. & in d.l. hac. C. de dona. & per consequens cum sit mera facultas & uoluntariæ iurisdictionis possit perpetuò fieri ad instar eorũ, quę sunt meræ facultatis: ut est ius adeundi, cùm præstatur tantũ spatiũ xxx. annorũ: ut l. licet in gl. C. de iure delibe. & plenè in l. quandiu. ff. de acquiren. hæredit. Item ius offerendi: ut l. cùm notissimi. C. de præscrip. trig. an. & l. si finita. §. illud. ff. de damno in fec. l. si rem. §. casus. ff. de pigno. actio. ff. de usucap. l. pignori. in glo. Videtur tamẽ secundum eundem, quòd si dicatur donatio nulla ob defectum insinuationis, possit post hoc recurri ad insinuationem: ut hoc notabiliter probatur in d. authen. co decursum. & in corpore unde sumitur.
148 Item si tempore, quo † quæritur de lucro dotis, non reperitur maritus insinuasse donationes propter nuptias: frustrà petit maritus lucrũ illud ex pacto, puenies, uerba sunt eius formaliter in prædicto eius consilio: & hæc opinio uidetur posse sustẽtari, si teneamus opinionem Bart. dicentis insinuationem non requiri, neque decretũ neque authoritatẽ iudicis: sed si teneamus gl. singularis opinionis in auth. ut non fiant pignora. ad fi. dicentis super insinuatione requiri iudicis authoritatẽ: clarum erit hanc opinio. fore falsam: quia
149 † authoritas debet precedere, aut immediatè sequi. l. obligari. §. tutor. ff. de authẽ. tut. & l. si quis mihi bona. §. iussum. ff. de acquiren. hęredi. Item si teneamus opinio. Guiliel. de Cug. quòd requiratur decretũ: similiter hæc est falsa, quia de natura decreti est præcedere: ut no. Innocen. de rebus eccle. non alie. c. dudum. & probatur ex uerbis glo. in l. ait prætor. §. premittitur. in gl. sed cur secus. ff. de mino. Tutius tamen est tenere do. Angel. per textum in d. §. similique modo. ubi patet quòd
150 etiam † ex magno interuallo insinuatio potest sequi.

Vltimo in quantum Bar. dicit insinuationẽ hanc posse fieri coram quocunque iudice: etiã si non sit iudex donantis, loci: uel rei, per d l. data. & l. in hac. Adde q Ioa. de Imol. tenet contra in d.l. Modestinus. per tex. l. secundùm. C. de don. ubi dicit contra Bar. uideri casum, & respondet ad tex. d.l. in hac & d.l. data. quòd ium debent apud quemcũque iudicem. &c. intelligendum est scilicet ipsius ciuitatis uel prouinciæ, ubi facta est donatio, & si debent uerba illa stringi: ut ar. in simili in l. omnes. C. si sine cen. uel reli. & l. inter omnes. ff. qui satisdare cogan. & quod plene habetur in l. i. §. nunciatio. tu tamen sequaris Bar. per tex. expressum in auth. ut fra. si. suc. §. istud. dum dicit, aut apud quos omnino talia documenta confici possunt &c.

Nec obstat tex. in d.l. secundùm. quia ut ibi patet, illa lex loquitur in casu spe-
151 ciali, scilicet in † donatione facta in urbe, quæ insinuari debet apud magistrum census, & nõ alibi. Opinio. tamen Barto. limita, nisi in ciuitate esset certus iudex pro insinuãdis donationibus: quia tunc super hoc partes non possunt iurisdictionẽ alterius iudicis prorogare, secũdùm Bald. in l. testamenta. C. de testamen. & per illũ tex. & per l. consulta diualia. eo. l. ti. & l. re petita.

petita. C. de Epis. & cle. quod tamen intelligo uerũ, si uellent prorogationẽ iudicis aliã potestatẽ habẽtis facere: secus si uellent prorogare iurisdictionem habentis eandem: quia tunc puto fieri prorogationem. l. inter conuenientes. unà cum gl. & quod ibi per Bar. ff. ad municipa. & ita intellige Bald. & in quantum Bartol. dicit in l. Modestinus. insinuationi non renunciari.

Adde quod idem tenuit Odofre. consilio suo, cuius tenor talis est, Quidam habens unicum filium, ex pacto donauit illi prius emancipato uniuersaliter bona sua, titulo simplicis & irreuocabilis donationis inter uiuos, quæ donatio ascendit plus quàm sit numerus centum aureorum, & non fuit insinuata dicta donatio, sed pater renunciauit beneficio insinuationis, & se obligauit: postea dictus pater habuit alios filios, propter quod uellet dictus pater reuocare donationẽ, quæritur an possit & an potuerit renunciare ne insinuetur dicta donatio. Breuiter di-
152 cendum uidetur, quòd † talis renunciatio non teneat: quia per eam ius ciuile impugnatur. & hoc per l. conuenire. ff. de
153 pactis do. & quia † solennitates substantiales quibus omissis actus nullus redditur, non possunt pacto omitti, nec eis potest renunciari: ut no. ff. de suis & legiti. l. fi. ff. de administr. tuto. l. quidam decedẽs. ff. de le. tu. l. nemo. C. de iura. calumniæ. l.
154 §. sed quia ueremur. † Insinuatio autem donationis summam leg. timã excedentis est huiusmodi: ut C. de dona. l. sancimus. §. 1. ibi, sed hoc pro non scripto, uel non intellecto &c. & no. ff. de dona. l. ut mihi donares. & ad huius corroborationem accedit C. de sacrosanc. eccle. l. illud. in fin.
155 † Renunciatio enim quæ fit per donantem beneficio l. si unquam. C. de reuoca. dona. absque dubio non tenet: quia illa lex in fauorem donantis inducta non fuit, quæritur &c. et C. ut in pos. lega. l. scire. & ff. ad legem Falcidiam. l. quod de bonis. cum si. & hinc etiam dicit Ludoui. quòd
156 † non ualet illa cautela, scilicet ut quando quis uult rem donare, fingat eam pro derelicta habere, & postmodum alter capiat, quia certe in tali casu inducitur donatio inter capientẽ & habentẽ pro derelicta. ff. de stipula. seruorum. l. quod seruus. & uide quod ibi no. Bar.

Bald. autem super ista materia consul-
157 uit sic, in Christi nomine amen † ubi est data forma per legem uel statutum ratione iuramenti, quandoque à iuramento recedi potest, quandoque non, nam si forma est data fauore contrahentis, potest recedi ab ea si iuretur: de iureiur. c. mulieres. & auth. sacramenta puberum. si est data forma annullatoria, à tali forma non potest recedi, licet iuretur: ut plenè no. Bar. ff. de fideiusso. l. si quis pro
158 eo. & ideo cum † contractus requirat insinuationem, si non insinuetur, non ualet
159 iuramentum: † quia non potest renunciari insinuationi. ut no. C. de sacrosanc. eccle. l. illud. sic est in proposito: unde si
160 † non fit insinuatio, ex tali contractu
161 non resultat ius nec probatio, nec † dici tur esse periurus, qui legis authoritate utitur. ff. qui satisda. coga. l. fin. C. de non
162 numera. pecu. l. l. fi. maximè quia † iuramentum præcedens non tollit defensionem, quæ post nascitur ex negligentia sequẽti, uel ex alia noua causa. ff. de iureiur. l. sed & si possessori. §. ii. ex quibus conclu
163 do q. nõ debet † reputari periurus, qui
164 rationabilis statuti beneficio utitur † cũ lex uicem Apostoli teneat, & iuramentũ relaxare possit: ut legitur & no. in l. adigere. §. quãuis. de iurepatrona. & licet compromittere, prout. est actus electiuus per sonarum non sit cõtractus, nec laudũ proprie fit, contractus, sed eius similitudinem
165 habet quia † assimilatur laudũ arbitratoris translationi, tamen promissio de stã do laudo est contractus: & ista promissio debuit registrari uigore statuti uolentis registrari cõtractus, & instrumenta ascendentia ad summã librarum quinquaginta, aliàs est nulla: & sic remanet laudum sine ullo uinculo obligationis, & per conse
166 quens † inualidum est, nisi partes consenserint laudum implendum. C. communia utriusque ius. l. ii. cum glo. Ita consulo ego Bal.
167 Consilium autem Federi. tan possit cũ

iuramento

iuramento renunciari inſinuationi : eſt ſcriptum ſupra in iſtamet clauſula ſuper iſto articulo, an poſsit renunciari legi Iuliæ de fundo dotali, ibi uide. Idem Bal. in dicta l. illud. ſic dicit: Quæro utrum in ecclesia ualeat donatio ultra quingentos aureos ſine inſinuatione, ſicut quando fit in redemptione captiuorum : quidam dicũt,
168 ꝙ † ualet uſque ad octingentos : ut ibi ecclesia ſit priuilegiata in trecentis, ueritas eſt, quòd non ualet ultra quingentos ſine inſinuatione. Nõ obſtat dicta l. illud.
169 quòd † hodie iſtud, quòd erat priuilegium eſt redactum ad ius commune, non autem poſsimus excedere terminos prædictos. & idem tenet Guiliel. de Cug.
170 & eſt ipſa ueritas, quia † à taxatione legis non poſſumus ex noſtro ingenio diſcedere.

Et quia Guiliel. de Cu in l in hac tractat materiam inſinuationis. Quæritu
171 † quid eſt inſinuatio? reſpondeo dicit Bald. ſecundum Gui. eſt deſcriptio in actis facta decreto uel authoritate iudicis competentis, unde tenet Guil. in d. l. illud. quòd non ſufficiat facere donationẽ in præſentia iudicis, uel in abſentia. & poſtea intimare iudici, niſi iudex per ſuã authoritatem & decretum eam approbet. & allegatur ad hoc gloſſ. in authen. ut non fiant pigno. §. fi. ubi de hoc eſt glo. ſingula.

Sed Bar. reprehendit Guiliel. ff. de dona l Modeſtinus. & dicit: quòd † inſinua-
172 tio eſt facere donationem uel in ſcriptis redigere coram iudice competenti, ut C. de dona. l. in hac. in uerbo, publicare. & in uerbo: intimare. & illã l. ſpecialiter allegat pro caſu, tamen illa l. non dicit, quod non requiratur decretum, unde ſalua ſua reuerentia illa lex non probat hoc breuiter. ergo allego tibi tex. expreſſum : quòd nõ requiretur decretum. C. de prædi. decuri. lib. x. in uerbo ibi ſine decreto. ubi etiã loquitur apertè in donatione, & eſt melior tex. qui reperiatur, Hoc probo per ra
173 tionẽ, quia † decretum non requiritur niſi ad confirmandum id, quod de ſe non ualet, ſed donatio facta in iudicio, uel redacta in actis ualet, de ſe, unde, quia non eſt opus decreto, & totum hoc patet per alleg. l. fi. Illud eſt notandũ ꝙ inſinuatio dicitur pertinere ad iuriſdictionem uoluntariam, in auth. de defen. ciui. §. nulla. & in
174 gloſſ. ordina. & ſi deputatur in ciuitate aliquis iudex ſuper inſinuationibus, partes non poſſunt in alium iuriſdictionẽ prorogare. Iſte eſt tex. no. C. de dona. l. ſecundũ diui. facit quod no. in l. repetita. C. de Epiſco. & cleri. per Guiliel. de Cun.
175 Ex hoc infero dicit Bal. quòd † in inſinuatione donationis non requiritur aliqua citatio alicuius, ſed requiritur præſentia donantis & donatarii: ratio eſt, quia
176 non † præiudicatur niſi præſenti contrahenti ſuper proprio iure ipſius, unde nul-
177 lus alius eſt citandus, quia † nullus alius habet ius in actu conficiendo uel impugnando, ut C. de dona. l. ſi auia noſtra. ſimiliter no. ff. de bon. poſſ. l. iij. §. ſi cauſa cognita. & per Cyn. in l. fina. C. de bonor. poſ. & per Archidia. 100. diſtin. cap. contra morem.

Ex prædictis apparet, quòd ſufficit ad inſinuationem, quòd donatio reperiatur in actis, licet iudex non interpoſuerit decretum. ſimiliter no. C. ad Trebellia. l. pe. §. fi. Pro Guiliel. tamen facit C. de de apoch. pub. l. i. lib. x. receptis ſummis. de decuri. l. ſi quis. in fi. lib. x. Intelligo ta
178 men, quòd † notarius non debeat ponere in actis, niſi mandato iudicis, non propria authoritate, quia talem authoritatem non habent tabelliones. Ad hoc quod no. C, de libe. cauſa. l. iubemus. & d. l. ſecundum diui. & d. l. ad inſtar. C. de iure fiſci. lib. x.
179 Secundò quæritur utrum † in liberatione facta ex cauſa donationis, uel ſine cauſæ expreſsione. requiratur inſinuatio ultra quingentos aureos? tex. uidetur dicere, quòd non ff. de dona. l. Modeſtinus. & hæc fuit opinio Pla. ut no. Azo. in ſumma inſtitu de donatio. pro hoc, quia cum
180 † liberatio ualet ſine cauſa, ergo ſine titulo donationis, ergo non requiritur
181 inſinuatio : quia ſolus † titulus requirit inſinuationem, ad hoc ff. de pactis dota. l. tale pactum in princip. & probatur per ra
182 tionẽ, quia † liberatio poteſt fieri absẽti

reſpectu

respectu donationis: ut in glos. l. illud. C. de sacrosanc. eccle. coniuncta alia glos. quæ est in l. non solùm. §. liberationis uerba. ff. de lib. lega. Contrarium tenet gl. in l. 1. ff. quibus modis pignus uel hypo. solui. & l. si quis obligatione. ff. de reg. iur.

Bar. in d. l. Modestinus. distinguit: aut lo
183 quimur† in pœnis uel usuris remissis, & nō requiritur insinuatio odio pœnarū: aut in obligationē sortis: & tunc requiritur in
184 sinuatio: quia † ille, qui remittit, uidetur dare: ut l. si mulier. ff. de condi. ob tur. causam. quod uerum credo, quando in remissione causa donationis exprimitur.

185 Quid si † filia dotata renunciat in manibus patris futuram successionem cùm iuramento? ut in cap. ii. de pactis. in ui. An hęres teneatur ipsam renunciationem insinuare, cùm ex hoc eis accrescat, & eorum titulus sit lucratiuus? respondeo non: nam aut renunciatio obuiat principio acquisitionis: & nō est donatio: ut l. si sponsus. ff. de donat. inter uirum & uxorem. l. qui autem. & l. Iuliani. ff. si quis omis. causa testa. Aut tollit ius confirma
186 tum, & quæsitum perfectè. & † renunciatio gratuita est species donationis: ut l. si quis delegauerit. ff. de dona. cùm ergo
187 † in proposito obuiet iuri quęrendo & non iuri quęsito, nō requiritur insinuatio: ut d. cap. ii. de pact.

188 Item quæro. si pater† donat filio emancipato in præmium emancipationis: utrum requiratur insinuatio? uidetur, quòd nō: quia non donatio simplex, sed ob causam, ut C. de col. l. ut liberis. in fin. Cyn. ibi tangit, & Specu. in titul. de donat. uersi. quid si pater. dicit, quòd donatio facta filio in pręmium ęmancipationis usque ad legiti
189 mam nō indiget insinuatione: quia† hoc est potius naturale debitū, quàm donatio, ut l. i. C. de impo. luc. descrip. lib. x. &
190 ideo pater. qui† assignat filio legitimā, uidetur cum eo diuidere: sed supra legitimam, si excedit modum, bene requiritur insinuatio, secundùm Specu. & est
191 ipsa ueritas: quanquam † uiuo patre ipsam legitimam petere non posset: tamen potest pater in soluēdo preuenire, si uult: ut C. de inoffic. testa. l. quoniam nouella. ff. ad leg. Fal. l. cùm quo de peculio. §. fin. Quando autem est supra legitimam, dixit, quòd requiritur insinuatio. de hoc est tex. in l. donatio sine. C. de donat.

Præterea illa causa motiua est, non necessitatiua: & ideo necessaria est insinua
192 tio iuxta theoricam† Cyn. quam ipse ponit in l. si tibi. ff. si cer. peta. Item quæritur an donatio facta ob merita requirat insinuationem, & uidetur ꝙ non: ut ff. de donat. l. Aquilius Regulus. & l. si pater. & secundum hoc cum semper dicitur in instrumentis donationum, ꝙ fuit ob merita & seruitia nunquam erit insinuatio necessaria in talibus instrumentis.

In contrarium uidetur: quia merita præsumuntur: ut ff pro socio. l. nec adiecit. & tamen requiritur insinuatio: ut l. iubemus. C. de sacrosanct. eccle. aut non sunt
193 merita: & tunc refert, aut † qualitas meritorum cum donatione concurrit, & non requiritur insinuatio: ut d. l. Aquilius Regulus. & ibi glos. or. Aut qualitas meritorum non concurrit cum donatione: quia est paruum meritum, & excessiuum premium, ut contingit quando pater donat
194 filio: quia procedit hoc magis† ex affectu quam ex dignis meritis: & tunc requiritur insinuatio: argu. glos. positæ in dicta l. illud. In dubio distingue, aut in instrumento fit mentio certorum meritorum in specie: & tunc stabo instrumento; ut dicta l. Aquilius. aut mentio meritorum in genere: & tunc per istud instrumentum non probantur merita. ad hoc facit quod no. in l. si donatione. C. de colla. & authen. un de si parens. C. de inoffi. testa. & in l. si forte. ff. de castren. pe. & ista colligo ex dictis Bar. & Cy. simul iunctis.

195 Sed quęro† an ratione iuramenti ualeat donatio sine insinuatione? breuiter dico quòd non: quia ad hoc, ut iuramentū aliquid operetur, tria debent concurrere. Primò, ꝙ persona sit habilis, uel per iuramentum habilitata. Secundò, quòd sit generalis forma seruata. Tertiò. ꝙ res nō sit prohibita. l. si quis inquilinos. §. i. ff. de leg. i. Sed istę donationes clandestinę non interuenientibus actibus sunt prohibitæ: ut dicta l. donatio sine. ergo non ualidantur

lidātur iuramento, nec oritur ex eis obligatio naturalis. facit quod not. Cyn. & Bartol.in l.si quis pro eo.ff. de fideiuſ. Ex
197 his apparet quòd † non poteſt renunciari legi diſponenti ſuper inſinuatione, quæ non eſt introducta in beneficium renunciantis:ſed in odium recipientium clandeſtinas donationes,& ne quis prodigaliter utatur ſubſtantia ſua.arg ff.ad Trebel. l. Imperator. & quia etiam legi ſtatuenti ſolennitatem in actibus hominum non poteſt renunciari. l. nemo poteſt. ff. de leg j.

Sed quid ſi actum eſt quòd tot ſint donationes, quot ſunt res donatæ: an
198 † inſpicientur res donatæ ſingulæ de per ſe, an coniunctim omnes? dicit Specu.quòd aut res ſunt dinumeratæ & inſpiciuntur ſingulæ de per ſe: & eſt ac ſi eſſent inſtrumenta diuerſa donationum, & perinde ac ſi notarius eſſet rogatus de faciendo ſingula inſtrumenta de ſingulis rebus.Si autem res non ſunt dinumeratæ in iſto caſu, talis clauſula nihil operatur. ita dicit Specu. in titul. de donat.uerſic. quid ſi aliquis dat. Bartol. dicit quòd propter unitatem actus ſi res ſunt dinumeratæ, iſta clauſula nihil operatur, ut C.de donat.l. ſancimus. §. ſi quis autem.unde iſta clauſula uidetur iuri contraria,& adiecta in fraudem legum.C.de agric.& cenſi.l. quemadmodum. lib. x. & ita tenet Bar.in dicta l.Modeſtinus.pro Spe.facit.l. ſi plura.de ædil.
199 edict.pro Bartol.facit:quia † dinumeratio temporũ nil operatur: ergo dinume
200 ratio rerum † arguendo de re ad tempus ex coniunctione duarum legum:argumen.C.de dona l.ſancimus.ad fi. & C.de milit. teſtam. l. miles ita hæredem. §. & quia diximus.

Quid in liberatione, ſi liberatio fiat ſemel. & à pluribus ſummis ex cauſa donationis: reſpondeo, tunc eſt
201 aliud:quia † liberatio eſt correlatiuum ad obligationem ut tot ſunt liberationes quot præceſſerunt obligationes. iſta eſt gloſſ.in dicta l. Modeſtinus. & facit eod. l.in ædibus.§.ex rebus.
210 Sed an † confeſſio facta in iudicio ſine cauſa requirat inſinuationem:uidetur breuiter diſtinguendum,ut ſi facta eſt coram iudice non requiratur inſinuatio, cum ſit in actis: ideo ſatis eſt inſinuata. ff. de donat.l. quidam in iure.Si autem fiat coram alio iudice: tunc requiritur inſinuatio: ut C. de donat. l. ſecundum diui. tunc ſimpliciter quod non requiritur inſi
203 nuatio propter duo. † Primo quia non oritur actio ex donatione,ſed actio in factum ex iſta confeſſione, ut C. de rebus credi.l.actori.Secundò quòd eſſet ſpecies
204 donationis,eſt † donatio emergens: & ideo quilibet eſt iudex competens. C. de iudic.l.quoties.facit ad prędicta quod no. in auth.de non alie.§.ſi minus.colla. ii.&
205 pro hoc etiam dico quòd illa † incidens donatio,de qua loquitur C.de donat.l. cẽſuale.non requirat inſinuationem aliam, quia pro inſinuatione habetur: ex quo apparet in archiuio publico:ut no.in l.rura. C.de omni agro deſer.

Sed quærò quia donatio ualens uſque
206 ad quingentos aureos,† an inſpiciatur moneta, quæ nunc currit, an quæ tẽpore huius legis currebat? dicit Specul.quòd in contractibus inſpicitur moneta, quæ currit tempore contractus, ſed in
207 † legibus & in ſtatutis non inſpicitur tempus legis conditæ, ſed tempus, quo poſtea oritur obligatio: ita dicit in titul.de obliga.& ſolu.& nunc aliqua.uerſic.fin.& c.ſi.de deci.in clem. Breuiter di-
208 cit Bal. dico ego, quòd † inſpicitur in materia inſinuationis aureus legalis nunc currens: ut no. in l.final. C. communia de le.

Non obſt. dictum Specul. quia loquitur in ſolutione, ſed loquor ego in ſolennitatum adhibitione, quę eſt uniformis: quod eſt notandum. Cyn. autem in l.ſi quis pro redemptione.C.de donat. ſic dicit:

209 Solet quæri,nunquid huic legi & † aliis, quæ inſinuationem requirunt, poſſit renunciari per homines priuatos? uidetur quod ſic:quia quod fauore,&c.& l.penult. C.de pact.& l.paciſci.ff.de pact.Item pro hoc quod nota.ff.eo.l.fideiuſſori.breuiter credo, dicit Cyn.quòd non poſſit renun-

ciai.ff.de administ.tut. l.quidā decedens. de iure immu.l.semper.§.conductores.

210 Præterea† legi prohibēti renūciari non potest:sicut si quis renunciaret legi prohibenti alienationē rei minoris uel rei dotalis,uel legi prohibēti donationē inter coniuges, uel inter patrem & filium.

Præterea iam fieret alia uia, &c. quod esse non debet.ff.de tut. & cu. da. ab his. l.scire.& ff.de condi.in.deb.l.heres meus. §.fi.quid plura?uidetur casus.C.de sacrosanct.eccles.l.illud.circa fin.legis.

An possit renunciari l. si unquam Cod.de donat.

SUMMARIUM.

1 *Mulier donatrix cum post donationem habuit & hodie habet filios, uidetur donatio reuocata.*

2 *Non est uerisimile quod quis alienam successionem anteponat suæ.*

3 *Iuramentum non auget obligationem,sed ei inter suos limites manenti addit religionis uinculum.*

4 *Iure communi habita pro non facta potest ab intestato succedere.*

5 *Renunciatio quae fit huius legis per donantem non tenet & de hac.clau. remissiuè ad princip.cap.praced.*

AN possit renunciari legi, si unquam C.de reuocan.dona.Old.in suis con
1 sil.lxi.sic dicit, Cū† mulier donatrix post donationē habuit,& hodie habet filios,uidetur donatio reuocata. & secundum doc.ipso iure propter subintellectā conditionem,ut C de reuocan.dona. l. si unquam.& sic ex recta consuetudine talis conditio,si donans liberos non habuit
2 in tali donatione intelligitur, † quoniam non est uerisimile; quod alienam successionem suę anteponat C.de fideicommiss. l. cum acutissimi.ff.de insti. & substi. sub condit fact. l.generaliter.§.fi.& ff.de con di. & demōstra.l.cum auus.& ff.de pac.l.
3 tale pactum.§.fi.unde cum† iuramentum nō augeat obligationem,sed ei inter suos limites manenti addat religionis uinculum:ergo ff.ad Treb.l Titius.in fi.sicut simpliciter donatio aliam conditionem habet scilicet,si liberos donans non susceperit, sic iuramētum tali donationi accedēs. C. de non num.pec.l.§.de ope.liber.l.si libertus.ita de iureiur.c. quemadmodum. cum ibi no.& ff.qui satisda.cog.l.fi. ergo habi-
4 ta pro non facta potest † iure communi ab intestato succedere. Idem uerò Oldr.
5 consil.ccxliii.circa fin.sic dicit.†Renunciatio uerò:quæ fit per donantem beneficio legis,si unquam.C.de reuoc.dona absque dubio non tenet.quia illa lex in fauorem donantis inducta non fuit,quare,&c.C.ut in poss.leg.l.scire debetis.ff.ad l.Falcid.l. quod de bonis.§. fin.cum si.super hoc uide latius hanc eandem clausulam in articulo immediatè præcedenti , uidelicet an possit renunciari insinuationi circa principium. ubi uide.

An possit renunciari beneficio statutorum.

SUMMARIUM.

1 *Beneficio statutorum utrum possit renunciari.*

2 *Quilibet renunciare potest his quae pro se introducta sunt.*

3 *Contra omnes iuris partes pacto per partes renunciari potest.*

4 *An qui de maleficio accusantur.*

5 *Iudex uidetur seruare conuentionem partium tam in processu iudicij quam sententia & executione eiusdem.*

6 *Cuilibet si licitum esset renunciare statuta essent delusoria.*

7 *Beneficiis clericorum ut inductis in fauorem totius ordinis clericalis renunciari non potest.*

8 *Triennium consensu partium prorogari non potest ut ob fauorem publicum inductum.*

9 *Futuris statutis per simplicem renunciationem renunciari non potest sed renunciari debet per pactum & quid si pactum factum est, remissiuè nu.10.*

Cnosequenter

1 CONsequenter uideamus an possit renunciari † beneficio statutorum? Albe. de Rosa. in quæst. statutorum, in prima parte sic dicit: Item quero an beneficio statuti possit renunciari: & primò uidetur quòd sic: ex regula gene-
2 rali, quòd potest † quilibet renunciare his, quę pro se introducta sunt: sunt: ut C. de pact. l. penultima. ubi de hoc dixit uersicu. dubitari etiam consueuit. & pro
3 hoc quia † contra omnes iuris partes, leges, plebiscita, senatusconsulta, prætorum edicta, prudentum responsa, & principum placita, potest per partes renunciari pacto: ut plenè Gandinus qui hanc quęstio. tangit & ponit ultimo titu.
4 Preterea quęro † an isti, qui de maleficio accusantur. itidem renunciare possunt & pro hoc bene ff. de pact. l.
5 pacisci. in gloss. Item quia † iudex uidetur seruare conuentionem partium tam in processu iudicii: ut C. de Episcop. & cle. authen. generaliter. quàm in sententia: ut ff. de re iudic. l. si cōuenerit. quã etiam in executione sententiæ: ut ff. de pact. l. tale pactum. §. i.

In contrarium uidetur ff. de regul. iur. l. nec ex pretorio. cum ibi not. ff. de pact.
6 l. ius pub. cum ibi not. & quia si † cuilibet esset licitum renuuciare, statuta essent de lusoria: quod esse non debet. ff. de iudic. l. si pretor. Doc. communiter distinguunt aut statutum principaliter est inductum in fauorem renunciantis: & tenet renunciatio per iura ad hoc supra inducta. Aut est inductum principaliter in fauorem publicæ utilitatis: & tunc non ualet renunciatio, pro hoc ff. ad Macedonia. l. tamet si. cum ibi not. & quod dicitur & not. de
7 † priuilegio clericorum, quòd ei renunciari non potest: quia inductum in fauorem totius ordinis clericalis: ut not. de foro compet. si diligenti. & de hoc est pulchra gloss. ad quam docto. communiter recurrunt in authen ut fine prohibi. mat. debita & cred. §. quia uerò. coll. vii. Ad hoc facit quod not. C. de iudic. l. properandū:
8 circa prin. ubi not. q̃ triennium † cōsensu partium prorogari non potest: quia ob fauorem publicum est inductum. & quod no. extra de offic. deleg. c. de causis. Et de ista materia renūciationis uide per Gosfr. & Host. in summa de renun. §. quę possunt renunciari. & §. cui iuri possit renunciari. & per Spec. eo ti. & plenè dixi in l. si quis in conscribendo.

Prędictam opinio, circa materiam statutorum. tenet d. Guid. de Suza. in suis
9 quæstio statutorum circa princ. † Futuris autem statutis per simplicem renunciacionem renunciari non potest: sed opus est quod renuncietur per pactum, per ea quæ no. & dixi in l. i. C. de pact. & dixi etiã in dicta l. si quis in conscribendo. C. de Episcop. & cle. & pro hoc. ff. de acquiren. hęredit. l. qui superstitis. & l. is potest. & uide per Guil. primo folio. uersicu. sed nū quid potest quis. & bene ultimo folio. uersicu. Sed quid si pactum factum est, &c. & uide in hac eadem parte uersicu. dubitari etiam uidi, si ciuitas statuit.

An iuri alimentorum possit renunciari cum iuramento.

S V M M A R I V M.

1 *Iuri alimentorum utrum possit renunciari cum iuramento.*
2 *Alimentis præteritis potest renunciari.*
3 *Futuris ex mero contractu potest, secus ex ultima uoluntate.*
4 *Fame cōpulsus propter unam scutellam leguminum renunciares cuilibet iuri suo.*
5 *Fames est acutissimus ensis.*
6 *Quis non tenetur obseruare iuramentum per quod incidit in periculum mortis.*
7 *A iuramento absunt omnes comites in casu famis cū incidis in opprobriū et ex terminiū.*
8 *Discretio requiritur pro substantia & fundamento radicali iuramenti.*
9 *Pactum quod uir non alat uxorem, non tenet etiam inter coniuges.*
10 *Cognati uxoris habent ius adeundi iudicem, ut compellatur maritus uxori alimenta præstare.*
11 *Idem in procuratore fisci. nu. 11.*
12 *Quod in alimenta infirmę ætatis statuitur per priuatum, ad honorem ciuitatis pertinere c̃ignoscitur.*
13 *Ius petendi alimēta habet quilibet de populo.*
14 *Alimētorum statuitio ad pia causam pertinet.*

15 Cui ibet personæ competit postulare, ut ea quæ causam piam respiciunt executioni inciden ter mandentur.

16 Natura copulæ, &, est ut ponatur inter diuersas.

17 Alimentorum appellatione non ueniunt medicinae contra ibid.

18 Victus uerbo ea continentur quæ cultui corporis sunt necessaria, cuiusmodi sunt medicinæ.

19 In alimētis debitis simpliciter iure legati, uel matrimonii, qui obligatur ad alimēta est etiā & obligatus ad medicinas præstandas.

20 In alimentis debitis ex causa seruitii, & impensarum operarum, ueniunt & medicinæ pauci ualoris, non magni.

21 Potestas non tenetur præstare medicinas suo assessori infirmo, sed tantum ad illum ciban dum, non alimentandum nisi solum modicas & parum sumptuosas. nu. 35. & dum sunt in eorum obsequio nu. 44.

22 Ciborum appellatione non ueniunt medicinæ.

23 Infirmo famulo dominus non tenetur ad medicinas, nisi sint modicae.

24 Quos aegros curamus nobis seruire intelligentur, qui seruire cupientes per aduersam ualetudinem impediuntur.

25 Salarium an debeat habere famulus tempore infirmitatis.

26 Copula adiecta inter alimenta & medicinas, non ponitur ut inter diuersa sed ut inter genus & speciem.

27 Vxori infirmæ tenetur maritus subuenire de alimentis, medicinis, & omnibus necessariis.

28 Maritus si non subit onera matrimonii ipso durante cum ad illa teneatur nec pacto, nec statuto potest dotem lucrari.

29 Vxore mortua finitum est matrimonium cum oneribus annexis.

30 Maritus non tenetur uxorem de suo proprio sepelire, sed de sua dote patrimonio eiusdem.

31 Vxor si culpa sua, sit expulsa domo, eam nec debet nec tenetur alimentare maritus, secus si culpa mariti. ibid. & nu. 34.

32 Culpa tertii, ut fratris mulieris promittentis soluere dotem, nec eam præstantis si maritus uxorem remittat ad eius domum, non tenetur eam alere, quia iuste hoc fecit.

33 Vxor si est diues, & maritus pauper, illa tenetur alere uirum, contra ibid.

34 Pater pro filia maritata si expendit pro medicinis, a uiro suo repetere potest si talia impensa ad eum pertinebat.

36 Maritus si habet uxorem in suo obsequio, debet eam alere, siue habeat dotem, siue non.

37 Deceptis & non decipientibus iura subueniunt.

38 Qui tenetur ad alimenta, & ad medicinas quas corporis curandi causa parari oportet.

41 Propter infirmitatem si mulier desinit esse in obsequio uiri, & eā facit omnino cessare ab eo, si requiruntur maiores expensæ, & uxor est diues, pro quantitate dotis tenetur maritus non ultra.

42 Vxori infirmae & pauperi maritus debet præparare alimenta etiam si nullam habeat dotem.

43 Quis rebus alienis alitur.

45 Utiliter gestum est negotium mariti, ipso gestu patris qui fecit magnas impensas pro filia maritata infirma, et pro eis habet actionem in maritum, scilicet, negotiorum gestorum.

46 Quod ex necessitate facit maritus, non ex pietate non repetit.

47 Mulier infirma si habet dotem, maritus debet eam alere, nec repetit, etiam protestando.

48 Mulier si non habet dotem, sumptus suae infirmitatis uidetur domestica affectione facere, nec repetit nisi protestetur.

49 Muliere mortua si uir fecit eam funerari, si habet dotem funeris impensae ad eam pertinent, secus si dos ex pacto remanet apud eū, non repetit, si alius habet dotem sic.

50 Mulieris dotem non habentis funus pertinet ad maritum, nec ab aliquo repetit.

51 Oneribus matrimonij seruire debet dos.

52 Mulier indotata si operatur uiro maritus tenetur eam alere, & sic in eius hæredibus matrimonio dissoluto.

53 Vxor furore detenta ali debet a marito.

54 Vxor tenetur alere uirum egentem.

55 Tutor si est pauper & non habet unde se alat, potest ali de bonis pupilli.

56 Hæredes extranei uiri, tenentur alere uxorē testatoris, cuius dos est in bonis mobilibus.

57 Cum dos in pecunia consistit non in continenti restitui debet.

58 Filii extranei hæredes, tenentur alere patrem eius egenum.

Monasterium

59 *Monasterium tenetur alere patrem monachi cum sit suus haeres.*

60 *Monachus alendus per abbatem etiam durante lite. & quis in huiusmodi causae cognitione uertetur, remissiuè.*

61 *Vasallus tenetur alere dominum egenum.*

62 *Ob alimentorum denegationem licite potest auferri feudum a uasallo.*

63 *Officio iudicis cogitur pater alere filium, & è contra.*

Idem in nepote qui tenet locum patris, secus reuocari potest in patriam potestatem.

64 *Atrocem iniuriam committit nepos, uel filius si egenti patri denegat alimenta, & hac reuocantur e mancipati in patriam potestatem rescissa emancipatione.*

Idem in liberto erga patronum.

65 *Denegatio alimentorum est causa sufficiens ad exhaeredandum filium.*

66 *Necare uidetur qui patri egenti denegat alimenta.*

67 *Artem si non habeat filius ex qua se sustentare possit, pater tenetur eum alere nisi dedignetur operari.*

68 *Miles, uel nobilis eo ipso quod egeat, lic et operari posset, alendus est.*

69 *Mater sit diues usque ad triennium, & ultra si pater inopia laborat, tenetur alere filium.*

70 *Mater si est persona talis conditionis quam lactare non deceret, nec esset conueniens, usque ad trienium alere filium non tenetur.*

71 *Socer tenetur nutrire nurum.*

72 *Frater tenetur alere fratrem egentem, uel sororem.*

73 *Itē & filiū naturalē, non spuriū de iure tamē canonico et pietate sic nu. 74. & in casibus in quibus tenetur pater filium alere tenetur l. Corne. si fame perire sinas. nu. 75.*

Idem in liberis.

76 *Alimēta si quis tenetur dare alicui, magistro qui eū imbuit artibus liberalibus etiā tenetur ministrare sumptus, si ei debentur iure sanguinis, secus si ex dispositione hominis.*

77 *Quando debetur uictus, idem quod quando debentur alimenta.*

78 *Quibus legātur alimēta, uictus uel educatio, debetur & lectus cum quis sine eo commode uiuere non possit.*

79 *Cui legatur uita in domo, & pariter omnia quae ad uitam sunt necessaria.*

80 *Cui debentur alimēta, uictus, aut educatio, debetur et medicinae sine qbus uitā sanā ducere est īpossibile, et corpori infirmo sūt necess.*

81 *Cibariū seu diariū si debetur tunc solus cibus, nō aūt habitatio, uestiarium & alia.*

82 *Cum debentur cibaria medicinae non debentur: quia eum solum cibare tenetur.*

83 *Vxor habet obligata bona uiri pro alimentis, ut et prodetexcontra Fran. Tigrin. preceptor auctoris.*

84 *Legatum alimentorum dicitur ad pias causas quando legatur pauperibus.*

85 *Pro legato alimentorum non detrahitur Falcidiae, cum sit pia causa.*

86 *Fundus ex quo debent praestari alimenta; an sit obligatus pro alimentis.*

87 *Bona certa ex quibus fieri debet praestatio alimentorum cum designantur illa uidentur pro alimentis obligata.*

88 *Pater designādo qd dimidia praestetur in bonis fratris, illa bona uidentur expresse obligata.*

89 *Cum quis cōsensit expresse obligationi rei suae perfecta est obligatio bonorum.*

90 *Facta excussione super principali creditor potest agere hipothecaria.*

91 *Onus impensarum pati debet, ex quo percipit quis commodum seruitii.*

92 *Cum maritus est insupportabilis saeuitiae, licita est uxoris ab eo separatio.*

93 *Frustra petit sibi debitum fieri qui quod alteri debet non impendit.*

94 *Neutrius culpa cū mulier seorsum a uiro habitat, secūdum redditus dotis est alimētāda.*

95 *Onera matrimonii consistunt circa uxoris & liberorum alimentationem.*

96 *Aliūde mulier si se alere non pōt, officiū mariti est supplere si dotis redditus nō sufficiunt.*

97 *Ex parte uxoris clarum est quod maritum alere non tenetur nisi in casu paupertatis.*

98 *An sicut mariti bona intelliguntur pro dote tacite obligata ita etiam & pro alimentis uxori debitis.*

99 *Eadem est ratio alimentorum ad dotem sicut usurarum ad pecuniam creditam.*

100 *Pro debito alimentorum ut insurgat tacita hipotheca, nō reperitur iure esse cautum.*

101 *Superstitiosis adinuentionibus non est inducēdum, quod legibus non reperitur expressum.*

102 *Obligatio pignoris regulariter non resultat nisi ex expressa conuentione.*

103 *Dictio taxatiua tātū, ad dotē solū extēditur non ad alimēta quae sunt ab ea separata.*

104 *Natura taxatiuae dictionis est excludere quae remota sunt contentis intra se.*

105 *Hipotheca tacita extenditur ad debitum usurarũ quia petuntur eadẽ actione qua principalis sors, & ei sunt omnino accessoriae.*

106 *Matrimõio cõstãte actio de dote nõ nascitur*

107 *Pro fructibus dotis uxori reddẽdis censetur inesse tacita hipotheca, ut & pro ipsa dote.*

108 *Natura termini restrictiui est ut sicut remota a se excludit, ita sibi cõnexa & cohaerentia includat.*

109 *In quatuor casibus mater alimentare filium cogitur.*

110 *Illud non posse dicitur mater quod non potest saluo honore suo.*

111 *Mulier paupercula habet circa alia uacare quã allactationem filiorum puta ut extraneos allactet ut inde mercedem assumat.*

112 *Eo casu quo mater tenetur filium allactare semper etiam patre inuito penes se filium retinere eo casu potest.*

113 *Infans dum est in utero debet ali ex patrimonio paterno.*

114 *Filius ex incestu natus de iure canon. de bonis utriusque parentis ali debet, secus de iure ciuili.*

115 *Filius natus ex matrimonio, quod ex post de secta causa extitit separatum, alitur ex bonis utriusque parentis.*

116 *Mater an possit alimẽta p se pstita repetere.*

117 *Pactũ an ualeat qd uxor se alere teneatur.*

118 *Maritus si donat uxori fructus dotis, uxor debitum alimentationis marito remittit quod ipsi incumbit dum dotem accepit.*

119 *Donatio reciproca est ualida inter coniuges, usq; ad concurrentem quantitatẽ, sed ultra nulla est.*

120 *Conuentio quod fructus dotis matrimonio cõstante cedant lucro uxoris, an ualeat.*

121 *Maritus uxorem indotatam alere an teneatur, & eam maritali affectione tractare.*

122 *Haeredes uiri propter onus alimentationis foeminae, interim lucrantur fructus dotis.*

123 *Fructus dotis super extantes ultra de alimẽta mulieris, haeredes an debeant mulieri restituere.*

124 *Mulier post annum si aliunde nõ habet unde se alat per haeredes mariti, alẽda nõ est.*

125 *Mulier asserans se esse pragnantem, si alimentari petat ab haeredibus uiri propter partum uentris alenda est quousque pariat, licet haberet unde se alat.*

126 *Testator si instituit posthumum in utero mulieris existentem, ex haereditate petet alimenta donec pariat.*

127 *Vxor sine dote & legataria mariti, uel cũ parua dote nec sufficienti ad alimenta potest peti se immitti in possessionem bonorum mariti.*

128 *Legatum solui mulieri per haeredem si negligatur, quousque soluatur ex testatoris bonis alimenta percipere debet.*

Et quid de iure nouo ibi.

129 *Quartam maritus locuples ex bonis suis detrahi prohibere nõ põt pro alimẽtis mulieris quae aut dotem nullam aut paruam habet.*

130 *Per annum an debeat mulier ab haeredibus percipere alimenta.*

131 *Mulier ne inops medicare cogatur in matrimony uerecundiam lex sibi prouidet dando quartam partem bonorum mariti.*

132 *Mulier passa moram in restitutione dotis, an contra haeredes mariti agere possit ad usuras uulgares, quas alimẽta hodie uocãt.*

133 *Interest mariti moram non fieri in sibi soluenda dote propter onera matrimony quae interim de suo cum dotẽ nõ receperit supportat quae si nõ supportet usuras petere nõ potest.*

134 *Mulier ex causa intrinseca dotem petit, & est eius domina matrimonio dissoluto.*

135 *Natura dotis est ut deseruiat oneribus matrimonii.*

136 *Ratione morae solum agi potest ad interesse.*

137 *Mulier cũ patitur morã restitutionis dotis, usuras petere potest.*

138 *Mulier intra tempus luctus quia deseruit matrimonio licitum est ei petere usuras post tempus uero luctus nil petere poterit.*

139 *Vsurae dotis alimenta peti non possunt quia petitione quartae partis bonorum mariti, mulieri succurritur.*

140 *De aequitate canonica potest mulier petere quod ad alimenta sufficiat, item & de iure scripto contra opinionem Moder.*

141 *Iudex recuperãdae dotis rationẽ usurarũ habere debet qa fructus in usuras cõputauit. et quo ratione usurarũ habere debeat. n. 142.*

143 *Mulier ut sibi cum dote reddatur omni id, quod si penes eam dos fuisset, ex eadem lucrari potuisset, agere potest.*

144 *Interesse lucri cessantis regulariter non potest peti nisi a consueto lucrari.*

145 *Fructus per mulierẽ percepti ex re in cuius possessionẽ propter moram haeredũ missa est, computantur in dotem, non in usuras.*

146 *Vestes uiduales lugubres per haeredes uiri factae mulieri, an uideãtur donatae, an quo ad usum solum concessae, an uero teneantur haeredes uxori talia uestimenta facere distinguitur in diuersis respectibus.*

147 *Haeredes qui tenentur uictum uxori praestare, ex consequenti et lugubria uestimenta quae appellatione uictus continentur.*

148 *Haeredes si alimenta mulieri praestare non tenentur, uestimenta lugubria si sint parui ualoris, ob reuerentiam mariti & honorem primi matrimonii cuius remanẽt reliquiae cẽsẽtur donata, secus ubi sũt magni ualoris*

149 *Vbi potest alia cõiectura quam donationis subesse, donatio nõ psumitur. & nu. 158. seq.*

150 *Mortuo uiro an haeredes teneantur ad suas expensas uestes lugubres uxori facere.*

151 *Tempore digestorum erat in usu quod tota familia defuncti iret induta ueste lugubri & uocabantur sumptus funebres et ad haeredes pertinebant.*

Quanto tempore ferri deberent, & an illo uocari possent in ius ibid. r. n. 153.

154 *Vxor p annũ uestimẽta lugubria ferre debet*

155 *Lugubres uestes deputatae ad usũ quotidianũ uidentur esse uxoris.*

Idem de uestibus natalibus traditis per maritum uxori. nu. 156.

157 *mulier si secũdo nubit haeres põt uestes pretiosas repetere, quasi cesset causa traditionis.*

158. *Cõiectura donationis non potest praesumi, ex quo alia causa potest subesse.*

159 *Mulier si consumit fructus rerum quae sunt in dominio suo & administratione, in suis sumptibus, non repetit: secus si in ipsum uirum.*

160 *Mulier tenetur subuenire uiro in necessitate posito ideo si quid impendit ei succurrendo non repetit.*

161 *Vir & uxor, sunt socii diuinae, & humanae domus & una caro.*

162 *Vir uxoris onera semper portare debet: quia mulieres semper uidentur esse in necess.*

163 *Vir si de facto laborat inopia & in eam incidit ob suum maleficium non tenetur eum alere.*

164 *In casu necessitatis uxor tenetur sustentare uirum.*

165 *Miserationis causa quod fit non repetitur.*

166 *Qualitas personarum quo ad pannos nigros uiduales debet distingui.*

167 *Mulier deponens luctum & habitum uiduale m debet reddere uestes quas contemnit.*

168 *Infamis non est semper mulier quae non uult indui de nigro.*

169 *Dos si nõ sufficit, de sumptibus qui fiũt ultra quantitatem eius, idem per omnia quando ipsa mulier est indotata.*

170 *Mulier an possit repetere à uiro expensas quas fecit postquam recessit ab eo.*

171 *Quaestio Io. de Cane mortuo an socer teneatur ad pstationẽ alimẽtorũ tam de anno luctus quã sequentibus, & destinguitur num. 173.*

172 *Frater non potest petere alimenta praestita sorori, intuitu pietatis.*

174 *Vsurae quae olim debebãtur usq; ad tertiã centesimae pro ipsa dote, hodie de iure canonico in totum sunt prohibitae.*

175 *Si pignus pro dote recepit mulier fructus pignoris dotalis in sortẽ dotis debet cõputare.*

176 *Protestatio matris nil operatur circa alimenta filii. ex quo ab eius uolũtate non depẽdet, i aliis casibus distinguitur, num. 191.*

177 *mater cũ pstat causã diuortio expẽsa p filio faciẽda pertinet ad eam, & in alys casibus.*

179 *Onus alimẽtorũ suppsitus mortuo patre pertinet ad filiũ, & in aliis casibus. et nu. 178.*

180 *Mater cũ tenetur de expẽsis filii, expendẽdo debitum soluit, nec repetit etiam protestata.*

181 *Magnos sumptus repetit mater à filio modicos in dubio uidetur donare.*

182 *Causa potior est p arentum in alimentis praestandis quàm collateralium*

183 *Debitũ soluendo quis, nõ habet locũ repetitio.*

184 *Onus alimẽtorũ qđ ptinebat ad patrẽ in bonis suis, ad haeredes etiam spectare debet.*

185 *Masculus ubicunque est haeres uniuersalis tenetur sororem alimentare.*

186 *Ex qualitate impẽsarũ & facultatũ matris et filii tollitur animus donãdi uel nõ si mater impendit in rebus filii.*

187 *In impẽsis factis in necessitate causatiua uel praecisa, contrariè senserunt doct.*

188 *Filius lactans censetur pars uiscerũ matris, & si mater non habet lac nõ tenetur inuenire, seu al i am nutricem habere.*

Quid si ẽ paupercula, et lactãdo non haberet unde uiueret an teneatur lactare ibid. nu. 189.

190 *Mater prius debet alere se quã filium, ne substractis alimentis pereat uterque.*

191 *Alimenta sint ne præstanda redacta ex uenditione fructuum, an rerum eorundem.*

192 *Frater fratrem inopem tenetur alere.*

193 *Ex dotium redditibus alimenta subministrãda sunt, ut ex eis semper aliquid supersit.*

194 *Dos si alicui legata est, & eidem alimenta quæ commensurari debent iusta quantitatem redditnum legatæ hæreditatis.*

195 *Testator ita præsumitur sicut in dote, & in alimentis dilexisse legatariam.*

196 *Alimenta secundum conditionem personarũ considerari debent.*

197 *Alimenta ex proprio patrimonio cum debentur, ut pupillo per tutorem illi sunt exhibenda pro se, familiaribus suis, matre, & aliis quos alere tenetur, & ut sorori ex eodem patre dotem, & præceptoribus salaria dare possit.*

198 *Alendus de suo patrimonio quod subiacet restitutioni in conditionis euentum, ob grauamen, tantum dimittendum est sibi, quod inde possit facere expensas.*

199 *Alimenta, cum debentur de bonis quæ dubitantur an sint futura sua, præstanda sunt quatenus ad sustentationem necesse est.*

200 *Venter in alimentis nil ultra percepturus est, nisi id sine quo uenter non potest conuenienter sustentari.*

201 *Alimenta cum debentur de bonis alterius, secundum quantitatem redditnum & conditionem præstari debent.*

202 *Fructus ubi non sufficiunt ad alimenta, potest poni manus ad proprium.*

203 *Alimenta cum de bonis suis propriis alicui debentur reuerentia uel pietatis intuitu, ob onera multa subeunda & soluenda, in donatione suæ familiæ consideratio haberi debet conuenienter.*

204 *A sententia in causa alimentorum ex Bart. non potest appellari, cum dilationem non recipiant, & celeritatem desiderent, nume. 206.*

Ex opin. Francis. Tigrin. indistinctè sic, interim tamen præstantur alimenta, numero. 205.

207 *Ex fructibus debent alimenta præstari, secũdum quantitatem reddituum, non ualorem patrimonii, quia ex illis debet semper aliquid superesse.*

208 *Possessiones magni ualoris si sunt modicissimum fructum afferentes nec ad uictum sufficientes, manus ad eas poni non potest ut ex redditu pretii alimenta præstari possint,*

209 *Alimenta pro modo facultatem sunt præstanda, & arbitranda, ex redditibus bonorum, non substantia patris.*

210 *Legatarius cum alimenta debentur, an morari debeat in domo hæredis alimenta præstare debentis.*

211 *Alimenta legatario in domo facilius præstantur quam extra.*

212 *Omnia opera possibilia ad utilitatem domini cedunt.*

213 *Legatarius hæredem transfretantem non tenetur sequi, licet testator uoluerit illum habitare cum hærede.*

214 *Liberti si habitauerint in una ciuitate, nõ in eadem familia si pro una parte anni, pro illa solum debent habere alimenta.*

215 *Libertis ab hæredibus non præstantur alimenta quæ sui gratia tantum præstabat, ut uestes domicillares ad mensam domini.*

216 *Quantitas patrimonii non consideratur secundum ualorem, sed redditum.*

217 *Alimenta relicta uxori quousque cum filiis habitauerit, illa non potest inducere uitricum in domo.*

218 *Alimentorum fauore ætas puerilis seu pupillaris terminatur 18. ann. in masculis, in fœmin. 14.*

219 *Alimentarius non cogitur morari in eadem domo, quod censetur utile pro uxoribus et filiis naturalibus.*

220 *Matres circa personas filiorum bifariam impensas faciunt, & in tribus casibus impensę spectantur.*

221 *Protestatio in iis quę de necessitate fiunt, nihil proficit.*

222 *Mater alimenta præstat filiis ex uoluntate ultra casus ad quos tenetur.*

Quid si dubitatur quo animo fecerit, distinguunt doct. nu. 223.

Quid si etiam dubitetur de quo patrimonio, itidem, distin. nu. 224.

225 *Illatio ad quæstionem ortam. Parisiis metropoli & capitali totius regni Francię ciuitate, circa tres nepotes Episcopi studentes in famosissima totius orbis Académia* eiusdem

eiusdem is, quorum dives, aliis duobus pauperibus alimenta prestabat, an repetere potuerit.

226 *Filius cum est hæres universalis onus quod incumbebat ipsi patri sequitur quemlibet successorem.*

227 *In necessitate nemo liberalis existis.*

228 *Alimenta petenti an possit opponi quod culpa sua pervenit ad egestatem.*

229 *Maritus qui fecit vestes uxori morte eius dissoluto matrimonio, an vestes apud uxorē, vel heredes viri remanere debeant, variæ fuerunt doctorum opiniones.*

230 *Donatio vestium uxori facta confirmatur viro præmortuo, subsecuto divortio quo donationes revocantur.*

231 *Quotidianæ vestes & necessariæ factæ ex necessitate non dicuntur donatæ sed ad usum tantum concessæ.*

232 *Appellatione alimentorum continentur vestes.*

233 *Mulier suas quotidianas vestes recipiendo, suum & sibi debitum recipit.*

234 *Vestes illæ pretiosæ quæ conceduntur ad usum certi temporis, in eis non presumitur donatio. contra. nume. 237. & subtilius circa eas speculatur & distinguitur. num. 238.*

235 *Maritus qui necessariis oneribus matrimonii succurrit, non donat nec datum revocat.*

236 *Quod excedit restituendum est.*

239 *Argumentum de stipulatione pro tempore preterito ad futurum, an inferat idem circa vestes in traditione.*

240 *Idem an sit in nummis traditis, datis ut in expensis necessariis pro usu convertantur, ubi fit conclusio generalis cum distinctione.*

241 *Dos est proprium mulieris patrimonium. Quid in annullis. numer. 242. & cum maritus emit vestes gloriandas cuius esse debent. nu. 243.*

244 *Quod fit ex necessitate, tandiu durat quandiu necessitas.*

245 *Res pretiosæ videntur uxori concedi ut ornatius incedat, & non ut sibi videantur donatæ.*

246 *Vestes magni pretij, quibus solum diebus solennibus non quotidie utuntur, appellatione alimentorum non continentur.*

247 *Quod ad usum donatur finito usu finitur, etiam si in usum donetur proprietas.*

248 *Pro hærede nomine infantium qui ex uxore remanserunt non gerit maritus, vendendo vestes pretiosas mulieris, quia non attingit proprium patrimonii corpus eius.*

249 *An dando tales vestes amore dei pro anima uxoris, vir hæres institutus vel non nomine infantium videatur adire, Auctor variae super hoc controversias vidit in palatio, et nu. 262. determinat.*

250 *Ex una camisia data amore Dei, arguitur ad acquisitionem amplissimæ hæreditatis.*

251 *Præmortuo viro quotidianæ vestes uxoris, ut ex fructibus dotis provētæ ei remanent, sed he quibus non licet uti viduæ, ad eam non pertinent.*

252 *Tres opin. docto. circa restitutionem vestium uxoris vel æstimationem in quo uxor filiae aequiparatur.*

253 *Dominus rei rem cum effectu legare non potest.*

254 *Creditori si legatur debitum non detrahitur Falcidia.*

255 *Quid si per maritum legatum talium fiat? magis debitum impendere quam beneficium conferre censetur.*

256 *Vir faciens vestimentum ex sua lana eius est.*

257 *Illa quae magni pretij sunt non videntur donari a marito uxori*

258 *Quae usu consumuntur, ui usus transferuntur in dominium.*

259 *Magis dignum trahit ad se minus dignum.*

260 *Lata & triplex distinctio Barto. circa vestes praetiosas, quam etiam moderni amplectuntur.*

261 *Destinata vel assignata particulariter uxoribus magnatum, non dicuntur proprie tradita; sed permissa cuiusdam familiaritatis iure.*

263 *Donata per agnatos viri, ipsi mulieri, utrinsnam sint distinguitur.*

264 *Donaria quae conveniunt soli sexui mulie bri quasi contemplatione eius donata, licet affinitas contracta donationis causa, pertinent ad mulierem & eius haeredes, si solum sexui masculino, sint pariter haeredum viri, si utrique, utrinque dividantur num. 266. ubi duo debent concurrere.*

Verba

1 Sed an iuri † alimentorum possit renūciari cum iuramento: Specu. dicit q; non, in titu. qui filii sint legiti. uersicu. sed pone quidam. tu dic, quòd aut loqui-
2 mur † in alimentis praeteritis, & potest renunciari. C. de transactioni. l. de allimētis. primo responso. aut in futuris, & tunc re
3 fert, † aut ex mero contractu, & potest renunciari: aut ex mera uoluntate, & nō potest. ff. de transactionibus. l. cùm hi. quia hoc est prohibitum propter fragilitatem
4 renunciantis, quia † fame compulsus propter unam scutellam leguminum renunciaret cuilibet iuri, quia, ut dicit prouer
5 bium † fames est acutissimus ensis, & sic
6 † quis non teneretur obseruare iuramentum, per quod incidit in periculum mortis, ita nec id per quod incidit in oppro
7 brium famis ab hoc † iuramento om-
8 nes comites absunt, & maximè † discretio quae requiritur pro substantia & pro fundamento radicali: ut not. C. de nupt. aut hen. quod eis.

Item & multo fortius si cōtra uim natu rę iuratur, quòd ori alimenta pręstentur: ut ff. de iustitia & iure. l. i. §. hinc liberorum. nec etiam inter uirum & uxorem te-
9 net † pactum, quòd uir non alat uxorem: nisi quando nō recipit dotem promissam. de doli exceptione. l. pater & ff. mandati, uel contra. l. creditor. §. si interdum. Ista sunt formalia uerba Bald. in l. pactum. C. de collationibus.

Ludouicus, in l. si cum dotem. †. si maritus uel uxor constan. soluto matrimonio. in tex. ibi, si cognati adiere iudicem com-
10 petentem & c. dicit, quòd † cognati uxoris habent ius adeundi iudicem ut compellatur maritus uxori alimenta pręstare.
11 & idē dicit ipse † in procuratore fisci. Alibi enim dicit textus in regula. quòd id
12 † quod in alimenta infirmae ętatis statuitur per statutum, ad honorem ciuitatis pertinere

pertinere dignoscitur ff.de lega.i.l.in ciui
tatibus.uersiculo, hoc amplius.unde con
sequenter & eius cura ad procuratorem
fiscalem pertinet, quinimo dico.quòd ius
13 † hoc petēdi habet quilibet de populo.
14 Quod probo:quia † alimentorum statui
tio adpiā causam pertinet: ut l.Mela.ibi,
diffinitur tamen pietatis intuitu & e.de
15 alimen.lega.Sed † cuilibet personæ com
petit postulare: ut ea quæ causam piam
respiciunt, executioni incidenter man-
dentur ut est tex.singula.in authen.de ec
clesia. titu. §. finautem qui hoc factum
iussit.uersiculo, finautem scimus.ibi, om-
ni alii &c.Item not.quòd tex.in d.§. si ma
ritus.ibi in tex.& alimenta præstare &
medicina ei succurrere, quia istius † co-
16 pulæ natura est,ut ponatur inter diuersa:
ut patet in rub.de iuris & factis ignoran.
ergo & in l.si de statu.in glos.ff. de testib.
causat hoc nobis probabile argumentum
quòd † alimentorum appellatione non
17 ueniant medicinę .

In contrarium uidetur tex.in l. uerbo,
uictus.& in l.quos nos.§.uerbum, uiuere.
ff.de uerborum signifi. ubi dicit † uictus
18 uerbo,& consequenter alimentorum uer
bo, ea contineri quę cultui corporis sunt
necessaria: sed ut ex se patet medicinæ
sunt huiusmodi: ergo &c. ad idem text.in
l.legatę.ff.de alimentis leg. ibi dum dicit
quia sine eis corpus ali non potest, &c.
Barto. soluit quòd aliquando alicui sunt
19 † debita alimenta simpliciter puta iure
legati uel in uiro, qui tenetur alimenta
præstare uxori: & qui tunc obligatur ad
alimenta est obligatus ad medicinas,ut d.
§.si maritus.& l. quod in uxorem. C. de
nego.gest. & d l.legatis.& d. l. uerbo,ui-
20 ctus.& d.§.uiuere.aut debentur † alimen
ta ex causa seruitii: puta quando quis mi
hi impendit operas:& tunc dico,quòd ad
medicinas pauci ualoris sim obligatus: ar
gumen.ff.de impensis:l. omnino.ff.soluto
matrimonio.l.diuortio.§.impendi.ff. eod.
l. in rebus. §. possunt. non autem ualo-
ris magni , ad quod optimè tex. in l.
item si serui, §.quas impensas.ff. de ædil.
edicto.

21 Et huic est similis quęstio.an † potestas
teneatur ad medicinas præstandas suo as
sessori infirmo, de quo in dictis locis: &
ueritas est, quòd non: quia potestas tene
tur ad illum cibandum, non autem ali-
mentandum, cùm hęc diuersæ significa-
tionis sunt: ut patet ex legibus uariis, ma
ximè in glo.de alimentis & ciba.lega.ap-
22 pellatione autem † ciborum non ueniunt
medicinæ, ut est expressum in l. non om-
ne. ff.de penu leg. & similis decisio est in
23 † infirmo famulo, quoniam dominus nō
tenetur ad medicinas,ut est expressum in
d.§.quas impensas. & in dicto §. possunt.
quod fortè esset intelligendum,nisi essent
pauci ualoris argumen.d. l.omnino. cum
aliis allega. maximè, quia ut alibi dicit
24 text. nobis † seruire intelligentur, quos
ægros curamus,qui seruire cupientes per
aduersam ualitudinem impediuntur. ff. de
statuliberis.l.cum hæres.§. Stichus.& tan
gitur etiam per doctores. in d. §.si mari-
tus.

An famulus tempore † infirmitatis de-
beat habere salarium: de quo est glo.in l.
de arboribus §.de illo.de usufructu. & in
l.si uno.§.cum quidam.ff.locati. & Barto.
in l.si opere.ff. de usufructu. lega. & Bal.
in l.liberti libertęq; C.de operis liberto-
26 rum.Item dum tex. iste ponit † copulam
inter alimenta & medicinas, posset intel
ligi, quòd non ponat, ut inter diuersa,
sed ut inter genus & speciem: ut in simili
C.de serui.& aqua.

An autem & quando maritus uxori te
neatur pręstare alimenta? Bart. in d. §.si
maritus.post antiquos docto. in d. l.quod
27 in uxorem.sic dicit: Nota quod† maritus
tenetur uxori infirmæ subuenire de ali-
mentis,medicinis,& omnibus necessariis
nam cum duret matrimonium.tenetur su
28 bire onera † & si non subit,nec ex pacto,
nec ex statuto potest dotem lucrari: ut l.
si ab hostibus.§. si uir uxorē.ff.soluto ma-
29 trimonio & ibi not.Sed postquàm † uxor
est mortua, finitum est matrimonium, &
30 eius onera, & ideo non tenetur † eam de
proprio sepelire, sed de patrimonio mu-
lieris, id est, de sua dote: ut ff. de reli.
l.si prata. Sed pone, quòd maritus expu-
lit uxorem de domo,an eam alimētare te
neatur

neatur seu debet? respondendo, si propter culpam mariti, sic: si propter culpam uxoris, non, secundum Iacob. de Aret. sed si
32 non est culpa alicuius, sed † est culpa tertii: quia frater mulieris: qui promisit pro ea dotem non soluit: unde maritus remittit eam ad domum fratris: uir nō tenetur eam alere: quia maritus iustè eam à domo expulit propter hanc causam: ut innuit glos. in auth en. de non eligen. secundò nub. §. penultimo.
33 Et ecōtra si † uxor est diues in paraphernalibus, & maritus pauper: uideretur quod uxor teneatur alere uirum? & argumentum est quòd sic. C. unde uir & uxor. authen. præterea. Item contrarium not. in l. si stipulata. in fi. C. de donationib. inter uirum & uxorem. alias de iure dotium. † & si
34 pater [s]expendit pro medicinis pro filia maritata poterit repetere à uiro. quando talis impensa pertinebat ad uirum, se
35 cundùm Cy. Et Potestas tenetur † suis iudicibus emere medicinas, scilicet, modicas & parum sumptuosas, nō autem alias, secundùm Iacob. de Aret.

Cy. autem in d. l. quod in uxorem. an maritus teneatur ad alimenta uxoris; sic
36 dicit post Iaco. de Aret. Aut † maritus habet uxorem in suo obsequio, aut non: tunc debet eam alere, siue dotem habet: siue non: argu. ff. de reli. & sump. fu. l. quòd si nulla arg. ff. de ope. liber. l. sicut. & ff. commo. l. in rebus. § possunt. & ff. de ędili. edicto l. item si serui. quod intelligit uerum Vber. de Bo. quando non habuit mulier dotem: si autem habuit, quia fuit pro ea promissa & non soluta: sicut fuit promis
37 sa, tunc non tenetur eam alere: quia † deceptis & non decipientibus iura subueniunt. pro quo facit in authen. de non eli. secundò nu. §. illud quoque. in fi. Cùm ergo maritus teneatur hoc casu præstare alimenta quod tunc impendet in curam
38 corporis eius, non repetet. quia † qui tenetur ad alimenta, tenetur ad medicinas, quas corporis curandi causa parari oportet: ut ff. de uerbo. fig. l. cætera quoque. ubi dum dicit, curādi corporis nostri
39 ergo &c. Si † nō habet eā in suo obsequio nunc, aut contingit hoc propter propriam uxoris temeritatem & culpam, & hoc casu non debet aliquid in ea impendere:
40 nam † frustrà petit debitum quis, si quod debet, non impendit: ut ff. de actio. empti. l. qui pendentem. & l. Iulianus. §. offerri.
41 aut hoc contingit utriusque culpa, ut † propter infirmitatem. & intellige propter infirmitatem, quæ requirit maiores impensas: & quæ facit eam omnino cessare ab obsequio: isto casu refert, aut uxor habet unde alatur, quia est diues: & tunc maritus hoc casu tenetur secundùm quantitatem dotis nō ultra: ut ff. soluto matrimo l. si cùm dotem. §. si autem in seuissimo. & sic prædictus Iacob. intelligit illum §. aut
42 est † uxor inops, nec tunc habet unde alatur: & tunc maritus debet præparare sibi alimenta, etiam si nullam habeat dotem: arg. d. l. quòd si nullam. & argu. C. unde uir. & uxor. auth. pręterea. sic & alias
43 † quis rebus alienis alitur. ff. de Carbo. edic. l. si secundùm Iaco. de Are.

Collige ex præmissis arg. quòd Potestas & huiusmodi rectores iudicibus infir
44 mis tenetur facere impensas † quia sunt in eorum obsequio: ut l. in rebus. §. possunt. argu. contra ff. de impensis in re. do. fa. l. ii. & ff. de ędili. edic. l. item si serui. §. i. In hoc distinguit Iaco. de Are. quòd aut est modicus sumptus & tunc tenetur: aut est māgnus, & tunc non: ut d. §. pos-
45 sunt. Et † si pater pro filia maritata & infirma fecit magnas impensas, considerandum est utrum ista expensa pertinere debebit ad maritum an non: & si pertinebit ad maritum, repetet ab eo per actionem nego. gest. quia utiliter gestum est negocium suum ipso gestu ut dictum est.

Iacob. Bru. in l. quod in uxorem. C. de nego. gest. sic dicit, Quòd aut mulier uiuit, & est sana, & est in seruitio mariti:
46 tunc etiam protestando † maritus non repetit, quia ex necessitate facit, non ex pietate: ut l. in rebus. §. possunt. ff. commod. & l. sed & si. §. fi. C. de do. inter uirū
47 & uxorem. aut † mulier est infirma: & tunc aut habet dotem, & maritus debet eam alere: unde non repetit etiam protestando: ut l. si cùm dotem. §. si autem in seuissimo. ff. soluto matrimonio l. si autem

fem mulier non habet dotem:& tunc aut
non habet alia bona: & tunc habet locum
48 l.quod in uxorem.quia cùm † uir non te
neatur hos sumptus facere , uidetur do-
mestica affectione facere, & ideo non re
petit, nisi fuit protestatus , ut hic in pri
mo casu : aut mulier est mortua sed uir
fecit eam funerari: & tunc aut habet do-
tem, & funeris impensæ pertinent ad do-
tem,&ideo si dos ex pacto remanet apud
maritum, non repetit impensas:si alius ha
bet dotem,repetit impẽsas.l.in eum.ff.de
50 relig.Si uerò † mulier dotem non habet
funus pertinet ad maritum : & ideo non
repetit ab aliquo, ut l.sed si nulla.ff.de re
ligio. dicit ibi Bart. In tractatu alimen-
torum sic dicit , Quando uxor dotem ha.
buit, non est dubium , quòd maritus eam
51 alere tenetur,quia† oneribus matrimonii
seruire debet dos,ut l.pro oneribus C.de
52 iure dotium.si † mulier nullam dotem ha
bet si ipsa operatur uiro, maritus tenetur
eam alere, idem in hæredibus uiri matri
monio dissoluto, ut l.sicut patronus.in gl.
de operis liber.alias si ei non operatur,
credo dicit Barto. ipsam non alendam,
53 † nisi esset in furore detenta: uel etiam
maritus eam expulerit, tamen tunc per
eum non stetit, quominus operetur:ut l.si
cum dotem.§. si autem in seuissimo. ff.
soluto matrimonio.& not.per Cy. in d.l.
quod in uxorem.
54 Item uxor tenetur alere † uirum egen
tem,ut no.Spec.in ti.qui filii sint legi.§.i.
55 uersic. quid si nulla. & si † tutor est pau-
per quòd non habeat unde se alat , potest
ali de bonis pupilli.l.i.§.si pupil.ff.de tuto.
& cura.datis ab his.& l. à tutoribus. §.si.
56 ff. de administratio. tutorum † .Hæredes
uerò extranei ipsius uiri tenentur alere
uxorem testatoris cuius dos est in bonis
57 mobilibus & in † pecunia consistebat:
quia post annum & non incontinenti ei
restituere dotem tenetur:ut l.i.§.exactio.
C. de rei uxo: actio.& hoc tenet & not.
glos.in d.§.exactio.super uerbo,restituen
dis.ff.ut in possess.lega. l. penul.& l.Impe-
ratorem fi.ff.ad Trebellia.
58 Item hæredes extranei † ipsius filii te-
nentur alere patrem egenum ipsius filii
mortui:ut l.si quis à liberis.§.parens. uer.
idem rescriptum.ff.de liberis agnos.in gl.
59 super uerbo,hæredes.Et similiter† mona
sterium tenetur alere patrem monachi,
cùm sit suus hæres:ut est tex. C. de sacro
sanct.eccles.authen.si qua mulier.
60 Item† monachus est alendus per abba
tem,etiam dum ei quæstionem facit, ut l.
si instituta.§. pe.in glos.super uerbo, de-
cerni.ff.de inofficio testamen.& tunc cau
sa cognita præstabuntur , ut in cap.ex par
te.de accu.extra.Quis in causæ cognitio-
ne uertetur ? uide per Innocẽ.in dicto c.
61 ex parte. Item † uasallus tenetur alere
dominum egenum, alias potest ab eo feu
62 dum propter† alimentorum denegationẽ
licitè auferri,ut in x. coll. de iure feu c.i.
63 Item pater tenetur † alere filium , &
cogitur officio iudicis: ut l. si quis à libe-
ris.& in glo.ff.de libe.agno. & l. nec fili-
um.C.de patria potesta. & econtra filius
tenetur alere patrem C. de oper. lib. l.i.
in fi.& idem denuò in nepote,qui tenet lo
cum patris: ut l.ii.§.non solum.de excusa.
tuto. & ex hac causa potest reuocari in
patriam potestatem, per l.i.C:de ingratis
64 libe.nam † atrocem iniuriam committit
in eum, si egenti patri denegat alimenta:
ut l.necare.ff.de libe.agno.per quam atro
cem iniuriam reuocatur emancipatus in
patriam potestatem emãcipatione resciss-
sa, per l. i.C. de ingratis libe. & idem in
liberto erga patronum : ut ibidem not.
65 gloss.per quod etiam dicerem,† quòd sit
causa sufficiens ad exhæredandum filium,
66 cum † necare uideatur, ex quo ei egenti
denegat alimenta.

Et ex his causis , ex quibus pater po-
test exhæredare filium,ex eisdẽ potest ui
uens denegare alimenta.Ita dicit glos. in
dicta l.si quis à liberis.§.si quis ex his.uer.
Trebatio super uerbo , detulerat , & est
uerum, quòd pater tenetur alere filium,
67 & e contra: nisi† alimentandus habeat ar
tem, ex qua se sustentare possit: ut dicta
l.si quis à liberis.§.sed si filius.Idem tenet
Ioan Andr.in cap.cum haberet.de eo qui
duxit in matrimo. quam pol. per adulter.
in fin.ulti.glos.& no.quod intellige,nisi sit
68 persona, quæ dedignetur operari:ut † mi
les

les uel nobilis homo: quia eo ipso, quòd eget: licet operari posset, tamen alendus est: ut d.l. si quis à liberis. §. denique idem diuus. ibi, si modo. cùm opificem te esse dicas &c.

69 Mater tenetur † alere filium usque ad triennium, & etiam ultra, si pater inopia laboraret, mater autem opibus affluat: ut in d.l. si quis à liberis. §. si mater. & ibi no. glo. super uerbo, necessariò. quod est uerum, & usque ad triennium alere tenea

70 tur, nisi sit † persona talis conditionis, quam lactare non deceret, id est, nô esset conueniens: ut ponit Azo. in summa C. de patria pote. in fin. pro quo facit quod no. Iaco. de Are. in §. si maritus. ff. solut. matri. uide Ange. in l nec filium. C. de patria potestate. ubi not. loquitur in materia. Ioan. An. in c. cum haberet. de eo qui duxit in matri. quam pol. per adul. in glo. ult. in uerbo, quòd apud matrem. sic dicit, hoc intelligit Alanus, nisi nô deceat matrem filium lactare. idem Pyleus, pone, quia magna principissa uel forte post diuortium est professa. pro quo facit quod

71 not. Iaco. de Are. in d. §. si maritus. & † socer tenetur nutrire nurum: ut d.l. si quis à libe. §. ultra autem. facit ff. fami. hercis. l. si filia nupta. §. hoc amplius. & §. nec solum.

Et frater tenetur alere fratrem egentem uel sororem: ut l. mutus. § manente. in fi. ff. de iure do. & l. quamuis. ff. soluto matrimo. & d. l. si quis à liberis. §. idem in liberis. in glos. super uerbo iustè. ff. de lib.

73 agno. & l. i. §. i. ff. de tute. & ra. distra. † filium autem naturalem tantum alere tenetur, sed spurium non: ut d.l. si quis à liberis. §. idem in glo. super uerbo. iustè,

74 De † iure autem cano. & pietate canonica etiam natos ex damnato coitu alere debet: ut in c. cum haberet. de eo qui du. in matri. quam pol. per adult. & in casi-

75 bus, in quibus tenetur pater filium alere, si eum fame perire sinat, tenetur lege Cornelia de sica. glos. est in l. necat. ff. de libe. agno.

Et si quis tenetur ad dandum alimenta alicui, tenetur ministrare sumptus magistro, qui eû imbuit in liberalibus artibus quando alimenta debêtur iure sanguinis, ut l. ... ff. ubi pupil. edu. debeat. secus si deberentur ex dispositione hominis: ut l. legatæ. in fin. ff. de alimentis & ciba. lega.

77 & quando † debetur uictus, idem. quòd quando debentur alimenta: ut l. uerbo uictus. cum l. seq. de uerborum significa. & glo. in l. si. ff. de ali. & ciba. lega. & quibus

78 † legantur alimenta, seu uictus, seu educatio, debetur lectus: ut no. ff. de uerborum significa. l. quos nos. §. uerbum uiuere. cum quis sine eo uiuere non possit, subau

79 di, commodè, ut ibi not. & cui † legatur uita in domo, uidentur omnia supradicta legata. & ita omnia, quę ad uitā sunt necessaria, ut not. in dicta l. quos nos. §. uerbum

80 uiuere. & cum † debentur alimenta, aut educatio, aut uictus, debentur medicinæ, cum non sit possibile uitam sanam ducere sine eis, & sunt corpori infirmo necessariç. pro quo tex. in l. si cum dotem. §. finali tem in squisissimo. ff. soluto matrimonio. licet ille tex. possit in contrarium retorqueri, cum ibi ponantur, ut species separatæ,

81 sed si † debetur diarium seu cibarium, tûc solus cibus debetur, non autem habitatio uel uestiarium, uel alia supradicta:

82 ut l. diariis. ff. de ali. & ciba. lega.]& cum debentur cibaria, dicerem medicinam deberi, non quia eum solum cibare tenetur, & ita consulit domi. Francis. Tigri.

83 Item an uxor habeat † obligata bona uiri pro alimentis, sicut habet pro dote.. Iacob. de Are. dicit, quòd sic. per l. Lucius. ff. qui potior. in pigno. ha. do. Franc. Tigri determinauit, quòd non sunt obligata,

84 per l. i. ff. soluto matrimonio, & an † legatû alimentorum dicatur ad pias causas? gloss. dicit, quòd sic, in l. si quis Titio. ff. de lega. ii. & l. sancimus. §. fi. C. de sacrosanc. eccle. & ibi, dum dicit ad similitudinem gloss. exemplificat de legatis alimentorum: & est uerum, quando legatur pauperibus, ut probat tex. in corpore in auth. ut cum de appel. cognos. §. al ud quoque capitulum. ibi, egentium alimenta impendi. & est glos. in l. si cui ff. de an leg. & probatur in l. si cum hi. §. si in anno. ff. de

85 transac. & per hoc patet, quòd † pro legato alimentorum non detrahatur Falcidia,

dia, cum sit causa pia, ut in auth. similiter. C. ad legem Falcidiã.

86 Et an fundus, † ex quo debent prę-
stari alimenta, sit obligatus proalimen-
tis, dic ut in l. ii. & iii. ubi est tex.
ff. de alimen. & ciba. leg. & l. Lucius. co.
ti. & l. Caius. ff de annuis lega. Idem uero
Barto. in consilio suo, quod incipit, Qui-
dam filios hæredes instituit, fratri suo ni-
hil reliquit &c. sic dicit, circa hypothe
cam dico, quòd dictus nepos habet omnia
bona fratris obligata pro dictis alimentis
87 quod ostendo, quando designantur † certa
bona, ex quibus fieri debet præstatio ali
mentorum, illa uidentur pro ali mentis
obligata. l. ii. ff. de alim. & ciba. leg. & l. Lu
cius. eo. ti. & ibi no. & l. Caius. ff. de annuis
88 lega. & ibi glos. unde † pater designando,
quòd dimidia præstetur in bonis fratris: il
la bona uidentur expresse obligata, &
89 † consensit expresse obligationi rei suæ,
meritò perfecta est obligatio bonorum. l.
si fundus. §. si. ff. de pign. actio. & l. alienam.
90 cum si. & sic † facta excussione super prin
cipali posset agere hypothecaria.

Ludoui. in l. si cum dotem. §. si maritus.
sic dicit, In hoc autem, & quando maritus
teneatur uxori alimenta præstare. Bald.
in dicto §. post antiquos. & dicta l. quod
in uxorem. allegata. eleganter distinxit, &
ego ipsum refero, quia aliqua sunt adden-
da. Aut mulier est in seruitio mariti, ei
operando, & tunc sibi debet alimenta pre
stare, etiam ultra dotis quantitatem, si
dos non sufficiat: argumen. l. quòd si nulla.
91 ff. de religio. Et quia † onus impensarum
pati debet, ex quo percipit cômodum ser-
uitii: ut dicta l. in rebus. §. possunt. & dicta
l. item si serui. §. quas impensas. & l. sed & si
si quis. §. sufficienter. ff. de usufruct. Aut nõ
est in seruitio uiri, cu pa uiri interuenien
92 te, puta, quia insup portabilis seuitię, est
quo casu licita est uxoris ab eo separatio,
ut in c. literas. ad fi. de restitu. spo. Et tunc
idem, ut scilicet alimenta percipere de-
beat: argumen. l. abeo scribit, si mihi bi-
bliothecam. ff. de contrahen. empt. quam
allegat Bal.

Sed addo casum expressum in l. Caio. §.
fin. ff. de ali. legat. Aut non est in seruitio
uiri mulier sua culpa: & tunc ad alimenta
præstanda maritus non compellitur, quia
93 † frustrà petit sibi debitum fieri, qui quod
alteri debet non impendit. Ad hoc, ff. de
ędil. edi. l. ędiles. ad fi. ff. de actio. emp. l. Iu
lianus. §. offerri. & l. qui pendentem. Aut
94 † neutrius culpa precedente seu interce
dente seorsum a uiro habitat. & tunc lo-
quitur §. si maritus. & §. si autem in seui
ssimo. & secundum redditus dotis sit ali-
mentanda. Adhoc enim dos datur, ut ma-
95 trimonii † oneribus deseruiat, quæ consi-
stunt circa uxoris alimentationem, &
etiam liberorum, ut l. si is qui. §. ubi dos.
& l. dotis fructus. ff. de iurisdi. omnium iu
di. & l. actione. §. si. cum l. seq. ff pro socio. in
l. si maritus. & l. si filia. §. hoc amplius. ff. fa
mil. hercis l. dotem filio. ff de cast. pe. & l.
pro oneribus. C. de iure dotium Si autem
redditus dotis non sufficiunt, tũc si potest
96 † aliunde mulier se alere, bene est, si au-
tem nõ, officium mariti est supplere: ut sen
serunt gl. Iacob. de Arc. & Bal. quicquid di
xerit Ange. in dicto §. si autem. probatur
in d. l. quòd si nulla. & hoc ex parte mari-
97 ti: quoniam † ex parte uxoris hoc est cla-
rum, ut ipsa maritum alere non teneatur:
ut l. si mulier. quę alias incipit, si stipulata.
§. i ff. de donationi. inter uirum & uxorem,
aliàs de iure dotium. nisi in casu pauperta
tis: ut supra. dixi.

Et tunc succedit quotidiana quæstio,
quam tractat hic Bar. & in l. Lucius. ff. de
ali lega. & Bal. in l. ista. C. de rei uxorię
actio. Specula. in dicto §. formatis. uersic.
sed nunquid bona intelligantur tacite obli
gata. & ibi Io. And. in additione: scilicet
98 † an. queadmodũ mariti bona intelligan-
tur pro dote tacitè obligata: ita & etiam
pro alimentis uxori debitis. In quo quidã
99 tenuerunt quòd sic, eo, quia † ita alimenta
debentur propter dotem datam, ut hic: si
cut & usuræ debentur per pecuniam cre-
ditã. Sed pignus acceptũ pro pecunia cre-
dita intelligitur obligari pro usuris sibi
accedentibus, ut in l. Lucius. ff qui pot. in
pign. hab. ergo & ita tacita obligatio hypo
thecæ resultans pro dote intelligitur etiã
extendi ad alimẽtorum debitum. Sed cer
tè, dicit Ludoui. hæc opi. non est uera, cõ-
muniter

nimiter contrariũ tenemus, eo quia non
100 reperitur iure cautũ quòd pro † debito
alimentorum insurgat tacita hypotheca,
101 unde non est † superstitiosis adinuentio
nibus inducendum, quod legibus non re-
peritur expressum: ut cap. inter corpora
lia. de transla. præla. Secundò, quia
102 † obligatio pignoris regulariter non
resultat, nisi ex expressa conuentione,
secundùm doctrinam Iurisconsulti in l. cõ
trahitur. ff. de pigno. Tu ergo qui uis dice
re q̃ resultet tacitè ex dispositione legis,
da mihi tex. ex quo regulã pro me habeo.
Tertio hanc partem confirmat text. in
l. asiduus. C. qui pos. in pigno. ha. circa fi.
ibi, hic autem tãtum ad dotẽ & c. Ibi enim
Legislator loquens de tacita hypotheca
103 dicit per † dictionem taxatiuam, tantum
illam ad dotem solum extendi: ergo se-
quitur, quòd non ad alimenta, quæ sunt
104 ab ea separata. Est enim † natura taxati
uæ dictionis ea excludere, quę remota
sunt cõtentis intra se: ut l. iii. §. cum Titio.
ff. de alimentis leg. & in cap. cum ecclesia
de causa possessio. & proprie. cum simili.
105 Quia ibi ideo tacita † hypotheca ex-
tenditur ad debitum usurarum, quia illę
etiam petuntur eadẽ actione, qua princi
palis sors: & sic sunt illi omnino accessorię.
Alimenta autem non petuntur actione de
dote, quia hoc nõ reperitur iure cautum,
unde ex æquitate officio iudicis, quod ma
106 ximè † cõstãte matrimonio patet, quia tũc
actio de dote non nascitur, ut l. ii. de dot.
prele. ff. nisi eo casu uergat maritus ad ino
piam: ut l. si constante. ff. soluto matrimo.
& ita dicit Ludoui. Consului his diebus
107 Bononiæ: tamen dico, quòd † pro fructi
bus dotis uxori reddendis, censetur in-
esse tacita hypotheca, quemadmodum &
pro ipsa dote. Quod probo, quia isti fru-
ctus actione de dote petuntur, sicut &
ipsa dos: ut est expressum in l. si marito
publico §. fina. ff solu. matrimo. sed hæc
tacita hypotheca inest actioni de dote: ut
l. unica. §. & ut plenius. C. de rei uxo. actio.
& in §. fuerat. institu. de actio. ergo & c.
Præterea dicit text. & hos fructus dotis
esse, & in dotem conuerti. ff. soluto matri
mo. l. si ante nuptias. in fina.

Non obstat dictio illa restrictiua, tan-
tum, posita in dicta l. assiduus. quia respon
deo per doctrinam text. ad hoc ualde no.
in cle. exiui. §. cùm autem natura. de uer-
108 borum significa. dicentis: † Natura ter-
mini restrictiui hæc est, ut quemadmo-
dum remota à se excludit, ita sibi coherẽ
tia & connexa includat: sed fructus con-
nex. sunt doti & ei cohęrent: ut d. l. si ante
109 ergo & c. Item aduerte, quia † quatuor
sũt casus, in quibus mater filiũ alimẽtare
cogitur. Primus est intra triennium à suę
natiuitatis die, ut l. nec filium. C. de pa-
tria potest. & l. ii. C. de infantibus expo. &
in cap. ii. de conuersa. in fi de. qđ intellige,
ut supra dictum est post Barto. nisi mater
nobilis sit, cui dedecori foret allactatio.
110 Illa enim tunc non tenetur: quia † non
dicitur posse, ex quo non potest saluo suo
honore, ut l. nepos Proculo. ff. de uerbo. ũ
significa. & l. Lucius filius. ff. de condi.
institu. Et ita firmat notabiliter Azo. in
summa de patria potesta. circa fi. Item fal
111 lit, nisi † mulier esset paupercula, quę ut
posit alimenta percipere, habet circa
alia uacare, quàm circa allactationem: ut
quia habet extraneos allactare, ut inde
mercedem assumat: argumen. l. sed si hæ
reditas. §. i. ff. ad exhib.
Duo tamen circa hoc not. Primum, q̃
112 eo † casu quo tenetur filium allactare,
semper etiam patre inuito penes se fi-
lium retinere eo casu potest. Et apud Le
gistas not. glos. singu in l. i. circa princip. in
uerbo, iustissima causa. ff. de libe. exhi &
uidetur probari per text. dicti cap. ii. de cõ
uersa. in fide, & ita, dicit Ludoui. his die
bus respondi. Secundum, quòd tenetur
alere intra triennium post natiuitatẽ: quo
113 niam † dum est in utero debet ali ex pa-
trimonio paterno uenter, ut l. i. §. mulier.
& l. curator. ff. de uen. in pos. mitten. ut l.
sed & si is. §. an autem ff. de Carb. edi.
Secũdus casus principalis ẽ, si sit natus
114 † filius ex incestu, quamuis enim ille de
iure ciuili à parentibus ali non teneatur:
ut in auth. ex complexu: C. de incest. nupt.
tamen de iure Canonico ali debet ex bo
nis utriusque parentis, ut in cap. cum ha-
beret. de eo qui dux. in ma. quam pol. per
adul-

adulteriū Et de matre uidetur ꝓbari in l. si quis. à liberis §. idē in liberis quoque.
115 Tertius, cum natus est † filius ex matrimonio quòd ex post detecta causa matrimonium extitit separatum Quoniā tunc ille alitur ex bonis utriusque parentis, ut est casus in cap. ii. qui fi. sint legiti.

Quartus casus est, si non habet filius unde aliunde alatur, ut l. quamuis. soluto
116 matrimo. Extra hos casus, an † mater possit alimenta per se præstita repetere, dic ut in l. si quis à liberis. §. si mater. & l. alimenta. C. de nego. gestis. & ibi dicetur. Idem autem Ludou. in. l. de diuisione. ff.
117 soluto matrimonio. sic dicit, An † ualeat pactum, ꝙ uxor seipsam alere teneatur? dic, quòd aut unà cum hoc sit pactum, quòd fructus dotis, qui constāte matrimonio percipiuntur, non cedant lucro mariti, sed accrescant doti, & tunc conuentio ualida est. Casus est in l. si conuenerit. ad fi. ff. de pactis do. Et huius est ra-
118 tio, quia quamuis† maritus uxori donet fructus dotis, tamen uxor remittit marito debitum alimentationis, quod ipsi incumbit, dum dotem accepit, ut l. ex annuo. ff. de dona. inter uirum & uxo. & l. sicut. cum simi. de oper. lib.
119 Certum est autem † donationem reciprocam esse ualidam inter coniuges, ut cōcludunt Cyn. & Bald. C. de inoffi. testa. l. si pater puellę. Pro quibus est casus in l. quod autem. §. uir & uxor. ff. de do. inter uir. & uxo. Quod tamen intelligo usque ad concurrentem quantitatem, non ultra, quia in eo nulla est, Casus est sing. rectè intuenti in d. l. ex annuo. Aut uxor seipsam alat absque hoc, quòd fructus dotis doti accrescant. uel aliquid à marito accipiat mulier, quod cum quantitate expensarum quas sibi facit, sit æquale. Et tunc illa conuentio nulla, ut concludit Bal. in l. pactū, quod dotali. in fi. de col. & rectè, quia rectè intuenti probatur, ut d. §. si uxor. Si
120 uerò quæratur an ualeat. † conuentio, ꝙ fructus dotis matrimonio constante cedant lucro uxoris, in quo dic, quòd aut hoc non obstante purè uxore alit maritus, & tunc conuentio nulla, ut l. quæris. ff. de pact. do. aut seipsam alit uxor, & tunc conuentio ualida est. Tex. est in l. si quis pro uxore. §. si uxor. ff. de do. inter ui. & uxo.
121 An autem † uxorem indotatam maritus alere teneatur, & maritali affectione tractare? dicit Bald. in d. l. de diuisione. so. mat. quòd non, allegans gloss. in auth. de non elig. secundò nu. quàm, dicit Ludoui. ego non reperio. Tu autem circa hoc breuiter dicas, quòd aut est indotata, eo, quia dos non fuit promissa. Et tunc maritus non debet eam repellere, sed alimentare cogitur, & maritali affectione tractare, ut in auth. quibus mo. na. effi. le. §. quoniam. & in auth. de nupt. §. si quis eum. & in l. quòd si nulla. ff. de iure dot. Imo. in l. i. ff. ut in pos. le. dicit ꝙ ali debet ut filia. Aut est indotata, eo, quia dos non fuit tradita, sed tantum promissa, & tunc maritus eam alere non tenetur, sed eam repellere potest. Casus est C. ad Vell. l. fi. & hæc fuit conclusio Innocen. in c. per uestras. de do. inter ui. & ux. & hanc q. scilicet, an maritus uxorem indotatam cogatur alere, ponit Bal. in l. pro oneri. C. de iur. do. & ibi uideas Cy. & Sali.

Idem Ludou. in l. diuortio. ff. so. mat. in glos. super uerbo, facti. ibi in casu uidetur contra, &c. sic dicit, Notabilis est hæc glo. ad tria. Primum, quòd si dote stante in rebus mobilibus, cuius restitutio non potest fieri nisi post annum, ut d. §. exactio & si mulier non habeat aliunde unde se alat, est alenda ab heredibus uiri. Et ita concludit glo. in dicto §. exactio. Secundū
122 ꝙ† propter onus alimentationis lucrantur heredes interim fructus dotis.

Sed hic superest dubitatio Quid si ultra alimenta fructus dotis superextant
123 † an eos alimenta excedentes debeant heredes mulieri restituere. Dyn. in dicta l. diuortio. indecisum reliquit. Barto. dicit illos esse hæredum, quia ex quo si minor fuisset, fructuum perceptio alimentorum sumptibus: nihilominus ipsi hæredes purè onus alimentandi implere debuissent. Ita & e contrario pariter fructus excedētes sumptus alimentorum debent lucrari: Et mirum est quòd ipse, nec Bald. nec alius doctor de hoc nihil allegent. Ego

uerò dico, quòd pro eis est unicus casus. & singularis secundum ueram lec. glo. ff. man. l creditor. §. si inter. Secūdū sentit à
124 contrario sensu, q; post † mulier ét si aliunde non habeat unde se alat, nihilo minus per heredes maritialenda non sit. Aduertendum est tamen circa primum
125 notabile: quoniam si & † mulier ipsa, alimentari petat se ab heredibus uiri, quia prægnantem se asserat esse, tunc uidetur quòd etiam si habeat unde aliunde se alat, nihilominus per hæredes mariti propter partum uentris alenda est, quousque pariat, ut est tex. in prin. & l. 1. §. mulier. ff. si mulier uentris no. & l. sed & si mihi. §. an autem. ff. de Car. edi. l. iii.
126 Si instituisset† testator mulieris in utero posthumum sibi extraneę existentem, ita demum illa donec pariat ex hæreditate alimenta petet: si aliunde non habeat, unde se alat, ut l. extraneo. ff. si mulier uen. no. ubi est text. not. Item & si ipsa
127 † uxor sit sine dote, & legataria mariti, nec aliūde habet unde se alat, & habet dotem. sed paruam, & ad alimenta non sufficientem, potest petere se immitti in
128 pos. bon. mariti, si † legatum per hæredem solui negligatur, & ex eius testatoris bonis donec legat. si soluatur, alimenta perciperet. Casus est fin. in l. i. ff. ut in pos
129 ses. leg. Sed † hodie iure nouissimo alimenta hoc casu non percipiet, cum statutum sit eam inopem superexistentem cum dote nulla uel parua, hoc est tali, quæ sibi ad alimenta non sufficiat ex bonis mariti locupletis decedentis petere posset quartam partem, ex qua consequenter alimenta percipiet: ut in auth. præterea. C. unde uir & ux. & licet illa uideatur loqui, cum maritus decedit ab intestato, nihilominus idem & si cum testamé
130 to, ita quòd† quartam hanc maritus ex bonis suis detrahi prohibere non possit, in auth. de here. & Fal. §. si uerò absunt. Quo aūt ad ueritatē tertii, scilicet, an p
131 annum debeat ipsa mulier ab hęredibus pcipere aliméta? dic q; aut dos est restituta, & tūc quamuis mulier remaneat uidua: & sic uideatur etiā priori matrimonio perseuerare: ut l. omnem. C. de bo. mater. tamen alimenta non potest petere, etiam si non habeat unde aliunde se alat & dos restituta non sit ad hoc sufficiens quoniam tunc prouidet sibi lex in dando sibi petitionem quartę partis bonorum mariti, ex qua posset se sustentare, ne inops mendicare cogatur in ipsius matrimonii uerecundiam: ut in dicta authen. præterea. Aut non est dos restituta: &
132 tunc necesse est hic uidere: an † mulier passa moram in restitutione dotis possit contra hęredem mariti agere ad usuras, quas uulgares hodie alimenta appellant.

In quo quidē reperio quatuor opinio. Prima Innocen. & Ioan. Andr. in cap. salubriter. de usuris. quam sequitur Bartol. in l. si insulam. §. usuras. ff. sol. mat. & l. at qui natura. §. non tantum. ff. de negot. gest. & Hostien. in sum. in titul. de usuris. §. id quoque. uersi. quid in conuerso casu uolentium, quòd non, quia in ea cessat ratio, quæ in marito est. Maritus enim
133 propter moram ideo petit, quia† interest sua moram non fieri propter onera matrimonii, quę interim de suo, cum dotem non receperit supportat. Et ideo dicitur, quòd si onera non supportat, usuras petere non potest, ut d. §. usuras. & l. cum post. §. ita demum. ff. de iure do. & l. fi. de doli excep. Secunda fuit opin. nota Bal. in auth. & qui iurat. de bo. auth. iudic. poss. dicentis à muliere moram passa in dotis restitutione usuras peti posse, eo, quia si maritus potest istas licitè petere ex causa extrinseca, scilicet propter one
134 ra matrimonii: ut s. dixi, multo magis† mulier propter causā intrinsecā quę est illa, scilicet, q a ipsa est domina dotis matrimonio dissoluto, ut l. in rebus. C. de iure do.
135 Item. quia hæc est † natura dotis, ut deseruiat oneribus matrimonii, & per consequens alimentationi, etiam dum illa est penes uxorem, ut. l. ubi adhuc. C. de iure do. Tertia fuit opi. Bal. in l. diuortio. di
136 centis, quòd † ratione morę solum poterit agere ad interesse, ut l. si mora. ff. solut. matr. Quarta fuit opi. domini Ang. l. in l. diuortio dicentis quod si non habet
137 aliunde, unde se alat, † petere possit, cū patiē moram restitutionis, scilicet usuras, é tan-

tantum, quod sibi ad alimenta sufficiat: quoniam tunc est eadem ratio, quę est in casu, in quo sumus intra annum restituendę dotis: quo quidem conclusum est alimenta peti posse. Angel. autem sequitur opinio. Innocen. & Ioan. Andr. Vltima fuit opinio eiusdem in l. Titia. infra. de solut.
138 dicentis, quòd ubi† mulier est intra tempus luctus: & tunc ex quo dicitur eidem matrimonio deseruire, licitum est, quòd possit petere usuras, id est, tantam quantitatem, quę sibi ad alimenta sufficiat, post tempus autem luctus nihil petere poterit & ad hoc nihil allegat.

Tu autem aduerte: quia casu quo moram patiatur, nec habeat unde se alat, di
139 eo propter hoc† usuras dotis alimenta peti non posse, si dos casu quo etiam restitueretur ad alimenta non sufficerent quoniam succurritur sibi de petitione quartę partis bonorũ mariti per d. auth. preterea. Si autem dos sit talis, qua restituta ex eius reditibus possit uxor alimentari, tunc si moram in restitutione patiatur, & etiam si casu quo restituere debentes traherẽt ad iudicium, nihilominus longum & durum sibi foret illam recuperare, licet quibusdam modernis in
140 dicta l. diuortio. de† æquitate eam tantum posse petere quod ad alimenta sufficeret, nihilominus de iure scripto ego idem dico. allego enim text. sing. in l. Titia. uer. sed si forte. dicitur enim in prima parte quòd uxor fructus, quos percepit ex fundo mariti, in cuius possessionem missa est, propter moram commissam ab hęredibus in dotis restitutione, non lucratur: sed debet sibi in dotem imputare: nisi fortè
141 ut dicitur in parte secunda, † iudex recuperandæ dotis, rationem usurarum habere debeat, quia fructus in usuras com
142 putauit. Intelligo autem eum† rationem usurarum habere debere, non solum casu quo uxor moram tantum patiatur, quia propter moram solam non debentur usuræ: ut in prima parte legis, Sed in casu, quo moram patiatur etiam aliunde se nõ potest alere, quoniam tunc iustum est uerificari secundam partem tex. ibi, scilicet, ut usurarum, id est, pecunię ꝓ alimentis rationem habere debeant.

Vnde de hac quæstione repeto ibi ea-
143 sum. Tali etiam casu agere poterit† mulier, ut sibi cum dote reddatur omne id, quod, si penes eam dos fuisset, ex eadem lucrari potuisset, puta, quia dedisset pecuniam dotalẽ mercatoribus ad honestũ lucri partem, quod permissum est, ut in cap. per uestras. de dona. inter. ui. & uxo. dum tamen ipsa mulier ita dare consueue
144 rit † Interesse enim lucri cessantis non potest regulariter peti, nisi à consueto lucrari, ut patet regulariter in l. si sterilis. § cum per uenditorem. ff. de act. empti. & l. fin. cum gloss. ff. de eo quod certo loco. & not. in l. unica. C. de senten. quę pro eo quod interest. & ita intelligo tex. in l. ista. in uersicu. similiq; modo. ibi dum dicit, quę stum ciuilium annonarum. & §. sin autem supersederit. C. de rei. uxo. actio. Sin autẽ haberet ipsa. quæ morã patitur, unde aliunde se aleret, usuræ ex mora non debe rentur: ut est casus in dicta l. Titia. in prin
145 ci. dum dicit, quòd tunc † fructus per mulierem percepti ex re, in cuius possessionem propter moram hęredum missa est, computantur in dotem, non autem in usuras, & de usuris, quas petit uir pro pter moram. habetur in l. si insulam. §. usuras. ff. so. mat. & circa hoc uide Bald. in l. fin. §. præterea. C. de iure do. & Bald. in d. authen. & qui iurat. iiii. char. colla. i. in medio. Sed habemus de hoc in regno cõ suetudinem quę imponit hodie metam, quantum debeatur pro centenario, &c.
146 Sed quid in † uestibus uidualibus lugubribus per hæredes uiri factis ipsi mulieri, an teneantur ad hoc. & an uideantur donatæ: an uideantur solum quo ad usum cõ cessæ: an teneantur heredes necessariò uxori talia uestimenta facere? Ludouic. in authen. ex testamento. C. de colla. sic dicit: hunc passum non inuenio tactum à Bartol. sed solum à Bald. in loco extraneo scilicet in repertorio, quod posuit super Innocen. in litera M. in cap. maritus. & Angel. etiam tetigit in l. si ex eo. §. fin. ff. de stipu. seruo. Nemo. enim eorum perfectè loquitur.

Vnde uidetur. mihi considerandum, quòd

quòd aut fumus in eo cafu, quo hęredes uiri uxorem uiduam alimentare tenentur: puta, quia intra annum à die mortis mariti, & dos confiftit in re mobili, & non habet uxor aliunde, unde fe alat, fecundum not.in l.1.§.exactio.C.de rei uxo. act.& l.diuortio.& l. fin. C. de bon. mat. uel etiam quia uxor remanfit prægnans, ut l.1.§.mulier.&l.curatator.& l.extraneo ff.de uen.in pof.mitten.& tali cafu tenentur hæredes uiri ipfi uxori hæc uidualia ueftimenta facere,nec tunc locus eft quę
147 ftioni, an uideantur donata.Si enim† tenentur uictum uxori pręftare,ergo & hoc ueftimentum, quod appellatione uictus continetur.ff.de uerbor.fignif.l.uerbo uictus.& iftud membrum etiam rectè pofuit Bald. in alleg.repertorio. Aut fumus
148 in cafu quo † hæredes uiri alimenta pręftare non tenentur, & tunc poteft rectè diftingui, quòd aut funt ueftimenta pauci ualoris, & tunc ob reuerentiam mariti & honorem primi matrimonij, cuius adhuc remanent reliquiæ, ut l.fin.C.de bon.mater.ff.ad muni.l.filii.§.uidua.habito refpectu ad qulitatem ipfius ueftimenti,fcilicet quòd paucæ ęftimationis, & tunc uideatur donatum: argumen.l.uirum. ff. de dona.inter ui.& uxo aut funt ueftimenta magni ualoris, & tunc non uideantur donata
149 quia † ubi poteft alia coniectura, quàm donationis fubeffe, donatio non prę fumitur.ff.de dona.l.fi cum aurum.fed in cafu propofito alia coniectura effe poteft,fcilicet. quòd prę fumantur hæredes uiri hæc ueftimenta uxori ad ufum concefsiffe donec uidua permaneret ergo, &c.

Et ad hanc diftinctionem accedit etiam quod in fimili n.. glo.ff. fi certum peta. l. cum quid.& ita intelligo quę dicit Angel. in dicta l.fi ex re. § fi. allegata. & de ifta
150 quæftione: an † mortuo uiro hęredes teneâtur uxori facere ueftes nigras feu lugubres ad fuas expenfas ? uide Bald. in l.i.de fecundis nupt.& aliquid per Angel in l.dos legata.ff ad leg. Fal. & uide dominum P..de Ancha in l.fi ex re domini. aliàs incipit, Si feruus communis. §. illud quæfitum eft. de ftipula. feruo. ubi refert Angel.de Perufio in materia confuluiffe. & uide Bald.poft Innocen.in cap.peruenit.de empti.& uendi.

Ioan.autem de Imo.in l. fi ex re. §. fi. de ftipu. feruo. fic dicit: No. bene quod
151 † tempore Digeftorum uidebatur effe in ufu, quod tota familia defuncti iret induta uefte lugubri, & ifte fumptus ueftium uocantur fumptus funebres, per id quod dicit gloff.in dicto §.fin.in gloff.fin. in fin. & per hoc dicit ibi Ang.quòd iftud pertinet ad omnes hęredes. & ex hoc etiam dicit fe pluries confuluiffe, quòd
152 † ueftimenta uidualia tradita uxori tempore luctus & funeris mariti imputantur hęredi & non in fummam dotis fuę.Facit l.decreto.C.de infamibus.Et fubdit quòd
153 ifta † ueftimenta lugubria familiæ defuncti debebât deferre per nouem dies, quia & per totidem lugere debebant, & ideo non uocabantur in ius dicto tempore, ut dicta gloff. in dicto §. fin. quod intellige. nifi fit alia confuetudo regionis:
154 In † uxore autem dicit,quòd per annum debet dicta ueftimenta deferre, per id quod habetur in l.1.C.de fecun. nup. nam dicitur tunc intra tempus luctus effe. unde poftea non defert nifi alia fit cõfuetudo regionis,fecundum eum.Tu adde ei, quod dictum eft de ueftibus lugubribus& uidualibus traditis uxori tempore funeris mariti,q;tales ueftes ita demũ uideantur
155 † effe uxoris,fi fint uili precii, & † deputata ad ufum quotidianum fecus autem fi effent feftiuæ & magni ualoris, quia tunc potius dicitur tradita dicta uestis, ut feruiat ad honorem mariti,quandiu fit uidua quàm uideatur donata, arg.l. fi ut certo.
156 §.interdum.ff.commo.& quod not.in † fi nuli de ueftibus natalibus traditis per maritum uxori in l.i ff.foluto matrimo.& l.i. § nec caftrenfe.per Bart. l.ff. de collatio.
157 bonorum,& ideo fi † mulier tunc nuberet, hęres poffet tales ueftes preciofas repetere : quafi ceffet caufa traditionis. Quod intellige nifi confuetudo regionis haberet oppfitum, agru. l. minimè. ff. de legibus. & multoties fui interrogatus de ifta quæftione, & femper me reduxi ad conclufionem fupradictam.

Et

Et ad prædicta benefacit: quia in dubio
158 ut est dictum, non† potest præsumi conie
ctura donationis, ex quo alia causa potest
subesse. l. cum de indebito C. de proba. &
l. si cum aurum. ff. de solu. Bald. in suo con-
silio, quod incipit, Quædam sunt, quę sunt
in dominio mariti &c. sic dicit Quædam
sunt res, quæ sunt in dominio & admini-
stratione uxoris, ut res extra dotes, quas
ipsemet locat & fructus ex ipsis percipit:
159 & tunc aut ista † mulier consumit istos
fructus in filiis & non repetit. C. de nego-
tiis gest. l. alimenta. ff. eodem titulo. l. Ne-
sennius. Aut in ipsum uirum: & tunc uide-
tur quòd ipsa repetat: sed uerius uidetur
quòd aut mulier hoc faceret succurrendo
160 necessitati uiri, & non repetit: nam † te-
netur ei subuenire in necessitate posito.
C. unde uir & uxor. authen. preterea. &
in corpore unde sumitur. Sunt enim
161 † socii diuinæ & humanæ domus, &
una caro, & alter alterius debet onera por
162 tare: sed † uir uxoris semper: quia mu-
lieres semper uidentur esse in necessitati-
bus. ff. de donationib. inter uirum & uxo-
rem. l. Quintus. mulieres tamen uirorum
163 per rarò. Si tamen de † facto uir laborat
inopia, & uxor sit diues, tenetur alere ui-
rum: nisi fortè in hoc incideret propter
suum maleficium: extra de consuetu, c. ex
parte uestra. Aut uxor hoc fecit largiẽdo
uiro suo: & tunc uir tenetur, nisi morte
uxoris donatio sit confirmata. l. si stipulata
in prin. in glo. quę incipit, Siue uxor. ff. de
164 iure dot. & licet glo. dicat quòd † uxor
non tenetur sustentare uirum: intellige
nisi in casu necessitatis. ff. solu. matri. l. si
cum dotem. §. quid enim tam humanum.
pro hoc facit. ff. de iure dotium. l. ubi ad-
165 huc. sic ergo quod † miserationis causa
fit, non repetitur: ut ff. de condi. indeb. l.
cu n hi. §. si mulier. cum si.

Ad pannos nigros uiduales debet distin
166 gui † qualitas personarum: nã sicut uxor
debet alimenta habere & indumenta: un
de si absque uiduali ueste non potest ho-
nestè transire, debent ei fieri expensis ma
riti: argu. not. in l. si cui. ff. de oper. liber. &
ita obseruat consuetudo: nam si postea
167 † deponit luctum & habitum uidualem
reddet uestes, quas contemnit: argu. ff. so-
luto matrimo. l. in his. §. i. Mulier uerò, quę
168 non uult indui de nigro, non semper† est
infamis. C. de infamib. l. decreto. Ang. au-
tem in l. quod in uxorem. C. de nego. gest.
sic dicit: Aut mulier per ęgritudinem non
auocatur à uiri obsequio, & tenetur mari-
tus eam alere & curare: ut d. l. quod in
uxorem. & argumen. l. in rebus. §. possunt.
ff. commo. & ff. de uerbo. signifi. l. uer-
bo uictus. aut auocatur à uiri obsequio: ut
quia est in furore sęuissimo constituta: &
tunc si est dotata tenetur eam alere: argu
men. l. si cum dotem. §. si autem in sæuis-
169 simo, soluto matrimonio. Si autem † dos
nõ sufficit tunc dic de istis sumptibus, quę
fiunt ultra quantitatem dotis. idem per
omnia, quòd quando mulier non est dota-
ta. quo casu distingue: quia si mulier ha-
bet bona aliunde, unde se alere potest:
uel habet patrem, uel alium, qui eam
alere tenetur: tunc uir eam curare non
tenetur, uel alere, ex quo non est in eius
obsequio. l. sicut. de oper. liberto. Si tamen
alit, uel curat, aut protestatur se facere
animo repetendi: & repetet sine dubio:
ut l. Nesennius. de neg. gest. aut nihil pro-
testatur: & tũc si istud onus pertinebat ad
eum, non repetet. quasi maritali affectio-
ne fecerit: ut d. l. quod in uxorem. sed si per
tinebat ad alium, tunc repetet. ut d. l. Ne-
sennius. sicut dixit in l. alimenta. de matre
quando onus alendi. non pertinebat ad
eam.

Gloss. uerò in c. significasti. de diuort. sic
dicit: Sed pone, quòd mulier recedit à
uiro authoritate propria: & nihilominus
petit restitui: uidetur quòd non sit audien
da, quia ipsa non fuit eiecta: sed ipsa se eie
cit: dico quòd est audienda, quia eo ipso,
quòd rediens non admittitur spoliata: in-
telligo. ff. de acquirend. possessio. l. clam
possidere. ff. de ui & ui arma. l. i. §. siue aũt.
Sed nunquid poterit repetere à uiro ex-
pensas, quas fecit, postquam recessit à uiro
non credo: cum uir ipsam non expulit: sed
si eam reuertentem non admittit, postea
tenetur.

Ioan. de Cane mortuo uir excellentis
auctoritatis consuluit sic: Mulier nupta

mortuo uiro in anno luctus, nec post annuum habuit unde se alimentare potuisset quia socer retinuit dotem, & adhuc retinet: sed frater suus alimentauit eam amore Dei, ne fame periret: & dicta mulier pluries fecit repetere dotem à socero amicabiliter, non in curia, ne socero displiceret: quæritur an † socer teneatur ad præstationem alimentorum tam de anno luctus, quàm etiam post de aliis sequentibus? respondeo, quòd intra annum luctus non potest alimenta petere, si illa habuit aliunde: ut suprà propositum, quòd amore Dei
171

172 fuit alimenta à fratre: & † sic frater non potest petere alimenta præstita sorori intuitu pietatis. C. de nego. gest. l. i. & not in l. si patrono. eo. titu. & no. Guihel. de Cug. l. Nesennius. ff. eodem. Debebat enim illa petere à socero, si non habebat, qui alimentaret eam. Si enim socer negasset alimenta, & frater aluisset eam animo repetendi, uel protestatione præmissa: tunc possent alimenta repeti per fratrem à sorore, & per sororem à socero.

Et idem Ioan. in alio consilio suo, quod incipit, Si tempore sponsaliorum. sic dicit:
173 † Alimenta uerò illius anni, quo fuerunt dissoluta sponsalia, tunc demum posset mulier repetere à socero, si socer expulisset, uel licentiasset eam de domo sua, nec habuisset aliqua alia bona, ex quibus se alere posset, ut determinatum est in l unica. §. exactio. C. de rei uxor. actio. Sed si fuisset socer paratus eam alimëtare in domo sua, & frater uoluit ad domum suam reducere, & ibidem alimentauit eam, non posset dicta alimenta repetere: nec etiam post annum, cum esset in potestate mulieris & fratris eius dotë exigere à socero. Ille enim
174 † usuræ, quæ olim debebantur hoc casu per legem usque ad tertiam centesimę: ut habetur in d. §. exactio. hodie de iure canonico sunt prohibitæ in totum: ut si mu
175 lier † pignus pro dote recepit debet fructus pignoris dotalis in sortem dotis computare: ut decidunt Innocentius. & Hostiens. in capitu. salubriter. de usuris. de hoc tamen dic ut latius post Ludouic. dictum est.

Angel. autem in l. alimenta. C. de nego. gest. sic dicit: Aut mater alit filium necessitate cogente: puta quia est intra triennium, unde eum lactare debet: ut l. nec filium. C. de patr. potestate. uel quia mater est diues, filius autem pauper & nullo modo se sustentare potest: ut l. si quis à liberis. § si uel parens. & §. si mater. ff. de liberis agnoscendis. & hoc casu mater alimenta non repetit, etiam si protestata fit:
176 ut in dictis iuribus. nihil † enim operatur sua protestatio, ex quo ab eius uoluntate non dependet: ut d. glo. not. in allegata l alimenta. aut onus alendi non pertinebat ad matrem, & tunc repetit sumptus etiam protestatione non facta: quia onus alendi pertinebat ad tertium: puta ad patrem filii: ut l. Nesennius. ff. de neg. gest. Sed si onus alendi pertinebat ad ipsum filium. quia forsan diues erat, & patrem non habebat: & tunc habet locum allegata l. alimenta. & hoc casu distinguitur ut non repetat quasi materna pietate facti: ut d. l. alimenta. sed si mulier protestata fuit repetitioni locus est: ut d. l. Nesennius.

Cyn. autem in l. alimenta. C. de nego. gest. sic dicit: Sciendum est quòd interdum expensa facienda pro filio pertinet ad matrem, interdum pertinet ad patrem:
177 quando † ipsa præstat causam diuortio: ut in §. illud. in authen. ut liceat matri. Item quando est minor triennio: matrem tunc filium lactare decet: ut l. nec filium. Item quando est maior triennio, & est inops nec habet alium, qui alere teneatur, uel quia non est, uel quia non potest, ut l. si quis à liberis. §. si uel parens. Item quando petit tutorem filio non habenti, quod necesse est facere, ut no. in l. i. C. de
178 nego. gest. & ibi Cyn. † Ad patrem uerò pertinet extra prædictos casus, si hoc facere posset, ut d. l. si quis à liberis. Ad fi-
179 lium † uerò pertinet onus alimentorum suipsius mortuo patre, & eo existente maiore triennio uel patre uiuo, & non sufficiente.

His premissis, cũ queritur utrũ mater uel auia uel similis persona possit repetere, quod impendit pro filio, distinguo aut pertinebat expendere ad matrem, & non repetit,

repetit, etiam si fuerit protestata: quia
180 sic † expendendo soluit debitum, & ea-
dem sol. & c. ut l. cum hi. §. i. de edicto. &
de solutio. l. qui hominem. §. si. aut specta-
bat ad matrem: & tunc non repetit à filio,
quia alius erat impensurus. C. de nego.
gest. l. ii. in fi. sed repetit à patre uel eius
herede, etiam si post filius, in quem im-
pendit sit hæres: quia negocium pater-
num utiliter gestum est, quod pertinebat
ad eum ipso gestu: ut ff. de nego. gest. l. qui
utiliter, ex quo pater facere tenebatur.
ita loquitur d. l. Nesennius. ibi, sed pone
patrem obiisse &c. nec est opus protestari
nisi cum modica sit impensa, ut d. §. si ma-
ter. Si uerò pertinet ad filium, tunc aut
impédit circa alimenta: uel circa perso-
nam, aut circa res alias: si circa alimenta,
siue personam filii, non repetitur, nisi
fuerit protestata cum est magna impensa
ut C. de nego. gest. l. i. & l. Nesennius. se-
cus si modica, quia tunc neq; ualet prote
statio: ut d. §. si mater. sic intellgo supra.
co. l. i. & ibi dixi, si circa res aliquas impé
181 dit mater, tunc dicit Petr. aut † est ma
gnus sumptus, & tunc repetit, aut est mo
dicus, & tunc in dubio uidetur donare,
nisi fuerit protestata. Et sic intelligitur l.
alimenta. in fi. alleg. arg. ff. de dona. inter
uirum & uxo. l. utrum.

Ex premissis patet solutio duarum quę
stionum de facto. Pone, impédit pater cir
ca personam filiæ nuptę, uel circa medi
cos, uel alia necessaria ei, nunquid re-
petet à marito? uidetur, quod sic, quia onus
pertinebat ad maritum.

Secúdò quęritur, pone pater filium hę
redem instituit, filiam paruulam dotauit,
tamen mater secum retinuit filiam, &
aluit eam, uult repetere à fratre: nunquid
possit? uidetur quòd non, quia licet frater
teneatur alere fratrem secundum com-
182 munem opi. tamen † potior est causa pa
rentum in alimentis præstandis, quàm
collateralium. ff. de liber. agnos. l. si quis à
liberis. §. utrum. ergo mater fecit, quod
183 debuit, & sic † debitum soluendo non
habet locum repetitio. Econtra uidetur,
cum apud filium masculum sunt omnia
bona patris, & sic commodum, meritò de-
bet esse incommodum: ut quemadmodum
pater alere, sic & frater qui habet omnia
bona. ut in regulis iuris, secundum natu-
184 ram. Præterea cùm † onus alimétorum
pertinebat ad patrem in bonis suis: ergo,
ad hæredes. ad quos bona cum suo onere
deuenerunt, ut ff. de libe. agnoscen. l. si
quis à liberis. §. unde scriptum est. unde
cum isto casu onus alimentorum magis
pertinere debeat ad fratrem ratione com
modi, quàm ad matrem, uidetur eius ne-
gocium geri ipso gestu, ut dixi. & sic tene
tur actione nego. gesto. matri. Sic ego
respondi, dicit Cyn. de facto consul-
tus.

Tu uerò pro Barto. in d. l. alimenta. al-
leg. l. qui filium. ubi pupil. edu. deb. per
185 quam legem probatur quòd † ubicunque
masculus est hęres uniuersalis tenetur ali
mentare sororem. Iaco. Bru. in d. l. alimen
ta. sic dicit, Aut mater impendit circa ali
menta filii. aut circa res, aut circa aliud,
quod habet necessitatem causatiuam. Pri
mo casu, aut impensa pertinebat precisè
ad matrem, quòd est filius minor triennio
uel maior, & pater est mortuus, uel uiuus,
& inops, uel solutum est matrimonium
culpa uxoris, & tunc etiam protestando
non repetit: ut l. diuortio. ff. de negociis
gest. & ff. ubi pupillus educa. debeat. l. ita-
que. & l. Nesennius. & hoc ratione neces-
sitatis non affectionis. Aut impensa per-
tinebat ad filium, ut quia pater erat mor
tuus, & filius uiuus, & tunc aut habuit
animum repetendi, & repetet, aut non,
& non repetet, in dubio præsumitur affe
ctionis causa facere, & non præsumitur
habere animum repetendi, nisi fuerit pro
testata, ut l. Nesennius. de nogociis ge-
stis. & non repetit, ut dicta l. aliméta. Aut
impensa pertinebat ad matrem, quia filius
erat maior triennio & pater uiuebat &
erat diues, & tunc in dubio uidetur habe
re animũ repetendi à patre, ut l. diuortio
ff. de negociis gestis. & dicta l. si quis à
liberis. §. item mater. Si mater impen-
dit in rebus filii, tunc tollitur animus do
186 nandi, uel non, ex qualitate & quan-
titate impensarum & facultatum utrius-
que. In tertio uerò casu, aut impédit circa

aliud,quod habet necessitem causatiuam ut in petendo tutores filiis,& tunc idem,
187 quod † in necessitate præcisa ut scilicet non repetat etiam protestando, licet alii contra: ut dixi in l.i.C.de nego.gestis. & ita debet distingui & suppleri glos. in dicta l. alimenta, quæ uidetur malè dicere. Bald. autem in d. l. alimenta. sic dicit: Quæro hic,an mater teneatur alere filiu? glos. distinguit, quòd intra triennium tenetur,ut l.nec filium. C.de patria potesta.
188 ratio: quia est modica impensa † lactare filium, quia adhuc censetur pars uiscerũ, ut ff.locati.l.sed addes.§.si quis mulierem. sed si mulier non habet lac, non tenẽ inuenire,seu habere aliam nutricem: ut not.Azo in summa de patria potest.sed
189 si mater est quędam † paupercula uel fantolesta ita,quòd si lactaret nõ haberet unde uiueret: dic quòd non tenetur lactare: ut l.sed & si habitas.§.i.ff.ad exhiben. per quem tex. hoc deciditur secundum Iac.de Bel.& ideo possunt reddere filium scholari etiam intra triennium ratio est manifesta, quia hoc facit necessitas, nam
190 prius † mater debet.alere se,quàm filiũ quia subtractis & deficientibus alimentis periret uterque. Aut filius est maior triennio:& tunc aut pater uiuit, & est locuples, & repetit à patre , non à filio.Si autem pater decessit , non repetit , nisi animo repetendi fecerit , & filius sit locuples.ita dicit gl.in l.auia.Et not.quòd ubi mater habet necesse alere, nihil prodest
191 matri super repetitione quia† protestatio declaratoria uoluntatis nullum habet effectum in his, quę ex mera uoluntate dependent: sed sunt decisa & determinata per legem, secundum Bar. quod no.
192 Sed si quæratur † an alimenta sunt pręstanda de pecunia redacta ex uenditione fructuum.an rerũ eorundem? dicit Barto.in tractatu alimentorum , quòd ex fructibus debent aliméta pręstari,scilicet ex redditibus:arg l.iii.§.modum.ff.ubi pu pil.edu.de.& l.Imperator.in fi.ff.ad Trebel. Ad hoc uide omnino Ange.in l. Imperator.ad Trebe.ad qđ etiam uide Bar. de Sali. in l. qđ plerũq; de alimen. pupil. pręstan,Ludo.in l. si cum doté. §. si. maritus.ff sol ma.in tex.ibi,secũdum dotis quãtitaté,id est , secũdum dotis reditus , qui ex dote percipiũtur : ut l.cum aliméta. in prin.ff.de alime.& ciba.leg & l.Impator.
193 in fi.ff.ad Treb.Semper tamẽ ita † ex dotium reditibus aliméta subministranda sunt.ut ex eis semper aliquid supersit , dicit text.not.in huius alimẽtorum.ff. ubi pupil.edu.de.facit ff. de cessio. bono. l. qui bonis,& ita debet intelligi litera in d.§.si maritus.per ca.uestras. de dona. inter ui. & uxo.Licet autem ad hunc text. allegetur pro simili in l.cum unus.§. alimentis. de alimen.& ciba. lega. & malè: quia ille §.si maritus. hoc nõ dicit, sed quòd licet alimenta regulariter simpliciter relicta debeant commensurari cum reditibus, qui sumuntur ex patrimonio testatoris:ta
194 men si alicui legata est † dos, & eidem alimenta,certè alimenta debent commẽsurari iuxta quãtitaté redituumlegatę hę
195 reditatis :quia ita presumitur† testator legatariã dilexisse in aliḿetis prout, dilexit in dote.&in hoc tex. ille nõ est alibi.

Ange.autem in l. Nesennius.ff.de re iudica. in §. in solidum. in text. inquantum facere potest deducto ne egeat & c. sic dicit, Et etiam ære alieno deducto, licet in aliis non fiat deductio ęris alieni:ut l.inter cos.§. fina. ff. de re iudicata. relinquendum est enim ei tantum , quod ad alimenta sufficiat ære alieno deducto,
196 dixit autem Dyn.considerarit alimenta secundum conditionem personæ: quia aliter militi, aliter rustico, aliter seni,aliter iuueni præstantur instit. de actio. §. si de dote.Attende , quia interdum alicui de-
197 bentur † alimenta ex suo proprio patrimonio, ut pupillo per tutorem:& tunc exhibenda sunt pro se , & familiaribus suis & pro matre,& aliis,quos alere tenetur, & ita etiam ut præceptoribus salaria dare posit , & dotem sorori ex eodem patre natæ:ut l. cum plures. §. in primis. de administra. tuto.
198 Idem si aliquis est † alendus de suo patrimonio,quod tamen subiacet restitutioni in conditionis euentũ propter adiectũ grauamẽ de restituẽdo quicquid de hęreditate superitsnã tãtũ dimittẽdũ est

sibi,

sibi ꝙ inde possit facere expēsas. Interdū 199 alimenta debentur alicui de bonis, quæ an sint futura sua uel non dubitamus. Vt habemus exemplum. cùm mulier mittitur in possessionem uentris nomine, nam donec est dubium an uenter sit futurus dominus, & tunc alimenta prestanda sunt quatenus ad sustētationem ipsius uentris necesse est, nil autem ultrà percepturus 200 est † uenter, nisi id, sine quo uenter, non potest conuenienter sustentari. tex. est in 201 l. i. ff. si mu. uen. no. Interdum † alimenta debentur alicui de bonis tantum alterius, puta debentur per hæredem legatario alimenta: & tunc dicta alimenta debent præstari secundum quantitatem red dituum & conditionem legatarii, adeo ꝙ 202 si fructus non sufficiunt ad alimenta, non potest poni manus ad proprium, tex. est singu. in l. iii. ff. de cessi. bo. Interdū 203 † alimenta debentur alicui de bonis suis propriis reuerentię uel pietatis intuitu: cum astrictus sit ad onera multa subeunda & soluenda, & tunc debet in donatione haberi consideratio suę familiæ, sine qua suum corpus sustentare non potest. & semper intellige conuenienter, ut d. §. si de dote. secundum Dy. in alijs autem non habetur consideratio æris alieni. & hoc tene menti.

204 Sed quæritur † an à sententia lata in causa alimentorum possit appellari? Primo uidetur quòd non cùm alimenta dilationem non recipiunt. per l. j. ff. de damno infecto. ubi dicit, celeritatem desiderat, per l. nemo. C. de summa Trinita. & l. penul. ff. de his qui sunt sui uel alieni iuris. ueritas est, quòd istud seruatur secundum Bartol. in tractatu alimentorum quòd a sentententia, an debeantur alimenta, non potest appellari, ut l. final. ff. de appella. recip.

205 Dominus Francisc. Tigri. † dicit indistinctè quòd possit appellari, & quia sic interim prouideret sibi, cùm iam sit informata conscientia iudicis pro alimentando, cum sentētiam pro eo tulit: facit interim alimenta præstari, ut dicta l. nemo. quę cōmuniter intelligitur, quando quis petens alimenta iam suam intentionem fundauerat, & iudicis conscientiam informauerat Pro hac parte multum facit quod no. in dicta l. si instituta. §. si de testamento. ff. de inofficio. testamen.

Idem Barto. ff. de appella. re. sic dicit. Primò ponit regulam, quòd non potest 206 appellari de illo, † quod non recipit dilationem. & ponit glo. exemplum in causa alimentorum, quod congruit literæ dictæ. l. si. de appella. re. & hoc uerum, si alimenta petantur officio iudic. s. & sic propter inopiam, argumen ff. de re iudica. l. ii. & de feriis. l. ii. secus si iure actionis, ut C. de appella. l. & in maioribus. ita dicit Guliel. de Cug. ff. de his qui sunt sui uel alieni iuris. l. ii. & fuit opinio antiqua Mar ti. de Fa. & refert Specula. in. ti. de appel. §. quibus. uersi. sed nunquid quomodo. & idē in aliis causis, quæ dilationē non recipiūt: ut in d. §. in quibus. uersiix. & dic ut ibi. & hanc partem tenet Ludoui. in dicta. l. i. ff. soluto matrimonio. referendo. Petr. ut supra.

Et si quęratur, an alimenta sint præstanda de pecunia redacta ex uenditione fructuum, an rerum eorundem? dicit Bar. 207 in tractatu alimentorum quòd † ex fructibus debent alimente præstari, scilicet ex reditibus: ut l. iii. §. modum. ff. ubi pup. edu. de. & l. Imperator. ff. ad senatusconsul. Trebellianum. in tex. ibi, accessioni. ubi punctaliter dicit, no. bonum tex. quòd alimenta debēt præstari secundùm quantitatem redituum, non secundum ualorem patrimonii. secundum Iacob. de Are. & semper ex fructibus debet aliquid superesse: ut l. ius alimentorum. supra ubi pupil. edu. de. facit optimè ff. de uend. in possess. mitten. §. mulier. & l. habito. 208 eod. titul. & si essent † possessiones magni ualoris, ut turres, & palatia modicissimum fructum afferentia, ita quòd nō satisfaciant ad uictum, non poterit poni manus ad ea, ut sic ex reditu pretii possint alimenta præstari. & ita consuluit Bald. & ego per l. qui bonis cessis. de cessio bono.

Apud Ariminum est l. illa singularis. & ipsum punctum transmisit egregius doctor domi. Anto. de lioribus. dominus Bartho.

tho.de Sali.in l.quod plerunque.C.de ali men.pu.præstan.sic dicit.Not.ultra dicta
209 in summario,quòd† alimenta pro modo facultatum sunt præstanda & arbitranda: & intellige ex reditibus bonorum,non ex substantia patris:ut ff.eod.l.iij.§.1.& ff. ad senatus.Trebellia.l. Imperator. nec omnis redditus debet expendi pro alimentis,sed aliquid ex eo annuatim parci:ut dicto §.1.quod bene no.
210 An autem †legatarius,cui alimenta debentur, debeat morari in domo hęredis alimenta prestare debentis,an non?dixit Angel.in l.i.C.de leg.in litera ibi, morari esset etis.ad hanc moram faciendam tenentur liberti: quia sic testator disposuit,alias non tenetur legatarius alimentorum habitare una cum hęrede , quantumcunque
211 in domo facilius † alimenta præstantur quàm extra,ut l.liber.§.fina.ff.de ali. leg. Specula.in titu.qui filii sint legiti. §.1. uer sicu.quòd si quis.per Barto.in dicta l. liber.Dum autem hęc alimenta præstātur in domo,quia testator disposuit secūdum qualitatem suæ personæ, tenetur legatarius operari in domo:secus ubi quis debet alimenta percipere non iure legati,
212 sed ex alio capite : nam tunc † omnia opera possibilia ad utilitatem domini cedunt:ut l.sicut patronus.ff.de oper. liber. & licet testator uoluerit legatarium habitare ibi: tamen legatarius non tenetur, si non potest fortè propter asperitatem hęredis.ff.de ali.lega.l.Caio.§.fi.& idem si non potest habitare honestè: puta quia legataria est quædam puella pulchra , & in domo conuersantur iuuenes & suspecti,ut l.falsa.§ in danda.ff.ad senatuscon-sul.Trebel.ff.de cond.institu.l.si filius.nec
213 tenetur † legatarius hæredem transfretantem sequi : ut dicta l.illis libertis. & testator uoluerit eos habitare in una ciuitate,sufficit quòd habitent : nec cogun tur liberti habitare in eadem familia : ut
214 dicto §.uxori.& si† liberti habitauerunt pro una parte anni,pro illa solum debent alimēta. Quod tamē declara:ut d.§.uxori.& debent alimenta pręstari secundum qualitatem personę, & facultatem patri-
214 monij,ut l.i.de ali.lega.nō tamē †præstabuntur illa alimenta,quę sui gratia tantū testator præstabat: unde non habebunt uestes domicillares,quibus uti solum solebant cum domino seruiebant ad mēsam ut l.Seio.§.fi.ff.de annu.leg.
216 Item quantitas † patrimonii non consideratur secundùm ualorem, sed secūdum reditum. unde hæres non cogetur pro alimentis præstandis uendere proprium. & ita consuluimus Bald.& ego per l.qui bo-
217 nis cessis.ff. de cess. bo. & si† alimenta relinquantur uxor , quousque cum filius habitauerit , non potest in domo inducere uitricum, quia facit iniuriam eis per se cundum uirum:ergo &c.ff.pe usu. & ha.l. non autem.
218 Et scias quòd fauore † alimentorum ætas pucrilis seu pupillaris terminatur, per xviii.annos,fęminis uerò per xiiii.Casus est in l.Mela in princip.ff.de ali.& cib. leg. Ad illam materiam adde l. cum hi. §.uult igitur neminem transigentem.ff.de transac. ubi est casus apertus , quòd
219 † alimentarius non cogitur morari in eadem domo : cui debent præstari alimenta: quod est utile pro uxoribus& filiis naturalibus,quibus consueuerat alimenta relinqui.Pro hoc est casus in l.liber. in fi.ff.de alimentis lega.& ibi per Dyn.. & Iaco.de Are.quod intellige nisi in legato aliud expresse per testatorem fuerit dictum,ut in l.1.C.de leg.& l. Caio. ff.de ali.leg.in §.fi.& l.illis libertis.ff. de conditio.& demon.

Domi. Raphael Fulgos. de Placent. in l. alimenta. ff. de negotiis gestis. al-
220 legata. sic dicit : † Pro plena doctrina huius materie duo sunt membra. Primum de impensis circa personas filiorum à matre factis. & hoc glo. & text. prosequitur. Secundum membrum est de impensis factis in rebus filiorum. & hoc prosequitur gl.ii.circa princip. Tres sunt casus : quædam sunt impensę , quæ factę sunt ex necessitate præcisa quædam ex mera uoluntate , quędam ex necessitate causatiua.

1 In tribus casibus mater præstat alimenta filio ex necessitate præcisa. Primò cum filius est inops, nec habet patrem, qui possit:

poſſit aut teneatur eum alere: ut probatur in l. ſi quis à liberis. §. utrum. ff. de lib. agno. Secundus caſus eſt, ſi filius eſt intra triennium, ut probatur in l. nec filium. C. de patria pote. Tertius caſus eſt, quando matris culpa factum eſt diuortium: ut habetur in l. i. & authen. ibi poſita. C. de diuor. &c. His itaque tribus caſibus ſi mater ipſa præſtiterit, certũ eſt ipſam nõ petere, etiam ſi fuerit pro teſtatũ. Cũ enim hoc caſu debitum ſoluat, eadem ſolutio, quæ parit liberationẽ, non poteſt parere obligationem: argumen. l. cum hi. §. i. ff. de condictione indebi. & l.
221 ſi hominem §. ulti. ff. de ſolu. † Proteſtatio enim in his quę dę neceſsitate fiunt, nihil proficit. & ad hoc allegatur i. gl. & facit quod no. in l. ſi intra. & l. in traditionibus. ff. de pactis.
222 Extra autem illos tres caſus † mulier alimenta pręſtat filiis ex uoluntate, itaque hoc caſu huiuſmodi ſumptus: aut conſtat feciſſe ex pietate materna: aut animo repetẽdi. Primo caſu nõ repetit, ut hic. & argumen. l. i. ſuprà. eod. Secũdo caſu poteſt
223 repetere: ut l. Neſennius ff. eod. Sed † ſi dubitatur. quo animo fecerit: Doctores diſtinguunt, aut præſtitit de ſua propria burſa, & in dubio intelligitur feciſſe pietate materna, & hoc caſu proficit proteſtatio & propriè loquitur i. reſpon. huius l. ſed ſi prę ſtitit de patrimonio filii matri tunc in dubio præſumitur feciſſe animo repetendi, & imputabit ipſi filio. Sed ſi
224 dubitetur de † quo patrimonio fecerit, diſtinguitur, aut adminiſtrabat negotia filiorum, tunc intelligitur præſtitiſſe de patrimonio filiorum, ut l. Neſennius. aliàs non intelligitur præſtitiſſe de proprio matrimonio. & hæc habent locum, quando onus alimentorum pertinebat ad ipſum filium, ubi autem onus alimentorum pertinebat ad patrem non ad filium, hoc caſu mater nunquam intelligitur feciſſe pietate materna, ideo repetet, non quidem à filio, quia alius erat ei filio facturus: ſed ab ipſo patre repetet: ut l. ſi quis à liberis. §. ſi mater. ff de libe. agnoſ. niſi eſſet modica impenſa, quã non repeteret, niſi eſſet pro teſtata ſecundum Pet. cùm ergo hoc caſu ipſa mater ipſo geſtu geſſit negocia mariti ſui eiuſdem patris filiorum, conſequens eſſet quòd poſsit repetere argumen. l. ſoluendo. ff. eod.
225 Ex premiſsis inferunt docto. ad † quæſtionem, quæ fuit Pariſijs: Quidam Epiſcopus habens tres nepotes, eoſdem in ſtudio Pariſienſi ſtudere faciebat: & eis alimẽta præſtabat, ex ipſis nepotibus unus erat diues, alii pauperes: uno anno iſte diues fecit aliis fratribus impẽſas, & poſteà uolebat repetere? reſponſum fuit quòd non poterat mortuo Epiſcopo, quia iſte Epiſcopus erat facturus.

Secundò infertur ad quæſtionem: pater habens filiam ęgram & nuptam: & fecit impenſas medicorum, cum autem iſta impenſa pertineat ad maritum: ut l. ſi cum dotem. §. ſi autem in ſeuiſsimo. ff. ſoluto matrimonio. poterit iſte locer repetere à marito.

Tertiò infertur ad quæſtionem, moriens paterfami. filium ex uxore prima, & filiam ex uxore ſecunda relinquens, filium uniuerſalem hæredem inſtituit, & filiam dote congrua dotauit, patre mortuo. mater præſtitit alimenta iſti filio, qui erat ſibi benignus & uoluit ſecum ſtare, ideo repetebat ſumptus, quos ei fecerat, & propterea ſi pater in teſtamento reliquerit alimenta, nam cum
226 † filius ſit hęres uniuerſalis, onus, quod incumbebat ipſi patri, ſequitur quemlibet ſucceſſorem: ut l. ſi quis à liberis. §. idem reſcriptum. ff. de liberis agno. ubi tex. ſingularis.

Et hęc ideo dixi, cum ipſe frater tenetur alimenta pręſtare, quia eſt ſucceſſor, ubi autem frater abſtinuiſſet ab hęreditate paterna, & etiam puella eſſet inops: tunc enim ſecundum communem ſen-
227 tentiam † frater fratrem inopem tenetur alere: ut no. in l. i. & ii. ff. de lib. alen. De ſecundo autem genere expenſarum factarum circa res filiorum uideas in l. alimenta. allegata. De tertio membro dic ut in l. i. C. de negot. geſtis. & ibi per eundem Raphael.
228 Attẽde an † alimẽta pętẽti poſsit opponi quod

quòd sua culpa superuenit ad egestatem?
dic ut not. in cap. ex parte. de consuetu-
& ff. pro soc. l. uerum. §. tempus. ubi est ca
sus. Et pro hoc complemento huius mate
riæ adde quòd dom. Bartho. de Sali. in l.
sicut. C. de donatio. inter uirum & uxo-
rem. sic dicit.

Nunc pro ueritate præcedentis quæstio
nis lucidius habenda forma quæstionem,
229 † Maritus fecit uestes uxori, solutum est
matrimonium morte uiri, an uestes apud
uxorem uel hæredes uiri debeant rema-
nere? Inter antiquos patres uariæ fue-
runt opinio. Et primò gloss. nostra singula
riter. no. in l. si usufructus. ff. ad l. Falcid.
uult quòd uestes quotidianæ: & sic neces-
sariæ pro usu mulieris statim efficiuntur
uxoris, ideo in eis cessat inuidia, quasi nõ
confirmetur morte, ut dicta l. si usufru-
ctus: & etiam allegatã dicta l. ex annuo. in
prin. In aliis uero non quotidianis, sed cul
tus & honoris mariti causa factis, quid
iuris sit, non bene declarat illa gloss. sed
Guid. de Suz. dixit, quòd nec illæ de-
bent hæredibus mariti restitui. quia ma
230 ritus uidetur eas donasse uxori, & † do-
natio cõfirmatur uiro præmortuo: ut supra
eod. l. i. Nec obst. ff. solu. matr. l. in his. §.
seruis. quia ibi diuortium fuit secutum,
per quod donationes reuocantur, ut ff.
eo. l. & ideo. §. i. Item ibi de uestibus fa
ctis propriis dotalibus ad quos tanta affe
ctio non habetur: & sic donatio non præ-
sumitur.

Dyn. uerò uoluit quòd omnes debeãt
restitui hæredibus uiri, & probat ipse
231 primò de † quotidianis & necessariis,
quia illæ fiunt ex necessitate, & per con
sequens non dicuntur donatæ, sed ad usũ
232 tãtũ cõcessę. † q̃a in necessitate nemo li
beralis existit: ut ff. de ali. leg. l. rem le-
gatam. & ff. de regul. iur. l. donari. quod
autem maritus illas faciat ex necessitate,
probatur. quia alimenta tenetur præsta
re uxori. ff. solut. mat. l. si cùm dotem. §. si
233 autem in sæuissimo † sed appellatione
alimentorum continentur uestes, ut ff. de
ali. & ci. leg. l. legatis. ff. de uerbor. signific.
l. uerbo uictus. Secundo idem probatur
in pretiosis, nam nemo, inquit ipse, dubi-
234 tat quod † illæ conceduntur ad usum
certi temporis, ideo in eis non præsumi
tur donatio, ut ff. eo. l. mortis suę causa. §.
i. Guil. uerò de Cug. tenuit cum Dyn. in
uestibus pretiosis, ex eo, quia ad usum tan
tum sunt concessæ. & Dyn. dixit, sed in ne
cessariis & quotidianis tenuit gl. nostram
per eam allegata: & etiam probat tali ra
235 tione: quia † mulier quotidianas uestes
recipiendo, suum, & sibi debitum reci-
pit: ergo repetitio non competit: ut ff.
de condictio. indebit. l. repetitio. ante-
236 cedens probat. quia † maritus, qui ne-
cessariis oneribus matrimonii succurit,
non donat, nec datum reuocat. ut elegan-
ter dicit text. ff. eo. l. si quis pro uxore. ubi
dicit esse quasi casum quęstionis. Bar. idẽ
fuit secutus: & nil noui induxit: sed motus
est per dictam l. si usufructus. & dictam
l. ex annuo. respondet ad rationem Dyn.
237 † in quotidianis & necessariis dicens il
lud falsum esse, ut alias ad usum uideatur
concedere imo statim suæ fiunt: ut uoluit
etiam Guid.

Item attende ut subtilius speculemur,
238 nemo diffidat † quòd uestes quotidianę
dantur, ut deseruiant oneribus matrimo-
nii, nedum de pręsenti, sed etiam in futu
rum, donec sint tritæ secundum conde-
centiam personæ. Igitur cessante onere
pro futuro tempore debent restitui, &
pro hoc accedat quod gloss. i. hic dicit
239 † de stipulatione, quæ confirmatur pro
tempore preterito non futuro, sed eua-
nescit, & nil peti pro eodem potest, sed
solue, q̃ aliud est in stipulatione, quàm
in traditione: ut etiam uult hic glo. Sed
tunc fortius obstat: quia per annum tradi
tum oportet, quòd sit consumptum quan
tuncunque non excedat modum, ut uide
tur probare ista litera, & sentit gloss. hic
ii. & dixi in pręcedenti quęstione, & ista
ratio est mihi fortis. Huius fortè timore
gloss. non firmauit illam opin. ideo dixit
secundum quasdam: & sic solum dictum
quorundam recitauit, quos proximus di-
ceret non bene dix isse, nisi quando num-
mi excessissent modũ, ut dicta l. ex annuo,
240 uel aliud † in nummis traditis, qui dan-
tur ut in expensis necessariis pro usu
conuertan-

conuertantur. Si uerò non expendit partem, uidetur fateri illam partem nō fuisse necessariam: meritò ut quælibet ministra restituit quod non impendit, sed in uestibus quotidianis & necessarijs non est sic: quia statim suæ fiunt purè & liberè cum onerè, ut eis utatur tempore constantis matrimonij: eo autem non durante cessat illud onus & remanet datio pura, & ideo non ueniunt restituendę, & per istū modum soluatur, hic communis opinio. In istis igitur uestibus sic concludo quòd quędam sunt quotidianę pro omni tempore, & illæ remanent uxori, quædam sunt quotidianæ pro certo tempore, puta, quia aliæ æstiuę, alię hyemales, & adhuc idem dico dummodo nimis non sint excessiuę:
241 quia quod † excedit, restituendum est, ut dicta l. ex annuo & hic in gloss. fina. & ff. eod. l. utrum. quędam sunt festiuales & preciosæ, & illæ sunt hæredum uiri, consuetudinem tamen in locis hactenus obseruatam dico primò attendendam esse.

Et ex his apparet quid dicendum est de
242 † annulis, ut quotidianis, detur mulieri non alii. & hęc sufficiant.

Do. Bald. in c. cum te sponsæ. de donante nup. C. sic dicit. Modo quęritur de quæ
243 stionæ quotidianæ: pone quòd † maritus emit uestes uxori gloriandas, &c. quæ consueuerunt emi, moritur uxor, uel moritur uir: quæritur cuius debeant esse uestimenta Guid. de Suz. dicit: quòd mulier debet habere ista uestimenta præcipua quasi profecta ex suo patrimonio siue re sua, quando fructus dotis patiebantur
244 hanc expensam, quia † dos est propriū eius patrimonium. l. iii. §. sed utrum. ff. de mino. imò indistinctè hoc tenet non distinguendo de fructibus dotis, per l. cum hic status. in princip de dot. inter vi. & uxo. Dyn. dicit contra per l. mortis causa. §. i. eod. titul. Iacob. de Are. uariauit, nam quandoque idem dixit quod Dy. per l. dos legata ff. ad l. Fal. postea mutauit consilium dicens, quòd post mortem mariti mulier debet habere, per l. sed usu fruc. §. i ff ad leg. Fal. Alii dicunt quòd mulier nō habeat. & sic idem quod Dy. per l. sed si lana de do. inter uiuos. pro quibus facit talis ratio: quia ista uestimenta fiūt
245 ei ex necessitate, & quod † fit ex necessitate, tandiu durat, quandiu durat necessitas, finito matrimonio finitur necessitas: ergo finitur datio, causa essentiali cessante, argu. ff. sol. matr. l. in his. §. pe.

Moderni doct. ut Tho. de Formia. & Bartol. distinguunt, & dicunt, quòd uestes usuales & quotidianę sunt uxoris & hæredum eius. Idem in uestibus à principio non quotidianis nunc effectis quotidianis quia sunt tritę & quasi consumptę,
246 quia sunt parui ualoris, secus in uestibus magni prætii, quibus non est utendū quotidie, sed tantum diebus solennibus, quia istæ uestes non continentur appellatione alimentorum. ut ff. de pecu. le l. illud uestimentum. Tu dic aut uxor prædecedit in matrimonio: & tunc est uera opin. Dyn.
247 quia, quod † donatur ad usum, finitur finito usu etiam si in usum donetur proprietas, ut no. ff. de transact. l. cum hi. §. si
248 uni. & ideo † maritus uendendo post mortē uxoris tales uestes non intelligitur gerere pro hærede, nomine forte infantiū, qui remanserunt ex uxore: quia nō attingit proprium corpus, patrimonij uxoris, licet Barto. in hoc consuluit contrarium.

Et de hoc ego uidi magnas controuersias in palatio nō solùm occasione uestiū,
249 sed quia dicebatur. quòd si † uir dederit tales uestes amore Dei pro anima uxoris, quòd uidebatur hæreditatem adire si erat hęres institutus: uel si non erat institutus, nomine infantium uidebatur adire: ut l. cùm non solum. in princi.
250 C. de bon. quę lib. unde ex† una camisia data amore Dei arguebatur ad acquisitionem amplissimæ hęreditatis. Si uerò
251 † pręmoritur in matrimonio uir, tunc uestes quotidianæ remanent uxori tanquam ex fructibus dotis prouentæ, sed uestes, quibus non licet uiduæ uti, ad eam non pertinent.

Bal. do. Anto. de Aryola. in l his rebus. §. seruus. ff solu. matr. sic dicit: hic quæritur per doct. maritus emit uestes uxori, soluitur

soluitur matrimonium morte mariti, modò quęritur cuius erunt uestes, au uxoris, ut sic uideatur donasse: an sint hęredum mariti, & sic debeant eis restitui, & sic ipsorum uestimentorum ęstimatio. Circa
252 hoc sunt † tres opinio. una est opin. quod siue uestes sint pretiosæ, siue quotidianę, sint uxoris. Hoc sic probatur, æquiparatur uxor filiæ quantum ad tal a: ut l. qui concubinam. ff. de le.iii. sed si emantur uestes nomine filiæ, & ei tradantur præsumitur patrem ei donasse, & morte confirmatur: ut l. filiæ licet. C. famil. erciscun. ergo idem in uxore. Secundò probatur:
253 nam † dominus rei rem cùm effectu legare non potest: sed dominus sic: ut l. cum maritus. §. fin. de pact. do. sed lege cauetur quòd uxor talia uestimenta potest legare: ergo sunt sua: ut l. fin. § si. ff. de auro & argen. lega. Tertiò probatur lege ca-
254 uetur, quòd si † creditori legetur debitum, non detrahitur Falcidia: secus si nō est debitum: ut l. i. §. debitori. ff. ad l. Falci.
255 Alia lege dicitur, quòd si † legatum talium fiat per maritum uxori, non detrahitur Falcidia: ergo erāt uxoris, & nō uiri: ut l. si ususfructus. ff. ad leg. Falci. nam magis debitum impendit, quàm beneficium conferat uxori: ut not. in l. i. C. de impo. lucra. descri. pro hoc uidetur casus in l. cum hic status. ff. de donat. inter uirum & uxo. & l. id quod uestimentum. ff. de pecu. per Bártol.

Secunda est opin quòd huiusmodi uestes, siue quotidianæ, siue preciosę, omnimodo hæredibus mariti sint restituendæ. Et hoc probatur, lex dicit, quòd si
256 † uir faciat uestimentum ex sua lana, uiri ęst. ut l. quod uir ex lana. ff. de dona. inter uirum & uxo. l. & mortis. §. fin. eod. titul. Secundò probatur, non dominus rei non cum effectu rem legat, sed dominus sic ut in præallegata l. cum maritus. sed maritus talia potest legare: ergo sunt sua: ut l. hoc legatum. ff. de leg. iii. & l. ornamentorum. ff. de au. & ar. le. Tertiò probatur quoniam ista uidentur cōcedi usui, & non donari: ut l. si æstimatis. ff. solut. matr. Cùm ista opini. concor. Old. Dominus Dyn. dicit quòd si uestes sunt preciosæ: uidentur donari, si sint quotidianę, non uidentur donari: quia quotidianas maritus facit ad necissitatem, cùm ad alimenta uxori teneatur, ut no. in l. si cum dotem. §. si autem in sęuissimo. ff. solu. mat. sed in necessitate nemo liberalis existit: ut l. rem legatam. ff. de adi. leg. ergo non uidentur donari: & ideo tales uestes sunt reddendę hæredibus mariti, sed preciosæ non.

Ista opin. non est uera: quia preciosæ
257 non uidentur donari. Ea enim † quę magni precii sunt non uidentur donari à marito uxori: ut l. utrum. de donat. inter ui. & uxo. Item non dicit bene de quotidianis, quia illa enim quę fiunt à marito uxori, efficiuntur uxoris: ut l. ex annuo. & l. si quis pro uxore. §. si ff. de do. inter ui. & uxo.
258 Pręterea † quæ usu consumuntur, ui usus transferuntur in dominum, ut supra de usufruct. ear. rer. quæ usu consu. per totum.
259 Pręterea res † preciosę uidentur uxori concedi, ut ornatius incedat, & non ut sibi uideantur donata, ut l. si ut certo. §. interdum. ff. commoda. Hanc
260 ultimam partem sequitur † Bartol. & quidam moderni. Sed tu latius distingue: aut uestes emuntur filiæ, aut mittuntur sponsę, aut traduntur uxori. Primo casu uidentur filię donatę, siue filiæ fuerunt donatę, siue qualitercunque: ideo morte patris talis donatio confirmatur: ut l. filiæ. C. familiæ erciscundæ. aut mittuntur sponsæ: & tunc preciosæ non uidentur donari, sed uidentur concedi, ut preciosius ueniat ad domum sponsi: ut l. si certo. §. interdum. ff. commoda. & ibi no. Iac. Brunel. & quod no. Bar. in l. i. §. nec castrense. ff. de collatio. bonorum. Aut traduntur uxori, & tunc aut non est propria traditio, sed quædam promissio, ut quia destinantur serui, ut seruiant uxori, uel assignantur lecti,
261 † ut in uxoribus magnatum, ut aliquibus diebus separatim dormiant à marito, & tunc non uidentur donata, sed iure cuiusdam familiaritatis permissa: ut l. si ęstimatus. supra eodem. & l. mortis.

mortis.§.fina. ff. de donatio. inter uirum & uxorem. Aut in uestibus, in quibus cadit uera traditio, & tunc si sunt uestes quotidianæ, sunt uxoris, & non tenetur restituere, ut l. ex annuo. & l. si quis pro uxore.ff. de donatio. inter uirum & uxorem. cum rationibus ex hac parte factis. Aut sunt preciosę & non uidetur donare, ut dicta l. quod si uir.ff. de donatio.inter uirum & uxorem. cum rationibus ex parte factis, si tamen constaret, quòd animo donandi tunc per mortem mariti essent confirmatæ quantuncũ que preciosæ:ut dicta l. cum hic status. §. i.alleg.

Et ex istis apparet determinatio, quòd
262 sit uxore mea mortua dimisso filio com muni infantulo, demum suas uestes quotidianas pro eleemosina dedi: quia illę erant suæ ut superius dictum est, uideor ego me pro hęrede gerere : argumen. l. pro hęrede. ff. de acquiren. hæredita. & ex me pręsumitur adita hæreditas nomine filii infantis, quòd possum adire, ut l. si infanti.C. de iure deliberan. secus si dedissem uestes preciosas: quia illæ fuissent meę ut no Bartol. in l. gerit pro hærede. ff. de acquirend. hereditа. quod no.
263 An autem † donata per agnatos uiri, mulieri, sint ipsius mulieris, uel uiri? In hoc dominus Angelus in l. sed si plures. §.ad substitutos.ff.de uulgari & pupillari substitutione in glossa super uerbo beneficio.ibi contra consules. Mediolanenses, ut donaria cis facta debeant restituere co nmuni Bononiensi.sic dicit. hinc sumpta occasione dixit Bartolus, quòd si tẽpore nuptiarium per agnatos uiri mulieri sint facta donaria, matrimonio dissoluto erunt heredum uiri, si per agnatos uxoris, erunt heredum uxoris. Tu dic,
264 quòd si illa † donaria facta per agnatos uiri conueniebant solum sexui muliebri:ut sunt tunicę muliebres talares, quibus filię Regum olim utebantur, uel lineę margaritarum in capitibus dominarũ deferendę; & similia, & uela capitis solis mulieribus congruentia.l.i. C. de uesti.holobar.lib.xi. & illa pertinent ad eã, & eius hæredes: quasi contemplatione eius donata, licet donationis causa fuerit affinitas contracta, ut ff.pro socio.l.socii, qui in eum.si autem conuenirent solum sexui masculino, ut equi: arma, & similia uerum dicat Bart. ut sint heredum uiri, uelut sui contemplatione donata,
265 quia cum † uerba donationis sint ambigua, quid qualiter, & quantum donetur: & cuius intuitu, semper inspicimus conditionem rei donatæ, & eius cui donatur.

Ex his omnibus ad pręsumendum inducimur. Casus est in l. plenum. §. equi-
266 tii. ff. de usu & habi. † Si autem conuenirent utrique, utputa pecias serici & ueluti, ex quibus uestimenta uirilia & muliebria fieri poterant, & tunc procedere potest distinctio Barto.ut donata per agnatos uiri, sint hęredum uiri, per agnatos mulieris, sint hęredum mulieris, duobus concurrentibus. Primò quòd semper sint in eodem statu. Secundò quòd donata per agnatos uiri sint donata sponsę, ut sponsę, & sub commemoratione affinitatis, sicut cum donat filio sub commemoratione patris, & patrię potestatis. C.de usufructu.l. fina. aliàs si sub nomine appellatiuo tantum, uel sub proprio tantum, uel sub utroque, pręsumam donatum intuitu sponsę, & ideo erunt heredum eius, ut l.i. C. de usufruct. & ff.de hęredibus instituendis. l.his uerbis. in fi.ad Trebellia. l.mulier. in princi. per Bar in simili in l.si filio.ff.de donatio. causa mortis.

Ideo autem dixi, cum res in suo statu manent, quia si dicta donaria incisa fuissent, eius essent in cuius usum conuersa fuissent, & per consequens suorum hęredum, quia per hanc conuersionem ipsorum consortium, id est, uiri & uxoris, uidetur declarata intentio ipsorum do-
267 nantium. Si autem dicta† donaria potius coaptarentur sexui muliebri, quam uiri: inspiciam quod principalius est, ut l. quęritur.ff.de statu hominum.& ff. de legatis. ii.l.hoc legatum. de auro & argento legato.l.uestis. cum similibus.& ita fuit determinatum de plano tantum in ciuitate.

Florentiæ.

Florent.æ.Et ex prædictis,solue nisi dicta donatio sit facta sua commemoratione prędicta quæstione dictorum ambasiato-
268 rum, quia si eis fuisset † Leo donatus, qui conuenit ciuitati Bononiæ, quæ est Guelfa, ad communem Bononiæ pertineret. Non est pertinet ciui uni tenere Leonem in domo, sed si fuisset ei donatum, quod congruit ei, puta equus, uel mula, nihil commune deberet habere, nisi sub commemoratione prædicta donatio &c.
269 Quero † coram quibus iudicibus alimenta petantur? dicit Barto. in l. solent. ff.de ali.& ciba.lega.in ii.colum. sic quęro coram quibus iudicibus hoc petatur? Resdondeo, siquidem alimenta sunt relicta, non ob piam causam, ut uxori suę, & non pauperi, & tunc iudices seculares habent hoc facere, ut hic, & in Specu. de fide instrumen. §. nunc aliqua. & §. sed nunquid iudex. Si uero alimenta sunt relicta pauperibus, tunc non solùm iudex laicus, sed Episcopus potest cognoscere.ut in c.significantibus.extra de offic.delega.& sic iudex laicus exequitur relicta ad pias causas ut hic, & in l. liberto.§.largius.de annuis legatis.facit l. hereditas.§.i.de petitione hereditatis. Quæ-
270 rit idem Barto.quid si† heredes sunt diuersi fori, quia unus est clericus, alius est laicus, quia ista diuisio non potest fieri,nisi conuocatis omnibus hæredibus, ut hic.aut ergo conuocabis heredes corā iudice laico, & clericus dicet,non debeo uenire,& ecōtra Idē in laico corā Episcopo, si dices,delegat iudex sæcularis Episcopo, uel ecōuerso nō pōt:quia mixti imperii ex illa causa, ergo &c.ut l.i. ff. de offic. eius cui mand.est iurisdi.&c. Si dices, quilibet per se cognoscat, non potest fieri,ne causę continentiæ diuidantur. l. i. & ii. ff. de qui.re.ad eundem iudic.ea. Respōdeo: si esset relictum ad pias causas, non est dubium: quia tam laici quam clerici tunc Episcopus est iudex. Sed ponendo casum dubium, puto quòd simul ambo cognoscant, sicut alias faciet, in authen si non contigerit. C. de iudic. uel iudex secularis coram iudice Episcopo coget laicum ire, & eius iurisdictionem prorogari arg.l.i. ff. de qui. re. ad eundem iudic.ea.
271 Attende,Bar.†tenet contrarium eius, quod hic deciditur in l.pręcipimus.in fin. C.de appella.ubi dicit quod si tibi esset obligatus clericus & laicus tali causa,quę deberet coram iudice laico terminari,occasione clerici laicus coram Episcopo conuenietur.quod dicit perpetuo mentis tenendum.Tu autem tene quod ratione dignitatis clericalis,opi.Barto. in alleg. l. præcipimus.in fi.est uerior. Ita dicit Ant. de But.in c.Ioannes.de testa.& uide Bar. in l.fina.ff. de colleg. illici. & ita uidetur et tenere Ant.in alleg.§.fi.dicit,quod Inn.al leg.illum tex.in cap. super quęstionem.de offic. deleg. in gloss. super uerbo, actu
272 delegato.quòd† magis dignum trahit ad se minus dignum.sic C.de peti.hæredita. l.hęreditas.& omnia supradicta not. pro intellectu eorum quę no.glo.Bernar.in c. tuam.& in ca.relatum.lo.ii.de testa. quòd
273 † quo ad legata ad pias causas iudex ecclesiasticus cogit tam clericum quàm laicum,quia ad Episcopum spectat cognitio, & executio talium relictorum ad pias causas. Idem quod tenuit Barto.in allega. l. solent.de ali.& ciba.lega.tenuit Vincen.
274 quòd scilicet† exhęredes siue executores per uiam actionis ordinarię compellantur laici coram laico & coram Episcopo clerici.

Cuius opi.satis suadet rationi,& pro ea multū facit tex.in l.i.§.i.in fi.ff.de petitio.
275 hęredita. † ubi de cognitione relictorum ad pias causas non solum potest cognoscere ecclesiasticus iudex imo etiam secularis:ut ibi clare declarat Angel. de
276 Peru.licet†Innocen.Hostien.& Io.And. in c.nos quidem. extra de testamen. teneant quòd quo ad omnia cognitio,& iurisdictio,ac compulsio spectat ad Episco-
277 pum. Idem tenet apertè † Ioan.de Lig. in c.penult. extra de testa. & ibi Ioann. And.distinguit,ut ibi per eum. Ex scias
278 quòd ex suo † officio iudex ecclesiasticus procedit ad executionem legatorum ad pias causas, sed in aliis non potest pro
279 cedere ex suo officio;secundum†Bal. in addi.

addi. Innoc. in cap. ad nostram. lo ii. extra de iureiuran. quod singulariter no. bene.
280 Iunge prædictis quod ille † qui debet habere alimenta, debet etiam habere expensas in studio. Simile ubi pupil. educa. deb. l. qui filium. sed contrarium not. in l. legatis. ff. de ali. & ciba. lega. Responde ibi
281 aliud, cùm † debentur ex dispositione testatoris, aliud cùm ex dispositione legis. ibi dicit Bart. in l. de bonis. §. non solùm, ff. de Carboniano edicto.
282 Quæro † quando debet peti alimenta & qualiter debet formari libellus? dicit Barto. in l. pecuniæ. ff. de alimen. & ciba. lega. quòd primò uniuersaliter: ut peto Titium condemnari ad præstandum alimenta in præsenti & in futuro ut l. j. C. de fideicommiss. unde sic formato libello, & sententia generaliter, iudex in executione procedat secundùm formam dictæ l. pecuniæ. similiter in generali petitione: ut no. ff. de edend. l. j. in glos. magna. uel dic quòd petam mihi dari alimenta, & condemnari ad dandum omni anno tantum pro uestiario, & tantum in mense pro
283 uictu. Quando autem † quis petit alimenta præterita, quid debet petere: dic per Bart. in l. liberis. §. j. ff. de alimen. & ciba.
284 lega. Adde, quòd quando † pecunia ad alimenta legatur, ut ex usuris se alat, debet pecunia dari alimentario, non autem potest hæres pecuniam apud se retinere, & usuras uelle soluere. Multum tamen facit in contrarium ff. de usufructu lega. l. fundi Trebatiani. & hoc eredit uerum do. Ang. in l. cū hi. § si integra. ff. de trāsactio. Non obstat alleg. §. si integra. quia ibi legatarius fuit iussus restituere pecuniam tempore mortis suæ & sic per consequēs testator uidetur iussisse pecuniam sibi tra
285 di. alias secus. ibi: ille † qui tenetur aliquem alimentare, non tenetur debita ipsius soluere, uel alia necessaria. c. cum haberet. de eo qui dux. in ma. quam pol. per
286 adulte. Vtrum autē qui † erranter aluit aliquem tanquam filium, qui non erat, possit ab eo uel à patre petere expensas? Barto. in l. i. §. interesse. si mulier uent. hoc ponit ibi uide.
287 Vltimò quæro † quę specialia habeat causa alimentorum? dicit Barto. in l. Mela. ff. de alimen. & ciba. lega. quòd habet primo illud speciale, quòd ex minus utili uoluntate debeatur cum triennii præfatione ut l. i. C. de fideicom. Item quia potest relinqui non capaci: ut l. si cui. & l. seruos.
288 ff. de alimen. & cib. leg. Item † per clausulam generalem, quę minuit legata, legatum alimentorum non minuitur, ut l. liber §. post unius. ff. de alimen. & ciba. leg. Item quòd relatum nominatim, intelligitur repetitum à substituto. l. iiii. §. Lucius. ff. de
289 alim. & ciba. leg. Item habet † priuilegium in modo exigendi, quia executor habet actionem. l. alia. ff. de alimen. & cib. lega. Item breuiores dantur dilationes. l. ii. de re iud. Item non admittitur appellatio ut l. i. ff. de appel. re. Item quandoque nō admittitur cōpensatio. l. iiii. C. de compen
290 sa. Item habet † priuilegium in modo durandi: nam pubertas intelligitur longiori tempore, ut hic. Item non potest pacto contrahentium sine authoritate. iudicis remitti, ut l. cum hi. per totam l. C. de transactionibus. Item potest agi pro his tempore feriato. l. ii. ff. de feriis. possunt & alia specialia reperiri, quę. p te ui deas: quia potius esset laboriosum, quàm subtile, ut dicit glo. in simili in l. i. ff. sol. matri.

An possit renūciari beneficio epistolæ. D. Adr. cedendarum actionum &c.

SVMMARIVM.

1 *Beneficio cessionis epistolæ diui Adriani, utrum renunciari possit.*

2 *Fideiussor potest petere ut sibi cedantur per creditorem actiones contra debitorem & contra fideiussores.*

3 *Fideiussor habet beneficium cedendarum actionum tam in pigneribus, quàm etiam in actionibus personalibus.*

4 *Si plures sunt fideiussores quilibet eorum conuentus in solidum potest petere actionem diuidi.*

5 *Vnicuique licitum est renunciare beneficio pro se introducto, & nu. 8.*

6 *Beneficium ordinis competit iuris auctoritate, non iure antiquo.*
7 *Cur notarii in instrumentis dicunt quòd fideiussores renunciãs beneficio de fideiussoribus, epistolæ D. Adr. nouarum constitutionũ de fideiussoribus & de pluribus reis debẽdi.*
8 *Quale sit beneficium duorum reorum debendi ex authen. hoc ita. C. de duob. reis, & an beneficio huius authent. & nouæ constitutionis renunciari possit nu. 9.*
10 *Ius quandocunque est introductum in beneficium renunciari potest*
11 *Fideiussor de indemnitate si renunciauit beneficio huius authen. fideiussor an poterit conueniri in continenti.*
12 *Plures cum se obligant simpliciter quilibet intelligitur promittere suam uirilem.*
13 *Plures cum in se principalem obligationem alienam susceperunt, generalis an specialis debet esse renunciatio.*
14 *Tantum operatur genus quo ad genus, quantum species quoad speciem.*
15 *Beneficijs notis contrahentibus ab initio, potuerunt prouidere.*
16 *In iudiciis benignius agitur ex æquitate prætoria.*
17 *Renunciatio generalis non ualet, nisi sit minor uel mulier, quæ deberet de suis beneficiis certificari specialiter, nec præsumitur certificata nisi appareat.*
18 *In renunciatione alicuius beneficii, debet exprimi qualitas beneficij.*
19 *Notarij ex consuetudine apponunt clausulas speciales deinde subijciunt.*
20 *Beneficium specificatur ad hoc ut clausula generalis aliquid operetur & sic de similibus ad similia non de maioribus.*
21 *Clausulæ speciales eo prædicantur, ut a contrario sensu detur intelligi quòd clausulæ omnino generales non sunt sufficientes.*
22 *Beneficijs quatuor quotidie renunciatur in instrumentis & quæ sint.*
23 *Beneficia declarantur ne ambiguitas & incertitudo sermonis capiat simplices homines, & quæ sint beneficia certa, & tempore contractus nascantur & nu. 24.*
25 *Gloss. tangit de aliquibus beneficiis beneficiorum quæ tria sunt.*
26 *Fideiussores cum sunt absentes an gaudeant ijs priuilegijs.*
27 *Creditoris in optione erat olim an primo conueniret debitorem, an fideiussorem hodie secus.*
28 *Exceptio huiusmodi an sit dilatoria & debeat opponi ante litem contestatam.*
29 *Creditor prius uendat pignus si de facili uendi potest & est apud creditorem quam conueniat fideiussorem quando & pignus datum est & fideiussor.*
30 *Fideiussor dicitur acceptus in subsidium, nec conuenitur nisi prius discussis bonis debitoris.*
31 *Ad quid prodest creditori quod renũcietur huic beneficio, ad gratificandum amico & quõ.*
32 *Fideiussor soluens pro debitore nisi illico conueniat ut actiones cederentur ex postfacto non potest desiderare ut actiones sibi cedantur.*
33 *Plures ubi sunt fideiussores, an et quando & quomodo potest petitionẽ diuidere, et quomodo habere quis recursum in alios ualet.*
34 *Beneficio epistolæ D. Adr. scinditur actio inter creditores & fideiussores & de renunciatione huius beneficii tabelliones hodie faciunt magnam gulam.*
35 *Circa materiam huius epistolæ quatuor spectanda, & quæ? & de singulis remissiuè.*

1 AN possit renunciari † beneficio di-
uisionis epistolæ diui Adriani ce-
dendarum actionum, & nouæ con-
stitutionis fideiussorum, & de duobus
reis. Cy. in authen. hoc ita. C. de duo. reis.
quærit an possit renunciari beneficio de
duob. reis introducto, per auth. hoc ita. C.
de duob. reis. dicit quòd sic. l. penul. C. de
pactis. & de reb. cre. l. si quis. cum si. & idẽ
tenet glo. in d. authen. hoc ita Bal. in l. cre-
2 ditori. C. de fideiuss. sic dicit, fideiussor põt
petere, ut sibi cedantur per creditorem
actiones contra debitorem, & contra fi-
deiussores, ut l. fideiussores. §. idem scri-
bit. & l. fideiussoribus. ff. de fideiuss. & C. lo
cati. l. si diuisa. & C. arbi. tute. l. cum inter-
3 dictæ. habet ergo † fideiussor iure anti-
quo beneficium cedendarum actionum
tam in pignoribos, ut l. ii. C. de fideius-
sor. quàm etiam in actionibus personali-
bus. l. i. C. etiam ob chirographa. pecu.
habet ergo fideiussor beneficium diuisio-

ctis, sed non ex hac parte iuris, sed episto læ diui Adriani, cuius uerba nō habemus, sed solum sententiam institu. de fideiussor.

4 §. si plures. unde † si plures sunt fideiussores, quilibet eorum conuentus in solidum potest petere actionem diuidi, ut in allega. §. si plures. hoc tamen fallit in casibus, qui not. in glos. magna d. §. si plures. cui adde unum, scilicet quòd fideiussores renunciauerunt beneficio fideiussionis,

5 cum † unicuique licitum sit renunciare beneficio pro se introducto, ut dicta l. pe nultima. C. de pactis. Aliud est † beneficium ordinis, & illud competit iuris authoritate, non iure antiquo, uel per epistolam diui Adriani. Et de isto habes in authen. præsente. C. de fideiussor. & in corpore unde sumitur.

7 Et nunc intelligis, quare † dicunt notarii in instrumentis, quòd fideiussores renunciant beneficio de fideiussoribus, epistolæ diui Adriani, & beneficio nouarum constitutionum de fideiussoribus, & de pluribus reis debendi? Et hanc formam ponunt etiam, cum plures rei se obligant, ita etiam renunciando renunciatur beneficio cedendarum tam in hypotheca, quàm in personali, per l. ii. C. de fideiussoribus. & per alias leges. ff. eodem titulo. l. si fideiussores. §. idem respondit. Renunciatur etiam beneficio diuisionis, quod tribuitur eis per epistolam diui Adriani: ut in dicto §. si plures. Renunciatur etiam beneficio ordinis, quod continetur in constitutione de fideiusso. de quo in dicta authen. præsente.

Alia constitutio noua est de pluribus reis debendi, quæ etiam gaudent non solum rei debendi principales: imò etiam fideiussores plures insolidum obligati,

8 & quale sit istud † beneficium duorum reorum, habetur in auth. hoc ita. C. de duobus reis. ubi habetur quòd licet quilibet duorum reorum teneatur insolidum, tamen quilibet eorum non potest insolidum conueniri, nisi cum alter est inops aut absens, qui de facili exhiberi non potest. Vel secundum Bal. in dicta authen. hoc ita. nisi fuerit dicto beneficio renunciatum, quilibet enim suo iuri in suo fauore introducto potest renunciare secundum glo. in d. auth. hoc ita. quę hoc tenet. Unde Bald. in d. auth. hoc ita. sic dicit.

9 Sed † an beneficio huius authen. & nouæ constitutionis possit renunciari? glos. dicit quòd sic. Adde quod no. in l. pen. C. de pact. & in authen. de fideius. Regula

10 est quòd † quandocunque ius est introductum in beneficium, potest renunciari, facit l. 1. ff. si quis in ius uoca. non ier. & in instrumentis fit ista renunciatio.

Quid in fideiussoribus? Bald. in d. authen. præsente. sic dicit, Quid autem si

11 † fideiussor de indemnitate renunciauit beneficio authen. præsente. an poterit fideiussor conueniri incontinenti? de aliis non est dubium, ex quo istud beneficium est in eorum fauorem introductum: ut l. penul. C. de pac. dic quòd licet renunciet, non tamen potest conueniri ante reum principalem, secundum Bart. C. de cō ueni. fi. debi. bo. lib. x. Item idem Bal. in l. non rectè. C. de fideiusso. sic dicit, quòd

12 licet cum † plures se obligant simpliciter, quilibet intelligatur promittere suam uirilem, nisi aliud agatur, ut in auth. hoc ita. C. de duobus reis. tamen secus est, cum plures se obligant tanquam fideiussores, quia quilibet tenetur in solidum etiam si non sit actum, ut quilibet sit in solidum obligatus: tamen licet quilibet insolidum teneatur, obligatio diuiditur inter eos, si sint soluendo, ut in l. non rectè, C. de fideiusso. & d. §. si plures. præterquàm in casibus not. in. alleg. §. si plures. uno alio superaddito, uidelicet quando renunciauerunt beneficio diuisionis, seu beneficio epistolę diui Adriani, quod idem est.

Et idem uidetur in pluribus suscipientibus in se principalem obligationem alienam, ut quilibet teneatur in solidum, licet nihil dictum sit. Casus est, in l. si paterna. c. ad Velleia. Et qualis debeat

13 esse † renunciatio, an generalis seu specialis? super hoc consuluit Bald. Tenor consilii talis est, Quęritur utrum fideiussores, qui renunciauerunt omnibus beneficiis, possint opponere bene-

ficium epistolę diui Adriani. Item nunquid plures rei debendi insolidum renunciando generaliter omnibus beneficiis, & non expresso specialiter aliquo beneficio, intelligantur renunciasse beneficio nouæ constitu. de duo. re. & beneficio cedendarum actio. & uidetur, quòd dicta renunciatio ita generalissima non ualeat. l. sed & si quis. §. quęsitum. ff. si quis cau.

14 In contrarium uidetur, quòd † tãtum operetur genus quo ad genus, quantum species quo ad speciem. l. si duo. ff. de administrat. tuto. Item certum est quòd istis beneficiis potest renunciari, ut not. in l. nisi. ff. de pact. & in authen. de fide instrũ.

15 in prin. sunt enim ista † beneficia satis nota ipsis contrahentibus ab ipso initio, ita quòd bene potuerunt prouidere. Et sic nõ obstat dictus §. quæsitum. quia loquitur ibi de exceptione, cui ab initio seu à principio prouidere non potuerũt: sed postea ex fortuitis casibus, qui emerserũt. Itẽ ibi

16 loquitur † in iudiciis in quibus benignius agitur ex æquitate pretoria: eodem titul. l. & si post tres. & l. si seruus. §. si plurium.

17 dici potest, quòd ualeat † renunciatio generalis, nisi sit minor, uel mulier, quæ deberet de suis beneficiis certificari specialiter: & non presumitur certificata, nisi appareat, ut no. ff. de uerborum obligatio. l. sciendum. Facit ad predicta C. de pact. l. pe. in contrarium facit l. i. ff. si quis in ius uocatus non ierit. ubi uidetur text.

18 quòd † requiratur, quod exprimatur qualitas beneficii, puta renunciauit beneficio fori de fideiussoribus, &c. nam & illa l. penulti. hoc idem sentit. C. quando mulier tutelæ officio fungi potest. authen. matri. & auiæ. & in authen. ut sine prohibitio. matres. debit & credit. §. quia uerò. Et consuetudo notariorum sic se habet,

19 quòd † in instrumentis apponunt clausulas speciales, deinde subiiciũt generales. Et tunc ad l. si duo. respondetur, quod est speciale in renunciatione beneficiorum, quòd uerba omnino generalia non sufficiant.

De materia §. quęsitum. not. Cyn. in l. i. C. commoda. & ista est tutior opinio, quòd

20 aliquod † beneficium sit specificatum ad hoc, ut clausula generalis aliquid operetur: & tunc operatur de similibus ad similia, non de maioribus. ff. de contrahenda emptio. l. si fistulas. §. frumenta. argument. ff. de uino tri. & oleo leg. l. fin. §. cui dulcia. Et potest defendi à contrario sensu communis practicæ. Ideo enim practicantur

21 † clausulæ speciales, ut à contrario sensu debeat intelligi, quòd clausulę omnino generales non sunt sufficientes. Speculat. in titulo, de renunciatio. & conclusio. in l. columna. multa uerba dicit, an ualeat dicta renunciatio generalis. & finaliter inclinat quòd non ualet; sed bene ualeret postea in eodem titul. uersiculo, & quoniam

22 dicit quòd † quotidie in instrumentis publicis renunciatur quatuor beneficiis singulariter nominanda, scilicet, beneficio epistolę diui Adriani; beneficio nouæ constitutionis, de fideiussoribus, beneficio nouæ constitutionis, de duobus reis, beneficio cedendarum actionum.

Et quia istæ renunciationes sũt multum præiudiciales, ideo per consuetudi-

23 nem introductum est † ut specificentur & declarentur, ne ambiguitas & incertitudo sermonis capiat simplices homines, argument. ff. de transactio. l. cum Aquiliana. & cap. i. de noua forma fide. collatio. decima. Bald. Sed uidetur, quòd ualeat renunciatio quo ad beneficium epistolæ, & nouæ constitutionis de duobus reis, quia

24 illa † beneficia certa sunt, & tempore contractus nascuntur, & ita secundum regulam generalem potest ei renunciari: ut ff. de ędil. edi. l. quæritur. §. si uenditor. & quod not. ff. de pact. l. emptor §. Lucius. facit quod no. ff. de aquirend. herendi. l. si quis mihi bona. §. iussum. & l. omnis. C. de præscriptio. xxx. anno. De istis beneficiis ponit gloss. in cap. peruenit. de fideiuss.

Et ibi dominus Francisc. de Zaba.

25 sic dicit, Quæro in eo quod † in gloss. i. tangitur de aliquibus beneficiis beneficiorum, quæ sunt & quot? dic quòd tria. Primum est beneficium diuisionis, quòd si plures fideiusserũt pro aliquo insolidũ, habet

bet locum beneficium diuisionis, ut debitum diuidatur inter eos, & hoc habet locum si omnes fideiussores sunt presentes, & sunt soluendo, & si hoc postulant ante litem contestatam. ff. de fideiussor. l. si dubitetur. & l. inter fideiussores & l si plures. C. de constit. pecun. l. fin. instit. de fideiussor. §. si plures. & hoc est beneficiũ epistolæ d ui Adriani, cuius uerba nõ habemus, & stamus tenori eius, qui ponitur C. de constitut. pecun l. fin. & in allega. §. si plures. & de hoc loquitur capi. peruenit. de fideiussor. ibi, & constitutioni diui Adriani. Huic autem iuri renunciare potest fideiussor. & tunc tenetur in solidum, ut dictis iuribus, & locum habet inter plures fideiussores, mandatores, & constitutores, ut in dictis iuribus, & inter contutores, ad exemplum creditorum. ff. de tutel. & rati. distra. l. i. §. nunc tractemus Sed inter plures reos debendi, qui pro eodem debito obligantur principaliter olim locum non habebat. ff. loca. l. cum apparebit. Hodie uerò hoc idem beneficium nõ per beneficium epistolæ prædictæ, sed per beneficium nouæ constitutionis. C. de duo. reis. auth. hoc ita. quod not. Hostien. in summa §. inter quos in princ. & de hoc per Cyn. C. de fideiussor. authen. præsente.

26 Quid si aliqui † fideiussores sunt absentes? dic. quòd præsentes non utuntur hoc beneficio, per allegat. l. si dubitetur. licet contrafaciat dicto cap. si plures. & de hoc per Hostien. in summa eo. §. inter quos. uersic. quid si & seq. & in Specu. de renunc. & concludit §. i. uersicu. & quoniam. Habet etiam fideiussor aliud beneficium per authen. presente. C. de fide-

27 iusso. quod † olim erat in optione creditoris, an primo conueniret debitorem, an fideiussorem. C. de fideiussor. l. iure nostro. hodie prius oportet. quòd debitorem præsentem per d. authen. presente. nisi renunciet quod potest, ut dicit ibi gloss. in fin. in allegat cap. peruenit.

28 Sed quæritur an hec † exceptio sit dilatoria? dic quòd sic: & debet opponi ante litem contestatam. & habet locum authen presente. quando principalis est presens, uel etiam si sit absens, quia dabitur dilatio fideiussori ad eum præstandum intra tempus arbitrarium, ut ibi, & de hoc per Hostien. in summa eo. §. quando cessat. uersicu. sed quantum. Et si dato fideiussore fuit etiam datum pignus, dicit gloss. in corpore unde sumitur authen.

29 præsente. quòd † prius creditor uendat pignus, quàm conueniat fideiussorem. quam tenet Dyn. quando in continenti & de facili uendi potest, de quo per Cyn. in authen. presente. allega. qui tamen tenet, quòd semper debet prius uendi pignus, si

30 est apud creditorem, quia † fideiussor intelligitur acceptus in subsidium. nec conuenitur, nisi prius discussis bonis debitoris Habet & tertiò beneficium cedendarum actionum, de quo ff de fideiussorib. l. fideiussoribus. de solut l Modestinus. & l Stichum aut Pamphilum. § penult. quia si soluit, petere potest à creditore, ut sibi cedat actiones contra debitores. dicta l. Modestinus. & d. authen. præsente. in fi. uel contra fideiussorem, & nisi cedatur, potest recusare soluere. l. Stichum aut Pamphilum. §. penult. prealle ga

31 Sed † ad quid prodest creditori. quòd renuncietur huic beneficio? dic, quòd potest gratificari amico conueniendo in solidum alterum ex obligatis & omittendo amicum, nec contra eum tenetur iura cedere, quæ cessio aliàs fieri debet, ut prædixi, & potest, dum tamen fiat ex interuallo post solutionem, quia tunc non ualet, ut dicta l. Modestinus. His autem beneficiis renunciari potest, & ita communiter renunciatur in instrumentis, de quibus in Spec. de renun. & cõclu. uer. & quoniam. Pro hoc facit. l. cum aliter. C. de fideiussor. Ex qua l colligitur, quòd

32 † fideiussor soluens pro debitore, nisi illico conueniat, ut actiones cederentur, ex postfacto non põt desiderare, ut actiones sibi cedantur. de hoc uidetur text. l. fideiussor ff. de condict. indeb. & sentit glos. ibi dum dicit. l. cum his. in l. i. C. de actio. & obligat. & quod semper uerum putaui, licet gloss. dicat oppositum. in l. si quis alicui. §. ulti. cum l. seq. ff. mandat.

Hostien. autem in summa in titu. de fideiussor. §. ad quid fideiussor. uersicu. sed
33 & si plures. sic dicit, Sed si † plures sunt fideiussores, quibus in solidum tenetur, & si creditor elegerit contra unum agere ipso non soluente: nihilominus ad alios redibit: sed si pro parte uult quemlibet conuenire potest diuidere petitionem, & postea non conueniet alio pro parte deficientis, si soluendo sit, nam si soluendo non sit, potest ad alios recursum habere. C. de fideiussor. l. liberum. & l. reos.

34 Verum ex † beneficio epistolę diui Adriani scinditur actio inter eos: quamuis quilibet in solidum fideiusserit, & hoc est beneficium ipsius epistolę de cuius renunciatione tabelliones nostri temporis faciunt magnam gulam.

Et quia materia huius epistolę in sũma Azo. indiscussa remansit, & ferè ab omni-
35 bus dominis. Ideo in primis † uideamus quid sit eius beneficium. Secundò, inter quos locum habeat. Tertio, quando habeat locum. Quartò, quando cesset. Quid sit eius beneficium? supra dictum est. & probatur institu. de fideiussor. §. si plures. & §. seq. & ff. de fideiuss. l. si fideiussores, & seq. Item locum habet inter mandatores. & fideiussores, & constitutores. C. de constitu. pecunia. l. fi. Item inter tutores. ff. de tutel. & rati. distrah. l. i. §. nunc tractemus. Sed inter plures reos debendi olim.

F I N I S.

Explicit Tractatus Clausularum Do. Vitalis de Cambanis I. V. Doct. qui satis est copiosus & utilis in materia propria, tam in iudicando quàm in aduocando & legendo: ubi sunt exquisitæ authoritates Doctorum & Iurium.

TRACTATVS CLAVSVLARVM.

CELSI HVGONIS DISSVTI, CABILONENSIS BVRGVNDI. I. V. DOC.

VTILIS ADMODVM ET PRACTICVS.

CONTINENS OMNIAQVAE IN RESCRIPTIS, tam apostolicis, quàm principum: exordijs: libellis: consilijs mandatis: iudicijs: compromissis: sententijs: contractibus: testamentis; alijsq; vltimis voluntatibus, & statutis apponi consueuerunt & debent. Qui quia illorum vniuscuiusque & cuiuslibet effectum & operationem enodat: iudicibus: causidicis: procuratoribusque & notarijs non minus est utilis, quàm necessarius.

CELSVS HVGO. DISSVTVS CABILONVS CELTA. I. V. Doctor Francisco Fabro regio in Senescalia Lugdunensi scriba, Salutem.

CVM non multos ante dies in nostras incidisset manus, tractatus cautelarum sexaginta Thome ferarij Brixiani aduocati: quas ultra Capolam in magnum nonnullorum animæ & bonorum detrimentum, dum illis præter iuris æquitatem abuti student, diuulgauit per calcographos uulneriq; tali iampridem ut decens erat & honestum medellam apponens, tractatum in predictas cautelas, Bartholomæiq; Capolæ & quinquaginta quas ultra illos excogitaram, uelut obstaculum quem destructorium cautelarum appellant, edidissem: non parum profecisse ratus utilitati communi ac priuatæ: subijt in mentem & tum iudices ac causidicos, cum te (quo cum est mihi quotidiana consuetudo) omnesque alios procuratores, & notarios, non minori mihi deuincire beneficio. Videbam enim nullitatis prætextu, toties sententias & libel-

los, instrumentaque oppugnari, testamenta quoque & rescrip. cassa dici & inualida: condolui uerè plerisque quos iuris tenet ignoratio & publicam adnatus utilitatem non potui tandiu commune tolerare detrimentum. Verum libellum hunc qui tam longo sub doctorum cortice latuit tempore, ad peritorum & doctorum stabilimentum, insciorumque informationem in publicum edere certum est mihi, quo clausularum quæ in rescriptis: iudicijs: statutis: & alijs quibuscunque contractibus apponi possent, effectus elucido: parum enim ut iurisconsultus in l. ij. §. post originem. ff. de ori. iu. ait essent & modicæ utilitatis iura, si illa & executioni non mandaretur, quo non te tantum uirum peritissimum sed etiam alium quemque, quia non parum profecturum cognoui, constituit in ipso mihi tuus affinis Symon Vincentius, libellum hunc, uelut enchiridion, id est, manualem sculpere, quatenus eo ad excogitandas iuris subtilitates aptior, quo scdum præ manibus semper erit gestantium uelut obicem præmittet luminibus: Fuit autem huiusce ad te dicationis causa, siue quod te praxi (cum multum theorica confert) dedictum esse noui, siue magna & mutua nostra consuetudo: maxime quod non parum tibi fructus & letitia libellum hunc allaturum spero. quem te si grata uidero suscipere fronte nostris satis erit factum laboribus, & uale.

QVOTIDIANVS TRACTATVS Clauſularum: reſcriptorum: iudiciorum: contractuum: ultimarum uoluntatum & ſtatutorum ex uarijs doctorum ſcriptis per Celſum Hugonem diſſutum Cabilonenſem burgundum. Iuris Vtriuſque doctorem collectus.

Clauſula in literis quandoque ponitur ad cautelam: quandoque ad neceſſitatem iuris in Spec. de iud. deleg. §. ſequitur uidere. uerſicul. ſed nunquid poteſt.

Clauſula in reſcripto tranſpoſita non uitiat: ſed intelligi debet ubi eſſe debet, in Specul. de lit. conteſta. §. i. uerſicul. ſed pone peto. & de inſtru. edi. §. nunc autem uerſicul. item excipe quòd talis clauſula.

Clauſulæ omnes in teſtamentis confirmantur per aditionem & ante nihil operantur. Bald. in l. i. pen. colum. in fin. in uerſic. item dico unum. C. ſi quis omi. cauſa teſta.

Clauſula in lege interpretata præſumitur repetita in l. interpretante. l. nihil. & ibi Bartol. ff. de coniun. cum eman. libe.

Clauſula in uno ſtatuto, uel eius parte. an intelligatur repetita in aliis ſtatutis ſimilibus, uel in omnibus partibus eiuſdem ſtatuti. Flo. in l. quemadmodum. §. hæc uerba. ff. ad l. aquil. Adde Bartol. in l. licet imperator. in penul. quæſtio. ff. de legat. i. & in l. i. §. i. in fin. ff. de his qui deie. uel effu.

Clauſula non competens contractui reddit contractum nullum. Vide Bald. in l. comparationes. colum. ii. uerſicul. ultimo nota. & ibi etiam Gudiel. de Cun. nume. vij. ubi notaui in apoſtil. ad ipſum in uerſi. quæ forma ſeruatur. C. de fid. inſtrum. & in l. i. C. ut in poſſeſ. legat. & in l. ſi tutor. C. in quibus cauſ. in intę. reſti. non eſt neceſ.

Clauſula generalis comprehendit alia quamque expreſſa eiuſdem generis uel conditionis non diuerſi. Car. in clemen. i. §. i. de pręben. Adde Barto. in l. legatorum. §. fina. de legat. ii. & in l. Titia. §. Lucius. el. ii. co. ti. dixi in apoſtil. ad Bald. in l. pactum. q. xiiii. C. de colla. & tangit Fely. in c. quę in eccleſiarum. collu. xiiii. uerſ. ſed hanc declarationem. extra de couſti. & infra eo. uerſic. xvi. & Fely. in ca. ſedes. col. ii. uerſicu. clauſula generalis. extra de reſcript.

Clauſula ad unum finem poſita non operatur alium. Cardin. in clemen. i. §. i. de præben. & ibi tex. & l. legata inutiliter. de leg. i.

Clauſula conſueta intelligitur appoſita ſi forte ſit omiſſa contra ſtillum curiæ, no. Abba. in c. cum. M. de conſtitu. i. colum. Tu dic hoc uerum tam in reſcriptis quàm que in aliis conceſſionibus. Et idem in contractibus, ut uideatur contractus geri

ſecundum

secundum consuetudinem loci, licet hoc non exprimatur in contractu, ut no. Fely. in alleg. c. cum. M. col. ii. uer. nota. iiii. de constitutionibus.

Clausula transposita censetur posita in loco congruo. Abb. in d. c. M. i. col. per ca. eausam quę de rescrip.

Clausula generalis comprehendit etiā personas in dignitate constitutas, etiam principem no. Cardi. in cle. i. de iud.

Clausula generalis nō sufficit etiā post speciales casus enumeratos. s. in requirentibus spale mandatum. no. Cardi. cle. ii. de procur. & ibi uide quid operetur clausula generalis in mandato in q. iii.

Clausula generalis omnia debita & credita sint communia quomodo intelligitur Alex. consi. cxvii. i. parte.

Clausula spālis sequēs post gnāle in dubio nō restringit, sed declarat precedētē. Dy. fin. in regu. generi p speciē in vi. & no. in l. quæsitū. §. fi. ff. de fun. instru. & in l. pediculis. §. Labeo. ff. de aur. & argen. leg. & per Alex. in l. sanctio. C. de pęnis.

Clausula gnālis sequēs an, & qn cōprehēdat casus specificatos. Flo. in l. si seruus seruū. §. inquit. ff. ad l. Aqui. & in l. doli clausula. ff. de uer. sig. q. nō & gl. xviii. q. i. cau. Adde Bar. in l. seruus cōmun's. ff. de stipu. seruorum. & in l. legatorum. §. fi. ff. de leg. ii. & in l. consul ff. de adop. & Fel. c. sedes. colum. ii uersi. clausula generalis. extra de rescrip.

Clausula generalis sequens post quędā specificata restringitur ad illa sola Bal. in l. pactū. xiiii q. C. de col. & per Alex. sing in consi. cxvij. i. parte. & plene per Bar. in l. si seruus cōmunis. i. ff. de stipu. ser. & in l. legatorum. §. fi. de leg. ii. & in l. Titia. la i. §. Lucius. el ii. & in l. Męuius. §. cum qui in ii. col. in prin. uersi. pro cuius declaratione. eo. ti. & in l. l bertis quos. in prin. ff. de ali. lega. Itē restringitur ad similia expressis secundum Cardi. in cle. ii. de procu. xv. q. cautius est ponere. l. stipulationes commo. de uerbo. obl'gat.

Clausula generalis absolutè posita quomodo intelligatur per Bal. in l. pactum. x. v. q. C. de col.

Clausulę oēs in cōtractibus debēt operari. Bal. in rub. C. de cōtrahē. emp. ix. q.

Clausula quælibet debet operari aliquid. cap. si Papa. de priui. in vi. l. si quando. de lega. i. & Pau. de Cast. consi. lxxij.

Clausula absolutè posita quādo dicitur. Bal. in l. i. ad finem. uersicul. vi. quęro. C. de libe. prete.

Clausula absolutè posita operatur idē quod relatio ad omnia precedentia nō tamen ponitur relatiuè sed simpliciter. Bal. in l. i. in prin C. de lib. prete.

Clausula refertur ad omnia quādo nō est ratio restrictiua. Bal. in l. i. in prin. C. de libe. præte. sed non ad id quod de iure fieri non potest, in spe de ar. §. fi. uersic. in forma. Adde plenius Bar. in l. ut gradatim. §. i. de mune. & hono. & in l. iij. §. utrum. ff. ad alle. & Are. insti. de uerb. oblig. §. sed hæc solennia.

Clausula arctat id cū quo potest cōstri. salua ratione recti sermonis, & id on ne complectitur non aliās, nec operatur quā do resultat absonus intellectus. Bal. in d. l. i. i. col. in uersic. & no. quod clausula. C. de lib. pręte.

Clausula generalis exclusiua non refertur ad priuilegiatas. Adde Card. in cle. i. §. nōnulli, de exces. pręla. Bal. in l. i. & ibi bo. tex. C. de silen. lib. xii. eundem in l. i. colu. pe. uersic. unde quęritur. C. de fur. & consi. suo. lxvii. inci. super hoc puncto duo sunt uidenda in fi.

Clausula generalis inclusiua fauorabilis non refertur ad odiosos nec prohibitos. Bald. in additio. Specu. de consue. uersicu. ii.

Clausulæ in contractibus euictionis & renunciationis poni debent, & censentur positę secundum consuetudinem. l. si pignore. §. fi. per Bar. de pig. act.

Clausulæ unius protocoli. censentur repetitæ in ali's sequentibus. Bal. in l. circa. C. loca.

Clausula in principio seu pręcedenti posita nō censetur repetita in sequēti. Barto. in l. prima. ff. de pactis dota. idem Bar. in l. in actionibus. ff. de infa. dicit quòd clausula in pręcedenti capitulo posita, non censetur repetita in sequenti,

sequenti in his quę pertinent ad facti narrationem non quę ad iuris dispositionem Bartol. post glo. in l. transigere, in ultima col. in prin. uersicu. ex hac glo. no. de transac. dicit quòd in dispositione legali dicta in praecedétibus non cēsentur repetita in sequētibus: alias autē dicitur q̄ clausula in principio posita refertur ad sequētia. l. si quis ex argē. §. si initiū. C. de eden. Bar. & docto. in l. talis scriptura. §. fi. in prima columna ad finem uersicu. uenio ad ii. notabile. ff. de lega. i. & in l. prima per Barto. C. de libe. prętę. doct. post glo. in c. secundo requiris de ap. & doct. in l. iii. §. filius. de libe. & posthu. & plenè in Specu. de instru. edi. §. nunc autem. uersi. item excipe. & in titu. de alleg. & disput. §. post hoc in uersicu. ulti. in princip. actum narrat. Cardi. in cle. iii. vii. oppo. de procura. Adde Bar. cōs. v. inci. Angel. & cōs. lxxxiii. inci. in facti contingentia. Pau. de Cast. cō si. cccxliii. & Roma. cōsi. cx. & consi. cxxix. notaui plenè in apostil. ad Guiliel. de Cu. in l. si idē cū eodē. in princi. de iurisdictio. omniū iudi. & ibi Bar. in glo. in uer. eorum sententia. ff. de iurisdi. omniū iud. Bal. in l. omnes populi. col. xi. uersi. & dixi. ff. de iusti. & iur. & Cardi. & Ioan. de Imol. in c. cum dilecti. extra de dona. Quod est uerū quando cōmode referri pōt, alias non: ut est glo. no. in alleg. l. si idem in eodem. Quod fallit qn̄ pręcedétia habēt separatā determinationē quāq; sequētia, & quande sequeretur absurdū, uel aliud inconueniēs seu iurium correctio, ut per Bar. in l. prętor. la. ii. ff. vi. bo. rapto. & in l. talis scriptura. ff. de leg. i. de quo est tex. singu. nec alibi repertus in c. ecclesia uestra. elii. secundū Abb. ibi. extra de elec. & hęc faciūt ad cōtenta in his uersi. & seq. usq; ad uersi. clausula derogatoria. de quo ēt uide qđ dixi. ī. in uersi. clausula si ita est, & notaui in apostil. ad Panor. in c. causam que. num. v. in uersi. clausula in fine posita post alios extra de rescrip. & in alleg. c. ecclesia uestra. nume. v.

Clausula in medio posita refertur ad pręcedentia & sequentia connexa. Bal. in addi. Spec. de alleg. & dispu. uersi. de clausula in medio. & ibi uide in Spe. §. post hoc in uersi. & nota q̄ clausula & p Bar in l. talis. §. fi. in ii. no. ff. de leg. i. & in l. i. C. de libe. prętę. ubi dicit q̄ refertur ad omnia si est posita inter plura capitula, scilicet si in medio unius capituli tantum refertur ad illud tantum.

Clausula in principio, uel in medio, uel in fine posita refertur ad omnia, quando non est ratio diuersitatis, quare magis ad unum quamque ad reliquum referatur, nota in c. secūdo requiris: & ibi doc. & Philip. in prin. de appellatio. & l. i. & ibi Bar. C. de libe. prętę. & Cardi. in cle. i. §. fi. de iurepa. item quando non reportaret illicitum ut dicit Car. in clem. i. §. Vrbanus. de reli. & uen. san. per cap. cum dilecti. & ibi Cardi. de donatio.

Clausula in fine posita regulariter refert ad omnia pręcedétia. l. talis scriptura. §. fi. & ibi docto. ff. de lega. i. quod uerū si commode referri potest alijs ad proxima tantū. l. i. §. hoc edicto. & ibi docto. ff. de postul. & l. si idem cū eodem. ff. de iurisditio. omni. iudi. & Card. in clem. i. §. fi. de iurepatron. quod refertur ad omnia nisi sint diuersa. & per Bar. in l. prętor. ii. in §. cętq; differentia. ff. ui. bono. rap. & not. in c. cum dilecti. & ibi Sicu. ii. colu. de donatio. & Bal. in mar uersi. instrumentum. & Flo. in l. si seruus. §. inquit. ff. ad legem Aquili. & per Bar. & Bal. in dicta. l. i. ff. de libe. prętę. & Bal. in l. i. C. de legi. her. & quod no. per Bart. in l. dolii in principio. ff. de ser. corru. item nisi resultaret absurditas. c. cum dilecti. de dona. Cardi. in cle. i. §. qui autem. de statu mona.

Clausula in fine rubricę nō debet operari eius extensionem si aliud non appareat. Cardi. in clementi. prima. §. i. de prębend.

Clausula in fine posita refertur ad pręcedentia continuata scriptura. l. fin. & ibi Bar. ff. de re. dub.

Clausula in fine posita non refertur ad omnia pręcedentia capitula separata: sed ad connexa tantum. glo. in c. ecclesia uestra. el. ii. de elec.

Clausula sequens concernit superiora etiā remora etiā si sint distincta. Card. in clem. prima. §. ii. de sup. neg. pręla.

Clausu-

Clausula in fine contractus posita, refertur ad prima tantum non ad remota. Bal. in marg. uer. instrumentum uer. nota clausulam.

Clausula non refertur ad capitula quę destruerentur si fieret talis relatio. Bar. in lege talis. §. primo. & §. fina. in ii. columna. in uersicu. item si ex hac relatione. ff. de lega. i.

Clausula doli in fine posita refertur ad omnes casus non specificatos. doct. & Io. de Por. post. gl. in l. stipulationes commodissimè. ff. de uerborum oblig. & in l. doli clausula. cod. tit. & Flo. in l. si seruus. §. inquit ff. ad l. Aquil.

Clausula in eadem oratione posita non debet referri ad diuersos intellectus in Specu. de disputa. & allega. §. post hoc super uersicu. ultimo. in principio factum narrat.

Clausula etiam uuius dictionis in fine positæ refertur ad omnia pręcedentia, ut si statutum dicit si quis fecerit tale quid & tale quid de nocte & c. quia uerbum de nocte refertur ad omnia l. poli in princi. de fer. cor.

Clausula derogatoria habet uim adēptionis, etiam si sit posita in minus solenni uoluntate. Bartol. in l. si quis in princip. testa. in ij. column. in uers. quæro de prima uoluntate. ff. de leg. iii. cuius forma est cassans & irritans omne aliud testamentū, ut ibi nota. de qua clausula uide omnino Alex. consilio septimo quarta parte.

Clausula derogatoria tacitè inest secundo testamento. Bald. in fin. v. quæst. paulo post princip. C. de edic. diui. Hadri. tol. per gloss. in l. hęredem. ff. de his qui. ut indig.

Clausula derogatoria in testō rupto ex causa pręteritionis uel exhæredationis conseruatur per authen. ex causam. C. de libe. prete. intantum quòd legata. & fideicommissa ex testamento. ut supra. rupto. ualent uirtute dictæ clausulæ Bar. in d. l. si quis in prin. in iiij. col. uer. quæro quid si ista uerba.

Clausula derogatoria in rescriptis pape ligat ipsum non eius successorem. Io. Mo. in cap. licet Romano. de constitut. in vi. & Bald. in cap. i. viij. colum. in fin. in uers. extra no. qui feu. da pos. & in l. ii. in ii. colum. in uersic. modo quæro nunquid Papa C. de sen. ex peri. reci. & in trac. sesina tis col. iij

Clausula derogatoria an tollat ius commune, uel legem contrariam rescripto: & an tollat priuilegia hñtia clausulam derogatoriam, uide Pau. de Castr. consil. liij. ubi plene. & infra uer. clausula non obstan. &c.

Clausula derogatoria in primo testamēto non nocet secundo testamēto quod fit ex interuallo, sed demum quando fit in continenti secundum post primum. Bar. in l qui bona. §. fina. ff de acquiren hæredita. & Ioan. de Pra in l. pacta nouissima. C. de pact. & melius. per domi. Alexan. consil. o vii. iiij. parte. & Salyc. in l. sancimus. C. de testamen.

Clausula derogatoria, non obstante aliquo alio testamento per me facto, etiā si de eo fieri deberet mentio specialis, operatur ac si nominatim, & expresè tenor primi testamenti esset insertus in secundo, secundum Ang. no. in l. omnes. in prin. C. de prescript. trigin. anno. & in repertorio suo. uer testamentum. & Bald. ibidem in i. colum.. & per Alex. plenius, in consi. vii. iiij. parte. adde Bald. in l. humanum. in ulti. colum. in princip. in uersicu. aduerte quòd in eo. per quam ita consuluit. do. Io. de Anania in consilio suo lvi. quod incipit His quę facto proponuntur. & Pau. de Eleaza. in clem. prima. de sepul. de quo uide Ange. & Io. de Imo. in l. si mihi & tibi. §. in legatis. & ibidem remissiuè. d. Alexan. in iij. colum. in uersi. super hac gloss. quærit hic Ang ff. de le. i. cum infinitis con cor. ibidem per eum signatis. & per Paul. de Castr. in l. i i. & ibidem Bald. & do. Alexand. ff. de lib. & posthu. post alios ibidem per eum relatos.

Clausula derogatoria in primo testamento posita. & in secundo testamento omissa cum concursu decennii, post secundum testamentum operatur ualiditatem secundi testamenti, & reuocationem

nem primi. Bald. in l. sancimus. in ultim. colum. in uer. idem forte si cucurrerit. C. de testa.

Clausula derogatoria specialiter non requiritur in secundo testamento quando unum praecessit: sed sufficit generalis clausula non obstante quocunque testamẽto: quia intelligitur de illo quod solum praecedit, sed si plura praecedant requiritur clausula specialis, non obstante tali testamento in quo est talis clausula, puta aue Maria uel si Bald. in l. ii. ff. de libe. & posthu. & in consi. punctus quęstionis talis est quidam fecit testamentum, sed uide Bar. & docto. in l. si quis. in princi. testa. in v. columna in uersi. sed quęro si esset ponere tertium casum. ff. de legat. iii. & in l. si mihi & Titio §. in legatis. & ibi Barto. ff. de lega. i. cum aliis concordantiis supra in pręcedẽti uersicu. & per Alexan. consilio septimo. quarta parte ubi contra secundum Ang. Pau. & Imo. in d. l. ii.

Clausula derogatoria generalis refertur ad id solum quod pręcedit, si unum tãtum pręcedit in quo operetur, & sufficit, aliis nõ Bal. in auten. hoc inter liberos. in i. col. uersicu. quid ergo si in primo testamento. C. de testamen. de quo plenius per gl. & Cardina. in clemen. i. in principio. ultimo notabi. & in iii. opposi. de sepul. ubi ponit an clausula derogatoria per uerba generalia sufficiat. & in clemen. fi. §. fina. de penis quod sic.

Clausulę derogatorię materiam supplebis infra proximo uerbo clausula non obstante per totum.

Clausula derogatoria in secundo testamento non solenni non tollit primum solenne. Bartol. in l. si iure. in ii. colum. in uersicu. quęro dicit testator. ff. de lega. iii. Bald. in l. sancimus. in i. colum. in uersiculi reuoco in dubium. & ibi Pau. C. de testa. Sed an operetur nõ adita hęreditate. Bal. in l. sed si in cõditione §. fi. uersic. & istud inducebam. ff. de hęredi. insti. q. nõ. & in dicta l. si iure ad fi. uersicu. & idem si in testamento. & infra uersicu. clausula cassans. uersicul. ii. & iii. in clausulis testamentorum.

De clausulis rescriptorum.

Non obstantibus priuilegiis uel constitutionibus posita in priuilegio non tollit constitutionem iuratam. glo. no tab. in capitu. cum non deceat. in uersi. esse ctus de elect. in vi. secundum. Ludouic. Pon. in fin. uersicu. clausula generalis. Ad de quod est singu. Ro. viij. pro quo est gl. in d. capitu. cum non deceat. & ibi Gemi. de elec. lib. vi.

Clausula non obstantibus pactis uel capitulis non tollit capitula & pacta iurata. gl. est no. in cle. dudum. §. penul. uersicu. pacta, de sepultu. secundum Ludouic. ubi supra & Fely. in capitu. nonnulli. col. viij. uersic. sed nota quatuor. extra de rescript. & in capitu. constitutus. col. iiij. uersi. limita. iij. extra de rescriptis.

Clausula non obstante concessione alteri facta, intelligitur de inualida, ut stat interpretatio sine pęiudicio alterius: secũdum Compost. & But. singul. in capitul. causamque. in fine. de rescrip. & Bartol. C. ap. de seruitu. rustico. capitul. de aquęductu. tertia quęstione prin. & Alexan. cõsil. xxxiiii. iiii. parte ubi idem dicit de clausula quod preferatur aliis quia intelligitur. s. ius non habentibus. Adde Fely. in allega. cap. causam quę. col. xiiii. uersi non obstante collatione.

Clausula non obstante aliqua lege in contrarium faciente sufficit in rescripto contra legem nec est necesse dicere non obstante tali lege: sed nec sufficit clausula non obstante aliqua lege nisi adatur. s. in contrarium faciente. Bartol. in l. fina. ad fi. C. si contra ius uel uti. pub. uide Bal. in §. libellare. in prima colum. in uersicu. & hic collige. ar. de pa. constan. & tenet Barto. in extrauag ad reprimen. uersi. nõ obstat. & in l. j. de uulga. & pu. & Pau. de ca. consil. liij. passus iste. &c. & Alexan. consi. ciij. iiij. parte. & Fely. in capi. nonnulli. colum. xxvij. uersi. ix. conclusio extra. de rescrip.

clausula non obstante. l. nec damnosa. c. de precibus Impera offe. debet poni in rescripto contra ius comune. Bal. in l. rescripta in ii. colum. in uersicu. reuertor ad quęstiones. c. eo. de preci. Imperat. of.

Fely.

Fely. in alle. cap. nonnulli. col. ii. uersic. fal lit secundo.

Clausula generalis non obstantibus nõ operatur quando plura obstant, nisi specialiter dicatur, non obstante tali, & tali. Bal. in l. i. pe. col. in uersi. si enim esset prohibitũ. C. de furt. & in l. i. C. de serui. quod est uersi pręterquã in rescripto principis, qui non tenetur scire singulares constitutiones: & ideo in eo sufficit clausula generalis. Bal. in auten. nauigia. C. de fur. addo Pau. de Ca. in l. humanum. in i. nota. C. de ll. & latius in l. fi. C. si contra ius uel uti. pub.

Clausula non obstantibus in rescriptis si ueniat ad destructionem canonũ debet specialiter canoné nominare; si uero ad destructioné decretorũ, tunc sufficit generalis sine specificatione decretalis. Bal. in l. humanũ. in i. col. in ii. nota. C. de legi. & Iaco. de Aluaro. in c. i. in prin. consti. anti. in usi. feu. & Alex. consi. ciii. quarta parte sed si uenit ad destructionem legum uide in l. si non speciali. C. de testamen. & in l. i. C. de natu. libe. & Bal. in l. fi. in i. colum. in uersi. iiii. quæstio. C. si contra ius. & in l. omnes. in i. col. de prescrip. trigin. anno. & supra eo. uersi. v.

Clausula non obstantibus in rescripto principis sufficit si solum ius principis respicit: sed si ius tertii læderetur nõ sufficit cum specialis clausula requiratur. Bald. in authen. hoc inter liberos. in i. col. ad fi. in uersi de clausula autem quę apponitur. C. de testamen.

Clausula non obstan. prima sententia, in compromisso facto post sententiam, habet uim renunciationis dictæ sententiæ & ualidat compromissum, quod aliàs esset inualidum super re decisa. in ii. col. in uer. ueniamus ad alias quęstiones C. de transac. & in l. eleganter. §. si quis post. ff. de condi. inde. & in l. iurisgentium. §. si paciscar. el. i. ff. de pac. & in l. ii. col. uersi. quæro an in compromiss. C. quado. prouo. non est neces. Pau. de Cast. in l. si causa. ff. de transac. Ludo. Pon. in rubrica. de arbi. xv. colum.

Clausula non obstante aliqua lege. item Clausula non obstante tali impedimento ualidat actum, puta ad legationem quam facit papa alicui non habenti dignitatem. Bald. in l. fina. in ii. colum. C. sentem. rescin. non po. Lanfr. in capi. quoniam contra. uer. sententias. iii. col. de proba.

Clausula non obstante tali lege nõ est necessaria, sed sufficit ꝙ sciat rescribens: Bar. in l. idem Vlpia. §. sunt & alii. ff. de excusatio. tuto. & Nico. de Neapo. ibidem. quem. §. legit cum l. non solum. & est in i. colum. uersi. quęrit glossa. facit. l. consulebant. de re iudic. & per Bartol. in auten. hoc inter liberos. C. de testamen. Adde Panor. in rubri. de rescrip. nu. ii. & quod ibi notaui in apostil. ad ipsum in uersi. contra ius. & Philip. Fran. in c. i. nume. 9. & ibi etiam no. in apostil. in eo. uersicu. extra de con. libr. vi. & Alexan. consilio. vi. & uolum. ii. & consil. ii. vii. & viii. uol. v. & Fely. cap. nonnulli. colum. xii. uersicu. secunda regula. extra de rescrip. & ibi col. vi. uersi. amplia secundo.

Clausula non obstante tali lege non requiritur in rescripto in quo est clausula ex certa sciẽtia secũdũ Bar. & Nic. de Neapo. in d. l. idem Vlpianus. §. sunt & alii. in dicto uersiculo quęrit glosa. ff. de excusatio. tuto. infra in uersicu clausula ex certa scientia.

Clausula non obstante, debet poni in priuilegio principis cõcesso comiti de potestate legitimandi, non autem priuilegio de potestate creandi notarios. Baldus in lege eam quam nona columna, uersiculo interrogatus fui an in priuilegio. C. de fideicom. & etiam ipsa.

Clausula non obstante. l. qui contra. C. de incest. nup. debet poni in legitimatione incestuosi, quę fit per Comitem Palatinũ. Item. Clausula non ob. §. fina. in auten. qui monatu. effi. sui debet poni in legitimatione cuiuscunque alterius illegitimi. Bald. in l. eam quam. in viii. colum. uersi. interrogatus fui in priuilegio. C. de fideicom.

Clausula generalis non obstan. in legitimatione nati ex sacrilego uel monacho nihil operatur. Bald. in dicta l. eam quam. in x. colum. in uer. si uero clau

sula

sula non obstantium. C. de fideicom.

Clausula non ob. nō auget gratiam scilicet declarat intentionem circa concessum. Bald. in d. l. cam quam. x. colun. uersi. item non ob. §. ibid.

Clausula non obstante aliquo alio testamento posita in secundo testamento non solenni non tollit primum solenne. Barto. in l. si iure. in ii. colum. in uersicul. quæro dicit testator. ff. de leg. iii. Bald. in l. sancimus. in i. colum. in uersic. reuoco in dubium. & ibidem Pau. de Cast. C. de test. Item nihil operatur nisi ex ipso testamento adeatur hæreditas secundū Barto. in l. sed si in cōditione. §. si. uer. & istud inducebam. ff. de hære. insti. & in d. l. si iure. ad fi. in uer. & idem si in secundo testa. Sed Bal. in d. auten. hoc inter liberos. de test. dicit q sufficit ad derogationem precedentis testamen. adde supra uer. clausula derogatoria uer. ultimo.

Clausula non obstante aliqua lege quis est inducta ad confirmandum gratiā non operatur contrarium. An. in l. quia autem. ff. si quis omiss. causa testa.

Clausula non obstante aliqua lege. idē operatur in statuto quod in rescripto. Inno. in c. quę in ecclesiarum. in glo. sua prima. in uer constituerunt. de consti. & Bal. in marg. uer. clausula. uer. ii.

Clausula non obstante aliquo statuto, posita in statuto nouo quid operetur. Bal. in l. humanum. C. de legi. pe. colum. uersi. hic aduerte aut lex Bart. in l. sciendum. in prin. in i. col. in uer. quæro quid si in forma. ff. qui satisda. cogan. dicit. quòd hæc clausula non tollit determinationem quæ fieri possit per aliud statutum antiquum, per tex. cum gloss. in auten. de hær. quæ ab intest. uersicu. euacuatis. nisi dicatur non obstante tali statuto. ut infra eo. uersic. xxxii. & Alexan. de Imo. post Bar. in l. omnes populi. vi. col. ff. de. iusti. & iure. Fely. in sępe alleg. c. nonnulli. colum. xxvii. uersicu. nona conclu sio, de rescrip.

Clausula non obstante statuto, non reuocat nisi quatenus reperitur repugnantia. Bal. in C. de lati. lib. tol. Alexan. in d. l. omnes populi. vi. colum. in consi. ciii. iii. parte. i. colum.

Clausula non obstante collatione alteri facta intelligitur de inualida. Ioa. An & doc. in c. causam quę. de rescriptis. & Alex. consi. cxxxv. ii. parte Fely. in c. causam quę. col. xiiij. uersicu. non obstante collatione. de rescrip.

Clausula non obstante aliqua lege posita in iure, uel in statuto nouo, quid operetur per Bar. in l. sciendum. in prin. ff. qui satisda. cogan. dicit quòd hæc clausula non tollit determinationē quæ fieri posset per aliud statutum antiquum, per tex. cūm gl. in auten. de hęre. quę ab intest. uersic. euacuatis. nisi dicatur non obstante tali statuto. ut infra eodem. Alexan. in d. l. sciendum. post Barto. dicit quòd talis clausula non operatur quia iura noua non restringuntur per uetera, nisi esset clausula pinguior, uidelicet non obstante aliqua l. quę in contrarium loqueretur generaliter uel specialiter. Alex. ibi & Bar. in extraua. ad reprimendam. & Pe. de Ancha. in c. canonum statuta. v. charta. uer. sed quid si in noua lege. de consti. & uide Alex. post Bar. in l. ideo. de legi.

Clausula non obstante aliqua lege, cōuenit soli principi & non priuato. l. nemo potest. & ibi Ange. ff. de legat. i. & in l. ius publicum. ff. de pact. l. codicillis. §. fin. ff. de leg. ii item nec inferiori a principe. l. quicquam. §. fin. ff. de offic. procon. & secundum Bal. in l. rescripta. ii. co. superuerno. ergo hic aliqua. C. de preci. impera. of. fe Adde Fely. in sepe alle. c. nonnulli. col. xxxii. uersic. quartadecima conclusio. [illegible] tra de rescrip. & omnino Alex. c. nsiā. col. ix. uol. v. & dixi in apostil. ad Bal. in l. & [illegible] i. in uersicu. clausula non obstante. C. de sum. Trini.

Clausula non obstante omissa in rescripto principis, uel inferioris quæ habet potestatem rescribendi tali clausula, facit præsumi illud emanatum ex importunitate & contra mentem concedentis. l. fin. & ibi Bar. ad fi. uer. ad istam ul. partem. C. de peti. bo. subla li. x. Adde plenius Bar. in l. i in ii. colum. uersi. quęro utrum in dubio. eod. tit. & Bald. in l. quod fauore, in ij. colum. in uer. ii. op. quòd statutum. C. de legi & in l. fina. in ii. colum. super. uersi. quarto.

quarto.questio.c. si contra ius. ubi dicit eam requiri ad ualiditatem rescripti, quę omissa tollit uoluntatem principis,&infra eodem uersicu.xl viij.Adde Fely.in c.cum M.Ferrariensis.col.ii.uersi. nota quarto. extra de consti.

Clausula non obstante an tollat ius commune, uel legem contrariam rescripto, per Paul.de ca. consil.lii. Et hæc eadem clausula non obstante, an tollat priuilegia habentia clausulam derogatoriam. Paul. de castr. in dicto consil. liij.& cccxxii.

Clausula non obstante aliquo priuilegio intelligitur de priuilegio. in corpore iuris non clauso. Barto. in l. ii. §. legatur. in fin. ff. de iudic. quòd tollit priuilegium speciale non iuris communis. & Pau.de cast. in l.i.ff. de legi.de.su.l. ii. §. omnes. & in l. heres absens in prin. de iud. & per Barto. in extrauag. ad reprimendam uersic.non obstantibus. no.in auth.qua in prouincia. C.ubi de cri. agi oportet.

Clausula non obstante tali lege, in statuto poni non potest. Bal.in l.cunctos populos.xvi.col.in uersicu. iii. probatur statutum. c.de summa Trini.& fide catho. & infra in clausulis statutorum.uersic.non obstante.

Clausula non obstante tali statuto, debet poni in secundo statuto contrario, alias primum non censetur sublatum per secundum. Bartol. in l. omnes populi.iii. q.prin.in xiii.colum.in uersicu.circa secundum. ff.de iu.& iu.& adde supra eo. uersi. xlii.& omnino per Alex.vi.col.quòd statutum tollens non requirit clausulam nō obstante.Bal.in l.prima pe.colum.C. qui bo. ce d.pos.contrarium tenet Alexan. consi. ciii.iiii.parte.Fely.in c.nonnulli.sæpe allega.col.vii.& uersicu.octaua conclusio.extra de rescrip.

Clausula non obstante tali lege operatur dispensationem cum inhabili gl.in c.i. uersic.noscatur.de consti.in vi.& in cap.ei cui.in uersicu.ętate.de preben.eodem.li. caue tamē ꝗ in dictis gl.non habetur aliqua mentio de ista clausula:sed Rot.tenet contra in deci.iii.si statutum &c.in nouis ꝗ non tollit impedimentum, uel inhabilitatem personę,nec inducit dispensationē sed tollit uitiū subreptionis, & firmat gratiam.quod dicit uerum, nisi de impedimento faciat mentionem.

Clausula non obst. aliis priuilegiis sub quacunque forma uerborum concep. an deroget prius habentibus clausulam derogatoriam. Paul. de castr. consi.cccxxii.& liii.

Clausula non ob. sententia in rescripto poni potest glosi. & Bald. in l. fin. in ult.colum. in uersicu. pone ergo quòd ex sententia C. sen.rescin.non po. quem etiam uide in i.col.uersi.quæro quid si in rescripto.

Clausula nō obstante aliquo, per quod possit impediri uera concessio,non derogat iuribus singularibus, uel priuilegiis alienis.gl in c.si propter tua in uerbo tua de rescriptis in vi.& Bal.in l fi.in ulti. col. in uersic.secundo casu sufficit. c. sen. rescin non po.

Clausula non ob.in rescripto cōtra proprium statutum requiritur.Bald.in §.libellarie.in i.colum.in uersicu.hic collige. ar. de pace constan. & plura de eadem clausula non obstante no.per Card.in cle.i. §. fi.de iure pa.& Alexan.consil.xxvii.i. parte. Alexand.consil.ii. colum.vii. uersicu. princeps potest, & consil. ci. colum. vi. uersicu.præscrip.uol. v. & consi. lxxxvii. col.pe.uersic.secundo operatur.& consil. cxcviii.col.i.& consi.ii.colum.fi. & ccxix. col.iii.uer.unde dicitur.uolu.ii. & consi.i. col.v.in prin.uolu.iiii.

Clausula non ob. appellationis desertione, in rescripto reparatorio appellationis deserte, an operetur.Bal. tenet ꝗ sic in l.fi.in ul.col in uer.& no.cx.l.nostra. C. sen.rescin.non pos.

Clausula non obstante semper debet aliquid operari. Bald.in l. fin.in i.colum. c. sen.rescin. non pos.& gl.in c.statutum de rescrip.

Clausula non obstante, ultra non procedens, non eneruat, sed reddit gratiam non subrepticiam, de rescript. si propter.in vi.secus si ultra procedit. de elect.quia sæpe in vi.& in clemen. prima in

in fine. & ibi Cardi. de iure patro.

Clausula non obstantibus aliquibus legibus, uel statutis in contrarium loquentibus, operatur quantum si singulę leges & statuta essent specificatae. Bal. in l. omnes. in j. col. C. de prescri. triginta annorū. Dy. Pe. Cy. & Bald. in l. fin. in ii. col. in uersicu. quarto quaero. C. si contra ius. & in l. quoties. C. de preci. impe. offe. sed aliter & melius uide per Alex. consilio. ciij. 4. parte. & supra eo. uer. vi. item nisi in legitimatione ut supra eo. uer. xiij. & sequen.

Clausula non obstante aliquo statuto non impedit unum statutum per aliud limitari & restringi. Io. An. in Spec. de sen. excō. §. postremo. Pe. de Ancha. in c. canonum statuta. xiiii. quęst. principali. uersic. hoc etiam quero si unum statutum. & Andreae. barba. cōsilio quod est post cōsi. ciui. Alexan. 4. parte.

Clausula non obstante requiritur in reuocatione priuilegij immunitatis quod trāsiuit in contractum. Alexan. consi. ccxv. ii. parte. ubi plenè. & in consi. ciij. v. col. 4. parte. ubi alleg. Cy. in l. i. C. quando impera. inter pupil. & supra.

Clausula nō obstan. in rescripto uel priuilegio quo tolluntur ea quae sunt de iure ciuili operatur eius ualiditatē & effectum. Alex. in l. iij. §. si is. C. quod quisque iuris.

Clausula non obstantibus statutis uel consuetudine ualet etiā si nō exprimatur tenor statuti uel cōsuetudinis. Bal. in aut. oēs. in ii. col. in uer. itē & aliud est notan. C. communia de suc. & Alex. in d. consi. & Bald in cap. cum omnes xi. col. de consti.

Clausula non obstan. aliqua lege & nō obstan. legibus quę dicunt generale dictū nō ualere in rescripto principis. operatur quòd clausula generalis. sufficiat etiam ubi specialis clausula requiretur. Bal. in §. libellarie in i. col. in uer. sed quid si ita dicit in ti. de pace. constan.

Clausula non obstan. aliqua lege in rescripto principis, an operetur sic. ut generalis. Bal. in ti. de pac. Cōstan. §. libellarie. in i. col. in uer. quid ergo si dicat. & in l. si. C. si contra ius. in ii. col. super uersi. 4. q. & supra eo. uer. vi. quòd sic.

Clausula non obstante tali. l. in rescri-ptis, operatur q princeps pręsumatur scire uel'e ut in re scripto: scilicet ea omissa facit pręsumi principem nolle, sicut clausula motu proprio, uel ex certa scientia. facit principē pręsumi uelle, etiam si sit omissa clausula nō obstan. tali lege. Bart. in l. oēs. in princi. C. de quadr. praescrip. & in l. idē Vlpianus. §. sunt & alii. in princi. ff. de excusa. tuto. per gloss. in l. si. in uer. generaliter. quid si dixit Imperator. C. si contra ius. & supra eo. uer. xxvii.

Clausula non obstantibus statutis non intelligitur de statutis specialiter confirmat, per gloss. in clemen. dudum. de sepul. Old. pon. fi. in l. si uero. §. de uiro. xxiii. Falkentia. ff. so. ma. ubi dicit uerum nisi de illis specialis mentio fiat per dicta gloss. & in c. cum non deceat. de elect. in vi. & Alexander consilio. ciii. quarta parte pro quo etiam est secundum Alex. quia reuocatio pactorum non comprehendit pactum confirmatum iam prius per principem reuocantem. Adde Fel. in sepe allega. c. nonnulli. colum. viii. uersicu. sed nota quatuor. de rescrip.

Clausula non obstantibus statutis intelligitur etiam futuris plenè per. Alexā. in l. si stipulatus. §. cum stipulamur. ff. de uer. ob. uide. Fely. ubi proxi.

clausula non obstan aliis concessionibus contrariis, non sufficit ad reuocādum beneficium alicui cōcessum ex gratia causa miserationis secundum Innoc. fin. in c. significantibus de offi. delega. Dy. in l. j. C. quando impera inter pupilla. Lud. in §. de uiro. xxiii. fallen. solu. ma. Pau. de cast. con. si. lii. & Fede. de Sen. consi. ccxxvi. Alex. consi. ciii. ubi dicunt uerum nisi de eo expressa mentio fiat. Adde Fely. in praealle. c. nonnulli. col. xxiiii. uer. restant enumeranda. extra de rescrip. unde.

Clausula non ob quibuscunque priuilegiis & gratiis in contrarium facientibus, et si de eis esset faciēda mētio specialis, nō operatur ad reuocationem priuilegii concessi monialibus ne teneatur ad collectas aliquas licet posteà papa mittat legatum pro collectis, cum bullis habentibus dictā clausulam secundum Cy. in d. l. i. quando impera. inter pu. & Alex. in consi. ciii.

Clausula non obstan. tali lege in rescriptis an ualeat per Bal. in l. causas. C. de transac. post gl. & ibi doc. & Bal. in d. §. libellarie. in i. col. in uersi. & sic collige argumen. quòd sic nec aliter ualet rescriptum. ut ibi & infrà eo.

Clausula non obstā. an inducat dispensationem super beneficiorum pluralitate. Bal. in additio. Spec. de dispē. uersi. an per clausulam non obstante quòd sic. Et quid si dixit non obstan. quòd alia beneficia teneas qualiacunque sint. An intelligatur de electiuis. Fely. in præallega. c. nonnulli. colum. viii uer. addatis etiam glo. extra de rescrip.

Clausula non obstan. excusatione inducit præcisam compulsionem. l. libertos. C. de excusa. tuto. secundum Bald. in a ldi. Spec. de assessor. uersi. si.

Clausula non obstan. aliqua exceptione quomodo intelligatur. Bartol. in l. i. §. fina. in i. colum. in fi. uersicu. quæro quid si princeps. ff. a. qui. ap. non licet. quòd remota friuola exceptione. & gl. sing. & Abba. in c. ex parte. ii. de offi. delega. quod intelligitur de iniusta. uide etiam Alexan. in l. 3. §. si is. quod quisque iur. dicit q intelligitur ēt de iusta & perēptoria exceptione, uide ibi omnino & melius per d. Alex. in l. planè. de pet. her. ubi distinguit an ponatur in rescripto, uel statuto, uel lege, & in consi. lxxvi. 4. parte.

Clausula non obstan. in rescriptis contra ius cōmune, facit præsumi principē facere de plenitudine potestatis, & facit ualere rescriptū cōtra testamētū. l. si nō speciali, per Bal. in ii. col. in uer. itē dixit Old. C. de test. Fely. in alle. c. nonnulli. colum. xxvii. uersi. nona conclusio. de rescrip.

Clausula nulla præscriptione. ob. quomodo intelligatur, & quid operetur per Bal. in c. prætereà ad fi. uer. quid si ista uerba de ca. Corra in usi. feu. & Bar. post gl. in authen. quas actiones. uersi. quæro utrum hodie. C. de sacrosanctis eccle. Ang. in au ten. ut e ecle. Ro. uersi. sed tunc uidendum est: col la. ii. ubi de priuilegio quòd ecclesia Ro. gaudeat præscriptione centum an norum. & Bar. in l. si unus §. pactus ne pe teret. in fine. C. de pac.

Clausula non obstan. in rescripto papæ non ligat successorem. Io. de Imo. in c. licet Romanus. de consti. in vi. & Bal. in c. i. uer. consuetudo. in fine. uersi. extra no. qui feu. da pos. in usi. feu. & supra clausula derogatoria uer. 4.

Clausula non obstan. aliquo statuto uel cōsuetudine intelligitur. C. futuro non de præsenti. Dy. Bar. in l. si mihi & tibi. §. fin. in uer. Dy. inducit. & ibi Ang. ff. de leg. i. & doc. contra gl. in c. statutum. de rescrip. in vi. que dicit q tollit solū præcedētē: & per Bar. in l. uiros. C. de diuer. offi. l. br. xii. qui loquitur in diuersis terminis. Paul. de Castr. in l. cum consuetudo. de legi. Flor. in l. si seruitus. C. de ser. urba. predio. qui tenet intelligi etiā de statuto futuro. & Ray. in l. si ita esset. ff. de aur. & argen. lega. & Bar. & ubi suprà Addo. Pe. de Anch. & Pau. de Eliaza. in clemē. i. de exces. præla. & Pau. de Cast. in d. §. in legatis & ibidem omnino per d. Alex. Imo. in 4. col. in uer. quærit etiam hic Dy. cum multis con cor. & confirmationibus ibi per eum signatis. & rn. ad gl. in d. c. statutum. Car. in cle. statutum. iii. oppo. de ele. dicit quòd clausula non obstantibus, intelligitur de consuetudinibus etiam de futuris. & Dy. in l. si quis seruus. de leg. ii. & Car. in cle. i. §. i. vi. q. de exces. prela. & per Alex. in l. si stip. §. i. de uer. obli.

Clausula non ob. consuetudine optandi maiorem præbendam tollit consuetudinem ipsam, posita in rescripto papæ. Rot. in deci. cccliii. si mandatur in no.

Clausula non ob. priuilegiis contra ius cōmune, non requiritur secundū Cardi. in cle. i. q. 3. de censi. & in c. priuilegia. 3. dist. Archi. xxii. dist. c. remouentes. gl. & doc. in c. graue. extra de offi. ordi.

Clausula non ob. aliqua lege in priuilegiis, sufficit si ex certa scientia apponatur. Bal. in additio. Spe. de instru. edi. in ix. col. uer. an sufficiat. & uide. infra. in uer. clausula ex certa scientia.

Clausula non obstante tali lege poni debet in rescripto principis concesso contra tertium. Bald. in titu. de pace. constā. §. libellariè. in i. colum. & supra eod. uersi. viii.

Clausula

Clausula non obstante omissa in rescripto an facit presumi secundū rescriptum subreptitium. Inn. in ca. capitulum. in ulti. col. in glo. in uer. silentium imponentis. & ibidem Hostien. de rescrip. quòd sic. & supra uer. xxvi.

Appellatione remota quid operetur: ui de doc. in c. inter ceteras. extra de re iudi ca. Innocen. in c. pastoralis. in glos. sua in uer. denunciare potest. & ibi Philip. Fran post Panor. extra de appella. & in c. secundo requiris. in princi. eodem titu. dixi in apostil. ad Lanfran. de oria. in ca. quoniam contra falsam. §. interlocutorie & appellationes. numero. 13 uersicu. no. singulariter. extra de probatio. hec clausula potest póni in statuto sicut & clausula reductione remota. Baldus in l. necessarium. de ori. iur.

Idem in l. fi. col. ij. uersic. sed nunquid per statutum. C. de senten. Alexan. omnino in l. omnes populi. col. v. ff. de iusti. & iur. Bar. in l. is cuius. ff. de aqua plu. & arcen. & Roma in rublica. ff. de urbit. charta antepenulti. bal. in fi. ca. quorum appella. non recip. & Alexan in l. constitu. digesto rum. §. omnem post Bar.

Clausula ista trahitur etiam ad causam reconuentionis. c. ii. & ibi Abb. de mn. pe. quod no.

Clausula appellatione remota non potest poni in rescriptis p inferiores à principe etiam si sit legatus de latere nisi ab interlocutorijs. glo. in uersicu. sine certa. Bartol. & docto. in l. fina. in prima colum. in fin. in uer. & secundū hoc si opponas. C. de senten. Item uerum quo ad effectum ut deroget iuri, sed quo ad deseruiendum iuri potest apponi a quocunque ordinario secundū Bal. in addi. Spec. de ap. in primis additionibus uersi. clausula appellatione remota. Item hæc clausula non ob tertio comparenti pro suo interesse. Item in statuto posita intelligit de omni appellatione etiam a diffinitiua. bal. in l. i. in princi. ff. de inoffi. testamen. Alexan. consi. lxxvi. 4. parte notaui in apostil. ad Panor. in c. super eo. uer. clausula appellatione remota. nu. 4. extra de inoffi. delega. & in c. i. nu. 1. in uer. per solum prin. extra de rescrip. & in c. prudentiam. nu. 11. in uer. consequatur effectum. extra de mutuis peti. & non omitto unum ualde ꝙ no. nō habet locum quòd talis clausula in interlocutoria: ut per Fely. c. causam que. col. pe. uer. & dum dixit hic. extra de rescri. & Roma sing. cv. & sig. dcclxxiii.

Clausula appellatione remota operatur quo ad iudicem a quo ut non teneatur deferre appellationi nō quo ad partem: quia non tollit ius appellandi. Bald. in additio. Specu. de appella. uersic. clausula appella. remota.

Clausula ap. re. non comprehendit recusationem iudicis. Bar. in l. fi. in ii. colū. in uer. alii dicunt contra. C. de sen. nec tollit notoriam iniquitatem sententię & quid in commissione facta. Card. supra uer. appellatio à papa &c. uersicu. uerco.

Exceptione remota non tollit exceptio: gl. xii. q. ii. fine excep.

Adde qđ notaui in apostil. ad Lanfran. de oria. in c. qm̄ contra falsam §. exceptiones. nume. 8. uersicu. sed circa principium. extra de proba. & in apostil ad Bal. in l. i. nu. 6. c. de iur. & facti ignoran.

Vt præferatur aliis intelligitur scilicet quibus non sit quæsitum ius secūdū cópostel. & But. in c. causam quę. de rescrip. & Bar. cepo. in ti de seruitu. rusti. c. de aquęductu. 3. q. prin. & Alex. consi. xxxiiij. 4. parte. & adde supra in uer. clausula non obstante uer. 3.

Ex certa scientia in rescripto papæ facit ualere delegationem factā non habenti dignitatem aliquam. Bald. in l. fin. C. sen. rescin. non pos. in fi. col. super uersicu. clausula non ob. qui tamen propriè non loquitur in hoc casu. & Lanfran in ca. quoniam contra uer. sentētias. 3. col. de proba. uide Pau. de Cast. consi. cv. item operatur ut rescriptū nō possit reuocari in dubium. Bar. in l. conficiuntur in prin. in prima q. ff. de iure codi. uide Pau. de Ca. ubi supra item facit pręsumi causam in principe concedēte gratiam parte non citata de plenitudine potestatis: secūdū Abb. sic. in c. cū olim. in viii. col. in uer. an autem princeps & ibi dem per Car. de re iudi. sed non facit qu appelletur à iudice dato ex certa sciētia.

gl.in c.si quis suadente.xvii.quest.iii.Fely. in capitu. cum uicesimum.col.ij.uersicu. limita istum tex.extra de offi.delega. com post.in cap.cum adeo. & ibi omnes docto. extra de rescri.Pet.de Anch.lxv.consi.incipiente pro clariori & consi. ccxviii. incip.ultra alia.& Calde.consi.viii.in titu. de rescri.

Clausula ex certa scientia facit presumi principem uelle et si deficit clausula non obstante tali lege:secundum Bal.in l. omnes.in prin.C.de quadr.prescrip. & in l.idem Vlpianus.§.sunt & alii in prin.ff.de excusa.tut.per gl.in l.fi.in uersi. generali, in uer.quid si dixit.c.si contra ius.Bar. & Nico.de neap.in d. l.idem Vlpia.§.sunt & alii.de exc.tu.nide bar in aut.hoc inter liberos.c.de testa.idem facit presumi principem uti potestate absoluta secundum gl. in c.ad hoc.in uer.elegerint in fi.de rescriptis.item supplet defectum solennitatum sed non substantialia. Rota in decisione ccxxiiii.papæ in no.

Clausula ex certa scientia nisi apponatur non præsumitur papa facere ex certa scientia sicu.in c.cum inter.ii. col. in uersi. quādo autem dicitur facere de excep. ad de gl.no.in cle.i.de iud.gl.in ca. porrecta de cōfir.uti uel inuti. Alex.in cōsi. xxxvii. 4.parte.item nisi facta expressa mentio gl. in §.præterea. in capitu.pastoralis. de offic. delegat.Alexan.in consi.xxxviii.4.parte. & in consil.ciii. ea. parte. Vide Fely. ubi in i.uersicu.supra eod. & quod dixi in apostil. & Gemi. in cap.i.col.xi.extra de con.lib.vi.

Clausula ex certa scientia non operatur in rescripto impetrato parte absēte q non contradixit And.Barba.in d.consilio. ciii.Alex.4.parte.in x.col.

Clausula ex certa scientia in comissione causę appellationis friuole facit nil nouari posse ea pendente. Ang.in l.per hanc legem.C.de tempo.appel.& ibi.li. Franc. post Gemi.in c.cum appellationibus friuolis.extra de appel.lib vi.

Clausula ex certa scientia equiparatur plenitudini potestatis in not.fin.in capitu. innotuit de elec.& Bal.in l.eos.in prin. C. de ap.Andr.Barba.in d.consil.ciii.Alex.4. parte ubi etiam dicitur quòd papa dicitur facere ex certam scientiam si pars contra dicit.Item si in literis fit mētio de processu & de appellatione interposita per gl.in c.pastoralis.§.præterea.de off.dele.

Clausula ex certa sciētia requiritur quādo princeps tollit ea quæ sunt iuris ciuilis ut plenè per Alex.post gl.in l.iii.§.fi is.ff. quod quisque iuris.& quomodo probetur certa scientia Alex.consi.xxxviii.4. parte & consi.ciii.q. per clausulam in priuilegio posita per gl.fi.in cle.ii.de rescrip. & Ioa. de Imol.in l fi. a quibus appel. non licet Inno in c.præterea de rescrip. & Bal.in cap.super. quæstionum. §. preterea de offic.delega.

Clausula ex certa scientia solet poni quādo superior admittit aliquem ad actū qui per illum fieri non potest nisi dispensatiuè. Bal.in l.bonorum.in i.col.in u.no. C. qui admit.

Clausula ex certa scientia in rescripto quid operetur.Bal in l.fi.in i.col.in fi. uer. in casu clausula.C.sen.res.non pos. & in c. i.ii.col.in uer.& accidit de facto talis quæstio per quos fi.inue.& in l. nec. damnosa. c.de preci.impe.offe. Pe.de su.in aut. fine ā me insi.C.ad Vell.Lanfr.in ca.quoniam contra.§.interlocutoriæ & appellationes. nu.13.uersi.item solum clausula ex certa scientia.& dixi in apost.ad Iac.Rebuff.in l.omnes.nu.1.in apost.in uer clausula ex certa scientia.de proba.& Lud. pon.in l. ii.ff quod quisque iuris.& supra eo.§.i.& ī eo.uer proximo.in Specu.de instru.ędi.§. nunc autem uersicu.& scias,quòd sic.

Clausula ex certa scientia nihil operatur in rescriptis nisi in his de quibus princeps presumitur habere scientiam sicut sunt ea quę consistunt in iure:secus in his quę consistunt in facto ut commercia & consuetudines locorum. bald.in l.fi.in ii. colum. C.sen.re.non pos.& Alex.consi.ciii.4. parte item requiritur aliàs scientia nihil operatur.gl.in cle.ii.in uerbo obseruari de rescriptis.& bal.in prelu.feud.xv. col.in i. diuisione.uerbe sunt allegationes.Pe. de su.in l.generaliter.in fi. de non nu. pecu. item non operatur in ignoratis secundum Paul.de Ca.con.clvii.ulti.col. per bartol. in

in.l.fi.§. idem quę sunt. ff. de condi. inde.

Clausula ex certa scientia in contractibus operatur ut error in promittente nō presumatur, & allegari non possit Pe. de su.in.l. generaliter.in fi. de non nu.pecu. & Alexan. plenè post Bar. in.l.si dari in fi. ff. de uerb.ob. & in.l.sed & si quis.§.fi.ff.si qs cau. & ibi plene per Alex. de dicta clausula nō per errorem sed ex certa scientia promisit in.l. cum de indebito de proba. & Alex.in.l.fi.§.j.de condi.inde.& Bal. in l.mater.C.de rei uen.nisi in renūciatione facta a muliere quia nihil operatur, secundum Pau.de Cas.in consi.cccxxxii. Itē tollit condi.inde.quę non cōpetit promittēti indebitum scienter, Bar. in l.fi. §. idem quesiit in.i.col.uer.& per hoc puto. ff. de condi. inde.ubi dicit quòd nisi dicta clausula ponatur non tollitur condi.indebi. licet dictum sit instrumēto renunciauit cōdi.inde.sine causa & omnibus leg.auxiliis. & Alex.ibi in d.l.fin.§.i.Quinetiam dicta clausula ex certa sciētia operatur quantū clausula & si indebite pmisso facta cōstaret ex nūc donat secūdū Bar.in d.§. idē q̄ sīt.in i.col.in fi.&in gl.& Car.in cle.dudū. de sepul. melius per Guil.de Cun. in l. i.& ibi Alb.de Rosa. col.fi.post Iac.de Are.ff. de conditio. indebi. ubi etiam per dom. meum do. Iasonem may. col.ii.

Clausula ex certa scientia iuris & facti posita in contractibus an probet sententiam quæ in animo consistit Bald. in l.mater.iii.col.in prin.uersi.quid ergo.si tabellio.C.de rei uen,quòd sic.

Clausula ex certa sciā potest probari p testes contra gl.in cle. & si principalis de rescrip.& Bal.in prelu.feu.xii.col.& gl.in c.statutum de rescrip.in vi.secundum Rot. in decisio.cccxxxvi.licet in no.per Bal. in c.i.per quos fi.inuest.& Alex.in l.iii. quod quisque iur.

Motu proprio non tollit defectum per son.gl.in cle.si Romanus.in uer.quādocūque.de præbē.& Lud.in sing.uersi. clausula ista uidelicet nō operatur contra mētē cōcedētis prius declaratā.Io.An.&Cal.in c.cum dilectus de iure pa & Sicu.in c.cum olim in vi.col.in uersi.an autē impediatur de re iudi.cum concor.ibidem per eum si gnatis & tollit subreptionem sed non ampliat.Cardi.in cle.ii.de prebē.

Adde Panor.in c.causam quæ. uer. glo. ii.tacite respōdet.col.ii.& ibi Fely.col. xi. uersi.in gl.pe.extra de testi.& istam opinionem nuit ante eos Car.consi.xxxviii.inci. papa uniuit Adde tamē q contra mentē illorū, potest dici q imò clausula motu proprio extendat gratiā ultra presumptā intentionem concedentis.ut est tex.in cle.si romanus de præben.& tex.in l.qui autem. ff. si quis cau.ubi probatur q priuilegiū motu proprio concessum trahitur ad litis pendentiam & sic ultra intentionem concedētis,de quo per Fel.ubi suprà col.& uersic. predi. & colum.iiii.uersic.tertio aduerte. & posui in apostil.ad Panor.in alle. cap. cum dilectus.nume.9.in uersi excludit sureptionem ubi etiam Fely. extra de iure patronatus.

Clausula motu proprio non operatur nisi in his quæ sunt in iure expressa.Card. in cle.si Romanus. de præben.

Clausula motu proprio non potest probari per testes. Rota in decisio.cccxxxv. licet in no.& Alc.in l.iii.in prin.quòd quisque iur.

Clausula motu proprio tollit qualitates extrinsecas non intrinsecas puta curā beneficii,nec lædit ius tertii nec ampliat gratiam nec inducit dispensationē irregularitatis uel alterius inhabilitatis Rota in deci.cxiiij.licet in no.&in decisio.ccccxlv. no.motus proprius in anti.

Clausula motu proprio facit presumi principē uelle quādo est posita in rescripto sed omissa secus est Bal.in l.omnès.in princi.C.de quadr.præscrip.item ponitur nisi bis sit impetratum rescriptū secundū Bal.in l.nec damnosa.in uersi. sed contra primum dictum.C.de preci.impera. offe. itē facit presumi rite facta a papa. Car. in cle.ii.iiii.q.de of.or.

Clausula motu pprio in collatione beneficii ecclesiastici posita a papa uel legato facit eā ualere ēt siis cui sit habet aliud beneficiū &de eo nō sit facta mētio.Car. in cle.ii.iiii.q.de offi.ordi. & tollit subreptionē no.Car.in cle.ii.& in cle.iiij. de pben.ubi est gl.singu.secūdū Car. & subdit

quòd non tollit patronatum laici,&Rota decisio.cj.hæc clausula nisi ponatur in priuilegio non præsumitur motus proprius nisi in casibus.

Adde in quantum dicit patronatum laici non tolli per hãc clausulã no.Hosti. in. ca.dilectus. extra de offi. leg.ubi dicit se alias uidisse unam bullam apostolicam ad prelatos Anglie dicentem ꝙ nõ erat intẽtionis Ro. ponti. uelle in eorum reserì. includere beneficia in quibus laicus habet ius patron. & ratio quam ibi dat fuit tamen prius glos.mag.in fi.ne laici retrahantur à fundatione ecclesiarum.ita no. Lap. de castel.alleg lxxxv.incip. beneficia uacantia.Gemi.in c.quamuis. lo.i.num.5. & ibi notaui in apostil.ad ipsũ in uer. motus proprius,extra de præbẽ.li.vi.car. & Panor.in c.ex insinuatione.in ii.not. de iure pat.in c.cũ Bartholdus.colũ.ii.uers.ex hoc notabiliter colligitur.& ibi Fel.col.v.uer. itẽ dũ abb.ubi multas autoritates & concor.adducit extra de re iud.idẽ Fel.in suo tractatu quãdo litteræ aposto. noce.patro.eccle.circa prin.de quo est casus.in c. decernimus.ibi irritã esse nonerit. xvi. q. vii.Quod est uerũ quãdo patronus cõtradicit:secus si expræsse uel tacite cõsentit. ita signãter tradit i terminis Fely.in alle. trac.in xi.limita.dicẽs ita tenere cardi.in cle.i.colum.xv.uersi.sed post lõgam cogitationem defendendo partem plebani.de supp.negligen.prelato.& Panormi. in sua dispu.incip.Augerio.in fi.ii.dub.uersi. aut patronus neque consensit. Subdens idem Felyn. tantum se istorum duorum autoritates fecisse ut secundum illas consulendo semper obtinuerit. & eandem opinio.tenet ipse in allega. capitu. cum Bartholdus. colum.iiii. uersic. tertio aduerte. & colum.v. uersicu. iiii. limita. & in capit. cum ex officii. colum. antepe.& fi.extra de rescrip.Rota decisi.cccccxxviii. inci.no.infra tempus patroni in anti. & Tho.ferrarius in suo tractatu cautelarum caute.xlv.inci.sciendum est ꝙ mens & intetio.de quo etiam dixi in apo.ad Philip. Fran.in c.ii.nu.7.in uer.specialis mẽtio.extr a de præben.li.vi.

..clausulę motu proprio materiam uide in c.si motu proprio. de rescrip.

Gemi.in c.quamuis,lo.i nu. 5. & quod ibi posui in apostil. ad cum in uer. motus proprius. extra de preb. li. vi.Philip.Frã. in c.ipso iure.num.21.ubi etiam notaui in apostil ad ipsum uersicu. clausula proprii motus de rescrip.eo.li.cardi.in cle.i. col. iiij.de præbend.Fely.in c.constitutus. colum,iiii.uersicu.quarto limita. de rescrip. & in c.causam quæ colum.iiii. uersicu. secundo nota quod licet stilo curię. extra de test.& Pet.de Anch.consi.cxxii.inci.de natura & efficacia.

Amoto detentore illicito confert iurisditio de contra omnes resistentes.Bal. in addi.Spe.de exe.sen.uer. clausula amota nec sufficit ut dicatur facta mentio decolorata facti possessione.cardina. in clę. i. §.1.de præben.

Adde Panor.in capi.decętero.nu.8.uersicu.quęro circa & quod ibi posui in apostil.ad eum in uer. ut daret possessionem & ibi an possit alium substituere & qualiter procedat:& ibi Fely.uersicu.de clausula amoto &c.extra de re iudica.& in capi.cum nostris nu.21.ubi etiam notaui in addi.in uersicu. amoto quolibet illicito detentore.extra de concel.præben.& Spec. in titu.de senten.excommunica.§.ii.uersi. quid si.

Vocatis uocandis qđ operetur in Spe. de alleg.& dispu.§.post hoc.uer.& not. & ibi Bal.in addi.uer.de clausula in medio. Innoc.in c.sedes, de rescrip.& Bal.in margi.uer.clausula uer.iii.ꝙ nõ habet uim peremptorii.& Spec. ubi. supra §.post hoc. uer.item clausula.Bal.in additio. Spec. de rescrip.præsenta. uer.ille cui. Item operatur quòd extra iudicium non possit procedere. car.in clemen.i.de offi.deleg.

Adde Archi.& card.Alex.in ca.ii.non cognitio post gl.xxv.q.vj.Gemi.in c.sicut ii.q.i.Panor.in c.decreto.colum.ii. uersicu.sed contra. & ibi Felyn.in princip. extra de re iudi.eundem.Fely. post Panor. in c.pastoralis.§.quia uerò. colum.ii.uers. glo.in uer.& si sciat.extra de offi.delegat. Panor.in c. exhibita, & ibi Andre. Barba.de iudi.& in c.cõquerente.extra de restitu.spo.& Rotam deci. lxxxiij. incipien. dubita-

dubitatum fuit.in no.

Clausula cites omnes qui se opponunt quomodo intelligatur. Bal.in addi. Spec. cu.de cita.uer.cites omnes.& ibi Spec. §. sequitur uidere quid si papa.

Clausula uocatis uocandis in litteris papæ operatur quòd executor non possit subdelegare alteri.Rot.in decis. ccclxxii. si in forma in no.ubi uide omnino.& in de cis.ccclxxxvi.in an.

Clausula uocatis testibus intelligitur scilicet ad hoc de quo agitur Ange.in authen.de quo tabellio.in princ.in ii.colum. in uer.quid autem.si dicit instrumentum. & in l.hæredes palam.§.in testamentis.ff. de testamentis.

Clausula in uirtute sanctę obedientiæ inducit peccatum mortale si non obediatur de maioritate & obedientia in capi.ii. & capitu.illud lxxxi.distinctio. si qui sunt. Cardina.in clementina.ii.§. præmissa. de religio.domi.

Clausula cuiuscunque conditionis comprehendit laicos & clericos.

Vide de hoc Bartol.in l. hoc articulo. colum.iii.uersicu. quędam sunt distributiua. ff. de heredi.institu.Baldus in l. sed si hac.§.qui manumittitur.in lect.anti. de in ius uocan.& in auten.quicunque.C. de episcop.& cleri.omnino.per Alex.in l.metum.§.animaduertendum.ff. quod metus causa.& Innocen.in capitulo graue. & ibi Fely.post Panormita.in fine.extra de sen ten.excom.

Quantum de iure poteris.item clausula quantum de iure poterimus procedemus quomodo intelligatur & de eius esse ctu uide in Specula de allega. & dispu ta. §.post hoc.uersiculo item clausula. & ibi Baldus in additio. uersicul. clausula in medio.& Bald. in marga uersicu.clausula.uer.iii.

Adde quòd ista clausula ponitur ad cautelam cum exprimitur perēptorium; quia terminus peremptorius habet uim trinę citationis.l.tres denunciationes. C. quomodo & quando iudex.l. contumacia. ff. de re iudicata.capitulo de illicita. xxiiij. questio. iii.& ista clausula apposita in simplici citatione non habet uim peremptorij cum soleat apponi in termino peremptorio lege ad peremptorium.ff. de iudi. de qua clausula uide Bartolum in lege si finita. §. Iulianus. ff. de damno infecto. Panormitanum in capitulo causam quæ. columna tertia in principio. extra de rescrip. & Rotam decisio. ccxxxvii. in anti.

Si idoneus reperitur prouideas &c. importat potius modum quàm cōditionem. Bartolus in l.mutu.§.i.in fine. ff. de tute. not.in clementi.i.de officio delegat. ubi no.an super idoneitate fit cognoscendū. uide etiam Baldum in l.neque ultima columna.in uersiculo item dico si scribitur. C.de probationi. & in uersicul prouiso. uersicu.xiij.nec tunc requiritur citaio in tali cognitione : ut ibi per Bald. in uersi. sed nunquid in ista extimatione.& Cardi. in d.clemen.xiij.q.

Clausula si est legitime natus & idoneus subauditur in rescripto in quo papa mādat tali de beneficio prouideri secundum Baldum in l.neque.in fi.C.de proba.per c.innotuit de elec.

Panormita.in c.cum adeo po st gloss.fi. in fine.extra de rescriptis.de quo uide infra in uer.clausula. si præces ueritate nitantur.

Clausula si idoneus reperitur non requirit disceptationem. Innocen. in capi. licet.in gloss.sua in uersic. transactioni de transact.& Baldus in marga.uersi. clausula.uersi.iiij.

Reuocatio in irritum intelligitur scilicet citata parte secundum Baldum in additio.Spec.de appellatio.in ultimis additio. uers. antepe.

Clausula reuocato in irritum rescripto papę non operatur ꝙ attentata reuocentur cū cognitione & parte citata in Spec. de ap.§.nouissimè.uer.sed quæro utrū. & ibi Bal.in additionibus ultimis ad fi. uers. clausula reuocata:facit tex.nota. & ibi do cto.in c.audita.de resti.spo.

Et notaui in apostil.ad Panor.post eum in d.c.audita.nu.5.in uer.ad legitimè & iuridicè agitandum.de resti.spo.

Vobis uel alteri uestrum intelligitur.s. si omnes habere nō possunt ꝙ unus tantū

admittatur.l.si fundum.in.§.bis uerbis.ff. de lega.i. & ibi Bartol. qui etiam dicit ꝙ discussio tunc fieri debet dicta clausula facit alterum tantum posse in Specu. de leg.§.excipi potest.uersic.quid si in rescripto. & melius per Bartol. in.l. heredes mei.§. fina. ad Trebellia. & capitulo cum plures de offi. delega. in. vi. in capitulo prudentiam. eodem titulo. dicta clausula facit alterum tantum posse. in Specu. de lega.§. viii. uersicu. quid si in rescripto. ubi plene & in dicto.c.prudentiam.

Clausula ꝙ alter solus possit tacite in est in iudicibus ordinariis quando plures sint: & tamen si omnes ceperunt simul cognoscere non potest unus sine altero iudicare. Bartol. in.l.si uni.in secunda colum.in uersicu.vl. quero pone.ff. de re iudica.& Abba.in.c.prudentiam.de officio de lega.

Clausula si omnes &c. quid operetur in Specu.de iudi.delega.§.sequitur uidere.uersiculo & sic sunt circa hoc ubi plene. & Rot.in decisio.clxix.si duo.ubi dicit ꝙ debet prius de impedimento tertii constare alias duo ex tribus non possunt procedere. & Rot. in decisio.cclxvii. retento &c. in no. Addo.Innocen. in capitulo prudentiam. in quarta colum.ma.in glos. sua in uersi. excommunicationis.infr. de offi. delega. & Abba. ibi not.in princi.& in §. h

Adde Panor. ꝙ sub ista clausula ꝙ si non omnes includitur etiam uoluntas uidelicet ꝙ si tertius non uoluerit interesse intelligatur purificata conditio & per consequens adimpleta. ita not. Fely. in alleg. capitulo prudentiam.§. adiicimus. post Panor. ibi extra de offi.deleg.

Clausula si omnes non possunt alter exequatur quid operetur.

Vide Bal. in.l. falsus. columna. viii.q. ii. C. de furt. qui tenet ꝙ uirtute huius clausulæ alter potest procedere etiam si ignoret alium non posse. Tutior tamen est opinio Bartol. in.l.multum.ff.de condictio. & demonstratio. qui tenet contra hanc opinio. & illa est communior ut per Fely. ubi supra proxi. apostil.

Clausula ꝙ omnes possint uel pars ex cis quid operetur. Bartol.in.l. hæredes.§.peto.ff.ad Trebel.

Adde gloss. & doctores in.l.si in tres alias est.l.Celsus.la.i.in uersi.ualere.ff.de arbi. Bartolus in.l.sed si ita.ff. de arbi.eodem titulo. Baldus in sua marga. in uersicu. arbiter.uersicu. quinto. & Alexan. omnino in allega.l.hæredes.§.peto cum concordan.ibi per eum signatis columna ii.uersiculo inducit. extra gloss.ff. de arbi & consi.cxxiiii.uolu.ii.

Clausula ꝙ unus tantum possit si alii nollnt uel non possint quid importet: & an habeat locu in beneficialibus.domini de Rota in decisio.clxix.si duo.ix.distinctio. ueritatis in.c.cum dilecta. de appella.& tenet Rota in decisio.xxcivi.si episcopus ꝙ potest unus sustinere & tenere processus per alios factus. uide in Specu.in dicto.§.vi.uersi.& sic sunt circa hoc.

Clausula in rescripto papę de mandato pluribus dando debet poni uidelicet dantes nihilominus eisdem procuratoribus & cuiuslibet eorum pręsentibus litteris in mandatis ut defectum suppleant & pręsentibus litteris addunt quicquid erit necessarium ad hoc mandatum & eo utl quo ad addita ac si posita essent in mandato per nos. ita Cardina.in clemen.i.§. nos.de iuretur.

Summarie simpliciter &c. non potest poni in rescriptis per inferiorem a principe etiam si sit legatus de latere.de hac materia per Cardina.in clemn.ii.de iudi.questio.xxxviii.& sequen.& glo. in capitulo fina. in uerbo figura. de hæreti. in sexto.& Pau. de castr. consilio.xciiii. & adde.J. in uerbo de Plano. uersicu. ultimo. Cardina. in clemen.ii. in fi. de iudi. & in clemen. sępe. de uerbo. significatio. xi. que. in prin. &in. §.quę omnia. per Cardina.

Per Specu. in titu.delega.§.nunc ostendendum. uersic.xiiii. Panormi.post gloss. in capitulo super eo. in uersi.clausula extra de appellatio. & in capitulo primo. nume.l.& ibi iterum notaui in apostil. in uersi. per solum principem. extra de rescrip. & dixi etiam in apostil. ad Philippu Fran.in c.statuta,nume.3.uersi.legato de latere.

latere. extra de here. lib. vi. Hipoli. de marsi. sing. cii. incip. clausula summarie. & Alexan consi. cvii. uolum. iiii. & uide quod posui infra in uersicu. clausula de plano. & in uersicu. clausula sine figura iudicii. & Lanfran. de Oria. in alleg. clemen. sepe. nume. 2. uersicu. aggrediar. ubi prosequitur hanc materiam per septem conclusiones. & ibi etiam notaui in apostil. in uersicu. clausula summarie de uerbo. significatio.

Et quid si ponatur procedas pure & simpliciter an per hanc clausulam tollatur ordo iudiciarius. uide Fely. capi dilecti. col. i. uersicul. oppono. ad istum text. extra de iudi.

Clausula summarie in statuto intelligitur secundum ius commune. Bald. in ad ditio. Specu. de offi. omni. iudi. uersi. si in statuto.

Clausula terminis non seruatis summarie procedatur intelligitur q seruentur termini clemen. sepe. de uerbo. signi. Rota in decisione. xxxv. quando committitur &c. in no. sed breuiari possunt Rota in decisio. cccclxxxviii. not. quando causa.

Clausula summarie in statuto uel rescripto quid operetur in Spec. de officiis omnium iudicum. §. finali. uersiculo hoc quoque. & de lib. concep. §. xv. uersicu. & qualiter & uersicu. i.

Clausula summarie & de plano equiparatur clausule mera ueritate inspecta & clausule secundum meram uoluntatem tantum. Ioan. de Imol. in capitu. dilecti de iudi. & Lanfran. in cle. sepe. ii. col. de uerb. sig. & de hoc plene in spe. de inqui. si. §. nunc tractemus. uersi. quid ergo si littera apostolica: sed an iudex summatim procedat inuitis partibus quando libellus in causa non requiratur: per Cardi. in d. clemen. sepe. xiii. q. quod l non.

Clausula summarie te informes quomodo intelligatur, Bal. in l. iudices ad finem. in uersi. sed quid si superior. C. de iudi. & doc. in cap. examinata. eo. ti. item posita in libello supplicatorio operatur quod in rescripto audiat. & uersi. intelligatur repetita. ca. olim de rescriptis. &c. dilecti. de dona. arg. contra deci. Rote. ccclxi. si commissione. in no. ubi dicitur quod talis clausula non intelligitur repetita in rescripto simplici. sed demum si exprimatur uel dicatur audiat ut petitur & est uerum in causa prophana. ut in d. decisio.

Clausula summarie procedatur est eiusdem nature cuius est clausula secundum equitatem. Bald. in l. obseruare. §. proficisci. ff. de offi. proconsul. & lega. & Ludo. in rubrica de arbi. v. colum.

Clausula summarie nō tollit ordinem iudicii substantialem sed dilationes: sic Bar. singu. in extrauagan. ad reprimendā. uer. summarie. & Alexan. in l. in summa de condi. inde. notaui in addi. ad Bald. in l. quod fauore nu. l. in apostil. in uersicu. procedatur summarie. C. de legi.

De plano & sine figura iudicii facit excludi exceptiones requirentes altiorem indaginem. Iaco. Butri. in l. si ut certo. §. custodiam. ff. commo. Idem Cardina. in cle. sepe. viii. opp. de uerborum signifi. & Bartol. in l. l. §. si ex fal. instru. de hac per Cardina. in cle. li. q. xxxviii. de iudi. Item in rescripto posita operatur ut. l. bellus non requiratur. Barto. in l. nec quicquam. §. de plano. uersicu. quero si in rescripto. ff. de offi. procon. & leg. & per glos. & Cardi. in cle sepe. xx. q. & per Barto. in extraua. ad reprimendam. uersicu. de plano. & in spe. de libel. concep. §. nunc uidend. uersicu. de plano. glo. in l. leuia. in uersicu. de plano. & ibi notaui in apostil. ad dictum glo. super eo. uersicu. ff. de accu. & ibi notaui in apostil. ad Dynum in eo. uersicu. de plano. & nota oīno Alex. consi. vi. col. ii. in princi. uol. iii. de quo dixi omnino in apost. ad Lanfran. de oria. in alleg. cle. sepe nu. 3. in uersicu. de plano. de uerbo. signi. quod faciat ad enodationem in uersicu. in. infra eo.

Clausula sine strepitu quid operetur. Car. in dicta clemen. ii. q. xliii. & in cle. sepe q. xxx. post glo. de uerb. sig. ubi dicit per eam tolli excep. & appel.

Clausula de plano. in fine processus & cause cognitione. glo. & Bart. in l. nec

quicquam

quicquam uersi. de plano. ff. de offi. procon. item sine libello quando causa est parua. secus si grauis. Barto. ibidem. Item operatur dilationum breuiationes: & glo. & Cardi in. d. cle. sępe. q. xxx. &. q. xxv. cum se. & se. ubi loquitur de repentinis non tamen substantialium omissio, nem. item q̃ possit procedi tempore feriato in utilitatem hominum non in honorem Dei. Item q̃ procedi possit in loco non consueto. Barto. ibidem quid operetur. uersi. de plano. in spe. de li. concep. §. nunc uiden. uer. xlii. in leuibus.

Clausula simpliciter & de plano quid operetur. Barto. in. l. filius de dona. puto q̃ uoluerit allegare in. ii. colum. in uersic. quid enim si diceret: sed certe nõ loquit̃ de ista clausula. & Lanfrã. in cle. sępe de uer. signi. in specu. de iniquisi. §. nunc tractemus. in ulti. charta. uersicu. quid ergo.

Clausula simpliciter & de plano potest poni in rescriptis per solum papam uel principem non per inferiorem etiam legatum de latere nisi sit ei specialiter attributa potestas secundum Lanfrã. post glo. in clemen. sępe. de. uerb. signi. per glo. in c. si. in uersicu. figura. de hęre. in vi. & de plano quando procedatur in spe. de aduo. §. consequenter. uer. studeant in super. adde. supra in uersi. clausula summarie. uersi. i. ubi plene notaui.

Clausula frustratione. i. summarie. l. ii, & ibi Bar. C. de conue. fi. de. lib. x. Alexã. in l. i. §. qui pręsens. de uer. obli.

Sine figura iudicii in rescripto operatur q̃ iudex possit incipere ab articulis quibus probatis potest causam terminare. Ioan. mo n. ca. fina. de hęre. in vi. nec requiratur tunc libellus. glo. & Cardi. in cle. sępe. in prin. xx. q. de uerbo. signi. item facit admitti ad libellum generalem: ut per Lanfran. in allega. cle sępe nume. 3. & ibi posui in apostil. ad ipsum in uer. intentio potentis. Barto. in extrauag. ad reprimendam. uersi. figura. & Alexan. consi. clxxxv. uol. ii. & consi. xxxi. uol. iiii. nec requirit publicationem attestationum.

Vt per Panormi. in capitu. nisi specialis. nume. 4. & ibi posui in addi. ad ipsum. in uersi. ordinem iuris. extra de offi. delega. Lanfran. de o ria in. c. quoniam contra falsam. in princi. nume. 13. & ibi notaui in apostil. extra de proba. & melius in cle. sępe. nume. 8. ubi iterum notaui in additio. ad ipsum. in uer. sine figura. de uerbo. signifi. & nu. i. in uer. facti. Panor. in c. uenerabilis. nu. i. & ibi posui in apostil. ad eum in uersic. citra papam ubi per quem potest apponi hęc clausula extra de iudi. & Roma. singula. dcclxxxviii. incipien. quid importent ista uerba: de quo uide. supra in uer. clausula summarie. & in uer. clausula de plano.

Clausula sine figura iudicii quid operetur: de hac per Cardina. in d. clemen ii. de iudi. penul. colum. & ultima. Bar. in extrauag. ad reprimendam. uersi. sine figura. & in cle. sępe. de uer. signi. & ibi p̃ Lãfran. in Spe. de inquisi. §. nunc tractemus. uer. quid igitur. & Old. consi. cxv.

Clausula sine figura iudicii facit libellum sufficere ineptum carentem solennitatibus regulariter requisitis a iure communi. Alexan. consi. xxxi. iiii. parte. & Alexan. in. l. si ita. §. Chrysogonus. viii. colu. de uerbo. obli. & Bar. in extrauag. ad reprimendam. uer. sine figura ubi infert ad mittit tunc libellum generalem: quod Alexan. dicit uerum si non opponatur. Item nõ tollit defensiones & probationes. Alexand. consi. lxi. iiii. parte. Rota. in decisio. xxxiii. Bald in l. uenio. C. de senten. & in. l. iustitia. de iusti. & iur. & in. c. fina. de noua for. fidel. & in. l. nec quicquam uersi. de plano de offi. proconsul. & lega. Barto. in extrauag. ad reprimendam. uer. summarie. & uer. sine figura. & glo. in cle. sępe. de uerborum significa.

Fiat ius uel iustitia in rescriptis operatur ut ualeat sententia etiam iniusta in not. singu. in. c. prudentiam. de offi. deleg. puto q̃ uoluerit allegare in glo. suã magnã in uersicu. excommunicationis: qui tamen non loquitur de hac clausula nisi dictum sit autoritate nostra secundum. d. Ma. mate. in not. in uersicu ix. & Pau. de cast. in l. fina. ff. de iusti. & iure. de hac clausula uide etiam, Ange. in auten. de hęre. & fal. §. exhæredatos. col. i. Addo Bald. in. c. cum uenisset. in ultima colum.

de

de testi. & Bal. in l. ius pluribus circa fi. ff. de iusti & iur. & in l. nemo. C. de senten. & pulchrè per eundem in c. ii. in ii. col. de offic. delega. & omnino per d. Iasonem may. in l. iusti ff. de iusti. & iure cum concordantiis ibidem per eum signatis.

Clausula sic facies uel.

Clausula iustitiam facias etiam inferioribus a principe conuenit. & in rescrip. potest poni per eos secundum Innocen. in cap. significantibus. de offi. delega. & Bal. in ca. i. iiii. col. si inter do. & uas. lis oria. in usi. seu.

Adde unum ualde nota. dictum d. Fely. in cap. i. col. xxi. uer. & si dicatur facias iustitiam extra de consti. q per istam clausulam includitur potestas decidendi: adducit in medium plura iura & rationes quas ibi uide.

Audiat intelligitur. scilicet cognoscat causam in auth. de defen. ciui. §. audietur. & ibi Ange. in fi. col. iii. & intelligitur summarie prout uide per Rotam decisio. ccclxi. petitum est nisi causa prophana in rescrip. c. olim de rescrip. & c. dilecti. de dona. & facit omnia narrata uideri commissa. Rota in deci. lxxx. in no si. petitur.

Velo leuato intelligitur. i. summarie. l. de submersis. & ibi glo. i. C. de naufra. lib. xi. & Io. Papi. in sum. uer. sine strepitu. in libello reali. Idem si dicatur in anu regia. not. Fely. c. i. colum. xxiii. uersi. & si dicatur uelo leuato. extra de consti. & Pe. Iaco. de Ferra. in sua prac. in libel. in ac. reali uer. uelo leuato. Nec omitto unum sing. dictum Fely. in c. i. col. xxiiii. uersi. tertio no. extra de consti. quòd si uirtute clausulę in rescripto uel compromisso positę iudex omisso iuris ordine procedat hoc nō potest facere priusquā parti notificauerit alias uidetur dolo processum.

Veritate inspecta q d inporter. Io. de Imo. in c. dilecti. de iu. Lanfran. in cle. sæpe ii. col. de uer. sig. & omnino. per Io. papi. in sum. in libel. reali. uersi. sine strepitu in fi. & Bar. in extrauagad reprimendam hæc clausula non facit agi ex pacto nudo. Bald. in l. nemo. in fin. C. de senten. quia intelligitur de ueritate legibus roborata.

Dixi in apostil. ad Lanfran. de oria. in allega. cle. sępe. nu. i. in uer. facto. Fely. in c. i. colum. xxi. uer. & si dicatur. extra de consti. eundem. c. olim. col. ii. uer. quid aūt si dicatur extra de accusatio. & Ro. singu. dcclxxxviii. incipien. quod importent uerba & ibi dixi in apostil. ad ipsum ad idem consili. xx. inci. uiso puncto circa fi.

Clausula mera facti ueritate inspecta equipoliet clausule secundum meram uoluntatē tuam: & clausule summarie & de plano. Io. de Imol. in d. dilecti. de iudi. & Lanfran. ubi supra hoc facit agentem ex una causa & probantem ex alia obtinere. Item facit seruari legē fori nō poli, Bal. in l. iustitia de iust. & iur. & facit posse terminos breuiari. Rota in decisio. xcix. do oēs in no. in cōsi. ccccIxxxviii. no. quandoque eā in anti. Itē plus importat quàm clausula summarie. simpliciter & de plano sine strepitu. Ant. de But. in c. ii. in prin. de iura. calū. & Ale. consilio. lxv. iiii. parte.

Veritatem inquiras in litteris pape interpretatur. scilicet seruato iuris ordine non per inquisitionem. Bald. in additio. specu. de inquisi. uer. si in littera.

Adde quod not. in apostil. ad Panor. c. lras. nu. 3. I uer. & equitatē. extra de iura. calū & Ro. in rub. de arbi. & cōs. ccccxxv.

Sine solennitate iuris quid operetur. Bar. in l. filius. in i. col. in uer. quero q d si est dictū. ff. de dona. in l. i. ff. de fer. in l. ii. de test. mili. ubi dicit tūc testes recipi die feriata in honorē dei. & Bal. in l. solam. in fi. C. de testi. p Bal. in l. milites in ii col. ad fi. in uer. ii. ponamus in iudiciis. C. de test mili. Lāfran. in cle. sępe. & ibi not. in apostil. ad eum in uer. in honore.

Clausula iuris ordine omisso facit eensceri eām sūmariā in Spe. de offi. om iud. §. fi. uer. hoc quoq; & de libe. cōcep. §. xv. uer. & gēnliter. & uer. i. & facit q iudex tollat dilationes nō exceptiōes partibus. Bar in e trauag. uer. uide bi. & Matesila. uer. xv. itē nō operatur q iudex possit cōdenare nisi sibi de crimine cōstet ut iudici & nisi copia defensionis fiat reo. Bar. in. d. l. filius. in ii. col. in uer. q d eni si diceret. & Bal. i. d. l. milites. in palle. uer. ii. ponamus no. in cle. pastoralis. de re iudic. L. iii. §. fi

xj. §. si ad diem. de testa. mili. Item nec quòd possit condemnare sine probationibus legitimis. Rayn. in d.l. de test. milit. & per Barto.in d.l.filius.in d.uersic. quid enim si diceret. Bald. in c.cum antea.C. de arb. puto quòd uoluerit allegare in ii. colum. ubi tamen loquitur in alia diuersa man. & Bartol. in extrauagan. ad reprimendam. uersicu.uidebitur & an competat legato & in aliis iudicibus in spe.delegat §.superest uidere.uersi.scilicet. num quid legatus.

Clausula sine iuris solennitate operatur quòd credatur testibus non iuratis. Bartol. in d.l.filius.in ii. colum. uersicul. item an possit. ff. de dona. Bald.contra. in l.milites.in ii.colum. in fin. uersicu. ii. ponamus. C. de testib. milit. & in l. presbyteri.i.& ultimi.colum. in uersic. quæro aliud. C. de epis. & cler. & adde Ange. omnino in l.si uacantia.uersic.sed inciden ter opponitur. & ibi posui in apostil. ad Iacob.rebuffi. in princip.c. de bo. uacan. lib. x. qui tenet cum Bald.contra Bar.pro quo est casus in termi. in l. Theopompus. ff.de dote prelegata.

Clausula nulla iuris solennitate seruata reducitur ad primum ius naturale.Bar. in l.i.& in l.neque. & in i.colum.ff.de testa.mili.& in extrauagan.ad reprimẽdam. in uersicu.uidebitur.& in l.filius.in i. col. in uersicu.quæro quid si est dictum.ff. de dona. Item testes recipit post publicatas attestationes. Bal.in auten.qui semel. C. de insti.caue quia puto quod uoluerit allegare C.de proba. tamen licet Bald. ibi ponat aliquos casus in quibus testes reciduntur post publicatas tñ.non compręhenditur iste.Bu.in c.fraternitatis de test. Ludo. ubi supra. Item & probationes inualidas admitti.Bald.in l.fin.in prima col. in fin.uersicu.quæro quid de testibus. C. de test.in l.non ignorat.c. qui accu. non poss.ad fin.allega.Inno.in ca.cum causam. de testi.Bald.contra in authen. si quis in aliquo in i.colum. in uersi. iuxta primam rationem. c. de edeu. & Ro. in decisio. ccclliii. non tamen operatur procedi posse sine citatione. Bartol.in d.l.i. ff. de testamen.mili.& d. l.filius. in ii. colum. in prin.& in extrauagan. ad reprimendam. uersicu.uidetur & Ludouic. ubi supra & per Ian.Papi.in sum.in libello reali.uer. si ne strepitu & Raf.in d.l.milites.Item non facit testes inhabiles recipi : ut ibi. per Ludo.cui addo Bart.in d.l.filius.in ii. col. in uer. item an prætextu. nec quòd sine causa deponentes probant uel cum mala causa. Bal.in l.si non speciali.in ulti. colũ. super uer.ul.scias.c.de testa. nisi causam sit persuasiua secundum Bald.in d.l.solam. in fin. c. de testa.nec prorogari terminus uel breuiari statutorum. Item nec tollitur probatio saltem per duos testes.Bal. in addi.spe.de lib.concep.uersic. licet per statutum. Bartol in d.l.milites. Bald.in l.i. §.i.ff.de iudi.Bar.in l.si in lege. in prin. ff. loca.caue tamen quia Bal.in d.§.i. & Bar. non loquuntur in isto casu.uide Ludo. ubi supra.de quo uide omnino Fely.in c.dilecti col.ii.uer.quid si dicatur. extra de iudi.& Hyppo.de Marsi.sing.cii.inci. clausula summarie & quod ibi posui in apostil. ad ipsum.

Clausula omni iuris solennitate remissa in statutis operatur q; possit iudex ẽt non sedens & sine scriptis pronunciare. Bal. in l.si defendente.ff.de dolo.Ludo.in rub.de arbi.xv.colum.item facit sententiam ualere die feriata. Bartol. in d. l. i. in §. i. ff. de fer. Bald. in l. milites in ultima col.i.uersi.ii.ponamus C. de test. mili. itẽ latam ordine iuris omisso secundum Bal. in l. prolatam in iii. colum.in uersic. quæro si statutum dicit.C.de sen sed quid de clausula substantialitate iuris omissa.Bal. ibi in uersi.quid si statutum dicit ubi quòd ualet scripta & non lecta uel in uoce sine scriptis scilicet non sine uerbis condenno uel absoluto.Fely.in d.c. dilec.col. ii. uer. sed quęro.de iudi.

Recusatione remota an poni possit in delegatione & quomodo intelligatur.

Tu dic ut per Fely.post Panor. in c. cũ inter.colum.iiii.uersi. utrum papa ex certa scientia.supra de excep. & an per hanc clausulam per papam appositam in commissione iud.eis suspecti tollatur recusatio:nota.idem Fely.ubi suprà col.v. uersi. limita tertio q; sic & est communis opin. quòd

ꝙ papa possit cum hac clausula causam committere suspecto iudici ex certa sciētia: ut per glo.no in l. apertissimi. in uer. recusaret. C. de iudi. & in l. eos. C. de appel. Saly. in l. fi. C. de sen. Philip. Fran. in rub. si de appel. colum. x. & c. postremo. eod. ti. dixi in apostil. ad Lanfran. de oria: in c. qm contra falsam. §. recusationes. nume. 5. in uersi. non inuenio. extra de proba licet Panor. tenuerit contra in c. ad hęc. in fi. & ibi notaui in apostil. in uer. cum inter ubi declino ab eius opi. extra de rescrip. & in ca. accedens. nu 6. ubi iterum posui in apostil. ad ipsum in uer. ꝙ non possit recusari extra ut lite non contestata. Et utrum papa possit aut alius inferior ab eo per hanc clausulam causam committere iudici recusato uide Ro. in l. ii. colum. iiii. uersi. xx. addi. ff. de uerb. ob. dicit ꝙ sic in papa: in aliis non. Idem Fely. in c. ad hæc col. pe. uer. per istum tex. infertur si. de appella. Item intelligitur de friuola nō de iusta. in Spec. de recu. §. i. uer. quid si causa. dic ut dixi supra eo. uersi.

Si preces ueritate nitantur &c. in rescripto subauditur licet expresse non sit posita de iure canonico. ca. ex parte. de rescrip. Ioan. An. in c. i. de lit. contesta. in vi. in nouel. & Flo. in l. si cui. ff. de ser. ubi dicit uerum quo ad cognitionem nō quo ad decisionem. Ia Butr. & Barto. in l. prę scriptione. in ii. col. super uersi. contra Azo. oppo. fortiter. C. si contra ius. de iure autem ciuili non subauditur. l. fi. & ibi Bal. C. de diuer. rescrip. ubi dicitur ꝙ debet poni in rescripto aliās non ualet in spe. de rescript. pręsenta. §. ratione quoque defectus. in uer. item ꝙ non est ibi clausula.

Aduerte insuper ad unum sing. dictum Bal. in l. prescriptione. nume. 9. uersicu. concludamus ergo & quod ibi notaui in apostil. ad ipsum in uersicu. non faciunt conditionem C. si contra ius ꝙ quantum ad cognitionem non inest conditio si præces ueritate nitantur: sed inducunt monitionem unde si ita feratur sententia si titius probabit sibi deberi per seium condenno seium. ualebit sententia licet non probatur: pro quo alleg. Inno. in c. prudētiam. extra de offi. deleg. & hoc etiam diffusius not idem Bal. in l. non dubium. C. de legi.

Clausula si preces ueritate nitantur in sententia principis non requiritur. & si ponitur debet exponi si pro quia Bal. in l. fi. C. de diuer. resc̄ri.

Clausula si preces ueritate &c. in rescri. apostolicis omissa subauditur in Spe. de rescrip. præsenta. §. ratione quod defectus: uersi. item ꝙ non est. & de ap. uer. si. ubi loquitur de clausula si ita est.

Clausula si ita est &c.

Clausula si preces ueritate nitantur idem important & subaudiuntur in rescript. apostolicis si expresse non continentur secundum Specu. ubi supra item in omni responsione principis. Bald. in l. i. ulti. colum. ff. de constitu prin. Panor. c. si per litteris. col. ii. de rescript.

Clausula per manus nostras intelligitur scilicet uel per alium nomine nostro non preiudicialibus aliās non sufficit fieri per alium. Cardin in clemen. i. §. nos. xxi. no. de iureiur.

Clausula mando auctoritate qua fungor utitur delegatus. in c. cum in iure. & ibi Abb. de offi. deleg.

Saluo iure tertii in rescript. semper subauditur: ut. l. ii. §. si quis a principe. &. §. merito. ff. ne quid in loco publico: notatur in l. a facto. in principio. & ibi Baldus. ff. de uulgari & pupillari glos. ultima in ca. i. extra ut lite penden. cum similibus. glo. magistra. in l. fina. & in glos. fin. & ibi Bar. colum. i. uersicul. secundo quero. ubi etiā omnino p domi. meum dominum Iasonē may. in ii. colum. cum duabus sequen. ubi ponit regulam negatiuam cum vi. limita. & ibi etiam Baldum. in fi. C. si contra ius uel utilitatem publicam. & in l. finali. per eundem Bald. colum ultima. uersicul. C. de fructibus & litium expensis. & Rotam decisione. cclx. incipien. item obtinens in no.

Idem & in legatis. Bald. in l. prędic. ii. col. uer. & ex his apparet. C. de fideicō. idem in concessione Castri. Bal. in l. cum multa. in uersic. ex his conclude, C. de bo.

quæ

quę lucr. ide n in contractibus fiscalibus. Bal. in l. i. col. uer quinimo in contractibus. C. de here. uel act. uen. item in confirmatione Bal. in l. ff. de consti. prin. item in rescrip. principum Bal. in d. l. i.

Clausula saluo iure tertii quid operetur Bald. in l. fi. iiii. q. C. de ędic. di. Adri. tol. & Fely. c. super litteris. col. viii. uersi. quinta regula. extra de rescrip.

Clausula cū pręiudicio tertii in rescri. intelligitur. s. cum leui non . cū magno: ut gl. est no. in l. seruitutes. §. publico. in uer. in cōmodo. ff. de seru. & in l. sed cum hęrede. ff. ad Treb. no. Car. in ca. mandatū. in vi. no. extra de rescrip. & Bar. cępo. in tract. de seruitu. rusti. titu. de aquęductu.

Si tibi constiterit operatur ut attestationes coram eo receptę probent corā alio. Bal. in l. fina. in. i. colum. in fi. in uersicu. quęro quid de testibus. C. de test. & idem dicit de clausula si tibi probatum fuerit. & intelligitur citata parte. ut p ROTAM decisione. cccccclxxxiiii. incipien. dic q si in aliqua in decisio. antiquis. Panorm. in c. sacro. nume. 13. & ibi posui in apostil. ad ipsum in uersi. pręsupponit citationem extra de senten. excommu. & facit q causa sit commissa: ut ipse not. in c. conquerente. extra de restitu. spolia. Immo facit executorē mixtum. ut not. Fely. capi. si constiterit. colum. ii uersicu. Ioan. de Ana. extra de accusa. & Pet. de ANCHARA. consil. cxcii. incip. efficientibus. & de ea uide Car in cle. i. xiii. q. de offi. dele.

Clausula si tibi constiterit an faciat conditionem. Bal. in. l. non dubium. in vi. colum. in uersicu. iuxta hoc quęro. nume. 13. & ibi notaui in apostil. ad ipsum in uersicu. cōstiterit. C. de legi.

Si probatum fuerit operatur ut probationes coram eo receptę probent corā alio iudice. Bal. in l. fi. in. i. colum in fi. uer. quęro quid de testibus. C. de testi. uide quod nota supra clausula si tibi constiterit. uersicu. i.

Clausula si probaueris intelligitur scilicet per legitimas probationes non per iuramentum. Bald. in l. hoc sententia prima. C. de sen. quę sine certa quanti. ꝓfer. puto quod uoluerit allegare. in i. colum. sed de iuramento. nihil dicit. & Ludouic. in rubrica de arbi. vii. colum. & Bald. in capi. quod ad consultationem. de re iudi. iii. col. & Barto. in l. ait pretor. §. si iudex. in fi uersi. sed quid si senten. ff. de re iudi.

Vide quod posui supra in uer. clausula sine solennitate iuris. uersi. iii.

De ęquitate intelligitur scilicet reiectis subtilitatibus & solennitatibus iuris quę ueritatem negocii non tangunt: sed non intelligitur non habito respectu ad iura ciuilia. Bald. in l. fi. pro ea. uiti. colū. uersicu. unde facit ad quęstionem. C. mā. & Barto. in l. si fideiussor. §. quędam. ff. eo. addo Barto. in l. quintus. in eodē titu. ff. man. Item operatur quod agens ex una causa obtineat etiam si probet & alia. supra uersi. agens. & an tunc opponitur except. non solutę gabellę. Saly c. in l. placuit. C. de iudi Item intelligitur de ęquitate legibus approbata unde tunc sufficit nudum pactum. Bal. in l. nemo. in fi. C. de sen. sed contra. infra eo.

Clausula secundum ęquitatem in eom promissis operatur ut excludi possit exceptio pręscriptionis. Ange. in l. sequit. §. si uiam de usuca. & Bald. in l. i. uersi. item si causa est commissa. C. de prescription. xxx. anno. uide Bartol qui aliter loquitur in uersicu. uidebitur in extrauagan. ad reprimendam. & Innocen. in capi. cura. in fi. super glo. in uersicu. pręscriptum de iure patro. Ioan. An. in reg. possessor. in vi. Bald. in auth. ad hoc in. iiii. colum. C. de usu. & Ludou. in rubri. ff. de arbit. i. colū. Itē operatur agi posse ex pacto nudo nō obstante exceptione pacti nudi. Bartol. in l. quintus. ff. man. Bald. in l. si pro ea. in ulti. colum. uersicu. unde facit ad quęstio. C. eodem titu. & per Bartol. in l. si fideiussor. §. quędam. ff. eod. titul. Ludoui. in rubri. de arbi. ii. colum. Bald. contra in l. nemo. C. de sen. in fi. sed ibi loquitur de clausula sola facti ueritate inspecta. Item q debitum naturale peti possit. Bald. in d. l. si pro ea in pręallegato uersicu unde facit ad. q. & Ioan. de Pra. in l. quibus. §. dominus. de condi. & demonstra. item q nec pœna commissa petatur.

Excommunicationis sententiam profe-

feras contra talem personam uel sententiam interdicti contra talem populũ quomodo intelligatur in Specu de rescript. præsenta.§.ratione formę uersicu nunc dicamus.

Adde quod notaui.J.in uersi. clausula aliàs te noueris excommunicatum.

Habeantur pro specificatis & expressis in renunciationibus uel contractibus nil operatur. Angel. & Alexand.in lege sed si quis. §. quęsitum si quis cau.secus in statuto:& in rescript.secũdum.eos ibi & Ioannem Andreę. in capitu. primo de excess.prelatorum vi. & est bonus tex. in l.omnes.in princip. C. de prescript. xxx. anno.& ibi Angel.& Baldi de pace constant.§.libellariæ.& Angel.in l. diui §. licet.de iure codi. Cy. in l.prima quando impera.inter pu.& uidu.& nota.in l. fina. C.si contra ius uel uti.publicam.

Tu dic ꝙ illius clausulę effectus est ut solum uigore istorum uerborum ueniant ea tamen quę communiter solent exprimi nõ ea quę raro:ut per Barto.in l.scio. §.medico.in prima oppo.ff.de an.lega.& plenè per Fely.In capitu..cum.m. colum. v.uersicu. secunda declaratio. extra de constitutio. & Alexander consilio.xxx. uolumi.i.

Nulla exceptione obstante intelligitur scilicet friuola.Archi. ii.q.ii.lator Angel.in l. & non tantum.§.i.ff.de pc. hęre. Bart.post gl.in l.i. §.parui ff. quod ul aut clam.bald.& Ange.in l.cum notissimi.C. de prescript.xxx.uel. xi. annorum. Fely. plene capitu.causam quę.colum. uersicu. similiter dicit barto.in l prima.extra de rescriptis.Ioan.de Ana. consilio.xxx.incipit.utrum confirmi: & dixi in apostil. ad Panormi.post cum & alios in ca.i.nume. i. extra de rescript.

Quouis alio modo. uide omnino in Ro.in deci.xxviii.si mandetur &c. in no. & deci.cxlvi.habens gratiam &c. in no.

Et quosdam alios in rescripto contra laicos cõprehendit clericos.Rotam dec. lxxiiii.incip.si clericus. nec etiam in rescripto generali posita cõprehendit uniuersitates.Fely.in c.cam te.col.xil. uersi. secũda declaratio.extra de rescriptis.

Scilicet adesse non potest intelligitur.scilicet cum causa agitatur.Bald in l. suis quoque.§.fi.ii.col. in uerbo ad prędicta facit ff.de hęre.insti.

Contumaces autoritate nostra cõpellas in rescriptis operatur ut delegatus possit mulctare partes quod aliàs facere non posset.glo.in l.si certarum. de testa. mili.in authen.de hęr.& falci.§.i. Pe.de su. in l.ii.§.fi.ff.de iudi.

Contradictoria coerceas intelligitur de contradictoribus facti nõ iuris not.in c.pro illorum de preben.& Cardi.in cle. ii.§.contradictores.de reli.do.

Aduerte etiam ꝙ illa clausula non intelligitur de iustis cõtradictoribus secundum.glo in c.pro illorum.in.uersi.contradictores.extra de pręben.lex quo noto. ꝙ hanc clausulam delegatus habet iurisditionem etiam in non comprehensos in rescripto quod est cõtra tex. in capi pig. extra de offi.delega. ut per Panormi. in alleg.capitu.pro illorum.super.d. glo. & Fely.in capitu.super eod. colum.ii. uersi. secundo fallit.extra de offic.delega.& in capitu.causam quę.colum.xiiii.uersi. non obstante. extra de rescript. Et debent hoc casu executores tales cõtradictores citare:ut per Barto.in l.fi.colum.i.C. de edic.diui .Adria.tol.& Bal.in l.fi.col.i.C. qui admit.

Procedas secũdũ tenorẽ primę cõmissionis n hil operatur si de prima cõmissione nõ cõstet & sic procedi nõ potest. glo.in c.i.de fide instru.& ibi per docto.

Non impedies intelligitur scilicet auxilium pręstabis sicut & clausula sine impedimento intelligitur. s. cum auxilio. Bar.in l.si auus.i.col.in.iii.oppo.& ibi notatur C.de libe.prete.

Volo executioni mandari quid importet.Bartol.in l. talis scriptura.§.fin. in fi. ff.de lega.i.Fely.in c.ii. colum. fin. uersi. uerbum statuimus.extra de iudi.& quid siper uerbum pręcipimus committatur causa iudice aliàs ordinario:dic ꝙ ,ppter illam clausulam efficitur delega. ut ꝑ Fely.c.nam concupiscentiam.colum.ii. uer. adde istis.extra de constitutio. Item operatur ꝙ actus non possit per alium exerceri

ceri neque expediri ut nota. idem Fely. c. eam te. colum. viiii. uersicu. adde tu ꝙ istud procedit & colum vii. uersicu. inter mandatum & preceptum. extra de rescri. Idem si fiat per uer. iubemus quod importat necessitatem: quia etiam tunc nō potest fieri subdelegatio: ut per nota. glo. singula. in lege sepe. in glossa prima. ff. de offic. presi. quam ad hoc dicunt singula Bart. & Bald. ibi. & Imola in clemen sepe de uerbo. signi.

Suoroboré duraturum quid operetur. Bald. in l. fina. in uersicu. hic Dy. C. de legi. tu.

Si contra fiat actus non ualeat apposita a principe facit actum contrarium nō ualere. secus si a priuato. Pau. de Castro consilio quinquagesimoquarto. per capitulum dilecto. de prebendis. & capitulum quia cunctis. § ex parte. de concessio. præben. in vi. Cardina. in elemen. i. §: duro. de hære. dicit ipsam clausulam decreti irritare contra factum.

Aliàs te noueris excommunicatum nō continet sententiam excommunicationis. Bald in additio. Specu. de citatio. in tertia columna in fine. uersiculo clausula alioquin si autem dicatur. excommunicationi te nouerit subiacere ipso iure fertur excommunicatio. ut notauit Philippus Francus capitulo quicunque num. 2. de hære. libro sexto. de quo est glo. in c. tertio. extra de rap. eo. lib.

Studeas alienata reuocare in rescripto quid importet. Bald. in additio. ad Specu de rescrip. presen. uersic. ille cui. & ibi Specu.

Confirmamus si de iure uenit cōfirmandum subauditur in confirmationibus licet omissa sit Baldus in marga. littera. uersiculo quarto.

De plenitudine potestatis includit defectus solennitatis non inhabilitatis uel alios naturales defectus in Specu. de lega. §. nunc ostendendum est. uersiculo & not. ꝙ si clausula. & ibi Baldus in additio. uersicu. clausula supplentes de plenitudine potestatis &c. & per Alexand. cōsilio lxiii. prima parte: & includitur sub uerbis quicquid principi placet habet legis uigorem. & non fuit in usu ante concessū imperium cesari. Baldus in titulo de pace constan. §. libellarie. in prima columna in fine. in uersiculo de clausula suppletiua & Felynus capitulo nonnulli columna undecima uersiculo quarto & ultimo. & quod ibi nota. in apostil. extra de rescrip.

Supplentes omnes defectus de plenitudine potestatis operatur circa defectus iuris positiui tantū nō iuris naturalis nec inducit absolutionē ab excommunicatione. Cardina. in clemen. ii. §. ceterū. in no. de re iudi. uide per Alexan. cōsilio lxxix. in prima parte.

Idem nota. Fely. in capi. postulasti. colum xviii. uersicul. tertius casus. extra de rescript. & dixi in apost. l. ad Panorm. post eum in. capi. i. nume. 5 in uer sicu supplentes. extra de transact. Nec etiam supplet ista clausula defectus quibus actus redditur nullus & super quibus requiritur dispensatio puta quia impetrans erat excommunicatus uel illegitime natus: ut est bona glosa in capitulo innotuit. in uersiculo distulit. & ibi Imol. extra de elect. glossa melior de iureiurand. in clementi. si Romanus. in uersiculo ualidam. de prebendis: & notauit plenè Fely. capitu. ex parte. colum. xxiiii. uersicu. ex istis. extra de præbendis.

Indignationem Apostolorum Petri & Pauli se nouerit incursurū in literis Papæ significat priuationem beneficiorum. Bal. in cap. i. §. porrò ii. colum. in uersicu. item nota textum quòd delator quæ fit prima causa benefi. ami. in usi. feu.

Adde Bar. in tractatu qui sint rebelles in uersicu. indignationem nostram. & Felyn. in cap. ueniens. in prin. extra de præscrip.

Tu solus expedias & non alius operatur ꝙ delegatus non possit subdelegare. Alexand de Imol. in l. i. ulti. colum. ff. de officio eius. & nota. in l. i. §. de his. cum gl. ff. de separationibus. & not. in c. fina. de offi. deleg.

Adde Bald. & Ange. in l. cum notissimi post glo. in uersicu. C. de prescrip. xxx. uel xl. annorum. & Fely. cap. causam quę. columna.

lumna.xiiii.uersicu. similiter dicit Bart. extra de rescrip.

De nostrorum fratrum cõsilio in litteris papę ponitur & quid operetur in c.ad apostolicę.de re iudi in vi.& in clemen.i. §.cęterum.de iureiur.

Committo tibi castrum intelligitur scilicet cũ plena & libera potestate& iurisditione secundũ Bar.in l.i.§. cum urbē.& ibi casus in prima columna in uersicu. ex hoc collige quod si papa ff.de officio pre fect.urba.& in l.1.& ibi Alexan.colum. fi. uersicu.ex hoc sequitur. ff. de iurisditio. omnium iudicum.Dy.in l.i. §. damus. ff. de suspec.tuto,Bald.in l.penulti. uersicu. ex his conclude.C.de bonis quę liber. & in c.i.§.item si quis.colum.prima.uersicu. secundo ꝙ ibi in titul.quibus modis feu. amitta.in usi.feudo.& in l.finali. columna secũda.& ibi omnino dominũ meum dominum Iasonem may. colum. ii. cum concor.ibi per eum signatis.ff.de cõstit.principum.& Alexan.de Imol.in l.i. colũ.xvi. uersicu. & ex his infert.ff.de iurisditione omnium iudicum.& in l.iii. in principio. colum.xiii.uersicu.& ex uerbis Bartoli.ff. de acquiren.possessio.Non tamen ueniũt iura spiritualia:secundum Inno.in c.ex literis.in glo.sua in uersi. non excepto. extra de iure patronatus pręter ius patronatus illi annexum ut ibi & not. Bald. in l.fi.colum.penult.uersi.idem si uendo castrum.C.de edic. diui Adria. tollen. & in sua marga.in uer castrum.uersi.i.

Quomodocunque & qualitercunque non compręhendit casus in quibus a iure requiritur mentio specialis.ca ii.ad fi. de prębendis in vi.& ibi Pet.de Ancha.Philip.in capitulo ad hoc de appella. & Geminia.in dicto capitulo secũdo: & Panormita.in c.ex parte.numero.13. & ibi not. ui in apostil. in uersi. quocunque modo. extra de cõcess.preben. & omnino per Philippũ francum in c. susceptum. extra de rescrip.lib.vi.

Secundum motum tuum in delegationibus causarum quid importet & quomodo intelligitur.Angelus in authen. ut in priua.do.in fin colla. quinta ut ĩtelligitur electum ius arbitrium ut possit causam exercere.

Secundum conscientiam uel mentem intelligitur.l.arbitrio boni uiri. Bald. in l. uoluntatis.secunda columna in principio.uersiculo item ubicunque sunt examinanda.C.de fideicommiss. & adde. infra in clausulis compromissi in uersicu conscientiam.ubi de aliis.Addo bald.in l.i.in prima colum. in uersicu. sed pone ꝙ per statutum.C.de re. credi.& in l.fi. in ulti. colum.in uer.& quando aliquid committitur conscientię. C. de iure do. impera. & per dominum Alexan. in l. si sic. in ii. colũ.in uersi quid de uerbo conscientię. ff.de le.i.cum concor.

Non omitto unum memoria dignũ ꝙ quando committitur cum hac clausula ꝙ non poterit appellari a sententia uigore illorum uerborũ lata:quia iudex poterit sequi qđ uoluerit ; & de hoc habes duas glo contrarias unam in capitulo statutũ. §.assessorem.in uersicu.relicquatur extra de rescrip. & aliam in clementi. prima in uersicu.oneramus. de iurepatro. de quo uult Fely.in capitulo primo.columna.xx. uersi.& si dicatur conscientie tue.extra de constitu.notaui in apostil.ad Panormi. c.super his nume.6. in uersic. consciẽtia, extra de accusa. & in additio. ad Philip. Fran.in allega.§.assessorem.in uersi. committitur conscientiæ nume. 6.

Si quid est residuum quęstionis. quid significet.Innocen.in cap. ad reprimendam in glo.sua in uersicu.suspendat in fi. de offi.ordina.

Facias prouideri intelligitur ꝙ is cui scribitur possit ꝓuidere etiam ꝑ seipsum Bald.in marga. uersicu. clausula. uersi.fi. & Innocen.in c.pro illorum. in prima colum.in glo.sua prima de pręben.

Si tibi iustũ uidebitur intelligitur scilicet & uideri poterit & debebit. Inno. in capi. episcopi.de re.eccle.non alienan. & Bal.in marga.uersi.clausula. uersicu.i. Addo Innocen.in c.i.in glo. sua in uersi. suo de constitutio.

Facta fide intelligitur scilicet alter quã per iuramentum in supplementum probationis.glo.in c.cupientes.§.ꝙ si per uiginti.uersicu.facta fide.de elect.in vi.Ludo.

pon.in rubri.de arbit·vii. col.& glos.in l. cum de indebito.de proba.

Si legitimè probetur intelligitur scilicet aliter quàm per iuramentum supplementum probationis. glo.in l.cum de indebito. in prin.in uer. legitimis.ff.de proba.Lu.pon.in rub.de arbi.vii.colum.& ad de quod posui.supra in uersi.clausula sine solennitate iuris.uer si.iii.

Secundum formam iuris & statutorum quomodo intelligitur p Bald.in l.Gallus. §.si eius in ii.colum.in uersi.item est arg. ad aliā quæstionem.ff.de liber. & posthu. & in l.i.in xii.col.mag.in uersi. sed dubitatur quare.C.de confes.& in l.ii. in ii.col, in uersi. ex quibus allegationibus. C. de proba.& Bar.in l.rerum quidem. in ii.colum.in uersic.istam.l.induco. in arg.ff. re amo.Bar.Cępo.in l.nomin s. uer. uerbū. de uerbo.signi.Ludo.in rubr.de arbi.viii. col.& infra eo.uer.secundum formā iuris & statutorum in clausulis libellorum.

Secundum leges & consuetudines.

Dic q si fiat delegatio cum clausula ut iudicet secundum legē & cōsuetudinem intelligatur potius q iudicet secundū consuetudinē quā secundū legem:ut per Bal. in ti.de pace constā.uer.§. sententię quoque in fine.Et quid si sit clausula ut procedatur secundum iura an poterit procedi secundum consuetudinē & statuta loci & conclude breuiter q sic qa appella.iuris uenit omne ius siue ciuile siue consuetudinarium:ut not.glo.in prohe.clē.super uer.iuris.nisi materia subiecta recuset. c. i.vi.ut lite pen.& ita concludit Panor. in rubri.de consuet.col.i.q si compromissū est factum q pronuncient secundum ius q poterit pronunciare secundum consuetudinem.nota.etiam in c.cū nobis de ele. & in c.cū uenissent de eo qui mit.in pos. cā rei ser.Car.in c.fi.de const.Anto.in c. Quintauallis:& ibi Panor.supra de iureiur.bo.glos.in c.Rot.responso.in uersi.dę iure.extra de appe li vi.Barb.in c.i.de trā sact.& c.fi.de pace.Io An.in addi.ad Spe. in ti.de arbi.§. excipitur. uer. item cum corruptus.Bal.in c.cū uenissent. supra allega.& in l.sed & si quis.§. quęsitum.ff.si quis cau.& Roma.in repe.rub.dę arbi.

Si eum uitæ laudabilis esse reperies differi a clausula si dictus est uitę laudabilis quia primo casu requiritur examinatio uitæ secūdo nō secundū Old. cōs.xlii.

Cedentibus uel decedentibus quomodo intelligitur.Old.consi.ccxxii.

Vt asseritur in rescripto non pręsumitur prolata ab imperāte & differt a clausula ut asseris.Rota.in deci.lxxiii i. not.q ubi alicui fit gratia in anti.

Gemi.c. cupientes. §. insuper. & §.ad hæc extra de elect.lib.vi.in c.unico extra de elec.coniuga.eo lib.& Fely.in c. cum Bertholdus.in prin. post alios de re iudi.

Sine scriptis procedatur intelligitur quòd nec libellus nec litis contestatio.requiratur nec acta in scriptis fiant.Ang.in aut. ut iu. sine quo. suffragio.§. necessitatem.

Decernentes irritum quicquid si & cōtra dicitur clausula decreti in mandatis Papę:de quā in clemen.i.§.i. & ibi Card. de conces.preben.

Tu dic q illa clausula facit nullū quicquid fuerit attentatum:ut per Pan. in ca. cęterum.colum.ii.extra de rescrip. in ca. dilecto.de pręben.colu.ii.Gemi.c.i.& ibi Philip.Frā.de cōces.præben.lib.vi.Ioan. de Ana.in c.quia frustra.colu.iii. de usur. Petr.de Ancha.in repe.c.canonum statuta.de consti.Bal.& Angel.in l. ex facto.in princip ff.de uulg.& pupil.Salyce Fulgo. Pau.de Cast.in l.omnium. & ibi omnino per Alex. C. de testa Barto. in l. omnes populi.in iii.q.prin. uersi. & circa secundum.ff.de iusti.& iur.& ih l.si quod.uersi. quarto nota.& ibi Alexand.in addi. ad ipsum.C.de legat.lib.x.

Iuris ordine omisso,facit dici causam esse summariam, in specu.de offi.om. iu. di §.fi.uersi.hoc quoque ubi ponitur materia summarię cognitionis. & supra in uersi.clausula sine solennitate.uer, ii. ubi multa posui.

Vt ueritatē inquirat & iusticię debitū exequatur importat ut uideatur esse cōmissa causę diffinitio,& filius executio:ut plenè per Philip.Fran.in c.epis.num.2.ex tra ne clerici uel mona.lib.vi.& de hęre. in c.si quis contra. de foro com. eod. lib.

Plena

Plena libertate gaudeas, in rescripto apostolico posita imperat q talis eximatur a lege iurisdictionis. & lege diocesana.no. Philie Franc.in capi.uenies.§.illu. nu.3.post Io.An.extra de uerb.sig.lib.vi. Dummodo non sit alterius quęsitum in literis papę pręseruat habentes ius in re non ad rem.not.Fely.in c.causam quę cõ. xvi.uersi.anteferri. extra de rescrip.

Si non est alterius quęsitum tollit omnem subreptionem quę posset allegari a tertio.pretendente rescriptum sibi preiudiciale, & non est opus mentione seu collatione possessionis, ut per Fely.c. super literis.col.viii.uersi.quinta regula.extra de rescript.

Anteferet in rescriptis Papę operatur q preferantur qui illam habent prioribus quibus est quęsitum ad rem non in re: & an pręiudicet habentibus ius ad rẽ ex electione, uel presentatione, & quid de habentibus expectatiuas qui acceptauerunt Fely.no.in c.causam quę. colum. vi.uersi.anteferri.extra de rescript. & in c.capitulum.colum.viii uersi.fallit tertio. ut ultimo eod. titu. & dixi in apostil: ad Philip.Frã.in c.duobus. nume.12. in uer. habet clausulam anteferri.eod. titu.li.vi. ubi q sic.Non tamẽ tollit litteras unionis.ut per eundem Fely.ubi supra col.ix. nume.7.uersi.quarta conclusio.& Oldra. consi.ccxxiii.inci.factum tale est do. Clemens papa.Nec etiam tollit dicta clausula ius alteri quęsitum: ut per Fely. pręallega.c.& col.uersi quinta & ultima conclusio.nu.8.de rescrip.

Moneas, & inducas, non important precisam coactionem,& sic non datur potestas cõpellendi quod est no.pro cõmissionibus Papę. nota. Pa. norm. in.ca.i. & ibi Fely.in princip. extra de testi cogen. & in c.ii.post Anto.de But.ubi etiam Fely.col.iii.uersi.iii.nota.secundũ do Anto. extra de sponsa.per tex.in cap.preterea. & in.c.cum tua.eo.titu.& in.c.cum simus. de regula.& in.c. excõicamus.§.moueat. extra de hęre.& hanc opinio. tenuit Io. An.in c.si pauper.de pben.lib.vi & Car. in cle.i.de offi.delega.q.xi.& hanc secutus sũ in apostil.ad Panorm.in.ca.ex tua. nu.3.in uersi.moneas,& inducas.extra de symo.& in apostil.ad Philip.Fran. in prę allega.c. si pauper.in fi. in uer.moneat & inducat de preben lib.vi. tenet illã Fely. ubi supra col.iiii.uersi. sed pro opinione doct.& Fede.de Senis.consi. clx.reprobata opinio. Specu in tit.de rescrip.presentata.§.rõne.in fi. ubi dicit q si Papa dat executorẽ cõtra religiosos, ut eos inducat talis executor habet cohertionem.& Archi.in c.quisquis.ii.q.vi in fi.& glo. super quã se fundauerit in clemẽ.i.in uer. hortamur.de testi.quę dicit q si Papa dicat hortamur,q tũc ei necessario est parendum. Dic ergo ut supra quia iuribus in cõtrarium allegatis responderi nõ potest

Celeriter in rescripto posita non facit causam summariam: ut no. Ludo. Roma. in l.i.§.i.columna tertia ff de uerborum obligatio.& Fely.cap.ii.colum.fi.uersicu. scias etiam quod uerbum celeriter.extra de re iudica.

Pręcipimus in rescripto posita, facit quod iudex ordinarius efficitur delegatus.Fely.c.nam concupiscentiam. colum ii.uer.adde istis.extra de consti. & quid aliud operetur uide quod posui supra in uer. uolo executioni mandari & ibi de clausula iubemus.

Vt procedatis, & proferatis sñiam cõcorditer, quid importet in rescriptis, & compromissis: & dic q non uerificatur nisi omnes sint concordes,secundũ ueriorem & cõmunem opi. ut p glo.in c.cupiẽtes.§. ad hęc in uersi. concordem. & ibi Geminia.col.ii.extra de elec.li.vi.Cardi. in cle.ne Romani.eo.tit.Archi. in c.dilectionis.lxxvi.distinctio. Panormit. c. cum causis.de elec.cum qua transit Fely. in c. non potest.colũ.pe.uer.limita secũdo tex cum glo.extra de re iudi.

Sit anathema, maranatha, in litteris apostolicis importãt q sit uerbũ latę sententię: & uerbum maranatha, denotat q sit excomunicatus, usque ad aduentum domini: quod tamen intelligitur, donec uel usque peniteat ita Fely. c. Rodulphi. col.xxi.uer.sit anathema.extra de rescri.

Pręuia ratione non limitat iurisditionem, nec dat formã procedendi. s. potius

 sapit

sapit monitionem & instructionem indicis: quia semper subintelligitur ut iudex procedat prquia rone. ideo si exprimatur nō datur noua forma: ut per Inno.c. prudentiā.extra de offi. deleg. Panor.c. cū dilecta col.fi.& in.ca. ex insinuatione: & ibi an processus factus illa clausula non seruata ualeat.extra de rescrip.Fely.plenè.c.i.colum.xxiii. uersi. si dicatur secundum quod tibi uidetur. extra de consti.

Decidas fine debito non dat certam formam: scilicet potius est quędam iuri sdictio unde sententia lata non seruato debito fine no.est nulla, sed cassanda: ut probatur in.c.cum ad sedē. & ibi Panor. extra de resti.spo.Et quid si dicatur procedas fine canonico: uide bo.glo.in c.ex conquestione.eo.titu.

Personaliter te trāsferas: uel p reipsū. uel manibus propriis tale quid agas non per hoc uidetur electa industria personę: ut per Panor.in.c.fi.§. is aut. & Fely. ibi colum.iiii.uersicu. utrum hoc uerbum personaliter.exrra de offi. deleg. contra Innocen.ibi.

Eoipso, importat absque alia sententia.idem si dicatur oīno uel penitus & similia: ut per Fely.c. Rodulphus. col.xxi. uersi.quoties.extra de rescrip.

Sub quacunque uerborum forma procedas, nō opatur ut pretextu talis clausulę iudex auferat exceptionem acquisitā parti etiam si sit de rigore iuris inducta: & hoc modo limitabis oīa quę dicta sunt circa clausulas positas in rescripto, seu compromisso: de quo uide Fely.in ca.i. colum.xxiii.uersicu.secundo nota. extra de consti.

Sunt & alię plures clausulę quę in rescriptis tam apostolicis. quam principum apponi solent: de quibus quia etiam in compromissis congruunt: uide in uerbo proxi.scilcet in clausulis compromissorū. per discursum.

Clausulę cōpromissorum. Procedat in scriptis & fine.hęc clausula in cōpromisso, operatur q de gestis coram arbitro, uel delegato credatur eis. Bart. in authen. nisi in fi. & ibidem uide Ange.C.de senten.ex pericu. re. But. in c.cum ad sedem.de restitu.spo. & Ludo. singu.in uer.clausula.uer. quid operetur. Nor.Angel.in l.sciendum.in repe.col. vi. ff.de uerbo.obli.& ibi oīno Alexan. col. viii. ubi limitat hoc procedere in causis leuibus, nō in magnis quę cōtinēt magnā lęsionē.Ioan.de Imol.in c. cū a nobis. extra de electio.& Lanfran.de Oria. in suo tractatu de arbit.parte.vii.q.xxvii.& in.c. quoniam contra falsam.§.testium,de positiones.nu.16.uer.in eo tamen, & ibi posui in apostil. ad ipsum. extra de probat. Addo Panor. in consi.l.in vi.colū. de lib. obla.d.Ant.in c.Quintauallis.in vi. articulo.& ibidem Imol.in.xi.charta. de iure iur. qui tenent contra Bar. de quo uide do.Iaso.May.in sua aurea repetitione.l. admonendi.in clix.colū.ff. de iureiur. cū aliis concor.ibi per eum signatis.

Vnus uel maior pars possit, intelligitur scilicet dummodo absens non sit breui rediturus, alias nihil operatur. Innoc. in c. prudentiam. in iii. colum. magna. in glo.sua in uersicu.noluerit de offic.delega.Pau.de ca.in l.cum antiquitas.C. de test.Pet.de Su.in l.si longius.in princi. ff. de iudic.Bartol.in fi.in l.i.ff. de uaca.mu. & in l.si unius.§.fi.ff.de iniur.Iac. Rebuf. in l.unica.num.2. & ibi notaui in apostil. ad ipsum in uer. causam.C.de senten.aduer.fis.la.retractat.& dixi etiam in apostil.ad Lanfran.de Oria.in c.quoniam cōtra falsam. §. dilationes. in princi. extra de proba.

Insolidum & factum ab uno ualeat nō operatur quando omnes simul inceperūt cognoscere: quia tunc omnes simul debēt laudare.Bartol.in l.sed ita.ff. de arbi. ubi etiam dicit per.l.si uni.C. de re iudi. quòd clausula alter & solus possit, subauditur in ordinariis quando plures sunt, & tamen si omnes ceperunt, nō pōt unus sine altero iudicare.Et aduerte q etiam hęc clausula potest intelligi de absentia uoluntaria, idest q si nolunt adesse: ut no. ta.Bartol.in l.hęredes.§.peto.ff. ad Trebel. & omnino Alexandr. ibi colum. ii. uer. inducitur extra glo. cum concor. ibi per eum signatis: & dixi supra in clausula

rescripto

reſcriptorum clauſula ꝙ ſi non omnes. ubi plenè.

Vnus cognoſcat alter iudicet uitiat cō promiſſum cum neuter dicatur arbiter: Bar. in l. ſi de meis. §. recepiſſe. de arbi.

Lis intelligatur de eo quod laudabitur facit conpromiſſum ualere etiam ſuper liquidis. Ang. in l. i. ff. de tranſac. & in l. cum hi. §. ſed cum lis. & ibi Pau. de Caſt. de tranſac. Barto. cep. in caute. lxxxvi.

De iure tantum pronunciet non operatur ꝙ ſententia iniuſta ualeat. Barto. in l. diem proferre. §. ſtari. in fi. ff. de arbi. Pau. de Caſt. in l. ff. de iuſti. & iur. & infra eo. in uer. ſecundum ius. Addo ꝙ hęc clauſula uideas quid iuris in compromiſſo operatur ꝙ poterit ille decidere omne dubium quod elici poterit. non ſolum ex cā principali uerū etiā ex appendentiis: ut per Fely. c. ii. col. xxii. uerſi. & ſi dicatur quid iuris extra de cōnſi.

Accipere uni & dare alteri in cōpromiſſo intelligit. ſ. arbitrio boni uiri Bal. in l. ii i. circa medium. in uer. no. iſtud uerbū. C. de dot. promiſ. & in l. cum antea. iii. col. uer. quęro ergo quid ſi in compromiſſo. C. de arbi. Lanfran. in tracta. de arbi. vii. parte. xiiii. q. item dicta clauſula non permittit magnam lęſionem. Hoſtien. in c. ii. de arbit. & Lud. in rubrica. de arbi. xxxiiii. col. Addo Bar. in l. ſi ſocietatem. §. arbitrorum. in vii. colū. in uerſi. ineſt ergo in hac. ff. pro ſocio. Item nota. etiam Alexan. in dicto. §. arbitrorum. & Ioan. de Imol. in c. cum contingat. xxxix. charta. de iureiurando.

Firmis manētibus actis coram tali in cōpromiſſo operat̄ ꝙ acta corā iudice facta ꝓbent corā arbitro. doc. in l. fi. C. de teſti. & Lāfrā. in tracta. de arbit. vii. parte. xxxiii. q. quę alias ſine hac clauſula nō probarent: ut not. Spec. in titu. de proba. §. uidendū. §. hæc quoq; & ſequen. & ibi Bal. in addi. ad ipſum. in uer. acta. & in ti. de inſtru. edi. §. oſtenſo. uer. & ſi ſcias & uer. in quibus niſi parte uolente: ut ꝑ eun dē Spec. in ti. de liriſcon. §. nunc tāgamus in fi. & in ti. de confeſ. §. nunc uidendum. uerſicu. quid de confeſſione.

Secundū ęquitatem debeat arbitrari facit reiici excep. præſcriptionis corā arbitro oppoſitam. Ange. in. l. ſequitur. §. ſi uiam. de uſucap. & Bal. in l. i. in uerſi. item ſi cauſa eſt cōmiſſa. C. de preſcript. trigin. anno. ſed Bartol. contra in extrauagan. ad reprimendam. uerſicu. uidebit Innoc. in c. cura. in fi. ſuper. gl. in uer. preſcriptū de iure patro. Io. An. in regu. poſſeſſor. in vi. Bal. in auten. ad hoc. in iiii. colum. C. de uſur. Lud. in rubrica de arbit. i. columna Lanfran. de arbi. viii. parte. xxv. q. ubi dicit ſecundum Angelum in. §. ſi uiam. quod talis exceptio poteſt opponi coram arbitratore, ſi opponens nō ſit in mala fide, aliàs ſecus.

Sed an facit procedi ſummarie & de plano. Bald. in §. proficiſci. xxv. q. de offic. procon. & lega. Item facit arbitrari poſſe reiecta exceptione pacti nudi. Bartol. in l. Quintus. ff. manda. Bal. in l. ſi pro ea. in ulti. col. in uerſi. unde facit ad q. C. eo. titu. & Ludo. pon. in rubri. de arbit. ii. col. uide etiam Bartol. in l. ſi fideiuſſor. §. quędam. ff. manda. Item procedi ſine diſcenſione: ut not. Bald. in l. ſi mancipium. in fin. in apoſtil. ff. de euic. & ibi refert do. Bene. de Varyis in ſuo trac. diſcuſ. q. xviii. & uide. ſupra in clauſula reſcrip. uerſi. de ęquitate.

Secundum rigorem facit non admitti moræ purgationem. Ang. in l. ſi inſulam. de uer. obli. in repetitio. & Ludo. de arbi. ii. colum. in rubrica.

Secundum conſcientiam operatur ſententiam ferri poſſe ſine citationibus. Bal. in l. certam. in. ii. colum. uer. & idē eſt qū Papa iungendo tamē cū uer. pręce. C. un de cogna. & in l. id quod pauperibus puto quod uoluerit allegare in. iii. col. uer. ſed quęro qđ ſi teſtator. C. de epi. & cle. ſed parum facit Ludo. in rubrica de arbi. iii. colum. & Lanfran. in trac. de arbi. vii. parte. xiiii. q. iii. ſed Bal. in l. ii. in ult. no. C. de fideicom. dicit ꝙ uidetur commiſſum ad ueritatem iuregen. munitā. Item operatur ꝙ ulterius appellari ut quæri non poſſit. glo. nota. in c. ſtatutū §. aſſeſſorem. de reſcrip. in vi. uerſic. conſcientiam. Bal. in l. i. in i. colum. in uerſic. ſed pone ꝙ per

statutum.C.de re credi. & in l.ii. in col. in uersi.item scias.& de sen.ex peric.re. Lud.ubi supra 3.col.Item facit sufficere ꝙ iudex audiat licet uerbis non approbet. Bald.in l.nemo.in pen.col.C.de sen. uide omnino pro dicta clausula quod no. Io Papiensis in sum.in libello reali. uersi. sine strepitu. Itē dicta clausula intelligit̄ i.arbitrio boni uiri.Bal.in l.uoluntatis. ii. columna.in princi.uersi.item ubicunque sunt.C.de fideicō.& supra in clausula.rescrip.uer.secūdū conscietiā.Addo Bal. in l.fi.in ult.col.uer.quando aliquid comittitur consciētię.c.de iuredo.imp.do.Alex. in l.si sic.in ii.col.in uer.quid de uer.conconscientie.ff.de leg. i. cum concor.. ibi per eum signatis.no.Pano.in c.super his. nu.16.& ibi posui in apostil.ad ipsum in uer. conscientię tuæ extra de accu. Philip.Fran.in c.statutum.§.assessorem nu.6. ubi etiam notaui in apostil. ad eum in uer.commitirur conscientię alicuius.extra de rescrip.lib.vi.& Fely.in c.i.col..xx. uer. & si dicatur conscientię tuæ extra de consti.& dixi supra in clau.rescripto.. uer.secundum conscientiam.

Secundum mentem intelligitur.i.arbitrio boni uiri secundum Bald.in l.uoluntatis.ii.col.uer.item ubicunque sunt C. de fideicom.& supra in clausulas rescriptorum uer.secundum conscientiam.

Secundum ueritatem iusticiam intelligitur de iustitia & ueritate secundū fundaméta legū unde nō de pacto nudo, qa licet sit uerū: tamen non est in iure fundatū.Bal.in l.nemo.uer.& ideo si princeps. C.de sen.& in l.iusticiade iusti. & iur. & Ludoui.in d.rubrica.de arb.3.col. & omnino per d.Iaso.may.in d.l.iusticia.

Secūdū ius quid operetur.Bar.in l. diē §.stari.de arbi Item quomodo intelligatur Guido.de Su.in tract. statutorū.& Io. An.in addi.Spe.de arbi.§.excipitur. uer. itē qđ est corruptus.in addi.incipiēte Guido.Ang in q duo adinuicē.Bald. in l.illa institutio.in ult.colum.in uersi.sed pone fuit cōpromissū.ff.de hære.insti.But.ꝙ intelligitur de iure municipali non cōmuni in c.Quintauallis. de iureiur.Bart. Cæp. in l.nominis.§.uerbum de uerb.signi.Ludoui.in rubrica de arbit. vii.col siin.xv.q. quod intelligitur de iure communi. Addo Cardi.Flo.in.c.fi.de cōsuetu.& Albe. in tractatu statutorum.in q.cxxxviii. quę incipit si compromissum est.&.d.Alexan. Imol. in l. post dotem. in xxii. colum. ff. sol.matri.& omnino per domi.Iaso May. in l.omnes populi.ix.colum. cum sequ.ff. de iusti.& iure.cum aliis concordant.per eum signatis ubi late examinat & tandē tenet contrarium ꝙ imo intelligatur secūdum ius statutarium & an intelligatur de consuetudine.Abb.in rubrica de consuetudin. Tu uide omnino ꝙ notaui supra in clausula rescript. uersicu.secundum leges & consuetudines.

Dicto eius etiam cum iuramento stare promittunt dictæ partes &c. intelligit̄ scilicet arbitrio boni uiri. Bald. in l.fina. i.colum.in fin.uersicu.ii. quærit Dy. ff.de preto.stip. ubi omnino p Alexand. sed si quis promisit stare simplici.dicto sine iuramento potest iudex cogere ad iurādū ex officio secūdū Bal.& Alexan. in l.i. in princip.ff.de fer.& uide Bald. in l. C. de his que pe.no. puto ꝙ uoluerit allegare in viii.columna magna in uersi.iiii. quęro.sed nihil facit & Bald. in l.i. in iii. colum.C.de senten.quę pro eo quod interest proferun.iii.columna. p aut.iubemus C.de iudi.& in l.iusiurandū quod ex conuentione.ff.de iuretur and.& Ludouicus in rubrica de arbit.tertia columna.& omnino uide Bald. in consilio Bitoniensis quidam:& oīno per Alexand.consi.cii.iii. parte.Bartol.in l.Theopompus.in.i. colu. uersi.quęro dicit testator.ff.de dote prę lega.dicit ꝙ si testator mandat stari dicto alicuius dicitur uoluntas captatoria. & non ualet nisi ad piam causam.

Clausula stari dicto eius intelligitur.s. si iuret.Ang.in l. si uacantia.iii. no. C. de bo.uacan.lib.x.quod uerū esse dicit quādo ille habet dicere aliquid ut testis nō quādo ut arbiter.Itē intelligit̄ etiam parte absente secundū Bar.in.d. l.Theopompus.in.ii.colum.in uerb.item quero quando aliquid.ff.de dote prelega.sed Abbas cōtra in.c.ii.de test.sed quid si promittit stare mādato.Ego dico ꝙ si pmittat stare man-

re mandato partis, q̃ uidetur in eum cõpromittere tãquã in arbitratoré: secus si mandato tertii quia ut in arbitriũ: ita no. Host. & Ange. in c. ueniens. extra de test. quid de filio promittente iuramento patris de ingratitudine. uide Alexan. omnino consi. cxxx. uol. i.

Videri suo hęc clausula, in compromisso facto in iudicem tollit appellationé. capitu. fina. de fer. secundum Bal. in l. cessante. in princip. C. quomodo & quando iudex Ludo. in rubrica de arbit. iiii. colũ. Fely. c. i. col. xxii. uersi. & si dicatur secundum quod tibi uidebitur. extra de consti.

Iudicio suo hęc clausula importat arbitrium boni uiri. Barto. in extrauagan. ad reprimendam. uer. uidebitur cõtra gl. in l. Thais. §. Lucius Titius. in testamento. & ibi Bartol. C. de fideicom. lib. Ludo. in rubrica de arbit. iiii. colum. Lanfran. in tracta. de arbi. i. parte. viii. col. ité tenet Abb. in c. cũ autem. de iure pa. & de quo omnino per Fely. in alleg. c. i. col. xx. uer. & si dicatur de consti.

Voluntati liberę intelligi dum tamé dolus absit. l. creditor. §. Lucius. ff. manda Bartol. in l. fideicom. si sic. circa fin. ff. de leg. iii. & Guil. de Cu. in l. pe. de arbit. addo illud quod uoluit. Bald. in l. si quis maior. circa princip. C. de transact. & quid si sit clausula uidelicet liberã potestatem quo intelligitur: uide Bar. in l. alio. in. iiii. col. in fi. uersi. Ité dicit testator. ff. de ali. & ciba. leg. Et quid de clausula liberam facultatem. uide. Bald. in c. i. §. fi. per illum tex. de pa. iur. secundũ quod intelliguntur seruato ordine iuris. & per do. Alexã. in l. si sic. in prima col. uer. quid de uerb. libera. ff. de leg. i. Adde omnino Panor. in c. i. uer. p illum tex. de his q̃ fi. a ma. parte. ca. ubi dicit quod uerbũ facias secundum uoluntaté tuam refertur ad absolutã uoluntatem & non ad arbitriũ boni uiri: & adde etiam Barto. in d. l. si sic in fi. principii. & uide Bald. in rubrica. C. de pœna iudi qui ma. iudi. in. ii. q. Fely. in ca. i. col. xxx. uersicul. & si dicatur committimus uolũtati tuę. de constitu. Et idem si ponatur secundum sensum suum secundũ eundem in sępe alleg. c. i. colum. xxii. uersi. & si dicatur pronuncies secundum sensum tuũ de cõsti. Idem si dicat secundũ spiritum tuum: ut per eundem Fely, ubi supra. uer. & si dicatur. Secus autem si dicatur secũdũ arbitrium tuum uel arbitrio tuo, quia important arbitrium boni uiri nisi quando commissio, seu uerba diriguntur ei qui aliàs erat iudex: quia tunc talia uerba nõ reducuntur ad arbitrium boni uiri: ut per eundem Fely. cap. & col. pręalle. uer. & si dicatur committimus arbitrio tuo.

Vt placebit importat arbitrium boni uiri. Bar. in l. si. sic. in uersi. quid de uer. placebit. ff. de leg. i. secus si dictum ut libuerit quia importat liberum arbitrium. l. fideicom. libertas de fideicom. libe. Barto. in l. alio. in iiii. colum. in fi. uersicu. item dicit testator. ff. de ali. leg. Lud. in rubrica de arbit. iiii. colum. addo Barto. in tract. suo ad reprimendum. in uersi. uidebitur. & do. Alex. in d l. si sic. in i. colum. in uer. quid de uer. libuerit. & idem Io. de Imol. & Fely. in alleg. c. i. col. xxxiii. uersic & si dicatur secundum libitum tuum. extra alleg. costi. & supra uersi. notaui. Vt libere placebit importat uoluntatem liberam. l. fideicommissa. quamquam. de legatis. iii. Ludo. in d. rubrica. in ii. colum.

Tuæ misericordię importat arbitrium boni uiri. Inno. in c. uenien. in glo. sua in uer. cassauit, de rénuncia. & Ludo. in rubrica de arbi. ix col. addo. d. Alex. Imol. in l. si sic. in prin. in iii. colum. in uer. quid de his uerbis committo me misericordię. ff. de leg. i. cum concor. ibidem per eum signatis.

Ad beneplacitum intelligitur. i. arbitrio boni uiri. Bal. in l. fin. §. sed & si quis. i. col. in uer. item nota q̃ illud C. commu nia delegat. dixi in apostil. ad Panormi. in cap. uenerabilis. nu. 6. in uersiculo ad arbitrium boni uiri. extra de foro cõpetenti.

In iudicem ut bonum uirum, tollit appellationem. Bartol. in l. i. in fin. ff. de leg. ii. Ludo. in rub. de arbi. iii. col. Adde quòd etiam tollit reductionem ad arbit. boni uiri, ut not. Bartol. in l. ii. §. tam & si ubi dat rationem. & ibi Alexander in apostil. dicens illud esse dictum singulare. ff. de arbit.

de arbit.& idē Alexander in apostil. ad eundem Bartol.in l.si societatem.§. arbitrorum.columna fina.in uersicu. operantur.ff.pro socio.& Roma.sing.50. incipi. an a laudo. & refert & sequitur Tho. Ferratius in suo tracta.cautelarum.cautela incipien.tu scis uersi.prima cautela.

Cum plena potestate quid operetur in compromisso per Bald. in lege prolatam.in.iii.columna in uersicu. quærit hic Iaco.C.de senten.& in lege captatorias. de.testamen.mili.in lectio.antiq. ubi dicit quod facit posse ferri sententiam de consensu partium statim facto cōpromisso quod aliàs non posset:Sed contra tenet in d.l.prolatam.in d.uersi. quęrit hic Iaco. & facit quod notabi.but.in c.ut debitus.de offici.delegat.non tamen quod arbiter possit partem cogere ad faciendum parti generalem quittationem, nisi id dictum sit expresse in compromisso. secūdum Bartolum & doc.in l. cū Aquiliana.ii.colum.in princip. in uersicu.ii. facit si compromissum.ff.de transact. & ibi Paul.de Castr.Item nec potest adiudicare fundum uni parti pro alia re danda alteri parti profundo sed pro precio sic secundum Bartolum ibidem. in secunda columna in.uersi. præmitto tamen & ibi Paulus de Castro.

Libero arbitrio nō operatur ꝙ possit uni parti præiudicare.Bal. in l. cū antea. iii.colū.uersi.simile uidemus in libero arbitrio.C.de arbi.quē uide in l.fi.§.sed & si quis.i.col.in uersi.item no. ꝙ illud. C. cōia de leg.per Bar.in l.si sic.ff. de leg.i. & in l.fideicom.§.si sic.ff.de leg. iii.Nec talis clausula etiam statuto posita operatur ꝙ possit pręferri iniquum ęquo. Bal. in l.si quis maior.in.i.no.C. de transac.ꝑ Barto.in l.filius.in.i.col.uersi.ex glo.ista. l.est no.ff.de dona.nec intelligitur defensio legitima secundum Cardin.in clemē. sępe.§.i.ii.q.de uerbo.signi.

Consilium sapientis haberi quid operetur. Bal.in additio.Specu.de arbi.uer. an possit addi. & Bar. in d.l. illa institutio. in.i.q. ff. de hęre. insti. Adde unum dictum ualde not.ꝙ quando ex consensu partium puta in compromisso. causa cōmittit de cōsilio sapiētis terminanda potest illa clausula etiā inuitis partibus reuocari:ut not.Barto.in l.ad principem & ibi Ang.ff.de appel.& Bart. in l. ex illo.e.ex eo secundū Philip.Fran. in ca.ut debitus.col.xxxvi.&c. cū cessante. colū. viii.extra de appel.& Pau.de Castr.consil.lxxxv.Nec omitto ꝙ si nō apparet de adhibito consilio sapientis. quod illa sententia est nulla.ut plenè dixi in apostil. ad Lāfrā.de Ori.in c.quoniam cōtra. §. interlocutorie & appel. extra de proba. & dixi etiam in apostil.ad Panor. in cap. intimasse.nu.6.in uer.secundum consiliū. extra de appel.quod tamen non procedit in arbi.ut per bal.l.i. in fi. uersi. porro.C.de sen. ex peri.re.

Clausula ꝙ secundum cōsilium sapientis sententiam ferat arbiter reddit compromissum aliter latum nullū.Ioan.And. in addi.Specu.de arbi. §. sequitur. uersi. sed q d si dicatur in compromisso.in additio.quę incipit tenetur.& ibidem Spe. Bal.in l.illa institutio.in ulti.colum.ibi in fin.glo.ff.de hęre.insti.Ange.in.q.duo ad inuicem:quod uerum nisi consuetudo aliter inducat.ut ibi. de quo per Bartol. in l.i.§.si plures.ix.col.in uer. sexto quęro. ff. de exercitoria. & in l. ita materia te. & in l.ii.ff. de penu lega.Lud. in rubrica de arbi.xvi.col.but.in c.olim.eo.ti.Addo Bar.in d.l.illa institutio. in iii. col.in uer. utrum possit:secus si dixerit de consi.secundū Bal.in l.i.C.de ma.uin. Archi.in c. i.ne sede uacan.lib.vi.contra but. & per Bar.ubi s in d.§.si plures. Bart.in l. itē si unius.§.idem Ponius.in uer. & ex hoc cōcludit.ff.de arbit.dicit clausulam,ꝙ arbiter debeat sententiare de consilio talis ualet cōpromissum:q a habito consilio nō tenet illud sequi:& sic remanet libera facultas arbitro laudādi:secus si dicitur de cōsilio,& cōsensu talis: uel ꝙ debeat laudare id qđ cōsuluerit ille: q a aliàs nō ualet & ī eod.uer.secundū consiliū. limitabis hoc dictū non ꝓcedere si habeat iudex casum legis expressum ; q a cēt si per clausulam cōpromissi actenus fere sentētiam de consilio sapiētis: nō tñ cogitur illo casu:ut nota.singula. Bart.in l. ille aut

ille.

ille. §. cum in uerbis. ff. de lega.iii.quem sequitur Bald.in l.ancillæ.C.de furtis. & Anto.corse.singu. suis in uersi. sententia incipië.si iudex. Non tamen procederet ista limita.quando ex forma statuti arcta retur:ut pulchrè per Bald.in l.i. ff. de libe.& posthu.& Roma in l.hac consultissima.c.qui testa.fa.pos.licet Ange.ibi aliter senserit.&nota q dicta clausula intelligitur tollere reductionem ad arbitrium boni uiri.Flo.in l.regula.§. sed iuris.ff.de iur.& fac.igno.& Rapha.in l.eoh uenerit.ff.de re iud.& Alex.in d.§. arbitrorum.viii.col.pro so.

Laude infrà decem dies, operatur q sententia lata ultima die,etiam parte nõ citata, ualeat secundum Bartolum.in l.si societatem. §.arbitrorum in lect. ff. pro soc. & Bal.in c.i.in §.sancimus.in ii. colũ. in uer.sed hic incidenter. quo temp. mil. & in authen.ei qui.c.de tempo. appella. in i.colum.in fi.in uersi.Et ex hac theorica dicit Barto.quod uerum est,si est adiectum quòd partes sistant quibuslibet diebus,& horis,secundum bar.in fi.in l.item illa.ff.de constitu.pecu.in prima colum. in uersic.& hoc est ualde nota.& in l.qui ante calen.in ii.colum.in uersicu. quæro datur terminus.ff.de uerborum obliga. & Bal.in l.si quando.in ij.colũ. in uersicu. iuxta hoc quæro.c.de testi. & in l. i.ff. si quis cau. & in l.si ita relictum. in §. Pegasus.in uer.ex isto.§.not.ff.de leg.ii. Itẽ uerum si appositio termini sit parua , secus si magna.Bal.in l.mihi.& tibi.§.primo in fine.ff.de leg.i.& Ludo. in rubrica de arbi.v.columna.

Simul de omnibus,hæc clausula operatur,ut eadem die de pluribus diuersis, tamen horis pronunciare possit,in Specu. de arbi. §. sequitur de quibusdam. uersicu. quid ergo si de quibusdam.Item facit ut sententia super una lite tantum lata non ualeat. Barto. post gloss. in l. quid tamen.& ibi doct. in prin. ff. de arbi.Hostien. in sua sum.eo.titu §. qualiter uer.item diffinitiua.& Spe.eo.ti.§.fi.uer. sed pone.

Summarie , eiusdem naturę est cuius est clausula,secundum ęquitatem,de qua supra dictum Bald. in l. obseruare. §. proficisci.de offic. procon.& lega.& Ludoui.in rubrica de arbi.v.columna.

Pro libito uoluntatis, non excludit beneficium reductionis , si cotingat enormis læsio. Bal. in l. penul. in iij. colum.in uer. item est considerandum quid faciũt. c.de arbi. & in l. iii. in versi. & per hoc apparet.c.de do.promis. & in l. fi. §. sed & si quis.prima columna.in uersi.item nota. quòd illud c.communia de leg.ubi loquitur quòd clausula ad beneplacitum,intelligitur scilicet arbitrioboni uiri,addo. d.Alex.Imolam.in l. si sic.in princi.in. iii. columna. in uersicu. quid de his uerbis pro tuę uoluntatis arbitrio. ff. de lega. i. ubi dicit quòd importat arbitrium boni uiri , per tex.in c.nimio praua. de exces. prælа.dic , & adde ut dixi supra.in uersicu.uoluntati.

Alte & basse operatur q etiam enormiter lędere possit , dum tamen dolus absit.Ioan.Andr.in c.humilis.de maio.& obe.Bald. & docto.in l. & in maioribus. c. de appella.& in c.i.§.inter pares.in secunda columna. in fi. in uersicu. sed hic quęro.de leg. cõtra.in usi.feudo. & Lud. po.in rubrica de arbi.vi.columna.Sed nõ excludit reductionem ad arbitrium boni uiri : ut per Pau.de cast.consi. lxx. Addo etiam Pau.de cast.in consi. lxxxii. & perAlex.in l.societatem.§.arbitrorum.ff. pro socio.Et ne fallaris dic quòd per hãc clausulam non potest quis non tantum enormiter lædere : ut per docto.ubi supra scilicet nec in sexta parte quantitatis debitæ secundum bar. in alle.§. arbitrorum uersicu. quæro quę dicitur parua uel magna quantitas : quem sequitur Rapha. cuman. consil. l. incip. stante statuto ciuitatis Vincentię. & Lanfran. in trac. de arbi.parte ultim. quęst. xiiii. de quo per dom. meum.Philip.Decium. consil.xxxix.incipien.iuridicum. esse arbitror.circa fi.

Vt iustum uidebitur intelligitur scilicet. & uideri poterit & debebit. Innocen. in cap. canonum. in gloss. sua in uer.suo de constit.& Bal.in marga.uersi. clausula.uer.i.

Omnes

Omnes, uel pars eorum possunt, quomodo hęc clausula intelligatur. bart. in l. hæredes. §. peto. uersicu. & hoc facit ad quæst. ff. ad Trebel. Tu dic quòd ista clausula intelligitur aliis absentibus, uel adesse nolentibus: ut per Alexan. omnino in allega. l. hęredes. §. peto. col. ii. uersicu. inducitur. extra gloss. cum concordan. ibi per eum signa. & in l. duo ex tribus. circa princi. & ibi etiam bar. uersi. quęro si unus. ubi dicit do. Alexan. ꝙ hodie de iure cano. est decisum quòd tertio arbitro absente, requisito, quòd nõ comparente possunt alii ferre sententiam, & hoc est in c. fi. extra de arbit. lib. vi. Ad quod uide Fely. in ca. prudentiam. §. adii cimus. post Panormita. ibi extra de offic. delegati. Sed clausula quòd omnes debeant laudare, facit quòd sententia duorum sine tertio sit nulla. Alex. consi. 124. secunda parte.

Per simplicem querelam, facit sine libello procedi posse cum quali petitione bald. in ii. colum. in uersicul. quæro dicit statutum. C. ut in pos. leg. Ludouic. in rubri. de arbitr. vi. colum. gloss. in l. si quis. de accus. Lanfran. in capitul. quoniam contra. uersicul. petitiones de probatio.

Facta fide intelligitur. scilicet. per plenas probationes, ut non sit locus iuramẽto in supplementum probationis. glo. in c. cupientes. uersi. quod si per. xx. uer. facta fide. d elec. in vi. & Ludo. pon. in rubrica de arbi. vii. col.

Legitimis probationibus, tollit iuramentum in supplementum probationis. glo. nota. in l. cum de indebito. in princi. in uerbo legitimis. ff. de probatio. & Ludo. in dicta rubrica. vii. col.

Si probabitur. intelligitur. scilicet per legitimas probationes, non iuramentum. bald in l. hæc sententia. la prima. C. de senten. quę sine cert. quanti. profer. & Ludo. in rubrica de arbi. vii. col. ad de. supra in clausulis rescriptorum. uersi. probatum.

Etiam absentibus partibus, facit quòd arbiter possit pronunciare, partibus absentibus, quod aliàs non posset. l. diem. § si quis litigatorum. & ibi barto. ff. de ar bi. Item quòd absens etiam per contumaciam non incidat in pęnam compromissi, in quam aliàs inciderat, secundum bar. ibidem. Requiritur tamen et citatio partis in Spec. de arbi. §. excipitur. uersi. sed pone quid sit actum. Inn. in c. ex parte. in gl. sua in uer. præfixisti. col. i. extra de arbi. & omnino. Iaso. may. in l. nec quic quã. col. xxvi. cum. vii. seq. ff. de offic. pcõ. & lega. & plenius per Alex. post Ioan. de Imol. no. in l. si quis arbitratu. ff. de uerb. obli. ubi dicit uerum, nisi addatur uerbum, etiam non citatis.

Reductionem non petere, intelligitur scilicet dummodo dolus absit ab arbitratore, & ꝙ arbitretur bona fide, non facilitate. crassa, uel supina quæ dolus reputatur, secundum bald. in l. iubemus. in fi. prin. uer. & ideo dicimus. C. ad Trebellianũ. ita nota. bar. & Flo. in l. si societatẽ. §. arbitrorum. ubi ampliant etiam si esset iuratum. ff. pro socio. bal. in l. si unus. §. illud. ff. de pact. & in l. cum antea. C. de arbi. Dy. in regu. scienti. de reg. iur. Lanfrã de Oria. in cap. quoniam contra falsam. §. interlocutorie & appella. nume. 64. & ibi notaui in apostil. ad ipsum. in uersicu. læsio. extra de probatio. Oldr. consilio. clvi. inc piente. Primum de quo queritur. Bal. consilio. cccxi. incipiente premitto quod ista fuit quæstio. uolumi. 3. ubi dicit per quamcunque cautelam non posse tolli reductionem ad arbitrium boni uiri. Idem nota Pau. de castr. consilio. lxxiiii. incipien. quia frustrà. Alexand. consil. xlvii. uolumi. i. & consil. cxxxi. incip. in causa uertente coram pretore. immo etiam nec per statutum: ut per Petrum de Ancha. in repe. capitu. canonum statuta. colum. lxvi. uersi. accedat hic questio. & consi. ccvii. incip. in q. supradicta. in fi. uer. restat respondere ad statutum & consi. seq. incip. iudex de iure iudi caturus circa fi. Angel. consi. clxxii. incip. laudum arbitratoris. Ful. consi. ccxxxiiii. incipien. quoniam in singulis. Romanus consilio. xc. incipiente uiso themate. q. & Sozinus consilio. ccxx. incipien. uisis compromissis. laudis, & statutis.

Sine

Sine iuris solennitate, quid operatur, uide supra. inter clausulas rescriptorum. uersicu. sine solennitate. ubi plene & ibi etiam uide de clausula sine substantialitate iuris quo modo intelligatur: de qua p Bald. in l prolatam. in iii. colum. uersicu. v. si statutum dicit omni. C. de senten.

Sine libello, & litis contestati, in compromissis posita hęc clausula facit ualere processum sine ordine iudicii secundū Bartol. in autenti. offeratur. ad fin. uersicul. quęro tota die. c. de litis cōtestatio. & in lege si societatem. §. arbitrorum. tertia columna. in uersicul. quid si est dictum. ff. pro socio.

Et prorogare partibus absentibus, & ignorantibus possit non tollit notificationem eis fiendam. Bald. in l. eos. §. aposto los in ii. columna. in uersicul. quęro nunquid. C. de. appellationibus. & Ludouic. in dicta rubrica de arbitris. x. colum. Addo latè per dominum Iasonem May. in l. nec quicquam. §. ubi decretum. in xxi. colum. cum duabus sequentibus. ff. de officio procō. & legati. cum cōcordan. ibi per eum signatis. & adde Ioann. de Imola & Alexandr. in l. si quis arbitratu. ff. de uerborum obligatio. Bald. in auten. ei. colum na. ii. in principio. C. de tempor. appellatio. Albericus de Rosa. in l. diem. §. si quis litigatorum. ff. de arbi. Bald. insuper in l. prima. colum. fi. uersicu. quęro an interlocutoria. C. de sententiis. & Alexand. consilio. xxxiiii. incipiente uiso themate. uolumine. i.

Tertiū eligant, hęc clausula in compromissis an poni possit. Tu dic quod non ualet illa clausula, nec aliquid operatur nisi tertius sit certus, etiam si postea sunt concordes in eligendo tertio, secundum Innoc. in c. p e. extra de arbi. Bald. in c. cum speciali. post gl. in uer. tertium. extra. de appel. Bar. & Alexan. in l. item si unus. §. si duos. ff de arbi. Specu. eo. ti. §. fi. uer. item & quod dixi. & Hostien. in sum eo. titu. §. fi. Quod tamē fallit si fiat in arbitratores ut per Bald. i. l. i. C. de his que pe. no. in lect. anti. & est casus secundū glo. in c. cū a nobis. de arbi. in anti. Ang. cōsi. lxxxiiii. & Panor. consi. lxiiii. uolu. i. & dixi in apostil. ad Panor. in c. dilectus. num. 3. in uer. tertium. extra de arbi. de quo etiam per Ro. singu. clxiii. incip. tu habes.

Vt sic pronunciet, hęc clausula compromissum uitiat. l. qualem. & ibi Bartol. ff. de ar. Quod est uerum nisi fiat in arbitratorem, ut per Ange. in l. si cōuenerit. de iurisdi. om. iud. & Ludo. Roma. ubi in proxi. uersicu. in fin. & Alexan. in alleg. l. qualem.

Semel & pluris iudicare, iudicatum & corrigere, quid operetur. Vide Bald. in l. ii. c. de iureiur. Bar. in l. quid tamen. in prin. ff. de arbi. & ibi Alex. Roma. in rub. de. arb. ubi quòd potest iudicare diuersis uicibus, quando oēs quęstiones de quibus est cōpromissum pro una parte proponūtur, & si hincinde ab utraq; parte. secus est quia omnes quęstiones debet simul in una instantia decidere, secundum. Bar. in. d. l. quod tamen.

De iure & de facto, hęc clausula in compromisso, facit sentētiam ferri posset de nocte. Pau. de Ca. in l. oratione. ff. de fer. Itē quòd credatur arbitris de gestis coram eis. Bal. in c. in pręsentia. de proba. Itē quòd credatur testibus die feriata receptis, non tamen sine causa deponētibus. Bal. in l. solam. in fi. C. de testi. & Alex. cōsi. lxi. in fi. 4. parte. Itē q nō teneatur seruare iuris ordinē Bal. in l. i. ff. de euic. Itē q reductio pōt peti. Bar. in d. §. arbitrorū. ff. pro soc. puto q noluerit allegare in 3. col. in uer. quęro quid est dicū ubi nō dicit hoc & in l. diem. §. stari ff. de arbit. ubi idem dicit quod facit in d. uersic quęro est dictum. sed uoluit forte hoc modo inducere, quia ex quo cōcludit qđ nō obstātibus dictis uerbis, qđ nō stabit eius sentētię & si fuerit iniusta, & hoc propter illud uerbū qđ de iure debeat pronūciare. & ǰ. eo in uer. de iure & de facto Sed dicta clausula facit ꝓsumi pro laudo. Inn. in c. in pręsentia. de renūcia. Alex. in l. sciendum viii. colum. de uer. obliga. ubi idem dicit de clausula in scriptis, & fine, Et quid de clausula de iure & de facto ꝓcedat, & de iure prononciet. Alex. in d. §. arbitrorum. ii. col. q sententia est nulla si de iure non feratur, secundum Butrig. in

c. Qu in

c. Quintauallis. 4. differétia de iureiuran. uide omnino Fely in c. i. colum. xxi. uersi. & si dicatur procedas de iure & de facto. extra de consti.

Clausula de iure & de facto, posita in statuto de crimininibus puniendis, per potestatem non operatur posse punire occisorem banniti, qui ex forma alterius statuti est impunibilis, secundum Bald. in l. ubi pactum. in fin. C. de transac. uide Bartol. in l. neganda. C. qui accu. non pos.

De facto quomodo intelligitur. per Bartol. & docto. in l. stipulatio ista in princip. in 3. colum. uersicu. quæro aliàs uendens. ff. de uerbo. obligat. in l. i. ff. de euic. in l. fina. C. de act. emp. & ibidem. & per Bald. in ii. colum. in uer. quæro quod operabuntur ista uerba de facto. in l. ser uus. ff. de condi. fur. Bar. in c. i. quę fuc. te in usi. feu. Angel. in l. Imperatores. ff. de pac. non tamen facit credi testi sine causa depouenti. Bal in l. solam. circa fin. uer. nunquid quando iudex C. de testib. Ego dico quòd ista clausula de facto, si in rescripto, uel compromisso apponatur quòd poterit procedi sine causæ cognitione, & probatione, etiam si rigor iuris repugnet, & ualebit sententia, licet ordo iuris non fuerit seruatus, ut not latè Fely. in sępe alle. cap. i. colum. xxi. uersic. & si dicatur procedas de facto. extra de consti.

Clausula de facto posita in statuto intelligitur. scilicet armata manu. Barto. in extrauagan. ad reprimendum uer. uidebitur. & in consi. cxviii. Bal. in l. i. ff. de euic. dicit intelligi ut iuris ordinem iudex seruare non teneatur. & in consil. Lud. Philip. de ciuitaciuitate Castelli &c. ubi dicit q̃ potest facere præter legem iudex, non contra legem. cxvi. dictę clausulę. & Lap. in deci. xxviii. secundum Lud. pon. in rub. de arb. xvi. colum. Cardi. in clemen. sæpe. §. i. 4. quæstio. de uerbo signi. idem dicit. scilicet quòd intelligitur manu regia, & sic omissa solennitate, non tamen contra naturalem ęquitatem, & quid si ponitur in statuto quòd executio fiat de facto. Bald. in marg. ecclesia. ii. colum.

Secundum consilium sapiétis qualitercunque & quomodocunque pronunciet, hec clausula quid operetur in compromisso, uide suprà eo. uersicu. consilium sapientis. ubi dixi & adde not. per Bald. in l. tale. §. qui prouocauit. ff. de pac. ubi dicit quòd talia uerba generalia uel etiã geminata. scilicet quomodocunque & qualitercunque, ut aliquid operentur tollunt appellationem. Facit glo. & Bartol. in l. cum pęnam. ff. de arbi. & no. in l baliista. ff. ad Trebel. sed aduerte quia appellalioni debet expresśè renunciari l. fi. C. de temp. appella. ergo non sufficiunt uerba generalia etiam geminata. c. ii. in fin. de præben. in vi. & ibi Pet. de Ancha. & d. Gemi. in ulti. colum. in uersicu. quid si Papa. dicenues quòd per uerba quomodocunque, & qualitercunque, non includitur casus in quo de iure requiritur mẽtio specialis: facit glo. in uer. expresśè. & Gemin. in cap. inquisitores. de hæreti. in vi. uide Lud. pon. in rubrica de arbitr. xvii. colum.

Clausula secundum consilium sapientis arbiter pronunciet, cuius sententiæ parte stare promittunt: inducit emologationem secundum Barto. in l. si conuenerit. ad fin. ff. de re iudic. & Bald. in l. tale. §. qui prouocauit. C. de pact. ubi etiam dicit idem, & quando partes promiserunt stare sentenriæ certo modo ferendæ quibus casibus non potest appellari: ut ibi per Bal. xi. col. & Io. de Imol. in d. l. si conuenerit. post prin. & Philip. in ca. ad hæc. de appel. & uide Bar. Alexand. in l. i. §. si plures. de exercito. & Lanfran. de Ori. in suo tractat. de arbi. perte. v. q. i. & Fely. in c. ex parte. colum. 3. uersi. recipit prædicta. & col. 4. uersi secunda limitatio. extra de consti. & in c. ex literis. colum. v. uersicu. quid autem operetur. extra de fide instru.

Prorogare terminum intelligitur, scilicet parte non citata in prorogatione, sed quòd prorogatio ei notificetur. Bald. in l. i. C. de senten. ex pericu. reci. & Alex. consilio. xxxiiii. prima parte. ubi dicit uerum etiam si in compromisso sit dictũ quòd

quòd poſſit prorogare terminum, etiam partibus abſentibus & ignorantibus ſecundum Bal. & Saly. in l. eos. §. apoſtolos C. de appel. Item intelligitur non in finitum, ut lis finiatur: & ſic uſque ad tres menſes. Bal. in l. i. in i. col. in uer. ii. hic eſt arg. ad q. ut poſ. leg. & omnino per Alex. conſi lxx ii. parte. Item intelligitur. ſcilicet quòd proroget ad tantundem tempus quantum per ſtatutum erat pręfixū. in Spec. de arbi. §. excipitur. uerſicu. ſed quid ſi fuerit. Item intelligitur ſaltem quatenus duraret, de iure communi. Bal. in tit. de pace Conſtan. §. in cauſis. in ii. colum. in uer. v. ubi uide omnino. Sed ſi addatur clauſula bis, ter & quater, & plu ries, quid operetur. Bal. ponit in cap. i. apud quos contro feu. finiri. debe. in i. colum. & in l. i. in i. col. in fin. in uer. & hic argu. C. ut in poſ. le. not. in l. cum quæ ſtio. C. de le. & in l. & ſi poſt tres. ff. ſi quis cau. doc. poſt Bart. in l. quid tamen. in prin. ff. de arbi. Ludo. in rubrica de ar bi xx. co. l. Ioan. An. in additio. Spec. de ar. bi. §. ſequitur uer. quid ſi fuerit compro miſſum. Adde unum uerbum per Bald. in l. ſi fideicommiſſa. §. ſi quis. x. in fin. ff. de legat. 3. & omnino per eundem in ca. tua nobis. in fin. de appel. & in c. fina. de conſuetu. ubi dicit quòd prorogatio non debet eſſe maior quàm ſit terminus compromiſſi. & bald. in c. i. §. inter pares. in v. colum. in fin. in uer. ſed pone de lege contra. & per d. Alex. Imol. in l. qui bona. §. huius ſtipulationi in iii. colum. in uerſicu. iſta etiam faciunt. ff. de damno. infe cto. cum aliis concordan. ibidem per eum ſignatis: & talis clauſula intelligitur, quòd prorogatio comprehendat ter minum probatorium, ut per Bar. & Alex. in l. ſi de meis. §. ex compromiſſo. ff. de ar. bi. & bal. in ti. quibus modis feud. amit. capitulo primo.

Pœna toties committatur, quoties fuerit contrafactum, in compromiſſis facit pœnam committi pluries, quę ſemel tantum committeretur. Bal. & docto. in l. ſi duo. §. ſemel. ff. de arbit. in l. i. & ibi Petr. de Su. C. de ſenten. quę pro eo. quod inter Lanfran. in tracta. de arbitr. vii. parte. x. q. Alexan. in cap. potuit. uerſi. & adde aliud. de loca. Item eſt in clauſu la rato manen. pac. Bar. in dicta. l. ſi duo. §. ſemel. & docto. in l. qui fidem. & ibi no ta. ubi Bartol. in prima col. ad fi. in uerſi. ii. quęro quid ſi fuit dictum. ff. de tranſac. & dixi infra inter clauſulas contractuū. uerſi. clauſula ra. ma. pa. & uerſi. ſequen. Item dicta clauſula impedit partes redire ad iudicem. Cardina. in clmen. quandiu de appella. Adde, quòd per hanc clau ſulam, non poteſt committi pęna niſi bis, ut plene per bald. in l. ſi duo patroni. §. qui ſemel. de iureiurando. & Fely. in cap. licet. el ii. uerſicu. ex quo infert Specu. co lum. penulti. extra de teſti. Item inducit emologationem arbitri. ut ibi per Cardinal.

In arbitrium, uel per arbitratorē. quid operetur, & quomodo intelligatur. uide Bartol. in l. ſi ſocietatem. §. arbitrorum. ff. pro ſocio. iiii. colum. in uerſi. quæro quid ſi eſt dictum cōpromittimus, qui dicit ex ordine procedendi cognoſci, an ſit arbiter ut arbitrator: uide Bartol. in l. ſi ſeruus plurium. §. fi. paulo poſt princi. & ibi Ang. ff. de leg. i. & bal. in additio. ſpec. de arbi. uerſi. ſi quis eſt arbiter. & in l. ſolum codicilliū in ii. col. in uer. & ſic eſt arg. C. de teſta. & Ludo. in rubrica de arbit. xxvi. col. Addo Saly. in l. cum antea. C. de arbit. & Bal. in l. i. in prima colum. in fi. uerſicu. quid ergo ſi iſta duo. eo. titu. cum cō cor. allegatis per do. Alex. Imol. in d. l. ſi ſeruus. §. fina. in ii. col. in uerſi. ulti. extra glo. Sed an tunc petatur reductio. Vide Dy. in l. ſi ſeruus. §. fi. & quod ibi poſui in apoſtil. ad eum. in uer. ad quæſtionem. ff. de legat. i. & ibi etiam Barto. ad fin. uerſicu. induecitur iſte tex. Imol. in l. nemo poteſt. ff. pro ſoc Roma. in rubrica de arbi colum. xxii. & Lanfran. in tract. de arbi. parte. vii. q. ii. & Alexan. conſi. xxiii. uolum. iiii.

Clauſula pronuncio ut arbiter & arbi trator quomodo intelligatur: uide ubi ſu pra proxi. uerſi.

Vt bonum utrum operatur ut læſus re ductionem petere non poſſit. Bar. in l. iii. §. tametſi. in fi. ff. de arbi. & Lanfr. in trac. notularum

notularum. Barto. uersicu. opin. Bartol. in l. 3. &c. quod uerum est secundum Bar. ubi supra addendo uerba scilicet non habito respectu ad alium, sed Bal. contra in l. cū antea. in ii. col. C. de arbi. Addo Bart. in l. societatem. §. arbitrorum in ulti. col. uer. quæro quæ est ratio. ff. de arbitr. uide quod notaui. supra. eo. uer. scilicet in clausula compromis. uer. in iudicem.

Lædere in parua, uel magna quantitate tollit reductionem ad arbitrium boni uiri. Bal. in l. cum antea. in iii. col. in uersi. quæro ergo in compromisso. C. de arbit. Ludo. in rubrica. de arbi. xxxiiii. colum. Lanfran. eo. titu. vii. parte xiiii. q. Bar. in l. si de meis. §. recepisse. ff. de arbi. & in l. si societatem. §. arbitrorum. ff. pro soc. Hostien. in. c. humilis. & ibi Io. An. de maio. & obe. Bald. in marg. arbiter uer. ii. Anto. de But. in. c. Quintauallis. de iureiur. dicit contrarium etiam si dictum sit enormissimè lædere posse, ut id facere non possit arbiter. Idem tenet ipse But. in cōsi. uidetur primo dicendum non admittendam. & Frā. de Alb. in consi. reuocatur in dubiū utrū laudo &c. Rapha. cu in l. ubi autem in prin. de uerb. obli. dicit tunc posse totum auferri per arbitratorem quādo habet potestatē auferēdi in parua maxima quantitate, quod etiā sequitur Alex. in d. § arbitrorum vii. col. Item. talis clausula intelligitur nisi quantitas sit nimis magna, quia tunc non tenet lesio secundum Pau. de cast. in l. in summo. §. illud. ff. de aqua plu. arcen. & Bartol. Cæpol. in tracta. de seruitu. c. de aquę ductu ubi etiā refert Ioan. de Imo. d. c. Quintauallis. dicere q compromissum in dubio intelligitur ut parum ledat arbiter. sed si est dictum quòd possit ledere, intelligitur scilicet in magna, non in maxima lesione, quod nota. & dicta clausula non operatur quādo arbiter est in dolo, uel lata culpa. Bal. in d. c. Quintauallis. & in l. cum antea. in prææallegato uer. quęro ergo si in compromisso. c. de arbi. & in l. iii. uer. ho. istud. uer. C. de do. promis. uide Lud. in rubrica de arbi. antepe. char. Ang. in consil. Lud. de ciuitate castelli. Bar. in l. i. §. i. ff. qui. ap. non licet. scilicet caue qa Bar. ibi nihil loquitur in proposito isto: solum enim dicit, quòd reductioni ad arbitriū boni uiri nō potest renūciare. uide Alex. in d. §. arbitrorum. pro. so. Adde Bartol. in l. si societatem. §. arbitrorum, in vi. col. in uer. quæro utrum possit. ff. de arbi. & dixi plenissimè supra in clausula compromis. uer. reductionem.

De iure & de facto procedere, de iure tantum sententiare quid operetur. Bar. in l. si societatem. §. arbitrorum pro soc. quòd erit arbiter, & partium consensu potest iuris ordo remitti, qui coram iudice non posset remitti a partibus, ut ibi per Bartol. in iii. col. in uer. quæro quid si est dictum quòd posist cognoscere, & per Alexan. in d. §. arbitrorum. Item tunc potest peti reductio secundum Bar. ibi. in iii. colū. in uer. quæro quando dictū est ut debeat, & in l. diem proferre. §. stari. ff. de arbi. uide Ludo. in rubri. eo. titu. xxv. col. & adde. supra. eo. in uer. de iure. & de facto. & dixi supra inter clausulas rescriptorum. uersi. secundum leges.

Si fuerit iuste arbitratus, subauditur in compromisso, in quo est renunciatum reductioni ad arbi. boni. uiri. l. si libertus. ff. de oper. liber. & But. in capi. Quintauallis. de iureiuran. Bar. in l. iul. uerum. v. col. uer. & predicta sunt ualde utilia ad. q. ff. de condi. ind. Pau. de Cast. consilio. lxx. & lxxii. Ludo. in. d. rubri. xxviii. col. & Bart. in l. quęro. §. inter locatorē. ff. loca. & in §. arbitrorum in vi. col. uersi. quæro utrū possit renunciari. ff. pro socio. addo Barto. in l. qui Romæ. ff. duo fratres. in ii. colum. in uersicu. & hoc facit. ad. q. ff. de uerbo. ob. & in l. ex diuerso. §. ubi autem. in prima col. in fi. uer. & per hoc dicebā. ff. de rei uendi. & omnino per do. Alexan. Imo. in d. §. duo fratres in i. col. in fi. cū sequētibus cum multis concor. ibidem per eum signatis.

Diebus feriatis & non feriatis &c. operatur quòd sententia arbitri ualeat die feriata in hominum necessitatem non in honorem dei. Bar. in l. si feriatis. ff. de fer. nec cogitur arbiter pronunciare diebus feriatis in honorem dei uel repentinis sed aliis sic. Bal. ibi & Spec. in ti. de arbit. §. fi. uersicu.

uersic. in fer. Secus autem in arbi. ut per Bald. & docto. in l. dies festos. C. de fer. & in l. si ut proponis la i. colum. i. uersicu. sed nunquid arbitrator. C. quomodo & quando iudex. & in l. si de meis. §. ex compromisso. & ibi Bartol. in l. oppo. ff. de arbit. & Specu. eod. ti. §. excipitur. uersicu. item pronunciauit.

Clausula renunciantes feriis inductis in hominum utilitatem an operetur quod tales dies feriati computentur in termino utili præfixo arbitris per statutum, ui de Paul. de cast. consi. ccxiiii.

Ex nunc emologauit laudum ferendū, non tollit reductionem ad arbitrium boni uiri. Bartol. in l. si societatem, §. arbitrorum. ulti. col. uer. quæro quid si in compromisso. ff. pro soc. & Lanfranc. in tractat. de arbit. parte. vii. q. xiiii. Et de ipsa Clausula.

Pro bono pacis, & concordiæ in lando, uide eundem Barto. in d. §. arbitrorum. pro soc. ibi.

Clausulę consilii. Quid iuris, posita in petitione, consilii sapientis, quid importat. Ego dico, quod importat, ut consultus, respondeat tam super eo quod respicit iustitiā quam de eo quod respicit iuris ordinem: & non solum de principali: sed super accessoriis, ut notat Bald. in capit. primo. colum. ii. in fin. uersicu. idem dicitur quęstio. in tit. de contro. inuesti. per l. quid tamen. ff. de arbi. Ioan. de Imo. in lege qui quadringenta. ff. ad legem Fal. est optima consultatio per hanc clausulam secundum Ang. in l. i. C. de rela. quia cum referātur ad omnia dubia, quę ex puncto colligi possint, ut no. Bal. in l. qui fundū. §. stichū ff. de leg. i. & ideo debet cōsultus super toto cōsulere, & nihil omittere. ut per eundē Ang. in l. cū stipulatus sim decē à Proculo. ff. de uerb. oblig. in lege quærebatur. ff. de test. mili. Philipp. Frā. capitulo intimasti. extra de appella. & Bar. Cepol. in capitulo primo de Cu. seu Secūdū ea quæ proponuntur semper subaudiuntur in consiliis sapientum Bal in rubrica. C. an seruus ex facto suo. & hac clausula Semper iurisconsul. semper utebatur in ll. suis: ut in eisdem patet.

Saluo seniori consilio; uel melius sententiis: solet in consiliis sapientum poni, secundum Bartol. in l. Claudius. colum. i. uersi. item no. per illum text. ff. qui po. in pig. hab. & bal. in l. infanti. C. de iure deli.

Sine pręiudicio ueritatis, solet etiam per sapientes in eorum consiliis poni: ut per doct. ibi prohi.

Clausulę libellorum Offerens probare tantummodo ea quę sufficiant ad uictoriā reportādā libello posita operatur ne plura proponens teneatur omnia probare Inn. c. ex parte in glo. sua in uer. accusatione de pri. doc. in l. scire, §. scire. ff. de excu. tut. Franc. in l. C. de transac. doct. & Barto. in l. diuus. in i. q. ff. de re iud. & in l. propter litem de execu. in qua clausula omissa facit succumbere quę omnia non probant cum simpliciter agens uideatur se ad omnia narrata restringere. l. habebat. & ibi Barto. ff. de institu. & infra eod. uer. clausula nō astringens. & ibi multum notabiliter per Spec. de libel. concep. §. fi. uer. pe.

Non astringens se ad probandum, nisi ea quę sufficiunt ad uictoriam reportandam, hæc clausula est eadem cum præcedenti, ideo hic repete ibi dicta.

Clausula astringens non nocet, quando astrinxit se ad plura separata, quia unum tantum probare sufficit. Bald. in l. fina. v. quęstio. xiii. colum. C. de edi. di. Hadri tol.

Clausula non astringens, non requiritur in appellatione ab interlocutoria: quia etiam sine ea sufficit probare unam causam de pluribus. Bal. in l. minoribus. in ii. colum. in princi. in uersicu. unum scias quod pluribus. C. de his quibus ut indig. & in additio. Specu. de appel. uersiculo quidam appellatio. & c. significante. & ibi docto. de appella. Idem in appellatione a diffinitiua, nisi una causa sit qualificatiua alterius, uel nisi ad omnes se astrinxerit: ut ibi uide etiam gloss. in c. examinata in fi. de iudi. uide Bal. in addi. Spec. de appel. uer. quidam.

Clau-

Clausula non astringens, non operatur in qualitatibus, eadem oratione copulatiuè intentatis secundum. d. Do. de sanc. Ge. in. c. ab eo de elec in vi.

Clausula non astringens posita in articulis per reum, operatur q; reus non probans allegata, nō succumbat ac si ageret nisi actor probet. gl. & Bar. in l. circa. est. ff. de proba. ubi etiam dicit Bar. quòd reus suscipiens in se onus probandi. sine dicta clausula, si non probat succumbit, & ideo in articulis ad cautelam ponenda est dicta clausula, de quo etiam per Bar. in l. diuus in i. q. in fin. & ibi doc. de re iud. & in l. actor. C. de proba. Alexan. in l. is qui reus. ff. de pub. iud. ubi dicunt quòd nonprobans id quod erat necessarium, licet ad id se astrinxerit, non sibi praeiudicat.

Clausula non astringens, operatur in eo qui dicit testes falsum dixisse corruptor, ut sufficit alterum probare. scilicet corruptioné: licet non falsitaté, & cōtra Bart. & doc. in. d l. diuus. in i. q. quem etiã uide in l. fulcinius. §. cum hoc. ff. ex qui cau. in pos. ea. l. i. colum. i. in uersicu. ex hoc dicebam. & in l. falsum. C. si ex fal. in stru. & Bald. in l. i. vi. q. C. de condi. inde. ubi aliter loquitur. & Inno. in c. licet causam. in i. colum. in glo. sua. in uersicu. post sententiam. de proba. Bal. in mar. uersicu. probatio.

Clausula non astringens, operatur circa deducta in libello, & ideo non seruit quando agens dixit se hęredem ab intestato, cum sit heres ex testameto, quia causa deducta in libello debet probari, & nō aliã causa contraria nō deducta, ut tenet Alex. consi. cxxi. i. parte.

Clausula astringens se ad ea quę non sunt de natura probationis. in criminalibus nil operatur. Bald. in l. i. vi. q. pe. col. in uersicu. unum notabiliter. C. de condi. inde. per gl. in. c. licet iam in uerbo astrinxit de proba.

Clausula non astringens. in obiectione plurium criminum, operatur secundum Bald. in addi. spe. de cōcess. prębeu. in princi. & per Car. clemen. constitutionem in prin. xv. q. de elec. quòd sufficit probare uuum de obiectio, nisi astrinxerit se ad omnia probanda.

clausula non astringens operatur ut si unus testis deponat de uno tempore, & alius de alio probent: nec dicuutur singulares secundum Gemi. post gloss. in c. abbate sanè. de re iud. in vi. item operatur quòd locus & tempus posita in inquisitio ne uel accusatione & non probata quando poni non fuit necesse non uincent. Ange. in l. si in causis. C. de accusa. Alex. in l. libellorum. ff. eo. ti.

Clausula non se astringens an & quid operetur, uide etiam Bald. in l. non ideo. C. de libe. causa Panor. omnino, in c. dilecti. nu. 16 & ibi in apostil. ad ipsum post eum. in uersicu. non astringens. extra de iud.

Petens ius & iustitiam ministrari &c. operatur sententiam ferri posse, & super libello inepto, si constet de intentione libellantis, & actio competit, licet. ineptè proponatur, nō si nulla cōpetit secūdū Ia. Cald. But. & doc. in c. cū dilectus. & ibidē uide Panor. in xxiiii. col. in uer. Ex predictis infero ad aliud ff de or. cog. Lanf. in c. quoniã cōtra uer. cōfessiones de proba. Credo quòd uoluit allega. Lanfranc. in d. c. quuniam contra. in uer. sen. §. exceptiones. nu. 8. in fi. & ibi posui in apostil. ad ipsum. in uer. iusti. dixi etiam in apostil. ad Panor. post eum, & alios in c. i. n. 2. in uer. iudici exhiberi. extra de officio delega. scriben. in c. examinata. extra de iudc. Fely. ibi. col. vi. uersi. saluat tamen. & Fran. de Are. consi. xvii. doct. & Fran. Padua in l. edita. C. de eden. Ludo. pon. in sing. uer. clausula petens &c. Bart. in extraua. ad repri. uer. sine figura iiii. colum. & Pau. de Ca. cōsi. clxiii. Item operatur quòd super possessione uideatur cōclusum, qualiscunque conclusio specialis facta sit. Io. calde. & But. in d. c. ii. de ordi. cog. & Alexand. cōsi. xlii. iiii. parte. Item operatur. q; agēs si in libello narrat petitorum, & possessorium, & concludit possessorium, potest in petitorio probationes adducere, secundum Calde. ubi. suprà. quem refert & sequitur Panormi. in d. c. cum dilectus. in xxiiii. colum. in fi. in uersi. & nota ex predictis

dictis quid. & Lanfr. & Fran. ubi. supra Item operatur, in libello generali contra quem non opponatur aliàs secus. Alexand. consi. cxxi. in i. parte. & ideo nõ seruit in libello, quo quis agit ut hçres ab intestato, cum sit ex testaméto, si sit oppositum secundum Alexan. ibi. Item operatur quòd sententia etiam iniqua, ualeat secũdum Bal. & Pau. de Ca. in l. fi. ff. de iusti. & iur. nec dicta clausula prodest quando fideicõmissarius uniuersitatis agit rei uen. uel Publiciana, uel condi. ex lege cõtra possessorem bonorum hçreditariorũ, ante restitutionem uerbalem sibi factam ab hærede, quia tunc tales actiones non competunt ei. Pau. in consi. clxiii.

Omni meliori modo in libello alternatiuo, uel incerto facit ualere libellũ si postea sequat electio unius. c. i. §. fi. depositu. præla. & habet uim stipulationis, & consensus. Bald. in l. i. C. commoda. Alex. in l. sciendum. ff. de uerb. obli.

Clausula omni meliori modo, subauditur in obligatione quam quis facit pro alio Pau. de cast. consi. xl.

Clausula omni meliori modo in testaméntis operatur ꝙ uerbum relinquo importat institutionem secundum Bald. in l. quotiés. in ii. col. in uer. quæro si pater. & ibi doc. C. de hçre. inst. addo Pau. de Cas. in consi. suo. cccxlv. quod incipit super pũcto quo queritur. & Rapha. cuma. in l. his uerbis. ff. de hære. insti. & d. Alex. in l. nam quod §. non omnis. ff. ad treb.

Clausula omni meliori modo, subauditur in acceptatione hæreditatis: ut per Bal. in l. i. col. ii. uer ex prædictis apparet. C. quando non pe. part.

Clausula ualeat omni meliori modo quo pôt, subaudit in testaméntis, seu dispositionibus ultimis factis inter filios: secũdũ glo. in uer. nõ ualebit. & Ioan. de Imo in l. cohçredit. §. cũ filię. ff. de uulg & pupil. & ibidé. d. Alex. in v. col. in prin. & in c. Ray. xxviii. col. de testa. post Ant. de But. ibi & Alexã. in l. hac cõsultissima. §. ex imperfecto. in fi. de testa, C. ubi allegat etiã glo. in l. filii. C. fa. her. ité intelligit etiam ab intesta l. codicill. §. fi. & ibi Barto. ff. de le. ii. & in libello secundũ Inno. in c. cum ecclesia. in i. col. in glossa. in uerbo consueuerit de causa pos. & proprie. Bal. in marg. uer. petitio. uer vii.

Clausula oĩ meliori modo qd opereť: uide ét & no. in l. cum pater. §. filiis. ff. de li. & per Imo. in l. si cũ nulla. ff. de re iud. addo Barto. in aut. ex cã. & ibi ét per. d. Alex. in x. col. C. de libe. prçte.

Me restitui, & Titium condénari ad ré mihi restituendã, si cõtingat me restitui ualet in libello restitutionis, & operatur quod eodé iudicio pars aduersa condénari possit ad restituendũ, quod alias non posset secũdũ do. Io. de Pra. in l. q ꝓ prio. §. ité quçritur. ff. de precu in 4. col. & Bar. in l. Pomponius. § sed & hic eo. ti. & in l. ex diuerso. §. ubi autem. ff. de rei uédi. & Alex. in rubri. C. qui admitti.

Victũ in expésis condénari peto debet poni in libellis per actoré, & in exceptionibus per reũ, alias non potest fieri cõdénatio in expensis. Bart. in l. properãdum: §. fin. aũt alterutra. in fi. & ibidem Bal. in i. col. in fin. uersi. quæro utrũ iudex. C. de iudi. & Bar. in l. 4. §. hoc auté iudicium. ff. de dam. infecto. Guil. de Cu. in l apertissimi iuris. num. 9. & ibi notatur in apostil. ad ipsum, in uersi. nisi fuerit requisitus. C. de iudi. & dixit in additio. ad Panormi. post eum in c. quia nonnulli. num. 16. in uersi. petitum extra de rescript. & dixi etiam in apostil. ad Lanfran. de oria. in c. quoniam contra. §. expensæ. nume. 1. uersicu. primo nãq; cum sequen. extra de prob. & Spec. in tit. de appel. §. ii uersicu. xxxiiii. & in titu. de dona. inter uirum & uxo. §. fi. uersicu. illud. Aduerte tamen unum ualde singu. dictum Bald. in allega. §. fina. aũt alterutra. ꝙ tunc dicitur petita cõdemnatio expensarum, quando in libello peto sententiam pro me ferri quia intelligitur etiam super expensis.

Vt ita dixerim dicit fictionem Bal. in l. sororem, in fin. C. de his quibus ut indig.

Saluo aliis exceptionibus quas esse saluas mihi protestor, operatur ut excipiens non uideatur se astringere ad probandum exceptiones specialiter nominatam: sed & possit aliàs deducere & probare. Bald. & Angel. in l. Titiæ

Xx texto-

textores.in princi.ff.de lega.i. uide omnino Nico.de Neapo.in l.scire.§.scire. in lec.Bar.ff.de excu.tu.& ibi Bal.circa medium.Saluis exceptionibus,hęc clausula in sententia quid operetur.Bal. in l.terminato.v.colum.C.sen. rescin. non poss. Adde quod nota. in apostil. ad Lanfran. de ori.in c.quoniam contra falsam.§.exceptiones.nume.3.uersicu. ex hoc sequitur.extra de proba.

Saluis exceptionibus, in sententia quid operetur.Bal.in l. terminato. quarta columna. in uersic. quæro si iudex. C. de fruc.& litium expensis.

Super quibus omnibus & singulis, posita in libellis criminalibus, operatur ut possit cōdemnatio fieri de probatis tantum licet plura sint intentata, & non omnia probata. ut percussio cum sanguine,etiam probatur percussio sine sanguine & si.Bal.in l.ii.in ii. colum. in uer. ex quibus allegationibus subtiliter factis.C.de proba.& in l.& si seuerior. in penul.colum.in fin.C. de infamibus. & in l.i.penu. char.super uersicu.super vii. puncto ibi ad idem. l. quia formam. C. qui accu.non poss.& in l.edita.xx. colum. in uersicu. & ideo dubitatur si statutum in repetitione Perusina. C. de eden. Flo. post Bartol.in l.in delictis. §. si detracta. ff.de noxalis & Angel. Aret. in tractatu maleficiorum.uers.super quibus omnibus &c.& quod uerum si delictum est probatum per confessionem:quia tūc nō curatur de modo inquirendi, si per testes secūdū Bal.fin.in d.l.& si seuerior.ul. col.uer.vi.iuxta hoc quæritur. Item dicta clausula operaī cōclusionē in libello criminali secūdū doc.ubi supra.& Ang.Are. ibidē.Itē operaī ut dicere possit φ procedere intēdit secūdū formā statuti,& puni re aut secūdū statuta aut secundū ius cōmune:aut.secūdū statuta tm̄,aut secundū statuta simul,& ius cōe secūdū Ang. Are. ibi.& Bar.in l.cūctos populos.in xv.col.in uer.itē q̄ro q d si hoc in statuto. de sum. Tri.& fide catho.& sic tūc de delicto alibi cōmisso debet & pōt puniri secūdū statutum loci.in quo inquiritur non loci delicti:quod alias non posset,quod no.Item tantum operatur, quantum clausula petens prædicta fieri coniunctim, & diuisim:de qua in l.diuus.ff.de re iu.& ꝑ Bar. in d.l.ædita.Itē operatur, quantum clausula petens ius,& iusticiam ministrari:de qua in c.ii.de ordi.cog.& quātū clausula oī meliori mō.&c.de qua ꝑ Io.de Imo.in l.si cū nulla.ff.de re iud.&s̄.e o.uer.oī meliori.Itē operatur φ indistinctē possit addi omnis qualitas secūdū Ang.in l. si uacantia.c.de bo.uac.lib.xi.& Alex. in d.§. si detracta.& in l.senatus de accusa.

Secundū formā iuris & statutorū: operatur idē quod clausula super quibus oībus &c.ut nō probata qualitate intētata, possit sequi cōdemnatio de simplici percussione secūdū Bal.in l.ii.in ii.col.in uer. ex quibus allegationibus.c.de proba.uide Bald.in l.i.xii.colu. magna in uer. sed dubitatur quare.C.de confes.& per Bar. in l.cunctos populos.in xv.col.uers.item quæro q d si in statuto de sum. Trini. & si de catho.& in l.ii.§.si publico.in 4.col.in si.uer.3 quæro ff de adul.& in l.rerū quidem.in ii.col.in uer.istā l.induco,in ar.ff. re amo.de qua clausula uide Bal.in l.Gallus.§.si eius in ii.col.in uer. itē est ar. ff. de lib.& posth.& Lud.pon.in rub. de arbi.viii.col.& Bar.Cep in l.nominis §.uerbū.ff.de uer.signifi.ubi plenē.& supra co. in uer.secundū formā iuris & statutorū in clausulis rescriptorū,si dicitur in libello peto cōdēnari.i secundū formam iuris cōis:qu'a extraxit blandum,ualet & intelligitur.i.iuris municipalis,per qđ prohibetur extractio blandi,quę de iure cōmuni nō ꝓhibetur secūdū Bal.in l.i.C.de cōfes.& Lud.pon.in rub.de ar.viii.colum.

Saluo iure addendi,mutandi,corrigendi &c.nihil operatur: quia à lege taxatū est tēpus usq; ad quod licet addere, uel mutare.s.lit.contesta.quia post illud non licet secundū Bar.in l.Nesennius.in i.no. uer.ideo illa uera.ff.de neg. gest. & in l. edita.in pe.col.uer.quęro.dixi.C.de edē. & Abb.in gl.in ca.inter dilectos. de fide instru.operatur tamen quòd actor non uidetur connexe agere secundū Hostiē. in capitu.inter dilectos.de fide instru.uide Bal.& docto.in d.l.edita.in xxiiii. col. magna.

magna.uersi.Item dubitatur de clausula in repetitione Perusina, & Bartol in l. non solum.§.morte.v.colum.de oper.no. nun.Angel.in aut.de non alie.re.eccle.in princi.colū.ii.uide omnino Angel. in auten.de litigio. §.oēm uero. in quinta colum.in princi.uersi. sed quæro. in fi.libel colum.viii.

Adde ultra præstic.Bal.in l. edita.in lectu.nu.43.& quod ibi posui in apostil.ad ipsum in uer. pōt liberè emendare. & in repe.d.l. nu: 9. uer.saluo iure. & ibi per oēs.C. de edē. dixi in apostil. ad Panor. in c.significātibus.extra de libel.obla. & Fely.c.ex parte.col.iiii.uer.copula.extra de rescri. Secus esset forte. si poneretur saluo mihi arbitrio per Bal.fin.in repe.d. l.edita. nu. 100. & ibi posui in apostil. in uer.saluo mihi arbitrio.quia etiā post lit. contest.posset libellus emendari,qa isto casu te refers ad arbitrium tuum, quod importat absolutam uoluntatem, iuxta not.per Bar.& alios in l.si sic.ff.de leg. i. & in l.alio. col.iii. uer. ex prędictis nota. ff.de ali.& ciba.lega.quod dictū Bal. refert & sequitur Lanfran.de Ori.in c. quoniam contra falsam.§. petitiones. nu. 18. uersi.finaliter est uidendum.& ibi nota.in apostil.sub eo.uer.extra de proba. Aduerte tamen quòd hoc dictum Bal. non recipitur per omnes.ut notaui in add.ad ipsum ubi supra Ang.enim de Are.illud expressè reprobat in §.omnium.col.vi. uer. soles ꝑ aliquos.in fi.libe.inst.de act. & Iason & Reginal.Ferra.in d.l.edita.scilicet ego motus rationibus ipsius Bald. non declinarem ab eius opin. cogitabis tamen.

Officium uestrum domine iudex benignè implorando,ista clausula operatur, quòd procedat libellus qui alias ex ineptę actionis,uel non debitę propositę repelleretur,ut per Bal.in l.si fine.C.ad Velle.& Alex.oīno in l.i.& ibi ponit alias operationes dictę clausulę ff.de iurisd.om iud.& Ant.de But.in cap.examinata. extra de iudi.col.ix.

Deducēs in iudicio pñti operatur qñ libellus non continet contraria, sed diuersa,ut cum dicit peto hęreditatem ex testamento,& ab intestato secundum Io. Pap.in sum.in libello reali.uer deducēdo in pręsenti iudicio.

Agit ꝑ modū simplicis petitionis &c. operatur ꝙ de plano proced i possit. gl. no.in l.proinde.la ii.in fi.ff.ad l.aquil. secundum. Bal.in l.diffamari.in ii.col.uer.ii. opponitur. C. de ingen.manu. & dicit illam gl.esse singula.

Pronunciari mihi ius competere, posita in libello seruitutis, intelligitur. scilicet adpraedii mei utilitatem, ita Bar.in l. quialiena.§.uno ff.de neg.gest.

Et plus & minus,nō operatur nisi quatenus doceatur,plus& minus deberi quā dictū sit Bar.in l.Publia.§.si.in 1.no.ff.depo.si.l.hec uenditio·§.fi.per Bar.ff.de con trahen.emp.& per Bal.in rubri.C. depo. in vi.q.ad.io Bar.in l.postquam in i.col.in fi.in uer.ul.quero.ff.de re iu.& Saly. in l. ea quidē.in xix.col.C.qui accu.non pos.& per do.Ale.Imo.in d.l.postquā.in pe.col. in uer.postremo quæsiuit Bar.cū aliis cōcor.ibidem per eum signatis.Alex.consi. 8.4.parte & in l.actione.ff.de furtis.

Clausula possedit decem annis & plus quid.operetur.Bart.& Bald.in l.si quis in suo.§.legis.C.de moffic.test.& Bar. in l. in act.de fur.& Bald.in l.si seruus.§. si ei ff.de leg.i.

Adde Alexand.in l. & si post tres.ff.si quis cau.& notaui in apostil.ad Bal. post eum in authen.quas actiones.col. pe.nu. 15 in ulti. q.in uersic. quomodo poterit probari.C.de sacrosanct.eccle.& notaui etiam in apostil.ad Laufran.de Oria. in cap.quoniam contra falsam.§.testium depositiones.nu.96 uersic.tertio uenit, extra de proba.

Clausulę iudiciorum.Non consentit nisi sit competens,hęc clausula operatur,ut quis non dicatur cōtumax, Nam si simpliciter opponitur exceptio incompetentię, nec dicitur nisi quatenus sit competens,dicitur contumax.Bald.in marga.uer.contumax.uer.v.Ioan.Andr.in c Cumana.de elec.post Innoc.in i.col.ad fi.uer.sed ecce aliquis.& Ange.& doct.in l non uidetur.ff.de iudi.

Adde Ange. &Pet.de Su. in l. non ui detur.ff.de iudi. Ioan. de Imol. post Bar. in l.non solum.§.morte.in fin.ff. de ope. no.nuncia.Panor.in c.cum.M.nu.2.in apo stil.in uer.adde dictũ. & ibi Fely.colum. xxv.uersi.quinta conclusio protestãs.extra de probatio.& in d.c.Cumana.num. 9.in uer.in quantum.extra.de elect.not. Bal.in l.ex cõiunctione.nume.8. & ibi po sui in apostil. ad eum in uersi.se non con sentire.C.de pact.Mathe.Mathesi. singu la.lxiii.incipien. nota cautelam. & Alex. consil.xlii.incipien. in casu & lite.col. iii. uersi.ex quibus infertur uolu.iii.

Alter alteri auxilum &c. hęc clausula in inquisitione,uel accusatione criminali ponitur aptę, quando sunt duo. tantum, non quando plures secundum Bald.singu. in l.ancille.c.de fur.in i.col.in uer.quarto no.& supra in clausula alter alteri in clau sulis contractuum.

Ego dico ꝙ denotat unum duorum & non plurium propriè secundum Bald.ubi. supra non determinando , ut nota.Cardi.in clemen.i.in princi.extra de pręben. & in cle.ii.de reb.eccle.nõ alie. dixi autẽ propriè,propter uerba Pau. de Cast. consi.xviii. ubi dicit quòd improprie dicitur de tribus,& ultra quod modo puto uerum tũ propter dogma gramaticorum quod est,quòd alter dicatur de duobus, & alius de pluribus. tũ propter no. per Bal. ubi.supra dum dicit, quòd irritatur inquisitio in qua dicitur,alterũ alteri auxiliũ præstitisse si inqsiti sunt tres,uel ultra,de quo etiam per Ange.Are.in tract. malefi. in uersicu alter alteri.& Ioan.de Ferra in suo tracta.de libel.in for.inquisiti.eo.uer.

Instrumentum non rasum nec cãcellatum in productione instrõrum facta in iudicio poni debet.l.fi.& ibi dot. & Bal.c. de edi.diui Hadr.tol.puto quòd uoluerit allegare Bald.in iiii.oppo.sed non loquitur ita clarè, & talis clausula probat,licet postea constet instrumentũ cancellatum.Bar.in l.i.ff.si tab. testa.exta. & Bal. in l.si unus.in fi.C.de testa.

Cassum hęc clausula,posita in margine prothocolli, uel actorum , non probat cancellationem, etiam si fit manu eiusdẽ notarii, nisi habebat testes diem. & consulem.ut ibi per Io.An.in addi.Spe. de instru.edit.§.ostenso.uer.illud quoq; in additione incipiente dixit Rolandinus. & Pau.de Ca.consi.xl. dubium. Addo Pau. de Cast.in l.si unus.&ibi.d.Alex. Imo.in pe.col.ad fi.C.de testa.

Si senseris te grauatũm in præceptis posita operatur quòd omne præceptũ iu dicis sic factũ resoluatur in simplicẽ citationem secundum Bal.in l.ii.iii. col. uer. uenio ad citationem uerbalẽ.C. de epis. audi. Bar.& doct.in l.i.C.de exe. rei iud. in l.de pupillo.§.meminisse.in i.col.in uer si.dicatur ergo.ut ff.de op. no. nun. & gl. doc. in c.ex parte. el. i.in uersicu. dubia. de uer.sig.& plenè.Addo Bal. in l.actione in ii. colum. in uer.quærit Iaco.c.de transact.

Adde eundem Bal.in c.i.de milit.uasal. qui contu. est & in l.ii. C. de serui.Cardi.in clemen ii.col.xxiii.de iud.& in cap. i.extra de resti.spolia.quod est uerum si fiat comparenti , alias licet uim concepti : ut not. idem Bald. super Rubri.C. comm. uel episto.col.i.uersi.quid de eo. & in l.ad peremptoriũ.ff.de iudi. & ideo nõ aractat sit comparet:ut per Are.in §. curare.insti.de act. Alex.in allega.§. meminisse.& Pau de Cast.consi.v.incip.causa quæ uertitur. Et non aliter nec alio modo quid operetur.Bal.in l. si quidẽ.in ii. col.uer.no.glo.quę non est alibi. c. de excep.quòd reus confitens cum illo uer bo nõ pôt cõdẽnari nisi aliud probetur.

Admittit si & in quantum,debet exponi s.de iure& non de facto. Bal.& doc.in l.i.in ul.col.ibi in ul.gl & ibi Pe.de Su.C. quomodo & quando iudex.

Admitto si & in quantum nihil operatur quãdo iudex admittit nõ admittẽda: quia habentur pro non admissis. Bart. in l.si quando in fi. principii.& ibi Imo.ff.de leg.i.uide Bar.in l. ambitiosa.in xiii. col. in uersi quæro quid si informatione.ff.de decr.ab ord.fa.&in l.illæ a quo §.si de te stamẽto in ii. col.in uer.quæro quid operetur.ff ad Trebel.& in l.mortis.§.iste fe re.ff.de pe.& in l.iudex postquã. in i. colum.

lum.in uersicu.ulti.quero.& ibi Ioann.de Imo.ff.de re iudi.& in l.ait prætor.§. i.in ii.col.in uer.per hanc etiam legem.eo.ti. sed caue quia in d.§.iste fere,& in d.l.iudex.& in d.l.ait pretor.§.i. non loquuntur de hac clausula sed de alia penitus diuersa. Ioan. de Imola.& Angel.in d.§.si testamento.& Ludo.consi.lvi.doc.in c.cõstitutus.de appel.Io.And. in c.cum appellatione.eo.ti.lib.vi.&in c.cum contingat.& ibi Ioa.de Imo.& doc.de offi.deleg.l.beblius. de pac.do.Addo.Ange.in d.l.iudex.& ibi d.Alex.Imol.in ulti.col.in uer.quærit Ang.ibi & Bal.plenè in l.edita. in xxx.col.C.de edé.in repetitione Perusina.in uer.ité dubitatur si iudex.& Bar. in l.& si cõditionalis.& ibi d.Ale.in apostil.cum concor.& ibi per eum signatis,& eũdem do.Alex.in apostil.Bar.d.l. si quãdo cũ côcor.ibi per eũ datis:cui addo.d. Philip.de Perusio in c.sæpe de appel.Admitto si,& inquantum, facit admissa haberi de actis,quæ producta non admissa, non essent de actis,ut in positionibus interrogatoriis & si c. presentium de testi.in vi. Bar.in l.generaliter.§ sed & iuramento. in i.colum.in uersi.no.super uersi.approbatum. C. de re. cre.& iureiur. Item dicta clausula omissa facit producta haberi pro non productis,nec releuant no.in c. cõtingat.de offic.deleg. & Bal.in d.§.sed iuramentum.

Non admisit intelligitur.i.reiicit. Bal. in l.i.in fi.C.de neg.gest.Alex.in l. si pupil.§.fi.quęcunque.de neg.gest.

Admitto si & in quantũ de iure possũ in decreto iudicis,uel in auctoritate tutoris,quid o peretur.Bar.& do.in l.quando. in princip.ff.de leg.i & in l.cum propter. ff.de leg.præstan.&in l.si cõditionalis. de auctori.tu.Bal.in l.penul.col.ii.in uersic. ité dubitatur. C. qui admit. quod ualet & Bar.in l.cum procurator.ff.de ope.no. nun.addo Ang.in l.iudex postquam.& ibi d.Alex.in ult.col.in uer.& similiter. hic Ang.ff.de re iud.

Addo Bal.in d.l.edita.num.98. colum. pe.& quod ibi posui in addi ad ipsum in uersicu.& in quantum de iure teneor.C. de edendo.& Fely.in c.cum contingat. col.3.uer.quid autem si in libello. extra de of.dele.

Admitto libellũ si de iure ualet alias non, quid operetur.Bald.in l.edita. xxx. col.in uer.item dubitatur iudex.in repe. Perusina.C.de eden.

¶ Defero appellationi,si & inquantũ de iure debeo,quid operetur per Bal. in d. l.edita.xxx.colum.in priuileg. uersi. item dubitatur si iudex.de eden. quòd si non debet deferri iudex.a quo perseuerat in iurisdictione.

Si & inquãtum de iure possunt in alienatione feudi,uel emphi.quid operetur. Bal.in c.i.§.hoc quoque.in vii.col.in uer. sed pone quod uendidit.de suc.feu.in usi. feu.& in l.cum eorũ. C.de fen.& in l.diffamari.C.de inge.man.addo. d. Alexan. Imol.in l.iudex postquam ad fi.in uer.Et similiter.ff.de re iudi.

In quantum de iure fieri potest in reformationibus quid operetur. Barto.in l. ambitiosa.in xiii.col.in uer.quæro quid si in reformatione.ff. de decr. ab ordi. fal. ulti.colum.

Si quatenus iustitia patiatur in protestatione de non contestando litem: operatur ut contumacem iudex condemnare non possit.doc & Pe. de su.in l.non uidetur.ff.de iu.

Confirmo si de iure uenit confirmandum, in confirmationibus subauditur etiam omissa. Bald.in marg. uersicu. littera.uersicu.4.

Et per eum non steterit, in processu posita nihil operatur ad pęnam statuti requirentis facti consumationem. Bald. in additio.Spec.de accusatore.in ii.col.in fi. & uer.no.q ubicumq;.&.infra.uer.statutum:de maleficiis.uer.lxxviii.& sequenti.

Reseruatis exceptionibus in diffinitiua: hęc clausula posita in. interlocutoria iudicis, operatur ut si cõstabit exceptiones esse ueras,factum habeatur pro non facto.Bar.in l.ille a quo.§.si de testamento.in ii.colum.in uersi.quæro quid operetur ista reseruatio.& ibi Ange. & Imola. omnino per.d.Alexan.Imol.in ii. colũ. in uersi.sed dubium uertitur. cum aliis concor.per eum datis.ff.ad Treb.& potest in

dex sic pronunciare, sed non debet, quid prius debet cognoscere exceptionem. Alex. post Bart. in l. si pupilli. §. si quandoque. ff. de negociis gestis.

Citatus iuratus: haec clausula probat iuramentum non citationem. Bald. in l. finia. ultima. columna. in uersiculo quaero cauetur. C. de re iudicata. quod est uerū in iuramento, quando examinatio fuit facta. tali die qua potuerit iurari: alias secus secundum Baldum ibi. & in autenti. si quis in aliquo. in secunda columna magna in fine. in uersicu. & idem dicimus in teste. C. de edendo. & in l. iusiurandi. in prima columna. iu uersiculo. sed pone quòd reperitur. C. de testamentis. ubi dicit uerum nisi addatur iuratus tali loco, & tali die, quia tunc probat sic esse, secūdum Baldum ibi, in uersiculo si autē notarius dicere potest. Hostien. & Ioann. And. in capi. quoniam cōtra. de probatio. Bal. uero aliter loquitur in additio. Specu. de teste. in ul. char. uersi. in actis nō reperitur. Item uerum nisi addatur praesente parte, quia aliter non praesumitur iuratus. Bart. in l. Theopompus. in prin. in uersi. doc. & Oldra. ff. de dō. praeleg. uide tamen in Spe. de teste. §. sequitur. uer. & no. ubi aliter loquitur, & tenet Abb. Scu. in c. quod autem de iure pa. & per Alex. consilio. xii. iiii. parte. ubi etiam dicit. quòd non creditur notario asserenti, sententiam transiuisse in rem iudicatam.

Adde dum loquitur testē in dubio praesumi deponei e nō iuratum. Bal. in auten. si quis in aliquo. nu. 9. & quod ibi posui in apostil. ad eum in uer. probaret iuramentum interuenisse. C. de aedē. ubi teneo cōtra eū p̄ iura hic alle. notaui etiā in apostil. ad Iaco. Rebuffi. in l. per hāc. nu. 3. in uer. iuratus deponat. C. de ero. mihi anno li. xii. de quo ple. p̄ Fely. in c. tuis. col. iiii. uersi. item in quantum. d. Anto. & de. Abb. ibi Panor. colum. fina. de testi.

Praesente. t. & nō cōtradicēte, posita in actis iudiciariis nocet, nisi indiffinitiua & interlocutoria, quia praesens & nō cōtradicēs pōt appellare infra. x. diēs secundum Bar. in l. i. in i. col. in uersi. ultimo no. C. de relat. & Bal in l. ne in arbi. in fi. C. de arbi. & infra. eo. in clausulis sententiarū. uer. praesente. l. & non contradicente.

Si in termino nō compareas procedetur ad cognitionem &c. posita in citatione habet uim peremptoril. Bart. in l. si finita. §. iul. ii. col. in uer. ii. quaero ff. de dam. infec.

Clausulae sententiarum. computato banno. uel eius poena poni debet in sententia condemnatoria poenali ne duplex poena scilicet banni & sententiae imposita, credatur pro eodem delicto. Bal. in l. i. vii. col. in uersicu. sed si in ipsa banitione ibi, & ideo sepe iudices. C. de haeredi. institu. sed in practica non seruatur.

Reseruato iure cōpetentiae in sententia apposita intelligitur. f. si quod ius competat secundum Ioan. Pa. in sum. in titul. de sententia, uersic. absoluimus. facit glo. in not. in clemen. prima. uersicu. dignitatibus. in fi. de praeben.

Si sententia lata est in maiori, uel in minori quātitate quā debeat, ex nunc eā reducimus, quid operetur per. Bartol. in l. iudex postquā. in prima colum. in fi. uer. ult. quaero pone. ff. de re iudi.

Saluo & reseruato quod si &c. ista clausula est eadem cum praecedenti: de qua Bar. in d. l. iudex postquam in d. uer. ultimo quaero pone. ff. de re iudic. & ibi dot. Moder. ubi etiam dicunt ꝙ debet ponī ante uersi. cōdemnamus non post, ut ibi per Bar. & Imol. & in l. i. §. fi. de quaestioni. & in l. i. ad. Turpil. & in l. moris. §. iste. de poenis Bald. in l. si quis filio. §. fi. in fi. ff. de iniust. test. & Ang. Are. plene in tractatu maleficiorum. uer. saluo semper. Addo. d. Alexan. in d. l. iudex. postquam in ult. col. qui allegat Bald. in titu. de iud. sed in ulti. colum.

Clausula saluo semper & reseruato, in sententia super ciuilibus posita quid operetur. Bald. in l. terminato. i. col. uer. mon quaero utrū iudex. C. de fruc. & lit. expē. ubi dicit quòd operatur in his quae postea inferuntur, uel pro insertis haberi debent, non prorsus omittuntur, unde nō

uiciantur

uiciantur declarata prius si post dictam clausulam nihil aliud declaretur, secundum bal.ibi.

Clausula saluo & reseruato non facit condicionem si dispositio est perfecta in se. bal.in d.l.terminato.in ii.col. in uers. no.quòd illa uerba saluo.

Clausula saluo& reseruato an resoluat si contrarium declaratur:post bart.dicit quòd sic in d.l.iudex postquam de re iudi.scilicet antequam diuersum sit ad extraneos, actus aliàs non ut tenet bald.in d. l. terminato.in ii.colum.inuer.no.q͂ illa uerba saluo.

Restituas & non molestes : operatur quòd molestare non possit etiam si sibi ius post ea superueniat in restituta:glo.in l.permisceri.§.spēs.in uer.restitute. ff.de acqui.pos.Ang.& Pe.de su.in l.qui restituere.de rei uen.

Viso compromisso posita in laudo probat compromissum.de quo aliter non appareat secundum Io.de Imo. & Lud.pō. in l.sciendum.ff.de uer.obli.Inno.in c.bone do.i.extra de elect.& in c.quia uariis. de iureiur.Pau.de castr.col.iii.& consil. cxlv.Dy.cons.xiii.incip.Ptolomeus.Pet. de Anch.cons.clxii.

Tu dic hoc uerum quando compromissum præsente & non contradicente parte est latum,uel quando laudum est antiquum,& sic concor. doc.contra. Ita no.Inn.in c.quia uariis.extra de iureiuran.facit l.peregre.ff.de acquiren. possessio.ita no.Bal.cons.suo incipien.in christi nomine amen quod ex priuilegio, & Pe.de Ancha.cons.clxii.

Viso libello,litis contestatione,debet poni in sententia alias nō ualet secundū doc.Bar in l.ii.in prin. in uer.si tamen iudex.& ibi Pet.de Su.ff.de iudi.& no.in l. i.C.de sentē.ex pericu.reci. qđ est uerū, etiam si sentētia sit iusta,secūdū Bar. & doc.& Io.de Pra.in l.multū.ff. de condi-tio.& demō.in 4.co.c aue.tamen q̄a Bar. ibi nihil dicit de ista clausula:& bar. in l. properandum.§.& si quidem uersic. not. aliud q͂. hic dicitur.C.de iudi.Item uerū nisi sit sētētia que transiuerit in rē iud.secundū cōpromis.in c.in præsentia.de renuncia.& do.de rota in decisio.cclxxxiii. & Frā.de Padu.in auten.si quis in aliquo. C.de eden.& Paul.de Cast.consilio.3.& ex dictis uerbis probatur acta, maximè quando pars non fuit absens,sed præsens secundū Compo.& docto.in d. c. in præsentia.& in c.quoniam.contra do proba. Inno.in d.c.bone.el primo.in tertia col. magna.in glo.sua.in uersi.præsumitur de elect.& per Pau.de cast. in d. consil. & Fran.ubi supra vl.colu. Sed uide in Specu.de proba.§.iii.& omnino no.per Bar. & doc.in l.i.in uersi.ulterius not.c.de rela.& Inn.in d.c.quoniam contra in ult.colū.in glo.sua in uerbo processit.& in cap. cum Bertholdus.in ii.col. magna in gl.in uersic.concessimus.de re iudi.& in c.cum in iure.in ii.col.in gl.in uer.de mandato. de offic.deleg.& Bartol.in d. autent. si quis in aliquo.ad finem.in uersic. quæro reperitur.& ibi per Bal.in ii.colum. magna ad finem in uersicu. sed ponamus quod iudex. & Bartol. in l.fina in uersi. & hoc inducebam ad q.ff.quando ap. fit. Bal.in marg.uer.sententia.v.col. Sunt autem prædicta uera, si addatur, sententia uiso libello,& aliis de quibus ego notarius fuui rogatus tali die : quia tunc probat secundū Host.& Lanfran.in d.c.quoniam contra in prin.xix.col.de proba. uide Ang.in §. & hoc insuper in ui.col. in prin.in uer.ulterius pone q͂ in sententia in aut.ut spon.lar.Addo Panor.in c. quoniā contra.in xvii.col in uer.nunc quæro an in casibus.de proba.uide Ang.in §. & hoc insuper.in auten.ut spon.larg.& Cardi.in cle.i.ii.q.de proba.q͂ non probantur,nisi quæ facta sunt eadem die,& loco & non alia, etiam si exprimatur dies & locus quibus facta sint: & per Alex.cons. xli.4.parte.

Visa citatione & relatione in sententia nō est necessaria licet sit de cautela; quia ex quo de eis constat ex actis,præsumitur iudex uidisse:& cognouisse.Bald.in l.edicto.C.de edic.di.Hadr.tollē.puto q͂ uoluerit allegare in v.col.in i. oppo.in fi. sed nō loquit de ista clausula.Sicu.i c.quā contra.x.col.de proba.& Phi.in c.cū parati.ulti.charta de appella Addo Angel.

in.§.& hoc insuper. in iii. col. in uer. sed pone quòd instrumentum. in auten. ut spon.larg.colla.ix.

Viso mandato in sententia non probat mandatum. bal.in addi.Specu. de proba. in i.col. in fin. uersi. licet in sententia, sed clausula talem constitui procuratorẽ in supplicatione probat mandatum. l.ne satisdatio.ff.rem ra.ha. secundum Lud. in fin.uer.procurator.uer.utrũ uerba, & ita no.Saly.in l.optimã. C. de contra. & cõ. stipu. bal.in c.i. §. sed utrum.in titu. per quos fiat inuesti. in feu. & glo. in c. nonnulli.de rescript.Si autem apponatur clausula uiso & lecto in sententia puto quòd probaretur mandatum.ita no. Io. An. in addi.ad Spe. in ti.de instru. edi. §. restat uer.i.ibi Nico.de Orlãdino.& ibi Spe.ad fi.bar.& doc.in l. sciendum. ff. de uerbo. obli.

Pro tribunali sedẽtes poni debet in sẽtentia uel in alio actu requirentẽ causæ cognitionem. bar. in l. a procedente in i. no.C.de dila.& in l.i.uer.& iõ sis cautus. C.de sen.ex peri.re.de quæ clausula uide per Ange.are.in trac.male.ficiorũ. uersi.nos potestas pro tri. sedem.

In his scriptis pronunciamus debet poni in diffinitiua,aliàs omissa uitiat. Ange. in l.errorem.C.de te.& in l.fi. C. de sen. ex peri. reci.Lanfran.in c. quoniam contra.uer.sententias.iiii.col.de proba.

Absoluo ab omni eo quod petere posset posita in laudo quid importet per Alex.consi.xlvi. i.parte.

Procuratorio nomine in sententia an probet illum esse procuratorem. Ange. in auten.ut spon.larg.§.& hoc insuper.iiii. colum.in prin.in uer.sed tunc quęro. col. ix.quòd non. Adde quod.posui.supra.pro xi.uer.mandato.

Lecta data in sententiam poni debet, aliàs sentẽtia nõ lecta non ualet. bal. in l.fideicommissa.§.i.in princi. de le. iii. & plenius in l.ii.C.de sen.ex peri.reci. bal. in l.cũ sententiã.uersi. quero nunquid iudex.C. de senten. & interlo. omni iudi. quod intellige de diffinitiua ut plene dixi in apostil.ad Lanfran.de ori.post esi. in c.quoniã cõtra falsam.§.interlo.& appel. nu.5.uersi.est ordine successiuo. & nu. 6. uersi.secundo requiritur.extra de proba. & in ii.uer. incipiente sententialiter.

Et si non soluat amputetur ei manus quomodo hæc clausula intelligatur uide Bartol.in l.stichus.colum.pen. uersicu. & per hanc legem dico. ff. de pecu. lega. Ang.in auten.ut nulli iudi.§.fi. Bald. in l. quàm quàm.& ibi Alexand.ubi not.iudicem posse auferre de bonis taliter condemnari licet dicat magis sibi expedire amputationem membri quàm pœnam illam pecuniariam.not.idem Alexan.in l. 3. ff.de requi. reis.

Sententialiter promulgata facit præsumi sententiam latam cũ recitatione scripti,& iudice pro tribunali sedente. bart. in l.sciendum.in fi.ff.de uerbo.obli. & ibi Alexand. ad fi.& Pau.de ca.cõsi.iii. item facit præsumi latam esse; etiam si non dicat lata &c.Bar.in l.fi.i fi.c.de senten. ex peri. reci. ubi dicit secus in clausula data & infra. proxime.& Alexan. ubi supra in fin.& bald.& Ang.in l. quecunque. §. fin. ff.de Publicia.& bal.in l.fideicommissa.§. i.de leg. iii. & in l.si is,qui de te.& in l.i. de sen.ex.peri.re.& in l.i.ult.char. de fide instrumen.& iure has.fis.lib.x. & doct. in c.sicut.de re iudi.& in c.fi. eo.tit.in vi.

Data hęc clausula nõ probat sententiã fuisse latam nisi aliud addatur secundum barto.in l.fina.in fi.C.de senten. ex peri. reci.& supra proxi. uersi.

In his scriptis promulgata an probet sententiam latam in scriptis in Specu.de sententia.§.iuxta.uersicu.tota.& Bart. in l.fina.uersicu.sed quęro.C. de sen.ex peri.re.distinguit.

Condẽno si de iure est condẽnandus, uel si probatum fuerit,nõ est forma sententię,nec sententia,sed monitio.Inn. in c.prudentiam.de offic.delega. & bald. in marg.clausula.uersi.y.

Rapha.& Pe. de Su.in l.iii. C. quomodo & quando iudex.& Lanfranc.in tract. de arbit.parte.i. colũm. xi. Et ideo cauti practici dicunt me pręsente & cõtradicẽte secũdũ Bartol.Cępol. caute.cxlvii.incipi.regula est.& Alexan.omninò.in l.i.ff.de uer. oblig.de quo omnino Anto. Corse.

sign.

sing. suis in uers. taciturnitas. & quod ibi posui.

Presente. t. & non contradicente in sententia diffinitiua, uel interlocutoria non nocet, quia potest postea appellare: secus in aliis iudicialibus actibus. Bartol. in l. i. in uersi. ulti. no a. C. de rela. Bald. in l. ut in arbitris in fi. C. de arbi. &c. supra in clausulis iudiciorum, in uers. presente. t. & non contradicente.

Clausulę contractu Clausulę contractus uel instrumenti praecedentis non censentur repetitę in alio sequenti. Bal. in lege circa. C. loca. & Alexander in lege si quis. §. si initium C. de eden. ubi dicit uerum, nisi sit in sequenti clausula &c.

Cessit omne ius quod habet & habere sperat in dictam rem operatur ut etiam ueniant actiones furtiue quae alias non uenirent in cessione, lege heredem & ibi Bar. ff. man.

Titulo uenditionis uel donationis operatur ut habeatur differentia inter contractu emptionis, & permutationis quia in primo interuenit precium numeratum uel res ęstimata loco pretii. ut notatur in l. i. & iii. C. de rerum permutation.

Dedit cessit transtulit poni debet & quid operetur. Bar. in l. per diuersas. C. man. i. col. in uersicu. ii. presumitur simulata.

Pro meritis & seruitiis, poni debet in instrumento cessionis, secundum Bald. contra Barto. in d. per diuersas in. iii. col. v. q. C. man. quia Bar. in iii. col. in prin. in uersi. iuxta hoc quero. iuncto uer. dubito, tamen, dicit se pluries fecisse dictam clausulam remoueri de cessionibus.

Ego dico q ista clausula operetur, q ualeat cessio quando actio pro parte uenditur, licet non possit tunc pro parte donari: ut per Bald. in. d. l. per diuersas. & ibi Saly. q. xvi. & no. idem Bal. in l. ii. col. iii. uer. quaero si instrumentum. C. ne liceat poten. Precedentibus meritis in instrumento donationis an prebet merita precessisse. Bar. in l. si forte. in. i. col. in fi. uer. & per hoc dico in. q. ff. de consti. pecunia. q non. & addo Bar. in l. si donatione in i. col. in uer. sed quaro ubi etiam d. Bald. in i. col. in uer. sed quęrit glo. & late d. Alex. Imo. in ii. colum. in principio cum infinitis concor. ibidem per eum signatis.

Quibus addo Bald. in l. illud. q. iiii. C. de sacrosanc. eccle. ubi dicit q si uerba enunciatiua bene meritorum, posita in instrumento donationis debent facere fidem ipsa benemerita precessisse, q oportet deuenire ad particularitates benemeritorum, nec sufficeret de eis in genere facere mentionem. ita nota. Oldra. consil. v. incip. Ticius dedit. & Sozi. consil. cccxcv. incipi. in causa contra filios & hęredes Petri. colum. ii. uersicu. circa secundã difficultatem: quorum opi. reprobat cla rissi. do. meus Philip. Decius consil. xx. incip. in causa istorum fratrum, & multis iuribus, & rationibus: quas ibi uide per totum quia per hoc tenebis forte indistincte ad dictum Bartol. in d. l. si forte.

Sciens non esse obligatam alteri dictã rem debet poni in instrumento obligationis uel pignoris, ut secundus creditor, uel emptor certificetur, an sit in res ipsa alteri obligata, uel non. l. & quę nondum. §. qui res suas. ff. de pigno.

Qui Sindicus possit obligare bona cõmunis & priuatorum, operatur ut quilibet de populo possit conueniri per debito communis. Bartol. in l. sicut in prin. in. i. q. ff. quod cuiusq. uni. no. & in. l. iii. §. si actor, in. ii. colum. in prin. uersi. sed pone q Sindicus. ff. de re iudi. Angel. in. l. ii. C. de dona. in angu. & ab angu. factis.

Alias est. l. pe. C. de dona. inter ui. & uxo. & in. l. i. colum fi. uer. ulti. facit ista glo. ff. quod quisque iur. Imol. post eum in l potest. in fi. de auto. tuto. Bal. in l. i. col. i. uer. modo in ista lege aliqua dicam. C. ne filius propa. & in pręalle. l. i. §. quod si nemo col. i. uersi. sed iuxta hoc quero. ff. quod cuiusque uniuer no. & omnino Alexan. in l. iiii. colum. ii. uersi. postremo quęrit. Barto. ff. de re iudi. cum multis cõcor. ibi per eum signatis.

Ad meliorandum operatur ut refectio

rei

rei debetur secundum Bart. Cepo. in titu. de seruitu. urba. c. lix. adde infra eodē uer. promisit meliorare.

Suos heredes & successores quomodo intelligatur in instru. uide Bal. in l. si in personam. in fi. C. de fideiuss. qui dicit q intelligitur de heredibus, uel descendentibus in infinitum. Alex. plenissime consi. xviii. uol. ii. & intelligitur de heredibus uniuersalibus, que sunt heredes de iure ciuili, uel qui succedant uniuersaliter de iure ptorio. ut no. Imo. in l. quod dicitur. col. fi. ff. de uerbor. obli. & omnino Alex. in l. quidam. §. nihil. col. i. ff. de eodem. & not. in postil. ad l. flumi lum. §. adducitur in uer. successoris super glo. in uer. dñium ff. de dā. infecto. Bald. in addi. Spe. de emp. & uē. uer. uerba illa p se q de uniuersalibus. Bal. in l. emptorem. in ii. col. in fi. in uer. q d si instrumentum. C. loc. & in l. liberti. in. vii. col. C. de ope. libi.

Sine exceptione aliqua in instrumentis quo intelligatur, Bal. in addi. Spec. de emp. & uendi. uer. uerba sine aliqua. quod excludunt omnem exceptionem.

Que omnia & singula sub pęnā quid operetur. Bal. in addi. Spe. de emp. & uen. uer. quę omnia. dicit q referuntur ad singula pacta & capitula.

Ad habendum tenendum & possidendum quid operetur. Bal. in addi. Spec. de emp. & uen. uer. ad habendum.

Rebus sic stantibus semper subauditur in iuramento. Bald. in l. clari. circa medium. C. de fideicom. l. suff. qui satisf. cog. c. breui. de iureiur. in glo. in c. quemadmodum. eo. ti. & in l. cum quis. in prin. ff. de solu. & But. in c. cum P. de renunc. q iuramēto scholaris de non se doctorando nisi Bononie intelligitur rebus sic stantibus. & in l. fi. in i. col. in uersi. vii. inest conditio. C. de non nume. pecu. & ibi Salyce. & Fede. de Senis. consi. cccxxiii. ubi dicit, quod nec iuramentum ualidat contractū rebus mutatis: unde ex causa noua licitum est facere contra: ideo Salyce in l. fi. huc alle. ponit multa exemplā. Tu adde aliud secundum Host. & Io. An. in nouella in cap. significauit. de censi. & Fede. de Se. consi. ccxcix. q debitor iurans soluere creditori in anno, non est piurus nō soluēs ei, interim cōdēnatus in cōfiscatione bonorum quia status est mutatus. Itē subaudit in ultimis uoluntatibus. nam in l. quoties. §. si duo. uel. q. de here. insti. & Paulo. §. i. ff. de leg. 3. & in l. Męuia. §. si. ff. de annu. le. ubi legatum ab uxore herēdis factū seruis intelligitur rebus sic stantibus in uxore nō pręgnāte. Adde. l. in confirmando. ubi per Bar. ponitur multa exē pla. ff. de cōfir. tu. Idē in cōtractibus. l. quero. §. inter locatorē. ff. loca. l. si conuenerit. ff. pro soc. l. cum quis. ff. de sol. Idem in priuilegio. c. suggestū. de decimis. de hac clausula uide Alex. in §. duo fratres. ulti. col. ff. de uerbō. oblig. Itē in constitutione facta de certo numero canonicorum, q intelligitur. nisi fructus superexcrescāt, no. Abb. in c. cum M. i. colum. de consti.

Rebus sic stantibus, subauditur in contractibus. l. q seruius. & ibi no. ff. de condi. ob causam. & Bar. Cepol. ff. de seruit. c. l. itē & in renunciationem iuriū Bar. in d. l. q seruius ad fi. uide omnino Alex. in d. l. quod seruius. & in l. si conuenerit. §. si nuda. ff. de pign. ac. & gl. c. nequis. xii. q. quę dicit clausulam semper intelligi rebus sic stantibus, & ibi optime probatur de deponente gladiū alteri, quia ei nō debet reddi si postea furiosus factus est.

Rato manēte pacto, hęc clausula uidetur posita in odium contrauenientis, non in fauorem, ideo non mutat naturam contractus, nec pęnā quæ uenit ex naturę cōtractu. Bald. in addi. Specu. de loca. in v. col. uer. clausula ra. ma. pac. & ibi Spe. §. nūc aliqua. uer. xxxvi. & uer. seq. Bar. post gloss. in l. i. ul. colum. in uer. quęro quando promissa est C. de iure em. p. & operatur in fauorem seruantis, ut infra eo. uer. iii.

Rato manente pacto subauditur in cōtractibus bonæ fidei. l. prędia. ff. de ac. emptio. Bal. in l. si pacto in 4. col. nu. 8. in uer. quid dicemus dicit Bar. C. de pac.

Rato manēte pacto operatur in fauorē seruantis pactū, nō in odiū eius, in glo. & doct. in c. potuit in uersic. potuisset expelli de loca. in l. ii. C. de iur. emp. in gl. magna. uer. repellere. in uer. itē si pmisit pęnā. in l. qui fidē & ibi Alex. ēt ubi p Bart. plenē

plenè in ii. col. in uersi. quęro quid si hoc casu. ff. de transa. uide Dy. & bar. in l. cum pater. §. libertis. in uer. glo. signat. ff. de trāsact. uide Dy. bar. in l. cum pater §. libertis. in uer. vl. glo. signat. ff. de le. ii.

Addo bal. in l. cum proponas. nume. 8. quod ibi posui in apostil. ad istum. in uer. pro eo qui seruat contractum. C. de pac. & Panor. in c. cum inter. nu. 12. ubi etiam notaui in apostil. in uer. clausula rato manente pacto. extra de elec.

Rato ma. pact. impedit nouationem & inducit augmentationem. Bald. in l. ancillæ. vl. col. in uer. oppo. q. electa. C. de furt. & in l. i. x. col. in uersi. sed istud est cōtradictum. C. de his quę pę. no. Item impedit per stipulationem pœnalem nouari principalem. Alexā. in l. ita stipulatus. in fi. ff. de uerbo. signi. Item posita in compromisso facit actionem nasci ex laudo. glo. in l. ii. in uersi. exceptionem. ff. de arb.

Ra. ma. pac. facit penā pluries cōmitti. l. si duo. §. semel. & ibi Bar. ff. de arbitris. & in l. ii. ad finem. in uersicu. item si est dictum. C. de iur. emp. & omnino per Bal. in addi. Specu. de loca. in v. colum. uersi. sena. sed impedit moram purgari. Bar. Ang. Raf. imola. Alexan in l. si insulam. ix. fallen. de uerborum oblig.

Ra. ma. pac. instrumento pactis. operatur ut unus possit petere pęnam pacis rupte & uenire contra pacem secundum Cardi. Zabarel. & Alex. de Vin. in ca. potuit. de loc.

Ra. ma. pac. equparatur iuramento. Bar. in l. si quis maior. in ii. col. in prin. uersi. item dico. & ibidem Barto. in ulti. col. in uersi. item dico q. iuramen. C. de transac. Alex. in l. ita stipulatus. in fine. de uer. obli.

Pena totiens committatur quotiens fuerit contrafactum &c. impedit nouationem. Bal. in l. i. x. colum. in uer. pone q. est clausula q. totiens committatur. C. de his que pe. no.

Totiens quotiens &c. uerificat in quatuor uicibus, uel pluribus. Bal. in d. l. i. x. col. in uer. sed pro quot uicibus, itē in duabus. doct. in l. ii. ff. de custo. reo. Angel. in l. ratione. & in l. si finita. ff. de dam. infe- cto. Ro. in rubri. de arbi. col. xxii. & Lanfran. de Oria. in trac. de arbi. parte. v. q. xvi. & per Alexan. consi. cxlv. ii. parte, ubi etiam ponit de clausula quoties opus fuerit quod intelligitur in infinitum.

Totiens quotiens &c. operatur contra emphiteotam ut soluta pęna deiiciatur. Bar. in l. i. in ul. co. in uer. item si est dictū. C. de iure emphiteo. itē q̄d in cōpromisso. uide. supra de clau. cōpromis. uer. pęna totiens.

Promisit toties p̄sentare quoties &c. intelligitur bis tantum. supra eo. uersi. ii. Item intelligitur, scilicet usque ad sententiam, nisi dicatur toties quoties, & quandocunque quia etiam post sententiam tenetur. Ang. not. in l. quod si nolit. §. si quid ita. ff. de edd. edic. Adeo. Ange. in l. si finita. in princ. ff. de damno infect. & ibidem Imol. & latè d. Alex. Imol. in i. col. cum seq. in uer. & per hoc infert cum concordan ibidem per eum signatis. Alex. in l. iii. ff. qui satisda. cogan. & in l. grecè. in princip. ff. de fideiuss. etiam post Bartol. & uide Alexan. in consil. cxlv. ii. parte Sed quid de clausula, qua pęna soluta, uel nō.

Tu dic q. potest mora purgari non obstante illa clausula: tamen operatur q. per solutionem pęnę uideatur abrogatum stipulationi fortis, secundum Anto. de Prato Veteri consi. suo incip. paucis attar. quod est post cons. Alex. de Imol. consi. xlv. uolu. iiii.

Totiēs quoties, non afficit heredem. Pau. de Cast. consi. xxix.

Non aliter nec alio modo: facit sic confessum non posse condemnari, nisi aliud probetur secundum Bar. in l. si quidem. in ii. col. in uersicu. not. gloss. quę non est alibi. C. de exceptionibus.

Suis heredibus & successoribus in cōtractu subauditur. l. ueteris. C. de contrahen. & committen. stipu. l. si pactum. ff. de probatio. & l. ai. C. de pact. inter emptó. & uendito. uide etiam in l. si necessarias. §. de uendendo. ff. de pigno. actio. l. sicut. §. antepenultimo. ff. quibus modis pign. sol. l. iurisgen. §. pactorū ff. de pac. & l. tale. in principio, eodē tit. l. a testatore. ff. de condítio. & demōstratio. l. qui Romę. §. Augerius.

ius.ff.de uerborum obligatio.l. si ego §. i.ff.de iure doti.& Bartol.in additio,Spe cu.ff.de emptio.& uendi.uer.uerba illa per se.& ibi Specu.

T.&.t.ex una parte: &.t.altera parte: operatur obligationem,uel acquisitionē, habito respectu ad numerum nominato rum.Flo.in.l sed & loci.§. qui communē. ff.finium regundorum.

Saluo iure dominum, in refirmatione feudi uel emphiteosi:operatur q̄ si antea feudatarius uel emphiteota, ceciderit a iure suo ob aliquam causam non prosit si bi noua refirmatio.Ioan.de Pra.singulari ter in l.hęc conditio §. fi.fic. ff. de condi & demonstra.

Pro se filiis & heredibus: operatur in stitutionem filiorum in contractu si alter de testamento non constet,not.in.l. tale. §.fi.& ibi Bar.ff.de pac.

Et ego.ca.notarius.in instrumentis de bet poni alias non subscriptum a notario non ualet. Bal.in l.ii.iii. colum. C. quan do fiscus uel priua.de qua clausula quarę ponatur: uide Bartol. in l. diuus Traia nus.in fin.ff. de testamen.milit. Bald.in titu.de pac. Constan.§. pacta. & Pau. de Cast. in l. cum antiquitas.in fi. C. de test.

Actum in tali loco debet poni in instru mentis,ut significetur instrumentum esse perfectum. Bal. in authen.quòd fine. in prima colum.in uer.etiam in tabelliones. C.de testa. uide etiam Cy. in l. contra ctus. C. de fide instrumen. qua clausula debet esse spālis, non generalis. Ang. sing.in authen.qui.mo. natu. effi. le.§.ii. lud.in fi.col.vi.& in authen.ut prepo. no men impera.in prin. uer. item apponitur locus.col.v.

Rogatus scribere scripsi intelligitur.s. q̄ fuit rogatus a partibus,uel a testatore. Bart in l.i.in princi.ff. de hęre. insti. Bal. & Alexan.in l.stipulatio ista.§. si quis ita. ff.de uerbo.obli.

Vacuam liberam & expeditam quid importet.Bar.in l.Meuius.§.fundo.in ulti col.in uerfi.sed quęro pone. ff. de leg.iii. & in.l.uim facit.ff.de ui & ui ar. & in l.ii. §.i.uer.quęro ad istam.q.ff.de ac.emp.& in l.si quis fundum.eo.titu.

Ego dico q̄ possessio uacua intelligi tur etiam si alteri debeatur seruitus in re, glo. est in l. fi. in. uersi. uacuam. C. unde ui,& Alexan.omnino in l.ii.§. i. de act.em.

Cū accessibus & exitibus usq; in uias publicas: operatur quòd in uenditione ueniat uia qua alias non ueniret. Bar. in l.binas, in fi.ff.de serui.urba.prędi. Bar. in l.uia.§ fi.ff. de serui. rusti. prediorum. ubi dixit secus esse in ulti. uoluntatibus. & in l.i.uersi.quero quando legatur.ff.de serui. lega. & Barto. Cepo. ff. de ser. urba.c.xxxviii.nisi in uia ad sepulchrum ut per Bartol.ubi proxi. per.l.qui sepul chrum.ff.de reli.

Vt antecessores soluerunt, an probe tur annua prestatio per dicta uerba:uide Pau.de Cast.consilio.cccxx.

Omnia bona p̄cario pro creditore,ope ratur q̄ creditor potest agere contra quęcunque possessorem rerum debitoris etiam non facta discussi que debitoris se cundum Bal.in l.fi.paulo post principi. & ibi Angel.C. de acqui. posses.Angel.in l. ii.§.hac actione el ai.in fin.ff.ui bono. ra pto. & in l. exitus. & ibi Raph. & Io. de Imol.& ibidem Lūdo.Ro. & d.Alex.Imo. in ulti. colum. in uerb.addit. & hic Ang. cum concor.ibi per eum datis. ff.de ac quiren.pos.Flo.in authen.hoc si debitor. C. de pigno. & Barto. Cepol in cautel. lxiii.& ibi omnino cum uide in cautel. clxi.Addo Lud.Roma. in consi.clxxxix. in fi.primę colum.ubi hoc limitat esse uerū nisi precarium expirasset: quia si mor tuus esset debitor non poterit perueniri ad extraneos possessores, non facta alia discussione.

Perpetuo rata firma habere omnia & singula promisit,& nunquam contraueni re: operatur ut nunquam currat prescri ptio contra actionem per.l.q̄ si nolit.§.si quis.& ibi Bal.& Ange.ff.de edi. edic & Rapha.in consilio in proposita questione uidetur mihi singularis: not. Angel. & Barto. Cępol.in cautela.cxv.

Ratum & firmum quid importet: & dic operatur q̄ contraueniens, siue de iure

iure siue de facto incidat in pęnam. Secus si promisit tantum habere ratum, q non committit pęnam contraueniendo de facto: ut no. Bar. post glo. in l. id quod pauperibus. C. de epi. & cle. Alexan. in l. stipulatio ista. §. si quis forte. ad fi. ff. de uerbo. obli.

Concedo tibi, & cui uis, uel cui ius dederit, quomodo hæ clausulæ intelligãtur. Bal. in l. liberti. xii. colum. in uersicu. quid significant ista uerba. C. de opc. lib.

Non reuocando alium procuratorem, posita in mandato secundi procuratoris: operatur ut ambo sint in solidum constituti. Bal. in rubrica. C. de institu. ulti. col. ante. uer. secundo quęro. & Bar. in l. cum semel. uersi. sed contra. ff. de tute. & in l. si quis cum procurator. §. fi. ff. de procurato.

Promittens uenditor emptorem defendere ab omni persona, tam agendo quam defendendo: tam petitorio quam possessorio iudicio omnibus suis sumptibus in iudicio extra & litem in se suscipere, & ad finem perducere: & si res euinceretur promittit restituere precium: & precii lucrũ: & reficere damna, & expensas litis, & extra, dicto emptori, quare ponat in instrumento uenditionis & quid operetur. Ioann de Pra. qui absentem. ff. de procura. Barto. in l. uenditores. Paulò post prin. ff. de uer. obli. & in l. ratio. in prin. de act. emp. & per Bal. in l. i. ad fi. in uer. iiii. quęro. C. de peri. & commo rei uen. Bar. Cępo. in cautela. clxxviii. & seq. Item dicta clausula promisit reficere sumptus litis, & extra, operatur q emptor succumbens in causa euictionis, si est aduocatus repetat sumptus quos fecisset in alio aduocato. Bal. in l. fi. in ulti. col. in uer. pone aliquis est aduocatus. C. de fruc. & lit. expen. Caue, quia nihil dixit de hac clausula: & in. q. illa determinat contrarium, q Imola ex quo fuit aduocatus in causa propria non repetit sumptus esse uerum q loqitur in casu uictoriæ hic e contra.

Sciens se decipi ultra dimidiam iusti precii &c. tollit beneficium. l. ii. C. de rescinden. uendi. & probat talem sententiã Bal. in l. mater. C. de rei uendi. & Ludoui. in l. si dari. ff. de uerborum obligatio. in l. ii. per. Petr. de Su. xiiii. colũ. pręallega. et Cardin. in clemen. i. §. fina. iii. q. de rebus eccle. non alie.

Si quid plus ualet quantuncunq; sit donat emptori tollit beneficium. d. l. ii. C. de resein. uen. Bart. in l. si quis cum aliter. in ii. colum. in uersicu. quęro dicitur in instrumento. & ibi Host. de Por. & Petr. de Su. ff. de uerbo. obligatio. & Pe. de Su. in d. l. ii. xv. col. quę clausula ualet secũdum Barto. in l. per diuersas. in fin colum. in prin. uersic. & ideo. hodie in omnibus. c. mandati. Sed non probat ueram donationem secundum Bart. in l. si tibi. in princi. uersi. & hoc facit. ff. de pactis. & in d. l. si quis cum aliter. & ibi per doc. & Bald. & Alexan. in l. & si post tres. ff. si quis cau.

Si quid plus ualet donat emptori propter bene merita, ualet tam de iure quã de consuetudine, etiam in instrumento uenditionis actionum, in quo fit uenditio & cessio. Bald. in l. per diuersas. iii. q. C. manda. contra Bartol. in l. ii. in iii. colum in. uersicu. quęro quid si dictum est in instrumento. C. de resein. uendi. licet in instrumento uenditionis ualet secundum. Bart. in d. l. per diuersas in fine colum. in prin. in uersicu. & ideo hodie in omnibus contractibus, & Alexan. in l. & si post tres. ff. si quis cau. dicunt quod tunc plus intelligitur de modico arbitrio boni uiri.

Ratum & firmum habere intelligitur scilicet. ratum de iure & firmum de facto. Bar. in l. metum. §. uolenti. ii. col. in uersi. item uerbum ratum. ff. quod metus causa. & dixi. supra. proxi. in clausula ratũ & firmum.

Et ad alia maiora expressis, etiam quę exigunt speciale mãdatum, posita instru. mandatorũ, quid operetur per Io. de Pra. in l. Põpo, in prin. & in l. mandato genera li. & in l. procurator cui libera. ff. de pcur. & Cardi. in cle. ii. q xvi. extra de procur.

Cedit emptori omnia iura, & fecit eũ procuratorẽ in rẽ. suam, operatur q possit emptor licet non dominus agere rei uen.

uen.quamuis nondum sit secuta traditio. Dy. in reg.possessore.lib.vi.& Bar.in l. si ager. in fi. &ibi Pe. de Su. ff. de rei uen.Item operatur ꝙ conductor,uel colonus teneatur stare emptori, cui alias stare non cogeretur.Bartol.in l. qui fundum.ad fi.ff.loca.

Venditioné ius,& actiões quis habet: operaẽ ut in emptoré transeant directe sine cessione,sine qua alias transirent utiles tãtũ.Bar.in l.creditor.§. pe. ff. de ac. emp.;quẽ uide omnino in l. si ager. ff. de rei uen.Item operatur ut posit emptor dictam rem loco pignoris retinere. bar. in l.fina. in princip. ff. de distr. pig.Item intelligitur.s.si quod ius habet: ideo non probatur titulus nisi constet ꝙ habebat ius in re:secundum Dy.& Bald.in l. si sic. §.si mihi.in fi.de le.primo. Item clausula cum omnibus iuribus & pertinentiis operatur, si de iuribns & pertinentiis aliter constet.Dy.& Barto.in l.si sic.§.i.de leg. i.in Specu. dé loca. §.i. uersicu. lviii. & Oldr.consi.clxxiiii.uiso priuilegio &c.

Dedit tradidit operatur ꝙ si uenditor est dominus, intelligitur dare.i. dominiũ transferre in emptorem:si uero nõ est dominus intelligatur tradere.Barto.in lege ex empto.in fi.princip. ff. de act. emp. & plenius ꝑ Bar. in l. si. in i. col. in uer. & ideo instrumenta q̃ fiunt.ff. de condi. ob causam & an stipulatus.in prin. ff.de usur. ubi dcit ꝙ uerbũ dedit nihil operaẽ in instrumento uenditionis. Itẽ intelligiẽ.s.tẽpore instruméti. bar. in l.post dotẽ. in.i.q. in.v.col.in uer.pro hoc facere qđ communiter.ff.so.ma.& de ista clausula dedit & tradidit ad Bar.in l.i.ad fi.C.de rer.ꝑmu.

Vendit tradit cessit & cõcessit &c. in instruméto uẽditionis,nõ probat traditionem possessionis rei uenditę absentis:sed pręsentis sic.s.quãdo instrumẽtũ celebratur in facie rei:& operaẽ ut sua auctoritate emptor ingredi posit possessionẽ rei qđ alias nõ posset .l.ꝑdia.& ibi Dy Oldr. & Bar.circa fi.ff.de acquir.pos.doc.& Pe. de Su.in l.emancipatione. C. de fide.instru.Bar.in l.ii.in fi.C.de acqui.pos.& per Bal.in Rubrica.C.de cõtrahen.emp. xix. q.& ꝑ Alex.cõsi.x.iiii.parte.Itẽ operatur cessioné actionum utilium & directarum Bar.in l.i.iii.col.in.fi.in uer.tu dicas breuiter.& ibi Pe.de Su.C.de act.,& ob. Itẽ dicta clausula ualet in instrumento uenditionis,& nõ facit desinere esse uenditionem,licet uerbum dedit,cuius natura est dominium transferre,nõ sit propriẽ positum in uenditione,cuius natura est tradere, sed impropriatur. Barto.in l. i. circa C. de rerum permu. & adde. supra proxi.uerbo.Addo autẽ ego ad primũ inquã tum diciẽ ꝙ talis clausula non probat traditioné possessionis:Spec.in titu.de emp. & uendi.§.sciendũ.uersi.si,uerò res cum se.ubi limitat, nisi in instrumento esset appositum uerbum cõstituti quia tũc probat traditioné possessionis.& tenet Bal. in §.ꝑ traditioné.in Iti.de rerũ diui. &.d. Alex.in l.prędia.in ulti.col.in uer.ult. no. cũ concor.ibidem per eum signatis.

Liberum ab omnibus decimis intelligitur.scilicet extraordinariis nõ ordinariis.Bal.singu.in l.fistulas.§. frumenta. ff. de cõtrahen.emp.

Licentiã ꝓpria auctoritate intrãdi dedit dicto emptori qui emptor donec possessionem acqrat constituit se precario noĩe possidere:operatur ut emptor possit propria auctoritate intrare possessionem,quod alias non posset ꝑ.l.si ex stipulatione.& ibi doct.& Pau.de Ca.ff. de acqui.pos.Pet.de Su.in l.pe.C.de pig.act.& plenẽ ꝑ Bart.in l.creditores.q.ii.princip. in iiii. colum. in fin. uersi. Item quæro quid si.& in.iiii.q.princi.ad fi.C.de pigno. Item inducit translationem possessionis. Barto.in l.ii.C.de acqui.pos.Item facit ꝙ creditor posit resistenti uim inferre in cõtinenti,qđ aliàs nõ posset. Barto.in d.l. creditores.iiii.q.princip.in viii. colum. in uersicu.& prędicta uera. C. de pig. Item operatur ꝙ posit resistentem aut cõtra dicentem expellere.not.idem Bart. in l. alia.§.eleganter.ff.solu.ma quod est uerũ nisi solo uerbo contradicat. ut notabi. idem Barto. in l.iii.in iiii.q. princi.in lec. ordina.C.de pig.

Promisit nõ molestare emptoré in possessione rei: operaẽ licentię cõcessioné de intrãdo propria autoritate secũdũ Angel.

gel.& Pet. de Su.in l. eius rei. ff. de rei uendi.ubi dicunt idem si testator in testamento ponat dicta uerba prohibens hęredem, dictum legatarium molestare in possessione, ut dicetur infra in clausulis testamenti, in clausula heres legatarium in possessione non molestet: uide omnino Bald in l.i. C. de nundi. & in l.i. vi col. ff. de his quę pe.n.o.& per Pau. de Cast.consi.exc.& per Io.de Imol.in l. Lucius.§.tres.ff.ad Treb.

Obligans bona quę nomine creditoris se constituit possidere: operatur q etiam futura bona ueniant in obligatione secundum Bartolum in l fina.ad finem C.queres pig.ob.po.

Licentiam creditori propria auctoritate capiendi bona obligata, si contra ueniat,an operetur ante liquidatam contra uentionem uel post,& quando.Bartol. in l.iii.tertia.q.prin.C.de pig. & ibidem uide per eum in vi.col.in uer.sed an possit ubi dat remedium quo mediante, etiam ante negocium liquidatum poterit creditor ingredi auctoritate propria.

Alteri rem uendere cum pacto de ingrediendo propria auctoritate, operatur ut illud locum habeat contra singula re successorem: ut per Bar.in l. is cui.§. qui in possessione.ff.ut in poss.lega.& in l.si quis sub hac conditione.ff.de contra. emp.& in l.iiii.in iiii q.uer. hoc premisso uenio ad. q. propositam. C. de pigno. in repe.& omnino Alexan.ibi & cō si.lxxviii uolu.iiii.

Promisit de euictione, siue euicta fuerit possessio, siue proprietas & qualiter cūque euincat siue p arbitrū uoluntariū siue necessariū etiam si lata esset snīa cōtra emptorē inique uel ob eius iniustam absentiam uel negligētia,uel alio quocūque modo quid operet. Ang.in l.emptor. de euic.doc.in l.ii.de acti.emp. & in l.iul. §.ibidē eo.ti.glo.in l.cū pęna. in uer. nec ne.ff.de arbi. & in l.libera.C. de sentē. & interlo.om.iudi.Bartol.in l. uenditores in fine de uerbo. obligatio. & in l. ratio. in prin.de act.emp.Bal.in l. si domus. §. de euictione.ff.de lega.i.Lanfran.in tractatu de arbi.vii.parte.xxxv.q.& Bar.Cępo. in cautela.clxxviii.ubi plene.& adde. supra eo. in uersi. promittens uēditor. & Ange.in consi. xxvi. incipiendum est &c. ubi dicit quòd non tenetur si sentētia sit iniusta nisi cum dicta clausula & tenet Alex.in l.exceptione.de fideiusso.

Defendere emptorem de iure & de facto quid operatur. Bar.in l.stipulatio ista. in prin.in iii.col.in uer.quęro aliquis uendens.ff.de uerbo.obliga.& ibi Alexan. & Bal.in l.fi.in i.col. in uerbo quęrunt doc. C.de acti.emp.Item operatur quòd sententia lata contra emptorē, noceat uēditori.Bal.sing.in d.l.fi.in ii. col. in prin. in uer. quero quid operabuntur, & subdit Alex.in d.l. stipulatio ista, ulti.col. quòd tunc uenditor non tenetur de iniqua sententia lata contra emptorem in causa euictions secundum Bal.Saly.in d.l.fi. quod intelligit secundūm Ang.in consi. clxxiii. incipien. in christi nomine permittendū est,quando iudex oīno processit extra,ordinem iuris, sed iniustitiam fecit & subdit Alexan. esse uera in uenditore priuato, non in superiore uendente secundum Pet. de Ancha. in consi. lxxxiii. quod inci. in christi nomine omisso primo dubio.ar.no.c.i.de offi.deleg. & in c. pro illorum de pręben.per Alex.in l. exceptione.ff.de fideicom.

Defendere aduersus omnes quid operetur:uide Bar. in l.si fundum. ff. de uerbo signi.

Promisit duplum pro euictione,etiam si fundus esset pulicatus,operaturq teneatur uenditor ad duplum,casu quo fundus ut publicatus euincatur.qua clausula deficiente dicto casu teneretur ad precii restitutionem duntaxat,Bar.in l.necessario.ff.de peric.& commo.rei uen.

Etiam si de litis euictione non fuerit certisicatus,operatur ut uenditor teneatur de euictione etiam si non fuit sibi notificatū,q sit mota lis de euictione. Ang. in l.emptor.C. de euic Bal. in l. i. in ulti. col.in uer.item&tertio quæro.c.de peri. & cōmo.re.uē.& Bar.Cæp.in causa. 178.

Cessit actiones reales,&personales.& procuratorem in rem tuam constituit dictum emptorem,uel donatarium,operatur

tur ꝙ secundus emptor non teneatur denunciare litem motam suo auctori:sed potest denunciari primo uenditori.i. auctori uenditoris sui. Bartol. in l. si pro.§. si pro euictione.in fi ff.de euictioni.& plenè in l.iul.§.qui fundũ. in.ii.colum. in princi. in uer.quæro uendidi.ff.de uerbo.obligatio.& Bar.dicit in l per diuersas.C. man. & dicit clausula ualet ut ibi in pe.colum. in fi.in uer.& ideo hodie in omnibus contractibus.& in.l.si pro re. §fi. in fi. ff de euic.ubi dicit quod dicta clausula debet poni in instrumentis: & per. Bald. in l. cum successores.in uer.sed hic quæro.C. de euic.

Precario nomine emptoris se constituit possidere, facit præsumi fictam uenditionem, nisi uenditor respondeat emptori de fructibus uel nisi usufructum rei sibi reseruauerit. Bart. in l.sicut.§.superuacuũ.in ii.col.uer.quæro quid si instrumẽto.ff.qui.mo.pig. uel. hypo. sol. & Bal. in addi. Specu.de allega.& disputa.uer. præsumitur fraus.Item facit uenditionem nõ posse rescindi contrario sensu partium. glos.& Bar.in l ab emptione. in.ii. col. in uer.scilicet quæro quid si ego. ff.de pac. Item facit cessare acti.ex uendi. & competere rei uel interdictum uti possidetis si desit uerbum præcario secundum glo. & Bar. & doc.& Alexan.in d.l.ab emptione. in ii.colum.in uer.nota.& tene menti glo.istam & ibi Pau.de Cast. in d.l.ii. C. quando licet ab empti. disce. Item facit esse traditionem fictam scilicet possessionem ueram, etiam quando per procuratorem addicitur. Bar.singu.in d.l.ab emptione.in fi.in uer.ultimo aduertas. & in l.si is quis pro emptore.xxiiii.col.uersi. uenio ad secundum cum fingit ibi & ideo dixi & dico.ff.de usuca. Addo etiam quantum ad primum Bar.in l.post contractum in iiii.col.in uer. sed quid si uenditor.ff.de dona.& maxime dico istud procedere si fieret in præiudicium fisci, uel creditorum secundum Bal.in l.i.in ii.col. in prin.uersi.ex hoc patet ꝙ cum interuenit precarium.C.de donati. ante nup. & uide Bal.in.c.i.§.i.ad fi.uer. sed nunquid costitutum de feu.dato in uicem. l. commis. Et an sit de substantia contractus,ut possit addi in instrumento per notarium publicante protocollum notarii mortui habens dictionem &c.uide Alexan.consi. xxviii.secunda parte.

Tradidit posita in instrumento probat traditionem solum quando tempore instrumenti potuit interuenire,ut quia reus erat presens, alias probat licentiam apprehendendi possessionem. Bal. singu. in l.iudicia.C.de rei uen.in i.col.in uer. sed iuxta hoc quæro.& in l.minus.in i. colum. in fin.uersicu.sequitur in text.pro tradita C. de acquiren.possessio.Barto.in l. prædia circa fi.ff.eodem titu.& in l. post dotem in i.q.ff.soluto matrimonio. & in l ii. in fi.C.de acquiren. possess. no. in l.i. de iur.hast.fis.lib. x. Lanfran. in c. quoniam contra.uer. testes. de probatio. & supra eo. in uersi. uendit. tradit. & per Bal. in additio.Spec.de emp. & uen.uer.uerbum tradere.

Cum eadem conditione exponitur.i. cum eisdem pactis & oneribus.l. nihil. & ibi Bar.in fi.ff.de coniung.cum emancipa. li & in l.si societatẽ.§. arbitrorum. i. col. in uersicu ex qua no.pro soc. & Flo. in l. iiii.§.i.ff de serui.& Old.in.q duo sunt statuta.& infra in clausulis testamentorum, uer.cum eadem conditione.

Obligans bona operatur ut creditor possit facere unam rem estimari per iudicem & eam sibi eligere pro satisfactione sua. Bar. in l. iii. ulti. quæsti. ii. princi. in vi.colum.in fi.uersicu. iuxta prædicta. C. de pigno.

Præsentibus t. potest poni in prin. Et in fi. instrumenti. Barto. in l. præposteri. in fi.C. de testa. Addo Bald.in §. dic lune.in uersicu. in præsentia hoc habes. in titul. de pac. constan. & in l. hac consultissima.in i.colum.in fi.in uersic.nunc uenio ad alia. C. qui testamenta facere possunt.

Firmi,Anconę,Fani &c. de hac clausul. Tu dic pro enodatione huius clausulæ ꝙ debitor promittens se posse conueniri firmi, & Anconę & ubique locorum inueniatur: potest opponere exceptionem fori, si conueniatur alibi quàm ubi contraxit:

contraxit: Secus si promittat se soluturum Firmi & Anconę & ubique locorũ secundum Guil. de Cu. in l. si quis ad declinandam. nu. 32. quod ibi notaui in apostil. ad ipsum in uer. ista opi. non placet. C. de epis. & cle. de quo per Gerar. de Petra sancta singu. suo. vi. incip. notant docto. in l. si conuenerit. ubi reprobat opi. communem.

Soluere in quolibet loco & ubique quo modo intelligitur & quid importet. bar. in l. si cõuenerit. in fi. ff. de iurisdi. om. iu. Addo Bar. in l. i. ad fi. ff. de eo quod cer. loco. & Panor. in c. i. in xiii. col. de iudi. & per d. Alexan. in d. l. si conuenerit. in vi col. in uer. quid si promitto cum aliis con cor. ibidem per eum signatis.

Adde Alexan. omnino in l. Lucius. la. i. & ibi Pau. de Cast. ff. depositi. & quod no taui supra prox. uersi.

Dicta bona regere, & gubernare promisit dictus maritus, importat solius administrationis translationem, non dominii rerum in maritum, quando res dotales non sunt datę ei æstimatæ. Lauren. de Fano. in l. in quorum. xiii. col. ff. de pig.

Tot sunt donationes quot centenaria &c. facit donationem de mille, etiam nõ insinnatam ualere: secus de clausula tot sint donationes quot summę. bald. in. l. i. col. i. in uer. & est arg. ad donationem. C. quando dies legà. ce. & quod nota. in l. scire debemus. in principio. ff. de uerbo. obligatio. & in Spec. de instru. editio. §. porro nunc. uer. si. Sed caue quia Spec. hoc nõ dicit, solum dicit ꝙ licet donatio excedens legitimũ modũ debeat insinuari. Fallit tamẽ in donatione facta ad pios usus: addo Bart. in l. Modestinus in. ii. col. in uer. quęro quid si fuerit dictsi ff. de do na. ubi tenet contrarium: & per Spe. in ti. de dona. in uersi. quid si aliquis dat. & ibi bald. in addi. in uersi. ex multis. & Oldr. consi. cclii.

Stipulanti ꝓ altero quid importet hæc clausula per Ang & doc. post gl. in l huiusmodi in prin. de lega.

Die tali ad quid ponitur in contractibus: bald. in ti. de pac. Constan. §. diei ung. circa princi.

Adde bald. in l. cum tabernã. ff. de pi. & an debeat poni in instrumento de no cte facto. uide eundem bal. in l. si quia be neficio. nu. 1. & quod ibi posui in apostil. in uer. secus in instrumentis. C. de diuer. rescr pt. ꝙ sic. Idem tenet Guil. de Cun. in l. edita. nu. 5. & ibi posui etiã in addi. in uer. cũ die & consule. C. de eden. & Fely. c. i. col. iii. uersi. itẽ requiritur. & ibi an debeat poni nomẽ diei extra de fi. instrumen. In scriptura uero priuata secundum cõmunẽ opi. nõ requiritur de necessitatẽ ut ꝑ bald. in. §. quibus. nu. 6. & quod ibi no taui in addi. in uer. scriptura priuata. in i. consti. c. Math. Mathesi. sing. xlv. inci. nota ꝙ tempus & locus. & Alex. c. nsi. clxxi. uolu. ii. & consi. cix. uol. iiii.

Habito tractatu & licentia episcopi &c. nõ ꝓbat nisi de his aliter cõstet. Bar. in auctẽ siquis in aliquo. ad fi. in uer. iuxta prędicta quæro. c. de eden. Paul. de Cast. consi. lxxxix. Laudu. in cle. i. de rebus eccle. non alie. Lau. in rubri. eo. titu. in. vi. in xxvi. q. in Spe. de loca. §. sequitur. uersi. & scias. dixi in tractatu de epo. iiii. lib. Fede. de Se. consi. cxxxviii. inci. concessio facta nũtio. immo debet fieri instrumentum de illo de per se secundũ. Pau de Ca. consi. lxxx. alias est allega. consil lxxxix. & Alex. consili. xvi. uolu. iiii.

Ad renouandum in locationibus an ua leat. bald. quòd sic in l. uoluntas. column. i. uer. illud certum est. C. de fideicom. Barto. tamen contra. & fortè melius in l. si finita. §. si de uectigalibus. ff. de dam. infec.

Quot sunt anni, tot locationes qd operetur, uide Spec. in ti. de dona. §. i. uersi. qd si aliquis, ubi dicit in simili. istã clausulam nihil operari, tanquã sit facta in fraudem legis. no. Guil. de cun. in l. illud aut illud. nu. 4. & ibi posui in addi. ad eum in uersic. non excedat centum. & ibi etiam posui in apostil. ad bal., in uer. si actum. nu. 10. C. de sacrosanc. eccle. Paul. de Ca. in l. scire debemus. in fi. ff. de uerb. obli Mathesi. singu. cvii. lxx. nota. quod leges Panor. in c. apostolicę. nu. 5. & ibi addidi post ipsum in uer. dicendum est quod non extra de donat. &

Roma. consil. xxvi. inci. pro decisione eorum. ubi dicit quòd ista est omnium opi. quem sequitur Alexan. consi. lxviii. inci. uisis duobus elegantissimis consiliis.

Promisit meliorare in instrumentis emphite, operatur, & intelligitur de paruis, non de magnis melioramentis. Item intelligitur donec erit emphiteota, non post Ioan. de Por. in l. senatus. §. Marcellus. ff. de leg. i. Item intelligitur quod emphiteota deiectus ob canonem non solutum non possit repetere melioramenta. bar. in l. colonus. in fin. princip. ff. loca. & supra eod. uersi. ad meliorandum.

Presente parte, & consentiente in instrumento filii quid operetur: dic quòd non operetur obligationem patris, nisi expresse se obligauerit ad illum contractum. bar. fin. in l. Lutius prima. in h. ff. de admi. tuto. sed idem Bar. contrarium tenet post gl. in l. i. §. si is qui nauem. in fi. ff. de exercito.

Alteri, uel de uno, in alterum, quid operetur: uide no. in l. i. & ibi Bal. in i. col. in fi. uersicu. quærit glo. si apposita. C. de dona. cau. mor. & dic habere locum etiã quando alter moritur cum filio, si apponitur inter extraneos: secus si inter suos ut ibi. Item quis alter est partitiuum duorum, non bene ponitur de pluribus quam duobus, ideo uitiat inquisitionem: ut sing. dixi secundum Bal. supra in clau. iudiciorum. uersi. alter alteri.

Actum in castro comitatus Firmi &c. an probet illud castrum esse de iurisditione, uel dominio Firmi. gl. in uer. nullo, Bal. in i. col. uersicu. im. no. doc. Pau. de Ca. & Barto. in l. cum aliquis. in uersi. glo. inducit hanc. l. C. de iur. deli. dicit quod non nisi inter eosdem factum sit instrumentum, uel etiam inter alios, si sint plura instrumenta secundum Bald. ibi. & in. l. optimam. in ii. colum. in fi. uersi. tu uerò dicas. glo. C. de contra. & commit. stip. not. in l. prædiis. ff. de lega. iii. & Flo. in lege in finalibus. ff. fint. regund. uel nisi instrumẽta sint antiqua uel si sunt noua, probant inter cõtrahẽtes tm: secundum Bal. in d. l. cũ aliqs. in. i. col. uer. itẽ quod dicit glo. ubi etiã p doc. Addo. glo. in. ca. cum olim. in uer. instrumẽtis. de cẽsi. & d. Ale. in d. l. cũ aliquis. in iii. col. in uer. dicit etiam notabiliter Bal. cum aliis concor. ibidem per eũ signatis.

Adde oĩno eũdem Alex. in l. emptor. §. ancilla. de rei uẽdica. & in l. ex hac. C. de dona. & notaui in apostil. ad Guil. de Cug in aut. si qs in h. in uer. faciũt fidẽ. C. de eden. & in apostil. ad Panor. c a. series nu. 3. in uersi. plenam fidem. extra de testi. & Roma. sing. cliii. & cccccxxxvi.

A. cum beneficio inuentarii. uendidit. pro satisfaciendo creditoribus, & legatariis, operatur ne emptor molestetur hypothecaria, a creditoribus & legatariis. Pau. de Cast. in l. fi. §. licentiã. c. de iur. de libe.

Clausula actorum in domo Titii non probat dñium. Ang. in aut. ut spon. lar. §. & hoc in sup. ulti. col. uer. & exemplum si notarius dicit. col. ix. uide glo. in uer. nullo. & doct. in d. l. cum aliquis. & in l. prædiis. ff. de leg. iii. & supra uer. proximo.

Finito quinquẽnio iterum locat, quid operetur: uide Dy. in l. codicillis. §. instituto. & ibi posui in apostil. ad eum. ff. de le. ii.

Non sit melior conditio occupantis & quod per unum fuerit cẽptũ per aliũ perfici possit. Posita in instrumento pcurę, uel mãdati facti pluribus: operaturq quilibet sit pcurator insolidum, & unus possit finire inchoata per alium, non tamen sit locus pręuentioni. Bar. & doc. in l. pluribus. ff. de pcu. Contrarium not. in. cap. si duo. de procur. in. vi. & Bar. Cepol. in rubri. ff. de uerb. sig. xxvi. col. & d. Gemi. in c. si Papa. in princip. in ulti. col. uer. fallit quarto de priui. in vi.

Viso testamento & eius uerbis in transactionis instrumẽtis poni debet, alias, nõ ualet transactio, nisi constet quod aliter trãsigẽtes habuerunt noticiã testamenti. de his, & ibi Bar. in i. col. in fi. uer. si igitur cautus. ff. de transact. & Bar. in l. sub pretextu. la. i. in i. colum. in uer. item in eo quod. glo. allega. C. de transac.

Eundẽ Bar. in l. i. in fi. prin. §. alias est §. ratio. ff. quemadmo. testa. ape. quod est

est uerũ secundum Pau. de Ca. ibi nisi te nor fuerit probatus per testes, uel notariũ, uel nisi transigens sciat tenorẽ testaméti, licet non uiderit ut per Barto. in al lega. l. de his. uersi. quæro. extra glo. & in l. ciphi. ff. de op. lega. uel nisi alias illud le gerit licet non tempore transactionis: ut ipse ibidẽ ubi ponit alias fallẽ. Et ultra ip sũ idem si cum iuramento: ut per Alex. in l. qui Romę. §. duo fratres. char. ante p. ff. de uerb. obliga. & consi. xi. uolu. ii.

Sciens promisit, hęc clausula tollit ex ceptionem erroris quę opponi nõ potest Bar. in l. sed & si quis. §. fi. ff. si quis cau. doct. & Pe. de Su. in l. generaliter. C. de non nume. pecu. & Bar. in l. si dari. in fi. ff. de uer. obli. & Alexan. ibi. & in l. cũ de in debito. ff. de proba. & supra uersi. clausula ex certa scientia, in clausulis rescripto rum ubi plenius. Quod uerum nisi in re nunciatione uellet: facta p mulieres ut infra quia nihil operatur secundũ Pau. de ca. in consi. cccxxxii. Item tollit condi. indebi quę non datur promittenti indebi tum scienter. Barto. in l. fi. §. idem quæsiit. in i. col. uersi. unde ut prædicta essent. ff. de condi. indebi ubi dicit uerũ etiã si re nunciatum sit instrumento conditionĩ indebiti, condi. sine cau. & omnibus ll. auxiliis: & p Pau. consi. cxxxiii. & per Alex. in d. l. fi. §. i. & Bal. in l. mater. C. de rei. uen.

Si constet indebitum, donat, operatur tantum quantum clausula sciens ad prę dicta se non teneri &c. de qua supra pro xi. dictum est. Bar. in l. i. §. idem quæsiit. in i. col. in fi. ff. de condi. inde.

Obligans se suo periculo & fortunę idem dicit quod obligaret se ad casus for tuitos secundum Bartol. in l. si is qui in aliena. in princi. ff. de acqui. re do.

Possit substituere etiam pluries, & substituendo remaneat procurator: ope ratur quod sonnat uerba. i. quod procura tor substituens, non desinat esse procura tor Barto. in l. quod si forte. §. quid ergo. circa. fi. quem. §. legit in l. uero procurato ri. ff. de solu.

Certiorata de beneficio Velle. nõ pro bant dicta uerba certioratione. glo. & doc. in autẽ. quomodo oportet episcopos §. igitur in uersi. interroget. & Pet. de Su. in l. fin. in fi. C. ad Velle. & Pau. de Ca. consi l. cclxxxii. Addo Fred. de Se. in consil. suo. cxcix. quod incipit quęritur an do. Margareta. & do. Anto de But. in c. quoniã cõtra falsam. in. xiiii. col. de pba. Pan. in c. cũ causam. t. in v. col. in uersi. quo ad secundum de circunstantiis testi. & oino. per. d. Alex. in l. sciendũ in xiiii. col. uersi. sed quid si instrumento. ff. de uer. ob cum aliis concor. ibidem per eum signatis.

Possit pignus uendere iure creditoris operatur ut uendi possit pignus etiam ab sente debitore. Bald. in l. si cum militaribus. C. de re mili.

Promittens sub pęna seruare intelligi tur. s. per stipulationem. Bar. in l. ad diẽ. ff. de uer. ob. glo. & Pau. de Ca. in l. rescriptum. §. si pacto. in fi. ff. de pactis.

Quod est uerum nisi interrogatio pre cesserit, & responsio secuta fuerit incontinenti: not. ita Alex. in l. nam & postea. §. i. ff. de iureiur. & in l. sciendum. col. iiii. ff. de uerb. obli.

Res uẽdita sit pro pretio obligata: operatur quod ipsa res per emptorem, ante solutum pretium non possit alienari. Bar. in l. si ita quis. §. ea lege. in i. col. in uer. uenio ult. ad q. in fi. uer. ff. de uer. obli.

Iurant uera esse cõtenta in instrumẽto &c. hęc clausula tollit pręsũptionẽ simulationis. Bal. in l. fi. C. de nõ nume. pec. & Cęp. in tra. de cõtracti. simul. ult. pręsum. uer. sed circa prędictas. Itẽ facit prescriptionẽ nõ currere, & exceptionẽ nõ numeratę pecunię nõ posse excipi, maximẽ si interuenit iuramentum duplex: ut not. plenẽ Fely. in c. si cautio. col. vii. extra de fide instru. Sed an exceptionem falsi: Alexan. consi. lxxxix. ii. parte.

Oblato libello & lite contestata hęc clausula in instrumento posita non probat Inno. in c. quoniam contra. in. ii. col. magna in fi. in gl. sua in uerbo personas. ii. de proba. & in Spe. eo. ti. §. fi. uer. sed pone iudex. & Fre. de Sen. in consi. cxcviii. quęritur an d. Margereta &c.

Confessus habuisse & recepisse faci pręsumi quod tunc habuerit non ex inte

 uallo

ualio tẽporis. Bar. in l. certi. §. si nũmo s. ii. col. in fi. in uersi. hic moueo dubium. ff. si cer. pe. & in l. si ita stipulatus. §. Grisogonus. in. ii. col. in uer. itẽ aduerte. ff. de uerb. ob. & in l. post dotem. i. q. & ibi Bald. in vi. col. in uersi. quero uir fuit confessus. ff. so. matri. & in l. predia. in uer. ista l. facit ad questionem. ff. de acqui. pos. & in l. singularia. in vi. col. in uersicu. quandoque. ff. si cer. pe. & Ange. in d. §. Grisogonus. ubi per Alex. quod uerum, si est renunciatum exceptioni nõ nume. pecu. secundum Bal. ubi supra in d. l. post dotem in vi. col. in uersi. aduertatis. licet & ibi sentit Bart. in preallega. prima. q. & gl. & doc. in l. si ex cautione. in uerbo probare. C. de non nume. pecu. & Barto. in l. i. C. de dote cau. non nu. Item talis probat confessionẽ, nõ actualẽ numerationem. doc. & Bar. in d. l. si ex cautione. in. i. col. in uersi. tu aduerte & ibidem Bald. in iiii. col. & in l. i. C. de do. cau. non nu. quod uerũ est nisi sit renunciatum exceptioni non nu. pe. Bal. in l. pecuniæ. paulo post princ. C. de sol. & Bar. in d. l. i. & in d. l. si ex cautione. Item nisi addantur uerba. s. a Titio dando, & numerando. et quia propter uerbum gerundii dando, probat uerã numerationẽ: quia illud significat actũ uisui subiectum. Bald. in d. l. si ex cautione. in iiii. col. in v. quia secus aut si addanẽ uerba participia scilicet a Titio dante & soluente: quia tunc nihil operatur nec probant numerationem actualem quia ibi dante &c. uenit in consequentiam confessionis preambulæ nõ ꝙ notarius attestetur numerationem secundum Bal. sing. in l. si ex precio. in prima col. uersi. modo hic reuocatur in dubium. C. si cer. peta. & in d. l. si ex cautione. iiii. q. & in. l. i. x. colum. uersi. & est simile quod quotidie accidit. C. de cõfes. Item uerum nisi addantur uerba: in præsentia mei notarii: quia tunc probatur numeratio: de quia notarius attestaẽ secundũ Bar. in d. l. i. ff. de do. cau. nõ nu. Potest tamen cõtrarium ꝓbari. s. ꝙ tẽpote contractus nõ interuenit pecunia secundum Bal. in d. l. si ex precio. in d. uer. modo hic reuocaẽ quem etiam uide in d. l. si ex cautione. vi. q. & in l. aduersus. eo. titu.

Clausula que uenditores confessi fuerunt precium recepisse, uel receperunt presente me notario & testibus: operatur ut omnes de euictione teneantur. Bal. in l. quidam. in fi. ff. de euic.

Nomen debitoris beneficium facere promisit in instrumento cessionis poni debet & quid importet. Bar. in l. i. in fin. prin. ff. ad Macedo.

Procuratorem in rem suam, & posuit in locum suum, & de euictione nõ teneatur poni debet in instrumentis mandatorum & colligitur ex textu. l. si procuratorem. §. dolo. & ibi Barto. ff. manda.

Ad sensum sapiẽtis quid operetur Bar in. l. ex ea. in prin. ff. de uerb. obliga. & ibi doc. & Imol. in l. si mandato. §. Paulus, ultimo. ff. manda. & in l. illa institutio. in. i. col. & i. q. ff. de here. insti. ubi etiã ꝑ doc. Bal. in l. sancimus. in. i. col. in uer. sed quid si promitto. C. de uerbo. sig. & in l. humanitatis. xiiii. col. C. de ipu. & ali. substi. & in l. captatorias. in i. col. ad fi. in uer. v. oppo. ꝙ tota die. C. de testa. mili. & in add. Spec. de emp. & uen. in. i. col. in uer. quid si ꝓmittiẽ. & in ti. de arbi. in vi. col. uer an possit addi. & Old. consi. cxxxix. & Alex. in l. iii. ff. qui satisda. cog. & in. l. quicquid astringẽdę. ff. de uerb. obliga. ubi post Ang. & Imol. dicit non operari eam in stipulatione, que requirit uerba exp̃ssa nec in sentẽtia, nec in appellatione que requirũt scripturã, s. in cõtractibus q solo cõsensu priũ ꝑficiunẽ sic. & Fely. oĩno. in c. ex lris. col. iiii. uer. q d o pet. extra de fi. instru.

Procuratorem & nuntium specialem: facit esse electionem constituti, an uelit esse procurator, uel nuntius, Bar. in l. si Titio. la. i. ff. de usufru. lega. de qua clausula uide Barto. in l. qui. aut. §. constituere. in uer. ex hoc habes. ff. de consti. pe. & in l. multum. § fi. in i. not. C. si quis alter uel sibi.

Remittit oẽ ius quod habet & habere sperat in dicta re: operatur remissionem iuris quod habet tamen ex causa de præsenti; nõ ex causa de futuro. Bar. in l. post emancipationẽ. §. illud. in fi. ff. de libe. leg. & i l. q cũ tutoribus. in prin. in uer. ex hoc dico.

dico.ff. de transac.per l.i.ff.de. sta.libe. & in l.qui Romę.§.duo fratres.in xi. col. in uer.sexto quæro.ff. de uerb. obli. & in l. si uxor.§.diuus.in fi.ff. de adul. & bal. in l.pactum.xiii.q.C. de colla. Addo bar. in l. quod seruus. in ii. col. ff. de condi. ob cau. & ibidem.d.Alex.in ii. col. in uersi. extra glo. cum aliis concor. ibidem per cum signatis. quid autem si diceret omnino ius quod habet & habere sperat, uel posset habere, an intelligatur etiam ex causa de futuro.uide Bartol.in l.here dem.ff.man.q sic.

Pręsenti & recipienti,hæc clausula nõ probat pręsentiam secundum Pau. de Cast.sing.in l.illud.C. de sacrosan.eccle. Adde tamẽ q facit præsumptionem q fuerit pręsens.ut no.Ang.in l.i.& ibi Bal. C.de contra.& commit.stipu.

Fideiussor ꝓmisit soluere de suo,tã respectu iudicii,quàm contractus,& soluere iudicatum: facit executionem fieri posse contra eum aliàs fieri non posset. bal. in l.fi.in fi.C.de fideius.tuto.

Quia sic placuit in quittationibus quid operet.Bal.in l.pactũ xvii.q.C.de colla.

Periculum sit comune, operatur ut nõ dicãtur duo rei debendi insolidum. bal. in l.rem mihi.§.in exercitu.ff. commoda. & in l.si non singuli.uer.ex prædictis ergo.C.si certum petatur.

Cessit actionem realem, & personalẽ dicto emptori,operatur ut emptor possit agere contra actorem uenditoris sui, ut suscipiat in se iudicium euictionis. Bal. in l.i.in fi.C.de iur.do.

Tutor defendere fine mora ꝓmittit dictum pupillum,poni debet in instrumẽtis tutelarum. bal.in fi.§.omnem.in princi.C.de admi.tu.& quid operetur. bal.in l.fi.§.defensionem.eo.ti.

Et iudiciũ subire,opatur ut talis promittens precise compellat. bal. in l.ii. in tertia oppo.C.de here.uel act.uen.

De rato promisit,hęc clausula non am pliat mandatum nec spãle mandatũ inducit. Bal.in addi. Spec. de procu.in prima col.uer.clausula rati.& uer.seq.

Vt pet. in instrumento. notarii uiso & lecto: hęc clausula probat,licet de illo in strumento aliter non constet, in Spe.de instru. edit §.restat uer.quid si in aliquo. & ibi Bal.in addi. in vi.col. uersi.quando instrumentum.Ang.in l. sciendum in repeti. ubi allegat Spec.ff.de uer.ob. & ibi Ange.& Alex. & Io Petrus.de Perusi. & doct.moderni.in autẽ.si quis in aliquo.C. de eden. Sed ibi Ange.& Rapha.& Pau. de Ca. tenent contrarium siue dicatur a me uiso & lecto, siue dicatur ut patet in instrumento manu mei notarii infrascripti: in hoc tamen ulti. Rapha. & Francis. ibi tenent contrarium, ut tunc probet. Sed arg.contra per Bal. in l. quædam. ff. eo.ti.ubi dicit q notario creditur ut uni testi. quando dicit se rogatum de tali actu:quia si non apparet de actu non habetur eius dictum pro instrumento publico secundum Bal. Sed Fran. de Capil. in d.authen.concordauit opinio.licet in con si.quidam Anto.de peregrinis &c. tenuerit cum opi.Ang.& sequacium,Cõcordat aut.sic,quia prima opi.Spec.procedit,quã do instrumentum referens, attestatur de alio quod est necessarium antecendens ad ipsum,ut.t. tutor de cuius tutela pet. publico instrumento manu.p.scripto, à me uiso & lecto,quo casu probat quia instrumentum tutelę est necessarium antecedens ad quittationem:ut ibi, alias non secus est.procedit opi. Albe. & aliorum. Rapha.uero in l.si quis ex argen. §. pretor.ff.de eden.dicit simpliciter q probet & cum sequitur d. Fran.in aut.si quis in aliquo.v.col.& ibidem uide d.Alex.Imol. ulti.col. in uer.ii.est utrum ubi saluat dictum Spec. ĩ relatũ. & d. Anto.& Alex. in.ii.col.aliter saluantem: & deinde pro. d Iaso.May.in xv.col.cum duabus sequen in uer.ultra.bar.ii.limita.ubi tenet indistinctè contra Spec. reprobando omnes saluationes:sed Alexan.de Imol.in consi. vi.quarta parte,dicit q ꝓbat quo ad partes, inter quas notarius sic asseruit, non quo ad pręiudicium tertii.Adde omnino quod notaui in apostil. ad Lanfran. de Oria.in.c.quoniam contra falsam. uersi. instrumẽtorum productiones.nu. 22.uer. modo quęro.in uer.ii.in alio instrumento extra de probatio.& quod posui in apostil.

ftil.ad Guilel.de Cu.in autenti. si quis in aliquo.nu.1.in uer.mentionem.& ibi etiã posui in apostil.ad Bal. in uer. facit mentionem.nu.5.C. de eden.

Vt in tali instrumento continetur, tanquàm narratoria non probat, secundum Inno.in addi.c.fi. de fi. instru. uide quod notaui.supra proxi.uersi.

Si res euincatur salua sit prior actio posita in instrumento dationis in solutũ,operatur quòd re euicta detur contra reum prima actio, quę aliàs non daretur. Bar. in l.si quis aliam.in prima colum. in uer. alii dicunt quòd hæc soluit.ff. de solu. & in l.eleganter. in princ. in uer.ad secũdũ opponitur. ff.de pig act. Ang. in l. libera. C.de senten.& Bar.Cepo. in caut.cccxv.

Saluo iure in hypotheca & contra fideiussores in instrumento dationis in solutum,operatur ut euicta re, creditor possit agere contra fideiussores, per dationem in solutum liberatos, & hypothecaria contra possessores bonorum rei. Bar. in d.l.si quis aliam.in i. col.in uer. alii dicunt quod hic soluit.ff.de solu. & Bar.Cepo.in d.cau.cccxv.

Consentio saluo iure meo,operatur q̃ cõsensus non preiudicet.l.iiii.§.1.qui.mo. pig.uel hypo.sol.& Pau. de Cast.consilio ccci.& ita consului.

Recipio sortẽ saluo iure interesse q̃d operetur:uide Bar.in l.fi.in penul.colum. ad fi.in uer.ultimo quero quid si creditor. ff.de eo quod cer. loco.

Recipio sortem saluo iure penę quid operetur, dic quòd tunc pena potest peti quatenus sortem excedit,in Specu.de arbi.§.fi.uer.sed pone quod dum respicit.

Bene & diligenter.s.arbitrio boni uiri. Bart.in l.cum filius. §. si pater. de leg. ii. l.si ita sit scriptum.de ma.testa c. i. in fi. de eo qui mit. in pos in vi. & in cle. i. de offi.ordi.& Alex.consil.lx.iiii.parte.

Locator promisit sub hypotheca suorum bonorum seruare promissa &c.operatur quòd emptor non possit expellere conductorem, de illa re etiam ei hypothecata secundum Bar.in l.i.§. quod autẽ in uer. &ideo dixi iam.ff.de superfi.Addo Bar.in l.emptorem.C.loca.& ibi Bal.in ii. colum.in uer.quero an emptor.

Computat omni quantitate confessata, numerata,promi a,quę de dicto debito apparet, &c. operatur ut non possit iterum peti licet constet de promissione,& de cõfessione,uel denumeratione, Bar.in l.planè.§.i.in fi.de legat. i. & in l. triticum.ff.de uerb.oblig.

Boni auri & iusti ponderis, in contractibus non est necessaria: quia subanditur semper in promissionibus quòd detur pecunia non reprobata.Barto.in l. lecta. ii.col.in prin.in uer.ulterius tamen.puto. ff.si cer.petatur.

Obligans bona præsentia & futura, intelligitur de futuris quę nunquàm ante fuerint obligata: ideo non intelligitur de re alienata per debitorẽ cõsensu creditoris:& postea redempta per debitorem: quia illa non uenit in hipotheca ex quo aliàs fuit,& desiit esse de hypotheca, per alienationem cum consensu creditoris factam:casus est singula. secundum Bald.in l.solita.quæ est l.sing.& ibidem Bar.C.de remis.pig.Sed Bart. tenet contrarium in l. sicut.§. superuacuum.in secunda col.in uer.uenio ad secũdum. ff. qui.mo.pignò sol.s. quòd si hypotheca, erat generalis, recidit res eadem in priorem hypothecam,licet desierit esse hypothecata, per cõsensũ præstitũ in eius alienatione per creditorem,quod no.

Adde Bartholo.sozi.in suo tract. fallẽ. regu.cviii. Bald.in l.fi.nu.9.uersic.sed pone q̃ adiectum & quod ibi posui in addi. ad ipsum in uersi.de futuris.C.de pac.Fely.in c.in præsentia.col.iiii.uersic. in tex. ibi uende uniuersa.extra de proba. Panor.in cap.nulla ecclesiastica.nume. 11. & ibi posui in apostil.ad ipsum in uersic. præsentia & futura extra de conces.præben.& per Philip.cor.cons.ix. inci quàm quàm in littera.p.

Nihil contra diuisionem facturos, hæc clausula non impedit fideicommissi petititionem.Bart.in l.fi.§.idem quęsi jt.in fi. ff.de condi.inde.Sed quid operetur per Bar.in l.qui Romæ.§.duo fratres.i. q. & ibi doc.de uer.ob.

Testibus uocatis.in instrumẽtis posita, intelligitur

intelligitur scilicet ad hoc quod actum fuit inter partes. Ang. in aut. de tabel. in prin. ii. col. uers. quid aũt in instrumento. col. 4. Bar. in l. hęredes palã. §. in testamentis. ff. de testi. & in uer. proxi.

Et rogatis, hoc uerbum poni debet, aliàs non presumitur rogitus testium factus. Bar. in d. l. hæredes. §. in testamentis. ff. omnino uide. Addo Bar. in l. sciendum in 4. col. in uer. quæro extra gl. ff. de uer. ob. & d. Anto. de but. in c. sicut. de re iud. & omnino per d. Alc. Imo. in d. l. sciẽdũ. in xvi. col. in fi. in uer. extra gl. inducit Bar. cũ concor. & tribus notabilibus limitationibus, ibi ad hoc per eum positis.

Adde Bal. in repe. l. habeat. num. 37. & quod ibi posui in apostil. ad ipsum in uersi cu. super quarto puncto. C. de sacr. sanct. eccle. dixi. etiã in apostil. ad Lanfran. de Oria in c. quoniam cõtra falsam. §. testiũ depositiones. nu. 24. uer. quęro ulterius & seq. extra de proba.

Renunciauit beneficiis omnibus &c. in instrumentis correorum uel fideiussorum non extenditur ad beneficium cedẽ datum. Bal. in l. si diuisa. c. loca.

Clausula uidelicet quam renunciationẽ partes uoluerunt extendi ad omnia & ignorata operatur id q̃d uerba sonãt. Adde doc. in l. emptor. §. Lucius. & ibi Bar. ff. de pac. & Car. in cle. i. in xiii. nota. in 3. oppo. extra de sepul.

Clausula renuncians omnibus probationibus, uel q̃ non possit probari contrarium nisi per aliud instrumentum, nõ ualet. Bar. & doc. in auten. iubemus. in ii. col. in uer. quæro dicitur hic ibi. & ideo illa. C. de iudi.

Adde inquãtũ dic t non ualere clausulã qua renunciatur probationi testium, uide Fely. omnino in c. ii. col. pe. uer. decimo intellige. ubi limitat, nisi in pacto iudiciario uel iurato. extra de proba. & quid de generali renunciatione testiũ: uide Fely. ubi supra. col. fi. & Guil. de cun. in l. cũ debitoris. in fi. C. de iu. tenet quòd ualet nõ tamẽ transit ad hæredes. idem tenuit Roma. in l. i. ff. ne quis eum qui. & in l. qui bona. §. quędam. ff. de dam. infec.

Beneficiũ de duobus reis epistolæ diui Hadri. & cedendarũ quid operetur: ui de Ang. in autẽ. de duo. re. in i. col. in uer. ad euidentiam scias. & uer. est & alia cõstitutio. in uer. est & tertia. l. col. vij. & Bal. in addi. Spe. de renunci. & conclu. uersic. quatuor sunt.

Ego dico quòd renunciatio beneficii de duobus reis, tollit beneficium inter principales insolidum obligatos not. Angel. ubi supra & uer. & hoc. est doctrina. colla. 7.

Renunciatio autem beneficii epistolę diui Hadri. tollit fideiussores in sollidum obligatos. ut per Bal. & Ang. ubi supra & Bar. in l. si à duobus. §. si à Titio. col. fi. pe. q. ff. de dobus reis.

Et omni legum auxilio in renunciationibus mulierum & maximè q̃n tutelã accipiunt est de substantia contractus. Bal. in addi. Spec. de tuto. uer. tenetur mater quæ suscepit. Bar. in aut. matri & auiæ. col. 3. uer. uenio ad illam gl. C. quãdo mulier tu. offi. & in l. si quis sub conditione. uer. quęro. pro autẽ quęritur. col. vi. ff. de testa. tute. & Pau. de ca. consi. lxxv. inci. uisis compromisso. in i. dubio. & operatur quòd discussio non requiratur: ut no. Bal. in l. i. col. 4. C. de conue. fisci. debi. li. x. & Alex. consi. xxxi. uol. 4.

Renũciauit &c. hæc clausula debet extẽdi secundũ ordinem, & consuetudinẽ notarii. Bal. in addi. Spe. de instru. edit. in ii. col. in prin. uer. quid operentur.

Adde quod notaui in apostil. ad l. cęterum. in apostil. super. eo. uer. ff. de legat. i. Ia. Rebuffi. in l. inuitis. num. 2. & quod ibi posui in apostil. in uer. &c. C. de decre. decu. lib. x. & Gemi. in c. i. §. in cęteris. & ibi posui in apostil. ad eũ in eo. uer. & iterum ibi in apostil. ad Philip. Fran. ẽt in eo. uer. extra de cle. coniug. dixi ẽt. in apostil. ad Lanfr. de Ori. post Bene. uadum. in prin. nu. 12. in uer. dictio &c. extra de probatio in c. cum P. tabellio. uer. septimo quæritur. col. 4. extra de fide instru. Bal. consil. lxiii. uol. v.

Iurans non contrauenire, intelligitur s. si modicè lædatur, nisi addat ratione lęsionis quia intelligitur etiam de magna. Ioan. de Imol. in c. cum contingat. xxiiii.

col.de iurein.& Bar.Cep. de ser.rusti.ti. de aquæductu.

Clausulæ testamentorum. Quisquis mihi hæres erit. hęc clausula extenditur etiam ad successores ab intestato. bart. in l.si quis cum nullum.in prin. ff.de iur. codicil. & habet uim clausulę codicillaris,ut repetat legata a uenientibus ab intestato.gl.& doc.in l. ex duob. § filium.in uerbo,quoq; ff.de uulg.& pup.

Saluo iure coloni. Hæc clausula in legato rei locatæ alteri per testatorē operatur quòd legatario detur utilis actio cōtra colonū ad pēsiones quę aliàs peti non possent.Bald.in l.i.iij.col.in uer. q̄ro q d si testator.C.de usu. & fruc.leg.

Pupillus moretur cum tutore intelligitur,scilicet quatenus ei sit utile: aliàs non secundum Bartol. n consil.b ttonen sis quidam per l.i.ff.ubi pu.edu.de.

Nisi hęres det tibi fundum ex nunc dono.hæc clausula in testamento ualet secūdū Bal.in l.sancimus.in fin.C. de test.

Cum potero testari Hęc clausula posita in testamento intestabilis non ualidat illud testamentum Bal. in l. eam quam pen.colum.in uersicu item si frater minor testetur.C.de fideicō.ubi idem dicit.

Clausula cum capere poterit legatarius non ualidat legatum factum incapaci.secundum Bald.ibidem in uer.item te neat testatoribus, iuncto uer. pręce. & ex hoc infertur secus in clausula cum capere poterit hęres,quia ualet testamentum.l.in tempus.ff.de hære. insti. scilicet

Clusula cum uidua erit uxor, non ualidat donationem inter uirum & uxorem, secundum Bald. in d. l. eam quam pen. colum.uer.dicit.aliquis immo ualet. c. de fideicom.

Mater uidens.t. esse idoneum tutorē hęc clausula probat idoneitatem tutoris petiti,non tamen probat quòd per inquisitionem datus sit i. citatis citandis. Bal l.in l.omnem.i iii colum. in prin.uer. q̄ro an darius. c ad Tertul.hęc clausula magis cad t.s inter clausulas contractus.

Si contingat me mutare testamētum, ex nunc dono hæreditatem meam inter uiuos, quid operetur per Bald.in l.sancimus.in ul.co.in uer.nūquid autē testator. C.de test.& in l.cum antiquitas in uersi. de ista autē donatione. C.eod.tit.& Bar. in l.stipulatio hoc mon.concepta. in prima col.in uer.p istā.l.dāno.ff.de uer. ob. & ibi Alc.plenius,q̄ nō op at donationē, nec impedit testi mutationē;& Bar.in l.si quis in prin.testi iu pen.col.in uersi.dicit ergo sic testator.ff.de le.iii.& in l.cū duobus.§ idē respōdet.ff.p soc.& Pau.cōsil. cxliiii.quod operatur in legatis & fideicomnissnon in hæreditate.

cassans & irritans.hęc clausula tacitè inest in secundo testamento. Bal.in l.fi.v. q.C.de edi di.Hadri.tol.per gl.in l. hęredem.ff.de his qui ut indig.

Clausula cassās &c.in secūdo testō nō soleni,nō tollit primū solenne: Bar.in l. si iure.in ii.col.in uer.q̄ro dicit testator.ff. de le.3.Bal.in l.sancimus.in i.col n uer. reuoco in dubium. & ibidem Pau.C.de testa.

Clausula cassans nihil operatur nisi ex ipso testamento adeatur hæreditas Bar. in l.sed si in cōditione.§.fi.in uer.& istud inducebāt.ff.de hære.insti.& in d.l. si iure ad fi.in uer.& idē si in ii.parte. Sed Bal.in auten.hoc inter liberos in i.col.in uer.& nō sufficiūt clausulæ.C.de test.dicit q̄ dicta clausula sufficit ad derogationem primi testi.& adde supra uer.clausula derogato.in uer.ul.

clausula cassans uide supra uer.clausula derogatoria p totū:& uide in uer.clausula non obstantibus.uer.xviii.& plenissimè per Alex.consi.vii.4 parte.

Clausula q̄ testamentum uolo ualere etiam iure donation.inter uiuos nō impedit testi mutationē.Pe de Anch.& Imol. in rubrica de test.& Alex.in l. stipulatio hoc modo.in i.col.ff.de uer.oblig.item.

Clausula si non ualet ut testamētū ualeat ut donatio inter uiuos non impedit testi mutationem non ualet ut donatio. Bal.Ang.& Imo.in l.hæredes palam.§. fi. de test.Alex.in l. stipulatio hoc modo. i. col.ff.de uerbo.obli.

Plus petere non possit in testō in quo hæres sit institutus in parte & coheredē non

nō habeat, quomodo intelligatur. Bar. in l. quoties. §. si duo. paulo post princi. ff. de hę re. insti. & in l. fideicom. §. si quis ita ff. de lega. iii. uersi. sed quid si testator. & in l. iurisiurandi. §. si liberi. in iii. col. in prin. ff. de oper. lib.

clausula plus petere nō possit intelligitur. scilicet. de bonis defuncti. Bal. in l. liberti. x. col. uer. sed dubitatur in filia. C. de oper. li. & Bar. in l. ut iurisiu. §. si liberi. in iii. col. in uer. quæro pater instituit fi eo. ti. Item intelligitur ut hæres non ut filia, & ideo succedit in emph. nō obstante dicta clausula. Bal. in l. si adulta. in uer. sed nunquid. C. de hęre. act. Item tollit ius ac cres. Bar. in l. si ego. in i. col. in fi. in uer. & prędicta faciunt. ff. de iniust. te. Item intelligitur nisi pro legitima suppletione nisi expręssim ei renuncietur. l. scimus. §. cum autem de Inoffic. testa.

Clausula & plus petere nō possit a lic ta uni legato, an faciat reuocari alia legata in eadem testamento facta. Bal. in l. liberti. po. col. uer. sed an ista clausula. C. de oper. liber. dicit quòd non, nisi delegatis expresse dicat, nec etiam legata in alio testamento, nisi coniectura sit in contrarium.

Clausulæ sis contentus tali re pro omnibus quæ tibi legaui, intelligitur scilicet pro legatis puris non pro cōditionalibus. l. Paulo. §. i. & ibi Bar. in fi. de lega. iii. & plenius in l. fideicommissa. §. si ita scripserit. eo. titu.

Iure institutionis omissa in testō, possunt probari per testes duos, in plures re quiratur in testō, quia agitur de probā da solennitate testium de uoluntate testatoris. Bald. in l. ii. in ii. col. in uer. ex his resulat decisio. C. de secū. tab. ulde Bal. in l. errorē. C. de test. vi. col. in uer. quærit hic Nicol. ubi dicit uerum esse, quando testamentum est nuncupatiuum, non quando in scriptis. Saly. in l. in exercēdis. ulti. col. dicit ꝙ immo per. vii. debet probari.

Clausula iure institutionis, non pōt ad di eadem codicillis, ad legatū factum in testamento simpliciter filio. Bal. in l. non codicillū. circa fi. ii uersi. quid ergo si pater. c. de test. per. l. ꝙ. per manus. ff. de iu re codicillo. sed in testamēto fie ex uirtute clausulę ꝙ extendi possit de consilio sapientis.

Clausula reliquo iure institutionis īportat institutione. sicut uerbū institu. Bar. ī l. filium. §. sed si portio. ff. de lega. pręstā. glo. & Dy. Bar. & docto. in l. his uerbis. in prin ff. de hære. insti. Guilel. de Cun. in l. i. nu. 4. & ibi posui i apostil. ad ipsum ti. uer. uerbū relinquo C. de sacrosanct. eccle. & glo. in c. si pater. extra de testa. li. vi.

Heres restituat bona sua, intelligitur. s. de bonis testatoris, nō de bonis hęredis, quia uerbum sua, refert ad testatorem non ad hęredem. Bar. in l. cum in testamēto ff. de auro & argen. lega.

Cum eadem conditione, id est cum eisdē pacti s & oneribus. l. nihil. & ibi Bar. in fi. ff. de coniug cum eman. lib. & in l. si societatem. §. arbitrorū. i. col. in uer. ex qua no. ff. p soc. Bal. & Flo. in l. iiii. §. i. ff. de ser. Oldr. in q. duo sunt statuta &c. & supra in clausulis cotractuum. uer. cum eadem conditione

Si decesserit sine filiis. hęc clausula adiecta institutioni. filii clerici. qui filios naturales habere non potest intelligitur de legitimis tantum id est de ecclesia Bart in l. hæredibus. §. Titius. in uersicul. facit ad. q. ff. ad Trebellia. Addo Bal. in l. generaliter. §. cum autem circa medium. uer sed quid si ista conditio. C. de insti. & substi. scilicet uide Angel. in l si quis posthumos. in princip. ff. de lib. & posthu. quòd immo si clericus habeat filios spurios, quòd illi excludent substitutum. & Panor. in cap. in pręsentia. in xii. col. in uersi. quo ulterius, de proba. & nino per do. Alex. Imo. in l. si quis posthumos. in prin. in iii. col. in fi. uer. subdit hic Ang. cum aliis cōcor. ibidē p eū signatis. Itē adiecta a patre. itelligitē de filiis masculis nō de fœminis, secus si ab extraneo, secundum Alexandrum cō fil. xiiii. iiii. parte.

Heres legatariū in possessione nō molestet, operatū ꝙ legatarius ,ppria auctoritate possit apprehendere possessionē rei legato. Anto. & Petr. de Su. in l. rei. ff. de rei uen. alias uero non posset. c. quorum lega l. i.

Addo

Addo quòd ubi testator diceret uim fieri ueto legatariis meis: operatur ut eis uideatur dedisse licentiam apprehendendi possessionem rei legatæ auctoritate propria: ita singu. Ludo. Roma. in autenti. similiter. in xx. speciali. C. ad leg. Fal.

Substituit uulgariter, pupillariter & per fideicommissum: operatur quod datio substituti uulgaris non tollit suitatem: Bal. in l. non iustam. in i. col. in uersi. ex hac so. nota. C. ad Trebel. Item intelligitur quod electio sit substituti. uide Bal. in l. si frater. C. de fideicommissis.

Adde eundem in apostil. ad Spec. in ti. de instru. edi. uer. forma illa. col. xii. & in l. precibus. col. pe. uer. sed quid si testator. C. de impu. & aliis substi. non aut habetur beneficium abstinendi sed remanet suitas: ut no. Bal. in. l. non iustam in op. C. ad Trebel.

Alter alteri uel de uno in alterum: habet locum etiam quando alter morit cum filio si apponitur inter extraneos: secus si inter suos: secundum Bal. no. in l. i. in uer. quęrit gl. si. C. de do. cau. mor. quod no. ad l. cū acutissimi de fideic. cū concor.

Quādiu caste & uiduualiter uixerit nō importat perpetuam uiduitatem: & sic debet habere præstationem dictim Bal. in l. fi. in i. col. in uer. & dicit Iac. But. C. de indic. uid. tol. & in l. i. C. de fideic. i. col. in uersi. aut aliquid est dietim uide Bar. in l. dannas esto. in prin. ff. de usufr. leg. no. in apo. in l. legatum. eo. uer. ff. de annu. le.

Volo omnia debita solui. intelligitur etiam de debito naturali tantum Bald. in l. ii. in. ii. q. C. de fideicom. & in l. id quod pauperibus. in. v. col. in uersicu. ix. quęritur. C. de epis. & cleri. & Ioan. de Pra. in l. quibus diebus. §. dominus. ff. de condi. & demon.

Valeat omni meliori modo in testamentis quid operetur: uide supra in uerbo omni meliori inter clausulas libellorum & inter clausulas compromissorum in. si uer.

Si Deus aliud faceret de filio, intelligitur si morietur, non si exbanniat. Bald. in rubrica. C. de depo. in ix. q. l. Publi. in prin. & ibi Bar. co. titu. ff.

Si omnes, uel uterque, uel si ambo decesserint sine filiis, uel in pupillari ętate an importent reciprocam substitutionem & quomodo: uide Pau. de Cast. consil. lvii.

Stetur dicto tutoris: uide doc. in l. plané. & ibi Bar. ff. quod falso tuto. aucto. gestum est. & in l. testamenta. C. de testa.

Testator sequens animi sui uoluntatem potius quàm iuris solennitatem quid operetur: uide tex. & doct. in l. pe. §. fi. ff. de lega. iii. & uide Bald. in l. quidam. colum. fi. uersi. si aūt non dixit. C. de iure deli.

Testamentum ualeat ad consilium sapientis quid operet: uide Bar. in l. pater filiū. §. i. ff. de lega. iii. & in l. Gallus. ff. de li be. & posthu. & i l. illa institutio. in i q. ubi plené de here. insti. & Bal. in l. captatorias in ii. col. in prin. in uer. quinto oppo. quod tota die uidemus. C. de testa. mili. & omnino per Io. An. in Specu. de instru. edi. §. viii. uer. quid si à contrahentibus in additio. m. uide quod notaui supra in uer. clausula iure institutionis uer. ii.

Quod hęres ubique conueniatur à legatariis, potest in testamento poni per testatorem sed intelligitur dummodo hęres non reperiatur tanquam aduena. Bal. in l. fin. §. sed & si quis, pe. colum in uersi. extra quęro testator. C. communia de lega.

Sanus mente licet corpore languens quare ponatur in testamentis: est tex. & Bal. in l. sanum. C. de transa.

Tu dic, quia cum in dubio staretur medicorum relationi, & iudicio, ut euitetur illa medicorum uicinorum examinatio, cum iam non sit casus dubius quia apparet per hanc clausulam de eius sanitate: ut per Bart. in l. ii. ad fin. ff. de testa. & in l. obseruare. ff. de cūra. furio.

Cum petiero non facit conditionem. l. Titia hęredis: & ibi Barto. ff. de conditio. & demon.

Si uelit, fauore libertatis exponit. i. si debuerit uelle, uel non fuerit arbitratus

bald.

Bald.in l.captatorias.i. colum. in iiii. oppo.C.de test.mili.

Clausula codicillaris Si non ualet iure testamenti ualeat iure codicillorum facit deberi legata à uenientibus ab intestato. l. ex ea. §. ex his & ibi Barto.ff.de testā.&.ī.eo.per discursum.

Clausula codicillaris in testamento rupto natiuitate posthumi importat fideicō missum in personam instituti,sed an conseruet legata:uide Pau. de Castr.lvi.lvii. & consi.lviii.

Clausula codicillaris,an habeat locum in testamento nullo ex causa pręteritionis & an quando testamentum irritatur præteritone posthumi pręteriti. Pau. de Ca.in consi.lviii.

Clausula codicillaris in testamento inualido,facit uenientes ab intestato uideri grauatos de restituendo hæredi scripto.l.ex ea.§.i.per glo.in uerbo uerbis. in uer.sed nūqd totā.& Bar. C. de testa.l. quia aut.cū glo.ff.si quis.eo.can.te.& ar. in l.posthumus.§. fi. de iniust. test. & in aut.ex causa. ult.q.& ibi Bal.vii.q.de lib. prete.& Oldr.consi.cxxxviii.& Alex.in l. certi. C.de test.mil.& per eum in consi. xxvi.i.parte.Bar.in l.i.v.q. ff. de iur. cod. Pau.de Ca.in l.i.in fi.C.de posth.here.insti.& in marg.uer.testator.in prin. Bal.in d. l.ex ea in.§.ex his post Dyn.dicit q. nihil opat in preterito nato, sed nascituro sic.fi.in d.clausula est uerbum:nō ualebit.

Clausula codicillaris operatur in fauorem posthumorum bal. in l. si totas. C. inoff.dona.

Clausula codicil. an includat ius de futuro. bal.in l.ex testamento in lec. an. C.de fideic.

Clausula codicillaris in substitutione directa facit eā ualere iure fideicōm. Rapha.& Pau.de Cast.in l. si frater.C.de fideicō.Bal.in l. uerbis ciuilibus.in ii. col. in uer.itē ex ista gl.no.& ibi Ang.& Imol q istud exclamat.ff. de uulg. & pu. Ange. & Raph.in l.precibus.C. de impu. & ali. substi. & dicit ibi se ita consuluisse: & Pau.de Ca.consi.lix.adde. d. An. & Imo. in c.Raynutius.in materia compendiosę. de test.& d.Alex.in d.l.uerbis.in i.col.in fi.cum concor.suis.

Clausula codicillaris non inducit licentiam repudiandi,& ideo suitatem nō tollit quę tolli solet per licentiam repudiādi:Ang.l.qui autem.in fi.ff.si quis omi.cau. te bal.in rubrica.C.si quis omi.cau. test. in ii.col.in prin. in uer. ii. quando testator.& infrà.eo.uer.xxx.

Clausula codicillaris, in testamento sororis inquo est institutus uir,cōdemnatus de crimine publico.an tollat querelā inofficiosi testamenti alteri sorori,& an fecit directam substitutionem transire in fidicom.Paul.de Cast.consi.lix.

Clausula codicillaris,in testamento filii quid operetur.doc.& Ange.in l. qui in ptāte.ff.de test.Cy.& Bal.in l.sennium.in i.col.in fi.uer.modo formatur talis. q. c. qui test.fa.po.& bal.in addi.Spe.de instr. edi.uer.fi.ussa.

Adde Bar.in l.si iure.ad fi.ff.de leg. 3. & Pau.de Ca.consi.cccxvi.inci. circa primum quęsitum.

Clausula codicillaris,conseruat fideicō missum ualere relictum in testamento rupto per natiuitatem posthumi nati post testamentum uiuo test.Pau.de Ca. in l.i. in fi.de posth.hære.insti.

Clausula codicil.non operatur ubi est defectus personę, sed ubi est defectus solennitatis:bal.in l.sennium.in ii.col. in princi.uer.i.& facit ad prædicta.C.qui testa.fa po.

Clausula codicil.an conseruet testamentum a principio ualidum, & postea ruptum:& an ualeat testamentum à principio nullum:Bal.in l. i. & ii.q. col.magna. c.de codicil.distinguit:uide quod notaui.supra eo.uer.4.

Clausula codicil. quot& quibus modis concipiatur.Bal.in d.l.fi.3.col mag.in fin. in uer.ii.præmitto C.de codi.& Bar.in l. i. . eo. ii. & infra per discursum.

Clausula codicil.an & quid operetur in testamento nullo præteritione posthumi mortui uiuo testatore:bal.in l. fi. pen. col in prin .uer sed quęro de tali.q c. de eod.& Pau.de Ca.in l.i. in fin. c. de posthu.hęre.insti.

clausula

Clausula codicillaris in primo testamento nō inducit fideicommissum, ut sic hæres ex primo testamento teneatur per fideic. hęredi ex secundo testamento: Bal. in l. fi. ult. col. in uer. sed pone q̃ testator. C. de codicil.

Clausula codicillaris an & quid operetur in testamento in quo posthumus est preteritus & extraneus est hæres & posthumus uiuo testatore decedit Bal. in d. l. fin. viii. colum. uer. sed quæro de tali quęstione. C. de codic. & supra eod. in uersic. xv.

Clausula codicillaris si non ualet iure directo iure fideič. in pupillari substitutione inualida euanescit post pubertatem sicut ipsa substitutio pupillaris, nisi dictū sit si non ualebit quia tunc durat etiam post pubertatem ut tenet Bal. in l. si frater. C. de fideicom. in lec. anti. uide Old. consi. cxlix.

Clausula codicillaris posita in testamento & non declarata testatori per notarium nihil operatur: Bar. in l. i. vi. q. C. de iur. codi. & in simili But. & Abb. in ca. cum contingat de iureiu. & in ca. Quinta uallis. co. ti. And. Barb. in consi. spect. bilis & c. xi. col. quod est post consilium xlvi Alex. de Imol. in iiii. parte.

Clausula codicillaris an operetur in testamento continente præteritionem nepotis posthumi: Alex. consi. cxxviii. prima parte.

Clausula codicillaris an conseruet legata quando hæreditas repudiatur. ita no. Bar. in l. i. q. xii. ff. de iure codicil. & in l. eam quam & ibi doc C. de fideicom. quod est uerum si sit ista clausula concepta per uerba futuri temporis. scilicet si non ualebit: ut per Bar. ubi. supra & Bald. in l. si iure in fi. C. de codil.

Clausula codicillaris quas personas uideatur grauare. glo. in uer. uoluerit. & bar. in l. i. in princi. in uer. & primo quęro. ff. de iure codi.

Clausula codicillaris ualeat iure testamenti, & codicillorum ualet barto. in l. i. ii. q. ff. de iure cod. per l. fi. & ibi Bal. in v. col. magna in uer. nunc aliqua de clausula. C. eo. ti. quia dictio & resoluitur per uel ut dicit Bart. in terminis d. cle. in l. si Titio in prin. ff. de usufr. leg.

Clausula ualeat iure testamenti uel saltem codicillorum quid operetur: Bar. in d. l. i. ii. col. in uer. sed quid si dixit: ff. de iur. codicil.

Clausula uel ualuit ualere iure codicillorum ualet secundum bar. in d. l. i. ii. col. in uer. sed quid si reperitur.

Clausula codicillaris habet effectum etiam quando testamentum non ualet ratione solenitatis omisse: bar. in d. l. i. ii. col. in uer. tertio quęro. C. de codi. §. fi. de leg. ii. & l. his uerbis. ff. de testa. secus si non ualet ratione uoluntatis imperfectæ secundum bart. ibi. in iiii. q. & bal. in l. ex ea. in prin. ff. de test.

Clausula codicillaris an operetur in testamento continente perteritionem: ba. in d. l. i. v. q. & doc. in aut. ex causa. ff. de lib. præte. Pau. de Cast. consi. lviii. & consi. xxxvii. i. parte. per Alex. de Imol. Bar. in l. ii. ad fi. in uer. ulti. scias. ff. de leg. iii. & ibi Bal. dicunt communem opi. esse contra Gul. & gl. in d. authen. ubi etiam Bar. idem tenet dicens q̃ sic: Bal. in d. l. ex ea. §. i. de testa. dicit post Dy. & Ray. q̃ in nato non operatur in posthumo sic. si in clausula est uerbum non ualebit. & supra eo. uer. xv. & xvii.

Clausula codicillaris quid operetur quando posthumus est pręteritus: uide Bar. in d. l. i. vi. q. ff. de codi. & in l. si stipulatus fuerim. §. cum stipulamur. ff. de uerb. obli.

Clausula codicillaris, in testamēto tantum significat quantum dicendo si legata non debentur ex testamento debeantur ab intestato secundum Bal. in rubric. C. si quis omis. cau. test. in ii. col. in prin. uer. ii. quando testator. & Bar. in l. quia aut. in prin. in. iii. no. ff. eo. ti. & in. l. i. in. i. col. & i. q. ff. de codicil.

Clausula codicillaris, nō inducit licentiam repudiandi, ut repudians possit adire ab intestato. Bald. in rubrica. C. si quis omis. cau. test. in ii. col. in prin. uer. ii. quando testator. & Ang. in l. quia aut. ff. eo. ti. quod est uerum secundum Bal. etiā sit clausula ualeat iure testamenti & codicillorum

codicillorũ quia nihilominus heres repudiãdo incidit in edictum secundũ Bal.ib.

Clausu.non ualet,uel non ualebit iure testamẽti, facit presumi testatorem cogitasse de ruptura testamenti.Bald. in auté. ex causa.vi.col.in uer.item in testamentis communiter. C. de lib. prete. quem etiam uide in l.fi.in pe.col. in prin. uersi. deinde repudiamus uerbum.C.de codi. & omnino per Pau.de Ca.cõsi.lvi.& lviii.

Clausul.si nõ ualet iure testamenti ualeat iure cuiuslibet ultimę uoluntatis, facit ualere iure dona.causa mor.testamentũ filii fa.factũ patre presente & operatur ꝗ legata debeant etiã hereditate nõ adita.Bal.in l.eam quam.vi.col C. fideicom.

Clausula,si non ualet iure testamenti, an referatur ante tempus conditi testamenti.Bar in l.i.vii.q.ff.de codic.ꝙ sic.

Clausula codi.non opaẽ quando testamento uidelicet iure testi.Alex.in l.certi C.de test mili. unum.

Clausula codicil.in testamento uiri in quo est uxor ad uitam instituta,non facit eam uideri grauatam de restituẽdo post mortem uenientibus ab intestato. Alex. sing contra Ang.in d.l.certi.

Clausula si non ualet &c. intelligitur. scilicet de presenti nõ futuro. & ideo cautela est eã concipi si non uidelicet uel nõ ualebit iure testamenti, &c.Bar.in l.si ita scripsisset.in fi.ff.de lega.ii.ubi remittit se ad dicta. in l.i.ff.de codi.& in aut. ex causa.de li. præte. in vl. col. & in l.si ita. in pen.col.in uer.quęro scitis. ff. de aur. & arg.leg.ubi dicit ualere, si dicatur si non ualet iure testamenti saltem ualeat &c.

Idem est si dicitur si non ualeret, quia trahitur ad futurum, & exponitur.i. si non ualebit secundum Bal.in l.fi. pe. col. in fi.uer.ii.quæstio est.C.de codic.& Bar. in l.si debitor.in fi.de contrahen.emp.& in l.si stipulatus fuero.§. cum stipulamur. & in l.cum stipulamur. per Ang. & Alex. de Imo.ff.de uerb.obli.& Bald.in l. si frater.C.de fideicommis.in lec.anti.

Clausula si non ualet iure testamenti ualet omni meliori modo quo potest quomodo intelligatur. Bar. in d.l.i.vii.q. ff.de codicillis.& in l.si ita quis.in fi.prin .ci.ff.de leg.ii.& in l.si ita. in preallegato uer. quero scitis.ff.de auro & argẽto leg

Clausula codi.operatur etiam in testamento rupto ex causa exhæredationis. Bart.in l.i.in.q.de codi.& in auten.ex causa.in vi col.& ibi doc.C.de lib. prete.

Clausula si non ualet iure testamenti ualeat iure donationis.inter uiuos,quam fecit mihi notario stipulanti pro herede, non tollit effectum in secundo testamento nec ualidat primum unde hęres ex primo non potest uti contractu donationis & excludere heredem ex secundo testamento. Bal.singu.in l.ex testamento. C. de fideicom.

Clausula codicillaris,non facit deberi legata noĩatim relicta a pręterio. Bal. in l.pe.uer.itẽ quęro nũquid. C. de fideicõ.

Clausula codicillaris conseruat testamentum continens preteritionem linee materne. Pau. de Ca. consi. ccxlviii.

Clausula codicillaris operatur etiam in testõ rupto per contra tabulas. Bar. in l.i.x.q.de codi.

Clausula codicillaris operatur in testamento rupto per querelam inoffi.testmẽti. Bar.in l.Titia.ff de inoffi.test.& in aut. ex causa.ult.col.in uersi.quęro utrum ista clausula.C.de lib. præte. & Pau. de Ca. consi.lix.tenet contrarium.

Clausula codicillaris, an operetur in testamento rupto agnatione sui heredis puta quia unus ex heredibus moriatur uiuo altero superstitibus filiis,deinde moriatur auus eius pater superstitibus eius filiis suis & nepotibus ex filio premortuo instituto preteritis. Bar. in d.l.i. xi.q. C. de codic.ꝙ non nisi quantum ad substituenda legata.& adde.infra.eo.uer.pe.& oĩno per Alexan.consi.cxlii.ii.parte.

Clausula codicillaris in testamento fratris continente institutionem turpis personæ nihil operatur, nec facit ꝙ soror querelans contra testamentum uideatur rogata per fideicom.restituere hereditatem turpi personę.Pau.de Cast. consi.lix. & Ange.in auten.ex causa.C. de lib. prete.& Bart. cepol. in fi.uer.lxxxiii.

Clausula cod.in primo testõ reuocato per secũdũ,an facit primum ualere iure

codicillorum

codicillorum. Bar. in d.l.i.xv.q. de codicil. ꝙ non. & Bal. in l. fi. ulti. col. in prin. uer. s. pone & testator. C. eo. titu.

Clausula si non ualet exponit. i. quatenus non ualet. Bar. in l. Stichū qui meus erit. in ii. col. in uer. ista faciunt ad. q. ff. de lega. i. & in authen. ex causa. ulti. col. uer. ueritas est hęc. C de li. prętę. & Pau. con sil. cxlvii.

Clausula codicillaris in testamento in quo sunt duo ęqualiter instituti: operaē ꝙ ipsi possint inuicē ali qd petere: quia tantū debebit unus dare quantū recipere. Bar. in l. ab oībus. §. si Titio. in fi. ff. de lega. i.

Clausula codicillaris, an operē in testō cōtinente substitutionem pupillarē. Bal. in l. i. xvi. q. ff. de codi. ꝙ sic.

Clausula codicillaris in codicillis an & quid operet. Bart. in d. l. i. xvii. q. ff. de codi. & Bal. in. d. l. fi. pe. col. in fi. uer. extra quę ro. C. eo. titu. ubi dicit contra Bar. ꝙ facit ualere ut testamentum.

Clausula codicillaris an operē in testō nouiter, uel postea facto ualido, uel inuali do: Bal. in l. i. C. de fideicō. liber. ꝙ non.

Clausula codicillaris operaē etiam in testamento rupto ex non adita hęreditate. Bar. in d. l. i. xii. q. C. de codi.

Clausula codicillaris opaē in testamēto rupto ex defectu hęredis incapacis secundum Bartol. in. d. l. i. xiii. q. de codicil.

clausula codicillaris impedit detrahi duas quartas. Bar. in l. Papi. §. meminisse. in fi. C. de inoffic. testa. & in l. quamquam in fi. c. ad le. fal. ubi dic ꝙ si alias testamentum est nullum, talis clausula facit uideri uenientes ab intestato pure rogatos de restituēdo: ideo filius institutus legitimam tantum detrahit: & omnino per Alex. consi. cxl. ii. parte.

Clausula codicillaris in testamento rupto agnatione posthumi an operetur: dic quod non Bar. tenet in l. si stipulatus fuerim. §. cum stipulamur. de uerbo. oblig. quem etiam uide in d. l. i. vi. q. C. de codi.

Clausulæ codicillaris materiam supple in Spe. de instr. edi. §. compendiose. uersi. item uide. & ibi Bal. in addi. uer. clausula si non ualet &c. cum seq. & per Oldr. con si. clxxii. & per Alex. consi. clx. ii. parte. & consi. xxvi. prima parte.

Clausulę statutorum De similibus ad similia. Hęc clausula in statutis subauditur, quando non exorbitant a iure communi. Bal. in addi. Spec. de alleg. & dispu. uer. si statutum. Bal. in l. illam. C. de colla. & l. si defunctus. col. i. uer. & induco sie. & in l. fi. C. de suis & legi. hære. Bal. post gloan uer. exceptionē. in l. tale pactum. in. ii. no. ff. de pact. fa. l. si extraneus. & ibi doc. ff. de condi. ob causam.

Ausu temerario. Hęc clausula sumpta est de authen. agricultores. C. quę res pig. ob. po. secundum Bal. ibi.

Habebatur pro confesso intelligitur. s. per sententiam non ipso iure. Bar. in l. eius qui delatorem in i. col. uer. ii no. cafum. ff. de iur. fisc. & in l i. §. sed & constitutio. in i. colum. ad fi. ff. de calum. Bal. in l. transigere. ulti. col. in uer. facit ad statuta quę dicunt. C. de trāsac. & in c. uasallus. im. col. in uer. no. ergo ꝙ ille qui dicit. si de feu. fue. contro.

Adde in quantum dicit esse opus sententia declaratoria. Tu dic non esse necesse pronunciari per sententiā ꝙ habeatur pro cōfesso. s. sufficit pronunciari con tumacem esse: ita no. Pau. de Ca. consi xxxi. & dixi in apostil. ad stilum parlamenti parte. i. ti. de defectu sup actio. pso. §. item aduerte. in secunda addi.

Cum primum pōt. hæc clausula subauditur in obligationibus etiā statutariis. Bal. in l. i. in l. col. in uer. scilicet quid si iudex. C. de his qui. ut indig. & in l. quicunque. in. vii. col. in uer. sed pone statutum dictat. C. de ser. fugi.

Hoc statutum sit precisum, intelligitur i. irreuocabile uel inuiolabile. Bal. in l. clausula. circa medium. C. de fideicommissi. Item intelligitur sine causæ cognitione secundum Car. Flo. in cle. ii. de rescrip uer. precise. per. c. contra christianos. de hęre. in. vi. ibi absolute siue pręcise. Item intelligitur ꝙ mendeē executio in omni exceptione remota, etiā sine causę cognitione secūdū Car. ubi supra Itē operatur ut per aliud statutū sequēs non tollatur de eo

de eo non faciens mentionem, ubi alias tolleretur si dictam clausulã nõ contineret secũdũ Cardi. ibi qui allegat Ray. in l. omnes populi. de iusti. & iur. in repeti. post Iaco. de Are. Item facit q non minus arctentur cõtrahentes a tali statuto quã a iuramẽto contractui apposito: ut ibi & tenet. d. Cardi. Item ut non possit formę dicti statuti contrauenire secũdũ Bal. in l. si causam. in ii. col. in uer. sed quid si in statuto. & ibidem Pet. de Su. c. de excep. rei iudi. ubi dicit uersi. etiã si contra opponãtur exceptiones quæ alias de iure possẽt opponi p glo. in l. placuit. c. de iudic. in glo. finali. Addo Bald. in c. ii. ad fi. de rescrip. ubi per illum tex. in uer. precise dicit q statutũ dictãs q reformationes debeã pcise seruari, nõ intelligit sine causæ cognitione: quia dictũ precise non excludit legitimas pbationes: & de hac clausula precise uide etiam Panor. in d. c. ii. in. i. col. uer. ultimo põdera. p Bal. in d. l. oẽs populi. in xvii. col. ibidem pulchre per .d. Iaso. May. in xxviii. col. cum concor. & cõfirmationibus ibidẽ per eum signatis. & per. d. Alexan. Imo. in cons. lxxx. quod incipit uiso & opportune aĩaduerso. & per Pau. de Cast. in l. [illegible] a. & ibi Alex. v. col. per Alex. cons. [illegible] parte.

Non obstante aliquo statuto de hac clausula posita in statuto: uide supra uer. clausula non abstan. in uer. xxi. & in uer. xxix. & Bal. in l. humanum. in pe. colum. in uer. hic aduerte aut lex. c. de legi. & Bar. in l. scien dum. in prin. in. i. colum. in uersi. quęro quid si in reformatione. ff qui satis da cog.

Habeat locũ etiam in preteritis intelligitur non de causis preteritis sopitis p sententiã, uel aliter, sed de præteritis pẽdentibus non finitis. Bar. in l. oẽs populi. in. vi. q. prin. ff. de iust. & iu. & in. l. i. in fi. ff. ad Tertul. & in l. Lucius. §. quę marito. ff. de lega. ii. & in. l. fi. & ibi Pet. de Su. c. sen te. rescin. non pos. Addo Bartol. in l. causãs. C. de transac. in prin. ubi formaliter dicit q si statutũ dicat q habeat locũ in præteritis & futuris, non trahitur ad causas finitas transactione. & uide Ange. in suo consi. ccxli. qđ incipit Philippus cy.

clausula in uno statuto uel eius parte an & qñ censeaẽ repetita in alio statuto uel in oĩbus partibus eiusdem Flo. in. §. hæc uerba. ff. ad legem Aquil.

Aliis statutis in suo robore duraturis: operatur confirmationem priorum statutorum nõ nouã auctoritatem eorũ Ang. in l. oẽs. C. de prescrip. xxx. anno.

Clausula in suo robore duraturũ: per Bal. in l. fi. ucr. quęrit hic Dy. de tute.

Nõ obstante. t. lege. In statuto nõ debet poni: Bal. in l. cũctos populos. xvi. col. in uer. tertio pbaẽ statutũ. c. de Sum. Tri. & fi. ca. & supra uer. clausula nõ obstante. uer. xxxi. in clausulis rescriptorum.

clausula non obstante tali statuto requiritur in statuto secondo contrario alias non reuocatur primum. Bar. in l. omnes populi. iii. q. princi in xiii. col. uer. circa secundum. ff. de iusti. & iure. & supra uersi. clausula non obstante. uer. xxxii. in dictis clausulis rescriptorum.

Ego dico q ultra dicta, in remissionibus, q hęc clausula nõ obstãtibus statutis talis eclesię in rescripto apostolico posita nõ tollit statutũ illius ecclesię a Papa cõ ditũ: ita p Fely. c. nõnulli. col. viii. uer. no. quatuor. extra de rescrip. nec p illã clausulã derogaẽ iuri cõi: ut no. idẽ ubi supra col. xxvii. uersi. nona conclusio.

Habeatur pro non facto. i. q nullius sit efficacię. Ang. in authen. de nup. §. alli cet sancitum est. in uer no. quid importẽt col iiii.

Quatenus de iure fieri põt in reformationibus posita qđ opeẽ. Bar. in l. ambitiosa. pe. col. in uer. quero quid si in reformatione. ff. de dec. ab or. fa.

Clausule exordiorum Ut aliis presefratur hæc clausula intelligitur scilicet his quibus non sit ius quęsitum secundum But. post cõpost. in c. cãm q. de rescrip. & Bar. Cęp. de serui. rusti. cap. de aquæ ductu iii. q prin.

Quidã alii quid opereẽ in Spe. de alle & dispu. §. post hoc. uer. & nota q clausula. & ibi Bal. in addi. uersi. de clausula in medio. Fely. in. c. eam te. col. xii. uersi. secunda declaratio. extra de rescrip.

Clausula

Clausula uerbi gratia, erat in usu etiā apud ueteres secundum Plinium de naturali historia.lib.ulti.c.vi.

Clausula alternis uicibus ponitur in clemen.ii.& ibi glo.de iure pa.

Vt ita dixerim, hæc clausula dicit fideicom.Bal.in l. sororem.in fi. C. de his quib.ut indig.

Clausula & postea incontinenti, subauditur in dispone de absentia, uel inpedimento. item &c.

Clausula & ante subauditur ut per Bar. singu. in l. ab hostibus. §. sed quod simpliciter.i.col.ex qui.ea.ma.

Clausula prout constat nihil operatur si non constat. Alex.consi.xlvi.i. parte notaui in apostil.ad Bal.in repe.l.edita.col.xxi.uer.post hoc dicamus.nu.109.in uersi. de dict.prout.C.de eden. ut plenè Fely. c.ex parte.col.v.uersi. scias etiam ꝙ aliquando in litteris Papæ. extra de rescip.

Salua reuerentia. hęc clausula ponitur in l.l ibe r.& ibi Bar. C. de condi. ob. cau.

Adde an ista clausula, adiuncta clausulæ tu mentiris tollat iniuriam quæ per illam clausulam irrogatur: uide Ange. in suo reperto.in uer. uerba illa tu mentiris.&c.quia dicit ꝙ si præmittantur salat honorem: & sic liberata pęna: secus si subsequantur: ut per Bar. in l. si non conuitii.C.de iniur.& in l.quę omnia. ff. de procu.Alex. omnino in l.apud Labeonem.§.pretor ait.ff.de iniur.

Tu mentiris hęc clausula ponitur in l. quæ omnia.ff.de procu.& est uerbum iniuriosum: ita not.Dy. & Bar. in l. si quis extraneus.ff.de acqui.hęr & in l.quę omnia de procu.Alex.in l.fi.ff. quod quisque iur.& in l.iii. & Albe. de Rosa.in.ii. parte statu.q.iii. & quid si dicatur salua reuerentia uel saluo honore. uide. supra uersi. proxi.

Tanquā fratri carissimo. hęc clausula in epistolis uel literis non probat fraternitatem.Bal.in l.neque.in fi.C.de proba.

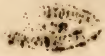
Quot canonici fuerunt decernat. restringitur ad petita Imo.in c.episcopi de reb.ecclesi.nō alienan.& Bald.in marga. uer. clausula.uersi.ix.

FINIS.

Registrum.

a† b† c† d†. A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z.
Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Kk Ll Mm Nn Oo Pp Qq Rr
Sſ Tt Vu Xx Yy.

Omnes sunt Quaterniones.

96